FCC 12.999.

Cuiatis ad. c. 2. deferijs ait. Ad hęc notandum etiamhoc est ex. c. 2. hunc fuisse priscũ morem eccle vt dũ bs dominicis stantes orarent in signũ resurrect.is nec flecterent genua q etiam hodie seruat in Aethiopia, ub beam rem. scipiones quamplurimi baculi quamplurimi in limine tẽpli positi sunt in sũmo parum tomonem habentes utiqui in templum ingredi sumat qsq suũ, cui intemplo stans innitatur

264
D93g
34_5.
107-4-w. 36, 23.

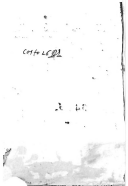

RATIONALE DIVINORVM OFFICIORVM,

AVCTORE

A. D. GVILLELMO DURANDO Mimatensi Ep. I. V. Doctore excellentissimo, cognomento Speculatore.

Ad Sanctissimum ac Beatissimum Patrem Dominum Clementem VIII. Summum Pontificem Maximum.

Cum Indice locupletissimo, & Tabula Kalendarij Romani ad Annos Domini 1000. & 1100. accommodata.

FRANCOFVRTI,
SUMPTIBVS ANDREAE WECHELI.

Quibus vis de rebus, ad Religionem Christianam pertinentibus, disputandi, ac conferendi cum Turcis, Iudæis, & Gentilibus, facultatem Sanctissimi Dñi Nostri Pauli tertij Pontificis Maximi, Iussu Orator missus, Ioannes Antonius Viennensis Archiepiscopus, ex mandato

NICOLAVS DOARD CAMPANVS, DOCTRINA DE VIRTVTE MORALI.

Ven. in Academia Duacenſi Profeſſoris, ordinarii, & Regij.

Ad Illuſtriſſimum Principem Dominum Dominum Philippum Hiſpaniarum Regem Catholicum.

Ex Officina Ioannis Bogardi.

M. D. LXXXIII.

Cum Gratia & Priuilegio Regiæ Maieſtatis.

tatem negligere. In quos, veluti inutiles, inanes, & Procos Penelopes, rectè conuenit illud Horatianum: Nos numerus ſumus, nati conſumere fruges. quod multò ante elegantèr expreſſerat Homer. Ετώσιον ἄχθος ἀρούρης. Quam quidem ego ignauiæ & ſocordiæ fœdiſsimã notam à me longiſsimè arcendam ſemper exiſtimaui, cùm ipſa naturæ lege præditus, tum Catonis noſtri exemplo, atque Alexandri Magni Apophthegmate inſtitutus. Interrogatus enim ille, quid eſſet in rerum natura præclariſsimum & maximè regium, reſpondit: Τὸ μὲν πονεῖν, βασίλικον τὸ δὲ τρυφᾶν, ἀνελεύθερον ἐστιν. Et enim, vt eſt celebre apud Græcos prouerbium, Θεοὶ τ' ἀγαθὰ πρὸς πόνοις πολοῦνται. Itaque, lectiſsime frater, cùm poſt ſex plus minus, annos, funeſta temporum iniuria, Campania bello flagrante, è medio ſtudiorum meorum curſu reuocatus, Lugdunum diuertiſſem, penè hoſpes, mearum partium eſſe putaui, de ingenij mei cultu vehemẽtius laborare, ne eius acies torpore & ſitu obducta, langueret vel extingueretur. Ad quod meum inſtitutum non tam quæſita, quàm nata viſa eſt mihi occaſio in typographica militia: cuius ſaxum grauiſsimum voluere (vt Siſyphus ille apud Inferos) & laboris eſt multi, & diligentiæ induſtriæque non vulgaris. Quod quidem munus cùm poſt tot annos ſeduld pro ingenij mei facultate obiiſſem, iudicaui non alienum eſſe à mea in te obſeruantia, vt aliquid ſtylo, licet rudi & ineleganti, exigerem, quod tibi fore gratiſsimum meritóque deuouendum videretur: cum vt me ab illa grauiſsima inſcitiæ vel ignauiæ iniuria vindicarem: tum verò, vt immortalem tuæ virtutis, & multorum atque adeò ſummorum in me tuorum officiorum memoriam poſteritati relinquerem. Cùm itaque inter hæc quotidiana mentis curricula, ἰλιὰς Scriptorum in omni diſciplinarum genere ſeſe offerret, ecce incidit in manus Gulielmi Durandi, hominis ſanè laudatiſsimi vtriuſque iuris doctoris & Profeſſoris τὸ πρόχειρον, ſeu (vt ille appellat) Rationale Diuinorum Officiorum. In quo quidem nihil ἐκ παρέργου τῆς γνώμης poſitum

Digitized by Google

posirum esse diuina propè diuini authoris lectio, piis lectoribus iisdémque Christianis omnibus satis ostendit. Itaque idipsum Opus castigandum & expoliendum eò lubentiùs suscepi, quòd te iam à puero primarum artium facultate, scientia & eloquentia præditum, musisque dicatum iam impensiùs sacrarum Literarum lectioni incumbentem, eáque studia & diurna & nocturna versantem manu viderem. Sícque mihi consentaneum est, vt scriptoris pia & Christiana admodum lectio, suo lectori ex omni parte responderet, vel omnino quadraret. Quod autem Gulielmum Durandum attinet, principio quàm argutè, quàm eleganter & expeditè totam *Iuris* ciuilis molem in vnum corpus collegerit, collectam in speculo expressa facie, & (quod aiunt) ad viuum effinxerit, neutiquam eis est obscurum, qui in publicis forensibúsque iudiciis quotidiè versantur. A cuius facultatis studio ille paulùm feriatus mutata fortuna, ad alteram longè celeberrimam ac piissimam iuris partem, quæ Θεολογία dicitur, animum conuertit. Quam ita accuratè & perspicuè tractauit, vt ad eam, quam attigit rei diuinæ ἰδέαν, nihil possit à quoquam *iure desiderari*, vel certè debeat. Nos verò tanti Authoris nomine, simúlque rei dignitate adducti, diligenti & fideli opera præstitimus: primùm vt loci communes, seu rerum insignium capita suo ordine progrederentur. Proximè vt dictio Græca, quæ multos suprà annos corrupta & neglecta iacuerat, inscitia aut certè negligentia hoc recognitionis munus factitantium, iam tandem aliquando suæ pristinæ sedi & integritati redderetur. Præterea, ne quid ad integram tanti operis laudem deesset, capita quæque summariis argumentis illustrauimus: quorum Index cùm fidelis tum copiosus est præfixus. Locos insuper vel subobscuros vel ancipites adnotationibus aperuimus, ad Authoris mentem & orationem, quàm fieri potuit, propiissimè accedentes. Neque enim hic Atticos sales, aut fluentes numeros expectabis: sed planam, simplicem, & penè legibus artis soluram orationem. Ita enim vel illa tempora erant dura, vel idipsum ferebat Theo-

Digitized by Google

logicæ facultatis ratio, propriam & ſingularem ſibi (vt quæque artes) dicendi methodum ſortita. Cæterùm in eo caſtigando, ornando, & ditando ita ſumus verſati, vt nouum potius, quàm interpolatum opus videatur. Reliquum eſt, lectiſſime frater, te & æquum Lectorem rogatos velle, vt hoſce noſtros conatus, liberales illos quidem & alacreis, in lucem editos, cum in communem omnium ſtudioſorum gratiam, tum in teſtimonium meæ erga te obſeruantiæ & amicitiæ & æquis animis excipiatis, maiora in poſterum diis iuuantibus, accepturi.

Bene vale. Lugduni è Typographia, Idibus Feb.

M. D. L X V.

* * *

IOAN

IOANNES ALOISIVS
TVSCANVS AVDITOR
CAMERÆ APOSTOLICÆ,
Reuerendiſsimo D. Domino Petro Cardinali Tiraſouenſi, Salutem.

INter omnes libros, quos hominem qui ſacris initiatus ſit, habere oportet, hic mihi, Reuerendiſſime Pater videtur eſſe præcipuus. imò cæteri vtiles, iſte neceſſarius. Quippe ex aliis quid agere debeamus, edocemur. Ex hoc verò, & quid illud ſit, & qua ratione agere debeamus. Cùm ergo fundamentum ſacri cultus, ſit mens & intentio noſtra, profectò qui ignorat, quid agat, frustrà cultui ſacro ſe ingerit: caret enim fundamento, ſcilicet mente & intentione, quarum partes nequaquàm verſantur circa illa, quæ neſcias. Quot hominum ſingulis diebus dominicam illam electam orationem, Pater noſter, & t. ore annuntiant, qui non animaduertunt, quia propè & ſuæ voci iudicio ſe condemnant? Quot hominum veſtes & indumenta ſacerdotum induunt, qui cur ea tam multiplicia tam varia inuenta ſunt penitùs ignorant? Quot ſacerdotum annis innumeris Miſſam celebrauêre? Quot Epiſcoporum annis innumeris conſecrauêre? Quot Archiepiſcoporum ætate diuturna pallio vſi fuêre? Quot denique antiſtitum omnia, quæ paſtoralis officij ſunt, per longiſſima tempora miniſtrauêre: à quibus ſi roges qua ratione id fecerint, illicò muſſabunt, nec habebunt quid reſpondeant? Verùm enimuerò, vt iuriſconſultus ille dicere ſolebat: Turpe eſt viro id in quo quotidiè verſatur, ignorare. Quare multum & multum in cæteris, tum in hoc vno maximè Gulielmus Durandi publicæ ſaluti & communi vtilitati proſpexit, & conſuluit, qui vniuerſi ſacri ſaluti & communi vtilitati proſpexit, & conſuluit: qui vniuerſi ſacri myſterij figuras, typos, & rationes accuratiſsimè in hunc librum congeſsit: ex quo niſi pigeat laborum facilè dicere poſſumus, quid & qua ratione operemur. Adde iucunditatem,

cùm in omnibus incognitis, tum in his maximè, quæ in dies præmanibus sunt: dum ad eorum cogitationem vel studio vel casu peruenisse concipimus, tunc enim rem ipsam in digitis tenere arbitramur, & quod aliâs difficilè, vt in memoria teneretur, iudicaueramus, nunc facillimum reputamus, & ad meliora ac maiora, sublatâ difficultatis formidine allicimur, & inuitamur. Quid, quòd nunc tantùmmodò & non priùs, quod legimus, quod gerimus, quod operamur amamus? Quomodò enim fieri potest, vt amemus, quod nescimus, non intelligimus, non cognoscimus? quod non oculo vel visu vel intellectu intuemur? Magnas ergo gratias Gulielmo debemus, quod in hoc Opere conscribendo, ipse quæ priùs vel sparsa vel abdita erant reposuerit, & patefecerit: vt nos onere leuaret, ipse sudarit, vt nobis curam & laborem præriperet, ipse vigilauerit, vt nos quiescceremus. Ego quantùm ad me attinet, dudum antè, quàm militiæ clericali me addixissem, dum in aduocationis seu postulationis officio me exercerem, conabor vt omnes scirent quantum Gulielmo ob Speculum iuris elucubratum teneremur. Nunc quando aliud studium me vocauit, & perspicio quæ sunt in hac malitia futuræ partes meæ, & quid sit officij & muneris mei, fateor me nisi hic liber foret, dubitaturũ ne omnino indocilis, inscius & cæcus euaderem. Gallicanum fuit Gulielmi ingenium, sed in Italia tamen enutritum: qui non idcircò minus gratiæ apud nos, quòd extra Italiam natus fuerit: sed plus, quòd conscia ætatis factus, in Italia viuere, oppidum sui nominis in Italia relinquere, & in Italia mori, ac mortuus in loco Italiæ florentissimo, vrbe Romæ sacere elegit, & voluit, debet esse consecutus. Operæpretium est, vt quod vnum defunctis exhibere potest, in manus plurium transeant, monumenta ingenij sui laudentur, legantur & amentur.

OPE

Digitized by Google

OPERIS TOTIVS SECTIO.

Antehac hos Libri partes Odo quatuor Pa-
ris. Ecclesiæ Diaconiæ Cardinalis, & Cancellarius
distinxit.

Secundus Eudo Rothomagensis Archiepiscopus.

Tertius Petrus Pictaviensis Ecclesiæ Magister.

Quartus Guillelmus Altissiodorensis Episcopus.

Quintum Walterus Senonensis Archiepiscopus.

Sextum Durandus Remensis Archiepiscopus.

Septimum Guillelmus Parisiensis Episcopus.

Tempestate Nostra Librum hunc Ecclesiæ Ro-
manæ Sanctissimus ac Beatissimus Adrianus qui-
dem Sextus, Clementis Septimi Successor, Ordi-
nauit, Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, Officiique Ap-
postolici Secretarius Ioannes Angus Lugdunen. Archi-
episcopus Commentatus est.

ELENCHVS LIBRORVM ET CAPITVM.

Capita Libri primi.

DE Ecclesia & eius partibus.p.j.p 7.
De altari.cap.ij. 18
De picturis,& cortinis , & ornamentis Ecclesiç. cap.iij. 23
De campanis.c.iiij. 36
De cœmeteriis : & aliis locis sacris,& religiosis.c.v. 40
De Ecclesiæ dedicatione. c.vj. 45
De altaris consecratione.c.vij.60
De consecrationibus & vnctionibus cap.viij. 69
De Ecclesiasticis sacramentis. capitulo ix. 78

Secunda Libri capita.

De ministris, & Ordinibus Ecclesiasticis:& de eorũ officiis.c.j.85
De Cantore.c.ij. 98
De Psalmista.c.iij. 100
De Ostiario.c.iiij. ibid.
De Lectore.c.v. 101
De Exorcista.c.vj. 101
De Acolytho.c.vij. 103
De Subdiacono.c.viij. 104
De Diacono.c.ix. 106
De Sacerdote.c.x. 111
De Episcopo.c.xj. 114

Tertij Libri capita.

De indumentis , seu ornamentis Ecclesiæ,Sacerdotũ atque Pontificum , & aliorum Ministrorum.capit.j. 118
De amictu.c.ij. 124
De Alba.c.iij. 125
De zona seu cingulo.c.iiij. 126
De Stola.c.v. 128
De Manipulo.c.vj. 130
De Casula seu Planeta.c.vij. 131
De Caligis,& Sandaliis.c. viij.133
De Succinctorio & Orali.c.ix. 136
De Tunica.c.x. ibid.
De Dalmatica.c.xj. 138
De Chiroteca.c.xij. 140
De Mitra.c xiij. 141
De Annulo,c.xiiij. 144
De Baculo pastorali.c.xv. 145
De Sudario.c.xvj. 147
De Pallio.c.xvij. 148
De quatuor coloribus,quibus Ecclesia in ecclesiasticis vtitur indumentis.cap.xviij. 153
De indumentis legalibus,seu veteris testamenti.c.xix. 157

Quarti Libri capita.

De Missa, & singulis,quæ in Missa aguntur.c.j. 165
De quinque Psalmis, quos Pontifex celebraturus dicit.c.ij. 177
De capitis compositione, & manuum lotione.c.iij. 178
De aquæ benedictæ consecratione & aspersione.c.iiij 179
De officio seu introitu Missæ. capitulo v. 182

De

Digitized by Google

De accessu sacerdotis ac Pontificis ad altare, & de processione. capitulo vj. 185
De confessione facienda in Missa. cap. vij. 194
De incenso benedicendo, & in thuribulum mittẽdo, c. viij. 196
De osculo altaris, & libri. capitulo ix. 197
De Thurificatione. c. x. 200
Qualiter Episcopus vel sacerdos, & ministri ad altare stare debent. capitulo xj. 201
De, Κύριε ἐλέησον. c. xij. 204
De, Gloria in excelsis. c. xiij. 205
De salutatione ad populum. capitulo xiiij. 207
De oratione seu collecta. c. xv. 213
De Epistola. c. xvj. 220
De reuerentia post lectam Epistolam facienda. c. xvij. 223
De cõfessione sacerdotis, vel episcopi & ministrorum. cap. xvij. 224
De graduali. c. xix. 226
De Allelu-ia. c. xx. 228
De tractu. c. xxj. 231
De prosa seu sequentia. c. xxij. 233
De mutatione sacerdotis capitulo xxiij. 234
De Euangelio. c. xxiiij. 236
De Symbolo. c. xxv. 249
De prædicatione. c. xxvj. 268
Secunda pars Missę in offertorio. cap. xxvij. 269
De manuum ablutione. capitulo xxviij. 261
De pallis, & corporalibus. capitulo xxix. 261
De oblatione Sacerdotis, & de officio ministrorum circa illam & de patena, & de Oblationibus populi, & Clericorum. capitulo xxx. 265
De secunda Thurificatione, capitulo xxxj. 274
De inclinatione sacerdotis, & osculatione, ac oratione. c. xxxij. 276
De præfatione. c. xxxiij. 278
De Sanctus. c. xxxiiij. 285
De secreta vel canone missę capitulo xxxv. 288
De expositione Canonis, qui incipit. Te igitur. c. xxxvj. 291
De secũda parte Canonis, scilicet, Memẽto Domine. c. xxxvij. 296
De tertia parte Canonis. capitulo xxxviij. 299
De quarta parte Canonis capitulo xxxix. 301
De quinta Canonis parte. capitulo xl. 305
De sexta parte Canonis. capitulo xlj. 309
De septima parte Canonis. capitulo xlij. 326
De octaua parte Canonis. capitulo xliij. 338
De nona parte Canonis. capitulo xliiij. 342
De decima parte Canonis. capitulo xlv. 345
De undecima parte Canonis. capitulo xlvj. 347
De oratione Dominica, Pater noster &c cap xlvij. 355
De expositione dominicæ orationis. cap. xlviij. 359
Tertia pars missæ de silentio, post dominicã orationẽ. c. xlix. 367
De resumptione patenæ. c. l. 368
De fractione hostiæ. c. lj. 371
De Agnus Dei, c. lij. 378
De pacis osculo cap. liij. 381
Quarta pars missæ & primò, de communione sacerdotis. capitulo liiij. 384
De perfectione. ca. lv. 388

De post

De postcommunione.cap.lvj. 389
De oratione nouissima.& de,Ite, missa est.cap.lvij. 390
Quare sacerdos humerum pontificis osculatur.ca.lviij. 393
De benedictione nouissima.c.lix. 394

Quinti Libri capita.

De diuinis officiis,tam nocturnis, quàm diurnis,in genere.c.j.397
Quid sit officium;& de eius institutione & partibus.ca.ij. 402
De nocturnis.ca.iij. 426
De maturinis laudibus.ca.iiij. 439
De Prima.ca.v. 452
De Tertia.cap.vj. 460
De Sexta.cap.vij. 461
De Nona.cap.viij. 463
De Vesperis.cap.ix. 465
De Completorio.ca.x. 469

Sexti Libri capita.

De officiis dominicarum, specialiter, & quarundam feriarum; & festiuitatũ Domini : & ieiuniorũ quatuor tẽporum.c.j.475
De tempore Aduentus.ca.ij. 484
De prima dominica Aduẽtus Domini.ca.iij. 490
De secunda dominica Aduentus domini.cap.iiij. 496
De tertia dominica Aduentus domini.cap.v. 498
De quarta feria, & ieiuniis quatuor temporum.cap.vj. 499
De aliis ieiuniis.cap.vij. 502
De officio quartæ feriæ.c.viij.509
De sexta feria.c.ix. 510
De sabbato.c.x. 511
De dominica quarta Aduentus Domini.c.xj. 513
De vigilia natiuitatis Domini. capitulo xij. 516
De officio natiuitatis Domini.capitulo xiij. 518
De dominica infrà octauam natalis Domini.c.xiiij. 526
De festo Circunciſionis. capit xv. 265
De festo Epiphaniæ.c.xvj. 532
De octaua Epiphaniæ.c.xvij. 538
De prima dominica post Epiphaniam.cap.xviij. 558
De dominicá secunda post Epiphaniam.c.xix. 540
De Dominica tertia post Epiphaniam.cap.xx. 543
De dominica quartá,post Epiphaniam.c.xxj. 546
De Dominica quinta post Epiphaniam.cap.xxij. 547
De Dominica sexta post Epiphaniam.cap.xxiij. ibid.
De dominica Septuagesimæ. capitulo xxiiij. 548
De officio Septuagesimæ. capitulo xxv. 556
De sexagesima.c.xxvj. 559
De quinquagesima.c.xxvij. 561
De feria quarta in capite ieiuniorum.cap.xxviij. 565
De quinta feria.c.xxix. 571
De sexta feria.c.xxx. 572
De sabbato.c.xxxj. ibid.
De prima dominicá quadragesimæ.cap.xxxij. 573
De secunda feria.c.xxxiij. 576
De tertia feria.c.xxxiiij. 577
De quarta feria.c.xxxv. 578
De quinta feria.c.xxxvj. 579
De sexta feria.c.xxxvij. 580
De sabbato.c.xxxviij. ibid.
De secunda dominica quadragesimæ.c.xxxix. 581
De secunda feria.c.xl. 584
De tertia feria.c.xlj. ibid.
De quarta feria.c.xlij. 585

De

Digitized by Google

De quinta feria.c.xliij. ibid.
De ſexta feria.c.xliiij. 586
De ſabbato.c.xlv. 387
De dominica tertia quadrageſimæ.cap.xlvj. 588
De ſecunda feria.c.xlvij. 590
De tertia feria.c.xlviij. ibid.
De quarta feria.c.xlix. 591
De quinta feria.c.l. ibid.
De ſexta feria.c.lj. 592
De ſabbato.c.lij. 593
De dominica quarta quadrageſimæ.cap.liij. 595
De ſecunda feria.c.liiij. 600
De tertia feria.c.lv. ibid.
De quarta feria.c.lvj. 604
De quinta feria.c.lvij. 607
De ſexta feria.c.lviij. 608
De ſabbato.c.lix. ibid.
De dominica quinta in paſſione Domini.c.lx. 609
De ſecunda feria.c.lxj. 613
De tertia feria.c.lxij. ibid.
De quarta feria.c.lxiij. 614
De quinta feria.c.lxiiij. 615
De ſexta feria.c.lxv. 616
De ſabbato.c.lxvj. ibid.
De Dominica ſexta in ramis palmarum.c lxvij. 618
De ſecunda feria.c.lxviij. 622
De tertia feria.c.lxix. 624
De quarta feria.c.lxx. 625
De quinta feria.c.lxxj. 628
De eadem.v.feria.c.lxxij. ibid.
De diuino officio.c.lxxiij. 63
De eadem.v.feria.c.lxxiiij. 639
De officio miſſæ ipſius quintæ feriæ.cap.lxxv. 648
De denudatione altarium. capit. lxxvj. 652
De die paraſceues.c.lxxvij. 654
De ſabbato Paſchæ.c.lxxviij. 666
Per quem, quomodo, & quare agni de cera fiant.c.lxxix. 668
De benedictione cerei.capit.lxxx. 669
De lectionibus & tractibus.capitu. lxxxj. 673
De benedictiõe baptiſmi ſeu fontium. Vbi etiam agitur de cæteris catechumenorum. capitu. lxxxij. 680
De baptiſmo, vbi etiam agitur de veſtibus, quas neophyti quarto die deponunt: & de patrinis.capitulo lxxxiij. 687
De confirmatione.c.lxxxiiij. 695
De Miſſa.c.lxxxv. 699
De ſancto die Paſchę.c.lxxxvj.704
De die ſancto Paſchę.c.lxxxvij.711
De diurno officio Paſchæ.capitulo lxxxviij. 714
De ſeptem diebus poſt Paſcha.cap. lxxxix. 718
De ſecunda feria poſt Paſcha. capitulo xc. 731
De tertia feria poſt Paſcha. capitulo xcj. 738
De quarta feria poſt Paſcha. capitulo xcij. 733
De quinta feria poſt Paſcha. capitulo.xciij. 734
De ſexta feria poſt Paſcha. capitulo xciiij. 735
De ſabbato in albis.cap.xcv. 736
Alia expoſitio dictorum ſeptem dierum.c.xcvj. 737
De prima dominica poſt Paſcha. cap.xcvij. 739
De ſecunda dominica poſt Paſcha. cap.xcviij. 741
De dominica tertia poſt Paſcha. cap.xcix. 742
De dominica quarta poſt Paſcha. capit.eod. 743
De dominica rogationũ.c.cj ibid.
De rogationibus.c.cij. 744
De vigilia Aſcenſionis.c.ciij. 749

De feſto

De feſto Aſcenſionis domini. cap. ciiij. 751
De dominica poſt Aſcenſionem. cap.cv. 753
De vigilia Pentecoſtes.c.cvj. 755
De die ſancto Pentecoſtes. capit. cvij. 758
De ſecunda feria.cap.cviij. 764
De tertia feria.cap.cix. ibid.
De quarta feria.c.cx. 765
De quinta feria.c.cxj. 767
De ſexta feria.c.cxij. ibid.
De ſabbato cap.cxiij. 768
De die dominica ſanctæ Trinitatis.cap.cxiiij. 770
De prima dominica poſt Pentecoſt.cap.cxv. 773
De ſecunda dominica poſt Pentecoſt.cap.cxvj. 775
De dominica tertia poſt Pentecoſt.cap.cxvij. 776
De dominica quarta poſt Pentecoſt.cap.cxviij. 777
De quinta dominica poſt Pentecoſt.cap.cxix. 778
De ſexta dominica poſt Pentecoſt. cap.cxx. 779
De ſeptima dominica poſt Pentecoſt.cap.xxj. 780
De octaua dominica poſt Pentecoſt cap.cxxij. 781
De dominica nona poſt Pentecoſt. cap.cxxiij. 782
De decima dominica poſt Pentecoſt.c xxiiij. 783
De vndecima dominica poſt Pentecoſt.cap.cxxv. 784
De xij. dominica poſt Pentecoſt. cap.cxxvj. 785
De xiij. dominica poſt Pentecoſt. cap.cxxvij. 786
De xiiij.dominica poſt Pentecoſt, cap.cxxviij. 787
De xv. dominica poſt Pentecoſt. cap. cxxix. 788
De xvj. dominica poſt Pentecoſt, cap.cxxx. 789
De xvij. dominica poſt Pentecoſt. cap.cxxxj. 790
De quarta feria quatuor temporum Septembris.c.cxxxij. 791
De ſexta feria quatuor temporum Septembris.c.cxxxiij. 792
De ſabbato quatuor temporum Septembris,c.cxxxiiij. ibid.
De dominica.xviij.poſt Pentecoſt. cap.cxxxv. 794
De xix. dominica poſt Pentecoſt. cap.cxxxvj. 794
De dominicap.xx. poſt Pentecoſt. cap.cxxxviij. 795
De dominica. xxj. poſt Pentecoſt. cap.cxxxviij. 797
De dominicá.xxij.poſt Pentecoſt. cap.cxxxix. 798
De xxiij.dominica poſt Pentecoſt. cap.cxl. 799
De xxiiij. dominica poſt Pentecoſt.cap.cxlj. 800
De xxv. dominica poſt Pentecoſt. cap.cxlij. 801
De xxvj.dominica poſt Pentecoſt. cap.cxliij. 802

Septimi libri capita.

De ſanctorum feſtiuitatibus.capitulo j. 804
De ſancto Fabiano & Sebaſtiano. cap.ij. 811
De ſancta Agnete.c.iij. ibid.
De conuerſione ſancti Pauli capitulo iiij. ibid.
De ſancto Iuliano.cap.v. 818
De beata Agatha.cap.vj. ibid.
De purificatione ſanctæ Mariæ. cap.vij. 823
De cathedra ſancti Petri. capitulo viij. 828
De Anunciatione virginis Mariæ. cap.ix.

Digitized by Google

Capitis Pag.
Et Dolor Articulo, Pilorum &c. 1
Et Dolor Articulo, Pilorum &c. 2
Et Dolor Articulo, Pilorum &c. 3
Et Dolor Articulo, Pilorum &c. 4
Et Dolor Articulo, Pilorum &c. 5
Et Dolor Articulo, Pilorum &c. 6
Et Dolor Articulo, Pilorum &c.

INDEX LOCVPLEX ET

Fidelis rerum ac vocum maximè insignium in hocce Prochiron Diuinorum Officiorum.

De litera A.

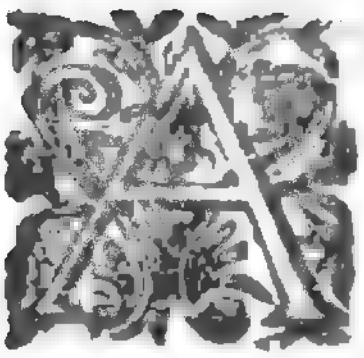

Abba, & eius varia significatio, & vsus, patet in adnotatione in lib. iiij.num.2.c. xlviij.pag. 366

Abrahæ sacrificium, gratum Deo: Item Melchisedech.lib.iiij.cap. 43.num.12.& 13. 341

Acolythi, qui & vnde initium duxerint,lib.ij.cap.vij.num.1. 103

Acolythi imitátur carminum scriptores, vel emunctores.lib.ij.c. vij.num.3. 104

Acolythi cum turibulo & incenso præcedunt diaconum dicturum Euangelium. Et quibus id de causis. libr. iiij. capit. xxiiij. num.13. 340

Acolythorum institutio lib. ij.ca. vij.num.4. 104

Acolythorum officium. lib.ij.cap. viij.num.2.& 5. 103.104

Adæ & Euæ nomen nascentes hodie exprimunt, quamuis fuerit mutatum.lib.v.c.ij.num.34.411

Ad fletum spiritualem duo prouocant.lib.vj.c.lxiiij.num.3. 615

Ad fontes fit processio septem diebus. lib.v.cap.lxxxix.nu.10.721

Adorandi quomodo sint pater, filius,& spiritus sanctus.lib.v.ca. ij.num 59. 422

Adoratio, soli Deo competit: non imaginibus. libr. iiij.cap.xxxix. num.3. 302

Adorationis duæ species. lib.v.ca. ij.num.61. 423

Aduẽtus,est initium officij Ecclesiastici.lib.vj.cap.ij.num.1. 484

Aduentus primus Christi quid adtulerit homini. quid secundus. quid tertius. quid quartus. libr. vj.cap.ij.num.3. 485

Aduentus per quot septimanas celebretur ibid.num. 4

Aduentus quo tempore incipiat. Et quot diebus constet. libr. v. cap.ij.num.9.& 10. 488

Aduentus prima dominica vnde inchoetur.lib.vj.c.ij.nu.11. 488

Aduentus intitulatio cur duplex, & cur duplex inchoatio. Rationem vide,ibidem.numero 12.13. 14.& 15.pag. 489

Aduentus dominica quarta, & Missæ introitus. lib.vj. capit.xj. num.1.& 3.pag. 513.514

Aduentus ieiunium,est exultationis partim, partim & mœroris, lib.vj.cap.ij.num.6. 486

Aduentus dominica secunda. & quo officio constet. lib. vj. cap. iiij.num 1.2.& 3. 496. 497

Aduentus dominica tertia & eius officium.lib.vj.cap.v.num.1. 498

Aduen

Digitized by Google

Aduentu Christi liberatus est homo à septem morbis quos penè referunt septem antiphonæ, incipiens ab lib. vj. cap. xj. nu. 5. 514
per tres Aduentus hebdomadas, accipimus trium temporum partes li. vj. ca. ij. nu. 5. 485
Aegyptiaci dies. lib. viij. cap. iiij. numero 10. 900
Aedificantibus spiritualem Ecclesiam pugnandum est aduersus hostes. Et quibus armis. li. j. cap. j. 7
Aetates mundi. libro vj. c. liij. numero 5. 596
Aequinoctium quid. libro viij. ca. iij. nu. 28. 895
Aera quid. libro viij. cap. iij. num. 28. ibid.
Aeras quid. & quomodo accipiatur. li. viij. c. iij. nu. 33. 896
Agathæ festum: & officium. libr. viij. ca. vj. nu. j. 822
Agnetis festum, caret octauis institutionis. & eius diei officiū. lib. vij. c. iij. nu. 1. 821
Agnus Dei, cur dicatur. libr. iiij. c. lij. nu. 1. 378
Agnus quid significet. Et quare ter dicatur. ibid. nu. 2. 379
Agni cerei qui fiunt Romæ in parasceue paschatis, quid notent. Et eorum virtus. lib. vj. c. lxxix. nu. 1. 2. & 3. 668
Alba subsequitur amictū. Et quid ea significet. lib. iij. ca. iij. num. 1. & 6. 125. 126
Albæ compositio, & forma, cum in veteri, tum nouo testamento. li. iij. ca. iij. nu. 3. & 4. 125
Alchuinus, Caroli præceptor. Ecclesiasticum officium ab Attilia Rege confossum restituit. libr. vj. ca. cxiiij. nu. 6. 771
Alcuinus cōposuit sancti Stephani historiam libro vij. cap. xlij. nu. 5. 873
Allegoria quid. li. i. in proœmio. num. 10. 3
Allelu-Ia, quid significet, & vnde profecta vox. lib. iiij. ca. xx. nu. 1. & 2. 229
Allelu-Ia, cur iteretur sabbato ante septuagesimam. lib. vj. ca. xxiiij. nu. 18. 554
Allelu-Ia quid differat à versu illo Laus tibi Domine. lib. vj. ca. xxiiij. nu. 19. ibid.
Allelu-Ia verbum Hebraicum, & eius interpretatio variè. lib. iiij. cap. xx. nu. 3. & 4. 229
Allelu-Ia, quod cantetur in Ecclesia, vnde tractum. lib. iiij. ca. xx. num. 5. 229
Allelu-Ia quando cantetur, quandoue intermittatur. libr. 5. cap. iiij. num. 5. & 6. 441
Allelu-Ia duplex cur in octaua Paschæ, & deinceps cantatur. li. vj. c. lxxxix. nu. 21. 725
Allelu Ia duplex in dominicis diebus post octauas Paschatis. lib. vj. ca. lxxxix. num. 25. 726
Allelu-Ia cur omittitur inter consecrationem altaris, aut Ecclesiæ, consecratione verò facta, adhibetur. li. j. ca. vij. nu. 6. 61
Alphabetū baculo pastoralis scriptum in modum crucis, tria notat lib. j. ca. vj. num. 22. 23. 24. 51
Altare quid. Et quid notet. lib. j. c. ij. nu. 11. 13. & 15. 20. 21
Altaria quota feria denudentur. Et quid illa denudatio notet. li. vj. ca. lxxvj. nu. 1. 2. 3. & 4. 652
Altaria, cur lauētur vino & aqua. Et quid signēt rami illi quibus fricantur. ibi. nu. 5. & 6. 652. 653

Digitized by Google

Altare qui primum extruxerint. Et vnde fluxerit hodiernus vsus.lib.j.ca.ij.num.1. 18
Altare, & ara quid differant,ibidem nu.2.
Altare multiplex,multiplicemefficit significationem lib.j. ca.ij. num.3.& 4. ibid.
Altare semel cõsecratum, an iterum sit consecrandum: & quo casu.li.j c.vj.nu 32. & 34. 53
Altare quibus ornamentis tegatur Paschate.li.j.cap iij n.41. 33
Altare quibus de causis cõsecretur.Et vnde duxerit ortum.li.j. cap.vij.nu.1.2.&3. 60
Altare debet esse lapideum.li.j c. vij.num.28. 66
Altare cur incensetur.lib.iiij.cap. x.nu.5. 201
Altaris frons quo pacto ornanda. Et quid idipsum notet.li.j.cap. iij nu.31.pag. 30
Altaris consecratio, qua forma fiat li.j c.vij.nu. 4 5.21.29.& 35. pag. 60.61.64.66.67.68
Altaris ministri, quid significent. lib.iiij c.vj nu 4. 186
Altaris vltima benedictio, quid significet li.j c.vij nu.38. 68
Altari maiore consecrato, an alia inferiora censeantur consecrata.li j ca.vj.nu 33. 53
Altaria cur cooperiantur sabbato sancto li vj c.lxxxv nu.1. 699
Ambo, ambonis, quidque notet li.iij.ca xxiij.nu.17. 241
Amen,omnes fere orationes claudit.Et quid significet.Et qualiter accipiantur in oratione Dominica & qualiter alibi. Et cur in eadem oratione proferatur à sacerdote.et cùm secus fiat aliàs .libr.iiij.ca.xlvij.num.20. & 21. 366
Amen, responsio, quid signet, & quomodo accipiatur.li.iiij ca. xiiij.nu.6. 209
Amen responsio quid signet. libr. iiij ca.xv.nu.9. 215
Amicos diligere debemus,vt charitatis ordo seruetur.li.iij.ca. xxxvij nu.5. 297
Amictus vsus, & significatio. lib. iij.c.ij num.1. 124
Amictus inuolutio circa collum, & pectus, quid significet ibi. num.2.
Amoris summa vis libr.j.capi. ix. num.11. 80
Ampulla,quid & vnde dicatur. li. iiij.ca.xxxix nu.24. 270
Anacletus Papa,Item,Lucius,statuerunt. ministros plures Episcopo celebranti.Et quibus causis ducti.lib.iiij.ca.xj.nu.8. 203
Analogium, quid: & vnde ductũ, lib.j.cap.j.nu.34. 14
Anagoge,quid lib.j.in proœmio. num.12. 4
Andreæ Apostoli statuta. Et vbi ille prædicauit li. vij.c.xxxviij. nu.1. 870
Angelus respondit beato Gregorio celebranti. Et cum spiritu tuo.li.vj.c.lxxxviij.n.1.pag.714
Angelis cur pennæ adimpingãtur. li.iiij.ca.xxxij.nu.16. 282
Angelus adstat sacerdoti celebrãti.li.iiij.c.xliiij.nu.8. 344
Angelus variè effingitur, pro varia eis à Deo collata dignitate, & munere.li.1.c.iij.num.8. 25
Angeli, semper nobis adsunt: & parati sunt orationes nostras sursum deferre.l.vij.c.xij.n.6.7.835
Angeli orantibus præsunt.li. iiij. c.j.nu.38. 173

Angeli

Digitized by Google

Angeli quota feria creati. ibidem nume. 29. 172
Angelorum festum agit ecclesia, duplici de causa. l. vj. c. xij. n. 1. 184
Angelorum omnium officia. lib. iiij. cap. xxxiij. nu. 2. 22. 23. 24. 25. 26. 27. & 28. 281. 283
Angelorum sex tantum ordines cur in cõmuni adferantur præfatione, tribus silentio præteritis ibid. nu. 3. & 32. 281. 284
Angelorum nouem ordines. lib. iiij. c. xxxiiij nu. 15. 281
Anima, templum Dei. lib. j. ca. vj. num. 7. 48
Anna, typum Ecclesiæ geremis, tacitè orauit l. iiij c. xxxv n. 4. 189
Anniuersarium an celebrari debeat, aut possit die festiuo. lib. vij. c. xxxv. num. 17. 860
Annulus est fidei sacramentum. Et eius vsus vnde aducctus. lib. iij. c. xiiij.
Annulus aureus & rotũdus, quid significet. ibid. nu 4. 145
Annulo literæ antiquitus sigillabantur. Et qua significatione. ibid. nu. 3
Annuntiatio Mariæ, & eius diei officium lib. vij. ca. ix. nu. 1. 830
Annuntiatio Mariæ, iure accidit tempore Veris. ibid nu. 2.
Annus, est triplex. lib. viij capit. j. num 5. 889
Annus communis. lib. viij. cap. x. numero 3. 911
Annus magnus. Item mundanus. li. viij. ca. 1. num 26. 895
Annus lunaris, quid. l. viij. ca. vij. nu. 1. 907
Annus solaris, quatuor temporibus distinguitur li. vj nu 1. 475
Annus indictionalis. Romanis: Iubileus, Hebræis: Christianis beneficentiæ & gratiæ est, ibid. li. viij. cap. iij. 103. & 32. 896
Annus magnus huius mũdi, quatuor temporum varietate mensuratur. lib. vj. cap. j. num. 2. 3. 4. & 5. 476
Annus solaris, quid Et num. 4. Et vnde dicatur. libr. viij. capit i. j. num. 1. 890
Anni initium, à variis variè captum ibid. nu. 2.
Anni quatuor tempora. Et eorum explicatio. lib. viij cap. j. 21. 894
Anni quatuor temporum qualitas lib. vj c. vj. nu. 3. 500
Annorum varia nomina. libr. viij. ca. iij. nu. 1. 890
Annorum cõputatio à principio mundi. li. vj c. xxiij. nu. 1. 548
de Anno, vnde dicatur de eius obseruatione & ratione, variè vide in adnotatione. in librum viij. ca iij in fine. 891 896
Antiphonam sequuntur psalmi, in Prima lib v. cap. v. num. 453
Antiphonæ vnde ortũ habuerint. Et vnde dicantur, & canentur. lib. v. cap. 2. nu. 16. 17. 18 19. 30. & 31. 409. 410
Antiphonæ septem, incipientes ab ò cur canentur ante Dominj natiuitatem l. vj c. xj. n. 4 514
Antiphonæ media vita expositio li vj. ca. lij. nu. 5. 594
Antiphonæ octauæ Epiphaniæ, cur sint de septimo tono. li. vj. c. xvij. num. 2.
Antiphonæ laudũ dominicarum Aduentus, quare terminentur. per Allelu-ia li. vj c. ij. n 8. 487
Antiphonis cur addantur versus quarundam festiuitatum li. vj. c. cxiiij. nu. 2. 771
Antiquorum institutа, & sanctiones sunt

Digitized by Google

nes ſunt tutiſſimi vitæ duces. lib.j.c.iij.num.18. 27
Apocalypſis & Epiſtolæ canonicę, leguntur à reſurrectione:idque iure.li.vj.c.xvij.nu.3. 739
Apoſtolus quis dicatur. Et qualiter officium Apoſtolorum exequatur Eccleſia. lib.vij.ca.xliij. nu.1. 876
Apoſtoli, variè pro ſuo cuiuſque munere,pinguntur.lib.j. ca. iij. num.10.& 16. 26.27
Apoſtoli tres tantum Romæ: & tres Euangeliſtæ.li.vij.ca.xliij. nu.6. 877
Apoſtoli & Pontifices miſſam à Deo primum inſtitutam, ampliarunt.li.iiij.c.j.nu.4. 165
Apoſtoli ſymbolum ediderunt. li. iiij.c.xxv.nu.7. 151
Apoſtolorum officium.lib vij. ca. xliij.nu.2.3.4.& 5. 876.877
Aqua benedicenda, cur ſale condiatur:& forma benedictionis. li.iiij.ca. iiij. num.8. 181
Aqua poſita cum vino in calice, an conuertatur in ſanguinem.lib. iiij.c.xlij.nu.6. 328.
Aqua prætermiſſa, an quod geſtũ eſt in calice, ſit irritum.ibidem num.9. 329
Aqua cur benedicatur qualibet die dominica.libr.iiij.capi. iiij. numero 4. 180
Aqua benedicitur, vinum minus. Et quid ita.lib.iiij.ca.xxx.num. 21. 269
Aquæ benedictio, quot requirat. Et quid notet.li.j.cap.vij.num. 7.9. 0.& 11. 61
Aquæ luſtralis, qua Eccleſia conſecratur, quæ & quanta ſit vis. Et quæ eius ſignificatio.lib.j.c. iiij.num.9. 48
Aquę mutatio in vinum, quid notet myſticè.lib.vj.cap. xix. numero.7. 542
Aquæ aſperſio,variè fit.lib. iiij.ca. iiij.num.5. 181
Aquæ benedictę genera quatuor, lib.iiij.c.iiij.nu.10. 182
in Aquam baptiſmi quare ſacerdos inſufflet, & quoties id facit.lib.vj.ca.lxxxij.num.7. 687
Aquam cum vino miſcere in calice,inferiori Epiſcopo nõ licet. Et quid commiſtio deſignet.Et id ex cuius inſtitutione & quorſum.li.iiij.c. xxx.num.18.& 19. 268.269
Aquilæ ſuper imponitur liber euangeliorum?Et qua ſignificatione.l.iiij.ca.xxiij.nu.20. 242
Ara,quid.li.viij.c.iij.nu. 27. 895
Arca,vnde dicatur.Et quid notet. Et quibus conſtet.li.j.ca. ij.nu. 10.pag. 20
Arca fœderis.libro.j.cap. vij. nu. 24. 64
Arca teſtamenti, quibus ſit ornata libr.j. cap. ij. numero 5. & 6. pag. 19.21
Archiepiſcopus, quis & vnde dictus lib.11.c.j.num.19. 87
Arnaldiſtæ ſunt in ea hæreſi vt putent malos miniſtros nõ poſſe miniſtrare ſacramenta. Falſo id quidem & temere.lib.iiij. cap.j.nume.19. 169
Alnadiſtarum falſa opinio de baptiſmo.lib.j.ca.viii.nu.12. 72
Arundinetum,quid.lib.vii.c. xlv. num.7. 882
Artem ſuam quiſque diligenter curat & colit.li.i.in proœmio. num.4. 2
Aſcenſio Domini, habet proceſſionem Et cur idipſum. libr.vi. cap ciiii.

Digitized by Google

cap.ciiij.nume.1. 751
Aſcenſionis octaua, quando terminetur.lib.vj.c.cv.nu.8. 754
Aſcenſionis vigilia, quod habeat officium.lib.vj.c.ciij.nu.2.3.4. 749.750
Aſcenſionis Dominicæ Miſſa: & eius expoſitio.lib.vj.c.ciiij.nu. 2.3.4.& 5. 752
Aſperſio aquæ benedictæ quid ſignificet. Et quis eam inſtituerit.nu.1. Et quo conſilio. nu.5. lib.iiii.c.iij. 180
Aſperſiones ſeptem altaris quid notent.*lib.*j.c.vij.nu.18. 63
Aſperſio trina aquæ luſtralis in Eccleſiæ conſecratione, quid notet.& quorſum fiat.lib.j.ca. vj.nu.11. 48
Aſſumptio Mariæ celebratur æſtiuo tempore, idque congruè. *lib.*vij.c.xxiiij.nu.4. 848
Aſſumptio Mariæ, habet iciuniũ, & octauas.ibi.nu.9. 849
Aſſumptionis *Mariæ officium*. li. vij.c.xxiiij.numero 3.& 5. 847. 848
Aſſumptionis die cur euangeliũ legatur de Maria,& Martha.Et quid illæ duæ ſorores deſignẽt. ibi.nu.6.& 7. 848
Aſſumptionis die cur colligantur herbæ & benedicantur.ibi.nu. 10. 849
Athanaſij Symbolum.lib.iiij.cap. xxv.nu.8. 251
Atrium Eccleſiæ, quid denotet.li. j.c.j.nu.20. 12
Auguſtus Imperator ex glebis terræ ab vniuerſo orbe allatis, iuſſit monticulum fieri Romæ, ſuper quo tandẽ Eccleſia quædam ſtructa eſt.lib.vj. cap. xix. num.4. 541

B

BAbylonicæ captiuitatis deſcriptio, atque etiam myſtice.lib.vj.c.xxiiij.nu.11. 552
Baculus paſtoralis, quid ſignificet.Et vnde habuerit ortum.lib.iij.c.xv.nu.1.& 2. 145.146
Baculus paſtoralis, cur ſit curuus, & qua ſignificatione, & de eius varia forma compoſitione.ibi. nu.3. 146
Baculus paſtoralis, eſt acutus in calce, in medio rectus in apice retortus.Et qua ſignificatione. ibi.nu.4.
Balteus ſacerdotis quid ſignaret. lib.iij.c.xix.nu.9. 119
Balſami odor & ſignificatio. lib. j.c.vij.nu.33. 67
Baptiſma ac conſecratio Eccleſiæ, quibus myſticis conficiantur. quæ omnia neceſſario adhibẽtur.li.j.c.vij.nu.12. 62
Baptizandi extra tempus neceſſitas quadruplex.lib.vj.c.lxxxiij. num.4. 686
Baptizari poteſt infans, qui non poteſt naſci, ſed ſolùm caput emittit.li.vj.c.lxxxiij.nu.33.693
Baptizatus bis vngitur chriſmate.Et quare.li.vj.c. lxxxiiij.nu. 3. 697
In Baptizandi faciem ter exſufflat ſacerdos. Et cur ita.lib. vj. c.lxxxiij.nu.7. 687
Baptizandi interrogandi, an renuntient Satanæ,& eius operibus. Et vnde is mos aduectus. lib.vj.c.lxxxiij.nu.5. 686
Baptizandi nomen imponitur.li. vj.c.lxxxiij.nu.13. 689
Baptizatis datur veſtis cãdida. Et qua id ſignificatione, aut exẽ-

Digitized by Google

plo.lib.6.cap.lxxxiij. nume.16. 690
Baptizato vestis candida data, quãdo exuatur.lib.vj c.lxxxiij. nu.10. 691
Baptismus, quid. Et vnde dictus. lib.vj c.lxxxiij.nu.1. 685
Baptism⁹ cur fiat potius in aqua, quàm in alia re. Et qua aqua fiat ibi.nu.2. 686
Baptismus quotuplici tẽpore fieri possit.ibi.nu 3.
Baptismus cur desideret trinam immersionem ibid.nu.8. 687
Baptismus,an deleat peccatũ originale.lib.vj.c.lxxxiij.num.26. 692
Baptismus habet in benedictione sex cęremonias.ibi.nu.3.8.& 9. 680.682
Baptismus fit sabbato Paschatis. Et cur ita.li.vj.c.lxxxij nu.1.& 2. 680
Baptismus,qua hora celebrandus. lib vj.c.vj nu.2. 696
Baptismi septem dona. Et quædã variè dantur baptizando. libr. vj cap.lxxxiij. nu.9 10.11.14.15. 21.& 22. 688 689.691
Baptismi forma,quę sit hodie obseruanda Et vetus Apostolorũ baptizãdi mos.li. vj. c. lxxxiij. nu.27.28 29.30.31.& 32. 692. 693
In Baptismi aquam cur sacerdos insufflet,& quoties id faciat.li. vj c lxxvij.nu.11. 684
In Baptismo sabbati paschalis, sacerdos tangit & diuidit aquas. Et quibus id de causis.lib. vj.c. lxxxij.nu.4.5.& 6. 681
Baptismum, quæ sequantur libr. vj.c lxxxiij.nu 39 694
Baptisterium,an necessariò sit lapideum.lib.6.ca.lxxxiij. nu.25. 692
Bartolomæi festum, variè celebratur.libr.7.ca. xv. numero 1. 849
Bartolomæi statura. ibidem numero 2
Beatorum tres ordines.lib.iiij.ca. lj nu.9. 373
Beda,cur dictus venerabilis libr. vij c xl nu. . 871
Benedicamus Domino,dicitur finita oratione & vnde sumptũ. Et quid significet. Item, Deo gratias.lib.5.c.2.num.62.& 63. 423
Benedictio super populum quorsum fiat. Et qualiter. Et vnde ea profecta ratio benedictionis.lib.iiij cap.lix.num.1.2.3.4. & 5. 394
Benedictio à quo regulariter fiat. ibi nu.6.
Benedictio Episcopi,qualiter fiat. ibi nu 7. 395
Benedictio solennis cur detur ab Episcopo.In Missa vero pro defunctis,minus lib.iiij.ca.lj.nu. 23.& 24. 377.378
Benedictio quotuplex nu.2. 582
Benedictionẽ petens ante lectiones,cur dicat dõne potius,qua Domine.lib.v.ca.ij nu.44 416
Benedicti institutio, circa diuinũ officium.lib.v.c.iij.nu. 32. 437
Beneuolentia captatur à tribus. lib.iiij.c.xlviij.nu.3. 360
Bethleemitani episcopi priuilegium.lib.iiij c.xiij.nu.7. 207
Bethphania, tertia apparitio. Quarta.li.vj.c.xvj.n.7.& 8.533. 534
Bigamus, inept⁹ est ad clericatũ. Et quid ita.lib.j.c.ix.nu.13. 81

Bisse

Digitized by Google

Bissextus quid. Et vnde, & quando contingat. lib. viij. ca. iij. nu. 18. & 19. 893
Bissextus quomodo dignoscatur. lib. viij. c. iij. nu. 20. ibi.
Bona hominis tria: pro quibus sacerdos offert Deo. lib. iiij. cap. xxxvij. nu. 6. 198
Bona cœlestis patriæ, Quatuor. lib. vj. c. liij. nu. 7. 598
Bosra, ciuitas. lib. v. c. lxx. num. 4. 625. 626
Byssus quid. lib. iij. c. iij. nu. 1. 125
Bustum, quid. lib. j. c. v. nu. 10. 41

G

CAlciamentum Episcopi, quo cinuitet, quove prohibeat. lib. iij. c. viij. nu. 3. 133
Calendæ vnde dictæ. Et cur institutæ. lib. viij. c. iiij. nu. 15. 898
Calix aureus, quid notet, quid argenteus, quid stanneus. lib. j. c. iij. nu. 45. 34
Calix cooperitur: historia non. Et quid ita. lib. iiij. c. xlvj. num. 11. 350
Calix consecratus si deauretur, an sit consecrandus iterum. lib. j. c. vj. nu. 35. 54
Calicis ferendi mos, variè. Et cur maximè læua. lib. iiij. c. xxx. nu. 25. & 26. 141. & 142
Calicis & patinæ consecratio. li. j. c. viij. nu. 24. 76
Calicis nomen, vnde tractum. lib. j. c. iij. nu. 44. 34
Capana ad quid pulsetur, & benedicatur. lib. j. c. iiij. nu. 2. 36
Campanula, cur pulsetur in eleuatione sacramenti. lib. iiij. ca. xlj. nu. 51. 325
Campanæ pulsatio, quid notet. lib. iiij. c. vj. nu. 19. 191
Campanæ: quid. & vbi inuentæ primum. lib. j. c. iiij. nu. 1. 35
Campanæ, prædicatores signant. lib. j. c. iiij. nu. 4. 36
Campanæ cur pulsentur, quoquũ moriente. Et quare in supplicationibus. lib. j. c. iiij. nu. 13. 4. pag. 39
Campanæ cur pulsentur concitata tempestate, ibi. nu. 15
Campanæ cur pulsentur dũ cantantur. Gloria in excelsis, sabbato sancto. li. vj. c. lxxxv. nu. 3. pag. 700
Campanæ ad diuina officia quoties interdiu pulsentur. Et quoties noctu. li. j. c. iiij. nu. 9. & 10. pag. 38
Campanæ cur sileant Dominica in ramis, tribus. lib. vj. ca. lxxij. nu. 3 &. 5. 686
Campanæ pulsantur, vbi cãtatur. Te Deũ laudamus. Et quid idipsum, Et quinam hymnum illum composuerint. lib. v. c. iij. nu. 30. & 31. 436. 437
Campanis quot diebus quadragesimæ sit otium. lib. j. c. iiij. nu. 12. pag. 38
Candela accensa, quid significet. lib. vij. c. vij. nu. 15. 817
Cãdelæ in tenebris dominicę quadragesimalis, cur extinguatur. Et quot accẽdãtur. Et quid illę significent dissimilis etiã numero. Et quid earũ extinctio. Et quid de ea quæ remanet, cęteris extinctis li. vj. c. lxxij. nu. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. & 26. 631. 634
Cãdelabrum exterius illuminãs, quid. lib. j. c. ij. nu 9. 20
Cãdelabra in vtroq; altaris cornu quid notent. Quid emun-

Digitized by Google

ctoria siue forcipes. Quid scutra.lib.j.c.iij.num. 27.28.29. & 30.pag. 30

Canon expeditè dici debet,& curita.li.iiij.c.xxxv.nu.9. 289

Canon, quid & vnde dicatur. & cur cum silentio fiat.ibid.nu.2. & 6. 288

Canon quot contineat partes.variè,lib.iiij. cap.xxxvj.nu. 1.2.3. & 4. 291

Canon vnde incipiat lib.iiij. cap. xxxv.nu.11. 290

Canon Missæ, à pluribus compositus fuit: & cũ triplici sanctorum commemoratione.lib.iiij. c.xxxviij.nu.2. 299

Canon commemorationem beatę Mariç,& aliorũ sanctorũ cõtinet Confessorũ tamen, non. ibi.nu.3.5.6.& 7. 300.301

Canon quod sublata fuisset voce dictus, ostentũ quoddã & prodigium emersit.ibi.nu.7. 289

Canõ primus,siue secretella,quid signet.li.iiij.c.xxxv.num.5. 289

Canon Missæ, in quot partes diuidatur.lib.iiij.c. xxvij.nu. 259

Canon Missæ soli sacerdoti conuenit.& est summum Missæ.Et quam secrete fiat.libr. iiij. cap. xxxv.nu.1.& 3. 288

Canon memoriam viuorum continere debet.lib.iij.cap.xxxvij. num.1. 296

Canonis missæ substãtia,est quædam passionis dominicæ imago.lib.iiij.c.xxxv.nu.10. 290

Canonis expositio, primę partis, scilicet Te igitur.libr.iiij. cap. xxxvj.nu.5.& 6. 291

Canonis secunda pars, cũ expositione. lib.iiij.cap. xxxvj.nu. 13. pag. 294

Canonis tertia pars: Communicantes, Et quis eam addiderit. lib.iiij.c.xxxviij.nu.1. 299

Canonis quarta pars. Et eius expositio.lib.iiij. c.xxxix.num.1. 301

Canonis quinta pars. Quã oblationem,& eius expositio.li.iiij. c.xl.nu.1.7.8.10.11.& 13. 305. 306.307

Canonis sexta pars: Qui pridiè quàm pateretur,ab Alexandro Papa adiecta. Et eius partium interpretatio.lib.iij.c.xlj.nu.1. 12.14.30.44 & 45.fol. 309.312. 313.316.321

Canonis pars octaua. Et eius interpretatio.lib.iiij.c.xliij.num. 1.4.9.& 10. 338.340 341

Canonis octauæ partis interpretatio & summa.lib.iiij.ca.xlvj. nu.8.9.10.12.14.16.17. 18. 21. & 22.pag. 349.350.351. 352.353

Canonis interpretatio, in octaua parte.lib.iiij.c.xliiij.nu.7. & 9. 344.345

Canonis decima pars.Et interpretatio.lib.iiij.c.xlv. num.1. & 4. 346

Canonem Gelasius Papa, à Petro ordinauit.lib.iiij.cap.xxxv.nu. 22. 290

In Canone Missæ sedentes, quid notent.Item, quid stantes. lib. iiij.c.xxxv.nu.13. 291

Cantandi vsus, quorsum institutus.lib.ij.c.ij.nu.4. 99

Cantandi vsum vnde accepit Ecclesia.lib.v.c.ij.nu.65. 414

Cantus Ecclesiasticus, cœlestem lætitiam significat.lib.v.cap.ij. num.68. 425

Cãtoris munus:& eius diffinitio. lib.ij.c.ij.nu.1. 98

Can

Digitized by Google

Cantoris nomine, qui intelligantur.lib.ij.c.ij nu.5. 99
Cantoris primi officium,Item secundi.lib.iiij.cap.xxx.nu. 27.& 28. 271
Cantores, baculos geſtant.li. ij c. ij.nu 6. 99
Cantores vocibus conſonis cantare debent.lib.ij.c.ij nu.3. 99
Cantorum varia differentia. libr. iiij.capit.xx.nu 8. 230
Canticum quid.lib.vj.cap lxxxj. nu.15. 679
Canticum,an & in quo differat à pſalmo. Et quis primus cantica inſtituerit.libro v.c.iiij. nu.20. 445
Cantica: Benedictus, & Magnificat.cantanda ſunt ſtando.lib.v. ca.iiij.nu.18. 450
Cantica, vnde dicantur. quid Et quod habeant verſus. lib.v.capitul.ij.numero 14. 419
Cantica ſex, quæ in ſex feriis dicũtur loco Pſalmi:Benedicite. lib.v.c.iiij.nu.19. 445
Capellæ initium vnde,& inde capellam lib ij c.x nu.8. 111
Capitulũ ſequitur antiphonam. Et quare libro v.cap.iiij nu.27. 450
Capitula cur dicantur in officiis. lib v.c ij nu.51. 488
Cappa, ſiue pluuiale & eius forma:atque ſignificatio.lib iij.c. j.nu.13 pag. 122
Caſula quid vnde dicatur,& quid notet.lib.iij.c.vij.nu.1. 131
Caſula tripliciter plicatur.Et quid idipſum notet.lib.iij. capit. vij. nu.3.pag. 132
Caſula vndique clauſa, intregraque, quid notet,ibid.nu.5.
de Catalogo, quid ſit, vnde ducat originem,fusè videtis in adnotatione in lib.vij.cap.j. 419
Cathecuminorum Miſſa, quæ ſit. libr.iiij.c.j.nu.46. 175
Catholicorum quidam perfecti, quidam imperfecti. lib.vj.cap. cxxvj.nu.5. 786
Cæleſtinus Papa, Miſſę introitum addidit.lib.iiij.c.j.nu.6. 165
Cæmentum ex quibus compinatur.Et quid eorum vnumquodque denoret.lib.j.c.j.nu.10. 10
Cæmeterium ad quid benedicatur.lib.j.c.viij.nu.26. 77
Cereus cur mittatur in aquam in baptiſmi & fontiũ benedictione.li.vj.c.lxxxiij.nu.10. 683
Cereus Paſchalis à ſubdiacono benedicitur. Et cur non potius à ſuperiori li.vj.c.lxxx.nu.3. 670
Cereus paſchalis, quid ſignificet. ibid.nu.4. 671
Cereus ſuper columna, ſignificat Chriſtum.ibid.nu.6. 671
Cerei benedictio qualiter fiat. Et an vnus tãtum benedicatur,an duo.lib.j.c.lxxx.nu.7.& 11. 286
Cerei benedictio fit in paraſceue paſchalis.li.vj.c.lxxx.nu.1. 669
ſub Cerei benedictionẽ,cur ignis antiquus extinguatur,& nouus è petra excutiatur.ib.nu.2.670
Cereo paſchali infixa tabula,quid ſignet,quidque contineat.libr. vj.c.lxxx.nu.10. 672
Cerei,quid ſignificent.lib.iiij.ca. xxiiij.nu.14.15. 241
Charitas,maxima virtutum.lib.j. c.ij.num.12.20 & lib.iij.ca.xix. nu.13 161
Charitas,legis eſt implementum. lib.iij.c.vij.nu.2. 251
Charitatem habens, nihil timet. lib.ij.c.xxj.nu.2. 147

Digitized by Google

Charitatis quindecim gradus.li. vj.c.xxvij.nu.11. 563
Cherubin & Seraphin , in cœlo eminentia,& ſedes.lib.iiij. cap. xxxiij.num.29. 283
Chiroteca,quo cõſilio vtatur Epiſcopus & eius ſignificatio. lib. iij.c.xij.nu.7. 139
Chiroteca cur manus interdum velentur,interdum ſpolientur. ibid nu.1.
Chirotecæ,quid notent.li.iij. cap. xij. nu.3. 140
Chriſma confici præcepit Dominus,lib.1. c.viij.nu.1. 69
Chriſma ex quibus cõficiatur. Et qualiter,quaque ſolẽnitate. Et quid myſtice ſonet illa celebritas tãto apparatu.li.vj.c.lxxiiij. nu.10.11.12.13.14.15.16.17.18.pagin.643.644.645
de Chriſmate,de eius Authore,de vſu & dignitate, vide amplè in adnotatione in lib.vj.c. lxxiiij. in fin. 647.
Chorus clericorum,quid,& vnde dicatur lib.j.c.1.nu.18. 12
Chriſtus,vnde dictus,vnde itidem Chriſtiani lib.j.c.viij.nu.7. 71
Chriſtus,lapis angularis,&abſciſſus.lib.j.c.vij. nu.27. 66
Chriſtus idem & totus in cœlo: idem & totus hic,& vbique eſt. lib.iiij.c.xlij.nu.3. 317
Chriſtus non ſinit nos tẽtari vltra vires noſtras.ibid.nu.4. ibid.
Chriſtus in cruce decantauit pſalmos decem.lib.vj.ca.lxxvij.nu. 11. 657
Chriſtus in cruce orauit pro tribus.ibid.nu.11.
Chriſtus crucifixus eſt tribus clauis. Quid illi claui deſignent. ibidem.nu.15. 662
Chriſtꝰ,cur pativoluerit.Et quoto ætatis anno.lib.n.17.& 18.661.663
Chriſtus quos ſua paſſione redemerit.ibid nu 3. 664
Chriſtus fuit vnctus oleo inuiſibili. Et oleum , quid ſignificet. lib j.ca.vij.nu.30. 66
Chriſtus,poſt reſurrectionẽ ſuam, matri priꝰ ò apparuit : quod falſo tamẽ Magdalenæ tribuitur.lib.iiij c.vj nu 23. 193
Chriſtus fuit à tribus traditus. li. iiij c.xxvj.nu.7. 192
Chriſtus ad tria venit. lib.iiij.ca. li.nu.3. 379
Chriſtus, quomodo intelligatur primogenitus Mariæ.lib.vj ca. xiij.nu.16. 526
Chriſtus diſſoluit triplicẽ inimicitiã , quæ interceſſerat ante ſuũ aduentum li.iiij.c xiij.nu.1.205
Chriſtus,poſitus eſt in ſignum tripliciter.lib.vj.cap.xiiij.nu.5.527
Chriſtus variè pictus , variũ quid notat.ibid nu.7. 25
Chriſtus qua,& quotuplici forma pingendus.lib.j.ca.iij.num.6.& 12. 25.27
Chriſtus paſcha typicum celebrauit cum Apoſtolis , lunam primi menſis,ad veſperam.lib.iiij. c.xlij.nu.2. 316
Chriſtus, quotuplici corona depingatur.lib j.c.iij.nu.19 18
Chriſtus omnes orationes non exaudit lib iiij.c viij.nu.2. 196
Chriſtus lauit pedes Apoſtolorũ, tribus potiſſimum de cauſis. li. vj c.lxxv.nu.3. 648
Chriſtus reſurgens,an totum ſanguinem ſuum reſumpſerit effuſum in cruce, lib.iiij.ca.xlij.nu. 7. 328
Chriſtus, an poſt reſurrectionem fuerit

Digitized by Google

fuerit aliquibus veſtibus vſus lib. vij.c.xxxv nu 42. 867
Chriſtus crucifixus ſexta feria.li. iiij.c.xlvj.nu. 1. 310
Chriſtus manu ſua communicauit Apoſtolis.lib.iiij.cap.xlj.nu. 40. 319
Chriſtus paſſus eſt, ſexta feria. libro iiij.c.xlj.nu.1. 309
Chriſtus quomodo ſanguinẽ ſuũ adſpergit lib.iiij.cap.xliij.nu.1. 342
Chriſtus fuit lanceatus, in latere læuo lib.iiij.c.iiij.nu.7. 181
Chriſtus ſacerdotes inſtituit. lib. ij.c x.nu.4. 111
Chriſtus, quale corpus ſuũ dedit in cœna,mortale,an immortale:paſſibile, an impaſſibile.lib. iij.c xlj nu.34.& 35. 317
Chriſtus, cur in fine anni naſci voluit.lib.vj c xiij nu.2. 519
Chriſti nomina,& eorundẽ interpretatio li.ij.c.j nu.6 & 8. 84.85
Chriſti nomina, quædam dicuntur de ipſo relatiuè, quædam non ibi.nu.7. 85
Chriſti genealogia, variè tradita per Matthæum, & Lucam. lib. vj cap.xvj.nu.2. 615
Chriſti præputium adſeruari in Laterañ.Baſilica.lib.iiij.ca.xlij. nu. 8. 518
Chriſti corpus cur non conſecretur in paraſceue.lib.vj.c. lxxvij. nu 32.33.34 35.36.37 38.& 39.665
Chriſti corpore, vnde miracula conſiderãtur quæ percurrit Author.lib.iiii.cap.xli numero 16. 17.18.19.20.21.22.23. 24. 25.26. & 27. 314.315
Chriſti ſeptem viæ lib.1. c.vii. nume.17. 63
Chriſti paſſione quatuor impetramus. Et quot digitos ſacerdos calici lauando adhibeat quidque illud notet lib.iiij.ca. xlvj. num.23. 354
Chriſti corona fuit ex iuncis marinis.lib vj.c.lxxvj. nu 17. 659
Chriſti corpus cur diſponatur in vitro & aqua die paraſceue.ibidem nu.26. 663
Chriſti reſurrectio, ter nuntiata eſt lib.vj.c.lxxix nu.17. 714
in Chriſti corpore,vnde miracula cõſiderãtur, quę percurrit author per diſcurſũ.n.17.18.19,20 21.22.23.24.25.26.& 27. 314.315
Chriſtiani in primitiua Eccleſia, quotidie cõmunicabant. paulò poſt,omni Dominica randẽ aliquãdo rarius.li.iiij.c.liij n.2 581
Chriſtiani omnes ante baptiſmũ, bis oleo vnguntur.Et varia vnctio varium quid notat.lib j.ca. viij nu.6 & 8. 71
Chriſtianorũ nomẽ, vbi primum inuentum.lib ij c.j nu 5. 84
Circuitus ſeptenarius pontificis, circa altare conſecrãdum,quid denotet.lib.j cap.vij. nu.15.16. & 19. 61,63
Cineres, cur imponantur capitibus, in capite ieiunij. Et,vndè is mos ortus.lib. vj. cap.xxviij. num.18. 570
Circuncidi cur voluerit Chriſtus. cauſas adfert.li.vj. ca. xv.nu.6. 7.8.9 10 & 11. 619
Circunciſio cui primum fuerit injuncta. Et an eius nomine feſtũ indicatur falsò, aut temerè.lib. vj.c.xv.nu.1.13.14. 518.519
Circunciſio. quibus de cauſis inſtituta.ibid.nu.2. 518.510
Circunciſio, quando, & qualiter fiebat.ibid.nu.4. 519

Circun

Digitized by Google

Circunciſio, cur fiebat in præputio.ibid.nu.3. 528
Circunciſio, quid conferret.ibid. num.5. 529
Circunciſio quibus de cauſis fuerit mutata in baptiſmum li.vj. cap.xv.nu.12. ibid.
Circunciſionis dies, quinque de cauſis,eſt ſolemnis lib.vj.capit. xv.numer.16. 530
Circunciſionis diebus multa ſuperſtitiosè olim gentiles & pagani agebant.ibid.nu.17. 531
Clamor & benedictio,poſt Benedictus in tenebris,quid ſignificet.li.vj.cap.lxxij.nu.27. 635
Clauium ſedes,vbi inueniatur.libro viij.c.xij.nu.3. 916
Clauſtrum quid, vnde dictum. & eius variæ partes,varium ſortitæ officium.lib.i.c.j.nu.42. 15
Clericales qui dicantur, & vnde. lib.ij.nu.11.& 16. 86.87
Clerici ſunt ſacerdotes & reges. lib.ij.c.j.nu.30. 91
Clerici ad quid inſtituantur. Et quare in quatuor temporibus. lib.ij.c.j.nu.33.& 34. 92
Clerici cur maximè ordinẽtur diebus ſabbatorum.ibid.nu.35. 92
Clerici cur patentibus auribus incedant.lib.ij.c.j.nu.27. 90
Clerici, veſtimẽtis lineis cur vtãtur.lib.iij.c.j.nu.15. 123
Clerici & monachi an & quando offerant.li.iiij.c.xxx.nu.36. 273
Cogitationes Domini, quales. li. vj.c.xxxiiij.nu.2. 577
Collecta cur nulla dirigatur ad ſpiritũ ſãctũ.li.iiij c.xv.n.11.p. 216
Collectæ,quomodo terminentur, variè per diſcurſum.lib.iiij. ca. xv.num.10. 215
Collectarum quinam fuerint authores.lib.iiij.c.xv.nu.14. 218
Colores miſti omnes,ad quatuor genera referuntur.lib. iij. cap. xviij.num.8. 155
Coloribus quot, & quibus vtatur Eccleſia, li.iij.c.xviij.nu.1. 153
Columnæ Eccleſiæ, quid notent. Quid pauimentum. Quid trabes. Quid ligna laquearia. Quid reclinatoria. lib.j.c.j. nu. 27.28.29. & 30. 13.14
Commertium, quid.lib.v.cap.xv. nu.15. 530
Communicandi corporis & ſanguinis Domini legitimũ tempus.lib.iiij.c.liiij.nu.11. 387
Cõmunicaturus, debet eſſe ieiunus. Et cur ita.lib.iiij. cap. liiij. numer.15. 388
Cõmunione facta cur ſacerdos lauet digitos & in quo altaris cornu.lib.iiij.capit.lv. numero 1.& 3. 388.389
Cõmunione peracta,ſacerdos oſculatur altare.li.iiij.c.lvij.n.1. 390
Completoriũ,cur aut qua ſignificatione admonitioneve inſtitutum.Item, vnde dicatur.li.v. c.x.numero 1. 469
Completorium, quatuor pſalmis conſtat.lib.v.cap.x.nu.3. 470
Completorij officium, incipit à Pſalmo: Conuerte nos. & cur ita.libr.v.c.x.nu.2. 469
Computus,quid, & vnde dicatur. lib.viij.c.j.nu.2.& 3. 888
Computi rationem tenere debẽt ſacerdotes.li.viij.c.j.nu.1. ibid.
Concilij Aurelianenſ. decretum. circa nuptiarum ornatum. lib. j.c.iij.nu.47. 35
Concurrens quid, & qualiter demonſtretur.lib.viij.cap.v.nu.6. 7.& 8. 904.905

Digitized by Google

Confessio, quomplex.sit.lib.vj.ca. xxxvj.num. 2. 579.& eod.lib.ca. xlvj.num.2. 588
Confessio curante missam, à sacerdote incunda lib.iiii.cap.vij. num.1.& 2. 194
Confessio qualis esse debeat. libr. vj.cap.xlvj.num.4. 589
Confessores,dicuntur laudatores, quod verbum commune etiam est & martyribus, & virginibus & veris sanctis.lib.vij.capi. xlvj. num.1. 883
Confessores distinguntur in episcopos & presbyteros. Et vtrorumque aliquando idem officium: sæpe diuersum. vide libr. vij.cap.xlvj.ibidem, num.2.
Confessores, qua forma pingantur:qua Doctores: qua denique virgines. Vbi & varietatis subdita ratio.lib.j.c.iij. num.15. 17
Confirmari aut baptizari bis non debet quis. lib. vj.capit.lxxxiiij. num.5. 697
Confirmatio non debet dari ante septimum diem, post baptisma. lib.vj.cap.lxxxiiij.num.1. 695
in Confirmatione quid agat Episcopus.lib.vj.cap.lxxxiiij.numer. 7.& 8. 698.699
Confirmatum cur percutiat in faciem Episcopus.lib.vj.c.lxxxiiij. num.6. 698
Consecrantis mens quo ferri debeat.lib.iiij.cap.xxxv.num.8. 288
Consecrari vna species tantum & seorsum, an possit.lib.iiij.capit. xlj.num.48. 322
Consecratio & sanctificatio, quid differant. lib. vj.cap.lxxv.num. 12.pag. 651
Consecrationis forma cur alia vtatur Ecclesia, quam fuerit tradita ab Euangelistis. lib.4. cap. xlj. num.13. 312
Cõstantinus Imperator, cõstituit in Basilica arcá testamenti,allatam Hierosolymis à Tito Imperatore.lib.j.cap.ij.num.6. 19
Codex altari imponitur.& id quare.lib.j.cap.iij.num.33. 30
Corona benignitatis Domini,vbi consistat.libr.v.ca.iiij.num.24. pag. 448
Corona sanctorum, qua specie,& forma effingantur,libr.. capit.iij. num. 20.pag. 28
Corona clericorum,cur,instituta. Item,vnde originem duxerit.li. ij.c.j.nu.26.& 31. 90 91
Coronæ clericorum forma. lib.ij. cap.j.num.28. 90
Corporale, quid significet. lib.iiij. cap.xxix.num.3. 262
Corporale, qualiter complicetur, & sternatur super altari. Et quã variè idipsum significet.ibidem num.4. 263
Corporale, quamdiu maneat super altari.ibid.num.5. 263
Corpus Christi, cur eleuetur, post cõsecrationem latè & maximè. lib.iiij.c.xlj.num.51.& 52. 324
Corpus Christi non violatur in secessu,nec vomitu libr.iiij.capit. xlj.num.42. 320
Corpus Christi sub alia specie sumitur quinque potissimum de causis.lib.iiij.ca.xlj.num.30.316
Corpus Christi, sumptum & comestum, quid.libr.iiij.capit.xlj. num.41.pag. 320
Corpus Christi, sumptum à reis, illos non defendit. libr.j.capit.j. num.50. 17
Corporis & sanguinis Christi substantia est sacramentum & res lib.

Digitized by Google

lib.iiij.cap.xliij.num.22. 333
Corpora bonorum,dicuntur equi. lib j.cap viij.num.23. 75
Cortinarũ vari⁹ color, variũ quid ſignicat. lib.j.cap.ij num.39. 32
Cœlum, vnde dicatur.lib.iiij.cap. xlviij.num.4. 360
Cœmeterium, quid: & vnde dictum lib.j.cap.v.num.4. 40
Cœmeterium vnde duxerit initium.lib j.cap.v num.11. 41
Cœmeterium, ad quid benedicatur.lib.j.cap.viij.num.26. 77
Cœmeterium, quibus caſibus ſit reconciliandum. libr. j.capit. j. num.45. 57
Cœmeterij vel eccleſiæ parte vna violata,an omne cenſeatur violatum: & ſic in qualiber parte reconciliationem deſiderare.libro j.cap.vj.num.46. 58
de Cœmeterio, quid ſit, & vnde ductum ſit,pete fuſiſſimè ex adnotatione in lib. j. cap v.in fine. 44. Vbi & de σαρκοφάγῳ, eiuſque generibus nonnulla adferuntur,ex probatiſſimis excerpta Authoribus.
Cœna Domini,quæ tractanda habeat. libr.vj.capitul.lxxj.num.1. pag. 628
Crux Chriſti, multiplicitet & variè præfigurata in veteri teſtamento.libro v.cap.ij.nu.10. 405
Crux, eſt vexillum triumphi & gloriæ.lib.iiij c.vj.num.38. 192
Crux ante pectus Pontificis maximi poſita quid deſignet. lib. iij. cap.ix.num.2. 136
Crux antecedit diaconum, in euangelij lectione. lib.iiij.capit. xxiiij.num 16. 241
Crux, eſt quadripartita: & quid notet ea forma.lib.v.ca.ij.num. 16. 407
Crux vt adoretur die paraſceue. Et qualiter id. libr. vj.cap.lxxvj. num.20.21.& 22. 660
Crux altari ſuperponitur.lib.j.cap. iij.num.31. 30
Crux in medio Eccleſiæ, quid denoter.& cur in ſublime feratur. lib.j.cap j.num.41. 15
Crucis ſigno armatur Eccleſia: confunditur ciuitas diaboli.lib. v.cap.ij.num.11. 406
Crucis ſignũ,tribus digitis eſt imprimendũ. lib.v.c.ij.nu.12.ibid.
Crucis ſigna,quàm variè fiant. Et vbi ſit faciendum, ibid. 13.14.& 15. 406 407
Crucis priuilegium,& eius inuentionis officium Eccleſiaſticum. lib.vij cap.xj.num.1. 833
Crucis duplex feſtum. ibidem numero 3. 833
Crucis exaltatio,vnde ortum duxerit.lib.vij.ca.xxix.num.1. 852
Crucis inuentio ſuperior eſt exaltatione.ibid.num.2. 853
Crucis exaltatio,quod habeat officium.ibid.num.3. ibid.
Crucis denudatio in paraſceue, quid notet.libro vj. cap. lxxvij. numero 19. 660
Crucis myſterium profundũ. ibid. num.24. 661
Crucem inuenit Iudas,lib.vij.cap. xj.num.4. 833
Crucem cum incenſo facere,quid lib j.cap.vij.num.36. 68
Cruces quinque facit ſacerdos, in quinta Canonis parte. Et quid illæ deſignent. lib.iiij.c.xl.num. 3.4.5.& 6. 15.36
Cruces tres facit à ſacerdote, ſuper oblata, quid ſignificent.lib. iiij.cap.xliiij.num.3. 343

Cruces

Digitized by Google

Cruces quinque ſuper hoſtia, quid ſignificent libro iij capit. xliiij. numero 6. 139
Cruces quãdo velen ur, & velum ante altare ſuſpendatur. lib. vj. cap. xxxij num. 12. 576
Cruces quinque ex oleo, quid notent. lib j cap. vj num. 11. 67
Cruces in Eccleſia xij. depictæ, quid deſignent. libro j. capitulo vj num. 27. & 29. 51
Cruces tres cur faciat ſacerdos ſuper oblatione, quid ve notent. libro quarto, capitulo xxxvj num. 9. 193
Cruces quatuor quas fecit Pontifex in altaris cõſecratione, quid notent. l b j. cap vij. num. 14 61
Cyclus, quid. libr. viij. capitul. xiij. num. 1. 919
Cycli ſex numero: ſolaris decemnovalis, lunaris, epactalis, magnus & indictionalis. lib. viij. c. xiij. num. 2. 3. 4 5 6 & 7. ibid.
Κύριε ἐλέησον, quid ſignificet. Et cur nouies dicatur. num. 2. libr. iiij. cap. x j. num. 1. & 2. & 4. 204
Κύριε ἐλέησον, in Prima. lib. v. capi. v. num. 9. 455

D

DAlmatica cur intermittatur aduẽtus dominici tempore, à diacono, à ſubdiacono verò tunica lib. iij. ca. xj. nu. 9. 140
Dalmatica Epiſcopi, vnde ortum habuerit. Et vnde dicta. libr. iij. cap. xj. num. 1. & 2. 138
Dalmatica, quales habeat manicas. Et quid notent. ibid. num. 5.
Dalmaticæ forma, & compoſitio. Et eius ſignificatio. lib. iij. cap. xj. num. 5. 6. 7. & 8. 139
Damaſi Papę inſtitutio circa miſſæ introitum. lib. iiij c. v. n. 2. 185
Daniel induxit primus horas tres canonicas cantari, tertiam, ſextam, & nonam li v c ij. nu. 7. 399
Dauid cantores inſtituit. lib. ij. cap. ij. num. 2. 98
Dauid vigin quatuor ſacerdotes inſtituit lib. ij. cap x num 1. 111
Dauid nobis in hac militia p opo itur in exemplum & typum virtutis. lib. vj. cap. 15 num 5. 774
Dauid funda, quid ſignificet. ibid. numero 5.
Dauid triplex vnctio. lib. vj. cap. cv. num. 5. 754
Dauidis, Pauli, & Matthæi ſcriptura, cur frequentius vtatur Eccleſia l. b. vj cap j. num. 33. 483
Dęmones, creditores & exactores noſtrùm. lib. vj. c. xlviij. nu. 2. 591
Dæmones non ſecus timent ſignũ crucis, quàm baculum, quo percuſſi fuerunt. libro quinto, cap. ij num 9. 405
Debitorum veniæ perendæ diuerſus modus perfecti hominis, & imperfecti. libro quarto, capit. xlviij. num. 10. 362
Dedicatio Eccleſiæ, vnde duxit init um. libro ſeptimo, capitul. xlviij num. 2. 885
Dedicatio Eccleſ ę, cur octo dieb° celebretur. li vij c. xlviij. n 3. 886
Dedicationis Eccleſiæ feſtum reſpondet feſto encæniorum. lib. vij. cap xlviij num. 1. 885
Dedicationis Eccleſiæ officium: & eius expoſitio. lib. vij. cap xlviij. num. 4. 5 & 6. 886. 887
Dedicationis Eccleſiæ feſtum, differri & reiici an poſſit. libr. vij. cap. xlviij. num. 7. 887
Defuncti an loqui poſſint. lib. vij. cap xxxv. num. 44. 868
Deus verbo attribuitur trinitati, æquali

Digitized by Google

æqualiter.lib.ij.cap.j.num.9. 86
Deus qualiter ſit adorandus. libr. v.cap.ij.num.60. 422
Deus, propter nos, proprio filio non pepercit libr.quarto, capit. xliij.num.2. 338
Deus angelicam & humanã creaturã edidit,in laudẽ & gloriam. lib.quarto,ca.xxxiiij.nu.33.184
Deus multa operatus eſt die xxv. Martij.lib.vij.ca.ix.num.3. 830
Deus ſcit eos,quos approbat:obliuiſcitur, quos reprobat.li.quarto.cap.xxxvij.num.2. 297
De dilectione quanto quis magis rapitur tanto à terrenis deficit. lib.v.num.2. 462
Dei notitia, confirmatio & perfectio eſt omnium bonorum.lib. j.cap.vij.num.26. 65
Dei thronus vt ſimus,tria neceſſario requiruntur.lib.vj.cap.xviij. num.3. 539
Dei facies, intelligitur diuina cognitio.libro ſexto, cap.iij.num. 16.pag. 495
Deo credere, Deum credere,& in Deum credere, quid & in quo differant. lib.quarto.capit.xxv. num.16. 254
Diabolus, quatuor modis nos affligit. libro ſexto, capit. liij.nu.4. 595
Diaconatus ordo, vnde initiũ duxerit.lib.ſecundo.c.ix.nu.9.108
Diaconiſſarum inſtitutio antiquitus.lib.ſecundo.ca.j.num.48. 97
Diaconus vnus in quibuſdã Eccleſiis,incẽſat quĩta feria Aduẽtus. Et quare.lib.ſexto,c.viij.n.4.510
Diaconus & ſubdiacon⁹ ſtant poſt ſacerdotem in principio canonis. Et quid ita.lib.quarto, cap. xxxiiij.num.11. 187
Diaconus,librum euangelij oſculatur.lib.iiij.c.xxiiij.nu.30. 245
Diaconus cur oſculetur humerum ſacerdotis, in vltima parte canonis.lib.iiij.ca.xlvj. nu.24.354
Diaconus lecturus euãgelium,benedictionem petit. Et quorſum id ipſum. libro quarto,c.xxiiij. num.1. & 7. 236.238
Diaconus,cur principio euangelij. ſubiiciat:ſequentia ſancti euangelij li.quarto,c.xxiij.n.26.244
Diaconus, initio euangelij, luſtrat os,frontem,& cor,ſigno ſanctæ crucis. Item populus. Et quid ita,ibid.num.27.& 28.244. 245
Diaconus, quibus diebus dalmaticam portet.libro ſecundo,capitulo ix.num.3. 106
Diaconus qualiter inſtituatur.lib. ij.cap.ix.num.14. 109
Diaconus, inducens caſulam quid notet.lib ij.cap.ix.num.7. 108
Dominus quare ad horas, non dicat, dominus vobiſcum. libro quarto,cap.xiiij.num.8. 210
Diaconus cum manus, in nona parte canonis lauet. lib.quarto. cap.xliiij.num.5. 344
Diaconus qualem debeat ſe præſtare.lib.iiij.cap.xxiiij.nu.9. 239
Diaconus & ſubdiaconus eadẽmne via in pulpitum aſcendant: atque redeant.lib.quarto,capit. xxiiij.num.10. ibid.
Diaconus librum euangeliorum ab vtra ſumat poti⁹ altaris parte. libro quarto,capitulo xxiiij. num.6. 238
Diaconus patenam cum hoſtia, offert ſacerdoti: & qua ſignificatione. libro quarto, capitulo xxx num.17. 268
Diaconus cingitur planena. lib.ij. cap.

Digitized by Google

cap.num.5. 107
Diaconus cur prȩmittat ante euãgelium,turibulum cum incenſo.li.iiij.c.xxiiij.nu.13.pag.240
Diaconus lecturus Euangelium, populum ſalutat.lib. quarto,c. xxiiij.num.12. 143
Diaconus caſulam induens ieiuniorum tempore , gladium vibrat contra hoſtem.lib. ij. cap. ix.num.8. 108
Diaconus,manum,Pontificis quare oſculetur.l. 4.c.xxiiij.n.4.257
Diaconus,qua ſignificatione,dalmatica vtatur li. ij.c.ix.nu.8.110
Diaconi duplex officium. & li.ſecundo,cap. ix.nu.6.10.11. & 12. pag. 107.108.109
Diaconi benedictio , vnde cœperit.lib iiij.num.8. 238
Diaconi qui:& vnde dicantur.li. ij.cap.ix.num.1. 106
Diaconi , Leuitarum ſubſunt imperio , Et eorum officium , fuſè.ibid.num.2.
Diaconi duo põtificem deducentes quid ſignificent. li. quarto, ca.vj.num.10. 188
Diaconorũ inſtitutio quibus conſtet lib.ij.cap.ix.nu.16. 109
Diaconorum officium,inter ieiunia.lib.ij.ca.ix.nu.4. 107
Dies eſt duplex.libr.viij.capit. vj. num 1. 906
Diei partes l.octauo.c.vj.n.2.906
Dies felices & infelices. libr.viij. cap.iiij.nu.21. 901
Dies ſinguli à quo denominẽtur. lib.viij.cap.v.nu.2. 902
Dies cur ita non ordinentur in ſeptimana,ſicut planetę in cœlo.lib.viij.ca.v.nu.3. ibid.
Dies tripliciter denominantur: & diei dominicæ excellentia. lib. vij.ca.j.num.13.14. 807
Dies quidam priuilegiati,in quadrageſima.ibid.nu.15. 808
Dies variè incipit iuxta variã regionis & loci conſuetudinem. ibi.num.16.
Dierum alia differentia.lib.viij.c. vj.num.3. 907
Dierum ſeptem à Paſchate.ſecunda expoſitio.Et intellectus.lib. vj.ca.xcvj.num. 1.3.4.5 6.7.8.9. 10. 737.738.739
Digamus ineptus eſt ad clericatũ. Et quid ita lib.1.cap.ix num.13. pag. 81
Digiti conſecrati,à ſacerdote conſtriguntur , in octaua parte canonis tribus de cauſis.lib.iiij.c. xliij.num 5. 338
Diuina officia colere debemus exemplo & tipo Hieruſalẽ cœleſtis ducti.lib.v.c.j. n.1. 397
Diuinarum perſonarum diſtin.li. iiij.ca.xv.nu.17. 254
Dominica die celebrantur miniſteria ſacerdotaliũ benedictionum li.ij.ca.1.nu.36. 92
Dominica prima ab epiphania.Et eius miſſæ introitus. Item totius officij ſumma ratio.lib.vj. ca xviij.nu.1.& 2. 538.539
Dominica xv.poſt Pentecoſten in quo cõueniat cum antecedenti.Miſſa item eiuſdem diei.lib. vj.ca cxxix.nu.1.2.& 3.788.789
Dominica.xxj.poſt Pen.quid moneat.Eiuſque diei officium,lib. vj.c.cxxxviij.n.1.2.& 3.797.798
Dominica xxij. poſt Pentecoſten hortatur ad charitatẽ. Et quod ſit eius diei officium.lib.v cap. cxxxix.nu.1.2.3.4.& 5. 798.799
Dominica xxvj poſtPentecoſtem quid legendum in officio eccleſiaſtico.

Digitized by Google

ſiaſtico.lib.vij.cap.cxliij.num. 1.2.4. 802.803

Dominica ſexta ab Epiphania,nihil habet proprium:mutuatum tamen à duabus præcedentibus.lib.vj.c.xxiij.nu.1. 547

Dominica poſt Aſcenſionẽ,eiuſq; diei officium.lib.ſexto,cap.cv. nu.1.2.3.4.& 6. 753.754

Dominica ſecũda quadrageſimę, non habet proprium officium. Et quare idipſum. Et eius graduale,& tractus.lib.ſexto, cap. xxxix.num.1.& 3. 581.582

Dominica in ramis, Hieremias legitur, duplici id ratione. Et eius diei celebre officium.lib.vj. cap. lxvij.num. 1.4.5.7.13.14.15. & 16. 618.619.620.621

Dominica infra octauam natalis domini,quo fiat officiũ,& eius expoſitio.lib.vj. cap.xiiij.num. 1.3.& 4. 526.527

Dominica in ramis palmarũ, cur hoc nomen ſortita.Et quam variè appelletur. lib. vj.cap.lxvij. num.17.& 18. 622

Dominica vacans, quæ & cur ſic dicta.lib.ſex.cap.xj.nu.7. 516

Dominica tertia quadrageſimæ, eſt confeſſionis Et eius officiũ. lib.vj.cap.xlvj nu.1.& 5 588.589

Dominica tertia à Paſchate, quid hortetur,aut quo vocet.libr.vj. cap.xcix.nu.1.& 2. 742

Dominica quarta à Paſchate, inuitat ad Iubilum. Et eius officiũ.li.ſexto,c.c.n.1.2.3.& 4.743

Dominica xvij.poſt Pentecoſtem, quid moneat.li.ſexto,ca.cxxxj. nu.1.2.& 3. 790.791

Dominica decima octaua poſt Pent. quid agat moneatque.li. ſexto,ca cxxxv.1.2.& 3. 794

Dominica decima poſt Pentecoſtem quid moneat.lib.ſexto,c. cxxiiij.nu.1.& 2. 783

Dominica quarta poſt Pentecoſt. quid moneat. Et eius officium. li.ſexto ca.cxviij.nu.1.& 2. 777

Dominica ſecunda à Paſchate, quid moneat.Et eius officium. lib.ſex.c.xcvij.nu.1. 741

Dominica quarta poſt Epiphaniam,li.ſexto ca.xxij.nu.1. 546

Dominica iiij. quadrageſimæ, quid agat.Et qui li.in ea leguntur.lib.vj.cap.liij.nu.1.2.& 3.595

Dominica tertia poſt epiphaniã, & eius officium triplex.lib.ſexto,cap xx.nu.1.3.& 4. 543.544

Dominica xx. poſt Pentecoſtem, quid legat.li.v.cap.cxxxvij.nu. 1. 795

Dominica quinta poſt Pentecoſt. adfert rete Petri. Et quid illud ſignificet.libr.ſexto.capi. cxix. num.1. 778

Dominica ſecunda poſt Epiphaniam & eius officium.lib.ſexto ca.xix.num.1. 540

Dominica octaua, poſt Penteco. quid moneat.lib.vj. cap.cxxxij. nu.1.2. & 3. 781

Dominica xix.poſt Penteco.quid referat,aut moneat.lib.vj. cap. cxxxvj.nu.1. & 2. 794.795

Dominica de paſſione,& eius officium.lib.vj.c.lx.nu.1. 609

Dominica transfigurationis die conſecratur vinum nouum : & primæ fruges,atque fabæ,libr. ſepti.cap.xxij.num.2.& 3. 845

Dominicæ diei obſeruatio, antiquitus nihilominus religioſa, quam hodie.lib.quarto cap.vj. num.21. 192

Dominicæ primæ Aduentus officium.lib.

Digitized by Google

cium lib. sexto. ca. iij. nu. 1. 490
Dominicæ quintæ post Epiphaniam euangelium, & officium. libr. vj ca. xxij. nu. 1. 547
Dominicæ primæ à Paschate officium. lib. sex. ca. xcvij. nu. 1. 3. 4. & 6. 739. 740. 741
Dominicæ resurrectionis officiũ pertinet ad timorem. lib. vj. ca. xcvj. num. 2. 737
Dominicæ secundæ post Pentec. Missa officiumque & eius expositio. lib. vj. ca. cxvj. num. 1. 2. & 4. 775. 776
Dominicæ sextæ post Pente. Missa & eius expositio. li. vj. c. cxx. num. 1. & 2. 779
Dominicæ nonæ post Pente. Missa: eiusque expositio. lib. vj. ca. cxxiij. nu. 1. 2. & 3. 782
Dominicæ xxiij. post Pentecost. officium. lib. vj. c. cxl. nu. 1. 799
Item *Dominicæ xxiiij. ibi. c. cxlj.* num 1. & 2. 800
Item *Dominicæ xxv. ibi. ca. cxlij.* num. 1. & 2. 801
Item Dominicę xxvj. ibi. ca. cxliij. num. 1. 2. & 4. 802
Dominicæ xvj. post Penteco. officium, ex Machabęis sumptum. l. vj. c cxxx. n. 1. 2. 3. & 4. 789. 790
Dominica die celebrantur ministeria sacerdotalium benedictionum lib. ij. ca. j. nu. 36. 92. 93
Dominicæ sex quadragesimæ, qd denotent. lib. j. ca. iij. nu. 37. 32
Dominicę quatuor sequentes Pẽtecostem, quatuor libris Regũ adaptantur. lib. vj. ca. cxviij. nu. 3. 778
Dominicæ xx. post Pent. Missa. li. vj. c. cxxxvij. nu. 2. & 4. 796. 797
Dominus cur præceperit puerum. xl. die offerri in templo. lib. vij. cap. vij. num. 8. 815
Dominus vobiscum, salutatio, vnde ortum habuerit, & vbi habeat locum & quomodo intelligatur. li. iiij. cap. xiiij. nu. 1. & 4. 207. 208
Domini nomen, est *πλαγγάμματον*. lib. iiij. c. xix. nu. 16. 162
Domini transfiguratio, cur die sancti Sixti celebretur. libr. vij. ca. xxij. nu. 1. 844
Dona septem. Virtutes septem. Beatitudines septem. lib. iiij. c. xvij. num. 10. & 11. 161
Dona quæ dicantur illibata, eo. li. ca. xxxvj. nu. 11. 290
Dormiẽtes, hoc est, mortui, resurgent. lib. iiij. c. xlv. nu. 3. 146
Dormitorium vnde dictum. Vnde tumulus. vnde ergastulum. lib. j. c. v. nu. 8. 41
Durandus communem ecclesiæ formam instituit, non singulare. li. j. in procæ. nu. 16. 5

E

Ecclesia est duplex. lib. j. cap. j. num. 1. pag. 7
Ecclesia quid. Et quam variè appelletur per discursum. ibi. n. 1. 8
Ecclesia materiale templum, si polluta, reconcilianda est. Et quomodo. li. j. ca. vj. nu. 38. 55
Ecclesia recõcilianda est, propter adulterium in ea commissum: aut alium congressum, aliàs etiam licitum. ibid. nu. 39
Ecclesia recõcilianda est, propter homicidium in ea patratum: ac etiam sanguinis effusionem violentum. ibi. nu. 40. 56
Ecclesia an sit reconcilianda, propter furtum in ea admissum, aut rapinam, vel quid simile. ibidem nume. 41.

Digitized by Google

Ecclesia, quæ habet sepultum infidelem, vel publicè excommunicatum reconcilianda est. ibid.num.42. 57
Ecclesia orãs pro Iudæis,non flectit genua. Et cur idipsum. lib. vj.c.lxxvij.nu.13. 657
Ecclesia tribus linguis vtitur in crucis denudatione.ibi.n.14.658
Ecclesia tantũ vtitur lingua græca & latina:cur non itidem hebraica ibid.nu.15. 659
Ecclesia non debet dedicari, nisi dotata prius,idque ex iustè acquisitis.Et quæ impediant eius dedicationem.lib.1.ca.vj. nu.3. & 4. 46
Ecclesia consecratur, quinque de causis.lib j.cap.vj.nu.5. 47
Ecclesia dicitur consecrari in sanguine alicuius.li.j.c.vj.nu.30.52
Ecclesia quid adhibeatcirca scruptatos.lib.vj.ca.lvj.nu.9. 604
Ecclesia semel consecrata, an debeat vel possit iterum cõsecrari lib.j.c.vj num.31.& 36. 53 54
Ecclesia spiritualis quibus& quot partibus constet.li.j.c.1.nu.15.11
Ecclesia, domus orationis. Et an alibi ita merito orari possit.fusi sim.elib.v.cap.ij.nu.58. 421
Ecclesia cur duplici lingua vtatur,in Missæ officio.lib. iiij.ca. j.num.36. 173
Ecclesia cur hodie vtatur & vasis & ornamentis pretiosis lib. j. cap.iij.nu.46. 34
Ecclesia cum iubilet, cur nos inuitet ad iubilandum illo psalmo:Iubilate Deo,&c. li.v.cap. iiij.num.16. 444
Ecclesia tres natiuitates celebrat: quæ designant tres natiuitates spirituales. lib. vij. cap.xxviij. num.4. 852
Ecclesia luget tribus diebus passionis.Et cur ita lib.vj.ca.lxxij. num.1. 618
Ecclesia,pro quatuor obtinendis orat.lib.v.ca.v.nu.13. 457
Ecclesia,ex multis constat. lib.iij. ca.xxxviij.num.4. 300
Ecclesia nostra vnde formam acceperit.lib.j.cap.1.nu.5. 9
Ecclesia orat in missa pro defunctis.lib.iiij.ca.xlv.nu.2. 346
Ecclesia spiritualis ædificatio, qualis.lib.1.cap.1.nu.9. 10
Ecclesiæ fundamentum qualiter, & à quibus faciendũ.ibi.n.7. 9
Ecclesiæ caput, cur orientem spectare debeat.ibid.nu.8.
Ecclesiæ quatuor sunt status. Et vnde illi producantur. li. vj.ca. lxxxix.nu.22. 725
Ecclesiæ spiritualis quę sunt fundamenta.lib.j.ca.1.nu.16. 11
Ecclesiæ parietes laterales, quid notent.ibid.num.17.
Ecclesiæ ornatus,in quibus consistat,Et in quibus altaris.libr.j. cap.iij.nu.13. 29
Ecclesiæ ministri,in primitiua Ecclesia, ter noctu interpollatim surgebant ad diuinũ officium. lib.v.num.3. 427
Ecclesiæ consecrandæ forma. Et quid eorum quoque signet. li. 1.ca.vj.num 6.12.13.15.17.18.19. 20.25.& 26. 47.48.49.50.51
Ecclesię summitas eminens & rotunda,quid signet.libr.j.cap. j. num.23. 15
de Ecclesiæ dedicatione, vulgo encæniis, plura vide in adnotatione.in lib.j.c.viij.fi. 58.59
Ecclesię immunitas pro reis ad eã confugientibus.l.j.c.j.nu.40.17

Digitized by Google

Ecclesiæ forma, humani corporis portionibus respondet. lib. j. ca. j. nu. 14 11
Ecclesiæ consecratio duo efficit. lib. j c iiij. nu. 8. 48
Ecclesiæ dedicatio, vnde initium duxerit, li. j. c. vj. nu. 1. 45
Ecclesiæ officium, li. vj. c. lxxij nu. 6. 7. 8. 9. 10. 630. 631
Ecclesiæ, quot de causis loco mutentur, lib. j. c. iij. nu. 51. 17
Ecclesia cur adeamus vna. ibi. nu. 45. 16
Ecclesiam ingredientes, cur ad altare nosmet inclinemus, lib. v. c. iij. nu. 8. 429
in Ecclesiam quando credamus lib. iiij. c. xxv. nu. 26. 256
Ecclesias & altaria, solus Pontif. potest dedicare, lib. j. c. vj. nu. 2. 46
Ecclesiasticarum personarũ duo genera. & vnde ortum habuerint. lib. ij. c. j. nu. 4. & 15. 86
Eleemosyna facta vnius nomine, vnius specialis defũcti, an plus profit quàm communis, li. vij. c. xxxv. nu. 21. 861
Emboliſmus quid. lib. viij. c. x. nu. 1. 9. 1
Emboliſmus duplex, li. iiij. c. xlix. nu. 2. 367
Emboliſmalis annus, lib. viij. c. x. nu. 2. 911
Emboliſmorum & præfationum consuetudo, lib. iiij. c. xlix. nu. 3. 367
Encœnium, quid, lib. vj. c. lxiij. nu. 2. 614
Encœnia ab Hebræis ortum habuerunt. Et quid. lib. vij. c. j. nu. 27. 811
Energumini, qui, & vnde dicti, li. ij c. vj. nu 5. 104
Epacta, quid & qualiter designetur, & inueniatur, lib. viij. ca. ix. nu. 12. & 13. 909. 910
Epacta, vbi fallat. lib. viij. c. x. nu. 4. 912
Ephod, superhumerale sacerdotis & eius compositio, atque significatio lib. iij. c xix. nu. 11. 160
Epiphania quid. Et eius diei officium. lib. vj. c. xvj. nu. 10. 11. & 16. 532. 533. 537
Epiphaniæ Missæ expositio. Et quid ea populo nuntiet, in Italia, li. vj. c. xvj. n. 15. & 17. 536. 537
Epiphaniæ tria euangelia, lib. vj. c. xvj. nu. 13. 536
Epiphaniç die non debet quis baptizari, nisi summa necessitate cogente, lib. 6. c. xvj. numero 6. 533
Epiphaniæ octaua. Et quid notet, lib. vj. c. viij. nu. 1. 538
Episcopalis ordo, quatripartitus est. lib. ij. c. j. nu. 16. 87
Episcopatuum & graduũ diuersitas vnde fluxerit, lib. ij. ca. 1. nu. 22. 88
Episcopus, quis: & vnde dictus, li. ij. c. xj. nu. 1. 114
Episcopos & præpositos Domin⁹ elegit quis autem diaconos, li. xj. c. j. nu. 24 89
Episcopus celebratur⁹ quare prçmittat psalmos. Et qui sint illi lib. iiij. c. ij. nu. 1. 177
Episcopus & sacerdos, an intelligantur nomine presbyteri, lib. ij. c. xj. nu. 15. 117
Episcopus, qua die, & hora consecretur. Et qua solemnitate id fiat, lib. ij. c. xj. nu. 6. 7. 11. & 12. pag. 115. 116
Episcopus accedit ad altare sine mitra, & baculo, li. iiij. c. xxx. n. 3. 265

Digitized by Google

3. 165
Episcopus celebraturus, caput pectit. Et quod consilio, aut exemplo, li. iiij. c. iij. n. 1. & 2. 178
Episcopus solenniter celebrans, quoties osculatur, & quos. lib. iiij. c. liij. nu. 11. 383
Episcopus, bis Codicem osculatur ibid nu. 12.
Episcopus, cur plura ornamẽta habeat, quàm simplex sacerdos, lib. iij. c. xj. nu. 4. 139
Episcopus, cõsecrandas virgines ter compellat eodem verbo. li. ij. c. j nu. 41. 94
Episcopus, quod testimoniũ habere debeat, lib. j. ca. viij. nu. 16. 73
Episcopus, ter exaltat in ampullã olei benedicti. & cur idipsum, lib. xj. c. lxxiiij. nu. 10. 646
Episcopus & presbyter, antiquitus, idem erant, lib. ij. ca. xj. nu. 16. 117
Episcopi consecrandi capiti cur liber imponatur, lib. ij. c. xj. nu. 8. 115
Episcopi caput, cur balsmo vngatur. Cur itidẽ manus Cur pollex lib. j. cap. viij. nu. 17. & 18. & 19. 73. 74
Episcopi sedes, in ecclesia Et eius significatio lib. ij. c. xj. nume. 2. 114
Episcopi consecrationi, cur tres Episcopi debeãt interesse. ibid. nu. 9. 115
Episcopi manus impositio, super ordinandis, quid significet lib. ij. c. ix. nu. 15. 109
Episcopi trina percussio ad ianuã Ecclesiç, in eius cõsecratione, quid notet. li. j. c. vj. nu. 14. & 16. 49. 50
Episcopi die suæ consecrationis equos albos euitant. Et quid idipsum notet. lib. j. ca. viij. nu. 22. 75
Episcopi & superiores Missã auspicãtur, remoti ab altari, ad dextrũ latus vergentes. Et quibus id de causis. lib. iiij. c. x. nu. 3. 4. 5. 6. & 7. 202
Episcopi & presbyteri, quid differant. lib. ij. c. xj nu. 13. 116
Episcopo nõ licet. Et quid cõmistio designet. Et id ex cuius institutione. Et quorsum lib. iiij. c. xxx. nu. 18. & 19. 268. 269
Episcoporum vnctio, vnde duxerit initiũ. Et qualiter vngatur. lib. j. c. viij. nu. 15. 73
Episcoporum varia nomina. libr. ij. c. xj. nu. 3. 4. & 5. 115
de Episcopo, eius munere & dignitate, copiosè vide in adnotatione in c. xj. lib. ij. in fi. 117
Epistola, quid. Vnde dicatur, & quid significet. li. ciiij. c. xvj. nu. 1. 210
Epist. vbi debeat legi. ibid. nu. 2
Epistola cur præmittatur euãgelio. ibi. 1.
Epistola sumpta ex libro Mosi, vel Salomonis, qualiter terminetur. lib. iiij. c. xv. nu. 6. 221
Epistolæ allegorica expositio. lib. vj. c. lvij. nu. 1. 607
Epistola Pauli: Hortamur vos. &c. militem Christianũ armat quatuor virtutibus cardinalibus. lib. vj. c. xxxij. nu. 7. 575
Epistolam legens, quo flectere vultũ debeat. li. iiij. c. xvj. n. 5. 221
Epistola legere non potest quis, nisi fuerit subdiaconus, lib. iij. c xvj. nu. 7. 222
Esdras populũ Israëliticũ ad Dei

laudes

Digitized by Google

laudes erudit. Ibique horæ canonicæ ſubiiciuntur,lib.v.ca.j. nu.2. 397
Euangeliſtæ qua forma pingantur: & qua ſede locentur, libr.j. c.iij.nu.9. 26
Euãgeliſtę quod ſibi nõ cõuenire videãtur ſuper narratione reſurrectionis Dominicę.tum de angelis,tũ de teſtiũ numero.Et qualiter cõcordẽtur, lib.vj.ca. lxxix.nu.28.29.30. 729.730
Euãgeliſtæ quatuor, per quatuor animalia figurãtur. Itẽ per quatuor anulos aureos rotũdos arcę.li.vij.c.xliiij.n.4.&9.879 880
Euãgeliſtæ quatuor,deſignãt fluuiũ Paradiſi in quatuor capita deriuatũ. Et recta eſt ea cõparatio,lib.vij.c.xliiij.nu.1.2.& 5. 877.879
Euangeliſtarum officiũ eccleſiaſticum. commune eis variè & nu.9.Excepto Ioanne habente proprium,lib.vij.c. xliiij.nu.7. & 8. 880
Euangeliſtas quatuor & quatuor doctores tãtũ,cur admiſerit Ecclesia,lib.vij.ca. xliiij.nu.3.878
Euãgelium:vnde dicatur.Et quid. lj.iiij.c.xxiiij.nu.2. 237
Euangelium, eſt myſteriorũ omnium.ibi.nu.3.
Euangelium cur dicat nouitet ordinatus.Item cur & epiſtolam. lib.6.c.x.nu.6. 513
Euãgelium in alto & ſublimi loco dicitur,fallit,lib.iiij.c.xxiiij. nu.18.& 19. 242
Euangeliũ de aduentu in Hieruſalem cur hodie legatur,lib. 6.c.iij.nu.17. 495
Euangeliũ dominicæ primæ poſt Pentecõ. Et eius interpretatio. lib.vj.c.cxv.nu.6. 774
Euangelium, quare verſus Aquilonem legatur.lib.iiij.c. xxiiij. nu.21. 242
Euangelium legente diacono, omnes ſtantes audiunt,lib.iiij.c. xxiiij.nu.23. 248
Euangelium,auditur nudato cap. Itẽ poſitis armis, & baculis,li. iiij.c.xxiiij n.24.& 25. 243.244
Euãgelium dominicæ tertię poſt Epiphaniam,lib.vj.c.xx.nu.5.& 7. 545
Euangelium, quo cõſilio legatur in ſiniſtra parte altaris, lib.iiij. c.xxiij nu.2. 235
Euangeliũ dominicę tertiæ poſt Pentecoſten, & expoſitio, etiã myſtica.Tum Miſſa.lib.vj.cap. cxvij.nu.1.2.3.& 4. 776.777
Euangeliũ dominicæ ſecundę aduentus,lib.vj.c.iiij.nu.5. 497
Euangelium,Erat quidã, &c.Ioã. xj.ſemper legitur in ſexta feria dominicæ quartæ quadrag.lib. vj.c.lviij.nu.2. 608
Euangelia leguntur variè, pro loci,tẽporis & rei varietate,libr. iiij.c.xxiiij.nu.37. 248 *et 967. et 1069*
Euangelia,ſunt quatuor de beata Maria,lib.7.cap.xxiij.numero 848
Euangelia quot dicantur in nocturnali officio natalis Domini,li.vj.c.xiij.nu.13. 511
Euangeliorum, quæ dicũtur hebdomada reſurrectionis, ordinatio myſtica,li.vi. c.lxxxix.n. 26. 717
Euangeliorum, epiſtolarum, & prophetiarum varia eſt terminatio,lib.4.cap. xvj.numer.11. 223
Euangeliorũ librum, vnde ſumat diaco

Digitized by Google

diaconus,lib.iiij. c. xxiiij.nu.5. pag. 238
Euangeliorum præfationes duæ. & vtrilibet vbi locus.lib. iiij.c. xxiiij.nu.35. 247
Euangeliorũ & epiſtolarũ varietas, vnde in diuerſis Eccleſiis, quinta feria primę dominicæ quadrageſimalis, fuerit profecta,lib.6.c.xxxvj.nu.4. 579
Euangeliis quibuſnam præponatur.In illo tempore, & quibus nõ.li.iiii.c.xxiiij.n.36.pag. 248
Euchariſtia datur poſt baptiſma: ſicut olim mana poſt tranſitũ maris rubri. & quid Euchariſtia.lib.iiij.c.xlj.nu.1. 309
Euchariſtia non eſt dãda ægroto vomenti. Itẽ, nec ebrioſo,inſano,hęretico,epileptico & ſimilibus. Item de aliis accidentibus.li.iiij.c.xlij.nu. 13.14.15.16. & 17. 331
Euchariſtiam an debeat negare homini criminoſo & ſceleſto ſacerdos diſtin.lib.iiij.c.xlj.nu. 37.pag. 318
Excubiæ tres interpollatæ,in primitiua Eccleſia,lib.v.ca.iij.nu. 17.pag. 432
Exedra, quid, lib.j.c.j.nu.19.pag. 12
Exorciſmus,quid.Itẽ, quid catechiſmus,lib.vj.cap.lxxxiij. nu. 8 pag. 687
Exorciſta,quis dicatur.lib.ij.c.vj. nu.1. 102
Exorciſtæ officium, lib.ij.cap.vj. nu.2. ibid.
Exorciſtæ qualis ſit inſtitutio,lib. 2.c.vj.nu.4. ibid.
Ezechias Rex, quo conſilio ſerpentem æneum confregerit,li. j.c.iij.nu.3. 24

F

FAbiani & Sebaſtiani, quale officiũ,lib.vij.c.ij. nu.1. 821
Felix & Audactus,ſocij.in paſſione, & vnde nomẽ ſortitus Audactus,lib.vij.c.xxvij.nu. 1. 851
Feneſtrę Eccleſiæ,quid ſignificẽt. Quid cancelli. Quid oſtiũ,lib. j.c.j.nu.24.25.& 26. 15
Feria quid & vnde dicta & vnde hoc verbum natũ inter Chriſtianos,lib.vij.c.j.nu.1 .12. 807
Feria ſexta hebd. tertiæ Aduẽtus vnam tantum lectionem habet in miſſa,lib.vj.c.ix. 510
Feria tertia Dominicæ quintæ in paſſione inuitat ad patientiam. Et quòd eius diei officium,lib. vj.c.lxj.nu.1. 613
Feria quinta poſt Pentecoſten,nõ habet proprium officiũ & vnde mutuetur,lib.vj.c.cxj.nu. 1. pag. 767
Feria quinta Dominicę quintę in paſſione, quod immolet Deo. Et eius diei officium, lib.vi.ca. lxiiii.nu.1.2.& 3. 615
Feria ſexta à Paſchate, quod & quale habeat officium. ibi. nu. 1.2.3.4.& 6. 618
Feria ſexta Dominicæ quartæ quadrag.lib.vi.c.lviii.nu.1.608
Feria quinta tertiæ dominicæ, in quadrageſima quid referat. & quod varium habeat officium, lib.vi.c.i.nu.1.& 2. 591.592
Feria ſexta dominicæ tertiæ in quadrageſima,& quale, quidve portendens habeat officiũ. lib.vi.c.li.nu.1. 592
Feria tertia Dominicę quartę quadrageſimę de quo agat tum de Epiſt.nu. 1. tum de Euangelio. lib vi.

Digitized by Google

lib.vj.c.lv.nu.1.& 3. 600.601
Feria tertia primę dominicę quadrageſimalis, & eius officium. li.vj.c xxiiij.nu.1. 577
Feria ſecũda dominicę in ramis, quid deſignet. Et eius officium. li.vj.c.lxviij.n.1.3.& 4 622.623
Feria quinta dominicæ in ramis, & eius officium.lib.vj. ca.lxxv. nu.1 3.7.& 14. 648.649.651
Feria quinta dominicæ ſecundæ quadrageſimalis, Et officiũ lib. vj.c.xiiij.nu.1.2.& 3. 585 586
Feria ſexta primæ dominicę quadrage. *Et eius* officiũ, tum euãgelium lib.vj.cap. xxxvij. nu.1. & 2. 580
Feria ſexta dominicę ſecũdę quadrageſimalis, ad patientiam & manſuetudinem hortatur. Et *eius* officium.lib.vj. cap. xliij. *nu.1.& 2.* 586
Feria *ſexta dominicæ quintæ in paſſione, quid agat: quóduc* habeat *officium.li.vj. cap.lxv.* nu. 1.& 2.pag. 616
Feria quinta primę dominicę quadrageſimalis, carebat olim proprio officio. Et quid hodie. li.vj. cap.xxxvj.nu.3. 579
Feria ſexta quatuor temporum Septembris, pœnitentiam exprimit ordinandorum.lib.vj.c. cxxxiij.nu.1. 792
Feria quarta dominica in ramis Chriſtus venditus fuit Iuda. Et eius diei tum ſignificatio, tum officium.li.vj.ca.lxx.nu.1.5.6.7. 9.& 10. 625.626.627
Feria quarta primę dominicę quadrageſimalis, eſt de ieiunio. Eáque ſolenniras geminatur. Et eius officium duobus conſtat verſibus.libr. ſexto.c.xxxv. nume.1.2.& 3. 578
Feria tertia Dominicæ in ramis, quid agat. & nu.2.3. Et quotupliciter Eccleſia ſalutem ſuam in cruce conſideret. li.6.c.lxix. num.1. 624
Feria ſecũda dominicę tertię quadrag.quid deſignet. Et eius officiũ.li.vj.c.xlvij.nu.1.& 2. 590
Feria quinta primæ Dominicæ quadrageſimalis, quem habeat miſſæ introitum. li.vj. c.xxxvj. num.1. 579
Feria quarta Dominicæ tertiæ in quadrag.& officij ratio.lib.6.c. xlix nume.1. 591
Feria tertia, tertię Dominicæ in quadra. & eius officium. lib.6. cap.xlviij.nu.2. & 3. 590.591
Feria tertia ſecundæ dominicæ quadrageſimalis, Et eius officium.lib.6.cap.xlj.nume.1.& 3. pag. 584
Feria quarta dominicæ quartæ quadrageſ. quid tractet. lib.6. c.lvj.nu.1. 601
Feria quarta dominicę decimę ſeptimę poſt Pentecoſten quale habeat officium.lib.6.c.cxxxij. num.1. 791
Feria quinta quartæ dominicæ quadrageſimalis, Et miſſæ introitus.lib.vj.cap.lvij.nu.1.607
Feria quarta poſt Pẽtecoſten, habet quatuor tempora. lib.6.ca. cx nu.2. 765
Feria quarta dominicæ ſecundæ quadrageſimalis eſt pœnitentiæ dies, Et miſſę introitus.li.6. c.xlij.nu.1.& 2. 585
Feria quinta Dominicæ in ramis, matutinas vertit in tenebras. Et de eius diei ſolẽnitate li.vj. cap lxxij.nu.2.18. & 19.629.635

Digitized by Google

Feria ſecunda dominicæ quintæ in paſſione. & officium. lib.6.c. lxj. nu.1.2.3.& 4. 613
Feria quarta dominicæ quintę in paſſione.liberationẽ àſolo Deo expetit.lib vj.c.lxiij.nu.1. 614
Feria ſecunda ſecundę Dominicę quadrageſimalis. Et eius officium.lib.vj.c.j.nu.1. 613
Feriæ tertię poſt Paſcha officium. libro ſexto.ca.xcj.nu,1.2.3.& 4. 732.733
Friæ quartę officiũ à Paſchate,li. vj.c.xcij.nu.1.2.& 3. 733.734
Ferię quintę à Paſchate,officium. li.vj.c.xciij.nu.1.2.& 3. 734
Ferię quintę in quadrageſima, olim carebant proprio officio. lib.vj.c.xliij.nu.4. 581
Ferię ſextę paraſceues, ſex priuilegia.li.vj.c.lxxv.nu.40. 665
Ferię ſecũdę in quadrageſima, dominicæ ſecundæ ratio. li. vj.c. liiij.nu.1. 600
Ferię ſecundę poſt Paſcha officiũ. lib.vj.c.xc.nu.1.2.& 3. 731.732
Feriæ ſextę poſt Pentecoſten miſſa,eiusque expoſitio. lib.6.cap. cxij.nu.1.& 2. 767
de Feria, quid ſit,vnde ortum habeat,vide ample in adnotatione in lib.vij.cap.j. 810
Feſta occurrũt plus quinque millia ſanctorũ,quolibet die,exceptis calẽdarũ diebus:vt reſpõdit Euſebius Conſtãtino Imperatori.lib.vij.cap.1.nu.28. 817
Feſta quæ celebranda, per totum annum. ibid.num.30. 813
Feſta omnia, ſunt aut in totũ duplicia, aut ſimpliciter duplicia, aut ſemiduplicia, vnũquodque percurrit.ibid.nume.31.32.& 33. 813
Feſta omnis generis ſanctorum, cur celebrentur tẽpore Paſchali,ſub nomine perſonæ. ibidem numero 39. 816
Feſta ſanctorum, qui immediatè cœlum aſcenderunt, celebrantur tempore Paſchali, non autem cęterorum.ibid.nu.40.817
Feſta ſanctorum veteris teſtamenti, per Græcos & Venetos coluntur.ibid.nu.41.
Feſtorũ variæ & diſſimiles ſolennitates hierarchiam cœleſtem ſedibus & gratia diſtinctã deſignant libr.vij. c.j. nu. 34.35.36. & 37. 814.815
Feſtiuitatum diuerſa nomina. lib. vij.cap.j.nu.18.& 19. 809
Ficulnea euangelica, & eius expoſitio.lib.v.c.iij.nu.26. 435
Fides & charitas, ſerenitatem gignunt in mente hominis.lib.vj. cap.xxj nu.1. 547
Fides, eſt baptiſmatis condimentum quę ſi deficiat, & ſalus deficiet.lib.j.cap.vij.nu.13. 62
Figurę circularis dignitas,& eminentia.lib.ij.cap.j.nu.25. 89
Figuræ in diuinis, ſunt virtutum ſigna libro primo,in proœmio. nume.1. 2
Filij Eccleſię triplices. lib.vj. cap. xxvj.nu.4.5.6. 560
Flamines,qui & vnde dicti. lib.ij. c.j.num.23. 87
ad Fletum ſpiritualem duo prouocant,lib.vj.c.lxiiij. nu.3. 615
ad Fontes fit proceſſio ſeptẽ diebus à Paſchate.lib.vj.ca.lxxxix. nu.10. 721
Fratres ſeptem.lib.7.cap.xvj.nu.1. 841
Fratrum ſeptem dormientiũ ferè trecẽtis annis, feſtũ & hiſtoria. lib.vij.

Digitized by Google

lib.vij.c.xviij.nu.1. 841
Frixorium triplex. li.vj.c. lxx.nu. 12. 627
Frons ſedes eſt pudoris lib. vj. c. lvj.nu.6. 603
Funis à campana pendens,quid ſignificet.lib.j.c.iij.nu.8. 37

G

GAbriel,quid ſignificet & eius munus.lib.iiij. cap. xxxiij. nu.17. 182
Gallus in ſummitate Eccleſiæ fixus,quid notet libro primo,ca. j.nume.11. 12
Gelaſius Papa præfationes communes dictauit primum. li. iiij. cap.xxxiij.nu.3. 284
Geneſis liber cur legatur in ſeptuageſima.lib.vj.cap.xxv.nume.2. & 3. 556.557
Gentilium ſecta.libro ſecundo, c. j.nu 2. 84
Genu flectitur etiam in priuatis orationibus. libro quinto. c. v. num.16. 469
Genu omne cur flectatur nomine Ieſu.lib.vj.ca.lxx. nume.2.& 8. 625.626
Genu vtrumque flectendum in Eccleſia. Dominis autem, alterum tãtum lib.v.c.ij.nu.45.416
Genua quare non flectamus ante ſextam orationem in ſabbato primę Dominicæ quadrageſimalis. lib.vj.c.xxxviij.nu.3.580
Genua cur flectamus in quadrageſima.ſub illam collectam : Humiliate capita veſtra Deo.li.vj. c.xxviij.nu.8.9.& 10. 567.568
Geruaſij & Prothaſij feſtum, ex inſtitutione Gregorij. libr. vij. cap.xiij.nu.1. 816
Gloria, quid libro quinto, c.ij. nu.12. 408
Gloria patri.principio omniũ horarum dicendum.Excepto mortuorũ officio. Et quid ille verſus portendat. Et quot vicibus dicatur in nocturnis feſtiuitatum.libro quinto.ca.ij.num.17. 18.19.20.& 21. 407.408
Gloria patri,&c.cur tempore paſſionis intermittatur.lib.vj.c.lx. nu.4. 610
Gloria in excelſis,hymnus, à quo & quo loco dicatur. Et eius hymni excellentiæ.li.iiij.c.xiij. num.1.& 3. 205.206
Gloria in excelſis non cantatur quinta feria dominicæ in ramis, niſi Epiſcopo præſente. li. vj.ca.lxxv.nu.2. 648
Graduale ſequitur epiſtolã.limit. nu.2.Et quid ſignificet. ibid. & 7.& vnde dicatur.lib.4.ca. xix. nu.1.3.& 5. 226
Graduale, qua voce offerendum. ibidem.nu 4. 1
Gradualia qui compoſuerint. lib. iiij.c.xix.nu.10. 228
Graduarius liber,quid. Quid trophonarius.lib.6. cap.j. nu.25. & 26. 481
Græci temerè ſpiritum ſanctum à filio procedere negant. lib.iiij. cap.xxv.nu.12. 512
Græci ſactificant ex fermentato pane,falſo ducti errore. lib.iiij. c xlj.nu.10. 512
Græci quomodo vtãtur imaginibus & picturis dimidiatis. Et quo id faciant conſilio. lib.j.c. iij nu.2. 24
Græcorum error, de proceſſione ſpiritus ſancti.lib.iiij. cap.xxv. nu.11. 251
Gregorius, ieiunium inſtituit & officium quintæ feriæ quadrageſima

Digitized by Google

geſimalis.lib.vj.c.xliij. nu.5.585
Gregorius Papa,cum miniſtraret hoſtiam matronę ridenti & incredulæ, orauit pro ea. li.iiij.c. xlj.nu.28. 315
Gulielmus Durãdus, origine fuit prouincialis.lib.vj. cap.xxviij. nu.5. 566
Gulielmus Durãdus communem Eccleſiæ formam inſtituit, non ſingularem. lib. j. in procemio. nu.16. pag.5

H

HÆreticorũ de miſſę augmento,ac cæterorũ ſacramentorum & inſtitutionum Eccleſiaſticarum, grauis cauillatio. lib.iiij.c.j.nu.8.9.10. 166
Hebdomada proxima natiuitati, præparatio meritò nũcupatur. Et cur ſex diebus ante natiuitatem dicantur laudes propriæ. lib.vj.c.xj.num.6. 515
Hebraicarum literarum interpretatio.lib.vj.c.lxxij.nu.14. 632
Hebræorum ſecta.lib.ij.cap.j. nume.4. 84
Herodes,tres fuere.lib.vij.c.xxvj. num.2. 850
Hierarchia quotuplex,& vnde dicatur.lib.4.cap.xxxiij. num.31. pag. 284
Hieruſalem decima luna venit Chriſtus:& cur ita.li.vj. c.lxvij. nu.12. 430
Hilarius Pictauienſ. quid addiderit ad hymnũ. Gloria in excelſis Deo lib.iiij.c.xiij. nu.4. 206
Hiſtoria,quid ſit, & vnde dicatur, eiuſque verbi quàm varia ſit ſignificatio ampliſſimè ſupra Authoris mentem, vide in adnotatione reiecta ad calcẽ procemij.lib.j. 6
Holocauſtum quid.lib.iiij. c.xxx, num.13. 267
Hœdi pellis figura, & ſignificatio.lib.iij.c.xij.nu.4. 141
Homo,templũ ſpirituale,interdũ pollicitur.lib.j.ca.vj.nu.37. 55
Homo quorum debeat miſereri. lib.j. c.vij.nu.12. 67
Homo ſanctus,arcui comparatur cœleſti.lib.vj.c.xxvij.nu.9. 563
Homo vt ſit templũ Dei quę ſecũ habere debeat.lib.j.c.ij.nu.7.19
Hominis magna ignorantia. lib. vj.cap.iij.nu.3. 492
Homines an erũt nudi poſt diem iudicij, an vero amicti. lib.vij. cap.xxxv.nu.43. 867
Hominũ tria genera per Chriſtũ ſaluata.li.vj.ca.lxxij.nu.11. 631
Horæ tribus modis incipiuntur, eò quod tribus modis cõtingit peccare.lib.v.cap.ij.nu.8. 404
Horæ ſingulæ canonicę, reſpondent ſingulis actibus paſſionis Chriſti.lib.v.ca.j.nu.6. 399
Horæ ſeptem canonicę,repręſentant ſeptem hominis ætates. li. v.ca.j.nu.4. 398
Horarũ canonicarum partes omnes.lib.v.cap.x.nu.8. 472
Horarũ principia cur omittantur feria ſexta dominicę in ramis. Itẽ aliæ multę ſolẽnitates circa legitimũ Eccleſiæ officiũ.li. vj. ca.lxxj.num.7.8.9.10. 630.631
Horarũ ſingularũ initio cur præponatur, Deus in adiutorium meũ intẽde.li.v.c.ij.nu.7. 404
Horis quatuor diei tantum cur laudemus Deum:& non omnibus.lib.v.cap.j.num.5. 398
Horologium in Eccleſia, quid noter quid ſacrariũ.Quid Cocleę. Quid piſcina.Quid regulę.li.j. cap.j.

Digitized by Google

cap.j.num.35.36.37.38.& 39. 14
Hoſtes Eccleſiæ, quatuor. lib.v.ca. iij.num.4. 428
Hoſtia quid. lib. iiij.cap.xxx.num. 12. 267
Hoſtia vnde dicatur. lib.iiij.capit. xlj.num.4. 310
Hoſtia rotunda cur fiat. lib.iiij.ca. xxx.num.8. 266
Hoſtia primò per medium frangitur. & quare id ipſum. lib. iiij.c. ij.num.5. 372
Hoſtia cur diuidatur in treis partes. lib.iiij.cap.lj.num.20. 376
Hoſtia ferè ponitur inter ſacerdotem & calicem. lib.iiij.cap.xxx. num.23. 270
Hoſtia dicitur ſalutaris, rationalis, acceptabilis, & rata. Et quibus idipſum rationibus. lib.iiij.cap. xl.num.12. 307
Hoſtiæ fractio, quomodo fieri debeat. libr.iiij.cap.lj.num.1.2.3.8. 10.12.13.15.16. 18. & 19. 371. 372. 374.376.
Hoſtiæ fractio ad *quid fiat.* ibid. num.4. 372
Hoſtiæ tres partes, quid ſignificent. lib.iiij.cap.lj.num.21.& 22. 376.377
Hoſtiæ altera dimidietas, cur iterum diuidatur. libr.iiij.capit.lj. num.6. 372
Hoſtiæ particula poſt ſubdiuiſionem remanens in ſiniſtra cur coniungatur parti ſuper patenam poſitæ. ibidem num. 7
Hoſtiæ particula, cur mittatur in ſanguinem, lib. iiij.cap.lj.num. 7. 375
Hoſtiam puram, &c. illa pars canonis, quam variè exponatur. libro iiij.cap.xliij.num.8 340
Hoſtiarum tabernaculum, quid notet. lib.j.cap.iij.num.15. 29
Hyacinthi lapidis vis. libr.iij.cap. x.num.3. 137
Hymnus vnde natus primum. Et quid. lib.v.cap.ij.num.23. 408
Hymnus cur ſequatur inuitatorium lib.v.cap.iij.num.13. 431
Hymnus, Gloria patri non cantatur poſt reſponſorium Miſſæ, poſt horarum autem, ſic. libro quarto.cap.xix.num.9. 228
Hymnus, pſalmus, & canticum, an & quid differant, libr.v.capit.ij. num.25. 409
Hymnus nũquam mutatur in Prima. Et quid ita libro v. capit.v. num.2. 452
Hymnum: Vexilla regis prodeunt &c. cur Eccleſia cantet dominica quinta in paſſione domini. lib.ſexto, cap.lx.num.3. 610
Hymni, an & vbi præcedãt pſalmi. aut ecõtrà. lib.v.c.ij.nu 24. 408
De hymnorum ortu, vſu, & authoritate ampliſſimè pete ex adnotatione in libr. v. cap.ij.in fine. 425. Vbi & de pſallendi ratione, multa.
Hyſſopũ quid notet. Et eius natura & ſitus. lib.j.c.vij.num.20. 63
Hugo de ſancto Victore, quid reſponderit fratribus, ſimplicem ſibi offerentibus hoſtiam. libro iiij.cap.xlj.num.29. 315

I

IAcobus maior filius Zebedæi euãgelium docuit Hiſpaniis, Et eius diei officium, & quando fiat. libro ſeptimo, capitul. xvij. num.1.2.& 3. 841
Iacobus minor & Simon, fratres domini. lib. ſeptimo.cap.xxxiij. num.1. 855
Iacobus minor, cur dictus frater domini.

Digitized by Google

domini.lib.vij.cap.x.num.3. 831
Iacobi minoris, vita, & dignitas: & ſanctitas. Eius deinde interitus, lib.vij.cap.x.num.5.& 6. 832
Ieſus nomen eſt proprium. lib.iiij. cap.xv.num.7. 215
Ieſus, vnde dictus Nazarenus, lib. ij.cap.7.num.10. 86
Ieiunare qui teneantur.lib. vj.cap. vij.num.13. 506
Ieiunandum an ſit in vigiliis Apoſtolorum.& quorum.lib.vj.cap. vij.nu.16.17.18.& 19. 506.507
Ieiunandum an ſit à tempore Paſchali.lib.vj.cap.cv.num.7. 754
Ieiunandum quarta feria dominicæ in ramis. Et quam ob cauſam.lib.vj.cap.lxx.num.13. 627
Ieiunium quid. Et vnde dicatur. lib.vj.cap.vij.num.1.2.3. 502
Ieiunium, quódnam perfectiſſimum omnium.l.vj.c.x.nu.3. 511
Ieiunium primùm inſtituit Petrus Apoſtolus. Et quorſum inſtitutum.lib.vj.c.xxviij.nu.2.& 3. 565
Ieiunium aliud, quàm multiplex. & eorum particularis diſcuſſio. lib.vj.c.vij.num.6.& 7. 503
Ieiunium ſolnere ante horam peccatum libro ſexto, capitul.vij. num.. 5. 506
Ieiunium, cur dimenſum quadraginta diebus. Et cuius exemplo. libro ſexto,capit.xxxiij.numero 2.& 3. 574
Ieiunium laudabile. libro vj.capit. xlj.num.2. 584
Ieiunium ſpirituale, Deo placet non carnale, & ſextæ feriæ officium,lib.vj.c.xxx nu.1.& 2. 572
Ieiunium compaſſionis Et quotupliciter fiat ipſa compaſſio.libr. vj.c.vij.num.10. 504
Ieiunium,cur inchoetur in quarta feria. lib. vj.cap.xxviij.numero 13.15.16.& 17. 569
Ieiunium habet inter martyres ſolus Laurentius inter Confeſſores Martinus. libr.vij.cap.ij.numero 20.pag. 507
Ieiunium non ſoluunt ſerui præguſtantes cibos.libr. ſexto,cap. vij.num.21. 508
Ieiunium ſequens,an poſſit tranſferri in præcedentem hebdomaden.lib.ij.cap.j.num.38. 95
Ieiunium auſpicari debent clerici à quinquageſima.lib.vj.c.xxvij. numero 7. 562
Ieiunium tractum eſt à veteri lege.lib.ſexto cap. vj.numero 12. 13.pag. 501
Ieiunij principium, interrumpit ordinem hiſtoriarum, in prima Dominica quadrageſimæ libro vj.cap xxxij.num.5. 574
Ieiunij commendatio, & vis.libro vj.cap.vij.num.5. 503
Ieiunij formam Apoſtoli nobis tradiderunt. libro ſexto, capit. cx.num.10. 765
Ieiunia, quæ ab Eccleſia inſtituta. libro vj.cap.vij.num.12. 505
Ieiunia triplicia, item primitiarum lib.vj.c.vij num.10. 500
Ieiunia quatuor tẽporum, in primitiua Eccleſia, ter fiebant in anno. Hodie quater. Et cur ita. libro ſexto, cap.vj.num.1.2.4.5. 6.7.8.& 9. 499.500
Ieiunia quatuor temporum, cur ſic dicta.Et cur fiant. lib.viij.ca. iij.num.12. & 13. 894
Ieiuniorum inſtituendorum verus mos, diuerſus ab hodierno. Et eius ratio. lib. vj.cap.cxxxv.nu. 3.4.& 5.pag. 795
Ieiuniorum dies pridem inſtitutus.

Digitized by Google

tus. mutatus est à Leone Papa. lib.vj.cap.vij.num..1. 501
Ieiunij inest authoritas, ex tribus. libro vj.cap.vij.num.4. 502
de Ieiunio eiusque institutione & authoritate, collige fusè ex adnotatiõe in li.vj.c.xviij.in fi. 573
Idolorum immodicus vsus reprobatur, moderatus probatur.lib. j.cap.iij.num.4. 14
Idus, & cur sic dicatur.lib.viij.cap. iij.num 17.& 18. 899
Ignis necessarius, ad omnia sacrificia.lib.iiij.cap.vj.num.5. 187
Illibata dona & munera, dicit sacerdos in benedictione. Et quæ dicantur illibata. libro quarto, cap.xxxvj.num.11. 294
Imperatorem debere esse subdiaconum lib ij.c.viij num 6. 105
Inclinat se sacerdos, facta turificatione, & deinde osculatur altare. Et eorum significatio mystica lib.iiij.c.xxxij.nu.1.& 2. 276
Inclinationes sacerdotis, in Missa, quid notent. lib. iiij.ca.vij.num. 6.pag. 195
Inclinationes Christi, tredecim, in ara passionis. ibid. num. 7
Indictio, quid.lib.viij.ca.v.num.9. 906
Indumenta quatuor, secundum legem Mosaicam. lib.iij.capitu. xix num.1. 157
Indumenta quatuor, propria legalis Pontificis: eorumque compositio, textura & forma. ibid, num. 2. & per discursum. num. 3.4.5. 157.158
Indumenta legalia, ex quo fabricata.lib.iij.cap.xix.num.17. 163
Indumentis albis vtẽdum in consecratione Ecclesiæ, etiam quocunque die celebretur. libr. iij. cap.xviij.num.3. 154
Indumentis albis, quibus diebus vtatur ecclesia. lib. iij.cap.xviij. num.2. 153
Infirmi & catechumeni, quare oleo inungãtur.li.j.c.viij.n.4. 70
Innocẽtes, tertium martyrium sustinuerũt, quòd est opere & non voluntate. Et cur illud festum celebret Ecclesia. libr.vij.capit. xlij.num.10.& 14. 874.875
Innocentium festum cur non admittat cantica lætitiæ. Et eorum officium. lib. vij.capit.xlij. num.11.12. & 13. ibid.
Innocentius tertius, quid statuerit in rem sacram. libr.iiij.cap.xiij. numero 6. 207
Innocentius papa, statuit corpus Christi, sub specie panis reseruari in quinta feria dominicæ in ramis. Et cur ibidem sanguinem.lib.vij.c.lxxv.nu.9.10. 650
Institutionũ ecclesiasticarum varius vsus, vt varius ortus.lib.j.in proœmio.num.14.15.& 17. 5
Introitus Missæ, forma variè.libr. iiij.cap.v.num.3. 183
Introitus, vnde dicatur. ibidem, num.4. 184
Introitus vnde debeat adsumi.ibidem.num. 5
Introitus officiorum, variat sæpe in versu.lib.6.cap.lij.num.2.593
Introitus missæ dicendæ in quarta dominica quadragesimæ.lib. vj.cap.liij.num.6. 597
Introitus Missę significatio.Et ortus.lib.4.cap.v.num.1. 182
Introituum missæ adaptatio, à septuagesima, vsque ad Pascha. lib.vj.cap.xxiiij.num.21. 555
Inuitatorium, quid significet. Et qua voce dicatur, lib. v. cap.iij. num.

Digitized by Google

num.10.& 11. 430
Inuitatorium,cur aliquando integer aliquando imperfectè repetitur.lib.v.cap.iij.num.12. ibid.
Inuitatorium , cur non habeat locum in die Epiphaniæ,libr. vj. cap.xvj.num.9. 514
Ioannes baptista , cur dictus lucifer.lib.vij.c.xiiij.num.2. 837
Ioannes Euãgelista,quo die obierit, ibidem num. 5
Ioannes Baptista , & beata etiam Maria fuerunt in peccato originali concepti. ibid.num. 6
Ioannes Baptista, qua forma pingatur. Et quia martyres.lib.j.ca. iij.num.13.& 14. 27
Ioannes Euãgelista passus est martirium:quod est voluntate,non opere.lib.viij.c.xlii.num.6. 871
Ioannes Euangelista obiit in festo Ioannis Baptistæ.lib.vij.ca.xlij. num.8.& 9. 873.874
Ioannes cur denuò repetatur in vndecima parte canonis: atque præmittatur Matthiæ & Barnabæ Apostolis.libro quarto, cap. xlvj.num.7. 349
Ioannis Baptistæ hymnum diaconus canit voce recuperata , quã prius amiserat. libro septimo, capitulo decimoquarto.numer. septimo,pag. 838
Ioannis baptistæ festum duplex agit Ecclesia , & cur ita. Et eius missa. libro septimo , capitulo xiiij.num.11.8. 837.838
Ioannis vigilia , habet ieiunium. ibid.num 4. 817
Ioannis Baptistæ quadragesima. ibid num.9. 838
Ioannis Baptistæ vigilia, cur ignes accendantur , & qua significatione,Et cur ossa comburantur. & cur rotà voluatur. ibid. num. 10.11.12.13. 838.839
Ioannis Baptistæ caput,vbi humatum Et vbi, quãdo, & à quo inuentum.lib.vij.c.xxvj.n.3.4. 850
Ioannis Baptistę officium ecclesiasticum in decolatione. ibidem num.5.pag. 851
Ioannis decolatio.lib.vij.cap.xxvj. num.1. 849
Ioannis Euangelistæ officium.lib. vij.cap.xlj.num.7. 873
Iob legitur Dominica vndecima post Pentecost.Et quid moneat, Et eius diei officium. libro sexto,cap.cxxv.num.1.2.& 3. 784
Iordanis, quid, mistice. libro sexto.cap.xlvij.num.3. 590
Ioseph, Christum refert. lib.vj.ca. xlvj.num.3. 589
Ioseph potius quàm Mariæ genealogia, cur computetur.libr.sexto.num.xiij.num.14. 522
Israëliticus populus tres potissimum solemnitates colebat. lib. vij.cap.j num.16. 811
Ite Missa est.periodus Missæ.quid significet , & moneat. libr. iiij. cap.lvij.num.6. 392
Iubilus, quid notet. libr. vj. capit. xiij.num.11. 521
Iudas variè appellatus est. lib. vij. cap.xxxiij.num.2. 855
Iudas an cum aliis Apostolis corpus Christi sumpserit.In vtramque partem rationes probabiles.lib.quarto.cap.xlj.nu.36. 318
Iudas, quarta feria, immane sacrilegium perpetrauit. lib.iiij.cap. xl num.1. 305
Iudæ Christus ne dederit sacramentum,ad bonum,aut malum potius eius. lib.iiij.ca.xlj.num. 38.pag. 319

In Iudæis

Digitized by Google

In Iudæis baptizandis, quid obseruandum lib.vj.cap.xxxiij.n. 23. 691
Iudicij dies plenus erit gaudio propter dominicam,& nostram resurrectionem, lib.viij.cap.vj. num.3. 907
Iudith historia cur legatur dominica xiiij. post Penteco. Et eius diei officium quale.lib. vj. cap. cxxviij.nu.1.& 2. 787.788
Iugũ, est in quolibet statu & gradu super filios,libr.sexto.capi. xxv.nu.10. 558
Iulianus, Cenomanensis Episcopus. Et quot præterea Iuliani. lib.vij.ca.v.num.1.pag. 812
Iulianus monachus diaboloamicus apostata,& Christianorum persecutor. Cuius tumulus ad hunc diem fetorem intolerabilem emittit.libr.septimo, capi. xj.num.5.pag. 833
Iunius à iunioribus dicitur li.viij. cap.iij.nu.8. 899
Iustitiæ beneficiũ.li.vj.c.x.n.2.511

L

LAmpades cur accenduntur in vesperis,maximè sub canticum Marię.lib.v.c.ix.nu.9.468
Lateranensis Ecclesia orationem dominicam dicit loco collectę, in Missa & horis.lib.quarto ca. xv.nu.17. 219
Laurentius post beatum Stephanum primatum obtinet inter martyres. Et cur honorificentius præ cæteris colatur,& eius diei legitur officium. li. vij.ca. xxiij.num.1.2.& 4. 845.846
Laurentius tria singularia habet priuilegia.ibi nu.5. 846
Lectio nona, cur instituta nomine trinitatis.li.v.ca.ij.n.50. 418
Lectiones secundę in sabbatis expositio. Item tertiæ & quartæ. lib.vj.cap.lxxxj.num.4.5.6.& 8. pag. 675.676.677
Lectiones duæ,cur legantur quarta feria quatuor temporum. In missa vna tantùm.li. vj.ca.viij. num.2.& 3. 509
Lectiones duę leguntur in quarta feria quartæ Dominicę quadragesimæ.li.vj.ca.lvj.nu.11. 605
Lectiones apostolicas & euangelicas,quis primùm statuerit debere dici ante sacrificium. libr. iiij.cap.xvj.num.10. 223
Lectiones matutinales, quid significent.lib.v.c.ij.nu.43. 415
Lectiones quotuplici fine terminentur.lib.v.c.ij. nu.49. 417
Lectiones cur Romæ legantur græcè & latinè. libr. vj. capi.x. num.5. 512
Lectionum & canticorum præposterus ordo.lib.vj.ca.lxxxj. nu. 14. 680
Lectionum pluralitas quid notet. li.v.c.ij.nu.47. 417
Lectionum author cur non exprimatur in nocturnalibus,siue in diurnalibus.li.v.c.ij.nu.52. 419
Lectionibus finitis dicitur Tu autem Domine,& cur ita. libr. v. cap ij.num.46. 416
Lector vnde dictus. Et eius munus.li.ij.c.v nu.1.2.3.& 5.101.102
Lector,quomodo instituatur.ibi. num.4. 102
Leo Papa, quid addiderit canoni Missæ lib.iiij.cap.xxxix.nume. 4. 302
Leo Papa,eodem die nonies celebrauit.lib.iiij.c.j.nu.26. 171
Lepræ curatio. libr. iiij. cap. xxv. num.28. 256

Digitized by Google

Leprosi sanatio quid significet. Et quotuplex lepra. lib. vj. cap. xx. num. 2. 543
Leuita quis. lib. vij. ca. xxiij. num. 3. 846
Leuitis demandatum erat negotium ianitorum. lib. ij. cap. iiij. num. 3. 101
Lex antiqua, quædam habet mystica, quædam moralia. lib. j. ca. j. num. 7. 3
Lex an recipiat mutationem dist. ibi. num. 8.
Libare, quid. lib. iiij. cap. xxx. nume. 11. 266
Libri sapientiæ, cur potissimum legantur in Augusto. Et quid septima Dominica præterea adhibeat. l. vj. c. cxxj. nu. 1. & 3. 780
Libri Ecclesiastici, tres sunt. libr. vj. ca. j. nu. 24. 482
Libri lectionum, plures sunt quos percurrit. lib. vj. ca. j. nu. 27. 28. 29. 30. 31. & 32. 482. 483
Libri Regum, leguntur post octauas Pente. Et cur ita. lib. vj. ca. cxv. nu. 1. & 2. 773
Libri quinam legendi per totum anni circulum, in Ecclesia. vide per discursum. lib. vj. ca. j. nu. 13. 14. 15. 16. 17. 18. & 19. 479. 480
Libri octaui diuisio quadruplex. cap. ij. nu. 1. 2. 3. 4. 889
Lignum in quo pendet campana, quid notet. lib. primo. ca. quarto, nu. 7. 37
Lineæ duæ in pallio, quid designent. lib. iiij. cap. xvij. nu. 5. 149
Linea sacerdotis, quid notaret. li. iij c. xix. nu. 8. 159
Lingua dolosa palliatorum amicorum. lib. vj. ca. cxvj. nu. 3. 776
Lingulæ duæ, in mitra episcopi quid notent. li. iij. c. xiij. n. 3. 142
Lingula à corio separata, supra pedem consurgens, quid significet. lib. iij. c. viij. nu. 8. 134
Linteamina alba operiunt altare lib j. c. ij. nu. 14. 28
Litania cur fiat circa fontes baptismatis. li. vj. c. lxxxiij. nu. 40. 694
Litania maior à quo, & quorsum instituta. Et à quo minor. li. vj. ca. cij. nu. 2. & 4. 744. 745
Litaniæ siue rogationes habent processionem septiformem. Et qua id significatione. Et vnde dicta minor litania. libr. sexto. cap. cij. num. 3. 745
Litaniæ qualiter fiant, quidque habeant. ibidem num. 6. 7. 9. 10. & 11. 746. 747
Litaniarum Missa: & eius expositio. lib. sexto. cap. cij. nu. 12. 13. 14. & 15. 748. 749
Litanias priores cur legant seniores in sabbato sancto: iuniores vltimas. libr. sexto. cap. lxxxiij. num. 41. 695
Loca sacra, quæ sint: quæ sancta: Et quæ religiosa. lib. primo. ca. v. num. 2. & 3. 40
Locorum venerabilium quænam sint necessitati humanę dedicata. lib. j. c. v. nu. 1. 40
Lotio manuum. quid notet. Et vnde cœperit. lib. quarto. cap. iij. nu. 4. & 5. 178. 179
Lotio pedum an sit mandatum potius, quàm consilium. libro sexto. cap. lxxv. nu. 5. 649
Lucas cuius fuerit, & quando ad fidem nostram accesserit. lib. vij. ca. xxxij. nu. 1. 814
Lucas à quo acceperit potissimũ, quæ scripsit. ibid. nu. 2.
Lucas Mariæ expressit simulachrum. vj. c. lxxxix. nu. 3. 779

Lumen

Digitized by Google

Lumen in Ecclesia, Christum denotat.lib.j.c.j.nu.40. 15
Lunæ saltus.lib.viij.ca.x.nu.5. 912
Lustrum,quid.li.viij.ca.iij.nu.29. c. 895

M

MAchabæorum festum cur agat Ecclesia.li.vij. ca.xx. num.1.2.& infra. 843
Magi,qui:vnde dicti.lib.vj.c.xvj. nu.2. 532
Magi quę,& cur munera domino obtulerunt.li.vj.c.xvj.nu.4. 533
Maguntinensis Concilij sanctio super institutione episcopi,presbyteri diaconi, & subdiaconi. lib.iij.c.i.nu.16. 123
Malum,est triplex,à quo petimus liberari.lib.iiij.ca.xlviij.num.5. 360
Mane,in sex diuiditur.li.v.ca.iiij. nu.22. 446
Manicæ albæ,quid moneant. lib. iij.cap.iij.nu.5. 126
Manichæorum hæresis. lib.sexto. cap.lxxxj.nu.3. 675
Manipulus,quo cõcilio adhibeatur.lib.tertio.cap.sexto.num.3. & 5. 130.131
Manipulus,cur in sinistra generatur.ibid.num.2.& 40. 130
Manipulus, vnde sumpserit initium,ibid.num.3.
Manipuli impositio,in brachio episcopi,quid notet.lib.iiij. cap. vij.nu.4. 195
Manipulis non vtuntur diaconi & subdiaconi seruientes pontifici induenti & exuenti se à sacris vestibus li.iij.c.vj.nu.6. 131
Mansiones tres in quarum tertia columna præcessit populum.li. vj.ca lxxx.nu.5. 671
Manus osculum, quid significet. lib.iiij.c.xxx.nu.22. 270
Manus impositio super ordinandis & consecrandis,vnde duxerit initium.lib.ij.c xj.nu.10.116
Manus Episcopi cur extendantur, in benedictionibus.lib.ij.ca.ix. num.19. 110
Manus quo consilio eleuentur in orationibus.lib.quarto.cap. xv.num.18. 219
Manuum sacerdotis lotio,quid significet.lib.quarto.cap.lv. nume.1. 388
Manuum lotio fit semper ad dextrum altaris cornu. lib.iij.capi. xxviij.num.2. 261
Manuum iunctio, in confessione, quid notet.lib.quarto.cap. vij. nu.5. 195
Manus lauat sacerdos denuò,statim ab offertorio, & turificatione. Et qua de causa. Et qua significatione.li.iij.c.xxviij.nu. 1.& 3. 261.262
Manibus episcopi, aut sacerdotis lotis, minister quid agere debeat.Itẽ subinde Episcopi munus.lib.iiij.c.xxx.nu.1.& 2. 265
Mapula, quam quatuor ministri ferunt super episcopum, quid notet.li.iiij.c.vj.nu.11.& 12.188
Maria virgo an fuerit assumpta, vnà cũ corpore & quoto ætatis anno.l.vij.c.xxiiij.n.1.2. 847
Maria primatũ obtinet inter sanctos.lib.vij.cap.vij.nu. . 825
Maria fuit in vtero sanctificata. ibid.nu.3.
Maria virgo iure laudanda est horis canonicis.lib. v. cap. primo.nu.8. 400
Maria ter vnxit corpus Christi.li. iiij.c.xxxj.nu.2. 274
Maria canticũ promissa Dei con-

Digitized by Google

tinet. Et eius expoſitio. Et cur potius in Veſperis canterur, quàm aliis horis. lib. v. cap. ix. nu. 6. 7. & 8. 468
Mariæ virginis genealogia. libr. vij. ca. x nu. 4. 832
Mariæ officium, cur ſabbato fiat, & vnde hoc inductum. lib. iiij. c. j. num. 31. 32. 33. 34. & 35. 173
Mariæ quatuor principalia ſunt feſta. lib. vij. num. 2. 823
Marię conceptio, num approbanda & ſolennitas celebranda. ibidem nu. 4. 824
Mariæ purificatio, eſt duplex feſtum. ibi. nu. 5. 6.
Mariæ purificationis ſolennitas, vbi & quo tempore, &, cur fuerit primũ inſtituta. ibi. n. 11. 826
Mariæ purificatio, caret octauis. ibid. nu. 17. 828
Mariæ natiuitas, cur celebretur ab Eccleſia libr. ſeptimo, capi. xxviij. nu. 1. 851
Mariæ natiuitas, antiquitùs non celebrabatur. ibid. nu. 2.
Mariæ natiuitas, non habet ieiunium inſtitutionis. ibid. num. 1.
Mariæ virginis officium, ab Vrbano Papa inſtitutum. li. v. ca. primo. nu. 9. 400
Mariæ & Ioſeph genealogia deſcribitur. lib. vj. c. xiij. nu. 15. 522
Martinus dicitur par Apoſtolis. Et qua id ratione. lib. ſeptimo. cap. xxxvij. nu. 1. 869
Martinus, ſolus inter confeſſores habet octauas inſtitutionis. li. vij. c xxxvij. nu. 2. ibid.
Martyr, id eſt, teſtis. Et an habeat octauam & vigiliam. li. vij. cap. xlv. nu. 1. 881
Martyrum officium, variè agitur. lib. vij. cap. xlvj. num. 2. 3. 4. & 9. 881. 882. 885
Martyrum præmium, & eius expoſitio ibid. nu. 3. & 6. 882
Martyrium, eſt triplex. lib. ſeptimo. c. xlij. nu. 2. 871
Martyrium præfertur virginitati. li. tertio, c. lviij. nu. 5. 154
Maſculi corpus in quadraginta diebus, fœminæ vero in ſeptuaginta diebus animatur. lib. ſeptimo. c. vij. nu. 7. 825
Matrimonium, eſt ſacramentum voluntatis tantum. Et quo tempore nuptiæ ſolenniter celebrentur. lib. j. c. ix. nu. 7. 79
Matrimonium, triplex quoddam ſacramentum continet. ibidem num. 11. 80
Matthęus, leuita fuit, & Hebręus. lib. vij c. xxx. nu. 1. 853
Matthæus, item alij Euangeliſtæ, quibus temporibus ſcripſerint euangelia. ibi. nu. 2.
Matutinæ laudes, quo cõſilio inductæ. Et vnde dictæ laudes. li. v. ca. quarto. nu. 1. & 2. 439. 440
Mauricij & ſociorũ vita & finis. li. ſeptimo. c. xxxj. nu. 1. 854
Mauſoleum, à mauſolo dictum, lib. primo. c. v. nu. 7. 41
Melchiſedech panem & vinum offerens, primus illum ſacrificij ritum exercuit. lib. quarto. cap. xlj. num. 5. 310
Melchiſedech iuſtus, ſacerdos altiſſimi. lib. ij. c. x. nu. 2. 111
Melota, quid. lib. ſeptimo. ca. xlv. num. 8. 882
Menſa, quid notet. lib. primo, ca. ſecundo. nu. 8. 19
Menſis, quid. Et vnde dicatur. lib. octauo. ca. quarto. nu. 1. 897
Menſis quilibet, qua die ſeptimanæ intret. libr. octauo. capit. v. nume. 4.

Digitized by Google

nu.4. 902
Menſis quilibet, quot diebus cõſtet libro octauo.c. 4.nume.13. 898
Menſis quilibet habet tres dies celebres: Calendas, Nonas,& Idus ibi.nu.14.
Menſes ſinguli,ſingulis adaptantur temporibus.lib. vj. c.cxliij. num.3. 802
Menſes duodecim annus habet. lib.viij.c.4.nu.2. 897
Menſium enumeratio, & etymologia.Primum de Ianuario vnde dicatur. Inde ſequentibus per diſcurſum lib.8.c.4.nu.3.4.5.6.7.8.9.10.11.& 12. 897.898
de Menſe,vnde dicatur, & de ratione eius,vide in adnotatione in lib.viij.c.iiij.in fi. 901
Metallj duritia, quid notet. lib.j. c.iiij.nu.5. 36
Metropolitanus, vnde nomẽ ſortitus.lib.ij.c.j.nu.10. 87
Metropolitanus an poteſt actus legitimos exercere ante pallij adſumptionem.lib.3.c.xvij.nu. 11. 151
Michaël, princeps eſt Angelorũ, qui mittuntur.lib.7.ca.xiij.nu. 2. 834
Michael,quomodo interpretetur & eius officium.lib.4.c.xxxiij. nu.8. 280
Michaelis feſtum cur inſtitutũ, & cur potius ei dicatum,quàm cæteris angelis. lib.7. c.xij.nu. 3.& 4. 834.835
Michaelis feſtum, quod habeat officium.ibi.nu.5. 835
Miniſteriũ verbi Dei, eſt triplex. lib.4.c.xvj.nu.8. 221
Miniſtrorum officia, circa oblationem ſacerdotis.lib.4.c.xxx. nu.14.& 19. 268.269
Miſericordiæ & miſerationes Domini,magnæ & multæ.lib. iiij. c.xlvj.nu.5. 348
Miſericordiæ opera,quę lib.vj.c. xix.nu.6. 542
Miſſam, omnia Chriſti myſteria cõtinet.lib.iiij.c.j.nu.11. 166
Miſſa ſicca, quæ dicatur.ibi. nu. 23. 170
Miſſa Dominicę duodecimę poſt Pente.& eius officium.lib.vj.c. xxvj.nu.1. 785
Miſſa defunctorũ.lib. vij.c.xxxv. nu.45. 868
Miſſa ſecunda natalis Domini; cur canterur ſub auroram. lib. vj.c.xiij.nu.21. 524
Miſſa tertia natalis Domini,hora tertia cantanda.ibi.nu.23. 525
Miſſa, quibus horis debeat celebrari.lib.iiij.c.j.nu.20. 169
Miſſa,qua hora ſit celebranda in quadrageſima & aduentu. ibi. nu.21. 170
Miſſa cur aliquando admittat vnũ ſolũ reſponſoriũ, aliquãdo ſolũ allelu-Ia,aliquando etiam duplex.li.vj.c.lxxxix.n.23. 726
Miſſa ſequitur proceſſionẽ die Paſchatis, & introitus expoſitio,li.vj.c.lxxxviij.nu. 4.5.6.& 10. 715.716.717
Miſſa feriæ quartæ poſt Penteco. Et eius expoſitio.lib.vj.c.cx.n. 4.& 5. 766
Miſſa quintæ feriæ Dominicæ in ramis & eius officium. lib. 6.c. lxxv no.1.3.7.14. 648.646.651
Miſſa abſoluta,quid agendum:cũ à ſacerdote, tum à populo lib. iiij.c.lix.nu.8.& 9. 395
Miſſa fidelium, vnde dicatur,li. iiij.c.j.nu.47. 175

Digitized by Google

Miſſa, in quibus locis debeat celebrari.ibi.nu.41.& 42. 174.175
Miſſa quid repræſentet, & imitetur.ibi.nu.43.& 44. 175
Miſſa vnde dicatur.ibi.nume.49. 176
Miſſa feriæ ſecundæ poſt Pentec. & eius expoſitio.lib.vi.c. cviij. nu.1.& 2. 764
Miſſa feriæ tertiæ poſt Penteco. & eius expoſitio. lib.vj.ca.cix. nu.1.2.& 3. 764.765
Miſſa finitur tribus, diuerſisque illis periodis. Secundum modũ vide tertium. Et quid ſignificẽt illi.lib.4.cap.lvij.num.5.7.& 8. 391.392.393
Miſſa quę olim inſtituta quoquo die,& quę hodie.lib.iiij.c.j.nu. 28.& 30. 172
Miſſæ diuiſio.lib.4.ca.ij.num.50. 176
Miſſæ partes ſingulæ,quid notẽt. Et quò referantur.lib.4.c.j.nu. 40. 174
Miſſæ officium, quot, & quibus conſtet.lib.iiij.c.j.nu.12. 167
Miſſæ officio quot debeant intereſſe,ad minus.li.iiij.c.j.nu. 37. & 39. 173.174
Miſſæ introitus,Dominica quinta in paſſione.Epiſtola.lib.vj.c. lx.nu.7.8.9.&10. 612
Miſſæ ſacramentum,ſummũ omnium eſt: atque adeò inſtiturũ à Chriſto.lib.4.ca.j.nu.1.2.& 3. 165
Miſſæ introitus, in prima feria primæ Dominicæ quadrageſimalis.lib.v c.xxxij.nu.11. 576
Miſſæ Dominicæ ſeptimæ poſt Pentecoſt.expoſitio.lib.vj.cap. xxj.nu.4. 780
Miſſæ tertia pars,vbi incipiat lib. iiij.c.xlij.nu.1. 367
Miſſæ tertia pars.lib.iiij.ca. xlvij. nu.1. 355
Miſſæ Aduentus, ſecunda dominica, introitus, atque eius interpretatio.li.vj.c.iiij.n.4. 497
Miſſæ officium,in ſecunda Dominica,poſt Epiphaniam.lib. 6.c. xix.nu.3. 541
Miſſæ officiũ, quotuplex.libr.iiij. c.j.nu.45.& 48. 175
Miſſæ celebrandæ deteſtabilis cõſuetudo.li.iiij.c.j.n. 24. 171
Miſſæ Dominicæ ſecundæ à Paſchate,expoſitio.li.vi.c.xcvij.n. 5. 741
Miſſæ quarta pars: de cõmunione.Et qualiter ea fiat.lib.iiij.c. liiij.nu.1.3.& 4. 384
Miſſæ Aduẽtus,tertia Dominica, introitus.lib.vj.c.v.nu.24. 98
Miſſæ tres inſtitutæ in die natiuitatis Dominicæ. quid ſignent. li.vj.c.xiij.n.23.24.26.& 27.516
Miſſæ aduentus introitus, prima Dominica.lib.6. ca.iij.num.15. 494
Miſſæ plures, quibus diebus poſſint celebrari.li.iiij.c.j.n.25.171
Miſſas duas,cũ vno, vel vna cum duob. ſacrificiis, celebrare nõ licet.lib.iij.c.j.nu.22. 170
de Miſſa,eius inſtitutione, ortu, dignitate,& partibus, nonnulla pete in annotatione in libr. iiij.c.j.in fi. 177
Mitra,quid deſignet. & ibi. nu.2. &5. 141.142
Mitra epiſcopo,corona Papæ datur.lib.iij.c.xiij.nu.1. 141
Mitra,quid ſignificet eo nomine, quòd capiti conuenit.lib. iii.c. xiii.nu.9. 143
Mitra circulum aureum habet: magna

Digitized by Google

magna significatione.lib. 3.ca. xij.nu.4. 142
Mitra solenni quando vtendū:& quādo simplici.ibi.n.6 & 7.143
Mitrā,an,& quando, & quorsum Episcopus deponat.lib.iij.cap. xiij.nu.10.& 11. 143.144
Momentum,quid.lib.viij.c.vj.nu. 4. 907
Monachi, an & quando nouem lectiones dicant. lib. quinto.c. iij.nu.33. 437
Monachi cur dominicā orationē dicant sublata voce, in diuino officio.ibi.nu.34. 438
Monachi,cur se toto corpore, ab Occidente ad Orientem commouent.ibi.nu.35. ibid.
Monachorum quatuor genera.li. ij.c.j.nu.12. 86
Monachorum ordo, figurā Cherubin tenent, velatorum sex alis.libr.5. capit.3. numero. 36. 438
Monachorum cucula, vnde sumpta.ibi.nu.37.
Mortis vmbra, quid.lib. vj.c. lij. nu.3. 595
Mortuus à quibus sit portandus ad sepulturam.lib.vij.ca. xxxv. nu.37. 866
Mortui cadauer lauare, quid referat.lib.7. c.xxxv. numero 36. 865
Mortui corp⁹, qua forma & solēnitate condatur in spelunca,& qualiter sepeliatur.lib.vij. cap. xxxv.nu.38.& 39.aut quo habitu.nu.40.& 41. 867
Mortui corpus non debet esse in Ecclesia, quandiu de tempore concurrenti dicitur. lib.7. cap. xxxv.nu.32. 864
Mortui an sciant suffragia quę eorum nomine fiunt, lib.vij.c. xxxv.nu.24.& 25. 863
Mortui an curent viuos.ibid. nu. 26.
Mortuorum officium, dicitur agenda vel exequiæ. Et quare lib.vij.c.xxxv.nu.1. 858
Mortuorum memoria à variis variè fit.ibi. nu.5.6.7.8.9.10.11. 12.& 13. 858.859.860
Mortuorum anniuersarium obseruatur triplici de causa. ibid. nu.14.15.& 16. 860
Mortuorum officium quotidie vsurpare an indecens. ibid.nu. 18.& 19. 860.861
Mortuorum nomine suffragia facta,quid prosint.ibi.n.40.861
Mortuorum officium, imitatur Christi sepulturam. ibi. nu. 27. 28.& 29. 863.864
Mortuorū officiū vnde incipiat, & eius forma. lib.7.c.xxxv.nu. 33.& 34. 865
Mortuis cur officium institutum. Et à quibus j.li.vij.ca.xxxv.nu. 2.3.& 4. 858
Mortuis an prosint suffragia hominis in peccato iacētis.li. vii. c.xxxv.nu.21. 861
Moses quo chrismate fuerit vnctus lib.j.c.viij.nu.2. 69
Moses iubet finem imponi oblationibus.lib.iiii.ca.xxx.nu. 40. 274
Mulier, vel Abbatissa non potest legere euangelium in Missa. li. iiij.c.xxiiij.nu.38. 249
Mulier ad quid caput gerat velatum in Ecclesia.lib. j. cap.j.nu. 47. 17
Mulier moriens in partu,an sit in Ecclesia sepelienda. Quid de partu.li j.c.v.nu.15.& 16. 43

Digitized by Google

Mulieris complexus,quo tẽpore, ſit fugiendus.lib.j.cap.ix.nu.8. 79
Mulieres cur velentur in nuptiis. lib.j.c.ix.nu.9. 80
Mulieres cur à viris diſtinguantur,in Eccleſiæ conuentu.lib.j. nu.46. 16
Mundi veſpera,duplex.lib.vj. ca. xvj.nu.14. 536
Muſicorum tres ſpecies in tres partes officij diuiduntur.lib.v. c.ij.nu.67. 424

N

NAtalis Domini feſtũ, eadẽ die mẽſis ſemper occurrit,cætera autem mutantur feſta lib.vj.c.xiij.nu.4 &5. 519
Natalis Domini officium nocturnum & eius ſignificatio.ibi.nu. 6.7.8.9.10.11.12. & 16. 519. 520. 521.522
Natalis Domini vigilia, & officium.lib.vj.c.xij.nu.1. 516
Natali Domini,dies ſenſim creſcunt.lib.vj.c.xiij.nu.3. 519
Natalis Domini officium quid in ſumma.lib.6.c.xiij.nu.1. 518
Naturam mutare ſolus Deus poteſt.lib.vj.c.xx.nu.6. 545
Neuma, quid. Et quid differat à dictione pneuma.lib.v.c.ij.nu. 31.& 33. 411
Neumæ vbi maximè ſit vſu.lib.v. c.ij.nu.35. ibid.
Neophytorum duæ hebdomadæ. lib.vj.c.lxxxix.nu.7. 720
D.Nicolai hiſtoria vnde introductum, vt legitur in Eccleſia.li. vij.c.xxxix.nu.1. 870
Nocherius Abbas ſequentiarum author.lib iiij.c.xxij nu.2. 233
Nocturnum, cur oratione & benedictione non concludatur lib.v.c.ij.nu.56. 420
Nocturnum ſecundum Dominicæ denotat tres ordines ſub lege Moſaica. Et quid in tertio recolamus. lib.v.c.iij.nu.23. & 24. 434
Nocturnum tempus refert tempus tenebrarũ,ſcilicet ante aduentũ Chriſti.lib.v.c.j.n.3. 398
Nocturna,quid lib.v.c.iij.num.7. 429
Nocturna ferialia. & eorũ forma li.v.c.iij.n.27.& 28. 431.436
Nocturnorum dicta.lib. v.c.iij.n. 29. 436
Nocturnos treis aliquando, aliquando vnum tãtùm dicimus. Et qui id fiat.lib.v.ca.iij.nu.29. 431
Noë arca, Eccleſiã ſignificat.lib. vj.c.lxxxj.nu.11. 678
Nomen Dei Patris, quatuor modis ſãctificatur.lib. iiij.c.lxviij. nu.19. 365
Nona, quorſum inſtituta & eius forma.lib.v.ca viij.nu.1. 463
Nonæ,& cur dictæ.lib. viij. ca. iij. nu.19. 900
Nox diémne prçcedat,an contra, lib.vj.c.lxxviij.nu.7. 668
Noctis vigiliæ, quatuor.lib.v.ca. iij.nu.v. 428
Numerus aureus,vnde formetur. lib.viij.c.xj.nu.1.& 3. 914
Numerus aureus, quid. Et cur ſic dictus, & à quo inuentus. lib. viij.c.xj.nu.1. 913
Numerus vndenarius, quid ſignet.lib.v c.x.nu.13. 474
Nuptiæ tres leguntur in Euãgelio.lib.vj.c cxxxvij.nu.3. 796
Nuptiæ ſpirituales.lib.vj.cap.xix. num.5. 541

Digitized by Google

O

OBlatio pro defunctis, cuiusmodi fit. lib. vij. capit. xxx. nu. 19. 274
Oblationes qui recipiant. lib. iiij. ca. xxx. nu. 37. 273
Oblationum duo genera: donum quippè, &, sacrificium. lib. iiij. cap. xxx, nu. 9. 266
Obsecratio, quid. libr. v. capit. v. nu. 12. 457
Octaua significationis, quæ sit. Et quæ suppletionis. lib. vij. cap. j. nu. 45. & 47. 818. 819
Octauas institutionis, qui habeãt inter martyres & qui inter confessores. lib. vij. cap. j. nume. 48. 819
Offerre Deo, quid: & qualiter debeamus. Et in quo peccarit Cain, Deo offerendo. lib. 4. ca. xliij. nume. 11. 341
Offerre *debet* populus, & vnde offerendi mos. Et, quæ significatio oblatorum. *lib. iiij. c.* xxx. nu. 32. & 34. 272. 273
Offerens manum sacerdotis osculatur. lib. iiij. cap. xxx. num. 35. 273
Offerendi antiquus mos. lib. iiij. c. xxx. nu. 5. 265
Offertorium vt cantetur, à patribus receptũ est, idque de causa. lib. iiij. c. xxvij. nu 5. & 6. 260
Offertorium, vnde nomen traxerit. ibidem, nu. 7. 261
Offertorium, vbi quandóve fiat. lib. iiij. c. xxvij. nu. 1. 265
Offertorium, triplex. Et ex quo illud fieri debeat. lib. iiij. ca. xxx. num. 4. 265
Offertorij versus hodie sæpe intermittitur, idque temere. lib. 4. cap xxvij. nu. 4. 260
Offertorio facto, quid faciat sacerdos lib. 4. c. xxvij. nu. 8. 261
Officium, qui. lib. v. cap. lj. nu. 1. pag. 401
Officium Primitiuæ Ecclesiæ, primùm cuilibet liberum, & vagum fuit ac solutum. Tandem posteà à Hieronymo presbytero, procurante Theodosio Imperatore, & mandãte Damaso Papæ, ordine, canone & legibus est distinctum & ornatum. ibid. nu. 2. & 3.
Officium nocturnum, media nocte celebrandum, quinque de causis. lib. v. cap. iiij. nu. 2. 427
Officiũ Gregorianũ, per vniuersam Ecclesiã diuulgatũ fuit: & Ambrosianũ solùm Mediolani celebrari cõcessum, idque post mũltas multorum doctorum, Episcoporum conciliorum, & Imperatoris altercationes: ac tandem missas sortes. lib. v. ca. ij. num. 5. 403
Officium resurrectionis dominicæ pertinet ad timorem. lib. vj. cap. xcvj. nu. 1. 717
Officium septem dierum à Paschate. lib. 6. ca. lxxxix. num. 1. 2. 4. & 5. 719. 720
Officium nocturnum vnde auspicetur sacerdos. libr. 5. capit. iij. num. 9. 429
Officium diei sequentis, incipit à vesperis & cur ita. lib. v. cap. ix. num. 2. 465
Officium matutinum & vespertinum præferuntur aliis psalmorum num. ibid. nu. 4.
Officium dominicale, in primo nocturno. Et quid primum nocturnum referat. lib. v. cap iij. num. 18. & 19. 413

Digitized by Google

Officium Ecclesiasticum, in quibus cõsistat li.vj.c.j.nu.23.482
Officium vespertinum in quo sit dignius matutino.lib.v. ca.iiij. numero 4. 440
Officium secundæ feriæ, primæ Dominicæ quadragesimalis.li. 6.cap.xxxiij.nu.1. 576
Officiũ diurnũ feriæ quintæ Dominicæ quadragesimalis. Et eius forma.lib.6. cap.lxxiij.nu. 1.& 3. 636.637
Officium quartæ feriæ iciuniorũ Aduentus,lib.vj.c.viij.nu.1.509
Officium nocturnum, quare in quatuor parteis est diuisum. li. v.c.iij.num.9. 429
Officium mortuorum, ad quid ca reat secundis vesperis. lib. v. cap.ix.nume.10. 468
Officium qualiter fiat septẽ diebus post pascha.lib.vj.c.lxxxix. nu.14.15.16.19.& 20. 724.725
Officij celebrandi tempus, quãdo incipiat.lib.v.cap.iij.nu.1. 426
Officij diurni intentio.lib.vj.cap. xj.nume.2. 517
Officij ratio circa lectiones,à Paschate vsque ad Trinitatem. li. vj.c.lxxxix.nu.6.& 8. 720.721
Officij Ecclesiastici compilatores.lib.v.cap.ij.nu.4. 405
Officia Ecclesiastica, nacta diligentem auscultatorem,magnã gignunt suauitatem. libr. j. in proœmio.nu.1. 1
Officia diuina,an hodie figura caret. libro primo in proœmio. numero 6. 3
Officia diurna,in psalmis non variantur:nocturna sic.Et cur ita. lib.v.cap.x.nu.11. 473
Officia cur Ecclesia inchoet à tẽpore Veris, siue renouationis. lib.vj.cap.j.nu.12. 478
Officia singula singulis,non plura vni conferenda in adnotatione in lib.ij.ca.j.in fi. 98
Olei chrismatis consecratio. libr. vj.cap.lxxiij.nu.9. 643
Oleum consecratur sexta feria Dominicæ in ramis:idque tripliciter.lib.6. capit. lxxiiij. numer.1.& 2. 639
Oleum infirmorum, quomodo cõsecretur.Et quare ibid.nu.3. 5.6.7.& 8. 640.641.642
Oleum chrismatum. ibidem, numero 4. 641
Oleũ benedictũ,salutatur.Et quoties,& quorsum.ibid.n.19. 646
Oleum catechumenorum.Et eius vsus duplex.ibid.nu.21.
Olympias, quid.lib.viij.ca.iij. numero.28. 895
Orale,siue velum,quod suo capiti episcopus imponit, quid significet.lib.iij.c.ix.nu.1. 136
Orare nos vult Christus, licet nihil sit inscius eorũ, quæ nobis conferunt. Et maximè ob rationes quinque. libro quarto, cap.xlvij.numero 5. 356
Orandum est versus orientẽ, multis de causis.lib.v. cap.ij.nu.57. 420
Orandum pro omnibus fidelibus. lib.iiij.c.xxxvij.nu.3. 297
Oratio Dominica, post versus, in officio dicitur.Et quę preces sequantur illam & quorsum. lib. v.cap.iij.nu.14.& 15. 431
Oratio Dominica, est sal officiorum diuinorum lib. quinto.ca. v.nu.17. 459
Oratio Dominica in principio & fine horarum canonicarum:dicenda est.lib.v.cap.ij.nu.6. 404

Oratio

Digitized by Google

Oratio Dominica, duplici ordine distincta.lib.4. cap. xlvij. nu.8. 357
Oratio nostra à Deo incipere, ab eodem terminari debet.lib.iiij. cap.xv.nu.1. 213
Oratio, vnde dicatur,& vnde originem habuerit.lib.4.cap. xiv. nume.4. 214
Oratio cur fiat hora tertia. Et quàm variè, pro loci, regionis, & processionis conditione.lib. v.cap.vj.nu.1. 460
Oratio, obsecratio, & postulatio, quid differant.ibid.nu.2. 461
Oratio & ieiunium, quam vim habeant iij.c.iiij.nu.3. 127
Oratio, cur principium à patre, finem verò à filio sortiatur. lib. iiij.ca.xv.num.6. 215
Oratio dominica dicitur in horis, *submisse*.Et cur ita.Et cur etiã perinde *Symbolum* Apostolorum. *lib.v.c.v.nu.10.& 11.* 456
Oratio vnica, *in summis festis*, dicitur, Et qua idipsum ratione. lib.iiij.cap.xv.nu.16. 219
Oratio Dominica, tanquàm summa & maxima, subijcitur à sacerdote, amplectẽda à populo. lib.iiij.ca.xlvij.nume.5. 366
Oratio habẽda est breuibus.li.iiij. ca.xvj.nu.3. 213
Orationis Dominicæ expositio. lib.iiij.c.xlviij.nu.1. 369
Orationis Dominicæ septem petitiones. Et earum distributio. ibi.nu.7.& 8. 357
Orationis Dominicæ summa.lib. iiij.cap.xlvij nu.6. ibid.
Orationes cui competat dicere.li. iiij.cap.xv.nu.2. 213
Orationes pro quibus faciendæ. lib.iiij cap.xxxvj.nu 27. 296
Orationes dicuntur ad dextrum cornu altaris communione facta.lib.iiij.c.lvij.nu.3. 390
Orationes qualiter terminari debeant in exorcismis. lib.iiij. cap.xv.numero 12. 217
Orationes,cur dicantur collectæ. lib.iiij.c.xv.nu.13. ibid.
Orationes, flectamus genua, vel, humiliare capita vestra Deo, cur tantum præmittantur. lib. 4.cap.xliiij.nu 3. 225
Orationis Dominicæ vis.Et commendatio à quatuor caulis lib. iiij.cap.xlvij.nu.4. 356
Orationes dicendæ in rẽplo,quod nume.lib.4.cap.xv. numero 15. 218
Orationes cur dicãtur in singulis horis.lib.v.c.ij.nu.55. 420
Orationum verba,qualiter intelligantur.lib.iiij.c.xv.nu.5. 214
Ordines celebrantur & conferuntur sabbato post Pentecosten. lib.sexto cap.cxlij.nu.3. 768
Ordines Ecclesiastici, spiritualiter,& specialiter in Ecclesia designantur.lib.ij.c.j.nu.53. 98
Ordines cõferũtur sabbato quartæ Dominicæ quadragesimalis.Et cur ita.li.vj.c.lix.n.2. 609
Ordines duo sunt in Ecclesia: ac lectionum duo modi, siue formæ.lib.vi.c.ij.nu.48. 417
Ordines tres sub lege Euagelica. lib.5.cap.iij.nu.25. 435
Ordines Ecclesiastici, quot.lib.ij. cap.j.nu.50. 97
Ordinum quidam sacri, quidam non. Et vtrorumque enumeratio.lib.ij.cap j.nu.11. ibid.
Organorum vsus vnde profectus, lib.iiij ca.xxxiiij.nu.10. 287
Ornamẽta violacea,quo tempore adhibean

Digitized by Google

adhibeantur. lib.tertio.c.xviij. nu.9.& 10. 156
Ornamenta varia adhibentur, in festo natiuitatis Dominicæ. li. j.ca.iij.nu.40. 33
Ornamenta altaris à Diaconis laúanda.lib.j.ca.iij.nu.49. 35
Ornamenta quindecim pontificibus accommodata, quid moneant.lib.iij.cap.j.nu.9. 121
Ornamenta Ecclesiastica,benedicenda sunt. lib. primo. cap.viij. nu.27. 77
Ornamẽtis rubeis quãdo sit vtendum.lib.iij.ca.xviij.nu.4. 154
Ornamentis viridibus quando sit locus.lib.iij.cap.xviij.nu.7. 155
Osanna,quid significet.Et cur geminetur.lib.quarto.ca. xxxiiij. nu.8.& 9. 287
Osculatur altare Sacerdos manibus ab ipso altari remotis. Et quid ita.li.iiij. c.xxxix. n.7.304
Osculatur ministros Episcopus. Et qua id admonitione, idque variè.lib.iiij. cap.ix. nu.3.4.& 5. 198.199
Osculatio altaris, quotuplex, & quid significet.lib.4.cap.xxxix. nu.5. 302
Osculum altaris,quid notet.Item Euangelij, lib.4. cap. ix. nume. 1.& 2. 297
Osculum,quatuor sacramenta significat.lib.iiij.c.liij.nu.10.383
Ostiarius,vnde dictus.Et eius officiũ.li.ij.c.iiij.nu.1.& 5. 100.101
Ostiarius, idem quod ianitor.ibidem nu.2. 101
Ostiarij institutio, ex Concilio Tholetano,li.ij.c.iiij.n.4. ibid.
Oua,quid notent in ecclesia. lib.j. cap.iij.nu.43. 34
Oza percussus à Domino, quod eius arcam temerè tetigisset. Item,Bethsamitæ.libr. quarto. cap.xxij.nu.4. 277

P

PAcem petens Sacerdos,quorũ precibus innitatur,& suffragiis.li.iiij.c.xlix.nu.4. & 5. 367
Pacificare & adiuuare, an idem. Item,custodire & regere.li.iiij. cap.xxxvj.nu.15. 295
Palla altaris,quid:& vnde dicatur. lib.iiij.cap.xxix.nu.7. 265
Pallam super altari disponit Diaconus Sacerdote manus abluente.lib.iiij.cap.xxix.nu.1. 262
Pallium Romanorum Põtificum, quale.li.iij.c.xvij.nu.14. 152
Pallium quorum sit proprium. Et quid significet. lib.iij. cap.xvij. nume.1.& 2. 148
Pallij duplicitas,quid signet. li.iij. c.xvij.nu.6.& 7. 150
Pallij quatuor cruces, quid significent.ibid.nu.8. ibid.
Pallij tres acus quid notent. Et quid acus aurea. ibidem, nu.9. & 10.pag. 150.151
Pallij forma & compositio.lib.iij. cap.xvij nu.3. 149
Pallij circulus, est timor domini. ibidem.nu.4. 149
Pallij vsus libro tertio. capit.xvij. numero 12. 151
Pallio quibus diebus vti licet:quibus non & vbi. lib. tertio, cap. xvij.numero 13. 152
Panis in sacrificio debet esse de frumento, & vinum de vite.li. iiij.c xlj.num.6. 311
Panis sacrificij, debet carere sale. Et de eius forma.lib.iiij.ca.xlj. nu.7.& 8. ibid.
Panis sacrificij, nõ debet esse fermentatus,sed azimus. li.iiij.ca. xlj.nu.

Digitized by Google

xlj.num.9. ibid.
Panis fractio in altari. Et eius intellectus. libro quarto, capitul. xlj.num.31. 316
Panis an conſecretur prius quàm vinum aut econtrà: aut ſimul & vnà. lib.iiij.cap.xlj.num.43. 320
Panis & vini oblatio, quid ſignet: cum & vnum ſolum ſacrificium ſint. lib.iiij.c.xx.num.15. 267
Panem ſuperſubſtantialem quem petamus lib.iiij.c.xlviij.n.13.363
Panes ſacerdotales, item propoſitionis. li.iiij.c.xxx.nu.6.& 7.166
Panes quinque ſunt nobis neceſſarij. lib.iiij.capit.xlviij. numero 12.pag. 363
Pantheon, à quo tempore, & cur Romæ ædificatum. lib. vij.cap. xxxiiij.num.1. 855
de Pãtheo, quid ſit à quo primùm extructum: deinſtauratum, poſt modum cui dicatum, & iamiam cõſecratum ſit, vide fuſiſſimè in adnotatione in li.j.c.vj.in fin.59
Papa, eſt caput Eccleſiæ: Cardinales, cardines. libro ſecundo. ca.j. num.17.pag. 87
Papa non vtitur baculo paſtorali: duab⁹ de cauſis. li.iij.c.xv.n.5.149
Papa, in ſeptem locis, oſculum accipit. lib.iiij.cap.liij.num.13. 385
Papa volens communicare, quare accedat ad ſedem ſuam. Et quãdo cõmunicet in altari. Et quia Euchariſtiam accipientes, ab eo oſculum recipiant. Et de communione eiuſque forma latè. libr. iiij.cap.liiij.nu.5.6.7.8.& 9. 385.386
Papę nomine cur oretur. Et ex cui⁹ inſtitutione & pontificis etiam nomine. li.iiij.c.xxxvj.nu.16.296
Papæ ritus celebrandi quinta feria dominicæ in ramis. lib.vj.capit. lxxv.num.13. 651
Paradiſus locus refrigerij. libr.iiij. cap.xlv.num.6. 347
Paradiſus ad quid pingatur in Eccleſia, ad quid Infernus. libro j. cap.ij.num.21. 28
Paramenta violacea quo tempore adhibeantur. & num. 10. lib iij. cap.xviij.num.1. 156
Paramentis rubris quando ſit vtendum. lib.ij.ca.xviij.nu.4. 154
Paramentis viridibus quando ſit locus. lib.iij.ca.xviij.num.7. 155
Paramentis nigris quãdo ſit vtendum. lib.iij.cap.xviij.num.6. 155
Paraſceue. Et eius diei officium. lib.vj.cap.lxxvij. num.1.4.5.6.7. 18.& 19. 654.655.656.660
Paraſceues officium, cur ordiatur à lectionibus. Et cur duæ dicantur lectiones libro ſexto, capit. lxxvij.num.2.& 3. 654
Paraſceues die cur potius legatur paſſio domini, ſecundum ioannem quam ſecundum cæteros. ibidem.num.8. 656
Paraſceues die, cur legatur euangeliũ: ſuper pulpito nudo. Item nudis pedibus. ibidem, numero 9.10. 656.657
Paraſceues feſtũ cur non agit Eccleſia cũ lætitia. ibid.nu.29.664
Paſcha celebratur in plenilunio. Et quando. lib.ſexto, cap.lxxviij. num.5.& 6. 667.668
Paſcha annotatiuum, quid lib.vij. cap.j.num.38. 815
Paſcha. quid Et vnde dictum libro vij.cap.lxxxvj.num.2. 704
Paſcha cur non admittat hymnos. lib.ſexto, cap.lxxxvij.nu.2. 711
Paſcha, cur potius à græca, quàm hebraica lingua nomẽ ſortitũ, aut

Digitized by Google

aut potius latina.libr.ſexto,cap. lxxxvj.num.3.& 4. 704
Paſcha ſemper celebrandum die dominico.Et quorſum ibidem. libr. vj.cap.lxxxvj.num.11.12.13. 14.& infrà. 707.708
Paſcha triplex fecerũt Iudæi,quod erat figura noſtri Paſchatis. lib. vj.c.lxxxvj.num.15. 708
Paſcha vnde ortũ ducat. Et quàm variũ eius vſus apud Authores, pete ex adnotatione in lib. vj.cap.lxxxj.in fine. 680
Paſchate nos debem⁹ ad inuicem ſalutare,& oſculum præbere.idque Romani põtificis exemplo. lib.vj.cap.lxxxvj.num.18. 710
Paſchatis terminus & Paſchatis claues.lib.viij.cap.xij.num.1.2. 4.5.6.7.8.& 11. 915.916.917.919
Paſchale tempus, octauã ætatem, hoc eſt vitam æternã deſignat, libro ſeptimo, capitulo x. numero1. 831
Paſchale tempus, quid ſignificet. lib.vj.cap.lxxxvj.num.1. 704
Paſchale tempus dicitur quinquageſima li.vj.c.lxxxvj.nu.11. 707
Paſchale tempus habet tantum vnum allelu-Ia in diebus profeſtis.lib.vj.ca.lxxxix.nu.24. 726
Paſchales feriæ quot celebrandæ. lib.ſexto,cap.lxxxvj.nu.10. 707
Paſchalis diurnum officiũ, & proceſſionis forma. libro vj. capit. lxxviij.num.1.3. 714
Paſchatis tempus, vnde incipit, & quomodo terminetur. lib.vj.ca. lxxxvj.num.5. 705
Paſchatis ſolemnitas, celeberrima omnium & variè pro varietate regionum.lib.ſexto,cap.lxxxvj. num.6.& 9. 705.706
Paſchatis die nihil comedendum, quod non ſit benedictũ à ſacerdote: ac ſigno crucis ſignatum, lib.vj.c.lxxxvj.num.7.& 8. 706
Paſchatis feſtum,eſt aliis ſuperius. libro ſeptimo, capitulo primo, num.15. 811
Paſchatis ſeptimana tres tantum pſalmos,& tres antiphonas habet.Et amplius libr.ſexto,capit. lxxxvij.numer.3. limita tamen. num.5. 712
Paſchatis ſeptem ſeptimanæ libro vj.cap.lxxxvj.num.16. 708
Paſchatis ſabbatum. libr.vj.capit. lxxviij.num.1. 666
Paſchatis ſabbatum,officium mutuatur totum à nocte Paſchæ. ibid.num.2.& 3. 666.667
Paſchatis ſabbatum, dicitur dies illuminata, tribus de cauſis.ibidem.num.4. 667
Paſchatis epiſtola, eiuſque interpretatio. Et variè. libr. vj.capit. lxxxviij.num.7.8.& 9. 716
Paſchalis euangelium. Item poſtcommunio.libr.vj.cap.lxxxviij. num.11.& 12. 717.718
Paſchatis ſabbatũ quas lectiones habeat: & quare ſine titulo & tono legãtur. Et quot ſint num. Et primæ interpretatio. libr. vj. capit. lxxxj. num.1.2.9.10.& 12. 673.674.678.679
Paſchatis diuinũ officium vnde ordiatur.lib.vj.ca.lxxxvij.nu.1.710
Paſchatis veſperæ,vnde incipiant. lib.vj.cap.lxxxix.num.6. 720
Paſſio Domini, non recepit benedictionem.& cur ita.libr.vj.cap. lxviij.num.5. 625
Paſſionis Chriſti triplex habemus memoriale. libro quarto,capit. xlij.num.32. 317
Paſſionis officium cur Eccleſia auſpicetur

Digitized by Google

ſpicetur à dominica quinta quadrageſi.lib.vj.ca.lx num.1.2. 610
Paſſionem cantantium voces, variè mutantur.lib.vj.capit.lxviij. num.6. & 7. 624
Patena cur ſe ſignet ſacerdos. libr. iiij.cap j.num.2. 369
Patenę abſconſio ſeu velatio,quid ſignificet. libro iiij.capitul.xxx. num.29.& 30. 271.272
Patenam ad quid oſculetur ſacerdos.lib.iiij.cap.1.num.4. 370
Patenam tradit ſacerdoti diaconus finita oratione dominica. lib.iiij.cap.j.num.1. 368
Pater quis dicatur.Et cur. Deus dicatur pater noſter,quamque variè.lib.quarto,c.xlviij.nu.2. 359
Patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, quomodo debeamus diligere.lib.iiij.cap.xviij.num. 6
Patrum veteris teſtamenti adaptatio,cum pſalmo primi nocturni dominicæ.libro v.capitul iij. num.20.21.& 22. 433.434
Patriarcha,quis *dicatur.lib.ij.*cap. j.num.18. 87
Patriarchæ, qualiter effingantur. *lib* j.cap.iij.num.11. 26
Patrini qui nõ poſſint eſſe in confirmatione vel baptiſmo. lib. vj. cap.lxxxiiij.num.9. 699
Patrini neceſſarij ſint ne ad baptiſmum:qui tanquam ſponſores ſunt alienæ fidei.lib. ſexto, cap. lxxxij.num 34. 693
Patrini obligantur inſtruere ſuos filios ſpirituales, Et quales eſſe debeant. Et quot requirantur. ibidem,num.35.& 36
Patrini qui non poſſint eſſe. ibidem.num.38. 694
Pauimentum Eccleſiæ cur mundetur quinta feria dominicæ in ramis. Et cur detur ſymbolum competentibus.libro ſexto, capitulo lxxvj.num.7. 655
Paulus, cur nominetur in collecta ſexageſimę.li.vj.c.xxv.nu.7.560
Paulus conuerſus eſt eodemmet anno, quo Chriſtus paſſus.libr. vij.cap.iiij.num.1. 821
Pauli conuerſio cur potiſſimum celebretur. Et eiꝰ diei officium. lib.vij.cap.iiij.num.2.& 3. 822
Pax, eſt quadruplex. libro quarto, cap.iij.num.4. 380
Pax, variè & multipliciter accipitur.lib.quarto,c.xxxix.nu.5.302
Pax vobis, verſ. cur dicatur ab Epiſcopo in Miſſa. libro quarto, cap.xiiij.num.7. 209
Pax quę datur in Miſſa quid ſignificet. Et vnde id præſignatum. Et cur non in miſſa pro defunctis.lib.iiij.c.liij.nu.1.4.& 8. 381
Pax dari non debet in miſſa defunctorum. libr.vij.capit.xxxv. num.30. 864
Peccator, hœdo comparatur.libro vj.cap.xlv.num.3. 587
Peccatum in quotuplici ſit differentia.lib.iiij.cap.xij.nu.3. 204
Peccatum remittitur: & quo ad culpam & quo ad pœnam per ſanguinem Chriſti.libr.iiij.cap. xlij.num.30. 336
Peccatum in Deum, vel in proximum, an debeamus remittere: an vero potius punire.lib.quarto,cap xlviij.num.11. 363
Peccatum negare in nobis, non poſſumus. lib. iij.cap.xlvj num. 346
Peccata ſunt debita pœnæ.Et quotuplicia ſunt debita, quæ petimus nobis remitti.lib.iiij.capit. xlviij.num.9. 362

Peccata,

Digitized by Google

Peccata, septem modis remittuntur. lib. vj. cap. xxiiij. num. 8. 550
Pecten, discretionem significat. libro iiij. cap. iij. num. 3. 178
Pectus, quando & cur tundamus. lib. iiij. cap. vij. num. 3. 194
Pectus baptizati vngitur, cum inuocatione trinitatis. lib. j. capit. vij. num. 13. 72
Pedum lotio, an sit mandatum potiùs, quam consilium. lib. vj. cap. lxxv. num. 6. 649
Pentecoste, quid. Et vnde dicatur. lib. vj. cap. vij. num. 1. 738
Pentecostes vigilia, cur celebretur baptismus, sicut & sabbato sancto. lib. vj. cap. cvj. num. 1. 755
Pentecostes missa: & eius expositio. ibidem, num. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. 756. 757. 758
Pentecostes festum, an habeat octauas. lib. vj. cap. vij. num. 2. 758
Pentecostes nocturnum, quot habeat lectiones, quotque psalmos. ibi. num. 3. & 4. 759
Pentecostes lectiones tres, quid significent. ibi. num. 6. 760
Pentecostes missa. Et eius expositio. ibi. num. 7. & 11. 761. 763
Pentecostes festum, cur quinquaginta diebus à Paschate celebretur. ibi. num. 6. & 10. 763
Per tres Aduentus hebdomadas accipim' trium temporum partes. lib. vj. num. 5. 485
Petrus Apostolus, Missam ne primus celebrauit in partibus orientalibus etiam in Antiochia: an vero Iacobus. libro quarto, cap. j. num 5. & 7. 165. 166
Petrus. quid signet, mystice. Item quid rete. libr. vj. capit. lxxxix. num. 27. 728
Petrus, Antiochiæ fuit incathedratus. lib. vij. ca. viij. num. 1. 818
Petrus Apostolus fuit tripliciter exaltatus. ibi. num. 2. 829
Petrus Compostellanus Episcopus author est antiphonæ: Salue regina. lib. iiij cap. xxij. num. 3. 234
Petrus Apostolus, Aduentum instituit, in honorem quadruplicis Dominici aduentus. libr. vj. cap. ij. num. 1. 484
Petrus & Paulus eisdem die & anno passi sunt. libro vij. capit. xv. num. 1. 839
Petri festum triplex, præter prærogatiuas treis. libr. vij. cap. viij. num. 3. 819
Petri incathedratio antiquitus festum epularum Petri dicebatur. Et eius diei officium. ibid. num. 4. & 5.
Petri ad vincula festum, quomodo institutum. Et quare, eiusque diei officium. libr. septimo cap. xix. nu. 1. 2. 3. 4. & 5. 842. 843
Petri & Pauli officia, distinxit Gregorius. lib. vij. c. xv. nu. 2. 840
Petri & Pauli octauæ, quod habeant officium. ibid. num. 3
Philippi & Iacobi minoris festum cur dicatum Calendis Maiis. Et eius diei officium. libr. vij. cap. x. num. 2. & 7. 831. 832
Philacterium, quid lib. primo, cap. iij. num. 26. 29
Picturæ sanctorum, ad quid in ecclesiis variæ institutæ. Et vnde sit petitum illud ipsum exemplum. ibid. num. 17. 27
Picturarum & cortinarum vsus in ecclesia, earum que varia significatio. lib. j. c. iij. num. 1. 25
Picturarum & imaginum in Ecclesia varia est sedes. lib. primo. cap. iij. num. 5. 25

Digitized by Google

Picturarum varietas, varietatem virtutum notat. lib. primo, cap. secun. num. 22. 28
Pili vnde manent: & quo consilio rescindantur maximè viris ecclesiasticis. lib. ij. cap. j. num. 33. pag. 92
Piscis caro cur non interdicitur in ieiunio. lib. vj. capi. vij. num. 22. 508
Pneuma allelu-Ia, quid significet. lib. iiij. ca. xx. nu. 6. 230
Pœnitentes cur admittantur in Ecclesiam sexta feria dominicæ in ramis. lib. vj. capi. lxxxiij. num. 4. 5. & 6. 637. 638
Pœnitentia in tribus consistit. li. vj. cap. xxix. num. 1. 571
Pœnitentia, tria necessario requirit. lib. sexto cap. xxvij. num. 12. 564
Pœnitentiç vis summa. Et quotuplex sit. libro sexto. capi. xxviij. num. 19. 570
Pœnitentiæ fructus quis. libr. vj. cap. xxxij. num. 4. 574
Pœnitentiam exprimit ordinandorum feria sexta quatuor temporum Septembris. libro sexto. capit. cxxxiij. numero 1. 792
Polyandrum quid. lib. primo. cap. v. num. 5. 41
Pontifex maximus, cur exterius cappam rubeam gerat. Et cuius concessione possit gerere chlamidem purpuream: & coccinam tunicam atque imperialia ornamenta omnia. lib. iij. cap. xix. num. 18. & 19. 163
Pontifex Romanus vtitur regno. lib iij. cap. xiij. num. 8. 143
Pontifex Romanus quot ordines clericorum possit adhibere in celebratione. lib. secundo. cap. primo, num. 49. 97
Pontifex Romanus quas oblationes tangat. lib. quarto cap. xxx. num. 38. 273
Pontifex qua de causa, aut significatione deosculetur sacerdotem iam institutum. lib. secundo, cap. x. num. 13. 113
Pontifices quando sandalia & caligas assumant. Et eorum significatio. lib. iij. cap. viij. num. 2. 3 & 4. 131
Populus in Missa salutatur septé vicibus & qua id potissimum significatione. lib. iiij. cap. xiiij. num. 9. 210
Populus cur se osculetur in Missa, mulieres non, Et quid ita. libr. iiij. cap. liij. numer. 3. 5. 6. 7. & 9. 381. 382. 383
Populus Israëliticus, treis potissimum solennitates colebat. lib. vij. cap. j. num. 26. 811
Postcommunio, cur sic dicta. Et quid. libr. iiij. capit. lvj. nume. 1. & 3. 389
Post communio, quid denotet. ibid. num. 2.
Postcommunio, quç dicatur mense Septembri, Sabbato quatuor temporum. lib. iiij. cap. lvij. nume. 4. 391
Postcommunio, quæ contineat. ibid. num. 2. 390
Potestates duæ sunt. libr. iiij. capi. xxxvj. num. 18. 296
Pransus an possit conficere. libro iiij. cap. j nu. 27. 171
Prædicatio, sublimi loco debet fieri. lib. iiij. cap. xxvj. nu. 3. 258
Prædicatio qualis esse debeat. ibi. nume. 4

Digitized by Google

numero 4.
Prædicationis vſus.vnde.libr.iiij. cap.xxvj.num.1. 258
Prædicationis officium cui competat.ibid.num.2.
Prædicationem quæ ſequantur. lib.iiij.cap.xxvj.num.5. 259
Prædicatoris officium.lib.vj.cap. xxxviij.num.4. 581
Prædicatores pro terrenis prædicantes,nihil capiunt.lib.vj.cap. cxix.nu.2. 779
Præfatio quorſum inſtituta.& vnde dicta.lib.quarto.cap.xxxiij. num.2.& 3. 278.279
Præfationis principium, quibus literis notetur.li.iiij.ca. xxxiij. num.1. 278
Præfationis declaratio.& num.6. Et amplius.ibidem,numero.4. 7.8.9.10.11.12.13.14.& 34. 280. 28'.284
Prægnans ſi baptizetur,an partus cenſeatur baptizatus. lib.vj.ca. lxxxiij.num.24. 691
Preces dicuntur in completorio. lib.v.cap.x.num.9. 472
Preces quæ dicendæ, in Prima. li. v.cap.v.num.8. 455
Prælatus iners & expers ſcientiæ, eſt quaſi campana ſiue plectro. lib.j.cap.iij.num.6. 37
Prælatus quiſquam non poteſt ſe vniuerſalem appellare. libr.ſecundo.cap.j.nu.21. 88
Prælati & ſacerdotes, ſcientia & virtutibus debent eminere. li. j.in proœmio.num.3. 2
Præmium gloriæ ęternę an vnum idemque ſit omnium. libr. iiij. cap.xlvj.num.6. 348
Preſbyter,quis dicatur & vnde.Et an à ſapientia, an ab ætate di-
catur.lib.ij.ca.x. num.5. 112
Preſbyteratus inſtitutio. lib.ij.ca. x.num.14. 113
Preſbyteri inſtitutio quibus conſtet.ibid.nu.10. 112
Preſbyteri manus, ab Epiſcopo inunguntur,& qua forma.libr. j.cap.viij.num.14. 72
Preſbyterorum inſtitutio, vnde primum.lib.ſecundo,cap.primo.num.25. 89
Pretioſa,antiphona, an in matutinis,an potius in prima locum habeat lib.v.cap.v,nu.18. 460
Prima, principium diurni officij, quorſum inſtituta.lib.v.cap.v. num.1. 452
Proceſſio,ſiue potiùs ſupplicatio, ad inſtar caſtrenſis aciei inſtructa, quid noter. Atque noſtræ huius inſtitutionis collatio, cum veteris teſtamenti ritulo. libr.iiij.capi. vj.numer.14.& 15. 189.190
Proceſſio,quos cantus poſcat.ibi. num.22. 193
Proceſſionis ſiue ſupplicationis ordo.ibid.nu.17. 191
Proceſſionem in ramis palmarum facit Eccleſia, in eaque ſtationes aliquot. Et eius forma.lib. vj. cap. lxvij. nume. 2.3.& 10. 619
Proceſſiones, vnde ortum habuerint.lib.4.cap.vj.num.16. 190
Proceſſiones quatuor ſolennes. lib.iiij.ca.vj.num.20. 192
Prophetia cur præmittatur Epiſtolæ vigilia natalis Domini. lib.vj.cap.xij.num.3. 517
Prophetiæ diei natalis Domini, cur præmittantur Epiſtolis.lib. vj.cap.xiij.num.20. 514

Proſtra

Digitized by Google

Proſtrationes cur fiãt in horis canonicis. Et quando libr. v. cap. v. num. 14. & 15. 458
Propitiatorium, eiuſdem longitudinis & latitudinis. Et eius arca. Et quid dicatur propitiatorium. lib. iiij. cap. j. numer. 15. 167
Pſalmiſta, vnde dictus, & eius officium. lib. ſecundo, cap. tertio. num. 3. 100
Pſalmiſta, quam variè dicatur, & cur rara de eo mentio in ſacris canonibus. ibid. num. 1. & 2.
Pſalmus frequens in quadrageſima: Qui habitat. lib. ſexto. cap. xxviij. num. 11. 568
Pſalmus idem cur in diuerſis ſolennitatibus legatur. lib. v. cap. ij. num. 38. 413
Pſalmus Dominus regnauit, cur dicatur dominicis & feſtiuis diebus & pſalmus Miſerere ferialibus. libr. v. capi. iiij. numer. 17. 444
Pſalmus ſextæ feriæ. ibidem. nu. 25. 448
Pſalmus: qui habitat dicitur, contra nocturnas tentationes. lib. v. cap. x. num. 4. 470
Pſalmi tres in prima. Et quid ſignificent. lib. v. cap. v. nume. 4. 453
Pſalmi: Beati immaculati excellentia. ibid. num. 5. ibid.
Pſalmi nouem, quare dicantur die dominica. in prima, ibidem num. 6. 454
Pſalmi & Epiſtolæ Pauli, cur maxime legantur ab Epiphania, ad ſeptuageſimam vſque. lib. vj. cap. xix. num. 2. 540
Pſalmi: In te Domine ſperaui, quare dicuntur tantum ſex vel ſus. libro v. capit. x. numero 5. 471
Pſalmi duo per dominicas noctes, ad laudes mutantur à Septuageſima vſque ad Paſcha. lib. vj. cap. xxiiij. num. 20. 554
Pſalmi graduales quot & vnde dicti. lib. v. ca. ij. num. 9. 413
Pſalmi quare dicantur alternatim, lib. v. cap. ij. nu. 36. 412
Pſalmi dicuntur ſex, in diuinis horis ibid. num. 37.
Pſalmi qui per ſingulas ferias mutantur, & cantica, quæ in illis dicuntur quomodo inter ſe cõueniant, & temporis gratiç ſucceſſibus coaptentur, vide late per diſcurſum. libr. v. capit. iiij. num. 23. 446
Pſalmi: Deus Deus meus, & Laudate Dominum de cœlis. cur nunquàm mutentur. ibid. nume. 21
Pſalmi quinque, cur in Prima, & verſus: In manus tuas, &c. in Completorio potius, quàm in aliis horis ponuntur. lib. v. cap. x. num. 12. 473
Pſalmi quinque in matutinis laudibus, quid ſignent, quos ordine ſubiicit, & examinat. libr. v. cap. quarto. num. 7. 441
Pſalmi octo, qui dicuntur in laudibus, reſpondent octo ordinibus eccleſiæ. lib. v. cap. iiij. nu. 8. 9. 10. 11. 12. 13. & 14. 441. 443
Pſalmi duo, Deus meus, &, Deus miſereatur, cur coniungatur & combinentur. lib. v. cap. quarto. num. 15. 453
Pſalmi, qui dicantur in veſperis vigiliç natiuitatis Domini. lib. vj. cap.

Digitized by Google

vj.cap.xij.num.4. 517
Pſalmi duo circa fontes cantantur.libr.vj.capi.lxxxix.num.11. 722
Pſalmi qui dicantur in officio feriali,myſterialiter, loco illius, Iubilate.lib.v.cap.iiij. num. 18. 445
Pſalmos an debeat hymnus ſequi,in Completorio.lib.v. cap, x.num.6. 471
Pſalterium diuerſimode portatur à diuerſis.libr.v.capit. quarto; num.26. 449
Pſalterij triplex vſus,& quoties à Hieronymo verſum.lib.vj.cap. j.num.34. 483
Purificationis feſtum,ſequitur feſta natalia merito. Et quod Dominus fuerit in templo preſentatus duplici myſterio. libr. ſeptimo,cap.vij.nume.9. & 10. 825.816
Purificationis proceſſio , quid ſignificet, & à quo inſtituta.nume.13. Et cur in ea ferantur cerei ardentes. ibid. num. 12. 14. & 16. 817. 818
Puluinar ſuppoſitum libro euangeliorum , quid notet. libro quarto , cap. xxiiij. numero 11. 240
Puluinar Miſſale. quid notet. libro quarto , capit. xj.numer.9. 203

Q

QVadrageſima , cur ſub Ver inchoetur, & producatur ad Paſcha,præter tamen rationem temporis, quo Chriſtus ieiunauit.lib.vj.cap.xxviij.nume.6. 566
Quadrageſima cur in Miſſa dicatur : Humiliate capita veſtra Deo ibid.num.7. 567
Quadrageſima ſequitur quinquageſimam,& eius commendatio. ibidem numero 1. & 2. 565
Quadrageſima terminatur ſabbato poſt Pentecoſten. libr. vj. cap.cxiij.num.3. 566
Quadrageſima offerimus Deo decimas,libro vj. capitu. xviij. nume.4. ibid.
Quadrageſima,eſt decima totius anni.libro ſexto,capitulo xxiij. num.7. 550
Quadrageſimæ prima Dominica : quæ dicitur quintana. Et cur dicta quadrageſima : eiuſque introitus.lib.vj.capi.xxxij. nu.1.& 6. 574
Quadrageſimæ tempore ornamenta Eccleſiæ vetantur & conteguntur : non ſine magna ſignificatione.lib.j. ca. iij.num. 34. 31
Quadrageſima à natali, vſque ad purificationem , cum lætitia celebrare debemus,libr. ſexto, cap.xx.num.8. 546
Quadrageſimale tempus,eſt tempus luctus.libro ſexto, capitul. xxviij.num.12. 568
Quieſcentes in Chriſto , qui dicantur.lib. iiij.cap.xlv.nume.5. 347
Quinquageſima , eſt multiplex. libro vj capit. xxvij. numero 1. 561
Quinquageſima Pſalmorum , eſt triplex.num.2. ibid.
Quinquageſima annorum , annus Iu

Digitized by Google

nus Iubileus.ibidem, numero 3.
Quinquageſima, quid notet. Et vnde dicatur. numero 4. & 6. 562
Quinquageſima officium matutinum.libro vj.capit.xxvij. numero 8. 563
Quinquageſimæ officium quòdnam in miſſa.lib.vj.c.xxvij.nu. 10. ibid.
Quotuplex benedictio,libro 6.c. xxxix.nu.2. 580

R

RAmi cur gerantur virides, Dominica ſexta quadrageſimali.li.vj.c.lxvij.nu.8.& 9. 619.620
Rame, cur benedicantur ſexta Dominica quadrageſimæ. ibi. nu.11. 620
Raphael,quid ſonet Latinè,& cui officio præſit.lib. quarto, cap. xxxiij.nu.19. 282
Rationale vnde, & quò hoc nomen ſortitum.libr. primo, in proœmio.nu.18. 5
Rationale hoc,in octo partes diuiditur.ibi.nu.19. 6
Rationale ſexto loco adſumebat Sacerdos legalis. Et qua ſignificatione.Simul de eius compoſitione.libro iij.cap.xix. numero 12. 161
Rationale, & rationabile, quid differant.lib.4.cap.xl. nume.9. 307
Rationalis loco quid hodie ſucceſſerit.lib.iij.c.xix.nu.14. 162
Rebecca gratia interpretatur. li. vj.c.xxxix.nu.4. 582
Reconciliatio fit etiam,ad exemplum & terrorem inducendũ. lib j.c.vj.nu.44. 57
Reges & Prophetæ, etiam in veteri teſtamento vngebantur: aliter tamen, quàm hodie.lib. j.c.viij.nu.20. 74
Regum vnctio,& Principũ, quid differat ab vnctione Pontificum.lib.j.c.viij.nu.21. 75
Regnum Dei, quod petimus aduenire,quod dicatur. Et quàm varia regna.li. quarto,c.xlviij. nu.17.& 18. 364.365
Regularis Lunaris, quid lib.viij. c.viij.nu.1.& 2. 908.909
Religio,vnde nomen ſortita. lib. ij.c.j.nu.13. 86
Religioſi celebraturi ſe calciare debent: etiam ſi diſcalciati ſoleant ambulare.lib.iiij.c. ij.nu. 2. 177
Religioſi collationem Completorio præmittunt. & qua id ratione aut exemplo.lib.v. ca.ix. nu.11. 469
Reliquiæ Sanctorum, vbi & quomodo condantur. lib.j. ca. vij.nu.25. 65
Reliquiæ Sanctorum,aut Chriſti, an neceſſariæ ad Eccleſiæ conſecrationem. Et quid notent, lib.j.c.7.nu.23. 64
Remedia duo contra peccatum. libro ſexto,capit.lxxiij.num.2. 636
Requies triplex optatur defunctis.lib.iiij.c.lij.nu.5. 380
Reſpõſoriũ Dominicæ primę Aduentus,& eius expoſitio.lib.vj. c.iij.nu.2. 491
Reſurrectionis Dominicęofficiũ. lib.vj.c.xcvj.nu.2. 737

Digitized by Google

Reſponſio,& cum ſpiritu tuo,vnde orta.li.iiij.c.xiiij.nu.4. 206
Reſponſorium,vnde dicatur. lib. iiij.c.xix.nu.6.pag.127.& lib.v. ca.ij.nu.53. 419
Reſponſoriũ,& allelu-Ia,dicũtur diebus ſeptem poſt paſcha.lib. vj.c.lxxxviij.nu.3. 740
Reſponſorium dominicæ primæ Aduentus, & eius expoſitio.li. 6.c.iij.nu.2. 491
Reſpõſorium primum Aduentus, habet tres verſus & cur. libro ſexto.capit.iij.numero 4.5.6.& 7. 492.493
Reſponſorium ſecundum Aduẽtus.Tertium,Quartum,Quintum,Sextum,Septimũ,Octauũ & Nonũ.lib.6.ca.iij.nu.8.10.11. 12.& 14. 494
Reſponſorium & allelu-Ia, dicitur diebus ſeptem poſt paſcha. lib.vj.c.lxxxix.nu.13. 723
Reſponſorium horæ primæ.lib.v. c.v.nu.7. 454
Reſponſoria dominicarum, in Tertia, Sexta & Nona,conuenienter reſpondent reſponſoriis ferialibus.lib.v.c.viij.nu.3. 464
Reſurrectionis dominicæ officiũ pertinet ad timorẽ. li. 6.c.xcvj. nu. 2. 737
Rhotomagenſe concilium, quid ſtatuerit de turificatione lib.4. c.xxxj.nu.4. 275
Rogationes quo tempore fiant: & cur cantentur litaniæ. lib.6. c.cij.nu.1. 744
Rogationũ dominica. quid moneat.lib.6.cap.cj.num.1. 2. & 3. 743.744
Romanus pontifex patri eſt ſucceſſor, Chriſti vicarius.lib. vj. c.liij.nu.11. 599
Roſa aurea pontificis Maximi, quid ſignificet.lib. vj.c. liij.nu. 8. 598
Roſa ſpiritualiter ſignificat Chriſtum & eiuſdem roſæ ratio. li. vj.c.liij.nu.9.& 10. 599

S

SAbaoth,quomodo interpretetur.li.iiij.c.xxxiiij.nu.6. 286
Sabbatum quatuor temporum Septembris quid moneat. lib. vj.c.cxxxiiij.nu.1.& 2. 792
Sabbatum vacans. Et vnde hoc nomen ſortitum.lib.6. ca.lxvj. nu.1. 616
Sabbatum vacans, in quo ſit priuilegiatum.ibid.nu.2. 617
Sabbatũ quartæ Dominicæ quadrageſ.quid tractet.lib.vj.cap. lix.nu.1. 608
Sabbatũ ſecundæ dominicæ quadrag. quid agat. Eiuſque officium.lib.6.c.xlv. num. 1.2.& 5. 587
Sabbatum primæ dominicæ quadrageſ.& eius officium.lib.6.c. xxxviij.nu.1.2.& 5. 580.581
Sabbatum dominicæ tertiæ quadrageſ.iuſtitiam & miſericordiam Domini ad ſalutem ducere oſtendit. Eius officium.li. vj.capit.iij.numer.1.& 4. 593. 594
Sabbatum præcedens primam quadrageſimæ dominicam, non habet quicquam proprium.libro.vj. capit.xxxj. nu. 1. 573
Sabbatum in albis, quod habeat offi

Digitized by Google

officium.lib.6.cap. xcv.nu.1.2. 4.5.& 6. 736
Sabbatum post Pentecosten, vnde Missam auspicetur. Et eius expositio, etiam mysticè. libro vj.c.cxiij.nume.1.2.4.5.& 7. 768.769
Sabbati Paschatis priuilegium.lib. vj.c.lxxxv.nu.9. 703
Sabbato sancto, cur non dicatur graduale sed allelu-Ia, & tractus. Et cur eodemmet die lumen non portetur ad euangeliumsed incensum. lib.vj.c. lxxxv.nu.4. 700
Sabbato Paschatis,cur omittatur offertorium. Item post cõmunio.lib.sexto.cap.lxxxv. nu. 6. & 7. 702
Sabbato Paschatis, cur breues vesperæ,& vna cum Missa terminentur.lib.vj.ca.lxxxv.nu.8. 703
Sabbato quatuor temporum Aduentus, quatuor lectiones tantum veteris testamenti leguntur.Et quid ita.libro sexto, ca. x.nu.1.& 4. 511.512
Sabbato sancto Missa aliter & prꝛter mortem celebratur. Et quorsum.libr.vj.cap.lxxxv.nu. 2. 699
Sacerdos accinctus, ad altare accedens,quid notet. Et eius processionis ordo, & forma. Et quorumlibet significatio,fusissimè per discursum.lib.iiij. ca. vj. numero 1.2. & 7. 8 & 9.185. 186.187.188.
Sacerdos osculatur euangeliũ:euãgelio dicto à diacono. Et qua id significatione lib.iiij.c. xxiiii.nu.32.& 33. 246.247
Sacerdos cur turificetur, dicto euangelio.ibi.nu.34. 247
Sacerdos, qualiter se disponere debet initio Missæ.lib.iiij.c.xj. nu.1. 201
Sacerdos,initio Missæ cur ad dextram altaris partem primum deflectat.ibi.nu.2.
Sacerdos, quo consilio aut intentione osculetur humerum Episcopi, & quid in Romana Ecclesia.lib.iiij.c.lviii.n.1.& 2.593
Sacerdos, cur dicit in Missa sub fractione hostiæ, Pax Domini sit semper vobiscum.lib.iiij.ca. lj.nu.14. 374
Sacerdos cur oret voce demissa, implorato statim populi suffragio.lib.iiij.c.xxxij.nu.5.6.7.8.9. & 10. 277
Sacerdos cur tollat vocem, incipiens per omnia secula seculorum.ibid.nu.11.
Sacerdos cur manũ tollat ab altari,incipiens: per omnia secula seculorum.ibid.nu.12.
Sacerdos, quare quinque vicibus se vertat ad populum salutandũ.lib.iiij.c.xiij.nu.10. 211
Sacerdos cur semper voluat se ad dextram.lib.iiij.c.xiiij.num.11. ibid.
Sacerdos quare brachia extendat in octaua parte canonis.li. iiij. c.xliij.nu.3. 338
Sacerdos,cur se inclinet,cancelatis manibus,ante pectus,in noua parte canonis.li.iiij.c. xliiij. nu.4. 345
Sacerdos mutat locum in altari. Et qualiter quáve significatione libro quarto, capit. xxij. nu.1. 234

Digitized by Google

Sacerdos quare in communione, non accipit calicem per ſe, ſed à diacono. lib. iiij. ca. liiij. nu. 2. 384
Sacerdos quid agere, dicere, aut meditari debeat, ante corporis & ſanguinis Dominici ſũptionem. Quid poſt. lib. iiij. ca. liiij. nu. 10. & 14. 386. 387
Sacerdos non debet ferre veſtes ſacras niſi virtutibus ornatus fuerit. lib. iij. c. i. nu. 5. 120
Sacerdos benedicens, dicit: hæc dona, hæc munera. Et qua id ſignificatione. Et an, & quatenus illa differant latè, Et cur dona potius quam donum dicat. lib. iiij. capit. xxxvj. num. 9. 10. 293. 294
Sacerdos ante quàm ad altare accedat, quid agere debeat. lib. iiij. c. iij. nu. 6. 179
Sacerdos conuerſus ad populum omnium orationes petit quãque is orationem adſumat. Et cuius exemplo, aut præcepto. lib. iiij. c. xxxij. nu. 3. 275
Sacerdos faciens cruces, manus ſuper menſa altaris extendit & qua id ſignificatione lib. iiij. c. xlvj. nu. 15. 351
Sacerdos populum precibus lauat. lib. iiij. c. xlvij. nu. 2. 355
Sacerdos miſſurus aquam in vinum, cur paucillum in terram fundat. lib. iiij. c. xxx. nume. 20. 269
Sacerdos non debet intereſſe ſecundò nubentibus. li. ij. c. j. nu 47. 96
Sacerdos Miſſã defunctorũ celebrãs, vt eius mortẽ incurrat, deponatur. li. vij. c. xxxv. n. 35. 865
Sacerdos ſumens ſanguinem, debet tenere calicem vtraq; manu. lib. iiij. c. liiij. nu. 12. 387
Sacerdos quare percutiat pectus ſuum in vndecima canonis parte. lib. iiij. cap. xlvj. nu. 1. 2. & 3. 347. 348
Sacerdos in Miſſa quare ſedeat. lib. iiij. c. xviij. num. 1. & 2. 224. 225
Sacerdos cur ſe inclinet, dicturus: ſupplices, &c. lib. iiij. ca. xliij. nu. 2. 343
Sacerdos, quis & vnde dictus. Et qui olim. lib. ij. numero. 7. & 9. 112
Sacerdotis manum ſeu humerũ dextrum oſculatur diaconus. Et quare id. lib. iiij. cap. l. nu. 3. 369
Sacerdoti quæ pœnitentia imponenda propter ſanguinem fuſum, vel hoſtiam ſacramenti quomodolibet maculatam, Ex decreto Concilij Aurelianenſ. lib. iiij. c. xlij. nu. 18. 331
Sacerdote vno deficiente quouis caſu, poſt conſecrationem an alius debeat totum, vel partem ſupplere. lib. iiij. cap. xlj. nu. 47. 322
Sacerdotes, vicẽ Chriſti gerunt. li. ij. c. x. nume. 11. 113
Sacerdotes, mediatores ĩter Deũ & hominem. libr. ij. cap. xj. nu. 14. 116
Sacerdotibus pluribus vni Epiſcopo concelebrantibus, an ille ſolus conficiat qui pronuntiat verba. libro. iiij. ca. xli. nu. 50. 324
Sacerdotibus imperitis non eſt detrahendum. libro primo, in

Digitized by Google

in.proœmio,numero 9. 3
Sacerdotalis ordo, vnde duxerit initium. libro ſecundo, cap. x. numero 1. 111
Sacerdotalis ordinis dignitas & eminentia libro ſecundo, cap. x.numero 12. 113
Sacramentum quid, quid myſterium, Et quid myſterium differat à miniſtris. libro primo,ca. ix.num.1.& 2. 78
Sacramentum, dicitur actiuè & paſſiuè.libro quarto,c.xlij. numero 27. 335
Sacramentum, conſiſtit in tribus. ibidem,nu.28.
Sacramentum corporis Chriſti, quomodo ſit myſterium fidei. libro quarto,cap.xlij. num.20. 332
Sacramentum corporis Chriſti tria habet.ibidem numero 21. 333
Sacramentum mure corrodente, quid comedatur. Item, quid incineratur, dum ſacramentum crematur.libro quarto, cap.xlj. num.32.& 33. 316.317
Sacramẽtum vnum, dignius alio, quatuor modis. lib.j. capit. ix. numero 16. 82
Sacramentum, an vnum tantum, an diuerſa. lib.iiij. cap.lxij. nu. 23.& 24. 314
Sacramentum,quare ſub vtraque ſpecie ſumatur. lib.iiij.ca.xliij. numero 1. 326
Sacramentum altaris, cur quotidie Eccleſia repetat. lib. quarto.c.xlij.num.31. 337
Sacramentum dignitatis & voluntatis,quid. libro primo. cap.ix. num.6. 79
Sacramenti fractio. Et an Chriſtus prius fregerit, quam conſecrarit:aut contra. Mere diuina,& paradoxa lib.quarto,cap. xlj.numero 15. 315
Sacramenti formæ nihil eſt addendum,detrahendum, tranſponendum aut mutandum.lib. iiij.cap.xlj.num.46. 321
Sacramenti dignitas & excellentia.libro quarto, cap. xliiij. numero 6. 344
Sacramenti diffinitio. lib. primo, cap.ix.nu.3. 78
Sacramenta varia ſunt. lib. j. cap. ix.num.4. ibid.
Sacramenta ordinis & neceſſitatis,an & quando à laico præſtari poſſint ibid.num.5. 79
Sacramenta legalia & euangelica differunt libro quarto, cap. xlij.nu.26. 335
Sacramenta quibus de cauſis ſint inſtituta. libro primo,capit.ix. numero 17. 82
Sacramentorum,diſpenſatio quomodo Deo, & quomodo miniſtris competat.libro ſecundo,c. ix.num.17. 110
Sacrificans in fermẽtato, an conficiat.libro quarto,cap.xlj. numero 11. 312
Sacrificium,quid.lib.iiij.cap.xxx. num.10. 266
Sacrificium Miſſæ, quod primum & maximum.libro quarto,cap. j.num.17. 168
Sacrificium factum à malo ſacerdote,valet perinde,ac factum à bono.Et quid ita.libro quarto, cap.j.num.18. ibid.
Sacrificium ſeptem vicibus ſignatur in canone & qua id-

Digitized by Google

ipſum admonitione. libro iiij. c.xlvj.nu.19. 352
Sacrificium altaris, ex quo conficiendi debeat.libro quarto,ca.xxix. num.2. 262
Sacrificium iuge, in veteri teſtamento.lib.v.c.iiij.nu.3. 440
Sacrificium laudis.li.iiij.c.xxxvij. num.4. 297
Sacrificium altaris pro quibus offerri debeat.lib.iiij.cap. xxxvj. num.14. 294
Sacrificium antiquitus quibus vaſis,& cuius generis fiebat.lib.j. cap.iij.nu.44. 34
Sacrificij faciendi vetus mos:maximè de oratione ſacerdotis inter ſacrificandum. libro iiij. cap.xxxiij.nu.5. 279
Sacrificia tria Miſſa offert.lib.iiij. c.j.nu.16. 168
Sacrificia Eccleſiæ, quot.libr.iiij. cap.xxxvj.nu.12. 294
Sacrificiorum legalium diuerſa genera. libro quarto, cap.xxx. num.33. 272
Sacrificiorum antiquorum ſignificatio. libro quarto, cap.j. numero 14. 167
Sal cur prius benedicatur, quam aqua.lib.iiij.c.iiij.nu.9. 182
Sal cur miſceatur aquæ luſtrali: & quid notet.libro primo, c.vj. numero 10. 48
Salomon exorciſmi modũ inuenit.lib.ij.c.vj.nu.3. 102
Sanctus, Sanctus, Sanctus, hymnum quis primùm inſtituerit. Et quorum ſit ille hymnus. lib. iiij.cap.xxxiiij. nu.1.& 2. 285
Sanctus, Sanctus,Sanctus, cur ter cantetur,& eius explicatio.ibi. nu.3.4.5.& 7. 285.286
Sancti coronati & eorum nomina.lib.vj.c.xxxvj.nu.1. 868
Sancti & eorum reliquiæ, an debeant honorari & venerari. libro ſeptimo,c.j.nume. 2.3.& 6. 804.805.806
Sanctorum feſta quibus de cauſis Eccleſia celebret. lib.vij. cap.j. num.1. 804
Sanctorum noui teſtamenti quadruplex differentia.ibid. nu.4. 806
Sanctorum nulli, latriã vel ſacrificium debemus.ibid.nu.5.
Sanctorũ catalogo nullus adſcribẽdus niſi per Romanum Pontificem.ibid.nu.29. 809
Sanctorum octauæ, cur celebrentur,non tamen omnium. ibid. num.42. 818
Sanctorum octauæ,varij ſunt generis.ibid.nu.44.
Sanctorum ferias quo ordine Author proſequatur. ibid. nu.49. 810
Sanctorum omnium feſtum,vnde primum : Et quibus de cauſis inſtitutum. lib.vij. cap. xxxiiij. nu.2.& 4. 856
Sanctorum omnium feſtum ieiuniũ habet inſtitutionis. Et eius diei officium. lib.vij.ca.xxxiiij. nu.5.6.& 8. 856.857
Sanctorum omnium die, quo ordine legantur lectiones. ibid. numero 7. 856
Sanctorũ ſuffragia,quorſum fiant lib.v.c.ij.nu 64. 424
Sanctorum cõmemoratio, quare, fiat Dominica quinta in paſſione.lib.vj.c.lx.nu.5.& 6. 611
Sanctorum orationes nobis conferunt.ibid.c.cxxvj.nu.2. 715

Sanctos

Digitized by Google

Sanctos cur rogemus.ibid. ca.cij. numero 5. 746
Sandalia,vnde dicantur,& eorum forma.lib.iij.c.viij.nu.5. 134
Sandalia, ex corio albo fiunt interdum.ibid.nu.7.
Sandalia, eò quod capiti conueniunt,quid de signent. li.tertio, cap.viij.nu.10. 135
Sandaliorum,apertura, & clausura,quid significent. lib. tertio, c.viij nu.6. 134
Sandaliorum corrigiæ, quid notent.ibid.nu.9. 135
Sandaliis vti, quibus licet:& quibus prohibetur. lib.tertio,cap. viij.num.11. ibid.
Sanguis si profluat à naso sacerdotis quid agendum. lib. iiij.c. xlij.nu.19. 332
Sanguis Christi,pro quibus sit effusus.*libro* quarto,cap.xlij.numero 29. 336
Sanguis à *Christo quinquies* exiuit.lib.*vj.c.lxx.nu.11.* 617
Sarcophagus,*quid.quid pyramis.* lib.j.c.v.nu.9. 41
Satellitem stygium quatuor fugant.li.j.c.vj.nu.8. 61
Saul nobis est exemplo. lib.vj. ca. cxv.nu.4. 774
Scalæ ad altare.libro primo, c.ij. numero 17. 21
Scandalũ,quid.li.j.c.vj.nu.43. 57
Scripturæ sacræ quadruplici sensu expenduntur. lib.j. in proœmio.nu.9.& 13. 3.& 4
Scripturę, cur dicantur vetus testamentum. Et quare scriptura nouum.li.vj c.j. numero 21. & 22. 481
Scrutinium, quid.lib. vj. cap. lvj. numero 2. 601
Scrutinium, qua solennitate fiat. Et nu.6. Et quo tẽpore, quáve hebdomada.ibid.nu.3.& 4.602
Scrutinium, cur fiat quarta feria quartæ Dominicæ quadragesi. ibidem,nu.5. 603
Scrutinium populis annuntiandum.Et qua forma.li.vj.ca. lvj. numero 10. 605
Scrutinij cæremoniæ explicãtur. ibidem.nu.8. 604
Secreta,in quot partes diuidatur. lib.ij.c.xxvij.nu.2. 259
Sectæ hominum, tres in summa. lib.ij.c.j.nu.1. 85
Seculum,quid:& vnde dicatur. li. iiij.c.xv.nu.7. 215
Sedendi vsus,vnde.lib.iiij.ca. xvj. numero 9. 228
Sedes episcopales in singulis Ecclesiis quid notent. lib. primo, cap.i.nu.44. 16
Senarius numerus, perfectus, Itẽ, nouenarius. libro tertio, cap.j. numero 8. 121
Sensus corporis nostri quinque, quibus æquiparentur. lib.j.cap. vij.nu.34 67
Sensus quinque exercẽtur, in Eucharistię sacramento. lib. iiij. cap.xlv.nu.20. 352
Sepeliri non debent omnes intra Ecclesiam.Et quinam.lib.j.cap. v.nu.12. 42
Sepeliri qui debeant in cœmeterio.ibidem,nu.54. 43
Sepeliendi antiquus mos. Et inde hodiernus libro primo.capit.v. numero 13. 42
Septembris historia,bipartitur. li. vj.c.cxxvj.nu.4. 786
Septimana, quid & vnde dicatur lib.viij.c.v.nu.1. 901

Septima

Digitized by Google

Septimanæ dies qualiter nominentur ab Hebræis, qualiter à Christianis. Item, qualiter à Gentilibus. lib.vij.c.j. numero 7.8.9.10. 806.807
Septuagesima, vnde dicta. vnde Sexagesima.vnde Quinquagesima. Item vnde Quadragesima. Et cur non tricesima dicatur consequenter. libro sexto, cap. xxiiij. numero 5. & 6. 356. 357
Septuagesima,quodnam officium habeat in Missa. lib.vj. ca.xxv. num.4. 557
Septuagesima, tempus est pœnitentiæ & quot de causis illa instituta.libro sexto, capit.xxiiij. num.1.& 2. 548
Septuagesima tempus iudiciale captiuitatis refert. li.vj.c.xxiij. numero 10. 552
Septuagesima finitur sabbato in albis.ibid.nu.9. 551
Septuagesima quod habeat Euangelium. Et qualiter accipiatur. libro sexto, capit.xxv.numero 8.& 11. 558.559
Septuagesimæ officium. ibidem, numero 1. 556
Septuagesimæ Epistola,& summarium.ibid.num.56. 557
Septuagesimæ inueniendę terminus.Item Pentecostes.lib.viij.c. xij.nu.9. 918
Septuagesimę tempore,cur subticeantur cantica lætitiæ. lib.vj. cap.xiiij.nu.12.13.14.15.16.& 17. 552.553.554
Septuagesimæ quinque sunt.ibid. nu.4. 549
Sepulchrum quid.lib.primo.ca.v. numero 6. 41
Sequẽtia seu prosa, quid,& quidnam notet.libro quarto, c.xxij. numero 1. 235
Sergius Papa.lib.quarto. capit.lij. numero 6. 380
Sermo in Ecclesia, qualis esse debeat.lib.j.c.j.nu.48. 17
Serpens cum cãdela,quæ defertur ad fontium processionem,quid notet.lib.vj.c.lxxxix.nu.12.722
Seruitutis duæ species.lib.quarto. c.xxxix.nu.2. 301
Sessio ministrorum in missa, quid notet.libro quarto, c.xviij.numero 2. 225
Sethim, quid. libro primo. cap. j. nu.13. 11
Sexagesima,quorsum instituta.Et quid sonet.lib.vj.cap.xxvj. numero 1.& 2. 559
Sexagesimæ euangelium.lib.vj.c. xxv.nu.3. 560
Sexta ad quid instituta. lib.v.cap. vij.nu.1. 461
Sextilis ante iam Augustus. libro vj.c.cxxj.nu.2. 780
Signa cur fiant super eucharistia. lib.iiij.c.xliij.nu.7. 339
Signa cur fiant cum tabula, ad tenebras sextæ feriæ Dominicæ quadragesimalis.lib.vj.ca.lxxij. numero 4. 630
Signorum diuersitas.lib.iiij.c.xlij. numero 15. 335
Silentium est triplex.lib.vj.c.xiiij. numero 2. 526
Simacus Papa.libro v.cap.xiij.numero 5. 206
Simon vbi prædicarit.lib.vij.cap. xxxiij.num.3. 855
Solennitas,quid, & vnde dicatur. lib.ij.c.1.nu.17. 808
Solis regulares, & vnde dicantur. lib.viij.

Digitized by Google

lib.viij.cap.v.num.5. 903
Solstitia duo sunt in anno solari. Et quid solstitium & vnde dictum. lib.viij.capit.iij.num.24. 895
Sother, Papa. libro quarto, capit. x.num.6. 201
Sotheri Papæ edictum, ne mulieres contingant vasa sacra. libro iiij.cap.xxix.num.6. 263
Sonorum treis species. lib.v.capit. ij.num.66. 424
Spirituale certamen quomodo ineundum ab episcopo. lib. tertio.cap.j.num.6. 110
Spiritus sancti septem dona correspondent septem Ecclesiæ ordinibus.lib.ij.capit.j.numer.52. pag. 98
Spiritus sanctus in confirmatione, est tanquam tutor populi.libro sexto,cap.lxxxiiij.num.2. 696
Spiritus Sanctus, cur dicatur paracletus. lib. vj.cap.cvij.num.8. 761
Sponsæ annulus datur, & qua significatione.lib.j.capit.ix.num. 10. 80
Sponsus & sponsa, benedicuntur primò à parentibus deinde à sacerdote. lib.j.cap.ix.numer.14. & 15. 81
Stallus in choro ad sedẽdum,quid portendat.Quid pulpitum.libr. j.cap.j.num.32. 14
Statio,quid & vnde orta. libr. vij. cap.j.num.20.& 21. 809.810
Stationum duæ species. libro vij. cap.j.num.22. 810
Stationum forma, & à quo in orbe institutæ, & quorsum. ibidem.num.23.24.
Stella, quæ Magis apparuit, quid. lib.vj.cap.xvj.num.3. 277
Stephani officium. lib.vij.cap.xlij. num.3.4.& 15. 872.873.875
Stephani protomartyris festum quo die agatur, & cur statim à natali dominico.libro septimo, cap.xxj.num.1. 844
Stephani & Ioannis Euangel. & Innocent. festum cur comitentur natiuitatem domini. lib.vij. cap.xlj.num.1. 872
Stola subsequitur cingulum. Et quid ea notet. libro tertio, cap. v.num.1. 128
Stola, cur protendatur ad genua. ibidem, num. 2.
Stola, cur collo sacerdotum, diaconorum verò humero imponatur. libr. iij.capit.v.numer.4. 129
Stola, cur ad lumbos succingatur. ibidem,num.5.
Stola, est velut quoddam orarium, sine quo non licet mysteria Ecclesiastica celebrare. ibid. num.6.
Stola,colo sacerdotis incumbens, quid notet.ibid.num.7.
Stola vti, quibus prohibitum.ibid. num.8.
Stolæ reflexio in vtrumque humerum, quid significet. libr. iij. cap.v.num.3. 128
Stupa, quæ comburitur in Ecclesia, quid significet. libro quarto,cap.vj.num.13. 189
Subdiaconatus ordo, sacer est.lib. ij.cap.viij.num.1. 104
Subdiaconus lecturus epistolam à quibus,& à quot comitetur lib. iiij.cap.xv.num.4. 221
Subdiaconus, epistola lecta reuerentiam facit sacerdoti,quaque id significatione.lib.iiij.cap.xvj. num.1.& 3. 223 224

Subdiaco

Subdiaconus, librum euangelij refert, vacuo diacono. lib. quarto, cap. xxiiij. num. 31. 246
Subdiaconus, cur in missa lectiones legat: præter eius fere officium. libro ij. capitul. viij. num. 4. 105
Subdiaconus, quo amictu vtatur. ibi. num. 5.
Subdiaconus, vtram manum supponat. libro euangelij. libr. iiij. cap. xviiij num. 29. 245
Subdiaconus, manus sacerdotis osculatur, lecta epistola. ibidem. num. 2. 224
Subdiaconus qualiter teneat patenam. libro iiij. capit. xxx. num. 31. 272
Subdiaconi institutio, qualiter fiat. libr. ij. capitul. viij. numer. 3. 105
Subdiaconorum ordo. libr. ij. cap. vij. num. 2. 104
Subdiaconos facere die dominica, an liceat. libro ij. capit. j. numero 37. 93
Succintorium duplex dependens ex cingulo, in sinistro latere Pontificis, quid signet. libro iij. cap. iiij. num. 2. & 4. 126. 127
Sudarium Episcopi, quid, libr. iij. cap. xvj. num. 1. 147
Sudarium quod nobis conueniat, ibidem, num. 2.
Superpellicij vsus, & significatio, & vnde fiat. libro iij. capitul. j. num. 11. & 12. 122
Symbolum, quid. lib. iiij. cap. xxv. num 5. 250
Symbolum est triplex. & vnde dicatur. ibid. num. 6.
Symbolum Apostolorum, cur non dicatur in missa quintæ feriæ, dominicæ in ramis. lib. vj. capit. lxxv. num. 8. 650
Symbolum Apostolorum cur dicatur in Prima & Completorio, lib. v. cap. x. num. 10. 478
Symbolum Nicenum, libro iiij. cap. xxv. num. 9. 251
Symbolum Apostolorum, immediatè sequitur euangelium, lib. iiij. cap. xxv. num. 1. 249
Symbolum, dicitur voce sublata, maxime in missa. In Prima autem & Completorio, demissa, ibid. num. 2. & 3. 250
Symbolum auspicans sacerdos, cur manus eleuet, ibidem, numero 4.
Symbolum maius quibus diebus adhibeatur, vide per discursum. libro quarto, capit. xxv. numero 13. & 14. 252. 253
Symboli cantandi in Missa vsus à Græcis profectus. lib. iiij. capit. xxv. num. 10. 251
Symboli expositio, libro quarto. capitul. xxv. numer. 15. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 27. 29. & 30. pag. 254. 255. 256. 257.
De Symbolo, quid sit: quàm variè vsurpetur: Et de tesseris collybistiris, plura pete ex adnotatione in librum iiij. capit. xxv. in fine. 257
Symeonis canticum cur canetur in Completorio, lib. v. capitul. x. num. 7. 472
Synagoga, quid. libro primo, cap. j. num. 3. 8

T

TAbernaculum quibus constet & vnde dictum. Et ad quid in Ecclesiam versum. libro primo, capit. j. num. 6. 9

Digitized by Google

Tabernaculum veteris teſtamenti, ex quibus fuerit conſtructum. libro j. capit. j. numero 12. 11

Templi antiqui diuiſio: & forma lib. iiij. cap. j. num. 13. 167

Tempus, quid. & eius partes, libro viij. cap. j. num. 4. 888

Tempus Hyemis & deuiationis repræſentat Eccleſia, à ſeptuageſima, vſque ad Paſcha, libro ſexto, cap. j. num. 6. 477

Tempus Veris & renouationis, in aduentu domini. ibidem, numero 7. 477

Tempus Æſtatis & reconciliationis, in tempore Paſchali. ibidem numero 8.

Tempus Autumni, & peregrinationis, à Pentecoſte, vſque ad aduentum. ibid. num 9.

Tempus Paſcha præcedens, quid notet. Item quid ſequens, libro vj. capitul. lxxxix. numer. 18. pag. 724

Temporis ſtatus, *inſinuat virtutum ſtatum*, lib. quinto, cap. viij. num. 2. 463

Tempora quatuor huius mundi conſiderantur iuxta quatuor diei ſummas partes. Item, iuxta quatuor ſummas Chriſti actiones. lib. vj. capit. j. numer. 10. 478

Tentamur à tribus: Deo, homine, Satana: idque variè. libr. iiij. cap. xlviij. num. 7. 361

Tentatio Dei in hominem. lib. iiij. cap. xlviij. num. 8. ibid.

Tentatio eſt quadruplex. libro vj. cap. xxxij. num. 9. 575

Tentator conatur auferre nobis conſiderationē cœleſtium præmiorum, vt facilius in eius retia irrepamus. lib. vj. cap. xxxiii. num. 1. 577

Tentator cum viribus, verſutia & fraude ſit homine ſuperior, qui audeat homo certamen cum eo inire. lib. vj. cap. xxxii. numer. 8. 575

Tẽrator, quotupliciter Dominum tentauit. libro ſexto, cap. xxxiij. num. 10. ibid.

Terra, eſt omnium mater. libr. vj. cap. xxv. num. 9. 558

Teſtamentum, dicitur etiam promiſſio. libro quarto, capit. xlij. num. 5. 328

Teſtamentum duplex, vetus & nouum. Et quid teſtamentum. lib. ſexto cap. j. num. 20. 480

Thebæ plures. libro vij. capit. xxx. num. 2. 854

Theleſphorus Papa, inſtituit treis miſſas cantari in die natalis domini. Et quod eius fuerit inſtitutum de prima. lib. vj. ca. xxiij. num. 17. 18. & 19. 523

Theophania, ſecunda apparitio. lib. vj. cap. xvj. num. 5. 513

Theſauri Eccleſiæ quo concilio edantur, in feriis celebrioribus. lib. j. cap. ij. num. 42. 33

Thobias legitur xiij. dominica poſt Pentecoſten. Et eius diei Miſſa: eiuſque expoſitio, lib. vj. capitu. cxxvij. numer. 1. 2. 3. & 4. 786. 787

Theoletani concilij decretum, de pſallendi & miniſtrandi conſuetudine. libro quinto, capit. ij. numero 69. 425

Thomæ Apoſtoli officium Eccleſiaſticum. libro ſeptimo, cap. xlj. num. 1. 871

Tiara ſiue fidaris, ſupremum capitis ornamentum legale: quod Pontifex

Digitized by Google

Pontifex vltimò adſumebat. Et eius ſignificatio. lib. iij.cap.xix. num.15. 162
Thymiama, quid notet. Et à quo offerendum. libr.quinto.cap.ix. num.5. 466
Timor quo auertimur à malo, eſt triplex.libro quarto, cap. xlviij. num.6. 361
Tintinabulorum genera ſex, quibus vtitur Eccleſia.libro primo. cap.iiij.num.11. 38
Tractus quid, & quando, & cur adſumatur in Eccleſia.Et vnde. libr. iiij. cap.xxj.num.1.& 3. 231. 232
Tractus, & allelu-Ia, quàm differant.ibid.num.2. 232
Tractus, ſignificat captiuitatem Babylonicam, libro quarto,ca. xxj.num.6. ibid.
Tractus ſequitur reſponſorium, in ſeptuageſima.libro ſexto,capit. xxv.num.7. 558
Tractus: vinea facta eſt, expoſitio. libro vj.capi.lxxxj.num.7. 676
Tractuum dicendorum ordo. libro iiij. capit. xxj.numer.4.& 5. 232
Treni Hieremiæ, vnde dicantur. libro vj.capitul.lxxij.numer.12. 632
Trenis cur inſeratur alphabetum. libro vj. capitul.lxxj.numero 13. ibid.
Trinitatis feſtiuitas cur ſequatur Paſchatis & pentecoſtes ferias. libro vj. capitul. cxiiij.numer.1. 770
Trinitatis Miſſa: eiuſque diei officium, & illi⁹ expoſitio.ibidem, num.4.5.& 6. 771
Trinitatis feſtiuitas,variè & diuerſimodè celebratur.ibidem, numero 7. 772
Tropologia, quid. libr.j. in proœmio.num.11. 4
Tropus, quid.libro ſexto, capitulo cxiiij.num.3. 771
Tropus, quid,& vnde dictus.libro iiij. cap. v.num.6. 184
Tubarum vſus vnde. libr.vj.capit. xj.num.2. 513
Tubarũ vſus olim fuit loco campanarum.libro primo, capitulo iiij.num.3. 36
Tunica talaris ſacerdotis. libr. iij. cap.xix.num.10. 159
Tunica Epiſcopi, quid ſignificet. lib.iij.cap.10.num.1. 136
Tunicæ duæ, in veteri teſtamento,& earum ſignificatio. lib.iij. cap x.num.2. 137
Tunicam vnam ſuper alia, cur induat Pontifex.libro tertio,cap. x.num.4. ibid.
Thuribuli forma, & ſubſtãtia.lib. iiij.cap.x.num.2. 200
Thuriferarius, cur ceroferarios & alios antecedat.lib.quarto.cap. vj.num.6. 187
Thurificatio, quid deſignet. libro iiij. capit. iiij.num.6.pag.112. & eod.lib.cap.x.num.1. 200
Thurificatio altaris, quid deſignet.libro iiij. capit.viij.num.1. 196
Thurificatio altaris, ſuſcepta oblatione myſtica, quid innuat. Et qualiter, & quando fieri debeat. libr.iiij.capit.xxxj.num.1. & 3. 274.275
Thuris grana in benedictione cerei quid ſignificent. libr.vj.cap. lxxx.num.9. 672
Turres Eccleſiæ, quid ſignificent. lib.j cap.j.num.31. 14

Thus

Digitized by Google

Thus orationem ſignificat. libro. iiij. cap. viij. num. 5. 197

V

VArtes, quis dicatur. lib. ij. cap. j. num. 4. 84
Velum Eccleſiæ, eſt triplex. Et quando tollatur. Et quando eleuetur. libro primo, capit. tertio, nume. 35. 36. & 38. 31. 32
Velum, eſt quintuplex. lib. ij. cap. j. num. 45. 96
Verba hæc, Credo in ſanctam Eccleſiam catholicam, quomodo ſint accipienda. libro ſexto, capit lxxxiij. num. 6. 687
Verba: omnis lingua confiteatur, cur interepta fuerint in introitu miſſæ quartæ feriæ dominicæ in ramis. lib. vj. cap. lxx. num. 5. 625
Verborum expoſitio, quæ canuntur, dum crux adoratur. libr. vj. cap. lxxvij. num. 25. 661
Verſus, qui notet. libr. v. capit. ij. numer. 48. 415
Verſus. vnde dicatur. lib. iiij. capi. xx. num 7. 230
Verſus reſponſorij, vel gradualis quid ſignificet. libro. iiij. capit. xix. num. 8. 227
Verſus ſequentiarum, cur dicantur à duobus. libr. iiij. capi. xxj. num. 7. 233
Verſiculi, in diuino officio, cur dicantur. Et vnde dicantur. libr. v. capit. ij. num. 40. 414
Verſiculi, cur dicantur ante lectiones, in nocturnis. lib. v. cap. ij. num. 41. pag. 415
Veſperæ ad quid inſtitutæ. quid referant. Et quot pſalmis conſtent. lib. quinto, cap. ix. num. 1. & 3. 465
Veſtimentum pedum, vnde traxerit originem, lib. iij. cap. vij. num. 1. 133
Veſtimenta communia Epiſcopis & ſacerdotibus, & eorum numerus, & authoritas. libr. iij. capit. j. num. 7. & 18. 121. 123
Veſtimenta Eccleſiæ diſtinata, ne trahantur in priuatos vſus, libro primo, capit. iij. numer. 48. 35
Veſtimentorum legalium ſignificatio, iuxta allegoriam, libr. iij. capit. xix. num. 6. 158
Veſtimentorum legalium ſignificatio, ſecundum tropologiam. Et primò de fœminalibus, lib. iij. cap. xix. num. 7. 159
Veſtes ſacræ, vnde duxerint initium, libr. iij. capi. j. num. 2. 119
Veſtes epiſcopales. ibidem numero. 3.
Veſtes Pontificis, quid ſignent. ibidem num. 14.
Veſtium ſacrarum vſus, non debet eſſe quotidianus, libr. iij. capit. j. numero 1. 118
Veſtium varia ſignificatio, in ſacerdote euangelico. ibid. num. 17. 123
Veſtium vſus varius cur inductus, præter etiam Chriſti morem. ibidem, nu. 14. 122
Vexilla, ſunt ditionis, & poteſtatis ſigna. lib. j. cap. vj. nume. 18. pag. 52
Vexilla cur ferantur in proceſſione. libro vj. capit. cij. numer. 8. 746
Viduam quid prohibeat velari ab Epiſcopo. libro 11. capit. j.

Digitized by Google

nu.46. 56
Vigiliæ,quid,vnde dictæ. Et cur sublatæ.libro.vj.capit. vij. numero.8. 503
Vinum optimum sumendum est: aliud tamen non violat sacramentum.libro iiij.cap.xlij. nu. 10. 330
Vinum,die paraſceues sumptũ cum Dominico corpore seruato à quinta feria, an consecretur, & sanguis Christi efficiatur per immissionem ipsius corporis in calicem, & per eius tactum.lib.vj.ca. lxxv.nu. 11. 650
Vinum si fuerit gelatum in calice,quid agat sacerdos. Et quid si musca vel aranea, quidve aliud ceciderit in calicem.ibi. nu.11.& 12. 330
Vino in calice prætermisso, quid agendum sacerdoti.lib.iij. cap. xlj.nu.49. 313
Vir & vxor an eodem sepulchro sint condendi.lib.j.cap.v. nu.17. 43
Virga Pontificis, quid notet.lib. iij.c.xv.nu.7. 110
Virgines quænam habeant officium.lib.vii.cap.xlvii.nume.2. 885
Virgines consecrandæ deponunt vestes veteres, & induunt nouas. Et qua id significatione. lib.ij.cap.i.nu.42. 95
Virginum officiũ.lib.viii.c.xlvii. nu.1.2.3.& 5. 884
Virginum consecratio, quo tempore fiat. Et quo loco, quóve apparatu ac ordine.lib.ij.ca. i. nu.39.40.& 43. 94.95
Virginibus cum velum imponatur.lib.ii.c.i.nu.44. 95
Virtutes quatuor, in libro sapiẽtiæ descriptæ.lib.i. cap. vii.nu. 22. 64
Vita triplex.libro vi.cap.lii.nu.6. 594
Vita æterna.lib.iiii.cap.xxv.num. 31. 207
Vita actiua & contemplatiua est in Ecclesia.libr.vi.ca.cvii.nu.5. 759
Vitia septem capitalia. Cui respondent numero septem populi Cananæorum lib.iiii.ca.xlviii. nu.12. 358
Visio est triplex.lib.vi.c.iii.nu. 9. 493
Vnctio facta ab Episcopo in frõte,quid differt ab ea, quam facit sacerdos in ceruice cum chrismate.lib. vi.c. lxxxiiii.nu. 4. 697
Vnctio exterior,an sit necessaria ad salutem.lib.i.c.viii.nu. 5. & 11. 70. & 72
Vnctio ad quid fiat in vertice. Et à quo instituta primum.lib.i.c. viii.nu.9.& 10. 71.72
Vnctio extrema an sit sacramentum: quidam desident. Et de eius forma. Et quæ ætas requiratur.lib.i.cap.viii.numero 25. 76
Vnctionis duæ species.lib.i.c.viii. nu.3. 70
Vniones in Christo treis.libr.iiii. c.x.nu.3. 198
Voluntas Dei, dupliciter intelligitur.libr.iiii.cap.xlviii.nu.14. 364
Voluntas Dei qualiter fiat,in cœlo & in terra.ibidem numero 15.

Digitized by Google

Vota quæ dicantur. libr. iiij. capi. xxxvij. num. 7. 298
Votorum multiplex differentia. lib. vj. cap. vij. num. 9. 504
Vrbanus Papa, quid addiderit præfationi communi. lib. iiij. cap. xxxij. num. 16. 285
Vrbanus Papa secundus, officium beatæ Mariæ quotidianum instituit. libro vj. capit. ij. num. 7. 486
Vriel, quomodo sonet latine. libro iiij. capit. xxxiij. numer. 20. 282
Vtensilium Ecclesiæ benedictio, quid notet. libr. j. cap. vij. num. 39. 68

Z

ZOdiaci signa. Et quid Zodiacus. lib. viij. cap. iij. num. 5. 891
Zodiaci signorum explanatio. Primùm de Ariete: proximè de cæteris ordine. lib. viij cap. iij. num. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. & 17. 891. 892. 893
Zona, quid. Et quid designet. libr. iij. ca. iiij. n. 1. 5. & 6. pag. 126. 127

FINIS INDICIS.

Digitized by Google

Digitized by

RATIONALE,
SEV ENCHIRIDION
DIVINORVM OFFICIO-rum, Gulielmo Durando, Præſule Mimatenſi, Authore.

SVMMARIVM.

1 *Officia eccleſiaſtica, nacta diligentem auſcultatorem, magnam ſignum ſuauitatem.*
2 *Figura in diuinis, ſunt virtutum ſigna.*
3 *Prælati & ſacerdotes, ſcientia & virtutibus debent eminere.*
4 *Artem ſuam quiſque diligenter curat & colit.*
5 *Sacerdotibus imperitis non eſt detrahendum.*
6 *Officia diuina, an hodie figura careant.*
7 *Lex antiqua, quædam habet myſtica, quædam moralia.*
8 *Lex, an recipiat mutationem diſting.*
9 *Scriptura ſacra, quadruplici ſenſu extenduntur, & num. 13.*
10 *Allegoria, quid.*
11 *Tropologia, quid.*
12 *Anagoge, quid.*
14 *Inſtitutionũ Eccleſiaſticarũ varius uſus, ut varius ortus. & n. 15. & 17.*
16 *Durandus communem Eccleſiæ formam inſtituit, non ſingularem.*
18 *Rationale, unde, & quò hoc nomen ſortitum.*
19 *Rationale hoc, in octo partes diuiditur.*

PROOEMIVM.

1 QVÆCVNQVE in Eccleſiaſticis officiis † rebus aut ornamentis conſiſtunt, diuinis plena ſunt ſignis atque myſteriis, ac ſingula ſunt cœleſti dulcedine redũdantia: ſi tamen diligentem habeant inſpectorem qui norit mel de petra ſugere, oleumque de duriſſimo ſaxo. Quis tamen nouit ordinem cœli & rationes ipſius ponet in terra? Scrutator quippe maieſtatis, opprimetur à gloria. Siquidem puteus altus eſt, & in quo aquam hauriam, non habeo: niſi porrigat ille, qui dat omnibus affluenter & non improperat: vt inter medium montium tranſeuntem hauriam aquam in gaudio de fontibus Saluatoris. Licet igitur non omnium quæ à maioribus tradita ſunt, ratio reddi poſſit. ff. de legat. l. non omnium. xxiij. quæſtion.

Deut. 32. *Iob. 38.* *Prou. 25.* *Ioan. 4.* *Iacobi 1.* *Pſal. 103.* *Eſaiæ 12.* *Apoc. 3.* *Cãtic. 2.* *Exod. 25.* *Sapiẽ. 10.* *Ioan. 3.*

Digitized by Google

iiij.Nabuchodonoſor.in princip.quia tamen quod in his ratione caret,extirpandum eſt.lxviij.diſt. cor epiſcopi. xij.diſtinct. omnia. Idcirco ego Gulielmus Durandi ſanctæ Mimatenen. Eccleſiæ ſola Dei patientia,dictus epiſcopus, pulſans pulſabo ad oſtium, ſi forte clauis Dauid aperire dignetur:vt me introducat rex in cellam vinariam, in qua mihi ſuperqui demonſtretur exemplar, quod Moyſi fuit in mõte monſtratum:quatenùs de ſingulis quæ in eccleſiaſticis officiis,rebus aut ornamentis conſiſtunt,quid ſignificent & figurẽt, eo valeam reuelante clarè,& apertè diſſerere,& rationes diſponere,qui linguas infantium facit diſertas, cuius ſpiritus vbi vult,ſpirat, diuidens ſingulis,prout vult extrà de renuntiatio.cap. niſi ad laudem & gloriam Trinitatis. † Sanè hic ſacramenta pro ſignis accipimus ſeu figuris: 2
quæ ſiquidẽ figuræ non ſunt virtutes,ſed virtutum ſigna quibus tanquam ſcripturis vtentes docentur.Signorum autem alia ſunt naturalia,alia poſitiua, de quo, & quid ſit ſacramentum,dicetur in quarta parte ſub ſeptima particula Canonis ſuper verbo,myſterium fidei. † 3
Sacerdotes igitur & prælati Eccleſiæ quibus datum eſt noſſe myſteria,prout in Lucæ c.viij.habetur,& ſacramentorum partitores & diſpenſatores exiſtunt.xliiij.diſt.diſpenſatio.ſacramenta intelligere, & virtutibus,quæ per illa ſignificantur,fulgere debent, vt ex eorum luce cæteri ſimiliter illuminentur,alioquin cœci ſunt & duces cęcorũ:
Matt.15. extrà de renuncia.c. niſi iuxta illud Propheticum:Obſcurentur oculi
Pſal. 68. eorum,ne videant.xxxvij.diſtin.§.itaque.Sed(proh dolor)niſi hodie, vt plurimùm de his quæ vſu quotidiano,in eccleſiaſticis contrectant rebus, & proferunt officiis, quid ſignificent,& quare inſtituta ſint, modicum apprehendunt:adeò vt impletum eſſe ad literam illud Propheticum videatur:Et erit ſicut populus,ſic ſacerdos,Eſaiæ.xxiiij.fe-
Eſaiæ24. rentes ſiquidem panes Propoſitionis ad menſam Domini,atque my-
Leuit.21. ſteria,qui neque intelligunt, neque videt:tantum inde nimirum iuſto Dei iudicio habituri,quãtum ad iumenta panes ad vſum portantia aliorum.De qua ignorantia rationem reddituri ſunt in die vindictæ,& iræ, quandòquidem cedri paradyſi trement: quid ergo faciet
Pſal 94. virga deſerti, eis enim per Prophetam dicitur:Ipſi verò non cognouerunt vias meas,quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam? Siquidem † liberalium atque quarumlibet artium profeſſo- 4
res nudè fortè,& incoloratè in illis plerũque contenta ſatagunt cauſis & rationibus veſtire, fulcire atque colorare. Pictores quoque ac quilibet mechanici ſeu opifices,in quibuſlibet operum ſuorũ varietatibus ſtudent,veriſimiles rationes & cauſas reddere,& in promptu habere. Sed & ſecundum ipſas mundanas leges, turpe eſt patricio & cauſas tractanti ignorare ius,in quo verſatur.ff.de origi.iur. lib.ij §. poſt has. Verùm † licet ſacerdotibus ſcientia ſit valdè neceſſaria ad 5
doctrinam,extra de hære.cùm ex iniuncto. xxxviij. diſt.ſedulè, non eſt tamen ſimpliçibus ſacerdotibus etiã à Scholaſticis detrahendum.

xxxviij.dist. quamuis.iuxta illud Exod,xxij.Diis non detrahes. Vnde secundum Augustin.non irridebunt, si fortè aduerterint aliquos antistites & ministros Ecclesiæ vel barbarismis & solœcismis Deum inuocare,vel eadem verba,quę pronuntiant,non intelligere,perturbatéque distinguere: ideo,quia talia corrigenda non sunt,sed quia sunt piè à scientibus toleranda. Quę autem sacerdotes scire debent,in se-
6 cunda Part. sub Tractatu de sacerdote dicetur. † Porrò non videtur, quòd ea quæ in ecclesiasticis fiunt rebus, atque officiis figuraliter fiant. Tum quia figuræ recesserunt,& est tẽpus hodie veritatis. Tum quia non debemus Iudaizare. extrà de sac. vnct. in fine. Sed licet reuera figuræ quarum hodie veritas apparuit, recesserint: tamẽ adhuc multiplex veritas latet,quam non videmus, propter quod vtitur Ecclesia figuris. Verbi gratia, Per vestimenta candida, intelligimus aliquo modo decorẽ animarum nostrarum, scilicet gloriam immortalitatis nostræ,quam videre non possumus manifestè. xxx.q. v. fœminæ: & in Missa à præfatione in anteà Christi passio repræsentatur, vt tenaciùs & fideliùs memoriæ teneantur. de consecratio. dist. ij. liquidò.
7 † Notandum autem est quòd eorum quæ in lege continẽtur, alia sunt moralia: alia mystica. vj. dist. bis. §. ita. Moralia sunt, quæ mores informant,& sic intelligenda sunt,prout ipsa verba sonant; vt diliges Deum, honora patrem,& non occides,& huiusmodi. Mystica sunt figuralia, quæ aliud significant præter id,quòd litera sonat. Horũ autem alia sunt sacramentalia: alia ceremonialia. Sacramẽtalia sunt,de quibus ratio reddi potest. Quare ad literã sic præcepta fuerunt, vt de circuncisione,& de obseruantia sabbati & huiusmodi. Ceremonialia autem sunt,de quibus ratio reddi nõ potest, quare prçcepta fuerunt, vt Non arabis in Boue & Asino; Non seres vestem lino lanaque con-
8 textam, Non seres agrum diuerso semine, & huiusmodi. † Siquidem quantùm ad moralia lex non recipit mutationem, sed quantùm ad sacramentalia & ceremonialia mutata est,quò ad superficiem literç, mysticus tamen eorum intellectus mutatus non est, vnde non dici-
9 tur lex mutata, quamuis translato in nos sacerdotio sit translata, extrà de const. translato. Sciendum quoque est, quòd in diuinis Scripturis est sensus historicus,allegoricus, tropologicus, & anagogicus. Vnde secundum Boëtium, omnis diuina authoritas aut ex historiali,aut allegorico,aut ex vtroque posita intellectu. Et secundum Hiero. debemus diuinam Scripturam trifariam scrutari. Primo iuxta literã. Secundò iuxta allegoriam,id est,spiritualẽ intelligentiam. Tertiò secundum futurorum beatitudinem. Historia,est significatio vocum ad res, videlicet quando res quælibet, quomodo secundum literam gesta sit, plano sermone refertur, vt quomodo populus Israëliticus ex Aegypto saluatus,tabernaculum Domino feciſſe narratur. Et dici-
* tur historia ab ἱστορεῖν,quod est gesticulari: inde historici,id est, gesti-
10 culatores vocantur, quasi histriones *. † Allegoria,est quando aliud

Deut.22 Ibidem.

Hebr. 7

Exod.36

ſonat in litera,& aliud in ſpiritu, vt quando per vnum factum, aliud intelligitur:quòd ſi illud ſit viſibile, eſt ſimpliciter ἀλληγορία:ſi inuiſibile & cœleſte,tunc dicitur ἀναγωγή. Eſt etiam allegoria, quando per alienum ſermonem alienus ſtatus deſignatur:vt cum Chriſti præſentia vel Eccleſiæ ſacramenta verbis vel myſticis rebus deſignãtur.Verbi gratia,vt ibi:Egredietur virga de radice Ieſſe, quod apertè ſonat: Naſcetur virgo Maria de ſtirpe Dauid, qui fuit filius Ieſſe. Myſticis ergo rebus, vt populus ab Aegyptiacâ ſeruitute per agni ſanguinem liberatus ſignificat eccleſiam paſſione Chriſti à Dæmoniaca ſeruitute ereptam.Et dicitur allegoria ab ἄλλο Græcè, quod eſt alienum, & γόγον quod eſt ſenſus:quaſi alienus ſenſus.† τροπολογία eſt conuerſio ad 11
mores,ſeu moralis locutio:ad correctionem,&morum inſtitutionem myſticè vel apertè reſpiciens. Myſticè vt ibi:Omni tẽpore veſtimenta tua ſint candida:& oleum de capite tuo non deficiat, id eſt, opera tua ſint munda,& charitas de mente tua numquam decidat,& ibi:Oportet vt Dauid interficiat in nobis Goliam,id eſt, humilitas ſuperbiam.Apertè,vt ibi:Frange eſurienti panẽm tuum,& ibi:Non diligamus lingua,vel verbo, ſed opere & veritate. Dicitur autẽ τροπολογία, à τρόπος,quod eſt conuerſio,& λόγος, quod eſt ſermo : quaſi conuerſus ſermo.† Ἀναγωγὴ,dicitur ab ἄνω,quod eſt ſurſum,& ἄγω.quod eſt duco: 12
quaſi ſurſum ductio. Vnde ſenſus anagogicus, dicitur : qui à viſibilibus ad inuiſibilia ducit:vt lux prima die facta,ſignificat rem inuiſibilem:id eſt,angelicam naturam in principio factam.Anagoge ergo,eſt ſenſus locutionem ad ſuperiora ſiue Eccleſiam ducẽs,ſcilicet ad Trinitatem & ad ordines angelorum, & de præmio futuro & de futura vita,quę in cælis eſt,apertis,vel myſtiçis ſermonibus diſputans.Apertis:vt ibi:Beati mundo corde quoniam ipſi Deum videbunt.Myſticis, vt ibi:Beati qui lauant ſtolas ſuas, &c. vt illis ſit poteſtas in ligno vitæ, & per portas intrent ciuitatem : quod patenter ſonat : Beati qui mundant cogitationes ſuas,vt illis ſit poteſtas videndi Deum:qui eſt via,veritas & vita : & per doctrinam, id eſt,exemplo Patrum intrent in regnum cœlorum.Similiter Hieruſalem,intelligitur hiſtoricè, ciuitas illa terreſtris, quam peregrini petunt: allegoricè,Eccleſia militans:tropologicè,quçlibet fidelis anima:anagogicè,cœleſtis Hieruſalem ſiue patria. De his etiam alia exempla videri poſſunt in lectionibus, quæ dicuntur in ſabbato ſancto prout ibi in ſexta Parte dicetur. In hoc autem Opere plçrunque circa idem diuerſi ſenſus adhibẽtur,& de vno ſenſu ad alium tranſitur : quemadmodum lector ſedulus liquidò poterit intueri.† Sicut enim nemo prohibetur diuerſis ex 13
ceptionibus vel defenſionibus vti.ff.de excep.nemo extra de reſcript. e.auditis.xxiiij.q.ij.§.j.Sic etiam nec diuerſis in laudem Dei expoſitionibus,ſalua fide.† Conſiderari autẽ oportet,quòd in diuino cultu, 14
multiplici ritus varietas reperitur. Vnaquçq; ferè nãq; eccleſia proprias habet obſeruantias,& in ſuo ſenſu abundat. lxxvj. diſt. vtinam.

Eſaiæ 11. *Exod.14* *Eccl.6.* *3.Reg.17.* *Eſaiæ 58.* *1. Ioã.4.* *Geneſ. 1.* *Matt. 5.* *Apoc.22* *Ioan. 12.*

Digitized by Google

nec censetur reprehensibile vel absurdum, Deum & sanctos eius variis concentibus seu modulationibus atque diuersis obseruantiis venerari: cùm & ipsa Ecclesia triũphans secundum Prophetam circũdata sit varietate Psal. xliiij. & in ipsorum ecclesiasticorum sacramentorum administratione de iure consuetudinis varietas toleretur. † Vnde secundum Aug. xj. di. ecclesiasticarum, Ecclesiasticarum institutionũ in diuino officio quasdam Scripturis accepimus: quasdã verò apostolica traditione sine scripturis confirmatas per successores, quasdam etiam, quarum tamen institutio ignoratur consuetudine roboratas, approbat vsus, quibus paritus seu obseruantia debetur. Non † igitur Lectoris moueatur animus si fortassis in hoc Opusculo legerit quę in sua non nouerit Ecclesia obseruari, aut non inuenerit quicquid ibi seruatur. Non enim vniuscuiusque loci specialia, sed communes atq; vsitatiores ritus hìc prosequimur, qui communem non particularem doctrinam tradere deliberamus, nec sit nobis possibile quorũlibet locorum specialia perscrutari. Decreuimus itaque, pro animæ nostræ salute atque legentium vtilitate, secreta diuinorũ officiorũ mysteria hìc claro stylo, † prout erit possibile exarare atque dirigere, & quæ viris ecclesiasticis pro quotidiani vsus intelligẽtia necessaria visa sunt enucleare, & medulitùs explicare: quemadmodũ & pro illis, qui circa iudicia versantur secularia, olim in speculo iudiciali, fideliter egisse dignoscimur, in statu dissimili constituti. † Veruntamen sedulò pensandũ est, quòd circa ipsa diuina officia plures sunt vsuales obseruantiæ, quæ nec ad moralẽ nec ad mysticum ex institutione referũtur intellectum: sed nonnullæ propter necessitatem, quædam propter congruitatem, quædam propter veteris & nouæ legis differentiam, quædam propter earum conuenientiam, & quædam propter maiorẽ ipsorum officiorum celebritatem & reuerentiam inoleuisse cognoscuntur. xij. d. cap. omnia. Vnde sicut ait beatus Aug. talia diuersorum locorum diuersis moribus innumerabiliter variantur: ita vt vix aut nunquàm omninò inueniri possint causæ quas in eis cõstituendis homines sunt secuti. Sanè liber † iste rationalis vocabulo, describitur. Nam quemadmodum in rationali iudicij, quod legalis pontifex ferebat in pectore, scriptũ erat: Manifestatio & veritas, sic & hîc rationes varietatum in diuinis Officiis, & earum varietates describuntur & manifestantur: quas in scrinio pectoris sui Ecclesiarum Prælati & sacerdotes debent fideliter conseruare. xxxix. dist. §. ecce. Et sicut in illo erat lapis, in cuius splendore filij Israël Deum sibi fore propitiũ agnoscebant: sic & deuotus lector ex huius lectionis splendore in diuinorum officiorum mysteriis eruditus agnoscit Deum nobis fore propitium nisi fortè eius indignationem culpæ offendiculo improuidè incurramus. Illud quoque quatuor coloribus auróque contextum erat: & hîc (vt præmissum est) rationes varietatum in ecclesiasticis rebus atque officiis quatuor sensibus, videlicet historico, allegorico,

Psal. 44.

Nil. est nisi D. Basil.

Exo. 30.

tropologico,& anagogico,fide media colorantur.† Distinguitur autem in octo partes,quas seriatim fauente Domino prosequemur. In quarum prima agetur de Ecclesia & ecclesiasticis locis ,& ornamentis,& de consecrationibus & de sacramentis.In secunda , de Ecclesiæ ministris,& eorum officiis.In tertia,de sacerdotalibus , & aliis indumentis.In quarta,de Missa & de singulis,quæ in ea aguntur.In quinta , de aliis diuinis officiis in genere. In sexta specialiter de singulis Dominicis & feriis & festiuitatibus ad dominum pertinentibus. In septima,de festiuitatibus sanctorũ, & de festo & officio dedicationis Ecclesiæ ac mortuorum.In octaua,de computo & Calend. 19

ADNOTATIO.

* Histtiones) Presse & ieiunè , ac etiam penè ineptè Author verbum, historia, accipit & deducit , ἱστορῶν enim vt Budæo placet est τὸ διέρχεσθαι καὶ καταμανθάνειν τινας , καὶ τοῖς ἄλλοις παραδιδόναι λεγόμενον, intercedere,& prædiscere locos,eorúmque expositionem aliis cõferre,tradere,& communicare.Item, inspicere & cognoscere , oculis subiicere,visere. tum etiam memoriæ prodere vnde τὰ ἱστορούμενα Plutarcho,pro rebus memoriæ proditis. Inde ἱστορία narratio , cognitio & disciplina,ἱστοριόγραφος siue λογοποιὸς enarrator,expositor.Quintilianus enim historicum , expositiuũ dixit. Cæterùm quàm præposterè reddat verbum,ἀλλαντορία tuum fuerit iudicium. Nec verò nos instituimus omnibus immorari nodis , eos potius studiosorum arbitrio soluendos relinquentes : & verentes ne Author nostris coloribus nimium anxiè ornatus,suíque omnino dissimilis , moueat risum : tanquam illa cornicula alienis induta plumis.N Doard.

LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

In hac ergo prima huius Operis Parte , de quibusdam generalibus tractare præuidimus,videlicet,De Ecclesia & eius partibus.De altari. De picturis & imaginibus & ornamentis Ecclesiæ. De campanis. De cœmiterio , & aliis sacris locis. De Ecclesiæ dedicatione. De altaris cõsc.De cõsecrationibus & vnctionibus.De sacramẽtis Ecclesiasticis.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia, est duplex.*
2 *Ecclesia,quid.Et quàm variè appelletur per discursum.nu.4.*
3 *Synagoga,quid.*
5 *Ecclesia nostra vnde formam acceperit.*
6 *Tabernaculum,quibus constet , & vnde dictum,& ad quid in Ecclesiã versum.*
7 *Ecclesia fundamentum qualiter,& à quibus iaciendum.*
8 *Ecclesia caput,cur Orientem spectare debeat.*
9 *Ecclesia spiritualis ædificatio,qualis.*

10 Ca

10 *Cementum ex quibus componatur. Et quid eorũ vnumquodq; denotet.*
11 *Aedificantibus ſpiritualem Eccleſiam, pugnandum eſt aduerſus hoſtes, & quibus armis.*
12 *Tabernaculum veteris Teſtamenti, ex quibus fuerit conſtructum.*
13 *Sethin, quid.*
14 *Eccleſia forma humani corporis portionibus reſpondet.*
15 *Eccleſia ſpiritualis quibus & quot partibus conſtet.*
16 *Eccleſia ſpiritualis quæ ſint fundamenta;*
17 *Eccleſiæ parietes laterales quid notent.*
18 *Chorus clericorum, quid, & vnde dicatur.*
19 *Exedra, quid.*
20 *Atrium Eccleſiæ, quid denotet.*
21 *Turres Eccleſiæ quid ſignent.*
22 *Gallus in ſummitate Eccleſiæ fixus, quid notet.*
23 *Eccleſiæ ſummitas eminens & rotunda, quid ſignet.*
24 *Feneſtræ Eccleſiæ, quid ſignificent. Quid cancelli. nu. 25.*
26 *Quid oſtium.*
27 *Colũnæ Eccleſiæ, quid notent. Quid pauimentum. nu. 28.*
29 *Quid trabes.*
30 *Quid ligna laquearia. nu. 31.*
32 *Quid reclinatoria.*
32 *Stalles in choro ad ſedendum, quid portendat. Quid pulpitium. nu 33.*
34 *Analogium quid, & vnde dictum.*
35 *Horologium in Eccleſia, quid notet. Quid ſacrariũ. nu. 36.*
37 *Quid Cochleæ. Quid piſcina. nu. 38.*
39 *Quid tegulæ.*
40 *Lumen in Eccleſia, Chriſtum denotat.*
41 *Crux in medio Eccleſiæ, quid denotet, & cur in ſublime feratur.*
42 *Clauſtrum quid, vnde dictum, & eius variæ partes, variũm ſortitũ officium & nu. 43.*
44 *Sedes Epiſcopales, in ſingulis Eccleſiis, quid notent.*
45 *Eccleſiam cur adeamus vnà.*
46 *Mulieres cur à viris diſtinguantur in Eccleſiæ conuentu.*
47 *Mulier ad quid caput gerat velatum in Eccleſia.*
48 *Sermo in Eccleſia, qualis eſſe debeat.*
49 *Eccleſia immunitas pro reis ad eam confugientibus.*
50 *Corpus Chriſti ſumptum à reis, illos non defendit.*
51 *Eccleſia, quot de cauſis loco mutentur.*

De Eccleſia, & eius partibus.
CAP. I.

1 PRius eſt, vt de Eccleſia & eius partibus videamus. † Notandum eſt ergo, quòd Eccleſiatum alia eſt corporalis, in qua videlicet diuina officia celebrantur. Alia ſpiritualis, quæ eſt fidelium colle-

Digitized by Google

Psal. 67. ctio. de consecrat. distinct j. Ecclesia, siue populus per ministros conuocatus, & in vnum congregatus ab eo, qui vnanimes habitare facit in domo. Sicut enim corporalis ex congregatis lapidibus constituitur, sic & spiritualis ex diuersis hominibus congregatur. † Ἐκκλησία 2
ergo Græcè, dicitur conuocatio Latinè: quia omnes ad se vocat: quod nomen magis propriè conuenit Ecclesiæ spirituali, quàm corporali, quoniam homines non lapides conuocantur, sæpè tamen nomen signati attribuitur signanti. Ecclesia autem materialis spiritualem designat, vt dicetur vbi de eius consecratione agetur. Rursus ἐκκλησία Græcè, dicitur catholica, id est, vniuersalis. xj. dist. catholica. quia per totum mundum est constituta seu diffusa, quia vniuersi in Deum credentes, in vna debent esse congregatione: vel quia in ea est generalis doctrina ad institutionem omnium fidelium. † Συναγωγὴ quoque Græcè, congregatio dicitur, quod pro- 3
prium nomen Iudæorum populus tenuit: ipsorum enim propriè συναγωγὴ dici solet: quamuis etiam Ecclesia dicta sit. Apostoli tamen numquam synagôgam dixerunt, sed semper Ecclesiam, fortè discernendi causa. † Dicitur etiam præsens Ecclesia, Syon, eò quòd ab 4
hac peregrinatione longè posita promissionem rerum cœlestium speculatur: & ideò Sion, id est speculatio, nomen accepit. Pro futura verò patria & pace, Hierusalem vocatur: nam Hierusalem, pacis visio interpretatur. Dicitur etiam Ecclesia, domus Dei; sic dicta à διϊγμαι quod Græcè dicitur rectum, quasi dans manere vnanimes in se. Dicitur etiam quandoque κυρία id est, Dominicalis. Quandoque βασιλικὴ quod verbum Græcè sonat, Latinè regia seu regalis regi, scilicet Basilio: carnalium enim regum palatia sic dicta sunt, nostra autem domus orationes, domus regia dicitur, quia in ea Regi re-
Psal. 98. gum seruitur. Quandoque templum dicitur quasi tectum amplum, in quo regi Deo sacrificia offeruntur. xxvj. quæst. ix. sed illud. Et quándoque Dei tabernaculum. de consecra. distinct. iiij. capit. nec quenquam quia in præsenti vita peregrina est, & in itinere ad patriam pergens, vt iam dicetur: vel dicitur tabernaculum, quasi taberna Dei prout sub Ecclesiæ dedicatione dicetur. Quare etiam dictum est tabernaculum, vel arca testimonij, sub altari dicetur. Quandoque verò martyrium, quando in honorem alicuius martyris fit. Quandoque capella, prout in secũda Parte, sub Tractatu de Sacerdote dicetur. Quandoq; cœnobiũ. Quandoq; sacrificium. Quandoq; sacellum. Quandoq; domus orationis. Quandoq: monasterium. Et quandoq; oratorium. Generaliter tamen quilibet locus ad orandum statutus, oratoriũ dici potest. Rursus Ecclesia, quandoq; dicitur corpus Christi. xxvj. quæst. ij. sed & illud. Quandoq; etiam virgo vocatur iuxta il-
2. *Cor.* 10 lud: Aemulor enim vos, &c. Quandoq; spõsa, quam Christus despon-
Osee 2. sauit sibi in fide, de qua in Euangelio: Qui habet sponsam, sponsus
Ioan. 2. est. vij j. sicut. Quandoq; mater, quia quotidie in baptismo spiritua-

les

les filios Deo parit.xij.q.ij. qui abſtulerit. Quandoque filia, iuxta illud Prophetæ:Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij lxviij. diſ.c.quorũ. *Pſal.44.* Item quandoque vocatur vidua:quia propter preſſuras nigreſcit: & vt Rachel non conſolatur. *Hier. 31.* Quandoque meretrix figuratur, propter Eccleſiam de gentibus congregatam, & quia nulli claudit gremium redeunti ad ſe. Quandoque vocatur ciuitas, propter communionem ſanctorum ciuium, murata propter munitionem Scripturarũ, quibus hæretici arcentur, habẽs lapides & ligna diuerſi generis,quia diuerſa ſunt merita ſingulorum.prout iam dicetur. Quicquid autem ſynagô ga per legem accepit, hoc nunc Eccleſia à Chriſto, cuius ſponſa eſt, per gratiam recepit,& in melius commutauit. Sanè non eſt noua oratori ſiue Eccleſiæ inſtitutio. Præcepit namq; Dominus Moſi in monte Synai,vt faceret tabernaculum de cortinis mirificè fabricatis: diuiſum enim erat interpoſito velo in duas partes,cuius pars prior ſancta,vbi populus ſacrificabat, interior verò Sancta Sanctorum, vbi ſacerdos & Leuitæ miniſtrabãt,dicebatur,vt dicetur in Proœmio quartæ Partis.† Quod poſtquàm vetuſtate conſumptum eſt, iuſſit Dominus fieri templum, quod Salomon ædificauit opere mirifico,duas habens partes,vt in tabernaculo iij.Reg.viij. Ab vtroque verò,ſcilicet à tabernaculo,& à templo noſtra materialis Eccleſia formam ſumpſit. In cuius parte anteriori populus audit, & orat. In ſanctuario verò clerus orat, prædicat,iubilat, & miniſtrat. Tabernaculum † autẽ,quia in itinere factum quandoq; gerit typum mundi,qui tranſit,& concupiſcentia eius. *Vnde conſtat, ex quatuor cortinarum coloribus:ſicut & mundus compactus eſt ex quatuor elementis.* Deus igitur in tabernaculo, Deus eſt in hoc mundo, velut in templo Chriſti ſanguine rubricato: expreſsè verò tabernaculum typum gerit Eccleſiæ militantis, quæ non habet hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirit, ideóq; dicitur tabernaculũ: tabernacula enim militantiũ ſunt. Deus enim in tabernaculo,Deus eſt in fidelibus ſuo nomine congregatis. Pars prima tabernaculi,in qua populus ſacrificabat,vita eſt actiua,in qua populus in proximi dilectiõe laborabat:pars altera, in qua Leuitæ miniſtrabant, vita eſt contemplatiua,in qua dilectioni & contemplationi Dei religioſorum virorum ſyncera conuerſatio vacat,tabernaculum vertitur in templũ: quia de militia curritur ad triumphum. *Matt. 7°* *Pſal.131.*

7 † Eſt autem Eccleſia ſic ædificanda.Parato namque fundamẽti loco, iuxta illud: Bene fundata eſt domus Domini ſuper firmam petram, debet Epiſcopus vel ſacerdos de eius licentia ibi aquam aſpergere benedictam ad abigendas inde dæmonum phantaſias, & primarium lapidẽ cui impreſſa ſit Crux,in fundamento ponere: de conſec.diſt.j.c. nemo.† Debet quoq; ſic fundari, vt caput rectè inſpiciat verſus Oriẽtem,de quo dicetur in Proœmio quintæ Partis, videlicet verſus ortũ Solis æquinoctialem ad denotandũ, quod Eccleſia quæ in terris militat, temperare ſe debet æquanimiter in proſperis, & in aduer.is, &

1.Ioan.

Hebr.13.

Digitized

non verſus ſolſtitialem,vt faciunt quidam.Cæterùm ſi muri Hieruſalem,quæ ædificatur,vt ciuitas, ædificari per Iudæos iubẽtur,ſecundũ Prophetã, quantò magis & nos muros Eccleſiæ noſtræ ædificare debemus ? Siquidem Eccleſia materialis , in qua populus ad laudandum Deum conuenit,ſanctam ſignificat † Eccleſiam,quæ in cœlis viuis ex lapidibus conſtruitur.xxj.q.vj. ſed hoc diximus.Hæc eſt domus Domini , firmiter ædificata, cuius fundamentũ eſt angularis lapis Chriſtus:ſuper quo fundamento poſitum eſt fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum,ſicut ſcriptum eſt:Fundamenta eius in mõtibus ſanctis.Superædificati parietes,Iudæi ſunt, & Gentiles de quatuor mũdi partibus ad Chriſtum venientes , & qui in ipſum crediderint ſeu credunt,& credent. Fideles autem ad vitam prædeſtinati,ſunt lapides in ſtructura huius muri, qui ſemper vſq; in finẽ huius mundi ædificabitur. Lapis verò ſuper lapidem ponitur, quando magiſtri Eccleſiæ minores in proprium ſtudium aſſumunt , ad docendum & ad corrigendum & ſtabiliendum. In ſancta verò Eccleſia habet lapides ſuper ſe ad ferẽdum pro ædificio,quicumq; laborem fraternum portat.Groſſiores verò lapides & politi,ſeu quadrati,qui ponuntur foris extrinſecùs,in quorum medio minores lapides iacent , ſunt viri perfectiores, qui ſuis meritis & orationibus continẽt infirmiores in ſancta Eccleſia.† Cæmentum autem , ſine quo muri ſtabilitas eſſe non poteſt , fit ex calce,ſabulo, & aqua.Calx , charitas feruens eſt, quæ ſibi cõiungit ſabulum,id eſt, terrenum opus:quia vera charitas ſolicitudinem maximã habet mixtam pro viduis, ſenibus , pupillis, debilibus, lxxxviij. diſtinct.deſolatio:& ideò ſtudẽt operari manibus, vt habeãt vnde eis benefaciant. Vt autem calx & terra ad ædificium muri , ne corruat, aquæ commiſſione conglutinantur (ſiquidem aqua ſpiritus eſt) ſicut enim ſine cæmento lapides muri non ſimul iunguntur ad muri ſtabilitatem:ſic nec homines ad muri ædificium cœleſtis Hieruſalem poſſunt ſimul ſine charitate iungi, quam Spiritus ſanctus operatur. Omnes muri lapides politi ſunt & quadrati,id eſt,ſancti, mundi,qui videlicet per manus ſummi artificis diſponuntur in Eccleſia permanſuri: quorum quidam feruntur & non ferunt , vt ſimpliciores in Eccleſia: alij feruntur & ferunt , vt medij : alij tantùm ferunt & non feruntur, niſi à ſolo Chriſto,qui eſt ſingulare fundamentũ, vt perfecti. Omnes quidẽ vna charitas more cęmẽti cõiungit : dũ viui lapides pacis compage colligantur.Chriſtus noſter murus fuit in cõuerſatione,& antemurale in paſſione. † Sanè Iudæis muros Hieruſalem ædificantibus aderant inimici volẽtes illorũ opus impedire,ita quòd(ſicut in Eſdra legitur Neemiæ iiij.) adeò ab hoſtibus infeſtabãtur, quòd vna manu ponebant lapides in muro:& alia manu contra hoſtes pugnabant. Et nobis muros Eccleſiæ ædificantibus adſunt in circuitu inimici , ſcilicet vitia ſiue peruerſi homines opera noſtra impedire volentes.Vnde muros, id eſt, virtutes ædificando hoſtes impugnemus , & iuxta morem

Epheſ.2. *Pſal. 76.* *Ephe. 4.* *Neem. 4* *Epheſ. 6.*

Digitized by Google

rem Iudaici populi teneamus arma noſtra, id eſt, ſcutũ fidei, loricam iuſtitiæ, galeam ſaluris, & gladiũ verbi Dei in manibus noſtris: vt nos contra illos defendamus: & opilio ſiue ſacerdos ſit nobiſcum vice Chriſti qui doceat nos per electionem, & muniat per orationem.

12 † Porrò ex quibus tabernaculum in veteri Teſtamento fieret, oſtendit Dominus dicẽs in Exo. ad Moſem: Sume primitias, id eſt pretioſa quæq; à populo Iſraël: ſed ab eo tantum qui vltrà obtulerit aurum & argentum & æs, iacinthum & purpuram coccúmq; bis tinctũ, id eſt, fœta iacinthi purpurei & coccinei coloris, & biſſini: quod eſt genus lini Aegyptiaci molle & candidũ, pilóſque caprarũ & pelles arietum rubricatas, quas Parthicas dicimus, quia Parthi ſic colorati eas excogitauerunt: & pelles iacinthineas & ligna ſethin. Eſt † autem ſethin, nomen mõtis & arboris, quæ ſimilis eſt albæ ſpinæ in foliis, & eſt leuiſſimum lignum & imputribile, & incremabile, oleúmq; ad luminaria, & aromata vnguenta & tymiama boni odoris, & lapides Omchinos, ita quòd ſardonices & gemmæ ſanctuarium faciant mihi, vt habitẽ in medio horum, ne ſit eis labor recurrere ad mõtem hunc. Hæc

13 *Exod. 35.*

14 plenè magiſter in hiſtoriis proſequitur ſuper Exo. Diſpoſitio† autem Eccleſiæ materialis, modum humani corporis tenet. Cancellus namque ſiue locus vbi altare eſt, caput repræſentat, & Crux ex vtraque parte brachia & manus, reliqua pars ab Occidente, quicquid corpori ſupereſſe videtur. Sacrificium altaris, votum ſignificat cordis. Sed & ſecũdum Richardum de ſancto Victore, diſpoſitio Eccleſiæ triplicem ſtatum in Eccleſia ſaluandorũ ſignificat, ordinem virginum, chorum continentium, corpus cõiugatorum. Strictius eſt enim ſanctuarium, quàm chorus, & chorus quàm corpus: quia pauciores ſunt virgines, quàm continentes, & iſti quàm coniugati. Sanctior quoque eſt locus ſanctuarij, quàm chorus, & chorus, quàm corpus: quia dignior eſt ordo virginum, quàm continentium, & illorum, quàm coniugatorum.

15 † Ad hæc Eccleſia ex quatuor parietibus conſiſtit, id eſt, ex doctrina quatuor Euangeliſtarum longa latáque ſurgit in altum, id eſt, in alta virtutũ: longitudo cuius longanimitas eſt, quæ patienter aduerſa tolerat, donec ad patriã perueniat, latitudo, charitas eſt, quæ dilatatione mentis amicos in Deo, & inimicos diligit propter Deum, altitudo verò ſpes eſt futuræ retributionis, quę proſpera & aduerſa cõtemnit,

16 donec videat bona Domini in terra viuentium. † Rurſus in tẽplo Dei ſeu gratiæ eſt fundamentum, fides, quæ eſt de re non viſa. Tectum, charitas, quæ operit multitudinem peccatorum. j. Petr. iiij. Oſtium, obedientia, de qua Dominus inquit Marc. xix. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata. Pauimentum, humilitas, de qua Pſal. cxviij. Adhæſit

17 pauimento anima mea. Quatuor † laterales parietes, ſunt quatuor principales virtutes: iuſtitia, fortitudo, prudentia, & temperãtia. Hæc ſunt in Apocalypſi quatuor latera ciuitatis æqualia. Feneſtræ ſunt, hoſpitalitas cum hilaritate, & miſericordia, cum largitate. De hac

Apoc. 21.

domo

Ioan. 14. domo Dominus ait: Veniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus. Quædam tamen Eccleſiæ in modum Crucis formantur, ad
Matt. 16. notandum nos mundo crucifigi, ſeu crucifixum ſequi debere, iuxta illud: Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Nonnullæ etiam in modum circuli, rotũdæ formantur, quæ ſignificant Eccleſiam dilatatam eſſe per circulum orbis.
Pſal. 18. Vnde illud: Et in fines orbis terræ verba eorum: ſeu quòd de circulo orbis, peruenimus ad circulũ coronæ æternitatis. Sanè † chorus cle- 18
ricorum, eſt conſenſio cantantium, vel multitudo in ſacris collecta. Dictus eſt autem chorus, à chorea vel corona. Olim enim in modum coronę circum aras ſtabant, & ita Pſalmos concorditer concinebant: ſed Flauianus & Theodorus alternatim pſallere conſtituerunt, edocti ab Ignatio, qui ſuper hoc fuit diuinitùs edoctus. Duo ergo chori pſallentium, deſignant angelos & ſpiritus iuſtorũ, quaſi reciproca voluntate laudantium, & in ſe ad bonam operationem inuicem exhortantium. Alij chorum dixerunt à concordia, quæ in charitate conſiſtit: quia qui charitatẽ non habet, conuenienter cantare non poteſt. Quid autem chorus iſte ſignificet, & quare in illo maiores ſedent poſteriores, dicetur in quarta Parte ſub introitu, & ſub titulo de acceſſu pontificis ad altare. Et nota, quia cùm vnus cantat, dicitur Græcè *μονῳδία*, Latinè tycinium. Cùm verò duo cantant, bicinium appellatur: cùm multi, chorus. Exedra † eſt abſida ſiue volta quædam ſeparata modi- 19
cum à templo vel palatio ſic d. xiij. q. ij. præcipiendum. quia extra hæret muros, Græcè autẽ *ἐξέδρα* vocatur, & ſignificat fideles laicos Chriſto & Eccleſiæ inhærentes. Criptæ ſiue ſpecus ſubterraneæ, quæ in quibuſdam fiunt Eccleſiis, ſunt eremitæ, cultores ſiquidem ſecretioris vitę. † Atrium Eccleſiæ ſignificat Chriſtum, per quem in cœleſtem 20
Hieruſalem patet ingreſſus, quod & porticus dicitur, ſic dicta à porta: vel quòd ſit aperta. xvij. quæſt. iiij. ſi quis cum. & cap. ſi quis in atrio.
Turres † Eccleſiæ, prædicatores ſunt & prælati Eccleſiæ, qui ſunt mu- 21
nimen & defenſio eius. Vnde ſponſus ad ſponſam in Canticis amoris ſic loquitur: Collum tuum, ſicut turris Dauid ædificata cum propugnaculis Canti. iiij. Pinaculum turris, vitam vel mentem prælati, quæ ad alta tendit, repræſentat. Gallus † ſupra Eccleſiam poſitus, prædicato- 22
res deſignat. Gallus enim profundæ noctis peruigil, horas ſuo cantu diuidit, dormientes excitat, diem appropinquantem præcinit, ſed prius ſeipſum alarum verbere ad cantandum excitat. Hæc ſingula myſterio non carent. Nox enim, eſt hoc ſeculum, dormientes ſunt nlij huius noctis in peccatis iacentes, gallus prædicatores, qui d. ſtinctè prædicant
Rom. 14. & dormientes excitant, vt abiiciant opera tenebrarum clamantes:
Epheſ. 5. Væ dormientibus. Exurge qui dormis. Lucem venturam prænuntiant, dum diem iudicij & futuram gloriam prædicant, & prudenter antè, quàm aliis virtutes prædicent ſe à ſomno peccati excitantes, corpus
1. Cor. 9. ſuum caſtigant. iij. q. vij. §. idem teſtatur Apoſtolus. Vnde dicit: Caſtigo

stigo corpus meum,&c. Hi etiam, sicut & gallus contra ventum se vertunt, quando increpando & arguendo contra rebelles fortiter resistunt, ne lupo veniente fugisse arguantur, extrà de renun. nisi cùm quidem. Virga ferrea, in qua Gallus sedet, rectum repræsentat prædicantis sermonem: vt non loquatur ex spiritu hominis, sed Dei, iuxta illud: Si quis loquitur quasi sermones Dei, &c. Quòd verò virga ipsa est supra Crucem seu summitatem Ecclesiæ posita, innuit sermonem Scripturarum consummatum esse & confirmatum. Vnde Dominus in passione ait: Consummatum est, & titulus eius super eum indelebiliter scri-
23 ptus est. † Conus; id est summitas templi eminens & rotunda, supra quam crux ponitur propter sui rotunditatem, significat quàm perfectè & inuiolatè catholica fides prædicanda sit & tenenda, quam nisi quisque integram inuiolatámque seruauerit, absque dubio in æternum
24 peribit. † Fenestræ Ecclesiæ vitreæ, sunt Scripturæ diuinæ, quæ ventum & pluuiam repellunt, id est nociua prohibent: & dum claritatem veri Solis, id est, Dei in Ecclesiam, id est, in corda fidelium transmittunt, inhabitantes illuminant. Hæ intus latiores sunt, quia mysticus sensus amplior est, & præcedit literalem. de consecr. dist. iiij. ca. nullus autem. Item per fenestras quinque sensus corporis significantur, qui extrà stricti esse debent, ne vanitates hauriant, & intus patere ad
25 dona spiritualia liberius capienda. Per † cancellos verò, qui sunt ante fenestras, Prophetas, vel alios Doctores obscuros intelligimus Ecclesiæ militantis, in quibus ob duo charitatis præcepta, quandoque duæ columnæ duplicantur, secundum quòd Apostoli bini ad prædicandum
26 mittuntur. † Ostium Ecclesiæ, est Christus. Vnde in Euangelio: Ego sum ostium dicit Dominus, Apostoli etiam portæ sunt. Dictum est autem ostium ab obsistendo his, qui foris sunt, vel ab obsidendo hos, qui foris sunt, vel ab ostendendo aditum. Valua verò, dicitur à voluendo:
27 porta à portando, quia per eam portantur quæcunque offeruntur. † Columnæ verò Ecclesiæ, Episcopi & Doctores sunt, qui templum Dei per doctrinam sicut & Euangelistæ thronum Dei spiritualiter sustinent. Hi namque pro sonoritate diuini eloquij argenteæ columnæ dicuntur: iuxta illud in Canticis Canticorum: Columnas fecit argenteas. Vnde & Moses in ingressu tabernaculi posuit quinque columnas, & ante oraculum, id est, Sancta Sanctorum, iiij. quod exponetur in sexta Parte, sub tit de tempore aduentus. Licet autem columnæ plures sint, tamen septem esse dicuntur, iuxta illud: Sapientia ædificauit sibi domum, & excidit columnas septem: quoniam Episcopi esse debent septiformi gratia Spiritus sancti repleti, &c. Iacob. & Ioannes (vt ait Apostolus) videbantur columnæ. Bases columnarum sunt Apostolici Episcopi vniuersalis Ecclesiæ machinam supportantes. Capita columnarum sunt mentes Episcoporum & Doctorum. Sicut enim capite membra, sic mente verba nostra diriguntur & opere: capitella quoque sunt verba
28 sacræ Scripturæ, quorum meditationi subdimur, & obseruantiæ. † Pauimentum

1. Pet. 4.
Ioan. 19.
Luc. 10.
Ioan. 10.
Canti. 3.
Prou. 9.
Galat. 2.

Digitized by Google

mentum Ecclesiæ, est fidei nostræ fundamentum. In Ecclesia verò spi-
Matt.5. rituali pauimentum sunt pauperes Christi, scilicet pauperes spiritu, qui se in omnibus humiliant: quare propter humilitatem pauimento assimilantur. Rursus pauimentum, quod pedibus calcatur, vulgus est: cuius laboribus Ecclesia sustentatur. Trabes † quæ domum coniungunt, 29
sunt principes vel prædicatores seculi, qui Ecclesiæ muniunt vnitatem, hi verbo, illi facto. † Reclinatoria in Ecclesia, signant contemplatiuos, 30
in quibus Deus sine offensa quiescit, qui per summam dignitatem & æternæ vitæ claritatem contemplantur, auro comparantur. Vnde in Canticis dicitur: Reclinatorium fecit aureum. Tigna † in Ecclesia 31
Cant. 3. sunt prædicatores, qui eam spiritualiter subleuant. Laquearia etiam siue cælaturæ sunt prædicatores: quia eam ornant vel roborant: de quibus quia per vitia non putrescunt, sponsa gloriatur in eisdem Canti-
Canti. 1. cis dicens: Tigna domorum nostrarum, cedrina laquearia cypressina. Deus enim Ecclesiam sibi construit viuis ex lapidibus, & lignis imputribilibus, iuxta illud: Ferculum sibi fecit rex Salomon de lignis libani,
Canti. 3. id est Christus de sanctis castitate candidatis. De hoc aliter sub tit. de picturis dicetur. Cancellus, id est, caput Ecclesiæ, humilior reliquo corpore Ecclesiæ mysticæ, significat, quanta humilitas debeat esse in clero seu prælato, iuxta illud: Quantò maior es, humilia te in omnibus. Cancelli verò quibus altare à choro diuiditur separationem cœlestium
Eccles. 3. significant à terrenis: De cancello seu peribulo chorum circumeunte, dicetur sub titul. de picturis. † Stallus ad sedendum in choro, designat 32
quod aliquando corpus recreandum est, quia quod caret alterna requie, durabile non est. Pulpitium † in Ecclesia, est vita perfectorum, & 33
dicitur quasi publicum, siue in loco publico constitutum. Nempe legi-
2. Par. 6. tur: Salomon fecit balim æneam, ponens eam in medio basilicæ, stetitque super eam, & extendens manum suam loquebatur populo Dei. Esdras quoque fecit gradum ligneum ad loquendum, in quo stans su-
2. Esd. 8. per vniuersum populum eminebat. Analogium † etiam dicitur: quia 34
in eo verbum Dei legitur & enunciatur: λογος enim Græcè, verbum, vel ratio dicitur. Quod dicitur etiam ambo, ab ambiendo: quia intrantem ambit & cingit. De quo in quarta Parte sub titulo, de Euangelio dicetur. † Horologium, per quod horæ leguntur, id est, colliguntur, signi- 35
ficat diligentiam quam sacerdotes in dicendis canonicis Horis debito
Psal. 18. tempore habere debent, iuxta illud: Septies in die laudem dixi tibi. † 36
Tegulæ tecti qui imbrem à domo pellunt, sunt milites, qui Ecclesiam à Paganis & ab hostibus protegunt. † Cocleæ quarum exemplar à tem- 37
plo Salomonis sumitur, sunt viæ muris interuolutæ latenter, per quas latenter arcanam cognitionem singulorum accipimus: quas soli qui ad cœlestia gradiuntur, agnoscunt. De gradibus, per quos ad altare ascenditur in seq. titul. dicetur. † Sacrarium siue locus, in quo sacra reponun- 38
tur, siue in quo sacerdos sacras vestes induit, vterum sacratissimæ Mariæ significat: in quo Christus se sacra veste carnis induit. Sacerdos, à

loco,

Digitized by Google

loco, in quo veſtes induit ad publicum procedit: quia Chriſtus ex vtero virginis procedens in mundum venit. Locus Epiſcopi in Eccleſia, altior
39 eſt, ſicut in ſecunda Parte ſub Tract. de Epiſcopo dicetur. † Prope altare etiam quod Chriſtum ſignificat, collocatur piſcina ſeu lauacrum, id eſt, Chriſti miſericordia, in qua manus lauantur: ad notandum, quod in baptiſmo & pœnitentia, quæ per illam ſignificatur à peccatorum ſordibus diluimur. quod à veteri Teſtamento tractum eſt. Legitur enim Exod. quod Moſes fecit labium æneum cum baſi ſua in tabernaculum, *Exod. 30.* in quo Aaron ſacerdos & filij lauarentur, acceſſuri ad altare, vt in eo *& 40.*
40 offerrent tymiama. † Lumen, quod in Eccleſia accenditur, Chriſtum ſignificat iuxta illud: Ego ſum lux mundi: & Ioan. erat lux vera &c. Vel luminaria Eccleſiæ ſignificant Apoſtolos & cæteros Doctores, quorum doctrina fulget Eccleſia, vt ſol & luna, de quibus Dominus ait: Vos eſtis lux mundi, id eſt bonorum operum exempla. Vnde ipſe admonens eos ait, Luceat lux veſtra coram hominibus. Illuminatur autem Eccleſia, ex præceptis Domini, vnde ibi Exod. legitur: *Præcipe filiis Aaron, vt offerãt* *Exo. 27.* oleum de arboribus oliuarum puriſſimum, vt ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonij. De quo in ſecũda Parte de Acol to dicetur. Fecit quoque Moſes lucernas ſeptem: quæ ſunt ſeptem dona Spiritus ſancti, quæ in nocte huius ſeculi tenebras noſtræ cæcitatis illuſtrãt quæ ſuper cãdelabra ponuntur, quia requieuit ſupra Chriſtũ ſpiritus ſapiẽtiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, *Eſai. 11.* ſpiritus timoris Domini: quibus prædicauit captiuis intelligentiam. *Eſai. 61.* Pluralitas in Eccleſia lucernarum, pluralitatem deſignat in fidelibus
41 gratiarum. Crux † triumphalis, in pleriſque locis in medio Eccleſiæ ponitur, ad notandum quòd de medio corde Redemptorem noſtrum diligimus: qui iuxta Salomonem corpus ſuum media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem, & vt omnes ſignum victoriæ videntes, dicant: Aue ſalus totius ſeculi, arbor ſalutifera: & ne vnquam à nobis dilectio Dei obliuioni tradatur, qui, vt ſeruum redimeret, tradidit vnicum Filium, vt crucifixum imitemur. Crux autem in altum dirigi- *Cant. 3.* tur, per quod Chriſti victoria deſignatur. De hoc dicetur, vbi de Eccleſiæ conſecratione agetur. Quare Eccleſia intus & non extrà ornetur,
42 ſub Tractatu de Picturis, dicetur. Clauſtrum, ſicut ait Richardus epiſcopus Cremonen. in mitrali ab excubiis & cuſtodiis Leuitarum circa tabernaculum, vel ab atrio ſacerdotum, vel à porticu Salomonis ad templum ſumpſit exordium. Præcepit enim Dominus Moſi, ne Leuitas cum plebeia multitudine numeraret: ſed conſtitueret eos ſuper tabernaculum teſtimonij ad portandum & cuſtodiendum. Propter quod Domini præceptum dum diuina peraguntur myſteria, clerici debent in Eccleſia ſtare à laicis ſegregati. Vnde ſtatuit Concilium Magun. extrà de vi. & hon. cler. cap. j quòd pars illa quæ cancellis diuiditur ab altari, pſallentibus tantùm pateat clericis. Porro ſicut templum triumphantem deſignat eccleſiam, ſic clauſtrum cœleſtem ſignificat paradiſum:

vbi

Digitized by Google

vbi erit cor vnum, & idem in Dei dilectione & voluntate, vbi omnia communiter possidebuntur, quia quæ quis minus habebit in se, in alio
1.Cor.15. se gaudebit habere, quia Deus erit omnia in omnibus. Ideóque regulares vnanimiter in claustro degentes, ad seruitium Dei surgunt, & seculares relinquentes, in omnibus vitam communem ducunt. † Diuersitas 43
autem officinarum & officiorum in claustro, diuersitas est mansionum cum diuersitate præmiorum in regno: quoniam in domo Patris mei mansiones sunt multæ, dicit Dominus. de pœn. dist. iiij. c. domo. Moraliter verò claustrum, est animæ contemplatio vbi se recipit, à turba cogitationum carnalium separatur, & sola cœlestia meditatur. xlvij. distinct. cap. omnes. In hoc claustro sunt quatuor latera, scilicet, contemptus sui, contemptus mundi, amor proximi, & amor Dei. Vnumquodque autem latus suum habet ordinem columnarum. Contemptus sui, habet mentis humiliationem, carnis afflictionem, humilem sermonem, & similia. Basis omnium columnarum, est patientia. In hoc claustro diuersitas officinarum, est diuersitas virtutum.

Capitulum est cordis secretum. De hoc aliter tamen dicetur in quinta parte sub tit. de Prima. Refectorium, dilectio sanctæ meditationis. Cellarium, sacra Scriptura. Dormitorium, munda conscientia. Oratorium, vita immaculata. Ortus arborum & herbarum, congeries virtutum, puteus aquarum viuentiũ, irrigatio donorum quæ hîc sitim mitigant, & in futuro penitùs extinguent. † Sedes autem episcopales, 44
quæ iuxta beati Petri dispositionem, sunt in singulis ciuitatibus antiquitùs consecratæ, prout dicetur in procœmio secundæ partis: non in memoriam cõfessorum, sed ad honorem Apostolorum ac martyrum ac præcipuè beatæ Mariæ virginis, veterum deuotio dedicauit. † Cæterùm ideò in Ecclesiam conuenimus, vt ibi delictorum veniam postulemus, & diuinis laudibus insistamus, vt dicitur in procœmio quintæ Partis: & vt ibi bona siue mala iudicia audiamus, & Dei cognitionem discamus & accipiamus, & vt dominicum corpus ibi manducemus. † In conuentu Ecclesiæ mulieres & viri seorsum habitant, quod secundum Bædam à veteri consuetudine deriuatum accepimus, & inde fuit quod Ioseph & Maria puerum dereliquerunt: quoniam alter illum, quem secum non cernebat, cum altero esse putabat. Causa autem diuisionis est: quia caro viri & mulieris si potiùs accesserint, ad libidinem accenduntur. Vnde cùm ibi peccata deflere debeamus, necesse est eorum fomenta & delectationes carnales vitari. Masculi autem in Australi, fœminæ autem in Boreali siue in Aquilonari parte manent, vt ostendatur, firmiores sanctos debere stare contra maiores huius seculi tentationes, infirmiores verò contra minores seu mi-
1. Corin. nùs fortiores, firmiorémque sexum in apertiori loco consistere debe-
Apoc.10. re: quoniam secundum Apostolum, fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis sustinere. Ad hoc etiam pertinet,
1.Cor.2. quia Ioannes vidit Angelum fortem, qui posuit suum pedem dextrũ

super

Digitized by Google

ſuper mare, nam & fortiora membra maioribus periculis opponuntur: ſecundum alios verò viri in parte anteriori, mulieres in poſte-
47 riori parte manent: quia vir caput eſt mulieris, ideóque dux eius. † Mulier quoque velato capite eſſe debet in Eccleſia. xxxiij. q. v. mulier, quia non eſt imago Dei, & quia per illam præuaricatio inchoata eſt, ideóque in Eccleſia propter reuerentiam ſacerdotis (qui eſt Chriſti vicarius) coram eo tanquam coram Iudice propter reatus originem, habeat caput velatum, non liberum: nec propter eandem reuerentiam habeat poteſtatem loquendi in Eccleſia coram eo. Olim autem viri & mulieres comam ſibi nutrientes, adſiſtebant in Eccleſia,
48 nudo capite crinibus gloriantes, quod inhoneſtum erat. † Qualis locutio in Eccleſia habenda ſit, Apoſtolus oſtendit, dicens: Loquentes vobiſmetipſis in Pſalmis & Hymnis, & Canticis ſpiritualibus: vnde ibi à verbis ſuperfluis abſtinendum eſt, extrà de celebr. Miſſ. c. dolentes iuxta illud Chryſoſtomi: In aulam regiam ingreſſurus, habitu & inceſſu te componas Angeli enim Domini adſunt, quia domus Dei, plena eſt virtutibus incorporeis. Et Dominus ad Moſem, & Angelus ad Ioſue: Solue calciamẽtum de pedibus tuis: locus enim, in quo ſtas
49 ſanctus eſt. † Vltimò notandum eſt, quod Eccleſia conſecrata reos ſanguinis ad ſe confugientes, qui in illa, vel contra illam non deliquerunt: defendit ne vitam perdant aut membra. xiij. q. v. reos. extrà de immu. eccle. ca. inter. Tamen legitur quod Ioab in tabernaculum fugit & cornu altaris apprehẽdit. Idem etiam priuilegium habet non conſecrata: in qua diuina officia celebrantur. extrà de immu. Eccle c.
50 Eccleſia. Corpus † autem Chriſti à tabulis ſumptum, eos non defendit, nec confugientes ad illud, tum quia hoc priuilegium Eccleſiæ conceſſum eſt, quare non eſt ad alia protrahendum, tum quia illud eſt cibus animę non corporis. de conſecratio. diſt. ij. non iſte. vnde animam
51 liberat, & non corpus. † Eccleſiæ tribus de cauſis de loco ad locum mutantur. de conſec. diſt. j. tribus &. c. ſequen. Primò, propter neceſſitatem perſecutorum. Secundò, propter difficultatem locorum: putà propter aëris intemperiem. Tertiò, cùm malorum ſocietate grauantur, & tunc cum conſilio Papæ vel Epiſcopi. Quare Eccleſiam ingrediens, ſigno crucis ſe munit, dicetur in proœmio quintæ partis.

Ioſue. 5.

3. Reg. 2

Epheſ. 5.

SVMMARIVM.

1 *Altare qui primùm extruxerint, & vnde fluxerit hodiernus vſus.*
2 *Altare, & ara, quod differant.*
3 *Altare multiplex, multiplicem officit ſignificationem. & num. 4.*
5 *Arca Teſtamenti, quibus ſit ornata. & nu. 16.*
6 *Conſtantinus Imperator conſtituit in Baſilica arcam Teſtamenti, allatam Hieroſolymis à Tito Imperatore.*
7 *Homo, vt ſit templum Dei, qua ſecum habere debeat.*
8 *Menſa quid notet.*

Digitized by Google

9 *Candelabrum exterius illuminans, quid.*
10 *Arca, vnde dicatur. Et quid notet, & quibus constet.*
11 *Altare quid. Et quid notet, fusè per discursum nu. 12. & 15.*
13 *Charitas maxima virtutum.*
14 *Linteamina alba, operiunt altare.*
17 *Scala ad altare.*

De Altari CAP. II.

ALtare in † Ecclesia propter tria fit: prout sub eius dedicatione dicetur. Sciendum autem est, quod Noë primus, deinde Isaac, & Abraham & Iacob, altaria ædificasse leguntur, quæ non aliud quàm lapides erecti intelliguntur super quos sacrificia mactabant, quæ suppositio igne cremabant. Moses etiam fecit altare de lignis Sethin, & inde altare Tymiamatis: quod vestiuit auro purissimo: prout legitur in Exodo, vbi etiam ponitur forma ipsius altaris. Salomon quoque sicut legitur Regum prope finem, altare aureum fabricauit. Ab his quidem antiquis Patribus altaria modernorum sumpserunt exordium, quæ in cornua quatuor eriguntur. quorum quædam vnius sunt lapidis, quædam ex pluribus componuntur. † Nempe altaria & aræ aliquoties indifferenter inueniuntur: interest tamen. Nam altare, quasi alta res, vel alta ara dicitur, in quo sacerdotes incensum adolebant, ara quasi area, id est, plana, vel ab ardore dicitur: quia in ea sacrificia ardebant. † Et nota quòd multiplex in scripturis legitur altare, videlicet superius & inferius, interius & exterius, quorum etiam quodlibet est duplex. Altare superius, est Deus Trinitas, de quo legitur: Non ascendes ad altare meum per gradus. Exod. xx. Est & altare superius Ecclesia triumphans, de quo dicitur: Tunc imponent super altare tuum vitulos, Psal. 50. Altare autem inferius est Ecclesia militans, de quo legitur: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Est etiam altare inferius, mensa templi, de qua dicitur: Constitui te diem solennem in condensis vsque ad cornu altaris: & in iij. Regum dicitur quod Salomon fecit altare aureum. Altare verò interius, est cor mundum, prout infrà dicetur. Est etiam altare interius fides incarnationis, de qua iubetur in Exod. Altare de terra facietis mihi. Altare autem exterius est ara Crucis. Hoc est altare holocausti, super quo cremabatur sacrificium vespertinum. Vnde in Canone Missæ dicitur: Iube hæc in sublime altare quod tuum ferri, &c. Altare etiam exterius sunt Ecclesiastica sacramenta, de quibus dictum est. Altaria tua Domine virtutum, &c. Rursus altare etiam mortificatio nostra seu cor nostrum, in quo carnales motus feruore Spiritus sancti consumuntur. † Secundò, altare etiam significat Ecclesiam spiritualem: quatuor eius cornua significant quatuor mundi plagas, per quas Ecclesia dilatatur. Tertiò, significat Christum sine quo munus nullum acceptabile Patri offertur. Vnde Ecclesia solet

1 2 3 4

Gene. 8 *Ibidē. 12* *Ibidē 33* *Exod 25* *27. & 29* *3. Reg. 8* *Exod. 20* *Psal. 117* *3. Reg. 8* *Exod. 20* *Psal. 83*

oratio

Digitized by Google

orationes ad Patrem dirigere per Christum. Quartò significat corpus Domini: prout in vj. Parte sub titul. de Paraſceue dicetur. Quintò, ſignificat menſam, in qua cum diſcipulis conuiuatus eſt Christus. Sanè legitur in Exod. quòd in arca Teſtamenti ſiue †teſtimonij repoſita eſt teſtificatio, id eſt, tabulæ in quibus ſcriptum erat teſtimonium. Licet etiam quædam repoſita ibi teſtimonia dici poſſunt, & hoc in teſtificationem quòd legem naturalem in cordibus ſcriptam ſuſcitauerat in ſcriptis. Repoſita eſt etiam ibi vrna aurea plena manna in teſtificationem, quòd panem dediſſet filiis Iſraël de cœlo: & virga Aaron: in teſtimonium, quia omnis poteſtas à Domino Deo eſt, & Deuteronomius, in teſtimoniũ pacti: quo dixerat: Omnia quæ dixerit nobis Dominus, faciemus. Et ob hoc dicta eſt arca Teſtimonij vel Teſtamenti, ob hoc etiam dictum eſt tabernaculum Teſtimonij. Super arcam vero factum eſt propitiatorium, de quo dicetur in proœmio quartę Partis. In cuius rei imitationem in quibuſdam Eccleſiis ſuper altare collocatur arca ſeu tabernaculum in quo corpus Domini, & reliquiæ ponuntur. Præcepit etiam Dominus fieri candelabrum ductile, ex auro puriſſimo. Legitur in iij. Regum, quòd in arca Fœderis aliud non eſt, niſi duæ tabulæ lapideæ quas poſuerat in ea Moſes in Oreb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Iſraël cum egrederentur de terra

Matt. 26

Exod. 40

Hebr 9

Exod. 3;

Exod. 5.

3. Reg. 8

6 Aegypti. Et nota † quod tempore Syluestri Papæ Conſtantinus Imperator conſtruxit Baſilicam Lateraneum. in qua poſuit arcam Teſtamenti: quam Titius Imperator aſportauerat de Hieruſalem: candelabrum aureum, cum ſeptem infuſoriis lucernis. In qua arca ſunt hæc: Anuli, & vectes aurei, tabulæ teſtimonij, & virga Aaron, manna, panes ordeacei, vrna aurea, veſtis inconſutilis, & arundo, & veſtimentum ſancti Ioannis Baptiſtæ, & forcipes cum quibus tonſus fuit ſan-

7 ctus Ioannes Euangeliſta. Sanè homo † ſi habet altare, menſam, candelabrum & arcam templum Dei eſt. Oportet ſiquidem eum altare habere, vbi rectè offerat, & rectè diuidat. Altare, eſt cor noſtrum in quo debemus offerre, vnde Exod. xx. præcepit Dominus in altare offerri holocauſta: quia de corde debent procedere opera igne charitatis accenſa. Holocauſta dicuntur ab ὅλον, quod eſt totum: & κάυσις, quod eſt incendium ſiue incenſio. Vnde holocauſta, quaſi ex toto incenſa. In illo igitur altari debemus rectè offerre & rectè diuidere. Rectè offerimus, quando bonum quod cogitamus ad perfectionem perducimus. Sed non rectè diuidimus, ſi non diſcretè illud faciamus. quia ſæpè putat homo facere bonum, & facit malum, & ſæpè ex vna parte, facit bonum, & ex alia parte facit malum: & ita ipſe ædificat, & ipſe deſtruit. Sed tunc rectè diuidimus, quando bonum quod facimus, non nobis, ſed ſoli Deo attribuimus. Menſam quoque oportet hominem habere, vt inde panes Verbi Dei ſumat. per †

8 menſam ſacram Scripturam intelligimus, de qua Pſalmiſta: Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulant me, id eſt,

Pſal. 22

Digitized by Google

dediſti mihi Scripturam contra tentationem dæmoniacam. Oportet vt hanc habeamus id eſt, in mente reponamus: vt panes verbi Dei inde ſumamus. Pro defectu huius panis dicit Hiere. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis Oportet etiam eum habere candelabrum, vt bonis operibus luceat. Candelabrum † exterius illiminans, eſt opus bonum, quod alio per bonum exemplum accendit, de quo dicitur: Nemo accendit lucernam & ponit eam ſub modio, ſed
Tre. 4 ſupra candelabrum. Lucerna iuxta verbum Domini, eſt bona intentio, quia Chriſtus dicit: Lucerna, eſt oculus tuus: oculus verò, eſt in-
Luc. 11 tentio. Non debemus ergo ponere lucernam ſub mòdio, ſed ſupra candelabrum: quoniam ſi habemus bonam intentionem, non debemus abſcondere: ſed bonum opus aliis in lumen & exemplum manifeſtare. † Oportet eum etiam habere arcam, quæ dicitur ab ar- 10
cendo. Arca ergo, poteſt dici diſciplina, vel regularis vita: per quam crimina à nobis arcentur. In arca autem ſunt virga, tabula & manna: cùm in regulari vita debet eſſe virga correctionis, vt caro caſtigetur, & tabula dilectionis, vt Deus diligatur. In tabulis enim
Pſal. 33 ſcripta ſunt mandata, quæ pertinent ad dilectionem Dei. Debet etiam ibi eſſe manna diuinæ prælibationis, vt quàm ſuauis eſt Deus, guſtemus & videamus, quia bona eſt negotiatio eius: iuxta illud Pro-
Prou. 31. uerb. de muliere forti: Guſtauit & vidit, quia bona eſt. Vt ergo Dei
Eccle. 23 templum ſimus, habeamus in nobis altare per oblationem, ne appareamus in conſpectu Dei vacui, iuxta illud Eccleſiaſt. Non apparebis in conſpectu Dei tui vacuus. de conſecr. diſt. 1. omnes. Menſam per re-
Marci 8 fectionem, ne deficiamus in via, quaſi ieiuni, iuxta illud Euangelij: Si dimiſero eos ieiunos, deficient in via. Candelabrum, per bonam operationem, ne ſimus otioſi, iuxta illud Eccleſiaſt. Multam malitiã docuit otioſitas. extrà de renunt. c. niſi. §. verùm. Arcam, ne ſimus quaſi filij Belial, id eſt, abſq; iugo indiſciplinati: diſciplina enim neceſſaria
Pſalm. 2 eſt iuxta illud Pſalmi, Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, &c. De his etiam & aliis altaris ornamentis in ſeq. titul. dicetur. † Hoc altare ille ædificat, qui cor ſuum vera humilitate 11
& aliis virtutibus exornat. Vnde Gregorius: Qui virtutes ſine humilitate congregat, quaſi qui puluerem in ventum portat. † Per altare 12
enim cor noſtrum intelligitur, vt dicetur, vbi de altaris dedicatione agetur, quod eſt in medio corporis, ſicut altare in medio Eccleſiæ, de
Leuit. 6 quo altari iubetur à Domino, in Leuitic. Ignis in altari meo ſemper ardebit. Ignis, eſt charitas, altare eſt cor mundum: ignis ſemper ar-
Cant. 8. debit in altari, quia charitas ſemper feruebit in corde noſtro. Vnde Salomon in Canticis Canticorum: Aquæ multæ non poſſunt ex-
Pſal. 117 tinguere charitatem: quia enim ſemper ardet, extingui non po-
1. Cor. 12 teſt. Vos ergo ſecundum Prophetam agite diem lætitiæ in frequen-
Pſalm 75 tationibus, ſeu in condenſis, vſque ad cornu altaris: quia reliquiæ cogitationum diem feſtum agent tibi. † De hac Apoſt. excellentiorem, 13

viam

Digitized by Google

viam nobis demonſtrat, excellentiorem viam dixit charitatem, quia ipſa eſt ſuper omnes virtutes, & quicunque ipſam habet, omnes virtutes habet: hoc eſt verbum abbreuiatum, quod facit Dominus ſuper terram, quod adeò breue eſt, vt dicatur: Habe charitatem, & fac quicquid vis. Ex his nanque duobus mandatis tota lex pendet & *Matt.22*
Prophetæ. Vel per Altare, vniuſcuiuſque animam intelligimus, quæ ædificatur Domino ex lapidibus viuis, ſcilicet ex virtutibus variis
14 & diuerſis. † Porrò linteamina alba quibus operitur altare, carnẽ ſiue humanitatem Saluatoris deſignant, quæ multo labore candidantur: ſicut Chriſti caro ex terra, id eſt, ex Maria orta, per multas tribulationes ad reſurrectionem, & candorem, & lætitiam immortalis peruenit: de qua exteriùs ſunt Eccleſiaſtica ſacramenta. de quibus dictum eſt: Altaria tua Domine virtutum &c.
15 † Rurſus altare, *Pſal.83*
eſt mortificatio noſtra ſeu cor noſtrum, in quo carnales motus feruore Spiritu ſancti conſumuntur. Secundò, altare etiam ſignificat eccleſiam ſpiritualem: quatuor eius cornua ſignificant quatuor mundi plagas, per quas Eccleſia dilatatur. Tertiò, ſignificat Chriſtũ ſine quo munus nullum acceptabile Patri offertur. Vnde Eccleſia ſolet orationes ad Patrem dirigere per Chriſtum. Quartò ſignificat corpus Domini: Prout in ſexta Parte ſub tit. de Paraſceue dicetur. Quintò, ſignificat menſam, in qua cum Diſcipulis conuiuatus eſt Chriſtus. *Matt.26*
16 Sanè legitur *Exod.* quod in arca Teſtamenti † ſiue Teſtimonij repoſita eſt teſtificatio, *id eſt*, tabulæ, in quibus ſcriptum erat teſtimonium: licet etiam quædã *repoſita ibi* teſtimonia dici poſſunt, & hoc in teſtificatione, quod *legem naturalem* in cordibus ſcriptam ſuſcitauerat in ſcriptis. Repoſita *eſt etiã vbi* vrna aurea plena manna in teſtificationem quod panem dediſſet filiis Iſraël de cœlo, & virga Aaron, in teſtimonium quòd omnis poteſtas à Domino Deo eſt, & Deuteronomius in teſtimonium pacti, quo dixerat, Omnia quę dixerit nobis Dominus, faciemus. Et ob hoc dicta eſt arca Teſtimonij vel Teſtamenti. ob hoc etiam dictum eſt tabernaculum Teſtimonij. Super arcam verò factum eſt propitiatoriũ: de quo dicitur in Proœmio quartæ Partis. In cuius rei imitationem, in quibuſdam Eccleſiis ſuper altare collocatur arca, ſeu tabernaculum in templum Salomonis, & à Propheta in xv. Pſalmis continuè demonſtratur, quas beatus vir aſ- *Hebr.9* *Rom.13* *Exod.37*
17 cenſiones in corde ſuo diſpoſuit. Hanc † ſcalam vidit Iacob, ſummitas eius cœlos tangebat. lxxxviij. diſt. cap. j. Per hos gradus, competenter virtutum gradus, intelliguntur, quibus ad altare, id eſt Chriſtum aſcenditur: iuxta illud Pſalmiſt. Et ambulabunt de virtute in virtutem. de pœni. diſt. ij. dum ſanctam in principio. & Iob: Per ſingulos gradus meos pronuntiabo illum. legitur in Exod. Non aſcendes ad altare meum per gradus: ne reueletur turpitudo tua nondũ enim forte antiqui fæmoralibus vtebãtur. In Concilio Toletano. xxvj. q. vj. quicunque. cauetur, quòd clericus cauſa doloris in alterius perni- *Pſal.83* *Gene.28* *Pſal 83* *Iob.33*

Digitized by Google

Commissioners of Inland Revenue, and the Commissioners of Customs and Excise, and the Commissioners of Stamps, and the Commissioners of Works and Public Buildings, and the Commissioners of Woods, Forests, and Land Revenues, and the Commissioners of Public Records, and the Commissioners of Charitable Donations and Bequests, and the Commissioners of Public Charities in Ireland, and the Commissioners of Fisheries, and the Commissioners of Lights, and the Commissioners of Harbours, and the Commissioners of Navigation, and the Commissioners of Drainage, and the Commissioners of Bankruptcy, and the Commissioners of Patents, and the Commissioners of Designs, and the Commissioners of Copyright, and the Commissioners of Trade Marks, and the Commissioners of Railways, and the Commissioners of Canals, and the Commissioners of Turnpike Roads, and the Commissioners of Public Roads, and the Commissioners of Roads, and the Commissioners of Bridges, and the Commissioners of Ferries, and the Commissioners of Tunnels, and the Commissioners of Piers, and the Commissioners of Docks, and the Commissioners of Markets, and the Commissioners of Fairs, and the Commissioners of Tolls, and the Commissioners of Pilotage, and the Commissioners of Quarantine, and the Commissioners of Sewers, and the Commissioners of Waterworks, and the Commissioners of Gasworks, and the Commissioners of Improvements, and the Commissioners of Police, and the Commissioners of Lighting, and the Commissioners of Paving, and the Commissioners of Cleansing, and the Commissioners of Nuisances, and the Commissioners of Sanitary Regulations, and the Commissioners of Burials, and the Commissioners of Cemeteries, and the Commissioners of Baths and Washhouses, and the Commissioners of Public Libraries, and the Commissioners of Museums, and the Commissioners of Public Parks, and the Commissioners of Public Walks, and the Commissioners of Public Gardens, and the Commissioners of Recreation Grounds, and the Commissioners of Public Buildings, and the Commissioners of Assessed Taxes, and the Commissioners of Property Tax, and the Commissioners of Income Tax, and the Commissioners of Dwelling-House Duties, and the Commissioners of Inhabited House Duties, and the Commissioners of Land Tax, and the Commissioners of Tithe Rent-Charge, and the Commissioners of Crown Rents, and the Commissioners of Quit Rents, and the Commissioners of Chief Rents, and the Commissioners of Ecclesiastical Duties and Revenues, and the Commissioners of Queen Anne's Bounty, and the Commissioners of Ecclesiastical Commutation, and the Commissioners of Church Temporalities in Ireland, and the Commissioners of Church Lands, and the Commissioners of Glebe Lands, and the Commissioners of Church Leases, and the Commissioners of Church Rates, and the Commissioners of Church Cess, and the Commissioners of Church Building, and the Commissioners of Church Extension, and the Commissioners of Church Purposes, and the Commissioners of Church Repairs, and the Commissioners of Church Rebuilding, and the Commissioners of Church Enlargement, and the Commissioners of Church Restoration, and the Commissioners of Church Ornaments, and the Commissioners of Church Furniture, and the Commissioners of Church Bells, and the Commissioners of Church Organs, and the Commissioners of Church Music, and the Commissioners of Church Singing, and the Commissioners of Church Choirs, and the Commissioners of Church Schools, and the Commissioners of Church Education, and the Commissioners of Church Missions, and the Commissioners of Church Societies, and the Commissioners of Church Associations, and the Commissioners of Church Unions, and the Commissioners of Church Guilds, and the Commissioners of Church Brotherhoods, and the Commissioners of Church Sisterhoods, and the Commissioners of Church Deaconesses, and the Commissioners of Church Nurses, and the Commissioners of Church Hospitals, and the Commissioners of Church Infirmaries, and the Commissioners of Church Dispensaries, and the Commissioners of Church Asylums, and the Commissioners of Church Refuges, and the Commissioners of Church Homes, and the Commissioners of Church Orphanages, and the Commissioners of Church Widows' Homes, and the Commissioners of Church Old Men's Homes, and the Commissioners of Church Old Women's Homes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Homes, and the Commissioners of Church Incurables' Homes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylums, and the Commissioners of Church Idiot Asylums, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institutions, and the Commissioners of Church Blind Institutions, and the Commissioners of Church Reformatories, and the Commissioners of Church Industrial Schools, and the Commissioners of Church Ragged Schools, and the Commissioners of Church Sunday Schools, and the Commissioners of Church Night Schools, and the Commissioners of Church Evening Schools, and the Commissioners of Church Adult Schools, and the Commissioners of Church Mechanics' Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institutes, and the Commissioners of Church Art Institutes, and the Commissioners of Church Music Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institutes, and the Commissioners of Church School Institutes, and the Commissioners of Church Education Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institutes, and the Commissioners of Church Society Institutes, and the Commissioners of Church Association Institutes, and the Commissioners of Church Union Institutes, and the Commissioners of Church Guild Institutes, and the Commissioners of Church Brotherhood Institutes, and the Commissioners of Church Sisterhood Institutes, and the Commissioners of Church Deaconess Institutes, and the Commissioners of Church Nurse Institutes, and the Commissioners of Church Hospital Institutes, and the Commissioners of Church Infirmary Institutes, and the Commissioners of Church Dispensary Institutes, and the Commissioners of Church Asylum Institutes, and the Commissioners of Church Refuge Institutes, and the Commissioners of Church Home Institutes, and the Commissioners of Church Orphanage Institutes, and the Commissioners of Church Widows' Home Institutes, and the Commissioners of Church Old Men's Home Institutes, and the Commissioners of Church Old Women's Home Institutes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Home Institutes, and the Commissioners of Church Incurables' Home Institutes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylum Institutes, and the Commissioners of Church Idiot Asylum Institutes, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institution Institutes, and the Commissioners of Church Blind Institution Institutes, and the Commissioners of Church Reformatory Institutes, and the Commissioners of Church Industrial School Institutes, and the Commissioners of Church Ragged School Institutes, and the Commissioners of Church Sunday School Institutes, and the Commissioners of Church Night School Institutes, and the Commissioners of Church Evening School Institutes, and the Commissioners of Church Adult School Institutes, and the Commissioners of Church Mechanics' Institute Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institute Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institute Institutes, and the Commissioners of Church Art Institute Institutes, and the Commissioners of Church Music Institute Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institute Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institute Institutes, and the Commissioners of Church School Institute Institutes, and the Commissioners of Church Education Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institute Institutes, and the Commissioners of Church Society Institute Institutes, and the Commissioners of Church Association Institute Institutes, and the Commissioners of Church Union Institute Institutes, and the Commissioners of Church Guild Institute Institutes, and the Commissioners of Church Brotherhood Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sisterhood Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaconess Institute Institutes, and the Commissioners of Church Nurse Institute Institutes, and the Commissioners of Church Hospital Institute Institutes, and the Commissioners of Church Infirmary Institute Institutes, and the Commissioners of Church Dispensary Institute Institutes, and the Commissioners of Church Asylum Institute Institutes, and the Commissioners of Church Refuge Institute Institutes, and the Commissioners of Church Home Institute Institutes, and the Commissioners of Church Orphanage Institute Institutes, and the Commissioners of Church Widows' Home Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Men's Home Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Women's Home Institute Institutes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Home Institute Institutes, and the Commissioners of Church Incurables' Home Institute Institutes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylum Institute Institutes, and the Commissioners of Church Idiot Asylum Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institution Institute Institutes, and the Commissioners of Church Blind Institution Institute Institutes, and the Commissioners of Church Reformatory Institute Institutes, and the Commissioners of Church Industrial School Institute Institutes, and the Commissioners of Church Ragged School Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sunday School Institute Institutes, and the Commissioners of Church Night School Institute Institutes, and the Commissioners of Church Evening School Institute Institutes, and the Commissioners of Church Adult School Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mechanics' Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Art Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Music Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church School Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Education Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Society Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Association Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Union Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Guild Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Brotherhood Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sisterhood Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaconess Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Nurse Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Hospital Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Infirmary Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Dispensary Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Asylum Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Refuge Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Home Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Orphanage Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Widows' Home Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Men's Home Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Women's Home Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Home Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Incurables' Home Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylum Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Idiot Asylum Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institution Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Blind Institution Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Reformatory Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Industrial School Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Ragged School Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sunday School Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Night School Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Evening School Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Adult School Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mechanics' Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Art Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Music Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church School Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Education Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Society Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Association Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Union Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Guild Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Brotherhood Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sisterhood Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaconess Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Nurse Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Hospital Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Infirmary Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Dispensary Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Asylum Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Refuge Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Home Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Orphanage Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Widows' Home Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Men's Home Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Women's Home Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Home Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Incurables' Home Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylum Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Idiot Asylum Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institution Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Blind Institution Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Reformatory Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Industrial School Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Ragged School Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sunday School Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Night School Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Evening School Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Adult School Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mechanics' Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Art Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Music Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church School Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Education Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Society Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Association Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Union Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Guild Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Brotherhood Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sisterhood Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaconess Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Nurse Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Hospital Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Infirmary Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Dispensary Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Asylum Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Refuge Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Home Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Orphanage Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Widows' Home Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Men's Home Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Women's Home Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Home Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Incurables' Home Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylum Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Idiot Asylum Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institution Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Blind Institution Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Reformatory Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Industrial School Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Ragged School Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sunday School Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Night School Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Evening School Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Adult School Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mechanics' Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Art Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Music Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church School Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Education Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Society Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Association Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Union Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Guild Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Brotherhood Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sisterhood Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaconess Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Nurse Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Hospital Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Infirmary Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Dispensary Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Refuge Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Home Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Orphanage Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Widows' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Men's Home Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Women's Home Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Incurables' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Idiot Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institution Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Blind Institution Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Reformatory Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Industrial School Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Ragged School Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sunday School Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Night School Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Evening School Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Adult School Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mechanics' Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Art Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Music Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Education Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Society Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Association Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Union Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Guild Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Brotherhood Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sisterhood Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaconess Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Nurse Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Hospital Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Infirmary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Dispensary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Refuge Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Orphanage Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Widows' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Men's Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Women's Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Incurables' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Idiot Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institution Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Blind Institution Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Reformatory Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Industrial School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Ragged School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sunday School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Night School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Evening School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Adult School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mechanics' Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Art Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Music Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Education Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Society Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Association Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Union Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Guild Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Brotherhood Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sisterhood Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaconess Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Nurse Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Hospital Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Infirmary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Dispensary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Refuge Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Orphanage Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Widows' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Men's Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Women's Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Incurables' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Idiot Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institution Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Blind Institution Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Reformatory Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Industrial School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Ragged School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sunday School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Night School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Evening School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Adult School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mechanics' Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Art Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Music Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Education Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Society Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Association Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Union Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Guild Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Brotherhood Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sisterhood Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaconess Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Nurse Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Hospital Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Infirmary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Dispensary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Refuge Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Orphanage Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Widows' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Men's Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Women's Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Incurables' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Idiot Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institution Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Blind Institution Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Reformatory Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Industrial School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Ragged School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sunday School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Night School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Evening School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Adult School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mechanics' Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Art Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Music Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Education Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Society Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Association Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Union Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Guild Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Brotherhood Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sisterhood Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaconess Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Nurse Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Hospital Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Infirmary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Dispensary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Refuge Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Orphanage Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Widows' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Men's Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Old Women's Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Aged Persons' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Incurables' Home Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Lunatic Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Idiot Asylum Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Deaf and Dumb Institution Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Blind Institution Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Reformatory Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Industrial School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Ragged School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Sunday School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Night School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Evening School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Adult School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mechanics' Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Literary Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Scientific Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Art Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Music Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Singing Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Choir Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church School Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Education Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Mission Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institute Institutes, and the Commissioners of Church Society Institute Institute Institute Institute Institute

non ſine magna ſignificatione.

55 *Velum Eccleſiæ, eſt triplex, & quando tollatur. nn. 36. Et quando eleuetur. nn. 38.*

37 *Dominica ſex quadrageſimæ, quid denotent.*

39 *Cortinarum varius color, varium quid ſignificat.*

40 *Ornamenta varia adhibentur in feſto Natiuitatis Dominicæ.*

41 *Altare quibus ornamentis tegatur in Paſchate.*

42 *Theſauri Eccleſiæ quo conſilio edantur in feriis celebrioribus.*

43 *Ona, quid notent in Eccleſia.*

44 *Sacrificium antiquitus quibus vaſis, & cuius generis, fiebat.*

45 *Calicis nomen, vnde tractum.*
Calix aureus, quid notet, quid argenteus, quid ſtanneus nu. eod.

46 *Eccleſiæ curbodie vtatur & vaſis & ornamentis pretioſis.*

47 *Concilij Aurelianen decretum, circa nuptiarum ornatum.*

48 *Veſtimenta Eccleſiæ deſtinata, ne trahantur in priuatos vſus.*

49 *Ornamenta altaris, à Diaconis lauanda.*

De picturis, & cortinis, & ornamentis Eccleſiæ.

CAP. III.

1 PIcturæ † & ornamenta in Eccleſia, ſunt laicorum lectiones & Scripturæ: Vnde Gregorius de conſecratio. diſt. iij. cap. perlatum. Aliud eſt *picturam* adorare: aliud per picturæ hiſtoriam, quid ſit adorandum, *addiſcere*: nam quod legentibus Scriptura, hoc idiotis cernentibus præſtat *pictura*, quia in ipſa ignorantes vident quod ſequi debeant, *in ipſa legunt*, qui literas neſciunt: Sanè Chaldæi ignem adorant, & cogunt alios idem facere alia idola comburentes. Pagani verò imagines ſeu icones, & idola adorãt: quod Saraceni non faciũt, qui imagines nec habere, nec videre volunt, moti ex verbo illo: Non facies tibi omnem ſimilitudinem eorum, quæ in cœlo, vel in terra, vel in aquis, vel ſub terra ſunt. Exod. xx. & aliis authoritatibus, quæ ſtatim ſequuntur: nos valde ſuper hoc increpantes, ſed nos illas non adoramus, nec Deos appellamus, nec ſpem ſalutis in eis ponimus, quia hoc eſſet idololatriæ: ſed ad memoriam & recordationem rerũ olim geſtarum, eos veneramur. *Exod. xx*

Vnde verſus,

Effigiem Chriſti, qui tranſis, pronus honora:
Non tamen effigiem, ſed quod deſignat, adora.
Eſſe Deum, ratione carei: cui contulit eſſe
Materiale lapis, offigiale manus.
Nec Deus eſt, nec homo, præſens quam cernis imago.
Sed Deus eſt, & homo, quem ſacra figurat imago.

Digitized by Google

Et alibi,

Nam Deus eſt quod imago docet, ſed non Deus ipſa.
Hanc videas, ſed mente colas, quod noſcis in ipſa.

Græci † etiã vtuntur imaginibus pingentes illas, vt dicitur, ſolùm ab vmbilico ſuprà, & non inferiùs, vt omnis ſtultę cogitationis occaſio tollatur: nullam etiam faciunt ſculptilem imaginem, eò quòd le-
Cant.26 *Cap.4* gitur Exod.xx.cap. Non facies ſculptile neque imagines. Item Leuit.
Deut. 4 xxvj. Non facies idolum neque ſculptile. Item Deut.iiij. cap. Ne for-
Pſal.13 tè decepti, faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem. Item non facietis vobis Deos aureos & argenteos. Itẽ Propheta: Simulachra Gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum. Similes illis fient, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Confundantur omnes qui
Num.21 adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulachris ſuis. Item Moſes ait populo Iſraël; Ne fortè errore deceptus adores ea, quæ creauit
4. Re.18 Dominus Deus tuus. † Hinc etiã eſt, quòd ſerpentẽ æneum, quẽ Mo- 3
ſes erexerat, Ezechias Rex confregit, quia populus ille contra legis præceptum thuris adolebat incenſum. Ex † his autẽ & ſimilibus au- 4
thoritatibus reprobatur nimius imaginum vſus. Ait enim Apoſtolus
1. Cor. 8 prima Corinth. Scimus enim, quia idolum nihil eſt in mundo, & nullus Deus niſi vnus. Poſſent namque ſimplices & infirmi per nimium & indiſcretũ vſum facilè ad idololatriam trahi. Vnde Sapientia: Ido-
Sap.14 lis nationum non erit reſpectus: quoniam creaturæ Dei in odium factæ ſunt, & in tentationem animæ hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium. Moderatè verò vti picturis ad repręſentandum mala vitanda, & bona imitanda, reprehenſibile non eſt. Vnde Dominus
Ezech.8 ad Ezechielem: Ingredere, & vide abominationes peſſimas: quas iſti faciunt. Et ingreſſus, vidit omnem ſimilitudinem reptilium & ani-
Ezech.4 malium & abominationem, & vniuerſa Idola domus Iſraël depicta in pariete. Nempe Greg. hoc exponens in Paſtorali. lib.ij. cap. xx. dicit: Deum exteriorum rerum intrinſecùs ſpecies attrahuntur, quaſi in corde depingitur quicquid fictis imaginibus deliberando cogitatur. Rurſus ad eundem Ezechielem dicitur: Sume tibi laterem, & pones eum coram te, & deſcribes in eo ciuitatem Hieruſalem. Ei autẽ quod
Luc.16 dictum eſt, quòd imagines ſunt laicorum literę, obuiat illud Euangelij, Habent, inquit, Moyſem & Prophetas, audiãt eos. De hoc etiã dicetur in iiij. Parte ſub iij. particula Canonis ſuper verbo, ſeruitutis, Cõciliũ Agathen. de conſec. diſt.iij.cap. placuit. inhibet picturas in Eccleſiis fieri: & quod colitur & adoratur in parietibus depingi: ſed Greg. de cõſe. diſt.iij.c. perlatũ. dicit, quòd picturas non licet frangere ea occaſione, quod adorari non debent. Pictura nanque plus videtur mouere animum, quam ſcriptura. Per picturam quidem res geſta

Digitized by Google

ante oculos ponitur, de consecrat. distinct. ij. ca. semel. sed per scripturam res gesta quasi per auditum, qui minus mouet animum, ad memoriam reuocatur. Hinc etiam est, quòd in Ecclesia nõ tantam reuerentiam exhibemus libris, quantam imaginibus & picturis. † Picturarum siue imaginum aliæ sunt supra Ecclesiam, vt Gallus, vel Aquila: aliæ extra Ecclesiã, scilicet foris in fronte Ecclesiæ, vt Bos, & Leo: aliæ intra, vt conæstatuæ & diuersa sculpturarum & picturarum genera, quæ vel in vestibus vel in parietibus vel in vitreatibus depingũtur, de quorum aliquibus sub Tractatu de Ecclesia dictum est, quod à tabernaculo Mosi & tempore Salomonis sumptum est. Scripsit enim Moses, scripsit & pinxit Salomon: & parietes cælaturis & picturis ornauit. † Sciendum autem est, quòd Saluatoris imago tribus modis conuenientius in Ecclesia depingitur, videlicet, aut residens in throno, aut pendens in crucis patibulo, aut vt reclinatus in matris gremio: quia verò Ioan. Baptista Christum digito demonstrauit dicens: Ecce Agnus Dei, ideo, quidam depingebãt Christum sub specie agni. Quia tamen vmbra transiuit, & Christus verus est homo, dicit Adrianus Papa de consecrat. distinct. iij. cap. sextam: quod ipsum in forma humana depingere debemus. Non enim agnus Dei in cruce principaliter depingi debet, sed homine depicto, non obest agnum in parte inferiori, vel posteriori depingi, cùm ipse sit verus agnus, qui tollit peccata mundi. His quidem & aliis diuersis modis Saluatoris imago depingitur, propter diuersas significationes. † Nam picta in præsepio, rememorat natiuitatem. Depicta in matris gremio, pueritilem ætatem. Depicta vel sculpta in cruce, passionem, & quandoque in ipsa cruce Sol & Luna quasi eclipsim patientia depinguntur. Depicta verò in scalarum ascensu, Ascensionem. Picta, vt residens in throno, seu in solio excelso, præsentem indicat maiestatem & potestatem, quasi dicat: Data est ei omnis potestas in cœlo & in terra, iuxta illud: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, &c. id est, Dei filium super Angelos regnantẽ, iuxta illud: Qui sedes super Cherubim. Quandoque verò depingitur sicut viderunt eum Moses & Aaron: Nadab & Abiu, scilicet supra mõtem & sub pedibus eius quasi opus saphiricũ: & quasi cœlum serenum. Et quoniam, sicut ait Lucas, tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate, ideò ei quandoque circumcirca pinguntur Angeli, qui ei semper seruiunt & adsistunt: & depinguntur cum sex aliis, secundum Esa. Seraphim stabant, iuxta illud: Sex alæ vni, & sex alæ alteri. & duabus velabant faciem eius, duabus pedes, & duabus volabant. † Depinguntur etiam Angeli tamquam in ætate iuuenili florentes: nũquam enim senescunt. Quandoque etiam circumpingitur Archangelus Michaël, draconem suppeditans iuxta illud Ioan. in Apoc. Factum est prælium in cœlo, Michaël cum dracone pugnabat: quæ pugna est dissidium Angelorum, confirmatio bonorum, & ruina malorum, aut in præsenti

Ioan. 1
Exod. 24
Luc. 21
Esa. 6.
Apoc. 12

Ecclesia persecutio fidelium. Quandoque etiam circumpinguntur xxiiij. seniores, secundum visionem ipsius Ioan. in vestibus albis & coronis aureis: per quos significantur veteris & nouę legis Doctores. qui sunt xij. propter fidem Trinitatis, quam annuntiant per quatuor mundi climata, aut xxiiij. propter opera & obseruantiam Euangelistarum. Si lampades adduntur, dona Spiritus sancti repræsentantur. Si mare vitreum, baptismus innuitur † Quandoque etiam circum-
Ezech.1 pinguntur quatuor animalia, secundum visionem Ezechielis & eiusdem Ioan. Facies hominis, & facies leonis à dextris, & facies bouis à
Ioan.9 sinistris, & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. Hi sunt quatuor Euangelistæ. Vnde pinguntur cum libris in pedibus: quia quæ verbis & scriptura docuerunt, mente & opere compleuerunt. Matthæus figuram sortitur humanam. Marcus figuram tenet leonis: hi ponuntur à dextris, quia Christi natiuitas & resurrectio fuerunt omnium læ-
Psal. 29 titia generalis. Vnde in Psal. Et ad matutinum lætitia. Lucas verò vitulus est, eò quòd à Zacharia sacerdote inchoauit, & Christi passionẽ & hostiam specialius pertractauit. Vitulus enim, est animal Sacerdotum sacrificiis aptum. Comparatur etiam vitulo propter duo cornua, quasi duo continens Testamenta, & propter quatuor pedum vngulas, quasi quatuor Euangelistarum sententias. Per hunc quoque figuratur Christus, qui fuit pro nobis vitulus immolatus: ideóq; ponitur à sinistris: quia mors Christi fuit Apostolis tristis. De hoc & qualiter beatus Marcus depingi debet, in septima Parte sub titulo de Euãgelistis dicetur. Ioannes autem figuratur aquila, quoniam ad excelsa peruo-
Ioan.1 lat, cum ait: In principio erat verbum. Hoc quoque significat Chri-
Psal. 102 stum, cuius iuuentus, vt aquila renouatur: quia resurgens à mortuis, floret, & in cœlum ingreditur: hic tamen non iuxta, sed super se depingitur: quoniam ascensionem designat & verbum apud Deum pronuntiat. Sed cùm quodlibet ipsorum animalium haberet quatuor facies, & quatuor alas, qualiter possent depingi, dicetur in septima Parte sub titu. de Euangelistis: vbi etiam latiùs de hoc agetur. Quandoq; † etiam circumpinguntur vel potius subpinguntur Apostoli qui fuerunt testes eius verbo & opere vsque ad vltimum terræ. Et pinguntur
Num.6 criniti, quasi Nazarei, id est, sancti, Lex enim fuit Nazaræorum: vt à tempore suæ separationis à communi vita hominum nouacula non transiret super caput eorum. Pinguntur etiam quandoque sub forma duodecim ouium: quia tanquam bidentes occisi sunt propter Dominum. Sed & duodecim tribus Israël, quandoque sub forma duodecim ouium pinguntur. Quandoque tamen plures, vel pauciores oues circa sedem maiestatis pinguntur: sed tunc aliud figurant, iuxta illud
Cap. 25 Matth. xx. in fine: Cùm venerit Filius hominis in maiestate sua, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, statuens oues à dextris & hœdos à sinistris, qualiter Bartholomæus & Andræas Apostoli depingi debent in septima Parte sub eorum festis dicetur. † Et aduerte, quia

Digitized by Goog

quia Patriarchæ & Prophetæ pinguntur cum rotulis in manibus: quidam verò Apoſtoli cum libris, & quidam cum rotulis. Nempe quia ante Chriſti aduentum fides figuratiuè oſtẽdebatur: & quòd ad multa inſe implicita erat. Ad quod oſtendendum Patriarchæ & Prophetæ pinguntur cum rotulis, per quas quaſi quædam imperfecta cognitio deſignatur, quia verò Apoſtoli à Chriſto perfectè edocti ſunt: ideò libris per quos deſignatur congruè perfecta cognitio, vti poſſunt. Sed quia quidam illorum, quod didicerũt ad doctrinam aliorum ſcriptis redegerunt, ideò illi congruè tanquam Doctores cum libris in manibus depinguntur, ſicut Paulus, Euangeliſtæ, Petrus, Iacobus, & Iudas. Alij verò qui nihil ſtabile ſeu ab Eccleſia approbatum ſcripſerunt, non cum libris ſed cum rotulis in ſignum ſuæ prædicationis pinguntur. Vnde Apoſtolus ad Epheſios, & extrà de hære. cùm ex iniuncto. Dominus quoſdam dedit Apoſtolos, quoſdam Prophetas, alios Euangeliſtas, alios Paſtores, & Doctores in opus miniſterij. Sed *Epheſ. 4*

12 † & diuina maieſtas depingitur quandoq; cum libro clauſo in manibus: quia nemo inuentus eſt dignus aperire illum, niſi Leo de tribu Iuda: & quandoq; cũ libro aperto, vt in illo quiſq; legat, quòd ipſe eſt lux mundi, & via, veritas ac vita, & liber vitæ. Quare autem Paulus ad dextram & Petrus ad ſiniſtram ſaluatoris depinguntur: dicetur in vij. *Apoc. 4* *Ioan. 14* *330.*

13 parte ſub titulo de euangeliſtis. † Ioan. verò Baptiſta quãdoq; depin-

14 gitur, vt eremita, Martyres cum † aculeis, vt Laurentius in craticula, Stephanus cum lapidibus, & quandoq; cum palmis, quæ victoria ſignant. iuxta illud: Iuſtus vt palma florebit, vt ſicut palma viret, ſic eorum memoria ſeruetur. Hinc eſt, quòd qui de Hieroſolymis veniunt palmã in manibus ferunt, in ſignũ quòd illi regi militarunt, qui Hieroſolymis cum palmis honorificè receptus eſt, & poſtmodum ibidem cum diabolo pugnans victor extitit, & cœli palatium cum angelis triumphans introiuit. ver. Iuſti vt palma florebunt, & ſicut ſtellæ ful- *Pſal. 40*

15 gebunt. Confeſſores † pinguntur cum ſuis inſigniis, vt Epiſcopi mitrati, Abbates capuciali: & quandoq; cum liliis, quæ caſtitatem deſignant, Doctores cum libris in manibus, virgines (ſecundũ Euange-

16 lium) cum lampadibus. † Paulus cum libro & enſe; cum libro, quia Doctor ſiue propter conuerſionem ſuam: cum enſe, quia miles. Vnde

17 verſus: Mucro, furor Pauli, liber, eſt conuerſio Sauli. Generaliter † autem ſanctorum Patrum imagines quandoq; re in parietibus Eccleſiæ, quandoq; in poſteriori altaris tabula, quãdoque in veſtibus ſacris & aliis variis locis pinguntur, vt illorũ actus & ſanctitatem iugiter non indiſcreta vel inutilia meditemur. Vnde in Exod. diuina voce præcipitur, vt in Aaron pectore rationale iudicij vittis ligantibus imprimatur, quatenus ſacerdotale cor nequaquam fluxæ cogitationes poſſideant: ſed ratio ſola conſtringat: in quo etiam rationali vigilante ſecundum Greg. duodecim Patriarcharum nomina deſcribi iubentur. *Cap. 18*

18 Nempè † adſcriptos Patres, ſemper in pectore ferre, eſt Antiquorum

vitam

vitam ſine intermiſſione cogitare. Tunc autem Sacerdos irreprehenſibiliter graditur, cùm exempla Patrum præcedentium indefinenter intuetur, cùm Sanctorum veſtigia ſine ceſſatione conſiderat, & illicitas cogitationes deprimit, ne extra rationis limitem operis pedem teneat. † Conſiderandum quoque eſt quòd Ieſus ſemper coronatus de- 19
pingitur, quaſi dicat, Egredimini filiæ Hieruſalem, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua. Fuit enim Chriſtus coronatus tripliciter. Primò à matre, corona miſericordiæ in die conceptionis: quæ corona duplex eſt propter naturalia & gratuita, ideóque & diadema vocatur, quod eſt duplex corona. Secundò, à nouerca corona miſeriæ, in die Paſſionis. Tertiò, à Patre corona gloriæ, in die Reſurrectionis: vnde: Gloria & honore coronaſti eum Domine. Demùm coronabitur à familia corona potentiæ, in die vltimæ reuelationis. Veniet enim cum ſenatoribus terræ, iudicans orbem terræ in æquitate. Sic & omnes Sancti pinguntur coronati, quaſi dicat: Filiæ Hieruſalem, venite, & videte martyres cum coronis aureis, qui-
Sap.5. bus coronauit eos Dominus: & in libro Sapientiæ, Iuſti accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini. † Corona autem 20
huiuſmodi depingitur in forma ſcuti rotundi: quia ſancti Dei protectione diuina fruuntur. Vnde cantant gratulabund: Domine vt ſcuto bonæ voluntatis coronaſti nos. Veruntamen Chriſti corona per Crucis figuram à Sanctorum coronis diſtinguitur: quia per Crucis vexillum ſibi carnis glorificationem: & nobis meruit à captiuitate liberationem, & vitæ fruitionem. Cùm verò aliquis Prælatus aut Sanctus viuens pingitur, non in formam ſcuti rotundi ſed quadrati, corona ipſa depingitur, vt quatuor cardinalibus virtutibus vigere monſtretur, prout in Legenda beati Gregor. habetur. Rurſus † quandoque in eccle- 21
ſiis paradiſus depingitur, vt aſpicientes ad delectationem præmiorum alliciat: & quandoque infernus, vt eos formidine pœnarum à vitiis deterreat: quandoque flores & arbores cum fructibus ad repræſentandum fructus bonorum operum ex virtutum radicibus prodeuntium. † Picturarum autem varietas, virtutum varietatem deſignat. 22
1.Cor.12 Alij enim datur per Spiritum ſermo ſapientiæ: alij ſcientiæ, &c. virtutes verò in mulieris ſpecie depinguntur, quia mulcent & nutriunt. Rurſus, per cælaturas quæ & laquearia nominantur, quæ ſunt ad decorem domus, ſimpliciores Chriſti famuli intelliguntur, qui Eccleſiam non doctrina, ſed ſolis virtutibus ornant. Cæterùm ſculpturæ prominentes de parietibus, egredientes eſſe videntur: quia cum virtutes fidelibus in tantam conſuetudinem deueniunt, vt eis naturaliter inſitæ videantur, multifariis earum operationibus exercentur. Synagôga verò qualiter depingitur, dicetur in quarta Parte ſub tit. de Reuerentia.
f.148. Qualiter pallium Romanorum Pontificum pingatur, in tertia Parte ſub titul. de pallio dicetur. Annus verò & duodecim ſigna & menſes qualiter depingãtur, dicetur in princi. octauæ Partis vbi & de mẽſe agitur.

Sed

Digitized by Google

Sed & diuerſæ hiſtoriæ tam noui, quàm veteris Teſtamenti pro voluntate pictorum depinguntur: nam pictoribus atque Poëtis quælibet
23 audendi ſemper fuit æqua poteſtas. Porrò † ornamenta Eccleſiæ in tribus conſiſtunt, id eſt in ornatu Eccleſiæ, chori & altaris. Ornatus Eccleſiæ, conſiſtit in cortinis & auleis, & palleis ſericis, & purpureis, & ſimilibus. Ornatus chori in dorſalibus, tapetis ſubſtratoriis & bancalibus. Dorſalia, ſunt panni in choro pendentes à dorſo clericorum. Subſtratoria, quæ pedibus ſubſternuntur. Tapeta, etiam ſunt panni, qui pedibus ſubiternuntur, quaſi ſtratio pedum, & præcipuè pedibus Epiſcoporum, qui mundana pedibus calcare debent. Bancalia ſunt panni,
24 qui ſuper ſedes vel bancas in choro ponuntur. Altaris † verò ornatus, conſiſtit in capſis, in palleis, in phylatteriis, in candelabris, in crucibus,
25 in aurifriſio, in vexillis, in codicibus, in velaminibus & in cortinis. Et † not. quòd capſa in qua hoſtiæ conſecratæ ſeruantur, ſignificat corpus Virginis gloriоſæ, de qua dicitur in Pſalm. Surge Domine in requiem, &c. quæ quandoque eſt de ligno, quandoque de ebore candido, quandoque de argento, quandoque de auro, & quandoque de cryſtallo: & ſecundum varias ſuas proprietates varias ipſius corporis Chriſti exprimit dignitates. Rurſus capſa ipſa continens hoſtias cõſecratas nue non conſecratas, memoriam deſignat humanam: debet namque homo iugiter recordari acceptorum beneficiorum Dei tam temporalium, quæ *Exod. 16*
per hoſtias non conſecratas, quàm ſpiritualium, quæ per conſecr. deſignantur. Quod figuratum eſt in vrna, in qua Deus iuſſit manna reponi: quod licet temporale eſſet, præfigurabat tamen iſtud noſtrum ſacrificium ſpirituale, præcipiens vt eſſet in memoriale ſempiternum in futuras generationes: ſicut legitur in Exod. Capſæ autem poſitæ ſuper altare, *Cant. 16.*
quod eſt Chriſtus, ſunt Apoſtoli & Martyres: palleæ & veſtes ſunt Con- *Iſa. 45.*
feſſores & Virgines vel omnes Sancti, de quibus ait Dominus ad Propheram: His ueut veſtimento veſtieris, & de hoc dictum eſt in tit præ-
26 cedent. aliud autem eſt phylatterium, aliud phylatteria. † Phylatterium, eſt chartula in qua decem præcepta legis deſcribuntur; huiuſmodi chartulam ſolebant Phariſæi auſe ſe in ſignum religionis portare. Vnde in *Mat. 23*
Euangelio: Dilatant phylatteria ſua, &c. & ſic ſumitur xxvj. q. v. non oportet. & dicitur phylatterium à φυλάττειν quod eſt cuſtodire, & θήκη quod eſt lex. Phylatteria verò, eſt vaſculum de argento, vel auro, vel chryſtallo, vel ebore & huiuſmodi, in quo Sanctorum cineres vel reliquiæ reconduntur. Cùm enim Elindius fideles cinericios vocaret, pro eo quod cineres ipſos ſeruabant, contra eius deciſionem ſtatutum fuit in eccleſia, vt honorificè & in pretioſis vaſculis ſeruarentur: quod nomen eſt comprehenſum à φυλάττειν, quod eſt ſeruare: & τέρας, quod eſt extremitas: quia ibi aliquid de extremitate corporis Sanctorum, putà dens vel digitus, vel aliquid tale ſeruatur. Super altare etiam in quibuſdam Eccleſiis collocatur tabernaculum, de quo ſub tit. de Altari dictum
27 eſt. † In cornibus altaris duo ſunt caudelabra conſtituta, ad ſignificandum

dum gaudium duorum populorum de Christi natiuitate lætantium, quæ candelabra mediante Cruci faculas ferunt accensas: angelus enim
Luc. 22 inquit pastoribus: Annuntio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Saluator mundi. Hic est verus Isaac,
Gen. 18 qui risus interpretatur. Lumen enim candelabri fides est populi: nam ad
Esa. 49 Iudaicum populum inquit Propheta: Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Ad popu-
Ephes. 5 lum verò Gentilem dicit Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc
Num. 34 autem lux in Domino. Nam & in ortu Christi noua stella Magis appa-
Matth. 2 ruit, secundum vaticinium Balaam, Orietur, inquit, stella ex Iacob, & consurget virga ex Israël. De hoc etiam dictum est in tit. de Altari. † 28
Emunctoria siue forcipes ad emungendum lychnum, sunt verba diuina, quibus literas legis amputamus & lucentem spiritum reuelamus,
Luc. 26 iuxta illud, Vetustissima veterum comedetis, & nouis superuenientibus vetera adiicietis. Vasa in quibus emuncti lichni extinguuntur sunt corda Fidelium, quæ obseruantiam legalem ad literam admittunt. † Rur- 29
sus forcipes, quorum gemino dente componitur ignis, sunt Prædicatores, qui nos consonis vtriusque Testamenti paginis instruunt, & moribus componentes ad charitatem accendunt. † Scuta verò, id est, vasa 30
æqualis amplitudinis, in fundo & in ore ad calefaciendum facta, sunt illi Doctores qui thesaurum cordis non celant, sed ex eo proferunt noua
Matth. 5 & vetera. Lucernam quoque non ponunt sub modio, sed super candelabrum, vt hi, qui sunt in domo Domini lumen & calorem accipiant
Ephes. 2 super se. Crux † quoque super altare ponenda est, & eam inde tollit baiu- 31
1. Pet. 2 lus Crucis, in quo recolitur: quia Crucem de Christi humeris sublatam
Esa. 28 tulit Simon Cyrenæus. Inter duo candelabra Crux in altari media collocatur: quoniam inter duos populos Christus in Ecclesia mediator existit. Ipse enim est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum ad quem pastores à Iudæa, & Magi ab Oriente venerunt. De hoc aliter dicetur in Proœmio iiij. Partis sub tit. de ac. sacr. ad alta. Rursus † altaris frons, au- 32
rifrisio ornatur, iuxta illud Exod. xxv & xxviij. ca. Construes mihi altare. faciésque illi coronam per gyrum seu circuitum, altam quatuor digitis. Nempe altare quandoque significat cor hominis, in quo sacrificium veræ fidei per contritionem offerri debet: & tunc aurifrisium conceptum bonæ operationis significat: quo frontem nostram ornare debemus, vt cæteris luceamus. Quandoque altare significat Christum: & tunc per aurifrisium congruè ornamentum charitatis designatur. Sicut enim aurum præeminet omnibus metallis: sic & charitas cæteris virtutibus. xcvj. dist. duo. vnde Apostolus ad Corint. j. Maior horum est chari-
1. Cor. 9 tas. Florentem enim nostram sic aurifrisio charitatis debemus ornare: vt parati simus pro Christo animas ponere. Vexilla etiam super altare eriguntur: vt triumphus Christi iugiter in Ecclesia memoretur: per quem & nos de inimico triumphare speramus. † Codex etiam Euãgelicus su- 33
per illud adaptatur, eò quòd Euangelium, ab ipso scilicet Christo, sit editum: &

Digitized by Google

tum: & ipſe perhibeat teſtimonium, qui quare exterius ornetur dicetur in iij. parte ſub tit. de Lega. Indu. Denique vaſa & vtenſilia in domo Domini à Moſe & Salomone originē habuerunt: quæ in veteri Teſtamento plura & diuerſa fuerunt, prout in Exod legitur diuerſa habentia ſignificata:
34 de quibus hic breuitatis cauſa non agimus. † Sanè omnia quæ ad ornatum pertinent tempore Quadrageſimæ, remoueri vel contegi debent, quod fit ſecūdum aliquos in Dominica de paſſione: quia extunc diuinitas fuit abſconſa & velata in Chriſto: dimiſit enim ſe capi & flagellari, vt homo tanquam non habens in ſe virtutem diuinitatis. Vnde in Euangelio huius dici dicitur: Ieſus autem abſcōdit ſe & exiuit de tēplo: tunc ergo cooperiuntur Cruces, id eſt, virtus ſuæ diuinitatis. Alij hoc faciunt à prima Dominica Quadrageſimæ, quia extunc Eccleſia incipit de eius Paſſione agere. Vnde eo tempore Crux per Eccleſiam non niſi cooperta portari debet, & ſecundum morem quorundam locorum duo tantùm velamina ſeu cortinæ tunc retinentur: quorum vnum ponitur per circuitum chori, aliud ſuſpenditur inter altare & chorum, ne appareant quæ ſunt intra Sancta Sanctorum, quòd Sanctuarium & Crux tunc velantur, ſignificat literam legis, id eſt, eius carnalem obſeruantiam, ſiue quòd in veteri Teſtamento ante Chriſti paſſionem intelligentia ſacrarum ſcripturarum velata, operta & obſcura erat. Et qui tempore illo fuerunt, velamen, id eſt, obſcuram ſcientiam, ante oculos habuerunt: ſignificat etiam rumpheam illam, quæ fuit ante ianuam paradiſi: & quoniā huiuſmodi carnalis obſeruantia & obſcuritas & rumphea in Chriſti Paſſione ſublata ſunt, ideò cortinæ vel velamina huiuſmodi in Paraſceue remouentur. Sed & quia in veteri Teſtamento fuerunt animalia ruminantia & vngulas ſcindentia, vt boues arantes, id eſt, Scripturarum myſteria diſcernentes, & ſpiritualiter intelligentes, ideo in Quadrageſima poſt velum ingrediuntur Sacerdotes pauci: quibus datum eſt
35 noſſe myſterium regni Dei. † Circa hoc autem notandum eſt, quòd triplex genus veli ſuſpenditur in Eccleſia, videlicet, quod ſacra operit, quòd Sacrarium à clero diuidit, & quod clerum à populo ſecernit. Primum, eſt nota noſtræ legis. Secundum, nota noſtræ dignitatis: quia indigni ſumus, imò impotentes cœleſtia intueri. Tertium, eſt coërtio noſtræ voluptatis carnalis. Primum, videlicet cortinæ quæ ab vtroque altaris latere extenduntur, Sacerdote ſecretum intrante, prout in iiij. parte, ſub tit. de ſecreta, dicetur: ſignificatum eſt in hoc, quòd ſicut legitur Exod. xxxiiij. Moſes poſuit velamen ſuper faciem ſuam: quia filij Iſraël claritatem vultus eius ſuſtinere non poterant, & ſicut dicit Apoſtolus, hoc velamen adhuc hodie eſt ſuper corda Iudæorum. Secundum, videlicet cortina quæ in quadrageſima in officio miſſæ ante altare extenditur ſignificatum eſt in hoc, quod velum infra tabernaculum erat ſuſpenſum, quod diuidebat ſancta ſanctorum à ſanctis vt dicetur in proœmio quartæ partis: per quod arca populo velabatur, & erat miro opere contextum, & pulchra varietate diſtinctum:

Luc. 8

2. Cor. 3

quod

quod in passione Domini scissum est: & illius exemplo hodie cortinæ varia pulchritudine texuntur. De præmisso velo, & quales debent esse cortinæ habetur Exod. xxvj. & xxxvj. cap. Tertium inde tunc habuit originem, quia in primitiua ecclesia peribolus, id est, paries, qui circuit chorum non eleuabatur, nisi vsque ad appodiationem, quod adhuc in quibusdam ecclesiis obseruatur: quod ideò fiebat, vt populus videns clerum psallentem, inde bonum sumeret exemplum. Veruntamen hoc tempore quasi communiter suspenditur, siue interponitur velum aut murus inter clerum & populum, ne mutuo se conspicere possint: quasi ipso facto dicatur: Auerte † oculos tuos, ne videant va- 36
nitatem, &c. In parasceue verò omne tollitur velum: quia in passione Domini velum templi scissum est: & per eam reuelata est nobis regis spiritualis intelligentia, quæ anteà latebat, vt præmissum est, & aper-
Psal. 118 ta est Regni cœlestis ianua, & est data nobis fortitudo, vt vinci, nisi
Matt. 27 velimus, à carnali concupiscentia, nequeamus. Veruntamen velum, quod diuidit Sanctuarium à clero, retrahitur vel eleuatur in vespera cuiuslibet Sabbati quadragesimæ, quando officium diei dominicę inchoatur, vt clerus possit in Sanctuarium intueri, quia dominica recolit resurrectionem: Hoc †etiam ideo fit in sex diebus dominicis, quia 37
nulla fuit ætas, in qua non fuerit gaudium æternum. Gaudium quidem figuratum quod cœlo velatur, quod per velum illud significatur: inde est quod diebus dominicis non ieiunamus, & hoc propter gloriam dominicæ resurrectionis Nam prima dominica, significat gaudium, quod habuerunt primi parentes in paradiso ante peccatum. Secunda dominica figurat gaudium, quod pauci habuerunt in arca Noë aliis omnibus diluuio submersis. Tertia, quod habuerunt filij Israël, aliis sub Ioseph fame afflictis. Quarta, quod habuerũt sub Salomone, in pace viuentes. Quinta, quod habuerunt redeuntes de captiuitate Babylonis. Sexta, quod discipuli habuerunt à resurrectione vsque ad ascensionem: quando cum eis præsentialiter fuit sponsus. In
festiuitatibus † etiam nouem lectionum quadragesimæ velum ipsum 38
eleuatur vel retrahitur. Sed hoc non habetur de primaria institutione ecclesiæ, quia tunc nullum festum celebratur in quadragesima solenniter. Sed si aliquod festum occurrebat, quacunque die occurreret, in sabbato, & in dominica, de eo commemoratio fiebat, prout in canone Martini Papæ habetur xxiij. quæst. iij. non oportet. el j. & c. non licet. & in Bucardo libr. xiij. & hoc totum propter temporis illius tristitiam. Postea vsus in contrarium obtinuit, vt videlicet festum ix. lectionum in suo die solenniter celebretur, & nihilominus ieiunetur. † 39
Rursus cortinæ in festiuitatibus extenduntur in ecclesiis propter ornatũ, vt per visibiles ornatus ad inuisibiles moueamur: quæ sunt quandoque variis coloribus coloratæ, vt præmissum est vt ex diuersitate colorum ipsorum notetur, quod homo, qui est Dei templum, ornatus esse debet varietate seu diuersitate virtutum. Cortina alba, signat vitæ munditiam,

Digitized by Google

Ou ie ne sçay pas bien ce que ie dy, ou ie ne dy pas ce que ie sçay, ou ie ne sçay ny l'vn ny l'autre. Ie ne sçay pas bien ce que ie dy, car ie ne sçay pas bien ce que c'est que Ciel, ny Eves. Ie ne dy pas ce que ie sçay, car ie ne dy pas ce que ie sçay de Ciel, ny d'Eves. Ie ne sçay ny l'vn ny l'autre, car ie ne sçay pas ce que c'est que Ciel, ny Eves. Ie ne sçay pas ce que c'est que Ciel, car ie ne sçay pas ce que c'est que Ciel, ny Eves. Ie ne sçay pas ce que c'est que Eves, car ie ne sçay pas ce que c'est que Ciel, ny Eves. Ie ne sçay pas ce que c'est que Ciel, ny

vt per hoc populus ad ecclesiam trahatur & magis afficiatur.† Rursus 43
aiunt quidam, quod struthio tanquam auis obliuiosa derelinquit in
sabulo oua sua.demum quædam stella visa recordatur,& redit ad illa
aspectu suo fouens ea. oua ergo in ecclesiis suspenduntur ad notan-
dum, quod si homo propter peccatum à Deo derelictus sit, tandem
diuino lumine illustratus, recordatus delictorum suorum pœnituc-
rit,& ad ipsum redierit per aspectum lumine illius fouetur:per quem
etiam modo dicitur in Luc. quòd respexit Dominus Petrum postquá
Psalm.25 negauit Christum.I.distinct.fidelior.suspenduntur etiam,vt in illis v-
nusquisque contempletur quòd homo facile Deum obliuiscitur,nisi
per stellam, id est, Spiritus sancti gratiam influentem illustratur ad
eum redire per bona opera recordetur. † Sanè in primitiua Ecclesia 44
sacrificium fiebat in vasis ligneis,& vestibus communibus,tunc enim
erant lignei calices,& aurei sacerdotes:nunc verò econtrà est Sed Se-
uerinus Papa, instituit quòd in vitreis fieret: quia verò illa fragilia
erant,ideò Vrbanus Papa,& etiam concilium Remen.de consec.dist.
j.vt calix.& de celebr.miss.c.fina.statuit quòd in argenteis vel aureis
vasis sacrificetur,vel propter paupertatem in stanneis qui non erugi-
nantur: non tamen in ligneis, vel ex auricalco. Non ergo debet esse
de vitro propter periculum effusionis:non de ligno,quia cùm sit po-
rosum,& spongiosum corpus sanguinem absorberet:non de ære vel
auricalco, quoniam ob vini virtutem ærugitum vel vomitum prouo-
caret.† Et nota quòd calicis nomen à veteri & no.Testamento origi- 45
nem traxit.Hier.xij.Calix aureus Babylon inebrians omnem terram.
& Dauid.Calix in domo Domini vini meri plenus musto.& alibi:Ca-
licem salutaris accipiam,& nomen Domini inuocabo. Item in euan-
gelio:Potestis bibere calicem illum, quem ego bibiturus sum? Item,
Accipiens calicem gratias egit.Calix autem aureus significat thesau-
ros sapientiæ in Christo absconditos,argenteus,munditia culpæ,stá-
neus inuuit similitudinem culpæ & pœnæ.Stannum enim est medium
inter argentum & plumbũ,& caro Christi licet non fuerit plumbum,
id est peccatrix,fuit tamen carni similis peccatrici:& licet non fuerit
argentum,id est,passibilis propter suam culpam,fuit tamen passibilis
propter nostram culpam,quia languores nostros ipse tulit & do.n.ip-
se por.De calice & patena dicetur sub titu.de cõsec.& vnctionibus. † 46
Nempè si quis tenui religione tentus dicat quòd Dominus præcepit
Mosi vt cuncta vasa tabernaculi in omnes vsus & ceremonias ex ære
faceret,vt legitur Exod.xxvij.& xxviij c.quodque huiusmodi pretio-
sa vasa & ornamenta poterant venundari,& dari pauperibus, similis
est Iudæ, & mulieri vnguentariæ contrarius: hoc enim agimus, non
quòd Deo minus vilia ornamẽta delectent,quam aurea,sed quia cùm
homines id quod diligũt,Deo libenter offerunt:per diuinam latriam
suam vincunt auaritiam.Præterea hæc diuinæ pietatis officia morta-
lia sunt,& futuræ gloriæ significatiua. Vnde etiam in veteri lege ex
auro

Digitized by Google

6 *Prælatus iners & expers ſcientiæ, eſt quaſi campana ſine plectro.*
7 *Lignum, in quo pendent campanæ quid notet.*
8 *Funis à campana pendens, quid ſignificet.*
9 *Campanæ ad diuina officia, quoties interdiu pulſentur, & quoties noctu. num.* 10.
11 *Tintinabulorum genera ſex, quibus vtitur eccleſia.*
12 *Campanis quot diebus quadrageſimæ ſit otium.*
13 *Campanæ cur pulſentur, quoquam moriente. Et quare in ſupplicationibus num.* 14.
15 *Campanæ cur pulſentur concitata tempeſtate.*

De campanis. CAP. IIII.

CAmpanæ ſunt † vaſa ænea, in Nola ciuitate Campaniæ, primò 1
inuenta: maiora itaque vaſa Campanæ à Campania regione, minora verò Nolæ, à Nola ciuitate dicuntur. Pulſatur † autã & benedici- 2
tur campana, vt per illius tactum & ſonitum fideles inuicẽ inuitentur ad præmium, & creſcat in eis deuotio fidei: fruges, mentes & corpora credentium ſeruentur, procul pellantur hoſtiles exercitus, & omnes inſidiæ inimici, fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempeſtatum & fulgurum temperentur infeſtaque tonitrua, & ventorum flamina ſuſpendantur, ſpiritus procellarum & aëreæ poteſtates proſternantur, & vt hoc audientes confugiant ad ſanctæ matris eccleſiæ gremium, ante ſanctæ Crucis vexillum, cui flectitur omne genu, &c. ſicut hæc ſingula in benedictionibus campanæ habentur. Sciendum † 3
autem eſt, quòd campanæ quarum ſonoritate conuenit populus ad eccleſiam ad audiendum, & clerus ad annuntiandum mane miſericordiam Domini, & virtutem eius per noctem, extrà de hominibus Ioan. 1. diſtinct. ius militare. ſignificant tubas argenteas, quibus in veteri lege populus ad ſacrificandum accerſebatur, de quibus dicitur in vj. part. ſub Pentecoſt. quemadmodum enim vigiles in caſtris tubis, ſic & Eccleſiarum miniſtri campanarum ſonitu ſe excitant, vt contra inſidiantem diabolum pernoctent: ſigna igitur noſtra ænea ſonoriora ſunt tubis veteris legis, quia tunc notus erat Deus in Iudæa tantùm, nunc verò in omni terra. Sunt etiam durabiliora, ſignificant enim prædicationem noui Teſtamenti fore amplius duraturam tubis & ſacrificiis veteris legis, quia vſque ad mundi finem. Siquidem † campanæ prædicatores ſignificant qui fideles ad ſimili- 4
tudinem campanæ ad fidem vocare debent, quod ſignificatum eſt in eo quòd Dominus præcepit Moſi, vt faceret veſtem ſummo pontifici habentem lxxij. tintinnabula, quæ ſonarent cum Pontifex in ſancta ſanctorum ingrederetur. xliij. diſtinct. ſit rector. Ipſum ergo vas, os prædicatoris deſignat, iuxta illud Apoſtoli: Factus ſum velut æs ſonans, ſiue cymbalum tinniens. Duritia † met alli fortitudinem 5
deſignat in mente prædicatoris, vnde Dominus: Dedi frontem tuam duriorem

duriorem frontibus eorum : Plectrum seu ferrum quod interius ex vtraque parte feriens sonum reddit, doctoris linguam,quæ scientia
6 ornatur, & quæ vtrunq; testamentum resonare facit figurat.† Prę-latus ergo absq; scientia prędicationis,erit quasi campana sine plectro: iuxta illud Greg.Sacerdos si prædicationis est insçius , quã clamoris vocem daturus est,præco mutus,est etiam quasi canis mutus, latrare nõ valens.Ipsa verò percussio denotat quòd prædicator primùm debet per correctionẽ in se vitia ferire,& postmodum ad aliena exprobranda accedere,ne contra doctrinã Apo. aliis prædicans ipse reprobus inueniatur.iij.q.vij.quod testatur Psa.Peccatori autẽ dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentũ meum per os tuum:Sanè namque actionis exemplo plerũq; accendit , quos eruditione sermonis mouere nequit.vij.quæst.j §.quod verò.Vinculũ verò quo plectrum vasi coniungitur seu ligatur,est moderatio,qua lingua temperatur,qui ad tractum cordis , id est , authoritate scripturæ
7 linguam mouet prædicatoris : Lignum † in quo campana pendet,lignum dominicæ crucis significat , quòd ideò quãdoque à superioribus cõtinetur,quia Crux ab antiquis Patribus nuntiatur. Instrumẽta quibus ipsum lignum alligatum seu affixum est,oracula sunt Prophetarum.Ligatura verò ferrea,qua campana ligno coniungitur , charitatẽ denotat,per quam prædicator indissolubiliter cruci affixus gloriatur dicens,Mihi absit gloriari,nisi in cruce Domini no. Cauilla ligno affixa,qua mediãte campana pulsatur , rectã prædicatoris mentem significat:quæ diuinis mandatis inhærens, illa fidelium auribus
8 per frequẽtem pulsationem inculcat. † Funis autem ab illa pendens, qua cãpana pulsatur,est humilitas seu vita prædicatoris:funis etiam ipse vitæ nostrę mensuram ostendit.Ad hæc, cùm funis initiũ habeat à ligno,in quo cãpana pendet , per quod crux dominica intelligitur, rectè sacrã Scripturam à ligno sanctæ crucis descendẽtem , designat: sicut etiam funis ex tribus est funiculis : ita & Scriptura ex trinitate consistit,scilicet ex historia, ex allegoria & ex moralitate:funis ergo descendens à ligno in manu sacerdotis,est Scriptura à mysterio Crucis descendẽs in ore prædicatoris. Rursus ideò funis , vsq; ad manus quibus continetur , extenditur, quia Scriptura vsq; ad opera transire debet.Funis quoque eleuatio & depressio in pulsando,denotat quod sacra Scriptura aliquãdo loquitur de altis,aliquando de inferioribus seu quod prædicator aliquãdo propter aliquos alta dicit.viij.quęst.j. oportet.xliiij.distinctio.§.fin.quandoque propter alios cõdescendit, iuxta illud Apostoli:siue extendimus propter Deum , siue condescẽdimus propter vos. Adhæc sacerdos deorsum funẽ trahit, dũ ad actiuam vitam à contemplatione descendit: ipse verò sursum trahitur, dum Scriptura docente in contẽplatione erigitur. Deorsum etiã trahit,dum Scripturam ad literã,quæ occidit, intelligitur:sursum trahitur,dum spiritualiter eam exponit. Rursus secundum Gregor. deor-

sum trahitur,& sursum trahitur,dum in ea se metitur, quãtum videlicet in imis iaceat, & quantũ ad bona faciẽda proficiat. Sed & quãdo ex tractu funis campana resonat, populus ad expositionem sacræ Scripturæ adunatur,prædicator auditur,& populus in vnitate fidei & charitatis vnitur.Sacerdos itaque, qui se recognoscit prædicationis debitorem,non se subtrahat à mouendis signis,quoniam & filij Aaron clangebant tubis. Funem ergo mouet, qui fratres aut populum ex officio conuocat. Anulus in fune chordæ per quem in plerisque locis chorda trahitur, est corona præmij seu perseuerantia in finem, vel est ipsa diuina Scriptura. Porro Sauinianus Papa statuit vt horæ diei,per Ecclesias pulsentur.Et†nota,quòd ad diuina officia per duo- 9
decim diei horas campanæ communiter duodecies pulsantur, videlicet in prima hora semel, & in vltima similiter semel, quia ab vno Deo omnia, & idem vnus erit omnia in omnibus. In tertia, pulsatur ter pro secunda,tertia,quarta horis quæ sub illis cantantur.Similiter & vj. ter pro tribus, videlicet pro v. vi. vij. horis. Similiter in ix.ter pro tribus.Ad vesperas verò,quæ est ix.hora, non solùm semel sed multipliciter: quia in tempore gratiæ multiplicata est prædicatio Apostolorum. Item in nocte ad matutinum sæpè, quia sæpè exclamandum est:Exurge qui dormis,& exurge à mortuis. † Commu- 10
niter tamen ter pulsatur in nocturnis.Primò,cum squilla, quæ significat Paulum acutè prædicantem.Secunda pulsatio, significat Barnabam sibi associatũ.Tertia innuit,quod Iudæis repellentibus verbum Dei,Apostoli conuerterunt se ad Gentes,quas in fide Trinitatis quatuor Euangeliorum imbuerunt disciplinis: vnde & quidam quater
pulsant.†Et not.sex esse genera tintinnabulorum,quibus in Ecclesia 11
pulsatur,scilicet squilla,cymbalum, nola, nolula seu dupla campana, & signum squilla pulsatur in triclinio, id est in refectorio. Cymbalũ in claustro.Nola in choro.Nolula seu dupla campana, in horologio. Campana in campanali. Signum in turri. Quodlibet tamen horum potest generaliter tintinnabulũ nuncupari. Variis ergo designantur vocabulis, quia prædicatores per illa designati ad multa necessarij
sunt.† Sanè in tota septuagesima sub qua quadragesima continetur 12
in diebus profestis non debet compulsari,nec depulsari, sed simpulsari,id est simpliciter pulsari ad horas diei vel matutinas. In Ecclesiis tamen bene ordinatis bis pulsatur ad primam:primò ad inuocandũ, secundò ad inchoandum:in tertia ter, secũdùm numerum horarum quæ sub illo pulsantur,vt prædimissum est:vna ad inuocandum,alia ad congregandum,tertia ad inchoandum.Similiter fit in vj. & ix. & eædem campanæ,& eodem ordine pulsantur ad matutinas simpliciter. Ad missam verò & ad vesperas,duabus duntaxat campanis pulsatur In minoribus verò Ecclesiis simpliciter tantùm pulsandum est,iuxta præmissa.& hoc in feriis. In dominicis verò & in solennibus diebus, prout in aliis temporibus compulsatur.Quia enim prędicatores,qui

per

per diametrum Basis, & ad angulos rectos ipsi AB, ducatur CD, quæ
erit Axis Cylindri. Deinde ducatur EF, quæ sit ipsi AB, æqualis, &
parallela, & ducatur FG, quæ sit ipsi CD, æqualis, & parallela, & ducatur
GE, quæ erit ipsi AB, æqualis, & parallela, & ducatur EC, & CF, & GD,
& DF. Figura igitur ABCDEFG, erit Cylindrus, cujus Axis CD, Basis
autem ABC, & EFG, & Latus ACFE, & BDGE, & ADGF. Quod
autem Cylindrus ABCDEFG, sit Cylindrus, cujus Axis CD, Basis autem
ABC, & EFG, & Latus ACFE, & BDGE, & ADGF, sic ostendemus.
Quoniam enim AB, ipsi EF, æqualis, & parallela, & CD, ipsi GF, æqualis,
& parallela, & AB, CD, ipsis EF, GF, ad rectos angulos, & ad eandem
partem ducuntur, & ad eandem partem ducuntur, & ad eandem partem
ducuntur, & ad eandem partem ducuntur, & ad eandem partem ducuntur, & ad eandem partem

12 *Sepeliri non debent omnes intra ecclesiam, & quinam.*
13 *Sepeliendi antiquitus mos, & inde hodiernus.*
14 *Sepelire qui debeant in cœmeterio.*
15 *Mulier moriens in partu, an sit in Ecclesia sepelienda. Quid de partu. num. 16.*
17 *Vir & uxor an eodem sepulchro sint condendi.*

De cœmeterio, & aliis locis sacris, & religiosis.

CAPVT V.

NVnc de cœmeterio & aliis locis sacris ac religiosis dicamus. Sanè venerabilium locorum alia sunt humanæ necessitati deputata, alia orationi dedicata. † Loca humanę necessitati deputata sunt 1
zenodochium, zenostorium, quod idem est, vasechonium, ierontochonium, orphanotrophium, & belphotrophium. Sancti etenim patres & religiosi principes huiusmodi instituerunt loca, in quibus pauperes, peregrini, senes, orphani, & infantes, eremitæ, infirmi, imbecilles, & laucij reciperentur & fouerentur. Et not. quod γέρων Græcè, dicitur senex Latinè. Locorum autem orationi dicatorum alia sunt sacra, alia sunt sancta, alia religiosa. Sacra † sunt quæ per ma- 2
nus Pontificum ritè dedicata & Deo sanctificata sunt, quæ variis nominibus appellantur, prout sub titu. de Ecclesia præmissum est. Sancta sunt loca immunitatis siue priuilegia seruitoribus & ministris Ecclesiarum deputata, de quibus videlicet sub interminatione certæ pœnæ, vel à iure, vel per speciale priuilegium interdicitur, ne quis illa violare præsumat, sicut sunt atria Ecclesiarum. xxxvij. q. iiij. si quis in atrio. & in quibusdam locis claustra, intra quæ sunt domus canonicorũ, in quibus reis cuiuscunq; sceleris cõfugientibus si se ibi receperint securitas præstatur, & secundum statuta regalia. institut. de rerum diuisione. §. sanctæ portæ. & theatra ciuitatũ. Religiosa † sunt, 3
vbi cadauer hominis integrum, vel etiam caput tantùm sepelitur, quia nemo potest duas sepulturas habere. Corpus verò vel aliquod aliud membrum absque capite sepultum, non facit locum religiosum. ff. de religio. & sum. fu. cùm in diuersis. Sed & secundùm legalia instituta cadauer Iudæi, vel Gentilis, vel infantis nondum baptizati, locum in quo sepultum est, facit religiosum: secundum religionem tamẽ Christianam & canonicam doctrinam, solùm Christiani cadauer locum facit religiosum. Et not. quòd quicquid est sacrum, est religiosum, & non econtrà. Cæterùm locus iste, locus religiosus diuersimodè appellatur, videlicet cœmeterium, polyandrium, siue andropolis, quod idem est. Item sepulchrũ Mausoleum, quod etiam idem est, dormitorium, tumulus, monumentum, ergastulum, sarcophagus, p; ramis, bustum, vrna, & spelunca. † Cœmeterium dicitur, à 4
cimen,

Digitized by Googl

cimen,quod est dulce,& sterion, quod est statio:ibi enim dulciter defunctorum ossa quiescunt, & Saluatoris aduentum expectant. Vel quia ibi sunt cimices,id est,vermes vltra modum fœtentes. * πολυάνδριον † dicitur,quasi pollutum antrum, propter cadauera hominũ ibi sepultorum. Vel πολυανδρίον interpretatur multitudo virorum, πολυ quod est pluralitas,& ἀνδρες,quod est viri : & secundùm hoc propriè dicitur cœmeterium propter multitudinem hominũ ibi sepultorum.

6 Similiter, & andropolis. quod idem est. † Sepulchrum dicitur, quasi sine pulsu, quia qui ibi sepelitur, pulsu caret,vel est locus, vbi ossa

7 conduntur. Mausoleum, dictum † est à quodam, qui dictus est Mausolus,qui fuit diues & potens, & ab Artemesia eius vxore valde dilectus:adeò quòd eo defuncto ipsa glorioſum cõstruxit ei sepulchrum, quod vocauit Mausoleum, à nomine viri sui. Et inde igitur mos inoleuit, vt cuælibet pretiosa sepultura, Mausoleum nuncuparetur.

8 xcvj.distinct.bene quidem. prope princip. † Dormitorium, dicitur à dormiendo, quia ibi corpora sanctorum quiescunt, qui in Domino moriuntur. Tumulus dicitur, quasi tumens tellus : quoniam homine in terra sepulto, terra aliquantulum eleuatur. Monumentum dicitur, quia mouet mentem cuiuslibet inspicientis,vt recordetur, quòd cinis est,& in cinerem reuertetur. Ergastulum dicitur ab ἔργον, quod est fructus, rus : vel ab ἐργασία, quod est opificium, opera, labor, lucrum, & sterion, quod est statio, ibi enim requiescunt corpora eorum, qui in Domino moriuntur : vnde Beati mortui qui in Domino moriuntur : amodo iam dicit illis spiritus, &c. † Σαρκοφάγος, dicitur à

9 σάρξ,σαρκὸς,quod est caro,& φάγειν,quod est comedere : quia ibi caro comeditur,id est consumitur. Pyramis dicitur à πῦρ, quod est, ignis: quia corpora igne cremata & incinerata ibi recondebantur, vel quia sicut ignis à lato incipit,& tendit in acutum, sic & pyramis, & est genus altissimæ sepulturæ : tale est Romæ, in quo fuerunt cineres Iulij Cæsaris collocati. Et corrupto vocabulo vulgariter vocatur acus sanc-

* cti Petri, * quæ tamen Iulia dici deberet. Similem pyramidem fieri fecit Cæsar iuxta Turonum prope ripam Ligeris,& reclusit ibi cineres

10 cuiusdam militis amici sui interfecti. Bustum † verò, à nomine contenti,nomen traxit, continentis locus,videlicet in quo busta siue humana corpora sepeliebantur. Vrna dicta est eo, quòd antiquitùs moris fuit humana corpora Rogo comburere, & cineres in terreis vrnis collocatos seruare. Spelunca quandoque dicitur duplex,vt iam dicetur. † Cœmeterium initium habuisse dicitur ab Abraham, qui emit

11 agrum ab Ebron, in quo erat duplex spelunca,vbi ipse sepultus est & Sarra, & Isaac, & Iacob, & Adam, & Eua : propterea enim emit vt sibi & suis sepultura esset. Duplex spelunca ideò ibi erat, quoniam duo ibi sepeliebantur contigue : scilicet vir & vxor,vel in vna viri, & in altera mulieres : vel vnicuique illic sepeliendo duplex spelunca in modum cathedræ fiebat: vnde dicit Hier.quòd tres patriarchæ sepulti

sunt in ciuitate Ebron in spelunca duplici, cum tribus vxoribus suis. Sepeliebantur autem quasi sedentes : & superior pars spelunce , quæ truncum capiebat à natibus suprà dicebatur vna spelunca : pars verò inferior,quæ capiebat pedes,crura, & femora,dicebatur alia spelunca. † Sanè non debent passim omnes intra Ecclesiam sepeliri:videtur 12
enim quòd locus sepulturæ non prosit. extrà de sepulturis sacris. Lucifer namque de cœlo fuit prostratus , & Adam de paradiso eiectus, & quæ loca his meliora sunt. Item Ioab in tabernaculo interfectus est, & Iob in sterquilinio triumphauit. Imo obesse videtur si quis indignus peccator in Ecclesia sepeliatur.xiij.quęst. cùm gratia. Legitur enim in dialogo beati Gregorij, libro quarto.cap.lvj. quòd cùm quidam flagitiosus in Ecclesia beati Faustini Brixiensis sepultus fuisset, eadem nocte beatus Faustinus apparuit custodi eiusdem Ecclesiæ dicens : Dic episcopo, vt proiiciat hinc carnes fœtentes , quas hîc posuit,alioquin ipso die triginta morientur. Custos verò timuit hæc dicere Episcopo & Episc. die tricesimo subitò mortuus est. Legitur etiã ibidem. c.lvij. de quodam alio qui sepultus fuit in Ecclesia , quòd cadauer eius posteà inuẽtum fuit extra Ecclesiam,& linteamina remanserunt in loco suo. & August. inquit.xij. q.ij.& ca.seq. Quos peccata grauiora deprimunt , si in locis sacris sepelire se faciunt restat vt de sua præsumptione iudicẽtur:quia eos sacra loca non liberant,sed culpa temeritatis accusat. Nullũ ergo corpus debet in Ecclesia aut prope altare, vbi corpus Domini & sanguis conficitur, sepeliri, nisi corpora sanctorum patrum,qui dicuntur patroni : id est defensores , qui meritis suis totam defendunt patriam , & Episcopi , Abbates , & digni presbyteri & laici summæ sanctitatis.xiij.q.ij.præcipiendum & c.nullus.sed cuncti debent circa Ecclesiam sepeliri,putà in atrio,aut in porticu,aut exedris,siue voltis Ecclesiæ exterius adhærẽtibus, aut in cœmeterio:vt in c. præcipimus & in eo c. non æstimemus. Dicunt enim quidam, quòd locus triginta pedum circa Ecclesiã debet ad hoc consecrari:alij verò solùm circuitionem quam facit Episcopus dedicans Ecclesiam,ad hoc sufficere dicunt. Augustinus dicit in libro de Cura pro mortuis agenda , in fine, quòd sepelire apud martyrum memorias, in hoc defuncto prodest , vt commendans eum etiam in martyrum patrocinio affectus pro illo supplicationis augeatur. † Antiqui- 13
tùs solebant homines in propriis domibus sepeliri, sed propter cadauerum fœtorem statutũ fuit,vt extra ciuitatem sepelirentur:& quendam locum communem sanctificatum ad hoc deputabant. Nobiles verò sepeliebantur super montes,& in medio mõtium,& in radicibus eorum,& in propriis. Cæterùm si quis in obsidione interficiatur , nec possit cœmeterium haberi,sepeliatur in loco,vbi potest.Si verò negotiator vel peregrinus moriatur in æquore, & fuerit terra vicina sepeliatur ibi:quòd si portus remotus sit, in aliqua insula propinqua sepeliatur.Si autem terram non videant , fiat ei domuncula de lignis , si

haberi

Digitized by Google

14 haberi possunt & proiiciatur in mare. † In cœmeterio autem Christianorum, nonnisi Christianus baptizatus sepeliri debet. de hoc in c. ex parte. de sepul. nec tamen omnis, quoniam nullus ex maleficio interfectus, si maleficium sit mortale peccatum, vt si sit interfectus in adulterio vel latrocinio, vel in ludis Gentilium, extrà de tornea. cap. & nullus. & laici summæ sanctitatis. xiij. q. ij. Et ideò vbi quis inuenitur mortuus, ibi sepeliatur propter dubium causæ mortis eius. Si verò quis subitò moriatur in ludis consuetis, vt in ludo pilæ, sepeliri potest in cœmeterio, quia nemini nocere intendebat. Sed quia mundialibus occupabatur, aiunt quidam tàm sepeliri debet sine Psalmis, & sine cæteris mortuorum exequiis. Sed & si quis impetens alium in rixa vel tumultu, impœnitens moriatur, nec sacerdotem petiit, non debet sepeliri in cœmeterio, vt quidam dicunt, sicut nec is qui manu propria mortem sibi conscinit. xxiij q. v. si non licet. & ca. cùm homo. de pœ. dist. iij. Iudas. secùs si vim adtutelam sui, vel suorum repellebat, & aliàs in pœnitentia remanebat. Si verò non propter aliquam manifestam causam, sed solo Dei iudicio quis subitò moritur, potest in cœmeterio sepeliri. Iustus enim in qualicũque hora moritur, saluatur, præsertim si dabat operam alicui rei licitæ. Defensori iustitiæ, & pugnanti in prælio iusto occisis, cœmeterium, & officium liberè conceduntur: interfecti tamen in Ecclesia non portentur, ne pauimentum sanguine polluatur. Sed si aliquis rediens de lupanari vel de aliquo loco, vbi fornicatus sit, in via occidatur, vel aliquo casu consistens moriatur, non sepeliatur in communi cœmeterio & hoc si legitimè probari potest eum fornicatum fuisse, nec constat eum postea confessum, vel contritum fuisse de
15 pœn. dist. v. c. j. aliôquin sepeliri debet. Rursus † mulier moriens in partu, non debet in Ecclesia poni, vt quidam dicunt, ne pauimentum Ecclesiæ sanguine polluatur, sed extra Ecclesiam ei dicatur obsequium, & in cœmeterio sepeliatur: quod non placet, aliôquin pœna sibi verteretur in culpã. v. dist. baptizari. Vnde licitè in Ecclesiam feratur, ita tamen quod Ecclesia à maculis corporis ne polluatur, diligenter caueatur.
16 † Partus tamen de ventre ipsius extractus mortuus, & non baptizatus extra cœmeterium sepeliatur. Sunt tamen quidam, qui dicunt, quod partus viscerum esse censetur de consecr. dist. iiij. si quicquid. Sanè † vir & vxor in eodem sepulchro ponẽdi sunt. xiij. q. ij.
17 vnaquæq;. extrà de sepul. de vxore, exemplo Abrahæ & Sarræ, vbi specialem nõ elegerint sepulturam: vnde & Tobias præcepit filio, vt cùm mater ipsius compleuisset dies suos, locaret eam in eodem sepulchro cum eod. xiij. q. ij. Ebron. Item quilibet in sepulchro parentum tumulandus est, nisi ex deuotione alibi elegerit sepeliri. ead. q. soror. xiij. q. ij. c. si. Cæterùm in concilio Magun. de consecr. dist. vlt c. fin. Statutum est, quòd suspensi, qui pro suis peccatis pœnam extremam persoluunt, ex quo confessi sunt vel confiteri desiderauerũt, & communicauerunt, in cœmeteriis sepeliri possunt, & oblationes & missæ fieri pro eis.

pro eis dist.vlti.c.fi.Qualiter humanum corpus sepeliendum sit,dicetur in vij.parte, sub tit.de offic.mortuorum.

ANNOTATIO.

* Fœtentes.) Verbi etymologiam vnde duxerit Author, non satis cõstat.Sed fortè id criminis irrepsit Typographi aut insciti a,aut certè negligentia.Κοιμητήριον enim ductũ est à κοιμάω,quod Latinè sonat sopio,dormio,obdormio.Inde etiam κοίμησις dormitio, & κοιμητήριον dormitoriũ. Athenæus enim scribit domum in quà hospites dormiebant, hoc nomine appellatam. Non absurdè igitur locum sepulturæ destinatum, Cœmeterium appellamus: ibi enim mortui dormire dicuntur.Religiosum illum locum Veteres dicebant. N. Doard.

ANNOTATIO.

* Petri.) Vide num potiùs arcula, in qua corpus conditur: Græcis σαρκόφαγος, quasi carnem vorans. Vnde Serapim dictum putat Varro ex sententia Augustde Ciui.Dei, lib. 18. cap.5. qui cùm Rex esset Argiuorum,Apis dictus est.Nauibus enim is transuectus in Aegyptum, cùm ibi mortuus fuisset, factus est omnium maximus Aegyptiorum Deus, non quidem in vita, sed post mortem: quia non viuum, sed mortuum demum ipsum venerari cœperunt. Inde Serapis appellatus est,ab arca videlicet,in qua positus & sepultus. Est enim σορὸς,μνῆμα, τάφος,monumentum, arca, loculus, conditorium, quasi soroſapis, vel Sorapis, deinde vna litera, vt ferè fit, mutata, Serapis. Sarcophagus itaque dicitur,quasi carnem consumens:alias τάφος appellatur. Quod item prætexuit de pyramide, potiùs pyra legendum: ἀπὸ τῶ πύρος, hoc est igne. N. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesiæ dedicatio,vnde initium duxerit.*
2 *Ecclesias & altaria solus Pontifex potest dedicare.*
3 *Ecclesia non debet dedicari,nisi dotata priùs,idque ex iustè acquisitis: & quæ impediant eius dedicationem.4.*
5 *Ecclesia consecratur, quinque de causis.*
6 *Ecclesiæ consecrandæ forma,& quid eorum quodque signet.num. 12.13.15.18.19.20.25.26.*
7 *Anima,templum Dei.*
8 *Ecclesiæ consecratio,duo efficit.*
9 *Aqua lustralis,qua Ecclesia consecratur, qua & quanta sit vis,& quæ eius significatio.*
10 *Sal cur misceatur aquæ lustrali,& quid notet.*
11 *Aspersio trina aquæ lustralis, in Ecclesiæ consecratione, quid notet, & quorsum fiat.*
14 *Episcopi trina percussio ad ianuam Ecclesiæ,in eius consecratione,quid notet.& num.16.*

21 *Alphæ*

Digitized by Google

21 *Alphabetum baculo pastorali scriptum in modum Crucis, tria no. & num.22.23.24.*
27 *Cruces in Ecclesia duodecim depicta, quid signent. & num.29.*
28 *Vexilla, sunt ditionis & potestatis signa.*
30 *Ecclesia dicitur consecrari in sanguine alicuius.*
31 *Ecclesia semel consecrata, an debeat vel possit iterum consecrari. & num.36.*
32 *Altare semel consecratum, an iterum sit consecrandum, & quo casu. & num.34.*
33 *Altari maiore consecrato, an alia inferiora censeantur consecrata.*
35 *Calix consecratus si deauretur, an sit consecrandus iterum.*
37 *Homo, templum spirituale, interdum polluitur.*
38 *Ecclesia, materiale templum, si polluta, reconcilianda est, & quomodo.*
39 *Ecclesia reconcilianda est, propter adulterium in ea commissum, aut alium congressum, aliàs etiam licitum.*
40 *Ecclesia reconcilianda est, propter homicidium in ea patratum, ac etiam sanguinis effusionem violentam.*
41 *Ecclesia an sit reconcilianda, propter furtum in ea admissum, aut rapinam, vel quid simile.*
42 *Ecclesia, qua habet sepultum infidelem, vel publicè excommunicatum, reconcilianda est.*
43 *Scandalum, quid.*
44 *Reconciliatio fit etiam, ad exemplum & terrorem inducendum.*
45 *Cœmeterium, quibus casibus sit reconciliandum.*
46 *Cœmeterij vel Ecclesiæ parte vna violata, an omne censeatur violatum: & sic in qualibet parte reconciliationem desiderare.*

De Ecclesiæ dedicatione. CAP. VI.

QVia de Ecclesia & altari, in superioribus mentio facta est, consequens est, vt aliqua de illorum dedicatione subiiciamus, dicendes primò, vnde consecratio Ecclesiæ ortum habuit. Secundò, per quos. Tertiò, quare. Quartò, qualiter Ecclesia dedicetur, & quid significet tam ipsa dedicatio, quàm singula, quæ in ea aguntur: de officio verò festi dedicationis Ecclesiæ, in vij. parte dicetur. Primò igitur † dicendum est, vnde dedicatio Ecclesiæ initium habuit. Super quo no. quòd Moses Domino præcipiente fecit templum & sacrauit illud cum mensa & altari eius, & æreis vasis, & vtensilibus ad diuinum cultum explendum: & non solùm diuinis precibus ea sacrauit, verumetiam sancti olei vnctione Domino iubente liniuit. de consecr. distinct. j. §. j. Legitur enim Dominum præcepisse ipsi Mosi, vt chrisma conficeret, quo vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam testamenti. Salomon quoque, filius Dauid, iubente Domino perfecit templum cum altari, & reliqua ad diuinum cultum peragendum consecrauit, sicut in libr. Regr. habetur. iij. Reg. cap. vj. Nabuchodonosor etiam Rex

vocauit

Digitized by Google

vocauit omnes ſatrapas optimates, & tyrannos ad dedicationem ſtatuæ aureæ quam fecerat. Iudæi ergo ſicut legitur in Bucardo in liij. cap.j.Iudæi.loca in quibus Domino ſacrificabant,diuinis habebant ſupplicationibus conſecrata, nec in aliis, quam Deo dedicatis locis munera Domino offerebant. Si igitur illi, qui vmbræ legis deſeruiebant, hoc faciebant, quantò magis nos quibus veritas patefacta eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum data eſt, templa Domino ædificare, & prout melius poſſumus ornare, atque ea diuinis precibus & ſanctis vnctionibus cum altaribus, & vaſis, veſtibus quoque, & reliquis ad diuinum cultum implendum vtenſilibus, deuote & ſolemniter ex inſtitutione Fœlicis * Papæ iij. ſacrare debemus? Rurſum cum in Syria * inciuitate Baruth, Iudæi quandam imaginem crucifixi pedibus conculcarent, & latus eius perforarent, mox inde ſanguis & aqua exiuit. Iudæi autem hoc viſo, mirati ſunt, & infirmi eorum hoc ſanguine delíniti, ab omnibus infirmitatibus ſuis liberati ſunt, propter quod omnes Chriſti fide ſuſcepta baptizati ſunt, & Synagogas eorum in Eccleſias conſecrauerunt. Et inde mox inoleuit, vt eccleſię conſecrentur, cum prius tantùm altaria conſecrarentur, propter hoc etiam miraculum ordinauit Eccleſia fieri memoriam dominicæ paſſionis. v. Calend. Decembris, & eadem ratione conſecrata eſt Eccleſia in honorem Saluatoris, vbi quædam ampulla, cum illo ſanguine reſeruatur, & ſolemne feſtum tunc agitur. † Secundò notandum quod ſolus Pontifex poteſt 2
Eccleſias & altaria dedicare. xxvj.q.v.miniſtrare. de conſecr.diſtinct.j. nemo.extra de conſecr.Eccleſ.quòd in dubiis.quoniam gerit imaginem & figuram ſummi Pontificis Chriſti ſpiritualiter dedicantis, ſine quo nihil poſſumus in Eccleſia ſtabilire. Vnde ipſe ait: Sine me nihil poteſtis facere.& Pſal. Niſi Dominus ædificauerit domum. vnde concilium Carthag. cxvj. q. vj. cap.iij.prohibet hoc facere ſacerdotem, nec poteſt hoc alicui inferioris ordinis demandari. extra eo. aqua. Sane Eccleſiæ † 3
ſacri edocent Canones de conſecr.diſt.j.nemo, extra de conſecr.Eccleſ. vel alta. cum ſimil. dedicanda non eſt, niſi prius dotata ſit, & ex licite acquiſitis. j. q. j. non eſt putanda. Legitur enim, quòd dum quidam Epiſcopus Eccleſiam de vſuris & rapinis conſtructam, conſecraret, vidit poſt altare Diabolum ſtantem in cathedra, in habitu pontificali, qui dixit epiſcopo, Ceſſa Eccleſiam conſecrare. ad meam enim iuriſdictionem pertinet, cum ſit ex vſuris & rapinis facta. Epiſcopo vero & clero territis, & inde fugientibus Diabolus continuo ipſam Eccleſiam cum grandi ſtrepitu deſtruxit.† Rurſus eccleſia, quæ pro quæ- 4
ſtu cupiditatis conſtructa eſt, ead. diſtin. ſi quis baſilicam. conſecranda non eſt, & cui dos ſufficiens aſſignata non eſt, extra eo. ſicut & in qua Paganus vel infidelis ſepultus eſt. ead.diſtinct.Eccleſia.j.& ij.donec inde fuerit eiectus,& eccleſia, abraſis prius parietibus,vel tignis reconciliata.Idem etiam eſt de excommunicato. extra de ſepul.ſacris. Si vero mulier prægnans illic ſepulta ſit ea non eiecta poterit conſecrari

licet

Digitized by Google

licet partus baptizatus non sit. ff. de vent. inspic. §. j. ff. de stat. homi. qui in vtero. de consecr. d. st. iiij. si ad matris, &c. seq. Quanquam quidam aliter scripserint sapientes, potest etiam consecrari diebus Dominicis & priuatis extra eod. ca. ij & plures Episcopi, & plura altaria possunt simul ab eodem in vna Ecclesia consecrari extra eod. cum suis. Tertiò
5 dicendum † est quare ecclesia dedicatur. & quidem propter v. causas. Primò, vt Diabolus & eius potestas inde penitùs expellatur, vnde refert Gregor. in Dialog. libr. iij. cap. xxj. quòd cùm quædam ecclesia Arrianorum fidelibus reddita consecraretur, & reliquiæ sancti Sebastiani & beatæ Agathæ illuc delatæ fuissent, populus ibi congregatus porcum repentè inter pedes huc illuc discurrere senserunt, qui fores ecclesiæ reperens à nullo videri potuit, omnésque in admiratione commouit. Quod idcirco Dominus ostendit, vt cunctis patefieret, quòd de loco eodem immundus habitator exiret. Sequenti autem nocte magnus in eiusdem ecclesiæ tectis strepitus factus est, ac si in eis aliquis errando discurreret. Secunda verò nocte, grauior sonus increpuit. Tertia quoque nocte, tantus strepitus insonuit, ac si omnis illa ecclesia fundamentis fuisset euersa: statimque recessit, nec vlterius apud illam antiqui hostis inquietudo apparuit. Secundò, vt ad eam confugientes, saluentur, prout legitur in Canone Greg. xxiij. quæst. v. reus. Et ob hoc Ioab in tabernaculum fugit, & altaris cornua apprehendit. Tertiò, vt ibi orationes exaudiantur. Vnde in oratione ad missam dicitur. Concede, vt omnes, qui huc deprecaturi conueniunt, ex quacunque tribulatione, consolationis tuæ beneficia consequantur. Sic etiam orauit Salomon in templi dedicatione, prout legitur iij. Regum. viij. ca. Quartò vt ibi Deo laudes soluantur, prout sub tit. de ecclesia dictum est. Quintò, vt ibi sacramenta ecclesiastica ministrentur. Vnde ipsa ecclesia dicitur tabernaculum, quasi taberna Dei, in qua sacramenta diuina con-
6 tinentur & ministrantur. † Quartò, dicendum est qualiter ecclesia consecratur. Et quidem omnibus de ecclesia electis, solo Diacono ibi remanente recluso, Episcopus cum clero ante fores ecclesiæ aquam non sine sale benedicit: interim intrinsecus ardent duodecim luminaria ante duodecim cruces in ecclesiæ parietibus depictas. Postmodum verò clero & populo insequente circumeundo ecclesiam exterius cum fasciculo hysopi parietes cum aqua benedicta aspergit, & qualibet vice ad ianuam ecclesiæ veniens percutit superliminare cum baculo pastorali, dicens: Attollite portas principes vestras, &c. Diaconus deintùs respondet: Quis est iste rex gloriæ? Cui pontifex: Dominus fortis, &c. Tertia verò vice, reserato ostio, ingreditur pontifex ecclesiam, cum paucis ex ministris, clero & populo foris manente, dicens: Pax huic domui, & dicit litanias. Deinde in pauimento ecclesiæ fiat crux de cinere & sabulo, vbi literis Græcis & Latinis totum describitur alphabetum. Et iterum aliam aquam sanctificat cum sale, & cinere, & vino, & altare consecrat. Deinde duodecim cruces in parietibus depictas chrismate

chriſmate inungit. † Sanè quæcunque hîc viſibiliter fiunt, Deus per 7
inuiſibilem virtutem in anima operatur, quæ veri Dei templum eſt, vbi fides facit fundamentum, ſpes eligit, charitas conſumat, ipſa enim eccleſia catholica ex viuis multis lapidibus adunata, Dei templum eſt: quia multa templa, vnum templum, quorum vnus eſt verus Deus & vna fides. Domus igitur dedicanda, eſt anima ſanctificanda. † Et eſt 8
notandum, quòd conſecratio duo efficit, nam ipſam eccleſiam materialem Deo appropriat, & noſtram, ſcilicet tam Eccleſiæ, quàm fidelis animæ deſponſationem inſinuat. Domus namque non conſecrata, eſt ſicut puella viro alicui deſtinata, non tamen dotata, nec matrimoniali commercio in vnione carnis vnita. Sed in conſecratione dotatur, & tranſit in propriam Ieſu Chriſti ſponſam, quam ſacrilegium eſt per adulterium vlterius violari. Deſinit enim lupanar eſſe dæmonum: vt patet in conſecratione illius templi, quod anteà *ϖαvδoκεῖον* vocabatur. * *
Primo itaque † dicendum eſt de aquæ benedictione, ſuper quo dicit 9
Dominus: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto non intrabit in regnum cœlorum. Aqua enim, quæ lauandis corporibus idonea eſt, tantam diuinitùs virtutem accipere meruit, quod ſicut corpora lauat à ſordibus, ita & animas mundat à peccatis. Manifeſtum quidem eſt quòd hæc aqua, cuius aſperſione Eccleſia conſecratur, baptiſmum ſignificat, quia quodammodo ipſa eccleſia baptizatur: ipſa verò eccleſia illam vtique eccleſiam deſignat, quæ in ea continetur, ſcilicet fidelium multitudinem, vnde etiam eccleſia vocatur, eo quòd eccleſiam contineat, continens, videlicet pro contento. † Quærendum eſt 10
autem quare huic aquæ ſal admiſceatur, cùm Saluator noſter de baptiſmo loquens, nullam de ſale fecerit mentionem, non enim dicit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua ſalſa, vel ſale miſta, vel aliquid huiuſmodi, ſed dicit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, &c. Et idipſum de oleo & chriſmate quæri poteſt. Sed notandum, quòd ſal, in diuino eloquio ſæpè pro ſapientia ponitur, iuxta illud: Sermo veſter ſit ſale conditus. Et Dominus inquit diſcipulis ſuis: Habete ſal in vobis, & pacem inter vos. Itémque: Vos eſtis ſal terræ, quod ſi ſal infatuatum fuerit, in quo condietur? iij. q. vij. §. item in Euangelio. Hinc etiam eſt, quòd ſecundum legem nulla hoſtia ſine ſale offerebatur, ſed in omni ſacrificio ponebatur: ex quibus omnibus conuincitur, quòd ſal pro ſapientia ponitur: eſt enim ſapientia, condimentum omnium virtutum, ſicut ſal omnium ciborum. Hinc ergo eſt, quòd nullus baptizatur priùs, quàm ſale cibetur, etiam infantes, vt quod actu habere non poſſint, habeant ſaltem ſignificatione ſacramenti, nec ſine ſale benedicitur aqua. De alterius aquæ benedictione in ſequenti tractatu dicetur. † Trina autem interius & exterius cum hyſopo & aqua bene- 11
dicta aſperſio, trinam baptizandi immerſionem ſignificat. Et fit propter tria. Primò propter dæmonum expulſionem. Nam aqua benedicta propriè de ſui virtute habet dæmones expellere. Vnde in exorciſmo

eius

Digitized by Google

eius dicitur: Vt fiat aqua exorcizata ad effugandum omnem poteſtatem inimici, & ipſum inimicum eradicare, &c. Secundò, propter ipſius eccleſiæ purgationem, & expiationem: omnia namque terrena propter peccatum corrupta ſunt & fœdata. Hinc etiam, quòd in lege omnia penè mundabantur per aquam. Tertiò propter remouendam omnem maledictionem, & introducendam benedictionem. Terra enim ab initio cum fructu ſuo maledictionem accepit, eo quòd ex eius fructu deceptio facta fuit. Aqua verò nulli maledictioni ſubiacuit. Hinc eſt quòd Dominus piſcem comedit, ſed carnem non legitur nominatim comediſſe, niſi de agno paſchali, & hoc propter legis præceptum, in exemplum, ſcilicet abſtinendi aliquando à licitis, aliquando eadem comedendi. Rurſus aſperſio in circuitu facta, ſignat quòd Dominus curam ſuorum habẽs, mittit angelum ſuum in circuitu timen-
12 tium ſe. † Tria verò reſponſoria, quæ interim decantantur, eſt hilaritas, trium ordinum fidem ſuſcipientium, ſcilicet Noë, Daniel, & Iob. Et quoniam ad hanc inuocationem gratia fidei, ſpei & charitatis infunditur, ideò ad pedem & ad medium, & ad partem parietis ſuperiorem aſpergitur. De interiori etiam aſperſione iam dicetur. De virtute
13 hyſopi in ſequent. tit. dicetur. † Triplex verò circuitus quem Epiſcopus aſpergendo facit, triplicem circuitum, quem Chriſtus fecit propter eccleſiæ ſanctificationem, deſignat. Primus fuit quo venit de cœlo in mundum. Secundus, quo de mundo deſcendit in lymbum. Tertius, quo de lymbo rediens, & reſurgens, aſcendit in cœlum. Triplex quoque circuitus oſtendit, quòd eccleſia illa ad honorem Trinitatis dedicatur. Oſtendit etiam triplicem ſtatum ſaluandorum de eccleſia, qui ſunt, virgines, continentes, & coniugati: quod etiam diſpoſitio ipſius eccleſiæ materialis oſtendit, prout ſub titu. de eccleſia dictum
14 eſt. † Porrò trina ad ſuperliminare oſtij percuſſio ſignat triplex ius, quod Chriſtus habet in Eccleſia ſua propter quod ſibi debet aperiri. Eſt enim ſub ſua creatione, redemptione, & glorificationis promiſſione. Nam pontifex Chriſtum, virga eius poteſtatem figurat. Rurſus per triplicem percuſſionem ianuæ cum virga paſtorali, prædicatio Euangelica intelligitur. Quid enim eſt virga paſtoralis, niſi ſermo diuinus. iuxta illud Eſa. xj. Percutiet terram virga, id eſt, ſermone oris ſui, &c. Virga igitur ianuas percutere, eſt aures audientium prædicationis voce pulſare. Aures enim portæ ſunt, per quas ad corda audientium ſanctæ prædicationis verba introducimus: vnde Pſalm. Qui exaltas me de portis, vt annuntiem omnes laudes tuas in portis filiæ Syon. Quid enim ſunt portę filiæ Syon, niſi aures & auditus fidelium: Tertiò triplex cum virga percuſſio, & ianuarum apertio, ſignificat quòd per prædicationem paſtorum, infideles venient ad fidei confeſſum. Per illam enim portæ iuſtitiæ aperiuntur, & illas ingreſſi fidem confitentur: vnde Pſalmiſta: Aperite mihi portas iuſtitiæ, & ingreſſus in eas confitebor Domino: hæc porta Domini, iuſti intrabunt per

d eam.

Digitized by Googl

eam.Percutit igitur Episcopus in superliminari,scilicet orationis,dicens:Supplico vos principes,id est,dæmones seu potiùs homines, tollite,id est,auferte,portas,id est,ignorantias vestras , scilicet à cordibus vestris. † Interrogatio verò Diaconi inclusi respondentis in persona populi:Quis est iste rex gloriæ?est ignorantia populi nescientis, quis est iste, qui debet intrare. † Apertio ostij , euacuatio est peccati: rectè ergo episcopus ter percutit,quia numerus iste notissimus & sacratissimus est:& in omni dedicatione Episcopus ter ianuas percutere debet, quia sine inuocatione Trinitatis , nullum fit in ecclesia sacramentum.Trina † verò proclamatio:Attollite portas.&c.significat triplicem potestatem Christi , videlicet quam habet in cœlo , & in mundo, & in inferno. Vnde in hymno ascentionis dicitur : Vt trina rerum machina cœlestium , terrestrium , & infernorum condita flectant genu , iam subdita Consequenter ostio † aperto intrat Episcopus,ad notandum,quòd si debitè vtatur officio suo,nil ei resistere potest, iuxta illud:Domine quis resistet potentatui tuo ? Ingreditur autem cum duobus, vel tribus , vt in ore duorum vel trium testium stet omne consecrationis verbum. Vel quòd paucis præsentibus Dominus se transfigurans pro ecclesia orauit. Et ingrediens dicit:Pax huic domui & omnibus habitantibus in ea.quia Christus mundum ingrediens , pacem inter Deum & hominem fecit Venit enim vt nos Deo Patri reconciliaret.Post † hoc cùm dicitur litania,prostratus orat pro sanctificatione domus. Nam & Christus humiliatus ante passionem pro discipulis ei credituris omnibus , orabat dicens : Pater sanctifica eos in nomine tuo.Postquã verò surrexit,orat sine salutatione. quoniam non dicit Dominus vobiscum. cùm ecclesia nondum sit quasi baptizata,& quia catechumeni tantùm non sunt digni, vt eis fiat applausus , cùm nondum sint sanctificati , est tamen pro eis orandum. Clerus † orans & litaniam concinens, Apostolos repræsentat,qui pro ecclesiæ & animarum sanctificatione ad Deum intercedebant. In paimento ecclesiæ scribitur alphabetum hoc modo:Fit enim Crux de cinere & sabulo,ex transuerso ecclesiæ,super quam Crucem pulueris scribitur alphabetum in modum Crucis,literis Græcis & Latinis,non autem Hebraicis , quia Iudæi recesserunt à fide , & scribitur cum baculo pastorali.Sanè alphabetum † super Crucem scriptum tria repræsentat,Primò quidẽ,scriptura , ex Græcis & Latinis literis in modum crucis facta , repræsentat coniunctionem seu vnionem in fide vtriusque populi , Iudæi videlicet & Gentilis , per Crucem Christi factam, iuxta illud Iacob:Cãcellatis manibus filiis benedixit.Ipsa verò Crux siue versus ex transuerso ecclesiæ directus , videlicet ynus à sinistro angulo Orientis in dextrum Occidentis:& alter à dextro Orientis in sinistrum Occidentis,significat,quòd populus ille qui priùs erat dexter,factus est sinister,& qui erat in capite,factus est in cauda & econuersò : & hoc propter Crucis virtutem. Christus enim ab Oriente transiens,

15 16 17 18 19 20 21

Digitized by Google

Quæ quidem ratio ex eo fit, quòd ea quæ ad vitam necessaria sunt, ut cibus, potus, somnus, & cætera huiusmodi, ad quæ natura nos impellit, ea nobis facilia & iucunda sunt, quæ verò ad vitam non necessaria, ut ea quæ ad luxum & delicias pertinent, ea nobis difficilia & molesta sunt. Quæ quidem ratio ex eo fit, quòd ea quæ ad vitam necessaria sunt, ut cibus, potus, somnus, & cætera huiusmodi, ad quæ natura nos impellit, ea nobis facilia & iucunda sunt, quæ verò ad vitam non necessaria, ut ea quæ ad luxum & delicias pertinent, ea nobis difficilia & molesta sunt. Quæ quidem ratio ex eo fit, quòd ea quæ ad vitam necessaria sunt, ut cibus, potus, somnus, & cætera huiusmodi, ad quæ natura nos impellit, ea nobis facilia & iucunda sunt, quæ verò ad vitam non necessaria, ut ea quæ ad luxum & delicias pertinent, ea nobis difficilia & molesta sunt. Quæ quidem ratio ex eo fit, quòd ea quæ ad vitam necessaria sunt, ut cibus, potus, somnus, & cætera huiusmodi, ad quæ natura nos impellit, ea nobis facilia & iucunda sunt, quæ verò ad vitam non necessaria, ut ea quæ ad luxum & delicias pertinent, ea nobis difficilia & molesta sunt.

Quæ quidem ratio ex eo fit, quòd ea quæ ad vitam necessaria sunt, ut cibus, potus, somnus, & cætera huiusmodi, ad quæ natura nos impellit, ea nobis facilia & iucunda sunt, quæ verò ad vitam non necessaria, ut ea quæ ad luxum & delicias pertinent, ea nobis difficilia & molesta sunt. Quæ quidem ratio ex eo fit, quòd ea quæ ad vitam necessaria sunt, ut cibus, potus, somnus, & cætera huiusmodi, ad quæ natura nos impellit, ea nobis facilia & iucunda sunt, quæ verò ad vitam non necessaria, ut ea quæ ad luxum & delicias pertinent, ea nobis difficilia & molesta sunt. Quæ quidem ratio ex eo fit, quòd ea quæ ad vitam necessaria sunt, ut cibus, potus, somnus, & cætera huiusmodi, ad quæ natura nos impellit, ea nobis facilia & iucunda sunt, quæ verò ad vitam non necessaria, ut ea quæ ad luxum & delicias pertinent, ea nobis difficilia & molesta sunt.

Quæ quidem ratio ex eo fit, quòd ea quæ ad vitam necessaria sunt, ut cibus, potus, somnus, & cætera huiusmodi, ad quæ natura nos impellit, ea nobis facilia & iucunda sunt, quæ verò ad vitam non necessaria, ut ea quæ ad luxum & delicias pertinent, ea nobis difficilia & molesta sunt. Quæ quidem ratio ex eo fit, quòd ea quæ ad vitam necessaria sunt, ut cibus, potus, somnus, & cætera huiusmodi, ad quæ natura nos impellit, ea nobis facilia & iucunda sunt, quæ verò ad vitam non necessaria, ut ea quæ ad luxum & delicias pertinent, ea nobis difficilia & molesta sunt. Quæ quidem ratio ex eo fit, quòd ea quæ ad vitam necessaria sunt, ut cibus, potus, somnus, & cætera huiusmodi, ad quæ natura nos impellit, ea nobis facilia & iucunda sunt, quæ verò ad vitam non necessaria, ut ea quæ ad luxum & delicias pertinent, ea nobis difficilia & molesta sunt.

Trinitatis,cui baptiſmo tribuit efficaciam in miniſterio paſſionis,incipiens à Iudæis,de quibus ortus eſt:& reſiduum aquę ad baſim altaris funditur,prout in ſequenti titulo dicetur. Quidam tamen aliam aquam non benedicunt, ſed cum priùs benedicta totum officium implent.Interim autem cantat chorus pſalmum illum:Exurgat Deus,& diſſipentur inimici eius,&c.& illum : Qui habitat in adiu.&c.in quibus fit mentio de Eccleſia & eius conſecratione,vt patet ibi:Qui habitare facit vnius moris in Domo.Epiſcopus verò dicit:Domus mea, domus orationis vocabitur,quia eius officium eſt facere, vt Eccleſia domus Dei ſit,nõ negotiationis.j.quęſt.iij.ex multis.Sanè† chriſmate altari , xij. Cruces in parietibus Eccleſiæ depictę chriſmantur. Depinguntur autem ipſæ cruces,primò propter dæmonum terrorem, vt ſcilicet dæmones , qui inde expulſi ſunt videntes ſignum Crucis terreantur , & illud ingredi non præſumant. Secundò,propter triumphi oſtenſionem. Cruces namque ſunt vexilla Chriſti & ſigna triumphi ſui. Meritò ergo,vt oſtẽdatur,quòd locus ille Chriſti domino ſubiugatus eſt , ibidem Cruces depinguntur. Nam † & apud imperialẽ magnificentiam obſeruatur,vt aliqua ciuitate ſibi tradita,imperiale vexillum in ea erigatur.Et in eiuſmodi figuratione dicitur, Gen.xxviij. quod Iacob lapidem,quem ſuppoſuerat capiti ſuo,erexit in titulum. videlicet in titulum præconialem,memorialem, & triumphalẽ. Tertiò,vt earum† inſpectores,Chriſti paſſionem,qua ſuam Eccleſiã conſecrauit,& paſſionis fidem ad memoriam reducant, vnde in canticis: Pone me vt ſignaculum ſuper brachium , &c. Duodecim verò luminaria ante Cruces ipſas poſita ſignificant xij. Apoſtolos,qui per fidem Crucifixi totum mundum illuminauerunt,& quorum doctrina tenebras ſuſtulit:vnde dicit Ber. Tota prophetia vera eſt in fide Crucifixi. & Apoſt. Nil me iudico ſcire inter vos , niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum. Cruces igitur per quatuor Eccleſiæ parietes illuminantur,& Chriſmate inunguntur:quoniam Apoſt. Crucis myſterium prędicantes fide paſſionis Chriſti quatuor mundi climata illuminauerunt,ad cognitionem inflammauerunt,ad amorem vnxerunt,ad conſcientiæ nitorem quod per oleum , & ad bonæ famæ odorem , quod per balſamum deſignatur. Ad hæc poſt chriſmationem altaris, ipſum altare & Eccleſia ornantur,lampades accenduntur , Miſſa dicitur , in qua pontifex aliis veſtibus vtitur,quã fuerit in aſperſione vſus,prout in ſequenti dicetur. † Poſtremò notandum eſt, quod Eccleſia dicitur in ſanguine alicuius conſecrari , vnde ſecundum Pelagium & Nicol. pap.in martyrio Apoſtolorum Petri & Pauli Eccleſia Romana conſecrata eſt.xxj.diſtinct.quamuis.xvj.diſtin.ſacro,Conſecratur itaq; Eccleſia,vt præmiſſum eſt,& altaria, prout in tit. ſeq. & cœmeterium ac alia,prout ſub tit.de conſe.dicitur.Et quanquàm legatur in vete.Teſta. templum ter fuiſſe conſecratum , primò in Septembri.de conſec. diſtinct.1.cap.1.ſecundò in Martio ſub Dario.argumen.j. quæſt.j.propheti

Pſal. 66. & 9. & 67.

1.Cor.1.

by Google

phetizauit. Tertio in Decembri, sub Iuda Machabæo. de consecr. di-
31 stinct. j. solennitates. † Ecclesia tamen semel consecrata, non est ite-
rum reconsecranda. ead. distinct. Ecclesiis. de sacra. non ite. cap. j. & ij.
de aposta. cap. j. nisi fuerit execrata, quod contingit tripliciter. Primò
si fuerint combusta, ita quòd parietes omnes (vel eorum maior pars)
fuerint decrustati. vt d. c. Ecclesiis. ff. de contrahenda emptione. l. de-
mum. Leuit. ca. xiiij. prope finem. si enim solummodò tectum, vt ali-
qua eius pars parietibus integris manentibus, vel saltem in modica
parte destructis cõbusta fuerit, reconsecranda non est. extrà de con-
secr. Eccle. vt alta. ligneis. Secundò, si tota Ecclesia aut maior eius
pars simul funditùs corruerit, & ex toto, siue ex aliis fuerit lapidibus
reparata. ead. distinct. de fabrica. Consecratio etenim Ecclesiæ maxi-
mè in exteriori vnctione, & in lapidum coniunctione & dispositione
consistit. vt in dicto ca. Ecclesiis. Si verò non simul, sed successiuè pa-
rietes omnes ruerint, & reparati fuerint, eadem censetur Ecclesia:
ideóque non reconsecranda, sed duntaxat cũ aqua exorcizata & mis-
sæ solennitate est reconcilianda. de consecra. dist. j. de fabricat. & c. si
motum. ff. de leg. j. quod in rerum. quanquàm eam reconsecrandam
quidam scripserint sapientes. Tertiò recõsecranda est Ecclesia, si du-
bium sit vtrum aliquando fuerit consecrata, eo quòd super hoc nulla
scriptura, vel pictura, aut sculptura, nullusq; etiã vnicus testis de vi-
su, vel etiam de auditu, qui (vt quidã dicunt) sufficeret. extrà de con-
secr. dist. j. Ecclesiæ. & cap. solennitat. xxiij. quæst. ij. sanè. xxij. q. v. hoc
32 videtur. de conse. di. iiij. paruulos. † Altare quoque semel consecra-
tum reconsecrandum non est, nisi illud execrari contingat. de cõsec.
dist. j. si motum. extrà eod. cap. j. & cap. quod in dubiis. Quod fit pri-
mò, si mensa, id est superior tabula in qua fit principaliter cõsecratio,
mota, vel in sui forma mutata vel enormiter, putà vltra medietatem
fracta sit. Enormitas tamen huiusmodi iure valet ad Episcopi arbi-
trium referri. Idem quoq; maximè est, si tota altaris structura mota
& reparata fuerit. Ecclesia tamẽ propter altaris vel structuræ motio-
nem vel fractionẽ, reconsecranda nõ est. extrà eo. c. j. quia alia est alta
ris cõsecratio, & alia Ecclesiæ. Si ecõuersò si Ecclesia totaliter destru-
cta, altare nõ læditur, Ecclesia ipsa reparata solũ, & nõ altare recõse-
cratur: quãuis tũc decẽs sit illud aqua exorcizata lauari. de cõse. d. j. si
33 motũ Cõsecrato † tamẽ maiori altari, nihilomin' alia minora altaria
Ecclesiæ cõsecranda sunt: extrà eo c. cũ sis. quãuis quidã dixerint suf-
ficere in illius consecratione alia digito demõstrari. arg. ff. de acqui.
poss. quod in eo. §. si venditionem. C. de natur. lib. authen. item si quis.
34 Si verò altare † modicam exterius patiatur læsionem, non ob hoc est
reconsecrandum. extrà eo. c. j. Secundò recõsecratur altare, si altaris
sigillum, id est paruus lapis, cum quo sepulchrum siue foramẽ in quo
reliquiæ reconduntur, clauditur, seu sigillatur, motum aut fractũ sit.
extrà eod. lignis. Et fit foramen ipsum quandoq; in summitate stipi-

tis,& quandoq; aliud ſigillum non apponitur, ſed principalis menſa ſuperpoſita loco ſigilli habetur. Quandoque verò ſit in parte poſteriori,& quandoque in anteriori : in quo etiam foramine in teſtimonium conſecrationis cautè includi ſolent literæ conſecrationis epiſcopi,continentes nomen eius,& aliorum epiſcoporum in conſecratione præſentium,& in cuius ſancti honorem conſecratur altare, & etiam ipſa Eccleſia,quando ſimul conſecratur vtrunq;,annum quoq; & diem conſecrationis.Tertiò conſecratur altare, ſi iunctura qua ſigillũ foramini, vel etiam qua menſa ſtipiti, vbi aliud ſigillum, quòd menſa ipſa non eſt mota adhæret, vel aliquis ex lapidibus ipſius iuncturæ ſeu ſtipitis, menſam vel ſigillũ tangens, motus vel fractus ſit. In coniunctione etenim ſigilli & foraminis atque menſæ, & ſtipitis ſeu ſtructuræ inferioris, præcipuè conſecratio intelligitur. Quartò reconſecratur altare,ſi ei vel coniunctioni menſæ, & ſtructuræ inferioris tantum fiat augmentum, quòd priſtinã formam amittat:quoniam forma dat eſſe rei. arg.x.q.ij.hoc ius.xxxij.q. ij.quod vnde eſt. ff.de oper.no.nunt.l.j.§.ſi quis ædificium.Propter modicũ tamen àditamentũ, non execratur, ſed tunc ſacrum trahit ad ſe non ſacrum extrà eo.quod in dubiis.limita,dum tamen cõiunctio menſæ & ſtructuræ inferioris,non multùm immutetur. Quintò altare ſicut & Eccleſia propter dubium reconſecratur. e. di. Eccleſia. Sextò altare viaticum ſi lapis de ligno in quo inſertus eſt, qui quodammodo ſigillũ repræſentat,remoueatur, & in eodem vel in alio ligno iterum reponatur, nonnulli reconſecrandũ, alij verò ſolummodò reconciliandũ autumant. Quanuis autẽ illud ſæpe iuſſu epiſcopi de loco ad locum transferatur,& per viam portetur(propter quod portabile,vel viaticum appellatur.ca.diſt.concedimus. extrà de pri.)in his non tamẽ ob hæc reconſecratur aut recõciliatur. † Quid ſi calix cõſecratus, deau- 35
ratur,nunquid eſt reconſecrandus?Et videtur ꝙ ſic.quoniã nouus calix eſſe videtur:nouũ enim opus videtur facere,qui priſtinã operis faciem innouat.ff.de ope.no.nunt.l.j.§. opus nouũ. & reficit,qui rei iã factæ remediũ facit.ff.de iti.act.pri.l.iiij.§.pe.ff de vſuf.l.vſufructuarius.extrà de Iudæis.ca.conſuluit. Siquidem cõſecratio in ſuperficie conſiſtit.Et hinc eſt ꝙ Eccleſiam,muris decruſtatis, reconſecrandam eſſe prædixi.†Contrarium tamen verum eſt,quia nec propter muro- 36
rum dealbationem,aut propter picturam, aut propter modicum additamentum,Eccleſia reconſecranda eſt, vt iam dixi. Cùm enim propter hoc calicis forma non mutetur,idem calix manet, quare reconſecrandus nõ eſt,ſicut & Eccleſia reparata:quoniam eadem manent, id eſt,conſecrandam nõ eſſe præmiſſum eſt. Si verò forma prior immutaretur,ſecùs eſſet,quoniam forma dat eſſe rei,vt dixi : honeſtum tamen eſt,quòd tam propter pollutarum manuum contactum,quàm etiam propter prophanæ materiæ appoſitionem calix aqua exorcizata,lauetur priùs,quàm ibi ſacroſanctũ corpus & ſanguis Domini immole

itized by Google

moletur.de conſe.diſt.j.ſi motum.Præmiſſo de conſecratione,aliqua de reconciliatione dicamus. † Circa quod notandum eſt templum
37 ſpirituale,quod eſt homo:quandoque polluitur.xxxij.q.iiij. in eo. & q.non ſolùm.Vnde in Leuitì. xx. Vir qui fluxum ſeminis patitur, immundus erit.xxiiij.diſt ſit.rector. prope fi. & idem in muliere fluxum ſanguinis mẽſtrui,vel alterius patiẽte,vt ibidem,in eodem , & diſt. v. ad eius.Et ideò ibi pollutus Eccleſiam ingredi prohibebatur , donec aqua lauaretur & purificaretur.& Numeri xix.c.Qui cadauer mortui tetigerit,immundus eſt.Vnde aſpergatur aqua , & ſic mũdabitur,&c.
38 & Propheta:Aſperges me Domine hyſopo,& mun.† Materiale etiam templum,quod eſt Eccleſia teſtãte Papa Greg & Leui.c.xv.polluitur. Vnde propheta:Polluerunt templum ſanctum tuum,&c.Et hoc ſimiliter hodie aqua lauatur,& recõciliatur,extrà eo.c.propoſuiſti.& ca. conſuluiſti.& ca. vlt.& ſi. Fit enim reconciliatio cum miſſæ celebratione,& aquæ cum vino , ſale , & cinere ſolenniter benedictæ aſperſione.ea diſt.de fabrica.& ca.propoſuiſti.Nempè per ſalem diſcretio per aquam populus.extrà de cel.miſ.cum Marthæ.§ quæſiuiſti. ad finem.per vinum, diuinitas, per cinerem , paſſionis Chriſti memoria: per vinum aquæ immiſtum,vnio deitatis & humanitatis ſignificatur. Hæc ergo ſimul ponuntur ad notandum,quòd populus,diſcreta memoria paſſionis Chriſti mundatus , Chriſto alligatur. Fit etiam per epiſcopum tantùm ſi ſit Eccleſia conſecrata.Et quanquam ipſe alteri coëpiſcopo poſſit ſimul totum , ſcilicet aquæ benedictionẽ & reconciliationem,vel ſolùm aquæ benedictionẽ , vel etiam tantùm reconciliationem,aqua priùs per ipſum benedicta, cõmittere:ſimplici tamen ſacerdoti neutrum committi valet.extrà eodem.c. aqua. & cap. conſuluiſti:niſi forte hoc ex priuilegio ſibi competat ſpeciali.Si verò Eccleſia conſecrata non ſit , debet ſtatim ſecundum conſtitutionem Gregorij ix extrà eo.c.ſi.aqua exorcizata lauari,quam lotionẽ quidam fieri poſſe aſtruunt, iuſſu tamen epiſcopi,per ſimplicem ſacerdotem, cum fieri habeat cum aqua exorcizata , quæ fieri poteſt per quemlibet ſacerdote.Nonnulli verò eximiæ authoritatis petiti,ſtatuerunt quod tutius eſt hoc dũtaxat per epiſcopũ fieri nec per eum ſacerdoti poſſe committi;nam canones de conſ.d ſi motũ.&c.de fabrica.aquam exorcizatam vocant , aquam cum vino & cinere ſolenniter benedictam. quod quidem verum eſt de Eccleſia,non conſecrandum , tamen Deo dedicata.extrà de immun. Eccle. Eccleſia. Secùs enim eſt in ſimplici oratorio,quod nec ſacer nec religioſus locus eſt,vtpote qđ vnuſquiſque pro velle,vt placet ordinat,ſaltem ad orandũ de conſ. d.vnicuiq; extrà de ſen.c.fin.licet fortè non ſine diœceſani licẽtia , ad celebrandum.& pro velle ad aliũ vſum deputat locum ipſum in authen. col.v. vt nullus fabri.ora.do.§.j.in aut.col.ix.de Eccle. ti.§. ſi verò. Eſt autẽ
39 Eccleſia reconcilianda in præmiſſo caſu. Item † propter adulterium ibi commiſſum,& propter fornicationem.ea. d. ſi motum,& generaliter

Digitized by Google

liter cuiuſcunq; ſemine.extrà de adul.ca.ſignificaſti.ſcilicet maris & fœminæ,clerici,vel laici,hæretici vel pagani,naturaliter,ſine innaturaliter,ſtudiosè,& peccandi libidine,ibi emiſſo, fuerit polluta:etiã ſi vir vbi vxorem cognoſcat,quoniam licet talis concubitus ſit aliàs legitimus & conceſſus, non tamen quodlibet tempore, ſiue loco. extrà eod. cap. fin. Quanquàm multi de hoc contrarium ſentiant ſapientes:ſecus autem eſſe dicimus, ſi quis fortè ibi in ſomnis polluatur,nam tunc animus magis pertuliſſe, quàm feciſſe dolendus eſt. xxj. d. quoniam & non in cuiuſcunque animalis ſemine ibi emiſſo, cùm ratione careat, neque peccat. vj.d. teſtamentum.† Reconciliatur etiam Eccleſia propter homicidium.ff.ſi quad. pau.fe. dicatur.li. xv. quæſt.j. §. ex eo.ſiue cum ſanguinis effuſione, ſiue ſine, ibi quocunque modo ſtudiosè commiſſum,& etiam citra homicidium propter quamlibet violentiam & iniurioſam humani ſanguinis effuſionem.ea.di.ſi mortem. ſiue ex vulnere, ſiue abſque vulnere, ex naſo vel ore:nam in vete.Teſta.Leui.xiiij. & xv. cap.prohibitum fuit ſanguinem in templum fundi & ſemen emitti, & talia agentem & patiẽtem,illud ingredi.Si autem abſque violentia vel iniuria ex naſo, vel ore,cicatrice,vel imminutione,aut etiam ex hemorroidis, vel menſtruis, vel aliter naturaliter in Eccleſia fluxerit, aut fortè ludo, aut caſu fortuito eliciatur.ea.d.Eccleſiis.extrà eo.cap. ſi aut ſi quodcunque animal ibi occiditur,vel ſi quis ſubitò per ſe ibi moritur, aut lapide,vel ligno cadente, aut fulgure, occiditur. propter hæc quidem & ſimilia non reconciliatur. Nec etiam ſi alibi vulneratur, ad Eccleſiam confugiens illic ſanguine multo effuſo moritur, quoniam tunc non fuit homicidium in Eccleſia perpetratum. xv. quæſt. j.§. itaque. Si verò econuersò in Eccleſia vulneratus, extrà moritur, vel etiam extrà ſanguis ex vulnere fluxerit, ſecus eſt: etiam ſi intra Eccleſiam ex vulnere ſanguis minimè fluxerit, quoniam ictus vulnerum attenduntur.ff.ad legem Aquil. l. item Mela. §. ſed ſi plures. ff. ad legem Cor.de ſic.vltimum.extrà de cler.percu. cap.ij. Sed & ſi ſupra tectum Eccleſiæ ſanguis effunditur,aut ſemen humanum emittitur,quia per hoc extra eccleſiam committitur nõ reconciliatur.† Cæterũ ſi furtũ aut rapinã in Eccleſia cõmittitur,de conſuetudine,quæ in talibus attẽditur,reconciliatur.extrà de cele.miſ. pernitioſis. Idemq; in qualibet violentia ſine ſanguinis effuſione,ibi cõmiſſa, fieri debere quidã affirmant: cùm illa fornicationi æquiparetur in iure.xvij.q.iiij.ſicut qui Eccleſia.vt ſi ad eam confugiens, inde per violẽtiam extrahatur. xvij.q.iiij.re. extrà de immu.Eccl.inter.Vel ibi effractio cõmittatur, vel etiam præter ſanguinis effuſionẽ, rixa tumultuosè agatur, vel ſi quis fracto oſſe vel liuore ſecuto, abſque ſanguine, ibi grauiter verberetur,vel ad mortem, vel ad mutilationẽ ibi preſentialiter condẽnatus, inde extrahatur, vt ad locũ executionis ducatur. extrà de reli. do.c.decet.& de immu.Eccleſ.cùm in Eccleſia.& de ap.c.qua fronte.

40

41

Sed

Sed cùm casus isti non sint in iure expressi, necesse non est Ecclesiam per episcopum solenniter reconciliari. Honestũ tamen fore putamus, & sacerdotem cum aqua exorcitata episcopi iussu lauari. Idemque dicẽdum videtur, si Ecclesia diu absque tecto & ianuis, plena foret stramine, aliisque spurcitiis, animalibus, & naturali hominũ vsui, quasi diuersorij locus passim patuerit: nec esset fortè malum eam in tali casu solenniter per episcopum reconciliari. Si autem aliquis extra Ecclesiã occisus, mox intra Ecclesiã infertur occisor vel alius morituru fore non credens, corpori adhuc calido plagã infligit ex qua sanguis fluit, reconcilianda est, tum propter horrorem & abominationẽ, tum propter violentiam, & peccandi voluntatem: quamuis enim homo mortuus non sit homo, humanus tamen sanguis eius per violentiam est ibi effusus. Nam & ipsi cadaueri violentia, horror, & iniuria irrogantur. ff. de sepul. vio. l. ij. §. non prope. & §. aduersarius. & l. sepulc. ff. de re. ne. corpora. extrà de Iudæis si sit Iudæus. Secus autem est si naturaliter
mortuus in corporis obsequium & honorẽ in Ecclesia demembretur
42 vel euisceretur, vt fortè pars ibi, & pars alibi sepeliatur. † Reconciliatur etiam Ecclesia, in qua infidelis, vel etiam publicè excõmunicatus sepultus est, & tunc parietes sunt abradendi. de conse. d. j. Ecclesia. j. & ij. Sanè in præmissis casibus, in quibus Ecclesia reconciliatur, requiritur vt factum reconciliationem inducens, publicum saltem per famam
43 existat. extrà de adul. significasti. & de accu. §. inquisitionis. † Scandalum enim, est horror atque abominatio de turpitudine & peccato, atque violentia, in sacro loco siue in Ecclesia commissis, vbi delictorum venia postulatur, vbi esse debet tutela refugij, vbi immolatur salutaris hostia pro peccatis. Leu. xiiij. c. vbi etiã confugientes saluantur, & Deo laudes exoluuntur, recõciliationem inducunt, & etiam propositum, vt voluntas mortaliter ibi peccantis. extra eo. cõsuluisti. extra de sen. excom. cum voluntate. xvij. q. § si ergo. Si verò occultum sit, reconciliari necesse non est, quoniam Ecclesia cum sancta sit, coinquinari non potest. extrà de coha. cle. & mul. c. vestra. xv. q. vlt. c. si. xxiiij. q. j. §. j. imò ipsius loci sanctitas infamiam loci abolet, quamuis quidam in hoc contrarium sentiant, vt saltem occultè, ita vt delinquentes non probentur,
44 sit reconcilianda. Fit enim † reconciliatio ad exemplum & terrorem, vt videlicet videntes Ecclesiam, quæ in nullo peccauit, propter peccatum alterius lauari & purificari, existiment quantum propter suorum delictorum expiationem sit laborandum. ff. ad leg. Iul. repe. l. j. Cœme-
45 terium quoque, in quo † paganus, vel infidelis, aut excommunicatus sepultus est, reconciliandum est. extrà eo. c. consuluisti. de conse. d. j. & ij. extrà de sepul. Sacris ossibus tamẽ sepultis, si ab ossibus fidelium discerni poterunt, inde priùs abiectis. Recõciliatur etiam in præmissis casibus, in quibus Ecclesia reconciliatur. Cœmeterium enim eisdem priuilegiis, quibus & Ecclesia gaudet, prout sub tit. de sacr. vnc. dicetur: nam ex quo benedictum est, sacer locus est. ff. de re. diui. l. sacra. in fi. &

reconciliatur per Episcopum, sicut Ecclesia per aspersionem aquæ solenniter,cum vino & cinere benedicto. extrà eo. c. consuluisti. † Illud autem notandum est, quòd in quacunq; parte Ecclesiæ vel cœmeterij violentia vel pollutio committatur, vtrumque & etiam quælibet ipsorum partes propter connexitatem violatæ intelliguntur.extrà de cõsti. c.transmissa.Hoc hodie in parte correctum est per Dominum Bonifacium.de consec.Eccl.c.j.in vj. Etsi enim consecrationes Ecclesiæ, altaris,& cœmeterij sint diuersæ,omnium tamen vna & eadem est immunitas.xvij q.iiij.sicut antiquitùs.& c.miror.quæ non est ad alterum eorum tantùm, vel ad alterius angulum restringenda,quod verum est,si Ecclesia vel cœmeterium sunt coniuncta. Si enim vnum à reliquo distet,bene potest vnum sine reliquo violari. Si igitur altero eorum violato siue polluto, etiam aliud violatum & pollutum est,pari ratione altero tantum eorum recõciliato, vtrumque intelligitur reconciliatum. arg.extrà eo.c.consuluisti. extrà eo. de immuni. Eccl. in rubrica. quoniam nihil tam naturale est,quàm vnũquodque eo genere dissolui,quo ligatum est,& par est ius ligandi atque soluendi.ff. de reg.iur. nihil.extrà eo.c.j.& sic violato vel polluto cœmeterio,sufficit Ecclesiam recõciliari. Nonnulli tamen simpliciter asserũt per vnius violationem,nequaquam alterum violari,& per consequens quodlibet eorum debere specialiter reconciliari. Quibus tamen pontificalis libri obuiat authoritas,in qua specialis forma reconciliationis cœmeterij habetur.Denique si Ecclesia, vel cœmeterium, aut aliud quodcumque per Episcopũ excommunicatũ consecretur,seu benedicatur, tali recõciliatione non egent:quoniã sacramenta à talibus in forma Ecclesiæ,collata vera sunt. ix.q.j.ordinationes.j.q.j.c.multi prope finem.extrà de sacram. non ite. c.j.& ij. & de coha. cler.& mul.c. vestra,vt dicetur in proœmio tertiæ partis. Verùm,cùm (sicut præmissum est) excommunicatus vel excommunicati cœmeterium & Ecclesiam prophanent, multò quidem magis exteriora sacramenta & benedictiones, quæ per manus & os excommunicati transeunt & proficiscuntur, quantùm ad eorum merita pertinentia,contaminari, & coram Deo fœtere videntur.j.q.j. §. quod autem sacramenta,& c.seq.& c.odit Deus.& c.illi offerunt.extrà de schisma.c.j.ideò honestum est, quòd reconcilientur priùs, quàm fideles talibus sacramentis vtantur,prout sacrorum canonum lectio edocet euidenter.lx.xj.d.si qui sunt. Ait enim Dominus per prophetam:Maledicam benedictionibus vestris.de consec.dist.j.altaria.j. & ij.

46

ANNOTATIO.

* Felicis.) Hanc etiam institutionem sanxit Felix Papa IIII.in epistola ad Episcopos per diuersas prouincias constitutos. c. j. hisce verbis: Solẽnitates verò dedicationum Ecclesiarum & Sacerdotum per singulos annos solenniter sunt celebrandæ, ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi,omnibus id faciendi dans formam, cum re

eum reliquis populis eandem festiuitatem celebraturus, sicut scriptum est Ioã. x. Facta sunt Enæniain Hierosolymis,& hyems erat,& ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Quòd autem octo dierum enæniasint celebranda, in lib. iij. Reg. viij. peracta dedicatione templi,reperies. N. Doard.

ANNOTATIO.

* Vocabatur.) πάνθεον templũ Romę, primò à M. Agrippa extructum & instauratum cuius cognomen fuit ex laminis argẽteis, quas sustulit Constantinus nepos Heraclij, veniens ad vrbem. illud autem Ioui Vltori dicatum: eóque nomine Syracusana capita, in eo posita. Quod postmodum Bonifacius Pontifex maximus quartus à Gregorio, dono accipiens à Phoca Cæsare, in templum omnium Deorum conuertit, vt verbi etymo responderet, πᾶν & θεός. Ibi thermæ Agrippinæ ab ipso Agrippa dictæ. Prope thermas situm est πάνθειον, templum antiquissimum, & inter vrbis vetusta templa longè nobilissimum, nunc dum etiam ferè integrum in ipsius templi pronao Augusti & Agrippæ simulachra fuere: Martis quoq; & Veneris. In Veneris simulachri auricula, Cleopatræ vnio pretiosus erat. Miueruæ item simulachrum, Hydræ opus, Hercules insuper, ad cuius simulachrum Pœni humanis victimis quotannis olim sacrificabãt. In templum hoc multis gradibus (sicut & in cætera) ascendebatur: à veteribus enim templa in sublimi extruebantur, & vnico tantum aditu. Porticum huic templo adiecit Agrippa, opus summa admiratione dignum: quæ à quibusdam περίστυλον appellatur, ἀπὸ τῶ περὶ καὶ τῆς τύλας, id est, ornamentum ac vestibulum. Hodie illud ipsum dicatum S. Mariæ Rotundæ. N. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Altare, quibus de causis consecretur. & nu. 2. 3. & vnde duxerit ortum.*
4 *Altaris consecratio qua forma fiat. & num. 5. 21. 29. 35 37.*
6 *Alleluia, cur omittitur inter consecrationem altaris, aut Ecclesiæ: consecratione verò facta, adhibetur.*
7 *Aqua benedictio, quos requirat, & quid notet. num. 9. 10. 11.*
8 *Satellitem stygium quatuor fugant.*
12 *Baptisma ac consecratio Ecclesiæ, quibus mysticis conficiantur, quæ omnia necessariò adhibentur.*
13 *Fides, est baptismatis condimentum: qua si deficiat, & salus deficiet.*
14 *Cruces quatuor, quas facit Pontifex in altaris cõsecratione, quid notẽt.*
15 *Circuitus septenarius Pontificis, circa altare consecrandum, quid denotet. & nu. 16. 19.*
17 *Christi septem viæ.*
18 *Aspersiones septem altaris, quid notent. 21.*
20 *Hyssopum, quid notet, & eius natura & situs.*
22 *Virtutes quatuor, in libro Sapientiæ descriptæ.*

23 Reli

Digitized by Google

23 *Reliquiæ ſanctorum aut Chriſti, an neceſſariæ ad Eccleſiæ conſecrationem, & quid notet.*
24 *Arca fœderis.*
25 *Reliquiæ ſanctorum, vbi & quomodo condantur.*
26 *Dei notitia, confirmatio & perfectio eſt omnium bonorum.*
27 *Chriſtus lapis angularis, & abſciſſus.*
28 *Altare, debet eſſe lapideum.*
30 *Chriſtus fuit vnctus oleo inuiſibili, & oleum, quid ſignificet.*
31 *Cruces quinque ex oleo. quid notent.*
32 *Homo quorum debeat miſereri.*
33 *Balſami odor, & ſignificatio.*
34 *Senſus corporis noſtri quinque quibus æquiparentur.*
36 *Crucem cum incenſo facere, quid.*
38 *Altaris vltima benedictio, quid ſignificet.*
39 *Vtenſilium Eccleſiæ benedictio quid notet.*

De altaris conſecratione.
CAP. VII.

NOn † ſolùm Eccleſia, verumetiam altare conſecratur. de conſec. diſt. j. c. altaria. j. & ij. hoc propter tria. Primò ad ſacramentum Deo ibi offerendum. Ge. viij. ædificauit Noë altare Domino, & tollens de cunctis volucribus & pecoribus mundis, obtulit ſuper altare. Hoc autem ſacramentum eſt corpus & ſanguis Chriſti, quod in memoriam paſſionis Dominicæ immolatur, iuxta illud: Hoc facite in meam commemorationem. Secundò, ad † nomen Dei ibi inuocãdum, vnde Geneſ. xij. ædificauit Abraham altare Deo, qui apparuit ei, & inuocauit ibi nomen Domini. Hæc autem inuocatio, quæ ſit ſupra altare, propriè dicitur Miſſa. † Tertiò ad cantandum. Eccleſ. xlvij. Dedit illic contra inimicos patientiam, & ſtare fecit contra altare cantores, & in ſono eorum fecit dulces modulos. Sanè hoc † modo & ordine conſecratio altaris fit: in primis namque põtifex incipit: Deus in adiutoriũ meum intẽde. poſtmodum benedicit aquam, deinde in quatuor cornibus altaris cõfigurat quatuor Cruces cum aqua benedicta. Conſequenter circuit altare ſepties, & ſepties menſam altaris, cùm aſperſorio de hyſopo aqua benedicta aſpergit. Eccleſia quoq; iterum aſpergitur, & aquæ reſiduũ ad baſim altaris fũditur: deinde in quatuor angulis ſepulchri, in quo reliquiæ recõdi debent, quatuor cũ chriſmate fiunt Cruces, & ponuntur reliquiæ in capſella cum tribus granis thuris, & ſic recõduntur in ſepulchro. Deinde ſupponitur eius tabula cum ſigno Crucis facta in medio confirmata: poſtmodùm lapis (qui menſa dicitur) ſuper altare adaptatur, & adaptatus vngitur cum oleo, in quinq; locis & eodẽ modo inungitur poſteà chriſmate, ſicut de oleo dictum eſt. Confirmatur etiam altare in fronte Crucis chriſmatis & adoletur incenſum in quinq; locis. Poſt hoc altare tegitur & mundis pannis

1
2
3
4

Digitized by Google

pannis induitur, & demum ſuper altare ſacrificium celebratur. Nunc
5 ſeriatim ſingula præmiſſa proſequamur.† Primò igitur notandum eſt, quòd altare chriſmatis vnctione & benedictione interueniente, conſecratur, & lapideũ totum, ſolum. de conſt. diſt. j. altaria. j. & ij. Vnde pontifex ſtans incipit: Deus in adiut. meum intend. quia ipſe Domin⁹ ait:
6 Sine me nihil poteſtis facere. Et † quia dedicatio, ſignificat baptizandos, qui percepta fide ad pugnam ſe pręparant, & qui adhuc ſunt inter ſuſpiria & certamina huius conſtituti, ideò non dicitur allelu-Ia, qui enim baptizati non ſunt, laudibus angelorum digni non ſunt: vnde Tho. pe. & in plateis eius allelu-Ia cantabitur. Poſt completam verò Eccleſiæ vel altaris conſecrationem, cantatur allelu-Ia: quoniã excluſa dæmonum phantaſia Deus ibi laudabitur. Nam & Chriſtus ad aram Crucis accedens ad æternitatis gloriam manifeſtandã mortem ſoluit,
7 ſed allelu-Ia duntaxat poſt reſurrectionem cantauit. † Secundò circa aquæ benedictionem notandum eſt, quod huiuſmodi aquæ exorcizatio fit ad effugandum inde inimicum. In qua benedictione quatuor
8 neceſſaria ſunt, videlicet aqua, vinum, ſal & cinis. Et hoc propter tria. † Primò, quoniam quatuor ſunt, quæ inimicum expellunt. Primum, eſt lacrymarum effuſio, quæ per aquam. Secundum, eſt ſpiritualis exultatio, quę per vinum. Tertium naturalis diſcretio, quę per ſal. Quartum, profunda humilitas, quæ per cinerẽ ſignificatur. Aqua igitur, eſt pœnitentia, vinum, mentis exultatio, ſal, ſapientia ſicut in præcedenti tit. probatum eſt, cinis pœnitentiæ humilitas. Vnde: de Niniuitis dicitur, quia rex ipſe ſurrexit de ſolio ſuo, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Hinc & Dauid inquit: Quia cinerem tanquã panem manducabam, &c. Hinc & Abraham: Loquar inquit ad Dominum meum, cùm ſim
9 puluis & cinis. Secundò † modo, aqua eſt populus ſeu humanitas: quia aquæ multæ populi multi: vinum deitas, ſal doctrina diuinæ legis, quæ eſt ſal fœderis, cinis, quia cõſignat memoriam dominicæ paſſionis. Vinum aquæ miſtum, Chriſtus Deus & homo. Per fidem enim dominicæ paſſionis, quę per doctrinam diuinæ legis habetur. Populus, per aquam
10 ſignatus per fidei vnionem coniungitur capiti ſuo Deo & homini. † Tertio modo poteſt dici, quòd hæc aqua benedicta Spiritum ſanctum ſignificat, ſine cuius flatione, nihil vnquam ſanctificatur, & ſine cuius gratia, non fit remiſſio peccatorũ. Quod Spiritus ſanctus aqua vocetur ipſa veritas oſtendit dicens: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. quod Euangeliſta exponens dixit: Hoc autem dixit
11 de Spiritu ſancto quem accepturi erant, credentes in eum. Et † no. ordinem ſacramenti, exterius aqua interius ſpiritu eccleſia conſecratur. Hoc eſt enim quod Dominus ait: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, &c. Ecce aqua: ecce ſpiritus. In baptiſmatis enim ſacramento, nec aqua ſine Spiritu, nec ſpiritus eſt ſine aqua: quod quidem ipſe ſpiritus ſanctificabat, qui in prima mundi creatione ferebatur ſuper aquas. Hac ergo aqua & ipſum altare & totum interius templum,

quando

quando illud ſimul & altare dedicantur, aſpergitur. † Licet igitur Spi- 12
ritus & aqua ad baptiſmi & conſecrationis Eccleſiæ perfectionem
ſufficerent, tamen ſancti Patres, qui hoc conſtituerunt, voluerunt no-
bis ſatisfacere, non ſolum in his, quæ ad virtutem, verumetiam in his
quæ ad ſanctificationem pertinent ſacramenti: ideó ue adpoſuerunt
ſalem, vinum, oleum, cinerem & chriſma. Non enim chriſma vel oleum
habuit Philippus, quando Eunuchum baptizauit. Act. viij cap. Alterum
ergo horum deeſſe non debet & ſimul commiſceri debent, quia popú-
lus Dei (qui eſt eccleſia) ſine his ſimul iunctis neque ſanctificatur ne-
que à peccatis ſoluitur. De hoc etiam tangetur ſub tit. de conſecr. De
aqua quidem manifeſtum eſt, quia niſi quis renatus fuerit, &c † De ſa- 13
le etiam quia ſine fidei condimento, quod in ſale ſignificatur, nemo
vnquam ſaluari poterit, quantumcunque aqua baptiſmatis aſpergatur.
De vino quoque, per quod ſpiritualis diuinæ legis intelligentia deſi-
gnatur. Vnde Dominus in nuptiis aquam in vinum conuertit. Si quis
vero aſperſus non fuerit, id eſt quicunque de eo non biberit, vel pro-
pinantibus non crediderit, ad vitę æternę beatitudinem non perueniet.
Cineris etiam aſperſio, per quam pœnitentiæ humilitas intelligitur,
tam neceſſaria eſt, vt ſine ea non fiat in adultis remiſſio peccatorum,
per ipſam enim venitur ad baptiſmum, & ipſa eſt ſingulare refugium
peccatoribus poſt baptiſmum. Vnde & non immerito baptiſmus voca-
tur dicente Domino in Euangelio de Ioan. Quia venit in vniuerſam re-
gionem Galilææ prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem
peccatorum. & nota quatuor genera eſſe aquæ benedictæ, de qua in
quarta parte dicetur, ſub tit. de aquæ benedictæ aſperſione. His † om- 14
nibus permiſſis pontifex quatuor cruces cum aqua ipſa, in quatuor
cornibus altaris, & vnam in medio facit. Quatuor cruces repræſentat
quadruplicem charitatem, quam hi, ad altare accedunt, habere de-
bent, ſcilicet vt diligant Deum, ſeipſos, amicos & inimicos. De quibus
quatuor cornibus charitatis dicitur Gen. xxvij. Dilataberis ad Orien-
tem & Occidentem, Septentrionem, & Meridiem: & ideo quatuor cru-
ces in quatuor cornibus fiunt ad deſignandum quòd Chriſtus per Cru-
cem quatuor mundi partes ſaluauit. Secundò ſunt, ad deſignandũ quòd
quatuor modis crucem Domini portare debemus, ſcilicet in corde, per
meditationem, in ore, per confeſſionem, in corpore, per carnis morti-
ficationem, in facie, per aſſiduam impreſſionem. Crux in medio altari,
ſignificat paſſionem, quam Chriſtus in medio terræ ſubiit per quam
operatus eſt ſalutem in medio terræ, id eſt, in Hieruſalem. † Deinde 15
ſepties altare Pontifex circuit. Primò ad ſignificandum, quòd ipſe de-
bet pro omnibus curam impendere, & vigilantiam habere, quæ per cir-
cuitum deſignatur. Vnde tunc cantatur. Inuenerunt me vigiles. quæ cir-
cumibant ciuitatẽ. debet enim ſollicitè vigilare ſuper greges ſibi com-
miſſos: nam (vt ait Gilbertus) ridiculoſa res eſt ſpeculator cæcus, præcur-
ſor claudus, Prælatus negligens, Doctor inſipidus, & præco mutus.

Secun

Digitized by Google

16 Secundò † septenus circuitus circa altare, significat septem meditationes quas circa septem plicem virtutem humilitatis Christi habere debemus, & per ipsas circuire frequenter. Prima virtus est, quòd de diuite factus est pauper. Secunda, quòd in præsepio positus est. Tertia, quòd parentibus subditus. Quarta, quòd sub manu serui caput inclinauit. Quinta, quòd discipulum furem & proditorem sustinuit. Sexta, quòd
17 ante iniquum iudicem mansuetus stetit. Septima, quod pro crucifigentibus clementer orauit † Tertiò per septem circuitus, septem viæ Christi significantur. Prima fuit, de cœlo in vterum. Secunda, de vtero in præsepium. Tertia, de præsepio in mundum. Quarta, de mundo in patibulum. Quinta, de patibulo in sepulchrum. Sexta, de sepulchro in lym-
18 bum. Septima, de lymbo in cœlum. Consequenter Episcopus aspergit altare. † Quid autem altare in templo significet, Apostolus dicit: Templum enim Dei, sanctum est, quod estis vos. Si ergo templum Dei sumus, altare habemus. Altare nostrum, est cor nostrum: hoc enim est cor in homine, quod altare in templo. In hoc altari fit sacrificium laudis. & iubilationis iuxta illud Psalmistæ: Sacrificium Deo spiritus, &c. In hoc altari fit commemoratio corporis & sanguinis Christi. Hinc preces ad cœlum ascendunt: quia ad cor respexit Deus. iiij. quæst. v. si quod. *Hoc* igitur altare, aqua aspergitur, quando corda hominum per euangelicam prædicationem à peccatis mundantur. Nam prædicatio, aqua est, *iuxta illud*: Omnes sitientes venite ad aquas. Hæc igitur aqua id est *prædicatione* Euangelica, & sancti Spiritus sanctificatione, & altare cordis, & totus homo mundatur & sanctificatur. Consecratur etiam altare cordis, per *conceptum* timoris, vt imitetur ad bonum, &
19 per effectum amoris, vt confimetur in mèlius: nam initium sapientiæ, timor Domini. † Septies autem altare aspergitur aqua, ad notandum, quòd in baptismo septem dona Spiritus sancti tribuuntur. Per hoc etiam figuratur, quod habere debemus memoriam Dominicæ passionis. Septem namque aquæ asperiones, sunt septem sanguinis Christi effusiones. Prima fuit in circuncisione. Secunda, in oratione, quando sudor eius fuit, sicut guttæ sanguinis. Tertia, in corporis flagellatione, Quarta, in capitis coronatione. Quinta, in manuum perforatione. Sexta, in pedum cruci affixione. Septima, in lateris apertione. Quidàm verò ter aspergunt: quia in sanctæ Trinitatis nomine baptizatur, vel
20 quia ecclesia à peccatis cogitationis, locutionis, & operis emundatur, vnde & tunc, Miserere mei dicitur. † Fiunt insuper huiusmodi asperiones, & cum asperiorio de hysopo facto, per quam herbam quia humilis est, Christi humilitas congruè designatur: quoniam prædictæ sanguinis effusiones factæ fuerunt cum hysopo humilitatis Christi, & inextinguibilis charitatis, quo aspersa ecclesia catholica mundatur. Hæc etiam herba naturaliter crescit in petra: & humilitas naturæ creuit in Christo petra. Nam iuxta Apostolum: Petra autem erat Christus. Calidæ etiam naturæ est: & Christi humilitas corda frigida ad

exercenda

exercenda opera charitatis accendit. Item eius radices ſaxa penetrant, & humilitas duritias abſtinenti confringit. Valet ad pectus, & contra tumorem: & hic tumorem ſuperbiæ ſanat. Item illa naſcitur & radicatur in terra. Vnde ſuper ea tota fidelium multitudo intelligi poſſit, præcipuè tamen illi, per hyſopum figurantur, qui in Chriſti fide radicati & fundati, ab eius amore euelli & ſeparari non poſſunt. Per quos quid melius, quàm Epiſcopos & preſbyteros intelligere poſſumus, qui quantò maiorem in eccleſia obtinent dignitatem, tantò firmiùs Chriſti fidei inhærere debent? Per hos ſiquidem aſpergitur aqua, per hos & ab his baptizantur Chriſti fideles: his datum eſt perficere baptiſmatis ſacramenta. † Dum verò altare aqua aſpergitur Epiſcopus cantat: 21
Domus mea, domus orationis eſt, &c. Et iterum: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Et quia ſine Deo nullum opus perficitur in conſummatione, orat, vt exaudiantur ingredientes ibi beneficia petituri. Conſequenter quando eccleſia ſimul & altare conſecrantur, tota eccleſia aqua illa aſpergitur, prout in præcedenti tit. tactum fuit: quo facto Pontifex ad altare cum Pſal. accedit, & reſiduum aquæ infunditur ad baſim altaris, ſicut in veteri Teſtament. reſiduum ſanguinis fundebatur in crepidinem, quod idem eſt, quod baſis: per quod ſignificatur quod reſiduum quod excedit vires humanas in tanto ſacramento, Deo commendatur, qui eſt ſummus ſacerdos, cuius eſt aliorum ſacerdotum ſupplere defectum: Sepulchrum verò ſiue foramen, in quo reliquiæ recondi debent, ſignificat vrnam auream plenam manna, quæ in arca teſtimonij poſita erat prout ſub tit. de altari dictum eſt. Siquidem ſepulchrum huiuſmodi, quod à quibuſdam confeſſio nuncupatur eſt cor noſtrum, quod quatuor crucibus de chriſmate factis conſecratur: quia quatuor ſunt virtutes † in libro Sapientiæ deſcriptæ, ſci- 22
licet prudentia, fortitudo, temperantia, & iuſtitia, quibus cor noſtrum quaſi inungitur, dum ad ſuſcipienda ſecretorum cœleſtium myſteria per donum ſancti Spiritus præparatur. Fit autem ſepulchrum hoc quandoque ex ſuperiori parte altaris, & quandoque ex latere anteriori. † 23
Sane ſine ſanctorum reliquiis, aut vbi illi haberi non poſſunt, ſine corpore Chriſti non fit conſecratio altaris fixi, de conſecr. diſtinctio. j. de fabri. & c. placuit. ſed viatici vel portatilis, ſic ead. diſtinct. concedimus. Reliquiæ ſiquidem ſunt exempla vtriuſque Teſtam. authores paſſionis martyrum, & vita confeſſorum, quæ nobis ſunt ad imitationem relicta. Hæc in capſa recondimus, cùm ad imitandum ea in corde retinemus: quod ſi audimus & intelligimus, & opera non facimus, magis eſt ad damnationem, quàm ad ſalutem, quia non auditores legis, iuſti ſunt apud Deum, ſed factores tantùm. Vnde Apoſtolus dicit: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Solennis verò reliquiarum deportatio fit ad imitationem eius, quod ſicut legitur in Exod. xxv. † In arca 24
teſtamenti erant duo circuli aurei, totum lignum penetrantes. xxvj. diſtinct. §. ecce. & per eos vectes de lignis Sethin deaurati immittebantur,

ipſum lapidem, Chriſtus intelligitur, de quo dicit Apoſtolus: Ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. per lapidem quidem, Chriſti humanitas deſignatur. De quo in Daniele legitur, quod lapis abſciſſus eſt de monte ſine manibus: quia Chriſtus de beata Virgine (quæ propter eminentiam virtutum mons dicitur) ſine virili ſemine mirabiliter eſt natus: & factus in montem magnum, totum repleuit orbem terrarum, de quo etiam per Pſalmiſtam dicitur: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: quoniã Chriſtus quem ędificantes, id eſt Iudæi reprobauerunt, dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos. Hic factus eſt in caput anguli, quia ſicut ait Apoſtol. Exaltauit illum Deus, & dedit illi, &c. vel per lapidem charitas intelligitur, vt præmiſſum eſt, qui debet eſſe magnus, & latus: quoniam latum eſt mandatum charitatis, quod etiam ad inimicos extenditur, iuxta præceptum Domini: Diligite inquit inimicos veſtros. Non † ergo vnguntur altaria niſi lapidea, quia Chriſtus per al- 28
tare ſignificatus eſt lapis excreſcens in montem, vt dictum eſt. Ipſe eſt mons pinguis oleo lætitiæ præ conſortibus vnctus. Verumtamen in Exod. legitur Dominum præcepiſſe fieri altaria de lignis Sethin quæ ſunt imputreſcibilia, & altare laterum, ligneum eſt. Salomon quoque fecit altare aureum, prout legitur iij. Regum. viij. c. ſed illa facta ſunt in figura. Et in comitatu prouinciæ in caſtro ſanctæ Mariæ de mari eſt altare terreum, quod ibi fecerunt Maria Magdalena, & Martha, & Maria Iacobi, & Maria Salome. Poſt hoc aſperſo altari, & cum aqua baptizato, reſtat vt oleo & chriſmate liniatur. Epiſcopus enim ſuperinfundit oleum & chriſma & cantat: Erexit Iacob lapidem in titul. fundens oleum deſuper. Illa enim eccleſia fuit titulus aliarum: quia de Syon exiuit lex, & verbum Domini de Hieruſalem. † Faciens pri- 29
mò ſuper illo quinque cruces ex oleo infirmorum, ſecundum ordinem Romanum: ſecundum quaſdam verò alias eccleſias de vtroque oleo, vnam in medio, & quatuor in cornibus, poſteà modo totidẽ & chriſmate. Sanè per oleum Spiritus ſancti gratia intelligitur, de quo dicit. Eſa. propheta: Cõputreſcet iugum à facie olei, quia ſicut epiſcopus oleum infundit ſuper altare, ita Chriſtus, qui eſt ſummus Pontifex infundit gratiam ſuper altare noſtrum, quod eſt cor noſtrũ: quia ipſe eſt diſtributor omnium gratiarum per Spiritũ ſanctũ, ſicut dicit Apoſt. Alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſciẽtiæ, alij fides, alij gratia ſanitatum, &c. Et ſicut per oleum epiſcopus purificat menſam altaris, ita & Spiritus ſanctus purificat cor noſtrum ab omnibus vitiis & peccatis. † Chriſtus quoque oleo fuit unctus, non quidem vſibili 30
ſed viſibili, id eſt gratia ſpiritus ſancti. Vnde Dauid: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis, id eſt plus, quàm omnes ſanctos, qui fuerunt participes gratiæ eius, id eſt Chriſti: vnde vnctio expreſſius conuenit Chriſto quam aliis, quia præ omnibus aliis vnxit eum Deus ad habendum plenitudinem bonorum, ideoque interpretatur

tatur vnctus. Vnctio quoque ex oleo, misericordiam significat, intrà illud Euangelij: Vnge oleo caput tuũ, & faciem tuam laua. quia sicut oleum in liquoribus, ita misericordia in bonis operibus superior est: quemcunque enim liquorem oleo superinfundas, illud semper desuper natat. De misericordia verò scriptũ est: Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius, & misericordia superexaltat iudicium. Hoc igitur oleo liniatur altare cordis nostri, vt semper misericordiæ memores, aspersionis aquę & regenerationis &
31 baptismi affectum non amittamus. † Quinque cruces de oleo significant, quod memoriam quinque plagarum Christi, quas pro nobis in cruce sustinuit, semper habere debemus. Ipse namque quinque plagas sustinuit, scilicet in manibus, in pedibus, & in latere. Designant e-
32 tiam quinque passiones misericordiæ, quæ nobis sunt necessariæ. † Necesse enim est, vt homo misereatur Christo, passioni eius compatiendo: vnde Iob in persona Christi: Miseremini mei, miseremini mei, &c. Oportet etiam, vt homo misereatur proximo, cuius mala videt, vnde in Ecclesiastico: Miseratio hominis circa proximum suum. Et sibiipsi. Et Hoc tripliciter, scilicet pro commissis, plangendo illa. Vnde Hie. Nullus est, qui agat pœnitentiã super peccato suo, dicens: Quid feci? Pro omissis, vnde Esa. Væ mihi, qui tacui, id est, quia non sum locutus. quasi dicat: Quia omisi bonũ quod facere potui, & pro bonis minus purè factis. vnde Luc. Cùm bona omnia fecerimus, dicamus ꝙ serui inutiles sumus, &c. quasi dicat: Bona fecimus, non bene, nõ purè, & ideò inutiliter fecimus: sicut faciẽs eleemosynã ad vnã gloriá, bonũ facit, sed nõ bene, nõ purè. De hac triplici miseratione dicitur Eccl. Miserere animę tuę placens Deo: quia vera cõpassio mentis, debet esse, cũ exhibitione operis, ideò bis fiũt Cruces. Primò de oleo, postmodũ de chrismate: vnde Psal. Beatus qui miseretur, & cõmodat. qui mente miseretur, & cõmodat opere. Et quoniá nõ sufficit habere cõpassionẽ in mẽte, cũ boni operis exhibitione, absq; odore bonę famæ, iuxta illud Euãgelij: Sic luceãt opera vestra, vt glorificetur Deus. & ideo fiunt Cruces de chrismate, quod constat ex balsamo, & oleo.
33 † Balsamũ quidẽ, propter bonũ odorem, significat bonã famã: oleum propter claritatem, nitorẽ conscientiæ, quam habere debemus, iuxta illud Apostoli: Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. extrà de sac. vnct. c. j. Tunc autẽ balsamũ oleo rectè coniungitur, quãdo bonus odor misericordiæ additur. † Rursus per quinq; Cruces de
34 oleo & chrismate, quinq; sensus corporis nostri intelliguntur, qui duplicantur, & in denariũ surgũt: quia quãdoq; in sensibus corporis bene vtẽdo, & nosmetipsos custodimus & alios exẽplo, & doctrina nostra in bono opere confirmamus: vnde ille bonus negotiator gloriabatur, dicens: Ecce alia quinq; superlucratus sum. Dum autẽ fiunt illę præmissæ inunctiones, cantatur: Vnxit te Deus, Deus tuus. quod de Christo dictũ est. Ter ergo altare inũgitur, bis oleo, tertiò chrismate,

Digitized

quoniam Ecclesia fide,spe,charitate , quæ maior est cæteris , insignitur:& dũ chrisma infunditur,cantatur;Ecce odor filij mei,sicut odor agri pleni.Hic ager est Ecclesia,quæ floribus vernat,virtutibus splendet,operibus flagrat,& ibi sunt rosę martyrũ,lilia virginũ,violę confessorum,& viror incipientiũ.Post vnctionẽ adoletur incensum,quod deuotionem orationis significat.Qui enim habet septẽ dona Spiritus sancti,assimilatus est Deo:deuotã potest illi offerre orationem,cuius habet similitudinẽ.†In quinq; locis adoletur,videlicet in quatuor an 35
gulis,& in medio : quia sic quinq; sensus corporis exercere debemus vt fama boni operis nostri vsq; ad proximos extẽdatur. De qua dicit Apost.Christi bonus odor sumus in omni loco.extrà de sacr.vnct.c.j. Et in Euangelio:Sic luceat lux vestra , &c. Adhæc incensi frequentatio,est cõtinua Christi sacerdotis atq; Pontificis pro nobis apud Deũ Patrem interpellatio.† Crucẽ cum incensio facere ,est eius passionem 36
Patri ostendere,& ipsum pro nobis interpellare.Incensum copiosè in medio,& in angulis cõburere , est orationes per Hyerosolymam & in vniuersali Ecclesia multiplicare. † Consequenter altare , cum ligno 37
Crucis confirmatur dicendo:Confirma hoc Deus,&c.quæ confirmatio ex chrismate à Pontifice,in fronte lapidis facta, significat confirmationem,quæ quotidie fit à Spiritu sancto per charitatem,in altari cordis,vt nulla tribulatio cor nostrũ à charitate Dei valeat separare: vnde dicit Apost. Quis separabit nos à charitate Christi ? tribulatio, an angustia,&c.Et subiũgit: Gloria Patri, & laus Trinitati cãtetur.† 38
Vltima altaris benedictio,signat illã finalem benedictionem,quando dicetur:Venite benedicti Patris mei,&c.Deinde altare linteo cãdido extergitur,ad notandum , quòd cor nostrũ castitate vitæ mũdare debemus.Deinde benedicũtur vasa, vestes , & linteamina diuino cultui deputanda Nam & Moses per quadraginta dies edoctus est à Domino facere linteamina , & ornamenta in templo necessaria. † Nempè 39
vtensilia benedicere,est opera nostra ad Deum referre.Post hoc altare albis & mundis pannis vestitur.de quo sub tit.de altari dictum est. Postremò ornatur Ecclesia,& accenduntur luminaria,tũc enim opera iustorum splendescunt,tunc fulgebunt iusti , & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Et inde super altare hoc ordine consecrato, Missa celebratur,& sacrificium altissimo offertur. Istud videlicet , de quo Propheta ait: Sacrificium Deo spiritus contribulatus,cor contritũ,&c.prout dicetur in procœmio quartę partis.Non enim debet fieri consecratio,sine Missa.secundùm Gelasium Papam. de cõsecrat.dist. j. omnes.quia tunc reuelatur sacramentum , quod etiam Angelis ab initio fuit absconditum.Et attende , quoniam in aspersione Basilicæ Pontifex lineis duntaxat,& minoribus vtitur indumentis,sed in missa,vestibus ornatur pontificalibus,& pretiosis,recolens,quòd legalis Pontifex in lineis sanctuarium expiabat , & post lotus in pontificalibus holocaustũ arietum offerebat.Sed quia in eiusdem lineis hircum

emitte

emittebat, poſt expiationem, ideò etiam in conſecratione fontium & immerſione catechuminorum, vbi peccata eorum transferuntur, quidam vtuntur ſimplicibus, & lineis indumentis.

SVMMARIVM.

1 *Chriſma conſici præcepit Dominus.*
2 *Moſes quo chriſmate fuerit vnctus.*
3 *Vnctionis duæ ſpecies.*
4 *Infirmi & catechumeni quare oleo inungantur.*
5 *Vnctio exterior, an ſit neceſſaria ad ſalutem. & nu.* 11.
6 *Chriſtiani omnes ante baptiſmum, bis oleo unguntur. Et varia unctio; varium quid notat. & nu.* 8.
7 *Chriſtus, unde dictus, unde itidem Chriſtiani.*
9 *Vnctio ad quid fiat in vertice, & à quo inſtituta primùm. nu.* 10.
12 *Arnaldiſtarum falſa opinio de baptiſmo.*
13 *Pectus baptizati ungitur, cum invocatione Trinitatis.*
14 *Presbyteri manus, ab Epiſcopo inunguntur, & qua forma.*
15 *Epiſcoporum unctio, unde duxerat initium, & qualiter ungantur.*
16 *Epiſcopus, quod teſtimonium habere debeat.*
17 *Epiſcopi caput, cur balſamo ungatur, cur itidem manus, numer.* 18. *Cur pollex nu.* 19.
20 *Reges & Prophetæ, etiam in veteri Teſtamento ungebãtur, aliter tamẽ quàm hodie.*
21 *Regum unctio, & Principum, quid differat ab unctione Pontificum.*
22 *Epiſcopi die ſuæ conſecrationis equos albos equitant, & quid idipſum notet.*
23 *Corpora bonorum, dicuntur equi.*
24 *Calicis & patinæ conſecratio.*
25 *Vnctio extrema, an ſit ſacramentum; quidam diſſident, & de eius forma, & quæ ætas requiratur.*
26 *Cœmeterium, ad quid benedicatur.*
27 *Ornamenta Eccleſiaſtica, benedicenda ſunt.*

De Conſecrationibus & Vnctionibus.

CAP. VIII.

1 LEgitur † Dominum præcepiſſe Moſi, vt conficeret chriſma, quo vnguento vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam teſtamenti, menſamque cum vaſis, & quo ſimiliter ſacerdotes & reges inungerentur. de conſec. diſtinct. j §. j. Moſes tamen † non legitur fuiſ-
2 ſe vnctus, niſi vnctione ſpirituali, ſicut & Chriſtus. Voluit itaque Chriſtus non vnctione materiali inungi, vt ex illa conſequantur ſpiritualem, & ideò pia mater Eccleſia diuerſas exhibet vnctiones. De quibus hic aliqua perſtringamus dicentes. Primò, quid huiuſmodi ſignificent vnctiones. Secundò, ex quibus fiant. Tertiò, de vnctione

Digitized by Google

baptizandorum.Quartò,de vnctione baptizatorum,quæ per episcopum fit in fronte.Quintò,de vnctione ordinandorum. Sextò, de vnctione consecrandorum Episcoporum & principum. Septimò de vnctione Ecclesiæ.altaris,calicis, & aliorum ministeriorum Ecclesiasticorum.Octauò,de extrema vnctione.Nonò , de consecratione & benedictione cœmeterij, vestium, & aliorum ornamentorum Ecclesiasticorum.Decimò,de consecratione & benedictione virginum.†Circa primum igitur notandum est quòd duæ sunt species vnctionis.extrà de sac.vnct.cap.j Exterior,quæ materialis siue corporalis , & visibilis est.Et interior quæ spiritualis & inuisibilis est:exteriori visibiliter vngitur corpus. De prima Iacobus Apostolus ait : Infirmatur quis ex vobis,inducat presbyteros Ecclesiæ,& orẽt super eũ vngẽtes, cum oleo in nomine Domini,& oratio fidei saluabit infirmũ. De secunda Iacobus apostolus ait:Et vos vnctionẽ,id est vnctio, quã ab eo accepistis,maneat in vobis, vt nõ necesse habeatis , vt aliquis doceat vos:sed sicut vnctio eius docet vos de omnib⁹,Vnctio exterior,signũ est interioris.Interior verò,nõ solùm est signũ, id est, significatũ, sed etiã sacramentũ,quia si dignè sumitur,vel agit, vel auget , absq; dubio,quod designat,putà salutẽ,iuxta illud : Super illos manus imponent,& bene habebunt. Circa secundũ sciendũ quòd exhibendo exteriorem,& visibilem vnctionẽ , duplex oleum benedicitur. extrà de sac.vnct.c.j. videlicet oleũ sanctũ vel catechuminorũ , quo catechumini vnguntur,& oleum infirmorũ,de quo infirmi vngũtur. De qua vnctiõe loquitur dicta authoritas Iacobi : Infirmatur quis ex vobis, &c.Qualiter aũt fiũt benedictiones vtriusq; olei,& chrismatis in vij. parte sub quinta feria cœnæ Domini dicetur. † Sed quæritur quare 4
infirmi & catechumini,oleo inunguntur? Respõdeo vt ex visibilibus inuisibilia faciliùs capiantur:sicut enim oleum fugando infirmitatẽ, recreat artus fessorum,& de sui natura lumen præstat,sic credendum est,quòd vnctio olei consecrati,quod est signũ fidei , peccata fugando sanitatem animæ confert,& lumen ei præstat.Siquidem oleũ visibile in signo,oleũ inuisibile in sacramẽto,& oleũ spirituale intus est. De oleo infirmorum,authoritatem accepimus ab Apostolis.De oleo catechuminorum ab Apostolicis viris. † Et licet Deus possit oleum 5
spirituale sine corporali tribuere, quia tamen Apostoli pro infirmis, Apostolici viri pro catechuminis hac arte vsi sunt, non sine peccato omitti potest,quod eorũ authoritas consecrauit, prout sub tit.de altari,dictum est : sicut & antiquitùs iusti sine circunciſione placuere Deo,sed postquàm eis præceptũ fuit,vt circunciderentur, hoc omittentes peccato subiiciebantur.xxxv.dist.ab exordio. Tertiò, dicendũ est de vnctione baptizandorũ.Et quidẽ in nouo Testamẽto. extrà de sac.vnct.nõ solùm reges & sacerdotes vngũtur,sicut iam dicetur,verum etiã,quia Christus in sanguine suo, fecit nos Deo nostro regnũ & sacerdotes,id est, regales sacerdotes iuxta quo⁹ Petrus Apostolus ait:

Digitized by Google

ait:Vos estis genus electum,id est,electi ex generibus hominũ:rega-
6 le sacerdotium,id est,bene vos regentes.Omnes Christiani bis† ante baptismũ inungũtur,scilicet oleo benedicto. Primò in pectore,deinde inter scapulas,& bis post baptismũ,scilicet chrismate sacro,primò, in vertice,deinde per Episcopũ in frõte.& secundũ Aug. ij. di.ecclesiasticarũ primę tres vnctiões introductę sunt potiùs vsu,quã per aliquam scripturã.In pectore quidẽ in quo est locus cordis, baptizãdus vngitur oleo.Primò,vt per Spiritus sancti bonũ,abiiciat errorem , & ignorantiã,& suscipiat fidẽ rectam, quia iustus ex fide viuit:& corde creditur ad iustitiã. Inter scapulas verò , vt per Spiritus sancti gratiã excutiat negligentiã,& torporem,& exerceat bonã operationẽ,quia fides sine operibus mortua est vt per fidei sacramentum fit mũditia cogitationum.In pectore , vt per operis exercitiũ fit fortitudo laborum.In scapulis,quatenùs fides per dilectionẽ,secundum Apostolum operetur.Oleum igitur à corde ad scapulas transfertur quado fides, quę mẽte cõcipitur,opere perficitur:quia iuxta hoc fides est facere. quod dicis.In vertice vero baptizat? chrismate à sacerdote inũgitur, vt sit paratus omni poscẽti,de fide reddere rationem:quia per caput, mens intelligitur,iuxta quod legitur:Oculi,id est,intellectus sapientis in capite,id est,in mente eius,cuius scilicet mentis superior pars, est ratio,& inferior sensualitas.Vnde bene per verticẽ, quæ est superior pars capitis,intelligitur ratio , quæ est superior pars mentis. De hoc etiã in vj. parte sub Sabbato sancto, vbi agitur de cõfirmatione, dicetur.Ideò autem ante baptismum vngitur oleo benedicto, & post baptismum chrismate sacro,quia chrisma solùm cõperit Christiano.
7 Christus† enim,à chrismate dicitur,vel potiùs à Christo dicitur chrisma , non secundum nominis formam,seu secundum fidei rationem. Christo Christiani dicuntur,tanquam vncti diriuentur ab vncto, scilicet à Christo,vt omnes concurrant in odorem vnguenti illius,scilicet Christi,cuius nomen oleum est effusum : sed secundum vim nominis,Christiani à chrismate dicũtur,secundũ Isidor.de hoc dicetur in proœmio secundæ partis.Rursus secundum Augustũ. de consec. d.
8 iiij.prima vnctio† ex oleo , ostendit nos ad auditum plenæ fidei præparatos,& ad bonum Christi odorem vocatos, & renũtiandum Diabolo esse commonitos. Secunda vnctio , in pectore & inter scapulas fit,secundum Rabanum,ead.dist.Deinde vt per fidem vndiq; muniamur,& ad bona opera perficienda per Dei gratiã roboremur.Nempè per pectus,fidei virtus,per scapulas verò,in quibus onus portatur,hominis robur,& operatio rectè intelligitur,iuxta illud xxvj.q.vj. alligant onera importabilia & imponunt humeris hominum , &c. Vngitur ergo in pectore & inter scapulas,vt mente, & actu opera Diaboli postponat, & vt sit capax ad intelligendũ verbum Dei,& robustus ad
9 portandum iugum ipsius,& onus legis.Vnctio† verò,quæ fit in vertice,id est,in summitate capitis super cerebrum , fit secundùm ipsum,

ead.d. Postquàm. & dist.v. nouissimè. vt cœlestis regni particeps fiat inunctus, & quia baptizati anima capiti,id est,Christo despõsatur: & propterea fit cum chrismate oleo, & balsamo confecto, vt sciamus quod Spiritus sanctus ei datur, qui inuisibiliter operatur: oleũ nãq; fessa mẽbra fouet,& lumen præstat, vt præmissum est. Balsamus verò redolere facit.Siquidem fessa sunt animæ membra, quando pœnitet se contra Deum egisse,Spiritus sanctus venit ad illã,illuminans eius intelligentiam,& demonstrans ei peccata sibi esse dimissa,vel dimittenda,& præstans illi bona opera,quæ in aliis bonum inspirant odorem,quod per fragrantem balsamum designatur.Item,quia sedes superbiæ quæ semper iuxta ipsius nominis consonantiã,superiora aperit,in vertice esse videtur:ideò ritè fit ibi hæc vnctio sub forma Crucis,& sub nomine humilitatis.Hanc vnctionem† Syluester Papa fieri 10
instituit per presbyteros propter occasionem mortis. Vnde credibile est,quòd ante eius tempus vtraq; vnctio,scilicet & verticis,& frontis Episcopo reseruabatur. Cùm enim gremium dilataretur Ecclesiæ, nec omnibus Episcopi valerent per confirmationem occurrere, ideò ne sine chrismatis vnctione perirẽt,instituit,vt à sacerdotibus in vertice supra cerebrum,vbi est sedes sapientiæ, vngerentur, ad robur & augmẽtum gratiæ.Vnde si posteà decesserint, dicit Richardus in Mitrali, quòd pro rata gratiæ augmentum consequentur & gloriæ. Veruntamen † & sine vnctione,credimus solo baptismo saluari, & sine 11
manus impositione, Spiritum sanctum dari cui Deus dare voluerit, prout in actibus Apostolorum legitur.† Arnaldistæ tamen perfidi hę- 12
retici asserunt,quòd nunquam per baptismum aquæ, homines Spiritum sanctum accipiunt, nec Samaritani baptizati, illum receperunt donec manus impositionem acceperũt.Sanè vtraq; vnctio fit, secundum Rabanum,de consec.dist.iiij. posteà in modum Crucis, vt ab eo tempore Diabolus in vase suo pristinę cognoscens signum suæ interemptionis,id est,sanctæ Crucis,qua intereptus est, iam sibi deinceps illud sciat alienum,id est à se alienatum.† Fit quoq; secundum eum 13
ea.dist.deinde.vnctio in pectore cum inuocatione Trinitatis,vt nullæ reliquiæ latentis inimici,in eo.resideant, sed in fide sanctæ Trinitatis mens eius confortetur,& suscipiat & habeat intelligentiã mandatorum Dei.Quisquis ergo fidelis bis inungitur priùs oleo, posteà similiter bis chrismate.Primò,in baptismo,in vertice. Secundò, post baptismũ,in frõte, scilicet in cõfirmatione:quia etiã Spiritus sanctus bis fuit Apostolis datus, vt dicetur in vj. parte, sub Sabbato sancto. Quarto loco dicendum esset,de vnctione,quæ fit per Episcopum in fronte baptizati, sed de hoc dicetur in vj.parte sub Sabbato sancto. †Quinto loco,circa vnctionem ordinandorum,notandum est,quòd 14
manus presbyteri ab Episcopo inunguntur, vt cognoscat hoc sacramento se per Spiritũ sanctũ suscipere virtutẽ & gratiã cõsecrãdi.Vnde Episcopus ea inungens dicit: Consecrare & sanctificare digneris

Domi

Digitized by Google

Domine manus istas per istam vnctionem, & nostrã benedictionẽ, vt quæcũque consecrauerint, consecrentur, & quæcunque benedixerint, benedicantur in nomine Domini. xvj. q. j. §. hoc inde. & extrà. de sac. vnct. c. j. Ideóq; viri deuoti osculãtur manus sacerdotũ, statim post ordinationem eorum, credentes per hoc orationũ illorũ & bonorũ participes fieri. Et vngũtur oleo sacro, quòd opera misericordiæ pro viribus ad omnes debeant exercere. Per manus enim opera, per oleũ misericordia designatur. Vnde samaritanus ille appropiãs vulnerato, vinũ superintundit: & oleũ vulneribus eius. Vngutur etiã oleo, vt humidi sint ad offerendum Deo hostiã pro peccatis, & largè ad cætera officia pietatis, non aridè & curuè retinendum. j. q. j. sicut vrgeri. Vtrumq; enim, videlicet gratia curationis & charitas dilectionis per oleum designatur. Rursus ideò impositio manus cũ oleo super caput ordinandi fit, quia per manus opus, per digitos, dona Spiritus sancti, & per caput mens intelligitur. Manus ergo imponitur, quia donis Spiritus sancti imbutus, ad opera Christi mittitur. † Sextò circa Episcoporum & 15
principũ vnctionẽ sciendum est, quòd Episcoporũ vnctio à veteri Testamẽto sumpsit originẽ, extra de sac. vnct. c. j. Nam Le. xx. dicitur: Põtifex, super cuius caput fusum est vnctionis oleũ, & cuius manus iunt in sacerdotio consecratæ. Sanè Episcopus vngitur chrismate, quod (licut præmissum est) cõficitur ex oleo & balsamo, & vngitur illo tam in corpore, quam in corde, vt interius nitorem conscientiæ, quantum ad Deum, quod per oleum exterius habeat odorem famæ quò ad proximum, quod per balsamũ designatur. De nitore conscientiæ dicit Apostolus: Gloria nostra, hæc est testimonium conscientiæ nostræ. Nam omnis gloria filiæ regis abintus, scilicet procedit. De odore bonæ famæ idem Apostolus ait: Christi bonus odor, id est, exemplum & imitatio sumus in omni loco, & aliis sumus odor vitæ in vitam. xxiij. q. iij. c. Nabuchodonosor. in princ. quasi diceret: Sumus exẽplum dilectionis, & bonæ opinionis ducentis in vitam æternam: aliis odor mortis in mortem, id est, inuidiæ & malæ opinionis ducentis in mortẽ æternam. † Debet enim Episcopus in se bonum habere testimonium & ab 16
his quæ sunt intus, & ab his quę sunt foris, vt cortina, id est fidelis, cortinam, id est, infidelem trahat, scilicet ad fidem: & qui audit, scilicet addiscendo, & credendo, dicat: Veni, scilicet prædicãdo: & de hoc vnguento, caput & manus Episcopi consecrantur: per caput enim mens intelligitur, iuxta illud Euangelij: Vnge, id est humilia caput tuum, & faciem tuam, id est, conscientiam laua, scilicet lachrymis. Per Manus opera designantur, iuxta illud in Canticis: Manus meæ, id est bona opera distillauerunt myrrham, id est dederunt aliis bonum exẽplum.
17 † Caput igitur vngitur balsamo charitatis. Primò, vt Episcopus diligat Deum, ex toto corde, & ex tota mente & tota anima sua: & etiam Christi exemplo proximum suum, sicut, id est ad id, quod seipsum. Oleum enim in capite, est charitas in mẽte, secundùm Greg. Secundò,

caput vngitur propter authoritatem,& dignitatem,quoniam non solùm Episcopus, sed etiam Rex consecratur. Tertiò, vt ostendatur illius,scilicet Christi (tanquam eius vicarius) repræsentare personam, de quo dicitur per prophetam:Sicut vnguentum in capite,&c. Caput enim viri, est Christus: caput Christi, Deus, qui de se dicit: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxit me & Euangelizare pauperibus misit me. Christus enim caput nostrum, vnctus est oleo inuisibili, ipse pro vniuersa interpellat Ecclesia, Episcopus pro sibi commissa. † Manus verò vnguntur, propter ministerium & officium:manus quidem, quæ opera designant,vnguntur oleo,id est chrismate pietatis,& misericordiæ.Primò,vt Episcopus operetur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei, nemini claudantur, omnibus aperiantur, iuxta illud: Manus aperuit inopi,& brachium extendit ad pauperem. Manus arida, manus auara, manus tenacitate contracta, aperiri non potest.Vnguntur igitur,vt sanentur & aperiantur, & vt indigentibus eleemosynas largiantur. Secundò, vt ostendatur accipere potestatem benedicendi,& consecrandi.Vnde cùm eas consecrator inungit.Consecrare (inquit) & sanctificare (inquit) Domine digneris manus istas, &c.vt suprà. Tertiò, vt mundæ sint ad offerendum hostias pro peccatis. Et nota, quòd licet manus Episcopi inunctæ fuerint oleo, cum in presbyterum ordinaretur, iterum chrismate inunguntur cùm in Episcopum consecratur. extrà de sac. vnct. c. vno. Siquidem per manus opera,per oleum Spiritus sancti,vel gratię copia,per balsamum,quod oleo admiscetur in chrismate, odor bonæ famæ designatur. Eccles. xxiiij Quasi balsamum non mistum odor meus. Quia ergo in operibus Episcoporum & aliorum superiorum, plus quàm in aliis inferioribus munus Spiritus sancti apparere,& odor famę sentiri debent,iuxta illud ij.ad Corinth.ij.Christi bonus odor,sumus Deo.nam & in cœlesti hierarchia superiores Angeli, inferioribus bonis, & gratia eminent. lxxxviij.distinctio.ad hoc idcirco in eorum cõsecratione manus aliàs oleo inunctæ,chrismate rationabiliter inunguntur. † Pollex etiã chrismate confirmatur, vt pollicis impositio cunctis proficiat ad salutem.Nempè in veteri Testamento, non solùm vngebatur sacerdos, † verumetiam Rex & Propheta, sicut in libris Regum habetur. Vnde Dominus præcepit Heliæ:Vade & reuertere in domum tuam, per desertum in Damascum,cúmque perueneris illuc,vnges Azel in Regem, super Syriam,& Iehu filium Nausi vnges Regem,super Israël. Heliseum autem, filium Iaphat,qui est de Abel, vnges prophetam pro te. Samuel quoque vnxit Dauid in regẽ.Sed postquàm Iesus Nazarenus, quem vnxit Deus Spiritu sancto,sicut in Actib. Apostolorum legitur, vnctus est oleo præ consortibus suis,qui secundum Apostolum,est caput Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius Principis: vnctio à capite ad brachium est translata, vt princeps à tempore Christi non vngatur in capite,sed in brachio siue in humero vel in armo, in quibus principatus congruè

18

19

20

de . orum vepers scripts in or sine Re. ubi in capite, Reges in manu

congruè designatur, iuxta quod legitur : Factus est principatus super humerum eius, &c. Ad quod etiam signandum, Samuel fecit poni armum ante Saul, cui dederat locum in capite mensæ ante eos qui fuerant inuitati. In capite verò pontificis sacramentalis, est delinitio obseruata, quia personam capitis, scilicet Christi, qui est caput Ecclesiæ
21 in pontificali officio repræsentat. Differt † autem inter pontificis & principis vnctionem: quia caput pontificis chrismate cõsecratur, brachium verò principis oleo delinitur, vt ostendatur, quãta sit differentia inter authoritatem põtificis, & principis potestatem. Et nota, quòd sicut in euangelio legitur, quidam paterfamiliàs vocauit seruos suos, & dedit illis decem mnas. Siquidem vocatio serui, est canonica electio episcopi, quæ fit secundum vocationem Domini vocãtis Aaron. extrà de elect. c. transmissa. Mna datur ei, quando is, qui sibi mnas imposuit dat ei textum euangelij, dicens: Vade, prædica. & ipse cùm primò ingreditur ciuitatem suam, portat euangelium in pectore suo iuxta morem quarundam Ecclesiarum, ostendẽs quasi negotiator mnam suam. In quibusdam etiam Ecclesiis cùm archiepiscopus dat illi virgam, dicit: Vade, prædica. & ille statim benedicit populum, in quo de-
22 signatur, quòd Moses cum virga missus est in Aegyptũ. Rursus † episcopi in die suæ consecrationis, consueuerunt equitare equos, albis pannis coopertos, repræsentantes illud, quod legitur in Apocal. decimonono : Exercitus, qui sunt in cœlo sequuntur illum, in equis albis. Siquidem exercitus, qui sunt in cœlo, sunt boni, & iusti viri, & prælati, qui quotidie sequuntur pro cœlestibus Deũ in omnibus bonis operibus, qui ideò dicuntur esse in cœlo, quia sola cœlestia diligunt & quærunt. Vnde Apostolus, Nostra conuersatio in cœlis est. Hi exercitus, id est boni & iusti viri, & prælati, sequuntur Iesum, quãdo scilicet expugnant in se vitia, per correctionem, & in proximis per admonitionem. Vnde Iacobus: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore vitæ suæ liberabit animam suam à morte, &c. Isti exercitus sunt in equis
23 albis, & in corporibus castis. Corpora bonorum † dicuntur equi, quia sicut equi diriguntur secũdum voluntatem sessoris, ita iustorum corpora reguntur secundum voluntatẽ Christi, Isti equi debent esse albi, siue albis operti, id est corpora iustorum, & prælatorũ, debent esse casta & munda. Si enim casta non fuerint, Christũ sequi non poterũt. Et petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquẽs exẽplũ, vt sequamini vestigia eius, &c. Sed & clerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ ex confessione Constãtini Imperatoris xcvj. dist. Constãtinus. equitãt equos decoratos linteaminibus candidissimi coloris. Qua die debeat Episcopus consecrari, & quare codex euangelij ponitur super humeros consecrãdi, dicetur in secũda parte sub tit. de episcopo. Septimo loco, dicendũ est de vnctione altaris, calicis, & aliorum ministeriorum Ecclesiæ quæ secundum morem dum dedicantur, inunguntur. extrà de sac. vnct. c. vno. non solùm ex mandato legis diuinæ : sed etiam, quòd

M. f.

Moſes tabernaculum, & omnia vaſa miniſterij ſanguine aſperſit, & omnia penè in ſanguine mundabantur: verumetiam exemplo beati Sylueſtri, qui quando conſecrabat altare, illud chriſmate perungebat. Præcepit enim Dominus Moſi, vt faceret oleum vnctionis, de quo vngeret tabernaculum teſtimonij, menſam, arcam teſtamenti, candelabrum, & ſupellectilia, Exod. xxx. & xl. c. & alia, vt præmiſſum eſt. Quæ vnctiones fiunt in rebus inunctis, & vt maior reuerentia exhibeatur, & maior eis gratia infundatur. De his vnctionibus in ſuis locis dictũ eſt & dicetur. Verùm vnctionis ſacramentũ aliud quidem efficit & figurat tam in nouo quàm in veteri Teſtamento. extrà de ſac. vnc. Vnde non iudaizat eccleſia, cum vnctionis celebrat ſacramentum, ſicut aliqui Antiqui mẽtiũtur, qui neque Scripturas, neque Dei nouere virtutem. De vnctionibus eccleſiæ & altaris, in ſuis titulis dictũ eſt. † Patina ſiquidem cõſecratur & inungitur ad miniſtrationẽ corporis Chriſti, qui in ara Crucis pro omnium ſalute immolari elegit. Nã & omnipotens Deus conſperſam ſimilaginem in patenis aureis, & argenteis ad altare ſuum deferri iuſſit. Calix quoque cõſecratur & inungitur, vt gratia Spiritus ſancti perficiatur nouum ſepulchrum corporis & ſanguinis Chriſti, & ipſe dignetur illum ſua virtute perfundere, qui calicem Melchiſedech famuli ſui perfudit. Octauò, de extrema † vnctio- 25
ne, quæ ſcilicet ex inſtitutione Felicis Papæ quarti, & ex præcepto Iacobi Apoſtoli datur laborantibus in extremis, dicendum eſt. De qua dicunt quidam quòd illa non eſt ita propriè ſacramentum ſicut chriſmatio, quæ fit in fronte vel alia, quia (ſicut aſſerunt) iterari poteſt, cùm fit oratio ſuper hominem, quod in ſacramentis non contingit: de conſe. diſt. iiij. oſtenditur. & no. de conſe. diſt v. c. j. Sanè hæc vnctio, non per ſolum ſacerdotem fieri poteſt, ſi plures adeſſe non poſſunt. extrà de ver. ſign. quæſiuit. per quam quidem venialia remittuntur, iuxta illud Iacobi: Infirmatur quis ex vobis, vt ſuprà. Fit autem vnctio hæc in diuerſis partibus corporis ſiue membris propter cauſas, quæ ex orationibus, quæ tunc dicuntur, colliguntur, & ſpecialiter in illis, in quibus quinque ſenſus hominis vrgent, vt quicquid per illos infirmus deliquit, per huius vnctionis virtutem aboleatur. De quibuſdam ordinariè legitur, quòd inungendus debet eſſe ad minus xviij. annorum: & quòd ægrotans, ſemel duntaxat debet in anno inungi: licet pluries ægrotet, & quòd nullus inungendus eſt, niſi qui priùs compos mentis exiſtens, verbis aut ſignis illud poſtulauerit. xxvj. q. vlt. iis qui. & c. ſeq. extrà de ſen excom. c. à nobis. Et quòd nõ debẽt ſcapulę inungi: quia in baptiſmo fuerunt inunctæ, & amodò miniſterio carent: & quòd confirmatus non debet inungi in fronte, ſed in temporibus, nec preſbyteri manus vngebãtur interiùs, ſed exterius, putà in ordinatione eius interius inunctæ fuerunt. Et quòd ab epiſcopo ſemel inunctus, non debet propter eius reuerẽtiam vlteriùs per preſbyterum inungi. extra de tempo. ordina. cum in diſtribuendis. de conſec. diſt. ij. c. fi. Et

quòd

quòd si æger inunctus conualescit loca inuncta lauentur, & aqua lotionis in ignem proiiciatur. Si vero decedat, non lauetur corpus propter recentem vnctionem. Quòd si æger in extremis laborat, cito vngatur, ne inunctus decedat. v. dist. baptizati. Quidam etiam pœnitentes & morituri, cilicium induunt, & sternuntur in cinere, vt dicetur in sexta parte, sub quarta feria in capite ieiuniorum. Nonò cœmeterium,
86 † quod eisdem gaudet priuilegiis cum Ecclesia, consecratur & benedicitur xviij. q. iiij. sicut Dominus contumax. & c seq. extra de consecr. eccle. consuluisti. & de immu. eccles. in rub. & c. cum ecclesia. sicut Dominus benedixit per manus seruorum suorum Abraham, Isaac & Iacob, terram filiis Ebron causa sepulturæ comparatam. Benedicitur autem vt vlterius desinat illis immundorum spirituum habitatio esse, & fidelium corpora ibi vsque ad diem iudicij requiescant in pace, nisi paganorum vel infidelium, vel etiam excommunicatorum corpora ibi fuerint inhumata, donec inde fuerint eiecta de consecr. dist. j. ecclesiam.
87 & cap. ij. extra de sepult. sac. Illud † etiam notandum, quòd pallæ altaris, vestimenta sacerdotalia, & huiusmodi ecclesiastica ornamẽta benedicenda sunt: legimus enim de consecr. distin. j. §. j. Mosem ex præcepto Domini tabernaculum diuinis precibus sacrasse cum mensa, & altari, & vasis, & vtensilibus ad diuinum cultum explendum. Si ergo Iudæi, qui legis & futurorum vmbræ seruiebant, hoc agebant. Heb. viij. & x. cap. quanto magis nos, quibus veritas per Christum patefacta est, hoc agere debemus, & per episcopus sacratos, & non per coepiscopos. lviij. dist. quamuis. Vnde legitur Exod. penult. Cuncta vasa ministerij benedixit Moses: & si sacræ vesti petia vel filum adiungatur, non ideo benedictionem iterari debere iuris testimonio comprobatur. argu. instit. de re. diui. §. cum ex aliena. & §. qui tamen. extra de consecr. Eccle. quod in dubiis. Quare autem res huiusmodi & similes benedicantur, ex earum benedictionibus colligitur euidenter. De vestibus vero sacris, dicetur in procœmio tertiæ partis. Et attende, quia benedictio seu consecratio Ecclesiæ & vestium ornamentorum ecclesiasticorum, non fit eo quod illæ sunt gratiæ susceptiua, cum sint inanimata, sed hoc noscitur introductum, quia sicut & homines, sic & illa per benedictionem & consecrationem diuino cultui habilitantur, & idonea & maioris reuerentiæ efficiuntur. Personis vero per vnctionem & benedictionem maior gratia infunditur. Quidam autem in ornamentorum benedictione manus suspendunt, de quo dicetur in secunda parte. sub tit. de diacono. Decimò esset de consecratione virginum dicendum, sed de hoc in procœmio secundæ partis agetur.

SVMMARIVM.

2 *Sacramentum, quid, quid mysterium: & quid mysterium differat à ministerio. num. 2.*

3 *Sacramenti diffinitio.*

4 Sacra

Digitized by Google

4 *Sacramenta varia ſunt.*
5 *Sacramenta ordinis & neceſſitatis, an, & quãdo à laico præſtari poſſint.*
6 *Sacramentum dignitatis & voluntatis, quid.*
7 *Matrimonium, eſt ſacramentum voluntatis tantùm, & quo tempore nuptiæ ſolenniter celebrentur.*
8 *Mulieris complexus, quo tempore ſit fugiendus.*
9 *Mulieres cur velentur in nuptiis.*
10 *Sponſæ annulus datur, & qua ſignificatione.*
11 *Amoris ſumma vis.*
12 *Matrimonium, triplex quoddam ſacramentum continet.*
13 *Bigamus ineptus eſt ad clericatum. Et quid ita.*
14 *Sponſus & ſponſa, benedicuntur primò à parentibus, deinde à ſacerdote. num. 15.*
16 *Sacramentum vnum, dignus alio quatuor modis.*
17 *Sacramenta, quibus de cauſis ſint inſtituta.*

De Eccleſiaſticis ſacramentis.

CAP. IX.

CIrca Eccleſiaſtica † ſacramenta notandum eſt, quòd ſecundum 1
Gregor. j. quæſt. j. multi. Sacramentum eſt in aliqua celebratione, cùm res geſta ita ſit, vt aliquid ſignificatæ rei accipiamus, quod ſanctæ & dignè accipiendum eſt. Myſterium verò eſt, quod occultè & inuiſibiliter operatur Spiritus ſanctus, ita quòd operando ſanctificat, & ſanctificando benedicit. † Myſterium enim eſt in ſacramentis, mi- 2
niſterium dicitur in ornamentis. Sed & ſecundum Auguſt. de conſecr. diſt. ij. ſacrificium, & c. ſignum ſacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Item ſacrificium viſibile, inuiſibile ſacramentum Item idem ſignum, eſt res præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud ex ſe faciens, in cognitionem venire. Dicitur † etiam ſacramen- 3
tum, ſacræ rei ſignum, vel ſacrum ſecretum. De hoc etiam in quarta parte ſub ſexta particula canonis dicetur ſuper verbo: Myſterium fidei, & ſub tit. de oblatione. Sanè, quædam † ſunt ſacramenta neceſſi- 4
tatis tantùm, quædam dignitatis, & neceſſitatis, quædam ordinis & neceſſitatis, quædam dignitatis, & voluntatis, quædam verò voluntatis tantùm. Sacramentum neceſſitatis tantùm, eſt baptiſmus, qui in ſumma neceſſitate à quocunque (dum tamen in forma eccleſiæ) collatus proficit ad ſalutem. de ſum. tri. c. j. §. pe. xxij. diſt. §. verum. Et dicitur neceſſitatis, quia ſine eo nemo ſaluari poteſt, ſi ex contemptu deſeratur. De hoc ſacramento in ſexta parte ſub ſabbato ſancto dicetur. Sacramentum dignitatis & neceſſitatis, eſt confirmatio dignitatis, quia à ſolo epiſcopo confertur. extrà de confirma. quanto. de ſac. vnct. ca. j. neceſſitatis. quia ex contemptu illud dimittens non ſaluatur, vt in prædicto cap. quanto de hoc etiam ſub dicto ſabbato dicetur. Sacramenta verò

verò ordinis & neceſſitatis, ſunt pœnitentia, euchariſtia, & extrema vnctio: ordinis, quia tantùm à rite ornatis ſecundum claues eccleſiæ
5 dari debent, † niſi in neceſſitate, in qua quis poteſt etiam laico confiteri. Neceſſitatis, quoniam ex contemptu illa dimittens ſaluari non poteſt. De pœnitentia vide in ſexta parte, ſub tit. de quinta feria cœnæ Domini, vt diximus in repertorio noſtro, ſub titul. de pœn. & re De euchariſtia in quarta parte ſub canone dicetur. De extrema vnctione, in
6 præcedenti titul. dictum eſt. Sacramentum † verò dignitatis, & voluntatis, eſt ordo dignitatis quia à ſolis epiſcopis confertur, vel quia nonniſi dignus, & dignè ad illud aſſumendus eſt. extrà de ſum. Tri. c. j. in fine. Voluntatis, quia ſine illo quis ſaluari poteſt. extrà de epiſ. qui re. epiſ. c. j. & j. q. j. §. ſed notandum. & §. ecce cum. De hoc dicetur in proœmio ſecundæ partis. Sacramentum voluntatis † tantùm eſt matrimo-
7 nium & dicitur voluntatis, quia ſine illo quis ſaluari poteſt. Non enim expedit homini ad regna cœlorum tendere volenti nubere. xxiij. q. iiij. tunc ſaluabitur. Circa quod notandum eſt, quòd ſecundum canones. xxiij. q. iiij. non oportet. extrà de feriis. capellanus. ſolennitas nuptiarum facienda non eſt à ſeptuageſima, quod eſt tempus triſtitiæ, vſque in octauam Paſchæ: nec tribus hebdomadis ante feſtum ſancti Ioannis. Sed ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ generalis matrimonium publicè contrahitur in Eccleſia à craſtina dominicæ in albis, videlicet ab octaua die Paſchæ vſque ad primum diem rogationum. Et in prima die rogationum, *in mane* claditur hæc ſolennitas, & durat prohibitio vſque ad octauam *diem* poſt Pentecoſten incluſiuè: & ſic loquitur Cle-
5 mens Papa in ſua epiſtola decretali. extrà de fer. capellanus. A prima quoque dominica aduentus vſque ad Epiphaniam non debent nuptiæ celebrari, vt in prædicto cap. non oportet. xxxiij. q. iiij. nec etiam fierent vſque ad octauam Epiphaniæ, niſi quia Dominus nuptias cum ſui præſentia, cum etiam miraculo decorauit. Vnde tunc cantatur: Hodie cœleſti ſponſo iuncta eſt Eccleſia. Quidam tamē dicunt ſanctius eſſe, quod hæc prohibitio vſque ad octauā ipſius feſti extendatur, ſicut & officium conuerſionis aquæ in vinum, fit in nuptiis. In præmiſſis ergo temporibus matrimonia non contrahuntur, quoniam ipſa tempora ſunt oratio-
8 ni deputata. † Et ideò debet tunc homo à lecto vxoris ſequeſtrari. Generaliter enim tempore quo abſtinetur à nuptiis, abſtinēdum eſt etiam à coniugali amplexu. xxxiij. q. iiij. per totum. niſi fortè ob fragilitatem humanitatis vir ab vxore poſcat coniugale debitum, vel ecōuersò, quoniam poſcenti ſoluendum eſt, quia ſecundum Apoſtolum, vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier, & econuerſo. extrà de conuerſ. coniu. quoddam Licet autem ſolennitas nuptiarum præmiſſis temporibus interdicta ſit, quocunque tamen tempore matrimonium legitimè per verba de præſenti contractum eſt, tenet. Quod verò ſtatutū fuit in canon. xxxiij. q. iiij. non oportet. quod tribus ſeptimanis præcedentibus *feſtum beati* Ioannis Baptiſtæ nuptiæ non celebrarentur, ideò factum

fuit,

fuit,vt liberiùs orationi vacetur. Inſtituerat enim eccleſia priùs duas quadrageſimas, præter maiorem: vnam ante natale Domini, quæ communiter vocatur Sancti Martini, & durabat vſque ad natale. Aliam ſcilicet quadraginta dierum ante feſtum beati Ioannis Baptiſtę, in quibus vacandum erat orationibus, eleemoſynis, & ieiuniis. Sed propter hominum fragilitatem, illæ duæ ad vnam ſunt redactæ: & iterum illa diuiſa eſt in tres hebdomadas aduentus, & tres ante nativitatem ſancti Ioannis in quibus eſt ieiunandum & à nuptiis eſt abſtinendum. Porrò † ſecundum beatum Iſidorum, eadem quæſtione, 9
fœminæ dum maritantur, ideò velantur, vt nouerint ſe ſemper viris
Gene.24 ſuis ſubditas. Et quia Rebecca videns Iſaac ſe velauit. Item ideò nubentes poſt benedictionem vitta vno inuicem vinculo copulantur,ne compagem, id eſt fidem vnitatis coniugalis diſrumpant. Eadem verò vitta candida purpureóque colore permiſcetur: quia candor,eſt munditia vitæ, purpura ad ſanguinis poſteritatem adhibetur: vt hoc ſigno & continentia & lex continendi ab vtriſque ad tempus admoneatur, poſt hoc ad reddendum debitum non negetur. † Item quòd in primis 10
annulus à ſpõſo ſponſæ datur, fit nimirum propter naturæ dilectionis ſignum.& propter id magis,vt pignore. id eſt, ſigno eorum cordi iungitur. Vnde & in quarto digito ideò anulus inſeritur, quia in eo vena quædam(vt fertur)ſanguinis ad cor vſque perueniat. Item Prothæus quidam ſapiẽs primùm ob amoris ſignum ferreum annulum fecit, & inibi adamantem incluſit, & inde ſubarrare ſponſas inſtituit: quia ſicut ferrum † omnia domat, ſic amor omnia vincit, quoniam nihil a- 11
moris furore vehementius.in auth.de nupt. Et ſicut adamas eſt infran-
Cant.8 gibilis, ſic & amor eſt inſeparabilis. Fortis eſt enim, vt mors dilectio. Ideóque in digito anulari in quem vena procedit à corde,illum portare inſtituit. Poſtmodum verò pro ferreis, ſunt aurei conſtituti, & pro adamante gemmis ornati, quia ſicut aurum cætera metalla, ſic amor vniuerſa bona præcellit. Et ſicut aurum gemma decoratur: ſic coniugalis amor cæteris virtutibus adornatur. Nuptiæ autem ſecundum Ambr.ead.q.nec illud.dictæ ſunt à nubendo.Illæ enim quæ nubunt,caput propter verecundiam obnubere, non loqui ſolent. Vnde & Re-
Gene.24 becca viſo Iſaac,cui deſponſari debebat, caput obnubere cœpit.xxxij. quæſt.ij.honorat.in fin. Verecundia namque debet præcedere nuptias quò ipſum coniugium plus verecundia commendet, & magis expetita debet videri à viro,quam ipſa virum expetiiſſe.Sed ſecundum Hier. ead.quæſt. connubia. Connubia legitima, peccato carent: non tamen tempore illo quo actus coniugales geruntur: præſentia Spiritus ſancti datur etiam, ſi propheta eſſe videatur, qui officio generationis obſequitur.† Notandum etiam eſt quòd triplex ſpirituale ſacramentum in 12
carnali matrimonio conſummato deſignatur. Primum ſacramentum eſt vnio ſpiritualis animæ ad Deum, & per fidem, dilectionem charitatem ſiue vnio voluntatis: ſcilicet charitas, quæ conſiſtit in ſpiritu

inter

Digitized by Google

inter Deum & iustam **animam**.extrà de biga.debitum.vnde Apostolus: Qui adhæret **Deo, vnus** spiritus est cum illo. Hoc sacramentum significatur per **coniunctionem** animorum, habitam in prima desponsatione carnalis **matrimonij**. Secundum, est vnio humanæ naturæ ad Deum, quę facta **est in vtero** virginali, per incarnationem Verbi Dei, siue naturæ **conformitas, quę** consistit in carne inter Christum & sanctam ecclesiam. **de** consec. dist.ij. in Christo Patre. Ad quod pertinet illud: Verbum caro **factum est**, &c. Hoc sacramentum designatur in matrimonio carnali per **coniunctionem** corporum consummato, non quòd ipsa coniunctio, in qua Spiritus sanctus nō adest, illud designet: sed per ipsum actum consummatum significatur. Tertium sacramentum, est ecclesiæ vnitas, ex omnibus Gentibus collecta, & vni viro, scilicet Christo subiecta. xxvj. dist. acutius. Hoc sacramentum significatur in eo, qui vnicam tantùm & virginem habuit **vxorem**, facto post- 13 **modum** clerico & ordinato. Vbi † verò quis ad bigamiam siue ad secundum matrimonium transit, iam ab vnitate recedit: quia carnem **suam in** plures diuidit, & sic huius tertij sacramenti significatio in eo **non cadit**, quare promoueri non potest; nam promotus vnitatem significare non potest. Præterea per secundum matrimonium recepit à priori cōiunctione matrimonij. Ecclesia verò, ex quo se Christo conjunxit, nunquam ab eo discessit, nec ab ea Christus. Digamus ergo talem vnitatem significare non potest. Vnde meritò propter huius sacramenti defectum, promoueri non potest. extrà de se.nu.c.j. & c.vir. 14 & xxxj.q.j. de his. *Illud etiam* † nota, quòd sicut statutum est in concilio Carth. xxv. distin. *sponsus*. & xxiij. dist. sponsa. Sponsus & sponsa benedicendi à parentibus, vel à paranymphis, offerantur Ecclesiæ sacerdoti. Accepta autem benedictione eadem nocte pro reuerentia benedictionis in virginitate permaneant. Cæterùm † nuptiæ benedicen- 15 dæ sunt à sacerdote, cū precibus & oblationibus ex institutione Euaristi Papæ. xxx.q.v.c. j. Verumtamen vir & mulier ad digamiam transiens matrimonium contrahendo, non debet à presbyteris benedici. extrà de sec.nup.c.j. &c.vij. xxj.q.j. de his qui. quia cum alia vice benedicti sint, eorum benedictio iterari non debet. Nō ergo debent nuptiæ benedici, nisi vbi virgo cum virgine contrahit, propter rationem quæ ponitur in proœmio secundæ partis: imo presbyter qui benedictionem cū secunda vxore celebrauerit, & officio & beneficio suspensus, est ad sedem apostolicam mittendus, quod quidem ad exhortationem continentiæ noscitur introductum, secūdum quorundam locorum consuetudinem, si quis contrahat cum secunda virgine, benedictio iteratur: & hoc si dominus Papa sciat & tolerat: alioquin non valet. Dicunt etiam quidam quod si alicui virgines contrahentes non fuerint benedicti, facti digami iterum contrahendo poterunt benedici: sed & si contrahentes fuerint benedicti, licet se non cognouerint carnaliter, non ideò iterum contrahentes benedicentur. De benedi-

by Google

ctione virginum dicetur in proœmio ſecundæ partis. † Notandum 16
autem eſt,quòd vnum ſacramentum dignius eſt alio,quatuor modis ſcilicet:Ratione efficaciæ,vt baptiſmus.Ratione ſanctitatis,vt euchariſtia.de conſec.diſt.ij. nihil. Ratione ſignificationis , vt coniugium. Quidem tamen non approbant iſtum modum. Et ratione conferentis,vt confirmatio & ordo.Sed † quæritur, quare inſtituta ſunt ſacra- 17
menta,quia ſine illis potuiſſet Deus humano generi vitam æternam & gratiam donaſſe.Reſpondeo propter tria.Primò, propter humiliationem,vt dum homo ex Dei præcepto ſe rebus inſenſibilibus, & inferioribus reuerenter ſubiicit , ex hac obedientia magis apud Deum mereatur. Secundò,propter eruditionem : vt per id,quod foris in ſpecie viſibili cernitur , ad inuiſibilem virtutem , quæ interius eſt agnoſcenda , mens erudiatur. Tertiò , propter exercitationem , quia cùm homo ocioſus eſſe non debeat,præponitur ei vtilis & ſalubris exercitatio in ſacramentis , qua vanam & noxiam declinet occupationem, iuxta illud : Semper aliquid boni operi facito , vt diabolus inueniat te occupatum.de conſecr.diſt.v.nunquam. Non ergo debent omitti, prout in præcedenti titul.dictum eſt.

LIBER SECVNDVS.

SVMMARIVM.

1 *Secta hominum tres in ſumma.*
2 *Gentilium ſecta.*
3 *Vates, quis dicatur.*
4 *Hebræorum ſecta.*
5 *Chriſtianorum nomen,vbi primum inuentum.*
6 *Chriſti nomina, & eorumdem interpretatio & num. 8.*
7 *Chriſti nomina,quædam dicuntur de ipſo relatiuè,quædam non.*
9 *Deus,verb. attribuitur Trinitati,æqualiter.*
10 *Ieſus,vnde dictus Nazarenus.*
11 *Clericales,qui dicantur,& vnde. & num. 26.*
12 *Monachorum quatuor genera.*
13 *Religio,vnde nomen ſortita.*
14 *Eccleſiaſticarum perſonarum duo genera , & vnde ortum habuerint. num. 15.*
16 *Epiſcopalis ordo,quadripartitus eſt.*
17 *Papa,eſt caput Eccleſiæ,Cardinales,cardines.*
18 *Patriarchæ,qui dicatur.*
19 *Archiepiſcopus,quis,& vnde dictus.*
20 *Metropolitanus,vnde nomen ſortitus.*
21 *Prælatus quiſquam non poteſt ſe vniuerſalem appellare.*
22 *Epiſcopatuum & graduum diuerſitas,vnde fluxerit.*
23 *Flamines qui,& vnde dicti.*
24 *Epiſcopos & præpoſitos Dominus elegit:quis autem diaconos.*

25 *Preſby*

Digitized by Google

25 *Presbyterorum institutio, unde primùm.*
26 *Corona clericorum, cur instituta, item, unde originem duxerit. num. 31.*
27 *Clerici cur patentibus auribus incedant.*
28 *Corona clericorum forma.*
29 *Figura circularis dignitas, & eminentia.*
30 *Clerici, sunt sacerdotes & reges.*
32 *Pili unde manant, & quo consilio rescindantur, maximè viris Ecclesiasticis.*
33 *Clerici ad quid instituantur, & quare in quatuor temporibus. num. 34.*
35 *Clerici cur maxime ordinentur diebus Sabbatorum.*
36 *Dominica die celebrantur ministeria sacerdotalium benedictionum.*
37 *Subdiaconos facere die dominica, an liceat.*
38 *Ieiunium sequens an possit transferri in precedentem hebdomadem.*
39 *Virginum consecratio, quo tempore fiat, & quo loco, quove apparatu, ac ordine num. 40. 43.*
41 *Episcopus consecrandas virgines ter compellat eodem verbo.*
42 *Virgines consecrande deponunt vestes veteres, & induunt novas, & qua id significatione.*
44 *Virginibus cur velum imponatur.*
45 *Velum, est quintuplex.*
46 *Viduam quid prohibeat velari ab Episcopo.*
47 *Sacerdos non debet interesse secundò nubentibus.*
48 *Diaconissarum institutio antiquitus.*
49 *Pontifex Rom. quot ordines clericorum possit adhibere in celebratione.*
50 *Ordines ecclesiastici quot.*
51 *Ordinum quidam sacri, quidam non, & utrorumque enumerat.*
52 *Spiritus sancti septem dona, correspondent septem Ecclesiæ ordinibus.*
53 *Ordines Ecclesiastici spiritualiter, & specialiter in Ecclesia designãtur.*

ARGVMENTVM.

De Ministris, & ordinibus Ecclesiasticis & de eorum officiis.

CAP. I.

1 IN hac secunda parte de ministris & ordinibus Ecclesiasticis eorumque officiis tractare præuidimus, præmittentes quòd tres sunt sectæ famosæ: videlicet, Gentilium, Hebræorum, & Christianorum, Prima, est erroris. Secunda, veritatis. Tertia, veritatis & salutis. In prima naufragamur. In secunda, à periculo eripimur. In tertia, saluamur. Prima secta, dicitur à secando, quia secat, id est, separat nos à Deo. Secunda & tertia à sectando, & tenendo, quoniam illuminant, saluant & liberant. Christianorum personæ tam seculares, quàm Ecclesiasticæ, de aliis duabus sectis sumptæ sunt, Hebræa videlicet & Gentili Sicut enim apud nos duo sunt genera personarũ, scilicet laicales & ecclesiasticæ. xij. quæstione j. duo. sic & apud Gentiles & Hebræos.

Digitized by Google

bræos. Apud † Gentiles quidem, seculares personæ erant, hæc nempè 4
monarcha, scilicet Imperator Romanus, patricij, qui & senatores dicebantur, ad quorum arbitrium vniuersa ordinabantur, reges, duces, comites, præsides, præfecti, suffecti, tribuni militum, tribuni plebis, prætores, centuriones, decutiones, quaterniones, duumuiri, quæstores, ædiles, & aulæ ianitores. Inter poëtas verò erant aduocati, carminum relatores, carminum scriptores, cœmedi, tragœdi, & historiographi. † Vates autem, qui à vi mentis dictus est, modò sacerdotem, 3
modò prophetam, modo poëtam significat, secundum Isidorum in ritu templorum erant apud Gentiles, archiflamines, protoflamines, flamines, & sacerdotes, vt iam dicetur. Erant quoque apud eos virorum & mulierum religiosi conuentus. Apud † Hebræos quoque ea- 4
dem erat diuersitas personarum, aliæ namque erant seculares, aliæ diuino cultui, videlicet in templo dedicatæ. In templo erant summus sacerdos, vt Melchisedech, minores sacerdotes, Leuitæ, Nathinæi, luminum extinctores, exorcistę, ianitores, & ędititij seu cantores. Super populum verò legendum, erat dux populi Moses, & sub eo, quos ipse constituerat ad consilium Ietro soceri sui: erant etiam Chiliarchæ & Acontarchæ, Pentacontarchæ, & Decacontarchæ, id est millenarij, centenarij, quinquagenarij, & decani. χιλιὰς enim interpretatur mille, & ἄρχων, princeps: inde, χιλίαρχος qui præest mille hominibus, inde & Acontarcha, qui super centum potestatem habebat. Pentacontarcha dicitur, qui præest quinquaginta, πέντε enim quinque sonat. Decanus, qui decem. Δέκα enim decem sonat. Apud Christianos quoque similis diuersitas reperitur. Et nota, quòd Christiani à Christo dicti sunt. Christus verò à chrismate: de quo dictum est in parte prima sub tit. de consecratio. † Nomen Christianorum primum in Antiochia in- 5
uentum est. Anteà enim omnes vocabantur discipuli, vel fratres, do-
Act. 2 pec Apostoli in Antiochia concilium fecerunt. ij. quæst. iiij. ad mensam. Et dicuntur Christiani orthodoxi, id est, rectè gloriantes, & vt
Psal. 44 credunt viuentes. Nam ὀρθῶς Græcè, dicitur rectè Latinè, & δόξα glo-
Cant. 1. ria. Dicitur ergo Christus à chrismate, quasi vnctus. Ipse autem vn-
Psal. 104 ctus est æternaliter à Deo præ consortibus suis, prout legitur in Actibus Apostolorum, & hoc nomen est oleo effusum. Hinc est, quòd in veteri Testamento sacerdotes, & reges, Christi nuncupabantur, quia vncti erant vnctione temporali, iuxta illud: Nolite tangere Christos meos. Hoc †autem nomen, Christus, non est proprium nomen Salua- 6
toris, sed est communis nuncupatio potestatis. Est enim commune nomen dignitatis. Sed hoc nomen Iesus: proprium est vocabulum
Luc. 1 personæ Saluatoris, quo ab angelo Gabriele in conceptione vocatus
Matth. 1 est, Euangelista testante: vocabis (inquit) nomen eius Iesum. & ab ho-
Matth. 9 minibus in circuncisione. Et nota, quòd Iesus, Hebraicè dicitur Messias, Græcè Christus: vel σωτὴρ vel σωφύς Latinè vnctus, vt præmissum est, vel Saluator, eò quòd ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Ce mot vient du latin *mundus*, qui signifie *propre*, *net*, *orné*, *élégant*, *poli*, *délicat*, *pur*, *exempt de tout vice*, *de toute tache*, *de toute souillure*, *de toute impureté*, *de toute saleté*, *de toute ordure*, *de toute crasse*, *de toute fange*, *de toute boue*, *de tout limon*, *de toute vase*, *de tout bourbier*, *de tout marais*, *de tout étang*, *de tout lac*, *de tout fleuve*, *de tout ruisseau*, *de toute rivière*, *de toute mer*, *de tout océan*, *de tout abîme*, *de tout gouffre*, *de toute caverne*, *de tout antre*, *de toute grotte*, *de tout souterrain*, *de toute mine*, *de tout puits*, *de toute citerne*, *de tout réservoir*, *de tout aqueduc*, *de tout égout*, *de toute cloaque*, *de tout cloaque*, *de toute fosse*, *de tout tombeau*, *de tout sépulcre*, *de toute urne*, *de tout cercueil*, *de tout linceul*, *de tout suaire*, *de toute bière*, *de tout brancard*, *de tout corbillard*, *de tout char funèbre*, *de tout convoi*, *de tout cortège*, *de toute pompe funèbre*, *de tout deuil*, *de toute tristesse*, *de toute mélancolie*, *de toute langueur*, *de tout ennui*, *de toute lassitude*, *de tout dégoût*, *de toute satiété*, *de toute nausée*, *de tout vomissement*, *de toute indigestion*, *de toute colique*, *de toute diarrhée*, *de toute dysenterie*, *de toute hydropisie*, *de toute jaunisse*, *de toute fièvre*, *de toute peste*, *de toute lèpre*, *de toute gale*, *de toute teigne*, *de toute vermine*, *de tout pou*, *de toute puce*, *de toute punaise*, *de tout ver*, *de tout insecte*, *de toute mouche*, *de tout moucheron*, *de tout cousin*, *de tout taon*, *de tout frelon*, *de toute guêpe*, *de tout bourdon*, *de toute abeille*, *de tout papillon*, *de toute chenille*, *de tout scarabée*, *de tout hanneton*, *de toute sauterelle*, *de tout criquet*, *de toute cigale*, *de tout grillon*, *de toute fourmi*, *de tout ver luisant*, *de toute araignée*, *de tout scorpion*, *de tout crapaud*, *de toute grenouille*, *de tout lézard*, *de tout serpent*, *de toute vipère*, *de tout aspic*, *de tout basilic*, *de tout dragon*, *de tout monstre*, *de tout prodige*, *de tout miracle*, *de tout enchantement*, *de tout sortilège*, *de toute magie*, *de toute sorcellerie*, *de tout maléfice*, *de tout charme*, *de tout philtre*, *de tout poison*, *de tout antidote*, *de tout contre-poison*, *de tout remède*, *de toute médecine*, *de tout médicament*, *de toute drogue*, *de toute pharmacie*, *de tout apothicaire*, *de tout médecin*, *de tout chirurgien*, *de tout barbier*, *de tout perruquier*, *de tout coiffeur*, *de tout tailleur*, *de tout couturier*, *de tout habit*, *de tout vêtement*, *de tout manteau*, *de tout pardessus*, *de tout surtout*, *de tout gilet*, *de tout pantalon*, *de tout culotte*, *de tout bas*, *de tout soulier*, *de tout botte*, *de tout bottine*, *de tout guêtre*, *de tout chaussure*, *de tout cordonnier*, *de tout bottier*, *de tout savetier*, *de tout chiffonnier*, *de tout fripier*, *de tout marchand d'habits*, *de tout marchand de vêtements*, *de tout marchand de chaussures*, *de tout marchand de bottes*, *de tout marchand de souliers*, *de tout marchand de bas*, *de tout marchand de culottes*, *de tout marchand de pantalons*, *de tout marchand de gilets*, *de tout marchand de surtouts*, *de tout marchand de pardessus*, *de tout marchand de manteaux

tertia parte ſub titu.de indumentis legalibus. Hoc † autem nomen 9
Deus appropriatur Patri & Filio & Spiritui ſancto,prout in ſymbolo
Athanaſij legitur.Quanuis etiam quandoq; ad alias perſonas exten-
datur iuxta illud : Diis non detrahes. extrà de hær.cum ex iniuncto.
Exod.22 ij.quæſt.j.ex ſacerdotibus.Et alibi:Applica illud ad Deos. Et Apoſto-
1.Cor. 8 lus:Nam etſi ſunt qui dicantur dij , ſiue in cœlo , ſiue in terra , nobis
2.Cor.4 tantùm vnus Deus Pater,ex quo omnia.& idem:Si noſtrum euange-
lium eſt opertum in his , qui pereunt , eſt opertum , in quibus Deus
huius ſeculi excæcauit mẽtes infideliũ.† Rurſus:Ieſus dictus eſt Na- 10
zarenus,à quodam vico Galilææ.Deus dictus eſt propter vnicã cum
patre ſubſtantiam.Dominus verò dicitur propter ſeruientem creatu-
ram.Deus & homo dicitur, quia verbum & caro. Verbũ dicitur,quia
Pater per eum omnia condidit,ſiue iuſſit. Imago dicitur propter pa-
rem ſimilitudinem Patris.Siquidem apud Chriſtianos ſeculares per-
ſonæ,laici dicuntur:λαὸς enim Græcè , dicitur populus , Latinè. Cle-
ricales † ſunt qui in Eccleſia deſeruiunt , vel ipſam regunt , à κλῆρος, 11
quod eſt ſors,prout iam dicetur.Hi autẽ ſubdiuidũtur in monachos,
id eſt in ſinguläriter degentes.xvj. q. ſi cupis. Nam , μόνος Græcè, di-
citur ſingularis Latinè:& alios religioſos.Sunt†autẽ quatuor genera 12
monachorũ.Alij ſunt cœnobitę,qui videlicet in cõi monaſterij regu-
la & vita obedientiæ maiorũ deſeruiunt.Alij ſunt anachoritæ,qui vi-
delicet ædificant ſolitudines,& quamuis in communi vita poſiti,pri-
uatæ tamen contemplationi vacant:alij ſunt eremitæ , qui videlicet
ſolitariè in deſertis degũt.Alij ſunt gyrouagi, id eſt vagabũdi & cir-
cuncelliones.xxiij.q.v.c.j.† Religio verò dicta eſt, quia per eam vni 13
Deo religamur ad diuinũ cultum vinculo ſeruiendi,& in clericos ſe-
culares,qui vſurpato nomine ſeculares dicunt.extrà de offic.or. licet
ad differentiam regulariũ,qui proprio carent,quod non contingit in
iſtis.Nam & ſecundum Aug.ij.q.j.legi.Bonus non monachus,vix bo-
num clericum facit. Sed Eccleſiaſticarum perſonarum duo ſunt ge-
nera.† Nam aliud eſt dignitatis. Aliud ordinis. Dignitatis , vt Papa, 14
patriarcha,primas,archiepiſcopus,ſiue metropolitanus , quod idem
eſt,epiſcopus,archidiaconus,& archipresbyter , & præpoſitus. Quã-
uis omnes qui præſunt , præpoſiti generaliter ritè vocentur. extrà de
verborũ ſignificatio.quamuis.In choro verò perſonæ ſunt decanus,
ſubdecanus,cantor ſiue præcentor, ſuccẽtor, theſaurarius ſiue ſacri-
ſta,archiacola,& huiuſmodi. Dignitates autem vt & ordines à lege
originẽ & exẽplum traxerunt , iuxta illud : Conſtitues eos principes
ſuper omnem terram; quanquàm quidam dicant dignitates à genti-
litate ſumpſiſſe initium.Ordinis autẽ perſonæ ſunt,ſacerdos , diaco-
nus,& cæteri,quos inferius proſequimur. † Qualiter à veteri ritu tã 15
Gentilium quàm Hebręorum ad cultum præſentis Eccleſiæ trãslatio
perſonarũ facta ſit, & qualiter ab illis perſonæ dignitatũ in Eccleſia
originem habuerint,breuiter videamus. Et quidem Dominus Papa,
qui

Digitized by Goog

qui pater vel cuſtos patrum eſt, vicē gerit ſummi Pontificis. Roma- *Pſal. 44*
nus Imperator monarchæ ſimilitudinem gerit. Senatoria & patricio-
rum dignitas, manet in Eccleſia in quatuor patriarchis, & in Eccleſia
Romana in cardinalibus. lxxxvj.d. Cōſtantinus. Primates, qui tribus
archiepiſcopis præeſſe habent, regem exprimunt, qui tribus ducibus
præeſt. Metropolitani ſeu archiepiſcopi, ducibus comparantur, qui
pluribus comitibus præſunt, ſicut illi pluribus epiſcopis. Pelagius ta-
men Papa dicit vj.q. iij. ſcitote. quòd vna prouincia habet regem &
metropolitanum. Epiſcopi comitum ſimilitudinem gerunt. Coēpi-
ſcopi, quorum poteſtas ſublata eſt lxviij.d. quāuis. & cap. coēpiſcopi
præſidum & præfectorum. Præpoſiti verò, tribunos militum imitan-
tur. Archipresbyteri tribunos plebis. Cancellarij, Prætores. Archi-
diaconi, Centuriones. Decani, Decuriones. Presbyteri, Curati aduo-
catos. Perſonæ quoque ordinum ab illis originem habuerunt. Nam
presbyteri, vices gerunt ædilium. Diaconi, quaterniorum. Subdia-
coni, Duumuirorum. Exorciſtæ quæſtores imitantur. Oſtiarij, aulæ
ianitores. Lectores, carminum relatores. Acolyti, carminum ſcri-
16 ptores. † Sanè Epiſcopalis ordo ſecundùm Iſidorum. xxj.d. cleros. qui
tripartitus eſt, videlicet in Patriarchis, Archiepiſcopis, Metropolita-
17 nis, atque Epiſcopis. † Apoſtolica autem ſedes ſicut ait Anacletus
Papa. xxij.d. ſacro. caput & cardo eſt aliarū, quoniā ſicut oſtium ſu-
per cardine regitur, ſic illius authoritate oēs Eccleſiæ reguntur: & inde dicti
ſunt Cardinales, per quos tota Eccleſia ſicut oſtium per cardinē gu-
bernatur. Illius autem prælatus Papa, id eſt pater patrum, vocatur &
vniuerſalis: quia vniuerſæ Eccleſiæ principatur: & Apoſtolicus, quia
principis Apoſtolorū vice fungitur: & ſummus Pontifex, quia caput
eſt omniū Pontificum, à quo illi tanquā à capite membra, deſcendūt,
& de cuius plenitudine omnes accipiunt, quos ipſe vocat in partem
ſollicitudinis, non in plenitudinē poteſtatis extrà de vſu pal. c. ad ho-
norem. Hic eſt Melchiſedec, cuius ſacerdotium non eſt cęteris com-
18 paratum. Patriarcha verò, † Græca lingua, ſummus patrum interpre-
tatur, quia primum, id eſt Apoſtolicū retinet locum. xxj. d. clericos. &
ideò quia ſummo honore fungitur. tali nomine cēſetur, ſicut Roma-
nus, Conſtantinopolitanus, Antiochenus, Alexandrinus, Hieroſoly-
mitanus. Dicitur etiā Patriarcha, quaſi pater arcæ, id eſt Eccleſiæ, vel
pater patrū, princeps. ἀρχων enim Græcè, Princeps interpretatur La-
19 tinè. Hic eſt Moſes, qui Aaron in Pontificem oleo conſecrauit. † Ar-
chiepiſcopus, Græcò vocabulo dicitur, eò q̄ ſit ſummus ſeu princeps
Epiſcoporū. Tenet enim vicē Apoſtolicā, & præſidet tā metropolita-
20 nis, quā cæteris Epiſcopis. † Metropolitani ſeu metropolitæ, à men-
ſura ciuitatum vocantur, ſingulis enim prouinciis præeminent, quo-
rum authoritati & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt, ſine qui-
bus nihil reliquis Epiſcopis agere licet. Sollicitudo enim totius pro-
uinciæ eis cōmiſſa eſt. Vnde Pelagius Papa ait. v.q. iij. ſcitote. Scitote

Digitized by Google

certam esse prouinciam, quæ habet decem aut vndecim ciuitates & vnum Regem,& totidem minores Potestates sub se,& vnum Metropolitanum,aliosq; suffraganeos decem vel vndecim iudices Episcopos. Ad quorum iudicium omnes causæ Episcoporum & reliquorum sacerdotum ac ciuitatũ referantur. Omnes autem superius designati ordines Episcoporum & superiorũ vno eodemq; vocabulo,Episcopi nominãtur Sed priuato nomine quidam vtuntur, propter distinctionem potestatis quam singulariter acceperunt. Episcopatus vocabulum,vnde dictum sit,sub titul.de Episcopo dicetur. Porrò secundum
§.114. Anacletum Papam.xcix. d. prouinciæ. Primates & Patriarchæ diuersorum nominum, sed eiusdem formę atq; officij sunt. Et ideò quidã Primates vsurpant sibi nomẽ Patriarchæ, vt Aquilegien.& Grandeñ. Primatia autem dicta est,à primitiis conuersionis ad fidem. † In con- 21
cilio quoque Africano. eadem.d. j. statutum est, ne primæ sedis Episcopus princeps sacerdotum aut summus sacerdos,aut aliquid huiusmodi,sed tantùm primæ sedis Episcopus appelletur. Pelagius etiam Papa statuit ead.d.nullus,vt nullus Patriarcharũ vniuersitatis vocabulo,vnquam vtatur,nec aliquis in suis Epistolis vniuersalem nominet illum,quia si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, patriarcharum nomen cæteris derogatur & subtrahitur. Ad hæc summorum Pontificum,præsulum atq; reliquorum sacerdotũ institutio in veteri Testamento sumpsit exordium,& in nouo est plenius consummata. xvj. d. §.j.Summi namq; atq; minores sacerdotes à Deo per Mosem instituti sunt,vt perpetuus esset cultus tabernaculi per successores eorum à filiis Israël.Dauid autem ad ministeria domus Dei amplius ianitores instituit,& cantores:Salomon exorcistas inuenit, sicut sub tit. de sacerdote dicetur.Hæc omnia Ecclesia in nouo Testamẽto imitata est, vt iam dictum est.Habet enim ianitores, quos ostiarios appellamus, pro cãtoribus verò lectores simul & cãtores instituit, exorcistas etiã nomine & officio antiquo manente recepit, pro filiis Aaron. Omnes infra summum Pontificem sacerdotium administrantes, consecrati
sunt,inter quos quædam† discretio est exorta, vt alij appellẽtur sim- 22
pliciter sacerdotes,alij archipresbyteri, alij Episcopi, alij Archiepiscopi seu Metropolitani, alij Primates, alij Patriarchæ, alij summi Pontifices, vt præmissum est.Quæ discretio maximè à Gẽtilibus introducta est,qui suos flamines,alios simpliciter flamines, alios archi flamines,alios protoflamines,id est primates appellabant:hi in capite pileum habebant,in quo erat breuis virga,qua à carnibus sacrificiorum aues arcebant.Pileum autẽ ipsum desuper aliquid lanę habebat quod cùm per æstum ferre non possent, filum tantum in capite ferre cœperunt.Vnde à filo,quo † vtebantur,flamines dicti sunt,quasi fila- 23
mines.Verũ festiuis diebus filo deposito pro sacerdotij eminentia pileum imponebant.Maiorum quoq; & minorũ sacerdotũ discretio in nouo Testamẽto ab ipso Christo sumpsit exordiũ,qui Apostolos pro

maiori

Digitized by Google

deſuper in modum ſphæræ radant.xxiij.d.prohibitæ.Denudatio autẽ ipſa ſuperioris partis capitis,nullum debere eſſe medium inter nos & Deum demonſtrat, vt reuelata facie gloriam Domini liberè contemplemur. † Rurſus radimus caput relictis inferius in modũ coronæ ca- 26
pillis : quia caput mentem ſignat,capilli verò ſeculares cogitationes. Sicut ergo caput mundatur ſuperius à capillis, ita mens noſtra dum ſuperiora, id eſt cœleſtia cogitat, à ſecularibus cogitationibus mundari debet. Sed pãrs inferior capillos habet, quia non eſt prohibitum aliquando de ſecularibus cogitare,ſine quibus vita præſens duci non poteſt.j.q j.ſiquis obiecerit.Circa detruncationem capillorum notandum eſt,quia illa ſignificat,quòd clerici omnes ſuperfluas cogitationes debent à mente abſcindere. † Abtonſo igitur capite & patentibus 27
auribus,incedere debent, ne capilli creſcendo aures operiant, & oculos impediant.xxiij diſt.non liceat.quoniam prouidẽdum eſt,ne ſeculares cogitationes aures & mentis oculos impediendo,nos ad ſecularia trahant. Vnde capillos ſuper aures tondeamus, vt quinque capitis
Ezec.44 ſenſus expeditos ad Dei ſeruitiũ habeamus. Benè igitur ad Ezechielem dicitur : Sacerdotes caput ſuum nõ radent,neque comã nutriant, ſed tondentes attondeãt capita ſua. Siquidem vt ait Gre. in Paſtorali. lib.ij.c.xviij. Capilli in capite exteriores, ſunt cogitationes in mente. Qui dum ſuper cerebrum inſenſibiliter oriuntur, curas vitæ præſentis exprimunt. Quæ quia ex negligentis ſenſu importunè aliquando prodeunt,quaſi non nobis ſentientibus procedunt. Quia ergo ſacerdotes qui ſunt ſacri fidelium duces,ſollicitudines exteriores habere poſſunt, nec tamen eis vehementer incumbere debent rectè caput radere, vt comam prohibentur nutrire, vt cogitationes cordis de vita ſubditorum, nec à ſe funditùs amputent, nec rurſus ad creſcendum nimis re-
Ezec.44 laxent. Et bene ſubditur : Tondentes attondeant capita ſua,vt videlicet curæ temporalis ſollicitudines, & quantum neceſſe eſt,prouideãt: tamen reſcindantur citiùs, ne immoderatiùs excreſcant. Dum ergo per adminiſtrationem exteriorum, prouidentia corporum, vita protegitur, & rurſum per moderatam cordis intentionem non impeditur, capilli in capite ſacerdotis reſeruantur,vt cutem cooperiant,& reſecãtur, ne oculos claudant. Circa formæ circulationem ſeu coronã ſciendum eſt, quòd ſit propter multa.† Primò,in ſignum quòd Chriſtus rex 28
noſter ſeipſum in ara Crucis oblaturus, ſpineam coronam portauit. Vnde & nos,qui per eandem paſſionem ſaluari deſideramus, Dominicæ paſſionis ſignum,id eſt formam ſpineæ coronæ quam ipſe vt ſpinas peccatorum noſtrorum auferret in paſſione portauit in capite, in verticibus noſtris portamus, vt ſicut ille pro nobis, ſic & nos pro illo irriſiones & opprobria paratos eſſe libenter ſufferre monſtremus. Secundò,circulus capillorum,virtutem æqualitatis vndique rationi conſentientem deſignat. Tunc enim temporales res bene cogitantur, ſi conueniant rationi. † Tertiò, circularis figura ſit, quia hæc figura non 29
habet

Digitized by Google

habet principium, neque finem. Per quod datur intelligi, quòd clerici sunt ministri Dei, qui non habuit principium neque habebit finem. Quartò, hæc figura nullum habet angulũ, per quod significatur, quòd clerici non debent habere sordem in vita, quoniam vbi angulus, ibi sordes, vt dicit Bernardus. Et quòd debent habere veritatem in doctrina, quoniam veritas angulos non amat, vt dicit Hiero. Quintò, quia hæc figura, omnium figuratum est pulcherrima. Vnde in hac Deus cœlestes creaturas fecit, per quod significatur, quòd clerici debent habere pulchritudinem interius in mente, & exterius in conuersatione. Sextò, quia hæc figura est omnium simplicissima. Nam secundùm August. nulla figura ex vna linea tantùm consistit, nisi sola circularis, quę vnica linea clauditur: per quod significatur, quòd clerici debent habere simplicitatem columbinam, iuxta illud: Estote simplices sicut columbæ. vj. q. j. ex merito. † Septimò corona clericos esse specialiter regnũ Dei demonstrat. Ipsi namque secundum Hier. xij. q. j. duo sunt. sunt reges & sacerdotes, id est regales sacerdotes: & sunt reges, id est se & alios in virtutibus regentes, & ita in Deo regnum habent. † Sanè rasura capitis clericorum fit, sicut ait Beda in historia Anglorum, in memoriam eius, quia cum beatus Petrus in Antiochia prædicaret, abraserunt summitatem capitis eius in contumeliam nominis Christiani & Dominicæ passionis, quod quidem hodie toti clero in honorem traditur. Fuerunt tamen, qui dicerent quòd tonsuræ Ecclesiasticæ vsus à Nazareis, qui omnia veteris legis custodiunt, exortus est. xxiiij. q. iij. versic. Nazarei. Hi enim priùs crine seruato, denuò post magnæ vitæ continentiam, caput radebant, & capillos in igne sacrificij mittebant, vt perfectionem deuotionis sub Domino consecrarent. Quorum exẽplo ab Apostolis introductum est, vt & Nazarei ac sancti Dei crine prætonso innouentur: quamuis olim Christiani à Iudæis quasi in opprobrium Nazarei vocarentur, pro eo, quòd Saluator noster à vico quodam Galilææ Nazarenus appellatus est. Potest etiã dici, quòd vsus tonsuræ à lege occasionẽ traxit. Sacerdos namque legis tyaram, id est pileum ex byisso in modũ mediæ sphæræ in capite, Rex verò coronam gestabat, pars verò capitis rasa tyaram: circulus primum designat coronam, ad notandum, quòd instituit eos Deus genus electum, in regalem sacerdotem. Rursus lex coronam quatuor digitorũ, super mensam, & desuper aureolam fieri iubebat. Cæterùm ad Ezechielem Dominus dicit: Sume gladium acutum, & educ per caput tuum & barbam. Longitudo nãque capillorum, multitudinem significat peccatorum. † Hinc igitur clerici barbas sibi radere informãtur. Ratio nãque pillorum barbæ, qui ex superfluis stomachi prouenire dicuntur humoribus, designat, quòd vitia & peccata, quę in nobis superflua sunt, resecare debemus. Radimus enim barbas vt per innocentiam & humilitatem puri videamur, & Angelis qui semper in iuuenili ætate florent, coæquemur. In ieiuniis tamen quandoque capillos crescere permittimus.

30 Matth. 5

31

1. Petr. 2 Ezech. 5

32

mittimus,quia cogitationes quæ contra Deum non ſunt, vt eſt Eccleſiam ædificare,agrum colere,& ſimilia,quæ tempore abſtinentiæ fieri ſolent, prohiberi non debent. Concilium Carthaginenſe, ſtatuit. extrà de vita & honeſtate cleric. clerici. xxxiij.diſtinct. ſi quid. vt clerici neque comam nutriant,neque barbam.† Ordinantur autem clerici,vt 33
Deo ſeruiant, nec de cætero ſeruiant mundo, nec gloriæ mundi.Debent ergo offerre corpora ſua, hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem. Vnde Apoſtolus ad Roma. Confundantur omnes qui gloriantur in ſtultitia, id eſt in gloria mundi, quæ non eſt vera gloria, ſed imago gloriæ. Quare autem ordinandis manus imponatur, dicetur in tractatu de diacono. † Ordinatur in quatuor temporibus 34
ideo quia ſacerdotes & alij clerici locum in Eccleſia obtinent, quem Leuitæ in populo Iſraël obtinuerunt, quos ſicut in libro Numerorum legitur, Dominus pro primogenitis recepit, & eos in Aegypto dum primogenita Aegyptiorum interficerentur, cuſtodiuit: primogenita verò,quaſi quædam primitiæ ſunt. Vnde quaſi primitias Domino offerimus, cum aliquem ad ſacros ordines conſecramus. Conueniens igitur eſt, vt in primitiis temporum, ſcilicet in quatuor temporibus, primitias hominum offeramus. Rurſus, ideo in quatuor temporibus, vt quatuor virtutibus exornentur, & ſub quatuor Euangeliis ſeruire Chriſto, & eccleſiæ moneantur.In vere, vt virtutibus floreant. In æſtate,vt fructus afferãt.In autumno, vt fructus bonorum operum metant. In hyeme, vt collectos conſeruent in horreo, & eis fruantur in Domino. Et vide in ſexta parte ſub ſabbato poſt Dominicam xvij.
Ideo autem † potius in Sabbatis quatuor temporum quam in quartis 35
vel ſextis feriis fiunt ordinationes,quia illa dies Spiritui ſancto cõſecrãta eſt, cuius dona in ordinibus recipiuntur. Præceptum enim eſt à priori populo, Sabbatum celebrare, ad hoc vt eſſet figura ſanctificationis Spiritus ſancti. Vnde in Exod. Requies Sabbati ſanctificata eſt Domino. Et iterum:Cuſtodite Sabbatum meum, ſanctũ eſt enim mihi quia erit ſignum inter me & vos in generationibus veſtris.Præterea nunquam legimus in Gene.ſanctificationem fieri per omnes priores dies,ſed de Sabbato ſolo dictum eſt:Sanctificauit Deus diem Sabbati: Fiunt etiam Sabbato in ſignum quod ordinandi debent habere Sabbatum temporis, vt tandem tranſeant ad Sabbatum æternitatis. Ordinatiõ autem quæ fit in Sabbato,ſequentis diei eſt. Figurat enim ſacerdotes ordinatos, eſſe miniſtros diuerſorum Dominicorum ſacramentorum. Ideóque fit hora nona, quia iam illud tempus ad Dominicum diem ſcilicet reſurrectionis intelligitur pertinere. lxxv. diſtinct.quia partibus.extra de tempo. ord. litteras. Ordinandi enim ad
Chriſti ſimilitudinem Sabbato reſurrexiſſe intelliguntur.† Congrue 36
igitur in hac die, ſcilicet Dominica celebrantur miniſteria ſacerdotalium benedictionum,in qua ſunt collata chriſmata gratiarum,in ea Dominus reſurrexit, in ea Apoſtolis inſufflauit dicens: Accipite Spiritum

Rom.12

Num.3

Exod. 16

Exod. 31 & 35.

Gene. 2

Secundò, quid significent, quæ in earum benedictione aguntur. † Benedicuntur autem in dominicis diebus, & in diebus epiphaniarum, & in albis Paschalibus, & in festis Apostolorum, vt Spiritus sanctus super eas simplices, vt colúbas, descendere videatur, & vt per Apostolos per mortem virginitatis ecclesiæ prius traditerũt, quasi per paranymphos sponsæ Domino consecrentur. Sequitur videre, quid significent, quæ in earum benedictione aguntur, & licet omnis anima Deo desponsetur per fidem vnde Osee: Sponsabo te mihi in fide. Virgines tamen specialiùs Christo desponsari dicuntur, quia earum caro carni Christi familiarius se cõformat, pro eo quòd illa sicut nec caro Christi corruptionem non sensit. Et inde est, quòd virgines sequuntur agnum, quocunque ierit.

Osee 2

Apoc. 13

Apoca † Sanè virgines benedicendæ sub papilione, vel aliquo alio loco stant, inclusiuéque archipresbytero vel alio ante Euangelium alta voce cantante: Prudentes virgines &c. cum cereis ardentibus in manibus, nudis capitibus exeunt obuiam episcopo & ecclesiam ingrediuntur. Si quidem cereos accensos ferunt in manibus, iuxta illud Luc. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, vt ostendant se imitari prudentes virgines, quæ ornauerunt lampades suas, & exierunt obuiam sponso. Sponsus namque earum est Christus, quem Pontifex eius vicarius repræsentat. Lucernas quidem ardentes in manibus tenere est per bona opera exemplum proximis monstrare, iuxta illud Saluatoris: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, &c. Egressus verò earum de papilione, & ingressus in ecclesiam, designat quòd per suscipiendam benedictionem & à Christo desponsationem, de ergastulo & ærumnis, ac tenebris præsentis vitæ atque fallaciis, ad cœlestis regni libertatem, gaudium ac claritatem, & ad superni regis thalamum transducuntur. Vnde ecclesia: Veni electa mea, & ponam te in thronum meum. Nudis capitibus obuiam veniunt, & Pontifex cantando dicit illis: Venite, & ipsæ similiter cantando respondent, & nunc sequitur ad repræsentandum, quòd in Canticis legitur. Surge amica mea, sponsa mea, ostende mihi faciem tuam, & sonet vox tua in auribus meis. Rursus denudatio capitum, depositionem & abrenuntiationem mundanorum congruè designat. Nudato etiam capite, ecclesiam ingrediuntur, ad notandum quòd velut formosæ & sponso placidæ in ipsius sponsi tabernaculum introducuntur, iuxta illud in Canticis: Nigra sum, sed formosa: & introduxit me Rex in tabernaculum suum. † Ter autem dicitur eis: Venite ad notandum quòd ad hoc tripliciter debemus venire, scilicet, per abdicationem proprietatis, per votum castitatis, & per sponsionem obedientiæ. Debent quidem venire. Primò per abdicationem proprietatis de conseruatione mundana, de seruitute Ægyptiaca, de carcere, de laqueis, & de retibus: vnde Psalm. Cadent in retiaculo eius peccatores. Et Sapi. Creaturæ Dei factæ sunt in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientum. Secundò debent venire per votum castitatis,

Matth. 5

Matth. 5

Cantic. 2

Cantic. 1

Psal. 140

Sapiē. 14

40

41

Digitized by Google

castitatis, tanquam prodeuntes à delectatione carnali & immunditia, & loco toxicato, de quo si quid anima sumit, & per pœnitentiam non reiicit, moritur morte æterna. Tertiò, per sponsionem obedientiæ de propria voluntate, sicut de corruptione & clibano accenso & de Babylonica fornace. Et ideò cum pueris, qui erant in fornace illa dicunt: Et nunc sequimur in toto corde & timemus te & quærimus faciem tuam. In Dañ. parum ante Psal. Benedi. De quolibet autem istorum exeundum est, firmo cordis proposito, solenniori voto, & totius vitæ perseuerantia. Et hæ sunt quasi tres dietæ. Exod. viam trium dierum ibimus in solitudine. Quas tres dietas præmissæ tres vocationes, triplicater factæ designant. Quia verò post susceptum tam laudabile propositum, restant insidiæ & tentationes dæmonum, atque acerrima contra mundum, carnem & dæmones certamina, & insuper regularis obseruantiæ difficultas, quæ muliebris infirmitas sufficienter per se sustinere non posset: ideò diuinum auxilium, & sanctorum suffragia per litaniam quæ subiicitur, implorantur. † Consequenter deponunt vestes veteres, & induunt nouas benedictas, ad notandum quod in hoc proposito vetus homo exuitur, & nouus induitur: qui sicut legitur Ephes. creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Et debent esse vestes mundæ & candidæ, ad significandum, quòd quia Dei filio desponsantur, debent de cætero se mundas & sanctas absque macula præseruare vel conseruare. Iuxta illud Apostoli: Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Hoc enim candor seu munditia vestis ostendit. Vnde Ecclesiastes: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Et hoc est sumptum à beata Cæcilia, quæ exteriùs veste fulgebat, intùs castitate nitebat: & ab Angelis, qui in Christi resurrectione visi sunt in vestibus albis. Vel si sit niger habitus, significat carnis mortificationem. Quia enim Christus sponsus tuus mortuus est pro ipsis, debent & ipse commori pro illo. Vnde Apostolus. Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Et Rom. Si complantati facti sumus similitudini mortis Christi, simul & resurrectionis erimus. Rursus nigredo habitus, est contemptus viridis amplexus. † Subsequenter indutæ vestibus benedictis versus episcopum veniunt, quasi ad ipsum actu dicant: Regnum mundi & omnem ornatum seculi contempsimus, propter amorem Domini nostri Iesu Christi, &c. † Vela quoque super scapulas & pectora dependentia ex institutione Sotheris Papæ cum signo crucis earum capitibus imponuntur. Primò, ad significandum quod pro Christo debent mundum humiliter corde, & opere contemnere, & sensus velare, ac memoria passionis Christi munire, ne ad mundana lasciuiendo exeant, vel illa ad illarum sensus intrent. Iuxta illud Apostoli: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Secundo, velantur, quia non sunt imago Dei. xxxiij. quæstion. v. mulierem. Tertiò, vt ostendantur subiectæ. Quartò, ne illicitè cunctis viris appareant. Quintò, ne species earum, occasio inspectoribus fit

42

43

44

Ephes. 4

2. Cor. 10

Eccles. 9

Galat. 5

Galat. 5

Rom. 6

peccandi,

Abbas, Abbatis, m. Abbot.

Abbatia, ae, f. Abbey.

Abbatissa, ae, f. Abbess.

Abbreviatio, onis, f. Abbreviation.

Abbreviator, oris, m. Abbreviator.

Abbreviatura, ae, f. Abbreviature.

Abbreviatus, a, um. Abbreviated.

Abbrevio, are. To abbreviate.

Abdicatio, onis, f. Abdication.

Abdico, are. To abdicate.

Abdo, ere. To abdicate.

Abdomen, inis, n. Abdomen.

Abdominalis, e. Abdominal.

Abdominosus, a, um. Abdominous.

Abdomino, are. To abdominate.

Abdominosus, a, um. Abdominous.

Abdomin

porrigitur velum consecrationis, nec etiam professionis, sed ipsa illud suscipit de altari. Aiunt tamen quidam, quòd licet non ab episcopo, potest tamen à sacerdote velo professionis vel conuersionis velari. extra de reg. vidua. xx. q. j. deuotum extrà quod met. cau. c. j. à quo seu à cuius ministro habitum seu vestem religiosam assumit. xx. q. j. vidua. extrà de cler. vel vo. consuluit. In libro tamẽ pontificali secundum ordinem Romanum, habetur benedictio viduæ continentiam profitentis, & veli eius. Nam & Dominus Sareptanam viduã per Heliam prophetã consolatus est. Et vidimus in vrbe episcopum Hostiẽn.
48 inter virgines benedicere duas viduas moniales. † Velum ordinationis enim diaconissæ in quadragesimo anno dabatur, vt posset legere Euãgelium in nocturnis. xxj. q. j. sanctimoniales. xxvij. j. j. diaconissa. in concilio Laudicen. xxxij. dist. c. fin. statutum est vt mulieres quæ apud Græcos presbyteræ appellantur, apud nos verò viduæ, aut seniores vniuiræ aut matricuriæ appellantur in ecclesia, tanquam ordinatas constitui non debere. † Velum prælationis olim abbatissis in xl.
49 anno dabatur. xx q. ij. iuuẽculas. xxxj. q. quomodo. Illud autem sciendum est, quòd sacrosancta mater ecclesia gradus & ordines habet distinctos. Et Romanus Pontifex celebriter missarum solennia agens, sex habet secum ordines clericorum, scilicet episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos, acolithos & cantores: ipso numero sacramen. perfectionem huiusmodi officij manifestans. Senarius nãque numerus perfectus est, vt in proœmio tertiæ partis dicetur. Sed & sex ordines ministrorum fuisse in veteri Testa. legimus, videlicet pontifices, sacerdotes, Leuitas, Nathineos, ianitores, & psallẽtes, quos ex minori parte distinxit Artaxerxes in epistola quam Esdræ scribæ direxerit, dicens: Notum facimus de sacerdotibus vniuersis, & Leuitis, & cantoribus, & ianitoribus, & Nathineis, & ministris domus Dei, vt eis ve-
50 ctigal. tributum, & annona nullatenus imponatur. † Ordines verò ecclesiasticos Syluester Papa enumerat. xxiij. d. à subdiacono. & j. q. vij. clericus dicens: Pontifici presbyter, presbytero diaconus diacono subdiaconus, subdiacono acolythus, acolytho exorcista, exorcistę lector, lectori ostiarius, ostiario abbas, abbati monachus, in omni loco obsequium repræsentent. Beatus quoque Isidorus. xxj. di. cleros. ita dicit: Generaliter clerici nuncupantur omnes, qui in ecclesia Christo deseruiũt, quorum gradus & nomina sunt hęc: Ostiarius, psalmista, lector, exorcista, &c mentionem enim faciens post alia de cantore inquit: Et hi omnes gaudent priuilegio clericali. Veruntamen quidam perfidi hæretici sacramentum ordinis contẽnentes, falsò mentiuntur, quòd ecclesia Christi non habebat personas, quas exorcistas, ceroferarios, lectores, vel diaconos appellaret. sed solùm exorcistas dęmonum, qui aduersabantur Paulo: nec ea quæ Christus fecit, vel Apostolus dixit pro tam vilibus significationibus, quæ infrà sequuntur, fecit & dixit,
51 sed altiora & pretiosiora quæ Romana nescit Ecclesia, demõstrauit †

Horum autem ordinum quidam ſunt non ſacri,& quidam ſacri.Non ſacri ſeu minores ordines ſunt hi:Cantoratus, pſalmiſtatus,oſtiariatus,lectoratus,exorciſtatus,acolythatus.Sacri verò ſeu maiores ſunt iſti : Subdiaconatus , diaconatus , preſbyteratus, Epiſcopalis ordo.† 52
Communiter autem aſſeritur ſeptem ordines fore,quorum oſtiarius eſt primus & ſacerdos vltimus , propter ſeptiformem Spiritus ſancti gratiam , cuius munere ſua officia proſequuntur. Si autem velis ad ſingulos ordines ſingula dona referre,à timore incipiens,illum oſtiario deputabis,& exinde ſingula ſingulis referens , ſapientiam preſbytero adaptabis.Eſa.iiij.Hæ ſunt ſeptem mulieres , in quibus Spiritus ſanctus habet hoſpitium, & vnaquæque illarum , ſuum parat conuiuium. † Rurſus ſpiritualiter * oſtiarius eſt , quicunque ſpiritualiter 53
alios in Eccleſiam introducit,id eſt,qui fidem prædicando docet. Lector eſt,quilibet mores docendo,exorciſta orando, acolythus illuminando, ſubdiaconus humilitatem monſtrando:diaconus alios exhortando,ſacerdos ſeipſum hoſtiam ſanctam Deo offerendo , Epiſcopus ſacramenta miniſtrando. De quolibet tamen ſeriatim ſpecialiter proſequamur.

ANNOTATIO.

* Spiritualiter.)Poteſt etiam legi,aut certè addi,ſpecialiter,quòd ſingula officia ſingulis,non plura vni conferantur. N. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Cantoris munus,& eius diffinitio.*
2 *Dauid cantores inſtituit.*
3 *Cantores vocibus conſonis cantare debent.*
4 *Cantandi vſus,quorſum inſtitutus.*
5 *Cantoris nomine qui intelligantur.*
6 *Cantores baculos geſtant.*

De Cantore. CAP. II.

NOnnulli cæcitate ignorantiæ ducti , cantoratum de minoribus eſſe autumant ordinibus,pro eo quòd(vt iam præmiſſum eſt) in †quibuſdam canonibus inter minores ordines fit mentio de cantore. 1
Falluntur tamen,quoniam nomen eſt officij,& non ordo.Qui autem in veteri Teſtamento cantores dicti ſunt,hodie lectores vel Pſalmiſtę vocantur.Cantor itaque vocatur qui vocem modulatur in cantu.xxj. d.c.cleros.cuius duo ſunt in arte muſica genera,præcentor ſcilicet & ſuccentor.Præcentor vocem præmittit in cantu:ſuccentor , canendo ſubſequenter reſpondet.Concentor verò dicitur,qui conſonat. Vnde qui non conſonat,non concinit,nec concentor erit.Sanè †Dauid pro- 2
phetarum eximius cultum Dei volens ſolennius ampliare , cantores inſtituit , qui coram arca fœderis Domini muſicis inſtrumentis & modulatis vocibus decantarent, inter quos præcipui fuerunt Hemã,
Paralip. 6 Aſaph , & Aethan:ſed omnium primus Heman , cuius vicem nunc in Eccleſia

Digitized by Google

Ecclesia primicerius obtinet:vel precentor, qui cantoribus est præla-
tus, vnde legitur in Paralipomenon: Isti sunt quos constituit Dauid
super cantores domus Domini, stantes iuxta ordinem suum in minis-
sterio: de filiis Caphat Hemam cantor filius Iohel, & à dextris suis
3 Asaph filius Barachiæ, ad sinistram ante Aethan, filius Cusi. † Porrò
debent cantores cantare consonis vocibus & suaui modulatione cõ-
cinere, quatenus animos audientium ad deuotionem Dei valeant ex-
citare. Verùm secundum Grec. xcj. dist. in sancta, plerunque in sacro
ministerio dum blanda vox quæritur, congrua vita negligitur: & can
tor Deum moribus simulat, cùm vocibus populum delectat. Et Augu.
lib. Conf. Cum me magis mouet cantus, quàm res quę canitur, pœna-
liter peccasse confiteor, & tunc me audisse cantantem. Ideoque in Ec-
clesia Romana altaris ministri cantare non debent, solumque Euan-
gelicæ lectionis officium intra missarum solennia exoluant. Et Apo.
ait: Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino: & Hie. xcij. *Ephe. 5*
dist. c. j. Non audiant (inquit) adolescentuli, audiant hi, quibus est of-
ficium in Ecclesia psallendi: Deo non vocem tantùm, sed corde esse
cantandum: nec in tragœdorum modũ guttur & fauces medicami-
ne liniendæ sunt, vt in Ecclesia theatrales moduli & cantica audian-
tur. Cantantes igitur in corde & in charitate, cantent in choro, quo-
niam magis deuotione cordis, quàm iubilatione vocis cantandum
est. xxxviij. dist. edulio. non tenentes in manibus cymbala vel aliquid
4 huiusmodi prout in veteri Testamento fiebat. † Cæterum, propter
carnales, non propter spirituales, cantandi vsus in Ecclesia institutus
est, vt qui verbis non cõpunguntur, suauitate modulaminis moueantur. Vnde Aug. in lib. Confes. Consuetudinem canendi probat Eccle-
sia, vt per oblectamenta aurium infirmior animus ad effectum pieta-
tis assurgat. Antiqui pridie, quo cantandum erat, cibis aliis abstine-
bant, propter causam vocis, præter quàm leguminibus, psallentibus
5 aptis. Vnde & cantores, vulgo fabarij dicti sunt. † Cantores autẽ sunt,
qui Dei laudatores, repræsentans prædicatores, alios ad Dei laudes
excitantes. Eorum namque symphonia plebem admonet in vnitate
cultus vnius Dei perseuerare. Per cantoris quoq; officium, pater fami-
lias intelligitur, qui de thesauro suo noua & vetera profert. Nec est
6 prætereundũ, quòd cantores † tenent baculos, in choro, ad repræsen-
tandum illud, quod in lege præcipiebatur, vt videlicet edẽtes agnum,
baculos in manibus haberent, significantes, quòd qui ad patriam fe-
stinant, esu cœlestis agni baculis, id est, Scripturarum sententiis, indi-
gent contra dæmones. Per baculos enim cantorum, sententias Scri-
pturarum vel doctrinas prædicatorum intelligimus. Vnde cũ legitur
euangelium, deponuntur: quia per euangelicam prędicationem lega-
les deposuimus obseruantias. De choro dictum est in prima parte sub
tractatu de Ecclesia. de cantu verò in fine proœmij quintæ partis
dicetur.

ad by Google

SVMMARIVM.

1 *Psalmista quàm variè dicatur, & cur rara de eo mentio in sacris canonibus num. 2.*

3 *Palmista, vnde dictus, & eius officium.*

De Psalmista. CAP. III.

PSalmistatus† quãdoque tonsoratus vocatur, sicut constitutio Inn. iij. extrà de reg. iu. cùm inter. euidenter ostendit: quãdoque etiam 1
clericatus. Vnde in alia eiusdem Inn. epistola. extrà de æta. & quali. c. cum contingat dicitur, quod Abbas benedictus sacerdos, potest in suo monasterio clericalem dare tonsuram, per quam ordo clericalis confertur, qui ordo sic collatus psalmistatus vocatur. In canone quoque Leonis Papæ xxxij. dist. seriatim sic inter cætera continetur: Seriatim & apertè prosequamur, quòd sancta Romana Ecclesia in gradibus clericorum ait; Clericos, ostiarios, lectores, &c. at nomine Clericorum, psalmistas ibi intelligi indubitatum est. Vocatur etiam quandoque cantoratus. Vnde in Tholetan. concil. xxij. dist. si psalmista. ita legitur: Psalmista, id est cantor, potest absque conscientia episcopi, sola iussione presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: Vide, vt quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprobes. Sanè, quòd in † plerisque sacris canonibus, & 2
præcipuè xciij. à diacono. lxxvij. dist, c. j. & ij. & iij. facta de aliis ordinibus mentione, nihil de hoc ordine tangitur, ex eo contingit, quoniam alij omnes cum solennitate, & à solis episcopis dantur, iste verò etiam à sacerdote conferri potest. Ideóque hunc non ordinem, sed officium fore plurimi asseuerant, quanquàm in eo episcopo collato quis clericale priuilegium assequatur. xxj. dist. clericos in prin. † Dictus est autem Psalmista à psalmis dicendis, siue ab officio canendi, prout sub lectore dicetur. Ad ipsum namque pertinet (secundum Isidorum xxv. dist. perlectis.) officium canendi. dicere benedictiones, id est, benedicamus Domino. laudes, id est, allelu-Ia vel Christus vincit, vel Christus regnat, &c. sacrificium, offertorium, responsorium, id est officium missæ, & quicquid ad canendi peritiam spectat.

SVMMARIVM.

1 *Ostiarius, vnde dictus, & eius officium. & num. 5.*

2 *Ostiarius, idem quod ianitor.*

3 *Leuitis demandatum erat negotium ianitorum.*

4 *Ostiarij institutio, ex Concilio Tholetano.*

De Ostiario. CAP. IIII.

OStiarij† (secundũ Isidorum xxj. d. cleros) dicti sunt eò quòd ostiis templi præsint. Ipsi enim claues Ecclesiæ tenentes, omnia intùs, 1
extrà

Digitized by Google

extrà quòque cuſtodiunt,atque inter bonos & malos habentes iudicium,fideles recipiunt,infideles reſpuunt,& excommunicatos repel-
2 lunt.† Oſtiarij idem ſunt,quòd ianitores,qui in vet.Teſt.ad cuſtodiã templi electi ſunt , ne ingrederetur in illud immundum in omni re, id eſt,aliquid in omnibus rebus.Stabant enim (prout legitur in Paralipomen.) in quatuor templi partibus,videlicet in Oriẽte, in Occidẽte,Aquilone,& Auſtro:portas templi ſingulas ita obſeruantes,vt nec
3 in puncto diſcederent à miniſterio. Leuitæ † enim , quibus numerus ianitorum creditus erat,eis cibos parabant. Hi autem imitantur æ-
4 dituos,qui apud Gentiles erant,& idem cuſtodiebãt.Sanè iuxta† decretum Tholetani concilij.xxiij.d.oſtiarius.oſtiarius,cùm ordinatur poſtquã ab archidiacono inſtructus fuerit,qualiter in domo Dei debeat conuerſari , ad ſuggeſtionem archidiaconi tradat ei epiſcopus claues Eccleſiæ de altari dicẽs:Sic age,ſic viue, quaſi redditurus Deo rationem pro his rebus,quæ his clauibus recluduntur.Clauium ergo traditio,& verba præmiſſa ſunt huius ſacramenti ſuſtantialia , cæte-
5 ra ſunt ſolennitatis.Hoc† officium implemens,dum per fidem in Eccleſiam aliquem introduximus, vel docemus. Chriſtus hoc officium impleuit, quãdo dixit:Attollite portas principes veſtras,& eleuamini portæ æternales , &c. Et quando ementes & vẽdentes de templo eiecit.xvj.q.vij.ſed hæc diximus. quod in Eccleſia ſpiritualiter agit. Vnde in Euangelio dicit:Ego ſum oſtium.

1. Par. 9.

Pſal. 23
Ioan:10

S V M M A R I V M.

1 Lector,vnde dictus,& eius munus & num.2.3.5.
4 Lector,quomodo inſtituatur.

De Lectore. CAP. V.

1 LEctor† (ſecũdùm Iſidorum.xxj.d.cleros.)à legendo, pſalmiſta à pſalmis canendis,vocati ſunt.Lector enim prædicat , id eſt, legit ſiue recitat populis,quid ſequantur.Pſalmiſta verò , canit , vt excitet ad compunctionem animos audientium , licet quidam lectores ita miſerabiliter pronuncient , ſcilicet altè , & per vocem ſonoram , vt quoſdam ad luctum lamentationemque compellant.Lectores etiam pronuntiatores vocantur , pro eo, quòd palàm ſiue à longè pronuntiant. Tanta enim & tam clara debet eſſe eorum vox , vt quamuis longè poſitorum aures impleat. Ad† lectores quoque pertinet lectiones & legendas in matutinis pronuntiare , & ea, quæ prophetæ vaticinati ſunt,& Apoſtoli dixerunt,populis prædicare,id eſt,legere. Ad hoc enim ordinantur,vt libros Dei diſtinctè, & apertè ad intelligen-
2 dum legant , ſicut in vete. Teſt. accipimus Eſdram feciſſe. Ad † eius quoque pertinet officium panem,& omnes nouos fructus benedicere.Lectores autem idem ſunt , quod carminum relatores , qui erant apud Gentiles.Martinus Papa xxij. d. lectores. ſtatuit vt nulli liceat

Digitized by Google

in populo pſallere, aut legere, niſi qui ab epiſcopo fuerint ordinati lectores. Sanè, iuxta†decretũ Theol. concil. xxiij. d. lector. lector cùm ordinatur, facit de illo verbum epiſcopus ad plebem indicans eius fidem, ac vitam atque ingenium. Poſt hoc ſpectante plebe, tradit ei codicem, in quo lecturus eſt dicens: Accipe, & eſto relator verbum Dei habiturus, ſi fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis, qui verbi Dei miniſtrauerint. Codicis ergo traditio, & verba præmiſſa ſunt de ſubſtantia huius ordinis, cætera, ſunt ſolennitatis. Hoc officium†implemus dum malè viuentes in Eccleſia, corrigimus, & aliquem bonis moribus inſtruimus, Chriſtus hoc officium impleuit, quando in medio ſeniorum librum Eſaiæ prophetæ aperiens, legit diſtinctè ad intelligendũ, dicens: Spiritus Domini ſuper me, eò quod vnxit me, &c. extrà de ſac. vnct. c. vno.

4

5

Eſai. 41
Luca 4

SVMMARIVM.

1 *Exorciſta, quis dicatur.*
2 *Exorciſtæ officium. & nu. 6.*
3 *Salomon exorciſmi modos inuenit.*
4 *Exorciſtæ qualis ſit inſtitutio.*
5 *Energumeni qui, & vnde dicti.*

De Exorciſta. CAP. VI.

Ἐξορκιστὴς (ſecundùm Iſid. xxj. d. cleros.) Græcè Latinè, adiurans ſiue increpans vocatur. Inuocat enim ſuper† catechumenos ſeu ſuper eos qui habent ſpiritum immundum, nomen Domini Ieſu, adiurans per illud, vt egrediatur ab eis, de quo in vj. parte, ſub ſabbatho ſancto dicetur. Decet igitur, vt mundum habeat ſpiritum, qui debet immundis ſpiritibus imperare.† Ad eum itaque pertinet exorciſmos memoriter retinere, manus ſuper energuminos & catechumenos exorcizãdo imponere. xxv. diſt. perlectis. Et ſecundũ concilium Cartaginenſe & de cõſec. diſtin. v. energumeni. ipſis energumenis in domo Dei adiſtentibus victum quotidianum opportuno tempore miniſtrare.† Refert Ioſephus regem Salomonem modum ἐξορκισμῶν id eſt, adiurationis adinueniſſe, quibus immundi ſpiritus ab homine obſeſſo per Eleazarum exorciſtã pellebantur: ita vt reuerti vlteriùs non auderent. Huic officio mãcipati, ἐξορκισταὶ vocati ſunt, de quibus in euangelio legitur: Si ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij veſtri exorciſtæ, videlicet, in quo eiiciunt? Et imitantur quæſtores, qui erãt apud Gentiles.† Sanè, iuxta decretum Tholetani concilij. xxiij. diſt. exorciſtæ. exorciſta, cùm ordinatur, accipiat de manu epiſcopi librũ, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, ſiue adiurationes, dicẽte ſibi epiſcopo: Accipe & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manus

1

2

3

4

Digitized by Google

manus ſuper energumenum, ſiue baptizatum, ſiue catechumenum. Libri ergo acceptio & verba præmiſſa, ſunt de ſubſtantia huius ordinis: cætera, ſunt ſolennitatis. Energumeni, † ſunt qui à dæmonibus obſeſſi ſunt, vel lunatici, ſiue morbum caducum patientes, ſic dicti ab ἔργον, quod eſt labor, & μανία, quod eſt defectus: & νοῦς, quod eſt mens: quia ſecundum defectum mentis in defectu lunæ maximè patiũtur. *

* Catechumeni dicuntur in fidei articulis ante baptiſmum inſtructi.

6 Hoc † officium implemus dum per noſtras orationes vitium diaboli de homine expellimus. Chriſtus hoc officium exercuit, quando de Maria Magdalena ſeptem dæmonia eiecit. *Mar. 16 Luc. 7*

ANNOTATIO.

* Patiuntur) At rectius, iuxta natiuam ἐνεργούμενοι, ἐνεργούμενοι, id eſt, obſeſſi à dæmonibus.

SVMMARIVM.

1 *Acolythi qui, & vnde initium duxerint.*
2 *Acolythorum officium. & nu. 5.*
3 *Acolythi, imitantur carminum ſcriptores, vel emunctores.*
4 *Acolythorum inſtitutio.*

De Acolytho. CAP. VII.

Ἀκόλουθοι Græcè, Latinè ceroferarij, vel accenſores luminum nũcupantur. Hi ab Aaron & filiis eius miniſterij ſui ſumpſerunt exemplum, iuxta illud Exod. Præcipè filiis Aaron, vt offerant oleum de arboribus oliuarum, puriſſimum, pilóq; contuſum, vt ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonij, & collocabunt eam Aaron & filij eius, vt vſque mane luceat coram Domino. Quod ergo tunc ſacerdotes agebant, hoc nunc acolythi faciunt in miniſterio lucernarum, quoniam præparant luminaria in ſacrario. Multa quippè nõ ſolùm in nouo, verum etiam in veteri Teſtamento legi Moſaicę ſuperaddita legimus & mutata. extrà de conſanguinitate & affinitate. non debet. Vnde Dauid in libr. Paralipomenon dixiſſe perhibetur: Non erit officium Leuitarum, vt portent vltrà tabernaculum & omnia vaſa eiũs ad miniſtrandum. Acolythi autem, ſecundùm † Iſidorum 1 lxxxj. diſt. cleros. xxiij. diſt. acolythus cereos ferunt accenſos, dum legitur euangelium, aut offertur ſacrificium, non vt tenebras aĕris, ſed cordis illuminent, cùm ſol fortè eodem tempore rutilet: & vt proximis opera lucis oſtendant, atque ad ſignum lætitiæ demonſtrandũ, vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua in euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundum. Ipſi etiam præparant pro euchariſtia ſuggeſta, id *Exod. 8* *Paral. 2* *Ioan. 1*

Digitized by Google

eſt vinum & aquam ſeu vaſa in quibus ponitur aqua & vinum. xxv. diſtin. perlectis. Acolythi †imitantur carminum ſcriptores, qui erant 3
apud Gentiles ſeu verius emunctores, ſiue luminum extinctores: qui lucernas emungebant, & luminaria concinabant, vt Nadab & Abiu. †Sanè iuxta decretum concilij Tholetani. xxj. diſtinctio. acolythus. 4
acolythus dum ordinatur ab epiſcopo, quidem doceatur, qualiter in officio ſuo agere debet, ſed ab archidiacono accipiat ceroferarium, id eſt, cãdelabrum cum cereo: vt ſciat ſe ad accẽdenda Eccleſiæ luminaria, id eſt cæreos, dum euangelium legitur mancipari: accipiat & vrceolum vacuum ad ſuggerendum, id eſt, ad miniſtrandum vinũ in euchariſtiã, id eſt, in calicem, in quo eſt euchariſtia ſanguis Chriſti. Præmiſſa igitur verba, & vtenſilia ſunt huiuſmodi ordinis ſubſtãtialia: cætera, ſunt de ſolennitate. † Hoc officium implemus, dum 5
ignem verbi cœleſtis, quo fratres ad cognoſcendum Deum illuminentur & inflammentur, prædicando miniſtramus, vt dum lucẽ boni operis aliis miniſtramus. Dominus autem hoc officium ſe habere teſtatur, cùm dicit: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. *Ioan. 8.*

SVMMARIVM.

1 *Subdiaconatus ordo, ſacer eſt.*
2 *Subdiaconorum ordo.*
3 *Subdiaconi inſtitutio, qualiter fiat.*
4 *Subdiaconus, cur in miſſa Lectiones legat, prater eius ferè officium.*
5 *Subdiaconus, quo amictu vtatur.*
6 *Imperatorem debere eſſe ſubdiaconum.*

De Subdiacono. CAP. VIII.

PRæmiſimus de non ſacris & minoribus ordinibus. Nunc de ſacris & maioribus, qui antonomaſticè ſacri dicuntur, ſubiiciamus, 1
& primò de ſubdiacono. † Ordo enim ſubdiaconatus ſacer hodie ſecundum Innocentium tertium reputatur. extrà de ætatis & qualitatis ordinibus & à multis. Siquidẽ ſubdiaconi, Nathinorũ vices in Ecclesia repreſentant. De quibus in Eſdra legitur, quòd Dauid dederat Nathineos ad miniſteria Leuitarũ. Vnde Græcè, ὑποδιάκονοι dicũtur: quia officiis & præceptis Leuitarũ ſubiacent, & eis miniſtrãt, ex quorum ordine fuit ille Nathanael, quem Dominus in euangelio commendauit dicens: Ecce verè Iſraël in quo dolus non eſt. Nathinei autem Hebraicè, dicuntur Latinè in humilitate Domino ſeruientes, vel Deo oblati. † Subdiaconi debent ſecundùm Iſidorum. xxv. diſtinctione, perlectis. oblationes in templo Domini, à fidelibus ſuſcipere, & Leuitis ſuperponendas altaribus deferre, calicem & patenam ad 2
I. Eſd. 8.

alta

Digitized by Google

altare Christi deferre, Leuitis tradere, eisque ministrare, vrceolum quoque cum vino & aqua, manile, & manutergium tenere, episcopo, presbytero, & Leuitis pro lauandis ante altare manibus, aquam præbere, corporalia, & substratoria lauare, de quibus rectè placuit Patribus xxxj. distinctio. lex, & c. omnino. vt qui mystica sacramẽta contrectant, legem continenti r debeant obseruare, sicut scriptum est in propheta: Mundamini, qui fertis vasa Domini. Tenent autẽ locum duum- *Esa. 62*
3 uirorum, qui erant apud Gentiles. Sanè iuxta † decretum cõcilij Toletani. xxiij. distinct. subdiaconus. subdiaconus cùm ordinatur, quia manus impositionem consecratoriam non accipit, patenam de manu episcopi vacuam, & calicem vacuum accipiat, dicente sibi episcopo: Vide cuius ministerium tibi traditur. De manu verò archidiaconi pro eo, quòd in eius adiutorium consecratur, accipiat vrceum, scilicet cum vino & aqua: manile, id est, bacille, & manutergium. Præmissa igitur verba & vtensilia, sunt huiusmodi sacramenti substantialia, cæ-
4 tera sunt de solennitate. † Quæritur autem, quare subdiaconus legit lectiones ad missam, cùm non reperiatur hoc sibi competere, vel ex nomine, vel ministerio sibi concesso? Respondeo: In primitiua Ecclesia diaconus non legebat euangelium, quia hoc statutum non erat. Postquàm verò illud statutum fuit, præceptum est etiam, vt subdiaconus, qui diacono subest, epistolam siue lectionem legat. Subdiaconus
5 † autem vtitur amictu albo & balteo sicut & ostiarius: lector, exorcista & acolythus, & insuper tunica & sudario, tunicam strictam portat, vt se iustitia, quasi lorica induat, sudario, vt sordes à vasis extergat, de quo in parte sequenti sub titul. de tunica & manipulo dicetur. Hoc officio congruè & dignè vtitur, qui tantæ munditiæ est, quòd ipsius exemplo & consilio cæteri à sordibus criminum lauentur. Christus hoc officium exercuit, quando in Cana Galilææ de aqua vinum fecit, *Ioan. 2* & quando cœna facta mittens aquam in peluim, pedes Discipulorum *Ioan. 13* lauit. Canon † Adriani Papæ lxiij. distinct. Valentinianus. in fine. videtur innuere, quòd Imperator debet ordinem subdiaconatus habere, vbi dicitur: Adiutor & defensor tuus, vt meum ordinem decet, semper existam: sed non est ita, gerit tamen illud officium, quoniam in die ordinationis suæ, receptus primò in canonicum, à canonicis sancti Petri, ministrat Domino Papæ in missa in officio subdiaconatus parando calicem & huiusmodi faciendo. Quidam etiam dicunt, vt no. ff. de rerum diu l. sancta. quòd fit presbyter, iuxta illud: Cuius merito quis nos sacerdotes appellat. Imperator etiam pontifex dictus est, prout in tractatu de episcopo dicetur.

SVMMARIVM.

1 *Diaconi qui, & vnde dicantur.*
2 *Diaconi, Leuitarum subsunt imperio, & eorum officium, fusè.*
3 *Diaconus, quibus diebus dalmaticam portet.*

Digitized by Google

4 *Diaconorum officium, inter ieiunia.*
5 *Diaconus, cingitur planeta.*
6 *Diaconi duplex officium & num. 10. 11. 12. 13.*
7 *Diaconus, induens casulam, quid notet.*
8 *Diaconus casulam induens ieiuniorum tempore, gladium vibrat contra hostem.*
9 *Diaconatus ordo, vnde initium duxerit.*
14 *Diaconus, qualiter instituatur.*
15 *Episcopi manus impositio, super ordinandis, quid significet.*
16 *Manus Episcopi cur extendantur, in benedictionibus.*
17 *Sacramentorum dispensatio, quomodo Deo, & quomodo ministris competat.*
18 *Diaconus, qua significatione dalmatica vtatur.*
19 *Diaconorum institutio, quibus constet.*

De Diacono. CAP. IX.

Διακονοί, † Græcè dicuntur, Hebraicè Leuitæ, Latinè verò, mini- 1
Num. 3 stri, siue assumpti, siue offerentes, secundum Isidorum. xxxj dist. lex. xxj. dist. cleros. Diaconorum quidam ordo in libr. Numerorum à tribu Leui filij Iacob, sumpsisse legitur exordium, & inde Leuitæ, id est, adsumptio vocabantur, quoniam adsumpti † sunt ad auxilium sa- 2
Num. 3 cerdotum vt Eleazar & Ithamar. Dominus enim ad Mosem locutus est, dicens: Applica tribum Leui & fac eam stare in conspectu Aaron sacerdotis, & ministrent ei, vt excubent & obseruent, quicquid ad cultum pertinet multitudinis, coram tabernaculo testimonij, & custodiant vasa tabernaculi, seruientes in ministerio. Sicut enim in sa-
Num. 4 cerdote consecratio, ita in diacono ministerij dispensatio habetur, vt iam dicetur. A quinquagesimo autem anno iussi sunt Leuitæ vasa custodire: & à xxv. annis & suprà iussi sunt in tabernaculo deseruire, tamquam ætatis ad onera portanda robustæ, qui possent arcam fœderis, mensam propositionis, & vasa tabernaculi deportare. Quod & in nouo Testamento recolitur, cum diaconibus supra sinistrum humerum stola imponitur, & in diebus ieiuniorum super eundem humerum casula complicatur, quia quicquid laboris in hac vita sufferimus tanquam in sinistra portamus, donec à sinistra transeamus in dextrã, in qua requiem habeamus. Hinc etiam diaconi Cardinales mensam Lateranensis altaris humeris suis in die cœnæ ad sacrarium deportant, & in sabbato sancto ad altare deportant. Ipsi quoque semper summum pontificem velut arcam fœderis deportant. Non † ergo diaconus dalmaticam, nec subdiaconus tunicellam in diebus ieiuniorum, in officio missæ portant propter rationem in iij. parte sub tit. de diacono & sexta parte sub tit. de septuagesima scriptam, sed casulas seu planetas super humerum sinistrum complicatas gestant, non replicatas à dextris & à sinistris, sicut facit sacerdos, sed ab interiori

parte,

Digitized by Google

parte, ſuper brachia eleuatas. Subdiaconus tamen epiſtolam lecturus, illam deponit, qua lecta, eam reſumit: & diaconus euangelium lecturus, illam exuit, & eam decenter plicatam ſuper ſiniſtrum humerum imponit, & ſub brachio dextro ligat, ita quòd ab humero ſiniſtro ad latus dextrum ad modum ſtolæ deſcendat, ſicque circuncinctus eam tenet, donec dicatur illa vltima oratio, poſt communionem: tunc enim illam induit, ſicut priùs. Miſſa verò finita tam ſubdiaconus,
4 quam diaconus illam deponit. Sanè hæc † diuino plena ſunt myſterio. Planetas verò replicatas his temporibus portant. Primò, propter iam ſuprà poſitam rationem. Secundò, eas portant ad oſtendendum, quòd ipſi ad tantam perfectionem in illis tenentur, ad quantam ſacerdos in aliis diebus, ad notandum, quòd ex charitate, quæ per planetam ſignificatur, miniſtrant, & non ex timore, prout in veteri lege fiebat, quæ erat lex timoris, & non amoris, ſicut noua, præſertim tempore ieiuniorum, quod ſine charitate factum, meritorium non eſt. Ferunt autem illas ab anteriori parte eleuatas, vt liberiùs valeant miniſtrare, & ad oſtendendum quòd ipſi iuxta Apoſtolum, quæ retro *Philip 3*
ſunt obliuiſcentes, ad interiora feruntur. Portant etiam illas ſuper brachia eleuatas, ad ſignificandum, quòd opere debent charitatem oſtendere, quam gerunt in mente: per manus enim & brachia charitas congruè deſignatur. Non autem replicatas à dextris, & à ſiniſtris, prout facit ſacerdos, ad inſinuandum diſſimilitudinem poteſtatis, & officiorum ſuorum. Subdiaconus tamen, epiſtolam lecturus, tamquam officio ſuo functurus, illam deponit. Ipſe namque ex officio ſuo veterem legem repræſentat. Vnde & epiſtolæ quandoque de veteri lege ſumuntur, ſub qua non ex amore, vt præmiſſum eſt, ſed ex timore ſeruiebat. Quia ergo illud durauit, quandiu lex durauit, ideò ad hoc figurandum, donec epiſtola finiatur, non tenet planetam, quæ amorem deſignat. Diaconus verò euangelium legens eam non deponit, ſed iuxta modum ſtolæ ſuo officio competentis, illam ſibi coaptat: quia eius officium eſt, doctrinam euangelicam, quæ eſt lex amoris, prædicare, & hoc ex amore qui facit iugum Domini ſuaue, quod iugum, ex quo omnia mundana premuntur, per ſtolam ſuper ſiniſtrum humerum ſignificatur. Cingitur autem planeta, id eſt † charitate ab humero ſini-
5 ſtro in latus dextrum, vt ſit ei ſuaue iugum Domini, in proſperis, & in aduerſis, quæ per leuam & dexteram deſignatur, tamquam armatus in humeris contra aduerſa, & ſuccinctus in altari contra mundi ſuauia ſeu proſpera Rurſus † diaconus duplex gerit officiũ, ſcilicet prædicandi populo, vnde lecturus euãgelium, dicit populo, Dominus vobiſcum, & miniſtrandi ſacerdoti. Nempe propter prædicandi officium, caſulam ſuper humerum portat, quia prædicator in præſenti vita opera populi portare debet, quod à legali ſacerdote tractũ eſt, quidum ſacrificabat ſummitates balthei ſuper humerum reflectebat. Pro eo verò, quòd ſacerdoti miniſtrat, & quia propter inſtãtes neceſſitates

ire atque

Digitized by Google

ire atque redire habet, dexteram habere debet expeditam & liberam. Vnde in Toletano concilio xxv. d. vnum. ita legitur: Vnum orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est, pro eo, quod prædicat. Præterea subdiaconus & diaconus lecturi deponunt casulas, quasi profitentes non esse vestem propriam, sed ob reuerẽtiam temporis recipere commodatam. Denique circa finem missæ diaconus planetam induit, ad notandum: quòd non sufficit opus ex charitate inchoare, nisi & in charitate perficiatur. † Tertiò, etiam dici 7
potest quòd diaconus casulam induens, inducit, se esse prędicatorem, qui in dilectione ferueat, & vitæ contẽplatiuæ inhiet, dum verò se illa præcingit, & humero duplicatã imponit, opus prædicationis, orationis, & lectionis intromittit, & proximo in necessitatibus subuenit, quã reflectit in dexteram, cum omnia refert ad summũ bonum. Et sic dum casulam induit, Mariã, dum præcingit repræsentat in ministerio Martham. Quartò, dum diaconus † ieiuniorum tempore easulã super hu- 8
merum replicat, quasi gladium contra hostem vibrat, vt dicetur in procœmio tertiæ partis. † In nouo verò Testamento ordo iste ab Apo- 9
stolis sumpsit initium, qui septem viros boni testimonij plenos Spiritu sancto diaconos elegerunt, vt iam dicetur. Vnde & sancti Patres decreuerunt. xciij. di. diaconi. & c. seq. vt in matrice Ecclesia septem dia-
Act. 6 coni, circa altare Pontifici in celebratione missæ adsistant. Hi in Apo-
Apoc. 10 calypsi, dicuntur septem angeli, tuba canentes, quia illorum est alta
Apoca. 1 mysteria de superna inspiratione foris resonare. Hi sunt septem can-
Apoc. 10 delabra aurea, qui Christi lucem euangelij aliis ostendere debent. Hi dicuntur septem tonitrua, quia terribiliter comminari debent, quod omnis arbor, qui nõ facit fructum bonum. &c. extra de deci. quamuis. in fi. xciij. di. diaconi. & c. seq. Hi præconis more Ecclesiam admonent, ad orandum & genua flectendum. † Ad eos quidem pertinent adsistere 10
re sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in sacramentis Christi in baptismo, scilicet chrismate, in patena, & in calice, oblationes, id est, hostias inferre, & disponere in altari, componere etiam id est, ornare mensam Domini in altari, atque vestire, crucem ferre, putà in processionibus, & prædicare, id est, legere Euangelium, & Apostolum, id est, epistolam, putà, subdiacono deficiente. xxv. dist. perlectis, extrà de deci. quamuis. in fi. Nam sicut lectoribus vetus Testamentũ, ita diaconis nouum prædicare, id est, legere, prœceptum est. Sicut enim Dominus donec Euangelium prædicauit, minister fuit, iuxta illud, Non veni ministrari, sed ministrare. ita nulli magis cõuenit Euangelium legere, quàm diacono, qui minister interpretatur. Vnde cùm ordinatur, ideò stolam per quam Christi iugum significatur, accipit, quia euangelium in quo de ipso iugo continetur, lecturus est. Ad ipsum † quoque pertinet officium precum, id est, dicere litanias, & 11
recitatio nominum eorum, qui ordinandi, vel etiam baptizandi sunt. Ipse præmonet aures adhibere ad Deum, cùm dicit: Humiliate capita

vestra

itized by Google

veſtra Deo,vel humiliate vos ad benedictionem. Ipſe hortatur clamare,dicẽdo: Κύριε ἐλέησον,in rogationibus:ipſe donat pacem ſcilicet ſubdiaconus, vel ſalutem cùm dicit: Dominus vobiſcum & annuntiat feſtiuitates. Hæc ſiquidem & alia plura ad eius pertinent officium. quæ in canonibus Hier. xxiij. diſtinct. diaconi.& c.legimus.plenius contiⁱ² nentur. Debent † etiam,tanquam oculi epiſcopi,cuncta circumluſtrare,& epiſcopo referre.xxij.diſtin.diaconi eccleſiæ. & c.ſeq.vſque ad §. compagis. nontamen debent baptizare , nec Dominicum corpus diſpenſare,niſi in neceſſitate,ſcilicet epiſcopo vel preſbytero abſentibus, ⁱ³ & iubentibus,nec poſſunt calicem benedicere.Non † debent etiam inter ſacerdotes vel coram eis , vel ſupra ipſos , niſi eorum iuſſu ſedere, poſſunt tamen in conuentu preſbyterum rogari prædicare. Diaconi, ⁱ⁴ tenent loca quaternionum , quia apud Gentiles extant. Sanè † ſicut in canone.xxiij.diſt.diaconus.legitur. Diaconus cùm ordinatur, ſolus epiſcopus , qui eum benedicit , manus ſuas ſuper caput illius imponit, quia non ad ſacerdotium , ſed ad miniſterium , id eſt , ad diaconatum conſecratur,id eſt,ordinatur.In Actibus tamen Apoſtolorum,ita legitur : Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum , & orantes impoſuerunt manus ſuper eos.In quo oſtenditur,non ſolùm epiſcopum,verumetiam preſbyteros tunc adſtãtes debere manum ſuper diaconum, dum ordinatur, imponere. Nunquid enim plus poteſt precari ſolus epiſcopus ; quàm plures apoſtoli ? Imponentes enim manus , non dant ſanctum Spiritum,ſed orant, vt ſuper eos veniat. Cùm igitur vſus omnium bonorum non ſit in vno , ſed in pluribus , meritò plures manus imponunt,vt vnuſquiſque Dominum deprecetur,vt partem de Spiritu ſuo tribuat ordinando ad inſtar Moſi, de cuius ſpiritu, Dominus dedit ⁱ⁵ ſeptuaginta viris.Ideò † autem fit manus impoſitio ſuper ordinandos: quia per manum,opera,per digitos,ſpiritus ſancti dona,per caput verò mentem intelligimus.Rectè ergo manus imponitur: quia donis Spiritus ſancti in mente imbuti ad opera Chriſti mittuntur. De manus impoſitione ſub tit.de epiſcopo dicetur.Sed cùm diacono manus imponatur.extrà de ſacra.non ite.c.fin.quæritur,quare quando poſteà preſbyter, ei manus imponitur iteratò? Reſpondeo, quia per conſecrationem tranſit de opere ad opus , id eſt , de miniſterio ad Dei immolationem, quod ſicut nec illud,niſi gratia Dei adiuti,agere non valemus. Suſpenſio verò manuum fit , dum oratio ſuper caput effunduntur ordinandi. ¹⁶ extrà de ſacr.non ite.ca.fin.Et nota † quoniam tunc & ſuper confirmatos in frontibus,& cum ſal,& aqua,pallæ altaris,veſtes ſacerdotales & huiuſmodi benedicuntur, ideò hæc manuum ſuſpenſio fit, quia virtus quædam manibus conſecratis ineſt,quæ quaſi ſuſcitatur,dum benedictio cum huiuſmodi manuum ſuſpenſione ſuper res effunditur benedicendas. Vnde Apoſtolus monẽs diſcipulum Timotheum, inquit.Moneo te, vt reſuſcites gratiam Dei , quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. Vt ſicut corde per effectum : ſic corpore per ſuſpen- *2. Tim.1*

ſionem

sionem manuum, deuotio excitetur. Non enim solùm in rebus animatis, verumetiam in rebus inanimatis virtus consistit. Vnde nonnulli asserunt, quòd virtute templi, si quis illud ex deuotione ingreditur, venialia in eo delentur. Rursus suspensio huiusmodi in prolatione exorcismorum, potissimè fit: quasi sacerdos ipso corporis actu, fugando diabolo virtute consecrationis manuum comminetur. Tertiò, potest † dici, 17
quòd dispensatio sacramentorum soli Deo principaliter, ministris verò ecclesiæ ministerialiter competit: ipsi enim nihil ad se, sed à principali habent agente. Quia ergo in sacramentorum dispensatione vestium, vel aquæ & huiusmodi benedictione, seu consecratione, aliqua spiritualis sanctificatio confertur: quem ministri de suis meritis non confisi, debent ab ipso Deo, corde & opere postulare, congruum est, hæc per eleuationem seu suspensionem manuum, per quas opera intelliguntur,
Trem. 3 exprimi. Vnde in Tre. Leuemus corda nostra cum manibus, † Diaconus dalmatica vtitur, vt discat occultam rationem sublimium indagare. Vnde in quibusdam ecclesiis ea, non nisi in festis vtitur, quia discipuli sublimia non intellexerunt nisi postquam Dominus est glorificatus. Et vtitur ea sine alba, tempore oblationis & lotionis tantùm, sicut statuit Zozimus Papa. xciij. dist. diaconus sedeat. Ad hæc diacono † cum 18
ordinatur, traditur sub certis verbis, stola, & codex euangelij quæ res & verba sunt huius sacramẽti substantia: cætera sunt de solennitate. Idcò autem stolam accipit, quia Euãgelium, quod per Christi iugum figuratur, lecturus est. Hoc officio vtitur, qui corpus & sanguinem Christi discretè dispensat, & qui ad orandum & vigilandum sui exemplo alios
Matt. 26 hortatur. Christus verò hoc officium exercuit, quando post cœnam sacramentum corporis & sanguinis sui propriis manibus discipulis dispensauit: & iterum, quando Apostolos hortatus est ad orandum dicens:
Matth. 4 Vigilate & orate, &c. & quando Euangelium prædicauit.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdotalis ordo, vnde duxerit initium.*
2 *Melchisedech iustus sacerdos altissimi.*
4 *Dauid vigintiquatuor sacerdotes instituit.*
4 *Christus sacerdotes instituit.*
6 *Presbyter, quis dicatur, & vnde. num. 6. & an à sapientia, an ab ætate dicatur.*
7 *Sacerdos quis, & vnde dictus, & qui olim num. 5.*
8 *Capella initium vnde, & inde capellani.*
10 *Presbyteri institutio, quibus constet.*
11 *Sacerdotes, vicem Christi gerunt.*
12 *Sacerdotalis ordinis dignitas & eminentia.*
13 *Pontifex qua de causa, aut significatione deosculetur sacerdotem iam institutum.*
14 *Presbyteratus institutio.*

De Sacer

Digitized by Google

De Sacerdote. CAP. X.

1 SAcerdotalis ordinis institutio, à veteri lege † exordium sumpsit. Dominus namque legitur præcepisse Mosi: Applica (inquit) fratrem tuum Aaron, ad te cum filiis suis, de medio filiorum Israël, vt sacerdotio mihi fungatur. Vnxit ergo Moses Aaron in maiorem sacerdotem, filios verò illius, in minores. Vnde propheta inquit: Moses & Aaron in sacerdotibus eius, id est, primi & summi inter sacerdotes fuerunt. Ipse tamen Moses prior fuit, quàm Aaron, ordine, & etiam maior administratione. xxij. distinct. sacro. in gloss. Hinc est, quòd Moses illum instruebat, & tanquam minorem redarguebat, de pœnit. distin. iij inter hoc, sed quò ad consecrationem sacerdotalem pares fuerunt. Moses autem non offerebat hostias, sed solùm vota pro populo xxxvj. dist. si quis vult. lxxviij. dist. decreuit. Ante legem etiam sacerdotes fuisse le-
2 guntur. Vnde Melchisedech † iustus, sacerdos Dei altissimi legitur extitisse, cui decimas ex omnibus spoliis, Abraham tanquam sacerdoti persoluit. Erant autem multi minores sacerdotes, quos Cananeos communiter appellabant, & vnus erat summus sacerdos, quem vocabant
3 specialiter Azabarcum. Sed † & Dauid xxiiij. summos sacerdotes instituit, sexdecim de Eleazar, & octo de Ithamar: quibus tamen omnibus vnum præfecit, quem statuit principem sacerdotum, & singulis per sortem vicis suæ diuisit hebdomadas, quarum octaua peruenit Abiæ:
4 de cuius genere Zacharias pater Ioannes Baptistæ descendit. † In nouo quoque Testamento, Christus maiores & minores sacerdotes instituit, videlicet xij. Apostolos, & septuaginta duos discipulos, per Apostolos electos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locum quo erat ipse venturus. xxj. dist. in nouo. Sicut enim Deus per Mosem summos pontifices regendis populis in lege præfecit, & ad eorum sotietates & operis adiumentum sequentis ordinis, viros secundæ dignitatis elegit. Nam in Eleazaro & Ithamar filiis Aaron paternæ transfunditur plenitudinis abundantia, vt ad ostias salutares & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Et sicut in Eremo per lxx. virorum prudentium mentes Mosi spiritum propagauit, quibus ille vsus in populo innumerabiles multitudines facilè gubernaret: sic & Christus Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi totum orbem sanctis prædicationibus repleuerunt sicut hæc & alia in pontificali subordinatione sacerdotis habetur. Apostolorum itaque vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, episcopi, qui dicuntur summi. j. quæst. vij. accusatio. de consecr. dist. v. manus. & ca. de his. discipulorum verò minores, id est, presbyteri. Petrum autem quasi in summum sacerdotem elegit, ei præ omnibus claues regni cœlorum tradens, & ipsum præ cæteris ponens caput & fidei fundamentum, inquiēs, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam xxj. distinct in nouo. Iuxta illud prophetæ: Pro patribus tuis, nati sunt tibi filij

Exod. 40 *Psal. 98* *Genes. 4* *Luc. 1* *Marci 3* *Luc. 10* *Leuit. 8* *Num. 2* *Matt. 16* *Psal. 44* *Nume. 2*

ed by Google

filij &c. lxviij. dist. quorum. Apostoli verò episcopos, presbyteros, &
Sapien.4 Leuitas ordinauerunt, sicut in proœmio huius partis dictum est. Sacerdotes ergo sunt successores lxx. virorum: quibus Dominus Mosi spiritum propagauit, & lxx. discipulorum, sicut episcopi sunt vicarij Mosi & Apostolorum. † Cæterùm secundum Isidorum xxj. dist. cleros. ς πρεσβύτερος Græcè, Latinè senior interpretatur, non modò pro ætate, vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatem quam acceperunt. Senectus enim venerabilis est, & cani sunt sensus hominis.
Nume. 2 extrà de transfat. quantò. ij. quæst. vj. anterior. Vnde & Dominus inquit ad Mosem: Congrega mihi lxx. viros de senioribus Israël, quos tu nosti quòd senes sint, populi, & magistri. Presbyter ergo secundum
Prou. 2 Hiero. xciiij. distin. legimus. ad fin. nomen est ætatis, episcopus verò di-
Dani. 13 gnitatis. Porrò sicut in libro Numerorum legitur: Mosi præcipitur, vt eligat presbyteros. id est seniores. lxxxviij. dist. porrò. vnde in Prouerb. dicitur: Gloria senum, est canicies. Hæc verò canicies, sapientiam designat, de qua scriptum est. Canicies hominum, prudentia est. Cunque non gentis, & eo amplius annis ab Adam, vsque ad Abraham vixisse homines legamus, nullus alius primus appellatus est πρεσβύτερος, id est, senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus annis vixisse conuincitur. Non ergo propter decrepitam ætatem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Hinc est, quòd illi duo iudices, qui falso iudicauerunt Susannam, presbyteri vocati sunt: qui autem presbyteri nunc nuncupantur olim principes populi, vt Chore, Datham, & Abiron, vel magistratus, aut magistri templi, vt Nicodemus, Gamaliel, dicebantur. Dicitur † autem presbyter, quasi aliis viuendi præbens iter, vel præbens beatum iter, videlicet populo de exilio mundi ad patriam paradisi. De presbytero etiam sub tit. de episcopo dicetur. Sacerdos verò, antistes dictus est, qui antè stat, & supra se nullum in ecclesia habet. xxj. dist. cleros. Dicitur quoque sacerdos à sacrificando: quia consecrat & sanctificat. Vnde etiam dicitur sacerdos, quasi sacra dans, vel sacer dux, vt ait Beda. & Greg. in Bast. lib. 2. 18. cap. Sacerdos etiam dicitur iustitiæ cultor, Iuxta illud: Cuius meritò quis nos sacerdotes appellat. ff. de iust. & iur. l. j. † In pleríque locis sacerdotes, capellani vocantur. Nam
Vualfrid. Strabo. c. fi. antiquitus reges Franciæ ad bella procedentes, capam beati Martini
P. Greg. inst. benef. c. 11 n° 10. secum portabant, quæ sub quodam tentorio seruabatur, quod ab ipsa capa dictum est capella. & clerici in quorum custodia ipsa capella erat inde capellani dicebãtur & consequeter ab illis ad cunctos sacerdotes nomen illud in quibusdam regionibus est transfusum. Sunt etiã qui dicunt, quòd antiquitùs in expeditionibus in tentorio fiebant domũculæ de pellibus caprarum, supertectæ, in quibus missæ celebrantur, & inde capellæ nomen tractum est. Sacerdotes † verò Gentilium, flamines dicebãtur, sicut in proœmio huius partis dictum est. Presbyteri vices gerunt Ædilium, qui apud Gẽtiles fuisse noscuntur. † Sanè secundum canonicã traditionẽ presbyter cum ordinatur, Episcopo eum benedicẽte, & manum

& manum benedictoriam ſupra caput eius tenente,& omnes preſbyteri,qui preſentes ſunt,manus ſuas iuxta manus epiſcopi,teneant ſupra caput illius,Spiritum ſanctum inuocantes:quæ manus impoſitio operum ſancti Spiritus exercitationem ſignificat.Nã per caput,mens accipitur, per digitos ſancti Spiritus dona, per manus opera figuramus.Quare autem fit manus impoſitio,cum facta fuerit, cùm in diaconum ordinaretur dictum eſt ſub tit.de diacono.Vnguntur etiã manus preſbyteri,oleo,in ſui ordinatione,de qua in prima parte ſub tit.
11 de vnc.dictum eſt.† Sacerdotes vicem gerunt Chriſti,dum pro peccatis obſecrant,& per pœnitentiam reconciliant peccatores. Mediatores enim ſunt inter Deum & homines,prout in ſeq.tit. pleniùs oſtendetur.Hi ſtolam ſuper vtrunque humerum accipiunt,vt ex hoc ſe per arma iuſtitiæ eſſe munitos intelligãt,prout in ſex.parte ſub tit.de ſtola dicetur.Accipiunt quoque de manu Põtificis calicem cum vino,& patenam cum hoſtia quatenus his inſtrumẽtis poteſtatem ſe accepiſſe cognoſcãt,placabiles hoſtias,& corpus, & ſanguinem Chriſti offerendi.Vnde Epiſcopus hæc tribuens, dicit:Accipite poteſtatem offerre ſacrificium Deo miſſamque celebrandi,tã pro viuis, quam pro de-
12 functis in nomine Domini.† Hoc ordine nullus in Eccleſia celſior eſt. *D. Iſidor. lib. 2 de eccl. off. c 7.*
Epiſcopis tamen quædam ſuperaddita eſt poteſtas, ſicut in proximo titu.dicetur,& in huius partis proœmio tactum eſt:ne ſi eadem poteſtas paſſim penes omnes ſit, obedientia ſoluatur, & ſcandalum gene-
13 retur.lxxxix.diſt.ad hæc.† Non autem vacat à myſterio,quod ordinator ordinatum in ſacerdotem communicans oſculatur, diaconus verò vel ſubdiaconus ordinati,communicantes oſculantur manum ordinatoris.Ratio diuerſitatis eſt primò, vt per hoc ordinũ notetur diſtinctio,prout in iiij.parte ſub tit.de communicatione ſacramenti dicetur.Secundò,quia Pontifex oſculando ſacerdotem denotat, quòd ille ad æqualitatem ordinis recipitur, quantum ad ſacramentum euchariſtię conſecrandum,quod eſt ſacramentum amoris,qui per oſculum ſignificatur. Diaconus verò & ſubdiaconus, non recipiuntur ad talem æqualitatem,ſed ad imitationẽ bonæ operationis, quæ ex charitate procedit,quod ſecundum Gregor.per manus oſculum deſignatur.† Sanè ei qui in preſbyterum ordinatur,traduntur ſub certis ver-
14 bis ſtola & caſula,calix cum patena,& etiam inũgitur,quæ res & verba ſunt de huiuſmodi ſacramenti ſubſtantia. Cætera verò præcedentia & ſequentia,de ſolennitate ſunt.Porrò ſicut ait beatus Aug.xxviij. diſt.de ipſis.ſacerdotes ſcire debent librum ſacramentorum ſiue miſſale,lectionarium,antiphonarium,baptiſterum,computum, canones pœnitentiales,pſalteriũ,homilias, per circulum anni diebus dominicis & feſtiuis aptas:è quibus omnibus ſi vnũ defuerit, ſacerdotis nomen vix in eo conſtabit.Magnus etiam Dionyſius ea.diſt. omnes. inquit:Subſtantia ſummi ſacerdotis ſunt, eloquia diuinitùs tradita, id eſt vera diſciplina, ſeu ſcientia diuinarum Scripturarũ. Et Propheta:

Iſidor. de eccl. off. c 7.
Rabanus de inſtit. cleri. lib. 1. c 6.
Bern. Augiun. de quib. ad miſſ. exp. c 2.
Iuo Carnot. in ſer. de excel. ſacr. ordin.
Hug. de S. Victor. lib. 1 de ſacram. c. 38.
Oſee. 4

by Google

Quia tu ſcientiã repuliſti,& ego te repellam,ne ſacerdotio mihi fungaris. Non debent enim diſcere, qui ex officio alios debent docere. xxvij.diſt.ecce.j.c.vij.conuenientibus.De præmiſſis verò libris & homiliis,in procœmio vj.partis dicetur.Item, qui ſint canones pœnitentiales,& vtrum ſacerdos pœnitentias in illis diffinitas, valeat moderari,& quæ ſacerdotes ſcire oportet,diximus in aureo repertorio noſtro,ſub tit.de pœ.& re.De computo,in finali parte dicemus.Hoc officium Chriſtus exercuit quando poſt cœnam panem & vinum in corpus & ſanguinem ſub diuina virtute conuertit dicens Apoſt. Accipite & comedite:hoc eſt corpus meum,&c.Excellentius quoque hoc officio vſus eſt, cum pro peccatis humani generis ſeipſum in ara Crucis obtulit Patri,idem Epiſcopus,ſacerdos,& hoſtia : & adhuc glorioſius implet,dum ſedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis.

Matt.26
Rom.8

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus quis,& vnde dictus.*
2 *Epiſcopi ſedes in eccleſia,& eius ſignificatio.*
3 *Epiſcoporum varia nomina.& nu.4.*
6 *Epiſcopus qua die,& hora conſecratur. & num. 12. & qua ſolennitate id fiat.num.7.11.*
8 *Epiſcopi conſecrandi capiti cur liber imponatur.*
9 *Epiſcopi conſecrationi cur tres epiſcopi debeant intereſſe.*
10 *Manus impoſitio ſuper ordinandis & conſecrandis,vnde duxerit initiũ.*
13 *Epiſcopi & preſbyteri,qui differant.*
14 *Sacerdotes mediatores inter Deum & hominem.*
15 *Epiſcopus & ſacerdos,an intelligantur nomine preſbyteri.*
16 *Epiſcopus & preſbyter, antiquitùs ijdem erant.*

De Epiſcopo. CAP. XI.

PRopter ea,quæ ſpecialiter† officio Epiſcopali incumbunt.Epiſcopatus inter ordines in ſacris canonibus connumeratur.xxj.d.cleros,in prin.extrà de purga.cano.quo.& de conſe.eccl.vel alta.c.pe.Epiſcopi autem nomen plus ſonat oneris, quàm honoris. Nam ἐπίσκοπος Græcè,ſuperintendens interpretatur Latinè,ſpeculatoris officium gerens.xxj.diſt. cleros. Nam præpoſitus in Eccleſia ſpeculator dictus eſt.Iuxta quod Dominus inquit Prophetę:Fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſraël, vt plebi ſibi commiſſæ non negligenter incumbat,ſed vitam & mores eorum,& cuncta diligenter proſpiciat †Quia ergo Epiſcopus ſpeculator eſt,ideo ex inſtitutione Clementis primi, cathedra ſiue locus eius in Eccleſia altior eſt, vt ſuperintendat & populum cuſtodiat,omneſque conſpiciat, & illum cuncti, ſicut vinitori altior locus eſt pro vinea cuſtodienda : ob hoc inquit Apoſtolus,Qui epiſcopatum deſiderat,bonum opus deſiderat. viij.q.j.qui epiſcopatum.Non dixit honorem,ſed opus : quoniam Epiſcopus non tam, vt præſit,

Pſalm.10

1

2

præsit, quàm vt prosit, eligitur. Rursus saldistorium Episcopi, spirituálem iurisdictionem annexam Pontificali dignitati designat: quoniam exercere diffiniendo non debet, nisi pro tribunali sedens, quod probatur ex verbis Domini, dicentis in euangelio: Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi: quæ dixerint, facite, &c. xix. dist. secundum. iij. q. vij. §. fi. Per scabellum verò temporalis potestas significatur, quæ subiecta debet esse spirituali, sicut probat Gelasius Papa, extrà de maior. & obed. solitæ. xcvj. dist. duo. & c. seq. & Inn. iij. in sua Epistola decretali. Et à spirituali per disciplinam correctionis conculcatur, quando à vero exorbitat per peccatum. extrà de iudic. nouit. lxiij. dist. Valentinianus. Vnde Psal. Donec ponam inimicos tuos,
3 scabellum pedum tuorum. † Pontifex verò princeps sacerdotum est, quasi pons & via sequentium factus xx. distin. cleros. ipse & summus sacerdos & pontifex maximus nuncupatur, vt præmissum est. Ipse namque efficit sacerdotes atque Leuitas: ipse officia & Ecclesiasticos ordines distribuit, & disponit, & præordinator est in cūctis: ipse quod vnusquisque facere debeat, ostendit. Antea autem Pontifices & Reges erant, prout tactum est in prima parte sub titu. de consec. Maiorum enim hæc erat consuetudo, vt Rex & sacerdos Pontifex esset.
4 Vnde & Romani Imperatores Pontifices dicebantur. † Dicitur etiam præsul, quoniam in concilio præsidet. extrà de temp. ord. quod translationem. † Dicitur etiam antistes, quia ante alios stās, prœeminet po-
5 palo, vel ab ἀντὶ quòd est contra, quoniam hæreticis contradicit, vt pastor lupis. Ordo Episcopalis vnde processit, dictum est in proœmio huius partis. † Sanè consecratio Episcopalis (in qua Spiritus sanctus
6 dignè sumentibus adest) datur semper in die dominica, & hora tertia fit. lxxv dist. c. j. quoniam ipsi Episcopi vicem Apostolorum obtinent, quibus in die Pente. & hora tertia Spiritus sanctus datus est: non tamen potest quis in Episcopum consecrari die illa, qua in presbyterum ordinatur, sed & iuxta canonum statuta. lxxviij. dist. si fortè. † Epis-
7 copus cùm ordinatur, cōprouinciales Episcopi conuenire debent cum metropolitano, & duo Episcopi ponant, & teneant Euāgeliorum codicem super caput & ceruicem eius, siue super humeros, vno super eū fundentē benedictionem, reliqui verò omnes Episcopi qui adsunt,
8 manibus suis caput eius tangant. xxiij. dist. Episcopis. Siquidem † tenetur liber super caput eius. Primo, vt Dominus firmet Euangelium in corde ipsius. Secundò, vt per hoc intelligat, cui labori & honori subiiciatur, quia omne, quod hic eminet, id est omnis prælatus, plus mœroribus afficitur, quam honoribus gaudeat. xxij. dist. verum. Tertiò, ad notandum, quòd pondus Euangelicæ prædicationis, eum circunquaque ferre pigere non debet. Quartò, ad monendum illum, vt magis solito iugo subiaceat & obediat Euangelio. † Trium autem
9 Episcoporum ad minus computato metropolitano præsentia requiritur ratione, & exemplo. Ratione, ne tantum beneficium videatur fur-

by Google

tiuè præſtitum,vt pro illo pariter preçes ad Deum effundãt.Et exemplo,quia & Iacobus frater Domini à Petro , Iacobo , & Ioanne Apoſtolis ordinatus eſt Epiſcopus Ieroſolymitanus.lxvj.diſt.porrò.† Manus verò impoſitio ſumpſit exordium ab Iſaac , cui dum Iacob benedixit,impoſuit ſibi manum.Gene.xxvij.& Moſes Ioſue, cùm eum populo præfecit.Num. xxvij. & Dominus Apoſtolis,cum eos principes mundi conſtituit.Sed & ipſi Apoſtoli per manus impoſitionem,Spiritum ſanctum dederunt. Act. xix. De manus impoſitione , dictum eſt ſub tit.de diacono.† Cæterum , circa Epiſcopi ordinationem ſciendum eſt,quòd ipſe Sabbato hora veſpertina examinatur de moribus, & ſtatu præteritæ vitæ,vbi ter benedictio petitur , vt ſancta Trinitas in ordinatione præeſſe monſtretur. Manè verò ſequenti examinatur de futura conuerſatione , & fidei & primitiuæ Eccleſiæ inſtitutione, propter ſuſpectos in fide , moribus & conditione : & vngitur caput eius & manus,de quo dictum eſt in prima parte , ſub titu. conſec.&c. Deinde vnguntur manus eius , & datur ei mitra in capite , in ſignum quòd benedictionem omnium Gentium dedit illi , & teſtamentum ſuum confirmauit ſuper caput eius. Dantur etiam ei baculus & anulus, de quibus in ſequenti parte dicetur.Singula autem,cum propriis verbis traduntur & fiunt.Quæ verba & capitis & manuum vnctio, & pollicum confirmatio baculi,& annuli atque euangelij traditio,ſunt eius ſubſtantia ſacramenti.Cętera,ſolennitatis ſunt.De Euangelio,& baculi traditione , & quare conſecratus equum album ſeu albis coopertum equitat,dictum eſt in prædicto tit.de conſęcra.† Conſecratur autem Epiſcopus inter Epiſtolam & Euangelium.extrà de elect.quòd ſicut nec poteſt die ſuæ conſecrationis ordines celebrare , quia ipſe tunc non celebrat, ſed concelebrat principaliter celebranti. Papa tamen qui ante hymnum angelicum conſecratur, hæc poſſet, quia ipſe miſſarum ſolennia perficit conſecratus.Differt autẽ† inter Epiſcopos & ſacerdotes:quia licet ſex ſint,quę communiter ad omnes pertinent ſacerdotes,videlicet catechizare,baptizare,prędicare,cõficere,ſoluere ac ligare:tamen ad Pontificẽ nouẽ ſpecialiter ſpectant,ſcilicet clericos ordinare,virgines benedicere,Pontifices cõſecrare, manus imponere,baſilicas dedicare,degradandos deponere ſynodos celebrare, chriſma conficere,veſtes ac vaſa ſacrare. Sunt & alia quæ ad officium Epiſcopale pertinent putà in fronte chriſmare,benedictionem ſolennem ante pacem dare,& ſimilia.xxv.diſ.perlectis.lxviij. di. quamuis. veruntamen & maiores & minores ſacerdotes communiter in quibuſdam vicem gerunt ſummi Pontificis,id eſt,Chriſti, dum videlicet pro peccatis obſecrant , & per pęnitentiam reconciliant peccatores. Vnde Apoſt.Deus erat in Chriſto , mundum ſibi reconcilians , & poſuit in nobis verbum reconciliationis , obſecramus ergo pro Chriſto reconciliamini Deo.Mediatores † enim ſunt ſacerdotes inter Deum & homines,dum & præcepta Dei populo deferunt prædicãdo,& vota

Deo

Deo porrigunt ſupplicãdo. Quocirca tales debent exiſtere, vt & Deo grati & hominibus ſint accepti. Nã, vt ait Alexander Papa. j. q. j. Chriſti ſacerdos, quantò digniores fuerint, tãtò facilius in neceſſitatibus populi, pro quibus clamant, exaudiuntur. Et ſicut Apoſt. dicit: Mediator non eſt vnius, & diſcordes reconciliare non poteſt, qui ſimul vtriuſque ſocietatis & amicitiæ vinculo non eſt cõcors. Si enim is qui diſplicet ad intercedendũ mittitur, irati animus ad deteriora prouo- *Gal.3*
15 catur. xlix. diſt. §. j. Epiſcopus †quoq; & ſacerdos, nomine Presbyteri *Titum.*
intelliguntur, ſicut patet ex his, quæ ad Titum Apoſt. ſcripſit, qui eũdem & Epiſcopum & presbyterum nominauit. Quòd autem idẽ ſit Epiſcopus & presbyter, multis modis cõprobatur. Presbyteri, à filiis Aaron in veteri Teſtamento ſumpſerunt exordium: Epiſcopi verò ab ipſo Aaron. Qui verò vocabantur ſacerdotes, nunc presbyteri dicũtur, qui tunc principes ſacerdotum, nunc Epiſcopi nominãtur. Hodie autẽ ideò diuerſa ſunt vocabula, vt Epiſcopus non dicatur presbyter, vel ecõtrà: quoniã antiquitus quãdo pietati ſtudebãt presbyteri, in omni loco ordinabantur, & apud Iudæos qui populo præerãt, preſbyteri dicebantur, hoc nomẽ honoris accipientes. Vocabãtur etiã Epiſcopi ab illo opere quod implere videbãtur, eò q̃ cõſiderare habe-
16 bãt quęcũq; ad pietatis cultũ fuerant cõſtituta. †Hinc etiã Hiero. ſic ait. xcv. diſ. olim. Olim idẽ presbyter, qui & Epiſcopus, & antè quàm diaboli inſtinctu ſtudia ſiue diſſentiões in religione fierẽt, & diceretur populis: Ego ſum Pauli, & ego ſum Apollinis, & ego Cephę: cõmuni presbyterorũ conſilio Eccleſiæ gubernabantur. Poſtquã autem vnuſquiſque eos, quos baptizauerat, ſuos eſſe putabat, non Chriſti, in toto orbe decretum eſt, vt vnus de presbyteris ſuperponeretur. Epiſcopi verò nouerint ſe magis conſuetudine, quàm diſpenſatione dominicæ veritatis presbyteris eſſe maiores. Auguſtinus verò ij. q. vij. quanquam. dicit, quòd quanquam ſecundum vocabula, quæ vſus obtinuit, Epiſcopus ſit presbytero maior: Auguſtinus tamẽ minor Hieronymo eſt. Hoc officium Chriſtus exercuit, quando manus ſuper capita diſcipulorum leuans, eis benedixit dicens: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c.

ANNOTATIO.

*Dictus eſt.) Ἐπίσκοπῶ ἐπισκοπῶμαι, pro ἐπισκέπτομαι, id eſt cõſidero, viſo ęgrotum, item, recenſeo. Inde Ἐπίσκοποι dicti, quorũ inſpectio in præſidiis Chriſti, & ſumma cura. Ambroſius autem de dignitate Sacerdotali, cap. 6. Epiſcopum dici putat, quaſi Superinſpectorẽ, ideóq; & in ſolio eum in Eccleſia ditiore reſidere, vt ſicut ipſe cunctos reſpicit, ita & cunctorum oculi ipſum reſpiciant. Speculator item dictus teſte Auguſt. lib. j. de Ciuit. Dei. cap. 11. quaſi populorum, quibus præpoſitus eſt, obſeruator, cuſtos & præfectus: qui ſpeculetur & proſpiciat populorum ſubditorum mores & vitam. Quod confirmat illud Ezech. 33. Ille quidem in ſuo peccato morietur, ſanguinem autẽ eius

Digitized by Google

de manu Speculatoris requiram. Qua etiam ſignificatione vſurpauit idem verbũ Cice. ad Attic. lib. 7. Vult enim Pompeius me eſſe, quem tota hæc Campania & Maritima ora habent ἐπίσκοπον. N. Doard.

LIBER TERTIVS.

SVMMARIVM.

1 *Veſtium ſacrarum vſus non debet eſſe quotidianus.*
2 *Veſtes ſacræ vnde duxerint initium.*
3 *Veſtes Epiſcopales.*
4 *Veſtes Pontificis, quid ſignent.*
5 *Sacerdos non debet ferre veſtes ſacras, niſi virtutibus ornatus fuerit.*
6 *Spirituale certamen quomodo ineundum ab Epiſcopo.*
7 *Veſtimenta communia Epiſcopis & ſacerdotibus, & eorum numerus & authoritas. & nu. 18.*
8 *Senarius numerus perfectus. Item nouenarius.*
9 *Ornamentum quindecim, Pontificibus accommodata, quid moneant.*
10 *Superpellicij vſus, & ſignificatio. & nu. 11. & vnde ſit. nu. 12.*
13 *Cappa, ſiue pluuiale & eius forma atque ſignificatio.*
14 *Veſtium vſus varius cur inductus, præter etiam Chriſti morem.*
15 *Clerici, veſtimentis lineis cur vtantur.*
16 *Maguntinen. Concilij ſanctio ſuper inſtitutione Epiſcopi, presbyteri, diaconi, & ſudiaconi.*
17 *Veſtium varia ſignificatio, in ſacerdote Euangelico.*

ARGVMENTVM.

De indumentis, ſeu ornamentis Eccleſiæ Sacerdotum atque Pontificum, & aliorum Miniſtrorum.

CAP. I.

IN quotidiano† vſu nõ eſt veſtibus ſacris vtendũ, ad notandũ, quòd ſicut mutationem habitus ſecundũ literam facimus, ita & ſecundũ ſpiritum agamus. Non ergo cum veſtibus cõmunis vitæ vſu pollutis, in ſancta ſanctorum ingrediamur, ſed cum conſcientia munda, & veſtibus mundis & ſacris Dei ſacramenta tractemus. de conſe. d. j. cap. j. Vnde Stephanus Papa, de conſe. d. j. de veſtiment. ſtatuit ſacris veſtibus non niſi in Eccleſiaſticis, & Deo dignis officiis vti. & Ezec. Non ſanctificabant populum in veſtibus ſuis. Habet ergo religio diuina alium habitum in Eccleſiaſticis officiis, alium in communi vſu, vt cũcto populo Chriſtiano exemplum præbeat bonæ conuerſationis: quatenus loti, prius ſordes, noui Chriſto fiant homines. Exuit enim tunc ſacerdos veterem hominem, cum actibus ſuis, & induit nouũ, qui ſecundum Deum creatus eſt. Per veſtes quoque, quibus in ſacris vtimur 1

Ezec. 34

Digitized by Google

vtimur tantùm, non omnia ſacramenta fore populo reuelanda intelligimus. xlij. d. in mandatis. §. ſi. xj. q. iij. nolite. Et nota, quod tempore Ludouici Imperatoris filij Caroli magni, Epiſcopi & clerici cingula auro texta, exquiſitas veſtes & alia ſecularia ornamenta depoſuerunt. † Sacræ autem veſtes à veteri lege videntur aſſumptæ. Præcepit enim Dominus Moſi, vt faceret Aaron ſacerdoti, & filiis eius, veſtes ſanctas, in gloriam & decorem, vt loti & ſacris veſtibus induti, fungerentur officio in ſacris. Exod. xxvij. xxxj. xxxv. & xl. cap. Docuit enim Dominus Moſem per quadraginta dies facere pontificalia, ſacerdotalia veſtimenta ſacerdotibus & Leuitis ſuis: ornamenta quoque & linteamina. ſed & Maria texuit & fecit illa in vſum ministerij tabernaculi fœderis. Et Eccle. xlvij. dedit celebrationibus decus, &c. Quædam tamen ab Apoſtolis ſumuntur, ſed eam illæ, quàm iſtæ virtutes deſignant myſterium Incarnationis. † Sanè Pontifex celebraturus eruit veſtes quotidianas, & induit mundas & ſacras. Et primò, ſandalia calciat, vt ſit memor dominicæ Incarnationis. Secundò, ſibi imponit amictum, vt motus & cogitatus, fauces & linguam cohibeat, vt fiat cor mundum, Spiritum rectum percipiens in viſceribus innouatum. Tertiò albam talarem, vt habeat munditiam carnis perſeuerantem. Quartò, cingulum, vt impetus luxuriæ refrænet. Quintò, ſtolam, in ſignum obedientię. Sextò, tunicam iacinthinam, id eſt, cœleſtem conuerſationem. Septimò, ſuperinduit dalmaticam, id eſt, ſanctam religionem, & carnis mortificationem. Octauò, chirothecas, vt declinet vanam gloriam. Nonò, annulum, vt diligat ſponſam, id eſt Eccleſiam, ſicut ſe. Decimò, caſulam, id eſt charitatem. Vndecimò, ſudarium, vt quicquid fragilitate, vel ignorantia peccat, pœnitentia tergat. Duodecimò pallium ſuperponit, vt oſtendat ſe imitatorem Chriſti, qui langores noſtros tulit. Decimotertiò, mitram, vt ſic agat quòd coronã mereatur percipere æternam. Decimoquartò, baculum, id eſt authoritatem poteſtatis, & doctrinæ. Et poſteà, tapeta calcat, vt terram deſpicere & amare cœleſtia diſcat. Omnibus autem præmiſſis, veſtibus induitur à miniſtris, quia ei, vt veſtes induat ſpirituales, Angeli ſuffragantur, vel quia vicarius eſt Chriſti, cui Angeli miniſtrant, & omnia ſeruiunt. Rurſus Põtifex verſus Aquilonem ſuſpiciens, quamuis verſus Orientem ſeu verſus altare ſi ſit magis accommodum, reſpicere poſſit, tanquam aduocatus & pugil cũ hoſte pugnaturus antiquo, veſtibus ſacris, quaſi armis induitur, iuxta Apoſtolũ, vt iam dicetur. Primò, ſandalia †pro ocreis habet, ne quid maculæ, vel pulueris affectionũ inhæreat. Secundò amictus pro galea, caput cõtegit. Tertiò, alba, pro lorica totum corpus cooperit. Quartò, cingulum pro arcu, ſubcingulum, pro pharetra aſſumit: & eſt ſubcingulum illud, quod dependet à cingulo quo ſtola Pontificis cum ipſo cingulo colligatur. Quintò, ſtola collum circundans, quaſi haſtã cõtra hoſtem vibrans. Sextò manipulo pro claua vtitur. Septimò, caſula,

Pſal. 50

Eſaiæ 2

fula,quasi clypeo tegitur:manus libro,pro gladio armatur.De sing-
2.Cor.10 lis etiam aliter dicetur infrà Hæc itaque sunt arma, quibus Pontifex vel sacerdos armari debet contra spirituales nequitias pugnaturus.Nã vt inquit Apostolus:Arma militię nostrę nõ sunt carnalia:sed ad destructionem munitionum potentia.Et in alia Epistola ad Ephe. vij.c.Induite vos,inquit,armatura Dei,vt possitis stare aduersus insidias Diaboli.State ergo succincti lũbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiæ, & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis, in omnibus sumẽtes scutum fidei,in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeam salutis assumere, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Hæc quidẽ armatura, est præmissa, septuplex vestis sacerdotalis, significatiua septemplicis virtutis sacerdotis, & repræsentatiua Christi vestium,quibus indutus fuit tempore Passionis,prout infrà dicetur.†Prouideat ergó diligenter Episcopus, & at- 5
tendat studiosè sacerdos, vt signum sine significato non ferat,id est, vt vestem sine virtute,non portet:ne fortè similis sit sepulchro foris dealbato, intùs verò omni spurcitia pleno. Quisquis enim sacerdos indumentis ornatur & honestis moribus non induitur,quantò venerabilior apparet hominibus, tantò redditur indignior apud Deum. Pontificalem itatq; gloriam non iam honor commendat vestiũ, sed splendor animarum:quoniam & illa,quæ quondam carnalibus blandiebantur obtutibus ea pótiùs,quæ in ipsis erant intelligenda,poscebant,vt quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum
Ephe.5 & in multimodi operis varietate signabant,hoc iam in moribus actibúsque claresçat,cùm & apud Veteres reuerentia ipsa significationũ species obineret, & apud nos certiora sunt experimenta rerũ quàm ænigmata figurarum, prout hæc & alia in pontificali, vbi igitur de Episcopi consecratione,leguntur. † Sic itaque munitus ad certamen 6
contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus, & pro sedanda in subditos iudicis ira ad altare procedit, & per confessionem Diaboli renuntiat dominio, & seipsum accusat. Populus verò quasi pro suo priuilegio oraturus,in profestis diebus terræ prosternitur.Dum autem ille orationes & alia recitat, quasi totis viribus contra Diabolum pugnat. Dum diaconus in ieiuniis ante Euangelium casulam super humerum replicat,quasi gladium contra hostem vibrat. Dum Epistola legitur voce præconis,Imperatoris edicta dantur.Cantus, sunt tubicinæ,præcentores,chorum regentes, sunt duceutes exercitum, ad pugnam instruentes, quibus lacessentibus alij subueniunt. Cantus autem sequentiæ,est plausus seu laus victoriæ. Dum Euangelium legitur, hostis quasi gladio vulneratur, aut exercitus post victoriam dispersus adunatur. Episcopus prædicans, est Imperator, victores laudans.Oblationes sunt spolia,quæ victoribus diuiduntur. Cantus offertorij,est triumphus,qui debetur Imperatori.Pax autem in fine datur populo, vt qui ex hoste prostrato insinuetur. Et deinde populus,

data

data ei licentia per,Ite, missa est, cum gaudio de victoria & pace obtenta ad propria redit. Celebraturus itaque missam Episcopus, aut presbyter indumentis suo ordini congruētibus se exornet, & vestium cultui, actionis quoque conueniant ornamenta : ad distinct. rationis.

7 † Circa quod notandum est, quòd sex sunt indumenta sacerdotibus & Episcopis communia, quia & sex sunt, in quibus communis presbyterorum & Episcoporum potestas consistit. Nouem verò sunt ornamenta Pontificibus specialia, quia & nouem sunt, in quibus specialis Episcoporum potestas consistit.Per hunc ergo communium & specialium indumentorum numerum communitas & specialitas potestatum inter Episcopos & sacerdotes significatur, de quo in parte præcedenti dictum est, sub titul. de Episcopo. Hoc etenim tam in nouo, quàm in veteri Testamento legitur constitutum, vt Pontifices præter communes vestes habeāt speciales,sed ibi quatuor erant communes, & quatuor speciales,prout dicetur sub titul.de legalibus indument.& sic quidem ratio mystica postulabat. Nam illæ datæ sunt carnalibus, & mundanis, quoniam quaternarius numerus conuenit carni, propter quatuor humores,& mundo,propter quatuor elementa.Hæc au-

8 tem spiritualibus & perfectis data sunt.Nam † senarius numerus qui perfectus est,quia redditur ex suis partibus aggregatis,perfectis conuenit. Vnde sexto die perfecit Deus cœlum, & terram,& omnem ornatum eorum,sed & cum in plenitudine temporis sexta veniſſet ætate, sexto die sub hora sexta redemit genus humanum. Senarius ergo numerus perfectus est, quia suo ordine numeratus perficitur. Nam cùm vnum,duo,& tres dicuntur,senarius numerus impletur,vel quia in tribus partibus diuiditur,id est in sexta,tertia & dimidia : videlicet in vno,duobus, & tribus Nouenarius etiam spiritualibus conuenit, quia nouem sunt ordines Angelorum, qui secundùm Prophetam per

9 nouem gemmarum species designantur. † Quindecim ergo sunt ornamenta Pontificis, quindecim virtutum gradus, ipso numero designantia,quos per quindecim cantica graduum Psal. distinxit. Vestes enim sacerdotales virtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari,secundùm illud Propheticum:Sacerdotes tui induantur iustitia, *Psal.131* & sancti tui exultent.Quæ talares dicuntur,quia talus,est finis corporis:per quod ostenditur quòd non sufficit opus bonum inchoare, nisi studeatur perseueranti fine compleri,prout sub tit.de tunica dicetur. *Matth.5* Sic ergo noster Pontifex plura,quam octo induit vestimenta,quamuis Aaron non nisi octo habuisse legatur quibus moderna succedunt, quod ideo est, quoniam oportet iustitiam nostram magis abundare, quam Scribarum & Pharisæorum, vt intrare possimus in regnum cœlorum.Potest etiam dici,quòd noster Pontifex octo habet à capite,vsque ad pedes, exceptis vestimentis pedum & manuum, scilicet amictum,albam, cingulum,& stolam,duas tunicas,casulã,& pallium. Ve- *Matt.28* stimentum enim pedum potiùs pertinet ad nostros quàm ad Aaron,

Digitized by Google

quia noſtris dictum eſt : Euntes docete omnes Gentes , &c. Denique præter præmiſſas veſtes ſacris ordinibus & miniſtris deputatas , eſt & alia quædam veſtis linea, quæ ſuperpellicium dicitur,quo quibuſlibet ſeruitiis altaris & ſacrorum vacantes ſuper veſtes communes vti debent,prout in ſeq.tit.dicetur.† Superpellicium autem primò , propter 10
ſui candorem,mũditiam ſeu puritatem caſtitatis deſignat, iuxta illud:
Eccleſ. 9 Omni tempore veſtimenta , id eſt opera tua ſint candida , & munda.
Propter nomen verò ſuum carnis mortificationem figurat.† Secundò, 11
dictum eſt ſuperpellicium, eò quòd antiquitùs ſuper tunicas pellicias
Geneſ.3 de pellibus mortuorum animalium factas induebatur, quod adhuc in
quibuſdam Eccleſiis obſeruatur,repreſentantes quòd Adam poſt peccatum talibus veſtitus eſt pelliciis. Tertiò , denotat innocentiam , & ideo ante omnes alias veſtes ſacras ſæpè induitur:quia diuino cultui
Pſal. 24. deputati , innocentia vitæ cunctis virtutum actibus ſuperpollere de-
Iacob.4 bent, iuxta illud Pſal. Innocentes & recti adhæſerunt mihi. Quartò,
1. Petr.4 propter ſui latitudinem,cõgruè charitatem deſignat.Vnde ſuper prophanas & communes veſtes induitur , ad notandum , quòd charitas operit multitudinem peccatorum. Quintò, propter ſui formam, quia in modum Crucis formatur,paſſionem Domini figurat:quódque illud gerentes crucifigi debent cum vitiis,& cõcupiſcentiis. † Fiunt autem 12
ſuperpellicia,in quibuſdam locis de chriſmalibus lineis,quæ ponuntur ſuper infantulos baptizatos,exemplo Moſi,qui de purpura & byſſo,& aliis à populo,in tabernaculo, oblatis,fecit veſtes,quibus Aaron & filij eius induerentur, quando miniſtrabant in ſanctuario. Exod xxxix. c.† Eſt etiam & alia veſtis,quæ pluuiale vel cappa vocatur,quæ credi- 13
tur à legali tunica mutuata. Vnde ſicut illa tintinabulis , ſic iſta fimbriis infigitur:quæ ſunt labores,& huius mundi ſollicitudines.Habet etiam caputium,quod eſt ſupernum gaudium.Prolixa eſt vſque ad pedes, per quod perſeuerantia vſque in finem ſignificatur. In anteriori parte aperta eſt ad denotandum, quòd ſanctè conuerſantibus vita patet æterna,ſeu quòd eorum vita patere debet aliis in exẽplum.ij.q.iij. non ſunt. in fi. Rurſus per cappam glorioſa corporum immortalitas intelligitur.Vnde illam nõ niſi in maioribus feſtiuitatibus induimus, aſpicientes in futuram reſurrectionem quando electi depoſita carne binas ſtolas accipient , videlicet requiem animarum & gloriam corporum.Quæ cappa rectè interius patula eſt , niſi & ſola neceſſaria fibula inconſuta , quia corpora ſpiritualia facta nullis animam obturabunt anguſtiis. Fimbriis etiam ſubornantur , quia tunc noſtræ nihil deerit imperfectioni , ſed quod nunc ex parte cognoſcimus tunc cognoſcemns ſicut & cogniti ſumus.† Quidam autem hæretici garriũt: 14
1.Cor.2 nuſquam reperiri in nouo Teſtamẽto,quòd Chriſtus vel diſcipuli eius præmiſſis veſtibus induerentur, reprehendẽtes nos temerè,quia à talibus ornamur,quoniam ſicut Ioan.ait:Dominus ſurgẽs de cœna poſuit veſtimenta ſua,& poſteà alia numquam accepit,niſi ſua.Nos verò

(vt di

Digitized by Google

(vt dicunt) plura alia, quam veſtimus, reueſtimus in Miſſa, in qua cœnam ipſam imitamur & Dominus ab his, qui volunt ambulare in ſtolis, nos cauere præcepit, dicens: Cauete à Scribis, qui volunt ambulare in ſtolis Dicunt enim, quòd hoc facimus, vt iuſtiores & excellentiores populis appareamus: contra illud, Vos eſtis qui iuſtificatis vos, coram hominibus: Deus autem nouit corda veſtra, quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt apud Deũ. Error autem iſte ex præmiſſis apertiſſimè confutatur. Legitur quoque Exod. xlij. & xliiij. Dum ingredientur ſanctuarium meum, & accedent ad menſam meam, vt mihi miniſtrent, & audiant cæremonias meas, veſtibus lineis induentur nec aſcéder ſuper eos quicquam laneum. Cum egredientur atrium exterius ad populum, exuent ſe veſtimentis ſuis, in quibus miniſtrauerunt: & non
15 ſanctificabunt populum in veſtimentis ſuis. Et † no quòd oſtiarij, lectores, exorciſtæ, & acolythi, veſtibus albis vtuntur, videlicet ſuperpellicio, amictu, & alba, & balthco, vt Angelos Dei miniſtros per caſtitatis mũditiam imitentur, & eis in carne glorioſa effecta ſpirituali, quaſi in albis veſtibus ſocientur. Inde eſt, quòd potius lineis veſtibus vtuntur: quia ſicut linum multo labore ad candorem perducitur, ſic neceſ-
16 ſe eſt, per multas tribulationes ad regni gloriam peruenire. † In concilio Maguntiñ. ij. q. j. Epiſcopus, preſbyter ſtatutum eſt, quòd epiſcopus in ordinatione ſua recipiat orarium, baculũ & annulum: preſbyter orarium & planetam: diaconus orarium & dalmaticam, ſubdiaconus patenam & crucem, & cum degradantur, ea perdant. Et in concilio Thole. diſt. xciij. diaconus in conuentu ſtatutum eſt, quòd diaconus tempore oblationis tantùm, ſcilicet quando legit Euangelium,
17 vtatur alba, id eſt dalmatica. † Notandũ quoque eſt, quòd veſtes Euangelici ſacerdotis aliud deſignant in capite, ſcilicet in Chriſto, aliúdque figurant in membris, quamquam & caput & membra ſacerdotis nomine nuncupantur: ad caput dicit Pſalmographus: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Ad membra verò dicit Apoſt. Vos eſtis genus electum. regale ſacerdotium. Exponenda ergo ſunt eorum myſteria. Primò ſecundum quod membris, conſequenter ſecundum quòd capiti, ſcilicet Chriſto conueniunt prout in quolibet capitulo diſtinguetur. De ornamentis autem, & pallis & veſtibus Eccleſiæ vel altaris, in prima parte dictum eſt: vbi agitur de picturis.
18 † Porrò ſex indumenta ſacerdotibus & epiſcopis communia ſunt hęc: Amictus, alba, zona ſeu ſingulum, ſtola, manipulus, planeta. Nouem verò pontificibus ſpecialia ſunt hæc: Caligæ, ſandalia, ſuccinctorium, tunica, dalmatica, chirotheca, mitra, annulus, baculus paſtoralis, de quibus omnibus ſingulatim proſequemur: & etiam de ſudario & pallio & de coloribus, quibus eccleſia in eccleſiaſticis vtitur indumentis, & de legalibus indumentis, ſiue veteris Teſtamenti.

Ioan. 13 *Matt. 12* *Luc. 16*

Pſal. 109 *1. Pet. 2.*

S V M

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Amictus vſus, & ſignificatio, & num. 3.*
2 *Amictus involutio circa collum, & pectus quid ſignificet.*

De Amictu. CAP. II.

PRimò de ſex ornamentis epiſcopis & ſacerdotibus communibus, eſt ſecundum præmiſſa dicendum. Lotis † itaque manibus epiſcopus ſeu ſacerdos celebraturus aſſumit amictum, quo caput tegitur, quem pontifex loco ephot, ſiue ſuperhumeralis & rationalis habet: & nunc etiam ſuperhumerale vocari poteſt, ſignificans ſalutem, quæ per fidem tribuitur. De hoc Apoſto. ad Ephe. vj. Galeam ſalutis aſſumite. Significat etiam caſtitatem cordis, & corporis, quia & renes & pectus ambit, & tegit, & omnibus ſacris veſtibus ſupponitur, ſed omnibus ſupereminet, quia caſtitas etiam debet eſſe intus in pectore, & foris nitere opere. Vnde in renibus ſtringitur quia ibi præcipue luxuria dominatur. Per amictum quoque ſuperhumeros quia circumquaque diffunditur, operum fortitudo deſignatur. Humeri namque fortes ſunt, ad opera peragenda: iuxta illud Patriarchæ Iacob: ſuppoſuit humerum, ad portandum, & factus eſt tributis ſeruiens. Duo funiculi ſiue duæ chordulæ, quibus amictus ante pectus ligatur, ſignificant intentionem & finem, quibus informandum eſt opus, ne fiat in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. Sacerdos igitur non debet otioſus exiſtere, ſed bonis opetibus inſudare, ſecundum illud Apoſtoli ad Timot. Labora ſicut bonus miles Ieſu Chriſti. Laudanda tamen quorundam locorum habet conſuetudo vt linea camiſia alba, aut ſuperpellicium ſuper communes veſtes induantur prius quàm amictus imponatur, per quod fides, quæ primò adeſſe debet, ſignificatur. Porrò amictus ſuper os platenæ reuoluitur, de quo ſub tit. de planeta dicetur. † Amictu quoque collum ſtringitur per quod vocis caſtigatio intelligitur, quoniam per collum in quo vox eſt, vſus loquendi exprimitur. Stringitur ergo collum, ne inde ad linguã mendacium tranſire poſſit. Leuiter tamen cum eo pectus & fauces ſtringuntur, prout ſub tit. de cingulo dicetur. Illo etiam caput operimus, ne circumquaque liberè proſpiciendo, illicita cogitemus. Pectus ſeu cor eo tegitur, quia animus ſacerdotis ad ea, quæ incumbunt debet totus eſſe intentus, nec debet tunc ad vanitates, vel ad aliqua mundana liberè meditanda diſſolui. Porrò amictus † quo ſacerdos caput obnubilat, ſecundum quod capiti, ſcilicet Chriſto, conuenit ſignificat id, quod in Apoc. deſcribitur, videlicet Angelũ Dei deſcendiſſe de cœlo amictum nube. Et in Eſa. Ecce Dominus aſcendit ſuper nubem candidam. Veniens etiam ad Saluatorem mundi, Dei filius, Angelus magni conſilij, amictus eſt nube, dum diuinitatem abſcondit in carne. Nam caput viri Chriſtus, caput Chriſti, Deus. extrà de ſac. vnc. c. vno. Hoc ergo

1 2 3 4 5

Exod. 28
Gene. 49
1. Cor. 5
2. Tim. 2
Apoc. 10
Eſa. 19

Digitized by Google

ergo carnis latibulum significat sacerdotis Amictus, quod per illam syndonem expressius significatur, qua summus Pontifex caput obducit, de qua sub tit. de succinctorio dicetur, & pulchrè quidem quod per calciamentum pedum, hoc ipsum per amictum capitis designatur, quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nam cum notus esset in Iudæa Deus, & in Israël magnum nomen eius, in Idumæam extendit calceamentum suum, & ante conspectum Gentium reuelauit iustitiam suam. Amictus etiam, repræsentat operimentum, quo Iudæi velabant faciem Christi dicentes, Matth. xxvj. Prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit. 1.Cor.3 Psal. 75 Psal. 59 Psal. 97

SVMMARIVM.

1 *Alba subsequitur amictum, & quid ea significet. & num. 6.*
2 *Byssus, quid.*
3 *Albæ compositio, & forma, cùm in veteri, tum nouo Testamento. & num. 4.*
5 *Manica albæ quid moneant.*

De alba. CAP. III.

POst amictum camisiam siue albam sacerdos induit, † quæ membris corporis conuenienter apta, nihil superfluum aut dissolutum in vita sacerdotis, aut in eius membris esse debere demonstrat: hæc ob speciem candoris munditiam demonstrat, secundum quod legitur: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Fit autem de byssо vel lino, propter quod scriptum est: Byssinum sunt iustificationes sanctorum. Est † autem byssus, linum Ægyptiacum. Sicut enim linum vel byssus candorem, quem ex natura non habet, multis tusionibus attritum, acquirit per artem: sed & hominis caro, munditiam quam non obtinet per naturam, per exercitia bonorum operum, multis castigationibus macerata sortitur per gratiam. Sacerdos ergo, secundum Apostolum castiget corpus suum, & in seruitutem redigat, ne fortè cum aliis prædicauerit, ipse reprobus fiat. † Habet autem alba caputium, quod est professio castitatis. Habet etiam ligulam quæ significat linguam sacerdotalem, quæ ligat contumaces, & absoluit pœnitentes. Rursus hæc vestis, quæ in veteri sacerdotio linea, vel ποδήρης Græcè, seu Latinè tunica talaris dicebatur, stricta fuisse describitur, propter spiritum seruitutis Iudæorum in timore. In nouo verò larga est, propter spiritum adoptionis in libertate, qua nos Christus liberauit. Quod autem aurifrisium & grammata, diuersis in locis, ac variis operibus ad decorem habet, illud insinuat, quod Propheta dicit in Psalmo: Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate. Rursus † alba cingulo stringitur, vt omnis voluptas carnalis adstricta intelligatur, dicente Domino: Sint lumbi vestri præcincti. Manicæ quoque 1.Cor.9 1.Rom.8 Galat.4 Psal.44 Luc.12

Digitized by Google

quoque tam † albæ quam etiam tunicellæ conuenienter debent esse 5
strictæ non nimis laxæ, vt labantur, & brachia nudentur: habentes in
summitatibus aurifrisia, ad designandum aureos torques, qui brachia
nuda beati Martini missam celebrantis miraculosè & decenter ope-
ruerunt, prout in sexta parte, sub eius festo dicetur. Per † albam etiam 6
quæ corpus à sursum vsque ad deorsum tegitur, spes quæ ex gratia pro-
uenit ecclesiæ desursum, & ex meritis ecclesiæ deorsum figuratur. De
hac Apostolus ad Rom. viij. Spe salui facti sumus. Quia verò vsque ad
talos descendit, perseuerantiam designat, prout tactum est prope finem
in proœmio huius partis. Porrò secundum quod capiti, scilicet Christo
conuenit alba, quæ est lineum vestimentum, longissimè distans à tuni-
cis pelliceis, quæ ex mortuis animalibus fiunt, quibus Adam vestitus
Gene. 3 est post peccatum nouitatem vitæ significat, quam Christus & habuit,
Ephes. 4 & docuit & tribuit in baptismo, de qua dicit Apostolus: Exuite vete-
rem hominem, cum actibus suis, & induite nouum, qui secundum
Matt. 17 Deum creatus est. Nam in transfiguratione resplenduit facies eius, si-
cut sol, & vestimenta eius facta sunt alba, sicut nix. Semper enim vesti-
menta munda fuerunt, & candida: quia peccatum non fecit, nec inuen-
1. Petr. 2 tus est dolus in ore eius. Hæc etiam vestis repræsentat albam vestem,
in qua Herodes illusit Christo. Lucæ xxiij.

SVMMARIVM.

1 *Zona quid, & quid significet. & num 5 6.*
2 *Succinctorium duplex dependens & cingulum in sinistro latere Pontificis, quid signent & num. 4.*
3 *Oratio & ieiunium, quam vim habeant.*

De Zona seu Cingulo.
CAP. IIII.

DEbet † autem alba circa lumbos sacerdotis pontificis zona seu 1
cingulo, quod in lege & apud Græcos ζωνη siue baltheum di-
cebatur, præcingi, ne defluendo, incessum impediat: vt castitas sacer-
Luc. 12 dotis per albam significata, nullis incentiuorum stimulis dissoluatur.
Cingulum namque, continentiam significat. Vnde: Sint lumbi vestri
Iob. 40 præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. In lumbis quidem
luxuria dominatur, sicut Dominus loquens de diabolo, manifestat:
Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico ventris illius.
de pœnitent. distinctione secunda, si enim inquit, ad finem. Sanè in si-
nistro latere † Pontificis cingulo duplex dependet succinctorium, quia 2
duo sunt, quibus castitas roboratur, & sine quibus difficile † conserua- 3
tur: scilicet oratio & ieiunium. Vnde Dominus ait: Hoc genus dæmo-
niorum non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio. Marci nono capitul.

Debent

Digitized by Google

Debent ergo lumbi per cõtinentiam præcingi,& per abſtinentiam ſuccingi. Vnde Apoſtol⁹,ſtate ſuccincti lumbos veſtros in veritate. Verum ſuccinctorium,quod alias περιζωμα, vel ſuccingulum vocatur,inter indumenta legalia fuiſſe,non legitur:quia etſi legales ſacerdotes accincti tempore ſemper ſacrificij abſtinere deberent,alio tamen tempore licitè vacabãt amplexibus. Hodie autem additur cingulum, quia moderni miniſtri iugem habere debent continentiam.Et ideò non ſolùm cingi, 4 ſed etiam ſuccingi debent. † Ideò autem duplex eſt ſuccinctorium, & duplex caſtitas denotatur,videlicet mentis,quæ per cingulum,& corporis, quæ per ſuccingulum, ſignificatur. A parte dextra dependet, quia potior eſt caſtitas mentis, quàm corporis, & dextra pars potior eſt, quam ſiniſtra. Vnde Gregor. Lumbis præcingitur nunc, cùm carnis lu- 5 xuriam per carnis continentiam coarctamus. Cingulum † quoque conuenienter temperantiam deſignat: de ſuccingulo etiam dictum eſt in prooemio huius partis. Et auerte, quòd pectus & fauces leniter cum amictu ſtringuntur: quia motus in noſtra poteſtate non ſunt. Helias priùs clauſi: cœlum,quod petiit,quòd non plueret,quàm animũ:quando deſiderabat vindictam de morte prophetarum:lingua etiam in humido ſedet,& in madido,& facilè lubricatur.Vnde princeps Apoſtolorum ad vocem ancillæ magiſtrum ſuum negauit. Sed renes fortiter cingulo ſtringuntur, vt caſtigetur corpus, & in ſeruitutem redigatur,& impetus luxuriæ refrænetur.Porrò ſecundum quòd capiti,Chriſto conuenit zona ſacerdotalis, ſignificat illud quod Ioann. Apoſtolus ait: Conuerſus vidi ſimilem Filio hominis præcinctum ad mamillas zona aurea. Per zonam auream, perfecta Chriſti charitas deſignatur: quam dicit Apoſtolus ſuperuenientem ſcientiæ charitatem Chriſti, feruentem in corde,radiantem in opere: cuius ſuccinctorium illud ſignificat, quod Eſaias de Chriſto loquens prædixit: Erit iuſtitia, cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. Nam iuſtus Dominus iuſtitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius, & fidelis Dominus in verbis ſuis: & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Duæ ſummitates ipſius, duæ ſunt partes naturales iuſtitiæ: quam Chriſtus fecit & docuit: ſcilicet quod tibi non vis fieri, alteri non feceris, ſed quæcunque vultis, vt 6 faciant vobis homines,& vos eadem facite illis. Cingulum † ergo, iuſtitiam ſignificat, cuius duo ſunt brachia ſeſe conſtringentia: ſcilicet declinare à malo,& operari bonum.Repræſentat etiam flagellum,quo Pilatus cæcidit Ieſum.

Ephes. 6

Apoca. 1
Ephes.3
Eſaiæ 2
Pſal. 10
Pſal.144
Act. 1
Tob. 4
Matth.7
Pſal. 53
Ioan.19

SVMMARIVM.

1 *Stola ſubſequitur cingulum, & quid ea notet.*
2 *Stola cur protendatur ad genua.*
3 *Stola reflectio, in vtrunque humerum, quid ſignificet.*
4 *Stola cur collo ſacerdotum, diaconorum verò humero imponitur.*
5 *Stola cur ad lumbos ſuccingatur.*

6 *Stola*

Digitized by Google

6 *Stola eſt velut quoddam oratorium, ſine quo non licet myſteria Eccleſiaſtica celebrare.*
7 *Stola collo ſacerdotis incumbens, quod notet.*
8 *Stola vti quibus prohibitum.*

De Stola. CAP. X.

POſt cingulum † ſacerdos orarium ſiue ſtolam, quæ leue Domini iugum ſignificat. xxiij. diſtinctione Eccleſiaſtica. ſiue quæ eſt iu- 1
2.Cor.6 gum præceptorum Domini, ſuper collum ſibi imponit, vt iugum Domini ſe ſuſcepiſſe demonſtret. Quam cum oſculo ſibi imponit, & deponit, ad notandum aſſenſum & deſiderium, quo ſe ſubiicit huic iugo. Illa autem à collo per anteriora deſcendens, dextrum & ſiniſtrum latus adornant: quia per alma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris, id eſt, in proſperis, & in aduerſis ſacerdos debet eſſe munitus:
Matt. 11 quatenùs nec aduerſis frangatur, nec proſperis eleuetur. Vnde & cùm ſacerdos in ordinatione ſtolam accipit, dicit illi epiſcopus: Accipe iugum Dei: iugum enim eius ſuaue eſt, & onus eius leue: ſuaue in proſperis, leue in aduerſis. Stola † quippe vſque ad genua quæ 2
curuantur, protenditur, vt nos mites corde, & humiles inſinuet. Si-
Hebr. 10 gnificat enim patientiam, de qua ſcriptum eſt. Patientia vobis neceſ-
Luce 11 ſaria eſt, vt reportetis promiſſiones. Et iterum: In patientia veſtra poſſideatis animas veſtras. Hinc eſt ergo, quod ſtola cum zona ſeu cingulo à dextris & ſiniſtris, quibuſdam nexibus colligatur, quia virtutibus ſociantur & iuuantur, ne aliquo moueantur tentationis impulſu: & ad deſignandum, quòd tam in proſperis, quàm in aduerſis debet Chriſti iugum patienter ferri, faciente glutino charitatis. A quibuſdam verò pontificibus additur præmiſſis verbis, Stola innocentiæ induat te Dominus. quod ſtolam reſpicit primitiuam, quæ fuit innocentiæ ſignificatiua. Rurſus, † ſtola ab humero ſiniſtro ſacerdo- 3
tis, in dextrum, dum ordinatur, reflectitur: quia cùm obedientia incipiat ab actiua per dilectionem proximi, tranſit in contemplatiuam vitam per dilectionem Dei. Longitudo autem ſtolæ perſeuerantiam ſignificat. Duo brachia ſtolæ dependentia, ſignificant prudentiam. & temperantiam. Vnde Apoſto. ad Titum iij. Sobriè, iuſtè, & piè viuamus, &c. Sed ſecundum decretum Bracharenſis concil. xxiij. diſtinct. Eccleſtica. debet ſacerdos de vno eodémque orario ceruicem pariter, & vtrunque humerum imprimens ſignum Crucis in ſuo pectore præparare, vt qui imperturbatus præcipitur inter proſpera, & aduerſa, conſiſtere, virtutum ſemper ornamento vtroque circunſeptus appareat humero. Si quis autem aliter egerit excommunicationi debitè ſubiacebit, niſi fortè quis dixerit hoc decretum per contrariam generalis Eccleſiæ conſuetudinem abrogatum Nam non vbique partes ſtolæ reducuntur ante pectus in modum crucis. Crucem autem gerit in pectore,

Digitized by Google

pectore, dum Christi passionem cuius minister est, imitatur in mente. Orarium itaque iugum simul & onus est, iugum sacerdotibus, o-
4 nus diaconis. Vnde † fit vt sacerdotibus circa collum, & diaconis super sinistrum humerum ponatur. Sicut enim iugum collo portatur: sic & humeris onera feruntur. Lege in Leuitico, & videbis solos Leuitas ferendis oneribus destinatos. In diaconis etiam stola iugum significat: prout in parte secunda dictum est, vbi de diacono agitur. Adhuc stola sinistro humero diaconi imponitur, quia decet temporalia spiritualibus deseruire, vel quia dextram diaconi oportet esse liberam, vt expeditius ad ministerium sacerdotis discurrat, de quo etiam ibi
5 dictum est. Ad † lumbos stola succingitur, vt sit fortis & expeditior compugnax libidinum. Quandoque tamen solùm super sinistrum brachium pars anterior stolæ complicatur, quod tractum est à legalibus sacerdotibus, qui dum sacrificabant, summitates balthei super humerum reflectebant. In episcopo verò vel sacerdote, ab vtraque parte æqualiter dependent anteriùs: quia Christus, cuius typum gerunt, qui æquanimiter se habuit in prosperis & in aduersis (quæ per læuam & dextram significantur) habitatores terræ ad cœlestia duce-
6 re desiderabat, quos semper ante oculos mentis suggerebat. † Dictum est autem orarium, quia quamuis sine aliis indumentis sacerdotibus baptizare, consignare, & alia plura orando facere liceat, sine orario tamen nisi magna necessitate cogente, nihil horum facere licet. In concilio Tribur. in *Bucardo. libr. vj. capit.* presbyteri. legitur vt presbyteri non vadant, nisi stola oraria induti. Notandum autem est, quod antiquitùs stola erat vestis candida, pertingens vsque ad vestigia, qua Patriarchæ vtebantur ante legem: primogeniti cùm benedictionem patris acciperent, induebant, & Domino victimas, vt pontifices offerebant. Sed postquàm alba cœpit portari, mutata est in torquem. Per primam stolam innocentia intelligitur, quæ fuit in primo homine. Sed cum eam perdidit propter peccatum, oportuit eam recuperare per vitulum saginatum. Quia igitur superest, vt qui per inobedientiam cecidimus, per obedientiam resurgamus, rectè pro veste innocentiæ recuperanda, subimus torquem obedientiæ. Nam per stolam, qua nunc vtimur, obedientiam accipimus euangelij crucifixi.
7 Porrò † secundùm quod capiti scilicet Christo conuenit stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, obedientiam & seruitutem significat, quàm Dominus omnium propter suorum salutem subiit. Nam cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æq. Deo. Exinaniuit enim semetipsum formam serui accipiens, factus obediens, vsque ad mortem: mortem autem Crucis. Causam quippè mortalitatis nec traxit origine, nec commisit opere. Stola signat liga-
8 turam, qua Iesus ligatus fuit ad columnam. † Statutum est in canonibus. xxiij. distinctione. non oportet. & duobus sequen. ne subdiaconi, lectores, & psalmistæ orariis siue stolis vtantur.

Num. 3

Philipp. 2

SVMMARIVM.

1 *Manipulus, quo consilio adhibeatur. & num. 5.*
2 *Manipulus, cur in sinistra geratur. & nu. 4.*
3 *Manipulus, vnde sumpserit initium.*
6 *Manipulis non vtuntur diaconi & subdiaconi, seruientes Pontifici induenti se à sacris vestibus.*

De Manipulo. CAP. VI.

Psal. 111

QVia verò mentibus bene compositis, & Diuino cultui mancipatis, sæpè subripit acidia, quæ † quodam torpore reddit animum 1
dormientem: Psalm. dormitauit anima mea præ tædio. ideò sinistra manu ministri ad altaris ministerium accedentis, quædam apponitur manipula, quæ vel fanum, vel manipulus, vel sudarium appellatur, quatenus sudorem mentis abstergat, & soporem cordis excutiat, bonis operibus inuigilet, depulso tædio, vel torpore. Per manipulum enim bona opera vel vigilantia designantur, de qua Dominus ait: Vigilate, quia nescitis, qua hora filius hominis venturus sit. Vnde sponsa dicit in Canticis: Ego dormio, & cor meum vigilat. Per sudarium etiam pœnitentia designatur, qua labes quotidiani excessus, & tædium mundanæ conuersationis extergitur de quo dicitur: Dormitauit anima mea præ tædio. Tædet enim animam peccatorum, conscientiæ, & infirmitatis torpore. Significat etiam futurorum bonorum retributionem. Vnde in quibusdam locis, quoties in festis, albis vtuntur, manipulos portant: ex eo, quòd in illa vita vnusquisque propriam mercedem accipiet. Et venientes venient cum exultatione portantes manipulos suos. Item quia manipulus pœnitentiam designat: inde est, quòd sudarium subdiaconi magis fauore sacerdotali formatur: quia vbi maior excessus, maior exigitur pœnitentiæ fructus. De sudario etiam infrà dicetur. Sanè ministri † manipulum in 2
brachio sinistro ferunt, ad notandum, quòd stricti debent esse ad terrena, sed ad cœlestia expediti. Antiqui autem non erant adstricti ad terrena, sed ad cœlestia expediti. Antiqui autem non erant adstricti ad hoc; quia Deo etiam pro temporalibus seruiebant, & ad significandum nos in hac vita, quæ per sinistrum significatur, pati tædium superflui humoris id est, delectationis, & alia superflua mentis. Ad hoc manipulus in sinistra, fidem in hac vita designat. † Manipuli vsus 3
sumptus est non ab Aaron, sed ab antiquis Patribus: quia (sicut legitur in Martyrologio Bedæ) Arsenius sudarium semper ferebat in sinu, vel manu, ad tergendum effluentiam lacrymarum. Habebant quoque sancti Patres, dum sacra tractabant, & sacramenta conficiebant, mapellas, id est, paruas mappas, & mantilia in manibus, nunc pro tergendis manibus, & nunc pro operiendis, & nunc pro reuerenter tractandis sacramentis. Porrò secundum quòd † capiti, scilicet 4
Christo

Matt. 14
Cant. 5
Psal. 118
1. Cor. 4
Psal. 125

Digitized by Google

Christo conuenit, quod sacerdos manipulum portat in læua designat, quòd Christus brauium obtinebat in via. Per manipulum enim præmium designatur, iuxta quod legitur : Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Per læuam, vita præsens accipitur, iuxta illud, Læua eius sub capite meo, & dextra ipsius amplexabitur me. Christus autem simul fruebatur, & merebatur : fruebatur in patria, & merebatur in via. Nam simul & brauium comprehendebat, & stadium percurrebat: quia simul erat in patria, & in via: nemo inquit ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius ho-
5 minis, qui est in cælo. Manipulus † etiam repræsentat funem, quo Iesus comprehensus à Iudæis ligatus fuit. Vnde Ioan. xviij. Comprehenderunt & ligauerunt eum. Manipulus tamen post indutam planetam consueuit Romano pontifici immitti, quod etiam à pluribus
6 obseruatur, de quo in quarta sub titu. de confessione dicetur. † Notandum autem, quòd diaconus & subdiaconus pontifici induenti & exuenti se à sacris vestibus, siue manipulis seruiunt. Primò, vt expeditiùs & liberiùs administrent. Secundò, ad notandum, quòd in tali obsequio non debet fructum quærere temporalem, qui quandoque per manipulum significatur, iuxta illud Psalm. Venientes autem, &c. Rursus, dum pontifex se induit vel exuit, diaconus stat à dextris, & subdiaconus à sinistris : quia diaconus ex ordine suo ad fortiora, & perfectiora, quæ per dextam significantur, assumitur, quàm subdiaconus.

Psal. 125 *Cant. 2* *Ioan. 3* *Psal. 125*

SVMMARIVM.

1 *Casula quid, vnde dicatur, & quid notet.*
2 *Charitas legis est implementum.*
3 *Casula tripliciter plicatur, & quid idipsum notet. & nu. 4.*
5 *Casula vndique clausa, integráque quid notet.*

De Casula seu Planeta.

CAPVT VII.

1 POstremò, super omnes † vestes induitur casula, quæ quasi parua casa dicitur: & à Græcis πλανητὴ vocatur, ἀπὸ τῆς πλάνης, hoc est, errore: quoniam errabundus eius limbus super brachia eleuatur, significans charitatem sine qua sacerdos est, sicut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Sicut enim charitas operit multitudinem peccatorum, & omnia legis & prophetarum mandata continet, dicente Apostolo: Plenitudo legis est charitas: sic & hæc vestis cuncta plana & alia
2 omnia indumenta intra se claudit & continet. De † charitate dicit Apostolus : Adhuc excellentiorem viam vobis ostendam. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et iterum: Si fidem habeam, vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. de consecr. dist. iiij. solent. hæc

1. Cor. 13 *1. Pet. 3* *Rom. 13* *1. Cor. 1*

Digitized by Google

ſiquidem eſt veſtis nuptialis, de quo Dominus inquit in euangelio;
Matt.22 Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? Sine hac autem nunquam ſacerdos debet ſuum officium exercere: quia ſemper decet eum in vinculo charitatis permanere. Per hoc autem, quòd amictus ſuper os planetæ reuoluitur, innuitur, quòd bonum o-
1. Tim. 1 pus debet ad charitatem referri. Nam finis præcepti, eſt charitas, de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta; quòd verò caſula in extenſione manuum in anteriorem & poſteriorem partem diuiditur, ſignat duo brachia charitatis, ad Deum ſcilicet & ad proximum. Dili-
Matt.22 ges (inquit) Deum tuum, &c. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Rurſus latitudo planetæ latitudinem ſignificat charita-
Pſal. 118 tis, quæ etiam vſque ad inimicos extenditur, vnde: Latum mandatum tuum nimis. Duæ † quoque plicaturæ, ſiniſtræ, videlicet & dextræ, ‡ ſunt duo præcepta charitatis, ſcilicet amor Dei & proximi. Duplicatur etiam ante pectus, per quod cor & inter humeros, per quos opera exprimuntur: & in eis veſtimentum duplex in ipſum efficitur, quia ſic debemus bona opera foris oſtendere proximis, vt eadem intùs in corde coram Domino integra ſeruemus. Charitatem enim debemus habere corde, & opere, & intus, & foris. Rurſus ante pectus duplicatur: quoniam per charitatem bona voluntas & ſancta cogitatio generatur. Duplicatur etiam inter humeros, quia per illam aduerſa à proximis, & ab aduerſariis ſupportantur. Ad brachia autem eleuatur, dum bona opera charitatis operantur. Ad dextrum, dum operamur bonum
Gala.6 ad domeſticos fidei. Ad ſiniſtrum, dum extenditur etiam ad inimicos. Adhuc † triplicatur, in brachiis, in dextro quidem, cùm fidelibus monachis, clericis, & laicis ſubuenimus: in ſiniſtro, dum infidelibus, ‡ ſcilicet malis Chriſtianis, Iudæis & Paganis neceſſaria miniſtramus. Per caſulam quoque rectè opera iuſtitiæ deſignantur, iuxta illud:
Pſal. 121 Sacerdotes tui induantur iuſtitia. Sanè ſacerdos ſuum agens officium non debet caſulam exuere, quia præcipiente Domino Leui. xxj. c. non
Gala. 4 licet ei egredi de ſanctis, ſcilicet rebus vel præceptis. Porrò, ſecun-
Pſal. 13 dùm quod capiti, ſcilicet Chriſto conuenit caſula, magni ſacerdotis
Ioan. 1 eſt Eccleſia vniuerſalis, de qua dicit Apoſtolus: Quoquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Hoc eſt illud Aaron veſtimentum, in oram deſcendit vnguentum, ſed à capite deſcendit in barbam, & à barba deſcendit in oram, quoniam de plenitudine ſpiritus eius nos omnes accepimus, primò Apoſt. deinde cæteri. Quòd autem caſula vnica † & integra, & vndique clauſa eſt, ſignificat fidei vnitatem & integritatem: veruntamen in extenſione manuum in anteriorem, & ‡ poſteriorem partem quodammodo diuiditur deſignans antiquam Eccleſiam, quæ paſſionem Chriſti præceſſit: & nouam, quæ Chriſti paſſionem ſubſequitur. Nam & qui præibant, & qui ſequebantur cla-
Matt. 21 mabant dicentes: Oſanna filio Dauid: benedictus, qui venit in no-
Ioan. 19 mine Domini. Hæc etiam veſtis repræſentat purpureum veſtimentum,

tum,quò milites circundederunt Iesum.

SVMMARIVM.

1 *Vestimentum pedum, vnde traxerit originem.*
2 *Pontifices, quando sandalia & caligas adsumant; & eorum significatio: num.3.4.*
3 *Calceamentum episcopi, quo imitet quòve prohibeat. & nu.4.*
5 *Sandalia, vnde dicantur & eorum forma.*
6 *Sandaliorum apertura & clausura, quid significent.*
7 *Sandalia, ex corio albo fiunt interdum.*
8 *Ligula à corio separata super pede consurgens, quid significet.*
9 *Sandaliorum corrigia, quid notent.*
10 *Sandalia eò quod capite conueniunt, quid designent.*
11 *Sandaliis vti, quibus licet, & quibus prohibetur.*

De Caligis,& Sandaliis. CAP. VIII.

SVperiùs de sex ornamentis, tam sacerdotibus; quàm episcopis communibus dictum est: nunc autem de nouem pontificum spiritualibus dicendum restat, & priùs de caligis & sandaliis videamus.

1 Vestimentum † autem pedum non habuit originem ab Aaron, qui dũtaxat in Iudæa conuersabatur, ideóque necesse non habuit, sed ab Apostolis quibus dictum est: Euntes, docete omnes Gentes. Nisi fortè quis dixerit quòd caligæ sandalia in locum fœminalium succe-
2 dunt. Celebraturi † igitur pontifices, pedes intereà, dũ dicuntur quinque psalmi in præparatione euangelij pacis, caligis & sandaliis calciãtur: quorum pulchritudinẽ admirabatur Propheta, dicens: Quàm specioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Vnde Apostolus ad Ephesios: Calciati pedes calciamentis virtutum. Et in euangelio legitur Dominum misisse Discipulos suos sandaliis calciatos, calciatos vtique in præparatione euangelii pacis. Si enim calciati non essent, quomodo, super serpentes & scorpiones calcare pótuissent? Cogitent † igitur episcopi, cur ita calciati sunt: imitentur eo-
3 rum exempla, quorum imitantur calciamenta. Siquidem per pedes conuenienter affectus intelligũtur. Debent namque habere affectus & desi deria calciata ne puluere terrenorum seu temporalium macu-
4 leatur. † Per huiusmodi quoque calciamentum prohibitio pedum congruè intelligitur, ne videlicet ad illicita festinent. Quia verò affectus facilius inficiuntur, & maculãtur tempore prosperitatis, quod per dextrum, quàm tempore aduersitatis, quod per sinistrum intelligitur, ideò, vt maiori periculo citius occurrendum ostendatur, à dextro pede pontifex incipit calciari. Prius tamen, quàm sandalia pedibus imponantur, caligis induuntur, vsque ad genua protensis, ibique constrictis: quia prædicator pedibus suis rectos debet facere gressus suos & genua debilia roborare. Nam qui fecerit & docuerit, hic

Matt.28
Eph. 6
Eph. 6
Mar. 6
Eph. 6
Luc. 10
Mat. 5

Digitized by Google

magnus vocabitur in regno cœlorum.Caligæ quoque iacinthini, id est,aërei seu cœlestis coloris,denotant, quòd cœlestes debet habere pedes,id est,affectus,& firmos,ne claudicet, sed dicat: Confortamini pusillanimes. *Esa.35* Et consequenter† sandalia pedibus imponuntur,quę sic § vocantur ab herba, vel sandalico colore, quo depinguntur. Habent autem desubtus integram soleam,desuper verò corium fenestratum: quia gressus prædicatoris & subtus debent esse muniti,ne polluantur terrenis, *Matt.10* iuxta illud Dominicum: Excutite puluerem de pedibus vestris. *Psal. 118* & sursum aperti,quatenùs ad cognoscenda mysteria seu cœlestia reuelentur,iuxta illud propheticum: Reuela oculos meos & cõs. mirabilia de lege tua.In hoc quoq;,quòd desuper aperta sunt, quòd corda semper ad Deum erecta habere, & oculos mentis ad ea, quæ sursum sunt,aperire debemus, significatur. Quòd etiam subtus soli- *Gen.27* da sunt,significat,quòd mentẽ in terrenis obtusam habere debemus, nec debemus quærere benedictionẽ Esau,quæ in terris est,sed Iacob, quę est in cœlis.Rursus,quòd sandalia in quibusdã locis aperta,& in† 6 quibusdam integra seu clausa sunt,designat quòd euangelica prædicatio nec omnibus reuelari,nec omnibus abscondi debet:iuxta illud Luc.viij.Vobis datum est,nosse mysterium regni Dei:cæteris autem in parabolis.Matt.vij.Nolite sanctum dare canibus,neque margaritas spargere ante porcos. ij. quæst.iij.nolite.Sandalia† quoque inte- 7 riùs quandoque ex corio albo fiunt:quia necesse est intentionẽ candidam, & conscientiam puram coram Deo habere, & exterius nigrum apparet: quia prædicatorum vita propter tribulationes huius mundi nigra & despecta secularibus videtur. Quandoque etiam rubeum,ad votum martyrij designandum, & quandoque diuersis coloribus variatum,quo virtutum varietas,quibus ornatus esse debet, significatur.Ligula† verò à corio separata, super pedem consurgens, 8 linguas eorum qui prædicatori bonum perhibent testimonium, significat:qui tamen quodammodo à spiritualium conuersatione separati sunt. Secundò ligula ipsa, spiritualium lingua est,quæ prædicatorem in opus prædicationis introduxit.Tertiò, etiam ipsius prædicatoris linguam designat:linea verò ab ipsa lingua, vsq; ad finem sandalij,per medium eius procedens, euangelicam perfectionẽ designat:ligneæ verò ab vtroque latere procedentes, quæ in fine sandalij ad ipsam lineam mediam referuntur,ibiq́ue terminatur, legem figurant propheticam:quæ in euangelio recapitulantur & in eo determinantur.Superior quoque pars sandaliorũ, per quam pes introducitur,variis consuitur funiculis, ne duo eius cornua defluant, seu abinuicem separentur,seu abinuicem disiungantur: ad notandum, quòd prædicator seipsum variis alligare debet virtutibus, aut Scripturæ sententiis,ne ipsius intrinseca ab his,quæ exterius lucent, coram altissimo disiungantur. Ipsa quoque sandaliorum ligatura, significat, quòd prælatus, qui huc illúcque discurrere habet, gressus

men

by Googl

9 mentis firmare debet,cùm turbis verſatur. Quia verò† corrigiæ huc atque illuc manibus ducuntur,vt ſandalia firmẽtur,& ligentur,ſignificat,quòd prædicator ſic firmo greſſu incedere debeꝛ, vt nulli oneroſus exiſtat,& ne in via miniſtranda deficiat. Nam fruſtra velociter currit,qui prius, quàm ad metam perueniat deficit. de pœn. diſtinct. iij.incaſſum.Myſticè enim ſandalia,curſum prædicatoris ſignificant. Quandoque tamen ſandalia non ligantur, quia Chriſti incarnatio aliquando humanis ſenſibus aperta eſt, vt eſt pannis inuolui,& in preſepio poni. Aliquando verò corrigiæ ſandaliis ſupererogantur, quia ſcriptum eſt:Quodcunque ſupererogaueris, ego cum redieto reddã tibi.Poteſt etiam dici,quòd caligæ ſignificant illam lotionẽ, de qua Dominus ait:Qui lotus eſt,non indiget,niſi vt pedes lauet. Sed quia non ſufficit munditia cordis,abſque patientia perſecutionis,ideo ſequuntur centones rubei,qui martyrium figurant. Qui autem in corde munditiam & in voluntate (ſi opus fuerit ,) habuerit patientiam, ſecurus accedet ad prædicatiõnem, quia ſandalia nil aliud deſignant

Luce 10

Ioan.13

10 apoſtolica.Porrò ſecundùm† quòd capiti,ſcilicet Chriſto conueniunt ſandalia,aliud deſignant:Pontifex enim in altaris officio, capitis ſui, ſcilicet Chriſti,cuius eſt membrum,repræſentans perſonam,dum pedibus aſſumit ſandalia illud incarnationis dominicæ calciamentum inſinuat , de quo Dominus ait in Pſal. In Indumæam extendam calciamentum meum, id eſt, in gentibus notam faciam incarnationem meam. Venit enim ad nos calciata diuinitas , vt pro nobis Dei Filius ſacerdotio fungeretur. Per ligulas autem,quibus pedibus ipſa ſandalia conſtringuntur,illud idem accepimus, quod per calciamenti corrigiam Ioan.Baptiſt.ſignificauit,cùm ait:Cuius non ſum dignus corrigiam calciamenti ſoluere:vnionem videlicet ineffabilem, & copulam carnalem inſolubilem , quibus verbis diuinitas noſtræ ſe carni coniunxit. Sanè mediantibus caligis pedes ſandaliis coniunguntur, quoniam anima mediante carne , diuinitati eſt vnita. Sicut enim pes corpus ſuſtentat,ita diuinitas mundum gubernat.Vnde Pſal. Adorate ſcabellum pedum eius , quoniam ſanctum eſt. Verùm ſecundùm decretum Greg.xciij.diſtinct.§.compagis.& duobus cap.ſequen.Dia-

Pſal.50

Ioan.1

11 coni†non debent vti compagis,id eſt , ſandaliis , neque manipulis id eſt,calciamentis epiſcopalibus,abſque indulgentia ſedis Apoſtolicæ ſpeciali.Olim enim vtebantur,quia eorum erat diſcurrere per comitatũ.Hodie ergo nec ipſi,nec ſacerdotes vtuntur:ſed epiſcopi ſolùm, vt per varietatem ſandaliorum,notetur varietas officiorum. Præterea , epiſcopi habent per plebes diſcurrere : ſacerdotes verò Domini hoſtias immolare. Clerici autem Romanæ Eccleſiæ ex conceſſione Conſtantini Imperatoris vti poſſent calciamentis cum vdonibus , id eſt candido linteamine.xcvj.diſtinct.Conſtantinus.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Orale, siue velum, quod suo capiti episcopus imponit, quid significet.*
2 *Crux ante pectus Pontificis maximi posita, quid designet.*

De Succinctorio & Orali.

CAP. IX.

DE succinctorio nil aliud dicimus, quàm quòd sub zona & cingulo, in procœmio huius partis dictum est. Sanè Rom. † pontifex 1
post albam & cingulum, assumit orale, quãdam videlicet syndonem, quod capiti quasi in modum veli imponit, & replicat super humeros & ante pectus legalis pontificis ordinem sequens, qui post lineam strictam & zonam induebat ephot, id est, superhumerale, cuius locũ modò tenet amictus. † Assumit etiam Crucem quandam, catenulis 2
insertam, quam à collo suspensam, sibi statuit ante pectus. Quoniam & legalis, pontifex laminam auream gerebat in fronte, pro qua pontifex iste Crucem gerit in pectore: & sic signo Crucis aurea lamina cessit. Nam mysterium, quod in quatuor literis auri lamina continebat, in quatuor partib⁹ forma Crucis explicuit, iuxta quod inquit Apostolus: Vt comprehendatis cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo & longitudo, quæ sublimitas & profundum. Sacramẽtum ergo, quod ille tunc per laminã præferebat in fronte, hoc iste iam recondit in mente. Nam corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, & secundùm Hiero. auro legis, sanguis euangelij pretiosior est. Crucem quoque statuit sibi ante pectus, ad designandum, quod ait Apostolus: Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Imponendo autem sibi & deponendo, Crucem illam osculatur, ad denotandum, quòd Christi passionem, quæ per illam significatur, credit & confitetur, ad quam repræsentandam in officio missæ se parat.

Ephes. 3
Rom. 10
1. Cor

SVMMARIVM.

1 *Tunica Episcopi, quid significet.*
2 *Tunica duæ, in veteri Testamento, & earum significatio.*
3 *Iacinthi lapidis vis.*
4 *Tunicam vnam super alia, cur induat Pontifex.*

De Tunica. CAP. X.

POst appositam stolam, pontifex † induit tunicam, quæ alibi subtile, in lege vero ποδήρης, id est, talaris dicebatur, significantem perseuerantiam: vnde Ioseph inter fratres suos talarem ve-
Gen. 37 stem describitur habuisse. Cùm enim cæteræ virtutes in stadio currant, perseuerantia tantum brauium accipit: quoniam qui per

perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. de pœn. diſtinct. ij. Apoſtolus. & cap. multi. Vnde præcipitur: Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. *Apoca. 2* Rurſus ideò poſt albam tunicam induitur: quia ſicut per albam caſtigatio corporis, ita per tunicam virtutes intimæ intelliguntur, quas ſemper debet habere perfectus. Porrò tunica non cingitur, quoniam ſub formam iter non impeditur, ſic & virtutes per illam deſignatæ liberum iter ad contemplationem Dei præbent: 2 ſed alba cingitur, prout ſub cingulo dictum eſt. In † vet. Teſt. erant duæ tunicæ, videlicet byſſina & iacinthina. Exod. xxxix. cap & hodie *Matt. 3* etiam quidam pontifices duabus vtuntur, ad notandum, quòd proprium eſt eorum, habere ſcientiam duorum Teſtamentorum, vt ſciãt de theſauro Domini proferre noua & vetera, ſiue vt ſe oſtendant diaconos & ſacerdotes. Præterea vnaquæque earum typum proprium gerit: quoniam alba, quæ byſſina ſiue linea eſt, caſtitatem ſignificat, vt ſub tit. de alba dictum eſt. Prima etiam tunica, ſerica eſt, quæ originem traduxit ex vermibus, qui ſine coitu creantur, caſtitatem & humilitatem domonſtrat. Secunda tunica, quæ iacinthina eſſe debet, ſi- 3 cut & olim erat coloris lapidis † iacinthi, qui ætheris ſerenitatem imitatur, ſanctos ſignificat cœleſtia cogitantes, & imitantes, ſiue cœleſtem cogitationem & cõuerſationem. Sicut enim lapis ille colorem cum aëre mutat: nam in ſereno aëre, ſerenus, & in obſcuro, pallidus eſt, ſic ſpecialiter decet epiſcopum gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Si autem illa alterius coloris fuerit, ſic & alterius ſigni- *Rom. 5* 4 ficationis. Cæterùm † pontifex vnam tunicam ſub alia induit, ad denotandum, quod ſicut coôperta tunica à populo non videtur: ſed tantum à clericis ſcitur: & ratio ſublimium, & virtutes, quas præfectus ſemper habere debet, quæ per illam ſignificantur, patere non debent omnibus, ſed maioribus & præfectis. Porrò, ſecundum quod capiti, id eſt, Chriſto conuenit hęc veſtis, quæ in veteri ſacerdotio iacinthini erat coloris, & habebat pro fimbriis mala punica, cum tintinabulis aureis, ab inferiori parte dependentia, vt pontifex totus vocalis incederet, prout dicetur ſub titul. de legalibus indumentis, cœleſtem Chriſti doctrinam inſinuat: cuius notitiam habuerunt omnes, quibus dicitur per prophetam: In montem excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion. Præcipuè tamen hanc tunicam habuit euangelicæ textrix doctrinæ ſapientia Dei, Ieſus Chriſtus, & dedit illam Apoſtolis ſuis. Omnia (inquit) quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis. Hoc ergo *Ioan. 15* ſignificauit illa tunica Domini, quam milites ſcindere noluerunt, eò *Ioan. 19* quòd eſſet incõſutilis deſuper, contexta per totum xvj. quæſtio. vij. ſicut Domini damnum fore magnum exiſtimantes. In quo ſignificatum eſt, quàm damnoſi ſint, qui doctrinam euangelicam hæreſibus ſcindere moliuntur. Subdiaconus quoque vtitur tunica, de qua in ſequenti tractatu dicetur.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Dalmatica Episcopi, vnde ortum habuerit, & vnde dicta. num. 2.*
3 *Dalmatica, quales habeat manicas, & quid notent.*
4 *Episcopus cur plura ornamenta habeat, quàm simplex sacerdos.*
5 *Dalmatica forma, & compositio. & num. 6. 7. & eius significatio. ibid. & num. 8.*
9 *Dalmatica cur intermittatur aduentus Dominici tempore à diacono, à subdiacono verò tunica.*

De Dalmatica. CAP. XI.

POntifex immediatè super tunicam dalmaticam vestit, secundùm † institutionem Syluestri Papæ, quæ ab inconsutili Dominici tunica, & apostolorum collobio creditur mutuata. Est autem κολλόβιον vestis sine manicis, prout in cucula monachali adparet: sed Syluester Papa in dalmaticam vertit, latas manicas addendo, & in sacrificiis altaris portandam instituit. in xciij. d. diaconi ita. † Dicta est autem dalmatica, eò quòd in Dalmacia, & pòst omnia alia indumenta sacerdotalia sint reperta. Hæc sui forma significat largitatem, eò quòd largas habet manicas & protensas. Vnde, secundùm Apostolum, oportet episcopum non esse turpis lucri cupidum, sed hospitalem. xlvij. distinct. lxxxviij. distinct. consequens. Non ergo manum habeat ad dandum collectam, & ad recipiendum porrectam: sed illud efficiat, quòd Propheta suadet: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagósque introduc in domum tuam, &c. Et ob hoc fortè diaconi specialiter vtũtur dalmaticis, quia principaliter electi sunt ab Apostolis, vt mensis ex officio ministrent. † Cæterum, dalmatica diaconi ampliores habet manicas, quam tunicella subdiaconi, quæ alicubi subtile vocatur, quia ipse ampliorem debet habere charitatem, quam subdiaconus, propter maius donum. Pontificis etiam dalmatica latiores habet manicas, quam diaconi ad notandum quòd ipse magis est expeditus, nihil habens, quod ipsius manus restringat: quia pro cœlestibus omnia debet largiri. Charitas enim extendi debet etiam vsque ad inimicos. Nempe tunicella subdiaconi, dalmatica diaconi, & casula presbyteri, succedunt in locum tunicæ iacinthinæ: quæ erat coloris cœlestis, id est aërei: ad notandum, quòd omnes ministri altaris cœlestem debent habere conuersationem, licet secundum maius & minus, quod notat latitudo vel strictura manicarum dalmaticæ & tunicellæ, vt præmissum est. † Quia igitur sacerdos maximè debet esse ad cœlestia expeditus, ideo hæc ornamenta non gerit, nec alio brachia stringens. Episcopus autem simul vtitur, & dalmatica, & tunicella, & omnium ornamentis, vt ostendat se perfectè omnes habere ordines, tanquam qui eos aliis confert. Minores sacerdotes eos non con-

Titum. 1

Esa. 58

Digitized by Google

conferunt, & ideo illa non portant quibus ſufficit vnum, quod cœleſtem ſignificet conuerſationem. Præterea, pontifex in ornamentis atque in officio magis expreſſe gerit ſimilitudinem Saluatoris, quam ſimplex ſacerdos, & magis ſibi conueniunt ornamentorum ſignificata: ideóque pluribus vtitur ornamentis. † Debet autem dalmatica habere duas lineas coccineas hincinde, ante & retro à ſummo vſque ad deorſum, vt Pontifex oſtendatur habere feruorem charitatis ad Deum & proximum in proſperis & aduerſis, iuxta veteris & noui Teſtamenti præceptũ quod eſt, Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo: & proximum tuum, ſicut te ipſum. Vnde. Ioan. Chariſſimi non mandatum nouum ſcribo vobis, ſed mandatum vetus, quod ab initio habuiſtis. Et iterum, mandatum nouum ſcribo vobis, &c. Quandoque lineæ purpureæ ſunt ſignificantes fidem ſanguinis Chriſti in vtroque populo neceſſariam. In ſiniſtro quoque latere dalmatica fimbrias ſolet habere, ſollicitudines actiuæ vitæ ſignificantes, quas Epiſcopus pro ſubditis ſuis debet habere, iuxta quod dicit Apoſtolus: Præter illa, quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea, quotidiana ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Per dextrum verò latus, quod fimbriis caret, notatur contemplatio cœleſtium ſine ſollicitudinibus, & quieta à multiplicitate perturbationum. † Adhuc quædã dalmaticæ quindecim habent fimbrias, ante & retro, quia quindecim Pſalmi in veteri Teſtamento quaſi quindecim armi gradus exeũt de tramite charitatis, & quindecim ſimiliter in nouo Teſtamento excreſcunt de opere charitatis. Verbi gratia: Charitas, patiens & benigna eſt, &c. vſque, Charitas nũquam excidit aliqui verò habent. xxviij. ante & totidem retro, vbi ſeptiformis Spiritus eſt, octies repetitur, qui replet octo maneries laudantium Deum: ſcilicet reges & populos, principes & iudices, iuuenes & virgines, ſeniores & iuniores. † Rurſus in dalmatica varietas eſt ſine ſciſſura: quia licet varia religionis opera apud Deum agantur, tamen in votis non diſcrepant. Item aperta eſt à lateribus ſub aſcellis inſinuans illi qui eam induit, vt Chriſti qui in latere lancea perforatus eſt, veſtigia imitetur. † Adhuc dalmatica formam crucis præẽdit, vnde per eam Chriſti paſſio figuratur: ideóque in miſſæ officio portatur, vbi Chriſti paſſio repræſentatur. Significat etiam dalmatica ſanctam religionem, & carnis mortificationem, atq; ſublimium rationem. Alba dalmatica, ſanctam & immaculatam ſignificat vitam, rubea mártyrium. Alba verò opere polymitico variata, notat mũditiam, & virtutum varietatem: & eſt auritriſio adornata, iuxta illud: Aſtitit regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato circũdata varietate. † Porrò, ſecundũ quòd capiti, ſcilicet Chriſto conuenit dalmatica, ſui formam latam & largam Chriſti miſericordiam ſignificat: quam ipſe præ cæteris & docuit & impendit. Eſtote, inquit, miſericordes: ſicut & Pater veſter miſericors eſt. Beati namq; miſericordes, quoniam ipſi miſericordiã conſequentur. Hic eſt ergo Samaritanus iſte proximus

Deut. 6. Luc. 10 1. Ioan. 2 Ibid.

2. Cor. 2

Ioan. 28

Pſal. 44

Luca 6 Matt. 5 Luc. 10

by Google

mus noſter,qui fecit nobiſcum miſericordiam,ſuperinfundens vulne-
Luc.1 ribus noſtris vinum & oleum. Nam per viſcera miſericordiæ Domini
Tit.3. Dei noſtri, viſitauit nos oriens ex alto : qui non ex operibus iuſtitiæ
Matth.9 noſtræ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Pro peccatoribus venit, vt de peccatis veniam indulgeret. Miſericordiam, inquit, volo, & non ſacrificium. Legitur in canone Greg.xxiij.diſt.communis,quòd in primitiua Eccleſia non licebat epiſcopo vel diacono vti dalmatica abſque indulgentia ſedis Apoſtolicę ſpeciali. † Sanè dalmaticæ tempore aduentus Domini, à diaconis intermittuntur : quoniam quando aliqua claritas ſacri ordinis ad tempus intermittitur, clariùs reſplendet & auidiùs ſumitur, quando reſumitur in animis deuotorum : quia quod rarum eſt, magis appetitur. xciij.diſt.legimus. ad fi. Rurſus in aduentu diaconus non vtitur dalmatica, nec ſubdiaconus tunica : quia lex,quam ſubdiaconus ſignificat, ante incarnationem Domini Euangelij ornatu carebat, & charitas Euangelij,quam diaconus ſignificat, nondum apparuerat:vel quia nondum venerat,qui veſtem innocentię & immortalitatis nos induere debebat, ideò veſtes lætitiæ dimittuntur. Vtuntur autem tunc caſulis, de quo in ſecunda parte ſub tit. de diacono dictum eſt. In ieiuniis tamen Pentec. poteſt diaconus dalmatica vti. 9

SVMMARIVM.

1 *Chiroteca quo conſilio vtatur Epiſcopus,& eius ſignificatio.*
2 *Chiroteca cur manus interdum velentur, interdum ſpolientur.*
3 *Chiroteca quid notent.*
4 *Hædipellis figura,& ſignificatio.*

De Chiroteca. CAP. XII.

QVia † plerique bonum opus,quod faciunt,inani fauore corrumpunt : ideò ſtatim poſt indutam dalmaticam, Pontifex iuxta ritum Apoſtolorum,manus operit chirotecis,vt neſciat ſiniſtra ſua,quid faciat eius dextra. Per chirotecam ergo cautela congruè deſignatur, quæ ſic facit opus in publico, quòd intentionem continet in occulto. Nam etſi Dominus dixerit:Luceat lux veſtra coram hominibus,vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt,ad quod etiam deſignãdum chiroteca circulum deſuper habet au-
Matth.5 reum:ipſe tamen præcipit:Attendite,ne iuſtitiam veſtrã faciatis corã hominibus,vt videamini ab eis:alioquin mercedẽ non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.† Manus ergo quandoque velantur, chirotecis & quandoque denudantur : quia bona opera interdum ad vitandum vanam gloriã occultantur, & interdum ad ædificandũ proximos propalantur. Sunt † autem inconſutiles,quoniã actiones Pontificis fidei rectę debẽt eſſe cõcordes.Per chirotecas quoq;in manibus exempla 1 2

Digitized by Google

exempla ſanctorum quæ in operibus habenda ſunt, intelliguntur: quæ opera ab omni inquinamento mundata ſunt, ne modicum fermenti, totam maſſam corrumpat. Per ipſas verò chirotecas albas caſtitas, & immunditia denotatur, vt manus, id eſt, operationes ſint mundæ & ab omni ſorde immunes. Porrò ſecundum quod capiti, ſcilicet Chriſto, conueniunt chirotecæ ſunt hœdorum pelliculæ: quas manibus Iacob Rebecca circundedit, vt piloſæ manus ſimilitudinem maioris fratris exprimerent. Sanè, pellis hœdi eſt † ſimilitudo peccati, quam Rebecca mater, id eſt, Spiritus ſancti gratia, manibus viri Iacob, id eſt operibus Chriſti circundedit, vt ſimilitudinem maioris, id eſt prioris Adę ſecundus exprimeret. Chriſtus enim ſimilitudinem peccati ſine peccato ſuſcepit, vt incarnationis myſterium diabolo celaretur. Nam ad ſimilitudinem peccatorum eſuriit & ſitiuit, doluit & expauit, dormiuit & laborauit. Vnde cùm ieiunaſſet xl. diebus & xl. noctibus, ac poſteà eſuriſſet accedens ad illum diabolus, eum ad ſimilitudinem prioris Adæ tentaţe tentauit. Sed qui primum vicerat, eiſdem modis victus eſt à ſecundo.

1. Cor. 5

Gene. 27

Matt. 4

SVMMARIVM.

1 *Mitra Epiſcopo, corona Papæ datur.*
2 *Mitra quid deſignet. & num. 5.*
3 *Singula dua, in mitra Epiſcopi quid notent.*
4 *Mitra circulum aureum habet, & magna ſignificatione.*
6 *Mitra ſolenni quando vtendum, & quando ſimplici. num. 7.*
8 *Pontifex Romanus vtitur regno.*
9 *Mitra quid ſignificet eo nomine, quòd capiti conuenit.*
10 *Mitram, an, & quando, & quorſum Epiſcopus deponat. & num. 11.*

De Mitra. CAP. XIII.

1 POſtquàm Epiſcopus planetam induit, † mitra loco cidaris ſeu tiaræ ſeu infulæ capiti eius imponitur, iuxta illud: Gloria & honore coronaſti eum Domine. Sed & Papa coronam, frigium lorum, ſuperhumerale, chlamidem purpuream, & tunicam iacinthinam habet ex conceſ-
2 ſione Conſtantini Imperatoris. xcvj. diſt. Conſtantinus. † Mitra autem ſcientiam vtriuſque Teſtamenti deſignat. Duo namque illius cornua, duo ſunt teſtamenta, anterius, nouum, poſterius, vetus: quæ duo Epiſcopus memoriter debet ſcire. xxiij. quæſt. prima Epiſcopus, & illis tanquam duplici cornu, fidei inimicos ferire. Videri debet quidem ſubdiris Epiſcopus cornutus, ſicut & Moſes de monte Synai deſcendens, & duas tabulas teſtimonij tenens apparebat cornutus Aaron, & filiis Iſraël ex conſortio ſermonis Dei, prout legitur Exod. xxxiiij. cap. Quidam autem hæretici mitram & eius cornua, & Epiſcopum illam ferentem, condemnant, inducentes in fomentum ſui erroris, quod Ioan. ait in Apo

Exod. 34

Digitized by Google

Apoc. 13 in Apoca. Vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo ſimilia agno. & loquebatur ſicut draco. Duæ verò fimbriæ poſteriùs dependentes, ſpiritus & litera ſunt. † Per duas quoque fimbrias 3 ſeu lingulas, notatur quòd paratus eſſe debet tam in myſtico, quàm in hiſtorico ſacræ ſcripturæ intellectu: in quarum ſummitatibus ſunt fimbriæ rubei coloris, denotantes eius promptitudinem ad fidei & ſacræ Scripturæ defenſionem, etiam vſque ad ſanguinis effuſionem. xxv. q.j. ſunt quidam. Quæ ſuper ſcapulas pendent, ad notandum, quod id quod prædicat ore, oſtendere debet opere: quia enim ſcapulis nulla pars altior eſt ad opus, ſiue ad onus ferendum, ideò rectè per eas opus intelligitur. † Circulus aureus, qui poſteriorē & anteriorem mitræ partem complectitur: indicat, quòd omnis ſcriba doctus in regno cœlorum, de theſauro ſuo noua & vetera proferre debet. Matth. xiij. Caueat ergo diligenter Epiſcopus, ne prius velit eſſe magiſter, quàm nouerit eſſe diſcipulus. x. diſtinct. miſerum. extrà de elect. c. cum magiſtrum. de renunc. poſt tranſlationem. & ca. niſi. ne ſi cæcus cæcum duxerit, ambo

Oſee 4 in foueam cadant, Scriptum eſt enim per Prophetam: Tu ſcientiam repuliſti, & ego te repellam, ne ſacerdotio fungaris mihi. xxviij. diſt. omnes. & in prædicto cap. niſi. Non incompetenter etiam mitra, quæ in altum de ſui forma producitur, altitudinem ſcientiæ deſignat. Debet enim Epiſcopus ſic ſubditos ſcientia excellere, vt ipſius comparatione cæteri meritò grex dicantur. xxv. diſt. §. nunc autem. j. q. j. viliſſimus. & q. viij. conuenientibus. Duæ pendulæ ex poſteriori parte, duplicem de-

Exod. 40 ſignant memoriam. Prima, eſt actuum diuinorum, ne celebrando eam contemnens, puniatur. Vnde & in veteri Teſtamento ſacrificium oblaturus ambiebatur tintinabulis: vt per eorum ſonitum reciperetur dignus, vel repelleretur indignus ab Angelo, ad cuſtodiam templi poſito. xliij. diſt. cap. j. Secunda eſt peccatorum ſuorum, vt de illis compungatur. de pœn. diſtinct. iij. Iudas. † Mitra etiam, quia quandoque linea eſt, & alba, caſtitatis candorem munditiámque ſignificat. Vnde hoc ornamentum multùm capiti neceſſarium erat, in quo quinque ſenſus corporis vigent, quibus corruptis facilè caſtitas violatur. Sunt etiam nonnulli dicentes, quòd mitra Pontificis ſpineam coronam ſignificat: & inde eſt, quòd diaconus in officio miſſæ in quo Pontifex Chriſtum in paſſione figurat, mitram illi imponit, & deponit: quia ipſe ex officio ſuo habet Euangelium legere, in quo Chriſtus ſpinis legitur coronatus. Duo cornua, ſunt duo charitatis præcepta. Pontifex igitur mitram accipit, intelligens quòd quinque ſenſus à mundi illecebris cuſtodire debet, vt duorum Teſtamentorum præcepta ſeruet, & duo charitatis præcepta impleat vt coronam percipere mereatur æternam Cæteri verò ſacerdotes & clerici generaliter caput contegunt nullo ornamento, licet in feſtis ſint in toto alio corpore ſubordinati: tum quia nondum eſt plenum gaudium noſtrum. Gaudemus enim non in re præſentium, ſed in ſpe futurorum: tum quia ad hoc tendimus, vt Deum nuda

Digitized by Google

6 nuda facie contemplemur. † Sanè mitra aurifriſiata vtendum eſt, à paſcha vſque ad aduentum, & à natiuitate Domini vſque ad ſeptuageſimam in omnibus feſtis duplicibus, & nouem lectionum totius anni, niſi in feſto Innocentium, prout dicetur ſub tit. de coloribus. & in Dominicis prædictorum temporum, & generaliter quandocunque, Gloria in excelſis, & Te Deum laudamus, dicuntur. Cùm enim illa dicantur in feſtiuis diebus, in quibus virtutem & gaudium generale, vt ſpeciale capitis vel membrorum ad memoriam reducimus, vt dicetur in proœmio ſeptimæ partis. meritò tunc mitra aurifriſiata vtimur, quia aurum & gemmarum nitor gaudium repræſentant. In diebus verò ieiuniorum, non eſt ea vtendum, vt ſequitur: quia cum dies illi ordinati ſint ad delenda peccata, quæ tunc ſunt ad memoriam reducenda, non ſunt tunc agenda vel ferenda, quæ non gaudium, ſed quæ potiùs humilita-
7 tem & afflictionem deſignant. In † aliis verò temporibus regulariter non aurifriſiata ſed ſimplici vtendum eſt, videlicet ab aduentu vſque ad Natiuitatem: niſi quia Dominus Papa vtitur aurifriſiata in Dominica, Gaudete. & à ſeptuageſima, vſque ad Paſcha, & in dominica: Lætare Ieruſalem. prout dicetur ſub tit. de coloribus, & etiam in quinta feria cœnæ Domini, in officio miſſæ tantùm, & in ſabbato ſancto in officio miſſæ. Item feſtis trium lectionum illius temporis, & in omnibus vigiliis in quibus ieiunium celebratur, & quatuor temporibus, & in rogationibus. Dominus tamen Papa vtitur in feſto ſancti Marci, in miſſa
8 tantùm. Item in officio defunctorum. † Illud quoque notandum eſt, quod Romanus pontifex in ſignum imperij vtitur regno, id eſt, corona Imperiali, & in ſignum Pontificis, vtitur mitra. Sed mitra ſemper vtitur, & vbique, regno verò non ſemper, nec vbique: quia pontificis authoritas & prior eſt & dignior & diffuſior Imperiali poteſtate. Sacerdotium enim in populo Dei regnum præceſſit, cùm Aaron primus pontifex Saulem primum regem præceſſerit, & Noë Nembroth: quia ſicut legitur principium regni Nembroth extitit Babylon. vj. diſtin. quis ita. Noë verò ædificauit altare Domino, & holocauſta obtulit ſuper illud. Regno quidem non vtitur niſi certis diebus & locis: nunquam intra
9 eccleſiam, ſed extra. † Porrò ſecundum quòd capiti, id eſt Chriſto conuenit mitra Pontificis, illud ſignificat, quod propheta loquens de filio, dicit ad Patrem: Gloria & honore coronaſti eum Domine, & conſtit. &c. Hoc eſt itaque nomen, quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Ieſu, omne genu flectatur, cœleſtium terreſtrium, &c. Nam & in aurea lamina frontis Pontificalis ſculptum erat nomen Domini τιτραγράμματον, cuius myſterium declarabimus in tit. de legat. indumentis. Per mitram ergo capitis Chriſti ſummam illam glorificentiam intelligimus, quæ propter diuinitatem deberur humanitati: Nam propter pedem adoratur ſcabellum. Adorare (inquit) ſcabellum pedum
10 eius, quoniam ſanctum eſt. † Et nota quòd ſicut ait Zacharias Papa. de conſecrat. diſtinct. j. nullus. Epiſcopus ad altare oraturus accedens, ſcu

Exod. 40
Geneſ. 8
Pſal. 20
Philip. 2
Pſal. 98

Digitized by Google

2.Cor.3 seu altari assistens, vel orationes ad Deum effundens, mitram deponit & baculum : quia Apostolus prohibet viros capite velato in ecclesia orare, vt reuelata facie gloriam Domini contemplentur. Quando verò ad populum se conuertit, vt illi prædicet insignia comminationis suæ, resumit. vnde & Moses causam populi apud Deum precibus, causam verò Dei, ad populum gladiis allegabat. xlv. distinct. disciplina. ad finem. † Vltimo nota, quòd quidam Episcopi solenniter benedicunt, in missa & altari, thurificantes deposita mitra. Alij verò cum mitra in capite. Primi ea ratione mouentur, quia solenniter benedicendo vice Dei funguntur, & Deus per eorum ministerium benedicit Numer. vj. in fin. vbi dicitur: Inuocabunt nomen meum super filios Israël, & ego benedicam eis. Altaris verò thurificatio, significat orationes. Apoca. viij. Ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum. Quia ergo in orationibus causam plebis ad Deum agit : ideò cum reuerentia, mitra videlicet deposita, illud agere debet. Secundi verò attendunt, quod benedictio & thurificatio non sunt essentialia ad consecrationem corporis Christi, sed ad solennitatem pertinent, & ideò ea cum mitra agunt, vt per hoc à simplicibus sacerdotibus discernantur. Quamuis enim plus habeat Episcopus, quàm simplex sacerdos in his, quæ ad solennitatem pertinent, vt in ornamentis & aliis, non tamen in his, quæ ad consecrationem ipsam spectant. Sed hæc ratio minus sufficiens videtur : quoniam secundum hoc mitra in Missa non deponeretur, nisi quando verba, ad quorum prolationem fit specierum transubstantiatio, proferuntur.

11

SVMMARIVM.

1 *Annulus, est fidei sacramentum, & eius vsus vnde aduectus. num. 2.*
3 *Annulo literæ antiquitùs sigillabantur, & qua significatione.*
4 *Annulus aureus, & rotundus, quid significet.*

De Annulo. CAP. XIIII.

1 ANnulus est fidei sacramentum, † quo Christus sponsam suam, sanctam Ecclesiam subarrauit, vt ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarrauit me Dominus meus Iesus Christus. cuius custodes & pedagôgi sunt Episcopi & prælati, annulos pro signo in testimonium huius rei ferentes, de quibus sponsa dicit in Canticis : Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem. Hinc annulum dedit pater filio reuertenti : secundum illud Euangelij : Date annulum in manu eius. Ex quo in Euangelio annuli vsus creditur acceptus. Annulus † ergo Pontificis, integritatem significat fidei, vt videlicet Ecclesiam Dei sponsam sibi creditam, sicut se diligat, & sobriam, & castam, cœlesti sponso custodiat, iuxta illud: Despondi enim vos vni viro, id est, Christo. & se meminerit non Dominum sed pastorem. vj. quæstione j. sicut alterius. De hoc sponso

Cantic.3
Luca 15
2.Cor.10

Digitized by Google

ſponſo & ſponſa Ioannes Euangeliſta dicit, Qui habet ſponſam ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eum gaudio, gaudet propter vocem ſponſi. Epiſcopus ergo vicarius & amicus ſponſi, *Ioan.3*
3 quòd ſi vicarius eſt, & ipſe quodammodo ſponſus eſt. † Rurſus Antiqui literas annulo ſigillabant. Vnde Epiſcopus annulum portat: quoniam Scripturæ myſteria & Eccleſiæ ſacramenta perfidis ſigillare, & humilibus reuelare debet. Porrò, ſecundùm quòd capiti, ſcilicet Chriſto cõuenit annulus digiti, donum ſignificat ſancti Spiritus. Digitus enim articularis atque diſtinctus Spiritum ſanctum inſinuat, *Exod.8* *Luc.2*
ſecundum illud: Digitus Dei eſt hic. & alibi: Si ego in digito Dei
4 eiicio dæmonia, filij veſtri in quo eiiciunt? † Annulus autem aureus & rotundus, perfectionem donorum eius ſignificat, quam ſine menſura Chriſtus accepit: quoniam in eo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Iam qui deſurſum venit, ſuper omnes eſt: cui Deus non *Coloſ.1*
dedit ſpiritum ad menſuram, dicens: Super quem videris Spiritum ſanctum & deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat. Nam requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus. Ipſe verò de plenitudine ſua, ſecundum differentes donationes diſtribuit: alij (ſecundùm Apoſtolum) dans ſermonem ſcientiæ, alij gratiam ſanitatum, alij operationem virtutum, &c. Quod & viſibilis Pontifex imitatur, alios in Eccleſia, conſtituens ſacerdotes, alios diaconos, alios ſubdiaconos, & huiuſmodi. Non igitur ab re in Epiſcopi digito gemmatus fulget annulus: per cuius myſterium dantur fulgida chriſmata gratiarum: de annulo ſponſę ſatis dictum eſt in prima parte ſub titulo de Eccleſiæ ſacramentis.

SVMMARIVM.

1 *Baculus paſtoralis, quid ſignificet, & vnde habuerit ortum. 2.*
3 *Baculus Paſtoralis, cur ſit curuus, & qua ſignificatione, & de eius varia forma & compoſitione.*
4 *Baculus paſtoralis, eſt acutus in calce, in mediò rectus, in apice retortus, & qua ſignificatione.*
5 *Papa non vtitur baculo paſtorali, duabus de cauſis. & num. 6.*
6 *Virga Pontificis, quid notet.*

De Baculo paſtorali.

CAP. XV.

1 BAculus † Paſtoralis correctionem paſtoralem ſignificat, propter quod à conſecratore dicitur conſecrato: Accipe baculum paſtoralis officij, vt ſis in corrigendis vitiis piè ſæuiens. De quo dicit Apoſtolus: In virga veniam ad vos. Virga igitur Paſtoralis, poteſtas intel- *2.Cor.4*
ligitur ſacerdotalis, quam Chriſtus ei contulit, quando Apoſtolos

Digitized by Google

ad prædicandum misit, præcipiens eis,vt baculos tollerent.Et Moses cum virga missus est in Aegyptum.De hoc in prima parte dictum est in titulo de consecrationibus. Baculus † ergo à lege & Euangelio 2
Exod.4 sumitur,quia & virga pastoralis & sambuca, & pedum & ferula nuncupatur. Moses enim ex mandato Domini virgam habuit, quæ terribilia fecit in cœlo & in mari : quia cibum de cœlo, potum de petra produxit,& gregem ad terram fluentem lacte & melle manauit. Adhuc,per baculum doctrinæ authoritas intelligitur. Hac enim infirmi sustentantur,inquieti corripiuntur, errantes ad pœnitentiam trahuntur. Vnde & pedum vocatur, quod est lignum recuruum, quo pastores pedes retrahunt animalium. † Sanè quandoque baculus ex osse, 3
& ligno conficitur,quę chrystalina,& deaurata sphærula coniungũntur : os superius recuruatur, lignum inferius ferro acuitur, modicè tamen reconditur. Siquidem os,est duritia legis, lignum, mansuetudo Euangelij : quæ duo coniuncta, sunt sphærula diuinitatis Iesu Christi.Vel os,seueritas,lignum,Pontificis est lenitas,quas iungit iudicio per charitatem. Nam seueritas vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur. xlv. distinctio. disciplina.Ad quod significandum,ferrum obtunditur, quia iud.cium misericordia temperatur: baculus recuruatur,cùm pœnitentes ad pœnitentiam reuocantur.Aliquando in curuatura caput formatur: quoniam ad Deum conuersis vita æterna promittitur. Quandoque etiam in curuatura scribitur:Cum iratus fueris,misericordię recordaberis,ne ob culpam gregis ira turbet in pastore oculum rationis.vj.quæstio.j. ex merito. Aliquando in sphærula, scribitur homo vt Pontifex se hominem memoretur, & de potestate collata non eleuetur. Aliquando iuxta ferrum scribitur, Parce. vt in disciplina subditis parcat, & misericors à misericordia misericordiam consequatur. † Quòd verò baculus est 4
acutus in fine, rectus in medio,& retortus in summo,designat,quòd Pontifex debet pungere pigros, regere debiles sui rectitudine,& colligere vagos xlvij.distinctione. §.necesse.xlviij. distinctio.disciplina. & cap.omnis.vnde versus.Collige,sustenta,stimula, vaga, morbida, lenta. Et reddendo singula singulis, versus iste continet omnia præmissa.vel sic; Attrahe per primum,medio rege,punge per vnum.† Ro- 5
manus autem Pontifex, pastorali virga non vtitur : tum propter historiam, tum propter mysticam rationem.extrà de sac.vnc. c.vnico. in fin.Historia est, quoniam beatus Petrus Apostolus Martialem discipulum suum, quem Dominus inter discipulos constituit, cum dixit:Nisi efficiamini, sicut parvulus iste non intrabitis, &c. misit cum quibusdam aliis ad prædicandum Germanis. Qui in via ad viginti dietas defuncto Fronto, collega eius, rediit ad nuntiandum hoc Pe-
Matt. 18 tro. Cui Petrus: Accipe hunc baculum & tangens illum dic : Surge in nomine Domini & prædica. Ille verò in quadragesimo die à tempore mortis illius, tetigit eum, & surrexit, & prædicauit : & ita Petrus

bacu

baculum à se remouit:& subditis dedit,nec recuperauit.Innocentius verò Papa tertius, scripsit in Ecclesiæ Speculo, quòd beatus Petrus misit baculum suum Euchario, primo Treuerorum Episcopo, quem vnà cùm Valerio & Materno ad prædicandum Euangelium genti Teutonicæ destinauit: cui successit in Episcopatum Maternus, qui per baculum Petri de morte fuerat suscitatus: quem baculum vsque hodie cum magna veneratione Treuereñ.Ecclesia seruat:& idcò Pa-
6 pa in illa diœcesi vtitur baculo,& non alibi.† Mystica verò est ratio, quia baculus in summitate,est curuus, quasi ad attrahendum, quod in Romano Pontifice necesse non est.quia nullius ab eo finaliter diuertere potest.Prætereà per baculum designatur coërtio, quam quia cæteri Pontifices ab homine recipiunt,ideò à suis superioribus baculos recipiunt & habent. Romanus verò Pontifex, quia potestatem à
7 solo Deo accipit,baculum non habet. † Porrò secundùm quòd capiti,scilicet Christo conuenit virga Pontificis,potestatem Christi significat,de qua Psalmista:Virga recta, siue directionis, virga regni tui: quia dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propter quod alibi dicit:Reges eos in virga ferrea.Duritia ferri, vigorem significat æqui- *Psal.44*
tatis,quia Christus tanquam vas figuli peccatores confringet.Verùm potestas Christi non solùm est virga, sed baculus: quia non solùm *Psalm.2*
corripit,sed etiam sustentat. Vnde Psal. Virga tua,& baculus tuus ip- *Psal.22*
sa me consolata sunt.

SVMMARIVM.

1 *Sudarium Episcopi quid.*
2 *Sudarium quod nobis conueniat.*

De Sudario. CAP. XVI.

1 EXpeditis nouem specialibus Pontificum ornamentis aliqua de quibusdam aliis.Et ptimo de Sudario † videamus, quod est lineus pannus,quem ministrans Episcopo semper paratum habet, quo ille sudorem & omnem superfluum corporis tergat humorem:significans studium quo humanas contagiones in hac vita extergimus, per exempla Sanctorum Patrum, quibus ad patientiam corroboramur.Sicut enim sudor est in corpore, sic etiam tædium est in anima, quandoque ex conscientia peccatorum premens conscientiæ frontem.Habeamus † igitur Sudarium ex lino multis tusionibus castiga-
2 to, & mundato per quod mundanos extergamus affectus, & etiam cum Dauid & Iob tristitiam abiiciendo,nos tergamus.In quibusdam Ecclesiis diaconus Sudarium habens,illud in dextro cornu altaris deponit:vt si fortè quicquam sordidum accesserit, illo tergatur: & Sudarium sacerdotis mundissimum maneat.Manipuli quoque penè eadem est significatio,prout ibi dictum est.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 Pallium, quorum sit proprium, & quid significet. num. 2.
3 Pallij forma & compositio.
4 Pallij circulus, est timor Domini.
5 Lenea duæ in pallio, quid designent.
6 Pallij duplicitas, quid signet. & num. 7.
8 Pallij quatuor Cuces, quid significent.
9 Pallij tres acus quid notent, & quid acus aurea. nu. 10.
11 Metropolitanus an potest actus legitimos exercere ante pallij adsumptionem.
12 Pallij vsus.
13 Pallio quibus diebus vti licet quibus non, & vbi.
14 Pallium Romanorum Pontificum, quale.

De Pallio. CAP. XVII.

COnsequenter aliqua de pallio subiiciamus, quod Patriarcharum, Primatum & Metropolitanorum† est proprium, vt per illud à cęteris Episcopis discernantur : quod priuilegiatam obtinent dignitatem : quare sub præmissis à communibus vel specialibus ornamentis minimè continentur. Si quidem per pallium, simul vtrunque & superhumerale & rationale legalis Pontificis intelligimus. Quia enim super vtrunque Pontificis humerum iacet, superhumerale siue λογίον dicitur : quia verò inde descendens in ipso Pontificis pectore iungitur : rationale vocatur. Habebat enim superhumerale & rationale quę catenulis aureis simul iungebantur. Sunt tamen, qui dicunt quòd rationali nullum hodie ornamentum succedit, de quo sub tit. de leg. indu. dicetur. Alij dicunt, quòd pallium pro aurea lamina institutum est, quanuis probabilius videatur, quòd aurifrisia mitræ vicem laminæ gerant. † Sanè pallium, quo maiores vtuntur, significat disciplinam, qua seipsos ad exemplum subditorum, & etiam ipsos subditos regere & constringere debent. Per hanc acquiritur torques aurea, quam legitimè certantes accipiunt. de qua dicit Salomon in Parabolis : Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Sicut autem torques seu brauium non dabatur, nisi legitimè certanti, iuxta illud Apostoli : Multi quidem currunt, sed vnus accipit brauium. ita & ad honorem pallij nemo ascensurus est, nisi qui in singulis bonorum gradibus legitimè priùs desudauerit. Nam & officia secularia, non deferunt principalem locum ingressus in vestibulum actionis. lix. distinct. si officia. sed examinatis per plurimos gradus, & is gradus cæteros antecellat quem labor prolixior & stipendia longiora fecerunt anteire. C. de offic. ma. offi. nemo. ff. de mu. & hon. gradatim. Super cuncta indumenta fertur, vt cæteri hoc videntes, ad legitimum certamen hortentur. Pontifex verò pallium, dum sibi imponitur & detrahi

1

2

Prou. 1

1. Cor. 9

Digitized by Google

detrahitur oſculum; ad notandum ſummum legitimè certandi deſi-
3 derium,& brauium promerendi. † Eſt autem pallium de candida la-
na contextũ,habẽs circulum,humeros cõſtringentem,& duas lineas
ab vtraq; parte,videlicet antè & retrò pendẽtes:à ſiniſtris eſt duplex;
à dextris ſimplex:habet quatuor Cruces purpureas,ſcilicet antè,& re
trò,à dextris & à ſiniſtris:Infigũtur in pallio tres acus,& quædã ſunt,
quæ per Metropolitanum ſine pallio agi non poſſunt,quo etiam, niſi
certis diebus vti non valet, quia omnia moralibus ſunt imbuta my-
ſteriis & diuinis grauida ſacramentis. Nam(vt Scriptura teſtatur) in *Eccle.8*
theſauris ſapientiæ ſignificatio diſciplinę,in lana quippe aſperitas,in
candore benignitas deſignatur. Nam Eccleſiaſtica diſciplina contra
rebelles & obſtinatos ſeueritatem exercet:ſed erga pœnitẽtes & hu-
miles exhibet pietatẽ. Propter quod de lana nõ cuiuslibet animalis,
ſed ouis duntaxat efficitur,quæ eſt animal manſuetũ,vnde Prophera: *Eſa.53*
Tanquam ouis ad occiſionẽ ductus eſt,& ſicut agnus coram tonden-
1 te ſe,non aperuit os ſuum.Hinc eſt quòd illius ſemiuiui vulneribus, *Luc.10*
quem Samaritanus duxit in ſtabulum,& vinum adhibetur,& oleum:
vt per vinum moderentur vulnera,& per oleum foueantur:quatenus
qui ſanãdis vulneribus præeſt,in vino morſum ſeueritatis adhibeat;
in oleo molliciem pietatis. Hoc nimirum & per arcam tabernaculi
deſignatur.xlv.diſtinctio.diſciplina, in qua cum tabulis virga conti-
netur & manna, quoniam in mente rectoris cum Scripturæ ſcientia
virga debet eſſe directionis,& manna dulcedinis,vt ſeueritas immo-
deratè non ſæuiat,& pietas pluſquàm expedit non indulgeat. Itẽ, ſit
de vili materia,ſcilicet lana,vt habeat pretium, non à ſe, ſed ab eo,
quod ſignificatur in ſe,vt non oculis ſed menti ſpectabile ſit; vt non
ad ornandum, ſed ad ſignificandum indui intelligatur. † Circulus
4 pallij per quem humeri conſtringuntur,eſt timor Domini, per quem
opera exercentur, ne vel ad illicita defluant, vel ad ſuperflua rela-
xentur,quoniam diſciplina ſiniſtram cohibet ab illicitis, formidine
pœnæ: dextram verò temperat à ſuperfluis iuſtitiæ amore. Beatus *Prou.28*
ergo vir, qui ſemper eſt pauidus. Nam iuxta ſententiam Salomo- *Eccleſ.1*
nis: Timor Domini peccatum repellit. Qui verò ſine timore exi-
ſtit, iuſtificari non poterit. Ideò enim circulus pallij ſub collo hu-
meros conſtringit,ad notandum,quòd illum ferens, debet eſſe idem
opere & ſermone. † Duas verò lineas, quarum vna poſt dorſum, &
5 altera progreditur ante pectus, huius vitæ curas & ſollicitudines ſi-
gnificare putamus,quibus & cor & humeri Pontificis ſic ſæpiſſimè
grauantur & impediuntur, vt à proprio ſtatu eum auertant, & vana
quædam & tranſitoria cogitare & portare compellant. Hinc, quòd
pallium antè & retrò à dextris, & ſiniſtris ante pectus, & ſuper hu-
meros frequenter aptatur, vt his poſthabitis in ſeipſum ſæpè redire
intelligatur. Actiuam quoque & contemplatiuam vitam ſignificãti
quas ita debet exercere prælatus, vt exemplo Moſi nunc in mon-

rem aſcendat, & ibi philoſophetur cum Domino: & nunc ad caſtra deſcendat, & ibi neceſſitatibus prouideat populorum, prouiſurus attentius, vt cùm ſæpè ſe dederit aliis, interdum ſe ſibi reſtituat: quatenùs & cum Martha circa frequens miniſterium ſatagat: & cũ Maria verba audiat Saluatoris. extrà de renun. niſi. ad fin. lxxxviij. diſtinctione decreuit. Vtraque tamen linea grauat inferius: quia corpus,
Sapiẽ.10 quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrenã inhabitatio ſenſum multa cogitantem. † Pallium duplex eſt in ſiniſtra, ſicut & 6
rationale, ſed ſimplex in dextra: quia vita præſens, quæ per ſiniſtrã accipitur, multis eſt ſubiecta moleſtiis, & in ea duplicitate carere non poſſumus: quia nunc proſperis extollimur, nunc aduerſis frangimur, nunc terrena petimus, nunc cœleſtibus adhæremus, nunc carni, nunc menti ſeruimus, ſed vita futura, quæ per dextram ſignificatur, in vna
Luc.10 ſemper eſt collecta quiete, quod veritas ipſa deſignauit cum intulit: Martha, Martha, ſollicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum eſt neceſſarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. † Rurſus pallium duplex eſt in ſiniſtra, quatenus ad tollendas 7
vitæ præſentis moleſtias prælatus fortis exiſtat: ſimplex in dextra, quatenùs ad obtinendam vitæ futuræ quielem toto ſuſpiret affectu,
Pſal.25 iuxta verbum Pſalmiſtæ dicentis: Vnam petij à Domino: hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Illic enim nulla eſt duplicitas, ſiue ruga: ſed proſperitas ſine aduerſitate, 8
gaudiũ ſine triſtitia, & fœlicitas ſine miſeria. † Quatuor Cruces purpureæ, ſunt quatuor virtutes politicæ, ſcilicet iuſtitia, fortitudo, temperantia, & prudentia: quæ niſi in Crucis Chriſti ſanguine purpurẽtur, falſum ſibi nomen virtutis vſurpãt: & ad veram beatitudinis glo-
Matth.5 riam non perducunt. Vnde Dominus inquit Apoſtolis: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra, pluſquàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Hæc eſt purpura regis tincta canalibus, quam Salomon commemorat in Canticis canticorum. Is ergo qui
Cantic.7 pallij gloria decoratur, ſi cupit eſſe, quod dicitur in anteriori parte, debet habere iuſtitiam, vt reddat vnicuique, quod ſuum eſt: prudentiam in poſteriori, vt caueat, quod cuique nociuum eſt: fortitudinem à ſiniſtris vt eum aduerſa non deprimant, temperantiam à dextris, vt eum proſpera non extollant † Tres autem acus in pallio infiguntur, 9
ſcilicet ante pectus, & ſuper ſiniſtrum humerum, & poſt tergum: non ad pungendum, id eſt non propter huius vitæ punctiones, ſed ad planetam palliúmque iungendum ſunt inuentæ. Vnde quædam anſulæ antiquitus in planetis poſitæ erant: quibus acus inſerebantur, & pallium ſimul cum planeta firmabant, ne à ſuo loco palliũ moueretur. Poſſumus tamen per tres acus, fidem, ſpem, & charitatem intelligere: ſine quibus pallium ab Epiſcopo ritè teneri non poteſt. Rurſus tres acus, compaſſionem proximi, adminiſtrationem officij, diſtinctionemque iudicij ſignificant: quarum prima pungit animam per dolorem,

itized by Google

rem,ſecunda per laborem,tertia per terrorem.Prima pungebat Apoſtolum, cùm dicebat:Quis infirmatur,& ego nõ infirmor?quis ſcandalizatur,& ego nõ vror? extrà de renunt.niſi Secunda,cum aiebat, præter illa,quæ extrinſecùs ſunt,inſtantia mea quotidiana ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Tertia pungebat Iob dicentem : Si iuſtus vix ſaluabitur , impius & peccator , vbi apparebunt? Super dextrum humerum nõ infigitur acus,quoniam in æterna quiete nullus eſt afflictionis aculeus,nullus ſtimulus punctionis. Abſterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis Sanctorum , mors vltrà non erit,neque luctus,neque clamor , neque dolor erit vltrà; quæ priora abierunt:

10 † Acus verò aurea eſſe debet : ſed inferius eſt acuta, & ſuperius rotunda,lapidem cõtinens pretioſum,quia nimirum bonus paſtor propter curam ouium in terris affligitur,ſed in cœlis coronabitur,vbi illam pretioſam margaritam habebit, de qua Dominus inquit in euãgelio.Simile eſt regnum cœlo. um homini negotiatori quærenti bonas margaritas,inuenta vna pretioſa margarita, vendidit omnia ſua

11 & comparauit eam.In pallio & cum ipſo confortatur pontificalis officij plenitudo. † Hinc eſt quòd antè, quàm metropolitanus pallio decoretur,non debet concilium conuocare , chriſma conficere,clericos in ſua prouincia ordinare,pontifices conſecrare,vel Eccleſias dedicare, nec ſe archiepiſcopum nominare. extrà de elect. quòd ſicut. in fi.de poſt.bonæ.ij.ad fin.Aiunt tamen quidam,quòd extra prouinciam ſuam inuitatus poſſet ordines tanquam ſimplex epiſcopus ſine pallio celebrare.Sunt etiam , qui dicunt , quòd epiſcopus etiam ſi ſit talis , quòd pallio vtatur , non poteſt dare licentiam alieno archiepiſcopo vtendi pallio,in diœceſi ſua,niſi dictus epiſcopus palliatus exemptus exiſtat : nec etiam archiepiſcopus in prouincia ſua, niſi fortè inuitatus priuilegium habeat,quòd poſſit vti pallio extra ſuam prouinciam ſi fuerit inuitatus.Sed hæc potiùs iuris,& rigoris ſunt quàm curialitatis : neque ſubtiliter intuenti aliud videtur in epiſcopo pal-

12 liato exempto , quàm in non exempto. † Sed vnus metropolitanus non poteſt cum alterius pallio celebrare:neque pari ratione ſepeliri, ſed cum proprio tantùm.extra de vſu pallij. ad hoc. Palliatus tamen ad aliam Eccleſiam translatus,cum pallio ſecundo loco ſibi conceſſo ſepelitur.Item palliatus ad aliam translatus Eccleſiam, nõ poteſt ibi, vti pallio in prima Eccleſia obtento , quia non ſolùm datur contemplatione perſonæ,verũetiam loci.extrà de poſtu. bonæ.ij.ad fi. Hinc eſt , quòd non poteſt vti eo extra prouinciam ſibi decretam.extrà de vſu pallij.cùm nuper.& c.ex tuarum.Sed & ſi quis renũtiet archiepiſcopatui,nequit vlterius pallio vti.extra de renunt.ca.ad ſupplicationem. Nec etiam poteſt quis pallio , niſi intra eccleſiam & in diuinis officiis vti. Vnde ſi fortè proceſſionaliter , vel ad prædicandum, vel aliquod huiuſmodi cum Eccleſiam exire contigerit, cum pallio non exibit.extrà eod.c.j.diſt.pallium.& cap.ſemper.Siquidem regulariter

2.Cor.2

2.Pet.4

Apoc.21

Matt.13

Digitized by Google

vſus pallij†interdicitur,niſi in ſollennibus diebus, & qui in cuiuſcũ- 13
que Eccleſiæ priuilegiis continetur.extrà c.penul. & vlt.putà in feſtiuitatibus natalis Domini,ſancti Stephani, ſancti Ioan. Circunciſionis,epiphaniæ,ramis palmarum,cœnæ Domini,ſabbati ſancti, in tribus diebus Reſurrectionis,Aſcenſionis,Pentecoſtes,ſancti Io. Baptiſtæ,omnium Apoſtolorum,in quatuor feſtiuitatibus beatæ Mariæ,& ſancti Michaëlis,& omnium ſanctorum, ſancti Martini, qui par eſt Apoſtolis,in feſtiuitatibus principalibus Eccleſiæ pallio decoratæ, in dedicationibus Eccleſiarum,conſecrationibus epiſcoporum,ordinationibus clericorum,& anniuerſario conſecrationis palliati.de cõſe. diſt.j.c.porrò.Quidam etiam addunt dies dominicas,quę ad reſurrectionem pertinent,quod tamen in vſu non eſt.Poſſet etiã dici, quòd vbicunq; in ſua prouincia corpus alicuius ſancti quieſcit,metropolitanus in feſto eiuſdẽ ſancti, & etiã in principali feſto cuiuslibet loci ſuæ prouinciæ, ad locum illum declinans poterit pallio & ſandaliis vti.In exequiis verò defunctorum,vel in benedictionibus nubentiũ vti non licet,niſi hoc in priuilegio contineatur expreſſum.extra eo.c. ſi.Epiſcopus Hoſti.qui Papam conſecrat, pallio vtitur ex inſtitutiõe Marci papæ,& etiam quidam epiſcopi ex priuilegio ſpeciali, vt Anicen.& quinque Eccien.extrà de præſum.cùm in iuuentute. Poſtremò ſciendum eſt,quòd Rom.†pontifices,qui beatum Sylueſtrum præceſ- 14
ſerunt,depinguntur tãquam gerentes lineas pallij circa humeros inuolutas, nam legalis ſacerdos dum ſacrificabat, ſummitates balthei, ſuper humeros reflectebat,in quo ſignificatur quòd illorum iuriſdictio & poteſtas per pallium ſignificata,inuoluta, & implicata non libera fuit.Ipſe verò & eius ſucceſſores liberam & explicatam habuerunt,quare lineæ ipſæ in eis explicatæ & extenſæ, antè & retro depẽdentes depinguntur.Poteſt etiam dici,quòd lineæ ipſæ quæ (vt præmiſſum eſt) ſollicitudines & curas ſignificant:ideò à tempore Syluestri Papæ explicatæ dependent,propter conceſſa ſibi & ſucceſſoribus temporalia,quæ abſq; ſollicitudine & cura nequeunt poſſideri. xcvj. diſt.Conſtantinus.Denique Bruno dixit,quòd ſummus pontifex prę-ter præmiſſa ornamenta, & regnum portat, & purpura vtitur, prout ſub tit.de mitra dictum eſt,non pro ſignificatione, ſed quia Cõſtantinus imperator olim beato Syluestro omnia Ro.imperij inſignia tradidit in prædicto.c.Cõſtãtinus.Vnde & in magnis proceſſionibus omnis ille apparatus Ro.Pontifici exhibetur, quæ quondam Imperatoribus fieri ſolebat, & cũ diademate imperiali Papa ipſe coronatur.

SVMMARIVM.

1 *Coloribus quot,& quibus vtatur Eccleſia.*
2 *Indumentis albis,quibus diebus vtatur Eccleſia.*
3 *Indumentis albis vtendum in conſecratione Eccleſia, etiam quocunque die celebretur.*

4 *Para*

Digitized by Google

4 *Paramentis rubeis, quando sit vtendum.*
5 *Martyrium praefertur virginitati.*
6 *Paramentis nigris quando sit vtendum.*
7 *Paramentis viridibus quando sit locus.*
8 *Colores missi omnes, ad quatuor genera referuntur.*
9 *Paramenta violacea, quo tempore adhibeantur. & num. 10.*

De quatuor coloribus, quibus Ecclesia in ecclesiasticis vtitur indumentis.

CAP. XVIII.

1 QVatuor † sunt principales colores, quibus secundum proprietates dierum, sacras vestes Ecclesia distinguit: albus, rubeus, niger, & viridis. Nam & in legalibus indumentis quatuor colores fuisse leguntur: byssus, purpura, iacinthus, & coccus, de quibus in se. titul. dicetur Ecclesia etiam Rom. violaceo & croceo colore vtitur, vt infra
2 dicetur. Albis † indumentis vtendum est in festiuitatibus sanctorum confessorum, virginum, qui martyres non sunt, propter integritatem & innocentiam. Nam candidi facti sunt Nazarei eius. Tre. iiij. Et ambulabunt mecum in albis: virgines enim sunt, & sequuntur agnum, quocumque ierit. Apocal. iij. Propter eandem causam, vtendum est albis in solennitatibus angelorum, de quorum nitore Dominus loquitur ad luciferum: Vbi eras, cùm me laudarent astra matutina? Item in omnibus festis Dei, sanctæ genitricis Mariæ, in festo omnium sanctorum: quidam tamen tunc rubeis vtuntur, vt infra dicetur, in principali festo sancti Ioannis euangelistæ, in conuersione sancti Pauli, in Cathedra Petri. De his etiam infrà dicetur, item à vigilia natiuitatis Domini, vsque ad octauam Epiphaniæ inclusiuè, vt dicetur in proœmio septimæ partis, exceptis festiuitatibus martyrum intermediis. In natiuitate Saluatoris, & etiam præcursoris: quoniam vterque natus est mundus, id est, carens originali peccato. Ascendit enim Dominus nubem leuem, id est, assumpsit carnem à peccatis immunem, & intrauit Aegyptum, id est, venit in mundum, iuxta illud quod angelus inquit ad Virginem: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, &c. Ioannes autem etsi fuerit in peccato conceptus, fuit tamen in vtero sanctificatus, secundum illud propheticum: Antequam exites de vulua, sanctificaui te. Et angelus inquit ad Zachariam: Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Item in Epiphania propter splendorem stellæ, quæ Magos duxit, secundum illud propheticum: Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. In ὑποπάντῃ propter puritatem Mariæ, quæ iuxta canticum Symeonis obtulit lumen ad reuelationem Gentium, &c. In cœna Domini, propter cõfectionẽ chrismatis, quod ad mundationem

Iob. 38
Esaiæ 19
Luc. 1
Hiere. 1
Luc. 2
Matth. 2
Esa. 60
Luc. 2.
Ioan. 3

Digitized by Google

animæ conſecratur. Nam & euangelica lectio munditiam principaliter in illa ſolennitate commendat: qui lotus eſt, inquit non indiget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Et iterum ſi non lauero te, non habebis partem mecum. Item in ſabbato ſancto in officio miſſæ vſque
Marc.16 ad octauam aſcenſionis incluſiue quandocumque officium de tempo-
Mar. 16 re agitur, præter dies rogationum. & præterquam in feſtis martyrum intermediis, prout infra dicetur. In reſurrectione, propter angelum teſtem reſurrectionis nuntium qui apparuit ſtola candida coopertus, de quo dicit Matthæus, quòd erat aſpectus eius, ſicut fulgur, & veſtimenta eius ſicut nix: & quia pueri tunc renati albas habent veſtes. In aſcen
Act.1 ſione propter nubem lucidam, in qua Chriſtus aſcendit. Nam & duo viri aſtiterunt, iuxta illum in veſtibus albis, qui & dixerunt. Viri Galilæi, quid hic ſtatis, &c. † Illud autem notandum eſt, quod licet in conſecratione pontificis talibus ſit indumentis vtendum, qualia ſecundum 3
Dei proprietatem conueniunt, in dedicatione tamen Eccleſiæ ſemper eſt vtendum albis quocumque dierum dedicatio celebretur: quoniam in conſecratione pontificis cantatur miſſa de die: ſed in dedicatione baſilicæ, de dedicatione miſſa cantatur. Nam & Eccleſia virgineo no-
1. Cor.10 mine nuncupatur, iuxta illud Apoſtoli: Deſpondi enim vos vni viro,
Cantic.4 virginem caſtam exhibere Chriſto. De qua ſponſus ait in Cãticis: To-
Eccle.9 ta pulchra es amica mea & macula non eſt in te: veni de libano, &c. Ipſe tamen, qui conſecratur debet eſſe albis ornatus: ad notandum, quod omni tempore veſtimenta eius debent eſſe candida, id eſt vita eius immaculata Item, per octauas prædictorum feſtorum, octauas habentium vtendum eſt colore albo, quando de ipſius agitur octaua. Rubeis autem † vtendum eſt indumentis in ſolennitatibus Apoſtolo- 4
rum, euãgeliſtarum, & martyrum, propter ſanguinem paſſionis, quem pro Chriſto fuderunt. Nam ipſi ſunt, qui venerunt ex magna tribulatione, &c. Apoc. vij. Præter, quam in feſto Innocentium, vt iam dicetur. Item in feſto Crucis, in qua Chriſtus ſanguinem fudit pro nobis.
Eſa. 61 Vnde propheta: Quare rubeum eſt indumentum tuum, ſicut calcantium in torculari. Sed ſecundum alios, melius eſt tunc albis vti, quoniam non paſſionis, ſed inuentionis vel exaltationis eſt feſtum. Item, à vigilia pentecoſtes in miſſa, vſque ad ſabbatum poſt ipſum feſtum
Act. 2 incluſiue, & hæc propter Spiritus ſancti feruorem, qui ſuper Apoſtolos
Tren.1 in igneis linguis apparuit. Nam apparuerunt illis diſpertitæ linguæ, tamquam ignis, &c. Vnde propheta: De cœlo miſit ignem in oſſibus meis. Licet autem in Apoſtolorum Petri & Pauli martyrio rubeis ſit vtendũ, in cõuerſione tamẽ Pauli & in cathedra Petri vtendũ eſt albis ſicut & licet in natiuitate ſancti Io. Baptiſtæ ſit albis vtendũ in decollatione tamen ipſius vtendum eſt rubeis. Cùm autem illius feſtiuitas † celebratur, qui ſimul eſt martyr & virgo, martyrium virginitati præfertur: quia ſignum eſt perfectiſſimæ charitatis, iuxta quod veritas
Ioan.15 ait: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuã quis ponat

itized by Googl

ponat pro amicis ſuis. Quapropter & in omni commemoratione ſanctorum quidã rubeis indumentis vtuntur, alij verò, vt eccleſia Romana candidis, cùm non tamen in eadem, ſed de eadem ſolennitate dicat eccleſia, quòd ſancti ſecundum Apocal. Io. Stabunt in conſpectu agni amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum. Hinc ſponſa dicit in Canticis: Dilectus meus candidus, & rubicundus electus ex milibus, cãdidus in confeſſoribus, & in virginibus, rubicundus in martyribus, ac Apoſtolis. Hi ſiquidem & illi ſunt flores roſarum, & lilia cõuallium. Rurſus, qui in feſto omnium ſanctorum rubeis vtuntur, ex eo mouentur, quia feſtum illud primò in honorem martyrum tantùm inſtitutum fuit. Sed reſponderi poteſt, quòd imò etiam in honorem beatæ Virginis, & hodie ex inſtitutione Greg. vij. feſtat eccleſia dic illa, etiam pro cõfeſſoribus, & virginibus, prout in vij. parte ſub iſto feſto dicetur. Item per octauas præmiſſorũ feſtorũ octauas habentium,

Apoca. 7

Cant. 5

Cant. 2

6 vtendum eſt colore rubeo quando agitur de octaua. † Nigris vtendum eſt, feria ſexta in paraſceue, & in diebus afflictionis & abſtinentiæ pro peccatis, & etiam in rogationibus, ſicut ſub illo tractatu, in ſexta parte dicetur, & in proceſſionibus, quas Romanus Pontifex nudis pedibus facit, & in miſſis pro defunctis, & ab aduentu vſque ad vigiliam natiuitatis, & à ſeptuageſima vſque ad ſabbatũ paſchæ. Sponſa quippè dicit in Canticis: Nigra ſum ſed formoſa, filia Hieruſalem ſicut tabernacula Cedar: ſicut pellis Salomonis, nolite me cõſiderare, quòd fuſca ſim: quia decolorauit me ſol. In feſto autem ſanctorũ Innocentium quidam nigris, alij verò rubeis indumentis vtendum eſſe contendunt: illi, propter triſtitiam, quia vox in Rhama audita eſt, ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, &c. Nã & propter eandẽ cauſam cãtica lætitiæ ſubticẽtur, & ſine aurifriſio mitra defertur: iſti, propter martyrium, quod principaliter commemorans, inquit Eccleſia: Sub throno Dei ſancti omnes clamant: Vindica ſanguinem noſtrum, qui effuſus eſt Domine Deus noſter. Sicut & in Lætare Hieruſalem, propter lætitiam, quam aurea roſa deſignat, Roma. pontifex portat mitram aurifriſio inſignitam: ſed propter abſtinentiam, nigris vtitur indumentis. Sed eccleſia Ro. tunc vtitur violaceo colore, quando iſtud occurrit extra dominicam, ſed in octaua rubeo. † Reſtat ergo, quòd in diebus ferialibus & communibus viridibus ſit indumen-

Cantic. 1

Hiere. 3 & 31 Matth. 2

Apoc. 6

7 tis vtendum: quia viridis color medius eſt inter albedinem & nigredinem, & ruborem: & ſpecialiter inter octauam Epiphaniæ, inter ſeptuageſimam, & inter Pentecoſten & aduentum, quando dominicale agitur officium, hic color exprimitur, vbi dicitur: Cipri cũ nardo, nar-

Cantic. 3

8 dus & crocus. Ad hos † quatuor colores cæteri referuntur, ſcilicet ad rubeum colorem coccineus, ad nigrum violaceus, qui aliter coccus vocatur, ad album byſſinus, ad viridem croceus. quamquam nonnulli roſas ad martyres, crocum ad confeſſores, & liliũ ad virgines referãt.

9 De coloribus etiã in fine ſequentis tractatus dicetur. Violaceo † autẽ colore

Digitized by Google

colore vti,in diebus, quibus eſt vſus nigri coloris, non eſt inconuẽniens.Vnde eccleſia Ro. vtitur colore violaceo à prima dominica aduentus vſque ad miſſam vigiliæ natiuitatis Domini incluſiuè,& à ſeptuageſima vſque ad officium vigiliæ paſchæ excluſiuè. Quandoque in prædictis temporibus officium de tempore agitur, exceptis quinta feria cœnæ Domini, & ſexta feria in paraſceue.In feſtiuitatibus verò ſanctorum, quæ in ſeptuageſimâ & in aduentu occurrunt, non eſt nigris vel violaceis vtendum. Et eſt intelligendum, quòd in ſabbato ſancto in toto officio, quod agitur ante miſſam,vtendum eſt violaceo colore, hoc excepto quòd diaconus,qui benedicit cereum dalmatica, & ſubdiaconus miniſtrans indutus tunicella, albis vtuntur:quia benedictio illa ſicut & miſſa ad reſurrectionem pertinet. Sed benedictione cerei expleta, diaconus remota dalmatica,aſſumit planetam violacei coloris,& tenet eam vſque dum inchoatur officium miſſæ:ſubdiaconus verò non mutat veſtes. Quidam etiam in dominica ramis palmarum vtuntur albis in proceſſione,& in ramorũ benedictione, dum legitur Euangelium, & dum cantatur:Gloria laus, propter lætitiam feſtiuitatis Chriſto ſanctæ,quæ in præmiſſis commemoratur:ſed Eccleſia Romana tunc ſemper vtitur violaceo colore,& in proceſſione quæ fit in purificatione, ante miſſam, pro eo, quòd officium illud eſt de anxia expectatione Simeonis,& ſapit vetus Teſtamentũ. Vtitur etiam eccleſia Romana † violaceo colore in quatuor tẽporibus ſeptembris & in vigiliis ſanctorum : in quibus eſt ieiunium quando miſſa eſt de vigilia Et in diebus rogationum, & in miſſa,quæ dicitur in die ſancti Marci, de officio litaniæ,cùm enim ieiunamus,carnem noſtram crucifigentes,maceramus,vt ſic facta liuida Chriſti liuoribus confirmetur, cuius liuore ſanati ſumus. Ad quod deſignandum tunc colore violaceo vtimur,qui pallidus & quaſi liuidus eſt. Cæterùm,velamina trium colorum ponuntur in altari,in feſto paſchali,prout dictum eſt in parte prima ſub tractatu de picturis,&c.

SVMMARIVM.

1 *Indumenta quatuor, ſecundum legem Moſaicam.*
2 *Indumenta quatuor,propria legalis Pontificis,eorúmque compoſitio,textura & forma:& per diſcurſum.num.3.4. & 5.*
6 *Veſtimentorum legalium ſignificatio,iuxta allegoriam.*
7 *Veſtimentorum legalium ſignificatio, ſecundum tropologiam: primò de fœminalibus.*
8 *Linea ſacerdotis,quid notaret.*
9 *Baltheus ſacerdotis,quid ſignaret.*
10 *Tunica talaris ſacerdotis.*
11 *Ephod ſuperhumerale ſacerdotis,& eius compoſitio,atque ſignificatio.*
12 *Rationale ſexto loco adſumebat ſacerdos legalis, & qua ſignificatione, ſimul de eius compoſitione.*

Digitized by Google

13 *Charitas ſumma virtutum.*
14 *Rationalis loco, quid hodie ſucceſſit.*
15 *Tiara ſiue cidaris, ſupremum capitis ornamentum legale, quod pontifex vltimò adſumebat, & eius ſignificatio.*
16 *Domini nomen eſt, τετραγράμματον.*
17 *Indumenta legalia, ex quo fabricata.*
18 *Pontifex Maximus, cur exteriùs cappam rubeam gerat, & cuius conceſſione poſſit gerere chlamydem purpuream, & coccineam tunicam atque imperialia ornamenta omnia num. 19.*

De indumentis legalibus, ſeu veteris Teſtamenti.

CAP. XIX.

QVoniam minùs plenè rem ſignificatam, humana fragilitas apprehendit, ſi penitùs rem ſignificantem ignoret, idcircò de indumentis legalibus ad huius cæcitatis ignorantiam propellendam, primò ſecundum hiſtoriam, ſecundò ſecundum allegoriam, tertiò verò, ſecun-
1 dum tropologiam aliqua dicemus.† Primò igitur ſecundum hiſtoriam notandum eſt, quòd quatuor erant indumenta ſecundum Moſaicam legem, tam minoribus ſacerdotibus quam principi ſacerdotum communia, de quibus legitur Exod. xxviij. c. Primum dicebatur manaſcas, quòd Græcè περισώματα vel περισκελῆ. Latinè verò fœminalia linea dici poteſt, de byſſo retorta contextum quo vtebantur, pro eo quod legitur in Exod. xx. c. in fine: Non aſcendes ad altare meum, per gradus, ne reueletur turpitudo tua, & Ezech. xliiij. Fœminalia linea erunt in lumbis eorum. Secundum cathemone, ſiue linea, quod nos ſubuculam vel albam, ſed Moſes abaneth appellauit. Hebræi verò diſcedentes à Babyloniis, emiſſaneam vocauerunt, erátque byſſinum & duplex. Tertium baltheus, id eſt, zona, vel cingulum circa latus, quaſi digitis quatuor ſic reticulatus vt quaſi pellis viperea videretur, contextum de byſſo, cocco, purpura, & iacintho: per quę quatuor elementa ſignificantur. Quartum eſt tiara, quod Hebræi, namphie, nos autem infulam vel mitram appellamus à cidari pontificali in plurimum differens: quaſi for-
2 mam rotundæ caſſidis repræſentans. Super hæc quatuor communia† quatuor propriis indumentis pontifex vtebatur. Primum erat tunica iacinthina, quam Hebræus dicit vethit: Græcè dicitur ποδήρης Latinè talaris, quæ habebat pro fimbriis malogranata cum octuaginta tintinnabulis aureis interſcalari modo diſpoſita, vt audiretur ſonus cùm
3 pontifex ingrederetur ſanctuarium ne fortè moreretur. Secundum† erat, Ephod, id eſt, ſuperhumerale, de quatuor prædictis coloribus, auróque contextum, ſine manicis, admodum collobij, habens aperturam in pectore quandam, ad magnitudinem palmi, in qua λογίον eiuſdem menſuræ inſerebatur. In cuius parte ſuperiori videlicet ſuper humeros infibulati erant auro duo lapides onichini, quibus duodecim nomina

filiorum

filiorum Iſraël erant inſculpta:ſex in vno & ſex in altero. Quod autem Samuel & Dauid induti leguntur Ephod, illud erat lineum & propriè quidem Ephotar,dicebatur.† Tertium Hebraicè dicebatur heen, Græ- 4
cè λογίον Latinè verò rationale vocatur, quod pontifex ferebat in pectore. Dictum eſt autem rationale iudicij, quia ibi erant lapides, in quorum ſplendore ſibi Deum eſſe propitium cognoſcebant.Erat autem rationale quadrangulum duplex in modum vnius palmi: de quatuor prædictis coloribus,auróque contextum habens duodecim lapides per quatuor ordines.In primò ſardium,topazium & ſmaragdum.In ſecundo,carbunculum, ſaphirum & iaſpidem. In tertio ligurium,achaten,& ameſtitum. In quarto chryſolitum, onichinum, & berillum: in quibus erant ſcripta duodecim nomina filiorum Iſraël,in ſingulis ſingula,iuxta ordinem ſuæ natiuitatis.Erant etiam in eo ſcripta hæc duo nomina Purin & Thiamin,id eſt,veritas & diſciplina. Inſerebatur autem λογίον, ſuperhumerali à parte ſuperiori, per duos annulos, & duas catenulas aureas, immiſſas duobus vncinis, qui ſub duobus prædictis onichinis & ſuperhumerali continebantur infixi:ab inferiori verò parte per duos annulos aureos,cum duabus iuncturis ſiue catenis iacinthinis colligabatur Ephod.† Quartum & vltimum erat capitis ornamentum,videli- 5
cet, tiara ſeu cidaris in acutum procedens, habens circulum aureum, cum malo grauatis & floribus, ex qua ſupra frontem pendebat aurea lamina,quam petalum dicunt, ad modum lunæ dimidiæ, in qua ſcriptum erat,Anoth adonay,id eſt,ſanctum nomẽ Domini τετραγράμματα, id eſt, quatuor literarum, vt infra dicetur. Ne verò cùm mouebatur pontifex, moueretur & lamina,ligabatur vitta ſeu iunctura iacinthina perſpicua, quæ ſummitates poſterius diffundebat. Noſter ergo pontifex pro fœminalibus habet ſandalia, pro linea, alba, pro baltheo, cingulum,pro ποδήρη,tunicam,pro Ephod,amictum vel ſtolam,pro λογίου, pallium,pro cidari ſeu tiara, mitram, pro lamina, crucem, & quædam ex his diuerſam habent formam ab illis ſecundum eandem figuram. Secundò, dicamus, de typo † dictorum legalium indumentorum ſe- 6
cundum allegoriam. Sanè, his veſtibus ornatus pontifex totius orbis præferebat imaginem. Fœminalia namque byſſina,terram congruè figurabant: quia byſſus de terra procedit. Eſt enim byſſus linum Ægyptiacum. Balthei cum vittis & vaſculis, circunuolutione Oceani deſignabant. Tunica iacinthina ipſo colore aëra præferebat. Per tintinabula, ſonitus tonitruorum. Per malogranata, coruſcationes fulgurum ſignabantur. Quatuor minoris ſacerdotis,& quatuor ſummi pontificis indumenta,quatuor microcoſmi, & quatuor macrocoſmi,partes ipſo numero deſignabant, id eſt quatuor humeros & quatuor elementa. Ephod, ſui varietate cœlum ſydereum oſtendebat. Quod autem aurum erat intextum coloribus,figurabat quòd calor vitalis penetrat vniuerſa:duo lapides onichini, ſolem & lunam,vel duo hemiſphæria deſignabant.In rationali verò xij.gemmæ pectorales xij.ſigna in zodiaco præferebant.

Digitized by Google

ferebant. Rationale quidem erat in medio, quia ratione plena sunt vniuersa terrena, cœlestibúsque hærent: imò ratio terrenorum, & temporum caloris, & frigoris, & duplex inter vtrunque temperies, de cœli cursu & ratione descendit: Per annulos, catenulas, & vncinos, elementorum, humorum, & temporum colligamenta significabantur. Cidaris, cœlum empyræum, lamina superposita, Deum præfigurabat omnibus præsidentem. Hanc quidem allegoriam libri Sapientiæ confirmat au- *Sapiē. 18*
thoritas dicens: In veste enim ponderis quam habebat, totus erat orbis terrarum, & parentum magnalia, in quatuor lapidum ordinibus erant sculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius erat scripta. Tertiò subiicienda † est expositio indumentorum legalium, secun- 7
dum tropologiam. His siquidem indumentis legalis sacerdos hoc ordine induebatur. Lotis namque priùs manibus, & pedibus priùs induebat manastasin, id est, fœminalia, significans quòd sacerdos mundatis operibus, & affectibus, lachrymis pœnitentiæ, debet assumere continentiam, vt offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem, Rom. xij. Noster tamen pontifex, quia iugem debet habere continentiam non induit in sacrificio fœminalia, sed sandalia: ac si dicatur: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Ioan. xiij. *Psal. 14*
Per manus enim opera designantur, secundum illud: Benedictus Dominus Deus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Per pedes, significantur affectus, secundum illud: Excutite puluerem de pedibus vestris. Et est notandum, quòd ipsemet sacerdos sibi fœminalia induebat, per quæ virginalis continentia significabatur, quam quoniam res est consilij non præcepti. xxviij. quæst. j. sicut enim. xxxiiij. quæst. v. qui sitit. ideò ipsemet sibi imponebat, iuxta illud Apo- *1. Cor. 7*
stoli ad Corint. De virginibus præceptum Domini non habeo, consi- *Matt. 19*
lium autem do. Et Dominus in Euangelio: Qui potest capere, capiat. Hoc indumentum alternatim induebant sacerdotes, quorum ad iugem continentiam non ita tenebantur, sicut ministri noui Test. ideóque secundum quosdam huic indumento nullum hodie respondet. Secundò 8
induebat † cathemonen, id est, lineam, significans, quod sacerdos debet induere innocentiam, vt quod sibi non vult fieri, alij ne faciat. Linum enim propter candorem significat innocentiam secundum illud:
Omni tempore vestimenta tua sint candida. † Tertiò cingebat se bal- 9 *Eccles. 9*
theo, significans castitatem, quo circa lumbos debet accingi vt restringat carnis concupiscentiam. Vnde veritas ait: Sint lumbi vestri præcincti, &c. Baltheum autem, quod contextum erat ex quatuor (prout superiùs dictum est) significabat, quòd omnes motus surgentes ex quatuor *Luc. 12*
humoribus siue ex quatuor elementis debet refrænare. Salomon: Et cingulum tradidit Cananeo. Esa. Erit iustitia, cingulum lumborum *Prou. 31*
eius. Per iustitiam enim refrænantur huiusmodi motus bestiales. Pendebant autem vsque ad pedes, quia vsque ad finem vitæ debebat esse *Esai. 9*
mũdus. † Quartò induebat tunicam ποδήρη id est, talarem, significans, 10
quòd

quòd pontifex debet induere perseuerantiam, quia qui perseuerauerit vsque in fin. hic saluus erat. Per talum enim, id est, per extremitatem,
Matt. 10 perseuerantia designatur secundùm illud: Ipsa conteret caput tuum, &
Genes.3 tu insidia. eius. Dependebant autem pro fimbriis malogranata [& cum tintinabulis aureis. Per malogranatum intelligitur operatio. Per tintinabulum aureum, accipitur prædicatio. Quæ duo debent in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuarium, in conspectu Domini moriatur. Cœpit enim Iesus facere, & docere, sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius, qui peccatum non fecit, vt sit honestas in conuersatione: nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit
Act. 1 veritas in prædicatione. Per tintinabula quoque intelligitur vox prædi-
1. Petr. 2 catoris, ne videlicet sacerdos per silentium iudicium superni inspectoris offendat. Per malogranata, exemplum bonæ vitæ vel voluntas martyrij: quia huiusmodi granis reficiuntur infirmi. Sacerdos enim secundùm Gregorium. xliij. distinctione, fit rector. ingrediens moritur, vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram circa se occulti iudicis exigit, si sine prædicationis sonitu incedit. Aptè ergo tintinabula vestimenti illius describuntur inserta. Per vestimenta etenim sacerdotis quid aliud, quam recta opera recipere debemus,
Psal.131 iuxta illud Prophetæ: Sacerdotes tui induantur iustitiam. Vestimentis itaque illius tintinabula inhærent, vt vitæ viam cùm linguæ sonitu ipsa quoque sacerdotis opera clament. Iterum tintinabulis malum punicum coniungitur. Quid per mala punica nisi fidei vnitas designatur? Nam sicut in malo punico vnus, exterius cortice, multa interius grana videntur, sic innumeros sanctæ Ecclesiæ populos vnitas fidei
Luc.21 contegit, quos intus diuersitas meritorum tenet. Quintò induebat Ephod, id est superhumerale, significans † quòd pontifex debet induere patientiam, vt in patientia sua possideat animam suam. Humeris
Gen.49 enim onera portamus, secundum illud: Superposuit humerum suum ad supportandum, & factus est tributis seruiens. Habebat autem duas horas coniunctas in vtroque latere summitatum, significans quòd pontifex debet habere arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, vt non eriga-
2. Cor.6 tur prosperis, nec deprimatur aduersis. Habebat & duos lapides onichinos insertos humeris, in quibus sculpta erant xij. nomina filiorum Israël, sex in vno, & sex in alio. Per duos onichinos, significantur veritas, & synceritas: veritas per claritatem, synceritas, per soliditatem. Per filios Israël, significantur sancta desideria, & iusta opera, secundum
Genes.2 illud: Maledictus homo, qui non reliquerit semen in Israël. Per senarium significatur perfectio, eò quòd Dominus sexto die perfecit cœlum & terram & omnem ornatum eorum: quod ergo sex nomina filiorum Israël sculpta erant sex in vno lapide, & sex in alio, significabat,
Cor.5 quòd desideria sacerdotis, & opera confici debent non in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis, vt synceritas informet intentionem, & veritas finem. Gregor. ait in Pastorali. xiij.

c. quòd

ca.quòd ſuperhumerale ex auro,iacintho,purpura, coccoque bis tincto & byſſo retorta fieri præcipitur,vt quanta ſacerdos clareſcere virtutum diuerſitate debeat demonſtretur.In ſacerdotis quippè habitu, ante omnia aurum fulget vt in eo intellectus ſapientiæ principaliter eniteat.Cui iacinthus aëreo colore ſplendens, adiungitur, vt omne per quod intelligendo penetrat, non ad fauores infirmos, ſed ad amorem cœleſtium ſurgat:ne dum ſuis incautis laudibus capitur, ipſo etiam veritatis intellectu euacuetur. Auro quidem, & iacintho purpura permiſcetur, vt ſacerdotale cor cum ſumma quæ prædicat ſperet,in ſemetipſo ſuggeſtiones vitiorum reprimat, eiſque velut ex regia poteſtate contradicat:auro autem,iacintho, byſſo,ac purpura, bis tinctus coccus adiungitur,vt ante interni iudicis oculos,omnium virtutum bona ex charitate decorentur, & cuncta quæ coram hominibus rutilant,hæc in conſpectu oculis iudicis flamma intimi amoris accendat, quæ ſcilicet charitas, quia Deum ſimul & proximum diligit, quaſi ex duplici tinctura, fulgeſcit. Sed cùm mens ad charitatis præcepta tendit,reſtat, vt per abſtinentiam caro maceretur. Vnde in tincto cocco, torta byſſus adiungitur. De terra enim byſſus nitenti ſpecie oritur.Et quid per byſſum,niſi candens decore munditiæ corporalis caſtitas deſignatur, quæ videlicet torta pulchritudini ſuperhumeralis innectitur: quia tunc caſtimonia ad perfectum munditiæ candorem ducitur,cum per abſtinentiam caro fatigatur.Cumque inter virtutes cæteras etiam afflictæ carnis meritum proficit, quaſi in diuerſa ſuper humeralis ſpecie byſſus torta candeſcit. Sextò indue-
11 bat † λογιον,id eſt,rationale,ſignificans,quòd pontifex debet induere diſcretionem,per quam diſcernat inter lucem & tenebras, inter dextram & ſiniſtram: quia non eſt conuentio lucis ad tenebras, neque Chriſti ad Belial.de pœ. diſtinct. j. §. hoc idem. erat autem rationale quadrangulum ſignificans,quòd debet diſcernere inter quatuor, ſcilicet inter verum & falſum, ne deuiet in credendis: inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex quia debet diſcernere pro duobus, pro ſe videlicet, & populo, ne ſi cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant. Habebat & quatuor ordines lapidum,ſignificans quòd pontifex debet habere quatuor virtutes principales: ſcilicet iuſtitiam,fortitudinem,prudentiam,& temperantiam.In ſingulis autem ordinibus habebat tres lapides, ſignificans quòd Pontifex in primo,debet habere fidem,ſpem,& charitatem,in ſecundo, modeſtiam,manſuetudinem, & benignitatem, in tertio,pacem & miſericordiam & largitatem,in quarto vigilantiam, ſollicitudinem & longanimitatem. Per lapides enim figurantur virtutes, ſecundum illud: Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum & ar- 1.Cor.3
gentum, & lapides pretioſos. Habebat & duas catenulas auri puriſſimi,ſibiinuicem cohærentes,quæ duobus inſerebantur vncinis, ſigni-
13 ficans, quòd Pontifex debet habere duos † charitatis affectus ad

2. Cor.4

Digitized by Google

Deum,ſcilicet & ad proximum,de quibus præcipitur: Diliges Deum
Matt.22 tuum,ex toto corde tuo, & proximum tuum, ſicut teipſum. Sicut enim aurum præeminet vniuerſis metallis, ita charitas præcellit vniuerſas virtutes, de qua dicit Apoſtolus: Maior horum eſt charitas.
1.Cor.13 Duo viçini,ſunt intentio & finis,quibus catenulæ inſeruntur, vt tam Deum, quàm proximum diligat ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. tam Deum,quàm proximum ligat, propter beatitu-
1.Tim.1 dinem: Deum propter ſeipſum diligat, & proximum propter Deum. Portabat autem Aaron rationale iudicij, in quo deſcripta erant xij. nomina patriarcharum, prout dictum eſt in prima parte ſub titu. de picturis quod ſecundum Greg.in Paſtorali.libr.in cap.xij.bene rationale iudicij vocatur, quia rector debet ſubtili ſemper examine bona malaque diſcernere,& quæ vel quibus,quando, & qualiter conſtruat
Exod.8 ſtudiosè cogitare:nihilque proprium quçrere,ſed ſua commoda propinquorum bona deputare.Vnde in Exod.ſcriptum eſt:Pones autem in rationali iudicij doctrinam & veritatem,quæ erunt in pectore Aaron quando ingreditur coram Domino,& geſtabit iudicium filiorum Iſraël, & in pectore ſuo in conſpectu Domini ſemper. Sacerdotem quippè iudicium filiorum Iſraël in pectore ſuo coram conſpectu Domini geſtare, eſt ſubiectorum cauſas pro ſola interni iudicis intentione diſcutere. † Quidam autem dixerunt, quòd rationali nullum 14
reſpondet hodie ornamentum: quoniam non habemus copiam lapidum pretioſorum, ſed ad inſtar illius defert pontifex in conſecratione ſua textum euangelij ante pectus coram toto populo. Ibi enim ſcriptum erat:Doctrina,& veritas, & epiſcopus debet habere in corde veritatem euangelij, & in ore doctrinam, quantùm ad manifeſtationem: & hæc poteſt eſſe cauſa quare in quibuſdam Eccleſiis poſtes Codicis Euangelici,ex auro & argento, & lapidibus pretioſis ornantur.Eſt etiam & alia ratio,quia in illo rutilat aurum ſapientiæ,argentum eloquentiæ,& miraculorum lapides pretioſi.xxxix. diſtinctio.§. hinc etiam.Hæ ſunt ſponſæ murenulæ aureæ,argento vermiculatæ.† 15
Cant.1 Septimum & ſupremum capitis ornamentum erat cidaris vel tiara, quàm vltimò pontifex aſſumebat, ſignificans humilitatem, de qua Dominus ait Luc.xviij.Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat,exaltabitur.Hanc autem geſtabat in capite,ſignificãs quòd pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis noſtri
Matt.11 dicentis: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Per caput enim,mens intelligitur ſecundumillud: Vnge caput tuum, & faciem
Matth.5 tuam laua. Rurſus tiara in minoribus ſacerdotibus, ſignificat continentiam quinque ſenſuum,in maioribus verò contemplationem: dicuntur enim eſſe contemplatiui. De cidari dependebat à fronte lamina aurea,ſignificans ſapientiam,vel figurabat ſignum crucis,quod fit 16
in officio confirmationis, in qua ſcriptum erat: nomen † Domini τετραγράμματον, id eſt,quatuor literarum,quæ ſunt:he,ioth,eth, & vau,

id eſt,

gitized by Google

id est, principium vitæ passionis iste, prout dictum est in proœmio secundæ partis: ac si apertius diceretur: Ille, cuius pontifex iste gerit personam, scilicet Christus est principium, id est, author vitæ: passionis, id est, vitæ restauratæ per passionem, quia mortem nostram moriendo destruxit, & vitam nostram resurgendo, reparauit. † Erant autem hæc indumenta pro maiori parte contexta opere πολύμιτῳ, id est, vario propter varietatem virtutis de qua dicit Psalmographus: Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circundata varietate. & ex quatuor pretiosis coloribus scilicet purpura, cocco, byssо & iacintho. Per purpuram regiæ dignitatis, significatur pontificalis potestas, quæ per viam regiam debet incedere, ne declinet ad dextram, vel deuiet ad sinistram, ne liget dignos, aut soluat indignos. Per purpuram quoque aqua significatur, quia in conchis marinis habitant vermes, qui eam egerunt. Per coccum coloris ignei, significatur pontificalis doctrina, quæ sicut ignis lucere debet, & vrere, propter quod & bis tinctus fuisse narratur. Lucere quidem debet per promissionem, vt omnis, qui reliquerit domum, patrem, & matrem, &c. centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Vrere debet per communicationem, vt omnis arbor quę non fecerit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. † Hinc est quòd summus pontifex cappa rubea exteriùs semper apparet indutus, cùm interiùs sit indutus candida veste: quia etiam interius candere debet per innocentiam, & charitatem: & exterius rubere per compassionem, vt videlicet ostendat se semper paratam ponere animam pro ouibus suis, quia personam gerit illius, qui pro nobis vniuersis rubrum fecit indumentum suum. Ex concessione verò † Constantini Imperatoris, xcvj. distinct. Constantinus. ferre potest chlamydem purpuream atque tunicam coccineam & omnia imperialia indumenta, scilicet sceptra, signa & ornamenta. Crux quocunque ierit, eum præcedit, ad significandum, magis ei quàm cuiquam alteri conuenire, iuxta illud Apostoli: Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini, &c. vt se crucifixum imitari debere cognoscat. Rursus coccus bis tinctus in veste pontificali est charitas, quæ quasi bis tingitur, dum dilectione Dei & proximi coloratur. Per byssum verò candoris eximij, significatur præclaritas famæ, quæ debet esse retorta, vt pontifex bonum habeat testimonium, secundùm Apostolum & ab his, quæ sunt intus, & ab his, quæ sunt foris. Per iacinthum, qui est coloris aëris, significatur serenitas conscientiæ, quam intra se pontifex debet habere, secundum quod dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.

17

18

19

Psal. 44

Matt. 19

Matth. 3

Esa. 63

Gal. 6

1. Tim. 3

2. Cor. 1.

Digitized by Google

LIBER QVARTVS.

SVMMARIVM.

1 Missa sacramentum, summum omnium est, atque adeò institutum à Christo. num. 2. 3.

4 Apostoli & pontifices Missam à Deo primùm institutam, ampliauerunt.

5 Petrus apostolus, Missam ne primus celebrarit in partibus Orientibus. etiam in Antiochia, an verò Iacobus. & num. 7.

6 Celestinus Papa, Missa introitum addidit.

8 Hæreticorum de Missa augmento, ac cæterorum sacramentorum & institutionum Ecclesiasticorum, grauis cauillatio. & nu. 9. & responsio. num 10. remissiuè.

11 Missa, omnia Christi mysteria continet.

12 Missa officium, quot, & quibus constet.

13 Templi antiqui diuisio, & forma.

14 Sacrificiorum antiquorum significatio.

15 Propitiatorium, eiusdem longitudinis & latitudinis, cuius arca, & quid dicatur propitiatorium.

16 Sacrificia tria Missa offert.

17 Sacrificium Missa, quod primum, & maximum.

18 Sacrificium factum à malo sacerdote, valet perinde, ac factum à bono, & quid ita.

19 Arnaldistæ sunt in ea hæresi, vt putent malos ministros non posse ministrare sacramenta, falsò id quidem & temerè.

20 Missa, quibus bonis debeat celebrari.

21 Missa, qua hora sit celebranda in quadragesima & aduentu.

22 Missas duas, cum vno, vel vnam cum duobus sacrificijs, celebrare non licet.

23 Missa sicca, quæ dicatur.

24 Missa celebrandæ detestabilis consuetudo.

25 Missa plures, quibus diebus possint celebrari.

26 Leo Papa, eodem die nouies celebrauit.

27 Prænsus an possit conficere.

28 Missa quæ olim instituta quoquo die, & quæ hodie. num. 30.

29 Angeli quota feria creati.

31 Mariæ officium, cur Sabbato fiat, & vnde hoc inductum. & nu. 32. 33. 34. 35.

36 Ecclesia, cur triplici lingua vtatur, in Missæ officio.

37 Missæ officio quot debeant interesse, ad minùs. & num. 39.

38 Angeli orantibus præsunt.

40 Missæ partes singulæ, quid notent, & quò referantur.

41 Missa in quibus locis debeat celebrari & num. 42.

43 Missa quid repræsentet, & imitetur. num. 44.

Digitized by Google

45 *Missæ officium, quotuplex. & nu. 48.*
46 *Catechumenorum missa quæ sit.*
47 *Missa fidelium, vnde dicatur.*
49 *Missa vnde dicatur.*
50 *Missæ diuisio.*

SVMMARIVM.

De Missa, & singulis, quæ in Missa aguntur.

CAP. I.

INter cuncta Ecclesiæ sacramenta, illud constat esse præcipuum; quod in Missæ officio † supra mensam * sacratissimi celebratur altaris, illud Ecclesiæ repræsentans conuiuium, in quo filio reuertenti
1 4 pater occidit vitulum saginatum, panem vitę, & vinum quod miscuit
2 sapientia, proponens. Hoc † autem officium ipse Christus instituit, cùm nouum condidit Testamentum, disponens hæredibus suis regnum, sicut Pater suus sibi disposuit, vt super mensam eius edant, & bibant in regno, quod Ecclesia consecrauit. Cœnantibus enim illis, accepit Iesus panem, & gratias agens, benedixit ac fregit, deditque discipulis suis dicens: *Accipite & comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem.* Hac igitur institutione formati cœperunt Apostoli sacrosanctũ frequentare mysterium, propter causam, quam Christus expresserat, & formam seruantes in verbis, & materiam tenentes in rebus, sicut Apostolus Corinthiis protestatur dicens: Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quoniam Dominus Iesus, in qua nocte, &c. Igitur missæ officium cæteris diuinis officiis dignius & solennius est, ideõ de illo priùs, quàm de aliis officiis est in hac iiij. parte dicendum, in qua aliquib⁹ additis & detractis speculũ Innocẽtij Papę iij. prosequa-
3 mur. † Sanè (vt pręmissũ est) Missã instituit Dominus Iesus sacerdos, secundùm ordinem Melchisedech, quando panem & vinum in corpus & sanguinem suum transmutauit, dicens: Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus, subiungens: Hoc facite in meam commemorationem. † Apostoli autem hanc Missam adauxerunt, dicentes in Mis-
54 sa non solùm verba præmissa, verumetiam dominicam orationem supperaddentes. Vnde † beatus Petrus sic Missam primus dicitur celebrasse in partibus Orientalibus, vbi post Domini passionem quatuor annis cathedram tenuit sacerdotalẽ. Deinde verò accepit cathedrã Antiochiæ, vbi tres orationes ad Missam adiecit. In primordio ergo nascentis Ecclesiæ Missa aliter dicebatur, quàm modò, sicut in sexta parte sub tit. de paraseeue dicetur. sequenti verò tempore epistolã
6 tantùm & Euangelio recitatis Missa celebratur. Subsequẽter † Cælestinus papa instituit introitũ ad Missã cantari, prout sub inrbitu di-

Luc. 15 Sapien. Luc. 22 Matt. 26

1. Cor. 11

Matt. 26

Digitized by Google

cetur.Cętera diuerſis tẽporibus ab aliis Papis & à Gelaſio,Cæleſtino & Gregorio,& aliis diuerſis tẽporibus leguntur adiecta,prout Chriſtianę religionis cultu creſcente viſa ſunt decentiùs conuenire. De hoc dicetur in proœmio Sextę partis,in canone.de cõſe.d.j.Iacobus. legitur ꝙ Iacobus † frater Domini, Epiſcopus Hieroſolymitanus, & 7
Baſilius epiſcopus Cęſariẽſis addiderũt nobis in Scripturis ordinem celebrãdi Miſſam. Item iſte Iacobus Alphæi dicitur primus Miſſam inter Apoſtolos celebraſſe. Nã propter excellentiam ſanctitatis eius, Apoſtoli hunc ſibi fecerunt honorem, vt poſt Domini aſcenſionem primus inter eos Miſſam Hieroſolymis celebraret etiam priùs,quàm eſſet in Epiſcopũ ordinatus.Vel fortè ideò dicitur primus celebraſſe, quia primus in pontificalibus eam dixiſſe perhibetur, & ſic Petrus poſtmodùm primus Miſſam in Antiochia celebrauit, & Marcus in Alexandria. † Quidam autem perfidi hæretici, reprehendunt nos, 8
quia Euangelia per particulas lacerata in Miſſa legimus, & quia pri-
Apo. vl. mitiuæ Miſſæ,videlicet vltra dominicam orationem, aliquid ſuperaddimus.Scriptum enim eſt:Si quis appoſuerit ad hoc,apponet ſuper illum Deus plagas ſcriptas in libro iſto. Et quia ſuper nouum Teſtamentum & præcepta Apoſtolorum & alias inſtitutiones & nouam doctrinam doctorum inſtituimus, & ſeruamus contra illud, quod Chriſtus ait:Bene irritum feciſtis mandatum Dei, vt veſtram traditionem ſeruetis.Et alibi:Omnis plantatio,quam non plantauit pater meus cœleſtis,eradicabitur:& Apoſtolus:Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.xij.d.de his.Item fundamentum aliud nemo poteſt
Matt. 15 ponere præter id,quod poſitum eſt,quod eſt Chriſtus.Dicunt † etiam, 9
Hebr. 13 quòd Eccleſia Chriſti nec Miſſam nec matutinas cantauit,nec Chri-
1.Cor.3 ſtus nec Apoſtoli eam inſtituerunt,nec in tempore Apoſtolorum cãtata fuit,nec nomen Miſſæ tunc in mundo audiebatur, nec ſcriptum inueniebatur, ſed id, quod Miſſa repræſentat ab Euangeliſtis cœna vocatur,nec in Eccleſia in principio, nec Apoſtoli cùm muſicali organo,nec alta, nec dulci voce eam cantabant, reprehendentes nos, quia hæc agimus, & quia nocturnos & alias canonicas horas dici-
Amos 8 mus,falsò contra nos inducentes illud Amos prophetæ:Conuertam feſtiuitates veſtras in luctum,& omnia cãtica veſtra in planctum. Et
Ezec.33 illud propheticum:Audiunt ſermones tuos, & non faciunt eos:quia in canticum oris ſui vertunt eos,& auaritiam ſequitur cor eorum,& eſt illis quaſi carmen muſicum,cum ſuaui dulciq; ſono canitur. Illorum † tamen error apertiſſimè confutatur,ex his,quæ in proœmio.v. partis dicẽtur.Rurſus in primitiua Eccleſia diuina myſteria Hebraicè celebrantur, ſed tempore Adriani primi Imperatoris, Græcè in Orientali Eccleſia Chriſtianorum primò celebrari cœperunt. Porrò † Miſſæ officium tam prouida reperitur ordinatione diſpoſitum, vt quæ per Chriſtum & in Chriſtum, ex quo de cœlo deſcendit, vſque dum in cœlum aſcendit,geſta ſunt, magna ex parte contineat, & ea tam

tam verbis,quàm ſignis admirabili quadã ſpecie repræſentet. Ipſum
12 †autem officium,in iiij.conſiſtit,videlicet in perſonis,in operibus,in verbis,& in rebus.Perſonarum tres ſunt ordines,ſcilicet,Celebrãtes, Miniſtrantes,& circunſtantes.Operum quoq; tres ſunt ſpecies:videlicet,Geſtus,Actus,& Motus. Verborum etiam tres ſunt diuerſitates, ſcilicet,Orationes,Modulationes,& Lectiones. Rerum ſimiliter tres ſunt: maneries, ſcilicet, Ornamenta, Inſtrumenta, & Elementa. Siquidem hæc omnia plena ſunt diuinis myſteriis, ſicut in proœmio
13 libri dictum fuit † Sanè olim templum erat in duas partes interpoſito velo diuiſum. Pars prior vocabatur ſancta, interior verò ſancta *Hebr.9*
ſanctorum.Quicquid ergo in officio miſſæ ante ſecretã agitur, quaſi in æde priori eſt:quod autem in ſecreta agitur, intra ſancta ſanctorum eſt. Erant igitur intra ſancta ſanctorum ara incenſi, arca teſtamenti,& tabula ſuper arcam,prout in prima parte ſub tit.de Eccleſia & de altari dictum eſt:& in Exod.habetur.& ſupra tabulam duo cherubim gloriæ mutuo vultu ſeſe reſpicientia.Huc intrabat ſolus Pontifex ſemel in anno, habens nomina Patrum in rationali & ſuperhumerali ſcripta,ferens ſanguinem,& carbones, quos omnes cum thymiamate in thuribulo orans ponebat, donec fumus eum obumbraret.Deinde tabulam & aram ſanguine aſpergebat. Pòſt exibat ad populum & veſtes lauabat.Nõ enim iudicabatur mundus ante veſperã
14 poſt immolationem vituli ruffi.Hæc olim † ſigna fuerunt, ſed receſſerunt,poſtquàm ſignificata venerunt.Siquidem prior ædes,ſignificat præſentem Eccleſiam,ſancta ſanctorum,cœlum,pontifex, Chriſtum, ſanguis,paſſionem,carbones, charitatem Chriſti, thuribulũ carnem ipſius, thus crematum, preces odoriferas, ara, cohortes cœli, arca, Chriſtum ſecundùm humanitatem, tabula, Deum Patrem, duo cherubim,Teſtamenta,quæ ſeſe adinuicem reſpiciunt,quia concordant: veſtis, quæ lauatur, hominem, veſperа hominis,veſtẽ ſignificat. Cõferas ergo,quæ olim fiebãt,& quæ Chriſtus egit,& reſpice quomodo miniſter Eccleſiæ illa in officio miſſæ repræſentat,& agit. Quid etiã hæc ſignificent, ſub canone Miſſæ in principio cuiuslibet particulæ illius tangetur.Per arcam quoque, Chriſti humilitas intelligitur, à
15 qua nobis per ipſius miſericordiam omne bonũ aduenit. Et †not. q; ſicut in Exod.cap.xxv.& xxxvij. Factum eſt ſuper arcam propitiatorium aureum,id eſt,tabula aurea, eiuſdem longitudinis & latitudinis,cuius & arca,vt eam tegere ſufficeret. Et hoc dicebatur oraculũ, quia Dominus de loco illo reſponſa dabat orantibus.Dicebatur etiã propitiatorium,quia exinde loquens Dominus propitiabatur populo,vel quia die propitiationis videbant gloriam Domini ſemper ibi deſcendere. Et inde tabernaculum ſiue locus ſuper poſteriori parte altaris collocatus,in quo Chriſtus propitiatio noſtra, id eſt, hoſtia conſecrata ſeruatur hodie propitiatorium nũcupatur, &c.Ex vtraq; verò parte oraculi, ſcilicet, in duobus angulis anterioribus poſiti

ed by Google

sunt duo cherubim aurei, qui sunt (secundum Iosephum) duo animalia volatilia, habentia figuram, quæ à nullo hominum est inspecta. hæc dicit Moses se in Dei sede conspexisse figurata. Vnus cherubim alterum inspiciebāt, versis tamen vultibus in propitiatorium, duabúsque aliis ex opposito expansis, & mutuò se tangentibus velabant oraculum siue tegebant propitiatorium. Siquidem per propi-
1. Ioan.2 tiatoriū incarnatus Dominus figuratur, de quo Ioan. Ipse est propitiator pro peccatis nostris. Duo cherubim duo sunt Testamenta, scilicet nouum & vetus. Dum ergo illa non discrepant, sed mysterium incarnationis Christi concorditer narrant, illud prophetando, istud assęuerando, in propitiatorium vultum suæ intentionis dirigunt, & se mutuò respiciunt. † Rursus tria sunt Ecclesiæ sacrificia, quæ in veteri Testamento per propitiatorium, thuribulum, & altare significata sunt videlicet, Sacrificium Pœnitentiæ, Iustitiæ, & Eucharistiæ. De
Psal.50 primo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c. De secundo: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. De tertio: Tibi sacrificabo hostiam laudis. Super altare, scilicet corporis, caro mactatur per contritionē, intra thuribulū, scilicet cordis, thus adoletur per deuotionē: ad propitiatorium, scilicet, Dei Patris sanguis infertur pro redemptione. Hæc quidem tria sacrificia sacerdos offert in Missa. Primum in confessione, secundum, in præfatione, tertium, in actione. Nam hæc tria
Matth.5 sunt quæ secundum prophetam Deus respicit in homine, & requirit ab homine: Diligere misericordiā, facere iudicium, & sollicitè ambulare cum Deo. Diligat ergo misericordiam, qui vult offerre sacrificium pœnitentiæ. Faciat iudicium, qui vult offerre sacrificium iustitiæ. Cum Deo sollicitus ambulet, qui vult offerre sacrificium Eucharistiæ. Hinc est, quod ait beatus † Bernardus: Fratres mei immolantes hostiam laudis iungamus verbum verbis, sensum sensui, affe-
Psal.50 ctum affectui, exaltationem exaltationi, maturitatē maturitati, hu-
Psal.49 militatem humilitati, libertatem libertati. Celebraturus ergo Missā offerat altissimo sacrificium illud, de quo Psalmista ait: Sacrificium
Rom.12 Deo spiritus contribulatus. & alibi: Immola Deo sacrificium laudis.
Coloss.3 Et Apostolus: Exhibete corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, vt sit rationabile obsequium vestrum, mortificantes in altari cordis membra vestra, quæ sunt super terram: videlicet, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quatenus mundo corde, & casto corpore, sacrificetis Deo vosmetipsos. † In sacramento autem corporis Christi secundùm Augustin. de consecrat distinctio. ij. vtrum. nil à bono magis, nil à malo minus perficitur sacerdote, dummodo ille cum cæteris in arca consistat, & formam obseruet traditam à columba, quia non in merito sacerdotis: sed in verbo conficitur creatoris. Aurum enim æquè verum est in arca furis, sicut in thesauro regis. j. quæstio. j. §. ex his. Vnde & Cayphas Pontifex persecutor vnius & verissimi sacerdotis, quamuis ipse

verax

verax non eſſet: quod dedit tamen conſilium, verum fuit: ſed non ſuum dedit, ſed Dei, id eſt, in forma Eccleſiæ, j. quæſtio. j. Dominus. & cap. dictum. Non ergo ſacerdotis iniquitas impedit effectum ſacramenti, ſicut nec medici infirmitas, virtutem impedit medicinę. Quamuis igitur opus operãs aliquando ſit immundum, opus tamen operatum, ſemper eſt mundum. Et ſicut omnia ſunt munda mundis: ſic omnia ſunt immunda immundis. prima quæſtione, prima, omnia. & capit. multi. Malus ergo cùm vitam accipit, mortem incurrit. ſic econtrà bonus, cùm mortem ſuſtinet, vitam acquirit. Nam qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat. Quod verò de talibus propheta ait: Maledicam benedictionibus veſtris. & Gregor. Benedictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum. de præciſis ab Eccleſia non toleratis, ſeu notoriis intelligitur, quorum benedictio debet, quantùm ad epiſcopos, maledicto reputari: quoniam ſecundum Auguſtinum prima quæſtione prima quòd quidem mali in quantum in eis eſt, dicuntur ſacramenta polluere, cum tamen illa permaneant impolluta, ſunt enim bonis ad præmium, reprobis ad iudicium. Vnde Aug. j. q. j. ſi fuerit ſpiritualis virtus Sacramenti, vt lux pura ab illuminandis excipitur ad ſalutem, ſed per immundos miniſtros quaſi per
19 canale tranſiens non coinquinatur. † Arnaldiſtæ tamen perfidi hæretici, dicunt nuſquam legi, quod immundis, & luxurioſis miniſtris Chriſtus ſponſam ſuam Eccleſiam traderet cuſtodiendam, vel poteſtatem ſacrorum myſteriorum peragere, vel claues regni, vel poteſtatem ligandi vel ſoluendi, quia illi ſoli (vt ait Grego.) & iuſti in hac carne poſiti poteſtatem habẽt ligandi atque ſoluendi, ſicut Apoſtoli, qui vitam vel fidem illorum cum eorum doctrina tenent. Vnde vt dicunt, à talibus ſacramenta præſtita, nec valent nec proficiunt ad ſalutẽ. Legitur enim in libro Numeri: Quicquid tetigerit immundus, immundum faciet. & Chriſtus, Non poteſt arbor mala fructus bonos facere & Dauid: peccatori autẽ dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtimonia mea, per os tuum: Et Apoſtolus: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum. Et Grego. in Paſtorali. lib. j. capit. x. & xcix. diſtin §. j. dum is, qui diſplicet ad intercedendum mittitur., irati animus ad deteriora prouocatur. Item ibidem. lib. iij cap. xij. Neceſſe eſt, vt munda debeat eſſe manus, quæ diluere ſordes curat, ne tacta quæque ipſa ſordida deterius inquinet.

Rom. 14. *Corint. 2* *Corint. 2* *Malac. 2* *Leuit. 11* *Mat. 7.* *Pſal. 44* *Rom. 14*

20 † Celebratur autem Miſſa hora tertia, ſexta, & nona. In tertia, quia ſecundum Marcum, hora illa Chriſtus crucem aſcendit, & linguis Iudæorum crucifixus eſt clamantium, Crucifige. Et quia illa hora Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos in linguis igneis deſcendit. de conſec. diſtinct. j. nocte. In ſexta, quia illa hora, ſecũdum Matthæum, verè crucifixus & immolatus eſt. Et in nona, quia illa hora in cruce pendens emiſit Spiritum. Teleſphorus Papa de conſec. diſtinct. j. nocte ſtatuit, vt Miſſa ante horam tertiam non dicatur, quod de publicis & popu-

Digitized by Google

laribus missis intelligendum est, quia sicut ait Aug. de consec.distin.j. & hęc non deberent in publico fieri, ne populus à publicis, quæ hora tertia dicuntur, retrahatur. Cantatur autem diebus dominicis & festiuis, hora tertia, in profestis, hora sexta in quadragesima, hora nona de consecrat.distinct.j.solent. & §.in ieiuniis. & etiam ex institutione Pelagij Papæ & aliorum, in diebus ieiuniorum, non tamen omnium. In sabbatis verò ieiuniorum quatuor temporum sero potest celebrari, propter ordines sacros, qui ad dominicam sequẽtem pertinere noscuntur. Sed quia missa in ieiunio dici debet, ideo ne minus ieiunent, post vesperas inchoatur. & sic vsque ad noctem ieiunium protelatur. lxxv.distinct quòd à partibus, lxvj.distin dilectionis. De quo in sexta parte sub sabbato paschali dicetur. Quòd verò Missa quãdoque summo mane cantatur, ex consuetudine non ex ordine est. Leo tamen Papa de consec.dist j.necesse. diluculò, siue prima diei parte ad missam intrabat: nescio an necessitate, an ratione, an sola vsus Apostolica potestate. Vel de peculiari missa intelligendum est. Qui autem necessitate præueniunt tertiam, aut offerunt post sextam, aut nonam, amore diuino, ne videlicet eis dies absque sacrificio prætereat, excusari possunt cum discipulis qui euellebant spicas in Sabbato. de consec. dist. v. discipulos. & cum Dauid, qui comedebat panes propositionis. de consec.dist.ij.tribus. Vel quia in missa fit memoria passionis, mortis, sepulturæ, resurrectionis & ascensionis, ideò cantatur tot variis horis. In tertia, in memoriam passionis & ascensionis, post sextam in memoriam mortis, post nonã, in memoriã sepulturæ, in mane, in memoriam fortè resurrectionis. Asserunt etiam quidam, Dominum in meditullio horarum crucifixum, & ideò, nunc hanc, nunc illã horam positam. Vnde ecclesia inter vnam horam, & alteram celebrat missam. In die autem † natalis Domini prima missa de nocte cantatur, prout sub ipso festo dicetur. Cæterùm, si quadragesima occurrunt duo officia, quos dies duplices vocamus, missa de festo dicitur in tertia, & absque genuflectione: officium verò de ieiunio dicitur in nona, & cum genuflectione. Tempore etiam aduentus, debet missa in sanctorum festiuitatibus hora tertia celebrari. Verùm, nullus debet eadem die plures missas regulariter celebrare. de cõsec.dist.j.sufficit. extrà de cele miss. te reuertẽte. quia Christus solus passus fuit: & valdè fœlix est, qui etiã vnam dignè potest celebrare. † Nec potest quis duas missas cum vno, vel vnam cum duobus sacrificiis celebrare. ea. dist. tribus. sub vno tamen canone, possunt plures hostiæ confici. Nã & presbyter debet semper hostiã pro infirmis habere paratam. ea. di. presbyter. † Potest quoque sacerdos vnam missam cum sacrificio, & aliam siccam celebrare. Missa sicca dicitur, quoniam si sacerdos non potest cõficere, quia fortè iam celebrauit, vel ob aliam causam, potest accepta stola Epistolam & Euangeliũ legere, & dicere orationem dominicam, & dare benedictionem: quinimò si ex deuotione, non ex superstitione velit totũ officium

Matt. 12
1.Reg.2

officium missæ sine sacrificio dicere, accipiat omnes vestes sacerdotales & missam suo ordine celebret, vsque ad finem offerendæ: dimittens secreta, quæ ad sacrificium pertinent. Præfationem verò dicere potęst: licet in eadem videantur Angeli inuocari ad consecrationem corporis & sanguinis Christi. De canone verò nihil dicat: sed orationem dominicam non prætermittat, & quæ ibi sequuntur sub silentio dicenda non dicat: calicem vel hostiam non habeat, nec de his, quæ super calicem seu eucharistiam dicuntur, vel fiunt: aliquid dicat, vel faciat. Potest etiam dicere: Pax Domini sit semper, &c. & exinde missæ officium suo ordine peragat. Melius est tamen alia omittere. Verùm † quidam incipiunt missam de die, celebrãtes illam suo ordine vsque ad offerendam: postea incipiunt aliam missam & eam cantant vsque ad eundem locum, & idem faciunt pluries, si volunt, & incœpta missa viuorum, incipiunt quandoque missam mortuorum, eam prosequentes vsque ad eundem locum, & exinde procedentes, dicunt tot secretelas, quot missas inceperunt, semel tantùm canonem dicentes, & consecrantes & in fine tot orationes dicunt, quot officia missæ inceperunt. Sed hoc tanquã detestabile reprobamus. Potest tamẽ † sacerdos
25 quandoque plures missas vna die celebrare. extrà de celebra. miss. c. iij. Primò in festo natalis Domini, sicut in septima parte sub illo festo dicetur. Secundò, vbi necessitas exigit, putà si quis moriatur, vt ibi, & de conse. dist. j sufficit. Concilium tamen Carthaginẽn. ea. dist. sacramenta dicit quòd si Episcopus, vel alius post tertiam obierit, commemoratio solis orationibus facienda est sine missa. Tertiò, causa honestatis, vt si aliqua magna persona superueniens velit missam audire. extrà eo. c. j & ij. Quartò, secundum quosdam, causa vtilitatis, putà propter peregrinos, propter hospites, propter commeãtes, propter infirmos, propter spõsos & propter raritatẽ clericorum, & propter paupertatem ecclesiarum sacerdotes proprios non habentium. Quintò, vt dicit Richardus episcopus Crem. in Mitrali. cùm duæ festiuitates occurrunt, possunt etiam tres celebrari: tum quia hoc sit licitè in natali, tum quia Christi passio tripartita est. Passus enim est linguis insultantium, manibus verberantium, & clauis crucifigentium. Ipse etiam est à Patriarchis, gestibus immolatus, à prophetis, verbis sacrificatus, à Patre & à seipso, realiter oblatus. Sextò, pari ratione, si in die ieiunij occurrit aliquod solenne festum, potest vnam de festo, &
26 aliam de ieiunio celebrare, si alius presbyter non adsit. † Legitur etiã quòd Leo Papa sæpè septies, & aliquando nouies in eadem die missam celebrauit. Sacerdos tamen aliam missam in eadem die celebraturus in vltima tãtùm perfusionem sumat: quoniam si in prima sumeretur, ieiunus non esset, & sic alia missa impediretur. eod. tit. ex parte. aliàs autem quoties celebrat, toties corpus Christi, etiam perfusionem sumat, de conse. dist. ij. comperimus. & c. tribus. Sed nũquid † pransus conficit? Respondeo sic, licet hoc facere non debeat. Non enim

ieiunium

f. 523

ieiunium eſt de ſubſtantia, prout in canone innuit Auguſt. in d.c. liquidò, aliàs Dominus non confeciſſet: magiſter tamen Hug. dicit cõtra. Sanè priſcis temporibus † hæreſibus pullulantibus, & Trinitatem 28
impugnantibus, ex inſtitutione Alcuini magiſtri Caroli, rogatu Bonifacij archiepiſcopi Maguntini ſtatuentis, prima feria, miſſa de Trinitate dicebatur. Secunda feria, de Sapientia. Tertia feria, de Spiritu ſancto. Quarta de charitate. Quinta feria, de Angelis. Sexta, de cruce. Septima, de beata Virgine. Cauſa verò illa ceſſante, illud ceſſauit, & dominicali officio ordinato ſtatutum fuit, quòd prima feria ſuum haberet officium, ſcilicet de Trinitate, ſecunda de Angelis: quia tunc primò creati ſunt in bonis gratuitis: tunn enim lux diuiſa fuit à tenebris id eſt, boni Angeli, à malis, quia tunc ceciderunt mali: boni verò confirmati ſunt. † In prima verò feria, creati fuerunt Angeli in bonis 29
naturalibus. Cantatur etiam in ſecunda feria pro defunctis, vt illis adhibeamus ſuffragia Angelorum. Et quia, vt dicunt quidam, in prima feria refrigerium habent illi, qui ſunt in purgatorio, & ſtatim in ſecunda feria redeunt ad pœnas & laborem, ideò, vt eorum ſubueniatur † laboribus, miſſa pro illis in ſecunda feria, celebratur. In tertia 30
feria, pro peccatis. In quarta pro pace. In quinta, pro tribulatione, vel in tertia feria debet repeti introitus miſſæ de dominica. Inſtitutum etiam fuit vt in quarta feria ieiunaretur: & illa ſimiliter die debet miſſa de dominica dici, niſi feſtiuitas impediat. In quinta feria debet ſimiliter repeti officium dominicæ, introitus, Epiſtola & Euangelium: quia dies Iouis dicitur cognata Dominicæ diei, prout dicetur ſub titulo de acceſſu Pontificis ad altare. In ſexta feria. de cruce: illa enim dies appropriatur Chriſto & cruci, quia ipſe in ea mori & crucifigi voluit, pro ſalute generis humani. † In ſeptima feria de bea- 31
ta Virgine, quod initium habuit, quoniam olim in quadam eccleſia ciuitatis Conſtantinopolis erat imago beatæ Virginis, coram qua dependebat velum, quod totam velabat imaginem: ſed hoc velum in ſexta feria poſt veſperas recedebat ab imagine nullo mouente, ſolo Dei miraculo, quaſi deferretur in cœlum, vt ad plenum poſſet imago à populo proſpici. Celebratis verò veſperis, in ſabbato, deſcendebat ipſum velum ante eandem iconem, ſeu imaginem, & ibi manebat vſque ad ſextam feriam. Hoc viſo miraculo, ſancitum eſt, vt ſemper illa feria de beata Virgine cantaretur. Alia † etiam ratio eſt, quia Do- 32
mino crucifixo & mortuo, & Diſcipulis fugientibus, & de reſurrectione deſperantibus in ea ſola tota fides in ſabbato illo remanſit. de conſecratione diſtinct. iij. ſabbato. Sciebat enim, quomodo portauerat eum ſine labore, & pepererat ſine dolore, & ideò certa erat, quòd filius Dei eſſet, & à mortuis tertia die reſurgere debebat. Et hæc eſt ratio, quare dies ſabbati magis, quàm alia dies beatæ Mariæ appropriatur. Tertia † ratio eſt: quia dies ſabbati eſt ianua, & introitus ad 33
dominicam diem. Vnde cùm ſumus in ſabbato, ſumus iuxta dominicam

itized by Google

nicam. Dies autem dominica est dies requiei & significat vitam æternam. Vnde cùm sumus in gratia Domini nostri, sumus quasi in ianua paradisi. Quia igitur ipsa est nobis porta ad regnum cœlorum, quod per diem Dominicam figuratur, ideò de illa solennisamus in septi-
34 ma feria, quæ diem dominicam præcedit. † Quartò, vt solennitas
35 matris, solennitati filij continuetur. Quintò, vt festiuitas agatur in die, in qua Deus ab omni opere requieuit. Notandum est etiam quòd
36 in missæ officio, vbi Christi passio † repræsentatur, tribus linguarum generibus vtimur, scilicet Græca, Hebræa, & Latina, ad significandum, quòd his tribus linguis scriptus est titulus crucis Christi. Ioann. xix. & ad designandum, quòd omnis lingua, quæ per hanc triplicem, intelligitur Deum laudare & confiteri debet: quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Licet enim multa sint genera linguarum, istæ tamen principales sunt. Hebræa, propter legem, & quia aliarum mater. Græca, propter sapientiam. Latina, propter nobilitatem, & dominium Romani Imperij. Verba Latina sunt Epistolæ, Euangelia, orationes, & cantus. Græca sunt Κύριε ἐλέησον, χρίστε ἐλέησον, & ἀμήν. Hebraica sunt allelu-Ia, amen, sabaoth, & osanna. Vnde & in missa Romani pontificis in præcipuis solennitatibus legitur Euangelium, & Epistola, non solùm in Latino, verumetiam in Græco, ad designandum coniunctionem vtriusque populi sub vna fide: siue quòd ecclesia constat non solùm ex Latinis, verumetiam ex Græ-
37 cis, & vide in sexta parte sub tit. de parasceue. Sed † quæritur, vtrùm sacerdos minus, quàm duobus præsentibus debet celebrare missam? Et videtur quòd non. Statuit namque Sother Papa. de consecr. dist. j. quoque vt nullus missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus ipse tertius habeatur. Cùm enim ipse presbyter dicat: Dominus vobiscum, & in secreta dicit: Orate pro me, conuenit vt ipsius salutationi à pluribus respondeatur. Verùm aliud est necessitatis articulus, in quo potest vno solo præsente cele-
38 brare, & aliud religionis contemptus. † Piè quoque credendum est, & authoritatibus comprobatur, quòd Angeli Dei comites assistunt orantibus, iuxta illud propheticum: In conspectu Angelorum psallam tibi. *Psal. 137*
Et Angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli *Tob. 12*
orationem tuam Domino. Sed in canone missæ continetur: Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc præferri per manus sancti Angeli tui, in sublime altare tuum. Præterea quilibet homo habet *Matt. 18*
suum proprium Angelum ad custodiam. Vnde Dominus in Euangelio loquens de paruulis ait: Angeli eorum semper vident faciem Patris. Illos igitur habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione consortes. Solus tamen presbyter, non potest diuinum officium absque ministri suffragio celebrare, prout in constitutione Alexandri cauetur. Extrà de filiis presbyt. proposuit Canon quoque Tholetañ. concilij xij. quæst. j. illud. statuit, vt vbi temporis vel loci

fine

Digitized by Google

fine clerici copia ſuffragatur, habeat quiſque Deo ſacrificans poſt ſe vicini ſolaminis adiutorem, vt ſi aliquo caſu ille, qui ad officia impleturus accedit, turbatus vel ad terram illiſus fuerit, à tergo ſemper habeat, qui eius vicem intrepidè aſſequatur. Siquidem copia temporis ſuffragatur, ſi non ſit guerra loci, ſi eccleſia ſit diues cleri ſi ſit ſibi copia clericorum. † Generaliter autem dicendum eſt, quòd illa eſt legitima Miſſa in qua ſunt ſacerdotes reſpondens, offerens atque communicans, ſicut ipſa precum compoſitio euidenti ratione demonſtrat. † Introitus ad chorum prophetarum reſpicit, quoniam ſecundum Auguſtin. Moſes miniſter fuit veter. Teſtament. prophetæ, miniſtri noui. Κύριε ἐλέησον, ad eos reſpicit Prophetas, qui circa Domini aduentum erant, de quibus fuerunt Zacharias, & Ioannes Baptiſta filius eius. Gloria in excelſis, ad cœlum reſpicit, angelorum gaudium natiuitatis Domini paſtoribus annuntiandum. Prima collecta, reſpicit ad hoc, quod Dominus circa annum xij. agebat, ſcilicet quando aſcendens Hieroſolymam ſedebat inter doctores audiens & interrogans. Epiſtola ad Ioannis prædicationem pertinet. Reſponſorium, ad beneuolentiam Apoſtolorum reſpicit, ſcilicet quomodo à Domino vocati, ſecuti ſunt eum. Allelu-Ia, ad lætitiam mentis eorum pertinet, quam habebat de promiſſionibus eius, vel de miraculis, quæ per eum vel per nomen eius fiebant. Euangelium, reſpicit tempus à ſua prædicatione, vſque ad prædictum tempus. Quod verò deinceps in miſſæ officio agitur, ad illud reſpicit tempus, quod eſt à dominica, quando pueri Hebræorum obuiauerunt ei, vſque ad diem Aſcenſionis eius ſiue Pentecoſten. Oratio verò ſecreta vſque: Nobis quoque peccatoribus. deſignat illam orationem quam Ieſus in monte Oliueti exercebat. Quod autem poſteà agitur, ſignificat tempus illud, quo Dominus in ſepulchro iacuit. Quando verò panis in vinum mittitur, animam Dei ad corpus redire demonſtratur. Salutatio ſequens, ſignificat ſalutationes poſteà Diſcipulis à Chriſto factas. Fractio oblatæ, ſignat fractionem panis factam à Domino Diſcipulis in Emaü. Hæc pleniùs in ſuis locis dicentur. De miſſa pro mortuis & ipſorum officio in vij. parte dicetur. Adhuc † miſſa non niſi in ſacratis Deo locis, id eſt, in tabernaculis diuinis precibus à pontificibus delibutis, abſque magna neceſſitate dici debet. Non ergo in prophanis domibus abſque epiſcopi licentia, quia ſanctius eſt miſſam non cantare, vel non audire, quàm in locis, in quibus hoc fieri non oportet. de conſecr. diſt. j. clericos. & c. ſeq. Vnde ſcriptum eſt, de conſec diſt. j. ſic. & c. iij. concedimus. & c. vnicuique. Vide, ne offeras holocauſta tua in omni loco, quem videris: ſed in omni loco, quem elegerit Domin⁹ Deus tuus. De hoc dicetur in proœ. v. partis poteſt autem eſſe neceſſitas, vt dicatur in naui, vel in exercitu, ſub papillione, ſiue ſub dio, ſi illud haberi non poſſit: ſed tunc cum tabula ſeu altari viatico. eadem diſtinct. ca. fin. Preſbyter autem non debet miſſam celebrare ſine licentia Epiſcopi, in altari, in quo epiſcopus

39 40 41

ea

Digitized by Google

en die celebrauit.eadem distinct.concedimus.extrà de priuileg.in his.
42 Sixtus † tamen Papa, statuit missam nonnisi super altari celebrari. Felix Papa primus, statuit supra memorias martyrum missas celebrari. Bonifacius Papa, secundus, statuit, vt in missæ celebratione clerici à laicis sint diuisi. Martinus Papa, statuit missam alta voce cantari.
43 Viglius Papa statuit eam in Ecclesiæ Orientali parte dici. Illud † quoque notandum est, quòd in missa repræsentatur pugna, & victoria sacerdotis contra hostem antiquum: processus ad hanc pugnã ponetur sub titul. de accessor. pontific. ad altar.in fine. Arma verò & pugna sa-
44 cerdotis posita sunt in proœmio tertiæ partis. † Rursus missa quasi quoddam iudicium imitatur. Vnde & canon actio vocatur. de consecr. distinct.j.necesse. Est enim actio, causa in iudicium deducta.de verbo. significat. forus. In missa quidem causa nostra agitur: oratorium, est prætorium, Deus, index, diabolus accusator, ministri testes, sacerdos aduocatus, & defensor. Hic est Moses qui causam populi ad Dominum allegabat, cuius patrocinio delatoris fallacia confutatur, & nostra innocentia comprobatur & absoluitur, & iudicis ira placatur, & per misericordiam culpa remittitur. xlv. distinct.disciplina.extrà de re iudicat.cum vterini. Cæterùm missa,dicitur mysterium, quòd profer-
45 tur,& sacrificium,quod offertur.Missæ autem † officium in duas principaliter diuiditur partes, videlicet in missam catechumenorum, & missam fidelium. Missa catechumenorum est, ab introitu vsque post
46 offertorium: quæ missa † ab emittendo dicitur, quoniam quando sacerdos incipit consecrare eucharistiam, catechumeni foris de Ecclesia mittuntur. Vnde antiquitùs perlecto Euangelio, diaconus supra pulpitum acclamare solebat: Si quis catechumenus adest, exeat foras, prout dicetur in sexta parte sub quarta feria quartæ dominicæ quadragesimæ. Quod ideò fiebat, quoniam catechumeni licet sint in fide instructi, nondum tamen sunt renati siue baptizati, & ideò nondum sunt de corpore Ecclesiæ, sicut nec Iudæi nec Gentiles: quare sacris altaris mysteriis interesse non debent, quæ nonnisi baptizatis fidelibus committuntur, nec thesauri Ecclesiæ sunt inimicis ostendendi. Vnde de quibusdam qui catechumenorum, & nondum renatorum typum seu figuram gerebant, scriptum est: Iesus autem non credebat se illis, sciens quid in homine esset. Hinc etiam in canone Carthaginen. concilij de consecratione distinctione prima, episcopus. dicitur, quòd nec Gentilis nec hæreticus, nec Iudæus prohibeatur Ecclesiam ingredi, & audire verbum Dei,vsque in finem missæ catechumenorum nec etiam incestuosi, trigesima quinta distinctione tertia.de incest. & ca.sequent.
47 Missa † verò fidelium, est ab offertorio vsque ad postcommunionem: & dicitur missa illa à dimittendo, quia ea expleta, ad propria quisque
48 fidelis dimittitur. Missa ergo aliquando † est nomen collectiuum, quia quandoque missa vocatur, quod est ab introitu, vsque ad offertorium, quandoque, quod est ab introitu, vsque ad, Ite, missa est, & hoc

Digitized by Google

hoc verius, quia tunc hostia mittitur. Quandoque, quod vsitatius est, dicitur missa totum officium ab introitu, vsque ad, Ite, missa est, siue inuocatio nominis Dei, quæ fit à sacerdote, super altari, quasi transmissa, eò quod populus fidelis per mysterium sacerdotis, qui vice mediatoris inter Deum & homines, id est, Christi, fungitur, preces, supplicationes, ac vota altissimo transmittit. Quandoque tamen officium quod sub silentio dicitur: quandoque solùm verba illa quibus dominicum conficitur corpus. Aliquando † missa est nomen proprium, quia 49
significat Christum qui missus est à Patre in hunc mundum, significat etiam Angelum qui mittitur, vt per eius manus hostia offeratur in sublime altare Domini. Ipsum ergo sacrificium, id est, hostia, vocatur missa, quasi transmissa priùs siquidem à Patre nobis, vt scilicet esset nobiscum, postea à nobis Patri, vt intercedat, & si pro nobis apud ipsum. Item transmissa primò nobis à Patre diuino, qui per incarnationem Christi Filij sui, qui fuit missus cœlestis, & postea Patri à nobis per passionem eius, similiter in sacramento transmissa nobis primò à patre, per sanctificationem, qua nobiscum esse incipit, postea Patri à nobis per oblationem, qua pro nobis apud Patrem intercedit: hæc enim missio seu legatio sola sufficiens. & idonea est, ad soluendas inter Deum & homines inimicitias, & offensas. Cum ergo diaconus in fine missæ dicit: Ite missa est, idem est, ac si dicat: Redite ad propria, vel sequimini Christum, quia missa siue oblata est hostia sa- 50
lutaris pro nobis ad Deum Patrem placandum. Potest † etiam & aliter missa diuidi in quatuor partes, secundum Apostolum, primæ ad Timotheum secundo, habetur etiam in canone concil. Tholet. scilicet in obsecrationes, orationes, postulationes, & laudes, siue gratiarum actiones, quorum verborum expositio in quinta parte, sub tertia ponetur. Pars prima, protenditur ab introitu vsque ad offertorium: & dicitur obsecrationes, id est, prædicationes, quæ scilicet fiunt priùs, quàm species incipiant benedici. Secunda, vsque ad finem dominicæ orationis ibi, videlicet, Libera nos quæsumus Domine, &c. Tertia, vsque ad communionem, videlicet secundum Augustinum, orationes, quas episcopus dicit post communionem. Quarta, vsque in finem, scilicet secundum Augustinum, quando post Ite missa vel, benedicamus Domino, populus respondit: Deo gratias, secundum alios verò prima pars, protenditur ab introitu vsque ad, Te igitur, secunda, vsque ad, Oremus præceptis salutari. &c. tertia vsque ad collectas, quarta vsque ad, Ite missa. Rursus quia quinque fuerunt sanguinis Christi effusiones, ideò missæ officium ab offertorio in anteà, in quinque subdiuiditur partes, vt ibi dicetur, &c. Sed & quia in sola Cruce etiam inquinaria fuit sanguinis effusio, ideò & solus canon subdiuiditur in quinque partes. Prima, vsque. Qui pridie, secunda vsque ad, Memento. Tertia, vsque ad præceptis: Quarta vsque ad emboliſmum, Quinta, ad collectas, &c.

ANNO

ilized by Google

ANNOTATIO.

* Mensam.) Sacrificium vnum est in nouo Testamento, quod Hebraicè Missa appellatur, Græci λειτουργίαν, Latini sacram Oblationem appellant. Est autem Missa (vt Iodocus Clichtoueus diffinit) diuinum officium, ab Ecclesia & primorum Patrum institutione in sacro altari fieri solitum, in quo sanctæ Eucharistiæ secundum ritum legitimum consentio fit & oblatio. Huius partes essentiales sunt, consecratio corporis, & sanguinis Christi (Veteres benedictionem mysticam appellarunt) oblatio: hæ à Christo ipso sunt institutæ. Accidentales Cæremoniæ sunt, quibus consecratio ipsa & oblatio ritè perficiunt: vt orationes, benedictiones, gratiarum actiones, oscula, manuum expansiones, eleuationes, complicationes, genuflexiones, signacula Crucis, communio, memoriæ sanctorum, salutationes, responsiones, oblationes, & si quæ sunt similes. Harum quædam à conciliis ecclesiæ sunt traditæ. Isidorus ordinem Missæ & Orationum, quibus Deo oblata sacrificia consecrantur, primo à beato Petro constitutum esse, eiusdemque celebrationem vno eodemque modo, vniuersum orbem peragere adfirmat: quippè qui primam Missam Antiochiæ celebrauerit. N. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus celebraturus, quare præmittat psalmos, & qui sint illi.*
2 *Religiosi, celebraturi se calciare debent, etiam si discalciati soleant ambulare.*

De quinque Psalmis, quos pontifex celebraturus dicit.

CAP. II.

1 CElebraturus † pontifex missarum solennia, quosdam psalmos & orationes, ex institutione Cælestini primi, præmittit, quos interim dum caligis & sandaliis ornatur, dicit secundum exhortationem Psalmistæ dicentis: Præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus. Hi psalmi sunt quinque, videlicet, Quàm dilecta tabernacula tua, Benedixisti, Inclina, Credidi, & De profundis. vt quicquid in mundum quinque sensuum transgressione commisit, quinque psalmorum oratione detergat. Quædam enim continentur in quolibet ipsorum, quæ rectè conueniunt celebraturis altaris mysterium & eucharistiæ sacramentum. Orationes verò, quas dicit, manifestè pertinent ad impetrandum cordis & corporis munditiam, & munimen. Rursus ideò dicit: Quàm dilecta taber. & alios psalmos, vt 2 in Christo cuius typum gerit virtutum plenitudo notetur. Et nota † quod religiosus secundum ordines suæ professionis discalciatus incedens missam celebraturus, se calciat, ex præcepto Apo. dicentes ad Eph. vj. State calciati pedes in præparatione euangelij pacis. Nempe

Psal. 94.

Digitized by Google

per calciamenta, quæ fiunt de pellibus animalium mortuorum, & calcant terram,& sunt clausa desubter,& aperta desuper: significatur, quod sacerdos debet esse mortuus mundo, & debet cor habere clausum ad terrena : & ipsa tanquam lubrica calcare, & vilipendere, & apertum ad respiciendum,& desiderandum cœlestia.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus celebraturus,caput pectit, & quo id consilio,aut exemplo numero 2.*
3 *Pecten,discretionem significat.*
4 *Lotio manuum,quid notet,& vnde cœperit num.5.*
6 *Sacerdos antè,quàm ad altare accedat,quid agere debeat.*

De Capitis Compositione,& Manuum lotione.

CAPVT III.

CAligis † & sandaliis impositis pontifex & sacerdos caput pectinat,manus & faciem lauat. Nam & legalis sacerdos sacrificaturus,lotis prius manibus & pedibus induebat manastasim, cuius loco hodie sandalia habentur,prout dictum est in tertia parte sub titul. de legalibus indumentis.Pectinat † igitur caput, & faciem lauat, primò exemplo Mariæ quæ futuram Christi passionem figurans, vnxit oleo caput eius : etenim in missæ officio Christi passio repræsentatur. Secundò ex mandato Christi dicentis Luc. iij. Tu autem cùm ieiunas vnge caput tuum ac faciem tuam laua : per hoc significans quòd in sanctis operibus nostris omnem fictionem & simulationem à nobis amouere debemus.Tertiò pectinatur caput:nam per capillos, superfluæ cogitationes, & curà terrenæ sollicitudinis, per caput mens & intentio,quæ cunctis animæ actibus,sicut caput cæteris membris supereminet significantur. Congruè igitur pectine capilli complanantur,& ordinantur,& euulsi separantur, ad notandum,quòd tunc specialiter mores componere & superfluas cogitationes à se repellere debet, iuxta illud propheticum : Auferte malum cogitationum vestrarum, atque mens ipsius præuia discretione separari, quietari, & purgari à terrenis sollicitudinibus,& virtutibus ornari debet. Pecten enim propter † ordinatam in incisionibus diuisionem, discretionem significat,qua intentio animæ adornatur, sicut capilli capitis pectine adornantur. Manus † quoque lauat propter reuerentiam tanti sacramenti,quatenus ad illud pertractandum mundissimus accedat : vnde Gregor.in Pastora.li.j.ca.ij. Necesse est, vt munda studeat esse manus qui diluere sordes curat.Corporaliter igitur lauat manus, vt spiritualiter mundet actus, iuxta illud Psal. Lauabo inter innocentes manus meas, &c. ne quasi illotis manibus ad mensam peruenire videatur: non quòd lutum manuum diuina sacramenta contaminet,sed si quis indigè

Matth. 5

Psal. 25

Digitized by Google

indignè manducat,& bibit,iudicium ſibi manducat & bibit. Vnde in euangelio Matthæi:Non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem:quæ verò de ore procedunt, & de corde exeunt, videlicet cogitationes malæ,homicidia,& adulteria, & huiuſmodi, hæc ſunt, quæ inquinant hominem. Sollicitè ergo ſatagendum eſt, vt non tam exteriora manuum,quam interiora mentium inquinamenta purgentur. † Manuum autem lotio à lege ſumpſit exordium, vt præmiſſum eſt.Legitur enim Exod.xxx.& xxxviij.& xl.cap. quòd Moſes fecit labium æneum de ſpeculis mulierum, in quo lauabant ſe ſacerdotes in ingreſſu tabernaculi teſtimonij, quando acceſſuri erant ad altare. Siquidem in labio æneo ſonoro,ſignificatur confeſſio, in altari aureo, mentis amaritudo, in ſpeculis mulierum vitæ ſanctorum conſideratio.† Sacerdos ergo priùs,quàm ad altare veniat, per confeſſionem, ſiue lachrymis pœnitentiæ ſe abluat, per mentis amaritudinem ſe purget, per conſiderationem vitæ ſanctorum ſe informet. De primo dicitur:Mundamini,qui fertis vaſa Domini.De ſecundo: Expurgate vetus ferm. &c. De tertio: Habentes impoſitam nubem,deponamus omne pondus,& circunſtans nos peccatum,vt ſit in numero innocentium audacter dicentium: Iudica me, Domine, quoniam ego in inno.&c. & infrà: Lauabo inter innocentes manus meas,& circun.alt. tuum. Deinde manus lotas manutergio tergit: quia poſt lachrymas contritionis peccata abhorrere, & abolere, per opera ſatisfactionis debet.Linum quidem per laborem ad candorem perducitur,& pœnitentes per ſatisfactionem ad perpetuam glorificationem perducuntur.Crinium igitur,manuum,& faciei ornamenta, non ſunt voluptatis oblectamenta, ſed in figuram à Domino ſacerdotibus legis iuncta.

1.Cor.2
Matt.15
Eſa.4
1.Cor.6
Heb.12
Pſalm.15

SVMMARIVM.

1 *Aſperſio aquæ benedictæ,quid ſignificet,& quis eam inſtituerit num.2.& quo conſilio.num.3.*
4 *Aqua cur benedicatur qualibet die dominica.*
5 *Aqua aſperſio,variè fit.*
6 *Thuriſicatio,quid deſignet.*
7 *Chriſtus fuit lanceatus,in latere læuo.*
8 *Aqua benedicenda,cur ſale condiatur:& forma benedictionis.*
9 *Sal cur priùs benedicatur,quàm aqua.*
10 *Aquæ benedictæ genera quatuor.*

De Aquæ benedictæ Conſecratione & Aſperſione.

CAP. IIII.

1 SAcerdos in dominicis diebus celebraturus,alba † & ſtola paratus, priùs,quàm planetam induat, vt liberius vacare poſſit, aquam ex

Digitized by Google

institutione Alexandri Papæ primi benedicit:altare,Ecclesiam,& populum,aqua benedicta conspergit,vt omnis spirituum immundorum spurcitia tam de habitaculo, quàm de cordibus fidelium propellatur. Hæc enim virtus aquæ exorcizatæ inest, & etiam , quia omnis Chri-
Hebr.9 stianorum populus baptismatis sacramento renatus , ita ministerio aquæ lota renatorum corpora diluit , sicut sanguis agni à prisco populo,ad repellendum percussorem,in postibus ponebatur:vnde in canone Alexandri ita legitur : Aquam † sale aspersam populis benedi- 2
cimus,vt ea cuncti aspersi sanctificentur & purificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus:nam si cinis vitulę aspersus populum sanctificabat,atque mundabat , scilicet à venialibus, multò magis aqua sale aspersa,diuinisque precibus sacrata,populum
3.Reg.2 sanctificat atque mundat à venialibus : & si sale aspersa per Eliseum sterilitas aquæ sanata est,quantò magis diuinis precibus sacratus sal, sterilitatem rerum aufert humanarum,& coinquinatos sanctificat,& purgat, & cætera bona multiplicat , & insidias diaboli auertit, & à phantasmatis versutiis homines defendit? Rursus tunc sacerdos iustus tabernaculum aspergit dum Dei misericordiam petit , Cypria-
nus † quoque Papa , ait , quòd ideò homines aqua benedicta asper- 3
Ezec.36 guntur, quia valet ad sanctificationem : vnde Scriptura per Ezechielem dicit : Aspergam super vos aquam mundam & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & dabo vobis cor nouum , & spiritum
Num.19 nouum in vobis. Item Num. qui tetigerit cadauer hominis siue humanæ animæ morticinium,id est à morte cadens,& propter hoc octo diebus fuerit immundus , aspergatur ex hac aqua die tertia & septima,& sic mundabitur à peccato.Si enim aspersus die tertia non fuerit,septima non poterit emundari. Item, qui ex hac commistione aspersus non fuerit , polluet tabernaculum , id est , tanquam pollutus non intrabit cum aliis tabernaculum , id est , seipsum,qui est pars tabernaculi Domini,id est,Ecclesia:& peribit ex Israël. Item, qui aqua expiationis non est aspersus,immundus erit,& manebit spurcitia eius super eum. Et iterum : Purificabis Læuitas circunspergens eos aqua purificationis. Et iterum : Aqua aspersionis purificatio est,ex quibus apparet aspersionem aquæ instar salutaris lauacri obtinere. Quidam tamen præmissa referunt ad aquam baptismi.Aqua igitur in †memo- 4
riam baptismi omni dominica benedicitur,vt dicetur in vj.parte sub ascensione:præterquam in pascha , Pente. quia in sabbatis dominicas illas præcedentibus benedictis fontibus ante chrismatis infusionem aquæ recipi & ad spargendum nos , & domos , reseruatur sicut in canone cautim habetur : ex aqua ergo benedicta nos & loca in significationem baptismi aspergimus. Nec aspergimur , vt rebaptizemur, sed vt gratiam diuini nominis cum memoria baptismatis inuocemus:& licet in dictis duabus dominicis aspergatur altare,non tamen tunc cantatur antiphona:Asperges me Domine,&c. quia tunc potiùs

lugendum

lugendum nobis est, cùm recolimus nos esse à Christo mundatos, per suæ supplicium passionis, iuxta illud: Memoria memor ero, & tabe. in me anima mea. In dominicis ergo diebus, ante missam, & maius altare tantum, & totus populus asperguntur: quamuis in nocturnis & vesperis omnia altaria vel saltem præcipua thurificentur.

5 †Circa quod considerandum, quòd huiusmodi aspersio alia ratione fit super populum & super altaria, quia enim concluſit Deus omnes sub peccato, saltem veniali, quia septies in die cadit iustus: idcircò ipse populus Ecclesiam ingrediens, diuinis insistere intendens, ipsa aqua sanctificata aspergitur, quæ videlicet ad quotidiana delenda: sicut & cinis vitulæ in veteri Testament. secundum quòd, qui immúdus erat, prohibebatur Ecclesiá ingredi: donec aqua lauaretur. Altare enim aspergitur propter reuerentiam sacramenti, quod ibidem consecrandum est, vt inde omnium malignorum spirituum præsentia arceatur: & quemadmodum Christus per altare, quod esse debet lapideum, significatur, secundùm illud Apostoli: Petra autem erat Christus. & fides nostra de vno Christo & non de pluribus est, idcircò vt signum signato respondeat, vnico altari aspersò vniuersus aspergitur populus: quia ipse solus est, qui tollit peccata mundi. Thurifi-

6 catio verò quandoque † repræsentat diffusionem diuersarum gratiarum spiritualium: & quoniam gratia non solùm in capite, verùm etiam in aliis subiectis capiti inuenitur, ideò conuenienter post primum, secundariò alia altaria, quæ per diuersi gradus sanctorum intelliguntur, thurificari solet. Rursus thus in thuribulo, cor igne orationis accunsum significat: quia verò solum oratio nostra ad Deum & Christum mediatorem nostrum debet principaliter applicari, ideò & altare & crucifixus thurificari solent. In paschali autem tempore ad aspergendum cantamus: Vidi aquam quod sumitur de Ezechiele cap. xlvij. Cui Dominus ciuitatem ostendit ædificatam super montem vergẽtem ad Austrum, in qua erat mirabile templum: ciuitas Ecclesia est de qua dicitur: Non potest abscondi ciuitas supra montem posita: templum, est corpus Christi, de quo dicitur: Soluite templum hoc, & post triduum ædifi. illud. Aqua de templo egrediens,

7 fons est baptismi de latere Christi procedẽs. Sed †cùm fuerit in lęuo, lanceatus, cur hîc dicitur à latere dextro? Respondeo, duo sunt latera Christi, scilicet, dextrum & læuum. Dextrum, est diuinitas, & læuum humanitas. A latere igitur dextro, exiuit aqua: quia de diuina Christi natura Spiritus sãcti aqua inuisibilis procedit: de aqua inuisibili, quę de latere læuo, id est, humanitate lanceata perfluxit saluandi virtutẽ tribuit. Rectè igitur hæc in processione paschali cantamus in laudem fluminis huius, cuius inundatione per mortem Christi reuiximus. Verùm post octauam Pente. cantatur in dominicis ad aspergendum antiphona: Asperges me Domine &c. quæ à pascha, vsque tunc intermittitur: quia de fide passionis, & humilitate baptismi Prophęta præ-

Galat. 2
Prou. 24
Hebr. 9
1. Cor. 10
1. Cor. 10
Ezec. 47
Matth. 5
Ioan. 2
Psal. 50

dixit. Porrò aqua† cum benedicitur, ſal admiſcetur, quod ab Eliſæo 8
4. Reg. 2 ſumpſit exordium: & ſit hoc ad notandum, quòd populus per aquam intellectus vt ſanctificari poſſit per ſacerdotis officiũ verbo Dei imbuitur, quod per ſalem ſignificatur. Fit ter crux ſuper aquam, & ſalem: quia docetur populus ſanctæ Trinitati gratias pro ſua eruditione atque redemptione referre. Per aquam quoque, confeſſio, per ſalem, amaritudo ſignificatur. Ex aqua miſta geminus partus procedit, ſcilicet diuiſio ſeu ſeparatio delictorum, & ortus virtutum ac bonorũ operum. Sed† quare priùs benedicitur ſal, quàm aqua? Reſpondeo, Per 9
ſal intelligitur amaritudo pœnitentiæ, per aquam baptiſmus: quia ergo cordis contritio debet præcedere abſolutionem, & pœnitentia baptiſmum, ideò prius benedicitur ſal, quàm aqua. Et nota quatuor eſſe genera aquæ benedictæ.† Prima, in qua fit iudicium purgationis, quę 10
in vſu non eſt. Secunda aqua, quæ ſanctificat in dedicatione Eccleſię & altaris, de quibus in prima parte dictum eſt, ſub tit. de conſecr. Eccleſ. & alta. Tertia eſt, quia in Eccleſia aſpergimur, de qua hîc agitur. Quarta, aqua baptiſmi, de qua dicetur in vj. part. ſub ſabbato ſancto: & hac ſolebant homines aſpergi prius, quàm chriſmarentur, & adhuc fit in quibuſdam locis, ſed hodie interdictum eſt. Putabant enim ſe iterum à peccatis huius aquæ aſperſione mundari, cum tamen conſtet nullum bis baptizari poſſe. Quia verò maius dignum, trahit ad ſe minus dignum, ideò ſi aqua non benedicta admiſceatur benedictę, efficitur benedicta.

SVMMARIVM.

1 *Introitus Miſſæ ſignificatio, & ortus,*
2 *Damaſi Papæ inſtitutio, circa Miſſæ introitum.*
3 *Introitus Miſſæ forma, variè.*
4 *Introitus, vnde dicatur.*
5 *Introitus, vnde debeat adſumi.*
6 *Tropus quid, & vnde dictus. nu. 7.*

De Officio ſeu Introitu Miſſæ.

CAP. V.

IN introitu prima pars miſſæ incipit. Sciendum † eſt autem, quòd 1
ſancti Patres & Prophetæ ante Chriſti aduentum, ſuſpirãtes & præconiſantes præmiſerunt deſideria, opera, laudes, & preces, quæ ſingula figurantur in miſſa. Introitus namq;, ſcilicet ipſa antiphona, vaticinia prophetarum & ſanctorum Patrum deſiderium cum præconiis filij Dei aduentum, & incarnationem Dei expectantium exprimit. In cuius rei ſignum in prima dominica aduentus cantat Eccleſia introi-
Pſal. 24 tum: Ad te leuaui. Chorus igitur pſallentium clericorum, qui ſignificat chorum prophetarum, & multitudinem ſanctorum, Chriſti aduẽtum expectantium, animã ſuã dilatat & introitum in iubilo cantat:

quo

Digitized by Google

quoniã prophetę, patriarchę, reges, & ſacerdotes omnesq; fideles aduentum Chriſti cũ deſiderio expectabant, clamantes & implorantes: Emitte agnum Domine, dominatorem terræ, &c. Item, veni Domine, & noli tardare, &c. Hinc etiam ille Simeon iuſtus & ſenex benedixit dicens: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, &c. Quia viderunt oculi mei. & Euangeliſta: Multi reges & prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt &c. Ex eorum ergo perſona cantatur introitus, per quos Chriſtus introiuit in mundum, iuxta illud: Et cum introduxit primogenitum in orbem terræ, & adorent eum omnes angeli. Sequitur verſiculus pſalmiſticus ſiue Pſal. qui verſionem ad operationem notat. Dicitur etiam verſus quia per eum reuertitur
a ad introitum ſignificans opera & vaticinia. Conſequenter † ex inſtitutione Damaſi Papæ, dicitur, Gloria Patri &c. quod ſignificat laudem: quia poſt operationem danda eſt gloria. Dicitur etiam Gloria, vt oſtendatur Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum habere æqualem gloriam, & coæternam maieſtatem in principio, & nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum, id eſt, in prætetito, præſenti, & futuro tẽpore. Interpoſitio autem gloriæ inter primam cantationem introitus, & ipſius repetitionem, deſignat captationem beneuolentiæ. Vt enim quod expectabant facilius obtinerent, ad totam Trinitatẽ cordis & vocis glorificationem clamabant, dicentes: Oſtende nobis Domine miſericordiam tuã: & ſalu.tu.da no. qui ſedes ſuper cherubim: appare coram Effra.B. & Ma. quorum tãdem clamorem Spiritus ſanctus exaudiẽs, vnxit eũm oleo lætitiæ prę cõſortibus ſuis, & ad euangelizandum pauperibus deſtinauit: ſicut ipſe Dei filius per prophetam teſtatur, dicens: Spiritus Domini ſuper me: propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me. Deinde antiphona ipſa ſeu introitus repetitur: vt deſiderium antiquorum Patrũ ſeu iteratio, & multiplicatio ſuſpiriorum, & clamoris ipſorum euidentiùs exprimatur. Vnde propheta: Manda, remãda, expecta, expecta, modicum ibi, & modicum ibi: ſi moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Hoc autem deſiderium Antiquorum non ſemper repræſentat introitus intellectu literæ, ſed iubilo cantilenæ. Verum in
3 diebus † profeſtis bis introitus cantatur in laudem diuinæ & humanæ naturæ, quæ in perſona Filij ſunt vnitæ. In quibuſdam verò Eccleſiis, & præcipuis feſtiuitatibus triplicatur in laudem & honorem Trinitatis, quaſi ei tripudiemus, in cuius memoriam miſſam cantamus, & dicitur ſemel cum Gloria Patri, ad laudem incarnationis. Quandoque autem inchoatur voce demiſſa, ad notandum humilitatem: ſubſequenter alta voce repetitur, quæ vocis exaltatio ſignificat excitationem à ſomno peccati, quam vox ſuppreſſa demonſtrat, iuxta illud Apoſtoli: Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Poteſt etiam & aliter dici, prout de inuitatorio, in ſexta parte ſub tit. de nocturnis dicetur: ſemper tamen integrè repetitur, vt perfectio lætitię denotetur.

Pſal. 84. & 89. & 44 Eſaiæ 61

Rom. 13

Digitized by Google

Quædam verò Eccleſiæ dicũt introitum primò perfectè,quia Eccleſia Deum laude perfecta laudat,ſecundò imperfectè, quia imperfecta eſt omnis laus vitæ.Teriò perfectè, quia perfecta eſt laus patriæ. Dicitur autem introitus eò,quòd dum ille † canitur , ſacerdos miniſtraturus ad altare intrat:ſeu quia per illam antiphonam ad officium intratur?qui etiam vocatur officium,quaſi efficium,prout dicetur in procœmio quintæ partis.Cœleſtinus Papa ſtatuit, vt pſal.Dauid centũ quinquaginta ad introitum miſſæ ante ſacrificium cum antiphona canerentur,quod anteà nõ fiebat,ſed Epiſtola Pauli tantùm,& euangelium legebantur,& poſtà miſſa celebrabatur. De † illis ergo pſalmis excerpti ſunt omnes introitus regulares,gradualia,offertoria,& communiones : quæ cum modulatione primò cœperunt ad miſſam in Eccleſia Roma.cantari.Gregor.enim introitum miſſæ cum cantu ordinauit , & vnum verſum de illo pſalmo , qui cantabatur retinuit. Irregulares verò introitus ſunt,qui ſecundum varietates ſolennitatum inſtituti ſunt,vt,Puer natus eſt nobis,&c.& Spiritus Domini replenit, &c.&ibi ſunt verſus præter,quàm illi, Viri Galilæi : & Nunc ſcio verè,quia miſit,&c. & alij quidam ſecundum aliquas Eccleſias. Et eſt notandum,quòd quando introitus de pſalmo ſumitur , ſi primus verſus pſalmi ſit introitus,aliquis de ſequentibus verſibus eiuſdem pſalmi,erit verſus illius introitus , ſicut patet in introitu tertiæ feriæ primæ hebdomadæ quadrageſimæ , quæ incipit : Domine refugium : verſus eſt enim : Priùs , quàm montes fierent. Si verò non primus verſus pſalmi : ſed ſi aliquis alius de ſequentibus ſit introitus,tunc primus verſus pſalmi , erit verſus ipſius introitus , vt ecce in natali eſt introitus : Dominus dixit ad me , &c. verſus verò eſt:Quare fremuerunt Gentes.& in feſto innocentium introitus eſt: Ex ore infantium, &c. verſus eſt : Domine , Dominus noſter, &c.& ſic de aliis,quod fit,ad ſignificandum vnionem, & connexitatem capitis & membrorum.Rurſus verſus quandoque eſt duplex , quandoque eſt vnus,quandoque dimidius,de quo dicetur in ſexta parte ſub ſabbato tertiæ hebdomadæ quadrageſimæ. Cum autẽ introitus cãtatur , non ſedetur quoniam ad opus & præconium Chriſti introitus refertur,vt prædeſtinati ad verum cultum Dei vocentur. In quibuſdam Eccleſiis tropi dicuntur,pro pſalmis ex inſtitutione Greg.Papæ ad maius gaudium de Chriſti aduentu repræſentandũ.Eſt autẽ † proprie tropus,quidam verſiculus,qui in præcipuis feſtiuitatibus cantatur immediate ante introitum,quaſi quoddam præambulum,& continuatio ipſius introitus:vt verbi gratia, In feſto natiuitatis ante introitum illum.Puer natus eſt,&c.præcedit tropus iſte:Ecce adeſt, de quo prophetæ cecinerunt dicentes:Puer natus eſt,&c.Habuit autem tropus originem à lege.Legitur enim Numer.x.quòd dum eleuaretur arca,cantabatur:Exurge Domine.cum vero deportabatur, cãtabatur,Reuertere Domine,ad multitudinẽ exercitus,& dicitur † tro-

4 5 6 7

pus

Digitized by Google

pus, à τρέπειν, quòd est conuersio, quoniam quædam ibi solent fieri conuersiones, ad introitum, vnde quandoque prius dicitur versus, & postea ἰλίτυσον. Et inde etiam tropus dicitur, zona, quæ conuertitur ab vmbilico ad vmbilicum, eum circumeundo. Potest † etiam aliter dici, quoniam introitus est laus Ecclesiæ, de Iudæis conuersis. Vnde tria continet, videlicet antiphonam, versum & gloriam: & hæc propter tres ordines fidelium qui fuerant Hebraicæ linguæ, scilicet Patriarchæ, prophetæ & Apostoli. Introitus sine antiphona est patriarcharum, versus prophetarum, Gloria verò Apostolorum, antiphonæ repetitio, est prædicationis identitas & confirmatio, quasi quod longe prius patriarcha gestibus figurauit, propheta prædixit, Apostolus euangelizauit. Ad quam etiam conuersionem notandum quòd solennes tropi aliqui inseruntur, qui sunt laudes ad introitum cõuertibiles. Nam τρέπειν Græcè, dicitur conuersio Latine, vt præmissum est.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos accinctus ad altare accedens, quid notet, & eius processionis ordo & forma. nu. 2. 7. 8. 9. & quorumlibet significatio, fusissime per discursum. num. 3.*
4 *Altaris ministri quid significent.*
5 *Ignis necessarius, ad omnia sacrificia.*
6 *Thuriferarius, cur cereferarios & alios antecedat.*
10 *Diaconi duo Pontificem deducentes, quid significent.*
12 *Mapulæ, quam quatuor ministri ferunt super Episcopum, quid notet: & num. 12.*
13 *Stupa, quæ comburitur in ecclesia, quid significet.*
14 *Processio, siue potius supplicatió, ad instar castrensis aciei instructa, quid notet. Atque nostra huius institutionis collatio, cum veteris testamenti ritu nu. 15.*
16 *Processiones, vnde ortum habuerint.*
17 *Processionis siue supplicationis ordo.*
18 *Crux est vexillum triumphi & gloriæ.*
19 *Campanæ pulsatio quid notet.*
20 *Processiones quatuor solennes.*
21 *Dominica diei obseruatio, antiquitus nihilominus religiosa, quàm hodie.*
22 *Processio, quos cantus poscat.*
23 *Christus, post resurrectionem suam, matri primo apparuit: quod falsò tamen Magdalenæ tribuitur.*

De accessu sacerdotis ac Pontificis ad altare, & de processione.

CAP. VI.

1 CVm introitus canitur, Pontifex seu sacerdos † paratus & sacris indumentis ornatus, de sacra æde egreditur, & ad altare accedit,

Digitized by Google

ſignificans, quòd Chriſtus expectatio gentium, carne ſacroſancta aſſumpta, ex virginis carne incorrupta de ſecreto habitaculo cœlorum egreſſus eſt in mundum, vel de ſecreta æde, videlicet de virginali vtero egreſſus eſt, tanquam ſponſus de talamo ſuo. Porrò epiſcopus ſiue ſacerdos egrediens procedit inter duos: videlicet inter vnum preſbyterum, & diaconum, quem antecedit ſubdiaconus euangelij codicem clauſum gerens, Illum præcedunt duo ceroferarij, quos etiam præcedit ferens turibulum cum incenſo. Demum epiſcopus vel ſacerdos ad altare perueniens, mitram deponit: confeſſionem facit: codicem aperit, & oſculatur apertum. Sacerdos itaque ſeu epiſcopus, illum magnum repræſentat ſacerdotem, ſcilicet Chriſtum de quo ait Apoſtolus: Chriſtus aſſiſtens pontifex futurorum bonorum &c. Sacerdos & leuita illum deducentes legem & prophetiam deſignant, ſecundum illud quod ipſe Dominus propoſuit in parabola ſauciati: quia ſacerdos quidam deſcendit eadem via: & viſo illo præteriit: ſimiliter & leuita. Moſes quoque & Helias, in figura legis & prophetiæ apparuerunt in monte cum Chriſto loquentes, Sacerdos ergo & leuita deducunt epiſcopum: quia lex & prophetia Chriſtum annunciauerunt, & promiſerunt. Vnde Moſes inquit: prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris: ipſum tanquam me audietis. Item Eſaias: Ecce veniet propheta magnus, & ipſe renouabit Hieruſalem. ¶ Vel epiſcopus † ſeu 3
ſacerdos inter duos exiſtens, ſignificat Chriſtum inter duo teſtamenta. Ipſe enim à duobus teſtamentis mundo per prophetas & Apoſtolos prædicatur. Quia verò ille in mundum venturus: præmiſit prophetas, ſapientes, & ſcribas: in locum ſcribarum præmittit pontifex ſeu ſacerdos ſubdiaconum portantem ſcripturas qui ſapiens ſit dominica diſponere vaſa. Quandoque verò archidiaconus & ſacerdos pontificem deducunt, quem immediatè diaconus & ſubdiaconus antecedunt qui ſignificant Apoſtolos, & diſcipulos: quos Chriſtus miſit ante faciem tuam: & adhuc quotidie mittuntur prædicatores, & præla-
ti Eccleſiæ præparare viam Domino ſpiritualiter ante faciem ſuam. Adhuc ſubdiaconus antecedens ſignificat Ioannem baptiſtam, qui præceſſit in ſpiritu & virtute Heliæ præparare Domino plebem perfectam: & fert ante pontificem codicem euangelij: quia Ioan. Ante Chriſtum prædicationem euangelicam inchoauit, dicens: pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum cœlorum. Diaconus verò repræſentat prophetas, qui annunciauerunt futuram ex euangelio vitam. Cæterùm epiſcopus ideò ſequitur euangelium, ad notandum quòd debet ſemper illud intueri & in mente habere: & ante illum portatur, quia per doctrinam euangelij ad Chriſtum vitam via præparatur. ¶ Poteſt etiam dici, quòd per ſubdiaconum librum † ferentem: 4
& per diaconum, euangelij præconem ſanctos noui teſtamenti. per librum verò euangelij, nouum intelligimus teſtam. per ceroferarios verò & turiferarium ſanctos: qui præceſſerunt nouum teſtamentum, &

Pſal. 18

Hebr. 9
Luc. 10

Mat. 2
Deut. 8

Luc. 1

Matt. 3.

per duo

per duo candelabra cum cereis ardentibus, legem & prophetiam, quæ
5 Christum mundi lucem nunciabant, commemoramus. Sine † igne enim non debet sacrificari extrà de celebr. missa. cap. fi. iuxta illud Leuiti. vj. cap. Ignis in altari meo semper ardebit. Quid lumen huiusmodi significet, & de candelabris, dictum est in prima parte sub titu. de picturis. Cerei feruntur super candelabra, quæ fundamentum designant, vt super fundamentum luceat coram hominibus lux prædicatorum. Pulchrè ergo candelabra diaconus & subdiaconus ante euangelium præcedunt: quia lex & prophetæ legem gratiæ præcesserunt. In quibusdam Ecclesiis sunt tres cerei, quorum medius significat illum, qui ait: vbicumque fuerint duo vel tres, &c. In aliis septem, quia gratia septiformis tota Ecclesia illuminatur. De hoc aliàs sub euange- *Matt. 18*
6 lio dicetur. ¶ † Turiferarius verò ceroferarios & alios antecedit, ad notandum quòd turis significatio sanctis vtriusque testamenti communis est. Per turibulum autem, cor humanum competenter notatur: quod debet esse apertum superius ad suscipiendum & clausum inferius, ad retinendum: habens ignem charitatis & tus deuotionis siue suauissimæ orationis: seu bonorum exemplorum sursum tendentium quod per fumum inde resultantem notatur. Sicut enim tus in igne turibuli suauiter redolet, & sursum ascendit, ita opus bonum vel oratio ex charitate, vltra omnia timiamata fragrat. ¶ Adhuc turibulum cum incenso, corpus Christi suauitatis odore plenum: carbones spiritum sanctum: tus boni operis odorem designant. De hoc etiam dicetur in quinta parte sub titul. de laudibus matutinis, & infrà sub titul. de tu-
7 rificatione. ¶ † Postquam ad altare ventum est, cerei qui præcesserant postponuntur, vt ostendatur doctores fuisse ante natiuitatem, & post illuminantes. Candelabra verò manibus per acolytos tenentur, donec Κύριε ἐλέησον, incipiatur, ad notandum, quòd doctor opere debet exercere, quod docet quódque non debet rudem populum deserere, donec sciat profiteri: Domine miserere. Illo verò incepto, deponuntur quandoque in pauimento: tum quia post acta bona opera humiliare, & esse puluerem recognoscere nos debemus: tum quia doctores in bono opere & in prædicatione se terram esse cognoscere debent. Sed dum officium inchoatur, subleuari debent: quia quisque & præcipuè prælatus se erigere per bona opera debet: vt cæteri hoc viuentes glorificent patrem, qui in cœlis est. Adhuc pontifex ad altare perueniens mitram deponit, prout dictum est in tertia parte sub titu. de mitra, *Matt. 5*
8 deinde confessionem dicit. ¶ † Interea verò dum confessio fit, subdiaconus tenet librum euangeliorum clausum ante faciem eius, à parte sinistra. Stat quidem ad sinistram, quoniam ipse tenet in aliquibus locum prophetarum, quos sæpe in Ecclesia legis: tenet librum ante oculos pontificis, vt ille iugem memoriam habeat euangelicæ prædicationis, qui, qui clausus tenetur: quoniam lex euangelica clausa in prophetis mystícè continetur. Confessione autem facta sacerdos librum

librum aperit & oſculatur : prout ſub titul. de oſculo altaris dicetur.
¶ † Sanè ſecundum Innocent. Papam.iij.Romanus pontifex dum ſta- 9
tionalis ſolennitas celebratur, cum ſex ordinibus clericorum : de quibus in proœmio ſecundæ partis dictum eſt : à ſacrario ſiue à loco vbi ſe induit & parauit, proceſſionaliter progreditur ad altare deſignans,
Ioan.16 quod Chriſtus exiuit à patre, & venit in mundum. Hîc enim proceſ-
Matt. 11 ſionis ordo,generationis Chriſti ſeriem repræſentat,quam Matthæus euangeliſta deſcribit : in qua ſex inueniuntur ordines perſonarum, à quibus ſecundum carnem Chriſtus originem traxit, & in mundum proceſſit:videlicet Patriarchæ, Prophetæ,Reges, Principes, Paſtores, & Duces.Abraham, Patriarcha. Dauid, Propheta. Salomon, Rex. Salomon princeps. Iudas, Paſtor. Zorobabel Dux. ¶ † Duo diaconi 10
Pontificem deducentes, ſignificant Abraham & Dauid:quibus incarnationis Chriſti facta eſt repromiſſio. Nam illi promiſſum eſt:in ſemine tuo benedicentur omnes gentes : iſti verò pollicitum eſt : De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam propter quòd euangeliſta figuraliter hos duos in generatione Chriſti præmiſit inquiens : Liber
Pſal.78 *Matt. 1* generationis Domini noſtri Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham.
1.Reg.7 Iſti ſunt duæ columnæ, quas vetus ille põtifex in veſtibulo templi poſuit ante oſtium:quas ambit funiculus duodecim cubitorum, id eſt, quos fides duodecim Apoſtolorum amplectitur : de quarum medio Chriſti oſtium credentibus aperitur. ¶ † Quatuor autem miniſtri ſu- 11
per pontificem mapulam ferunt in ſummitatibus quatuor baculorum colligatam, & inde ipſi miniſtri mapularij nuncupentur : mapula illa, quæ diuerſis figurata eſt imaginibus ſacram deſignat ſcripturam quæ multis & variis eſt inſignita myſteriis. Hæc quatuor baculis ſuper pontificem portatur extenſa, quia ſacra ſcriptura quatuor modis ſuper Chriſtum fertur, expoſita videlicet hiſtoricè, allegori-
Gen.2 cè, anagogicè, & tropologicè : prout dictum eſt in proœmio primi li-
Exod.25 bri. Hic eſt fluuius paradiſi, quia quatuor in capita diuiſus progreditur. hæc eſt menſa propoſitionis, quæ quatuor pedibus eleuata ſubſiſtit.Super pontificem ergo portatur extenſa, vt is veniſſe monſtre-
Luc. 24 tur,quem lex ſcripſerat & prophetæ.Nam ipſemet Chriſtus incipiens
Ioan.5 à Moſe & prophetis interpretabatur in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant : propter quòd dicitur alibi:ſi crederetis Moſi crederetis & mihi. de me enim ille ſcripſit. † Quatuor miniſtri mapulam feren- 11
tes quatuor ſunt euangeliſta ſacram ſcripturam declarantes & fidem exaltantes.Hinc eſt quòd in ſummitatibus baculorum, eorum imagines collocantur:& præferuntur duo luminaria cum incenſo, quia lex & prophetæ cum pſalmis Chriſti pronuntiauerunt aduentum Chriſto atteſtante qui ait:Neceſſe eſt impleri omnia illa,quæ in lege Mo-
Luc. 24 ſis,& prophetis,& pſalmis de me ſcripta ſunt. In maioribus autem ſolennitatibus ſeptem candelabra, corã pontifice deferuntur : per quod illud oſtenditur, quod Ioannes in Apoc.deſcribit : Conuerſus (inquit)

vidi

vidi ſeptem candelabra aurea, & in medio illorum ſimilem filio homi- *Apoc. 1*
nis, veſtitum podere: vt ille, per hoc aduenisſe monſtretur ſuper quem
requieuit ſpiritus gratiæ ſeptiformis, ſecundum illud Eſai. vaticinium. *Eſai. 2*
Egredietur virga de radice Ieſſe: & flos de radice eius aſcendet & re-
quieſcet ſuper eum ſpiritus Domini &c. ¶ In quibuſdam etiam baſili-
13 cis circa medium † chori manipulus ſtupæ appenditur: cui Pontifex
tranſiens, ignem apponit, vt in conſpectu populi citò incineretur: per
hoc ſecundum aduentum commemorans, in quo Chriſtus viuos &
mortuos, & ſeculum per ignem iudicabit. Nam ignis in conſpectu eius
ſemper ardebit. Leuitic. vj. & in circuitu eius tempeſtas valida, Pſalm.
xlix. ne videlicet quis malè ſecurus exiſtat: quoniam qui in primo
aduentu blanditur, pro ſecundo exterret: qui enim iudicandus venit
in primo, iudicaturus veniet in ſecundo. Hoc etiam fit, vt Pontifex
ignem apponens, conſideret, quòd ipſe debet in cinerem redigi, &
ornatus eius in fauillam conuerti: & quòd quem admodum ſtupa fa-
cilè comburitur: ſic etiam facilè & quaſi in momento præſens tran- *1. Ioan. 2*
ſit mundus, & concupiſcentia eius: quia (ſecundum Iacobum Apo- *Iacob. 4*
ſtolum) vita noſtra, vapor eſt, & ad modicum parens, ne fortè qui *Eſai. 40*
glorioſus incedit, in temporali gloriâ delectetur: nam omnis caro fœ-
num, & omnis gloria eius quaſi flos fœni. Cum autem iam pontifex
appropinquat altari, primicerius ſtolæ cantorum accedens, dextrum
ipſius humerum coram adſtantibus oſculatur: quia cum Chriſtus na-
ſceretur in mundo, Angelus ille cum quo facta eſt cœleſtis militiæ *Luc. 2*
multitudo laudantium Deum, natiuitatem eius paſtoribus patefecit: *Eſai. 9*
de quo dicit propheta: Puer natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis:
& factus eſt principatus ſuper humerum eius. ¶ Porrò tres ſacerdo-
tes, qui Pontifici venienti, coram altari reuerenter occurrunt, & in-
clinantes os eius oſculantur: & pectus: ſignificant illos tres Magos
qui venerunt Hieroſolymam, dicentes: Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iu- *Matth. 2*
dæorum, & procidentes adorauerunt eum & appertis theſauris ſuis,
obtulerunt ei munera, aurum, tus, & myrrham. Pergeminum qui-
dem oſculum geminam in Chriſto confitentur naturam diuinam, ſci-
licet & humanam: diuinam, quaſi latentem in pectore: humanam
quaſi patentem in ore: quas etiam per oblata munera Magi m ſticè *Cant. 6*
figurarunt. Oſculum enim ſignum eſt reuerentiæ, vt ſub tit. de pacis
14 oſcul. dicetur: ¶ Diſponitur autem iſta † proceſſio, velut caſtrorum acies
ordinata. Nam maiores & fortiores quaſi cuſtodes exercitus præue-
niunt, & ſequuntur: minores autem quaſi debiliores in medio colli-
guntur: præcedunt enim Epiſcopi, & preſbyteri ſubſequuntur, Ponti- *Ephe. 6*
fex, & diaconi: in medio colliguntur ſubdiaconi & acolyti: cantores *Pſalm.*
verò quaſi tubicines, exercitum præcedunt, vt eum ad prælia contra
dæmones excitent & inuitent: de quo prælio Apoſtolus dicit, Non eſt
nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem: ſed aduerſus ſpiri-
tualia nequitiæ in cœleſtibus. Vnde buſcinate in neomænia tuba, in
die

by Google

die insignis solennitatis vestræ. ¶ † Præmisimus de processione sum- 15
mi Pontificis inde etiam occasione sumpta & de aliis processionibus aliqua subiiciamus. Circa quod generaliter notandum est, quòd sicut in Missa legatio Christi pro nobis in mundum figuratur, & in processionibus nostris reuersio nostra ad patriam nostram denotatur, quarum solennitas egressum populi de Ægypto pene in omnibus imitatur: sicut enim populus ille per Mosem ereptus est de manibus Pharaonis: sic populus Dei per Christum liberatur de ore leonis, Et sicut tabulæ testamenti de monte Synai acceptæ sunt à Mose, & coram populo portatæ Exod. xxxiiij. & xxxv. cap. sic liber euangelij sumitur de altari & portatur. Illos verò columna ignis præcedebat: & nos lumen candelæ præcedit. Ante turmas illorum signa ferebantur: ante nos cruces & vexilla portantur. Ibi, prodigia fiebant, & apud nos miracula non cessant. Illic, Leuitæ tabernaculum fœderis portabant & nostri diaconi & subdiaconi planaria & capsas ferunt. Ibi, arca Domini, à sacerdotibus portabatur: & apud nos scrinium aut feretrum, cum reliquiis à presbyteris deportantur. Apud illos, Aaron summus sacerdos sequebatur ornatus: & apud nos, Episcopus infulatus. Apud eos, Moses cum virga: apud nos rex cum sceptro, vel Episcopus cum sambuca. Ibi, clangor tubarum: hîc strepitus campanarum. Ibi, populus armatur: hìc clerus sacris vestibus & populus virtutibus adornatur. Ibi populus aspergebatur sanguine: hic, aqua benedicta, cum, sale. Illis obuiebat Amaleeh sanguinem sitiens: nobis turba dæmonum nostræ vitæ semper insidians. Illis suus Iosue victor extitit & noster Iesus victoriam nobis obtinuit. Cùm autem ad aliquam Ecclesiam processionaliter tendimus, tunc quasi ad terram promissionis accedimus. Cùm verò Ecclesiam cantantes intramus, quasi gaudentes ad patriam peruenimus. Cùm circa Ecclesiam feretrum cum campanarum pulsatione portamus: quasi cùm arca cum sono tubarum & cum clangore populi Hiericho circuimus. Hiericho corruit & destruitur cum in nobis concupiscentia vincitur, Cum vero de choro ad aliquod altare imus, ibique stationem facimus, significat quod animæ ad Christum tendunt & continetur in consortiis Angelorum. ¶ Secundo, etiam
Dauid † & Salomon nos ad processiones informauerunt cum Dauid 16
arcam Dei in tabernaculum & Salomon in templum cum hymnis & canticis portauerunt, & sub alis cherubin locauerunt. Sicut Christi humanitas ascendens cœlum ingreditur: & ab Angelis perenniter adoratur: quem fidelis anima comitatur. ¶ Tertiò, etiam in processionibus memoramus, quod Christus de sinu patris venit in mundum de præsepe ad templum, & de Bethania in Hierusalem, & de Hierusalem in montem, optantes, vt de mundo reuertamur ad patriam: & de vna Ecclesia ad aliam scilicet de militante ad triumphantem: sequentes crucem, id est vestigia crucifixi: & nos vitiis & concupiscentiis crucifigentes. Sequentes etiam vestigia sanctorum, præcepta Euangeliorum,

Google

liorum, & induti veſtes ſacras, ſcilicet loricam iuſtitiæ cingulum continentiæ, ſcutum fidei, & galeam ſalutis æternæ. Deinde ſacerdos celebraturus quaſi contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus pugnaturus, ſacris veſtibus quaſi armis induitur: prout dictum eſt in procœmio tertiæ partis. ¶ In † nonnullis autem Eccleſiis ſic proceſſio ordinatur, præcedunt namque ſeptem acolyti cum luminariis, ſignificantes omnes qui per ſeptiformen ſpirituſſancti gratiam, lumen ſcientiæ fidelibus miniſtrauerunt: illos ſequuntur ſeptem ſubdiaconi, cum planariis, ſignificantes illos, qui per eandem gratiam plenitudinem diuinitatis in Chriſto habitaturam corporaliter docuerunt. Et poſt eos ſeptem diaconi repræſentantes vniuerſaliter omnes: qui per eandem gratiam ſpiritualem intelligentiam, videlicet Euangelicam de Chriſto habuerunt. Et poſt eos xij. priores, figurantes omnes, qui fide ſanctæ trinitatis vel trium, vel quatuor virtutum operibus coruſcarunt: quos comitantur tres acolyti, cum turibulis & incenſo, ſignificantes tres Magos, qui Chriſto munera obtulerunt. Deinde ſequitur vnus ſubdiaconus codicem Euangelij baiulans, qui ſignificat legem: qui ideò Pontificem præcedit, quia lex continens in ſe paſſionis Euangelicæ ſacramentum, præceſſit Chriſti aduentum: & portat illum clauſum: ad notandum, quòd illud fuit in lege obſcurum: prius, quàm agnus ſeptimi libri ſigilla aperiret. Deinde Pontifex à duobus quaſi in curru vehitur, quem turba comitatur orando, in quo deſignatur, quòd populus ſequitur Chriſtum in cœlum: in quo comitatu decem ſunt ordines, ſcilicet oſtiarij, lectores, exorciſtæ, acolyti, ſubdiaconi, diaconi, preſbyteri, cantores, laici, mares, & mulieres: quia currus Dei decem milibus multiplex milibus dicitur, ad inſinuandum eorum perfectionem. Sed diaconos, ſubdiaconos, & acolytos præſertim ſecum paratos adducunt: iuxta illud: Ecce ego mitto ad vos propheras, ſapientes & ſcribas. Prophetæ ſunt diaconi, ſapientes, ſubdiaconi, ſcribæ acolyti. His ſiquidem Chriſti vicarius, & ipſe Chriſtus in publicum deducitur in modum adoleſcentularum tympaniſtriarum. Cùm autem prodeunt cantores in duo chori ſuſcipiunt gratulando cantantes introitum, cum Gloria in excelſis: nempè cantores ſiue clerici in albis exultantes: Angeli ſunt qui Chriſtum aſcendentem: cum gloria & laudibus in altiſſimis acceperunt. Duo chori, qui laudes concinunt, ſunt duo populi, Iudaicus videlicet & Gentilis: qui Chriſti venienti cum laudibus occurrunt. Ipſa verò proceſſio, eſt via ad cœleſtem patriam. Aqua benedicta præcedens, munditia vitæ eſt. Luminaria, miſericordiæ opera: iuxta illud: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris, &c. Siquidem Pontifex, ſeu ſacerdos quaſi medius collocatur inter clerum & crucem præcedentem, & populum ſubſequentem, tanquam mediatoris Dei & hominum vices gerens. Prætereà maiores in choro & in proceſſiõe poſteriores ſunt: quia ſalus ſit deſcendenti. Vnde Zachæus, princeps publicanorum, quia puſillus erat,

17

Epheſ. 6

Apoſt. 8

Pſal. 64

Matt. 24

Pſal. 67

Luc. 12

Luc. 19

by Google

erat,cum aſcendiſſet arborem ſycomorum: vt videret Ieſum tranſeuntem : ait ei Ieſus, Zachæe deſcende: quia hodie oportet me manere in domo tua: at ille deſcendit,& excepit illum gaudens in domum ſuam.
Matt.23 Iudæi verò in ſublimi ſtantes erant, & maiores eorum primas cathedras in ſynagogis habebant. ¶ Crux † ergo, quaſi regale vexillum & 18
triumphale ſignum in proceſſionibus præmittitur. Primò, vt fugiant, qui oderunt eum, à facie eius. Pſalm. lxvij. Eſt enim ſignum victoriæ Chriſti. Iuxta illud: Vexilla regis prodeunt, & c. quo dæmones victi ſunt:vnde illo viſo timent & fugiunt.Et propter hoc in quibuſdam locis tempeſtatibus aëris opponitur,vt dæmones fugiant: & ab aëris concitatione deſiſtant. Nempe ſanctæ crucis myſterium, eſt noſtrum ſignum & vexillum. Vnde Eſai.ij.Statim ſignum populorum: ipſum gen-
Gal.5 tes deprecabuntur: & erit ſepulchrum eius glorioſum ¶ Secundò crucis vexillum præmittitur: quia ſicut ait Apoſtolus ad Galat. Abſit nobis gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti per quem mundus nobis, & nos mundo crucifigi debemus. De hoc etiam ſub titul.de Euangelio dicetur. Quandoque etiam vexilla præmittuntur: vt dicetur in ſexta parte ſub titu.de rogationibus ¶ † Sanè, vt præmiſſum eſt. 19
dum fit proceſſio campanæ pulſantur. Nam ſicut rex terrenus in exercitu ſuo legalia habet inſignia, ſcilicet tubas,& vexilla: ſic & rex æternus Chriſtus, in eccleſia ſua militanti campanas pro tubis & cruces pro vexillis habet: de quo in parte prima ſub titu. de campanis dictum eſt. Adhuc campanarum ſtrepitus prophetas qui Chriſti aduẽtum prænuntiarunt figurat panni, & alia ſubſternuntur in loco, vnde tranſire & ad cantandum proceſſio ſtare debet, Iuxta illud Thobiæ penult. Plateæ tuæ ſternuntur auro mundo,& candido & in viis eius cantabitur allelu-Ia.¶ †Illud autem ſciendum eſt,quòd quatuor ſunt ſolennes 20
proceſſiones, ſcilicet in purificatione beatæ virginis Mariæ, in Ramis palmarum: in Paſcha, de quibus in ſuis locis dicetur: & quarta quæ fit in aſcenſione Domini, ad repræſentationem illius vltimæ proceſſionis, quam diſcipuli poſt Dominum in die aſcenſionis eius in cœ-
Matt.28 lum fecerunt, venientes cum eo ad montem oliueti. Vnde aſſumptus
Luc.1 eſt, videntibus illis, in cuius proceſſionis repræſentationem fit proceſ-
ſio in dominicis diebus. † Sciendum eſt enim, quòd primitiua Eccle- 21
ſia obſeruabat diem dominicam ſolennem,vt & modo: & fiebat in ea proceſſio in memoriam Reſurrectionis: & obſeruabat etiam quintam feriam: & fiebat in ea proceſſio in memoriam dominicæ Aſcenſionis: ſed multiplicatis ſanctorum feſtiuitatibus, ſublata eſt ſolennitas quintæ feriæ: & eius proceſſio, per Agapitum Papam in Dominicam tranſlata eſt: vt à populo tunc ad Eccleſiam conueniente ſimul & ſolenniter valeat celebrari: vt propter hoc dies Iouis dicitur vulgariter cognata diei dominicæ: quia videlicet antiquitus par ſolennitas fuit vtrique. In diebus igitur dominicis proceſſionem facientes. Reſurrectionem dominicam memoramus vt proceſſionem per diſcipulos poſt

Dominum

Dominum factam repræsentamus non quòd illi eam in dominica die fecerunt, vt præmissum est, Nempè egrediendo & regrediendo ad eum, quasi ad Hierusalem redimus ad Hierusalem, prout illi fecerunt, & sequimur crucem, sicut illi Crucifixum, & licet illi sine Iesu redierunt: nos tamen cum cruce redimus, pro eo quòd ipse dixit, Vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: quæ processio antequàm tertia dicatur, facienda est, prout in sexta parte sub Ascensione dicetur. ¶ † Non est etiam prætermittendum quòd in Dominicalibus processionibus de nouo duntaxat testamento cantare & virginem salutare aliquid, quod ad eius laudem propriè pertineat cantare debemus: ex quo etiam consuetudo inoleuit, vt in claustris oratorium virginis construatur: quam in statione primò ex pristina consuetudine salutamus. Licet † enim dicatur, quòd Christus resurgens prius Magdalenæ apparuerit: verius tamen creditur, quòd matri suæ ante omnes apparuerit: sed Euangelistas hoc dicere non pertinuit, quorum officium fuit testes Resurrectionis inducere, nec decuit ad testificandum pro filio matrem inducere. Si enim verba extranearum fœminarum visa sunt incredulis deliramenta: quomodo non magis matrem pro filij amore crederent deliraſſe. & sic Romana sentire videtur Ecclesia, quæ in prima die post Resurrectionem scilicet in Pascha, apud beatam Mariam maiorem celebrat stationem quasi præponens Hierusalem, id est virginem, quæ vidit pacem præ alijs in principio lætitiæ suæ: quocirca sicut prima die ad misericordiam suam apud sanctam Mariam maiorem præcurrimus: sic & ad eius honorem in Dominicalibus processionibus prima statio deputatur, vt eam laudibus extollentes, & ab eius oratorium festinantes cum sponso dicere videamur: Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem turis: mons quidem, est ipsa casta virgo, ad quam filius resurgens vadit apparendo, & nos adorando. Sed non est necesse, quòd si dicatur: quia nunquam disparuit, & quod semel, melius est, &c. Sed ideo sic ponitur propter rudes, & sensibus tantùm, & non intellectu præditos. Postremò notandum est, quòd in quibusdam Ecclesijs post processionem omnes clerici ante crucifixum veniunt inclinantes illi, & dicentes: Aue Rex noster, benedictus: sed & qui pluuialia aut alias solennes vestes portarunt, ante altare illas deponunt: primò ad repræsentandum, quòd filij Hebræorum sternebant vestimenta sua in via ante Christum in processione sibi Hierusalem venienti facta. Secundò, ad ostendendum, quòd diuino vacaturi officio, omnia mundana à mentibus abijcere debent.

Matt. 28

Psal. 86

Canti. 4

SVMMARIVM.

2 *Confessio cur ante Missam à sacerdote incunda. & num. 2.*
2 *Pectus quando, & cur tundamus.*

Digitized by Google

4 *Manipuli impoſitio in brachio Epiſcopi, quid notet.*
5 *Manuum iunctio in confeſſione quid notet.*
6 *Inclinationes ſacerdotis in miſſa, quid notent.*
7 *Inclinationes Chriſti, tredecim, in ara paſſionis.*

De confeſsione facienda in miſſa.

CAP. VII.

PRius, quàm † ſacerdos vel Epiſcopus gradus altaris aſcendat, & 1
antè, quàm ſacrum ordinetur officium, ad ſeipſum reuertens inclinat ſe ante altare, ſignificans Chriſti exinanitionem, qui inclinauit cœlos & deſcendit: Pſal. decimoſeptimo, cum ſe formam ſerui acci-
Prou.18 piens exinaniuit: & conſiderans quòd ſicut dicit Salomon: iuſtus in
Pſalm 31 principio ſermonis accuſator eſt ſui. confiſus etiam de illa prophetica conſolatione, Dixi confitebor. & tu re. &c. de pœ. di. j. dixi. de peccatis ſuis cum adſtantibus generaliter confitetur: Pſal. illum præmittens ex inſtitutione Cæleſtini Papæ. j. q. j. rite ad hoc conuenientem:
Pſalm.25 Iudica me Deus, &c. vt diſcretus à gente non ſancta, & ab homine liberatus iniquo ad altare dignus introeat. Petit enim liberari à tentatione, & illuminari à gratia: vt patet in ipſo Pſal. Petit etiam à Deo vt det ei quod offerat, ſcilicet filium ſuum, quem niſi ei daret, prout
Gene.22 Abrahæ dedit, non haberet quid offerret. † Fit ergo confeſſio, vt pu- 2
rior ſit, & ſine macula ingrediatur. In quo notandum eſt: quia non, (vt quidam minus prouidè faciunt in ſpecie) ne cauterizentur conſcientiæ auditorum: ſed in genere confitenda ſunt peccata, quoniam iſta confeſſio non eſt occulta, ſed manifeſta & nota, quòd cum in tem
4. Reg.8 plo Salomonis dedicato ſacerdotes dicerent: Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius: nebula impleuit domum domini & obumbranit facies ſacerdotum: ita quòd ſe inuicem videre non poterant. Et ait Salomon: Dixit dominus, quòd habitare in nebula dixit, id eſt, opere demonſtrauit: quoniam in mõ-
Luc.18 te Synai apparuit in nebula: Iſraël in nube proceſſit, & ante Moſen in cauerna poſitum tranſiuit in nebulam. ¶ † Percutimus autem pectus, cum peccata confitemur: exemplo publicani, qui pectus ſuum percutiebat dicens: Domine propitius eſto mihi peccatori. In tunſione quidem pectoris tria ſunt: ictus, ſonus, & tactus, per quæ ſignificãtur tria, quę ſunt in vera pœnitentia neceſſaria, videlicet cordis cõtritio, oris confeſſio, & operis ſatisfactio: quia in tribus peccamus: ſcilicet, corde, ore, & opere. Deinde pro circunſtantibus orat: indulgentiam peccatorum implorans: nam Chriſtus de ſecreto patris in mundum veniens, & de vtero virginali procedens, patribus ſuſpiria multiplicantibus pro nobis paſſurus Hieruſalem introiuit: in montem ſe inclinauit: cauſam ſuam contra hominem doloſum, & iniquum Deo committens,

Digitized by Google

miſtens,& patri confeſſionem fecit,dicens:Confiteor tibi pater cœli *Matth.2*
&c.ipſe quoque nobis indulgẽs proprio corpore peccata noſtra por-
4 tauit. ¶ Sanè pontifici † facturo confeſſionem ſubdiaconus manipu-
lum coram altari immittit. Primò ad notandum quod conceſſa tem-
poralia per manum alienam:puta ſubdiaconi vel alterius,& non per
propriam recipere & adminiſtrare debet. ¶ Secundo ad deſignandũ,
quod non ſufficit oris confeſſio : niſi & boni operis fructus per popu-
lum ſignificatus,ſequatur.¶ Tertiò,vt videns ſe in inferioris miniſte-
rij ornamento ornati animo humiliter. ¶ Rurſus, ideò pontifex poſt
acceptam caſulam,& non ante manipulum recipit:quia Chriſtus, cu-
ius typum gerit,non prius manipulos operum , qui per manipulum
ipſum deſignantur,obtulit,quam cœleſtem haberet conſeruatio , qui
per caſulam figuratur:prout in parte tertia,ſub dalmatica dictum eſt.
Sacerdos vero econtra , ante indutam caſulam manipulum ſumit:
quoniam cœleſtem conuerſationem adipiſci nequit : niſi prius ſan-
ctorum operum manipulos portet.¶ Adhuc Pontifex poſtquam ad al-
tare peruenit , manipulum recipit,ad notandum , quod tunc demum
bonorum operum effectiuum præmium percipiemus, cùm ad æterni
5 tribunal iudicis perueniemus. ¶† Sacerdos autem,dum facit confeſ-
ſionem, & etiam ſæpe in *Miſſæ officio* manus iungit , quæ manuum
innctiones deuotionem ſignificãt, Et quia illa in aliquo eſt maior,in
aliquo eſt minor, ideo certus manuum iunctionum non eſt numerus
determinatus.¶ Rurſus, ſacerdotis manuum iunctio , ſignificat om-
nium bonorum à Deo fluentium in ipſo vnitatem & coniunctionem:
Et quia infinita bona infinitis & indeterminatis modis poſſunt à deo
procedere:ideò manuum iunctionum ſacerdotis numerus determi-
6 natus non eſt.¶ Inclinationes† vero ſacerdotis in officio Miſſæ ſecun-
dum morem quarundam Eccleſiarum ſub certo numero perſtringun-
tur:quoniam regulariter octo vicibus profundè coram altari, & tre-
decim vicibus mediocriter ſuper altare inclinat. ¶ Octo profundas
inclinationes ante altare, facit ad referendas gratias ipſi Chriſto , de
octo principalibus quæ egit ante ſui immolationem,quam ſacerdos;
officio figurat altaris. ¶ Primũ fuit admirabilis incarnatio.¶ Secun-
dum,fuit diſcipulorum gratuita vocatio.¶ Tertiũ , dæmonis in ten-
tationibus ſuperatio.¶ Quartum,miraculorũ operatio.¶ Quintum,
infirmorum ſanatio.¶ Sextum mortuorum reſuſcitatio.¶ Septimum,
omnium quæſtionum,& propoſitorum per ſuam ſapiẽtiam determi-
natio.¶ Octauum, ſalutaris populorum inſtructio:& quæcunque an-
te ſui immolationem egit ad hæc octo ſecundum Berñ.reduci viden-
tur. ¶ Tredecim vero inclinationes mediocriter facit. ſuper altare :
quia Chriſtus tredecim fecit in ara crucis, ſumendo aram crucis , pro
toto tẽpore ſuæ paſſionis,quòd incedit in hora captionis.¶ Primum
fuit inde †proditoris diſcreta redargutio:dicẽtis:Iuda,oſculo filium *Luc. 22*
hominis tradis? ¶ Secundum fuit ipſius captionis ſui impræbitio:di- *Ioan. 18*

Digitized by Google

centis eis: Quem quæritis? qui responderunt: Iesum Nazarenum: quibus respondit: Ego sum. ¶ Tertium falsis testibus, & regibus mansueta responsio. ¶ Quartum, sputorum & verborum sine murmuratione toleratio. Quintum in his, quæ vidit & audiuit nulla sibi vel alijs data perturbatio. ¶ Sextum discipuli eum ter negantis culpæ condonatio. ¶ Alia verò septem enumerat Ambrosius ab eo, in ligno crucis facta dicens: Actor pietatis in cruce pendens officia diuidebat: persecutionem Apostolis, pacem discipulis, corpus Iudęis, spiritum patri, paranymphum virgini, paradisum latroni, & internum peccatori. ¶ Oscula quoque sub certo numero fiunt, prout dicetur in quarta particula canonis.

SVMMARIVM.

1 *Turificatio altaris, quid designet.*
2 *Christus omnes non exaudit.*
3 *Tus, orationem significat.*

De incenso benedicendo, & in turibulum mittendo.

CAP. VIII.

POst factam confessionem, & datam absolutionem † Pontifex vel sacerdos priùs quàm dicat: Deus tu conuersus &c. insensum cum benedictione in turibulo apponit se præsentans, quòd legalis sacerdos ferens sanguinem & carbones cum timiamate in turibulo orans ponebat, vt fumus eum obumbraret: prout dictum est in procœmio huius partis. Per hoc etiam illud insinuans, quòd Angelus venit, & ante altare stetit habens turibulum aureum in manu sua: quod impleuit de igne altaris, & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum. ¶ Sanè Angelus, est Cristus, turibulum aureum, corpus immaculatum: altare Ecclesia: ignis, charitas: incensum, oratio: secundum illud propheticum: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Venit ergo Angelus, id est, Christus: qui steriț ante altarę, id est, in conspectu Ecclesiæ, habens turibulum aureum, id est, corpus immaculatum: plenum igne, id est, charitate & data sunț ei, scilicet à fidelibus incensa multa, id est, orationes, vt daret, id est, repræsentaret eas patri de orationibus sanctorũ. ¶ Et† nota, quia non dicit orationes: Christus enim non omnes orationes exaudit: sed dicit de orationibus: de illis videlicet quæ pertinent ad salutem. vnde cum Paulus ter Dominũ rogasset vt ab eo stimulum carnis auferret, respondit ei Dominus: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Episcopus ergo vel sacerdos tus in turibulo apponit: quia Christus orationes inspirat animo, vt per ipsum offeratur incensum in odorem suauitatis: sacerdos autem minister incensum repræsentat Episcopo, vel diaconus sacerdoti: quia lex illud pretiosum timiama confecit, quod in odorẽ suauitatis altissimo offerret: de quo

1
2

Psal. 140

Apoc. 8

2. Cor. 2

Domi

Dominus ſubdit in Exodo xxx. cap. Talē confectionē non faciētis in vſus veſtros : quia ſanctum eſt domino: & homo quicunque fecerit ſimile, vt odore illius perfruatur peribit de populis ſuis. Et ex hoc verbo fuerunt qui dicerent, quòd ſi oblato ture & benedicto, ſupra altare turibulum deſcendit ab altari ad clericos vel laicos, tūc aliud intus ſine benedictione apponendum eſt: & omnibus tam clericis, quàm laicis offerendum, tanquam illud ſpectet ad λατρειαν, iſtud ad λατρειαν, Melius tamen ſecundum ſpiritum, quam ſecundum literam, intelligitur: nam litera occidit: ſpiritus viuificat: & propter præmiſ- 2. Cor. 3
ſam etiam cauſam odor turis benedicti non datur in Eccleſia ſponſo
3 & ſponſæ. Per † concremationem vel conſecrationem verò turis ſignificatur, quòd ſacerdos orationem feruentem & deuotam debet habere. Tus enim virtutem habet aſcendendi, ex fumi leuitate: conſolidandi ſui qualitate: conſtringendi ex glutinitate: confortandi ex aromaticitate: ſic dum oratio aſcendit in Dei memoriam, animam conſolidat, quantum ad culpam præteritam, impetrando medelam: & conſtringit, quo ad committendi licentiam: confortat quo ad præſentem impetrando tutelam: de quo etiam dictum eſt ſub tit. de acceſſu pon. ad al. & dicetur ſub tit. de turificatione. ¶ Nauicula verò, in qua incenſum reponitur, deſignat, quòd per orationem, quam incen- Prou. 31
ſum ſignificat. de huius mundi mari magno, & ſpacioſo, ad cæleſtem patriam ſatagamus nauigare. Vnde in Prou. Facta eſt quaſi nauis inſtitoris portans de longe panem ſuum. Poteſt etiam dici, per turibulum, cor hominis: per ignem, feruor deuotionis: per incenſum, orationes efferuntur: quæ per Angelum ad Deum perferuntur, ſignat vaſcula quibus ignis recipitur, ſunt filij, qui corda patrum pietate, & fluentia imitantur: & flammam cœleſtis ſacrificij, quam in proximorum mentibus aſpiciunt, in ſuis aſcendere ſatagunt. ¶ Inſtrumenta verò, quibus ignis ad altare portatur, ſunt prædicatores, qui exemplis ſanctorum charitatis ignem portant, & in corda fidelium tranſfertur. quæ corda patrum in filios conuertunt. Turibulum autem Luce 1
quid ſignificet: dicetur ſub titulo de turificatione.

SVMMARIVM.

1 *Oſculum altaris quid notet. Item Euangelij nu. 2*
3 *Oſculatur miniſtros Epiſcopus. Et qua id admonitione. Idque variè, numero 4. & 5.*

De oſculo altaris, & libri.

CAP. IX.

POſt immiſſum in turibulo incenſum ſacerdos ſeu Epiſcopus dicto: † Deus tu conuerſus &c. ſacrum oſculatur altare, vt notetur

Digitized by Google

pacificatio cum Iudæis: & ad designandum, quod Christus ad nos ve-
Cant. 91 nieńs sanctam sibi copulauit Ecclesiam, iuxta illud: Epitalamicum os-
culetur me osculo oris sui. In osculo siquidem, os ori sui coniungi-
tur: & in Christo non solum humanitas, est vnita diuinitati: verum
etiam sponsa copulata est sponso: iuxta illud propheticum: Quasi
sponsam decorauit me corona, & quasi sponsam, ornauit me moni-
Esa. 61. libus. ¶ Rursus, quando prophetalis versus introitus à cantore inci-
pitur, sacerdos ad altare ascendens illud osculatur: quia prophetarum
testimonio Christus venit in mundum: & ad passionem altaris Quo-
ties autẽ in officio Missæ osculetur altare, & in qua parte eius oscu-
la fiant: & quare manibus super illud depositis: & quare signo crucis
in locis osculandis prius impresso, dicetur sub quarta particula ca-
nonis. In hoc autem loco altare significat populum iudaicum. ¶ Co-
dex† verò Euangelij siue euangelium, populum gentilem, qui per E-
uangelium crediderit: ideò ergo Episcopus vel sacerdos euangeliũ,
& altare osculatur: quia Christus vtique dedit pacem, quando lapis
angularis factus fecit vtraque vnum. Potest etiam dici, quòd subdia-
conus librum Euangelij, qui clausus portabatur, offert Episcopo, vel
sacerdoti: ille verò ad altare perueniens, illum aperit, ad insinuan-
dum illud, quod in apocalyp. describitur, quòd nemo dignus est ape-
rire librum, qui intus erat scriptus: & foris sigillis septem signa-
Ephes. 2. tus: nisi leo de tribu Iuda, clauis Dauid: qui librum aperuit, & se-
Apoc. 5 prem eius signacula soluit. Per altare verò Ecclesia signatur: iuxta
Exod. 20 illud Exod. Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de
sectis lapidibus. Per sectionem lapidum in altari, diuisionem filio-
rum reprobat Ecclesia: ne videlicet per errores & schismata diui-
dantur. Liber ergo aperitur, cùm Episcopus ad altare peruenit
Luc. 8 quoniam vbi Christus primitiuam Apostolorum congregauit Ec-
clesiam: docens & prædicans scripturæ mysteria reuelauit, di-
cens: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: cæteris autem
Luc. 24 in parabolis. Vnde post resurrectionem apperuit illis sensum, vt in-
telligerent scripturas. Rectius igitur facit Episcopus cum ipse me-
aperit librum Euangeliorum: licet & Christus per ministros suo
patefecerit mysteria scripturarum. Libro verò aperto illum oscu
latur à parte sinistra ad designandum, quod prædicatores recon-
Ioan. 14 liauerunt & obtulerunt gentes Christo: quibus ipse per se non pra
dicauit: licet & ipse per se pacem in Euangelio prædicauerit dicens
Ephe. 2 Pacem meam do vobis, &c. Quia verò ipse etiam in cruce pende
pacem fecit, ideò mox transiturus ac dextrum cornu altaris, signa
se signo crucis: quia vt ait Apostolus ad Ephes. Christus pax nostra
traque fecit vnum: duos ac diuersos parietes, id est, populos co-
lans. Post hoc codex Euangelij super altare clausus ponitur, quod
quantum ad hoc significat Hierusalem, prout sub euangelio dicetur.
¶ Deinde† Romanus Pontifex (& etiam alij quidam) conuersus oscu-
la-

Digitized by Google

latur diaconum: vt ostendat pacem illam in aduentu Christi venisse, quam prophetæ promiserant. vnde Dauid orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec, &c. Et alius propheta: Pax erit in terra nostra, cum venerit. Et ideò Christo nascente, vox intonuit Angelorum: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. ¶ Osculum enim quandoque pacem significat: prout dicetur sub ti. de osculo pacis. Diaconus verò statim se inclinans osculatur pectus eius: designans quòd inspiratione diuina prophetæ pacem prædixere futuram. Nam & Ioannes super pectus Domini recumbens Euangelij fluenta de ipso sacro dominici pectoris fonte potauit. xciij. distinct. legimus. In † nonnullis verò Ecclesiis Episcopus primùm osculatur ministros, postea altare: deinde Euangelium, quoniam Christus primùm reconciliauit sibi Apostolos: postea Iudæos: deinde Gentiles. In quibusdam etiam locis offert osculum pacis cãtoribus: quasi retrorsum implens illud: pacem meam do vobis: pacem relinquo vobis. Dat quidem præsentibus: relinquit absentibus: nec ante osculum pacis cantores dicunt, Gloria patri: quia fides trinitatis non antè claruit, quàm se Dominus inclinauit, & nos reconciliauit, & trinitatem per Apostolos prædicari mandauit. Et ideò osculo dato Episcopus innuit eis vt dicant: Gloria patri & filio & spiritui sancto: sicut erat in principio, & nunc & semper & in secula seculorum Amen. Ecce quid cantor annunciat: scilicet quòd corda patrum conuertantur in filios. Abraham tres vidit, & vnũ adorauit. Sic oportet nos filio eius credere, trinitatem in vnitate. ¶ Post datam ergo pacem cantor dat sanctæ Trinitati gloriam, quasi diceret referimus gloriam Deo patri & filio & spirituisancto: quia pacem quã prophetauit per sanctos suos propheras, nobis in nouissimis temporibus dignatus est ostendere. Quãdo verò dicit: sicut erat in principio: diaconi ad altare procedunt: & iterum reuertuntur ad Episcopum: in quo figuratur, quòd ideò Apostoli se morti tradiderunt, vt Christi corpori adunarentur. Prius autem steterunt cum Episcopo ante altare inclinati: sed cum versus ipse incipitur, se erigunt, quod chorus sanctorum martyrum ante nouissimam tribulationem in conualle lacrymarum maneret. Postea verò martyrio coronati erecti stabunt liberati, & secuti ante Dominum semper. Osculo autem dato, rursus diaconi Pontificem orant, quasi dicant: Domine doce nos orare. In quibusdam † etiam Ecclesiis diaconi bini & bini latera altaris intrinsecus siue alternatim osculãtur: eò quòd dominus Apostolos binos misit ad prædicandum, dicẽs eis: In quamcunque domum intraueritis, dicite: pax huic domui: qui reuersi sunt ad Christum sicut diaconi reuertuntur ad Episcopum.

Psal. 71

Luc. 2

Ioan. 13

Ioan. 14

Luc. 1

Luc. 10

SVMMARIVM.

1 *Turificatio quid significet, & nu 4.*

2 *Turibuli forma, & substantia.*
4 *Vniones in Christo treis.*
5 *Altare cur incensetur.*
9 *Sotuer, Papa.*

De tutificatione. CAP. X.

POst datum † osculum, Episcopus seu sacerdos accipiens de manu diaconi turibulum sacrum insensat altare: quia Christus, corpus assumens, de genere prophetarum, factus ex semine Dauid, secundum carnem suis orationibus fouet Ecclesiam secundum quod orat in Euangelio. Pater sancte ego pro eis rogo: & non pro eis tantum: sed pro illis, qui credituri sunt per verbum eorum. Quòd autem diaconus potte turibulum accipit, vt insenset Episcopum vel sacerdotẽ, mortaliter instruit, quòd si dignè volumus insensum orationis offerre, turibulum incarnationis debemus tenere: nam sine fide mediatoris, homines Deo placere non possunt: sed iuxta verbum promissionis ipsius, si quid petierint in oratione, credentes, accipient. ¶ Per turibulum enim verbum accipitur incarnatum. Nam sicut † in turibulo pars superior, & inferior tribus catenulis vniuntur: ita in Christo tres sunt † vniones quibus diuinitas & humanitas vniuntur: vnio carnis ad animam: vnio humanitatis ad carnem, vnio diuinitatis ad animam. Quidam enim quartam vnionem assignant, videlicet diuinitatis ad compositum simul ex anima, & carne: vnde & quædam turibula quatuor catenulas habẽt. De hoc etiam turibulo Moses inquit speciali ter ad Aaron: Tolle turibulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper. Est & alia in turibulo concideratio, prout in tit. de accessu. pon. ad al. tactũ est ¶ Rursus † ideò turificato altari Episcopus vel sacerdos turificatur, ad significandum quòd sicut Christus est altare & hostia: sic est Pontifex & sacerdos: cui est orationis sacrificiũ offerendũ: quia vero adorantur nõ solũ inquantũ Deus: sed etiã inquantũ homo: ideo in quibusdã ecclesiis põtifice turificato, altare à diacono circũcirca turificatur: vnde psalmus: Circũdabo altare tuũ domine Sanè turibulũ aureũ, significat sapientiã: quia omnes thesauri sapientiæ Dei in eo fuerunt absconditi. Vnde stetit Angelus iuxta altare, habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa, id est, Christus resurgens carnẽ habuit in potestate. Argentũ significat Christi carnẽ ab omni labe mundam & mundicia renitentẽ, cupreũ fragilem, & mortalem, ferreum resurgentis fortitudinem. Si quatuor habet catenulas, demonstrat eum ex quatuor elementis constare, vel quatuor virtutibus, scilicet iustitia, prudẽtia, fortitudine, & temperãtia decorari. Quintà, quæ partes diuidit, animam designat, quæ se in morte à carne illo triduo separauit. Si verò tres habet catenulas, figurat

1 *Rom.1* *Ioan.17*
2 *Num.16*
3 *Psal.25* *Cor.2* *Apoc.8*
4
5

rat animam,carnem,& verbum in vna conuenire persona. Quarta quæ partes separat, potestas est,qua animam suam posuit pro ouibus suis. Si vna tantum catenula sustentatur, designat quòd solus de Virgine generatur,quódque solus est inter mortuos liber.Circulus,cui hæc omnia innectuntur, est deitas quæ nullo termino clauditur, à qua hæc omnia
( ) continentur, & operantur. Præter mysticam † etiam rationem ob hoc incensatur altare, vt omnis ab eo nequitia dæmonum propellatur. Fumus enim incensi valere creditur ad dæmones effugandos. Vnde cum Tobias interrogasset Angelum quot remedia haberent ea, quæ de pisce iusserat obseruari: Respondit: Cordis eius particulam,si super carbones ponas, fumus eius omne dæmoniorum genus extricat. Sother
6 † Papa xxiij. distinct. sacratas.statuit ne moniales incensum circa altaria ferant.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos qualiter se disponere debet initio missæ.*
2 *Sacerdos initio missæ, cur ad dextram altaris partem primùm deflectat.*
3 *Episcopi & superiores missam auspicantur,remoti ab altari,ad dextrum latus vergentes. & quibus id de causis. nu.4.5.6.7.*
8 *Anacletus Papa,item,Lucius,statuerunt ministros plures Episcopos celebranti,& quibus causis ducti.*
9 *Pulpinal missale,quid notet.*

Qualiter Episcopus vel Sacerdos, & Ministri ad altare stare debent.

CAP. XI.

1 THurificatione † peracta,Episcopus vel sacerdos ad dextram altaris partem se transfert:ibi vnà cum ministris planè officium,& Κύκλιόσις,dicit,qui transitus dē medio altaris in dextram partem,significat Christi transitum de passione per resurrectionem ad vitam æternam. Item à læua transiens in dextram imitatur Christum ingredientem mundum:læuam enim tetigit Christus, quādo temporalem assumpsit vitam: ad dexteram iuit,quando carnem assumptam ad Dei dexteram eleuauit. Rursus per hoc, quòd † accedens ad altare priùs dexte-
2 ram illius partem petit, innuit quòd Emanuel in lege promissus priùs venit ad Iudæos quàm ad Gentiles. Iudæi enim tunc propter legem in dextra parte fuerunt:Gētiles verò quasi in sinistra,quia idola colebant. Sacerdos ergo sacris vestibus ornatus,Christum carne nostræ humanitatis vestitum significat: veniens ad altare, Christum de cœlis venisse ad populum,vt eum saluaret designat. deinde in dextram transiens designat quòd Christus in mundū veniēs, venit ad Iudæos,de quibus voluit nasci.Beata enim Maria, Iudæa fuit,de hoc transitu dicetur sub ti.

Digitized by Google

de mutatione ſacerdotis & ordine. Et nota, quòd licet Domino Papæ celebranti, vel miſſam audienti, legatur à capellanis ſuis introitus & κύριε ἐλέησον. Gloria in excelſis, & Credo, & Sanctus, & Agnus Dei: non tamen graduale vel allelu-Ia, vel tractus, vel offertorium, vel poſt communio, pro eo, quòd illa inſtructoria ſunt & introductoria quibut ipſe non eget. Illud autem notandum eſt, quòd ſacerdos ſtat erectus ante altare, ad notandum, quòd Chriſtus venit ſuos regere inuincibili doctrina: & reſpicit verſus Orientem, quia Chriſtus non ſuam, ſed Patris volũtatem quæſiuit: nec reſpicit retrorſum, tum quia Chriſtus ſemper Patris faciem intuetur, iuxta illud: Scio vnde venio, & quò vado, tum quia nemo mittens manum ad aratrum & reſpiciens retro ap. eſt r. Dei. extrà de voto. magnæ. imò ad populum dorſum vertit repræſentans, quod Dominus ait ad Moſem: Videbis poſteriora mea: faciem autem meam videre non poteris. Exod. xxxiij. capitul. † Epiſcopi tamen & puperiores, celebrantes non ante altare, ſed remoti ab illo ad dextrum eius latus vſque poſt dictum offertorium manent: quod fit primò ad repræſentandum quòd ex latere Chriſti, qui per altare ſignificatur, initium noſtræ redemptionis fuit. † Secundò fit hoc, non ſolùm ad maiorem ſolennitatẽ, vt per hoc à minoribus ſacerdotibus decernantur: verumetiam fit hoc, quia ipſi in miſſa repræſentant non ſolùm Chriſti dignitatem & excellentiam, aut eius oblationem: verúmetiam humilitatem & obedientiam in ipſa ſui oblatione & conſecratione. Siquidem Chriſtus quantum ad ſui dignitatem, eſt Patri æqualis, & ſedet à dextris Dei Patris, prout in ſymbolo legitur: quod repræſentat prẹlatus, ſtans ante oblationem, ad dextrum latus altaris. In ſui verò oblatione, Chriſtus pro nobis factus eſt hoſtia: & ideò prẹlatus eius vices gerens, ex tunc ipſi altari, quod aram Crucis inſinuat, debet totaliter inhærere. † Tertiò, quoniã prælatorum actus eſſe debent incitamento ſubditis ad doctrinam, ideò vſque tunc manet ab altari ſeparatus, & ex tunc ad manus lauandum & thurificandum & ſacrificandum ad altare accedit, vt oſtendat quẹcumque in miſſa præcedunt ſolennitates, & laudes eſſe, de conſecr. diſtinct. ij. panis eſt. Sed tunc deinde ad eſſentialia ſeu ſubſtantialia peragenda accedit. Quartò, in † hoc repræſentat, quòd legalis pontifex intrans in ſancta ſanctorum, carbones ferebat, & ſanguinem, prout tactum eſt in proœmio huius partis. † Quintò fit hoc ad repræſentandum quod ait Propheta: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Sacerdos quidem Chriſtum repræſentans, ſedet à dextris altaris Deum Patrem in hoc loco ſignantis, donec ad conſecrandum hoſtiam accedat, per quam fracta ſunt tartara, & inimici dæmones deuicti, & quaſi ſcabellum pedum poſiti. Miniſtri verò, ſcilicet diaconus, & ſubdiaconus, retro illum ad altare ſtantes, qui tamen inueniendo præceſſerunt, ſignantes martyres, qui in veteri Teſtamento fuerunt poſt Domini natiuitatem dignè coronantur.

Ioan. 8 *Luc. 9* *Exod. 33* *Pſal. 109*

Digitized by Google

stantur, & ad quamcumque altaris partem ille transierit, ipsum retro-
stantes sequuntur: vt ostendat impletum esse, quod Dominus admo- Ioan.12
nuit, dicens: Qui mihi ministrat, me sequatur: & vbi ego sum, &c. In-
tendentes semper atque sollicitè in illum, ad notandum, quòd fideles,
quamuis adhuc in hac vita positi, tamen æternitati Christi semper in-
tendunt. In quibusdam etiam ecclesiis illo se vertente ad populum, il-
li similiter se vertunt: & illo se conuertente ad altare, se similiter con-
uertunt. Nam Christus ab oratione ad prædicationem: aliquando ve-
rò econuersò, dum viueret, se conuertit, quod designat versio ad po-
pulum & conuersio ad altare. In quo quidem imitandus est à prædi-
cationibus qui per ministros ipsos congruè designantur. Anacletus †
Papa de consec. distin. j. episcopus. statuit quòd episcopus Deo sacrifi-
cans, secum testes habeat diaconos, qui oculi eius dicuntur, & subdia-
conos, reliquósque ministros, qui sacris induti vestibus in frõte, id est,
antè & à tergo: & presbyter à regione, id est, à parte dextra, læuáque,
contrito corde, humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes
eum à maliuolis hominibus, & consensum præstantes sacrificio. Et se-
cundum Lucium Papam de consecra. distin. j. iubemus. eum non dese-
rant, quia propter maliuolos oportet illum habere bonũ testimonium
ab his, qui foris sunt. Statutum est etiam, vt celebrans missam habeat
à tergo vicini solaminis adiutorem, prout dictum est in proœmio
huius partis. Et ideò in quibusdam Ecclesiis aliqui diaconi stant post
episcopum, quasi orantes, vt eum sequantur vsque ad mortem & cum
eo transeant, ad vitam æternam. Maior tamen pars in dextera parte
moratur altaris & minor in sinistra, quia vtrumque petit Ecclesia, sci-
licet & temporalem benedictionem, & æternam, vt ibi sic transeamus
per bona temporalia, vt non amittamus æterna. Cæterùm, dicti mi-
nistri retrò stantes inclinati ante facies suas, vsque in finem dominicę
orationis perseuerant: significantes illos Apostolos, qui in passione
Domini magna tribulatione oppressi, nõ audebant se erigere, vt Chri-
sti Discipulos se esse confiterentur. Stabant tamen in facie fidei: sed
postea eriguntur, sicut dicetur sub ij. particula canonis super verbo:
Nobis quoque significantes etiam chorum sanctorum martyrum in con-
ualle lachrymarum ante nouissimam tribulationem manentium, post-
eà eriguntur: quia illi postea martyrio coronati stant erecti, id est ab
omni tribulatione liberati. Adhuc stantes facie inclinati, signant mu-
lieres, quæ de cœnaculo ad monumentum vultibus declinatis, curre-
bant in Christi amore ardentes. Sanè sacerdos † minister inter moras
puluinal molle missali supponit, ad notandum, quòd deuotum & mol-
le cor & quod facile diuinam impressionem recipiat, supponi debet
iugo Domini & cœlestium præceptorum, iuxta illud sapientis: Susci-
piat verba mea cor tuum, &c. vt in eo Spiritus Domini requiescat. De
hoc etiam sub Euangelio dicetur.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Κύριε ἐλέησον, quid significet, & cur nouies dicatur, nu. 2.*
2 *Peccatum, in quotuplici sit differentia.*

De Κύριε ἐλέησον. CAP. XII.

TRanslatio in dexteram altaris partẽ episcopo seu sacerdote, deinde quia tempus plenitudinis, & annus benignitatis aduenit, sicut 1
Psal. 91 prædictum fuit à Psal. Tu exurgens Domine miſereberis Sion: quia venit tempus miserendi eius, congruè Chorus laudet & inuocat Trinitatem triplicando Κύριε ἐλέησον. Ideò autem post introitum, dicitur Κύριε ἐλέησον. quia ante omnem orationem sacerdotum necesse est misericordiam Domini implorare. Siquidem Κύριε ἐλέησον, Græcè interpretatur Domine miserere. Nam Κύριε, sonat Domine: ἐλέησον, miserere, & in-
Psal. 33 de χριστὲ ἐλέησον, id est, Christe, miserere. Vnde propheta: Miserere nobis: te enim expectamus. Dicitur † autem nouies: primò, vt ordo hu- 2
manus ex hominibus reparatus, nouem associetur ordinibus angelorum. Secundò vt Ecclesia perueniat ad societatem nouẽ ordinum angelorum, Tertiò, contra nouem genera peccatorum. Est † enim pecca- 3
tum originale, veniale, & mortale. Item peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrationis. Item peccatũ fragilitatis, simplicitatis & malignitatis: fragilitatis per impotentiam, simplicitatis, per ignorantiam, malignitatis, per inuidiam. Hoc est peccatum in Patrem, paccatum in Filium, peccatum in Spiritum sanctum. Adhuc ideò dicitur ter ad Patrem, Κύριε ἐλέησον, ad Filium autem, ter. χριστὲ ἐλέησον. & ter ad Spiritum sanctum, Κύριε ἐλέησον, sed ad Patrem & Spiritum sanctum sub eodem tantùm vocabulo: quia Pater & Spiritus sanctus sunt eiusdem tantum naturæ: ad Filium verò sub alio, quia filius etsi sit eiusdem naturæ cum illis est, tamen & alterius, vt geminæ gigas substantiæ. Propterea, ideò dicit ter quantùm ad Patrem, ter quantùm ad Filium, ter quantùm ad Spiritum sanctum, vt notetur Pater in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in vtroq;. De hoc dicetur in quinta parte sub tit. de prima: sed in medio mutatur Κύριε in χριστὲ, vt notet duas esse naturas in Christo. Rursus Κύριε ἐλέη. ter triplicatum significat preces Patrum veteris Testamenti multiplicatas: ad hoc vt gratia summæ Trinitatis per aduentũ Christi eos consociaret nouem agminibus angelorum. Est † autem magna istorum verborum efficacia. Legitur enim quòd dum beatus Basilius Κύριε ἐλέησον, clamasset, portæ Ticinæ siue Papiẽ. Ecclesiæ sunt apertę. Rursus beatus Geminianus Κύριε ἐλ. clamante, quinque reges conuersi dicũtur in fugam, vnde fortè significat aliud, quã Domine, miserere. quod tamen nos ignoramus. In quibusdam ecclesiis statim post vltimum Κύριε ἐλ. subiiciunt ἡμᾶς, quod verbum Græcum sonat Latinè nobis. Et sensus est, Κύριε ἐλέησον ἡμᾶς. id est, potentia diuina 4
misere

miserere nobis. Beatus Gregor. instituit Κύρι ἐλ. nouies, & à clero tantùm publicè in missa cantari : quod priùs apud Græcos simul à clero, & populo cantabatur. Sylvester verò Papa illud de Græcis assumpsit.

SVMMARIVM.

1 *Gloria in excelsis, hymnus, à quo, & quo loco dicatur, & eius hymni excellentia. num. 3.*
2 *Christus dissoluit triplicem inimicitiam, quæ interceſſerat ante ſuum aduentum.*
4 *Hilarius Pictauien. quid addiderit ad hymnum, Gloria in excelsis.*
5 *Simacus Papa.*
6 *Innocentius tertius, quid ſtatuerit in rem ſacram.*
7 *Bethleemitani Epiſcopi priuilegium.*

De Gloria in excelsis.

CAP. XIII.

1 Dicto Κύριε ἐλ. mox ſacerdos vel pontifex ex inſtitutione Theleſphori Papæ incohat † hymnum : Gloria in excelsis Deo, quem angeli auditi ſunt decantare, ſicut legitur in Euangelio Lucæ: qui angelorum hymnus perhibet teſtimonium temporali Chriſti natiuitati. Sanè ſacerdos primus & ſolus illum inchoando pronuntiat, qui angelum magni conſilij repræſentat. Nam ortum Saluatoris ſolus angelus, cuius perſonam ipſe gerit, primò nuntiauit, vnde Lucæ: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia hodie natus eſt, &c. & illum incohando ſtat ante medium altaris, in hoc commemorans, quòd dum medium ſilentium tenerent omnia, natus eſt in medio, id eſt, pro hominibus Meſſias, quem prophetæ prædixerant: repræſentans etiam, quòd angelus Chriſti natiuitatem paſtoribus annuntians ſteterit in medio eorũ & incipiens eleuat manus p opter cauſas ſcriptas in ſequent. tit. ad fin. Item incipiens vertit ſe ad Orientem: tum quia angelus ab Oriente venit in Bethleem, tum quia ad Orientem Dominum adorare ſolemus. Tertiò inchoans ſtat ante medium altaris, ad notandum, quòd Chriſtus mediator fuit inter nos & Deum. x. diſtin. quoniam per cuius mediationem Deo pacificati ſumus. Chorus verò concinendo reſpondens, gerit perſonam multitudinis, de qua in euangelio ſequitur, Subitò fac. eſt cum angelo multitudo cœ. mi. lau. de. & di. Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ volunt. &c. de conſec. diſt. j. nocte. Hymnus autem iſte non tantùm eſt angelorum, ſed etiam hominum congratulantium: ex eo quòd mulier illa quæ dragmam perdiderat decimam, iam lucernam accenderat, vt dragmam perditam inueniret, & paſtor dimiſſis nonagintanouem ouibus in deſerto iam venerat, vt quæreret centeſimam ouem amiſſam. Ante natiuitatem enim Chriſti tres erant inimicitiarũ † parietes:

Luc. 2
Sapiẽ. 18
Luc. 2
Luc. 15
2

primus

Digitized by Google

primus inter Deum & homines. Secundus, inter angelum & hominem. Tertius, inter hominem & hominem. Homo namque per inobedientiam creatorem offenderat, & per ſuum caſum reſtaurationem angelorum impediuerat, atque per varios ritus ſe ab homine ſeparauerat. Iudæus namque cæremonias excolebat, Gentilis idololatriã exercebat, ſed veniens pax noſtra, fecit vtraque vnum, & huiuſmodi parietes deſtruxit. Abſtulit enim peccatum, & reconciliauit hominem Deo, reparauit caſum, & reconciliauit hominem angelo, deſtruxit varios ritus, & reconciliauit hominem homini. Reſtaurauit ergo, ſecundum Apoſtolum, quæ in cœlis, & quæ in terris ſunt, & ob hoc illa cœleſtis militiæ multitudo pſallebat: Gloria in excelſis Deo, id eſt, angelis, qui nunquam peccauerũt, nec diſcordiam cum Deo habuerunt. Et in terra pax à Chriſto facta hominibus, videlicet Iudæis, & Gentilibus bonæ voluntatis, qui vſque ad Chriſti natiuitatem propter peccata ſua cum Deo & cum angelis diſcordiam habuerunt. Hinc etiam eſt, quòd angelus loquitur, & congaudet paſtoribus, quia pax eſt inter angelos & homines reformata: naſcitur Deus homo, quia pax eſt inter Deum & hominem reſtaurata: naſcitur in præſepio bouis & aſini, quia pax eſt inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per aſinum, Gentilis populus figuratur, ſecundùm illud: Non arabis in boue, & aſino, Iudæo ſcilicet & Gentili. xvj. q. vij. in noua. Et iterum: Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Ideò ergo † canitur 3 hymnus iſte, quia quem venerantur angeli in cœlis, homines venerantur in terris. Per hoc quod dicitur, Gloria in excelſis, &c. repræſentatur mœſtitia Antiquorum Patrum ex tædio expectandi incarnationẽ Domini. Eſa. xxviij. Expectate Deum, &c. & ideò etiam cantatur allelu-Ia, quia habebant ſpem liberationis: vnde Pſalm. Sperauerunt & liberaſti eos. In hoc quoque hymno notatur ſpes Eccleſiæ, qua cum angelis ſperat ſe canere: vnde iam illorum canticum aſſumit. Sequitur, Laudamus te, ſcilicet inenarrabilia opera tua prædicando: quæ verba & ſequentia à beato † Hilario Pictauiẽ. aſſeruntur appoſita fuiſſe, & præcedentia 4 ſolùm antiquitùs dicebantur in miſſa. Innoc. tamen tertius dixit illa à Theleſphoro Papa addita fuiſſe. Alij verò à Simaco Papa. † Simachus 5 Papa conſtituit tam in dominica die quam in natalitiis martyrum, Gloria in excelſis ad miſſam cantari, quia ſanctos per dominicam reſurrectionem gloriæ Angelorum ſociatos eſſe recolitur. Cantatur etiam in feſtis Apoſtolorum & confeſſorum, in quorum honorem quæcunque Eccleſia dedicata eſt, & generaliter in feſtis, quæ nobis cœleſtem ſolennitatem repræſentant. In diebus verò luctus & ieiuniorum, non dicitur præterquàm in duobus ſabbatis ſpecialibus miniſteriis adornatis, iuxta illud: Cantate Domino canticum nouum. prout dictum eſt in proœmio huius partis. Dictus quoque Theleſphorus Papa præcepit illum cantari ad miſſam nocturnam natalis Domini, quam & ipſe inſtituit. Quidam dicunt non eſſe cantandum in miſſa, niſi in hora tertia:

Epheſ. 2 *Epheſ. 1* *Luc. 2*

Deut. 22 *Eſai. 1*

Pſal. 21

gitized by Google

tertia: quia tũc Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcẽdit,& eos gloria
6 & exultatione repleuit. Innocen. † tertius ſtatuit, vt quando in diebus profeſtis celebratur in honorem beatæ Virginis,vel Spiritus ſancti vel ſanctæ Crucis,nec hymnus angelicus nec ſymbolum dicatur,nec etiam Te Deum laudamus,in laudibus maturinis.In aduentu verò vel in ſeptuageſima non canitur prout, ibi in ſeptima parte, & ſub tit. de ſeptem
7 diebus poſt paſcha dicetur : Epiſcopus † tamen Bethleemitanus ex abuſu omni die & omni miſſa & pro defunctis, Gloria in excelſis decantat, pro eo, quòd hymnus ille Luca teſtante, primò in Bethleemitana regione cantatus eſt.

SVMMARIVM.

1 *Dominus vobiſcum,ſalutatio,vnde ortum habuerit, & vbi habeat locum.num.2.& quomodo intelligatur.num.4.*
3 *Orationes, Flectamus genua, vel, Humilitate capita veſtra Deo, cur tantùm præmittantur.*
5 *Reſponſio, Et cum ſpiritu tuo,vnde orta.*
6 *Amen,reſponſio,quid ſignet, & quomodo accipiatur.*
7 *Pax vobiſc. verſ.cur dicatur ab Epiſcopo in miſſa.*
8 *Diaconus, quare ad horas,non dicat: Dominus vobiſcum.*
9 *Populus in Miſſa ſalutatur ſeptem vicibus, & qua id potiſſimùm ſignificatione.*
10 *Sacerdos, quare quinque vicibus ſe vertat ad populum ſalutandum.*
11 *Sacerdos, cur ſemper voluat ſe ad dextram.*

De Salutatione ad populum.

CAP. XIIII.

ANgelico hymno finito, ſacerdos ad populum ſe voluens, illum ſa-
1 lutat, dicens: Dominus † vobiſcum, quod ſumptum eſt ex libro Ruth. ij. Sic enim legitur, Booz ſalutaſſe meſſores ſuos, & Propheta in Paralipomenôn Aſſa regem, & qui cum eo erant, & Angelus ſalutans Gedeonem dixit: Dominus tecum? Booz quidem figuram Saluatoris expreſſit,qui Ruth Moabiten duxit vxorem.Et hæc ſaluratio ſignificat *ſalutationem*, quam Chriſtus fecit Apoſtolis poſt reſurrectionem, de *Ioan.10*
2 quo in quinta parte ſub titul. de prima parte dicetur. In † omnibus ergo miſſæ orationibus ſacerdos præmittit: Dominus vobiſcum, niſi in orationibus quæ præcedunt prophetias, vel etiam orationes ſuper populum in quadrageſima,& niſi in orationibus,quæ immediatè ſequuntur poſt primam orationem, & in illis, quæ dicuntur in paraſceue: ſed tunc miſſa non dicitur, licet ſacerdos communicet. Cùm enim per dictam ſalutationem optetur Dominum eſſe cum populo, qui eſt in eo per Spiritum gratiæ ſeptiformis, ideò Eccleſia ordinauit ſepties tãtùm in miſſa populum ſalutari,vt iam dicetur.Ideò in præmiſſis orationibus
3 tantùm dicitur.Præmittitur † tamẽ aliis exhortatio ad humiliationem per,

Digitized by Google

per, Flectamus genua: vel per, Humiliate capita vestra Deo: quia oratio, quæ facienda est cum ieiunio ad malum spiritum eiiciendum, tunc demum valet, si cum humilitate fiat. Rursus in diebus ieiuniorum † repræsentat Ecclesia tempus Babylonicæ captiuitatis. Meritò ergo 4
sacerdos tunc populum vtpotè absentem non salutat, nec se ad illum conuertit, sed absolutè incipiens, Oremus: insinuat pro illo fore orandum: & quia oratio debet fieri cum effectu, mox subiicitur, Flectamus genua: vel Humiliate capita vestra Deo. Repręsentat etiam tempus dominicæ passionis, quod præcipuè post cœnam cum discipulis factam incepit: quia ergo tempore illo Dominus discipulos non salutauit, sed eos ad orandum pluries excitauit, ideò sacerdos tunc populum non salutat, sed ei orare insinuat. Sed & quod tempore illo Christus in oratione genua flexit, ideò mox ad genua flectendum inuitat. Dicit autem: Flectamus genua: in persona vniuersitatis omnium fidelium, quasi omnium syndicus seipsum includens, & ideò loquitur in prima persona, excitans se, & omnes ad orandum humiliter, & deuotè: sed mox subiicitur eleuatio in persona alterius, scilicet Christi cuius typum gerit in officio missæ, & tunc loquitur in secunda persona, & in dissimili cantu: quasi ipsis Christus dicat: Surgite, quoniam vestram humilitatem & deuotionem video: & tunc vice omnium loquitur siue orat. Quid significent collectæ, quæ dicuntur post Flectamus, & post, Humiliate: dicetur in quarta parte sub quarta feria in capite ieiuniorum. Aliis verò diebus Ecclesia tempus exultationis & plenitudinis, quæ præcipuè fuit post Christi resurrectionem repræsentat: & tunc sacerdos populum salutat repræsentans, vt præmissum est, quòd Dominus post resurrectionem discipulos salutauit. Sacerdos ergo orationibus præmittit Dominus vobiscum, vt populum reddat attentũ, quòd mens eius ad Deum dirigatur, & ei per intentionem sedulam coniungatur: & est sensus, Dominus vobiscum, id est, in vobis maneat, & vos præmio vitæ æternæ remuneret, & petitionibus vestris effectum tribuat seu gratiam Dei impetretis perseuerantes in illa. Chorus † verò & populus respondent: Et 5
cum spiritu tuo: quod sumptum est ex Epistola secunda ad Timot. vlt. vbi dicitur: Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo: huiusmodi etenim mutuæ salutationes, notant quòd sacerdotis & populi vnus debet esse affectus: & est sensus: Tu pro nobis facturus es preces ad Dominum, & quia Dominus Deus preces illas tantùm approbat, & exaudit, quæ ex bono corde procedunt, oramus & nos similiter pro te, vt ille sine quo nullum est bonum, sit cum spiritu tuo, vt qui tecum est in ore, sit & in corde & in te maneat: & secundum hoc cessat hæsitatio quærentium, quare populus respondet: Et cum spiritu tuo: cum sacerdos dicendo: Dominus vobiscum optauerit dominum esse cum illis, non solum in spiritu, verumetiam in corpore: nam & idipsum populus per hanc responsionem optat, vt præmissum est. Potest etiam dici, quòd hac responsione popul⁹ se refert solùm ad actionẽ immolationis, ad quã sacerdos

procedit

Digitized by Google

procedit:in qua per ſpiritum totaliter reuelatus, & ab omni terrenitate prorſùs abſtractus eſſe debet. Poſtquam verò chorus reſpondit, ipſe ad altare ſe reuoluet,ſcilicet ad Orientem, vt dicitur in proœ. v. partis, & quaſi parum de ſua bonitate confidens vniuerſalem ad ſe colligit Eccleſiam dicens,quaſi omnium ſyndicus:Oremus.q.d.Orate omnes ſimul mecum, vt quod poſtulamus citiùs impetremus:quoniam impoſſibile eſt multitudinem non exaudiri,& ſic orationem dicit:dicendo ergo Oremus, hortatur alios ad orandum, quia & ipſe Chriſtus monuit Diſcipulos orate dicens:Orate, ne intretis in tentationem.& poſteà orat:quia poſteà Chriſtus orauit, ipſe enim fecit & docuit:quod autem dicit Oremus,ab Antiquis habemus,qui præmiſſo,Oremus,ſubiungebant communiter orationem.Dicit autem Oremus,ſtans ante medium altaris propter rationes poſitas in principio præcedentis ti.oratio autem quam dicit,ſignificat indulgentiã,quam Dominus repromiſit,& deinde tranſit ad dextram partem altaris, vt
6 dicetur ſub ti.ſe.Oratione finita † chorus reſponder Amen, quod eſt Hebraicũ verbũ.q.d.Fiat nobis,ſicut oraſti,ſeu fœliciter acta ſit oratio tua.& eſt ſuptũ amẽ ex Apo.x. Amb.exponit amen,id eſt,verũ eſt, quod ſermo ſonat affectus ſentiat,de cõſec. di.ij.reuera.in fi.xxxviij. diſt.ſedulò.iij.q. v. & Loc nomen quandoq; ponitur pro verè, vt ibi: Amen amen dico vobis.extrà de iureiur.& ſi Chriſtus.prout ſub ti.de oratione dicetur.Et nota,quod præmiſſa ſalutatio,ſcilicet, Dominus vobiſcum.ad minores & imperfectiores, & ſimplices pertinet:ſacerdos epiſcopus,vel eius ſuperior qui perfectus eſſe debet,& expreſſam Chriſti ſimilitudinem gerit vt ſe vicarium Chriſti oſtendat, oraturus
7 prima vice vtitur verbo Domini dicentis,Io.xx,Pax vobis.† quæ fuit prima vox Domini ad Diſcipulos,quando eis poſt reſurrectionem apparuit:quaſi diceret:In præſenti detur vobis pax temporis,& in futuro pax æternitatis.De vtraq; Io.xiij. Pacẽ relinquo vobis,pacẽ meam do vobis. Hoc etiã verbo vſus eſt diſpenſator Ioſeph ad fratres eius. Poſteà verò ad inſtar cæterorũ ſacerdotũ, dicit,Dominus vobiſcum. vt ſe eſſe vnum ex ipſis oſtendat.xcv.di.olim.&c.ſe.in fi.Et eſt aduertendum,quòd tunc demũ Pax vobis dicitur.quãdo,Gloria in excelſis cantatur:& hoc ideò vt correſpondeat ei, quod ibi dicitur:Et in terra pax hominib.&c. Prætereà,hæc ſalutatio à Chriſto tempore gaudij & lætitiæ, ſcilicet reſurrectionis ad Diſcipulos facta illi cantico lætitiæ correſpõdere debet. Sunt etiã,qui dicunt quod põtifex ſolenniter celebrans in diebus,quibus,Gloria in excelſis,dicitur,repræſentat Chriſtum poſt reſurrectionẽ,ſeu reſurrectionis gaudiũ,quo tempore ſæpè Chriſtus dicta ſalutatione ad Diſcipulos vſus eſt,ideoq; Chriſtũ imitando primis diebus hoc dicit.In miſſis verò,quas aliis diebus vel tẽporibus dicit:vel etiam,quæ ab inferioribus dicuntur, Chriſti paſſio figuratur & planctus atque afflictio conformatur. Et ideò in illis Pax vobis nõ dicitur,ne gaudiũ cum dolore miſceatur. Poteſt etiam dici,

Matth. 1

Gene. 43

Digitized by Google

Luc.1. quòd per Christũ facta est pax inter Deũ & hominem, & inter angelos & homines: quod manifestauit angelus, quando in Christi natiuitate cantauit: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominib. Pacem verò inter Deũ & homines manifestauit Christus, quando post resur-
Ioan.20 rectionem dixit Apostolis: Pax vobis. hæc repræsentatur in missa. Primum per quemlibet sacerdotẽ, qui potest cantare: Gloria in excelsis angelum repræsentans. Secundũ, per episcopũ, qui solus dicit: Pax vobis: repræsentans Christũ qui in persona Ecclesiæ dixit Apostolis: Pax vobis. vtrunque autẽ dicit episcopus solenniter celebrans, quia vtrunque scilicet Christũ & angelum repræsentat. Ipse enim specialior est Christi vicarius, quã simplex sacerdos, ideoq; cum omittit officium angeli, scilicet tẽporibus, quibus cantica lætitiæ subticentur, scilicet, Te Deum laudamus & Gloria in excelsis, omittit similiter adhuc officium Christi nõ dicens: Pax vobis. sed Dominus Vobiscum sicut simplex sacerdos. Non enim per episcopum qui repræsentat Christum, & angelum, vna pax sine altera nuntiatur. Idem etiã est in, Ite missa est, quod non dicitur nisi Gloria in excelsis. dicatur. † Sanè diaconus non dicit: Dominus vobiscum. per horas, eò quòd non ita gerit typũ Christi qui per Booz hac salutatione vsus est, sicut sacerdos, qui ea in persona Christi vtitur: legens tamen euangeliũ hoc dicit, quia tũc vtitur officio prædicatoris, & pronunciat doctrinam ab ipso Christo immediatè prolatam, & etiam cereum paschalẽ benedicens: quia tunc Christi resurrectionem repræsentat. Sunt tamen quidam, qui dicunt quòd in diuinis officiis, quæ dicere tenentur, licitè possunt hoc dicere, cum prohibitum non legatur: quibus generalis vsus Ecclesiæ contradicit, vt se inferiores sacerdotibus cognoscant. Notandum autem est, quòd septem † vicibus populus salutatur in missa, quatenùs excluſis septem vitiis capitalibus suscipiat gratiam septiformem. Mysteriũ enim missæ, ad septem dona Spiritus sancti refertur. Primò, in ipso missæ exordio ante collectam. Secundò, ante euangelium. Tertiò, post euangelium sine dicto symbolo, scilicet ante offertorium. Quartò, ante præfationem, cùm dicit sacerdos: Per omnia secula seculorum. & consequenter, Dominus vobiscum. Quintò, ante pacis osculum, cùm dicit: Pax Domini sit semper vobiscum. Sextò, ante primã post communionem. Septimò, finito anali, post communionem vel orationem. In prima salutatione spiritus sapientiæ, intelligitur: quia sapientia intrauit in hunc mundum, vt saluaret nos. In secunda spiritus intellectus: ideò enim prædicauit, vt doceret nos. In tertia spiritus consilij: hoc enim
Ioan.20 secreto Dei consilio se passioni obtulit, vt redimeret nos. In quarta spiritus fortitudinis, quia pendens in Cruce diabolum expugnauit, vt redimeret nos. In quarta spiritus scientiæ: quia resurgens discipulos saluauit, & eis sensum aperuit, vt erudiant nos. In sexta spiritus pietatis: quia sola pietate humanam naturam super astra leuauit, vt exaltaret nos. In septima, spiritus timoris: quia angeli tremebunt cùm

venerit

venerit ad iudicium, vt glorificet nos. Cæterum, in qualibet ſalutatione mutatur officiũ miſſæ, & de vno officio ad aliud tranſitur: quare meritò ſalutatio præmittitur. Cùm enim ad operarios nouiter ingredimur, eos ſalutare ſolemus: & ſecundum hoc octo officia ſunt in miſſa. Rurſus ſaluratur etiam in octaua, vt quidam volunt, ſcilicet poſt offertorium ante ſecretellam. Nam voluens ſe ad populum dicturus: Orate fratres, &c. debet dicere ſub ſilentio: Dominus vobiſ-
10 cum. Verùm licet eis † quos ſalutamus faciem regulariter repræſentemus: tamen in quinque duntaxat ex præmiſſis ſalutationibus ſacerdos ad populum ſe conuertit. Nam in illa ſalutatione, quæ fit ante euangelium ſe non conuertit: quia iam intentus eſt ad verba Dei annuntianda: nec etiam in illa, quæ ante præfationem, quia iam intentus eſt ad ſacrificium altaris tractandum: nec etiam in illa, quę fit ante pacis oſculum, quia iam tenet corpus Chriſti in manibus, & habet cor ſurſum ad Deum. Et omninò intentus eſt ad reuerenter illud tractandum. Nemo enim manum mittens ad aratrum & reſpiciens retro aptus eſt regno Dei. extrà de vo magnæ. Cæterum quinta, ad populum, cum Dominus vobiſçum facta conuerſio, ſignificat quinque apparitiones, quas Chriſtus fecit diſcipulis ſuis in die reſurrectionis. Prima fuit Mariæ Magdalenæ Ioan. xx. & Matth. vlti. Secunda eidem, & aliis mulieribus redeuntibus de ſepulchro, quãdo dixit eis: Auete. Matth. vlti. Tertia, Petro. Quarta, duobus diſcipulis euntibus in Emaüs. Quinta, in domo decem diſcipulis abſente Thoma. Ioan. xx. Sed quia altera illarum manifeſta non fuit, quando videlicet primò apparuit Mariæ Magdalenæ, vel ſecundum alios, quando apparuit Petro: quia neſcitur quando, aut vbi, ideò ſacerdos ante ſecretelam dicturus, Orate fratres prædicit ſub ſilentio: Dominus vobiſcum. ſed patenter dixit Apoſtolis: Orate, ne intretis in tentationem. Fuerunt etiam, & aliæ apparitiones. de quibus nil ad præſens. Non eſt etiam
11 omittendum † quòd ſacerdos ſemper voluit ſe ad populum ad dextram, & per eandem ſe ad altare reuoluit, quaſi iſto facto dicens: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fecit virtutem. Secundò, ad deſignandum, quòd in ſepulchro dominico angelus à dextris ſedebat. Tertiò, vt per hoc ſacerdos innuat ſe rectam & obtentam habere intentionem pro ſe & pro populo, ad cœleſtem patriam, quæ per dextrã ſignificatur, iuxta illud in Canticis: Dextera eius amplexabitur me. Quartò, quia verſus ſalutando populum, & conuerſus dicendo Oremus. hortatur tam ſe, quàm populum ad orandũ, & oratio debet fieri pro æternis, quæ per dextram ſignificantur: vnde Chriſtus ſedere dicitur ad dextram Patris, meritò parte dextera fit vterque: gerit quippè ſacerdos typum Chriſti, qui perfectus eſt in ſalutationibus, & orationibus, quæ ad dextram fiunt. Veruntamen poſtquam dixit: Orate pro me fratres, &c. ſe reuoluit ad ſiniſtram, iuxta Pſal. Circuiui & immolaui in taber. eius ho. &c. præ-

Luc.9 *Matt.28* *Pſal.117* *Cantic.2* *Mat.vlt.* *Pſal.26*

Digitized by Google

parans se ad immolandum, quendam circuitum facit: se igitur conuertit tunc ad sinistram, quæ imperfectior & infirmior est, ad notandum imperfectionem cuiuslibet sacerdotis, præter Christum. Hinc est, quòd præmissa verba dicendo, obsecrat tanquam imperfectus, & peccator, & indigens aliorum auxilium impendi sibi ab aliis siue beneficium orationis. Secúdò quoque, reuoluitur tunc à sinistra, vt per hoc significet tristitiam de passione Christi, ad quam repræsentãdam statim inteudit. Tristitia enim rectè per sinistram significatur, iuxta illud Apostoli: A dextris & à sinistris per gloriam & ignobilitatem: per infamiam & bonam famam. Debent etiam fieri illæ volutiones, & reuolutiones, ante medium altaris, iuxta illud: In medio Ecclesiæ aperuit os suum, &c. In quo & illud cõmemoratur, quod redemptor noster, iuxta Salomonem, corpus suum media charitate constrauit, propter filias Hierusalem. Et attende, quia quidam dicto, Dominus vobiscum, ab altare reuoluti, dicunt: Oremus stantes ante medium altaris, per hoc insinuantes se in loço manifesto & populo conuenienti orare, scilicet ante medium altaris: quodque populus debet de medio cordis orationes ad Deum effundere. Alij verò ad dextrum cornu altaris, vbi orationem præferre debent, dicunt: Oremus. vt sic inter insinuationem & orationem nullum actum alium interponant: & vt ibi præcedat orandi insinuatio, vbi mox subsequi ipsa oratio, & orantis populi esse decet intentio.

2. Cor. 7

Eccles. 15
Cantic. 3

SVMMARIVM.

1 *Oratio nostra à Deo incipere, & ab eodem terminari debet.*
Missa officium cur ab oratione incipiat, & in gratiarum actionem terminetur, ibidem.
2 *Orationes cui competat dicere.*
Sacerdotes qui dicantur, ibidem.
Dominus vobiscum cur à sacerdotibus præmittatur omnibus orationibus, ibidem.
3 *Oratio habenda est breuibus.*
4 *Oratio, vnde dicatur, & vnde originem habuerit.*
5 *Orationum verba, qualiter intelligantur.*
6 *Oratio, cur principium à Patre, finem verò à Filio sortiatur.*
7 *Iesus, nomen est proprium.*
8 *Seculum, quid, & vnde dicatur.*
9 *Amen, respondens, quid significet.*
10 *Collecta, quomodo terminentur, variè per discursum.*
11 *Collecta cur nulla dirigatur ad Spiritum sanctum.*
12 *Orationes qualiter terminari debeant in exorcismis.*
13 *Orationes, cur dicantur collecta.*
14 *Collectarum quinam fuerint authores.*
15 *Orationes dicendæ in templo, quot numero.*

16 Orati

Digitized by Google

16 *Oratio vnica, in ſummis feſtis, dicitur, & qua id ipſum ratione.*

17 *Lateranenſis Eccleſia orationem dominicam dicit loco collectæ in Miſſa & horis.*

18 *Manus quo conſilio eleuentur in orationibus.*

De Oratione ſeu Collecta.

CAP. XV.

1 SAlutatione præmiſſa, ſubiiciuntur orationes: quia † enim omnis noſtra oratio à Deo inchoata, circulariter per ipſum terminari debet: ideò miſſæ officium incipit ab oratione, & terminatur in gratiarum actione. Vnde videndũ eſt, quis debet orationes dicere. Qualiter & pro quibus ſit orandum. Quid ſit oratio. Et quando. Et vbi Et verſus quam partem orationes dicendę ſint. De mutatione ſacerdotis ab vna parte altaris ad alteram. Vnde orationes dicãtur, & vnde originem habuerint. Qualiter verba eorum intelligantur Qualiter orationes terminentur. Quare vocentur collectæ. Quæ & quot orationes dicendæ ſunt, & de inuentoribus earum. Quomodo pontifex vel
2 ſacerdos illas dicens, ſtare debet. Circa † primum notandum eſt, quòd ea quibus populus immediatè ordinatur ad Deum, ſacerdotes tantùm dicuntur, qui ſunt mediatores inter Deum & populum, quorum quidam dicuntur publicè ſpectantia ad totum populum, in cuius perſona ipſe ſolus ea Deo proponit, ſicut ſunt orationes & gratiarum actiones: quidam priuatim, quæ ad officium eius tantum ſpectant, vt conſecrationes & huiuſmodi orationes, quas ipſe pro populo facit, non tamen in perſona populi orans: & in omnibus præmittit Dominus vobiſcum, vt mens populi Deo coniungatur: & quia populus in his, quæ ad Deum pertinent ſacerdotem ducem habet, ideo in fine cuiuslibet ſuæ orationis populus conſentit, reſpondens Amen, vt iam dicetur, propter quod & omnis oratio altè terminatur, etiam ſi priuatim fiat. Sanè orandum † eſt breuibus verbis, non in multiloquio,
3 vt iam dicetur. xij. diſtinctio. omnia. xliij. diſtinctio. ſit rector. prope fi. Vnde & Græci parùm & frequenter orant, ſed in lachrymis & in puritate cordis, non in voce clamoſa, ſed in mentis intẽtione & lachrymarum compunctione: ſic in conſpectu diuinæ maieſtatis & angelorum, oportet nos eſſe, vt mens noſtra voci cõcordet, iuxta illud Pſal. *Exaudiuit Dominus vocem fletus mei.* Et iterum: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus*, &c. Debet etiam oratio eſſe deuota: nam omnium creatori cum deuotione eſt ſupplicandum. Dum autem ſacerdos altè dicit orationẽ, alij non debent verbis orare, ſed illam orationem attendere, & ad eam reſpondere amen. Pro quibus ſit orandum, dicetur in ſexta parte ſub tit. de paraſceue. Quid ſit oratio, & qua hora, & vbi horæ canonicæ dicendæ ſunt, & verſus quam partem orandum eſt, dicetur in proœmio quintæ partis. Quid ſignificet oratio, quæ dicitur ante epiſtolam, dicetur ſub tit. de ſeſſione epiſcopi. Sanè

Pſal. 6
Pſal. 50

Digitized by Google

Exod.30 Sacerdos dum orat ad dextram consistit altaris iuxta illud Exod. Deprecabitur Aaron super cornu altaris, & placabit super eum in generationibus suis: in hoc illud signans, quod fuerat prophetarum Deus,
Abac.3 ab Austro veniet. Christus enim Iudæos docuit, ad quos à Patre missus fuit, quia dextra Iudæos, Gentiles sinistra figurat: & quoniã lętitia per dextram, tristitia verò per sinistram designatur, idcircò ad dextrã partem altaris primùm accedit, vt gaudium dominicæ natiuitatis ostendat. Deinde dicturus euangelium, ad sinistram cõuertitur, vt tristitiam passionis insinuet. Sed iterum redit ad dextram, vt gaudium resurrectionis annuntiet, de hoc aliter dicetur sub titu. de mutatione sacerdotis. Romanus verò pontifex oraturus, ad sedem post altare,
Luc.4 vel alius episcopus ad latus altaris ascendit, & stans collectam pronuntiat quam in libro legit aperto, & deinde sedet: quia, sicut euan-
Esa.4 gelista testatur, venit Iesus in Nazareth, vbi nutritus fuerat, & intrauit secundum consuetudinem diei sabbati, in synagogam, & surrexit legere, & traditus est ei liber Esaiæ prophetæ, quem vt aperit, inuenit locum, vbi scriptũ erat: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, & cùm plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Rursus Pontifex ad latus altaris, vsq; ad dictum offertoriũ moratur, vt dictũ est sub titul. qualiter episcopus vel sacerdos. † Sequitur videre vnde oratio dicatur, & vnde orationes originem habuerunt. Et quidem dicitur oratio, ab orãdo, eò quòd per eam populo bona corporis, & animæ orando petũtur: Licet enim Dominus sciat, quibus egemus, orare tamen debemus, prout dicetur sub oratione Dominica: orat enim sacerdos, pro bonis, vt adsint, & pro malis, vt absint. Designãtur autẽ orationes, in Apoc. per fumum aromatum, qui ascendit in conspectu
Apoca.8 Domini de manu Angeli. Christus enim verus homo, propter nos pas-
Pal. 39 sioni deditus, cuius illa vox est. Holocausta etiã pro delicto non po-
Hebr.5 stulasti, tunc dixi: Ecce venio, semper pro nobis orabat, quia secundũ Apostolum, exauditus est in omnibus pro sua reuerentia. † Qualiter verba orationum intelligẽda sint, videamus. Et quidem, quod in quibusdam codicibus continetur: Prosit huic, vel illi sancto, talis oratio ad gloriam & honorem, sic intelligi debet, quòd ad hoc prosit, vt illi magis ac magis in fidelibus glorificentur, aut etiã honorentur in terris. extrà. de celeb. Miss. cum Marthę. prope finem. Cùm enim ipsi sint perfectè beati, omnia eis in cœlis ad votum succedunt, vnde non egent nostris orationibus, imò iniuriã facit martyri, qui orat pro martyre, licet plerique reputent non indignum sanctorum gloriam post vsq; in diem iudicij augmentari, & ideò Ecclesiam interim ritè pro posse augmentationẽ glorificationis eorum, optare. Quia autem post finem orationis subiungitur, Per Dominum nostrum Iesum Christũ
Ioan. 14 Filium, illud significat, quod ipse in Euangelio dicit: Quicquid petieritis Patrem meũ, in nomine meo, fiet vobis. Orat enim sacerdos ad Deum Patrẽ, vt per Filium suũ, qui Dominus noster est æqualiter, sicut

6 cùt Pater, oratio perficiatur. Hinc † enim eſt quòd omnis oratio generaliter ad Patrem dirigitur, & terminatur in nomine Filij. Non enim per aliàm viam ad nos æterna Dei beneficia poſſunt decurrere, quam per eum, qui eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. x. di. quoniam, ſicut per mediantem cryſtallum mittitur ignis in eſcam ſuperpoſitam à ſole longinquo. Et ſumptum eſt hoc de Epiſtola ad Romanos, vbi dicitur, Gloriemur in Deo, per Dominum noſtrum Ieſum, nemo enim venit ad Patrem niſi per me. Et ipſe alibi dicit: Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis. Et
7 nota, quòd † Ieſus eſt proprium nomen: prout dictum eſt in proœmio ſecundæ partis. Quòd vero ſequitur: Qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti, &c. ita poteſt intelligi: In vnitate Spiritus ſancti, hoc eſt vna cum ſpiritu ſancto: nam pater, & Filius & Spiritus ſanctus, ſunt vnum: Vel in vnitate Spiritus ſancti, hoc eſt in Spiritu ſancto, qui eſt vnitas patris & Filij, & amor & connexio vtriuſq;. Poſſunt etiam ſic exponi præmiſſa verba, per Dominũ noſtrum, &c. vt ſit ſenſus: O pater exaudi per Filium tuum, qui hoc vult & poteſt, vult, quia viuit, poteſt quia regnat: viuit inquam, & regnat tecũ in vnitate Spiritus ſancti: non quidẽ viuit & regnat, vt tyrãnus ſpiritu iniquitatis, ſed viuit & regnat Deus ſpiritu benignitatis. Quod vero ſequitur: Per omnia ſecula ſeculorum vel conſecutiue, vel antinomaſtice intelligi poteſt Conſecutiue, ſicut generationes generationum, quaſi dicat: Per omnia ſecula ſeculorũ ſibi inuicẽ ſuccedentium † Dicuntur enim ſecula, quia ſequuntur: nam aliis diſcedẽtibus alia ſequuntur. Antinomaſtice, ſicut Cantica canticorum, & eſt ſenſus: Sicut ante omnia ſecula Filius cũ patre in vnitate Spiritus ſancti, in deitate vixit & fuit, ita & in præſẽti ſeculo, & in futuro, vbi iuſti cũ ſanctis Angelis permanebunt, & iniuſti cum diabolis cruciabuntur: credatur æqualiter viuere cum Patre & Spiritu ſancto, & nullo fine concludi
9 † Sequitur Amen, quod verbum optantis vel affirmantis, oſtendit effectum vel conſenſum, vt præmiſſum eſt. Populus enim aſſentiẽ vocì ſacerdotis, qui dixit: Per omnia ſecula ſeculorũ aſſentit quo lum per eum creatum eſt. Vnde in fine pſalmorum, vbi nos dicimus: *Fiat, fiat*, Hebræus dicit: Amen, amen. Et Chriſtus in Euangelio ſæpe dicit: Amen, amẽ, id eſt, verum dico vobis. Reſpicit ergo ad formam orationis, vt quod oratur, optetur, vel ad modũ concluſionis, vt quod concluditur affirmetur. Verbi gratia, cũ ſacerdos orans dicit: Da nobis quæſumus Domine, ſalutẽ mentis & corporis, populus reſpondet: Amen, id eſt fiat, & cum ſacerdos concludit, Qui tecũ viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum. populus affirmando reſpondet: Amen, id eſt, verũ eſt vel amen, interpretatur veritas, vt in Apocalyp. Hoc dicit amen. Teſtis fidelis, de hoc dictum eſt in præcedenti tractatu. Circa † terminationem collectarum, notandum eſt, quòd in eis quandoque dirigitur ſermo ad Patrem: quã- *Apo. vlt.*

doque ad Filium,quandoque ad Spiritum ſanctum,& quandoque ad totam Trinitatem.Si ſermo ad ſolum Patrem dirigitur, non habita mentione de Filio,neque de Spiritu ſancto, tunc dicetur in fine : Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Filium tuum , qui tecū viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus , per omnia ſecula ſeculorum. ſine,Per eundem,& eiuſdem,vt in illa oratione : Protector in te ſperantium,&c.Si verò fiat mentio de Filio,vel de Spiritu ſancto, refert an ante finalem partem orationis,an in fine ipſius fiat mentio de Filio.Si verò dirigatur ad Patrem , habita mentione de Filio ante finem,tunc dicitur in fine , Per eundem dominum noſtrum , &c. vt in illa oratione:Deus qui de beatæ Mariæ virginis,&c. Si in fine,tunc ſubiicitur immediatè, Qui tecum, fine Per eundem,& eiuſdem.vt in illa collecta ſancti Stephani : Omnipotens ſempiterne Deus,qui primitias martyrum.Et in illa:Deus qui ſalutis æternæ, vel, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, fine Per. vt in illa collecta:Deus,qui nos redemptione.quæ dicitur in vigilia Natalis,& in illa:Illumina quæſumus.quæ dicitur in Epiphania,vel, Ieſus Chriſtus Dominus noſter vt in illa:Deus,qui ad æternam. quæ dicitur feria tertia poſt Paſcha, & in ſecreta illa:Ipſi tibi.quæ dicitur in cœna Domini.Si verò in oratione,quæ ad Patrem dirigitur,fit mentio de Spiritu ſancto , dicitur in fine,Per Dominum noſtrum.ſed tunc dicitur ibi , In vnitate eiuſdem Spiritus ſancti Deus,vt in illa:Deus qui corda fidelium, & in illa:Adſit nobis quæſumus virtus Spiritus ſancti , &c. Quòd ſi fiat ibi mentio de Spiritu ſancto , & poſteà de Filio , tunc ſubiicitur in fine immediatè , Qui tecum.vt in illa oratione:Mentes noſtras quæſumus Domine paracletus.& in illa:Vre igne, &c.Rurſus , quando ad Patrem dirigimus ſermonem, orando vt ipſe det nobis ſpiritum viuificandi,vel huiuſmodi,tunc dicitur , Per Dominum. fine Per eundem,vel eiuſdem,vt in illa oratione quæ dicitur in benedictione cinerum: Deus qui humiliatione , &c. & in illa quæ dicitur in benedictione fontis:Omnipotens ſempiterne Deus,reſpice, &c. Si autem ſermo ad Filium dirigatur , vt in illa oratione : excita Domine potentiam tuam,& veni.& ſimiliter in aliis collectis,de aduentu Domini.& in illa Deus qui virginalem aulã.tunc dicitur in fine,Qui viuis & regnas cum Deo Patre,in vnitate Spiritus ſancti Deus , & cætera. Et ſi fiat ibi mentio de Patre, tunc dicitur , Qui cum Deo Patre & cætera.vt in illa oratione canonis:Domine Ieſu Chriſte fili Dei, &c. Si verò ſermo dirigitur ad Spiritum ſanctum , dicunt quidam, quòd tunc dicitur in fine , Qui cum Patre & Filio viuit & regnat Deus, & cætera.Veruntamen omnis oratio dirigitur ad Patrem,vel ad Filium,& nulla ad Spiritum ſanctum , quia Spiritus ſanctus eſt donum & à dono non petitur donum,ſed potiùs à largitore doni:petitur ergo à Patre, & Filio , & ad eos ſermo dirigitur , tanquam ad donatores, & non à Spiritu ſancto , qui eſt donum , & pariter ab vtroque

Pro

Digitized by Google

procedit. Si autem ad totam Trinitatem ſermo dirigitur, tunc dicitur
5 in fine, Per Dominum, ſiue Per eundem, & eiuſdem, vt in illa oratione canonis : Suſcipe ſancta Trinitas. & in illa quæ dicitur in fine miſſæ: Placeat tibi ſancta Trinitas. in quibus dicitur per Chriſtum Dominum. quod ſuccedit in orationibus, in locum, Per Dominum noſtrum. cauſa breuitatis. Idémque in oratione, quæ ad Deum Patrem dirigitur, de eo mentio fiat, vt in illa: Omnipotẽs ſempiterne Deus qui dediſti famulis tuis. tunc dicunt quidam, Qui viuis & regnas Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Alij verò intelligentes, quòd oratio ipſa ad Deum Filium dirigatur, dicunt tunc, Qui viuis & regnas in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum. & in illa oratione: Fidelium Deus omnium conditor, tota namque Trinitas conditor & redemptor eſt, licet Chriſtus propriè ſit redemptor. Poteſt etiam dici, quòd oratio quæ ad Trinitatem dirigitur, concluditur ſine aliqua perſonarum diſtinct. ſic, Qui viuis & regnas Deus per omnia ſecula ſeculorum. Vel conuertat orans ſermonem ad ſe, vel ad populum dicens: Quod ipſa præſtare dignetur. & ſic etiam concluditur in orationibus benedictionalibus. Sanè in oratione in qua ſermo dirigitur ad caput Eccleſiæ, ſic videtur debere dici: Qui viuis & regnas. cùm Chriſtus ſit caput Eccleſiæ. extrà de ſacra vnctione, capitu. primo : ſed non eſt ita. Tota namque Trinitas eſt caput Eccleſiæ, ideóque dici debet, Per Dominum noſtrum. In exorciſmis † verò ad expellendum dæmonem aliter dicitur, quoniam in aquę benedictione dicitur, Per eum qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſeculum per ignem. Similiter & in catechiſmis dicitur. Qui venturus eſt, &c. quàm citò enim diabolus audit Chriſtum eſſe venturum iudicare ſeculum per ignem, fugit, timens iudicium ignis : quia ſcit ſe poſt diem iudicij æterno igne premendum. Eadem quoque ratione dicit magiſter Gibeltus, quod orationes in exequiis mortuorum debent ſimili modo finiri : communis tamen vſus Eccleſiæ tenet, vt dicatur, Per Dominum noſtrum, &c. in illa tamen oratione : Fidelium Deus omnium conditor. debet dici, Qui viuis & regnas, &c. vt præmiſſum eſt. Et aduerte, quòd orationes in laudibus, in miſſa, & in veſperis, ſub eodem & ſolenniori tono dicuntur pro eo, quòd illæ horæ ſolenniùs & feſtiuiùs in eccleſia dicuntur : in aliis verò horis & officiis alius tonus minùs ſolennis ſeruatur, tum quia minùs ſolenniter dicuntur, tum quia illæ ad alium referri poſſunt ſignatum. Omnibus autem orationibus, præterquam in exorciſmis præmittitur. Oremus. non tamen ſemper Dominus vobiſ-
13 cum. vt dictum eſt in præcedenti. Sequitur videre † quare orationes, quæ circa principium miſſæ dicuntur, collectæ vocentur. Et quidem ideò, quia ſacerdos qui fungitur legatione ad Deum pro populo, in eis petitiones omnium in vnum colligit, & concludit, vt eas ad Dominum referat, propriè tamẽ dicuntur collectæ, quæ ſuper collectum populum dicuntur, putà in proceſſionibus, vel dum colligitur populus

Digitized by Google

ad ſtationem faciendam, vt de vna Eccleſia procedant ad altare. Iix. diſtinct.quoniam de conſecrat. diſtinct. v. conuenit. In vrbe namque quælibet Eccleſia ſtationalis habet aliquam eccleſiam ſibi vicinam, in qua colligitur populus die ſtationis,& ibi dicitur collecta ſuper populum collectum : & inde omnes ſimul ad eccleſiam, in qua fit ſtatio, accedunt.Vnde in concilio Agaten.de conſe.diſtin.v.conuenit. in fin. dicitur quòd plebs collecta oratione ad veſperam dimittatur ab Epiſcopo cum benedictione : & eſt ſumptum hoc nomen de Leuitico,vbi ſcenophegia, quæ eſt vltimum feſtorum legalium, collecta vocatur, pro eo quia in fructuum collectione fiebat, & figurabat futuram operum noſtrorum collectionem,cùm dicetur:Ecce homo,& omnia opera eius cum eo. Orationum † varij fuerunt Doctores quarum numerus & varietas in tantum excreſcebat,quòd octauum Africanum concilium conſtituit, vt nullæ preces vel orationes vel miſſæ vel præfationes,vel commendationes,vel manuum impoſitiones dicantur, niſi in concilio fuerint approbatæ. Et Gelaſius Papa tam à ſe quàm ab aliis appoſitas preces dicitur ordinaſſe. Beatus Gregor.ſeclufis his quę nimia, vel incongrua videbantur, rationabilia coadunauit, congrua multa nihilominus per ſe neceſſaria ſuperaddens. Cæterùm, quidam † modum & ordinem excedentes, in tantum orationes multiplicant, vt auditoribus tantum tædium generent & faſtidium, quaſi Deus & homo,verborum multitudine flecti poſſit,vt præmiſſum eſt.de cõſec. diſtin.v. non mediocriter.cùm econtra Eſaias dicat : Cùm multiplicaueritis orationes veſtras non exaudiam.& Dominus in Euangelio dicat: Cùm oratis nolite multum loqui,ſicut Ethnici faciunt. Putãt enim in multiloquio exaudiri. Vnde cum ei dixiſſent Apoſtoli : Domine doce nos orare. compendioſam eos orationem docuit : Pater noſter, &c. Huiuſmodi ergo orationis formam ſequentes ſacerdotes in miſſa ſeptenarium orationis numerum non excellunt. Nã Chriſtus ſeptem petitionibus omnia corpori & animæ neceſſaria comprehendi in illa, prout ſub eo dicetur, quia verò numero Deus gaudet impari, quidam obſeruant, vt impares dicant in miſſa orationes,videlicet,vel vnam tantùm,ſicut vna epiſtola, vel vnum Euangelium dicuntur & iſte numerus eſt ordinarius vel tres vel quinque, vel ſeptem. Vnum, ad deſignandum fidei vnitatem,vel vnitatis ſacramentum.Tres,ad ſignificandum myſterium Trinitatis,& quia Chriſtus ter in paſſione orauit dicens : Pater, ſi fieri poteſt,tranſeat à me calix iſte. Quinque, ad deſignandum quinque plagas Chriſti ſeu in quinque partitam Chriſti paſſionem. Septem ad deſignandum Spiritum gratiæ ſeptiformis, ſeu ſeptem dona Spiritus ſancti. Deus enim diuiſionem & diſcordiam deteſtatur.Vnde cùm cæterorum dierum operibus benedicet, operibus tamen ſecundæ diei benedixiſſe non legitur, eò quòd binarius numerus primò ab vnitate recedebat, & ab eo cæteri diuiſibiles numeri originem ſortiuntur, & impar numerus mundus eſt.xxxij.quæſtione j.

14

15

Eſa.1

Matt.6

16 ſtione j.nuptiæ: Et nota, quòd in ſummis † feſtis tantummodò dicitur vna collecta, niſi fortè eadem die aliud feſtum occurrat. Sciendum quoque eſt quòd totidem collectæ & eodem ordine dici debent in ſecreta, poſt communionem, quot præceſſerunt ante Epiſtolam in exordio miſſæ, nec plures nec pauciores: finis namque debet ſuo principio & quilibet poſt communionem collectæ & ſecretelæ præcedentibus conuenire. Cauendum eſt etiam, quia ſi collecta pro defunctis intermiſceatur in Miſſa quæ dicitur pro viuis, non finalis, ſed penultima, vel antepenultima dicatur: quia finis debet ad ſuum principium retorqueri. de conſecratione, diſtinctione prima, Epiſcopus. Semper enim facienda eſt memoria pro defunctis, prout dicetur ſub decima particula ſecretæ, ſuper verbo: Memento etiam Domine, & cætera. quia etiam viuorum, & etiam ſanctorum, in quorum honore celebrantur, qui in vita gloriæ viuunt auxilio egent. Sed in miſſa pro defunctis intermiſceri non debet collecta pro viuis, etiam, vt quidam dicunt, illa communis: Deus qui viuorum dominaris, &c. ab Auguſtin. compoſita ad notandum quòd defuncti iuuare nequeunt viuentes in hac vita, nec etiam implorare æternam vitam, licet ipſi iuuari valeant ab vtriſque. In Miſſa tamen pro defunctis poteſt, vt quidam dicunt, eſſe penultima collecta de ſanctis, & econuersò. Innocent. Papa primus compoſuit quatuor collectas in menſe Septembri Innocentius verò Papa tertius compoſuit illam: A cunctis nos
17 quæſumus Domine, mentis & corporis defende, &c. In † eccleſia Lateran. numquam dicitur oratio, ſed in miſſa & in omnibus horis loco orationis alta voce pronuntiatur oratio dominica, quæ in nouo Teſtamento prima oratio fuit. Nam & in primitiua Eccleſia ſic fie-
18 bat. † Sanè pontifex ſeu ſacerdos dùm orare ſeu orationem dicere incipit, manus eleuat, & extendit iuxta illud Hieremi. xij. Manus remiſſas erigite, & genua debilia roborate. & Romano Pontifici, & etiam aliis Epiſcopis in multis eccleſiis miniſtri adſtantes, eleuatas manus ſuſtentant, quæ manuum eleuatio à lege ſumpſit exordium. Legitur enim Exod. xvj. cap. & xxxvj. diſtinct. ſi quis. quòd cùm Iſraël pugnaret aduerſus Amalech in deſerto, Moſes aſcendit ſuper verticem collis. Cúmque leuaret manus vincebat Iſraël: ſi verò paululùm remiſiſſet, Amalech populum ſuperabat: Aaron autem & Hur, ſuſtentabant manus eius, ex vtraque parte. Legitur etiam iij. Regum c. viij. quòd Salomon ſtetit ante altare Domini in conſpectu Eccleſiæ Iſraël, *Act. 1*
& expandit manus ſuas in cœlum orans pro populo. & Gen. iiij. Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum. Eleuatio autem ipſa, repræſentat, quòd Chriſtus eleuatis manibus ferebatur in cœlum. Vel eleuat manus ad inſtar Saluatoris in cruce pẽdẽtis. Vnde illud: Eleua- *Pſal. 140*
tio manuum mearum, ſacrificium veſpertinũ. Extẽſio verò manuum, ideò fit. Nam Chriſtus cùm expandiſſet manus in cruce pro perſecutoribus orauit dicens: Pater mi, dimitte illis: quia neſciunt quid faciunt. *Luca 23*

moraliter

Digitized by Google

moraliter inſtruens, quia Chriſtus ſemper paratus eſt recipere pœni-
Ioan.6. tentes, iuxta illud, quòd ipſe promiſit: Omnis qui venit ad me, non
eiiciam foras. Quidam tamen perfidi hæretici deridentes huiuſmodi
Eſa.1 manuum extenſionem, propter illud Eſa. Cùm extenderitis manus
veſtras, auertam oculos meos à vobis.

SVMMARIVM.

1 *Epiſtola quid, vnde dicatur, & quid ſignificet.*
3 *Epiſtola cur præmittatur Euangelio.*
4 *Diaconus lecturus Epiſtolam, à quibus, & quot comitetur.*
5 *Epiſtolam legens, quò flectere vultum debeat.*
6 *Epiſtola ſumpta ex libro Moſi vel Salomonis qualiter terminetur.*
7 *Epiſtolam legere non poteſt quis niſi fuerit ſubdiaconus.*
8 *Miniſterium verbi Dei, eſt triplex.*
9 *Sedendi vſus vnde.*
10 *Lectiones Apoſtolicas & Euangelicas, quis primùm ſtatuerit dicendi ante ſacrificium.*
11 *Euangeliorum, Epiſtolarum, & Prophetiarum varia eſt terminatio.*

De Epiſtola. CAP. XV.

ORatione finita, dicitur Epiſtola, † quæ ſignificat doctrinam Apo- 1
ſtolorum. Eleganter autem illam præcedit oratio: quia legitur Lucæ x. cap. Rogate Dominum meſſis, vt mittat operarios ſuos in meſſem ſuam. Sanè Epiſtola Græcè & Latinè ſupermiſſio, vel ſupererogatio, dicitur ab ἐπὶ, quòd eſt ſupra, & στόλη, miſſio.* Miſſa enim eſt ab Apoſtolis ſupra legem Moſi, ſupra Pſalmiſtas & Prophetas, ſupra Euangelium, ſicut & prophetiæ ſupra legem: vnde & literæ de vna perſona ad aliam miſſæ, appellantur Epiſtolæ, ſcilicet ſupra miſſæ, quaſi miſſæ ſupra, ſeu præter id, quod refert nuntius viua voce: ſicut & Apoſtolus ſupra id, quod dixerat Epheſiis, Corinthiis, & aliis, Epiſtolas mittebat. Legi debet † Epiſtola ſecundùm magiſtrum Pe- 2
trum Antiſiodoren. in dextra parte Eccleſiæ: quia Chriſtus primò venit ad Iudæos, qui dicebantur in dextera eſſe. Melius tamen fit in medio Eccleſiæ pro eo, quòd Ioannes fuit melius inter Apoſtolos & Prophetas, vt iam dicetur. Dicitur quoque Epiſtola in loco inferiori, Euangelium in ſuperiori, & ſuppoſito panno, de quo ſub Euangelio dicetur. Præmittitur † autem Epiſtola Euangelio. Epiſtola namq; deſignat 3
Luc.1 officium, quod Ioannes ante Chriſtum exercuit, qui præiuit ante faciem domini parare vias eius, ſicut ipſe teſtatur: Ego vox clamantis in deſerto, parate viam Domini. Ioannis ergo quaſi ſubdiaconus &
Matt.20 ſubminiſter illius, qui de ſe dicit: Nõ veni miniſtrari. Vnde ſicut prædicatio Ioannis præceſſit prædicationem Chriſti: ita Epiſtola Euangelium præcedit. Gerit quoque Epiſtola figuram legis & prophetiæ,

quæ

Digitized by Google

quæ Christi aduentum præcesserunt, sicut ipsa Euangelium præcedit. Præcessit quidem lex Euangelium: sicut vmbra lucem: sicut timor cha-
4 ritatem, & initium perfectionem. Sanè † subdiaconum Epistolam le-
cturum vnus tantum comitatur acolytus: quia prædicationem Ioannis pauci secuti sunt, quoniam lex neminem ad perfectionem ducit: sed diaconum Euangelium lecturum, tam subdiaconi quàm acolythi & cæteri comitantur, quia prædicationem Euangelij, quæ perfectionem facit, plurimi susceperunt. Dici etiam potest, quod per subdiaconi & diaconi ad legendum processum, duplex Christi manifestatio per duplicem eius aduentum significatur: quorum primus vnum tantùm habuit præcursorem, scilicet Ioannem, qui per subdiaconum præcedentem significatur. Secundus duos habebit, videlicet Enoch & Heliam: qui per duos vel plures præcedentes diaconum figurantur. Fa-
5 cies autem † Epistolam legentis respicere debet altare, quod Christum significat: quia Ioannis prædicatio se & alios dirigebat in Christum, de cuius vultu iudicium, & æquitas procedunt, extrà de eccles. bene. vt nostrum. Is verò, qui præcedit subdiaconum euntem legere, non vertit faciem ad legentem, quia Ioannes non ad se audientes, sed potius ad Christum dirigebat. Sed qui diaconum euntem legere præcedebant, nunc respiciunt ad Euangelium, & ad faciem recitantis. Primò, vt ex mutua vtriusque inspectione amor & charitas Christi notetur, qui in Euangelio prædicat. Secundo, vt se esse contestes Euangelicæ doctrinæ ostendant, sicut legitur in Esa. Vos estis testes mei, dicit do- *Esai. 44*
minus. Quia verò Ioannes fuit limes præcedentium, & subsequentium, medius inter Apostolos & Prophetas. Nam lex & prophetæ vs-
que ad Ioannem, & ex eo regnum Dei euangelizatur. Idèò Epistola *Luc. 16*
nec semper legitur de Prophetis, nec semper de Apostolis, sed interdum sumitur de veteri Testamento, interdum de nouo. Ioannes enim, cuius vocem repræsentat Epistola, cum antiquis Christum prædixit futurum, dicens: Qui post me venit, ante me factus est, & cum moder- *Ioan. 1*
nis Christum ostendit re præsentem, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Interdum ergo sumitur de Apostolis, quia licet eorum doctrina non præcesserit euangelium, tamen ad vitam æternam refertur, sicut lex & prophetia: & interdum de veteri Testamento rarò tamen: quia velum templi est scissum, nec ponendum est ante oculos velum. Epistola tamen non legitur de quinque libris Mosi: quia in illis temporalia promittebantur. In cuius signum lectiones de illis sumptæ terminantur in grauem accentum: vt iam dicetur. Consideran-
6 dum † autem est, quòd quando lectio vel epistola de libris Mosi, vel Salomonis sumitur, nomen eorum reticetur, vt dicitur in proœmio sextæ partis. Item in epistolis, quæ sumuntur de Prophetis, vel de Actibus Apostolorum, siue de Apocalypsi, ponitur in principio hæc oratio: In diebus illis, & in fine dicitur: Ait Dominus omnipotens, eò quòd in libris illis hoc sæpè scriptum inuenitur. Eadem etiam ratione

dicitur

dicitur in epistolis Iacobi & Petri: Charissimi & in epistolis Pauli:Fra-
Hebr. 3 tres:& in Christo Iesu Domino nostro.In epistola tamen ad Hebr eos dicunt quidam non debere apponi: Fratres:eò, quòd Apostolus suspectus erat Hebræis,sed melius est,vt apponatur: Quoniam quidam boni erant inter eos,vt ipse eos in quodam loco eiusdem epistolæ vocat fratres.Propter præmissam etiam causam dicitur in euangelio:In illo tempore:propriè tamen loquendo nulla epistola est de veteri Testamento, sed illæ lectiones vocantur. Porrò licet in epistolis, quæ de Apocal.leguntur dicatur: Lectio libri Apocalypsis beati Ioannis Apostoli in quibusdam tamen Ecclesiis, & Apostoli tacetur illud verbum beati. Certum est enim, quòd beatus Ioannes præcipuè fuit inter Apostolos à Christo dilectus. Dilectio autem Dei, bonos nos efficit: quia beatus,
Psal.64 quem elegisti & assumpsisti.Hac ergo consideratione, cum sicut cæteros sanctos superuacuum est beatitudinis titulo sanctum ostendere, & solem quodammodo facibus adiuuare.vj.quæstione j.cap.omnia:cùm ipse velut titulus per se patens effectum beatitudinis, scilicet dilectionem Dei euidenter præ cæteris sit sortitus.Cæterùm nullus debet †Epistolam solenniter in Ecclesia legere, nisi sit subdiaconus, qui si fortè defuerit,dicatur à diacono:de quo dictum est in secunda parte,sub titu. de subdiacono,& de diacono:vel etiam à sacerdote.Melius enim est,vt sacerdos etiam missam cantans,illam legat,quàm si ab acol. tho vel alio inferioris ordinis legatur.Circa hoc autem notandum est,quòd populi instructio fit per verbum Dei, quod quidem à Deo per eius ministros ad populum peruenit:& ideò ea quę ad plebis instructionem pertinent,non à sacerdote, sed à ministris dicuntur.† Ministerium tamen
Rom. 20 verbi Dei,triplex est. Primum, authoritatis, quod cõpetit Christo qui minister dicitur,Matthæi septimo. Erat enim sub potestate docens.Secundum,manifestæ veritatis,quod competit prædicationibus noui Testamenti, de quo dicitur in 2.ad Corinthios tertio: Qui & idoneos fecit ministros. Tertium,figurationis,quod competit prædicatoribus veteris Testamenti: ideóque doctrinam Christi proponit diaconus. Doctrina verò prædicatorum veteris Testamenti, proponitur per subdiaconos.Nec obstat,quòd aliquando per eos legitur loco epistolæ aliquid
Matt. 21 de ipso veteri Testamento: quia prædicatores noui Testamenti etiam vetus prædicant Cæterùm doctrina prædicatorum veteris Testamenti, non semper legitur,sed illis diebus,quibus præcipuè configuratio noui & veteris Testamenti designatur, vt in ieiuniis quatuor temporum, & quando aliqua celebrantur, quæ in veteri lege figurata sunt, sicut passio,natiuitas,baptismus & aliquid huiusmodi:& quoniam vtraque doctrina ordinat ad Christum & eorum, qui prædicabant, & eorum, qui sequebantur: ideò doctrina Christi postponitur quasi finis. Cùm autem dicitur Epistola genua non flectimus, cùm ad nouum pertineat Testamentum: imò sedemus, quia doctrina in silentio & quiete audienda est.Vsus † etiam sedendi à veteri Testamento assumitur,sicut in Esdra legitur.

Digitized by Google

legitur. Milites tamen ſtare conſueuerunt, quando Epiſtolæ Pauli leguntur in honorem eius, quia miles fuit: vnde in ſignum militiæ ſuæ depingitur cum enſe in manu, vel ideò, quia ipſe ſuam prædicationem Euangelium nominauit. Et eſt ſciendum, quòd nunquam in quadrageſima legitur Epiſtola Pauli, niſi tantùm in cœna Domini: quia ad nouũ
10 pertinet Teſtamentũ. † Sanè lectiones apoſtolicas, & euangelicas, quis primò ante ſacrificium dici debere ſtatuerit, non omnino certum eſt. Creditur tamen, quòd primi ſucceſſores Apoſtolorum, eò quòd in illis
11 eadem ſacrificia celebrari iubentur. Quæritur autẽ, quare † prophetias voce inferiùs deflexa, Euangelium verò ad Epiſtolam, vocem exaltando, finimus? Reſpondeo, Per prophetiam, quæ eſt in veteri teſtamento, ſynagôga, quæ inclinata eſt, & cecidit, intelligitur: ideóque inclinando vocem, & quaſi cadendo prophetia finitur. Hinc etiam eſt, quod ſynagôga depingitur, quaſi fracta haſta vexilli: per Euangelium verò & Epiſtolam Eccleſia militans repræſentatur, quæ exaltata eſt, & ideò illa cum exaltatione vocis finiuntur. Præterea, in veteri Teſtamento temporalia & caduca promittebantur, in cuius figura lectiones in grauem accentum terminantur. In nouo verò Teſtamento ſpiritualia & æterna, in cuius rei ſignum Euangelium & Epiſtola in accentum terminantur acutum. Quædam tamen lectiones de veteri Teſtamento ſumptæ, quæ in officio Miſſæ pro Epiſtolis ſæpè leguntur, in acutum terminantur accentum, & ſub tono Epiſtolari leguntur. Cùm enim tunc in locum Epiſtolæ ſuccedant, meritò, & quò ad hoc, & quò ad nomen illarum debent imitari formam.

ANNOTATIO.

* Miſſio.) Videtur author hoc verbum minus duxiſſe à ſua ἐτυμολογίᾳ. Dicitur enim ἐπιστολὴ ἀπὸ τῦ ἐπιστέλλειν, quod eſt mittere, quia ad abſentes mittitur. Vel, ſi mauis, ἐπιστολὴ, iuſſum, mandatum. N. D.

SVMMARIVM.

1 *Subdiaconus, Epiſtola lecta, reuerentiam facit ſacerdoti, quaque id ſignificatione. & num. 3.*
2 *Subdiaconus manus ſacerdotis oſculatur, lecta Epiſtola.*

De Reuerentia poſt lectam Epiſtolam facienda.

CAP. XVII.

POſt lectam † Epiſtolam, ſubdiaconus cum acolytho ad ſacerdotem accedit, illud inſinuans Matth. xj. quòd Ioannes cùm audiſſet in vinculis opera Chriſti, miſit duos ex diſcipulis ſuis, non credentes Chriſtum eſſe Meſſiam, vt interrogarent illum: Tu es qui venturus es, an *Pſal. 117* alium expectamus? Et reſpondens Ieſus, ait illis: Euntes annunciate Ioanni, quæ vidiſtis & audiſtis. Cæci vident, &c. vt dicetur in ſexta parte,

Digitized by Google

parte, ſub tertia dominica aduentus. Quia verò illi per viſa miracula cognouerunt hunc eſſe, de quo eorum magiſter prædixerat: Qui poſt me venit, ante me factus eſt, cuius non ſum dignus ſoluere calciamenta ſua: ideò pronus ad pedes calciamentum Roman. Pontificis
Ioan.1 ſubdiaconus oſculatur. Præterea, quia dextra † Domini fecit virtutem, [2] ideò ſubdiaconus in quibuſdam Eccleſiis oſculatur dextram ſacerdotis. Adhuc lecta Epiſtola ſubdiaconus librum clauſum Epiſcopo repræſentat, ipſe verò ſupra illum manum ponit, quam ſubdiaconus oſculatur. Nempè epiſcopus Chriſtum figurat, qui clauſus liber repræſentatur, ad deſignandum, quòd ſolus Chriſtus potuit aperire librum, & ſoluere ſignacula eius, in quo & ipſe Chriſtus & eius myſteria clauſa erant, donec cœpit ab ipſo Chriſto per prædicationem Euangelij aperiri. Chriſtus autem legem, in qua clauſus tenebatur, opere impleuit, qui non venit legem ſoluere, ſed adimplere: quod ſignificat manus impoſitio ſuper librum. Manus enim, opus ſignificat. Ipſa quoque manus impoſitio, ſignificat deſiderium & promiſſionem credendi, & opere complendi, quæ lecta ſunt. Quia verò nemo accipit benedictionem in lege promiſſam, niſi qui cum amore, qui per oſculum deſignatur, opere perficit, quod ſermones alios facere docet: ideò ad hoc deſignandum ſubdiaconus benedictionem accepturus manum Epiſcopi oſculatur. † Rurſus quia Pontifex (vt præmiſſum eſt) Chriſtum [3] repræſentat, ſubdiaconus & cæteri debent ei actus ſuos humiliter ſubdere, & ab ipſo benedictionis gratiam poſtulare. Vnde in Euangelio:
Luc.7 Cùm omnia benefeceritis, dicite: Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere fecimus: & ſubſequenter Epiſcopus vel ſacerdos ſubdia-
Matt.11. cono benedicit: quia & Chriſtus commendauit Ioannem dicens: Quid exiſtis videre in deſerto? Prophetam? etiam dico vobis plùs quàm Prophetam. Amen, amen dico vobis, inter natos mulierum, &c. Subdiaconus ergo poſt finem, diaconus verò ante principium ſectionis ad ſacerdotes accedit, & exhibet reuerentiam: quia lex finem accepit in Chriſto, ſed Euangelium originem ſumpſit ab ipſo: nam lex & Pro-
Ioan. 2 phetæ vſque ad Ioannem Euangelium Chriſti & Epiſtolæ poſt Ioannem. In miſſa verò pro defunctis ſubdiaconus lecta Epiſtola, non venit in oſculum manus: tum quia ibi ceſſat ratio ſuprà dicta, tum quia in illa miſſa quælibet ſolennitates ſubtrahuntur.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos, in miſſa quare ſedeat, limita. num. 3.*
2 *Seſſio miniſtrorum in miſſa, quid notet.*

De Confeſsione ſacerdotis, vel epiſcopi & miniſtrorum.

CAP. XVIII.

ORatione finita † ſacerdos ſeu Epiſcopus ſedet. Et eſt notandum, [1] quòd in miſſæ officio tribus horis ſedet: videlicet dum Epiſtola legitur,

legitur, de quo in titul. de mutatione ſacerdotis dicetur: & dum reſponſorium & allelu-ia cantantur, ſignificans tres dies, quibus Dominus ſedit Hieroſolymis in templo, in medio Doctorum, audiens & interrogans illos. Sedens autem ſtat conuerſus ad populum, vt oſtendat poteſtatem ſibi à Deo eſſe datam, quòd poſſit ſpeculari, & ſuperintendere, qui ſtant in Eccleſia humiliter, qui ſuperbè, animæ enim ei commiſſæ ſunt, & de illis eſt rationem redditurus Deo. Sed etiam in loco eminentiori, vt quaſi vineator cuſtodiat vineam ſuam, & populo ſuperintendat: nam & Dominus in alta Polorum ſede ſtans, cuſtodit ciuitatem ſuam. Porrò, oratio quæ dicitur ante Epiſtolam, priùs quàm ſacerdos ſedeat, ſpecialiter ſignificat tempus illud, quo Chriſtus in cœlum aſcenſurus Apoſtolis benedixit. Seſſio verò, quæ ſequitur, ſignificat Chriſti ſeſſionem poſt Aſcenſionem ad dextram Patris, ſedes quippè victoris eſt. Vnde ſeſſio ſacerdotis, victoriam Chriſti

2 deſignat, vt dicetur ſub titu. de mutatione ſacerdotis. Seſſio † miniſtrorum, ſignificat ſeſſionem ipſorum, quibus dicitur: Sedebitis vos ſuper ſedes, iudicantes xij. tribus Iſraël, ſcilicet illos, qui in cœleſtibus iam regnant. Qui verò in choro laborant, illos deſignant qui adhuc in mundo peregrinantur. Vnde lectores & cantores ad officium ſurgentes, negotium Dei agunt, quibus dicitur: Negotiamini, dum venio. Quidam ergo miniſtrorum cum Epiſcopo ſedent, per quos Chriſti membra in pace iam quieſcentia, ibi intelliguntur, de quibus Apoſtolus: Conſedere fecit nos in cœleſtibus in Chriſto. aut illi, qui iudicabunt xij. tribus Iſraël: alij verò ſtant, per quos Chriſti membra adhuc in certamine poſita intelliguntur. Nempè Pontifice ſedente in quibuſdam Eccleſiis, candelabra mutantur de locis ſuis, & collocantur in ordinem vnius lineæ à primo, vſque ad altare, ad notandum, quòd de plenitudine Chriſti omnes accepimus in ſpiritus vnitate, ſed gratiarum varietate, diuiſiones enim ſunt gratiarum, idem autem ſpiritus. de conſecr. diſtinct. iiij. cum omni. Spiritus enim à primo cereo ſtato, ſeu candelabro, id eſt, à Chriſto, procedens, & vſque ad altare, id eſt electorum corda perueniens alternatim in membris dona variat gratiarum. Et memento, quòd acolythi deponunt candelabra in terram: quoniam poſt peracta prædicationis officia per humilitatem agnoſcũt, quòd ſunt paluis & cinis, ſicut dicit Abraham,

3 Loquar Domino, cum ſim puluis & cinis. † In Romano Ordinario legitur, vt Pontifex non ſedeat: donec poſt primam orationem, dicatur, Amen. Non ergo debet ſedere vſque ad lectionem: quoniam præcedens officium gratulationi de aduentu & operibus Chriſti deputatur. Epiſcopus enim Chriſtum venientem & operantem ſignificat: cæteri verò eos, qui præibant, & qui ſequebantur, & qui obuiabant, repræſentant.

Luc. 2

Act. 1

Mar. vlt.

Matth. 5

Luc. 19

Epheſ. 2

Ioan. 1

1. Cor. 12

Geneſ. 18

SVMMARIVM.

1 *Graduale sequitur Epistolam. Limit. num. 2. quid significet. ibidem & 7. & vnde dicatur. num. 3.*
4 *Graduale qua voce offerendum.*
6 *Responsorium, vnde dicatur.*
8 *Versus responsorij, vel gradualis, quid significet.*
9 *Hymnus, Gloria Patri, non cantatur post responsorium Missæ, post horarum autem sic.*
10 *Gradualia, qui composuerint.*

De Graduali. CAP. XIX.

POst epistolam † cantatur graduale, seu responsorium, quod per- 1
tinet ad opera actiuæ vitæ, vt notetur nos operibus respondere eis, quæ in lectione audiuimus: scilicet prædicationem. Rursus, quòd Ioannes prædicabat pœnitentiam dicens: Pœnitentiam agite: appro-
Matth. 3 pinquabit enim regnum cœlorum. Et iterum: Facite dignos fructus pœnitentiæ. Meritò post Epistolam graduale sequitur, quod pœnitentiæ lamentum insinuat, propter quod in diebus Pentecostes de officio tollitur, vt iam dicetur. Tertiò ideò post Epistolam sequitur graduale, quia post prędicationem Ioannis discipuli secuti sunt Chri-
Ioan. 1 stum: sicut Ioannes Euangelista describit. Stabat (inquit) Ioannes, & ex discipulis eius duo: & respiciens Iesum ambulantem, dixit: Ecce agnus Dei; & audierunt duo discipuli eum loquentem, & secuti sunt Iesum. Ad hoc cantus epistolam comitatur, quia prædicationes prædicatorum secuta sunt gaudium Ecclesiæ & Dei laudes, & præconia credentium de conuersione: quia per graduale, conuersio de Iudæis, per versum, conuersio de Gentibus, per allelu-ia, vtriusque in fide lætitiæ, per sequentiam, canticum victoriæ figuratur. Alia ratio ponetur sub titu. de tractu. † In quibusdam tamen Ecclesiis graduale ante Epistolam cantatur, ad notandum, quòd prædicator priùs opere, & posteà verbo debet docere. Dicitur autem † graduale, vel gradale, à gradibus, scilicet humilitatis, significans ascensus nostros de virtute in virtutem: sicut filij Israël de mansione in mansionem proceſſe-
Deuto. 2 runt, vt tandem videatur Deus Deorum in Syon. Vnde in Deut. Ter-
Psal. 83 ra nostra monstruosa est. Hæc terra, est cœlestis Hierusalem, quæ per cogitationes cœlestium habetur. Conuenit enim graduale illi, qui nedum ascendit de virtute in virtutem: sed adhuc in conualle positus lachrymarum, iam tamen ascensiones in corde dispositi. Rectiùs ergo faciunt qui graduale non festiuis & modulatis vocibus offerunt: sed quasi cantum grauem, asperum simpliciter potiùs & lamentabiliter canunt: tamen responsorium, per quod etiam prædicatio noui Testamenti figuratur, altiùs lectione & epistola, quæ significat prædicationem veteris Testa. canitur: vt si quis fortè cordis auribus obturatis,

Digitized by Google

obturatis,depreſſa admonitione veteris Teſta. non excitatur, ſaltem excelſa modulatione noui demulceatur. Veruntamẽ,& lector & cantor officium ſuum impleturi gradum aſcendunt, quia doctor perfectione vitę vulgum tranſcendere debet.iiij. d.ſtatuimus.Poteſt etiam dici, quòd per epiſtolam Ioannis, per graduale Apoſtolorum prædicatio intelligitur, per allelu-Ia, deuotio & lætitia. Rurſus per lectionem,vetus,per cantum verò,nouum intelligitur Teſta.Sic ergo cantus ſuauior eſt lectione:ſicut nouum Teſt.ſuauius eſt veteri. † Secundò dicitur graduale,à gradibus altaris, eò quòd in feſtinis diebus in gradibus cantatur, ſicut & allelu Ia, ad notandum præmiſſos virtutum gradus. In profeſtis verò diebus in medio chori ante gradus altaris cantatur,ad deſignandũ,quòd in corde, quod eſt in medio corporis, præmiſſos gradus fundare debemus. Tertiò, dicitur graduale quoniam Apoſtoli poſt Dominum gradiebantur,vt iam dicetur. Reſponſorium† verò dicitur:quia verſui vel epiſtolæ correſpondere debet,vt ſi in epiſtola agatur de gaudio, & in reſponſorio ſimiliter:ſi ibi de triſtitia,& hic ſimiliter, ne poſſit nobis improperari,quod Dominus dicit:Cantauimus vobis,& nõ ſaltaſtis:lamentauimus,& nõ ploraſtis.Vnde Apoſt.Gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Dicitur etiam reſponſorium, quia choro reſpondente illud incipientibus cãtatur:propter quod ſignificat vitam actiuam,in qua ſancti ſe adiuuicem hortantur,vt ad æternam perueniant vitam.Poteſt tamen reſponſorium ad reſponſionem Apoſtolorum referri,quoniã Chriſto vocante & dicente: Venite poſt me.ipſi non tantùm verbo,ſed opere reſponderunt:quia relictis omnibus ſecuti ſunt eum, & gradiebãtur poſt Dominum,diſcipuli poſt magiſtrum:de hoc dicetur in proœmio quintæ partis. † Significat autẽ graduale ſeu reſponſoriũ laborantes in hac vita, & ideò non dicitur intra octauas paſchæ & pentecoſtes, per quas octauæ noſtræ reſurrectionis deſignãtur: quando omnis laboris expertes erimus, abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorum ſuorũ.Itaq; in graduali ſeminamus,in allelu-Ia,metemus. Verſus reſponſorij ſic vocatur, quoniã de eo fit reuerſio ad ipſum reſponſoriũ,prout ſub tit.de allelu-Ia dicetur.Rurſus graduale bonum opus,& vitam præſentẽ,in qua ſeminamus, & à Domino peregrinamur,ſignificat:verſus verò adiutoriũ deſignat.Verſus†ergo poſt graduale canitur:quia adiutorium nobis eſt neceſſarium,quãdiu in hoc ergaſtulo detinemur.Graduale planè incipitur,ne nimis verſus aſcendant,in quo deſignantur, qui religionẽ propter eius auſteritatem ingredi metuunt: verſus verò altè, in quo deſignantur,qui ieiunando, orando,& alia bona faciendo aſcẽdunt, non timentes carnem,quam cum vitiis & concupiſcentiis mortificant Ad hoc quandoq; vnus ſolus verſum cantat,ad mouẽdum,quòd quiſq; ſecum fragilitatẽ ſuam tractet.Et quãquam graduũ tenore verſus altè non inchoetur.In quo etiam ſignificantur hi,qui conſideratione propriæ fragilitatis, quic-

1 5 *Luc.7*

6 *Rom.12*

Matth.4

7

Apoc.21

8

quid agunt,humiliter agunt.Finito tamẽ verſu,vox fiducialiter exaltatur:in quo deſignatur, quòd de miſericordia Dei cõfiſi fiducialiter omni ſuæ actioni inſiſtunt. Cantatur † autem graduale à perfectis, 9
prout in tit.ſequenti dicetur.Porrò,reſponſorium quod in miſſa cantatur,nec perfectè nec imperfectè repetitur:nec ei, Gloria Patri.ſubiicitur, quod tamen in reſponſorio aliarum fit horarum. Circa quod attendendum eſt, quòd aliæ canonicæ horæ inſtitutæ ſunt, ad referendũ Deo laudes,pro diuerſis beneficiis in illis horis ab eo receptis. Hinc eſt, quòd lectio in illis primò dicitur, in qua beneficiũ vel pars eius in illa hora datum deſignatur:poſteà cantatur reſponſorium, in quo laus beneficio correſpondet:quia ergo laus repeti debet,iuxta illud Apoſtoli:Gaudete in Domino ſemper: iterum dico, gaudete, id
Pſalm. 4 eſt laudem Deo dicite.ideo huiuſmodi reſpõſorium repetitur. Sed & quia quis benefactori ſuo tenetur, Deo verò nihil aliud poſſumus, niſi gloriam & honorem offerre:ideo in fine reſponſorij & cuiuſcunque nocturni,vbi in lectionibus aliquod beneficium totum, vel pars eius eſt repetitum,referimus gloriam, & gratiam Trinitati. Reſponſorium autem, quod in miſſa cantatur gratiã deſignat, vt præmiſſum eſt, reſponſorium Apoſtolorum, Chriſto eos vocante, omnia relinquentium. Quia ergo illi nihil retinuerũt pro quo iterum eos vocari oporteret:ideò reſpõſorium illud nullo modo repetitur:ſed nec cum Gloria Patri.finitur,quia non ad gloriam ſed ad luctum vocati ſunt,
Ioan. 20 dicente Domino in Ioan. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Et nota, † quòd Gregorius, Ambroſius & Gelaſius compoſuerunt gradualia,tractus & allelu-Ia, & ad miſſam ea cantari ſtatuerunt. Cæterùm,quandoque ſolum reſponſorium cantatur in miſſa, quandoque ſolum allelu-Ia,quandoque reſponſorium,cum allelu-Ia,quandoque cum tractu,quandoque allelu-Ia,cum tractu, de quo dicetur in ſexta parte,ſub tit.de ſeptem diebus poſt paſcha. 10

SVMMARIVM.

1 *Allelu-Ia,quid ſignificet,& vnde profecta vox.num.2.*
2 *Allelu-Ia verbum Hebraicum,& eius interpretatio variè.num.4.*
3 *Allelu-Ia quòd cantetur in Eccleſia,vnde tractum.*
4 *Pneuma allelu-Ia,quid ſignificet.*
5 *Verſus,vnde ducatur.*
6 *Cantorum varia differentia.*

De Allelu-Ia. CAP. XX.

ANNOTATIO.

¶ De hoc verbo magna eſt apud Doctos diſſenſio: primùm de ſignificatione.proximè de orthographia.Auguſt. enim duas dictiones efficit,vt Allelu,ſonet laudate, Ia verò, vniuerſalem vel vniuerſaliter, ſcilicet

ſcilicet Dominum. Ia autem apud Hebræos, teſte Hieronymo, vnum eſt de decem nominibus. Tu ex præſentium Authorum varietate, probabilius ſequere iudicium. N. D.

1 QVia poſt luctum ſequitur conſolatio, nã beati, qui lugent † quòniam ipſi conſolabuntur: ideò poſt graduale cantatur allelu-Ia, quod eſt lætitiæ canticum, & auditum ab angelis decantari, ſicut legitur in Apocal. xix. Rurſus, quia aſcenſus de virtute in virtutem, per quos graduale diximus ſignificari, ſæpè tædioſi eſſent, niſi gaudium haberent admiſtum, ſicut filiis Iſraël multa inconuenientia acciderunt, quando de manſione in manſionem proceſſerunt: ideò poſt graduale cantatur allelu-Ia. Tobiæ penulti. Plateæ duæ ſternentur auro mundo, & candido, & in vicis eius cantabitur allelu-Ia. Eſt, † autem, allelu-Ia, laus angelica: ſententia quidem breuis, magnum continens iubilum, ſine incitans ad iubilum. Iubilat enim Eccleſia, ſciens quòd grandis reſtat via vſque ad montem Dei Oreb, quòd interpretatur menſa timens: quòd fideles obdormiant in fide, & faciãt 2 vitulum conflatilem, id eſt laſciuiant in temporalibus. Et autem † allelu-Ia, Hebraicum nomen, vocabulum ſiquidem ſignificans potius, quàm exprimens ineffabile gaudium in hac vita peregrinantium: gaudium, videlicet angelorum, & hominum in æterna fœlicitate lætantium, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Cuius verbi expoſitio ſecundum Inno. iij. ex cxij. Pſalm. habetur, cùm allelu-Ia præmittatur in tit. ſtatim pſalmus exponendo ti- 3 incipit, Laudate pueri Dominum. Vnde, ſecundum eum † allelu-Ia, interpretatur: Laudate pueri Dominum. Aug. verò ſic exponit al, id eſt, me, lu, id eſt, fac, Ia. id eſt, Domine. Hier. ſic, alle, id eſt, cantate, lu, id eſt, laudem, Ia, id eſt, ad Dominum. Greg. ſic, alle, id eſt, pater: lu, id eſt, filius, Ia, id eſt ſpiritus ſanctus: vel alle, id eſt lux, lu, id eſt, vita, Ia, id eſt ſalus. Magiſter Petrus Antiſiodorenſis, ſic al, id eſt, latiſſimus, Ie, id eſt, leuatus eſt in Cruce, lu, id eſt lugebant Apoſtoli, Ia, id eſt, iam ſurrexit. Petrus Comeſtor dixit ſuper Apoc. & Auguſt. in gloſſa Pſalterij, quòd allelu-Ia eſt verbum imperatiui modi, & ſonat allelu, id eſt, laudate, Ia, id eſt vniuerſalem, vel Ia, id eſt, inuiſibilem, ſcilicet Deum, quaſi laus inuiſibilis Dei. Et quoniam allelu-Ia, futuræ beatitudinis quaſi proprium eſt vocabulum, meritò magis eo tempore, ſcilicet paſchali frequentatur: quo Chriſtus reſurgens eiuſdem beatitudinis ſpem nobis tribuit, & promiſſum, prout ibi dicetur. Quod 4 enim † aliis temporibus caneretur ad miſſam, olim eccleſiæ Romanæ conſuetudo non erat, ſed à beato Gregor. conſtitutum: imò potiùs reſtitutum eſt. Nam cùm prius tempore Damaſi Papæ fuiſſet eadem conſuetudo defecerat. Hieronymus dicit, quòd allelu-Ia dicitur in miſſa, tractum eſſe de Eccleſia Hieroſolymitarum. Canimus igitur allelu-Ia poſt graduale, canticum videlicet lætitiæ poſt luctum pœnitentiæ, ſummo opere nitentes exprimere magnitudinem conſola-

3. Reg. 8

Matt.5 tionis,quæ repoſita eſt lugentibus,iuxta illud:Beati,qui lugent:quoniam ipſi conſolabuntur:iubilantes potius,quàm canentes,vnámque breuem digni ſermonis ſyllabam, in plures pneumas protrahimus, vt iocundo auditu mens attonita repleatur,& rapiatur illuc, vbi ſemper erit vita ſine morte:& dies ſine nocte.Eſt† etiam allelu-Ia modicum in ſermone, & multum in pneuma: quia gaudium illud maius eſt,quam poſſit explicari ſermone. Pneuma enim, ſeu iubilus qui fit in fine exprimit gaudium & amorem credentium, & quanta lætitia & laus ſequuta ſit, per prædicationem & fidem auditam,iuxta illud, Audiuit & lætata eſt Syon,&c.& in canticis. Exultabimus, & lętabimur in te. Quid ſit pneuma, dicitur in proœmio quintæ partis. Quando autem dicitur ſequentia: non dicetur pneuma, poſt allelu-Ia, prout ſub. ti. de ſequentia dicetur. Poteſt etiam allelu-Ia referri ad exultationem eorum qui de miraculis Chriſti gaudebant,laudantes dominum,& dicentes:Quia vidimus hodie mirabilia,& quia viſitauit Dominus plebem ſuam. Tunc enim cantabatur iubilo allelu-Ia,quia omnis plebs,vt vidit,dedit laudem Deo,& gaudebat de vniuerſis,quæ gloriosè fiebant ab eo. Hinc eſt, quòd à ſeptuageſima vſque ad paſcha,non cantatur allelu-Ia, quia tempore triſtitiæ non debet decantari carmen lætitiæ, prout ibi in proœmio ſextæ partis dicetur. Porro,quòd allelu-Ia interpoſito verſu repetitur, & ſic bis in Miſſa dicitur,deſignat æternæ vitæ gaudium: & quod interiecta lætitia ſancti geminam glorificationis ſtolam accipient, animæ videlicet & corporis. Nam ſecundum ſtolam mentis ſeu animæ, exultabunt ſancti in gloria,lætabuntur in cubilibus ſuis, ſecundum ſtolam carnis fulgebunt, & tanquam ſcintillæ in arundin. & de hoc dicetur ſexta parte ſub ſabbato in albis. Verſus ergo nihil ſiniſtrum aut triſte,ſed totum iocundum,& dulce debet ſonare, quales ſunt illi: Dominus regnauit, decorem indutus. Dominus regnauit,exultet terra, &c. Iubilate Deo omnis terra,&c.Iuſtus vt palma florebit, &c.quoniam abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis ſanctorum,& iam non erit luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra. † Verſus quoque dicitur à reuertendo, eo quòd per eum reuertimur ad allelu-Ia, qui poſt allelu-Ia ſequitur, quia ſignificat operationem, quæ laudi coniungi debet,quia non bene Deum laudat,qui bene operari ceſſat. Per hoc vero quòd allelu-Ia cum pneuma repetitur laus & gaudium ineffabile patriæ ſignificatur. In nonnullis eccleſiis allelu-Ia cantatur à pueris,graduale à magnis vt notetur, quod Deus ex ore infantium perfecit laudem, & Pſalmiſta: Laudate pueri Dominum: cuius Pſalmi titulus eſt allelu-Ia. Illi enim,qui pueri ſunt,laudi Chriſti conueniunt:fortes verò in fide,& in tolerando aduerſa,qui pugnare poſſunt,contra Amalechitas, graduale debent cantare. Circa † hoc notandum eſt quòd cantorum alij ſunt, qui in choro cantus voce magna diſtribuunt:hi ſunt rectores eccleſiæ, qui Deum laudant, &

Pſal.99 *Cantic.1* *Luc.5* *Luc.18* *Pſal.169* *Sap.3.* *Pſal.92* *Pſal.96* *Pſal.99* *Pſal.91* *Apoc. 21* *Pſal.8* *Pſal. 112*

6 7 8

alios

alios verbo & exemplo ad laudandum inuitant: & alij sunt pueri, qui graduale in gradibus cantant, hi sunt actiui de virtute in virtutem, in charitatis gradibus ascendentes, qui dum graduale inchoãt, alios ad compunctionem inuitant. Dum versum concinunt ad se redeuntes suas cogitationes accendunt: & dum illum finiunt, se bonũ certamen certasse, & cursum insinuant consummasse. Alij sunt perfecti viri: qui in aliis Ecclesiis allelu-Ia vel tractus in pulpitis concinunt: hi sunt contemplatiui, carnem affligentes, & mentem excedentes: quorum conuersatio est in cœlis: non est hic hominum, sed Angelorum. ¶ Sequentiam verò non illi soli decantant, sed chori communiter iubilant: quoniam iubilus æternus & ineffabilis, angelis erit cõmunis & hominibus. Deberet etiam allelu-Ia in gradibus & versus orientem decantari, & quoniam vitam contemplatiuam significat: debet legi in altiori loco, quàm responsorium: quod actiuam designat. ¶ Rursus in quibusdam ecclesiis cantans allelu Ia, sumit aliquid in manu, vt insinuet se Deum non solùm voce, sed etiam opere collaudare: seu manus ducit, iuxta psalmistam: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate, &c. In plerisque etiam Ecclesiis allelu Ia de trinitate cantant in dominicis diebus, scilicet Benedictus, vel qualis pater: vt fidem hilariter profitentes ad spem perueniant. ¶ Et attende, quòd allelu Ia dominicale à Pentecoste vsque ad Aduentum sæpe omittim⁹: quoniam aliter & aliter in aliis & aliis gradualibus disponũtur. Et igitur diligens cantor attendat, & diligenter vniuersitatibus officiorum assignet.

2. Tim. 4

Philip. 2

Psal. 40

SVMMARIVM.

1 *Tractus, quid. Et quando, & cur adsumatur in Ecclesia. Et vnde. nu. 3.*
2 *Tractus, & allelu-Ia, quàm differant.*
4 *Tractuum dicendorum ordo. & nu. 5.*
6 *Tractus significat captiuitatem Babylonicam.*
7 *Versus sequentiarum, cur dicantur à duobus.*

De Tractu. CAP. XXI.

1 A Dominica † septuagesimæ, vsque ad vigiliam paschæ, scilicet in diebus & officiis luctus: quia tunc non canitur carmẽ lętitiæ: loco allelu-Ia, quod significat exultationem habitam de spe æternorũ, dicitur tractus ex institutione Thelesphori Papę. Dicitur aũt tractus, à trahendo, quia tractim & cum asperitate vocum & prolixitate verborũ canitur: eò quòd miseriã & laborẽ præsẽtis incolatus insinuat: de quo Psalmista. Heu mihi, quia incolatus meus prolõgatus, &c. In tractibus enim repræsentatur longa sanctorum patrum expectatio, & Iudæorũ captiuorum mœror, & afflictio: qui tempore Babylonicæ captiuitatis sedentes super flumina Babylonis, & flentes in salicibus, sua organa suspenderunt: quod tempus Ecclesia repræsẽtat à septua-

Psal. 119

Psal. 136

Digitized by Google

gesima cantica lætitiæ subticendo,& tractus dicẽdo. ¶ Tantũ † autẽ 2
interest inter allelu-Ia & tractum : quantũ inter lætitiam & tribulationem. Item tantum interest inter responsorium, cui omnes respondent,& tractum,cui nemo,quantũ inter actiuam & contemplatiuam vitã. Est autem tractus medius inter responsoriũ & allelu-Ia vt dicetur in vj. parte sub tit. de septẽ diebus post Pascha. Porrò tractus quia
Iosue 15. *Psal. 130* gemitũ & canticũ lacrymabile exprimit: lachrymas sanctorũ, siue in actiua, siue in cõtemplatiua vita repræsentat. † Vnde tractus dicitur, 3
quia sancti suspirãtes ab imo pectoris gemitũ trahũt: quia licet gaudeant vt monet allelu-Ia: tamen hîc in valle lachrymarum cõmorantes, habent irriguũ superius & inferius: quod tractus mysticat: gemit enim flebiliter pro dilectione supernæ beatitudinis: & super flumina Babylonis sedẽtes: patriæ suæ memores. interim lachrymas fundunt pro suis & aliorum accessibus : dum ex vicinitate Babylonici fluuij seipsos vidẽt sæpe aspersos & alios penitus immersos: ipsius fluuij rapiditate ferri deorsum. Sed quia hic ploratus quãdoq; est respectu superni gaudij: quãdoq; respectu nostræ miseriæ: ideò tractus similiter quandoq; est de lætitia pro superiori irriguo : vt De profũdis & aliis huiusmodi: de vtroq; irriguo tractat Grego. in iij. lib. dialogorum. c. xxxiiij. ¶ † Et est aduertendũ quia post duos tractus tribulationis, se- 4
quitur tractus lætitiæ: prout sub dominica septuagesimæ, & dominicis sequentibus videri potest: & hoc ideò quia post duos dies sepulturæ domini occurrit tertius resurrectionis. ¶ Rursus, quia gaudium sanctorum non est hîc plenum & continuum : sed sæpe interrumpitur: ideò Ecclesia quandoque interponit tractũ : vt in tẽpore septuagesimali: & cũ in sabbatho paschali, post alia sequatur tract⁹: quia hoc gaudiũ nõ expedit sine fletu: in sabbato tamẽ in albis duplicatur allelu-Ia: quia æterna vita perfectũ erit gaudiũ: glorificata carne cũ anima: & completa resurrectione sanctorum cum resurrectione Christi.
¶ Sanè in † dominica septuagesimæ vsq; ad quartã feriam cinerũ di- 5
cuntur tractus solum in dominicis diebus, eò quòd populus tũc melius conuenit in Ecclesia, qui indiget edoceri ; qualiter captiuitatem diabolicam per babylonicã significatã, debet deplorare. ¶ † Tractus 6
enim tempus babylonicæ captiuitatis repræsentat: sed post dictã festiam, quæ est caput ieiuniorũ, magis frequentantur: quia tunc magis est tempus mœroris & afflictionis: vt potè ordinatũ ad excutiendum iugum diabolicæ captiuitatis: per mœrorem cõtritionis, & humilitatem confessionis: atque asperitatem satisfactionis, quæ præcipuè in ieiunio vigent, Sed licet & dominica dies resurrectionẽ figuret, tamẽ in dominicis septuagesimæ cantica lætitiæ subticentur: & tractus dicuntur: quia Iudæi toto septuagenario babylonicæ captiuitatis continuè afflicti fuerunt & non in istius vitæ septuagenario, quæ per septenarium, & per consequens, per septuagenarium ducitur, continuè dolores & miserias exprimitur: donec ad octauam veræ & perfectæ,

& non

& non figuratæ reſurrectionis, per Chriſti miſericordiam veniamus.

7 ¶ † Poſtremò conſiderandum eſt, quòd verſus ſequentiarum bini & bini, ſub eodem cantu dicuntur: quod contingit, quia (vt plurimum) bini & bini per rithmos ſub paribus ſyllabis componuntur: quod in verſibus tractuum non repetitur: qui ex ſacra ſcriptura vt plurimum ſumuntur: ideóque in tantum nequeunt, combinari. Rurſus illæ ſub vno cantu combinantur: ad notãdum, quòd exultatio veræ charitatis in vno Deo perficitur: ſequentia enim exultationem, combinatio charitatem deſignat. Verſus verò tractuum, quia mœrorem ſignificant. ſingulariter decantantur: iuxta illud Pſal. ſingulariter ſum ego, donec tranſeam. Hier. xj. q. j. quando. Solus ſedebam, quia amaritudine plenus eram. *Pſal. 140*

¶ Non eſt etiam omittendum, quòd licet regulariter graduale, vel allelu-Ia immediatè ſequatur epiſtolam: ne nos muſicus ille reprehendat dicens: Cantauimus & non ſaltaſtis: lamentauimus & nõ planxiſtis. Allelu-Ia enim cantatur pro ſaltatione: graduale pro planctu ſubiungitur pœnitentiæ. Hoc tamen fallit in ſabbatis quatuor temporum: & in quarta & in ſexta feriis maioris hebdomadæ: & in quibus tractus immediatè ſequitur epiſtolam: & hoc ideò, quia in illis diebus muſicus ille nobis aufertur. Nam in dicta quarta feria venditur: in ſexta crucifigitur: quod in dictis ſabbatis, quod ad aliquid repræſentatur: & ideò ad maiorem luctam inſinuandum, tractus in illis immediatè epiſtolam comitatur. Quòd autem tractus maiorem inſinuet luctum, quàm graduale: per hoc innuitur, quòd numquam cum allelu-Ia cantatur: niſi ob ſpecialem cauſam in ſabbato paſchali. *Luc. 7*

SVMMARIVM.

1 *Sequentia ſeu proſa, quid & quidnam notet.*
2 *Nocherius Abbas, ſequentiarum author.*
3 *Petrus Compoſtellanus Epiſcopus, author eſt antiphonæ: Salue Regina.*

De proſa ſeu ſequentia. CAP. XXII.

1 POſt allelu-Ia, † proſa ſeu ſequentia dicitur, quod eſt ſimiliter canticum exultationis ad notandum geminam glorificationis ſtolam, quam ſancti accipient, prout iam præmiſſum. Cantatur autem ſequentia ab omnibus ſimul, in choro, vt notetur concordia charitatis: talis enim laus Deo placet: vnde in canticis: vulnerauiſti cor meum ſoror mea ſponſa mea, in vno oculorum tuorum: ideò dicit in vno, vt notetur concordia & voluntas vni formis: quia laus ſic facta, eſt cibus delicatiſſimus Deo: hæc eſt tunica illa inconſutilis, quam Deus non patitur ſcindi. xvj. q. xj. ſicut de hoc dictum eſt ſub tit. de allelu-Ia: vt dicetur in procœmio quintæ partis, vbi de antiphonis agitur. *Cantic. 4*

¶ Nocherius abbas
2 ſancti † Galli, in Theutonia primò ſequentias pro pneumis ipſius allelu-Ia compoſuit, & Nicolaus Papa ad miſſas cantari conceſſit. Sed & Hermanus contractus Theutonicus, inuentor aſtrolabij, compoſuit ſequentias

Digitized by Google

quentias illas : Rex omnipotens & ſancti ſpiritus, &c. & Aue Maria gratia. & antiphonam. Alma redemptoris mater. & Simon bariona. Petrus verò compoſtellanus epiſcopus, fecit illam † Salue Regina mi- 3
ſericordiæ, vita, dulcedo, & ſpes noſtra, ſalue: ad te clamamus. Quidam verò rex Franciæ Robertus nomine, compoſuit ſequentiam illam: Veni ſancte ſpiritus. & hymnum, Chorus noue Hieruſalem. Antiquitus enim mos erat, vt ſemper cantaretur allelu-Ia, cum pneuma: ſed poſteà dictus Papa inſtituit loco illius pneumæ in præcipuis ſolennitatibus ſequentias dici. Quando ergo non dicetur allelu-Ia, non decet ſequentia dici, quoniam loco pneumæ eius dicitur: & idem ſignificat, quod pneuma, ſcilicet æternæ vitæ gaudium, & delicias: quæ nullo verbo exprimi poſſunt: & ideò per pneuma, quæ eſt vox non ſignificatiua, intelliguntur. Et inde eſt, quòd quidam ſequentiæ antiquę ſolent verba noua & incognita habere & inuſitata: tum quia cœli gaudium ſecretum atque incognitum mortalibus eſt: tum quia nobis incognitus eſt modus laudandi Deum in patria: tum quia iubilus cordis in præſenti vita cognitus eſt ad plenum: tum quia omnia noua ſunt pulchritudine decorata: vt in proœmio digeſtorum. Hodie verò ſequentiæ cum voce ſignificatiua dicuntur, ad notandum, quòd in illa magna feſtiuitate vitæ æternæ iubilus plenè ſcietur. Sequentiæ verò
Pſal. 83 æternæ vitæ myſticant laudes, iuxta illud: Beati, qui habitant in domo tua Domine: in ſe. &c. Habent enim verba laudiſua & dulcem atque ſuauem cantum: quia ibi omnia erunt plena laude & melodia cœleſtis organi, abundauit dulciſua lætitia, quia ſicut lætitiam omnium habitatio erit ibi. ¶ Rurſus quoniam laudes æternitatis verbis hu-
Pſal. 86 manis plenè non reſonantur, ideò quædam Eccleſiæ myſticè pneumatizant ſequentias ſine verbis, aut ſaltem aliquos verſus earum, nulla enim erit ſignificatio verborum neceſſaria, vbi ſingulorum corda patebunt ſingulis intuentibus librum vitæ: & vbi idem erit teſtis accuſator, & iudex. x. q. iij. eorum. ¶ Et nota, ſecũdum Iſidorum, quòd proſa eſt producta ratio à lege metri reſoluta, ſic dicta, ex eò quòd ſit profuſa: ſequentia verò dicta eſt, quia pneumam iubili ſequitur: & hic in euangelio dicitur: ſequentia ſequentiæ in numero ſingulari.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos mutat locum in altari. Et id qualiter quàve ſignificatione.*
2 *Euangelium, quo cõſilio legatur in ſiniſtra parte altaris.*

De mutatione ſacerdotis.
CAP. XXXIII.

HActenus, dum epiſtola lecta fuerit, & choro graduale pſallente: ſacerdos † tacitus ad dextram partem ſedebit altaris, Illud inſi- 1
nuans, quòd Ioanne prædicante Chriſtus quodammodo tacebat: quia

nec

non prædicabat apertè: sed dicturus euangelium surgit quia vt euangelista tradit: postquam Ioannes traditus est, venit Iesus in Galilæam *Mar.1*
prædicans Euangelium regni Dei: & quoniam sedes victoris est, sessio
sacerdotis, victoriam Christi rectè significat, qui post ieiunium, vicit *Matt.4*
diabolum: nam reliquit eum tentator: & accesserunt angeli & ministrabant ei. Post dictam ergo sequentiam, surgens sacerdos, & ad sinistram altaris partem accedens, pronunciat euangelium, significans, quòd Christus non venit vocare iustos, sed peccatores: iuxta quod ipse in euangelio dixit: Quia non indigent qui sani sunt, medico: sed qui *Matt.9*
malè habent. ij. quæstione j. multi. per dextram enim iusti, per sinistram autem peccatores significantur: propter quod Dominus in iudicio statuet quidē oues à dextris: hœdos verò à sinistris, de hoc dictum
† est sub titu. de oratione. Quidam † tamen dixerunt, quòd ideò sacer- *Matt.25*
dos in principio missæ consistit ad dextram: cum verò pronũciat euangelium conuertitur ad sinistram: & circa finem iterum redit ad dextram: quia cultus Dei primò fuit in populo Iudæo, & Iudæa tunc erat ad dextram: deinde Iudæis non credentibus, & verbum Dei tanquam indignis respuentibus, cultus Dei transiuit ad gentes, ad quas Apostoli transierunt, & tunc Iudæa fuit à sinistra parte: & circa finem reuertetur iterum ad Iudæos, ad pr dicationem Enoch & Helię, qui conuerterent corda patrum in filios: quoniam in diebus illis saluabitur Iuda, *Luc.1*
& reliquiæ Israël saluæ fient: qui enim primò dixerat in viam gentium *Hier.23*
ne abieritis, posteà præcipit, dicens: Ite in orbem vniuersum. Quia er- *Mar. vl.*
go prædicatio peruenit etiã ad illos, qui in sinistra parte fuerunt, dum *Iudi.5*
siccato Gedeonis vellere ros aream irrigauit, meritò in parte sinistra legitur euangelium, sicut in sequen. tit. dicetur. Vnde versus: Est ratio: cur pars altaris dextera missæ, Principium finemque tenet mediúmq; sinistra: Dextera. Iudæos, gentiles læua figurat. Cœpit ab his, defertur ad hos, refertur ad illos nostra fides: & erunt omnes in fine fideles. Sed
cum sacerdos qui pronũciat euangelium, repræsentat personam Chri- *Matt.15*
sti, qui non prædicauit gentibus, sed Iudæis: iuxta quod ipse dicit in euangelio. Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël. Vtrum illud rectè dicatur: prudens auditor aduertat. De hoc dictum est sub titul. qualiter episcopus vel sacerdos. Ad quancumque verò altaris partem ille se transferat, ministri eum retrò sequuntur, prout dictum est ibidem.

SVMMARIVM.

1 *Diaconum lecturum euangelium, benedictionem petit. Et quorsum id ipsum numero 7.*
2 *Euangelium, vnde dicatur. Et quid.*
3 *Euangelium est mysteriorum omnium caput.*
4 *Diaconus manum Pontificis quare osculetur.*

5 Euan

5 *Euangeliorum librum, vnde ſumat Diaconus.*
6 *Diaconus librum euangeliorum ab vtra ſumat potius altaris parte.*
8 *Diaconi benedictio, vnde cœperit.*
9 *Diaconus qualem debeat ſe præſtare.*
10 *Diaconus & ſubdiaconus eadem ne via in pulpitum aſcendant: atque redeant.*
11 *Puluinar ſuppoſitum libro euangeliorum, quid notet.*
12 *Diaconus, cur præmittat ante euangelium, turibulum cum incenſo.*
13 *Acolyti cum turibulo & incenſo præcedunt diaconum dicturum euangelium. Et quibus id de cauſis.*
14 *Cerei, quid ſignificent & nu. 15.*
16 *Crux antecedit diaconum in euangelij lectione.*
17 *Ambo, ambonis: quid, quidque notet.*
18 *Euangelium in alio & ſublimi loco dicitur: fallit nu. 19.*
20 *Aquila ſuper imponitur liber euangeliorum & qua ſignificatione.*
21 *Euangelium, quare verſus Aquilonem legatur.*
22 *Diaconus, lecturus euangelium, populum ſalutat.*
23 *Euangelium legente diacono, omnes ſtantes audiunt.*
24 *Euangelium, auditur nudato capite. Item poſitis armis & baculis. numero 25.*
26 *Diaconus, cur principio euangelij ſubijciat: ſequentia ſancti euangelij.*
27 *Diaconus initio euangelij luſtratos, frontem, & cor, ſigno ſanctæ crucis: Item populus. nu. 28. & quid ita.*
29 *Subdiaconus, vtram manuum ſupponat libro euangelij.*
30 *Diaconus, librum euangelij oſculatur.*
31 *Subdiaconus, librum euangelij, referre, vacuo diacono.*
32 *Sacerdos oſculatur euangelium: euangelio dicto à diacono. Et qua id ſignificatione. nu. 33.*
34 *Sacerdos cur turificetur, dicto euangelio.*
34 *Euangeliorum præfationes duæ. & vtrilibet vbi locus.*
36 *Euangeliis quibuſnam præponatur. In illo tempore. & quibus non.*
37 *Euangelia leguntur variè pro loci, temporis, & rei varietate.*
38 *Mulier vel Abbatiſſa non poteſt legere euangelium in Miſſa.*

De Euangelio. CAP. XXIIII.

SVprà proximè tractum † eſt, qualiter ſacerdos non ſolennitèr celebrans, ipſemet Euangelium dicit. Verùm, quando Epiſcopus vel ſacerdos celebrat cum miniſtris cũcta ſolennius peraguntur, tunc enim in quibuſdam Eccleſiis, vt Romæ, diaconus dextra manu Pontificis oſculata codicem Euangelij ſumit de altari: illum ſubdiacono adferendum tradens: poſtea benedictionem poſtulat ab epiſcopo, vel à ſacerdote, & ei benedicitur. In aliis tamen Eccleſiis prius benedi

Digitized by Googl

benedictionem postulat,quàm codicem accipiat de altare.Data itaque benedictione procedit diaconus,ad pulpitum per dextram partem chori : quem præcedit diaconus , cum textu Euangelij : & illum præcedit turibulum cum incenso , & ante turiferarium ceroferarij cum faculis accensis:ante illos in quibusdam ecclesiis Crucis vexillum:sicque pulpitum ascensit, & Euangelium incipit: quo dicto ad Episcopum vel sacerdotem simul redeunt quæ singula prosequemur. Notandum est autem,quòd in quibusdam Ecclesiis in præcipuis festiuitatibus, diaconus proficisci volens ad legendum Euangelium , incipit antiphonam: quæ est in nocturnis super benedictus : & dum ipse accedit ad pulpitum , illa cantatur & finitur à choro , vt notetur charitas , & cantatur sine pneuma: ad notandum, quod Deus non præcepit nos habere , nisi simplicem charitatem. ¶ Sane iam figura mutatur: nam diaconus, qui prius repræsentabat prophetam , iam repræsentat Ioannem Euangelistam : quoniam lex & prophetæ vsque ad Ioannem , & ex eo regnum cœlorum euangelizatur. Ideò autem Euangelium legitur , vt velut Christus post legem , Prophetias , & Psalmos ore suo prædicauit : ita post Epistolam responsorium & allelu-Ia , per illud populo prædicatio eius annuntietur. *Matt.11*

2 † *Et dicitur Euangelium* , quasi bonus nuntius ob quod est bonum, & quod est nuntius. Est enim Euangelium Christi & Apostolorum prædicatio: nuntiat quidem vitam, post mortem: requiem, post labo-
3 rem: regnum, post seruitium: ¶ † Est autem sciendum, quòd sicut caput præeminet cæteris corporis membris & illi cætera membra seruiunt: sic & Euangelium ptincipale est omnium , quæ ad officium missæ dicuntur : & toti præeminet officio missæ : & quæcunque ibi cantantur, & leguntur, illi consentiunt in intellectuali ratione, prout
4 in sexta parte sub qualibet dominica dicetur. ¶ † Diaconus ergo primò dextram manum pontificis osculatur , nihil dicens, quia prædicator euangelizare debet pro gloria æterna , de quæ sponsa dicit in canticis: Dextra illius amplexabitur me. Nam & angelus qui resurrectionis Christi gloriam venerat nuntiare , sedebat in dextra , stola candida coopertus. In aliis tamen Ecclesiis non osculatur , sed , solùm inclinans benedictionem poscit. Verùm subdiaconus vel diaconus non manus , sed pedes Romani pontificis osculatur : vt summo pontifici summam exhibeat reuerentiam , & ostendat eum esse illius vicarium , cuius pedes osculabatur mulier illa , quæ fuerat in ciuitate peccatrix. Adorandum est enim scabellum pedum eius , quia sanctum est : cuius etiam resurgentis à mortuis pedes mulieres tenentes adorauerunt. Generaliter nemo debet manum summi Pontificis os- *Luc. 7*
culari nisi cum de manibus eius aliquid accipit , vel cum ad manus *Psal. 109*
eius aliquid tribuit , vt ostendatur , quòd ex vtroque debemus ei gra- *Matt.28*
tias agere , qui sicut semper dat propria : sic nunquàm recipit aliena. Quas oblationes Romanus Pontifex recipiat , sub titulo de oblationibus *Cant.3*

nibus dicetur. ¶ Subsequenter † diaconus textum euangelij sumit ad altari: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem: non vtique mosaica lex quondam exiuerat de monte Sinai, sed euangelica: de qua propheta ait: Ecce dies veniunt, dicit Dominus consummabo testamentum nouum, supra domum Israël, & supra domum Iuda. Sumitur etiam liber de altari, quoniam Apostoli de altari Euangelium acceperunt, cum prædicantes passionem Christi euangelizabant. Vel altare in hoc loco significat Iudæos, à quibus transfertur regnum Dei, & datur genti facienti fructum eius. Et ex eo, quòd liber sumitur de altari, notatur, quòd Euangelium est verbum Dei, quod per altare significatur, secundum illud Exod. xx. Altare de terra facietis mihi. Et propter præmissas rationes, quidam volentes dicere finita missa Euangelium sancti Ioannis vel aliud, imprimunt primò signum Crucis super altare, & postea in fronte. ¶ Sumit † autem illum, vt quidam volunt, de dextra parte altaris: quia Ecclesia de Iudæis, à quo nostrum sumpsit exordium antiquitus, fuit à dextris: & ponit eum in manu sinistra, dextram supponens: iuxta illud, Læua eius sub capite meo: & dextra illius amplexabitur me: & hoc propter triplicem causam. ¶ Primò, quia euangelista docet cœlestia, quæ per dextram: terrenis quæ per sinistram intelliguntur, supponi. ¶ Secundò, inclinatur liber super sinistrum humerum, ad notandum quòd Christi prædicatio de gentili populo, transibit ad Iudaicum. Esai. xx. cap. in diebus illis saluabitur Iuda. ¶ Tertiò, quia in vita temporali, qui per illam significatur, necesse est euangelium prædicare, Et textus euangelij in quibusdam Ecclesiis ornatur exterius argento, & lapidibus, prout dictum est in parte iij sub titul. de legalibus indumentis. Liber autem ipse ab aduentu sacerdotis ad altare, donec euangelium legatur, super altare remansit: quod quantum ad hoc significat Hierusalem: quoniam euangelica doctrina primùm in Hierusalem facta est, & ibi permansit ab aduentu Domini, donec publicaretur gentilibus, Iuxta illud: De Sion exibit lex, &c. vt supra Hierusalem enim est locus passionis, quæ per altare etiam significatur. ¶ Consequenter † benedictionem postulat: quia nullus debet prædicare nisi mittatur Iuxta illud: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur: extra de here cùm ex iniuncto. & Dominus inquit Apostolis: Rogate Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. xxv. distinct. in nouo. Esaias autem cum audisset vocem domini dicentis: Quem mittam & quis ibit ex vobis. Respondit: Ecce ego sum, mittè me: dixitque Dominus: Vade, & dic populo huic: audite audientes, &c. vii quæst. j. sciendum. ¶ Rursus † huiusmodi benedictionem præfigurauit Moses, qui ascendens in montem accepit tabulas, & benedictionem, & populo mandata proposuit: & Dominus etiam benedixit ordini diaconali cui dedit spiritum sanctum, & misit ad prædicandum per vniuersum orbem, pontifex ergo, vel sacerdos visibiliter benedicit

Esa. 2

Matt. 21

Esa. 2

Rom. 10

Luc. 10

Esa. 6

Exod. 24

6

diacon-

diacono, qui lecturus euangelium, quod non fecerat ſubdiacono lecturo epiſtolam: quia Chriſtus inuiſibilis manens: legem, & prophetias quæ per epiſtolam ſignificantur, inuiſibiliter miſit: ſed poſtquam in terris viſus, & cum hominibus conuerſatus eſt, apoſtolos & euangeliſtas viſibiliter miſit, & docuit. Euntes (inquit) prædicate, dicentes: Appropinquabit regnum cœlorum, Illi autem regreſſi circuibant caſtella, euangelizantes, & curantes vbique. Et mittit eum ad legendum euangelium, ad notandum quòd Chriſtus miſit Apoſtolos ad prædi-
9 candum regnum Dei. ¶ † Diaconus autem, ea quæ ſibi in benedictione dicuntur conſiderans, ſe corde purum, ore mundum & opere caſtum, ſtudeat exhibere, qaatenus ſacro ſanctum euangelium poſſit dignè proferre, quia puteus aquarum viuentium, id eſt euangelica prædicatio, nõ fluit impetus, id eſt, liberè, niſi de Libano, id eſt, corde caſto, & ore candido. Non enim eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris: imò peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? iij. quæſt. viij. §. quod teſtatur: & ideò ſigno crucis munitur: deinde licentia & benedictione obtentis, & inſuper cruce impreſſa, vt ſecurus incedat, procedit ad pulpitum cum ſilentio, inclinato capite nihil in quibuſdam Eccleſiis ferens, propter illud, quod dominus ipſe præcepit apoſtolis, quos miſit ad prædicandum regnum Dei. *Nihil* inquit tuleritis in via, & neminem ſalutaueritis. In aliis tamen Eccleſiis diaconus fert librum, vt iam dicetur. Sed perueniens ad ambonem, ſalutat quaſi intrans domum cui offert pacem, vt infrà dicetur, & tranſit per dexteram partem chori ad ſiniſtram: vt liber euangelij de dextra ad ſiniſtram transfertur: & ibi legitur, quia de Sion exibit lex & verbum: vt ſuprà. Iudæa enim reſpuente verbum Dei, apoſtoli tranſierunt de Iudæis ad gentes, & poſteà prædicatum eſt gentibus, quæ per ſiniſtram intelliguntur. Vnde apoſtolus ad He, dicit. Vobis oportebat prius prædicare verbum Dei: ſed quoniam repuliſtis illud, & indignos vos iudicaſtis ecce conuertimur ad gen-
10 tes: extrà de renun. niſi de hoc ſuprà in titu. proxim. In Eccleſia † Romana, & in quibuſdam aliis ſubdiaconus per vnam viam, & diaconus per aliam in pulpitum aſcendit: quoniam ille docendo, & iſte diſcendo in augmentum ſcientiæ procedit, & quia miniſtrator per meritum operis: & prædicator per meritum oris in augmentum iuſtitiæ progreditur: vnde pſalmiſta: Iuſtitia tua ſicut montes Dei: per eandem tamen viam deſcendentes ad pontificem reuertuntur: quia per finalem perſeuerantiam pertingunt præmium: ſicut dominus ait: Qui perſeuerauerit vſque in finem, &c. de pœnitent. diſtinct. ij. apoſtolus & cap. multi. Et quia prædicatio ſine opere, non ſufficit. Cœpit enim Ieſus facere & docere: ideo prædicator per eandem viam reuertitur per quam acceſſerat miniſtrator. Præterea, ideò lecturus euangelium ab vna parte progreditur, & aſcendit: & ab altera ſegreditur & deſcendit: iuxta illud euangelij: Per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam:

Barnc. 3
Matt. 10
Luc. 10
Eſa. 2
Actu. 13
Pſal. 35
Matt. 10
Actu. 1

ſuam: quoniam apoſtoli prius prædicauerunt Iudæis, & poſtea gentibus, ſecundum illud Apoſtoli: Quoniam repuliſtis verbum Dei, & indignos vos ſe. &c. ¶ Sanè diaconum †ſubdiacon⁹ antecedit: quia Ioannes & eius prædicatio Chriſtum & eius prædicationem præceſſit, portans in quibuſdam Eccleſiis, puluinar quod libro ſupponat. Per puluinar quidem, quod libro ſupponitur, ad quietem, ſignificatur vitæ ſolatium, ſiue temporalia: quaſi dicat, Si vobis ſeminamus ſpiritualia, non eſt mirum ſi à vobis metimus carnalia. j. Cor. ix. xij. q. j. §. j. Nam ſecundum Apoſtolum primo ad Cor. Qui altari ſeruiunt, cum altari participant, extra de prẹben. cùm ſecundum. dignus eſt enim operarius mercede ſua. Matth. x. & dominus præcepit in lege: Non claudes os bouis triturantis extra de præben. extirpandæ. ¶ Rurſus puluinar ſupponitur euangelio ad notandum, quod ſuaue eſt iugum domini, ſiue onus euangelij illud portare volentibus. Vnde in Matthæo: Iugum meum ſuaue, & onus meum leue: huic iugo qui ſubiicitur omnia ſubiecta habet ſecundum Auguſt. puluinar ergo ſuauitas & dulcedo in mandatis Dei. Vnde propheta: Paraſti in dulcedine tua pauperi Deus, & iterum, quàm dulcia faucibus meis eloquia tua domine. In Eccleſia tamen Romana diaconus præcedit, vt doctor, ſubdiaconus ſequitur vt auditor: ille præcedit, vt prædicet, iſte ſequitur, vt miniſtret. Poſt lectionem verò ſubdiaconus, quaſi ſufficienter edoctus præcedit referens euangelium, quoniam mercedem euangelij: de ſua miniſtratione reportat, ſecundum illud, quod dominus ipſe promiſit in euangelio, Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ recipiet: quem ideo præmittit diaconus ad pontificem, vt oſtendat ſe fructum prædicationis referre, de quo dominus iuſſerat: poſui vos, vt eatis & fructum afferatis: & fructus veſter maneat. Adhæc ſubdiaconus librum, & puluinar reportans, ſignificat, quod prædicator bono opere debet vitam ſuam Deo offerre: vnde Apoſtolus ad Cor. ix. Omne quodcunque facitis, aut verbo, aut opere in nomine domini Ieſu Chriſti facite. xxvij. q. vlt. non obſeruetis. Præmittit quoque † diaconus ante euangelium turibulum cum incenſo: quia Chriſti opera præceſſerunt eius doctrinã: iuxta illud, Cœpit Ieſus facere & docere. Turibulum autem, cum ture ſignificat orationem cum deuotione: quam tunc maximè debent habere fideles in audiendo diuinum ſermonem. ¶ Rurſus diaconus ideo præmittit turibulum: quia prædicator debet odorem bonæ opinionis ex ſe mittere: iuxta illud apoſtoli: Chriſti bonus odor ſumus in omni loco: nam cuius vita deſpicitur, reſtat vt eius prædicatio contemnatur: extra de ſacr. vnct. c. j. ¶ † Tertio turibulum præcedit vt ipſius diaconi oratio ſicut incenſum in conſpectu domini dirigatur. Ante turibulum verò prẹmittit duos cereo ferarios cum faculis accenſis ¶ Primò, quia debet deſideriũ & gaudium in cordibus auditorũ accendere, quatenus & libenter audiant, & gratanter obediant. In quibuſdam tamen Eccleſiis turibulum cereos præcedit: quoniam

Matth. 2 *Act. 12* *1. Cor. 9* *Deut. 25* *Matt. 11* *Act. 1* *2. Cor. 2* *Pſal. 83* *Pſal. 118* *Matt. 10* *Ioan. 15* *Pſal. 140*

orationes

orationes & opera virtutes de oratione fiãmam, lucem & ſigna pre- *Matth. 5*
cedunt: iuxta illud: Luceat lux veſtra, & illud: Et virtus exibat de illo, *Luc. 6*
& ſanabat omnes. ¶ Secundo, ſacerdos vel epiſcopus præmittit ante
diaconum duos acolytos portãtes cereos, & incenſum ad notandum
quòd Chriſtus prçmittebat binos nuntios ante faciẽ ſuam in omnem *Matth. 9*
ciuitatem, & locũ quo ipſe erat venturus, præferentes coruſcationes
miraculorum, & odorem virtutũ, vnde reuerſi dixerũt: Domine in tuo
nomine etiam dæmonia ſubijciuntur nobis. Facies enim Chriſti con- *Matt. 10*
uenienter hic intelliguntur apoſtoli, qui normam doctrinç ſuæ popu-
lis oſtendebant: propter quod ipſis aiebat: Qui vos recipit, me reci-
pit. ¶ Tertio ideò librum euangelij præcedunt turibulum, & candela-
bra, quia doctrina Chriſti virtus & fama prçibat, euangeliſta teſtante, *Luc. 4*
Exiuit Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæam: & fama exiuit de illo in
vniuerſam regionem: & ipſe docebat in ſynagogis eorum. ¶ Quartò,
24 propter cauſam in ſecunda pate ſub tit. de acolyto ſcriptã. ¶ † Rurſus
duo cerei illuminati, doctores Eccleſiç per quos Eccleſia illuminatur,
qui debent habere notitiam vtriuſque teſtamenti deſignãt: Hinc eſt,
quod ipſi cerei plerumque quibuſdam diuerſorum cœlorum lineis
decorantur, ad notandum, quod per doctores ipſos ſacra ſcriptura di-
uerſis ſenſibus exponitur, prout dictum eſt in principio libri. Si vero
lineæ ipſæ aureæ vel argenteæ ſint, deſignant: quod in ipſis doctori-
25 bus eſt aurum ſapientiæ, & argentum eloquentiæ. ¶ † Vel cerei ipſi
deſignant, duo teſtamenta, quibus genus humanum illuminatur: vel
legem, & prophetas, qui in quibuſdam Eccleſijs, dum euangelium le-
gitur, in pauimento ponuntur: quoniam legis vmbra & prophetarum
ænigmata per lumen euangelij etiam ab humilibus intelliguntur:
quia propter euangelicam doctrinam, lex & prophetia penitus eua-
nuerunt in litera. In quibuſdam tamen Eccleſijs in diebus profeſtis,
vnus puer cum vno tantum cereo diaconum prçcedit, per quod ſigni-
ficatur, quòd primum Chriſti aduentum, qui humilis fuit & occultus
præuenit tantum vnus præcurſor, ſcilicet Ioannes baptiſta, qui fuit
lucerna verbi. In diebus vero feſtiuis duo cerei præcedunt: quia in
ſecundo aduentu, qui ſolennis erit & manifeſtus, duo præmittentur
præcones, ſcilicet Helias & Henoch, qui interficientur ab Antichri-
ſto in Hieruſalem: quod ſignificatur per extinctionem cereorum. De
candelabris & etiam cereis aliter dictum eſt in prima parte ſub ti. de
6 Picturis. ¶ Antecedit † quoque crux, primò ad notandum, quod dia-
conus debet prædicare crucifixum. ¶ Secundò, quòd qui eum intue-
tur per fidem ſanatur à morſu ſerpentis antiqui. ipſe eſt enim ſerpens
in palo. ¶ Tertiò, crux prçcedit euangelium in ſignum, quòd prædica-
tor ſequi debet crucifixum. Vnde dominus inquit Petro: Sequere me,
Ioan. xxj. cap. Poſt hæc diaconus ſuper ambonem aſcendit: † dicitur
autem ambo, ambonis, pulpitum, vbi legitur euangelium, dictus ab
ambio, ambis: quia locus ille gradibus ambitur. Sunt enim in quibuſ-

dam Eccleſijs duo paria graduum ſiue duo aſcenſus in illam, per medium chori: vnus à ſiniſtris: videlicet verſus orientem, quo fit aſcenſus: alter à dextris: videlicet verſus occidentem quo fit deſcenſus, vt præmiſſum eſt. Vel aſcendit ab auſtrali parte, nam Chriſtus à Bethel,
Abac.3 id eſt, Bethleem, quæ eſt ad auſtrum, venit in Hieruſalem. vnde dicitur: Deus ab auſtro veniet. Aſcendit ergo ſuper ambonem, ad notandum, quòd Chriſtus ambit omnes qui cuſtodiunt verbum euangelij,
Matt. 20 & vt poſſit ambiri: & ſic melius ab hominibus intelligi Item aſcendit † vt in edito & alta voce annuntiet euangelium: tanquam vbique & 18
ab omnibus audiendum, iuxta illud propheticum: Super montem excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam & Dominus inquit in euangelio. Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta: extra de hæredit. cum ex iniuncto. vt imitemur dominum, qui in
Matth. 5 montem aſcendit, vt euangelium prædicaret, & aperiens os ſuum,
Exod. 19 docebat diſcipulos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, &c. Lex etiam in monte data eſt. euangelium ergo in alto & in eminenti loco legitur: quia doctrina euangelica delata fuit vbique terrarum: vnde in omnem terram exiuit ſonus eorum, &c. ix. diſtinct. ita. Epiſtola vero, in loco inferiori: quia lex & prophetæ, qui per illam figurantur, clauſi
Pſalm. 75 fuerunt in Iudæa: vnde notus in Iudæa Deus, &c. Præterea, per epiſtolam prædicatio vete. teſtam. quæ humilior: per euangelium no. teſtam. quæ excelſior eſt, intelligitur; doctrina enim Chriſti: vel lex euangelica excellit apoſtolicam: & apoſtolica legalem doctrinam. Vnde Apoſtolus ad Hebr. vij. Lex neminem ad perfectionem ducit: euangelium autem dat ſalutem omni credenti. In miſſa † autem pro defunctis non in illo loco eminentiori, ſed iuxta altare euangelium, & epiſtola leguntur, ad notandum quòd quantum ſpectat ad defunctos, non proſunt prædicationes, quę viuis publicè fiunt. Ipſis autem, cum ſint abſentes, fieri nequeunt publicè, vel occultè, ſed magis fiunt pro ipſis orationes per quas ad Chriſtum, qui per altare ſignificatur, appropinquantes eis poſſumus reuelationem aliquam obtinere.

¶ † Legitur etiam de more euangelium ſuper Aquilam, iuxta illud Pſalmi xvij. Et volauit ſuper pennas ventorum: & Aquila ipſa ſeu locus: in quo legitur in diebus feſtiuis aliquo panno lineo vel ſerico cooperitur ad ſignificandum mollitiẽ cordium Chriſtianorum. Vnde
Zech.11 dominus per prophetam: Ecce cor carneum, dabo vobis & ſcribam legem meam in cordibus veſtris. Locus verò: in quo epiſtola legitur non cooperitur, ad ſignificandum duritiam cordium Iudæorum. 2
Lecturus autem euangelium, tranſit ad partem ſiniſtram, prout iam & ſuprà ſub titu. de mutatione ſacerdotis dictum eſt: & opponit faciem ſuam aquiloni, iuxta illud Eſa. xliij. Dicam aquiloni. da, & auſtro noli prohibere, vt oſtendat nos doctrina euangelij debere armari: & prædicationem Chriſti contra illum ſpecialiter dirigi, qui ait: Ponam

ſedem

Digitized by Google

ſedem meam ab Aquilone: & ſimilis ero altiſſimo : nam & ſecundum propheram. Ab aquilone pandetur omne malum ſuper habitatores terræ. ¶ Rurſus verſus aquilonem Euangelium legitur, iuxta illud, quod legitur in canticis iiij. Aquilo ſurgat, id eſt, diabolus fugiat, & auſter veniat, id eſt, ſpiritus ſanctus accedat. Rectè enim contra diabolum Euangelium legitur: vt illum ſua virtute expellat quoniam diabolus nihil tantùm, quantùm Euangelium odit. Siquidem Aquilo, ventus frigidus, diabolum ſignificat: qui flatu tentationum corda hominum à Dei timore congelat, & refrigerat. Cum ergo fides in Euangelio contineatur: quæ eſt armatura noſtra contra diabolum: iuxta illud: Cui reſiſtite fortes in fide: meritò legitur contra illum. Quandoque etiam verſus meridiẽ legitur: quia doctrina Chriſti quæ prima fuit inter Iudæos, & nunc inter gentiles: ad eos in fide redibit. Hi verò, qui eum inueniendo præceſſerunt, reſpiciũt ad euangelium: & ad faciem recitantis, prout ſub Epiſtola dictum eſt. ¶ Deinde † lecturus euangelium, ſalutat populum, vt illum ad audiendum verbum Dei attentũ reddat, dicens: dominus vobiſcum: oſtendẽs, etiã per hoc ſe orare, vt dominus ſit cum eis: & obſeruans, quod dominus iuſſit: in quamcumque domũ intraueritis, primũ dicite: Pax huic domui. Chorus verò & populus quaſi redditus attentus, ad illũ, & ad quãcunque partem in qua euangelium legitur ſe vertunt: quia omnibus propoſitum eſt: Ite in mundum vniuerſum, prædicate euangeliũ omni creaturæ, id eſt, homini, pro quo facta eſt omnis creatura, vel qui habet aliquod participiũ cum omni creatura, & reſpondent, & cum ſpiritu tuo: ſupple, vt dignè poſſis Euangelium legere, ac ſi dicant: tecum ſit ad dicendum, & ſic mutuò ſe ſalutant: prout ſub præfatione dicetur. ¶ † Sanè Euangelium ſtando & non ſedẽdo auditur, ſicut ſtatuit Anaſtaſius Papa de conſec. diſt. j. Apoſtolica, & ad prælium pro Chriſti fide ſeruãda promptitudo notetur. Vnde Lucæ vigeſimoſecundo. Qui non habet gladium, vendat tunicam, & emat illum. Et quia ipſius doctrina ad amorem cœleſtium dirigit mentes noſtras, ad huiuſmodi etiam promptitudinem deſignandum, quidam dum Euangelium legitur, chlamydes deponunt, & etiam ad̃ notandum, quòd omnia temporalia dimittenda ſunt propter Chriſtum, iuxta illud Euangelij: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Et ex quo ſtandum eſt apparet, quòd nec iacere nec appodiare debemus Euãgelium audiendo. Reclinatoria ergo tunc relinquuntur: ad notandum quòd non debemus confidere in principibus, nec ſuſtentari in terrenis: quia vanitas vanitatum, & omnia vanitas dixit Eccleſiaſtes. Subauditur comparatione Dei, in quem curam noſtram iactare debemus. Et ſecundum ipſum Anaſtaſium, ſtantes curui manere debemus: vt humilitatem, quæ à domino docetur, etiã corpore demõſtremus. ¶ † Auditur etiam capite nudato. Primò, vt attentio adeſſe demõſtretur: ob quam etiam cauſam quidam tunc mentonẽ & genas manu tenent. Secundò,

Eſa. 4 Hie. 1

1. Pet. 1

Luc. 10 Mar. vlt

Matt. 19

Eccle. 1

vt quinque ſenſus patuli ſunt ad audiendum. Tertiò, ad notandum,
Matt. 17 quòd omnia quę ſub velamine & figura in lege ac prophetis continebantur,ſunt in Euangelio manifeſtata.In Chriſti paſſione velum templi ſciſſum eſt,&c. ¶ † Deponuntur ętiã tunc baculi & arma. Primò, ne ımitemur Iudæos in conſpectu crucifixi,arundines,& arma ferentes.Secundo,ad notandũ, quòd Chriſto prædicãte omnes legales obſeruantiæ quæ per baculos ſignificantur,depoſitæ ſunt.Tertiò,depoſitio baculorũ & armorum, humilitatem notat,& Chriſtianæ perfectionis eſſe non ſe vindicare,ſed domino reſeruare vindictam, iuxta illud,Mihi vindictam,& ego retribuam:dicit dominus,& Mat.v.Qui te percuſſerit in vna maxilla, præbe ei & alteram.xxiij.q.j.§.j. Audi-
Rom.12 tur etiam Euangelium in ſilentio,quia omnia ſoluta ſunt in euangelio,quæ in lege & prophetis promiſſa erant.¶ Pontifex verò ſeu ſacerdos, dum euangelium legitur faciem vertit ad illud, ad notandum quòd Chriſtus prædicatores euangelij ſemper ad adiuuandum reſpicit,ſtans ſuper ſcabellum,ad deſignandum,quòd per huiuſmodi prædicationẽ omnis aduerſa poteſtas debellatur, & Chriſti pedibus ſubmittitur,& ſic impletur,quod in Pſal.dicitur,Donec ponam inimicos
Pſal. 109 tuos ſcabel.&c.¶ Diaconus verò ſtatim †poſtquam ſibi reſpõſum eſt, & cum ſpiritu tuo,vt cũctos reddat dociles & beneuolos, ad audiendum verbum euangelij, id eſt,bonum nuntium nunciantem regnum Dei,ſubdit:Sequentia ſancti Euangelij, turificans librum, & ſignans ſigno crucis.Et etiam in quibuſdam locis oſculatur librũ.q. di.hic eſt liber ſeu Euangelium Dei, hic eſt liber crucifixi,quem prædico, hic eſt liber pacifici, per quem reconciliationẽ accepimus, vnde apoſtolus j.ad Corin.j.Prædicamus vobis Chriſtum crucifixum. Per incenſi autem fumum, bonæ prædicationis opinio intelligitur. ¶ Deinde ſignat † ſe in fronte,in ore,pariter & in pectore,ſeu in corde,ne diabolus,qui bonis operibus inſidiatur,tollat ei per erubeſcentiã,deuotionem de corde,vel ſermonẽ de ore:ac ſi dicat Ro. j. Ego Chriſti crucẽ non erubeſco:ſed eã ore prædico,& corde credo:quia corde creditur ad iuſtitiam,ore autem cõfeſſio fit ad ſalutem.j.Cor.j.Prędicamus,inquit apoſtolus,Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum,gentibus autem ſtultitiã.Et Apoſtolus ad Gal.vj.Mihi au-
Luc. 9 tem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti,Dominus etiam in euãgelio ait:Qui me erubuerit,& ſermones meos,hũc filius
Daniel. 3 hominis erubeſcet,cũ venerit in maieſtate ſua & patris,& ſanctorum Angelorum.Vnde in Daniele legitur:Nõ eſt cõfuſio cõfitentibus te. Quidam autẽ ſignãt ſe tantũ in frõte,& in pectore,quaſi in vtroq; ſu perliminari.Clerus verò & populus audito titulo Euãgelij,ſcilicet ſequentia,&c. ſiue bono nũtio vertentes ſe ad orientẽ,ſiue ad altare,vt
Act. 11 Deum,qui eſt verus oriẽs glorificẽt,quia miſit eis verbũ ſalutis,ſicut legitur in actibus Apoſtolorũ,& glorificauerunt Deum dicẽtes, ergo & gentibus Deus pœnitentiã dedit & vitã:cum reuerentia & honore reſpon

respõdẽt.Gloria tibi domine,Propoſito itaq; euãgelio ad legendũ,in quo agitur de gloria, & de noſtra liberatione, ſcilicet qualiter Chriſtus diabolũ deuicit,& nos ab ipſius ſeruitute liberauit: & victor ad gloriã patris aſcẽdit,ipſi auditores euãgelij lætãtes in laudẽ ſui ſaluatoris clamãt,dicẽtes,gloria tibi domine, quaſi dicãt, gloria tua;quæ
28 nobis in euangelio prædicatur, nobiſcũ,ſine fine permaneat, & ſemper creſcat,& hæc dicẽdo ſigno † crucis in frõte,in ore & in pectore, ſe ſimiliter contra diabolum muniunt, ne eos impediat in audiẽdo. In frõte,quia ibi eſt locus pudoris & verecundiæ.Vnde per hoc,quòd crucẽ frõti imprimũt,oſtẽdũt ſe nõ erubeſcere credere crucifixũ,cuius liber legitur, & eum habere Deum & dominũ. Per hoc, quod in ore ſignant ſignificant crucem domini audacter prædicare. Per hoc, quod in pectore,oſtendunt ſe libẽter cõpati pro nomine Chriſti,qua etiã ratione quidam quandiu Euangeliũ legitur, cum vtroq; pollice ante pectus ſignum crucis figurant.¶Rurſus non in ore ſignamus,ad deſignandum,quòd de verbis Euangelij debet eſſe locutio noſtra, in pectore verò,ad deſignándum, quòd verba Euãgelij debent nos percutere in pectore,& in mente.Mox verò poſt factum ſignum crucis, verſus diaconum aduituri euangelium ſe conuertunt. De crucis myſterio,dicetur in procœmio quintæ partis.¶† Porrò alicubi ſubdiaco-
29 nus dum legitur Euangelium,ſiniſtrã manũ librum ſupponit, ad notandum,quòd illi qui ſub tempore legis fuerunt,quorũ finis ſeu vltimus fuit Ioannes,quem ſignificat ſubdiaconus:& ſi aliqua bona agebant:illa tamen debilia & infirma erant quæ per ſiniſtram ſignificantur:quia ſi lex ad gratiam diſponeret, tamen illa gratiã non præbebat.Conuenienter ergo ſiniſtra manus libro Euangelij ſupponitur in quo Chriſti fides prædicatur,ſine qua per opera legis nemo ſaluatur. ¶Rurſus per ſiniſtram manum temporalia,per librum Euangelij,ſpiritualia congruè deſignantur.Manus ergo ſiniſtra libro ſupponitur; ad notandum quòd ſicut anima ſine corpore non viuit: ita nec ſpiritualia diu ſine temporalibus ſubſiſtere poſſunt. Terminatur autem Euangelium, exaltando vocẽ in fine, prout ſub epiſtola dictum eſt; & mox illo finito munit ſe diaconus ſigno crucis:ne diabolus ſuſceptum ſemen Euangelij de vaſe ſignato ſurripiat.†Et deinde Euange-
o lium oſculatur ad notandum ſe ex charitate & amore Euangelizaſſe. Auditores verò ſe verſus orientem conuertunt,quaſi ad Hieruſalem gratias agentes:quia inde venit ad nos euangelium iuxta illud.quod Act.1
Dominus dixit in Euangelio Apoſtolis:Vos eritis mihi teſtes horum in omnes gentes,incipientes ab Hieruſalem: & ſigno crucis ſe in pectore muniunt contra diabolum:ne ſemẽ verbi Dei ſuffocetur in eis, vnde Lucæ viij.Volucres cæli comederunt illud.Et ne ſermonẽ domini rapiat de pectoribus eorũ.q.d. Deus nos faciat in doctrina Chriſti perſeuerare:& vt ſignificet ſe habere in corde, quod exprimitur ore. Quod etiã apertius deſignatur in quibuſdã Eccleſiis in quibus fini-

to Euangelio dicitur:amen:& bene:quaſi dicant verum eſt, quod in Euangelio dictum eſt:quod eſt cõtra quoſdam hæreticos, qui lecto euangelio,quaſi contra dicentes,dicũt,falſum eſt.Vel amen.q. d. fiat nobis, quod dominus in Euangelio pollicetur. iuxta illud Neemiæ viij.Benedixit Eſdras Domino Deo magno.Et reſpondit omnis populus:amen amen.Et eleuantes manus ſuas incuruati ſunt & adorauerunt proni in terrã.In aliis verò eccleſiis, Dicitur Deo gratias: ſicut fit poſt aliquam lectionem,vel capitulum. Quidam etiam literati dicunt:Benedictus qui venit in nomine domini quod eſt finis Euangelij Matthęi:quod legitur in feſto beati Stephani:& in Dominica Palmarũ.In quibuſdã locis cerei qui ſignificabant doctores per quos Eccleſia illuminatur, poſt lectum Euangelium extinguntur: quoniam, Chriſto in eis loquẽte poſſunt eccleſiam illuminare:eo autẽ tacẽte id eſt Spiritu ſancto ab eis recedente,hæc nequeunt. Prætereà euangelij prædicatione finita,lex & prophetiæ ceſſabunt.In nonnullis tamen eccleſiis dum euangelium legitur, candelabra cum cereis deponuntur ad terram, ad notandum legem & prophetiam inferiorem euangelio eſſe.Conſequenter † ſubdiaconus codicem euangelij re- 31
fert, diaconus verò vacuus redit: vt oſtendat ſe prædicatione finita contemplationi vacare. Veniens auten prius ad legendum euangelium,librum in quibuſdam eccleſiis ferebat ad notandũ, quòd
Eccle.1. ipſe non ſolùm debebat docere,ſed & facere. Redit etiam ad epiſcopum ſeu ſacerdotem,vnde venit ad notãdum, quòd omnis doctrina à Deo eſt,& ad ipſum reuertitur.Vnde Salomõ:Vnde exeunt fluminа
Pſal.96 reuertuntur. Tertius quoque euangelij ſuper puluinar reportatur:
Cantic.1 quia eccleſia,vt audiuit euangelium,illud ſuauiter corde ſuſcepit,& lætata eſt,luxta illud: Audiuit & lætata eſt Sion, & ait: Anima mea liquefacta eſt,vt dilectus locutus eſt.Liber quoq; euangelij, & thuri-
Apoc.1, bulum ad pontificem reportantur,quia ad eum omnia bona referẽda ſunt,à quo cuncta procedunt.Ipſe enim eſt finis conſummans,ſed nõ conſumens,α & ω,primus & nouiſſimus, initium & finis. Nam & Apoſtoli prædicatione peracta,ad Chriſtũ reuerſi ſunt,referẽtes ei gratias de miraculis & prædicationis profectu.†Epiſcopus verò thus odorat, & Euangelium oſculatur. Primò, ad notandum, quia quod epiſcopus inſpirauit & docuit, hic approbat & acceptat. Deus enim nihil accipit,niſi quod efficit,nec remunerat,niſi quod donat.quia ſicut cuncta quæ fecit,bona ſunt:ſic nulla ſunt bona,niſi quę fecit. Nã
Gene.2 vidit Deus cũcta quæ fecerat & erant valde bona. Secundò apertum codicem oſculatur,ad ſignificandum, quòd ſcire debet quod nuda ac aperta ſibi eſſe debent quæcunque ſunt in lege, vnde Luc.viij.Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei.& Malachiæ ij. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt, ſupple ſubditi, de ore eius extrà de hær.cum ex iniuncto. Tertiò, quia ipſe ſolus intrat in ſancta ſanctorum,prout in proœmio huius partis dictum eſt. Quar-

Digitized by Google

tō,quia huiuſmodi oſculum ſignificat affectum amoris, ad euange-
lium, qui præcipuè in epiſcopo vigere debet, adeò vt paratus ſit
mortem,pro eo ſubire.xxv.quæſtion. j.violatores.Quintò,ſubdiaco-
nus librum apertum prælato ſeu ſacerdoti offert ad oſculandum, ad
notandum ipſum debere delectari in fide fidelium, quæ infuſa eſt in
eis,& patefacta per euangelij prædicationem:quæ prius in lege fue-
rat clauſa.Poſteà in quibuſdam eccleſiis liber clauſus illis, qui ſunt
in choro, oſtenditur, pro eo quòd poſt præmiſſa verba vobis datum
eſt,& cætera.ſequitur in Apoſtolo:Cæteris autem in parabolis. † Et
eſt aduertendum, quod poſtquàm diaconus lecto euangelio librum
ß oſculatus eſt, ad notandum ſe ex charitate & amore euangelizaſſe:
tunc demùm fertur euangelium epiſcopo,qui Chriſtum ſignificat ad
oſculandum,id eſt,ad prædicationem acceptandam, & non ante, ad
figurandum,quòd Deus illam duntaxat prædicationē acceptat, quæ
ſit ex amore & charitate.Verūtamen in miſſa pro defunctis euāgeliū
non fertur pontifici ad oſculandum:tum quia tunc præmiſſæ ratioēs
ceſſant,tum quia in Miſſa illa omnis ſolennitas ſubtrahitur,ne feſti-
uæ ſolennitates cum deſolationis mœroribus miſceantur.Legens ta-
men Euangelium in miſſa pro defunctis,librum in quibuſdam eccle-
ſiis oſculatur:quia quicunque illud pronūciat,debet charitatis amo-
re in illum tēdere,cuius doctrinam euangelicam recitauit, qui amor
34 per oſculum deſignatur.Et eſt†aduertendum, quòd ſtatim poſt libri
oſculū,ſacerdos miniſter pontificē,qui Chriſtum deſignat, incenſat,
ad oſtendendum, quòd ſacerdotis maximè officium eſt, orationis
ignitum ſacrificium,quod per incenſum ſignificatur, Chriſto offer-
re,non ſolùm in expiationem delicti, verumetiam in gratiarum a-
ctionem,prout in Leuitic. habetur. Poteſt etiam ſub epilogo dici,
quia quòd liber euangelij per ſubdiaconum portatur, quòd diaco-
num pulpitum aſcendit, quòd aperto libro populum ſalutat, & om-
nes reſpondent,quòd titulum euangelij præmittit,quòd alta voce &
diſtinctè, & contra Aquilonem legit, quòd omnis populus aures, &
oculos ad librum dirigit, & in ſilentio ac ſtando audit:& in fine ad
cœlum manus leuans orat dicens:Amen. Hæc inquam omnia & ſin- *Neemi.2*
gula ex lege ſumuntur. Legitur enim in principio Nehemiæ, quòd
congregato populo ad plateam,quæ eſt ante portam aquarū, Eſdras
ſcriba attulit librum legis Moſi,& ſtetit ſuper gradum ligneum, quē
fecerat ad loquendum, & aperuit librum coram omni populo. Por-
rò Leuitæ ſilentium faciebant in populo, ad audiendum legem, be-
nedicentes Deo magno,& omnis populus ſtans in gradu ſuo reſpon-
dit: Amen. Et legerunt in libro legis Dei diſtinctè & apertè ad in-
telligendum. Omnis verò populus eleuantes manus ſuas adoraue-
runt proni in terram. Illud † quoque prætereundum non eſt, quòd
euangeliis, quæ in eccleſiis leguntur, generaliter duæ præfationes
præmittuntur:prima,eſt:Initium ſancti euangelij.Secunda:Sequen-

Digitized by Google

tia ſancti euangelij. Siquidem prima præfatio præmittitur principio cuiuslibet euangelij quatuor euangeliſtarum : ſcilicet euangelio Ioannis: In principio erat verbum, & euangelio Matthæi : Liber generationis, euangelio Lucæ: Fuit in diebus Herodis, & euangelio Marci : Principium euangelij Ieſu Chriſti, quod in quibuſdam eccleſiis legitur in prima dominica de Aduentu, vt ibi dicetur, & tunc non ſubiicitur illis : In illo tempore, quia in ipſis principiis agitur, & determinatur certum tempus, vnde eſſet nugatio, & ſuperfluerent verbalia illa. Secunda verò præfatio præmittitur omnibus aliis euangeliis, & dicitur, Sequentia : quia verba ipſa, quæ legenda ſunt, ſequuntur poſt initium, ſeu poſt ea, quæ præcedunt euangelium : vnde ſumpta ſunt verba ſancti euangelij, &c. vel ſequentia, eſt numeri ſingularis, & tunc cum dicitur : Sequentia ſancti euangelij ſecundum Ioannem, ſuppletur hæc eſt. † Sanè in euangeliis, quibus ipſa ſecũda 36
præfatio præponitur, ſubiicitur quandoque: In illo tempore, & quandoque non ſubiicitur. Siquidem ſine, In illo tempore, dicuntur. quando ex eorum verbis certum eſt de tempore, vt præmiſſum eſt: & tunc incipiunt per aliquam determinationem regiæ vel alterius poteſtatis, vt illud: Anno quintodecimo Tiberij, vel per ſimplicem rei geſtæ narrationem, certum tempus determinantem, vt illud: Cùm eſſet deſponſata, & illud: Poſtquàm conſummati ſunt, & illud: Cùm natus eſſet Ieſus. & illud: Factum eſt autem, cùm baptizaretur. & illud: Cùm autẽ eſſet annorum duodecim. & illud : Poſtquàm impleti ſunt dies. & illud: Veſpere autem Sabbati. & illud : Elizabeth impletũ eſt, &c. Reliquis verò euangeliis ſubiicitur: In illo tempore. & eſt ſenſus,
2. Cor. 6 In illo tempore, ſcilicet gratiæ, de quo dicit Apoſtolus: Ecce nunc tẽ- 37
vide j. 1069 pus acceptabile, &c. de pœniten. diſtinctione j. ecce. † Non eſt etiam
et. 967. omittendum, quòd euangelium legitur in eccleſia, quandoque ſecundum hiſtoriam, vt illud, quod dicitur in die paſchæ. Maria Magdalene, & Maria Iacobi, &c. & illud quod cantatur in natali ad ſecundam Miſſam de paſtoribus. Quandoque ſecundum allegoriam, vt illud, quod legitur in aſſumptione beatæ Mariæ, in quo mentio fit de Maria Martha : vbi dicitur : Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum, &c. prout ibi in ſeptima parte dicetur. Quandoque ſecundum rem: vt illud de ſancta Trinitate. Quandoque ſecundum perſonam : vt illud quod cantatur in feſto ſancti Thomæ Apoſtoli. vbi dicitur: Thomas vnus de duodecim. Quandoque ſecundum partem, vt illud, quod dicitur in feſto ſanctæ crucis, de Nicodemo, vbi dicitur : Sic oportet exaltari Filium hominis, &c. In quo verbo Chriſti paſſionem ſuam ſignificat, & exaltationem corporis ſui in Cruce. Et ideò euangelium, in quo hæc clauſula continetur, legitur in feſto ſanctæ Crucis, & in feſto Michaëlis archangeli, propter illum verſum : Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt. Item etiam ſecundum partem, vt illud: Liber generationis, &c. Et hoc propter vl-

timum

timum versum, in quo fit mentio de Christo. Quandoque secundum totum, vt illud quod legitur in circunciſione Domini: Poſtquàm conſummati ſunt dies octo, &c. Quandoque ſecundum tempus, vt illud quod dicitur in prima die quadrageſimæ, ſcilicet propter ieiunium. Quandoque propter litanias, vt illud: Si quid petieritis, &c. quod in litaniis dicitur, in quo fit mentio de aliquo pane & piſce. Et quandoque propter locum, vt illud quod legitur in dominica ſexageſimæ,
38 ſcilicet, Exiit qui ſeminat, &c. Sanè mulier etiam † abbatiſſa non debet legere Euangelium. Licet enim beata Virgo dignior & excellentior eſſet Apoſtolis vniuerſis, Dominus tamen non commiſit ei claues regni cœlorum. extrà de pœ. & remiſ. noua. Hinc eſt quòd abbatiſſa non poteſt proprias moniales benedicere, vel earum confeſſionem in criminalibus audire, vel euangelium legere, vel publicè prædicare. In Matutino tamen poſſet, ſed non publicè euangelium dicere. vij. q. j diaconiſſam. Et nota quòd quatuor ſunt euangelia de beatâ Maria, vt dicitur in ſeptima parte ſub feſto aſſumptionis.

SVMMARIVM.

1 *Symbolum Apoſtolorum, immediatè ſequitur euangelium.*
2 *Symbolum, dicitur voce ſublata maximè in miſſa, in prima autem & Completorio, de miſſa. & nu. 3.*
4 *Symbolum auſpicans ſacerdos, cur manus eluet.*
5 *Symbolum quid.*
6 *Symbolum eſt triplex, & vnde dicatur.*
7 *Apoſtoli Symbolum ediderunt.*
8 *Athanaſij Symbolum.*
9 *Symbolum Nicanum.*
10 *Symboli cantandi in miſſa vſus à Gracis profectus.*
11 *Gracorum error de proceſſione Spiritus ſancti.*
12 *Graci temerè Spiritum ſanctum à Filio procedere negant.*
13 *Symbolũ manus, quibus diebus adhibeatur, vide per diſcursũ. & nu. 14.*
15 *Symboli expoſitio. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 27. 29. & 30.*
16 *Deo credere, & in Deum credere, quid & in quo differant.*
17 *Diuinarum perſonarum diſtinctio.*
26 *In Eccleſiam quando credamus.*
28 *Lepra curatio.*
31 *Vita æterna.*

De Symbolo. CAP. XXV.

1 EVangelio † lecto mox cantatur alta voce Symbolum illud, ſcilicet. Credo in vnum Deum, quia enim corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem Rom. x. ideò eccleſia, vt oſtendat quòd euangelij verbum ſeu prædicationem fide & corde recipit, mox

Digitized by Google

fidei ſymbolum ore decantat. Symbolum ergo poſt Euangelium, fidem poſt prædicationem oſtendit Vnde Ioan. Hæc eo loquente, multi crediderunt in eum. Nam ſecundum Apoſtolum ad Rom. x. Fides eſt
Rom.10 ex auditu: auditus autem per verbum Dei. † Dicitur autem alta voce, 2
vt omnes illud dicant & addiſcant. Omnis enim Chriſtianus tenetur
Eccle.10 publicè fidem catholicam confiteri, propter quod in fronte ſignatur. In prima verò & in Completorio ſub ſilentio dicitur, ne muſcæ morientes perdant ſuauitatem vnguenti, prout in quinta parte, ſub titul. de prima tangetur. † Kurſus ideò in miſſa patenter dicitur, ad notan- 3
dum quòd hodie fides catholica liberè prædicatur & docetur. In prima verò ſub ſilentio, dicitur, ad notandum, quòd in primitiua Eccleſia præſertim tempore paſſionis Chriſti prædicatores & fidei profeſſores ſiluerunt, & in Completorio ad notandum quòd ſimiliter in fine ſeculorum, antichriſti nempè perſecutione inualeſcente illo-
Iacobi 1 rum ora claudentur. Sanè ſacerdos ſeu Epiſcopus illud incipit, ad deſignandum, quod omne bonum à Chriſto procedit. Nam omne da-
Luca 17 tum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, &c. prima, quæſtione prima, quàm pio. Ne autem muſicus ille cœleſtis dicat: Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis. chorus Euangelicæ doctrinæ conſona voce reſpondet, & ſolenni tripudio fidem catholicam profert, dicens: Patrem omnipotentem, & cætera. quamuis in miſſa Papæ quandoque aliter obſeruetur, prout iam dicetur. † ad hoc ſacerdos 4
illud incipiens manet erectus ante medium altaris, manibus extenſis, ſurſum eleuatis, quas poſtquàm inceperit, iungit. Siquidem ſacerdos Chriſtum repræſentans, erectus manet: ad notandum, quòd Chriſtus ſemper paratus eſt cunctis ſpiritualia bona largiri. Et ante altaris medium, innuens quòd non eſt perſonarum acceptator: ſed quantum in ipſo eſt, omnibus æqualiter influit, nec angulum diligit, neque ſinum. Manibus quoque extenſis, ad deſignandum, quòd paratus eſt abundanter bene meritis illa largiri. Surſum tamen eleuatis, quaſi ipſo facto oſtendens, quòd quæ ſurſum ſunt, quærere, atque à Deo miſericordiam poſcere, & in eo ſolo ſperare debemus. Deinde poſtquàm inceperit, manus iungit, quia ei ſoli de perceptis bonis gratias agere, & nos humiliare debemus. Et quoniam ſymbolum, verbum eſt euãgelicum, quò ad ſenſum, ideò ſtando illud audire, ſicut & euangelium, & ſic illo dicto, ſignum crucis facere debemus. Σύμβολον * *
† autem Græcè, Latinè ſonat indicium, vel ſignum, vel collatio: tum 5
quia regulam fidei plenam indicat, & perfectam: tum quia ſimul in vnum fidei continet articulos. † Et nota, quòd triplex eſt ſymbolum. 6
Primum eſt ſymbolum Apoſtolorum, quod vocatur ſymbolum minus quod videlicet ex inſtitutione Damaſi Papæ dicitur tacitè per ferias in ſingulis canonicis horis. Et illud dicitur à σὺν, quod eſt cum, & βολος, quod eſt ſententia: quia compoſitum fuit ex diuerſis verbis Apoſtolorum, ſicut pueri in feſtiuis cõueniẽtes afferre ſolẽt bolos, id eſt, fruſta

carnium

Digitized by Goo

carnium & panis, quæ in vnum collecta, symbolum vocatur, id est, collectio minutiarū. xliij. distinctione. nō oportet. traditur enim quòd postquam Apostoli Spiritum paracletum acceperunt, cum iam forent ad prædicandum euangelium profecturi, conferentes in vnum super articulis fidei statuerunt: vt sicut omnes erant in vna fide concordes, sic omnes vnam fidem concorditer prædicarent, & ideo symbolū minus componentes, vnusquisque bolum, id est, particulam vnam apposuit. Vnde secundum Apostolorum catalogum siue numerum duode-
7 cim particulas digoscitur continere. † Petrus namque apposuit: Credo in Deum, Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. Andræas: Et in Iesum Christum Filium eius vnicū Dominum nostrum. Iacobus: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Ioānes: Passus sub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, & sepultus. Philippus: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Bartholomæus: Ascendit ad cœlos, sedet ad dexterā Dei Patris omnipotentis. Thomas: Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Matthæus Credo in Spiritum sanctum. Iacobus: Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem. Simon: Remissionem peccatorum. Thadæus: Carnis resurrectionem. Mathias: & vitam æternam. Secun-
8 dum symbolum est: † Quicumque vult saluus esse, &c. ab Athanasio patriarcha Alexandrino in ciuitate Treueri compositum. Hoc tamen potest dici tertium: nam Nicænum de quo sequitur, fuit prius in pri-
9 ma Nicæna sydono compilatum. † Tertium est Nicænum. xv. distinctio. c. j. scilicet Credo in vnum Deum. quod Damasus Papa ex communi dicto vniuersalis synodi apud Constantinopolim celebrare instituit, & in missa cantare patenter, quamquā & Marcus Papa primus statuisset illud alta voce cantari: & vocatur symbolum maius. A Græcis ergo vsus cantandi ad missam symbolum, creditur proueniſſe, quod simili-
10 ter duodecim clausulas continet. † Prima est: Credo in vnū Deum, &c. Secunda: Et in vnum Dominum Iesum Christum. Tertia: Qui propter nos homines, &c. Et cùm dicitur, ibi: Et homo factus est, debemus genua flectere: quia Christum hominem factum, & pro nobis crucifixum adoramus. Quarta: Crucifixus etiam pro nobis. Quinta: Et resurrexit tertia die secundùm Scripturas, id est, eo modo, eo ordine, & eo tēpore, quo prædictum est in Scripturis. Sexta: Ascendit in cœlum. Septima: Et iterum venturus est, &c. Octaua: Et in Spiritum sanctum Dominum. Nona: Et vnam sanctam catholicam Ecclesiam. Decima: Confiteor vnum baptisma. Vndecima: Et expecto resurrectionem mortuorum. Duodecima: Et vitam venturi seculi, amen. Et est notandum quòd in prædictis Nicæno & Constantinopolitano conciliis non leguntur verba illa. Secundum Scripturas: neque illa: Filióque procedit, & quo-
11 niam apud † Græcos in fine ipsius symboli, sub anathemate dicitur prohiberi, ne quis de fide Trinitatis aliud docere, vel aliter prædicare, quàm ibi cōtinetur præsumat: sed & Calcedonense concilium apud

eos ce

eos celebratum anathematizare præcepit eos, qui alteram fidem auſi eſſent componere, proferre, ſcribere, docere, vel aliud Symbolum tradere, quàm quod præmiſſum eſt: ideò ipſi Græci nos anathematizatos aſſerunt, pro eo, quod ibi addimus verba ipſa. Sed minus benedicunt, tum quia illud non fuit canon latæ ſententiæ: ſed cõminatio quædam, tum quia inferior potentiorem ligare non poteſt. xxj. diſtin. inferior. Romana enim Eccleſia non ſubeſt conciliis, ſed potiùs concilia ſubſunt ſibi. extrà de elect. ſignificaſti. Præterea, verba illa: Secũdum Scripturas, ſumptá ſunt ex expoſitione fidei eiuſdem concilij Conſtantinopol. & ſic nihil videtur additum, nec errorem aliquem ſapiunt, ſanè, vt ſuprà ſunt expoſita, intellecta. Item per verba illa: Filióque non docemus aliud vel aliter de Trinitate prædicamus, imò idem. Cùm enim Filius idẽ ſit cum Patre in ſubſtãtia: ergò quod à Patre procedit, & Filio procedit: & ſic nihil addimus, ſed potiùs declaramus: nec alteram fidem componimus, proferimus, ſcribimus, vel aliud ſymbolum tradimus, nec in aliquo contra prædictum facimus anathema. Mirum † tamen eſt, quo auſu ipſi Græci Spiritum ſanctũ à Filio procedere negare præſumunt: cùm & hoc in concilio Epheſino apud eos edito contineatur expreſsè, de conſec. diſt. v. vlt. & penult. ſed ipſi ſe erraſſe videntes, quoſdam prælatos de ſuis ad generale concilium Lugduneñ. ſub Grego. Papa x. celebratum miſerunt, qui in dicto concilio publicè nobis videntibus ſuo & omnium prælatorum & imperatoris Romani nomine profeſſi ſunt, quòd Spiritus ſanctus æternaliter ex Patre & Filio, non tanquam ex duobus principiis, ſed tanquam ex vno principio, non duabus ſpirationibus, ſed vnica ſpiratione procedit. extrà de ſumma Trini. & fide cath. prout in eiuſdem Gre. conſtitutione habetur: coram toto concilio ter Græcè, & ter Latinè ſymbolum cum dictis verbis: Secundum ſcripturas. Filióque, ſimiliter decantando. † Cantatur autem hoc ſymbolum maius in ſolennitatibus eorum duntaxat, qui illud compoſuerunt, & in illis, de quibus aliqua mentio fit in ipſo: videlicet in omnibus diebus dominicis. In feſtiuitatibus Domini, ſcilicet in natali, Epiphania, cœna Domini, paſcha, aſcenſione, pentecoſte & transfiguratione, & in feſto de Trinitate, & in omnibus feſtiuitatibus beatæ Mariæ, ſanctæ Crucis, angelorum, & Apoſtolorum, de quibus fit mentio ibi: Et apoſtolicam Eccleſiam. In ſolennitatibus autem Lucæ & Marci euangeliſtarum, dicunt quidam non debet cantari: quia illi Apoſtoli non fuerunt. Idem dici debet in dedicationibus eccleſiarum & in commemoratione omnium ſanctorum: quamquam & ipſa ſit dedicationis feſtiuitas. Et dicitur etiam intra octauam natalis Domini, excepta die Innocentium, in qua cantica lætitiæ ſubtricentur. In octaua tamen cantatur, prout in ſexta parte ſub illo feſto dicetur. Cantatur etiam intra octauas Epiphaniæ, Paſchæ, Aſcenſionis, Pentecoſtes, Apoſtolorum Petri & Pauli, & aſſumptionis beatæ Mariæ. Licet enim in natiuitatibus ſanctorum Ioan. Baptiſta, &

ſta, & ſancti Laurentij, ſymbolum non cantetur, in octauis tamen eorum cantatur, eò quòd intra octauas Apoſtolorum & aſſumptionis occurrunt, & ob hoc etiam in octaua ſancti Ioann. Baptiſtæ præfatio, de Apoſtolis, & in octaua beati Laurentij, præfatio de aſſumptione cantatur. In quibuſdam tamen Eccleſiis, dicitur ſymbolum in feſto beati Ioannis Baptiſtæ, & non incompetenter: quia in ſymbolo de prophetа fit mentio ibi: Qui locus eſt per Prophetas: & quia ipſe non ſolum fuit propheta, ſed pluſquam propheta: de eo quoque ſcriptum eſt: Fuit homo miſſus à Deo, &c. & ita fuit Apoſtolus: de ipſo eſt, ait Ioan. os aureum in ſermone, qui legitur in feſto decollationis Ioan. par angelis, Apoſtolorum vox. Ipſe etiam primò baptizauit & baptiſmum prædicauit, & in ſymbolo fit mentio de baptiſmo. Horum quidem omnium fit commemoratio in ſymbolo. Quorundam tamen obſcurè, vt Epiphaniæ, eſt tamen illud profeſtum Domini: eſt etiam feſtum illud baptiſmatis, de quo in ſymbolo continetur ibi: Confiteor vnum baptiſma, &c. & cœnæ Domini, ſed illa eſt ſolennitas euchariſtiæ ad quam reſpicit illud: Sanctorum communionem: & angelorum, ſed illi nomine Cœli debent intelligi, de quo in ſymbolo dicitur, ibi: Creatorem, vel factorem cœli & terræ, &c. Quibuſdam tamen videtur tunc non eſſe cantandum, eò quòd angeli nunquam habuerunt fidem, ſed ſpem, nec credunt, ſed ſciunt: quoniam plenam ſcientiam habent: Fit etiam commemoratio licet obſcurè dedicationis Eccleſiarum: ſed ad illam reſpicit illud: Sanctam eccleſiam catholicam: tunc enim ſanctificatur, & vt ita dicam catholizatur Eccleſia, cum dedicatur. Ad octauas verò reſpicit reſurrectio mortuorum, de qua dicitur ibi: Et expecto reſurrectionem mortuorum. In feſto ſanctæ Agnetis ſymbolum non cantatur: quia licet in Eccleſia celebretur, non eſt tamen feſtum octauæ, prout
34 in ſeptima parte ſub ipſo feſto dicetur. † Porrò quidam non abſurdè ſymbolum cantant ſingulis diebus, à die reſurrectionis vſque ad feſtum aſcenſionis, ſicut in omnibus diebus Dominicis, & etiam in ſolennitate beatæ Mariæ Magdalenæ, dicentes illam fuiſſe Apoſtolorum epiſtolam, eò quòd ipſa prima reſurrectionis gaudium Apoſtolis renuntiauit: & in feſto beati Martini, quia de eo cantatur: Martinus par Apoſtolis. Quidam etiam dicunt illud in principali feſto cuiuſlibet Eccleſiæ ſeu oratorij, non tamen in octauis illorum, ſi eas celebrent. Veruntamen de quibuſdam mentio fit in ſymbolo, in quorum commemoratione ſymbolum non cantatur, vt paſſionis & ſepulturæ, quoniam illorum dierum officium aliorum regnorum regulam non ſectatur. Non dicitur etiam, quando in profeſtis celebratur ad honorem beatæ Mariæ virginis, vel ſanctæ crucis, vel ſancti Spiritus extrà de celebr. miſſarum: conſilium. In quibuſdam locis cantato ſymbolo, vel eum cantatur, populus cantant. Κύριε ἐλέησον, quoniam poſtquam Chriſtus & Apoſtoli docuerunt fideles, fide recepta, laudes Deo dederunt, quas forſitan repræſentat ſuauiſſimi ſymboli melodia. Iliud autem

Matth. 2
Ioan. 1

Matt. 1

Digitized by Google

autem sciendum est,quòd Christus non venit prædicare Gentibus, sed Iudæis, iuxta illud euangelij : Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël. Vnde præcepit Apostolis : In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, donec post resurrectionem præcepit eis,dicens:Euntes in mundum vniuersum,prædicate euangelium omni creaturæ. Et idcircò Romano pontifice solenniter celebrante symbolum fidei,non cantores in choro,sed subdiaconi ad altare decantant,& generaliter ipsi ad vniuersa respondent,vsque dum ipse pontifex dicit : Pax Domini sit semper vobiscum : quoniam vsque post Christi resurrectionem sola Iudæorum Ecclesia, quæ per subdiaconum,qui sursum ad altare consistat, designatur: corde creditur ad iusticiam & ore confessio fit ad salutem: extrà de sacra. cap.j. sed extunc cantores in choro respondent, & vniuersa decantant, quia post resurrectionem Ecclesia Gentium, quam cantores qui deorsum in choro subsistunt,designant,fidem Christi recepit, & laudum præconia personuit Saluatori. Inter euangelium tamen & sacrificium chorus concinit offertorium : quoniam inter passionem & prædicationem gentilitas fidei votum Deo offerens cantauit, quando mulier Chananæa de finibus Tyri & Sidonis egressa, clamauit & dixit:Miserere mei Domine, fili Dauid. Filia mea malè à dæmonio vexatur : cuius tandem fidem commendans Dominus,ait: O mulier, magna est fides tua: & fiat tibi sicut petisti. † Postremò symbolum Apostolorum, tanquam breue & omnia continens, sub compendio exponamus. Credo in Deum Patrem, omnipotentem, creatorem cœli & terræ, &c. Nota quòd aliud est, vt ait August. credere Deo, aliud est credere Deum, & credere in Deum. † Credere Deo est credere vera esse, quæ loquitur, quod etiam mali faciunt,& nos credimus homini,& non in hominem. Credere Deum, est credere quòd ipse sit Deus : quòd etiam dæmones faciunt Credere in Deum,& credendo amare,& credendo in eum,ire, credendo ei adhærere: quod soli boni faciunt: ergo qui dicit: Credo in Deum,mentitur, si non diligit Deum. nisi dixerit: quòd in persona Ecclesiæ loquitur:dicens autem Deum,singulariter,deorum fugit pluralitatem. Vnde notabiliter in maiori symbolo additum est hoc verbum Vnum, iuxta illud: Audi Israël, Dominus Deus tuus, vnus est. Et Apostolus: Vnus est Deus,vna fides,vnum baptisma. † Dicens verò Patrem, incipit personas distinguere,de quibus Esa. Quis appendet tribus digitis molem terræ? Et alibi : Seraphim clamabant : Sanctus, sanctus, sanctus.Et Dominus:Baptizate omnes Gentes in nomine Patris, & Filij,& Spiritus sancti.Et Ioan. Tres sunt,qui testimonium dant in cœlo:Pater, Verbum,& Spiritus sanctus. Pater,est prima,non tempore, sed authoritate in Trinitate persona. Quod sequitur, Omnipotentem, nomen est essentiale, ideóque illud ad substantiuum Deum, vel ad relatiuum Patrem,non sine ratione referimus,dicẽtes:Credo in Deum Patrem omnipotentem vel, credo in Patrem omnipotentem : Similiter & quod sequitur:

Matt. 10

Mat. vlt.

Rom. 10

Matt. 15

Deut. 6

Epheſ. 4

Eſa. 40

Eſai. 6

Matt. 28

Ioan. 5

15

16

17

Digitized by Google

18 ſequitur: Creatorem † cœli & terræ: ibi cõfutatur hæreticus, qui alium cœli, alium terræ aſſerit creatorẽ: alium cœleſtium, alium terreſtrium, alium corporum, alium animarum: contra quos ait Moſes. In principio creauit Deus cœlum & terram. Et Dauid: In principio tu Domine terram fundaſti: & opera manuum tuarum ſunt cœli. & Apoſtolus. In ipſo
19 condita ſunt vniuerſa in cœlo & in terra † Sequitur: Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum. Ecce altate in Trinitate, perſona: hic eſt Ieſus, qui ſaluum fecit populum ſuu à peccatis eorum, hic eſt Chriſtus oleo lętitiæ prę conſortibus vnctus: hic eſt enim vnicus Patris Filius, de quo Dauid: Filius meus es tu: ego hodie genui te. Et apoſtolus: Miſit Deus Filium ſuum, natum de muliere, factum ſub lege: hic eſt Domin⁹ noſter, qui nos creauit, qui nos ſuos alienos, pretio ſan-
20 guinis emit. † Sequitur: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine. Ecce primum Chriſti ſacramẽtum, ſcilicet incarnatio, ac ſi dicat: Qui cùm ſit Deus, factus eſt homo, nõ ex virili ſemine, ſed conceptus operatione Spiritus ſancti natus ex Maria virgine. Vnde Eſa. Ecce virgo cõcipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Et Angelus in euangelio: Aue Maria gratia plena, Dominus tecum: & ille: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obũbrabit tibi. Quidã tamen hæc verba: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto: iungunt
21 cum prędcentibus. Sequitur: † Paſſus ſub Põtio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus. Ecce ſecundum ſacramentum: ſecundum humilitatem Chriſti, ſcilicet paſſio, cuius tẽpus deſcribitur ſub Pontio Pilato: forma ſubditur, Crucifixus: finis concluditur Mortuus, & ſepultus. Vnde plangens dicit ex ore Dauid, & Hier. Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia oſſa mea. De morte ait Propheta: Domus Domini fuit exitus mortis. De ſepulchro ait Eſa. Sepulchrũ eius extitit
22 glorioſum. Hæc ſunt in euãgelio manifeſta. Sequitur: † deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. Ecce tertium ſacramẽtum, ſcilicet reſurrectio: ſed de deſcenſu ad inferna prę mittitur, ex quo mortui liberãtur: vnde in Oſea, De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero, inferne. Hic eſt euãgelicus fortis, qui fortẽ ligauit, & eius vaſa dirupit: hic eſt qui dicit in pſal. Ego dormiui, & ſoporatus ſum, & exurrexi, quoniam Domin⁹ ſuſcepit me: qui Patri dicenti: Exurge gloria mea, exurge cum pſalmis, & cithara: breui ſermone reſpondet: Exurgã diluculò, cuius reſurrectioni mulieres, & viri perhibent teſtimonium in euangelio. Quod autem dicitur in maiori ſymbolo: Reſurrexit tertia die, ſecũdum ſcripturas: exponitur, id eſt eo modo, eo ordine, & eo tẽpore, quo prædictum eſt à Scripturis.
23 Sequitur: † Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexterã Dei Patris omnipotentis. Ecce quartũ ſacramentum, ſcilicet aſcenſio. Aſcendit enim, ſicut ait Dauid, ſuper cherubim, & volauit ſuper pẽnas ventorum & parauit in cœlo ſedẽ ſuã, & regnum eius omnib⁹ dominabitur. Cui ait Pater: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

Geneſ. 1 *Pſal. 101* *Coloſ. 1* *Matth. 1* *Pſal. 44* *Pſalm. 2* *Galat. 4* *Eſai. 7* *Luc. 1* *Pſalm. 3* *Pſal. 50* *Pſal. 21* *Eſai. 2* *Pſal. 17* *Pſal. 102* *Pſal. 107*

Digitized by Google

Et vt ad aſcenſionem,de viſu quoque teſtimonium nõ deeſſet,ait Luc. *Actu. 3* Videntibus Diſcipulis,eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.Sequitur:Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.Ecce quintum,quod nondum apertum eſt ſacramẽtum: veniet enim rex manife- *Pſal.49* ſtè,cui Pater iudicium dedit,& ſicut ait Dauid,parauit in iudicio thro- *Ioann.5* num ſuum, & iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in *Pſalm.17* iuſtitia.Et alibi: Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit Et *& 17.* Lucas: Ita veniet,ſicut vidiſtis eum euntem in cœlum.& Michæas: Iu- *Actu. 1* dicium Domini cum populo ſuo.Sequitur:Credo in Spiritum ſanctum. *Matth.6* † Ecce tertia in Trinitate perſona,ſcilicet Spiritus ſanctus,de qua Mo- 24 *Geneſ.1* ſes:Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.Et pſal.Flabit Spiritus eius, *Pſal.147* & fluent aquæ. Et Dominus in Euangelio: Spiritus, qui à Patre proce- *Ioan.15* dit,docebit vos omnia. Ille enim docet,ille ſanctificat,ille viuificat,ille peccata remittit,per hunc reſurrectionem in gloria,per hunc conſequimur vitam æternam. Vnde ſequitur : Sanctam eccleſiam catholicam. Et † poſſunt hæc verba & ſequentia ſic intelligi & coniungi: Credo in 25 Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam catholicam,id eſt credo per Spiritum ſanctum ſanctam Eccleſiam fidelium ſanctificari.Item,Credo in Spiritum ſanctum,ſanctorum communionem,id eſt, per Spiritum ſanctũ, ſanctos in vinculo charitatis vniri. Et,Credo in Spiritum ſanctum, remiſſionem peccatorum,id eſt,per Spiritum ſanctum peccata remitti. Et Credo in Spiritum ſanctum,carnis reſurrectionem, & vitã æternam, id eſt,per Spiritum ſanctum gloriam carnẽ conſecuturam & animã vitam æternã.Vel ſic:Credo ſanctã Eccleſiam catholicã:non ita dicimus, vt aſſerit Aug. de conſe.d.iiij.j.in fi.credere in Eccleſiã, ſicut in Deum, ſed in Eccleſiã † ſanctam catholicã credimus dum in Eccleſia conuer- 2 ſantes & in Deum credimus,& quæ ſequũtur,nos inde firmiſſimè conſequi profitemur,ſcilicet ſanctorum cõmunionem,remiſſionem peccatorum,carnis reſurrectionem,& vitam æternam:vnde & ſic cõiunges: Credo in ſanctam Eccleſiam catholicã, ſanctorum communionem, id eſt, per fidem quã habeo, exiſtens in ſancta & vniuerſali eccleſia, aſſequor ſanctorum communionem,id eſt,concordiam & vnionem.Sicut enim eſt vnus paſtor,ſic vnum ouile:ſicut vnus Deus,ſic vna fides,& vnum baptiſma.Vel percipio ſanctorum communionem,id eſt, panẽ benedictionis,de quo dicitur:Crede, & mãducaſti.de conſe.d.ij. vt quid. Similiter,& quæ ſequuntur: Credo in † ſanctã Eccleſiam, peccatorum 27 remiſſionẽ,id eſt,per fidem quam habeo exiſtens in ſancta &vniuerſali *Num. 12* Eccleſia,conſequor remiſſionem peccatorum & lepꝛ curationem:de† 28 *4. Reg. 5* qua dicitur in lege & euangelio: Maria ſoror Aaron, cum ſeptẽ diebus *Luc. 17* fuerat extra caſtra,eſt à lepra mundata l.d.§ econtrà. Naamã Syrus ſe- *Luc.7* pties lotus in Iordane eſt à lepra curatus: ſic & Dominus decẽ leproſos *Luc.5* mundauit,ſed vnus tantùm dedit gloriam Deo.De Magdalena dicitur, Quia dimiſſa ſunt ei peccata multa,quia dilexit multũ.Paralytico quo- *Iob.19* que ait Dominꝰ:Fili,remittuntur tibi peccata tua.Sequitur:† Credo in 29

ſanctam

ſanctam Eccleſiam catholicam,carnis reſurrectionẽ,id eſt,per fidem quam habeo exiſtens in Eccleſia, cõſequor carnis reſurrectionem, de qua Iob:Credo quod redẽptor meus viuit,& in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum,& in carne mea videbo Deum Saluatorem meum: vnde in euangelio:Deus Abraham,Deus Iſaac,& Iacob,non eſt Deus mortuorum,ſed viuorum.Et Apoſtolus:Omnes quidem reſurgemus: *Matt. 22*
ſed non omnes immutabimur.Similiter coniungendum eſt quod ſequitur:Credo † in ſanctam Eccleſiam catholicam,vitam æternam,id *Pſa. 26*
eſt,per fidem quam habeo exiſtens in Eccleſia,conſequar vitam ęternam:hæc eſt terra viuentium,de qua Dauid : Credo videre bona Domini in terra viuentium. † Eſt autem vita æterna , videre Deum Patrem, & quem miſit Ieſum Chriſtum : de hoc etiam ſub ſabbato ſancto,in ſexta parte, vbi agitur de baptiſmo,dicetur.

ANNOTATIO.

* Σύμβολον autem Græcè. Σύμβολον , variè accipitur,pro varia verbi, à quo manat,ratiõe & natura.Συμβάλλω enim,παρὰ τὸ βάλλω,natura ſua actiuum eſt,& ſignificat cõmitto,collido,confligo,cõuenio,cõfido, paciſcor, contractus conuentaq; ineo, itẽ & cọniicio : vt *συμβάλλω τὸ ἐν ἐπνιεῖ.* Inde *σύμβολον*,ſignum,vt ſigna militaria Herodiano.Signis equidem vtebantur inuicẽ Apoſtoli.*σύμβολον* itẽ,nota,& ſiguũ rei apud Ciceronem,vt dictio & nomen , eſt nota rei animo cõceptæ. *σύμβολον* etiam,inſignia,id eſt,*παράσημα*.Item,omẽ,*ἀπὸ τὸ ὁμοίωμα*,Gregorio.Dicitur & maſculino genere.Quia ratione vſus eſt Syneſius in *τῷ Ἀδελφῷ*: *Οὐ γὰρ οἶμαι νομίζοιαι σύμφυτα χρήματα, βαδίζον ἐπφέρειν, ἵνα μὴ τῶν συμφίτων σύμβολος ἐπαίσιος γένηται.* Item & fœminino *συμβολὴ*,conflictus.conflictio militaris.*σύμβολα* etiam dicebantur teſſerę quędam,quę dabantur publicè è ciuitatibus quibuſdam hominibus ſibi amicis , vt hoſpitaliter & amicè reciperentur in oppidis fœderatis. Hodie ſic vocari poſſunt teſſeræ collybiſticæ,vt placet Budæo , quas literas collybicas vocant, quaſi ad permutandam pecuniam externam inſtitutas. *σύμβολον τοῦτο τὸ τρῆμα*,quaſi teſſera,& fruſtum abſciſſum.Plato in Sympoſio, *σύμβολον* commiſſuram videtur dicere. homines enim eo in loco ait geminos fuiſſe,id eſt,*διφυεῖς.σύμβολον* etiam, ſignificat ſimilitudinem : & quandam naturæ concinnitatẽ,Ariſtoteli *περὶ γνώσεως, καὶ φθορᾶς.Σύμβολαι* in conuiuiis dicebantur,quas Terẽtius& Plautus ſymbolas vocauerunt Auth.lib.vij.Conuiuium autẽ ipſum è ſymbolis coagmentatũ , dicebatur.Συναγώγιον,& *δεῖπνον συναγώγιμον*,vt ipſe inquit. Qui autẽ ſymbolas non conferunt,*ἀσύμβολοι* dicuntur *Ἀσύμβολος*,etiam pro inerti & inutili ponitur , qui nihil in medium attulit. Apoſtolorum ergo *σύμβολον*,dicęs ſignum & breuiarium quoddam fidei Chriſtianæ,commiſtum,conflatum & compoſitum ex multis bolis,id eſt,fruſtis particulíſque.Symbolorũm porrò hæc eſt lex, vt ſententiam abſoluãt verbis ad ſummũ quinq;,& quò breuiora ſunt,hoc venuſtatis plus habeant, qualis eſt illud Augu. Matura. Obſcuritatis aliquid & allegoriæ ſym-

Digitized by Google

bolum condit,vt paulùm à naturali ſenſu deflectatur:modò ne tanta ſit,quanta Pythagoras eſt vſus,vt ab intelligentia dictorum ſuorum arceret imperitos,qui ſymbola ſua quaſi quædam ænigmata longiſſimè abduxit illinc, quò ſenſus ſpectaret:ita vt Tyrrhenos induxerit, illis citra omnem allegoriam parere, cùm eam non adſequerentur. Vnde *συμβολικὸν* pro allegorico & ænigmatico dicitur, apud Plutarc. in viij.Sympoſ. Nicol. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Prædicationis vſus, vnde.*
2 *Prædicationis officium,cui competat.*
3 *Prædicatio,ſublimi loco debet fieri.*
4 *Prædicatio,qualis eſſe debeat.*
5 *Prædicationem,qua ſequantur.*

De Prædicatione. CAP. XXVI.

QVoniam,vt præmiſſum eſt,euangelium prędicatio eſt,& ſymbolum,fidei † profeſſio,ideò poſt illa, fit populo prædicatio, quaſi euangelici verbi,& ſymboli, ſiue noui & veteris Teſtamenti expoſitio,qui modus ſumptus eſt ex li.Neemiæ, in principio vbi legitur:Et legerunt Leuitæ in libro legis Dei.Neemias autẽ ſacerdos,& Eſdras ſcriba interpretabantur populo vniuerſa.Prætereà monebantur antiquitus,qui in fraterno odio erant,vt ad concordiam venirent,prius, quàm communicarent,& mundi eſſent,priùs,quàm coram ſuo ſaluatore,cui nota ſunt ſecreta cordium apparerent:ex quo ſiquidem prædicandi vſus in Eccleſia inoleuit.Inde etiam eſt quòd oratio Domini, quæ eſt ad primam,& in aliis horis voce demiſſa, dicitur ad miſſam alta voce,& patẽter dicatur,quia in huiuſmodi fraterna monitio continetur:communiter tamen poſt prædicationem ſymbolum decantatur:quia fidem prędicatam ſe tenere Eccleſia profitetur.Verùm†cùm prædicandi officium priuilegiatũ ſit,nullus prædicare debet, niſi cui committitur,aut cui ex officio ſibi iniuncto incumbit, iuxta illud Apoſtoli:Quomodo prædicabunt,niſi mittantur?extrà de hæreticis.cũ ex iniuncto.& ideò prædicaturus licentiã petit dicens:Iube Domine. Debet autẽ† prædicator in loco eminentiori eſſe,ſicut & euangelium legens propter rationes ſub tit.de euangelio ſcriptas. Nã & Ieſus videns turbas,aſcẽdit in montem,& aperiens os ſuum, docebat eos.Et Eſdras fecit gradũ ligneũ ad loquẽdũ,vt dictũ eſt in prima parte,ſub ti.de Eccleſia,vbi de pulpito agitur.Debet †tamẽ humiliter proferre quę docet,nec ſecundũ Greg.xlvj.d.habet in fi.Illum.elatis moribus, prædicet quẽ in cordibus audientiã ſacris ſermonibus inſectatur. Et ſecundum Amb.prædicatio Chriſtiana non indiget pompa, nec cultu ſermonis: debet quoq; ſecũdum Greg. prædicator eſſe diſcretus in ſilentio,vtilis in verbo:ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticeſcat.

Neem. 8

Matth. 5
Neem. 8

Digitized by Google

ceſcat,xliiij.d.ſi rector.Sunt tamen nõnulli huius doctrinæ obliti:qui ſicut ait Bæda.ij.q.vij.ſecuti ſunt auditores ſuos in præcipitium mergunt,quibus nõ ſalutaria quę corrigãt,ſed quę illos delectẽt,erronea prędicãt.Alij verò ſecundũ Greg.xlix.d.hinc etenim. viij.q.j.oportet. xliiij.d.§.ſi.dũ æſtimari hebetes nolũt,ſępè ex immoderata ſubtilitate,ſe in quibuſdã inquiſitionibus plus quã expediat exercẽt ſe,ſecreta myſteria ſua prædicatione nõ intelligẽtibus reſerãdo. Oportet enim eũ qui docet,& inſtruit,pro ingenio diſcentiũ ſemetipſum aptare,& verbi ordinẽ, pro audientiũ capacitate dirigere:quoniã qui docet ea,quę ab auditoribus intelligi nequeũt non ad eorũ vtilitatẽ:ſed ad ſui oſtentationẽ facit,vt plura ſcire videatur:vel adulatione, vt eis placeat,quibus ſecreta reuelãt:iuxta quod Apoſtolus ait:Chriſtus me miſit prædicare non in ſapiẽtia verbi.In concilio Carthagiñ.de cõſe. d.j.ſacerdote ſtatutũ eſt,vt ſacerdote verbũ,ſcilicet prædicationis in Eccleſia faciẽte,qui egreſſus de auditorio fuerit,videlicet cõtennens excõmunicetur.Poſt prædicationẽ,fit cõfeſſio † & indulgẽtia pro cõmiſſis & omiſſis cõceditur,vt ſic cõſcientiis emũdatis,iuxta illud propheticum:Et ſcopebã ſpiritũ meũ accedãt ſinguli ad cõmunionis ſacramentũ,quod mox in miſſa,vel ſacramẽtaliter, vel ſpiritualiter recepturi ſunt: quæ ſpiritualis cõmunio fit per fidẽ, operantẽ per dilectionẽ,iuxta illud Auguſti.Crede, & mãducaſti.de cõſec.d.ij.vt quid. *Corint. 1* *Pſal.76*

SVMMARIVM.

1 *Canon Miſſæ,in quot partes diuidatur.*
2 *Secretæ,in quot partes diuidatur.*
3 *Offertorium vbi quandoue fiat.*
4 *Offertorij verſus,hodie ſæpè intermittitur,idque temerè.*
5 *Offertorium vt cantetur,à Patribus receptum eſt , idq; de cauſa.num.6.*
7 *Offertorium,vnde nomen traxerit.*
8 *Offertorio facto quid faciat ſacerdos.*

Secunda pars miſſæ in offertorio.

CAP. XXVI.

SEcunda pars miſſæ in offertorio,ſiue in,Dominus vobiſcũ,incipit,
1 quæ in quatuor† ſubdiuiditur particulas.Prima dicitur ſecretella. Secunda,præfatio.Tertia, canon. Quarta oratio dominica, cum ſua præfatione ſcilicet,Præceptis ſalutaribus. Poteſt etiam quicqui hoc loco,vſq; in finẽ miſſæ dicitur,ſecreta vocari,quæ ſecreta in quinque
2 diuiditur partes. † Prima eſt ab offertorio vſq; ad perfectionẽ:& hoc ſpecialiter dicitur ſecreta. Secunda , dicitur præfatio, Tertia,canon. Quarta oratio dominica Quinta,eſt embolismus. Quia etenim fuit dominici ſanguinis effuſio Prima in circunciſione. Secunda,in ſudore.Tertia,in flagellatione.Quarta,in crucifixione.Quinta,in mortui lanceatione.Sanè ordo cõueniens eſt , vt poſt prædicationẽ ſequatur

Digitized by Google

fides in corde,laus in ore,fructus in opere.Prædicatio quidē in euan-
Psal.26 gelio, fides in symbolo,laus in offertorio, fructus in sacrificio: qua-
2.Para.5 propter offerendo cātatur,quia sacrificiū laudis offertur: vnde Psal. Circuiui,& immolaui in tabernaculo eius hostiā vociferationis,cantabo & psalmum dicam Domino.& in Paralip.Cū offerrent holocausta,cœperūt laudes canere Domino,organis & in diuersis,quæ Dauid rex cōparauerat,concrepare. † Offertoriū quidē inter euangelium & 3
sacrificium canitur:prout in tit.de symbolo dictū est.Sacerdos autem dicturus,Oremus.prçmittit,Dominus vobiscū.quasi diceret:Nisi Dominus sit vobiscū,orare non possumus ad salutē nostrā.Subiicit ergo oremus,monens populū orare: vt fidem in symbolo recitatā credat, & in ea stabilis permaneat,quia & Christus Discipulis suis dixit:Orate,&c.Luc.xxij.monens etiam vnumquenque ad se redire, conscientiam suā discutere, & seipsum in holocaustū iustū Deo offerre. Priùs ergo,quàm chorus cantet offertoriū, salutatur à sacerdote, vt possit deuotè cantare,& mox postquā ille dixit,Oremus.chorus cătat canticum offerentium,siue offertoriū,& populus offert:vt notetur,quòd post impletionē mandatorū offerimus nos ipsos,sicut sub ti. de oblatione dicetur,ac si vnusquisq; offerēs dicat:Credo, & fidem quam in
1.c.30. symbolo professus sum,opere cōpleo, & orationi sacerdotis consentio:vnde & sacerdos statim offert dona cōsecranda.Et † attēde,quòd 4
offertorij versus cum multa diligentia ab antiquis Patribus inuenti, hodie plerisq; locis omittūtur,tum breuitatis causa,vt tam ministri, quàm populus oblationibus, orationi, & sacramento altaris liberius vacent,tum etiā,quia sicut ait Aug.xij.d.omnia.ipsam Christianā religionem paucissimis, & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei voluit esse liberā.Et secundū Hie.de cōs.dist.v.non mediocriter. melior est quinq; psalmorū, cū cordis hilaritate decantatio,quā totius Psalterij cū anxietate modulatio: verborum etenim multitudine Deus flecti nō potest.Solū ergo in offertorio, quod dicitur in missa pro defunctis,versus ipsi hodie dicūtur,quia officiū illud non sequitur in multis normā alterius officij. † Porrò à patribus in- 5
troductum est,vt offertoriū cantetur,quia(vt præmissum est)quando
2. Cor. 9 offerebant,in tubis clangebāt. hilarem namq; datorem diligit Deus. xxiij.quæst.vj. §. ex his. Inductum est etiam ex eo,quod Salomon in dedicatione templi & altaris, innumerabilem multitudinem holo-
3. Reg. 8 caustorum obtulit,cum magna solennitate:& à Mose cui descenden-
Exod. 35 ti de monte,& populū salutanti,& oranti occurrit populus, & munera obtulit.† Cantatur etiam offertorium,dum offertur,ad memoran- 6
dum iucunditatem Israëlitici populi,offerentis denaria ad ædificium tabernaculi,vel potius ad designandū clamorem mulieris, de qua legitur in Apoca.xij.c. Mulier,id est,Ecclesia amicta sole, id est, Christo quē induit in baptismo,habēs lunā sub pedibus,id est,omnia mutabilia calcās,& in capite coronā duodecim stellarum,id est, chorum

duode

duodecim Apoſtolorum, & habens in vtero ſupple ea quæ in ſui initio geſta ſunt, clamat parturiens, & cruciatur vt pariat. Clamorem ordo eius parturientis vel ſalubrem Domini cruciatum imitatur offerenda, per ſuum grauem & grandiſonum cantum: quæ pneumis diſtentia, & verſibus fœcundata: quãtumuis longa iubilatione, quod ſignificat, non ſatis exprimere valet. Quis tamen offertorium cantare inſtituerit, ignoratur. Traxit † nomen offertorium à feria, quod
7 eſt oblatio, quæ in altari offertur, & à pontificibus conſecratur, inde offertorium dicitur, quaſi præfertum, oblatio vero, vocatur, quia offertur. Dicitur etiam offertoriũ, quia dum offerenda cantatur, ſacerdos accipit oblationes, vel hoſtias à miniſtris, de quibus ſub ti. de o-
8 blatione dicetur. † Aduertendum autem eſt, quod licet ſacerdos prę-mittat Oremus non tamẽ immediate erat, imo thurificat, oblationes recipit, & alia agit, quaſi ipſo facto dicat: Nõ ceſſat orare, qui nõ ceſſat bene agere. Dũ ergo offertoriũ canitur, & incenſum portatur, inſtante memoria dominicæ paſſionis, ſilentium obſerunt, vſque dum alta voce dicit: Per omnia ſecula ſeculorum. Illud inſinuans, quod Ieſus poſt ſuſcitationem Lazari non palam ambulabat apud Iudæos, *Ioan. 11* cum cogitarent eum interficere, ſed abiit in ciuitatem, quæ dicitur Effren, & ibi morabatur cum Diſcipulis. Collegerunt enim Pontifices, & Phariſęi concilium, & vnus ex ipſis, Cayphas nomine, dixit: Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Et ab illo die cogitauerunt eum interficere, de hoc dicetur ſub titul. de inclinatione ſacerdotis.

SVMMARIVM.

1 *Manus lauat ſacerdos denuò ſtatim ab offertorio, & thuriſicatione, & qua de cauſa, & qua ſignificatione. nu. 3.*
2 *Manuum lotio fit ſemper ad dextrum altaris cornu.*

De Manuum lotione. CAP. XXVIII.

1 PRiùs, quàm ſacerdos offerat, manus iterum lauat, quamuis † priùs dum veſtibus ſe ornaret, lauiſſet prout dictum eſt ſub tit. de capitis cooperione. Et etiam poſt ſecundam thuriſicationem iterum lauat, vt ſic magis ac magis mundatus offerat hoſtiam immaculatam, ſanctam, Deoque placentem. Nam & Pſalmiſt. cùm mundatus eſſet, petebat amplius emundari, dicens: Amplius laua me ab iniquitate
2 mea, & à peccato, &c. Lauat † autem ſemper ad dextrum cornu altaris, nam dextra proſperationem, ſiniſtra aduerſitatem ſignificat: quia igitur pluries peccatur in proſperis, quàm in aduerſis, iuxta illud Pſal. Cadẽs à latere tuo, ſcilicet ſiniſtro, mille, & decem millia à dextris tuis. meritò magis lauandum eſt ad dextram quàm ad ſiniſtrã.

Sacerdos itaque † hostiã oblaturus lauat manus,ad significandum, ꝙ lauare ac mundare debet conscientiam lachrymis pœnitentiæ, & cõpunctionis,iuxta illud:Lauabo per singulas noctes lectum meum,lachrymis meis stratum meum rigabo.Et ideò tunc dicit : Lauabo inter innocentes manus meas,id est , opera.Et Esa.Lauamini,& mundi estote.Nam & Christus priùs quàm verum & vnicum sacrificium in ara Crucis offerret,in resuscitatione Lazari lachrymas miseratus effudit.Euang testante:Iesus,inquit,infremuit spiritu:turbauit semetipsum & lachrymatus est. Lauat etiam manus, ne reus sit corporis & sanguinis Domini, iuxta illud : Mundæ sunt manus meæ à sanguine huius,& vt mundæ sint à terreno pane,iam in populi oblatione recepto,vel à terreno desiderio.

Psal. 6
Psal. 25
Esaiæ 1
Ioan.11

SVMMARIVM.

1 *Palam super altari disponit diaconus,sacerdote manus abluente.*
2 *Sacrificium altaris,ex quo confici debeat.*
3 *Corporale quid significet.*
4 *Corporale qualiter cõplicetur, & sternatur super altari, & quàm variè id ipsum significet.*
5 *Corporale quandiu maneat sub altari.*
6 *Sotheri Papæ edictum,ne mulieres contingant vasa sacra.*
7 *Pallæ altaris quid,& vnde dicatur.*

De Ballis,& Corporalibus.

CAP. XXIX.

INterim verò dum sacerdos manus abluit,diaconus† corporalẽ pallam,super altare disponit:in quo admouentur ministri & populus, vt sint ab omni carnali cupiditate mundi,sicut ipsa palla mundata est à naturali viriditate,& humore:munditia quoque corporalis significat munditiam populi fidelis. De hac palla in canone ita dicitur , de consec.dist.j.ex consulto.Ex consulto enim omnium constituimus,vt sacrificium altaris† non in serico panno,aut intincto quisquam celebrare præsumat:sed in puro linteo ab episcopo cõsecrato,terreno,scilicet lineo,id est,de terra procreato atq; contexto, sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in syndone linea,munda sepultũ fuit,& Christus veram carnem passibilem , & mortalem de terreno virginis corpore assumpsit : de lino igitur candido , non intincto ex institutione Sixti Papæ Eusebij,fit corporale.Significat† autem corporale passionis intentionem seu corpus Christi : quia sicut linum multo labore ac multis tonsionibus acquirit candorem,ita Christi caro multo certamine ad resurrectionis gloriam peruenit. Significat etiam ecclesiam,per quam corpus Christi intelligitur:quæ multis passionibus,& pressuris ad candorem æternæ vitæ perducitur. Tertiò, significat ipsum

1

Matt.27

Digitized by Google

ipſum Chriſtum. Cùm enim ſic complicetur, vt nec initium nec finis eius appareat, ſic eius diuinitas initio caret, nec finem habebit. Et ſicut oblata coniungitur corporali & ponitur in altari: ſic Chriſti caro
4 iuncta diuinitati, affigitur Cruci. Et nota† quòd in quibuſdam eccleſiis palla corporalis, quæ calici ſupponitur, in longum altaris extenditur, quæ quatuor in longum, & tres habet plicaturas in latũ. Siquidem in longum altaris extenditur: quia vt aiunt quidam, linteamen, quo Chriſti corpus inuolutũ fuit, per illam figuram extenſum in lõgitudine ſepulchri inuentum eſt. Quatuor eius plicaturæ in longum, quatuor deſignant cardinales virtutes, ſcilicet iuſtitiam, prudentiam, temperantiã, & fortitudinem: per quas innatæ nobis paſſiones reprimuntur. Tres verò plicaturæ in latum, tres theologicas virtutes, ſcilicet fidem, ſpem, & charitatem: per quas Deo vnimur, figurant. Poteſt quoque & aliud in his figurari. Duplex enim eſt palla, quæ dicitur corporale: vna, ſcilicet quam diaconus ſuper altare extendit, altera quam ſuper calicem plicatam imponit: ſignificantes duo linteamina, quibus Ioſeph corpus Chriſti inuoluit. Extenſa, repræſentat ſyndonẽ qua corpus fuit in ſepulchro inuolutũ, & inde corporale vocatur: plicata, ſuper calicem poſita, ſudariũ quo caput eius fuit ſeparatim inuolutum. Siquidẽ extenſa quæ corporale vocatur, ſignificat fidẽ, plicata, quæ ſudarium vocatur, intellectum: hoc enim myſterium credi debet, ſed comprehendi non valet, vt fides habeat meritũ cui humana ratio nõ præbet experimentũ. de pœni. diſt. iiij. in domo. Secundò quoque, corporale ſine ſyndone ſubſiſtẽs, ſignificat Chriſti humilitatem in paſſione: ſudarium verò laborem. Tertio, corporale ſignificat linteum, quo Chriſtus erat pręcinctus: ſudarium laborem in perſecutionibus. Adhuc palla ſuper calicem poſita, aliquam ſcilicet ſuperiorem eius partem non totum tegit: in quo datur intelligi, quod ſudarium aliquam partem capitis Chriſti tegebat, & aliquã nõ, ſicut mos eſt Iudęis facere: quædam tamen Eccleſiæ non habent, niſi vnũ corporale, pro eo quod in Euãgelio legitur, quòd Ioſeph corpus Ieſù involuit in ſyndone munda: non enim dixit in ſyndonibus, in plurali, & hoc ad ſignificandum ſacramenti vnitatem: & ſignificat ſyndonem
5 qua Chriſti corpus fuit inuolutum. †Corporale autem ideò remanet ſuper altare vſque poſt ſumptionẽ corporis & ſanguinis: & eleuationem calicis de altari, quia linteamen & ſudarium in ſepulchro vſque poſt Domini reſurrectionẽ remãſerunt. Prętereà corporale remanẽs propter ſui albedinẽ, oſtendit mũditiam mentis, quam ſemper habe-
6 re debet corpus Domini ſumens. †Sother Papa xxij. diſt. ſacratas. ſtatuit ne fœminæ ſacratæ, vel moniales ſacra vaſa, putà calicẽ, vel patenã, vel ſacras pallas, & corporale contingant. Ipſæ tamen huiuſmodi ordinamenta altaris & miniſtrorum facere poſſunt, exemplo Mariæ quæ talia fecit, & texuit in vſum myſterij tabernaculi fœderis. Cõmuniter† tamen palla vocatur munda mappa ſuper quam diſten-

Ioan. 20

Digitized by Google

ditur corporale. Et dicitur palla, eò quòd palliat vel abſcondat in ſe myſterium ſupradictum. Debet altare duplici mappa operiri, ad duplicem ſtolam, mentis ſcilicet & corporis, deſignandam.

SVMMARIVM.

1 *Manibus Epiſcopi aut ſacerdotis lotis miniſter quid agere debeat, item ſubinde Epiſcopi munus. nu. 2.*
3 *Epiſcopus accedit ad altare ſine mitra, & baculo.*
4 *Offertorium, triplex, & ex quo illud fieri debeat.*
5 *Offerendi antiquus mos.*
6 *Panes ſacerdotales, item, propoſitionis. nu. 7.*
8 *Hoſtia rotunda cur fiat.*
9 *Oblationum duo genera, donum quippè, & ſacrificium.*
10 *Sacrificium quid.*
11 *Libare quid.*
12 *Hoſtia quid.*
13 *Holocauſtum quid.*
14 *Miniſtrorum officia circa oblationem ſacerdotis. & nu. 26.*
15 *Panis & vini oblatio, quid ſignet, cùm & vnum ſolũ ſacrificium ſint.*
17 *Diaconus patenam cum hoſtia offert ſacerdoti, & qua ſignificatione.*
18 *Aquam cum vino miſcere in calice inferiori Epiſcopi non licet: & quid commiſtio deſignet, & id ex cuius inſtitutione, & quorſum. numero 19.*
20 *Sacerdos miſſurus aquam in vinum, cur pauxillum in terram fundat.*
21 *Aqua benedicitur, vinum minùs, & quid ita.*
22 *Manus oſculum quid ſignificet.*
23 *Hoſtia ferè ponitur inter ſacerdotem & calicem.*
24 *Ampulla quid, & vnde dicatur.*
25 *Calicis ferendi mos, variè, & cur maximè læua. nu. 26.*
27 *Cantoris primi officium, item ſecundi. nu. 28.*
29 *Patena abſconſio ſeu velatio, quid ſignificet. & nu. 30.*
31 *Subdiaconus qualiter teneat patenam.*
32 *Offerre debet populus, & vnde offerendi mos. & nu. 34. & qua ſignificatio oblatorum.*
33 *Sacrificium legalium diuerſa genera.*
35 *Offerens manum ſacerdotis oſculatur.*
36 *Clerici & monachi, an & quando offerant.*
37 *Oblationes qui recipiant.*
38 *Pontifex Romanus quas oblationes tangat.*
39 *Oblatio pro defunctis, cuiuſmodi ſit.*
40 *Moſes iubet finem imponi oblationibus.*

De

Digitized by Google

De Oblatione Sacerdotis, & de Officio miniſtrorum circa illam, & de Patena, & de Oblationibus populi, & Clericorum. CAP. XXX.

1 LOtis† igitur manibus,diaconus vel ſacerdos, miniſter extẽſis manibus mediante munda tobalia,accipit manus epiſcopi : quaſi iuuans illum de faldiſtorio ad ſurgendum:quod quidem fit non ad adiuuandum,ſed potiùs ad prouocandum illum,id eſt, Chriſtum , quem ſignificat,quòd ſurgat,& pro populo oret,iuxta illud : Exurge Domine adiuua nos.Et iterum:Exurge,qui dormis. & ſic mediãte mũda tobalia,ad notandum quòd med ãte munditia manuum, id eſt operum noſtrorum , excitatur Dominus ad adiuuandum omnes nos apud Patrem. Si autem hoc ad ipſum pontificem Chriſti vicarium referatur, tunc dicendum eſt , quòd ipſe prouocatus adiuuatur per munditiam manuum eorum,pro quibus orat:vt eius oratio efficax habeatur.Rurſus Chriſtus omnia bona opera eccleſiæ principaliter operatur , ſicut legitur in Eſa. Omnia bona opera noſtra operatus es in nobis Domine:cuius locum gerit epiſcopus. Miniſter verò tãquam eius famulus, eius coadiutor typum cooperantis eccleſiæ gerit,quæ in ſuis operibus Chriſti operantis miniſtra eſt,& adiutrix, ſicut dicit Apoſtolus:Coadiutores enim Dei ſumus. qui tobaliam , id eſt, deuotam reuerentiam adhibet,quoniam ſecundum Apoſtolũ,non ſumus ſufficientes aliquid cogitare à nobis,quaſi ex nobis, ſed ſufficiẽtia noſtra ex Deo. Deinde

Pſal.42 *Epheſ.5* *Eſa.26* *2. Cor.3.*

2 epiſcopus† vel ſacerdos ingreditur ſanctuarium,perueniens ad altare conſecratum,id eſt Chriſtus,qui cœnaculum grande ſtratũ eſt ingreſſus,cum Diſcipulis cœnaturus, & eis corpus tuum traditurus:vbi myſticam oblationem accepit à miniſtris , inſinuans illud , quod Ioannes Euangeliſta deſcribit : Ieſus (inquit) ante ſex dies paſchæ venit in Bethaniam,vbi Lazarus mortuus fuerat,quem ſuſcitauit Ieſus:& fecerũt

Luca 22 *Ioan.12*

3 ei cœnam in qua Martha miniſtrabat Procedit autem ad † altare abſque mitra & baculo, & cum veſtibus ſacris , prout in ſuis locis dictum eſt.Conſidera ergo ordinem:nam euangelium præcedit,fides in ſymbolo ſequitur,deinde munera offeruntur:neceſſe eſt enim primum audire:quomodo,inquit Apoſtolus,credent ſine prædicãte? Deinde,quis niſi rectè crediderit,munus Deo acceptabile offerre non poterit, quia ſine fide impoſſibile eſt Deo placere. Hic ergo de triplici oblationis genere dicendum eſt,videlicet de oblatione ſacerdotis, miniſtrorum,

Rom.10 *Hebr.11*

4 & populi. Sacerdos itaque primò offert ſeipſum. † Offerenda etiam ſunt quæ ſunt Dei Deo,id eſt,animæ habentes ſimilitudinem Dei impreſſam.Deinde,quæ ſunt ſacrificio neceſſaria, ſcilicet panem,vinum,

5 & aquam,& alia ſacrificio apta. Et † nota,quòd in veteri Teſtamento ponebãtur ſuper menſam tabernaculi.xij.panes azymi & ſimila, mũdi

Digitized by Google

ualdè, & ponebantur ſeni altrinſecus, & ſingulis ſupponebatur patena aurea, & ſuper patenam pugillus thuris. Panes † autem iſti dicti ſunt ſacerdotales, quia ſoli ſacerdotes eos de altari ſublatos comedebant: vel ſecundum Ioſephum, quia Dominus præceperat, quod ſoli ſacerdotes, illos formarent, coquerent, & ponerent in menſa, & tollerent, ipſi tamen hoc non obſeruauerũt. Et ex his conuincitur quod ſacerdotes debeant hoſtias facere per ſeipſos. † Dicebantur enim panes 7
propoſitionis, quia poſiti erant ſuper menſam propoſitionis corã Do-
Exod. 20 mino, in memoriam ſempiternam duodecim tribuum filiorum Iſraël: vel porrò poſiti, id eſt, longo tempore poſiti. ſcilicet per totam hebdomadam. Nam in diluculo ſabbati recentes, & calidi imponebantur menſæ, & erant ibi immoti vſque ad ſequens ſabbatum: & tunc ſubtrahebantur, vel erant ibi in æternum, per ſucceſſionem ponendi in menſa. Hoſtia autem formatur † rotunda: quia Domini eſt terra, & 8
plenitudo eius orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo. viij. diſtinctio. quo iure. & ipſa ſui forma ſignificat illum, qui principio caret, & fine: quamuis ipſe ſit α & ω principium principians, atque finis. Apoc. j. c Rurſus cùm figura rotunda formetur à puncto ad punctum,
Pſal. 88 per hoc innuitur, quòd ab ipſo ſunt omnia, & ad ipſum omnia retorquentur: vnde Pſal. Veritas tua in circuitu tuo. De hac figura dictum eſt in procœmio ſecundæ partis: de hoc etiam dicetur in ſexta particula canonis ſuper verbo: Accepit panem. † Cæterùm duo ſunt, quæ of- 9
feruntur: donum videlicet & ſacrificium. Donum dicitur, quicquid auro vel argento, vel qualibet alia ſpecie offertur. Aliud tamen eſt donum, & aliud munus, prout dicetur ſub prima particula canonis ſuper verbo, hæc dona. † Sacrificium, eſt victima & quæcumque in ara cre- 10
mantur, ſeu ponũtur quaſi ſacrum factum, vel ſignum, quia prece myſtica conſecratur pro nobis in memoriam dominicæ paſſionis. Quidam autem peruerſi hæretici nobis ad præſumptionem magnã reputant, quia ſacrificamus & conſecrationem hoſtiæ ſacrificium appellamus: cùm Scriptura ex perſona Domini dicat: Nolo ſacrificiũ. & Eſa.
Eſaiæ 1 Ne offerat vltrà ſacrificium fruſtrà. Et in euangelio: Miſericordiam
Matt. 3 volo, & non ſacrificium. Dauid: Si voluiſſes ſacrificium, &c. De hoc &
Pſalm. 50 quid ſit ſacramentum, dictum eſt in prima parte ſub tit. de eccleſiaſticis ſacramentis. Omne autem, quod Deo datur, aut dedicatur, aut cõſecratur. Quod dedicatur, dicendo datur: vnde & appellatur. Errant igitur, qui cõſecrationem, dedicationem ſignificare putant. Immolatio ab Antiquis dicta eſt, eò quòd in mola altari ſuperpoſita victima redderetur, mactari enim poſt immolationem eſt: nunc autem immolatio pani & calici conuenit, libatio † verò tantùm calicis oblatio eſt 11
iuxta illud: Et libauit de ſanguine vuæ. & illud Poëticũ: Nunc patêras libate Ioui. Libant enim propriè eſt effundere. & Antiquitùs quod in liquida materia offerebatur, vt vinum & oleum, libamen dicebatur, quod

Digitized by Google

tur, quod verò in ſicca, vt ſimila, panis, & thus, oblatio nominabatur.
12 Hoſtiæ † apud Veteres dicebantur ſacrificia, quæ fiebant priùs, quàm contra hoſtes pergerent: victima verò ſacrificia, quæ poſt victoriã deuictis hoſtibus immolabant, de quo ſub vj. particula canonis dicetur ſuper verbo: Qui pridie. & erant victimæ maiora ſacrificia, quàm hoſtiæ: vel Victima dicebatur, quia vincta ducebatur ad aras. † Holocauſtum illud eſt, vbi totum, quod offerebatur, putà agnus vel viculus, in altari igne conſumitur: ὅλον, enim Græcè, dicitur totum: καυτὸν incenſio. Cæremoniæ apud Latinos, dicuntur ſacra omnia: quæ apud Græcos ὅρκια vocantur: propriè tamen cæremoniæ, à carẽdo dicuntur, eò quòd his, quæ in ſacris offeruntur, in ſuo vſu careant homines. Alij appellant cæremonias obſeruãtias Iudæorum in abſtinentia quarundam eſcarum ſecundùm veterem legem, à carendo: quia carent rebus, quibus abſtinent. Panis autem & calicis ſacramentum euchariſtia dicitur, prout dicetur ſub dicto verbo: Qui pridie. Porrò circa oblatio-
14 nem † ſacerdotis miniſtri ſui officia exequuntur: diaconus enim corporale ſuper altare explicat, & diſponit: in quo oſtenditur, quòd euangelium Chriſtus ſeu corpus Chriſti, imò totam ipſius humanitatem plenè deſcribit. Corporale enim hoc corpus Chriſti ſignificat, prout in præcedenti tit. dictum eſt. Deinde ſubdiaconus in primis calicem præparet, panem & vinum in illo diſponens, à ſacerdote poſtmodum conſecranda: quia nimirùm lex, quæ per ſubdiaconum hìc congruè deſignatur, huiuſmodi oblationis myſterium præſignauit, di- *Gen. 14*
cens, quòd Melchiſedech ſacerdos obtulit Abrahæ panem, ſcilicet de frumento, & vinum de racemis à Chriſto poſtmodum exhibenda, & in veritate conſecranda: ſicut in Geneſi habetur, & dicetur ſub ſexta
15 particula canonis, ſuper verbo: Acceperit panem: Oblatio † panis & vini ſignificat pia deſideria fidelium, ſeu pro immolatione ſed pro hoſtia viua. Rurſus in pane corpus Chriſti, & in vino, ſanguis eius, in aqua populus repræſentatur. Et dicitur panis, à πᾶν quod eſt totum, quoniã hic & in futuro eſt tota vita noſtra: vinum dicitur à vite, cui Dominus in euãgelio ſe cõparat. Aqua verò ab æqualitate dicitur, quia per hoc ſacramentũ angelis æquari debemus. Licet autem duæ ſint ſpecies nõ *Matt. 20*
tamen ſunt duo ſacrificia: vnitas enim verbi, vnitatem efficit ſacrificij, hoc eſt enim illud pallium, quod Noë filij contexerunt: quo Chriſtiani
16 Chriſti ebrietatem, id eſt, paſſionẽ ſub ſacrificio tegunt. Deinde † ſubdiaconus ferens in manu ſiniſtra calicem & deſuper corporale & illum diacono offerẽs, ſignificat quòd Dominus ſubdiaconus fuit, quãdo librum aperuit: & diaconus, quando dixit: Non veni miniſtrari, ſed miniſtrare. Diaconus verò patenam cum hoſtia de manu ſubdiaconi recipit inter pollices & indices vtriuſque manus, interpoſito tamẽ manipulo inter ipſos pollices, & patenã. Nempè manus ſubdiaconi, opera ſunt legis, patena, latitudo cordis, manipulus, opera euangelij, pollex, vigor virtutis, index, diſcretio. Fiunt igitur hæc ad ſignificandum quòd

Digitized by Google

quòd opera legis,& latitudo cordis,ac opera charitatis,non ſufficiunt ad ſalutem, niſi operibus euangelicis, quoniam diaconus annuntiator eſt:cum vigore virtutis, & diſcretione mentis adhibitis adiuuentur atque perficiantur.Supponuntur autem indices pollicibus,ad notandum,quòd virtutis vigor, exercendus non eſt,abſque diſcretione, quæ cunctarum eſt mater, & fundamentum virtutum, extrà de offic. cu.cap.j.Subſequenter † diaconus ipſe patenam cum hoſtia, ex inſti- 17
tutione concilij Anthiritani.l. diſtin.preſbyteros. xxv. diſt. perlectis, pontifici repræſentat, ad notandum quòd per euangelicam traditionem,quam diaconus figurat, ad altare, id eſt, ad ſolennem ritum peruenit Eccleſia: quia lex, quæ per ſubdiaconum ſignatur, hoc noſtræ ſalutis ſacrificium ſolummodò præfigurauit, vt præmiſſum eſt, & pontifex, ſeu ſacerdos, hoſtiam collocat ſuper altare, calicem verò cum vino, ipſe diaconus retinet, & collocat in altari. Circa quod notandum eſt, quòd hoſtia ſignificat corpus Chriſti, non ſanguinem ſacerdos Chriſtum: ſolus ergo ſacerdos abſque cuiuſque adiutorio illam offert,dicens:Suſcipe ſanctæ Pater,&c. quia Chriſtus ſeipſum in ara crucis obtulit Deo Patri.& illam in altari ſuper corporale,quaſi ſupra ſyndonem mundam diſponit,innuens quòd ipſemet Chriſtus hoc
Luc.22 ſacramentum inſtituit & Eccleſiæ tradidit obſeruandum,dicens.Hoc eſt corpus meum,&c.hoc facite in meam commemorationem.&c.Diſponit autem & collocat hoſtiam cum ſigno crucis, quia ſicut Chriſti oblatio in cruce facta fuit, ſic & oblatio ſacerdotis, qui in illius memoriam fit, cum ſigno crucis fieri debet. Collocat etiam illum directè ſuper crucem,in conſecratione altaris cum chriſmate factam:quia & Chriſtus carnem ſuam cruci affixit. Verùm vinum in calice, ſanguinem Chriſti deſignat, & ideò ſolus diaconus, abſque ſacerdote, qui Chriſtum deſignat,calicem tenet, ad notandum, quòd in Chriſti immolatione ſanguis fuit à corpore ſeparatus:non tamen ſolus, ſed vnà cum ſacerdote illum offert, & ſuper pallam corporale collocat, ſeu potiùs ſacerdos illo mediante:quod ex eo patet, quia non dicit Offero in ſingulari,ſicut dicitur in hoſtiæ oblatione: ſed dicit: Offerimus tibi Domine,&c. Ex quo etiam clarè conuincitur, quòd ambo pariter debent ipſa verba proferre. Diaconus ergo calicem vnà cum ſacerdote offert: quia non ſolùm Chriſtus ſeipſum Deo Patri obtulit, verùm etiam per euangelium ſuum, cuius diaconus eſt figura, & baiulus,huius ſacrificij ritum inſtituit, & Eccleſiæ commendauit, quam inſtitutionem,& commendationem ipſe diaconus tãquàm prædicator euangelij enuntiare & manifeſtare debet ex ſuo officio, ab iſta militante Eccleſia obſeruandam. Ideóque participari debet ſacerdoti in calice offerendo,non tamen in conſecrando,quia illud ſolius eſt officium ſacerdotis. Solus † tamen epiſcopus vel ſacerdos aquam vino cõmiſcet 18
in calice,quod nulli inferiori facere licet,quoniam ſolus Chriſtus populos ſanguine ſuo redemit. Prætereà admiſtio, huius vnionẽ populi,

cuius

cum Christo designat, vt sequitur, quæ fieri non potest, nisi per gratiam Christi, cuius typum gerunt pontifex & sacerdos. Commiscetur autem aqua vino in calice, ex institutione Alexandri Papæ j. Primò
19 † ad notandum, quòd nunquam salus populi esse potuit sine sanguinis effusione, nec etiam sanguinis effusio sine populi salute: quia Christus populum sibi reconciliauit in morte. Scriptum est enim, quòd aquæ multæ, sunt populi multi. Christus autem sanguinem suum fudit pro populo, sicut ipse testatur: Hic est sanguis meus noui Testamenti, *Luc.22* qui pro multis effundetur, in remissionem peccatorum. Secundò, ad notandum, quòd de latere Christi simul exiuit & sanguis & aqua, quatenùs nec Christus sit sine populo, nec populus sine Christo. Cùm ergo aqua vino miscetur, tunc Christo populus adunatur. de consecrat. dist. ij. cùm omne: prope finem. Hoc quoque mysterium lex Mosaica prefignauit, sicut Apostolus exponit, dicens: Bibebant de spirituali con- *1. Cor. 9* sequenti eos petra: petra autem erat Christus. de consecrat. distinct. ij. reuera. Quapropter sacerdos in calice aquam fundit, vt sicut aqua non separatur à vino, sic populus nunquam separatur à Christo. Tertiò, commiscetur, vt diuinitas & humanitas in vna persona coniunctæ esse intelligantur. de consecrat. distinct. ij. cap. iij. iiij. & v. Nam per vinum diuinitas, per aquam humanitas, intelligitur: qui ergo in altaris officio aquam sine vino vel econuersò, ei ministrat, quantum in se est diuinitatem ab humanitate separat: de hoc dicetur in particula canonis, super verbo: Hoc est corpus meum: & super verbo: Hic est calix. Sanè
20 sacerdos † minister, missurus vinum & aquam in calicem, priùs effundit modicum in terram, non solùm vt meatus siue locus vasis, per quem fluere debet, mundetur, & si quid est in superficie vini, vel aquæ emittatur: verum etiam ad ostendendum, quòd sanguis & aqua de latere Christi vsque in terram fluxerunt: ad quod mysterium se præpa-
21 rat peragendum. † Considerandum etiam est, quia aqua benedicitur, quando vino admiscetur: vinum verò non, & hoc ideò, vt dicunt quidam primò, quia vinum suam benedictionem expectat: sed hæc ratio non videtur sufficiens, imò quia tunc totum vinum est: quoniam in benedictione vini sub nomine Calicis, tam vinum quam aqua simul benedicuntur. Vnde potest secundo modo dici, quòd vinum in hoc loco Christum significat, qui nulla eget benedictione, aqua populum, qui in hac vita nequit esse sine peccato, propter quòd indiget benedictione Dei, vt reddatur dignus ad præmissam vnionem cum Christo. Ad hoc igitur significandum, aqua benedicitur, quando vino admiscetur. Tertiò etiam vinum nõ benedicitur: quia subdiaconus qui non benedicit, debet illud ex officio suo in calicem mittere, vt præmissum est. Quartò, quia populus per aquam significantur, vnitur Christo solum per benedictionem gratiæ ipsius Christi, quem sacerdos benedicens figurat. Est autem plus de vino, quam de aqua ponẽdum, arbitrio sacerdotis: ita tamen quòd aqua à vino absorbeatur, & vini saporem retineat:

Digitized by Google

retineat: extrà de celebr.miſſ. perniciosus, & hoc in ſignum, quòd Eccleſia debet incorporari Chriſto: non Chriſtus Eccleſiæ : vnde Auguſt. Non tu mutabis me in te, ſicut cibum carnis tuæ, ſed mutaberis in me: de hoc etiam dicetur ſuper dicto verbo:Hic eſt calix.& in vj.parte ſub. v.feria cœnæ Domini prope fin. Prædictus etiam Alexander Papa ſtatuit oblationem ex azymo & in modica fieri quantitate dicens. Hæc oblatio quantò rarior, tanto pretioſior. Non eſt etiam † omittendum, 28
quòd in miſſis priuatis miniſtrans ſacerdoti ampulam cum vino, manum eius non oſculatur, ſed miniſtrans ampulam cum aqua ſic : quoniam vinum Chriſtum, aqua genus humanum, oſculum verò pacem inter Deum & hominem ſignificat reformatam. Regulariter tamen cùm celebranti aliquid porrigitur, vel ab eo recipitur, manus oſculum interponitur, ad deſignandum quòd omne ſeruitium, omníſque reuerentia Deo exhibita, cuius vices celebrans gerit, procedere debet ex feruore charitatis, & amoris, qui per manus oſculum deſignatur: de hoc etiam ſub euangelio dictum eſt, & ſub titul. de pacis oſculo dicetur. Calix autem ponitur Romæ ad dextrum latus oblatæ: & bene, quaſi ſanguinem ſuſcepturus, qui de latere Chriſti noſcitur profluxiſſe, & ad ſignandum ſanguinem & aquam de dextro Chriſti latere emanaſſe. Prætereà niſi à latere ſtet recta pars crucis,quæ fit communiter ſuper hoſtiam & calicem, non producitur ſolummodò ſuper hoſtiam, quod tamen fieri debet. Crux enim ipſa inchoari debet ſuper hoſtiam, & perfici ſuper calicem, prout ex diuerſis locis, & verbis ipſius canonis colligitur euidenter: de hoc dicetur in viij. particula canonis, ſuper verbo: Hoſtiam ſanctam. Communiter † tamen alibi ponitur hoſtia inter ſacerdotem & calicem. Primò ad notandum, quòd Chriſtus eſt mediator Dei & hominum. x. diſtinct. quando : & ſecundùm ſacerdos Deum Patrem, hoſtia, Chriſtum, aqua in calice, populum ſignificat: quia non niſi Chriſto mediante ad reſurrectionis gaudium poſſumus peruenire. Secundò, propinquior eſt ſacerdoti hoſtia, quàm calix, quia prius à Chriſto conſecrata legitur, quàm ſanguis : & Apoſtolis priùs data : ſed hæc ratio facit potiùs pro dictis Romanis, qui cruces incipiunt ſuper hoſtiam, & deinde eas ſuper calicem producunt. Porrò, cum ſacerdos accipit patenam,cum hoſtia, vrceolum cum aqua, calicem cum vino, thuribulum cum incenſo, efficit ſuper ea crucis ſignaculum, vt per crucis virtutem omnis conatus diabolicæ malignitatis effugiat : ne contra ſacerdotem vel ſacrificium aliquo modo prævaleat, Et nota, † quòd ampullis, in quibus 29
vinum & aqua continentur pro ſacrificio, ſpiritualiter conſiderandum eſt, quòd in parua ſubſtantia incomprehenſibilia continentur futura ſacramenta. Dicitur autem ampulla, quaſi ampla bulla, ſignificans cor humanum, quod amplum debet eſſe latitudine charitatis. Rurſus ampullæ, id eſt, vaſa ad offerendum vinum, ſunt prædicatores mordaciter increpantes : vel quilibet Spiritus ſancti gratia inebriati : & alios inebriantes.

Digitized by Google

inebriantes. Hydriæ verò, id est, aquatica vasa, sunt doctores aqua sapientię salutaris potari, & vitalibus aquis repleti. Rursus adhuc præ-
25 missa alio ordine prosequamur. In † quibusdam Ecclesiis subdiaconus portat calicem in siniſtra, patenam in dextra, & desuper corporale, vnus cantor oblatam cum fanone, & vinum cum ampulla: alter verò præbet aquam vino miscendam: vltimò diaconus fundens aquam in calice, offert presbytero seu episcopo. Nempè subdiaconus, est Christus, calix, passio, patena, crux, siniſtra, præsens vita, dextra, futura, corporale Ecclesia, vnus cantor, Iudaicum populum figurat: alter, Gentilem, ampulla, deuotionem, oblata, corpus, vinum, sanguinem, aqua, Ecclesiam, archidiaconus, Christum, presbyter seu episcopus,
26 Deum Patrem. Subdiaconus ergo calicem † portat in siniſtra, quia Christus de Torrente bibit in via, id est, passionem sustinuit in præsenti *Psal. 109*
vita, patenam in dextra: quia per crucem peruenit ad gloriam, propter hoc enim exaltauit illum Deus: desuper corporale, quia eius passionem *Philip. 2*
Ecclesia non desinit imitari. Corporale enim candidatur, & Ecclesia per multas tribulationes Christo conformatur. Subdiaconus etiam noster, scilicet Christus patenam cum calice portauit, quando crucem
27 in passione baiulauit. † Primus cantor offert oblatam cum fanone, & vinum cum ampulla: quia primitiua Ecclesia de Iudæis susceptit fidem passionis in deuotione mentis. Oblatam ergo non nudis manibus, sed cum fanone candido, id est, cum manipula alba, & munda offert, ad notandum, quòd Christi corpus ab his tantùm dignè susciputur:
28 qui carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigunt. † Alius autem cantor offert aquam, quam diaconus miscet vino, & offert presbytero seu episcopo: hæc est Gentilitas, quæ suam obtulit multitudinem, quam Christus in passione obtulit Deo Patri. Potest enim non incompetenter dici, quòd altare mensam Domini, in qua cum Discipulis conuiuabatur, ara, crucem, calix, sepulchrum vel passionem Christi, de quo in prima parte sub titul. de picturis dictum est: & patena, quæ à patendo dicitur, cor latum & amplum significat. Super hanc patenam, id est, super latitudinem charitatis, sacrificium iustitiæ debet offerri, vt holocaustum animæ pingue fiat. Hanc cordis latitudi- *Psal. 19*
nem habebant Apostoli, cùm Petrus dicebat: Et si oportuerit me mori *Matt. 26*
tecum non te negabo. Similiter & omnes Apostoli Christo dixerunt. Sed latitudo cordis ab eis aufugit, & latuit, cum omnes magistro re-
29 licto, fugerunt & latuerunt. Ad † quod significandum post susceptam inde oblatam sacerdos abscondit, sub corporali patenam: vel saltem eam ab altari remotam subdiaconus retrò continet inuolutam. Per hoc ergo discipulorum fuga, vel latibulum, vel infidelitatis excæcatio designatur, qui dum verum sacrificium offerretur, Christo relicto fugerunt, & latuerunt, sicut eis ipse prædixerat: Omnes (inquit) vos *Matt. 26*
scandalum patiemini in me in hac nocte. Scriptum est enim. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis: postquàm autem surrexero, præcedam

Digitized by Google

præcedam vos in Galilæam. Aliquanta particula patenæ non abſcon-
ditur, vt oſtendatur, quòd beata Virgo & beatus Ioannes euangeliſta
non fugerunt, nec latuerunt: de hoc dicetur ſub tit. de ſanctis. Et idò
ſacerdos dicturus: Pax Domini: quaſi dominicæ reſurrectionis annun-
tiaturus eulogium, reſumit patenam, quia cùm eſſet ſerò die illa vna
Ioan. 2 ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, vbi erant Diſcipuli congregati,
propter metum Iudæorum, venit Ieſus, & ſtans in medio, dixit eis:
Pax vobis: reſumens oues, quæ trepidantes aufugerant. † Rurſus pa- 30
tena quæ propter ſui formam, diuinitatem quæ initio caret, & finé, ſi-
gnificat, vſque ad dominicam orationem, abſconſa tenetur, ad deſi-
gnandum, quòd diuinitas nobis abſconſa & velata eſt in hoc mundo:
ſed quando in oratione dominica dicitur: Panem noſtrum: manife-
ſtatur ad oſtendendum, quòd quando ad panem noſtrum, qui in cœ-
lis eſt, perueniemus, tunc diuinitas quæ in hoc mundo abſconſa & ve-
Ioan. 3 lata eſt, manifeſtabit ſe nobis, & videbimus ipſum ſicuti eſt. De hoc
dicetur ſub titul. de reſumptione patenæ. In quibuſdam tamen locis
patena diſcooperta tenetur, ad deſignandum, quòd ſacerdos orat pro
Philip. 3 æternis, quæ per Chriſti prædicationem nobis reuelantur. Per pate-
nam enim, quæ rotunda eſt, æternitas, quæ principio caret & fine,
congruè deſignatur. Sanè ſubdiaconus † tenet patenam parte poſte- 31
riori eleuata, quaſi diceret: Imitamini me, qui poſteriorum oblitus,
ad anteriora me extendo: innuens etiam, quòd referre debemus om-
nia opera noſtra ad Chriſtum, & ad coronam æternam. Patena quo-
que ſeorſum, à calice reuoluta, ſcilicet pars ſuperior ſubtus poſita, ſi-
gnificat lapidem à ſepulchro commotum & reuolutum. Et nota, quòd
diaconus tradit patenam ſubdiacono tenendam, innuens, quòd Chri-
ſtus contulit diſcipulis ſuis poteſtatem prædicandi regnum Dei. Circa
hoc etiam videbitur ſub titul. de reſumptione patenæ. Circa † obla- 32
tionem populi, notandum eſt, quòd populus offerre debet, iuxta illud
Exod. 23 Exod. Non apparebis in conſpectu Dei tui vacuus: de conſecratio. di-
ſtinct. j. omnis. Per oblata quoque munera poſſumus commemorare
3. Reg. 8 copioſam victimam, quæ oblata eſt à populo, cùm rex Salomon tem-
plum & altare Domino ſacraret. Exemplo enim illius plebs fidelis of-
fert ſe & dona Deo: ſed in veteri Teſtamento conueniebat populus
in Hieruſalem quibuſdam magnis ſolennitatibus: ſcilicet Paſcha, Pen-
tecoſte, & in feſto Scenophegiarum, vt orarent in templo, & tunc
tenebantur offerre. Et nota, quòd in veteri Teſtamento, populus of-
ferebat ſacrificium legale, & voluntarium pro peccato: pro gratia-
rum actione dona, vota, & holocauſta. † Sacrificium legale ſunt deci- 33
mæ & primitiæ, & ea quæ lex iuſſit offerri. Deut. xij. cap. Voluntarium
eſt, quod ſponte pro peccato & pro legis tranſgreſſione offerebatur.
Dona ſunt, quæ in templi ornatum offerebantur. Vota, quæ pro peri-
culis infirmitatis vel belli. De holocauſto præmiſſum eſt: vnde dicitur
in Paralipom. quòd obtulerunt principes pro votis, pro ſpontaneis, pro

peccato,

34 peccato,pro regno,pro ſanctuario,pro Iuda.Ritus † igitur Synagogę tranſiuit in religionem Eccleſiæ,& ſacrificia carnalis populi , mutata ſunt in obſeruantiam populi ſpiritualis.Nam ſicut populus ille Moſi deſcendenti de monte diuerſa dona ad faciendum tabernaculum offerebantur,ſic epiſcopo de pulpito venienti, Chriſtiani deuotas offerunt oblationes.Alius offert aurum,imitatus Magos,qui aurum Domino obtulerunt.Alius argentum,ſecutus illos, qui pecuniam in gazophylatio poſuerunt. Alius verò aliquid de ſua ſubſtantia , vt aſſocietur illis qui per Paulum & Barnabam necceſſaria pauperibus trãſmiſerunt. Nec eſt curandum,quæ quantitas,vel ſpecies offeratur,ſed potiùs mens attenditur offerentis:vnde Prou.iij.Honora Dominum Deum tuum,de tua ſubſtantia:& Tob. iiij. Ex tua ſubſtantia fac eleemoſynam.& Magi obtulerunt Chriſto nato aurum,thus & myrrham. Matth.ij. iuxta illud Pſalm. Tibi offerent reges munera. Nec ſecundum Greg. offerens à muneribus ,ſed munera ab offerente placent. Offerunt quoque legale ſacrificium in decimis & primitiis:voluntarium in ſpontaneis oblationibus pro peccato,dum pœnitentias redimunt , pro gratiarum actione , dum pro collatis à Deo aliqua gratia quicquam offerunt:dona,dum in ædificio Eccleſiarum , vel vtenſilia, vel aliquid offerunt. Vota , dum quod in particulari vouerunt , exoluunt. Holocauſtum offerunt,qui ſeculum derelinquunt , & ſua pau-
35 peribus diſtribuunt. Offerens † autem manum ſacerdotis oſculatur, per quod fides cum opere deſignatur , de quo etiam præmiſſum eſt. Offerens verò panem & vinum,ſignificat Diſcipulos qui præueniunt
36 parare neceſſaria ad paſcha. Verum † clerici & monachi etiam adminiſtrationes habentes,non offerunt, niſi in officio mortuorum , & in noua celebratione ſacerdotis,& in quibuſdam præcipuis ſolennitatibus. de conſecrat. diſtinct. j. alia. cùm enim ipſi de oblationibus viuant,& ipſi ac ſua Deo oblati ſint,non tenentur offerre.Viri ante mulieres offerunt.Ipſi enim fortes in Chriſto deſignant , ſcilicet martyres,qui in primitiua Eccleſia plures contumelias paſſi , Chriſto victimam obtul erunt, dum occubuerunt. Deinde mulieres , quæ fragiliores deſignant, ſcilicet confeſſores, qui tempore pacis Domino laudis hoſtias obtulerunt. Præterea, vir caput eſt mulieris , & ideò à capite
37 ratio eſt reddenda ff.de edendo.argentarius.† Subdiaconi autem vel acolythi recipiunt oblationes , quæ ad manum epiſcopi deferuntur, ad notandum quòd ipſe non ſua ſed aliena manu debet temporalia
38 miniſtrare. † Sanè Romanus pontifex nullam oblationem manibus tangit,niſi illam,quæ pro defunctis offertur, quam ideò manibus accipit,vt figillet errorem dogmatizantium,eleemoſynas non prodeſſe defunctis : & niſi oblationem panis,quam tangit , tum propter reuerentiam ſacrificij,quod ex pane conficitur,tum quia eſt vicarius eius, qui de ſe dicit:Ioan. vj.Ego ſum panis viuus. Cæteras verò oblationes ad pedes accipit , propter illud quod eſt in Actibus Apoſtolorum

Matth. 2

Pſal. 86

Digitized by Google

habetur: quoniam offerebant pretia eorum, quæ vendebantur, & ponebant ante pedes Apoſtolorum. Actuum iiij. Et quia omnia ſua ſunt, prout ſub euangelio tactum eſt. Et ſacerdos oblationes manu tangit repræſentans illud Leuit. j. & iiij. Ponetque manus ſuper caput hoſtiæ, & acceptabilis erit atque in expiationem proficiens. Et † nota quòd pro defunctis offertur panis & vinum, iuxta illud Tobiæ iiij. Panem tuum & vinum tuum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue, id eſt, diſtribuere. Et pecunia ſiue argentum, exemplo Iudæ Machabæi, qui miſit offerri xij. millia dragmas argenti pro peccatis mortuorum. ij. Machab. xij. Et pretia eorum ponebantur ante pedes Apoſtolorum, vt præmiſſum eſt. Et lumen, ad illuminandum illos, qui in tenebris purgatorij ſedent: quaſi offerens, ipſo facto dicat: Lux æterna luceat eis Domine, &c. Sanè † Moſes, videns quòd populus multa obtuliſſet, iuſſit præconis voce cantari, ne quis vltrà offerret. Exod. xxxv. & xxxvj. cap. Nullus tamen ſacerdotum noſtri temporis talia facere viſus eſt. In nonnullis locis parochiani in die natalis Domini offerunt ſacerdotibus panes, quos Calendarios vocant: propter illud quod legitur Leuitic. xxij. Offeretis panes duos ſacerdoti, qui cedunt in vſum eius. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque ſanctiſſimum, &c. Suſceptis itaque à populo oblationibus & choro offertorium cantatur, epiſcopus vel ſacerdos ad altare reuertitur: quoniam Chriſtus ſuſceptis fidelium votis cantantibus turbis: Oſanna in excelſis, in proximo immolandus intrauit in templum.

39

40

Matt. 21

SVMMARIVM.

1 *Thuriſicatio altaris, ſuſcepta oblatione myſtica quid innuat. & nu. 3. & qualiter, & quando fieri debet.*
2 *Maria ter vnxit corpus Chriſti.*
4 *Rhotomagenſe concilium, quid ſtatuerit de thuriſicatione.*

De ſecunda Thuriſicatione.

CAP. XXXI.

OBlatione myſtica de qua præmiſſum eſt, ſuſcepta, ſtatim † adoletur incenſum: per quod illud innuitur, quòd ſtatim ſubſcribitur à Ioanne in euangelio, de quo præmiſſum eſt prope principium præcedentis tit. Maria ergo, ſcilicet Magdalena accepit libram vnguenti nardi piſtici, pretioſi, & vnxit pedes Ieſu, & impleta eſt domus ex odore vnguenti. Et ſacerdos in modum crucis ſuperducit & circunducit incenſum ſuper ſacrificium, & altare, vt & crucis ſignaculo & thuris incenſo diabolicę fraudis malignitas extricetur, & effugiat. Quod verò tertiò ſuperducit & circunducit incenſum, deſignat quòd Maria ter † exhibuit & adhibuit vnguentum circa corpus Ieſu. Primò enim vnxit pedes illius in domo Simonis phariſæi. Secundò, cùm in domo Simonis leproſi ſuper caput eius vnguentum effudit. Tertiò, cùm

1

2

Luc. 7
Ioan. 12

Digitized by Google

cum emit aromata vt veniens vngeret Iesum iam positum in monumento, voluntas enim reputatur pro facto. xvij. q. j. & si ergo cùm per ipsam non steterit, quo minus expleuerit, quod incepit. Quod verò postmodum vndique totum incensatur altare, designat, quòd post factum illud totam respersit Ecclesiam: sicut Dominus ipse testatur: Amen, amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit euãgelium hoc in toto mundo, dicetur quòd & hæc fecit in memoriam eius. Potest † etiam dici, quòd altare thurificatur in figuram angeli, qui stetit iuxta aram templi habens thuribulum in manu sua: de quo fumus aromatum in conspectu Domini ascendebat. Christus enim magni consilij angelus, carnem immaculatam igne sancti Spiritus plenam, pro nobis in ara crucis obtulit Domino in suauitatem odoris. Fumus aromatum, sunt orationes sanctorum, quæ per ardorẽ charitatis ex passione Domini prorogatæ ad Deum Patrem ascendunt, & nos ad coronam Trinitatis prouehunt: ideoque sacerdos thurificat in modũ crucis & coronæ: si semel thurificat, recolit vnicam passionem. Si autem semel coronant, vnius denarij retributionem. Si verò ter, æternitatis in passione operationem, & trium ordinum glorificationem: & ideò thurificans ait: Dirigatur Domine oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo, &c. Moraliter autem incensum deuotionis adolendum est in thuribulo cordis igne charitatis, vt odorem suauitatis emittat, vt videlicet tam nos, quàm oblatio nostra, simus bonus odor Deo: de quo dicit Scriptura: Fungi sacerdotio, & habere laudem in nomine ipsius, &c. Hoc enim incensum sacerdos accipit, id est, Christus acceptat & incensat ex eo sacrificium & altare. Potest etiam dici quòd thuribulum quod oblationi sacerdos supponit, significat Christũ per quem petit, vt sibi propitietur Deus. Sanè omnibus defertur incensum, vt ostendatur, quòd omnia à sacerdote facta pertinẽt ad omnes: vnde Psalmista: Dirigatur Domine oratio mea, sicut incẽsum in conspectu tuo. nisi in missa pro defunctis, vt dicetur in vij. parte sub ti. de officio mortuorum. In † concilio Rhotomagẽ in Burchardo, lib. iij. c. vt tempore. ita legitur: In tempore quo legitur euangelium, finito euangelio super oblationem incensum in mortem, videlicet Redemptoris nostri, ponatur, decreuimus. Leo etiam Papa statuit incensum super oblatam poni. Quidam tamen hæretici garriunt, non esse in missa thurificandum: quoniã Christus in cœna terrenũ incensum non fumigauit, & Esa. Incensum est abominatio mihi. Quare altare & crucifixus thurificentur, dictum est sub tit. de aquæ benedictæ asperfione. Post thurificationem, iterum digitos lauat, nec vlteriùs vsq; post-communionem cũ eis, cum quibus sacrã hostiam tractare debet, aliquid tangat: sed post eius eleuationem eos iungat, vt dicetur sub viij. particula canonis. Minister quoque episcopi trahit & super brachia eius informat planetam, & alia indumenta, nam & legalis sacerdos dum sacrificabat, summitates balthæi super humerum reflectebat.

Mat. vlt.

Matt. 26
Apoc. 8

Psal. 104
2. Cor. 2

Eccle. 44

Psal. 140

Esa. 1

Digitized by Googl

SVMMARIVM.

1 Inclinat ſe ſacerdos facta thurificatione, & deinde oſculatur altare. n. 2. & eorum ſignificatio myſtica.

3 Sacerdos conuerſus ad populum, omnium rationes petit, quamque his orationem adſumat, & cuius exemplo, aut præcepto.

4 Oza percuſſus à Domino, quòd eius arcã temere tetigiſſet, itẽ Bethſamita.

5 Sacerdos cur oret voce dimiſſa implorato ſtatim populi ſuffragio, vnde per num. 6. 7. 8. 9. 10.

11 Sacerdos cur tollat vocem recipiens: Per omnia ſæcula ſæcul.

12 Sacerdos cur manum tollat altari, incipiens: Per omnia ſæcula ſæcul.

De Inclinatione Sacerdotis, & Oſculatione altaris ac Oratione. CAP. XXXII.

THurificationis expleto myſterio, ſacerdos † ſe inclinando dicit: 1
Suſcipe ſancta Trinitas, &c. quod ſumitur de tertio Danielis, vt videlicet hoſtiam offerat ex pinguedine charitatis, vt ſit dignus ad
Philip. 2 ſacrificium immolandum. Sacerdotis inclinatio, Chriſti humilitatem ſignificat, qui exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis: qui etiam inclinans ſe ad pedes diſcipulorum, poſt ſacramentum in cœna traditum orauit ad Patrem. † Poſt ea vero ſe rigens, oſculatur altare, ad notan- 2
dum quòd per paſſionem Chriſti populus liberatus eſt, & Deo Patri reconciliatus, vnde Apoſtolus ad Ephe. iij. Faciens pacem, vt reconciliet ambos Deo in vno corpore. Conſequenter ſacramentum incepturus, orat primum pro ſe, deinde pro populo. Conuertens enim † ſe 3
ad illum ſub ſilentio dicit: Dominus vobiſcum, ſicut dictum eſt ſub titul. de ſalutatione, & mox voce aliquantulum eleuata, vt oratio omnium auxilietur ei, quaſi non præſumens quòd ſolus poſſit tantum myſterium exequi monet illum dicens, Orate pro me fratres, &c. & ego pro vobis in quo ſignificatur illud, quod Chriſtus Diſcipulis ſuis dixit: Luc. xxij. Orate, ne intretis in tentationem. & ibidem. Ego pro
Pſal. 19 te oraui Petre. Monet autem orare, vt ſacrificium fiat Deo acceptabile: & populus debet ſimiliter ſecrete orare reſpondens: Memor ſit Dominus omnis ſacrificij tui, & holocauſtum tuum pingue fiat. vel reſpondet: Suſcipiat Dominus ſacrificium, &c. vel dicat: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, vel illud: Mittat tibi Dominus auxilium de
Luc. 1 *Pſal. 17* ſancto, vel immola Deo ſa. lau. Debemus enim inuicem orare, ſecun-
Iacob. 5 dum Apoſtolorum vt ſaluemur. Orauit enim Chriſtus primum pro
Ioan. 17 ſe, Pater (inquit) venit hora, clarifica Filium, vt filius tuus clarificet te, deinde pro populo dicens: Pater ſancte, ſerua eos, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos. extrà de ſum. Tri. ca. ij. Dicturus ergo: Orate pro me fratres ſe vertit ad populum, quia ipſum diſtinctè, alloquitur, ſed dicturus. Oremus poſt Dominus vobiſcum. ſe ad altare

conuer

conuertit,quia tunc non distinctè,sed per modũ conceptionis ad aliquid excitat ad secum orã dum,seu gratias referendũ. ¶ Monita itaque populo sacerdos statim reuoluitur ad altare, per siniſtrã partem, prout sub titu.de solutione ad populum dictum est, & tunc tandem, dicit orationem quã intermiserat ab offertorio, citra, quando dixit: Oremus.ad notandum,quod Christus iterum rediit Ierosolymam ad domum orationis,quam ad tempus deseruerat cum secessserat in Effrem.Sic enim legitur, in Euãgelio:Cùm veniſſet Iesus Ierosolymam intrauit in templum,& eiecit ementes,& vendentes de templo dicẽs: *Ioan. 11.* Domus mea domus orationis vocabitur.Instat enim sacerdos oratio
4 nibus,ne indignus inueniatur, † vt Oza,qui tetigit temerè arcã Domini, & percussus est à Domino. Nec legitur aliud feciſſe,nisi vxorẽ propriam cognouisse in nocte præcedenti. Bethsamitæ quoque,quia temerè voluerũt arcam Domini tangere, occisi sunt de populo lxxx. viij. de plebe quinquaginta millia : pretiosa arca , est calix Domini.
5 Orat autẽ voce demissa ¶ † Primò ne vilescat officium missę,& ideò oratio ipsa persecretè,dicitur à quibusdam secreta,à quibusdã secretella,ad differentiã maioris secretæ,à quibusdam vero sacra vocatur, de quo & de huiusmodi silentio sub tit.de secreta dicetur,vt dictũ est
6 sub tit.de offertorio. ¶ Secũdò orat in †silentio,vt deuotius oret, nec cogitet quomodo eius vox & corporis cõpositio placeãt populo,quia & Dominus elõgatus est à discipulis,quantũ continet iactus lapidis,
7 vt oraret. ¶ Tertiò,in † hoc quòd secretè orat,significat secretas preces Christi dicentis.Pater mi,si fieri potest,trãseat à me calix iste.Ma. *Matt.26*
8 xxvj. Quartò,hoc silentium † recolit sacramentum in sacrificiis patrum absconditum,vt in Abel,Isaac,in agno paschali,in vitula rufa,
9 in hirco emissorio. ¶ Quintò,in hoc † repræsentatur silentium quod Dominus habuit in passione , quia tanquam ouis ad occisionem ductus est:quòd & martyres imitati sunt,vnde nõ murmur resonat, nõ
10 querimonia,&c. ¶ Sextò ideò †orationes quæ post oblationes sequũtur in silentio & secretè dicuntur,quia Iudęi statim post suscitationẽ Lazari,voluerunt occcidere Iesum , ille vero abscondit se in ciuitatẽ Effren,in solitudine,& tacuit à prædicatione,& miraculorũ operatione vsque in sabbatum in ramis palmarum , quo venit in domũ Simonis leprosi,& tunc prædicauit apertè:ad quod designandum sacerdos
11 in fine secretæ eleuat iterum vocem dicens palmam & alta † voce: Per omnia secu.secu.quod expositũ est sub tit. de oratione. Secundò ideò dititur altè:Per omnia.ad notandum,quòd post resurrectionem Christus prædicauit apertè.Tertiò, quia est principiu m sequentis orationis,vt iam dicetur.Quia verò quærit assensum popul. & confirmationem,quia ipse est quasi legatus populi:ideo populus assentiens
12 voci eius dicit:Amen.quia seculum per ipsum creatum est. † Adhuc dicturus per omnia secula seculorum,deponit manus sub altare. Primò,ad notandum,quod omnem cogitatum temporalem deponit , &

se totaliter Deo committit immolationi dumtaxat tota mente intẽdens. Secundo manus deponit: cùm enim nunc ad cordis eleuationẽ, & ad gratiarum actionem inuitet, & eleuationem cordis per contẽplationem præcedere debeat, exercitum bonæ operationis, quã manuum depositio, significat. De qua operatione posteà gratias referimus ei, qui in nobis incipit opus bonum vt perficiat sicut dicit Apostolus: idcircò tunc manus deponit.

SVMMARIVM.

1 *Prefationis principium, quibus literis notetur.*
2 *Prefatio, quorsum instituta, & vnde dicta nu. 3.*
4 *Prefatio, declaratio. & nu. 6. & amplius num. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 34.*
5 *Sacrificij faciendi vetus mox, maximè de oratione sacerdotis inter sacrificandum.*
15 *Angelorum nouem ordines.*
16 *Angelis cur penna adpingantur.*
17 *Gabriel, quid significat & eius munus.*
18 *Michaël, quomodo interpretetur, & eius officium.*
19 *Raphaël, quid sonet Latinè, & cui officio presit.*
20 *Vriel quomodo sonet latinè.*
21 *Angelorum omnium officia, per discursum numer. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28.*
29 *Cherubin & Seraphin, in cœlo eminentia. & sedes.*
30 *Angelorum sex tantum ordines cur in communi adferunt prefatione, tribus silentio prateritis: & nu. 32.*
31 *Hierarchia quotuplex, & vnde dicatur.*
33 *Deus Angelicam & humanam creaturam edidit, in laudem & gloriam.*
35 *Gelasius papa, prefationes communes dictauit primum.*
36 *Vrbanus papa, quid addiderit prefationi communi.*

De præfatione. CAP. XXXIII.

ANte præfationem describitur in libris quædam * figura repræ- 1
sentans ex parte anteriori literam, u, ex parte verò posteriori literam, d, quæ literæ coniunctæ pro Verè dignum. ponuntur, litera videlicet, pro dictione. Sanè per literam, u, quæ inferiùs clausa & superiùs aperta est, habens initium à linea longiori humanitas siue humana Christi natura, quæ in Virgine principiũ habuit, sed fine carebit: per, d, vero circulariter clausum diuinitas, seu diuina natura, quæ nec principium nec finem habet figuratur. Tractus autem in medio vtranque copulans partem crux est, per quam diuinis sociantur & vniuntur humana. Ideò ergo hæc figura in præfationis principio ponitur, quia per mysterium vnionis & domini passionis pacificantur homines angelis, & sociantur humana diuinis, in præconia Saluatoris. ¶ * In præfationibus enim omnibus conueniunt homines & an- 2
geli,

Digitized by Google

geli,ad concinendum præconia regi:vnde & alta & delectabili voce cantatur,quia in eis angelorum præconia repræsentãtur. Et cãtantur coram altari,& à solo sacerdote. iuxta illud Apo.xiiij. Et cantabunt quasi canticum nouum ante sedem, & nemo poterat dicere canticũ,
3 nisi &c.Siquidem † hæc oratio vocatur præfatio.quia præcedit sacrificium principale. Est enim quasi prælocutio, id est, ad ministerium præparatio:prælocutio videlicet totius orationis secuturæ à,Te igitur. vsque ad, Agnus Dei,in hac enim præloquitur sacerdos gratias laudes Deo,vt melius ad consecrandũ corpus Christi valeat peruenire.Vocatur etiã præparatio.quia præparat fidelium mentes ad futurę
4 reuerentiam consecrationis. Dicitur †etiam hymnus angelicus quia angelicis laudibus est plenus.Veruntamen sacrificium,vocatur in secretella oblatio sed à Dominus vobiscũ.quod statim post illã sequitur vsque ad Sanctus.vocatur hymnus.Sanè in proximo t.dictum est, in fine secretellæ dicitur alta voce per omnia secu. secu. quòd quidẽ est finis illius orationis & initiũ prefationis.per quod sacerdos insinuat,quòd Christus est lapis angularis,qui fecit vtraq; vnum,Iudęos cõtinẽs & Gentiles,vt fit vnũ ouile,& vnus pastor. Dicturus ergo sacerdos rẽ attẽtione dignissima,salutat populũ dicẽs,Dominus vobiscũ.optãs nos tales existere,cũ quibus Dominus manere dignetur,& illud nobiscũ celebrare conuiuiũ, ad quod mulier attulit alabastrũ vnguẽti nardi,pistici pretiosi:& effudit illud super caput Domini recũbẽ
5 tis.& populus respõdet.Et cũ spir. & sic mutuo pro se orãt. Nã † & in ve.Testamento omnes sacerdotes orabant,dũ consummaretur sacrificium Ionatha inchoante,& cęteris respondentibus.Posteà sacerdos eos incitans,subiungit: Sursum corda, scilicet in cœlestibus, non in terrenis:& eleuat manus,propter ratiões sub titulo de oratione scriptas ad fin.Chorus respondet:Habemus ad Dominum, id est, habere debemus. Vnde in canone Cypriani.de consecrat.distinct.j.quando Papæ, ita dicitur:Ideò sacerdos ante orationem canonis præfatione præmissa parat fratrum mentes dicendo:Sursum corda.vt dum plebs respondet: Habemus ad Dominum admoneatur nihil se quàm Dominum cogitare debere.Rursus ideò chorus subiungit:Habemus ad Dominum vt Ecclesia sicut mulier vnguentaria, sursum ad illam Verbi diuinitatem cor eleuet, & illud caput æquale Deo Patri, fide contingens, vnguento catholicæ professionis perungat: cuius sanè
6 præconium sacerdos prosequitur dicens:Gratias † agamus Domino Deo nostro.quia pro omnibus beneficiis quæ nobis contulit,gratias ei referre debemus. Chorus respondet: Dignum & iustum est quoniam gratias omnipotenti Deo referre debemus.Sequitur:per Christum Dominum nostrum. supplendum est, confidentes, & credentes quod per Christum maiestatem eius laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Hoc sacræ confessionis præconium ita rectè concludit Ecclesia,vt cum angelis & hominibus decantet hunc

Ioan. 10

Ioan. 12

2. Mac.1

Esa.6

Digitized by Googl

deuoti pectoris Hymnum: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus, Deus ſabbaoth: pleni ſunt cœli, &cætera de quo infrà dicetur.
Luc.22 ¶ poteſt † etiam præfationis officium ad illud referri quia Ieſus 7
aſcendit in cœnaculum magnum ſtratum in quo multa locutus eſt diſcipulis ſuis, & gratias agens, hymnum illum retulit Deo Patri de quo dict. Matth. & hymno dicto exiuerunt in montem oliueti. Ergo per Dominus vobiſcum. oratio, quam diſcipulis fecit, accipitur, per, Surſum corda aſcenſus ad cœnaculum: iterum per ſurſum corda, ad confitendum filio ſurgimus, & Angelorum miniſterium imploramus, qui vota noſtra ſuſcipiunt, & ad Deum perferant. Per agamus. Chriſto recolimus gratiarum actionem: & inuitamus populum ad agendum gratias Deo patri, per filium, per quem redimimur, & cum angelis ad laudandum admittimur. Monet ergo ſacerdos populum, ſurſum, id eſt, ſupra ſemetipſum habere vel eleuare corda ad Dominum: iuxta exhortationem Apo-
Col.3 ſtoli dicentis: Quæ ſurſum ſunt, quærite: non quæ ſuper terram.
Matt.5 Nam quæ in terrenis ſunt, nihil dignum Deo offerre poſſunt: vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt cor tuum. Multi quidem dum ore loquuntur cœleſtia, corde meditantur terrena: quibus Dominus improperat, per prophetam: populus hic labiis me honorat, cor autem
Eſa.29 eorum longe eſt à me. Chorus vero rñdens, profitetur ſed ſacerdotis monita ſuſcepiſſe, dicens: Habemus ad Dominum. vnde diligenter prouideat, ne cor habens deorſum, ſeculum, Spiritui ſancto damnabiliter mentiatur. Sacerdos etiam, poſtquam attentos reddidit, & deuotos hortatur, vt gratias agamus Domino Deo noſtro: quoniam ipſe eſt Deus, id eſt, creator: ipſe eſt Dominus,
2.Co.14 id eſt, redemptor, ipſe eſt noſter, ſcilicet Saluator. Tunc enim erit veriſſimè noſter, cùm erit omnia in omnibus, id eſt, ſufficientia ſingulorum. ¶ Rurſus, quia † populus profeſſus eſt, ſe 8
intentum eſſe ad Dominum: ideo presbyter ſubiungit: Gratias agamus. Chorus vero ſacerdotis verbum approbans, & affirmans reſpondet: Dignum & iuſtum eſt: Dignum quidem, quantum ad
Pſal.94 Deum: quia ipſe eſt Dominus Deus noſter. Iuſtum quantum ad nos ſumus populus eius, & oues paſcuæ eius. Dignum quoque, & iuſtum eſt, quantum ad vtrumque, vt ſcilicet populus ſimul cum ſacerdote gratias agat Deo, à quo omnia bona ſuſcepimus.
¶ † Subſequenter ſubiungit ſacerdos: Vere dignum, &cætera. 9
Et ſecundum magiſtrum Petrum Antiſſiodoreñ. hic incipit præfatio, id eſt, prologus vel prolocutio ſequentis canonis, captans Dominus beneuolentiam. dicens: Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, dignum, quòd bonus eſt, iuſtum quia beneficus, æquum, quia miſericors, ſalutare quia ſalus, vel dignum, quia nos mera voluntate feciſti: iuſtum, quia nos pura miſericordia redemiſti: æquum quia gratuitate nos iuſtificas: ſalutare, id

eſt,

eſt, ſalute plenum, quia perpetuo nos glorificas. Nos tibi ſemper & vbique gratias agere Domine ſancte pater omnipotens æterne Deus; vbique enim eſt Dominus ſanctus: vbique eſt Pater omnipotens, & ſemper eſt æternus Deus. Vnde Pſalm. In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino. Et iterum, Benedicam Dominum
10 in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Sequitur * Per Chriſtum Dominum noſtrum. Aduocatum enim habemus ſecundum Apoſtolum apud Patrem Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, qui interpellat pro nobis & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, qui exauditur in omnibus pro ſua reuerentia. Per eum ergo, quaſi per mediatorem laudes offerimus, per eum, quaſi aduocatum, gratias exhibemus. * Per quem maieſtatem tuam, &c. Maieſtas dicitur quaſi maior ſtans, vel maior poteſtas quia maior eſt eius poteſtas, quam hominum. Laudant angeli, adorant dominationes, tremunt poteſtates, vtique illum laudant adorant, & tremunt, per quem omnia facta ſunt, per quem ſimul cum Patre omnes ſpirituum ordines ſunt creati. Nam dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux. Verbo dixit, & verbo fecit: quia verbo Domini cœli firmati ſunt, & omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Choros angelorum nominat, quia angeli huic officio non dubitantur ad eſſe. ¶ Et eſt notandum, quod Eccleſia an-
12 gelis eſt aſſimilanda, ad hoc vt placeat Deo. ¶ Rurſus * per hoc, quod dicitur: Domine ſancte Pater omnipotens æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum, quem laudant angeli, adorant, &c. intelligitur, quòd Eccleſia & angeli laudant Deum: non ſolum inquantum Deum: verum etiam inquantum hominem, Dicitur ergo laudant: Vnde Pſalmiſta: Laudate eum omnes angeli eius: adorate, &c. vnde Eſdras:
13 Exercitus cœli te adorant. Tremunt. * Vnde Iob. Columnæ cœli contremiſcunt, & pauent aduentum eius. Tremere verò, dicuntur non metu fortitudinis, cum ſint perfectè beati ſed adminiſtrationis affectu, vel obedientiæ famulatu, cum ſecundum Apoſtolum, omnes ſint adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium deſtinati. Tremunt, quoque poteſtates: non quòd ordines angelorum corporales ſint, ſed ideo dicitur, vt intelligamus omnia cœleſtia, terreſtria, & infernalia ante conſpectum diuinæ maieſtatis tremere atque timere, ſicut & nos tre-
14 mere ac timere ante dominos noſtros ſolemus. ¶ * Sequitur Cœli cœlorum per cœlos throni accipiuntur, quia Dominus ait. Cœlum mihi ſedes eſt & dicuntur cœli laudare Deum, quia laudis materiam præbent: vnde propheta Cœli cœlorum & aquæ quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen Domini. Cœli quidem diuinæ iuſſioni obediunt: quia ſe oſtendere ſerenos & nebuloſos, poteſtatem non habent. Cherubim quoque & Ceraphim. * Ad intelligentiam eorum, quæ hîc di-
15 cuntur. notandum eſt nouem eſſe ordines angelorum, videlicet angeli, archangeli, throni & dominationes, virtutes, principatus, poteſtates,

Pſal. 102 *1. Ioan. 2* *Hebr. 5* *Gene. 2* *Pſal. 32* *Pſal. 148* *Neem. 9* *Iob. 26* *Hebr. 1* *Phil. 2* *Eſa. 66* *Pſal. 148*

Digitized by Google

ſtates[1], Cherubim & Seraphim. Ἄγγελοι quoque Græce dicuntur nuntij Latinè, ſcilicet excelſi & cœleſtes, quod de cœlis ad annuntiandum & exequendum Domini voluntatem mittuntur. † Angelorum autem 16
vocabulum, officij nomen eſt, non naturæ: ſpiritus enim ſunt ſuper, ſed cum mittuntur angeli vocantur. Quibus ideò pictor licentias pennas facit, vt celerem eorum in cunctis diſcurſum ſignificet: ſicut
Pſal. 103 & iuxta fabulas Poëtarum venti pennas habere dicuntur, propter velocitatem, ſcilicet iuxta illud: Quia ambulant ſuper pennas ventorum Ἀρχάγγελοι. ergo Græcè, ſummi nuntij iuterpretantur qui enim parua vel minima annuntiant, angeli ſunt, qui ſumma archangeli nuncupantur. Archangeli ergo dicuntur, eò quod inter angelos teneãt principatum: nam ἄρχων, Græcè, Latinè princeps interpretatur. Sunt enim duces & principes, ſub quorum ordine vnicuique angelorum ſunt officia deputata. Quidam autem archangelorum priuatis nominibus appellantur, vt per vocabula ipſa in opere ſuo, quid valeant, deſignetur. ¶ † Gabriel namque Hebraicè, interpretatur Latinè fortitudo 17
Dei: vbi enim ipſa potentia diuina, vel fortitudo manifeſtatur, Gabriel mittitur: vnde ipſe annuntiauit Chriſtum naſciturum, qui diabolum deuicit, & humiliter ad debellandas aëreas poteſtates venit. ¶ † Mi- 18
chaël interpretatur, quis vt Deus: quando enim aliquid miræ virtutis in mundo fit, hic archangelus mittitur. & ex ipſo opere nomen eſt ei, quia nemo valet facere, quod facere poteſt Deus: vnde ipſe miſſus eſt in Ægyptum ad immittendas illas plagas famoſas. Quidam tamen dixerunt, quòd Michaël eſt nomen vnius angeli. ¶ † Raphaël 19
interpretatur curatio vel medicina Dei: vbicumque enim curandi vel medicandi opus neceſſarium eſt. Raphaël archangelus mittitur, vnde ad Thobiam miſſus eſt, vt eum à cæcitate liberaret. De Gabriele, Michaële, & Raphaële, dicetur in ſeptima parte ſub feſto Michaë-
Exod. 3 lis. ¶ Vriel, interpretatur † ignis Dei, ſicut legimus apparuiſſe ignem 2
in rubo: legimus etiam ignem miſſum deſuper, & impleſſe quod præceptum eſt: hæc ſunt nomina perſonalia angelorum, quæ nec ſeipſis, nec à Deo impoſita ſunt, ſed ab hominibus, & neſcitur à quibus: nec alia perſonalia inueniuntur in ſcriptura. Alia verò ſunt nomina ordinum. ¶ Cæterum throni dominationes, virtutes, principatus & poteſtates quibus vniuerſam cœleſtem ſocietatem Apoſtolus complectitur: ordines angelorum & dignitates intelliguntur, vt iam di- 21
cetur. ¶ † Sed pro hac ipſa diſtributione officiorum, alij throni, alij dominationes, alij virtutes, alij principatus, alij poteſtates, dicuntur pro certis dignitatibus quibus adinuicem diſtinguuntur. Throni † ſunt agmina angelorum qui Latinè ſedes interpretantur: & 22
vocati ſunt throni, quia illic conditor præſidet, & per eos iudicia ſua diſponit. ¶ Dominationes † ſunt hi qui in virtutibus, & princi- 23
patibus præeminent: qui pro eo, quòd cæteris angelorum dominan-

tur agmi

tur agminibus, dominationes vocantur. Nominantur ergo hic ad notandum, quod eis magis assimilari debemus quia vsum dominan-
4 di docẽt. Est enim dominatio, facere Dei voluntatem. ¶ Virtutes † angelicæ quædam ministeria perhibent, per quos in mundo signa & miracula fiunt: propter & virtutes dicuntur. ¶ Principatus sunt, qui an-
5 gelorum † agminibus præsunt, qui pro eo quod subditos angelos ad explendum ministerium diuinum disponunt, principatus vocabulum acceperunt: nam alij sunt, qui administrant, alij qui adsistunt, sicut & per Danielem dicitur: Millia millium ministrabant ei, & decies mil- *Dan.7*
lies centena millia adsistebant ei. ¶ Potestates † sunt, quibus virtutes aduersæ subiectæ sunt: & inde potestatum nomine nuncupantur, quia maligni spiritus eorum potestatem coërcentur ne tantum noceant, quantum cupiunt, nominantur ergo hic, ad notandum, quod
17 potestatem diaboli arcere debemus. ¶ † Cherubin autem & ipsi sublimes cœlorum potestates, & angelica ministeria perhibent, qui ex Hebræo in Latino scientiæ multitudo seu plenitudo interpretantur. Sunt enim sublimiora agmina angelorum, qui pro, eo quòd vicinius sunt positi diuina scientia cæteris amplius sunt pleni. Ipsi sunt illa duo *Exod. 25*
animalia, super propitiatorium arcæ facta ex metallo, propter signifi- *3.Reg.6*
cãdum Apostolorum præsentiam, in quorum medio medius ostendi-
28 tur Deus. ¶ † Seraphin verò est multitudo angelorum, qui ex Hebræo *Esaia.6*
in Latinum, ardentes vel incendentes interpretantur. eo quòd præ cæteris ardent, & accẽduntur in charitate & quia inter eos & Deum nulli angeli consistunt: & ideo quanto vicinius coram eo consistunt, tan-
29 to magis claritate diuini luminis inflammantur, vnde & ipsi † sicut in Esa. legitur, velant faciem, & pedes sedentis in throno Dei. Et idcirco *Esaia 6*
cætera angelorum turba videre plene Dei essentiam non valet, quoniam Seraphin eam tegit secũdum Es. Nominatur ergo hic Cherubin & Seraphin quia sicut illa toti in Dei dilectione ardere debemus. Reperitur autem hoc nomen Seraphim neutrũ & masculinum, sed neutraliter terminatur in n, vt in hoc loco: Beata Seraphin. Masculini verò terminatur, in m, vnde propheta Seraphim clamabant alter ad alterũ. Hiero. dicit. quòd Cherubim & Seraphim singularis sunt numeri, & generis masculini: cuius terminatio pluralis est per, n, non quod in ministris Dei sit sexus: sed vocabula diuersis generibus iuxta linguæ proprietatem appellantur. Græca verò consuetudo neutro genere per m, scribit. Iosephus dicit Cherubim & Seraphim esse duo animalia volatilia, prout dictum est in proœmio huius partis. Præmissa autem ordinum nomina præter Cherubim & Seraphim & præter nomina angelorum Latina sunt. ¶ Verùm cùm nouem sint ordines angelorum, sicut
30 dictum est, qui, † postquam decimus cadens propter superbiam, versus est in diabolum, in perseuerantia æternæ beatitudinis solidati sunt, quæritur, quare tribus exclusis, sex tantùm in præfatione cõmuni

ponuntur,

Digitized by Googl

ponuntur,in qua per cœlos throni accipiuntur vt dictum est. Videtur enim ex hoc quod illi, cum cæteris maiestatem diuinam non glorificant, & adorant sed absit hoc. Nam virtutes cœlorum omnes ordines comprehendunt, vt testatur Gregorius in homilia illius euangelij

Psal. 13 Erunt signa in sole & luna. vnde Psalmista: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius,omnis virtus eorum. Et iterum: Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. vel forte, licet occulta,tamen circa hoc prouisum est ratione. Dionysius † quippe tres esse tradidit hie- 31
rarchias, siue ordines angelorum, trinos in singulis ponens, vt similitudo Trinitatis in eis insinuetur impressa: & dicitur: *πρωτχία ἱερὸν*, quod est sacrum, & *ἀρχὴ* quod est principatio:quasi sacer principatus. Sunt enim tres ordines superiores & principales, tres inferiores, tres medij. Superiores sunt, Cherubin,Seraphin,& throni.Medij sunt, dominationes, principatus, & potestates. Inferiores sunt, virtutes, archangeli,& angeli: de quorum singulis medius † ordo in præfatione 32
subtrahitur, ad notandum, quòd comparatione Trinitatis æternæ, cuius maiestas in ea præcipuè commendatur, omnis alia Trinitas diminuta reperitur, & imperfecta:nam quis in nubibus æquabitur Domino,quis similis erit Domino in filiis Dei. De superioribus subtrahi-

Psal.88 tur Cherubim de mediis principatus, de inferioribus archãgeli. Hanc quippe æternam & indiuiduã,Trinitatẽ laudant angeli: adorant dominationes: tremunt potestates: cum quibus & nostras voces, &c.
¶ Deus † omnipotens duas rationales edidit creaturas angelicam,vi- 33
delicet & humanam, quæ laudibus diuinis insisterent,& ei gratiarum redderent actiones: quas dum pari voto concelebrant tanquam superiores cum inferioribus: corde in cœlesti cythara sociantur, de qua dicit Ioannes: Et audiui vocem cythra rœdorum cytharizantium in cytharis suis, & cantabant quasi canticum nouum.Apoca. xiiij. Ideo ergo dic: † Socia exultatione concelebrant. quoniam omnes prædi- 34
cti ordines, & etiam humana creatura maiestatem Dei patris per Christum, socia exultatione æqualiter concelebrant supplici confessione, quasi non superba præsumptione sed humili laude dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus, &c. ¶ † Porrò Gelasius Papa tra- 35
ctus: & hymnos composuit, & præfationes cantuum quidem. & non elimato sermone dictauit. ¶ Et est notandum, quod licet olim innumeræ essent præfationes, hodie decem tantùm sunt canonizatæ. Vnde Gelasius Papa de consec. distinct.j. inuenimus. inquit: Inuenimus has nouem præfationes in sacro catologo tantummodo recipiendas: vnam, in resurrectione, & in albis paschalibus, id est, septimana paschali: aliam, in die ascensionis Domini, tertiam, in die pentecostes, quartam, in natali Domini, quintam in epiphania Domini sextam de Apostolis, septimam de sancta Trinitate, octauã de cruce, nonam de ieiunio in quadragesimam tantum modo dicendum, de

qua di

16 qua dicetur, in vj. parte ſub quarta feria cinerum. Vrbanus * quoque papa lxx, diſtinct. ſanctorum. addidit decimam de beata virgine Maria: illam videlicet, Æquum & ſalutare: quæ & vnigenitum tuum ſancti Spiritus, &c.

SVMMARIVM.

1 *Sanctus, Sanctus, Sanctus, hymnum, quis primum inſtituerit, & quorum ſit ille hymnus. num. 2.*
3 *Sanctus, Sanctus, Sanctus, cur ter cantetur, & eius explicatio. nu. 4. 5. 7.*
6 *Sabaoth, quomodo interpretetur.*
8 *Oſana, quid ſignificet, & cur geminetur, num. 9.*
10 *Organorum vſus, vnde profectus.*
11 *Diaconus & ſubdiaconus ſtant poſt ſacerdotem, in principio canonis, & quid.*

De Sanctis. CAP. XXXIIII.

1 ECcleſia ſperans ſociari angelis, & archangelis, de quibus * in præfatione mentio facta eſt, ſtatim poſt illam conformat ſe angelico cantui, canens hymnum illum: Sanctus, ſanctus, ſanctus. quem Sixtus papa primus inſtituit decantari. Hic eſt enim cantus puerorum, quem cantauerunt Domino offerenti ſe illis in decima luna, qui quaſi reſeruatus fuit vſque ad quartam decimam lunam in Bethania. Cum ergo ſacerdos finit laudem ſiue præfationem, totus chorus, qui repræſentat Eccleſiam, ſimul canit dictum euangelicum hymnum, vt vna, & æqualis gloria, & laus, & honor decantetur patri & Filio & Spiritu
2 ſancto. ¶ * Notandum autem eſt, quod hymnus iſte, partim angelorum & partim hominum verba complectitur. Prima enim pars laudem continet angelorum, vltima hominum. Legitur enim Eſa. vj. cap. quod Seraphim clamabant alter ad alterum, & dicebant Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, Deus exercituum: plena eſt omnis terra gloria eius. Legitur quoque in euangelio Matth. xxj. cap. & Marc. xj. cap. quod qui præibant, & qui ſequebantur, clamabant dicentes: Oſana filio Dauid: benedictus, qui venit in nomine Domini. Siquidem vox angelorum: ſcilicet, Oſana in altiſſimis trinitatis, & vnitatis in Deo, commendat arcanum, vox hominum, ſcilicet Oſana filio Dauid, diuinitatis & humanitatis in Chriſto, perſonat ſacramentum. Merito autem cantica angelorum in Eccleſia cantamus, quia per hoc ſacrificium terrena cœleſtibus iungi non dubitamus: & ideo cum eis in excelſis ſalutari clama-
3 mus. ¶ * illud enim aduertendum quod ter dicitur Sanctus vt notetur Trinitas ſeu diſtinctio perſonarum: ſed ſemel tantum dicitur: Dominus Deus Sabaoth vt notetur diuinæ vſiæ vnitas. de conſecrat. diſtinct. ij. ego. quia vnitas adoratur, vt ſic trinitatis & vnitatis myſterio comprobetur. Item dicitur ter, in ſingulari numero Sanctus, & non dicitur pluraliter ſancti, vt vna ſanctitas in his tribus perſonis, & vna

æternitas

Digitized by Google

æternitas intelligatur. Hoc non ſolum Seraphim clamabant: ſub excelſo Dei ſolio, ſecundum prophetam: ſed & quatuor animalia, ſecundum Apocal. in circuitu ſedis requiem non habebant die: ac nocte, dicen-
Apoc.4 tia, Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus omnipotens.* Dicitur 4
Leuit.19 autem Deus ſanctus, id eſt, ſanctificans non autem ſanctificatus, vn-
Ioan.17 de: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus deus veſter. Dicitur pater ſanctus, dicente filio. Pater ſanctifica eos in veritate, quos de-
Luc.1 diſti mihi: quia tu ſanctus es. Dicitur filius ſanctus, angelo proteſtante, Quod naſcetur (inquit) ex te ſanctum vocabitur, filius Dei dicitur
Ioan.20 Spiritus, ſanctus, ſanctus, Chriſto dicente, Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Dicitur * quoque Domi- 5
nus deus ſabaoth, id eſt, Dominus exercituum: videlicet angelorum & hominum, quorum terribilis eſt, vt caſtrorum acies ordinata, de
Pſal. 23 quo in pſalmo dicitur ab angelis: Quis eſt iſte rex gloriæ: Dominus virtutum. &c. tot enim exercitus habet Deus in terra, quot ſunt ordines in Eccleſia: tot habet in cœlis, quot ordines ſunt in angelis. Nomine ergo Cœlorum & terræ, angeli & homines diuina pleni gratia hic perhibentur: vel ad literam cœli & terra gratia diuina replentur,
Pſal. 138 quia deitas eſt vbique, vnde propheta: Si aſcendero in cœlum, tu illic 6
es: ſi deſcendero ad infernum, ades. Sabaoth * ergo Dominus exercituum ſiue militarium virtutum, ſiue victoriarum interpretatur: vel omnipotens, vt ipſe ſit Dominus Deus & ipſe omnipotens, qui exercitus angelorum atque hominum diſponit. Et ideo ſubdit: Pleni ſunt cœli & terra gloria tua, hoc eſt, vt eius gloria cœli & terra gubernentur & qui in cœlis, & qui in terra ſunt, glorificent & honorent nomen ſanctum eius: cœli autem pleni ſunt gloria, re, terra vero ſpe.
Matth.6 Tunc verò in re plena erit, cùm adimplebitur illud: fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. Dum autem dicimus: Pleni ſunt cœli & terra gloria tua: agimus gratias creatori, de omnibus beneficiis. Dum vero
Ioan.5 dicimus: * Benedictus qui venit &c. agimus gratias ſpecialiter de bene- 7
ficio redemptionis. Quia enim neceſſarium eſt ad æternam ſalutem incarnationis myſterium confiteri, rectè ſubiungitur: Benedictus, qui
Eſai.30 venit in nomine Domini. Ego, inquit, veni in nomine Patris mei: nomen Patris, eſt filius, de quo dicit Propheta. Ecce nomen Domini, venit de longinquo. Dum ergo Sanctus inchoatur, inclinati ſtare debemus, quia tunc inclinationem maieſtatemque diuinam per angelorum hominumque cantum incognitam veneramur. ¶ Rurſus dicendo. Benedictus, &c. cum hæc ſint de euangelio, debemus ſignum ſeu vexillum crucis nobis facere ſeu imponere: quia Chriſtus per crucem triumphauit, & nos triumphare fecit. Quando enim Chriſtus venit ad Hieroſolymam deſcendit de monte Oliueti, tunc filij Iſraël clamauerunt: dicentes: Benedictus, qui venit in nomine Domini, quia aduentus Chri-
Philip. 2 ſti in Hieruſalem ſignificat futuram reſurrectionem, quando ipſe veniret iudicare viuos & mortuos: & apparebit nobis in eadem carne:

qua pronobis paſſus eſt, & tunc in nomine Ieſu omne genu flectetur cœleſtium, terreſtium & infernorum: vnde & extunc quidam inci-
8 piunt genu flectere, & deuote orare.¶ Sequitur.* Oſana quod eſt verbum Hebræum & ſignificat: ſalua obſecro: ſupplendum eſt populum tuum, vel totum mundum copoſitum quidem verbum eſt, ex oſi, quod interpretatur ſalui fica,& anna, quod eſt apud Hebræos interiectio obſecrantis, motum animi ſignificans, ſub deprecãtis affectu. Integre ergo, dicitur, Oſianna: quod nos corrupta, vocali litera & eliſa dicimus oſanna, quod facimus ex ignorantia, aut ſcienter ſynalephantes voca-
9 lem, eliſimus prout in metris conſueuit. Dicitur autem bis * Oſanna in excelſis propter duas partes ſalutis: quæ ſunt ſtola mentis, & ſtola carnis, quibus ſancti beatificantur in gloria, vt videlicet anima & corpore ſaluati inter angelos deputemur in excelſis, id eſt altis, ſcilicet in cœlo. Reperitur autem hic verſiculus in pſal. cxvij. quòd enim turbę dixerunt. Oſanna hoc eſt quod hîc dicitur. O Domine ſaluum me fac & *Pſal. 117*
eiſdem verbis ibi ſubiungitur Benedictus, qui venit in nomine Domi-
10 ni.¶ * Sanè in hoc angelorum & hominum concentu, quandoque organa concrepant quod à Dauid & à Salomone introductum eſt qui inſtituerunt hymnos in ſacrificio Domini organis, & aliis inſtrumentis muſicis concrepari,& laudes à populo conclamari. Verumtamen quanto cor eſt maius corpore, tantò Domino deuotius corde, quam corpore confitemur: de hoc dicetur in fine proœmij. v. partis. ¶ Ex nunc
11 autem * verbis & geſtibus Chriſti paſſio repræſentatur; nam diaconus & ſubdiaconus vadunt poſt dorſum epiſcopi ſeu ſacerdotis, in quo fuga Apoſtolorum in Chriſti paſſione ſignificatur, prout in tit. de oblatione dictum eſt. Si vero ſtant retro altare proſpicientes in epiſcopum, ſignificant mulieres quæ à longè ſtantes, eius paſſionem viderunt. Omnes autem, & qui retro ſtant, & qui faciem epiſcopi inſpiciunt, inclinant ſe, maieſtatem diuinam, & incarnationem Domini venerantes quæ par cantum angelorum, & hominum introducta ſunt. Ordo enim angelorum dicens ſanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ſabaoth maieſtatem introduxit diuinam. Ordo vero hominum dicens: Benedictus, qui venit in nomine Domini aduentum ſignificauit in carne: ipſa quoque inclinatio mœſtitiam ſignificat diſcipulorum, de morte Chriſti, qui non audebant ſe erigere & confiteri ſe eſſe diſcipulos eius, ideóque ſtant inclinati: donec dicant, Libera nos à malo. Vanum enim erat eis ante lucem ſurgere, id eſt, ante reſurrectionem *Pſal. 29*
de Chriſto gloriari: per quam ſunt ab omnibus tribulationibus liberati. Vnde & hæc petitio in Dominica oratione ſeptima eſt: qui numerus eſt vniuerſitatis. De hoc dictum eſt ſub titul. qualiter epiſcopus vel ſacerdos ad altare, &c.

SVMMARIVM.

1 *Canon Miſſæ ſoli ſacerdoti conuenit, & eſt ſummum Miſſæ, & quam ſecrete*

Digitized by Google

secrete fiat.num.3.

2 *Canon,quid,& vnde dicatur,& cur cum silentio fiat. & num.6.*

4 *Anna,typum Ecclesiæ gerens, tacitè orauit.*

5 *Canon primus,siue secretella, quid signet.*

7 *Canon quod sublata fuisset, voce dictus, ostentum quoddam & prodigium emersit.*

8 *Consecrantis mens quo ferri debeat.*

9 *Canon expeditè dici debet,& cur ita.*

10 *Canonis Missæ substantia, est quædam passionis dominicæ imago.*

11 *Canon vnde incipiat.*

12 *Canonem Gelasius papa, à Petro ordinauit.*

13 *In canone Missæ sedentes,quid notent,Item quid stantes.*

De secreta vel canone Missæ.

CAP. XXXV.

POst acclamatum præconium secretum silentium, in quo & missæ canon deuotè dicitur, & sacrum mysterium peragitur,quod fit per
Matt.26 solum sacerdotem: quoniam secundum Matthæum, Christus, solus orauit. Et secundum quosdam hic incipit Missa, quoniam cætera sunt de solennitate.de consecr.dist.ij.panis est.Canon autem missæ & oblatio,vt dictum est in tit.de præfatione, & actio & canon & sacrificiũ.& secreta vocatur.Actio dicitur propter sacra mysteria,quæ in eo agũtur, & quia tunc cum Deo agitur causa nostra,vt dictũ est in procemio huiꝰ partis:vnde quia in c.illo: Communicantes,&c.& in illo: Hanc igitur oblationem; certis diebus vltra ordinaria canonis seu actionis verba, quædam addũntur & dicuntur, ideò in missalibus in variis locis super illas additiones scribitur talis titulus seu rubrica: Infra actionem: eò quod ille infra,seu quasi in medio ipsius actionis siue canonis dici debet. Canon * verò dicitur, quod regulis patrum compositus est: à sanctis enim patribus aliqua verba mystica sunt ibi instituta. Κανων autem Græcè, dicitur regula Latinè. Dicitur etiam canon, quia regulariter Christus verus sacerdos in eo repræsentatur, seu quia per hunc regulariter fit consecratio sacramenti. Sacrificium autem dicitur à sua parte digniori, de quo dictum est sub titul. de oblatione. Secreta dicitur, quasi nobis occulta,quia humana ratione quaquam tãtum mysterium plenariè capere potest:ad quod significandum meritò secreta voce celebratur. ¶ Ad hoc * etiam significandum sacerdos secretam intrans; quasi velator quibusdam cortinis, quæ sunt in lateribus altaris: prout infrà dicetur in quarta particula canonis super verbo: Hanc igitur.Dicitur etiam secreta, quia secretè & sub silentio dicitur. Christus enim ad consecrationem corporis sui venturus, secretè, & solus orabat ab hora cœnæ, vsque dum suspensus est in cruce, quas orationes secretæ significant.Priscis quoque temporibus antiqui Patres sub silentio sacri-
Ioan.12 ficabant,& cõmunicabant,quod etiam in sabbato sancto obseruamus.

Præterea

Prætereà, vt Ioannes euangeliſta deſcribit, poſtquam Chriſtus honorificè fuit receptus & magnificatus à turbis, cum palmis & laudibus abiit & abſcondit ſe: non vtique trepidantis formidine, ſed diſpenſationis officio: quia nondum venerat hora eius, quæ poſtquàm poſt aduenit, ſpontaneus ad paſſionem acceſſit. illud ergo Chriſti latibulum, hoc ſecretum ſilentium repræſentat: in quo ſola dirigitur ad Dominum intenta deuotio. Tunc enim ſacerdos intrare debet in cubiculum cordis, & oſtio ſenſuum corporis clauſo, Deum Patrem ora- 4 re, qui exauditor eſt clamoris cordis, non vocis. Vnde Anna † typum gerens Eccleſiæ, non petitione clamoſa, ſed tacita deuotione, quod petiuit impetrauit: de qua in libro Regum legitur, quod loquebatur in corde ſuo, & labia eius tantum mouebantur, ſed vox penitus non audiebatur. Vnde & Moſi Dominus inquit: Quid clamas ad me: cum tamen ipſe taceret. Propheta etiam dicit: Dicite in cordibus veſtris, 5 & in cubilibus veſtris compungimini. ¶ Poteſt tamen † dici, quòd prima ſecretella repræſentat tempus illud, quando Chriſtus venit Hieroſolymam ad diem feſtum non manifeſtè: hæc autem ſecreta tempus illud quo receptus fuit in Hieruſalem cum hymnis & ramis, & ſexta feria ſequenti crucifixus fuit. præfatio verò illud, quando Chriſtus in cœnaculo hymnum retulit, & illo dicto exiuerunt in montem Oliueti, ſurſum corda aſcenſionem. ¶ Secundò ideò ſecre- 6 ta † in ſilentio dicitur, ne ſacerdos clamando his quæ aguntur, minus intendat. Tertiò, ne vox ſacerdotis nimio clamore ædificiat. Quar- 7 tò, ne ſacroſancta verba vileſcant. ¶ Fertur † enim quod cum Antiquitus publicè & alta voce canon diceretur, omnes penè, per viſum illum ſciebant, & in plateis & in vicis decantabant. Vnde cum quidam paſtores illum in agro cantarent, & panem ſuper lapidem poſuiſſent, ad verborum ipſorum prolationem panis in carnem conuerſus eſt: ipſi tamen diuino iudicio igne cœlitus miſſo, percuſſi ſunt: propter quod Patres ſtatuerunt verba iſta ſub ſilentio dici. inhibentes ſub anathemate, ne proferantur, niſi à ſacerdotibus ſuper altare, & in miſſa & cum veſtibus ſacris. Quædam etiam orationes, quę ante prę- fationem ſub ſilentio dicuntur, ſecreta vocantur, de quo & de ſilen- 8 tio ſubtit. de inclinatione ſacerdotis dictum eſt. Conſecrantis ergo † mens, vt præmiſſum eſt, ad id ſolum debet eſſe intenta: nam eos qui adorant, in ſpiritu & veritate adorare oportet. Ne verò muſcæ ve- nientes perdant ſuauitatem vnguenti, id eſt, ne importunæ cogita- tiones tollant deuotionem orationis, flabello ſpiritus abigantur, id eſt inſpiratione gratiæ repellantur, quatenus Auſter aduenies, & Spiritus ſanctus accedens perflet hortum, id eſt mentem fœcundet, vt aromata fluant, id eſt virtutes abundent. ¶ Ad quod etiam ſignificandum, æſtiuo tempore materiale flabellum, dum ſecreta dicitur, adhi- 9 betur. Hac † etiam ratione videlicet ne muſcæ venientes perdant ſuauitatem vnguenti: dici poteſt quod canon dici debet expedite, non

1. Reg. 1

Pſalm. 4

Ioan. 4

Eccle. 10

Cantic. 4

Exod. 12

t moroſe,

Digitized by Google

morosè, & ne auditoribus tædium generet. Vnde in Exod. dicitur: Fac festinanter. quod de immolatione agni dictum est. Et probatur etiam ibi : Et comedetis festinanter. sed nec nimis etiam festinanter: quia non debet sacrificium sine sale, id est, discretione & deuotione offerri. Debet etiam in libro legi, ne vllus error contingere possit. † 10
Porrò sacerdos missam celebrans, repræsentat ea, quæ olim pontifex inter sancta sanctorum egit, & quæ Christus egit, quem ille præfigurauit Siquidem ea, quæ fiunt à principio secretæ, vsque in finem, passionem Domini, sepulturam & resurrectionem dominicam repræsentant. Recolitur enim ibi memoria eorum, quæ gesta sunt per hebdomadam ante paschalem à decima luna primi mensis, quando Iesus abiit Hierosolymam, vsque ad septimam decimam quando resurrexit à mortuis, propter quod in plerisque sacrarijs inter prædicationem & canonem imago crucifixi depingitur: vt non solum intellectus literæ, verum etiam aspectus picturæ memoriam dominicæ passionis inspiret: † Et fortè diuina factum est prouidentia, licet humana 11
non sit industria procuratum vt ab ea litera canon inciperet, scilicet à T. quæ Hebraicè thau: quæ in sui forma signum & mysterium crucis ostendit, & exprimit dicente Domino per Ezechielem: Signa thau *Ezech. 9*
in frontibus virorum dolentium, & gementium super abominationibus Hierusalem: quoniam per Christi passionem hæc omnia in cruce impleta sunt & efficaciam habent. In quibusdam tamen codicibus, & maiestatis Patris, & etiam imago depingitur Crucifixi, vt sacerdos quasi præsentem videat, quem inuocat, & quem alloquitur, dicens: Te igitur, &c. & passio, quæ hic repræsentatur, cordis oculis ingeratur. Sacerdos autem osculatur pedes ipsius maiestatis, & se signat in fronte, inueniens quod reuerenter ad mysterium passionis accedit. Quidam tamen prius osculantur pedes maiestatis, & postea crucifixi, secundum seriem canonis. Alij econtrà quia per Filium peruenitur ad Patrem. Deinde dicens: Te igitur. se inclinat, vt ibi dicetur. Secreta ergo passionem repræsentat, passio incipit ibi: Vnde & memores, &c. crucifixio ibi: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam. Oratio verò à Christo in cruce incepta ibi: Supplices te rogamus, &c. Episcopi seu sacerdotis inclinatio tunc facta ante altare, significat emissionem spiritus, capite inclinato. Eleuatio vocis, cum dicitur: Nobis quoque significat exclamationem Centurionis, dicentis. Verè Filiùs Dei, erat iste. Duæ cruces supra corpus, & calicem factæ docent Christum pro duobus populis crucifixum: oblata in calice significat corpus Christi, vinum in calice, sanguinem eius. Subdiaconus recedens à facie episcopi incipientis, Pater noster. significat mulieres, sepulto domino recedentes à monumento. Patena, significat fœminarum corda in obsequio sepulturæ Christi, latitudine charitatis patientia, prout sub titu. de oblatione dictum est. de his per sua loca dicetur. Traditur † autem quod Gelasius Papa quinquage-
si

quagesimus primus à beato Petro, canonem principaliter ordinauit. Non enim secreta tota simul ab vno composita est, prout dicetur in tertia particula super verbo, communicantes. Et licet aliqua verba sint ab aliquibus, quos tamen ignoramus, addita, quæ in euangelij textu non continentur, vt dicetur in sexta particula super verbo, Eleuatis oculis. nulli tamen subtrahere vel addere licet, nisi forte quandoque eorum nomina, pro quibus nominatim sacrificium offertur,
11 sicut inferius in decima particula ostendetur. ¶† Notandum verò est quod quidam sedent in canone missæ, significantes Apostolos, qui sedebant tristes de nece domini in cœnaculo: alij stant, significantes Mosem, qui extensis manibus orabat, & Aaron, & Hur illius manus sustentabant: de quo sub tit. de oratione dictum est. Quidam verò, vt aliqui ex ministris, nec sedent nec stant: sed in vestibus sacris stant capite inclinati, prout dictum est sub tit. de sanctis: & sub tit. qualiter sacerdos & ministri ad altare debent stare. *Exod. 17*

SVMMARIVM.

1 *Canon, quot contineat partes, varie, & num. 2. 3. 4.*
5 *Canonis expositio prima partis. scilicet. Te igitur, & num. 6.*
7 *Christus fuit à tribus traditus.*
8 *Cruces tres cur faciat sacerdos super oblatione, quid ve notent.*
9 *Sacerdos benedicens, dicit: Hæc dona, hæc munera. & qua id significatione, & an, & quatenus illa differant latè, & cur dona, potius, quam donum, dicat num. 10.*
11 *Illibata dona & munera, dicit sacerdos, in benedictione, & quæ dicantur illibata.*
12 *Sacrificia Ecclesiæ, quot.*
13 *Canonis secunda pars cum expositione.*
14 *Sacrificium altaris, pro quibus offerri debeat.*
15 *Pacificare & adunare, an idem: item, custodire & regere.*
16 *Papæ nomine cur oretur, & ex cuius institutione: & pontificis etiam nomine.*
17 *Orationes pro quibus faciendæ.*
18 *Potestates duæ sunt.*

De Expositione Canonis qui incipit Te igitur.

CAP. XXXVI.

EXpositioni canonis hic vacare præuidimus. Veruntamen quicquid exponendo conamur exprimere, vix vllius apparet esse momenti. Deficit namque lingua, sermo disparet, superatur ingenium, opprimitur intellectus. Pulsabo tamen ad ostium, vt amicus accommodet mihi tres panes. de pœniten. distinct. j. opportuna. qui maximè

in

Digitized by Google

in hoc conuiuio neceſſarij erunt: videlicet fidem, quæ petit & accipit vitam: ſpem, quæ quærit, & inuenit viam: & charitatem, quæ pulſat, & apperit veritatem. ¶ † Canon autem vndecim continet partes. Secunda incipit ibi: Memento Domine. Tertia ibi: Communicantes. Quarta ibi: Hanc igitur. Quinta ibi: Quam oblationem. Sexta ibi: Qui pridiè. Septima ibi: Simili modo. Octaua ibi: Vnde & memores. Nona ibi; Supplices te rogamus. Decima ibi. Memento. Vndecima ibi: Nobis quoque. 1

¶ † Alij dicunt, quòd continet duodecim partes. Secunda pars ibi: In primis. Tertia ibi: Memento. Quarta ibi: Communicantes. Quinta ibi: Hanc igitur. Sexta ibi: Qui pridiè. Septima ibi; Vnde & memores. Octaua ibi Suprà, quæ propitio. Noua ibi: Memento. Decima ibi: Nobis quoque. Vndecima ibi: Per quem hæc omnia. Duodecima ibi: Oremus præceptis ſalut. moni. 2

¶ Sed ſecundum alios ſex ſolum continet partes. Secunda incipit ibi: In primis. Tertia ibi: Communicantes. Quarta ibi: Hanc igitur. Quinta ibi: Supplices te rogamus. Sexta ibi: Oremus præceptis. 3

¶ Sunt † etiam qui dicunt, quod quinque tantum ſunt partes: vnde & quinquies concluditur, per Chriſtum Dominum noſtrum, eò quòd per quintupartitiam Domini paſſionem oratio fidelium exauditur. de hoc dictum eſt in fine proœmij huius partis. 4

¶ Incipit ergo † canon, & eius prima particula: Te igitur. Et exponitur Igitur, id eſt, certè. Sacerdos enim hoc dicens alloquitur Deum tanquam præſentem: vel Igitur iſtud continuat ad præcedentia, quaſi diceret: Tu es ſanctus Deus. igitur clementiſſime Pater, id eſt, clariſſima mente abundantiſſime, id eſt, miſericordiſſime: vel, id eſt, mentem clarificans, mens enim clareſcit, cum Deum propitium ſentit. Quæ verba dicendo, ſacerdos ſe ante altare inclinat, ſignificans, quòd Petrus inclinauit ſe, dum proſpexit in monumentum. Rurſus hæc ſacerdotis inclinatio in principio canonis humilitatem Chriſti ad paſſionem, quodque ſacerdos ipſe cum reuerentia ad myſterium crucis accedit, ſignificat. 5

Ioan. 10

¶ Et in his verbis notatur, quòd ſicut legalis ſacerdos vultum verſus propitiatorium habebat, prout dictum eſt in proœmio huius partis: ſic & noſter ad Dei clementiam cor debet habere & ſicut pontifex intrabat in ſancta ſanctorum ſemel in anno ferens ſanguinem hirci aut vitali, ſic & Chriſtus per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta, ſic & miniſter Eccleſiæ intrat cum ſanguine in ſancta ſanctorum, quoties in mentem memoriam ſanguinis Chriſti gerens ſecretè inchoat myſterium, qui non ſolùm mente, ſed etiam crucis ſignaculo, de quo iam dicetur, Chriſti recitat paſſionem.

Heb. 9

¶ Sequitur: † Supplices, id eſt, humiles: vti accepta habeas, id eſt, vt accipias ſeu grata habeas: & hic oſculatur altare in reuerentiam paſſionis, per hoc compati ſe oſtendens. 6

¶ Sæpe eodem die qua † laudes à turbis Chriſto ſunt acclamatæ, videlicet decima luna primi menſis quando ſecundū legem typicus agnus 7

in

in domos Hebræorũ inferebatur, verus agnus Ieſus Chriſtus ingreſſus eſt Hieroſolymam, & multis inſidiis quærebatur ad mort. Traditus autem à tribus, ſcilicet à Deo pro nobis, vnde Apoſtolus: Proprio filio ſuo non pepercit Deus: ſed pro nobis omnibus tradidit illum; *Rom.8*
à Iuda, vnde in Matthæo: Quærebat Iudas opportunitatem, vt eum traderet Iudæis. & à Iudæis Pilato, vt in Ioanne: Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Prima traditio, fuit ex gratia: quia *Matt.28* *Ioan.18* *Matt.16*
dilexit, nos, & tradidit ſe ipſum pro nobis. Secunda ex auaritia quia *Gal.2*
conſtituerunt ei xxx. argenteos. Tertia, fuit ex inuidia. Sciebat enim *Matt.27*
Pilatus, quod per inuidiam tradidiſſent eum, Deus ergo tradidit ex dono. Iudas pro munere, Iudæus in ſacrificium illibatum. ¶ Ad *Phil.2*
8 quod † deſignandum ſacerdos facit tres cruces ſuper oblatum, & calicem, cum dicit: Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata, ta, quaſi dicat, offerimus tibi clementiſſime Pater, hæc dona, hæc munera hæc ſancta ſacrificia, commemorantes illam traditionem, quam Deus fecit ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in ſacrificium illibatum: ſinguli tamen ad mortem, mortem autem crucis. ¶ Secundò etiam fiunt tres cruces in reuerentiam eius, qui eſt trinus Deus, cuius potentia fit conuerſio panis & vini. ¶ Tertiò, in figuram triplicis vnionis in acceptatione Saluatoris. ¶ Quartò in memoriam trinæ crucifixionis. Prima fuit in voluntate perſequentium, de qua Ioan. ij. Collegerunt ergo pontifices & Phariſæi concilium, &c. Secunda fuit in voce clamantium, de qua Mar. At illi magis clamabant Crucifige eum. Tertia fuit in crucifixione manuum, & pedum, de *Marc 15* qua Luc. Crucifixerunt eum. ¶ Quintò, in tribus crucibus tempus *Luc.23*
ante legem, quod tribus diſtinguitur interuallis, innuimus, ſcilicet ab Adam ad Noë, inde ad Abraham & inde ad Moſem. In quibus tribus temporibus iuſti Chriſtum ſuis ſacrificiis præfigurauerunt, vt Abel in agno, Melchiſedech, in pane & vino, & Abraham, in filio. Verum per præmiſſa tria verba, non aliud atque aliud dicitur, ſed res vna pro ſui magnitudine diuerſa appellatione laudatur: donum quidem, dantis, munus accipientis, ſacrificium offerentis. Pater dedit, filius obtulit, Spiritusſanctus recepit, vnde Apoſtolus: Chriſtus per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit Deo immaculatum, ſinguli tamen dederunt & obtulerunt & acceperunt, ſed ad diſtinctionem Pater dicitur dediſſe, propter authoritatem, filius obtuliſſe propter humilitatem Spiritusſanctus accepiſſe propter benignita-
9 tem. Eadem enim † ſacrificia dona ſunt ſimul & munera: dona ſunt, à nobis ad ſuſtentationem, à Deo collata, munera ſunt à nobis Deo, *Dan.5*
vt laudetur, oblata. Nam & quæ ſacris offeruntur altaribus & munera nuncupantur, & dona. vnde & Dominus inquit in euangeliũ. Si offers munus tuum ante altare, vade prius reconciliari fratri tuo. *Gene.5*
Et Daniel dixit ad Balthaſar. Munera tua tibi ſint, & dona tua alteri *Hebr.5*
da. xiiij. quæſtione v. ſcriptum. & alibi: Reſpexit Dominus ad Abel,

& ad munera eius. Sacrificia dicuntur, quia ſacrificantur & offeruntur, pro peccatis noſtris, vt nos ſacros efficiant. Vnde populus inquit, de pontifice: Vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Sermonum igitur inculcatio, piæ deuotionis eſt exercitatio, & ineffabilis commendatio ſacramenti, quod ſacramentum dignè euchariſtia appellatur, prout dicetur in vj. particula, ſuper verbo: Qui pridie, quam pateretur. Proprié autem munus homini, donum Deo datur. Nam munera dicuntur quæ manibus dantur vel accipiuntur Rurſus dicuntur dona, quo ad panem in quo eſt farina & aqua, munera quo ad vinum in quo eſt vinum & aqua. Hæc ſancta ſunt ſacrificia quò ad vtrunque ſecundum Auguſtinum. Dona referimus, cum noſmetipſos Deo offerimus, & donamus munera, cùm eius beneficiorum memores ſumus: ſacrificia illibata, cùm ei humilitatem, & laudes impendimus. de hoc vide de conſecratione diſtinctione ij. in canone comperimus. ¶ Et † nota quòd ideo 10
dicitur pluraliter dona, munera, ſacrificia quia panis & vinum prius, quam conſecrentur, diuerſæ ſunt ſpecies ſubſtantiarum, & diuerſæ ſubſtantiæ ſpecierum, ſed vbi conſecratio cœleſtis acceſſerit, ſpecies, quidem remanent, ſed ſubſtantiæ conuertuntur: itaque diuerſa ſunt continentia, ſed vnicum eſt contentum. nam idem ſub vtraque continetur, licet non idem vtraque ſubſtantia conuertatur, ſicut infrà plenius oſtendetur. Dicuntur etiam † ſancta & illibata, 11
quia panis & vinum ſanctificantur in ſacroſanctum corpus, & immaculatum ſanguinem Chriſti. Non enim dicuntur illibata, quaſi nondum guſtata. ſed potiùs dicuntur illibata, id eſt, immaculata, quę ſine macula cordis & corporis oportet offerri, quatenus & cor ab iniquitate, & corpus ab immunditia purgetur, antè, quam offerantur: quoniam (vt ait Apoſtolus de conſecratione diſtinctione ij. qui
1. Cor. 11 cælare, &cætera ſequen.) Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Dicuntur ergo illibata, id eſt, ſine labe: ſicut agnus paſchalis immaculatus, qui ſignificat Chriſtum, qui eſt ſine macula. id eſt, ruga. Vel illibata, id eſt, incorrupta: non quia ſubſtantia panis & vini corrumpi non poſſit, ſed quia corpus & ſanguis filij Dei, in qua virtute verborum ſpecies iam tranſſubſtantiatæ ſunt, corrumpi non
Pſal. 15 poſſunt. Vnde Pſalmiſta: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Tertiò, dicuntur illibata, ad notandum, quòd nullus extraneus ad fidem debet approximare illis, vt dicetur in tertia particula, 12
ſuper verbo communicantes. ¶ Tria † autem ſunt Eccleſiæ ſacrificia, per tria, quæ fiebant in veteri Teſtamento, figurata, prout dictum 13
eſt in proœmio huius partis. ¶ Sequitur, † In primis, quæ tibi offerimus, &cætera. Sanè legalis pontifex ingrediens in ſancta ſanctorum

ora

orabat, vt dictum est in proœmio huius partis, & Christus ante passionem orauit se glorificari, discipulósque conseruari, & nunc etiam sedens ad dextram Patris interpellat pro nobis sic & noster minister sequens Aaron, & Christum, pro tota supplicat Ecclesia, quæ consistit in prælatis, & subditis, & cætera. Licet autem vnus tantùm sacrificium offerat, tamen pluraliter dicit offerimus: quia sacerdos non tantum in sua, sed in totius Ecclesiæ persona sacrificat. Quapropter in sacramento corporis Christi, nil à bono maius, nil à malo minus, perficitur sacerdote, prout dictum est in proœmio huius partis. ¶ Ve- *Roma. 8*
14 rum, † nobis hic inuestigandum occurrit, quibus, & pro quibus, & qualiter, & quare debeamus sacrificium altaris offerre. Et quidem hæc quatuor ex ipso canone colligere possumus euidenter: quibus, soli Deo, videlicet individuæ Trinitati: pro quibus Ecclesia sancta catholica, videlicet pro omnibus orthodoxis: qualiter, in vna fide, videlicet in communione sanctorum. quare, pro beneficiis corporalibus, spiritualibus, & æternis, sed omnibus propter Deum. Primum notatur ibi: Tibi reddunt vota sua æterno Deo, viuo & vero. Secundum ibi: Pro Ecclesia tua sancta catholica. Tertium ibi: Communicantes & memo. vene. Quartum ibi: Pro redemptione animarum suarum, pro spe salu. & incolu. suæ. Sacrificium ergo laudis offertur, & generaliter pro cunctis, & specialiter pro quibusdam, id est, *Rom. 15*
pro prælatis, qui sunt iuxta Apostolum in sublimitate constituti, & pro subditis viris & mulieribus, pro sacerdotibus & aditantibus, pro nobis & nostris. De prælatis & subditis ibi: Vnà cum famulo tuo Papa nostro, & omnibus orthodoxis. De viris & mulieribus, ibi Memento Domine famulorum famularum tuarum. De sacerdotibus, & astantibus, ibi. Omnium circumstantium, & qui tibi offerunt hoc sacrificium. De nobis & nostris, ibi: Pro se suisque omnibus. Sic ergo exponenda est litera, Quæ tibi offerimus. In primis, id est, principaliter pro Ecclesia tua sancta, catholica, id est, vniuersali toto terrarum orbe diffusa, sed fidei sacramentis vnita: quàm, id est, vt eam pacificare digneris, vt habeat pacem ab hæreticis, & schismaticis: & adunare, quæ dispersa est inter perfidos, & Paganos. Vel hic dicitur, quòd orandum est pro discordantibus ab inuicem: quam & custodire digneris à vitiis & dæmonibus, & rege-
15 re in prosperis & aduersis. Idem: tamen videtur esse † Pacificare *Rom. 9.*
quod Adunare, Custodire, quod Regere. Tunc enim pacificat, cum *Act. 4*
fidelium mentes adunantur, vt per Spiritum sanctum charitate diffusa multitudinis credentium sint cor vnum, & anima vna. extrà de *Psal. 19*
summa trinitate cap ij. Tunc custodit, cùm inter mundi pericula re- *Apoc. 12*
gitur: vt de sancto mittens auxilium, eam de Syon tueatur. Licet e- *Canti. 6*
nim in Apoc. septem scribatur Ecclesiis, vna tamen in Canticis est columba: nam sap edi. si do. & excidit co. septem. Vna igitur est Ecclesia septem ordinibus distributa vel septem chrismatibus insignita,

Digitized by Google

quam ipſe pacificat & adunat ille † cuſtodit & regit qui propter ip- 16
ſius regimen, & munimen propoſuit vniuerſis, vt omnes ab vno ſicut corpus à capite gubernentur, pro quo ſtatim oratur cum dicitur: Vna cum famulo tuo Papa noſtro, quæ verba Clemens Papa addidit. Nam vt inquit Pelagius Papa conſtat ab vniuerſo orbe ſeparatos eſſe, qui qualibet diſſenſione inter ſacra myſteria Apoſtolici pontificis memoriam ſecundum conſuetudinem non frequentant: qui verò non ſunt de Romana Eccleſia diœceſi, pro ſuo quoque debent orare pontifice, quatenus vnitatem Spiritus in vinculo pacis obſeruet: vnde debent dicere verba ſequētia, ſcilicet, Et antiſtite noſtro. Antiſtes tamen ipſe celebrans non debet ea dicere. Quod verò addunt, quidam de antiſtite & rege, noua traditio eſt: vbi orandū eſſe pro prælatis oſtenditur, orandum etiam eſſe pro principe, Apoſtolus docet. j. ad Timot. ij. capit. † Obſecro (inquit) primò omnium 17
fieri obſecrationes, orationes, & poſtulationes, & gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt conſtituti, vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & caſtitate. de conſecra. diſtinction. j. de hymnis. ad ſi. Sicut enim duæ ſunt vitæ, cœleſtis videlicet & terrena, vna qua ſpiritus viuit ex Deo, & altera, qua caro viuit ex ſpiritu ita duæ ſunt † 18
poteſtates, eccleſiaſtica, videlicet & mundana. vna, quæ moderatur ſpiritualia, altera, quæ moderatur carnalia iſta per clericos, & illa per laicos. xvj. diſtinct. duo. Poſt vtranque Poteſtatem orandum eſt pro omnibus orthodoxis, qui vtranque fidem, catholicam, videlicet & Apoſtolicam venerantur & colunt, & ſic hæretici & ſchiſmatici excludunturtur. Orthodoxi enim quaſi gloriantes dicuntur: qui vide Deum rectæ fidei confeſſione glorificant.

SVMMARIVM.

1 *Cænon memoriam viuorum continere debet.*
2 *Deus ſcit eos quos approbat obliuiſcitur, quos reprobat.*
3 *Orandum pro omnibus fidelibus.*
4 *Sacrificium laudis.*
5 *Amicos diligere debemus, vt charitatis ordo ſeruetur.*
6 *Bona hominis tria, pro quibus ſacerdos offert Deo.*
7 *Vota qua dicantur.*

De ſecunda Parte Canonis, ſcilicet, Memento Domine.

CAPVT XXXVII.

MEmento Domine famulorum famularúmque tuarum & omnium circunſtantium, &c. Secunda † pars in qua etiam oſten- 1
ditur orandum eſſe pro ſubditis. Et ex hac iunctura verborum euiden

denter cõuincitur,in hoc loco debeat,ſacerdos ſpecialiter viuos quos voluerit memorare:quoniam ſubſequenti, Memento defunctorum, poterit agere memoriam ſpecialem. Hinc etiam euidenter apparet, quod ſanctum ſit & ſalubre miſſarum intereſſe myſteriis, cum ſacrifi-
2 cium euchariſtiæ pro circunſtantibus ſpecialiter offeratur. ¶ Verum † cũ Deus nihil ignoret,nec alicuius valeat obliuiſci,quid eſt, quòd petimus vt Deus meminerit noſtri? Porro Deus dicitur ſcire quos approbat,vnde:Nouit Dominus qui ſunt eius:& dicitur neſcire quos reprobat,vnde:Non noui vos.Rurſus,dicitur obliuiſci malorum, cum malus ad bonum reuertitur,vnde,Si impius egerit pœnitẽtiam, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et dicitur obliuiſci bonorum cum bonus ad malum peruertitur: vnde ſi iuſtus à iuſtitia ſua auertit ſe, omnes iuſtitias eius non recordabor. Deus etiam quandoque recordatur ad miſerendum: vnde Memento mei Deus meus: quia ventus eſt vita mea:quandoque ad puniendum,vnde: Memento Domine filiarum Edon,in die Hieruſalem. Petimus ergo non vt noſtri meminerit,ſed vt noſtri miſereatur ſecundum illud: Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, & miſericordiarum tuarum, quæ à ſeculo ſunt. ¶ Sequitur:Quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio,&c. quaſi qui propriarius fidelibus & deuotis:qui olis,vides inconſcientiis, quæ rectè credant,& deuotè te diligãt,vtpote renum ſcrutator & cordium Deus,ſciẽtiarum dominus,occultorum omnium perſcrutator, in cuius conſpectu nulla creatura eſt inuiſibilis. Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis, &c. quaſi diceret: Memento Domine,non ſolum eorum,pro quibus offerimus: ſed etiam ſacerdotum,qui offerũt hoc ſacrificium laudis,&c. Cum enim ſacerdos offert
3 pro populo,nihilominus & pro ſe. Vel ideò dicit:Pro quibus † tibi offerimus,vel qui tibi offerunt,quia non ſolùm offerunt ſacerdotes,ſed & vniuerſi fideles: nam & quod ſpecialiter adimpletur miniſterio ſacerdotum,hoc vniuerſaliter agitur voto fidelium:vel pro quibus offerimus ſactu:vel qui tibi offerunt, ſcilicet deuotione. Dicitur autem ſacrificium laudis:ſecundùm illud Apoſtoli:Quicquid facere debetis, omnia in laudem Dei facite: vt Deus laudetur in vobis. Secundò ſa-
4 crificium laudis dicitur, quia † Chriſtus gratias agens illud inſtituit, prout dicetur in ſexta particula ſuper verbo,Gratias agẽs.Tertiò ideò, quia cum Deo quicquam offerimus, ſua ſibi reddimus, non noſtra largimur,vnde:Si eſuriero,non dicam tibi:meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius:ergo immola Deo ſacrificium laudis,& redde altiſſimo vota tua.Quartò:quia Deum laudare debemus, nõ ſolum quia paſſus eſt pro nobis,ſed etiam,quia nobiſcum eſt quotidie,vſque ad conſummationem vitæ,vel quia non ſolùm ſe dedit pro nobis in pretium, ſed etiam quia dedit ſe pro nobis in cibum,vt per pretium redimeret nos à morte,per cibum aleret nos ad vitam,vnde: Qui manducat me,viuit propter me: pro ſe,ἐκθεσις eſt,id eſt,expoſitio eius.quod ſequitur, ſcilicet.Pro

Ioh.7 *Pſal. 139* *Pſal.24* *1.Cor.10* *Pſal,49* *Matt. 28* *Ioan. 6* *Matt.5* *Cant.2* *Rom.3*

Digitized by Google

cet.Pro redemptione animarum noſtrarum, pro ſpecie ſalutis & inco-
lu.ſuæ.¶ Sequitur.† Suiſque omnibus:&c. videlicet conſanguineis vel §
affinibus,familiaribus vel amicis, licet enim diligere teneamur etiam
inimicos,ſecundum illud:Diligite inimicos veſtros.ſeruare tamen de-
bemus ordinem charitatis, qui incipit à ſeipſo. xxiij.q.v. ſi non licet.
de pœn.diſt.iij.ſanè cauendum.extrà de vſu pallij.in fi.ſecundum illud:
Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem:
nam & Apoſtolus ait: Dum tempus habemus, operemur bonum ad
omnes:maximè autem ad domeſticos fidei. Pro redemptione anima-
rum ſuarum,&c. quaſi non pro temporali lucro, vel appetitu terreno-
rum:ſed pro ſpe ſalutis & incolumitatis ſuæ, id eſt pro ſalute vel in-
columitate ſperanda: ſpe enim ſalui ſumus.Pro ſalute quidem mentis
& incolumitate corporis:nam vtraque ſanitas eſt ab illo qui dicit:Sa-
lus populi,ego ſum. Verùm vtraque ſanitas prouenit ex redemptione
animæ.i.de remiſſione peccati:ſic contrà de reatu peccati procedit in-
Ioan. 5 firmitas vtriuſque:iuxta ſententiam Veritatis. Ecce ſanus (inquit) fa-
ctus es:iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat, extra de
pœnit.& remiſſ. cum infirmitas, in prin. ¶ Porrò † tria ſunt hominis 6
bona,corporalia, ſpiritualia, & æterna, videlicet infima, media & ſu-
prema: pro quibus ſacerdos dicit ſe offerre. Pro corporalibus, id eſt,
pro incolumitate:pro ſpiritualibus, id eſt; pro redemptione.pro æter-
nis,id eſt,pro ſalute.Nam & Dominus docet nos pro his tribus orare,
Matth.6 videlicet pro æternis, vnde:Adueniat regnum tuum:pro ſpiritualibus,
vnde, Fiat voluntas tua,ſicut in cœlo, & in terra, pro corporalibus,
vnde:Panum noſtrum quotidianum da nobis hodie. Offerimus enim
ſacrificium pro æternis,vt dentur nobis in præmium:pro ſpiritualibus
vt dentur nobis in meritum: pro corporalibus, vt dentur nobis ad ad-
2.Cor.1 miniculum, vt per hæc & iſta perueniamus ad illa. ¶ Verum cum di-
cat Apoſtolus,quòd virtus in infirmitate perficitur.extra de ſacra vn-
ctione cap.j.& iterum cum infirmor, tunc fortior ſum. Quid eſt quod
pro corporali incolumitate ſacrificium laudis offerimus, niſi vt nobis
conferta vel reddita ſanitate gratiarum actiones in eccleſia refera-
mus. ¶ Sequitur:Tibíque reddunt vota, &c. † Vota ſua dicuntur,quæ 7
voluntariè promittuntur:quia volenter & libenter Deo vouere & vo-
tum reddere debemus,extra de voto, magnæ. Verum cum noſtra do-
nemus & aliena reddamus,quomodo vota,ſi ſua ſunt,reddunt, & non
Cor.15 potius donant, vel ſi reddunt, quomodo ſua,& non potius aliena? Sa-
nè votum & hominis & Dei eſt: ſed Dei propter autoritatem gratiæ,
hominis propter libertatem arbitrij, propter quod dicit Apoſtolus:
Non autem ego,ſed gratias Dei mecum. Vel vouere,eſt hominis red-
dere vero Dei.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Canonis tertia pars: Communicantes. & quis eam addiderit.*
2 *Canon Missæ à pluribus compositus fuit: & cum triplici sanctorum commemoratione.*
3 *Canon commemorationem beatæ Mariæ, & aliorum sanctorum continet, Confessorum tamen, non nis 5.6.7.*
4 *Ecclesia ex multis conflat.*

De tertia parte Canonis. CAP. XXXVIII.

1 COmmunicantes. Tertia pars. † Ciritius Papa addidit hæc verba Communicantes, & memoriam venerantes. ¶ Sanè pontifex, vt lex iubebat: thuribulum viuis ea: bonibus plenum intra sancta sanctorum secum portabat, sicut in proœmio huius partis dictum est, & Christus carnis suæ thuribulum omni virtute plenum tulit ad astra sic & sacerdos noster Christi vicem tenens, vacuus à peccatis & plenus virtutum odoribus ad sacrificium altaris accedere debet. Communicantes & memoriam venerantes. Communicare idem est, quod participare, quia sanctorum & angelorum pascuis communicare debemus. Quatuor autem modis in ecclesia communicatur: prout dicetur in vj. particula super verbo: Qui pridie. Memoriam venerari, idem est quòd memoriam honorabiliter colere, quòd beata Maria virgo per aduentum Spiritus sancti genitrix facta est Filij Dei Iesu Christi
2 Domini nostri, qui Deus & homo est. ¶ Illud † autem notandum est, quòd secreta non tota simul ab vno, sed particulatim à pluribus ex eo perpenditur fuisse composita, quia ter in ea sanctorum commemoratio repetitur: licet hoc ipsum prouenerit ad laudem & gloriam Trinitatis. In secunda quippè commemoratione supplentur, quæ de primitiuis sanctis deesse videbantur in prima: verum in ea commemoratione, quæ fit ante consecrationem corporis Christi, postulatur sanctorum suffragium. in ea verò, quæ fit post consecrationem corporis Christi, sanctorum consortium imploratur: quia nimirum ante quam corpus Christi, quod est vniuersalis Ecclesia consecretur, id est ante, quàm regnum adueniat, necessarium est nobis in via sanctorũ suffragium, vt meritis eorum & precibus diuinæ protectionis muniamur auxilio: sed vbi corpus Christi fuerit consecratum, id est, vbi regnum aduenerit, assequemur in patria sanctorum consortium, vt societatem & partem cum sanctis Apostolis & martyribus habeamus. In via quippè communicamus cum sanctis per fidem, quam ipsi hic habuerunt, & nos habemus. in patria verò participabimus cum sanctis per spem,
3 quam ipsi habent & nos habebimus. Nos † enim fidem habemus, & spem & illi spem habent, & rem: nos percutrimus stadiũ, illi possident brauium: nos pugnamus in via. illi triumphant in patria. Communicamus igitur & memoriam veneramur Apostolorũ ac martyrũ, & præcipuè

cipuè glorioſæ virginis Dei genitricis Mariæ, vt eorum ſuffragio, de fide, perducamur ad ſpem, de ſtadio, perueniamus ad brauium, de via, ad patriam tranſeamus, in primis autem nominatur nomẽ beatæ Mariæ: quia ipſa eum qui oblatus eſt, & qui verè hoſtia eſt genuit, & in cœlis obtinet principatum. Nominantur & xij. Apoſtoli & xij. Martyres qui omnes huius ſacrificij teſtes fuerunt: & paſſionem Chriſti verbis, & effuſionis ſanguinis teſtimonio probarunt. In hac igitur commemoratione ſanctorũ illud obſeruat Eccleſia, quod antiquitus agere conſueuit, vt in orationibus ſuis recolat patrum memoriam, quatenus eorũ meritis ſuffragantibus facilius obtineat, quod implorat. Sic *Dani. 3* & Moſes, pro peccante populo intercedens, patrum memoriam impoſuit, dicens. Recordare Abraham, Iſaac, & Iacob, ſeruorum, &c. Exod. xxxj. Sic & Azarias oraſſe legitur in fornace, Ne quæſumus auferas miſericordiam tuam à nobis Domine Deus noſter, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſraël ſanctum tuum. Et quoniam extra vnitatem Eccleſiæ non eſt locus offerendi ſacrificiũ vnitatis, ideo ſanctorum memoriæ cõmunicamus in ſacrificio, quatenus in cõmunione ſanctorum ſacrificiũ offeramus: nã ſicut † vnus panis ex 4
multis granis, & vnũ corpus ex multis mẽbris, ſic ex multis fidelibus *Exod. 12* vna conſtat Eccleſia. Scriptum eſt enim: Alienigena nõ veſcetur ex eis quoniam ſancta ſunt: & ideo ſolum illũ ad eſum eius, agni recipimus *Exod. 12* qui noſtræ coniunctus eſt domui, videlicet omnem domeſticum fidei principe, vſque ad plebeiũ à populo, vſque ad publicanum. Scripſerunt autem quidam, quod quia ſacerdos legalis ſcripta habebat λογεῖα nomina duodecim tribuum ſeu patrum. Exod. xxx. ideo in huius rei memoriam preſbyter nominat memoriam beatæ Virginis & apoſtolorum & quorundam martyrum. ¶ Sed † cum Eccleſia inter ſanctos ma- 5
gnifice memoriam confeſſorum veneretur, quare in canone nõ fit de illis commemoratio? Reſponderi poteſt, quod canon prius fuit editus, quàm memoriam ſanctorum confeſſorum Eccleſia celebraret. Nam omnes ferè ſancti qui in canone commemorantur præceſſere Sylueſtrum, præter Ioannem, & Paulum, & Marcellinum, & Petrum, qui proximè ſucceſſerunt. Eccleſia verò poſt tempus beati Sylueſtri, cœpit memoriam ſanctorum confeſſorum venerari. Canon autem ex eo cõuincitur præceſſiſſe, quod Apoſtolorum catalogus non ita reperitur in illo diſpoſitus, ſicut in emẽdatioribus codicibus, ſiue euangeliis inuenitur. In prioribus enim editionibus, vt dicit Hierony. non ſolum euangeliſtarum mutatus eſt ordo, ſed etiam verborũ & ſententiarum erat confuſa cõmiſtio. ¶ † Poteſt etiam dici, quod ideo in canone ſo- 6
lum fit mentio de martyribus: quia cum hoc ſacramentum ſit ſacramentum amoris, in ipſius ſacramenti miniſterio debet ſolum memoria fieri de illis, in quibus ſpecialius apparuit ſignum veri amoris. In Apoſtolis apparuit per temporalium abiectionem: in martyribus per corporum tormentis expoſitionem: De primo, Matth. xix. Ecce nos

reliqui

reliquimus omnia, &c. De ſecundo, Sapient.iij.& ſi coram hominibus
7 tormenta paſſi ſunt,&c. ¶ Rurſus † ideo non fit mentio de confeſſoribus, quia illi non ſunt paſſi, ſicut Chriſtus cuius paſſionis eſt memoriale hoc ſacramentum. Gregor.iij.addidit hæc verba, ſcilicet illa, quæ in quibuſdam eccleſiis dicuntur, ſcilicet: Quorum ſolennitas hodie in *Ioan. 2* conſpectu tuæ maieſtatis celebrantur,domine deus noſter,in toto orbe terrarum.Terminatur autem hæc particula, per eundem Dominum noſtrum ſicut enim per filium omnia facta ſunt, ita per ipſum habent omnia eſſe reparata, & terminata: & ſecundum quoſdam non debet hic reſponderi Amen,neque vſque ad fractionem hoſtiæ, quia angelorum chorus ſancto miniſterio aſſiſtens, reſpondet, Amen, hoc tamen non vbique ſeruatur de hoc dicetur in ij.particula.

SVMMARIVM.

1 *Canonis quarta pars, & eius expoſitio.*
2 *Seruitutis duæ ſpecies.*
3 *Adoratio ſoli Deo competit non imaginibus.*
4 *Leo Papa,quid addiderit canoni miſſæ.*
5 *Pax varie & multipliciter accipitur.*
6 *Oſculatio altaris, quotuplex, & quid ſignificet.*
7 *Oſculatur altare ſacerdos, manibus ab ipſo altari remotis, & quid ita.*

De quarta Parte Canonis.

CAP. XXXIX.

1 HAnc igitur oblationem.Quarta pars:& hoc dicendo,ſacerdos † in quibuſdam Eccleſiis profunde ſe inclinat.¶ Sanè legalis pontifex orans,fumo thymiamatis obumbrabatur,& tegebatur, ne pateret alicui dum cremaret incenſum,ſicut in proœmio huius partis dictum eſt. *Et Chriſtus Deum Patrem interpellat pro nobis angelorum pertranſit* *Rom. 8* initium: quia intelligi non poteſt quantum præſentia ſumptæ carnis impetret apud patrem pro nobis. Sacerdos quoque dum vicem Chriſti gerit, quodammodo tegitur, & latet: quia nec cogitari, nec narrari poteſt, quanta virtus & potentia ſit in verbis eius & in hoc myſterio, quod latet homines & angelos, ad quod repræſentandum in quibuſdam Eccleſiis ſacerdos ſecretam intrans,quibuſdam cortinis,quæ ſunt in vtroque latere altaris, quæ tunc extenduntur, quaſi tegitur & velatur. ¶ Seruitutis noſtræ, id eſt, meæ & cunctorum, qui tibi ſeruiunt,&
2 famulantur. Et † nota, quod duæ ſunt ſeruitutis ſpecies: vna quæ ſoli
3 creatori debetur, quæ dicitur λατρία † altera quæ creaturis impenditur,quæ vocatur δουλία.Quaſdam enim creaturas poſſumus inter omnia venerari.Vtranque ſpeciem Dominus determinat:dicens: Reddite quæ ſunt Cæſaris,Cæſari:& quæ ſunt Dei,Deo.Vnde verſus:Latria ſit domino,

Digitized by Google

domino, debetur dulia ſeruo. Ad corpus Chriſti fertur perdulia ferè.
Matt.22 Larria ergo eſt ſeruitium, ſiue cultus ſoli deo creatori debitus: quem debemus ſuper omnia reuereri. Ad eam quidem pertinent templa, & altaria, ſacerdotalia ſacrificia, feſtiuitates, ceremoniæ & huiuſmodi: quæ ſoli deo ſunt exhibenda iuxta illud: dominum deum tuum adorabis &
Deut.6 illi ſoli ſeruies, id eſt ſoli deo ſeruitutem adorationis impendes. Non e-
Matt.4 nim ſanctis & angelis ad honorem dei, ſed potius deo ad honorem ſanctorum, & angelorum dedicantur templa & altaria conſecrantur, & ſacrificio offeruntur: nec ipſis adorationis ſeruitus ſed ſoli Deo impenditur, vt dicetur in procœmio vij. partis: ne ſi ſecus fiat, non ἐνσεβὲς cultus exibeatur, ſed idololatriæ crimen incurratur, ſeruiendo creatu-
Rom. 1 ræ tanquam creatori, & mutando gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis. Si † igitur nec homines nec angeli a- 3
dorandi ſunt, attendant quid agunt qui ſub prætextu cuiuſdam religionis ſeu pietatis diuerſas adorant imagines: non enim licet aliquid manufactum adorare, prout probatum eſt in parte prima, ſub titul. de pi-
Hebr. 1 cturis. Vna quidem tantum Dei patris eſt imago, quam vna cum Patris adoratione venerari debemus, ſcilicet vnigenitum Dei Filium, Ie-
Pſal.98 ſum Chriſtum qui eſt ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius: cuius non ſolum deitatem: ſed etiam humanitatem adorare debemus, iuxta illud: Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Cæteras vero imagines & creaturas ſacras & ſanctas, id eſt, angelos, homines,
Geneſ.18 & ſacramenta non latria, ſed dulia poſſumus venerari. De adoratione
Geneſ.13 angelorum legitur, quod Abraham oculis eleuatis in conualle Mam-
& 34 bre tres vidit & vnum adorauit ex angelis. Loth quoque duobus angelis intrãtibus ciuitatem, occurrens adorauit, petens vt in domum ſuam hoſpitio declinarent. De adoratione hominum, legitur quod Iacob videns Eſau venientem, præceſſit vtranque turmam, & pronus in terram ſepties adorauit. Filij quoque Iacob adorauerunt Ioſeph in Ægypto de adoratione ſanctorum dicit Eccleſia. Crucem tuam adoramus Domine. Et alibi legitur Chriſtiani ſacras imagines piè venerantur & adorant. ¶ Sequitur, Dies † quoque noſtros: & nota, quod Leo Papa adiunxit infra actionem. Hanc igitur oblationem, vſque, Placatus accipias. Beatus autem Gregor. has tres petitiones in canone dicitur addidiſſe. Prima eſt: dieſque noſtros in tua pace diſponas, ſupple, per eum, qui pro nobis eſt traditus in manus eorum, qui pacem oderunt. Secunda. Ab æterna damnatione nos eripi, ſupple, per eum, qui pro nobis temporali morte damnatus eſt. Tertia, Et in electorum iubeas grege numerari, ſupple, per eum, qui pro nobis damnatus eſt cum iniquis.
Pſal. 69 ¶ In pace tua, &c. † Et nota, quòd eſt pax peccatorũ, pax iuſtorum, quæ 5
Galat.5 dicitur pax pectoris ſiue ſpiritualis, pax temporalis, & pax æternitatis:
Ioan. 14 De pace peccatorum dixit Pſalmiſta, Zelaui ſuper iniquos, pacem pec-
Pſal. 61 catorum videns. Et de pace iuſtorum, dicit Apoſtolus: Fructus, ſpiritus,
Ioan.14 eſt charitas, gaudium, pax, patientia. Hanc reliquit dominus Apoſtolis, dicens,

Digitized by Google

dicens, pacem relinquo vobis. De pace temporis inquit propheta: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis. De pace æternitatis, dominus dixit Apostolis. Pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat ego do vobis. Pro hac triplici pace ter oramus in missa. Primo in hac oratione. Hanc igitur ibi diesque nostros in tua pace dispone. Secũdo, in oratione, Libera nos, ibi da propitius pacem in diebus nostris. Tertio, in pax domini: ibi: da nobis pacem vt de pace temporis, per pacem pectoris trãseamus ad pacem æternitatis. Ob hoc etiam sacerdos in missa ter osculatur altare, videlicet in princ. canonis, dicens, Vti accepta, &c. & in oratione: Supplices & post orationem: domine Iesu Christe, qui dixit Apostolis, licet quidam nouies osculentur vt sui adiutorium ad hoc impetrandum nouem chorus vel ordines angelorum in quibus omnes sancti locati vel locandi, sunt, inuocent, vel inducant, vel hoc faciunt, quasi gratis agentes de nouem ordinibus
6 quos quilibet sacerdos gradatim suscepit. ¶ Circa huiusmodi † altaris oscula notandum est, quod sacerdos ea facit tribus temporibus in missa, iuxta tria, quibus indiget, & alia tria ab eo in altari agenda. ¶ Primò enim facit quædã oscula ante collationẽ hostiæ & calicis scilicet quam de primo ad altare accedit, quando ad primam collectam dicturus est: Dominus vobiscum, & iterum post euangelium dicturus: Dominus vobiscum: qui oscula facit: vt fiat dignus minister in sacrificando. ¶ Secundò facit alia post collationem calicis, & hostiæ prius quàm communicet scilicet dicturus: Orate fratres, &c. & quando in canone dicitur. Vti accepta & quando dicit. Ex hac altaris participatione, & finita oratione illa: Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis quæ facit vt sit iustus in Christi corpore recipiendo. ¶ Tertiò vero facit alia postquam communicauit: scilicet dicturus Dominus vobiscum ante postcommunionem, & completa oratione, Placeat tibi sancta, &c. quæ facit vt sufficiens inueniatur gratia domino Deo pro receptis, referenda. Verùm oscula, quæ fiunt ante collocationem hostiæ & calicis, & ea, quæ fiunt post communionem, fiunt super altare, videlicet in medio eius. Cum enim sacerdotis dignitas & authoritas in sacrificando, necnon sufficientia ad referendas gratias de acceptis, sit solum à Deò, à quo nostra sufficientia est: idcirco ante calicis, & hostiæ locationem, & postquàm communicant, osculatur medium altaris: per quod propter virtutem consecrationis & vnctionis ibi in missa altaris factæ maximè repræsentatur Deus, in quo vniuntur extrema. Oscula verò, quæ fiunt post calicis & hostiæ collocationem antè, quàm communicet, fiunt à sinistris calicis, prope hostiam. Ad hoc enim, quod sacerdos: sit iustus, in sacrificando, requiritur non solum actio diuina, verumetiam sua: vnde Augustin. Qui fecit te sine te, non iustificabit te, sine te. Requiritur ergo dispositio ex parte sua, quòd fit, si non resistit diuinis monitionibus: sed infusio gratiæ fit ex parte Dei: ideoque oscula quæ fiunt ante communionem non directè fiunt in

medio

Digitized by Google

medio altaris. ¶ Rursus illud quod est ex nobis in iustificatione nostra, est quid diminutiuum, & est modicum respectu eius, quod ex Deo est: merito ergo fiunt à sinistra parte calicis, quæ est pars diminuta & obliqua respectu dextræ. Fiunt tamen iuxta hostiam, tum quia in iustificatione plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo, tum quia etiam illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali, quàm boni, nisi quodammodo esset à Deo per gratiam præuenientem elicitum, regulatum, & acceptum. ¶ Potest etiam secundo dici, quod ideò quando calix & hostia non sunt super altare, oscula fiunt in medio altaris videlicet directè super locum crucis, ex chrismate in ipsius con-
Ioan. 20 secratione factæ: quia Christus stans in medio Discipulorum suo-
Cant. 1 rum, dixit eis: Pax vobis: quæ pax per ipsa oscula designatur. Tertiò, ad designandum quòd sicut habetur in canticis, Christus ascensum in cruce pulpureum, id est sanguine rubricatum, media charitate monstrauit, quæ charitas per osculum designatur, quæ etiam media dicitur: quia communis omnibus, pro omnibus enim voluit pati ex charitate. ¶ † Porrò fiunt oscula ipsa manibus super altare depositis. 7
Primò ad notandum, quod charitas per osculum designata, operibus debet inniti: nam secundum Gregor. operatur magna, si est: si autem renuit operari, amor non est. ¶ Secundò, ad notandum, quod in altaris sacrificio sacerdos omnium temporalium curam deponere, & solum ipsi sacrificio affixam mentem debet habere. Tertiò, ad designandum, quod ad hæc opera eius, non sufficit, quod non solum Dei misericordia obtinetur. Adhuc nonnulli in locis ipsos osculandis signum crucis cum tribus extensis digitis prius imprimunt: tum quia omnia in fide Trinitatis agenda sunt: tum quia regulariter quicquid ori applicandum est, debet prius crucis signaculo inuigniri. ¶ Et quanquam altaris mensa consecrata fuerit, & alia multa crucis signa in ipso missæ officio præcesserint, non tamen hoc superfluum: tum quia non ratione ipsius loci, sed ratione operis in loco ipso fienda sunt: tum quia quantuncunque altaris mensa fuerit consecrata, nescitur tamen quid in loco ipso maligno spiritui permittatur à Deo: alia etiam multa signa prius facta non ratione loci, sed ratione consecrationis corporis & sanguinis Christi facta fuerunt. Alij tamen in penultimo & finali: Dominus vobiscum, nec osculantur altare, nec in illo imprimunt signum crucis, sed se solum ante faciem suam signant, & benetum quia per altaris osculum, quod in fine missæ fit, intelligitur sacerdos omnia præcedentia approbare, & eis toto mentis affectu assentire: tum quia per corporis Domini præsentiam omnis immundus spiritus loco ipso credendus est aufugisse. De osculo etiam altaris & libri sub titul. de osculo altaris dictum est.

ANNOTATIO.

Dicitur λατρίαν.) Paulus ad Roman. ij. Rationalem cultum, quem Deo præstare

præstare debemus, τὴν λογικὴν λατρείαν, appellat: & θυσίαν ζωσαν ἁγιαν ἐυάρεστον τῷ Θεῷ. hostiam viuentem, sanctam acceptamque Deo. Cæterum enim ille omnem victimarum immolationem & oblationem, omnem item idolorum seruitutem aspernatur abhorretque. N. D.

SVMMARIVM.

1 *Canonis quinta pars. Quam oblationem. & eius expositio & num. 7. 8. 10. 11. 13.*
2 *Iudas quarta feria immane sacrilegium perpetrauit.*
3 *Cruces quinque facit sacerdos in quinta Canonis parte. & quid illa designent. 4. 5. 6.*
9 *Rationale, & rationabile, quid differant.*
12 *Hostia, dicitur salutaris rationabilis, acceptabilis, & rata, & quibus idipsum rationibus.*

De quinta Canonis Parte.

CAP. XL.

[1 QVam oblationem, &c. Quinta † pars, in qua sacerdos accedit: ad dominici corporis consecrationem dicens: Quam oblationem, id est terrenam materiam, ad corpus tui Filij destinatã tu Deus quæsumus in omnibus, id est, tota cogitatione, tota mente, & toto intellectu, digneris facere benedictam, &c. Sanè quarta feria Iudas † vnus 2 ex duodecim, à diabolo supplantatus, immane sacrilegium perpetrauit, dum Filium Dei xxx. argenteis vendidit Pharisæis in recompensatione dãni, quod incurrerat propter effusionem vnguenti. Quare, inquit, hoc vnguentum non venditur trecentis denariis, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum: sed quia fur erat, & loculos habens, ea quę mittebantur, asportabat. Quilibet autem argenteus valebat decẽ denarios, vsuales. & ita damnum vnguenti quod valuerat trecentes denarios, triginta compensauit argenteis. Si verò dicamus argenteos fuisse denarios vsuales dicemus, quòd Iudas vendidit Christũ quasi vile mancipium triginta denariis, qui sunt decima trecentorum denariorum, quos valuerat vnguentum propter quod Dominus despectiuè loquitur per prophetam: Appenderunt (inquit) mercedem meam triginta argenteos, pretium appretiati, quo appretiatus sum ab eis. Ad designandum † ergo 3 pretij quantitatem, quo Christus venditus est, sacerdos hic facit tres cruces communiter super oblatam & calicem cum dicit Benedictam, adscriptam, & ratam, nam & trecenta pariter & triginta multiplicationem suscipiunt à ternario. postmodum autem ad designandũ venditionem & emptionem, duas cruces imprimit sigillatim: vnam super hostiam, & alteram super calicem, cùm dicit: Vt nobis corpus & sanguis fiat: q.d. illa venditio fuerat maledicta, proscripta, irrita, iniqua,

Ioan. 12

Zac. 11

Digitized by Google

& detestabilis:sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedi-
Psal. 108 ctam adscriptam, ratam, rationabilem & acceptabilem. Iudas enim dilexit maledictionem,& venit ei: & noluit benedictionem, & elongata est ab eo: sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam, per quam nos in cœlestibus benedicas. Iudas deletus est de li-
Psal. 68 bro viuentium,& cum iustis non scribetur.Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere adscriptam: per quam nos inter electos adscribas.Iudas laqueo se suspendit & episcopatum eius accepit alter.Sed tu
Psal. 10 Deus digneris hac oblationem facere ratam, per quam ratum sit nostræ salutis promissum,vel rata, quo ad confirmationem in omnibus bonis,ne sicut Cain offeramus,qui se non Deo sed diabolo obtulit sacrificium. Item Iudas exiuit condemnatus, & oratio eius facta est in peccatum.Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris rationabilem,id est,ratione plenam, per quam rationabile fiat nostræ seruitutis obsequium.Iudas quoque reddidit malum pro bono,& odium pro dilectione retribuit. Sed tu Deus, hanc oblationem facere digneris acceptabilem per quam nos tibi reddas acceptos. ¶ Secundo fiunt tres cruces † communiter super oblatã & calicem: quia Christus tria 4
communiter egit circa panem & vinum,videlicet accepit,benedixit, & dedit. Postmodum specialiter facit vnam crucem super oblatam: quia dixit:Comedite,hoc est corpus meum,& alteram super calicem: qui dixit:Bibite: hic est sanguis meus, & secundum hunc sensum rectè subiungitur:Qui pridie,quam pateretur, &c. ¶ Tertio fiunt tres 5
cruces quia Iudas vendidit Christum ad crucifigendum tribus, scilicet sacerdotibus,Scribis & Pharisæis.Ad notãdum ergo communiter tres emptores,facit sacerdos tres cruces communiter super oblatam, & calicem, dum dicit: Benedictam, adscriptam,& ratam.Ad notandum vero discrete venditorem,& venditum,vel tradentem, & traditum facit duas cruces discrete super oblatam & calicem, cum dicit: Vt fiat corpus & sanguis.¶ Quarto tres † primæ cruces notant quod 6
factum est, esse ex virtute crucifixi. Vel, significant tres dies quibus Christus prædicauit post Dominicam in ramis palmarum vel triduum quo in sepulchro quieuit,vel tria loca corporis, in quibus passus est,id est,manus, pedes, & latus. Duæ vero sequentes significant diuinam & humanam naturam,vel quod Christus in anima & corpore passus est.Et fiunt quinque in figuram,quod Christus quinque vulnera habuit;vel in quinque crucibus tempus legis exprimimus,quod quinque libris distinguitur,& in quodlibet Christi passio denotatur, quæ lex quinque personis regebatur, scilicet iudice, rege principe, propheta, sacerdote, quibus Christus assimilatur. ¶ Possunt quoque præmissa, verba secundo modo sic exponi: Petimus vt Deus hanc oblationem † faciat benedictam,adscriptam,& ratam,id est, vt eam 7
consecret, approbet, & confirmet in rationabilem hostiam & acceptabile sacrificium:ita vt nobis,id est,ad nostram salutem panis, fiat

corpus

corpus,& vinũ,ſanguis dilectiſſimi Filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti. Patri quidem dilectus eſt Filius, ſicut ipſe Pater de cœlo teſtatus eſt,dicens:Hic eſt Filius meus dilectus,&c. & nos eum diligere debe- *Matth. 3*
8 mus:quia ipſe prior dilexit nos,& pro nobis paſſus eſt.¶ † Tertio modo ſic:Quæſumus,vt tu Deus hanc oblationem facere digneris benedictam, id eſt, vt à te ſpiritualiter benedicatur. Vnde virtute Patris noſtri fuit benedictus fructus virginis Mariæ. Ad ſcriptam, id eſt,talem quæ de memoria tui nulla poſſit obliuione deleri : ratam , id eſt talem, quæ de beneplacito tuo nulla poſſit obliuione conuelli:rationabilem,id eſt,talem,quæ tuæ diuinę rationi conueniat. Differt enim
9 † inter rationabile & rationale : rationabile dicitur, quod de ratione procedit : rationale verò dicitur , quòd vtitur ratione : vnde & liber iſte rationale vocatur:quia eorum,quæ in eccleſiaſticis officiis aguntur,rationes continet. Acceptabilem,id eſt,vt per eam tibi Deo acce-
10 ptemur. ¶ Quarto modo ſic : † Digneris facere benedictam , id eſt, Spiritu ſancto replere:adſcriptam,id eſt, diuinitati adſcribere ratam, id eſt,in veritate,vt ad ſalutem ſufficiat ſolidare:rationabilem, id eſt, in noſtra fide acceptabilem,id eſt,in noſtra deuotione.¶ Quinto mo-
11 do ſic : Quam † oblationem tu Deus omnipotens digneris facere in omnibus benedictam,hoc eſt transferre in eam hoſtiam,quæ eſt omnimodè benedicta,adſcripta,rata,rationabilis,& acceptabilis , benedicta dicitur hoſtia ſalutaris,id eſt,ab † omni cauſa maledictionis im-
12 munis tam originali quàm actuali,tam criminali,quàm veniali:ſicut Elizabet inquit ad Virginem:Benedictus fructus ventris tui. Adſcripta dicitur,id eſt,figuris & Scripturis veteribus deſignata , tã in agno paſchali quàm in manna cœleſti , tam in Iſaac immolando , quàm in Abel immolato:quoniam(vt inquit Ioannes)Hic eſt agnus qui occiſus eſt ab origine mundi.Rata dicitur quaſi non tranſitoria, ſicut vetus lex,quę ceſſit,vbi noua ſucceſſit.ſed ea quę permanet in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.Rationabilis dicitur , quaſi non pecualis,ſicut erat legalis,quæ ſanguine taurorum & hircorum non poterat à peccato mũdare:ſed quæ ſanguine proprio cõſcientias emundat ab operibus mortuis. Acceptabilis dicitur , quaſi non illa,de qua dicit Propheta:Sacrificium & oblationem noluiſti.ſicut Dominus ait: *Heb. 9*
Non accipiam de domo tua vitulos , neque de gregibus tuis hircos. *Pſal. 39*
ſed illa,de qua dicit Pſalmiſta : Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Vnde *Pſal. 49*
Dominus ait:Sacrificium laudis honorificabit me.Et ſecundum hanc *Pſal. 115*
diſpoſitionem rectè ſubiungitur:Vt † fiat corpus & ſanguis dilectiſſi- *Pſal. 49*
13 mi Filij tui Domini,&c.Patri enim dilectus eſt Filius.Iuxta illud.Hic eſt Filius meus dilectus, &c. & nos eum diligere debemus : quia ipſe *Matth. 3*
prior dilexit nos,& paſſus eſt pro nobis.Aug. verò ſic exponit:Bene- *1.Ioan. 4*
dictam,per quam benedicimur:adſcriptam per quam in cœlo omnes adſcribimur.Ratam,per quam in viſceribus Chriſti,id eſt,de corpore Chriſti quod eſt Eccleſia,cenſemur.Rationabilem,per quam à beſtiali

ſenſu exiuimus. Acceptabilem, vt qui nobis ipſi diſplicemus per hanc acceptabiles eius vnico Filio ſimus: ſubiungens quod ſacerdos euangeliſtarum verba aſſumens, dicit: Qui pridie, quàm pateretur, &c. Amo. dicit, quod hæc verba: Quam oblationem adſcriptam, rationabilem, &c. ſunt verba Euangeliſtæ vſque ibi: Accipite, & manducate, & bibite ex hoc omnes. Alij verò dicuntur quod. Alexãder Papa primus addidit canoni verba illa: Qui pridiè, vſque: Hoc eſt corpus meum.

SVMMARIVM.

1 *Canonis ſexta pars, Qui pridiè, quam pateretur. ab Alex. Papa adiecta, & eius partium interpretatio. & nu. 12. 14. 39. 44. 45.*
2 *Chriſtus paſſus eſt, ſexta feria.*
3 *Euchariſtia datur poſt baptiſma: ſicut olim manna poſt tranſitum maris rubri, & quid Euchariſtia.*
4 *Hoſtia, vnde dicatur.*
5 *Melchiſedech panem & vinum offerens, primus illum ſacrificij ritum exercuit.*
6 *Panis in ſacrificio debet eſſe de frumento, & vinum de vite.*
7 *Panis ſacrificij, debet carere ſale, & de eius forma. nu. 8.*
9 *Panis ſacrificij, non debet eſſe fermentatus, ſed azymus.*
10 *Græci ſacrificant ex fermentato pane, falſo ducti errore.*
11 *Sacrificans in fermentato, an conficiat.*
13 *Conſecrationis forma cur alia vtatur Eccleſia, quàm fuerit tradita ab Euangeliſtis.*
15 *Sacramenti fractio, & an Chriſtus prius fregerit, quàm conſecrarit, aut contra. Merè diuina, & paradoxa.*
16 *In Chriſti corpore, vnde miracula conſiderantur quæ percurrit Author per diſcurſum nu. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27.*
28 *Gregorius Papa, cum miniſtraret hoſtiam matronæ ridenti & incredulæ orauit pro ea.*
29 *Hugo de ſancto Victore, quid reſponderit fratribus, ſimplicem ſibi offerentibus hoſtiam.*
30 *Corpus Chriſti ſub alia ſpecie ſumitur, quinque potiſſimum de cauſis.*
31 *Panis fractio, in altari, & eius intellectus.*
32 *Sacramentum mure corrodente, quid comedatur, item, quid incineretur, dum ſacramentum crematur. nu. 33.*
34 *Chriſtus quale corpus ſuum dedit in cœna mortale, an immortale, paſſibile an impaſſibile, & nu. 35.*
36 *Iudas an cum aliis Apoſtolis, corpus Chriſti ſumpſerit, in vtranque partem rationes probabiles.*
37 *Euchariſtiam an debeat negare homini criminoſo & ſceleſto ſacerdos. diſtinct.*
38 *Iuda Chriſtúsne dederit ſacramentum, ad bonum, an malum potius eius.*

40 *Chriſtus*

Digitized by Google

40 *Christus manu sua communicauit Apostolis.*
41 *Corpus Christi sumptum & comestum, quid.*
42 *Corpus Christi non violatur in secessu: nec vomitu.*
43 *Panis an consecretur prius, quam vinum, aut econtra, aut simul & vnà.*
46 *Sacramenti formæ nihil est addendum, detrahendum, transponendũ aut mutandum.*
47 *Sacerdote vno deficiente quouis casu, post consecrationem, an alius debeat totum, vel partem supplere.*
48 *Consecrari vna species tantùm & seorsum, an possit.*
49 *Vino in calice prætermisso, quid agendum sacerdoti.*
50 *Sacerdotibus pluribus vni Episcopo concelebrantibus, an ille solus conficiat, qui primitùs pronunciat verba.*
51 *Corpus Christi cur eleuetur post consecrationem, latè & maximè numero 52.*
53 *Campanula, cur pulsetur in eleuatione sacramenti.*

De sexta parte Canonis.

CAP. XLII.

1 QVi pridiè, quàm pateretur, &c. Sexta pars: & hæc verba dicitur †Alexander Papa primus addidisse, vt præmissum est. Quod autem hoc loco agitur, repræsentat id, quod Christus in cœna fecit: & est sensus horum verborum: Qui pridiè, quàm pateretur, id est vna die antè, quã ipse passus est pro nobis: voluit tradere Discipulis suis corporis & sanguinis sui mysterium, vt illi traderent nobis. Quinta
2 decima †namque die primi mensis, qui tunc extitit feria vj. passus est Christus, & præcedẽte nocte, videlicet decimaquarta luna primi mẽsis ad vesperam: vt leges Scripturarum impleret post typicum pascha, corporis & sanguinis sui sacramentum instituit, & Ecclesiæ tradidit frequentandum. Sic enim fuerat prefiguratũ in Exod. x. Die mensis primi tollat vnusquisque agnũ per familias & domos suas, & seruabit eum, vsque ad quartamdecimam diem mensis huius, immolabítque cum vniuersa multitudo filiorum Israël ad vesperam, & sument de sanguine agni, ac ponent super vtrunque postem, & super liminaribus domorum, in quibus comedent illum, & post pauca. Est enim
3 Phase Hebraicè, πασχα, Græcè, Latinè trãsitus Domini. †Illud autem notandum est, quod sicut manna data fuit Hebræis post transitum maris rubri iam submersis Ægyptiis. sic Eucharistia datur Christianis post absolutionem baptismi, iam deletis peccatis. vt per baptismum emundemur à malo, per Eucharistiam confirmemur in bono. sicut enim manna populum illum per vastitatem inuiæ solitudinis ad terram promissionis perduxit, sic eucharistia populum istum per incolatum vitæ præsentis ad patriam paradisi perducit. sic dicta, quia

Exod. 12

Digitized by Google

non aliud inuenitur vocabulum, quo dignè tantum ſacramẽtum valeat appellari,niſi quod Græcè melius dicatur ἐυχαριστία quod Latinè exponitur ſecundum Iſidorum bona gratia,vel ſecundum alios, dator gratię. Viaticum quoque rectè appellatur,quia deficientes in via, deducit ad patriam. Sicut enim filiis Iſraël à tranſitu maris rubri mãna non defuit,donec venirent ad terram promiſſionis:ita & fidelibus renatis per baptiſmum rubricatum & ſanctificatum ſanguine Chriſti non deficit euchariſtia, donec veniet finis huius ſeculi. Sed nec tunc,niſi quo ad hoc,quia vlterius non ſumetur ſub ſpecie, ſed videbimus Deum facie ad faciem. ¶ Hoſtia† vero ſecundum Hebręos dicitur ab oſtio:quoniam ad oſtium tabernaculi offerebatur. Sed ſecũdum Gentiles dicitur ab hoſte, quia deuictis hoſtibus fiebat hoſtia, id eſt ſacrificium,& victima pro vincendis: de quo dictum eſt ſub titulo de oblatione. Dicitur quoque hoſtia immolatio, quia ibi Chriſtus ſacramentaliter immolatur, qui ſemel in veritate pro peccatis immolatus eſt in cruce,quod tractum eſt à mola,quę fieri ſolebat de quodam genere frumenti, quod far ſeu ador dicitur. Quod ergo in manna præceſſit,in euchariſtia conſumatur:nam quantamlibet quiſque partem accipiat,totam percipit euchariſtiam ſicut euenit de mãna:quia nec qui plus collegerat, habuit amplius,nec qui minus paraſ. 4

Exod.16 uerat, reperit minus. Hanc ergo præfigurabat panis ille cœleſtis, de

Sap. 16. quo Sapiens proteſtatur: Panem de cœlo præſtitit ſine labore omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuauitatem: quod

Ioan.6 de ſe Chriſtus exponens: Ego (inquit) ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi:ſi quis manducauerit ex hoc pane,viuet in æternum. Et panis,quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Et eſt notandum, quod in Eccleſia communicatur corpus Chriſti ſumendo pacem, dãdo panem benedictum, & benedictionem ſuſcipiendo: vt dicetur ſub titulo de pacis oſculo. Qui autem vult communicare, debet timorẽ,fidẽ& dilectionem habere de conſecratione diſt. ſecunda,timorem. ¶ Sequitur: Accepit panem,&c. Hunc ſacrificij ritum Melchiſedech legitur celebraſſe primus,offerens panem & vinum. Erat enim

Gen.14 ſacerdos Dei altiſſimi. Vnde Dauid inquit ad Chriſtum, Tu es ſacer, in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech,&c. Sacrificium igitur

Pſal.109 euangelicum præceſſit legale,non ſolùm dignitate,ſed etiã tempore, ſicut Apoſtolus plenius oſtendit in epiſtola ad Hebræos. Ideo verò panem & vinum in ſacrificium corporis & ſanguinis ſui Chriſtus inſtituit:vt in ſumptione corporis, & ſanguinis Chriſti, doceatur eſſe perfecta refectio: quia ſicut præ cæteris cibis, & potibus corporalibus,panis cor hominis confirmat, & vinum cor hominis lætificat:ita & corpus & ſanguis Chriſti præ cæteris cibis & potibus ſpiritualibus interiorem hominem reficiunt & ſatiant,vnde: Poculum tuum ine-

Pſal. 130 brians quàm præclarum eſt. In his enim duobus plena conſiſtit, &

Pſal 22 perfecta refectio, ſicut ipſe teſtatur: Caro mea verè eſt cibus,& ſanguis

guis meus, verè est potus. De hoc etiam dicetur in septima parti-
6 cula, super verbo: Hic est calix. ¶ Cæterum † panis debet esse de *Ioan. 6*
frumento, vinumque de vite: quia Christus semetipsum comparauit frumento, cum ait: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit ipsum solum manet: Et viti, cum dixit: Ego sum vitis vera. Ipse etiam fuit racemus torculari crucis pressus. Vnde Esaiæ lxiij. Vestimenta tua, sicut calcantium in torculari. Porro nec racemus vuæ, nec granum frumenti debet offerri, nisi vel expressum in vinum, vel redactum in panē. de consecratione distinctione ij. cùm omne. quia Christus & panem se dicit, & frumento se comparat. In canone tamen Apostolorum in Bucardo, libro v. cap. si qui. ita canitur: Si quis episcopus vel presbyter præter ordinationem Domini alia quædam in sacrificio offerat super altare scilicet mel, aut lac, aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legitimam constitutionem faciens, deponatur. de hoc dictum est
7 sub titu. de oblatione sacerdotis. ¶ Non † debet etiam in pane ipso poni sal: quamuis quidam hæretici contra faciant, propter illud, quod scriptum est. Quicquid obtuleris sacrificij, sale condies & illud: Non *Leu. 2*
auferas sal fœderis Domini Dei tui de sacrificio tuo. illud: In omni oblatione tua offeres sal. Et in Euangelio: Omnis victima salietur quæ de sale discretionis non materiali intelliguntur. Panis autem
8 † hic formatur in modum denarij: tum quia panis vitæ pro denariis traditus est, tum quia idem denarius in vinea laborantibus in præmium dandus est: & in forma rotunda, vt dictum est sub titu. de oblatione. In hoc enim pane sæpè scribitur nomen & imago imperatoris nostri. quæst. j. quòd quidam. in fine: quia per eum ad imaginem Dei reformamur, & nomina nostra in libro vitæ scribuntur. Nonnulli etiam ibi agnum figurant: tum quia is, qui immolatur, verus est agnus: tum etiam, propter illud quod legitur Exod. xxix. Hęc quidem facies in altari, offeres agnos iugiter & vinum, ad libandum in
9 agno. ¶ Panis † quoque non fermentatus, sed azymus in sacrificium debet offerri: tum ratione facti, tum ratione mysterij. Scriptum nāque est in Exo. Prima & decima quarta die primi mensis ad vesperā comedetis azyma vsque ad diem xxj. eiusdem mensis ad vesperam. Item, Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus ve- *Exod. 12*
stris. Item, Qui comederit fermentatum peribit anima eius de cœtu Israël. Item, Omne fermentatum non comedetis. Item, in cunctis habitaculis vestris comedetis azyma. ¶ Cùm ergo Christus die quartadecima primi mensis ad vesperam cœnauerit cum Discipulis, & agnum paschalem comederit, & vtique ritu legali cum azymis panibus & lactucis agrestibus, constat quod ea hora fermentatum non inueniebatur in domibus Hebræorum, & ita panem azymum in corpus suum absque dubio consecrauit. Cum enim fermentum corruptionem significet, vnde secundum Apostolum, modicum fer-

 1. Cor. 5

d by Google

mentum totam maſſam corrumpit, vt nihil corruptum vel corrumpens ſed totum ſyncerum atque ſyncerans in hoc eſſe ſacramento monſtretur non fermentatum, ſed azymum conſecramus, iuxta illud
1. Cor.5 Apoſtoli: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur non in fermento veteri, ſed in azymis ſynceritatis, & veritatis. ¶ Græci † tamen in ſuo perſiſtentes errore de fermentato conficiunt, 10
Latinos azymitas vocantes, cum ipſi verius fermentarij valeant nuncupari. Dicunt enim in Paraſceue lunam xiiij. extitiſſe, in qua veriùs agnus eſt immolatus vt legis impleretur figura, quæ xiiij. luna primi menſis paſchalem agnum iuſſerat immolari. Dominus igitur eo die ſe paſſurum eſſe prænoſcens, in præcedenti veſpera, neceſſitate ductus, anticipauit comedere paſcha: & quia tunc licite poterat comedere fermentum, ideo & ipſi corpus Domini de fermentato conficiunt. Dicunt enim, quod cùm beata virgo Maria prægnans fuerit de Spiritu ſancto rectè per fermentatum ſignificatur Domini incarnatio, propter virginei vteri tumorem: Sed reſponderi poteſt, quòd non offerimus in ſacrificium Virginis vterum: nec ille eſt ad tranſſubſtantiandum neceſſarius, ſed fides & Dei verbum.
¶ Sed † nunquid conficit, qui fermentatum, vel azymum ſimul, & 11
fermentatum, hodie apud nos ſacrificat? & videtur quod non, cum Chriſtus azymum conſecrauerit, quando ſacramentum inſtituit, vt dictum eſt. Præterea vt iam dicetur, Eccleſia à beatis Petro & Paulo hunc ſacrificij ritum accepit. Quidam tamen contra dicunt, præſertim ſi negligentia vel ignorantia hoc facit extra de celebratione Miſſ. capit. fin. Nam & legitur in Leuitico: Offeretis panes fermentatos, cum hoſtia gratiarum, qui offerentur pro pacificis. Item in Pentateuco legitur: Offeretis panes primitiarum, de duabus decimis fermentatæ ſimilæ, & multis cum fermentato ſacrificantibus
Leuit.7 *Leuit.23* Eccleſia communicat. ¶ † Sequitur: Eleuatis oculis in cœlum, & 12
cætera. Per hoc quòd Chriſtus oculos in cœlum leuauit, inſinuat nobis ſe habere à Patre, quod habet, quodque in principio noſtrorum operum debemus dirigere mentis oculos ad Dominum, tanquam ad Doctorem omnium operum bonorum. Item per hoc, quod oculos ad cœlum leuauit, & Patri gratias egit, docuit nos, quod ſemper Patri ſupplicare debemus, vt hoc tam magnum ſacramentum per manus noſtras perficere dignetur. ¶ Hic autem † tria commemo- 13
rantur, quæ nullus euangeliſtarum deſcribit, videlicet Eleuatis oculis in cœlum, & cætera vſque diſcipulis ſuis. Item Æterni teſta. Item, myſterium fidei, quis ergo tantæ audaciæ extitit, vt hoc de corde ſuo tentauerit interponere. extra de ceſ. miſ. cum Marthæ. ¶ Sane formã iſtam verborum ab ipſo Chriſto acceperunt Apoſtoli, & ab ipſis Eccleſia. Multa quidẽ tam de verbis, quã de factis. Dominicis propter breuitatẽ prætermiſerunt Euangeliſtæ, quæ tamẽ Apoſtoli ſuppleuerunt, vt eſt quod Apoſt. ait in Epiſt. j. Cor. xv. Viſus eſt pluſquã quingentis

Digitized by Google

gentis fratribus: simul deinde visus est & Iacobo, deinde Apostolis omnibus: nouissimè autem tanquam abortiuo visus est mihi. Nam & inter ipsos Euangelistas quędam omittuntur ab vno, quæ supplētur ab alio, vnde cum tres Euangelistæ commemorent: Hoc est corpus meum, solus Lucas adiecit, Quod pro vobis tradetur. Et cum Matthæus & Marcus dicant: pro multis. Lucas dicit: pro vobis, sed Matthæus addidit, In
14 remissionem peccatorum. ¶ † Sequitur: Gratias agens, &c. Hic colligitur vnde sacrificium laudis dicatur: Dicitur enim sic: Christus gratias agens, &c. illud instituit. Gratias autem agebat, non pro se, sed pro nobis, id est, pro reparatione omnium futura: de hoc dictum est in secunda particula, super verbo. Pro quibus benedixit, &c. Benedixit enim benedictione cœlesti, & virtute verbi, qua conuertitur panis in substantiam corporis Christi, scilicet, hoc est corpus meum. Et in prolatione huius verbi fit crux super panem, quæ significat quòd Christus passus est etiam in natura, totus enim passus est & secundum animam & secundùm corpus vt dicetur in xj. particula super verbo. Et præstas: vt totum hominem redimeret. Quia enim Christus accepit panem & calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, vtrumque benedixit: ideò sacerdos Christi exemplo, panem & calicem in manus accipiens, vtrumque per se crucis signaculo benedicit: quæ duæ cruces innuunt tempus cœnæ, & tempus gratiæ, in qua duo parietes in angulari lapide coniunguntur: vel quod Gigas geminæ, substantiæ crucifigitur. *Psal.108*
Cum autem ad prolationē verborum istorum, Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. sacerdos conficiat, de consecr. distinct iij. panis est. credibile iudicatur, quod & Christus eadem verba dicendo confe-
15 cit. ¶ Verum † cum Dominus priùs fregerit quàm consecrauerit, videtur quod Ecclesia, quæ prius consecrat, quàm frangat, aliter agat, quam Christus egerit, & sic peccat: quoniam eius actio, nostra debet esse instructio xj. quæst. j. exemplum. Super hoc dixerunt quidam, quòd Christus, post benedictionem & conuersionem fregit: nam tunc confecit cum benedixit literam hoc ordine constituentes, Accepit, panem, benedixit subaudiendum est, dicens. Hoc est corpus meum, & tunc fregit, & dedit, & ait, Accipite, & comedite. & iterauit. Hoc est corpus meum. Priùs ergo protulit hæc verba, vt eis vim conferendi tribueret, deinde protulit eadem, vt Apostolos formam conficiendi doceret. Alij dixerunt, quòd etiam Christus prius fregit, quàm consecrauit: nam priùs benedixit, & posteà fregit, & demùm protulit verba illa: Hoc est corpus meum, &c. & tunc dedit, & secundum hoc & sacramentum confecit: & formam instituit. post benedictionem, cum dixit: Hoc est corpus meum, intelligentes illam benedictionem fuisse vel aliquod signum, quòd super panem impressit, vel aliquod, quod super panem expressit: quibus illud videtur obsistere, quod prius fregit, quam dixit: Hoc est corpus meum, nec est credibile, quòd priùs dederit quam confecerit. Sanè dici potest, quod Christus

Digitized by Google

virtute diuina nobis occulta primo confecit, & postea formam expressit sub qua posteri benedicunt. Ipse namque virtute propria benedixit, nos vero ex illa virtute, quam indidit verbis. Cum ergo sacerdos illa Christi verba pronuntiat. Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus: panis & vinum in carnem, & sanguinem conuertuntur, illa Verbi virrute, qua Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, qua dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt, qua fœminam mutauit in statuam, & virgam conuertit in colubrem, qua fontem mutauit in sanguinem, & aquam conuertit in vinum. Nam si verbum Heliæ potuit ignem de cœlo deponere, nonne verbum Christi poterit panem in carnem mutare, certè maius est de nihilo creare, quod non est, quam quòd est in aliud transmutare, de consec. distin. ij.re vera & cap. panis. & incompatibiliter maius est quam Deus, ita factus est homo quod non desiit esse Deus: quam quòd panis ita fit caro quo desinit esse panis. Illud per incarnationem semel factum est. istud per consecrationem iugiter fit. Ad prolationem ergo verborum panis diuinitus transsubstantiatur in carnem: diuina enim & materialis huius sacrificij substantia, est verbum: quod accedens ad elementum perficit sacramentum, sicut verbum carni vnitum effecit hominem Christum. ¶ Notandum † est autem, quod in corpore Christi vndecim miracula considerantur, de quibus expressa reddi ratio non potest: licet similitudinariè rationes ad hoc deseruiãt. ¶ Primum † est, quòd panis & vinum transsubstantiantur in corpus, & sanguinem, de quo iam rationes positæ sunt. Alia etiam ratio huic deseruit, quia & cibus & potus corporalis fit caro, & sanguis mediante natura: multo ergo fortius ipsa natura scilicet Deus immediatè facere potest quòd panis conuertatur in corpus suum, & vinum in sanguinem. ¶ Secundum † est, quod quotidie panis transsubstantiatur in corpus, & nullum fit augmentum in Deo: ratio huic deseruit, quia etsi scio aliquod secretum, quod pluribus manifesto, licet illud omnes illi, me reuelante, sciant: tamen in me solo siue in mente mea nullum propter hoc fit augmentum. ¶ Tertium † quia quotidie sumitur, & comeditur: nec aliqua fit eius diminutio: ratio, quia etsi de lumine meo lumina mille sumantur, nil, deperit in meo. nam & vidua Saraptana comedebat & numquam diminuebatur farina de hydria, nec oleum de lecytho. Quartum † est, quia indiuisibile diuiditur, & in qualibet parte eucharistiæ totus & integer remanet: ratio, In speculo, in quo aliquid repræsentatur etsi diuidatur per partes, in qualibet parte idem repræsentatur: vt dicetur in sequenti particula super verbo, Simili modo. ¶ Quintum, † quia à criminosis sumptum, non coinquinatur: ratio, quia nec sol transiens super loca fœtida coinquinatur. xix. distinct. secundum. ¶ Sextum, quia † corpus Christi quod est cibus vitæ peccatoribus est mortale, vt dictum est in proœmio huius partis: ratio, quia & infirmis & debilibus corpore bona cibaria, vt capones.

16 17 18 19 20 21 22

Ioan. 1 *Psal. 148* *Exod. 4*

25 pones, & bona vina ſunt nociua. ¶ Septimum: quia † ſumptum à ſacerdote & quolibet alio, ore clauſo in cœlum rapitur. de conſecra. diſtinct. ij quia corpus. in princ. vt iam dicetur ſuper verbo: Accipite. ratio, quia de corpore Virginis incorruptæ Chriſtus exiuit. quia etiam de monumento clauſo ſurrexit, cum ſit res ſimpliciſſima, & oſtio clau-
24 ſo in locum vbi erant diſcipuli intrauit. ¶ Octauum, † cùm ſit corpus immenſum, quòd in tam parua hoſtia ſtat: ratio, quia & pupilla oculi,
25 quæ minima eſt, magnum montem apprehendit. ¶ Nonum, † quia idem corpus totum ſimul in diuerſis locis conſiſtit, & à diuerſis percipitur, & videtur ratio, quia & verbum hominis ſemel prolatum, iuxta vocis naturam, totum ſimul eſt in auribus diuerſorum. Præterea, qui fecit corpus & locum, vtrumque facit in altero eſſe, vt vult. Rurſus, luna & ſol, & lumen, in diuerſis locis à diuerſis videntur. ¶ Decimum,
26 † quia pane tranſſubſtantiato, remanent accidentia panis, ſcilicet tractus, color, & ſapor: ratio, per ſimilitudinem defecit hic, vt dice-
27 tur ſuper verbo: Fregit. ¶ † Vndecimum, quia ſub ſpecie panis eſt, & ſumitur corpus & ſanguis Chriſti, imo totus Chriſtus Similiter ſub ſpecie vini eſt, & ſumitur vtrumque: & tamen non eſt ibi duplex ſumptio, corporis & ſanguinis Chriſti ratio: quia licet in vno prandio comedam ante potum, & poſt, non tamen dicor bis prandere & de hoc dicetur ſub vij. particula ſuper verbo: Simili modo. Veruntamen (ſicut ait Leo Papa de conſecra. diſtinct. ij. in quibus) quid quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ipſe natus
28 Chriſtus ex Virgine? ¶ Et not. quod † quædam matrona ſingulis diebus dominicis offerebat panes beato Gregor. qui cum poſt miſſarum ſolennia corpus Domini illi offerret, & diceret: Corpus domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam, illa laſciua ſubriſit: ipſe verò mox dextram ab eius ore conuertens: partem illam Dominici corporis ſuper altare depoſuit: deinde coram populo matronam interrogauit, ob quam cauſam ridere præſumpſerit. At illa inquit: quia panem, quem propriis manibus feceram, tu corpus Domini appellabas. Tunc Grego. Pro mulieris incredulitate ſe in orationem proſtrauit & ſurgens particulam illam panis ad inſtar digiti carnem factam reperit: & ſic matronam ad fidem cõuertit. Orauit iterum, & carnem illã in pa-
29 nem conuerſam vidit. & matronę ſumendã tradidit. ¶ Legitur † quoq; quòd cum Hugo de ſancto Victore, doctor excellẽtiſſimus, vltima infirmitate laboraret, corpus Domini inſtanter petiit ſibi dari, cumque nullũ cibum retinere poſſet. fratres eius turbationẽ timẽtes ſimplicem ſibi hoſtiam attulerunt, quod ille per ſpiritum agnoſcẽs ait: Miſereatur veſtri Deus fratres, cur me deludere vultis? Iſte enim quem portatis, Dominus meus non eſt. At illi attoniti, mox corpus Domini attulerunt: ſed ipſe ſe videns non poſſe recipere, eleuatis in cœlum manibus ſic orauit: Aſcendat filius ad patrem & ſpiritus ad eum, qui fecit illum. Eccle. vlti. Et inter hæc verba ſpiritum emiſit, & corpus Domini

inde

Digitized by Google

inde diſparuit. ¶ Quinque autem † ex cauſis ſacramẽtum corporis & 30
ſanguinis ſui Chriſtus ſub alia ſpecie ſumendum inſtituit. ¶ Prima eſt
ad augendum meritum,quoniam aliud ibi cernitur, & aliud eſſe cre-
ditur vt fides habeat meritũ,cui humana ratio non præbet experimen-
tum de pœ.diſt.iij.in domo. ¶ Secunda eſt, ad fouendum ſenſum, ne
abhorreat animus,quod cerneret oculus : quia non cõſueuimus carnẽ
crudã comedere,vel ſanguinẽ humanum bibere,de conſec. di.ij. panis
Matt. 27 eſt.Fouetur enim ſenſus in vno:dum videlicet ſolita percipit, & ædifi-
Pſal.103 cat fides in altero,dũ in eo quod videt,quale ſit illud,quòd non videt,
agnoſcit. ¶ Tertia eſt,ad vitandum ridiculum ne inſultaret Paganus,
cum illud ageret Chriſtianus, vt ita veritas adſit, & ridiculum deſit.
¶ Quarta,quia non poſſet mortalis homo intueri claritatẽ, quæ eſt in
corpore Chriſti,quòd experti ſunt diſcipuli in trãsfiguratione:præter-
ea panis confirmat, & vinũ lætificat cor hominis. ¶ Quinta,nõ ſumi-
tur ſub ſpecie agni,ne Iudaizare videamur, & de more legali agnũ of-
ferentes. ¶ Sequitur. † Fregit,quæri ſolet quid Chriſtus in menſa fre- 31
git,& quid ſacerdos nunc in altari frãgit?Et fuerſit,qui dixerunt:quòd
ſicut poſt conſecrationem vera panis remanent accidentia, ſic & vera
panis ſubſtantia:quia ſicut ſubiectum non poteſt ſubſiſtere ſine accidẽ-
tibus,ſic accidentia non poſſunt ſubſiſtere ſine ſubiecto:quoniam acci-
dentis eſſe,non eſt aliud,quam ineſſe:Sed panis & vini ſubſtantiis per-
manẽtibus,ad prolationem illorum verborum corpus & ſanguis Chri-
ſti:veraciter incipiunt eſſe ſub illis, ita quod ſub eiſdem accidentibus
vtrumque verè ſuſcipitur,ſcilicet panis,& caro,vinum & ſanguis,quo-
rum alterum probat ſenſus:reliquũ credit fides.Hic dicunt:quod ſub-
1.Cor. 10 ſtantia panis frangitur ac atteritur, inducentes ad hoc illud Apoſtoli:
Actu. 20 panis quem frãgimus.Et Lucas.Vna ſabbati, cũ veniſſemus ad frangen
dum panes,&c. Et ſecundum eos dum ſacramẽtum à mure † corrodi- 32
tur,etiam ipſa panis ſubſtãtia comeditur, ſub qua corpus Chriſti mox
eſſe deſinit:cum corrodi incipit de cõſecration. diſtinctione,ij.qui be-
ne,ſuper verbo:hoc eſt corpus. Innocent.iij. dixit in Speculo Eccleſiæ
quòd forma panis frangitur & atteritur:ſed corpus Chriſti ſumitur &
comeditur, ea quæ notant corruptionem, referens ad formam panis:
ea verò,quæ notant acceptionẽ,ad corpus Chriſti. Berengarius quip-
pè quia ſuſpectus habebatur de hæreſi:coram Nicolao Papa confeſſus
eſt panem & vinum quæ altari imponuntur poſt conſecrationem, non
ſolùm ſacramẽtum, ſed etiam in veritate verum corpus & ſanguinem
Chriſti eſſe, & ſenſualiter non ſolum ſacramentum, ſed etiam in ve-
ritate manibus ſacerdotem tractari, frangi, & fidelium dentibus at-
teri : non autem corpus Chriſti vel in partes diuiditur, vel dentibus
laceratur, cum ſit immortale, & impaſſibile. Sed in qua re fiat fractio
vel attritio. Beatus Auguſt.de conſecra.diſtinct.ij.qui mãducat oſten-
dit, dicens. Quando Chriſtus manducatur, reficit non deficit : nec
quando manducamus, partem, de illo facimus. Et quidem in ſacra-

mento

mento sic fit. Nam & Christus carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant carnem eius, sicut aliam carnem diuidendam in partes & moribus lacerandam. Dicitur autem forma panis, non quod sit: sed quod fuit, sicut dicebatur Simon leprosus, non quod talis existeret, sed quia talis extiterat. Si vero quæratur quidà mure comeditur, dum sacramentum corroditur, vel quid incineratur, dum sacramentum
33 crematur. † Respondet ipse Innocent. quod sicut miraculosè substantia panis cõuertitur in corpus Domini, cum incipit esse sub sacramento: sic quodammodo miraculosè reuertitur, cùm ipsum ibi desinit esse, non quod illa panis substantia reuertatur, quæ transiuit in carnem, sed eius loco aliud miraculosè creatur, quamuis huiusmodi accidentia sine
34 subiecto possint esse, sic edi. ¶ Dedit. † Quæri solet quale corpus Christi in cœna dedit mortale aut immortale, passibile aut impassibile, ac cætera quæ ad hanc pertinent quæstionem? Et licet simplicitate fidei sufficiat dicere, quod tale dedit, quale voluit. Et rursus quale dederit, ipse nouit. Fuerunt tamen, qui dixerunt quòd sicut veraciter ipse idem erat, qui dabat, & qui dabatur: ita in eo quòd dabat, erat passibilis & mortalis, & in eo, quod dabatur erat immortalis, & impassibilis, sicut visibiliter gestabat, & inuisibiliter gestabatur: inuisibiliter inquam, quantum ad formam corporis, non quantum ad speciem sacramenti. Nam in eo quod gestabat, quod erat, hoc apparebat: in eo vero quod gestabatur, quod erat ipse, non videbatur, quia forma panis & vini, velabat formam carnis & sanguinis. Hic est ille verus Dauid, qui *1.Reg.27* coram Achis rege Geth suis manibus ferebatur. Quoniam igitur immortalis dabatur, incorruptibiliter edebatur. Hi profecto concedunt, quod si pars aliqua sacramenti per triduum mortis Christi reseruata fuisset, idem corpus simul & iacebat mortuum in sepulchro, & manebat viuum sub sacramento, in ara crucis patiebatur, & sub forma panis non lædebatur. Sed quoniam incredibile iudicatur, vt secundum eandem naturam simul esset mortalis & immortalis, quod tamen congruebat ei, secundum eandem personam: fuerunt alij, qui dixerunt, quod Christus mortalis vtique fuit, non necessitate, sed voluntate: in eo quippe quòd immunis erat ab omni culpa, liber erat ab omni pœna, vt nil morti deberet, pro eò, quod nil peccati haberet. Sustinuit tamen sponte mortalitatem, quia mortem sustinere volebat, quoniam si mortalitatem non suscepisset, omnino mori non potuisset: vt ergo probaret: quod mortalis erat non necessitate, sed voluntate, quando voluit, mortalitatem deposuit, & quando voluit, mortalitatem recepit. Legitur in euangelio, quòd cum Iudæi duxissent Iesum vsque ad supercilium montis, & eum præcipitare vellent: ille transiens per medium illorum ibat. Cum ergo esset ducendus, teneri se, sicut passibilem
35 tolerabat: sed cum esset præcipitandus, sicut impassibilis per medium illorum transibat. † Potest tamen salua fide concedi, quod tunc tale dedit, quale tunc habuit mortale, videlicet & passibile: non quod posset *Luca 4*

pati

pati ſub ſacramento, ſcilicet nunc, ſed quod ſub ſacramento poterat pati, ſcilicet tunc. Nunc autem ſumitur à nobis immortale, & impaſſibile: nec tamen maiorem nunc habet efficaciam, ſicut nec maiorem potentiam. Quia ergo paſſibilis edebatur, & tamen non lædebatur, non erat humanæ naturæ, ſed diuinæ potentiæ, qua volebat quicquid omnino volebat. Diſcipulis ſuis. dubitari ſolet, vtrum Iudas † cum aliis 36
acceperit euchariſtiam. Lucas enim oſtendit Iudam interfuiſſe cum a-
Luce 22 liis, qui ſtatim pòſt, calicis traditorem commemorat, dicens: Hic eſt
Marc.14 calix noui teſtamenti in ſanguine meo qui pro vobis effundetur. Veruntamen etiam: Ecce manus tradentis me, mecum eſt in menſa: quotquot autem interfuerunt, euchariſtiam acceperunt Marco teſtan-
Matt.26 te qui ait: Et biberunt ex eo omnes. Iuxta quod Chriſtus ipſe præceperat, teſte Matthæo, Bibite ex hoc omnes. Econtra Iudas non inter-
Ioan.13 fuiſſe probatur. Nam ſecundum Matthæum, ſtatim dixit Ieſus bibentibus calicem: non bibam amplius de hoc genimine vitis, vſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum nouum, in regno Patris mei. Iudas ergo non aderat: quia cum eo non erat bibiturus in regno. In hoc caſu fortè tenendum eſt illud: quod Ioannes inſinuat qui cum Iudas accepiſſet buccellam exiuit continuo, erat enim nox. Chriſtus autem poſt alios cibos tradidit euchariſtiam, Luca teſtante qui ait: Similiter & calicem, poſtquàm cœnauit. Patet ergo, quod Iudas prius e-
Luc.22 xiuit, quam Chriſtus traderet euchariſtiam: quod ergo Lucas poſt calicem commemorat traditionem, per recapitulationem intelligi dictum poteſt: quia ſæpè in ſacra Scriptura quod prius factum fuerat, poſterius enarratur, ſicut Matthæus biduo ante paſcha commemorat alabaſtrum vnguenti, quod ſecundum Ioann. ante ſex dies paſchæ mulier in domo Simonis Leproſi effudit. Sed † conceſſo, quod Iudas ac- 37
ceperit euchariſtiam, quod plerique concedunt, quare medicus ſalutaris medicinam dedit ægroto, quam ei mortiferam eſſe ſciebant:
1. Cor.3 quoniam qui manducat indigne, iudicium ſibi manducat: &c. Reſpondeo, forte vt ſuo doceret exemplo, quod ſacerdos non debet illi communionem negare: cuius crimen etſi ſit ſibi notum: non ta-
Pſal.21 men eſt Eccleſiæ manifeſtum, ne fortè non ſit corrector, ſed proditor. Vnde legitur in canone, de conſecratione, diſtinctione, ij. non prohibeat. Non prohibeat diſpenſator, id eſt: ſacerdos: pingues terræ, id eſt, peccatores, menſam Domini, id eſt, corpus & ſanguinem Chriſti manducare, ſed moneat exactorem timere. Sed cum minus malum ſit reddi ſuſpectum de crimine, quam committere crimen & de duobus malis, cùm alterum vrget, minus tamen ſit eligendum. xiij. diſtinctione. duo & cap. nerui videtur, quod diſcretus ſacerdos negare debet euchariſtiam criminoſo, quatenus minus malum incurrat, vt maius euitet, id eſt, vt reddatur ſuſpectus, ne manducet indigne. Sane cum nemo debeat vnum mortale committere, ne proximus aliud mortale committat, eligendum eſt potius ſacerdoti non

prodere

gitized by Google

prodere peccatorem, quàm vt ille non peccet, sed ille potius debet e-
ligere, vt abstinendo reddatur suspectus, quam quod communican-
do manducet indigne xiiij. distinctione cap. j. ¶ Sed quæritur, an Chri-
38 stus ad bonum, an ad malum † eucharistiam Iudæ tradiderit? Et qui-
dem non videtur ab bonum dedisse, ne sua sit intentione fraudatus,
qui teste propheta, fecit vniuersa, quæ voluit. Iudas enim non ad bo- *Psal.134*
num, sed ad malum accepit, sed nec ad malum dedisse videtur: quia
Christus non est actor malorum: sed vltor. Respondetur, quod si hæc
Præpositio ad, cùm dicitur, Dedit ad malum, intentionem denotet
vel effectum, falsa est propositio. Si autem consecutionem innuat vel
effectum, vera est. Sanè, quia Christus buccellam intinctam Iudæ por-
rexit, constitutum est ab Ecclesia ne eucharistia detur intincta: de
consecratione distinctione. ij. cum omne: nec debet intelligi, quod
sub buccella panis intincta, Christus eucharistiam dederat traditori,
sed per buccellam intinctam atque porrectam, suum denique tradito-
39 rem expressit. ¶ † Sequitur: Accipite & manducate. Quis vnquam
crederet, quòd panis in carnem & vinum in sanguinem conuerti po-
tuisset, nisi ipse saluator hoc diceret, qui panem & vinum & omnia
ex inuisibilibus creauit: voluit ergo per nos panem & vinum sibi of-
ferri, & ab ipso diuinitus consecrari, vt fidelis populus credat verum *Matt. 16*
esse mysterium, quod ipse tradidit Discipulis suis, dicens: Accipite &
40 manducate similiter & de calice dixit. ¶ Sanè non est † intelligen-
dum, quòd si sumptum corpus de manu Domini, sibi discipuli mini-
strarent: sed qui consecrauit, idem & ministrauit, ac si diceret: Co-
medite: hanc vtranque huius sacramenti comestionem insinuant. Du-
pliciter enim corpus Christi comeditur: quia dupliciter intelligitur,
scilicet verum, quod de virgine traxit, & in cruce pependit, & mysti-
cum quod Ecclesia Christi spiritu vegetata. De vero corpore Dominus
ait: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. De mystico di-
cit Apostolus: Vnus panis, & vnum corpus, multi sumus. Verum cor-
pus Christi comeditur sacramentaliter, id est, sub specie. Mysticum
autem comeditur spiritualiter, id est, sub specie panis, in fide cordis. *Luc. 22*
De comestione sacramentali dicit Dominus: Accipite & commedi-
te: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam
commemorationem. Hoc modo tam boni quàm mali Christi cor-
pus manducant: sed boni ad salutem, mali verò ad iudicium. Nisi e-
nim & mali Christi corpus commederent non dixisset Apostolus ad *1. Cor. 11*
Corint. xj. Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat, non diiu-
dicans corpus Domini. Ille autem indignè sumit, qui sacramentali-
ter & non spiritualiter sumit. Nam & Iudas cum aliis traditur eucha- *Ioan. 6*
ristiam accepisse, vt iam dictum est. De spirituali comestione Domi-
nus ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius
sanguinem, non habebitis vitam in vobis, hoc modo corpus Christi *Ioan. 6.*
comedunt soli boni, vnde, Qui manducat meam carnem, & bibit *1. Ioan.*

meum

Digitized by Google

meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Nam qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, vt quid pars dentem & ventrem? crede, & manducasti. de consecratio. distinct. ij. vt quid: qui credit in Christum comedit ipsum, quoniam incorporatur Christo per fidem, id est, membrum eius efficitur, vel vnitate corporis eius firmius solidatur. Alibi enim quod manducatur, incorporatur, & qui manducat, incorporat: hoc autem quod manducatur, incorporat, & qui
Ioan.6 manducat, incorporatur. Vtrumque modum edendi Christus insinuat, vbi dicit, Spiritus est, qui viuificat: caro non prodest quicquam: quia caro Christi nisi spiritualiter comedatur non ad salutem, sed ad iudicium manducatur. ¶ Sed † quid est de corpore Christi postquàm sumptum fuit & comestum? Responderi potest, quòd si præsentia quæritur corporalis, in cœlo quæratur, vbi Christus est in dextra Dei sedens: de consecrat. distinct. ij. tribus. Ad tempus tamen præsentiam adhibuit corporalem, vt ad spiritualem præsentiam inuitaret. Vnde cùm sacramentum tenetur, gustatur & comeditur, Christus corporaliter adest in visu & in sapore, & quamdiu corporalis sensus afficitur, corporis præsentia non aufertur. Postquàm verò in percipiendo sensus deficit corporalis, deinceps non est quærenda præsentia corporalis: sed spiritualis est retinenda: quia dispensatione completa Christus de ore transit ad cor. Melius est enim, vt procedat in mentem, quàm descendat in ventrem: cibus est, non carnis, sed animæ: venit, vt comedatur, non consummetur: vt gustetur, non vt incorporetur: ore comeditur, sed stomacho non digeritur: reficit animum, sed non
Matt. 15 affluit in secessum. Illud verò, quod Dominus ait: Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur: non de spirituali, sed de carnali cibo dictum est. ¶ Quòd si fortè secessus, † aut vomitus post solam eucharistiæ perceptionem euenerit, ex accidentibus humoribus generatur: cum interdum humores vsque cuiuslibet cibi materia vel effluant in secessum vel emittantur ad vomitum, ita quòd quantùm ad nos, seruat per omnia corruptibilis cibi similitudinem, sed quantum ad se, non amittit immolabilis corporis veritatem: species quandoque corroditur, & maculatur, sed veritas nunquam corrumpitur, aut inquinatur: sed quando tale quid videris, noli timere sibi: sed esto sollicitus tibi, ne tu fortè lædaris, si malè credideris. ¶ Sequitur, † Hoc est corpus meum. Cum ad prolationem istorum verborum. Hoc est corpus meum, panis mutetur in corpus, & ad prolationem istorum verborum, Hic est sanguis meus: vinum mutetur in sanguinem. de consecrat. distinct. ij. panis est, & prius proferantur ista verba, quàm illa, videtur quod panis prius mutetur in corpus, quam vinum in sanguinem. Et ita videtur per consequens, quòd corpus sine sanguine est: vel sanguis est sine corpore. Præterea dicitur à quibusdam, quòd cum totum est dictum, totum est factum nolentes vel non volentes ipsius cõuersionis determinare momentum. Alij verò dicunt, quòd licet

licet ad prolationem præcedentium verborum panis anteà mutetur in corpus : & ad prolationem ſequentium, vinum poſteà mutetur in ſanguinem,numquam tamen corpus eſt ſine ſanguine, vel ſanguis ſine corpore.de conſecrat.diſtin.ij comperimus. ſicut neutrum eſt ſine anima,ſed ſub forma panis ,ſanguis exiſtit in corpore , per mutationem panis,in corpus,& econuersò : non quòd panis id eſt , corpus in ſanguinem,vel vinum mutetur in corpus, ſed neutrum poteſt exiſtere ſine reliquo : de hoc iam dicetur. ¶ Sed † quæritur , quid demon-
44 ſtrauit Chriſtus quando dixit:Hoc eſt corpus meum , per hoc pronomen,hoc,non videtur quòd panem, quia panis non erat corpus Chriſti,nec etiam corpus:quia nondum illa verba protulerat, ad quorum prolationem panem mutauit in corpus. Super hoc dicunt quidam, quòd per hoc pronomen nihil demonſtratur : ſed illud materialiter ponitur. Sed ſecundum hoc , quomodo per dictionem nihil ſignificantem fit tranſſubſtantiatio ? Prætereà,Dominus vtebatur illa voce ſignificatiuè,& nos vtimur materialiter : ergo non faciſmus,quod ipſe fecit.Alij dicunt,quòd ea vis data eſt ipſis verbis,quòd ad ipſorum prolationem fit tranſſubſtantiatio.Item ideò ſacerdos ea non profert ſignificatiuè,quia non poſſet ſic ea proferre Mentiretur, niſi diceret: Hoc eſt corpus meum. Verum à præmiſſæ quæſtionis laqueo facilè, ſe abſoluit,qui dicit,quod Chriſtus tunc confecit, quando benedixit: de quo dictum eſt ſuper verbo , benedixit. Nam ſi opponatur de ſacerdote,qui tunc conſecrat,dum illa verba pronuntiat, Reſpondetur quòd ſacerdos nil demonſtrat , cum illis verbis non vtatur enuntiatiuè,ſed recitatiuè quemadmodum , & cum ait : Ego ſum vitis vera. Ego ſum lux mundi, & innumera talia. ¶ Rurſus † quæritur quid de-
45 monſtrauit,cum dixit:Manducate ex hoc omnes , licet in nullo quatuor Euangeliſtarum hoc legatur de corpore , ſed tantum de ſanguine inuenitur dictum : Bibite ex hoc omnes. Cum enim iam panem fregiſſet, ſi demonſtrauit aliquid fragmentorum,illud non debebant omnes comedere : ſed ſingulis debebat ſingula diſtribuere de conſecra. diſtin. ij.ſinguli. & cap.ſeq.ſi demonſtrauit corpus non poterant ex illo,ſed illud comedere, quia corpus Chriſti non manducatur per partes , ſed integrum.Sanè ſi equenter in ſacra ſcriptura videtur agi de vno,ſed agitur de diuerſis,vt eſt illud,Benedixit , fregit , & dedit, benedixit panem,fregit formam,& dedit corpus.Eodem modo, cum dixit : Manducate ex hoc omnes pronomen oſtendit integrum corpus,& præpoſitio innuit formam diuiſam,vt iſte ſit ſenſus : Comedite corpus integrum, ſub forma diuiſa. Nam ſola forma per partes diuiditur , & totum corpus integrum manducatur. Simili modo poteſt intelligi , quòd ſubiunxit,Hoc eſt corpus meum, id eſt , illud , quod
46 præbeo ſub hac forma.¶ Quæritur † etiam,ſi additio vel ſubtractio, vel tranſpoſitio vel interpoſitio,vel mutatio fiat in illa forma verborum quæ Chriſtus expreſſit , vtrum ſi effectum conſecrationis impe-

diat,vt ſi dicatur addendo : Hoc eſt corpus meum , quòd aſſumpſi de Virgine, vel ſubtrahendo : Hoc eſt corpus ,non dicendo meum , aut tranſponendo vt dicendo : Corpus meum hoc eſt, vel interponendo, vt : Hoc eſt vtique corpus meum , ſiue mutando , vt Hoc eſt corpus Ieſu.Sane grauiter peccat , qui quodlibet horum quomodolibet attentauerit,præſertim ſi formam intendat mutare, vel hæreſim introducere de conſecra. diſtinct. iiij. retulerunt, quia forma verborum, quam Chriſtus expreſſit, per omnia debet illibata ſeruari : quamuis, (ſecundum Philoſophum) nomina & verba tranſpoſita idem ſignificent. extrà de reſcript. neque vtile per inutile vitietur : & non verbum ex verbo, ſed ſenſum ex ſenſu transferendum. extrà de verbor. ſignifica. prætereà. ¶ Quid ſi inter prolationem formæ panis,& vini interponatur ſpatium , & quidem nihilominus fit tranſſubſtantiatio? de hoc tamen dubium non eſt,ſecundum illos, qui duas aſſerunt eſſe formas vt iam dicetur:de hoc no.de conſecra.diſtinct.iiij.ſi non ſanctificatur. ¶ Sed cum ad † prolationem iſtorum verborum : Hoc eſt 47
corpus meum,panis mutetur in carnem, de conſecra. diſtinct. ij. panis.& ad prolationem illorum;Hic eſt ſanguis meus,vinum mutetur in ſanguinem, videtur quòd panis ſine vino , vel vinum ſine pane valeat conſecrari , vt præmiſſum eſt & ita ſi poſt prolationem iſtorum, & ante prolationem illorum impedimentum accidat ſacerdoti, quo minus procedere valeat , videtur quòd panis ſit mutatus in carnem, vino in ſanguinem non mutato. Nunquid ergo hoc caſu alius ſacerdos totum repetet à principio,& ſic ſuper panem iterabitur conſecratio : an verò ab eodem loco tantum incipiet , in quo ſacerdos ille dimiſit , & ſic diuiditur myſterium vnitatis , extrà de elect. quod ſicut. Super hoc ita legitur in concilio Tholetano. v. quæſtio. j. nihil.Cenſuimus conuenire, vt cum à ſacerdotibus miſſarum tempore ſacra myſteria conſecrantur , ſi ægritudinis accidit cuiuſlibet interuentus, quo cœptum nequeat conſecrationis explere myſterium, ſit liberum epiſcopo vel preſbytero alteri conſecrationem exequi cœpti officij, vt præcedentibus , ſupple qui differunt libenter alij pro complemento ſuccedent;de hoc etiam dicetur in vij. particula ſuper verbo. Noui & æterni.ad finem.Verum cum inter Theologos de tempore conſecrationis, ſit diuerſa ſententia , quibuſdam dicentibus , quòd cum totum eſt dictum totum eſt factum,alijs aſſerentibus,quòd panis antè mutatur in corpus , & poſteà vinum mutatur in ſanguinem , vt dictum eſt,ideò plerique tutiùs incedentes, affirmant quòd alius ſacerdos repetere debet conſecrationem atque perficere,quoniam non dicitur iteratum,quòd neſcitur eſſe factum,extrà de ſacra.nolite.cap.j. tamen ne vlla fiat iteratio vel diuiſio ſacramenti , ne aliquis ſcrupulus erroris vel dubitationis remaneat,conſultius iudicatur,vt illa talis oblata ſtudioſiſſimè pro infirmis recordetur , & ſuper alijs ſpecieſus papis & vini totus canon repetatur,& præmiſſa hoſtia conſecrata

in

Digitized by Google

48 in fine miſſæ à miniſtro vel alio ſumatur. ¶ † Sed ſi vinum inueniri non poſſit, vel aliquo caſu intercedente defuerit, quæritur vtrum neceſſitate cogente, vel caſu intercedente, ſola panis materia poſſit in euchariſtiam conſecrari, ſicut & ſub ſola panis ſpecie debet euchariſtia reſeruari? Sunt ſanè, qui dicunt quòd cum verbum & elementum conficiant ſacramentum, nec forma verborum nec materia rerũ, quas Chriſtus expreſſit mutari ſiue dimidiari poteſt: quia ſicut vinum ſine pane, ſic panis ſine vino minimè cõſecratur, vnde ſiue aqua pro vino mittatur in calicem, ſiue ordeum pro frumento formetur in panem, ſicut neutrum per ſe, ſic neutrum cum alio tranſſubſtantiatur in carnem, aut mutatur in ſanguinem. Nam ſi panis ſine vino, vel vinum ſine pane, mutari poſſet in carnem: aut ſanguinem in his regionibus, in quibus alterutrum inueniri non poteſt, licitè poſſet alterum ſine altero conſecrari minus enim ignorantia, quàm neceſſitas, vel negligentia quam difficultas excuſat. Alij verò dicunt quòd cum Chriſtus prius conuerterit panem in carnem, & poſteà mutauerit vinũ in ſanguinem ſicut euangelicæ lectionis textus oſtendit, & ſine vino panem, & ſine pane vinum conſecrari contingit. Grauiter tamen offendit, qui negligenter vel ignoranter alterutram ſpeciem prætermittit. Grauius qui ſcienter aut ſponte, maximè ſi formam intendit mutare, vel hæreſim introducere. ¶ Quid † ergo faciendum eſt ſacerdoti, ſi
49 vinum poſt conſecrationem comperiat prætermiſſum? Reſpondeo, ſi hoc ſtudiosè cauſa introducendi hæreſim factum eſt, non eſt ſacramentum corporis. Si verò per obliuionem, vel negligentiam, nihilominus facta eſt conſecratio corporis, vt præmiſſum eſt. de conſecra. diſtinct. iiij. retulerunt. Tunc enim, vt dicunt aliqui, vinum apponere debet, & ſuper illud ſolum verba ad conſecrandum ſanguinem repetere, ſcilicet ab illo loco: ſimili modo, &c. vſque in finem, omiſſis tamen crucibus, duabus quæ fiunt ſigillatim ſuper panem. Alij dicunt quod vino appoſito in calice panem conſecratum debere immittere, ſicque abſque aliqua repetitione ſumere ſacrificium, ſicut fit in die paraſceue. Aliis videtur quod non debet vinum apponi: ne ſcandalum generetur. Sed quod primi dicunt, verius eſt, nam vtilius ſcandalum naſci permittitur, quam veritas requiratur: extrà de re. iu. qui ſcandalizauerit. Si enim hæc veritas prætermitatur, ſcilicet quod vinum non apponatur, non poteſt verè dici hoc ſacramentum, commiſtio corporis & ſanguinis. nec corpus Chriſti ſine ſanguine ſumi debet. de conſec. diſtin. ij. comperimus. vel hoſtia ſeruetur, & ſuper aliis ſpeciebus canon repetatur, vt præmiſſum eſt. Veruntamen, ſi ſacerdos aqua guſtata ieiunium ſoluerit, illa die non iteret ſacramentum Si autem ante verba tranſſubſtantiationis, ſcilicet, Hic eſt calix noui teſtamenti, &c. aduerterit vinum fortè prętermiſſum, vel etiam vtrumque, ſcilicet vinum, & aquam. tunc illa apponat in calice, & in conſecratione procedat, reincipiens ab illo loco: Hanc igitur oblationẽ. &c. Si vero

Digitized by Google

ynum ſine aqua apponatur,non ideò minus eſt ſacramentum,vt dicetur in ſequenti particula,ſuper verbo:Noui & æterni teſtaméti.Quia ſi aliquid de ſanguine ſtillauerit. de hoc dicetur etiam ſuper verbo: Qui pro multis.¶ Verum † cum interdum vni pontifici multi ſacerdotes concelebrant, prout dicetur in vj. parte ſub quinta feria cœnæ 50
Domini,vbi agitur de oleo infirmorũ, ſi fortè non ſimul omnes conſecratoria verba pronunçient,quæritur an ille ſolus conficiat,qui primus illa pronuntiat , & an cæteri iterent ſacramentum ? Si enim hoc concedatur,poterit contingere,quod ille non conficit,qui principaliter celebrat,& ille conficit,qui ſecundario celebrabit:& ſic pia celebrantis intentio defraudatur.Sanè dici poteſt,quia ſiue priùs ſiue poſteriùs proferant ſacerdotes, referri debet eorum intentio ad inſtans prolationis epiſcopi,cui principaliter concelebranti concelebrant,& tunc omnes ſimul conſecrant & conficiunt.Quamquã nonnulli conſentiant,quòd qui primus pronuntiat , ille conſecrat nec aliorum defraudatur intentio,quia factum eſt id,quod intenderant. Conſueuerant autem preſbyteri cardinales Romanum circunſtare pontificem: cum eo pariter celebrare & conſummato ſacrificio de manu eius cõmunionem accipere,ſignificantes Apoſtolos , qui cum Domino pariter diſcumbentes ſacram de manu eius euchariſtiam acceperunt : & in eo,quòd concelebrant, oſtendunt Apoſtolũ tunc à Domino ritum huius ſacrificij didiciſſe. ¶ Sane dictis † verbis illis,Hoc eſt corpus 51
meum,ſacerdos eleuat corpus Chriſti.¶ Primò , vt cuncti aſtantes illud videant,& petant quòd proficit ad ſalutem,Iuxta illud:Ego ſi exaltatus fuero à terra,&c.Ioan.xij.¶ Secundò ad notandum,quod non eſt aliud dignum ſacrificium,imò eſt ſuper omnes hoſtias. ¶ Tertio, exaltatio euchariſtiæ in manu ſacerdotis,ſignat Chriſtum verum panem, per prophetas in Scripturis exaltatum , quando ſcilicet eius in-
Eſa.7. carnationem prophetizabant.Vnde Eſa.Ecce Virgo cõcipiet,& hunc cibum fore cæteris excellentiorem.Similiter & de potu.¶ Quartò,ſignificat reſurrectionem. ¶ Quintò, hoſtia eleuatur , vt populus non præueniens conſecrationem,ſed ex hoc cognoſcens illam factam eſſe & Chriſtum ſuper altare veniſſe reuerenter ad terram proſternan-
Iebil.2 tur,Iuxta illud,ad Philippenſes:In nomine Ieſu,omne genu flectatur, &c.& illum,& corde & ore adorẽt.Iuxta illud Apoſtoli ad Romanos:
Rom.10 Corde creditur ad iuſtitiam,ore autem confeſſio fit ad ſalutem. ¶ Alia ratio ponetur prope finem xj. particulæ canonis: ¶ Licet igitur fides ſufficiat ad ſalutem,iuxta illud Aug.de conſec.diſtinct ij.vt quid. Crede & manducaſti. non tamen ſuperflua eſt eleuatio tum propter
Iacob.2 cauſas præmiſſas,tum , † quia ibi tempus & locus agendi opus ſe of- 52
ferunt;fides ſine operibus , ſecundum Iacob. mortua eſt,propter eaſdem quoque cauſas calicis eleuati,licet ſanguis videri non poſſit, ſuperflua non eſt. Vtrum autem calix coopertus debet eleuari , dicetur in ſequẽti particula,ſuper verbo.Qui pro vobis.& tam corpus,quàm

calix,

talix; cum vtraque manu eleuantur, propter maiorem reuerentiam & ſecuritatem. Et exinde ſtringit pollices & indites, prout dicetur ſuper verbo: & memores. ¶ † In eleuatione autem vtriuſque, ſquilla pulſatur, nam & in veteri Teſtamento Leuitæ tempore ſacrificij tubas clangebant argenteas, vt earum ſonitu populus præmonitus foret ad adorandum Dominum præparatus. Et propter cauſam eãdem, ſquilla pulſatur, dum corpus Chriſti ad infirmum portatur. Mulla etiam capellam domini Papæ baiulans, ſquillam fert hoc reuerenti reliquiarum, quas portat, tunc etiam cærei accenduntur propter cauſam in ſecunda parte ſub tit. de acolytho ſcriptam.

SVMMARIVM.

1 *Sacramentum quare ſub vtraque ſpecie ſumatur.*
2 *Chriſtus paſcha typicum celebrauit cum Apoſtolis, luna primi menſis, ad veſperam.*
3 *Chriſtus, idem & totus in cælo idem, & totus, hic, & vbique eſt.*
4 *Chriſtus non ſinit nos tentari vltra, vires noſtras.*
6 *Aqua poſita cum vino in calice, an conuertatur in ſanguinem.*
7 *Chriſtus reſurgens an totum ſanguinem ſuum reſumpſerit effuſum in cruce.*
8 *Chriſti præputium, adſeruari in Lateranen. baſilica.*
9 *Aqua prætermiſſa, an quod geſtum eſt in calice ſit irritum.*
10 *Vinum optimum ſumendum eſt, aliud tamen non violat ſacramentum.*
11 *Vinum ſi fuerit gelatum in calice quid agat ſacerdos, & quid ſi muſcæ vel araneæ, quid ve aliud ceciderit in calicem. nu. 12.*
13 *Euchariſtia non eſt danda ægroto vomenti. item; nec ebrioſo inſano, hæretico, epileptico, & ſimilibus, 14. Item de aliis accidentibus. num. 15. 16. 17.*
18 *Sacerdoti quæ pœnitentia imponenda, propter ſanguinem fuſum vel hoſtiam ſacramenti quomodolibet maculatam ex decreto concilij Aurelianenſ.*
19 *Sanguis ſi profluat à naſo ſacerdotis, quid agendum.*
20 *Sacramentum corporis Chriſti quomodo ſit myſterium fidei.*
21 *Sacramentum corporis Chriſti tria habet.*
22 *Corporis & ſanguinis Chriſti ſubſtantia, eſt ſacramentum.*
23 *Sacramentum, an vnum tantùm, an diuerſa. & nu. 24.*
25 *Signorum diuerſitas.*
26 *Sacramenta legalia, & euangelica differunt.*
27 *Sacramentum, dicitur actiuè & paſſiuè.*
28 *Sacramentum conſiſtit in tribus.*
29 *Sanguis Chriſti, pro quibus ſit effuſus.*
30 *Peccatum remittitur, & quo ad culpam, & quo ad pœnam, per ſanguinem Chriſti.*
31 *Sacramentum altaris, cur quotidie Eccleſia repetat.*
32 *Paſſionis Chriſti triplex habemus memoriale.*

Digitized by Google

De ſeptima parte canonis.

CAPVT XLII.

SImili modo,&c.Septima pars : licet ſub vtraque ſpecie ſumatur vtrunq; ſcilicet corpus, & ſanguis,vtraque tamen ſpecies cõſecratur,& neutra ſuperfluit.de cõſecrat.diſtinct.ij.comperimus,vt oſtendatur,quòd Chriſtus humanam naturam aſſumpſit ſcilicet corpus & animam,vt totum redimeret.Panis enim fertur ad carnem, & vinum ad animam : quia vinum ſanguinẽ operatur,in quo ſedes eſt animæ.
Leuit. 17 xxiij.quæſtio.ij.Moſes.Vnde legitur in Leuit. Anima carnis , in ſanguine. Moſes quoque teſtatur , quòd caro pro corpore , ſanguis autem offertur pro anima : quocirca panis , & vinum in ſacrificio offeruntur: quod valet ad tuitionem corporis , & animæ , ne ſub ſpecie panis anguis ſumatur cum corpore,& ſic,ſub altera tãtùm ſpecie ſumatur,ad alterius tantum putetur peruenire ſalutem.Et quanuis ſub ſpecie panis,ſanguis ſumatur cum corpore,& ſub ſpecie vini ſumatur corpus cum ſanguine ſecundum Inno. iij. nec ſanguis ſub ſpecie panis,nec corpus ſub ſpecie vini bibitur , aut comeditur : quia ſicut nec ſanguis comeditur , nec corpus bibitur ita neutrum ſub ſpecie panis bibitur, aut ſpecie vini comeditur. Et ſi conceſſibile videatur , quòd corpus bibendo,& ſanguis comedendo ſumatur. Eſt ergo,ſecundùm eum,modus ſumendi carnem,& ſanguinem,quo neutrum manducatur aut bibitur.Et ideò rectè ſtatuitur in canone.de conſecrat.diſtin. ij.comperimus,quòd corpus Chriſti ſacerdos ſine eius ſanguine,non ſumat.Vnde in quibuſdam treis poſt ſumptionem corporis & ſanguinis Chriſti aliquid de ipſo ſanguine reſeruatur in calice , & ſuperinfunditur vinum purũ,vt ipſi communicantes inde ſumant:non enim eſſet decens tantum ſanguinem conficere , nec calix capax inueniretur. Vtrum autem per contactum ſanguinis,vinum appoſitum efficiatur ſacramentum,dicetur ſuper verbo:Hic eſt calix.¶†Sequitur:Poſt eà,quàm cœnatum eſt:&c.xiiij.luna primi menſis ad veſperam Chriſtus ſecundum legem, typicum paſcha cum Apoſtolis celebrauit , de
Luce 22 quo cum dixiſſet:Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum,antè quam patiar.cũ hoc diceret ſtatim oſtendit,vt ſcilicet veteri paſchæ finem imponens noui paſchæ ſubſtitueret ſacramentum. Accipiens enim panem,benedixit,ac fregit,deditque Diſcipulis ſuis, dicens Accipite & comedite hoc eſt corpus meũ,quòd pro vobis tradetur. Similiter & calicem,poſtquàm cœnauit,dicens : Bibite ex hoc omnes.Hic eſt ſanguis noui teſtamenti,qui pro vobis , & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum:hoc facite in meam commemorationem.Hac igitur inſtitutione formari,celebramus iugiter per myſterium,quod ſemel offerebatur in pretium : nam vbi veritas

venit

venit, figura ceſſauit. Chriſtus enim poſt cœnam, corpus & ſanguinem ſuum dedit Apoſtolis: vt hoc ſacramentum velut vltimum teſtatoris mandatum arctius memoriæ commendaretur. de conſec. diſtinct. ij. liquidò. vnde nouiſſimum condens hæredibus teſtamentum, dixit: Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis: *Luc.22*
& ego diſpono vobis regnum, ſicut Pater meus mihi diſpoſuit, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam, in regno meo. Et licet Apoſtoli euchariſtiam, non ieiuni acceperint, non ideò calumniandum eſt, quod pranſi debeant hoc ſacramentum recipere, ſicut faciebant illi, quos Apoſtolus arguit dicens: Conuenientibus vobis in vnum, iam *Cor.11*
non eſt dominicam cœnam manducare: vnuſquiſque enim præſumit cœnam ſuam ad manducandum: & alius quidem eſurit alius ebrius eſt. Item, ex hoc verbo, Poſtquam cœnatum eſt, videtur quod ſacerdos communicare debet prius, quam tranſeat conſecrationem. Sed de hoc dicetur ſub titu. de communicatione ſacerdotis. ¶ Sequitur: Accipiens & hunc præclarum calicem, & cætera, ponitur continens
3 † pro contento. Nam & vnus & idem, & nunc & hic & alibi ſacrificatur ab omnibus, totus eſt in cœlo, totus in altari, ſimul & ſedet ad dexteram Patris, & manet ſub ſpecie ſacramenti: ſicut tactum eſt in *Mat. vi.*
vj. particula ſuper verbo: Eleuatis oculis. ¶ Quod autem vinum in *Matt.26*
calice conſecrauerit, per ex eo, quòd ipſe ſubiungit: Non bibam amodo de hoc genimine vitis, & cætera. Et fiunt iſtæ conſecrationes cum ſigno crucis, vt dictum eſt in vj. particula, ſuper verbo Benedixit: quia virtute crucis, & verborum fit tranſſubſtantiatio naturarũ. Hæc autem ſunt verba: Hic eſt calix mei ſanguinis, id eſt, continens
4 ſanguinem meum, vel ſanguinis ſignificans paſſionẽ. Et nota † quòd paſſio dicitur calix, vel à calida potione, vel quia menſurate ſumitur. Fidelis enim Deus, qui non ſinit nos affligi, pluſquam portare poſſumus. j. Corint. x. De calice dictum eſt in parte prima ſub titu. de picturis: hic autem parum eleuato calice ſacerdos illum deponens, non deſerit eum, ad notandum, quod quilibet Apoſtolorum ſic calicem accepit, quod vnicuique Dominus miniſtrauit. ¶ Sequitur, Noui & æterni teſtamenti, &c. Subaudi cõfirmatio Noui, dicit, quia nos inuocat per fidem Chriſti. Æterni dicit, quia lex noua non eſt tranſi- *Hebr.9*
toria, ſicut antiqua. extra de celeb. miſſ. cap cum Marthæ. Vetus enim Teſtamentũ, quòd hircorum & vitulorum fuit ſanguine dedicatum, promittebat homini temporalia, & trãſitoria: nouũ vero, quod Chriſti ſanguine fuit conſecratum, promittit æterna, & ideo teſtamentũ, ſcilicet illud fuit vetus & tranſitorium, hoc autem nouum eſt: & æternum. De nouo habetur Luc. xxij. Diſpono vobis regnum, &c. vt ſupra vel inde probauit æternum, id eſt, perpetuum. vnde aſſeritur nouum id eſt, vltimum. Nouiſſimum enim hominis teſtamentum, immobi- *Hebr.9*
le perſeuerat: quia teſtatoris morte firmatur, iuxta illud Apoſtoli: Teſtamentum in mortuis confirmatũ eſt alioquin non valet, dum vi-

Digitized by Google

uit qui teſtatus eſt.¶ † Porrò teſtamentũ non ſolum dicitur ſcriptu- 5
ra,ſed & promiſſio,vt dicetur in proœm. vj. partis:& ſecundum hunc
modum dicitur:Hic eſt ſanguis noui & æterni teſtamenti,id eſt con-
Ioan.6 firmatio nouæ & æternę promiſſionis,ſicut Dominus ipſe promittit.
Hebr. 9 Qui manducat corpus meũ,& bibit meum ſanguinem, habet vitam
æternam,vnde nec primũ teſtamẽtum,vt inquit Apoſtolus,ſine ſan-
guine dedicatum eſt. Lecto enim vniuerſo legis mandato Moſes ac-
cipiens ſanguinẽ hircorum,aut vitulorum,ipſum librum, & omnem
populum aſperſit,dicens:Hic eſt ſanguis teſtamẽti, quod mandauit
ad vos Deus.Ecce,quam propriè Moſes verba præcepit quibus Chri-
Exo. 24 ſtus vſus eſt in cœna.¶ Quæritur vtrum aqua† cum vino conuertatur 6
Heb.9 in ſanguinem ? de quo etiam iam infra dicetur. Si enim conuertitur
ergo aqua eſt ſacramentũ ſanguinis:imo videtur, quòd populi.Nam
aquæ multæ,populi multi.Et ob hoc aqua miſcetur vino, vt Chriſto
populus adunetur.Nam & de latere Chriſti ſanguis exiuit, & aqua,
prout tactum eſt ſub tit.de oblatione. Si verò non conuertit,quæri-
tur vbi poſt cõſecrationem exiſtat:& quomodo ſeparatur à vino,cui
fuerat in vnum commiſta. Si autem poſt conſecrationem aqua pura
permanſerit,ſecundum hoc non bibit ſolum ſanguinem ſacerdos, in
hoc ſacramento:& ſic poſt vnam ſumptionem iterum eodem die cõ-
municare nõ debet,ac ſi priùs aquam bibiſſet.Nam idcirco ſacerdos
poſt quàm perfudit eodem die,iterum non ſacrificat:quia vinũ puri-
ficationis ſumit. An fortè dicetur, quod ſicut vinũ mutatur in ſacra-
mentum redemptionis, ſic & aqua tranſit in ſacramentũ ablutionis,
quæ de latere Chriſti pariter effluxerunt? quis hoc audeat diffinire?
¶ Nam & illud inquiritur,vtrum Chriſtus reſurgens† à mortuis ſan- 7
guinem illum reſumpſit quem in cruce effudit ? Si enim capillus de
capite noſtro non peribit, quantò magis ſanguis ille non periit, qui
fuit de veritate naturæ?& tamen ille in pleriſque Eccleſiis dicitur cõ-
ſecrari ¶ Quid etiam de circunciſione præputij, vel præciſione vm-
bilici dicetur,an in Chriſti reſurrectione rediit ad veritatem humanę
naturæ,& ad locum glorificarum.Sed † melius eſt totũ Deo commit- 8
tere,quàm aliud temere diffinire.Creditur tamen præputium in La-
ranẽ.baſilica cõſeruari:licet à quibuſdam dicatur, quod illud fuit in
Hieruſalem delatum ab angelo Carolo magno,qui tranſtulit illuc,&
poſuit Aquiſgrani honorificè in Eccleſia beatæ Mariæ, ſe poſteà Ca-
rolo caluo poſitũ eſt in eccleſia,ſcilicet Saluatoris,apud Croſium:ſed
ſi hoc verum eſt,mirãdum eſt.Cùm enim caro illa de veritate huma-
næ naturę fuit,creditur quod Chriſto reſurgente ad locum ſuum glo-
rificarum rediit.Aliqui tamen dixerunt. quod hoc verum eſſe poſſet,
iuxta opinionem eorum, qui dicunt id ſolùm eſſe de veritate naturæ
humanæ,& reſurgere, quod ab Adam traductum eſt. Illud autẽ om-
nino nefas eſt opinari,quod quidam dicere preſumpſerunt,videlicet,
aquam in phlegma conuerti. Nam de latere Chriſti non aquam, ſed

aqua

aquaticum humorem,id eſt,phlegma,mentiuntur exiiſſe.extrà de celeb. miſſa.in quadam. Duo namque præcipuè Eccleſiæ ſacramenta de Chriſti latere effluxerunt : videlicet ſacramentum redemptionis in ſanguine,& ſacramentum regenerationis in aqua. Non enim baptizamur in phlegmate,ſed in aqua , iuxta illud euangelij : Niſi quis renatus fuerit ex aqua,& Spiritu ſancto , non introibit in regnum cœlo- *Ioan. 9*
rum. Quibuſdam tamen non videtur abſurdum , quòd aqua cum vino tranſeat in ſanguinem, ea videlicet ratione, quòd aqua per admiſtionem tranſit in vinum , & vinum , per conſecrationem tranſit in ſanguinem,vt in c. cum Marthæ. & nota.de conſe. diſt.ij.c.j. &c. non oportet. Aqua namque tranſit in vinum , cum multo vino modicum infunditur aquæ alioquin tota vini ſubſtantia propter guttam aquæ, mutaretur, vt quoddam fiat ex illis confuſum, quod nec ſit aqua , nec vinum : & tota fontis vel fluminis aqua propter modicam vini ſtillam in cõfuſionis ſpeciem mutaretur, nec panis ille poſſet in euchariſtiam conſecrari , qui factus eſt de frumento cui forte commiſtum fuerit vnum granum ordei , vel auenæ. Sic ergo , ſi plus apponatur aquæ, quam vini, erit irritum ſacramentum oportet quidem , vt tantum vini ponatur ibi,quòd aqua commiſtum vini ſaporem retineat.extra de celeb.miſ.cap penult. de hoc dicetur in vj.parte ſub v. feria cœnæ Domini,ad finem.Si autem poſt calicis cõſecrationem aliud vinum mittatur in calicem illud quidem non tranſit in ſanguinem, nec ſanguini commiſcetur, ſed accidentibus prioris vini commiſtum corpori,quòd ſub eis latet,vndique circunfunditur, non madidans circunfuſum. extra celeb. miſſ c. cum Marthæ. Ipſa tamen accidentia vinum appoſitum videntur afficere , quòd inde conficitur. quia ſi aqua pura fuerit appoſita vini ſaporem aſſumit. Quidam autem voluerunt adſtruere, quòd ſicut aqua pura per aquæ benedictæ contractum efficitur benedicta, ſic & vinum per ſacramenti contractum, efficitur conſecratum, & tranſit in ſanguinem quorum aſſertioni minimè ratio ſuffragatur. extra de conſ.ec.vel alta.ca. quod in dubiis. de quo etiam dicetur ſub
9 v.ſeria cœnę,Domini.Sed nunquid irritum † eſt,quòd geritur,ſi forte aqua prætermittatur? & videtur quòd ſic,ex his,quæ ſub titu.de oblatione facta ſunt. Cautum quoque eſt in canone Cypriani. de conſec. diſt.ij. ſicut in ſanctificando quod non poteſt calix Domini eſſe aqua ſola, neque vinum ſolum, niſi vtrumque miſceatur. Et ſicut calix Domini non eſt aqua ſola , neque vinum ſolum,ſic nec córpus Domini poteſt eſſe farina ſola niſi vtrumque fuerit adunatum , & panis vnius compage ſolidatum: & hoc quidam conſtanter affirmant , aſſerentes, quòd ſicut aqua ſine vino conſecrari nõ poteſt,ſic nec vinum ſine aqua tranſſubſtantiari valeat,quia de latere Chriſti ſimul vtrumque manauit. Alij verò concedunt , quòd ſi quiſque non intendens hæreſim introducere,obliuione,vel ignorantia prætermiſerit aquam non fit irritum ſacramentum. Illam tamen per obliuionem prætermittens ve-

Digitized by Google

nialiter peccat : per negligentiam , mortaliter & eſt grauiter puniendus, & ſemper poteſt apponi ante tranſſubſtantiationem:& quod prædicitur vnum ſolum, non poſſe offerri intelligunt , niſi fiat ſimpliciter vel ignoranter , vel non poteſt, id eſt, non debet. Nam & Græcorum Eccleſia , dicitur non apponere aquam in ſacramento : ait enim Cyprianus.de conſ.diſt.ij.Scriptura. Si quis de anteceſſoribus , vel ignoranter , vel ſimpliciter non obſeruauerit , quòd nos Dominus facere exemplo,& magiſterio docuit, poteſt ſimplicitati eius de indulgentia Domini venia concedi:nobis vero non poteſt ignoſci,qui nunc à Domino inſtructi ſumus , vt calicem Domino cum vino miſto, id eſt, vinum cum aqua in calice miſtum , ſecundum quod Dominus obtulit, offeramus. ex quibus verbis apertè colligitur , quòd vinum aquæ miſtum Chriſtus in cœna diſcipulis tradidit.Si vero vinum prætermittatur, de hoc dictum eſt in ſexta particula , ſuper verbo , hoc eſt corpus. 10
¶ Porrò licet diligenti † ſtudio vinum optimũ pro ſacrificio ſit quærendum,vitium tamen vini non maculat munditiam ſacraméti : quocirca ſiue nouum vinum,quod muſtum appellatur,ſiue etiam acidum, quod appellatur acetum, offertur , ſacramentum conficitur , & diuinitus conſecratur:vitandum eſt tamen,ne tale vinum muſtum vel coctum,vel roſatum,vel ſpeciatum in calice ponatur. Sunt tamen qui dicunt acetum non eſſe vinum , cum propriam mutauerit naturam:nam vinum eſt calidum, illud frigidum : & ideo ex eo confici non poſſe, ſicut nec ex agreſta. Quod concedi poteſt in aceto ex alio , quam ex vino facto. Nam ſi ex vino factum fuerit , ſecus : cum eadem propriè ſit *οὐσία* , id eſt , ſubſtantia.ff. de contrah. emp. & vend. de conſecra. diſtinct.ij.ergo. C. de ſum. Trinit. inter claras. §. omnes vero. Iulius quoque Papa de conſec.diſt ij.cum omne. & p. præcedenti dixit,quòd cum lacte confici non poteſt.Botrus autem vua in neceſſitate comprimi,& inde confici poteſt : ſed de ipſo botro non compreſſo , non poteſt communicari. Non poteſt etiam confici cum aqua cum qua panis in muſto intinctus lauatur. ¶ † Illud autem notandum eſt , quòd ſi 11
vinum in calice cogelatum fuerit,debet tandiu exhalare ſacerdos,donec glacies ſoluatur,quod tunc ſi ſic ſolui nequiuerit,adhibeat ignem.
¶ † Si autem muſca, vel aranea , vel aliquid tale ceciderit in calicem, 12
proiicit debet vinum illud in piſcinam,& aliud vinum & aqua apponi. Si vero poſt tranſſubſtantiationem ibi ceciderit , vel ſanguinem tetigerit,ſanguis ſumatur , & illud prius in aliquo calice ſuper vino perfundatur:& quanto diligentius & cautius fieri poteſt, abluatur, & demum ſuper piſcinam cremetur,quia vix poſſet abſque horrore,& vomitu ſumi.Ablutionem vero ipſam ſacerdos poſt conſecrationem, vel miniſter ſumat. Sed & ſiquis ſtatim Chriſti corpore ſumpto, nauſeam patitur,vomitus ſimiliter ſuper piſcinam comburatur, & puluis in piſcinam mittatur. Si tamen aliqua beſtiæ particula videatur ibi vel ſi corpus Chriſti infirmo datum , reiicitur illud reuerenter ſuſcipiatur,

& contri

& contritum cum vino in calice ſuper, ſi integrum nequeat recipi,
13 & ſi horror ſit illud ſumere, pro reliquiis cuſtodiatur. ¶ Non eſt † igitur danda euchariſtia ægroto vomenti, ſed credat, & manducauit de conſe diſtinct.ij. vt quid. Sed & ſi quis adeo ægrotus eſt, vt maſticare non poſſit, tunc tantum ſumat aquam, à Chriſti corpore tactam, minimam tamen particulam ſumens totum ſumit, vt præmiſſum eſt.
14 ¶ Non eſt † etiam danda ebrioſo, inſano, hæretico, epileptico, & ſimilib. niſi infirmitate ceſſante. xxvj. quæſt. vlt. is qui leproſo. tamen dari poteſt, & muto, & ægroto compoti ſumenti poſt confeſſionem & abſolutionem à peccatis. Qualis autem pœnitentia imponẽda ſit ei, propter ebrietatem. vel voracitatem, vel infirmitatem euchariſtiam euomit, in canone Bedæ habetur de conſecra. diſtinctione ij. ſi quis per totum. Et nota quod is, qui communicauit, ſi commodè, & abſque violentia naturæ poteſt, debet abſtinere à ſputo, alioquin poſt horam conuenientem ſpuere poteſt, ſaltem in loco, vbi ſputum nequeat pedibus conculcari. Siquidem homo ſpiritualis omnia iudicat & ipſe à *1.Cor. 2.*
15 nemine iudicatur: & omnia munda ſunt mundis. Quod ſi † ſuper lignum, vel lapidem, vel terram, euchariſtia, vel aliquid de ſanguine ceciderit, ſanguis lingua lãbendus eſt, & deinde radendus, & extergendus eſt ipſe locus, & puluis in ſacrario, ſiue cum reliquiis reponendus. Si verò ſuper corporale ceciderit, ſuggatur ſicut diligentius fieri poterit, & lauetur ter in calice, & aqua lotionis poſt miſſam ſumatur: deinde corporale recondendum eſt, & loco reliquiarum ſer-
16 uandum eſt. † Si vero palla altaris intincta fuerit, & eodem modo ipſa particula, intincta inciſa, eſt pro reliquiis ſeruanda. Si autem ſuper caſulam vel albam degutter, ſimiliter fiat. Si ſuper quodcumque prophanum veſtimentum, comburenda eſt pars illa, & cinis in loco ſacro reponendus, vt dicunt. Pius tamen Papa ſtatuit de conſe. diſtinct.ij. ſi per negligentiam. vt ſi aliquid de ſanguine ſtillauerit in terrã, lingua lambatur. Si verò fuerit tabula, locus corradatur ne conculcetur, & raſura igne conſumatur, & cinis intra altare condatur, & ſi ſuper altare ſtillauerit, ſorbeat miniſter ſtillam quantum poterit. Si
17 † ſuper linteum altaris, miniſter lauet linteamina, quæ ſtillam tetigerunt, tribus vicibus, calice ſubterpoſito, & aqua ablutionis ſumatur
18 in calice, & iuxta altare recondatur. ¶ Ibidem † etiam ſequitur, qualis pœnitentia ſacerdoti cui hæc contingerent ſit prius, quàm celebret imponenda. Et nota, quod ſi ante tranſſubſtantiationem effuſa fuerit pars mutentur pallæ ſub ſilentio, & celebrans ſuum officium exequatur: ſi totum effuſum ſit, tunc præmiſſa confeſſione miniſter denuò reincipiat officium ab illo loco. Hanc igitur oblationem, &c. Si vero poſt tranſſubſtantiationem pars effuſa eſt, tunc ſimiliter officium exequatur. Si totum, ita quod nihil hauſerit, quod valde enorme eſt, tunc ponat hoſtiam ſuper propitiatorium & miniſter denuò ponat vinum & aquam & reincipiat: Hanc igitur oblatio

oblationem, &c. confeſſione tamen præmiſſa, & hoſtia ſeruata ſumatur poſtmodum à miniſtro in fine miſſę, vel ſeruetur pro infirmis. Rurſus concilium Aurelian. de conſec. diſtinct. ij. ſtatuit, quod qui non bene cuſtodierit ſacrificium, vt mus vel aliud animal illud comederet, xl. dies pœniteat. Qui autem perdiderit illud in Eccleſia, vel pars eius acciderit, & inuenta non fuerit. xxx. dies pœniteat. In eodem etiam capitulo, ita ſequitur, in bucardo libro quinto. Vnde ſcriptum eſt, Perfundens aliquid ſuper altare calice, quando offertur, ſex dies pœniteat: aut ſi abundantius, vij. dies pœniteat. Qui autem perfundit calicem dum miſſæ ſolennitas celebratur: xl. dies pœnitebit. Si verò miſſa celebrata preſbyter neglexerit accipere ſacrificium ſimiliter, xl. dies pœniteat. Et qui pollutus nocturno tempore acceperit ſacrificium, vij. dies pœniteat. Qui negligentiam erga ſacrificium fecerit, vt à vermibus conſumptum, ad nihilum deuenerit, tres quadrageſimas cum pane, & aqua pœniteat. Si integrum inuentum fuerit & in eo vermis, comburatur, & cinis ſuper altare recondatur. Et qui neglexerit, quaternis diebus ſuam negligentiam ſoluet. Si cum amiſſione ſaporis ſacrificium dulcoratur, xx. dies ieiunio expleatur. Qui verò conglutinarum miſerit, vij. dies pœniteat: ſi ſacrificium fuerit ſordida vetuſtate perditum, igne comburendum eſt. & cinis iuxta altare ſepeliendum, ſicut legitur in bucardo, lib. quinto, omne. ¶ Item etiam notandum eſt, quod ſi à naſo ſacerdotis † celebrantis ſanguis exierit, vel nauſea ſuperuenerit, recipiatur in aliquo vaſculo, ne ſancta contaminentur, & ter terſo naſo, vel ore abluto, reincipiat ſub ſilentio vbi dimiſit. Si verò infirmitas ſuperuenerit, inniratur ſuper crepidinem ſiue oram altaris, vel ſedeat, donec conualeſcat, & ſit incipiat, vbi dimiſit: ſed ſi nullo modo poteſt conſummare miniſterium alius ſacerdos paratus incipiat, vbi ille dimiſit, prout dictum eſt in vj. particula ſuper verbo. Hoc eſt corpus meum. Sed ſi incertum eſt, vbi ille dimiſit: tunc quia periculoſum eſſet verba ſacramenti iterare, vel prætermittere, poſita oblata illa ſuper propitiatorium miniſtret denuò, vt præmiſſum eſt. ¶ Sequitur, Myſterium fidei, &c. Ideo dicitur † myſterium fidei quia aliud videtur, aliud intelligitur: hoc credere iubemur, diſcutere non audemus: fides enim non eſt, niſi de occultis, iuxta illud. Fides non habet meritum, &c. vt ſupra Gregor. de conſec. diſtinct. ij. quid ſit ad fidem. dicit quod ideo dicitur myſterium fidei, quia credere debemus, quod ibi ſalus noſtra conſiſtit, vel quia ſine fide non fit hoc ſacramentum, id eſt, ſine ea illud intelligi plene non poteſt. Dicitur autem myſterium, quia ſecretam & reconditam habet diſpenſationem prima quæſtione j. multi. *μυστήριον*, autem Græcè, dicitur ſecretum Latine, & ſecundum Inno. iij. de celeb. miſſ. c. cum Marthæ. nullus Euãgeliſtarum dixit hæc verba. Ex his autem & aliis Scripturæ verbis, quidam dixerunt in ſacramento altaris veritatem corporis & ſanguinis Chriſti non eſſe, ſed ima

ſed imaginem tantum. & ſpeciem & figuram, pro eo, quod Scriptura memorat aliquoties id, quod in altari ſuſcipitur, eſſe ſacramentum & myſterium, & exemplum. Sed hi profecto laqueum erroris incurrunt: de quo etiam tactum eſt in vj. particula, ſuper verbo, Fregit. Nunquid enim ideò ſacramentum altaris veritas non eſt, quia figura eſt? Abſit omninò: ſi tamen hoc eſſet, ergo nec mors Chriſti veritas eſt: quia figura eſt: reſurrectio Chriſti veritas non eſt, quia figura eſt: nam mortem & reſurrectionem, Chriſti figuram & imaginem, & ſimilitudinem eſſe manifeſtè declarat Apoſtolus dicens: Chriſtus mortuus eſt pro delictis noſtris, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram Et Petrus Apoſtolus: Chriſtus paſſus pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Ergo mors Chriſti, exemplum fuit ne in peccato moriamur: & reſurrectio eius, exemplum fuit, vt iuſtè viuamus: Si enim veritas non fuit, ergo Chriſtus vere mortuus non fuit & verè non reſurrexit: ſed mors eius & reſurrectio eius, vera non fuit ſed abſit hoc. Nam propheta de eo prædixit: Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Altaris ergo ſa- 21
cramentum, eſt veritas & figura. ¶ Tria † quippe ſunt in hoc ſacramento diſcreta videlicet. ¶ Forma viſibilis. ¶ Veritas corporis. ¶ Et virtus ſpiritualis de conſecrat. diſtinct. ij. corpus: forma panis & vini: veritas carnis & ſanguinis virtus charitatis & vnitatis. Primum, oculo cernitur. Secundum, animo creditur. Tertium, corde percipitur. Primum: eſt ſacramentum, & non res. Secundum, eſt ſacramentum, & res. Tertium vero, res & non ſacramentum. Sed primum eſt ſacramentum geminæ rei. Tertium: eſt res gemini ſacramenti. Secundum autem, eſt ſacramentum vnius, & res alterius. Nam forma panis vtranque Chriſti carnem ſignificat, id eſt, veram & myſticam, ſed veram carnem & continet & ſignificat: myſticam vero ſignificat, ſed non continet? Sicut enim vnus panis ex multis granis conficitur, & vinum ex diuerſis racemis confluit, ſic & corpus Chriſti ex multis membris componitur, & vnitas euchariſtiæ ex diuerſis perſonis conſiſtit: ſcilicet in prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis, & glorificatis. Nam quos Deus prædeſtinauit, hos & vocauit & quos vocauit, hos & iuſtificauit. Vnde & Apoſtolus: Vnus panis, vnum corpus, multi ſumus. In cuius rei typum facta eſt arca Domini de lignis Sethim, quæ ſunt imputribilia, & albæ ſpinæ ſi- 22
milia. ¶ Pater † ergo, quod ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti eſt ſacramentum & res, ſed alterius ſacramenti eſt res: & alterius rei eſt ſacramentum & res: ſed alterius ſacramenti eſt res, & alterius rei eſt ſacramentum: eſt enim res primi, quia figuratur & continetur à primo videlicet à forma viſibili, &c. Et eſt ſacramentum tertij quia ſignificat, & efficit tertium, id eſt: vnitatem Eccleſiaſticam. Dicitur ergo hoc myſteriū fidei: quoniam aliud ibi cernitur, & aliud ibi creditur. Cernitur enim ſpecies panis, & vini, & creditur veritas carnis & ſanguinis. Quod autem hic dicitur Myſterium fidei alibi dicitur, Spi-

Rom. 8
1. Pet. 2

Eſai. 53

Rom. 8

1. Cor. 10

ritus,

2.Cor.3 Rom. 1 Ioan. 6

ritus, & vita. Spiritus enim est mysterium, secundum illud: Litera occidit, spiritus autem viuificat: & fides est vita, secundum illud: Iustus ex fide viuit. Hinc ergo Dominus ait: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt. Verùm, cum consecratio perficiat sacramentum, & post consecrationem non sit in altari panis, aut vinum: quæritur quis panis est corporis, aut quod vinum est sanguinis sacramentum? Nam si dicatur, quod panis qui fuit, vel vinum, quod extitit profectò nec ille corporis nec illud est sanguinis sacramentum: quia panis transiuit in corpus, & vinum in sanguinem. Si vero dicatur, quod sit: species illa, quæ remansit, illa quidem nec extitit ex granis, nec confluxit ex racemis: quoniam ex his non prouenit accidens: sed substantia. Quam ergo similitudinem assignabimus inter sacramentum rei & rem sacramenti. Nam si sacramenta non haberent similitudinem rerum, quarum sunt sacramenta propriè sacramenta non dicerentur sicut sacramentum baptismi, quod est ablutio carnis exterior, similitudinem habet significati, quod est ablutio mentis interior. Sanè sacramentum istud in eo gerit similitudinem corporis, in quo panis similitudinem repræsentat: species ergo panis, sacramentum est corporis non solum ratione rei significatæ, verumetiam ratione contentæ.

¶ Quæritur autem, vtrum species † panis & veritas corporis vnum 23
sint sacramentum, an vniuersa? Et videntur diuersa, Cùm enim diuersa sint signa, videtur quod diuersa sint sacramenta. Præterea, scriptum est: proficiant in nobis quæsumus Domine tua sacramenta, &c. quæ verba sub titul. de oratione nouissima exponentur. Sed videtur contrà, quod sint solum vnum. Cum enim eandem rem sacramenta significet: videtur, quod idem sint sacramentum. Præterea legitur: præsta vt hoc tui corporis & sanguinis sacramentum, non sit nobis reatus ad pœnam. Super hoc dicunt quidam, quod forma panis & vini, sunt vnum sacramentum, non propter vnum significatum, sed propter vnum contentum. Species autem panis, & veritas corporis, sunt vnum sacramentum: non propter vnum contentum, sed propter vnum significatum. Hi debent concedere, quòd sicut diuersæ res propter idem, & vnum significatum, idem sunt sacramentum: sic eadem res propter diuersa significata diuersa sunt sacramenta. Quibus obiicitur, quòd si species panis & veritas corporis, idem sunt sacramentum, cum species panis sacramentum sit corporis, ergo veritas corporis, idem est sacramentum: & ita idem est sacramentum sui. Sed hoc non procedit: quia species panis, & est quoddam sacramentum, quod est veritas corporis & est quoddam quod non est illa, quoniam sunt duo sacramenta diuersa.

¶ † Alij verò dicunt quod siue diuersa sint significata, siue diuersa sig- 24
nificantia, semper diuersa sunt sacramenta, quod oportet concedere quod in altari sunt ad minus quatuor sacramenta, videlicet species panis, & species vini, veritas carnis, & veritas sanguinis. Prætereà, cum panis & vinis diuersa sint accidentia, vt sapor, & odor, pondus, & color, quantitas,

Digitized by Google

quantitas, & figura, videtur quod ſingula per ſe ſint varia ſacramenta: qua enim ratione potius vnum, quàm alium dicendum eſt ſacramentum? Sed cuius rei ſacramentum eſt odor, aut ſapor? Ad hoc poteſt non incongruè reſponderi, quòd omnia ſimul accepta, ſunt vnum euchariſtiæ ſacramentum, eò quod nullum per ſe ſolum ſignificet: ſed omnia ſimul panis ſpeciem repræſentant, quæ corpus Chriſti continet & ſignificat. ¶ Signorum autem alia ſunt naturalia, alia poſitiua. Naturalia ſunt quæ ſecundum naturam ſignificant, quorum quædam ſunt, quæ per antecedens, ſignant conſequens, vt in rubore veſpertino, ſignificatur ſerenitas matutina. Alia ſunt, quæ per conſequens ſignificant antecedens: vt fumo, vel cinere, ſignificatur ignis fuiſſe. Poſitiua ſunt illa, quæ ſecundum impoſitionem ſignificant. Quorum alia ſunt ſigna rei ſacræ, vt ſerpens æneus erectus in eremo: alia ſunt ſigna rei non ſacræ, vt arcus triumphalis erectus in biuio. Porrò ſignorum rei ſacræ alia ſunt ſacra vt baptiſmus, alia non ſacra, vt agnus paſchalis. Sacra ſunt ſigna noui teſt. non ſacra veteris: quamuis enim vtraque ſint ſigna rei ſacræ, id eſt, rem ſacram ſignificantia, non tamen vtraque ſunt ſacra, id eſt iuſtificantia. licet nonnulli dixerunt ſacramenta legalia iuſtificaſſe. Hæc enim eſt † differentia inter legalia & euangelica ſacramenta: quia illa ſignificabant tantùm, hæc autem iuſtificant & ſignificant. Verùm quandoque largè, quandoque ſtrictè ſacramentum accipitur. Largè, ſecundum quod omne ſignum rei ſacræ ſiue ſit ſacrum, ſiue non ſacrum, dicitur ſacramentum: vnde ſigna legalia, ſacramenta dicuntur. Strictè ſecundum quod ſacrum ſolum modò ſignum dicitur ſacramentum. de conſecrat. diſtinct. ij. ſacrificium, &c. ſignum. &c. ſpecies. j. queſt. j. multi. Sacramentum † autem dicitur actiuè & paſſiuè, quaſi ſacrum ſignans, vel ſacrum ſignatum. Nam omne ſacramentum, quandoque ſignum rei, quandoque res ſigni variè nuncupatur: ſecundum quod ſacramentum accipitur pro ſigno rei. Sacramentum dicitur à ſacro, & ſignum, quaſi ſacrum ſignum: ſed ſecundum quod ſacramentum accipitur pro re ſigni, ſacramentum dicitur à ſacro, & ſecreto, quaſi ſacrum ſecretum. Species ergo panis, dicitur ſacramentum actiuè id eſt, ſacrum ſignans: vnitas autem Eccleſiæ dicitur ſacramentum paſſiuè, id eſt, ſacrum ſignatum. Corpus verò dominicum, vtroque modo dicitur ſacramentum, id eſt, & ſacrum ſignans, & ſacrum ſignatum. ¶ Sacramentum † verò conſiſtit in tribus, ſcilicet, in rebus, in factis, in verbis: ſecundum proprietatem, ſimilitudinem, & interpretationē. Leo namque, ſecundum proprietatem, ſignat diabolum, vnde: Aduerſarius veſter diabolus, tamquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Seminare, ſecūdum ſimilitudinem ſignificat prædicare. Vnde, Exiit, qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum: aliud cecidit in terram bonam, & aliud ſuper petram, & aliud inter ſpinas. Emanuel, ſecundum interpretationem ſignificat Chriſtum. Vnde: Et vocabitur nomen eius Emanuel: quod interpretatur nobiſcū Deus. Res, vt aqua baptiſmi, factum,

Num. 28

1. Pet. 5
Luc. 8
Eſai. 7

vt

vt ſignaculum crucis: verbum, vt inuocatio trinitatis. Singula reperiuntur in hoc excellentiſſimo ſacramento: res id eſt, corpus & ſanguis: factum, id eſt eſca, & potùs verbum: Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus. ¶ Sequitur: Qui, pro vobis & pro † multis effundetur in remiſſionem peccatorum &c. Pro ſolis prædeſtinatis effuſus eſt quantum ad efficaciam, ſed pro cunctis hominibus quantum ad ſufficientiam: effuſio quippè ſanguinis iuſti, pro iniuſtis, tam fuit diues ad pretium, vt ſi vniuerſitas crederet in Redẽptorem, nullum omnino vinculum diaboli retinere: verbum enim effuſionis, abundantiam notat. xvj. q. j. reuertimini: ¶ Peccatum autẽ duobus † modis remittitur, videlicet quo ad meritum culpæ, & hoc per ſanguinis fidem, quia iuſtificabitur à culpa: & quo ad debitum pœnæ, & hoc per ſanguinis pretium, quo redempti ſumus à pœna. Omnes enim quaſi oues errauimus, vniuſquiſque in viam ſuam declinauit: & Domin⁹ poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum. Vnde: Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra diſciplina pacis noſtræ ſuper eum & liuore eius ſanati ſumus. Verè languores noſtros ipſe tulit, &c. Eſa liij. Quia ergo iuſtus iniuſtè punitus eſt iniuſti iuſtè ſunt liberati. Aſſumpſit enim in ſe pœnam, pro omnibus vt daret ſemper gratiam vniuerſis. Hic autem ſacerdos eleuat calicem, vt illum populo oſtendat: nec eſt ſuperflua hæc eleuatio, vt dictum eſt in fine particulæ præcedentis. Et eſt notandum, quòd quædam Eccleſiæ duas habent pallas corporales, & ibi eleuatur calix coôpertus cum altera earum. In quo oſtenditur, hoc ſacramentum occultiſſimum fore, & difficillimum, ad intelligendum, quod tempore inſtitutionis huius ſacramenti ſanguis Chriſti inuiſibiliter erat, qui inter venas eius exiſtebat. Aliæ verò Eccleſiæ vnam tantum habent pallam, & ibi eleuatur diſcoôpertus abſque velamine. Primò, ad deſignandum quod poſt inſtitutionem huius ſacramenti ſanguis Chriſti factus fuit viſibilis, per ipſius effuſionem in cruce: vnde hic dicitur: Hic eſt ſanguis meus, &c. In eo enim, quòd calix non eſt coôpertus cum palla, ſuper qua eſt hoſtia conſecrata, deſignatur, quòd ſanguis Chriſti à corpore effuſus eſt, & ſeparatus eſt. Secundò, quia hoſtia eſt ſuper pallam corporalem: nec bono modo poſſet alibi poni. Tertio, quia propter venti flatum, periculoſum, eſt coôpertum cum palla leuare. ¶ Et nota, quod ſacerdos actus Chriſti repræſentans, dum dicit: Accipiens calicem parum eleuat calicem, deinde benedicit, & vt ſine periculo calicem benedicat illum in altari deponit, ſubſequenter etiam dicit: Accipite parum tenet eleuatum vſque dum in altum eleuet, vt illum populo oſtendat. Sequitur: Hoc quotieſcunque feceritis, &c. Hæc clauſula quia conſecrationem tam corporis quàm ſanguinis, reſpicit, poſt depoſitum calicem, debet dici. Sanè in perceptione corporis Chriſti & ſanguinis magna eſt nobis adhibenda diſcretio. Cauendum eſt enim ne ſi nimium differatur mortis periculum incurratur, Domino proteſtante: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis

Digitized by Google

biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitam in vobis. Si vero quis indignè ſuſcipit ſecundum Apoſtolum, iudicium, ſcilicet dannationis ſibi manducat,& bibit,de conſe. diſt. ij.qui ſceleratè.& cap.ſeq.ideoque ſecundum eundem Apoſtolum, probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat,& de calice bibat,&c. Dicet ergo quiſquã:communicandũ eſt quotidie. Alius verò dicet econtrà. Faciat igitur vnuſquiſque,quod piè crediderit faciendum:non enim ligauerũt adinuicem, nec alter alteri ſe propoſuit.Zachæus,ſcilicet & ille centurio cum alter eorum gaudens Chriſtum in domo ſua ſuſcepit,& alter dixit:Domine non ſum dignus,vt intres ſub tectum meũ & hoc eſt,quod Aug. ait.xij.diſt.illa.de conſec.diſt.ij.quotidie.alij quotidie communicant corpori & ſanguini Domini:alij certis diebus accipiunt, quod liberam habet obſeruantiam:de hoc ſub tit.de oſculo pacis dicetur. ¶ Et †no.quòd licet Chriſtus ſemel credentes ſua morte redemerit,Eccleſia tamen hoc ſacramentum quotidie neceſſariò repetit, ob tres precipuè cauſas.Primò, quia in vinea laborãtes eo quotidie reficiuntur. Secundò,vt neophyti per illud incorporentur Chriſto.Tertio,vt memoria paſſionis Chriſti quotidie mentibus fidelium, ad imitãdum infigatur:quotidie enim egemus, ideoque panis quotidianus vocatur. Quotidianum ergo ſacrificium,vt probat Paſchaſius Papa. de conſe. diſt.ij.cùm iteratur,eſt commemoratio,nõ iteratio paſſionis. Et ideò ſequitur: In mei memoriam facietis,id eſt, in hoc ſacramento vobis quotidie mortis & paſſionis Chriſti memoria renouabitur. de conſe. diſt.ij.corpus &c.iteratur.Vnde j.ad Cor. x. Quotieſcunque manducaueritis panem hunc,& calicem biberitis, mortem Domini annuntiabitis,donec veniat:propter quod ipſe dicebat Apoſtolis:Hoc facite,in meam commemorationem. Hanc vltimam nobis memoriam Dominus reliquit,prout dictum eſt ſuper verbo:Poſtquam cœnatum eſt. ¶ Et nota. quòd habemus triplex memoriale Dominicæ paſſionis.†Primum,quantum ad viſum in imaginibus & picturis,& propterea crucifixi imago depingitur in libro & in Eccleſijs.Secundũ quantùm ad auditum ſcilicet paſſio Chriſti prædicata. Tertium, quantùm ad guſtum, ſcilicet ſacramenntm altaris, in quo Chriſti paſſio patenter exprimitur: & propter hoc præmiſit: Et memoriam ve. Et ſequitur:Vnde & memores.Qui autem calicem diſcoópertũ eleuant,illum in hoc loco cum palla corporali coôperiunt,in nuentes quod ſepulto Domino aduoluto lapide,clauſum eſt oſtiũ monumẽti,vt d.Mar.&c.

Ioann.6
1.Cor.2
1.Cor.2
Luc.19
Matth.8

31

32

SVMMARIVM.

1 *Canonis pars octaua,& eius interpretatio,& nu.4.9.10.*
2 *Deus,propter nos,proprio Filio non pepercit.*
3 *Sacerdos quare brachia extendat in octaua parte canonis.*
5 *Digiti conſecrati, à ſacerdote conſtringuntur, in octaua parte canonis tribus de cauſis.*
6 *Cruces quinque ſuper hoſtia,quid ſignificent.*

y 7 *Signa*

Digitized by Google

7 *Signa cur fiant super eucharistia.*
8 *Hostiam puram, &c. illa pars canonis, quàm variè exponatur.*
11 *Offerre Deo, quid, & qualiter debeamus, & in quo peccarit Cain, Deo offerendo.*
12 *Abrahæ sacrificium, gratum Deo, Item, Melchisedech. 13.*

De octaua Parte Canonis.

CAP. XLIII.

VNde & memores &c. Octaua † pars. quia Dominus ipse & præ- 1
ceperat in cap. Simili modo: & hoc in sui memoriam faciemus, idcirco in hac parte tria sibi commemoranda proponit Ecclesia, scilicet tam beatam passionem, necnon & ab inferis resurrectionem, sed & in cœlos gloriosam ascensionem: quorum primum, id est, passio excitat charitatem: secundum, id est, resurrectio, corroborat fidem: tertium, id est, ascensio lætificat spem. Quid † enim in nobis magis 2
1. Cor. 15. charitatem accendit quàm quòd proprio filio suo non pepercit Deus?
Psal. 67 Rom. viij. Quid magis in nobis fidem confirmat, quàm quòd Chri-
Ioan. 12 stus resurrexit a mortuis? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quid magis in nobis amplificat spem, quàm quòd Christus ascendens in altum capti dux. cap. de. do. ho. vt vbi ipse est, illic sit & minister eius. ¶ † Sacerdos igitur hoc 3
repræsentans dicendo: Tam beatæ passionis manus in modum crucis extendit, vt habitu corporis, manuum Christi extensionem in
Luc. 22 cruce repræsenter: quod tamen alij faciunt quando dicunt: Hanc igitur oblationem repræsentantes crucifixionem statim secuturam. Et quia Christus prolixiùs orans factus est in agonia, ideò agoniam illam habitu oculorum & facici quodammodo repræsentat. Dicens autem: Necnon & ab inferis resurrectionem illas ad se, vt prius reducens, eas parum erigit: vnde in cantico Abacuc Altitudo manus suas
Abac. 3 leuauit, & hoc in signum, quòd Christus inuictus leo surrexit à mor-
Act. 1 tuis. Item dicens: sed & in cœlos glorioſæ ascensionis eas erigit æqualiter vsque ad humeros, in signum, quòd Christus eleuatis manibus ferebatur in cœlum, & sedet ad dexteram Dei patris. † Quod 4
Mar. vlt. igitur dicitur: Vnde & memores, & cætera, sic est intelligendum, q. d. Hos esse sacerdotes profitemur, & plebem tuam memorem esse testamur Christi filij tui, &c. sacerdotes quidem memores & instructi esse debent: quia ipsi missam celebrant, & sacrificium Christi exemplo offerunt. Plebs etiam sancta memor esse debet, quia Christus non solum pro sacerdotibus, verumetiam pro plebe passus est, quæ sancta dicitur, quia fide & baptismo percepto sanctificata est. ¶ Item † ex- 5
nunc stringuntur digiti scilicet pollices & indices, nec disiunguntur,
6 nisi quando oportet hostiam tangi vel signa fieri, quod fit primò ob reuerentiam sacramenti, ne videlicet aliquid tangant, post tactum corporis Christi. ¶ Secundò, videlicet in signum, quòd in hoc sacramento secundus accedit primo, id est, Filius Patri obedit: & ideò subiicitur

Digitized by Google

ijcitur: Vnde & memores tam beatæ passionis, resurrectionis, & ascensionis,&c.¶ Tertiò,digiti qui corpus Christi tetigerunt, iunguntur ad ostendendum, quod fideles illud fide & deuotione tangentes, debent esse charitate coniuncti:& sicut digiti in tangendo,& signando ab inuicem ad oram diuiduntur, sic & fidelium operationes in hac vita,cum expedit separantur: quoniam quandoque per contemplationem ad spiritualia eleuantur, & quandoque pro mundanis necessitatibus temporalia administrant. ¶ Quartò digitorum coniunctio,indicat quod corporis, & sanguinis Domini nostri sacramento, & mens & corpus sacerdotis inseparabiliter esse debent affixa.

¶ Quinto stringuntur, ne puluis seu particula hostiæ illis fortè ad-
6 hærens cadat.Quia vero Ecclesia dixit se memorem †dominicæ passionis,ideò statim acerbiorum speciem ipsius passionis commemorat recolens, in quinque crucibus quinque plagas:sicut enim subsequens expositio declarabit, abhinc vsque dum corporale desuper calicem remouetur, dominicæ passionis ordo memoratus. Nam vbi dicit sacerdos:Hostiam puram,hostiam sanctam,hostiam immaculatam:panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ, quinarium crucis signaculum imprimit super oblatam & calicẽ,significans quinque Christi plagas, videlicet duas manuum totidemque pedum & vnam lateris,vel quinque cruces, significant, quod Christus quinque secula redemit. Tres autem cruces communiter facit sacerdos super oblatam & calicem - quoniam in tribus verbis vtrumque pariter intelligitur. Nunquam enim in crucis signaculo panis separatur à calice,nisi cùm separatim nominatur in canone, & quando hostia collocatur à ministro in latere calicis, recta pars crucis solum modo super panem, transuersa vero vsque ad calicem debet protendi, quoniam recta pars crucis,corpus Christi sustinuit,transuersa verò brachia distendit.Duæ vero cruces,separatim factæ animam Christi separatam à corpore significant. Sed cum iam plenè & perfectè sit consecratio celebrata,nam materia panis,& vini, iam transit in substantiam carnis & sanguinis, nec vlterius potest deteriorari, vel meliorari, & sacerdos vlterius vtitur suis,non Christi sermonibus.de cõsecr. dist ij.
7 panis est.quæritur † quare super eucharistia adhuc benedictionis signum imprimitur,aut aliquod cõsecrationis verbum profertur:Præterea quædam subiunguntur in canone inuenta, quod nondum sit transsubstantiatio consummata. Super hoc dicunt quidam. de consec. dist.ij.vtrũ.quod Scriptura nõ attendit hic huiusmodi angustias temporis,sed sacerdos cum nõ possit simulta proferre & agere,ita loquitur & agit,ac si tempus staret ad & essent adhuc facienda,quæ in principio sermonis nondum erat facta: & verba & signa non ad tempus suæ prolationis,sed ad conceptionem loquentis sunt referenda.Innocentius Papa iij.dixit,quod in canone aliud verba significant.& aliud signa prætendunt. Namque verba principaliter spectant ad euchari-

y 4 stiam

Digitized by Google

ſtiam conſecrandam : ſigna vero principaliter pertinent ad hiſtoriam recolendam:nam verbis vtimur ad conſecrandum panem , & vinum in corpus,& ſanguinem Ieſu Chriſti:ſignis vtimur ad recolendum ea, quæ per hebdomadam ante paſcha geſta ſunt circa Chriſtum. Patet ergo,quòd quantùm ad ordinem euchariſtiæ conſecrandæ,cap illud. Qui pridiè,quam pateretur,&c.in fine canonis ſubiici debuiſſet,quia in eo conſecratio cõſummatur: ſed quoniam impediſſet ordinem hiſtoriæ recolendæ, quia quod facit geſtum in medio , poneretur in fine. Prouidus canonis ordinator , vt ordinem ſeruaret hiſtoriæ , quaſi quadam neceſſitate compulſus,capitulum illud:Qui pridiè, &c.quaſi cor canonis in medio collocauit,vt quæ ſequuntur,intelligantur præcedere,ſecundum illam figurã,qua ſæpe fit , vt quæ narrationem ſuccedunt,intellectu præcedant:vel potius,vt tam literę, quam hiſtoriç, ſuus ordo ſeruetur.Dicatur itaque, quod pertinẽt ſigna ad hiſtoriam paſſionis recolenda : quia ſignificat quinque ſenſus , qui tunc re vera
Matt. 23 patiebatur in Chriſto,vel quinque eius plagas,vt dictum eſt,ſed verba non pertinent ad euchariſtiam conſecrandam , imò pertinent ad euchariſtiam conſecratam,hoc modo nos ſerui, videlicet ſacerdotes, ſed & plebs tua ſancta,ſcilicet populus Chriſtianus.Nam quod populus agit voto,ſacerdotes peragũt miniſterio. Offerimus præclaræ maieſtati tuæ,id eſt,præcæteris clarç.Nã ſi iuſti fulgebunt, ſicut ſol,in regno Patris eorum quanto clarius maieſtas diuina præfulget ? De tuis donis,id eſt,de frugibus ſegetum,& hoc quantum ad panem , qui eſt conſecratus in carne.Ac datis,id eſt,de frugibus arborũ,& hoc quantum ad vinum,quod eſt conſecratum in ſanguinem.De † his inquam 8
& illis offerimus hoſtiam puram,hoſtiam ſanctam,hoſtiam immaculatam,id eſt,euchariſtiam immunem ab omni culpa originali, veniali,& criminali.Vnde dicatur hoſtia,dictum eſt ſexta particula , ſuper verbo : Qui pridie.Vel puram , quantum ad cogitionem, quaſi puro corde,ſanctam,quantùm ad locutionem: immaculatam quantùm ad operationem,quia peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius,ſupple hoc eſt,panem ſanctum,id eſt,ſanctificantem , ſupple, datorem vitæ æternæ,quantum ad ſtolam carnis,& calicem ſalutis perpetuç,quantùm ad ſtolam animę ſecundũ illud:Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi.Si quis manducauerit ex hoc pane , viuet in æ-
2. Petr. 2 ternum.Poſſunt † etiã ſecundo modo hæc verba exponi, vt videlicet 9
Chriſtus dicatur hoſtia pura : qui conceptus eſt ſine peccato, dicatur panis vitæ æternæ,quia eſt refectio angelorum:& calix ſalutis perpe-
Ioan.6 tuæ,quia refectio eſt hominum.Vel tertio modo,hoſtiã puram : quia Chriſtus oblatus eſt,vt nos liberet de fœditate orginalis peccati.Sanctam , quia vulneratus eſt , ſuperfluerent ſacramenta , quibus Eccleſia ſanctificatur.Immaculatam , quia mortuus eſt, vt nos liberaret de morte æterna.Panem vitæ æternæ, quia eſt noſtrum viaticum , quaſi via.Et calicem ſalutis perpetuç,quia eſt refectio angelorum,inebriãs
in

in patria. Vel ſic quarto modo : De tuis donis ac datis. Dona ſunt, in æterna: data in opera temporalia. Offerimus hoſtiam puram, ſcilicet corporis: hoſtiam ſanctam, ſcilicet ſanguinem : hoſtiam immaculatã quò ad vtrumque. Vel puram, id eſt, ab aliis ſeparatã, ſanctam; id eſt, ſanctificatam immaculatam, id eſt, à maculis emundatam: hoſtiam de corde puro, cõſcientia bona, & fide nõ ficta. ¶ Sequitur: Supra quę, &c. Cùm autem orauerit, pro hoſtia tranſſubſtãtianda, eamque iã tranſ- *1. Tim. 1*
ſubſtantiatã Patri obtulerit, nunc orat pro ipſius acceptatione, vt ea ad inſtar antiquorum ſacrificium acceptet, propitio (ſupple) nobis, ac ſereno vultu, id eſt, reſpectu placabili digneris reſpicere, nõ quòd vultus eius mutetur aliquando : ſed tunc Deus vultum ſuũ ſuper nos illuminat, & ſerenat, cum miſericordiam ſuam ſuper nos exhibet : & *Pſal. 66*
declarat ſecundum illud Pſal. Illuminet vultũ ſuum ſuper nos, & miſereatur noſtri. Item per hoc, quòd dicit: Digneris reſpicere. notatur quòd ſacerdos noſter, vultũ habet verſum ad propitiationẽ de quo in proœmio huius partis dictum eſt, & tunc aſpergit intus tabernaculũ, *Gene. 4*
dum per miſericordiam Dei, quærit eius propitiationem, vt habeat Deus illa munera accepta, ſicut habuit munera Abel iuſti. Vnde ſequi
10 tur: Sicuti acceptaſ habere dignatus es munera Abel, &c. Hoc autem aduerbium Sicuti, ſimilitudinẽ, innuit nõ exprimit quãtitatem Multo quippè acceptius eſt hoc ſacrificium Deo, quã quod obtulit Abel quòd obtulit Abrahã, quod obtulit Melchiſedech. valet enim amplius, quam vmbra, veritas quam figura. Ipſam ergo ſimilitudinẽ ma- *Gen. 22*
11 gis quam quãtitatem debemus attẽdere. Offerẽdoſ igitur, ſimiles ſumus Abel rectè quidẽ offerẽtes; rectè nihilominus diuidamus quòd *Gene. 14*
quia Cain nõ egit, peccauit: ſua uamq; rectè, cui debebat, obtulit Deo ſed retinens ſibi ſeipſum, & cor ſuum ſubtrahens Deo, malè diuiſit: *Gene. 4*
Abel autem acceptum Deo intus in corde obtulit holocauſtum: quia non ſe ſibi retinuit, ſed Deo totum ſe ſubdiuidit & impedit. Et ideò legitur in Gene. Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain vero & ad munera eius nõ reſpexit, xiiij. q. v. ſcriptum. Prius reſpexit ad Abel, & poſtea ad munera eius : quia non offerentes à muneribus
12 ſed munera ab offerente placuerunt. ſSimiliter & Abraham egregius fide, totum prius ſe offerebat altiſſimo : & propterea cum ſua duceret offerenda : placidas ei hoſtias offerebat, quod vt nos ſcientes *Gene. 14*
imitaremur, pater nos ab illo Deus exegit affectus. Tolle (inquit) filium tuum vnigenitum, quem diligis Iſaac : & offer eum in holocau-
13 ſtum ſuper vnum montium, quem monſtrauero tibi. Statimque prõ- *Gene. 14*
ptum & obedientem inuenit, imò nobis oſtendit. Melchiſedec ſquoque, niſi ſe prius acceptum Deo ſacrificium obtuliſſet, futurorum cauſas minimè præuidiſſet: quarum intuitum myſticum panis & vini primus obtulit ſacrificiũ: erat enim ſacerdos Dei altiſſimi. Nominãtur igitur iſti tres patres veteris Teſtamenti, quia illi eorũ ſacramẽta, ſpecialius cæteris, hoc ſacramentum præſignauerant. Quid enim

Digitized by Google

per munus Abel offerentis de primogenitis gregis, nisi Christus primogenitus,in multis fratribus,exprimitur : qui malitiosè occisus est
Roma. 8 à populo Iudæorum,sicut ille inuidiosè à fratre suo?Nam secundum
Apoc. 5 Apostolũ:Ipse est agnus Dei,qui occisus est ab origine mundi.Quid
Rom.18 per sacrificium Abrahæ,dilectũ & vnicum filiũ offerẽtis,nisi Christi
Matt.17 passio designatur? de quo dicit Apostolus : Proprio filio suo non pe-
Psal.109 percit Deus,sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic est(inquit) filius meus dilectus,in quo mihi complacui. Oblatio quoque Melchisedech tam propriè nouum sacrificium præsignauit,vt inde prædictũ sit : Tu es sacerdos in æternum,secundũ ordinem Melchisedech.qui secundum Apostolum assimilatus per omnia filio Dei , manet sacerdos in perpetuũ. Abel,dicitur puer,non tam à pueritia,quàm puritate,secundùm illud:Ecce puer meus,dilectus , quem elegi,posui super eum spiritum meum.Abraham dicitur patriarcha,non ita Israëliticæ plebis,quàm populi Christiani:illius per carnem, huius per fidem,se-
Gene. 17 cundum illud : Non vltra vocabitur nomen tuum Abram , sed ap-
Psal. 71 pellaberis Abraham : quia patrem multarum gentium constitui te. Melchisedech interpretatus est, rex iustitiæ:deinde rex Salem,id est, pacis propter illud,quòd legitur : Orietur in diebus eius iustitia , & abundantia pacis,donec auferatur luna:sanctum sacrificium , immaculatam hostiam.hoc addidit in canone, Leo Papa primus.

SVMMARIVM.

1 *Christus quomodo sanguinem suum adspergit.*
2 *Sacerdos cur se inclinet,dicturus,Supplices &c.*
3 *Cruces tres factæ à sacerdote,super oblatam quid significent.*
4 *Sacerdos,cur se inclinet,cãcelatis manib⁹,ante pectus in nona part.can.*
5 *Diaconus cur manus,in nona parte canonis lauet.*
6 *Sacramenti dignitas,& excellentia.*
7 *Canonis interpretatio,in octaua parte.& nu 9.*
8 *Angelus adstat sacerdoti.*

De nona Parte Canonis. CAP. XLIIII.

SVpplices te rogamus,&c.Nona pars pontifex,vt lex iubebat, & in
Hebr.9 proœmio huius partis dictum est,aspergebat tabulã & aram,& exterius sacrum sanguine pacifico & Christus toties † aspergit Patrem sanguine,quoties eum placat per carnem assumptam:aram aspergit, quo quandiu numerum restaurat angelorum.Exterius sacrum aspergit,dũ homines sanctificat,& Patri,qui in terris sunt, reconciliat.Sacerdos eosdem aspergit:quia hoc sacrificium placat Deum,& veniam impetrat,& sic etiam super hos aspergit, nam qui nos emundat, augmentat numerum ciuium supernorum.Aspergit etiam intus tabernaculum prout in præcedenti particula dictum est.Dum autẽ hic nominat sublime altare,cõmemorat sancta sanctorũ. ¶ Sanè hymno dicto

Digitized by Google

cto post cœnam, exiuit Iesus in montem Oliueti trans Torrentem Cedron, & progressus pusillum cecidit in faciem suam, orans, & dixit. Pater, si fieri potest, transfer calicem hunc à me. Sed & secundò & tertio abiit & orauit eundem sermonem dicens, & factus est agonia prolixius, orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Tunc venit ad Discipulos suos dicẽs: Surgite, eamus: ecce appropinquat, qui me tradet. Traditor autem dedit eis signum, dicens: Quem osculatus fuero, ipse est: tenete eum. Et confe-
2 stim accedens osculatus est eum. Quia ergo Iesus † procidit orans & dicens: Pater si fieri, &c. ideo sacerdos se inclinans, orat, & dicit, Supplices te rogamus, &c. vel sacerdotis inclinatio significat emissionem spiritus Christi, prout dictum est in proœmio canonis. De inclinationibus dictum est sub titulo de confessione. Item dicens: Vt quotquot ex hac altaris, &c. osculatur semel altare per quod repræsentatur osculũ proditoris, postquam dominus ab oratione surrexit. Quidam ter osculantur, agentes gratias Trinitati, quæ per passionem Domini genus reconciliauit humanum. Alij bis, ad notandum geminam in Christo naturam seu ipsum in anima & corpore passum.
3 Quia vero in agonia prolixius orabat tertio dicens eundem sermonem: ideo † sacerdos facit tres cruces. Primam super oblatam dicendo: Sacrosanctum filij tui corpus. & secundam super calicem dicendo: Et sanguinem. tertiam signando seipsum in facie dum dicit: Omni benedictione cœlesti, forte propter sudorem corporis crucem imprimens super corpus, & propter guttas sanguinis crucem imprimens super sanguinem. & quia procidit in faciem suam orans, ideò imprimit sibi crucem in facie. Vel potius crux, quæ fit supra corpus designat vincula, quibus est ligatũ corpus: illa quæ fit super sanguinem designat flagella, quibus allisus est, & sanguis eductus. De vinculis legitur: Ministri Iudæorum comprehenderunt & ligauerũt: vincientes, duxerunt & tradiderunt Pontio Pilato. De flagellis legitur: Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit, cuius liuore sanati sumus. Per tertiam verò crucem, quæ fit in facie, recolitur illud, quòd expuebant in faciẽ eius, & palmas in faciem eius dabant, & velantes faciem eius dicebant: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? Tertio, crux quæ fit supra corpus, martyrium Christi: quæ fit supra sanguinem, martyrium sanctorum designat. Quartò, primæ duæ cruces significãt, quòd Christus pro duobus populis passus est. Tertia quæ fit in facie, quod in corpore suo passus est. Alij vero non faciunt
4 præmissas duas cruces. Considerari† etiam oportet quod sacerdos dicendo: Supplices, &c. stat inclinatus cancellatis manibus ante pectus, ad designandum, quod orationis humilitas per inclinationem designata, tunc demum & non alias exaudiri digna est, si ex fide procedat pectoris, id est, mentis. Fide, dico, per dilectionem operante, quæ operatio per manus intelligitur. Quia verò quædã sunt opera vitę acti-

Ioan. 10 *Matt. 26* *Luc. 22* *Marc. 26* *Luc. 22* *Matt. 12* *Ioan. 19* *Matt. 20*

Digitized by Google

uæ quædã verò vitæ contemplatiuæ: ſed opera vitæ actiuæ quodammodo cancellatim ad opera contẽplatiuæ vitæ ſicut ſiniſtra ad dexteram, cõparantur: eo quod opera actiuæ ſicut ſuppoſita ſeu inferiora ad opera contemplatiuæ diſponunt, & opera contemplatiuæ ſicut ſuperpoſita & altiora illa perficiunt & confirmant: ideò in ipſa manuũ cancellatione dextra ſuperponitur ſiniſtræ. Rurſus orat cancellatis manibus ante pectus, quaſi ipſo facto dicat: Obſecro te per crucem & paſſionem, tuam vt iubeas hæc perferri, &c. Cancellatio enim manuum paſſionem Chriſti figurat, & dextera per quam reſurrectio, lævæ, per quã paſſio deſignatur ſuperponitur, vt per hoc Chriſti reſurrectio à mortuis inſinuetur. ¶ Verum in nonnullis Eccleſiis, † diaconus in fractionem lauat manus, ſignificans primò, quod Pilatus ſe lauit, cum ſecundũ à Chriſti ſanguine proclamauit. Vel ſecundò, quòd noſtra ſordida opera Chriſti paſſione mũdantur. Tertiò, quod nullus niſi mundus ad percipienda fidei ſacramenta procedat. ¶ Sequitur: Iube hæc perferri, &c. tantæ ſunt profunditatis hæc verba, vt intellectus humanus vix ea ſufficiat penetrare. Vnde beatus Gregor. de cõſecratio. diſtinctione ij. quid ſit ſanguis, & in fine † Dialogi, tanti ſacramẽti dignus interpres de illis tanquã de re ineffabili pene ineffabiliter loquens, quis, inquit, fidelium habere dubiũ poſſit in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocẽ cœlos aperiri, in illo Ieſu Chriſti myſterio angelorum choros adeſſe, ſummis ima ſociari, terrena cœleſtibus iungi, vnumq; ex inuiſibilibus atque viſibilibus fieri? Idẽ etiam alibi dicit: Vno eodemque tempore ac momento in cœlum, id eſt, cœleſtem naturam rapitur, miniſterio angelorum, conſociandum corporis Chriſti, ſcilicet myſtico & añ oculos ſacerdotis in altari videtur. ¶ † Saluo tamẽ occulto cœleſtis oraculi ſacramẽto, poſſent hęc verba licet ſimplicius, tamen ſecurius ſic exponi: Iube, id eſt, fac hæc, ſcilicet vota fidelium, id eſt ſupplicationes, & preces perferri id eſt, præſentari, per manus ſancti angeli tui, id eſt, per miniſterium angelorum, qui ſunt adminiſtratorij ſpiritus, & vota noſtra corã Deo offerunt, iuxta illud, quod ait Raphaël angelus ad Tobiæ duodecim capit. Quando orabas, cum lachrymis, obtuli orationem tuam Domino. Ex hoc † ergo euidenter apparet, quod angelus ſacris myſteriis adeſſe credendus eſt, non vt conſecret, quia hoc non poteſt, ſed vt orationes ſacerdotis & populi Deo repræſentet, ſecundum illud Apoca. Aſcendit fumus aromatum in cõſpectu Domini de manu Angeli, quæ ſunt orationes ſanctorum. In ſublime altare tuum ſupple hoc eſt in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ, id eſt in contemplatione maieſtatis & curiæ tuæ cœleſtis. nam ipſe Deus, dicitur altare ſublime. Exod. vigeſimo: Non aſcendas in altare meum per gradus, id eſt, in Trinitate non facies gradus. ¶ Porrò, ſicut beatus Auguſtinus determinat, non dicitur angelus offerre orationes Deo, quaſi tunc primò Deus nõ nouerit, quid velimus, quia Deus omnia nouit ante quã

Hebr. 1

Apoc. 8

fiant

fiant: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre, siue petendo, quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat, aut quid Deo iubēte implendum esse cognouerit, hoc nobis vel euidenter, vel latenter reportet. ¶ Possunt etiam secundo mo-
9 do præmissa verba sic exponi. † Omnipotens Deus, iube hæc scilicet panem & vinum, perferri, id est, tranſmutari, in sublime altare tuum, id est, in corpus & sanguinem Filij tui, super choros angelorum exaltari: quia corpus Domini dictum est altare, iuxta illud: Altare de terra facietis mihi. per manus angeli tui, id est, per ministerium sacerdotis. Exod. 20
Non enim secundum Augustinum depoſcit ob aliud illic deferenda, nisi vt intelligatur, quod illa fiant, id est, transsubstantietur in eo sacerdotio, id est eius mysterio, virtutè Spiritus sancti. Sed cum iam transsubstantiatæ sint, exponi possent tertio modo sic: Iube hæc, id est, corpus Christi mysticum, scilicet Ecclesiam Christi militantem perferri, id est, associari, in sublime altare tuum, id est, in Ecclesiam triumphantem, quæ dicitur altare, secundum illud Leuiticum. Ignis in altari meo Leuit. 6
semper ardebit, id est: feruor charitatis in Ecclesia triumphabit, & hoc per manus angeli tui, id est, per operationem & virtutem Christi filij tui, qui est magni consilij angelus. Esaiæ nono. Ipse enim corpus suum mysticum Deo Patri coniungit, & Ecclesiæ triumphanti. Quarto modo, hic angelus magni consilij. Consiliarius ille, cuius consilio Pater mundum creauit & recreauit sublime altare: in conspectu Dei est Christus crucifixus sedens in dextra patris. Igitur angelus fert hæc sacramenta in sublime altare, in conspectu Dei: dum cicatrices ostendens, interpellat apud Patrem pro nobis hæc sacramenta conficientibus. Quæ vero sint illa, quæ petit in sublime altare perferri, determinat Dominus dicens: Vt quotquot, &c. per hoc enim demonstratur corpus Christi mysticum, quod Christus quotidie ad se trahit per membra: vnde Hieremias: Patrem vocabis me, & post me ingredi Hiere. 3
non cessabis.

SVMMARIVM.

1 *Canonis decima pars & interpretatio. & nu. 4.*
2 *Ecclesia orat in missa, pro defunctis.*
3 *Dormientes hoc est mortui, resurgent.*
5 *Quiescentes in Christo, qui dicantur.*
6 *Paradisus, locus refrigerij.*

De decima parte Canonis. CAP. XLV.

1 MEmento etiam Domine: &c. † Decima pars. Hæc coniunctio etiam continuat sequentia proximè præcedentibus, vel dici potest quod superfluit. Nam in antiquis codicibus præcedebat immediatè quædam oratio, incipiēs: Memento mei, quæso Domine, &c. in qua sacerdos pro se orabat, vt digne posset offerre: vnde tunc rectè sequebatur:

Digitized by Google

batur: Memento etiam Domine famul.&c. Sed quia in multis modernis codicibus oratio in illa non inuenitur, ideo ſecundum illos iſtud etiam ſuperfluit, vel quod melius, eſt, reſpicit aliud, Memento, quòd præcedit, in quo rogauit pro viuis: hic autẽ orat pro defunctis. ¶ Orat † ergo pia mater Eccleſia nõ ſolum pro viuis, verum etiam pro defunctis, & eos Deo Patri ſacræ oblationis interceſſione commendat, certiſſimè credens quod ſanguis ille pretioſus, qui pro multis effuſus eſt in remiſſionem peccatorum, non ſolum ad ſalutem viuentium: verùm étiam ad abſolutionem valeat defunctorum. Ideóque Gabilon. concilium, de conſecra. diſtin. j. viſum. ſtatuit, vt in omnibus miſſarum ſolennitatibus loco competenti, videlicet in hoc loco ſecretæ, vel in diebus non ſolennibus, in dominica enim die ob reſurrectionem dominicam animæ requiem credunt: ur habere: Eccleſia pro defunctis Dominum deprecetur iuxta illud Augu. Non ſunt prætermittendæ ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum, qnas faciendas pro omnibus in Chriſtiana catholica ſocietate laudamus. Et quia quandoque deſunt defunctis parẽtes, filij cognati, amici, qui ſupplicationes pro eis effundant: vna & pia mater, id eſt, tota Eccleſia omnes defunctos ſub generali commemoratione ſuſcipit tacitis illorum nominibus, & eis exibet communionem Innocen. quoque papa ſtatuit, eadem diſt. de nominibus vt ante conſecrationem hoſtiæ non recitentur nomina defunctorum, poſſent enim populo recitari: ſed Deo, quem nihil latet, neceſſe nõ eſt qui cum ſigno fidei nos præceſſerunt, ſcilicet ad Dominum. xiij. quæſtione. ij. quàm præpoſterum. in fin. nõ quod ibi ſit fides aut ſpes: vbi ſpes eſt, & res: nã fides euacuatur, charitas numquã excidit: ſed ſignum fidei pro charactere fidei Chriſtianitatis accipitur. de pœniten. diſt. ij charitas qui fideles ab infidelibus diſcernuntur, ſecundum illud Audiui numerum ſignatorum cẽtum quadraginta quatuor milia ſignati ex omni tribu filiorum Iſraël: & dormiunt in ſomno pacis ſecundum illud: In pace in idipſum dormiam, & requieſcam. Frequenter enim ſacra ſcriptura defunctos dormientes appellat: pro eo, quia ſicut † dormientes euigilant, ita mortui reſurgent, propter quòd dicit Apoſtolus: Nolo vos ignorare de dormientibus, vt non contriſtemini, ſicut & cęteri, qui ſpem non habent Et Dominus inquit in euangelio: Lazarus amicus noſter dormit. Ipſi dominę, & omnibus in Chriſto quieſcentibus in hoc loco ſacerdos, quoũ maluerit defunctorum debet agere memoriam ſpecialẽ. Finita eſt enim memoria mortis domini, & ideó ſequitur: Mors noſtra Chriſtus præceſſit, & nos eius veſtigia ſequimur. ¶ In Chriſto quieſcẽtibus. ¶ Sed † nónne, qui diceſſerunt cum fide & dormiunt in ſomno pacis, de quibus præmiſſum eſt quieſcunt in Chriſto, & ſic videtur hoc ſuperfluere? Sed quia ſacerdos poſt verba illa in ſomno pacis, fecerat ſpecialem memoriam pro aliquibus, ideò ſubiicit. Pro ipſis Dominus & mox noſ incompetenter ſupponit clauſulam generalem: & omnibus in Chriſto quieſcentibus, de qui

Apoc. 4 *Pſal. 4*

2

3

1. Theſ. 4

Ioan. 2

4

Digitized by Google

5 de quibus præmiserat. Hîc † autem vocatur quiescentes in Christo qui in charitate mortui sunt, habentes tamen aliqua purgabilia, eò quod non plenè satisfecerunt pro peccatis confessis, propter quod ad locum purgatorij descenderunt: vbi existentes suffragio indigẽt Ecclesiæ militantis, tamquam nondum habentes in re pacem, & refrigerium gloriæ: licet habeant in certa & infallibili spe locum refrigerij, in quo nõ est ardor pœnarum: lucis, in quo non est obscuritas tenebrarum, & pacis, in quo non est conflictus pugnarum. Nam absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & iam non erit amplius neque luctus, neque clamor, sed nec vllus dolor, quoniam priora transierunt: sed delectabuntur in multitudine pacis, cum placebunt coram Domino in re- *Apoc. 21* *Psal. 66*
6 gione viuentium. † Paradisus dicitur ergo locus refrigerij, propter ardorem ignis purgatorij, per quem animæ transeunt, iuxta illud Psalm. Transiuimus per ignem, & aquam, &c. Locus lucis contra tenebras inferni, de quibus Matth xxiij Mittite eum in tenebras exteriores. Locus pacis propter mentis tranquillitatem, quæ est ibi, contra vermem conscientiæ eorum, qui salui non erunt. Vnde Esa. Vermis eorum non morietur, nec ignis eorum extinguetur. *Esai. 66*

SVMMARIVM.

2 *Sacerdos quare percutiat pectus suum in vndecima canonis parte. & num. 2. 3.*
4 *Peccatum negare in nobis, non possumus.*
5 *Misericordia & miserationes Domini magna, & multa.*
6 *Præmium gloriæ æternæ, an vnum idemque sit omnium.*
7 *Ioannes cur denuo repetatur in vndecima parte canonis, atque præmittatur Matthia & Barnabæ Apostolis.*
8 *Canonis octauæ partis interpretatio, & summa. & nu. 9. 10. 12. 14. 16. 17. 18 21 22.*
11 *Calix cooperitur, hostia non, & quid ita.*
13 *Christus crucifixus sexta feria.*
15 *Sacerdos faciens cruces, manus super mensa altaris extendit, & quid ad significationem.*
19 *Sacrificiũ septẽ vicibus signatur in canone, & qua id ipsũ admonitione.*
20 *Sensus quinque exercentur, in Eucharistiæ sacramento.*
23 *Christi passione quatuor impetramus & quot digitos sacerdos calici leuando adhibeat, quidque illud notet.*
24 *Diaconus cur osculetur humerum sacerdotis, in vltima parte canonis.*

De vndecima Parte Canonis. CAP. XLVI.

1 NObis quoq;, &c. Vndecima pars: hæc autẽ oratio protenditur vsque: Per omnia secula seculorũ. Et hæc verba † proferendo sacerdos, paulisper expressa voce percusso pectore silẽtium interrumpit, repræsentãs contritionẽ & cõfessionẽ latronis in illo passionis dominicæ articulo

Digitized by Google

articulo increpãtis alterũ,& dicentis:Nos digna factis recipimus, hic autẽ nihil mali gessit & dicebat ad Iesum Luc.xxiij.Domine memẽto mei,dum veneris in regnum tuum,propter quod dixit illi Iesus Amen dico tibi hodie mecũ eris in paradiso. Rursus † per exaltationẽ vocis 2
& percussionẽ pectoris exprimitur illud,quod Centurio,& qui cum il-
Matt.27 lo erant visis his,quæ fiebant timuerunt valde dicẽtes:Verè filius Dei erat iste:& omnis turba quę simul aderat,ad spectaculum illud,percutiẽtes pectora sua reuertebãtur.Noti vero eius & mulieres,quæ Christum secutæ fuerant,à Galilæa, stabant à longè, hæc videntes,quos significant ministri,scilicet diaconus & subdiaconus retrò stãtes, qui ad hanc vocẽ erecti in os sacerdotis vel episcopi intuẽtur.Præmissa † au- 3
tem pectoris vnica tonsio, significat quod secundum Apostolum ad Roma.vij. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, & fit cum tribus digitis, scilicet sine pollice, & indice, vt trinitas in vnitate noterur.Pectoris quoque tonsio,quandoque pœnitẽtiam designat, prout
Ioan.1 sub titu.de confessione dictum est. ¶ † Peccatoribus ideò dicit: Quia 4
si dixerimus, quod peccatum non habemus nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est.de pœniten.distinct.ij. si enim inquit. Licet enim omni tempore debemus ex corde nos recognoscere peccatores.vj. distinctio. Testamentum præcipuè tamen cum pro remissione peccatorum sacrosanctum mysterium celebramus. ¶ De multitudine misserationum tuarum sperantibus iuxta quod psalmi. inquit: Secun-
Psal.50 dum † multitudinem misserationum tuarum dele iniquitatem meam. 5
Et nota, quod vna tantum est Dei misericordia, non aliud quidem,
Psal.24 quàm ipse misericors. sed multi sunt eius effectus, qui misserationes dicuntur, vnde: Reminiscere misserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum quæ à seculo sunt. Partem aliquam & societatem donare digneris,sed cum ipse Deus sit omnia in omnibus, salus, & præmium, & gloria singulorum,iuxta illum: Salus populi ego sum quid est, quod dicitur aliquam societatem, &c. tanquam non omnes sint eundem denarium accepturi? Sanè licet vnum & idem sit † præ- 6
Ioan. 17 mium singulorum,videlicet ipse Deus, in cuius cognitione salus æterna consistit, secundum illud quod ipse dicit in euangelio: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum:& hunc quem misisti Iesum Christum, tamen secundum differentiam meritorum alij plus, alij
1.Cor. 15 minus,diuina visione fruuntur:nam & stella differt à stella in claritate, propter quod ipse Dominus ait. In domo patris mei mansiones
Ioan.14 multæ sunt.de pœn. distin. iiij. in domo. sicut vnus sol est, cuius lumine participant vniuersi:alij plus,alij minus secundum differentiam intuentium. ¶ Cum † Ioanne, Stephano,Mathia, Barnaba. In hac se- 7
cunda commemoratione sanctorum magna ex parte supplentur, qui de primitiuis sanctis deesse videbantur in prima. Sed quare Ioannes repetitur, & Stephanus sociatus Ioanni, præmittitur Matthiæ ac Barnabæ Apostolis: Super hoc dici potest: quod Ioannes in prima com-

memora

Digitized by Google

memoratione disponitur, & cum cæteris numeratur propter dignitatem apostolatus. In hac autem cõmemoratione repetitur, & cum Stephano sociatur, propter priuilegium cœlibatus: virgines enim sunt & sequuntur agnum quocunque ierit, propterea à cæteris præmittitur. Virginitas namque Ioannis inde maximè commendatur, quia Christus in cruce matrem virginem discipulo virginis commendauit & ex illa hora accepit eam discipulus in suam. Stephani vero virginitas ex eo maximè comprobatur: quia ipse deputatus est sub Apostolis, ad ministerium viduarum, & in eo, quod fœminis est præpositus, testimonium meruit syncerissimæ castitatis. Posset autem non Euangelista, sed Baptista Ioannes intelligi, nisi præmitteretur, cum tuis sanctis Apostolis ac martyribus: vnde conuincitur quod. Apostoli tantum ac martyres subnotantur, quamuis & Ioannes Baptista merito posset inter martyres numerari. Enumerat ergo sacerdos sanctos, quorum societatem petit: quia & sacerdos legalis nomina filiorum Israël habebat scripta, vt supra dictum est. Et aduerte quod hic octo viri, & septem mulieres computantur: quia per hoc sacrificium septem charismata gratiarum, & octo beatitudines iunguntur in nobis. ¶ Sequitur † Non æstimator meriti quia non secundum exigentiam meritorum retribuit: sed mitius puniendo, vel magis remunerando, quàm quisquam meruit. Vnde non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis alibi: Mensuram bonam & confertam & coagitam, & superfluentem reddent in sinum vestrum. ¶ Per Christum dominum nostrum. Hic non respondetur, Amen, tum quia angeli, qui semper assistunt, respondent, prout in fine tertiæ particulæ dictum est; tum quia hæc tacitè dicuntur, nec respondentes audire possunt, tum quia verba sequentia: Per quem omnia, &c. istis coniunguntur, & ab eis dependent: ita quod nihil interponi potest. Hoc autem loco benedicuntur vuæ, prout dicetur. in vij. parte sub quinta feria cœnæ Domini, vbi agitur de diurno officio. In canone Apostolorum in Bucardo lib. v. cap. offert. ita legitur. Offerri non liceat ad altare, scilicet ad benedicendum propter nouas spicas & vuas & oleum, & fabas, & thymiama ad incensum tempore, quo sancta oblatio celebratur. ¶ Sequitur † Per quem hæc omnia, &c. ideò dicit omnia quia per Filium omnia creata sunt: vnde Ioan. j. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: & vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Creas igitur, condendo naturam, sanctificas, consecrando materiam viuificas, transsubstantiãdo creatura, benedicis, accumulãdo gratiam. Quod autem dicitur. Hæc omnia, est simplex pronominis demonstratio, sicut tempus verbi confusum. Nam præsens confusum præsentis non tenet vium, & est sensus: Hæc omnia, scilicet panem & vinum, & aquam, semper bona creas secundum causas canonicas primordiales: & sanctificas, secundum causas sacramentales: viuificas, vt transeat in carnem & sanguinem: & benedicis, vt conseruent vnitatem & charitatem.

Apoc. 14

Ioan. 19

Act. 6

7 *Psal. 101*

Luc. 6

8 *Genes. 2*

Digitized by Google

Ioan.1 tatem. ¶ Rursus in eo, quod dicit: Sanctificas: notatur quòd † quodcunque sanctificatur: per gratiam Christi sanctificabitur. De plenitudine eius omnes accepimus: vnde Ioan.xvj. Pater sanctifica eos in veritate, id est, in Filio: in eo, quod dicit: Viuificas: notetur quòd quicquid viuificatur, per Filium viuificatur Ioã.ij. Ego sum via, veritas, & vita. viij. dist. qui contempta. In eo, quòd dicit: Benedicis, insinuat, quòd benedictio cœlestis datur nobis per fructum Virginis benedictum: vel creas, vt sint, sanctificas, tibi deputando, viuificas, animando, benedicis, vt vtilia sint, præstas vt prosint. Fiunt autem tres cruces super dictis verbis: Sanctificas, Viuificas, Benedicis. In quibus Ecclesia primitiua repræsentatur, quæ fidem Trinitatis suscepit. De hoc tamen aliter iam dicetur. Siquidem sacerdos dicturus: Præstas nobis vel diaconus remouet corporale desuper calicem, ad notandum quòd quãdo Christus emisit spi-
Matt.27 *Luc.18* ritum, velum tẽpli scissum est à summo vsque deorsum, & aperta sunt
Ioan.19 nobis ea, quę prius obscura erant in lege, & clausa, sicut dicitur in euangelio, de quibusdam: Et erat absconditum verbum istud abeis, vbi enim sumpto aceto consummatum est, releuatum est, & calice discoôperto accipiens hostiam dicit: Et præstans nobis. ¶ † Dubitari autem 11
vidimus, quare calix, & non hostia coóperitur. Ad quod quadruplex potest ratio assignari. ¶ Primo, propter periculum, quia sanguis facilius posset recipere immunditiam quàm hostia. Secundo, quia in calice & sanguine magis significatur passio Christi quàm in hostia: vnde illud:
Matt.26 Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste: & in cano. in forma sanguinis ponitur actus effusionis, ibi: Qui pro vobis effundetur, &c. quia ergo in calice & in sanguine magis significatur Christus mortuus, quàm in corpore, ideo sicut & mortuus, pannis, & lapidibus operitur: ita & calix panno, & sanguis, calice, & corporali coôperitur. ¶ Tertio, sanguis in calice coôperto repræsentat corpus Christi in sepulchro clauso & signato: hostia vero corpus Christi extra sepulchrum. ¶ Quarto, sanguis Christi calice coôperto repræsentat Christi corpus in syndone inuolutum: hostia vero, non inuolutum. ¶ Sequitur. Per ipsum, &c. Sic † absque alicuius verbi vel temporis interpositione coniungas præmissa verba: Per Christum Dominum nostrum. Per 12
quem hæc omnia, &c. & facis punctum ibi: Et præstas nobis: plana est litera. Dic ergo: Per ipsum, id est, tanquam per mediatorem cum coæquali: quia ipse coæqualis Patri. In ipso tanquam in consubstantiali vel in ipso, id est, in membris eius, in Patre quippè notatur authoritas, propter principium: in Filio, æqualitas propter medium: in Spiritu sancto communitas propter consortium. Sanè vj. feria † crucifixus 13
est Christus, hora tertia linguis Iudæorum, quod narrat Marcus, hora sexta manibus Gentilium, quod narrat Ioan. circa horam autem no-
Matt.29 nam inclinato capite tradidit spiritum. Ad recolendam igitur: crucifixionem hora iij. factam ex linguis Iudæorum clamantium ter: crucifige crucifige eum, & tursus, Tolle, tolle, crucifige eum, sacerdos:

facit

Digitized by Google

facit tres cruces ſuper oblatam & calicem, dum dicit: Sanctificas, viuificas, & benedicis. Ad recolendam vero crucifixionem, quæ poſt interuallum trium horarum eſt facta manibus Gentilium, cum milites crucifixerunt Ieſum: ſacerdos facit iterum tres cruces, cum hoſtia, ſuper calicem, ſuper præmiſſis tribus verbis: ſcilicet per ipſum, & cum
14 ipſo, & in ipſo. ¶ † Poſtmodum autem ad deſignandum diuiſionem carnis & animæ Domini morientis, facit duas cruces cum ipſa oblata in ora calicis dum dicit: Eſt tibi Deo Patri omnipotenti in vnitate Spiritus ſancti. Cum enim in Chriſto tres ſint vnitæ ſubſtantiæ: videlicet diuinitas, corpus, & anima, duæ tantum, ſcilicet corpus & anima fuerunt in morte diuiſæ: nam diuinitas à neutra eſt: diuiſa & ſeparata, & propterea non tribus crucibus, ſed duabus mors Domini deſignatur.
15 ¶ † Cæterum ſacerdos faciendo cruces manus ſuper menſam altaris extendit: quia & Chriſtus ſuper aram crucis manus expandit, iuxta illud propheticum Eſai lxv. Expandi manus meas ad populum non credentem mihi. Secundò etiam præmiſſæ tres cruces cum corpore ſuper
16 nudum calicem † factæ ſignificant tres cruciatus, quos Chriſtus in nuda cruce ſuſtinuit, videlicet paſſionem, propaſſionem, & cõpaſſionem: paſſionem, in corpore, propaſſionem in mente, compaſſionem in corde. De paſſione corporis ait Dominus per Prophetam: O vos omnes, qui tranſitis per viam, attendite & videte, ſi eſt dolor, ſicut dolor meus. Fo- *Matt. 26*
derunt enim manus meas, & pedes meos, & dinumerauerunt omnia oſſa mea. De paſſione mentis, Dominus inquit Apoſtolis: Triſtis eſt a- *Luca 23*
nima mea, vſque ad mortem. Cœpit enim Ieſus tædere & pauere, cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Ex compaſſione verò cordis, pro crucifi- *Luc. 23*
xoribus orauit ad Patrem: dicens: Pater ignoſce illis: quia neſciũt quid faciunt, ſi enim cognouiſſent, nunquã Dominum gloriæ crucifixiſſent. Et ideò ſacerdos facit has cruces cum hoſtia ſuper calicem: quia Chri-
17 ſtus ſuſtinuit huiuſmodi cruciatus in corpore ſuper patibulum. Per calicem enim paſſio deſignatur, vt iam dictum, eſt, &c. Tertio † modo, tres cruces cum hoſtia ſuper calicem factæ, ſignificant fidem Centurionis dicentis Matt. xxvij. Verè filius Dei erat iſte: & ita cognouit eum vnum in Trinitate, ſcilicet Chriſtum Deum & hominem. Duæ verò quæ fiũt in ora, ſeu latere calicis deſignant duo ſacramenta, quæ de latere Chriſti profluxerunt, videlicet aqua regenerationis, & ſanguis redemptio- *Ioan. 19*
nis, iuxta teſtimonium Ioan. dicentis: Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua: & ideò immediatè poſt has duas cruces latus calicis, in quibuſdam Eccleſiis cum hoſtia tangitur: per quod percuſſio lateris Chriſti cum lancea militis deſignatur. Quar-
18 tò tres præmiſſæ cruces in quibuſdam Eccleſiis ita fiunt & bene. † Nam prima quæ fit ſuper ipſum, fit ſupra os calicis exterius, ſignificãs, quod Deus eſt extra omnia, non excluſus. Secunda, quæ fit ſuper, cum ipſo, fit parum inferius ſub prima, videlicet à labio calicis, in labium, ſignificãs quòd Deus eſt ſuper omnia, non elatus. Tertia, quæ fit ſuper in ipſo,

sit inter os calicis, circa medium concauitatis eius, significans quòd est inter omnia non inclusus. Quarta, quæ sit super Deo Patri, fit à medio oris calicis recto diametro contra faciem sacerdotis, significans: quòd omnia quę in ministerio missæ occultè aguntur, in fine nobis ante oculos ponentur. Quinta, quæ sit super, in vnitate Spiritus sancti, fit à latere calicis, inter ipsum calicem & sacerdotem, videlicet descendendo à summitate calicis contra pedem, significans quòd Deus est super omnia, non compressus seu prostratus, quidam tamen de his duabus vltimis non faciunt, nisi vnam. Quinto dictæ tres cruces, significant tres cruciatus, quos Christus sustinuit tribus tẽporibus, videlicet ante mortem, alapas, flagella, sputa, & huiusmodi: in morte, crucifixionem, & post mortem, lateris perforationem: prima significat primum, secunda secundum, tertia, tertium, quarta verò, significat separationem animæ à corpore Christi, quinta descensum in limbum, vel cruciatum in pedibus. Sextò quinque ordinis signorum, quæ fiunt aute sextum, scilicet ante tactum calicis cum hostia quãdo videlicet de duabus vltimis non fit nisi vna, significant quinque ætates mundi, quæ fuerunt ante Christi natiuitatem. Sextum verò, videlicet ipse tactus: significat sextum tempus, scilicet à Christi natiuitate, vsque ad finem mundi Ipse enim vnicus tactus significat Dominum semel ascendisse crucem, vt finem haberet. Ipsa autem res est cruciatus, qui per dictas quinque ætates omnibus hominibus fiebat. Notandum † igitur est, quòd sacrificium 19
septem vicibus signatur in canone. Prima vice ter, ibi dicitur: Hæc dona, hæc munera, &c. Secunda vice, quinquies, vbi dicitur: Quam oblationem tu Deus, &c. Tertia vice bis semel, vbi dicitur: Qui pridiè, &c. Tibi gratias agens benedixit, &c. & iterum, vbi dicitur: Similique modo, &c. ibi: Item, Gratias agens, &c. Quarta vice quinquies, vbi dicitur: Hostiam puram, &c. Quinta vice, bis, vbi dicitur: Sacrosanctum filij tui corpus, &c. Sexta vice ter, vbi dicitur: Sanctificas, viuificas &c. Septima vice, quinquies, vbi dicitur Per ipsum, &c. prout in ipsis locis dictum est, Inter quas septem vices sacrificium significatur duabus vicibus bis, & duabus vicibus ter, & duabus vicibus quinquies: septima verò vice bis & ter. Signatur ergo simul omnibus vicibus, iunctis quinquies quinque: quæ sunt simul xxv. quo numerus per se ductus semper in seipsum reducitur, si ducatur in infinitum: quantum libet enim multipliciter eucharistiæ sacramentum, semper est idem sacrificium. Augustin. tamen de consecratione distinctione. ij. semel dicit, quod si tantum semel signum crucis fieret super panem, & vinum, sufficere posset: quia semel Dominus crucifixus est. ¶ In † hoc etiam sacramento quin- 20
que sensus corporis, scilicet visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus exercentur, scilicet circa colorem, saporem odorem, fractionem, & sumptionem: vt quinque sensus animæ spirituales exuberent, scilicet visus intelligentiæ, auditus obedientiæ, odoratus discretionis, gustus dilectionis, & tactus operis de quibus reperitur in euangelio: Domine

quinque

quinque talẽta tradidiſti mihi:ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. *Matt. 52*
Sed & binarius & ternarius bene congruit ſacramento:binarius propter carnem,& ſanguinem:ternarius propter panem, & vinum, & aquam. Item binarius propter duplicem modum edendi,ſcilicet ſacramentalem ſub ſpecie panis, & vini: & ſpiritualem, in fide cordis. Et ternarius propter tria,quæ ſunt in hoc ſacramento diſcreta:videlicet forma viſibilis vini,& panis: veritas corporis & ſanguinis, & virtus ſpiritualis vnitatis & charitatis de quibus eſt in vj.particu.ſuper verbo Myſterium fidei vt ita ternarius binarium, id eſt, fides Trinitatis per dilectionem Dei,& proximi operetur.Fiũt igitur tres cruces,quæ quatuor habent angulos ſuper ſacrificium:quia Chriſtus dum in cruce pependit,quatuor climata mundi redemit:&ſeptem ordinibus ordinantur,ad notandum ſeptiformem Spiritus ſancti gratiam, quæ in hoc myſterio neceſſaria eſt, & ferè in quolibet ordine,per numerum imparem ſignacula diſponuntur, quia corpus Chriſti vnum manens
non ſcinditur omnis honor tanquam domino:& gloria tanquã Deo. *Matt. 27*
21 ¶ Sequitur:Per † omnia ſecu.ſecu.nõ ſolùm crucis impreſſio,verum etiam vocis expreſſio,& pectoris percuſſio, quæ geſta ſunt iuxta crucem inſinuat,prout dictum eſt ſuper verbo,Nobis quoque. Quia ergo Ieſus clamãs voce magna,tradidit ſpiritum, ideo ſacerdos dicendo: Per omnia ſe. ſe. exaltat vocem & aliquantulum caliçem eleuat. Vel dicitur altè, ad incitationem populi, vt ſciens finem canonis reſpondeat:Amen.Vel ideò, quia Centurio clamauit:Verè filius Dei erat iſte;quia vero mulieres lamentabantur,flentes Dominũ,ideo chorus quaſi lamentando reſpondent.Amenre præſentãs fideles,qui Do- *Gen.4*
minum contrito corde lugebant: velut quondam Abel inuidi fratris
22 furore occiſum parentes eius lamentabantur.¶ †Cõſequenter diaconus accedit & exaltatum parumper ſacrificium ſeu calicem cum corpore de altari tam ipſe quàm ſacerdos deponit:quia vt legitur Ioan. xx.Venerunt Ioſeph ab Arimathia, & Nicodemus,& impetratũ corpus Ieſu à Pilato, deponentes ſepelierunt.Sacerdos ergo eleuans,Nicodemum repræſentat:ipſa vero eleuatio, Chriſti depoſitionẽ de cruce:depoſitio collocationem in ſepulchro demõſtrat. Et aduerte,quia ſacerdos dicens:Præceptis ſalutaribus moniti calicẽ ſimul & hoſtiam deponit.¶ Ad cuius rei euidentiã notandum eſt, quod Chriſti corpus & ſanguis bis in ſexta feria eleuata,& depoſita fuerunt ſemel in cruce leuata,de cruce ad terrã depoſita,& ſemel de terra eleuata,& in ſepulchro collocata:primum repræſentatur in prima eleuatione, & depoſitione corporis, & ſanguinis Chriſti quæ fit ſtatim poſt eorũ conſecrationem.alia repræſentatur in eleuatione & depoſitione, quæ fit in hoc loco.Congruè igitur,dum hęc verba proferuntur, fit corporis & ſanguinis eleuatio,& depoſitio,deſignantes eleuationem corporis Chriſti de terra & locationẽ eius in ſepulchro: quia Ioſeph,qui illud de cruce,& de terra leuauit,& in ſepulchro locauit,monitus & inſtru-

Digitized by Google

Mar. 15 ctus erat præceptis salutaribus Christi,sicut fidelis discipulus eius,vnde de eo legitur in Marco:Et ipse erat expectans regnum Dei. Simul autem eleuantur corpus & sanguis iam consecrata : quia ipse Ioseph (vt aiunt quidam)simul corpus cũ sanguine in sepulchro locauit.Adhuc in ipsa eleuatione tenetur hostia cum quatuor digitis. ¶ Cũ † enim expectemus, & necesse habeamus impetrare quatuor principaliter per merita passionis Christi,scilicet,potestatem contra diabolum, humilitatem contra mundum,castitatem contra corpus proprium,& subiectionem ac dilectionem, quo ad Deum & proximum : ideò ad hoc repræsentandũ meritò,cum quatuor principalibus digitis hostia tenetur. Quædam tamen Ecclesiæ in tribus primis petitionibus dominicæ orationis tenent calicem eleuatum : & tunc calicis eleuatio aliud significat,prout ibi dicetur. In quibusdam etiam Ecclesiis dum calix parumper ab altari eleuatur quidã puer stans vltimus,post diaconum habens cappam ex transuerso,ad designãdum, quòd caput,id est Iudęi expectantes Messiam,id est, Christum cùm iam venerit,trãs-
Ioan.19 uersum est in caudam.Quia verò Nicodemus sepulto Domino aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, ideò diaconus super os depositi calicis corporale deponit : diaconus quoque calicem cum
Matt. 27 corporali inuoluens, repræsentat Ioseph,qui corpus Domini syndone munda inuoluit. Rursus quia in pace factus est locus eius, diaconus †secundum morem quarundam Ecclesiarum mensam osculatur altaris:& quia factus est principatus super humerum eius, osculatur dextrum armum pontificis : vt in vtroque significet Christum quieuisse post mortem,& viciſſe post mortem,iuxta quod ipse prædixit in Psal.
Psalm. 4 In pace in idipsum dormiam & requiescam & alibi:O mors,ero mors
Osee.13 tua:morsus tuus ero inferne.Christus enim per mortem triumphauit
Philipp.2 de morte : nam quia factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis : idcirco Deus exaltauit illum &c. Hoc ipsum etiam significat,quòd Christus sibi crucem super humerum baiulauit. Secundò,diaconus osculando dextram sacerdotis, significat quòd vult esse particeps laboris,vt sit socius æternæ retributionis.Tertiò,per hoc innuit, quòd Ioseph deponens corpus, illud fuit osculatus. In quibusdam Ecclesiis sacerdos hic etiam hostiam osculatur, innuens quòd Nicodemus idem fecerit,quod Ioseph : vel potiùs per Domini passionem factam esse nostram reconciliationem.Post osculum huiusmodi, diaconus retrocedit à facie sacerdotis,repræsentans mulieres, sepulto Domino,à monumento recedentes. 14

SVMMARIVM.

1 *Missæ tertia pars.*
2 *Sacerdos populum precibus lauat.*
3 *Oratio Dominica tanquam summa & maxima, subijcitur à sacerdote amplectenda à populo.*
4 *Orationis Dominicæ vis. Et commendatio à quatuor causis.*

5 Ora-

Digitized by Google

5 *Orare nos vult Christus, licet nihil sit nescius eorum, quæ nobis conferunt. Et maxime ob rationes quinque.*

6 *Orationis dominicæ summa.*

7 *Orationis dominicæ septem petitiones. Et earum distributio. nu. 8.*

8 *Oratio dominica, duplici ordine distincta.*

10 *Donæ septem. Virtutes septem. nu. 10. Beatitudines septem. num. 11.*

12 *Vitia septem capitalia. Cui respondent numero, septem populi Cananæorum.*

De oratione Dominica, Pater noster, &c.

CAP. XLVII.

1 SEcundum eos qui dicunt, quòd tertia pars missæ, quæ dicitur, † Postulationes incipit hic Oremus præceptis salutaribus, &c. & quòd durat vsque ad Collectas. Hæc pars continet quinque clausulas. Prima, est ipsa præfatio, scilicet, Oremus præceptis: quod addidit beatus Greg. Secunda est, Pater noster. Tertia, Libera nos quæsumus Domine. Quarta, Pax Domini. Quinta fiat communicatio. Quia ergo Iesus voce magna clamabat, In manus tuas Domine, commendo spiritum meum: ideo sacerdos & non totus populus, prout Græci faciunt, eleuata facie pronuntiant: Oremus, præceptis, &c. Non enim dicitur sub silentio, sed palam: quia est de euangelio, ad notandum quòd rex cœlorum in noua lege palam loquebatur, & sine velamine prædicauit. Ad hoc ideò hæc dominica oratio, & etiam Credo in vnum Deum, alta voce dicuntur vt omnes illam dicant & addiscant. Alia etiam ratio posita est sub titu. de prædicatione. Sed tertia clausula, scilicet, Libera nos, &c. sub silentio dicitur, in signum quòd Christus interdum à prædicatione siluit: aliter tamen ibi dicetur. Sed & proferens, Pater noster, &c. iterum sicut prius extendit, ac sursum eleuat manus. Primò enim dicens, Præceptis salutaribus, &c. actus Ioseph de quibus in præcedenti columna dictum est: quos præceptis salutaribus monitos, & diuina institutione formatos gessit, repræsentauit. Quia igitur doctrina audiendo, meditando, & in quiete docenda est. v. q. iiij. in loco. ideò verba ista depositis super altare manibus, protulit dicens, Pater noster, &c. Christum populum orare docentem repræsentans, ideoque Mosi orantis exemplo manus ostendit, & sursum eleuat, vt feruorem cordis & rectam ad Deum intentionẽ ostendat. xxxvij. di. si quis vult. Rursus dicendo, Præceptis salutaribus, &c. calicem simul & hostiã deponit, vt præmissum est. *Luc. 23*

2 Sanè legalis † pontifex regressus ad populum lauabat vestes: immundus tamẽ erat vsque ad vesperam, sicut in proœmio huius partis dictum est. Sic & Christus qui intrauit in sancta sanctorum, redit ad Ecclesiam compatiendo & auxiliando: & lauat vestes suas, id est, sanctos mundificat: & tamen vsque ad finem mundi membris eius aliquæ maculæ adhærent. Sacerdos etiam redit ad populum: quia dum rursus alta voce multiplicat preces, foras exire

Digitized by Google

videtur:& precibus velut aquis vestimenta sua,id est,populum lauat & mundat.& tamen immundus iudicatur:quia vsque ad mortem erit in omni homine,quid lauetur.Oraturus ergo & ostensurus se causam suam agere coram Deo:& quę quotidie petere debeamus,monet populum orare†dicens,Pater noster, &c.quæ oratio habetur Matth. vj. cap.Fiducialiter enim orare possumus,vt filij patrem : quos ipse Dominus ad sic orandum informauit, & ipse vice vniuersalis Ecclesiæ, quàm repræsentat, orat:ne tamen sua authoritate & quasi præsumptione petere videatur,præmittit quasi loco præfationis,Præceptis salutaribus,&c .Dicit autem præceptis, & diuina institutione:quia Dominus & hanc orationem instituit, & Apostolos sic orare præcepit:& extunc maximè prostrati orare debemus , vsque in finem dominicæ orationis,saltem in profestis diebus;in festiuis verò stantes. Tres autem articuli sequentes,scilicet, Præceptis salutaribus:Pater noster:& Libera nos:significant tres dies dominicæ sepulturæ : ideoque & his duntaxat vtimur in paraseeue.In quibusdam Ecclesiis,dum sacerdos dicit,Pater noster,à diacono,& dum prælatus dat benedictionem solennem post , Pater noster : manus eius à diacono , & sacerdote sustentantur : in quo repræsentatur*, quòd Hur,& Aaron sustentabant manus Mosi orantis , de quo sub tit.de oratione dictum est. Beatus Gregor. orationem dominicam post canonem super hostiam censuit recitari , asserens in registro incongruum esse , vt super eucharistiam diceretur oratio,quam Scholasticus composuerat:& illa omitteretur quam Dominus ipse dictauerat , & Apostoli dicere consuerant. Et cantatur apud Græcos à toto populo : sed apud nos à solo sacerdote.

Exod. 17

† Illud autem notandum est,quòd hæc oratio cæteras orationes propter quatuor antecellit , scilicet authoritate doctoris breuitate sermonis,sufficientia petitionum,& fœcunditate mysteriorũ. Authoritate doctoris , quia fuit ipsius saluatoris Apostolos orare docentis ore prolata:& indę dicitur oratio dominica.Breuitate sermonis,quia facilè dicitur & profertur.Iuxta illud,Cùm oratis,nolite multùm loqui,&c.Sufficientia petitionum : quoniam vtriusque vitæ necessaria continet. Fœcunditate mysteriorum : quia immensa continet sacramenta. Verùm licet sciat Dominus , quid velimus , vult tamen nos orare vocaliter propter multa. † Primò , pro excitanda deuotione: quia quod facit flatus carboni , hoc facit pronunciatio deuotioni : vnde , Ad ipsum ore meo clamaui , & exaltaui sub lingua mea. Secundò , pro aliorum instructione : vt cortina cortinam trahat, & qui audit , dicat , Veni extrà,de sacra. vncti. cap. j. vnde , Luceat lux vestra coram hominibus. Tertiò , pro linguæ obsequio : vt quod lingua peccamus, lingua satisfaciamus:vnde,Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem , ita exhibete ea seruire iustitiæ in satisfactionem. xlvij. distinctione omnes. Quartò , pro rei petendæ;commemoratione quia facilius obtinetur, quod instan-

Matth.6

Psal. 65
Exod. 36
Apoc. 22
Matth. 5
Rom. 6

tius

tiùs poſtulatur:de pœnit.diſtin.j.importuna.xliij. diſtin. ſit rector.in fine:vnde Petite,& accipietis : pulſate , & aperietur vobis. Quintò, pro impetratæ rei cuſtodia:quia quod ſæpius requiritur, diligentiùs cuſtoditur:vnde tene quod habes , ne alius accipiat coronam tuam. *Luc.40* *Apoc.3*

6 Sanè in hac oratione oratur pro bonis adipiſcendis , & pro malis vitandis.Pro† bonis temporalibus , ſpiritualibus & æternis. Pro malis præteritis,præſentibus & futuris.De bonis æternis dicitur, Adueniat regnum tuum.De bonis ſpiritualibus,Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terrâ.De temporalibus,Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.Æterna petuntur in præmium , ſpiritualia in meritum, tẽporalia in ſubſtentaculum.De malis præteritis,Dimitte nobis debitâ noſtra , &c. De præſentibus , Sed libera nos à malo.De futuris. Et ne

7 nos inducas,&c.Præterita ſunt dolẽda,præſentia ſunt vincẽda,futura ſunt præcauenda. Septem † ſunt orationis dominicæ petitiones propter captationem beneuolentiæ , quæ ſignificant ſeptem verbâ Chriſti in cruce. Primum fuit, Pater, ignoſce illis. Secundum. Ecce mulier,filius tuus.Tertium, Ecce mater tua. Quartum , Hodie mecum eris in paradiſo.Quintum,Eloi, eloi. Sextum , Pater in manus tuas.Septimum,Conſummatum eſt.Vel ſignificat ſeptem verba,quæ tantùm beata virgo legitur de Chriſto dixiſſe. Primum fuit diſcretionis,Quomodo fiet iſtud?Secũdũ humilitatis,Ecce ancilla Domini.Tertiũ ſalutationis , Ecce , vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis.Quartum gratiarũ actionis, Magnificat anima mea Dominum.Quintum compaſſionis, Fili, vinum non habent.Sextum inſtructionis,Quodcunq; dixerit vobis,facite. Septimum amoris, Fili, quid feciſti nobis ſic?Prima autem petitio eſt , Sanctificetur nomen tuum.Secunda,Adueniat regnum tuum. Tertia , Fiat voluntas tua. Quarta,Panem noſtrum quotidianum. Quinta,Et dimitte nobis de-

8 bita noſtra.Sexta , Et ne nos inducas in tentationem.Septima,Liberà nos à malo.Et hæ ſeptem† petitiones ſecundum Apoſtolum , ſeptem poſtulationes dicuntur : quarum primæ tres ſpectant ad vitam æternam ſiue ad patriam. & ideò ſacerdos in quibuſdam locis eleuatò calice dicit eas,& præfationem,Præceptis ſalutaribus, &c. dicens verò,Sicut in cœlo , parum magis eleuat illum : & dicens , Et in terrâ, deponit illum.Tres vltimæ ad præſentem vitam ſiue ad viam , perti-

9 nent:& ideò depoſito calice,dicit eas:media verò, ſcilicet , Panẽ noſtrum,&c.pertinent ad vtrunque. Porrò tres primæ ſuccedunt ordine temporis , ſed præcedunt ordine dignitatis. Tres vltimæ ſuccedunt ordine dignitatis,ſed præcedunt ordine temporis. Duplex igitur† ordo eſt in dominica oratione notãdus:vnus in aſcendẽdo, qui conuenit cum virtutibus:alter in deſcendendo,qui concordat cũ do- *Eſa.11* nis:dona namque de ſummis ad ima deſcendunt , vnde , Requieſcet *Matt.5* ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, &c. Virtutes verò de imis ad ſumma condeſcendunt.vnde,Beati pauperes ſpiritu:quoniã ipſo-

rum est regnum cœlorum. Beati mites, &c. Nempe Dominus in oratione ipsa secutus est ordinem dignitatis, qui est artificialis: vt de maioribus ad minora descendat. Sed doctores in illius expositione sequuntur ordinem temporis, qui est naturalis, vt de minoribus ad maiora, id est, de temporalibus ad æterna conscendant: quē modum seruabimus exponendo. Et fit hic a laptatio septem petitionū, septē virtutum, septem donorum spiritus sancti, & septem beatitudinum: contra septem vitia capitalia, septem virtutibus opposita. Nam dona petitionibus, virtutes donis, beatitudines virtutibus obtinentur Septem dona sunt hæc, sapientia, intellectus, cōsilium, fortitudo, scientia, pietas, & timor: de quibus dicit propheta, Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis: & replebit eum spiritus timoris Domini. Septem† verò virtutes sunt hæ, paupertas spiritus, mansuetudo, luctus, esuries iustitiæ, misericordia, mūditia cordis, & pax. Septē† quoque beatitudines sunt istæ, regnū cœlorū, possessio terræ, consolatio, saturitas, misericordiæ consecutio, visio Dei, filiatio Dei: de quibus coniunctim Dominus ait. De prima, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. De secunda, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. De tertia, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. De quarta, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. De quinta, Beati misericordes: quoniam misericordiam consequentur. De Sexta, Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. De septima, Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. Septem verò vitia† capitalia sunt, inanis gloria, siue superbia, ira, inuidia, accidia, auaritia, gula, luxuria: quæ significata fuerunt in septem populis, qui terram Israël promissam tenebant: videlicet Ethæus, Gergezæus, Amorrhæus, Cananæus, Ferezæus, Euæus, & Iebusæus. Homo igitur est ægrotus, Deus medicus: vitia sunt langores, petitiones sunt planctus, dona sunt antidota, virtutes sunt sanitates, beatitudines sunt fœlicitates & gaudia. Hæc septem vitia per septem petitiones huiusmodi fugantur orationis, prout inferiùs ostendetur. Adorationis ergo ipsius expositionem veniamus. Et nota, quòd in quibusdam Ecclesiis dum hæ septem petitiones dicuntur, diaconus stat inclinatus communionem expectans, in quo significat Apostolos, qui post mortem Domini per septem hebdomadas confirmationem spiritus expectauerunt. Subdiaconus verò quiescit, quia mulieres in sabbato, quæ est dies septima, siluerunt.

Isa. 8

10

11

12

SVMMARIVM.

1 *Orationis Dominicæ expositio.*
2 *Pater quis dicatur. Et cur Deus, dicatur pater noster, quanquè varie.*
3 *Beneuolentia captatur à tribus.*
4 *Cœlum, vnde dicatur.*

by Goog

5 *Malum, eſt triplex, à quo petimus liberari.*
6 *Timor, quo auertimur à malo, eſt triplex.*
7 *Tentamur à tribus: Deo, homine & Satana, idque variè.*
8 *Tentatio Dei in hominem.*
9 *Peccata, ſunt debitæ pœnæ. Et quotuplicia ſint debita, quæ petimus nobis remitti.*
10 *Debitorum venie petende diuerſus modus, perfecti hominis, & imperfecti.*
11 *Peccatum in Deum, vel in proximum, an debeamus remittere: an verò potius punire.*
12 *Panes quinque ſunt nobis neceſſarij.*
13 *Panem ſuperſubſtantialem, quem petamus.*
14 *Voluntas Dei, dupliciter intelligitur.*
15 *Voluntas Dei, qualiter fiat in cœlo & in terra.*
16 *Patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, quomodo debeamus diligere.*
17 *Regnum Dei, quod petimus aduenire, quod dicatur. & num. 18. Et quæ varia regna.*
19 *Nomen Dei patris, quatuor modis ſanctificatur.*
20 *Amen, omnes ferè orationes claudit. Et quid ſignificet. Et qualiter accipiatur in oratione Dominica. Et qualiter alibi. Et cur in eadem oratione, pròferatur à ſacerdote tenet, cum ſecus fiat aliàs. nu. 12.*

De expoſitione Dominicæ orationis.

CAPVT XLVIII.

1 PAter noſter &c. Ordinẽ temporis, vt præmiſſum eſt in † huius orationis expoſitione, ſeruantes à fine eius initium ſumamus, verſus principium, ordine retrogrado procedendo. Siquidem homo multis malis circundatus, primò petit liberari à malo: quia verò ſine tentatione non eſt vita hominis ſuper terram, idcò liberatus à malo, petit in tentationem ne inducatur. Et quia dum in hac vita conſiſtit, ſemper eſt in quocunq; peccato: nam ſi dixerimus, Quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt: ideò petit, vt debita, id eſt, peccata ſibi dimittantur. Cùm autem liberatus fuerit à malo, cùm vicerit tentationes, cùm debita fuerint ei dimiſſa: quia qui per ſe ſtare non poteſt, neceſſarius eſt ei ſpiritus fortitudinis, ne præmium expectando deficiat, ideoq; petit vt panis quotidianus ſibi donetur: deinde cũ fuerit liberatus à malis, & roboratus in bonis petit vt fiat voluntas Dei ſicut in cœlo & in terra. Et quoniã præmiſſa in hac vita perfectè fieri non poſſent, mox petit vt regnũ adueniatur, in quo nomen patris ſanctificetur in cœlis, vt nunquam de cætero poſſit à ſanctificationis gratia ſeparari. Poſtquàm petitionum continuationem præmiſimus, mox ad eorum exciſionem veniamus. Prænotandũ † tamen eſt, quod illud in oratione præmittuntur, videlicet, Pater

Iob. 7

1. Ioan. 1

Digitized by Google

noſter,qui es in cœlis,captatio beneuolentiæ eſt,vt iam dicetur : nẽ-
pè πάτηρ Græcè, dicitur genitor Latine , & hebraicè abba: * & dici- *
tur Deus,pater,à patrando ſiue perficiendo : quia per eum omnia fa-
cta ſunt.Deus autem & generaliter,& ſpecialiter & ſingulariter dici-
tur pater.Generaliter omnium per creationem,ſpecialiter iuſtorum
Ephe.3 per adoptionem.Singulariter Chriſti per generationem,per creatio-
nem,vt ibi:Flecto genua mea ad te Deum patrem omnipotentem: à
quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Per adoptio-
Luc.2 nem,vt ibi,Si vos,cùm ſitis mali , noſtis bona data dare filiis veſtris:
quanto magis pater veſter, de cœlo dabit vobis ſpiritum bonum pe-
Matt.2 tentibus ſe?Per generationem,vt ibi,Nemo nouit filium , niſi pater:
& patrẽ,niſi filius:& cui voluerit filius reuelare. Per hoc quod dicit,
Pater noſter,qui es in cœlis:dehortatur nos à duobus, videlicet à ſu-
perbia:ne dicamus pater mi,quaſi reputantes propriũ,quod eſt con-
mune : & ab indignitate , ſcilicet ne reddamur indigni tanto patre,
qui conſiſtit in cœlis.Deus enim ſolius Chriſti eſt pater , per naturã,
Matt.26 cui ſoli competit dicere,Pater mi:fidelium autem eſt pater,per gra-
tiam,quibus competit dicere,Pater noſter.Ille dicit pater mi,ſi poſſi-
bile eſt,transfer à me calicem hunc.Iſti dicunt Pater noſter,qui es in
Ioan.20 cœlis, ſanctificetur nomen tuum : & ipſemet dicit , Vado ad patrem
meum,& ad patrem veſtrum:meum quidem,per naturam : veſtrum,
per gratiam.Hortatur etiam nos per hæc ad duo, ſcilicet ad ſeruan-
dum gratiam adoptionis, cùm dicit,Pater:& vnionem fraternitatis,
cùm ait,Noſter.Rurſum per hoc quod dicit , Pater : quod eſt nomen
pium:notatur bonitas eius,Eccleſiæ deuotio , quæ ipſum patrem ap-
pellat.Per hoc verò,quod dicitur,Noſter,oſtenditur dilatatio chari-
tatis.Per hoc,quod dicitur,In cœlis,id eſt,in ſanctis , quorum cõuer-
ſatio à fæce mundi remota eſt,Dei pietas deſignatur. Quia igitur ca-
ptatio beneuolẽtiæ in hac † oratione permittitur:ſciendum eſt,quod 3
beneuolentia captatur à tribus,ſcilicet à perſona cognitoris,petito-
ris,& aſſeſſoris : cognitor eſt Deus,petitor eſt homo, aſſeſſor eſt an-
gelus.A perſona cognitoris,cũ ait, Pater:petitoris, cum ait, Noſter:
Pſal.18 aſſeſſoris,cũ ait,Quis es in cœlis,id eſt,angelis,vel in ſanctis,de qui-
bus habetur,Cœli enarrant gloriam Dei:vnde ſpes nobis attribuitur,
vt ſanctos nos faciat.Vel in cœlis,id eſt,in ſecreto maieſtatis diuinin̄
per quod datur fiducia obtinendi bonum occul. ũ.Quod oculus non
vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit.Dat ergo fiduciã
Eſa. 44 impetrandi bonũ,vnde nõ dicitur,Domine , cui ſeruitur timore:ſed,
Pater,cui ſeruitur amore.q.d.quia pater es,vis : quia in cœlis es, po-
tes:ergo libera nos à malo.† & nota,quòd cœlũ dicitur à celãdo:quia 4
celat diuina ſecreta : vel à celſitudine, quia altius eſt terrenis rebus.
Sed libera nos à malo.Triplex eſt † malũ,à quo petimus liberari : in- 5.
natum auditũ,& inflictum.Primũ contrahitur , ſcilicet originale. Se-
cundũ cõmittitur,ſcilicet actuale. Tertium ſuſtinemus, ſcilicet pœ-
nale.

na]e Malum autem vitamus, per ſpiritum timoris Nã (vt inquit ſcri-
6 ptura) Timor Domini expellit peccatum. Porrò triplex eſt † timor, quo *Eccl.1*
ceſſamus à malo: ſeruilis, initialis & filialis. Timore ſeruili, ceſſamus à malo formidine pœnç. Timore filiali, ceſſamus à malo, amore iuſtitiæ. Initiali timore ceſſamus à malo partim formidine pœnæ, partim amore iuſtitiæ. Seruilis timor eſt incipiẽtium, initialis proficientium, filialis perficientium. Dicit ergo, Sed libera nos à malo. quaſi dicat da nobis ſpiritum timoris, & paupertatem ſpiritus. vt per ſpiritum timoris vitemus mala, per paupertatem ſpiritus addiſcamus bona: quatenus excluſis vitiis, & contemptis terrenis, habeamus æterna, ſcilicet regnum cœlorum: quod lucifer & primi parentes per inanem gloriam ſiue ſuperbiam amiſerunt. Per hoc ergo, quòd ſe humiliando, petit liberari à malo, quod fit per donum timoris, fugatur ſuperbia, quæ opponitur timori, & ſic finis orationis concordat cum principio, vbi ab
7 humilitate contra ſuperbiam incœpit, vt præmiſſum eſt. Et ne † nos inducas in tẽtationẽ ſcilicet diabolicam. Nota, quòd tentat nos Deus, tentat homo, tentat diabolus. Deus tentat, vt probet: homo, vt ſciat, diabolus, vt fallat. De primo legitur, Tentauit Deus Abraham. De ſecundo, Tenta nos obſecro, diebus decem. De tertio, Cur Sathanas tentauit cor tuum: Porrò duobus modis tẽtamur interiùs per delectationem, & exteriùs per ſuggeſtionem: interior tentatio parum efficit: exterior multũ proficit, ſi nõ cõſentiatur, ſed reſiſtatur. Scriptũ eſt enim. *1.Cor.10* Tentatio vos non apprehendat, niſi humana. Rurſus, Beatus vir, qui *Luc.1* ſuffert tentationem: quia cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitç. Cùm igitur citra conſenſum tentamur, ducimur in tentationem: cùm conſentimus, in tentationem inducimur, ſicut piſcis ante capturã ducitur in rete. Cum autem inducitur, capitur & tenetur: tunc impletur, quod Iacobus Apoſt. ait, Tentatur autem vnuſquiſque à concupiſcentia ſua mala abſtractus, & illectus: deinde, concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm cõſummatum fuerit, generat mortem. Verum cum idem Apo. dicat: quia Deus eſt intẽtator malorũ. Quid eſt, quod petimus, ne Deus nos inducat in tentationẽ? Sed
8 † dicendum eſt, quòd Deus quodammodo tẽtat, & quodammodo non tentat: tentat vt probet iuxta illud, Proba me Deus, & tenta me. nõ tentat vt fallat, iuxta illud, Deus neminem tentat. Petimus ergo, ne nos Deus in tentationem inducat, id eſt, ne permittat induci: quia ſicut dicitur, Non eſt malum in ciuitate, quod Deus non faciat, id eſt, quod fieri non permittat. Scriptũ eſt enim, Fidelis Deus, qui non patitur vos tentari ſupra id, quod poteſtis: quaſi dicamus, Da nobis ſpiritum pietatis, & manſuetudinem ſpiritus: vt per ſpiritum pietatis vincamus tentationes, exercendo nos ad pietatem: & per manſuetudinem vincamus iram non reddendo malum pro malo. Vincamus etiam inuidiam, quæ opponitur pietati, vt ita poſſideamus terrã viuẽtium, quam per ſpiritum pietatis, & per manſuetudinem ſpiritus obtinebimus. Nam pietas

Pſal. 138 *Iac.1* *Amos 3* *1.Cor.1* *Rom.12*

promissionem habet vitæ,quæ nunc est & futuræ:&,Beati mites:quo-
Psal.36 niam ipsi possidebunt terram. Vnde Psalmista, Mansueti possidebunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Dimitte nobis debita nostra,&c.debita † dicuntur peccata,quę nos debitores pœnæ consti- 9
tuunt.non enim hic agitur de debitis pecuniarum, sed offensarũ.Tria autem sunt debita, quæ petimus nobis dimitti, scilicet peccatum in Deum,peccatum in proximum, & peccatum in nos:vnde peccauimus cum patribus nostris, iniustè egimus,iniquitatem fecimus. vnde Psal. cv. Peccauimus cum patribus nostris in Deum,iniustè egimus in proximum, iniquitatem fecimus in nosmetipsos. Et quia peccauimus in Deum:ideò petimus, vt ipse dimittat nobis debita nostra:quia peccauimus in nos, ideò petimus vt dimittat nobis debita nostra:quia peccauimus in proximum,ideò petimus,vt dimittat nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.Hoc pacto ergo & ea conditione nobis dimittuntur, si nos dimittamus debitoribus, alioquin
Matt. 18 etiam dimissa reuocantur in debitum, secundum illud euangelij.Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportuit & te misereri conseruo tuo, sicut & ego misertus sum tui?Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus quoadusque redderet vniuersum debitum: sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non dimiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Vt ergo Dominus euidenter ostenderet, quòd nullus est totius orationis fructus nisi debitoribus dimittamus, in fine eiusdem euangelij subiunxit ad omnia,Si dimiseritis hominibus peccata eorum,dimittet vobis pater vester cœlestis peccata vestra.Si autem non dimiseritis hominibus peccata eorũ,nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.His ergo qui debitoribus non dimittunt, hæc oratio non prodesse videtur, sed obesse. Nam qui sic petit sibi dimitti, sicut debitoribus suis ipse dimittit.profectò si nõ dimittit ipse debitoribus, videtur petere,vt sibi non dimittatur. de consec.dist.ij.panem. Sed quæritur, quid † tenetur illi 10
dimittere,qui nec satisfacere vult, nec veniam postulare? Sanè distinguendum est inter perfectum & imperfectum. Is qui viam perfectionis arripuit, etiam non petenti veniam omnibus modis indulgere tenetur: vnde in canone Inno.de pœ.dist.v. c. fi. legitur:falsa est pœnitentia, si pœnitens offenso non satisfaciat: aut si offenderit, offensus non indulgeat. Qui verò nondum perfectionis votum assumpsit, tenetur quidem rancorem cordis deponere:sed non tenetur satisfactionem debitam condonare:vnde in canone Fabiani xxiij. quæst.iiij.cùm in lege.ita canitur,Si quis contristatus reconciliari noluerit fratri suo, satisfaciente eo, qui contristauit, acerrimis maceretur inediis, vsque
Matt. 5 dum gratãti animo satisfactionem recipiat. Quamquam omnes vniuersaliter teneamur diligere inimicos nostros, & benefacere his, qui oderunt nos: & orare pro persequentibus & calumniantibus nos. xc. distin.si quis. Quia verò sunt culpæ in quibus culpa est relaxare vindictam.

11 dictam.xxviij.distinct. quæ sunt. & si † peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in Deum & in proximum debemus punire. Quisquis ergo laborat odio vel inuidia, grauatur magis hac oratione, quàm iuuetur, nisi iam propositum habet dimittendi. Veruntamen non in sua quisque, sed in totius Ecclesiæ videtur persona orare, vnde non dicit, Dimitte mihi debita mea, sicut & ego dimitto debitoribus meis: sed dicit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam etiam volunt ita illud intelligi, Dimitte nobis, &c. id est, sic dimitte nobis debita nostra, vt & nos dimittimus debitoribus nostris, quasi dicat. Da nobis donũ scientiæ, luctum & virtutem, quatenus tam nostra, quàm aliena peccata cognoscamus & defleamus, vt nobis debita nostra dimittas: & ita consolationem habebimus aduersus inuidiam, quæ facit hominem dolere & de alieno bono tabescere: aduersus iram, quæ est contraria scientiæ: quia ira impedit animum ne possit cernere verum. xj. quæst.iij.illa. & cap.seq.per scientiam enim & luctum in præsenti remissionem accipimus: & in futuro consolationem habebimus, iuxta illud quod legitur, A delicto meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Panem nostrum quotidianum, &c. Vnde in euangelio Ioannis, Domine semper da nobis panem hunc: πᾶν autem Græcè, interpretatur Latinè Omne. vnde oramus vt omnipotens pater omnem victum spiritualem, & 12 carnalem & corporalem omni tempore largiri dignetur. † Quinque autẽ panes sunt nobis necessarij: in via quatuor, & quintus in patria: corporalis ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationem, & æternalis ad fruitionem. De primo legitur, Non in solo pane viuit homo. De secundo, Amice, accommoda mihi tres panes. De tertio. Venite, comedite panem meum. De quarto, Qui panem Domini manducat indignè, reus erit corporis Domini. De quinto, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Postquam enim fuerint homini peccata dimissa, necessarius est ei spiritus fortitudinis, vt præmissum est: ideò dicit, Panem nostrum quotidianum, id est, nobis quotidie necessariũ: alioquin quod nostrum esset, nobis dare non posset, nisi prius desineret esse nostrum: extrà de fide instru. c. inter. Da nobis hodie. q.d. da nobis spiritum fortitudinis, qui multiplici pane roborat animam, ne deficiamus in præsenti esuriendo iustitiam, per quam expellentes acediam & tædium de bono, plena iustitia saturabimur in futuro: secundum illud, Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. 13 Mat. dicit, † Panem nostrum supersubstantialem, quod duobus modis potest intelligi: velut vna sit dictio: quasi Da nobis panem nostrum supersubstantialem, id est, Christum qui est supersubstantialis, id est, super omnem substantiam, scilicet creatam, qui panis est in altari: vel vt sint duæ dictiones, quasi da nobis panem nostrum, id est, Christum, qui est

Psal. 50 *Mat. 5* *Ioan. 6* *Deut. 8* *Mat. 4* *Luc. 11* *1. Cor. 11* *Ioan 6* *Matth. 5* *Matth. 6*

qui eſt proprius cibus fidelium : & hoc ſuper panem,id eſt, præter pa-
nem ſubſtantialem,id eſt,neceſſarium ad ſuſtentationem. q.d. Da no-
Luc.11 bis vtrumque,ſcilicet mentis & corporis. Lucas dicit, Panem noſtrum
quotidianum,quod tam de corporali,quàm de ſacramentali pane po-
teſt intelligi : videlicet de viatico, Græcus habet ἐπιούσιον , quod inter-
pretatur ſuperſubſtantialem.de conſec. diſt.ij. in calice in fi. Hebræus
verò ſegola,quod interpretatur egregium , vel peculiarẽ.Ob hoc for-
tè Lucas videns Matthæum dixiſſe ſegola, quod ſonat peculiarem,di-
xit quotidianum. Græcus autem interpres Matthæi , quia vidit eum
dixiſſe ſegola,quod ſonat egregium, dixit ἐπιούσιον , ſcilicet ſuperſub- 14
ſtantialẽ.Fiat voluntas tua. Hoc † rogamus, vt quomodo angeli, vel
omnes ſancti inculpabiles Deo ſeruiunt , ita & nos abſque graui pec-
cato illi ſeruiamus in terra. Voluntas Dei, dupliciter intelligitur, ſci-
licet & beneplacitum Dei æternum , & ſignum beneplaciti tempora-
lis.Beneplacitum Dei æternum,ſemper impletur. vnde,Voluntari eius
Rom. 9 quis reſiſtet ? & Omnia quæcumque voluit Dominus,fecit. Signa be-
Pſal.134 neplaciti temporalis ſunt quinque : præceptio, prohibitio, permiſſio,
Pſal. 109 conſilium,& operatio:vnde,Magna opera Domini exquiſita in omnes
voluntates eius. Hæc non ſemper implentur , ſed , vt impleantur ora-
tur:vnde dicitur,Fiat voluntas tua,id eſt;opere compleatur,quod præ-
cipis,quod conſulis,quod ſuades:quia non ſufficit voluntas , niſi adſit
facultas.lxxxvj.d.non ſatis. Sicut in † cœlo & in terra, id eſt, ſicut illi 15
qui ſunt in cœlo,voluntatem eius faciunt,ſic & nos in terra faciamus:
vel ſicut in cœlo & in terra,id eſt, ſicut in angelis, ita & in hominibus:
Gal.5 vel ſicut in perfectis, ita & in conuerſis. Vel ſicut in Chriſto , ita & in
Eccleſia : vel ſicut in mente,ita pariter & in carne:vt caro non concu-
Pſal.37 piſcat aduerſus ſpiritum:ſecundum illud:Cor meum & caro mea exul.
in d.v.diſt. da nobis ſpiritum conſilij , vt faciamus voluntatem tuam,
Matth. 5 maximè miſericordiam,quæ perimit auaritiam , quatenus miſericor-
diam conſequamur : ſecundum illud , Beati miſericordes. q. mi. con:
Sicut enim auaritia conſiſtit in acquirendo , & retinendo : ita miſeri-
cordia conſiſtit in dando & dimittendo. Huius petitionis & aliarum
duarum impletio , inchoatur in via , & conſumatur in patria , vbi nil
velle poterimus,niſi quod Deum velle ſciemus,tunc diligemus Deum
ex toto corde,& ex totâ mente, & ex tota anima. Et ex † corde,id eſt, 16
intellectu , diligimus filium:toto,id eſt,ſine errore. Ex mente, id eſt,
memoria,diligimus patrem, tota, id eſt, ſine obliuione. Ex anima, id
eſt,voluntate, diligimus ſpiritum ſanctum:tota, id eſt,ſine contrarie-
tate:patrem potentem, filium ſapientẽ, ſpiritum ſanctum benignum,
id eſt,trinitatis potentiam,ſapientiam & bonitatẽ. Adueniat regnum
tuum. Hoc rogamus vt ſemper Chriſtus regnet in nobis, & non pec-
catum , vt nos paratos inueniat quando animam à corpore iubebit
exire. Regnum autem Dei dicitur, & † militans Eccleſia , quia regi- 17
tur:& triumphans Eccleſia , quia regnat. Item regnum Dei dicitur,&

gratiã

gratia fidei, & gloria ſpei. Rurſus regnum Dei, dicitur & intellectus ſcripturæ, & locus patriæ. De regno militantis Eccleſiæ ſcriptum eſt, Exibunt angeli meſſores, & colligent de regno eius omnia ſcandala. *Matt. 13* De regno triumphantis Eccleſiæ reperitur, Venient & recumbent cum *Matth. 8* Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorum. De regno fidei dicit ſcrip- *Luc. 17* tura, Regnum Dei intra vos eſt. De regno ſpei Dominus ait: Percipite *Matt. 25* regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. De regno ſcriptu- *Matt. 21* ræ legitur, Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti *Matt. 13* fructus eius. De regno patriæ reperitur, Fulgebunt iuſti, quaſi ſol in regno patris eorum: ſed etiam ipſe Chriſtus dicitur regnum Dei ſe-
18 cundum illud, Si ego in digito † Dei eiicio dæmonia, profectò venit *Luc. 11* in vos regnum Dei. Adueniat igitur regnum tuum, id eſt, adueniat regnum ad regnum, militans ſcilicet ad triumphans. Vel regnum tuum adueniat, id eſt, ad videndum te veniat: vt regnum fidei ad regnum ſpei tranſeat: quoniam hæc eſt vita æterna, vt cognoſcamus te ſolum, verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, quaſi dicat, Da nobis *Ioan. 17* ſpiritum intellectus, quo mundati corde intelligamus te in præſenti regnare, per fidem: vt in futuro, videamus te regnantem in nobis per ſpem. Tunc cognoſcemus, ſicut & cogniti ſumus, videntes tunc, qua- *1. Cor. 13* ſi per ſpeculum in ænigmate, ſed tunc facie ad faciem eum videbimus: quomodo videbimus Deum Deorum in Sion. Quod eſt contra gulam, de qua propheta, Vinum (inquit) & ebrietas aufert cor. Per intellectum *Oſee. 4* enim deſinit homo carnaliter viuere. Vnde Hieron. Ama ſcientiam ſcripturarum, & carnis vitia non amabis. Sanctificetur nomen tuum.
19 † Hoc rogamus, vt nos ſancti ſimus, & iuſti, & recedamus à malo, & ſemper faciamus bonum. Et nota, quòd nomen patris quatuor modis ſanctificatur: in filiis duobus modis: in via, & duobus in patria. In via, per efficientiam & perſeuerantiam: in patria per conſummationem & effectionem. In via namque nomen patris ſanctificatur in filiis, quando ſanctificationis effectum operatur in eis. Vel, quando ſanctificatio, quam acceperunt in nomine patris, perſeuerat in illis. In patria verò, nomen patris ſanctificatur in filiis: quia ſanctificatur & confirmatur in eis, vt numquam poſſit à filiationis gratia ſeparari: hîc eſt quaſi mobile nomen patris in filiis. Nam & Iudas quandoque fuit filius, & quandoque non fuit: pro qua poſſibilitate mouendi, dixit Apoſtolus & habetur iij. quæſt. vij. §. quod teſtatur: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne forte cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Ibíque nomen patris ſanctificatur in filiis, quia vbi tales ſunt, *1. Cor. 9* in quibus pater ſanctus apparet: tunc erunt manifeſti, qui tunc ſunt occulti ſecundum illud, Nos inſenſati vitam illorum exiſtimabamus in- *Sapien. 5* ſaniam: & finem illorum ſine honore: & ecce, quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Dicitur ergo, Sanctificetur nomen tuum: quaſi dicat, Da nobis ſpiritum ſapientiæ, prout dicitur à ſapore, id eſt, iucunditatem æternam, vt guſtemus quàm

ſuauis

ſuauis eſt Dominus, generans in nobis pacem, id eſt, motuum interiorum quietem, vt caro noſtra non concupiſcat aduerſus ſpiritum: quia
Pſal.33 non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum: vt ita ſanctificetur nomen tuum, id eſt, pater in filiis, quatenus in præſenti difficile,
Galat 5 in futuro nequaquam à filiationis gratia ſeparemur: quod eſt manifeſtè contra luxuriam: quia qui laborat, non iucundatur in ea: & qui pa-
Pſal. 37 cem mentis non habet, filius Dei non eſt, ſed iumento aſſimilatur: quia quaſi iumentum in ſuo ſtercore computreſcit: guſtato enim ſpiritu,
Iob. 1 deſinit omnis caro. In † fine dominicæ orationis ponitur, Amen: quod 20
ad omnes petitiones refertur. Hebræus autem ponit in fine, vnum ex his tribus, Amen, Sela, Salem, quæque ſonant verè ſempeſ pacem. De Amen, dictum ſub titulo de ſalutatione ad populum: licet autem Amen, quandoque affectum optantis exprimat, hìc tamen concluſionis affirmationem oſtendit. Vnde gloſſa Matth. vj. Amen ſignificat in his omnibus petitionibus indubitanter à Domino tribui quod petitur, ſi vltimæ conditionis pactum ſeruauerimus: vnde ſubdit: Si dimiſeritis, &c. & ideò Amen hìc non à populo, vel à clero: ſed à ſacerdote profertur, cum ipſe ſit mediator inter Deum & hominem: quia eius eſt vota populi Deo offerre, & ipſius voluntatem populo renuntiare, ſicut legitur Exod. xix. Magis † congruit illud à ſacerdote proferri, à quo 21
conuenit petita à Domino fuiſſe conceſſa affirmari, quàm à populo, cui huiuſmodi renuntiatio ipſo mediante fieri debet. In aliis verò orationibus, quæ in officio eccleſiaſtico dicuntur, Amen exprimit potius affectum optantis, quàm concluſionem affirmantis: ideóque in illis congruè profertur à populo, à quo optatur: quod in illis à ſacerdote orante poſtulatur. Profert tamen hìc ſacerdos Amen, ſub ſilentio. Primò in ſignum, quòd Dominus vult orantes latere, quòd à Domino exauditi ſint ne poſtmodum tepeſcant. Secundò, quia ſi altè proferret, Amen, quo affirmatur orationem dominicam exauditam eſſe, iudicari poſſet præſumptio, & quædam oſtentatio ſacerdotis.

ANNOTATIO.

* Alba) Vel ſeruans pueros, παίδας σῴζων. ſi verbum compoſitum explices.

SVMMARIVM.

1 *Miſſæ tertia pars, vbi incipias.*
2 *Emboliſmus duplex.*
3 *Emboliſmorum & prafationum conſuetudo.*
4 *Pacem petens ſacerdos, quorum precibus innitatur, & ſuffragiis. & numer. 5.*

Tertia

Tertia pars missæ de silentio, post dominicam orationem.

XAP. XLIX.

1 TErtia pars missæ incipit in hac oratione, Libera † nos quæsumus Domine &c. Quæ oratio, dicitur ἐμβόλισμος vel superexcrescentia, ex eò quod nihil in ea petitur, quod in præcedenti oratione dominica petitum non fuerit: nec tamen superfluit, quoniam est repetitio & expositio nouissimæ petitionis illius. Illa enim dicit, Libera nos à malo: ista dicit, Libera nos quæsumus, &c. Et subdit, à quibus malis: scilicet à præsentibus, præteritis & futuris: subditur etiam transitus ad orationem, pro pace ibi: Intercedente beata, &c. Vel dicitur superexcrescentia: quia in primitiua Ecclesia multo tempore dicta non fuit. Et not.
2 quod † duplex est ἐμβόλισμος: videlicet quotidianus & annuus: quotidianus est hæc oratio, cum enim Amen sit finis dominicæ orationis: & illud reseruetur sacerdoti, à clero dicente: Sed libera nos à malo, vt præmissum est: patet quod hæc oratio intelligitur emboliſmus, non solum quotidianus, verumetiam dominicæ orationis. Emboliſmus etiam quotidianus, sunt præfationes: vt, Verè dignum, &c. Et, communicantes, &c. &, hanc igitur oblationem offerri. &c. te igitur clementissime pater. Annuus verò emboliſmus, est consecratio olei infirmorum, de qua dicetur in sexta parte sub titulo de cœna Domini: & benedictio vuarum & agni paschalis & huiusmodi: & etiam frugum & fabarum primarum, quæ ex institutione Euthiciani papæ super altari benedi-
3 cuntur. Emboliſmo finito non concluditur, per Dominum. † Hæc enim est emboliſmorum & præfationum consuetudo, sed ei continuatur oratio, Da propitius pacem, &c. Da pacem, inquam, pectoris, vt simus à peccato liberi. Da pacem temporis, vt simus ab omni perturbatione securi: nocet enim infirmis perturbatio: & ecce quàm apertè enodatur à quibus malis erui deprecemur. Hæc autem oratio, Libera nos, &c. sub silentio dicitur: prout dictum est sub titul. de Pater noster super verbo, Oremus præceptis, quod silentium significat sabbatum, quo corpus Domini in sepulchro quieuit, tunc enim nullus fidem prædicauit. Vnde Luca testante, Mulieres, quæ parauerant vnguenta, sab- *Luc. 23*
bato quidem siluerunt, secundum mandatum legis. Christi tamen non siluit: imò ipse qui secundum carnem in sepulchro quieuit, secundum animam descendit ad inferos, vt fortior superueniens superaret fortem armatum: ad quod significandum Ecclesia Romana, dicit ipsam orationem alta voce in die parasceues: & Mediolanensis semper: & tunc momordit infernum, ducens suos vinctos de lacu, in quo non erat aqua, liberans eos de malis præteritis, præsentibus, & futuris: & dans eis perpetuam pacem: in qua sunt semper & à peccato liberi, & ab omni perturbatione securi. Vnde de hoc lacu liberari se, & totam
4 Ecclesiam orat presbyter dicens, Libera nos, &c. Et † quia nos indigni

sumus

ſumus veniam de præteritis & præſentibus atque futuris promereri, niſi nobis donetur oratione beatæ virginis & beatorum Petri & Pauli, atque Andreæ, & aliorum ſanctorum, ideò hic eos in noſtrum patrocinium inuocamus. Ad impetrandum ergo pacis gratiam, imploratur mater Salomonis, id eſt viri pacifici, & Michaël nuntius pacis, & Baptiſta præco pacis,& tres Apoſtoli teſtes pacis, & non plures: quia in ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum. Prius ergo orauimus, vt liberaremur à malis, nunc verò pro pace oramus. Rurſus licet omnes Apoſtoli ſuperius fuerunt propter authoritatem apoſtolatus connumerati, in hac tamen oratione, quæ triduum, quo Dominus in ſepulchro iacuit, deſignat, tres repetuntur & ſpecialiter iſti tres propter aliquas eorum prærogatiuas, videlicet propter priuilegium prærogatiuæ dignitatis, quo ad Petrum: propter priuilegium prædicationis & immenſi laboris, quo ad Paulum: propter priuilegium nimium concupitæ crucifixionis,quo ad Andræam. Adhuc † in hac oratione eſt intentio inuocare non ſolum Apoſtolos,verumetiam omnes ſanctos,qui per triplicem ſtatum diſtinguuntur: ſicut & omnes qui ſunt in Eccleſia militante: aut enim fuerunt, vel ſunt in ſtatu coniugali, qui per Petrum: aut in ſtatu continentiæ, aut viduali, qui per Andræam, qui ſecundum Chryſoſtomum, creditur in viduali ſtatu fuiſſe: aut in ſtatu virginali, qui per Paulum deſignatur ad quem ſtatum etiam angeli reducuntur: quia virginitas,eſt ſoror angelorum, & de beata Maria etiam fit mentio, tanquam de porta miſericordiæ. Poſtremò nota, quod poſt ſecretam tria dicuntur ad myſterium conſecrationis corporis Domini perficiendum,videlicet,Præceptis ſalutaribus: & oratio dominica,& hæc oratio, Libera nos quæſumus: & hoc propter tres dies, quibus Domini corpus iacuit in ſepulchro: ſiue propter triplicem legem, ſcilicet naturalem, Moſaicam, & Euangelicam.

Matt. 12

5

SVMMARIVM.

1 *Patenam tradit ſacerdoti diaconus, finita oratione Dominica.*
2 *Patena cur ſe ſignet ſacerdos.*
3 *Sacerdotis manum ſeu humerum dextrum diaconus oſculatur. Et quare id.*
4 *Patenam ad quid oſculetur ſacerdos.*

De reſumptione patenæ.

CAP. L.

Pſal. 29

QVia poſt paſſionis triſtitiam ad reſurrectionis gaudium peruenitur,iuxta illud,Ad veſperum demorabitur fletus,& ad matutinum lætitia: ideo ſubdiaconus interea dum chorus reſpõdet, Sed libera nos à malo accedens † ad diaconum, tradit illi patenam inuolutam: diaconus verò illam recipiens eam reuelat, & reuelatam repræſentat, & tradit ſacerdoti, oſculando illius manum, aut humerum dextrum. 1

Sacerdos

Digitized by Google

23 *Benedictio ſolennis cur detur ab Epiſcopo, in Miſſa verò pro defunctis, minus.num.24.*

De Fractione hoſtiæ.

CAP. LI.

FInita oratione prę miſſa, ſcilicet: Libera nos, reſumpta patena diaconus diſcooperit calicem, inde remouens Corporale, & ſuper ca-
1 licem ſedulò intuetur. Deinde ſacerdos intendens hoſtiam † frangere, ipſam de altari leuat, ſupponens illi patenam & ſuper ora eius collocat. inde tollens eam ſuper calicem per medium frangit, dicens: Per eundem Dominum noſtrum. Et in quibuſdam Eccleſiis partem, quæ poſt fractionem in dextera manu remanſit, ponit ſuper patenã, dicendo: Qui viuit, &c. Partem verò, quæ in ſiniſtra remanſit, iterũ per medium frangit, & particulam, quæ poſt ſubdiuiſionem in ſiniſtra manu remanſit, coniungit parti priùs ſuper patenam poſitæ dicendo, In vnitate ſancti Spiritus. &c. Alteram verò particulam in dextra remanentem, tenet ſuper os calicis, cum duobus digitis, ſcilicet cum pollice & indice, & erecto calice ſimul & ipſa particula, parùm cum ambabus manibus eleuatis alta voce, dicens: Per omnia ſecula ſeculorum, quo dicto calicem ſimul cum hoſtia deponit proferens: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, & hoc dicendo, producit ter ſignum crucis ſuper calicem, cum dicta hoſtiæ particula: deinde mittit particulam illam in calicem, dicens, Fiat commiſtio corporis, &c. & poſteà per Epiſcopum datur benedictio ſolennis. De ſingulis igitur eſt videndum, & primò quare diaconus diſcooperit calicem, & in eum diſcoopertum intuetur. Circa quod dicendum eſt, quòd os calicis, in hoc loco oſtium ſignificat monumenti: de quo diaconus Corporale remouet, & in eo ſedulò intuetur, ſignificans quod angelus Domini lapidem ab oſtio monumenti reuoluit. & linteamen amouit: & in ſepulchro diligenter aſpexit. Secundò videndum eſt, quare ſacerdos hoſtiam ſuper patenam locat, & inde eam tollens ſuper calicem frangit. Circa quod dicendum eſt, quod per calicem Chriſti paſſio, vel etiam æternæ beatitudinis fruitio deſignatur. vnde Pſal. Et calix meus inebrians quàm præclarus eſt, & iterum: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ &c. Per patenæ rotunditatem, bonorum operum perfectio ſignificatur.
2 Sacerdos ergo volens hoſtiam † frangere, primò eam ſuper patenam locat: vt inde illam tollens ſuper calicem frangit: ad ſignificandum, quod nemo paſſionibus mundi meritoriè valeat exponi, vel etiam ad æternæ beatitudinis fruitionem admitti, niſi prius in bonorum operum perfectione fuerit ſolidatus: vnde Apoſtolus ad Ephe. vj. Accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die mala, & in omnibus per-
3 fectè ſtare. Ad hoc patena † hoſtiæ ſupponitur, & ſuper calicem frangitur, ad ſignificandũ quod Chriſtus ex latitudine charitatis per patenæ diſpoſitionẽ ſignificatæ ſe ſupponit paſſioni. Rurſus ſuper calicem

Digitized by Google

frangitur,ne minutiæ ſpargantur, ſed in eius concauitate cautè recipiantur. Alibi tamen ſuper patenam poſteà frangitur, vt ipſe panis viuus qui de cœlo deſcendit fractus, pro nobis in ara crucis rememoretur. Alibi quoque hoſtia comedenda de altari tollitur : nam in veteri Teſtamento ſacerdos panes Propoſitionis de altari ſublatos comedebat : prout dictum eſt ſub titulo de oblatione ſacerdotis. Tertiò videndum eſt quare hoſtia † frangitur: & quidem, quia in lege iubebatur ſimilago fru ſtatim offerri: ſed & Redemptor noſter benedixit panem & fregit, fractumque Diſcipulis diſtribuit, & ideò ſacerdos & legem & Chriſtum ſequens, panem ſacroſanctum in tres partes partitur; vt in fractione panis Dominum agnoſcamus, ſicut & illi duo diſcipuli, Dominum cognouerunt: quibus ipſe reſurrectionis die euntibus in Emaüs apparuit. Dum enim, ſicut ait Proſper de conſecratione diſtinctione ij. frangitur hoſtia, & ſanguis in ora fidelium infunditur, immolatio corporis Chriſti in cruce, & effuſio ſanguinis eius de latere deſignatur. Quartò, quare per † medium hoſtia frangitur? Circa quod notandum eſt, quod in duas medietates frangitur, iuxta duplicem prædeſtinatorum ſtatum, ſcilicet æternæ gloriæ: & temporalis miſeriæ: ideoque vna medietas ſubdiuiditur in duas partes: quarum vna eſt de prædeſtinatis, qui purgantur in Purgatorio : alia pro illis, qui adhuc viuunt in hoc mundo caduco, prout infrà dicetur. Quintò, quare pars hoſtiæ poſt fractionem in manu dextra remanẽs, potius ponitur, ſuper patenam, quàm quæ in manu ſiniſtra remanſit? & quidem pars ipſa, quæ in dextra manu remanſit, deſignat prędeſtinatos, qui iam ſunt in gloria : & iam tenent illam rectitudinem, cui nulla rectitudo admiſceri poterit, & ideò meritò in parte dextra tenetur. Altera verò pars deſignat illos prædeſtinatos, qui adhuc ſunt in temporali miſeria: vbi multa obliqua, & pauca recta inueniũtur: quare meritò in ſiniſtra tenetur. Illa igitur, quæ eſt in dextra, cũ diuidenda non ſit, vt iam dicetur, ſuper patenã deponitur: quę verò eſt in ſiniſtra, cùm diuidenda ſit, non deponitur, ſed diuidẽda retinetur. Sextò, quare pars † quę in ſiniſtra remanſit, iterum ſubdiuiditur? Ad quod dicendum eſt, quod illi qui ſunt in gloria, vniformem ſtatum tenent: & vna beatitudine fruuntur, ideò pars in dextra manu retenta, & ſuper patenam collocata, quæ illos, vt præmiſſum eſt, ſignat, non frangitur: ſed illi, qui ſunt in temporali miſeria, in ſtatu, & miſeria, ſunt diuiſi. Nam alius eſt ſtans miſeriarum, eorum qui adhuc viuunt in corpore: & alius eſt eorum, qui purgantur in Purgatorio igne: ideò pars, quæ in ſiniſtra tenetur, illos ſignificans, diuidi debet. Septimò, quare † particula poſt diuiſionem remanens in ſiniſtra, coniungitur parti ſuper patenam priùs poſitæ? Ad quod dicendum eſt, quòd ſecundum Augu. Deus duas habet manus, ſcilicet dextram, qua miſeretur, & ſiniſtram qua punit illos, qui ſunt in Purgatorio, inquantum ibi purgãtur. huic reſpondet ſola punitio, & ideò particula, quæ in ſiniſtra tenetur, illos figurat.

Ioan.6

Matt.26

Luc.24

4

5

6

Sacerdos verò cum ea signum sanctæ crucis sibi facit in facie, & eandem postmodum osculatur. Hi quidem tam numero quàm obsequio sanctas illas mulieres significant, de quibus narrat euangelista Matthæus: quòd vespere sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria, & altera Maria videre sepulchrum, præsentantes patenam, id est, cor patens latitudine charitatis, in obsequium sepulturæ. Iuxta quod legitur, quòd mulieres emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum: & valde mane vna sabbatorum, veniunt ad monumentum orto iam sole: & dicebant ad inuicem, Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Accessus igitur diaconi qui Marias significat in tradendo patenam, significat illud quòd Mariæ venerunt videre sepulchrum: & resurrectionem Christi latè credentes, eam Apostolis nuntiauerunt qui demum Domino suæ fidei latitudinem charitatis accipit sacerdos, id est, Christus acceptat. Vel per subdiaconũ intelligitur Nicodemus, qui etiam latè credidit, & obsequium exhibuit saluatori. Quòd verò patena prius inuoluta, dehinc reuelata ad altare deportatur: hic est Moses de fiscella ad regiam perductus domũ. Exo. ij. Lex quidem quæ latuit, sed cognitis mysteriis ab ecclesia exaltata, ad Christum ascendere de Aegypto docens Quod verò sacerdos † super
2 patena sibi à ministris oblatam signum crucis facit, repræsentat illud, quod in Matthæo legitur quod principes sacerdotum, & Pharisæi signauerunt lapidem cum custodibus sed nec ratio ista, nec signũ sanctæ crucis necessitatis sunt. Item quod patenam oblatã recipit, significat quod Christus omnes ad se ex charitate redeũtes cum desiderio recipit: quod etiã ex eo patet, quòd statim Marię perseueranti & aliis comparuit. De hoc etiam dictum est sub tit. de oblatione sacerdotis. Post traditam diacono patenã, subdiaconus manipulum, qui patenam tenuerat inuolutam, plicatam non super pallam altaris, sed alibi deponit, in quo significat illud, quod legitur Ioan. xx. quia Petrus in monumentum intrans, vidit sudarium, quod super caput Christi fuerat non cum linteaminibus positum, licet separatim in vnum locũ inuolutum. † Diaconus autem manum seu humerum dextrum sacerdotis osculatur. ad notandũ, quod ipse vult esse socius in passione, vt socius
7 sit in regno, extrà de sepulc. c. j. secundũ quod dicit Apostolus: Si conpatimur, & conregnabimus. Rursus, quod osculetur dextrũ illius humerum, significat, quòd Deum hic videre non possumus, nisi per speculum & in ænigmate, in futuro verò videbimus eum, sicuti est: quia verò crucifixus ardenti desiderio quęrebatur, iuxta quod angelus inquit mulieribus: Scio, quia Iesum quæritis crucifixum, ideirco cũ patena signatur crux in facie sacerdotis: in qua maximè vires animę vigent: & vt hoc signo munitus possit Dei seruitium, sine impedimento consummare. Statimque sacerdos osculatur patenam, ostendẽs, quod Christus confestim impleuit desiderium mulierũ. Mox enim occurrit

Ioan. 20

1. Ioan. 3
Matt. 28

Matt. 28

illis,dicens: Auete: quæ procidentes tenuerunt pedes eius,& adorauerunt. Nec eſt dubium,quin pedes eius fuerint oſculatæ: de hoc ſub titulo de oſculo pacis dicetur. Oſculatur etiam patenam, quaſi petens à Deo pacem corporis & animæ. Oratur etiam pro pace temporali, quod fit ſpecialiter in quibuſdam Eccleſiis,oſculum etiam huiuſmodi charitatem ſignificat,prout dicetur ibidē. ¶ Rurſus, ideò ſe ſignat cum patena,& oſculatur pòſt illam,ad notandum, quod ſi per paſſionem Filij reconciliamur Deo Patri,erimus & hæredes regni cœleſtis: vel ſignum crucis, cum oſculo ſignificat gloriationem Chriſti in cruce cum charitate. Quidam etiam cum patena ſe ſignant ante pectus. per quod ſignificatur ſyncera affectio,quę per partes corporis & cordis in ſacra Scriptura ſignificatur. Quidā autem priùs oſculantur patenam,cùm dicunt: Da propitius pacem: & poſteà cum oſculata patena in vltima clauſula,ſcilicet ab omni perturbatione ſecuri,ſe ſignant quia per crucem,& hoc ſacrificium & odorem eius omnia in cœlis,& in terris pacificata denuntiant. Quidam quoque conſequenter oſculantur ſummitatem, & pedem calicis: quod oſculum prætendit intimum effectum ad monumentum ſeu ſepulturā Chriſti, exemplo Magdalenæ, quæ ex affectu ſtabat ad monumentum foris plorans,vt dicitur in Ioanne. Oſculum quoque pedis calicis,ſignificat oſculum pedum Chriſti, de quo iam dictum eſt. Aliqui etiam cum patena ſummitatem,latus & pedem calicis tangunt,quod ſimiliter ex affectu intimo faciunt,quaſi totum monumentum amplectentes, quod per calicem & patenam repræſentatur: hoc enim proprium eſt feruenter amantium, quòd non ſatiantur dilectum ex omni parte corporis ſui tangere,& etiam res dilecti: quod maximè oſtendit Magdalena,quæ à monumento non recedebat. Tactus quoque cum patena in ſummitate,& latere,& pede calicis,ſignificat tres cruciatus Domini,ſcilicet in capite,in latere,& in pedibus.

Ioan.10

SVMMARIVM.

1 *Hoſtia fractio,quomodo fieri debeat.& numero.2.3.8.10.11.12.13.15.16. 18.19.*
4 *Hoſtia fractio ad quid fiat.*
5 *Hoſtia primò per medium frangitur.& quare idipſum.*
6 *Hoſtia altera dimidietas,cur iterum diuidatur.*
7 *Hoſtia particula, poſt ſubdiuiſionem remanens in ſiniſtra, cur coniungatur parti ſuper patenam poſita.*
9 *Beatorum tres ordines.*
14 *Sacerdos,cur dicit in Miſſa ſub fractione hoſtie: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum.*
17 *Hoſtia particula,cur mittatur in ſanguinem.*
20 *Hoſtia,cur diuidatur in tres partes.*
21 *Hoſtia tres partes,quid ſignificent.& nu.22.*

23 *Bene*

Digitized by Google

rum,vt ampliùs non sit eis dolor, sed pax, qua cum eo viuant in æternum:vel illa,quæ data est corpori Christi,quando anima eius ad corpus rediit:vt sicut nunquã anima turbata est,pro corporis morte, ita nec ipsum corpus vlterius de sua mutatione turbetur,sed vtraq; pace fruatur, & semper de æterna beatitudine lætetur. Decimoquartò,
15 quare dicendo,Pax Domini, &c. facit signum crucis supra sanguiné, cum dicta hostiæ particula? Ad hoc dicendum est, quod tres cruces significãt triduum,quo Christus fuit in sepulchro: vel quòd tres mulieres quærebant Christum crucifixum,ad ostium monumenti: vnde
16 illud:Quem quæritis?viuentem cum mortuis?Decimoquintò,quare dicto,Pax Domini,&c. chorus respondet:Et cum spiritu tuo? & quidem hoc dicendo,optat pacem ipsi sacerdoti:& petit etiam pacem sibi dari,& vt dignus sit illam recipere,prædicit ter Agnus Dei.Verun-
tamen Papæ celebranti in Ecclesia Sanctæ Mariæ maioris in vrbe, & *Luc.22*
dicenti,Pax Domini respondetur:prout in vj. Parte sub titulo de Pa-
17 scha dicetur.Decimosextò,quare † dicta hostiæ particula immittitur in sanguinem?Nempe fit hæc commistio, primò ad notandum quòd Christi corpus non fuit sine sanguine, nec sanguis sine corpore. Secundò,ad designandum,quòd vnum sacramentum conficitur ex speciebus panis & vini.Tertio, corporis & sanguinis post trinum crucis signum permistio,est animæ ad corpus reditio.Omnibus enim in cœlo & in terra pacificatis virtus Trinitatis animã crucifixi reduxit ad carnem,ne derelinqueret animam eius in inferno, nec daret carnem *Psal. 15*
eius videre corruptionem.iuxta,qud ipse dicit in Psal.Ego dormiui & *Hebr.3*
somnium cepi:exurrexi, quia Dominus suscepit me. Significat ergo vnitatem & animæ & carnis, quæ in resurrectione Christi denuò sunt vnitæ.Nam vt præmissum est, panis ad carnem, & vinum refertur ad sanguinem, quia secundum Philosophum in sanguine est sedes animæ.xxxiij.q.ij.Moses. de hoc etiam sub titu. de Oblatione dictũ est.
18 Decimoseptimò,quando immissio† sit facienda:& quidem aliqui infundunt particulam ipsam in calicem,postquàm dicunt: Pax Domini,&c.quoniam manifestum est pacem datam esse hominibus bonæ voluntatis,per resurrectionem quam verba ipsa significant.Alij verò dicto,Pax Domini,&c.& dicto etiam prius,Agnus Dei,&c.demũ immittunt ipsam in sanguinem, vt eorum oratio efficacior sit, pro eo quòd tenentes eam in manibus, dum dicunt, Agnus Dei, &c. oculo corporali & mentali reuerenter intuentur. Tertij vero eam immittunt cum dicunt:da nobis pacem. Cùm enim ter dicatur, Agnus Dei: & in primis duabus vicibus dicatur, Miserere nobis,in primo dicitur, Miserere nobis,quantũ ad animam,quę maximè fundatur in sanguine.In secundò quantùm ad carnem:patet,quòd ista duplex oratio dimissim dicitur:& ideo illa pars hostiæ per quã caro significatur:& sanguis,per quem anima intelligitur,non debent coniungi,dũ illis duabus vicibus, dicitur Agnus Dei, sed solùm in fine tertij Agnus Dei,

vbi repetitur,Pax,ſecundùm vtrunq;,ſcilicet ſecundùm corpus, & ſecundùm animam. Ipſe enim lauit nos à peccatis noſtris, in ſanguine
Apoc.1 ſuo †Quarti rectiùs & vſitatiùs agunt,quoniã dicto Pax Domini, & priuſquam dicat Agnus Dei,&c.immittũt:certũ eſt autẽ,quòd Agnus
Ioan. 20 Dei poſt ſalutationem repræſentat illud, quod Dominus fecit: poſtquàm diſcipulos viſitauit:quãdo videlicet dedit eis poteſtatẽ dimittendi peccata:& ideò ſacerdos illud repræſentans poſt immiſſionem particulæ hoſtiæ in ſanguine,dicit Agnus Dei,qui tollis peccata mũdi,miſerere nobis:ad deſignandũ,quòd ſicut ipſe corpus ſanguini cõiungit, ita nos cõiunctos eidẽ ſanguini ſeu meritis ex eius effuſione procedentibus ſua pietate à peccatis emundet. Et immittendo dicit verba illa:Fiat cõmiſtio corporis,&c.quæ verba referẽda ſunt ad ſpecies panis,& vini,quibus corpus Chriſti & ſanguis cõtinetur.Dicunt autẽ Agnus Dei calice iã cooperto,ad notandũ, quòd Chriſtus in domo oſtiis clauſis dedit Apoſtolis poteſtatẽ dimittendi peccata. Decimooctauò quare fiunt†tres partes? Ad quod dicẽdũ eſt quòd frãgitur 10
in tres partes. Primò in memoriam Trinitatis. Secundò, in memoriã triplicis ſtatus Chriſti.Primus, fuit in hominibus manens. Secundus, fuit mortuus in ſepulchro iacẽs.Tertius, eſt immortalis,in cœlo exiſtens.Tertiò verò,in memoriã & ſignũ, quòd Chriſtus paſſus fuit in triplici parte ſui,id eſt,in pedibus,in manibus, in latere. Quarto,in ſignum,quòd tres ſunt partes myſtici corporis:prima eſt in cœlo,ſiue in patria,ſcilicet Eccleſia triũphans,ſecũda eſt in terra,ſcilicet Eccleſia militans,tertia eſt in Purgatorio,& hæc dicitur pugnãs.Quintò in typum trium perſonarum euntiũ in Emaus, ſcilicet Chriſti & Cleo-
Luc.24 phæ, & vt quidã dicunt, Luc. decimonono, quid partes ipſæ ſignificent,videndum†reſtat:& quidem primum ſecundũ Gelaſium papam 11
pars in calice poſita, ſignificat corpus Chriſti quod de virgine traxit: pars ſicca comeſta,ſignificat omnes fideles: pars reſeruata vſq; in finem Miſſæ ſecundũ antiquum Eccleſiæ Romanæ morem, pro miniſtris vel infirmis,ſignificat omnes mortuos.Secũda pars in calice poſita,ſignificat Eccleſiam militantem:pars reſeruata, eos, qui ſunt in Purgatorio.Tertiò Sergius Papa,de cõſecrat. diſtinct.ij. triforme ita dicit:Triforme eſt corpus Domini.Pars oblata in calice Miſſæ, corpus Chriſti quod iam reſurrexit monſtrat: pars à ſacerdote comeſta, ambulantem adhuc ſuper terrã: pars in altari vſque ad Miſſæ finem remanens,corpus Chriſti,vel ſecundum alios,corpus fidelium latens in ſepulchro.Hæc pars remanet in altari, vſque ad finem miſſæ, quia vſq; in finem ſeculi corpora Sanctorum in ſepulchris erunt,ſed quòd pars vſq; in finem miſſæ reſeruetur,non eſt in vſu.Quarto etiam modo.poteſt hoc myſteriũ explicari:eſt enim corpus Chriſti vniuerſalis Eccleſia,ſcilicet cũ membris,iuxta illud Apoſto.Vnus panis,& vnum corp⁹,multi ſumus.Et inueniuntur in iſto corpore, quaſi tres partes, ex quibus totũ conſiſtit:vna pars eſt ipſũ caput,videlicet Chriſt⁹ qui

caput

Digitized by Google

figurat.Hi verò,qui ſunt adhuc in præſenti vita , in qua eſt ſtatus merēdi,cōſequi poſſunt miſericordiā:& ideò ipſi per aliā particulā,quæ eſt in dextra,ſignantur.Quia ergo de his,qui ſunt in Purgatorio,nullū eſt dubiū,ſicut de illis,qui ſunt in Paradiſo , quantùm ad futuram gloriam,ideò meritò particula,quæ erat in ſiniſtra,eos deſignās , cōiungitur parti priùs ſuper patenam poſitæ,quæ illos qui ſunt in Paradiſo deſignat,quoniā iſti illis indubitanter ſunt coniungendi:de hoc tamē aliter infrà dicetur.Sed particula,quæ in dextra parte remāſit, (quæq; deſignat eos,qui ſunt in vita præſenti)illi parti quæ eſt ſuper patenam,non coniungitur : ſed in ſanguinem mittitur : quia illi adhuc egent meritis Paſſionis Chriſti,quæ merita proceſſerunt ex effuſione ſanguinis agni immaculati. Ex præmiſſa autem duarum partium coniunctione duo reſultant quaſi in modum lunæ cornua connexionem vtriuſque Teſtamenti in Chriſti paſſione factam deſignātia:& illa verſus calicem corrigenda ſunt,quaſi ſibi incorporent ſanguinem,ſine quo corpus non eſt. In hac etiam cōiunctione repræſentatur,quòd poſtquàm aliqui tam præſentibus quàm futuris preſſuris purgati fuerint,ipſi Deo,qui eſt noſtra beatitudo,perfectiſſima vnio-
8 ne iungentur. † Octauò , quare præmiſſæ duæ partes extrà calicem; ſuper patenam reſeruantur, ſuper quo aiunt quidam quòd tres par-
9 tes hoſtiæ,tres ſtatus†Beatorū figurát : ſcilicet qui ſunt in cœlo; qui in purgatorio,& qui in mūdo verſantur, vt iā dicetur. Per calicē autem,ſecundum aliquem reſpectū , ipſa æterna fruitio , vt præmiſſum eſt,figuratur.Quia ergo tam illi, qui verſantur in hoc ſeculo , quàm illi qui ſunt in Purgatorio , nondum ad illā fruitionem admiſſi ſunt; ideò ipſæ duæ partes extra calicem reſeruantur donec ſumantur. Sed hæc ratio non concordat per omnia cum præmiſſis,& ideò alia ratio inferiùs aſſignatur.Poteſt etiā dici , quod duæ hoſtiæ partes ideò ſuper patenam ponuntur:quoniam ſi omnes partes ſuper os calicis ambabus manibus tenerentur,multa quidem pericula contingere poſſent,de facili enim poſſet errare , & pars non mittenda in calicē mitti:vel propter manuum tremorem partes poſſent in calicem cadere. Sacerdos etiam taliter impeditus , non poſſet quæ incumbunt liberè expedire, & ſimilia. Alij tamen omnes partes ſupra os calicis tenent, ne fortè propter illarum deportationem ſeu translationem aliqua inde particula cadat, aut remaneat in patena:de quo etiā ſub tit.de cō-
10 munione Sacerdotis dicetur.†Nonò,quare particulā, quæ remāſit in dextra,ſacerdos ſuper os calicis tenet? Ad quod dicēdū eſt,quòd particula ipſa,vt præmiſsū eſt,repræſentat illos, qui adhuc in corpore viuentes indigent miſericordia Dei,ſine prædictis meritis Paſſionis Chriſti & ſanguinis eius effuſionis præcedentibus. Tenetur ergo ipſa particula,ſupra os calicis, reſpectu directo ad ſanguinem, vt detur intelligi intentio,necnō expectatio, & cōſideratio viuentium, quò ad merita & paſſionē Chriſti, & tenetur cum pollice , per quem

Digitized by Google

vigor virtutis,& cum indice,per quem mentis diſcretio ſignificatur: ad oſtendendum,quòd cũ fidei vigore & mentis diſcretione hæc cõſideranda,& expectãda ſunt.Vel cum duobus digitis tenetur,ad deſignandum duplicẽ naturam,quæ fuit in corpore Chriſti, diuinitatem ſcilicet & humanitatem.Et coniungitur ſanguini, ad oſtendendum, quòd qui dignè & cum fide merita,& paſſionem Chriſti cõſiderãt, & expectant,eius paſſione & méritis iuuantur. Decimò † quare ſacerdos dicturus:Per omnia ſecula ſeculorum,ſe erigit?Et eſt dicendum, quòd cùm ipſe petere velit perpetuam exiſtentiã Domini nobiſcum, & omne datũ optimum,& omne donum perfectum deſurſum ſit.j. q. ij.quàm pio.meritò ad Deum ſe tunc corpore & mente erigit, ſperás ſe acceptarum,quod petit. † Vndecimò, quare verba ipſa proferens vocẽ ſuã exaltat,& parum calicem eleuat,ſuper quo dicẽdũ eſt,quòd ſacerdos Chriſti vicarius,hoſtia,vt præmiſſum eſt,fracta,mox pacem annuntiaturus,vocem exaltat:vt populus pacẽ deſiderans, hoc intelligens dicat: Amen,xxxviij.diſt.ſedulò.& calicem parùm altari eleuãdo oſtendit,quòd Chriſtus qui per Paſſionem quæ per calicẽ deſignatur,deſcenderat eleuatus per reſurrectionem à mortuis, pacem poſtmodùm Diſcipulis timẽtibus nuntiauit,dicens eis: Pax vobis.Poteſt etiã dici,quòd quemadmodùm præmiſſum eſt,particula,quę ſuper os calicis tenetur,repræſentat viuentes,& credẽtes,& expectantes iuuari meritis Paſſionis,& effuſionis ſanguinis Chriſti. Sed, vt credamus duo,primũ ſcilicet Chriſtum,verum fuiſſe Deum,& ſanguinẽ & corpus nunquam fuiſſe à diuinitate ſeparata,ſecundum,Chriſtum fuiſſe verum hominem & corpus verum,& ſanguinem verũ,dicta non conſequimur:propter hoc ergo calicem, & dictã particulã parum ſimul eleuat,vt oſtẽdat,quòd firmiter credimus primum:& eã ſtatim deponit,vt oſtendat,quòd etiã eodem modo credimus ſecundum. † Duodecimò,quare dicta eleuatio,& depoſitio,fit cum vtraq; manu & nõ cum altera tantùm?Ad quod dicẽdum,quòd hoc fit, vt per hoc detur intelligi,quòd ſicut præmiſſa duo credit intellectu: ita amat & appetit affectu & toto conatu.Fit etiam hoc modo, vt ſecuriùs & dicẽtiùs fiat.†Decimotertiò quare mox dicit altiori voce:Pax domini, &c.Et quidem,quia nõ ſolùm per ſigna,veruntamen per verba reſurrectionis eſt gaudium exprimendum: ideò ſacerdos per lætitiã de reſurrectione habitã procedẽs ſtatim depoſito calice altiori voce dicit: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, repræſentans, quòd vna ſabbatorũ Ieſus poſtquàm ſurrexit à mortuis,ſtãs in medio Diſcipulorũ, dixit eis Pax vobis,& iterum:Pax vobis Io.20.quaſi dicat: Do vobis pacẽ pectoris in via,& pacem æternitatis in patria. Idẽ ergo innuit ſacerdos dicens:Pax Domini,id eſt,pax pectoris ſit ſemper vobiſcum,id eſt,in præſenti hîc:& pax æternitatis in futuro.Hæc quidẽ pax eſt illa, quæ tunc iuſtis data eſt, quando anima Chriſti in Infernũ deſcendens inde omnes fideles eduxit,abſtergẽs omnem lachrimam ab oculis eorum

Ioan. 20

Ioan. 20

Apoc.7

11

12

13

14

tur:vt omnes credamus,quia ipsius agni corpus & sanguis tunc sumitur,qui peccata mundi moriendo tulit, & vitam æternam nobis resurgendo, donauit Iesus Christus Dominus noster: & vt oremus ipsum numquàm desistere misereri nobis,qui in passione misertus est nostri.

2 † ἁγνὸς autem Græcè,Latinè purus & castus,dicitur:quòd sit hostia pu-
* ra & immolationi apta *,quia ipse verus agnus sola pietate sua se obtulit hostiam pro nobis, & nos redemit. Dicitur etiam agnus ab innocentia:quia agnus nec hominibus,nec bestiis nocet. In præmissis ergo verbis, Agnus Dei,qui tollis peccata mundi, miserere nobis, est quædam deprecatio:vt videlicet innocentis agni misericordia peccata irruentia,& subitanea auferãtur.Tertio modo dicitur agnus, ab agnoscendo:quoniam in magno grege solo balatu matrem agnoscit: sic & Christus in ara crucis donans nobis prius pacem,agnouit nos cura, vt iam dictum est.Agnouit etiam Patrem obedientia,iuxta illud Apostoli ad Philip.ij. Factus est obediens vsque ad mortem. Agnouit etiam matrem cura,quam de ea habuit.Vnde illud Ioan.xx.Ecce mater tua. Ob hoc ergo in altaris immolatione ter dicitur, Agnus Dei: quasi Agne,qui agnouisti patrẽ,miserere nobis. Agne,qui agnouisti matrẽ, miserere nobis.Pie,qui redemisti mundum, & qui obtulisti te pro nobis,dona nobis pacem.Vel ideò ter dicitur,vt triforme corpus Domini intelligatur:videlicet ambulans in terra,quiescens in sepulchro, & residens in cœlo. Potest etiam dici,quòd Christus ad tria venit.Primò

3 vt nos † liberaret à miseria culpæ. Secundò,vt nos redimeret à malo pœnæ.Tertiò,vt nobis daret de plenitudine gratiæ suæ. Quantum ad prima duo,bis dicitur Miserere nobis. Quantum ad tertium,dicitur, Dona nobis pacẽ: quæ petitio pacis sequitur statim postquàm Agnus Dei dictum est ter, ad notandum, quòd ex beneuolentia Trinitatis agnus missus est:vnde Esai. Emitte agnum Domine,&c. Nam sicut in Apoc. legitur, Christus est agnus,qui occisus est ab origine mundi. Et attende, quia quidam sacerdotes dicunt Agnus Dei, manibus super altare depositis: ostendentes in hoc quòd ad ea, quæ proferunt tota mente intendunt.Intentio enim propriè per linguam exprimitur,non per manus:ideóq; loquente lingua, manus quiescunt, quódq; ipsam misericordiam & pacem cœlestem pro populo petunt:non autem terrenam:quod in manuum dispositione significatur.Alij verò stant manibus iunctis, parùm super altare inclinati, ostendentes in inclinatione humilitatem,quæ in oratione necessaria est:& in manuum coniunctione,vnicã & non variam intentionem. Porrò secundum antiquam consuetudinẽ scholæ Cantorum,in Ecclesia Romana, quã adhuc ipsa schola obseruat, nullatenùs variatur, sed tribus vicibus vniformiter dicitur Christe, miserere nobis,propter tria genera peccatorum, quæ petimus remitti: cogitationis in corde, locutionis in ore, & actionis in opere. Vel in honorẽ Trinitatis, vel propter tres ordines Fideliũ in Ecclesia, qui sunt Noë, Dauid, & Iob: quos Ezechiel vidit in visione

Esa.16
Act.8
Ezec.14

saluan

ſaluandos. Poſtmodùm autem multis, ac variis eccleſiæ aduerſitatibus ingruentibus,cœpit ad Dominum de tribulatione clamare: Dona nobis pacem, & vt clamor eius faciliùs audiatur,ideò in ipſa immolationis hora clamat: & hæc varietas non diſcrepat à conſuetudine
Ioel.2 veteris Teſt. vbi cum ſecundò repetatur: Parce Domine, parce populò tuo: tertiò variatur: Et ne des hæreditatem tuam in opprobrium. Dicamus ergo, Miſerere nobis,quantùm ad animam. Item, miſerere quantum ad carnem, & dona nobis pacem, quantùm ad vtrumque,vt habeamus pacem pectoris ſpiritualem, & pacem corporis temporalem.† Eſt enim pax peccatorum, pax iuſtorum, pax temporis, & pax 4
æternitatis. Vnde & ter oratur in Miſſa pro pace: de quo dictum eſt ſub quarta particula Canonis, ſuper verbo Diéſque noſtros: & quia Deus non dat pacem, niſi illis quorum miſeretur,ideo vltimò dicitur: Dona nobis pacem. Eccleſia etiam Laterañ. numquàm dicit, Dona nobis pacem. ſicut nec ſchola Cantorum: ſequens vt præmiſſum eſt, morem antiquum. Vnde nec valet,nec vera eſt ratio dicentium,quòd in Eccleſia Laterañ. ideò non dicitur, Dona nobis pacem,quia omnes aliæ Eccleſiæ ab illa, quæ primò fuiſſe dicitur conſecrata, ſumere debent pacem: non ipſa ab illis. In feria quinta cœnæ Domini, Agnus Dei,ter dicitur, cum, Miſerere nobis: vt ibi dicetur. Rurſum in Miſſa, pro defunctis dicitur bis Agnus Dei, cum, Dona eis requiem. Tertiò additur, Sempiternam: nec dicitur, Dona nobis pacem: quia tunc imitamur exequias ſaluatoris. Vltimò ergo Agnus Dei, tantum adiungitur, Sempiternam. Super quo notandum eſt quòd pro fidelibus defunctis triplex requies debet optari. † Primò, vt auferatur ab eis pœna in qua eſt eis labor non requies. Secundò, vt eis gloria animæ conferatur: quia tunc veraciter requieſcent in bono deſiderato, ſcilicet in ipſo Deo. Tertiò, vt donentur gloria corporis: ne illud vlteriùs miſeriis exponatur. Prima, non eſt requies ſempiterna: quia pœna ſublata adhuc deſiderant gloriam. Secunda etiam, non eſt totaliter requies ſempiterna: ſecundum Aug. ante reſurrectionem corporum, ſemper ineſt animabus quidam naturalis appetitus reſumendi corpora, quo aliqualiter corpora retardantur, ne totaliter ferantur in Deum. Sed tertia requies cum præmiſſis eſt verè requies ſempiterna: quia animæ quæ Deum præſentialiter vident reſumptis corporibus in ipſa vlterius, & æternaliter & perfectiſſimè requieſcent: ideóque ſolùm in tertia vice, & non in duabus præcedentibus congruit dicere: Requiem 6
ſempiternam. Sergius † Papa primus conſtituit Agnus Dei inter communionem ter à clero & populo decantari.

ANNOTATIO.

Apta.) ἁγνὸς verbum eſt æquiuocum. Præter enim hîc datam ſignificationem, eſt vitex, genus arboris, qua virtæ omnes ornabantur Athenis, in feſto Palladis. Sed prior ſignificatio aptiſſima eſt huic loco. N. D. *

Digitized by Google

caput eſt, pars corporis: altera pars, ſunt illi, quorum corpora requieſcunt in tumulis, & animæ quæ regnant cũ Chriſto, & ſunt quaſi ſimul iunctæ. Hæ duæ partes caput, ſcilicet & hæc corporis pars altera: ſicut ſcriptum eſt: Vbicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Propterea in altari ſuper patenam duæ partes coniunctæ extra calicem reſeruantur, quaſi extra paſſionem, quæ per calicem deſignatur. Chriſtus enim reſurgens à mortuis, iam non moritur: mors illi non dominabitur: & qui cum ipſo ſunt ſancti, non eſurient, neque ſitient amplius, non cadet ſuper illos ſol: neque vllus æſtus: quoniam priora tranſierunt. Tertia pars in calice ponitur, ſignificans ſanctos, qui adhuc in mundo viuunt, paſſionéſque paſſuri ſunt, donec de hac vita migrantes ad caput ſuum tranſeant, vbi nec moriantur amplius,
22 nec vllatenus patiantur: vnde verſus: Tres † partes factæ de Chriſti corpore, ſignant. Prima, ſuam carnem: Sanctoſque ſecunda ſepultos. Tertia viuentes: hæc eſt in ſanguine tincta. Martyrij calicem guſtant in carne fideles. Quinto modo, ſecundum magiſtrum Gulielmum Antiſſiodorenſ. pars, quæ in ſanguine mittitur, ſignificat viuos: vna illarum, eos qui ſunt in Purgatorio: alia verò illos, qui ſunt in Paradiſo orat enim Eccleſia pro viuis, vt in bono conſeruentur: pro eis, qui ſunt in Purgatorio, vt citiùs liberentur, & purgentur: pro eis qui in cœlo ſunt, vt orent pro nobis. Sexto etiam modo ſecundum Auguſti. pars in calicem mittitur vel ponitur, pro non ſanctè viuentibus, qui voluuntur in ſanguine & in peccatis. Aliæ verò duæ, pro mortuis offeruntur. Vna, pro Sanctis, qui iam ſunt in requie: & illa eſt gratiarum actio: quia nihil reſtat in eis purgãdum: altera pro illis animabus, quæ licet ſaluandæ ſint, tamen adhuc ſunt in pœnis: & ideò pars illa dicitur oblatio. Sanè particula hoſtiæ in calice dimiſſa, ſtatim calix cum palla corporali cooperitur: quia Chriſti corpus de cruce depoſitum, latuit in ſepulchro ſyndone inuolutum, quæ per ipſam pallam ſignificatur.
23 Vigeſimo loco videndum eſt, quare nunc ſolennis † benedictio datur. Et quidem hoc loco, ſcilicet ante pacem ſolennis epiſcopalis benedictio datur: ad notandum, quòd pacem nullatenus habere poſſumus, niſi Dominus noſter Ieſus Chriſtus præueniat nos in benedictionibus dulcedinis: quæ ſunt benedictiones gratiæ ipſius: quia ſecundum Pſal. Domini eſt ſalus, & ſuper populum ſuum benedictio ſua. Dum autem Epiſcopus ſe ad populum benedicendum conuertit populus reuerenter genu flectit: quaſi ipſo facto dicat: Benedicat nos Deus Deus noſter, & metuant eum omnes fines terræ: nam ipſe eſt Dominus qui ad illius inuocationem benedicit. Vnde Pſal. Benedixit filiis tuis in te. Et licet hic ſolenniter benedicatur, nihilominus quidam in fine Miſſæ iterum ſolenniter benedicunt, de qua benedictione ibi dicetur, tum quia poſtquàm Dominus ſalutauit Apoſtolos, iterum dixit eis, Pax vobis, vt iam dictũ eſt, & dicetur, ſub tit. de Pacis Oſculo. Tum quia ſicut non poſſumus bene incipere, vel pacem acquirere,

Luc. 17

Rom. 6

Apoc. 7

Pſal 20

Pſal. 3.

Pſal. 66

Pſal. 14

niſi diuinæ benedictionis gratia præueniat, ita nec in bono proficere, nec in pace finaliter perſeuerare: niſi benedictionis ſuæ gratia ſubſequatur. In Miſſa † verò pro defunctis, Pontifex ſolenniter non benedicit: tum quia in ea omnes ſolennitates ceſſant: tum quia hæc ſolennis benedictio fit non ſolùm pro venialium deletione, verum & iam pro populi excitatione, vt in Domini adiutorio confidat, & Benedictum in ſecula cõfiteatur: ac defuncti velut abſentes excitari nequeũt licet poſſint noſtris ſuffragiis adiuuari: tum quia gaudium non debet luctui admiſceri. Illud autem notandum eſt, quòd per mortem, & in morte Domini, fidelis anima benedictionem percipit. Vnde circa mortis officium ritè diaconus ad eam humiliari inuitat, dicens: Humiliate vos ad benedictionem: & ſtatim Pontifex benedicit. Quidam aſſerunt hoc officium non eſſe de ſeptem officiis Miſſæ eò quòd has benedictiones Romana non inuenit Eccleſia, vnde nec vtitur eis: & ideò non hîc, ſed in fine Miſſę benedicit. Sed quicumque inuenerit, re- 24
Gene. 49 ctè in hoc loco ponuntur, vbi Chriſtus ad Inferos deſcendiſſe repræ-
Deut. 33 ſentatur, ſcilicet proximè ante reſurrectionem cum eductis de carcere æternam tribuit benedictionem. Has benedictiones præfigurauit Iacob, qui filiis ſuis, & Moyſes, qui filiis Iſraël, & Chriſtus qui Diſcipulis moriens, benedixit.

SVMMARIVM.

1 *Agnus Dei, cur dicatur.*
2 *Agnus, quid ſignificet, & quare ter dicatur.*
3 *Chriſtus ad tria venit.*
4 *Pax, eſt quadruplex.*
5 *Requies triplex optatur defunctis.*
6 *Sergius Papa, Agnus Dei ter à clero & populo decantari iuſſit, & quando.*

De Agnus Dei. CAP. LII.

QVia Ieſus ſtatim, vt ſalutauit Apoſtolos, vt iam præmiſſum eſt, dedit eis poteſtatem remittendi peccata, dicens: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Ioan.
Ioan. 1 xx. idcirco † chorus clamat ad Deum & poſtulat: Agnus Dei, qui tollis 1
peccata mundi miſerere nobis. Siquidem Ioan. vidēs Ieſum ambulantem dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Quare autem eum vocauerit agnum determinat ſubdens: qui tollit, id eſt, qui venit, vt tollat peccata mundi, quia pro peccatis tollendis paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Nempe in vete. Teſt. offerebatur agnus, pro
Apoc. 1 peccatis populi: & in nouo Teſt. Chriſtus obtulit ſeipſum Deo Patri: vt humanũ genus liberaret, & lauaret à peccatis in ſanguine ſuo. Meritò ergo, dum corpus & ſanguis Domini ſumitur, Agnus Dei cantatur: vt

Digitized by Google

in Domino. Vnde non eſt eis neceſſarium pacis oſculum, quod eſt pacis & concordiæ ſignum: & ideò in miſſa illa non dicitur oratio illa: Domine Ieſu Chriſte qui dediſti Apoſtolis tuis pacem, &c. nec ſacerdos recipit pacem ab altari. De hoc dicetur in ſexta Parte ſub tit. de Officio Mortuorum. Hinc eſt, quòd etiam inter monachos pax non datur: quoniam mundo mortui reputantur: de conſecr. diſt. ij. pacem. Viri
9 † quoque & mulieres non ſibi inuicem oſculum in eccleſia porrigunt, ne fortè aliquid laſciuiæ ſurrepat, quia ibi carnales fugiendi amplexus, & caſti ac ſpirituales actus habendi: propter quod etiam in Eccleſia ſi-
10 tu ſequeſtrátur locali. Odia pax pellit, caſtum pax nutrit amorem. † Sanè oſculum in ſacra Scriptura ſignificat vnionem, charitatem, pacem & reuerentiam. De oſculo vnionis dicit ſponſa in Canticis, Oſculetur me oſculo oris ſui. De oſculo charitatis Iſaac inquit ad filium: Accede ad me, & da mihi oſculum fili mi. De oſculo pacis dicit Apoſtolus: Salutate vos inuicem in oſculo ſancto. Deus autem pacis, & dilectionis, &c. De oſculo reuerentiæ, Dominus inquit ad Simonem: Oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex quo intraui, non ceſſauit oſculari pedes meos. Et Heſter in ſignum reuerentiæ ſummitatem virgæ regiæ dicitur oſculata eſſe. Ad deſignandum igitur tres vniones in Chriſto, ſcilicet vnionem diuinitatis ad animam, diuitatis ad carnem, & carnis ad animam: vel vnionem, qua vnita eſt in Chriſto humana natura, ſancta Eccleſia, & fidelis anima. Et ſacerdos ter oſculatur altare, vt dictum eſt ſub quarta particula Canonis ſuper verbo, Diéſque noſtros, ad deſignandum triplicem pacem, ſcilicet temporalem, ſpiritualem, & æter-
11 nam. † Epiſcopus ſolenniter celebrans, iuxta morem quarundam Eccleſiarum ter oſculatur, ſemel miniſtrum, & ſecundò diaconum, & tertiò ſacerdotem. Sed & in Miſſa ter oratur, pro pace vt dictum eſt ſuper verbo, Diéſque noſtros. Rurſum ad notandũ duorum Teſtamentorum
12 concordiam Epiſcopus duabus † vicibus codicem oſculatur: quia tota continetur in medio rotæ, & duo Cherubim ſeſe recipiunt verſis vultibus in propitiatorium. Ad notandam etiam charitatem, ſacerdos oſculatur patenam, quæ deſignat cor patens in latitudine charitatis. Vnde: Nónne cor noſtrum ardẽs erat in nobis, dum loqueretur nobis in via. In ſignum verò reuerentiæ ſubdiaconus & diaconus pedes & manus ſummi Ponti. oſculantur: pedem ſubdiaconus oſculatur poſt epiſtolam lectam, & diaconus ante legendum Euangelium: manum vero ſubdiaconus oſculatur offerens ampullam cum aqua, calicémque cum vino, & diaconus offerens patenam cum hoſtia, & thuribulum cum incenſo
13 vterque etiam de manu ſummi Pontificis euchariſtiam ſumit: vt dicetur in tit. ſequ. Illud † quoque vacare non creditur myſterio, quòd ſummus Pontifex ſeptem modis accipit oſculum: videlicet ad os, ad pectus, ad humerum, ad manus, ad brachia, ad genu, & ad pedes.

Hebr. 5

Exod. 2

Luc. 24

SVMMARIVM.

1 *Miſſæ quarta pars, de communione. Et qualiter ea fiat. & num. 3. 4.*

2 *Sacerdos*

2 *Sacerdos quare in communione, non accipit calicem per se, sed à diacono.*

3 *Papa volens communicare, quare accedat ad sedem suam. Et quando communicet in altari. num. 6. Et qui Eucharistiam accipientes, ab eo osculum recipiant numero 7. Et de communione, eiúsque forma: latè numero 8.9.*

10 *Sacerdos quid agere, dicere, aut meditari debeat, ante corporis & sanguinis Dominici sumptionem. Quid post. num. 14.*

11 *Communicandi corporis & sanguinis Dominici legitimum tempus.*

12 *Sacerdos sumens sanguinem, debet tenere calicem, vtraque manu.*

13 *Communicaturus, debet esse ieiunus, & cur ita.*

Quarta pars Missæ, & primò de communione Sacerdotis.

CAP. LIIII.

HIc incipit quarta pars Missæ, post pacis etenim osculum sacerdos communicat hoc modo. Nam † sicut in Nicensi concilio. xciij. di- 1
stinct. peruenit: legitur: Eucharistiam confectam per se de altari siue patena sumit & comedit: calicem verò cum sanguine non ipse sed diaconus eleuat de altari, & porrigit ei. † Vnde in canone Hier. ca. dist. dia- 2
coni sunt, inter cætera ita legitur: Sacerdotibus etiam propter præsumptiones non licet de mensa calicem Domini tollere: nisi eis traditus fuerit à diaconis. Ideò autem sacerdos corpus Christi, per se sumit, & non calicem cum sanguine: quia sumptio corporis, significat corporum nostrorum restaurationem, quam Christus nullius ministerio perfecit, & futuram resurrectionem, quam sua virtute absque omni ministro faciet. Sumptio verò sanguinis redemptionem animarum siue peccatorum significat: quæ fit intercessionibus aliorum. Hoc autem etsi iure 3
cautum sit, non tamen seruari videmus. † Sanè sacerdos ipse omnes partes hostiæ comedit. In quibusdam tamẽ Ecclesiis ipse vnam partem sumit, & reliquam eucharistiæ medietatem super patenam in duas partes diuidit, quas ministris, scilicet diacono & subdiacono comedendas impendit, insinuans illud quod Lucas cõmemorat, quia Iesus in Emaüs
Luc. 24 accepit panem, & fregit super mensam. Et etiam (vt aiunt quidam) co-
Ioan. 21 medit coram duobus discipulis: sumẽnsque reliquias dedit illis. Ipse quoque postmodum partem piscis assi, & fauum mellis manducauit, & reliquias discipulis dedit, & ideò postquàm diaconus & subdiaconus communicarunt, clerici & religiosi ad communicandum accedunt: vt ipsi partem sanctæ communionis accipiant. Postmodùm communicat
Act. 1 populus: quia Christus comedit non solùm cum paucis Apostolis: verumetiam ascensurus in cœlum, comedit cum multitudine discipulorum. Vnde & sumptio corporis, ascensionem significat saluatoris. † Il- 4
lud autem præmittendum non est, quòd vt perceptione corporis & sanguinis

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Pax, quæ datur in Missa, quid significet & vnde id præsignatum. num 4. & cur non in Missa pro defunctis. num. 8.*
2 *Christiani in primitiua Ecclesia, quotidie communicabant: paulò pòst, omni Dominica, tandem aliquanto rarius.*
3 *Populus cur se osculetur in Missa. & num. 5. 6. 7. Mulieres non, & quid ita, numero 9.*
10 *Osculum, quatuor sacramenta significat.*
11 *Episcopus, solemniter celebrans, quotiès osculetur, & quos.*
12 *Episcopus bis Codicem osculatur.*
13 *Papa, in septem locis osculum accipit.*

De pacis osculo. CAP. LIII.

POstquàm Dominus salutauit Apostolus, vt præmissum est iterum, dixit eis: Pax vobis: ostendens, quòd non solùm debemus pacem habere in ore, verumetiam in pectore, ne simus ex illis, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum: ideóque cùm hæc dixisset Apostolis, insufflauit in illos, & dixit: Accipite Spiritũ sanctum, ad quod designandum vtíque sacerdos facta † commistione & finita oratione accipit in quibusdam Ecclesiis pacem ab eucharistia, siue ab ipso corpore Domini, vel secundùm alios, ab ipso sepulchro, id est, calice vel altari, & mox præbet oris osculum ministro, scilicet diacono. Qui ab ipso corpore accipiunt, hoc faciunt in signum, quod pax spiritualis à Christo data est humano generi. Alij etiam idem signant. Diaconus verò dat pacẽ aliis: & alij inter se in signum, quod omnes debent pacem habere: præsertim filij Ecclesiæ. Ipse verò diaconus pacem à sacerdote accipiens, reuerenter se inclinat, & pectus osculatur ipsius, secundum morem quarundam Ecclesiarum & patenam extendit: vt per pacis osculum, & per patenæ extensionem charitas extendenda mõstretur, quam per patenam in Parte iij. diximus designari. Quia ergo charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, ideóque pacis osculum, per vniuersos fideles in Ecclesia diffunditur. Nam Apostolus admonet, Salutate vos inuicem, in osculo sancto. Rursus, quòd sacerdos † pacem populo tribuit, præfiguratũ fuit à Iosue, qui hostibus superatis terram obtinuit, quam sorte diuisit, & in pace possedit: & Christus resurgens diabolo superato, pacem & dona dedit hominibus. Pontifex verò primò, dat pacem ministro, qui prius erat à sinistris: sed pacem recepturus accedit ad dexterã eius, per quam signatur populus Gentilis, qui primus in pace transiuit à sinistra infidelitatis, ad dextram fidei, & æternitatis: & per hunc pax ad populum descendit. Cæterùm in primitiua Ecclesia, omnes, qui † celebrationi Missarum intererant, singulis diebus communicare solebant, eò quòd

Ioan. 20 *Psal. 27* *Ioan. 20* *Rom. 5* *1. Cor. 16*

Apostoli

Digitized by Google

Matt. 10 Apoſtoli omnes de calice biberunt, Domino dicente: Bibite ex hoc omnes. de conſecr. diſtinct. ij. non iſte. Offerebant enim magnum panem, & omnibus ſufficientem, quod adhuc Græci ſeruare dicuntur. Sed excreſcente Fidelium multitudine, traditur inſtitutum: vt tantùm diebus Dominicis communicarent. ead. diſt. quotidie: de quo dictum eſt ſub ſeptima particula Canonis ſuper verbo, Hoc quotieſcunque. Poſtmodum autem, quia nec dignè hoc potuit obſeruari, tertia ſecuta eſt inſtitutio, vt ter ſaltem in anno quilibet Chriſtian⁹ acciperet euchariſtiam. ead. diſt. & ſi non frequentiùs: vel hodie ad minus in Paſcha: extrà de pœnitentia & remiſſione: omnis: hoc inuento remedio, vt videlicet pro eo, quòd ſingulis diebus communicabatur, ſingulis diebus oſculum pacis daretur, pro miniſterio vnitatis, quod ſacerdos dans miniſtro dicit in quibuſdam locis: Sumite vinculum pacis, & dilectionis: vt apti ſitis ſacroſanctis myſteriis, quaſi dicat: Sumite ex hoc omnes, & diuidite inter vos: & pro communione, quæ ſingulis diebus Dominicis fieri ſolebat, daretur in diebus dominicis panis benedict⁹ ſanctæ communionis vicarius, qui & εὐλογία dicitur. Sed & loco quotidianæ communionis, in Quadrageſima dicitur in fine Miſſæ oratio, ſuper populum, cui prædicitur: Humiliate capita veſtra Deo. † Sanè populus ſeſe 4
in Miſſa oſculatur. Primò, quia cùm, ſicut præmiſſum eſt, per immolationem hoſtiæ ſalutaris, dimiſſis peccatis reconciliemur Altiſſimo, rectè pacis oſculum dari decreuit Eccleſia, cùm pro peccatis immolatur hoſtia ſalutaris. Homines igitur oſculum, id eſt pacis ſignum ſibi inuicem dant: vt oſtendant ſe coniunctos eſſe in corpore Chriſti, per quem facta eſt pax in cœlo & in terra. † Secundò Innocent. primus, qui oſculum in Eccleſia dari decreuit: quod etiam Leo Papa ij. primò ſtatuerat. 5
de conſecr. diſt. ij. pacem: ita dicit: Pacem aſſeritis ante confecta, id eſt, conſecrata myſteria, quoſdam populis impetrare, vel ſibi inter ſe ſacerdotes tradere eum poſt omnia, id eſt poſt conſecrationem, quæ aperire non debeo, id eſt, poſſum: pax fit neceſſariò, id eſt, cauſa myſterij inducenda: per quam, id eſt, quia per eam conſtat populum ad omnia, quæ in myſteriis aguntur, ac in Eccleſia celebrantur, præbuiſſe conſenſum: ac finita eſſe pacis concludentis, id eſt, determinātis ſignaculo demonſtratur. Tertiò, ideò ſe † populus inuicem oſculatur: quia Domini ſui 6
gratiam, & angelorum concordiam per mortem eius ſe promeruiſſe gratulatur. Quartò, quia in oſculo caro carni, & ſpiritus ſpiritui iungitur, vt nos qui carnis propagine de Adam coniungimur, etiam charitatis vinculo connectamur: qui ergo ſe odientes oſculantur, Iudæ proditoris oſculum imitantur. Quintò, propter præceptum † Apoſtoli, de 7
1. Cor. 16 quo præmiſſum eſt. Rurſus ideò priùs, quàm communicemus pacem damus, vt inter nos eſſe concordiam oſtendamus, & cum illa corpus Domini ſumamus, ſine qua munera noſtra non recipiuntur à Deo. † In 8
Miſſa verò pro defunctis pax non datur, quia fideles animæ iam non ſunt, nec vlteriùs erunt in turbatione huius mundi, ſed quieſcunt iam

in

ſanguinis Chriſti nulla poſſit fallacia ſuboriri : ſed in vtraque perceptione veritas euidenter appareat: ſummus pontifex non ſtatim particulam hoſtiæ permittit cadere in calicem, ſed eam poſt trinum crucis ſignaculum ſuper patenam reponit : & poſt oſculum pacis, ad ſedem aſcendens, ibique conſiſtens, vniuerſis cernẽtibus maiorem partem oblatę ſuſcipit de patena, quam ſubdiaconus apportauerat de altari: ipſamque dentibus ſubdiuidens, vnam particulam eius ſumit: & aliam in calicem mittit : & de ſanguine, cum calamo haurit. Deinde alteram particulam tradit cum oſculo, diacono, aliamque ſub diacono ſine oſculo : quem diaconus miniſtrans ei, ad altare, calicem oſculatur: & tunc ſubdiaconus reſiduum ſanguinis cum particula immiſſa
5 in calicem, ſumit. Romanus † itaque pontifex ideò non communicat, vbi frangit: quoniam ad altare frangit: & ad ſedem communicat: quia Chriſtus in Emaüs coram duobus diſcipulis fregit, & in Hieruſalem coram diſcipulis duodecim manducauit. In Emaüs enim fregiſſe legitur, ſed non comediſſe legitur. In Hieruſalem verò fregiſſe non legitur, ſed legitur comediſſe, ſecundum Innocen. iij. Aſcendens igitur ſedem, ibi communicat. Siquidem ſecundum Apoſtolum, Chriſtus caput eſt Eccleſiæ: caput autem in corpore ſublimius & excellentius ob ſui perfectionem cæteris membris collocatur. Per calicem verò, ſecundum quẽdam reſpectum, æterna beatitudo ſeu ipſius fruitio deſignatur: quia in Eccleſia militante ſummus põtifex, ſicut Chriſti vicarius, & caput omnium prælatorum perfectius Chriſtum repręſentat, congruum eſt, vt ipſe non in altari, ſed in loco ſublimiori communicet, oſtendens, quòd Chriſtus etiam in ſua humanitate perfectius & copioſius participat illa ineffabilia gaudia : vt pote in bonis portionibus collocata. Cum verò celebrat pro defunctis, tunc ſuper altari communicat, quia tunc ſpecialiter membrorum Chriſti hinc fideliter decedentium gloriam repræſentat, ac membra Chriſti cũ ad illam gloriam perueniunt, inferiorem poſt Chriſtum gradum obtinent: ſicut membra poſt caput. In paraſceue quoque ad altare cõmu-
6 nicat, tum ob † reuerentiam paſſionis Chriſti: tũ quia tunc quaſi exequias celebrat Ieſu Chriſti: tum & iam tunc ſolus communicat: quia in Chriſti paſſione omnibus diſcipulis fugientibus ipſe ſolus remanſit. Alij autem pręlati non ſic: ſed ſuper altari communicant: quia non ita propriè Chriſtum caput Eccleſia repræſentat. Miniſtri autem repræſentant pontifici oblatam & calicẽ: quia diſcipuli obtulerũt Chriſto partẽ piſcis aſſi, & fauũ mellis. Pars piſcis aſſi, eſt corpus Domini crucifixi, qui fuit in ara crucis aſſatus. Fauus mellis, eſt ſanguis Chriſti, ſuper mel & fauum dulcis faucibus animæ diligẽtis: ambo de manu Papæ communicant : quia & Apoſtoli de manu Chriſti communi-
7 cauerunt. † Ad notandum verò diſtinctionem inter ſacros ordines, & non ſacros, Diaconi qui & ſuperioris ordinis ſunt: cùm recipiunt euchariſtiam, oſculum ſuſcipiunt ab ipſo, Accolytus & qui ſunt inferio-

Luc. 24
Coloſſ. 1

Ioan. 21

Pſalm. 18

Digitized by Google

rum ordinum,non ſuſcipiunt.Subdiaconus etiam qui charactere hu-
iuſmodi quondam nos ſacro:nunc autem inter ſacros ordines repu-
tatur in perceptione corporis , non ſuſcipit oſculum à pontifice : ſed
in perceptione ſanguinis ſuſcipit oſculum à diacono : vt ſic qui non
ſacri ſunt minus,& qui ſacri ſunt amplius honorentur:quamuis & in
hoc myſtica ratio poſſit aſſignari. † Ipſe autem ſumit illam euchari- 8
ſtiæ partem,per quam prout ſub ti.de fractione hoſtiæ dictum eſt ca-
put Eccleſiæ,ſcilicet Chriſtus intelligitur:cuius typum ipſe ſpecialiùs
gerit : quod facit hoc modo. Ea nãque dẽtibus ſubdiuiſa particulam
in ore remanentem ſumit : alteram verò inter digitos reſidentem , in
calice dimittit:ad notandum,quòd Chriſtus reſurgens,qui ſecundum
Sergium Papam per partem in calice immiſſam,ſignificatur quòd in-
fernum momordit, & ſuos inde ſumptos in paradiſum miſit;iuxta il-
lud Oſee vlt.ca.Ero mors tua,&c.Alia verò pars ex qua miniſtri com
municant, ſignificat membra magis ipſi Chriſto conformia : & ideò
ipſi communicant de illa,ad offerendum myſterium vnionis: eucha-
riſtia enim ſacramentum eſt maximæ vniõnis.Partem verò in † calice 9
Rom.8 intinctam quæ ſignificat membra,propter Chriſtum paſſionibus ſub-
iecta,Dominus Papa non recipit.Primò quia ipſe magis quàm alij re-
præſentat, in officio miſſæ , Chriſtum,cui mors vltrà non dominabi-
tur:ſecũdò,quia ipſe illorum typum gerit in Eccleſia,qui propter exi-
miam ſanctitatem à vita actiua ſemoti,per contemplatiuam iã Chri-
ſto ſociantur.Sed miniſtri illam ſumunt,quia typum actiuæ commu-
niter repræſentant:& præcipuè ſubdiaconus eam ſumit.pro eo , quia
Ioan.21 ipſe vltimus communicat : & vltimi eſt reliquias ſumere , & calicem
purificare,Vnde & Dominus reliquias dedit diſcipulis,vt præmiſſum
eſt.Poteſt etiam myſticè dici,quòd pars intincta,ſignificat partẽ cor-
poris myſtici, quæ iam regnat cum Chriſto. Cùm ergo Dominus Pa-
pa expreſsè repræſentet Chriſtum, qui realiter & ſacramentaliter in-
corporatus eſt parti ipſius myſtici corporis : ideò ipſe nõ recipit illam
nec etiam diaconus,qui legem euãgelicam,quam pronuntiat,repræ-
ſentat , quia eſt lex amoris:propter amorem enim charitatis quilibet
incorporatur Chriſto capiti,& omnibus partibus corporis eius myſti-
ci.Subdiaconus verò repræſentat veterem legem,quam ſæpe pronun-
tiat, quæ fuit lex timoris:ſed timor non eſt in charitate:imò eum fo-
ras mittit : & ideò ipſe particulam in ſanguine miſſam ſacramentali-
1.Ioan.4 ter, ſiue in ſignum recipit : quia immiſſio ipſius partis cum ſanguine
dictam incorporationem figurat,quam nõ faciebat lex illa:licet eam
figuraret. Hoc autem breuiter † notandum eſt , quod ſacerdos ante 10
perceptionem corporis & ſanguinis Chriſti debet dicere orationes à
ſanctis patribus inſtitutas:deinde meditari debet in incarnatione , in
paſſione,in virtute huius ſacramenti , dicens : Panem cœleſtem acci-
piam,&c. Sed cùm ſtatim poſt verba ipſa ſubiungat:Domine nõ ſum
Ioan.6 dignus , &c. videtur contrarius ſibiipſi. abſit tamen hoc : ſed dicens:
Panem,

Panem,&c.ſeipſum incitat ad deuotionem, reducens ad memoriam, quid eſt,quod ſumere debet: quia panem, qui de cœlo deſcendit: & qualiter ſumere debet:quia nomen Domini inuocando, vt ſic cũ maiori ſumat reuerentia & timore.Dicendo verò ſubſequenter.Domine non ſum dignus,&c.ex humilitate ſua profitetur indignitatem:at exercitatio,ad deuotionẽ, & profeſſio humilitatis, contraria non ſunt.

11 †Legitimum itaque communicandi tẽpus eſt ante vltimã oratiõnem quæ dicitur ad complendum: quia ibi maximè petitio pro eis eſt qui communicant.Deinde corpus& ſanguinẽ Domini ſumpturus,ſe cum illis ante faciem cruce ſignat. Sicut enim prius cruces faciẽdo actiuè, tanquã miniſter illa ſanctificauit,ſic ſe eis nũc cruce ſignãdo, paſſiue petit ſanctificari.Dicto itaque,corpus Domini cuſtodiat,&c.ſumat euchariſtiam: deinde iunctis manibus inclinãs,ſanguini dicat:Quid retribuam,&c.Et dicens:Calicẽ Domini accipiam:& non prius accipit: & eleuat calicem de altari.Poſteà verò dicens:Laudãs inuocabo Dominum,ſe ſignat cũ illo:quo verſu expleto,ſanguinẽ ſumit.Sanè quia *Pſal.27*

12 circa maiora cautius eſt†agendum,ſacerdos ſanguinem ſumens propter maiorem ſecuritatem & reuerentiam, calicẽ cum vtraque manu tenere debet:ſed in ſumptione perfuſionis ſufficit alterã tantum duobus digitis alterius adiunctis:quaſi per hoc innuens iã ſanguinem ibi non eſſe.Sed & ſanguinẽ ſumendo ter haurit:trinitatẽ deſignans,perfuſionem verò, ſumendo bis: vt per hoc charitas quæ inter duo conſiſtit,ſignificetur,ſeu etiã quoties nouerit expedire.Rurſus qui eadem die debet iterũ celebrare,nõ ſumat vinum perfuſionis: vt dictũ eſt in proœmio huius partis.Sed cũ in canone dicatur: Similiterque modo poſtquam cœnarum eſt,accipiens & hunc præclarum calicẽ, &c.videtur ex hoc,quòd ſacerdos ſtatim hoſtia conſecrata,illã debet ſumere prius,quàm ad calicis conſecrationem procedat: quia omnis Chriſti actio,noſtra debet eſſe inſtructio.xij.q.j.exemplum.Sed ad hoc dicendum eſt,quòd Eccleſia inſtituit illam poſt vtranque conſecrationẽ ſumi ad oſtendendum,quòd ſolùm hoſtiam recipiens,non plenũ ſacra-

13 mentaliter recipit ſacramentũ.Etſi enim†in hoſtia conſecrata Chriſti ſanguis ſit,nõ tamẽ eſt ipſi ſacramentaliter:eò quòd panis corpus,non ſanguinem: & vinum ſanguinem ſignificat,& non corpus. Quia ergo ſub altera tantùm ſpecie non eſt completum ſacramentum,quo ad ſacramentum vel ſignum:debet hoc ſacramentum cõpleri prius, quàm preſbyter eo vtatur.Veruntamen cùm vnum ſine reliquo nec ſit, nec vnquàm fuerit,niſi in ſolo triduo ante paſcha, in quo Chriſti corpus mortuum fuit:in quo triduo ſi quis de Apoſtolis hoſtiã conſecraſſet, ſanguis ibi non eſſet ſi vinũ, caro ibi nõ eſſet:quia,vt præmiſſum eſt, nec panis ſanguinem, nec vinum ſignificat carnem. ſecundum hoc nunc Chriſti ſanguine intra venas eius exiſtente, vnum ſine reliquo propter vnionem ſeu miſtionem huiuſmodi recipi non poteſt: quod tamen non eſt ratione ſacramẽti,vel ſigni,quod idẽ eſt.Poſt† ſumptũ

ſacrificium non eſt ſpuendum:de conſec.diſt.ij.vt quid.prout dictum eſt ſub ſeptima particula canonis, ſuper verbo noui & æterni:ſed nec euchariſtia ſicut alius cibus eſt miſticanda:ſed diſcretè, moderatè ac leniter anterioribus dentibus tenenda,& lingua mollificanda; ne qua eius particula dentibus adhæreat, quã fortè poſtmodum emitti ſcreando contingat,poſt cõmunionem illico,calix de altari aufertur.Circa quod notandum eſt , quod corpus Domini remanet ſuper altare, vſque dum tria capitula compleantur, ſcilicet prologus Dominicæ orationis,& ipſa oratio : & Libera nos quæſumus : quia Dominus tribus diebus in ſepulchro quieuit. Poſteà verò commiſto Domini corpore cum vino ſimul:quia pace annuntiata aufertur corpus Dominicum de altari:quoniam in tertia die anima eius,quę deſcendit ad inferna,vt liberaret iuſtos & membra viuificaret : rediit ad corpus,nec amplius inuentum eſt corpus dominicum in ſepulchro. Quia ergo Chriſtus totus homo reſurrexit ſimul , ideò ad hoc notandum illico ſimul cum oblatione corpus Domini de altari aufertur , & ſumitur: & inde calix & corporale de altari totaliter eleuantur , prout dictum eſt ſub titul.de pallis & corporalibus.Poſtremò † notandum eſt,quòd 15
quiſque qui communicare debet , corpore à carnalibus eſcis ieiunus eſſe debet.Cùm enim animæ ſpirituales ſint & immortales , ſpiritualia primitus alimenta vitæ æternæ ſumere debent.

SVMMARIVM.

1 *Communione facta , cur ſacerdos lauet digitos , & in quo altaris cornu. numero 3.*
2 *Manuum ſacerdotis lotio,quid ſignificet.*

De perfuſione. CAP. LV.

POſt ſumptum euchariſtiæ ſacrificium,ſacerdos † digitos abluit,& 1
perfundit:ne quid fortè incautè remaneat ſeu adhæreat,ex contactu diuini ſacramenti ; non quòd quicquam immundum ex ipſo contactu contraxerit : ſed vt potius ſuam commemoret indignitatem: qui ſe iudicat tantis ſacramentis celebrandis indignum , iuxta illud
Luc. 17 quod Dominus ait:Cùm omnia benefeceritis,dicite,Serui inutiles ſumus:ſicut & ſacerdos legalis immundus erat,vſque ad veſperam,poſt immolationem vitulæ ruffæ.vnde omnia veſtimenta ſua lauabat.Indignum quidẽ exiſteret, vt manus quæ corpus incorruptibile contrectarunt , corpus corruptibile contingant : vel ad res communes tendas accedant;donec ſtudiosè lauentur. Et propter hoc etiam quicum miſſa finita,exutis ſacris veſtibus , iterum manus lauant. Perfuſionis autem aqua,debet in locum mundum & honeſtum diffundi:vt altitudo ſacramenti reuerenter honoretur.Trina †ergo ſacerdotis a- 2
blutio,quæ fit in principio,in medio,& in fine,deſignat mũdationem cogitationis,locutionis,&actionis:vel purgationẽ peccati originalis, venialis,

Digitized by Google

venialis,& criminalis,siue quòd agitur per ignorantiam,& negligẽtiam & industriam:ad quorum mundationẽ offertur sacrificium salutare de consecr.dist.ij. cùm omne.in prin. Hæc tamen ablutio referri potest ad ablutionem baptismi,cuius formam Christus post resurrectionem instituit,dicens:Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos,in nomine patris, & filij, & spiritussancti: Qui crediderit & baptizatus fuerit,saluus erit.Sane sacerdos†digitos perfundit,& perfusionẽ sumit in dextro cornu altaris: vel saltem reuolutus ad illud. Primò,propter rationem tractam sub titu.de manuum ablutione.Secundò,quia ipsum cornu Iudaicum populũ, ex quo humanam naturam Christus assumpsit,significat.Sicut autem ab illis naturam accepit, sic & ab eis illius naturæ purgationem ab omnibus defectibus, quos assumpsit habuit: quoniam ab eis occisus fuit,ad quam mortẽ secuta est resurrectio: in qua omnes defectus dimisit, & eis appositas virtutes accepit. Ad hoc igitur repræsentandum in dextro cornu altaris,vel saltem reuolutus ad illud sacerdos profundit,& perfusionem sumit. Tertiò, quia, vt aiunt quidam, hæc purificatio designat ablutionem manuum, quam Pilatus fecit ad perditionem sanguinis iusti super Iudæos,per dextrũ cornu altaris significatos. Ad hoc quidam hausta purificatione inclinant calicem, ad ostendendum sepulchrum esse vacuum:quia surrexit,& inde prodiit Christus. *Matt.25*

3

SVMMARIVM.

1 *Postcommunio, cur sic dicta. Et quid.nu.3.*
2 *Postcommunio quid denotet.*

De post communione.

CAP. LVI.

1 ANtiphona,quæ postcommunio à pluribus †nuncupatur ideò sic appellata est:quoniam post communicationem, siue in signum, quod communicatio expleta est, concinitur. in ptimitiua namque Ecclesia omnes fideles, qualibet die corpore & sanguine Christi cõmunicabant:prout dictum est,sub titu.de communicatione sacerdotis:& statim post communicationem cantus iste fiebat, vt populus ostenderet se gratias & laudes agere de Christi corpore, & sanguine susceptis Verum propter circunstans nos peccatum,sequenti tempore statutum est, vt ter in anno communionem, & sacerdos quotidie pro omnibus sacramentaliter sumat,prout sub tit. de pacis osculo dictũ est.Quis autem specialiter introduxerit vsum cantandi hãc antiphonam, ignoratur. Hæc autem antiphona Apostolorum, gaudium *Hebr.12*
2 † de Christi resurrectione significat:iuxta illud:Gauisi sunt discipuli viso Domino,& præ gaudio mirabantur. Quòd verò reciprocando, in quibusdam Ecclesiis cantatur, insinuat quòd discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuò nuntiabant. Vnde duo discipuli cum inue- *Ioan. 20*

Digitized by Google

nissent congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant, dicentes:
Luc.24 Quia resurrexit Dominus verè, & apparuit Simoni: narrabant quæ gesta erant, in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Canitur etiam ab omnibus, vt notetur communitas gaudij: & quod omnibus discipulis apparuit dominus. Est ergo † communio gratia- 3
Psal.21 rum actio, iuxta illud: Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum. Propriè tamen nouissima oratio, de qua infrà dicetur, postcommunio dici potest.

SVMMARIVM.

1 *Communione peracta sacerdos osculatur altare.*
2 *Postcommunio, quæ contineat.*
3 *Orationes dicuntur ad dextrum eorum altaris communione facta.*
4 *Postcommunio, quæ dicatur mense Septembri, sabbato quatuor temporum.*
5 *Missa finitur tribus, diuersisque illis periodis. Secundum modum vide num.7.*
6 *Tertium. nu.8. Et quid significent illi nu.9.*
7 *Ite, Missa est. periodus. Missæ quid significet, aut moneat.*

De oratione nouissima, & de, Ite, missa est.

CAP. LVII.

PEracto communionis † mysterio, pontifex seu sacerdos osculatur 1
altare, innuens se credere firmiter & consentire his, quæ circa sa-
Esa.10 crificium acta sunt, & conuersus populum salutat: & deinde redit ad
Rom.9 dextrum cornu altaris, significans quòd in fine mundi post Antichristi mortem, Christi prædicatio siue Christus rediturus est ad Iudæos, quos iam reprobauit. Tunc enim conuertentur, & reliquiæ Israël saluæ fient. Et eleuatis manibus, vltimam orationem, quæ propriè postcõmunio vocatur, exequitur: in † qua rogat, & gratias agit de sacra- 2
menti perceptione, dicens collectas pro numero secretelarum. Orat enim pro his, qui ad hanc communionem eucharistiæ accesserunt. Hæc autem oratio, significat orationem capitis nostri Iesu Christi, qui pro nobis interpellat quotidie apud patrem. Significat etiã quod Apostoli post ascensionem Domini, in oratione perseuerauerunt. Finis vero illius orationis, vbi dicitur: Per Dominum nostrum Iesum
1.Ioan.2 Christũ filiũ, &c. significat quòd aduocatum habemus in cœlo apud patrem. Illud autem considerandum est, quòd sacerdos dicturus post communionem, prœmittit, Dominus vobiscum. &, Oremus, stans ante medium altaris: deinde transiens ad dextrũ cornu altaris, ibi pronũtiat orationem: qua finita rediens ante altaris medium, dicit, Per Dominum. prout tactum fuit sub tit. de saluatione. † Circa quod notan- 5
dum est, quòd dextrum cornu altaris, significat populũ Iudaicũ: finistrum

Digitized by Google

ſtrum verò,gentilem.Prædicatio Chriſti & euangelium eius, incœpit à Iudæis,& trãſiuit ad gentiles,& iterum redire debet ad Iudęos : ad quod ſignificandũ ſacerdos à dextro cornu altaris,tranſit ad ſiniſtrũ, & econuersò.Meritò ergo poſtcõmunio, quę eſt quaſi finis miſſæ dicitur in dextro cornu altaris. Quia verò altaris mediũ, repræſentat fidem Chriſti & ipſum Deum,in quem vterq; populus vnitur,reducitur,& finitur:ideò per Dominum noſtrũ,&c.quod eſt quaſi finis poſtcommunionis ibi dicitur: Ipſe etiam eſt qui vtrunque populũ ad ſe petendum inducit,& illuminat:& ideò , Dominus vobiſcum ibi dicitur.Per ipſum etiã,quicquid boni in oratione petimus, impetramus: & ideò ibidé pronuntiatur , Oremus.De hoc dictũ eſt ſub tit.de mu-
4 tatione ſacerdotis.Et nota † quòd in ſabbato quatuor tẽporũ menſis Septẽbris dicitur poſtcõmunio illa:Perficiãt in nobis quęſumus Domine,tua ſacramenta,quod cõtinent:vt quę nunc in ipſe gerimus,rerum varietate capiamus.Cuius vltimã partẽ Greg. exponens de conſe.diſt.ij.ſpecies.ita dicit:Poſtulat quippè ſacerdos, vt corpus Chriſti quod ſub ſpecie panis & vini nũc geritur , manifeſta viſione ſicuti re vera eſt quandoq; capiatur:quãuis nõ improbabiliter quidam exponant hoc loco carnis & ſanguinis veritatem ipſam eorũdem efficientiam,id eſt,peccatorum remiſſionẽ. De hac etiam oratione dictũ eſt, ſub ſeptima particula canonis ſub verbo : Myſterium fidei. Sanè oratione finita, iterum populum ſalutat dicẽs : Dominus vobiſcum:Circa quod notãdum eſt,ꝙ Chriſtus poſt reſurrectionem, bis legitur diſcipulos ſalutaſſe,dicens,Pax vobis , in ſignũ duplicis pacis:videlicet pectoris & æternitatis qui ſecũdum prophetã eſt pax ſuper pacem:de qua Dominus inquit Apo.Pacem relinquo vobis , pacẽ meam do vobis,hanc duplicem pacem per duplex oſculũ ſacerdos inſinuat : cùm videlicet prius oſculatur miniſtrũ , & poſterius oſculatur altare. Prima ergo ſaluratio,quæ fit ante orationẽ ſignificat benedictionem illam,quam Chriſtus aſcẽturus in cœlũ,legitur dediſſe diſcipulis ſuis. Náq; (vt Lucas cõmemorat)eduxit eos foras in Bethania:& eleuatis manibus benedixit eos:& cũ benedixiſſet,receſſit ab eis,& ferebatur in cœlum.Vnde poſt ſalutationem nouiſſimam , quam ſacerdos oratione expleta facit ad populum,qui ſignificat vitam ęternã,diaconus alta voce pronuntiat,Ite miſſa eſt:repræſentans , quod dictum eſt ad Apoſtolos:Hic eſt Ieſus,qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum. Notan-
5 dum† eſt autẽ,quod miſſa tribus modis finitur : primò per, Ite, miſſa eſt:& hoc in ſolẽnitatibus quoties cãtatur,Te Deũ laudamus,&,Gloria in excelſis Deo:prout dicetur in proœmio vij.partis.quaſi dicat: Redite ad propria:quia miſſa ſeu oblata eſt Deo hoſtia ſalutaris,pro genere humano:prout tactũ eſt in proœmio huius partis.Vel annunciat populo,quod miſſa ſeu preces ſunt finitæ:quoniã ſtatutũ eſt in cõcilio Aurelianẽ.de cõſec.diſt.j. cũ celebrandum quòd nullus exire debet de Eccleſia,donec annuntiatũ ſit per miniſtrũ.Vel eſt ſenſus. Ite:

Ioan. 20

Ioan. 14

Luc. 24

Act.1

missa est:scilicet ite,post Christũ,& sequimini ipsum. Nõ est enim in hoc mundo stádũ:sed ad patriá per bona opera festinádum:quod leuiter facere possumus:quia missa est ad Deum patrẽ placádum hostia per quá facta sunt tartara,& reseruatus paradisi introitus.Dicẽs aũt, Ite,missa est,dirigit vultũ ad populũ:quia ad eos,quos præsẽtes licẽtiamus,sermonẽ dirigimus:& eis,ad quos sermonẽ dirigimus, facié repræsentare solemus,sicut fit,quãdo dicitur, Dominus vobiscũ:vel, Orate fratres:prout dictum sub titulo de inclinatione sacerdotis.Sed dicens,Benedicamus Domino:vel,Requiescát in pace, vel, Oremus: nõ stat versus ad populũ:quia illũ distinctè nõ alloquitur,sed dirigit faciẽ ad orientẽ,& mentẽ ad Deũ.Dicto †autẽ ite, missa est.clerus & 6
populus gratulando respõdent,Deo gratias.imitãtes Apostolos, qui adorãtes ingressi sunt in Hierusalem,cum gaudio magno, & erãt in tẽplo,laudãtes & benedicentes Deũ.Etenim,prout quidam asserunt, Deo gratias.interiectio est gratulatiua,vel cõgratulatiua.& hoc sumptum est de Esdra,non secundum verba,sed secundum sensum:quoniá populus Israël per iussum Pharaonis, licẽtiante Cyro de Babylonica captiuitate ad Hierusalẽ reuersus,gratias egit Deo.Sed & Apostoli post ascensionem Domini regressi sunt in Hierusalem, benedi-
1.Thess. centes Dominum:sic & nos vltima benedictione accepta, ad cœlestẽ patriá ibimus,vbi semper erimus in gratiarũ actione.Apostoli quoque prædicantes,dicebant,Gratias agite,sine intermissione orate.Potest etiá dici,quòd sacerdos incipiẽs:Gloria in excelsis Deo.significat angelum annuntiantẽ pastoribus ineffabile gaudiũ de Christi natiuitate.Ite,missa est,designat accessum pastorũ ad locũ natiuitatis Christi,prout dicetur in proœmio vij partis:Chorus respõdens, Deo gratias:repræsentat,q̃,sicut Lucas refert ibi, Pastores reuersi sunt glori-
Luc.2 ficantes Deum,in omnibus quæ viderant,& audierãt.Secundo †mo- 7
do,missa terminatur per,Benedicamus Domino: videlicet in profestis diebus:& generaliter quando præmissa cantica lætitię nõ dicũtur per quod populus ad gratiarũ inuitatur actiones:quia post omnia, debemus Deo humiliari:& est sumptũ de Apostolo,vel de Psalmista,vel de Hymno trium puerorum,vbi dicitur:Benedicamus patrẽ & filium: & respondetur,Deo gratias.quòd ad gaudiũ Apostolorũ,de quo prę-missum est,refertur.De hoc dicetur prope finẽ,in proœmio v.partis. Et populus Deo gratias agẽdo,ad propria rediens,significat discipulos cum gratiarum actione post passionẽ Domini in Hieruſ. reuertẽtes. Circa hoc etiam dicendum est, quòd in primitiua Ecclesia cùm ministri Ecclesiæ missam sine populo celebrabãt,claudebatur missa, per,Benedicamus.quãdo verò populus erat pręsens,quia aliàs nescie bat ille,quãdo finita esset,dicebatur,Ite, missa est. Quia ergo in profestis diebus ministri,vt plurimũ,quasi soli sine populo missas dicũt: ideò iuxta morẽ antiquũ in illis diebus dicunt, Benedicamus.in solennitatibus verò,quia tunc populus conuenit,dicitur, Ite missa est.

Prima

Prima tamen missa in natali Domini in quibusdã locis clauditur per, Benedicamus Domino, eò quòd saluatoris nariuitas, de qua in illa agitur, paucis ab angelo nuntiata est, scilicet pastoribus, qui ministros Ecclesiæ esse figurant. Et prætereà sæpe quasi soli ministri in illa præsentes sunt. Alia tamen ratio scribitur in vij. parte, sub titu. de Aduentu: & quia recedere non debent, sed interesse etiam secundæ missæ in aurora. In diebus quoque ieiuniorum, clauditur missa per, Benedicamus ad notandum, quòd si Domino semper benedicendum sit: multò fortius hoc tempore, id facere debemus. Significat autem, Benedicamus idem, quod benedictio: de qua iam sub tit. de benedictione dicetur. Tertiò † finitur missa per, Requiescant in pace, scilicet missa pro defunctis, & tunc respondetur, Amen, id est, fiat. Optatur enim requies. † Rursus finis missæ, finem mundi significat, Ite, missa est. vel, Benedicamus domino, libertatem, quæ dabitur iustis in patria, vbi semper Deum benedicent.

8

9

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos, quo consilio aut intentione osculetur humerum Episcopi. Et quid in Romana Ecclesia. nume. 2.*

Quare sacerdos humerum pontificis osculatur.

CAP. LVIII.

1 DIcto, Ite, missa † est, sacerdos, qui adsistit Epĩscopo ad altare in quibusdam Ecclesiis ad mensam altaris, armum dextrum pontificis osculatur, ostendens hunc illum esse pontificem: cui secundum legis figuram dexter armus separationis debebatur de hostiis, salutaribus & pacificis. Sanè per humerum exprimitur principatus, secundum illud propheticum: Factus est principatus super humerum eius. Principatum verò saluatoris verè expressit vox angelica, prophetica, & legalis. Angelus enim dixit ad virginem: Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Propheta dicit: Sedes tua in seculum seculi, virga regni tui: propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Moses inquit in lege: Lætamini simul cum eo cœli, & adorent eum omnes angeli Dei. Ad quod designandum in Ecclesia Romana tres † humerum pontificis osculantur, in signum reuerentiæ: videlicet primicerius in principio, diaconus in medio, & sacerdos in fine missæ.

Esaiæ 9

Luc. 1

Psal. 44

2

SVMMARIVM.

1 *Benedictio super populum quorsum fiat. Et num. 3. 4. Et qualiter. nu. 2. Et vnde ea profecta ratio benedictionis. num. 5.*

6 *Benedictio à quo regulariter fiat.*

7 *Benedictio episcopi qualiter fiat.*

Digitized by Google

8 Missa absoluta, quid agendum, cùm à sacerdote, tum à populo. & nu. 7.

De benedictione nouissima. CAP. LIX.

ALtari seu humero osculatis, episcopus vel sacerdos † populum benedicit. Ritè quidem post cõmunionem benedicitur: quoniam sicut legitur Luc. vlt. postquàm Christus in cruce orauit, & coram discipulis manducauit, & reliquias eis dedit, eleuatis manibus benedixit eis. Vnde statuit concilium Aurelianen. de consecration. distinction. prima cùm ad celebrandas. & capit. præcedenti, vt populus ante benedictionem episcopi, vel, vbi ipse abest, sacerdotis, de Ecclesia non discedat. Hæc autem vltima benedictio, super populum, missionem spiritus sancti significat, quem Dominus ascendens in cœlum de cœlo misit in Apostolos, iuxta quod ipse promiserat eis. Accipietis (inquit) virtutem superuenientis in vos spiritus sancti, vt iam dictum est sub tit. de oratione nouissima. Vnde hæc benedictio per verbum oris & signum crucis exprimitur: quoniam illa † missio per sonum aëris & linguam ignis innotuit; iuxta illud: Factus est repentè de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis: & apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, &c. Et licet spiritus sanctus specialiter missus fuerit in Apostolos: quia tamen indiuisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota fuit trinitas operata. Ideóque benedictionem istam facit episcopus in nomine trinitatis, authoritate Psalmistæ dicentis: Benedicat nos Deus, Deus noster: benedicat nos Deus. Secundo † hæc vltima benedictio significat illam vltimam benedictionem: Venite benedicti patris mei, &c. Tertiò illam quam Christus ascensurus † in cœlum discipulis dedit: vnde ea facta sacerdos se ad orientem vertit: quasi se Christo ascendenti commendans. Cæterum benedictionis formam † legis expressit authoritas, dicente Domino per Mosen: Inuocabis nomen meum super omnes filios Israël, & ego Dominus benedicam. Et iterum per prophetam: Effundam super vos spiritum gratiæ, & precum. Item Aaron, postquam sacrificauerat, extendens manum supra populum, benedixit illi. Leuit. ix. Item Moses & Aaron expletis hostiis & holocaustis, intrauerunt tabernaculum testimonij, & posteà exeuntes benedixerunt populo. Leuit. xj. in fine. Huiusmodi ergo finales benedictiones à vet. test. sumuntur: quoniam & Iacob in fine vitæ suæ filiis benedixit, & Moses populo ante mortem, sicut & Christus discipulis ante ascensionem, vt prædictum est. Et inde est, quòd cùm separamur, comitiuam & protectiuam quærimus benedictionem. Sumuntur etiam ab eo, quod Dominus præcepit dari benedictiones in monte Garizim, super legis obseruatores: sicut econuerso maledictiones in Hebal, super transgressores, à quibus excommunicationes originem habuerunt. xxj. distinct. denique. Regulariter † autem maior minori benedicit.

1 2 3 4 5 6

Act. 2 *Act. 2* *Act. 1* *Psal. 66* *Matt. 25* *Zach. 12* *Gen. 49* *Deut. 33* *Luc. 24* *Deut. 27*

Vnde

Vnde Abraham à Melchiſedech benedicitur, & non econuerſò. Nul- *Gen.14*
lus ergo ſacerdos maiore ſuo non innuente benedictionem dare nitatur,imo Epiſcopo miſſam audiente ſacerdos celebrans in cunctis illius licentiam & benedictionem expoſcit.Sacerdos tamen miſſam celebrans , poteſt benedicere etiam Epiſcopo præſente & permittente, ac benedicere nolente, aliter non : prout in præmiſſo concilio Aurelian̄.cauetur.Nam ſecundum Hiero.xcv.d.eadem. preſbyter populum benedicere poteſt, qui Chriſtum non metuit conſecrare : illud autem quod in Carthagiñ. concilio legitur xxvj. q. v. miniſtrare preſbytero,
7 benedictionem ſuper plebem fundere non licet:de ſolenni † benedictione ſoli Epiſcopo competenti quæ fit per verba iſta:Sit nomen Domini benedictum,&c.eſt intelligendum. Rurſus benedictio epiſcopalis fit per modum manus impoſitionis. Vnde & Epiſcopus eos benedicens,tenet manum more Aaron,ſuper populum eleuatam:& exemplo Chriſti,qui, vt præmiſſum eſt,coram diſcipulis manducauit:in cœ- *Act.1*
lum aſcenſurus eleuatis manibus eis benedixit. Quia ergo ſoli Epiſcopi manus imponunt:quia ſicut legitur in Actibus Apoſtolorum,ſo- *Act.6*
li Apoſtoli manus imponebant. & nullus alius diſcipulus : ideo ſolennem benedictionem ſolus Epiſcopus dat. Sanè poſt benedictionem ſolennem, quæ fit per Epiſcopum, ante Agnus Dei , iterum benedici ſolenniter in fine miſſæ non oportet.In miſſa tamē pro defunctis non benedicitur , prout ſub titulo de fractione hoſtiæ dictum eſt. Placeat
8 tibi &c.quia Luca teſtante Act.j. † Dominus Ieſus poſtquam locutus *Luc 14*
eſt diſcipulis,benedicens illis , aſſumptus eſt in cœlum, ſedet ad dex- *Act.1*
tram Dei:ideò ſacerdos non ad Chriſtum ſolum , quem nubes ſuſcepit ab oculis eorum : ſed ad totam trinitatē ſermonem dirigit dicens: Placeat tibi,&c. Qua oratione finita, oſculatur altare , oſtendens.per hoc ſe præmiſit omnibus deuotè toto mentis & corporis aſſentire affectu : quo facto recedens à conſpectu populi,ingreditur veſtiarium: vel cortinam interponit, repræſentans quòd, vt præmiſſum eſt, Chriſtum in cœlum aſcendentem , nubes ſuſcepit ab oculis intuentium: & ſicut legitur Luc. vlt. receſſit ab eis & ferebatur in cœlum. Si verò Epiſcopus miſſam ſacerdotis audiuerit , ſacerdos ipſe oſculato altari,& depoſitis ſacerdotalibus veſtibus mox accedit ad Epiſcopum : & genua flectens coram illo oſculatur eius manum.In hoc figurans magnam filij obedientiam,qui patri obediuit in incarnatione , in paſſione,in aſcenſione, & in aliis, quæ idem ſacerdos in officio miſſæ repræſentauit:& oſtendens ſe illis fidem veram habere & conſentire.Pontifex verò illi benedicit:quaſi dicat, Hic eſt filius meus benedictus,&c.
9 Deinde ſtatim dicuntur hymni illi, Benedicite † & laudate : vel in totum vel in partem , quia Deo pro omnibus beneficiis gratias agere debemus,quem in æternum laudabimus. Vnde in concilio Agathen̄. de conſecratione,diſtinctione v. conuenit.ita legitur. Poſt concluſionem matutinarum vel veſpertinarum miſſarum, id eſt , quæ dicuntur

manè,

manè, vel circa nonam, poſt hymnos, id eſt, poſtquam ſacerdos dixit:
Pſal.144 Benedicite & Laudate, capitula de Pſalmis dicantur: ſcilicet, Confiteantur tibi Domine, omnia opera tua, &c. & plebs collecta oratione & orationis cauſa, ad veſperam ab Epiſcopo dimittitur, cum benedictione. Per hoc autem, quod dicit ad veſperam, innuitur quòd loquitur Dominus de miſſis, quæ in quadrageſima dicuntur poſt quas ſtatim veſperæ decantantur: de conſe. d. j. ſolet: Et ſic innuit, quòd Epiſcopus vel preſbyter non debet tunc benedicere donec veſperæ ſint cantatæ, quod tamen in vſu non eſt. Poſtremò licet propter † propoſitum notandum eſt, quòd benedictio menſæ dupliciter inchoatur. Primò, quia maior incipiens, dicit: Benedicite, & cæteri reſpondent: Dominus: quia ſicut debemus Domino per gratiarum actiones benedicere, ad quod maior dicendo: Benedicite, hortatur: ſic & indigemus benedici à Domino ſuæ gratiæ infuſione, quam illi optantes poſtulant reſpondendo: Dominus, ſupple nos benedicat ſuæ gratiæ infuſione. Secundo modo maiore incipiente: Benedicite: cæteri ſimiliter reſpondent, Benedicite: ad oſtendendùm quòd ad Dei benedictionem debemus mutuò nos hortari. Poteſt etiam dici, quòd in priori modo reuerentia Dei conſideratur. Cùm enim reſpondetur, Dominus ſupplendum eſt, Benedicat: quia nos digni non ſumus benedicere. In ſecundo verò reuerentia ſuperioris. Cùm enim reſpondetur: Benedicite, ſupplendum eſt, Vos pater: quia minor maiore præſente benedicere non debet. deinde maiore verſum inchoante cæteri coadiuuant ad dicendum: ad notandum, quòd inferiores coadiutores ſunt præpoſitorum in oneribus ſupportandis. In nonnullis Eccleſiis pueri benedicunt menſas, etiam prælatorum, pro eo quòd lectoris officium eſt be-
Luc.24 nedicere panem. Conuenientius tamen fit per prelatos: exemplo Chriſti qui in Emaüs menſam coram duobus diſcipulis benedixit. Poſt om-
Ioan.2 nia in quibuſdam Eccleſiis benedicitur à ſacerdote panis populo diſtribuendus, exemplo Chriſti qui in deſerto quinque panes benedixit: & ex eis, quinque millia hominum ſatiauit. de quo pane ſub titulo de pacis oſculo dictum eſt: deinde ſacerdos, & alij ad propria reuertuntur: Sacerdos quidem ad propria rediens, eſt Chriſtus: qui legatione peracta, in gloriam patris aſcendit. Et fideles etiam reuertuntur, dum de carceris exilio liberati, in gloriæ libertatem eripiuntur.

LIBER

LIBER QVINTVS.

SVMMARIVM.

1 *Diuina officia colere debemus, exemplo & typo Hierusalem cœlestis, ducti.*
2 *Esdras populum Israëliticum ad Dei laudes erudit. Ibique horæ canonicæ subiiciuntur.*
3 *Nocturnum tempus, refert tempus tenebrarum, scilicet ante aduentum Christi.*
4 *Horæ septem canonicæ, repræsentant septem hominis ætates.*
5 *Horis quatuor diei tantùm, cur laudemus Deum: & non omnibus.*
6 *Horæ singulæ canonicæ, respondent singulis actibus passionis Christi.*
7 *Daniël induxit primus horas tres canonicas cantari, tertiam, sextam, & nonam.*
8 *Maria virgo, iure laudanda est horis canonicis.*
9 *Mariæ virginis officium, ab Vrbano papa institutum.*

ARGVMENTVM.

De diuinis officiis, tam nocturnis quàm diurnis in genere.

CAP. I.

1 IN Exodo legitur. xxv. cap. in fine, Dominum dixisse ad Mosen, Omnia fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum † est: quocirca nos conformari conuenit illi cœlesti Hierusalem, quæ Dominum laudare iubetur, & quæ sicut ait Apostolus ad Galat. iiij. Desursum est, & mater nostra est, præsertim in simul laudando Deum: iuxta illud: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, qui tota die & nocte non cessabunt laudare nomen Domini. Et in Apoc. iiij. ca. habetur, quòd animalia requiem non habebant, dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus, sanctus &c. veruntamen militans Ecclesia imitari plenè nequit triumphantem: quia sicut legitur in libro Sapientiæ capit. ix. Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam. Nequimus enim infirmitate nostra prępediente in singulis. xij. diei horis, iugiter diuinis insistere laudibus, quoniam necesse habet homo aliquando necessariis corpori intendere: iuxta illud Geñ. iij. ca. In sudore vultus tui, vesceris pane tuo. l. distinctione. & ideò facimus quod possumus certis diei naturalis horis, *Esai. 26*
2 Deum laudando. Vnde Esdras † propheta populum Israëliticum de Babylonica captiuitate reuersum, docuit Deum laudare, quater in nocte, & quater in die: vt vnumquodque quatuor elementorum, ex quibus homo constat, per competentes horas obsequio se offerat creatoris: videlicet de nocte in vesperis, in completorio, in nocturnis, in diluculo, scilicet

Digitized by Google

ſcilicet in laudibus matutinis. De die verò, in prima, in tertia, in ſexta,
Pſal. 118 in nona horis. Veſpertinum igitur officium quod eſt cuiuſcunque officij initium, ad noctem pertinere probatur, quod ſecundum Iſidorum libro Etymologiarum dicitur à veſpera ſtella, quæ ſurgit nocte oriente. Verùm Dauid inquit: Septies in die laudem tibi dixi: & rurſus: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, &c. Quem ordinem concilium Agatheñ. extrà de celebratione miſſarum. capit. j. approbat & ſancta Eccleſia ſeruat: quoniam nocturnum officium media nocte canitur. Reliquæ verò ſeptem canonicæ horæ de die dicuntur, videlicet laudes, matutinæ: quæ olim in aurora dicebantur: licet hodie, cum nocturnis coniungantur, prima, tertia, ſexta, nona, veſperæ & completorium, quæ ſeptem horæ vocantur canonicæ, quaſi regulares: extrà de pœnitentia & remiſſione, quod in te: quia regulariter à ſanctis patribus obſeruatę ſunt, Nam κανὼν Græcè, regula dicitur Latinè. Miſſæ autem oblatio, propter tanti ſacramenti excellentiam, quod in ea conficitur, ſuper alias laudes eſt: & eſt laus per ſe, nec ſub numero comprehenditur aliarum. Propter quod, & in hoc opere tractatum per ſe obtinet ſpecialem: quamuis nonnulli aſſeuerent illam fore de officio tertiæ ſiue nonæ: pro eo, quia in his duabus horis ſolet regulariter celebrari. Sanè nocturnum † officium, tempus miſeriæ, quo genus humanum à 3
diabolo tenebatur obſeſſum, repræſentat: diurnum verò, noſtræ redemptionis & liberationis per Chriſtum ſolem iuſtitiæ factæ tempus ſignificat: qui claritate ſuæ diuinitatis tenebras noſtras illuminauit: & à ſeruitute diaboli nos eduxit. Qui ergo tantum bonum dono ſeptiformis gratiæ ſpiritus ſancti adepti ſumus, meritò ſepties laudem Deo cantamus. Secundò, quia † dies naturalis repræſentat vniuſcuiuſque 4
Pſal. 118 ætatem, non quam quilibet homo habet: ſed quam ſi non peccaſſet, haberet. Qui naturalis dies, ſeptem habet varietates. Prima, eſt infantia, quæ per matutinas laudes repræſentatur. Secunda, pueritia, quæ per primam. Tertia, adoleſcentia, quæ per tertiam. Quarta, iuuentus, quæ per ſextam. Quinta, ſenectus quæ per nonam. Sexta, ſenium, quæ per veſperas. Septima, decrepita ætas ſiue finis vitæ noſtræ quæ per completorium deſignatur. In his ideò ſingulis ætatibus creatorem noſtrum ſuper iudicia iuſtitiæ ſuæ laudare debemus. De infantia beatus Nicolaus nobis oſtenditur in exemplum: qui quarta & ſexta feriis virtute abſtinentiæ materna vbera non ſuggebat, niſi ſemel in die: de aliis
Prou. 24 quoque ætatibus ſatis liquet. Tertiò, quia ſecundum Salomonem ſepties in die cadit iuſtus, per negligentiam, de pœnitentia, diſtinctione iiij. ſepties: ideò meritò ſepties, vt per orationis vigilantiam reſurgere valeat, diuinum debet ſubſidium inuocare. Quartò, quia numerus ſeptenarius vniuerſitatis eſt. Cæterum cum. xij. horæ diei † attribuan- 5
tur, in quibus omnibus laudandus eſſet Dôminus: quare in quatuor tantùm diei horis in Eccleſia pſallitur: Reſpondeo, cum in ſingulis horis, vt præmiſſum eſt, diuinis iugiter inſiſtere laudibus nequeamus:

quod

quod in aliis mimus fit: in prima, in tertia, in ſexta, in nona horis ſuppletur. In earum namque qualibet dicuntur tres Pſalmi: & ſic in quatuor horis numerus Pſalmorum, reſpondet numero horarum. Et quilibet pſalmus continet verſuum octonarios, octauam reſurrectionis ſignificantes: de quibus ſub titulo de completorio dicetur: per octonarios ſiquidem in horis pſallimus: quia de reſurrectionis gloria exultamus. Rurſus in qualibet horarum ipſarum dicitur ter ſuper Pſalmos, Gloria patri, &c. vt quot diei horæ nobis pro corporis ſuſtentatione, ad laborandum conceſſæ ſunt, toties in ipſis horis, & gloria patri dicatur: vt per hoc in Dei ſeruitio omni hora nos eſſe monſtremus. Siquidem tres glorificationes, quæ ſunt in hora prima, indicant nos eſſe in Dei famulatu, in prima, ſecunda, & tertia horis: & tres, quæ ſunt in tertia, nos protegunt in quarta & quinta horis, & ſexta: tres quoque quæ ſunt in ſexta, nos muniunt contra inſidias diaboli: in ſeptima, octaua & nona horis. Nona verò, cùm ſuis glorificationibus nos protegit in decima, vndecima, & duodecima horis. Poſſet etiam non incompetenter dici, quòd ſub prima duæ horæ comprehenduntur: videlicet ipſa prima, ſecunda: ſub tertia ſimiliter tres, ſcilicet ipſa tertia, & quarta & quinta: ſub ſexta ſimiliter tres, ſcilicet ipſa ſexta, ſeptima, & octaua: ſub nona duæ, ſcilicet ipſa nona, & decima: veſperæ verò repræſentant vndecimam, & completorium duodecimam. Sed in præmiſſis ſex diei horis, videlicet in prima, tertia, ſexta, nona, veſperis, & completorio, ideò ſpecialiter Deum laudamus, & non in ſecunda, quarta, quinta, ſeptima, octaua & decima: quia illæ in aliquibus præ aliis ſunt priuilegiatæ: prout in principio tractatus cuiuſlibet earum oſtendetur: propter quod meritò in illis diuinum celebratur officium. Nempè in nocte Chriſtus
6 eſt compræhenſus, † manè illuſus, & hora prima gentibus traditus: tertia flagellatus, voce crucifixus, ſexta cruci affixus: nona, mortuus: vndecima, de cruce depoſitus: in duodecima, ſepultus. Item in nocte ſpoliauit infernum: manè ſurrexit. In prima hora Mariæ apparuit: tertia, de monumento redeuntibus obuiauit: ſexta, Iacobo: nona, Petro, veſpera, duobus diſcipulis euntibus in Emaüs, ſcripturas aperuit, & ſe manifeſtauit. In completorio Apoſtolis, Pax vobis, dixit, & cum eis manducauit. Has autem horarum laudes, qualiter abſoluere debeamus, oſtendit Bernardus, dicens: fratres mei, immolantes hoſtiam laudis, iniungamus verbis ſenſum, ſenſui affectum, affectui exultationem, exultationi maturitatem, maturitati humilitatem, & humilitati libertatem. Præterea, diuinæ pſalmodiæ ideò à prima, tertia, ſexta, & nona, & non ab aliis nomen ſumpſerunt, vt per eas Dei ſeruitium agamus: quoniam paterfamiliâs commemoratur in euangelio exiſſe illis conducere operarios in vineam ſuam, quæ ſanctam ſignificant Eccleſiam. Sunt
7 etiam, qui dicunt morem cantandi tertiam, ſextam † & nonam fuiſſe à Daniële ſumptum: qui intellecto, quòd Nabuchodonoſor ſtatuam erexiſſet, quam omnibus adorandam præceperat intra domum ſuam,

Matt. 20

Danie. 3

& aper

& apertis feneſtris ter in die genua flectebat verſus Hieruſalem: quod Hier. exponens: dicit, hinc habet Eccleſiaſtica traditio quòd ter in die genua ſunt flectenda, ſcilicet in tertia, ſexta, & nona. In eiſdem quoque † horis beatam Virginem laudare debemus, ſcilicet in nocturnis ſiue 8
matutino: quia tali hora, quædam ſtella apparet in cœlo, quæ tranſmontana vocatur, cuius ductu nautæ perueniunt ad portum, & ipſa beata virgo, eſt ſtella tranſmontana: quia & ſi eam dignè laudauerimus, nos qui ſumus in hoc ſeculo, ducet ad portum ſalutis. Item, in prima: nam tunc apparet quædam ſtella, quæ Diana vocatur, quam ſequitur ſol: & ipſa beata Virgo eſt vera ſtella Diana, quæ verum ſolem, ſcilicet Chriſtum nobis portauit, quæ illuminat totum mundum. Item in tertia: nam hora tertia conſueuimus eſurire, & ipſa portauit nobis panem verum, ſcilicet Chriſtum, cum quo eſt omnis ſatietas. Item in ſexta: quia illa hora magis feruet, & caiefacit ſol, & ipſa laudanda, & roganda eſt, vt nos frigidos calefaciat in charitate, per ſolem Chriſtum quem genuit. Item in nona: quia illa hora ſol declinat ad Occaſum & ipſa iuuat nos & protegit, cùm ad occaſum, id eſt, ad ſenectutem declinamus. Item in veſperis: quia tunc incipit dies finiri, & ipſa laudatores ſuos in hora mortis defendit. Item in completorio: nam tali hora dies eſt completa, & ipſa in complemento vitæ noſtræ pro nobis intercedit, & in æterna tabernacula recipi facit, vbi completum eſt gaudium electorum. Officium † beatæ Mariæ inſtituit Vrbanus Papa cantari, vt 9
dicetur in titulo de Tempore Aduentus. Nocturnale autem officium, nobis ad memoriam reducit tempus ab Adam vſque ad Noë. Matutinale tempus à Noë vſque ad Abraham. Prima, tempus ab Abraham, vſque ad Moſem. Tertia à Moſe vſque ad Dauid. Sexta, temp' à Dauid vſque ad aduentum Chriſti. Nona, tempus ſequens vſque ad ſecundum aduentum, quando venturus eſt reddens vicem pro abditis. Per veſperas recolimus ſabbatum, Id eſt requiem animarum, poſt exitum à corporibus vſque ad diem iudicij. Per completorium verò recolimus repletum numerum, & conſummatum gaudium Sanctorum: quod complebitur in die magnæ feſtiuitatis, quando benedicti percipient regnum Dei. In hac igitur parte, de Officiis Eccleſiaſticis in genere tractare intendimus, videlicet de his quæ in officio cuiuſlibet Eccleſiæ dicuntur, de Nocturnis, de Laudibus, de Matutinis, de Prima, de Tertia, de Sexta, de Nona, de Veſperis, de Completorio.

SVMMARIVM.

1 *Officium, quid.*

2 *Officium Primitiuæ Eccleſiæ, primùm cuilibet liberum, & vagum fuit ac ſolutum, tandem poſteà à Hieronymo preſbytero, procurante Theodoſio Imperatore, & mandante Damaſo Papa, ordine, canone & legibus eſt diſtinctum & ornatum. num. 3.*

4 *Officij Eccleſiaſtici compilatores.*

5 *Officium Gregorianum, per vniuerſam Eccleſiam diuulgatum fuit: & Ambroſianum*

Digitized by Googl

Ambrosianum solùm Mediolani celebrari concessum, idque post multas multorum Doctorum, Episcoporum, Conciliorum, & Imperatoris altercationes, ac tandem missas sortes.

6 *Oratio Dominica in principio & fine horarum canonicarum dicenda est.*

7 *Horarum singularum initio cur praponatur: Deus in adiutorium meum intende.*

8 *Hora tribus modis incipiuntur, eò quòd tribus modis contingit peccare.*

9 *Damones non secùs timent signum crucis, quàm baculum, quo percussi fuerunt.*

10 *Crux Christi multipliciter & variè prefigurata in veteri Testamento.*

11 *Crucis signo armatur Ecclesia, confunditur civitas Diaboli.*

12 *Crucis signum, tribus digitis est imprimendum.*

13 *Crucis signum quàm variè fiat. & nu. 14. & ubi sit faciendum. nu. 15.*

16 *Crux est quadripartita, & quid denotet ea forma.*

17 *Gloria Patri, principio omnium horarum dicendum, excepto in mortuorum officio. nu. 18. & quid iste versus portendat. num. 19 20. & quod vicibus dicatur in nocturnis festivitatum. 21.*

22 *Gloria, quid.*

23 *Hymnus, unde natus primùm, & quia.*

24 *Hymni, an & ubi precedant Psalmos, aut econtrà.*

25 *Hymnus, Psalmus, & Canticum, an & quid differant.*

26 *Antiphona unde ortum habuerint, & unde dicantur. n. 27. 30. 31. qualiter cantentur. num. 28. 29.*

32 *Neuma quid, & quid differat à dictione, pneuma. nu. 33.*

34 *Ads & Euouae nomen nascentes hodie exprimunt, quàmvis fuerit mutatum.*

35 *Neuma ubi maximè sit usus.*

36 *Psalmi cur dicantur alternatim.*

37 *Psalmi dicuntur sex in diuinis horis.*

38 *Psalmus idem, cur in diuersis solennitatibus legatur.*

39 *Psalmi graduales, quot, & unde dicti.*

40 *Versiculi in diuino officio, cur dicantur, & unde dicantur.*

41 *Versiculi cur dicantur ante lectiones, in nocturnis.*

42 *Versus, quid notet.*

43 *Lectiones matutinales quid significent.*

44 *Benedictionem petens ante lectiones cur dicat, Domne, potiùs quàm Domine.*

45 *Genu utrumque flectendum in Ecclesia, Dominis autem alterum est tantùm.*

46 *Lectionibus finitis dicitur, Tu autem Domine, & cur ita.*

47 *Lectionum pluralitas quid notet.*

48 *Ordines duo sunt in Ecclesia, & lectionum duo modi, siue formæ.*

49 *Lectiones quotuplici fine terminentur.*

50 *Lectio noua, cur instituta nomine Trinitatis.*

Digitized by Google

51 *Capitula cur dicantur in officijs.*
52 *Lectionum autor, cur non exprimatur in nocturnalibus, siue in diurnalibus.*
53 *Responsorium vnde dicatur.*
54 *Cantica vnde dicantur, quid & quot habeant versus.*
55 *Orationes cur dicantur in singulis horis.*
56 *Nocturnum, cur oratione & benedictione non concludatur.*
57 *Orandum est versus Orientem, multis de causis.*
58 *Ecclesia, Domus orationis & an alibi meritò orari possit fusissimè.*
59 *Adorandi quomodo sint Pater, Filius, & Spiritus sanctus.*
60 *Deus, qualiter sit adorandus.*
61 *Adorationis duæ species.*
62 *Benedicamus Domino, dicitur finita oratione, & vnde sumptum, & quid significet. Item. Deo gratias. num. 63.*
64 *Sanctorum suffragia, quorsum fiant.*
65 *Cantandi vsum vnde accepit Ecclesia.*
66 *Sonorum tres species.*
67 *Musicorum tres species, in tres partes officij diuidumtur.*
68 *Cantus Ecclesiasticus cœlestem lætitiam significat.*
69 *Tholetani concilij decretum, de psallendi & ministrandi consuetudine.*

Quid sit officium, & de eius institutione & partibus.

CAP. II.

EST autem † officium, secundum Isidorum, proprius vel congruus 1
actus vniuscuiusque personæ, secundum mores ciuitatis, vel institutæ professionis. Alia namque habet instituta monachi, alia canonici, alia eremitæ, & sic de reliquis. Et dicitur officium, secundum Hieronym. in libro de Officiis, ab efficiendo: quasi efficium, ab efficio efficis, vna litera in aliam propter decorem sermonis, mutata. Vnicuique etenim conuenit suum efficere officium. Vel secundum Isidorum, officium dicitur, vt quisque illa agat, quæ nulli officiant, sed omnibus prosint. † Cæterùm in Ecclesia generaliter nil canendum aut 2
legendum est, quod à sancta Romana Ecclesia canonizatum & approbatum expressè, aut per patientiam non sit. In primitiua tamen Ecclesia diuersi diuersa quisque pro suo velle cantabant, dummodò quod cantabant ad Dei laudem pertineret. Quædam tamen officia obseruabantur ab omnibus ab initio constituta: vel ab ipso Christo, vt oratio Dominica, vel ab Apostolis, vt Symbolus. Succedentibus verò temporibus, quia Ecclesia Dei propter hæreses scissa est, Theodosius Imperator, hæreticorum † extirpator, rogauit Damasum Pa- 3
pam, vt per aliquem prudentem & per catholicum virum ecclesiasticum faceret officium ordinari. Vnde idem Papa præcepit Hieronym.

presby

presbytero, tunc in Bethleem cum Paula & Eustochio, & aliis virginibus moranti, qui priùs sub septem Apostolicis Romæ vixerat, quatenus officiũ Ecclesię ordinaret. Ipse namque nouerat linguas quatuor, Hæbraicam, Græcã, Caldaicam, & Latinam, quod ille obtẽperans fecit. Ordinauit itaque quantum de Psalmis in dominica, quantũ in secunda feria, & quantũ in tertia feria, & sic deinceps legerentur. Euangelia quoque, epistolas, &c. quæ de nouo & veteri Testam. in Ecclesia leguntur prẽter cãtum, magna ex parte ordinauit: cuius operis exemplum idem Hier. Romam misit, & à Damaso Papa canonizatum est, & præceptum à cunctis Ecclesiis obseruari, & appropriatum est ipsi Damaso, propter authoritatem suam, quam interposuit. C. de vete. iu. enu. l. tanta. Consequenter † tamen beatus Gregorius, & Gelasius orationes, & cantus addiderunt, & lectionibus & Euangeliis, responsoria coaptauerunt. Gradualia verò, Tractus, & Alleluia, Ambrosius, Gelasius, & Gregorius ad Missam cantari instituerunt. Plerique quoque alij Doctores Ecclesiæ aliqua alia superaddidisse noscuntur. Sancti enim Patres nõ simul omnia ad decorẽ officij pertinentia, sed diuersi diuersis temporibus ordinauerunt. Vnde & Missæ inceptio tres habuit varietates. Aliquando enim à lectione inchoabatur, prout fit hodie in sabbatho sancto. Posteà Cœlestinus Papa Psalmos ad missæ introitum dici instituit. Gregorius verò introitus cum cantu ordinauit.

5 Legitur † in vita beati Eugenij, quòd dum adhuc officium Ambrosianum magis quàm Gregorianum ab Ecclesia seruaretur. Adrianus, Papa Concilium conuocauit: vbi statutum est, quòd Gregorianũ deberet vniuersaliter obseruari, ad quod Carolus Imperator omnes clericos minis & suppliciis per diuersas prouincias cogebat, libros Ambrosiani officij cõburens. Beatus verò Eugenius ad conciliũ quoddam propter hoc conuocatum veniens, inuenit ipsum Concilium per triduum iam solutum, inducẽs dominum Papam quòd omnes Prælatos qui Consilio interfuerant, & iam per tres dies recesserant, reuocaret. Consilio igitur iterum congregato, omnium Patrum fuit vna sententia, quòd missale Ambrosianum & Gregorianum super altari sancti Petri Apostoli poneretur. plurium Episcoporum sigillis munita, & fores Ecclesiæ clauderẽtur, & ipsi tota nocte orationi insisterent, vt Dominus per aliquod signũ indicaret, quod horũ magis ab Ecclesia seruari vellet sicque per omnia factum est. Manè igitur Ecclesiã intrantes, vtrumque missale super altare apertum inuenerunt, vel vt alij asserunt, missale Gregorianum penitùs dissolutum, & huc illucq; dispersum inuenerunt: Ambrosianum verò solummodò apertum super altare in eodem loco, vbi positum fuerat inuenerunt. Quo signo edocti sunt diuinitùs Gregorianum officium per totum mundum dispergi: Ambrosianum verò tantùm in sua Ecclesia obseruari debere: & sic vsque hodie seruatur. Siquidẽ tempore Caroli Imperatoris officium Ambrosianum præcipuè dimissum est, & Gregorianum imperiali

authoritate plurimum adiuuante, diuulgatum. Ambrosius enim mul-
1409. ta instituit, iuxta ritum Græcorum, vt dicetur infrà, vbi de hymnis a-
getur. † Vt autem muscæ morientes abigantur, & mens orationis se- 6
renetur, vt dignè cũ Deo loquatur, vt si mente nõ orauerit, Dominus
in furore non irascatur, sed misereatur, ideò laudabili consuetudine
inductum est, vt sacerdos ante canonicarum horarum initia, & in fine
Dominicæ orationis, & ante horas beatæ Mariæ, & in fi. Aue maria,
&c. voce submissa præmittat. Vnde in concilio Gerungiñ. conse. dist. 5.
id semper statutum est, vt etiam post singulas horas dicatur: ne diabo-
lus de corde sacerdotis rapiat, si quid boni ibi seminatum est. Vnde in
primitiua Ecclesia post quamlibet horam, alta voce absque alia ora-
tione dicebãtur, quòd adhuc Ecclesia Laterañ. dicitur obseruare. Qui-
1452.465. dam etiam in fine horarum dicunt: Dominus det nobis suam pacem.
Ioan. 15 De hac Dominica oratione sub Prima, & sub Vesperis dicetur. † Quia 7
verò Dominus ait in Euangelio: Sine me nõ potestis facere quicquã,
ideò, in singulis diurnis horis sacerdos incipit. Deus in adiutorium
meum intende, & singulæ finiuntur, per Deo gratias: & sic initiũ & fi-
Psal. 33 nis referuntur ad idem, scilicet ad Deũ, qui est α & ω, id est, principium
Num. 10 & finis. xxx. dist. ab exordio. dicendo igitur: Deus in adiutoriũ meum
intende, mater Ecclesia inuitat homines. Iuxta illud, Venite filij & au-
dite me; quod ideò introductum est, quoniam dum arca Domini ad
portandum leuabatur, dicebat Moses: Surge Domine, id est, surgere
fac, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua. Sic
& sacerdos noster dicit: Deus in adiutorium meum intende, hoc est,
præsta mihi auxiliũ in resurgendo à peccatis, & contra varios inimi-
cos, qui tuam circundant ecclesiam. Per arcam enim intelligitur Ec-
clesia, quæ vsque in finem circundabitur à persecutoribus, siue aper-
tis siue occultis: sicut arca ab inimicis circũdabatur. Orat ergo sacer
dos, ne inimici prævalere valeãt aliquos à cœtu fidelium per astutiam
forsitam separãdo. Cùm enim persecutio iusti sit à leone, id est, à dia-
bolo, impetu, id est, manifestè sæuiẽte: vel à dracone, id est, à diabolo
in insidiis, id est occultè persequẽte, omnes clament: Deus in adiuto-
rium meũ intende. vij. q. j. §. cũ verò. Præterà, cùm secundũ Apostolum
Coloss. 3 in Dei nomine omnia facienda sint. xxvj. q. vlt. nõ obseruetis, meritò
est ab eo inchoandum. Circa hoc notandum est, quòd contingit tri-
bus mõdis peccare, videlicet corde, ore, & opere: ideoq; † tribus diuer- 8
sis modis horæ inchoantur, videlicet completoriũ per, Conuerte nos
Deus, contra peccatum cordis: matutinum, per, Domine labia mea
aperies contra peccatũ oris. Aliæ verò omnes diei horæ per, Deus in
adiutorium, cõtra peccatum operis. Et quoniam in peccato cordis &
oris est aliquid operis, ideò in omnibus horis tam diurnis, quàm no-
cturnis dicitur: Deus in adiutorium meum intende, contra peccatum
operis. Monachi verò dicũt primò, in nocturnis, Deus in adiutorium
meum intẽde. Posteà, Domine labia mea aperies: quia sine adiutorio
Dei,

Dei,nec cor nec labia ad ipſius laudē aperire valeant.Ioā.xv.Sine me
9 nihil poteſtis facere.Intereà verò ſacerdos cū dicit:†Deus in adiutorium meum intende.ſigno crucis,ſe munit,ad effugandam illius virtutem,ſcilicet quamlibet diaboli verſutiam,& poteſtatē.Valde enim timet ſignum crucis.Vnde Chryſoſtomus : Vbicunque dæmones ſignum crucis viderint,fugiunt,timentes baculū, quo plagam acceperunt.Stephanus quoque Papa de conſec.diſt v.nunquid ait:Nunquid nō omnia chriſmata, id eſt,ſacramenta,quæ cum chriſmatis vnctione præſtantur,ſacerdotalis miniſterij crucis figura , id eſt ſigno perficiūtur?Nūquid baptiſmatis vnda,ſine cruce ſanctificata,peccata relaxat?& vt cætera prætereamus, ſine crucis ſignaculo , quis ſacerdotij gradus aſcendit? Baptizandus quoq; ſigno crucis ſignatur in fronte, & in pectore.De profundo quidē crucis myſterio dicetur in vj.Parte 661. j.
10 ſub titu.de Paraſceue , & hic etiam aliqua ſupponamus. † Sanè crux Domini multiplicieter fuit in veteri Teſtamento præfigurata.Legitur ſiquidem , quod Moſes ad mandatum Domini æneum ſerpentē erexit in palo,in deſerto,pro ſigno,quem aſpicientes qui percuſſi fuerāt *Ioan.3*
à ſerpentibus,illico ſanabantur.Num.xx.quod ipſe Chriſtus exponēs inquit in Euangelio:Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto:ita *Gen. 48*
exaltari oportet Filium hominis : vt omnis qui credit in ipſum , non pereat:ſed habeat vitam æternam. Legitur etiam quòd cùm Ioſeph applicuiſſet Manaſſen & Effraim,ad Iacob,ſtatuēs maiorē ad dexterā & minorem ad ſiniſtram,vt eis ſecūdùm ordinē benediceret : Iacob manus cōmutans,id eſt,in modum crucis cancellans , dexterā poſuit ſuper caput Effraim minoris:& ſiniſtrā ſuper caput Manaſſe maioris, *Deut.28*
& dixit:Angelus qui eruit me de cunctis malis,benedicat pueris iſtis, *Matt.27*
& c.Item Moſes ait:Die ac nocte erit vita noſtra pendens , & videbitis & cognoſcetis.Chriſtus enim nocte fuit in cruce pendens,quia tenebræ factæ ſunt ab hora ſexta,vſque ad nonam.Quod etiam fuerit pendens, certum eſt. Rurſus legitur Ezechielis ix. Ezechiel audiuit Dominum dicentem ad virū veſtitum lineis:habentem attramentarium ſcriptoris ad renes:Tranſi per mediam ciuitatem,& ſigna Thau in frontibus virorum dolentium,& gementium:& poſt hæc dixit vij. viris:Tranſite per mediam ciuitatem , & percutite omnē ſuper quē *Eſa.9*
non videbitis Thau:nemini parcet oculus veſter. Item Hierem. Cōgregabo omnes Gentes,& erit eis in ſignum Thau.Item alibi : Et erit principatus eius ſuper humerum eis. Chriſtus enim portauit ſuper humeros crucem , in qua triumphauit. Ioannes quoque vidit angelū *Apoc.7*
aſcendentem ab ortu Solis, habentem ſignum Dei viui : & clamabat voce magna quatuor angelis , quibus datum eſt nocere terræ & mari,dicens:Nolite nocere terræ & mari,neque arboribus quouſque ſignemus ſeruos Dei in frontibus eorum.Item lignum miſſum in Ma- *Exod. 15*
rath,aquas dulcorauit amaras:& ad lignū miſſum in Iordanem , fertum quod inciderat,enarauit:hoc eſt lignum vitæ in medio paradiſi,

de quo Sapiens proteſtatur: Benedictum lignum, per quod fit iuſtitia: 11
Gen. 31 quoniã regnauit in ligno Deus. Hoc † ergo crucis ſigno ſe armat Eccleſia, in pectore, & in fronte: ſignificans crucis myſterium eſſe corde credendum: & manifeſtè ore confitendum. Per hoc enim ſignum cõfunditur ciuitas diaboli, & triumphat Eccleſia, terribilis vt caſtrorũ acies ordinata, iuxta illud: Terribilis eſt locus iſte, &c. & alibi: Vidi ci-
Sap. 14 uitatem magnam ſanctã Hieruſalem, nouam, &c. Auguſt. tamen dicit xj. diſtinctione, Eccleſiaſticarum. quod nulla ſcriptura noui Teſtamenti vel vete. docet fideles crucis ſignaculo inſigniri. Eſt † autẽ ſig- 12
gnum crucis tribus digitis exprimendum: quia ſub inuocatione Trinitatis imprimitur. De qua Prophera ait: Qui appendit tribus digitis molem terræ. Eſa. xl. Pollex tamen ſepereminet, quoniam totã fidem noſtram ad Deum vnum & trinum referimus: & mox poſt ipſam inuocationẽ Trinitatis poteſt dici verſus ille: Fac mecum Domine ſignum in bonum, vt videant qui me oderunt, & cõfundantur: quoniã tu Domine adiuuaſti & cõſolatus es me. Iaçobitæ verò aſſerẽtes ſicut & Euticiani, vnam tantùm naturã, ſcilicet, diuinam eſſe in Chriſto: & ſicut vna eſt perſona, vno tantùm digito ſe ſignare dicuntur: quorum error in Canonibus extirpatur duodecima diſtinctione, cap. primo, & ſecundo. xxiiij. quæſtione tertia, quidam. ver. Euticiani. † Verum qui- 13
Pſal. 10 dam ſignant ſe à fronte deorſum in quo illud exprimitur myſterium, quòd inclinauit Deus cœlos, & deſcendit in terram. Deſcendit quidem, vt nos de terra eleuaret in cœlum. Deinde à dextra ad ſiniſtrã: primò vt æterna, quæ per dextram, temporalibus, quæ per ſiniſtram ſignificantur, præferendo deſignent. Secundò ad notandum, quòd Chriſtus de Iudæis tranſiuit ad Gentes. Tertiò, quia Chriſtus à de-
Pſal. 36 xtra, id eſt, à patre veniens, diabolum, qui per ſiniſtram ſignificatur in cruce peremit. Vnde: Exiui à Patre, & veni in mundum. Alij verò ſignum crucis à ſiniſtra, producunt in dextram fulti authoritate illa: Egreſſus eius à Patre, excurſus vſque ad inferos: recurſus ad ſedem Dei. Incipiunt enim ſe ſignare à parte ſuperiori: quæ Patrem ſignifi-
Ioan. 10 cat, & deſcendunt ad inferiorem, qua mundum deſignat: deinde à ſiniſtra parte, quæ Infernum, producunt ad Dextram, quæ cœlum ſignificat. Nam Chriſtus deſcendit de cœlo in mundum, de mundo ad Infernum, ab Inferno aſcendit in cœlum, vbi ſedet ad dexteram Dei patris. Secundò hoc faciunt, ad inſinuandum, quia de miſeria tranſire debemus in gloriam, & de vitiis, quæ deſignantur per ſiniſtram ad virtutes, quæ per dexteram ſignificantur, vt legitur in Euangelio Mat. nam & Chriſtus de morte tranſiuit ad vitam. Tertiò, quia Chriſtus à temporalibus, ad æterna per fidem crucis nos eleuat. † Conſiderandum autem eſt, quòd qui è ſiniſtra producunt in dextrã 14
ſeipſos, & alios pariter conſignant: ſed tunc ſuper illos ſignum crucis à dextra in ſiniſtram producunt: quia non conſignant eos, quaſi vertentes dorſum, ſed quaſi faciem præſentãtes: ſed & cũ ſuper alios

prin

principaliter signũ crucis imprimũt, etiã seipsos à sinistra in dexterã,
15 sed alios à dextra in sinistram consignant. † Sanè regulariter in omnibus Euangelicis verbis, debemus facere signũ crucis, vt in fine Euãgelij, Symboli, Dominicæ orationis, Gloria in excelsis Deo, Sanctus, Agnus Dei, Benedictus dominus Deus Israël, Magnificat, & Nunc dimittis, & in principio horarum, & in fine Missæ, quãdo sacerdos dat benedictionem: & etiam vbicunq; de cruce vel crucifixo mentio fit: quæ etiam omnia ſtãdo, sicut & Euangeliũ audire debemus. In omni etiã actu nostro signum crucis facere debemus. Vnde Ambr. Ad om-
16 nem actum incessum ve, manus impingat in crucẽ. † Et aduerte, quoniam crucis figura quadripartita est: vel propter quatuor elementa, quæ in nobis vitiata, Christus sua passione curauit: vel propter homines, quos ex quatuor partibus Orbis ad se traxit, iuxta illud: Si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsum. Vel & hæc quadratura pertinet ad mortalitatem: habet enim longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum. Profundũ est acumen, quod terræ infigitur, longitudo est inde ad brachia, latitudo est in expãsione, latitudo seu sublimitas, est à brachiis vsq; ad caput. Profundum significat fidem quæ est posita in fundamẽto: altitudo, spem quę est reposita in cœlo: latitudo, charitatem, quæ est ad sinistram, & ad inimicos extẽditur: longitudo perseuerantiã, quæ sine fine cõcluditur. De hoc dicetur in sexta Parte sub tit. de Paraſceue. De signo crucis, quod fit in principio, & in fine Euangelij, dictum est in quarta Parte, sub titu. de
17 Euangelio. Post, Deus in adiutorium meum intende, &c. statim † in singulis horis subiicitur, Gloria Pat. & filio. Sicut erat, &c. quos duos versus beatus Hiero. scripsit inter Opuscula, quæ Papę Damaso misit: & ipsius rogatu idem Damasus illos in fine Psalmorũ cãtari instituit: ipsum tamen versum, Gloria, Nicena synodus dicitur edidisse. Quia enim Dominus dixit: Adhuc te loquẽte ecce adsum, ideò quasi iam nos intellexerimus exauditos esse gratiarum actiones Trinitati
18 tribuimus, dicentes: Gloria Patri, &c. † In exequiis tamẽ mortuorum nec Deus in adiutoriũ, nec Gloria Patri dicimus: quia in illis Saluatoris exequias imitamur, in quibus hæc cessant, prout in sequẽti Parte sub titulo de Quinta Feria Cœnæ Domini, dicetur. Similiter post
19 vnumquemq; Psalmum, dicetur Gloria Patri, &c. quia † versus iste totius Trinitatis simplex laus est. Psalmus nãque bonam operationem significat: qua finita meritò Deo gloria danda est: qui pro omni opere bono laudandus est, & nunc, & semper, sicut laudãdus erat in principio, quãdo cœlum & terram creauit. Sicut enim sibi soli laus est de creatione cœli & terræ: sic & ei laus est de omni opere bono, nunc & semper. In præmisso quidem versus: Sicut erat in principio, &c multiplicum temporum varietas demonstratur, videlicet, in Sicut erat in princip. præteritum: in & nunc, præsens. in Et semper, futurũ & æternum: in Et in secula seculorum, longitudo magna. Vnde Orige. Quo

ties ſecula ſeculorũ nominantur, fortaſſe licet nobis ignotus, tamen 20
à Domino ſtatutus aliquis terminus indicatur.†Legitur quod Ildebrandus Prior Cluniacen. factus Papa, Gregorius dum in minoribus agens, legationis officio fungeretur Archiepiſcopum Ebreduñ. de ſimonia accuſatum & accuſatores omnes corrumpentẽ, ita vt conuinci non poſſet, miraculosè conuincit: præcepit enim illi, vt diceret verſum Gloria Patri & Filio, &c. Ille verò licet expeditè diceret Gloria Patri & Filio: tamẽ, & Spiritui ſãcto proferre nõ poterat: quippè quia in Spiritum ſanctũ peccauerat. Reatum ergo ſuum confeſſus, & depoſitus, mox expeditè & ſpiritui ſancto pronuntiauit. Et nota, quòd Gloria Patri dicitur xxiiij. vicibus in nocturnis † feſtiuitatum: prout 21
dicetur in ſexta parte ſub tit. de Feria Quinta Cœnæ Domini: quod fit in honorem duodecim Apoſtolorum, qui ſunt xij. horæ Dei, id eſt, Chriſti à verò ſole illuminatæ, & ſunt xij. horæ noctem, id eſt, Eccleſiam illuminantes, qui Dominum gloriæ in nocte huius ſeculi prędicauerunt. Tullius† dicit, quòd gloria eſt frequẽs de aliquo fama, cum 22
laude. Ambroſ. dicit, quòd gloria eſt clara cum laude notitia. Auguſtinus dicit in v. diſtinctione, de ciuitate Dei. de gloria ſeculi, quòd gloria, eſt iudicium hominum bene de hominibus opinatum. Et poſt, Gloria Patri ſubiicitur, Allelu-Ia: de quo ſub titulo de Prima dicetur.
Hymni† quoque tam ex inſtitutione Gelaſij Papæ, quàm ex approba- 23
tione Conciliorum Toletani, & Agathen. de conſecr. diſtinctione prima. de Hymnis. & diſtinctione quinta. cõuenit. in ſingulis diuinis officiis canuntur. Eſt autem ὕμνος Græcè, Latinè laus Dei, cum cantico, vel vox humana in laudem Dei metricè compoſita. Canticum verò eſt exaltatio mentis habita de æternis in vocem humanam prorumpẽs: quia verò Pſalmi ſunt Hymni, vnde & Pſalterium, dicitur liber Hymnorum, ideò in quibuſdam Eccleſiis Hymnos nõ cantant: quod tamen approbandum non eſt: quoniam non ſine cauſa ſunt à ſanctis Patribus inſtituti: & præterea non omnis Hymnus Pſalmus eſt, vt quando nil operando, Deum cum mentis exultatione laudamus, propter quam laudem exprimendam hymnus cantatur. Pſalmi verò opera bona ſignificant, vt infrà dicetur. Illud† autem notan- 24
dum eſt, quòd in diuinis officiis Hymni præcedunt Pſalmos: in nocturnis verò, ſcilicet in veſperis, completorio, & laudibus matutinis econuersò. Dies enim pertinet ad ſpirituales, qui habent gaudium conſcientiæ: nox ad pœnitẽtes, qui habẽt remorſum cõſcientiæ: illos
Pſal. 32 exultatio inducit in operationem, quibus dicitur: Cãtate ei canticum nouum, bene pſallite ei in vociferatione. Iſtos per operationẽ oportet venire ad exultationem. Ideirco in diuinis officiis Hymni prœcedunt Pſalmos. In nocturnis verò econuersò: in veſperis autem & in prima quo loco Hymni canãtur, infrà dicetur. Rurſus ſtãdo Hymnos cantamus in erectione corporũ, oſtendentes quod in laudando Deũ corda ſurſum erecta habere debemus. Verũtamen, niſi mens conſo-

net

net linguæ, certum eſt, vocem quantumlibet clamoroſam Domino
25 non placere.† Differentia ergo eſt inter Pſalmum, Hymnum,& Canticũ. Nam in Pſalmo opera, in Hymno laus,in Cantico,mentis exultatio intelligitur:de quo dicetur ſub tit. de Laudibus matutinis. De his tribus dicit Apoſtolus ad Coloſ.iij.In Pſalmis,& Hymnis,& Canticis ſpiritualibus cãrantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino, xciij.diſtin.cantantes. & in his tribus varietatibus omne genus muſicorum accipi poteſt,prout iam dicetur in no.Teſt.Hilarius Pictauen. epiſcopus primus Hymnorũ carmine floruit,& poſt eũ Ambro ideóque hymni Ambroſiani dicũtur:quia eius tẽpore plurimùm in Eccleſia Mediolañ cãtari cœperũt. Poſteà verò in Eccleſiis Occidẽtalibus quæcumq; carmina in Dei laudem benedicuntur, Hymni vocantur, Aug.dicit in lib.Cõfeſſionum,quòd cùm Amb. à Iuſtina Imperatrice Arriana perfidiæ damnata,perſecutionem pateretur,& intra Eccleſiã cum plebe catholica inſidiis vrgeretur,inſtituit Hymnos, & Pſalmos ſecundùm morem Orientalium decantari ne populus mœroris tædio contabeſceret,quod ad omnes fuit poſtmodum deriuatum.Et aduerte,quòd in quibuſdã Eccleſiis Hymnus natalis Domini, & feſtorum illius ſeptimanæ ſub eodem cantu dicuntur. Ratio eſt, quoniam ſicut membra ad caput, ſic Sancti ſe habent ad Chriſtũ à quo, ſicut à capite influẽtiæ æternæ beatitudinis participare noſcuntur. Quia igitur hoc inchoatum exiſtit in eius natiuitate, & conſummatum in reſurrectione:quia tunc chirographus damnationis deletus eſt,& reſeratũ cœlum,quod tot annis mãſerat clauſum: idcirco,eo præcipuè tẽpore ſolennitate Sanctorum ſub cantu ſolennitatis Chriſti rationabiliter recoluntur. Hoc autem non contingit in cantu Hymnorũ Paſchalis temporis: in quo ſignificatur,quòd Sanctorũ gloria in ipſis nondum totaliter eſt perfecta, propter appetitũ reſurrectionis corporum ſuorum,& ideò ipſi Chriſto nondum totaliter conformantur.Antiphonę
26 quoque † in ſingulis horis ex inſtitutione beati Ambroſij, dicuntur, pro eo quòd beatus Ignatius tertius à beato Petro,Antiochenus Epiſcopus audiſſe legitur,in Tripartita hiſtoria ſuper quendam montem angelorum choros antiphonas canentes. Inde enim Græci primò antiphonas compoſuerunt: & eas cum Pſalmis in choro, quaſi in chorea cantari ordinauerunt:qui mos ad vniuerſas tranſiuit Eccleſias,vt iam vbique antiphonæ decantarentur. Dicuntur autem antiphonæ, reſpectu ad pſalmodiam, cui reſpondent: ſicut & reſponſoria, reſpectu ad hiſtoriam: vnde & antiphona, dicitur quaſi ante Pſalmum ſo-
27 nans.† Inchoatur enim ante Pſalmum,qui opus ſignificat: ipſa verò ſignificat charitatis copulam ſeu mutuam dilectionem,ſine qua opus non prodeſt:& per quam opus incipit meritorium eſſe. Rectè igitur, ſecundũ eius tonum,melodia Pſalmi informatur:quia dilectio opera noſtra informat:& ſecundum hoc, dicitur ab ἀντί, quod eſt contra, & φωνὴ,quod eſt ſonus:quia Pſalmus ſecundùm melodiam eius intonatur,&

Digitized by Google

tur,& manus operatur,ſecundum quod charitatis igniculo excitatur. Pſalmus autem antiphonæ intermiſcetur, quia fides per dilectionem operatur. Verùm ante Pſalmum imperfectè, & pòſt perfectè dicitur: quia charitas in via imperfecta habetur, ſeu hîc initiatur: ſed in patria per bona opera,quæ hîc ex charitate fiunt perficietur, iuxta illud
Eſaiæ 31 Eſa.Viuit Dominus,cuius ignis in Sion,& caminus in Hieruſalem.In præcipuis tamen feſtiuitatibus,etiam ante Pſalmum perfectè dicitur, ad notandum, quod in illis perfectiores in bonis operibus nos exhibere debemus.† Inchoatur quoq; ab vno vnius chori & finitur à plu- 28
ribus vtriuſq; chori. Primò,quia charitas ab vno,ſcilicet Chriſto incipit:& in mẽbris eius cõſummatur ab ipſo,ſicut ipſe dicit in Euangelio Ioan.Mandatũ nouum do vobis,&c. Deus enim prior dilexit nos:
Ioan. 13 vnde & nos communiter dilectioni eius correſpondere debemus. Se-
1.Ioan. 4 cundò,ad notandũ,quòd vox Prædicatorum, quæ ſemper ad vnitatẽ tendit nos monet,vt quod vnuſquiſq; ſingulariter operãdo,acquirit, alteri per dilectionem porrigat:vt ſi vnus addiſcit in ſcholis, & alter ſeminat in campo,tẽpore fructus Doctor ſeminati doctrinã porrigat, & ſator Doctori panem.† Cæterùm antiphona,poſt Pſalmos cõmuni- 29
ter ab omnibus cantatur:quia de dilectione commune gaudiũ ſurgit. Cantatur etiam à duobus choris alternatim,ad notandũ mutuam dilectionem ſiue charitatẽ, quæ in pauciоribus quàm duobus conſiſtere nequit.Coniungit ergo antiphona duos choros:vt charitas per bonum opus cõiũgat duos fratres.Iſidorus dicit in lib.vj.Ethym.† quòd 30
ἀντίφωνος Græcè interpretatur Latinè vox reciproca : quia duo chori ſiue de vno ad vnum reciprocando, viciſſim melodiarum cantus alternant:quaſi duo Seraphim duóq; Teſtamenta inuicem ſibi conclamantia. Vnde clerici antiphonas cantantes,non vertunt vultus ad altare,ſed ſe ad inuicem verſis vultibus reſpiciunt : quod genus canẽdi Græci adinueniſſe traduntur.Eſt† itaq; antiphona,quædam cantilena 31
diuinis laudibus ad recreationem inſerta.Nihil enim amplius charitate recreat animos, quæ quia modulando cantatur,mentis iucunditatem ſignificat, iuxta illud Pſalmiſtæ : Pſallite ſapienter, tunc enim
Pſal.46 *Prouer.3* iucunditas ſapida eſt, cùm de Deo eſt. Tunc etiam manus ſub pennis ſunt Ezechielis j.& in Prouerb. Beatus vir,qui inuenit ſapientiam & qui affluit prudẽtia:quia qui habet iocunditatem mentis de æternis, de facili affluit prudentia,id eſt,bonis operibus, quibus ſibi prouidet in futuro.Vel ſecundum Moſem,antiphona,eſt quædam vox,qua ſibi inuicem angeli colloquuntur. Sex autem antiphonæ quæ diebus feriatis ante Pſalmos nocturnales dicuntur de Pſalmis ſumũtur, & bonorum operum perfectionem, vel ſex opera miſericordiæ deſignant: quoniam ſenarius numerus perfectus eſt. Illæ verò, quæ dicuntur ſuper Benedictus in Laudibus:& ſuper Magnificat in Veſperis,de Euãgeliis dierum,in quibus dicũtur ſumuntur,exceptis illis,quæ in quinta feria dicũtur,prout dicetur in ſexta parte,ſub Quinta Feria ſecundæ Domi

32 dæ Dominicæ Quadrageſimæ.† Rurſus in quibuſdam Eccleſiis,in fi-
ne antiphonæ ſit neuma ſeu iubilus : quia beatus populus qui ſcit iu- *Pſal. 88*
bilationem.Eſt autẽ neuma ſeu iubilus,ineffabile gaudium, ſeu men-
tis exultatio habita de æternis. Ideóq; in diebus ieiuniorum, & affli-
ctionum non debent fieri : ſicut nec in luctu citharizati : & ſit neuma
in vnica,& finali litera antiphonæ,ad notandum,quòd laus Dei ineſ-
fabilis , & incomprehenſibilis eſt. Ineffabile namque gaudium per
πνεῦμα ſignificatum, quod hîc præguſtatur , nec penitùs exprimi, nec
penitùs taceri valet , quare meritò Eccleſia verbis omiſſis iubilando
cum neuma,quaſi in admirationem proſilit:ac ſi dicat,Quæ vox,quæ
poterit lingua retexere,&c.Verba enim hæc non ſufficiunt,nec intel-
lectus capit,nec amor etiam dicere ſinit. Quis enim plenè enarraret,
quod oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit? *Eſa.14*
Neumatizando ergo expreſſiùs quodammodò ſine verbis dicit, quòd
per verba innuat , quantum ſit illud cœli gaudiũ,vbi verba ceſſabunt,
& homines omnia ſcient. Verum , quia perfectorum tantùm iubilus
eſt in magnis feſtiuitatibus , non tam maiores quàm etiam minores
exultant:inde eſt,quòd in quibuſdam Eccleſiis in quibus neuma non
dicitur , vox non ſignificatiua in vocem ſignificatiuam conuertitur:
quia loco iubili & neumæ, trophi & ſequentiæ decantantur : ad quas
laudes & minores & maiores paſſim admittuntur : & ideò communi-
ter ab omnibus decantantur. In quibus antiphonis dicatur neuma,
ſeu iubilus, & quare hoc potiùs ſit in tempore Paſchali , dicetur ſub
tit.de Laudibus matutinis. Iubilus autem diuerſa ſignificat:& in di-
uerſis locis in eodem reſponſorio ſæpè fit : prout dicetur in ſexta
Parte ſub tit.de Natali.Item de neuma,quæ fit per allelu-Ia,in quarta
Parte ſub Allelu-Ia dictũ eſt. Itẽ in quibus antiphonis dicatur allelu-
33 Ia,in ſequenti Parte ſub feſto natalis dicetur.† Et nota,quòd neuma,
neumæ ſine p & in fœminino genere , eſt iubilus , de quo dictum eſt:
ſed πνεῦμα Græcè , ſcriptum per p in neutro genere , eſt Spiritus ſan-
ctus vtrumque tamen pro fœminino ſæpè ponitur in Scripturis.Sanè
neumæ, quæ in miſſa fiunt , repræſentant gaudium , quæ potius fieri
ſolent in e,vt in κύριε ἐλέησον, vel in a,vt allelu-Ia : quàm in aliis voca-
libus,ad notandum gaudium ſpirituale , quod nobis reſtitutum eſt in
partu Virginis , cui facta eſt mutatio huius nominis Eua, in Aue, di-
cente angelo: Aue Maria,&c. & ibi:Mutans nomen Euæ. Significatio
34 † namq; huius nominis Euæ,manſerat vſq; an angeli ſalutationem.Il-
lam autem ſignificationẽ Adæ & Euæ naſcentes infantes exprimunt.
Nam fœmina naſcens profert e, maſculus verò a,vnde verſus : Et di-
cunt,e,vel a,quotquot naſcuntur ab Eua. Illæ ergo neumæ non ſigni-
ficant dolorem,quẽ nobis attulit tranſgreſſio Adæ & Euæ,prout qui-
dam ſcripſerunt:ſed gaudium nobis in præmiſſa ſalutatione Virginis
35 reſtitutum.Rurſus conſiderandũ eſt,quòd ferè † vbicumque in cantu
ſcribitur Hieruſalem, neuma producitur:vt cœleſtis Hieruſalem iu-
bilatio

Digitized by Google

bilatio figuretur,exemplum habetur in allelu-Ia,Te decet quod Cãtatur Dominica x. poſt Pente. Idem etiam eſt quoties allelu-Ia duobus verſibus inſigimus,vt de ſtola duplici gaudeamus. exemplum eſt in Allelu-Ia:Paſcha noſtrum.quod dicitur in die reſurrectionis , & in allelu-Ia Angelus Domini:quod dicitur in ſexta feria, tunc ſequenti. Vtrumque enim allelu-Ia,duos habet verſus , prout gradualia antiqua oſtendunt,& ſic de aliis. In quibuſdã tamẽ feſtiuitatibus quidam verſiculi in nocturnis antiphonam prẽcedunt de quo in ſequenti parte,ſub Dominica de Trinitate dicetur.Poſt antiphonas in ſingulis horis diurnis & nocturnis ex inſtitutione Damaſi Papæ Pſalmi ad antiphonæ ſymphoniam canuntur, & ſignificat tempus bonã & diuinam
Pſal.143 operationem. Vnde Dauid, In Pſalterio decachordo pſallam tibi. In tali enim inſtrumento pſallebat, innuens, quòd in Pſalterio ſpirituali ſpiritu viuificato per fidem debemus pſallere Deo decem legis mandata implendo.Ipſe autem † Damaſus inſtituit , vt chori in duas par- 36
tes diuiſi Pſalmos canerent alternatim : & dicuntur Pſal. alternatim ad notandum alternã ſanctorum,ad bene operandũ exhortationem. Priſcis namq; tẽporibus confuse & quaſi in chorea dicebantur:ideóque ſancti Patres ordinauerunt,vt alternatim dicerentur , id eſt , vna pars chori vnum verſum,& altera aliũ diceret. quod beatus Ignatius primus ſtatuiſſe fertur in Eccleſia Antiochena, pro eo, quòd in viſione audiuit angelos antiphonatim Pſalmos pſallentes:de hoc etiã dictum eſt in prima Parte ſub tit. de Eccleſia. Dicũtur etiam alternatim ad notandum quòd alter alterius onus ferre debet. Pſalmos quoque ſtando,dicimus, ad oſtendendũ , quòd ſtantes in bonis operibus vincimus. Dum enim populus Iſraël cum Amalech pugnabat, quandiu Moſes manus leuabat,populus vincebat:quãdo verò manus demittebat, populus vincebatur.xxxvij.diſtin.ſi quis vult. Eleuatio igitur ad ſtandum, ſignificat mẽtis noſtræ deuotionem,vt ſtatu corporis mentis affectionẽ monſtremus:videlicet nos paratos eſſe, ſiue ad domandum carnem ſiue ad exercitium operis. Lectiones verò,quæ ſunt doctrina noſtra,in ſilentio & ſedendo audimus:quoniam doctrinam ſe-
Eccle.38 dendo,& quieſcendo recipimus.Vnde Eccleſiaſticus:Sapientia ſcribe in tẽpore otij:& qui minoratur actu,percipiet eam. Et iterum:Verba
Eſa.32 ſapientiæ in ſilentio,& quiete diſcuntur.Et Propheta ait : Erit cultus
Pſal. 121 iuſtitiæ ſilẽtium.v.q.iiij.in loco.Sanctos quoq; ſtantes oramus,ſignificantes eos in perpetua lætitia fore. Iuxta illud:Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem.† Sanè in diuinis horis ſex Pſalmi di- 37
cuntur,per quos ſex opera miſericordiæ denotantur, quibus in vinea Domini laborãtes intendere debent : quaſi piè,& mundo corde exerceamus nos, & à ſeruitute Diaboli liberati ad libertatem vitæ perueniemus,& retributionem diurni denarij recipiemus.Veruntamen ſub tribus glorificationibus dicuntur, ad inſinuandum fidem ſanctæ Trinitatis,ad quam diuina ſunt opera referenda. In veſperis verò quinq;

dicuntur,

38 dicuntur, prout ibi dicetur, & sunt Psalmi horarum inuariabiles, prout sub Completorio dicetur. † Illud quoque prætermittendum non est, quòd vnus atque idem Psalmus in variis festiuitatibus cantatur, pro eo, quia ibi versus pertinentes ad illas inueniuntur: verbi gratia: In natiuitate Domini cantamus Psalmum: Eructauit: propter versum illum: Speciosus forma. Cantamus etiam illum, in festo virginum, propter versum: Adducentur regi virg. &c. & etiam in festo Apostolorum, propter versum: Pro patribus tuis, &c. Item Psalmus: Quare fremuerunt Gentes, cantatur in natiuitate, propter versum: Dominus dixit ad me. Et in passione Domini, propter versum: Astiterunt reges terræ: & sic de aliis. Præterea, vnum & idem vocabulum sæpè diuersimodè accipitur. Verbi gratia: Hoc nomen Templum significat corpus Christi, vt ibi: Soluite templum hoc. Aliquando significat templum materiale: inde est, quòd Psalmum illum: Magnus Dominus, &c. cantamus in natiuitate, propter versum illum: Suscepimus Deus, &c. intelligimus enim ibi de templo corporis. Cantamus etiam eundem Psalmum, in purificatione: & ibi accipimus de materiali templo, in quo fuit eadem die præsentatus. De psalmodia tam nocturna quàm diurna in suis locis dicetur. Et nota, secundum Hieron. de consecrat. distinctio. v. non mediocriter: quòd melior est quinque Psalmorum cum cordis puritate, & serenitate spirituali, & habilitate, decantatio, quàm totius Psalterij cum anxietate cordis atque tristitia modulatio.

Ioan. 2
Psal. 42

39 † Postremò notandum est, quòd Psalmi graduales sunt quindecim, qui signati sunt per quindecim gradus, quibus ascendebatur ad Templum Salomonis, quod erat in monte. Hos quindecim gradus, vocant quidam canticum graduum: eò quòd in quolibet præmissorum quindecim graduum singuli Psalmi decantabantur: & verbum Graduum, casus genitiui est. De dictis gradibus dictum est in prima Parte sub titul. de Altari. Significati sunt etiam dicti quindecim Psalmi, per alios quindecim gradus Ezechielis: quibus visum est ei ascendere in ciuitatem Dei, de quibus habetur de pœni. distinctio. ij. dum scientiam. & Ezechielis. x. vbi primò habetur de septem gradibus, & posteà de octo. Nempè quindenarius numerus, constat ex numero septenario, & octonario: septenarius refertur ad vetus Testament. quia aliqui septimum diem, septimum mensem, & septimum annum celebrant: octonarius, ad nouum Testamentum refertur; propter resurrectionem vnicam, quæ octauo die facta est. Quindecim ergo Psalmos psallimus, ostendentes, quòd vtriusque Testamenti præcepta obseruare debemus. Quinque Psalmi, quinque corporis sensus per quos peccamus, significant: & ideò in aliquo illorum non dicitur. Gloria Patri, quia illa peccata, quæ per quinque sensus corporis committuntur, nobis non Deo imputari debemus: sed dicitur post illos, Requiem æternam: quoniam in illis pro defunctis oramus: ac si dicatur: Oramus Domine, ne pro peccatis illis, quæ committuntur corporis sensibus, vita negetur æterna:

Digitized by Google

æterna : sed per Dei misericordiam requies concedatur æterna. In sequentibus decem Psalmis nobis, & nostris proximis, & congregationibus, & Prælatis Dei misericordiam imploramus, & Gloria Patri subiungimus : quia quòd à catena peccatorum absoluimur, quòd te Deum toto corde perquirimus, quod tuum Decalogum obseruamus, non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo gloriam exhibemus.
Psal.113 Rursus numerus decem ex septenario & trinario constat. Trinarius ad præcepta primæ Tabulæ, quæ ad Deum spectant : septenarius verò ad præcepta secundæ Tabulæ quæ ad proximum spectant, refertur, ac si dicat, quòd Decalogus obseruatur, per Deum est. Versiculi etiam in singulis dicuntur horis. Legitur in libro Numeri, quòd dum arca Domini, quæ Ecclesiam figurabat, in tabernaculo reponebatur,
Num.20 dicebat Moses : Reuertere Domine, ad multitudinem filiorum Israël. Sanè reuersio Domini ad Israël, nihil aliud est : quam vt reuerti faceret Israël ex toto corde ad se. Deus enim, cui omne tempus præsens est, non habet ad quos reuertatur : sed intelligitur reuertere, id est fac nos reuerti ad te. Iuxta illum ergo † morem versiculi dicuntur, 40
Zac.6 vt si fortè mentes nostræ cogitando vana præ nimio Psalmorum opere deuiauerunt, audito versu conuertantur ad Orientem, id est, ad Christum, qui est noster oriens : seu ad mentem, secundum versus significationem, qui ab ipsa reuersione nomen traxit: nam dicitur à verto, vertis, & inde est, quod dum vers. dicitur, ad Orientem, siue ad altare nos vertimus. Rectè ergo versus, qui significat fructum boni operis, alta & acuta voce dicitur : ad excitandum pigros, qui in laudando Deum & intelligendo diuina, torpent, vt reuertamur ad cor : vt videlicet eo audito, omnis cogitatio, quæ fortè videndo tẽporalia, foras exiit, reducatur intra nos. Rursus versus nocturnalis significat : quia ab officio Psalmorum siue à labore, tunc nos vertimur ad officia locationum sine ad quietem : vt qui psallendo stabat, nunc ad lectionem sedeat. Vnde versus dicitur à vertendo : de hoc dictum est in quarta parte sub titul. de Graduali. Et not quòd in quibusdam Ecclesiis in die Dominica post primum nocturnum, dicitur iste versus : Memor fui nocte nominis tui Domine. Post secundum dicitur : Media nocte surgebam. Post tertium : Exaltare Domine. Primus siquidem versus, scilicet Memor fui, &c. ad quid Ecclesia de lecto suo surrexit ostendit : quo verò tempore surgendum sit, notat secundus scilicet. Media nocte, &c. & ad quid surgendum sit ostendit, quod sequitur, Ad confitendum nomini tuo. Verùm quidam nolentes mentiri, quia non surgunt in media
Psal. 17 nocte, loco huius versus, ponunt illum : Quoniam tu illuminas lucer-
Psal. 118 nam meam Domine. Quod tamen media nocte surgendum sit, ostendit Dauid dicens : Media nocte, &c. & alibi: Præueni immaturitate & clamaui, quod idem est, nam Immaturitate vnica est dictio. Vnde & quidam libri habent in maturitate : & sonat In maturitate quasi tempus non apertum operi. Alia tamen litera habet præueni intempesta nocte.

Digitized by Google

nocte, quia Tempestum apud antiquos idem erat, quod opportunum, à tempore vel à tempestate vocabulo dicto. Vnde in antiquis historiis sæpe ita legitur: Hoc factum est in illa tempestate, id est, in illo tempore. Vnde intempestiuum vel intempestum, aiunt, tempus inopportunum, id est, nocturnis actionibus non opportunum. Tertius autem versus, scilicet, Exaltare Dominè, &c. manifestè pertinet ad nouum Testamentum, in quo Saluator noster, secundum humanitatem fuit exaltatus: quidam tamen dicunt tunc: Ego dixi Domine miserere mei: quia ad gloriam quæ data est tempore noui Testamenti non peruenitur, nisi per remissionem peccatorum. † Sed quæritur quare versiculi in nocturnis ante lectiones dicuntur: in aliis verò horis post capitula? Respondeo, In nocturnalibus lectionibus, propter earum vniuersitatem, & magnitudinem sedere solemus. Ne igitur propter longam sessionem, aut propter lassitudinem, siue otium obliuiscamur doctrinæ Domini, quam lectiones significant, cogitando fortè inania, aut dormiendo, vel confabulando, ideò versu præcedente ad lectiones audiendas incitamur. In aliis verò horis, quia nec tot, nec tantæ sunt lectiones, non est necesse sedere, nec versiculos præmitti. Vel ideò in aliis horis versus post lectiones dicuntur, ad notandum quòd propter interualla horarum doctrina Domini non negligitur. Rursus versus sæpè à pueris cantatur, ad notandum seruitium nostrum cum innocentia præstitum Domino fore gratum. De versiculis, qui in vesperis seu laudibus dicuntur, sub illis locis dicetur. Et † vide, quia versus debet notare, aut statum temporis aut officij. Statum temporis notat versus primæ scilicet, Exurge Christe adiuua nos, vbi cum dicitur: exurge innuit initium operis. Similiter in versu tertiæ: Adiutor meus esto Domine, ne derelinquas me: cum dicitur: Ne derelinquas me, notatur status pugnæ. Similiter in versiculo sextæ, scilicet, Dominus regit me, & nihil mihi deerit in loco pascuæ, ibi me collocauit: significatur status perfectus, & perfectionis. In versiculo nonæ, scilicet, Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo: status demonstratur frigescentis dilectionis. Statum quoque temporis innuunt versiculi, qui in passione & resurrectione cantantur. Sed versus vespertinalis officij statum officij insinuat: vt, Vespertina oratio, &c. & dirigatur Domine oratio, &c. Ex quibus verbis colligitur, quòd vespertina oratio actitatur. Post versum sequitur oratio dominica, & post eam preces, de quibus dicetur sub Nocturnis. † Lectiones quoque in singulis horis, tam nocturnis, quàm diurnis dicuntur. Et dicitur lectio, quia nõ cantatur, vt Psalmus vel hymnus sed legitur tantùm. Illic enim modulatio, hic sola pronuntiatio quæritur. Siquidem lectiones nocturnales sunt doctrina nostra: quia per eas docemur opera nostra retorquere ad Deũ. Obtinent ergo vicem lectionum, quas doctores faciunt ad ignaros: per eas quoque Sanctorum opera imitamur, & earum commemoratione ad Dei laudem compungitur: & idcò, vt præmissum est, sedendo,

Psal. 40

41

42

43

& in

& in silentio audiuntur. Lecturus autem lectionem, ad librum accedens, super gradum ascendit: & quia doctor perfectiori vita vulgus transcendere debet, & à presbytero, vel Episcopo benedictionem, tanquam legendi licentiam postulat, dicens: Iube domne benedicere: per 44
quod principatus † Ecclesiæ, quódque nullus, nisi à maiore iussus, debet in Ecclesia legere designatur: & dicit, Domne & non Domine: quia solus Deus verè Dominus est. Hinc est quod presbyter seu Episcopus non à se benedictionem largitur: sed diserete à Deo postulat illam dari dicens: Benedictionem perpetuam tribuat nobis, &c. In fine verò dicit: Tu autem Domine miserere, &c. Quia tunc sermonem ad Deum dirigit, qui verè Dominus est. Rursus idcò in principio imperfecto, & syncopato vocabulo pronuntiat: quia tunc ac imperfectum: videlicet
Psal.38 ad hominem sermonem dirigit, iuxta illud Prophetæ Imperfectum meum viderunt oculi tui. Quod etiam monachi communiter observant, dicentes: Domnus Abbas. Hac quoque cõsideratione famuli dominis seruientibus alterum genu tantùm, scilicet simulatum flectere debent: per quam partem corporalis seruitus significatur, quæ tantùm hominibus & non spiritualibus † debetur: sed in Eccles. vtrumque genu 45
flectendum est, non alterum tantùm: ne Iudæis assimilemur. Nam & Christo omne genu flectetur, ad Philippen. ij. capitulo extrà de immun. eccl. decet. Salomon quidem pro populo orans vtrumque genu in terram figebat, & manus ad cœlum expandebat: prout legitur iij. Reg. ca. viij. Eadem etiam ratione, non est inclinandum principi seculari, facie recta, siue secretè sibi loquendo, siue auscultando: sed duntaxat ab aure sinistra, capite flexo. In fine verò perfectè & completè pronuntiat: quia ad perfectum, & perfecto vocabulo dignum, videlicet ad Deum dirigit sermonem. Porrò Episcopo volenti legere & dicenti, Iube domine benedicere, nullus minor benedicere debet. xxij. distinct. deinde. Vnde & in quibusdam ecclesiis nihil ei respondetur: in aliis verò respondet vnus presbyter: Ora pro nobis pie pater ad Dominum. Et tunc Episcopus dicit: Magnificate Dominum mecum. Tunc autem episcopus habet perfectè pronuntiare: Iube domine benedicere: quoniam ad Deum, qui perfectus est sermonem dirigere intelligitur. In nonnullis verò Ecclesiis, legere volente Episcopo, sacerdos dicit. Iube domine benedic. & ipse episcopus data benedictione legit. Cùm enim legere lectionem non sit sacerdotis, vel episcopi officium, sed lectoris: si nullus alius episcopus vel sacerdos adsit: potest alius inferioris ordinis tanquã lecturus in persona ecclesiæ dicere: Iube domine benedic. & ipse sacerdos vel episcopus lecturus in personam Christi ei reddit benedictionem, vel legat absque, Iube Domine benedic. In quibusdã ecclesiis ipse episcopus dicit: Iube Domine, & minor cui voluntariè in hoc se ex humilitate subiicit, benedicit ij. qu. est. septima: non sum. ij. q. v. mandastis.
Lectione † finita, dicit lector: Tu autem, &c. quod neque de lectione 46
est, neque ei continuatur: sed ille ad Deum sermonem dirigens, se excusat,

excuſat,quaſi dicat: Domine peccaui, legendo forſan modulatè pronuntians cupidine laudis humanæ vel captando ventũ humani fauoris,& audientes ſimiliter forſan peccauerũt,vanis cogitationibus intendentes,vel à lectione auditũ auertentes: Autẽ pro Sed tu Domine miſerere noſtri. Quod verò reſpondetur à cunctis: Deo gratias,nõ ad Tu autem,ſed ad lectionẽ refertur. Eſt etiã vox eccleſiæ, Deo gratias exoluẽtis ac ſi dicat: Deus pauit nos verbis ſalutis,quę ſunt cibus ani-
47 mę: & pro huiuſmodi beneficio Deo gratias ſupple exoluimus. †Rurſus pluralitas lectionũ pluralitatem ſignificat p'rędicatorum: qui ſunt in tẽpore gratiæ, ſicut & paucitas in profeſtis raritatẽ ſignificat tempore legis. & viciſſitudines lectorũ, ſunt ſucceſſiones legatorum, qui dum lube Domine bened. dicunt, licentiam proficiſcẽdi petunt: dum eis benedicitur, licentia datur in quo innuitur, quòd nullus prædicare debeat, niſi miſſus: quomodo enim prædicabunt, niſi mittantur? Ipſa enim lectio eſt iniunctæ legationis executio. Tu autẽ Domine, legati reuerſio, vbi in eo, quod miſericordia imploratur, innuitur ipſum legationis vel prędicationis officiũ non ſine alicuius leuis culpę puluere peragere poſſe. Vnde Aug. Verbum prædicationis ſecurius auditur quã dicatur. Prædicator enim per terrã ambulat: & difficile eſt ei, qui per terrã ambulat, pedes nullo puluere ſordidat, & prædicatorẽ, cum ſe bene prædicare ſenſerit, nullius ſpiritu elationis erigi. Et attende q̃
48 ſicut in Eccleſia duo ſunt† ordines ſapientes, & inſipiẽtes: ſic duæ ſunt lectionum maneries. In illis enim lectionibus, quæ ad Miſſam leguntur, ſapientes inſtruũtur: in his verò quę in nocte dicuntur, inſipientes erudiuntur: vnde & exponuntur. Et not. quòd terminantur lectiones
49 quatuor modis. Primò,† generaliter per Tu autẽ. Secũdò in aduentu & natiuitate, & in epiphania lectiones de Eſaia finiũtur, per Hæc dicit Dominus: Conuertimini ad me, &c. Qui in natiuitate hoc dicunt, mouentur ex illo ca. Eſaiæ quod tunc legitur: Primo tẽpore, alleuiata eſt: vbi dicitur: Et in omnibus his nõ eſt auerſus furor meus, & populus meus nõ eſt cõuerſus: & ideò eccleſia hortatur in perſona Chriſti populum peccatorẽ, vt cõuertatur. Hoc idem etiã fit propter eandem cauſam, in quibuſdã eccleſiis, quãdo legitur de Hierem. exprobrante duritiam peccatorũ, qui per pœnitentiã non conuertũtur. Tertio modo lectiones quæ legũtur in triduo ante Paſcha, de Trenis Hieremię finiuntur per, Hieruſal. Hieruſal. cõuer. &c. prout ibi dicetur. Quartò lectiones pro defunctis finiuntur ſimpliciter, ſine aliquo præmiſſorũ, in quibuſdã tamen eccleſiis finiuntur per, Beati mortui qui in Domino moriũtur: quod ſumitur ex fine cuiuſdam ſermonis, quem Augu. de mortuis compilauit. Hoc enim not. quòd in tertio nocturno legitur Euangeliũ, & homilia Euangelij eiuſdẽ diei; quia tertius nocturnus deſignat tẽpus gratiæ in quo Euangeliũ recitatũ eſt: & in quo Euangelica prædicatio celebratur: prout in titu. de Nocturnis dicetur.
50 †Non eſt etiam omittendum, quòd antiquis temporibus eliminatis,

Eſaiæ. 9

hæresibus,quæ veritatẽ Trinitatis impugnabãt,sancti Patres ad hoc, vt sancta Trinitas magis nota esset, ordinauerunt quod nona lectio semper de Trinitate legeretur, & nouum responsorium similiter de eadem cantaretur: & quod etiam in prima feria Missa de Trinitate diceretur. Quo diutiùs obseruato & Trinitate cunctis innotescente, ecclesia lectionem de Trinitate omisit. Sed responsoriũ de Trinitate & etiã allelu-Ia in Missa in dominicis diebus,vel propter solitũ vsum vel propter ducẽ cantilenam in plerisq; locis retinuit & ita nunc impropriè vocatur responsoriũ: quia lectioni præcedenti nõ respondet. Diuinæ verò lectionis à quibusdam,eò quòd breues sunt,lectiunculæ nuncupantur à pluribus verò capita,eò quòd vt plurimũ de capitibus Epistolarum illorũ dicrum,quibus dicũtur,sumuntur. Hæc siquidem post Psalmos & antiphonas,in singulis horis dicuntur,prout statutum est in Concilio Agathan.de cõsecra.dist.v.conuenit.qui modus ab Es-
Num. 21 dra sumptus est,vt præmissum est, & significant capitula doctrinam. Ne enim propter psalmodia audientium animus sibi fastidium ingerat,sicut Iudæis,qui magna fastidiebant, propter quod Deus misit in eos serpentes ignitos qui eos interficiebant,ideò præmittitur capitulum,id est,breuis lectio sumpta à nouo vel veteri Testa.prouocans ad deuotionem quæ fastidio cõtraria est:& exhortãs ad perseuerantiam in bono iuxta illud,Horramur vos, ne in vacuũ gratiam Dei recipiatis.In nocturnis autẽ copiosiùs,quã in diurno officio lectionibus vacamus:quia tunc eis aures liberiùs accõmodamus.Et dicuntur huiusmodi capitula siue exhortationes in plerisque Ecclesiis,per pastorem, ad domesticos,& sciẽtes,quia sicut ligna lignis adiicimus,vt ignis magis ardeat:ita ignitis domesticorum cordibus ignita pastorum verba adiiciuntur,vt magis igniantur.Legũtur etiã hæ lectiones,sine Iube Domine bened.& absq; benedictione:quoniam vt plurimùm Episcopus vel sacerdos qui Christi vicẽ gerunt:& quorũ officium tanquam maiorum, est excitare pigros,illa legũt:cuius proprium est licentiam & benedictionem dare,& non petere:nam maior minori benedicit,& non econtrà.Nocturnales verò lectiones à minoribus leguntur:ideò à superioribus licentiã & benedictionem petũt.In his etiã diurnis lectionibus nõ dicit in fine: Tu autẽ sicut fit in nocturnalibus:quia sacerdos debet esse perfectus,& qui diabolicis suggestionibus de facili non succumbat: & quia in breui sermone, & inter familiares vix est, qñin vẽtus humani fauoris captetur:prout quandoq; fit in nocturnalibus lectionibus,vt præmissum est.respondetur tamen, Deo gratias, propter causã in nocturnalibus lectionibus assignatã. Ad hoc in capitulis horarũ officia diuidentes,per præcedentia,laborẽ,per sequentia præmium significamus:ideoque præcedentia cõsistunt in Psalmis,sequentia in Hymnis & Canticis. Notandũ † verò est,quòd pulcherri- †
mus mos in Ecclesia inoleuit,vt quater in die & quater in nocte, per singulas diurnæ siue nocturnæ psalmodiæ horas, lectio vna siue capi-
tulum

tulum de veteri ſiue nouo Teſtamento dicatur. Quædã tamen eccleſiæ non dicunt capitulũ in prima, nec in cõpletorio. Sed quia ſecundũ hoc lectiones noſtræ non erãt octo, ſicut erãt ſecundũ Eſdram in veteri Teſt. prout præmiſſum eſt: ideò illæ eccleſiæ poſt primã legunt in capitulo lectionẽ in prima prętermiſſam. Dicit enim aliquis, Iube Domine bened. & ſacerdos benedicẽs reſpõdet: Regularibus diſciplinis, &c. quæ ſequũtur. Et ante cõpletorium legitur prætermittendũ in cõpletorio, ſcilicet, Fratres eſtote ſobrij, &c. vel legitur de Dialogo, vel
52 huiuſmodi: de hoc ſub tit. de Prima dicetur. Quæritur autẽ quare † in nocturnalibus ſiue diurnalibus lectionibus non pronuntiatur author earum, prout fit in his quæ in Miſſa legũtur? Reſpõdeo. Hi qui ſuper lectionibus & diuinis obſequiis inſiſtũt, vt ſunt miniſtri & domeſtici eccleſiæ, earũ authorem ex ipſis lectionibus agnoſcũt: quia igitur illi nocturnalibus lectionibus adſunt officiis, non eſt neceſſe nomen authoris exprimi lectionũ. In Miſſa verò ideò exprimitur: quia ibi conueniunt bubulci, operarij, & agricolæ: vt ſi quis eorum fortè pro eo, quòd rarò talia audit, incognitã habet hiſtoriã, audiat eius authorẽ, qui fortè non eſt ei cognitus, vt ex illis authoritate firmiùs infigantur verba lectionis in corde. In quibuſdã tamẽ nocturnalibus lectionibus quandoque author ipſarũ exprimitur: putà in ſermonibus & homilijs Gregorij & Augu. & aliorũ, de quo in Proœmio ſeptimæ partis dicetur. Porrò in Cõcilio Magũtinenſi, in Burgardo l. viij. c. laicus. ſtatutũ eſt vt laicus in eccleſia non recitet lectionem, nec allelu-ia dicat, niſi Pſalmos tantùm & reſponſoria, ſine allelu-ia. Reſponſoria quoq; poſt lectiones ſubiiciuntur: cũ enim per lectiones doctrinales, reſponſoria verò bona opera ſignificentur, ritè poſt lectiones reſponſoria ſubiiciuntur, quia per bona opera doctrinæ reſpondere debemus: ne cum ſeruo pigro qui pecuniam domini ſui abſcondit, in tenebras exterio- *Luc. 19*
53 res mittamur. Dicitur namque † reſpõſorium: quia lectioni reſpondere, id eſt, conſonare debet: vt ſi fortè lectiones ſunt de actibus Apoſtolorum, reſpõſoria ſint ſimiliter de eodem: vnde nouũ reſponſoriũ, reſpõdere ſolet nonæ lectioni: quæ olim erat de Trinitate: prout iam dictũ eſt. Hoc tamen fallit in reſponſoriis de hiſtoriis, quę poſt Euangelium in nocturnis cãtantur: quæ Euãgelicis lectionibus non reſpondent: de hoc etiã dictũ eſt in quarta Parte ſub ti. de Graduali. Dicitur quoque reſponſorium: quia vni cantãti cæteri cõcorditer reſpondent. Iuxta illud Apoſtoli j. Co. j. Vt idipſum omnes dicamus, & non ſint in nobis ſchiſmata. Cantauit enim vnus, ſcilicet Chriſtus, & Petrus & cęteri eum ſecuti ſunt: vel quia choro illud cantanti verſus reſpondetur ab vno, Iſidorus dicit, quòd Italici reſponſoria tradiderunt: quæ inde reſponſorios cantus vocant: quia alio deſinente id alter reſpondeat.
54 Porrò reſponſoria nocturnalia † ſpiritualibus Canticis comparantur: dicuntur enim cantica, quia cantantur: ſunt ſpiritualia, quia ex iubilatione ſpiritualis mentis procedunt. Cantantur verò, vt recitatione

Digitized by Google

lectionum ad ſuperne patrię concentum mentem noſtrã incitent ſubleuari:quod etiam inſinuat:Gloria patri.quod in vnoquoque reſponſorio canitur.Cæterùm reſponſoriũ ab vno incipit, vt ab aliis concinatur,per quod fratris ad fratres exhortatio ad ſeruiendũ Deo intelligitur.Per verſum verò reſponſorij, qui totus ab vno canitur,ſingularis ad Deum deprecatio denotatur.Adhuc reſponſorium cantando quaſi per tubam vocem exaltamus,excitãdo fratres ad altiora, vſque adeò,vt ad laudẽ ſanctæ Trinitatis perueniamus dicentes:Gloria Patri & Filio, &c. Quandoque autem reſponſorium tres habet verſus, *Gene. 19* prout in ſexta Parte ſub Prima Dominica de Aduẽtu dicetur.Reſponſorium quoq; poſt verſum imperfectè recantatur, ad notãdum quod ſi in monte,id eſt in ſtatu perfectionis ſaluari nõ poſſumus, ſaltem in Segor,id eſt,alia via ſaluemur, in ſtatu videlicet imperfectionis. Adhuc ſemiplenè ſiue pro parte repetitur,ad notandum ea,quę viuentes facimus imperfecta eſſe. & fit primò repetitio à remotiori, quòd ad finem,& poſteà à minus remoto,& vltimò Gloria Patri & Filio dicitur:prout ſub dicta Dominica de Aduẽtu dicetur. In feſtiuis verò iterum totum perfectè repetitur: ad notandũ lætitiam & perfectionem Sanctorum.†Orationes ſimiliter in ſingulis horis dicuntur, per quas 55 promiſſio impetranda eſt.Oratio namque petitio eſt,nã orare,petere eſt:ſicut exorare,eſt impetrare. Et ſecundum Grego. veraciter orare, eſt amaros in compunctione gemitus,& compoſita verba ſonare: oratio autem Dei miſericordia ſignificat, quæ præcedit & ſubſequitur hominem in bonis operibus: & ideò dicitur in principio Miſſæ & fine.Eſt autem vltima oratio Domini,ad operarios benedictio. Quòd orationes in fine dicuntur,ab Actibus ſumitur Apoſtolorũ,qui quando deſignabantur, poſitis genibus ſuis orabant. Siquidẽ oraturus ſacerdos,populum ſalutat: dicens: Dominus vobiſcum.& hoc ideò, vt illum animet ad orandũ pro ipſo, quòd eius oratio ſit accepta Deo, quodque Deus gratiam ſuam ſibi donet. Oratione autem finita, iterum orat dicens: Dominus vobiſcum, de quo ſub titulo de Prima dicetur. †Et nota,quòd omne officium præter nocturnum, oratione & 56 benedictione concluditur:ad notandum,quòd dum in hoc ſeculo ſumus, neceſſe habemus preſbyterorum orationibus muniri. Et mos eſt, quando cum famulis Dei familiare habemus colloquium, cùm ab illis ſeparamur, benedictionem ab eis poſcimus. In nocturnis verò hoc non fit: quia ibi non fit ſeparatio: ſed matutinum,& matutinæ laudes de Deo coniunctim canuntur. † Porrò licet Deus ſit vbi- 57 que,tamen ſacerdos in altari & in diuinis officiis debet ex inſtitutione Vigilij Papæ verſus Orientem orare. Vnde in Eccleſiis oſtium ab Occidente habentibus,Miſſam celebrans,in ſalutatione ad populum ſe vertit:quia quos ſalutamus facie ad faciem,præſentamus:prout in quarta parte ſub titulo,de Salutatione dictum eſt:& deinde oraturus, ſe ad orientẽ cõuertit. In Eccleſiis verò oſtia ab Oriente habentibus,

vt

vt Romæ,nulla eſt in ſalutatione neceſſaria conuerſio, ſacerdos in illis celebrans ſemper ad populum ſtat conuerſus. Templum quoque Salomonis,& tabernaculum Moſi, leguntur ab Oriẽte oſtia habuiſſe Exod.xxxiij.Verſus Orientem ergo oramus, primò memores, quòd ille qui eſt ſplẽdor lucis æternæ,ſedẽtes in tenebris illuminauit:quoniã viſitauit nos Oriẽs ex alto,de quo legitur:Ecce vir Oriens nomẽ eius.Cuius argumento,in libro Sapientiæ dicitur:Oportet ad ortum lucis adorare:& non quòd diuina maieſtas localiter in Oriẽte conſiſtat,quæ potẽtialiter & aſſentialiter eſt vbiq; iuxta illud:Cælũ & terram ego implebo.& Propheta,Si aſcendero in cœlũ, tu illic es, ſi deſcendero ad infernũ, ades. Sed quia Deum timentibus oritur ſol iuſtitiæ,qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Secundò ideò verſus Oriẽtem oramus,vt animus noſter ſe ad potiora cõuertere admoneatur.Tertiò,quia qui Deum laudare volunt,nõ debent ad illum vertere terga. Quartò,ſecundum Ioannem Damaſ. qui quatuor ſequentes orationes ſcripſit in quarto libro caſi.v.ca. vt Patriam noſtrã nos requirere oſtendamus. Quintò,vt Chriſtum crucifixum,qui verus eſt Oriens,& ad quẽ oramus,directè reſpiciamus: Sextò,vt venientẽ iudicem nos expectare monſtremus. Ait enim idẽ Damaſ.ibidem:Deus paradiſum ſecundum Orientem plantauit.vnde hominẽ tranſgreſſum exulem fecit, & ante paradiſum ex Occidente habitare fecit.Antiquam igitur patriam derelinquentes, & ad ipſam aſpicientes,Deum ad Orientem adoramus. Septimò, quia Dominus crucifixus,ad Orientẽ reſpiciebat, ideò & nos oramus ad eum reſpicientes:ſed & ipſe in cœlum aſſumptus,ad Orientem ſurſum ferebatur,& ita ipſum Apoſtoli adorauerunt, & ita veniet, quẽadmodũ viderunt eum euntem in cœlũ.Ipſum igitur expectantes, ad Orientem adoramus.Daniel quoq; in Babylonica captiuitate,& Iudęi ſimiliter verſus templum orabant. Augu.tamen ij.diſtinct. eccleſiaſticarũ. dicit, quòd nulla ſcriptura nos docuit verſus Orientem orare. Adhuc ſtantes oramus Sanctos,prout iam præmiſſum eſt, vbi de Pſalmis agitur.Orandum†autem eſt in Eccleſia,quæ ad hoc inuenta eſt, prout in prima parte ſub tit.de Eccleſia dictũ eſt. Vnde Pſal.lxvij. in Eccleſiis benedicite Domino Deo de fontibus Iſraël.& alibi:Adorate Dominum in aula ſancta eius.& illud, Introibo Domine in domũ tuam, adorabo ad templum ſanctũ tuum in timore tuo. Item præceptũ eſt: Corã altari hoc adorabis.Item Prophera : Venite, adoremus,& procidamus ante Deum,ploremus corã Domino,qui fecit nos:quia ipſe eſt Dominus Deus noſter:Deus,id eſt,Creator: Dominus, id eſt, Redemptor noſter,id eſt,Saluator.Sed cùm Deus ſit vbique, vt præmiſſum eſt,quare potiùs in tẽplo,quàm alibi eſt adorãdus? Præterea,legitur Ioan.iiij.cap.quòd cum mulier Samaritana ſolutionẽ quæſtionis,quæ de loco adorationis inter Iudæos & Samaritanos ſæpè vertebatur,à Chriſto quæſiuiſſet:Patres(inquit)noſtri in mõte hoc ado-

Marc.1. *Sap.16* *Hier.23* *Pſal.38* *Ioan.4* *Act.1* *Pſal.18* *Pſal.5* *Pſal.94*

58

rauerunt: & vos dicitis quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet: respondit illi Iesus: Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc neque in Hierosolymis: supplendum est tantùm adorabitis Patrẽ: sed veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate. quasi dicat: Non præfero locũ in adorando, vbicunq; adoretur Deus, dũtaxat in spiritu, id est pro spiritualibus, & veritate, id est, æternis. Vnde Christus inquit: Tu cũ oraueris intra cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuũ. Sed licet vbique sit Deus adorãdus, specialiter tamẽ in Ecclesia: alioquin frustra tanto studio, tantóque impendio templũ Domini fieret, nisi gratius in eo adorari acceptaret. Vnde Salomon in templo constructo, & dedicato orauit ad Dominũ, vt quicunq; illud ascenderet, pro peccatis suis, vel pro quacunq; tribulatione, clamans ad Dominum, in his, quæ iustè postularet, exaudiretur: quam orationis formã sequitur Ecclesia in oratione, quã dicit in Ecclesiæ dedicatione. Adsistunt enim angeli, ibi adorantibus, vt deuotas eorũ orationes Domino offerant, secundùm illud: In cõspectu angelorum psallam tibi: adorabo ad templum sanctum tuum, ad confitendum nomini tuo Domine. Hinc angelus ad Tobiam: Ego obtuli orationem tuam Domino. Requiescunt etiam ibi sanctorũ reliquiæ: quæ nobis deuotè Deum adorãtibus suis precibus assequuntur, quod nos meritis nostris non valemus. In plateis verò, & in publico, more Pharisæorum orare à Domino prohibemur. Quod verò Apostolus ad Timo. inquit. volo vos orare in omni loco, leuãtes puras manus, sine ira, ad internã pertinet orationẽ. In omni enim loco orat, qui per charitatis officia, & opera bona vbiq; manus cordis mũdas ad Deum leuat. Cæterũ, adorandus est Pater, & Filius, & Spiritus †sanctus: quoniã omnes & singuli sunt vnus solus, & verus 59
Deus. Licet enim alia persona sit Pater, alia filius, & alia Spiritus sanctus: tamen Patris & Filij & spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Vna igitur & æqualis totius indiuiduę Trinitatis est oratio, de qua sanè potest intelligi, quod ait Dominus: Veri adoratores adorabũt Patrẽ, in Spiritu & veritate: nãq; qui Deũ veraciter adorat, ipse quidẽ adorat Patrẽ in spiritu, & veritate, id est, in Filio: qui de se dicit: Ego sum via, veritas, & vita. Ego sum, inquit, in Patre, & Pater in me est: ideò Pater adorandus est in filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in vtroq;. Est autẽ Deus adorãdus de †corde 60
puro, cõscientia bona, & fide nõ ficta. De corde puro: nõ vt quidã faciunt, qui in prosperitate Deũ glorificãt: sed eum in aduersitate blasphemãt: de quibus Propheta: Confitebuntur tibi, dũ benefeceris eis: si verò nõ fuerint satiati, murmurabũt, de cõscientia bona: nõ vt quidam faciũt, qui cõtra Deũ grauissimè peccãt, & posteà temerè illi sacrificãt, de quibus Propheta: Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas: & assumis Testamentũ meũ per os tuũ. iij. q. viij. quod tenaturillud vti; Testamẽtũ de quo veritas ait: Hic est sanguis me-

noui

Ioan. 4 *Matt. 5* *4. Reg. 8* *Psal. 135* *Tob. 10* *1. Tim. 2* *Ioan. 4* *Ioan. 14* *2. Tim. 2* *Psal. 48* *Psal. 58* *Psal. 49* *Luc. 22* *Esa. 29*

noui Teſtamenti. De fide non ficta: non, vt quidam adorãt, qui rectè dicunt, ſed praue viuunt, quibus Dominus improperat, dicens: Hic populus labiis me honorat: cor autẽ eorũ longè eſt à me. Dicut enim *Matt. 15* & non faciunt. Adorãdus eſt itaq; deus corde, per deuotionem, ore per confeſſionem: & opere per venerationem. Sunt autem duæ ſpe-
61 cies † adorationis ſcilicet * λατρία quæ ſoli deo debetur, & * δουλία
* quæ in quibuſdã creaturis adhibetur: vt dictũ eſt in quarta Parte, ſub
* quarta particula Canonis, ſuper verbo, Seruitutis. Rurſus canonicæ horæ in ipſis horis diei dicendæ ſunt: nec obſtat illud Pſalmiſtæ: Benedicam Dominum in omni tempore, nec illud Apoſtoli: Sine intermiſſione orate: quoniam benedicere Dominum in omni tempore, eſt illum ſemper digna conuerſatione laudare. Sine intermiſſione orare, eſt omnia in Dei laudẽ ſeu gloriã agere, ſicut idem Apoſtolus ait: ſiue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud faciatis, in gloriã Dei facite. xxvj. quæſtio vltima. non obſeruetis. Cæterum orationẽ ſalu- *1. Cor. 9* tatio præcedit, & ſequitur ad illam reſponſio: prout ſub prima Parte dicetur. Finaliter autem poſt orationem dicitur: Benedicamus Do-
62 mino: quod † ſumptum eſt de Apoſtolo, vel de Pſalmo, vel de Hymno trium Puerorũ: vbi dicitur: Benedicamus Patrem & filiũ, &c. Et dicitur quãdoque à pueris, qui ſunt imperfectæ ætatis, ad notandũ om- *Pſal. 38* nia opera noſtra imperfecta eſſe, iuxta illud: Imperfectũ meũ viderũt oculi tui, &c. de cõſe. diſt. iiij. tulerũt, & quod omnis laus noſtra, puerilis & imperfecta eſt, ad cõparationem dei, quem laudamus: quic- *Pſal. 63* quid enim hîc dici poteſt, minùs à laude dei eſt. Ac ſi dicat Eccleſia Laudamus, ſed laudando non ſufficimus: quia ſupereminẽtia dei eloquium noſtrum, & intellectũ ſuperat: quia accedet homo ad cor altum, & exaltabitur deus. Vnde ab omnibus cõſequenter dicitur: deo gratias, quaſi placet, ſicut pium eſt in dei laude ſuperari. dicitur etiã à pueris, ad notandũ, quòd ſolùm pueri, id eſt, puri à malitia, dignè laudant deum & gratias agunt. dicitur etiam quandoque à maioribus ad ſignificandũ, quòd in æterna beatitudine, cũ domino perfecti erimus laudatores: quia in hac vita non poſſumus eſſe perfecti. Rurſus poſt ſuffragia, dicitur alia oratio, quæ miſericordiam dei ſignificat: quæ præcedit & ſubſequitur hominẽ in bonis operibus. dicitur etiam iterũ Benedicamus, &, deo gratias: quia ſicut dominus poſt- *Matt. 28* quàm iterum poſt reſurrectionẽ ſuam ſalutauit diſcipulos ſuos, benedixit eis, & illi gratias referendo illum adorauerũt: ita & presbyter vel alius iterũ dicta oratione, dicit: Benedicamus Domino: & eſt ſubaudiendũ: Cuius membra ſumus, & in quo benedicimus, & etiam
63 benedicit. † Chorus verò gratias agens, dicit: Deo gratias: quod ſumptum eſt de Apoſtolo, per quod ſignificatur, quòd vſque in finẽ vitæ noſtræ innocentiam debemus ſeruare, & Deo benedicere, ei pro beneficiis gratias exoluendo: vel Benedicamus Domino, cum Deo gratias, eſt laus finalis, & exultatio ineffabilis: quæ erit in gloria, cum

Digitized by Google

gratiarum actione: vel Deo gratias, est de cõsummato cursu gratiarũ actio De hoc etiam dictũ est in quarta Parte sub titulo de Oratione nouissima. Sed videtur, quòd potiùs debet responderi: Amen, id est, fiat, seu ita sit, scilicet quod Deus sit benedictus: sed respõdetur Deo gratias, vt notetur, quòd hoc ipsum, quòd Deo benedicimus, ab ipso Deo habemus. Porrò, quia † quãdiu viuimus, in lubrico positi sumus, 64
& à dæmonibus impugnamur: ideò semper Sanctorũ suffragiis indigemus: idcirco in plerisque Ecclesiis in singulis horis post Benedicamus, suffragia Sanctorum subiiciuntur. Et nota, quòd quia totũ tempus à natiuitate Domini, vsq; ad festum purificationis, est de infãtia Saluatoris: ideò vt quidam dicunt, non debent fieri tunc cõmemorationes, præsertim de cruce, iuxta illud, Non coques hœdum in lacte matris suæ: nec etiam à Dominica, de passione vsque in sabbatum, post Penteco. vt ibi dicetur. Hoc etiam sciendum est, quòd quia Petrus & Paulũs in vita, & morte non sunt separati, prout cantat Ecclesia: ideò nec in commemorationibus separantur, quæ simul fiunt & communiter de vtroque. Vltimò notandum est, quod cantandi † vsus 65
à veteri Testamenta sumpsit initium: sicut in Esdra legitur: de quo in Parte secunda sub titulo de Cantore: & ita in iiij. Parte sub titulo de Allelu-Ia dictum est. & Eccles. c. xlvij. Dedit illis contra inimicos potentiam, & stare fecit contra altare cãtores, & in sono eorũ dulces
Psal. 32 fecit modulos: & Psal. Cantate ei Canticum nouum: bene psallite ei, in vociferatione. Celebratur itaque ei cãtus, vt ostendatur homines debere refundere gratias, & laudes Deo: dum manibus cæteríque membris satagunt agere opera, quibus valeant Deo placere. Vsum tamen cãtandi quidã reprobant: prout dictum est in Proœmio quartæ Patris. Ordinem cantilenæ in diurnis, siue in nocturnis horis creditur beatus Gregor. plenaria ordinatione distribuisse, cùm multi & ante, & post eum, orationes, antiphonas, & respõsoria composuerint. 66
Et † not. secundum Hug. de sancto Victore, quòd tres sunt species sonorum, qui tres modulos faciunt: fit enim sonus pulsu, flatu & voce: pulsus pertinet ad citharam: flatus ad tubam, & organum: vox verò ad cantum. Hæc genera musicorum antiquus populus in laudem Dei exercebat: hæc autem consonantia sonorum assignari potest concordiæ morum: si ad pulsum citharæ manuum operatio, ad flatum organi, mentis deuotio, ad cantum vocis, sermonis exhortatio referãtur. Bernar. inquit: Quid prodest dulcedo vocis, sine dulcedine cordis? frãgis vocem, frange & voluntatem: serua consonantiam vocum, serua concordiam morum, vt per exemplũ concordes proximo, per voluntatem Deo, & per obedientiam magistro. De organo, dictum est in quarta Parte sub titu. de Sanctis. Rursus † hoc triplex genus musico- 67
rum ad triplicem differentiam beneficij ecclesiastici refertur, secundum Richard. Episcopum Cremoñ. in Mitrali. Nam ipsum officium Ecclesiæ consistit in Psalmis, in cantu, & lectionibus. Primum musi-

corum

eorum gẽnus,eſt quod fit pulſu digitorũ:vt in Pſalterio & ſimilibus: & ad id pertinet pſalmodia. Iuxta illud : Laudate eum in pſalterio & cithara. Dicitur enim pſalterium,à * ψάλλω, Græcè, quod eſt tangere, ſiue pulſare Latinè. Secundum eſt quod fit voce, ſcilicet humana: & ad iſtud pertinent lectiones,vnde Pſalmiſta : Bene pſallite ei,in vociferatione. Et Apoſtolus lectionem,vocem vocauit,dicẽs : Ignorãtes Ieſum,& vocem Prophetarum,quæ per ſabbatum leguntur. Tertium eſt,quod fit flatu ſicut in tuba, & ad iſtud pertinet cãtus:vnde Pſalmiſta:Laudate eum in ſono tubæ.Sanè rationabiles diuerſorũ ſonorum concentus,& concordiam varietate compactam benè, & ordinatè,ciuitatis vnitatem ſignificant. Suauis verò cantus fit ex diuerſis,ſed nõ
68 ex aduerſis vocibus.Rurſus † cantus in Eccleſia,lætitiam cœli ſignificat: voces verò graues,acutæ & ſuperacutæ, innuũt tribus modis prædicandum eſſe tribus Eccleſiæ ordinibus:propter trice ſimum, ſexageſimum , & centeſimum fructum : vel iuxta tria volumina Salomonis, ſignificat ordinem incipientium , proficientium, & perfectorum : de
69 choro dictum eſt in prima Parte ſub tit. de Eccleſia. Sanè † ſtatutum eſt in Concilio Toleta.& Gerundẽſi. de conſec.diſt.ij.inſtitutio. & diſtin.j.altaria.& xij.diſtin. c.ſi. quòd tam Miſſæ ordo, quàm pſallendi & miniſtrandi conſuetudo ſeruetur in omnibus Eccleſiis, quæ in Eccleſia metropolitana ſeruatur. Abbatibus quoque vel monachis curã animarum habentibus non licet publica officia aliter celebrare,quàm in Eccleſia epiſcopali : quamuis Auguſtin. dicat xij. diſtinctione. illa. Quòd neque contra fidem , neque contra bonos mores eſſe conuincitur, indifferenter habendum eſſe, & in eccleſiaſticis ſacramentis ſit de iure conſuetudo ſeruanda. de conſecr. diſtinct. iiij. de cœna. extrà de celeb.miſſ.c penulti.xij.diſtinctione catholica.

Pſal. 150. Pſal. 150. Act. 13. Pſal. 150.

ANNOTATIO.

* Compoſita.) Hymnorum vſus fuit in nouo Teſtamento, vt teſtatur beatus Auguſtin.& patet Matthæi cap.xxvj.ad Epheſ.v. Quod & Concilium Toletanum confirmauit , Concil.iiij. cap.xij.& Euſebius lib.j.c. xvj. & xvij. refert in ſingulis locis conſecratam orationis Domum,quæ appellabatur Σιωνῶν vel μοναστήριον. N. D.

ANNOTATIO.

* ψάλλω.) Theodoritus ſcribit lib.v.c. xxxij. temporibus Conſtantij Imperatoris,Flauianum & Diodorum eo tempore aduerſus Arrianos multum pro dogmatibus Chriſtianis laborantes, primos pſallentium choros in duas partes diuiſiſſe, & tandem Dauidicam melodiam cantare docuiſſe , ídque in Antiochia primùm fieri cœpiſſe, & diſperſum ad terminos totius orbis perueniſſe. Similiter & in ſingulis choris vni ex ipſis hoc datum fuit munus,vt quod canendum erat, prior ordiretur,reliqui ſuccinerent. Quæ conſuetudo tempore Baſilij magni fuit,

Digitized by Google

vt patet ex eius epistola, ad clericos ecclesiæ Nicæos. Quod etiam hodie Ecclesia Christiana obseruat. N. D.

SVMMARIVM.

1 *Officij celebrandi tempus, quando incipiat.*
2 *Officium nocturnum, media nocte celebrandum, quinque de causis.*
3 *Ecclesiæ ministri, in primitiua Ecclesia, ter noctu interpellatim surgebant ad diuinum officium.*
4 *Hostes Ecclesiæ, quatuor.*
5 *Noctis vigilia, quatuor.*
6 *Officium nocturnum quare in quatuor partes est diuisum.*
7 *Nocturna, quid.*
8 *Ecclesiam ingredientes, cur ad altare nosmet inclinemus.*
9 *Officium nocturnum vnde auspicetur sacerdos.*
10 *Inuitatorium, quid significet, & qua voce dicatur. num. 11.*
12 *Inuitatorium, cur aliquando integrè, aliquando imperfectè reperitur.*
13 *Hymnus cur sequatur inuitatorium.*
14 *Oratio Dominica, post versus, in officio dicitur, & quæ partes sequantur illam, & quorsum. num. 15.*
16 *Nocturnos tres aliquando, aliquãdo vnũ tantũ dicimus, & qui id fiat.*
17 *Excubiæ tres interpellatæ, in Primitiua Ecclesia.*
18 *Officium Dominicale, in primo nocturno: & quid primum nocturnum referat. num. 19.*
20 *Patrum veteris Testamenti adaptatio, cum Psalmo primi nocturni Dominicæ. & per num. 21. 22.*
23 *Nocturnum secundum Dominicæ, denotat tres ordines sub lege Mosaica, & quid in tertio recolamus. num. 24.*
25 *Ordines tres sub lege Euangelica.*
26 *Ficulneæ Euangelicæ, & eius expositio.*
27 *Nocturna ferialia, & eorum forma. & num. 28.*
29 *Nocturnorum dictæ.*
30 *Campanæ pulsantur, vbi cantatur, Te Deum lauda. & quid idipsum, & quinam hymnum illum composuerint. num. 31.*
32 *B. Benedicti institutio, circa diuinum officium.*
33 *Monachi, an & quando nouem lectiones dicant.*
34 *Monachi, cur Dominicam orationem dicant sublata voce, in diuino officio.*
35 *Monachi, cur se toto corpore, ab Occidente ad Orientem commouent.*
36 *Monachorum ordo, figuram Cherubim tenet, velatorum sex alis.*
37 *Monachorum cuculæ, vnde sumptæ.*

De Nocturnis. CAP. III.

LIcet ecclesiastica † officia à vesperis incipiant. Iuxta illud: De vespera in vesperam celebrabitis sabbata vestra. extrà de feriis. c. ij. quia

Digitized by Google

quia tamen ordo conueniens est, vt à tenebris procedamus in lucem & non econuersò: ideò à noctis officio inchoemus. Tempus autẽ nocturnum, significat vitam nostram in peccatis. Nocturnũ officiũ, nostri exilij seruitium: nã laus matutina pœnitentiæ suffragium, per quã tendimus ad lucis gaudium, & libertatis. Vel tẽpus ante nocturnum, significat tẽpus ante legem mortis, in quo omnes silebant à laudibus Dei. Tempus nocturnum, significat tempus legis datæ Mosi. Tempus laudis matutinæ significat tempus gratiæ à resurrectione, vsque ad finem mundi: in quo tempore Deum laudare tenemur de bonis naturæ, quæ in illa hora nobis contulit creando: de bonis gratiæ, quæ in illa nobis contulit, resurgendo: & de bonis gloriæ, quæ in ea nobis dabit resuscitando. Sanè nocturnale † officium media nocte canitur, propter quinq; rationes. Primò, quia primogenita Ægypti de nocte interfecta sunt: & primogenita Israëlis saluata. Exod. xij. vt igitur Dominus seruet nobis primogenita nostra, id est, hęreditatem regni cœlestis, quam nobis primogenitus Dei Filius acquisiuit, ideò ei canimus officiũ nocturnale, ne simus, sicut Esau, qui pro edulio lenticulæ ruffæ perdidit primogenita sua. vij. q. j. quàm periculosum. Secundò, quia Dei filius fuit media nocte natus, iuxta illud Sapientiæ, cap. xix. Dum medium silentium tenerẽt omnia, & nox, &c. vsque à regalibus sedibus venit Iesus fi. tu. vt ergo ipsius natiuitati grati simus, cum de nocte laudamus: & gratias de ipsius natiuitate agimus. Tertiò, quia Christus in nocte hac hora captus, & illusus est à Iudæis: ea etiam hora spoliauit infernum, largè noctem accipiendo, scilicet ante lucem, manè verò surrexit, media etiam nocte, ad iudicium venturus asseritur. Vnde statutum fuit, vt in die vigiliarum Paschę ante noctis medium, dimittere non liceat populos expectantes Christi aduentum: vt dicetur in vj. Parte, sub Sabbato Sancto. Ideò hac hora Deum laudamus gratias agentes de ipsius captione, & patrum liberatione, eius etiam aduentum solicitè expectantes. Quartò, vt noctes delictorum nostrorum illuminarentur. Vnde Paulus & Sylas in vinculis existentes, media nocte orantes, hymnum cunctis audientibus dixisse memorantur: vbi terræ motu facto repentè ianua sponte patefacta est: & eorum vincula illico sunt soluta. Quintò propter carnis illecebras, psallẽdo & orãdo hebdomadas: quia, sicut dicitur Eccles. xviij. vigilia honestatis domat carnes. Sciendum † autẽ est, quòd in primitiua Ecclesia ministri Ecclesiæ ter de nocte interpollatim surgebant, ad diuinum officium celebrandum: tria in hoc tempora designantes, videlicet tempus ante legem, tempus sub lege, & tempus gratiæ. Surgebant enim primò paulisper circa primũ somnũ: quãdo vulgus solet ire dormitum, secundò, circa mediã noctẽ, tertiò ante diem: sic ordinantes vt officium nocturnũ, & finitæ lectiones cum suis responsoriis perlectæ essent priùs, quàm lucesceret: apparente verò aurora pulsatis cãpanis cantabant. Tę Deum laudamus: & matutinas laudes. Ad primũ

1 *Gen. 25*

3 *Matt. 25* *Luc. 22* *Act. 16* *Luc 2*

nocturn

nocturnum Pontifex & miniſtri Eccleſiæ ſurgebant, quæ ſine inuitatorio cantabatur, pro eo, quia nullus ad hanc inuitabatur. Et vocabatur vigilia: quia habuit initium à paſtoribus, vigilias noctis ſuper greges ſuos ſeruãtibus. In præcipuis tamen ſolennitatibus populus tota nocte, in Dei laudibus perſiſtebat: ſed illud ſublatum eſt, & ieiũnium loco illius vigiliæ ordinatum. prout dicetur in ſexta Parte ſub Quarta Feria tertiæ hebdomadæ, de Aduentu. Ad ſecundum nocturnũ ſurgebãt miniſtri ſimul, & coniugati, tam mulieres, quàm viri: quæ cum inuitatorio dicebatur, ad ſignificandum angelos inuitantes paſtores,
Luc.2 ad videndum regem natum. Ad tertium ſurgebant omnes communiter. ſed poſteà algeſcente charitate, cùm omnes tam miniſtri Eccleſiæ, quàm populus ſurgere ad nocturnum officium pigritarent, ſtatutum
Pſal.118 eſt, vt omnes media nocte ſurgerent: iuxta illud prophetæ: Media nocte ſurgebam, &c. Et totum noctis officium continuè cantaretur: & plures adhuc illa hora ſurgunt. Quia verò quidam nocturnis deliciis plus quàm Dei ſeruitiis vacantes, inſtitutionem huiuſmodi non ſeruabunt, conſequenter ſtatutum eſt vt ſaltem tempore vltimi nocturni omnes ſurgant. † Poteſt etiam dici, quod quatuor ſunt Eccleſiæ ho- 4
ſtes: ſuperiores id eſt, dæmones maliguantes, inferiores, id eſt, homi-
Pſal. 127 nes aduerſantes: interiores, id eſt, concupiſcentiæ carnales: & exteriores, id eſt, illecebræ ſeculares. De primis inquit Apoſtolus Epheſ. vj. Non eſt vobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduer-
Galat. 2 ſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. De ſecundis Pſalmiſta: Supra
1. Ioan.2 dorſum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatẽ ſibi. De tertiis Apoſtolus: Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum: ſpiritus autem aduerſus carnem. De quartis Ioan. Nolite diligere mundum, neque ea, quæ ſunt in mundo: quia quicquid eſt in mũdo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut oculorũ, aut ſuperbia vitæ. Aduerſus hos qua-
Luc.2 tuor hoſtes, rectores Eccleſiæ debent † quatuor noctis vigilias ſolici- 5
tè cuſtodire: nam paſtores cuſtodiebant vigilias noctis ſupra gregem ſuum, videlicet conticinium, gallicinium, intempeſtum, & ante lucinium, in quibus obſeſſæ ciuitatis cuſtodes, vigilant alternatim. Primam ergo vigiliam cuſtodire debent, contra fallacias primorum hoſtium: ſecundum, contra verſutiam ſecundorum: tertiam, contra tertias: quartam, contra quartas. Et ideo nocturnũ officium in quatuor
† eſt partes diſtinctũ, ſcilicet in tres nocturnos, & matutinas laudes, 6
quod per quatuor noctis vigilias contra dictas quatuor hoſtiũ perſecutiones antiquitùs Eccleſia decantabat. Porrò in memoriam illius laudabilis conſuetudinis & deuotionis Antiquorum, in tempore æſtiualis celebrat Eccleſia nocturnũ officium in tempore primæ nocturnæ: licet quandoque tempeſtiuis (quod quidam Vigilias ſub antiquo nomine vocant) & ſpecialiter in feſtiuitatibus beatorum Ioannis Baptiſtæ, Petri, & Pauli, & aſſumptionis beatæ Mariæ: quæ ſunt præcipuæ illius temporis ſolennitates: & hoc facere incipiunt in ipſo feſto

beati

beati Ioannis, hîc in crepuſculo, pro eo, quòd ipſe fuit finis veteris Teſtamenti, & initiũm noui. Romani etiam adhuc in præcipuis feſtiuitatibus totius anni, in ſero dicunt tres Pſalmos, & tres lectiones, quos vigilias vocant, & in nocturnis idem repetunt: & totum officium matutinum perficiunt. Rurſus in memoriam dictæ deuotionis Antiquorum ter in nocte ſurgentium, tres nocturnos dicimus: qui & inde no-
7 men & originem habuerunt. Et † nota, quòd nocturna, næ, ponitur pro hora: ſed nocturni nocturnorum pro officio: vel nocturna, nocturnæ, eſt collectio Pſalmorum, qui dicuntur ante lectiones in Dominica: vel in profectis diebus. Nocturnæ in plurali, dicuntur tempora, in quibus Pſalmi cantantur. Nocturni, nocturnorum, dicuntur nouem Pſalmi, & nouem lectiones cum ſuis reſponſoriis in ſolennitatibus. Sanè per nocturnas excubias diaboli vitamus inſidias: & ideò nocte ſurgentes, currimus, campanis auditis, ad Eccleſiam, veluti exercitus ad militiam audito clangore tubarum. Aulam igitur regiam, id eſt, Eccle-
8 ſiam † ingredientes ad altare noſmet inclinamus, & quaſi regem milites adoramus: æterni enim regis milites ſumus. Inclinantes autem, trinam facimus orationem, dicentes ter: Pater noſter, &c. ſermonem ad Patrem & Filium, & ad Spiritum ſanctum dirigentes, cùm ad Patrem loquimur, ad medium altaris intentione cordis, & ſtatu corporis nos præſentamus, propter Patris potentiam, & noſtram perſeuerantiam: cum ad Filium loquimur, ad ſiniſtram altaris partem nos conuertimus: propter ipſius exinanitionem, & noſtri lapſus offenſionem: cum ad Spiritum ſanctum, ad altaris dextram tranſimus, propter ipſius benignitatem, & noſtram gratiæ conſecutionem. Quidam tamen adhuc habent ſpeciales orationes: deinde quidam Pſalmos graduales inci-
9 piunt: de quibus dictum eſt in Proœmio huius Partis. Sacerdos † itaque nocturnum inchoans officium, à Domino, qui eſt α, & ω, id eſt, principium & finis, & bonorum largitor omnium, incipit: & quoniam, ſcriptum eſt Ioan. xv. Sine me nihil poteſtis facere: etiam os aperiri petit, ante omnia fiducialiter ab eo, qui dicit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud, vt ei os aperiat ad digne ipſum laudandum, dicens: Domine labia mea aperies, & os meũ annuntiabit, &c. quia non eſt ſpecioſa laus Dei in ore peccatoris, niſi ipſe in laudem Dei ſui ipſius os aperire dignetur, iuxta Prophetam iij. quæſt. viij. §. quod teſtatur: Quare tu enarras iuſtitias meas & aſſumis Teſtamentum meum per os tuum? Finit etiam hoc officium in ipſo Deo, dum dicitur, Deo gratias: vt initium & finis circulariter referantur ad eum, qui eſt α, & ω, & quod dicitur: Aperies, ponitur tempus pro tempore, id eſt, aperi. Rurſus petit ſua labia aperiri: quoniam pridem in completorio nos Deo commendauimus, & os & pectus ſigno crucis munientes, concluſimus: quare meritò nunc eum precamur, vt labia clauſa aperiat, ad laudandum. Chorus verò ad notandum harmoniam, non mutata perſona reſpondens, dicit, & os meum annuntiabit laudem tuam: eſt enim ſerè harmonia:

Apoc. 1

Ezech. 2
Pſal. 50
Pſal. 49
Apoc. 1

monia: vt sit credentium cor vnum, & anima vna. Act. iiij.& in natali vnitate Deus laudatur: quia verò diabolus Dei laudem abhorret,propter quod Deum laudare volentem,satagit impedire:nam contemptus Pharao,id est,diabolus,surgit in scandala: ideò Ecclesia,ne succumbat statim impetrata loquẽdi licentia,orat,dicens alta voce: Deus in adiutorium meum intende : Chorus autem respondet, dicens: Domine ad adiuuandum me festina,&c.† Sanè præmissis duobus habitis,videlicet, gratia per quam os aperitur,& diabolo per auxilium Dei repulso: nihil aliud restat, nisi laudare. Vnde statim Ecclesia laudans subiicit: Gloria Patri,&c.de quo in prooemio dictum est.Verùm,quia nõ sufficit Deum laudare, nisi etiam ad laudandum alios inuitemus,vt qui audit, dicat, Veni. Apocal. vltimo.extrà de sacr. vnct.c. vnico, & cortina cortinam trahat.Exod.xx.ideò sequitur inuitatorium & inuitatorius Psal.Venite exultemus,vbi multiplex causa redditur,quare Deo exultare & iubilare debemus,dum ibi dicitur:Quoniam Deus magnus,&c.& vltimò assignatur causa , scilicet ne ingrati simus, sicut Iudæi, qui propter suam ingratitudinem & malitiam terram promissionis non intrauerunt.Vnde dicitur ibi: Si introibunt in requiem meam. q.d. Non. Inuiatorium † autem alta voce dicitur: quasi mater Ecclesia per illud inuitet homines ad confitendum Domino,iuxta illud: Venite filij, audite me,quod notat secundus versus. Præoccupemus, &c. Hinc est, quòd in quibusdam Ecclesiis iacentes,ad orationem ante matutinum ante singula altaria statim cum audiunt cantari : Venite exultemus : chorum intrant: Incipiens enim inuitatorium,est quasi præco, tanquam tuba exaltans vocem suam. Præmittitur quoque inuitatorio vox humilis : sed cùm venit ad Psalmum,inuitatorium exaltatur: quia Ecclesia primò secretò , quasi ostio clauso , laudat Deum , propter se : sed postea manifestè propter alios, vt ardor accendat proximos.Hinc ergo est,quòd in præcipuis festiuitatib⁹ inuitatorium,quasi voce valde demissa inchoatur. Sed cum venitur ad versum: Hodie si vocem eius audi:nolite,&c.exaltatur,ne quis corde fortè obduratus de voce non audita causetur. Vnde Esaiæ,Quasi tuba exalta vocem tuam.Rursus voce demissa inchoatur:ad notandum,quòd in primitiua ecclesia populus clam ad fidem,& ad Christum colendum inuitabatur: sed posteà vox exaltatur,vt ostendatur quòd hodie liberè inuitatur , prædicatur , & adhortatur. † Item inuitatorium ipsum ad aliquos versus illius Psalmi : Venite , repetitur integrè,& ad alios imperfectè: quia licet omnes per ipsum inuitatoriũ ad laudes & gloriam Dei inuitentur : aliqui tamen perfectè , & aliqui imperfectè hanc inuitationem recipiunt.Dicitur autem sexies integrè, quia illi integrè inuitationem recipiunt, qui perfectè laudes Deo referunt,perfectè autem laudes Deo referunt, qui nil quod non sit laudis, interponunt. Quia ergo senarius est primus numerus perfectus, quod patet, quia constat ex suis partibus aliquoties, scilicet vno, duobus, & tribus: ideò sexies integrè repetitur.Tertiò verò imperfectè repetitur,

Psal. 94

Psal.33

Esai.58

10 11 12

propter

Digitized by Google

propter illa tria hominum genera, qui ad cœnam inuitati, inuitationem non receperunt scilicet auari, superbi, & luxuriosi: vt dicetur in sexta Parte: sub secunda dominica post Pent. vel propter nostram in tribus, scilicet in corde, in ore, & in opere perfectionem. Cæterum epiphaniæ officium inuitatorio caret, prout ibi in sexta Parte dicetur: & etiam mortuorum officium, nisi funere præsente: in illo officio Christi exequias imitamur: non enim in Paraseeue dicitur, adhuc: quia non sufficit Deum ore laudare, nisi & mente laudetur: ideò post inuitato-
13 rium subiicitur hymnus, laus Dei. † Item quia post inuitationem consequenter multi Deum cum lætitia laudant. Iuxta illud: Audiuit, & lætata est Sion: ideò post inuitatorium cantatur communiter hymnus. Tertiò, dicitur hymnus, in signum, quia sicut in actibus Apostolorum gentes gauisæ sunt, quia ad fidem vocatæ sunt. Porrò, quia iterum non *Iacob. 2*
sufficit laus oris & cordis, nisi & opus sequatur, quia fides sine operibus non prodest, imò mortua est, ideò post hymnum sequuntur Psalmi qui bonam operationem designant. Dicuntur etiam antiphonæ, quæ significant charitatem, sine qua opus non perficitur, & versiculi de quibus in
14 procœmio dictum est. † Post versus ante lectiones, per quas doctrinam habemus, dicitur oratio dominica. Primò, ad notãdum, quòd qui eget *Iacob. 1*
sapientia, & intellectu doctrinæ, postulet illa à Deo, qui secundum beatum Iacobum, dat affluenter omnibus, & non improperat. Secundò, vt ipsius orationis auxilio proficiat in nobis versus intentio. Tertiò, vt per illam diaboli tentationes pellantur. Ille enim sentiens nos velle lectiones legere, in quibus Sanctorum victoriæ contra ipsum habitæ leguntur, satagit nos acriùs impugnare: vnde nos illa oratione munimus. Dicitur autem secretè, per quod secretum regis consilium intelligitur, vt propositæ similitudinis prosequamur exemplum, & vt diligentiùs capiatur: vel quia in eo loquimur Deo. Vltima tamen pars patenter concluditur, vt pateat ad quid oratio ipsa dicatur, ne scilicet lector per phantasiam tentationum offeratur: & auditor lectionis intellectu, &
15 profectu fraudetur: de hoc sub tit. de prima dicetur. † Per preces verò, quæ dominica oratione ante lectiones sequuntur, imploratur Sanctorũ intercessio, ad obtinendum quod in ipsa oratione postulatur. Oramus *Luca 10*
enim Dominum, vt mittat operarios in messem suam & aperiat cor nostrum in lege sua, & in præceptis suis, ne semen verbum Dei, quod audituri sumus, aut volucres comedant, aut spinæ suffocent: aut in petra, quæ non habet humorem, arescat, cõsequenter lectiones, quæ sunt doctrina, subiiciuntur, & post lectiones, respõsoria, quæ bona opera significant, de quibus in procœmio dictum est. Illud autẽ considerandum est,
16 † quòd in diebus festiuis, & dominicis tres dicimus nocturnos, in profestis, vnum: siquidẽ in trium nocturnorum officiis tria tempora repræsentamus, scilicet tẽpus ante legẽ, tempus sub lege, & tẽpus gratię: quorũ quodlibet tribus distinctionib' variatur. Tẽpus ante legẽ, has distinctiones habuit: prima fuit ab Adã vsque ad Noë, secũda à Noë vsq; ad

Abra

Abraham: tertia ab Abraham, vſque ad Moſem. Tempus ſub lege has diſtinctiones habuit. Prima à Moſe vſque ad Dauid, ſecunda à Dauid, vſque ad tranſmigrationem Babylonis, tertia à tranſmigratione Babylonis, vſque ad Chriſtum. Tempꝰ verò gratiæ has diſtinctiones habuit: prima diſtinctio fuit Apoſtolicæ & Euangelicæ prædicationis. Secũda, tempus impugnationis per hæreſes emergentes. Tertia, tempus pacis, quando videlicet hæreſes eliminatæ ſunt. Rectè autem tres nocturni, patres ſeu fideles vtriuſque temporis ſignificant: quia vigilantes per
Rom. 14 Dei laudem ad æternam peruenient laudem: vnde Apoſtolus ad Cor. j.
2. Cor. 6 Omnes ſtabimus ante tribunal Iudicis & nos, qui viuimus, & qui reſi-
1. Theſ. 4 dui ſumus, non præueniemus eos qui dormierunt. Quia ergo illi, bonis inſiſtẽtes operibus, bene vigilauerunt, meritò & nos, vt eorum meritis Trinitati placere, & nouem ordinibus angelorum ſociari poſſimus in nocturnali officio ſub antiphonarum, Pſalmorum, verſuum, lectionum reſponſoriorum nouenario, Deo laudes canimus: antiphonæ ad dilectionem, Pſalmi, ad actionem: verſus, ad exercitationem: lectiones ad Dei cognitionem: reſponſoria, ad gaudium, & cantum pertinent angelorum. Nouenarij verò antiphonarum, Pſalmorum, lectionum, & reſponſoriorum, pro eodem accipiuntur, quantum ad noſtram ſignificationem. De hoc etiam dicetur in vj. parte ſub feſto Natalis: & ſub fer. v. Cœnæ Domini: & ſub tit. de Septem diebus poſt Paſcha. In quibuſdam tamen Eccleſiis quando dicitur: Te Deum laud. nonum reſpõſoriorum non dicitur. Præmiſſas itaque trium temporum nouem diuerſitates ſeu diſtinctiones inuenimus in nocturnis ſolennitatum Sanctorum & dominicarum: in ſolẽnitatibus enim Sanctorum tres nocturnos celebran-
Pſal. 121 tes, imitamur excubias cœleſtis Hieruſalem, quæ ædificatur, vt ciuitas, & conſeruatur per angelorum excubias, qui ter trinas diſtingunt, id eſt, ter tria trinitati concinunt: ſic & nos, qui in illam credimus, tres nocturnos celebramus. Imitamur † etiam in hoc primitiuæ Eccleſiæ tres 17
interpollas excubias, quæ ter in nocte ſurgebant ad confitendum Domino: vt præmiſſum eſt. Siquidem canimus nouem lectiones, nouem Pſalmos, nouem antiphonas, & nouem reſponſoria: videlicet in vtroque nocturno tres, ſiue tria ad notandum omnes electos, qui fuerant ante legem, ſub lege, & ſub gratia, aſſociatos eſſe in cognitione ſanctæ Trinitatis, nouem ordinibus angelorum: & in cœlis ipſi Trinitati congaudere. & vſque in finem ſociabuntur. Sicut autem angeli priores electi fuerunt, ita & Pſalmi lectiones præcedũt. In dominicis quoque diebus, in quibus aliud feſtum non occurrit, tres nocturnos celebramus.
† Et dicuntur in primo nocturno duodecim Pſalmi & tres antiphonæ: 18
quarũ quælibet reſpondet quatuor Pſalmis: & in pleriſque locis, vnum Gloria Patri, quatuor Pſalmis reſpondet. Sanè dominicam diem Dominus ſua reſurrectione glorificauit, & in ea Angelorum conſortia promeruimus. Vnde dominica nox, dominicam reſurrectionem nobis ad memoriam reducet: & etiam reſurrectionem omnium fidelium, qui ab initio

Digitized by Google

initio mundi fuerunt & vſque ad finẽ ſeculi futuri ſunt: quia in reſur-
19 rectione Domini omniũ electorũ reſurrectio ſignificata eſt.† Primum nocturnum recolit tẽpus ante legẽ: ſcilicet tẽpus legis naturalis. Duodecimus Pſal. illius recolit reſurrectionẽ omniũ Sanctorũ illius temporis pręſertim duodecim Patriarcharũ, qui tunc maximè viguerunt, & vigilauerũt, à quibus populus Domini in duodecim tribus fuit propagatus: qui fuit Domino populus peculiaris, ſicut in tempore gratiæ duodecim Apoſtoli præ cæteris præfulſerunt. Quaternarius Pſalmorum numerus, quatuor principales ſeu cardinales virtutes prætẽdunt, videlicet prudentiã, iuſtitiam, fortitudinẽ, & temperantiam: quas virtutes credimus Sãctos Patriarchas ſuo tẽpore præ cæteris habuiſſe, & aliis exemplo demõſtraſſe. Tres antiphonæ fidẽ ſanctæ Trinitatis, ſiue delectationẽ in ea oſtendunt, quarũ quælibet reſpondet quatuor Pſalmis: nam quilibet tenens fidem ſanctæ Trinitatis, quatuor præmiſſis virtutibus eſt quadratus. Ciuitas enim in quadro poſita eſt, ſicut habetur Apoc. ca. penul. Ideò autẽ quatuor Pſalmi, ſub vno Gloria dicuntur, nec ſeparantur: quia quatuor præmiſſæ virtutes inſeparabiles ſunt: ſed qui habet vnã, habet omnes, ſicut probat Auguſt. Item in eo, quòd ſub vno Gloria Patri, ſine glorificatione Trinitatis quatuor Pſalmi cõputantur: oſtenditur dictos Patriarchas, in vna fide Trinitatis dictas quatuor virtutes habuiſſe, & cæteris exẽpla monſtraſſe. Verùm quidã omnes Pſalmos primi nocturni ſub vna antiphona cantãt, ad notãdum delectationẽ, quã habent in cognitione Trinitatis. Quidam etiam ad quemlibet Pſalmum dicunt Gloria patri: ſed per antiphonas eos diſtinguunt: quia quilibet tenetur ex ſuo dono reddere laudes Trinitati ex hac dilectione, qnã habet in cognitione Trinitatis.
20 † Et attende: quia in prima diſtinctione temporis ante legẽ vigilauerunt Abel, Enos, Enoc, & Lamech, quòd in primis quatuor Pſalmis innuitur. Beatus vir, cantat Abel, qui tanquam lignũ plantatum ſecus decurſus aquarum, dedit in tempore ſuo fructũ iuſtitiæ: dum pro iuſtitia conſeruanda ſuccubuit. Quare fremuerunt, cantat Enos: quia Domino in timore ſeruiuit, dũ nomen Domini inuocauit. Domine, quid multiplicati ſunt cantat Enoc: quem Dominus ſuſcepit, dum eum ad Paradiſum tranſtulit. Domine, ne in furore, cãtat Lamech, quem Dominus exaudiuit, dum ei talem filium dedit, qui genus humanum a furore Dei in arca ſaluauit. Quia igitur quatuor duntaxat Pſalmi dicuntur, ideò duo Pſalmi de matutinali officio ſubtrahũtur, videlicet: Cùm inuocarẽ, &c. & Verba mea, & ideò illi potiùs quã alij: quia primus ſemper in cõpletorio, & ſecundus in ſecunda feria ad laudes di-
21 citur. In ſecunda † verò diſtinctione primi tẽporis vigilauerunt Noë, Sen, Gebet, & Thare. Domine Deus meus. cantat, Noë, quem Dominus in illa generatione iuſtum inuenit, & ideò aquis perſequentibus ſaluum fecit. Domine Dominus noſter. cantat Sen: quẽ Dominus gloria & honore coronauit: dum eum ſuper fratres patris benedictione

Digitized by Google

ſublimauit. Confitebor tibi. cantat Heber : qui mirabilia Dei narrauit,cùm ciuitatem gigantium diſſipauit. In Domino confido. cantat. Thare: qui in vrbe Caldæorum poſitus,in Domino cõfidit:cuius pars calicis ignis ſulphur extitit. In † tertia diſtinctione primi temporis 22
vigilauerunt Abraham,Iſaac,Iacob,& Ioſeph,quod ſequentes Pſalmi declarant.Saluum me fac.cantat Abraham: quem Deus ſaluum fecit in cuius tempore ſanctus defecit:quia idololatrię ſeruiuit.Vſquequo. cantat Iſaac,quẽ Dominus ſacrificio reſpexit. Dixit inſipiens , cantat Iacob cui ſpes Dominus fuit,vnde ibi dicitur:Exultauit Iacob & lætabitur Iſraël.Domine quis habitabit.cantat Ioſeph,qui fuit ſine macula dum adulterium recuſauit.Secundum verò nocturnum dominicale ſiue tres Pſalmi qui nunc dicuntur cũ tribus antiphonis , & tribus glorificationibus recolunt reſurrectionem eorum, qui ſub lege Moſaica fuerunt.† Et licet tunc multi Sancti fuerint,tamen tres ordines 23
fuerunt,ſcilicet legiſlator,cum ſuis imitatoribus:& Pſalmiſta cũ ſuis, & Prophetæ. Fuerunt namque aliqui aliqua doctrina legis contenti. Fuerunt etiam aliqui,qui cum Dauid, vel ad modum ipſius Domino Pſalmos decantauerint ante arcam eius.Fuerunt & prophetæ,quibus datum fuit corrigere populũ doctrina & ſapientia ſibi à Deo data, & prædicere eis futura.Propter hos ordines tres Pſalm.dicimus, & quia iſti ſeruierũt Trinitati,cum dilectione ſpirituali,ideò ad ſingulos dicimus:Gloria Patri.cũ antiphona. Qui autẽ omnes Pſalm.primi nocturni dicunt ſub vna antiphona, & omnes ſecundi nocturni , ſub tribus,hoc attendunt:quia etſi illis,qui fuerunt tempore legis naturę reuelata fuerit aliquantulũ veritas,illi tamen qui fuerunt ſub lege Moſi magis,& inde eis maior eſt exultatio, quod notat antiphonarũ triplicatio.Præterea,illis qui fuerunt ſub lege naturæ,promiſſa fuit hæreditas:ſed his qui fuerunt ſub lege Moſi, coliata. Et nota , quòd in prima diſtinctione tempore legis,vigilauerunt ſacerdotes,vt Aaron, cum docuit,quos exprimit Pſalmiſta:Conſerua me,quorũ Dominus pars fuit hęreditatis & calicis.In ſecunda iudices vt Gedeon dum iudicauit quos exprimit Pſalmiſta:Exaudi Domine iuſtitiã meam,quorum iudicium prodiit de vultu Omnipotentis. In tertia reges : vt Salomon,dũ populũ rexit,quos inſinuat Pſalmiſta:Diligã te. quos Dominus conſtituit ſuper Gentes.†in tertio verò nocturno,tres Pſalmos 24
dicimus,recolentes reſurrectionem ómniũ illorum,qui tẽpore gratię ſiue in nouo Teſtamento,in tribus mundi partibus,ſcilicet Aſia,Africa,& Europa,viguerunt, & vigebunt. Et quia tẽpore gratiæ maximè facta eſt reuelatio & impletio veritatis,ideò Pſalmi illi cantantur ſæpiùs cum antiphonis habentibus allelu-Ia ad magis gaudium deſignãdum,prout pleniùs in ſexta parte ſub Natali dicetur. Hinc etiam eſt,quòd in quibuſdam eccleſiis ſemper in omni tertio nocturno ſiue dominicali ſiue feſtiuali, lectiones ex nouo Teſtamẽto ſubiiciuntur, ſcilicet expoſitiones Euãgeliorum & dicitur, Te Deum laudamus. Et

atten

Digitized by Google

25 attende† quoniam in prima distinctione tẽporis gratiæ vigilauerunt Apostoli,qui exprimuntur in Psalmo:Cœli enarrant. quia in omnem terram exiuit sonus eorũ.In secunda Martyres,quos declarat Psalmista:Exaudiat te,quia dominus protexit eos in die tribulationis eorũ. In tertia,Confessores,quos innuit Psalmista : Domine in virtute.qui non sunt fraudati voluntate labiorũ suorum.Illud ergo interest inter duodecim Psal.primi nocturni,qui sine antiphonis dicuntur,quia nõ quilibet eorum habet antiphonã, & tres Psal. aliorũ nocturnorũ,qui cum antiphonis dicuntur : quod interest inter duodecim Patriarchas qui peregrini erãt,& sperabãt hæreditatẽ,quam posteri eorum possederunt,& eorũ posteros,qui terrã patribus eorũ promissam hęreditauerunt.Inter illos quoque tres psal.tertij nocturni,qui dicuntur cum antiphonis,habentibus allelu-Ia:& illos secundi nocturni,qui dicuntur cũ antiphonis,sine allelu-Ia,illud interest,quod inter illos,qui habuerunt Testamentũ imitandum, & eos qui habent non imitandum: maior nanq; est gloriatio noui,quã veteris Test.& de perceptis quam
26 de promissis. Præmissi igitur† tres nocturni , sunt illi tres anni ficulneæ,quam Dominus inutilem inuenit,dicens de illa : Dimitte me, vt succidam,& respondit ei: Adhuc dimitte eã hoc anno, vt circunfodiam eã,& mittam stercora. Cantamus enim in primo nocturno,vt recolentes facta patrũ,qui sub lege naturæ fuerunt non inutiles inueniantur.Cantamus etiã in secundo & tertio,vt recolentes facta Patrũ qui sub lege Mosaica,& qui etiã ante nos fuerũt sub lege gratiæ, non inutiles inueniamur:& si inutiles simus,oportet quòd pater noster fodiat circa nos,dicẽs-reducẽdo nobis ad memoriã mortẽ illorũ , quos vidimus paulò ante florere:Fili vide,quàm fortis fuit ille,quàm nobilis,quàm diues,quàm potens:& ecce ad nomẽtum transiuit.Oportet etiam,vt stercora ponat peccata,videlicet ante oculos nostros ponendo,& si hoc non habet effectũ,dicat : In proximo est,quòd Dominus ad radicem arboris securim ponet, & si te inutilẽ inueniet , in ignem æternum vbi perpetuè comburêris,proiiciet.† Dicto de nocturnis festiuitatum,& Dominicarum nunc de nocturnis ferialibus siue nõ solẽniorum dierum pauca dicamus.Et quidem in illis dicimus duodecim Psalmos, vt nos Deo debere seruire in duodecim noctis horis ostendamus.cuilibet horæ vnum Psalmum attribuentes, cùm nõ possumus iugiter Deo seruire , prout in proœmio dictum est. Olim quidẽ varij Psalmi canebantur : nam alij quinquaginta , alij plures,alij pauciores dicebant,sed angelo reuelante Patres cõuenerunt,vt duodecim dicerentur:qui Psalmi bini,& bini dicuntur,ad notãdum ꝙ sine charitate, quæ ad minus inter duos consistit , laudes nostræ vel opera nostra nihil prosunt. In quibusdã tamẽ ecclesiis in diebus profestis inter duos Psalm.Gloria patri,&c.interponitur ad notandum, quòd Christus est Dei,& hominum mediator.In aliis verò Ecclesiis duo Psalmi sub vno Gloria terminantur,ad notandũ quòd laudes nostræ tũc Deo acceptæ

Digitized by Google

ſunt,ſi in charitate maneamus : & ſic inter duos Pſalmos nihil interponunt : quia inter Deum & proximũ,in quorum dilectione charitatis propriè cõſiſtit,mediũ non habetur:& ſecũdum hoc in duodecim Pſalmis ſexies tãtùm,Gloria patri,dicitur : ſicut ſex ſunt mundi ætates.Prętereà,ſicut hominũ à natiuitate vſq; in finẽ vitę ſex ætates naturaliter accidunt: ita in quotidiano nocturno ſexies dicitur , Gloria patri,vt recolamus , quia vſq; in finẽ in dilectione perſeuerare debemus propter eandem cauſam,tũc ſex antiphonæ dicuntur , quæ quid ſignificent,in Proœmio dictũ eſt vel propter ſex opera miſericordiæ: quæ ſi obſeruauerimus,de tenebris huius noctis vel mortis ad veram lucem,& vitã perueniemus æternam.Tres †quoq; lectiones,quæ tũc 28
dicuntur doctrinam electorum trium temporum ſignificant : & cum ipſis interpollatè tria reſponſoria dicũtur:ad notandũ quòd quicquid electi in tribus temporibus docuerũt:& quicquid in tribus ætatibus agimus,ad Domini Trinitatẽ referimus,& Trinitatem in fide,ſpe & charitate glorificamus.Reſponſoria enim,à reſpondẽdo dicuntur.Ad hæc tres lectiones dicũtur,quia Dominus poſuit tres vigilias,dicens: Si in prima,ſi in ſecunda , ſi in tertia vigilia venerit,& ita inuenerit: beati ſunt ſerui illi. Quæ tres vigiliæ , tres ætates deſignant,ſcilicet pueritiam,iuuentutem & ſenectutẽ:in quibus bene vigilando,Deum laudare debemus. Et nota, quòd †pſalmodia trium nocturnorũ tam 29
dominicalium, quàm ferialium,dicta vocatur:Vnde Exod.iij.c.Viam trium dierum ibimus in ſolitudine. Sanè Gregor.ſeptimus,conſtituit vt in die reſurrectionis vſque in ſabbatũ in albis,& in die Pẽte. vſque ad ſabbatum eiuſdem tres Pſalmi tãtùm ad nocturnos,treſq́ue lectiones dicantur.Omnibus verò aliis diebus per totum annum, ſi feſtiuitas eſt,nouem lectiones legantur.Aliis verò diebus , ſcilicet in feſtis duodecim Pſalmi & tres lectiones. In dominicis verò diebus exceptis Dominicis paſchæ & Pentecoſtes.decem & octo Pſalm.& nouem lectiones dicantur.Illi autem,qui ſingulis diebus pręter hebdomadas Paſchæ & Pentecoſtes tres tantùm Pſalmos, & tres lectiones dicunt, non ex regula Sanctorum Patrũ,ſed ex faſtidio hoc facere cõprobantur.Nocturnis finitis † cãpanæ pulſantur,&,Te Deũ lauda.alta voce cantatur, ad notandum quòd manifeſtè & mirificè Eccleſia tempore 30
gratiæ,laudat Deum,& ad ſignandum quòd ſi bonis operibus doctrinæ ſanctæ bene reſponderimus , ad cœleſtem laudem cũ angelis perueniemus. Cantus quoque tunc alta voce factus , gaudium mulieris de dragma perdita inuenta ſignificat:Quòd verò finis eiuſdem Cantici ibi,per ſingulos dies,&c.& alij verſus ſequentes altiùs canuntur, ſignificat congratulationem vicinarũ,quã mulieri propter dragmam repertam fecerunt.Compulſatio verò campanarum,conuocationem vicinarum repræſentat. In quibuſdam etiam Eccleſiis luminaria accenduntur:nã & mulier ipſa lucerna accenſa totã domũ euertit. Hoc etiã ſignificat quòd Eccleſia Catholica per Chriſtũ trahitur de inferno. Vel

no. Vel ipſe hymnus futurũ gaudium & lætitiam repræſentat. quam Eccleſia requieſcens à laboribus ſuis, eſt in die iudicij conſecutura.

31 † Et eſt ſciendum, quòd cùm beatus Ambr. beatum Auguſt. de Manicheis conuerſum baptizaſſet, dixit: Te Deum laudamus. Auguſt. verò reſpondit: Te Dominum cõfitemur. & illo dicente: Te æternum Patrem, ille reſpondit, Tibi omnes angeli, &c. Et ſic totũ illũ Hymnum alternatim compoſuerunt. Poſt, Te Deum laudamus, vel quando illud non dicitur poſt omnes lectiones & reſponſoria, dicitur verſus à ſacerdote per quem excitat audientes, vt in Dei laude permaneant. Et dicitur voce magis demiſſa ad notandũ, quòd non prodeſt clamor

32 vocis, niſi adſit clamor cordis. Verùm beatus † Benedictus aliter officium noctis ordinauit. non tamen diſſentiens à præmiſſa Eccleſię ordinatione, vel illi in aliquo cõtradicens, ſed ordini ſuo quidam peculiare conſtituens. Ipſe nãq; inſtituit ſemel dici: Deus in adiutorium meum intende: & ter, Domine labia mea aperies. Propter reuerentiam vnitatis & Trinitatis. Deinde Pſalmum, Domine quid multiplicati, eò quòd à ſummo ſurgens, dicit in eo: Ego dormiui, & ſomnum cepi, &c. Deinde in j. nocturno ſex Pſalmos & quatuor lectiones cum totidem reſponſoriis cantari inſtituit & totidem in ſecundo: per hoc vitam cõtemplatiuam innuens & actiuã. Senarius enim Pſalmorum numerus, vitam deſignat actiuã, in qua ſex opera miſericordiæ conuenit exerceri: ſi quis ad comẽplatiuæ vitæ perfectionem voluerit peruenire, quæ per quatuor Euangelia deſignatur: & per quatuor lectiones ſimiliter figuratur: quaternarius quidẽ numerus apud monachos, quadratam ſtabilitatem & Euangelicam in Sanctis exprimit, ſeu quadruplicem ſenſum Scripturarũ, propter quadrigas Aminadab, id eſt, hiſtorialem, allegoricum, tropologicũ, & anagogicum. In tertio verò nocturno tria Cantica cantari inſtituit, in laudẽ Trinitatis, à qua nobis vitæ perfectionem dari cum charitate credimus & ſperamus. Cantantur autem illa cantica, cum allelu-Ia: quod eſt canticum cœleſtis lætitiæ, vt per hoc totam Trinitatem eſſe dignam cœleſti laude oſtendatur, & ad quam plenè laudandã, non ſufficit laus humana. Quatuor verò lectiones de Euangelio, quæ ſequuntur ſignificant, quòd laudatores Dei per quatuor Euangeliſtarum doctrinam, debent eſſe quatuor virtutibus inſigniti. Per quatuor etiam reſponſoria, laudãtium alacritas deſignatur. Sed ne hoc bonũ agentes, illud ſibi adſcribant, ſed totum Dei laudi attribuant: & ſe illius ſeruos oſtendãt, ſubiungitur: Te Deum, laud. poſteà legitur Euangeliũ, quod ſignificat denarium, id eſt vitam æternam, quæ dignè Deum laudantibus in fine reddetur, ad quod ſequitur: Amẽ, id eſt, fiat nobis, quod ex Euangelio credimus & ſperamus: hymnus verò, qui ſequitur, ſcilicet: Te decet laus, &c. gaudium quod ſancti poſt laborem habent de

33 remuneratione denarij, ſignificat. Monachi autem † nũquam nouem lectiones dicunt: niſi in exequiis mortuorum: vnde & in triduo ante

d by Google

paſcha ix.dicunt: quaſi exequias Domini repræſentantes. Ad laudes
Pſal. 66 autem inſtituit Pſalmum illum: Deus miſereatur,noſtri primò abſq; antiphona decantari:tum quia tenebris fatiſcentibus, diluculo matutinæ laudes cantantur, ideò in eo dicitur: illuminet vultum ſuum ſuper nos:tum quia hoc officium ad Domini pertinet reſurrectionẽ, per quam accepimus miſericordiam & benedictionem.† Rurſus mo- 34
nachi Dominicam orationem ſublata voce dicunt,propter ſimplices, qui eam non intelligunt, aut obliuiſcuntur, & propter verſuros,qui ſpinam odij gerentes in corde,fratres odiunt,nolentes dicere:Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hoc igitur dicere compelluntur in publico, vt purgentur ab illo vitio,tam in fine noctis,id eſt,in matutinis laudibus,quàm in fine diei, id eſt,in veſperis:vt noctem aut diem non pertranſeant ſine reconciliatione fratris. In aliis autem horis non dicunt ſublata voce: quia ſæpè contingit fratri fratrem iraſci,& quodam furoris impetu commoueri: qui licet ſtatim animum non cohibeat expectandus tamen eſt ad veniam:ſufficit enim,ſi ſol non occidat ſuper iracundiam eius. Dicunt etiam quatuor ſolummodo Pſalmos ad veſperas: prout in ſexta Parte ſub tit.de Tempore Aduentus dicetur.† Non vacat etiam 35
myſterio,quòd monachi ſe toto corpore ab Oriente ad Occidentem gerant, ſignificantes Deum vbique adorandum fore: quaſi vbique præſentem,vel quia rationabili motu ab ortu noſtræ natiuitatis, vſq; ad occaſum mortis eum ſequi tenemur, ſicut & firmamentum naturaliter vertitur ab Oriente in occidentem: hoc etiam quædam deſignant Eccleſiæ,in quibus dicentes,Gloria Patri.ſe inclinãt ad Orientem:& ſubdentes:Sicut erat,&c.ſe vertunt in Occidentem. Deuotio namque in diuinis officiis eſt ſeruanda. Quia verò monachorum officium ad nos non pertinet, ad præſens de illo ſufficiat nobis ad hoc vſque dixiſſe.† Vltimò no. quòd monachorum ordo, figurat cheru- 36
bim, qui inter angelorum ordines eximior prædicatur & habere
Eſa.6 probatur.Nam ſicutCherubim,ita & monachi ſex alis velantur, dicẽ-
4.Reg.1 te Scriptura:Sex alæ vni & ſex alæ alteri:duæ quidem in caputio,quo caput tegitur,demonſtrantur:illud verò tunicæ quod brachiis extenditur,ſiue dextra & læua,alias duas dicimus eſſe alas:& antè, & retrò
Hebr. 2 alias duas:& ſic illud quo corpus tegitur, ſex alarum numerum im-
Matt. 3 plere aſſeritur. Habitus quoque eorum, habitum imitatur Sanctorum:de Helia namque legitur:Vir pilloſus,& zona pellicea accinctus renibus:& de ipſo,& de illis ſimilibus dicit Apoſtolus: Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis & de Ioan.Baptiſta inquit Euangeliſta:Zona pellicea circa lumbos.Adhuc cucula† monachorum ſum- 37
pta eſt à collobiis Apoſtolorum,quæ vt dalmatica,formabantur,& in eis forma crucis præferebatur: quia illi ſe vitiis & concupiſcentiis crucifigebant.Eius nigredo eſt mundi contemptus:longitudo perſeuerantia in bono.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Matutinæ laudes, quo consilio inductæ, & vnde dictæ laudes. nu. 2.*
3 *Sacrificium iuge, in veteri testamento.*
4 *Officium Vespertinum, in quo sit dignius matutino.*
5 *Allelu-Ia quando canetur, quandove intermittatur. & nu. 6.*
7 *Psalmi quinque in matutinis laudibus, quid signent, quos ordine subiicit, & examinat.*
8 *Psalmi octo qui dicuntur in laudibus, respondent octo ordinibus Ecclesiæ, quos vide, per nu. 9. 10. 11. 12. 13. 14.*
15 *Psalmi duo, Deus meus: & Deus misereatur. cur coniungantur & combinentur.*
16 *Ecclesia cùm iubilet, cur nos inuitet ad iubilandum illo Psalmo: Iubilate Deo, &c.*
17 *Psalmus: Dominus regnauit, cur dicatur Dominicis & festiuis diebus, & Psalm. Miserere ferialibus.*
18 *Psalmi qui dicantur in officio feriali, mysterialiter, loco illius Iubilate.*
19 *Cantica sex, quæ in sex feriis dicantur loco Psalmi, Benedicite.*
20 *Canticum, an & in quo differat à Psalmo, & quis primus Cantica instituerit.*
21 *Psalmi, Deus meus, &, Laudate Dominum de cœlis. cur nunquàm mutentur.*
22 *Mane in sex diuiditur.*
23 *Psalmi, qui per singulas ferias mutantur, & Cantica, quæ in illis dicuntur, quomodo inter se conueniant, & temporis gratia successibus coaptentur, vide latè per discursum.*
24 *Corona benignitatis Domini, vbi consistat.*
25 *Psalmus sextæ feriæ.*
26 *Psalterium diuersimode portatur à diuersis.*
27 *Capitulum sequitur antiphonam, & quare.*
28 *Cantica, Benedictus, & Magnificat cantanda sunt stando.*

De Matutinis Laudibus.

CAP. IIII.

1 SVnt † nonnulli, qui Esdræ ordinem sequentes, de quo in principio huius Partis dictum est, matutinas laudes à nocturnis diuidunt, illas fore per se officium afferentes, & manè aurora rutilante, illas dicentes, prout in titulo proximo dictũ est. Tali nãq; hora Christus victor à mortuis resurrexit. Vnde Marcus: Surgens Iesus manè prima sabbati. Vel saltem eius resurrectio in matutino notificata est. Tali etiam hora super mare ambulauit. Meritò ergo in hac ora laudandus est, vt ipse, qui nos per suam sanctam resurrectionem saluauit, supra mare huius seculi nos ire faciat sicco vestigio, sicut Petrum. Hac etiam hora mundum & angelos creauit: qui statim post creationem *Mar. vl.*

Digitized by Google

ſuam cantico laudes Creatori ſuo iubilauerunt. Laudes ergo matutinas rubeſcẽte aurora dicunt, ſcilicet in quarta vigilia, quam lucifer totam illuſtrabat, quæ & matutina dicitur à manè, quod eſt lumen: quia nobis manè lumen reducit ad coronam glorię obtinendã, iuxta illud: Non ſit vobis vanum mane ſurgere ante lucem: quia promiſit Dominus coronam vigilantibus. Quid autem ſignificet tempus matutinæ laudis, dictum eſt in principio præcedentis Tractatus. Dicuntur autem † Laudes: quòd illud officium laudem præcipuè ſonat diuinam, quam ei fecimus, pro eo, quòd à tenebris erroris nos ad lucem ſeu viam veritatis reduxit, & ad tentationes diaboli expellendas. Vnde Eſa. xxv. Expergiſcimini, & laudate, qui habitatis in puluere, quia ros lucis eſt. De hoc matutinali officio dicit Propheta: Ad te de luce vigilo Deus. Sanè matutinum † & veſpertinum officium ideò canimus, quaſi Domino iuge ſacrificium offeramus. Offerebant enim Domino in veteri Teſtamento iuge ſacrificium, id eſt, mane & veſpere. Sed veſpertinum dignius erat matutino: quia pinguius, vt Iudæi dicunt, prout ſub Veſperis dicetur. Nos autem per matutinũ officium intelligimus legem: per veſpertinũ, Saluatoris paſſionẽ, qui in veſpera mundi, ſcilicet in ſexta ætate obtulit ſe Deo Patri pro nobis. Vnde eleuatio manuũ mearũ, ſacrificium veſpertinũ. Reſpondet autẽ hoc ſacrificium illi: quia ibi Pſalmi ponũtur ſub quinq; diſtinctionibus, per Gloria Patri, ſicut & hic, Item ibi & hic hymnus cũ lectione, & verſiculo, ibi etiam Canticum Mariæ, & hîc etiã Cãticum Zachariæ. Quia verò † officium veſpertinũ dignius eſt, propter rem dignio- 4
rem, quã ſignificat: omnia in maioribus ſolẽnitatibus, & in veſpertino ſolẽnius cãtamus, quàm in matutino, reſpõſorium interponentes. Iſidorus dicit in lib. Etymologiarũ, ꝙ officiũ matutinũ, eſt lucis initium, ſic appellatũ à ſtella lucifero, quæ oritur mane inchoãte, vt dictũ eſt. Hoc officiũ laudũ plenũ eſt laudibus, prout dictũ eſt in principio prȩcedentis tituli: ad quas ſacerdos per verſum, quẽ prȩmittit excitat auditores, qui eſt quandoq; : In matutinis meditabor in te. quãdoq;: Excelſus ſuper omnes Gentes Dominus. Vel alius, & deinde diuinũ implorat auxiliũ, dicens: Deus in adiutoriũ meũ intẽde. poſtmodùm chorus ad idem feſtinans, auxiliũ in ſumma Trinitate glorificat Deũ, dicẽs: Domine ad adiuuãdũ me feſtina. Gloria Patri. deinde antiphona inchoatur. Circa quod notãdum eſt quòd quædam Eccleſiæ in Dominicis, quæ ſunt à prima dominica poſt epiphaniã, vſq; ad ſeptuageſimã: & ab octaua pẽtecoſtes, vſq; ad aduentũ Domini, canunt ad laudes allelu-Ia, loco antiphonæ pro omnibus Pſalmis: tum quia, vt præmiſſum eſt, hoc officium laudibus eſt plenũ: allelu-Ia enim laus eſt angelica: tum, quia vt dominici dies reſurrectionem Domini repræſentent. Sicut ergo in tẽpore Paſchali, quod eſt reſurrectionis, allelu-Ia multiplicatur: ſic meritò & in eis debet multiplicari. Et eſt † attendendũ quod in Dominicis, quæ ſunt ab octaua epiphaniæ, vſq; 5

Pſal. 62 *Pſal. 140*

ad

ad Septuageſimam,concinunt allelu-Ia,iuxta cantum quarũdam antiphonarum ad natiuitatẽ Domini pertinentium : in Dominicis verò quæ ſunt ab octaua Pẽtecoſtes vſq; ad aduẽtũ, cantãt allelu-Ia iuxta cantũ ferialẽ antiphonarũ:quæ dicuntur ad,Benedictus,& de ipſo ſumuntur. Quia igitur in ſingulis Dominicis pro varietate antiphonarum ipſarũ etiã cantus in allelu Ia variantur,ideò iuxta breuitatẽ vel prolixitatẽ cuiuſlibet antiphonæ iuxta cuius cantũ multiplicatur vel minuitur,in ſingulis Dominicis numerus allelu-Ia. Adhuc ideò certus numerus in allelu-Ia non præfinitur, quoniam deuotæ animæ certus
6 numerus vel modus in laudando Deum præfigi non poteſt. † In aliis verò Eccleſiis paſſim in omnibus Dominicis ad primos tres Pſalmos loco antiphonæ, quaſi ad inchoandum Pſalmos bis concinunt allelu-Ia:ad inſinuandum quod in Dei laudem,ex charitatis feruore procedunt, nec cãtant illud iuxta alicuius antiphonæ cantum, ad notandum,quòd iuxta Apoſtolum,charitas non æmulatur. Ad Pſalmum verò,Benedicite cantant antiphonã tres pueri, cui nec iubilus, nec allelu-Ia ſubiicitur,propter rationes infra ſcriptas. Ad pſalmũ verò, Laudate Dominum ter dicunt loco antiphonæ allelu-Ia, non iuxta alicuius antiphonæ cantum, ſed duntaxat ad inchoandum Pſalmum. Ter autem dicitur. Primò quia reſpondet tribus Pſalmis ſub ipſo Pſalmo: Laudate,contentis. Secundò, propter triplicem ordinem iuſtorum
7 Deum laudantium:de quo infrà dicetur.Porrò in laudibus † matutinis quinq; Pſalmi dicuntur:vt quinque ſenſuum reparatio notetur & propter quinq; ſtatus Eccleſiæ Primus Pſalmus eſt : Dominus regnauit,in quo laudatur Deus, qui firmauit orbem terræ, ſcilicet in fide & reſurrectione : ideò hîc Pſalmus pertinet ad regnum Chriſti.Secũdus eſt,Iubilate, qui pertinet ad Cõfeſſores:vnde ibi dicitur:Introite portas eius in confeſſione:& rectè incipit à iubilo:quoniã confeſſio valde placet Deo.Tertius eſt:Deus,Deus meus,&c.qui ſignificat ſtatum Martyrum qui ſitiunt ad Dominum : vnde dicitur ibi: Sitiuit anima mea. & quoniam tota noſtra ſitis & intentio eſſe debet in Trinitate, & ad Trinitatem, ideò ſequitur pſalmus : Deus miſereatur noſtri:in quo tota Trinitas notatur,dum ibi dicitur:Benedicat nos Deus Deus noſter,&c.dicitur enim ter Deus propter Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Quartus eſt Canticum trium Puerorum, Benedicite. quod eſt Danielis c iij.ſignificans ſtatum Antichriſti, vt iam dicetur, & in fine huius Pſalmi non dicitur, Gloria Patri. primò, quia propter confeſſionem fidei, proiecti ſunt tres Pueri in caminum ignis : in quo facto,maximè Deo,& Trinitati derogatũ eſt. Secundò, quia vltimus verſus illius Pſalmi idẽ dicit, quod gloria Patri & in diuinis Scripturis nihil debet ſuperuacuum eſſe. Tertiò,quia in ipſo Pſalmo diſtinctè tota Trinitas notificatur, & laudatur Deus in creaturis. Rurſus, dum Pſalmus iſte dicitur,nec ſedere nec genua flectere debemus : ſicut dicitur ſub ſabbato quatuor Temporũ,primæ hebdomadæ Qua-

1 Cor. 3

drageſimæ. Quintus Pſalmus: Laudate Dominum in quo ſtatus ille notatur,quando poſt mortem Antichriſti conuertentur Iudæi,vt iam dicetur: & in fine eius dicitur,Gloria Patri.ad oſtendendum,quòd per bonam operationem ſociabimur angelis, qui inceſſanter Deum laudant. Poteſt† etiam dici,quòd in Laudibus octo Pſalmi dicuntur:quia 8
officium iſtud myſticè recolit ſtatum Eccleſiæ ab initio Apoſtolicæ ſtabilitatis vſq; ad perfectionem electorum, qui in fine mundi futuri ſunt: ſub quo ſtatu octo ordines Eccleſiæ, ſiue electorum in Eccleſia ſancta per Baptiſmum ſaluari reperiuntur:ſicut in arca Noë octo animæ illo ſignificantes:per eam ſaluatę ſunt.Per diluuium enim baptiſmus:per arcam verò Eccleſia ſignificatur.† Primus ordo fuit Eccle- 9
ſiæ primitiuæ,in Iudaico populo cõuerſantis:qui per Chriſti prædicationẽ reformata, & ædificata eſt, ſicut monſtrat ille primus Pſalmus: Dominus regnauit. In primo eius verſu, vbi de Saluatoris regno, & ipſius agitur poteſtate.In ſecundo verſu,agitur de fundatione Eccleſiæ,quæ tunc cœpit fieri, ſuper illud fundamẽtum,quod eſt Chriſtus:
1.Cor.3. iuxta Apoſtolum.De quo etiam fundamento in titulo eiuſdem Partis ſuprà habetur.Cãtatur ergo hîc Pſalmus in laudibus:qui cõtinet laudes Chriſti.† Secundus ordo fuit primitiuæ Eccleſiæ,intrãtis ad Gen- 10
tes per prædicationẽ Domini,& Apoſtolorũ mouentiũ omnẽ terram, id eſt,omnem Gentem ad iubilandum Deo:quod monſtrat ſecundus Pſalmus:Iubilate Deo omnis terra. Tertius † ordo fuit credẽtis gen- 11
tilitatis:quã tertius Pſalmus: Deus Deus meus.demõſtrat offerre gratias,& beneuolẽtiã Apoſtolorũ vocationi. † Quartus erit reſipiſcẽtis 12
Iudaici populi,per Enoc & Heliam conuerſi, quem ille quartus Pſalmus: Deus miſereatur noſtri, monſtrat ad Deum reuerſum, poſcere miſericordiã eius:& tunc gaudebunt ſe cognoſcere viam Dei, quam in Gentibus eſſe cognoſcẽt.Quintus † erit eorũ,qui futuri ſunt tẽpo- 13
re Antichriſti: cuius figurã præceſſit Nabuchodonoſor: qui licet tribulauerit Sanctos vtriuſq; populi,nõ tamen deſiſtẽt benedicere Deũ, ad inſtar trium Puerorũ,quos Deus liberauit de camino ignis ardentis,qui per illud quintũ Canticũ:Benedicite recoluntur:eo enim tempore iuſti purgabuntur, velut in camino ignis non tamẽ vrentur, ſed
Apoc.1 ibi accipient formã auri.Vnde Ioannes in Apocal. vidit pedes eius ſimiles auricalco, ſicut in camino ardenti:vnde ritè ſequitur ille Pſalmus, & propter tribulationẽ quam deſignat, Antiphona illius ſine alleluia: & ipſe ſine gloria Patri, canitur. Hymnus autem ipſe tres habet diſtinctiones.in prima inuitantur ſuperiores creaturę ad laudem Creatoris,ſcilicet quæ ſunt ſupra cœlum,quæ in cœlo,& quæ in aëre. In ſecũda inuitãtur ad hoc creaturæ terrenę,& quę mouẽtur in aquis: In tertia, inuitantur omnes ſpiritus, & animæ, vt cum omni creatura Domino benedicamus: quia ſicut tres pueri Nabuchodonoſor,& caminũ ignis: ſic nos diabolum,& inferni incendium euaſimus. Cæterùm hoc Canticum benè cõuenit diei Dominico, & cuilibet feſtiuo,

quia

quia in prima die Dominus vniuerſa creauit:& per ſuam reſurrectionem poſtmodum innouauit, ideóque in ea die, & in feſtis, quæ reſurrectionem dominicam imitantur dicitur: in quo die creaturæ ad creatoris laudem inuitantur. Hinc etiam eſt quod eædem laudes ſunt in Dominicis, & feſtiuitatibus Sanctorum, & in tempore Paſchali: quia repræſentant gaudia reſurrectionis Chriſti, & noſtræ. Sextus, ſeptimus, & octauus erit eorum, qui vniuerſaliter ex tribus mundi partibus, ſcilicet ex Aſia, Africa, & Europa, cõuertendi, & colligendi ſunt qui poſt Antichriſti perſecutionẽ, & eius mortẽ maiore pace fruẽtur, vſq; ad diem iudicij quã nunc habebat Eccleſia, tunc enim erit ſenectus in miſericordia vberi, in qua quiete triplex ordo iuſtorum, ſcilicet coniugati, continentes, & virgines, quos Iob, Noë, & Daniel exprimũt, & generaliter vniuerſi Sancti, quibus aureola debetur: qui in tribus mundi partibus de tribulatione euadent regnaturi cum ſponſo Eccleſiæ celebrabunt laudes Dei, quæ continentur in illis tribus Pſalmis, ſcilicet: Laudate Dominũ de cœlis. Cantate Domino Canticum
14 nouum. & Laudate Dominũ in Sanctis eius. † Quæritur autem quare hi tres pſalmi ſub vna antiphona, & etiam ſub vno Gloria Patri dicuntur. Reſpondetur, ideò, quia præmiſſi ſextus, ſeptimus, & octauus ordines electorum, qui ex dictis tribus mundi partibus colliguntur ſine aliquo interuallo ſimul erunt, & pariter glorificabuntur. Continent etiam ipſi tres pſalmi triumphum de mundo, carne, & diabolo, & quo-
15 niam vnum ſine alio non habetur, ideò meritò coniunguntur. † Quæritur etiam quare præmiſſi duo pſalmi, ſcilicet: Deus meus, & Deus miſereatur noſtri. combinãtur, & ſub vno Gloria Patri, & ſub vna antiphona dicuntur? Ad quod quadruplex eſt reſponſio. Primò, quia pſalmus, Deus, Deus meus, ſignificat ſitim ad Deum: in pſal. Deus miſereatur noſtri Trinitas notatur, vt ſuprà. Ad ſignificandum igitur ſitim, & deſiderium continuum ad Deum, hoc fit. Secundò ad notandum, quòd ante perſecutionẽ Antichriſti populus credẽtis gentilitatis, qui recolitur per pſalmũ: Deus, Deus meus. & Iudaicus populus reſipiſcẽs qui recolitur per pſalmũ: Deus miſereatur noſtri: vnũ erunt in fide, & poſtquã hi coniuncti erunt, veniet Antichriſti tribulatio, vt præmiſſum eſt. Tertiò, quia primus pſalmus illorum ſignificat dilectionem Dei, vnde ibi dicitur: Sitiuit in te anima mea, &c. Secundus verò dilectionẽ proximi, vnde ibi dicitur: Vt cognoſcamus in omnibus Gentibus ſalutare tuum: quæ ſta connexæ ſunt, vt vna ſine altera in Chriſtiana poſſeſſione nõ habeatur. Quartò quia gratia quam Eccleſia in primo pſalmo ſentire videtur, in ſecundo collata eſſe monſtratur: vnde ad gratiarum actionẽ, innitatur eam dicitur ibi: Confiteãtur tibi populi Deus, &c. Rurſus ideò in fine ipſius pſalmi: Deus, Deus meus. non dicitur, Gloria Patri: quia in eo agitur de miſeria humani generis, vnde ibi dicitur. Sitiuit anima mea Non enim omnes pſalmi de miſeriis & aliis aduerſitatibus tractantes, laudant illum, pro il

Pſal. 101
Ezech. 4
Pſal. 62
Pſal. 66

Digitized by Google

pro illis:quod tamen deberent:ſed ſequẽti pſalmo,ſcilicet: Deus miſereatur noſtri. ſubiicitur Gloria Patri: quia in eo agitur de miſericordia Dei:per quam generi humano bona conferuntur, & mala remouentur:Cæterùm prædicti duo pſalmi,& pſalmus,Laudate Dominum:numquàm variantur,ad deſignandum, quòd ſine fide, & deſiderio Trinitatis. quæ in præmiſſis duobus pſalmis vnitis exprimuntur, & ſine laude Dei, quæ per pſalmum, Laudate,deſignatur, numquàm Chriſtiani eſſe poſſumus. Quæritur etiam † quare Eccleſiam in pſal- 16
mo illo:Iubilate.ad iubilandum nos inuitat,& tamen ipſa non iubilat? Ad quod dici poteſt quòd officium laudum Domini reſurrectionem ſignificat, quæ iam cõpleta in capite,ſcilicet in Chriſto,adhuc eſt in membris implenda. Ad notandum igitur quòd iam in parte impleta eſt,non dicitur iubilus in fine antiphonarum, præſertim illarum quæ dicuntur ſuper pſalmos,in quibus fit mẽtio de reſurrectione:eſt enim iubilus cantus ſpe gloriæ conceptus. Quia verò reſurrectio adhuc in membris implenda eſt, ideò in quibuſdã antiphonis iubilus dicitur. Vnde & in tempore paſchali in verſiculis. & reſponſoriis, & in alleluIa,iubilamus propter noſtram reſurrectionẽ: quam ſperamus, quam quia non videmus, nec adhuc plenè exprimere poſſumus, ideò per vocem non ſignificatiuam iubilamus. In antiphonis ergo non fit iubilus propter reſurrectionem Domini,quæ impleta eſt: nec etiam in antiphonis laudum: in quarum pſalmis fit mentio de reſurrectione Domini,vt in tribus primis pſalmis,nec in fine antiphonæ quarti pſal-
Daniel.3 mi:quia Nabuchodonoſor videns tres pueros, in camino ignis poſitos vidit & quartum,cum eis,ſcilicet Chriſtum,eos cõſolantem. Qui enim ſunt in tribulatione hoc ſolùm orant,ne deficiant, & potius eſt tunc locus timendi,quàm ſperandi:ideóque in fine antiphonæ huius pſalmi nõ dicitur iubilus:præſertim,quia in tribulatione Sanctorum, gloria Dei non apparet. Sed in fine antiphonæ,quæ dicitur ſuper pſalmũ Laudate Dominũ.dicitur iubilus, quia in illo non fit mẽtio de reſurrectione,ſed de ſpe gloriæ quã expectamus,ex qua iubilus.De hoc iubilo dictũ eſt in proœmio huius partis. Porrò † primus pſalmus in 17
Dominicis,ſcilicet Dominus regnauit,qui eſt pſalmus lætitiæ, commutatur in feriis in pſalmũ, Miſerere mei Deus:qui eſt pſalmus pœnitẽtialis.Circa quod notãdũ eſt,quòd dies Dominicę,& feſtiui recolũt reſurrectionẽ Sanctorũ:qui fuerũt ab initio:& erũt vſq; in finẽ ſeculi.Vnde in Dominicalibus, & in feſtiuis laudibus recolentes regnũ Dñi:poſt reſurrectionẽ eius à morte corporis,ſiue gloriã reſurrectionis electorũ,canimus pſalmũ:Dñs regnauit.qui tamẽ dicitur in Dominicis ad primam, à Septuageſima vſq; ad paſcha prout ibi dicetur. Dies verò feriales recolunt peregrinationes ipſorum Sanctorum, & pœnitentiã:& ideò in ferialibus laudibus dicimus primum pſalmum ſcilicet:Miſerere mei Deus, recolentes noſtrã reſurrectionẽ à morte animarum per pœnitentiam:ſiue electorum peregrinationem & pœnite-

nitentiam ſiue conuerſionem. Quia enim Iudæi ad Petri prædicationem compuncti corde & conuerſi illum frequentabant: inde inoleuit vſus, vt & nos qui de Gentili errore conuerſi ſumus, illum in officiis frequentemus: quatenus ad conuerſionem & pœnitentiam prouocemur, per quam reſurgere valeamus: de hoc etiam pſalmo ſub prima
18 dicetur. Adhuc † loco ſecundi Pſal. ſcilicet, Iubilate, qui in Dominicis, & feſtiuis diebus dicitur, ſex Pſal. in ſex feriis dicuntur: quia ſicut primitiua Eccleſia, Sanctorum prædicatione hæreditatem accepit, & poſt ad Gentes intrauit, ſic & gentilitas credidit: & ſicut Iudaicus populus ſanctorum prædicatione reſipiſcet in fine: & qui ſub tempore Antichriſti futuri ſunt, perſecutionem & tribulationem euadent, & populi poſt eius prædicationem ex tribus mundi partibus colligentur: vt præmiſſum eſt, ita & in loco Pſalmi, Iubilate: qui Sanctorum prædicationem continet, dicitur in ſecunda feria Pſalm. Verba mea, qui eſt vox Eccleſiæ ad hæreditatem Domini vocatæ. In ſeptuageſima verò Pſalm. Confitemini, prout ibi dicetur. Et in tertia feria Pſal. Iudica me Deus: qui recolit quando primitiua Eccleſia intrauit ad Gentes. Et in quarta feria, pſalmus, Te decet, qui cantatur in figura Gentium, quæ ab idolis conuerſæ ſunt ad Deum. Et in quinta feria pſalm. Domine refugium, qui ſic intitulatur: Oratio Moſi hominis Dei congruentis reſpiſcentiæ Iudæorum: Et in ſexta feria pſalm. Domine exaudi orationem meam: quem Dauid cantauit, quando filius ſuus eum perſequebatur: perſecutionem Antichriſti ſignificans. Et ſabbato pſalm. Bonum
19 eſt † confiteri Domino, qui ſic intitulatur pſalm. Cantici in die ſabbati, id eſt, in die quietis, figurans Sanctos à tribus mundi partibus collectos poſt Antichriſti perſecutionem fore in quiete manſuros, & Domino confiteri & pſallere. Præmiſſi ergo ſex pſalmi, ideo ita ordinantur, vt in eis notari poſſit ordo Chriſtianæ conuerſionis. Verum loco
20 pſalmi, † Benedicite, ſex cantica in ſex feriis dicuntur: quia ſicut pſalmus ille continet gratiarum actiones trium puerorum, ita & in canticis continentur gratiarum actiones electorum. Talis enim eſt differentia inter canticum, & pſalmum, qualis inter bonam operationem & gratiarum actiones. Moſes autem legitur primus inſtituiſſe Cantica: quando Pharao ſubmerſus eſt, Exod. xv. deinde Delbora non ignobilis fœmina in libro Iudicum v. poſtea viri & fœminæ. Canticum eſt vox humana: Pſalmus verò eſt, quod cantatur ad pſalterium. Item pſalmus demonſtrat opera electorum illius ordinis quem ſignificat, acta poſt conuerſionem: Canticum verò oſtendit laudem Dei, pro eiuſdem operibus. De canticis dicitur in ſexta parte ſub Sabbato ſancto. Rurſus ideo per ſingulos dies feriales ſeptimanæ ſecundus & quintus pſalmus mutantur, quia ſex pſalmi & ſex cantica, quæ per ſex dies ſeptimanæ, commutantur concordant in ſignificationibus octo pſalmis, qui cantantur in matutino dominicali, ſeu octo ordinibus electorum, de quibus præmiſſum eſt. Non incongruè igitur de die in diem ordinatum

canuntur,

Digitized by Google

canuntur, quemadmodum & Pſalmi dominicales matutini canuntur: ſeu quemadmodum ordines electorum, quibus concordant numeramur: vt per electorum ordines in nouo Teſtamento de tẽpore in tempus ſic ordinatim fuiſſe oſtendatur. Pſalmus † verò: Deus, Deus meus, 21
& Laudate nunquàm omittantur nec prætermittantur: quia nullum fuit tempus nec erit, quo animæ iuſtorum non ſitiant ad Deum fontem viuum: & quo laudent Dominum in excelſis. Vt autem hæc clariùs pateant notandum eſt, quod quilibet dictorum ſex Pſalmorum habet in ſe hoc vocabulum Mane, vel æquipollens. Mane autem in ſex † diui- 22
ditur, ſcilicet in mane temporis: in mane pectoris: in mane noſtræ redemptionis: in mane hominis: in mane æternitatis, & in mane mundia-
Geneſ. 1 lis proſperitatis. Mane temporis eſt initium, & fundamentum fidei: de
Pſal. 46 quo dictum eſt: Et factum eſt veſpere & mane dies vnus. Mane pectoris eſt initium gratiæ, cùm ſcilicet gratia incipit lucere in corde, Vnde:
Pſal. 84 Emitte lucem tuam, & mane exaudies vocem meam. Mane noſtræ redemptionis: eſt matutinum tempus, in quo Dominus noſter ſurrexit, vel eius reſurrectio innotuit. Vnde Exitus matutini, & veſperæ delectabis. Mane hominis, eſt pueritia eius, vel adoleſcentia, in qua viret & floret. Vnde: Mane ſicut herba tranſeat, mane flor. & tran. veſpere decidat, induret, & areſcat. Sæpè autem eſt quòd homo mane pueritiæ tranſeat, id eſt, moriatur. Si verò contingat eum venire ad mane adoleſcentiæ, in quo viret & floret, ſæpè eſt, quòd & tunc tranſit: quod ſi fortè eum contingat venire ad veſperam ſenectutis, tunc abſque dubio in mortem decidit: induratur, vt cadauer, & areſcit in puluere: mane æternitatis, eſt initium æternæ gloriæ. Vnde, Auditam fac mihi ma-
Pſal. 142 ne miſericordiam tuam, id eſt, vocem miſericordiæ tuæ: ſcilicet, Venite benedicti, &c. Mane mundialis proſperitatis, eſt ipſa proſperitas. Vnde: Ad annuntiandum mane miſericordiam tuam, &c. Penitùs ergo
Pſal. 91 ſolicitus de anima ſua, mane temporis ſurgat ad orationem, vt poſſit
Pſalm. 5 dicere, Mane adſtabo tibi, & videbo: mane exaudies vocem meam,
Pſal. 43 quod habetur in Pſalmo: Verba mea. Verùm quia oratio eius non habet effectum, ſine mane pectoris, id eſt, ſine gratiæ initio, ideò dicit: Emitte lucem tuam, quod habetur in Pſalmo, Iudica me Deus, &c. Sed quia mane pectoris, pendet ex mane noſtræ redemptionis, ideò di-
Pſal. 64 cit, Exitus matutini, &c. quod eſt in iij. Pſalm. Te decet, &c. Et quia habito mane pectoris, quod effectus eſt mane redemptionis: homo incipit ſibi vileſcere: ſequitur: Mane ſicut herba tranſeat, &c quod habetur
Pſal. 89 in iiij. Pſalm. ſcilicet: Domine refugium. Sed quia quantò ſibi quiſque magis vileſcit, tantò magis mane æternitatis affectat, idcirco dicitur:
Pſal. 142 Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quod habetur in v. Pſal. Domine exaudi orationem meam. Et quia nemo ad hoc peruenit, niſi qui laudet Deum in aduerſitate, & proſperitate, ideò adiungit: Ad annuntiandum mane miſericordiam tuam, &c. quod habetur in vj. Pſal.
Pſal. 91 Bonum eſt, &c. Rurſus vj. pſalm. qui † per ſingulas ferias mutantur: &

cantica

Digitized by Google

cantica quæ cum illis dicuntur, inter ſe conueniunt, & congruè poſſunt temporis gratiæ ſucceſſibus coaptari. In ſecunda namque feria recolitur ſtatus primitiuæ Eccleſiæ, quæ ſanctorum prædicatione hæreditatem accepit, vt dictũ eſt. Vnde in illo Pſal. Verba mea: orat Eccleſia pro æterna hæreditate, quam per Chriſtum percepit: quare in tit. eiuſdem pſalmi. dicitur in finem: pro ea, quam conſequitur hæreditate. In cãtico verò, gratias agit, dicens: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: conuerſus eſt furor tuus, & conſolatus es me: quod eſt Eſa. xij. cap. Reuera ira Dei permanſit vſque ad poſſeſſionem Saluatoris: ſed tunc conuerſus eſt Dominus à furore, & conſolatus eſt Eccleſiam, aperiens ei ianuam cœleſtis regni: cùm omnes priùs ad inferos mitterentur. Item in Pſal. ſolitudinem ſuam oſtendens Eccleſia, dicit: Mane adſtabo tibi & videbo &c. In cantico verò confidens, dicit: Fortitudo mea, & laus mea Dominus, id eſt, ipſe, per quem ſum fortis, & quem laudare teneor. Ad totam igitur pertinet Eccleſiam, quod dicitur: Verba mea &c. ſed ſpecialiter ad primitiuam cui per Apoſtolos primò facta eſt promiſſio æternæ hæreditatis, & tunc vexillum crucis cœpit in nationibus eleuari: ad quod pertinet canticum ſicut ex his, quæ præcedunt canticum in Eſai. manifeſtè apparet. Dicitur enim in libr. paulò ſuperius, In die illo, radix Ieſſe, quæ ſtat in ſignum populorum: ipſum Gentes deprecabuntur: & erit ſepulchrum eius glorioſum. Et paulò poſt: Eleuabit ſignum in nationes: & congregabit profugos Iſraël, &c. Saluator noſter, eſt radix Ieſſe: & ipſe ſtat in ſignum populorum: quia ad Deum reſpiciunt gentes, & ipſum deprecantur: eius ſepulchrum fuit glorioſum. Licet peccatis noſtris exigentibus, ad tempus ſit ignominioſum: & ipſe per Apoſtolos, & alios primitiuos leuauit in nationes crucis ſignum, in quo eſt victoria, vt ſciant omnes, in quo diabolus eſt victus. Sed ante hoc congregauit ipſe profugos Iſraël, quando in die Pentecoſtes erant viri religioſi, in Hieruſalem ex omni parte vel natione, quæ ſub cœlo eſt: & ex illis crediderunt vna die tria millia, & alia die quinque millia. Nam eis dicit Paulus in Actibus Apoſtolorum, Primùm oportet Iudæis loqui verbum Dei. In tertia feria illud tempus recolimus, quando ab impiis Eccleſia perſecutionem patiebatur à Iudæis primò: & poſteà à diuerſis Imperatoribus Romanis, præſertim à tempore Neronis, vſque ad tempora Diocletiani & Maximiani Imperatorum. Quæ autem tunc paſſa fuerit Eccleſia, indicat Pſalm Iudica me Deus: & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta, & oſtendit triſtitiam cum dicit: Quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus? Sed quia ab hac perſecutione liberata eſt, cantat. Canticum: Ego dixi quod eſt Eſa. xxxviij. ca. quod cantauit Ezechias, poſt liberationem à Sennacherib, & poſt infirmitatem quam incurrerat, ne eleuaretur cor eius in ſuperbiam, Vel quia eleuatum erat, propter inopinabilem triumphum de exercitu Sennacherib. Sicut enim ille liberatus, reddidit gloriam Deo, ſic & Eccleſia: potiùs tamen quaſi deſperans dicit: Non aſpiciam hominem

Pſalm. 5
Eſaiæ 12
Eſaiæ 2
Actor. 2
Pſal. 43

Digitized by Google

hominem vltrà, & habitatorem quietis, id eſt, Saluatorem meum, per quem mihi quies deberet eſſe: imò cum videbat ſuos paſſim interfici, dicebat: Generatio mea ablata eſt, & iterum præciſa eſt velut à texente vita mea: cum adhuc ordirer, ſuccidit me. Tamen ſperans Eccleſia dicit: Viuens, ſupple nunc in protectione tua, viuens, ſcilicet pòſt in futura quiete, ipſe confitebitur tibi, ſicut & hodie ego, ſupple liberata ab hoſtibus: & ego ita ago ſicut pater bonus, qui notam facit filiis veritatem ſuam. In quarta feria recolitur illud tempus, quo Eccleſia cœpit exaltari, ſuper inimicos ſuos, ſcilicet reddita ſibi pace per Imperatorem Conſtantinum. Vnde cantat: Te decet hymnus Deus in Sion. Sion interpretatur ſpeculatio ſiue contemplatio: quia tempore quietis
Pſal. 94 potuit Eccleſia vacare contemplationi. Ad hoc etiam pertinet titulus, ſcilicet pſal. Dauid, Canticum Hieremiæ & Ezechielis, de populo tranſmigrationis, vel verba peregrinationis, cùm inciperet exire. Sicut enim populus ille de Babylonia exiere cœpit, recepta licentia à Cyro: ita & Eccleſia de Babylonica perſecutione per Conſtantinum Rom. Imperatorem liberata, quam patiebatur, ſub diuerſis Imperatoribus, habet ſpem proficiendi in melius, quouſque perueniet in cœleſtem Hieruſalem. Vnde recolens præteritam perſecutionem dicit: Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos: & profectum ſuum oſtendens, dicit: Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Corona † anni benignitatis tuæ 24
eſt tempus gratiæ, quod per circulum dierum vſque in finem mundi decurrit: in quo campi, id eſt illi qui ſunt pleni timore ſuperbiæ carentes vbertate gratiæ replentur: propter hanc liberationem cantat Eccleſia Canticum Annæ matris Samuelis, quod cantauit liberata de perſecutione ſuæ æmulæ Fenennæ, ſcilicet: Exultauit cor meum in Domino. quod eſt j. Reg. ij. c. Cum enim Reſpublica cœpit per angelicos viros, & Imperat. Chriſtianos miniſtrari potuit Eccleſia dilatare os ſuum, ſuper inimicos ſuos, ſcilicet Iudæos, Paganos & Hæreticos. Vnde ſequitur, Dilaratum eſt cor meum, &c. Eadē quoque pace qua gaudent Gentiles conuerſi, gaudent & Iudæi cōuerſi. Vnde in perſona Iudaici populi cantamus in quinta feria, Domine refugium factus es nobis. Quod autem iſte pſalmus ad Iudæos pertineat, titulus oſtendit, ſcilicet Oratio Moſi, hominis Dei. Ad idem etiam pertinet Canticum Moſi, Cantemus Domino: quod eſt Exod. xv. c. in prin. Sicut enim exultauerunt Iudæi, interempto Pharaone cum exercitu ſuo, ita exultant hodie Chriſtiani deiectis diuerſis Imperatoribus, qui Eccleſiam perſequebantur odio nominis Chriſtiani. In † ſexta feria fit commemoratio paſſionis Domini. 25
Vnde cantatur ille Pſal. Domine exaudi orationem meam: cuius titulus eſt Pſalmus Dauid, quando perſequebatur eum filius eius Abſalon. Sicut autem Dauid habuit plures filios: ſed vnus illorum, ſcilicet Abſa-
Matth. 9 lon, perſecutus eſt eum: ita & Dominus noſter plures habet filios: de quibus nunc dicit: Non poſſunt lugere filij ſponſi, quouſque cum illis eſt ſponſus: ſed vnus illorum, ſcilicet Iudas perſecutus eſt eum, qui dicitur

Digitized by Google

dicitur Abſalon,quaſi ab Abaſſalon,id eſt,pax patris propter oſculum quod dedit Domino,quod eſt ſignum pacis. Ad idem pertinet canticum:Domine audiui auditum tuum,&c.quod eſt Abacuch iij. cap.in prin.In quo dicitur:Cornua in manibus eius,ibi abſcondita eſt fortitudo eius à f.e.i.mors.Per cornua, regna intelligere conſueuimus:& eſt ſenſus : Cornua in manibus eius , id eſt,regnum in poteſtate eius. Hanc autem poteſtatem meruit ſibi dari,vel potius ſibi datam notificari per paſſionem: de qua ipſe dicit:Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.Per cornua enim,conuenienter ſecundum hoc intelliguntur duo cornua crucis.Vnde videtur ſecũdum hoc , quòd potiùs eſſet dicendum,manus eius in cornibus, quã cornua in manibus eius. Maluit tamen ſic dicere Abacuch Propheta,vt oſtẽderet,quòd in poteſtate & in volũtate eius fuit eũ crucifigi,ſicut ipſe dixit:Nemo tollet à me animã meã, ſed ego habeo poteſtatẽ ponẽdi animam meam, *Eſaiæ. 53* & iterũ ſumendi eã:ibi, ſcilicet in cruce abſcondita fuit ad tẽpus fortitudo eius,quia reputatus eſt tanquã percuſſus à Deo,& humiliatus & ante faciẽ eius ibi mors:quia mors per eius mortẽ deſtructa eſt. Et nota quod hæc dies eſt quinta,à ſecunda feria,in qua agitur de paſſione Saluatoris ſicut in dominicis nocturnis quinto loco ponitur Canticum,in quo ponitur contẽptus Nabuchodonoſor: & victoria trium puerorũ in camino ignis vbi aſpectus quarti erat ſimilis filio Dei:vel (ſicut habet alia tranſlatio)Filio hominis:quia in paſſione Saluatoris facta eſt deſtructio diaboli & victoria Chriſtiani populi de tribus partibus Orbis collecti per eũ,qui eſt verus filius Dei,& verus Filius hominis.In ſabbatho verò fit cõmemoratio victoriæ populi Iudaici,qui erat coniunctus Eccleſiæ Dei, in fine ſeculi : & cantabit cum Eccleſia Pſalmum:Bonum eſt confiteri Domino, ad annuntiandum mane,ſcilicet proſperitatis miſericordiam tuam,& veritatẽ tuam per noctem: ſcilicet aduerſitatis,qui Pſalmus intitulatur:Laus Cãtici Dauid in die ſabbathi.Vnde conueniens eſt,vt in die ſabbati cantetur Pſalmus ille, in quo agitur de perſecutione Iudę,qui perſecutus eſt Chriſtum in figura Abſalon,qui perſecutus eſt patrem:& qui intitulatur,In die ſabbati.Quòd autem Pſalmus iſte pertineat ad Iudaicum populum conuincitur ex illo verſu,In decachordo pſalterio cũ cantico. Pſalterium decachordum dicitur lex,propter decem mãdata legis.Et nota, quòd
26 hoc pſalterium †quidam portant:ſed in eo non pſallũt,vt Iudæi perfidi,qui nobis ſunt in codicibus teſtes,in cordibus hoſtes. Quidã portant,& pſallere videntur : non tamen pſallunt , vt falſi & praui Chriſtiani,qui cum triſtitia & corde iniquo aliquãdo bona opera operantur.Quidam portant,& in eo pſallunt, vt illi , qui cum hilaritate bonum operantur.Hoc autem erit in populo Iudaico,cum vnũ erit cum Eccleſia.Qualiter canticum Moſi:Audite cœli quod eſt Deute. xxxij. cap. pertineat ad ſabbathum & ad populum Iudaicum ex verbis Bedę haberi poteſt,qui dicit ſuper Lucam,quòd in diebus ſabbati Iudæi ad

gitized by Google

ſynagôgas confluebant,ad meditanda diuinæ legis mandata,poſtpo-
Pſal.132 ſitis mundi negotiis,iuxta illud:Vacate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus in memoriam ergo priſtinæ religionis, Canticum, ipſum Deuter.ſabbato cantatur,in quo ſtatus illius populi,quem habuit, offenſo vel propitio Deo deſcribitur. Poſt antiphonam † ſequitur capi- 27
tulum,per quod fit exhortatio,ne deficiamus in via. Et dicitur quandoque: Benedictio & claritas.Apoc.vij.cap.Et quandoque:Fuiſtis aliquando tenebræ.Ephe.v.& quandoque,Nox præceſſit,ad Ro.xiij. ea. vbi hortamur in fide perſeuerare,miſericordiæ operibus intendere,& opera tenebrarum abiicere,& arma lucis induere, & conſolamur per repromiſſionem gloriæ.Et poſt capitulum ſequitur reſponſorium. In quibuſdam tamen Eccleſiis non dicitur reſponſorium. Videtur enim hoc ſuperfluere propter reſponſoria, in nocturnis dicta, quia hodie nocturnæ & laudes matutinæ vbique coniunctim canuntur. Hæc tamen ratio ceſſat, ſi laudis matutinę officium fit per ſe.In omnibus tamen aliis horis capitulum ſequitur reſpõſorium. Poſt capitulum ſeu reſponſorium chorus exhortationi aſſentiens,hymnum reſonat.Poſt hymnum,ſequitur verſus. Quia enim per canticum Zachariæ, quod ſtatim ſequitur,promiſſio notatur, & nos tardi ſumus ad credendum promiſſionibus, ideò præmittitur verſus alta voce, vt excitemur ad credẽdum Dei promiſſa.Et dicitur in quibuſdam Eccleſiis verſus, Repleti ſumus mane miſericordia tua,in quo recolitur tempus,quo iuſtis recompenſabitur merces poſt huius ſeculi laborem.Vnde dicit Beda,
Pſal.66 Repleti ſumus mane:pręteritum ponens,pro futuro prophetali certi-
Pſal.67 tudine, quia in mane æternitatis miſericordia Domini replebimur, iuxta illud,Satiabor,cum apparuerit gloria tua.In aliis verò Eccleſiis dicitur in matutinis,Domine meditabor in te. Conſequenter chorus, verſu incitatus,ſubiicit Cãticum Zachariæ,ſcilicet,Benedictus,quod eſt Luc j c quod ſemper dicitur,iuxta quod ait Apoſtolus,Seruiẽdum eſt Deo,in pſalmis,& hymnis,& canticis,id eſt,corde,ore,& opere.Siquidem per hymnum exprimitur lætitia,quam de conſueta libertate habemus. Et quia Chriſtus hanc nobis lætitiam acquiſiuit,idcirco ne de huiuſmodi beneficio ingrati eſſe videamur,in laudem Dei cantando prorumpimus, antiphonam inchoantes. Et quia nos liberauit ei grates referimus,alta voce cantando canticum ipſum. & quare? quia viſitauit nos exiſtentes in miſeria: & fecit redemptionem plebi ſuæ. Quare etiam hoc canticum alta voce dicatur,in vj. parte ſub. v. Feria Cœnæ Domini dicitur.Vel ideò poſt pſalmos & lectiones, & verſum canticum ipſum dicitur,vt recordemur, quòd finito tẽpore noui Teſtamenti, quod per præmiſſos matutinales pſalmos ſignificatur, remuneratio Abrahæ promiſſa nobis dabitur:ſi doctrina Chriſti imbuti,quod per lectionem, & ad Dei ſeruitium viſitati, quod per verſum ſignificatur,ſine timore,in ſanctitate,& iuſtitia, omnibus diebus ſeruiamus Deo.†Rurſus ideò pſalm. Benedictus, hoc loco dicitur: quia 28
in

in eo agitur de præcurſore illius, qui in ſexta ætate venit. Et iſte eſt ſextus pſalmus in laudibus. Et not. quòd quia hoc Canticum & Canticum Mariæ, ſcilicet, Magnificat anima mea dominum, &c. Euangelia ſunt ideò ea ſtantes cantamus. Cæterùm hæc duo cantica, non cantantur in Eccleſia eo ordine, quo edita ſunt: quem ordinẽ ponit Magiſter in hiſtoriis, vbi agit de ortu præcurſoris. Nam Canticum Zachariæ priùs cantatur, & tamen ſecundò editum eſt: quia enim ibi legitur Et erexit cornu ſalutis nobis. quod eſt factum in reſurrectione. Et quia loquitur ad puerum, qui fuit aurora Solis: ideò cantatur in laudibus. Canticum autem Virginis, quia legitur ibi. Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ: Eccleſiæ, ſcilicet ipſius Mariæ, quod quidẽ factum eſt in ſexta ætate: & agit de incarnatione ibi; Suſcepit Iſraël puerum ſuum: ideò canitur ad veſperas, ſcilicet in ſexto officio diurno. Tertiò Canticum Simeonis, quod ſequitur, canitur in ſeptimo officio: ſcilicet in completorio: quia orat ſe dimitti in pace, quod erat in ſeptima quieſcentium. Rurſus in tribus horis, tria dicimus Euangelia, ſcilicet in aurora: Benedictus. quiâ ibi vera lux nuntiatur. In veſpera, Magnificat, quia in fine mundi, prout ibi dicitur, deus ſuperbos diſperdet, & humiles exaltabit. In completorio: Nunc dimittis: quia poſt iudicium Sancti in pace regnabunt. Finito Cãtico, antiphona, quæ dilectionem ſiue deuotionem, quam in laudando deum habere debemus, ſignificat, repetitur. Dum autem verſus ante ipſum Canticum dicitur, offertur incenſum, vt notetur deuotio ab igne charitatis egrediens: quæ in omni laude eſſe debet. Thuribulum enim, eſt cor hominis: ignis, charitas: incenſum, oratio: fumus in altum tendens, eſt deuotio, qua ſurſum tendere debet, iuxta illud: dirigatur oratio mea, &c. De hoc in quarta parte in titulo de Acceſſu Pontificis ad altare dictum eſt: & dicetur ſub veſperis. Primò autem offertur incenſum circa altare: nam & ſacerdos legalis mane intrabat templum, vt ſuper altare incenſum offerret, vt dicetur ſub titulo de Veſperis. Offertur itaque incenſum circa altare, vt notetur Canticum toto cordis affectu eſſe proferendum. Et ne nobis accidat, quod contigit Zachariæ, cui dum incenſum offerret, apparuit angelus dicens, quòd ei naſceretur filius: quod quia ille non credidit, obmutuit. Credamus igitur de promiſſionibus dei, ne à laude eius muti efficiamur. Alia etiam ratio ſub veſperis dicetur. Poſt canticum ſequitur oratio, per quam eſt impetranda promiſſio: de qua dictum eſt in Proœmio huius partis. De laudibus matutinis, quas monachi dicunt in præcedenti titulo dictum eſt. *Pſal. 111*

SVMMARIVM.

1 *Prima, principium diurni officij, quorſum inſtituta.*
2 *Hymnus numquam mutatur in prima. & quid ita.*
3 *Antiphonam ſequuntur Pſalmi, in Prima.*

Digitized by Google

4 *Pſalmi tres in Prima, & quid ſignificent.*
5 *Pſalmi: Beati immaculati. excellentia.*
6 *Pſalmi nouem quare dicantur die Dominica, in Prima.*
7 *Reſponſorium hora prima.*
8 *Preces quæ dicenda in prima.*
9 *Κύριε ἐλέησον in Prima.*
10 *Oratio Dominica dicitur in horis, ſubmiſsè, & cur ita; & cur etiam perinde Symbolum Apoſtolorum. num. 11.*
12 *Obſecratio, quid.*
13 *Eccleſia, pro quatuor obtinendis, orat.*
14 *Proſtrationes cur fiant in horis canonicis, & quando. num. 15.*
16 *Genu, flectitur, etiam in priuatis orationibus.*
17 *Oratio Dominica, eſt ſal officiorum diuinorum.*
18 *Pretioſa, antiphona, an in matutinis, an potius in Prima locum habeat.*

De Prima, CAP. V.

POſtquàm de nocturnali præmiſſum eſt officio, conuenit aliqua dicere de diurno. Et primò de hora prima, in qua Deum laudare debemus: tum quia eſt initium diei, & nobis dedit noctem, cum ſalute, & ſine Satanæ impedimento tranſire, prout in completorio rogauimus ipſum: tum quia tali hora Chriſtus à Iudæis Pilato traditus eſt, *Mar. vlt* & etiam Angelus nuntiauit mulieribus, ad monumentum, orto iam ſole venientibus, eum ſurrexiſſe: eadem etiam hora viſus eſt in littore maris à diſcipulis piſcantibus, dicens illis, Pueri, habetis aliquid *Ioan. 21* pulmenti? Tum quia eadem hora, Dominus conueniebat in templo, *Luc. 21* & populus manitabat, id eſt, mane expectabat: vel, id eſt, ad eum mane feſtinabat. Tum etiã quia Scriptura dixit: Primùm quærite regnum Dei. Meritò ergo Eccleſia in hac hora. Dominum laudat, & eum inuocat dicens: Deus in adiutorium meum intende, cum glorificatione ſequenti: & inde petit liberari, & à perſecutione mundi, & à tentationibus diaboli, vt patet in Hymno: Iam lucis orto ſydere, &c. † Eſt autem notandum, quòd in prima hora Hymnus ipſe inuariabilis eſt, quoniam quolibet die præmiſſa liberatione egemus, ſimiliter & in completorio Hymnus, Te lucis, &c. in quo petit Eccleſia à phantaſmatibus liberari: qua etiam liberatione ſemper egemus: prout ſub Completorio dicetur. Quædam etiam Eccleſiæ nunquàm variant antiphonam, ad primam. Cum enim Deus ſit inuariabilis, qui eſt α & ω, id eſt, *Apoc. 1* principium & finis, idcirco quia ſemper à nobis primitias & decimas exigit tamquam ſemper ſoluentes primitias diei nunquã variant antiphonam, ſed ſemper dicunt illam de Trinitate: niſi aliquod feſtũ accidat: quia tunc fit de ipſo feſto. Aliæ tamen Eccleſiæ variant antiphonam, & Hymnum, & in Dominicis, & in feriis, & in feſtis Dei & Sanctorum. † Poſt antiphonam ſequuntur pſalm. & ex continentia præce-

dentis

dentis hymni euidenter apparet, quare dicatur primus Psalm. Deus in nomine tuo,&c.in quo Ecclesia orat, à periculis & ab inimicis liberari:deinde se armat, primò contra hostes cingulo castitatis cùm dicit:Beati immaculati in via,&c.Secundò,galea salutis, scilicet spe, cùm dicit: Retribue seruo, &c. de quibus dicetur sub Sexta. Tertiò etiã scuto fidei,cùm dicit:Quicunq; vult saluus esse, &c.in quo fides nostra continetur;vt iam dicetur, quæ est scutum & munimẽ nostrũ, & victoria contra carnem,mundum,& diabolum:& eius omnes tẽtationes:vnde Petrus,Cui resistite fortes in fide,&c.Quartò, sumit gladium spiritus,quod est verbum Dei:dum dicit capitulũ siue lectionem,quæ pertinet ad doctrinam,quia oportet, vt præcedant bona opera,quę per psalmos significãtur:& tandẽ sequatur doctrina de spiritualibus & sacerdotibus,iuxta illud:Cœpit Iesus facere,& docere, *Act.1*
4 †Sunt ergo tres psalmi,scilicet: Deus in nomine tuo saluum me fac. Beati immaculati in via.Retribuere seruo tuo.vt in tribus horis munimentũ contra impugnationes interiores & exteriores habeamus. Et dicuntur sub tribus glorificationibus, eò quod Trinitas in nostris operibus glorificatur.Secundus psal.est:Beati immaculati in via.vsq;; Retribue seruo tuo.Tertius est:Retribue seruo tuo.vsq;, Legem pone mihi Domine; viam iustificationum tuarum: qui ex octonariis versum constituuntur. Habet enim vnusquisque sexdecim versus: quorum duodecim significant dũodecim Prophetas,alij quatuor designãt quatuor maiores,scilicet Hieremiã,Esaiam,Danielem,& Ezechielem,siue duodecim Apostolos, & quatuor Euangelistas. Dicuntur ergo illi duo psalmi,ex sexdecim versibus constituti:vt ostẽdatur; quòd ea,quæ duodecim Prophetæ & quatuor maiores; siue duodecim Apostoli,& quatuor Euangelistę dixerũt,pro posse obseruare debemus.De octonariis dicetur sub tit.de Completorio.Sunt etiã quodammodò quinq; psalmi habito respectu ad diuisionẽ octonariorũ versuum,cuiuslibet Psalmi,significãtes quòd Ecclesia petit; ne mors ingrediatur per fenestras quinque sensuum nostrorũ:seu vt quinque sensus nostri,per diem diuinitùs muniantur.Primus est: Deus in nomine tuo saluum me fac.Secundus:Beati immaculati in via. Tertius:
5 In quo corrigit.Quartus:Retribue seruo tuo. Quintus:Adhæsit.†Et est sciendum,quòd à Psalmo,Beati immaculati in via, vsque ad Psalmum,ad Dominũ, cùm trib.cla. est vnus Psalmus continens duodecim capitula, qui secundum Ambrosium est Paradisus pomorum, & apotheca Spiritus sancti:ideò Ecclesia ruminat illum per horas, velut species aromaticas Paradisi, vt sit species aromatica Deo & mundo. Sed quæritur, quare Psalmus ille, Deus in nomine tuo saluum me *1.Reg.21*
fac.dicatur ad primam,quem Dauid cecinit dum Iudęi cum Saul tradere volebant:Respondeò: Ideò quia per cypheos,qui interpretantur florentes,intelligitur diabolus,qui caducam floriditatem suis ostendit.Ipse enim siue per se,siue per membra sua,insidiatur nobis,& nos

Google

apertè persequitur, vt nos æternæ tradat morti. Ad vitandũ ergo eius calliditatem, iste Psalmus in prima hora siue diluculo cantandus est, quem Dauid cantabat, vt ab inimicis saluaretur. Post illum dicitur Psalmus: Beati immaculati in via, qui plenus est moribus, quia oportet, vt hi quos Deus liberauit de vinculis, & carcere inimicorũ moribus bonis, & in omni deuotione adsistant. † In diebus verò Dominicis, in quibus matutinale dicitur, & historia mutatur, dicũtur ad primam quinq; Psalmi, qui sunt in fine ipsius nocturni Dominicalis, scilicet: Deus Deus meus, respice, &c qui Psalmi quare in prima dicantur sub Cõpletorio dicetur. In quibusdã tamen Ecclesiis dicũtur solũ in Dominicis à Septuagesima, vsq; ad Pascha: quo etiam tempore dicitur ad primam, Dominus regnauit: propter rationẽ ibi scriptam. In præmissis etiam Dominicis dicitur ad Primam Psalmus, Confitemini Domino, ne aliquid de Psalterio prętermittatur: quin totum in septimana dicatur: & quia ibi præsertim in versu illo: Hæc est dies, quã fecit Dominus, &c. agitur de resurrectione, ad quam dies dominici pertinent: & secundùm hoc in dominicis dicuntur ad primam nouem psalmi, vt cum nouem ordinibus angelorum in resurrectionis gaudio Trinitatem laudare possimus. In primis quinque, scilicet: Deus Deus meus, respice, & sequentibus de Christi passione cantatur, per psal. Cõfitemini. & tres quotidianos, innuitur, quòd in quatuor mũdi partibus doctrinam quatuor Euangelistarum laudare debemus. In psalmo, Deus in nomine tuo saluum me fac, petimus erroris depositionem: in Confitemini exhortamur ad laudis cõfessionem: in Beati immaculati ad laudis operationem: in Retribue. ad mandatorum retributionem. Verùm, quia fides, est fundamẽtum mandatorum, & victoria quæ vincit mundum: quia cætera sine fide frustrãtur: ideò subditur symbolum fidei: Quicunq; vult: quod Athanasius Alexãdrinus episcopus rogatu Theodosij Imperatoris ad eradicãdam inualescentem hęreticorum perfidiam, & fidem catholicam diuulgandam, edidit, & singulis diebus dominicis Ecclesia constituit cantari ad primam, quia populus ex tunc maximè ad Ecclesiam conuenit: vel quia fides principium salutis existit. Quidam tamen ex curiositate, illud omittunt in illis diebus, quibus in missa, Credo in vnũ Deum, dicunt: quidam autem dicunt, quòd dictus Athanasius fugiens à facie Constantini Imperatoris in Treueri illud cõposuit: quandoque non dicitur in Ecclesia ex primaria Ecclesiæ institutione. Et aduerte, quia in hoc symbolo, duæ principaliter sunt partes, scilicet de Trinitate, & de incarnatione verbi, sed de libero arbitrio prætermittitur. Posteà sequitur capitulum, in quo pastor oues, & paterfamiliâs operarios, ne in calore & labore deficiant, consolatur: de quo iam dicetur: & dicitur quãdoq; capitulũ: Gratias vobis, & pax à Deo, ad Gal. j. & quandoq;: Pacem & veritatẽ: Zachariæ viij. dist. Post capitulũ sequitur respõsorium: Christẽ † fili Dei viui, &c. vt Ecclesia ostendat se inuenire & ap-

Psal. 21

6

plau

plaudare his,quę in illo dicta sũt:nihilominùs tamẽ orat pro se.Vnde posteà subiicitur versus:Exurge Christe,id est,fac nos exurgere.Exurgere autẽ à vitiis,nihil aliud est,quàm ad Dominũ redire. Sciendum est autem,quòd quædã Ecclesiæ omittunt respõsorium illud:Christe fili Dei viui , in Aduẽtu & in septuagesima : qua licet tam Patres qui fuerunt ante legem,quàm qui fuerunt sub lege,sperarent per Christũ à miseriis liberari : tum quia ipse in illo tempore nondum venerat: idcirco cùm tempora illa recoluntur misericordia Christi minimè inuocatur.In festiuitatibus tamẽ sanctorum,quæ in illis temporibus occurrunt,illud dicũt:quia in illis tẽpus gratiæ repræsentatur. Quædam tamen Ecclesiæ nõ dicunt capitulum, nec etiam responsorium: sed solùm versum,Exurge,volẽtes morem Apostolorũ imitari : quos legimus post ascensionem ante aduẽtum Spiritus sancti , in orationibus,& bonis operibus perseuerasse , sicut Lucas dicit. ℣ ipsi adoran- *Luc.24*
tes reuersi sunt in Hierũsalem,cum gaudio magno , & erant semper benedicentes in templo & laudantes Deum. Nec legimus eos tunc fecisse sermonẽ ad populũ:sed in die Pentec. dato eis Spiritu sancto, hora tertia cœperunt tanquàm confirmati ad populum loqui:in quo instruimur,quèd vsq; ad horam tertiã]bonis operibus & orationibus vacare debemus:& tunc tandem alios docere , quod notat ipsa lectio seu capitulũ:nã psalmus ad opera,lectio verò pertinet ad doctrinam.

8 Propter hoc ergo lectionem in prima subtrahunt,& per consequens, responsorium quod ei respondere debet.Rursus,per primam , pastoris opera intelliguntur.Vnde & tunc dicitur:Respice Domine in seruos tuos,& in opera,&c.qui pastor,Christi exẽplo,debet prius operari,vt in aliis horis alios ad operã valeat exhortari , ideoq; non dicunt capitulum,quod est exhortatio seu consolatio post Psalmos, per quos opera significantur : sed post primam dicitur lectio , vt dictum est in Proœmio huius Partis. † Subsequenter dicuntur preces:quoniam in Cõcilio Agathen.de cõsec.dist.v.cõuenit,statutum est, vt preces siue capitula Psalmis,in singulis horis dicantur. Dicuntur autem propter tria.Primò,ad resecãdas superfluas cogitationes. Secundò, ad impetrandam misericordiã,propter oues errantes , & operarios fatiscentes.Tertiò,ad postulandum auxilium contra tentationes vt possimus in Dominica oratione Patrem securiùs inuocare .Et dicũtur hoc modo.Primò nãque dominica oratio dicitur, in qua sunt vij. petitiones, propter septem dona Spiritus sancti habenda:vt iam dicetur.Sed quia *Esa.10*
muscæ morientes perdunt suauitatẽ vnguenti,præcedat ipsum Κύριε
9 ἐλέησον. Oportet†enim tale quid præcedere , quod inanes cogitationes repellat à mente:vt dicendo ipsam orationem dominicam, mens quæ inuisibilia loquitur,sola inuisibilia cogitet. In diuinis siquidem officiis ante ipsam orationẽ dicitur ter vel semel Κύριε ἐλέησον & pòst semel vel ter χριστὲ ἐλέησον : & iterum ter vel semel Κύριε ἐλέησον. Dicitur ter Κύριε ἐλέησον,ad notandũ tres status diuinitatis & diuinæ ma-

Digitized by Google

ieſtatis:quos aliquo modo in Eccleſia celebramus. Sed ſemel dicitur propter vnam ſubſtantiam.Primus ſtatus fuit,ante aſſumptam humanitatẽ,quando Trinitas inuocabatur, ſine copulatione humanæ naturæ : & dicebatur Dominus , quia Dominus nomen illi. Secundus, poſt aſſumptam humanitatem,ſcilicet quando Chriſtus vĩdebatur in terra:& nihilominùs credebatur à ſuis Deus & Filius Dei:propter aſſumptam enim humanitatem,quæ vncta eſt oleo ſpirituali , vocatur Chriſtus. Vnde in medio ſtatu dicimus , χρίστε ἐλέησον.Quando igitur ter dicimus χρίστε ἐλέησον , oſtendimus eum numquàm fuiſſe ſeparatum à ſubſtantia ſanctæ Trinitatis,licet fieret homo. Sed quando ſemel,oſtẽdimus eum fuiſſe ſolùm inter homines, & neminem ſibi per omnia ſimilem habuiſſe. Tertius ſtatus fuit ex eo tẽpore,quo voluit clarificari aſſumptam humanitatem plus, quàm eſſet , quandiu mortalis erat:quia ergo in illa clarificatione oſtenſa eſt Trinitas,ideò dicimus ter Κύριε ἐλέησον : ſemel verò dicitur propter vnam ſubſtãtiam. de horum verborum efficacia dictum eſt in quarta Parte ſub titul. de Κύριε ἐλέησον. Et noto,quòd præmiſſi ſtatus dicuntur,propter nos,non propter Deum , apud quem non eſt tranſmutatio nec viciſſitudinis obũbratio.Poſt Κύριε ἐλέησον ſequitur dominica oratio,in qua ſunt ſeptem petitiones:propter habẽda vij Spiritus ſancti dona:per quę merentes ſeptem virtutes : & per iſtas à ſeptẽ vitiis liberati,ad octo beatitudines perueniemus. Et dicitur voce demiſſa & ſecretè. † Primò, 10
vt per hæc verba,humilitatis & orationis deuotio ſignificetur. Secũdò,vt quaſi ad interiora reuerſi,ipſas res cũ magna diligentia mente capiamus,quas verbis pronuntiamus. Tertiò, quia in ea Deo loquitur,qui nõ tantum verba,ſed renes ſcrutatur & corda.Quartò,ad notandum,quòd oratio ipſa potiùs habet efficaciam in deuotione cordis,quàm in clamore oris.Licet enim Moſes ad Dominũ non clamaret ore,tamen Dominus, qui magis attendit clamorem cordis quàm oris,inquit ei:Quid clamas ad me?Eod.xiiij. cap. Finis tamen ipſius orationis altè pronuntiatur:vt ab omnibus confitetur , & vt auxilio precũ adſtantium reſpondentiũ,Amen.à tentatione liberemur : quia ſicut ait Auguſt.Impoſſibile eſt multitudinẽ non exaudiri. Principiũ quoq; eius publicè pronũtiatur , vt per hoc populi adſtantes ad orandum inuitẽtur.Sanè,Dominica oratio dicitur, vt vita ſpiritualis animæ impetretur , propter quod immediatè illa dicta ſubiicitur : Viuet anima mea,& laudabit te,&c.deinde ſequitur:Erraui ſicut ouis,quæ, &c.in quo fit confeſſio Non enim poteſt in Deo viuere qui non con-
Hebr.a fitetur. † Conſequenter dicitur : Credo in Deum in quo fides noſtra continetur:ſine qua impoſſibile eſt Deo placere , & per quam contra omnia aduerſa armantur,qui per dominicam orationẽ mũdantur.Et dicitur voce demiſſa, finis verò alta,ad notandũ quòd corde creditur ad iuſtitiam,ore autem cõfeſſio fit ad ſalutem. extrà de ſacra vnct. de quo in quarta parte dictũ eſt,vbi de Symbolo agitur.Poſteà ſacerdos

quaſi

quasi suspirãs dicit: Et ego ad te Domine clamaui,&c. Iuxta illud Dauid: De profundis clamaui ad te Domine: quia verò non est speciosa laus in ore peccatoris: (quia peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas,& assumis Testamẽtum meũ per os tuũ. iij. q. vij. §. quod instatur.) Ideo petit sibi gratiã cõfitẽdi: qua repletus possit dignè laudare, dicens: Repleatur os meum laude. Subsequuntur etiam postea multæ preces, quibus Ecclesia obsecrat, orat, postulat: & gratias agit, iuxta doctrinã Apostoli ad Tim. Obsecrat, dum dicit: Domine auerte
12 faciem tuam à me, &c. † Propriè autem obsecratio est, quando cum adiuratione petitur: vt cum dicitur: per passionẽ tuam libera nos Domine. Orat, dum bona sibi dari petit, vt ibi: Cor mundum crea in me Deus,& spiritum rectum. Postulat, dum à se mala sibi cõtraria remoueri petit, vt ibi: Dignare Domine, die isto sine peccato nos custodire. Gratias verò agit, pro iam receptis: cum dicit, Benedic anima mea Domino: de hoc etiã sub tit. de Tertia dicetur. Potest etiam & aliter dici, quoniã oratio Dominica cum sequentibus precibus,& cum psalmo: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiã tuam. ideò dicuntur, quoniam sunt intra Ecclesiã nostrã, qui minima & qui maxima committunt: pro minima committentibus, & pro seipso sacerdos orat, quando κύριε ἐλέησον, & orationẽ Dominicã dicit, in qua nemo se excusare potest, nisi veraciter: Dimitte nobis debita nostra. sicut & nos dimitti. &c. pro maiora committentibus: & per pœnitentiã resurgentibus dicitur psalmus: Miserere mei Deus, secundùm magnã misericordiã tuam: qui propriè pertinet ad pœnitentes: prout dictum est sub titulo de Laudib. Matutinis,& viuet anima mea,&c. quia anima mortua fuit post mortale peccatum. Errorem etiam suum exponit dicens: Erraui sicut ouis, quæ periit,&c. Medicinam quærit, vbi dicit: quære seruũ tuum Domine: quia mandata tua non sum oblitus, id est,
13 paratus sum adimplere. † Rursus in his precibus Ecclesia orat pro peccatis: & præsertim pro quatuor orat, scilicet pro immunditia remouenda. Et pro munditiã conferenda. Pro tristitia, quæ ex morsu conscientiæ remouenda. Et pro lætitia conferenda: pro quibus dicit quatuor particulas illius psalmi: Miserere mei Deus, secundũ magnã misericordiam tuam. Pro immunditia remouenda, dicit: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Quasi dicat, Noli ea ęternaliter punire. Sed quia posset esse, quòd homo nõ curaret ea deleri, ex quo in præsenti nõ puniretur, ideò addidit: Et omnes iniquitates meas dele. Pro munditia verò cõferenda, dicit: Cor mũdum crea in me Deus. Sed quia etiã collata munditia homo eã sibi collatã ignorat, & adhuc conscięntiæ morsu torquetur, ideò addidit: Ne proiicias me à facie tua: & Spiritũ sanctum tuum ne auferas à me. Deinde pro lętitia conferenda, dicit: Redde mihi lætitiam salutaris tui,& Spiritu princ. &c. Sed quia adhuc restãt inimici qui nos ad mala trahere nituntur, qui sunt tres, scilicet caro, mũdus, & diabolus, idcirco con-

Isa. 49 Psal. 50 Psal. 50 2. Tim. 2 Psal. 50 Psal. 101

d by Google

tra inimicos ponit tres verſiculos, ſcilicet: Eripe me Domine ab homine malo, & alios duos ſequentes. Inimicis verò repulſis, iam laudare poteſt, vnde dicit ſic: Pſalmum dicã nomini tuo, &c. & quia omni tẽpore laudandus eſt, adiũgit: Et reddã vota mea, &c. & etiam in omni loco: ideò adiũgit: Exaudi nos Deus ſalutaris noſter. Adhuc, quia per paſſionem redempti ſumus, & per eam noſtra oratio recipit efficaciã: ideò reducimus ad memoriã, quæ in paſſione Domini legimus & cãtamus, videlicet: Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus & immortalis. Inde hortamur animam noſtram ad benedicendum ſibi, propter beneficia nobis collata, ibi: Benedic anima mea Domino, &c. Cõſequẽter verò, vt pura ſit oratio, communem facit confeſſionem: per quam à venialibus mundamur ſine quibus communis vita facilè non ducitur. Et quia hominis confeſſio nil valet, niſi interiùs conuertatur: ideò ſubiungit: Conuerte nos Deus ſalutaris noſter: & auerte iram tuam à nobis. Præterea, quia in principio diei eſt, orat à peccato per diẽ liberari, dicens: Dignare Domine die iſto, ſine peccato nos cuſtodire: ſine quo vix poteſt eſſe momentum humanitatis fragilitas. Et quia neceſſe eſt, vt miſericordia Dei ſequatur ſicut præuenit, idcirco addit: Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos, &c. Demũ orat pro diuerſis gradibus Eccleſiæ, & tandem concludit per pſalmum: Miſerere mei Deus, ſecundùm magnam miſericordiã tuam. poſtquàm noſter opilio ſolus orat, pro omnibus in collecta. † Dùm autẽ ſacerdos orat ſeu preces huiuſmodi dicit in diebus profeſtis, ſe ad terrã proſternit vt maiorem in ſe & aliis excitet deuotionẽ: ſed finito Pſalmo, Miſerere mei Deus, ſurgit cæteris proſtratis manentibus, & ſtans orationẽ dicit, quopiã vicem gerit illius ſacerdotis, qui in cœlo eſt, qui pro nobis quotidie interpellat. Primò ergo iacendo cũ cæteris orat, ſicut & Dominus, cuius vicarius eſt, priùs, quàm reſurgeret, cũ peccatoribus conuerſatus, & in cruce proſtratus eſt: poſteà ſtando orationem dicit: vt illius reſurrectionem recolat, cuius vicem gerit. In quibuſdam tamen Eccleſiis omnes illo ſurgẽte ſurgunt, in quo ſignificant ſe ſpem recepiſſe à peccatis reſurgẽdi. Et nota, quod ſola Eccleſiæ vnitas adorando in faciem cadit. † In profeſtis ergo diebus quandoq; proſtrati oramus: in quo octo ſignificãtur. Primum, infirmitas corporalis: quia de puluere ſumpti ſumus. Secundum, infirmitas animi: quia per nos non erigimur. Tertium, eſt erubeſcentia: quia non audemus oculos in cœlum leuare. Quartum, prudentia: quia videmus vbi cadimus, id eſt, in terrenis affligimur. Quintum, vt cordis cõtritionem ſignificemus, Sextum, quia Chriſtũ adorantes, eum ad terrã deſcẽdiſſe, & carnem de terra credimus induiſſe: & hoc etiã quidã figurãt: qui volentes ſibi ſignũ crucis imprimere, priùs inclinati, terrã manu tangunt. Septimum, quia reducimus ad memoriam, licet in Paradiſo angelici creati fuerimus, corpora tamẽ noſtra propter lapſum noſtrum, inter animalia bruta iacere, & animam corporali mole grauari. Octauum,

Pſal. 130

Rom. 8

14

15

vt ipſo

Digitized by Google

vt ipſo actu confiteamur nos eſſe peccatores,& terrenis deſideriis inhærere,ventrem terræ & animam pauimento infigimus,& hoc eſt introductum ab Abrahã,qui cadens in terram,Dominum adorauit:quẽ Prophetę imitati fuerunt.Vnde Origenes in Homilia illius Euãgelij: Erant Ioſeph & Maria mirãtes ſuper his,&c. ita dicit:Sancti prophetæ quando anguſtius aliquid contẽplabantur,cadebant in facies ſuas, *Geneſ.18*

16 vt peccata per ruinam corporis plenius purgarentur. † Quandoque *3.Reg.8*
etiam in priuatis orationibus genua flectimus: vt Salomõ & Apoſto- *Epheſ.3*
lus dicens:Flecto genua mea ad Pa.do.no.extrà de immu.Eccleſ. decet.vt per hoc omne genu Chriſto flecti innuamus : ſed tunc non p·oſtrati, ſed facie erecti ſtamus, quaſi ipſo actu dicentes, trahe me poſt te.Quid dicere debemus,dum genua flectimus. in ſexta Parte ſub ti. *Cantic.1*
de Paſcha dicetur.Et quandoq; ſtamus,quaſi lætantes, quòd in domũ *Pſal. 121*
Domini ibimus. In primo quidẽ modo exprimimus cõditionem noſtram,in ſecundo deſideriũ,in tertio ſpẽ.In diebus verò dominicis,& in Paſchalibus genuflectio nõ fit : nec dicitur per horas Κύριε ἐλέησον, nec oratio dominica:ſed ſtãtes oramus propter lætitiã reſurrectionis quã tũc recolimus,de quo in ſequẽti Parte ſub Feſto Paſchæ,dicetur: nec in diebus Pẽte. quibus recolimus libertatẽ per aduentũ Spiritus ſancti nobis datam,nec in aliis feſtiuis diebus , propter lætitiã ipſarũ feſtiuitatũ,in quibus recolimus ſanctã ſocietatẽ angelorũ & Sanctorum,qui iam ſunt in lætitia ſempiterna:niſi pro præſentia corporis & ſanguinis Chriſti. In his tamen diebus ſtantes,capite inclinato orare *Matt. 28*
debemus,ſicut & deuotæ mulieres ad monumentũ fecerunt : & nunc etiã huiuſmodi flebiles preces vitæ præſentis emittimus , ad notãdũ, quòd in futura reſurrectione, vbi erit vera libertas , & vera ſocietas, nulla precatio exercebitur pro miſeris. de hoc dicetur in ſexta Parte

17 ſub tit.de Sabbato poſt Pẽteco.In † quibuſdã tamẽ Eccleſiis in omnibus officiis dicitur dominica oratio,licet ſtando:nã illa eſt ſal & condimẽtũ ſacrificij.Et ſicut in veteri Teſtamẽto nullũ ſacrificiũ ſine ſa- *Leuit. 2.*
le fiebat,ita & nullũ officiũ noſtrũ ſine illa fieri debere videtur:de hoc etiã dictũ eſt in Proœmio huius Partis. Sanè,preces huiuſmodi , myſticè humilitatẽ ſignificãt,prout ſub Cõpletorio dicetur:verſi ad Orientem illas dicimus, de quo dictũ eſt in Proœmio huius Partis. Vltimò, ſubiicitur oratio,quã ſalutatio, ſcilicet , Dominus vobiſcũ. præcedit *Ioan.20*
& etiam ſequitur:quia ſicut Dominus poſtquàm reſurrexit ſalutauit Apoſtolos,dicẽs,Pax vobis.& poſteà locutus eſt eis : & poſt locutionẽ iterũ dixit:Pax vobis. ita preſbyter eius vicarius , poſtquàm ſurrexit ab accubitu ſalutat fratres,dicẽs:Dominus vobiſcũ:& pro eis orat,& poſt orationem iterum dicit:Dominus vobiſcũ.v.d. Si gratiã Dei impetraſtis,in illa perſeuerate : & iterum populus dicit : Et cum ſpiritu tuo. Ac ſi dicat:Oraſti pro nobis,& nos pro te oremus.De hoc dictum eſt in quarta Parte,ſub tit de Saluratione ad populũ. Nouiſſimè dicitur: Benedicamus. de quo dictũ eſt in Proœmio huius Partis. Poſtquã verò

verò Ecclesia direxit † orationem ad Dominum, implorat orationes 18
Sanctorum dicens: Pretiosa in conspectu, &c. quod non est de prima: inde est, quod quidam dicũt illud post matutinas laudes. Et iam quidam interponunt inter primam, & Pretiosa, primam de beata Virgine: & quidam Missam animarum, & quidam religiosi hoc in capitulo dicunt. Aliqui tamen dicunt esse de prima, secundùm ea, quæ dicta sunt in Proœmio, vbi agitur de Lectione, continuantes illud cum prima. Deinde sacerdos ad honorem Trinitatis orat generaliter pro se, & pro omnibus dicens ter, Deus in adiutor. &c. Vel dicitur ter, vt petat auxilium contra insidias diaboli, carnis & mundi, vel ad honorem Trinitatis. Et ideò subiicitur: Gloria Patri, &c. Nec post, Gloria Patri. sequitur allelu-Ia: pro eo, quòd locus, in quo hæc dici consueuerunt, putà capitulum, sacer non est. Sicut enim sacer locus significat illam Hierusalem in qua vox illa angelica, scilicet, allelu-Ia, auditur: ita locus ille non sacer, peregrinationem nostrã repræsentat, in qua peccamus: deinde quia dũ in hac vita sumus, peccamus, ideo subiungimus: Κύριε ἐλέησον, & Pater noster: & postea: Respice Domine in seruos tuos, &c. vbi dicitur: Et dirige filios eorum: Filij nostri sunt cogitationes, quæ de mente nostra nascuntur: quas ad opera Domini implenda rogat dirigi: opera verò manuum nostrarum, sunt opera exteriora, quæ inferius à cogitationibus procedunt. Sed quia omnia ad vnum tendunt, ideò postea dicit opus singulariter, cùm dicit: Et opus manuum nostrarum dirige. Et iterum opilio siue pastor pro omnibus ouibus orat generaliter dicens: Dirigere dignare Domine, &c. Oratione verò seruitium concluditur: vt diuina gratia, quæ actiones nostras præcedit, etiam ipsas subsequatur.

SVMMARIVM.

1 *Oratio cur fiat hora tertia, & quàm variè, pro loci, regionis, & professionis conditione.*
2 *Oratio, obsecratio, & postulatio, quid differant.*

De Tertia. CAP. VI.

HOra tertia Deo laudes exoluimus: quoniam in illa secundum Marcum, Iesus linguis Iudæorum † morti adiudicatus est, & à 1
Pilato ad columnam ligatus est & flagellatus. Meritò ergo hora illa oramur, vt sicut, scilicet ab Adam per diaboli suggestionẽ separatus est, ita per Christi crucifixionem dignetur eadẽ hora Spiritus sanctus in cordibus nostris infundi. In hac etiam hora repromissus Spiritus
Act. 2 sanctus datus est Apostolis, & visibiliter Dei magnalia loquebantur, vnde in Act. Apostolorum: Non sunt isti ebrij, cùm sit hora tertia diei: propter quod dicitur hymnus: Nunc sancte nobis, &c. Dicitur etiam
Psal. 118 psalmus: Legẽ pone. quia tunc lex noua data est Apostolis. Quia verò homo

xò homo per legem Dei à morbo peccati ſanatur, iuxta illud Sapientiæ: Nec herba, nec malagma ſanabat eos, ſed tuus ſermo, Domine, & ideò in quibuſdam Eccleſiis capitulum illud dicitur: Sana me Domine, &c. Hiero. xvij.c.& reſponſorium: Sana animam meam, &c. Et quandoque dicitur: Charitas Dei diffuſa eſt, Rom.v.cap.& quandoque illud: Obſecro vos fratres, per miſericordiam Dei. Roman.xij.c. Rurſus quia non poteſt ſanari, niſi conſeruetur: ideò ſequitur verſus: Adiutor meus eſto, &c. quaſi dicat: Quamuis liber & ſanus in via tua ſim conſtitutus: tamen non ſufficio ſine tuo adiutorio peruenire ad illã meridiem: de qua dicitur: Indica mihi, vbi paſcas, vbi cubas in meredie: vnde dicitur. Adiutor meus eſto Domine: & ſubiungitur, ne derelinquas me, id eſt, incœptum meum ne intermittas: quia ſine te nihil eſt conatus meus. Neque deſpicias me, id eſt, ne contemnas, quòd ego mortalis te æternũ audeo quærere: quia tu es Deus meus, qui me creaſti & recreaſti, ſalutaris meus, id eſt, qui ſanas plagas peccati mei. Deinde omnes ad orationem proſternuntur, & proſequitur Sacerdos modum orationis, quem Apoſtolus docet, dicens: Primò omnium fiant obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones pro omnibus, & his qui in ſublimitate ſunt. † Obſecratio fit cum adiuratione pro malo remouendo. Oratio, pro bono impetrando, vel pro malo ſuperando. Poſtulatio, pro bono adipiſcendo ſiue cumulando. Gratiarum actio pro bono iam collato conſeruando. Obſecratio, eſt ibi: Ego dixi Domine, &c. vbi petit vulnera ſanari, & medicinam dari. Oratio ibi: Fiat miſericordia tua Domine: vel ibi: Oſtende nobis Domine. Poſtulatio ibi. Cõuertere Domine vſquequo: vbi poſtulamus, vt per Domini auxilium omnia nobis aduerſa remoueãtur. Gratiarum actio ibi: Sacerdotes tui induantur, &c. & hoc pro nobis omnibus. Item orat pro regibus: & pro his, qui ſunt in ſublimitate, dicens: Saluum fac Regem, &c. Oremus pro Pontifice noſtro, & pro omnibus viuis, dicens: Saluum fac populum tuum &c. Et pro defunctis, dicens: Oremus pro fidelibus defunctis. Sequitur etiam Miſerere mei Deus: pro his qui ſunt in grauioribus peccatis: ſicut præceſſit dominica oratio, pro his, qui ſunt in quotidianis. Poſt hoc ſurgit opilio ſiue ſacerdos: & omnibus proſtratis manentibus, orat pro vniuerſis, de quo dictum eſt ſub prima.

Sapiẽ.16
Pſal.40
Pſal.26
Pſal. 131
1. Tim.2
a

SVMMARIVM.

1 *Sexta ad quid inſtituta.*
2 *Dei dilectione quantò quis magis rapitur, tantò à terrenis deficit.*

De Sexta. CAP. VII.

1 HOra ſexta pro nobis † crucifixus, & clauis confixus eſt Chriſtus quare tenebræ ſuper omnem terram factæ ſunt vt ſol in morte Domini ſui lugens, ſe quaſi nigris tegeret veſtibus: ne illum crucifigentibus

Digitized by Google

tibus lumen præberet. Hac etiam hora, in die Aſcenſionis, cum Diſcipulis diſcubuit. Meritò ergo Eccleſia illa hora Deo laudes exhibet, gratias ei agens, quia pro ipſa Chriſtus pati voluit, propter quod ipſum
Cantic. 5 diligit vehementer. Vnde in Canticis: Nuntiate dilecto: quia amore
Pſal. 118 langueo, & ob hoc tunc dicitur Pſalmus: Defecit in ſalutari tuo anima
Pſal. 33 mea, &c. dicitur etiam reſponſorium: Benedicam Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo, ſupple, quia dignatus eſt pati
Gene. 4 pro me, id eſt, pro ſalute animæ meæ. Hac etiam hora Adam de Paradiſo eiectus eſt. Rectè ergo illa hora Deum deprecari debemus: vt vnde ille propter ſuperbiam eiectus eſt, illuc per humilitatem, & bonam operationem redeamus. Sanè officium ſextæ ſtatui temporis reſpondet, ſicut & officia aliarum horarum. In prima namque hora eſt inchoatio, in tertia profectus, in ſexta conſummatio, ſecundum quod ſol in prima incipit lucere. In tertia magis calet. In ſexta eſt in ſummo feruore: quod indicant verba hymnorum, quæ in ipſis horis, & etiam in nona præmittuntur. Inchoationi reſpondent verba quæ dicuntur ad primum in pſalmo: Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua libera me, id eſt, ſepara me à Cyphæis. In principio namque noſtræ conuerſionis incipimus à malo ſeparari, vnde ibi meritò petimus, qui tandem loco & præmio ſeparati ſumus. Ad idem pertinet, quod dicit ſecundus Pſalm. Vtinam dirigantur viæ meæ, & quod dicit tertius pſal. Retribue ſeruo tuo, quod exponitur, id eſt, frequenter tribue, & vbi dicit: Viuifica me, &c. ſupplendum eſt, qui præmortuus erat per peccatum: vnde petit per gratiam iuſtificari. Ad profectum pertinet,
Pſal. 118 quod dicitur in principio tertiæ: Legem pone mihi Domine, viam iuſtificationum tuarum: & exquiram eam ſemper. Sibi enim poſito in via petit dari legem correctionis. Ad conſummationem pertinet, quod dicitur in principio ſextæ: Defecit in ſalutari tuo anima mea: poſita in ſalutari tuo, defecit in terrenitate: vel defecit in ſalutari tuo, id eſt, anima mea tendens in ſalutare tuum, defecit in terrenitate. † Quantò 2
enim qui magis tendit in dilectionem Dei, tantò magis deficit à terrenis, & quaſi præ nimio deſiderio languet. Iuxta illud Cantic. ij. Fulcite me floribus, ſtipate me malis: quia amore langueo. Per flores quidem, initia bonorum operum, per mala, perfectio accipitur, quæ etiam alios accedens quodammodo conſolatur: non tamen hic plenam recipit conſolationem, ſed potius affligitur ex dilectione. Vnde ſequitur: Defecerunt oculi mei in eloquium tuum: & in verbum tuum ſuperſperaui. Et in ſecunda parte: Quomodo dilexi legem tuam Domine? Et in tertia, Oculi mei defecerunt, in ſalutari tuo anima mea, quoniam exaudiſti, &c. Ad hanc perfectionem pertinet reſponſorium, Benedicam dominum, & verſiculus, Dominus regit. Nam ſicut habet alia tranſlatio, Dominus paſcit me, nihil mihi deerit in loco paſcuæ, ibi me collocauit, id eſt, Dominus eſt paſtor meus, in quo ſum totus & ſufficiens. Vnde ſequitur. Et nihil mihi deerit, ſpiritualem enim ſubſtantiam

credit

credit à Deo ſibi conferendam, qui iam ſcit ſe eſſe collocatum in loco paſcuæ, vbi fideles in fide plenius corroborantur. Vnde dicit, Ibi me collocauit. Quem enim Dominus paſcit in aduentu Spiritusſancti, eundem regit, id eſt, in bonis operibus facit eum delectari, & per rectum iter ducit ad tutiſſimam ciuitatem Hieruſalem. Tali nihil deeſt, teſte Apoſt. qui dicit: Omnia in eo poſſum, qui me confortat. Dicit autem quandoque capitulum illud: Alter alterius onera portate: ad Galath. vj. Quandoque illud: Nolite conformari huic ſeculo. Roman. xij. cap. *Philip. 2*

SVMMARIVM.

1 *Nona, quorſum inſtituta, & eius forma.*
2 *Temporis ſtatus inſinuat virtutum ſtatum.*
3 *Reſponſoria Dominicarum in Tertia, Sexta, & Nona, conuenienter reſpondent reſponſoriis ferialibus.*

De Nona. CAP. VIII.

1 HOra Nona Chriſtus clamans emiſit ſpiritum. † Mori enim voluit pro homine illa hora, in qua homo de Paradiſo expulſus eſt. Et in eadem hora per mulierem & lignum redemit, quos per mulierem & lignum deceperat hoſtis: vt ars artem falleret, & medelam ferret, vnde hoſtis læſerat. In eadem quoque hora miles latus Chriſti aperuit, *Ioan. 19* ex quo duo noſtræ ſalutationis ſacramenta, ſcilicet aquam baptiſmi, & ſanguinem noſtræ redemptionis nobis eduxit, & velum templi ſciſſum eſt, & monumenta aperta ſunt. Eadem hora Inferna penetrans inextricabiles tartari tenebras confringens, ſerāſque eius comminuens, captiuitatem Sanctorum ſecum trāſuexit ad cœlos, ignāque romphea ſubmota antiquum incolam in Paradiſo reſtituit. Eadem etiam hora cœtus Apoſtolorū ad orandum conuenire conſueuit, & Petrus & Ioannes aſcendebant in templum cauſa orationis. Petrus quoque eadem hora *Actu. 3* aſcendit in cœnaculum, oraturus quando raptus eſt in extaſim: & linteolum plenum repilibus de cœlo ante ſe dimitti vidit audiens, Petre macta & manduca. Meritò igitur propter has prærogatiuas hac hora Deum eccleſia laudat, dicens Pſalmum: Mirabilia & cætera: reſponſo- *Actu. 10* rium: Redime me domine: orās pro ſua redemptione, ne oblita eſſe vi-
2 deatur quòd tali hora redempta eſt. † illud autem cōſiderandū eſt quòd *Pſal. 25* in hora nona iam ſol declinauit à centro: ſtatus ergo temporis innuit ſtatum virtutum, innuit enim feruorem virtutum, in quo animus priùs erat, propter tētationes eſſe repefactum. Nam vt ait Beatus Greg. Vitia nos tentant, virtutes nos humiliant. Cùm enim vir perfectus tentatur ab altitudine intimi gaudij, deſcendit ad conſiderandum ſuam fragilitatē, & ad vidēdum, quam facilis ſit ad caſum, vt patet in Apoſtolo, qui dicebat: Ne magnitudo reuelationū extollat me. Gaudebat enim Paul⁹ *2. Cor.* de reue

de reuelatione, dolebat de tentatione, Vnde ipſe dicit: Propter quod ter Dominum rogaui &c. Niſi enim ſibi moleſta eſſet tentatio, non rogaret, vt tolleretur. Non eſt tamen ſublata: quia per infirmitatem virtus, cui gaudium debetur, perficitur. Has tribulationes & anguſtias notant aliqui verſus Pſalmorum nonæ: vt in j. parte. Tribulatio & anguſtia, &c. & in ſecunda: Multi qui perſequuntur: & in tertia, Erraui. *Pſal. 18* &c. Ab eiſdem petimus liberari in reſponſorio: Redime me, id eſt, fac vt effectum redemptionis tuæ, quæ facta eſt in ſanguine tuo, ſentiam in tribulationibus meis: hoc idem eſt in verſu: Ab occultis meis munda me, id eſt repelle à me malam cogitationem, & compeſce ſuaſorem, ſecundum Auguſt. † Et nota, quod reſponſoria dominicalia in tribus horis, ſcilicet tertia, ſexta, & nona conuenienter reſpondet, reſponſoriis ferialibus. Nam in reſponſorio feriali ad tertiam, ſcilicet, Sana animam meam, &c. petitur ſanitas vulnerum, quæ præterita peccata fecerunt, & in reſponſorio dominicali: Inclina cor meum, &c. Et in verſu: Auerte oculos meos, &c. petitur cautela de futuris, quod fit in impletione diuinorum mandatorum. Item in feriali reſponſorio ſextæ: Benedicam Dominum, &c. fit iugis diuinæ laudis promiſſio. In dominicali reſponſorio: In æternum Domine, &c. fit promiſſi impletio: ibi enim promittit ſe laudaturum: & hîc laudat. In reſponſorio verò feriali nonæ: Redime me Domine, &c. petitur redemptionis effectus: quo fit, vt vis mentis, id eſt, amor, ſit directus ad Deum. Et in reſponſorio dominicali: Clamaui, &c. promittitur effectus pedis, id eſt, amoris ſcilicet clamor ad Deum: ex amore eſt enim clamor cordis. In pluribus tamen Eccleſiis ſunt eadem, tam in ferialibus quàm in dorminicalibus. Et eſt notandum, quòd verſus qui dicuntur in tertia, in ſexta, & in nona neumam habent, ad deſignandum quòd in nulla hora exprimere valemus gaudium & brauium ſempiternum. Capitulum quandoque dicitur: Omnia probate Theſſal. v. ca. & quandoque: Sicut in vno corpore multa membra habemus: Roman. xij. cap.

SVMMARIVM.

1 *Veſpera ad quid inſtituta, quid referant, & quot pſalmis conſtent. nu. 3.*
2 *Officium diei ſequentis, incipit à veſperis, & cur ita.*
4 *Officium matutinum & veſpertinum, præferuntur aliis pſalmorum numer.*
5 *Thymiama quid notet, & à quo offerendum.*
6 *Maria Canticum, promiſſa Dei continet, & eius expoſitio. num. 7. & cur potius in veſperis cantetur, quàm aliis horis. num. 8.*
9 *Lampades cur accenduntur in veſperis, maximè ſub Canticum Mariæ.*
10 *Officium mortuorum, ad quid careat ſecundis veſperis.*
11 *Religioſi collationem Completorio præmittunt, & qua id ratione, aut exemplo.*

De Veſpe

Digitized by Google

De Vesperis. CAP. IX.

1 IN hora vespertina significat Ecclesia, primum † aduentum Domini, qui fuit vergente mundi vespere, id est, vltima ætate, de quo psallēs reddit gratias Deo, iuxta illud Apostoli: Nos sumus, in quo fines seculorum deuenerunt, de pœnit. dist. iij. sic enim. in fin. Præterea, Christus in vespere de cruce depositus fuit, eadem quoque hora in cœna sacramentū corporis & sanguinis instituit, pedes discipulorum lauit, discipulis euntibus in Emaüs in habitu peregrini, in fractione panis, se manifestauit. Meritò ergo Ecclesia catholica Christo in hac hora gratias agit. Est tamen duplex mundi vespera, prout in sexta parte sub
2 Epiphania dicetur. Sanè, sicut † ait Ricardus episcopus Cremonensis in Mitrali, officium diei sequentis in vesperis: quia vespertina synaxis, id est hora, primum est officium, secundum Esdræ consuetudinem in quaternario numero prout dictum est in procœmio huius partis. Vnde vespertinum officium à vespere stella nominatur, quæ in principio noctis oritur. Præterea licet ab initio mundi dies præcederet noctem: in nocte tamen dominicæ resurrectionis nox cœpit præcedere diem, vt dicetur in sexta parte, sub Sabbato sancto, in principio: Dicit autem Ecclesia in hac hora quinque Psalmos. † Primò propter
3 quinque Christi vulnera: qui pro nobis obtulit sacrificium in vespera mundi. Secundò ad correctionem, vt videlicet defleamus, & petamus veniam peccatorum, quę in die per quinque sensus corporis committuntur & ad nos intrant. iuxta illud Hier. Mors intrauit per fenestras nostras. Quis enim est, qui visu non concidat, capiatur? Tertiò, per ipsos quinque psal. munit se ecclesia contra nocturnales tribulationes. Hæc enim hora insinuat fletum eorum, quibus occidit sol iustitiæ, & ita sunt in vespera, de quo dictum est: Ad vesperam demorabitur fletus, qui durabit vsque ad matutinum, id est, quousque sol fidelibus oriatur, qui occiderat peccatoribus, secundum quod legitur. Et ad matutinum lætitia: & propter easdem etiam causas pectus quinque digitis tundimus. Rursus seculares dicunt quinq; psal. religiosi verò quatuor: propter rationem tangendam in hac parte sub ti. de aduentu. Et
4 no. † quòd vespertinum matutinúmque officium cæteris in numero psalmorum præferuntur, eò quòd in senaria operum distinctione, vespere & mane solummodo memorantur: & in veteri lege matutini, & vespertini officij quantitas commendatur. Quinque ergo psalmi in vespertinis hebdomadæ officiis dicūtur, & cantātur psalmi secundum tertiā diei, vt ecce in septima die, scilicet in sabbato propter resurrectionem, quæ sequitur agimus de victoria, & laude Dei, quæ sequitur victoriam. Vnde in j. psalm. scilicet, Benedictus Dominus, ad literam agitur de victoria Dauid contra Goliam, quantùm verò ad spiritualem sensum de victoria nostra, qua diabolum superamus: quia ergo post victoriam nihil restat, nisi laudare Dominum, per quem victo-

1 Cor. 10
Ioan. 10
Luc. 24

Hier. 9

Psal. 29

d by Google

riam habemus,ideò ſequuntur quatuor Pſalmi, qui ſunt de laude. In primo enim laudem promittit Eccleſia: Exaltabo te domine. In ſecundo ſeipſam incitat: Lauda anima mea Dominum. In tertio alios inuitat:Laudate Dominum. In quarto congratulatur cœleſti Hieruſalem dicens:Lauda Hieruſalem Dominum, &c. Et ſic de aliis feriis & Pſalmis. In quibuſdam Eccleſiis ſtatim poſt Pſal. ſequitur hymnus: & poſt hymnum lectio ſiue capitulum,in quibuſdam econuersò,& in quibuſdam Hymnum non cantant. Qui poſt Pſalmos immediatè Hymnum cantant, congruum ordinem ſeruare videntur: quoniam primò eſt in corde dilectio, quæ per antiphonam deſignatur: deinde ſequitur bona operatio,quam Pſalmus deſignat, poſteà mentis exultatio, quæ per hymnum notatur. Sed quia exultatio ſæpe negligentiam parit, idcirco ſequitur lectio ſeu capitulum, quæ hominem ad cor reuocat. Qui verò lectionem hymno præponunt, volunt Hymnum loco reſponſorij obtineri.Vnde cùm in feſtiuitatibus, reſponſorium poſt lectionem cantatur,hymnum prætermittunt.Ad maiorem tamen exultationem, notandum eſt, quòd in quibuſdam Eccleſiis vtrunque cantatur: & tunc reſponſorium præcedit Hymnum, ad notandum, quòd tunc maximè reſpondere debemus exhortationi per præcedens capitulum factæ,poſt quod ſtatim ſequitur reſponſorium. Tamen generale eſt,quòd quandocunque cantatur reſponſoriũ,præcedere debet lectio, cui reſpondere debet. Qui verò Hymnum non cantant, illud attendere videntur, quòd Canticum beatæ Mariæ ſequitur,quod excludit reſpõſorium:cuius locum tenet Hymnus.Nam ſi Canticum Zachariæ in laudibus matutinis excludit reſponſorium, multò magis Canticum Beatæ Mariç virginis excludere debere videtur in veſperis.Et nota, quòd ad veſperas dicitur ad capitulum:Benedictus Deus & Pater.ij.ad Corinth. j. & illud: Dominus autem dirigat.ij.ad Theſſ. iij. Poſt hymnum ſequitur verſiculus videlicet in ſabbato.Veſpertina hora,&c.In aliis diebus: Dirigatur Domine.& vterque verſus veſpertinum tempus deſignat, in quo cantatur: quod ſonant verba illa,quæ in Pſalmo ſequuntur,ſcilicet: Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.Optat enim, vt oratio dirigatur ad Dominum:quod de veteri Teſtamẽto tractum eſt,vbi habetur, quòd hora veſpertina ſacerdos intrabat ſanctum tabernaculum vel templum, vt offerret thymiama ſuper altare incenſi:ſicut mane intrabat, vt offerret incenſum.Hoc † thymiama,ſignificat ſuauitatem odoris. 5 Hinc habet conſuetudo, vt dum dicitur verſiculus, ſacerdos thurificet altare ad implendum iuge ſacrificium, ſic enim fiebat in lege, in qua duo agni offerebantur: vnus manè,& alter ſerè: & hic pinguior, ad notandum quòd vis charitatis creſcit: ideò ergo thurificatur,vt ſimus ſemper bonus odor Deò proficiendo in ſcientia, & doctrina, & etiam quia propter promiſſiones Dei debemus tales eſſe, vt ſimus ei boni odoris. Vel ideò in veſperis & matutinis poſt Pſalmos & lectionem,

Pſal.140

Digitized by Google

nem,dum verſus dicitur,incenſatur,ad notandum,quòd nemo poteſt bonum odorem Deo reddere vel bonum exemplum operãdi aliis dare,quod per incenſum ſignificatur,niſi prius in Dei ſeruitio operetur: quod per Pſalmos,& alios doceat,quod per lectionem notatur. Vnde mos inoleuit quòd in pręcipuis feſtiuitatibus antiphona ad Magnificat,&Benedictus ter dicitur ſiue toties canẽdo protelatus,donec omnis populus,qui adeſt,incenſi repleatur odore. Et vltimò dicitur cum neuma,voce quidem non ſignificatiua, prout dictum eſt in Proœmio huius Partis.Sacerdos autem, qui maior eſt Eccleſia officio:vt qui vicem tenet Aaron,debet incenſum offerre, vt ſit thymiama ſempiternum coram Domino,& ſuaue flagrãs odor,iuxta illud:Dirigatur Domine ad te oratio mea,ſicut incenſum in conſpectu tuo.De hoc dictũ eſt,ſub laudibus matutinis.Dicitur ergo in veſperis verſiculus exhortationis,ſcilicet vt excitet pigros ad intelligẽdum promiſſa Dei:quæ
6 continẽtur†in Cantico illo beatæ Marię Magnificat anima,&c.quod eſt Luc.j.c.Prima promiſſio facta fuit Noë. Vnde Geñ.Ponam arcum meum in nubibus cœli & hæc impleta eſt.Secunda Abrahæ,& Dauid. Abrahę dictum eſt:In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.Dauid dictum eſt:De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam,& hęc impleta eſt in beata Virgine,quod notatur in Cantico ſuo,ibi:Recordatus miſericordiæ ſuæ.Per hoc ergo certi ſumus,quòd dabit nobis vltimam,ſcilicet paradiſum.Ideò autem Canticum ipſum quotidie dicitur,vt frequentior Dominicæ incarnationis memoria animas fidelium in opere Dei,& in doctrina ſe exercentiũ ad deuotionem operis incœpti accendat. Cùm enim in Cantico ipſo notentur cogitationes, ſicut in Pſal.opera,ſi diligenter beatæ Mariæ actus & dicta ſæpè recolimus,obſeruantia caſtitatis & virtus operationis ſemper ad ipſius operationis imitationem perſeuerabant in nobis. Nec etiã nos mouebit fauor humanus indebitus: non temporalium immoderatus appetitus,non temporalis affectio,non de impetrãda commiſſorum venia deſperatio.Nempè non nos mouebit indebitus fauor humanus:quia cum beata Virgo commẽdaretur à beata Eliſabeth, dicẽte:Vnde hoc mihi,vt veniat mater Domini mei ad me, &c. non ipſa mota fuit humano fauore,ſed ſeruans humilitatẽ clamauit:Magnificat anima Dominum,& tandem adiecit:Quia reſpexit humilitatem ancillę ſuæ Et
7 not.quòd † dicit Reſpexit humilitatem,& nõ dicit:Reſpexit virginitatem,innuens mentis virginitatẽ prędicalere corporis integritati.Iterum,ideò dixit humilitatẽ,quia Deus ſuperbis reſiſtit,eoſque Beatorum ſorte ſecernens,per varia pœnarũ loca, pro peccatorũ impietate diſpergit.Nõ nos mouebit immoderatus temporaliũ appetitus:quia ſicut ipſe dixit iudex noſter:Diuites dimiſit inanes.&,Depoſuit potentes de ſede.Non tẽporalis afflictio nos mouebit:quia Deus exaltat humiles.In hoc enim Cãtico exẽplo humilitatis eius reformamur,& filij dei incarnatio, p quã depoſuit potẽtes de ſede,& exaltauit humiles ad

Pſal.140
Gene.9
Gene.22
Pſal.88
Luc.1
Iac.4

gitized by Google

memoriã reducitur,vt fidei noſtræ deuotio exçitetur,non deſperatio de cõmiſſorum impetranda venia:quia miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eũ.† Beda dicit,quòd inde inoleuit conſue- 8
tudo,vt in ὀfficio veſpertino cantetur Canticũ beatę Mariæ virginis, & potius in veſpertino quã in aliis officiis.Primò, quia in ipſa veſpera mundi,ſuo ſingulari aſſenſu mundo ſuccurrit perdito.Secũdò,quia per hoc fit incarnationis in veſpera mũdi factæ,iugis recordatio.Tertiò,quia ipſa eſt ſtella maris,quæ in huius mũdi veſpere nobis lucem recepit:ſicut veſpera ſtella,de qua dicitur veſpertinũ officiũ,in initio noctis lucere incipit. Quartò, vt mẽs noſtra per diem variis fatigata cogitationibus,imminẽte quietis,ſcilicet noctis tempore, recolendo dicta Dei genitricis , quidquid ſuperfluum vel nociuũ diuturna euagatio contraxerit,totum hoc precibus , & lachrymis ea intercedente mundetur.Quintò quia virgo portauit Dominum in veſpera mundi. Rurſus canitur in ſexta laude:quia Dominus in ſexta ætate venit , ſicut & Canticum Simeonis,in ſeptima propter ſeptimam ætatem quieſcentium prout tactum eſt ſub Laudibus Matutinis. Cæterùm hoc Canticum,eſt exultatio laborantium,quorum ſpiritus exaltat in Domino.quia fecit eis magna , qui potens eſt , cuius miſericordia eſt in ſecula.' Ob hanc † exultationem repræſentandã lampades accendun- 9
Matt. 25 tur in veſperis:vel pro hoc cantico principaliter accendũtur,eò quòd de Euangelio eſt , vel vt nos de numero adoleſcentulum & quinque prudentum,curramus cum lampadibus bonorum operum in odorem vnguentorum beatæ Virginis,intrantes cum ea in gaudium Domini noſtri.Et quia opera noſtra non ſunt in lampadibus radiãtia,niſi fuerint charitate informata,ideò canticum clauditur ab antiphona , per quam charitas deſignatur.Recantata antiphona , in profeſtis diebus proſternit ſe Eccleſia,in oratione,prolixiùs orans , quàm in aliis officiis: quia ſpecialiter orat pro his , quibus occidit ſol iuſtitiæ : licet & pro aliis oret,& faciat ea, quæ dicta ſunt ſuperiùs ſub titulo de Tertia, vbi de precibus agitur. In ſolennibus verò diebus ſtatim dicitur collecta,& quaſi ſtantes oramus.De quo,& in quibus officium veſpertinum cum hora prima conueniat,ibi etiam dictum eſt.†Mortuorum 10
officium incipit à veſperis : non tamen habet ſecundas veſperas : ad notandum,quod hoc officium finem habebit, quando animæ ſaluandorum ab omni pœna liberatæ,æterna beatitudine fruentur.Sed Sancti,de quorum glorificatione in anima iam certa eſt Eccleſia , primas & ſecundas veſperas habent : ſi in feſto eorum nouem lectiones dicantur.Primas enim habent,pro glorificatione animæ iam perceptæ. Secundas,pro glorificatione corporis,quam habebunt, quæ nũquam finem habebit.Si verò habent tantum tres lectiones, primas veſperas habent tantummodò , non quia & ipſi duplicem ſtolam habituri non ſint,cùm hoc omnibus electis conueniat , ſed Eccleſia , ad oſtendendum differentiam præmiorum illis & iſtis debitorum , magis ſolen-

nizat

hizat pro illis, de quorũ maioribus meritis ſibi per miracula vel per alia documenta conſtat: quãuis ad plenum certa eſſe non poſſit. Nam & ſtella differt in claritate à ſtella. Vnde Auguſtin. ait in ſermone de beato Stephano: Cùm pretioſa ſit mors Sanctorum, quid diſtare inter martyres poteſt? præcipuus eſſe videtur, qui primus eſt. Aliquando tamen in veſperis præcedentibus dicitur ſolummodò antiphona, & collecta de feſto ſequenti: prout dicetur ſub Vigilia Natalis. † Poſtremò notandum eſt, quòd religioſi ante completorium, prætermittunt collationem, quę è ſanctis Patribus originem traxit, qui dictis veſperis conuenire, & de Scripturis ſacris conferre ſolebant, ad inſtar operariorum, ad recreationem adinuicem confabulantium: ideoq; tunc Vitas vel Collationes Patrum, & his ſimilia, quæ potiùs ſunt ad recreationem & delectationem, legunt, & eruditiores, ſi dubium occurrerit interrogant. 1. Cor. 15

SVMMARIVM.

1 *Completorium, cur, aut qua ſignificatione admonitioneve inſtitutum. Item vnde dicatur.*
2 *Completorij officium, incipit à Pſalmo: Conuerte nos, & cur ita.*
3 *Completorium, quatuor Pſalmis conſtat.*
4 *Pſalmus: Qui habitat dicitur contra nocturnas tentationes.*
5 *Pſalmi, In te Domine ſperaui. quare dicuntur tantùm ſex verſus.*
6 *Pſalmos an debeat hymnus ſequi in completorio.*
7 *Symeonis Canticum, cur cantetur in completorio.*
8 *Horarum canonicarum partes omnes.*
9 *Preces cur dicantur in completorio.*
10 *Symbolum Apoſtolorum, cur dicatur in prima & completorio.*
11 *Officia diurna, in Pſalmis non variantur: nocturna ſic, & cur ita.*
12 *Pſalmi quinque, cur in prima, & verſus: In manus tuas, &c. in completoria potiùs, quàm in aliis horis ponuntur.*
13 *Numerus vndenarius, quid ſignet.*

De Completorio.

CAP. X.

1 IN hora † completorij Chriſtus orauit Patrem. Eadem quoque hora ſanguineas guttas ſudauit, & etiã corpus eius in ſepulchro poſitum fuit, & cuſtodes deputati. Meritò igitur in hac hora Eccleſia Deo laudes & grarias agit. Illa etiam in memoriam æterni gaudij celebrat. Nam completo electorũ numero in illa hora, complebitur gaudium electorum in die generalis retributionis. Et inde eſt, quòd completorium ſignificat gaudium. Dicitur autem completorium, quia in eo completur communis vſus locutionis, cibi & potus, & aliorum, quæ neceſſariò pro corporis ſuſtentatione ſumuntur: & ſecundum hoc e-
2 tiam ſignificat finem vitæ præſentis. † Sanè, hoc officium incipit præ-

Digitized by Google

ter morē aliorum officiorū: Conuerte nos Deus,&c. Quia enim quaſi tota die pſalmodię inſiſtimus & penè impoſſibile eſt, quin aliquē puluerē ſuperbię cōtraxerimus: & quia ſæpè erramus, iuxta illud: Erraui ſicut ouis, quæ periit. Inde eſt, quòd nos humiliātes dicimus: Cōuerte nos Deus, &c. Præterea, quilibet quantūlibet perfectus & bonus, exiſtimare ſe debet imperfectū ſiue inſipientē, iuxta illud: Iuſtus accuſator ſui eſt: ideò dicit ſacerdos: Conuerte nos, &c. in his verbis indicās ſe peruerſum. Bonarū quippè mentiū eſt, ibi culpā agnoſcere, vbi culpa nō eſt. v. diſt. ad eius. de pœnit. diſt. ij. ſi enim in prin. Nā & ſi dixerimus, quòd peccatū non habemus, ipſi nos ſeducimus. Hinc eſt, quòd etiā conſequenter inuocamus diuinū adiutorium dicentes: Deus in adiutoriū meum intende vt, Cōuerte nos. referatur ad præterita mala tollenda: &, Deus in adiutorium. ad bona opera futura facienda: quia ſine Dei adiutorio quicquā boni facere nō valemus. Quia verò totū ad laudē Trinitatis faciendū eſt, ideò ſequitur: Gloria patri. Rurſus incipientes per, cōuerte nos Deus ſalutaris noſter, oramꝰ, vt nos à malis cōuertat, & iram ſuam à nobis auertat: & quia merita noſtra non ſufficiunt, eius adiutorium poſtulamus, dicētes: Deus in adiutorium, &c. Dicuntur† autem quatuor Pſalmi ad obtinendam remiſſionem peccatorum: quæ committimus dum ſumus in hoc corpore, ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus, vel complexionibus compoſito. extrà de celeb. miſſ. in quadam. ſeu quia corpus ipſum ex his compoſitum contra pericula & phantaſmata noctis munimus, & Deo commendamus: ideóque tunc dicitur: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum: &, cuſtodi nos, &c. Et incipit Eccleſia, à voce perfectionis, dicēs, Cùm inuocarem, exaudiuit me, &c. hoc enim perfectorū eſt. Sed quia perfecti ſe debēt reputare imperfectos: extrà de purg. cano. accepimus de pœnit. diſt. ij. ſi enim, prope princ. Iuxta illud Iob: Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ignorat anima mea, ideò ſequitur in eodem Pſal. miſerere mei, ſupple, Domine: & exaudi orationem meam: quod eſt dicere imperfectorum. Poſteà aliis admonitis ad bonum, facit in eodem Pſalmo mentionem de pace æterna ibi: In pace in idipſum, id eſt quæ eſt inuariabilis, quam pacem ſemper in memoria debemus habere, & maximè, dum corpus quieſcere debet in lecto, mens debet quieſcere in Deo: debet etiam quieſcere in ſpe, vnde ſequitur ſecundus pſalmus: In te Domine ſperaui, &c Sed† quia ſpes non eſt ſine timore, aliter enim præſumptio eſſet: ideò ſequitur tertius pſalmus, de tentatione, ſcilicet: Qui habitat in adiutorio altiſſimi, &c. in quo Deus promittit liberare Eccleſiā. Diabolus enim eſt quaſi fur de nocte incedens: & ideò nocte imminente dicit Eccleſia illum pſalmum, contra nocturnas tentationes. Dicitur ergo ille pſalmus, vt à quatuor tentationibus liberemur, ſcilicet à timore nocturno, à ſagitta volante in die, à negotio perambulāte in tenebris, ab incurſu, & dæmonio meridiano, id eſt, ab incurrente dæmonio. Prima,

Pſal. 118

Prou. 18

1. Ioan. 1

Iob 9

Pſal. 4

3

4

eſt

est leuis & occulta. Secunda, est leuis & manifesta. Tertia, grauis & occulta. Quarta grauis & manifesta. In quinto verò psalmo, scilicet: Ecce nunc benedicite Dominum, &c. benedicit Ecclesia Deum, pro liberatione tentationum nocturnalium ibi: In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino. Dicit enim Augu. super hunc psalmum: Nox, res tristis est: dies læta est. Ergo per noctem intelligitur aduersitas, per diem prosperitas: in aduersitate benedicendus est Dominus, sicut & in prosperitate, exemplo Iob, qui amissis filiis & rebus omnibus dicebat: Dominus dedit, Dominus abstulit, &c. Sit nomen Domini benedictum. Vnde & hic dicitur: Benedicite Dominum. Sed quæritur, quare dicuntur tantummodo sex versus illius psalmi: In te Domine speraui, non confundar in æternum. Respondetur, ideò, quia Dominus dicendo sextum versum, videlicet: In manus tuas Domine com. mēdo spiritum meum: sexta ætate mundi, sextoq; die carne obiit, vt iam dicetur. Rectè ergo sex versus tantùm eiusdemq; psalmi in completorio cantamus, vt in hac sexta ætate, in qua per eum redēpti sumus sicut habet finis vltimi versus ibi: Redemisti me Domine Deus veritatis. cōformemur dormitioni eius, vt scilicet mēbra quiescant, & cor vigilet. Sicut caro eius in sepulchro quieuit, & diuinitas vigilauit. Notandum autem est, quòd in quibusdam Ecclesiis statim post psalmos dicitur hymnus: ea fortè ratione, quia per bonam operationem peruenitur ad exultationem absq; omnis purgationis medio, ab his, qui purgati transeunt ab hac vita: alia etiam ratio iam dicetur. Et sic priùs dicunt Hymnum, quàm capitulum, ad ostendendū mysticè, q; illi in quibus cōpleta sunt significata præcedentium laudū, seu perfecti, qui per cōpletoriū significātur, prqueniūt exhortationē, quę per capitulū significatur. Nec tn capitulū prętermittūt, quia hîc sēper vtilis est exhortatio ad perseuerandū in bono: quia nec nocet admisso subdere calcar equo. In aliis autem Ecclesiis inter psal. & Hymnū interponūt antiphonā, vel allelu-Ia per antiphonā sequētes ordinē beati Ignatij, de quo in proœmio dictū est. In aliis verò Ecclesiis statim post Psal. antiphonā, vel allelu-Ia: sequitur lectio siue capitulum cum respōsorio: In manus tuas Domine, &c. vel alio, quia, vt dicunt, in omni officio dici debet lectio. Posteà adiiciunt hymnū: Te lucis &c. In quo optāt protegi in nocturnis tribulationibus. Alij verò nō dicūt lectionē, prout in Proœmio huius Partis dictū est, sed statim post Psal dicūt versiculum: tum quia tempus illud dormitionis, non aptum est ad doctrinam, tum quia post cōpletorium, non solùm cibi & potus, verumetiam doctrina, quæ per lectionem significatur referenda non est. Hinc est, quod statuit beatus Benedictus, vt post completoriū nemo loquatur Dicitur autem capitulum: Tu autem in nobis es Domine. Hier. xiiij. cap. Religiosi in hoc officio ante omnia lectionem præmittunt, dicentes: Fratres, sobrij, &c. Ne ordinem Esdræ excedere videantur, repræsentantes in hoc etiam Mariam

Iob 1.

Matt.14 Magdalenam,de qua Dominus dixit:Præuenit vngere corpus meum in ſepulchro,id eſt,hoc fecit,quod factura erat mortuo ſi licuiſſet.ita & hæc lectio , quaſi vngit reddendo animas attentas ad vigilandum ante commendationem dormitionis.Poſt Hymnum ſubiicitur verſiculus: Cuſtodi nos Domine,vel alius,qui notat totius officij effectū. Poſtulat enim Domini cuſtodiam contra noctis pericula. Et dicitur acuta voce,& cū neuma : ex quo excitati & memores facti ineffabilis gaudij,quod erit merces laboris noſtri, canimus cāticum Symeonis:Nūc† dimittis,&c.Quod eſt Lucæ ij.cap.Primò,vt illius exemplo 7
pacem inuenientes,mereamur videre lumen.quod eſt Chriſtus. Secundò,Ideò iſtud Canticum canimus , quia ſicut ſanctus Symeon cupiens ex hac vita in alteram tranſire,illud cecinit, ſic & nos cùm dormire debeamus , quaſi morituri , quia ſomnus eſt quaſi mortis imago,illum canimus, per quem nos Domino commendamus. Tertiò, propter cauſam ſub Veſperis dictā. Quartò , quia Canticum illud eſt de vtroque aduentu. Vnde meritò illud dicimus , vt promiſſionibus alliciamur,& à vitiis quieſcamus. Conſiderandū eſt autem† quòd cū 8
ſeptem ſint partes cæterarū horarum,ſcilicet verſus, cum Gloria Patri,Hymnus,Pſalmus,lectio,cantus preces, & oratio,in tribus tamen horis,ſcilicet in matutinis laudibus,& veſperis,& in cōpletorio additur & octaua,videlicet Canticū Euangelicum. quoniā hæ tres horæ pertinent ad octauam,id eſt,Domini reſurrectionem : quia mane ſurrexit.In veſpere ſe diſcipulis manifeſtauit. In completorio , diſcipulis ait : Pax vobis. Eapropter in his tribus horis hymnus , qui eſt exemplum lætitiæ ipſum ſequitur:vt continetur in Euangelio gratię. Euangelium gratiæ huius officij , eſt Canticum Symeonis , ſcilicet: Nunc dimittis,in quo pacem rogamus æternā , vt ſicut Symeon trāſire cupiens,poſtquàm vidit Chriſtum dimitti rogauit:ſic & nos poſt lumen fidei perueniamus ad ſplendorem ſpei , vbi erit pax æterna. 9
†Conſequenter oratio dominica & preces dicuntur , quibus etiam cōtra noctis phantaſmata nos munimus. Subiicitur etiā Symbolum, in quo noſtræ fidei profeſſio continetur:vt ſi fortè nos mori contige-
Iacob. 5 rit in confeſſione fidei moriamur. Fit etiam in quibuſdam Eccleſiis, ſicut & in prima,confeſſio generalis.Alterna enim confeſſione inuicem nos emēdamus.Iuxta illud:Confitemini alterutrum peccata veſtra,ne demus requiem rēporibus noſtris , donec inueniamus locum Domino. Precibus & oratione completur hoc officium , iuxta illud Apoſtoli : Orantes pro inuicem , vt ſaluemur.Rurſus preces,myſticè humilitatem ſignificant,quę in fine debet eſſe:quia ſicut in principio ipſa neceſſaria eſt,ad quod ſignificandū voce humillima hoc ſeruitiū
Pſal. 37 inchoatur:ita in conſummatione eadē humilitas monſtrāda eſt,contra ſuperbiam:in qua ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem. Poſt preces opilio noſter ſiue ſacerdos,cōmendans Domino gregem ſuum,dicit collectam. Vnde non eſt congruum , vt poſt hoc officium

aliquid

10 aliquid aliud fiat,nisi quod pertineat ad quietem. Et attende, † quoniam ad primam & ad completorium Apostolorum Symbolum non dimittimus: quia cuncta opera nostra in eius nomine incipimus, & concludimus in quem credimus. Similiter ad vtrumque officium confessionem,& Miserere mei Deus adiicimus,vt quicquid in nocte peccauimus,aut in die deliquimus, per confessionem & pœnitentiam diluamus, adimplentes illud:Confitemini alterutrum peccata vestra. Respicientes etiam illud, quod olim sacerdos farinæ assarium offerebat,in die vicis suæ, medietatem in mane, & medietatem post meridiem.Sacrificium autem nostrum,est spiritus humiliatus. Vltimò no-
11 tandum est,quòd omnia † officia diurna quantum ad psalmos, inuariabilia sunt,nocturna verò variabilia. Per noctem enim, intelligitur mundus iste,qui variabilis est:per diem verò, ille æternus, qui est inuariabilis:de quo scriptum est:Ordinatione tua perseuerat dies.Et est verior litera,Perseuerat in singulari,quàm perseuerant in plurali:licet aliter quasi communiter proferatur. Hoc etiam officium in quibusdam Ecclesiis, quantum ad hymnum, inuariabile est,prout sub tit. de Prima dictum est:& etiam quantum ad psalmos, lectionem, preces, & collectam,ita quòd pro nullius Sancti solennitate,sicut nec officiũ primæ variatur: pro eo, quia in illa de pace, & specialiter de illa, ad quam suspiramus,agitur, quæ vt præmissum est,inuariabilis est: hoc duntaxat excepto, quoniam in dominicis diebus dicunt ad primam illos quinque psalmos,scilicet:Deus Deus meus respice in me,&c. Et
12 sequentes psalmos:Confitemini, prout ibi dictum est.† Sed quare illi quinque psalmi in prima,& versus,In manus tuas Domine,&c.in cõpletorio potiùs,quàm in aliis horis ponuntur?Responsio,Christus cui in his horis canimus,qui est principium & finis,in cruce pendens, legitur incepisse psalmum illum, Deus Deus meus, & omnes psalmos sequentes seriatim, vsque ad dictum versum dixisse: & ibi finiuisse, & spiritum emisisse. Meritò igitur & nos in passionibus huius seculi constituti, ad ipsius imitationem in hora prima, quæ est in principio horarum diei,& non alibi dictos quinque psalmos,&in completorio, quod secundum aliquam considerationem, est finis,siue vltima horarum die,debemus dicere versum ipsum. Quòd verò hoc officium ad vltimam diei horam pertineat, hac consideratione apparet. Nam in prima dicis quatuor octonarios versuum in psalmis:duos pro prima, & duos pro secunda horis: & in tertia sex, duos pro tertia, duos pro quarta,& duos pro quinta. Et in sexta sex: duos pro sexta: duos pro septima & duos pro octaua. Et in nona sex: duos pro nona,duos pro decima,& duos pro vndecima. Restat vltima hora, scilicet duodecima,ad quam pertinet completorium, quod notat hymnus: Te lucis ante terminum.Præmissos autem octonarios combinamus,si duo charitatis præcepta obseruamus,facimus vndecim combinationes:vt pro quauis hora diei in qua deliquimus,vnum Domino legis & charitatis

by Google

binarum offeramus, vt pro prima, Beati. pro ſecunda, Retribue. pro tertia, Legem pone. pro quarta, Memor eſto. pro quinta. Bonitatem. pro ſexta, Deficit. pro ſeptima, Dilexit. pro octaua, Iniquos. pro nona Mirabilia. pro decima, Clamaui, pro vndecima, Principes. Fiunt ergo vndecim combinationes ad emendandum vndenarium noſtrę tranſgreſſionis: & in quolibet octonario aliquid de lege Domini memoratur: quia per eam vinea colitur: & denarius æternitatis acquiritur. Sunt ergo xxij. octonarij, qui per horas diei dicuntur, propter rationem ſub tit. de prima, dictam. Et dicuntur bini & bini, & ſic duplicati fiunt xj. Vndenarius † enim numerus, ſignificat tranſgreſſionem: ſicut denarius perfectionem. Dicuntur ergo per vndecim: vt ea quæ in illis dicuntur tranſgreſſionem mandatorum ſuorum nobis relaxaret. 11

LIBER

Digitized by Google

LIBER SEXTVS.

SVMMARIVM.

1 *Annus ſolaris, quatuor temporibus diſtinguitur.*
2 *Annus magnus huius mundi, quatuor temporum varietate menſuratur. & num. 3. 4. 5.*
6 *Tempus Hyemis & deuiationis, repraſentat Eccleſia, à Septuageſima vſque ad Paſcha.*
7 *Tempus Veris & renouationis, in aduentu Domini.*
8 *Tempus Aeſtatis & reconciliationis, in tempore Paſchali.*
9 *Tempus Autumni & peregrinationis, à Pentecoſte, vſque ad aduentũ.*
10 *Tempora quatuor huius mundi, conſiderãtur iuxta quatuor diei ſummas partes. Item iuxta quatuor ſummas Chriſti actiones & nu. 11.*
12 *Officia cur Eccleſia inchoent à tempore Veris, ſiue renouationis.*
13 *Libri quinam legendi per totum anni circulum, in Eccleſia, vide per diſcurſum num. 14. 15. 16. 17. 18. 19.*
20 *Teſtamentum duplex, vetus & nouum, & quid teſtamentum.*
21 *Scriptura, cur dicantur vetus Teſtamentum, & quare Scripture, nouum. num. 22.*
23 *Officium Eccleſiaſticum, in quibus conſiſtat.*
24 *Libri Eccleſiaſtici, tres ſunt.*
25 *Graduarius liber: & quid trophonarius. num. 26.*
27 *Liber lectionum, plures ſunt, quos percurrit num. 28. 29. 30. 31. 32.*
33 *Dauidis, Pauli, & Matthei ſcriptura cur frequentius vtatur Eccleſia.*
34 *Pſalterij triplex vſus, & quoties à Hieronymo verſum.*

ARGVMENTVM.

De officiis Dominicarum, ſpecialiter, & quarumdam feriarum, & feſtiuitatum Domini, & ieiuniorum quatuor temporum. CAP. I.

IN proxima præcedenti parte, de diuinis officiis in genere diximus nunc autẽ de ſpecialitatibus & diuerſitatibus eorundẽ, per anni circulum oſtẽdamus: videlicet de officiis Dominicarũ, & quarundam feriarum & feſtiuitatum Domini, & de ieiuniis quatuor temporum, & de conueniẽtia ipſorum officiorum tam nocturnaliũ quàm etiam miſſæ, non vnius dũtaxat Eccleſiæ, ſed diuerſarũ officia proſequẽtes.
1 Ad † quorum euidentiã eſt diſtinctio temporũ præmittẽda. Si quidem annus ſolaris quatuor tẽporum ſucceſſione dilabitur, ſcilicet hyemis, in quo

Digitized by Google

in quo ſemina iaciuntur. Veris, in quo ſeminata prodeunt, & in ſpicas acuuntur, Æſtatis, in qua meſſes albeſcunt, & falce ſucciduntur, & Autumni, in quo per ventilationem grana à paleis ſeparata, in horreis reponuntur. Sic & magnus vitæ præſentis annus durans ab initio ſeculi, vſque ad finem mundi, quatuor temporum varietate mẽſuratur. † Primum tempus fuit deuiationis in genere humano, videlicet ab 4
Adam, vſq; ad Moſem, in quo declinauerũt homines à cultu Dei, qui vera lux eſt facti idololatræ & nil illuminationis doctrinæ habentes: & ſimul inutiles facti ſunt, & non fuit qui faceret bonũ, vſq; ad vnum. Tunc enim homo reliquit creatorẽ ſuũ, & de lapide dixit: Tu es Deus meus. Hoc tempus, quia fuit ignorantiæ & cæcitatis, bene concordat hyemi, in quo obſcuritas regnat. Secundum † tẽpus, fuit reuocationis; 5
ſiue renouationis: videlicet à Moſe vſque ad natiuitatem Chriſti, quo edocti ſunt homines per legẽ & Prophetas de aduentu Chriſti, de curatione peccati, & dilectione vnius Dei. Tũc Dominus dixit ad Iſraël:
Deut. 6 Audi Iſraël: Dominũ Deũ tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. & doctus eſt homo, quid ſibiipſi, quid Deo, quid proximo facere teneretur. Poſtmodum ob eandẽ cauſam ſuſcitauit Prophetas, vt ſcilicet prædicatio hominẽ magis ab erroribus reuocaret. Hoc tẽpus cõcordat cum Vere, quod habet aliquid luminis, ſed multum obſcuritatis. † Tertium 4
tempus fuit regreſſionis, ſiue recõciliationis, & viſitationis: videlicet
2. Cor. 6. à natiuitate Chriſti vſque ad aſcenſionem eiuſdem, per quam facta
Luca 1 eſt gratia hominibus, & prædicatio Euangelij, de quo dicitur: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Hoc eſt tempus gratiæ: quia Oriens nos viſitauit ex alto: in quo tẽpore Dominus, qui eſt ſol iuſtitiæ, mundum ſua præſentia viſitauit, & propria doctrina ſufficienter illuſtrauit. Hoc tẽpus concordat cum æſtate, in qua claritas regnat. † Quartum, eſt peregrinationis, videlicet ab aſcenſione Do- 5
mini, vſque ad diem iudicij, vbi erit conſummatio ſeculi: quod tempus eſt habens multum luminis, quia Dei miſericordia reuelata ſunt diuina myſteria. Habet tamen aliquid obſcuritatis noſtra negligentia faciente: & ſic concordat cum Autumno, qui habet aliquid obſcuritatis, ſed plus claritatis. In primo tempore, vigor fidei, flos ſpei, fructus charitatis, frigore infideliratis exaruit. In ſecundo vinea Domini aliquatenus viruit & floruit. In tertio virens & florens fructus vberrimos attulit. In quarto, cadentibus foliis verborum, decolorari cœpit. Rurſus tempus deuiationis, dictum eſt tempus culpæ, & pœnæ.
Luca 18 Nam propter ipſam deuiationem homo ſubiectus eſt culpæ: & propter culpam pœnæ. Vnde dicit Dominus: Putas, cũ venerit Filius hominis, inueniet fidẽ ſuper terrã? Tempus renouationis dicitur, tempus doctrinæ, & prophetiæ propter decalogum, per quod docuit Deus genus humanum. Tempus reconciliationis, dicitur tempus libertatis & gratiæ atque lætitiæ. Tempus peregrinationis dicitur tempus luctus & pœnæ, ſiue laboris, & pœnitẽtiæ: quod nos facimus declinationis,
& negli

Digitized by Google

& negligentiæ. Primum, fuit deſperationis. Secundum, reſpirationis. Tertium, liberationis. Quartum, exercitationis. Hæc quatuor tempora repræſentat. Eccleſia ſingulis annis, ſiue ſtatus Eccleſiæ per hæc
6 quatuor tempora variatur. Tempus hyemis & † deuiationis, in quo mors regnauit, repræſentat Eccleſia à Septuageſima vſque ad Paſcha, recolens caſum, & pœnam primorum parentum, propter eorum culpam: & ideò cantica lætitiæ, excepto, Gloria Patri, ſubticentur, prout ſub tit. de Septuag dicetur. Siletur enim, Gloria in excelſis Deo, quando in teſtimonium pacis auditum eſt quando veritas de terra orta eſt,
7 & iuſtitia de cœlo proſpexit. Tempus † Veris & renunciationis, repræſentat Eccleſia in aduentu Domini, per quem omnia renouata ſunt vſque ad natale Domini. Vnde ad notandum, quod patres illius temporis habuerunt aliquid luminis: ſed multum obſcuritatis, reſpectu ſequentium, minora Cantica lætitiæ cantat: Gloria Patri, & allelu-Ia: ſed maiora ſupprimit, ſcilicet Gloria in excelſis, Te Deum laudam⁹, & ſequentias, prout ibi dicetur. Quia enim hoc tempore peccatum regnauit, non propter ignorantiam, vt mors priùs, ſed propter carnis infirmitatem, ideò canitur allelu-Ia: quia patres huius temporis ſub le-
8 ge fuerunt: ſed Gloria in excelſis ſiletur, quod ſignum eſt pacis & iuſtitiæ, quam lex dare nequiuit. † Tempus æſtatis & reconciliationis ſiue regreſſionis repræſentat Eccleſia ab octaua Paſchæ vſque ad octauam Pentecoſt. quia per paſchalem agrum reconciliamur Deo: omnia Cantica lætitiæ & ferè poſt omnes dictiones, allelu-Ia multiplicamus, ad ſignificandum habitum gaudium de noſtra reſurrectione. Significat enim tempus illud, ſtatum fidelitatis æternæ: tunc &, Gloria in excelſis: canitur, quia in reſurrectione iuſtitia, id eſt, charitas perficietur, & plena pax dabitur. Duplex enim allelu-Ia canitur, in albis, & in dominicis illius temporis, & ſtantes tunc oramus. In priuatis verò feriis, Gloria in excelſis, & duplex allelu-Ia non canitur, licet ſæpè allelu-Ia, præterquàm in lxx. dicatur prout ſub titulo de Septem diebus poſt Paſcha,
9 & in ſequenti titul. dicetur. † Tempus autumni & peregrinationis, repræſentat Eccleſia, ab octauis Pentecoſt. vſque ad aduentum Domini: quia nobis Deo reconciliatis, non reſtat, niſi vt nos peregrinos reputemus cum Pſalmiſta dicente: Aduena ego ſum & peregrinus &c. cantans omnia lætitiæ Cantica, ad deſignandum gaudium his quibus ſunt diuina myſteria reuelata: quandoque tamen aliqua cantica ſubticet, nec multiplicat allelu-Ia: ſicut fecit in tempore præcedenti, ad ſignificandum declinationem à bono, quam noſtris negligentia noſtra parit, & cantat allelu-Ia in ſpem reſurrectionis, & Gloria in excelſis, pro iuſtitia reddita. Item quotidie dicit allelu-Ia, ſed non Gloria in excelſis: vt dicetur ſub Tempore Aduentus. Cantat etiam allelu-Ia poſt graduale in ſignum laboris, per quem ad patriam vitæ tranſeundum eſt. Ex præmiſſis colligitur euidenter, quòd rectè in principio hyemis homo, quaſi deſperans, dicit: Circundederunt me gemitus mortis: in principio *Pſal. 17*

Veris,

Digitized by Google

Veris, quasi respirans dicit, Ad te leuaui animam: in principio æstatis architectus Ecclesiæ Petrus, renatis per baptismum, & illuminatis per
2. Pet. 2 gratiam, dicit: Quasi modo geniti infantes, &c. In principio autumni, exultans de Dei misericordia, dicit: Domine in tua misericordia speraui, sed attendens miseriam, in quam ex sua negligentia lapsus est, statim subiungit versiculum, Vsquequo Domine obliuiscéris me in finem, & graduale: Ego dixi Domine, miserere mei, sana animam meam, 10
quia peccaui tibi. † Rursus hæc quatuor tempora considerantur secundùm quatuor principales diei partes, quæ sunt nox, pertinens ad tempus deuiationis: nox enim obscura est, & idololatræ cæci erant. Aurora, pertinens ad tempus reuocationis. Meridies, pertinens ad tempus reconciliationis, siue regressionis. Et vespera, pertinet ad tem- 11
pus peregrinationis. † Designatur etiam per quatuor principales Christi actiones, quæ sunt natiuitas, passio, resurrectio, & aduentus ad iudicium. Ad natiuitatem pertinet circuncisio, apparitio, baptismus, & purificatio. Ad passionem ieiunium, & tentatio. Ad resurrectionem, ascensio in cœlum, & sancti Spiritus emissio. Ad aduentum ad iudicium, transfiguratio, & miraculorum operatio. Item, passio com-
Matth. 3 paratur hyemi, natiuitas Veri, resurrectio æstati, aduentus ad iudicium, autumno: quando vetus dierum sedebit, tenens ventilabrum in manu sua, & mundabit aream suam, &c. Item natiuitas Christi concordat tempori reuocationis seu renouationis propter Prophetas, qui eum multis modis prædixerunt: passio Christi tempori deuiationis propter pœnam culpæ priorum parentum. Resurrectio, tempori re-
Psal. 38 gressionis, propter lætitiam. Aduentus ad iudicium, tempori peregrinationis, quia huiusmodi tempus durábit vsque in diem iudici: vnde Propheta: Aduena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei. Tempus ergo reuocationis siue renouationis, quæ facta est per legem & Prophetas, durat vsque ad natale Domini tantùm, vt præmissum est: alij tamen dicunt, quod vsque ad Septuagesimam, & ibi incipit tempus deuiationis. Sed secundum primum dictum, quæritur de tempore, quod est à natali Domini vsque ad lxx. sub quo dictorum temporum contineatur. Super quo dicunt quidam, quòd tempus quod est à natali, vsque ad octauas Epiphaniæ, pertinet ad tempus regressionis, quod est tempus gaudij, sicut & illud: vnde & in quibusdam Ecclesiis tunc albis vtuntur vestimentis, sicut tempore Paschali, neque tunc ieiunatur, nec genua flectentur. Reliqua verò pars, scilicet ab octauis Epiphaniæ vsque ad lxx. sub tempore peregrinationis continetur: & licet Esaias legatur die natalis Domini, non ideò dies illa est, secundum ipsos, de tempore reuocationis. Alia enim consideratione hoc fit, & ante Euangelium in nocturnis, & ante epistolam in missa. Supponitur enim tunc basis columnæ, vt per vtrumque Testamentum natiui- 12
tas Christi probetur. † Item quæritur, quare à tempore Veris siue renouationis, seu reuocationis incipiunt Ecclesiæ officia: Videtur enim quòd

Digitized by Google

quòd deberent incipere à tempore hyemis, siue deuiationis,quia prius est deuiatio,quàm à deuiatione reuocatio.Prętereà,in tempore deuiationis legitur primus lib.Theologiæ,scilicet Geneſis. Super hoc dicunt quidam,quòd hoc facit ecclesia ne incipiat ab errore.Sed certè non dicitur tempus illud deuiationis , eò quòd ecclesia illo tempore deuiet: sed quia errorem priorum parentum recolit,vt nos ad pœnitẽtiam trahat , & ideò hæc ratio non placet. Est ergo ratio , quæ per aduentum Domini noua facta sunt omnia.Vnde Apo.Ecce noua fac.omn.ideò in honorem aduentus Domini , à tempore renouationis incipit ecclesia officium suum.Prætereà,si inciperet ab hyeme,vtens verbis desperatio- *Apoc. 21*
nis , posset homo illa audiens desperare. Meritò ergo incipit à Vere vt cùm postea audierit verba desperationis , non desperet : quia præcessit certa promissio veræ liberationis , quæ fit in aduentu. Incipit ergo à
13 tempore renouationis , seu reuocationis, in quo tenet rem. † Qui autem libri,& quibus tẽporibus legantur,breuiter est videndum. Et quidem in plerisque locis ab aduentu Domini vsque ad natale eius legitur Esa. qui quantò de Christo vrbaniùs cæteris prophetaui , tantò natiuitati eius legitur viciniùs , præterquàm in ieiuniis quatuor temporum, quæ proprias habent lectiones. In ipsa etiam natiuitate non solùm de illo legitur & cantatur : sed etiam de causis ipsius festiuitatis, prout in omnibus fieri solet festiuitatibus , quod fit, ad ostendendum magnum
14 gaudium nobis cœlitus datum. † In prima verò dominica post natale legitur in quibusdam ecclesiis de epistolis Pauli ad ipsam pertinentibus natiuitatem.In octaua natalis de Sermonibus,& de Homilia Euangelij eiusdem diei. In Epiphania de Esai. secundum Gelasium Papam. xxv.dist.sancta.in palea.In octaua Epiphaniæ de homilia eiusdem diei. Ab octaua epiphaniæ vsque ad lxx.canitur de Psalmis: & leguntur epi-
15 stol æ Pauli:in quibus legitur de labore & luctu,& pugna eius † In Septuagesima verò, vsque ad Dominicam ante ramos palmarum, legitur Pentateucum.Septuagesima enim tempus nostræ captiuitatis & pœnæ & culpæ designat:de qua mysticè ad Hierusalem redire debemus,sicut per Hebræos olim de Babylonica captiuitate exeuntes , figuratum est. Vt ergo memores sint captiuitatis suæ,qui sursum tendunt.legitur primò de Adam,qui in principio mundi factus est,& de electione eius de Paradiso:deinde de diluuio,& quomodo Abraham exiuit de terra sua, & de mundi huius laboribus , exemplum patientiæ : & sicut olim Hebræi captiui ducti in Babyloniam , in tristitia fuerunt ferè vsque ad finem septuaginta annorum : & concessa sibi licentia repatriandi gauisi sunt : licet non plenariè : ita & nos ferè vsque ad finem septuaginta dierum , scilicet in Septuagesima tacemus voces , & Cantica lætitiæ vt præmissum est,& sub titul.de Tempore aduentus dicetur, quindecim tamen diebus ante Pascha legitur Hierem. quia ille apertiùs, quàm alij de passione tractauit, & in propria passione , Domini passionem præsignauit. Ab octauis verò Paschæ quindecim diebus vel

secundum

gitized by Google

secundum alios, vsque ad quartam Dominicam post pascha Apocal' legitur & cantatur propter mysteria passionis, & resurrectionis, quæ Ioanni reuelata sunt, & Apostoli prædicauerũt. In Apoc. enim fit mentio de ciuitate noua Hierusalem. † Deinde vsque ad Ascensionem le- 16
guntur epistolæ canonicæ & Actus Apostolorum, & cantatur de Psalmis: quia & Dauid prophetauit de passione, & resurrectione & Ascensione, & Apostoli prædicauerunt, quæ à Domino didicerunt, vsque ad Ascensionem eius corporali præsentia perfruentes. Inter Ascentionem verò & Pentecosten cantatur de ipso, festo: quia Discipuli sursum subleuati, promissa Patris munera expectabant. Ab octauis Pentecost. vsque ad Calend. Augusti, leguntur libri Regum & Paralipomenon, & cantatur, Deus omnium: quia sicut Samuel, Saul, Dauid, & alij pro lege Domini pugnauerunt: sic & nos postquam accepimus donum Spiritussancti in baptismo, virtute debemus pugnare contra dęmones formati, nati, nutriti & armati. † A Calendis Augusti vsque ad Calendas 17
Septembris, legitur & cantatur de Sapientia: quia in pugna maximè necessaria est sapientia, vel quia Augustus sextus est mensis, & in sexta ætate, quia Deus venit, debemus propter eius præsentiam sapienter viuere, quia inter nos audita est sapientia ipsa, quæ ex ore altissimi prodiit. Rursus mensis ille calidus est & medius in anno. Per quod media hominis ætas designatur: & in media æstate, vbi quisque ab æstu vitiorum plus ascenditur, plus succurrere debet sapientia. In Septembri legitur & cantatur de Iob, Tobia, Esdra, Iudith, & Hester: quia hi aduersa patienter sustinuerunt, & Ecclesia in fine mundi aduersa
omnia pro Domino tolerabit. † Ad Calendas Octobris, vsque ad 18
Nouembrem leguntur libri Machabæorum, & cantatur de eis: quia iste octauus mensis lætitiam resurrectionis mysticat, quia sicut Iudæi finitis præliis & restaurato templo in hymnis & confessionibus benedicebant Dominum, sic in gloria resurrectionis & magnæ festiuitatis deuictis præliis diaboli, sancti & iusti in Domino festinabunt, & gaudebunt, iuxta illud, Beati qui habitant in domo tua, Domine. † A Ca- 19
lendis Nouembris, vsque ad aduentum Domini leguntur Ezechiel, & Daniel, & duodecim prophetæ minores, cum responsoriis: Vidi Dominum, &c. Ezechiel enim vidit quatuor animalia in figura quatuor Euangelistarum, quæ natiuitatem, passionem, resurrectionem, & ascensionem docuerunt. Isti ergo ideò ante aduentum leguntur: quia clarius Christi aduentum prædixerunt. Denique Aurelius Papa in Bucardo. lib. iij. cap. hi qui. statuit vt qui inuenti fuerint libros famosos & ignotos in Ecclesia legere vel cantare, excommunicentur. Ex præmissis ergo liquet quod in Ecclesia libri noui & veteris Testamenti leguntur, quod etiam in suis locis dicetur. de ordine etiam aliorum librorum dicetur sub dominica ij. post Penteco. † Et est notandum, quod 20
Testamentum dupliciter accipitur. Nam promissio ipsa, scilicet id quod testatur seu legitur, dicitur testamentum. Vnde noui Testamen. dicitur

gratia

gratia fidelibus promiſſa,ſcilicet fides & charitas.Cęteræ virtutes ſiue vita æterna in futuro,& virtus in præſenti vita , & Apoſtolus ideò noui Teſta.teſtator eſt : vt repromiſſionem accipiant,qui vocati ſunt, hæreditatis æternæ.extrà de cele.miſ.cum Marthæ.§.cæterũ.Scriptura etiam,qua illa promittuntur , dicitur Teſtamentum. Vnde nouum Teſtamentum,dicitur ſcriptura noui Teſt.& vetus Teſtamen.dicitur ſcriptura vete.Teſtamen.de conſec.diſt.iiij. ſicut in ſacra. in princ.Et hæc quaſi humana ſimilitudine dicũtur. Sicut enim qui teſtamentum condit,hæredem inſtituit,chirographum facit, teſtes aduocat , agenda per hæredem dicit : ſic & Deus Pater volens filios Iſraël in terra promiſſionis hæredes inſtituere,chirographum fecit,id eſt,legem dedit teſtes acciuit,ſcilicet Moſem & Aaron, & agenda per illos edixit: & hoc eſt vetus Teſtamen.Sed quia in eo tranſitoria & temporalia repromittebat.extrà de cele.miſ.§.cæterum.ideò Chriſtus volens Chriſtianos,ſcilicet fideles,æternæ hæreditatis hæredes facere, cõſequenter nouum Teſtam.condidit,ſcilicet Euangelium,aduocauit teſtes teſtes ſcilicet Apoſtolos,eiſque agenda indixit, quod Teſtament. tandem morte propria conſecrauit. Præterea teſtamentum eſt teſtatio mentis,qua quiſque,quod mente concipit,ore teſtatur:& per ſcripturam corroborari iubet.xiiij.q.ij.§.ſit illud.Vnde de hac etiam ſimilitudine hîc & illa ſcriptura dicitur Teſtamentum. Cæterùm ideò illa
21 ſcriptura dicitur vetus Teſtamentum.† Primò,quia vetera,id eſt,terrena , ſcilicet ad veterem hominem pertinentia promittebat, dicens: Si hæc & illa feceretis,bona terræ comedetis,& iterum: Terrã fluentem lacte & melle dabo vobis,& ſimilia. Vnde illud vetus & tranſitorium fuit.Secundò dicitur vetus Teſtamen. quod per veterem hominem, ſcilicet per Moſem veterem vetuſtate peccati miniſtratum fuit. Tertiò , quia nouo ſuperueniente ceſſauit , & deſiit tanquam aliquid vetuſtum. Vnde Apoſtolus : Vetera tranſierunt, ecce noua facta ſunt omnia.Quartò,dicitur vetus reſpectu noui,quia eo fuit antiquius tẽ- *2.Cor.5*
22 pore.Quintò,quia vetuſtate peccati nos liberat.† Hæc verò ſcriptura nouum dicitur Teſtamentum.Primò,quia noua,id eſt,cœleſtia, ſcilicet ad cœleſtis hominis conſeruationem pertinentia promittit dicens:Qui agrum aut domum,&c.centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.Secundò,dicitur nouum , quia per nouum hominem, id eſt,ab omni peccato immunem,ſcilicet per Chriſtum miniſtratum eſt.Tertiò,dicitur nouum,id eſt vltimum : quia nouiſſimum homini teſtamentum immobile perſeuerat,quod teſtamentoris obitu confirmatur,vt extrà de cele.miſ.cum Marthæ.§.cæterùm.& xiij.q.ij.c.vlti. Hinc enim dicitur æternum, id eſt , perpetuum quaſi durabile ac immutabile,de quo dictum eſt in iiij.Parte ſub ſeptima particula Secreti,ſuper verbo , Noui & æterni. Chriſtus enim iam non moritur , & mors illi vltrà non dominabitur.de conſec.diſt.ſecunda,ſemel.Quartò dicitur nouum reſpectu veteris:quia illo magis eſt nouũ tempore,

vel quia vetus lex eſt quaſi radix : ipſum verò nouum Teſtamentum eſt quaſi frũctus. Quintò, quia innouat: non enim illud dicuot, niſi homines renati ex vetuſtate per gratiam pertinentes iam ad nouum Teſtamentum, quod eſt regnum cœlorum. † Circa libros eccleſiaſtici officij ſciendum eſt, quod ipſum officium conſiſtit in cantu & in lectione de cãtu tres ſunt libri, de lectione ſex. Sunt etiam quidam alij libri eccleſiaſtici, prout in ſecunda parte in fine Tractatus de Sacerdote dictum eſt. Sanè tres libri de cantu, ſunt antiphonarius, graduarius, & trophonarius. Antiphonarius, à digniori videlicet, ab antiphonis nomen ſumpſit: quas beatus Ignatius patriarcha audiuit per angelos decantari: cum tamen ibi ſint reſponſoria atque verſus. In pleriſque tamen locis liber iſte reſponſonarium, à reſpõſoriis, quæ ibidem continentur, appellatur. Graduarius, dictus † eſt à gradualibus, quæ in eo continentur qui à pluribus officiarius nuncupatur, ab officiis ſeu introitibus, qui ibi continentur. Gruduale, dictum eſt à gradibus: prout dictum eſt in quarta parte ſub titu. de graduali. De intitulatione graduarij, antiphonarij, & lectionarij, in ſequenti tit. dicetur. † Trophonarius eſt liber continens τρόπους, id eſt, cantus qui cum introitu miſſę dicuntur, præſertim à monachis. Vocantur etiam τρόποι ſequentiæ ſiue proſæ Κυριελέησον, & neumæ. Et dicitur à τρόπος quod eſt cõuerſio: de quo in eadem parte ſub tit. de Introitu dictum eſt. Quidam etiam hunc librum proſarum, à proſis appellant. Vitalianus cantum Romanum inſtituit, & organo concordauit. † Cæterum libri lectionum ſunt iſti: Primus, eſt bibliotheca. Secundus, homiliarius. Tertius, paſſionarius. Quartus, legẽdarius. Quintus, lectionarius. Sextus, ſermologus. Bibliotheca, à Græco nomen accepit, & eſt nomen æquiuocum. ſcilicet locus, in quo libri reponuntur, & volumen, ex omnibus libris vete. & no. Teſt. à Hiero. compoſitum. † Homiliarius & liber continens Sanctorum Homilias: & legitur in Dominicis, & in natali, & in feſtis Sanctorum propria Euãgelia habentium: & in Paſcha & Pentec. cum ferialibus eorundem. Homilia autem, idem eſt quod bona laus, ſiue verbum ad populum. Et not. quòd plures fecerunt Homilias, videlicet Aug. Hiero. Beda, Orig. Greg. & alij. Beda tamen alias non compoſuit, niſi quas Aug compoſuerat: ſed ſuis verbis eaſdem ſuperueſtiuit: nam Auguſt. verba diſputationis habuit, Beda verò ſtylum ſermonis & lectionis. Quare Beda vocatur venerabilis, vt in ſeptima parte ſub eius feſto dicetur. Item non omnes Homiliæ authenticæ ſunt, vt quædam Origenis, qui ad hæreſim dicitur declinaſſe. Aliquæ tamen Homiliæ ipſius à beato Hieronim. teſte Papa Gelaſio, leguntur fuiſſe correctæ ſeu approbatæ. xv. diſt. ſancta. in palea. Et quandocunque illa in Eccleſia leguntur, nomen Authoris, propter hæreſis infamiam ſubticetur, ſicut & nomen Salomonis, qui deceptus fuit à mulieribus, tacetur in lectionibus propter infamiam idololatriæ, ſed dicitur : Lectio libri Sapientiæ : ſic etiam quia Moſes hæſitans ad aquas contradictionis,

Domi

Digitized by Google

Dominum exacerbauit,non dicitur Lectio libri Geneſis Moſi legiſlatoris,ſicut dicitur: Lectio libri Apoc. beati Ioannis Apoſtoli. De hoc agitur in Prooemio.v. partis & ſub Sabbatho Paſchali. Volunt tamen quidam,quòd in principio Homiliarum ipſius dicatur:Homilia Origenis correcta ſeu approbata à Hieroni. & in ſequentibus dici debet
29 Homilia eiuſdem.† Paſſionarius eſt liber continens paſſiones Sanctorum,& legitur in feſtis Martyrum.Plures autem ſunt paſſionarij,quorum quidam canonizati,quidam verò teſte Papa Gelaſio.xv. diſtinct. ſancta in palea.ſunt apochryphi:vt de b.Georgio & Cyricio,& Iulita, & alij quidam quos hæretici compilaſſe dicuntur: quare in Eccleſia legi interdicuntur. Antheros Papa ſtatuit Martyrum geſta ſcribi,& in Eccleſiis haberi, & hoc propter maximum preſbyterorum numerum
30 Martyrio coronatum.† Legendarius autem vocatur liber ille, vbi agitur de vita & obitu Confeſſorum,vt Hilarij,Martini,& aliorũ Con-
31 feſſorum,& legitur in feſtis eorum,duntamen authenticatus ſit.† Lectionarius eſt,in quo lectiones epiſtolarum Pauli,& aliæ legũtur:qui
32 quandoque epiſtolarius dicitur,& etiam legẽdarius dici poteſt.† Sermologus,eſt liber continens ſermones,quos papa & alij plures Sancti compoſuerunt: & legitur in feſtis Confeſſorum à natali vſque ad octauas Epiphaniæ, in purificatione beatæ Mariæ & in feſto omnium
33 Sanctorum, & in pluribus aliis. † Conſiderandum eſt quoque trium Scripturas præcipuè in Eccleſia frequentari:ſcilicet Dauid Prophetæ, qui fuit homicida,proditor & adulter.Matthæi Apoſtoli, qui fuit publicanus, & in hoc ipſo infamis: & Pauli qui fuit crudelis Chriſti & Eccleſiæ perſequutor,& etiam Auguſt.qui fuit Manichæus,& tempore Theodoſij Imperatoris conuerſus eſt:quod ſit in exemplum, videlicet vt alij peccatores non deſperent, ſed ſperent, ſi tamen pœnituerint,poſſe veniam conſequi: quantumlibet graui noxa perplexi ſint, & orationes & eleemoſynas eorum poſt pœnitentiã poſſe Deo com-
34 placere.† Et eſt ſciendum quòd beatus Hierom. tempore Damaſi Papæ correxit pſalterium lxx.interpretum,quod tunc cantabatur vbiq; & adhuc iuxta ordinationem Greg. papæ qui poſtremò officium eccleſiaſticum ordinauit,ſecundum illud:antiphonas,reſponſoria,alleluia tractus, & alia quædam in Eccleſia decantamus. Subſequenter verò Pſalterio ipſo iterato corrupto, idem Hiero.illud de nouo integrè ex Græco tranſtulit in Latinũ, prout ipſe in ipſius pſalterij Prooemio atteſtatur:quod nouum dictus Damaſus rogatu ipſius Hiero.inſtituit decantari,& vulgariter Gallicum appellatur,& quaſi vbique legitur & ferè cõmuniter cum ſuo Prooemio in textu Bibliæ habetur. Præmiſſum verò pſalterium ſecundum lxx. Romanis remanſit:& hodie illo vtuntur.Denique idem Hieron.attendens,quod Iudæi nobis improperabant,quòd pſalteriũ falſificauerimus, quoniam à ſuo verbo diſcordabat, tertiò pſalteriũ de verbo ad verbũ ex Hebræo tranſtulit in Latinũ,quod in plurimis à Gallico diſcrepat àRomano:pauci

tamen illud habent quamuis ab omnibus & in textu bibliæ deberet haberi. Et not. quòd quidam portant psalteriũ, sed in eo non psallunt, prout dictum est in tit. de Laudibus Matutinis. Quæ sint Dominicæ, & dies, & priuilegiati, & principales, & qualiter dies Dña maior est aliis diebus, quibus nominibus dies septimę appellẽtur & qui sint dies profesti, qui festiuales, siue solennes, in Proœmio vij. Partis dicetur; Grego. pap. xcij. dist. c. fi. instituit, ne in Ecclesia Roma diaconi cantare debeant: sed solùm Euangelicæ lectionis officia inter missarum solennia exoluant. Psalmos verò ac reliquas lectiones subdiaconi: vel si necesse fuerit minores ordines exhibeant siue dicant.

SVMMARIVM.

1 *Aduentus, est initium officij Ecclesiastici.*
2 *Petrus Apostolus, Aduentum instituit, in honorem quadruplici Domini aduentus.*
3 *Aduentus primus Christi, quid attulerit homini, quid secundus, quid tertius, quid quartus.*
4 *Aduentus per quot septimanas celebretur.*
5 *Per tres Aduentus hebdomadas, accipimus trium temporum partes.*
6 *Aduentus ieiunium, est exultationis partim, partim & mœroris.*
7 *Vrbanus Papa secundus officium beatæ Mariæ quotidianum instituit.*
8 *Antiphonæ laudum Dominicarum Aduentus, quare terminentur per Alleluia.*
9 *Aduentus, quo tempore incipiat, & quot diebus constet. num. 10.*
11 *Aduentus prima Dominica, vnde inchoetur.*
12 *Aduentus intitulatio, cur duplex, & cur duplex inchoatio. Rationem vide ibid. & num. 13. 14. 15.*

De Tempore Aduentus.

CAP. II.

QVoniam, sicut præmissum † est, Ecclesiastica officia ab Aduentu Domini, quod est tempus renouationis incipiunt, meritò ab hoc tempore ducimus initium assumendum. † Prænotandum igitur est, quòd beatus Petrus primò instituit tres septimanas integras ante natale venerari, in commemorationem aduentus Christi: & quartam, quæ tamen nunquam perficitur: quia vigilia natalis non est de aduentu, vt infrà dicetur. Agitur ergo aduentus Domini per quatuor septimanas ad magnificandum, quòd est quadruplex aduẽtus Filij Dei: sed vltima nunquam finitur, quia Sanctorum gloria quæ dabitur in vltimo aduentu, scilicet ad iudicium numquàm terminabitur. Primus aduentus est in carnem, scilicet in vtero Virginis assumptam, de quo dictum est: Osanna filio Dauid: benedictus, qui venit in nomine Domini. Secundus, in mentem, qui descensus fit quotidie in cordibus

1

2

Fide

Fidelium,per Spiritũ ſanctum,de quo Ioan.xiiij. c. Ad eũ veniemus. & apud eum manſionem faciemus.& dicit Sap.ix.Domine,emitte ſapientiam tuam,vt mecum ſit.De his habetur Abacuch.ij.Si morã fecerit , expecta eum:quia veniẽs veniet & nõ tardabit:Tertius aduentus eſt in morte cuiuslibet:de quo dicit beatus Iac. Patientes eſtote, vſq; ad aduentum Domini.& Mat.xxiij. Si ſciret paterfamiliàs qua hora veniret fur,&c.ideò & vos eſtote parati,&c.& iterũ:Si in prima vigilia venerit,id eſt,in iuuentute,& in ſecunda,&c. & ita inuenerit, ſcilicet in pœnitẽtia,beati ſunt ſerui illi. Quartus erit in maieſtate, qui erit in die iudicij.De illo legitur Eſa.iij.c. Dominus ad iudicium veniet cũ ſenioribus populi ſui.†Et not.q̃ primus aduẽtus liberauit
3 animas à diaboli ſeruitute.Secundus,liberat eas à peccato. Tertius,à pœna.Quartus,corpora liberat. Veruntamẽ Eccleſia nõ celebrat niſi duos aduentus,ſcilicet in carnẽ & ad iudiciũ. Nam primũ & ſecundũ reputat pro eodem:ideò enim venit in carnem,vt veniat in mentem, Ideóque dictum eſt:Veniens veniet,& non tardabit.veniens , ſcilicet in carnem,veniet,ſcilicet in mentem,& iterum,quia vterque miſericordiæ eſt.Similiter tertius & quartus habentur pro eodem : quia vterque eſt iuſtitiæ ratione vnius effectus.Celebrat ergo Eccleſia aduentum huiuſmodi,ſub binario , vt filiis ſuis generet timorẽ & amorẽ Dei.vnde in Pſal. Eleuamini portæ æternales, &c. Timor Domini ſanctus qui permanet in ætern.& amor,ſcilicet ipſius qui ſimiliter in æternum durabit.Vnde j.ad Cor.xiij.c.Charitas nũquàm excidit. de pœ.diſt.ij.charitas.timorẽ autem debemus ei,vt domino,amorem vt Patri.Vnde Malach.ij.Si ego ſum pater,vbi eſt amor? & ſi Dominus, vbi eſt timor?Celebratur ergo aduentus per quatuor ſeptimanas. In
4 † prima ſpecialiter de primo aduentu canrat Eccleſia. In ſecunda & tertia de ſecũdo , & hoc ideò,quia antiqui Patres primum aduentum tantùm expectauerunt.Secũdum verò Antiqui & Moderni.In quarta verò ſeptimana,recolit Eccleſia tempus , in quo Dominus deſcendit in vterũ Virginis.Vnde tunc:Rorate cœli deſuper, & nubes pluãt iuſtum,aperiatur terra , & germinet Saluatorem. Item tempus à primo aduẽtu,vſq; ad ſecundũ,recolit Eccleſia inter Pentec.& aduentũ Domini,in quo cãtat allelu-Ia , in ſpe reſurrectionis , & Gloria in excelſis Deo.pro iuſtitia reddita:& dicit quotidie allelu-Ia,quia ſpes eius nõ infirmatur.Sed gloria in excelſis Deo , & in terra pax hominibus bonæ voluntatis,nõ dicit quotidie,ſed tãtùm in feſtis:quia ſemper in fide nõ ſemper in operibus laudat. Quotidie enim offẽdit:licet ſemper in fide iuſtitiã teneat. De hoc eſt dictum in Prooemio huius Partis,& dicetur ſub titulo de Septem diebus poſt Paſcha. Cæterùm per
5 tres aduẽtus hebdomadas trium temporum Patres accipimus. † Primi , fuerunt ante legem , qui procul à Deo remoti clamabant : Ad te leuaui.Secundi,ſub lege , qui doctrina legis inſtructi , & ideò ad lumen propiùs accedentes , in introitu populus Sion appellatur.Tertij,

Iaco.5

Eſa.65

fuerunt prophetæ,prçsertim illi,quos inuenit Christi natiuitas,vt Symeon:quibus quia redẽptor esse propè dicitur cantantur in introitu: Gaudete. Asserunt etiã quidam,quòd in officio primæ hebdo. agitur de vocatione Iudæorum.In officio secundæ,de vocatione Gentium, vnde ibi dicitur:Ad saluandas omnes Gentes.In officio terræ, de vocatione vtriusq; populi.Vnde ibi dicitur:Nota sit omnibus hominibus.Rursus cãtatur in prima,in persona Ioannis.In secunda,prophetarum.In tertia,Apostolorũ.In quarta,in persona Doctorum. Tẽpore aduentus tacetur.Gloria in excelsis,quod pertineat ad natiuitatẽ: vt in nocte natiuitatis deuotiùs & auidiùs decantetur, ad notandum hunc Hymnum primò fuisse nocte illa ab angelis decãtatum : quanquàm maior gloria Christi est in Ecclesia tempore noui Testamenti, quàm fuerit in veteri.Tacetur etiam,Ite,missa est. quod pertinet ad resurrectionem.Meritò autem tacetur vtrunq; in aduentu:quia tũc vtrunq; expectatur.Pari etiam ratione tacetur,Pax vobis,quod similiter ad resurrectionem. Tacetur etiam, Te Deum laudamus : quia nondum præsens est,quem expectamus , & ad præsentes tantùm hoc Cantico vti solemus Et not. quòd hæc tria non semper se concomitantur,vt dicetur in Proœmio vij Partis.Sed quare Allelu-Ia,non tacetur hoc tempore,cùm sit Canticum lætitiç , nam in aduentu est ieiunium,ne tũc nuptiæ celebrantur ? Præterea, aut est ieiunium mœroris,aut exultationis.Si mœroris , omnia Cãtica exultationis debẽt taceri.Si exultationis,omnia debent dici : ergo & Gloria in excelsis Deo.†Solutio:Hoc ieiunium est partim exultationis,& partim mœroris.Exultationis est,ratione primi aduẽtus,scilicet in carnẽ:de quo mentio fit in hoc tẽpore.Mœroris est,propter secundum aduentum, scilicet ad iudicium,de quo fit etiam ibi mẽtio : & ideò in eo quædã Cantica lætitiæ dicuntur propter aduentum misericordiæ & exultationis,& quædam subticentur,& ieiunatur,propter aduentum seuerç iustitiæ & mœroris.Allelu-Ia ergo non subticetur,quoniam tempore aduentus aliquid est lætitiæ propter spem quã habuerunt de Christi incarnatione;& propter nostram certitudinem , quam habemus per primum aduentum de futura glorificatione.sed in septuagesima non sic:quia totum tempus illud mœroris est , & ideò tunc non dicuntur Cantica angelorum,sed hominũ,vt ibi dicetur. In festis verò nouem lectionum,quæ occurrũt in aduentu , debet celebrari missa de festo solennis in tertia,cum Gloria in excelsis,&c.Ite,missa est.& deponũtur cappæ nigræ seu violaceæ , & assumuntur solennes à ministris & sacerdote,prout festum requirit.In hora verò nona de ieiunio missa dicitur:& tunc dalmaticæ & subtilia , siue tunicellæ dimittuntur , & competentes tempori & ieiunio resumuntur,sicut in tertia parte sub tit.de Dalmatica dictum est.In hoc quoque tempore officium beatæ Mariæ virginis non dicitur in Ecclesia : quia totum officium huius temporis ad laudẽ eius pertinet. † Et nota quòd Vrbanus papa secũ-

6

dus,

Digitized by Google

dus,qui fuit creatus M.lxxviij.& ſedit annis xij menſibus quatuor in concilio apud Claromon celebrato,ſtatuit,vt officium beatæ Mariæ virginis quotidie diceretur:& in die ſabbati ſolenniter fieret:in quo officio matutino dicuntur illæ lectiones:O beata Maria, quis dignè. ſumptæ ex illo ſermone Auguſt.Loquimur dilectiſſimi,&c. Hoc etiã tempore non debet fieri ſpecialiter commemoratio alicuius Sancti præcedentis Chriſti aduentum, non quia omnes illi in infernum deſcenderunt:& idcò Eccleſia Occidentalis pro eis nõ ſolẽnizat:nec etiam ſequẽtium, quia cum hoc tempore Eccleſia de aduẽtu filij Dei ſolennizet,non eſt aliorum ſolennitas admiſcenda,imò minor cedit maiori:quia adueniẽte principe,ceſſat magiſtratus.Idcirco cùm ipſe ſit præmium & corona Sanctorum omnium,& ſit omnia in omnibus, & ſufficiẽtia ſingulorum:ſuperfluum foret recurrere ad aliorum ſuffragia mẽdicata.C.de pala.ſacra.largi.l.ſcrineis.in prin.lib.xij.Generalis tamen commemoratio omnium Sanctorum,bene fit: quoniam licet Sancti ex aduentu filij Dei ſpeciale gaudium & præmium aſſecuti fuerint,maius tamen ad generale gaudium eorum extitit, quia creaturam rationalem ex vnione ad diuinam naturam viderunt ineffabiliter ſublimatam:quia ergò bonum cõmune præponderat particulari,& per conſequens generale gaudium eorum gaudio ſpeciali:quia illud,quod præmiſſum eſt, fuit omnibus ſanctis vtriuſq; Teſtamenti ad gaudiũ,idcirco conueniens eſt,vt tempore ipſius aduentus eorum gaudium communiter & generaliter recolatur, & in generali omnium Sanctorum commemoratione, ſingulis diebus dicitur antiphona illa:Ecce Dominus veniet, & omnes Sancti eius cum eo,& erit lux magna in die illa,allelu-Ia, quæ pertinet ad quartũ aduentum,in quo apparebit gloria Sanctorum Dicitur etiam cum ipſa antiphona oratio illa: Conſcientias noſtras quæſumus Domine viſitando purifica,&c.in qua ſimiliter concordando cum antiphona, fit generaliter commemoratio de omnibus Sanctis,dum dicitur ibi: Vt veniens cum omnibus Sanctis,& tunc pertinet ad quartum aduentũ, ſcilicet in maieſtate.In multis tamen locis ſubtrahũtur verba illa:cũ omnibus Sanctis,& tũc pertinet ad ſecũdũ aduentũ, ſcilicet in mẽte. Nõ fit etiã cõmemoratio de cruce,ſicut fit in aliis tẽporibus,ne prius videat Dominus paſſus,quàm natus.& iterũ ne fiat contra illud præceptum Exod.xxiij.& xxiiii.non coques hœdũ in lacte matris ſuæ,id eſt, Chriſtũ non crucifiges,dum adhuc tener & lactans eſt.Cõtra hoc præceptũ fecerũt tũc Iudæi,qui Chriſtũ eadem die, id eſt, eadẽ ſexta feria,in qua,vt quidã dicũt conceptus eſt,crucifixerunt.† Notandum autem eſt quòd tempore aduentus omnes antiphonæ dominicales in matutinis laudibus terminãtur,per Alelu-Ia,ad ſignificandum gaudium de certitudine aduẽtus ſaluatoris habitum, vt in matutino officio fit quaſi prædictio:& in matutinis laudibus notetur exultatio. Item,in prima,ſecunda & tertia hebdomada, repetuntur reſponſoria

Digitized by Google

dominicalia,ſed in quarta ſunt ſpecialia : quæ per hebdomadam cantãtur:& ſunt quindecim:quia ille expectatur vẽturus, qui inſtituera vetus Teſtamentum,& erat inſtituturus nouum.Quindenarius enim numerus cõſiſtit ex ſeptenario,& octonario:at ſeptenarius ad vetus, octonarius vero ad nouum refertur Teſtamentum.In ſingulis quoq; ſeptimanis cantus renouatur,propter gaudium proficientiũ,qui pro-
Pſal.83 ficiunt de virtute in virtutem,vt videãt Deum Deorum in Sion. † Il- 9
lud etiam notandum eſt,quòd prima dominica aduẽtus nunquã eſſe poteſt ante quinto Calẽdas Decembris:nec etiam poſt tertio Nonas Decembris:ſed quæcunq; illarum ſeptem literarum,quæ inter dictas Calendas & nonas includuntur,repræſentauerit dominicam : ibi eſt prima dominica aduentus.ſed & in dominica proximiori feſto beati Andreæ,vel Calendas Decembris ſiue antè,ſiue retrò,eſt ſemper initium aduẽtus:& ſi ipſum feſtum cadit in dominica , ibi etiam eſt ini- 10
tium aduentus.†Aduentus cõtinere debet xxj.diem,id eſt,tres ſeptimanas integras ad minùs præter vigiliam natalis Domini. Veruntamen cùm aduẽtus incipiat à die dominica,ſi fortè cõtingat ſimiliter natale in die dominica venire,oportet tempus aduentus per quatuor hebdomadas protelari:alioquin vigilia natalis & ſabbatum quatuor temporum cõcurrerent in eadem die,quod eſſe non poteſt. lxxj.diſt. de leui.quia vtrunq; illorum proprium habet officium , & ad diuerſa tempora pertinet.Nam ſabbatum,eſt de aduẽtu : ſed vigilia ad tempus gaudij pertinet cùm non ſit de aduẽtu ſed de natali:& ſic aduentus nõ haberet viginti vnum diem:excepta vigilia natalis,ſicut dictũ eſt.Quòd vigilia pertineat ad tẽpus gaudij,patet ex ipſa ordinatione Gregorij,qui vltimas aduẽtus antiphonas poſuit de Euangelio,ſcilicet:Completi ſunt dies &,Ecce completa ſunt omnia. Quando ergo natale eſt in dominica , quatuor tempora celebrantur in penultima hebdomada Si autẽ natale venerit in ſecũda feria, vel deinceps vſq; in dominicã:tunc poſt viginti vnum diem habebit , in quo fiat vigilia:& quãdo feſtum venerit in ſecunda feria,fiet officium de vigilia in die dominica,quæ propriũ non habet officium:& tunc propter dominicam cantabitur allelu-ia:ſed ieiunabitur in ſabbato prçcedẽti, tam pro vigilia natalis,quàm pro ieiunio quatuor temporum.De hoc etiam dicetur ſub titulo de capite Ieiuniorum.†Non eſt etiam ignorandũ , quòd licet in principio ſiue in prima dominica aduentus cantetur introitus:Ad te leuaui animã meã Deus ſi quis tamen diligẽter attendat in dominica præcedenti illã,præparatio aduentus Domini, quò ad quædam inchoatur,quod oſtẽdit epiſtola, quæ nunc ſecundũ
Hier. 23 quoſdã legitur:Ecce dies veniunt,dicit Dominus.Et ſuſcitabo Dauid germen iuſtum,&c.finis Euangelij eiuſdem diei , ſcilicet Abiit Ieſus trans mare Tyberiadis quod eſt Ioannis xj.c.Hoc idem inſinuat , vbi dicitur:Hic eſt verè Prophera,qui venturus eſt in mũdum,vt redimeret populum , &c. Satis enim cõueniẽs eſt,quòd in præcedenti domi

nica

nica inchoëtur, quia non respiraret despernas, nisi certa promissio veræ liberationis præcederet: qua audita, respirans clamat: Ad te leuaui animã Deus meus, &c. In quinta igitur hebdomada ante natiuitatem Domini inchoatur præparatio aduentus, quo ad quędam. Vnde & in antiquis gradualibus & lectionariis titulus est talis: Quinta dominica ante natiuitatem Domini: nam ab illa dominica vsque ad natiuitatem Domini sunt quinque officia dominicalia, & quinque epistolæ, & quinque Euangelia. In quarta verò dominica ante natiuitatem Domini inchoatur præparatio aduentus, quò ad officium matutinale, & quò ad multiplicem officiorum varietatem, & innouationem. quia ergo quatuor sunt officia dominicalia, ab illa dominica vsq; ad natiuitatẽ, & ideò in antiphonariis nouis intitulatur quarta domi-
11 nica † Quadruplex autem ratio huius duplicis intitulationis librorum, & inchoationis aduẽtus reddi consueuit. Prima, quia per lectionarium recolimus aduentum Domini in mundum, significatum esse, per quinque mundi ætates. Per antiphonarium verò, recolimus aduẽtum Domini nuntiatum esse per quatuor ordines librorum, scilicet per legem, per Prophetas, per Psalmos, & per initium Euangelij narrantis Domini conceptionem. Initium Euangelij vocamus, quicquid est in Libro Lucæ: qui historiam ante natiuitatẽ Domini pleniùs cæteris prosecutus est: sicut de angelo à Zacharia misso annũtiante natiuitatem præcursoris, & sicut de prophetia illa: Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Et de
13 Gabriele Archangelo ad Virginem misso: & similibus. † Secunda est: quia actor lectionarij nos hortatur, vt purgemus hospitiũ nostri corporis: quod per quinque sensus sordidatũ est, ad suscipiẽdum Deum: quia in sordibus habitare despicit rex venturus. Actor verò antiphonarij, nos docet purgare corpus nostrum, constãs ex quatuor elementis, facientes dignam mansionem Deo regi venturo. Iuxta illud: Ego
14 & Pater, ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus. † Tertia est, quia in quarta dominica aduentus, quæ ad spirituales, & nõ in quinta dominica, quæ ad seculares, pertinet: vt dicetur in tit. seq. innouantur cantus, Spiritualium enim est, Canticum nouum cantare, & non secularium, qui cùm adhuc quasi veteres sint: & mala eorum adhuc recentia potiùs lugere, quàm gaudere debẽt. Renouatus quidem cantus, gaudiũ electorũ significat: qui proficiũt de virtute in virtutẽ,
15 in qua videbitur Deus deorum in Sion. † Quarta est, quia in Ecclesia *Psal. 83.* duo sunt ordines hominum expectantium Domini aduentum, & studentium, ad dignè suscipiendum Deum venturum. Vnus ordo in seculari cõuersatione studet: alter in spirituali. Seculares, qui rebus trãsitoriis student, quæ quinque corporis sensibus administrantur, per quinque hebdomadas intelliguntur. Iuxta illud Euangelij Ioan. Erant *Ioan. 6* viri, quasi quinque millia. Siquidem quinque millia viri, Deum secuti, designant eos, qui in seculari adhuc habitu positi, exterioribus, quæ

d by Google

possident, bene vti nouerant: ipsi namque saturantur quinque panibus, quia legalia instituta eis proponenda sunt, qui per quinarium numerum propter quinque libros Mosi intelliguntur: Per quatuor verò septimanas spirituales intelliguntur, qui rebus transitoriis abiectis nudi nudum sequuntur Christum, qui per quatuor Euangelia ad potiorem perfectionem excitantur. Quòd etiam ad istos quaternarius numerus pertineat, apparet in alio Euangelio, in quo quatuor millia hominum qui sunt Euangelica perfectione sublimes, leguntur refecti septem panibus, id est septiformi gratia eruditi & repleti. Hanc distinctionem figurauit Dominus Mosi, quando in ingressu tabernaculi iussit poni septem columnas, & ante oraculum vnam, ante Sancta Sanctorum quatuor prout legitur Exod. xxvj. & xxxij. cap. Siquidem quinque columnæ exteriùs positæ sunt seculares, qui in exterioribus maximè versantur: quatuor columnæ ante Sancta Sanctorum, sunt spirituales, qui quasi interiùs positi, Domino deuotiùs obsequuntur. Vna columna ante tabernaculum vnitatem fidei, quam tam isti, quàm illi colunt designant: & propter hanc causam clerici seculares in vespertinis officiis quinque Psalmos cantant, monachi verò, & religiosi, qui altiorem elegerunt viam, nonnisi quatuor, in quo se perfectiores ostendunt. Quod autem quadratum est ex quacumque parte vertatur, manet idem & firmum. Similiter & perfectus quocumque loco & tempore, idem immobilis manet.

SVMMARIVM.

1 *Dominica prima Aduentus officium.*
2 *Responsorium Dominica prima Aduentus, & eius expositio.*
3 *Hominis magna ignorantia.*
4 *Responsorium primum Aduentus, habet tres versus, & cur. & numero 5.6.7.*
8 *Responsorium secundum Aduẽtus. Tertium, nu. 10. Quartum. 11. Quintum, sextum, septimum. nume. 12. Octauum, & nonum. nu. 14.*
9 *Visio est triplex.*
15 *Missa Aduentus introitus, prima Dominica.*
16 *Dei facies, intelligitur diuina cognitio.*
17 *Euangelium de Aduentu in Hierusalem, cur hodie legatur.*

De prima Dominica Aduentus Domini. CAP. III.

PRima dominica † de aduentu, quæ est quarta à natali Domini: & in qua secundum quosdam inchoatur officium aduentus, pertinet ad spirituales. Et ideò, in ea innouantur cantus: præcedens verò, quæ quinta est, ad seculares sicut in præcedenti tit. dictũ est. Ad spirituales pertinent duo versiculi. quorum vnus frequentatur in vespertino officio. scilicet: Rorate cœli desuper. alter in matutino, scilicet; Vox clamantis in deserto. In primo ostenditur, quid facere debeant: in secũdo exequan- 1

Digitized by Google

exequuntur. Ipſi ſunt cœli rorãtes,& nubes pluentes:ros eſt ſubtilior, & pluuia groſſior. Tunc ſunt rorantes,quando de incarnatione Saluatoris ſubtilia dicunt,vt illud: Verbum caro factum eſt, & ſimilia:tunc *Ioan.1* ſunt pluentes,quando groſſiora, id eſt, intellectu faciliora dicunt, ſicut eſt, quòd Maria deſponſata eſt Ioſeph, & quòd puer natus eſt in *Matth.1* Bethleem, & reclinatus in præſepio,& huiuſmodi. Iſti faciunt, quòd aperiatur terra,& germinet Saluatorem. Ad literam, terra eſt virgo Maria quæ aperta, quãtum ad fidem cordis,ſine damno virginitatis, cõcepit & peperit Saluatorem. Sed moraliter,terra eſt cor humanum, *Luc.8* quod viri ſpirituales ſua prædicatione aperiunt:vt germinet Saluatorem, id eſt, Chriſtus in eo reformetur, Iuxta illud Apoſtoli: Filioli mei, quos iterum parturio: donec Chriſtus reformetur in vobis. Iſti *ad Ga.4* ſunt, vox clamantis in deſerto, id eſt in mundo: Parate viam Domini,rectas facite ſemitas eius. Viæ ſunt opera, ſemitæ ſunt cogitationes,quas debemus parare in aduentu Saluatoris. Hanc præparationẽ notat oratio quæ poſt communionem hac die in miſſa ſequitur: Suſcipiamus Domine miſericordiam tuam in medio,&c,& ex eo,quòd in fine illius orationis dicitur: Congruis honoribus præcedamus. Viam ergo parare,eſt pœnitentiam agere,prædicare. Semitas rectas facere,eſt poſt mandata conſilia obſeruare. Sanè huius dominicæ totum matutinale officium,pertinet ad primum aduentum, vt præmiſſum eſt. Legitur enim in Eſa.quid de aduẽtu loquitur apertiùs, quàm aliquis alius Propheta:vnde in ij cap.ipſius habetur: Ecce mons, &c. in primo verò habetur de nequitia Iudæorum. Primum reſpõſorium

2 † eſt: Aſpiciens à longe.quod eſt de primo aduentu: & non ſumitur de aliquo libro Theologiæ, nec compilatum eſt à Gregorio ordinatore matutini officij, ſed à quodam eius monacho, quod inde appareret: quia illud intra hebdomadam non repetitur, ſed omnia alia reſponſoria,ſic,quæ ab ipſo Gregor. edita ſunt.Et ſi obiiciatur,quòd illo dempto non remanẽt,niſi octo reſponſoria iſti dominicæ, reſpondetur,quòd nouem ſunt computato illo, Ecce dies veniunt, quod ſecundum ordinem Grego. nouum eſt, cantatur in veſperis ſabbati præcedentis. Cantatur autem hoc reſponſorium in perſona Ioannis Baptiſtæ, vel ſponſæ dicentis: Aſpiciens à longe à terra videlicet ad cœlum,video Dei potentiã venientem: & licet proprie patri potentia aſſignetur,hic tamen per potentiã accipe Filium Dei,cui data eſt poteſtas in cœlo & in terra,qui eſt potens Dominus in prælio: cui prophetа,Accingere gladio tuo ſuper femur tuũ potentiſſime. Hic venit *Pſal.44* dum ſe viſibilem monſtrauit & nebulam totam terrã tegentem. Hæc nebula eſt Dei miſericordia, quæ præſtat refrigerium contra æſtum vitiorum.Hanc Moſes intrauit, cum ad ſuſcipiẽdum legem aſcendit. Hanc Petrus intellexit, cum in nube lucida videns Dominũ, Moſem *Matt.17* & Heliam dixit: Faciamus hic tria tabernacula. Hæc populum in de- *Luc.1* ſertum deduxit,& ab igne protexit.Hæc eſt virtus altiſſimi, quæ Virginem

ginem obumbrauit,quæ totam terrã tegit,quia miſericordia Domini plena eſt terra.Hæc etiã nebula, eſt humanitas Filij Dei, quæ totum mundũ ſaluat.Medicina enim omnium in feſtinatione nebulæ. Nebula etiam poteſt dici infidelitas ſeu ignorantia. Ignorabat enim † homo Deum,ſeipſum, natale ſolum & concupiſcentiam eſſe peccatum. 1 Hæc nebula totam terram tegebat , quia omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt.Ite obuiam ei & dicite : Nuntia n.ſ.t.qui regnat.es in populo Iſraël.Similia dicit Ioãnes Diſcipulis, Parate viam *Ioan.1* Domini,& per diſcipulos ad Chriſtũ:Tu es qui venturus eſt,an alium expectamus ? Obuiam ſponſo , ſcilicet per viam charitatis : & dicite. Nuntia nobis,quaſi dicat:Reuela nobis per tuam præſentiam, ſi tu es Meſſias in lege promiſſus , & ſi regnaturus es in populo Iſraël. Porrò † inſolito modo primum reſponſorium habet in quibuſdam Eccleſiis 4 tres verſus,ſicut & reſponſorium primum natalis Domini. Primò,ad ſignificãdum, quod iſte aduentus Domini ſaluat homines trium temporum,ſcilicet illos,qui fuerunt ante legem, & ſub lege , & ſub tempore gratiæ:& propter hoc etiam fit triplex repetitio. Prima à remotiori quo ad finem,& poſtea à minus remoto,& poſtea à propinquiori, ad oſtendendum quòd Patres primi temporis remotiores fuerunt ab aduentu Chriſti quam Patres ſecundi,& tertij,& Patres ſecundi tẽporis magis remoti quam Patres tertij : deinde reincipitur reſponſorium ad denotandum deſideriũ,& ad ſignificandũ,quòd debemus attribuere finẽ & principiũ boni operis ei, qui eſt α & ω.xxxv.diſtinctio- *Apoc.1* ne ab exordio. Vltimo,dictis verſibus ſubiungitur : Gloria patri.quia omne deſiderium & ſeruitium , ad Deum trinum eſt referendum : & ibi non fit reiteratio partis,ſed totius reſponſorij : quia poſt vitã præſentem,omnia opera conſumentur , & tunc erit Dominus omnia in omnibus , & conſummatio & ſufficientia omnium. Secundò , ideo † præmiſſum reſponſoriũ tres habet verſus, & vnũ Gloria, ad ſignan- 5 dum quatuor aduentus , de quibus in cap. præcedenti præmiſſum eſt: & ad deſignandum quatuor tempora, ſcilicet tẽpus ante legem , tempus legis,prophetiæ & gratiæ. Alloquens enim Eccleſia omnes homines,qui fuerunt ante legem , quorum pauci ſecuti ſunt vnum Deum, dicit primò verſum:Quique terrigenæ,&c.id eſt:O vos omnes mali, boni,diuites & pauperes,ite obuiam ei,& dicite:Indica nobis, ſi tu es ipſe,qui regnaturus es in populo Iſraël. In ſecundo verſu,in perſona hominum , qui fuerunt ſub lege , in qua aliquid fuit imperfectionis, quia data fuit infirmis:alloquitur ipſum legiſlatorẽ : Qui regis Iſraël intende, quaſi diceret, Qui populum Iſraël in lege tua regis , & ſicut paſtor ouẽ deducis,indica nobis.ſi tu es ipſe,qui regnaturus es in populo Iſraël In tertio iam ex dictis Prophetarum certificari de aduentu Saluatoris,ex deſiderio clamant : excita potentiã tuam,& veni,qui regnaturus es in populo Iſraël. In aliis verò eccleſiis , eſt tertius verſus: Tollite portas.In quarto,gratias agens Saluatori,de aduentu ſuo,

qui di

6 qui dignatus est venire : imò toti trinitati : dicit, Gloria Patri. † Tertiò, responsorium ideò tres habet versus, quoniam lex, & psalmodia,
7 & prophetia hunc Saluatoris aduentum pronuntiauerunt. Quartò, tres † versus, patres trium puerorum significant. Patres quidem ante legem, hunc aduentum præuiderunt. Patres sub lege, desiderauerunt. Patres gratiæ, prædicauerunt. Dicit ergo Ioannes Baptista, vel ecclesia: Vos patres ante legem quique terrigenæ, & fi. ℏ. ſ. in v.d. & pauper, ite obuiam ei. Terrigenas vocat malos, qui terrena sequuntur. Filios hominum dicit, bonos diuites: subdit quos terrigenas appellauerat, propter pauperes, quos filios hominum. Vos ergo quique, id est, quilibet terrigenæ malitia diuites, & filij hominum spiritu pauperes, qui estis simul in vnum, in vno ouili agni & hœdi: ite obuiam ei, vt vos mali per ingressum recipiatis, vos boni per progressum proficiatis. Vos etiam Patres sub lege, dicite, Qui regis Israël, inte. qui deducis velut ouem Ioseph, nuntia nobis, &c. qui regis Israël, id est, Iudaicum populum per doctrinam legis Domini videntem. Qui deducis, id est, de virtute ducis, velut ouem, id est, innocentem Ioseph, id est, populum Gentilem, augmentatum per frumentum mortificatum: intende super nos, id est, lumen pietatis infunde, & nuntia nobis, &c. Vos quoque patres, sub gratia dicite: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ, qui regnaturus, &c. O principes & potestas aëris huius & ô genimina viperarũ, tollite, id est, auferte portam mortis, id est, vitia, per quæ diabolus intrat ad corda. Et ô portæ æternales, id est, virtutes ad æternitatem ducentes, eleuamini contra vitia: & per vos introibit, & habitabit in vobis rex gloriæ, qui regnaturus est in populo Israël. Et not. quod ad tertium versum non respondetur: Nuntia nobis: quia Patres noui Testamenti certificati sunt de aduentu Christi: Patres gratiæ certi sunt de introitu regis gloriæ. Verum quia nunquàm sufficit, nec sufficiet fides incarnationis sine fide Trinitatis, ideò succinitur: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, & quia qui venit in humanitate, venturus est etiam in maiestate, ideò responsorium denuò repetitur. In repetitione verò nubem, accipias
8 ad literam iuxta illud: Veniet in nubibus cœli: & sicut nubes suscepit *Matt. 13* eum: & alibi: Nubes & caligo in circuitu eius. Secundum † responsorium est: Aspiciebam in visu noctis, sumptum per Gregorium de Daniele cap. septimo, Christum venturum prophetantem, qui his verbis mysterium incarnationis Verbi, quod in principio erat apud Deum, apparuit dicens: Aspiciebam in visu, aut visione noctis. Triplex quidem
9 est visio, † scilicet noctis ante gratiam: diei sub gratia, & lucis in gloria. In nocturna viderunt Patriarchæ & Prophetæ, qui sub nube fuerunt: & hoc Daniel aspiciebat in visu noctis. In diurna viderunt Apostoli, quibus Christi humanitas apparuit. In lucida videbunt filij Dei facie ad faciem. Hanc distinctionem veritas in Euangelio innuit, dicens: Abraham exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauisus est. Iterum,

d by Google

rum multi reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Sequitur, Ecce in nubibus cœli Filius hominis veniebat. Nubes cœli, caro verbi: de Esa. Ascendit Dominus super nubem leuem. Et datum est ei regnum & honor, scilicet nomen, quod est ab æterno datum, sed in tempore manifestatum, & omnis populus, tribus, & linguæ seruient ei. Nam vt Esaias ait, curuabuntur ei omnia genua, & iurabit omnis lingua in Domino. Tertium responsorium: † Missus est angelus Gabriel: quibus verbis Lucas texuit ordinem annuntiationis. † Quartum est: Aue Maria gratia plena: quibus idem Lucas modum conceptionis annexuit dicens: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Superueniet in te, inquam, in protegendo te, & ab omni sorde purgando, & exinde virtus altissimi, scilicet verbum Dei, obumbrabit tibi, ex te carnem sumendo: quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei. Christus enim, qui non est conceptus ex virili semine, meritò nascitur, & Filius Dei appellatur. Sequitur versus: Quomodo in me fiet istud? interrogatiuè, & sic quo modo sunt duæ dictiones: vel admiratiuè, & est vna dictio. Quintum responsorium est: † Saluatorem: in quo incarnatio per Apostolum confirmatur. Sextum est: Ecce Virgo concipiet. Septimum: Ecce dies veniunt: in quibus hoc idem per Prophetas roboratur. Octauum, † Obsecro Domine: in quo idem propter legem comprobatur. Nonum est: Audite verbum: in quo idem per Prophetas comprobatur. † Laudes matutinæ vtrumque sonant aduentum. Non enim agitur aliquando de vno aduentu, quin & de alio misceatur: sed pauca de secundo habentur: & hoc propter repræsentationem gaudij, ne spes luxuriet in præsumptionem. Siquidem prima antiphona, quæ de fine Ioëlis sumitur, est apertè de primo aduentu. Vnde ibi dicitur: In illa die, scilicet quando Messias venit, montes, id est, Apostoli seu magni prædicatores, stillabunt dulcedinem, scilicet verbi Dei, & colles sicut minores prædicatores, fluent lac, scilicet simplicis doctrinæ minoribus, & maioribus. Secunda, scilicet: Iucundare: partim est de Esaia: partim de Zacharia. Tunc enim iucundata est secundum Zachariam Sion, id est, Ecclesia de Iudæis, & exultauit Hierusalem, id est, Ecclesia de Gentibus. Tertia, scilicet: Ecce Dominus veniet: est de secundo aduentu, scilicet in maiestate. Quarta est: Omnes sitientes: tunc enim omnes, id est, de omni genere sitientes, scilicet salutis & scientiæ doctrinam venerunt, secundum Esaiam, ad aquas baptismatis & doctrinæ. Quinta est: Ecce veniet propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem, scilicet dando legem: & noua condendo præcepta. *Esaiæ 55*

Hoc tempore dicitur per horas capitulum illud: Egredietur virga. Esa. vndecimo capitul. & illud: In diebus Hierem. vigesimo tertio capitulo, & illud: Erit in nouissimis. Esai. secundo capitul. & illud: Ecce virgo. Esai. capitul. & illud: venite ascendamus. Esaiæ secundo capitulo. Ad missam † verò introitus est: Ad te leuaui, &c. quia per aduentum Domini

Digitized by Google

Domini in carnem, ſpes maximè eleuatur. Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret & iterum: Proprio Filio non pepercit, &c. Et nota quòd ſi quidam excitentur, alij tamen ſomno torpent, ideò cantor incipiens: Ad te leuaui animam meam: exaltando vocem ab inferiori ad ſuperius procedit, quod proprium eſt excitantis: quod etiam notatur in epiſtola, vbi dicitur: Hora eſt nos iam de ſomno ſurgere. Sequitur verſiculus: Vias tuas Domine demonſtra mihi: quia Chriſtus veniens nobis vias ſuas indicauit. Vnde Eſaiæ: Erit mons domus Domini, &c. Venite aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas. Quæ autem ſint viæ illæ, oſtendit epiſtola, quæ eſt ad Romanos decimotertio capit. Scientes, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. In eo enim, quod ibi dicitur: Nox præceſſit: dies autem appropinquauit, aſſignatur effectus, quia factus eſt dies, quando natus eſt ſol: & ideò ſequitur ſic, vt in die honeſtè ambulemus, ſcilicet in omnibus operibus bonis, & induamus nos in ſimilitudine Chriſti: vt ſic filij Dei ſimus, quia propter hoc filius Dei factus eſt homo, vt homo fierer Filius Dei. Orationes primum aduentum reſpiciunt, & poſſunt etiam adaptari congruè ad ſecundum. Poſteà ſequitur reſponſorium, in quo oſtenditur ſpes, quæ facta eſt in ortu Solis: Vniuerſi, qui te expectant, &c. Sequitur allelu-Ia. Oſtende, &c. quia tunc oſtendit dominus faciem ſuam, quam qui videt, ſaluatur. Vnde, cum dixiſſet dominus cæco: Quid vis vt faciam tibi? Reſpondit: Raboni, vt videam. quam faciem non poterant homines anteà videre, quia erant in regione vmbræ mortis, ſed lux orta eſt eis, quod poſſunt videre. Quod autem dicitur: Oſtende nobis Domine faciem tuam: eſt ſenſus: Da nobis cognitionem
16 tuam. Facies † enim Dei in Scripturis ſanctis non caro, ſed diuina cognitio intelligitur: quia per faciem conſpectans quis cognoſcitur. Sequitur in quibuſdam Eccleſiis Euangelium Matthæi vigeſimoprimo capit. Cùm appropinquaſſet &c. quod ad paſſionem pertinet, quo
17 ad literam. Ad diem verò hanc, quo ad allegoriam, & ſpiritualem † intelligentiam. Venit enim tunc Dominus Hieruſalem per Bethphage, quæ interpretatur domus buccæ, id eſt, ad Eccleſiam, quæ parua erat, in qua Chriſtus apparuit per confeſſionem, & per montem Olineti, per quam deſignatur eminentia miſericordiæ, per quam venit Filius Dei in mundum, & miſit diſcipulos ſuos dicens: Ite in caſtellum, id eſt, in mundum, & inuenietis aſinam & pullum, id eſt, Iudaicum populum, qui duræ ceruicis eſt, & Gentilem ſine iugo legis. Item, per huiuſmodi animalia oſtendit vias ſuas: humilia enim ſunt. Vnde in Matth. Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Legitur etiam ideò, quia ibi habetur: Benedictus, qui venit in nomine: quod pertinet ad primum aduentum, & propter alia verba legitur in alijs Eccleſiis illud: Cùm appropinquaret Ieſus: quod dicitur in dominica palmarum. In aliis verò Eccleſiis legitur Euangelium: Principium Euangelij Ieſu

Ioan. 13
Rom. 8
Rom. 13
Eſaiæ 2
Matt. 11

Digitized by Google

Iesu Christi, &c. quod est Mat.j.cap.propter illa verba: Ecce ego mittam angelum meum ante faciem tuam. Et not. quòd in textu Euangelij non continetur principium,sed initium.Sed Ecclesia ponit principium , pro eo quòd legens Euangelium statim præmisit in titulo : Initium sancti Euangelij : ne idem repeti videatur. In nonnullis Ecclesiis etiam legitur : Erunt signa. Sequitur offertorium de spe: Ad te leuaui animam meam : & postcommunio de eodem, & propter idem legunt Euangelium illud:Erunt signa:quod est Luc.xxj.cap quod pertinet ad secundum aduentum,vbi dicitur: Propè est regnum Dei. Cui adaptatur epistola,vbi dicitur: Propior est nostra salus te, quia propè est regnum tuum Domine: ideò Ad te leuaui, dicit in introitu cantor, id est, vetus homo: vel Ioannes Baptista, vt quidam dicunt, dicit: Ad te leuaui animam meam, Deus meus,& ideò vias tuas domine demonstra mihi. & hoc in responsorio:ostende nobis domine misericordiam tuam,& hoc in allelu Ia: & quasi de misericordia certificatus , concludit in postcommunione: dominus dabit benignitatem, id est, affectum bonum: & terra nostra,scilicet caro, dabit fructum suum,id est,bona opera.

SVMMARIVM.

1 *Aduentus dominica secunda, & quo officio constet num.2.3.*
4 *Missa aduentus , secunda dominica introitus , atque eius interpretatio.*
5 *Euangelium dominica secunda aduentus.*

De secunda dominica Aduentus Domini.

CAP. IIII.

IN hac secunda dominica aduentus , vt præmissum est , agitur † de secundo aduentu : verùm quia gaudere melius est quam flere , & dilectio melior , quàm timor , ideò in eo quædam dicuntur pertinentia ad secundum aduentum, & quædam ad vtrumque. Ecce enim in matutinis primum responsorium est : † Hierusalem, citò veniet salus tua, tunc omnes plorabunt : modo est tempus gaudij. Aliud est de primo & secundo aduentu. Præterea, ibi sunt duo versus secundum quasdam ecclesias, ad idem exprimendũ, sicut & in allelu-Ia:vt iam dicetur.Primus est : Hierusalem , si me audieris , &c. & vtitur Dominus verbis Mosi , vt intelligatur , quòd ipse est , qui Mosi loquebatur. Aliquando etiam vtitur verbis Salomonis : vt sciamus , quod ipse est sapientia, de qua locutus est Salomon.Istud responsorium sumptum est de Michæa, & etiam illud,quod sequitur,scilicet: Bethleem,quædam tamen ecclesia illud dicunt dominica sequenti , & est de primo aduentu , & loquitur de generatione temporali Christi & æterna:de temporali autem dicit Bethleem ciuitas Dei summi:quia in Bethleem natꝰ est. De æterna, cùm dicit:Et egressus eius sicut à principio dierum.De aliis responsoriis patet. 1 2

Digitized by Google

patet.In laudibus prima antiphona eſt de † ſecundo aduentu : Ecce in nubibus cœli, &c. In miſſa verò introitus patet ad vtrunque hoc modo:Populus Sion.Ecce Dominus veniet ad ſaluandas Gentes Eſa.xxx. ca.In vtroque enim aduentu ſaluat.Sequitur:Et auditam faciet dominus vocem laudis ſuæ.Ipſe enim eſt turtur,cuius vox audita eſt in terra noſtra, quia attulit nouum tempus. Vox eius in ſecundo aduentu erit:Venite benedicti Patris mei,&c. verſus autem pertinet ad ſecundum aduentum:Qui regis Iſraël, intende : qui deducis Ioſeph,id eſt, de hoc mundo,ducis Ioſeph,id eſt, augmentum,id eſt,in bono : ſicut ouem.id eſt, ſimplicem : & quia in matutinis primum reſponſorium eſt,Hieruſalem,& in miſſa † introitus eſt : Populus Sion : ideò in hac
4 dominica fit ſtatio in eccleſia:quæ dicitur Hieruſalem.Sequitur oratio : Excita domine corda noſtra : ad præparandas vnigeniti tui vias, &c.quæ eſt de primo aduentu tantùm.Epiſtola verò de ſecũdo:Quæcunque ſcripta ſunt,&c.ad Roma.xv.c.per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus,& ſic inuitamur ad ſpem, vt quæ patimur,leuia fiant.Reſponſorium pertinet ad vtrũque.Ad primum, dum dicit : Ex Sion ſpecies decoris eius. Ad ſecundum, cum dicitur: Deus noſter manifeſtè veniet. verſus verò ad primum tantùm dicit: Congregate,ſcilicet ô vos angeli illi Sanctos eius,id eſt,prædicatores bonos,qui ordinant Teſtamentum eius,ſcilicet nouum:ſuper ſacrificia,id eſt,vetus Teſtamentum.Prius enim eſt,quod animale eſt, ſicut dicit Apoſt.deinde quod ſpirituale.Vel quod dicit : Congregate. hoc in primitiua Eccleſia, maximè neceſſarium fuit, ſcilicet ô vos boni prædicatores,vt Paulus & alij.Deinde ſequitur,allelu-Ia, quod inſolito modo habet duos verſus ſecundùm quaſdam Eccleſias : & hoc fit quia ibi de duplici aduentu agitur. Primus eſt de primo cùm dicitur: Lætatus ſum, &c. Ante primum enim aduentum Chriſti deſperabant homines de ſalute.Tunc verò lætati ſunt,quando audierunt,quòd Filius Dei,homo factus erat.Secundus verſus eſt de ſecundo.Stantes erant pedes noſtri,id eſt,affectus noſtri in atriis,&c.Iam enim in ſpe & deſiderio ibi ſumus.Euangelium eſt Luc.xxj.ca.ſcilicet, Erunt ſigna in ſole & luna,&c.& eſt de ſecundo aduentu tantùm:ibi enim oſtenduntur ſigna,quæ fient ante diem iudicij : quoniam totus mundus turbatione ſua iudicium Domini oſtendet. Ibi etiam ſequitur : His autem fieri incipientibus, reſpicite & leuate capita veſtra. Ecce appropinquabit redemptio veſtra. Ecce ſpes Quædam verò Eccleſiæ legunt Euangelium:Cum audiſſet Ioannes in vinculis,quod ſimiliter ad ſecundum pertinet aduentum,ex eo quòd Ioannes quærit : Tu es, qui venturus es:an alium expectamus? Cui Dominus : Ecce ego veni ad redimendum, & rurſus veniam ad ſaluandum, quod ex ſignis coniecturare poteſtis, quia & cæci vident, &c. Offertorium eſt primo aduentu.Poſtcommunio:Hieruſalem,&c.quæ eſt Baruch.iiij.& v.ca. eſt de vtroque.In tertia verò & quarta feria,& ſabbatho leguntur Euan-

Cantic.2

gitized by Google

gelia de teſtimonio Chriſti,ſcilicet de Ioanne,& de teſtimonio Ioannis,de Chriſto & eius aduentu. De quo etiam loquitur epiſtola : Patientes eſtote,quæ tunc dicitur.

SVMMARIVM.

1 *Aduentus dominicæ tertiæ,& eius officium.*
2 *Miſſa aduentus,tertia dominica,introitus.*

De tertia dominica aduentus Domini.

CAP. V.

SEquitur iij.dominica , in qua ſimiliter agitur de ſecundo † aduen- 1
tu : vnde in nocturnis primum reſponſorium eſt : Ecce apparebit Dominus ſuper nubem candidam,id eſt,ſuper carnem , quæ erit candida,per glotiam immortalitatis, vt mali timeant in ſecundo aduentu.Nam in primo aduentu apparuit Dominus ſuper nubem leuem,id eſt,immunem à peccato,& ſumitur hoc reſponſorium de Apocalypſi, vbi dicitur:Vidi & ecce nubes candida. Verſus eſt de vtroque aduentu.In laudibus prima antiphona eſt de ſecundo aduentu : Veniet Dominus & non tardabit,& illuminabit abſcondita tenebratum.ij. qu. j. multi.Omnia enim manifeſta erunt,quia libri conſcientiarum aperti erunt coram eo. † In miſſa verò introitus eſt de ſecundo aduentu: 2
Gaudete in Domino ſemper,& iterum dico gaudete:ad Philip.iij. ca. Apoſtolus enim non loquitur de primo aduentu,cùm dicit:Dominus propè eſt:ſed de ſecundo aduentu:vnde inuitat ad gaudium ſpirituale,per quod firmiter expectamus gaudia ſecundi aduentus : vnde dicit : Gaudete in Domino ſemper , ſcilicet expectando ſecundum aduentum,& repetitur Gaudete,quia gaudium ſpirituale facit nos dulciter ſuſtinere omnia aſpera mundi,vt nihil euellat nos à ſpe æternorum:& ideò,quia ita neceſſarium eſt gaudium ſpirituale, iſta repetit, vel propter gaudium de vtroque aduentu,quod habent Sancti.Huius gaudij cuſtos,eſt modeſtia:& ideò ſequitur:Modeſtia veſtra,&c.Hoc gaudium, quod eſt pax omnibus Sanctis , optat Eccleſia filiis ſuis , in verſu,cùm dicit:Et pax Dei,quę exuperat omuem ſenſum,ſcilicet hominis,quia nullus homo habet totum vſum pacis huius collectæ,ſcilicet : Aurem tuam quæſumus Domine , eſt de aduentu in mentem. Audita enim collatione de aduentu Domini ſacerdos orat , vt tenebras,quas patimur in eo:quòd falsò iudicamur , ſua viſitatione illuſtret.Epiſtola:Sic nos exiſtimet homo,&c.quæ eſt j.ad Cor.iiij. ca. eſt de ſecundo:aliæ Eccleſiæ dicunt epiſtolam:Gaudete in domino ſemper,quæ eſt ad Philip.iiij.c.reſponſo.j.qui ſedes ſuper Cherubim,manifeſtare coram Ephraim, id eſt fructificãtem in bonis operibus.Beniamain , id eſt, filium dextræ & Manaſſe,qui oblitus eſt terrenorum. hoc fiet in iudicio. Verſus etiam : Qui regis Iſraël. eſt de primo qui dicitur

dicitur ad ſecundum allelu-Ia. Excita Domine, etiam eſt de primo Euangelio: Cum audiſſet Ioannes, &c. quod eſt Matth. xj. cap. ſimiliter de primo. Quidam enim de diſcipulis Ioannis non credebant Chriſtum eſſe Meſſiam promiſſum in lege, vnde miſit eos ad Chriſtum vt interrogarent eum: Tu es, qui venturus es, an aliam expectamus? vt per viſa miracula Chriſtum iam veniſſe cognoſcerent. quaſi diceret: Ipſe multò meliùs ſcire deberet, quam ego, & dixit eis Ieſus, Cæci vident, &c. Quaſi diceret, Vos eſtis magiſtri. non ergo ſcitis, hoc quod dicitur in Eſai. xxxv. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperientur linguæ mutorum, & loquitur de tempore Meſſiæ. quaſi. di. Facta probant. Offertorium etiam eſt de primo aduentu. Poſtcommunio de ſecundo: Dicite puſillanimes confortamini. oportet enim, quòd puſillanimes confortentur ad hoc, vt ſuſtineant tribulationes: & ſic expectent cum fiducia ſecundum aduentum.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunia quatuor temporum in primitiua Eccleſia ter fiebant in anno hodie quater & cur ita. num. 2. 4. 5. 6. 7. 8. 9.*
3 *Anni quatuor temporum qualitas.*
10 *Ieiunia triplicia item, primitiarum.*
11 *Ieiuniorum dies, pridem inſtitutus, mutatus eſt à Leone Papa.*
12 *Ieiuniorum tractum eſt à veteri lege, & num. 13.*

De quarta feria, & ieiuniis quatuor temporum.

CAP. VI.

IN hac ſeptimana fiunt ieiunia quatuor temporum. Vnde hîc primò de illis, ſecundò de aliis ieiuniis, tertiò de huius diei officio proſequamur. In † primitiua quidam Eccleſia ſtatutum fuit quòd ieiunia
1 quatuor temporum fierent ter in anno, ſed Calixtus Papa lxxvj. diſti. ieiunium conſtituit quater in anno fieri: nam & Iudæi quater in anno ieiunabunt, ſcilicet ante Paſcha, ante Pentecoſten, ante Scenophegiam in Septembri, & ante Encænia, de quibus dicetur in proœmio vij. partis. Si enim tantùm ter in anno in tres partes diuiſio ieiunaretur, fortè aliqui remanerent dies, de quibus primitias nõ redderemus: in iſtis enim ieiuniis primitias temporis exoluimus, vt iam dicetur. De quibus Zacharias ait: Ieiunium quarti, ſexti, & decimi, domui Iuda. & Hieruſalem dies feſtos vertet in gaudium. Quater ergo ieiunamus in anno. † Primò, vt quatuor eleméta in nobis vitiata, id eſt, cor- *Zach. 8*
2 pus noſtrum ex eis conſtans, in quatuor anni temporibus caſtigetur. Homo enim conſtat ex quatuor elementis, quantum ad corpus, & ex tribus potentiis, quantùm ad animam, ſcilicet rationali, concupiſcibili, & iraſcibili. Vt ergo illa moderentur in nobis, quater ieiunamus in anno per tres dies: vt quaternarius numerus ad corpus, & ternarius

Digitized by Google

ad animam referatur. Siquidem annus diuiditur in quatuor tempora, quæ ſunt Ver, Aeſtas, Autumnus, & Hyems, quæ propter ſua delectamenta à Dei amore nos auertere ſolent. Ver † calidum, & humidum: 3
tunc ergo ieiunamus, vt elementũ amoris caſtigetur in nobis, ne conſentiat falſæ pulchritudini Veris. Ieiunamus itaque contra luxuriam, ex humore & calore naſcentem. Aeſtas calida eſt, & ſicca: tunc ergo ieiunamus, vt elementum caloris in nobis caſtigetur, ne conſentiat incendio carnalis: Vel tunc ieiunamus contra ſuperbiam, quia tunc fructus terrarum qui florent & maturantur, ſuperbiendi materiam præſtant. Autumnus eſt frigidus & ſiccus: tunc ergo ieiunamus, ne aliquo langore animi, areſcamus & defluamus: & ſine pinguedine olei in tabernaculo æterno inueniamur. Vel tunc ieiunamus contra auaritiam: quia tũc meſſes colligimus, & habemus. Hyems frigida & humida eſt: vnde tunc ieiunamus, ne membra noſtra flexu atque luxu ſoluantur in comeſſationibus & potationibus, ac per hoc amor Dei negligatur: vel tunc ieiunamus contra pigritiam quia torpemus frigore. Ieiunamus ergo † in dictis quatuor temporibus anni, vt per ieiu- 4
nia præſeruemur à vitiis, & quę deliquimus, in illis purgentur. Rurſus quoniam quodlibet tẽpus tres habet menſes, ideò quater ieiunamus in anno tres dies: vnũ diem ieiunantes pro menſe, vt ſic ſatisfaciamus in die, quo deliquimus in menſe. † Secundo, etiam ideò ieiunamus, 5
nam primum ieiunium fit in Martio, ſcilicet in prima ſeptimana quadrageſimæ, vt in nobis virtutum germina oriantur, vt in nobis inareſcant vitia, quæ nequeunt omnino extingui. Secundum fit in æſtate, in ſeptimana Pentecoſtes: quia tunc venit Spiritus ſanctus: & nos debemus eſſe feruentes in Spiritu ſancto. Tertiũ fit, in Septembri ante feſtum Michaëlis, quãdo fructus colliguntur, & nos debemus Deo reddere fructum bonorum operum. Quartum fit in Decembri, quando herbæ moriuntur: quia & nos mundo mortificare debemus. Tertiò † ideò, quia Ver refertur ad pueritiam, æſtas ad adoleſcentiã, Autum- 6
nus ad maturitatem, ſiue virilitatem, Hyems ad ſenectutem. Ieiunamus ergo in Vere, vt ſimus pueri, per innocentiam, in Aeſtate, vt efficiamur iuuenes, per conſtantiam, in Autumno, vt maturi per modeſtiam, in Hyeme, vt ſenes per prudentiam & honeſtam vitam. Quartò ideò in quartuor † anni temporibus ieiunamus, vt Deus nobis conſer- 7
uet omnia, quæ ad humanum vſum in illis tẽporibus de terra naſcuntur. Quintò, ad ſignificandũ quatuor, quæ fuerũt in illis quatuor tem- 8
poribus ſcilicet conceptio Domini in Vere, natiuitas in Hyeme, conceptio Ioannis Baptiſtę in Autũno, & eius natiuitas in Aeſtate. Sextò, 9
ſecundũ Hier. ob † diuerſas plagas quæ in illis tẽporibus acciderũt. In quibus autem diebus & quare hæc ieiunia fiant in viij. parte ſub ti. de anno ſolari dicetur. Hæc ergo ieiunia vocãtur quatuor temporũ: quia in præmiſſis quatuor anni tẽporibus fiũt. Vocantur etiã ieiunia triplicia: † pro eo quia fiũt tribus diebus quib⁹ homines ieiunãt in ſeptima- 10

ra Anti

na. Antiqui enim ieiunabãt eiſdẽ feriis, & poſteà ſuperaddita ſunt ieiunia iſta. Vocãtur etiã ieiunia primitiarũ: quia cũ in lege præceptũ ſit, vt primitiæ & decimæ Deo dentur, placuit ſanctis Patribus, vt dicit Aug. in lib. de Doctrina Chriſtiana, ſoluere decimas, & primitias tẽporis. Vnde pro primitiis inſtituerũt ieiunia quatuor temporum, & inde dicta ſunt ieiunia primitiarũ: pro decimis verò inſtituerũt ieiu-
11 nia quadrageſimæ. Sciendũ † autem eſt, ꝙ ieiunia Vernalia primò inſtituta fuerũt in prima ſeptimana Martii, Æſtiualia, in ſecũda Iunij, Autumnalia, in tertia Septẽbris, Hyemalia, in quarta Decembris: ſed propter multa, quæ inde ſurgebãt incõmoda, ſtatuit Leo Papa lxxvj. diſt. huius, vt Hyemale fiat in tertia ſeptimana aduentus. Vernale, in prima ſeptimana quadrageſimæ. Aeſtiuale in prima ſeptimana poſt Pentec. Autumnale verò fiat ſecundũ veterẽ inſtitutionẽ. Quare ieiunia inſtituta ſunt in dictis mẽſibus, & quare in eis fiunt ordinationes, vide in ſeptima parte ſub ſabbato poſt dominicam xvij. & in Proœmio ſecundæ partis. Caue tamen in computatione ſeptimanarum menſis Septembris: quia ſi ipſe mẽſis incœperit in prima, vel in ſecunda, vel in tertia, vel in quarta feria, illi dies computãtur pro prima ſeptimana illius menſis, & in tertia ab illa ieiunium fiet. Si verò menſis ipſe cœperit in quinta, vel in ſexta, vel in ſeptima feria, tunc in ſequenti dominica incipies computare primam ſeptimánam: & in tertia poſt illum ieiunium fiet, & ſic dies præcedentes nihil operantur, quantùm ad computationem ſeptimanarum. Verum iuxta primariam Eccleſiæ inſtitutionem ieiunia Veris dicuntur prima, quia fiebant in primo menſe, ſcilicet in Ianuario: qui apud Romanos primus menſis fuit. Ieiunia Aeſtatis dicuntur quarta: quia fiebant in quarto menſe, ſcilicet in Iunio. Ieiunia Autumni ſeptima: quia fiunt in menſe ſeptimo, ſcilicet in Septembri. Ieiunia Hyemis decima: quia fiunt in decimo menſe, ſcilicet in Decembri Vnde Zacha. viij. cap. Ieiunium primi, & ieiunium quarti, & ieiunium ſeptimi, & decimi ſcilicet menſis, erit domui Iudæ in gaudium. lxxvj. diſt. ieiuniũ quarti. Sed cùm hæc ieiunia recolant quatuor anni tempora, vt dictum eſt, quare aguntur in primo menſe, & in quarto, & in ſeptimo & in decimo, cùm principia temporum non ſint in his menſibus? Reſpondeo,
12 Hoc † ieiunium tractum eſt de veteri lege: vnde agitur in illis menſibus noſtris ſecũdum numerum menſium illius temporis. Iudæi enim ſecundùm lunationes ieiunabant, ſcilicet in prima, in quarta, in ſeptima, & in decima: & hoc eſt quod legitur ieiunium primi, ieiunium quarti, ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi: quia ſicut in prima lunatione eſt principium anni illorũ ſic & Martius eſt principium anni noſtri. Quod autem ieiunia noſtra ortum habuerunt à veteri lege,
13 apparet ex † hoc, quòd à ieiunio Veris, vſ ; ad æſtiuale ſunt xiiij. hebdomadæ, quia tot generationes fuerũt ab Abraham vſque ad Dauid. Item, ab æſtiuali vſque ad autumnale, ſunt ſimiliter xiiij. ſeptimanæ:

quia tot generationes fuerunt à Dauid,vſque ad Ieconiam. Item ab autumnali,vſque ad Hyemale,aliæ xiiij.quia tot reges fuerunt à Ieconia,vſque ad Chriſtum,computatis regibus illis, quos Matthæus in ſuo Euangelio prætermiſit.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium,quid.& nu.2.& vnde dicatur.nu.3.*
4 *Ieiunij ineſt authoritas,ex tribus.*
5 *Ieiunij commendatio,& vis.*
6 *Ieiunium aliud quàm multiplex,& eorum particularis diſcutio.nn.7.*
8 *Vigiliæ,quid,vnde dictæ,& ſublatæ.*
9 *Votorum multiplex differentia.*
10 *Ieiunium compaſſionis,& quotupliciter fiat ipſa compaſſio.nu.11.*
12 *Ieiunia,quæ ab Eccleſia inſtituta.*
13 *Ieiunare qui teneantur.*
15 *Ieiunium ſoluere,ante horam,peccatum eſt.*
16 *Ieiunandum an ſit in vigiliis Apoſtolorum, & quorum. & numero 17. 18.19.*
20 *Ieiunium habent inter martyres, ſolus Laurentius: inter confeſſores, Martinus.*
21 *Ieiunium ſoluunt ſerui praguſtantes cibos.*
23 *Piſcis caro cur non interdicitur in ieiunio.*

De aliis ieiuniis.

CAP. VII.

QVia de ieiuniis quatuor tẽporum mentio facta eſt, conſequens eſt,vt de aliis ieiuniis hìc aliqua perſtringamus †. Eſt autem ieiunium,communis omnium membrorum ſatisfactio,vt, ſcilicet mẽbra ſatisfaciant ſecundùm peccatum, quod commiſerunt vel geſſerunt:vt ſi gula peccauit,ieiunet,& ſufficit:quia enim ſola fuit in culpa, ſola ſit in pœna. Similiter ſi oculus: vnde Hiere. Oculus meus
Tre.3 depręda tus eſt animam meam, & per feneſtras oculorum meorum mors intrauit in animam.& Auguſt.Oculo nihil eſt nequius.& ſic de aliis membris.† Vel ieiunium,eſt parſimonia victus & abſtinentia ciborum.Augu dicit: Maximum & perfectum ieiunium, eſt abſtinere ab antiquitatibus, & carnis voluptatibus, & delectationibus huius ſeculi.Vnde Pius Pap.de conſec.diſt.v.nihil.ait:Nihil prodeſt orare & ieiunare,niſi mens ab iniquitate,& ab obtrectationibus lingua cohibeatur.& dicitur† ieiunium,à ieiuno, quod eſt quoddam inteſtinum in homine,quod ſemper eſt vacuum & ſubtile: ſic & nos ieiunantes debemus eſſe vacui à ſuperfluis & à vitiis tam in corpore, quàm in mente.† Authoritas ieiuniis eſt ex tribus:ex perſona & ex loco,& ex tempore.Ex perſona,quia præcepit Deus Adæ & Euæ,vt abſtinerent à fructu ligni ſcientiæ boni & mali.Et loco, quia in paradiſo inſtitu-

1 2 3

tum

Digitized by Google

tum fuit,& initium habuit xxxvj.diſtin.vj.Ex tempore:quia ab antiquo præceptum eſt celebrari : creato nãque homine,in primo mundi exordio dictum fuit ei:De ligno ſcientię boni & mali ne comedas. Et quia fuit celebratum ante legem à Moſe & ſub lege ab Helia : & in tempore gratiæ à Chriſto. Moſes enim non comedit,neq; bibit xl. diebus.Helias quoq; ambulauit xl.diebus & xl noctibus in fortitudine ſubcinericij panis,& Chriſtus xl.diebus , & xl. noctibus ieiunauit. Fuit etiam celebratum in ſex ætatibus.Nam in ea ætate,quæ fuit ab Adam,vſq; ad Noë,fuit abſtinentia carnium , & vini. xxx. d ab exordio.à Noë verò,in poſterum fuit cõceſſum vinum & carnes, & ſic de
5 cæteris ætatibus.† Commendatur autem ieiuniũ exemplis, quoniam Eua quandiu ieiunauit,& abſtinuit in paradiſo, & virgo permanſit, Adam,quia ieiunium violauit,à deliciis paradiſi in ſummam miſeriã corruit. Helias,quia ieiunauit,in cœlum curru igneo raptus eſt. Moſes poſt ieiunium,cum Deo locutus eſt.Hieruſalem per ieiunium,liberatur à Sennacherib tempore regis Ezechiæ & Eſaiæ. Iona quoque prædicãte,præſtatur venia Niniuitis in ſacco & cinere,& ieiunio,pœ-
6 nitentiam agentibus.Ieiunamus etiam exemplo Apoſtolorum,vt dicetur ſub quarta feria Pentec.† Porrò ieiunium aliud corporis eſt & carnis,aliud mentis,aliud auaritiæ,aliud faſtidij,aliud diſpẽſationis, aliud deuotionis aliud votiuæ promiſſionis,aliud ſuppletionis, aliud compaſſionis,aliud inſpirationis,aliud circunſpectionis, aliud rationabile,aliud irrationabile,aliud qualitatis,aliud quãtitatis,aliud numeri,aliud ſummæ exactiõis,aliud alteratis,aliud zerophagiæ , aliud mœroris,aliud exultatiõis,aliud vnitatis,ſiue hypocriſis,aliud virtutis ſiue charitatis,aliud indictionis,aliud neceſſitatis,aliud inſtitutio
7 nis,aliud volũtatis,aliud prauitatis. † Sanè ieiunium corporis & carnis eſt quãdo quis abſtinet à cibis,ne nimis pingueſcat:vel vt ab infirmitate liberetur:vel quia cõcedere nõ poteſt:& hoc nullius eſt meriti. Ieiunium mentis eſt , quãdo quis abſtinet à vitiis vel etiam à cibis,ne caro pingueſcat laſciuiis. Ieiuniũ auaritiæ, vt burſæ parcatur. Ieiunium faſtidij eſt,quòd fit vt appareat.Ieiunium diſpẽſationis eſt, quod celebratur in vigiliis ſolẽnium dierum & magnarũ feſtiuitatũ;
8 vt natalis† Domini:quæ ideò dicuntur vigiliæ,quoniã antiquitus in præcipuis ciuitatibus duo nocturnalia agebãtur officia, & populus qui ad feſta venerat tota nocte,in Dei laudibus in eccleſia vigilabat, quod adhuc Romæ & in pleriſq; locis in magnis feſtiuitatibus. præſertim ſanctorum patronorum Eccleſiarum obſeruatur. Sed quia luſores & cantores conueniebant , & turpibus cantilenis & ſaltationibus,& comeſſationibus, potationibus,& fornicationibus intendere cœperunt,propter hæc & multa alia incõuenientia, quæ fiebant, huiuſmodi vigiliæ ſunt interdictæ,& inſtitutum vt loco earum fiant ieiunia,quæ ieiunia adhuc retinent nomen officij : nam cõmuniter vigiliæ & non ieiunia nuncupantur.Si quis tamen ieiunare, & honeſtè

j.765. 1942.

vide j.1061. 942. vide apud D. August. serm. 25. ad fratres in eremo

by Google

in Ecclesia vigilaret vtique benefaceret: prout fit in natiuitate Ioannis baptistæ, propter eius reuerentiam. Hæc igitur institutio dicitur dispensatio: quia ieiunium ponitur loco vigiliarū: de hoc dictum est
§. 426. in v. parte sub tit. de nocturnis. Ieiunium deuotionis est, ad quod quis necessariò non tenetur, quod inferius voluntarium appellatur. Ieiunium votiuæ promissionis est, vt si quis vouet, quòd certa die ieiunabit, vel à carnibus abstinebit. † Et nota quòd vota ex discretionis cōsensu, comite ratione emissa, Deo reddēda sunt, iuxta illud: Vouete & reddite Deo vota vestra: Votorum autem aliud est necessitatis, aliud spontaneæ voluntatis. Necessitatis est, quod est fidei annexū, vt quod fit in baptismo, putà fidei catholicæ professio, & Satanæ abrenuntiatio, vt votum obseruationis decem præceptorum legis & continentiæ, quam quis in susceptione sacri ordinis vouet; & talia vota quisq; inuiolabiliter obseruare tenetur. Spontaneorum verò votorum aliud est indiscretū, aliud discretum. Indiscreta sunt vota puerorū & puellarum dum sunt in parentum potestate. Vnde illis vouentibus irritari possunt. Si igitur puella intra nubiles annos vouerit castitatem perpetuam, licitè nubere poterit, parentibus vel curatoribus illā ad hoc cogentibus. Indiscretum est etiam votum mulieris, in potestate viri existētis: vnde si illo inscio vouerit peregrinari, vir votum huiusmodi poterit reuocare, quia ipsa non habet potestatem sui corporis, sed vir. Indiscretio etiā attenditur, quandoq; circa prouectos & liberos, vt si fortè quis vouerit, ad quod perficiendum, sufficere nequit, vel in quo natura ita debilitaretur, quod posset fieri suipsius homicida, vel quod sine licentia alterius complere nequit, vel quod non ex deliberatione, sed ex iracundię calore emittitur: talia potius sunt spernēda, quàm executione digna. Ieiuniū suppletionis est, vt si quis vltra pœnitentiam sibi à sacerdote iniunctam, aliquid suppleat de suo. † Ieiu- 10
nium cōpassionis est, vt si sacerdos alicui dicat: Pro hoc peccato fac cantare duas missas & ieiuna, & ego pro te cantabo, & tres dies ieiunabo, propter hoc tamen debet aliquid recipere, quia sacerdos debet compati proximo suo, & orare pro eo, etiā ieiunare, potest dici compassio; vt si quis petit à sacerdote pœnitentiam patri suo iniunctam, vt pro patre peragat partē illius. † Quatuor enim modis fit huiusmo- 11
di compassio, quandoq; per sacrificia, quandoq; per ieiunia, quādoq; per orationes, quandoq; per eleemosynarum elargitionem. Ieiunium inspiratiōis est, vt in beato Nicolao qui adhuc infans & manēs in cunabulis, tribus diebus in hebdomada, à mamillis matris suæ abstinebat: vel, vt alij dicunt, quarta feria & sexta, semel tantùm sugebat mamillas. Ieiunium circumspectionis est, quando pro aliqua imminente tempestate, pro periculo hostium, vel pro casu cuiuslibet angustię ieiunamus. Ieiunium rationabile est, quando cibum & potū moderatè sumimus, nec naturam debilitamus. Vnde Apostolus: Rationabile sit obsequium vestrum non in comessationibus, & ebrietatibus. Irrationabi

nabile eſt, ſi quis velit ieiunare per duos vel per tres dies: vel per totam hebdomadam, quod nõ approbat Deus: vult enim hominem ſic ieiunare, vt cogatur natura vitiis mori, non vt cogatur diſſolui. Vnde prohibetur ieiunium, quod quidam faciunt à Cœna Domini, vſq; ad paſcha. Ieiunium qualitatis eſt, ſi quis vouet ſe vlterius nõ comeſturum carnes. Ieiunium quãtitatis eſt, ſi quis comedat ad pondus, vel ad menſuram, non plus vna die, quàm altera: vel ſi quis voueat ſe nõ comeſturum, niſi tanti ponderis panem. Ieiunium numeri eſt, quando quis vouet, quòd de cætero non comedet, niſi vna vice in die: cogitãs quòd comedere pluries in die, belluarũ eſt, & comedere bis, hominũ, ſemel angelorum. Ieiunium ſummæ exactionis eſt, in his, qui nõ comedũt, niſi olera, radices, & herbas: vt Ioãnes Bap. in deſerto, & Maria Ægyptiaca in eremo: qui cum duobus panibus tantum, Iordanem tranſiẽs, auſteram vitam in eremo xlvij. annis egit. Ieiunium alternitatis eſt, vt cùm quis vno die comedit & alio die ieiunat. Ieiuniũ zorophagiæ, eſt ſicca comeſtio, à ζωρὸς quod eſt vinũ, vel ſiccũ, & φάγειν quod eſt comedere. Vnde Priſcianus in Zorophago Biſantij. Sicca verò comeſtio eſt, vt in fructibus, pomis, piris, caſtaneis & conſimilibus: quidam tamen ſiccam comeſtionem appellant legumina, ſiue cruda, ſiue cocta, etiam ſi lixata comedantur cum cocleari. Ieiunium mœroris conſiſtit in vno, ſcilicet in abſtinentia ciborum, & fit propter duo, ſcilicet propter corporalem abſtinentiam & ſpiritualem ſponſi: hoc repræſentat Eccleſia in tribus quatuor temporibus. Ieiunium exultationis conſiſtit in duobus, ſcilicet in abſtinentia ciborum, & mũdanarum rerum: & fit propter vnum, ſcilicet propter internæ dulcedinis præguſtationem, iuxta illud: Guſtate & videte. hoc repræſentat Eccleſia in vigilia & hebdomada poſt Pentec. Vtrumq; verò repræſentat in tempore aduẽtus, prout ibi dictum eſt. Eſt ergo duplex ieiunium, ſcilicet tribulationis & gaudij, ſiue mœroris & exultationis, ſicut habetur in gl. ſuper illo loco Matt. ix. ca. Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quãdiũ fuerit ſponſus cum eis? Ieiunium vanitatis ſiue ſimulationis, vel fictionis, eſt in hypocritis. Ieiunium virtutis ſiue charitatis eſt in ſanctis & perfectis. Ieiunium indictionis eſt vt in die beati Marci. Ieiunium neceſſitatis eſt in imperfectis. Inſtitutionis, eſt ieiunium quadr. & alia à ſanctis Patribus inſtituta: quæ quare inſtituta fuerint iam dictum eſt, & dicetur ſub tit. de capite ieiuniorum. Et nota, quòd ieiunium indictionis, neceſſitatis & inſtitutionis, ad idem referuntur.

de Xerophagia ſ. Ter tul. de Jejun. c. i.

12 † Ieiunia neceſſaria, id eſt, per Eccleſiam inſtituta & indicta, ſunt ieiunia quatuor temporum & vigiliarum, Apoſtolorum, natiuitatis Domini, beati Ioannis Baptiſtæ, omnium Sanctorum, aſſumptionis beatæ Mariæ, beati Laurentij, quadrageſimæ, & ſextæ feriæ, præter illas, quæ ſunt inter Paſcha & Pentec. & præterquàm ſi natiuitatẽ Domini in ea venire contingat, niſi tunc aliqui voto vel religioni ſint adſtricti. Dicunt tamen quidam, quòd ieiunium ſextæ feriæ non eſt neceſſi-

taris,niſi quò ad carnes:alioquin nõ liceret Ciſtercienſibus illud mutare.Sed ſecundum Leonem Papam licet non ſit neceſſitatis ſabbato à carnibus abſtinere,rationabilis tamen conſuetudo & canon Innoc. aliter interpretatur,eò quòd in illo triduo poſt paſſionẽ Domini tota fides in ſola beata virgine Maria remanſit. Generalia quoque & ſpecialia ieiunia per epiſcopos in ſynodo & conciliis inſtituta ſolui non debent.† Siquidem ad neceſſaria ieiunia tenentur doli capaces,cùm & ipſi delinquere poſſint: diſpenſari tamen poteſt circa hoc cum impuberibus,& etiam conſtitutis in maiori ætate, & cum ſenibus,& infirmis ac debilibus. Mulieres verò licet propter virorum prohibitionem ieiunia votiua voluntaria dimittere debeãt, prout ſuprà dictum eſt, indicta tamen per Eccleſiam non licet, etſi in illis ſacerdos fortè propter ſcandalum, cum eis valeat diſpenſare. Aliter enim indicta ieiunia redimi pecunia, vel alio modo nequeunt, niſi caſualis neceſſitas ſubſit:tunc enim bene poſſunt redimi vel commutari, ſicut & ieiunium feſti, quod eſt die lunæ, fit in ſabbato. Vnde & in quibuſdam locis, in quibus ſunt eccleſiæ ſancti Quintini,non ieiunatur in vigilia omnium Sanctorum,ſed die tertia præcedenti. De hoc dictum eſt in proœmio ſecundæ partis,Poſſet etiam ſtatui, vt quidam dicunt,vt in dictis ieiuniis bis,parum tamen comederetur, ſicut faciunt Ciſtercienſes operantes, qui ad tollendum ſcãdalum & charitatem ſeruandam aliquid præguſtant, nec propter hoc ieiunium per Eccleſiam indictum ſoluere dicuntur. Voluntaria verò, ſcilicet ad quæ aliqui voto vel propoſito ſe adſtringunt:vel etiam quæ ſacerdotes præter indicta propter peccata imponũt, licet commutare & redimere,etiam ſi nulla cauſa ſubſit, dummodo vtilior ſit compenſatio. † Cæterùm comedere ante horam comedẽdi,& ante miſſam in ieiuniis ſtatutis, & neceſſariis mortale peccatum eſſe ſacri canones affirmant, in voluntariis verò veniale. † Circa vigilias Apoſtolorum notandum eſt, quòd ieiunium paritatis,quãdo videlicet paria ſunt Sanctorum merita, pariter ieiunamus: ſicut patet in vigiliis beatorum Iacobi & Bartholomæi, & aliorum Apoſtolorum, qui non habent ieiunia inſtitutionis, in quibus ieiunamus,pro eo quòd fuerunt Apoſtoli:quoniam alij Apoſtoli vigilias habent. Cùm enim ſint meritis pares, decet vt omnes habeant ieiunia. vnde concil.Bracharenſe dicit,quòd omnium Apoſtolorum vigiliæ ſunt ieiunandæ præter vigilias Apoſtolorum Philippi & Iacobi & Ioannis Euangeliſtæ. Eccleſia tamen Gallicana non tenet,niſi de ſex Apoſtolis,& de quatuor eorũ ieiuniis.Petrus & Paulus habent pariter vnum, quia eadẽ die paſſi ſunt. Simon & Iudas habent aliud,Matthæus habet tertium,Andræas quartũ: in vigilia iſtorum ieiunandum eſt, vt ſicut illi paſſi ſunt pro Chriſti nomine, ſic & nos cũ eis compatiamur,ſi cũ eis regnare velimus.De aliis verò Apoſtolis inſtitutũ non eſt propter aliqua impedimenta. Ecce enim feſtũ Philippi & Iacobi eſt inter Paſcha & Pentec. quod tẽpus gaudij eſt & lætitiæ:

15

16

De vigiliis Apoſtolorum vel ſ. 943.

lætitiæ:ideóque tunc non eſt ieiunium. Si opponatur de ieiuniis litaniarum,reſpondetur quòd neceſſitas interuenit,prout ibi dicetur, vel id non eſt ieiuniũ neceſſitatis, ſed voluntatis : & de eo, quòd quidam propter expectationẽ Spiritus ſancti ieiunauit ab Aſcẽſione, vſque ad Pentecoſten, pro eo quòd Apoſtoli dicuntur hoc tẽpore ieiunaſſe re-
17 ſpondetur, † quòd nulla ſcriptura authentica dicit Apoſtolos tũc ieiunaſſe. Vnde tunc ieiunandum non eſt,quia tempus illud eſt de tempore paſchali. In vigilia tamen Pentecoſtes bene ieiunandum eſt, vt per ieiunium mũdari & purificati Spiritum ſanctum digne ſuſcipere mereamur. Item, Iacobus Zebedei frater Ioannis Euangeliſtæ,occiſus eſt ab Herode in diebus azimorũ,quare ieiunium non habet, nec etiam tunc de illo feſtum celebratur , prout in ſeptima parte ſub ipſius feſto dicetur. De beato Bartholomæo cuius feſtum celebratur,nono Calendas Septẽbris , dicitur, quod fuit excoriatus, & ſequenti die obiit , & ſic ſi haberet vigiliam oporteret quòd eſſet tertia die ante quod eſſet contra normam aliorum feſtiuorum ieiuniorum. Quidam autem celebrant feſtum excoriationis,alij obitus,& melius. Sed ſicut in concilio Bracharen. cauetur in hoc conſuetudo cuiuſlibet Eccleſiæ eſt ob-
18 ſeruanda.† Barnabas autem non habet ieiunium,quia non eſt de numero xij. Apoſtolorum,nec dicitur Apoſtolus, niſi quia cum eſſet ſocius Pauli , miſſus etiam fuit ad prædicandum. Vnde, Segregate mihi Barnabam & Paulũ. De beato quoque Thoma non eſt ieiunium ſtatutum quia eius feſtum eſt in aduentu Domini,vbi continuum eſt ieiunium. Matthias etiã ieiunium inſtitutionis nõ habet, quia frequenter feſtum illius ſolet contingere in quadrageſima,& ſemper eſt in ſeptuageſima: & tunc eſt tempus ieiuniis vel quia non fuit in primitiuis Apoſtolis,ſed poſt paſſionem Domini ſorte eſt electus.& per electionem aliorum loco Iudæ conſtitutus. Vnde propheta: Et epiſcopatum eius accipiat alter. Decretalis tamen dicit , quòd hic habet vigiliam & ieiuniũ.nec eſt vis,ſiue iſtud feſtum fiat in prima die biſſextili, ſiue in ſecunda,prout in viij parte ſub anno ſolari dicetur. Ioannes Euangeliſta feſtum habet tertia die poſt natale Domini, & tunc non eſt ieiunium tum propter feſta tunc occurrentia,tum quia ipſe die illa non
19 obiit,modo in die feſti beati Ioannis Baptiſtæ. † Si tamen fieri poſſet
20 bonũ eſſet in omnibus Apoſtolorũ vigiliis ieiunare.† Beatus Laurentius ſolus inter martyres , & ſolus beatus Martinus inter confeſſores ieiunium habent. Porro dicunt quidam quod non ſoluit ieiunium,licet peccet in ieiuniis indictis , præterquam in quadrageſima comedit caſeum & ouа. Alij contradicunt. Ex cauſa tamen in aliquibus locis hoc poſſet concedi.iiij. diſt. deinde. De ieiunio itaque quadrageſimæ Greg. ita dicit: Par autẽ eſt , vt qui his diebus à carne animalium abſtinemus ab omnibus quoque quæ ſementinam trahunt originem carnis,ieiunemus à lacte,videlicet caſeo & ouis. Quidam autẽ hæretici dicunt,quòd Chriſtiani numquã deberent carnes,caſeum,& ouа

come

Act 2
Pſal. 108
C. Cũ Aboter. ieiun.

comedere:quia,vt dicunt,hoc non legitur in nouo Testamento, imò Apostoli iudicarunt abstinere ab immolatis simulachrorum, & sanguine,& suffocato:& Apostolus:Si esca scandalizauerit f.m.non m.c. in æter.& alibi:bonum est,non manducare carnem, neque bibere vinum,&c.Non legitur etiam,vt dicunt,quod Christus ex aliqua natura eorum, quæ mouentur, discipulis ad manducandum daret, nec etiam ante se manducare sineret pręter pisces:nec ex fructu alicuius, quæ moueat se,excepto fructu apum. Electuariis verò non aliter vti licet:nisi sicut alio cibo delicato. Secus est in medicina curatiua:præseruatiuam tamen, vbi nullum est signum instantis necessitatis, recipere nõ licet. Quidam tamen dicunt, quòd pro nulla medicina nec etiam pro electuariis ieiunium soluitur: nec etiam pro potu ante cibum vel post. † Sic enim videtur inductum ex consuetudine ecclesiæ 21
ieiunantis,& hoc tolerantis.Seneschalchi autem,vel quilibet alij seruitores,vel portantes encænia, non soluunt ieiunium, si prægustant cibos ante dominos,fortè de toxico dubitantes. Quibus etiam casibus monachi abbatibus seruientes, & alij seruitores possunt carnes prægustare.Idémque etiam de medicis prægustantibus medicinas. Tempore ieiuniorum pretiosæ vestes deponuntur,& humiles assumuntur, & carnes tam solidæ quam liquidæ dimittuntur. † Sed cùm pisces 22
sint caro,quare hoc tempore comeduntur?Responsio: Deus non maledixit aquis,quoniam per aquam baptismi futura erat remissio peccatorum,hoc enim elementum dignissimum est, quod sordes abluit, & super quod Spiritus Domini ante mundi constitutionem ferebatur:terræ verò maledixit in operibus hominis. Inde est, quòd omne genus carnis,quod in terra versatur,tam quadrupedia,quàm aues, in ieiuniis non licet comedere. Et licet quædam aues circa mare versentur,& in aquis,quædam in eis vel ex eisdem nascantur, magis tamen ad naturam terræ à qua nutrimentum percipiunt, ad hoc pertinere dicuntur. Adhuc, cùm quidam pisces sint habentes ex vna parte formam quadrupedis animalis,& ex altera piscis, biuerus in ieiuniis potest comedi ex parte,quæ piscis videtur:ex alia verò minimè.Adhuc piscis vsus secundum Greg. ita Christiano relinquitur:vt hoc ei infirmitatis solatium non luxuriæ pariat incentiuum. Denique, qui à carne abstinet, nequaquam sumptuosiora maritimarum belluarum conuiuia præparet. Vinum quoque in ieiunio sic bibere permittitur, vt ebrietatem omninò fugiamus. Vnde in pœnitentiali Romano statutum est,vt pœnitens paruis piscibus, & mediocri ceruisia temperatè vtatur,extrà de homic. c. ij. Postremò notandum est, quòd sicut ait Greg.in homilia illius Euangelij: Homo quidam dives fecit cœnam magnam. refectio corporis in diebus ieiuniorum postquam nulla alia paratur:non prandium,sed cœna vocatur.

SVMMARIVM.

1 *Officium quartæ feriæ ieiuniorum aduentus.*

2 *Lectio*

Digitized by

2 *Lectiones duæ,cur legantur quarta feria quatuor temporum, in missa vna tantùm. num.3.*

4 *Diaconus vnus in quibusdam ecclesiis, incensat quinta feria aduentus, & quare.*

De officio quartæ feriæ

CAP. VIII.

1 NVnc ad huius diei officium redeamus. † Siquidem in hac quarta feria examinantur ordinandi, an sint idonei ad suscipiendos ordinẽs,vel non:quoniam in quarta ætate Leuitæ à Dauid,& à Salomone ad templi ministeria distributi sunt. Et inde est,quòd duæ lectiones
2 †leguntur ad missam: quarum prima,quæ legitur sub tono nocturnali,scilicet declinante, significat vetus Testamentum & secunda quæ legitur sub communi tono,scilicet ascendente,significat nouum Test.ad significandum ordinandos in vtroque Testamento debere esse instructos.Monendi enim sunt,qui ad ordinem sacrum conscendunt, vt habeant notitiam legis & prophetarum, quibus possint alios erudire. Prima lectio erit: In nouissimis. Esai.ij.Secunda est; Locutus est dominus. Esa.vij.c.Sed & lex & prophetæ in quarta mundi ætate viguerunt. Doctrinam ieiuniorum habemus à vet. Test.vt præmissum est. Semel genua flectuntur quia tam in lege quã in prophetis Deus vnus coli præcipitur. Quoties autem in iiij.feria duæ lectiones leguntur,toties in proximo sabbato possunt generaliter ordines celebrari,quod sexies cõtingit, videlicet ter in quadragesima & ter extra quadragesimam, de quo
3 dictum est in proœmio secundæ partis. † In sextis verò feriis ieiuniorum quatuor temporum vna duntaxat lectio ad missam legitur: quia lex & prophetæ quæ fuerunt in quarta ætate in vno Euangelio,in sexta ætate recapitulantur.Sanè huius quartæ feriæ Euangelium est:Missus, &c.quod est Luc.j.c.in quo paranymphi recitatur annuntiatio,Virginis consensus, & Domini incarnatio,quę propheticis tubîs fuerat antè declarata.Vnde præcipit Propheta introitum: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum.Esai.xlv.Rorate cœli: dicit & pluere: quia descendit Verbum in aulam credulæ virginis, sicut pluuia in vellus. Cœlos dixit & nubes angelos,& prophetas,qui enarrant gloriam Dei. In propheticalectione:Erit in nouissimis diebus:quod est Esa.ij c.agitur de monte Domini, qui de paruo lapide creuit in montem,qui regnabit in domo Iacob in æternum,vnde rectè subditur in graduali: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Et quis ascendet in montem Domini,aut quis stabit in loco sancto eius?In epistolari lectione,Locutus est Dominus ad Achaz,&c.quæ est Esa.vij. cap. manifestè agitur de beata virgine Maria, cui ritè succinitur graduale:Prope est Dominus:& ne qua surrepat dubitatio,subditur in offertorio: Confortamini.Aliæ tamen ecclesiæ dicunt:Aue Maria gratia plena *Psal. 44*

Digitized by Google

plena Dominus tecum: benedicta tu in mul.& benedi.fruct.ventris tui: quod ſumitur ex dicto Euangelio. Communio eſt: Ecce virgo concipiet,& pariet filium: & vocabitur nomen eius Emanuel.Eſai.vij.cap.In † matutinali verò officio,in quibuſdam eccleſiis,pſalmodia finita,diaconus & ſubdiaconus, & acolyti in albis cum candelabris, & thuribulo proceſſionaliter iuſſu prælati ad pulpitum pergunt, vbi diaconus pronuntiat euangelium: Miſſus eſt angelus Gabriel à Deo, & eius homiliam: deinde incenſat altare: & poſteà ipſe & ſubdiaconus ſedent, donec vnus acolytus incenſauerit chorum, quod quidem fit ob reuerentiam dominicæ annunciationis, quæ in ipſo euangelio continetur. Nempe prælatus illos mittit, ad notandum quòd Deus pater prophetas præmiſit ad prænuntiandum Domini incarnationem futuram, & Gabrielem archangelum miſit ad annuntiandum eam virgini Mariæ. Diaconus euangelium pronuntians eſt angelus annuntians Virgini, quon conciperet. Altaris thurificatio eſt Spiritus ſancti ipſi Virgini obumbratio. Miniſtrorum quies ſiue ceſſio, eſt ipſius Virginis timor, & cogitatio qualis eſſet angeli ſalutatio. Chori verò thurificatio, eſt Patrum illius temporis de filij Dei incarnatione diu deſiderata exultantium gratiarum actio,& congratulatio. 4

SVMMARIVM.

1 *Feria ſexta vnam tantùm lectionem habet in Miſſa.*

De ſexta feria. CAP. IX.

IN ſexta feria vna † tantum lectio ad miſſam legitur: quia actor noui & veteris Teſtamenti, de quibus præmiſſum eſt: Vnus ſolus Deus eſt: & quia ex vtroque Teſtamento vnum euangelium factum eſt. Et eſt epiſtolaris lectio: Egredietur virga de radice Ieſſe: quæ eſt Eſai. & manifeſtè de aduentu,& beata virgine Maria,intelligitur,quæ cùm eſſet immaculata virgo propè fuit.Ideóque in introitu eccleſia præcinit: Propè eſto mihi domine: & in verſu: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini.Et ad idem pertinet euangelium,Exurgens Maria:quod eſt Luc.j.ca Graduale, Oſtendo nobis domine miſericordiam tuam: & offerenda, Deus tu.vel ſecundum alios, Audi Iſraël. Primum reſpiciunt aduentum quem quia cœli enarrauerunt,id eſt, Apoſtoli prædicauerunt,in ſecundo aduentu,cum domino iudicaturi,idcirco eſt hodierna ſtatio ad ſanctos Apoſtolos, de quibus habetur in cantico Virginis,de quo fit mentio in præmiſſo euãgelio, vbi dicitur, Depoſuit po. de ſe.& exal.hu.id eſt,ſuperbos Scribas, & Phariſæos,& exal.hu.id eſt, Apoſtolos: & in communione,Ecce dominus veniet Zachariæ vlt.cap. 1

Eſaiæ 12

Luce 1

SVMMARIVM.

1 *Sabbato quatuor temporum aduẽtus: quatuor lectiones tantùm veteris Teſtamenti legantur: & quid ita. Limit.num.4.*

2 *Iuſtitiæ*

Digitized by Google

2 *Iustitia beneficium.*
3 *Ieiunium, quodnam perfectissimum omnium.*
5 *Lectiones cur Romæ legantur Græcè & Latinè.*
6 *Euangelium cur dicat nouiter ordinatus: item cur & epistolam.*

De Sabbato. CAP. X.

1 IN † die sabbati dicuntur iiij. lectiones de veteri Testamento ante lectionem illam, Angelus Domini: quæ sumuntur de lege & prophetis, & in quibusdam ecclesiis prima est: Clamabunt: quæ est Esai. xix ca. secunda est: Lætabitur: quæ est eiusdem xxx. cap. Tertia est: Super montem: quæ est eiusdem xl. cap. Quarta est: Christo meo: quæ est eiusdem xlv. c. Ideò autem sunt quatuor, quia quatuor sunt ordines benedicentium Deum, videlicet prælati, clerici, religiosi, & laici, siue populus, quos enumerat dicens: Domus Israël benedicite dominum: per hoc populus domus Aaron benedicite dominum: per hoc prælati. Domus Leui benedicite dominum: per hoc ministri: Qui timetis dominum, benedicite dominum: per hoc religiosi intelliguntur. Prima ergo lectio pertinet ad populum, secunda, ad prælatos, tertia ad ministros, quarta ad omnes religiosos. In his enim lectionibus informantur ordinandi, vt ad exempla sanctorum patrum dictorum quatuor ordinum cum eis benedicant dominum: siue, vt benedictio illorum veniat super eos. Vel ideò quatuor leguntur, quia ieiunans debet habere quatuor virtutes cardinales, scilicet temperantiam, quia ipsum ieiunium temperantia est, prudentiam, vnde Apostolus: Rationabile sit obsequium vestrum. Fortitudinem: vnde Prouerb. vltim. De muliere forti, id est, de ecclesia: Accinxit fortitudine lumbos suos, quia oportet nos multùm laborare ad hoc, vt caro nostra munda sit, quod cum magna sit pugna, quia valde corrupta est, spinas & tribulos germinat, & ideò cum magna attritione venit ad candorem, sicut & b, ssus, & iustitia, vnde Esaias, & erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius: de Christo loquitur in membris: quando enim fit iu- *Psal. 134*

2 stitia † in terra, recedunt latrones, similiter quando iustitia fit, à nobis recedunt praui motus, & non sperant, licet in nobis habitent. Si verò non fiat iustitia, non recedunt, vnde Esaias, Quia non facimus iustitiam, non recesserunt habitatores terræ, vbi est iustitia ibi pax. Fides autem, est cinctorium renum eius, quia vt dicit Gregor. Despectus ter- *Esaiæ 11*

3 renorum, restringit, fluctus carnalium voluptatum. † Vnde si ieiunas à cibis corporis, oportet vt ieiunes à cibis dæmonis, & comedas cibos mentis, qui autem sic ieiunat, non nocebit eis ignis tribulationis, nec ignis mundanus, sicut nec tribus pueris nocuit ignis fornacis Babylonis, & ideò sequitur lectio Dañ. iiij. Angelus domini. Præcedit autem ipsa lectio ordinationem clericorum ad notãdum, quòd nemo rite potest ad consecrationem accedere, nisi prius trãseat per fornacem atque *Rom. 12*

Eccle. 27

in for

Digitized by Google

1. Tim.5 in fornace Deum benedicat,iuxta illud Sapient. Vasa figuli probat for-
Danie. 3 nax, & homines iustos tentatio tribulationis: quia qui ad sacrum acce-
dunt ministerium, probandi sunt in camino multarum tribulationum
& tentationum. Iuxta illud Apostoli: Et hi probentur primò,& sic mi-
nistrent. Propter ordinandos enim legitur, ad significandum, quòd sic
viuere deberent:vt non noceat eis aliquis ignis regis Babylonis,id est,
diaboli, sicut ignis tribus pueris non nocuit. Et sequuntur benedictio-
nes, scilicet hymnus: Benedictus es Domine, &c. Quia post probatio-
nem coronantur,& à domino benedicentur. Et in fine subiicitur ver-
sus, Gloria patr.&c.in laudem & honorem Trinitatis,quod non fit post
Psalm. Benedicite: tum quia ibi in vltimo versu fit mentio de Patre, &
Filio, & Spiritu sancto: tum quia ibi, in festo trium puerorum tota
Trinitas fuit dehonestata: hi verò versus præcedentes ad solius Patris
pertinent laudem, & in ordinandis Trinitas honoratur. Choro autem
licet sedere,dum lectio ipsa dicitur,sed non in cantu: aliud enim signi-
ficat ipsa lectio in legendo, aliud in cantando, vnde nunc stare debet
episcopus & clericus:quoniam non debemus quiescere,qui scimus pue-
ros illos pro Deo laborasse. Dicuntur † autem in sabbatis ieiuniorum 4
vij. lectiones euangelio connumerato, eò quòd septem sunt ordines:
& quidam dicunt xij. pro eo, quòd antiquitùs Romæ, & adhuc in Con-
stantinopoli fieri dicitur: legebantur Græcè & Latinè, & legebantur
xij. lectiones per xij. lectores, quorum sex erant Græci, & sex Latini.
Erant tamen solummdò sex in sententiis, quoniam illæ sex sine euan-
gelio, quæ legebantur Latinè, legebantur & Græcè, sicut si dixerimus
Amen & postcà dixerimus Verè:non ideò duæ res erunt.† Ideò autem 5
legebantur dupliciter: quia Romæ erant Græci, quibus Latina lingua
incognita erat: erant etiam Latini permisti, quibus Græca incognita
erat. Vel hoc fiebat,ad notandum vtriusque populi vnionem. Cæterùm
ad orationem, quæ dicitur post lectionem, Angelus Domini: scilicet,
Deus qui tribus pueris &c. non flectit ecclesia genua, licet in orationi-
bus aliarum lectionum antè flecteret præter quam in octauis pentecos-
tes ad ostendendum, quòd ecclesia conformis est tribus pueris. Fecit
Danie. 3 enim Nabuchodonosor statuam, & cogebat omnes adorare eam, sed
tres pueri cum Daniele noluerunt genua flectere ante statuam, tales
debent esse ordinandi,qui ante statuam,id est,ante mundi gloriam ge-
nua non flectat. Quare clerici ordinentur,& quare in sabbato, dictum
3 p. 92. est in procœmio secundæ partis. Quidam conferunt sacros ordines inter
lectionem, Angelus, & epistolam Pauli, vt post ordinationem propo-
nant ordinatis epistolam & Euangelium ad instar boni pastoris, qui
mittens filium,monet eum, quid & qualiter acturus sit. Ordinati enim
per capellas mittendi per epistolam monentur, vt alios corripientes
Matt. 28 benedictionem,quàm acceperunt custodiant. Per euangelium verò di-
citur eis: Euntes,docete omnes Gentes. Nonnulli etiam subdiaconatu
ante epistolã ratione prę missa præstito continuè,post eam diaconatum
& sacer

Digitized by Google

& ſacerdotium præbent: quibus præſtitis in vocem lætabundã erumpunt,dicentes:Benedictus es domine, eò quòd hi præſertim ordines inuitantur ad laudes,& præſtantur,citra Euangelium : quia Moſes & Aaron Leuitas in tabernaculi miniſterium ordinauerunt,& Chriſtus lxxij.ordinatos ad prædicandum miſit. † Debet autem legi epiſtola, ſcilicet,Romanus,&c.Quæ eſt ij.ad Theſſ.ij.ca.ab aliquo de ordinatis die ipſa:quia epiſcopus debet priùs ordinatos admonere,& poſteà ad maiorem admonitionem, epiſtolam illis tradere. Prætereà ordinatus doctrinam ſibi in ordinatione tradita per hoc ſe reducere in opus oſtendit.Propter eandem etiam rationem, vnus de nouiter ordinatis legit tunc Euangelium:Anno xv.quod eſt Luc.iij. cap.poſt epiſtolam etiam cantatur tractus, qui ſignificat grauitatem : qua ſacratus ſeu ordinatus ſeruare debet, ne in ſuperbiã elatus in laqueos incidat diaboli.Communio eſt:Exulta ſatis,quæ eſt Zachariæ nono ca. *Luc.10*

SVMMARIVM.

1 *Aduentus Dominica quarta,& miſſa introitus. nu.3.*
2 *Tubarum vſus vnde.*
4 *Antiphonæ ſeptem,incipientes ab ô, cur cantantur ante Domini natiuitatem.*
5 *Aduentu Chriſti liberatus eſt homo à ſeptem morbis : quos penè referunt ſeptem antiphonæ,incipientes ab ô.*
6 *Hebdomada proxima natiuitati,præparatio merito nuncupatur. Et cur ſex diebus ante natiuitatem dicantur laudes propriæ.*
7 *Dominica vacans,quæ,& cur ſic dicta.*

De Dominica quarta aduentus Domini.

CAP. XI.

1 IN † quarta dominica aduentus primum reſponſorium in nocturnis eſt:Canite tuba,quod ſumptum eſt de Ioele : Antiquitùs enim Iudæi † canebant tubis ad inuitandum homines ad nuptias, & ad ſo-
2 lennitates, & ad mouendum caſtra. Vnde nunc præcepit Dominus prælatis, vt cantent tubis, inuitantes Gentes ad nuptias noui regis, quarum dies inſtar, ſcilicet dies natalis Domini, in qua Chriſtus deſponſauit ſibi humanam naturam:ſecundùm quod dicitur in Pſal. Et ipſe tanquàm ſponſus procedens de thalamo ſuo. Canite igitur quia propè ſunt nuptiæ:& propter præmiſſam cauſam, cantores hac ſeptimana altius ſolito,vocem ſuam exaltant in reſponſoriis, & in introitibus : vt qui prius ſopore negligentiæ oppreſſi, lectionibus excitari nolumus, ſaltem vociferationibus & tumultu cantum excitemur. Siquidem in ſeptem annis ante annum iubileum præcepit Dominus canere tubis,pro ipſius anni inſtantis lætitia. In hac autem hiſtoria huius dominicæ partim ex prophetis, partim ex Euangelio compilata,

Digitized by Google

communia ex vtriusque decantantur aduentus, & præsertim vocatio Gentium, declaratur per Christi aduentum, vbi in persona Apostolorum, vel doctorum dicitur: Cauite tuba, & vocate Gentes. Sanè gentilitas videns calciatam fore diuinitatẽ in vtero virginali, clamat † ad eam in introitu: dicens secundùm quasdam Ecclesias: Memento nostri Domine in beneplacito p.t. hoc est in Filio: in quo bene complacuisti ex miiibus populi, qui fuit tuus ab initio mundi. Et ideò congratulatur alteri in epistola, dicens secũdum quasdam Ecclesias: Gaudete, quæ est ad Philip. iiij. Sed iuxta considerationem vteri virginalis, cantat in graduali Dominum propè esse, & celerem eius aduentum. In allelu-ia verò: Veni Domine. in offerenda, Confortamini, & in communione: Ecce Virgo desiderat, & consolatur, & causam concludit consolationis. Porrò ad ostendendum desiderium antiquorum Patrum, in fine aduentus, cantantur septem antiphonæ: vnaquæque secundum ordinem suum, sua die, vsque ad natale, quę incipiunt ab ô. Prima est: O sapientia, &c. Sunt autem septem, quia diriguntur ad Christum, in quo requieuit spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, &c. Elai. ij. per quæ septem dona suæ incarnationis nobis gratiam ministrauit: prout in ipsis septem antiphonis apparet. Sunt etiam septem: quę cantantur in designatione antiquorum Patrum qui septenario seruientes aduentum Domini expectabant. Vnde in omnibus dicitur: Venit. vel septem sunt propter septem dona Spiritus sancti, quæ Christus veniens largitus est mundo, & per quæ expectantes illuminati sunt. Et sunt omnes secundi toni. Primò, quia quælibet loquitur de vtroque aduentu. Secundò, quia signant nobis geminam dilectionem, scilicet Dei & proximi. Tertiò, propter geminam Christi ad quem diriguntur naturam, vnde: Geminæ gygas substantiæ. Quartò, quia ipse antiphonæ notant desiderium tam antiquorum Patrum expectantium primum Saluatoris aduentum, quàm Modernorum expectantium secundum. Omnes ergo sunt secundi toni in signum quòd secundum expectamus aduentum. Et aduerte, quia illæ quæ habent in prin. verba pertinentia ad diuinitatẽ pertinent ad eos, qui expectant primum: vt ô sapientia, & ô adonay. Adonay autem interpretatur Dominus, quia dominatur cũctę creaturæ, vel qua omnis dominationi eius seruit. Illæ verò quę habent verba pertinẽtia ad humanitatem pertinent ad expectantes secundum, vt, O radix Iesse &, O clauis Dauid. Sunt etiam quædam quæ vtrique conueniunt: vt O rex gentium. Nam Dei Filius dicitur rex secundum diuinitatẽ, iuxta illud: Deus iudicium tuũ regi da, &c. Et etiam secundum humanitatẽ, iuxta illud: Domine in virtute tua lætabitur rex, &c. Sæpiùs tamen secundũ humanitatem rex dicitur: quia secundũ eã, est vnctus oleo lætitiæ prę participibus suis. † Rursus Ecclesia in his septem antiphonis ostendit multiplicitatem morbi sui, & ad quãlibet petit remedium sui morbi. § Nam ante Dei filij aduentum in carne eramus ignorantes siue cæci

Psal. 103 †

Psal. 61
Psal. 20
Psal. 44

§

pœnis

pœnis ęternis addicti ſerui diaboli,mala peccati conſuetudine vincti, tenebris obuoluti, exules à patria , & expulſi. Ideoque indigebamus doctore,redemptore, liberatore, eductore, illuminatore , ſaluatore: quia igitur ignorantes eramus,ideóque ab ipſo doceri indigebamus, vnde in prima antiphona clamamus:O ſapientia,quæ ex ore, &c. Eccl.xxiiij.& Sap.viij.& Eſa. xl.cap.quia verò parùm prodeſſet, ſi doceremur, & non redimeremur , ideò in ſecunda ab ipſo redimi poſtulamus:O adonay,&c.Exo.vj.& xiij.& xix.& xx.c.ſed quia nihil prodeſſet,ſi eſſemus docti & redẽpti, & adhuc poſt redemptionem tenemur captiui,ideò in tertia petimus liberari:O radix Ieſſe,&c.Eſa. xl. & lij. cap:Sed quid prodeſſet captiuis,ſi eſſent redempti & liberati, ſi tamẽ nõdum eſſent ab omni vinculo abſoluti, vt ſcilicet ſub peccato eſſent, & vincti liberè quò vellẽt,ire non poſſent?& ideò in quarta ab omnibus peccati vinculis educi petimus.O clauis Dauid &c. Apoſtol.iij.& Eſa.xlij.& Luc.j.c.Præterea,quia hi qui diu fuerunt in carcere,oculos habent obtenebrantes,nec clarè videre poſſunt, ideò poſt abſolutionem à carcere reſtat nos illuminari,vt videamus quò ire debeamus,& ideò in quinta hoc petimus:O oriens,&c.Zach.vj.Sap. vij.& Malach. vlt.& Luc.j. ca. Sed ſi eſſemus docti & ab inimicis penitus liberati,& illuminati,quid valeret,niſi deberemus ad regnum perduci & ibidem ſaluari:& in duabus ſequentibus petimus ſaluari:O rex Gentium &c. & Aggei.ij.& j.Pet.ij.Eph.ij.& Gen.ij.c.in qua petimus ſalutem Gentium:&,O Emanuel,&c.Eſa.vij.Mat.j.& Eſa.xxxiij.& Gen.p.c.in qua petimus ſalutẽ Iudęorum.In quibuſdam verò Eccleſiis adduntur aliæ duæ. Prima in honorẽ beatę virginis Marię,quæ cõcipit:ſecunda pro angelo,qui ad Virginem introiuit,vel in honorẽ ſancti Thomæ cuius feſtum tunc accidit.Duæ quidem adduntur,vt perficiatur nouenarius numerus, ad deſignandum quia per ſeptẽ dona Spiritus ſancti peruenimus ad nouem ordines angelorũ, quorũ quilibet deſiderabat Chriſti natiuitatẽ,vt impleretur numerus ipſorũ, qui de cœlo ceciderunt. Quædam etiã Eccleſiæ cantant duodecim , quæ exprimũt duodecim Prophetas,qui Chriſti aduẽtum prædixerũt,quæ etiã duodecim Apoſtolorum teſtimonia roborauerunt , ex quo duodecim tribus & duodecim milia ſignati ſaluãtur:ſed non ſunt niſi ſeptem habentes veniã. Omnes autem incipiũt per ô,quod potiùs admiratiuè ponitur, quàm vocatiuè.Cantantur in veſperis,quia Dominus venit in veſpera mundi.Hic eſt Helias,qui ſerò,carne,& in mane pane veſcitur: Dominus, ſcilicet noſter,qui in vltima ætate mundi carnem aſſumpſit: & in diluculo reſurgens in panem angelorum tranſiuit Et † nota , quòd hæc hebdomada proxima natiuitati,præparatio meritò nuncupatur, & ea hiſtoria:Clama in fortitudine,cantatur, quæ nõ vt quidam ſimplices autumant,ad quatuor tempora , ſed ad Domini pertinent proximam natiuitatem.Vnde cum ſex matutinalibus laudibus decantatur : quoniam quælibet illius feria proprias habet ad laudes antiphona , quia

Apoc. 7

6

Digitized by Google

per ſex ætates Antiqui ſe ante aduentū præparauerunt:& nos per ſex opera miſericordiæ ad ſecundum etiam præparamur:Verūtamen feriales antiphonas,quę in illa feria:in qua occurrit feſtum ſancti Thomæ ſcriptæ ſunt,octaua die anteà quidā canere conſueuerunt. Decet enim ante natiuitatem Domini cantus & omnes antiphonas , & ferè omnia reſpōſoria renouari,quia ſicut per plures & frequentiores nuntios magis ac magis mouetur animus ſubditi,ad ſolicitudinē honorificè ſuſcipiendi prælatum , ſic & renouatione cantus,magis & magis mouemur ad curam noſtræ præparationis in ſuſceptione Domini , & vt per quotidianam renouationem cantus,excitemur frequentiùs ad turpes & terrenas cogitationes purgandas , vt ſit dignum habitaculum,& ornatum vēturo regi regum piis cogitationibus præparemus.

Rom.13 Poteſt tamen & totus aduētus præparatio nuncupari:vnde in principio legitur : Abiiciamus opera tenebrarum , & induamur arma lucis, &c.quæ omnia præparationis ſunt inſignia. Intitulatur autem in antiquis libris dominica † iſta : Dominica vacans. Primò , qui oſtendit 7

Matt. 18 quòd omnis ſanctus vacat,ex quo Ioannes,quo inter natos mulierum

Ioan.1 non ſurrexit maior,non eſt dignus ſoluere corrigiam calciamenti,ſicut dicitur in Euangelio huius dominicæ, id eſt,incarnationis myſteria denudare:& propter hoc dominus Papa non facit ſtationem apud aliquem ſanctum. Secundò dicitur vacans , quia non habet proprium officium,ſed mutuat alienum,ſcilicet:Rorate cæli,&c.& hoc propter ordines præcedentis diei:in quibus fuit apoſtolicus occupatus. Sæpè enim in Decembri conſueuerunt ordines ab apoſtolicis celebrari. Tertiò, quia numerum dierum aduentus excedit , ſcilicet xxj. quare inter dominicas aduentus non debuit computari : ſed vacans potiùs appellari Quartò,quia apoſtolicus olim hac die dominica eleemoſynis vacabat:& tam ipſe,quàm ſui circa hoc intenti nullam ſtationem faciebant:propter quod dicta eſt vacans , ſcilicet à ſtatione & indulgentia.Quædam eccleſiæ dicunt in hac dominica Euangelium,Miſerunt Iudæi quod eſt Ioan.j.cap.& epiſtolam,Gaudete. quæ eſt ad Philippen.iij. cap. Aliæ verò dicunt epiſtolam : Sic nos exiſtimet quæ eſt ad Corinth.iij.cap.

SVMMARIVM.

1 *Natalis Domini vigilia,& officium.*
2 *Officij diurni intentio.*
3 *Prophetia cur præmittatur epiſtolæ vigiliæ natalis Domini.*
4 *Pſalmi qui dicantur in veſperis vigiliæ natiuitatis Domini.*

De vigilia natiuitatis Domini.

CAP XII.

IN † vigilia natiuitatis Domini,eſt inuitatorium:Hodie ſcietis quia 1
v.d.& ſ.n.& m.v.g.e.quod eſt tranſumptū de Exo.xvj.c.Ex eo,quod
lib: licium::veſpere ſcietis quia educit vos Dominus de terra Aegypti,
&

Digitized by Google

& mane v.g.e.Et potest dici,quòd hæc breuis clausula, ex vna parte ad natiuitatem,ex alia pertinet ad resurrectionem:sic hodie, scilicet in vita præsenti scietis,quod veniet Dominus,id est,panis viuus, qui de cœlo descendit, & ma.vi. gloriam eius, id est, resurrectionis gloriã nõ solùm humanam,sed etiã gloriã diuinitatis eius. Sanè, in hac vigilia Ecclesia monet, & inuitat filios suos, vt parati sint ad suscipiendum Dominum. Vnde in nocturnali officio primum responsorium est:Sanctificamini, scilicet filij Israël, id est, viri spirituales, qui videtis Deum per fidem,& parati estote,vt intersitis ad nuptias: quia non erit in cœna, qui eiicitur è nuptiis. Moraliter non obseruabit consilia,qui præcepta tenuit adimplere. Sequitur in versu: Et mane vj.glo.eius.id est,aduentum gloriæ eius,vel mane ad literam. Et hæc vltima pars de Exodo sumpta est, sed prima non est sumpta de aliquo libro.Dicitur etiam capitulum:Gaudete in Domino,Phi-
2 lip.iiij.cap.Diurni† verò officij intentio est ostendere,quòd Christus natus sit,& hoc dicitur in epistola:Paulus seruus,&c.Quæ est ad Roma.j.cap.& in Euangelio: Cùm esset desponsata. quod est Matth.j. cap.Hac etiam die desponsatio legitur Mariæ,vt sciat quòd alij fuit desponsata,scilicet Ioseph,& ab alio fuit fœcundata, scilicet à Spiri-
3 tu sancto.† Quædam tamen Ecclesiæ ad hoc, vt incredulis maior certitudo sit,præmittunt prophetiam:Propter Sion,&c. Quæ est Esa. xlij.cap.in qua ostenditur ipsum fore nasciturum. Natus autem est, vt populum saluum faceret, & terræ iniquitatem deleret: hodie in spe per sacramenta gratiæ,mane in re.per reuelationem gloriæ.Hęc patent in introitu & in graduali.Hodie scietis. Exod xvj.cap.& in allelu Ia Cras.tina.Quidam tamen dicunt allelu-Ia, Aue Maria. & hoc quando vigilia est in dominica. Tunc enim dicitur allelu-Ia,propter resurrectionem Domini. Idem etiam patet in postcommunione:Reuelabitur quæ est Esa. xl. cap. Sed quia in eius incarnatione erat futura Iudæorum dispersio,ideò in graduali subditur versus: Qui regis.in quo pro eis oratur. Quantus sit,ostendit Psalmus, qui ad introitum cantatur,scilicet:Domini est terra,& plenitudo eius.de quo
4 etiam dicitur offerenda:Tollite portas principes vestras,&c.In † vesperis autem vigiliæ natalis Domini dicunt quidam psalmos: Laudate pueri Dominum.Laudate Dominum omnes Gentes. Lauda anima mea Dominum, Laudabo.d.in Laudate Dominũ,quoniam bonus est psalmus.& Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion.in quibus inuitamur ad laudes.Alij verò dicunt: Laudate pueri Dominum,laudate nomen Domini. Qui confidunt. In conuertendo Dominus captiuitatem,&c.Memento Domine.& Benedictus Dominus Deus.& meritò, quia primus deuotos inuitat ad laudandum iugiter & prædicandum,secundus monet in Deo confidere. In tribus sequentibus redditur causa,quare laudibus sit instandum, & in Domino confidendum,scilicet quia nostram captiuitatem conuertit, &

Psal.23

multùm magnificauit,quia promissa compleuit, dum fructum vẽtris
Psal. 17 Dauid super sedem eius instituit:quia inclinauit cœlos, & descendit, qui demùm de alto manũ suam emittet, vt nos eripiat ab aquis multis,& à filiis alienis.Vesperæ autem istæ priuilegiatæ sunt:quia cum cætera officia vespertina propter superueniens festum mutentur,istæ non mutãtur.In vigiliis etenim aliorum festorum capitulum, Hymnus,Antiphona & collecta.In aliquibus etenim Ecclesiis totis vesperis diei officiis expletis, solùmodò antiphona & collecta de sequenti festo dicuntur,eò quòd Dominus in vesperis, id est, in vltima ætate mundi venit ad saluandum saltem reliquias generis humani.

SVMMARIVM.

1 *Natalis Domini officium,quid in summa.*
2 *Christus cur in fine anni nasci voluit.*
3 *A natali Domini,dies sensim crescunt.*
4 *Natalis Domini festum eadem die mensis semper occurrit: cætera autem mutantur festa.Rationem vide nu.5.*
6 *Natalis Domini officium nocturnum,& eius significatio. num. 7.8.9.10. 12.16.*
11 *Iubileus,quid notet.*
13 *Euangelia quot dicantur in nocturnali officio natalis Domini.*
14 *Ioseph potius,quàm Mariæ genealogia,cur computetur.*
15 *Mariæ & Ioseph genealogia describitur.*
17 *Thelesphorus papa,instituit tres Missas cãtari in die natalis Domini, & quod eius fuerit institutum de prima.nu.18.19.*
20 *Prophetiæ diei natalis Domini cur præmittantur epistolis.*
21 *Missa secunda natalis Domini,cur cantetur sub auroram.*
23 *Missa tertia natalis Domini,hora tertia cantanda.*
24 *Missæ tres institutæ in die natiuitatis Dominicæ,quid signent.ibidem vide,& per nu.24.26.27.*
25 *Christus,quomodo intelligatur primogenitus Mariæ.*

De officio natalis Domini.

CAP. XIII.

QVæcunque in officio Natalis Domini dicuntur, de exultatione
†natiuitatis sunt:quia sicut cantatur in responsorio:Descendit 1
de cœlis Christus, id est, de sinu Patris vt appareret visibilis. Vnde, Egressus eius à Patre,id est,ab occulto,& intimo Patris.Sequitur,Introiuit,scilicet per aurem Virginis,id est,per fidem,quę ex auditu, si-
Luc. 1 cut legitur in epistola ad Rom.Vnde cũ dixit ei angelus:Spiritus san-
Cantic. 5 ctus superueniet in te,& virtus altissimi obũbrabit tibi.Spiritui sãcto acquieuit.Iuxta illud,in cãticis:Fessulũ ostij mei aperui dilecto meo. ostiũ,desideriũ,est pessulũ, discretio, quasi per discretionẽ aperui desiderium meũ dilecto meo:& hoc audito dixi: Ecce ancilla Domini,
Luc. 1 fiat mihi secundùm verbũ tuum.Non sicut Eua,quæ fregit pessulum,

quam

Digitized by Google

quando voluit esse sicut Deus. Introiuit dico in vterum Virginis, quo accepit carnẽ nostrã, & exiuit per portam clausam in regionẽ nostrã. De hac porta dixit Ezechiel: Porta hæc clausa erit in æternũ. & exiuit de mũdo per portam aureã, id est, charitatẽ: quia per crucẽ. Maiorem enim charitatẽ nemo habet, quàm vt animã suã ponat quis pro *Ezec. 43* 2 amicis suis. Et † est aduertendũ, quòd Dominus in fine anni nasci voluit: vt ostenderet se in vltima mũdi ætate venire, in sexta feria conceptus, in dominica natus, in sexta feria crucifixus fuit, & dominica resurrexit, vt qui homine in sexta feria plasmatũ perdiderat, in sexta feria liberaret, & qui dixerat in dominica: Fiat lux, in dominica veniens oriens ex alto nos illuminaret. De hoc dicetur sub tit. de parasceue. Et in nocte natus est, vt se sub carne latẽtem venire resignaret: vel vt se ad illuminandã noctem nostram venire monstraret, quoniã 3 habitãtibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Vnde ab † eius natali dies prolongantur, quia credentes in eum ad æternitatis lucẽ vocantur: rationabiliter itaq; nocturna officia celebrantur. Cùm au- *Esa. 9* 4 tem cætera festa Saluatoris, † scilicet passio, resurrectio, ascensio, pentecostes, & alia sint variabilia, quia non celebrãtur semper in eisdem calendis siue in eadem die mensis: quare hoc festum est inuariabile, cùm semper est in eisdẽ calendis, siue eadem die mensis? Respondeo secundum Augusti. Hoc festum pertinet ad memoriam tantùm, vnde sufficit per illud memorari quota die mensis Christus natus fuit, & ideò semper eadẽ die mensis celebratur licet ipsa feria varietur propter mutatioẽ literæ dominicalis: alia verò festa pertinent & ad memoriam & ad sacramẽtum. Verbi gratia: Christus passus est sexta feria, vt hominem qui in sexta feria ceciderat, redimeret, & sic de aliis: & ideò oportet, quòd sub diuersis calendis fiant, in eadem tamen feria, scilicet in dominica. Præ ereà, semper pascha nostrum accipitur dominica prima post pascha Hebræorum, quod est semper xiiij. luna: quia ergo luna xiiij. non semper est eodem tempore, vel eadem die mensis, imò variatur secundũ annos solares, ideò & pascha nostrum, non semper est eodem tẽpore, nec in eadem die mensis, licet semper 5 sub eadẽ feria, scilicet in dominica celebretur. Rursus † ideò Pascha, Pentecostes & alia festa variabilia sunt, nec certæ diei mensis sunt annotata, ne videamur imitari Iudæos, qui semper illa celebrant in certis calendis. Alcuinus verò dixit, quòd ideò hoc festum per singulos dies variatur, quia natus est nobis, qui per singulos mũdi dies lauat illos, qui per peccatum Adæ sunt maculati. Circa † officium nocturnale sciendum est, quòd inuitatorium, scilicet: Christus natus est nobis, &c. in persona angelorum cãtatur, à quibus pastores vel potius omnis populus ad adorandum natum Dominum inuitatur. Nouem verò psalmi dicuntur per tria nocturna, vt notetur, quòd omnes sancti Patres qui fuerunt in tribus tẽporibus, scilicet ante legem, sub lege, & tempore gratiæ in nouo Testamento, sociati sunt per aduentũ

Digitized by Google

Christi,nouem ordinibus angelorum:vt sicut angeli sanctę Trinitati congaudent,sic & illi cõgaudeãt. In primo psalmo igitur de æterna Christi genitura,& ineffabili.In secũdo de eius incarnatione. In tertio de laudibus sponsi & sponsæ,idq; in tribus primis lectionibus per Esa.Oracula testificamur,qui non tam prophetice,quàm Euangelicè incarnationem Christi descripsit.Prima est:Primo tempore.Esa.ix.c. Secunda est:Consolamini,consolamini populę meus, dicit Deus vester.Esa.xl c.Tertia est:Consurge,consurge.Esa.xlij. ca.in ipsis etiam fit promissio:in aliis ostenditur promissionis impletio. † Primus nocturnus recolit tempus ante legem,seu eos, qui fuerunt ante legem, vt Abraham, Isaac , & Iacob:secundus nocturnus recolit tempus legis,seu eos,qui sub lege fuerunt,vt Dauid & Prophetas , & alios plures,& ideò in antiphonis quæ cãtantur in illis duobus nocturnis,quæ ad vetus Testamentum pertinet,non dicitur allelu-Ia : quoniam Patres illorum temporum differebantur ab æterno gaudio , scilicet à patria,in qua iuxta Apocalypsim,cantatur allelu-Ia.Tertius verò recolit nouum Testamentum,quod habuit initium à baptismo , quod tertio tempore,scilicet gratiæ nobis collatum est,seu eos, qui fuerũt in nouo Testamento,vt sunt Apostoli,Martyres, Confessores , & alij sancti. Ideóque in illis antiphonis,quæ eos recolunt, & quæ ex nouo Testamento sumuntur , canitur allelu-Ia , quoniam istos plus honorauit suus aduentus,quàm præcedentes Patres, ita vt si digni de hoc mundo migrant,illicò in cœlum transferantur,& societati sanctorũ iungantur,quod antiqui Patres longo tempore expectauerunt,murmurantes infra claustra inferni. Ante † nocturnos solent in quibusdam locis super altare tres panni poni, ad designationem præmissorum trium temporum,& in singulis nocturnis singuli amoueri. Primus niger pro tempore ante legem. Secundus albus,pro tempore reuelationis. Tertius rubeus, pro tempore gratiæ propter dilectionem sponsæ candidæ & rubicundæ.In quibusdam quoq; Ecclesiis suspenduntur boni panni,in quibusdam viles , & in quibusdam nulli prout in prima parte dictum est sub tit.de picturis. Sanè, ad primũ responsorium primi nocturni,dicuntur in quibusdam Ecclesiis tres versus, propter causam redditã sub prima dominica aduentus,& post quodlibet trium responsoriorũ priorum dicitur,Gloria Patri,&c.hoc ideò quoniam in tribus responsoriis tria † significantur , scilicet restauratio angelorum , reparatio hominum , & modus , quo ista facta sunt. Restauratio angelorum notatur in primo vbi dicitur:Gaudet exercitus angelorum.Reparatio hominum,in secundo,vbi dicitur:Pax vera descendit.Modus verò,quo & facta sunt,& potius quo descendit ille, qui fecit, insinuatur in tertio,quod est in quibusdam locis:Descendit de cœlis.In quo ostenditur,vt præmissum est, Deum descẽdisse à Patre,in Virginẽ, & ita ad nos el per hoc quod in ipso responsorio tangitur,quòd intrauit in regionẽ nostram,recolitur liberatio habitantium

7 8 9

tium in regione vmbræ mortis. Quia ergo hæc facta ſunt per Trinitatem, idcirco poſt quodlibet illorum trium reſponſoriorum, Gloria
10 Patri cantatur, quod ad laudem pertinent trinitatis. Rurſus † ſicut manna habebat ſaporem ſimilem cum melle:ita & Chriſtus duo habuit in ſe,videlicet humanitatem & deitatem. Humanitas:per ſimilam, Deitas per mel intelligitur. Vnde etiam in hoc ſecundo reſponſorio dicitur:Hodie per totum mundũ melliflui facti ſunt cœli: quaſi diceret:Totus mundus mellificatus, & dulcoratus eſt. In tertio verò reſponſorio fit triplex iubilus,ſcilicet in Fabricæ, in Tanquã, in Gloria Patri,in quo quidem in tribus Saluatorem commendamus, oſtendentes,quòd qui ineffabiliter fabricam mundi creauit, & ineffabiliter de Virginis thalamo proceſſit,& ineffabiliter ęqualis Patri,& ſpiritui ſancto permanſit:ſicut fuit ab æterno,ſic nunc eſt,& erit in æternum,& hîc tria triplici iubilo ſignificamus, primum primo,ſecũdum ſecundo,& tertium tertio:& vt expreſſius tertium ſignificetur,in quibuſdam Eccleſiis cantatur, Gloria Patri,&c. & ſicut erat in principio,
11 &c.vſque ad Amen. † Et nota, quod fit iubilus ſuper a,& ſuper o. Super a,in Fabricæ,& in Tanquam. Super o,fit gloria patri ad notandũ, *Apoc. 1*
quòd cui fit,eſt α,& ω,id eſt,principium & finis. Iubilus autem quandoq; notat expectationem noſtram, vt dicetur ſub tit. de ſeptem diebus poſt paſcha, quandoq; noſtram infirmitatem vt in verſu:Tanquã ſponſis:quandoque rei,de qua agitur,magnitudinem,vt ibi: Fabricæ mundi,quandoque gaudij immenſitatem, vt in fine reſponſorij:Verbum caro. ibi enim ſignat immenſitatem gaudij: quod viri ſancti habent de eo, quòd Verbum caro factum eſt,plenum gratia & veritate.
12 De iubilo dictum eſt in proœmio quintæ partis. † Reſtat adhuc de ſex reſponſoriis dicere. Et quidem in primis duobus ſecundi nocturni,agimus de partu,in tertio de parturiente. In duobus verò primis tertij nocturni,agimus de parturiẽte,& in tertio de partu,in quo conſuetudinem mulierũ imitamur. Conſueuerunt enim mulieres viſitare parturiẽtes,& partum, & eis munuſcula ſua dare:& nos parturientem,& partum quodammodo viſitamus eum, pro modulo noſtro eos magnificamus. Ipſæ verò laudes,ſunt munuſcula,quæ offerimus. Dicitur etiam ad horas capitulũ:Paulus ſeruus. Roma j.& illud, Multifariè ad Hebræ.j.c.& illud: Apparuit gratia.ad Titum.ij. & illud, Ap-
13 paruit benignitas.ibidem.iij.cap In † nocturnali verò officio tria leguntur Euangelia,vt habeat Eccleſia quod intendit.Vult enim oſtendere vtramq; naturã eſſe in Chriſto, vt ſic plures ſint teſtes natiuitatis Chriſti, & propter hoc etiam leguntur lectiones in quibus Auguſt. & alij Sancti inducũt ad hoc authoritates infinitas, ſcilicet ab eis qui fuerunt ante legem,ſub lege,& poſt legem:quoniam integrum eſt iudicium,quod plurimorum ſententiis confirmatur.extrà de offi dele. prudentiam. Legitur & quartum Euangeliũ Mat.ſcilicet:Liber generationis poſt nonũ verſum in quo exprimitur eius generatio:vt oſtẽ-

Digitized by Google

datur eum fuisse de genere Patrum eorum, quibus est facta promis-
Psal.88 sio scilicet Dauid & Abrahã. Dauid in Psalmo: De fructu ventris, &c. & j Paralip. Cùm dormieris cum Patribus tuis, suscitabo semẽ tuum post te. Abrahæ verò Gene. xvj. dictũ est: In semine tuo benedicentur omnes Gẽtes & ideò dicit in principio: Filij Dauid, filij Abrahã. Quia illis specialiter facta est promissio, & sic ostẽditur, quòd ipse erat Messias, qui promissus est in lege & Prophetis. Et no quòd Mat. describit hîc genealogiam, descendendo vsq; ad Ioseph. Luc. verò ascendendo, prout sub Epiphania dicetur. Sed † quare potiùs Ioseph quàm Mariæ 14
generatio computatur, cùm etiam Christus non fuerit filius Ioseph? Respondeo: quia ambo de eadem tribu fuerunt. Et tribus, id est, genealogia, per mares non per fœminas distingui solet & computari in veteri Testamento. Numerando ergo vsq; ad Ioseph, perinde est, acsi vsque ad beatam Virginem processissent. Præterea, Christus maluit filius fabri vocari, quàm matrem propter suspicionem adulterij lapidari. Et reuera filius est illius fabri, qui fabricatus est auroram & solem. † Et scias, quòd natiuitas beatæ Mariæ ex tribu Iuda, & regia 15
stirpe Dauid originem duxit, & traxit, prout Scriptura sæpe testatur dicens Christum de semine Dauid descendisse, qui de ipsa sola natus est. Siquidẽ Dauid inter cæteros duos filios habuit, scilicet Natham & Salomonẽ. Ex catena siue generatione Nathã, descẽdit virgo Maria. Quoniam ex catena ipsius Natham. Leui genuit Melchi, & Pantheram. Panthera virgo genuit Barpantherã. Barpanthera Ioachim. Ioachim virginem Mariam, vt dicetur in vij. parte sub festo Philippi & Iacobi Apostolorum. Ex catena vero Salomonis, descendit Ioseph, vir ipsius Mariæ, quoniã ex catena ipsius Salomonis Nathã ex vxore sua genuit Iacob. Defuncto autem Natham, Melchi ex tribu Natham filius Leui, & frater Pantheris nupsit vxori ipsius Natham, scilicet matri Iacob, ex qua genuit Hely: & sic facti sunt fratres vterini Iacob & Hely. Mortuus est autem Hely, ex tribu Natham, sine liberis cuius vxorẽ accepit Iacob frater eius ex tribu Salomonis, & suscitauit semen fratri eius & genuit Ioseph. Ioseph igitur, natura est filius Iacob, ex descensione Salomonis, secundum legem verò Hely, qui ex Natham. Nàm qui nascebatur secundum naturam, quidem filius erat generantis, sed secundum legẽ defuncti. Deinde cantatur, † Te Deum 16
laudamus, te Dominum confitemur, in omnium antecedẽtium actiones gratiarum, & ad designandum exultare nos cum Angelis & congratulari de dragma perdita inuenta, in quibusdã tamen Ecclesiis finita prima missa, cantatur dictum Euangeliũ Matthæi: Liber generationis. & hoc ideo, qnia duo testes ad minus nobis necessarij erant: primus testis erat Luc. qui in Euangelio missæ: Exiit edictũ à Cæsare Augusto, &c narrauit iuxta verbũ Euãgelij, Deum natum in ciuitate Dauid. Adducitur ergo alius testis, dicens eum natum de Dauid. Acsi dicat non tantũ est natus de ciuitate de Dauid, sed etiam Dauid. Vnde

Matthæus

Digitized by Google

Matthæus prius nominat Dauid, quam Abraham, dicens filij Dauid, filij Abraham, quamuis & alia possit esse causa, qua prius Dauid nominatur, scilicet quia Dauid fuit prior Abraham dignitate: nam ille patriarcha, iste patriarcha, & rex. Audito igitur in Euangelio missæ vno teste ab ecclesia, quia vix est quod vni testi soli credatur, ideo adiecto alio, scilicet Matthæo, qui etiam generationem dominicam describit, tunc plenè confidens Ecclesia exultans clamat: Te Deum laudamus, vt in ore duorum, trium vel plurium stet omne verbum extra de testi. in omni. ij. quæstio. iij. §. j. Adhuc, quia vix est, quod vni testi credatur, hinc est quod vnus terminat missam, dicens in quibusdam ecclesiis: Benedicamus domino & ecclesia quasi voce demissa, respondet: Deo gratias. Rursus finita missa dicitur Euangelium: Liber generationis. & postea, Te Deum laudamus. quia generatio diuinitatis præcessit generationem humanitatis. Et quia illarum notitia, fuit nobis laudis materia, ideò laudes sequũtur. Missa ergo laudes præcedit quia prius fuit æterna genitura: de qua missa illa loquitur, quàm aliqua creatura fuerit, quę Deum laudare potuerit. In laudibus matutinis quasi choreã ducimus, vnde in prima antiphona dicimus, Quem
17 vidistis pastores? &c. & ipsi responderũt, Natum vidimus. Circa † missæ verò officiũ notandum est, quòd Thelesphorus papa statuit in die ista debere cantari tres missas, ad ostendendum quòd Christi natiuitas saluauit patres trium temporum, scilicet patres ante legẽ, sub lege, & post legem. Prima canitur de media nocte ad ostendendũ, quòd illi qui fuerunt ante legem, non fuerũt illuminati aliqua lege & per illam etiã ostenditur, quòd panis qui quotidie sacrificatur & mãducatur in altari, vnde licet: Christus, natus est in Bethleẽ in media nocte, & in hac sic dicit Luc. vnde Sapien. xviij. Dum medium silentium tenerent omnia, & nox in s. c. m. iter ha. &c quod ad literã exponitur de natiuitate Domini: hoc etiam insinuat Euangelium huius missæ & collecta illa: Deus qui hanc sacratissimam carnem tuam, &c. & prophetia illa: Populus gentium, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Habitantibus in regione vmbræ mort. &c. & epistola & ferè omnia, quæ in illa missa dicuntur. Idem etiam Thelesphorus papa
18 de consecra. distinctio. j. nocte, statuit in hac missa † hymnum angelicum, scilicet: Gloria in excelsis. solenniter decantari, ad recolendum, quòd angeli nocte ista illũ decantauerunt, in qua ab angelis pastoribus est nuntiatus. Vnde in Euangelio legitur: Et subitò facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium & dicentium: Gloria
19 in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, &c. † Notandum est autem, quòd hæc missa & laudes matutinæ terminantur in plerisque locis vna oratione, ad ostendendum quòd totũ illud officium idem indicat, scilicet natiuitatem æternam, & temporalem, vnde ipsa missa incipit: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genui te, quod tãtum de generatione æterna, seu de generatione Christi

nocte sui etc.

Esaiæ 9

Luc. 2

Psal. 2

Digitized by Google

Christi intelligitur:quod verò sequitur:Ego hodie genui te.de vtraq; est,& exponitur hodie,id est,æternaliter.Nam secundum Augustin.hodie præsentiam significat,& quod ęternũ est,semper præsens est.Versus de temporali,scilicet:Quare fremuerunt Gẽtes & populi meditati sunt inania:quasi diceret : Pro nihilo, cùm Christus Deus & homo
Psal. 109 sit Responsorium de æternali in quo dixit:Deus pater,ego pater sum. Tecum principium.Vnde & ibidem sequitur : In die virtutis tuæ scilicet in die resurrectionis. In splendoribus sanctorum,scilicet in luce omnium sanctorum:& dicit in splendoribus Sanctorum , pluraliter, propter diuersos effectus ex vtero,id est,ex intima bonitate mea.Ante luciferum genui te,id est ante omnem creaturam:quasi diceret, Ab æterno.Epistola verò:Paulus seruus,quam quidam in vigilia dicunt, & euangelium de temporali. Vnde epistola dicitur : Ex semine Dauid,secundum carnem.In euangelio dicitur:Exiit edictum à Cæsare Augusto , quod est Luc. ij.cap. In aliis verò ecclesiis dicitur epistola: 20
Apparuit gratia Dei,quæ est ad Titum ij.cap. Ante † epistolam legitur immediatè prophetia. Primò,vt basis sit sub columna , innitente basi. Non enim quæ dicuntur in euangelio,crederentur impleta, nisi forent in veteri testamẽto prædicta. Secundò ideò in vigilia & in hac missa duæ lectiones sine interuallo dicuntur : vna de prophetia , alia de Apostolo,quia Christus pro duobus populis in pariete coniungẽdis nascitur. Tertiò , quia super basim prophetarum fundata est columna Apostolorum. Quartò, quia actiui & contemplatiui per hanc natiuitatem in vna fide saluantur. Quintò,quia per vtrumq; Testamentum Christi natiuitas concorditer prædicatur. Hi sunt duo cherubim , qui propitiatorium tegunt , quíque in propiciatorium versis vultibus respiciunt,vt dictum est in proœmio iiij.partis. Quidam tamen nullam dicunt prophetiam , significantes quod vetera transierunt,& noua facta sunt omnia:quasi dicat:De ipso facto cesset figura quia veritas venit. Secunda † missa cantatur in diluculo in exordio 21
diei:quãdo Christus in cunabulis adoratus est à pastoribus:& hoc primò ad'ostendendum , quòd sancti patres & prophetæ qui fuerunt sub lege scripta,aliquantulam cognitionem Dei habuerunt:sed non tantam,quantam nunc habemus:& ideò incipit à promissione,quæ facta est antiquis in veteri lege:Lux fulgebit hodie in domo Domini , &c. Secundò ideò , quia sicut dominus à Gabriele fuit nuntiatus priùs, quàm nasceretur : sic ante initium diei suæ natiuitatis missa canitur. Tertiò,propter ortum nouæ lucis : quia ille qui natus est in ortu suo, tam in vtero quàm ex vtero fuit lux vera. Dicitur ergo in ortu huius temporalis lucis:quasi ipso facto dicatur:Orta est lux. Huic consonat introitus scilicet lux fulgebit,& graduale in quo dicitur:Deus Dominus,& illuxit nobis : & quod sequitur in introitu:Et vocabitur admirabilis.sumitur Esa.ix.c. A quibusdã tamen dicitur de nocte, eò quòd pastores nocte illa visitauerunt pręsepe Domini:quod notat Euange-
lium

Digitized by Google

lium eiuſdem miſſæ: Paſtores, &c. Luc. ij. cap. Prædicitur etiam tunc in quibuſdam eccleſiis prophetia: Spiritus Domini, ſuper me: quæ eſt Eſa. xlj. ca. Deinde dicitur epiſtola: Apparuit benignitas. quæ eſt ad Ti-
22 tum iiij. cap. Communio eſt: Exulta filia. Zachariæ ix. cap. Tertia † verò miſſa, quæ die clara, & hora tertia, quando illuxit nobis dies redemptionis noſtræ feſtiuius celebratur, ad tempus refertur gratiæ, in quo deſcendit lux magna de cœlo, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Velum enim templi ſciſſum eſt in duas partes. Vnde Sapient. Aperta ſunt prata: & apparuerunt herbæ virentes. *Prou. 27*
Epiſtola: Multifariè: quæ eſt ad Hebr. j. cap. & Euangelium leguntur de æterna generatione. Vnde dicitur in epiſtola: Filius meus es tu, ego hodie genui te: & de temporalibus habetur ibi: Multifariè multíſque modis. In euangelio verò de æterna, vnde incipit: In principio: quaſi dicat: In principio creaturarum erat verbum, quo eſt Ioan. primo capite. Dicitur etiam tunc in quibuſdam eccleſiis prophetia: Propter hæc ſciet: quæ eſt Eſaiæ quinquageſimo ſecundo cap. Communio eſt: Vi-
23 derunt. Eſa. lij. cap. & Pſalm. Prima † ergo miſſa eſt de æterna genitura. Secunda, eſt de promiſſione Antiquis facta: vnde cantatur: Lux fulgebit in domo Domini, non dicitur fulſit, vel fulget. Tertia, eſt de veritate nobis exhibita: vnde cantatur: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Eſai. nono cap. ibi vtitur futuro ad notandum promiſſionem: hîc præterito, ad notandum promiſſionis impletionem. Et quia æterna generatio, eſt nobis occulta, iuxta illud Eſai. Generationem eius quis enarrabit? ideò miſſa de æterna genitura nocte profunda cantatur. *Eſai. 53*
Quia verò Antiqui patres quibus facta eſt promiſſio, certi erant de incarnatione Domini, ſed non tantùm, quantum patres noui Teſtamenti, quibus exhibita eſt veritas, ideò miſſa de promiſſione Antiquis facta cantatur illuceſcente aurora, in qua eſt modicum lucis, ſed ſecùndum ipſum introitum videtur, quòd deberet eſſe lux fulgens, ſed non eſt ita: quia lux in aurora, rubet, in tertia, fulget, in ſexta, feruet, in veſpera, tepet. Quia verò temporibus noui Teſtamenti manifeſta eſt veritas, inde eſt quòd miſſa, quæ eſt de exhibitione veritatis, clara luce can-
24 tatur. † Prima ergo miſſa pertinet ad generationem æternam, ſcilicet de patre ſine matre: ſecunda ad temporalem, ſcilicet de matre ſine patre: tertia compacta eſt, quia de vtraque agit, & ideò pertinet ad æternam ſimul & temporalem. Notandum tamen eſt quòd in miſſa, quæ eſt de æterna genitura, legitur euangelium de humanitate, ſcilicet: Exiit edictum à Cæſare Auguſt. In alia verò quæ eſt de veritate nobis exhibita, legitur euangelium de diuinitate, ſcilicet: In principio erat verbum: ad notandum, quòd ex quo humanitas diuinitati fuit vnita, nec humanitas ſine deitate, nec deitas ſine humanitate fuit, nec erit. Hanc rationem aſſerit magiſter in pſalterio: Aiunt quidam, quòd cum in collectis, in lectionibus, in euangelio, & in offertorio primæ miſſæ euidenter natiuitas de Virgine memorent, intentio totius officij ad tem-

poralem

poralem poteſt natiuitatem referri, & exponunt in introitu, Hodie, id eſt,hac die ante luciferum ſtellam,videlicet matutinam,genui te,id eſt generationem tuam ſum operatus:& quod in euangelio dicitur:Maria peperit filium ſuum primogenitum:exponitur † primogenitum, id eſt, 25
ante quem nullus:extrà de verb.ſig.nam & ego. Officium verò ſecũdæ miſſæ aiunt † concordare dictis paſtorum dicentium , vt legitur in e- 26
uangelio: Tranſeamus vſque ad Bethlehem.& vj.quæſtione v.hoc fa-
Num.24 ctum eſt: qui gratulantes, dicunt in introitu: Lux fulgebit. Orta enim erat ſtella ex Iacob.Vel dicitur:Lux fulgebit in perſona legis,quæ temporalem natiuitatem antiquis patribus repromiſit.Et ſubditur:Domin⁹ regnauit decorem indutus eſt:illum, ſcilicet decorem, quo coronauit eum mater ſua , hoc eſt humanitas. Et addunt in graduali : benedictus qui venit in nomine Domini , & in allelu-Ia. Dominus regnauit. Et quis, & quantus ſit, in offerenda ſupponunt , dicentes , Dominus enim firmauit orbem terræ. Et quia primus paries eſt ex Hebræis, ideò primitiæ , ſcilicet paſtores in communione loquuntur ad eos, Exulta filia Sion,id eſt, Eccleſia. † Officium tertiæ miſſæ perſonat mirabilia Verbi 27
dei,quòd erat in principio,& incipit eſſe caro, ſicut legitur in euangelio,Hoc Verbum,eſt puer qui ſecundum propheram natus eſt nobis,vt canimus in introitu , & hoc eſt canticum nouum , de quo propheta in verſu,Cantate domino canticum nouum. Hoc quoque Verbum,eſt illud ſalutare,de quo protinus canitur in graduali,Viderunt omnes:hæc eſt lux magna, quæ deſcendit in Virginis vterum , qu e illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum de qua dicitur in euange-
Pſal. 88 lio,In principio erat Verbum, &c. Hìc demùm, eſt ille diues rex,& potens,cui dicitur in offerenda, Tui ſunt cœli,& tua eſt terra.In fine primæ & ſecundæ miſſæ dicunt quidam , Benedicamus domino : prout dictum eſt ſub titulo de aduentu. Ab hac autem die, vſque ad octauam epiphaniæ reſponſoria, & eorum verſus dicuntur cum allelu-Ia, ad repræſentandum ſummam lætitiam, quæ aduenit tempore gratiæ.

SVMMARIVM.

1 *Dominica intra octauam natalis Domini , & quod fiat officium & eius expoſitio.num.3.4.*
2 *Silentium eſt triplex.*
3 *Chriſtus poſitus eſt in ſignum tripliciter.*

De dominica infra octauam natalis Domini.

CAP. XIIII.

IN dominica, † quæ intercedit intra Octauam natalis domini canta- 1
tur de natiuitate domini. Vnde introitus miſſæ eſt, Dum medium ſilentium tenerent, omnia,&c.Sapient.xviij cap. Eſt autem triplex † ſi- 2
lentium, ſcilicet ignorantiæ, deſperationis & gloriæ , ſilentium ignorantiæ

Digitized by Google

rantiæ fuit ante legem quia ignorabant peccata ſua, & ideò non clamabant ad dominum, ad Roman. x. Mors regnauit ab Adam, vſque ad Moſem, poſtquam autem lex data eſt ad cognitionem peccati multo tempore ſeruauerunt legem. Ad vltimum verò deſperauerunt, quando, ſcilicet omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, tunc fuit ſilentium deſperationis, poſtquam autem Chriſtus ruptum eſt ſilentium. Vnde clamant omnes laudes Dei. Silentium gloriæ, veniet, quando impletum erit totum deſiderium noſtrum. In ſilentio deſperationis veniet Dominus: vt ei attribuatur ſalus humani generis, qui eſt verus
3 medicus. Et hoc eſt, quod dicit: † Dum medium ſilentium. Sequitur: Et nox, id eſt, diabolus in ſuo curſu medium, id eſt commune iter haberet. Omnes enim communiter ad inferos deſcendebant. Omnipotens ſermo tuus, id eſt, Filius tuus Domine pater, qui dicitur ſermo patris quia per eum natus eſt: à regalibus ſedibus venit quærere, & facere reges. Vel ad literam: Dum omnia tenerent medium, id eſt, commune ſilentium de nocte, ſcilicet quando omnia ſilent, & nox in ſuo curſu medium iter perageret. Ad literam: Omnipotens ſermo tuus, à regalibus ſedibus, vel quia media nocte natus eſt Dominus, & concordat epiſtola, quæ eſt Gal. iiij. cap. vbi dicitur: At vbi venit plenitudo temporis, &c. *Pſal. 44* reſponſorium eſt: Speciosus forma, &c. quia immunis ab omni peccato, & omnibus virtutibus plenus. Sicut enim habetur ad Col. iij. In ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id eſt ad modum trinæ dimenſionis, id eſt, communi modo ſicut in omnibus eſt, ſcilicet eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter. Item ſecundum gratiam eſt in Sanctis: & ſecundum vnionem eſt in Chriſto: & ideò diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Gratia, quia nunquam ſic locutus eſt homo, diffuſa eſt inquam, quia in ore eius fuit lex clementiæ, vt cùm dixit: Mulier, nemo te condemnauit, nec ego te cõdemno: vade, & amplius noli peccare. Et cum dixit: diligite inimicos, &c. euangelium: Erat Ioſeph. Luc. *Prou. vl.* *Luc. 2* ij. ca. ſimiliter ad natiuitatem pertinet quantum ad principium: licet & ad aliud pertineat: Erant pater eius, ſcilicet puta iuus, & mater mirantes
4 ſuper his quę dicebantur de eo, ſcilicet à paſtoribus. † Sequitur in Euangelio prophetia Symeonis. Ecce poſitus eſt hic in ruinam, ſcilicet infidelium, & in reſurrectionem multorum, ſcilicet ndelium, & in ſignum, id eſt, in ſignationem, cui contradicetur. q. d. ſi in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet? vel in ſignum, id eſt, in oſtenſionẽ, quia per humilitatem & paupertatem itur in paradiſum, vel in ſignum. id eſt, in ſignaculum. Vnde Io. j. quem ſignauit Pater & miſit in mundum, vt eo ſignaremur. Et Aggeus: Ecce poſui te in ſignaculum, quia elegi te. Et in Cãticis: Po- *Agge. 2* ne me, vt ſignaculum ſuper cor tuum, &c. † Poſitus eſt ergo Chriſtus in *Canti. 8*
5 ſignum tripliciter, ſcilicet in ſignificationẽ, in oſtenſionem, & in ſignaculum. Rurſus hoc officium: Dum medium, &c. vox eſt primitiuæ eccleſiæ, in qua recolit Domini natiuitatem, cuius fructus prædicat in epiſtola, quia de ſeruitute tranſiuimus ad adoptionem, per ipſum commendat

mendat ſecundum ſapientiam in euangelio, vbi dicitur: Puer creſcebat, & confortabatur plenus ſapientia, ſecundum potentiam. In alleluia: Dominus regnauit. Et in offerenda: Dominus enim firmauit ſecundum pulchritudinem. In graduali: Specioſus forma: In poſtcommunione verò: Tollite puerum. Matth. ij. cap. tempus fugæ vocatur, quo deſcendit Dominus in Ægyptum, & myſticè reſpicit ad gentilitatis adoptionem: quia Dominus de Iudæa tranſiuit ad Gentes, vt eas adoptaret hæredes.

SVMMARIVM.

1 *Circumciſio cui primùm fuerit iniuncta, & an eius nomine feſtum inducatur falsò, aut temerè. num. 13. 14.*
2 *Circumciſio, quibus de cauſis inſtituta.*
3 *Circumciſio, quando & qualiter fiebat.*
4 *Circumciſio, cur fiebat in præputio.*
5 *Circumciſio quid conferret.*
6 *Circumcidi cur voluerit Chriſtus, cauſas adfert. num. 7. 8. 9. 10. 11.*
12 *Circumciſio, quibus de cauſis fuerit mutata in baptiſmum.*
15 *Commercium quid.*
16 *Circumciſionis dies, quinque de cauſis, eſt ſolennis.*
17 *Circumciſionis diebus, multa ſuperſtitiosè olim gentiles & pagani agebant.*

De feſto Circumciſionis.

CAP. XV.

Genes. 7 HIc de feſto circumſionis dicendum eſt. Sciendum †autem eſt, quod 1
circumciſio primò iniuncta eſt Abrahæ & ſemini eius, id eſt, Hebræis ex eo naſcituris, vt ſic probaret, an obediret vel non: ſicut & Adam ad probationem obedientiæ mandatum accepit, ne de ligno vetito manducaret. Fuit autem præcepta circumciſio propter quinque cauſas.† Primò, vt per obedientiam mandati Abraham placeret Deo, 2
cui per præuaricationem Adam diſplicuerat. Secundò, data fuit in ſignum magnæ fidei Abrahæ: credidit enim ſe habiturum filium in quo benedicerentur omnes Gentes per fidem, id eſt, per quam ſpiritualis circumciſio impleretur, vt ſic iuſtificaretur & ipſe. Tertiò, vt in hoc ſigno diſcerneretur ab omni natione populus ille. Quartò vt circumciſio facta in virili membro, per quod generatur creatura mortalis, & in quo libido ſolet dominari, caſtitatem corporis & mentis ſeruandam, & impudicitiam reſecandam indicaret. Quintò, quia non poſſet melius ſignificari per Chriſtum tolli originale peccatum: cum præputio quippè omnis homo naſcitur, quemadmodùm & cum originali peccato. † In carne præputij ideò eſt iuſſa fieri, quia in remedium in- 3
ſtituta eſt, id eſt, contra originale peccatum, quod à parentibus contraximus corrupti concupiſcentia, quæ in parte illa magis dominatur: & quia

Digitized by Google

quia in membro illo culpam inobedientiæ homo priùs cognouit, de-
4 cuit quòd & in illo ſignum obedientiæ acciperet. Fiebat † circunciſio die octauo ex legis præcepto. Leui xij. & fiebat cum lapideo cultello, ad ſignificandum, quòd poſt ſeptenarium huius vitæ, in octaua die, id eſt ætate, quæ erit reſurgentium, omnis ab electis per petram, id eſt, Chriſtum abſcindetur corruptio carnis, & ſpiritus, quando liberabimur à ſeruitute corruptionis, quando circuncidetur à peccatis anima cuiuſque credentis in eum. Duæ itaque res ſunt illius ſacramenti, ſcilicet circunciſio à peccatis in præſenti, & circunciſio ab omni corruptione in futuro. Chriſtus autem non indigebat circuncidi, vt iam di-
5 citur. Conferebat circunciſio † ſuo tempore remiſſionẽ peccatorum, ſicut & nunc baptiſmus. Vnde Greg. de conſ. diſt. iiij. quod apud, extrà de bap. maiores. Quod apud nos valet aqua baptiſmi, hoc egit apud veteres vel pro paruulis ſola fides, vel pro maioribus virtus ſacrificij, vel pro his, qui de Abrahæ ſtirpe prodierunt, myſterium circunciſio-
6 nis. Sed quare † Chriſtus qui fuit agnus immaculatus, non habens maculam neque rugam, qui peccatum nõ fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, voluit circuncidi? Reſpondeo: Sicut voluit in templo præſentari, ſicut & baptizari, ſicut & de agno paſchali cũ Diſcipulis epulari,
7 ſic voluit in corpore circuncidi propter nos. † Secundò, ne Iudæi dicerent eum non eſſe Meſſiam in lege promiſſum quia non eſſet circunciſus nec viueret ſecundum legem, qui de ſeipſo dixit: Non veni ſoluere legem, ſed adimplere. Tertiò † ratione noſtri, ſcilicet propter fi-
8 guram. Etenim circunciſio illa carnalis, figurat præſentem ſpiritualẽ, quæ eſt gratia, & futuram, quæ erit in gloria, nec dedit nobis exemplum carnaliter circuncidendi, ſed ſpiritualiter per vitæ innouationem. Nam ſecundùm Ber. dupliciter debemus circuncidi, ſcilicet ex-
9 teriùs in carne, & interiùs in mente. † Quartò, ratione ſui, vt ſcilicet
10 ſe veram carnem aſſumpſiſſe oſtenderet. Quintò, ne dæmones † circunciſionis myſterium agnoſcerent: cùm enim illa contra originale peccatum fieret, credidit diabolus, & hunc qui circuncidebatur ſimiliter peccatorem eſſe, propter quam etiã cauſam voluit, vt mater eius virgo perpetua deſponſaretur. Sextò, propter perfectam humilitatem
11 † tanquam eſſet peccator, voluit hoc fieri, licet non indigeret, ſicut & ex humilitate voluit baptizari ſubdendo ſe minori. Vbi ſit caro præputij Chriſti, dictum eſt in quarta parte ſub ſeptima particula canonis,
12 ſuper verbo Noui & æterni. † Fuit autem mutata circunciſio in baptiſmum quatuor de cauſis. Primò, quia ſacramentum baptiſmatis eſt perfectius. Secundò, quia magis commune. Mulieres enim circuncidi non poterant. Tertiò, quia magis gratia plenum. Per circunciſionem namque tantùm peccatum remittebatur, ſed gratia ad bene operandum per eam non præſtabatur, nec virtutes dabantur, vel augebantur. † In baptiſmo non ſolùm peccatum remittitur, ſed gratia coope-
13 randi confertur, & virtutes augentur: ideoque rectè ait Apoſtol. quòd

1. Pet. 2

Matth. 5

Abrahã cepit circuncisionẽ tãtùm in signũ. Quartò propter honestatẽ: honestius enim est aqua lauari, quã corpore mutilari. Sed videtur quòd de circuncisione non debeat fieri festũ, cũ dicat Apostolus: Circuncisio nihil prodest. extrà de bap. maiores. Et iterũ: Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit. Prętereà, cùm Ecclesia non faciat festum de passione Domini, videtur quòd in circũcisione, in qua incipit passio Domini quando primum sanguinem suum fudit, nõ sit faciendũ festũ, sed potiùs lamẽtum, sicut & in passione. Ad hoc dicitur, quòd festum nõ fit de circuncisiõne: sed de octaua natalis Domini. Sed non aliquid impedit nos dicere quòd fiat festum de circuncisione, quæ fiet in octaua resurrectionis, à culpa & à pœna, & est causa meritoria illius, & propter illud gaudium Ecclesia solennizat. Ad hoc verò, quòd obiicitur de passione respõdetur quòd alia de causa Ecclesia dimittit facere festum in die, qua Dominus passus est, quàm propter passionem, scilicet quia tũc Dominus posuit peccata nostra in statera. Vnde Iob: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in statera. Oportuit enim Filiũ Dei pati pro peccatis nostris, vt nos redimeret ab omni peccato: & ideò luget Ecclesia magnitudinem peccatorum suorum, considerans quòd sol erubescẽs propter peccata hominũ obtenebratus est, de quo dicetur sub parasceue. † Celebratur ideò hodie octaua natiuitatis, quæ est octaua suppletionis, prout dicetur in proœmio septimæ partis. Est etiam hæc octaua alterius negotij significatiua. Duplex est enim negotium, quod in ea figuratur: vnum circuncisio Domini, quod in Euangelio exprimitur: alterum aduentus hominis ad Deum. Est enim duplex aduentus, scilicet Christi ad homines, de quo in natiuitate actũ est, & hominũ ad Christum, de quo in hac octaua agitur: quod notant antiphonæ laudum, vt illa: O admirabile commercium Nam commercium est, vbi † aliquid accipitur, & aliquid datur. Dominus namque accepit nostram humanitatem, vt nobis daret suam diuinitatem, quod notatur in verbis ibi sequentibus scilicet, Animatum corpus sumens de Virgine. Per hoc enim notatur, quod Dominus accepit. Per hoc autẽ quòd dicitur Largitus est nobis suam deitatem. notatur quod dederit. Secunda verò & quarta antiphonę terminatur: Te laudamus Deus noster. q. d. Ad te veniemus laudando te. Tertia terminatur: Dei genitrix intercede pro nobis. q. d. Intercede, vt filius tuus suscipiat nos. In quinta dicitur illud, quod dixit Baptista: Ecce agnus Dei. q. d. Ad eum venire debemus: vnde Andræas & alius discipulus Ioannis hoc audito secuti sunt Dóminum. In antiphona verò quæ est suprà, Benedictus, dicitur: Innouantur naturæ. nostra enim natura recedendo à Deo est inueterata, & redeundo est innouata. † Notandum quoque est, quòd quinque sunt quæ hanc diem reddunt solennem. Primum est, quia hac die duo festa concurrunt scilicet parientis & partus. Vnde & duæ missæ celebrantur. Prima, de patiẽte, scilicet de beata Virgine, in qua dicitur introitus:

Rom. 2 Gal. 5

Iob. 6

14

15

16

Digitized by Google

troitus: Vultum tuum.& communio: Simile est regnum cœlorum homini negotiatori. Matt. xiij.c. Secunda est de partu, scilicet de filio, in qua dicitur introitus: Puer natus est nobis vel in aliis Ecclesiis: Dum medium silentium. Vnde & in quibusdã gradualibus officium vtrumque intitulatũ inuenitur. Et ideò quia hoc festũ est de beata Virgine, fit hodie statio apud Ecclesiã sanctæ Mariæ trans Tyberim: quamuis quidam scripserunt, quòd fit apud sancta sanctorũ ad Lateranum, pro eo quòd caro circuncisionis Domini ibi dicitur conseruari, prout dictum est in iiij. parte sub vij. particula canonis. Epistola est: Apparuit benignitas. quę est ad Tit. iij. Euangeliũ est: Postquã cõsummati sunt. Luc. ij. Allelu-ia. Multifariè. Heb. j. Secundum, quod facit hanc diem solennem, est octaua, de qua dictũ est. Tertium, impositio noui & salutiferi nominis, de qua dicetur sub tit. de sabbato sancto, vbi agitur de baptismo, quod nomẽ triplex est, scilicet Filius Dei, Christus, & Iesus, sicut ex Euangelio colligitur, de hoc dictũ est in proœmio secundæ partis. Quartum, est effusio sanguinis Iesu Christi: hodie enim primò sanguinem suum pro nobis fundere cœpit: qui eum postmodum sæpe fundere voluit. Quintum est signaculum circuncisionis, quod Christus hodie pro nobis dignatus est suscipere propter causas præmissas. In quibusdam ecclesiis subdiaconi fortes & iuuenes faciũt hodie festum, ad significandum quòd in octaua resurgẽtium, quæ significatur per octauam diem, quia circuncisio fiebat, nulla erit debilis ætas, non senectus, non senium, non imporens pueritia: sed omnes concurremus in virum perfectum, cum hoc mortale induet immortalitatem, & hoc corruptibile, incorruptionem, vt præmissum est: de hoc dicetur in septima parte sub festis sanctorum Stephani & Ioannis. *1.Cor. 15*

17 † Postremò notandum est, quòd olim Pagani & gentiles in his calendis multas superstitiones obseruabant, quarum aliquas Aug. in quodam commemorat sermone xxvj. q. vlt. non obseruet. Credentes enim (inquit) Ianum quendam Deum esse, eum tunc venerabantur, ei duas facies figurantes, vnam antè, aliam post eò quòd est principium anni sequentis, & finis præcedentis. Assumebant enim formas monstruosas: alij ex pellibus pecudum, alij ex capitibus bestiarum, alij vestientes tunicas muliebres, alij auguria obseruabant, dantes vel recipientes diabolicas strenas, alij mensas lautè præparatas tota nocte manere sinebant, putantes totum anni spatium conuiuia tali cibi abundantia perdurare: quæ veritas prohibet Christianos facere.

SVMMARIVM.

1 *Epiphania quid, & eius diei officium. ibid. infra, & nu. 10. 11. 16.*
2 *Magi, qui & vnde dicti.*
3 *Stella, quæ Magis apparuit, quid.*
4 *Magi, quæ, & cui munera Domino obtulerunt.*
5 *Theophania, secunda Apparitio.*
6 *Epiphania die non debet quis baptizari, nisi summa necessitate cogente.*

Digitized by Google

7 *Bethphania,tertia Apparitio:quarta.num.8.*
9 *Inuitatorium,cur non habeat locum in die Epiphaniæ.*
12 *Christi genealogia,variè tradita per Matthæum,& Lucam.*
13 *Epiphaniæ tria Euangelia.*
14 *Mundi vesperæ,duplex.*
15 *Epiphaniæ Missæ expositio,& quid ea populo nuntiet in Italia num.17.*

De festo Epiphaniæ.

CAP. XVI.

SEquitur festum epiphaniæ,quod est vocabulum † Græcum, & so- 1
nat Latine manifestatio,siue apparitio, & est idē cum festo natiuitatis:nihil enim nasci profuit, nisi apparuisset. Verum pro triplici apparitione hodie solennizat Ecclesia:vnde & in codicibus antiquis hęc dies Epiphaniarum pluraliter intitulatur, & ideò tripliciter nominatur,scilicet epiphania, theophania, & bethphania. Epiphania dicitur quantum ad illam apparitionem Domini,quę facta est Magis per stellam.† Magi autem ipsi fuerunt Gaspar,Melchior,& Balthasar,& fue- 2
Psal. 67 *Psal. 51* runt reges, iuxta illud Psalmistæ: Tibi offerent reges munera. & iterum:Reges Thar.& insul.mu.of.reg.Ara.& Sabba do.adducent, quorum corpora de Mediolano in Coloniam translata fuerunt.Et dicuntur Magi,à magnitudine scientiæ. Per Astronomiam enim cognouerunt,quia stella illa non erat ex constitutis à principio:sed illa de qua Balaam magister suus prophetauerat,Nu. xxiiij. Orietur stella ex Iacob,& consurget virga de Israël,& de Iacob erit,qui dominetur:& ideò moti sunt,vt ductu illius stellæ venirēt in Bethleem,vt regem natum,quàm eis prophetauerat Balaam,adorarent.Et dicitur epiphania ab ἐπὶ quod est supra,& φάνεια, quod est apparitio:quia de sursum illa
Matth.2 fuit apparitio,scilicet de cœlo:vel ab ἐπὶ quod est super, quia scriptū est:Vsque dum veniens staret suprà,vbi erat puer.Erat quidem proximior terræ quàm aliæ stellæ:& hæc facta sunt tredecima die à natiuitate Domini,qua die stella Magos ad præsepium duxit. Et dicūt quidam† quod stella illa fuit Spiritus sanctus,qui postea descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ, & ipsis Magis in specie stellæ. Alij,quòd fuit angelus,qui apparuerat pastoribus Iudæis, scilicet 3
illis tanquam ratione vtentibus in forma irrationabili:illis verò Gentibus tanquàm irrationabilibus in specie irrationabili Alij & verius, quòd fuit de nouo creata:quę peracto officio suo rediit in primordialem materiam.Alij dicunt,quòd cecidit in puteum:vbi adhuc dicitur apparere solis tantùm virginibus. Solet autem quæri quomodo tam citò,videlicet intra xiij.dies, de tam remotissimis regionibus Hiero-
Psal.63 solymam venerunt,quæ dicitur esse in medio mundi?iuxta illud Psal. Rex noster operatus est salutem in medio terræ. Dicit Isid.quòd ante natiuitatem stella illis apparuit,vt possent ibi esse in tempore opportuno.Hier.dicit,quòd in die natalis Domini primò ab eis visa est.Sed

vene

Digitized by Google

venerunt in Dromedariis,iuxta illud propheticũ:Inundatio camelorum operiet,Dromedarij, Madiam & Effa.qui velociſſimè currunt. Vnde & dicuntur,à *Δρόμος*,quod eſt curſus, & *ἀρὸς*, quod eſt virtus:& *Eſa.6.*
ſunt minores camelis,ſed velociùs currunt,quàm illi,ſcilicet tantum
4 in vno die,quantum equus in tribus.† Quæritur etiam, quare Magi venientes munera obtulerunt? Reſpondeo quòd ſecundùm Bedam antiquitus nullus ad regem vel dominum vacuus introibat,quod per ſe & Chaldæi obſeruant.Secundò,ſecundùm Bedam, obtulerunt aurum beatæ Virgini propter inopiæ ſubleuationẽ.Thus contra ſtabuli fœtorem.Myrrham,propter membrorum pueri conſolidationem, & vermium expulſionem.Tertiò,quia aurum ad tributum, & thus ad ſacrificium, myrrha verò ad ſepulturam pertinet. Per hæc ergo tria inſinuãtur in Chriſto regia poteſtas,diuina maieſtas,& humana mortalitas.Quartò, quia aurum ſignificat dilectionem, thus orationem myrrha carnis mortificationem, quæ tria offerre Deo debemus. Se-
5 cunda apparitio,fuit eadem† die in baptiſmo,multis tamen annis reuolutis, ſcilicet xiij.die triceſimi vel triceſimi primi anni: vnde Lucas:Et ipſe Ieſus erat incipiẽs,quaſi annorũ xxx. & ideò hæc apparitio dicitur theophania a *θεὸς*,quod eſt Deus, & *φάνεια*, quod eſt apparitio,quia ibi Trinitas apparuit: Pater in voce, & Filius in carne, & Spiritus in colũba.Quidã autẽ hæretici dixerunt ſolũ in die epipha-
6 niæ† baptizari debere,pro eo,quòd Chriſtus tũc fuit baptizatus:nec dari Spiritum ſanctum baptizato in alia die, & Græci eadem die baptizant:ob quam hæreſim extirpandam ſancti Patres decreuerũt ne-
7 minẽ,niſi in articulo neceſſitatis eadem die baptizari debere.† Tertia apparitio fuit poſteà, ſimiliter eodẽ die anno reuoluto cùm eſſet xxx annorum,& xiij.dierum,ſcilicet quãdo manifeſtauit ſe eſſe Deũ per mutationem aquæ in vinum,quod fuit primum miraculum apertum,quod Dominus fecit in Cana Galilææ: vel ſimpliciter primùm quod fecit.Et hæc apparitio dicitur,bethphania, à *βέτῳ*, quod eſt domus, & *φάνεια* quod eſt apparitio:quia iſta apparitio facta fuit in domo in nuptiis. De his tribus apparitionibus fit ſolennitas in hac die. Sed quia Eccleſia non poteſt perfectè de omnibus vnã & eandẽ diem ſolẽnizare,ideò de ſtella plenè exequitur,& de aliis aliquid admiſcet vt notetur quòd tres fuerunt in illa die apparitiones:quæ leguntur in Euangelio tanquam ſub die eadem factæ. De primo verò miraculo hodie totum cãtatur officiũ,quia in eo ſpecialiter natiuitas Domini Gentilibus eſt notificata:de ſancto duo reſponſoria cãtãtur,ſcilicet primũ:Hodie in Iordane,&:In columbæ ſpecie, quod à pluribus Eccleſiis ponitur nonum: & ideò primum & nonum quia baptiſma eſt primum ſacramentum noſtræ redemptionis, per quod reformamur, & ſimiles angelis efficimur, quorum ſunt nouem ordines. Bruno autem Signeñ.epiſcopus corrector officij antiphonarij,dixit quòd in reſponſorio:In columbę ſpecie.& in antiphona:Vox de cœlo.quæ dici-

tur in octaua ad laudes,non debet esse verbum istud : Ipsum audite, quia in baptismo non fuit hoc dictum à Patre, sed in transfiguratione,& qui agunt festum trãsfigurationis cãtant responsorium in quo illud cõtinetur,quasi dicat,Ego sum testis, quòd hic est ille , qui promissus est in lege Deut.xviij.vbi dixit Moses:Prophetã de gente tua, & de fratribus tuis suscitabit tibi Deus:ipsum audietis,&c. Qui autẽ verba eius,qui loquetur in nomine meo audire noluerit,ego vltor existam. De tertio verò miraculo cum aliis cantatur vna antiphona, scilicet tribus miraculis.Beda † etiam dicit , in commento super Lucam,quartam apparitionem factam fuisse eadem die anno reuoluto, cùm esset xxxj.annorum:scilicet in fractione quinq; panum:& saturatione quinque millium hominum : & illa dicitur phagiphania , à φάγειν, quod est bucca,siue comedere. Sed de hac hodie nihil agitur. Præterea,dubitatur,vtrum hoc cõtigerit ista die : tum quia in Originali Bedæ non sic legitur:tum quia Ioan.vj.vbi de hoc miraculo agitur,dicitur:Erat autem proximum pascha , &c. Ideò autem institutũ fuit hac die festum de tribus miraculis,quia hæc dies fuit antiquitùs celebris in honorem Augusti Cæsaris , propter triplicem eius triumphum,quo suo tempore Romano imperio tres regiones subiugauit, scilicet Parthiam , Ægyptum , & Madiam. Illam ergo celebritatem Ecclesia in melius commutauit , videlicet ad celebrandum Christo pro eius triplici miraculo.In quibusdam Ecclesiis nõ dicitur hac die ad nocturnos:Domine labia mea aperies.nec,Deus in adiutoriũ.nec, Gloria Patri.nec hymnus,ad notandam promptitudinem Gentium, quæ statim stella apparente venerunt. Ex abrupto ergo ad nocturnos venitur,quasi ipso facto dicat Ecclesia : Quibus nõ est narratũ de eo, veniebant,& qui non audierunt,contẽplati sunt.Esa.liij.c. Vel potest dici,quòd in hoc festo fit præcipuè mentio de Gentilium conuersione , quos illi tres Magi initialiter præcesserunt. Quia erga conuersio ipsorum Gentilium,adhuc erat imperfecta, quia in paucissimis , scilicet in ipsis tribus Magis : idcirco in signum huius Ecclesia omittit cantica,quia iam conuersorum seu perfectorum esse videntur : sicut, Gloria Patri, hymnum , & huiusmodi. Hac etiam de causa non præmittitur:Domine labia mea aperies. nec , Deus in adiutorium. quia
Rom.10 secundum Apostolum:Corde creditur ad iustitiam,scilicet priùs, ore autem confessio fit ad salutem,scilicet postea.Inuitatorium etiam nõ dicitur, propter quatuor rationes. † Primò , ad ostendendum quòd 9
Ecclesia in primitiis suis venit de Gentibus ad Dominum , non inui-
Matt.20 tata,vel vocata per præconem aliquem,sed sola stella duce , iuxta illud : Nemo nos conduxit.vt sic incutiatur erubescentia eis,qui tardè credunt,cùm multos habeant prædicatores. Magi enim non vocati, venerunt adorare Christum.Secundò, vt nos qui quotidie inuitamur & excitamur ad adorandum , & deprecandum Deum , videamur de-
Matt.5 testari inuitationem fraudulentam Herodis dicentis Magis : Ite , &

Digitized by Google

interrogate diligenter de puero, &c. Tertia est causa, quia ipsa res nos inuitat, scilicet, stella per quam significatur fides, quæ ducit nos ad Deum, & illuminat nos in nocte huius seculi. Quarta, quia Psalmus: Venite, qui idem dicit, dicitur in nocturnis, & sic idem repetivideretur. Licèt ergo hac die non dicatur inuitatorium: tamen psalmus inuitatorius, scilicet, Venite exultemus: in tertio nocturno ad septimam antiphonam dicitur, ad ostendendum quòd in tertio tempore, scilicet gratiæ sufficienter inuitata est Ecclesia, de Gentibus, & nullus se excusare potest: quia in omnẽ terram exiuit sonus eorum. xix. distinct. ita. & quia tertio tempore, scilicet gratiæ data est vniformis gratia in plenitudine. Dicitur quoque ad septimam antiphonam, ad notandum, quòd per baptismum datur Spiritus septiformis. Per hebdomadam, dicitur inuitatorium, in persona Magorum, aliis, qui non viderant, nuntiantium. Leguntur autem tres lectiones de
10 Esa. qui expressius loquitur de Christi natiuitate: de qua siue de nati apparitione hoc festum est. † Sed quæritur, quare in quibusdam Ecclesiis in principio tertij nocturni huius festi canitur Psalm. Deus noster refugium. cum antiphona: Fluminis, &c. cum ipse præcedat in ordine psalterij vltimum Psalm. j. nocturnæ, & omnes secundæ? Respondeo: Tertium nocturnum recolit nouum testimonium quod est tempus gratiæ, qua propter hoc tertium nocturnum habet in capite antiphonam. Fluminis: quæ cum dicto Psalm. nouum tangit Testamentum: & ideò dictus psalmus tunc & non priùs dicitur. Præterea, antiphona ipsa habet allelu-ia, quod non ponitur in antiphonis primæ vel secundæ nocturnæ, vt dictum est sub natali. Rursus, ideò ponitur in septimo loco: quia pertinet ad septiformẽ gratię Spiritum; per vim baptismi collatum. Sequentes etiam antiphonæ cum suis psalmis nouum indicant Testamentum, & hi tres psalmi monstrant commotionem Gentium contra prædicationem Apostolorum. subuersionem idolorum, & cõuersionem fidelium. Romana tamen Ecclesia dictam antiphonam: Fluminis. cum suo psalm. ponit in primo nocturno: & psal. Venite. in tertio, secundum rectum ordinatum, naturalẽ ordinem Psalmorum: & congruè, quia Gentes tempore gra-
11 tiæ venerunt ad fidem. † Et attende, quòd antiphonæ in prima parochia siue nocturna, continent sacerdotes, & in secunda reges, in tertia vsq; ad angelos peruenitur. Post tertium nocturnum statim cantatur euangelium, Luc. Factum est autem. in quo de baptismo Saluatoris plenè agitur, & eius genealogiam describit: quia vt præmissum
12 est, hoc festum de natiuitate est. † Notandum autem est quòd Matt. in euangelio: Liber generationis. enumerat generationem illam incipiens ab Abraham, descendendo vsque ad Ioseph, virum Mariæ, de qua natus est Iesus, &c. ostendens, per hoc quòd à summo cœlo fuit egressio eius, & qualiter Dominus ad nos descendit. Similiter Esa. xj cap. Dona Spiritus sancti enumerans, vltimò ponens timorem

Digitized by Google

dicit: Et repleuit eum ſpiritus timoris Domini. Sed Lucas in hoc euangelio: Factum eſt autem. illam enumerat aſcendendo: quia poſt baptiſmum eam enumerat, nec ſiſtit eam in Abraham, ſed in Adam, vſque ad Deum procedit per gradus ſic: Qui fuit Hely. oſtendens per hoc, quòd à baptiſmo iter eſt ad Deum: ſed hoc quaſi per quoſdam gradus virtutum, qui ſignificantur per Patres gradatim ordinatos: & tangit filios, ſecundùm legem, non ſecundùm naturam ſic: Qui fuit Natham, qui fuit Dauid, ſupple filius, ſcilicet adoptiuus. Vna ergo generatio deſcribitur deſcendendo, altera aſcendendo, quoniam vna carnalis, altera ſpiritualis In vna ponitur Genuit: vbi carnalis generalis, & temporalis ſucceſſio exprimitur. In altera ponitur, Qui fuit, vt notetur ſpiritualis generationis adoptatio: & deſcribitur aſcēdendo, vt notetur ſpiritualis aſcenſus. Prima terminata eſt in Virginis partu Secunda in nobis inchoata eſt per baptiſmum. Tria ergo ſunt
† euãgelia huius ſolẽnitatis: vnũ eſt de baptiſmo, ſcilicet: Factum eſt. 13
ſecũdũ de Magis, ſcilicet: Cùm natus eſſet Ieſus, quod dicitur in miſſa, & ibi dicitur: Sic enim ſcriptum eſt per prophetam, ſcilicet Michæam. c. v. Tertium eſt de nuptiis, quod dicitur in dominica ſequẽti poſt feſtũ Hilarij. Sanè, pręmiſſa duo euãgelia de generatiõe Chriſti de nocte dicuntur: vnũ in natiuitate, alterũ in epiphania, quia vtraq; Chriſti generatio fuit in nocte, id eſt obſcura, & priorum ſenſibus nõ intellecta. De hoc autẽ ſub natali dictum eſt. Poſt euangelium eccleſia exultando dicit: Te Deum laud. Parùm ergo agitur de baptiſmo Domini in nocturnali officio, ſed ſuppletur in octa. in qua agitur de apparitione facta in baptiſmo, præſertim in antiphonis laudum, quæ oſtendunt effectũ baptiſmi in nobis, ſcilicet vt baptizemur, vt à peccatis per noſtrum lauacrum abluamur. Omnes enim vnius & ſeptimi toni ſunt: vnius ad notandum eccleſiæ vnitatem, in qua ſolũ baptiſma prodeſſe poteſt. Septimi, ad notandum quòd in baptiſmo datur ſeptiformis gratia Spiritus ſancti. Vel quia per baptiſmum peruenitur ad ſeptimam ætatem quieſcentiũ. Si enim aliquis ſtatim poſt baptiſmum dignè acceptum, decedat, mox recipit primam ſtolam, quæ datur in ſeptima ætate, id eſt in ſecũda veſpera. Antiphona verò ad Magnificat, eſt octaui toni: quia in veſpera mundi nobis dabitur ſtola ſecunda, id eſt gloria corporis, quam in octaua ætate, nos recepturos ſperamus. † Duplex eſt enim mundi veſpera. Prima eſt, ſexta 14
ætas, ſecundùm quã Dominus in veſpere mũdi natus eſt, iuxta illud: Vergente mundi veſpere. Secunda eſt, finis mundi, in qua vel poſtquã dabitur nobis gratia carnis, de qua dicitur: Ad veſperam demorabitur fletus. Nam vſque tunc erit fletus miſeriæ noſtræ, ſed tunc erit finis: dicitur etiam ad horas capitulum illud: Surge, illumina. & illud: Super te autem. & illud: Inundatio. quæ ſunt Eſa. lx. cap. † Miſſa ſiue 15
diurnum officium ſimiliter pertinet ad primum principale & præcipuum miraculum, ſcilicet ad primitias Gentium, & ad munera Magorum,

Digitized by Google

gorum,& ad Christi natiuitatem. Vnde introitus,qui sumitur de Esa. licet non sit,ibi continuè est:Ecce aduenit &c. Ecclesia enim de Gentibus electa pro suæ vocationis initio gaudens gratiosum laudis præconium offert Deo pro sua salute,dicẽs.Ecce,&c.quasi dicat. Ecce,in propatulo est, quòd Dominus natura dominator effectu aduenit, id est,ad nos venit,& carnem assumpsit:vel vt alludamus præsenti diei, ad nos venit, id est qui in carne latebat,per multa signa Deus esse apparuit,vt per stellam,per Magorum munera,per vocem paternam, & per Spiritum sanctum in columba:& propter hoc vtitur aduerbio demonstrandi,Ecce:ostendens apparitionem filij Dei quasi ad oculum, per præmissa Epistola,Surge illuminare.& graduale : Omnes de Sabba,&c.sunt de eodem,& sumuntur de Esa.lx.c. & euangelium de eodem,scilicet Cùm natus esset,&c.quod est Matt.ij.c. Ex quo sumunt allelu Ia, & communionem. Sicut autem in Matutino officio fit suppletio in octaua, vt iam tactum est, ita & de missæ officio simpliciter
16 fit suppletio. † Nam introitus missæ hodiernæ notat gaudium Gentium de aduentu Saluatoris exultantium:& in collecta hortatur Gentes ad contemplandum eius speciem, quam per fidem cognouerunt. Reliquum totum est de miraculo huius diei, scilicet de Gentibus per
17 stellam ductis. † Non est etiam prætermittendum, quòd in Italia in missa huius diei, futurum pascha populis annuntiatur.Sacerdos namque vel alius post offertorium,dicit alta voce:Annuntio charitati vestræ gaudium magnum, quod erit omni populo, quia septuagesima erit tali die & pascha tali.In concilio verò Brachareñ. de consec.dist. iij.placuit primum.ita legitur:Placuit vt postquàm omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, super venturum ipsius anni pascha, quo Calendarum die,id est,quo die ante,vel post Calendas, vel quoto à luna debeat suscipi,à metropolitano episcopo intimetur : quod cæteri episcopi vel reliquus clerus breuiculo subnotantes vnusquisque in sua Ecclesia aduenientе natalis Domini die,post euangelicam lectionem populo annunciet,hoc tamen non vbique seruatur. Rursus in concilio Carthagiñ.eadꝫ dist.placuit.j. statutum est, vt dies paschæ formarum,scilicet literarum subscriptione omnibus intimetur. Dies verò concilij.xj.Calen Nouemb. seruetur. Quidam tamen vltramontani episcopi in synodo,quam celebrant die Mercurij proximiori festo beati Lucæ,pro missa annunciant. Quidam asserunt in vigilia epiphaniæ ieiunandum fore, eo quod sibi proprium officium appropriatur,& allelu Ia in officio, nisi in dominica interueniat, subticetur, & dicetur euangelium:defuncto Herode:quod est Mat.ij. cap.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Epiphaniæ octauæ, & quid notet.*
2 *Antiphonæ octauæ Epiphaniæ cur sint de septimo tono.*

De octaua Epiphaniæ. CAP. XVII.

DE octaua epiphaniæ in omni cantu & in lectione Esa. † quæ legi- 1
tur pro epistola, scilicet Domine Deus meus agitur de baptismo. Vnde ibi dicitur, Exultent solitudines Iordanis: ideo quia in Iordane vim regeneratiuam Dominus contulit, aquis instituēdo baptismum: & quia Gentes, quæ à Deo prius erant quasi in solitudine deserti, ad eum redeunt. Octaua ergo epiphaniæ suppletionis est, vt in tit. præcedenti dictum est, quia sicut in festo recolimus, quomodo Christus baptizatus est, ita in octaua rem, propter quā baptizatus est, quod antiphonæ illius diei ostendunt. In octaua igitur de secundo epiphaniæ miraculo, scilicet de baptismo iubilatur, vt in antiphona: Veterem hominem. & cæteris quæ sequuntur, quæ quia translatæ sunt de Græco in Latinum, grauius continent in dictamine idioma. † Et sunt de 2
septimo tono, quia pertinent ad baptismum, vbi septiformis gratia Spiritus sancti operatur, & sunt nouem, quoniam per ianuam baptismi perueniemus ad consortium nouem ordinum angelorum. Sunt tamen octo, de hoc expressius agentes propter veram octauam, ad quam baptisma ducit. Et merito baptismi officium ad octauam differtur: quia vicem tenet circuncisionis, quæ in octaua celebratur. Et cantatur hac die inuitatorium: quia prædicantibus Apostolis, ad baptismum sunt homines inuitati. Quædam verò Ecclesiæ dicunt hac die ad missam Euangelium: Venit Iesus à Galilæa, quod est Matth. iij. c. Alij dicunt: vidit Ioannes Iesum venientem ad se. quod est Ioan. c. j. quæ ambo pertinent ad literam, ad baptismum Christi & epistolam: Surge, illuminare.

SVMMARIVM.

1 *Dominica prima ab Epiphania, & eius missa introitus. num. 2. Item totius officij summa ratio.*
3 *Dei thronus vt simus tria necessario requiruntur.*

De prima dominica post Epiphaniam. CAP. XVIII.

DE prima † dominica post epiphaniam. scilicet infra octauas, di- 1
cturi præmittimus, quòd ab epiphania vsque ad septuagesimam possunt esse sex dominicæ ad plus: & vna ad minus: in quibus omnibus intendit Ecclesia in nocturnis officijs ostendere apparitionem Domini,

Digitized by Google

Domini, vt ſtella oriatur in nobis, quæ ducat nos in Bethleem ſuperiorem: & ferè omnia, quæ hoc tempore dicuntur ad gaudium pertinent. Verùtamen, nonniſi tres ex ipſis dominicis proprium habent officium, & ideò quando quatuor ſunt aut plures, ſequens officium dicitur in quibuſdam eccleſiis, in prima dominica poſt octauas: quando verò ſunt tres dominicæ tantùm, dicitur in dominica infra octauas In hac ergo dominica, ſcilicet infra octauas, monet nos eccleſia in introitu, vt offeramus Domino aurum, quia rex regum eſt: & thus,
2 quia Deus deorum: & hoc quidem facit in duobus ſequentibus. † Et eſt introitus: In excelſo throno vidi ſedere virum quem adorat mul- *Eſaiæ 6*
titudo angelorũ. quod ſumptum eſt de illo loco Eſa. Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium &c. quod enim hìc dicit thronum, dicit ibi ſolium, quod idem eſt: & quod dicitur hìc multitudo angelorum, idem etiam eſt, quod dicitur in Eſa. quòd angeli canebant: Sanctus, ſanctus, ſanctus. Sanè thronus excelſus, eſt Eccleſia, in qua ſedet Deus, qui monet nos, vt adoremus Chriſtum ſicut verum regẽ. Epiſtola verò monet nos vt offeramus myrrham dicens: Obſecro vos per miſericordiã Dei vt exhibeatis corpora veſtra, hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, &c. ad Ro. xij. ca. & per hoc oſtenditur myrrha, quæ intelligitur in carnis mortificatione. Euangelium eſt de apparitione Domini. Cùm factus eſt Ieſus annorum xij. &c. Luc. ij. c. vbi ſequitur: Mater eius inuenit eum in templo diſputantem cum ſapientibus, &
3 docentem. † Poteſt etiam dici, quòd ad hoc vt efficiamur thronus, in quo Dominus ſedeat, tria ſunt nobis neceſſaria: munditia carnis, humilitas mentis, & exultatio in Domino. Ad munditiam carnis, inuitamur in Epiſtola, vbi dicitur: Obſecro vos, &c. vt ſuprà. Ad humilitatem mentis in Euangelio Chriſti exemplo, de quo ibi legitur, quòd parentibus ſubditus erat. Ad exultationem in domino, in graduali, in quo benedicimus domino, qui fecit mirabilia ſolus, & in allelu Ia, & in offertorio, in quo domino iubilare iubemur. Intereſt tamen inter allelu-Ia & offertorium: quia in allelu-Ia tantum ſemel dicitur: Iubilate Deo omnis terra, in offertorio autem geminatur ſub diuerſa melodia: ad notandum, quòd in gaudio Domini creſcere debemus: quia ſumus myſticum corpus: vnde in euangelio dicitur: Puer autem creſcebat, &c. in communione quæ eſt Luc. ij. notatur Chriſti humanitas, ſecundum quam vocat eum filium, & quaſi increpans dicit: Fili quid feciſti nobis ſic? & deitas ſecundum quam ipſe dicit: Neſciebatis, quia in his, quæ ſunt Patris mei, oportet me eſſe.

S V M M A R I V M.

1 *Dominica ſecunda poſt epiphaniam, & eius officium.*
2 *Pſalmi & Epiſtola Pauli cur maximè legantur ab epiphania, ad ſeptuageſimam vſque.*
3 *Miſſa officium in ſecunda dominica poſt epiphaniam.*
4 *Auguſtus Imperator, ex glebis terra ab vniuerſo orbe allatis iuſſit mõticulum.*

Digitized by Google

ticulum fieri Roma, ſuper quo tandem eccleſia quadam ſtructa eſt.

5 *Nuptiæ ſpirituales.*

6 *Miſericordiæ opera, quæ.*

7 *Aquæ mutatio in vinum, quid notet myſticè.*

De dominica ſecunda poſt Epiphaniam.
CAP. XIX.

IN hac ſecunda dominica, quæ eſt prima poſt † octauas in ſequenti- 1
bus dominicis cantatur in quibuſdam eccleſiis ad veſperas in ſab-
batis reſponſorium: Peccata mea Domine, ſicut ſagittæ infixæ ſunt in
me: ſed antè, quàm vulnera generentur in me, id eſt, peccata alia, ſana
me, &c. & propter eandem cauſam dicitur in primo reſponſorio ma-
tutinali: Domine, ne in ira. Oſtēdit enim eccleſia ſuis filiis pœnas ignis
purgatorij & inferni: quia comedendus eſt agnus Paſchalis, cum la-
ctucis agreſtibus, & vt molamur inter duas molas, ſcilicet ſpem & ti-
morem. Quia verò intendit eccleſia nobis manifeſtare fidem Filij
Dei, vt dictum eſt, quòd fit melius per epiſtolas Pauli & Pſal. ideò le-
guntur ipſæ epiſtolæ & Pſalm. cantantur. Omnia enim ferè reſponſo-
ria ab octaua Epiphaniæ vſque ad ſeptuageſimam ſunt de Dauid
non de bellis, ſed de Pſalmis in quibus inſtruimur de bonis operibus:
quia fides ſine operibus mortua eſt, extrà de ſac. vnc. c. j. & quia ma-
ximè in pſalmis Dei miſericordiam imploramus: & propter hoc qui-
dam legunt de pſalmis hoc tempore, vt ſic reſponſoria lectionibus
correſpondeant, ſed Pſalmi legi non debent, niſi prout quidam faciũt
triduo ante paſcha. Et † nota quòd penè omnia reſponſoria domini- 2
carum huius temporis vſque ad ſeptuageſimam ſumũtur de noctur-
no dominicali, & de quinque pſalmis qui ſequuntur, ſcilicet: Deus,
Deus meus, reſpice & aliis reſpõſoriis ſecundæ feriæ: ſimiliter de eius
nocturno ſumitur, & ita ferè de omnibus aliis. Epiſtolæ verò Pauli le-
guntur. Primò, quia ipſe præ cæteris de fide locutus eſt, per quã quaſi
per ſtellam Chriſtus cognoſcitur. In illis enim ad pœnitentiam reuo-
camur. Secundò, quia ſicut prophetæ naſciturum Dominum prædixe-
runt, & maximè Eſa. vnde Eſaiam ante natiuitatem Domini legimus,
ita & Apoſtoli Deum natum prædicauerunt, & maximè Paulus, qui
plus aliis laborauit: vnde eius epiſtolas poſt natiuitatem legimus,
Chriſtum natum oſtendentes. Breuiter autem notandum eſt, quòd
pro natiuitate Saluatoris variis modis à die natiuitatis, vſq; ad octa-
uam epiphaniæ oſtenſa exultauimus: verũ quia exultationem, quę eſſe
debuit ſpiritualis, penè omnes conuertimus in carnalem, comeſſatio-
nibus, ebrietatibus, & iocis inutilibus vacantes, inde eſt, quòd in hac
dominica, quæ eſt prima poſt octauam epiphaniæ in officio nocturno
hiſtoria: Domine, ne in ira &c. cantamus, in qua Domini miſericor-
diam imploramus, & per pœnitentiæ lamentum peccata deflemus:
& quia quolibet die peccamus, ideò quælibet dies ſua debet habere
ſpecia

Digitized by Google

ſpecialia officia, ſcilicet reſponſoria. Dies ergo Dominicus habet ſua ſcilicet nouem,& ſecunda feria habere debet ſua, ſcilicet tria, & ſic de aliis.Sicut enim in hebdomada ante natiuitatem,ad notandum Saluatori, deſiderium ſingulis diebus ſingula reſponſoria, & ſingulas antiphonas in laudibus cantauimus,ita ad notandum planctum noſtrum,& deſiderium pœnitendi ſingulis diebus poſt octauas epiphaniæ, propria reſponſoria deputamus,& tam in nocturnis pſalmis, quàm in laudibus matutinis,quolibet die dicimus antiphonas ſpeciales, quæ ferjales dicuntur:quia illæ tantùm in ferialibus diebus vel noctibus cãtantur,niſi feſtum impediat,excepto tempore,quod eſt à paſcha, vſque ad octauas
3 pentecoſt. Circa miſſæ officium † ſciendum eſt, quòd introitus huius dominicæ eſt: Omnis terra &c. & dicitur ad idem, quòd & aliud officium, ſcilicet ad oſtendendum apparitionem. Sed illud totum plenum eſt hac voce: Iubilate propter innouationem noſtram quia nouus rex
4 noua lex. Apoc. Ecce noua facta omnia. Rurſus ideò in hac dominica canit:Omnis terra,&c.quoniam † Auguſtus Cæſar ad gloriam imperij Romani iuſſit,vt de ſingulis ciuitatibus orbis aliquis Romam veniret, afferens inde tantum terræ,quantũ pugnus claudere poſſet, vt per hoc appareret omnes Romano imperio fore ſubiectos: ex qua terra factus eſt in vrbe quidam monticulus, ſuper quem fabricata fuit quædã Eccleſia à Romanis,ad fidem conuerſis, quæ fuit in hac dominica dedicata:quia ergo monticulus ille de omni terra factus eſt,ideò in feſto dedicationis illius eccleſiæ,ſuper illum cõſtructæ cantatur: Omnis terra, &c.& ſicut Cæſar Auguſtus ab omnibus mundi partibus adorabatur, à quibus terra illa apportata fuit,ita Deus ab omni terra,id eſt,ab omnibus hominibus, ſiue ab omni genere hominum adoratur. Beatus quoque Gregor. tali die pacẽ fecit in orbe, & propter hoc in collecta huius diei poſuit: Et pacem tuam noſtris concede temporibus. Hanc igitur pacem, & Chriſti veram adorationem operatur vera dilectio proximi, ad quam inuitamur in epiſtola: Habentes donationes, &c.ad Roman. xij.cap.in qua monemur, vt donationes à Chriſto habitas ad aliorum ædificationem exerceamus,vnde ibi dicitur: Neceſſitatibus ſanctorum communicantes. Ad idem etiam in Euãgelio inuitamur exemplo Domini, qui ſicut ibi legitur, in nuptiis mutans aquam in vinum, magna miracula faciẽs,neceſſitatibus eorum ſubuenit: quorum intererat conuiuentibus miniſtrare: ſed epiſtola non videtur conuenire miniſterio Euangelij, quod eſt, Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ. Ioan. ij. cap. Sed bene conuenit: quia ad confirmationem noſtram,facta ſunt miracula, & dona data nobis, & tanquam in nuptiis ſpiritualibus apponit Apoſtolus viginti fercula principalia dicens: Siue prophetiam ſecun-
5 dum rationem fidei,&c.Cana enim,zelus interpretatur:Galilæa † tranſmigratio: quòd igitur nuptiæ factæ ſunt in Gana Galilææ ſignificat, quod in corde illius,qui cœlum,id eſt,ardentem amorem habet tranſmigrandi de vitiis ad virtutes,de mundo ad patrem, de terra ad cœlum

fiunt

Digitized by Google

fiunt nuptiæ,& Christus Dominus ibi est, cum matre sua, hoc est enim de primis lætitiis, in illo corde, vbi fiunt nuptiæ, quòd Christus natus est de Virgine: ibi mutatur aqua in vinum,id est,insipiditas operum,in lætitiam spiritualẽ.Ad has siquidẽ nuptias celebrandas Innocent. Papa iij. instituit hac die stationẽ apud venerabile hospitale Spiritus sanctus fieri,vbi tanquã in Cana Galilææ,est zelus trãsmigrandi de vitiis ad virtutes.Ibi siquidem posítæ sunt sex hidriæ,id est,instituta sunt† & 6
perfectissimè exercentur sex opera misericordiæ,quæ sunt,pascere esurientem, potare sitientem, colligere hospitem, vestire nudum, visitare infirmum,adire incarceratum,& mortuũ sepelire:& est ibi mater Iesu, quoniã in honorẽ beatissimæ Mariæ virginis illius loci est ecclesia dedicata. Inuitatur etiam & filius eius Iesus cum discipulis ad has nuptias, quoniam effigies Iesu Christi, quæ sudarium siue † Veronica vul- 7
gariter appellatur, hac die ex institutione eiusdem Innocen.à domino papa & cardinalibus, populis fidelibus ad has nuptias pietatis, & misericordiæ celebrandas illuc conuenientibus , ibi solenniter demonstratur.In offertorio autem,quasi præ gaudio correizamus, quod spiritualis facit ebrietas , geminantes verba tam in offertorio quàm in eius versibus:geminamus enim illud,Iubilate Deo omnis terra:similiter,illud: Reddam tibi vota mea: & illud. Locutum est os meum in tribulatione mea. Duo enim sunt genera hominum verba geminantium vel multiplicantium,scilicet correizantes & infirmantes,siue afflicti. Correizantes,vt hìc infirmantes, vt in versibus offertorij: Vir erat in terra, quod cantatur in dominica xxj.post pentecost. Sed in hoc est differentia, quia hìc tam in offertorio, quam in versibus duplicamus verba: ibi verò tantùm in versibus quasi ridiculosè geminantur.Et est ratio,quia institutor officij loquitur ibi in offertorio tanquam historiographis rem simpliciter narrans , & tanquam non ægrotans , de Iob , in tertia persona loquens : cuius patientia nobis in exemplum commendatur. In versibus verò eiusdem offertorij , loquitur tanquam infirmus præ dolore , multiplicans verba , dicens: Vtinam appenderentur peccata mea, &c. Ægrotanti enim loqui conanti verba intercipiuntur , & sæpè incepta vix offeruntur:reducens nobis ad memoriam Iob ægrotantem & dolentem, cuius verba sæpè repetit more ægrotantis, cui anhelitus non est sanus neque fortis , & ideò imperfecta verba sæpè repetere solet. Geminantur etiam verba in offertorio , quod dicitur in dominica quinquagesimæ: & in illo quod dicitur feria v.post secundam dominicam quadragesimæ. Ideò autem hoc præcipuè in offertorio,quia in eo præcipuè ostenditur offerentis affectus. In postcommunione , Dicit Dominus Ioan. ij. cap. mystícè ostenditur , quòd † dominus aquam in 8
vinum mutat nobis , scilicet aquam timoris , in vinum diuini amoris: aquam literæ, in vinum spiritualis intelligentiæ: aquam mortalitatis, in vinum immortalitatis.

SVM

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Dominica tertia post epiphaniam, & eius officium triplex. & num. 3. 4.*
2 *Leprosi sanatio, quid significet, & quotuplex lepra.*
5 *Euangelium dominica tertia post epiphaniam. & num. 7.*
6 *Naturam mutare solus Deus potest.*
8 *Quadragesimam à natali, vsque ad purificationem, cum latitia celebrare debemus.*

De dominica tertia post Epiphaniam.
CAP. XX.

1 TErtia dominica † post epiphaniam nos monet cum angelis adorare vnum regem, dicens in introitu: Adorate Dominum omnes angeli eius, &c. monet etiam adorare cum ipsis, quia dixit Ioanni Angelus in Apoc. Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum. Sequitur ibi: Audiuit, & lætata est Syon, id est, ecclesia. Et nota quòd iste introitus habet in se festum hypopantis, quando est secundus ab octaua semper, vel ipsum contingit, nisi septuagesima impediat: inde est, quòd verba huius introitus cum verbis inuitatorij illius festiuitatis conueniunt: in introitu namque dicitur: Audiuit, & lætata est Syon: in inuitatorio verò dicitur: Gaude, & lætare Syon: occurrens Deo tuo: quibus etiam conueniunt verba responsorij illius festi, scilicet: Adorna thalamum tuum Syon: euangelium: Cum descendisset Iesus. Matth. viij. est de sanatione leprosi vbi dicitur: Domine, si vis potes me mundare: ecce fides: vnde dicit ei: Volo, mundare. Sed epistola quæ est. Nolite esse pruden. &c. ad Roman. xij. cap. non videtur concordare euangelio: sed bene
2 concordat & competit mystico sensui vel intellectui. Nam sanatio † leprosi, significat quòd Deus vult sanare nos à lepra volatili, quæ est hæretica prauitas, quæ euolat per totum mundum, & ab omni alia lepra, scilicet ab omni peccato: per stellam, id est, per fidem natiuitatis & apparitionis: huic intellectui concordat epistola, & primam lepram remouet, cum dicit: Nolite esse prudentes apud vosmetipsos: hoc solùm est causa hæresis, quòd homo vult proprio sensui inniti & intelligentia Scripturarum: extra de const. c. ij. xxxvij. dist. relarum aliam lepram remouet, cum dicit: Nulli malũ pro malo reddentes: sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum, &c. Potest etiã dici, quòd in officio huius dominicę inuitãtur angeli, ad Domini orationem, pro sua reintegratione: quæ est in conuersione Iudæorum & Gentilium. Vnde in graduali causa redditur: Ad conuersionem Gẽtilium pertinet quod dicitur: Timebunt Gentes nomen tuum, &c. ad conuersionẽ Iudæorũ quod dicitur: Quia ædificauit Dominus Syon. Pro hac reintegratione dicitur in allelu-Ia: Adorate Dominũ omnes angeli eius. Ad idem etiã pertinet euangelium, in quo agitur de curatione leprosi, sub figura Iudaici populi, & de curatione Centurionis sub figura Gentilis populi à Domino spiritualiter curati, & cum vtriusque populi curationem operatur dilectio proximi: ideo

Apoc. 19
Psal. 96

ideo in epiſtola inuitamur ad eam, vbi dicitur: Ne reddamus malum pro malo, ſed bona coram Deo, & hominibus exhibeamus. In offertorio Eccleſia de vtroque populo collecta Deum laudat, dicens: Dextera Domini fecit virtutem &c. Et quia Chriſtus vſque in diem iudicij, quãtum eſt ad corpus myſticum ſemper augetur, ideò cantatur communio in plurib⁹ Eccleſiis: Puer Ieſus creſcebat, &c. licet in aliis dicatur: Mirabantur omnes, &c. Luc. iiij. c. Chriſtus enim paruulus fuit, cùm à paucis Iudæis cognoſcebatur, & creuit, quia non tantùm à Iudæis, ſed etiam à Gentibus cognitus eſt. Illud autem: Mirabantur omnes &c. ſatis bene conuenit: quia Iudæi & Gentiles videntes mirabilia eius: & audientes dona admirantes conuertebantur. Sanè officia præcedentium trium dominicarum, quidam referunt ad tres annos, quibus dicũt Dominum poſt baptiſmum prædicaſſe, & diuinitatẽ ſuam miraculis declaraſſe. Dicunt enim eum tribus annis prædicaſſe, & partem quarti anni, quantum eſt à natiuitate, vſque ad paſſionem. Primum officium referũt ad hoc, quod angeli legũtur miniſtraſſe Domino poſt baptiſmũ, & poſt
Matt. 4 ieiunium, & poſt diaboli tentationẽ: vnde in officio illo dicitur: Quem adorat angelorũ multitudo. Quia ergo angeli in principio iſtorũ trium annorum ſtatim poſt baptiſmum, poſt tentationem angeli acceſſerunt ei miniſtrantes, ideò poſt epiphaniam in dominica, quæ occurrit intra octauas, cantatur in introitu: In excelſo: & legitur euãgelium: Cùm factus eſſet Ieſus annorum duodecim. Et bene cõgruit, vt illud poſt duodecimam diem natiuitatis proxima dominica legatur, quod poſt annos duodecim conſtat eſſe peractum, & ſi neceſſe fuerit etiam in ſequenti Dominica repetatur. Secundum † officiũ dicunt eſſe de miraculis, quia in ſecundo anno miraculis manifeſtius coruſcauit: & ideo in ſecunda dominica legitur epiſtola, in qua gratiarum dona ſcribuntur, & euangeliũ de initio ſignorũ Domini recitatur. Quod etiã ea congruit ratione, quia hoc miraculũ ſecundo baptiſmatis anno legitur eſſe peractum: quo quia literæ in ſpiritum, terræ in cœlum, corruptibilis in incorruptibile mutatio figuratur, ideò quod omnis terra Deũ adoret in introitu iubilatur. Tertium † officium dicunt eſſe de conuerſione Gentium & Iudæorum: Prout iam dictum eſt. Quia enim in tertio anno ſua nos paſſione redemit, per quam vtrũque populum ab æterna infirmitate curauit, ideò legitur euangelium de infirmo & leproſo curatis: propter quod fit in cantibus verborũ geminatio, vt in introitu: Lætata eſt Sion, &c. f i. & in graduali: Timebunt Gentes & reges & in allelu-ia: Exultet terra, & lætentur inſulæ: & in offertorio, Dextra Domini. Et quia per vtriuſque populi curationem, adauctus eſt numerus angelorum: ideò in introitu inuitantur ad laudes cùm dicitur: Adorate, &c. Quia verò non ſanatur putridus humor, niſi deponatur ſuperbię tumor, ideò dicitur in epiſtola, vt ad exemplum Chriſti patientis, & non percutientis: Non ſimus malum pro malo reddentes. Hæc quidem tria officia nobis inſinuant Chriſti beneficia nobis præſtita ad teſtificandum corda noſtra.

Vnde

Vnde cantamus in offertoriis: Iubilate. Iubilãdum enim eſt, quòd nos
5 eduxit de clauſtris inferni, & liberauit de inferno inferiori. Quartum autem euangeliũ, in quo agitur de dormitione Domini in nauicula, & de excitatione, ad illam partem anni referũt in quo Dominus obiit & reſurrexit. Dormitio náque Domini in nauicula, eſt eius dormitio in cruce, & eius excitatio, eſt eius reſurrectio, quã ſuorum vota citiùs fieri exegerunt. Quintum euangelium ad hoc refertur, quòd poſt Domini reſurrectionem ſenſum ſuis aperuit, vt Scripturas intelligerent: vnde in eo grates refert Patri, qui reuelauit ea paruulis, & abſcondit à ſapientibus huius ſeculi Omnes autem epiſtolæ huius temporis, ad dilectionẽ Chriſti pertinent, quæ facit, vt ſimus inuicẽ Chriſti membra: vnde dicitur in prima epiſtola, ſcilicet quæ legitur in prima dominica poſt octauam, quòd donationes nobis à Deo datas ad ædificationem aliorum exerceamus. In hac ſecunda dicitur: ne malum pro malo reddamus. In tertia dicitur: vt inuicem diligamus. In quarta dicitur, vt viſcera miſericordię habeamus. Quod verò dicitur in quinta, hoc facit, vt prælatis humiliter ſubiiciamur, exemplo Chriſti, qui parentibus ſubiectus fuit. Item quod dicitur in primo euãgelio, ſcilicet quod legitur in prima dominica poſt octauam: hic aquam nobis conuertit in vinum, quod in ſecundo lepram peccati tollit, quod in tertio Dominum dormiẽtem excitat in nobis, quod in quarto nobis ſecreta reuelat. Poteſt etiã & aliter dici, quòd ſicut à die natalis vſque ad Epiphaniam, apparuit ex officiis humanitas Saluatoris, ſic & in his tribus dominicalibus officiis diuinitas manifeſtaretur eiuſdem. Nã in primę dominicæ euangelio dicitur. Neſciebatis, quia in his quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe? In quo Dominus manifeſtè declarat ſe eſſe Deũ illum, ſcilicet cui milia millium ſeruiũt angelorum, propter quod in introitu dicitur quòd eum adorat multitudo angelorum. In graduali collaudant: & ad idẽ in allelu-Ia & offertorium terrã inuitant, dicentes: Iubilate Deo omnis terra. Sed quia laus Saluatoris nõ benè ſonat in labiis peccatorum, ideò Apoſtolus in epiſtola præhortatur, & obſecrat vitæ ſanctimoniam. Communio verò conſonat euangelio. In ſecundæ verò dominicæ euangelio, dicitur quòd Dominus ad nuptias inuitatus, aquam conuertit in vinum, quod fuit magnum ſuæ diuini-
6 tatis indicium. † Solus enim Deus poteſt naturam mutare: noſtrũ corruptibile in gloriam reparare, propter quod omnis terra eum adoret, pſallat, & iubilet confiteamur, & laudet, & angelos ad laudandum inuitet, vt apparet in introitu graduali, allelu Ia & offertorio. Cõmunio
7 verò conſonat euangelio. In tertiæ dominicę euangelio † dicens Dominus: Volo mundare. benignitatem & poteſtatem ſuæ diuinitatis oſtendit: vnde leproſus mundatus, quaſi coraula tam angelos quàm homines ad Dominum adorandum inuitat dicens in introitu: Adorate Dominũ. & in graduali: Timebunt Gentes. In allelu-Ia verò, & in offertorio dicẽs: Dextera Domini; cauſam reddit, Communio conſonat

Matt. 11
Roma. 12
Roma. 12
Roma. 12
Roma. 13
Coloſ. 3
Ioan. 2
Matth. 8
Matth. 8

Digitized by Google

euangelio. Ecce quàm euidenter in his tribus dominicalibus officiis diuinitas apparet,quæ vt præmiſsũ eſt,tres ſunt:quia tribus annis Dominus prædicauit.Sunt quoque nonnulli,qui totum huius tẽporis ſpatium,ſcilicet à natali,vſque ad purificationem adſcribũt infantiæ Saluatoris,ideò non debent in eo,vt aiunt,fieri commemorationes ſanctorum,maximè de cruce,ne obiiciatur:Non coquas hædum in lacte matris , & propter hoc etiã in vigiliis nocturnis de nouo legitur Te-
Exod. 23 ſtamento , propter præſentem vitam eiuſdem hominis Chriſti quam dies iſti ſignificant.Magnus quoque præco,vel præceptor ſanctæ natiuitatis Paulus,in legentium manus accedit:qui cùm veteri lege nouam conferens gratiam legem ſanctorum deprimebat,& legem fidei cum palma iuſtitiæ ſubleuabat,& eſt hoc tempus quædam quadrageſima Chriſti conſtans ex duobus perfectis numeris,ſcilicet ex ſenario duplicato,& xxviij. Duplicitas ſenarij duplicem ſignificat perfectionem,ſcilicet humanitatem corporis & diuinitatem animę: vnitas maior numeri perfecti diuinitatis vnitatem.†Ideò ſicut in xij.diebus,ſci- 1
licet qui ſunt inter natale & apparitionem iubilatur de apparitione humanitatis:ſic in vigintiocto, qui ſunt ab apparitione vſque ad purificationem de apparitione diuinitatis. Hanc quadrageſimam cum gaudio celebramus,quia Chriſti incarnatio fuit gaudium angelorum & hominum.Poſtquam quadrageſimam ſequitur *ὑπὲ πάντα*,id eſt,preſentatio Domini in templum,per quam excitamur,ad præſentandum
Tit.2 nos Deo Patri. Quadraginta ergo dies præſentem ſtatum demonſtrant Eccleſiæ, vbi per quatuor mundi partes ſatagimus , vt decalogum impleamus,id eſt iuſtè & piè viuamus in hoc ſeculo , expectantes beatam ſpem,& aduentum gloriæ magni Dei.In qua præſentatione apparebit nobis Dominus glorioſus : & ideò his diebus cantatur verſus. Quoniam ædificauit dominus Syon : & videbitur in gloria ſua.Inde eſt etiam, quòd ſicut præmiſſum , eſt circa *ὑπὲ πάντα* meritò cantatur introitus: Adorate quia tunc erit nobis facie ad faciem manifeſtum choros angelorum Dominum adorare.

SVMMARIVM.

1 *Dominica quarta poſt Epiphaniam.*
2 *Charitatem habens,nihil timet.*
3 *Fides,& charitas,ſerenitatem gignunt in mente hominis.*

De dominica quarta poſt Epiphaniam.

CAP. XXI.

QVarta dominica poſt epiphaniam non habet proprium † offi- 1
cium:quia non ſemper ſunt quatuor ſeptimanę vſque ad ſeptuageſimam.Habet tamen euangelium proprium,quod eſt : Aſcendente Ieſu in nauicula,&c Matt.viij.ca. & habetur ibi quomodo Dominus mitiga

Digitized by Google

mitigauit,& ſedauit tempeſtatem maris,& dixit Diſcipulis ſuis : Cur
timetis modicæ fidei ? quaſi dicat : Modica fides eſt cauſa timoris &
2 tempeſtatis cordis. Qui enim † habet charitatem,nihil timet:& hanc habet,qui veram fidem habet,& ideò de charitate eſt epiſtola:Nemini quicquam de beatis,uiſi vt inuicem diligatis, &c.quæ eſt ad Rom. xiij.cap. Euangelium ſignificat,quòd ſi Chriſtus dormit in nobis,tempeſtas oritur:qui enim habet fidem,habet Deum.Vnde Auguſt. Fides in te,& Chriſtus in te.Dormit igitur Chriſtus in nobis,quando in nos torpet fides:& tunc oritur tempeſtas tentationum in cordibus. Redit autem tranquillitas,ſi excitatur fides , quæ excitatur per charitatem; & ideo in epiſtola diei huius dicitur:Non occides.Diliges proximum
3 tuum ſicut teipſum. Fides † enim & charitas ſerenitatem faciunt in mente hominis.His tribus ſententiis horum trium euangeliorum,reformatur homo omnibus modis.Primò enim , mundatur ſicut leprofus. Secundò ſedatur tempeſtas tentationum. Tertiò fiunt nuptiæ in corpore ipſius. Sed primò ponitur euangelium de nuptiis : quia dignior eſt ille ſtatus,& hi ſunt tres ſtatus in hominibus ſecundum augmentum manifeſtationis Chriſti.

S V M M A R I V M.

1 *Dominica quinta poſt epiphaniam euangelium, & officium.*

De dominica quinta poſt Epiphaniam.

C A P. X X I I.

1 EVangelium† quintæ dominicæ poſt epiphaniam ſumitur de Matthæo:Confitebor tibi Pater cœli & terræ , &c. in quo oſtenditur, *Matt. 11*
quibus Deus ſe manifeſtat,ſcilicet paruulis,manſuetis:vnde dicit : Et reuelaſti ea paruulis.& poſt:Venite ad me omnes,qui laboratis &c.& bene conuenit epiſtola ad Coloſſ iij.cap. induite manſuetudinem , & pietatem , id eſt , induite vos noua veſte : & cum nouo rege non ſitis. Noua enim fecit Dominus omnia.Aliæ verò Eccleſiæ legunt euangelium:Simile eſt regnum cœlorum quod eſt Matthæi xiij.cap.

S V M M A R I V M.

1 *Dominica ſexta ab Epiphania,nihil habet proprium , mutuátum tamen à duabus præcedentibus.*

De dominica ſexta poſt Epiphaniam.

C A P X X I I I.

SExta dominica † quia rarò contingit, non habet proprium,niſi orationes tantummodò.Sed ei à duabus præcedẽtibus mutuatur.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Septuagesima tempus est pœnitentiæ, & quot de causis illa instituta. n. 2.*
3 *Annorum computatio, à principio mundi.*
4 *Septuagesimæ quinque sunt.*
5 *Septuagesima, vnde dicta, vnde sexagesima, vnde quinquagesima. Item, vnde quadragesima, & cur non tricesima dicatur consequenter. num. 6.*
7 *Quadragesima, est decima totius anni.*
8 *Peccata septem modis remittuntur.*
9 *Septuagesima finitur sabbato in albis.*
10 *Septuagesima tempus iudiciale captiuitatis refert.*
11 *Babylonica captiuitatis descriptio, atque etiam mystice.*
12 *Septuagesimæ tempore, cur subticeantur cantica lætitiæ. & num. 13. 14. 15. 16. 17.*
18 *Allelu-Ia, cur iteretur sabbato ante septuagesimam.*
19 *Allelu-Ia, quid differat à vers. illo: Laus tibi Domine.*
20 *Psalmi duo per dominicas noctes, ad laudes mutantur à septuagesima vsque ad pascha.*
21 *Introitum missæ adaptatio, à septuagesima, vsque ad pascha.*

De dominica septuagesimæ.

CAP. XXIIII.

POst tempus † reuocationis, sequitur tempus deuiationis, scilicet 1
tempus pœnitentiæ, quod est septuagesima. Visa namque via, quæ ducit in Bethleem superiorem, per stellam, id est, per fidem pœnitet homo, quòd deuiet ab illa. † Prænotandum autem est, quòd septuage- 2
sima instituta fuit propter tria Primò, propter redemptionem sabbati, vel secundum alios quintæ feriæ, in qua sancti Patres statuerant ieiunari, prout iam dicetur. Secundò, propter repræsentationem: quoniam repræsentat lxx. annos Babylonicæ captiuitatis, prout iam dicetur. Tertiò, propter significationem, quoniam per hoc tempus significatur deuiatio, exilium, & tribulatio totius humani generis ab Adã, vsque ad finem mundi: quod quidem exilium sub reuolutione septem dierum peragitur, & sub septem millibus annorum includitur, per septuaginta enim dies septuaginta centenas annorum intelligimus. Siquidem ab † initio mundi, vsque ad ascensionem Domini, sex millia 3
annorum computamus. Ex tunc verò, quicquid temporis sequitur vsque ad finem mundi, sub septimo millenario comprehendimus, cuius terminum solus Deus nouit: quia hoc Deus Pater in sua posuit potestate. Nec mireris de eo, quod dictum est de sex millibus annorum. diuersimodè etenim anni computantur. Nam & alij dixerunt, quòd ab origine mundi fuerũt solùm quinque millia, & ducenti anni vno minus, vs

Digitized by Google

nus,vſque ad Chriſti natiuitatem:vel ſecundùm alios, vſque ad paſſionem:ſecundum alios verò vſq; ad baptiſmum eius. Alij dixerunt, quòd ab Adam, vſque ad natiuitatẽ Chriſti ſecundum carnem completa fuerunt quinque millia ducenti vigintiocto anni. In hiſtoriis legitur, quòd ſecundum ſeptuageſimam ab Adam, vſque ad decimumquintum annum imperij Iulij Cæſaris computantur anni quinquies mille ducenti, vigintiquinque. Sed ſecundum Hebraicam veritatem quatuor millia. Computatio tamen ſex millium annorum à Methodio potiùs myſticè,quam chronicè,eſt vera inuenta. Chriſtus igitur in ſexta mundi ætate nos ab hoc exilio in ſpe æternæ retributionis reddita innocentiæ ſtola per baptiſmum eripuit. Sed conſummato tempore noſtri exilij,vtraque ſtola perfectè decorabit, vt iam
4 dicetur. Sciendum autem eſt,quòd quinque † ſunt ſeptuageſimæ. Prima eſt,ſeptuageſima annorum, ſcilicet Iudaicæ captiuitatis, in qua fuerũt Iudæi captiui in Babylone lxx.annis:de qua Hieremias dicit: Trademini in manu hoſtili:& ſeruietis Nabuchodonozor lxx.annis: & ſic eſt conſtruendum: Trademini in manu hoſtili, ſcilicet Nabuchodonoſor:& ſeruietis lxx. an. non enim Nabuchodonoſor vix tot annis. Secunda,eſt lxx.dierum.quæ incipit in hac dominica, qua cantatur:Circundederunt:& terminatur in ſabbato in albis, ſecundum alios in paſcha.vt iam dicetur. Tertia, eſt ſeptuageſima peregrinationis noſtræ,ſcilicet totum tempus huius vitę.quod vij. dierũ reuolutione agitur. Quarta,eſt ſeptuageſima hebdomadarum:quæ ſimiliter incipit à: Circundederunt me,ſed terminatur in ſabbato quo cantatur:Sitientes. Quinta, eſt ſeptuageſima ætatum, ſcilicet vij. ætates, quarum ſex ſunt morientium,& ſeptima quieſcentiũ. Harum autem ſeptuageſimarũ duæ ſunt figuratiuæ, ſcilicet ſeptuageſima ætatũ, & ſeptuageſima noſtræ peregrinationis. tres ſunt figuratæ, ſcilicet ſeptuageſima annorum,dierum,& hebdomadarum. De vltimis duabus primò dicendũ eſt. Nam ſeptuageſima hebdomadarũ figurat ſeptuageſimam ætatem:vt hebdomada pro ætate ponatur. Inde eſt,quod in vij. ætate animæ fidelium requieſcunt, licet quædã ad tempus ſint in purgatorio,& idcirco in principio ſeptimæ hebdomadæ ætatum cantatur:Lætare Hieruſalem. vbi ponuntur tria verba lætitiæ,ſcilicet lętare,gaudentes,& exultetis. quia ſancti in ſeptima ætate gaudent de viſione Trinitatis ſecundũ quod viſum eſt Doctoribus, iuxta ſeptuageſimam hebdomadarũ factæ ſunt illæ denominationes,ſcilicet ſexa-
5 geſima,ſeptuageſima,quinquageſima,& quadrageſima. Vnde † ſeptuageſima dicta eſt,quia ſeptima eſt ab illa,in qua cantatur:Lætare Hieruſalẽ. Sexageſima,quia ſexta eſt ab illa. Quinquageſima, quia quin-
6 ta eſt ab iſta. Quadrageſima, quia eſt quarta. Et ſi forte † quæratur, quare non dicitur triceſima,quæ eſt tertia ab illa? reſpondetur quòd ſecundũ varios variè inchoatur abſtinẽtia. Nã regulares incipiunt ieiunare à ſeptuageſima,Greci à ſexageſima, clerici à quinquageſima:

tota militia Christiana à quadragesima,additis quatuor diebus hebdomadæ præcedentis. Sed videtur potius debere dici septena,qua septuagesima:quia sicut dictũ est,nõ sunt nisi septẽ hebdomadæ à Circundederunt me.vsque ad , Sitientes. Sed idcirco hoc fit : vt hæc septuagesima aliquo modo respõdeat septuagesimæ Iudaicæ captiuitatis.Sicut enim multi ex illis authoritate Cyri , qui cognominatus est Christus,in patriã redierunt,& in fine omnes : ita & ante finẽ septuagesimæ ætatũ,quæ per septuagesimã hebdomadarũ figuratur , multi ad patriã per Christũ redierũt,& tandem omnes redibunt.Aiũt etiam quidam,ꝙ septuagesima sic dicitur , quia habet exordium lxx. dierũ, quos continet sexagesima, quia habet initium lx. dierum , quos continet , & sic de quinquagesima & quadragesima. Núc dicamus de tribus primis.Nempe septuagesima dierũ , repræsentat septuagesimam annorum,& figurat septuagesimam sine tempus nóstrę peregrinationis,de quo iam dicetur.Visum est autem magno Imperatori Carolo, 7
quòd septuagesima,quinquagesima,sexagesima,quadragesima † non propter numerũ sic denominentur,nõ enim à septuagesima sunt lxx. dies,sed tantùm sexaginta quatuor : nec à sexagesima,vsq; ad pascha sunt lx.dies,sed tantũ quinquagintatres:sed sic dicta sunt propter cõsequentiã numerãdi hoc modo Quia enim in lege præceptũ erat, vt primitiæ & decimę darẽtur Deo:placuit sanctis Patribus soluere decimas dierũ,constituẽtes pro huiusmodi decimis quadragesimã. Ná ab officio,Inuocauit, vsq; ad pascha,demptis dominicis diebus, sunt xxxvj.dies,qui sunt decima trecentorũ lx.dierũ ex quibus, annus cõstat.Supersunt tamẽ quinq; diẽs in anno, qui vidẽtur remanere indecimati:de quo dicetur sub quarta feria quinquagesimæ.Et est vocatũ tẽpus illud quadragesima : quia habet sex septimanas : prout dicetur sub prima dominica quadragesimę.Thelesphorus verò papa iiij.dist. statuimus.& duobus c.seq.& Greg.de cõse.dist.v.quadragesima. volẽtes, quòd clerici aliquid adiicerent ad pẽsum sanctę religionis,& vt plus quàm laici ieiunarent,adiecerunt septimam septimanam, & vocatum est tempus illud quinquagesima propter duas causas , scilicet quia quinquaginta dies sunt ab,Ésto mihi:vsq; ad diẽ sanctã paschæ: & etiam propter consequentiã numerandi : nam post quadragesima sequitur quinquagesima.Prętereà,sicut†per sex hebdomadas sex misericordiæ opera intelliguntur,sic & per septem hebdomadas , septẽ modi significãtur,quibus crimina remittuntur,scilicet per baptismũ, per martyrium, per eleemosynas , per indulgentiã,per prædicationẽ, per charitatẽ,per pœnitentiam.Postea verò , quia priùs statutum erat quòd Christiani deberent quinta feria ieiunare,Melchiades papa.de conse.dist.iij.ieiunium.instituit,ꝙ nemo ieiunaret in quinta feria:sicut nec in prima,vt sicut prima feria solẽnis erat propter Domini resurrectionẽ,& ita in v.feria esset propter eius cœnam & ascẽsionem. Vnde & adhuc die ipsa lautiùs epulamur:& idcirco placuit sãctis Pa-

tribus

Digitized by Google

tribus addere octauã hebdomadã, in redemptionẽ quintarũ feriarũ & vocatũ eſt tẽpus illud, Sexageſima, propter conſequentiã numerandi. Nã ſicut quinquageſimus numerus quadrageſimũ, ita ſexageſimus quinquageſimũ comitatur. Si enim omnes quintas ferias & primas, id eſt, dies dominicos ſubtraxeris, ab hoc tẽpore tantùm xl. dies ieiunabiles reſtant, in quibus nõ tantũ decimas ſolues, ſed & ieiunij dominici numerũ implebis. Inno. quoq; Papa: de conſe. diſt. iij. inſtituit ne ſabbato ieiunaretur, eò quòd Dominus in ſabbato in ſepulchro quieuit, in ſignũ noſtræ futuræ quietis, in qua omnis afflictio à nobis excluditur. Idem etiam ſtatuerunt Melchiades & Silueſter Papæ, ne propter abſtinentiam ſextę natura nimis debilitaretur. Et idcirco addita eſt nona hebdomada, & vocatum eſt tempus illud ſeptuageſima ſimiliter, propter conſequentiam numerandi. Nam ſi ſubtraxeris ab hoc tempore omnes primas ferias, & quintas, & ſabbata, & diem paſchæ, nõ reſtant tibi niſi triginta ſex dies, qui, vt dictum eſt, ſunt decima dierum. Incipit autem ſeptuageſima à mœrore, & terminatur in lætitia, ſicut & pœnitentia, quam ſignificat: & ſicut pſalmi pœnitẽtiales. Itẽ partẽ habet in triſtitia, & partẽ in lætitia ſemiplena: quoniam qui cum pœnitentia tranſeunt, percipiunt vitam æternã, vel animarũ
9 beatitudinẽ, vel ſaltem certã in purgatorio expectationẽ. † Itẽ incipit à dominica & terminatur à ſabbato eò, quòd à mãſione paradiſi noſtra captiuitas inchoauit, & vſq; ad futurã requiẽ perdurabit: vel quia qui per peccatũ à Domino noſtro receſſimus, per pœnitẽtiã ad requiẽ reuertemur: & terminatur ſabbato in albis, & ſic extenditur per decẽ hebdomadas, quia per decalogũ ad lætitiã peruenitur. Rurſus incipit à Februario, iuxta Zachariam 7. c. qui dicit, quòd in vndecimo menſe Sabath in ſecundo anno Darij factum eſt ad eum verbũ Domini. Sabath quidem, noſtra lingua vertitur in virgã: ſonat enim auſteritatẽ & correctionẽ, quia in hoc tẽpore ſeptuageſimæ de peccatis noſtris, per quæ ſumus à diabolo captiuati nos corripere & emendare debemus. Verũ ſexageſima in quarta feria in albis, quinquageſima in die paſchæ, quadrageſima in cœna Domini terminãtur. Nã duo dies qui ſequuntur, & quatuor qui ſumpti ſunt de quinquageſima ſupplẽt locum ſex dierũ dominicarũ, vt ſic reſpõdeamus pro modulo noſtri ieiunij, ieiunio Domini, qui ieiunauit xl. diebus. A ſeptuageſima quippe, vſq; ad ſabbatum in albis, ſunt ſeptuaginta dies, & à ſexageſima, vſq; ad quartã feriã in albis, ſunt lx. dies & ſic de aliis. Decebat enim, vt ſicut fuerunt tres Iſraëlitici populi, de captiuitate reuerſiones, prima ſub Zorobabel, ſecunda & tertia ſub Eſdra, vt iã dicetur: ſic & nos noſtra peccata deflentes, & de peccatis miſericordiã implorãtes, tres faceremus terminationes, ſcilicet in ſabbato, in quarta feria, & in paſcha, vt reuerteremur ad gloriam triũphatis: & quarta in cœna Domini propter quatuor euangelia, per quæ in his formamur. Sunt autẽ ſex dies inter principium ſeptuageſimæ & principium ſexageſimæ, &

Imo Innocentius in d. c. eos tantùm ſtatuit

Digitized by Google

ſex inter principium ſexageſimæ, & principium quinquageſimæ, & ſex inter principium quinquageſimæ, & quadrageſimæ. Inter finem verò ſeptuageſimæ & ſexageſimæ duo, & inter finem ſexageſimæ & quinquageſimæ duo, & inter finem quinquageſimæ & xl. duo ſimiliter: & ita habemus à principio vnum ſenariū, & à fine duos ſenarios. A fine verò, habemus duo & duplex binarium, quid hoc figuret: Alcuinus oſtendit, dicens ꝙ vna fuit mors Chriſti, ſcilicet mors corporis quam per vnum ſenarium ſignificamus, & mors noſtra duplex eſt, ſcilicet animæ & corporis: quā ſignificamus per duos ſenarios. Chriſtus autem per vnam ſuam mortem duplam noſtram deſtruxit. Iterū vna fuit reſurrectio Chriſti, ſcilicet reſurrectio corporis, quā ſignificat vnus binarius: & noſtra reſurrectio dupla eſt, ſcilicet reſurrectio animæ à peccato: & corporis à corruptione quā ſignificat duplex binarius. Et Chriſtus ſua ſimpla reſurrectione, duplam noſtrā muniuit. †Septuageſima ergo tēpus iudiciale captiuitatis repreſentat. Siquidē Nabuchodonoſor populū Iudaicū, propter eius peccata ab Hieruſalē
Pſal. 136 in Babylonē duxit: & ſeptuaginta annis operibus duris affectus eſt. Vbi in organis & citharis, & aliis inſtrumētis, ſicut cōuenerat in Hieruſalem non cecinit, dicēs: Quō cantabimus cāticū Domini in terra aliena? imò veſtibus miſeriæ fuit vſus. † Finitis verò lx. annis Cyrus, ‖ qui & Chriſtus dictus eſt, regē Babylonicum ſubiugauit, populoq; redeundi licentiā cōceſſit. Vnde pars ſub Ieſu magno ſacerdote cū Zorobabel ad patriā rediens templum Hieroſolymis cū gaudio reædificauit, pars autem in captiuitate remanſit, vſq; ad cōpletionē ſeptuaginta annorū, quibus expletis ſub Dario & Aſſuero, & quidā ſub Eſdra, & quidā ſub Neemia, videlicet, reuerſi ſunt, & tūc duplex gaudiū habuerunt. Sane myſticè Nabuchodonoſor eſt diabolus, Babylonia, mūdus, vel infernus, Hieruſalē, paradiſus, populus, genus humanum. Nabuchodonoſor ad Hieruſalē populū captiuauit: & diabolus genus humanū à paradiſo in hunc mundum, vel in infernū deiecit, vbi lxx. annis illū affecit: vel quia præſens vita ſeptem dierū curriculo voluitur, vel quia ſeptē millibus annorum includitur, prout iam in principio dictū eſt. Populus cantica lætitiæ ſuſpendit, & genus humanum à canticis exultationem in Deum ſiluit: populus veſtimentis miſeriæ vſus fuit, & genus humanum veſtimento maledictionis opertū fuit, iuxta illud: Fiat ſicut veſtimentum, quo operitur. Populus poſt ſexaginta annos ſub Ieſu rediit, & genus humanum in ſexta ætate per Ieſum verū ſacerdotē remeauit: quidam ſub Eſdra, quidam ſub Neemia redierunt. Eſdras, interpretatur adiutor, Neemias, conſolator: quia omnes verè fideles finita huius tēporis captiuitate per Chriſtum adiutorem, & per Spiritum ſanctum conſolatorem, ad patriam ſunt redituri: & tunc duplicatum gaudium habebunt in glorificatione corporis & animæ. †Rurſus hæc omnia repræſentat Eccleſia à lxx. vſque ‖ ad ſabbatum in albis. Quia enim populus Iſraël, ſiue genus humanum

num deiectum fuit in miseriam, idcirco incipit: Circundederunt me gemitus mortis. Item, quia ille siluit à canticis lætitiæ: ideò Ecclesia cantica lætitiæ, scilicet allelu-Ia, & Gloria in excelsis Deo, & Te Deũ, subticet. Adhuc, quia populus perdidit vestem virtutum, ideò Ecclesia vestibus cultioribus & solemnioribus, vt pote dalmaticis & tunicellis & huiusmodi, quæ sunt vestes lætitiæ, non vtitur, sed potius lugubribus. In cibis quoque, videlicet ieiunando tristitiam repræsentamus, vnde Zachariæ viij Cum ieiunaretis per hos lxx annos, nunquid ieiunium ieiunastis mihi? ideóque proximam hebdomadam Græci ieiunio sanctificabant. † Item quia ille anno sexagesimo per Cyrum, qui Christus dictus est, reditum in patriam, & liberationem à seruitute recepit, sic & nos in sexta ætate seculi sumus per Christum à seruitute diaboli redempti, nobisque redita est innocentiæ stola per baptismi remissionem: ideóque in sabbato sancto vnum Allelu-Ia cantamus, iam spe quietis æternæ & recuperationis patriæ gratulantes. † Et sicut pars populi cum Zorobabel repatriauit, pars verò in captiuitate remansit, sic & pars fidelium defunctorum cum Christo resurrexit, pars in expectatione remansit. Sed quia & graues fuerunt labores eorum, qui in Hierusalem sunt reuersi, in longitudine viæ, & in apparatu reditus ideo & nos in præsenti Ecclesia laboramus & ingemiscimus, & tunc statim post allelu-Ia cantamus tractum Laudate Dominum, qui laborem significat: dicitur tamen de laude Domini congratulando propter resurrectionem. Illi quoque cum lætitia redeuntes, in itinere vexabãtur & nos per totam hebdomadam paschalem graduale cum allelu-Ia cantamus: per graduale laborem, per allelu-Ia gaudium designantes. † Deinde illi omnes completo anno lxx. ad patriam sunt reuersi, & plenam susceperunt lætitiam. & nos sabbato in albis quo vt præmissum est, septuagesima terminatur, duplex allelu-Ia cantamus significantes quod finito exilij nostri tempore captiuitas absoluetur, & stola geminabitur. Hoc igitur tempore lætitiæ cantica subticentur. & vt præmissum est, de quibus dicitur Hiere. vij. Faciam quiescere vocem gaudij & lætitiæ, vocem sponsi & sponsæ, siquidem sponsus à nobis abiit. Cùm igitur statum Ecclesiæ nondum redemptæ recolimus, & nostrum incolatum plangimus, merito alia deponimus, quod specialiter illam gloriam significat, de qua dicitur in Psal. Exurge, gloria mea exurge, psalterium cum cithara, exurgam diluculo. Nempe gloria patris, est filius qui citharam nostræ humanitatis factam adsumpsit, quam in passione fractam per resurrectionem in psalterium reformauit. Non dicuntur etiam † alia cantica lætitiæ, tum quia hoc tempore repræsentatur Ecclesiæ status nondum per Christum redemptæ. Et hæc cantica sunt ad Christum specialiter pertinentia: tum quia in ipso tempore nos peccatores repræsentamus, & in ore peccatoris non bene resonant præconia Saluatoris. Verumtamen canticum trium puerorum, & Gloria Patri, & Filio, &c. non subticetur:

Psal. 17

Psal. 56

ticetur : quia numquam fuit aliquod tempus in quo non fuerint aliqui trinitatis cultores. † Leo papa de conſe. diſt. j. hi tuo. dicit quòd 17
ideo hymnos illos,ſcilicet allelu-Ia.& gloria in excel.quos angeli cãtauerunt in ſeptuageſima intermittimus:quia peccato veteris hominis à conuentu angelicæ iubilationis expulſi , in huius miſeriæ vitæ Babylonæ ſuper flumina eius ſedemus,& flemus, dum recordaremur illius Sion,in qua Deum decet hymnus. A ſeptuageſima ergo quando protoplaſtus lapſus eſt recitare allelu-Ia, & Gloria in excel. in eccleſia nomen hebdomadibus ſcilicet vſque in paſcha intermittimus: vbi Chriſtus reſurgens à mortuis triſtitiam noſtram vertit in gaudium,& allelu-Ia nobis redit. De hoc etiam dictum eſt in proœmio huius partis. Quæ cantica lætitiæ dicantur in feſtis,quæ occurrunt in lxx. dicetur in proœmio vij. partis. incipit ergo lxx.à mœrore : & in gaudiũ terminatur,vt præmiſſum eſt. † Et nota quòd in ſabbato præ- 18
cedenti ſæpè & ferè per omnia cantuum officia allelu-Ia iteratur:pro eo quòd illud diligimus,& in theſauro cordis recondimus, ſicut amicum iter longinquum profecturum ſæpè amplectimur , & eius os, faciem,& cætera oſculamur. Rurſus ideò in ſabbato ad veſperas geminatur ſeu multiplicatur,quoniã in lapſu Adæ,qui erat in magna quiete gaudium perdidimus:ſed animabus requiem recuperamus,& corporibus in reſurrectione denique geminabimus. Quidam autem in ipſo ſabbato, dimittunt allelu-Ia, ad ſextam,quidam ad nonam, quidam ad veſperas,quidam verò ad nocturnam huius dominicæ,& quidam ad primam dominicam huius diei:quæ varietas prouenit ex diuerſitate inceptionis diei,de qua in proœmio ſeptimæ partis dicetur.
Rom.3 Rectiùs tamen dimittitur in veſperis , quia tunc dies incipit , quò ad diuina officia:quia nox præceſſit , dies autem appropinquabit : & hoc etiam ſtatuit Alexander Papa ij. vt eius geminatio ad finem præcedentis temporis pœnitentiæ , quam laus ſequitur euangelica referatur,& eius depoſitio luctui ſequentis tẽporis aſſignetur.Vnde & quædam eccleſiæ deponunt allelu-Ia cum gaudio magno. Aliæ verò cum gemitu & ſuſpirio:illi,repræſentãt futuram reparationem, iſti de paradiſo eiectionem. Cæterùm, quia hoc tempus mœroris eſt,non dicuntur cantica angelorum, ſed hominũ:vnde pro depoſito allelu-Ia, dicit Eccleſia in principiis horarum:Laus tibi Domine , Rex æternæ gloriæ.non quòd æquipolleat,† Allelu-Ia enim,eſt vox angelica, iſta 19
humana:illa Hebraica , & ideò dignior,iſta Latina, & ideò minus dignior. In antiphonis reſponſoriis,dicunt quidam:In æternum.In miſſa verò pro allelu-Ia dicimus tractum:nec fit commutatio in Hebraicam linguam,quæ ſicut Hieronym.ait ſuper Eſaiam, Græco ſermone opulentior eſt : nec in Græcam,quæ Latina ditior eſt , ſed in Latinam allelu-Ia commutatur,quæ omnibus pauperior eſt , ad ſignificandum paupertatem præſentis vitæ. † Et nota , quòd à ſeptuageſima vſque in paſcha per dominicas noctes duo pſalmi mutantur ad laudes,ſcilicet

Digitized by Google

licet Miſerere mei: qui eſt pſalmus pœnitentialis, in locum pſalmi: Dominus regnauit, qui eſt pſalmus lætitiæ, & ad præfectionem informat: Pſal. Confitemini, in locum pſalmi: Iubilate. & hoc ideò, quia per pœnitentiã venitur ad laudis confeſſionem, & per timorem ad ſpem. Quiſque enim in peregrinatione, quam ſeptuageſima ſignificat poſitus, timori & ſpei eſt ſubditus. Pſalmus enim: Miſerere, timorem quem oportet fragiles peccatores in præſenti peregrinatione de vindicta Dei habere deſignat, informans eos, vt peccata ſua plangant: qui verò poſt dolorem cordis & confeſſionem reatus fiducia accedẽdi ad Dominum habenda eſt, ideò Deum laudantes dicimus ad alterutrum pſalmum Confitemini. Rurſus pſalmus: Cõfitemini. dicitur hoc tempore ad laudes, ad notandum pueros debere inſtrui, vt in ramis palmarum ſciant laudes Domini decantare. Quoniam hic pſalmus propriè ad illum pertinet maximè propter illum verſum: O Domine ſaluum me fac, ô Domine, bene, &c. vel ideò, vt per mortem, & confeſſionem cõſequamur peccatorum remiſſionem. Dictus verò pſalmus: Dominus regnauit. etiam pſalmus, Deus meus reſpice, &c. & ſequentes hoc tempore dicuntur ad primam, ne aliquid de pſalterio prætermittatur, quin totum ſaltem in ſeptimana dicatur: quod totum in ecclæ ſia primitiua in die legi ſolebat.† Cæterùm quia vt præmiſſum eſt, per ſeptuageſimam totum vitæ noſtræ ſpatium accipimus, meritò officia dominicarum, quæ ſunt à ſeptuageſima, vſque in paſcha, variantur: per quod notantur ordines vitæ noſtræ ſeu cuiuſlibet animæ fidelis, poſtquam peccauit. Per primum enim ſcilicet: Circundederunt me habemus aliquem peccata confitentem. Per ſecundum, ſcilicet, Exurge. habemus eundem pereuntem. Per tertium, ſcilicet, Eſto mihi. ipſum orantem eſſe Dominum adiutorem ſibi. Per quartum, ſcilicet Inuocauit me. cognoſcimus Dominum illum audientem ſibi adiutorem eſſe iuxta illud: Te orante, dicam: Ecce adſum. Per quintum, ſcilicet reminiſcere. habemus illum credentem vel ſperantem. Per ſextum, ſcilicet, Oculi mei, intelligimus eum bonæ operationis promiſſionem facientem. Per ſeptimum, ſcilicet: Lætare Hieruſal. vbi de hoc dicetur, accipimus eum de hac paſſione exultantem. & quod etiam requies ſit multis data in hac vita. Per octauum, ſcilicet. Iudica me Deus. Videmus eum à Deo confirmatum in virtutibus, & bonis operibus, quod iam confidenter vult, & poſtulat iudicari in conſummatione æterna. Per nouum, ſcilicet, Domine ne longè: intelligimus, quod iam ſit collocatus in ordine angelorum. Orat enim ibi habere perſeuerantiam, & quod iſtud totum valeat adipiſci, ſubiungit cauſam, ſcilicet per reſurrectionem, quod habetur per decimum officium, ſcilicet Reſurrexit, de hoc etiam ſub dominica quadrageſimæ dicetur.

Eſa. 38

S V M

SVMMARIVM.

1 *Septuagesimæ officium.*
2 *Genesis liber cur legatur in septuagesimæ.& nu.3.*
4 *Septuagesimæ quodnam officium habeat in missa.*
5 *Septuagesimæ Epistola,& summarium nu.6.*
7 *Tractus sequitur responsorium,in septuagesimæ.*
8 *Septuagesimæ,quod habeat euangelium,& qualiter accipiatur.& nu.11.*
9 *Terra est omnium mater.*
10 *Iugum est,in quolibet statu & gradu super filios.*

De officio Septuagesimæ. CAP. XXV.

NVnc de officio præsentis dominicæ aliqua dicemus. † Sanè vt præmissum est,filij Israël seruierũt septuaginta annis regi Babylonis,& posteà liberati redierunt in Hierusalẽ. Similiter oportet nos seruire ipsi tota vita ista,vel per culpã & pœnã,vel ad minus per pœnã. Propter quod volẽs ecclesia agit pœnitentiã,tãquã posita in captiuitate Babyloniæ,id est,huius mũdi, vt quãdoq; liberetur, & perueniat ad Hierusalem cœlestẽ, & propter hoc facit septuagesimam : & ideò incipit † legere quinq; libros Mosi,quia ista vtilitas pœnitẽtiæ per gradus distinguitur in illis. Primus enim liber, scilicet Gene. instruit nos in initialibus pœnitentiæ,in fide,scilicet & in timore, quæ sunt essentia pœnitentiæ,quia per ea concipitur pœnitentia. In fide autem nos instruit,sicut & in symbolo:quod enim ibi dicitur.Visibilium & inuisibilium,dicit hic:In principio creauit Deus cœlum & terram, scilicet cœlum empyreum, & ea quæ in eo sunt,quæ sunt inuisibilia:& terrã, id est,omnia ista visibilia.Et sicut ibi exprimitur persona Patris,& Filij sic & hic.In principio , id est, & in Filio creauit Deus, scilicet Pater cœlũ & terrã,posteà,exprimitur persona Spiritus sancti, cùm dicitur: Et Spiritus Domini ferebatur super aquas, id est, Spiritus sanctus, qui creauit & regit omnia. Instruit etiã nos in fide incarnationis , & passionis,vt credamus Christũ, in quantũ homo passum fuisse , & non in quantũ Deus,& hoc per Isaac,qui non fuit immolatus,sed aries.Iterũ instruit nos,vt credamus Christũ datũ esse ex gratia , non ex meritis: sicut Isaac.Instruit etiã nos in fide resurrectionis,& ascẽsionis,& Spiritus sancti missionis per Ioseph , qui post venditionẽ sublimatus est in Aegypto distribuẽs triticũ per totã Aegyptum : sicut Christus post venditionem sublimatus mundo , distribuit triticum verbi Dei per prædicatores suos per totum mundum.Cuius causa fuit resurrectio, ascensio,& Spiritus sancti missio. Incutit etiam timorem per Adam, ne nos per vitium gulæ,siue per inobedientiam eiiciamur de paradiso spirituali,sicut ille de paradiso terrestri : & per Cain nos instruit.vt caueamus ab homicidio,& per ciuitates penitùs destructas,vt caueamus à vitio Sodomorum,& ab omni vitio per diluuium , & iterum à vitio

Gene. 70
Gene.1

Digitized by Google

vitio gulæ,per Esau,qui propter esum lenticulæ ruffæ reprobatus est.
Præterea,quia in lxx.recolimus miseriã nostram, quam propter pec-
3 cata parentũ nostrorũ incurrimus, ideò librum† Geneseos legimus,
vbi agitur de expulsione primorum parentum de paradiso,& de aliis
de quo etiã cantamus responsoria:In sudore vultus tui.& illud : Ecce
Adam,&c.Ad maiorem tamen miseriam designandam,priùs legimus
& cantamus de dignitate hominis, scilicet quòd est factus ad imagi-
nem & similitudinem Dei,quòd in paradiso etiam collatus est, quòd
socia ei facta est , & quod nec mori , nec aliquam pœnam pati pos-
4 set,nisi ex culpa sua proueniret.† Officium autem missæ est : Circun-
dederunt me, &c. vbi confiretur ecclesia se esse in pœna & laboribus
inflictis propter peccatum:quæ sunt,fames,sitis,calor,frigus, lassitu-
do,ægritudo, & mors ipsa,per prauam cõscientiã,& amaritudo,fœ-
tor tenebræ, quales sunt dolores inferni. Sed ne iste luctus generet
in nobis acediam siue tristitiam,quæ mortem operatur,ponit in ver-
su consolationem.Diligam te Domine,virtus mea,&c.vt sic possit di- *Psal.7*
cere.Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes,&c.Et aduerte,quia hæc ver- *Psal.41*
ba:Circundederunt,&c.sunt etiam vox ecclesiæ primitiuæ plorantis *Gene.4*
in Abel protomartyre præcẽtore,cuius sanguis de terra clamauit ad
Dominum,quæ aperuit os suum , & suscepit eum de manu Cain fra-
tris eius.Vnde statio est ad sanctum Laurentium, cuius mors pretio-
sa nouo & inaudito genere passionis clamauit in cœlum,& audita est
in vniuersum mundum. Vnde & ecclesia Romana per cæteris est au-
5 thenticata martyribus.† Ne autem ecclesia desperet,iam proponitur
ei in Euangelio triplex salubre remedium , & in epistola triplex præ-
mium.Remedium est,vt si vult ab illis plenè liberari,in vinea animæ
suæ laboret,abscindendo vitia & peccata , postea in stadio vitæ præ-
sentis,currat per pœnitentiæ opera,deinde viriliter in agone pugnet
contra omnia diaboli tentamenta:quod si fecerit, triplex remedium
habebit,quia laboranti dabitur denarius,currenti brauium,pugnan-
6 ti corona. † Verùm quia non libenter homo suscipit onus pœniten-
tiæ nisi videat præmium,ideò ostendit præmium in epistola prima ad
Corint.ix.Nescitis,quia hi qui in stadio currunt,omnes quidem cur-
runt, sed vnus accipit brauium. Est enim brauium præmium curren-
tium , per quod significatur beatitudo æterna : quæ est præmium cur-
rentium in regnum æternum: quod ostenditur vt libentius agant ho-
mines pœnitentiam, & vt magis fleant peccata sua. Vnde psalm. super
flumina Babylonis illic,&c.& sicut in cursu exteriori remouentur, quæ
impediunt cursum,sicut dicit Apost.se facere,cùm dicit:Castigo corpus *Psal. 136*
meum,& in seruitutem redigo,&c.q.d.Leuigo me, id est, leuem facio
ad hoc,vt possim currere:sic facit ecclesia macerat enim carnem suam, *1.Cor.9*
vt remotis omnibus nociuis ad brauium vitæ æternæ melius currere
possit. Et bene respondent ei responsoria: Adiutor in opportunitatibus *Psal.26*
in tribulatione. Tribulatio enim, opportuna & vtilis est homini, quo-

niam

niam facit nos recordari æternorum gaudiorum. Nec ſequitur alleluia: quia ſubticet Eccleſia cantica lætitiæ, vt præmiſſum eſt. † Poſt reſponſorium ſequitur tractus à trahendo dictus, & eſt ſuauis auribus, ſcilicet, De profundis clamaui, &c. ad notandum quòd in gemitibus & ſuſpiriis trahit Eccleſia vitam ſuam de profundis peccati vel pœnæ, ſed ad conſolationem interponuntur verba miſericordiæ, cùm dicit: Quia apud te propitiatio eſt. Sed quia nullo modo vult eccleſia quòd filij ſui cadant in acediam, ideò poſt tractum ſequitur euangelium † de denario diurno, id eſt, de beatitudine æterna, quam oſtendit filiis ſuis, vt hilariter faciant pœnitentiam. Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamiliàs, qui exiit primo mane, &c. Matth. xx. c. Homo eſt vinea Dei, & eccleſia, quam quilibet debet colere pro poſſe ſuo, in aliis per prædicationem, & in ſe per bonam operationem: & ſi bene coluerit, habebit vitam æternam quæ dicitur denarius. In denario eſt imago & ſuperſcriptio, & nos habemus imaginem Dei apertam ſuſcriptionem, quia

Pſal. 81
Pſal 9

erimus & dicemur dij & filij Dei, vnde Pſal. Ego dixi, dij eſtis & filij excelſi omnes. Sequitur offertorium. Bonum eſt confiteri Domino, &c.

Pſal. 80
Eccle. 40

In quo monemur laudare Deum in tribulatione: quod poſſumus facere viſo denario, ad quem videndum petiit eccleſia illuminari dicens in poſtcommunione: illumina faciem tuam, &c. Poteſt etiam & aliter dici ſecundum Innocent. iij. in ſermone huius diei. Legitur enim quod occupatio magna creata eſt omnibus hominibus, & iugum graue ſuper filios Adæ à die exitus de vētre matris eorum, vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium. † Siquidem mater omnium hominum terra eſt, & eadem omnium eſt ſepultura, propter quod ille dicebat: Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. In præmiſſis autem verbis circa ſtatum humanæ conditionis tria conſideranda ſunt, videlicet ingreſſus, & progreſſus, & egreſſus. De progreſſu præmittitur: Occupatio magna creata eſt omnibus hominibus & iugum, &c. de ingreſſu ſubiungitur: † A die exitus de ventre matris eorum de egreſſu concluditur: Vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium. Sanè in quolibet ſtatu graue iugum ſuper filios Adæ imponitur, graue quidem in ingreſſu, grauius in progreſſu, grauiſſimum in egreſſu. Vnde meritò Propheta flebat, dicens: Quare de vulua matris egreſſus ſum, vt videam laborem & dolorem, & conſumerentur in confuſione dies mei? Formatus eſt enim homo de terra, conceptus in culpa, natus ad pœnam. Verè itaque occupatio magna creata eſt omnis homo, & iugum graue, ſuper filios Adæ: & beati, qui occupantur in bonis, miſeri, qui in malis. Beati quoque, qui iugum Chriſti portant: miſeri, qui iugum diaboli. Hanc humanæ conditionis miſeriam conſiderans Eccleſia gemit, dicens in introitu: Circundederunt me dolores inferni, &c. in quibus verbis Propheta recolit lapſum humanum. Ne verò præterea nimio dolore deſperet, ideò ſtatim commemorat miſericordiam creatoris in graduali: Adiutor, &c. Occupationem autem honeſtam &

Pſal. 17

vtilem

Digitized by Google

11 vtilem Dominus inducit in euangelio: † operarios conducens, vt reddat illis mercedem: inhonestam verò & inutilem docet Apostolus, in epistola euitare: Nescitis (inquit) quòd hi, qui in sta.cur.eo.q.cur.sed vnus accipit brauium: sic currite, vt cõprehen. &c. & sequitur: Ego autem sic curro, non quasi in incer. In tractu verò: De profundis, &c. propheta inter iugum, & iugum distinguit: dicens enim: Si iniquitates, &c. innuit iugũ diaboli: de quo per Prophetam dicitur: Computruit iugum à facie Dei: vnde mox subdit: Quia apud te propitiatio, &c. Ecce iugum Christi suaue, de quo veritas inquit: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. In summa autem officium missæ continet afflictionem in introitu, ieiunium in oratione, bellum in epistola, auxilium in graduali, in euangelio in vineam inducimur, vbi compatimur & conregnabimus.

Esai.10

Matt. 11

SVMMARIVM.

1 *Sexagesima, quorsum instituta, & quid sonet. num. 2.*
3 *Sexagesimæ euangelium.*
4 *Filij Ecclesiæ triplices. & num. 5. 6.*
7 *Paulus, cur nominetur in collectis sexagesimæ.*

De Sexagesima. CAP. XXVI.

1 POst septuagesimam sequitur sexagesima. † Sicut autem Ecclesia celebrat septuagesimam in ministerio, quia quemadmodum filij Israël per fletum exierunt, & liberati sunt per lxx. annos, de seruitute Babylonica: sic & ipsa Ecclesia de seruitute diaboli, cui oportet modò seruire, liberata est saltem per pœnitentiam factam in septenario huius vitæ: sic etiam in ministerio celebrat sexagesima: licet enim instituta fuerit in redemptione quintarum feriarum, prout dictum est sub septuagesima: fuit tamen etiam instituta propter significationem: quoniam significat tempus viduitatis Ecclesiæ & illius mœrorem propter absentiam sponsi, qui peccatoribus adest per gratiam, & viatoribus per humanitatis præsentiam. Licet enim Christus nobis sit præsens, secundum diuinitatem, iuxta illud, Et ero vobiscum vsque in consummationem seculi: tamen secundum quod est homo, in cœlo est, sedens ad dextram Patris. Nempe fructus septuagesimus viduis debetur: in consolationem autem illius absentiæ sponsi qui ad cœlum raptus est, dantur Ecclesiæ duæ animæ, scilicet sex operum misericordiæ excitatio, & decalogi impletio. † Vnde sexagesima
2 sonat sexies decem, vt per sex, opera misericordiæ, per decem decalogus intelligantur. Sexagesima enim ex senario & denario constat: vt sicut Dominus post opera sex dierum benedixit diei septimæ, sic post perfectionem operum decalogi perueniemus ad beatitudinem æternam, & dicetur nobis: Venite benedicti Patris, &c. & ideò in sexagesima

Matt. 27

Genes. 2
Matt. 25

Digitized by Google

gesimalegitur euangelium: † Cùm turba plurima. Luc. viij. ca. de semi- 3
ne verbi Dei, vt homines seminent opera misericordiæ ad habendam
illam benedictionem: Et quia semen in pluribus suffocatur, ideò cla-
Psal.14 mat alta voce in introitu: Exurge, quare obdormis Domine? In tertia
Psal.70 verò dominica, scilicet quinquagesimæ ostendit, per quem velit libera-
Psa.144 ri, scilicet per Deum: vnde in introitu dicit: Esto mihi in Deum protec-
torem: & quia Dominus prope est omnibus inuocantibus eum, sequi-
tur liberatio in sequenti dominica, vnde dicit in introitu: Inuocauit
me, & ego exaudiam eum. Impossibile est enim, quin ille liberetur, qui
aperit per confessionem peccata sua, quæ sunt dolores ducentes ad in-
fernum, & dolet dolore satisfactorio, & petit à Domino liberari. Quia
verò peccata hominem à Deo separant, ideo dubitando dicit: Exurge.
Item dicit ter, Exurge in hodierno introitu, propter triplices filios.
† Primò enim clamat pro filiis, qui tentantur per aduersa, sed nō suc- 4
cumbunt, vt Paulus: propter quos dicit primò, Exurge, quare obdor-
mis, id est obdormire videris, non exaudiendo vel liberando: & hoc fa-
Danie. 3 cit Dominus, vt probentur & examinẽtur in igne tribulationis. Puriores
enim exierunt tres pueri de fornace Babylonis, quàm intrauerant.
Vnde non dormit, sicut habetur Hier. ij. Vigilantem virgam ego video:
& dicit Dominus statim: Bene vides, quia vigilabo ego super gregem
meum, & super filios meos, Psal. Ecce non dormitabit neque dormiet,
qui custodit Israël, & quantùm ad istos dicit postea: Obliuiscceris tri-
Psal.120 bulationis: quia singula singulis debent reddi. † Secundi filij sunt, qui 5
in pugna cadunt, & propter istos dicit Ecclesia: Exurge, ne repellas in fi-
nem: quare faciem tuam auertis. q. d. Ostende faciem tuam & reuer-
Esa.43 tentur ad te. † Tertij filij sunt qui per blanda tentantur, nec succum- 6
bunt: sed quia aduersa non tolerant, periculum est ne prospera eos fran-
gant. & propter hoc dicunt: Exurge Domine adiuua nos, & libera nos
propter nomen sanctum tuum: propter hoc sequitur & libera nos. De
hoc etiam in dominica sequenti dicetur. Epistola verò, Libenter suffer-
tis j. ad Cor xj. c. hortatur nos, vt quæramus Dominum & despiciamus
& sustineamus læsores, & tanquàm hoc cognoscentes dicimus respon-
Luc.8 sorium: Sciant Gentes, quoniam, &c. Tractus ostendit terram commo-
tam, id est, conscientiã peccatorum, In euangelio ergo semen iacimus,
quoniam in lxxij. in vineam inducti sumus: est autem Euangelium: E-
xiit qui seminat seminare semen suum, &c. Et hoc fecit beatus Paulus,
qui seminauit semen suum id est, verbum Dei, & propter hoc fit hodie
statio apud sanctum † Paulum, & inde est quod in fine collectæ huius 7
diei dicitur, Doctoris Gentium, &c. Sæpe enim secundum stationes of-
ficia ordinãtur, vt hodie: quia enim statio est ad sanctum Paulum, idcò
Nota de eo fit mentio in collecta: & eodem modo in quinta feria ante, Lætare
Hierusalem, & in sabbato ibi sequenti, vt ibi dicetur. Protenditur
autem sexagesima vsque ad quartam feriam post pascha, in qua canta-
Matt.25 tur: Venite benedicti Patris mei: quia illi qui in operibus misericordiæ
se exer

Digitized by Google

se exercent, audient illud: Venite benedicti Patris mei, &c. Vt ipse testatur & tunc sponsæ ianua aperietur,& sponsi amplexu fruetur,vnde in epistola admonetur, vt ad instar Pauli tribulationem de absentia sponsi patienter expectet, in euangelio seminationi bonorum operum semper insistat,& quæ quasi desperans clamauerat.Circundederunt me gemitus mortis,& dolores inferni,&c.Nunc ad se rediens petit in officio, in tribulationibus adiuuari, & ab ipsis eripi, dicens Exurge Domine,adiuua nos,&c.

SVMMARIVM.

1 *Quinquagesima,est multiplex.*
2 *Quinquagesima Psalmorum,est triplex.*
3 *Quinquagesima annorum,annus Iubileus.*
4 *Quinquagesima quid notet,& vnde dicatur.nu.6.*
7 *Ieiunium auspicari debent clerici à quinquagesima.*
8 *Quinquagesima officium matutinum.*
9 *Homo sanctus arcui comparatur cœlesti.*
10 *Quinquagesima officium quodnam in missa.*
11 *Charitatis quindecim gradus.*
12 *Pœnitentia,tria necessariò requirit.*

De Quinquagesima.

CAP. XXVII.

1 SEquitur de quinquagesima.In primis autem †notandum est,quòd multiplex est quinquagesima scilicet dierum,annorum, psalmorũ personarum,& denariorum.Quinquagesima dierum, triplex est. Vna à dominica ista vsque ad diem paschæ. Alia à Pascha, vsque ad pentec.de qua dicitur in concilio Aurelian.de consec. dist. iiij. sacerdotibus,quod ante paschę solennitatem,non quinquagesima supplendum est,quia illa seruatur post pascha, sed quadragesima teneatur. Tertia ab octaua paschæ, id est à sabbato in albis, vsque ad sabbatum post pente.Prima,est pœnitentiæ, afflictionis, & abstinentiæ. Tunc enim homines abstinent à carnibus,& continent à luxuriis.Secunda,est lætitię & exultationis.Tertia,figuræ siue gloriæ,& glorificationis: figurat enim octauam ætatem,vbi vtatur stola,scilicet,animæ & corporis induemur.Et inde est, quod duo allelu-Ia in illa quinquagesima cantamus.† Quinquagesima quoque psalmorum triplex est: & tres status Christianæ religionis significat.Primus est pœnitentiæ: secundus iustitiæ: tertius laudis vitæ æternæ, ideoque prima terminatur in Psalm. Miserere mei Deus. secunda in Psalm.Misericordiam & iudicium, terra:Omnis spiritus laudet Dominum quod est in fine psalmi: Laudate Dominum de cœlis.Hæ tres quinquagesimæ significant dies diluuij. Tot enim diebus fuit aqua super faciem terræ, scilicet centum quinquaginta. Ideò ergo tres quinquagesimas psalmorum can- *Gen.7*

2

Digitized by Google

tamus, vt Deus à tali diluuio & ab omni periculo nos defendat. † In quinquagesima verò annorum, erat annus iubileus, qui quinquagesimus erat. Tāra enim erat septenarij celebritas, quòd septima dies celebrabatur, scilicet sabbatū, & septima septimana : vt per pentec. septimus mensis, vt September, & septenarius annus iubileus, in quo omnes serui liberabantur. Si verò aliquis esset qui nollet liberari, sed remanere in seruitute domini sui, ducebatur ad postes tabernaculi, vel templi, & perforabatur eius auris, cum subula, quod erat signum seruitij, nec deinceps manumittebatur, etiam si vellet. Item omnia quæ tellus ex granis eo anno procreabat, omnibus erant communia: non enim colebatur illo anno. Omnia etiam debita illo anno remittebantur, & possessiones alienatæ restituebantur, prout sub pentec. dicetur: vnde iubileus, remittens, vel initians interpretatur, per quem rectè pœnitentia figuratur, per quam vera libertas tribuitur, & à diaboli seruitute liberamur : per eam etiam peccatorum debita remittuntur, & hæreditas æterna atque cœlestes mansiones restituuntur.

Exod. 21

† Quinquagesima ergo, pœnitentiæ tempus & remissionis significat. Inde est, quòd hoc tempore psalmus: Miserere mei Deus qui est quinquagesimus, & est tempus pœnitentiæ, & remissionis, frequentatur, & legitur & cantatur de diluuio. Nam sicut per diluuium mundus purgatus est à malis hominibus: ita per pœnitentiā purgatur μικρόκοσμος, id est, minor mūdus, scilicet homo à vitiis & criminibus. Rursus quinquaginta dies in pœnitentia ducimus, vt in quinquaginta sequentibus diebus, scilicet à pascha vsque ad pentecost. quos in lætitia sumus acturi non excedamus, qui in die pente. Spiritus sancti gratiam suscipere mereamur. Finitur enim quinquagesima in die paschæ : quia pœnitentia ad nouitatē vitæ resurgere facit. De quinquagesima personarum sermo habetur in Ge. Abraham quæsiuit à Domino, si quinquaginta boni essent in populo, nunquid parceretur eis : imò dixit Dominus postea de quinquaginta, & sic vsque ad decem. † De quinquagesima denariorum, habetur sermo in euangelio, vbi agitur de duobus debitoribus, quorum vnus debebat centum denarios, & alius quinquaginta: sed de ea nihil ad præsens. Dicitur autem quinquagesima quasi quinquies decem, significans tempus remissionis: vt dictum est. Quinquagenarius enim numerus consistit ex quinario & denario in se multiplicatis. Nam qui opera quinque sensuum corporis per decem legis mandata moderatus fuerit, secure dicere poterit, quòd in vltimo die quinquagesimæ, scilicet in pascha cantatur, scilicet, Resurrexi. & adhuc tecum sum, &c. † Et not. quòd Theleſphorus & Gregorius papa. iiij. distin. statuimus. ij. cap. & cap. sequen. statuerunt, vt clerici incipiant à quinquagesima ieiunare. Instituta est quinquagesima, † primò, propter suppletionem, vt videlicet supplerentur dies dominici, qui de ieiunio quadragesimæ subtrahuntur : & sic quadraginta diebus ieiunaretur, prout sub septuagesima est dictum. Secundò,

Psal. 50

6

7

propter

propter significationem : quia significat tempus remissionis , vt præmissum est. Tertiò,propter repræsentationem : quia non solùm tempus remissionis significat , verumetiam statum beatitudinis repræsentat.Nam in quinquagesimo anno serui efficiebantur liberi,vt premissum est : & quinquagesimo die agni immolati lex data est : & in quinquagesimo die à pascha datus est Spiritus sanctus,& ideò hic numerus statum beatitudinis repræsentat : vbi erit adeptio libertatis,&
8 cognitio veritatis & perfectio charitatis.† Matutinale diei huius officium est de diluuio, vt Ecclesia incutiat timorem filiis suis , ne peccent per luxuriam , sicut in missa post communionem:ne peccent per gulam. Et quia hæc duo vitia maximè dominantur in illo tempore, ideò agit de diluuio , per quod pœnitentia designatur,vt præmissum est.Sed ne timor nimis desperare faciat dicit responsorium : Ponam arcum meum in nubibus cœli , in signum fœderis , quod exponitur allegoricè de Christo vel de quolibet sancto secundùm suũ modum. Arcus enim † ille,quantò magis ad cœlum eleuatur , tantò magis ad terram deprimitur , ita sanctus homo , quantò magis eleuatus est ad cœlestia tantò plus se humiliat , iuxta illud : Quantò maior es , humiliare in omnibus. Item arcus iste est signum fœderis : similiter & Christus.Vnde in Psalm.Respice in faciem Christi tui. & sancti etiam sunt fœderis signum , quia possent iram Dei tenere, sicut fecit Moses lxv. distinct. disciplina. Item arcus ipse portentum est : ita & sancti, quia si Dominus ita suos affligi permittit , quid erit de malis ? vnde legitur in Ecclesia.Vidit arcum,id est sanctum: & benedicit,qui fecit illum.Notandum autem est, quòd primò cantantur quædam responsoria de diluuio.Secundò,quædam de obedientiæ Abrahæ,postremò, de cæco illuminato,ad nòtandum,quòd qui per pœnitentiam peccata sua diluerit , & mandatis dominicis vt Abraham obedierit , à Domino plenè illuminari merebitur. Porrò , in officio missæ Ecclesia
10 † rogat Deum , & inuocat pro filiis suis afflictis , dicens in introitu: Esto mihi in Deum protectorem.postea verò pro lapsis & dicit : Et in domum refugij &c. Et causam subdit , scilicet per fidem cùm dicit: Quoniam firmamentum meum & refugium meum. &c. Tertiò . pro tentatis in prosperitate existentibus , cum dicit : & propter nomen tuum dux mihi eris , & enutries me. De hoc etiam in præcedenti dominica dictum est.Sequitur versus:de spe.q.d.Quia merito spei dabis mihi hoc:In te Domine speraui. Oratio pro afflictis est,scilicet, Preces nostras quæsumus,Domine,&c.Epistola est de charitate.j Corin. xiiij.cap.Si linguis hominum loquar. q. d. Omnes virtutes eo modo, quo haberi possunt , sine charitate , nihil valent ad vitam æternam, Et ponit † ibi quindecim gradus ex quibus perueniunt ad regnum
11 cœleste. Primus gradus est , Charitas patiens est., Secundus , benigna est.Tertius,Non æmulatur, &c. Deinde sequitur commendatio charitatis:Charitas nunquàm excidit. Quoniam autẽ non potest homo

Eccle. 5

Psal. 83

Psal. 70

Digitized by Google

habere charitatem,nisi fiant mirabilia,maius enim est de impio facere pium,quàm creare cœlum & terram , ideò sequitur responsorium: Tu es Deus , qui facis mirabilia:versus est : Liberasti in brachio tuo, id est,in Christo per fidem Christi.Et sequitur tractus:Iubilate. cuius *Psal.76* verba videntur esse contra illud , quod per tractum significatur , scilicet dolores,per quos Ecclesia trahit vitam miseram.Sed dic quòd iubilatio seu exultatio , non est contrarium tractui ; quoniam homo beatus in ipsis miseriis exultat , & etiam quando homo liberatus est, *Act.5* in miseriis gaudet : vnde in Actibus Apostolorum : Ibant Apostoli *Prou.14* gaudentes, &c. Et illud Salomonis : Cor , quod nouit amaritudinem animæ suæ,in gaudio eius non miscebitur extraneus.id est diabolus, hoc est super omne gaudium. Euangelium est de fide passionis , & resurrectionis : Ecce ascendimus Hierosolymam , &c. Lucæ xviij. cap. & quia per fidem cæci illuminantur:ideò statim sequitur cæci illuminatio,qui valde sapienter petiit , dicens : Domine , vt videam : quia *Psal. 118* visio erit tota merces. Offertorium similiter est de fide : Benedictus es Domine , &c. Et aduerte , quia in euangelio cæcus petitionem geminat , dicens bis : Fili Dauid , miserere mei , & in offertorio similiter etiam gratias de illuminatione vtriusque populi duplicat , dicens bis , Benedictus es Domine. & in aliis etiam verbis magis ac magis dupliciter illuminari postulat , dicens bis : Doce me iustificationes tuas.vel bis dicens:Iustificationes tuas propter viam testimoniorum, & veritatis & mandatorum. Postcommunio , scilicet : Manducauerunt & saturati sunt nimis. est de timore , vt ad memoriam reducamus , quod dicitur de Iudæis : Adhuc escæ eorum erant in ore ipso- *Psal.77* rum : & ira Dei descendit super eos.Quia enim comederant vsque ad nauseam , statim Deum ad iracundiam concitauerunt : vt videlicet, incutiatur nobis timor , ne per gulam offendamus Deum , sicut Iudæi. Hoc autem facit Ecclesia : quia solent homines magis intendere gulæ propter carnis præuium , quod imminet : de quibus dicit Gregor. distinct.iiij.denique.quòd rel nquendi sunt suo ingenio cum venia. Et ideò bene competit huic diei. Potest etiam † & aliter dici, quòd tria sunt necessaria , quæ proponuntur nobis in epistola & in euangelio, ad hoc , vt opera pœnitentiæ quæ per quinquagesimam figurantur,sint perfecta, scilicet charitas , quæ proponitur in epistola: Memoria dominicæ passionis,& fides , quæ intelligitur per cæci illuminationem : & hæc proponuntur in euangelio : vera fides , sine qua Deo nemo placere potest , opera facit acceptabilia : memoria passionis reddit facilia : charitas facit esse continua.Et sicut ecclesia primò desperans clamauerat : Circundederunt me.&c.& post ad se rediens, adiuuari petebat , ita hîc iam concepta fiducia , & spe veniæ propter pœnitentiam , quasi Dominum tenendo,orat & dicit : Esto mihi,&c. vbi petit quatuor,scilicet protectionem illis,qui sunt in aduersis , firmamentum illis qui sunt in gratia,refrigerium illis,qui sunt in culpa,

&

& ducatum illis, qui ſunt in proſperis. Epiſtola verò nos ponit in expeditione armis muniri docens tractus, triumphatori militiæ nos docet ſeruire, ei quidem, qui nos fecit, non ei, cui nos vendidimus. Et not. euangeliorum conſequentiam rationabiliter ordinatam: nam in ſeptuageſima vineam colimus, in ſexageſima agrum ſeminamus, ſiue ſemen ſpargimus: in quinquageſima fructum lucis in cæco illuminato colligimus.

SVMMARIVM.

1 *Quadrageſima ſequitur quinquageſimam, & eius commendatio poſt numero 2.*
2 *Ieiunium, primũ inſtituit Petrus Apoſtolus, & quorſum inſtitutũ. nu. 3.*
4 *Quadrageſima, offerimus Deo decimas.*
5 *G. Durandus, ordine fuit prouincialis.*
6 *Quadrageſima, cur ſub Ver inchoetur, & producatur ad Paſcha, prater tamen rationem temporis, quo Chriſtus ieiunauit.*
7 *Quadrageſima, cur in Miſſa dicatur: Humiliate capita veſtra Deo.*
8 *Genua cur flectamus in quadrageſima ſub illam collectam: Humiliate capita veſtra Deo. & nu. 9. 10.*
11 *Pſalmus frequens in quadrageſima: Qui habitat.*
12 *Quadrageſimale tempus, eſt tempus luctus.*
13 *Ieiunium, cur inchoetur in quarta feria. & nu. 14. 15. 16. 17.*
18 *Cineres, cur imponãtur capitibus, in capite ieiunij, & vnde is mos ortus.*
19 *Pœnitentia vis ſumma, & quotuplex ſit. nu. 20.*

De feria quarta in capite ieiuniorum.

CAP. XXVIII.

1 POſt quinquageſimam † ſequitur quadrageſima, quæ eſt numerus ſpiritualis pœnitentiæ, in qua ieiunat Eccleſia, & pœnitet de peccatis ſuis. Per pœnitentiã enim, quæ in quadrageſima perficitur, peruenitur ad quinquaſimam, id eſt, ad annũ iubileum, hoc eſt ad remiſſionẽ peccatorũ, vt prẽmiſſum eſt. Incipit autẽ quadrageſima à dominica ſequenti, in qua cantatur: Inuocauit me. ſed in feria quarta ieiu-
2 nium inchoatur, vt iam dicetur. Beatus Petrus † primò inſtituit ieiuniũ quadrageſimæ ante paſcha. Nec vacat à myſterio, quòd quadraginta ſex diebus à capite ieiunij vſq; ad paſcha in abſtinentia ſumus. Nam poſt Babylonicã captiuitatem xlvj. annis ædificatum fuit templum Domini: vnde & nos poſt captiuitatem Babylonis, id eſt, confuſionis vitiorum xlvj. diebus per abſtinentiam & bona opera, noſmetipſos templum Deo ædificamus. Quare autem xl. diebus ieiunetur, & quare dicitur quadrageſima, ſub dominica ſequenti dicetur. Sanè ieiunium quadrageſimæ cõmẽdatur ab inſtitutione, & à tribus tem-

Digitized by Google

poribus,& à perſonis,quæ in illis ieiunauerunt.Rurſus† ieiunia ideò ſunt inſtituta:quoniam in veteri lege præceptum erat decimas Deo, & primitias de omnibus bonis reddi : vnde & nos idipſum facere debemus,& etiam de nobiſipſis , ſcilicet de corpore & de mente , & de tempore. de his aliis ieiuniis dictum eſt ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus.Siquidem de nobis decimas, & primitias Deo offerimus:quãdo bonũ operamur. In quadrageſima ſoluitur numerus decem dierum,quoniam ſecundum Greg. de conſec. diſtinct. v. quadrageſima.à prima dominica quadrageſimæ , vſq; in paſcha ſex hebdomadæ computãtur:quarum dies ſunt quadraginta duo ex quibus dum ſex dies dominici ſubtrahuntur de ieiunio , remanent tantùm triginta ſex dies abſtinentiæ:qui ſunt quaſi decem anni.Vt ergo numerus quadraginta dierum,quibus Chriſtus ieiunauit,impleatur:recipiuntur ex inſtitutione Gregorij Papæ de conſecratione diſtinct. v. quadrageſima quatuor dies præcedẽtis hebdomadæ:videlicet quarta,quinta,ſexta feriæ & ſabbatum: & ſecundùm hoc dicitur quadrageſima,quaſi quatuor cum decima:quoniam triginta ſex diebus , qui ſunt decima,adduntur quatuor , vt præmiſſum eſt : quorum primus eſt ſanctificationis & mundationis,quia tũc tam animam,quàm corpus mũdamus capitibus cineres aſpergẽtes. Reliqui tres ſunt de primitiis dierum,qui ſoluuntur in quatuor tẽporibus anni.Sed cum triginta ſex dies prædicti ſint decem trecentorum ſexaginta dierum : & annus conſtat ex trecentis ſexaginta quinq; diebus, & ſex horis : patet,quòd cùm ieiunamus triginta ſex dies ratione decimę:remanent quinque dies indecimati,& ſex horæ , ſed de illis ieiunamus quatuor dies præcedẽtis hebdomadæ , vt ſacer numerus cõpleatur, vt præmiſſum eſt.Sed ſecundum hoc adhuc remanent triginta horæ indecimatæ,videlicet vnus dies,qui cõtinet vigintiquatuor horas, & ſex horę. ſed poteſt dici,quòd pro decima illius tẽporis in ſabbato ſancto tardiùs cœnamus,vel fortè propter hoc die illa tardiùs, ſcilicet de nocte miſſa celebratur,vt dictum eſt in proœmio quartæ partis.†Nos verò prouinciales † ieiunium quadrageſimæ in præcedenti ſecunda feria inchoamus,& ſic duos dies plus cęteris nationibus ieiunamus:& hoc non ſolùm propter quandam honeſtatem, vt videlicet ſic biduo purificati,in quarta feria ſacrum ieiunium inchoëmus, verùm etiam pro eo,quòd quadrageſima in magno die Iouis cœnæ terminatur, prout ſub titulo de ſeptuageſima dictum eſt.Vltimos ergo duos dies nõ ratione quadrageſimæ , ſed propter cauſam ibi dictã & propter eorum ſanctitatem ieiunamus.Clerici etiam in quinquageſima ieiunium inchoare tenentur,prout ibi dictum eſt.Quidam autem dixerunt,quòd præmiſſi quatuor dies adduntur alia de cauſa,videlicet tres , pro tribus diebus quatuor temporũ,qui in quadrageſima contingunt:quartus,pro vigilia paſchæ quã ieiunare debemus, ſed præmiſſa ratio verior eſt.Sed cùm in quadraginta† inuitemur per ieiunium Chriſti : vt

4

5

9

præ

Digitized by Google

præmissum est,& ipse statim post baptismum, scilicet epiphaniã, suũ ieiunium inchoauerit, quæritur quare hoc tẽpore ieiunium inchoamus,& illud cum pascha continuamus: & non eodem tempore, quo ipse ieiunauit,cùm ipsius actio, nostra debeat esse instructio. duodecima quæstione secunda exemplum Ad quod quadruplex est ratio. Prima,quia in quadragesima repræsentamus populum Israël qui fuit quadraginta annis in deserto, & statim pòst celebrauit pascha. Secunda, quia homines tempore verno naturaliter ad libidinem commouentur,ad quam restringendam institutum est hoc tempore ieiunari. Tertia,quia Christi passioni resurrectio continuatur: igitur rationabile fuit vt afflictio nostra continua esset passioni Saluatoris. Cùm enim ipse pro nobis passus sit, & nos ei compati debemus, vt ita tándem conregnemus, & post passionem statim resurrectio subsequatur,iuxta illud Apostoli;Si compatimur,& cõregnabimus:nam & ægrotus magis affligitur,cùm approximat sanitati. Quarta, quia sicut filii Israël priùs,quàm agnum comederent, se affligebant, & lactucas agrestes, id est, amaras, comedebant, ita & nos per pœnitentię amaritudinem debemus priùs affligi,vt statim post dignè possimus comedere agnum vitæ, id est, corpus Christi, vt mystica capiamus paschalia sacramenta. † Porrò in missis quadragesimalibus
7 frequentatur: Humiliate capita vestra Deo, cò quòd illo tempore diabolus magis impugnat nos. Vnde Deum humiliter orate, & nos ipsi humiliare debemus, & vt nos sub omnipotentis Dei manu humiliemus: dicitur etiam: Flectamus genua. de quo dictum est sub
8 quarta parte sub titulo de salutatione. Et † est sciendum, quòd Flectamus genua.&,Humiliate capita.sese comitantur, & neutrum dicitur in dominica die. Nam, vt ait Gregor. qui in dominica die genua flectit,Deum resurrexisse negat:propter multas quidem causas, orando nos ad terram prosternimus, prout dictum est in quinta parte sub prima. Dicitur etiam oratio super populum post, Humiliate capita,&c.propter temporis sanctitatem, & ad notandum, quòd in hac vita pro nobis est orandum,vt in futuro audire mereamur à Domino:Venite benedicti Patris mei, &c. quæ quidem oratio est vicaria sanctæ communionis. Olim enim omnes communicabant, & communicaturos diaconus ad flectendum genua inuitabat: nunc verò, quia multi suscipiunt corpus Domini indignè, pro communione vtimur oratione, diacono sicut prius suo fungente officio & dicente: Humiliate capita vestra Deo: quia quicunque humiliauerit se, exaltabitur, & cuiusquis hic bonis actibus benedicetur, æternæ benedictioni postmodùm adscribetur. In hac ergo oratione sacerdos milites Christi pugnæ commendat ad dimicandum contra hostem antiquum, & insidias inimicorum: & ideò præmunit eos per ministrum armis humilitatis, dicens: Humiliate capita vestra Deo: & sic tandem capitibus humanitatis quasi confirmans eos, infundit super eos protectionem

Matt.25

Luc.18

ctionem ſuæ benedictionis: & hoc magis in ſeptuageſima, quoniam aduerſarius noſter tunc ſollicitus circuit, quærens quem deuoret.
1. Petr. 5 † Secundò, in prima collecta genua flectimus in poſtulatione iuſtitiæ, 9
quæ eſt neceſſaria in præſenti vita: in vltima verò reuerenter inclinamus in gratiarum actionem pro diurno denario vitæ futuræ. † Ter- 10
tiò, in prima collecta flectimus genua pro pugna præſentis vitæ, afflictionem laboris & continentiæ oſtendentes. In vltima verò, quæ eſt pro gratiarum actione caput humiliamus, per quod mentis humilitas deſignatur: quia in æterna vita omnis labor excludetur, ſed humilitas ſemper ſtabit: de hoc dicetur ſub ſabbato primæ hebdomadæ quadrageſimæ. Item in fine miſſæ dicitur: Benedicamus Domino: de quo dictum eſt in quarta parte ſub titulo de oratione nouiſſima. Hoc etiam tempore cortinæ in Eccleſia ſuſpenduntur, de quo dictum eſt in prima parte ſub titulo de picturis. Porrò Eccleſia † his diebus in 11
magno certamine conſtituta in quadrageſima frequentat pſalmum: Qui habitat: quia pſalmus ille informat in certamine poſitos ſpem ſuam in domino ponere, & omne adiutorium ab eo depoſcere, de quo ſub dominica ſequenti dicetur. Hoc tempore diaconus caſulam ſuper humerum portat: de quo dictum eſt in parte ſecunda, ſub titulo de diacono. Ab hac quoque quarta feria, vſque ad dominicam palmarum, dicitur omni die præfatio de ieiunio. Etiam dominicis diebus apud quoſdam. In illa vero dominica, & ſequentibus diebus dicitur præfatio de paſſione. Sed videtur eſſe incongruum, quòd in dominicis diebus cantetur præfatio de ieiunio, cum in illis non ieiunetur, & ideo quidam dicunt in illis quotidianam præfationem: ſed licet non ieiunetur numero, ieiunatur tamen qualitate, id eſt in cibo quadrageſimali, ſicut in aliis diebus. In quibuſdam tamen Eccleſiis incipiunt dicere præfationem de paſſione in dominica de paſſione, & in quibuſdam etiam dicunt præfationem de ieiunio, vſque ad quartam feriam ante paſcha. Verum licet vt præmiſſum eſt quadrageſimali ieiunio, quod incipit in dominica quadrageſimæ, ſuperadditi ſint quatuor dies, ſolennitates tamen officij quadrageſimalis tempore incipiunt in eadem dominica: ſicut prius & nõ ante, nec in hoc immutatio facta fuit, quamquam potius ex incuria, quàm ex certa ſcientia hoc contigiſſe credatur, nam idem deberet eſſe caput ieiunij & officij, & ſecundum hoc videtur, quòd in dictis quatuor diebus deberent immediate poſt miſſam dici veſperæ. Circa † quod notandum eſt quod quadrageſi- 12
male tempus, eſt luctus, & pœnitentiæ tempus, pœnitentes autem dũ conuertuntur ad Chriſtum, à tenebris ad lucem tranſeunt, veſpertinum vero tempus propter defectum & obſcuritatẽ, imperfectionẽ deſignat. Quia ergo pœnitẽtes nõ imperfectioni & defectui: ſed potius perfectioni & lucri veritatis inſiſtunt, idcirco cõuenienter quantũ ad veſperas dictũ tẽpus lucis ex inſtitutione Gibiloñ. Cõci. de cõſecra diſtinct. j ſolent præuenitur, vt ſic ſtatim poſt miſſam dicantur,

quæ

quæ alias circa noctis tempus consueuerant dici Hoc tamen quatuor prædictis diebus præcedentibus non seruatur, qui diebus quadragesimalibus superadditi ex alia causa fuerunt. Vel potest dici, quòd quia quadragesimali tempore propter dispositionem ad paschalem solennitatem & correctionem delictorum præteritorum, sanctioribus operibus insistẽdum est, ideo prouisum est, vt eo tempore, quo seruamus illa ieiunia, plures orationum supplicationes ieiunij agamus: & propter hoc non solum alias horas, verumetiam vesperas ante cibum dicimus. Prædictis tamen quatuor hebdomadis hoc non seruatur, ad repræsentandum primariam dispositionem pœnitentium, qui in suis primordiis non possunt tot sanctitatis obseruantiis insudare. Hoc tempore dicitur ad horas capitulum, Conuertimini. Ioël. ij. capit. & illud inter vestibulum, quod est ibidem: & illud, Clama, ne cesses. Esa. lviij cap. & illud: Derelinquat impius. Esa. lv. ca. & illud: Frange esu-
13 rienti. Esa. lviij. capit. † Sanè hæc quarta feria quatuor priuilegiis insignitur. Primum, quia tali die incipimus ieiunare: quod fit quadruplici ratione. Primò, pro eo, quòd Christus legitur quarta feria suum ieiunium inchoasse, quod inde videtur, quia natus est die dominica: & si quis diligenter computet annos ex tunc, vsque ad xxx. secũdum rationes computi, inueniet eum in tertia feria baptizatum fuisse, & se-
14 quenti die intrans in desertum, inchoauit ieiunium. Secũdò, ideò † in quarta feria ieiunium inchoamus. quia in quarta ætate Salomon templum ædificauit. & nos quasi fundamentum illius templi, quod ex nobis constituitur, faciamus ieiunando, vt in pascha templum Domini esse possimus. Vnde Apostolus: Templum Domini sanctum est, quod
15 estis vos. † Tertiò, ideò, in quarta feria ieiuniũ incipit: cùm enim ecclesia in diebus dominicis quadragesimæ non ieiunet, propter gaudium, quod habet de resurrectione Domini, quæ in illa die facta est. In resurrectione Dominus legitur bis comedisse: semel cum discipulis euntibus in Emaüs, & iterum, quando intrauit clausis ianuis ad discipulos & attulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Ideò incipit ieiunare ab hac quarta feria antecedente dominicam illam, quæ propter hoc vocatur caput ieiunij. De hoc etiam iam præmissum est.
16 † Quartò quia sicut iam dicetur hoc tempore ad bellum procedimus: ideò quatuor diebus huius hebdomadæ ieiunamus, vt quatuor armati virtutibus, scilicet institia, fortitudine, prudentia, & temperantia, quatuor mala, quæ per primum parentem incurrimus, deploremus, scilicet quòd de paradiso eiecti sumus, quòd in hac valle miseriæ cibo ad modum iumentorum indigemus, quòd in infernum descendere
17 timemus, quòd in patria cum Domino non gaudemus. † Quintò, vt defleamus quatuor mala, quæ fecimus, scilicet peccatũ cogitationis, operis, consuetudinis, & locutionis. Secundum priuilegium est, quia illa die audiuntur confessiones publicè pœnitentium, & eis pœnitentiæ imponuntur. Tertium, quia tunc cineres capitibus asperguntur,

in die dnica baptizatz dicit S. Aug. ser. 154.

2. Cor. 6

Luc. 24.

Digitized by Google

vt iam dicetur. Quartum, quia in die ista fit processio, qualem per totum annum fieri non contingit: pœnitentes namque tunc ab ecclesia cum processione, & cruce eiiciuntur, & in die cœnæ in eadē recipiuntur, sicut sub illa die dicetur Processionem quidem facimus: quia tunc ad bellum contra hostes incedimus: quia quasi in expeditione, à septuagesima, vsque tunc fuimus. Procedentes ergo cōtra hostes armis nostris armamur, quæ sunt humiliatio, oratio, afflictio, & eleemosynarū largitio. Humiliatio, sicut iam dicetur est in cinere. Oratio, quia tunc dicimus: Parce Domine, &c. Afflictio, de qua in euangelio: Cùm ieiunatis, &c. Eleemosynarum largitio, quæ maximè hoc tempore frequentanda est: vnde: Abscōde eleemosynam in sinu pauperis. Talibus itaque armis armati, ad bella procedimus. Vnde collecta huius diei est: Concede nobis omnipotēs Deus præsidia militiæ Christianæ, sanctis inchoare ieiuniis, &c. Cærerùm in hac die officium vsque ad nonam differimus: non tantùm quia Dominus hora nona expirauit: sed etiam propter gastrimargiam nostram. Adeò namque ventri dediti sumus, quòd audita missa statim ad cibum curreremus, & de horis parum aut nihil curaremus. Vnde in concilio Gabiloñ. de cōsecratione. distinctione prima solent. dicitur, quod ad missam concurrendum est, & auditis missarum solēniis & vespertinis officiis ac largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Hac etiam † die benedicitur cinis, 18
& in signum humilitatis capitibus aspergitur, sub his verbis, Cinis es, & in cinerem reuerteris: quod dictum fuit Adæ Gen. iij. ca. Et Iob pœnitentiam in fauilla & cinere egit, prout legitur Iob vltimo c. Et ait Dominus: In domo pulueris puluere vos aspergite. Micheæ j. ca. Item legitur Iudith. iij. cap. quòd filij Israël humiliauerunt animas suas in ieiuniis, & cinis super capita eorum. Et Abraham inquit: Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis: Gen. xviij. c. & Mardocheus indutus est sacco, spargens cinerem capiti suo, Hester. iij. cap. & filiæ Sion conspersērunt cinere capita sua. Treñ. iiij. cap. Et hoc est, quod sicut ex libro pontificali habetur: Pœnitentes & morituri in signum pœnitentiæ & humilitatis, & quòd terra & puluis sunt, se in cinere vel solo prosternunt, & cilicium induunt: quòd ex veteri Testamento tractum est. Legitur enim Esa. lviij. ca. quod pœnitentes sacco & cinere sternuntur. Idem Hierem. xxv. ca. Aspergimini cinere, quia completi sunt dies vestri. Item Ionæ iij c. Rex Niniuæ indutus est sacco. & sedit in cinere. Item Treno. iij. cap. Virgines Hierusalem accinctæ sunt ciliciis. Item in psalmo xxxv. Induebar cilicio. Fit etiam hoc, ad † si- 19
gnificandum, quòd sicut in eiectione Adæ de paradiso, maledicta terra fuit in opere suo: sic per humilitatem pœnitentiæ terra nostra, scilicet liberum arbitrium nostrum benedicitur per pœnitētiam: vt non spinas & tribulos, sed dignos fructus pœnitentiæ germinet. Inuitantur autem omnes ad pœnitētiam, generaliter cum dicitur in antiphona: Immutemur habitu. &c. Ieiunemus, & ploremus ante Deum, &c.

Ecclo. 29

Et ostēn

Et oſtenditur cauſa,quare debeãt homines ieiunare,ſcilicet quia Dominus expectat eos ad pœnitẽtiam.Vnde introitus eſt: Miſereris omnium Domine propter pœnitentiam.& eſt Sap xj.c.omnes etiam orationes quæcumque dicuntur, faciunt, ad idem in epiſtola : Conuertimini , &c. quæ eſt Ioëlis ij.ca. ad hoc inuitantur generaliter parui & magni,& vtriuſque ſexus:vnde dicit : Sanctificate ieiunium. Vocate cœtum , congregate populum,&c Sequitur reſponſorium : Miſerere mei Deus.& cap.quod reſpondet epiſtolæ:oſtendens † triplicem effe-
01 ctum pœnitentiæ. Primum quia per eum habemus remiſſionem peccatorum & collationem gratiæ,& conculcationem inimicorum. Vnde ſequitur:dedit in opprobrium conculcantes me. Sequitur tractus: Domine, non ſecundum peccata noſtra , &c. qui ſignificat laborem, qui in pœnitentia habetur. Et dicitur iſte tractus , vſque ad dominicam de paſſione in ſecunda , quarta , & ſexta feriis : vt in diebus arctiori ieiunio deputatis incœptæ pœnitẽtiæ memores orationes ieiunio combinemus.In euangelio autem:Cùm ieiunatis,&c.Matth.cap. vj.legitur de modo ieiunandi, vbi dicitur Tu autem cùm ieiunas,vnge caput tuum, & faciem tuam laua , quia omnis pœnitens debet vngi oleo ſpirituali , quod eſt ſpiritualitas mentis , tanquam athleta & pugil Domini,ſicut habetur in Eccleſiaſtico,Oleum de capite tuo non deficiat,& faciem tuam laua. id eſt , interiorem hilaritatem exterius demonſtra, ne videaris hominibus ieiunans, id eſt. ſic ieiuna , vt non intendas fauorem humanum ſed ſolius Dei:& pater tuus,qui videt in abſcondito, reddet tibi Offerenda eſt : Et altabo. vbi eſt gratiarum actio de impetranda remiſſione. Communio eſt : Qui meditabit, in qua eſt aliorum exhortatio de legis meditatione , & conſonat euangelio,quia meditari in lege,eſt theſaurizare in cœlo. *Eccle.9* *Pſal.29* *Pſal.1*

ANNOTATIO.

* Ieiunium. Quadrageſima ieiuniorum habet authoritatem , & in veteribus libris ex ieiunio Moſi & Heliæ,& ex euangelio:inquit Auguſti.epiſt.119.vt de Moyſe paret Exod.24 & 34. de Chriſto.Matth.4. Luc.9. De ieiunij præterea inſtitutione & qualitate , abundè cùm alibi,tum vel ex concilio Gabilonenſi,in c.ſolent.de conſec.diſt.j.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia in tribus conſiſtit.*

De quinta feria. CAP. XXIX.

SEquitur de quinta feria : ſiquidem inuitati ſunt omnes in præcedenti die ſicut ibi dictum eſt ad pœnitentiam. Sed quia pœnitẽtia
1 † cõſiſtit in tribus,ſcilicet in oratione,ieiunio, & eleemoſyna,ideò in tribus

Digitized by Google

tribus ſequentibus diebus agit de his tribus, & primò de oratione in hac quinta feria,& ideò incipit introitus : dum clamarem ad Dominum.Fit autem oratio ab aliquo , quandoque pro ſe,quandoque pro alio.Vt ergo oſtendatur quantum valet ab aliquo,pro ſe facta oratio: ſequitur epiſtola:Ægrotauit.Eſaiæ xxxviij.ca. In qua proponit Eccleſia regem Ezechiam in exemplo,qui oratione pro ſe facta impetrauit à Domino quindecim annos vitæ ſuæ ſuperaddi. Vt etiam Eccleſia oſtendat , quantum valet oratio pro alio facta , legitur euangelium: Cùm intraret Ieſus Mat.viij.ca.de Cẽturione, qui rogauit Dominum pro puero ſuo,vt ſanaretur,quod impetrauit.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium ſpirituale,Deo placet:non carnale , & ſexta feria officium. numero 2.*

De ſexta feria. CAP. XXX.

IN ſexta feria agitur de ieiunio, & oſtenditur quale † ieiunium placet Deo, ſcilicet ſpirituale , non carnale : vnde epiſtola agit de hoc: Clama,ne ceſſes.Eſa.lviij.ca.& pòſt,Quare ieiunauimus, & non aſpexiſti,&c.Et Dominus reſpondet:nunquid tale eſt ieiunium quod elegi?contorquere,quaſi circulum caput, &c. quaſi diceret:Non placet mihi tale ieiunium quod aliquis ſe cruciet tantùm , ſed quòd diſſoluat faſciculos impietatis,id eſt, ab omni peccato abſtineat , quod fit per charitatem.† Vnde ſequitur euangelium : Audiſtis quia Matt.v.c. Agens de charitate, vbi dicitur, licet hoc in eccleſia non legatur : Dictum eſt Antiquis: Non occides.Ego autem dico:Non iraſceris.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum præcedens primam quadrageſimæ Dominicam , non habet quicquam proprium.*

De ſabbato. CAP. XXXI.

IN ſabbato agit eccleſia de eleemoſyna,& de ſabbato, quia per præmiſſa tria,ſcilicet orationes,ieiunia, eleemoſynas venitur ad ſabbatiſmum mentis, vbi pœna iam facta quæ ſpectat ad pœnitentiam, id eſt pax quæ quies,& ſabbatiſmus mentis,ſe oſculantur,id eſt, conueniunt.Et propter hoc ſequitur apertè in epiſtola : Eſa.lviij.cap. Si abſtuleris de medio tui catenam,ſcilicet peccatorum:& cætera quæ ibidem ſequuntur,tunc vocaberis ſabbatum delicatũ, quę ibidẽ ſequuntur:& hoc idem dicitur in euangelio:Cùm ſero eſſet,&c.Matt.vj.Vbi dicitur de diſcipulis laborantibus in mari , per quos pœnitentes deſignantur,quòd Dominus aſcendit in nauiculam cum eis , & ſtatim facta eſt tranquillitas , quia Deo præſente in corde hominis pacificatur anima,

Digitized by Google

anima, & tranquillum fit ibi. Hoc † ſabbatum licet habeat epiſtolam & euangelium, ſicut nonnulla alia per anni circulum: non tamen eſt cantibus officiatum: quia ſecundum quoſdam nondum erat ſolenni ieiunio deputatum. Hodie verò ieiunamus, vt ad quietis vitæ æternæ ſabbatum perueniamus.

SVMMARIVM.

1 *Quadrageſima prima dominica, qua dicitur quintana, & cur dicta quadrageſima, eiúſque introitus. num. 6.*
2 *Ieiunium, cur dimenſum quadraginta diebus, & cuius exemplo. num. 3.*
4 *Pœnitentiæ fructus quis.*
5 *Ieiunij principium interrumpit ordinem hiſtoriarum, in prima dominica quadrageſimæ.*
7 *Epiſtola Pauli: Hortamur vos, &c. militem Chriſtianum armat quatuor virtutibus cardinalibus.*
8 *Tentator cum viribus, verſutia & fraude ſit homine ſuperior, qui audeat homo certamen cum eo inire.*
9 *Tentatio eſt quadruplex.*
10 *Tentator, quotupliciter Dominum tentauit.*
11 *Miſſæ introitus, in prima feria prima dominicæ quadrageſimalis.*
12 *Cruces quando velentur, & velum ante altare ſuſpendatur.*

De prima dominica quadrageſimæ.

CAP. XXXII.

1 IN hac dominica, in qua cantatur: Inuocauit me &c. incipit quadrageſima, quæ ſignificat tempus pœnitentiæ ſpiritualis: & † vocatur dominica quintana: quia quinta eſt à paſcha. Quid autem ſignificent quinque quadrageſimæ: dictum eſt in prima parte ſub titul. de picturis. Dictum eſt autem quadrageſima, licet in ea ſint quadragintaduo dies, vſque ad paſcha. Primò, quia eccleſia non curauit de duobus, quæ minutias non attendit, ſed ſummam numeri ponit, quamuis ſit parum plus vel minus. Secundò, quia quadrageſima non protenditur, niſi vſque ad diem cœnæ Domini: quæ eſt dies abſolutionis. Nam per quadrageſimam bene obſeruatam, & per veram pœnitentiam, peruenit homo ſpiritualiter ad cœnam agni. Vnde Apoc. Beatus, qui vocatus eſt ad cœnam nuptiarum agni: & ſecundum hoc ſolùm ſunt quadraginta dies. Tertiò, quia filij Iſraël laborantes in deſerto, quadraginta annis cibati manna, per quadraginta manſiones venerunt in terram promiſſionis. quo etiam exemplo. xl. diebus à delictis corporis abſtinentes, verbis vitæ reficimur, orationi vacamus, vt tandem per Ieſum Chriſtum in terra viuentium introëamus ſicut illi, per Ieſum Naue, id eſt, Ioſue in terram promiſſionis introducti ſunt. Ideò autem ſecundum Hier. ſunt in ea quadraginta duo dies, quia Dominus venit ad nos per

Apoc. 9
Num. 33
Matth. 1

quadra

Digitized by Google

quadragintaduas generationes, computatis Ieconia patre, & Ieconia filio, & ipso Domino. Sanè totum tempus vitæ nostræ quadragesima est. Ieiunamus autem † quadraginta diebus, incipientes à præcedenti quarta feria. Primò, secundùm Augusti. quoniam Matthæus quadraginta generationes posuit. Ad hoc enim Dominus suo quadragenario numero ad nos descendit, vt nos ad eum nostro quadragenario numero ascendamus. de cons. distinct. v. ieiunium. Secundò, secundùm eundem, qua ad hoc vt habeamus quinquagenarium, quadragenario adiiciẽdus est denarius. Ad hoc enim vt perueniamus ad requiem beatam, oportet nos toto tempore præsentis vitæ laborare. Vnde & Dominus cum Discipulis quadraginta diebus mansit, & post decimam diem Spiritum sanctum misit. Ieiunamus ergo quadraginta diebus. Nam † & Moses accipiendo legem ieiunauit quadraginta diebus: similiter & Helias. Dominus quoque noster quadraginta diebus ieiunauit absque cibo, & hoc pro institutione & exemplo. Vnde nonnulli vnam tantùm quadragesimam obseruant: illi verò pro merito ieiunauerunt. Communius tamen est tres quadragesimas seruare, eò quòd Moses, vt tradunt Hebræi, ter ascendens ad Dominum, ieiunauit: vel potiùs, quia tres in tribus leguntur ieiunasse quadragenis, scilicet Moses, Helias, & Dominus. Quare autem quadraginta sex diebus sumus in abstinentia: dictum est sub præcedenti quarta feria. Considerandum est autem quòd tempus quadragesimæ, pœnitentiæ adscribitur. Pœnitentiæ autem † fructus sunt ieiunium, vigilia, & aliæ carnis afflictiones, eleemosyna corporalis & spiritualis, & alia misericordiæ opera, oratio & deprecatio, & aliæ species contemplationis, fletus, lachrymæ, & alia insignia contritionis. Ideò de his & similibus ad pœnitẽtiam pertinentibus, in nocturnis & diurnis officiis hac die, & sequentibus legit & cantat Ecclesia copiosè. Et propter hoc etiam hoc tempore dicitur regulariter octies in canonicis horis psalmus ille pœnitentialis: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam, &c. Et est notandum quòd propter ieiunij principium † ordo interrumpitur historiarum. Cùm enim in septuagesima & sexagesima cantatum fuerit de Adam: & in quinquagesima de Noë & Abraham, in hac prima interponitur de fructibus pœnitentiæ, in secunda verò de Iacob, in tertia de Ioseph, in quarta de Mose. Antiquitùs tres instituit Ecclesia sexagesimas, de quo tactum est in prima parte sub titulo de ecclesiasticis sacramentis. Sanè, quia, vt dictum est sub quarta feria cinerum, hoc tempus est Christianæ militiæ, & in quo diabolus fortius contra nos resurgit: ideò ne homo desperet quasi confortatiuum quoddam canit Ecclesia introitum: † Inuocauit me, &c. Quo audito, spe fit homo fortis. Vnde dicit, Apostolus: Spe fortes, in tribulatione gaudentes. Et Esa. xxx. In silentio, & in spe erit fortitudo vestra. Siquidem in his duobus consistit tota fortitudo hominis spiritualis, scilicet in silẽtio, id est, à tumultibus seculi, nihil de his quæ sunt seculi appetendo, & in spe æterna desiderando,

Exod. 34

Rom. 12

Digitized by Google

deſiderando,per epiſtolam quæ incipit:Hortamur vos.ij.Corint.ij.cap.
7 Armat Eccleſia † milites ſuos quatuor cardinalibus virtutibus.Primò, fortitudine, cum dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, &c.quæ ibi de fortitudine dicuntur, & quia ſequitur: In omnibus exhibeamus nos, ſicut Dei miniſtros in multa patientia. Secundo, temperantia, cùm dicit: In caſtitate & ieiuniis multis. Tertiò,prudentia, cum dicit:In ſcientia,id eſt, prudentia. Sunt autem idem ſubiectio, ſcientia,& longanimitas:quia ſcientia & longanimitate ſcimus cõuerſari in medio prauæ & peruerſæ nationis, & bonitate & ſuauitate, quæ eſt in Spiritu ſancto hoc totum pro eodem ſumitur. Sequitur: In charitate non ficta,quia omnia ſine fict:one fieri debẽt.Quartò,iuſtitia cùm dicit: Per arma iuſtitiæ à dextris, & à ſiniſtris. Poſt epiſtolam ſequitur reſponſorium: Angelis ſuis Deus mandauit de te,&c.Vt ſic ſecurè homo poſſit pugnare, ſequitur tractus: Qui habitat in adiutorio: in quo *Pſal.90*
agit de tentatione.Tractus verò,Deo,dicitur quia ibi oſtenditur quod
8 hæc vita miſera diſtrahitur multis doloribus & laboribus. † Et quia poſſet conqueri aliquis de inæqualitate iſtius pugnæ,quia tentator potentiſſimus eſt,vt habetur in Iob:Non eſt poteſtas ſub cœlo,quæ ei va- *Iob. 41*
leat comparari:& ſapiẽtiſſimus quia multa vidit,& crudeliſſimus,quia vt dicit Hier.Crudelis eſt, & non miſerebitur: homo autem infirmiſſimus & ignorans, & ideò in ipſo tractu ponitur ſolutio huius: quia ad
hoc permittit Deus inimicum tẽtare,vt homo timeat,& ad Deum con- *Hier. 6*
fugiat, quia ſcit & poteſt, & vult liberare, & ſic in ſe non ſperet, ſed in Deo,qui promittit,quod liberabit,ſi cõfugiat ad eum.Vult ergo Deus, vt homo habeat timorem de inimico forti, & ſpem de promiſſionibus futurorum, & de dilectione Dei vehementiſſima: ergo ſequitur quod *Matt.23*
vult eum protegere, quemadmodùm gallina protegit pullos ſuos examore vehementi: & eſt ſpes de cuſtodia angelorum: homo autem ſi molatur inter duas molas, timorem ſcilicet & ſpem, efficietur panis
9 placens Deo: & ſic vincet omnem † tentationem ſiue ſit leuis & occulta, quæ dicitur timor nocturnus: ſiue leuis & manifeſta quæ dicitur ſagitta volans in die: ſiue ſit grauis & occulta, quæ dicitur negotium perambulans in tenebris: ſiue ſit grauis & aperta, quæ dicitur dæmonium meridianum. Hæc quatuor genera tentationũ vincet,quilibet ſic armatus: vt dictum eſt: Sed in euangelio non ſunt niſi tres tentationes vbi dicitur:Ductus eſt Ieſus in deſertum &c.Matt.iiij.c.& comprehenduntur quandoque omnes tentationes ſub quarternario,vt dictum eſt, quandoque ſub ternario,vt in eodem pſamo inferiùs dicetur.A laqueo venantiũ,id eſt,ab opere malo:& à verbo aſpero,id eſt,à peccato oris.
10 Tentatus † autem fuit Dominus à diabolo triplici tentatione, ſcilicet tentatione gulæ, cùm dicit ei, Dic vt lapides iſti panes fiant: cupiditatis, ſcilicet cùm dixit: Hæc omnia tibi dabo, ſi procedens adoraueris me. Et inanis gloriæ, ſcilicet quando diabolus voluit eum deiicere de pinnaculo, ſicut fecerat alios prædicatores multos: & vicit eum Dominus

Digitized by Google

minus per authoritates ſacræ Scripturæ, quod ſignificatum eſt in hoc, quod Dauid lapidibus ſumptis de torrente deiecit Goliam: docens nos debere armari gladio verbi Dei, præter illa arma, quibus nos armat Apoſtolus in epiſtola hodierna, vt ſic ſufficienter ad pugnam armati ſimus. Poteſt etiam dici, quòd à principio ſeptuageſimæ Eccleſia tot tribulationibus preſſa deſperans clamauerat: Circundederunt me gemitus mortis, quaſi à nulla parte euadere poſſit. In principio verò ſexageſimæ, vbi etiam de hoc dictum eſt, & dicetur in quarta dominica, quaſi poſita inter deſperationem, & ſpem clamauit: Exurge quare obdormis Domine? In principio quinquageſimæ iam deſperans clamauit: Eſto mihi Domine in Deum protectorem: imò deprecatiuam mutans
Eſai. 49 in affirmatiuam dixit: Dux mihi eris, & enutries me. † Nunc verò in II principio quadrageſimæ oſtendens ſe exauditam dixit: Inuocauit me, & ego exaud. epiſtola dicit: In tempore placito exaudiui te. In graduali, datur nobis angelorum cuſtodia. In tractu, diuina protectio: quia circundamur ſcuto veritatis. In euangelio, ad exemplum Saluatoris ab hoſte triumphus, cui dicimus: Vade retrò Satana. In offertorio etiam diuina protectio notatur, cum dicitur: Scapulis ſuis obumbrabit tibi, &c. in poſtcommunione dæmonum ſubiectio, vbi dicitur: Super aſpidem & baſiliſcum. Ab hac die † vſque ad paraſceuem, cooperiuntur II cruces, & velum ante altare ſuſpenditur, de quo in prima parte dictum eſt ſub titulo de picturis. Hæc dominica priuilegiata eſt: quia eſt ianua & limes quadrageſimæ, quæ repræſentat tempus, quo filij Iſraël morati ſunt in deſerto. Tria quidem fuerunt in populo Iſraël, quorum duo commemorauimus, ſcilicet peregrinatio, quæ fuit in Ægypto, quando Iacob & filij ſui profecti ſunt in Ægyptum: captiuatio, quæ fuit in Babylone, & diſperſio, quæ fuit facta à Tito & Veſpaſiano per totum mundum, quam non commemorauimus, quia ab illa nunquam reuocabuntur: de qua dictum eſt: Tradam eos in manu, de qua non poterunt ſurgere. In hac dominica ad horas dicitur capitulum: Fratres hortamur vos, ne in vacuum, &c. ij. Cor. vj ca & illud: Ecce nunc tempus. ij. Cor. vj. cap. & illud: In omnibus exhibeamus: ibidem. Et fit hodie ſtatio apud baſilicam Lateran. quæ conſtructa eſt in honorem Saluatoris, & plus quàm prophetæ Ioan. eò quòd officium hodiernum Saluatoris noſtri propheticè reſonat fœlicitatem.

SVMMARIVM.

1 *Officium ſecundæ feriæ, primæ dominicæ quadrageſimalis.*
2 *Tentator conatur auferre nobis conſiderationem cœleſtium præmiorum, vt faciliùs in eius retia irrepamus.*

De ſecunda Feria. CAP. XXXIII.

POſtquàm Dominus & † Apoſtolus armauerunt militem ſuum, non[1] reſtat nisi vt pugnet: quia hoſtes ſemper parati ſunt. Quia verò per opera

opera misericordiæ specialiter & maximè fit pugna ista: ideò de ipsis est feria ista quæ agit de eleemosyna. Rursus quia onus pugnæ non libenter suscipitur, nisi intuitu præmij: ideò in hac secunda feria est introitus: Sicut oculi seruorum,&c. Et Dominus in epistola: Ecce ego requiram oues meas,&c. quæ sumpta est de Ezechiele xxiiij. ostendit præmium, cùm dicit: Et pascam eas: qui enim pascit Dominum in paupere, & Dominus pascit eum: sicut ibi legitur in montibus Israël, in mansionibus æternis. idem habetur per euangelium: Cùm venerit Filius,&c. Matth. xxv. ca. vbi dicitur: Venite benedicti,&c. Esuriui,& de- *Psal. 123*
2 distis mihi manducare. † Debemus autem habere oculum ad ipsum non tantùm sinistrum, vt respiciamus pœnas æternas, & propter hoc bonum faciamus, hoc enim esset timor seruilis: sed etiam dextrum, vt consideremus præmia. Istum oculum vult nobis auferre diabolus, & nititur quantùm potest: vnde j. Reg. xj. cap. Rex Ammonitarum noluit inire fœdus cum Iabitis, nisi erueret eis dextros oculos. viij. q. denique. Similiter vult facere nobis diabolus, vt non simus apti ad pugnandum, sicut miles, qui non habet oculum dextrum.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia prima Dominica quadragesimalis, & eius officium.*
2 *Cogitationes Domini, quales.*

De tertia Feria. CAP. XXXIIII.

1 TErtia feria agit de oratione & sumitur introitus de psalmo, qui est oratio: † Domine refugium factus es nobis. Pugnamus enim orando. Vnde Iesus gnauè in eremo pugnabat; & Moses orabat, meritò qui pugnabat, non deficiebat: quia ille orando vincebat. xxxviij. distinctio. si quis vult, Epistola verò: Quærite Dominum & Esa lv. ca. docet nos orare, & inuitat nos ad orationem. Quærite! Dominum, scilicet derelinquendo vitia, & peccata: quia mitis est ad ignoscendum: non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ. Quæ verò sint *Exod. 17*
2 cogitationes eius, ostendit Hieremias dicens: † Ecce ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis. Si enim ex verò corde rogatur & quæritur, statim pacificatur quantumcunque deliquerit in eum homo, & hoc dum inueniri potest, scilicet in præsenti: Ecce ostenditur effectus orationis, quia per eam homo Deo pacificatur. Idem etiam habetur per euangelium: Cùm intrasset. Matth. xxj. cap. in quo dicitur: postquàm eiecit ementes & vendentes de templo, dixit: Domus mea, id est, homo in quo habitat: domus orationis vocabitur: In epistola monemur ad petendum, vt habitet in nobis: in euangelio, vt det nobis æterna gaudia. Cætera, quæ in graduali, in offerenda, & postcommunione cantantur, sunt quærentium Dominum orationes, & consolationes & gratiarum actiones.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta prima Dominica quadrageſimalis, eſt de ieiunio, eáque ſolennitas geminatur. num. 2. & eius officium duobus conſtat verſibus num. 3.*

De quarta feria. CAP. XXXV.

QVarta feria eſt de ieiunio, ſed quia illa dies eſt ſeptima à capite ieiunij † Septimus autem numerus & ſeptuageſimus idem ſignificat: idem enim ſignificat numerus multiplicatus & numerus multiplicans. Septuageſimus verò ſignificat liberationẽ à captiuitate, ideò in introitu qui eſt: Reminiſcere, &c. petit liberationem, ſcilicet quæ habetur per ieiunium: & in epiſtola & in lectione monemur ad ieiunium, exemplo Moſi & Heliæ. Lectio, quæ legitur propter ordines, ſumpta eſt Exod. xxiiij. Aſcende ad me in montem, &c. Epiſtola verò de tertio Regum: Venit Helias, &c. Quale autem ieiunium, debeat eſſe, ſcilicet ſpirituale monſtratur nobis per ieiunium Moſi: vtilitas verò per Heliam. in azymo enim cibo peruenitur, vſque ad montem Dei Oreb, id eſt, ad altitudinem menſæ illius, quando comedemus ſupra menſam patris Chriſti in regno ſuo. Per ieiunium quidem, ira Dei temperatur & mitigatur, quod oſtenditur per euangelium Matt. xij. cap. Acceſſerunt ad Ieſum, &c. in quo habetur de Niniuitis, qui iram Dei temperauerunt per ieiunium ſuum. † Et nota, quòd in hac feria ſolennitas ieiunij duplicatur: quia ieiunatur tam ratione quadrageſimæ, quàm ratione ieiunij quatuor temporum. Quia verò penitentium aſperiùs ieiunantium corpora deſiccantur, in his non habitat, ſicut dicitur in euangelio, ſpiritus immundus, qui ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Corpora enim ieiunio deſiccata faſtidit: ideò ad ieiunia libentius appendenda, Moſi & Heliæ præmittuntur exempla, quorum vterque in ſingulis lectionibus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunaſſe perhibetur. Itaque propter ieiunij geminationem, ſcilicet † quadrageſimæ quatuor temporum, duo verſus in graduali ponuntur. Ea quæ in introitu graduali, tractu, communione & offerenda cantantur, ſunt conſolationes & orationes, vt ieiunantes à tribulationibus eripiantur, & in his, qui ieiuniis affliguntur, inimici dominentur. Hæc quarta feria in hoc priuilegiata eſt: quia illi in ſabbato ſequenti ordinandi ſunt, interrogantur de Scripturis ſacris, & examinantur: de quo & quare duæ lectiones leguntur ad miſſam, ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus dictum eſt.

Pſal. 24

3. Reg. 10

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta prima Dominica quadrageſimalis, quem habeat Miſſe introitum.*

2 *Confeſ*

Digitized by Google

2 *Confessio, est triplex.*

3 *Feria quinta prima Dominica quadragesimalis, carebat olim proprio officio, & quid hodie.*

4 *Euangeliorum & epistolarum varietas, & vnde in diuersis Ecclesiis, quinta feria prima Dominica quadragesimalis, fuerit profecta.*

De quinta feria. CAP. XXXVI.

1 QVinta feria est de † confessione per quam etiam pugnatur, & est *Psal. 95*
2 introitus: Confessio & pulchritudo. † Est autem triplex confessio scilicet fidei, peccati, & humilitatis. Qui habet hanc cõfessionem, pulchritudo est in conspectu eius. In conspiciendo enim Deum, humiliamus nos, & Deo similes sumus imitando ipsum. Epistola verò, scilicet, Orauit Esdras, &c. sumitur de Esdra ix. cap. In qua est oratio Esdræ, & confessio, qui orauit sicut etiam Daniel orauit: Peccauimus, & iniustè egimus &c. Et per istam confessionem meruerunt remissio- *Daniel. 9*
nem peccatorum: & ita ostenditur effectus confessionis. In aliis Ecclesiis legitur epistola: Factus est sermo Domini. Ezech. xviij. cap. Quæ etiam loquitur de effectu confessionis Euangelicæ. Egressus inde Iesus, &c. Matth. xv. cap Est de muliere Cananæa: quę per confessionem fidei, cum dixit: Domine adiuua me, & per confessionem humilitatis, cùm dixit: Nam & catelli. &c. meruit filiæ suæ sanitatem: & dictum est ei: Mulier, magna est fides tua. Quidam autem legunt euange- *Ioan. 8*
lium, in quo Iudæi gloriantes, quòd essent filij Abrahæ conuincuntur non esse filij Abrahæ, quia non faciunt opera eius: sed esse ex patre diabolo, eius opera faciendo. Vel vt quibusdam moris est legitur euangelium, quod alij legunt feria quinta sequentis hebdomadæ de diuite, qui apud inferos cruciatur, patremque vocans, & deprecans Abraham, non vt filius exauditur. His consonat illud propheticum, quod in epistola promittitur, quòd si vir iustus genuerit filium sanguinem effundentem, & vniuersa detestanda facientem, ipse quidem in iustitia sua viuet: filius autem eius, qui operatus est iniquitatem, morte moriatur. Cætera, quæ sunt in introitu, graduali, & offerenda, sunt laudes & orationes iusti. Communio: Panis, quem ego dedero.
3 Ioan. vj. cap. declarat, vnde iustus viuat, scilicet de carne Christi. † Et attende quòd quinque feriæ propria olim non habebant officia, sed à dominicis æstiualibus officiabantur: & earum euangelia non sunt de ieiuniis instituta, sed de diuite & Lazaro & viduæ filio suscitato. J. 536.
4 † Olim etenim non ieiunabant: sed vt in dominicis solennizabant: sed postmodùm à Greg. iuniore quadragesimę fuerunt adiunctæ ieiunio, prout dictum est sub septuagesima & officiositate. Et inde est, quòd varietas epistolarum & euangeliorum in quintis feriis reperitur. De hoc dicetur sub quinta feria sequentis hebdomadæ.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Feria ſexta primæ Dominicæ, quadrageſimæ & eius officium, tum euangelium. num. 2.*

De ſexta feria. CAP. XXXVII.

IN ſexta † feria, quæ eſt nona dies ieiunij, qui numerus eſt angelicus, petit Eccleſia liberari ab omnibus tribulationibus. Et eſt introitus: De neceſſitatibus, &c. Et fit hoc per angelos, & maximè per angelum magni conſilij: & ideo legitur euangelium † Ioan. v. Erat dies feſtus &c. In quo dicitur quod angelus Domini deſcendit in piſcinam & mouebatur aqua, & ſanabatur vnus; ideò vnus, quia tantùm vnitas Eccleſiæ ſanatur. Sed ne in contradictione peccemus: ſicut Iudæi qui
Hier. 31 dicebant iſtud prouerbium ironicè: Patres noſtri manducauerunt vuam acerbam in deſerto, & dentes filiorum obſtupeſcunt, id eſt, nos punimur propter hoc, quod non eſt iuſtum: ideò legitur epiſtola de
Exod. 20 Ezechiel. xviij. cap. Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, niſi imitetur patrem in malitia. Vindicat enim Dominus iniquitatem patrum in filios, in his, qui oderunt eos. extrà de reg. iur. niſi. j. q. iiij. per totum.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum primæ Dominicæ quadrageſimæ & eius officium. 2. 5.*
3 *Genua quare non flectamus ante ſextam orationem, in Sabbato primæ Dominicæ quadrageſimalis.*
4 *Prædicatoris officium.*

De ſabbato. CAP. XXXVIII.

POſteà verò non reſtat, niſi ſabbatiſmus. † Et eſt epiſtola de ſabbato mentis: Fratres hortamur vos. Per ſabbatum verò mentis, venitur ad ſabbatum æternitatis: & ideò dicitur euangelium de tranſfiguratione Domini, in qua apparuerunt tantùm Moſes, & Helias, quorum exemplo animatur Eccleſia ad ieiunium. † In miſſa huius diei lectio prima eſt: Orauit Moſes. Deuteur. xxv. cap. Secunda eſt: Dixit Moſes filiis Iſraël. ibidem. xj. cap. Tertia eſt: Orationem faciebant ij. Machab. j. cap. Quarta, eſt. Miſerere noſtri. Eccleſia. xxxvj. ca. Quin-
Daniel. 3 ta eſt: Angelus Domini. de qua dictum eſt ſub quarta feria tertiæ dominicæ de aduentu. Quia ergo pro ordinandis orat Eccleſia, cantat introitum: Intret in conſpectu, &c. Et graduale: Propitius eſto, &c. Et protector noſter aſpice, &c. Et conuertere Domine &c. Et dirigatur Domine oratio mea, &c. Et ad Dominum, cùm tribularer clamaui & exaudiuit me &c. Ad quinque lectiones flectit genua: vt quinque ſenſus ordinandorum à Domino dirigantur. † Quia verò diaconi & ſacerdotes tanquam perfectiores æternis intendere tenentur, inde eſt, quòd ante ſextam lectionem, ſiue ante epiſtolam, non-

dicitur:

Digitized by Google

dicitur.Flectamus genua:ſicut nec ante euãgeliũ. Hoc etiam fit propter reuerentiam apoſtolicæ lectionis, & propter eandem etiam cauſam ad orationem ſuper populum genua nõ flectimus, ſed ſolùm caput inclinamus. Rurſus quia multum valet deprecatio Eccleſiæ aſſidua:quis enim eſt,qui nõ audiatur in tribulationibus?idcirco quinto loco legitur lectio de tribus pueris de camino ignis liberatis, & ſequuntur gratiarum actiones in cantico:Benedictus es Domine, &c. Quia verò officium prædicationis etiam ad ſubdiaconum pertinet, idcirco ſequitur epiſtola Pauli j. Theſſal.vlt.ca. Rogamus vos,corri-
4 pite inquietos,conſolamini puſillanimes,&c.† Officium enim prædicatoris eſt alios corripere, & reliqua facere, quæ in epiſtola ipſa docentur : & ita epiſtola ipſa pertinet ad ordinatos ſaltem in ſacris.
5 †Deinde ſequitur tractus:Laudate Dominum omnes Gentes, laudate eum omnes populi. in quo omnes inuitamur ad Dei laudem, qui miniſtros ſuos ſua miſericordia confirmat. Tractus ergo & cãticum: Benedictus es.ſunt ordinatorum.Et quia ſacerdotes in virum perfectum commutari debẽt, quorum miniſterio panis & vinum tranſubſtantiatur in corpus & ſanguinem Domini, inde eſt, quòd legitur Euangelium de transfiguratione: Aſſumpſit Ieſus Petrum,&c. Matt. xvij.cap.Debent enim transfigurari,ita quòd in eis non appareat,niſi reſurrectio Dei:Sed quia in præſenti vita ſine tribulatione, aut vix, aut nũquam eſſe poſſumus, propterea ſemper ad Dominum clamandum eſt:inde ſequitur offertorium : Domine Deus ſalutis meæ, &c. Et poſtcommunio:Domine Deus in te ſperaui,&c. Priuilegiatum eſt hoc ſabbatum:quia in eo ordines celebrantur.

SVMMARIVM.

1 *Dominica ſecunda quadrageſimæ,non habet proprium officium,& quare idipſum:& eius graduale,& tractus.nu.3.*
2 *Benedictio,quotuplex.*
4 *Rebecca,gratia interpretatur.*

De ſecunda dominica quadrageſimæ.

CAP. XXXIX.

1 HÆc ſecunda dominica† intitulatur Dominica vacat, pro eo, quod proprio caret officio:ideò autem caret proprio, quia cum in præcedenti hebdomada occurrant quatuor tempora, in quorum fine ordines celebrantur.habebat antiqua Eccleſiæ inſtitutio, vt poſt finem diei ſabbati inciperet officium ordinum, & in die dominica terminaretur:& ita officium, quod in fine diei ſabbati incipiebatur, vſque in diem dominicam protendebatur, & ſic tunc ipſa dominica proprio carebat officio.lxxv.diſtinct.quod à Patribus. extra de temp. ord.literas.Verùm,quia difficile erat à ſexta feria, vſque in diem do-

Digitized by Google

minicam nihil comedere,factum eſt vt in ſabbato ordines celebrentur,& in die dominica,quæ vacat officio , officium quartæ feriæ præcedentis repetatur.Poteſt etiam dici,quòd Eccleſia ſuſpendit organa ſua in hac dominica:quæ eſt quinta à ſeptuageſima,ad ſimilitudinem populi , qui exiſtens in captiuitate nec altare , nec templum habuit, imò organa ſua ſuſpendit:quare proprium non habet officium.Sicut autem dominica iſta vacat ab officio proprio , ita & omnes quintæ feriæ qnadrageſimæ , quondam proprio carebant officio , prout ſub quinta feria dicetur.Et attende,quòd hęc dominica vacat ſolùm cantu diurno , nec vacat omni officio , nec euangelio , & ideò ſolum in graduali debet intitulari Dominica vacat , & non in antiphonario, nec in euangelio,& in quibuſdã Eccleſiis dicitur euangelium:Egreſſus:quod dictum eſt in proxima quinta feria.in aliis: Aſſumpſit Ieſus Petrum.Verùm in præcedenti dominica dictum eſt , quòd in ipſa dominica armauit Dominus militem ſuum , quatuor cardinalibus virtutibus, & gladio verbi Dei. Sed quia vt præmiſſum † eſt in ſecunda feria pugna non libenter ſuſcipitur , niſi præmium oſtendatur, ideò agitur in hac ſecunda dominica de benedictione:quæ eſt quintuplex,ſcilicet benedictio liberationis,gratiæ,augmenti gratiæ,contẽplationis. & gloriæ. Quia verò benedictio illa impetratur per orationem,ideò dominica iſta cõſiſtit in oratione:vnde dicit in introitu Reminiſcere miſerationũ tuarum Domine,&c.petens cantu lugubri liberationẽ à vitiis,& peccatis & ſpiritibus immũdis. Hæc eſt prima oratio,& prima Dei benedictio,ſcilicet liberationis. In epiſtola verò quæ eſt,Rogamus vos, &c.j ad Theſſ.iiij.petit ſibi dari ſecundam benedictionẽ,ſcilicet gratiæ,ſiue gratiã ad bene ambulandum , & bene agendum,dicens:Hęc eſt enim voluntas Dei,vt dignè ambulemus:vt ſciat vnuſquiſque vas ſuum poſſidere in ſanctificationem , ſcilicet vt ſit cœleſte corpus,& cœleſtia appetat : & in honorem , ſcilicet vt ſit Deo dignum templum , quia ſedes Dei & templum Spiritus ſancti, ſunt noſtra corpora , vt ait Apoſtolus : Omnis qui caſtè & piè viuit, templum Dei eſt:& Spiritus ſancti ſedes.Et in hac ſola dominica idẽ eſt †graduale,& tractus , eo quòd ipſa tota conſiſtit in oratione liberationis.Oratio exprimit laborem & planctum , quæ duo ſignificantur in graduali & tractu.Eſt autem graduale:Tribulationes,&c.Tractus eſt:De neceſſitatibus , &c. Alij autem dicunt tractum:Dicit Dominus mulieri.qui eſt Matt.xv.cap. Tertia benedictio, eſt benedictio augmenti gratiæ. Quarta contemplationis. Quinta benedictio gloriæ. Quia verò benedictiones huiuſmodi non habentur vel conſeruantur ſine magna lucta,ideò in nocturno officio de lucta Iacob cum angelo , & in vtero agitur : vt exemplo Iacob ſupplantemus fratres noſtros malos, ſcilicet ſi quid nobis inferunt iniuriæ diſſimulantes: & fit pugna iſta in vtero Rebeccæ , id eſt , Eccleſiæ. † Rebecca enim gratia interpretatur.In primo reſpõſorio in nocturnis agitur de aug-

mẽto

mento gratiæ. Dicit enim Isaac ad filium: Tolle arma tua, pharetram & arcum extrà. Arma prædicatoris, sunt Sacræ scripturæ, quæ dicuntur pharetra: quia de eis sumuntur sagittæ ad percutiendum diabolũ. Iacob igitur, id est, verus prædicator venatur, & interfecit homines bona venatione & interfectione, scilicet per arcũ sacræ Scripturæ, & in se occidit bestias, id est, vitia & peccata, scilicet porcum luxuriæ, &c. & tunc cœnat cum eo Isaac, id est risus, scilicet Dominus qui delectatur in talibus. Sunt enim ei deliciæ cœnare cum talibus: vnde secundum responsorium est: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, id est paradisi: hoc etiam est id, quod suprà dicit Apostolus: Vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione & honore. Sequitur versus: Qui maledixerit ei, sit ille maledictus. Omnes enim, qui populo Christiano iuniori maledicunt, maledicti sunt, vt Iudæi, Gentiles, & alij. In tertio responsorio dicitur: Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam. Esto Dominus fratrum tuorũ, seruiant tibi tribus & populi. hæc benedictio datur Ecclesiæ, vt omnibus dominetur. Ista verò tria responsoria sunt septimi toni, ad significandum, quòd ipsa Ecclesia impetrat nobis gratiam septiformẽ Spiritus sancti. In secundo nocturno, in quibusdam Ecclesiis est responsorium: Si Dominus, &c. in cuius versu dicitur: Iacob erexit in titulum lapidem, oleum fundens desuper. quod nos facimus, cùm imitatione Christi, bona agimus. Vngimus enim eum per fidem cũ ipsum hominem plenum gratiæ esse credimus, & duo responsoria sunt de primo & vnum de sexto tono: quia de Christo agunt, qui est principium, & finis, & in sexta ætate vnctus fuit oleo lætitiæ præ participibus suis. In septimo verò responsorio orat Iacob: Erue me de manu fratris mei, quia valde eum timeo. Valde enim debet timere sanctus, ne corrumpatur à malis. In octauo responsorio agitur de benedictione contemplationis. Vnde ibi loquitur de luctatione Iacob cum Angelo, quia per orationem debemus luctari cum Domino, donec habeamus statũ contẽplationis. Et dixit ei angelus: Dimitte me, aurora est, id est, satis habes fidẽ, vel caritatẽ, vel gratiã. Nec debemus dimittere donec de luctatione contra vitia faciat nos contemplatiuos, quia regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Tunc autem videtur sine nubilo peccati. Vnde in nono responsorio dicit Iacob, Vidi Dominum facie ad faciem, id est sine nubilo peccati, non sine velamine creaturam. Hac ratione Ecclesia Parisiensis dicitur legere hac die Euangelium de transfiguratione: quæ est benedictio gloriæ, & ita patet, quòd habita benedictione liberationis gratiæ, & augmenti gratiæ contemplationis, & considerato præmio gloriæ, libenter & fortiter pugnant milites Christi.

Gene. 27

Psal. 44

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Feria ſecunda ſecundæ Dominicæ quadrageſimalis, & eius officium.*

De ſecunda feria. CAP. XL.

SEcunda feria eſt de oratione: vnde in epiſtola, quæ incipit, Orauit † Daniel, &c. Dan. ix. capit. oſtenditur quantum valet oratio cum 1
ieiunio Daniel, id eſt, vir deſideriorum orauit pro populo ſuo, & abſtinuit à regalibus cibis, & vſus eſt leguminibus, & ideo exaudita eſt oratio eius, ſicuti ei dictum eſt ab angelo. Sed quia nihil valet oratio, niſi quæ ſit in cognitione Dei, ideo ſequitur Euangelium Ioan. viij. Ego vado, & quæritis me, & non inuenietis, dicit Dominus Iudęis, & iterum: Ego ſum deſurſum, &c. ego non ſum de hoc mundo: & non cognouerunt eum, & ideo adhuc manent in peccatis ſuis. Ibi diuidit Dominus ſpirituales à carnalibus, id eſt, aquas, quæ ſunt ſub firmamento ab his, quæ ſunt ſuper firmamentum, & ita huic ſecundæ feriæ competit opus ſecundæ diei: & ideo introitus eſt, de ſecundo tono. Carnales enim non poſſunt orare Deum, quia non cognoſcunt eum. Nam qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. lxxxij. diſtin. propoſuiſti. Nempe ea, quæ in introitu graduali, offerenda, & communione cantantur, ſunt orationes, conſolationes, & laudes conuerſæ Gentilitatis, cui Dominus exhibuit intellectum.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia ſecundæ Dominicæ, quadrageſimalis, & eius officium.nu.3.*
2 *Ieiunium laudabile.*

De tertia feria. CAP. XLI.

TErtia feria eſt de † opere diei tertiæ, quod eſt, Congregentur 1
quæ omnes in locum vnum, & terra fructificet. Hoc fit quando homo non curat de voluptatibus carnis, & ieiunat per charitatẽ. 1
Luc. 20 Ieiunium laudabile eſt, vt homo † non ſit multum curioſus de cibo corporali, vt dicitur in euangelio: Nolite ſolliciti eſſe ſollicitudine, ſcilicet ſuffocante, ſed ſollicitudine prouidentiæ poſſumus & debemus, ideò introitus: tibi dixit cor meum, exquiſiui te. & eſt tertij toni propter opus tertiæ diei. In epiſtola verò: † Factus eſt ſermo Domini, &c. iij. Reg. xvij. c. hortatur eccleſia, vt non ſimus multum ſolliciti: & hoc propter Heliam, qui paſtus eſt à vidua Sareptana, & à coruo: & ipſe etiam pauit viduam, dicens: Non deficiat farina hydriæ, id eſt, gratia de corde: & oleum de lechyto, id eſt gratia ſeu vnctio ſpiritualis deſuper. Hoc idem hortatur per euãgelium: Super cathedrã Moſi, &c. Matt. xxiij. capit. vbi ſequitur: Vnus eſt magiſter veſter: & vnus eſt pater veſter, qui in cœlis eſt, qui habet curam de omnibus. Rurſus Sareptana mulier introitu affectum ad Chriſtum oſtendit dicens: Tibi dixit cor meum. In graduali ſe ipſam conſolatur & hortatur dicens:

Digitized by Google

dicens: Iacta cor tuum: in offerenda, misericordiam petit, in communione, quasi secura se mirabilia narraturam promittit, dicens: Miserere mei Deus, & narrabo mirabilia tua.

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta Dominica secunda quadragesimalis, id est, pœnitentia dies: & missa introitus nu. 2.*

De quarta feria. CAP. XLII.

1 QVarta feria est de † pœnitentia, quæ feria est dies pœnitentiæ, in illa enim traditus est Saluator & offenditur in epistola: Orauit Heiter, &c. Hester xiij. ca. quantum eam oratio faciat efficacem. Per orationem Hester quæ cùm Regina existeret, induta fuit cilicio, impetrauit suspensionem Aman in patibulo, quod parauerat Mardocheo. Quia verò pœnitentia concipitur timore iudicij. ideò de Psalmo pœnitentiali, qui intitulatur per octauam resurrectionis, scilicet,
2 Domine ne in furore tuo. sumitur introitus: † Ne derelinquas me, &c. quia verò non valet pœnitentia nisi imitetur Christum, ideò sequitur euangelium: Ascendens Iesus, &c. Matthæi xx. capitul. de cruce Christi: vt habetur: Ecce ascendimus Hierosolymam. & loquitur ibidem de filiis Zebedæi, qui petierunt, vt vnus sederet à dextris, & alius à sinistris, & dixit eis Dominus Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum, &c. qui non bibit de calice gloriæ, & postponit se Christus Apostolis in exemplum, qui hoc irascebantur.

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta dominica secunda quadragesimalis, & officium. num. 2. 3.*
4 *Feria quinta in quadragesima, olim carebant proprio officio.*
5 *Gregorius ieiunium instituit, & officium quintæ feriæ quadragesimalis.*

De quinta feria. CAP. XLIII.

1 QVinta † feria est de piscibus & auibus, id est, de uon confidentibus in Domino: & confidentibus in homine, de quibus habetur in epistola: Maledictus homo, qui confidit in homine. Hiere. xij. cap. & ponit carnem brachium suum, &c. & post, Benedictus vir qui confidit Domino. Et hæc ostenduntur per euangelium: homo quidam, &c. Luc. xvj. quod est de diuite & Lazaro. Dines enim non confidebat in Domino & ideò in inferno positus est. Pauper verò cõfidebat, & ideò in sinu Abrahę requiescit. In offertorio: Precatus est Moses, &c. ostenditur quod oratio iusti efficax est. Moses enim erat ouis, quia mansuetissimus hominum fuit: & est forma ieiunij, & placationem impetrauit super iram, quia Dominus iratus erat Iudæis propter vitulum

Digitized by Google

conflatilem. † Rursus quoddam hodie legitur euangelium, in quo docet Dominus non in hominis, sed solius Dei testimonio confidendum, de seipso enim loquēs ait secundum carnis fragilitatem: Si ego testimonium perhibeo de memetipso, testimonium meum non est verum, & infrà: Ab homine testimonium non accipio, & infrà habeo testimonium maius Ioanne. His consonat præmissa lectio de Hiere. Maledictus homo qui confidit in homine, &c. Et infrà: Benedictus vir qui confidit in Domino. Confidens igitur orat in introitu, & in graduali, & etiam in offerenda persona Mosi, in qua sit verborum repetitio: quia sæpè ad Dominum pro populo intercessit. De hoc etiam dictum est sub dominica post epiphaniam. Communio: † Qui manducat. Ioan. vj. ca. ostendit quid vtilitatis proueniat cōfidenti, scilicet quòd in Christo maneat, & Christus in eo: & hæc communio bene congrueret sabbato, ante dominicam palmarum. † Notandum autem est quòd sicut præcedēs dominica vacat ab officio, prout ibi dictum est, ita & omnes quintæ feriæ in quadragesima, quondam proprio carebant officio, excepta fortè quinta feria cœnæ domini. Illa tamen mutuat introitum à tertia feria illam præcedenti. Nam sicut quælibet quinta feria authoritate Melchiadis Papæ de consec. dist. iij. ieiunium. soluta erat à ieiunio, ita & ab officio. Vnde beatus Grego. nullum in quinta feria instituit officium: nihilominus tamen horæ & matutinæ ac vespertinum officium cantabantur. Vnde necessarium erat, vt super Benedictus, & Magnificat, antiphonæ de euangeliis aliorum dierum sumptæ dicerentur. † Sed Gregorius instituit ieiunium & officium quintæ feriæ, ea tamen quæ priùs instituta erant de maturinis & vespertinis officiis, non mutauit: inde est quòd antiphonæ quæ cantantur super Benedictus & Magnificat, in quintis feriis, non consonant euangeliis illius diei: de hoc in quinta feria præcedentis hebdomadæ dictum est.

Ioan.8

Hiere.8

S.579.

SVMMARIVM.

1 *Feria sexta Dominica secunda quadragesimalis, ad patientiam, & mansuetudinem hortatur: & eius officium. nu. 2.*

De sexta feria. CAP. XLIIII.

SExta feria † agit de opere sextæ diei, in qua factus est homo, & hortatur nos ecclesia ad mansuetudinem & patientiā, vt omnem iram, quod dicitur à cordibus nostris remoueamus, & hoc exemplo Ioseph & Christi, & in epistola, Dixit Ioseph. Genes. xxvj. capitul. de Ioseph, qui multa passus est à fratribus suis: & tamē sublimatus est, velint nolint. † In euangelio Matth xj. monemur ad prædicta exemplo Christi: Homo erat paterfamiliàs, qui plantauit vineam, id est, Iudaicum populum per doctrinam legis, ad vltimum misit Filium suum, ad cultores vineæ, ad quos priùs miserat seruos, quem interfecerunt. Per hoc au

Psal. 16
Psal. 119
Psal. 11

Digitized by Google

hoc autem, ſcilicet manſuetudinem & patientiam ſatiabimur in futuro. vnde introitus eſt: Ego autem cum iuſtitia apparebo in conſpectu tuo, ſatiabor dum manifeſtabitur gloria tua. Ad tolerandas etiam perſecutiones, propter iuſtitiam, hortatur in graduali: Ad dominum cùm tribularer, & in offertorio: Domine in auxilium, & communione: Tu domine ſeruabis.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum ſecundæ Dominicæ quadrage. quid agat. eiúſque officium. num. 2. 4. 5.*

3 *Peccator hœdo comparatur.*

De ſabbato. CAP. XLV.

1 SAbbatum agit de conuerſione vel confeſſione, per † quæ ceſſat homo ab opere ſeruili, & ſic ſabbatizat, & recipit benedictionem à Domino, qui benedixit diei ſeptimo. Ad hoc autẽ inſtruimur per legem domini, & gratiam Spiritus ſancti: vnde introitus eſt de lege:
2 † Lex domini, &c. & eſt primi toni, quia conuerſio ad Deum, eſt principium bonæ vitæ: vnde ſequitur: Conuertens animas. Sequitur: Iuſtitiæ Domini rectæ lætificantes corda: quia dant ſabbatum ſpirituale, & hæc principaliter habentur per gratiam, quod oſtenditur per epiſtolam: Dixit Rebecca, &c. Ge. xxvij. c. In qua habetur quòd Rebecca monuit Iacob, vt afferret patri ſuo Iſaac duos hœdos. Per Rebeccam
3 gratia Dei intelligitur: quæ nos monet, & inſpirat nobis † Deo abominationem de peccato & confeſſionem, quæ per hœdos deſignatur. Hœdus enim animal fœtidum eſt: & habet carnes ſapidas. Cur enim homini fœtet peccatum ſuum niſi vt cõfiteatur illud? quod valde placet Deo & angelis eius: quia gaudium eſt angelis Dei, ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Sequitur autem in epiſtola: De rore cœli, id eſt, de gratia cœleſti: & de pinguedine terræ. id eſt, abundantia temporalium ſit benedictio tua: & præponitur de rore cœli, quia bona ſpiritualia præponuntur temporalibus, & poſteà ſequitur, De pinguedine terræ, quia primùm quærite regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Boni enim omnia habent: vnde Apoſtolus: Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes. extra de priuile. nimis. Mali ſimiliter petunt benedictionem, qui per Eſau deſignantur: ſed quia ipſi præponunt temporalia ſpiritualibus, dicitur eis: De pinguedine terræ & de rore cœli erit benedictio tua. Etſi enim habeant aliqua ſpiritualia, tamen ea præponunt temporalia. Sequitur reſponſorium: Bonum eſt confiteri Domino, &c. quaſi dicat eccleſia: ex quo per conuerſionem & confeſſionem peccati, & reprobationem habetur benedictio, & temporalia & ſpiritualia. Bonum eſt cõfiteri Domi-
4 no: Item habetur in euangelio Luc. xv † Homo quidam habuit filios duos, & petit vnus dicens: Da mihi partem hæreditatis, quæ me contingit, & diuiſit illis ſubſtantiam ſuam. Et pòſt ille cõſumpſit omnia:

Pſal. 18

1. Cor. 6

Pſal. 9

poſteà

poſteà fuit tanta fames in terra,ad quam venit, vt cõpelleretur fame eſſe porcarius, id eſt ſubuleus, & dixit reuerſus ad ſe : Quanti mercenarij.&c. Quando enim homo omnia bona ſua amiſit,per peccatum nõ habet quid comedat:& permittit ita Deus ipſum cadere,vt arguat eum malitia ſua,vt legitur Hier.ij.circa medium. & moriatur fame: & dicat, Quot ſunt,ſcilicet in Eccleſia,qui habent iucũditatem mentis,& ego fame pereo?Reuertar in domo patris mei.vnde in Exod.ix. habetur , quòd Ægyptij compellebant filios Iſraël exire de Ægypto, tunc recipitur & datur ei prima ſtola, id eſt gratia:& ita in euangelio habetur de conuerſione. Rurſus tam in euãgelio vbi habetur de duobus filiis qui in epiſtola,vbi agitur de Iacob & Ioſeph,duorum populorum Iudaici videlicet & gentilis ſignificatio continetur. Iudaicus gratiam ſpiritualem amittit, Gentilis verò conuerſus ad pœnitẽtiam, de lege Domini,in introitu gloriatur & cantat. In graduali verò Domino confitetur & laudat : in offerenda,oculos ſuos petit illuminari, ne dormiat,vt inimicus non præualeat ei.† Et attende,quòd rationabiliter in ſecunda quadrageſimæ hebdomada legitur euangelium de filio prodigo reuertente ad patrem : quia Gentilis populus per doctrinam legis & euangelij, ad creatoris cultum reuertitur, & quiuis pœnitens per fidem & operationem,vel per duo præcepta charitatis Domino reconciliatur.Communio eſt,Oportet te.Luc.xv.

SVMMARIVM.

1 *Dominica tertia quadrageſimæ eſt confeſſionis,& eius officium. num.1*
2 *Confeſſio eſt duplex.*
3 *Ioſeph Chriſtum refert.*
4 *Confeſſio, qualis eſſe debeat.*

De Dominica tertia Quadrageſimæ.
CAP. XLVI.

TErtia † dominica eſt confeſſionis, & quarta refectionis : ſicut enim ſuprà dictum eſt, Dominus in prima dominica quadrageſimæ armauit militem ſuum,in ſecunda oſtendit ei præmium:amodo ergo non reſtat , niſi vt oſtendatur via:quia per confeſſionem & refectionem illuc venitur. Eſt ergo dominica iſta confeſſionis. Eſt autem † duplex confeſſio,ſcilicet peccati & laudis,quas habere debet homo. Per humilitatem enim confeſſionis expectat homo à Deo omnia,quę expectat , ſcilicet liberationem & donum gratiæ , & omnia alia bona : vnde introitus : Oculi mei ſemper ad Dominum, &c.& eſt ſeptimi toni : quia per ſeptiformen gratiam Spiritus ſancti, euelletur homo de laqueo diaboli , per confeſſionem enim ſcrutantur mala : & ideò fit ſtatio ad ſanctum Laurentium , qui per confeſſionem liberatus eſt.Hæc humilitas liberauit Ioſeph,de manibus fratrum ſuorum, & de carcere : & ideò cantatur de ipſo in officio nocturnali. Adhuc

Pſal.24

dominica

dominica iſta, ſexta eſt à dominica lxx.& ſexta feria: Dominus crucifixus eſt: & ideò fit mentio † de paſſione Domini, quæ per Ioſeph ſignificatur, & ita etiam ipſi diei competunt quæ dicuntur. Nam Chriſtus per humilitatem liberatus eſt ab inſidiis fratrum ſuorum, id eſt, Iudæorum,& exaltatus eſt in tota Ægypto,id eſt, in mundo,& ita quæ literaliter acta ſunt circa Ioſeph,ſpiritualiter ſunt facta circa Chriſtum & nocturnum officium ordinem comitatur hiſtoriæ. Cùm enim in præcedenti dominica cantatum fuerit de Iacob, in hac ſuccinitur de Ioſeph,qui venditus à fratribus,illos in fame ditauit: & Chriſtus à Iudæis crucifixus, ſua morte humanum genus redemit, & redimendo à dæmonio liberauit, prout in euangelio legitur hodierno.† Cæterum qualis debeat eſſe confeſſio oſtẽdit Apoſtolus in epiſtola: Fratres imitatores mei eſtote,&c.ad Epheſ.v.cap.Primò enim eſſe debet in humilitate,ſcilicet vt humiliemus nos Deo, & ita in nouitate vitæ ambulemus.Secundò, in perſeuerantia. ſcilicet vt homo non redeat ad vomitum: & vt infamia peccati remoueatur. Vnde dicit: Fornicatio autem & immunditia, non nominentur in vobis, &c.hoc fit per perſeuerantiam in bona vita.Ad hoc idem hortatur in euangelio, in fine, in quo oſtenditur, quòd gratia expellit peccatum, Erat inquit Ieſus eiiciens dæmonium,&c.Luc.xj.cap.& Matth.xiiij.Ieſus,id eſt gratia: iſte idem dæmoniacus cæcus dicitur à Matth.& Beda. Cæcus inquit Beda, videt: mutus loquitur: poſſeſſus à dæmonio liberatur: & cùm eieciſſet dæmonium locutus eſt mutus, quia quando data eſt homini gratia,confitetur, & loquitur in confeſſione. Poſtmodùm oſtendit Dominus ſtabilitatem regni ſui, per indiuiduam charitatem, & inſtabilitatem regni diaboli. Omne(inquit)regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur,& ſic regnum diaboli & ſuorum, qui diuiſi ſunt à Deo, deſtruetur. Sed regnum Dei manet in æternum, & ita inuitat omnes homines ad regnum ſuum, quod manet. Propter hoc debet homo perſeueranter agere opera confeſſionis, quia per ea habebitur regnum cœlorum: & ideò reſponſorium: Exurge Domine,non præualeat homo, id eſt,diabolus,qui nobis intendit auferre regnum cœlorum: hoc igitur intendit Eccleſia,vt ſimus perfecti in confeſſione, & ſimiliter perfectè moriamur peccatis, per bonam vitam etiam infamia peccati deleatur, ſicut dicit Dominus per Eſai.Perdam Babylonis nomen.Hoc dicit quia gratia expellit peccatum & infamiam. Sequitur & reliquias, germen Babyloniſciuitatis, id eſt. memoriam delectabilem: vt ſcilicet homo deleat,quando ad memoriam reducet.† Rurſus,quia ſicut in euangelio dicitur: Surdus audiuit, & mutus verba Dei narrauit, ideò dicitur in introitu: Oculi mei ſemper ad Dominum: & ne iterum deficiat, miſericordiam implorat,ſubdens: Reſpice in me.& in graduali: Exurge Domine. Deinde vox quondam muti facta fœcunda, cuius os aperuit ſapientia,preces ſuas ingeminat, & decenti ſimilitudine in tractu perorat dicens: Ad te Domine. in offerenda iam loquens prædicat iuſtitias

Pſalm. 9

Eſai. 14

Pſal. 18

Digitized by Google

iuſtitias Domini rectas, eo quòd à ſe humiliato dæmonium exierat:
Pſal.83 ſed ad Iudaicum populum ſuperbientem ſpiritus immundus redierat. In communione de muto factus orator gratulatur, quòd ſicut paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum.

SVMMARIVM.

1 *Feria ſecunda dominicæ quadrageſimalis, quid deſignet, & eius officium. num 2.*
3 *Iordanis quid, myſticè.*

De ſecunda feria. CAP. XLVII.

IN dominica præcedenti dictum eſt, quòd Dominus ſaluat per confeſſionem: in hac verò ſecunda feria, oſtenditur, † quòd Dominus ſaluat per baptiſmum. Sed quia baptiſmus datur per Trinitatem, ideo
Pſal.55. de † Trinitate eſt introitus: In Deo laudabo verbum, & ponitur ibi ter hoc nomen Deus, & eſt de tertio tono, quod totum contingit, propter hoc quod loquitur de Trinitate. Epiſtola verò: Naâmam princeps, &c. quæ eſt iiij. Reg. v. cap. eſt de Naâmam quem miſit rex Syriæ Dominus ſuus ad Heliſæum, vt ſanaret eum: & præcepit ei, vt in Iordane ſe lauaret ſepties, & fieret eius caro ſicut caro pueri, & ita factum eſt. † Iordanis interpretatur deſcenſus humilitatis, in qua Eccleſia mundari petit, & hoc facit ad præceptum Domini, quærens per humilitatem ſalutem in aqua: quæ eſt inferior creatura. Poſtmodùm ſequitur reſponſorium: Deus laudem meam ne tardaueris, in quo Eccleſia humiliat ſe per confeſſionem, & eſt tertij toni ratione prædicta. In euangelio verò: Dixerunt Phariſæi ad Ieſum Luc. v. Oſtendit Dominus quòd non ſunt miſſi Prophetæ niſi ad humiles, ſicut Heliſæus ad Naâman, & Helias ad viduam: & oſtendit ſuperbiam Iudæorum. Poſteà dicit: Ieſus autem tranſiens per medium illorum ibat: ad ſignificandum quòd humilis quicquid fiat, viam ſuam non derelinquat.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia tertiæ Dominicæ, in quadrageſimæ, & eius officium. & num. 3.*
2 *Dæmones, creditores & exactores noſtri.*

De tertia feria. CAP. XLVIII.

Pſal.21 TErtia † feria eſt de oratione & miſericordia, per quæ etiam ſaluat Dominus. Vnde introitus eſt: Dum clamarem ad Dominum. Epiſtola verò: Mulier quædam &c. eſt iiij. Reg. cap. iiij. de vidua cuius filios creditor in ſeruitutem redigere contendebat, & eius vaſa oleo repleuit Heliſæus, dicens ei, quòd de parte olei redderet debitum, quod debebat & de reliquo ipſa, & filij ſui viuerent. Vidua eſt Eccleſia, cuius ſponſus

Digitized by Google

ſponſus Chriſtus non eſt præſens corporaliter, ſiue viſibiliter quæ venit
2 ad Chriſtum: creditores † ſunt dæmones, vnde diabolus exactor dicitur, quòd pecuniam ſuam, id eſt, immunditiam à nobis exigit, cum vſuris. Vnde Eſai. xiiij. cap. Quando ceſſauit exactor, quieuit tributum. Sed Chriſtus per opera miſericordiæ liberauit nos ab huiuſmodi creditore. Et petitur huiuſmodi liberatio in reſponſorio: Ab occultis meis munda me Domine. Euangelium verò quod eſt Matth. xviij. cap. eſt de miſericordia, ſcilicet, ſi peccauerit in te frater tuus, corripe eum. Si ignorat, doce. Si pœnitet dimitte: non dico ſepties, ſed etiam ſeptuageſies ſepties, id eſt, quoties peccauerit, dimitte. Kurſus † vidua pro filiis
3 ad Heliſæum orans dicit in introitu: Ego clamaui: & in graduali: Ab occultis. Demùm precibus exaudita gratias agit in offerenda: Dextera Domini. Et docet in communione: Domine quis, &c. quales ſe debeãt exhibere, qui volunt oleum miſericordiæ, ſcilicet qui volunt requieſcere in monte, ingrediantur ſine macula, & operentur iuſtitiam.

Pſal. 18

Pſal. 16
Pſal. 117
Pſal. 10

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta dominica tertia, in quadrageſima, & officij ratio.*

De quarta feria. CAP. XLIX.

1 IN quarta † feria agitur de impletione mandatorum, per quam Dominus etiam ſaluat. Sed quia per gratiam eſt impletio mandatorum, ideò eſt introitus: Ego autem in Domino ſperabo: & eſt primi toni, ad oſtendendum, quòd ſpem debemus ponere in ſolo Deo. Epiſtola verò: Honora patrem, &c. eſt de Exod. xx. cap. in qua ſunt inſtituta vel diſtincta præcepta Domini: Honora patrem & matrem, &c. In reſponſorio verò petitur gratia, in quo oſtendit homo infirmitatem ſuam dicens: Miſerere mei Deus, quoniam infirmus ſum, quaſi diceret: Non poſſum per me adimplere mandata. In euangelio: Acceſſerunt ad Ieſum &c. Matth. xv. cap. redarguit Dominus iactantiam Iudæorum qui magis innitebantur traditionibus hominum, quàm Dei: & reprehendebant Diſcipulos Domini de traditionibus legis vel ſeniorum. Quibus Dominus dixit: Hypocritæ, &c. non lotis manibus mãducare, non coinquinat hominem, & oſtendit per quæ ſaluamur & iuſtificamur. In hac quarta feria, fit primò ſcrutinium, prout in proxima quarta feria dicetur.

Pſal. 30

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta tertiæ dominicæ, in quadrageſima quid referat, & quod varium habeat officium. & num. 2.*

De quinta feria. CAP. L.

1 IN quinta feria † oſtendit Eccleſia † non eſſe ſalutem niſi à Domino, & maximè per virtutes: vnde introitus eſt: Salus populi ego ſum, &c. & eſt quarti toni propter quatuor cardinales virtutes. Epiſtola verò:

Digitized by Google

verò: Factum eſt verbum,&c.eſt de Hier.vij.ca.vbi dicitur:Bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra: & hoc propter bona opera virtutum & reprehendũtur Iudæi,qui credebant ſe non poſſe damnari: quia habebant Domini templum, & omnes alios damnatos eſſe dicebant: vnde
Pſa.144 ſequitur reſponſorium: Oculi omnium: oſtendens, quòd in ſolo Deo ſperandum eſt.Euangelium verò:Surgens Ieſus.Luc.iiij.c.eſt de ſenatione ſocrus Petri, per quod oſtenditur quòd in ſolo Deo ſperandum eſt:quia ab ipſo & per ipſum ſalus mentis & corporis eſt.† In aliis verò Eccleſiis legitur euangelium ſequentis dominicæ:Abiit Ieſus,&c.& aliter incipit.Operamini:in quo improperat Dominus turbę quòd magis curabant de ſalute corporis,quàm mentis:quoniam voluerunt eum facere regem poſt miraculum factum de ſaturatione quinque millium hominum de duobus piſcibus & quinque panibus: & hortatur eos,dicens:Operamini non cibum qui perit: ſed qui permanet in vitam æternam.Cui congruè præmittitur præmiſſa lectio Hier.vbi Dominus promittit ſe habitaturum cum eis, & ſic quaſi regem futurum eorum qui talem cibum fuerint operati,vt calumniam non faciant innocenti,&c. ſanguinem non effundant,&c. Rurſus introitus, ſcilicet: Salus populi: vox eſt Domini populum conſolantis: graduale, offertorium, & communio, voces ſunt populi de regis gratia confidentis. In hac autem quinta feria, in qua agitur de ſalute, fit ſtatio ad ſanctos Coſmam & Damianum,qui medici fuerunt, & homines corporaliter & ſpiritualiter ſanabant: ideò de ipſis fit mentio in collecta.

SVMMARIVM.

1 *Feria ſexta dominicæ tertiæ in quadrageſima, & quale,quid vt portendens habeat officium.*

De ſexta feria. CAP. LI.

SExta † feria,quæ eſt dies crucis,oſtenditur,quòd per crucem eſt ſa- 1
Pſal.85 lus:vnde introitus eſt:Fac mecum ſignum in bonum,id eſt,crucem.
Ioan.15 Maiorem charitatem nemo habet, id eſt, maius ſignum charitatis, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis.Epiſtola verò:Conuenerunt &c.quæ eſt Numeri.xx.c.eſt de Moſe, qui bis percuſſit petram,& fluxerunt aquæ,vt biberent homines & iumenta.Per binam percuſſio-
Pſal. 27 nem, duo ligna crucis intellige. Petra Chriſtus eſt: & fluxerunt aquæ doctrinarũ & gratiarum,vt poſſit bibere totum genus humanum. Reſponſorium eſt:In Deo ſperauit cor meum,& adiutus ſum:quia in ſola cruce perfecta eſt humani generis ſaluatio. In euangelio verò: Venit Ieſus in ciuitatem,&c.Ioan.iiij.ca.oſtendit Dominus,quòd non ſolùm pro nobis crucem ſuſtinuit: ſed & multos alios labores.Vnde ſequitur ibi: Ieſus ergo fatigatus ab itinere &c. & dicuntur ibi octo, in quibus inſtruxit Dominus Samaritanam:quæ patent in euangelio:& idcò reſponſorium eſt octaui toni. Communio eſt: Qui biberit.Ioan.iiij.cap.

SVMMA

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum dominica tertiæ quadragesimæ, iustitiam & misericordiam Domini ad salutem ducere ostendit, & eius officium & nu. 4.*
2 *Introitus officiorum, variat sæpè in versu.*
3 *Mortis vmbra, quid.*
5 *Antiphona: Media vita expositio.*
6 *Vita triplex.*

De sabbato. CAP. LII.

1 IN sabbato † verò ostenditur, quòd Dominus saluat per iustitiam & misericordiam. vnde epistola: Erat vir. Daniel. xiij. cap. loquitur de Susanna, quæ saluata est per iustitiam. Euangelium est de muliere deprehensa in adulterio: quam Dominus liberauit per misericordiam. Ecce quomodo euangelium & epistola concordant. Quia ergo adultera in euangelio saluata est per misericordiam, ideò videns Ecclesia infirmitatem filiorum suorum, petit se liberari per misericordiam in introitu, dicens: Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum. Et est quinti toni, propter quinque quæ ponuntur in collecta, quæ est talis: Præsta quæsumus omnipotens Deus, vt qui se affligendo carnem ab alimentis abstinent, sectando iustitiam à culpa ieiunent, id est, à delectatione quinque sensuum: sicut Daniel, Susanna, & Ioachim. Misericordiam Dei non consequentur, qui sic non ieiunant. Sequitur versus introitus semiplenus, scilicet Rex meus, & Deus *Psalm.5*
2 meus. Et ideò † notandum est, quòd in introitibus aliquando duplex versus ponitur, aliquando dimidius, frequentius vnus: duplex vt in introitu defunctorum Requiem: versus, Te decet, &c. & alius, Exaudi orationem, &c. quia oramus pro defunctis, propter stolam corporis & animæ, quas rogamus ei dari. dicitur etiam secundus versus, quia succedit in locum illius versus. Gloria Patri, qui in officio defunctorum tacetur, pro eo quòd mortui Trinitatem vlterius laudare nequeunt. Ad cuius laudem pertinet iste versus. Sæpius verò vnus dicitur, quia ad vnum tantùm, scilicet ad Deum vertere nos debemus. Di-
3 midius autem hîc ponitur: quia qui misericordiã Dei impetrat, suam debet imperfectionem in operibus confiteri: psalmus tantùm opus significat. Post epistolam sequitur responsorium: Si ambulem, &c. quòd *Psal.22* sic ei respondet, quem Dominus liberat, nullus ei nocere potest: igitur si ambulem in medio vmbræ mortis, non timebo mala, &c. vmbra
3 † mortis, est mors temporalis. q.d. Et si transeam per mortem temporalem, non est timendum ex quo Deus adiuuat. Et sequitur versus Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt: quia tribulationes Domini consolantur hominem bonum. Est autem primi toni: quia in solo Deo ponenda est spes. In euangelio verò: Perrexit Iesus. Ioan. viij. ostendit se Dominus authorem misericordiæ, cùm dixit mulieri

Digitized by Google

adulteræ:Vade,& amplius noli peccare.Item misericordia fuit,quod dixerit:Qui sine peccato est vestrum primus mittat in eam lapidem. iij.q.vij.qui sine.In offertorio petit similiter per misericordiam liberari cùm dicit : Gressus meos dirige. & pertinet ad octauam resurrectionis:postcommunio verò,ad beatitudinẽ,quæ est Nemo te. Ioan. viij. cap.Illud † autem notandum est , quòd in huius sabbati completorio antiphona : Media vita. cantatur : eò quòd nunc mediana quadragesimæ incipiat hebdomada : quia verò eam in præcedenti sexta feria cantant:numerum dierum ieiuniis afflictorum attendunt.Hanc itaque sub breuiloquio duximus exponendam.† Media vita,Christus est:ipse enim mediator est Dei & hominum.x. dist. quoniam. Ipse est via,veritas,& vita. v ij. dist. qui contenta. Ipse quidem sanctus , ipse Deus,ipse fortis,ipse misericors & Saluator.Ad Christum ergo sermo dirigitur:O media vita,id est,ô Christe.Vel media vita,sancta Trinitas est,quæ in se vita,& nobis vita media,id est,sufficiens,& communis ad quam sermo dirigitur. O media vita, id est, ô sancta Trinitas, ideoque subdistinguitur,sancte Deus,sancte fortis,sancte & mise. sal. id est,Pater & Filius & Spiritus sanctus : à quo & per quem , & in quo saluamur & ideò Saluator etiam Trinitas appellatur. Ad quemcũque tamen sermonem dirigimus , adiutorium quærimus : quia in morte sumus in miseriis præsentis vitæ:petimusque,ne tradat nos amaritudini mortis æternæ.Vel supple,ô Domine existentes in vita media sumus in morte.† Prima fuit vita iustitiæ & innocentiæ, in qua creatus est homo.Secunda,est vita peccati,& miseriæ,in qua lapsus est homo. Tertia , erit vita immortalitatis & gloriæ , ad quam reparabitur homo.Nos igitur dum sumus in media vita,sumus in morte:quia in vita peccati, mors est vitæ iustitiæ : & ideò quærimus adiutorem. Aliæ Ecclesiæ dicunt media vitæ, quia enim nunc est medium quadragesimæ quæ vitam præsentem, quæ sine peccatis non ducitur , repræsentat,meritò dicitur antiphona ipsa : In morte,id est , in peccatis : quæ ducunt ad mortem. Et quia in epistola fit mentio de Susanna , ideò propter æquiuocationem vocabuli fit hodie statio apud sanctam Susannam.

Psal. 111 4 5 6

SVMMARIVM.

1 *Dominica quarta quadragesimæ,quid agat,& qui libri in ea legantur. num.2.3.*
4 *Diabolus quatuor modis nos affligit.*
5 *Ætates mundi.*
6 *Introitus missæ dicendæ in quarta dominica quadragesimæ.*
7 *Bona cœlestis patriæ quatuor.*
8 *Rosa aurea Pontificis maximi,quid significet.*
9 *Rosa spiritualiter significat Christum,& eiusdem rosæ varie.num.10.*
11 *Romanus Pontifex.Petri est successor,Christi vicarius.*

De

Digitized by Google

De Dominica quarta quadrageſimæ.

CAP. LIII.

1 SEquitur dominica † quarta in qua agitur de ſuperna Hieruſalem, & quia in terram illam venitur eo die, quo filij Iſraël venerunt in terram promiſſionis, prout ſub ſeptuageſima dictum eſt: ideò nunc legitur † Exod. vbi dicit Dominus: Videns vidi afflictionem populi
2 mei, qui eſt in Aegypto: & deſcẽdi, vt liberarem eos de manu Pharaonis: ſicut autem Dominus liberauit populum per plagas miſſas contra Pharaonem, ſimiliter & per plagas liberat de manu diaboli, qui non vult dimittere nos, niſi in manu forti, vt ibi habetur. Prima plaga, eſt conuerſio aquarum in ſanguinem, per quam peccatum infidelitatis ſignificatur. Per alias plagas ſignificatur, quòd homo per multas tribulationes & pœnas, quas habet dum moratur in peccato, cogitur redire ad Dominum, ſicut de filio prodigo legitur. Legitur ergo Exod. quia per fidem eſt exitus à ſeruitute diaboli & per baptiſmum, qui ſignificatur per mare rubrum, & per impletionem mãdatorum. Quando verò homo talis eſt, facit ſeipſum tabernaculum Domino: qui verò nõ faciet ei hoc tabernaculum, nec ipſe faciet in futuro. Poſt † Exo.
3 ſequitur liber Leuitici, qui eſt tertius in Pentateucho, qui pertinet ad Leuitas, qui debebant Domino offerre ſacrificia: vnde liber eſt oblationum. Ex quo enim homo implet mandata & facit tabernaculum Domino non reſtat niſi oblationes Deo offerre. Debet tamen ſal apponere in omni ſacrificio ſuo, quia cum diſcretione debet omnia facere. Quia ergo tales debent eſſe mundi ab omni peccato & offerre Domino hoſtiã mundam ſanctam, & immaculatam: ideò ſequitur in Leuitico de mundatione lepræ, & dicitur ibi multoties, Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Et quia hoc fit in ſolennitate cordis, & debent omnia fieri cum gaudio, poſtea in eodem libro agitur de ſolennitatibus. Rurſum, quia nullus ita perfectus eſt, quin peccet aliquando, ſaltem venialiter, ideò ibi habetur de dubitatione Moſi ad aquas contradictionis: qui nec propter hoc dimiſit opus ſpirituale facere, vt ad vocem ſuam fluerent aquæ, cum dixit: Aſcendat puteus, id eſt, doctrina ſacra. Cæterùm ſicut mulier oſtendit ex vna parte pomum filio ſuo, & ex alia inimicum, vt veniat ad ſe: ſimiliter & Dominus, iuxta illud Oſeæ xj. cap. In funiculis Adam traham eos in vinculis charitatis. Vnde in officio nocturnali oſtendit inimicum, qui non vult dimittere populum, niſi in manu forti, & in manu diuina, ſcilicet per prædicatores: & ideò primum reſponſorium eſt: Locutus eſt Dominus ad Moſen, &c. Si quidem Moſes ex aquis aſſumptus eſt, Chriſtus per quẽ liberamur ab huiuſmodi inimico, vel quilibet prædicator, qui ex aquis Scripturæ debet aſſumi: & eſt quarti toni, quia † quatuor modis nos
4 affligit diabolus, ſcilicet interficiendo mares, id eſt, bona opera, vel virtuoſos, quos ſubmergit in flumine deliciarum huius mundi: & co-

Exod. 3

Exod. 14

Leuit. 19

Digitized by Google

git ſeruire in luto luxuriæ, & latere auaritiæ, & palea inanis gloriæ. Porrò quidem, quia populus in illa ſeptuagenaria captiuitate fleuit ſuper flumina Babylonis,& in fine Cyro permittente lętabundus exiuit,& gratulans Hieruſalem introiuit;ideò cum prima dominica populus captiuatus fleuerit, dicens: Circundederunt me. & in ſecunda orauerit dicens: Exurge,in terra quoque orauerit, dicens: Eſto mihi. in quarta conſolationem acceperit dicente Domino: Inuocauit me, ego exaudiam eum.in quinta etiam rurſus orationi inſteterit, dicens: Reminiſcere miſerationum tuarum.in ſexta verò Dario licentiam retribuente,conſolationem de reuerſione percepit,ideoque dixit: Oculi mei.In hac ſeptimana tanquã in fine ſeptuageſimę ingrediens Hieruſalem gratulabundus exultat,dicens; Lætare Hieruſalem.de hoc etiam dictum eſt ſub prima dominica. † Septenarium quoque præſentis vitæ,quę ſeptem dierum circulo ſiue curriculo voluitur,vel potiùs ſeptem ætatibus,quibus mundus ipſe diſtinguitur: ſicut per dies ſeptuaginta,ſic per ſeptem dominicas ſancta repræſentat Eccleſia.Prima enim ætas ab Adam,vſque ad Noë.Secunda verò, à Noë vſque ad Abraham:vel ſecundum quoſdam ad Moſem.Tertia, à Moſe,vſque ad Dauid.Quarta à Dauid vſque ad tranſmigrationē Babylonis.Quinta à tranſmigratione Babylonis ad aduentum Domini.Sexta, ab aduentu Domini,vſque ad finem ſeculi.Septima,ſimiliter vſque ad eundem finem.ſimul enim concurrunt:ſed illa in vigilantibus & laborātibus: iſta in dormientibus,& quieſcentibus,vbi requieſcūt electorum animæ inter vbera lactantis matris ſuæ ſupernæ Hieruſalem. In prima dominica velut in infantia mundi, homo à felici delectatione deiectus,clamat: Circundederunt.In ſecunda velut in pueritia mundi concipiens homo, ſpem ſuæ reconciliationis voce Noë quaſi præcentoris,implorat acceptilationem reconciliationis,dicens: Exurge, quare obdormis Domine? In tertia velut in mundi adoleſcentia concipiens homo ſuam liberationem de Aegyptiaca ſeruitute ſuæ protectionis, & liberationis acceleratione voce Moſi orat, dicens: Eſto mihi in Deum protectorem.Quarta deſignat iuuentutem Eccleſię, in qua regum diademate coronatur,& ſapientia Prophetarum ornatur. Vnde illud officium voce Dauid, quaſi præcentoris in cantibus celebratur.Quinta ſenectutem Eccleſiæ,in qua calor naturalis incipit deficere. Nam populo in Babylone captiuato Eccleſia captiua nec altare habuit,nec templum,imò organa ſua ſuſpendit:ideoque in quinta dominica vacat officio.Sexta, ſenium Eccleſiæ, ſcilicet fides ſeculorum,cum Filius Dei venit in mundum,& de diaboli poteſtate liberauit genus humanum.Ne igitur ſit immemor accepti beneficij, & ingratum, gratulatur & ait: Oculi mei ſemper ad Dominum. Hæc autem ſeptima & vltima ſignificat ſabbatum mundi, in quo ſanctorum animæ requieſcunt: illic Hieruſalem, quæ ſurſum eſt,quæ libera eſt, quæ mater noſtra eſt,lætatur:vnde dicitur Dominica lętitię Eſt enim

ſeptima

ſeptima ſeptuageſima: & per ſeptenarium ſignificatur ſeptima ætas eorũ, qui ſunt in requie. Repræſentat enim hæc dominica libertatem cõceſſam filiis Hieruſalem redeundi à Babylone anno ſexageſimo, quam habuerunt plenariam in anno ſeptuageſimo. Vnde totum huius diei officium de lætitia eſt, ad repræſentandũ illorum lætitiã, & etiam noſtram: quoniam finitis ſex ætatibus erimus in ſeptima à mũdi exilio liberati, cùm cœleſtem paradiſum, quæ eſt patria noſtra
6 intrabimus. Cantatur ergo † hodie introitus: Lætare Hieruſalem. ad oſtendendum quòd ſicut illi, qui cum ingenti lætitia à Babylone venerunt in Hieruſalem, ita & nos ab hoc mundo lętantes, in cœleſtem Hieruſalem veniemus. Babylon enim interpretatur confuſio vnde ſignificat mundũ vel infernum: quia in hoc mundo eſt confuſio vitiorum, & in inferno tormentorum. Dicitur etiam hæc dominica refectionis: quia in ea Dominus refecit & ſatiauit quinq; millia hominum vel quia in ea oſtenditur cœleſtis Hieruſalem, ex qua omnis refectio eſt. Quia ergo Eccleſia lætatur pro hac refectione, ideò cantat: Lætare Hieruſalẽ, id eſt, Eccleſia. ibi enim æterna requies promittitur. In nocturnali enim officio cantatur reſponſoriũ: Audi Iſraël præcepta Domini, & ea in corde tuo, atq; in libro ſcribe. Et dabo tibi terrã fluentem lac & mel. Poſteà ſequitur in introitu: Ab vberibus conſolationis ejus. Hæc verba ſunt duo Teſtamenta, de quibus ſumuntur promiſſiones dulces, in quibus eſt conſolatio noſtra. Et ſunt in ea tria verba lętitiæ, ſcilicet lætare, gaudete, & exultate. Ratio quare, poſita eſt ſub titulo de ſeptuageſima in principio. Et ſumitur iſte introitus de Eſa. vlt. c. ſed de antiqua translatione: quia in Eſaia ſic non iacent verba hæc. verſus verò de pſalmo, qui loquitur de Hieruſalem ſuperna, ſcilicet: Lætatus ſum, &c. eſt quinti toni propter quinq; millia hominum, quos refecit. vel ideò, quia illic qui cohibent, & refrænant, & bene ordinant quinq; ſenſus corporis, illi habebunt huiuſmodi refectionem & conſolationẽ, de qua in introitu habetur, & quæ petitur in collecta: Concede quæſumus omnipotens Deus, vt qui ex merito noſtræ actionis affligimur, tuæ gratiæ cõſolatione reſpiremus. Scripſerunt tamen quidam, quòd quia Alber. Papa qui tamen in chronica non inuenitur, celebrauit tali die Romæ in dicta Eccleſia, quæ vocatur Hieruſalem, ideò cantatur: Lætare Hieruſalem. Et nota, quòd in quibuſdam Eccleſiis de hac die & in feſto annũtiationis Domini duæ collectæ dicuntur, vt quaſi duplex feſtum exoluere videantur: quod non fit in aliis præcipuis feſtiuitatibus, etiam natiuitatis Domini, & ſimilibus: quia illæ per octauas producuntur, nec vnius diei duntaxat obſeruantia, ſicut iſta coanguſtantur. Sequitur epiſtola: Scriptum eſt, quoniam Abrahã duos filios habuit, &c. ad Gal. iiij. cap. Vbi ſequitur: Quæ ſurſum eſt, Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Hoc autẽ dicit, vt non timore ſeruili ſeruiamus Domino, ſed amore. Reſponſorium eſt de eodem: Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, &c. & eſt ſepti- *Pſal. 121*

mi toni propter ſeptimam ætatem, in qua erimus in quiete. Sed quia adhuc ſumus in labore, ideò ſequitur tractus, ſed ſuauiſſimus: Qui cõ fidunt in Domino, ſicut mons Sion, &c. in quo oſtẽditur, quòd qui in Domino ſolo ſperant, habebũt illam refectionem. Sequitur euangelium: Abiit Ieſus trans mare Galilææ, &c. Ioan. vj. cap. Quinq; autem panes, quibus Dominus refecit nos, prout ibi legitur, ſunt quinq; libri Moſi: duo verò piſces, ſunt pſalmi & prophetias, vel libri Ioſue & Iudicum, quia de illis ſeptem libris ſumuntur orationes in hac dominica: & ita reficit omnes. offertorium eſt: Laudate. & eſt ſecundi toni, ad oſtendendum, quòd Deum laudare debemus pro corporali refectione & ſpirituali. Poſtcommunio verò, eſt: Hieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas, &c. Et loquitur de illa Hieruſalem: quę libera eſt: & eſt † quarti toni, propter quatuor, quę ibi dicuntur. Primum eſt, quia omnia ſunt communia. Ibi enim Deus eſt omnia in omnibus. Secun-

1. Cor. 15 dum eſt, quòd æternaliter participantur ea, quę ibi ſunt: vnde dicit: Cuius participatio eius in idipſum. Tertium eſt, quòd nullus de filiis diaboli poteſt ibi aſcendere, vnde dicit: Illuc enim aſcenderũt tribus, tribus Domini. Quartum, quia ibi eſt continua laus Dei: vnde ſequitur: Ad confitendum nomini tuo Domine: & inde eſt illud: Beati, qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. In hac dominica Romanus pontifex celebraturus † ad Eccleſiam pergens, & rediẽs ab eadem auream in manu ſub aſpectu populi fert roſam. Circa quod duplex inſurgit ratio: vna ſecundùm literã, altera ſecundùm ſpiritum. Sanè ſecundùm literam, ne fidelis populus, propter quadrageſimalis obſeruantiæ aſperitatem ſub continuo labore deficiat, quia quod caret alterna requie, durabile non eſt: ideò in hac mediana quadrageſimæ quoddã recreationis ſolatiũ interponitur, vt anxietas tẽperata leuiùs ſufferatur, iuxta illud: Interpone tuis interdum gaudia curis. Hodiernum nãque officium tota lætitia plenum eſt, & in omni verborũ clauſula iucunditas exuberat, gaudium reſonat, hilaritas inculcatur. Tria itaq; repræſentat dies iſta: ſcilicet charitatẽ, poſt odium, vnde dicitur: Lætare Hieruſalem, & conuentũ facite omnes, qui diligitis eam. Gaudiũ, poſt triſtitiã, vnde: Gaudete in lętitia, quia in triſtitia fuiſtis. Et ſatietatem poſt famem: vnde: Vt ſatiemini ab vberibus conſolationis veſtrę. Quę tria pariter deſignantur in tribus proprietatibus huius floris: charitas in colore iucũditas in odore, & ſatietas in ſapore. Roſa quippe, præ cęteris floribus colore delectat, odore recreat, & ſapore cõfortat: delectat in viſu, recreat in olfactu, & confortat in guſtu. Nẽpe roſa in manu Romani Põtificis, gaudium Iſraëlitici populi deſignat, quando per gratiam Chriſti data eſt illi de Babylonica captiuitate licentia redeundi. Deinde illa donatur nobiliori & potẽtiori, qui tunc in curia reperitur, in quo nobilitas & excellentia illius peculiaris populi Domini deſignatur. Demum ille cum multo equitatu & lætitia ingenti ciuitatem cum roſa circuit, figurans

gau

gaudium illius populi in ciuitatem Hierusalem reuersi, atque communionem totius fidelis populi & Ecclesiæ lætitiam de præmissis.

9 Spiritualiter† autem flos iste florem illum significat, qui de se dicit in canticis. Ego flos campi, & lilium conuallium. Et de quo Propheta, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Qui vere est flos florum, id est sanctus sanctorũ, quia præ cæteris floribus id est, sanctis colore delectat in visu. Nam speciosus forma præ filiis hominum, in quem desiderant angeli prospicere. Qui odore recreat in olfactu, quia sicut legitur in Caticis. 1. c. Meliora sunt verba tua vino flagrantia vnguentis optimis. Qui sapore cõfortat, in gustu, quia panis quẽ ipse dat, caro sua est pro mundi vita, omne delectamẽtum habẽs, & omnis saporis suauitatem. Hic est enim, qui de quinque panibus & duobus piscibus quinque millia hominum saturauit. Tri-

10 plex autem† est in hoc flore materia, aurum videlicet, muscus, & balsamũ, quia triplex est in Christo substantia, deitas, corpus, & anima. Sed Balsamo mediante muscus auro coniungitur, quia anima mediante corpus coniungitur deitati. Diuina enim natura tantæ subtilitatis est vt corpori de limo terræ formato nõ congrueret vniri nisi rationabili spiritu mediante. Rursus flos ipse aureus est, quia rex regum, & Dominus dominantium, cuius rubor apparuit in insigniis passionis, & odor in gloria resurrectionis. Huius floris baiulus est vicarius

11 Saluatoris. Romanus† vero Põtifex successor vtique Petri & vicarius Iesu Christi qui hunc florem fidelibus populis demonstrat, non omni tempore, sed in hac dominica tantum quæ septima est ab illa quæ septuagesima nuncupatur, quia Christus nõ in qualibet hora, sed in septima tantum ætate videtur ab illis qui beata requie consolabuntur. Rursus in vrbe ostenditur non alibi, quam apud basilicam quæ sanctæ crucis in Hierusalem appellatur: quæ supernæ Hierusalem typum obtinet, & speciem repræsentat, de qua dicitur in epistola hodierna: Illa, quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra, in qua Christum angeli sancti, & beatæ animæ contemplantur ad quam merito dicitur. Lætare Hierusalem. & conuentum facite omnes, qui diligitis eam quasi dicat, Vos catholici, non hæretici. Differt autem hodierna statio ab illa, quæ fit ibidem in secunda dominica aduentus, quia illa futuræ beatitudinis est annunciatio: hæc quasi præsentis contemplatio. Vnde & festiuius agitur, quia spei nostrę festiuitas est. Hæc etiam die Christianus coronatur Imperator, vt semper coronę supernę Hierusalem meditetur. Dauid ter in regem vnctus est, vt discretur sub dominica post ascensionem. Hęc ergo dominica priuilegiata est: quia repręsentat licentiam redeundi de seruitute ad libertatem populo Israëlitico concessam, & lętitiam ex hoc habitam.

SVMMARIVM.

1 *Feria secunda in quadragesima, dominica secunda, ratio.*

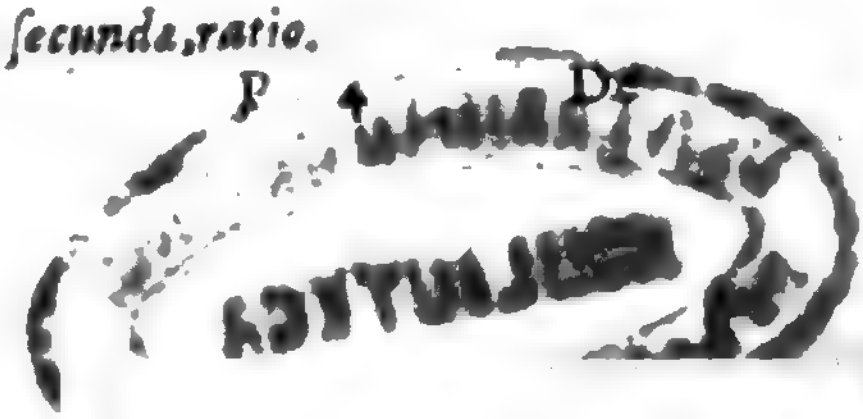

Ps. 119. 1 Cor. 15. 58.

Ps. 119. 1 Cor. 15. 58.

Ps. 119. 1 Cor. 15. 58.

adorauerunt vitulum conflatilem, id est venerati sunt lasciuiam & pompam mundi, dicens: Exurge domine fer opem nobis. & versus: Deus auribus nostris audiuimus, quoniam tu liberasti eos, & condonasti eis, similiter & fac nos spiritualiter. Postmodum sequitur euangelium: † Iam die festo. Ioan. vij. ca de obstinatione Iudæorum, qui dicebant: Quomodo hic literas scit cùm non didicerit? & dixit Dominus: Moses dedit vobis legem, & vos vultis me interficere quasi dicat: Contra legem vestram vultis facere & facitis: & dixerunt, dæmonium habes. Ecce quomodo obstinati fuerunt. & hoc est quòd in epistola habetur: Recesserunt citò à via, quam ostendisti eis. Ecclesia verò ostendens se non consentire peccatis, dicit in offertorio: Expectãs expectaui dominum: ostẽdens se expectare Christum vsque ad finem. Et quia bene expectat, qui à lasciuia quinque sensuum abstinet, ideò quinti toni est. Per hanc autem spem reducitur nouus populus in terram promissionis: vnde sequitur postcommunio: Lætabimur in salutari tuo. & est primi toni, quia omnis lætitia à Deo est.

Psal. 43

Psal. 39

Psal. 32

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta dominicæ quartæ quadragesimæ quid tractet.*
4 *Scrutinium quid.*
3 *Scrutinium qua solennitate fiat, & nu. 6. & quo tempore, quóve hebdomada. nu. 4.*
5 *Scrutinium cur fiat quarta feria quartæ dominicæ quadragesimæ.*
6 *Frons sedes est pudoris.*
8 *Scrutinij cæremoniæ explicantur.*
9 *Ecclesia quid adhibeat circa scrutatos.*
10 *Scrutinium populis annuntiandum, & qua forma ibid.*
11 *Lectiones duæ leguntur in quarta feria quartæ dominicæ quadragesimæ.*

De quarta feria. CAP. LVI.

1 SEquitur † quarta feria, quæ est catechizandorum, quia in ea die ducuntur ad ecclesiam catechumeni & catechizãtur, id est, instruũtur: & hoc est tertium scrutinium, vt iam dicetur. Vt autem seruiamus consuetudini ecclesiæ Italiæ quæ scrutinij solennitatem obseruat, & iuribus de illo loquentibus: & quia etiam quædam de his, quæ de illo fiunt, vbique in baptizãdo seruantur, ideo aliqua de illo dicamus, videlicet quid sit scrutinium, & vnde dicatur, & vnde originem trahit, quãdo & quoties, & quare in temporibus statutis fiat, quid in eo fiat, vsque ad exorcismum, & quid ab exorcismo, vsque ad ecclesiæ ingressum, & quid ab ipso ingressu, vsque ad finẽ, & quare hæc omnia fiant: subsequenter verò de officio missæ huius diei dicemus. Scrutiniũ † nihil aliud est, quam fidei & religionis Christianæ inquisitio. Est enim quasi quoddam iter seu præparatio ad baptismũ: & dicitur à scrutãdo,

Digitized by Google

id eſt,inquirendo:quia fidei religionis inquiſitio fit in eo Vnde originem traxerit,iam dicetur.Incipi. autē fieri ſcrutinium in quarta feria tertiæ hebdomadæ quadrageſimæ, ſed in hac quarta fit ſolenne. Fiebāt enim in primitiua eccleſia ſeptem ſcrutinia:duo, ſcilicet in quarta feria,& ſabbato tertiæ hebdomadæ, & duo in hac quarta feria, & ſabbato huius quartæ hebdomadæ,& duo in quarta feria, & ſabbato quintæ hebdomadæ:& vnum in quarta feria vltimæ hebdomadæ, in quibus adulti qui venturi erant ad baptiſmum, docebantur orationem dominicam,& ſymbolum,vt in ſequenti tunc ſabbato in quo baptizandi erant,vtrumque ante baptiſmum ſcirent, & adhuc hodie in quibuſdam eccleſiis ſeptem fiunt ſcrutinia,propter ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti. Sed tertium videlicet hac die ſolenniſſimum, & **in omnibus eccleſiis ordinem Romanum ſequentibus. † in quolibet ſcrutinio dicitur miſſa ſcrutinij, videlicet: Dum ſanctificatus fuero.** de qua iam dicetur.Dicuntur etiam propriæ collectę pro catechumenis,vt, Omnipotens ſempiterne Deus, Eccleſiam tuam iter remedij, &c. Sed quæritur, quare tertium ſcrutinium fit ſolenne, & non primum nec ſecundum?Reſpondetur,ad notandum, quòd nec prima ætas,id eſt,infantia:nec ſecūda,id eſt,pueritia, ita apta eſt ſeruitio Dei, ſicut illa in qua maximè diſcretio boni & mali haberi incipit, & in qua contra carnem pugnatur.Inde eſt etiam,quod non prima tribus, id eſt,tribus Iudæ, nec ſecunda, id eſt, tribus Symeon, ſed tertia, id eſt, Leuitica, ſacrificiis Domini eſt deputata: ſed nec in primo libro Pentatheuci, nec in ſecundo agitur de ſacrificiis, ſed in tertio, prout dictum eſt in præcedenti dominica: fit autem ſcrutinium in hac † ſeptima hebdomada à ſeptuageſima: quia dum Iudæi fuerunt in Babylonica captiuitate, miſti fuerunt inter eos, quidam de Gentilibus: vnde poſt eorum reditum ignorabatur de pluribus, vtrum eſſent Iudæi vel non:quidam etiam dicebant ſe eſſe de Leuitica tribu,qui non erant,& ſe ſacerdotes, qui non erant. Ideóque Eſdras & alij ſapientes genealogias diligenter ſcrutati ſunt,& Iudæos à Gentilibus, & Leuitas à non Leuitis ſegregauerunt: ita & nos in hac ſeptima hebdomada,quæ finem illius ſeptuageſimæ Babylonicæ captiuitatis ſignificat, ſcrutinium facimus, vt credentes ab incredulis ſegregemus, quos in ſacroſancta ſolēnitate redemptionis noſtræ ex aqua & Spiritu ſancto renouamus. Non enim in primitiua Eccleſia alio tempore baptiſma celebrabatur,niſi fortè mortis periculo imminēte Omnes igitur Eccleſiæ, prolis, quam per anni circulum verbi pabulo generabant, hac die nomina ſua dabant:in quibus perſcrutādū erat ne qua radix amaritudinis ineſſet, vt in hæreticis, ne priùs illis ſancta darentur, quàm Chriſtiana fides radices in eorum mētibus fixiſſet.j. q.vij. quoties de conſe.diſt.ij.ego.Vnde nominibus datis quilibet eorū per dies ſequētes vſq; ad paſcha fidei regulā audiebat.& ſic lactatus, & grandeſcens in plenilunio,id eſt,in baptiſmo plena fide ſymbolum reddēs Chriſto

in ba

in baptiſmo commoriebatur,& reſurgebat. Porrò in hac iiij. feria ſit
5 ſcrutinium propter multa.† Primò,quia ipſa præfigurata eſt à quarta
ſeculi ætate,quæ fuit à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis.
In qua non ſolum Iudææ gentis inchoatũ eſt imperium, verumetiam
Chriſti & Chriſtianorum regnum ex promiſſione ſumpſit exordium, *Pſal.88*
iurãte domino Dauid:De fructu ventris tui ponã ſuper ſedem tuam,
ideóque meritò in hac feria catechumeni ad Chriſti nomen accedũt
& Chriſtiana religio in ea initium capit.Secundò, quia ſicut in quar-
ta feria ſtellæ creatæ ſunt,& in cœlo Soli & Lunæ coniunctæ:ita & fi-
deles hodie concipiuntur,quæ Chriſto Soli & Eccleſiæ lunæ coniun-
guntur,& in cœlo,id eſt,in Patris regno iam ſplendent in ſpe,& in fu-
turo ſplendebunt in re.Tertiò, quia ſicut in quarta ætate ædificatum
eſt templum domini , per Salomonem , ſic & in hac quarta feria præ-
paramus baptizandos, vt ſint templũ domino.Quartò,quia in quar-
ta feria cœpit noſtra redemptio, in qua proditus eſt dominus à Iuda,
vt pro redimenda Eccleſia moreretur:ideò & in quarta feria iſti præ-
parantur,vt effectum percipiant redemptionis. Quintò , quia agnus
xxiiij. diebus obſeruabatur & præparabatur,& luna quindecima im-
molabatur , decet , vt Eccleſiæ noua ſoboles quæ ad commoriendum
Chriſto in Baptiſmo præparatur, diebus quindecim anteriori ieiunio
ſpiritualiter ſaginata, ætati lunæ quæ illam ſignificat,exercitur.Sex-
tò,quia quarta hominis ætas , ſcilicet iuuentus per quartam feriam
ſignificata, apta eſt prælijs , & gubernaculo imperij , & ideò cate-
chumeni præparantur in quarta feria ad prælium contra diabolum: & ad
6 regnum, & imperium regni Dei. Hoc † autem ordine ſcrutinia cele-
brantur, quoniam à principio vſque ad exorciſmum hæc fiunt. Pri-
mò quidem , fit nominum baptizandorum per acolytum deſcriptio:
& eorum per nomina in Eccleſia vocatio. Secundò , maſculorum ad
dexteram,fœminarum ad ſiniſtram , ad ianuam Eccleſiæ vbi fidẽ pe-
tunt,reductio. Tertiò,per exorciſtam gemina interrogatio,vna de re-
nuntiatione diaboli,alia de fide Chriſti. Quartò , dæmonis exuffla-
tio.Quintò,crucis in fronte expreſſio.Sextò,dicitur oratio.Septimò,
fit in oré ſalis impoſitio. Quòd igitur nomina per acolytum ſcribun-
tur,ex quo ipſe etiam notarius dictus eſt,ſignificat quòd nomina fide
lium in libro vitæ ſcripta ſunt.Quòd nominatim vocantur, ſignificat *Philip.3*
vocationem fidelium ad vitam æternã. Cæterùm, ianua Chriſtus eſt. *Ioan.10*
Ducuntur igitur credituri ad ianuam , id eſt ad Chriſtũ qui de ſeipſo
dicit:Ego ſum oſtium,per me ſi quis introierit,ſaluabitur.Quòd verò
maſculi ponuntur à dextra & fœminæ à ſiniſtra, deſignat quòd viriliter
agentes à dextris , & effœminati à ſiniſtris in iudicio ſtabunt:tum
quòd abrenuntiãt diabolo.Per hoc ſe à iugo eius,cui ex originali ſũt
obnoxij ſubtrahunt,per hoc enim, quòd fidem Chriſti cõfitentur,iu-
go Chriſti ſe ſubiiciunt.Dæmonis exufflatio,eſt poteſtatis eius debi-
litatio.Crux,quæ imprimitur fronti, eſt vexillum noſtrũ , quo diabo-

lum vi

lum vicimus,non ſit aliud ſignum, niſi crux,vt in hoc ſolo ſigno diabolus ſciens ſe eſſe victum,cõtremiſcat & fugiat.† Fit autem in ſede 7
pudoris,id eſt,in fronte ne erubeſcat fidelis confiteri dominum ſuum eſſe crucifixum.Oratio contra diabolum,eſt munitio.Sal in ore poſitum eſt ſapientiæ condimentum. Hæc pleniùs dicta ſunt in parte prima ſub titu.de vnctionibus,& dicetur ſub ſabbato ſancto. Nunc dicẽda ſunt quæ ab exorciſmo,vſque ad ingreſſum eccleſiæ fiunt. Primò, diabolus exorcizatur, & ter repetũtur verba illa:Audi maledicte diabole,&c.Secundò maſculi ſeorſum ponuntur.Tertiò,ad monitionem diaconi capita inclinant catechumeni:& ſuper eos oratio dominica & ſymbolum dicitur. Quartò,à ſacerdote aures & nares illorum ſaliua tanguntur.Quintò,ab acolyto,illuminãtur.Sextò à diacono euangelium ſuper eos dicitur. Septimò, per oſtiarium in eccleſiam introducuntur.† Primò ergo exorcizatur diabolus,id eſt, adiuratur vt à fidelibus recedat. Ter repetuntur verba:Audi maledicte diabole , &c. quia in cõfeſſione Trinitatis diabolo reſiſtitur.Surſum maſculis,& deorſũ fœminis fit exorciſmus : quia maioribus maiora , minoribus minora ſunt proponenda.Quòd ad admonitionem diaconi capita inclinant,ſignificat , quòd cum Deo communicaturi acclamante diacono capita inclinabunt:& hæc ratio pro communione habetur.Quòd ſymbolum & dominicã orationẽ ſacerdos ſuper capita eorum dicit , notat quòd templum domini contra diabolum munit. Aures & nares ſaliua tangit vt doctrinam de ore prædicatoris procedentẽ fideles libenter audiant,& ipſa eis bene redoleat, quo aduſque ſpiritum habent in naribus,id eſt,quandiu viuunt.Ipſorum illuminatio,eſt tenebrarum ignorantiæ & peccati,per lumen intelligentiæ effugatio. Euangeliũ quod ſuper eos dicitur, eſt doctrina Saluatoris,qua inſtruuntur.Deinde per oſtiariũ introducuntur , quia poſt impletionem euangelij , per oſtiarium,id eſt pẽr Spiritum ſanctum in cœleſtem patriam introducũtur. Poſt hæc dicẽda † ſunt ea , quæ ab ingreſſu Eccleſiæ vſque ad miſſam fiunt.Primò , maſculi ad Auſtrũ ſtatuuntur , fœminæ ad Aquilonẽm: inde quatuor lectiones ſuper eos leguntur, & quatuor initia euangeliorum : deinde duo , vnus maſculus, & vna fœmina in ſanctuariũ ab acolytis portantur,pòſt ſymbolũ Græcè ſuper maſculos,Latinè ſuper fœminas dicitur. His peractis Eccleſiam ingrediuntur , & miſſa cantatur.Quòd autem maſculi ad Auſtrũ, & fœminæ ad Aquilonem ſtatuuntur:ſignificat, quod fortiores hoſtibus tentationum obiiciendi ſunt,& debiliores humiliter ſunt erudiendi. Quòd quatuor lectiones ſuper eos leguntur,ſignificat doctrinam quatuor euangeliorum, quæ inſtruuntur. Vnde ſtatim quatuor initia euangeliorum leguntur ſuper eos,quaſi cõgreget eos à quatuor partibus orbis. Quòd vnus maſculus,& vna fœmina portãtur in ſacrarium, ſignificat quòd de vtroque ſexu fideles aſcendẽt in cœlum.Sed non aſcendet,niſi vnus,id eſt, in vnitate Eccleſiæ conſtitutus , ſicut in probatica piſcina non ſanabatur,

Digitized by Google

batur,nisi vnus.Quòd symbolũ legitur super masculos Græcè, & super fœminas Latinè,per duas linguas,quibus symbolum legitur, omnem linguam intelligimus.Nam in Græcis viguit sapientia,in Latinis, scilicet Romanis, potentia : & ita per has duas tanquàm excellentiores omnem linguam intelligimus,quasi cum Apostolo ad Philip. ij. c. dicamus:Omnis lingua cõfiteatur, quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Expositionẽ orationis dominicæ, & sym-
10 boli in quarta parte, in suis locis exposuimus. † Et attende quòd ante hanc quartam feriam in dominica, vel in secunda feria, est huius feriæ scrutinium,populis annuntiandum his verbis:Scrutinij diem dilectissimi fratres, quo electi nostri diuinitùs instruantur, imminere cognoscite:ideóque solicita deuotione sequenti quarta feria circa horam nonam conuenire dignemini,vt cœleste mysterium,quo diabolus cum sua pompa destruetur,& ianua cœlestis regni aperietur,inculpabili ministerio peragere valeamus. In hac verò feria quarta finitis missarum solennijs presbyter annũtiat, vt sabbato proxima ad scrutinium reuertantur, & sic iterum atque iterum annuntiat, donec septem scrutinia celebrentur.Sanè expleto scrutinio, dicitur missa, vt præmissum est, in qua legitur lectio & epistola: quia baptizandus in duobus est catechizandus,id est,instruendus, scilicet nouo & vete.Testa.maximè in illis,
11 quæ pertinent ad baptismum. † Kursus quia instruendus est in fide, & in moribus, ideò duæ lectiones leguntur, de quibus in eis cum suis responsoriis disputatur. Legitur enim de Philippo, quòd Eunucho euangelizauit Iesum. Et secundùm Augustinum, euangelizate Iesum, est, non tantùm docere credenda, sed etiam,quæ sunt post baptismum seruanda. In prima ergo lectione, scilicet, Sanctificabo, &c. quæ sumpta est de Ezech. xxxvj. de fide agitur, vbi dicitur : Tollam quippe vos de Gentibus,& congregabo vos de vniuersis terris, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: & dabo vobis cor nouum.Fideles enim de variis terris congregati sunt in Ecclesia, & aqua salutaris baptismi super eos effusa est : qua ab vniuersis peccans & erroribus sunt mundati, & datum est eis cor nouum, vt credant in Christum. De hac lectione sumitur introitus : Dùm sanctificatus fuero &c. vel baptizatus dicitur cor nouum. In versu autem: Benedicam Dominum, &c. sunt gratiarum actiones de hac sanctificatione : & est tertij toni, quia sanctificatio pertinet ad Trinitatem : Verùm quia per talem sanctificationem fiunt homines filij,ideò subsequitur in graduali: Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos: quod est septimi toni,propter septem dona Spiritus sancti,quæ dantur in baptismo: vel quia ad hoc, quòd quis verè credat in Christum, necesse est, vt timeat Deum, ideò sequitur ipsum graduale, vbi sequitur de timore.Initium sapientiæ timor Domini est.Qui ergo radicem imponit credulitatis,eum à timore inchoare oportet,iuxta illud, A timore tuo Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. In secunda

Acto.8

Psal.32

Psal. 111

lectione,

lectione, ſcilicet in epiſtola: Lauamini, &c. quæ ſumitur de Eſai. j. cap.
Eſa. 26 agitur abundanter de moribus, vbi dicitur: Quieſcite agere peruersè, diſcite benefacere, &c. & poſteà concluditur: Et venite & arguite me, dicit Dominus q.d. Si hoc feceritis, & vos non remunerauero, iure me tanquàm iniuſtum redarguere poteſtis: item dicitur ibi: Lauamini, ſcilicet per pœnitentiam. Et quòd poſſunt, oſtendit, dicens: Auferte malum cogitationum veſtrarum, & ſi fuerint peccata veſtra, vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur, &c. Verùm, quia illi qui fidem veram & bonos mores ſeruant, ad hæreditatem Domini pertinere probantur, ideirco ſe-
Pſal. 30 quitur graduale: Beata Gens, cuius eſt Dominus Deus eius: populus quem elegit Dominus in hæreditatem ſibi. Hi efficiuntur cœli qui verbo, id eſt, filio Dei firmantur. vnde ſequitur verſus: Verbo Domini cœli firmati ſunt, &c. Item, quia in talibus locum habet beatitudo, ideo graduale illud eſt primi toni, quia beatitudo à ſolo Deo eſt: Ab his quoque non diſcrepat euangelium præcedens, ſcilicet: Præteriens Ieſus, &c. Ioan. ix. cap. quod eſt de illuminatione cæci, quia cæci illuminantur in baptiſmo: vnde dicitur ibi: Lutum fecit Dominus ex ſputo, & præcepit cæco, vt lauaret ſe in natatorio Syloë, id eſt Chriſti, qui miſſus fuit à Patre, id eſt in baptiſmo, vel in doctrina Chriſti de quo dicitur Gene. vlt. cap. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius donec veniat qui mittendus eſt: Hebræus habet, Donec veniat Silo, id eſt, Miſſus. Poſtmodum, in gratiarum actione ſequitur offertorium ſecundi toni: propter illuminationem & confirmationem. Dicto autem offertorio, archidiaconus aſcendit pulpitum clamans alta voce: Si quis eſt catechumenus, exeat foras, prout dictum eſt in procemio quartæ partis: & tunc omnes catechumeni exeunt foras: & ſic fit ſepties priùs, quàm baptizentur, videlicet in quolibet ſcrutinio: quia qui non regenerati ſunt, nec inter Dei filios computari, nec Chriſti myſteriis conuenit intereſſe. Quidam tamen catechumenos ante Euangelium de Eccleſia eiiciunt: quod non laudamus, cum eis ſit euangelium prædicandum, ſicut & Apoſtoli primitiis Gentium euangelium prædicauerunt: ſed ſacrificiis intereſſe non debent, tum quia ſacerdos orat pro circunſtantibus, quorum fides Deo cognita eſt, nota deuotio: at iſti nondum fideles vocantur: tum quia quod conficitur fidelibus, porrigitur. In poſtcommunione verò agit gratias cœcus de illuminatione ſua, dicens: Lutum fecit Dominus ex ſputo. Ioan ix. & eſt primi toni, quia ad locum, vnde exeunt flumina, reuertentur, vt iterum fluant, ſic autem recognoſcendo bona debemus agere Deo gratias. Hæc autem quarta feria in hoc priuilegiata eſt, quia in ea leguntur duæ lectiones pro eo, quod in ſequenti ſabbato ordines celebrantur, item quia hac die ordinandi examinantur, item quia hac die fit ſcrutinium baptizandorum in ſabbato paſchali, vt præmiſſum eſt.

SVMMA

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta quarta dominica quadrageſimalis, & miſſa introitus.*
2 *Epiſtola allegoria expoſitio.*

De quinta feria. CAP. LVII.

1 QVinta feria † oſtendit, quòd non eſt ſanctificatio, niſi à Deo: vnde introitus eſt: Lætetur cor quærentium Dominum & pòſt: Quærite faciem eius ſemper: & eſt ſecundi toni: quia quæritur vt habeatur & poſteà, vt amplius habeatur. Quantò enim magis habetur, tantò magis quæritur. Epiſtola verò: Venit mulier, &c. iiij. Regum iiij. cap. Et eſt de reſuſcitatione filij mulieris Sunamitis, quem reſuſcitauit Heliſæus, & incuruauit ſe ſuper puerum, & pueri qualitati ſe conformauit: puer
2 verò ſeptem oſcitationes emiſit, & eſt reſuſcitatus. † Nempe Sunamitis interpretatur captiua: filius eius, genus humanum, quod dicitur puer, propter paruitatem ſenſus: baculus, de quo ibi dicitur, eſt lex, quæ percutit dicens: Oculum pro oculo, &c. quæ neminem ad perfectionem ducit. Hebr. vij. Heliſæus verò, id eſt, Chriſtus inclinauit ſe ſuper hunc puerum, id eſt, eximanens ſe, factus eſt ei ſimilis, & reſuſcitatus eſt. Sed oportet, vt ſeptem oſcitationes emittat. Prima, eſt fidei: quia ſine fide non eſt introitus. Primò enim, veritati debet quis credere, & omnia poſſibilia ſunt credenti. Domine, inquit leproſus, ſi vis, potes me mundare, & dixit: Volo, mundare. Secunda oſcitatio, eſt timor. Tertia, eſt dolor de peccatis: quia miſericordia non fit ſine iuſtitia. Quarta, propoſitum confitendi. Quinta, eſt propoſitum ſatisfaciendi. Sexta, propoſitum decæterò non peccandi: quòd ſcilicet non offendat Deum creatorem ſuum: & omnia iſta debent fieri in ſpe vitæ & gloriæ: vnde ſpes eſt ſeptima oſcitatio. Reſponſorium eſt: Reſpice in teſtamentum tuum: & pòſt, Exurge, id eſt, fac nos exurgere: & eſt quinti toni, propter quinque ſenſuum reparationem ſiue innouationem. Euangelium verò: Ibat Ieſus, &c. Luc. vij. cap. eſt de reſuſcitatione filij viduæ: cui dixit Dominus: Adoleſcens tibi dico, ſurge. In quibuſdam tamen Eccleſiis dicitur illud euangelium: Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, &c. Sequitur offertorium: Domine ad adiuuandum, &c. ſeptimi toni, propter ſeptem excitationes in gratiarum actiones. Poſtcommunio verò, eſt de æterna beatitudine, ſcilicet Domine memorabor iuſtitiæ tuæ: cui competit dare æternam beatitudinem quæ erit octaua reſurrectionis.

Marc. 9
Matth. 8

SVMMARIVM.

1 *Feria ſexta Dominica quarte quadrag.*
2 *Euangelium, Erat quidam, &c. Ioan. xj. ſemper legitur in ſexta feria Dominica quarte quadrag.*

De ſexta

Digitized by Google

De ſexta feria. CAP. LVIII.

SExta † feria prorſus idem dicit, quod quinta, & eſt introitus: Medi- I
tabitur, &c. Verſus: Cœli enarrant, id eſt, ſancti: & eſt primi toni, quia in ſolo Deo ponit ſpem. In epiſtola: Ægrotauit, &c. iij. Reg. xvij. ca. ponitur reſuſcitatio filij viduæ ab Helia, Reſponſorium eſt: Bonum eſt ſperare in Domino: ſupple, quia reſuſcitat: & eſt quinti toni, cuius ratio in præcedenti feria etiam dicta eſt. Sequitur euangelium: Erat quidam. Ioan. xj. c. de reſurrectione Lazari, qui hac die reſuſcitatus eſt. Et offertorium in gratiarum exhibitionem: Populum humilem ſaluum facies Domine, &c. primi toni, eadem ratione, quia ſcilicet in ſolo Deo ſperandum eſt. In poſtcommunione verò habetur, quòd ad preces ea-
Pſal. 17 rum, ſcilicet Mariæ & Marthæ ſuſcitatus fuit Lazarus. Videns Dominus flentes ſorores Lazari, &c. Ioan. xj. cap. Per quod ſignificatur, quòd ad preces ſanctorum ſuſcitat Deus mortuos ſpiritualiter dans eis primam gratiam: & ideò eſt primi toni, propter primam reſurrectionem, ſcilicet animæ. † Et attẽde, quòd ſemper hac die, quæ eſt quintadecima à paſſione Domini legitur predictum euangelium, quia conſtat hac die Lazarum ſuſcitatum eſſe de quo euangelio ſumitur reſponſorium: Occurrerunt Iudæi &c. quod hodie in quibuſdam Eccleſiis cantatur: cui hodie congruè in euangelio præmittitur dicta lectio de filio Sareptanæ mortuo, quem ſuſcitauit Helias, ponens eum ſuper lectum, & expandens ſe tribus vicibus ſuper eum. Nempè hæc mulier, eſt Eccleſia, quæ fide ſuſcipit Chriſtum in hoſpitio cordis. Filius eius, eſt quilibet fidelis, qui moritur, cum morte dignum peccatum committit. Lectus Heliæ, catholicam deſignat Eccleſiam: quam ſolæ animæ reminiſcuntur, dum per fidem Trinitatis à morte reſurgunt. Cætera, laudes confeſſiones, & conſolationes, ſunt cuiuſlibet hominis à peccatis reſuſcitati.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum quartæ Dominicæ quadrag. quid tractet.*
2 *Ordines conferuntur ſabbato quartæ Dominicæ quadrageſimalis, & cur ita.*

De ſabbato. CAP. LIX.

SAbbatum † verò de largitate Saluatoris eſt, vnde introitus eſt: Si- I
Eſa. 60 tientes venite ad aquas: doctrinæ, ſcilicet & baptiſmi. Sequitur, Et bibite cum lætitia: & hæc ad ſabbatum mentis pertinent: & oſtenditur largitas Dei, qui paratus eſt largè dare cuilibet, & benignitas eius, vnde dicit: Venite bibere aquas, ſcilicet quæ mundificant, & ſanctificant gratis. Sequitur verſus: Attendite populo meus: in quo oſtenditur, quod etiã hoc de aquis doctrinæ intelligitur: ſecundi toni, propter mundationem animæ

Digitized by Google

animæ & corporis,& ſumitur de Eſa. Epiſtola eſt: In tempore placito exaudiui te. Eſa.xlix.cap. Et poſt:Nunquid poteſt mulier obliuiſci infantem ſuum? Ecce oſtenditur largitas vel charitas Dei erga nos. Poſteà ſequitur reſponſorium: Tibi derelictus eſt pauper in gratiarum actiones,quarti toni,propter quatuor virtutes per quas ſanctificat.In euangelio verò,quod eſt Ioan.viij.ca.de eadem largitate agitur:Ego ſum lux mundi.Non dicit huius hominis, vel illius : ſicut flos campi. Qui ſequitur me,non ambulat in tenebris.Oſtendit ergo, quòd paratus eſt illuminare omnem hominem , qui ſequitur ipſum. Cæterum, qui videt,currit:qui currit peruenit,exceptis ſuperbis.Vnde ſequitur, Tu de teipſo teſtimonium perhibes , teſtimonium tuum non eſt verum. Reſpondit eis ſcilicet Iudæis Ieſus : Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra , quòd duorum hominum teſtimonium verum eſt ? Videbant enim miracula,& ita Pater erat teſtis eius, & relinquit eos Dominus, quaſi ſuperbi diſputatores , non curant illuminari. Soli enim humiles illuminantur. Vnde ſequitur offertorium:Factus eſt Dominus:primi
2 toni,quia ſolus Deus poteſt illuminare. † Quia igitur in hoc ſabbato oſtendit Eccleſia largitatem Domini , dantis gratiam in baptiſmo & in doctrina : quibus ex largitate Dei abundanter datur gratia : ideò fiunt ordines in illo die, & etiam quia imminet tempus paſſionis Domini, in qua arctiùs ſe tenere debent , vt qui priùs ebrij erant à modò ſobrij ſint : & iterum ſe dicunt immolare Deo hoſtiam ſanctam, Deo placentem. Hoc etiam ſabbato fit ſcrutinium baptizandorum , quia catechumeni ad requiem æternam , quæ per ſabbathum intelligitur, veniunt per baptiſmum. Vnde in quibuſdam Eccleſiis hodie duæ lectiones leguntur in miſſa ex eadem cauſa,in quarta feria præcedenti.

S V M M A R I V M.

1 *Dominica de paſſione,& eius officium.*
2 *Paſſionis officium cur Eccleſia auſpicetur à dominica quinta quadra.*
3 *Hymnum , Vexilla regis prodeunt , &c. cur Eccleſia cantet , dominica quinta in paſſione Domini,*
4 *Gloria Patri,&c.cur tempore paſſionis intermittatur.*
5 *Sanctorum commemoratio , quare fiat dominica quinta in paſſione & num.6.*
7 *Miſſa introitus,dominica quinta in paſſione Epiſtola.num. 8.9.*

De dominica quinta in paſsione Domini.

C A P. L X.

1 SEquitur dominica de paſſione Domini,ſcilicet de Cruce. † Incipit autem huius celebritas paſſionis à fine ſabbati,id eſt, veſpera , lucem huius dominicæ præcedente : quia Lazaro in præcedenti ſexta

Digitized by Google

feria ſuſcitato quidam de Bethania abierunt ad Phariſeos, narrantes eis miraculum: & cùm in illa ſexta feria fuerit παρασκευὴ, id eſt, prima dies menſis, ad ſanctificationem, multi Iudæi, Pontifices, & Phariſæi conuenerant ibi: quia † audientes ſignum, mox, vt ait Ioannes, hoc eſt in ſabbato, collegerunt concilium aduerſus Ieſum, & ex illa die cogitauerunt, vt interficerent eum: ac deinceps Ieſus non palàm ambulat apud eos, qui nondum venerat hora eius, ideóque in veſpera ſabbati, quaſi poſt horam eiuſdem concilij publicum luctum incipit Eccleſia ſuo compatiens Domino, vt capiti membra; & extunc lugendo recitat vexillum regis, myſterium crucis, acetum, fel, & arundinem, clauos, & lanceam perforati corporis, diem paſſionis, rationes patientis, & illuſiones inimicorum, & inſidias eorum; hæc & his ſimilia in veſperis & nocturnis plangit officiis, quæ de authenticis veteris & noui Teſtamentorum ſunt congeſta ſcripturis. Prætereà, poſt præcedentium ſeptem dominicarum ordinatiſſimam diſpoſitionem, quibus, vt præmiſſum eſt, ſeptem mundi ætates figurantur: quia omnes ſunt Domini paſſione redempti, meritò ipſis dominicæ paſſionis celebratio inchoatur, & quaſi longa funeris pompa præmiſſa demùm ſequitur ipſa ſalutis noſtræ victima, ingerens oculis ea quæ pro nobis pertulit vulnera & mortis inſignia. † Rurſus ideo Eccleſia cantat: Vexilla regis prodeunt, &c. vt ſi fortè aliqui ſunt lapſi veniant ad vexillum, quod omnes amaritudines facit eſſe dulces: quod ſignificatum eſt per lignum proiectum in aquas Marath. Semper enim & maximo iſto tempore debemus habere in memoria dominicam paſſionem. Vnde in Canticis: Faſciculus myrrhæ dilectus meus, mihi inter vbera mea commorabitur: quia memoria paſſionis dominicæ ſecum non patitur amaritudinem peccati. Ideò autem ſpiritualiter duabus ſeptimanis ante paſcha paſſio Domini recolitur. Primò, quia ipſe à duobus, & pro duobus populis paſſus eſt. Secũdò, quia duo Teſtamenta per duas hebdomadas exprimimus: vetus, quod prædixit Dominum paſſurum, & nouum, quod oſtendit ipſum paſſum. Tertiò, quia in duobus huius ſeculi temporibus, ſcilicet ante legem, & ſub lege, eadem paſſio vaticinata eſt. Quartò, vt hæ duæ ſeptimanæ reducant nobis ad memoriam murmurationem eorum, qui ante legem, & ſub lege in inferno fuerunt, vſque ad tempus gratiæ. quod in tertia hebdomada, ſcilicet paſchali ſignificatur. Ab hac namque die qua Gloria Patri dimittitur, duæ ſunt hebdomadæ vſque ad paſcha. Tunc verò tertia eſt, in qua reſtauratur omnis dimiſſa glorificatio. In tertio enim tempore, quod fuit ſub gratia, omnia beneficia, quę Patres noſtri expectauerunt in Eccleſia reddũtur. † Ideò autem Gloria Patri dimittitur: quia ille verſus ad laudem pertinet Trinitatis, quæ fuit in paſſione Domini, quam ab hac die repreſentat dehoneſtata. Cõtigit enim quòd Chriſtus qui eſt ſecunda in Trinitate perſona, fuit dehoneſtatus. Sed in reſurrectione, Gloria Patri reſumitur: quia per reſurrectionem fuit

Exod. 15
Cantic. 1

gloria

gloria immortalitatis glorificatus. Sed certè hæc proteſtatio fuit ſpecialiter in crucifixione, vnde poteſt dici quòd Gloria Patri, pro nunc tacetur propter humilitatem, per quam ad Chriſti paſſionem perueniendum eſt, & quia Dominus ſe abſcondit. Et eſt aduertendum, quòd tacetur in introitibus & reſponſoriis: quia illa ſunt de paſſione, & in Venite exultemus Domino. In pſalmis verò & hymnis non: quia Pſalmus ſignificat operationem. Ipſum enim non perſequebantur, niſi ſinguis, tractando de nece ipſius: nec ipſe bonum deſiit operari. Non ergo tacetur in totum: quia remiſſio debet eſſe luctus, eò quòd non ſtatim poſt habitum conſilium de nece eius traditus eſt agnus in manibus impiorum. Sed in triduo ante paſcha omnino tacetur: quoniam tunc maximè ſancta Trinitas dehoneſtata eſt, licet enim ante dies illos de nece Domini ageretur: tunc tamen vapulat, ſpuitur, alapatur, & crucifigitur. Vnde Eſa. Et vidimus eum non habentem ſpeciem, neque decorem. Vel quia tũc ſepulturam Domini celebramus: quæ maxime fuit eius humiliatio. Ab hac etiam dominica in quibuſdam Eccleſiis tacetur ad primam: Chriſte fili Dei viui. tum quia ex tũc Eccleſia eius mortem & paſſionem repræſentat: tum quia ſecundũ Iudæorum reputationem non poterat aliis miſereri: qui ſeipſum ſaluum facere non poterat. De hoc dictum eſt in quinta parte ſub tit. de prima. *Eſaiæ. 53*

Nam fiunt etiam ſpirituales commemorationes de ſanctis, neque de pace ab hac dominica, vſque ad ſabbatum poſt Pentecoſtem: quamuis poſt laudes dicatur: Pretioſa in conſpectu Domini, &c. Ad primã oratio: Domine Deus omnipotés, &c. † In quibus commemoratio generalis fit de ſanctis. Circa quod ſciendum eſt, quòd commemoratio ſanctorum duplici ex cauſa fieri conſueuit: videlicet ad recolendum eorum ſanctitatis meritum, & impetrandum patrocinium nobis ſalutare, quæ duo diligentiſſimè in Chriſto, noſtro capite, paſſionis & reſurrectionis ſuæ tempore nobis attendenda monſtrantur: quia paſſionis ſuæ tempore præbuit eximium humilitatis & ſanctitatis exemplum. Poſt reſurrectionem verò ſuam apud Patrem, ſicut teſtatur Ioannes, noſter aduocatus factus eſt ſingularis. Vt igitur noſtra intentio illo præcipuè tempore feratur in ſuæ ſanctitatis exemplum, & in illo ſpes noſtra ſolùm eleuetur, ad vnicũ eius & ſingulare refugium, & patrocinium: idcirco cõuenienter tunc illorum ſanctorum ſpecialia ſuffragia dimittuntur. Hinc etiam eſt, quòd quædam Eccleſiæ omittunt poſt primam dicere: Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius, &c. Incipientes ibi: Deus in adiutorium meum intende, &c. Et in illa etiam oratione: Domine ſancte, Pater omnipotens, &c. quę dicitur ad primam, prætermittuntur verba illa: Per interceſſionẽ beatiſſimæ virginis Mariæ, & omnium ſanctorũ, Qui verò dicunt: Pretioſa. aſſerunt illud, quod non eſt hora nec pars canonicæ horæ, prout dictum eſt in quinta parte ſub tit. de prima. Fit autem aliqualis † & generalis ſanctorum commemoratio in Eccleſia: quia propter eorũ multitudinem *1. Ioan. 2*

& noſtram imbecillitatem, de ipſo tum quolibet, ſicut debitum eſſet, ſolennizari nó poteſt. Et ex hoc etiam apparet, quare omittitur com
Ioan.10 memoratio de pace, quia ſicut ait Apoſtolus ad Coloſ. j. Chriſtus pacificauit per ſanguinem crucis eius, ſiue, quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt: & poſt reſurrectionem ſuam pacem Diſcipulis ſuis annuntiauit, & cum eis ipſe, qui pax noſtra eſt, continuè vſque ad aſcenſionem ſuam conuerſatus, tunc eis pacem ſuam dedit, dicens: Pacem meam do
Pſal. 42 vobis: & in Pentecoſte conſolatorem mittere dignatus eſt. Incaſſum ergo fieret commemoratio de pace. † Introitus autem incipit ab oratione Domini in paſſione: Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam, &c. In hoc enim inſtruxit nos in orando. Sequitur: Emitte lucem, &c. Quia qui videt præmia, fortis efficitur in pugna: & veritatem tuam, &c. Qui enim videt vera bona, de facili ducitur in æterna tabernacula: & eſt quarti toni, propter formam crucis, vel propter quatuor, quæ petuntur, ſcilicet iudicium, diſceretio, liberatio, & fortitudo. † Epiſtola verò ſcilicet Chriſtus exiſtens pontifex futurorũ bonorum per amplius & perfectius, &c. quæ eſt ad Hebræos ix. ca. oſtendit efficaciam paſſionis Chriſti. Per paſſionem enim eius in æterna tabernacula decimur: cuius memores eſſe debemus. Sed quia non omnes intrabunt, niſi qui faciunt eius voluntatem: ideò ſequitur reſponſorium: Eripe me de inimicis meis, doce me, &c. Aliter enim non intratur in ſancta ſanctorum: & eſt tertij toni, propter liberationem à triplici inimico, per virtutem Trinitatis. Poſteà ſequitur tractus, in quo conqueritur Dominus de inimicis ſuis, dicens: Sæpè expugnauerunt me à iuuentute mea: in Abel, & in aliis, & veriſſimè dicitur tractus, quia huiuſmodi cogunt nos ducere vitam miſeram, ſcilicet Alophyli & Philiſtæi, & eſt octaui toni, ad ſignificandum, quòd huiuſmodi tribulationes veniunt ſuper nos vt ſimus memores alterius vitæ, quæ erit in octaua ætate: quia ad Dominum, cùm tribularer, clamaui, &c. Et Iob. Operuit confuſio faciem eius. † Poſteà ſequitur euangelium: Quis
c ex vobis, &c. Ioan. viij. cap. in quo habetur contumelia iudæorum dicentium Domino: Dæmonium habes: & Dominus abſcondit ſe, vt expectaret tempus immolationis agni, & decima luna oſtendit ſe, ſicut decebat de agno fieri, vt habetur in Exod. xxvij. ca. Eccleſia verò oſtendit ſe eſſe contrariam eis, in offertorio. quaſi diceret: Ipſi dicunt: Dæmonium habes, ſed ego confitebor tibi Domine. & eſt primi toni: quia ſoli Deo confitendum eſt. Poſt communio autem eſt: Hoc corpus, &c. Lucæ xxij. c. & Matt. xxvj. & Mar. xiiij. & j. Corin. xj. c. Et incipit eam ſacerdos, ad oſtendendum, quòd magnus ſacerdos ſacrificium vetus mutauit in nouum ſacrificium: & eſt octaui toni, quia illud ſacrificium eſt verum, quod perficietur in paradiſo quando reſurgemus. Et illud Apoſtoli verè implebitur: Omnia veſtra ſunt.
1. Cor. 3

SVMMARIVM.

1 *Feria ſecunda Dominicæ quintæ in paſſione. & officium. num. 2. 3. 4.*

De

De secunda feria. CAP. LXI.

1 SEcunda † feria est de crucifixione nostra, & maximè de ieiunio: quia debemus crucifigere membra cùm vitiis, & concupiscentiis, *Galat.* sicut præcedens dominica est de cruce. Sed quia non potest homo ieiunáre, nisi liberetur ab inimicis visibilibus & inuisibilibus, diabolo, scilicet & mundo, & malis hominibus. ideò Ecclesia petit in introitu liberari ab inimicis: & est tertij toni, propter liberationem à triplici
2 inimico. † Epistola verò est: Factum est verbum. Ioan. iij. ca. in qua inuitamur ad ieiunium per exemplum Niniuitarum, qui solius Ionæ, & vnica prædicatione ieiunium indixerunt, etiam iumentis, vt liberarentur à temporali subuersione, quantò magis nos debemus pœnitentiam suscipere, ad vocem veri Ionæ, scilicet Christi & Apostolorum, vt à subuersione spirituali liberemur. In responsorio. petit similiter liberari ab inimicis, & est versus: Deus in nomine tuo saluũ me fac. tertij toni, propter virtutem Trinitatis & liberationem à triplici
3 inimico. † Postmodùm sequitur euãgel. Miserunt principes. Ioan. vij. c. In quo dicit Dominus Scribis & Pharisæis: Quid vultis me interficere? & loquitur de resurrectione sua, & ascensione, & Spiritus sancti missione: propter hoc, vt illi qui sunt in cruce qui sustinent multa à malis, sicut ipse Dominus, semper habeant respectum ad fructũ charitatis: vnde: Ascendam in palmam, vt apprehendam fructum eius. In offertorio: Domine conuerte, & eripe animam meam, &c Petit liberari ab inimicis in anima. Et est sexti toni: quia liberatio animæ, perfecta liberatio est. Senarius enim numerus, perfectus est. In postcommunione: Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. attribuit Deo liberationem suam, &c. Et est tertij toni: quia ille est Deus Trinitas, qui
4 liberat. † Dicitur autem ad horas capitulum illud: Attende Domine. Hier. xviij. c. Et illud: Domine, omnes qui te derelinquũt. Ibidẽ xvii. c. Et illud: Confundantur qui me. quod est ibidem. & illud: Tu autem do. xx. c. Et illud: Dominus Deus aperuit. Esa. i. c.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia Dominicæ quintæ in passione inuitat ad patientiam: & quoad eius diei officium. & nu. 2.*

De tertia feria. CAP. LXII.

1 TErtia † verò feria ad patiẽtiam inuitat: vnde introitus est: Expectabo Dominum, &c. Versus: Dominus illuminatio mea. Deus enim dat patientiam, & qui illuminatus est, patientiam habet: & est septimi toni, quia patientiam cõcinitur respectu quietis æternę. Postea sequitur epistola: Congregati sunt. Dan. iij. c. In qua ostenditur effectus patientiæ, quia ibi habetur, qũo Babylonij miserũt Danielẽ in lacum leonum: nec tetigerunt eum, & missus est ei cibus à Domino

Digitized by Google

per Abacuc:& ſignificat quòd per patientiam liberat nos Dominus à ſpiritualibus Babyloniis : & quandoque etiam liberat corporaliter, & dat vitam æternam , iuxta illud Apoc. Qui vicerit dabo ei manna abſconditum.† In reſponſorio. Diſcerne cauſam meam de gente non ſancta,&c.petit liberari,ne ſuccumbat.Deinde ſequitur : Emitte lucē tuam & veritatem tuam,ipſa me deduxerunt.Ecce ſemper petit lucē, quam qui videt,patientiam habet , & ſic liberatur. & eſt quinti toni, quia petit liberari à tentatione quinque ſenſuum,vel ab inimicis,qui nocuerunt per quinque ſenſus. Intrat enim mors per feneſtras corporis.In euangelio vero: Ambulabat Ieſus in Galileam, &c. oſtēditur diſcretio bonorum & malorum , tempus vero bonorum erit in futuro.Vnde debet dicere patiens,ſicut dixit Dominus : Tempus meum nondum eſt,& debet ſperare in Domino.Vnde ſequitur offertorium: Sperent in te,qui te nouerūt.Et quia ſemper ſuſtinent malos,ideo in poſtcommunione: Redime me Domine,&c.petit liberari,quæ eſt ſeptimi toni,propter requiem,quæ ſperatur.

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta Dominica quinte in paſſiõe,liberationẽ à ſolo Deo expetit.*
2 *Encænium quid.*

De quarta feria. CAP. LXIII.

1.Cor.10 QVarta feria† oſtendit, quòd à ſolo Deo eſt liberatio,quia fidelis eſt Deus,qui non permittit nos tentari ſupra illud , quod poſſumus ſuſtinere.Vnde introitus eſt,Liberator meus.Et verſus:Diligam te Domine,fortitudo mea,&c.Ecce ponit Deum fortitudinem ſuam. Et eſt tertij toni,propter donum Trinitatis & propter ſimplicem inimicum:In epiſtola vero,Locutus eſt Leui.xix.ca. Enumerantur præcepta,vbi oſtenditur Iudæos non obſeruare illa in hoc, quod perſequebantur innocentem,& omnes etiam,qui perſequuntur bonos,nō ſunt timendi,quia ſunt inimici Domini.Vnde ibi habetur:Non iuſte iudicabis Et ideo in reſponſorio : Exaltabo te , &c. petit liberari: quod eſt ſeptimi toni,propter ſeptiformem gratiam.in Euāgelio vero,Facta ſunt Ioan.x.cap.oſtenditur,quid fecerit Dominus†in encæniis,quia Iudæi tulerunt lapides,vt iacerent in eū: & dixit Dominus: Multa bona opera feci vobis.propter quod vultis me lapidare?Encænium,feſtum erat dedicationis templi,hoc eſt de reparatione ipſius à Machabæis.Sequitur:Et hyems erat:hoc erit in die iudicij.quādo reparabitur verum templum quantum ad bonos,& hyems malorum erit.Boni vero cognoſcent Dominum, ſicut in euangelio dicitur. Vos autem cognouiſtis me,quia Pater in me eſt,& ego in Patre. Et tunc plene liberabitur Eccleſia.ſicut petit in offertorio: Eripe me Domine de inimicis meis,&c.quod eſt ſeptimi toni:quia tunc erit vera quies, vel propter gratiam ſeptiformem : quia vero beatus erit, qui erit in illa quiete , quod non erit ſine innocentia , ideò eſt poſtcommunio:

Lauā

Digitized by Google

Lauabo inter innocentes manus meas,&c. Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam,id eſt ad altare quietæ mẽtis,ad altare ſupernum. Quod eſt octaui toni:quia hoc erit in octaua ætate,ſicut dictum eſt. Quarta ergo feria,eſt de encæniis,id eſt de dedicatione,quæ plenè fiet in futuro,quando eccleſia perfectè dedicabitur Deo.

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta Dominicæ quintæ in paſſione,quid immoletur Deo: & eius diei officium.nu.2.4.*

2 *Ad fletum ſpiritualem duo prouocant.*

De quinta feria. CAP. LXIIII.

1 IN quinta feria immolat eccleſia hoſtias ſpirituales,per† quas poſſit conſequi illud gaudium:ſed quia non impetratur miſericordia,niſi confitendo iuſtitiam,ideò dicit in introitu confitendo iuſtitiam Dei erga nos : Omnia quæ feciſti nobis Domine , in vero iudicio feciſti. Dan.iij.c.Si miſiſti tribulationes,bene factũ eſt : quia peccauimus tibi Et poſteà petit miſericordiam:Da(inquit)gloriam nomini tuo,& fac nobiſcũ ſecundũ multitudinem miſericordię tuæ. Verſus eſt:Magnus Dominus,& laudabilis nimis.& eſt tertij toni , quia qui cõfitetur,debet confitori tripliciter peccatũ ſuũ. In aliis tamen eccleſiis eſt verſus : Beati immaculati. Idem habetur in epiſtola , quæ ſumpta eſt de Dañ.iij.cap.Orauit Daniel. Domi. Deus , ne deſpicias , &c. Quia peccauimus,& non eſt nobis ſacrificium , &c. Ita enim dicebant filij Iſraël,quando erant in Babylone : ſic & nos poſſumus dicere,quando ſumus in peccato.Non eſt ſacrificium:ſed in ſpiritu humilitatis & in
2 animo contrito ſuſcipiamur Domine à te.†In reſpõſorio:Tollite hoſtias,&c.Monet nos offerre hoſtias ſpirituales. Verſus eſt, Reuelabit Deus condenda.aliter enim poſſet offerre ſpiritualiter , niſi Deus removeat tenebras à corde. Et eſt quinti toni : quia talem oportet in quinque ſenſibus mactari.Vnde ſequitur euangeliũ , Luc.vij. Rogabat Ieſum.in quo habetur,quomodo beata Maria Magdalena impetrauit veniam lachrymis:quia quot habuit in ſe oblectamẽta,tot mactando ſe,hoſtias ſpirituales obtulit Deo in corpore ſuo. In offertorio,Super flumina,&c.oſtenditur†quomodo ſilendum ſit,& quomo-
3 do oportet lugere.Duo enim ſunt quæ hoc faciunt, ſcilicet memoria peccati præteriti,& recordatio cœleſtis Hieruſalem : quoniam quãdo homo ſuas miſerias mũditiæ comparat angelorum, flet ſuper flumina Babylonis.Eſt & primi toni:quia hoc debet eſſe primum in memoria,ſcilicet finis , propter quem ſumus.In poſtcommunione orat, vt dominus memor ſit promiſſionũ : Memento verbi tui ſeruo tuo, in quo ſpem mihi dediſti Et eſt octaui toni: quia in octaua ætate fiet illa dedicatio.In quibuſdam tamen eccleſiis legitur euangelium, vbi

Digitized by Google

dicitur: Cùm quidam vellent apprehendere Ieſum, & tamen nemo miſiſſet manum in eum, dixerunt pontifices ad miniſtros: Quare non adduxiſtis eum? Reſponderunt miniſtri: Nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic loquitur. † Hac etiam die conuenienter legitur illud euãgelium, vbi dicitur quod reuerſi ſunt vnuſquiſque in domum ſuã. † offertorio verò dicitur: In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra: quia poſt hanc diem nullum euangelium legitur, in quo dominus Iudæis publicè prædicaſſe narretur. Ecce ergo illud diuinitatis organũ in illis ſalicibus, & fluctuoſis hominibus Babylonis ſuſpenſum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Feria ſexta dominicæ quintæ in paſſione, quid agat, quódve habeat officium. & nu. 2.*

De ſexta feria. CAP. LXV.

SExta feria eſt de paſſione, & orat Chriſtus, dans† nobis in introitu formam orandi: Miſerere, &c. Et eſt quinti toni: quia non poteſt fieri liberatio ſine quinque ſenſuum cohibitione. In epiſtola: Domine omnes, &c. Hierem. xvij. c. petit ſuã liberationẽ & inimicorũ confuſionẽ. In reſpõſorio verò ſimiliter cõqueritur de inimicis, & maximè de hypocritis, qui pacificè loquebãtur, &c. ſcilicet cùm dicebant: Magiſter ſcimus, quia verax es, & tamẽ dolus erat in corde, vnde: Vide Domine, &c. † In euãgelio: Collegerũt Pontifices & Phariſęi, &c. Ioã. xj. c. Similiter dolus exprimitur, & dicitur ibi, Veniẽt Romani, & tollent locũ noſtrũ & Gentem: quia iam ablatum erat ſceptrũ de Iuda: & dux de femore eius, & Pilatũ pręſidem Romanæ poteſtatis habebãt. Quia verò vbi eſt dolus & crudelitas, ibi maximè indiget homo ſapientia, vt ſapienter reſpondeat: ideò in offertorio petit intellectum, vt poſſit reſpondere ſine peccato. Benedictus es Domine, doce me iuſtificationes tuas, &c. Et reſpondebo, ſicut dicit Dauid iij. Reg. Dimitte eum, vt maledicat mihi ſicut pręcepit Dominus. Tales enim ſunt virga domini. Vnde Auguſti. Vnde ſuperbiunt impij, quia eos facit Pater meus virgam ſuam? Et in prouerb. Fili mi, ſtude ſapientiã vt poſſis reſpõdere ſermoni. Et eſt ſeptimi toni: propter Spiritus ſancti gratiam ſeptiformem. Poſtcommunio quoque: Ne tradideris me, &c. Eadem ratio eſt ſeptimi toni, in qua petit liberari.

Matt. 22

Prou. 25

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum vacans, & vnde hoc nomen ſortitum.*

3 *Sabbatum vacans, in quo ſit priuilegiatum.*

De ſabbato. CAP. LXVI.

SEquitur ſabbatum† quod dicitur ſabbatũ vacans, ſicut & ſecunda dominica quadrageſimæ. In hoc enim ſabbato intendere conſueuit

fueuit dominus Papa pauperibus Christi dando eleemosynam, & mandatum celebrando: tum quia in cœna Domini propter officij magnitudinem hoc facere non poterat: tum quia sicut dicit Ioan. Ante sex dies paschę venit Iesus in Bethaniam, & factum est conuiuium in domo Mariæ & Marthæ vbi fuit Lazarus, quem Dominus suscitauit, & tunc Maria vngendo nardo pistico vnxit pedes Iesu. Apostolicus ergo in memoriá eius, quod illa deuotissimè egit, facit mẽbris Christi quod ipsa capiti fecit, vt pedes Iesu vngendo id est, domini vestigia sectando: & capillis tergendo, id est, superflua pauperibus erogando, vt impleatur domus odore vnguenti, id est, mundus impleatur bona fama. Quia ergo hac die circa præmissa charitatis opera exercenda occupatus est, ideò vacat † hoc sabbatum à proprio officio, & mutuo accipit à quinta feria antecedenti. Vel in quibusdam ecclesiis à sabbato antecedenti: Sitientes venite ad aquas. Legitur epistola de Hierem. xviij. capit. Dixerunt impij &c. In qua sunt malæ cogitationes, quæ præcesserunt passionem. Venite, cogitemus contra iustum cogitationes: & posteà percutiamus eum lingua. Tales autem non habent sabbatum: quia non est pax impiis, dicit dominus. In euangelio verò, Subleuatis, &c. Ioan. xvij. capit. Rogat pro se, & pro discipulis, & pro omnibus fidelibus vt habeatur sabbatum, quod erit per vnitatem & charitatem in futuro: quãdo vnum erimus, sicut Pater & Filius sunt vnũ, id est, in maiori approximatione, quæ possit esse illi vnitati, quia Pater & Filius vnum sunt. In aliis verò ecclesiis legitur euangelium: Cogitauerunt autem. Ioan. xij. c. In quibusdam tamen ecclesiis legitur euangelium de proditione Iudæ: Amen, amen dico vobis, nisi manducaueritis. cui rectè præmittitur lectiõ Hiere. vbi dicitur: Venite, cogitemus contra iustum cogitationes. † Hoc sabbatum priuilegiatum est, quia vt præmissum est, dominus Papa tunc eleemosynas dat, & mandatum facit: & quia hac die vt quidam dicunt, Christus discubuit in domo Simonis leprosi. & Martha ministrabat ei, & Maria lachrymis suis pedes eius lauit, & propriis capillis tersit.

Ioan. 12

Psal. 48

Ioan. 6

SVMMARIVM.

1 *Dominica in ramis Hieremias legitur duplici ratione: & eius diei celebre officium. nu. 4. 5. 7. 13. 14. 15. 16.*
2 *Processionem in ramis palmarum, facit ecclesia, in eáque stationes aliquot. nu. 3. & eius forma. nu. 6.*
8 *Rami cur gerantur virides, dominica sexta quadragesimæ. & nu. 9.*
11 *Rami, cur benedicantur sexta dominica quadragesimæ.*
12 *Hierusalem decima luna venit Christus, & cur ita.*
17 *Dominica in ramis palmarum, cur hoc nomine sortita, & quàm variè appelletur. nu. 8.*

Digitized by Google

De dominica sexta in ramis palmarum.

CAP. LXVII.

IN dominica † in ramis palmarũ,& in passione domini legitur Hie- 1
remias duplici ratione Primò,quia ipse manifestius de passione domini prophetizauit,quàm alij Secundò , quia per eius passionem præfigurata est passio domini, quia deplorando captiuitatem Iudæorum per Babylonios factam,præfigurauit & Romanam quam incurrerunt propter Christi passionem. In nocturnali autem officio, dicitur inuitatorium: Ipsi verò non cognouerunt vias meas. quod dicitur inuitatorium per contrarium , quia inuitat nos ad cognoscendum vias domini, per contrarium actum Iudæorum , qui non cognoscentes vias domini , non introierunt in requiem ipsius. In primo verò responsorio,ostenditur securitas patientium tribulationes: & causa quare non est timenda tribulatio. Quia Deus est adiutor in die,qua inuocaui te, &c. Versus est : In die tribulationis meæ inuocaui , &c. Quia si Deus
Iob 17 adiuuat, non est timendum. Vnde Iob. Pone me iuxta te , & cuiusuis manus pugnet contra me,& est primi toni, quia à solo Deo speranda est liberatio & auxilium. Sequitur responsorium: Ingrediente domino. secundi toni , quia laudabant pueri dominum , scilicet vtramque naturam in Christo: deitatem,cùm dicebant : Osanna,id est, salua obsecro humanitatem,cùm dicebant: Fili Dauid: vel Deum corde & ore pueri laudabant sicut Iudæi corde & ore conuiciabãtur.† Circa diur- 2
num verò officium dicendum est , quòd post sabbatum in quo ostenditur deuotio Mariæ , sequitur dominica in qua ostenditur deuotio puerorum: vngimus enim dominum cum Maria,& cum pueris veneramur. Et ideò facit Ecclesia hac die processionem corporaliter & spiritualiter. Exierunt enim pueri extra castra obuiam domino venienti de Bethania in Hierusalem : & nos similiter debemus extra castra, id est,extra delicias carnis exire, obuiam ei, sicut dicit Apostolus: Exeamus extra castra , improperium eius portantes. & sicut illi , sic & nos in processione nostra cantamus : Osanna. vnde in egressu de Ecclesia cantatur antiphona : Pueri Hebræorum. & nos debemus esse pueri, id est,innocẽtes,& debemus esse pueri Hebræorum, id est,transitium omnia terrena,siue peccata. Postmodum † facit ecclesia statio- 3
nem in aliquo loco competenti,ibi cum deuotione & lætitia suscipiatur verbum Dei, id est , Christus , qui est verbum Patris , suscepturos est cum lætitia à pueritia in Hierusalem. In scripturis enim siue sermonibus est Christus: vnde ipse in euangelio Scrutamini Scripturas, illæ enim loquuntur de me , & est ipse dulcedo Scripturæ. † Legitur 4
Ioan.5 autem euangelium de Matthæo 21. cap. Cùm appropinquasset Iesus Hierusalem,&c. misit duos de discipulis suis,dicens : Ite in castellum, quod contra vos est. vnde alibi legitur : Misit discipulos suos septua-
Luc.10 ginta duos binos & binos,id est,habentes geminam charitatem Dei & proximi

proximi. Misit inquam,quærere asinam & pullum, id est, Iudaicum populum & Gentilem,vt eos duceret in cœlestem Hierusalem. Et legitur ideò hac die: quia ibi de fructu passionis habetur. Postea can-
5 tatur:Occurrunt turbæ cum floribus & palmis:& nos similiter debemus ei occurrere cum floribus virtutum & palmis victoriarum. Palma enim significat victoriam, vnde:Iustus vt palma florebit in domo Domini. Et secundum Greg ex qualitate palmarum designatur proficiens vita iustorum:& est octaui toni, propter victoriam Christi in capite, & in membris per quam peruenitur ad octauam resurrectionis. Deinde redeunte processione cantatur canticum puerorum, scilicet:Gloria, laus,& honor tibi sit Rex &c.per aliquos ecclesiam ingredientes, præsertim per pueros:quia ingrediente domino in sanctam ciuitatem Hebræorum pueri,&c.innocentes enim laudabant eum. Et
6 nota quòd Theodolphus † Aurelianẽsis Episcopus apud Ludouicum Imperatorem, Caroli magni filium, falso à quibusdam suis æmulis accusatus, ab eodem est Andegauis carcerali custodiæ mancipatus. Cúmque in hac dominica iuxta domum in qua custodiebatur,processio transiret, ille fenestra aperta factóque silentio hos pulcherrimos versus à se editos,scilicet, Gloria, laus, & honor sit tibi Rex Christe redemptor:cui puerile decus prompsit, osanna pium.Israël es tu, rex Dauidis,&c.præsente imperatore cantauit, cui intantum placuerunt, quòd mox illum à vinculis absoluit, & Episcopatum sibi restituit, at-
7 que eos hac die in fine processionis cantari instituit. In egressu † ecclesiæ post canticum puerorum cantatur responsorium: Ingrediente domino in sanctam ciuitatem, quod est primi toni propter primam ætatem,quia soli Deo cantandum est. Rursus cantus puerorum, qui fit ianuis clausis.significat illud, quod cantus & occursus illorum puerorum significabat.Præfigurabat enim occursum & lætitiam angelorum recipientium Christum in cœlum post resurrectionem,quam sibi & sequentibus se per suam sanctissimam passionem meruit aperiri: cuius quidem clauso angelos non extrà miserat,sed aditum hominibus non præbebat:& ideò pueri qui sua puritate angelos significant, intra ianuas clausas,quasi Domino venienti occurrentes ad aperiendum cœlum, vt eorum repararetur ruina, versis vultibus cum lætitia & clamore proferunt hymnum laudis eis qui sunt extrà, cum gaudio respondentibus, ipsos intrantes cum Christo in suum consortium receperunt.Hinc est quòd in ingressu Ecclesiæ cantatur responsoriũ:Ingrediente Domino in sanctam ciuitatem, &c.declarãs hæc, quę dicta sunt,figurari per ea quæ fiunt. Cùm enim ibi fiat mentio de resurrectione,nam ibi fit mentio de palmis, quæ victoriam Christi de morte & diabolo significat:accipit Ecclesia factum illorum puerorum in signum præcedens eius quod iam dictum est, & factũ istorum in re-
8 cordationem illius. Sanè ante crucem & † in cruce rami virides infiguntur,ad notandum quòd omnem virtutum virorem à crucifixo habemus.

Nota

benus. Christus enim ramus viridis fuit,habens in se , & nos ab ipso omnem virorem virtutum.Vnde ipse dicit:Si in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet? In summa ergo dum † processionẽ facimus Christum venientẽ ad nos suscipimus : cum pueris obuiamus,si innocentiá seruamus.Oliuas gerimus,si pacis & misericordiæ operib. indulgemus. Palmas portamus,si de vitiis & diabolo victoriam obtinemus.Virentes flores & frõdes gestamus,si virtutibus exornamur.Vestimẽta sternimus carni mortificantes. Ramos carpimus,sanctorũ vestigia imitantes. Quòd processio ciuitatem vel castrum egreditur , ouanter ad crucẽ,& ad loca promontoria, siue eminentia vadens , recolit pueros Hebræos iuisse versus montem Oliueti:innuẽs etiam quòd absit nobis gloriari,nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.Qui autem pontifici extra vrbem,iuxta crucẽ , cum suis constituto occurrũt , & cum ipso ciuitatem ingrediuntur,accuratiùs agunt.Imitamur enim populum Israël & pueros eorũ , qui extra ciuitatem Domino occurrerunt, & cum eo illã ingressi sunt. Hæc ergo magna processio repræsentat illam,quæ tali die facta est à turbis, & pueris Iudæorum cum veniret Iesus Hierusalem,super asinam sedens.Significat etiam,quòd Dominus ad nos veniet,& ad æterna tabernacula nos ducet. Vel fortè recolit processionem filiorum Israël , qui hac die Iordanem siccis pedibus transierunt , & cum triumpho terram promissionis intrauerunt. Nec est hæc processio inter alias dominicales cõputanda. Hæc enim ipsa est præconium passionis : illæ verò, sunt significatiuæ, & rememoratiuæ dominicæ resurrectionis,vel ascẽsionis. Vnde rectiùs faciunt qui antè,quàm tertia dicatur illas præmittunt. Hanc verò processionem post tertiam huius diei cum palmis celebrant. De hoc sub ascensione dicetur.† Et quidem huic processioni lectio Zachariæ & Euangelium Ioannis rectè præmittuntur , quoniã ibi dominica processio prophetatur:hîc historia declaratur:In tractu infantes ad præconia inuitantur.Passio in missa legitur. Benedicuntur † autẽ & distribuũtur rami per sacerdotẽ , licet Christus eos nec benedixisse nec distribuisse legatur?tum quia Christus nõ honorauit eos,sed fuit ab eis honoratus, & ex eis:tum quia populus ille Iudæorũ fecit hoc corporaliter & temporaliter,sed nos agimus hoc sacramentaliter,& spiritualiter ad effectum,qui in eorũ benedictione exprimitur. Illi namque ferentes ramos,triumphum Christi nondum completum, sed tempore passionis complendum præfigurabant.Vnde non oportuit ramos distribui, vel benedici à Christo:quia nondum figura fuerat impleta. Ecclesia verò per tales repræsentat triumphũ Christi iam completum secundum illud Col.ij.Expoliãs principatus & potestates,trãsduxit confidẽter:palam triumphans illos in semetipso.Quia ergo non solùm ipse triumphator est , sed etiam per ipsius gratiam & sanctificationẽ triumphabunt omnes electi,conuenienter & benedictio ramorum , & distributio per sacerdotem, qui Christum repræsentat; debet expleri. Quare

autem

autem nõ fit festum de dicta asina sicut fit de cruce, dicetur in septima parte sub festo crucis. Post processionem sequitur statim missa de passione Domini, quia debemus gaudere de fructu passionis, & compati, quia pro nobis passus est. Ibi enim est, vnde lætemur, scilicet de amore, quem ostendit nobis in cruce: & vnde tristemur, scilicet de peccatis nostris, quæ tot sunt quòd propterea oportuit filium Dei pati. Veni
12 autem decima † luna siue die primi mensis, id est, ante sex dies paschæ ad ciuitatem, in qua pateretur, vt esset in domibus Iudęorum: sicut præceptum erat in Exod. xxvij. cap. & in Deuter. Decima luna accipietis agnum, immolabitur autem agnus, quarta decima luna, id est, decimaquarta die primi mẽsis ad vesperam. Et Dominus eadem hora agnum cum Discipulis manducans, vbi legalis paschæ decreta compleuit. Egressus est cum eis statim ad locum orationis, & circunspectis omnibus, cum iam vesperæ essent, exiuit in Bethaniam, cum duodecim Discipulis. Nempè mysticè decima luna venit, quia populus Israëliticus decima luna egressus est de Ægypto: similiter per istum verũ agnum, est data libera potestas populo Israëlitico, id est, videnti Deum per fidem, exeundi de peccato, quod non fuit datum per Mosem, & virgam
13 eius, id est, per disciplinam & sacerdotium legale. † In principio ergo missæ reducens Ecclesia ad memoriam dominicam passionem incipit ab oratione dicens: Domine ne longè facias, &c. & est octaui toni, si-
14 gnificans quod per passionem venitur ad resurrectionem. † Sequitur epistola: Hoc enim sentite. ad Philipp. ij. cap. in qua ostenditur passio, & passionis fructus. Dicit ergo: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, id est, imitamini ipsum, vt sicut habuit charitatem, qua voluit pati: ita & vos habeatis charitatem, qua patiamini omnia tormenta temporalia: vt habeatis humilitatem quæ in Christo maximè fuit: mansuetudinem & patientiam & intellectum realem, vt sentiatis. Citò enim sentitur dulcedo Spiritus sancti, in corde quando est ibi: & hi quidem sunt fructus passionis, scilicet dulcedo in corde, & gloria. Quædam tamen Ecclesiæ legũt lectionem: Venerunt enim in Hierusa-
15 lem. Exod. xv. c. † Viso autem hoc fructu fit homo patiens, quia generat patientiam consideratio fructus: & ideo sequitur responsorium, quod respondet epistolæ, in quo ostenditur, quomodò per passiones venitur ad gloriam: & dicuntur ibi tria, quare est tertij toni. Primum est: Tenuisti manu tua meam dexteram Domine, & confirmasti me in bono. Secundũ est: In voluntate tua deduxisti me. Talis facit quicquid Deus vult. Tertium est: cũm gloria suscepisti me. Primum, est causa crucis. Secundum, ipsa crux. Tertium, fructus ipsius: versus est: Quam bonus Israël Deus: quando scilicet deducit suos ad passionem: vnde de beato Stephano legitur: Lapides torrentis illi dulces fuerunt. Posteà sequitur tractus: Deus Deus meus respice in me, & quare me dereliquisti, &c. Et est secundi toni: quia ibi ostenditur passio, & fructus ipsius: vnde &
16 titulus illius psalmi est, pro sumptione matutina. Euangelium † de passione

fione eſt, ſcilicet Scitis, quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Matth. xxv. cap. Eſt etiam offertorium ſcilicet: Improperium expectauit cor meum Deus, & miſeriam: quod ſumptum eſt à pſalmo ſeptuageſimo octauo: qui totus ex perſona Saluatoris oratis in paſſionis agone conſcribitur: quaſi diceret Eccleſia: Ex quo Chriſtus tot paſſus eſt pro nobis peccatoribus libenter patiar. Vnde dicit: Expectaui ſupple: quaſi rem dulcem. Poſtcommunio de paſſione eſt, ſcilicet, Pater, ſi fieri poteſt, &c. Matth. xxv. c. & Mar. 8. c. & Luc. xxj cap. Et eſt octaui toni, propter rationem præmiſſam. In quibuſdam Eccleſiis, dicitur in hac dominica & in diebus ſequentibus præfatio de paſſione, prout dictum eſt ſub quarta feria cinerum. Dicitur autem † hæc 17 dominica in ramis palmarum, eò quòd tunc rami palmarum, ſi haberi poſſunt in proceſſionem, portantur. Dicitur etiam alibi dominica Oliuarum: quia rami oliuæ portantur, quod fit ad repræſentandum filios Iſraël qui cum ramis palmarum & oliuarum venienti Domino obuiam exierunt. Sequens quoque ſeptimana Maior vocatur, eò quòd maius & prolixius habet officium † Dicitur etiam Pœnoſa quia tunc præcipuè 18 debemus vitia noſtra punire. Vel quia Dominus in ea laborauit, & pœnas ſuſtinuit recreando: ſicut & in prima mundi hebdomada creando. Dicitur quoque Indulgentiæ; quia pœnitentes in ea abſoluuntur. Dicitur etiam Sancta, quoniam in ea impij iuſtificantur. Hæc † autem do- 19 minica in tribus priuilegiata eſt. Primò, quia illa die filij Iſraël intrauerunt terram promiſſionis, & Iordanem ſicco veſtigio tranſierunt: ſic enim contingit, quòd eo anno tot dies fuerunt vſque ad paſcha, quot ſunt ab hac dominica. Secundò, quia hac die veniens Dominus de Bethania, cum honore maximo, in Hieruſalem ſuſceptus eſt. Tertiò, quia eadem die Dominus à templo ementes & vendentes eiecit.

SVMMARIVM.

1 *Feria ſecunda dominicæ in ramis, quid deſignet, & eius officium. num.* 2. 3. 4.

5 *Paſſio Domini, non recipit benedictionem, & cur ita.*

6 *Paſſionem cantantium voces, variè mutantur. & num.* 7.

De ſecunda feria. CAP. LXVIII.

SEcunda feria † oſtendit cauſam paſſionis, ſcilicet in Chriſto humili- 1
tatem & patientiam, & in Iudæis crudelitatem & inuidiam, in Iuda cupiditatem & auaritiam: & eſt introitus quarti toni, propter famam crucis. Epiſtola verò ſumitur de Eſa. 50. cap In qua oſtenditur principalis cauſa paſſionis Domini: Dominus Deus aperuit mihi aurem, ſcilicet ad intelligendum, & propter hoc dedi genas meas vellentibus, &c. † In 5
quibuſdam Eccleſiis in hac & in tertiis feriis dicuntur duæ lectiones in miſſa: pro eo, quòd Chriſti paſſio à lege & Prophetis prænuntiata fuit:

Digitized by Google

fuit: In responsorio petit liberationem suam: Exurge Domine & intende, & c. versus: Effunde framcam: & est tertij toni: quia virtute Trinitatis liberamur ab inimicis. Framea est spata, quasi fremia, vel quasi ferrea. In euangelio † verò, scilicet ante sex dies paschę, &c. ostenditur triplex causa passionis: & dicit ante sex dies paschæ, non ideò, quòd dies futuri essent ante pascha, sed quia ibi causa passionis ostenditur. In Iuda ostenditur causa cupiditatis, eò quòd dixit: Vt quid perditio hæc? erat enim habens loculos; & ideò sic dicebat, vt nummos furare ur, vt habetur in Ioan. In Iudęis causa est inuidia: quia moti sunt in eum propter laudem puerorum dicentes: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & ideò quærebant interficere eum. In ipso verò Christo est fructificatio totius generis humani: vnde in Euangelio dicitur: Nisi granum frumenti, &c. In quibusdam tamen Ecclesiis in secunda feria legitur passio secũdùm Marcũ, scilicet, Erat pascha & azyma post biduum, &c. Et in tertia feria dictum Euangelium secundum Ioannem, scilicet, Ante dies sex paschæ, sed primi magis videntur historiam sequi, quia post biduum, id est, post tertiam & quartam ferias: in quinta feria pascha, id est, agnus paschalis immolatus fuit. Præterea secunda dies creationis mũdanæ minus est cæteris ornata diebus. Nam cùm dixisset Dominus: Fiat firmamentum in medio aquarum, non est additum: Et vidit Deus quòd esset bonum: in quo numerus binarius infamatur: quia primus ab vnitate degenerat. & diuisionem significat. Vnde in eo facta est
4 aquarum diuisio. Non est † ergo mirum si hæc dies secunda, quæ illam respicit minus cæteris in officio dominicę mortis purpuretur insignijs. Sed non est multum attendendum, vtrum in secunda vel in tertia feria legatur passio. Quia enim quatuor Euangelistæ passionem Domini descripserunt, idcirco secundùm quemlibet eorum passio legitur ex institutione Alexandri Papæ, eo ordine, quo scripserunt. Nam die dominica legitur passio secundum Matthęum, qui primus scripsit. Secunda vel tertia feria secundum Marcum, qui secundus scripsit. Quarta secũdum Lucam qui tertius scripsit. Sexta feria, secundùm Ioannem, qui vltimò. Mediolanenses non legunt passionem, nisi secundùm Ioannem,
5 & in sexta feria. † Sanè passionem lecturus, benedictionem non petit: quia in illa describitur esse sublatus, qui author est benedictionis: vnde non est à quo petatur. Legitur quoque sine luminaribus, quia ille morte extinctus nuntiatur, qui secundùm Ioannem lux est mundi: & vt repræsentetur, quia eius Discipuli tunc quasi extincti sunt, quibus ipse viuens dixerat: Vos estis lux mundi. Non fertur etiam incensum: ad notandum, quòd tunc feruor deuotionis vel orationis, qui per incensum designatur, in Apostolis tepuit, vel potiùs quasi extinctus fuit. Legitur etiam sine salutatione, siue sine Dominus vobiscum: in detestationem salutationis Iudæ: & sine responsione: non enim respondetur Gloria tibi Domine, quia in ipsa exprimitur, quòd Christus fuit à suis separatus per mortem corporaliter & spiritualiter, qui metu mortis

Diuus Augustinus serm. de tpe 144 ait suo tpe passiõ dñi ordine et sũ euãgelistã legi ipsum ꝛ voluisse instituere vt sm ordẽ euãgelistæ passio legeretur apostolo ꝛ fuisse receptũ. Passio aũt qñ ordine legit nõ obs. legi nisi sm Matth. volunt aliquando vt singulis ãnis sm omnes euãgelistas ordẽ passio legeret sicut ꝛ non audierunt homines

mortis e derelicto fugerant, & nulla gloria ſibi erat. † Non legitur etiam ta ſub tono euangelij: ſed cantus verborum Chriſti dulcius mod antur, ad notandum quòd dulciùs verba Chriſti in ipſius ore re- ſo ant, quàm in ore cuiuſlibet euangeliſtæ referentis, cuius verba no euangelij proferuntur. Verba verò impiiſſimorum Iudæorum mosè & cum aſperitate vocis, ad deſignandum quòd ipſi Chriſto aſperè loquebantur. In fine tamen in quibuſdam Eccleſiis benedictio petitur, incenſum portatur, & ſub euangelij tono legitur: quia finita eſt iam narratio paſſionis, & extunc omnia verba ſunt euangeliſtę narrantis quę poſt Chriſti mortem vſque ad reſurrectionem contigerunt. In aliis † tamen Eccleſiis finis paſſionis quæ ad ſepulturam pertinet, in tono legitur doloroſo, vt plāctus mulierum de paſſione Chriſti lamentantium deſignetur: de quo planctu dicit Dominus in euangelio: Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſuper me, &c. & ad maiorem deuotionem & amaritudinem propter Chriſti paſſionem in animis audientium excitandum. Et legitur ſuper nudum pulpitum: prout ſub feria ſexta dicetur. In offertorio: Eripe me, petit liberari, ſicut & in reſponſorio: & eſt quarti toni propter formam crucis. In poſtcommunione: Erubeſcant: petit perſecutores ſuos confundi: & poſt primi toni, vt ſic in regione quieſcentium gaudeat.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia dominica in ramis, quid agat. & num. 2. 3. & quopliter Eccleſia ſalutem ſuam in cruce conſideret.*

De tertia feria. CAP. LXIX.

TErtia feria ſimiliter † de paſſione: quia manifeſtè quęrebant eum interficere, vt habetur in euangelio: Erat autem paſcha & azyma poſt biduum, &c. Et quia eccleſia conſiderat ſalutem ſuam in cruce tripliciter, ſcilicet in amore, quem dominus noſter nobis oſtendit in cruce: & in imitatione crucis, & in ſalute nobis data per crucem: ideò dicit in introitu: Nos autem gloriari oportet in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti &c. ad Gal. vlt. c. Epiſtola verò eſt: dicit Hieremias: quæ eſt

Hiere. 11 Hier. xj. c. & habentur in eo verba Iudæorum de crucifixione Chriſti: Mittamus lignum in panem eius, id eſt, ipſum, qui ſe dicit panem in li-

Ioan. 6 gno crucis. Audierāt enim, quòd ipſe dixerat: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi: & hoc erat dictum per lignum crucis: deſtruamus ipſum, vel doctrinam eius. Sequitur † reſponſorium: Ego autem, &c. tertij toni propter triplex meritum, quod ibi notatur: primum cum dicit: Induebar cilicio, id eſt, non oſtendebam eis deitatem: ſed aſperitatem humanitatis: & hæc fuit humilitas & ſapientia. Aliud notatur ibi: Humiliabam in ieiunio animam meam, ſcilicet, nō reddendo malum pro malo: ſed etiam pro eis orabam: & hoc eſt tertium: vnde dicit: Et oratio mea in ſinu meo conuertetur, ſupple, ex quo eis non prodeſt: quia non ſunt digni. † Euangelium verò Erat paſcha. Mar. xiiij. cap. eſt de paſſione,

Digitized by Google

passione,vbi dicitur,quod dominus crucifixus fuit hora tertia:& hoc dicit, vt ostendat eorum impetuositatem : quia hora tertia linguis eum crucifixerunt,dicentes: Crucifige,crucifige,non cessantes.In offertorio petit se custodiri à diabolo, & à membris eius. Vnde dicit: Custodi me de manu peccatoris, id est diaboli : & ab hominibus iniquis erue me:& est secundi toni. In postcommunione: Aduersum me. ostendit malitiam persequentium, & meritum patientium. Sequitur ibi:Et in me psallebant, qui bibebant vinum, &c. id est,filij diaboli, qui inebriabantur de calice Babylonis.

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta dominica in ramis, Christus venditus fuit à Iuda : & eius diei tum significatio,tum officium. & num.5.6.7.9.10.*
2 *Genu omne cur flectatur in nomine Iesu. & num.8.*
3 *Verba:Omnis lingua confiteatur.cur intercepta fuerint in introitu missa quarta feria dominica in ramis.*
4 *Bosra ciuitas.*
11 *Sanguis à Christo quinquies exiuit.*
12 *Frixorium triplex.*
13 *Ieiunandum quarta feria dominica in ramis, & quam ob causam.*

De quarta feria. CAP. LXX.

1 QVarta feria,est illa, in qua Dominus venditus † fuit à Iuda:quia non solùm voluit pati pro nobis,sed etiam vẽdi, vt liberaret nos à venditione:qua primus parens vendidit nos diabolo, per esum pomi vetiti:vnde Esa. Gratis venundati estis,& sine argento redimemini, Similiter multi vendunt se diabolo per momentaneam delectationem, sicut Adam vendidit se pro esu pomi vetiti. Quarta ergo feria venditus est sol iustitiæ,ad nostram salutem,& quarta feria formatus
2 est sol visibilis ad mundi lucem.Orauit† autem Dominus,sicut habetur in euangelio huius diei flexo genu : & idcirco in introitu qui est ad Philip.ij.ca. inuitat Ecclesia,vt in nomine Domini omne genu flectatur cœlestium:quia eorum ruinã reparauit : terrestrium, quia eos liberauit: Infernorum,quia eos eduxit de lacu, in quo non erat aqua, vt dicit Zacharias : & est tertij toni, propter tria quæ inuitant ad flectendum genua.Sequitur:† Et omnis lingua confiteatur:quia Domi-
3 nus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris. & sumitur de Apostolo. Veruntamen ordinator officij intercipit verba illa? Et omnis lingua confiteatur.eò quòd Iudaica silet. Deinde sequitur lectio : Dicite filiæ Sion:Ecce Saluator tuus venit.Esai.lxij. cap. vbi habetur de mercede:dicitur etiam ibi,Ecce merces eius cum eo, &c. Et dixerunt angeli (quosdam enim latuit in carnatio.) Quis est iste, qui venit de Edom, id est de terra. tinctis vestibus, id est membris corporis, quæ sunt vestimenta diuinitatis:sanguinis purpura tincta de Bosra.†Bosra

Digitized by Google

est ciuitas in Moab, & interpretatur firma siue munita: hoc est de inferno:id est, de terrena habitatione: translatiua enim Bosra est Hierusalem, quam Dominus quondam suo firmauit auxilio, sed facti Moabitæ,id est,ex patre diabolo, vestes reges tinxerunt purpura sanguinis.Respondit: Ego qui loquor iustitiam, & sum propugnator ad saluandum.& dixerunt: Quare ergo rubrum est indumentum tuum? quasi dicat: Quare cruentatus es pressura crucis, si tu iustitiam loqueris? At ille respondit: Torcular calcaui solus, scilicet pro omnibus,vt omnes liberarentur, & de Gentibus non est vir mecum. Post lectionem verò cantatur respõsorium:Ne† auertas faciem tuam,&c. In quo orat ipse, vt per passionem veniat ad gloriam. Quia verò in agonia prolixius orauit,vt habetur in euangelio, ideò sumitur offertorium,& postcommunio de psalmo, qui intitulatur:Oratio pauperis cum anxiaretur: excepto versu responsorij, qui est: Saluum me fac Deus,quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Epistola est similiter in Esai. liij. cap. Domine quis credidit, &c. In qua etiam describitur in eodem schemate, in quo ab euangelista repræsentatur in passione, vbi, &c. Non est ei species, neque decor. & infrà: Sicut ouis ad occisionem ducetur. Post † epistolam sequitur tractus: & insolito modo,scilicet immediatè,& hoc ideò, quia Ecclesia arctiùs luget,quàm soleat,& se plangit,vt dictum est in quarta parte sub titulo de tractu. Tractus enim significat planctum, & ideò in tota sexta feria non dicuntur,nisi tractus:responsorium verò est pœnitentium.Et quia Dominus non est ista die crucifixus,sed tantùm venditus, ideò non solùm dicitur tractus,verumetiam & responsorium.† Passio,quæ 7
sequitur: Appropinquabat, &c. Lucæ xxij. cap. Conuenit cum præcedentibus, in qua exprimitur consilium Iudæorum, Iudæ proditio, Domini passio. Postcommunio est: Potum meum cum fletu miscebam: potum,scilicet passionis, quando videlicet sudor eius erat sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Potest etiam dici, quòd duo sunt nobis necessaria,scilicet oratio & patientia, secundùm quòd dicit Dominus: Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Ad hæc quidem duo inuitamur in introitu ad orationem, cùm dicitur: In † nomine Iesu omne genu flectatur.Ad patientiam, exemplo Saluatoris de quo subiungitur: Christus factus est pro nobis obediens vsque, &c. Non est enim obediens, in tribulatione, nisi qui libenter tolerat. Duæ lectiones ideò leguntur,quia hac die Dominus traditus est pro duobus, & à duobus populis, & in quibusdam Ecclesiis ad vtrumque genua flectunt:quia ab vtroque populo adoratur.Præterea hac die sicut August. consilium inierunt Iudæi quomodo Iesum dolo tenerent, & occiderent: & Iudas venit ad eos,& pacti sunt sibi pecuniam se daturos. Sicut ergo Ecclesia repræsentat in sexta feria actus Iudæorum, ita & in quarta consilium eorum. Quidam autem legunt primò lectionem illam: Dicite filiæ Sion. & postea illam: Domine

quis

quis credidit. alij verò econuerſo. Primi quidem attendunt ſolùm illud,quod diximus,ſcilicet quòd venditio Iudæ,quæ facta fuit quarta feria : paſſionem Domini præceſſit , de qua venditione fieri videtur ſermo in illa lectione : Dicite filiæ Sion. in illo verbo : Ecce merces
9 eius cum eo. Alij autem † attendunt , quòd primus homo duas mortes incurrit,ſcilicet carnis & animæ, & Chriſtus nos ab vtraque liberauit. Et quia mors animæ mortem corporis præceſſit , ideò prius legunt lectionem illam, in qua agitur de morte animæ & de liberatione ab ipſa.De morte animæ agitur in illa:Domine quis credidit , &c. ibi:Omnes quaſi oues errauimus,& vnuſquiſque in viam ſuam declinauit. De liberatione verò ſtatim ſequitur ibi:Dominus poſuit in eo iniquitates eorum omnium noſtrorum: & iterum : Si poſuit pro peccato animam ſuam,videbit ſemen longæuum.Ad animam etiam pertinet graduale vnicum habens verſum , ſcilicet : Ne auertas faciem tuam à pueto tuo,id eſt,ab eo, qui paruus & humilis apparet in experientia tribulationis.Sequitur†verſus:Saluum me fac,&c.vſque,Non
10 eſt ſubſtantia. Aquę enim,ſcilicet ſeditionis Iudæorum vſque ad animam Saluatoris tollendam peruenerunt , & illi qui erant limus profundi , infirmitati eius præualuerunt. Sicut autem Saluator animam ſuam poſuit pro animarum noſtrarum redẽptione , ita & corpus ſubiecit pro corporum redemptione. Vnde in ſecunda lectione de ipſius corpore agitur ſanguine proprio rubricato vbi dicitur , Quis eſt iſte, qui venit de Edom &c. Et ibi : Quare rubrum eſt veſtimentum tuum, &c.Ipſe reſpondit:Torcular,&c.Et quia de ſola miſeratione paſſus eſt dominus pro nobis , ideò Propheta in perſona eccleſiæ lectionem illam concludit,dicens:Miſerationum domini recordabor:laudem annuntiaui ſuper omnibus , quæ reddidit nobis dominus Deus noſter. Quia verò per quinque ſenſus corporis peccauimus , ideò ſequitur tractus:Domine exaudi orationem meam,&c. Habens quinque verſus , propter quinque vulnera Chriſti : ſeu quia quinquies exiuit ſan-
11 guis ab eo.† Primò in circunciſione.Secundò, in oratione. Tertiò in flagellatione. Quartò, in crucifixione. Quintò,in lanceatione.Et in ipſo tractu genus humanum petit auxilium , & confitetur defectum, quem ex peccato primi parentis incurrit,cùm dicit:Quia defecerunt dies mei,ſicut fumus.Dies enim,eſt vita hominis:cuius nox eſt mors: ſed hæc vita eſt abbreuiata , & defecit propter ſuperbiam primi parentis,quæ per fumum intelligitur.Et ſequitur:Oſſa mea,ſicut in frixorio confrixa ſunt.Oſſa,ſunt vires interiores vel fortes,quę ſunt Eccleſia,quæ carnes,id eſt, carnale ſuſtentant. † Frixorium enim triplex
12 eſt, ſcilicet peccatorum recordatio , proximiorum compaſſio , futuri iudicij meditatio : in his frigitur bonus homo. Clauditur autem tractus , ſicut & lectio in miſericordia Domini. Vnde vltimus verſus eſt:
13 Tu exurgens domine,miſereberis,&c. † Hæc igitur quarta feria priuilegiata eſt,quoniã legũtur in ea duæ lectiones,propter ordinandos

Digitized by Google

in ſabbato ſequenti. Item, quia in ea die Chriſtus venditus fuit xxx. denariis: ſicut & Ioſeph xxx. argenteis. Quia ſeruus non eſt ſuper dominum: nec diſcipulus ſuper magiſtrum. xxvj. diſt. Quis dubitet. & quòd ab hac quarta feria ſumptum eſt, quòd ſemper in quarta feria ieiunare, & abſtinere à carnibus, & carnalibus deſideriis debemus: & in memoriam venditionis Chriſti hæc feria ſecundum locum obtinet, poſt ſextam feriam, per totum annum in ieiuniis pœnitẽtialibus.

SVMMARIVM.

1 *Cœna Domini quæ tractanda habeat.*

De quinta feria. CAP. LXXI.

IN hoc † tractatu quintę ferię de cœna Domini hoc ordine proceda- 1
mus. Nam primò generaliter dicemus aliqua de officio ſequentium trium dierum, poſteà ſpecialiter de officio huius diei. Et primò de introductione publica pœnitentium in eccleſia & de ſacramentis, quibus hæc quinta feria ſpecialiter inſignitur. Secundò, de triplicis olei conſecratione. Tertiò, de huius diei miſſæ officio: vbi etiam agitur de pedum lotione, & officio veſpertino. Quartò, de altarium denudatione & tam de ipſorum, quàm de pauimenti Eccleſiæ lotione, & de corporis Dominici reſeruatione, & de quibuſdam aliis.

SVMMARIVM.

1 *Eccleſia luget tribus diebus paſſionis. & cur ita.*
2 *Feria quinta Dominica in ramis, matutinas vertit in tenebras: & de eius diei ſolennitate. num. 28. 29.*
3 *Campanæ cur ſileant, ſexta Dominica in ramis, tribus diebus. & num 5.*
4 *Signa cur fiãt cum tabula, ad tenebras ſextæ feriæ Dominicæ quadrag.*
6 *Horarum principia cur omittantur feria ſexta Dominicæ in ramis. Item, aliæ multæ ſolennitates, circa legitimum eccleſiæ officium. nn. 7. 8. 9. 10.*
11 *Hominum tria genera per Chriſtum ſaluata.*
12 *Treni Hieremiæ vnde dicantur.*
13 *Trenis cur inſeratur alphabetum.*
14 *Hebraicarum literarum interpretatio.*
15 *Candelæ, in ten. bris Dominicæ ſextæ quadrageſi. cur extinguantur. & num. 16. & quot accendantur. num. 17. & quid illæ ſignificent diſſimili etiam numero. num. 18. 19. 20. 21. & quid earum extinctio. nn. 22 23. 24. 26. & quid de ea, quæ remanet cæteris extinctis. 27. num. 25. Clamor & benedictio poſt Benedictus in tenebris, quid ſignificet.*

De eadem quinta feria. CAP. LXXII.

PRænotandum † autem eſt, quòd Eccleſia luget tribus diebus: quia 1
tot diebus fuit Dominus in ſepulchro: ſicut enim Ionas fuit in ventre

Digitized by Google

DE EADEM QVINTA FERIA.

rædixerunt: Ventre cæti tribus diebus,& tribus noctibus,ita & Filius huntiarunt. in medio terræ, &c. Quod synecdochicè dictum esse asserit auratur Nam pars illa sextæ feriæ qua fuit in sepulchro, accipitur pro mani- & die sextæ feriæ : & nox diei dominicæ similiter pro nocte, & o- ipsius diei accipitur. Dies verò sabbati integra est, scilicet nox cum die suo,id est,spatium videlicet v gintiquatuor horarũ. Est ergo sen- sus:Fuit Dominus in sepulchro tribus diebus & tribus noctibus,id est tribus temporibus, quorũ quodlibet constat ex die & nocte.Sic enim loqui consueuimus, quia si aliquis etiam minima parte alicuius diei fuerit in aliquo loco, dicimus eum ea die ibi fuisse. Fuit enim secun- dum ipsum quadraginta horis in sepulchro, videlicet quatuor horis sextæ feriæ, & vigintiquatuor sabbati,& duodecim noctis diei domi- nicæ, quia quadrificum orbem morte transgressionis decem manda- torum mortuum viuificauit. Sed secundum præmissa videtur, quòd triduana Domini sepultura debeat celebrari sexta feria, sabbato, & die dominica. Sed respondetur, quòd quia Dominus in nocte diei dominicæ resurrexit, noctem illam ad honorem resurrectionis so- lenniter celebramus. Vnde necesse est, quod quinta feria præueniа- mus & ita triduo,scilicet quinta & sexta feriis,& sabbato humiliatio- nem Domini in mœrore celebremus,quia & in quinta feria iam in- teruenerat nefarium commercium Iudaicæ proditionis. Quidam tamen cuilibet præmissorum trium dictum.xxxiij.attribuunt horas, volentes Christi defuncti exequias septuagintaduabus horis celebra- re & tristitiam septuagintaduorum Discipulorum merito per hoc
2 exprimere. † Sane Ecclesia his diebus tenebras colit & matutinas in tenebras finit. Primò, quia in luctu & mœrore est, propter Domini passionem, & propter eius triduanam mortem exequias celebrat tri- duanas. Secundò, officium tenebrarum,significat non tam tenebras materiales, quæ fuerunt super faciem terræ dum pendebat sol iusti- tiæ in cruce:fuit enim tunc eclipsis miraculosa non naturalis per tres horas,videlicet à sexta hora vsque ad nonam inclusiue, quam etiam spirituales, quæ in illo triduo in cordibus fidelium extiterunt. Ter- tiò, per hoc quod tenebras colit tenebrarum priuatus insinuatur, quia his diebus incœperunt præcedere dies, prout sub sabbato sancto dicetur. † In his vero tribus diebus silent campanæ, quia tunc silue- runt Apostoli,& prædicatores, & alij, qui per campanas intelligun- tur. Sonus autem campanarum significat sonum prædicationis, de quo dicitur. In omnem terram exiuit sonus eorum. Non enim iam circuibant euangelizando vicos, & vrbes sed hymno dicto exierunt cum Iesu in montem oliueti : quibus cum Dominus dixisset, Ecce appropinquat,qui me tradet,præ tristitia dormitauerunt, & laudibus conticuerunt. Vnde & à completorio siue à vespera, qua Dominus traditus fuit campanarum silentium inchoatur.A vespera autem qua Dominus traditus est quando videlicet Discipuli fugerunt, campa-

Digitized by Google

in ſabbato ſ
denariis:
minur
quę
i

Augustinus, fuit 619

:ur. Alij videlicet ad primam huius quintæ feriæ, nt campanas, ſit tamen ſignum cum tabula. † Pri- m Chriſti humilitatem, qui ſe abſcondit & vſque turam ſe humiliauit. Ligni quidem vſus, humilior dit, & inde Eccleſia Orientalis vſum adhuc tenet ulus humilior reddatur. Secundò per ſignum ta- ipimus. Tabula ergo percutitur, quia magnus ti- udæis incutiebatur. Terriò, per lignum in ligno n tabula ſuſpenſum, intelligimus Chriſtum qui eſt ſecùs decurſus aquarum: qui in crucis ligno pepẽ- dit, & pendens orabat & prædicabat dicens: Pater dimitte illis: quia neſciunt quid faciunt. Cum ligno autẽ tantum pulſant, quia tunc ſo- lus Chriſtus prædicator habebatur: & ſolus torcular calcauit. Quar- tò, per tabulam ipſam, lignum fructiferum, ſcilicet Chriſtũ, per mal- leum, quo tabula percutitur, lignum præuaricationis ſignificatur. † Quintò, ideò campanæ & non ſignum tabulæ vel alterius huiuſmo- di ſilent: quia licet maiora ſigna noſtra, videlicet Apoſtoli à laude Dei in Chriſti paſſione ſiluerunt, minora tamen ſigna, vt mulieres nõ ſiluerunt, imò ſecutæ ſunt ipſum, vſque ad crucem. † Principia quoq; horarum, ſcilicet Deus in adiutorium: & fines, ſcilicet Per Dominum. & Benedicamus. & huiuſmodi dimittuntur: quia receſſit, & nobis a- blatus eſt ſacerdos, & paſtor bonus, qui eſt α & ω, id eſt, principium & finis, qui etiã eſt ſummus ſacerdos, & caput noſtrum, & traditus im- piis, nec eſt, à quo petamus quòd intendat in adiutorium noſtrum Percuſſo namque paſtore noſtro, diſcipuli eius diſperſi ſunt. Sic ergo iſtud officium, quod caret principio & fine, quaſi mortuum & vidua- tum videtur: quia & Patres noſtri viduati poſt mortẽ Chriſti fuerunt. Non dicitur etiam Gloria Patri: quia in Chriſti paſſione abſcondita fuit fortitudo gloriæ ipſius Chriſti, & in eius morte Trinitas viſa eſt extincta: in cuius laude dicitur ille verſus: De hoc etiam ſub domini- ca de paſſione dictũ eſt. Hoc etiam notatur in quibuſdam eccleſiis, in quibus his diebus duo tantùm cerei ante altare ardent, tertio extin- cto, prout ſub titul. de paſcha dicetur. In his quoque tribus diebus ſa- lutatio non fit, quia dominus vobiſcum, nõ dicitur, vt vitetur peſtife- ra ſalutatio, per quam Iudas tradidit Chriſtũ dicens: Aue rabbi. Pax etiam non datur, pro eo, quòd Iudas oſculo tradidit Chriſtũ: & quia in duobus ſequentibus diebus altari non conſecratur, nec dicitur: Pax domini ſit ſemper vobiſcum. nec, Dona nobis pacem. In quibuſ- dã tamen eccleſiis datur hodie pax, pro eo quòd hac die ſacramentũ ſacramẽtorũ, ſcilicet euchariſtiæ inſtitutum eſt. † His quoque diebus fit officium humilius ſolito, propter domini humiliationem & tridua- nam eius ſepulturam, quam celebramus. Veruntamen nocturnale officium, per quod ſignificantur propheriæ prophetarum, alta voce & manifeſtiùs cãtãtur, quia prophetæ & alij ſancti Patres veteris Teſta-

menti

Digitized by Google

menti alta & aperta voce,quæ de Christo erant vẽtura,prædixerunt: & quod Spiritus sanctus ibi dictabat remota formidine nuntiarunt. Diurnum verò officium,per quod Apostolorum prædicatio figuratur voce demissa,& quasi sub silentio cantatur:quia tunc Apostoli omni-
8 nò tacuerunt, aut saltem occultè prædicauerunt. † Incipit autem tenebrarum officium:Zelus domus tuæ comedit me, id est,amor vehemens ecclesiæ fuit causa,quare passus sum.Non dicitur inuitatorium ne imitemur,sed potiùs per silentium detestemur pestiferum Iudæorum consilium,& conuentũ factum,vt Iesum caperent in sermone:& eum morti traderent.Præterea tunc Apostoli dispersi erant, qui alios
9 ad dominum inuitare & conuocare consueuerant. † Hymnus etiam laudis non dicitur:quia tunc factus est opprobrium hominũ, & abiectio plebis.Finis dominicæ orationis,quę dicitur ante lectiones,dicitur in silentio,pro eo quòd de euangelio sumitur. Nam tunc euangelica enuntiatio fugientibus Apostolis cessauit:& est notandum, quòd Christus cuius est ipsa oratio,auulsus à cæteris,& quasi in silẽtio orauit:sed tunc fit sonitus per tactum ligni cum manu, quia & Christus
10 in ligno crucis pendens,voce magna clamauit. † non dicuntur etiam in lectionibus:Iube domine benedicere:nec,Tu autem domine,quia recessit pastor & sacerdos,qui gregi benedicere & misereri debet:sed quia illum propter peccata amisimus, ad hoc vt eũ recuperare valeamus,admonemur per versum illum:Hierusalem,Hierusalem,cõuertere ad dominum Deũ tuũ, qui in fine lectionum dicitur, vt ad pœnitentiam conuertamur:nam post luctum gaudere possumus.Per hoc autem, quòd dicitur bis Hierusalem,arguitur duritia Iudæorum, & peccatorum,sicut alibi in euangelio : Hierusalẽ,Hierusalem,quę occidis Prophetas,&c.Rursus per Iube domine,intelliguntur ad prædicationem euntes:per Tu autem,inde redeũtes.Ideò ergo neutrũ dicitur,quoniam Apostoli,quos repræsentant,qui lectiones legunt, his diebus fugerant:vnde nec ad prædicationem missi sunt,nec qui missi erant,sublato domino redierunt.Omnes antiphonæ sunt de passione
11 & compassione. † In his etiam tribus noctibus nouem psalmi nouem lectiones & nouem responsoria diuisim per singula nocturna cantãtur,ad ostendendum quòd Christus in infernum descendens tria hominum genera:scilicet virgines, coniugatos, & continentes inde rapuit,& ad angelorũ societatem transuexit: quæ tria genera in euangelio distinguuntur per eos,qui in mola,& per eos qui in agro,& per eos qui in lecto sunt. Tria ergo huminum genera, scilicet qui fuerũt in lege naturali,& in tempore legis,& Prophetarum, per tria nocturna recolimus : & sicut illi per mortem domini in tribus sociati sunt nouem ordinibus angelorum, scilicet in actionibus, cognitionibus, & gaudiis,ita per tres noctes dominicæ sepulturæ nouem psalmi, nouem lectionibus,& nouem responsoriis subduntur : psalmi enim ad actiones, lectiones ad operum Dei cognitionem, responsoria verò

Digitized by Google

ad gaudium,& ad cantum pertinent angelorum. Cæterùm tres primæ lectiones,vel in quibuſdam eccleſiis ſex,ſunt de Trenis Hier.deflentis captiuitatem populi ſui:non ſolùm Babylonicam,ſed etiã Romanam,quam incurrunt propter paſſionem domini:& ideò dicuntur lamentabiliter in perſonam ſanctorum de Iudæis,qui deflent caſum gentis ſuæ.Sicut enim ille deplorauit mortem Ioſię,regis occiſi in futuram deſtructionem gentis:ita & nos deploramus mortem & paſſionem Chriſti regis noſtri. In fine autem Lamentationũ dicit idẽ Hie. Spiritus oris noſtri, Chriſtus dominus captus eſt in peccatis noſtris. Aliæ verò tres ſunt de expoſitione pſalmi tractãtis de paſſiõe:& ideò voce depreſſa leguntur tres vltimæ de epiſtola Pauli j.ad Cor.xj.Cõuenientibus vobis in vnum,&c.vbi oſtendit Apoſtolus,quomodo debet cœna Domini ſumi.Ex quibus ſex lectionibus apparet,quòd Prophetæ præuiderunt Chriſtum occidendum, & Apoſtoli docent occiſum.Dicuntur autem Treni,id eſt,† lamentationes,à Trenato mõte, ubi lamenta animarum,quæ ibi puniuntur,ſæpè audiri dicuntur.Inde etiam dicitur Trenum,quod eſt plenum lamẽtationis & funeris. Dicuntur etiam Treni:quia ſemper tres verſus poſt vnamquanq; literã Hebraici alphabeti ſequuntur,quod alphabetum totum per ordinem in illis Lamentationibus ponitur.† Primò,quia mos fuit Hebræis illud ponere in eorum cãtibus,ſiue luctus ſiue lætitiæ alicuius rei multum notabilis:prout patet in vltimo capitulo Prouerbiorũ:Mulierem fortem,&c.& inquibuſdam aliis locis, prout habetur in proœmio libri Regum.Secundò,quia ſicut dixit Hierem.in eodem proœmio & in prologo Bibliæ verſus,quibus dictæ literæ anteponuntur in Lamẽtationibus Hierem.incipiunt in Hebræo ab eiſdem literis.Tertiò,vt per hoc notetur cæcitas & duritia Iudæorum, qui res tanquam alphabetum notiſſimas,videlicet paſſionem filij Dei intelligere, & credere nolunt, dicẽte Propheta:Miluus in cœlo,turtur,& ciconia cognouerunt tempus aduentus ſui:Iſraël autem me non cognouit,& populus meus non intellexit. † Quartò, quia interpretationes literarum ipſarum maxima ex parte continent ſententiam verſuum quibus anteponuntur.Circa quod notandum eſt,quòd Aleph,interpretatur doctrina.Beth,domus.Gimel,plenitudo. Daleth, tabularum ſeu ſcripturarum.Et hæc ſiquidem eſt prima cõnexio literarum ipſarum:vbi dicitur quod doctrina eccleſiæ, quæ eſt domus Dei, eſt in plenitudine ſcripturarum,He,iſta:vau & zay hæc.Beth,vita.hæc eſt ſecunda connexio,vbi dicitur,quòd iſta & hæc doctrina, quam prædiximus eſt vita quam viuimus.Thet,bonum, Ioth principium : & eſt tertia connexio,vbi dicitur quòd bonum eſt principium per Scripturas,quaſi per ſpeculum ſaltem in enigmate agnoſcere Dominum. Caph, manus. Lamech, cor vel diſciplina. hæc eſt quarta connexio, vbi dicitur quòd in vtero cordis diſciplina exigitur: quia nihil facere poſſumus,niſi quę faciẽda erunt,agnouerimus.Mem,ex ipſis.Num,ſempiternum.

Hiere. 8 4

ternum. Samech, adiutorium: hæc est quinta connexio, vbi dicitur quòd ex ipsis Scripturis est nobis sempiternum auxilium. Ayn oculus. Phe, errauit. Sadech, iustitia vel consolatio: hæc est sexta connexio, vbi dicitur quòd sæpè dicta Scriptura, est oculus errantibus, & consolatio. Caph, aspice super. Res, caput. Syn super vulnus. Thau. signum vel consummatio: hæc est septima cõnexio, vbi etiam in numero fit mysticus intellectus, vbi dicitur: Aspice in scriptura contineri caput nostrum à quo habemus medelam super vulnera, & sequitur cõsummationem, id est, vitam æternam. Sic ergo Saluatoris exequiæ celebrantur, vt in modico apice, ab aliorum defunctorum exequiis distare vi-
15 deantur. † Consequenter candelæ & lumen extinguntur: nam hæ tenebræ tribus noctibus celebratæ, significant tenebras quæ tribus horis fuerunt Christo in cruce pendente: vel ideò tribus noctibus lumen extinguitur: quia verum lumẽ triduo iacuit in sepulchro. Circa quod aduertendum est, quòd quidam accendunt septuaginta duas candelas, quidam vigintiquatuor, quidam quindecim, quidam duodecim, quidam nouem, quidam septem, & secundum quosdam non est nu-
16 merus certus, omnes tamen non sine mysterio agunt. † Septuagintaduæ candelæ quæ extinguuntur, designant septuaginta duos discipulos quorum prædicatio in morte Christi penè extincta est: significant etiam quòd dominus septuagintaduabus horis iacuit in sepulchro per synecdochen intellectus: vel tot accenduntur, propter lxxij. nationes
17 seu genera linguarum. † Vigintiquatuor candelæ accendũtur Primò, quia sol iste, qui mundum xxiiij. horis diei & noctis illuminat: significat Christum verum solem, qui extinguitur: quia Christus occubuit vespere passionis, & tenebræ factæ sunt super vniuersam terram. Secundò, dies cuius maius lumen Christus est: nox verò cuius minus lumen Ecclesiæ est, luminaria sunt Apostoli, & alij viri Apostolici: qui sunt quasi xxiiij. horæ, quæ diei Christo, & nocte ecclesiæ famulantur. Vigintiquatuor luminaria ergo extinguuntur: quia Apostoli in vnoquoque per vigintiquatuor horas latuerunt. Tertiò, vigintiquatuor candelæ designant versum: Gloria, &c. qui in nocturnis festiuitatum vigintiquatuor vicibus solet dici. Primò post, Deus in adiutorium: secundò post inuitatorium tertiò, post hymnum nouies in psalmis trium nocturnorum, ter in responsoriis, & Te Deum laudamus: quasi Gloria Patri est. Iterum, ad laudes semel post, Deus in adiutorium, quinquies in psalmis sequentibus, semel in hymno: & semel post, Benedictus. Versus enim ipse in hoc officio tacetur, vt præmissum est: quia ille in cuius laudem, dicitur in sepulchro iacet. ideóque vigintiquatuor candelæ ad hoc designandum extinguuntur, vel significant xij. Apostolos, in quorum honore toties dicitur, Gloria Patri
18 in nocturnis, prout dictum est in proœmio quintæ partis. † Quindecim candelæ significant xij. Apostolos & tres Marias, quæ sequebantur Dominum, quæ extinguuntur, quoniam tunc omnes laudes Dei

Digitized by Google

tacuerunt. Apoſtolis tamen fugiẽtibus, ipſæ Mariæ, quia minùs timebant, circa Chriſtum quoad poterant verſabantur: vnde légitur: Pelli meæ conſumptis carnibus adhæſit os meum: & de. ſunt tan. le. c. den. meos. labia, id eſt, mulieres, quæ ſunt quaſi pellicula circa dẽtes. † Vel quatuordecim ex illis candelis ſignificant, quatuordecim articulos fidei: quorum extinctio, ſignificat extinctionem fidei factam in fuga Apoſtolorum: extinctio verò vltimæ cãdelæ ſignificat mortem Chriſti. † Duodecim candelæ accenſæ repræſentant duodecim Apoſtolos, quæ extinguuntur, ad notandum quòd Apoſtoli tunc ſiluerunt & fugerunt, & penè extincta eſt fides in eis. † Nouem candelæ ſignificant genus humanum, quod per peccatum ſe à nouem ordinibus angelorum, & à vera luce excluſit. † Septem candelę ſignificant gratiam Spiritus ſeptiformis, quæ in cordibus diſcipulorum penè fuit extincta. Vbi verò non obſeruatur certus candelarum numerus, ſed quilibet laicus pro velle candelam apponit, huiuſmodi candelę ſignificant Prophetas, & alios ſanctos Patres, qui Chriſtum vẽturum lumen noſtrum prænuntiantes & verba ſalutis prædicãtes, diuerſis pœnis vexati mortui ſunt & extincti. Porrò omnes candelæ non ſimul, ſed vna poſt aliam extinguuntur, quia diſcipuli non ſimul à Chriſto ſed ſucceſſiuè vnus poſt alium diſceſſerunt. Alia etiam ratio iam ſequitur. † Quidá extinguunt eas poſt ſingula cantica, vſq; ad plenã extinctionem: figurãtes quòd ſingulis cãticis ſiue pſalmis mœſtitia decidimus, quia verus ſol occubuit gaudiúmq; noſtrũ in luctũ eſt cõuerſum, iuxta illud: Cecidit corona capitis noſtri, conuerſus eſt in luctum chorus noſter. Alij in tribus vicibus eas extingunt: recolentes triduanam Domini ſepulturam. † In quibuſdam quoque eccleſiis candelę quadam manu cerea extinguuntur, quę ſignificat manum Iudę: de qua Dominus dixit: Qui intingit manum mecum, &c. Quę fuit quaſi cerea, id eſt, ad malum flexibilis: per quam Chriſtus Rex noſter, & vera lucerna traditus fuit, & quãtùm in illo fuit extinctus. Candela autem, quę in medio eſt, nõ † extinguitur: ſed in feneſtra vel arca accenſa ſeruatur occultè: vt poſteà reueletur, & eccleſiam illuminet. Nempè candela ipſa ſub eis lumen occultatum ſignificat. Primò fidem, quę in ſola Virgine remanſit: per quam poſteà omnes fideles docti & illuminati ſunt. Secundò, ſignificat Chriſtum qui licet videretur ſecundum carnẽ extinctus, tamen ſecundum diuinitatem, quę illis erat occulta, viuebat, & poſtea reſurgens cum luce clariſſima ſe ſuis diſcipulis manifeſtauit. Tertiò, occultati luminis, quod videbatur extinctum, reuelatio notat fidei illuminationem in Apoſtolis, & aliis, in quibus tunc penè extincta erat. Quartò, notat fidẽ poſt infidelitatem. Quintò, notat quòd ignis Spiritus ſancti, qui in fidelibus videtur extinctus: iterum relucęſcet in eiſdẽ. Sextò luminis renouatio, ſignificat noui Teſtamenti renouationem. † Septimò, luminaria ſucceſſiuè vnũ poſt alterum extinguntur, & vnum quaſi penè extinguitur, quia abſconditur, & poſteà reuela

Iob 9

Matt. 26

19 20 21 22 23 24 25 26

reuelatur, id notandum, quòd peruersi vineæ cultores, & generatio prauа nuntios patris, videlicet Prophetas, per varia tempora completo ſuo miniſterio Prophetiæ occiderunt, & tandem patris hæredem, quem in ſepulchro poſitum lumine occultato figuramus, cuius luminis reuelatio, eſt reſurrectionis eius manifeſtatio, & commemoratio. Sanè candela quæ vltima extinguitur, eſt maior cæteris, ſecundùm quoſdam, & ſignificat Chriſtum qui fuit Dominus Prophetarum: ſecundum alios verò vbi nõ eſt maior cæteris, ſimiliter ſignificat Chriſtum qui reputatus eſt vnus ex Prophetis, & vltimus extinguitur, quia nullus poſt eum apud illos Propheta ſurrexit: ſed extinctus eis perfidiæ tenebras dereliquit. Et ad canticum euangelicum candela ipſa extinguitur: quia Chriſtus euangelizans occiditur. Et attende, quòd in hoc officio paſtoris officia, vt capitulum ſubticentur quia paſtores diſperſi fuerant: verſus tamen, quod eſt minorum officium, non omittitur, quia Diſcipuli minus cogniti videbantur. Vnde & hoc officium triduanum potius à minoribus celebratur in typo minorum diſcipu-
27 lorum, & mulierum, qui Dominum ſequebantur. † Vociferatio ad Benedictus & tumultus popularis, qui tunc fit, concrepatio eſt Iudæ proditoris, & tumultus cohortis, quam cum gladiis & fuſtibus Iudas contra Chriſtum adduxit: vel cæci diſcipuli ſalutatio dicentis: Aue rabbi. Tertiò canticum ipſum tunc alta voce dicitur, ad notandum, quòd multi interfecto antichriſto gaudebunt. Clangor canentiũ Κύριε ἐλέησον, eſt tumultus Dominum perſequentium, & eum ironicè adorãtiũ: vel ſignificat lamẽta ſanctarũ mulierũ, quę ſequebantur Dominũ: quæ leguntur poſteà lamentari ſedentes cõtra ſepulchrũ. τρισσοὶ verò, id eſt, verſus illi, qui in illis qui tribus noctibus, cũ Κύριε ἐλέησον, & Domine miſerere: quaſi lamentabiliter cantantur, ſignificãt lamentationes & dolores mulierũ, de cognatione ſua, quæ à Galilæa fuerant ſecutæ Ieſum: inter quas erant Maria Magdalena, & Maria Iacobi, &
28 Maria Solome, plorantes iuxta ſepulchrum. † In quibuſdam Eccleſiis tropis cantatis, procidentes ad terrã, dicunt in tenebris ſub ſilentio: Miſerere mei Deus & collectã: Reſpice quæſumus Domine, in quo timor Apoſtolorũ in occultis notatur. Poſteà fit cũ manu vel alio quodammodo ſonitus ante luminis reuelationem: qui ſonitus repræſentat terroris eorũ incuſſionem, vel ex tumultu cohortis, vel ex terræ motu: in quibuſdam tamen Eccleſiis ignis nouus de lapide producitur: quia per Chriſtum mediatorem noſtrum nobis Spiritus ſanctus
29 infunditur. † Ab hac quoque die vſque ad octauã pentecoſtes in quibuſdam Eccleſiis officium beatæ Mariæ omittitur, vt memoriæ atque reuerentiæ paſſionis & reſurrectionis: de quibus in Eccleſia hoc tempore agitur, ardẽtiùs inſiſtatur. Cùm enim honor & obſequiũ ſpecialiter hoc tẽpore Chriſto eius nato in noſtra humanitate paſſo & glorificato impenſum redunder, in ipſam matrem, nulla quidẽ ſibi fit iniuria ipſum officium omittendo. Omittitur etiã officium mortuorum,

quia

quia cùm recordatio beneficiorum Christi præcipuè,quæ ipse passionis & resurrectionis suæ tempore contulit, omnem nostrum effectum & intellectum requirat. Proinde Ecclesia illud solum officium, quod ad ipsum Christum spectet, in quo de eius passione & resurrectione agitur,eo tempore agit: vt sic non ad plura dispersa,ad vnum duntaxat vehementiùs occupetur. Nec per hoc defuncti qui sunt in purgatorio dispendium patiuntur:quia cùm sint nobis per charitatem vniti,beneficia nostra secundùm quòd meruerunt, participantur ab eis: nec expressius memoria pro illis fieri posset, quàm agendo memoriam de morte & resurrectione Christi,per quam à pœnis liberari expectant.Extra ecclesiam tamen vtile est ipsa officia dicere.

SVMMARIVM.

1 *Officium diurnum feria quinta Dominica quadragesimæ,& eius formæ, etiam sunt.num.3.*
2 *Remedia duo contra peccatum.*
4 *Pœnitentes cur & quomodo admittantur in Ecclesiam sexta feria Dominica in ramis & nu.5.6.7.*

De diurno huius diei officio.

CAP. LXXIII.

SEquitur de diurno † huius diei officio videre.Et quidē hæc quinta feria insignitur sacramentis,tum ab Ecclesia,tum à Domino institutis:in qua die, primò pœnitentes in Ecclesia introducuntur, qui in capite ieiunij, de ea electi fuerant.Vnde in canone Inno. ita legitur: De pœnitētibus verò,qui siue ex grauioribus omissis, siue ex leuioribus pœnitentiā gerunt,si nulla interueniat ęgritudo,quinta feria ante pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demōstrat. Primò ergo,de pœnitentium introductione in Ecclesiam,dicturi,aliqua de ipsorū electione præmittámus. Siquidē misericors & miserator Dominus,cuius misericordię nō est numerus,sicut in psalmo habetur: misericorditer semper agens & peccatorū salutē sitiēs per huius mūdi pelagos periculosè nauigantibus:& quādoq; fluctuātibus inter alia multa remedia specialiter duas naues siue tabulas parauit. Prima est baptismus.† Secunda pœnitentia,sicut Apost.ait ad Eph.& quidem pœnitētes de Ecclesia eiiciūtur,repræsentat exilium & electionē Adæ & Euæ de paradiso propter esum pomi. Peccatores ergo de Ecclesia eiicimus,& electis pœnitentiam septennem, aut aliam pro criminum qualitate imponimus,& electi per septem hebdomadas extrà morantur:quia genus humanum in Adam lapsum iudicio Dei in hoc exilio septem milibus damnatur annorum. Maria quoque lapsa, septē diebus extitit extra castra:Forma electionis habetur in cōcilio Agathē.
Num. 12 Electionē verò Cain à facie Domini, repræsentat Ecclesia excōmunicando

Digitized by Google

nicando viros ſanguinum,præcipuè cum candelis extinctis:quia & ille & iſti ſpiritum vitiis extinxerunt, quæ candelæ in prolatione anathematis debent proiici,& pedibus conculcari: nec vlterius debent ad aliquem vſum, ſicut nec ſal infatuatum aſſumi. Electi ferunt candelas in manibus ad ſignificandum,quòd pro opere quo primi parentes porrexerunt manus, ad pomum vetitum, appoſita eſt ignea rumphæa in paradiſo. Clauduntur coram eis fores Eccleſiæ in ſignum aditus paradiſo
3 quondam obcluſi.Quòd de loco ad locum † vadũt,ſiue in exilium mittũtur,ſignificat,quòd Cain poſt mortem fratris profugus & vagus fuit ſuper terram.Quòd ciliciis & laneis vtũtur de Iob tractum eſt,qui pœnitentiam in fauilla & cinere agens, ſaccó ſe operuit: & de Niniuitis qui ſimiliter fecerunt. Cilicium quoque portãt,in ſignum pellicearum tunicarum Adæ & Euæ,Ioan.etiam habitum recolentes.Carcer pœnitentiæ à Ioſeph initium habuit.Quòd comam & barbam nutriunt:tractum eſt de Ioſeph,cui in carcere poſito,iſta excreuerunt.Quod iacent, aut ſedent in terra,ſumptum eſt de Iob,qui in ſterquilinio ſedit:in terra etiam comedunt,quaſi ipſo facto dicant:Maledicta eſt terra in opere tuo. Non dicitur eis, Aue, quia nondum erat mutatum nomen Euæ. Quòd pedes nudant, nuditatem repræſentant Adæ. Quòd ieiunantes; quòd indigent ornatu gloriæ, quòd baculis vtuntur,tractum eſt de Iacob qui peregrinans in baculo Iordanem tranſiuit. In his etiam omnibus inuitantur ad humilitatem & purgatoriam confeſſionem, & tam peccatorum, quàm æternæ pœnæ meditationem, & quòd ſint memores ſuæ peregrinationis. Nãque eiiciuntur de Eccleſia,& poſt eos cantatur: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, hoc ideò fit, vt videntes Eccleſiam pro eis eſſe confuſam,magis ac magis cõfundantur:in veſtimentis quippe ſordidis & excremento crinium & barbæ, multiplicatio miſeriæ peccatorum inſinuatur,quaſi dicãt ipſo facto:Iniquitates meæ multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei.Quòd in terra iacẽt,eis æternam damnationem ad memoriam reducit: quaſi dicant: Domine perdes omnes qui in terram deſcenderunt, id eſt,qui dediti ſunt terrenis,niſi reſipiſcant. Quòd de loco ad locum cum baculo vadunt: eis ad memoriam peregrinationem ſuam reducit, qui per peccatum receſſerunt à Deo: in baculo enim intelligitur correctio, & conſolatio, & ſuſtentatio, quaſi dicant: Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Eſt autem baculus cubitalis: quia in qua menſura menſi fuerint,
4 remetietur eis. † Sed quæritur quare hac die pœnitentes in Eccleſiam introducuntur?Reſpõdeo,In quinta feria Deus creauit piſces & volucres: piſces in aquis reliquit, volucres in aëra leuauit, iuxta illud: Magnæ Deus potentiæ, qui ex aquis, &c. partim remittis gurgiti, ſcilicet piſces, partim leuas in aëra, ſcilicet volucres. Per piſces intelliguntur cupidi,auari & luxurioſi,qui in flexu cupiditatũ huius mundi delectantur.Volucres ſunt ſpirituales,qui in ſpiritualem cõuerſationem quaſi in aëre leuantur. Pœnitentes igitur in quinta feria in Eccleſiam introducuntur

Geneſ. 4
Iob. 42
Ioann. 5
Gene. 41
Iob. 2
Geneſ. 3
Gene. 32
Geneſ. 3
Pſal. 68
Pſal. 21
Pſal. 22
Marc. 4

Digitized by Google

euntur: & quasi segregati à malis & ab huius mundi deliciis, in cœlis animo conuersantur. Præterea, in fine quintæ ætatis, quam hæc quinta feria significat, Ioan. Bap. pœnitentiam prædicauit, & Dominus noster venit in mundum, peccata absoluens: prout in prima huius diei de oratione dicitur. † Rursus in hac die institutum est sacramentũ sacramentorum, scilicet corporis & sanguinis Domini, cùm Dominus vetus finiuit testamentum, & nouum inchoans, panem & vinum in corpus & sanguinem suum transubstantiauit, quod est sacramentum misericordiæ. Quia ergo Christus solus de misericordia crimina tollit, vt præmissum est, ideò pœnitentes hac die reconciliantur, quia hac die misericordiæ consecrauit sacramentum: & inde est quòd missa huius diei solenniter cantatur, vt ibi dicetur. Meritò igitur hac die, quæ tota in remissionem peccatorum consecrata est pœnitentes reconciliantur ad percipienda corporis & sanguinis Domini sacramẽta. Decuit itaque hoc sacramentum sacramentorum in fine institui quintæ feriæ, aduenientе sexta feria, eò quòd in fine quintæ ætatis, & in primordio sextæ, lex finẽ, & euãgelium sumpsit exordium. † Præterea, hac die absoluuntur, quia in ea die Christus fuit captus & ligatus, quę ligatio absolutionem nostram operata est. Hac etiam die Christus lauit pedes Discipulorum suorum, vt pedes & affectus nostros lauet, id est, soluat à peccatis. † Forma verò reconciliationis est hæc. Erit põtifex ad patentes ianuas Ecclesię, vbi iacent pœnitentes prostrati in terra, & eos vice Christi vocat ad timorẽ Domini, dicens ter: Venite. ve. ve. filij audite me, timorẽ Domini docebo vos. Hanc esse Christi vocẽ probat ti. psal. xxxiij. de quo sumitur qui talis est psalmus Dauid cum mutauit vultum suum coram Abimelech. Abimelech interpretatur patris mei regnum: per quem Iudæos accipimus, coram quibus verus Dauid mutauit vultum suum, id est, sacrificandi ritum: & ferebatur in manibus, quando panem & vinum dedit discipulis, dicens: Hoc est corpus meum: & hic est sanguis meus: quod quidem hodie factum est. Dicens ergo pontifex vicarius Iesu Christi, Venite pœnitentes: inuitat ad corporis sanguinísque conuiuium. Proinde, pro eis orat, genua flectit, eos admonet, eósque recõcilians in Ecclesiam introducit. Illud etiam notabile est, quòd vndique ianuæ Ecclesiæ patent: ad notandum venientes ab Austro, vel ab Aquilone. i. iustos & peccatores quando accedunt ad misericordiam, nõ esse prohibendos, & à pascha in anteà patebunt, eò quòd in octaua nostræ resurrectionis nullum erit improperiũ peccatorum electis. Illud quoque notabis, quòd pœnitẽtes in Ecclesia recepti, crines & barbam, quam nutrierant deponunt: & se vestes mundas & cultiores depositis pœnitentialibus induunt, à Ioseph capientes exemplum, qui de carcere ductus, tonsus & lotus est, & vestibus decoratus: per hoc quoque innuitur, quòd deponẽtes multitudinẽ peccatorũ, induunt vestimẽta virtutũ.

Gene. 41

SVMMARIVM.

1 *Oleum consecratur sexta feria Dominica in ramis, idque tribus vicibus.*

2 *Oleum*

Digitized by Google

2 *Oleum tripliciter consecratur, & de cuiusque proprietate.*
3 *Oleum infirmorum quomodo consecretur, & quare. num. 5. 6. 7. 8.*
4 *Oleum chrismatum.*
9 *Olei chrismatis consecratio.*
10 *Chrisma ex quibus conficiatur, & qualiter, quáque solennitate. num. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. & quid mysticè sonet illa celebritas tanto apparatu. num. 18.*
19 *Oleum benedictum salutatur, & quoties, & quorsum.*
20 *Episcopus ter exhalat in ampullam olei benedicti, & cur idipsum.*
21 *Oleum cathecumenorum, & eius vsus duplex. num. 22. 23.*

De eadem quinta feria. CAP. LXXIIII.

1 HAc etiam quinta feria † secundo loco tripartitum oleum consecratur: quoniam hodie agnus Dei ad victimam, scilicet vesperam immolabatur: de cuius sanguine vterque postis, & superliminare domorum in quibus erat edendus, liniebatur, vt hoc signo viso exterminator Ægypti domos sacri conuiuij præteriret intactas: in quo præfiguratum est quòd si frontibus nostris vnctione chrismatis quasi sanguine Christi qui vnctus interpretatur, signum crucis imprimitur, diabolus in domibus animarum nostrarum nullam nocendi habet potestatem. Rectè ergo, qua die illud figurantium agebatur, significatum solenniter celebratur. Sed diceres: Consequens igitur esset, vt hac die pueri confirmentur, id est in frontibus chrismate sacro signentur. Respondeo: Sancta Ecclesia illum, in quo passus est Dominus, lectui dedicauit: & solennitatis & conuiuij gaudium in diem tertium, quo resurrexit Dominus, reseruauit: & tunc demum pro recuperata salute animarum, quæ est patrata in sexta feria, & pro futura corporum resurrectione, quæ donata est nobis in Ecclesia paschalis agni conuiuium celebremus dicentes: Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur. Sumentes ergo illud: vnde postes nostrarum frontium signare debemus: rectius ab ipsa significatione vsque ad conuiuium paschale cessamus: vt tunc submerso Pharaone transeuntes per mare rubrum signantes domos contra exterminatorem paschale conuiuium celebremus. Sed diceres: Cur itaque in sabbatum chrismatis consecratio non differtur? Respondeo, quia ab hac quinta feria vsque ad vesperam sabbati, à missarum solẽniis vacamus: ipsum autem chrisma nonnisi intra missarum solennia fas est consecrari, sed ante missam baptismum conuenit celebrari, prout sub sabbato sancto dicetur. Vel ideò, in quinta feria cõsecratio celebratur, quia Christus in quinta fuit vnctus ætate: nam in quinta venit, qui in sexta sanguinem consecrauit, de cuius vnctione dicit Daniel: Vngatur sanctus sanctorum. Et Esa Spiritus Domini super me, eò quòd vnxit me, ad euangelizandum misit me: & Dauid: Vnxit

Exod. 12

1. Cor. 5

Danie. 9
Esai. 11

Digitized by Google

Pſal. 44 Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis: cuius vnctio extunc cœpit, cùm Verbum caro factum eſt, cùm plenitudo diuinitatis in eo corporaliter habitauit: tunc autem completa eſt, cùm in baptiſmo ſuper ipſum Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ deſcendit. Ideóque vnctio, quæ hodie conficitur ad vngendum, vſque ad baptiſmum differtur, vt ſignificemus Spiritum ſanctum, ſuper Dominum in baptiſmo viſibiliter deſcendiſſe, & nos in baptiſmo Spiritum ſanctum accipere. Ex his itaque patet in veſpera ſabbati ſtatim poſt baptiſmum eſſe confirmandum, vt poſteà celebretur paſchale conuiuium, & quod quibuſdam placet, ſaltem in paucis eſſe tunc confirmationis myſterium inchoandum. Quia † igitur de triplici oleo mentio facta eſt, notandum eſt, quòd triplex ſacramentum ex eadem ſubſtantia fit olei, ad oſtendendum, quòd licet vnus ſit Spiritus ſanctus, multifortis eſt tamen ſecundùm dona ſua: vnde Apoſtolus j. Corint. xij. Alij per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij fides, alij gratia ſanitatum, &c. Hoc triplici oleo coaptamus quod inde apparebit, ſi olei triplicem proprietatem attendamus. Olea enim, vt dicit Iſid. eſt arbor pacis inſignis, cuius pinguedo valet ad reficiendos artus laſſos & infirmos, & eſt pabulum luminis: quòd eſt arbor pacis, refertur ad oleum chriſmatum: quòd pabulum eſt luminis, refertur ad oleum catechumenorum: quòd artus laſſos & infirmos reficit, ad oleum infirmorum. Hæc igitur tria præcedentibus verbis Apoſtolo coaptantur. Siquidem in multitudine pacis eſſe videtur, qui dulcedinem internæ ſuauitatis guſtauit, ſicut dicit pſalmus: Guſtate, & videte quoniam ſuauis eſt Do-
Pſal. 34 minus. Saporem huius dulcedinis ſenſerat ille, qui dicebat: Gratia Dei
1. Cor. 15 ſum, id quod ſum. j. ad Corint. xv. ca. Hæc gratia eſt donum ſapientiæ, quæ intelligitur per pacis oleum. Verùm, quia hunc ſaporem libenter in alium deriuat vir fidelis, idcirco alij datur ſermo ſcientiæ. Scientia enim eſt doctrina, quia fidelis aliorum verbo, vel ad minus exemplo inſtruitur, qui per balſamum intelligitur: & quia Apoſtolus in hoc laborauit, idcirco cùm dixiſſet: Gratia Dei ſum id, quod ſum, ſtatim ſubiunxit: Et gratia Dei in me vacua non fuit. Hæc duo ſimul coniuncta, ſcilicet oleum & balſamum, id eſt, dulcor ſapientiæ, & odor doctrinæ, perfectum faciunt ſeruientem: quæ duo, ſcilicet ſapientia & doctrina, ad oleum chriſmatum pertinent. Ad oleum verò cathecumenorum pertinet fides, quæ mentem illuminat, ſicut oleum lumen præſtat. Fides enim valet ad duo, ſcilicet ad purgamentum & tutamen: purgat præterita vitia, & tutelam præſtat contra futura, ſicut verba conſecrationis huius olei manifeſtè oſtendunt, quæ inferius exponentur. Ad oleum infirmorum pertinet gratia ſanitatum, id eſt, ſanitas corporis & mentis. Valet enim contra vtriuſque ægritudinem, ſicut ex verbis benedictionis ipſius liquet. Quare autem infirmi & cathecumeni inungantur, & de vnctionibus, quæ fiunt ex hoc triplici oleo dictum eſt in prima parte, ſub titulo de vnctionibus. Sequitur † videre de ipſorum

oleorum

Digitized by Google

oleorum conſecrationibus. Et primò de oleo infirmorum,ſecũdo,de oleo chriſmato,tertiò de oleo ſancto. Primò,ergo de oleo infirmorũ dicendum eſt:nam illud prius eſt conſecratum,quàm chriſmatum, & ſanctum. Et eſt ratio: quia illius ſacramentum priùs fuit tempore quàm chriſmati vel ſancti. Nam dominus diſcipulos ſuos docuit infirmos vngere,ſicut in euangelio dicitur: Oleo vngebant infirmos & curabantur: & Iacobus Apoſtolus ait: Infirmatur quis, &c. Oleum
4 † verò chriſmatum & ſanctum, ſcilicet catheeumenorum ab Eccleſia inſtituta ſunt: licet & in veteri Teſtamento aliqua de vtroque habeatur ſimilitudo. Ibi namque duplex oleum inuenitur:vnum videlicet chriſma, quo vngebantur reges, præcepit enim Dominus Moſi, vt conficeret chriſma,quo vngeret tabernaculum in dedicatione templi,& arcam teſtamenti, Aaron, reges,& ſacerdotes,& filios eius,dicens:Sument aromata prima,& oleum. Inde eſt, quòd vnctione chriſmatis eccleſias & calices conſecramus: reges etiam & pontifices inungimus.Moſes tamen oleo materiali non legitur inunctus,ſed ſolum ſpirituali ſicut & Chriſtus. Oleum etiam ſanctum à lege ſumpſit exordium quo reges tantùm & ſacerdotes vngebantur. Alij dicunt, quòd oleum infirmorum Apoſtoli inſtituerunt:qui cum illo ægrotos vngebant. Oleum verò chriſmatum & cathecumenorum apoſtolici viri conſtituerunt:& ideò conſideratio olei infirmorum prior eſt tempore,quàm chriſmati,& etiam, quàm olei ſancti:quia prior & maior & venerabilior eſt doctrina Apoſtolorum, quàm papæ.Huius autem olei conſecratio non habet tale principium, quale alia habent, quia non dicitur in eo:Dominus vobiſcum.nec, Oremus. nec Surſum corda.nec aliquid huiuſmodi, nec etiam talem habet finem, qualem in aliis cõſecrationibus dicimus,vt infrà dicetur,ſcilicet:Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,&c. vel per eum, qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos: ſed ſic clauditur: In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti.Et eſt ratio:quia benedictio ipſius olei ſancti,non eſt officium per ſe:ſed eſt amboliſmus præcedentis officij,quod apparet,quia cùm ponatur ante illud verbum canonis:Per quẽ hæc omnia Domine bona ſemper creas.ſtatim benedictione ipſa finita ſubiũgitur:Per quem hæc omnia,&c.Et ſic eſt ἐμβόλισμος,id eſt,adiectio præcedentis officij, ſcilicet illius orationis.Nobis quoque peccatoribus:vbi pro pœnitentibus oratur.Eſt enim duplex emboliſmus,prout dictum eſt in quarta parte, ſub titulo de ſilentio poſt orationem dominicam. Sed quare
† conſideratio huius olei canoni adiicitur?reſpondeo.Primò ibi ratio-
5 nabiliter oleum morientium conficitur, vbi mors Domini conſummatur, vt ſicut mors Domini deſtruxit mortis authorem, ſic gratia, quæ per vnctionẽ morienti confertur,deſtruat peccata quæ ſunt cauſa mortis.Secundò,duo ſunt, de quibus in hoc officio agitur,ſcilicet immolatio Chriſti,& immolatio eccleſiæ: immolatio Chriſti fuit in cruce,immolatio eccleſiæ fit cum peccatũ moritur. De immolatione

Digitized by Google

Christi fit mentio in introitu:Nos autem gloriari. & specialiter in canone.De immolatione ecclesiæ fit mentio in epistola, vbi dicitur: Si nosmetipsos iudicaremus,non itaque iudicaremur.Sunt etiam & alia duo,scilicet infirmitas & medicina, infirmitas ex peccatis sæpè prouenit:medicina de gratia Dei. De infirmitatibus ait Paulus in epistola:Qui indignè mãducat,& bibit corpus & sanguinem Domini,iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Idcirco inter vos multi infirmi & imbecilles & dormiunt multi. De medicina dicit Iacobus:Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum,vngentes eũ oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum,& alleuiabit eum Dominus:& si in peccatis sit, dimittuntur ei.Si igitur propterea infirmantur, quia manducant corpus Domini indignè,& gratia Spiritus sancti,quam significat hęc vnctio,eos saluat,meritò†consecrationi corporis Domini adiicitur consecratio huius olei.Per passionem enim Domini,cuius cõmemoratio fit in consecratione corporis,prostratus est diabolus,& gratia Spiritus sancti,cuius signum est vnctio,diaboli arma,id est, peccata quotidiana tolluntur.†Tertiò ideò consecratio olei infirmorum consecrationi corporis Christi adiungitur, quia nouissima oratio consecrationis corporis Christi ex voto pœnitentium fit:congruè igitur sub ea consecratur oleum pro pœnitentibus,vbi eorum sacrificia Domino offeruntur.Consequenter attendamus aliqua verba consecrationis huius olei infirmorum:dicitur enim ibi sic:Emitte Spiritũ tuum paracletum in hanc pinguedinem olei.Nempe non sine causa ponitur ibi Paracletum,quod patebit,si triplicis olei efficaciam attendamus.Oleum sanctum præcipit, siue in exorcismo olei sancti, videlicet catechumenorum,præcipitur diabolo vt recedat à catechumeno,qui adhuc reputatur mortuus,quousque non est baptizatus:oleum chrismate iã viuentes sanctificat:oleum infirmorum iam sauciatis medela præstat:quia verò ægritudinem sequitur dolor, vnde in eadem consecratione olei infirmorum,dicit ad euacuandum omnes dolores,& omnem ægritudinem,sequitur quòd dolorum est consolatio, ideò rectè ponitur ibi Paracletum,quod interpretatur consolator.In mortuo autem,qui dolorem non sentit,non sequitur consolatio sed nec sanus,nec sanctificatus:quia in eo non est infirmitas, ex qua dolor non indiget cõsolatione. † Circa oblationem eiusdem olei infirmorũ notandũ est quòd in Ordinario ita scribitur:Offeratur pontifici oleũ quod offerunt populi antè quàm dicatur: Per quem hæc omnia semper Domine bona creas.Nempe hoc in Exod.xxvij.c.præfiguratum est. vbi dicitur Moſi, quòd accipiat à populo oleum oliuarum purissimum. Oleũ siquidem cum offertur à populo,tantùm liquor est,sed per benedictionẽ, fit sacramentum.Mysticè autem hæc oblatio siue administratio, significat quòd populus debet clero tẽporalia ministrare,spiritualia ministranti ei:vnde Apostolus:Si seminauimus vobis spiritualia,non est magnũ si vestra

Iacob.5

1.Cor.11

1.Cor.9

ſi veſtra carnalia metamus. Conſecrat autem oleum Epiſcopus cũ omnibus ſacerdotibus ei adſtantibus, quia hoc ſacramentũ fuit à Chriſti diſcipulis inſtitutũ, vel tractum eſt ab antiqua conſuetudine, qua conſueuerat Eccleſia primitiua ſimul cũ pontifice verbis & manibus corpus Chriſti conficere, fortè ad teſtimonium, prout hodie in miſſa de ordinibus, cum ordinatore faciunt ordinati. Nam & ſummus pontifex quoties diuina celebrat, ſacerdotes ei adſtantes verbis & manibus cum eo conſecrant: & quia, vt iam dictum eſt huius olei conſecratio eſt ἐμβόλισμος canonis, idcirco eam totam ſicut & canonem ſacerdotes cum eo dicunt, inde perficit officium Epiſcopus vſque ad illũ locum: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum. & clericus reſpondet: Et cum ſpiri-
9 tu tuo. & tunc tacet, & ſolus Epiſcopus communicat. † Secundò videndum reſtat de oleo chriſmatis: Fabianus enim papa ſtatuit hac die ſingulis annis debere confici chriſma: quia nouum eſt ſacramentum, & ideò ſemper eſt innouandum & vetus concremandum. Ita enim ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus accepit, à cunctiſque tenenda manda-
10 uit. Circa † quod ſciendum eſt, quòd chriſma cõficitur ex balſamo & oleo propter myſticam rationem: quoniã per oleum nitor conſcientiæ deſignatur, iuxta illud Euangelij: Prudentes virgines acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus, &c. *Matt. 25* Per balſamũ verò exprimitur odor famæ, per quod in libro ſapiẽtię dicitur: Sicut balſamus aromatizans dedi odorẽm. *Eccle. 24* Oleo ergo, quod lucet, additur balſamus, qui redolet: quia fide operante per dilectionẽ, lucere, & bona fama redolere ad honorem Dei & ad vtilitatem proximi debemus. Odor enim balſami in oleo, bonam operationẽ longè lateq́ue diffuſam gratia Spi-
11 ritus ſancti cooperante demõſtrat. Secundò additur † oleo balſamum, ad ſignificandũ, quòd in vultu Chriſti reſplendit cœleſtis nitor, & gratia excellentiùs, quàm in aliis. Nam vt Hierony. ait, Virgo de Virgine natus, qui non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex voluntate Dei natus eſt, niſi habuiſſet in vultu oculiſq́ue quoddam deſiderium nunquam eum ſtatim cum ingenti deſiderio ſecuti fuiſſent Apoſtoli: nec qui venerant ad eum cõprehendendum, corruiſſent. Iſte nitor operante Dei gratia, vultus electorum exhilarat, vt dominũ cum magna dilectione imitentur. Vnde in præfatione, quę cantatur in conſecratione chriſmatis, dicitur: Dauid prophetico ſpiritu gratię ſuę ſacramenta prænoſcens, vultus noſtros in oleo exhilarãdos eſſe cantauit: & paulo poſt: Huius olei vnctio vultus noſtros iucundos efficit, ac ſerenos. Vultus noſtri ſunt operum noſtrorum manifeſtatio. Tertiò quoq; balſamus oleo additur, † vt omnes qui ex eo vncti fuerint ope-
12 rante gratia Spiritus ſancti conuerſioni doctrinam iungere nitantur. Et hæc duo ſcilicet, vita & doctrina, ſunt cõnexa in ſeptem donis Spiritus ſancti, propter quod chriſmalis vnctio fit: nam ſapientia ad vitã, intellectus ad doctrinã, conſiliũ etiam ad doctrinã, fortitudo ad vitã, ſcientia ad doctrinã, pietas ad vitã, & timor ad vitã refertur. Doctrina

Digitized by Google

autem per balſamum intelligitur, vt ſupræmiſſum eſt. χρίσμα dicitur vnctio Latinè, quæ etiam Domino nomen accommodauit. Nam Chriſtus à chriſmate dicitur vnctus, prout dictum eſt in proœmio ſecundæ partis. Conſecratur † autem chriſma in eo loco, vbi conſueuimus dare pacem, ſicut & oleum ſanctum: & hæc ideò, vt pax & concordia per vnctionem chriſmatis regnet in nobis. Chriſmate enim vngimur, vt donis Spiritus ſancti repleti Deo & hominibus pacificemur: quia in maliuolam animam non introibit ſapientia. Habet quidem chriſma officium per ſe quod inchoatur à, Surſum corda & finitur, Per Chriſtum Dominum noſtrum, qui viuit & regnat pertinet enim ad eos, qui ſurrexerunt & viuunt cum Chriſto. † Sanè poſtquam ſolus pontifex communicauit, vt præmiſſum eſt, ipſe vadit ſedere ſuper ſedem ſuam, & tunc duodecim preſbyteri parati duodecim Apoſtolos ſignificantes, & alij clerici diſcipulos ſignificantes deſcendunt in ſacrarium ad apportandum ſolenniter tam oleum chriſmale, quàm ſanctum, ſiue catechumenorum hoc modo. Præcedunt † namque duo luminaria, & ſequuntur duæ cruces, & in earum medio vnus acolythus ferens ampullam, cùm oleo futuro chriſmali: ſubſequuntur duo thuribula, & in eorum medio alter acolythus ferens aliam ampullam cum oleo futuro ſancto: ſubſequenter diaconus librum euangelij ferens, deinde dicti preſbyteri, & alij clerici bini ſequuntur, quouſque peruenitur ad gradus ante altare. Nempe duo luminaria ſunt lex, & Prophetæ, quæ nobis Saluatorem prænuntiauerunt, duæ cruces ſunt duo martyria ſine ſanguine, ſcilicet mortificatio corporis proprij, quę eſt crux à ſiniſtris, & compaſſio proximi, quæ eſt crux à dextris. Inter has fertur oleum futurum chriſmale, quo inunguntur pugnatores, qui debent eſſe parati ad martyrium, & ſemper duplici martyrio debent ſe affligere. Crucem à ſiniſtris habebat ille qui dicebat j. ad Corin. ix. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Crucem à dexteris habebat idem, qui dicebat ij. Corinth. xj. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror? Duo enim thuribula † ſunt duplex genus orationis, ſcilicet oratio pro remouendis malis, & oratio pro adipiſcendis bonis. Hęc duo notat Pſalmiſta, cum dicit, Exaudi Deus orationem meam, ſcilicet quæ eſt pro adipiſcendis bonis, & ne deſpexeris deprecationem meam, ſcilicet quæ eſt pro remouendis malis. Inter duo thuribula fertur oleum futurorũ catechumenorum, quia pro catechumenis & orãdum, & eos orare oportet, vt ad robur, quod per oleum chriſmale ſignificatur valeãt peruenire. Inde euangelium ſequitur, quia in eo totius boni noſtri eſt conſummatio, preſbyteri, & alij bini ſequuntur, quaſi dicant ſpõſæ Cantic. j. Trahe me poſt te, & occurremus in odorem vnguentorum tuorum. Poteſt etiam dici, quod ampulla cum oleo futuro catechumenorum humanitatem Chriſti ſignificat, plenam Spiritu ſancto. Duo luminaria, duæ cruces, duo thuribula, ſunt lex & Prophetæ, quæ prædixerunt Chriſtum

Pſal. 54

Digitized by Google

ſtum & Dominum eſſe venturum. Sequens vero euangeliũ affirmat, quòd lex & prophetæ prædixerunt, presbyteri & clerici bini & bini ſunt teſtes chriſmalis myſterij. Hi ſunt Apoſtoli bini ad prædicationis officium deſtinati, cooperatores & teſtes Chriſti. Cantus iſtorum ſcilicet: O redemptor prædicationem & orationẽ ſignificat Apoſtolorũ. Ampula quoq; in ſingulos ordines ad altare defertur, per quod innuitur, quòd Dominus in corpore ſuo ante paſſionem officia ſeptẽ
17 ordinum adimpleuit. † Præmiſimus de ductione olei chriſmalis & ſancti ſiue catechumenorum, de ſacrario, vſque ad ſanctuariũ, nunc dicamus de eadem vſque ad epiſcopum. Poſtquàm enim dicta proceſſio venit ad ſanctuarium, nec tunc ante altare ad Orientem ordinare ſe diſponunt, oſtiarij, lectores, & exorciſtę, & acolythi, ita vt ſextum locum obtineat ſubdiaconus, qui illa die legit epiſtolam & poſt omnes eſt acolythus cum ampulla, ita quod omnes ſunt ſub vmbraculo, ſub quo ampulla delata eſt à ſacrario, quæ defertur de vno ad alterũ, per quandam connexionem ſindonis albæ, qua ex parte velata eſt ampulla quouſque perueniat ad Epiſcopum, ita vt à medio ſurſum videri poſſit. Nempe in connexione ſindonis, connexio intelligitur charitatis. Ampulla Chriſtus eſt, vel ampulla cum chriſmate corpus Domini ex virgine Maria aſſumptum cum diuinitate, ſcilicet Chriſtum viuum eſſe ſignificat: præmiſſum ordinem quædam eccleſiæ ſeruant. Eſt & alius ordo quem & aliæ ſeruant: nam fertur ampulla cooperta ſindone alba, in ſiniſtro brachio: portantẽ ampullam præcedit lumen, & antecedunt duo ſacerdotes, vnus cum thuribulo, alius cum cruce, & in medio eorum diaconus cum libro euangelij, & ſuper capita eorum fertur vmbraculum ſeu palliũ: & duo antecedũt
18 cantando. In † quo facto repræſentatur proceſſio, quam fecerunt filij Iſraël tendentes per deſertum ad terram promiſſionis: quoniam ſindon eſt arca, ampulla vrna, lumẽ præcedens ampulla, columna ignis, quæ præcedebat populum, ſacerdos cum thuribulo, Aaron cũ thuribulo. Num. 17. cap. ſacerdos cum cruce, Ioſue cum ſceptro, diaconus cum libro euangelij, Moſes cum libro legis. Vmbraculũ, eſt tabernaculum vel nubes lucidiſſima quæ filios Iſraël obumbrauit, qui cantãtes præcedunt lætitiam eorum, ſignificant qui ad terram promiſſionis tranſierunt. Vel duo cantores ſunt prædicatores, duo præcepta charitatis annuntiantes. Hæc autem omnia in figura contingebãt illis. In hoc etiam facto repræſentatur proceſſio Chriſti & eccleſiæ tẽdentes de hoc mundo ad patriam. Nempè ampulla eſt Chriſtus: ſindon alba, eſt ſancta conuerſatio eius. In ſiniſtro brachio tenetur, quia hæc omnia in hac vita, quæ per ſiniſtrã ſignificatur, acta ſunt, vel quia conuerſatus eſt in vita præſenti: lumen præcedens, eſt Ioannes, qui fuit lucerna ardens: diaconus in medio duorum ſacerdotũ, eſt Chriſtus in medio Moſi & Heliæ, duo præcedentes cũ lumine, ſunt diſcipuli, quos binos miſit ante faciem ſuã. Ampulla fertur cooperta vſq; *1. Cor. 10*

Digitized by Google

ad altare,& tũc diſcooperitur:quia quaſi Chriſtus coopertus fuit vſq; ad paſſionem:nam penè ab omnibus eius conuerſatio ſancta dicebatur.Sed in paſſione fuit nudus,hominum reputatione:quia qui paucis diebus antè dixerãt:Benedictus qui venit in nomine domini, clamauerunt:Crucifige,crucifige eũ.Quidam tamen priùs,quàm ad altare perueniant,ampullam mediam cooperiunt,& mediam nudam ad altare producunt:quia Chriſtus ante paſſionẽ modò latuit,vt cùm fugit in Ægyptum,& cum inter cognatos quærebatur, & cum parentibus ſubiiciebatur:modò ſe palam exhibuit, vt cùm prædicauit vltra hominem dicens:Ego & pater vnum ſumus.& cùm miracula fecit,in quibus virtutem ſuæ diuinitatis oſtendit.Ampulla† ſtatim poſtquam benedicta fuit ex parte cooperta, & ex parte diſcooperta, vt allata fuerat ſalutatur ab Epiſcopo & presbyteris,quia Chriſtus poſtquam trãſiuit ad altare crucis,id eſt,ad immolationem. & ſe Deo Patri ſicut ampulla ad cõſecrationẽ Epiſcopi aliqua parte corpus ſuum nudum mõſtrauit,vt Thomæ & aliis diſcipulis,quos voluit eſſe teſtes ſuę reſurrectionis;aliis verò inuiſibilis fuit.Vel ideò pro parte nuda,& pro parte diſcooperta ſalutatur:quia Chriſtus in humanitate manifeſtus, & in diuinitate occultus ab omnibus veneratur.Salutantur autẽ ampullæ quinquies ab Epiſcopo,vt de quinque vulneribus gratiarum actio Chriſto reddatur. Poſtquam autem ampulla ſalutata eſt à miniſtris altaris,cooperitur vt à nemine nuda videatur , & cooperta itetũ ſalutatur:quia Chriſtus poſtquàm ſalutauit & manifeſtauit ſe diſcipulis ſuis,quos voluit ſuos,ſuæque reſurrectionis eſſe teſtes,aſcendit in cœlũ & inuiſibilis factus eſt hominibus.Sed quãuis eius præſentia corporalem non videamus,tamẽ venerãdo eum quotidie ſalutamus, quia diſcipuli eum aſcendentem in cœlum adorauerunt. Tandẽ ampulla in ſacrarium defertur,vt Chriſtus in cœlum , quem veneramur per fidem,donec perueniamus ad ipſum,ideò ſiudõ mũda,eſt eius caro,vel conuerſio immaculata. † Sanè Epiſcopus ter halat in ampullã Primò quia ſicut halitus ab interioribus & ſecretis procedit ad publicũ,& vocatur ſpiritus:ſic Epiſcopus per ſpiritũ ſuũ demõſtrat Spiritũ ſanctũ à Patre & filio procedentem,in corpore domini habitare. Ampulla enim cũ chriſmate,corpus ſignificat cũ diuinitate : ampulla verò cum oleo,humanitatẽ plenam Spiritu ſancto deſignat Secũdò etiam halat,quia legitur in euãgelio,quòd Dñs inſufflauit in diſcipulos dicens:Accipite Spiritũ ſanctũ.&c.Hic igitur halitus,illã inſufflationẽ ſignificat.Ideò autẽ ter halat,quia tres perſonę ſunt,& nunquã Spiritus ſanctus eſt ſine Patre & Filio. à quibus procedit & à ſeipſo venit.Datur autẽ Spiritus ſanctus officio ſacerdotũ, ſed non datur ab aliis:ſic enim adeſt virtus Spiritus ſẽcti per inſufflationẽ à ſacerdote factã,in honore & ſanctificatione ipſius Spiritus ſancti:ſicut per verba,quæ dicũtur in nomine ſuo His peractis cãtatur agnus Dei, & cõmunio.Tertio † loco circa oleũ ſanctũ ſeu catechumenorũ, de cuius

Mat.24

Ioan.10

Matt.28

de la

deductione prçmiſſum eſt,ſciendũ,quòd hæc olei benedictio propriũ habet officiũ.Nam poſt eius exorciſmũ, quem Epiſcopus lenta voce dicit,quaſi præfationem inchoat dicẽs : Dominus vobiſcum.Surſum corda.& finitur per eundem dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ qui tecũ viuit,&c.& in eo loco conſecratur,vbi dicitur:Pax domini, &c. Hoc enim corpus gratiæ Dei,vt pacem & concordiã inter nos habeamus: & per vnctionem pax habeatur.Olea nẽpe,vt dictũ eſt,eſt arbor pacis inſignis:quod præfiguratũ eſt in veteri Teſtamento,ſicut verba huius conſecrationis habent,quæ ſunt hæc:Et cum mundi crimina diluuio expiarentur effuſo , ſimilitudinem futuri muneris demonſtrans per
22 ramũ virentis oliuæ pacem in terra redditam nũtiauit. Valet † etiam huius olei vnctio ad duo,ſcilicet ad purgationem , & tutellã. Ad purgationem,vt ſi quæ catechumeno poſtquàm venit in ſcrutinium, adhæſere maculæ,recedant ad tutelam:vt diabolus expulſus redire nõ audeat,verba orationis hoc demonſtrant dicendo:Siqua illius aduerſantiũ ſpiritum tuũ adhæſerunt maculæ , recedant ad tactum huius
23 ſanctificati olei.Hæc de purgatione.† De tutela ſequitur:Nullis ſpiritualibus nequitiis locus,nulla refugis virtutibus facultas, nulla inſidiantibus malis latendi licentia relinquatur. Quia verò diabolum ſe damnandũ maximè in futuro iudicio nouit,& inde tremit,idcirco exorciſmus terminatur:Per eundem dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtum qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos , & ſeculũ per ignem. Exorciſmus enim eſt adiutratio. Nam in ea adiuatur diabolus vt recedat.Item quia hoc oleo perfuſi & baptizati ſpem regni habẽt:idcirco oratio terminatur:Per eundem dominum noſtrum.

ANNOTATIO.

* Chriſmate.)Chriſma fit ex oleo & balſamo idq; myſtica ratione,vt Innoc. docet c.j.de ſacra vnctione Ab alio verò nõ conficitur , quàm ab Epiſcopo,vt teſtatur Leo Papa,epit.86.ca.37. Quod confirmarunt Bracarenſe concilium.c.3.Carthaginenſe ſecundum,c.2 Carthaginẽſe tertium,c.36.Vnde chriſma ab Epiſcopo confectum, ſingulis annis certis temporibus more eccleſiaſtico communicatur, vt ſacris canonibus eſt cautum : maximè iuxta ſanctiones concilij Anſitodorenſis. cap.6.item Tholetani primi,cap.20 N.D.

SVMMARIVM.

1 *Miſſa quinta feria dominica in ramis,& eius officium.nu.37.14.*
2 *Gloria in excelſis non cantatur feria dominica in ramis , niſi Epiſcopo præſente.*
3 *Chriſtus lauit pedes Apoſtolorum,tribus potiſſimùm de cauſis.& nu.5.*
6 *Lotio pedum,an ſit mandatum potiùs quàm conſilium.*
8 *Symbolum Apoſtolorum,cur non dicatur in miſſa quinta feria dominica in ramis.*
9 *Innocẽtius Papa ſtatuit corpus Chriſti ſub ſpecie panis reſeruari in quin-*

Digitized by Google

ta feria dominica in ramis, & cur ibidem ſanguinem. nu. 10.

11 *Vinum, die paraſceues ſumptum cũ Dominico corpore ſeruatu à quinta feria, an conſecretur, & ſanguis Chriſti efficiatur per immiſſionem ipſius corporis in calicem, & per eius tactum.*

12 *Conſecratio, & ſanctificatio, quid differant.*

13 *Papæ ritus celebrandi quintæ feriæ dominicæ in ramis.*

De officio miſſæ ipſius quintæ feriæ.

CAP. LXXV.

TErtiò ſeriatim miſſæ huius diei officium perſequamur. † Sanè [1] in perſona pœnitentium cantat Eccleſia in principio miſſæ. Nos autem gloriari oportet. Tales enim debent & poſſunt gloriari in cruce, qui pœnitentiã perfectè egerunt: & quoniam in hac die inſtitutũ eſt ſacramentũ ſacramentorũ, vt præmiſſum eſt: ideò ad ſolẽnitatẽ noui ſacrificij, & propter gaudiũ reconciliationis pœnitentium cãtat eccleſia in miſſa cãtica lætitiæ præter allelu-ia: & miſſa ſolẽnis dicitur in conuentu & ornatu miniſtrorũ, ſicut in feſto natalis Chriſti. Nam hoc feſtum omnia alia excellit, excepto feſto Trinitatis: & videtur quodãmodo eccleſia ſibi contraria, cũ in aliis huius diei horis cantica lætitiæ reticeat, & ea ſub breuitate & quaſi flebiliter dicat. Sed non eſt contrarietas: quia alia eſt cauſa lætitiæ: alia eſt triſtitiæ. Propter memoriam enim paſſionis, eſt triſtitia: propter inſtitutionem verò ſacramenti ſacramentorum, eſt gaudium: & ideò ex inſtitutione Bonifacij Papæ cãtat eccleſia, Gloria † in excelſis Deo: quia [2] gaudent angeli de conuerſione pœnitentium, & hoc in eccleſiis in quibus chriſma conficitur, & non in aliis, prout quidam dicunt. Vbi enim Epiſcopus præſens non eſt, nec Gloria in excelſis, dicitur: nec aliæ ſolennitates ſeruantur, vt dicunt, quanuis & tunc neque Flectamus genua: nec oratio ſuper populum dicatur. Epiſtola verò: † Con- [3]
Philip. 2 uenientibus, &c. quæ eſt prima Corinth. xj. eſt de modo ſumendi cœnam Domini. Reſponſorium eſt de crucis ſiue de Chriſti per crucem exaltatione. Chriſtus factus eſt obediens, vſque ad mortẽ: & eſt ſexti toni propter obedientiæ perfectionem, quoniam ſenarius numerus perfectus eſt. Euangelium eſt: Ante diem. Ioan. xiij. capitu. vbi ſequitur: Cùm dilexiſſet ſuos Ieſus, in finem dilexit eos: & eſt de dilectione & humilitate, quia illud ſacramentũ eſt dilectionis & humilitatis. Agitur etiam ibi de lotione pedum, quia Dominus præcinxit ſe linteo, id eſt, humanitatẽ puriſſima, immittens aquam in peluim, id eſt, gratiam in corde, & lauit pedes, id eſt, affectus. Venit autem ad Simonem Petrum, qui recuſauit ex humilitate tantùm: tertia tamen vice obediuit, & oportuit eum obedire, vt haberet partem cum eo, vnde vocatur Simon Petrus, propter obedientiam. Tres † ergo ſunt [4]
cauſæ, quare Dominus voluit lauare pedes Diſcipulorum. Primò

propter

Digitized by Google

propter ſignum dilectionis. Secundò, in exemplum humilitatis. Tertiò, ratione myſterij, quia lotio pedum deſignat lotionem affectuum. Puluis enim adhęſerat pedibus Apoſtolorum, id eſt, elatio inanis gloriæ quando dixerant, Domine in nomine tuo eiicimus dæmonia. & quando conuertebantur plures, vel triſtitia quando non conuertebãtur homines ad voluntatem ſuam. Et ideò oportuit lauare huiuſmodi affectiones in illo die, vt ſic eſſent mundi toti. Nam prima die ieiunij dixit Dominus: Tu autem cùm ieiunas faciem tuã, id eſt, animam vel rationem tuam laua, id eſt, à peccato mortali munda. Cùm igitur à principio lauamus noș à peccato mortali, à puluere, id eſt, à venialibus, & debemus abſtergi: hoc tamen fit, vt digne poſſimus accipere corpus Chriſti, quod fit peracta perfecta pœnitęntia: & ideò fiunt pœnitentium abſolutiones in hac die, vt præmiſſum eſt. Pedum quoque lotio, ſignificat lotionem Mariæ, quando lauit lachrymis pedes Domini, ideò cantatur antiphona illa: Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. † Rurſus lotio pedum, ſignum eſt remiſſionis peccatorum. In baptiſmo namque vnuſquiſque totus abluitur, ſed cu in rebus humanis poſteà viuitur, vtrique terra calcatur. Ipſi enim humani affectus, ſine quibus in hac vita mortali nõ viuitur, quaſi pedes ſunt. Qui ergo non indiget, niſi vt pedes lauet, oſtendit omnia peccata ſibi eſſe dimiſſa, ſine quibus hæc vita nõ ducitur. Pedes ergo qui ſunt vltima pars corporis lauantur, ad notandum quod Iudæi aqua baptiſmatis in vltimo tempore mundabuntur: vnde & reliquiæ Iſraël ſaluabuntur. Quare autem fiat hæc lotio iſtà die, ſuprà dictum eſt. † Et eſt notãdum, quòd ex omnibus mandatis Dei iſtud ſolum dicitur antonomaſticè mandatum: quoniam maiori exhibitione officij hoc obſeruari præcepit, cum diſcipulis ſuis pedes lauit, dicens: Si ego laui vobis pedes Dominus & magiſter, & vos inuicem debetis alter alterius pedes lauare. Et etiam cùm interdicto ait Petro: Si non lauero tibi pedes, &c. Mandatum etiam illud, de quo dictum eſt in proximo ſabbato, quod fit à prælatis, repræſentat illud, quod Chriſtus fecit. Et attẽde, quòd ad antiphonas, quæ dicuntur, dum fit mandatum, non dicitur niſi vnus verſus de vno pſalmo: quia alij eiuſdem pſalmi non ita conueniunt cum antiphonis: vel cum his quæ in ipſo mandato fiunt. In offertorio oſtenduntur prę-miſſa duo timul, videlicet quòd debemus à mortalibus & venialibus abſtergi, dicendo: Dextra Domini fecit virtutem, abluendo à mortalibus. Dextra Domini exaltauit me abluendo à venialibus. Poſtcõmunio: † Et Dominus Ieſus poſtquam cœnauit. Io. xiiij. c. oſtenditur humilitas & eſt ſecundi toni: propter ſecundam lotionem à venialibus. Breuiter autem notandum eſt, quòd huius miſſæ officium, noſtræ redemptionis continet ſummam & myſterium. Nam in euangelio legitur de pedũ lotione in epiſtola de corpore Chriſti & ſanguine: in introitu de cruce: in graduali de morte: in offerenda de reſurrectione. Nam hæc omnia ſecundum myſticum ſenſum ex euangelio, quod eſt

Luc. 7

pſal. 118

Digitized by Google

caput officij,pendent.Christus quidem, cum discipulis cœnans surrexit à cœna, vestimenta deposuit,linteo se præcinxit,aquam in peluim misit,& inter cœnandum pedes eorum lauit, & ipsos lauare docuit,& post lotionem iterum recubuit.Nempè Christum à cœna surgere,est ab accubitu Patris venire: vestimenta deponere,se exinanire,linteum præcingere,formam serui accipere,aquam in peluim mittere, sanguinem suum effundere,pedes lauare,peccata remittere, linteo extergere,passionis fide mundare,vestimenta resumere,& à mortuis resurgere,& vestem gloriosæ carnis induere , recumbere , & ascendere, & in dextra Dei sedere.ad hæc pertinent officia. Discipulos docere , est eis Spiritum sanctum mittere.Verumtamẽ † quia noudũ perfectè credebant,ideò non dicitur,credo.Ecce breuiter summa redemptionis humanæ,quæ fuit omnibus sufficiens , sed non efficiens. Vnde agitur in
Luc.23 oratione:Deus à quo & Iudas. de duobus generibus pœnitẽtium:vno proficientium,vt latronis confitentis,qui audire meruit:Hodie mecũ eris in paradiso:& alio non proficientium, vt latronis contemnentis, & Iudæ proditoris,qui laqueo se suspendit. Innocẽtius † Papa statuit hac die corpus Christi sub specie panis reseruari, vt infirmi & religiosi,quibus est necessitas communicandi habeãt ipsum, & propter officium adimplendum:nam in duobus diebus sequentibus non conficitur corpus Christi.Sanguis verò non seruatur sub specie vini,propter multa.Primò,quia† vinum quod liquidũ est,de facili posset ex negligentia spargi.Secundò,quia per calicem,qui hac die sumitur,finis veteris legis intelligitur:vnde secundum Lucam,per calicem Discipulis, & nõ aliis eadem die datum Dominus Discipulos designauit.Tertiò, quia corpus quod seruatur,nõ est sine sanguine.Quartò,quia per hoc quòd sanguis non seruatur , ostenditur quòd vetus sacrificium debet cessare. Panis namque nouum,vinũ verò vetus designat testamẽtum. Ad quod ostendendũ Dominus,cum bibisset, inquit:Cõsummatũ est.
Ioan.19 Ergo calix sumitur,& panis seruatur eò quòd lex finem,& euangelium habet initium. Quintò,quia Christus,dixit in cœna Domini : Amen
Mat.26 dico vobis,non bibã amodò de hoc genimine vitis, donec bibã illud in regno Patris mei.Non autẽ dixit de corpore seu de esu. Imò inuenitur,quòd posteà comedit partem piscis assi & fauum mellis, sed nõ inuenitur,quòd posteà biberit. † Sed nunquid vnum,quod in die parasceues cum dominico corpore seruato sumitur in altari cõsecratur, & sanguis Christi efficitur per immissionẽ ipsius corporis in calicẽ, & per eius tactũ?Super hoc dicunt quidã quòd per dominicã orationem, quæ tunc dicitur,fit consecratio siue commutatio vini in sanguinem. Nam Greg. assignans causam , quare dominica oratio in die illa à sacerdote dicatur,dicit,quòd in primitiua Ecclesia Apostoli sola dominica oratione vtebantur in consecratione. Nos tamen hoc non dicimus:quia si hoc iam esset , non esset necesse corpus Domini ad diem illum seruari. Præterea, ex his quæ in canone dominicam orationem

præce

præcedũt,ſatis patet,quòd ad prolationem ipſius orationis tranſſubſtantiatio non fit : & nullo tẽpore miſſa fuit celebrata ſine verbis illis:Hoc eſt corpus meum,&c.quæ ſola in principio naſcentis Eccleſię proferebantur,ad conficiẽdum ab Apoſtolis:qui poſtmodùm orationem dominicam ſuperaddiderũt:prout dictum eſt in proœmio huius partis.Dicimus ergo illud,hoc non conſecrari, ſed ſanctificari:differt
12 † autem inter hæc:Nam conſecratio, eſt conſecratione tranſſubſtantiare:ſanctificare, eſt ex contactu , ſeu admiſtione ſacræ rei reuerendum,& ſanctum effici,vt patet in aqua benedicta cui alia admiſcetur. Item ſanctificatum dicitur,quod à tactu rei ſanctificatæ efficitur magis reuerendum. Si enim diceretur,quòd ſolo cõtactu vinum & aqua conſecrarentur , magnum inconueniens ſequeretur. Nam ſic contingeret calicem non poſſe lauari,& millia mille panũ à tactu vnius hoſtiæ ſine verbis poſſe conſecrari & quòd ſi gutta aquæ benedictæ inſtagnum,vel puteum funderetur,aqua illa benedicta perpetuò remaneret,& alia plura.Præterea,ſi vinũ tactum dominici corporis conſecraretur,eſſet cõtra decretum. de conſe.diſt.iij. ſabbato. quod prohibet die hac fieri conſecrationem , de quo dictũ eſt in quarta parte ſub
13 ſeptima particula ſecretæ,ſuper verba : Hic eſt calix. Illud † quoque prætereundum non eſt, quia Romanus pontifex hodie remota tabula Laterañ.altaris : de qua dictũ eſt in prima parte ſub titulo de altaris dedicatione & in ſecunda parte ſub titulo de diacono:infra ipſum altare cõficit euchariſtiam , & ſanguinẽ , & cum thuribulo incenſat illud : in hoc facto repræſentans , quia ſummus pontifex legalis ſemel in anno ingrediebatur in ſancta ſanctorũ cum ſanguine : ſecum portans thuribulum viuis carbonibus plenum : prout dictũ eſt in quarta parte,& ſub tertia parte canonis.Sic & ſecundũ Apoſtolum ad Hebr. ix,Chriſtus per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta. Peracto miſſæ officio ſtatim inter cœnandum, id eſt,dum ſacerdos communicat , cantatur veſpertinum officium ad oſtendendum quòd hoc ſacramẽtum , ſcilicet euchariſtiæ inſtitutum fuit in veſpera Quia ergo redemptio noſtra in veſpera mundi,id eſt, in ſexta ætate ſeculi,facta eſt,ideò veſpertina *σύναξις* id eſt pſalmodiæ ſiue ſolennitas pſalmorũ numero miſſæ cõtinuatur : & ſub vnica oratione vtrumq; officium terminatur,
14 † ſcilicet per Ite miſſa . ſi epiſcopus adeſt,vel per Benedicamus. propter veſpertinã concluſionem. Et quia eccleſiæ datus eſt calix,ideò eſt prima antiphona : Calicem ſalutaris accipiã:quem dedit Dominus Apoſtolis dicẽs , Hic eſt calix noui teſtamenti in ſanguine meo. Secunda antiphona eſt : Cum his qui oderunt pacem,eram pacificus. Patientia enim, quam habet ille, qui paratus eſt bibere calicem Domini , pacẽ cum omnibus operatur. In aliis tribus rogat ſe liberari:quia habita pace pectoris non mouetur homo propter tribulationes:& hoc etiã habet à Deo , vnde petit liberari.Antiphona ad magnificat : Cœnantibus,&c.eſt de cœna Domini.

S V M

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Altaria quarta feria denudentur: & quid illa denudatio notet, vide per discursum. nu. 2. 3. 4.*

5 *Altaria cur lauentur vino & aqua, & quid significent rami, quibus fricantur. nu. 6.*

7 *Pauimentum Ecclesiæ, cur mundetur quinta feria Dominicæ in ramis, & cur detur symbolum competentibus, nu. 8.*

De denudatione altarium. CAP. LXXVI.

QVarto† loco notandũ est, quòd statim vespertino finito officio denudantur altaria vsq; in sabbatum, quæ postmodũ in tertia die cooperiũtur.† Siquidẽ hæc denudatio, significat primò recessum Discipulorum Domini seu Apostolorum. Vnde: Qui iuxta me erant, de longè steterunt. Et in Euangelio: Relicto eo omnes fugerunt. Altare namq; , Christũ seu corpus eius significat: vnde de terra altare facietis mihi. Altare de terra facere, est incarnationẽ eius credere vel sperare. Altaris verò vestimenta, Apostolos seu sanctos Dei designant: quorum prædicatione Christus, quasi quibusdã vestimentis adornatur: & per illos magnificatũ est nomen eius. Altare igitur vestimentis denudatur, quia fugiẽtibus Apostolis Christus solus remansit. Tertia die cooperitur, quia post eius resurrectionẽ Discipuli, ad eũ redierũt. Secundò, denudatio altaris designat quòd Christus fuit nudatus in cruce. Cum itaq; nudatum altare conspicimus, illud propheticum ad memoriã reuocamus: Ecce vidimus eũ, & non est ei species neq; decor, & considerauimus eũ despectũ, & nouissimum virorũ: quod accidit in passione. Nã anteà speciosus præ filiis hominũ extitit. Fuit quidem denudatus ad columnam, & ad crucem: cùm diuiserũt sibi milites vestimenta sua.† Tertiò, altaris denudatio significat Christum diuinitatis gloria nudatũ: vnde Psal. Deus, Deus meus quare dereliquisti me:† Quartò designat, quòd velum tẽpli scissum est, & liber quo signatus erat, apertus est. Vnde in Prouerbiis: Aperta sunt prata, & apparuerũt herbæ virentes, id est, exempla actionũ Christi, quæ sunt ab æternitate & ducunt ad æternitatẽ. Et bene dicit: Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes: quia ea, quæ magis occulta erãt in lege, sicut passio, resurrectio, & ascensio patefacta sunt.† In plerisq; locis lauantur altaria vino & aqua, & ramis fricantur, præsertim cũ ramis de sauina. Lauãtur ergo aqua & vino, ad notandũ ꝙ corpus Christi quod est verũ altare, sanguine & aqua in cruce aspersum est. Nam de ipsius latere exiuit sanguis & aqua: per quæ genus humanum lotum est. Vel vino & aqua lauantur, ad ostendendum, quòd non Ioannis, sed suo baptismo fuit baptizatus, scilicet ex aqua & Spiritu sancto. Et lauãtur cum psalmo pœnitentiali, vel cum cantu ad passionem pertinente. Plus autem ibi est de vino, quàm de aqua ponẽdum: quoniam

Digitized by Google

niam àquæ multæ, populi multi, ſicut in Apocal.habetur: per quod ſignificatur, quòd ſanguis Chriſti ſufficit ad redimendum plures in in-
6 finitum,quàm ſint redempti, vel vnquam redimendi. † Rami verò aſperſi quibus altare fricatur ſignificant ſpineam coronam,qua Chriſtus coronatus eſt: vel flagella amara & dolores & ictus quos in morte ſuſtinuit. Vel lauatio altaris, id eſt, corporis Chriſti cum aqua, ſignificat lachrymas Mariæ : vinum , vnguentum : rami , eius capillos. Et ſcias, quòd quidam hac feria quinta hora iam aduſperaſcente denudant altaria , & lauant : alij verò ſolùm denudant, ſed in paraſceue lauant:
7 quod magis congruit rationi. † In quibuſdam etiam locis pauimentum Eccleſiæ etiam mundatur , per quod pauperes Chriſti ſignificantur prout in prima parte, ſub titul.de Eccleſia, dictum eſt.Pauimentum ergo Eccleſiæ mundat,qui pauperibus vel fratribus propter Deum pedes lauat:& illis cætera miſericordiæ opera exhibet.Inde eſt,quòd parietes domus quamuis vocabulum Eccleſiæ habent: pro eo, quòd continent ipſam , non tamen ipſi ſed homines ſunt Eccleſia , & pauimentum , eſt quaſi hominum pedes. Pauimentum quoque mundatur , ad notandum quòd à vitiis mundari debemus.Statutum eſt in canonibus: de conſecr.diſtinct.iiij.non licet &c.ſequ.ne hac quinta feria ieiunium ſoluatur. Quia enim Dominus ſurgens de cœna , lauit Diſcipulorum pedes, & iterum rediit ad cœnam : ideò quidam ad inſtar ipſius volebant poſt prandium pedes aliis abluere , & iterum poſt ablutionum cœnare,quod fieri non debet.Hęc dies in pleriſque locis Capitulauium vocatur:quia tunc capita infantium,qui vngendi ſunt,lauantur:ne ob-
8 ſeruatione quadrageſimæ ſordidata ad vnctionem accedant. † Rurſus hac die ſymbolum competentibus traditur propter confinem dominicæ paſchalis ſolennitatem:vt qui iam ad Dei gratiam percipiendã feſtinant,fidem quam confitentur, agnoſcant. Hæc ergo quinta feria, in quatuor principaliter priuilegiata eſt.Primò quia tunc pœnitentes recipiuntur. Secundò,in ea namque nouum teſtamentum incipit, & vetus terminatum fuit. Tertiò , quia in ea fit olei conſecratio. Quartò, quia in ea ſacramentum ſacramentorum inſtitutum eſt.

Dominicam palmarum hoc nomen appellari ait Rabanus lib. de inſt. clericor. cap. 2. c. 35.

SVMMARIVM.

1 *Paraſceue & eius diei officium.num.4.5.6.18.19.*
2 *Paraſceues officium cur ordinatur à lectionibus, & cur duæ dicantur lectiones.num.3.*
8 *Paraſceues die, cur potiùs legatur paſſio Domini ſecundùm Ioannem, quàm ſecundùm cæteros.*
9 *Paraſceues die, cur euangelium legatur ſuper pulpito nudo.Item,nudis pedibus.num.10.*
11 *Chriſtus in cruce, decantauit pſalmos decem.*
12 *Chriſtus in cruce , pro tribus orauit.*

13 *Eccleſia,*

Digitized by Google

13 *Ecclesiæ,orans pro Iudæis,non flectit genua,& cur idipsum.*
14 *Ecclesia tribus linguis vtitur in crucis denudatione.*
15 *Ecclesia tantùm vtitur lingua Græca , & Latina cum non itidem*
16 *Crucis denudatio in parasceue , quid significet.* (*Hebraica.*
17 *Christi corona fuit ex iuncis marinis.*
20 *Crux cur adoretur die parasceues, & qualiter id.num.21.22.*
32 *Verborum,quæ canuntur dum crux adoratur, expositio.*
24 *Crucis mysterium profundum.*
25 *Christus crucifixus tribus clauis: quid illi claui designent.*
26 *Christi corpus cur disponatur in vino & aqua, die parasceues.*
27 *Christus,cur pati voluerit, & quoto ætatis anno.num.28.*
29 *Parasceues festum cur non agit Ecclesia cum latitia, & num.30.*
31 *Christus , quos sua passione redemerit.*
32 *Christi corpus cur non consecretur in parasceue. & num. 33. 34.35.36. 37.38.39.*

40 *Feria sexta priuilegia sex.*

De die parasceues. CAP. LXXVII.

SEquitur de parasceue , † quæ quare sic dicatur , in procœmio septimæ partis dicetur. Sanè hac die Ecclesia arctissimum ieiunium & silentium agit : nullum tamen officium solenniter celebrat : sed hora nona conuenit ad adorandum crucem : non ad missæ officium , quo hæc dies caret:sed quasi ad funeris obsequium dicendum.Et hoc idcò, quia hora nona mortuo Domino , Centurio factus est præco fidei nostræ , & perfidis recedentibus licuit Ioseph & Nicodemo disponere de funere : & mulieribus accedere propiùs. Dicitur autem officium tacita & humili voce , & absque principio , prout in præcedenti titulo dictum est. Super altare vnica duntaxat toballia disponitur , per quam sindon , qua corpus Christi inuolutum fuit significatur. In quibusdam Ecclesiis in hora sexta ignis extinguitur , & in nona accenditur : quia tunc sol in sexta lumen abscondit,& in nona reddidit.† Incipit hoc officium à lectionibus , quia in primitiua Ecclesia omnis missa à lectionibus inchoabat. Sed hoc hac die specialiter fit,pro eo quia passio Domini hodie celebrata est, in cuius memoriam omnis missa cantatur : & leguntur lectiones sine titulis , quoniam tunc amisimus Christum caput, qui nos illuminat , sicut tituli illuminant libros. Leguntur autem duæ lectiones : quia pro duobus populis Christus passus est : Gentili videlicet & Hebræo vel pro salute carnis & animæ. Vna sumpta est ex lege , alia ex Prophetis : quia Christi passio à Prophetis fuit prænuntiata,& à lege & Patriarchis prefigurata. Abraham enim carnem Christi figuratiuè immolauit cùm arietem immolauit. Similiter & Abel quando agnum sacrificauit : vnde Dominus Oseæ xij. Assimilatus sum inquit , prophetis. Rursus idcò † duæ lectiones dicuntur , quia sicut in

Digitized by Google

iiij. feria mortem noſtram duplicem manifeſtauimus, pro qua Chriſtus pati venerat: ita ad memoriam in paraſceue reducimus ſuam paſſionem, & noſtram imitationem. Quædam autem Eccleſiæ primò leguntlectionem Oſeæ vj. cap. ſcilicet: In tribulatione: & ſecundò lect. Exod. xij. cap. ſcilicet, Dixit ad Moſem Dominus: & illi naturalẽ ordinem ſeruant: quia paſſio Domini primò prænuntiata eſt à lege, ſecundò à Prophetis. In prima quidem eſt præconium reſurrectionis, vbi dicitur: Poſt duos dies viuificabis nos: & in die tertia ſuſcitabis nos. In ſecunda modus exprimitur paſſionis, vbi dicitur: Immolabítque eum vniuerſa multitudo ad verſperam. Quædam verò econuerſò faciunt, & mouentur ex eo, quia paſſionem lectioni ex lege quaſi continuare volunt, quia in paſſione quædam verba ponuntur, quæ ex illa lectione
4 ſumpta ſunt, ſcilicet: Os non comminuetis ex eo. † Continuant ergo paſſionem lectioni, quia eius eſt expoſitio: & agitur de duobus ſpecialiter in officio hodierno, ſcilicet de paſſione Chriſti, & de paſſione Eccleſiæ, quæ eſt illius imitatio, ſicut dicit Petrus: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, &c. hæc ſiquidem duo in lectione Exod. commemorantur, vbi dicitur: Erit autem agnus ſine macula, maſculus, anniculus. Iuxta hunc ritum tolletis & hœdum. Agnus, eſt corpus Chriſti immaculatum. Hœdus eſt Eccleſia, quæ nos ſumus, qui peccatores ſumus. Paſſio Chriſti celebrata eſt in eius immolatione: noſtra celebratur in vitiorum mortificatione. In lectione Oſeæ manifeſtè agitur de paſſione Chriſti & eius effectu, vbi dicitur: Venite, reuertamur ad Dominum: quia ipſe cepit, & ſaluabit nos, percutiet & curabit nos. Viuificabit nos poſt duos dies: & in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius. Oſeæ vj. cap. Quod Hiero. ſic exponit: Percutiet Dominus, & ſanabit nos, quia quem diligit, corripit & caſtigat. v. q. v. non oſculatur. Viuificabit nos, poſt duos dies: & in die tertia ſuſcitabit nos: quia tertia die reſurgens à mortuis, omne genus humanum ſuſcitauit, & curauit: & cùm nos viuificauerit & ſuſcitauerit in conſpectu eius viuemus. Ibi ergo loquitur Propheta de tribus diebus, quibus Dominus fuit in ſepulchro: cùm dicitur: Viuificabit nos poſt duos dies, & in tertia die ſuſcitabit nos, id eſt, poſt duos dies ſepulturæ veniet nobis quaſi imber temporaneus, & ſerotinus terræ: & dabit gratiam incipientem
5 & ſubſequentem. Sequitur tractus. † Domine audiui auditionem. Abacuch vlt cap. Et quòd dicit verſus: In medio duorum animalium cognoſceris ad literam intelligitur, ſcilicet in præſepe bouis & aſini. Vnde Eſai. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum & aſinus præſepe Domini ſui: vel in medio duorum latronum: vel in medio duorum populorum.
6 Secunda lectio † eſt de Exodo, vt ibi habetur: Os non confringetis ex eo: hoc completum eſt, quando fregerunt duorum latronum crura: venientes autem ad Ieſum inuenerunt eum mortuum: & non fregerunt eius crura. Allegoricè verò in eo non ſunt fracta crura, id eſt, virtutes, & maximè patientia. Vnde Eſai. Dedi faciem meam, ſicut petram duriſſi

Exod. 12
Nume. 9
1. Petr. 2
Eſaiæ 1

Digitized by Google

duriſſimam: & ſcio,quia non confundar. Per crura enim intelliguntur itinera,de quibus in cantico Abacuch: Incuruati ſunt colles mundi,id eſt, homines excelſi per intelligentiam ab itineribus æternitatis eius, id eſt,exemplo actionum ipſius,quæ ducunt ad æternitatem:tanquàm columnæ immobiles, id eſt argenteæ propter eloquentiam : quæ fundatæ ſunt ſuper baſes argenteas , vel aureas , id eſt , rationes immobiles æternæ ſapientiæ. Sequitur † tractus de paſſione Domini : quia tunc luget Eccleſia valdè, & ſunt duo tractus ad intentionem maioris luctus , ſcilicet pro peccatis quæ committimus, & pro pœnis quas patimur, & pro incolatu, quia prolongatur. Nec cantatur graduale cum tractu, ſed ſolùm tractus, prout dictum eſt in iiij. feria.& in iiij. parte ſub tit.de tractu. Duo ergo tractus dicuntur. Primus, ſcilicet, Domine audiui: & eſt in quibuſdam Eccleſiis quatuor verſuum,alter plurium Tractus quatuor verſuum , ſignificat , quòd per Chriſti paſſionem redimitur homo , qui ex quatuor elementis conſtat. Vnde Chriſtus non
Epheſ. 2 in cœlo nec in terra crucifixus eſt , ſed in medio , id eſt , in aëre. Fecit enim pacem inter cœleſtia & terreſtria: quoniam erat inimicitia inter hominem & hominem , ſed maior inter angelum & hominem & maxima inter Deum & hominem. Ipſe enim Chriſtus omnia pacificauit in cruce: quoniam fecit vtraque vnum, cùm ſit lapis angularis. Adhuc per quatuor verſus tractus ſignificatur iiij.partes crucis. Secundus verò tractus,ſcilicet,Eripe me:prolixior eſt,& repræſentat magnum bellum Dauid cum Golia , & Chriſtus noſter Dauid hodie magnum Goliam,id eſt, diabolum debellauit. Rurſus ideò tractus eſt longus, quia hoc nobis promiſſum eſt in lect. Oſeæ, vbi dicitur: Poſt duos dies reſcitabit nos : debemus retinere in ſpe.Item in ſecundo tractu ponitur
Pſal.90 Obumbraſti caput meum in die belli: quia non tantùm in alio tempore , ſed in die paſſionis diuinitas à paſſione permanſit immunis : imo in paſſione Chriſtus homo ita protectus eſt gratia diuinitatis , vt hoſtes ſuperaret, quæ ſuperari videbatur. Quædam autem Eccleſiæ cantant ſecundum tractum:Qui habitat in adiutorio altiſſimi:quia Chriſtus à diabolo primùm latenter tentatus eſt , velut à dracone latitante in petra : poſteà in paſſione tanquam à leone forti acriter vexatus eſt, quod notatur per illum verſum : Super aſpidem & Baſiliſcum. Sequitur euangelium † ſiue paſſio: Egreſſus eſt. Ioan.xviij.cap.quod dicitur hac die: quia ipſe interfuit crucifixioni,& iuxta crucem ſtetit ſecurus aliis fugientibus , quia notus erat pontifici. Quia igitur hac die paſſio Domini oculis noſtris repræſentatur , meritò eius teſtimonium legitur, qui vidit & teſtimonium perhibuit , & ſcimus , quia teſtimonium eius verum eſt. Prætereà, ipſe poſterius ſcripſit euangelium quare meritò poſterius legitur : & quia ibi manifeſtius ſunt ſacramenta : vnde ibi dicitur:Os non comminuetis ex eo.Item illud: Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua. Legitur autem hac † die paſſio ſuper nudum pulpitum. Primò , ad memorandum quod

quòd ſuper nudum crucis patibulum nudus fuit poſitus ipſe Chriſtus. Secundò ad notandum quòd Ioãnes, ſecundum quem paſſio legitur, relicta ſyndone nudus profugit à Iudæis. Tertiò, ad repræſentandum quòd ſicut Chriſto in cruce pendente, ipſius ſecreta non tam cordis, quàm corporis nuda omnibus adſtantibus apparuerunt: ita & velo templi per medium ſciſſo, omnia templi intima nuda remanſerunt.
10 Legitur etiam † nudis pedibus, vt cum afflicto pro nobis nos affligi debere monſtremus. In quibuſdam verò Eccleſiis ſyndon, ſeu terſoria, vel veſtes altari nudato ſuperponuntur, vſque dũ paſſio legatur: cùm verò peruenitur ad locum illum: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, &c. tunc ſubdiaconi ſyndonem illam vel terſoria tollunt, repræſentantes hiſtoriam, quia quatuor milites Chriſtum crucifigentes, veſtem Chriſti ſubſtulerunt: & ſubdiaconi quaſi furtiuè pannos ſubtrahunt, ad notandum, quòd Ioannes, qui cum Domino vſque ad crucem perſeuerauit, poſteà more furis ſe occultauit, & nudus effugit. In quibuſdam tamen locis vna veſte ſublata, altera ſuper altare remanet, ad ſignificandum quòd veſtis Domini inconſutilis non fuit ſciſſa, vel partita, ſed ſorte ſuper eam miſſa cõtigit integra vni militi, ad ſignificandum quòd Eccleſię vnitas nunquã potuit à ſchiſmaticis, vel hæreticis ſcindi, quia non eſt ſapientia contra Dominum. xvj. q. vij. ſicut. Quòd verò dicitur in paſſione: Exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locum, nota, quòd ſicut legitur in hiſtoriis, Caluaries eſt propriè os capitis humani nudum. Inde dictus eſt locus ille mons Caluariæ ſiue Caluariũ, vbi rei decollabantur, & vbi multa capitum oſſa erant diſperſa. Quia
11 † verò Chriſtus in cruce pendens prolixè orauit decantans decem pſalm. ſcilicet Deus, Deus meus, reſpice in me, vſque ad, In te Domine ſperaui. cùm peruenisſet ad locum illum: In manus tuas Domine. illo dicto emiſit ſpiritum: ideò & nos poſtquàm recitata eſt paſſio, eius orationes dicimus, ad notandum, quòd quando ab inimicis perſequimur, ſemper ad orationem eſt recurrendum: iſte tamen eſt inſolitus mos orandi. Nam in aliis diebus ante euangelium orationes dicuntur, & in earum principiis dicitur? Dominus vobiſcum, quæ eſt, propriè vox & ſacerdotis officium, quod non fit in iſtis, quia ſacerdos & Dominus noſter occiditur. Orauit autem Chriſtus pro tribus. Primò
12 pro † ſe dicens: Pater, clarifica Filium tuum. Secundò, pro ſuis, dicens: Pater, quos dediſti mihi, pro eis rogo. Tertiò, pro illis, qui in eũ crediturí erant, dicens: Pater non tantùm pro illis rogo, ſed pro illis, qui crediturí ſunt in me. Et ex hoc videtur, quòd non debemus rogare pro eis, quos ſcimus non eſſe ſaluandos, nec pro illis, qui in inferno remanſerunt, nec pro Iuda, qui ſe deſperauit: ſed oramus pro nobis in omni gradu Eccleſiæ: & pro neophytis, & pro Gentilibus, pro Iudæis, pro hæreticis, & ſchiſmaticis, vt Chriſtus gratiam ſuam eis infundat & ad fidem conuertat. Chriſtus enim orauit pro inimicis & amicis,
13 ideò Eccleſia ſtatim ſimiliter orat pro omnibus. † Sanè Eccleſia, pro

Ioan. 17

Digitized by Google

his orans, flectit genua in orationibus, vt per habitum corporis deuotionem, & mentis humilitatem ostendat: insinuãs, etiam quòd in nomine Iesu omne genu flectendum est, quoniam omnes nationes sibi genua curuant: nisi quando pro Iudæis oratur, quia enim ipsi illuserunt Domino, flexis genibus dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit, ideo in detestationẽ huius illusionis Ecclesia pro eis orans, genua nõ flectit, vt vitet opera simulata. Præterea, quia eorum cæcitas nulla poterit oratione depelli, donec plenitudo Gentium subintrauerit, ideo non est pro ipsis vehementer orandum nec genua flectenda. Est tamen vtcunque orandum, quia futurum est, vt qui est exaltatus in cruce omnia trahat ad se. Sed in orationibus pro Iudæis, & Paganis non respondetur, Amen, vt quidam dixerunt: & hoc ideo, quia cùm illi sint extra collegium siue corpus Ecclesię fidelium populus non ostendit affectum suum ad eos. Iuxta illud Apostoli ad Corin. Quid mihi de his, qui foris sunt iudicare. extrà, de sacra vnc. cap. j. Per Amen autẽ, affectus exprimitur. Prætereà licet pro illis oretur: vt eorum duritia conuertatur: quia tamen hoc impleri non poterit, vsque circa finem seculi, Apostolo testante, qui dicit: Donec plenitudo Gentium introierit: & omnis Israël saluus fiat: ideo ad orationes pro illis non respondetur, Amen. Veruntamẽ rectè intuenti nihil interest, quò ad hoc inter illas & alias orationes. Imò ita respõdetur ad illas, Amen, sicut & ad alias orationes, pro aliis stabitur, quod sic ostenditur: Pro quolibet statu bis profertur Oremus, sed quòd sub primo Oremus ante flectamus genua dicitur, nõ est oratio, sed adhortatio, vt Oremus, siue præfatio, seu monitio, exprimẽs quid, siue pro quo fit in sequenti oratione orandum. Vnde sub tono præfationis non orationis dicitur. Ideoque pro nullo statu post præfationem respondetur, Amen. sicut nunquam fit post aliquam præfationem, licet etiam ibi ponatur, Per Christum Dominum nostrum: sicut patet in quotidiana missæ præfatione. Quòd autem secundò Oremus dicitur, oratio est: & responderi debet, Amen: pro Iudæis, & Paganis, sicut pro aliis. Consequenter sacerdos post orationes, crucem velatam baiulat, ad dextrũ cornu altaris, ibique crucẽ super humeros tenens, in persona Christi Iudæis improperat beneficia Domini, dicẽs: Populo meus, quid feci tibi? In quibusdam tamen Ecclesiis duo presbyteri baiulant illam, ad notandum, quòd in Christi persona duæ fuerunt naturæ, diuinitatis videlicet, & humanitatis. Quòd dicitur: Populo meus, quid feci tibi? aut in quo cõtristaui te? responde mihi: quia eduxi de terra Aegypti, &c. ad diuinitatem refertur. Quòd verò sequitur: Parasti Saluatori tuo crucem. ad humanitatem: & sic de aliis sequentibus verbis. Cantat autem sacerdos quasi Hebraicè in persona Saluatoris: acolythi cãtant Græcè ἅγιος ὁ θεός, quasi in persona Græcorum, chorus respondet: Sanctus, sanctus, in persona Latinorum. Sicque tribus linguis laudatur Deus: scilicet Hebraica, quæ propter legem omnium linguarum est mater: Græca, quæ

1. Cor. 5

Rom. 11

quæ doctrix est: & Latina, quæ imperatrix est propter Romani dominium imperij, & papatus. Quia enim Hebraica nunc silet à laude Dei, ponitur pro illa: Populo meus, quod quia cãtatur in persona Domini, loquentis Hebræis ideò intelligitur dictum Hebraicè. Et not. quòd contra tres illusiones Christi tres præmittuntur adorationes: vt infrà dicetur. Tres verò antiphonæ scilicet, Populo meus, quia eduxi te, & quid vltra, &c. Parùm aut nihil sensibus differentes, verbis & modulatione consimiles, triplicem tituli scripturam significant, qui scriptus fuit tribus linguis, scilicet Hebraicè, Græcè, & Latinè, Iesus Nazarenus Rex Iudæorũ. Vtrum principiũ tituli scriptum fuit tribus linguis ignoratur. Sed de hac clausula Rex Iudęorum. constat, quòd quia negauerunt, Iudæi dicentes: Noli scribere Rex Iudęorũ sed quia ipse dixit: Rex sum Iud. ideò illud in istis antiphonis adtruitur ab effectu, scilicet, quia tãquam rex eorũ eduxit eos de Aegypto, & duxit eos per desertum, & introduxit in terrã bonam. Item quod in titulo scriptum fuit, Iesus: in singulis antiphonis concluditur Saluator: quòd ibi Nazarenus ad singula respõdetur ἅγιος sanctus. Et quia titulus tribus linguis scriptus fuit, ideò duabus † linguis respõdetur, scilicet Græca & Latina, quæ Christũ adorant. Hebraica verò cõtradicit: & adhuc blasphemat prædictas. Et nota, quòd antiphona: Populo meus. est Michæ. vj. capit. Principium antiphonæ: quia eduxi te. Numero. xiiij. capitul. Et medium, scilicet manna, &c. est Esa xvj. capitul. & Iosue. v. capitul. vbi etiam est finis ipsius, scilicet introduxit. Norandũ, quòd Iudæi tres accusationes contra Christum proposuerunt, scilicet quòd tributum negasset, quòd se regem fecisset & quòd se Dei Filium dixisset: contra quas tres in eius personam accusationes dicuntur, scilicet, Populo meus vbi Christus eis exprobrat tria beneficia sua, scilicet liberationem de Aegypto, regimen in desertum, & introductionem in terram optimam: quasi dicat: Tu accusas me de negatione tributi, potiùs deberes gratias agere, quia te liberaui à tributo siue à seruitute Aegypti. Tu accusas me, quia me regem dixi: potiùs deberes gratias agere, quia te rexi in deserto, & regulariter paui. Item accusas me, quia Filium Dei me dixi, potiùs deberes gratias agere, quia terram lacte &
16 melle manantem contulit tibi. Deinde † crux denudatur in signum, quod peruersi Iudæi Saluatorem denudauerunt: & hæ denudationes fuerunt tres vices ad notandum quòd illi ter Christo in passione illuserunt. Primò quando in atrio principis velata facie eius colaphis eum cædebant. Ad quod designandum in principio reuelationis ipsius crucis, non ostenditur facies crucifixi. Secundò ante prætorium, quando eo tradito ad crucifigendum milites plectentes coronam spineam illudebant ei flexis genibus adorando eum dicentes: Aue Rex Iudæorum; ad quod repræsentandum in secunda reuelatione, discooperitur
17 caput & facies crucifixi: & scias quod Corona † fuit de iuncis marinis sicut eam vidimus in thesauris regis Francorum, quorum acies non

Vtrum principiũ tituli scriptum fuit tribus linguis

Pilatus magistratus Hierosolymitanus imperator

Digitized by Google

minus ſpinis duræ ſunt & acutæ. Tertiò quando ei in cruce pendenti tranſeuntes dicebant, Vah, qui deſtruis templum Dei. & quia quando hæc illuſio fiebat Chriſtus totus nudatus in cruce pendebat, ideo in tertia reuelatione totus nudus oſtenditur crucifixus, & etiam ad ſignificandum, quòd omnia quæ in lege & Prophetis obſcura fuerant, in paſſione aperta, & manifeſta ſunt. † Reuelatur ergo crux poſt orationes: ad notandum, quòd oratio à Chriſti paſſione, quam in cruce ſuſtinuit, habet effectum & exemplar. Ipſe enim in cruce pendẽs, pro amicis & inimicis orauit. Sane à dextera parte crux incipit reuelari, quia Chriſtus crucifixus, vera fide adoratus extitit ab Apoſtolis, & Diſcipulis Iudæis, qui tunc in dextra erant. Et quoniam hæc fides per illos deuote publicata & in medio gẽtium perducta eſt, ideo ad hoc ſignificandum ante medium altaris, per ſacerdotẽ deducitur. Rurſus, quia Chriſtus nunc ſemper Eccleſiã quieſcit, & vſque in finem ſeculi quieſcet, ideo ad hoc ſignificandum, & figurandum ſubſequenter crux ſuper altare ponitur, per quod hæc Eccleſia gentium deſignatur. Denique, quia in fine ſeculi fides in cordibus gentium refrigeſcet. & teſte Eſa. à reliquiis Iſrael quæ ſaluæ fient, ſuſcipietur, & communis Iudęis & gentilibus habebitur, merito ad hoc ſignificandũ in fine miſſæ crux de altari deponitur, & in communi loco collocatur. † Crux quoque reuelata & etiam vexilla Eccleſiæ in quibuſdam locis diriguntur in altum, ad Chriſti victoriam deſignandum. Adhuc crucẽ baiulantes, antiphonam canentes, crucẽ illo deferunt, † Græce & Latine reſpondeatur, & deuote adoretur: quia Dominus crucifixus tranſiuit à perfidia Iudæorum, ad confeſſionem & deuotionem Gentium, & ſignificat Apoſtolos canẽtes, id eſt, totis viribus crucis opprobrium confitentes, & prædicantes. Item crucem baiulando, nunc ambulant, nunc & feſſi ſubſiſtunt, quia & illi perſecutionum pondere feſſi aliquãtulum quieuerunt. Subſequenter ipſa crux denudata ſalutatur, & adoratur, quia eum cui perfidi illuſerunt, Chriſtiani reuerenter ſalutando, & deuotè oſculando venerantur. Et dum adoratur, canitur in quibuſdã Eccleſiis reſponſorium, Ecce quomodo moritur. Eſa. lvij. c. & antiphona: Sicut Moſes, Ioan. iij. c. Et eſt ſciendum, quòd contra præmiſſas tres illuſiones ter illũ adoramus, dicentes: ἅγιος, quaſi ter honorantes ter illuſum propter nos; & quia illudendo genua flectebãt, ideò & nos illum adorando genua flectimus. Ad † terram etiam ante illam proſternimur, vt quod illi ſuperbè illudendo fecerunt, nos humiliter & verè faciamus, & mentis humilitatem per habitũ corporis oſtendamus: & quia ſicut Chriſtus humiliatus eſt Patri pro nobis vſque ad mortem, mortẽ autem crucis, ſic & nos eius mortis imitatores humiliari oportet. De modo proſtrationis ait Aug. Quiſquis ſic humiliatur, vt genua figat, adhuc habet vt amplius humilietur: quiſquis verò ſic humiliatur, vt hęreat in terra venter eius, vltra quod humilietur nõ habet. Nudis † etiã pedibus adoratur, vt omnes proprias affectiones ſibi nudas ac notas

18 19 20 21

eſſe

esse mõstremus:& vt cũ afflicto pro nobis nos affligi ostẽdamus. Salutatur autem crux,quia per eã salus hominibus reformatur : postea adoratur,id est,osculatur.Solus enim Deus adorandus est:cætera , vt
23 crux,causa illius veneranda sunt. † Cæterùm expositio illorum verborum ἅγιος,&c.ibidem sequitur : Nam ἅγιος Græcè dicitur sanctus, Latinè ἀπὸ τῦ α,priuatiua particula, & γὴ,id est terra : quasi cœlestis, sine terra.In canone tamẽ Isidori.xxiiij.q.iij.quidam : versi.sed tãgis. habetur quod ἅγιος Græcè , dicitur vas , Latinè. Ο Θεὸς , verò Græcè, dicitur Deus,Latinè,ἰσχυρὸς Grecè,fortis,Latinè.Ἀθάνατος,Græcè,immortalis Latinè , ἀπὸ τῦ α priuatiua particula, & θάνατος, quòd est
24 mors, ἐλέησον, id est miserere , ἡμᾶς id est nostri. De profundo†crucis mysterio dictũ est in proœmio quintę Partis, & hîc aliqua perstringamus,Fuerunt in dominica cruce ligna quatuor , scilicet stipes siue lignum erectũ,lignum transuersum , truncus suppositus , & titulus suprascriptus.Fuerunt & claui quatuor , quibus & manus & pedes cõfixi sunt,fuit & lancea qua latus apertũ est , & corona spinea capiti circũpositа,quæ omnia possunt in spirituali cruce significari. Quatuor enim crucis ligna sunt quatuor mẽtis virtutes,scilicet fides, spes, perseuerantia,patientia,de quibus ait Apostolus: Vt cõprehendatis cum omnibus sanctis,quæ sit longitudo,& latitudo,sublimitas,& profundum.Longitudo crucis est perseuerãtia, de qua dominus inquit:Qui perseuerauerit vsque in finem , hic saluus erit. Latitudo crucis,est patientia,de qua veritas ait : In patientia vestra possidebitis animas vestras.Profunditas eius est fides,de qua Apostolus:Fides est substantia sperandarum rerum,argumentum non apparentium. Sublimitas verò,est spes,de qua Psal.In verbo tuo superspraui. Habuit ergo crux *Psal.118* Christi,vnum lignum erectũ in longitudinem : alterum transuersum in latitudinem:quasi in modum potentiæ,seu martelli:quę duo signi- *3.Reg.17* ficata sunt per illa duo ligna,quę paupercula mulier in Sarepta collegit.Stipes verò erectus,habuit truncum suppositum , & titulũ superscriptũ:quia perseuerantia de fide procedit ad spem : quasi stipes ereptus de trunco supposito ad titulum suprascriptum.Quod beatus Iob *Iob 9* intelligẽs ait, Credo quod redemptor meus viuit,& in nouissimo die de terra surrecturus sum , &c.Repositа est hæc spes mea in sinu meo. Nisi cum crux habeat fundamentum fidei , & titulum spei profectò supplicium est solummodò, & non meritum. Quod autem patientia spectet ad crucẽ,ex eo apparet,quòd patienter in aduersis tribulationis,sustinet cruciatum. Vnde Iacobus : Tribulatio patientiam operatur. *Iacob.1* De perseuerantia quoque legitur:Esto fidelis vsque ad mortẽ,& dabo tibi coronam vitæ.Etiam secundum Apostolum non coronatur *Apoc.2* nisi qui legitimè certauerit.Perseuerantia igitur,quæ coronatur,cer- *2. Tim.2* tamen habet,vt meritò spectet ad crucem. In his ergo duobus lignis duos pedes & duas manus quatuor clauis debet affigere Christianus. Quatuor claui,sunt quatuor principales virtutes : scilicet iustitia,

fortitudo,tẽperantia,& prudẽtia.Pedes ſunt mentis affectus, de quibus ſponſus in Canticis:Laui pedes meos,quomodo inquinabo illos? Et Dominus inquit Chriſtus Apoſtolis, Qui lotus eſt nõ indiget, niſi vt pedes lauet,& eſt mundus totus Et iterum, Excutite puluerem de pedibus veſtris.Duo ergo pedes ſunt,duo mentis affectus,ſcilicet timor & amor:pes timoris,clauo fortitudinis debet cõfigi, ne timidus propter aduerſa ſuccumbat:Vnde Pſalmiſta: Confige timore tuo carnes meas à iudiciis enim tuis timui. Dum enim in Petro metus, clauo fortitudinis affixus non extitit,ad vocem ancillæ Chriſtum negauit,cùm verò confixus extitit,ante Reges & Præſides nomen Domini prædicauit.Pes amoris ſiue appetitus clauo iuſtitiæ debet configi, ne cupidus ad illicita deſideria euagetur.Si enim appetitus fuerit confixus,tunc ſpiritus nõ concupiſcit aduerſus carnẽ:ſi verò nõ fuerit cõfixus, tunc caro aduerſus ſpiritum cõcupiſcit. Ide itaque Chriſtianus pedes ſuos cruci debet affigere,ne vel timidus ſuccũbat, vel cupidus euagetur. Alij tamen dicunt†quòd Chriſtus tribus duntaxat fuit clauis affixus,ſignificãtibus tres cruciatus,quos in cruce ſuſtinuit, videlicet paſſionem in corpore, paſſionem in mente,& paſſionẽ in corde. Ambo enim pedes vno clauo affixi ſunt:ita quòd dexter fuit ſuper ſiniſtrũ, ad ſignificãdum q; ſpirituales affectiones per pedem dextrum ſignificatæ ſupereſſe & dominari debent terrenis, per ſiniſtrũ ſignificatis.Lácea verò qua latus eſt vulneratum, charitas eſt, de qua ſponſa in Canticis:Vulnerata ſunt in charitate. Lateri quidẽ cor contiguum eſt,cuius beneficia diligimus: quod ideò vulnerandũ eſt, vt affectus exeat,non ſolùm ad amicos, verumetiã ad inimicos. Vnde Dominus ait:Diligite inimicos veſtros,& benefacite his,qui vos oderũt,& orate pro perſequentibus,& calumniãtibus vos. Corona verò ſpinea, eſt pœnitentia circũponenda capiti,id eſt,menti,de qua Pſalmiſta:Conuerſus ſum in ærũna mea dũ configitur ſpina.Hæc corona de tribus ſpinis complectitur,ſcilicet contritione,cõfeſſione,& ſatisfactione. Prima pungit cor per dolorem propter vanã cogitationem.Secũda,pungit os, per pudorẽ,propter variam locutionem. Tertia pungit manũ, per laborem, propter iniquam operationẽ. Manus enim opera ſunt: vnde Pſalm.Benedictus dominus Deus meus, qui dedit manus meas ad prælium &c.& Salomon in Prouerbiis:Dedit ei linum, & lanam, & operata eſt conſilio manuum ſuarum. Sunt igitur duæ manus,duo operum genera:videlicet opus voluntatis,& neceſſitatis.Manus operis voluntarij configi debet clauo prudentiæ, ne curua faciat opera tenebrarum. Dum enim in Saulo clauo pendentiæ confixa non fuit, Saulus eccleſiam Dei perſequebatur. Cùm verò in Paulo cõfixa fuit, ipſe pro Eccleſia paſſus eſt. Manus verò operis neceſſarij clauo tẽperantiæ configi debet,ne lapſa nimis ad ſuperflua attẽdatur. Neceſſaria opera ſunt naturalia,vt dormire,comedere, & ſimilia. Et not.verſus de cruce.Pes,cedrus eſt:truncus,cypreſſus:oliua,ſupremũ,Palma,

Cantic.5
Ioan. 13
Matt.10
Pſal. 118
Matt.25
Matt.5
Pſal.3
Pſal.143
Prou.31

tranſ

transuersum Christi sunt in cruce lignũ. Osculata & adorata cruce, duo presbyteri deferunt ad altare corpus Domini, quod pridie fuerat
28 consecratum & reconditum. † Sacerdos verò induta casula illud super corporale disponit, iuxta latus calicis, in quo sit vinũ & aqua mistum non sanctificatũ, quasi ipso facto dicatur: Hoc est illud corpus, de quo sanguis & aqua fluxerunt. Vtrùm autem ex contractu hostiæ vinũ consecretur, dictum est in titulo præcedenti. Quo facto, incipit mox: Oremus, præceptis salutaribus. perficiens dominicã orationem & illam, libera nos quæsumus. in quo repræsentatur antiqua Apostolorum celebrandi missam consuetudo. Prius enim lectione præmissa dicebãt solummodò verba illa: Hoc est corpus, &c. Hic est sanguis meus, &c. Sed ipsi postmodùm dominicam orationem addiderunt, & ita illo modo hac die celebratur, de quo dictũ est in principio iiij Partis. Ex quibus colligitur, quòd sola dominica oratio nõ sufficit ad eucharistiam consecrandã. Siquidem sacerdos alio tempore dicens: Per omnia secula seculorũ, eleuat calicem, cum corpore Domini, & posteà dicens: Præceptis, &c. Calicẽ depositum iterum cooperit, in quo illud nobis significatur, quod de cruce depositũ corpus Domini sepelitur. Duo autẽ presbyteri qui hodie corpus ad altare deferunt: repræsentant Ioseph & Nicodemum, qui corpus Domini tulerunt ad sepulchrum. Tres præmissi canonis articuli, scilicet, Præceptis, Patet noster, & Libera nos quæsumus super depositum calicem proferuntur: quia tribus diebus sepultus Dominus occultatur & oratio ipsa: Libera nos, alta voce, sicut & dominica oratio profertur: prout dictum est in quarta Parte, sub titulo, de silentio post orationem dominicam. Nec est prætereũdum, quòd hac die, quando particula hostiæ in calicem mittitur, non dicuntur verba illa: Fiat cõmistio, quia ibi de sanguine mentio fit, sed in calice sanguis nõ est, nec hoc die cõsecratur, & fracta hostia non dicit: Pax domini, &c. cò quòd oscula circumstantium non sequuntur. Oratio quoque illa Domini Iesu Christi fili Dei, &c. & illa: Corpus tuum Domine, omittuntur, quia ibi mẽtio de sanguine fit. Omittuntur etiam illi versus: Quid retribuã Domino, &c. illa quoq;, Placeat tibi, etiam omittitur: quia ibi continetur; Præsta vt hoc sacrificium, quando oculis tuæ, &c. Hac etiam die sacrificium non offertur sacramentaliter: sed sumitur altera die oblatũ. Agnus Dei, nõ dicitur: quia nõ videtur esse inuocandus, qui cernitur in agone deficere, & cũ silentio sacerdos communicat: vnde postcommunio non cantatur, quia nobis sumentibus, sanguis ille, quem sumimus de ore nostro pro nobis ad Dominum clamat. Nos enim sumus terra illa quæ aperuit os suum, & bibit sanguinem Abel, id est, Christi quẽ effudit Cayn, id est, populus Iudaicus, vnde factus est vagus & profugus super terrã, iuxta illud: Disperde illos in virtute tua: & factus est maledictus illa maledictione: Sãguis eius super nos & super filios nostros. Et rursus postcõmunio, quæ iubilum & lætitiam significat, non

Gene. 4

Psal 58

Matt. 27

Digitized by Google

dicitur: quia Ecclesia illo die plorat. Sed quæritur † quare Christus voluit pati sexta feria? Respõdeo, vt dies quã crucifixus est coaptaretur sextæ feriæ primæ creationis, & sextæ ætati huius mundi. Siquidẽ in sexta feria primus homo, scilicet Adam creatus est ad imaginẽ Dei, & ex latere eius dormientis sũpta costa fœmina fabricata, & in sexta ætate Filius Dei, vt hominem ad imaginem Dei creatum redimeret, & in carne apparuit, qui in sexta feria dormiens in cruce sanguinem & aquam de latere suo, vnde sanctam Ecclesiam consecraret, emisit. Ideò ergo in sexta feria pati voluit, quia cùm tali die Adam peccauit, illa etiam die hominem redimere voluit, de hoc dictum est sub titulo de natali. Et † nota, quòd Christus cõpletis triginta duobus annis & mẽsibus tribus, vel secundum Chrysosto. triginta tribus & dimidio crucifixus est eadem die qua cõceptus est de Virgine, scilicet in sexta feria, quæ fuit octauo Calend. Aprilis: de quo dicetur in septima Parte, sub festo annunciationis. † Quæritur etiam, cùm de morte Sanctorum cum gaudio festa in Ecclesia, celebrentur: quia pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius: quare Ecclesia hodie de morte Domini, cum gaudio similiter non solennizat? Videtur enim q̃ multò magis deberet lętari, & festũ de illa celebrare, cùm mors ipsius sit pretiosissima, & mors mortis, & est nostra redemptio, & quia Apostolus gloriandum ait in cruce Domini nostri Iesu Christi. Respondeo, quia ipse pro peccatis nostris mortuus est, sicut dicit Dominus per Esa. Propter scelus populi mei percussi eũ: & ideò deberet homo erubescere nõ gaudere, cũ & sol insensibilis erubescẽs, radios suos retrouerterit, quia obscuratus est: & petrę scissæ sunt: meritò ergo oĩs homo in hac die tristitiam prætendit, ne esse durior lapidibus videatur. Præterea, ipse Dominus tristis fuit. Vnde, Tristis est anima mea, vsq; ad mortem, & etiam beata Virgo. vnde, Tuã ipsius animam pertrãsibit gladius, & Apostoli de confecra. dist iij. sabbatho. Meritò igitur in hac die Ecclesia in arctissimo est ieiunio, & silentio, & tristitia compassionis. de hoc dictum est sub festo circuncisionis. † Rursus hunc diem celebramus cum mœrore, tristitia & abstinentia: passiones verò Sanctorum cum gaudio: quia Sancti post martyrium statim cœlos ascenderunt, Christus verò ad infernum descendit. Sed quoniam ia tartara confregit, & inde Sanctorũ animas eduxit, & tertia die resurrexit, ideò tunc, scilicet die resurrectionis maximè lętamur. Hinc est, quòd passiones Patrum veteris. Testamenti, quia ad inferos descẽderunt, non celebramus præterquam Innocentium: ex eo, quod in ipsis singulis Christus occisus est: & Machabæorum, prout in septima Parte sub eorum festo dicetur. de hoc etiam dictũ est in Parte prima, sub titulo de picturis. Et est notandũ † quòd Christus in passione sua redemit non tantùm illos, qui tunc erant in lymbo inferni, qui locus dicebatur sinus Abrahæ, vbi Lazarus erat, sed etiã omnes futuros qui sancta morte vitã erant finituri: vn de Osee vlti. Ero mors tua, ô mors,

17

Psal. 115 *Galat. 6* *Esa. 53* *Matt. 27* *Matt. 26* *Luc. 2*

13

Digitized by Google

morſus tuus ero inferne.ſed nec omnes,qui in inferno erant,inde extraxit. Item † quæritur,quare Eccleſia non conſecrat hac die corpus
32 Domini , cùm Dominus dixit:Hoc facite in meam commemorationem,& Gabilonem concilio de conſecratio. diſtinct.j. viſum dicitur. Nulla dies excipitur , qua non pro viuentibus deprecetur. Præterea, cùm Chriſtus immolatur hac die & ſabbato quieuit in ſepulchro , & Diſcipuli totam noctem ſequẽtem, vſq; ad diluculũ in triſtitia trãſegerint rationabiliter videtur, vt in hac die corpus Domini conficeretur:& inde vſque ad primã ſabbati iugi ſilentio conſopiti à ſacri altaris myſterio vacaretur. Reſpõdeo, Ad hoc multiplex ratio reddi po-
33 teſt.Prima † eſt Dominus noſter pridie quã pateretur,accipiens panẽ & calicẽ benedixit,deditque Diſcipulis,dicẽs.Hoc eſt corpus meum. Hic eſt calix meus,& tunc immolatus eſt in manibus ſuis : de qua immolatione ſubiũxit:Hoc facite in meam cõmemorationẽ.Illa igitur, ſcilicet feria quinta non eſt omittẽda,cùm ſit firmiter iniuncta. Sexta verò feria eſt dies ſecunda,qua velut in monumento quieſcit:ſabbatum tertia qua velut à morte reſurgit : reſurrexit enim ante diem. Triduũ ergo Dominicæ mortis,quod perfici nequit eo reſpectu,quod *Exod.16*
ipſe à Iudæis eſt trucidatus, cò tranſponitur , quòd ipſe ſuis manibus immolatur. Cuius quoque rei illud magnum eſt indicium , quòd in nocte cœnæ luminaribus extinctis vigilias celebramus. Sicque, vt in quinta feria quaſi ſexta in duplum mãna colligatur:quoniam in hac
34 die quaſi in ſabbato non inuenitur. Secunda † ratio eſt:quia eccleſia corpus illud,quod flagellis & ſpinis,& contumeliis iſta die re vera affectũ eſt, nõ debet cum miſſarum ſolennitatibus celebrare,quoniam
35 veniente veritate debet ceſſare figura.Tertia † quia oblata eſt hoſtia de manibus Chriſti & noſtris. Non ergo ſacrificent amici,dum trucidant inimici.Sed tamẽ,quia ſemper indigemus communione, & ſemper eſt tẽpus cõmunicandi, ſacerdos ipſum corpus recipit in hoſtia , à
36 die antecedẽti reſeruata & cuſtodita. Quarta † ratio eſt, quoniã hac die velum templi ſciſſum,& cornua altaris tranſuerſata ſunt:& ita nõ
37 habemus vbi corpus Chriſti cõficiatur. Quinta eſt † quia ſcilicet receſſit & ſublatus eſt verus ſacerdos, id eſt, Chriſtus ſponſus Eccleſiæ: deſcendit enim ad inferos. Sextã rationẽ ponit Inno. Papa de cõſecr.
38 diſt.v.ſabbato.dicens,† quòd in die paraſceues & in ſabbato ſancto ſacramentum nõ celebratur:quia cõſtat Apoſtolos iſtis duobus diebus in mœrore & in triſtitia fuiſſe:& ſe propter metum Iudęorũ occultauiſſe.Miſſa enim quæ in ipſo ſabbato celebratur,nõ ad ipſum ſabba-
39 tum,ſed ad diẽ pertinet ſubſequentẽ, vt infrà dicetur.Septima † quia Moſes ait.Vos tacebitis,& alius, ſcilicet Chriſtus, pugnabit pro vobis torcular enim calcauit ſolus. Cum igitur hac die non ſit corpus Do-
40 mini conficiendum:ad hanc diẽ reſeruandum eſt.Hæc ſexta feria † & ab iſta omnes aliæ ſextæ feriæ priuilegiatæ ſunt propter Chriſti paſſionem , ſicut & à ſequenti dominica omnes aliæ dominicæ propter

Digitized by Google

eius resurrectionem. Sunt autem huiusmodi sextæ feriæ, sex priuilegia, scilicet Christi immolatio, inferni spoliatio, mortis conculcatio, humani generis redemptio paradisi apertio, & scripturarum manifestatio. In parasceue vno solo cibo vescimur, quia Christus ea die vnũ scilicet latronem sibi incorporauit, dicens: Hodie mecum eris in paradiso. Vnde ipse dixit: Singulariter sum ego, donec transeam.

Psal. 140

SVMMARIVM.

1 *Paschatis sabbatum.*
2 *Paschatis sabbatum, officium mutuatur totum à nocte paschæ. & nu. 3.*
4 *Paschatis sabbatum dicitur dies illuminata, tribus de causis.*
5 *Paschæ celebratur in plenilunio, & quando. num. 6.*
7 *Nox, diem præcedatne, an contra.*

De sabbato Paschæ. CAP. LXXVIII.

SEquitur † videre de sabbato sancto Paschæ. Sanè sicut Deus operibus creationis mundi, scilicet in sex diebus cõpletis in septima requieuit ab omni opere, quod patrarat: sic & in sexta ætate recreationis operibus consummatis iuxta quod Dominus in cruce pendens dixit? Consummatum est in septima ætate requieuit. Cùm enim anima eius passibilitatem corporis exuit, quodammodò requieuit: præterea in sepulchro dormiuit: ideóque dies ista sabbatum appellatur, quod requies interpretatur: vt dictum est in Procœmio secũdæ partis: quod antonomastice sabbatum sanctum dicitur, eò quòd, vt præmissum est, significat requiem Christi ab opere recreationis in fine sextæ ætatis: vel propter requiem Christi in cuius morte sanctificati sumus. Dicitur etiã sanctum, propter baptismum, quod fit in die ista in qua nouæ Ecclesiæ proles sanctificatur. Hæc autem † dies sicut præcedens nullum habet officium diuinũ. in quo cõstat Apostolos fugisse, & in mœrore fuisse. de consecr. dist. iij. sabbato Nam officium quod cãtatur est noctis diei dominicę de consecr. dist. j. in ieiuniis. lxxv. dist. quòd à Patribus, scilicet de resurrectione non de sabbato, sicut & contingit in sabbatis quatuor tẽporum quod apparet, quia dicitur in cerei benedictione, Hæc est nox, & in collecta missæ: Deus, qui hanc sacratissimam noctẽ. vnde antiquitus totum officium de nocte dicebatur, & adhuc in plerisque locis fit. Primò, ad notandum, quòd cathecumeni, quorum est ipsum officiũ, sepulti cum Christo, per baptismum resurgunt cum ipso. Secundò, propter visitationẽ mulierum ad sepulchrum Domini mane venientium. Tertiò, quia dominus de nocte resurrexit secundum Hier. & Greg. & Ambr. & ideò quia nox illa tanto lumine illustrata, est de Domini resurrectione, meritò tunc vigilare & Deo laudes canere debemus. Traditio quoque Iudæorum est, Christum media nocte venturum in cuius figura Angelus transiuit media nocte percutiendo primogenita Ægyptiorum, & Dominus transiuit protegẽdo populum suum. Et Hier. Reor, inquit, traditionem Apostolicam

permansisse:vt in die vigiliarum Paschæ ante noctis medium dimittere non liceat populos expectantes Christi aduentum:vt resurgenti Saluatori occurrant,postquàm tempus illud transierit,securitate præ-
3 sumpta festum cunctos agere diem. Sed quia † quod pro deuotione fuerat institutum,in minus honestas actiones,quibus nox facultatem præbet conuersum est,institutum fuit,vt officium ipsius noctis de die celebraretur.De hoc tactum est in Proœmio quartę partis:& in quinta parte,sub titulo de nocturnis.Aug.tamen dicit Dominum in diluculo surrexisse, & ipsum per quadringenta horas mortuum fuse in sepulchro extitisse:cui Ecclesia consentire videtur,quę pro resurrectione matutinum eadem celebrat hora. Silet ergo Ecclesia vsque in horam decimam:& tunc congregatur ad officium celebrandum , quando resurrectio appropinquat,videlicet circa vesperam noctis,quæ lucescit in prima sabbati,& quam per totam noctem vsque ad diei claritatem continuat ad hoc,vt illud impleatur : Nox illuminatio mea in
4 deliciis meis & nox, sicut dies illuminabitur. Tribus † autē de causis, dicitur hæc dies illuminata. Primò , quia refulget in deliciis nostris propter redemptionem seu resurrectionem animarum,quæ licet sit in die parasceue, morte Domini recuperata:eius tamē gaudium & lætitia est ad hanc noctem trāslata, propter rationem positam sub quinta feria cœnæ Domini,vbi agitur de olei cōsecratione.Secundò propter resurrectionem corporum,quæ Domino resurgēte primi sabbati speratur futura ideóque vigilamus & resurgenti vigilando concinimus. Tertiò propter baptismi sacramentum, quod hodie celebratur : quoniam ab illis causis sumpsit exordium,& illarum nobis tribuit fructū. Celebratur enim hac die catechumenorum officium vt ipsi Christo consepulti,ad baptismum in morte cum eo resurgant. Hæc ergo nox, pascha dicitur. quod transitus interpretatur : quia transiuit Dominus de mundo ad Patrem:de morte ad vitam trāsimus & nos.Pascha enim nostrum immolatus est Christus , de hoste ad patrem , de tenebris ad lucem,de reatu ad gratiam , de pœna ad gloriam, de pugna ad victo-
5 riam. Hæc nox siue pascha † in qua resurrexit Dominus fuit decimaseptima luna mēsis primi,id est,Aprilis,qui est primus apud Hebrœos, qui computant menses secundum lunæ cursum. Ideò quidem in mēse primo resurrexit:quia ipse est principium.Item ideò in luna decimaseptima,vt per obseruationem decalogi perduceret nos ad æternam requiem sabbati sui Surrexit igitur tunc, cum luna alta petit,ad designandum.quòd Ecclesia petere debet alta virtutū,& scādere ad templa cœlorum.Item in tertia hebdomada lunæ surrexit , per quod tertium tempus,scilicet gratiæ aduenisse significauit. Et inde est. quòd cum semper in lunatione Aprilis , & in plenilunio hanc solennitatem ex iussu Domini celebremus,quandoq; in nostro Aprili, & quandoq; in Martio eam solennizamus:sed cùm post duodecim lunationes cōstituimus , innuitur quòd per decem legis & duo charitatis præcepta

Psal. 138

ad resur

ad resurrectionis gloriam perueniemus.Si verò eam post xiij.lunationes obseruamus, innuitur quòd per Decalogum & Trinitatem perueniemus ad gloriam æternitatis.Ad hoc ideò hæc nox in plenilunio celebratur:quoniã luna iubar luminis à sole mutuatur. Luna est Ecclesia:sol Christus,qui dum occidit,occciditur,sed eius occasu Ecclesia gratiæ plenitudine illustratur. Item † hæc nox, in qua Christus resurrexit æquinoctio transacto, quando scilicet dies incipiunt crescere,& esse maiores noctibus,celebratur.Primò, quia post ignorantiam prolongatur de Deo scientia,& vbi abundauit iniquitas, super abundauit & gratia.Secundò,quia virtutes in nobis crescere,& vitia superare debent.Tertiò,quia per eius resurrectionem tenebræ mortis cœpere minui & dies vitæ incœpit augeri. Quartò, quia per ipsum, qui est lumen de lumine,peruenitur ad diem lucis æternæ. Item, hæc nox celebratur,vt in Vere,quando post hyemis asperitatem flores vernãt, & volucres iubilant,quia pulso perfidiæ gelu,mundus floruit pulchritudine virtutum.Et in omnem terram exiuit sonus eorum,hæc nox est vtriusque diei communis, scilicet sabbati præcedentis, & dominicæ sequentis: Nam † vsque nunc dies præcedebant noctem,nunc econuersò fit.Conditor enim temporis fecit, vt à principio dies naturaliter præcederet noctem,secundum quod dicit Scriptura, fiat lux.& facta est lux. & ea procedẽte per superius hemisphærium ab Oriente in Occidentẽ factum est vespere:& redeunte ea per inferius hemisphærium ab Occidente in Orientem factum est mane. Præcessit ergo dies noctem,in signum quòd homo siue Adam trãsiturus erat de luce virtutum in tenebras vitiorum,siue quòd homo à die paradisi descenderet ad noctem inferni, sed in resurrectionis nocte artificialiter fecit Dominus,vt nox reciprocando præcederet diem, in signum reparationis secundi Adæ, qui nos per suam resurrectionem de peccatorum tenebris reparauit ad lucem: vnde Apost. Nox præcessit, dies autem appropinquauit.Seriatim igitur huius diei officium prosequentibus, primò per quem, quomodo, & quare agni de cera hac die fiant. Secundò, de benedictione cerei. Tertiò, de lectionibus & tractibus. Quartò,de benedictione baptismi siue fontium, vbi etiam agitur de cereis cathecumenorum. Quintò,de baptismo,vbi agitur de vestibus quas neophyti octaua die deponunt, & de patrinis.Sextò, de confirmatione.Septimò,de missa.

Rom. 13.

SVMMARIVM.

1 *Agnus cerei,qui fiunt Romæ in paraſceue Paſchali, quid notent. & nu.*
2. & eorum virtus.3.

Per quem,quomodo & quare agni de cera fiant.

CAP. LXXIX.

IN primis itaque hac die acolythi Ecclesiæ Romanæ faciunt agnos 1
de cera noua benedicta, vel de cera cerei paschalis anni præcedẽtis,

admisto

admiſto chiſmate qui in ſabbato in albis in Eccleſia per dominum papam populo diſtribuuntur. Agni iſti, ſignificant agnum illum immaculatum, qui tollit peccata mundi. Cera, ſignificat eius humanitatem: ſicut beatus Gregorius dicit, mel in cera, diuinitas in humanitate. Apis quidem, quæ operatur ceram cum melle, nulla reſoluitur libidine: & beata Virgo eum, qui eſt Deus, & homo, concepit ſine virili ſemine. In cera admiſcetur oleum ſeu chriſma, quia Dominus noſter plenus eſt miſericordia: quæ per oleum deſignatur. In octaua diſtribuuntur: quia in octaua reſurrectionis Dominus ſuis præmia diſtribuit. Rurſus agnus in agno cereo præfiguratus, & in paſcha immolatus, ad memoriam reducitur: cui beatus Gregor. Oleum infundi inſtituit: quando paſchalis
2 agni myſteria reſeruauit. † Hi etiam cerei agni figurant agnos nouellos, de quibus cantat Eccleſia in ſabbato in albis: & ideò quandoque in illo ſabbato fiunt, quod etiam vſus Apoſtolicus docet: quoniam in dominica tunc ſequenti Domino pa. menſam intrante & agnos cereos capellanis, & familiaribus ſuis diſtribuere volente t vnus acolyptus ſolenniter portans & præſentans ſibi agnos ipſos, dicit ter alta voce: Domiſti. d. d. iſti ſunt agni nouelli, qui annuntiauerunt allelu-Ia: modò ve-
3 nerunt ad fontes, &c. † Hi agni à fulgure, & tempeſtate fideles & credentes defendunt propter virtutem conſecrationis & benedictionis. Sanè ſecundum quarundam Eccleſiarum conſuetudinem, cereus diſtribuitur in octaua paſchæ populo, ad ſuffumigandas domos, ad ſignificandum quòd in vltima reſurrectione, Chriſtus fidelibus in præmio tribuetur: ad quod expreſſius ſignificandum Romana Eccleſia agnos fecit ſupradictos.

SVMMARIVM.

1 *Cerei benedictio fit in paraſceue.*
2 *Sub cerei benedictionem, cur ignis antiquus extinguatur, & nouus è petra excutiatur.*
3 *Cereus paſchalis à ſubdiacono benedicitur, & cur non potius à ſuperiori.*
4 *Cereus paſchalis, quid ſignificet.*
5 *Manſiones tres, in quarum tertia columna præceſſit populum.*
6 *Cereus ſuper columna, ſignificat Chriſtum. Item, paſchalis. num. 7.*
8 *Cerei benedictio qualiter fiat, & an vnus tantum benedicatur, an duo. num. 11.*
9 *Thuris grana in cerei benedictione, quid ſignificent.*
10 *Cereo paſchali infixa tabula, quid ſignet, quidque contineat.*

De benedictione cerei. CAP. LXXX.

1 SEcundo † loco paſchalis cereus benedicitur. Circa quod ſciendum eſt, quod in principio officij totus in Eccleſia debet ignis extingui, & no

Digitized by Google

& nouus de lapide percuſſo cum chalibe, vel ex cr, ſtallo Soli obiecta debet elici,& de ſarmẽto foueri Ignis vetus,veterem ſignificat legem, cuius figuræ in morte Chriſti cõpletę fuêre, & ideò velut extinctæ ceſſare debuerunt: ſed de lapide,id eſt, de Chriſto,qui eſt lapis angularis, qui verbere crucis percuſſus, ſpiritum ſanctũ nobis effudit: vel de cryſtallo inter ſolem & lunam mediante,id eſt, de Chriſto qui fuit mediator inter Deum & hominem , qui ſicut ipſe teſtatur , ignem in terram mittere venit. nouus ignis elicitur dum per eius paſſionem vel reſurrectionem Spiritus ſanctus nobis effunditur , cui præbet alimentum ſacramentum id eſt,Chriſtus qui eſt vitis vera.Chryſtallus quoque perlucida eſt Chriſti humanitas reſurrectione ſplẽdiſſima.Adhuc nouus ignis ideò benedicitur: vt ſicut ille, qui eſt lumen indeficiens, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,igne illuminauit Moſem: ita illuminet ſenſus & corda noſtra, vt ex his tenebris ad lucem & vitam æternam mereamur peruenire. Nec eſt vana religio ſolemnis proceſſione,ad huius ignis benedictionem exire,in quo meminiſſe debemus exeundum nobis eſſe ad illum quem Iudæi extra caſtra eiecerunt. *Hebr. 13* Exeamus(inquit Apoſtolus)ad eum extra,improperium eius portantes & benedicimus illum,cum cruce & aqua: vt nos in paſſione eius, per quem Spiritum ſanctum accipimus locos eſſe ſignificamus.† Rurſus extinctis Eccleſiæ luminaribus,& igne de petra cum chalibe excuſſo ignis aqua aſpergitur benedicta: quia extinctis Apoſtolis , qui lumen mundi à Chriſto dicti ſunt, de Chriſto petra excuſſus eſt ignis charitatis, cum chalibe lanceæ vulnerantis, dum ſanguis & aqua de eius corpore ſacro emanauerunt:à quibus habent efficaciam ſacramenta: quibus mediantibus in amore Domini inflammamur aqua gratiæ perfuſi.Et attende,quòd ſicut in his ſingulis diebus, ſcilicet cœna Domini,paraſceue & ſabbato ſancto ignis extinguitur, ſicut volunt quidam vt etiam ex eis nouus ignis in memoriam paſſionis,vt prædiximus accẽdatur. Subſequenter benedicitur cereus ex inſtitutione Zozimi & Theodori primi Papæ: ſed beatus Ambroſ. benedictionem dictauit quam quam Auguſt.& Petrus diaconus Caſſineñ.monachus alias benedictiones dictauerunt , quæ in vſu non ſunt. Benedicitur autem ideò quoniam ex ſimplici ſui natura abſque benedictione , non poteſt manere ad ſignificationem myſterij columnæ ignis: de qua iam dicetur. Benedicitur etiam propter gloriam reſurrectionis eius,quem & Pater benedicit: & quia per ipſum ipſe Chriſtus viſibiliter ad memoriam reducitur † Benedicitur quidem,etiam præſente Epiſcopo, vel ſacerdote,à diacono , qui eſt minoris ordinis: quia Chriſtus reſurgens à mortuis primum Mariæ Magdalenæ ſe manifeſtans , voluit per debiliorem ſexum gloriam ſuæ reſurrectionis Apoſtolis nunciari : vt ſicut mulier mortis initium per mulierem in mundum intrauerat : ita & reparationis initium per mulierem in mundo nunciaretur. Adhuc diaconus benedicens cereum,ſignificat Euangelij prædicatorem,qui Chriſtum pro nobis

nobis passionis violentia corporaliter extinctum, debet laudum benedictionibus, prædicando, resurrectionis luminosa gratia reddere illustratum: qui dalmatica induitur: quoniam debet esse cœlesti conuersatio-
4 ne adornatus, quam dalmatica ipsa designat. Porrò † cereus, super columnam illuminatus, significat primò columnam ignis, quæ præcedebat in nocte populum Israël: extinctus verò, significat columnam nubis, quæ præcedebat, in die prima quidem de nocte illuminans, & secunda in die refrigerans, in qua Spiritus sanctus significabatur. Tenuit quidem in nobis columna nubis figuram humanitatis: & columna ignis figuram diuinitatis. Rectè autem cereus columnam significat. Nam ille præcessit populum ad mare rubrum, in quo baptizati sunt: iste verò præcedit neophytos ad baptismum. Item ille præcessit populum vsque ad terram promissionis: iste verò præcedit septem diebus neophytos ad fontes: & Dominus nos præcedit, vt paret nobis viam, vsque ad patriam, quæ posit finem huius vitæ, quæ septenario reuoluitur,
5 nobis promittitur. † Et nota, quòd nec in prima nec in secunda mansione, columna præcessit populum, sed tertia. Prima mansio fuit in Ramatha. Secunda, in Segor. Tertia in Ethã. Ramatha, interpretatur commotio tineæ. Segor, tabernaculum. Ethan, firmum vel perfectum, vel signa eius. Hæ tres mansiones his tribus diebus Domini coaptantur, scilicet diebus passionis, sepulturæ & resurrectionis. Nam in die passionis fuit Dominus, quasi in Ramatha, id est, in commotione tineæ, videlicet in commotione Iudæorum, qui ad modum tineæ vestem inconsutilem Domini, id est, Ecclesiæ vnitatem, imò & ipsum demoliri nixi sunt. Sed de hac mansione, quasi exiuit, cùm obiit, & venit in Segor, id est, in tabernacula, cùm in sepulchro latuit, & tanquam fortis miles fortem diabolum ligando, vasa eius diripuit: tabernacula enim militantium sunt. Sed de hac mãsione exiuit cùm surrexit, & intrauit in Ethan: quod *Rom.6* interpretatur firmum, seu perfectum, seu signa eius quia ipse resurgens à mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà non dominabitur: tunc signaculum suis fuit cùm ipse eis glorioſus apparuit, & eos tanquam
6 columna ignis illuminauit † Secundò cereus super columnam, significat Christum qui nos in huius mundi nocte illuminat: & in die à vitiorum incentiuo refrigerat, vt premissum est. Rectè quidem cereus Christum significat propter tria, quæ in eo sunt: lichimen namque animam:
7 cera, corpus & lumen diuinitatem significat. † Tertiò cereus renouatus & illuminatus post benedictionem, significat nouã Christi doctri- *Ioan.13*
nam quæ est in nouo Testamento, quia ait: Mandatum nouum do vobis, vel gratiam nouam qua nox dominica singulariter illustrata est, videlicet Christi resurrectionem, qui resurgens à mortuis, apparuit in carne glorioſus, & splendore diuinitatis illuminatus. Huius enim cerei ceram apes mater sine concubitu eduxit, & Christi carnem virgo Maria concepit, & peperit, & in carne Deum, quasi mel in cera proferens, inuiolata permanſit. Incipit autem cerei benedictio: Exultet † iam

angelica

angelica turba. De hoc enim est exultatio, quòd extraxit suos de inferno & de eius victoria. Ascendit enim super occasum, Dominus nomen illi, & primò salutat populum dicens: Dominus vobiscum, vt illum reddat beneuolum & attentum. Cæterùm lumen cerei, seu eius significatio, duplex est: significat enim Spiritum sanctum, quo Christus plenus fuit, & gloriam resurrectionis eius. Secundum primum mysterium, in quibusdã Ecclesiis cereus à principio benedictionis accenditur: quia Christus ab initio suæ conceptionis Spiritu sancto fuit repletus. Et verba benedictionis in hoc consonare videntur. Nam statim circa principium dicitur: Gaudeat se tellus tantis irridiata fulgoribus, & postea subditur: Lætetur mater Ecclesia, tanti luminis adornata fulgoribus: & postcà diaconus rogat circunstantes, cum eo misericordiam Domini inuocare, ad tam miram huius luminis charitatem: quod licet de significato intelligatur, scilicet de Christo, conueniens tamen videtur, vt & ipsum significans ei aliquo modo, prout fieri potest, respondeat: & eius similitudinem gerat. Quantum ad alterum verò mysterium: videlicet quòd lumen gloriam resurrectionis significat, in quibusdam Ecclesiis illuminatio cerei vsque post appositionem incensi defertur: infigit enim ipsi cereo diaconus quinque grana thuris in modum crucis, cum dicit: Suscipe sancte Pater huius incensi sacrificium vespertinum: siquidem passio Saluatoris reuera fuit sacrificium vespertinum legis, *Psal.140* iuxta illud: Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum: quia fuit in vespera mundi, id est, in sexta ætate factum: & in vespera diei: quæ † grana thuris designant aromata, quæ mulieres emerunt vt ungerent crucifixum. Emerunt enim ad literam aromata vespere sabbati, quia sabbato siluerunt, propter festum sabbati: & ostendit Ecclesia se illam deuotionem habere in aromatibus virtutum: vel quinque grana significant quinque plagas in cruce receptas. Post hoc aliquántulum inferius fit cerei illuminatio: quia post passionẽ secuta est in resurrectionis gloria & lucet cathecumenis ante baptismũ, & pòst vsque ad octauas, ad notandum, quòd Christus lucet Ecclesiæ vsque in diem iudicij. † In cereo etiam affigitur tabula seu charta scripta, quæ significat tabulam, in qua Pilatus scripsit: Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum: quã videmus Parisiis in capella Illustris Regis Frãcorum, vnà cum spinea corona, & ferro, & hasta lanceæ, & cum purpura, qua Christum induerũt: & cum syndone, qua corpus fuit inuolutum, & spongia, & ligno crucis, & vno ex clauis, & aliis reliquiis multis. Et cùm cereus Christũ significet, meritò in dicta tabula inscribitur annus Domini tunc currẽs, cum eius incarnatione: quia in cereo notat, quòd Christus est annus antiquus & magnus, plenus dierum: de quo in octaua parte, sub titu. de anno solari dicetur. Ideò autem Christus annus dicitur: quia sicut in anno dierum habetur multitudo fructuum: ita & in Christo fuit & est multitudo omnium bonorum fructuum. Habet enim Christus suos mẽses, vt sunt duodecim Apostoli: & suos dies, vt sunt omnes fideles: & suas horas, vt sunt

vt sunt neophyti. Scribitur etiam in illa tabula annus, ab origine mundi currens, ad notandum quòd ipse est α & ω. Scribitur etiam ibi indictio, vel æra & epacta, de quibus sub tit. de anno solari dicetur: ad notandum, quòd hominum actiones & temporum successiones, per diei
11 dispositionem ordinantur. In † quibusdam Ecclesiis additur alter cereus minor: primus maior consecratur in personam Christi dicentis: *Ioan. 8* Ego sum lux mundi. alter in personam Apostolorum, quibus ipse Dominus inquit: Vos estis lux mundi. *Matth. 5* Vterque cereus præcedit catechumenos, ad baptismum, & Apostoli nos ad terrã promissionis. Itẽ Christus per se illuminat Ecclesiam, illuminat etiam illam per Apostolos: quorum præcepta diligenter intueri & obseruare debemus: quod ostenditur ex illuminatione aliorum cereorum, qui ab aliis duobus illuminantur. In plerisque verò Ecclesiis duo alij parui cerei accenduntur à maiori: & statuitur vnus ab vna parte cerei benedicti: alius ab alia, qui significant Sãctos noui & veteris Testamen. qui per Christum illuminati sunt & per doctrinam Apostolorum & Prophetarum, qui cum Christo cõcordant. Illi autem &c. Ecclesiæ luminaria ex igne maioris cerei accenduntur, ad figurandum quòd ignis Spiritus sancti à Christo procedit, & quòd non solũ Prophetæ & Apostoli, qui per duos cereos significantur: verumetiam omnes Ecclesiæ fideles à Christo illuminati sunt: qui ideò sunt duo: tum quia Apostoli bini, ad prædicandum missi sunt: tum quia Discipuli & alij illuminati à Christo gemina charitate feruent: & tam verbo, quàm exemplo lucent. Possunt *Luc. 10* etiam ipsi duo cerei catechumenos significare, qui à lumine maioris cerei accenduntur: quoniam à lumine Christi oportet catechumenos illuminari. Lumen quidem Christi est eius gloria & doctrina: quæ per sequentes lectiones intelliguntur seu insinuantur.

SVMMARIVM.

1 *Paschatis sabbatum, quas lectiones habeat, & quare sine titulo & tono illæ legantur, & quot sint numero: ibid. & num. 9. 10. 12. Primáque interpretatio. num. 2.*
3 *Manichæorum hæresis.*
4 *Lectionis secundæ in sabbatis, expositio. Item, tertiæ. num. 5. idque variè, num. 6. Item quartæ. num. 8.*
8 *Tractus, Vinea facta est, expositio.*
11 *Noë arca, Ecclesiam significat.*
13 *Canticum, quid.*
14 *Lectionum & Canticorum præposterus ordo.*

De lectionibus & Tractibus.

CAP. LXXXI.

1 TErtio loco † circa lectiones & circa tractus sciendum, quòd lectiones quę Christi gloriam & doctrinam significant: idcirco ca-

V rent

Digitized by Google

rent titulo,quia cathecumeni nondum ſunt ciues Hieruſalem,& Scripturas ignorant, & nomina ciuium Hieruſalem ignorant. Vnde ſi eis nominarentur,& nomine Doctorũ veteris vel noui Teſtamenti fortè potiùs contẽnerent, quòd venerarentur.Carent etiam tit.quia Chriſtus caput noſtrum nondum redditum eſt nobis.Leguntur quoque ſine tono:quoniã in eis inſpiciẽtes,& cathecumeni ſimpliçes inſtruuntur.Lectiones autem in quibuſdam Eccleſiis leguntur quatuor in quibuſdam ſex,in quibuſdam duodecim, & in quibuſdã quatuordecim. Qui quatuor legunt:ideò faciunt,quia Doctor cathecumenorũ debet eſſe conuiuator eorũ. Debet enim eis parare conuiuium in menſa ſacræ Scripturæ,quæ per mẽſam quç in tabernaculo Domini fuit ſignificatur.Quæ quatuor pedes habuit:quia ſacra Scriptura quatuor modis exponitur:videlicet hiſtoricè,allegoricè,tropologicè,& anagogicè, quod pleniùs dictum eſt in Proœmio primi libri. Prima lectio: In principio creauit Deus cœlum & terram quæ eſt Geneſ.j. c. hiſtoriam monſtrat. Ad literam enim facta ſunt, quæ ibi dicuntur de creatione cœli & terræ,& aliarũ rerum:de homine, qui factus eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei,&c.& ſic de aliis.Secũda lectio,ſcilicet: Factum eſt in vigilia,&ç.quæ eſt Exo.xiiij.c.pertinet ad allegoriã. Tertia,ſcilicet:Apprehendentẽ ſeptem mulieres,&c.quę eſt Eſa.iiij.c.ad tropologiam.Quarta ſcilicet:Hæc eſt hæreditas ſeruorum quæ eſt ibidem. lv.c.ad anagogen,prout infrà patebit. Verùm, ſi diligenter attendere volumus prima lectio,& ſecunda tã ad primum,quàm ad ſecundum pedem pertinent,id eſt,tertia potius ad ſecundum,quàm ad tertium. Prima pertinet ad ſecundum pedem, ſicut ad primum:nam quæ in ea
Geneſ.1 hiſtoricè dicuntur,allegoricè exponuntur.Verbi gratia:Factus eſt homo† Chriſtus ad imaginem & ſimilitudinem Dei:maſculũ,id eſt,Chriſtum:& fœminã,id eſt,Eccleſiam creauit eos. Vel etiam partim ad ſecundum:partim ad tertiũ refertur:quia opera ſex dierum coaptantur operibus lucis ſpiritualis:quia interiùs reformamur, & illuminamur. Nempe opus primi diei fuit lux,qua ſignificatur illuminatio fidei. Opus ſecundi diei,fuit firmamẽtum, quod diuidit aquas ſuperiores,ab aquis inferioribus:hoc eſt fundamentũ ſacræ Scripturæ,quod diuidit aquas ſuperiores,id eſt Angelos ab aquis inferioribus, id eſt hominibus,qui eo non indigent.Opus tertiæ diei,fuit ſegregatio aquarum ab arida,id eſt,ſegregatio eorum, qui dediti ſunt fluxui carnalium voluptatum,& qui quemadmodum aquæ ſe & alios, qui ſitiunt ab his,qui ad modum aridæ,ſitiũt fontem aquæ viuæ,vt poſſint fructificare,di-
Pſal.41 centes:Sitiuit anima mea ad Deũ fontem viuũ &c.Quartæ diei opus, eſt luminaria in firmamento. Hęc luminaria ſunt Doctores,qui inhęrentes firmamento ſacræ Scripturæ inferioribus lumine ſcientiæ lucent.Quintæ diei opus,eſt creatio piſcium & auium ex aquis,per quę intelliguntur renati ex aquis baptiſmatis:quorum quidam beneficio baptiſmatis vtuntur ad modum piſcium,vt paruuli:quidam verò alis

geminæ

Digitized by Google

geminæ charitatis,ad inſtar auium volãt ad ſuperiora, vt boni adulti. Vnde in prima lectione dicitur : Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas,ſcilicet baptiſmi.In aquis remanent piſces,id eſt, curioſi : aues verò , id eſt , baptizati ad cœleſtia volant. Sextæ diei opus,eſt creatio animalium de terra.Si quidem terra,caro noſtra eſt , ex qua creantur animalia,cũ ex ea procedant opera viua : & interior homo noſter reformatur,vt in eo imago & ſimilitudo Dei reluceat, ſecundum quod dictum eſt ibi,Factus eſt homo ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram.

3 †Rurſus per primã lectionẽ inſtruuntur baptizandi,ne credant Manichæis.Qui dicunt hęc omnia viſibilia à rege tenebrarum fore creata. Poſt iſtam primam lectionem,nullũ ſequitur Canticũ.Sunt enim quatuor Cãtica,ſicut quatuor lectiones. Poſt duas primas ſequitur vnum canticum,& poſt vltimam, duo cantica ſequuntur. Poſt primam ergo non ſequitur canticũ:quia in eo agitur de primo homine,qui creatus Deum nõ laudauit,ſed peccauit,& in eo omnes peccauerunt:ideoque potius deberet ſequi luctus,quàm Canticũ,quod eſt exultatio mentis habita de æternis.Quia verò primus homo per oblectamenta peccati à gloria cecidit:& ad eã redire poſſumus,ſi ratione cõtra peccatũ ſteterimus,ideirco orat ſacerdos poſt lectionẽ,dicens:Deus,qui hominẽ mirabiliter collocaſti,& mirabiliter creaſti, & mirabilius reformaſti: da nobis contra oblectamenta peccati ratione perſiſtere:vt ad ęterna gaudia pertinere mereamur.Et in eo etiã,quòd ipſe dicit, Qui hominem mirabiliter creaſti,& mirabilius reformaſti, innuit quod in præcedenti lectione hiſtoricè agitur de hominis creatione, & allegoricè de eius redemptione,id eſt, de illo per quem eſt facta redẽptio. In ſecunda quoque † lectione eſt hiſtorica narratio:ſed ipſa pertinet ad ſe-
4 cundum pedẽ menſę:quia quod ibi hiſtoricè dicitur,allegoricè intelligitur.Nã ſicut in mari rubro ſubmerſis Aegyptiis, liberati ſunt Hebræi,ita & in baptiſmo ſubmerſis vitiis & peccatis,liberatur populus Dei.Vnde poſt iſtã lectionem ſequitur Canticum lætitiæ & exultationis,videlicet:Cantemus Domino Exod.xv.ca.In quo exultat populus Chriſtianus , qui à ſpiritualibus Aegyptiis per baptiſmũ eſt liberatus, ſicut Iudæi à corporibus: & ideo ſacerdos orat,vt Dominus ſalutem Gentium operetur in aquis baptiſmatis myſterio,quo ipſo priorẽ populum ab Aegyptiis liberauit.Per Aegyptios quidem peccatores, per mare rubrũ,baptiſmus intelliguntur:ex quibus Aegyptiis,neque paruus,neq; magnus remanſit : nec etiã in baptiſmo magnũ vel paruum peccatũ remanet,quòd in pœnitentia facilè nõ cõtingit.Rectè igitur ſubiicitur Canticũ illud:Cantemus Domino:quia licet quãdiu homo in peccato eſt,Dominũ laudare non poteſt,quia nõ eſt ſpecioſa laus in *Eccl. 15*
ore peccatoris,tamẽ cùm liberatus eſt,poteſt cantare Domino primũ
5 Canticũ,ſcilicet de liberatione ſua.Tertia lectio,quæ eſt Eſa. † pertinet ad ſecundũ pedem menſę,ſcilicet ad allegoriã:licet ad tertiũ,ſcilicet ad tropologiã,vtcunq; valeat coaptari.In ea enim continẽtur ſa

Digitized by Google

cramenta Christi & ecclesię. Sacramentum Christi ibi notatur, vbi dicitur: Apprehendent septem mulieres virum vnum. Mulieres septem sunt septem dona Spiritus sancti, in baptismo collata, quę apprehenderunt vnum virum, id est Christum, vt in eo plenè quiescerent, quod in alio homine facere non poterant, vitiis & peccatis impedientibus. Sequitur ibi: Panem nostrum comedemus, quo ad ipsum Spiritum sanctum, cuius hæc dona sunt, refertur. Nam Spiritum sanctum, panem suum comedere & vestimentis suis cooperiri, nihil aliud est quàm ipsum æqualitatem patris & Filij possidentem, nullo indigere. Posteà subiungitur: Tantummodo inuocetur nomen tuum super nos, id est, illi, in quibus erit habitatio tua, à nomine tuo Christiani dicãtur. Aufer opprobrium nostrũ, quod scilicet à malis hominibus passi sumus, à quibus sępè per vitia, & peccata expulsi sumus. Hæc est ergo allegoria. Moraliter †autem per septem mulieres intelliguntur homines se- 6
ptiformi gratia repleti, id est, sapientes, intelligentes, consulentes, fortes, scientes, pij, timorem Domini habentes: qui apprehendunt vnum virum id est Christum, ei per fidem & charitatem adhærendo. Hi dicant, quod in lectione ipsa sequitur, scilicet, Panem nostrum comedemus, id est, corpus tuum, quod est noster panis, quia nobis ad refectionem datus: & vestimentis, scilicet bonorum operum, cõtra frigus peccati cooperiemur: Inuocetur tantummodò nomen tuum super nos, vt videlicet à te Christiani dicamur. Aufer opprobrium nostrum, scilicet ne serui diaboli nominemur. In eo verò quod sequitur: Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & lauerit sanguinem Hierusalem de domo eius in spiritu iudicij, & spiritu ardoris, notatur sacramentum Ecclesiæ: per sordes notat leuiora peccata, per sanguinem grauiora. Leuiora enim peccata lauat Dominus in spiritu iudicij, id est leuioris correctionis, grauiora in spiritu ardoris, id est, grauioris satisfactionis. Notat igitur in hoc effectũ baptismi, quia Dominus tam grauiora peccata, quàm leuiora, tollit per baptismum. Post hanc lectionem sequitur canticum, quòd est primum canticum synagogę, scilicet: Facta est vinea dilecto meo. Esa. v. c. Vinea † enim ad literam, synagôga est, 7
sepes circa eam sunt obseruãtiæ legales, turris in ea, est templum, torcular, altare holocausti: & in eis sacramenta Ecclesiæ nihilominùs intelliguntur. Vinea enim, est ecclesia, quę facta est in cornu illo, scilicet
Luc. 2 de quo scriptum est: Erexit cornu salutis nobis. hoc cornu est Christus & vinea facta est in loco vberi: Christus est locus vber, de quo dictum est: Mons Dei, mons pinguis. Circa hanc vineam, sepes est diuina pro-
Psal. 60 tectio, fossa, timor Domini, turris est Christus, de quo dictum est: Esto nobis Domine turris fortitudinis. torcular, crux Christi, de quo dictũ est: Torcular calcaui solus. Et quia in lectione in cãtico exprimuntur sacramenta ecclesiæ synagôgæ: idcircò sacerdos orat, dicés: Deus qui nos ad celebrandum paschale sacramẽtum, vtriusque Testamenti paginis instruis. vtriusque Testamenti, dicit vtrumque Testamentum, & subdit:

Digitized by Google

ſubdit:Da nobis intelligere miſericordiam tuã, vt perceptione præſentium munerũ,firma ſit expectatio futurorum. Miſericordia Domini quam nos intelligere oprat,eſt remiſſio peccatorũ in baptiſmo. *Eſa. 54 & 55.c.*
præſentia igitur munera ſunt,ſpiritualia dona,quæ in præſenti perci-
8 pimus.†Quarta lectio eſt:Hæc eſt hæreditas ſeruorum Domini: iuſtitia eorum apud me, dicit Dominus: & pertinet ad quartũ pedem, ſcilicet ad anagogen.Nempè ſicut ex prædictis patet in prima lectione inſtruitur homo de ſua formatione,in ſecũda & tertia de reformatione quæ fit in baptiſmo per Ieſum Chriſtũ:vnde iam nõ reſtat, niſi quòd inſtruatur catechumenus de vita beata & de bonis morib. per quos ad eam venitur quæ in hac quarta lectione docentur.Siquidem vita æterna,eſt hæreditas,quæ ſeruis Domini debetur: & iuſtitia eorum eſt apud Deum.Nam meritis eorum iuſtè debetur: vt apud eum æternaliter quieſcant.Ea verò quæ ſequuntur,ad bonos mores pertinent, vt illud:Audite audientes me,& comedetis bonũ, & delectabitur in craſſitudine anima veſtra: per bona intelligitur ipſum Chriſtũ vel verbũ eius,à quo anima reficitur:vnde notans delitias animę nõ carnis,dixit:Delectabitur in craſſitudine anima veſtra. Hãc lectionẽ ſequuntur duo cantica in quibuſdam eccleſiis. In ea enim agitur de hæreditate æterna,quæ erit in duobus, id eſt in gloria animę & corporis,ſed cõuenientior eſt ratio:quia in ea agitur de duobus, ſcilicet de bonis moribus,& vita beata,vt dictũ eſt,primũ canticum, ſcilicet attende cœlum.quod eſt Deute.xxxij.ad bonos mores pertinet:vnde verba cantici huiuſmodi verbis lectionis in pleriſque reſpondent. In lectione igitur dicitur:Feriam vobiſcum pactum ſempiternum miſericordias Dauid fidelis.Et in cantico dicitur:Deus fidelis,& abſq; vlla iniquitate.& ibi dicitur:Quomodo deſcendit imber & nix de cœlo,& illuc vltrà non reuertitur:ſed inebriat terram & germinare eam facit?hic dicitur:Quaſi imber ſuper herbam:& nix ſuper fœnum,&c. Et quia bona opera,quæ facimus, ſunt ad Dei gloriam referẽda, idcirco circa finem lectionis dicitur.Date magnificentiam Deo veſtro. Attendens verò ſacerdos catechumenorũ animos eſſe deuotos,& ad baptizandum eſſe paratos,orat quòd dominus,quos aqua baptiſmatis abluit,continua protectione tueatur.Poſteà ſequitur canticum in perſona catechumenorum reſpondentiũ ſe affectare baptiſmum: vt per hoc ad viſionem Dei perueniãt.Vnde cantatur:Sicut ceruus deſi- *Pſal. 42*
derat ad fontes aquarum,ita deſiderat anima mea ad te Deus. Super quo dicit Aug.quòd hoc in perſona catechumenorũ dicitur,deſiderãtium ad fontem baptiſmi peruenire: ſicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum venire.poſt exponit deſideriũ ſuum catechumenus, dicens: Sitiuit anima mea ad fontẽ vinum,q.v.& appa.ante ſa.Domini. quaſi dicat:Si non in ingreſſu,ſi non in progreſſu,ſatiabor in egreſſu. Hoc deſiderium confirmat ſacerdos orans & dicens:At deſideriis cœleſti-
9 bus accenſi fontem vitæ ſitiamus.Qui autẽ ſeu lectiones †legũt hoc

faciunt:quia per Christi passionem & resurrectionem mũdus sex diebus perfectus,redemptus, & reparatus est:vel propter senariũ numerũ,qui perfectus est:vel quia catechumeni ad sex opera misericordię inuocantur.Nunc tangamus† consuetudinẽ ecclesiarũ duodecim lectiones legentiũ : quod faciunt in honorem duodecim Apostolorũ: à quibus post Christũ omnis doctrina Christianitatis processit, à qua catechumeni illuminãtur:& hi quandoq; legunt sex Græcè,& sex Latinè:quia Christus à Iudæis ad Gentes trãslatus est.Græca enim & Latina lingua sunt principaliores inter alias, & per eas apertè totũ genus omnium gentium reparatum per Christum intelligimus. Verum etsi præmissi legant duodecim lectiones,non tamen cantant nisi quatuor cantica prædicta. Post quartam namq; lectionẽ cantant primũ canticum,post octauam,secundum,post vndecimam tertiũ,post duodecimam quartum. Prima lectio est:In principio creauit Deus cœlũ & terram.In qua homo ad imaginẽ Dei factus docetur.Sed hæc imago penè amissa per peccatũ , restauratur per baptismum.Vnde sequitur secunda†lectio:Noë verò cùm esset,&c.quæ est Ge. v.in fine v.& vj.vij & viij.c.in qua ostenditur,ꝙ omnes perierunt in diluuio,exceptis illis,qui in arca saluati sunt:diluuiũ est baptismus:arca est ecclesia:omnes enim qui extra ecclesiã baptizantur,pereunt,& illi soli qui sunt in Ecclesia, meritò saluantur:& quia post baptismum debet esse paratus ad tentationem,idcirco sequitur tertia lectio:Tentauit Deus Abrahã.quæ est Ge.xxij.c.in qua Isaac legitur à patre oblatus,& aries pro eo immolatus.& ita filius Dei pro nobis oblatus est,sed non eius diuinitas,imò eius corpus,pro nobis est immolatũ. Et quia in passione domini maiorem efficaciam baptismus recipit,idcirco sequitur quarta lectio,scilicet:Factũ est in vigilia matutina:in quo ostenditur ꝙ in mari rubro submersi sunt Ægytij , & liberati Hebręi. Sacerdos enim est Moses,baptismus mare,cereus columna ignis,catechumeni Ægyptij,baptizati Hebræi.Tres primę lectiones sũptæ sunt de Gen.quarta de Exo.quã sequitur cãticũ:similiter de Exo.sumptũ,quod est canticũ victoriæ. Quinta lectio est:Hæc est hæreditas sumpta de Esa.in qua agitur de baptismo ibi:Sitiẽtes venite ad aquas:vbi inuitãtur ad baptismũ.Sexta lectio est:Audi Israël.sumpta est de Baruch.ca.iij.sed conuenientius dicitur sumi de Hie.quia quicquid scripsit Baruch de ore Hie.sumpsit.In ea agitur de Christi resurrectiõe,quę in baptismi immersiõe significat ibi:Post hęc in terra visus est & cũ hominib.cõuersatus est.Septima est:Facta est super me manus domini sumpta de Ezechiele xxxvij capi.in qua agitur de generali resurrectione, cuius causa præcessit resurrectio Christi ibi:Ossa arida reuiuiscunt. Octaua est:Apprehendent septem mulieres virum vnum.sumpta est de Esa.in qua Christi & ecclesiæ sacramentum exprimitur,& etiam baptismus ibi:Cùm aluerit dominus sordes , &c.Post quam sequitur canticum Esa.in persona ecclesię videlicet,vinea facta est.Nona est:Dixit domi

Psal.4

nus

nus ad Moſem.Exo.ij.c.in qua ſub figura agni immolati Chriſti paſſio pro nobis immolati exprimitur:Decima eſt : Factum eſt verbum domini.quæ eſt Ionæ iij.cap.Sub figura enim Ionæ in mare proiecti & à cete abſorpti , & tertia die euomiti ſignificantur paſſio , ſepultura & reſurrectio Chriſti. Vndecima ſcripſit Moſes:& eſt Deute. xxxj. cap.in fine,quam ſequitur ſuum canticum: Attende cœlũ in quo promittuntur prȩmia renatis,quibus in lectione lex domini prȩponitur: Duodecima eſt Nabuchodonoſor.Dan.iij cap.in qua figuratè oſtenditur,quòd ſicut angelus in camino ignis flammam extinxit,ita Spiritus ſanctus per baptiſmũ flammã peccati extinguit. Vnde catechumeni baptiſmum deſiderantes,cãtant canticum:Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarũ.quod ſumptũ eſt de Pſal. Ad orationem autem quȩ poſt hãc lectionem ſequitur,non dicitur Flectamus genua,in deteſtationem eius,quòd Nabuchodonoſor rex in contemptũ Dei coe-
12 git populũ genua flectere ante ſtatuam auream,quã erexerat. † Romani verò dicuntur legere xxiiij.lectiones,duodecim Græcè,& duodecim Latinè , propter cauſam ſcriptam ſub ſabbato quartæ hebdomadæ aduentus.Primò legũt duodecim Græcè , iuxta trãslationẽ ſeptuaginta interpretũ,quȩ eſt authẽtica apud Grȩcos , poſteà duodecim.Latinè, iuxta noſtrũ d.vt ſignificent catechumenos fũdari ſuprà fundamentũ Apoſtolorũ & Prophetarum : poſteà deſcendunt ad baptiſmum cum cãtico.Debent enim eſſe fontes in eccleſia , & nõ alibi:quia mater eſt,ex qua noua progenies generatur. Quicunq; ergo numerus fuerit in lectionibus,quatuor tantùm ſunt cantica. Eſt autẽ
13 †canticũ ſanctorum, interceſſio facta , pro catechumenis vt eccleſiæ iungantur:ſicut & cantus poſt baptiſmum eſt gratiarum actio de cõiunctis , & interceſſio vt perſeuerent.Ideò autem cantica cantantur: quia catechumeni,quorum eſt huius diei officium,futuri ſunt in proximo de cœtu centum quadraginta quatuor milium cantantiũ canticum nouum.Cãtantur etiam, propter futuram renouationẽ in veram innocentiam,quaſi iam factum ſit,quod citò futurum ſit.Ex perſona enim eorum cantores cantica canunt , quæ cæteri cantare nequeunt quaſi immaculati, iterum poſt baptiſmum. Vocantur autem cantica,quia cantatur , vel quia libri vnde excepta ſunt cantica ſiue carmina vocantur.De primo ſcriptum eſt : Nunc cecinit Moſes,& filij Iſraël carmen hoc Domino.De ſecundo ſic : Cantabo dilecto meo canticũ patruelis mei. De tertio ſic : Scripſit Moſes canticũ.De quarto,& de omnibus ita dicit Auguſtinus in præfatione cantici : Sicut ceruus:Ideò quatuor cãtica dicuntur,quia ſcripturæ de quibus catechumeni inſtruuntur,quatuor habent intellectus.Primum canticum, habet intellectum hiſtoricum.Secundum allegoricũ.Tertium moralem. Quartum, anagogicum, quorum vnũquodque ſubditur lectioni in eodem dogmate conſiſtenti , ac ideò vltimis quatuor lectionib. quæ de bonis moribus,& cœleſti patria diſputant, coniunguntur duo

Apoc.14

Exod.14
Eſa.4
Deut. 31
Pſal.41

Digitized by Google

cantica,quæ de eadem materia loquuntur, vt præmiſſum eſt. Illud quoque notabile† eſt,quòd quotcunque fuerint lectiones, ſemper orationes ſequentes ad lectiones & tractus reſpiciunt præcedentes, & eſt præpoſterus ordo:alius enim primò ſacerdos orat, ſecundò legit: & exinde ſuccinit cãtor:hîc verò primò legitur,vt neophytis doctrina fidei præponatur, ſecundò cantatur in perſona illorum, vt recognoſcatur quanta ſit deuotio & hilaritas baptizandorum,qua cognita ſacerdos orat confidenter, vt eorum deuotio non deficiat, ſed incrementa ſuſcipiat:& ſicut in lectionibus tituli ſupprimuntur:ſic eadem ratione in orationibus:Dominus vobiſcum,ſubtrahitur.Et nota quòd in hoc officio lectiones ſunt,quaſi ſpecies magiſtrorum, cantica,quaſi beneuolentia auditorum. Oratio ſacerdotis & reſponſio populi,ſcilicet Amen.ſunt quaſi confirmationes beneuolentiæ præcedentis.Item hodie in lectionibus & litaniis ſenes præcedunt,& iuuenes ſubſequuntur,vt infrà dicetur.

SVMMARIVM.

1 *Baptiſmus fit ſabbato paſchatis,& cur ita.& nu. 2.*
2 *Baptiſmus in benedictione habet ſex ceremonias, & ſuprà id.nu.8.9.*
4 *In baptiſmo ſabbati paſchalis,ſacerdos tangit & diuidit aquas,& quibus id de cauſis.& nu.5.6.*
10 *Cereus cur mittatur in aquam,in baptiſmi,ſiue fontium benedictione.*
11 *In aquam baptiſmi quare ſacerdos inſufflet,& quoties id faciat.*

De benedictione baptiſmi,ſeu fontium. Vbi etiam agitur de cereis catechumenoru m.

CAP. LXXXII.

QVartò† loco de benedictione fontium ſeu baptiſmi dicturi præmittimus. Ideò enim fit hac die baptiſmus, quia in eo conſepulti ſumus Chriſto:& propter hoc baptizandus ter immergitur, prout infrà dicetur.Secundò,ideò quia baptiſmus partim à paſſione,& partim à reſurrectione vim ſuã accipit,à paſſione,ablutionẽ à peccatis,à reſurrectione gratię innouationẽ.Tertiò,quia ſicut Dominus tũc liberauit antiquos Patres à carcere infernali,vnde Eſa. Habitãtibus in regione vmbrę mortis, lux orta eſt eis.ita & hac die liberãtur à peccato originali.† In fontiũ benedictione & in catechumenorũ immerſione,quidã vtuntur ſimplicibus & lineis indumentis, propter rationem ſcriptam in prima parte,ſub ti.de altaris dedicatione. De litania quæ in benedictione baptiſmi dicitur,infrà dicetur. † In benedictione baptiſmi ſunt ſex : quoniam ſacerdos orat, aquam manu tangit, vocem mutat,cereus immergitur,& alij cerei illuminantur,inſufflat ſacerdos,& criſma miſcet.Primò ergo orat Deum patrem, vt per Ieſum Chriſtũ imploret Spiritum ſanctũ,vt in fontes deſcendat,ideoq; in mo

1

Eſa.9

Digitized by Google

in modum orationis legit : ſed ante omnia ab adſtantibus ſibi captat beneuolentiã, ſalutando eos, dicẽs: Dominus vobiſcum & illi reſpondent: Et cum ſpiritu tuo: quaſi dicant: Dominus ſit tecum in tanto ſacramento perficiendo, quia ſine eo nihil potes: pòſt ſacerdos alloquitur Dominum, quaſi longè poſitũ, rogans, vt velit adeſſe præſens, dicens: Omnipotens ſempiterne Deus adeſto magnæ pietatis tuæ myſteriis: adeſto ſacramentis, &c. Sed quia videtur ſacerdoti, quòd inſufficiens ſit, & indignus ad inuocandum tam magnum Dominum, ideò iterũ circunſtantes monet, & vocẽ mutans dicit: Surſum corda, & ipſi reſpondẽt, Habemus ad Dominum. Iterum, quia Dominus dicit: Adhuc te loquente ecce adſum: intelligens iam Dominum eſſe præſentem, monet alios ſecum gratias Deo agere, dicens: Gratias agamus Domino Deo noſtro. & ipſi reſpondent: Dignũ & iuſtũ eſt. Poſteà ſacerdos Domino tanquàm præſenti familiariter loquẽs, dicit: Verè dignum & iuſtum eſt, æquũ & ſalutare, &c. & poſteà addit: Qui inuiſibili potentia tua ſacramentorum tuorum mirabiliter operaris effectum, &c. Poſteà ponit duo, in quibus ſignificatus eſt baptiſmus. Primum, in exordio mundi naſcentis. Secundum, in purgatione mundi innocentis. Primũ eſt, cùm dicit: Deus, cuius Spiritus ferebatur ſuper aquas. vt iam tunc inter ipſa primordia mundi virtutẽ ſanctificationis aquarum natura conciperet, id eſt, ex conceptura magnificaretur. Secundum, cum ſubiungitur: Deus, qui nocentis mundi crimina per aquas abluens regenerationis ſpem in ipſa diluuij effuſione ſignificaſti, vt vnius eiuſdémque elementi myſterio, & finis eſſet vitiis, & origo virtutibus, reſpice in faciẽ Eccleſiæ tuæ, &c. & terminat hanc orationem: Vt tuæ maieſtatis imperio ſumat vnigeniti tui gratiã de Spi-
4 ritu ſancto. Deinde ter tangit aquam manu. Primò, diuidẽs † aquam in modum crucis, per quã vt præmiſſum eſt, baptiſmus maximã efficaciã recipit, vt aqua, Spiritu ſancto fœcundetur, & Spiritus immundus expellatur. De fœcũdatione Spiritus dicit: Qui hãc aquã regenerandis hominibus præparatam arcana ſui luminis admiſtione fœcundet, &c. De expulſione dæmonis dicit: Procul ergo iubẽte te Domine omnis ſpiritus immundus abſcedat, &c. vſq; ibi: Nõ inficiendo corrũ-
5 pat. Secundò † aquã manu tangit, vt eam per inuocationẽ ſanctæ Trinitatis muniat, ne hoſtis ab illa expulſus redeũdi habeat poteſtatem. Vnde tangendo, dicit: Sit hæc innocens, & ſancta creatura, libera ab omni impugnationis incurſu, &c. quod ex adiectiuis ibi poſitis cõuincitur: quia fons viuus, ad Patrẽ, aqua regenerãs, ad Filiũ. vnda purificans ad Spiritũ ſanctũ refertur.
6 Tertiò aquam † tãgit, cùm eã in quatuor proiicit partes, vt iam dicetur. Trinus igitur aquæ tactus, trinam ſanctæ Trinitatis operationem figurat. Hac oratione finita, benedicit aquam, dicens: Vnde benedico te creaturã aquæ, per Deũ viuum, &c. vbi tãtùm vtitur verbo primæ perſonæ, dicẽs: Benedico te. qui primò vtebatur verbo ſecundæ, dirigens ſermonem ad Deum, vel tertiæ, lo-

Digitized by Google

quens de ipſo,vel de re benedicenda : vtitur ergo nunc verbo primæ perſonæ,vt oſtẽdat ſe hoc facere miniſterio, quod Dominus facit authoritate , & ſicut in baptiſmo Domini adfuit Trinitas : ita & in noſtro baptiſmo tria adeſſe oſtendit:Patrẽ adeſſe,cum dicit:Benedico te creaturam per Deum,&c.& Filiũ , cùm dicit : Benedico te per Ieſum Chriſtũ:& Spiritũ ſanctum,circa finem,cùm dicit:Deſcendat in hanc plenitudinẽ fontis,virtus Spiritus ſancti.Sed nota,† quòd in benedictione,quæ eſt per Patrẽ ponũtur quinq; miracula in aqua facta ante aduentũ Chriſti,& in benedictione,quę fit per Filiũ alia quinq; miracula in aqua facta poſt aduentum, quæ licet non omninò eodẽ ordine facta ſunt,quo ponũtur, tamen quantùm ad myſteriũ rationabiliter ordinantur,& poſteriora cõgruè prioribus coaptantur. Priora hoc ordine ponũtur.Primò,qui te ſeparauit verbo ab arida.ſecundò cuius ſpiritus, ſcilicet ferebatur ſuper te.tertiò , qui te de paradiſo manare præcepit,quartò,qui te in deſerto amaram, ſuauitate nitida fecit eſſe potabilẽ.quintò,& ſitienti populo de petra producit.Poſteriora ſic ponuntur.Primò,qui te † in Cana Galilææ mutauit de aqua in vinũ. Secundò,qui pedibus ſuper te ambulauit. Tertiò,qui in te à Ioanne baptizatus eſt Quariò,qui te vna cum ſanguine de latere ſuo produxit. Quintò,qui te omnes Gẽtes à Diſcipulis baptizari præcepit:in omnibus enim his baptiſmus exprimitur & poſteriora prioribus per ἀντίστροφον reſpondẽt:Ibi namq; in primo miraculo aqua,ſcilicet baptiſmi verbo ſeparata ab arida accedente verbo,terrenitatẽ peccatorũ à nobis ſeparat:& hoc in primo.Similiter in Baptiſmo aqua mutatur in vinũ,quia triſtitia peccatorũ expulſa,mẽs noſtra quadã ſpirituali lętitia inebriatur,quę per vinũ intelligitur.Vnde vinũ lætificat cor hominis. Aquã in vinũ mutari eſt timorem de peccatis conuerti in exultationem mentis. Itẽ ibi dicitur in ſecundo miraculo:Cuius Spiritus ferebatur ſuper aquas.& hic ſimiliter in ſecundo dicitur:Qui pedibus ſuper te ambulauit.& hæc duo bene conueniunt:quia in baptiſmo ſicut in aliis indiuiſibilis eſt operatio Patris & filij, & Spiritus ſancti : & vbique dicitur ſuper,quia gratia quæ confertur,de ſupernis eſt,& vt notetur quòd Dominus potentiam ſuam non alligauit.Itẽ,ibi dicitur in tertio:Qui te de paradiſo.&c.hic:Qui in te à Ioãne baptizatus eſt. quia gratia de paradiſo manans,aquis in baptiſmo eſt infuſa.Vnde de baptiſmi gratia Eccleſia profluens in quatuor partes orbis dilata eſt, quod quodãmodò factũ eſt quando Dominus baptizatus eſt à Ioanne,quia tunc omnes aquæ vim regeneratiuam ſuſceperũt.Rurſus.ibi dicitur in quarto : Qui te in deſerto amarã ſuauitate nitida fecit potabilem. hic dicitur : Qui te vnà cũ ſanguine de latere ſuo produxit, quia in gentilitate,quæ prius erat à Domino deſerta, aqua baptiſmi reficiendi mẽtes & ſanandi habet effectũ. Dulcorata autem fuit aqua quia per paſſionem crucis maximè baptiſmus plenã recepit efficaciã: vnde in cruce de latere Domini aqua profluxit. Itẽ etiã,ibi in quinto dicitur.

Digitized by Google

dicitur: Et ſitienti populo de petra produxit. hic verò dicitur: Qui in te omnes Gentes per Diſcipulos baptizare præcepit, quia baptiſmus à petra Chriſto originem habens, populum eum deſiderantem reficit. Non enim prodeſt baptiſmus niſi ſitienti eũ, id eſt deſideranti, vel in ſe, vel in alio. Vnde Diſcipulis præceptum eſt, vt baptizarent omnes Gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. ſicut in vltimo
9 Matt. dicitur. Hîc eſt † notandum, quòd vbi dicitur: Qui te de paradiſo manate, & in quatuor fluminibus exire, & totã terram rigare præcepit. ibi ſacerdos aquam manu in quatuor partes effundit, vt ostendatur, quòd gratia baptiſmi in quatuor partes orbis ſit dilatata. Cæterũ, ſacerdos ipſe ſæpè vocem mutat. In primis enim orat Deum, vt dignetur mundare mentem eius ad ſuſcipiendum. Spiritum ſanctum, & deprecatur eius aduentum & ideò voce humili, ſcilicet in modum orationis legit, quæ vocis humiliatio, eſt Spiritus ſancti aduentus, & ad eius dignam receptionem mentis præparatio. Poſteà verò indicans ſe illum habere, legitimè in modũ præfationis agit gratias, quia tam magnus hoſpes dignatus eſt ad tam humile hoſpitium deſcendere, & recolit miracula iam per aquam facta. Deinde poſt benedictionẽ quæ fit per Filiũ, quæ terminatur, In nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, mutat vocem iteratò. Cùm enim vſque tunc in modum præfationis cantaueri. poſteà legit in modum lectionis, voce ſcilicet humiliatiori: quæ vocis humiliatio eſt ſignũ humilitatis: humilitas enim noſtra per baptiſmi regenerationem ad alta polorum reducitur. Dicit ergo ſacerdos: Hæc nobis præcepta ſeruantibus, &c. quaſi diceret: Nõ auderem tantam & tam altam rem, ſcilicet Spiritum ſanctum, vt in creaturam aquæ deſcendat inuocare, niſi quia tu præcipiſti nobis baptiſma exercere. Et addidit ſacerdos: Tu Deus omnipotens clemens, adeſto, tu benignus aſpira, &c. vbi illud orat, vt ſicut in prædictis miraculosè in qua operatus eſt, ita modò faciat, videlicet, vt præter naturalem emundationem, quam poſſunt adhibere corporibus ſint purificandis mentibus efficaces. Poſt hoc alia voce clamat ſacerdos: Deſcendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus tui: ideò alta
10 voce, vt aliud mentis deſiderium deſignet. Et † tunc deponitur cereus in aquam: quæ cerei immerſio, eſt Spiritus ſancti aduentus, ſeu miſſio qui in aquam baptiſmi in ſpecie columbæ deſcendit. Secundò, ideò cereus in aquam deponitur, quoniam corpus Chriſti per ceram ſignificatum, in baptiſmo aquas ſanctificauit, & vim regeneratiuam illis contulit. Tertiò baptiſmus cerei remiſſionem peccatorum ſignificat, quam per Chriſti mortem conſecuti ſumus. Habent quoque neophyti cereos ſuos extinctos, qui etſi plures ſint, pro vno reputantur. Et in quibuſdam Eccleſiis ſtatim cum cathecumeni baptizati ſunt, illuminantur. In quibuſdam verò differtur eorum illuminatio vſque ad Agnus Dei, quod cantatur in litania: & in quibuſdam etiam vſque ad miſſam, quando videlicet alij cerei Eccleſiæ illuminantur. Sanè

cerei,

Digitized by Google

cerei,qui ſtatim poſt baptiſmum accenduntur, ſignificant, quòd per turbationem peccatorum comitatur illuminatio gratiarum. Qui differunt vſque ad Agnus Dei,ſignificãt, quòd per agnum qui tollit peccata,& tenebras mundi,renati & fideles illuminantur. Qui verò differunt vſque ad miſſam,ideò faciunt,quia miſſa illa ad noctem pertinet reſurrectionis dominicæ, vt ſicut nox illa irradiata fuit ſplendore dominicæ reſurrectionis, ita & à lumine noſtro irradietur, & vt neophytos noſtros Chriſto conſurrexiſſe ſignificemus. Et propter eamdem cauſam alij cerei Eccleſiæ ad miſſam illuminantur, & ſecundum hoc cerei cathecumenorũ ſunt ſine lumine,vſque dum alij cerei Eccleſiæ illuminantur, ad notandum, quòd poſtquàm Spiritus ſanctus purgauerit corda eorum,& eos introduxerit in ſocietatem, & vnitatem Eccleſiæ,tunc illuminabit corda eorum. De cereis etiam neophytorum dicetur in tit. de ſeptem diebus poſt paſcha. Poſt † immerſionem cerei,in quibuſdam Eccleſiis ſacerdos inſufflat in aquam, dicés: Quæ totam huius aquæ ſubſtantiam regenerandi fœcundet effectu. Primò vt ſicut in exorciſmo catechumeni, Spiritus immundus eruf-

Ioan.12 flatur,vt ab homine recedat,vt infrà dicetur,ita & in exorciſmo aquæ vt ab ea expellatur,& adimpleatur quod Dominus inquit:Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Secũdò,vt intelligat Satanas, quantus habeatur, quòd tam leuiter, videlicet per ſuauem exufflationem poteſt expelli. Tertiò,vt ſacerdos oſtendat, quali ignominia diabolus dignus ſit ab aquis expelli. Inſufflat autem ſacerdos ter:quia ſpiritus ſanctus tria in baptiſmo operatur,à vitiis purgat, virtutibus ornat,& tandem præmio æterno coronat eos,in quibus fit hæc inſufflatio,vt dicetur,vbi de immundi ſpiritus expulſione agetur. Poſt exſufflationem munitur aqua iterato crucis ſignaculo per inuocationem ſanctæ Trinitatis,ne habeat poteſtatem diabolus ad eam amplius redeundi. Poſtremò,fit admiſtio chriſmatis in aqua,ſicut dictum eſt: vnde dicitur in Bucardo lib. iij. Benedicimus fontes baptiſmatis oleo vnctionis. & Auguſt. eiſdem verbis vtens ſubiicit, quòd hoc magis tacitè ſiue ſcriptura hac myſtica ratione introductum eſt, quàm per aliquam ſcripturam. Per huiuſmodi ergo admiſtionem, vnio Chriſti & Eccleſiæ ſignificatur. Nam chriſma eſt Chriſtus, aqua populus. Et dicitur:Sanctificetur fons iſte. ex quibus verbis ad quid fiat adminiſtio,ſatis datur intelligi. Et nota,quatuor eſſe genera ſacræ aquæ benedictæ, prout in quarta parte dictum eſt, vbi agitur de aquæ benedictæ aſperſione.

SVMMARIVM.

1 *Baptiſmus,quid & vnde dictus.*
2 *Baptiſmus cur fiat potius in aqua,quam in alia re, & qua aqua id fiat.*
3 *Baptiſmus quotuplici tempore fieri poſſit.*
4 *Baptizandi extra tempus neceſſitas,quadruplex.*

3 Baptiſ-

5 *Baptizandi interrogandi, an renuntient Satanæ & eius operibus, & vnde ille mos aductus.*
6 *Verba hæc: Credo in ſanctam Eccleſiam catholicam, quomodo ſint accipienda.*
7 *In baptizandi faciem ter exſufflat ſacerdos, & cur ita.*
8 *Exorciſmus, quid. Item, quid catechiſmus.*
9 *Baptiſmi ſeptem dona. & num. 10. 11. 14. 15. Et quædam variè dantur baptizando. & num. 21. 22.*
12 *Baptiſmus cur deſideret trinam immerſionem.*
13 *Baptizandis nomen imponitur.*
16 *Baptizandi datur veſtis candida, & qua id ſignificatione aut exemplo. & num. 17. 18. 19.*
20 *Baptizato veſtis candida data quando exuatur.*
23 *In Iudæis baptizandis, quid obſeruandum.*
24 *Pragnans ſi baptizetur, an partus cenſeatur baptizatus.*
25 *Baptiſterium an neceſſariò debeat eſſe lapideum.*
26 *Baptiſmus an deleat peccatum originale.*
27 *Baptiſmi forma, quæ obſeruanda hodie. num. 29. 30. 31. 32. Et veterum Apoſtolorum baptizandi mos. num. 28.*
33 *Baptizari poteſt infans, qui non poteſt naſci, ſed ſolùm caput emittit.*
34 *Patrini neceſſarij ſint ne ad baptiſmum, qui tanquàm ſponſores ſunt alienæ fidei.*
35 *Patrini obligantur inſtruere ſuos filios ſpirituales, & quales eſſe debeant. num. 37. & quos requirantur. num. 36.*
38 *Patrini eſſe, qui non poſſint.*
39 *Baptiſmum quæ ſequantur.*
40 *Litaniæ, cur fiat circa fontes baptiſmatis.*
41 *Litanias priores, cur legant ſeniores in ſabbato ſancto, iuniores autem vltimas.*

De Baptiſmo, vbi etiam agitur de veſtibus, quas neophyti quarto die deponunt, & de Patrinis.

CAP. LXXXII.

QVintò, hoc loco eſt de baptiſmo dicendum. De ſcrutiniis verò quæ præcedunt baptiſmum ſolennem, & de multis ad baptiſmum pertinentibus dictum eſt ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ quadrage-
1 ſimæ. Primò, notandum † eſt, quòd *βαπτισμὸς* ſiue *βάπτισμα* Græcè, interpretetur extinctio Latinè, vel lotio. Baptiſmus quidem per aquam confertur, vt res indiuiſibilis per illud viſibile elementum conferatur, ſuper quo Spiritus ſanctus in principio ferebatur. Sicut enim aqua corpus viſibiliter purgat exterius, ita baptiſmus latenter animam. Vnde Auguſt. j. quæſt. j. detrahe. Aqua corpus tangit, & mentem abluit. Et notandum, quòd Pagani ſiue Gentiles circa fontes templa ſua facere ſolebant,

Digitized by Goog

ſolebant, vel ſaltem ibi ſemper aquam habebant: per cuius aſperſionem purificari credebant,& inde delubra vocabantur,quaſi purificantia,& ita quodammodo figuraliter ad baptiſmum tendebant. Nos verò ab eorum conſuetudine baptiſma non ſumpſimus,imò à tribus quæ in veteri Teſtamento fuerunt, ſcilicet à κατακλύσμῳ id eſt diluuio, & à mari rubro,& à Iordane,quæ baptiſmi figura fuerunt. Baptiſma Dominus inſtituit, cùm de latere ſuo ſanguinem, & aquã produxit, quod poſteà quaſi lege edictali ſanciuit, dicens: Niſi quis renatus fuerit ex
Ioan. 3 aqua, & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum: & ipſe Dominꝰ baptizatus eſt in ſua paſſione. Vnde inquit: Baptiſmo habeo bap-
Luce 3 tizari,quo coarctor,vſque dum perficiatur. Fieri † debet baptiſmus in aqua, quia illa copioſius inuenitur, & hanc ſpiritus in principio legitur ſouiſſe: & quia ſordes abluit, ſitim comprimit, imaginem reddit, ſicut cantatur de Narciſſo, ignem extinguit:ſic in baptiſmo à peccatorum ſorde lauamur,à fonte vitæ potamur,imaginem perditam reſtauramus,vnde ignis pœnarum extinguitur. Debet autem aqua eſſe viua & pura, poſſet tamen fieri etiam in reſoluta, ſiue à niue, ſiue à glacie, ſiue à lachrymis terræ, ſiue etiam ex inſtitutione Victoris papæ, id eſt in mari ſiue in flumine, ſiue in lacu, ſiue in fontibus. Non autem licet baptizari in aqua condita, vt in ceruiſia vel mædone, nec etiam in aliquo liquore, vt in vino, vel oleo: ſed ſi aliquis liquor aquæ admiſceatur, bene fit baptiſmus, dum tamen aqua præualeat. Quotidie enim mari nouus liquor,vel ſputum,vel vrina additur,& tamen ibi baptizatur. Aliqui tamen contradicunt: hoc notatur de conſecratio. diſtinct. iiij.cap.j.& prima, quæſt. j. detrah. Porrò ſecundum canonicam † traditionem,de conſecrat.diſtinct.iiij.duo.& cap.ſequenti ſolenne baptiſma in duobus duntaxat ſabbatis celebratur, videlicet in iſto,& Pentecoſtes. Quare in iſto præmiſſum eſt:in ſecundo, quia Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes donatur nobis, per quem facta eſt remiſſio peccatorum, vt dicetur ibi Alio verò tempore non licet baptizare, niſi neceſſitatis cauſa, quæ eſt quadruplex.de conſecrat. diſtinct.iiij.hi, qui &c.ſequent Prima eſt cauſa munitionis,vt ſi rex obſidet aliquam ciuitatem, vel oppidum, tunc enim pueri illius loci baptizari debent, ne imbaptizati decedant. Secunda eſt, Gentilium perſecutio. Tertia naufragium. Quarta ægritudo. Poteſt tamen ægritudo hic largè accipi pro infirmitate naturæ,quæ facilè diſſolui poteſt:ita quòd neſcimus diem neque horam,& ob hanc cauſam ſingulis diebus,& horis fit baptiſmus non ſolennis: quinta diſtinct.baptizari. Solennitas tamen baptiſmi ſabbatem in paucis, ad præmiſſos duos dies, propter ſimilitudinem & memoriam reſeruatur. Græci verò baptiſmum celebrare ſolent in epiphania, pro eo, quòd tunc fuit Dominus baptizatus, prout ſub ipſo tempore dictum eſt. Celebrari etiam debet baptiſmus ſolennis hora nona, vt dicetur ſub ſabbato Pentecoſt. † Sciendum autem eſt, quòd baptizandus, cùm primò ad Eccleſiam venit prius, quàm immergatur, interro-

gatur

Digitized by Google

gatur vtrum abrenuntiet diabolo,&c.quòd potiùs per vſum,quàm per aliquam ſcripturam introductum eſt, ſecundùm Auguſtin. & Eccleſia reſpondet: Abrenuntio. Et iterum, vtrum credat in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum? & ipſa reſpondet: Credo. In his autem duobus de vita & fide inſtruitur. De vita, cùm docetur abrenuntiare diabolo, & omnibus pompis ſiue operibus eius. De fide, cùm docetur credere in Trinitatem, & propter hoc duæ fiunt ei conſequenter vnctiones, ſcilicet in ſcapulis & in pectore. Ideò autem fit huiuſmodi interrogatio & reſponſio, vt vacua domus à priſco habitatore deſerta, fide ornetur, & Dei habitatio præparetur. Auguſt. dicit, quòd etiam hæc fiant iuxta Saluatoris imperium, qui ad Patrem in cœlum aſcenſurus Diſcipulis ſuis, id eſt, Apoſtolis, dicit: Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti. Interrogatur etiam, ſi credit in ſanctam Eccleſiam, remiſſionem † peccatorum, & carnis reſurrectionem? Non tamē ſecundum ipſum Auguſt. eodem modo interrogamus, vt quomodo in Deum credimus, ſic & in ſanctam Eccleſiam catholicam credamus, ſed propterea ſancta & catholica eſt: quia rectè creditur in Deum. Non ergo diximus: Vt in Eccleſiam quaſi in Deum crederitis, ſed vt in Eccleſia ſancta & cathol. conuerſantes, in Deum credentes, credatis etiam reſurrectionem carnis, quæ futura eſt. Innuit ergo Auguſt. ex præmiſſis verbis, quòd præpoſitio in, repetitur, dum dicitur: In ſanctam Eccleſiam: & ſenſus mutatur, de quo dictum eſt ſub quarta parte, ſub tit. de ſymbolo. Planior tamen intellectus eſt, vt præpoſitio ipſa prætermittatur, nec repetatur: vt ſic ſenſus, Credo Eccleſiam ſanctam catholicam, id eſt, fidem catholicam, tenentem eſſe ſanctam, id eſt, iuſtam, & bonam. Vel Eccleſiam ſanctam, id eſt, ſanctificatam & firmatam, & ſemper perſeueraturam, ita quòd nunquam deficiet: vel, Credo ſanctam & catholicam Eccleſiam eſſe vnam, & in vnitate conſiſtere. Patrinus autem pro baptizando interrogatur, vt iam dicetur. Poſt † interrogationem & reſponſionem ſacerdos ter in faciem baptizandi exſufflat, ad notandum quòd ſæua poteſtas, id eſt, malignus ſpiritus ab eo exſufflatur, id eſt exſufflando expellitur ſeu in proximo expellenda ſignificatur, vt per pium ſacerdotis myſterium Spiritui ſancto cedat fugiens Spiritus malignus. Hinc autem ait Aug. Ergo paruuli exſufflantur & exorcizantur, id eſt, increpantur ſeu adiurantur, vt expellatur ab eis diaboli poteſtas inimica, quę decipit hominem, vt poſſideat homines. Hæc autem exſufflatio ſiue exorcizatio, etſi non proſit aliquid ad vitam, quia adhuc in eis mors manet, prodeſt tamen, vt inimicus minus ei nocere poſſit. Adeſt enim Spiritus ſanctus, non ſolum verbis, quæ dicuntur in nomine ſuo, verùm etiam ſignificationibus, quæ fiunt in honore ſuo. Et eſt † notandum, quod ἐξορκισμὸς Græcè, Latinè dicitur adiuratio, vt eſt illud: Exi ab eo immunde ſpiritus. Catechiſmus autem & exorciſmus neophytorum ſunt: præcedunt enim baptiſmū, & magis debent dici ſacramentalia, quàm ſacramēta, id eſt,

Matt. 28

6

7

id eſt,ad ſacramentum baptiſmi pertinentia, vel præludia noui baptiſmi: ſine eis tamen poteſt eſſe baptiſmus. κατηχισμος verò Græcè,Latinè dicitur inſtructio: inde catechizare,id eſt,inſtruere in ſymbolo & fidei rudimentis. Inde etiam dicitur Κατηχόμενος Græcè,quod eſt Latinè audiens,vel inſtructus,quia adhuc doctrinam fidei audit,nondum tamen baptizatus eſt, licet ſic in fide inſtructus. Qui & competens vocatur. cad.diſt.ſymbolum.xxxiiij.diſt.audite.palea eſt: quia poſt fidei inſtructionem, & poſt acceptam pœnitentiam competit gratiæ Chriſti recipiendum. Νεοφυτὸς verò Græcè, Latinè nouellus, & rudis,vel nuper renatus interpretatur. Hoc † quoque ſciendum eſt, quòd ſicut ſunt ſeptem dona Spiritus ſancti, ita etiam ſunt ſeptem dona baptiſmi.xxx.q.j. Primum eſt,ſalis collatio. Datur enim ſecundum Rabanum & Bedam de conſecr.diſtin.iiij.ex hinc.& cap. ſequenti.ſal benedictum in os baptizandi: vt per ſal typicum,id eſt, figuratiuum ſapientiæ ſale conditus iniquitatis fœtore careat,id eſt,carere ſignificetur,ne à vermibus peccatorum vlterà putreſcat, ſed magis illæſus ſeruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Sal quoque ſignificat prima fidei documenta, hoc quorũ condimento inſulſus eſt omnis homo. De quo,& de ſale dictum eſt in prima parte, ſub titulo,de conſecratione altaris & Eccleſiæ. Secundum † eſt aurium & narium, cum ſputo liniticio, quod fit, primò exemplo Chriſti,qui lutum cum ſputo faciẽs mutum & ſurdum ſanauit, & oculos cæci nati liniuit,& expuens linguam eius tetigit,& digitos in
Cantic.7 eius auribus imponens dixit: Epheta,quod eſt aperire: vigeſimaquarta quæſtione tertia.§.is ita. Secundò, ſecundum Rabanum eadem diſtinctione, ante baptiſmum. & capit.poſteà tanguntur.& capit.primo, & capit. propter: hoc ſacramentum ideò agitur, vt per ſaliuam typicam, id eſt,figuratiuum ſapientiæ Domini, & per ſacerdos tactum,ſapientia & virtus diuina ſalutem eiuſdem catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares,ad capiendum odorem notitiæ Dei,vt aperiantur ei aures ad audiendum mandata Dei, vt aperiantur ei ſenſus in intimo corde, ad reſpondendum ſacerdoti de articulis fidei interroganti. Digiti ergo, qui in aures mittuntur ſunt verba ſiue dona Spiritus ſancti. Tertiò per hoc quòd aures ſaliua tanguntur, ſignificatur & petitur, quòd doctrina quæ de ore altiſſimi fluxit, per aures eius intret, eíque ſuaue redoleat ſaliua nempe Chriſti, id eſt, dulcedo verborum ex ore eius defluentium,& ipſa Chriſti diuinitas nos ſanat. Quartò,etiam nares tanguntur, vt diuinam ſuſcipiant virtutem, per quam bonum à malo diſcernant odorem, & ſanam doctrinam ſeparare valeant à fœtore hæreticæ prauitatis. Vnde Dicitur: Naſus tuus ſicut turris Libani quæ reſpicit contra Damaſcum. Quintò, ad notandum, quòd quamdiu ſputum naribus trahet,in fidei præcepta manere debet,& vt aures verbis euangelicis pateant, & varias & inutiles fabulas à ſe repellant. Sextò, ſecundum Ambroſ.eadem diſtinct.propter gloriam ſiue dignitatem meneris,& operis non tãgitur os cum ſaliua,ſed nares, vt bonum odorem

accipiat

11 accipiant pietatis æternæ.† Tertium,& quartum est in pectore & inter scapulas cum oleo facta signatio,de quibus dictũ est in prima parte,sub titulo de consecrationibus.Quintum est baptismi ablutio. eadem distinct.venit. Circa quod notandum, quòd trina immersio seu lotio in baptismo,in nomine Trinitatis,scilicet in nomine Patris & filij & Spiritus sancti.eadem distinctio postquàm.& c.de trina.& c.seq. quia in fide Trinitatis fit baptismus, in qua trina immersione triduana Domini sepultura significatur : fuit enim tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ.Trina † quoque fit immersio:quia in baptis-
12 mo à triplici peccato,scilicet cogitationis, locutionis, & operationis mundamur,& à triplici transgressione legis,scilicet legis naturç,legis Mosaicæ, & legis euangelicæ. Non igitur debet quis tantùm semel immergi,pro eo, quòd Christus semel mortuus est.eadem distinctio. presbyter. debet tamen semel baptizari tantùm, quia tamen semel Christus mortuus est, & sepultus, & resurrexit, quæ tria in baptismo significantur.Et licet trina fit immersio,tamen vnum est baptisma.eadem distinct.eodem.Item,quia tãtùm vna est fides, idcirco vnum debet esse sacramentum eius,iuxta illud:Vna fides,vnum baptisma.Im- *Ephes.4*
mersio etiam fit in modum crucis,quia qui baptizatur,mundo crucifigitur, & cruci Christi affigitur. Trina quoque ab aqua eductio, triduani temporis exprimit resurrectionem. Si autem quis ita æger fit, vt non possit ter sine læsione immergi, sufficit illum aqua aspergi, vt probatur multipliciter in canone Cypriani, eadem distinctione. ne quicquam.licet quidam illud intelligant de aquç benedictæ aspersione.Sed & si magna corporis pars præter caput infunditur, vel saltem caput, baptizatus quis reputatur & non aliter : licet quidam etiam si
13 super pedem aqua ceciderit,reputent baptizatum.Pueris † baptizatis nomen imponitur in baptismo, quod inde est, quia baptismus est vicarius circuncisionis,in qua nomina pueris imponũt Hebrçi,eò quòd tempore circuncisionis Abrahç nomen fuerit immutatum:cùm enim priùs dicebatur Abram,posteà vocatus fuit Abraham.Sed si baptizato obliuione nomen non imponitur, vel fortè errore masculi nomen fœminæ vel econuerso,imponitur:tenet quidem baptismus, nec iterabitur.xxix.quæst.j.§.j.ff.de contrahen.empt.in venditionibus.C.de testamen.si in nomine.& nomen in confirmatione frontis denuò im-
14 ponetur.extrà de sacramen.non itera.c.j.Sextum est†in vertice,id est in summitate capitis super cerebrum,cum chrismate facta perunctio, de quo in prima parte sub titulo de consecrationibus dictum est.Sep-
15 timum † est in fronte chrismatio,de qua infrà dicetur. Datur autem in quibusdam locis baptizatis candida vestis in signum sacerdotij, & quædam rotunda,mista,in signum coronæ regni vitæ, quia ipse est membrum Christi, qui est Rex & Sacerdos. Omnes enim veri Christiani reges & sacerdotes dicuntur, vnde Petrus Apostolus ait:Vos e- *1. Petr. 2*
stis genus electum, regale sacerdotium. Reges, quia seipsos & alios

Digitized by Google

regunt. Sacerdotes, quia seipsos Domino offerunt, iuxta illud Apostoli: Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra, &c. Secundò, chrismale seu † vestis candida, quæ super caput baptizati ponitur, significat secundum Rabanum eadem distinct. post baptismum & c. seq. interioris & exterioris hominis castitatem, & innocentiam & puritatem Christianam, quam post ablatas veteres maculas, studiosè seruare debet, iuxta illud: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Tertiò, renati albis induuntur vestibus ad designandum mysterium Ecclesiæ refurgentis. Designatur enim per hoc corporum & animarum futura resurrectio gloriosa, & etiam resurrectio à peccatis atque angelicus nitor. Rectè igitur baptizari albis vtuntur vestibus, vt quorum primæ natiuitatis faciem vetusti erroris pannus fuscauit, habitus secundæ regenerationis præferat gloriæ indumentum. Vnde vestis ipsa duplex est, quasi in modũ cappæ manicatæ, quia Sancti duplicia, scilicet beatitudinem & gloriam possidebunt. Ipsæ autem vestes, sunt stolæ albæ, de quibus dicitur: Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ. Stolæ enim baptismũ, palmæ verò triumphũ insinuant. † Quartò, hęc alba vestis corpus, ipse verò albatus animam significat. In prouincia Narboneñ. hæc alba vestis linea, in summitate, cum filo rubeo superfuitur, aut alia varietate insignitur: quodammodo prætendens coronam. Nempe alba vestis innocentiæ stolam, quæ nobis in baptismo redditur significat, rubea fimbria, quæ superfuitur, Christi passionem, per quam baptismi sacramentum impletur designat. Coronam prætendit, in signum coronæ regni, vt præmissum est. † Rursus ideo chrismale candidum filo rubeo insignitum baptizatis datur, vt sint solliciti seruare candorem virtutum quem in baptismo per passionem Domini rubricatum receperunt, iuxta illud: Quare rubrum est vestimentum tuum. Vnde in Apocalyp. Beatus est, qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet. Sane albati seu neophyti huiusmodi albam vestem per septem dies portant, quia hoc tempore, quod septem diebus agitur, innocentiã per bona opera exercere oportet, iuxta illud, quod ait Salomon: Omni tempore vestimenta tua candida sint, & oleum de capite tuo, non deficiat. In octaua vero die, illam deponunt, quia in octaua ætate, quam dies octaua significat, ab omni opere vitę præsentis cessabimus. Tunc enim adueniente veritate, omnis figura cessabit, quę per candidam vestem innuitur: nam tunc erimus vtroque homine, id est anima & corpore glorioſi. Rursus † hæc vestis eãdida corpus significat, quod omni tempore vitæ nostrę, quod per septenarium agitur, mundum seruare conuenit. In fine vero vitæ nostræ, illud deponimus, aliud glorioſum resumpturi: quod erit in octaua ætate. Merito ergo illam septem diebus seruamus, & in octaua deponimus. Vnde Salomon: Da partem septenam & octauam. Seruatur quoque hæc alba vestis de sabbato in sabbatũ, quando in Sancto sabbato, vel Pentecostes baptizati sunt, ad notandum, quod si munditiam corporis

Rom. 2

16

Eccles. 9

Apoc. 6

Esa. 66

Eccles. 11

seruaue

seruauerimus,de sabbato temporis,transituri sumus depositis corpo-
20 ribus,ad sabbatum ęternitatis:Et exuitur † in alio sabbato,ad notandum,quod anima illius de corpore exiens,sabbatum, id est requiem, inueniet,si eius vestis fuerit alba.Pari quoque ratione confirmati siue in fronte chrismati vsque ad septimam diem lauari non debent.Cum enim ecclesia tanto tempore celebret aduentum Spiritus sancti,super Apostolos,merito vnusquisque Spiritum sanctũ accipiens,tanto tempore celebrare debet illius aduentum,in se singulos dies pro singulis donis celebrando.Hæc autem vestis vni imposita,alteri potest imponi,si necesse fuerit,prout iam de panno, quo caput confirmati alliga-
21 tur dicetur,quamuis melius sit nouum habere.† In quibusdam etiam locis baptizatis dantur calceamenta, quæ sunt dominicæ mortis insignia,vt exemplo eius,qui pro nobis passus & mortuus est,carnẽ suam
22 vitiis & concupiscentiis mortificet baptizatus. Datur†quoque candela illuminata in manu baptizati,vt cùm dominus ad nuptias venerit, sit semper paratus ei in aula cœlesti occurrere cum luminariis virtutum & bonorum operum. De cereis etiam neophytorum suprà dictũ est.† Sanè legitur in canone Gregor. eadem distinctio. neque. Absit, quòd Iudæis baptizandis quadraginta dierum abstinentia indicenda est,& si postquàm baptizati sunt apostatauerint, cogendi sunt fidem seruare,& filij quos circunciderunt, ab eorum consortio separentur, serui eorum circuncisi ab eis pro iniuria corporis sui libertati tradantur.eadem distinctio.plerisque.& extrà de bap.maiores. Et in concilio Agathen.eadem distinct.Iudæi statutum est quòd Iudæi baptizandi, qui de facili ad vomitum redeunt, nouem menses sint prius inter catechumenos.Aeger quoque sicut ait Cyprianus eadem distinct.nec quicquam. baptizari potest, mortuus verò non, nec eucharistia sibi dari,sicut legitur in Bucardo,lib.iiij.capitul.cauendum est.& in lib.v. cap.idem placuit.sed sicut in eodem lib.iiij.ca subitò. legitur:Subito obmutescens sic: si tamen voluntatis præteritæ testimonium verbis
24 habet aut præsentis annuit,in suo nutu.xxv.quæstio.vij.is,qui.† Prægnans verò mulier,si baptizetur,non intelligitur secundum Isidor.eadem distinct.qui in maternis.& c.baptizata.partus baptizatus in ventre:quia qui adhuc natus secundum Adam non est,secundũ Christum regenerari non potest,nec dici regeneratio in eo potest,in quo generatio nõ præcessit:baptizandus ergo est qui ex baptizato nascitur.Tenendum quo'; est,quod discipuli & Apostoli baptizati fuerint.eadem distin.quando.& c.seq.& not.in c.aliud qui etiam alios baptizabant: prout dicitur sub festo pentecostes quod de Ioanne specialiter Hier. de pœn.distinct.ij.si enim in principio attestatur. & August.de Paulo. de consec.distinct.iiij. si eos.Item statutum est in concilio Carthagiñ. eadem distin.mulier.quòd mulier quamuis docta baptizare non præsumat,nisi necessitate vrgente.Rursus in concilio Lug. eadem distin. si quis de alio. statutũ est vt qui præter quàm in mortis necessitate cũ

Digitized by Google

veteri chrismate baptizauerit,deponatur.In cõcilio Ilerdenẽ.de consec.distin.iiij.omnis presbyter,statutum est, vt omnis presbyter † qui fontem lapideum habere non potest,vas cõueniens ad hoc solum officium habeat,quod extra ecclesiam non deportetur.Debet ergo fons esse lapideus,nam & de silice aqua in baptismi præsagium emanauit. Sed & Christus qui est fons viuus, est lapis angularis & petra. Hoc † quoque notandum est,quòd per circuncisionem delebatur olim peccatum originale,& nunc per baptismum.eadem dist. ex quo.extra eo. maiores.prout sub tit.de circuncisione dictum. Ideo autem originale peccatum omnibus nocet,quia quando Adam peccauit,nondum aliquis ex eo fuerat materialiter proseminatus. eadem distin. quæris.& xxxiiij.q.iij.§ j.Ipsum autem originale peccatũ in ipsa animę infusione contrahitur:quia tunc principales vires animæ debilitãtur hoc no. ea.dist.non ex quo in prin. Sed cùm originale peccatum contrahitur solum ex carnis corruptione,quare imputatur anima:Respõdeo,quia anima cõdelectatur carni,vel melius,vt ibidem quædam digna retributio notetur. Anima enim primi hominis prius peccando carnem ipsam corrupit,vnde modo corruptio carnis animas corrupit:hoc no. ea.dist. si non sanctificatus † Circa baptismi formam notandum est, quòd sicut ait Alex.Papa tertius,extrà de baptismo.c.j.si quis puerum ter in aquam immerserit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, amen.& non dixerit:Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij,& Spiritus sancti,non est puer baptizatus. Sed & si immerserit ter puerum, nihil dicens, baptizatus non est.Verum † tempore Apostolorum baptizando nil aliud dicebatur,nisi. Baptizo te in nomine Trinitatis.de consec.dist.iij.in Synodo:& ita explicitè dicebant, vel etiã implicitè, vt põte,In nomine domini nostri Iesu Christi.& baptizabãt in stagnis, & fluminibus. Sed beatus Clemens secundus à beato Petro ex ipsius doctrina vnctionem olei chrismatis addit. Postea Leo Papa, Damasus & Ambrosius,exorcismos & benedictiones & cęteras solennitates adiecerunt.Baptismi † autẽ forma non vitiatur,si quid in ea superflue ponitur:hoc no.eadẽ dist.si non sanctificatur, vt si dicatur:Baptizo te in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti,& diaboli,vel,Arma virum que cano.vel si quid præmittitur formæ, vt si dicatur : Arma virũ que cano.& Ego baptizo te,&c.Si verò aliquid interponat,vt si dicatur:Ego baptizo te,& Deus,in nomine Patris,& Filij,&c.dicunt quidá non esse baptizatum:alij verò contradicunt.Si autem verborum ordo formæ mutetur,vt si dicat:Baptizo te in nomine Filij, & Patris,& Spiritus sancti.dicunt nõ esse baptizatum:quia ordo verborum, de forma est.Si verò mora naturalis & cõpendiosa interponatur: putà respirando,tussiendo,vel screando,non obest.Cæterùm forma † ipsa pronunciari potest literaliter, vulgariter, Græcè,& Latinè & Armenicè:hoc legitur & no.eadẽ dist.mulieri.& ca.seq.Iidem enim sunt effectus, licet voces nõ sint eædẽ,secundum Ari.Vnde Græcus huc veniẽs baptizat in

zat in lingua Græca,& ecõuersò:quia Apoſtoli loquebãtur vãriis linguis. Hinc eſt, quòd ſi quis dicit: Baptizo te in nomine genitoris,& nati ſiue geniti,& ſancti ſpiritus, baptizatus eſt. Bene enim fit baptiſmus ſub nominibus ſynonimis. Sed ſi dicatur: Mergo te in nomine Patris,&c.non eſt baptiſmus.quia illud verbum mergo, non eſt ſynonimum,cũ illo verbo baptizo.Non fit etiam baptiſmus,ſi dicatur:Baptizo te in nomine trium perſonarũ, vel in nomine Trinitatis,vel in nomine Chriſti,vel ſi baptizauerit in nomine tribus principiis,aut in tribus Filiis,aut in tribus Paracletis, vel ſi omittatur aliqua de tribus
31 perſonis,puta Spiritus ſancti,vel Filij,vel Patris,vel etiam ſi diceretur in nomine paternitatis,& filiationis,&c.non eſſet baptiſmus.Item† ſi omitteretur hoc pronomen ego,dicẽdo:Baptizo,&c.tenet quidẽ quia pronomen illud ſubintelligitur. vnde non deeſt.Sed etiam ſecundum Zachariam Papam.ead.diſtinctio.retulerunt,ſi ſacerdos ſimplicitate ductus,non intendens errorem introducere dixerit:Baptizo te in nó-
32 mine patria,& filia,& ſpiritus ſancta.baptiſmus nõ viciatur. Si † verò dubitatur de aliquo,vtrum ſit baptizatus vel non:ſtatuit Alexand.Papa tertius,extra de baptiſmo.ca. 1. quòd baptizetur ſub hac forma:Si es baptizatus,nõ te baptizo:ſed ſi nõdũ baptizatus es, ego baptizo te
33 in nomine Patris,& Filij,& Spiritus ſancti,amen.Adhuc ſi† infans nõ poteſt naſci,ſed ſolum caput emittat,ille baptizetur priùs quam moriatur.ff.de reli.& ſum.fun.l.cũ in diuerſis. Sed ſi mater in partu moriatur,incidatur:& infans viuus de ventre extrahatur, & baptizetur,
34 Circa † patrinos,qui in baptiſmo & confirmatione neceſſarij ſunt dicendum eſt,quòd vbi infans fari vel credere neſcit, patrinus interrogatur,& reſpondet pro eo, & in eius fide & profeſſione, baptizandus ſaluatur.Quod etiam ſecundum Iſidor.eadem diſt.paruuli,& ca.ſeq. in ægroto,muto,ſurdo baptizandis contingit. Nam etiã legimus Syropheniſſam mulierẽ veniſſe ad Ieſum,& rogaſſe pro ſua filia ſpiritũ immundũ habente:& illã ad preces matris ſaluatã fuiſſe. Aug. quoq; eadem diſt.nihil.&c.ſeq.iuſſerit,q; reſponſio ipſius patrini ad celebritatẽ,id eſt,ſolennitatẽ pertinet ſacramenti.quaſi dicat,Nõ ad neceſſitatẽ.Paruulũ enim nõ fides illa,quæ in credẽtiũ voluntate cõſiſtit,ſed fidei ſacramentũ fidem facit:vnde fidelis vocatur, nõ rem ipſam annuẽdo,id eſt,profitendo,ſed ipſius rei ſacramentũ recipiẽdo.Sicut ergo paruuli alieno errore damnati fuerãt:ſic ex aliena profeſſione ſaluari poſſe neceſſe eſt.ea.di.illud.& c.ſeq.quare. & cũ illi ad intelligibilẽ ætatem peruenerint.debet patrini inſinuare illis profeſſionẽ, quã
35 pro eis fecerunt.†Porrò ſacerdos baptizãs & Epiſcopus cõfirmãs ſibi illos obligãt,q; de eis curã ſpecialẽ gerãt: quia enim ſpe nõ omnibus poteſt curã ſpecialẽ impendere,idcirco patrino cõmittit,qui ſe pro illo fideiuſſorẽ cõſtituit,quòd renatũ docebit orationẽ dominicam,& ſymbolũ fidei,quã quilibet Chriſtianus adultꝰ ſcire tenetur,vel in lingua latina,vel materna:& ſi patrinus filiolũ docere neglexerit,grauiſ

Digitized by Google

simè peccat. Itē † iuxta authoritatē Leonis Papæ. di. & plures. vnus tā- 36
tùm debet esse in baptismo & vnus in confirmatione patrinus, siue vir, siue mulier, & hoc propter pericula, quę cōsueuerūt cōtingere in cōiunctionibus matrimonialibus. In quibusdā tamē ecclesiis cōtraria consuetudine hoc derogatum esse videtur: & hoc ideò quoniā si veniat in dubium de aliquo, vtrum sit baptizatus vel non, quanto plus sunt patrini, & testes baptismi: tāto fortius dubium excludetur. & tāto plures ad instruendum filiorum se constituunt debitores. Item secundum canonem, eadem dist. in catechismo & in baptismo & in cōfirmatione vnius, & idem patrinus sufficere potest, vbi necessitas cogit aliàs singulos singuli suscipiant. Verum baptizatis seu confirmatis patrinorum perfidia, qui nō consentiunt non obest. Cùm igitur patrinus † filiolum instruere teneatur, & in fide ipsius baptizandus saluetur nullus debet patrinus effici, nisi sciat dominicā orationē, & symbolum, eadē distinctione, non licet. & cap. sequenti in quibus ipse tenetur filiolum suum instruere: cùm sit fideiussor fidei illius, & ideō debet custodire pro posse, ne à fide & iustitia deuiet, castitatē custodiat, iustitiam diligat, & teneat charitatem: vt potè respōsurus in die iudicij de omni excessu illius. Sunt autem † quatuor genera personarum, quas ecclesia non suscipit in patrinos. Primum genus est Monachus, Abbas, Abbatissa, Moniales, & huiusmodi. Secundum genus, sunt infideles. Tertium, illi qui nondum sunt confirmati. eadem distin. in baptismo. qui alios non possunt tenere in baptismo, vel in cōfirmatione, non enim veri debent vocari fideles, vnde nec veri testes esse possunt. ij. quæst. vij non potest. & c. seq. Quartum genus est vir & vxor simul. xxx. q. iiij. quod videtur, nisi prius ambo votum emiserint castitatis, si ambo eundem puerum de fonte leuarent, spiritales patres eiusdem fierent: vnde vlterius carnaliter commisceri non debent, nec etiam (vt aiunt quidā) aliquis de sacro fonte leuare debet aliquos de sua consanguinitate, præsertim filium proprium, vel filiam, vel vxoris, vel ecōuersò. extrà de cogn. spi. c. ij. & iiij. quia charitatis dilectio per baptismum propagari debet. Baptismi † solēnitate completa, itur
Apoc. 4 ad fontes, cū triplici litania & inde: quia ante baptismum & post litaniæ circa baptisterium peragūtur, pro eo quòd in Apoca. legitur, Iris erat in circuitu sedis. Iris, vt ait Beda, quæ fit solis irradiante nubes: &
Esa. 60 quæ post diluuium fuit propitiationis indiciū, significat intercessiones sanctorū: sedes, Ecclesiam significat, nubes, sunt viri sancti, iuxta illud Isa Qui sunt hi, qui vt nubes volant? qui ante aduentum Christi & post deuotissimè pro ecclesia orauerunt, & orant. Fit † autem hic 46
litania circa fontes vsq; ad, Sancte Ioānes baptista ora pro nobis, eò quod ipse primus inuenit vel docuit baptisma. Deinde similiter cum trina litania reditur vsq; ad, Omnes Sancti orate pro nobis. ad ostendendum, quòd ipsi orant pro filio baptizato, qui mortuus fuerat &
Luc 15 reuixit, perierat & inuentus est: vt in vera fide Trinitatis participet

Digitized by Google

ſacramento baptiſmi,vel vt Deum , quem confeſſus eſt , diligat toto corde,tota mente,& totis viribus.Sanè aguntur in quibuſdam eccleſiis ſeptenæ litaniæ ante baptiſmum , quia oramus ſanctos intercedere pro nobis vt Spiritus ſanctus , cuius gratia ſeptiformis eſt , veniat ſuper aquam baptiſmi.In aliis aguntur , qui nedum catechumeni baptizantur , vt Deus cuſtodire dignetur quinque ſenſus corporum eorum,ne illecebris ſecularibus incitati purificationem in baptiſmo acceptam amittant.Trinæ etiam quandoq; poſt baptiſmum aguntur:vt credulitatem Trinitatis in qua baptizati ſunt , & quam profeſſi ſunt toto corde,tota mente,totiſque viribus diligant.Quidam etiam cantant litaniam in eundo ad fontes propter ſpem & inde redeundo propter rem,ad notandum quod ſancti orant pro baptizandis , vt ſacramentum vera fide percipiant,& pro baptizatis,vt in ſacramento veræ fidei percepto confirmẽtur.In fine litaniæ fiunt iuxta Apoſtolum petitiones,vt:Propitius eſto,parce nobis Domine.& obſecrationes , vt,
41 Peccatores,te rogamus,audi nos.Quid† ſignificet cantus poſt baptiſmum,dictum eſt ſuprà,vbi de canticis agitur.Cæterùm in quibuſdam eccleſiis in lectionibus & litaniis ſenes præcedunt , & iuuenes ſubſequuntur , vel quia ſenex ſeruus, ſcilicet Eleazar adduxit Rebeccã, vt Iſaac iuuenis adprehenderet eam : vel quia in baptiſmo iuueneſcit eccleſia,& renouatur,vt aquilæ iuuentus noſtra. Rurſus in quibuſdã eccleſiis dum duodecim lectiones leguntur litaniæ dicuntur, & earũ duodenarius per tres quaternarios clericorum impletur : quibus oratur,vt in baptizandis doctrina capiat Apoſtolorum fidem Trinitatis, ex quatuor virtutibus prædicatorum.

SVMMARIVM.

1 *Confirmatio non debet dari ante ſeptimum diem poſt baptiſma.*
2 *Spiritus ſanctus in confirmatione,eſt tanquam tutor pupilli.*
3 *Baptizatus bis vngitur chriſmate,& quare.*
4 *Vnctio facta ab epiſcopo in fronte,quid differt ab ea quam facit ſacerdos in ceruice,cum chriſmate.*
5 *Confirmari aut baptizari bis non debet quis.*
6 *Confirmatum cur percutiat in faciem epiſcopus.*
7 *In confirmatione quid agat epiſcopus.& nu.8.*
9 *Patrini qui noa poſſint eſſe in confirmatione,vel baptiſmo.*

De confirmatione. CAP. LXXXIIII.

1 SExto loco de confirmatione dicamus Siquidem † poſt baptiſmum ſequitur ſpirituale ſignaculum,ſcilicet confirmatio,quod profectò fit quando ad inuocationem Epiſcopi Spiritus ſanctus infunditur. eadem diſtinctione accepiſtis.Baptizatus autem confirmari non poteſt , niſi demùm poſt ſeptem dies poſt baptiſmum propter ſeptem dona Spiritus ſancti , quæ recipiuntur in baptiſmo. Nam pro

Digitized by Google

singulis donis decet dies singulos celebrare. Alij dicunt quòd statim post baptismum,est cõfirmatio inchoanda,propter rationem scriptã, sub quinta feria cœnæ Domini, vbi agitur de olei consecratione. Nã & Clemens Papa primò statuit,vt baptizatus,quàm citiùs fieri possit, confirmetur,quia non est perfectus Christianus, qui hoc non necessitate,sed incuria aut voluntate omittit.Hæc frontis chrismatio , confirmatio dicitur,quia per eam Spiritus sanctus datur ad augmentũ & robur,extrà de sa.vnct.cap.j.Vnde,cùm cæteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere,hanc nõnisi summus sacerdos , id est, episcopus debet cõferre.extrà de cõfir. quanto.quia de solis Apostolis legitur quorũ vicarij sunt episcopi quòd manus impositionẽ Spiritũ sãctum dabant , quemadmodũ Actuum Apostolorũ lectio manifestat. Cùm audisset(inquit)Apostoli,qui erãt Hierosolymis , quia recepisset Samaria verbum Dei,miserunt ad eos Petrum & Ioannẽ:qui cùm venissent orauerunt pro ipsis,vt acciperent Spiritũ sanctum,nondum enim qui quenquã illorũ venerat,sed baptizati tantùm erãt in nomine Domini Iesu:tunc imponebãt manus super illos,& accipiebãt Spiritum sanctũ. Cuius aduẽtus per mysteriũ vnctionis designatur , quia columba in quã Spiritus sanctus super Christũ in baptismũ descendit, ad vesperum in cataclysmo reuertens ramum retulit oliuæ virentis. extrà de sac.vnct. capi vno.cuius vtiq; sacramentum Dauid propheta prænoscens,exhilarandã faciem in oleo prædicauit. Arnoldistæ tamẽ, perfidi hæretici , dicentes manuum impositionem siue consolamentum fieri posse à quolibet homine bono , obiiciunt ad hoc quod præmissum est de eo,quod legitur in Actibus Apostolorũ, quòd Ananias Saulo,& Symeon,Lucius Sirenẽ. & Manaen Barnabæ, & Saulo manus imposuerunt,qui tamen nec Apostoli,nec episcopi fuisse leguntur,& ex eo,quòd prædicitur:Miserunt ad eos Petrum & Ioannem, apparet quòd episcopi debent illuc ire, vbi sunt, quibus sit necesse manus imponi,cumq; illuc venerint,orant pro eis,dicẽtes:Emitte in eos sepũformẽ Spiritum sanctũ, &c. Non enim Discipuli dabãt Spiritũ sanctũ sed orabant,vt veniret in eos,quibus manus imponebãt.Hoc ergo agit†episcopalis cõfirmatio baptizato,quod tutor pupillo.Quid enim prodest amplam hæreditatẽ filio relinquere,nisi ipse,vel lex,aut præses illi prouideant de tutore ? paracletus quidẽ est eius consolator in Christo custos & tutor baptizati,qui suadente diabolo posset,sicut & pupillus suam perdere facultatem , id est, baptismi vtilitatem si hunc non haberet tutorem.In confirmatione ergo totius Christianæ religionis mysterii plenitudo completur.In baptismo nãq; per Spiritum sanctum datur remissio peccatorũ:hîc autẽ ipse Spiritus inuitatur , vt veniat in domũ ipsam,quam sanctificauit,descendere,& habitare dignetur,& ad episcopi inuocationẽ infunditur.ea.dist.accepistis.vnde Vrbanus papa inquit : Per manus episcopalis impositionem Spiritus sanctus datur,ex quo cor fidele ad prudentiã & constantiam dilatatur:

3 tur: vt quis plenus sit Christianus. Bis † ergo vngitur chrismate baptizatus, scilicet in vertice & in frõte: nam & ipsis Apostolis bis fuit datus Spiritus sanctus. Primò in terra quãdo Christus exsufflauit in eos dicens: Accipite Spiritum sanctum. Secũdò, à cœlo in die pentecostes, sed & ipsi Apostoli receperunt Spiritũ sanctũ in baptismo. Non enim credendũ est ipsos non fuisse baptizatos, qui alios baptizabãt, vt præmissum est. Hęc ergo duplex baptizatorũ vnctio, significat quod Spiritus sanctus datus est Apostolis semel in terra, ad dilectionẽ proximi: & semel de cœlo, ad dilectionem Dei. Vnde ad notandum pulchritudinẽ donorum Spiritus sancti, quæ in confirmatione conferuntur dicitur: Emitte in eum spiritum sapiẽtiæ & intellectus, &c. Hæ sunt vestes, quibus induuntur filij regis, de quibus dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius & de quibus dicit Apostolus. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Nõ enim habet Christũ pro indumento, qui donis Spiritus sancti, quibus Christus ab ipsa conceptione ornatus fuit, non est ornatus. Differt autem
4 hæc † vnctio quæ fit in fronte per Episcopũ, ab illa quæ fit in cerebro siue in vertice, per sacerdotem. Primò, quia secundum Rabanum. de consec. dist v. nouissimè. in illa signatur super baptizatũ Spiritus sancti descensio ad habitationem Deo consecrandam: in hac verò signatur vt eiusdẽ Spiritus sancti septiformis gratia cum plenitudine sanctitatis scientiæ & virtutis venire in homine declaretur. Secũdò differunt, quia per illam, quæ fit in vertice, anima Christo desponsatur: per istam verò ditatur & dotatur. Item per illam ostenduntur vulnera esse sanata; per hanc plenitudo gratiarum confertur: quod ex verbis vtriusque vnctionis potest perpendi. In collatione enim illius vnctionis, dicit sacerdos: Deus omnipotens Pater Domini nostri Iesu Christi, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, quíque tibi dedit remissionem omnium peccatorum, ipse te liniat chrismate salutis in vitam æternam. His verbis, quæ est salutatio in vitam æternam per hanc vnctionem obtineri ostenditur: sed hæc verba transcendit episcopus in vnctione confirmationis, dicens: Emitte in eum septiformẽ Spiritum sanctum tuum paracletum, de cœlis, spiritum sapiẽtiæ & intellectus, Spiritum consilij & fortitudinis, spiritũ scientiæ & pietatis: & imple eum spiritu timoris Domini, & consigna eum signo sanctæ crucis propitiatus in vitam æternam: cõsigna inquam vt Spiritũ san-
5 ctum non amittat. In † cõcilio Thole. de conse. dist. v. dictum &c. seq. dicitur quòd nullus debet bis confirmari, sicut nec rebaptizari. Post orationem, quam communiter dicit Episcopus super omnes confirmandos, si plures sint singulariter cuilibet frontem linit in modum crucis, chrismate, cum pollice, dicens, cuilibet: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Pax tecum. quę salutatio fit ad nouum hominem qui dignus est salutari propter vitæ nouitatẽ: & qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate, & veritate: interim enim, cùm erat

Gal. 3

Digitized by Google

vetus,non erat ſalutandus:ſed tantùm erat pro eo orādum. Ideò autem fit in modum crucis, & cum chriſmate,ſicut & omnia chriſmata cum crucis figurà perficiunt. de conſec. diſt.v. nunquid. vt appareat, quòd eſt illius,per cuius crucem redēptus eſt, ſine quo ſignaculo non oportet nos ante Deum repræſentari. Quod fit cum pollice, quia ille in conſecratione pontificis eſt ad hoc ſpecialiter cōſecratus. Vel quia omne datum optimum,deſcendit à Patre luminū:ideò in fronte,quia ibi melius & citius videtur, vt ſic exterminator angelus videns eum hoc ſigno munitum,ad ſe non pertinere, pertrāſeat,ſicut pertranſiuit *Exod. 12* domos Hebræorum in Ægypto, vbi vidit vtrumq; poſtem linitum ſanguine agni, & percuſſit primogenita Ægyptiorum, in domibus vbi hoc ſignum nō erat. Quid enim eſt ſanguis agni,niſi fides paſſionis Chriſti? vterque poſtis hoc ſanguine linitur, cùm fidem paſſionis Chriſti in corpore & mente geſtamus: in corpore per myſterium, in mente per efficaciam.Ideóq; fit in fronte, quia perfectorum eſt, non in occulto,ſed in manifeſto Chriſti nomen ſemper habere. Hinc eſt *Apoc. 14* quod Ioannes Apoſt.ait: Vidi ſupra montem Sion agnum ſtantem, & cum eo centum quadraginta quatuor millia habentes nomen eius, & nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis.Stare enim & in monte, & cum agno,perfectorum eſt, & perfectio in confirmatione datur, vt præmiſſum eſt.Melius quoq; in fronte infigitur,in quo ſummus pontifex laminam auream figebat,in qua ſcriptum erat ineffabile nomen Domini:& vt baptizatus liberè cōfiteatur,quod credit. extrà de ſacra vnct.quia corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem,memor eius, quod Dominus ait:Qui me confeſſus fuerit corā hominibus,&c.Subſequenter † Epiſcopus cōfirmatum percutit in fa- 6
ciem.Primò,vt tenaciùs memoriæ teneat, ſe hoc ſacramentum recepiſſe.Secundò,quia hoc ſacramentum datur baptizato ad robur fidei, vt præmiſſum eſt: vt videlicet ſit ita fortis in fide in baptiſmo ſuſcepta, quòd vlterius coram quocumque confiteri nomen Chriſti non erubeſcat. Tertio,hæc percuſſio repræſentat manuum impoſitionem: quoniam Apoſtoli per manus impoſitionem confirmabant. Quartò, ad terrendum malignum ſpiritum,vt fugiat,& ne redire audeat,ſicut fecit beatus Benedictus,liberans per alapam monachum, qui à maligno ſpiritu vexabatur:vt legitur in dialog. Greg.lib.ij.c. xxxij. † Duo 7
ergo facit epiſcopus:primum quia eum vngit in fronte:ſecūdum quia ipſum percutit in facie. Vnctio ſignificat vnguentum gratiæ quantū ad actus audaces aggrediēdi ea,quę pertinent ad fidem:percuſſio verò fit,ne vlteriùs confundatur,aut timeat cōfiteri nomē Chriſti, quaſi dicat Epiſcopus confirmato: Ita ſis fortis, vt quicūque ſic te percuſſerit,vel quocunque alio modo tibi confuſionem fecerit, pro eo, quia Chriſti fidē confiteris,tu in his omnibus non erubeſcas:percuſſi enim in facie erubeſcere ſolent.Similiter etiam fit alicubi propter eandem cauſam militibus nouis. Fieri poteſt confirmatio in campo, meliùs tamen

Digitized by Google

tamen fit in Eccleſia,aut in atrio Eccleſiæ.In Bucardo li.iiij. cap.epiſcopus.In concilio Aurelianen. de conſec. diſt.v. vt ieiunij. ſtatutum eſt,vt ſacramentum confirmationis à ieiunis & iuuenibus perfectæ ætatis,puta duodecim vel quindecim annorum, ſeu adultis monitis priùs peccata confiteri conferatur : hodie tamen quàm citiùs poteſt,
8 hoc fiat,vt præmiſſum eſt.Chriſmato autem † aliquo pãno albo frons ſua circuncingitur, ne recens vnctio defluat aut deleatur, & ſeptima die deponitur, ſicut ſuprà, vbi agitur de baptiſmo, dictum eſt. Et in concilio Beluacen. de conſec. diſt.iiij. ſi quis noluerit. dicitur, quòd pannus chriſmalis, quo caput pueri in fronte per Epiſcopum, vel in vertice per preſbyterum chriſmati circuncingitur, poteſt iterum ſu-
9 per alium baptizatum imponi. Item non † confirmatus, non poteſt alium tenere in baptiſmo; vel in confirmatione, nec vir & vxor, vel conſanguineus.vel etiam plures teneant confirmandum,prout in baptiſmo dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Altaria cur cooperiantur ſabbato ſancto.*
2 *Sabbato ſancto Miſſa aliter & præter morem celebratur,& quorſum.*
3 *Campanæ cur pulſentur,diu cantatur,Gloria in excelſis. ſabbato ſancto.*
4 *Sabbato ſancto cur non dicatur graduale, ſed allelu- ia, & tractus: & cur eodemmet die lumen non portetur ad euangelium, ſed incenſum.num 5.*
6 *Sabbato Paſchatis,cur omittatur offertorium, item poſtcommunio. nu.7.*
8 *Sabbato Paſchatis,cur breues veſpera,& vna cum Miſſa terminentur.*
9 *Sabbati Paſchatis priuilegium.*

De Miſſa. CAP. LXXXV.

SEptimo loco de Miſſa huius diei dicendum eſt.In qua quidem plu-
1 ra ſunt notabilia. † Primò,quòd ante miſſam altaria cooperiũtur: quod fit,quia iam Eccleſia incipit reſurrectionis præludia celebrare. Magna enim pars huius officij ad illam pertinet, & in reſurrectione Chriſtus, qui per altare ſignificatur, ſtola corporis indutus eſt. Item miniſtri altaris, pretioſis & ſplẽdidis ſunt veſtibus decorati ad ſignifi-
2 candum,quod neophyti ſunt indumentis virtutũ ornati. † Itẽ miſſa ideò non cantatur ſolito more, quia in ea non dicitur introitus, qui eſt caput miſſæ,eo quòd ille, qui eſt caput & principiũ noſtrum, ſubſtractus eſt, & in ſepulchro ſilet,& nocte reſurrectionis licet reſurrexiſſet,tamen à ſuis neſciebatur : vnde cùm Maria Magdalena inuenit monumentum vacuum,credidit eum eſſe ſabbatum. Hac enim die, & in vigilia Pentecoſtes,ſeruamus antiquum Eccleſiæ morem, qui fuit ante Papam Cæleſtinum, ſecundùm quem introitus in miſſa non dicebatur.ſed à Κύριε ἐλέησον incipiebatur.Incipit ergo à Κύριε ἐλέησον officium quod eſt quædam vox lætitiæ, de hoc quòd neophyti ſunt renati,rogat Eccleſia,vt Dominus eos in nouitate conſeruare dignetur.

Omnia

Digitized by Google

Omnia enim quæ dicuntur vſque ad Euangelium, ad eos referuntur. Sequitur Gloria in excelſis,quod ideo cantatur. Primò, quia pax data eſt renatis,quæ ab angelis nuntiata eſt in nocte natiuitatis:cùm ergo ipſi ſint renouati gratia Dei,poſſunt cãtare cum angelis.Secũdò ideò, quoniam angeli, qui primò illud nato Domino cantauerunt pro renatis in baptiſmo gloriãtur. Tertiò,quia reſurrectio Chriſti proxima eſt, ideò dicitur iſte angelicus cãtus & cum ipſis angelis chorus exultat perſonanti melodia , & campanæ ſiue † ſigna etiam concrepant, quæ hactenus fuere muta.Collecta etiã de renatis manifeſta eſt,quæ eſt : Deus,qui hanc ſacratiſſimam noctem gloria dominicæ reſurrectionis illuſtras , cõſerua in noua familiæ tuæ progenie ſpiritum adoptionis,quem dediſti,&c.Cui præmittitur Dominus vobiſcum:& non Pax.vt iã dicetur.Similiter epiſtola refertur ad eos, videlicet : Si conſurrexiſtis cum Chriſto quæ ſurſum ſunt, quærite,vbi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens ad Coloſſ.iij.c. quaſi dicat:Reſurrexiſtis in baptiſmo à peccatis , ſicut Chriſtus reſurrexit ab omnibus infirmitatibus ſuis.Sed ad quid debent laborare reſurgentes. niſi quæ ſurſum ſunt obtineant?Ideò dicitur : Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram,id eſt,cœleſtia,nõ terrena vobis ſapiant:& additur:Mortui enim eſtis,& vita veſtra abſcõdita eſt , cum Chriſto in gloria. Mortui enim
Gal.2 eſtis peccato,& mortui eſtis vobis. vt iam non vobis,ſed Domino viuatis,ſicut dicit Apoſtolus , viuo ego , iam non ego , ſed viuit in me Chriſtus.Vita autem veſtra abſcondita eſt in Deo:ideò quia nondum apparet,quid futuri eſtis,ſed cum apparuerit Chriſtus vita veſtra,apparebitis cum ipſo in gloria. Ecce ad quid debeant tendere neophyti, ſcilicet vt ſint & appareant cum Chriſto in gloria, ad quam repræſentandam miniſtri altaris ſolennes veſtes induunt,vt renatorum ſtolam innocentiæ demonſtrent : in epiſtola verò baptizari inſtruuntur:poſt epiſtolam verò ſequitur allelu-Ia,quod eſt vox angelica , ſiue cantiçũ angelorum:ſicut oſtendit Ioan. in Apoc.dicens : Audiui quaſi vocem
Apoc. 19 tubarum multarum in cœlo dicentium , Allelu-Ia : quia angeli gloriantur propter baptizatos à diaboli ſeruitute ereptos,& ad fidẽ conuerſos. Et † dicitur allelu-Ia ſine graduali , ad ſignificandum , quòd caput noſtrum quieſcit: vbi enim eſt quies,ibi non eſt motus : vbi autem non eſt motus,ibi non eſt aſcenſus de gradu in gradum, quod ſignificat graduale : ideò autem graduale non dicitur , quia baptizati nondum per opera in virtutibus gradum fecerunt.Dicitur autem tractus , qui ſignificat patientiam , per quam expectare debent gloriam ſempiternã,quam ſequens ſabbatum in albis repræſentat, in quo ſabbato non cantatur graduale,quia ibi non eſt neceſſariũ bonum opus: vel tractus , quia nec patiçtia,ſed duplex allelu-Ia pro duplici gloria, ſcilicet animæ & corporis:de hoc ſub titu. de ſeptem diebus poſt paſcha dicetur.Et prçter morem ante tractum ponitur allelu-Ia,quod eſt quædam vox lætitiæ,ad notandum lætitiam neophytorum,quam habent de

Digitized by Google

bent de ſpirituali nouitate. Sed quia graues ſunt labores viæ, ſequitur tractus qui dicitur à trahendo. Ad idem tamen inuitantur neophyti in verſu, allelu-Ia, & in tractu, videlicet ad Dei laudem. Nam allelu-Ia, ſonat, Laudate Dominum, & in verſu allelu-Ia dicitur: Confitemini Do.id eſt,laudate Do.& additur cauſa,quoniam bonus eſt in ſe,& nobis, cum quibus miſericorditer & benignè egit dimittendo peccata in baptiſmo: & cantatur in tono reſurrectionis, ſcilicet octauo. Sed quia effectus benignitatis poſſet eſſe ad tempus, ideò ſubditur: Quoniam in ſeculum miſericordia eius. Ad idem etiam inuitantur in tractu, ſcilicet, Laudate Dominum omnes Gentes, &c.quoniam confirmata eſt, &c. reuera firmatur miſericordia, quæ in æternum durat, ſicut in verſu allelu-Ia dictum eſt.Hæc autem duo, ſcilicet miſericordia & veritas in pſalmis iunguntur, vt nec miſericordia iniuſta, nec veritas nimis auſtera credatur.xl.diſtinct. diſciplina. xxiiij.quæſt.iiij.non eſt iniuſta. Quare duplices laudes dicuntur, & quare tractus, & quare ſub humiliori lingua,dicitur,ſub titul.de vij.diebus poſt paſcha dicetur. Secundo, & allelu-Ia, ideò prius,quàm tractus dicitur: quia Hebræa lingua, mater eſt nobiliſſima omnium linguarum propter authoritatem diuinæ Scripturæ. Latina verò inferior, quaſi filia. Prætereà Allelu-Ia ſignificat Iudæos priùs conuerſos, tractus Gentiles poſteà credentes. Tertiò dicitur primò allelu-Ia, in memoriam prioris ſtatus Adæ. Sequitur tractus in memoriam ſequentis. Præcedit etiam allelu-Ia propter gaudium reuertentium de captiuitate Babylonica. In aliis vero diebus graduale præcedit allelu-Ia, propter profectum proficientium. Deinde ſequitur euangelium: Veſpere autem ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati.Matth.xxviij.ca.in quo de ſollicitudine mulierum,circa Domini ſepulchrum: & de myſterio angelorum, & de reſurrectione Saluatoris agitur: vſque nunc enim fuit ſacrificium neophytorum, ſed dehinc reſurrectio ad memoriam reuocatur. Et nota, quòd veſpere ſabbati hîc accipitur pro nocte, & eſt ſenſus: Veſpere ſabbati, id eſt, in nocte ſabbati.Sed quia credi poſſet,quòd veniſſēt mulieres,in principio noctis,vel in medio, idcirca adiunctum eſt, quæ luceſſit in prima ſabbati, id eſt, quæ pertinet ad lucem primi ſabbati. Luceſcerat enim iam, quando venerat Maria Magdalena: & altera Maria videre ſepulchrum, &c. Ante † euangelium autem non portatur lumen: nec etiam in quibuſdam Eccleſiis candelabra cum luminariis ſtant, ad miſſam ſuper altare. Primò, quia ille qui eſt lumen nondum nobis redditus eſt: quoniam eius reſurrectio nondum erat manifeſta,imò credebatur adhuc in ſepulchro latere.Secundò, quia mulieres Chriſtum non Deum, ſed ſolummodò eſſe mortalem credentes, occultè ſine lumine ibant ad ſepulchrum,vt vngerent corpus Ieſu. Tertiò, ad notandum cæcitatem cordis ignorantium ipſum reſurgere poſſe. Incenſum tamen fertur in ſignum, quòd mulieres tulerunt aromata, vt vngerent Ieſum. Rurſus accenſa luminaria non feruntur, ſed incenſum ſic, ad notandum,

dum,quòd tunc orationis affectio, quæ per incensum exprimitur, animis infirmorum non deerat, sed veritatis lux, quæ per accensa luminaria designatur, eis certitudinaliter non clarebat propter Domini sepulturam. Post euangelium, non dicitur, Credo: vt per hoc infirmorum animorum dubitatio denotetur. Quædam tamen Ecclesiæ dicunt hac die, Credo: & per totam sequentem hebdomadam, quo renati assueuerant se in Deum tendere,& ea quæ de Christo dicta sunt in euangelio,firmissimè credere.† Offertorium quoque non dicitur,in quo significatur. Primò, silentium mulierum, quæ tertiæ quasi cum silentio recesserunt à monumento, ad quòd iuerant, vt Christo vnguentum offerrent. Secundò, quòd ipsæ venientes iuxta legis mandatum vngere corpus Iesu latenter venerunt ad sepulchrum, & contra illud in silentio steterunt,timentes respondere angelo,vel custodibus sepulchri: ergo earum more cantores silent. Tertiò, quia nondum surrexit, qui det nobis quod offerre possimus. Cantatur autem, Sanctus, sanctus, sanctus. quod est angelorum canticum, quia angeli tanquàm nihil timentes in sepultura Domini, & eius resurrectione, quam non tacuerunt,suum habuerunt mysterium.In canone etiam,scilicet infra actionem,fit mentio de renatis.Agnus Dei non cantatur, tum quia nondum surrexit, quòd ipsi scirent, qui in die resurrectionis dixit Discipulis Pax vobis. Tum quia Discipuli tunc desperauerant, neque credebant

Luc. 24 eum esse Deum, qui redimeret Israël. Vnde Cleophas dixit: Nos sperabamus,quòd ipse esset redempturus Israël,quasi dicat, Iam non speramus,imò desperamus. Sed & mulieres,quæ venerunt ad monumentum,credentes corpus sublatum esse,non credebant, quòd ipse peccata mundi tollere posset. Vnde & Maria Magdalena, quæ fuit magis soli-

Ioan. 20 cita, audiuit à Domino: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: subaudi in corde tuo, id est, nondum credis me esse æqualem Patri: ergo non credis me tollere posse peccata mundi. In quibusdam tamen Ecclesiis dicitur ter, Agnus Dei: sine, Dona nobis pacem non datur etiam pax in detestationem osculi proditoris: & quia Christus qui est vera pax nostra, nondum pacem nuntiauit, quia nondum surrexit, qui in die resurrectionis Apostolis ait:Pax vobis. Vnde forte hic modus salutationis: scilicet, Pax vobis ab episcopo in principio huius missæ non dicitur, licet differtur, vt nouam salutationem in die resurrectionis suæ populus affectuosiùs amplectatur. In aliquibus tamen Ecclesiis pax datur, eò quòd Gloria in excelsis cantatur. † Post communio etiam non cantatur. Primò ad notandum, quòd non erant tunc qui in fide Christi communicarent. Secundò quia baptizati nondum communicauerunt, sed in die paschæ communicare debent. Tertiò,quia nondum surrexit,qui nobis dat,quòd communicemus.Quartò, quia vesperæ quæ sequuntur, vicem obtinent postcommunionis. Quintò, quia omnes tacuerunt in Christi comprehensione, & crucifixione, ideò cantores tacent. Cantoribus igitur tacentibus sacerdos suum

ſuum implet officium, quia Apoſtolis de reſurrectione dubitantibus, & mulieribus timentibus, & nil dicentibus Chriſtus ipſe per ſuam glo-
8 riolam apparitionem, quibus voluit fecit ſe manifeſtum. † Conſequenter inter cœnandum, id eſt, dum ſacerdos communicat, adiiciuntur breuiſſimæ veſperæ, ſcilicet: Laudate Dominum omnes Gentes: quæ quaſi non ſunt veſperæ, quia ſabbatum æternæ quietis, quod per hoc ſabbatum figuratur, nullam habet veſperam: fit etiam officium breue propter ipſos neophytos quibus omnia debent breuiter cantari, maximè primo die, ne eis generetur faſtidium ex prolixitate: vnde ſub vna collecta miſſa, & veſperæ clauduntur, ne fortè ſi finita miſſa dicerentur veſperæ, neophyti non auditis veſperis recederent credentes habere licentiam abeundi. Vnde ideò totum officium ſub vna oratione completur, quoniam ſacramentum baptiſmi in Chriſti paſſione conſummatur: Vel ideò dies hæc in miſſa, non in veſpera terminatur, vt Chriſtus qui nos morte redemit, ſine fine laudetur, qui eſt in ſecula benedictus. In quibuſdam autem Eccleſiis cantatur pſalm. Laudate Dominum. ſine Gloria: quia Filius, qui eſt in tertia perſona in Trinitate nondum ſcitur eſſe nobis redditus Rurſus inuitantur neophyti, ad laudem Domini per pſalmum illum: Laudate, & ipſi ſe laudare reſpondent dicentes: quaſi vnus homo, per ſe vel per alios: Magnificat anima mea Dominum. Hoc
9 † ſabbatum priuilegiatum eſt, quia in eo fiunt ordines, catechumeni poſt baptizantur, cereus benedicitur, & plures lectiones leguntur,

SVMMARIVM.

1 *Paſchale tempus, quid ſignificet.*
2 *Paſcha quid, & vnde dictum.*
3 *Paſcha, cur potiùs à Græca, quàm Hebraica lingua nomen ſortitum, aut potius Latina. num. 4.*
5 *Paſchatis tempus, vnde incipit, & quò terminetur.*
6 *Paſchatis ſolennitas celeberrima omnium, & variè pro varietate regionum. num. 9.*
7 *Paſchatis die nihil comedendum, quod non ſit benedictum à ſacerdote, ac ſigno crucis ſignatum. num. 8.*
10 *Paſchales feriæ quot celebrandæ.*
11 *Paſcha ſemper celebrandum die Dominico, & quorſum, ibid. & num. 12. 13. 14. & infrà.*
15 *Paſcha triplex fecerunt Iudæi, quod erat figura noſtri Paſchatis.*
16 *Paſchatis ſeptem ſeptimanæ.*
17 *Paſchale tempus, dicitur quinquageſima.*
18 *Paſchate nos debemus adinuicem ſalutare, & oſculum prabere: idque Romani pontificis exemplo.*

De ſan

De ſancto die Paſchæ. CAP. LXXXVI.

SEquitur videre de feſto paſchali, de quo primò aliqua generalia præmittemus: conſequenter verò de nocturno huius diei officio, poſtmodùm de diurno aliqua ſupponemus. Siquidem † tempus paſchale, ſignificat tempus illud, quod erit poſt diem iudicij, quando videlicet ad patriam vitæ quam per Adam amiſimus Deo propiciante regrediemur: qua conſideratione poteſt dici hoc tempus regreſſionis, quod tamen incipit in octaua. In hac autem die reſurrexit Dominus, quæ eſt mundi prima, & rediēs ad caput, eſt octaua, vt dicetur in proœmio ſeptimæ partis, de qua dicitur in Paralipomenon, in tit. Pſalmorum: quam octauam, ſicut ſeptē mundi ætates præcedunt, quarum ſex ſunt viuentium, & ſeptima dormientium: ſic & ſeptem dies noſtræ recōciliationi hanc diem præcedunt, ſic quoque ſeptem dominicæ à Circundederunt: vſque ad Lætare Hieruſalem: præceſſerunt, quas interpoſita dominicæ paſſionis memoria hæc dominica octauæ ætatis repræſentatiua ſequitur: in qua etiam repræſentatur, quod ſicut octaua eſt eadem cum prima, ſic reſtituetur homo in idipſum, & ad id quod fuerat conditus: imò ſupra primæ originis reparabitur dignitatem, & conſequenter corporis & animæ feliciſſimam immortalitatem. Qualiter Dominus tribus diebus, & tribus noctibus fuit in ſepulchro, & qua hora reſurrexit, & qua hora hoc tempore, debet dici officium matutinum & quare hac die paſcha celebratur, dictum eſt ſub iiij. feria cœnæ Domini & ſub ſabbato. Sanè † πασχα Græcum nomen eſt quòd Hebraicè dicitur Phaſe, quod Latinè tranſitus interpretatur, ſecundum Bedam. Non ergo dicitur Paſcha, à paſſione ex eo, quia πάσχω Græcè dicitur pati Latinè, ſed dicitur à tranſitu: & hoc primò ſecundum hiſtoriam ex eo, quòd exterminator angelus videns ſanguinem in foribus Iſraëlitarum pertranſiit, nec eos percuſſit, tunc etiam populus ex Ægypto tranſiuit, id eſt, exiuit, tertiáque die mare rubrum pertranſiuit. Secundò, ſecundum allegoriam, quia Eccleſia in hoc tempore tranſiuit per baptiſmum ab infidelitate ad fidem. Tertiò ſecundum tropologiam, quoniam hoc tempore tranſimus per contritionem & confeſſionem de vitiis ad virtutes, vt infrà dicetur. Quartò ſecundum anagogem, quia tunc Chriſtus tranſit à mortalitate ad immortalitatem, & faciet nos etiam tranſire: vnde in euangelio: Cùm vidiſſet Ieſus, inquit, quia venit hora, vt tranſiret de hoc mundo ad Patrem, &c. Nominamus † autem hanc diem Græco & non Hebraico vocabulo, licet lingua Hebraica dignior ſit tanquàm mater. Primò, ne in hoc videamur Iudaizare. Secundò, ne in hoc imitemur quoſdam hæreticos, dicentes euangelium ſine cæremonialibus non ſufficere ad ſalutem. Item vtimur Græco, & non Latino † vocabulo, propter authoritatem, quoniam Græca lingua antiquitùs Romæ & in Italia tantæ fuit authoritatis, vt non ſolùm dies ſolennes Græcis nominibus nuncupa-

rentur.

Digitized by Google

rentur,vt paſcha,pente. ἐπαρχὴ & epiphania, verum etiam dignitates: vt apoſtolicus, patriarcha, archiepiſcopus, epiſcopus,& huiuſmodi. Iſidorus tamen dicit,quòd Paſchæ vocabulum,non Græcum, ſed Hebraicum eſt. & Innocen. tertius dicit in quodam ſermone, quòd paſcha Hebraicè dicitur à Phaſe,quod eſt tranſitus, Græcè verò à † πάσχειν quod eſt pati.Auguſt.dicit quòd hoc nomen,Paſcha,per diuinam diſpoſitionem compactum eſt, ex hoc nomine Græco πάσχειν, quod pati interpretatur, & ex hoc nomine Hebræo Phaſe, quod tranſitus interpretatur: nam hæc duo conueniunt in hoc nomine paſcha, tam ſecundum ſignificationem,quàm ſecundum vocem:ſecundum ſignificationem,quoniam in paſſione Chriſti fuit eius tranſitus,vnde meritò hoc nomẽ habet intellectum vtriuſque nominis, & eſt Latinum, vt ſic ex duabus linguis fiat tertia,ſcilicet Latina:& eſt hoc nomen paſcha primæ declinationis, & neut. gen. quòd ſolùm in tribus Græcis nominibus inuenitur,ſcilicet paſcha,manna,& mammona.Vel eſt tertiæ declinationis,vt dicatur paſcha paſchatis,ſicut dicitur phantaſmatis.Vocatur † autem Paſcha ipſa dies reſurrectionis & etiam tempus
5 à dominica in ramis palmarum,vſque ad octa.Paſchæ:& in dominica ipſa inducebatur agnus qui in v.feria immolari debebat.Veruntamen ſecundum vulgi conſuetudinẽ,dominica in ramis pal.dicitur Paſcha floridum feria vj.paſchę,hodierna verò dies Paſcha,olim tamen propriè dicebatur,Paſcha,dies illa in qua agnus immolabatur.Solennitas paſchæ autem antonomaſticè dicitur ſolennitas ſolemitatũ,eo quòd
6 cæteras ſolennitates huius ſolennitatis nobilitas†antecedit,& omnes dies dominici ſunt octauæ huius feſti,vt dicetur in proœmio ſeptimę partis,& in ea omnia lætitiæ inſignia proponuntur,templum quoque mundatur,& ornatur in parietibus,quia in eis cortinę & pallia extenduntur,& in choro dorſalia,& tapeta extẽduntur,& banchalia diſponuntur. Velamen etiã quod erat ante crucem vel in altum dirigitur, vel remouetur,vel retro altare ponitur,ad notandum quòd prius occulta modo ſunt manifeſta,altare quoque ſuis ornamentis decoratur, vt in quibuſdam Eccleſiis vexillis quæ ſignificant victoriã Ieſu Chriſti,crucibus,& aliis. De quo & de velamiuibus trium colonorum quæ hac die in tribus lectionibus de altari remouentur,& de triplici ornatu materialis templi dictum eſt in prima parte, ſub titul. de picturis. Miniſtri quoque ad decorẽ huius ſolennitatis, ſe balneis prælauant: barbas & coronas tondunt,capillos deponũt,veſtes ſiue cappas nigras deponunt,& albas induunt, quæ licet ad decorem fiant, ad ſpiritualem quoque hominẽ referunt.Non enim lauamur ad voluptatem,ſed ad ſignificationẽ,vt ſcilicet per exteriorem lotionẽ corporis,interiorem animæ debere fieri oſtẽdamus, barbas & coronas tondere eſt ſuperfluitates,& vitia deponere:capillos ſuper aures tõdere, eſt quinq; ſenſus corporis,ad ſeruiendum Deo expeditos habere: nigras veſtes ſiue cappas exuere,eſt aſperitatẽ pœnitentiæ deponere: albas ſiue ſu-

Digitized by Google

perpellicia induere,eſt ſtolã immortalitas firmiter expectare, vel per veſtem albam ſignificamus innocentię ſtolam renatorum,vel per hoc repræſentamus hodiernam apparitionem angelorum,qui in veſtibus albis apparuerunt.In hac† ſancta die nihil,quod à ſacerdote nõ ſit benedictum comedere debemus , quia inimicus noſter tunc nos magis ſatagit ſupplantare. Vnde in quibuſdam locis quæcunq; comedi debent ad Eccleſiam portantur , & in atrio vel veſtibulo Eccleſiæ cum cruce,& aqua benedicta, & in veſtibus ſacris à ſacerdote benedicuntur.Hinc eſt,quod hodie agnus à ſacerdote benedicitur,ad repræſentandum , quòd Deus per Moſem & populum agnum comedi iuſſit in figuram Ieſu Chriſti,cuius ſanguine omnia primogenita ſibi de mundo redemit , & angelo in nocte illa omnia primogenita in Aegypto percutiente populum ſuum ſeruauit agni ſanguine prænotatum. Agnus autem ſecundum Rom.ordinem,non ad altare , ſed ad menſam benedicitur. In quibuſdam etiam locis benedicitur lac & mel in memoriam eius,quod Dominus inquit Patribus noſtris,Abraham,Iſaac & Iacob,Introducam vos in terram fluentem lac & mel. Nullus † debet etiam vnquam aliquid comedere , niſi prius ſaltem ſigno crucis facto,Vnde legitur in dialogo Gregor. Papæ libr. primo. capitul.iij. quod cum quædam monialis iret per hortum, lactucam ſine benedictione comedit, & ſimul dæmonem,qui ſuper eam erat,ſuſcepit , qui eam multum vexauit. Nos quoque vidimus in ciuitate Bonon. puellam à duobus ſpiritibus immundis , & malignis triennio vexatam. Cumque à quodam perito volente illos cum exorciſmis & abiurationibus ab humano corpore pellere interrogarentur , qualiter corpus mulieris intraſſent reſponderunt,quòd ſedebãt in quodam malogranato quod ipſam puella comederat:qui tãdem virtute adiurationum nobis præſentibus ab humano corpore receſſerunt. † In quibuſdam quoque in locis hac die aleis,in natali prælati,cũ ſuis clericis ludunt vel in clauſtris,vel in domibus epiſcopalibus:ita vt etiam deſcendant ad ludum pilæ,vel etiam ad choreas, & cantus quod vocatur liberus Decẽ brica,quia antiquitus conſuetudo fuit apud Gentiles,quòd hoc menſe ſerui paſtores,& ancillę quadã libertate fruerentur,& cum dominis ſuis dominarentur,& cum eis facerent feſta , & conuiuia , poſt collectas meſſes,laudabilius tamẽ eſt à talibus abſtinere.In pleriſque etiam regionibus mulieres ſecunda die poſt Paſcha verberãt maritos ſuos,die verò tertia mariti vxores ſuas Sicut & antiquitus licebat ſuis dominos ſaltẽ crimine adulteri accuſare impunè.xij.q.ij.quęſtionem.Hoc autem fit.ad notandum quod debent ſe inuicem corrigere. ne alter ab altero hoc tempore exigat debitũ toti. Statutum eſt enim de conſecr.diſtinct.ij. omnis ho. xxiiij. quod cùm hac die communicare debeant,tribus præcedentibus & tribus vel quinque , vel ſeptem ſequentibus,diebus , ab amplexibus vacent , quod ſumptum eſt à Dauid,qui cum pueris ſuis accepturus , panes propoſitionis , ait ad Abimelech

7

Reg.12

melech ſacerdotem: Cõtinuimus ab heri,& nudiuſtertius. de conſec.
10 diſtin.ij.tribus x.q.j.hanc conſuetudinẽ.¶ His † tribus diebus primis ſolenniter eſt feriandum: in ſequentibus verò, licet viris ruralia opera quæ magis neceſſaria ſunt exercere, ſed fœminis non licet nere, nunquam autem choreas ducere, quia ſecundum Grego melius eſt fodere,& arare, quam choreas ducere. Inde eſt, quòd hi ſinguli dies propria habent reſponſoria, cæteris verò in quibuſdã Eccleſiis mutuata. in aliis tamen habent etiam vſque in quintã feriã propria. Fiunt quoque apud quoſdã hoc tempore aquarũ dimerſiones, ne quia homines vigilauerunt in quadrageſima, in his ſanctis diebus dormire velint.
11 †¶ Hoc quoque notandũ eſt, quod Paſcha noſtrũ ſemper debet fieri in die dominico, ſicut ſtatuit pius Papa, de cõſe. diſt. iij. noſce. &c. ſeq. & etiam Victor Papa, qui propter hoc concilium Palæſtinum conuocauit: licet enim prius eodem die celebraretur, quia tamen quidam inde dubitabant, angelus Domini ad corroborandos eorum animos apparuit in habitu paſtorali, Hermæ doctori præcipiens, vt Paſcha ſemper die dominico ab omnibus celebraretur: Dominus tamẽ verè ſurrexit in die vj. Cal. April. nam paſſus eſt viij. calen. Aprilis, videlicet in die tali, in quali conceptus eſt, ſiue in quali annuntiatio Virgini facta eſt: prout dictum eſt ſub tit. de paraſceue. Celebrari etiã debet Paſcha in lunatione Aprilis, quoniam in Exo. præcepit Dominus, quòd menſis ille primus haberetur,& agnus die xiiij. immolaretur. Vnde victor Papa de conſe. diſt. iij. celebritatem dicit, quòd Paſcha debet celebrari poſt xiiij. diem lunationis April. qui eſt primus menſis ſecundùm Hebræos vſque in xxj. diem eiuſdem menſis id eſt, lunationis. Loquitur enim ibi de menſe lunari, non de ſolari, quoniam in illa lunatione eſt ſemper paſcha vſque in xxj. die,& Vſque ponitur ibi incluſiuè, quoniam includitur ipſa xxj. dies, vult ergo dicere Victor Papa, quòd Paſcha non debet eſſe intra xiiij. diem lunationis Aprilis nec poſt xxj. diẽ illius. Si enim xiiij. dies lunationis eſt in die dominica, vbi eſt Paſcha Iudæorum,& dominica ſequenti eſt Paſcha noſtrũ, ſ. in xxj. die,& hæc lunatio quãdoque incipit à Martio, de quo plenè in fine vij. partis dicetur, Et eccleſia tam antiquitus celebrabat Paſcha cum Iudæis xiiij. luna primi menſis quocunque die occurreret: quem ritũ ſancti Patres in Nicæna ſynodo prohibuerunt, conſtituentes non ſolum lunam paſchalem & menſem inquirere, ſed etiam diem dominicæ reſurrectionis obſeruare:& ideò extenderunt Paſcha à xiiij. luna vſque ad xxj. vt dictum eſt, vt ſic & dies dominicus non omitteretur,& in die reſurre-
12 ctionis Domini Paſcha celebraretur,& hoc pluribus de cauſis.¶† Primò, ne Eccleſia videatur Iudaizare & figuris Iudaicis adhærere, & in temporibus & annis confidere.¶ Secundò quia die dominica datum fuit manna à Domino per quod ſignificatur euchariſtia. .panis angelorum habens in ſe omne delectamentum & ſuauitatẽ omnis ſaporis: vnde Exod. xvij. die ſexta. Parent, quod inferant, vt ſit duplum quàm

Digitized by Google

inferre ſolebant per ſingulos dies,& hæc eſt dies veneris:& ita die dominica datum eſt manna.¶ †Tertiò,quia præceptum eſt comedere a- 13
gnum cũ lactucis aggreſtibus,& in azymis ſynceritatis,& veritatis,id eſt,cũ puro affectu,& puro intellectu,hoc eſt in veritate. Chriſtus verò mortem deſtruxit,moriendo,& vitam noſtram reſurgendo reparauit:& ita patet, quòd in die reſurrectionis debemus comedere agnũ, quia tunc incipit veritas vitæ noſtræ.¶ †Quartò non celebramus Pa- 14
ſcha noſtrum cum Iudæis,qui illud celebrant xiiij. luna:quia quãuis tunc immolatus fuerit agnus,tamẽ incipit eius immolatio in ſequenti die,quia tunc eſt tempus luctus,nec eſt tempus ſolenniſandi:& ideò Eccleſia dimittit hoc,vſque ad tẽpus ſolennitatis,quia debet fieri cum ſolennitate,ſicut dictum eſt.Quintò, quia cum Chriſto vult Eccleſia celebrare Paſcha ſuum.Triplex † enim Paſcha fecerunt Iudæi.Primũ in Ramatha,quod interpretatur cõmotio tineæ. Per hoc ſignificatur primum Paſcha.i. ſpiritualis trãſitus. de vitiis ad virtutes Per tineam enim peccatum intelligitur: quia ſicut tinea conſumit pannum imperceptibiliter,ſic peccatum animam:quando autem peccatum commouetur in nobis,ſiue amouetur,per pœnitentiã fit iſte tranſitus. Secundum paſcha factũ fuit in Syna.quod interpretatur mẽſa,per quod ſignificatur ſecundum Paſcha ſpirituale,id eſt,tranſitus de virtute ad virtutem, per quod reſtituitur homini ſua menſura attingendi cœleſtia.Iſte tranſitus fit, quando tranſimus de virtute ad virtutem. Tunc enim accedit ad menſuram ſuam homo quoniam factus eſt, vt ſit ſocius angelorum.Primum paſcha Chriſtus non potuit celebrare: quia peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius,neque ſecundum quia datus fuit ei Spirituſanctus non ad menſurã à tempore ſuę natiuitatis.Tertium paſcha factum fuit in Galgale, quod interpretatur reuelatio.Iſtud paſcha fit à nobis,quando tranſimus de mundo ad Patrem,ſiue de mundo ad cœlum, & reuelabuntur nobis omnia, quæ modo credimus. Hoc paſcha celebrauit Chriſtus per reſurrectionem ſuam quod nos celebramus,ſemper poſt xiiij.lunam primi mẽſis, poſt æquinoctium vernale quando dies incipiunt maiores eſſe noctibus, pro vt dictum eſt ſub ſabbato ſancto.¶ Sexta cauſa eſt,quia de primo Paſcha, vel ſecundo non eſt gaudium multum, ſed de tertio.Vnde ij. Reg. xvij. Non glorietur accinctus æquè ſicut diſcinctus. ¶ Septima, quia ex iuſſione angeli monemur paſcha in dominica celebrare, vt præmiſſum eſt, Quare hæc & cætera feſta Saluatoris præter naturale mutabilia ſunt,dictũ eſt ſub natali quando debeat paſcha annuntiari, dictum eſt ſub epiphania.Porro conſiderandæ ſunt quædam huius paſchalis †tẽporis varietates.Sunt enim in eo tres ſeptimanæ quaſi propriis vocabulis nũcupatæ.Prima eſt paſchalis.Secũda,in albis.Tertia, expectationis.Prima dicitur sãctificata,propter iuſtificationẽ animę: inde eſt quòd homines per baptiſmũ ſanctificatã per totã ſeptimanã illam veſtẽ quã in baptiſmo ſuſceperũt deportãt,quę ſignificat primã

innocen

innocẽtiæ ſtolã. Secũda dicitur, in albis. Primò, quia baptizati in ſabbato ſancto deponũt in ſabbato in albis albas ſtolas, ſeu veſtes, quas in baptiſmo ſuſceperunt. Per albas quidẽ innuitur quales in præſenti vita eſſe debeãt, ſcilicet mũdi, & qualia deniq; ſint corpora recepturi: quia ſancti beatitudinem, & gloriam poſſidebunt, prout dictum eſt ſub ſabbato ſãcto. Secũdò, quia hoc tẽpore illi, qui baptizati ſunt in ſabbato ſancto, ab epiſcopis confirmati alias albas ſtolas portare vſque ad aliũm ſabbatum ſolent cõmuniter tamẽ primor ſeptimana vocatur in albis, propter angelos, qui in reſurrectione domini in albis apparuerunt, vt præmiſſum eſt: & quia olim baptizati, illis dieb. candidis veſtibus vtebantur, vſq; ad ſabbatũ in albis. Et propter prçmiſſas etiã cauſas dicitur ſabbatũ in albis, vel quia mos fuit antiquitus, vt in ipſo ſabbato veſtes ex toto deponerent, & albas induerẽt, quòd non ſit in ſabbato ſancto. Tertia ſeptimana, ſcilicet, quæ eſt poſt Aſcenſionem, dicitur expectationis, quoniam repræſentat illud tempus, quo Apoſtoli expectauerunt aduentum Spiritusſancti, quibus Dominus dixit: Manete in hac ciuitate, & expectate vſque dum induamini virtute ex alto. Prima autem ſeptimana non protenditur, niſi vſque ad ſabbatum in albis, excluſiuè, & ſic Paſcha ſex dies ſolùm habet pro octauis: ſeptima verò in albis incipit in ſabbato in albis, & terminatur in alio ſabbato, & ſic durat per octo dies. Octaua verò Aſcẽſionis, cũ deberet terminari in quinta feria ante Pẽtecoſt. protenditur vſq; ad Pentecoſten: quia licet duo dies, qui ſuperſunt octauæ Aſcenſionis poſſint officiari ad miſſam à dominica antecedenti, tamen ad nocturnos nõ haberent inuitatoriũ vel lectiones vel reſpõſoria, niſi ab aſcenſione Domini acciperent. Vnde illi decẽ dies pro vno reputantur, nec mirum cùm & totum tempus paſchale pro vna reputetur octaua, & ſimiliter à natiuitate vſque ad octauam Epiphaniæ de
17 hoc dicetur ſub dominica poſt aſcenſionem. Tempus† autem paſchale vſque ad Pentecoſtẽ vocatur quinquageſima, quia continet quinquaginta dies, per quod tempus iubilei ſignificatur, vt dicitur ſub Pẽtecoſte. Duas enim quadrageſimas celebramus, cui numero additus decimus numerus, & fit quinquagenarius: primã ante Paſcha, in qua labores & miſeriæ huius temporis ſignificãtur: vnde tunc ieiunamus & cãtica lætitiæ ſubticemus: ſecundam poſt Paſcha, quę ſignificat ſtatum æternæ fœlicitatis, & in ea tempus gloriæ noſtræ poſt hanc vitã repræſentamus, tunc enim ab omni labore quieſcemus, & Dei laude erimus, quare tũc cantica lætitiæ multiplicamus, & ianua pœnitentibus aperitur, quia nullius peccati improperium erit, totum enim erit abſorptũ à gloria, prout in collecta huius diei habetur, vt dictum eſt in proœmio huius partis. Nec ieiunamus, nec genua flectimus: imò ſtantes oramus: tũ quia non erit pro quo flectantur, ſed domus Dei gloria replebitur: tum etiã vt libertatem quã nobis Dominus reſurgendo acquiſiuit, profiteamur: tum quia mulieres ad monumentum

Luc. 24

venientes nõ flexerunt genua,ſed erectæ inſpexerunt in ſepulchſio,ſi ſicut dicit Ambr.in fine Lucæ : tum quia ſecundum eum in his quinquaginta diebus,quibus Dominus nobiſcũ fuit,gaudẽdũ eſt , & iugis feſtiuitas eſt in eis,tanquam ſit dies dominica.lxxv.diſtinct.ſcire, tum etiam quia hoc tempus paſchale ſignificat octauam reſurrectionis,in qua nec ieiunabitur,nec genua flectentur, ſed perfectum gaudium omnibus erit.In feſtiuitatibus etiã beatæ Mariæ, & diebus dominicis & feſtiuis,& in diebus Pentecoſtes,niſi in præſentia corporis & ſanguinis Chriſti genua flectenda non ſunt:de hoc in quinta parte ſub tit.de prima dictum eſt:& ſub ſabbato Pẽtecoſtes dicetur.Genua enim in Eccleſia flectere cordis contritionem ſignificat.Et eſt notandũ,quòd in genu flectionibus,vtendum eſt oratione dominica vel oratiõe,quã ſcripſit Aug.ſeu approbauit , ſcilicet Deus propitius eſto mihi peccatori,vel peccatrici: vel illa,quam quidã S.Eremita compoſuit,& docuit Thaidẽ meretricẽ , docẽs illam quotidie genu flectere, & in terram diſcũbere, oculos ſurſum nõ attollere & dicere:Qui me plaſmaſti miſerere mei Deus. Cæterùm feſtiuitas Paſchalis hebdomadaria eſt,prout in tit.ſeq.dicetur.In paſchali † ſeptimana ſalutare nos adinuicem hoc modo debemus , ſcilicet : reſurrexit Dominus.& ſalutatus debet reſpondere : Deo gratias , vel Et apparuit Simoni : & poſteà debemus dare oſculum adinuicem,in ſignum pacis & charitatis:vſus tamen hoc nõ habet Romanus,tamen Pontifex, hac die miſſam celebraturus Cardinales , Prælatos , notarios & familiares ſuos hoc modo ſalutat , & oſculatur , & etiam omnes præmiſſi ſe inuicem hoc modo ſalutant & oſculantur. Salutans enim dicit,Surrexit Dominus verè.Saluratus & oſculatus reſpondet:Et apparuit Simoni.

ANNOTATIO.

* *πάσχειν* etiam , vt refert Budæus , eſt quid facere , quid admittere, quid accidere.cuius vſus in compoſitione varius *ἀγαθὸν πάσχειν* beneficium accipere,*ἀντιπάσχειν* beneficium reponere.

SVMMARIVM.

1 *Paſchatis diuinum officium vnde ordiatur.*
2 *Paſcha cur non admittat hymnos.*
3 *Paſchatis ſeptimana tres tantùm pſalmos & tres antiphonas habet & amplius.nu. Limita tamen.nu.5.*

De die ſancto Paſchæ. CAP. LXXXVII.

SEquitur videre de † diuturno officio huius diei:incipit autẽ Eccleſia inuitatorium allelu-Ia:Surrexit Dominus vere & eſt quinti toni propter quinq; apparitioẽs Domini in illa die,quę dictę ſunt in iiij. parte ſub tit.de ſalutatione ad populũ,vel propter quinq; ſenſuũ repara

tionem

Digitized by Google

tionē,quę fit per reſurrectionē,in quibuſdā tñ Eccleſiis dicitur inuitatoriū cū triplici allelu-Ia,& ſeptimi toni,propter quietē quę datur in reſurrectione Apo.xiiij.A modo iā dicit Spiritus,vt requieſcant à laboribus ſuis,& indigemus inuitatorio,quia viæ Sion lugēt eo q† nō ſunt qui veniant ad ſolennitatē Hymnus aūt non dicitur in quibuſdā Eccleſiis,quia in reſurrectione nō cātabimus hymnos huiuſmodi,ſed in plateis Hieruſ.cantabimus allelu-Ia,vt habetur cap.pen.Tobi.ſed loco hymni cātatur allelu-Ia,propter ſpē quā habemus de glorioſa reſurrectiōe.Aliæ vero eccleſiæ cantāt hymnū, quia sēper laudādus eſt Deus & cantant illū ad tertiā ſub duplici cātu,videlicet vnū verſum ſub vno cantu,& alium verſum eiuſdem hymni ſub alio,& vnum altiori voce, quā alium ad ſignificandū duplicē ſtolā gloriæ quā Chriſtus aſſumpſit,ſcilicet corporis & animę. Quia verō virtute Trinitatis in qua eſt perfectio facta eſt reſurrectio,ideò dicūtur tres lectiones,tum quia ſoror noſtra paruula eſt,& verba non habet, tum quia baptizati,non indigent labore,quaſi modò geniti infantes,de quo in ſequenti tractatu dicetur. ¶ † Hac etiā die & hoc tempore cantāntur tres pſal.cum tribus antiphonis. Obſeruatur autē ideò iſte ternarius numerus.¶ Primò, quia parcitur hominibus propter præcedēs ieiuniū attritis.Secundò,neophyti multitudine onerentur,vt pręmiſſum eſt.¶ Tertiò, propter triduanam Domini ſepulturam, quæ præceſſit Dominicam reſurrectionem.¶ Quartò ad notandum quòd tria quæ Dominus ſecundum Lucam promiſit ni hoc ſeculo perficere,ſcilicet dæmones eiicere, ſanitatem perficere, & tertia die conſumari in reſurrectione conſumata ſunt. ¶Primum operatus eſt Dominus, cùm fecit,vt relicta creatura rediremus ad creatorē. ¶ Secundum, cū per fidē nos ſibi tanquā membra capiti vniuit, vt de eius ſpiritu viueremus.¶ Tertium cum in hoc confirmauit nos, ne laberemur, vel conſummatio eſt noſtra reſurrectio.Hæc etiam in noſtra cōuerſione apparent.Eiiciuntur enim à nobis dæmones per exorciſmos, ſanamur, per catechiſmū,& conſummamur per baptiſmū,& confirmationem. ¶Primum notatur in primo pſalmo & in ſua antiphona, vbi dicitur: Et conſilium meum non eſt cum impiis. in quo pſalmo oſtenditur, quid vitare debeat quis ad hoc vt ſit beatus,ſcilicet non ire in cōſilio impiorum & quid facere debent, ſcilicet habere voluntatē Domini in corde:& in ea die & nocte meditari.Primus ergo Pſalmus cū antiphona ſua monſtrat impios,id eſt,dæmones eiici à conſilio Filij Dei in hac dæmonum eiectione fit,quod Dominus in Euangelio Ioa. dicit:Nunc iudicium eſt mundi,nūc princeps huius mundi,eiicitur foras.Hoc iudicium eſt diſcretio,qua fideles per fidē ſeparantur ab impiis dæmonibus,quod iudicium factum eſt in multis milibus credētium.Sed hoc iudicio impij, id eſt, in impietate perſeuerantes,nō reſurgunt,ſed hi,qui per fidem Chriſti vniuntur: & hoc eſt ſecundum quod notatur in ij.pſal.& ſua antiphona,vbi dicitur: Poſtulaui Patrē

Digitized by Google

meo,allelu-Ia.Dedit mihi Gentes,allelu-Ia, in hæreditatem ſibi,allelu-Ia. Hoc factum eſt cùm fideles per fidem ei tanquàm capiti vniti ſunt,vt per ipſum ad modum hæreditatis fructificent.Vnde in pſalmo irridendo dicit:Quare fremuerunt Gentes, &c. dicentes : dirũpamus vincula eorum,& proiiciamus à nobis iugum ipſorum. ſtultà dicunt: Qui habitat in cœlis,irridebit eos , &c. Et Chriſtus dicit.Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo.qui dicit:Poſtula à me,& dabo tibi Gentes hæreditatem tuam,&c.Et aduerte,quia in antiphona dicitur dedi. in pſal.dabo:& in antiphona oſtenditur impletum eſſe , quod in pſal.eſt promiſſum.¶ Tertiũ, notatur in tertio pſal. & in ſua antiphona,quo tangitur cõſummatio,quam Dominus promiſit, ſe perfecturũ in tertia die.vbi dicitur: Ego dormiui,& ſomnũ cœpi , &c. Hoc enim licet de paſſione & morte & reſurrectione Saluatoris intelligatur , moraliter,tamen conuenienter intelligitur de eo,qui diu in peccato dormiuit,& tandem per Dei adiutorum ſurrexit.¶ Quintò,etiam poteſt dici quòd quia per opera iſtorũ trium dierum fiunt catecumeni mẽbra Chriſti,ſcilicet per exorciſationem , per abrenunciationem Diaboli, per fidem qua vnitas in eis perficitur, & per impoſitionem manus epiſcoporum,ſiue reſurrectionem Domini,quæ eſt iuſtificatio noſtra: ideò propter hanc iuſtificationem canimus tres antiphonas in nocte reſurrectionis.Prima,diſiungit nos ab impiis.Secũda, coniungit nos capiti Chriſto. Tertia , facit nos reſurgere, propter iuſtificationem. ¶ Sextò,etiam poteſt† dici quòd per tres pſalmos : tria tẽpora ſignificãtur tres antiphonæ cãtantur in quib. Patriarchæ,Prophetæ & Apoſtoli ſignificãtur,tres lectiones legũtur,quia lex,Pſalmi & Prophetię reſurrectionem Domini profitentur.Tria reſponſoria ſubſequuntur, quia tres ordines,ſcilicet Noë, Iob & Daniel, Chriſti reſurrectione ſaluantur.Singulis reſponſoriis,Gloria Patri , ſubiungitur in quibuſdam Eccleſiis,quia Trinitas ab omnibus ordinibus collaudatur. ¶ In quibuſdã verò nõ niſi vnum Gloria,tribus reſpõſoriis,ſecundũ generalẽ conſuetudinẽ continuatur,ad notandum, quòd in Trinitate vnũ Deum glorificamus. ¶ Septimò,ternarium in omnibus frequẽtamus propter ſacramentũ baptiſmi in trium perſonarũ nomine celebrati. ¶ Octauò,paucitate vtimur lectionũ propter paucitatem , quę tunc aderat prædicatorum.Nam Apoſtoli erãt in numero pauci, metu Iudæorum muti , de morte Domini mœſti , audita reſurrectione quaſi deliri,qua paucitate volunt quidam vti,vſq; ad Pentecoſten, quando facti ſunt prædicatores numero plures , & Spiritu ſancto feruentiores,vt iam dicetur. Alij† verò ſolennitatem potius attendentes, integrũ & ſolennẽ ſeruant numerum quia etſi Apoſtoli muti fuerũt, tamẽ alloquiũ Angelorũ & frequens viſitatio Domini nõ fuerunt,quare in ſequenti hebdomada cantatur tantũ vna antiphona cum tribus Pſalmis,vt in ſeq.tit,dicetur. ¶ Sanè tertio reſponſorio, cũ Gloria Patri,decantato,cum cereis, & ſolenni proceſſione de choro ad ali ẽ

locum

Digitized by Google

locum tendimus, vbi ſepulchrum imaginarium coaptatur, & vbi introducuntur perſonæ ſub formis & habitu mulierum, & duorum diſcipulorũ, ſcilicet Ioannis & Petri, qui ad ſepulchrum Chriſtum quærentes venerunt, & quædã aliæ perſonæ in perſonis, & forma Angelorum, qui Chriſtum à mortuis reſurrexiſſe dixerunt, in perſonis quorum rectè cantari poteſt illa ſecunda reſponſorij primi particula: Nolite timere, &c. vſque ad finẽ reſponſorij: tũc redeunt ad chorũ quaſi fratribus referentes, quæ viderunt & audierunt, & vnus redit citius alio: ſicut Ioannes cucurrit citius Petro, in perſonis duorũ cõueniẽter cantatur illud reſponſoriũ. Cõgratulamini ſine verſu. Si qui autẽ habent verſus de hac repræſentatione compoſitos, licet nõ authenticos nõ improbamus. Tunc chorus audita reſurrectione prorumpit in vocẽ, altiſſimè cantans: Te Deũ laudamus, quidã verò hanc præſentationẽ faciunt antè, quàm matutinum inchoẽt: ſed hic eſt proprior locus, eò quòd, Te Deum laudamus. exprimit horã qua reſurre.it. Quidam etiam ea faciunt ad miſſam, cum dicitur ſequentia illa, Victimæ paſchali, cum dicitur verſus. Dic nobis & ſequentes. Adhuc in die reſurrectionem noſtram repræſentamus, qua Chriſto conſurreximus, & ideo de die dicimus, Hæc dies: &c. Et in nocte: Sepulturã ei conſepulti ſumus & ideò illud nõ dicimus de nocte, vnde dicit Apoſtolus: Cõſepulti ſumus, cum illo per baptiſmum in morte. Trina enim immerſio in aqua baptiſmi, triduanã Domini ſepulturã repræſentat. Ille quidem conſepultus eſt Chriſto, qui peccare quieſcit: ille conſurrexit cũ Chriſto, qui cœleſtibus intẽdit. Et aduerte, quia in duabus præcedentibus noctibus triduanã Domini ſepulturã repræſentamus, ſecũdum quòd Dominus latuit in ſepulchro, vnde tunc Allelu-Ia non dicimus: in hac verò nocte ſepulturã Domini repræſentamus, in eo quòd Chriſto conſepulti ſumus, ſed propterea Allelu-Ia cantamus, quòd Chriſto conſepeliri gaudium eſt nobis. Ad primam verò non dicitur hymnus propter rationem in ſexta parte: ſub tit. de nocturnis aſſignatam, nec, Quicumque vult, quidam tamen dicunt pſalmum, Cõfitemini, ſicut in ſeq. tit. dicitur Non fiunt etiam petitiones, obſecrationes, & poſtulationes, quia dicit Dominus: In die illa non rogabitis me quicquam & quia cùm glorificati reſurrexerimus, nõ indigebimus iſtis. Non ergo dicuntur preces, quia vbi non erit miſeria, nõ erit petenda miſericordia: vbi non erit tentatio, non erit dicendum Libera nos à malo. Non dicitur etiam capitulum, quod eſt refectio, ne poſt longã pſalmodiam homo tædio afficiatur: cõfortat enim feſſos, ſicut electuarium membra: tum quia ibi nullum erit tædium, tum quia in hoc officio breuis eſt pſalmodia: & quoniam capitulum in horis non dicitur, ideò nec reſponſorium debet dici: quando reſpondet capitulo ſiue lectioni. In miſſa tamen dicitur, quia reſpondet epiſtolæ, & in laudibus quia reſpondet lectionibus: & dicitur tunc capitulum: Chriſtus reſurgens ad Roman. v. capit. De veſperis in ſequen. titul. dicetur.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Angelus respondit beato Gregorio celebranti. Et cum spiritu tuo.*
2 *Paschatis diurnum officium, Et processionis forma. nu. 3.*
4 *Missa sequitur processionem die Paschatis: & introitus expositio. numero. 5. 6. 10.*
7 *Paschatis Epistola eiúsque interpretatio, & variè. nu. 8. 9.*
11 *Paschatis Euangelium, item postcommunio. nu. 12.*

De diurno officio Paschæ. CAP. LXXXVIII.

NVnc de diurno officio videamus. † Et quidem hac die fit statio apud sanctam Mariam maiorem: quia cum beatus Gregorius hac die ibi celebraret, & pax Domini pronunciaret, angelus Domini, alta voce respondit. Et cum spiritu tuo, & propter hoc cũ Papa ibi hac die celebrans dicit, Pax Domini, in testimonium huius miraculi, nil sibi respondetur. ¶ Cęterùm, ante † missam processio, quod ex Euangelij authoritate extrahitur: cò quod angeli dicunt mulieribus: Ite, dicite discipulis: Quia præcedet vos in Galilæam. Et Dominus ad eas: Nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbitis. Hæc ergo significat, processionem Apostolorum, vt viderent Dominum in Galilæam euntem. ¶ Rursus Galilæa, transmigratio interpretatur. In Galilæam ire, fuit de Iudæis ad Gentes transire: de qua transmigra-
Mat. 28 tione postea dixit: Euntes docete omnes Gentes, baptizantes in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti. In significationem ergo huius transmigrationis hodie solennem agimus processionem, siue in signum, quod nos oportet de vitiis transmigrare ad virtutes, siue proficisci de virtute ad virtutem, ad hoc vt videre Dominum mereamur: quod fit specialiter in baptismo, & ideò in significationem baptismi, nos & loca nostra aqua benedicta aspergimus cantantes, Vidi aquam, aliis verò temporibus cantatur: Asperges. Verumtamen nec hodie, nec in pentec. aqua benedicitur, quæ latius prosecuti fuimus in quarta parte sub tit. de aquę benedictę asperstione. Ab hac processione omnes processiones dominicales per annum originem traxerunt, vt videamus Dominum in Galilæa, id est, transmigratione de vitiis ad virtutes. ¶ Dies enim dominica, est dies resurrectionis, natiuitatis, & Spiritus sancti missionis, & in omnibus de nouo duntaxat est Testamento cantandum. De processione dictum est in quarta parte, sub titu. de accessione Pontificis ad altare. Sed ad quid fuit dictum Apostolis, vt irent in Galilæam ad videndum Dominum, prout legitur ij. Mat. cùm eadem die eum viderint in Hierusalem? Respondeo: Hoc dicitur maximè propter allegoriam, licet ad literã factum sit: allegoricè enim transmigratio illa significat transmigrationem de Iudæis ad Gentes, in qua maximè videtur Christus, quia in hoc maximè apparet

Digitized by Google

paret Christi deitas:quòd totus mundus ad prędicationẽ famulorum Christi credidit. Dixerunt enim Apostoli Iudæis: Quia verbum Dei repulistis, & vos indignos fecistis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad gentes. *Act.13*

3 In hac † processione præcedunt luminaria, vt illud Euangelicũ impleatur in nobis: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Crux etiã præcedit vt carnem nostrã crucifigamus, cum vitiis, & concupiscentiis: & post cruces & vexilla quæ sunt victoriæ Iesu Christi insignia sequuntur sacerdotes dealbati exultantes in laudes resurrectionis, quæ præcedunt cum tacita populi sequẽtis expectatione per distinctas & morosas expectationes, vt corporaliter illud prophetícum, quod tunc cantatur, impleri videatur. Cum iucunditate exhibitis, & cum gaudio deducemini. Nã & montes & colles expectantes vos cum gaudio. Item in ea maior sacerdos præcedit quia dixit Dominus: Præcedã vos in Galilæa. Item in ea nihil resonat quod sit veteris historiæ, sed ea solum cantantur, quæ gloriam personent Euangelij, inter quæ illud præsertim in quibusdam Ecclesiis admittitur: Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu, quia sicut diximus in Galilæam transmigratio, est Apostolorum prædicatio. Cum autem ventum est ad medium templi vtriusque sexus populo circunstante totis viribus chorus in vocem exultationis erumpit, dicens antiphonam. Sedit angelus, quæ exprimit quid Apostoli docuerunt, aut docere debuerũt, scilicet Christũ viuere, & est totis viribus concinentibus, & in auditũ circumstantiũ efferẽdum: quia quem quæritis, viuit, & vita hominũ, cum eo surrexit. Vel hodierna processio illud nobis recolit, quòd rex gloriæ cum exercitu redẽptorum de infernalibus claustris ad cœlestia regna migrauit. Post †

4 processionem sequitur missa, & incipit præcentor loco magni præcentoris, id est, Christi: Resurrexi & adhuc tecũ sum. Post quem cantat chorus ad significandum quòd ad Christi similitudinem alij sancti qui erant in patria Deum laudabũt. Quod verò sequitur, Et adhuc tecum sum. in hoc notatur æternitas in qua semper est cũ Patre. Cantamus ergo hac die in Christi persona Resurrexi, &c. Sed tunc illud in persona nostra, quando resurgentes, transibimus de hac mortalitate ad immortalitatem: quòd significatur in hoc, quod dicetur in Euangelio: Et transiens ministrabat eis. Ministrauit enim nobis cibum spiritualem seipsum, sicut Iudæis dedit manna in deserto. Potest etiam dici, quod Dominus per ora Prophetarum dirigens sermonem ad patrem, ait:

† Resurrexi & adhuc tecum sum, &c. In quo tria notant, scilicet suam glorioſam resurrectionem, & Patris in passione protectionẽ & cognitionem eius, per scientiæ suæ dilatationẽ per orbem. Resurrectionem eius notat, cum dicit: Resurrexi, & adhuc sum tecum. &c. quasi dicat. Non est ita, sicut Iudæus cogitauit, quod à te omnino sim derelictus, & abiectus, tanquam immundus: Vnde deridendo dicebat Iudæus: Si filius Dei est, liberet eum, quasi dicat, Non liberabit eum, quia de eo non

Digitized by Google

non curat. Protectionem Patris in passione notat cum dicit: Posuisti super me manũ tuam. quasi dicat, Protexisti me: non à passione, sed ab eo, quod Iudęi intendebant: videlicet ab extinctione nominis mei ad
Ioan.11 quam intendebant: vnde dicebant: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum sed in hoc quòd me occiderunt, hoc quod ipsi timebant,
Ioan.1 consecutum est. Nam ego: qui sum granum frumenti, cadés in terram multum fructum attuli: & tam de ista: quàm de illo primo laudandus est pater. Vnde post vtrumque cantatur allelu-Ia. Scientiæ patris dilationem notat, cùm dicit: Mirabilis facta est, &c. quasi dicat: Ex hoc cognitio tua pater non tantum ad Iudæos, sed etiam ad Gentes dilatata est: nam prius tantum in gente Iudæorum cognoscebaris, iuxta
Psal.75 illud: Notus in Iudæa Deus & quia ab vtroque populo cognosceris ab vtroque tibi laus offeretur: & idcirco duplex allelu-Ia sequitur & ad id pertinet versus. Domine probasti me, &c. Sessionem meã, id est humilitatem in passione: & resurrectionem meam, id est, gloriá meam in resurrectione. ¶ In † quibusdam tamen Ecclesiis tacetur verbum illud Sessionẽ, & solùm dicitur Resurrectionem meã póterit tamen vtrumque dici, per quod duplex Christi natiuitas designatur, Sequitur hymnus Trinitatis, scilicet, Gloria Patri qui in præcedentibus diebus intermissus fuit propter ignominiam illatã Trinitati, in tertia persona, scilicet in Filio. Nunc autẽ sublata ignominia illa, hymnus ille cãtatur. Hæc etiam in quibusdam Ecclesiis per cereos repræsentatur, vbi tres cerei ante altare ardere consueuerunt: sed in tribus diebus ante Pascha nõ ardent, nisi duo in signum, quòd tertia persona sublata est. Hac verò die tertius cereus reaccenditur in signum, quòd ipsa Christi persona gloriosè redditur nobis. Post hoc dicitur collecta, in qua ostenditur, quis sit resurrectionis & mortis effectus: quoniá apertio ianuæ regni cœlestis est effectus. Qualiter autem illã ianuam intrare debeamus: dicitur in epistola, quæ est prima ad Corin. v. cap. scilicet: Expurgate † vetus fermentũ id est, abiicite vetustatẽ à vobis: hoc est ire in Galilæam, id est, de vitiis ad virtutẽ, & de virtute in virtutẽ: sicut estis azymi, id est, esse debetis: vel estis per baptismũ. Quare? Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus: quasi diceret: Coctus est agnus, & paratus: itaque epulemus & determinat quis sit agnus, cùm dicit Christus. Christus autẽ, Pascha nostrum, id est, agnus paschalis, & festum paschale. Alia etiam ratione ipse est Pascha: quia per ipsum, & ab ipso: & ad ipsum est nobis trãsitus prædictus. Non in fermẽto veteri, neque in fermento malitiæ, id est, malæ voluntatis, & nequitiæ, id est, prauæ intelligentiæ. Nequã enim est, qui de Deo malè intelligit: sed in azymis synceritatis & veritatis: id est, in accenso affectu, & purificato intellectu: vel in synceritate charitatis, & puritate fidei. Sed etiam plus dicit veritas, quàm fides. comprehendo enim sapientiam & intelligentiam. † Sed videtur litera epistolæ in contrarium. Si enim sumus azymi, id est, sine fermento, quomodo

expurg

Digitized by Google

expurgabimus vetus fermentum? quomodo etiam dicitur, vt ſitis noua conſperſio: videtur enim dicere, Vt ſitis azymi, ſicut eſtis azymi: nam noua conſperſio nihil aliud eſt, quàm farina aqua conſperſa, id eſt paſta nondum fermentata. Sed eſt notandum, quòd duobus modis dicitur quis peccare, ſcilicet peccato proprio vel peccato alieno cui conſentit. Erant enim illi quibus loquebatur Apoſtolus azymi, id eſt, ſine proprij peccati fermento: ſed erant alieno peccato infecti dum non reprehendebant illum cum poſſent, qui patri ſuo propriam nouercam abſtulerant qui inter eos erat. Vnde dicitur eis: † Expurgate vetus fermentum, id eſt abiicite illum à vobis per excõmunicationem, vt ſitis noua conſperſio, id eſt, ſine fermento alieni peccati. Sequitur graduale quo vtitur Eccleſia ſancta propter nos, qui non habemus ad huc niſi reſurrectionem animæ & expectamus reſurrectionem corporis, ſcilicet † Hæc dies, quam fecit Dominus exultemus & lætemur in ea: quia exultando, & lætando itur in paradiſum, ſed cum labore & anguſtia & cum maxima afflictione itur ad infernum, quia non eſt pax impiis, dicit Domin. ſed bonis eſt iucunditas, pax, & quies, maximè propter ſpem glorioſæ reſurrectionis. Cantatur autem graduale, licet ſit luctus laborantium, propter baptizatos, qui arripuerunt laborem militiæ, vt perueniant ad allelu-Ia æternæ lætitiæ: grandis enim labor eis ſupereſt. vt partem habeant in ſecunda reſurrectione. Et eſt ſciendum, quod eſt dies temporis, vnde hodie ſi vocem eius audieritis, id eſt, ſi in tempore quo viuitis: & eſt dies æternitatis, vnde: Melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia. Hanc diem hodierna feſtiuitas inchoat, & ideò rectè demonſtratiuè dicitur. Hæc eſt dies, &c. & hodie ſurrexit Dominus, ſed hæc dies, dum eſt aurora vel in aſcenſu vocatur dies ſaluris & gratiæ: cum fueris in meridie, vocabitur dies æternitatis & gloriæ Hæc decliuium non ſentit & ideò ſolennitas iſta veſperum non habet, vt dicetur in titulo ſequenti. Poſtmodum ſequitur allelu-Ia cantus quidam angelicus, ſcilicet, Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. j. ad Corint. v. capit. quia ipſa eſt panis angelorum, in quem deſiderant angeli proſpicere: etiam inquantum eſt homo. q. d. Laudate Dominum Deum: quia paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Deinde ſequitur † Euangelium Marci. xvj. cap. qui habet figuram Leonis, quia & Chriſtus fuit Leo in reſurgendo, & quia ſecundum ordinem leguntur Euangelia, prout in ſequenti titul. dicetur. Eſt autem Euangelium: Maria Magdalene, Maria Iacobi, & Salomæ emerunt aromata &c. Similiter oportet nos emere aroma. bonæ voluntatis. Eſai. Venite & abſque argento, & abſque vlla commutatione, emite vinum, & lac, id eſt, aromata virtutum, quibus vngitur Deus, quia deliciæ ſunt ei, eſſe cum filiis hominum: & ſequitur ibi, quòd angelus apparuerit mulieribus in veſtibus albis: ſed in Euangelio Matthæi, quod legitur in vigilia dicitur, quòd aſpectus eius erat fulgur, & veſtimenta eius ſicut nix. & per hoc notatur ſicut dicit Gregor. quòd Dominus in iudicio terribilis,

Eſai. 58

Eſai. 60
Prouer. 8

appare

apparebit reprobis,& blandus iuſtis, vna facie, hoc enim erit ex diuerſitate conſcientiarum. Quia ergo blandus apparebit iuſtis: ideo ne nimis de reſurrectione exultemus, ſequitur in offertorio: Terra † tremuit & quieuit. In poſtcommunione quæ ſicut & allelu-Ia ſumitur de epiſtola, hortatur Eccleſia filios ſuos, vt cum fide veniant ad communionem, dicens Paſcha noſtrum, &c. Aiunt quidam quod illud quod dicitur in introitu. Reſurrexi vox eſt ſponſi ad ſponſam,eam de morte ſua in præſenti tempore conſolantis,cui ſponſa reſpondet: Poſuiſti,&c. vel eſt vox generis humani, quod in Adam cecidit & per Chriſtum reſurrexit. Cætera ſunt concentus angelorum, & hominum de Chriſti reſurrectione gaudentium. 13

SVMMARIVM.

1 *Officium ſeptem dierum à Paſchate. & numer. 4. 5. vbi & num. 2. de Σκηνοπηγίᾳ.*
3 *Lucas Maria expreſſit ſimulachrum.*
6 *Officij ratio circa lectiones à Paſchate vſque ad Trinitatem. & num. 1.*
7 *Neophytorum duæ hebdomadæ.*
8 *Paſchalis veſperæ vnde incipiant.*
10 *Ad fontes fit proceſſio,ſeptem diebus à Paſchate.*
11 *Pſalmi duo circa fontes cantantur.*
12 *Serpens cum candela,qui defertur ad fontium proceſſionem,quid not.*
13 *Reſponſorium,& allelu-Ia,dicuntur diebus ſeptem poſt Paſcha.*
14 *Officium qualiter fiat ſeptem diebus poſt Paſcha, late idem, & diſcurſum, num.15.16.19.20.*
17 *Chriſti reſurrectio,ter nuntiata eſt.*
18 *Tempus Paſcha præcedens quid notet. Item quid ſequens.*
21 *Allelu-Ia duplex, cur in octaua paſcha, & deinceps cantatur.*
22 *Eccleſiæ quatuor ſunt ſtatus. Et vnde illi producantur.*
23 *Miſſa cur aliquando admittat vnum ſolùm reſponſorium, aliquando ſolùm allelu-Ia,aliquando etiam duplex.*
24 *Paſchale tempus habet tantùm vnum allelu Ia,in diebus feſtis.*
25 *Allelu Ia,duplex in dominicis diebus poſt octauas Paſchatis.*
26 *Euangeliorum, quæ dicuntur hebdomada reſurrectionis, ordinatio myſtica.*
27 *Petrus quid ſignet myſticè. Item quid rete.*
28 *Euangeliſtæ quod ſibi non conuenire videantur ſuper narratione reſurrectionis dominicæ,tum de angelis,tum de teſtium num. Et qualiter concordentur. & num 29.30.*

De ſeptem diebus poſt Paſcha.

CAP. LXXXIX.

HÆc prima ſeptimana paſchalis temporis licet communiter † vocetur ſeptimana in albis, tamen ſequens magis propriè vocatur in albis

albis propter cauſas in præcedenti titulo poſitas,& eſt communis huic tempori & præcedẽti. Eſt autem tota de ſeptuageſima,quæ terminatur in ſabbato in albis. Inde eſt quod tractus in ſabbato paſchali & graduale per totam ipſam hebdomadam dicitur, quod laborẽ ſignificat: allelu-Ia verò,&c.cantica lætitiæ cãtantur, vt dictum eſt ſub dominica ſeptuageſimæ, & hoc propter tempus regreſſionis quod incipit ſecundum quoſdã in paſcha,prout ibi dictum eſt. Iſti ergo ſeptem dies computantur cum ſeptuageſima: quia hæc ſeptimana eſt ſeptima à quadrageſima,per quam idem ſignificatur, quod per ſeptuageſimam, in cuius ſeptima decade filij Iſraël acceperunt licentiam redeundi, & iam quaſi liberi erant,ideoque diebus iſtis cantica lætitiæ inclamantur. ¶ Porro † omnes iſti dies ſeptem ſunt quaſi vna dies dominica, vnde ſemper cantatur in eis: Hæc dies, &c.& in præfatione dicitur: Te quidem Domine omni tempore, ſed in hoc po.die glo.prædi.&c. & in eis ſemper agitur de reſurrectione, ad oſtendendum, quod per ſeptem dona Spiritus ſancti venitur ad veram reſurrectionem, vel potiùs quia in tota vita iſta, quæ per ſeptem dies curritit, debemus anhelare ad gloriam reſurrectionis,quantùm poſſumus ſic & Paſcha,in veteri Teſt.per ſeptem dies celebratur,& Σκηνοπηγία,id eſt,faſtum tabernaculorũ. Quæcumque enim hac die facimus, ideò facere debemus,vt in cœlo tabernacula noſtra figam⁹,quod erit per gloriam immortalitatis: vt ille qui crucifixus eſt oſtẽdat nobis ſuam deitatem,cum dicit in officio nocturno. Ego ſum,qui ſum.& cum dicit ſe eſſe illum, qui dixit Moſi: Qui eſt miſit me ad vos. Exod. iij. ſiquidem paſcha eſt hebdomadaria feſtiuitas, quia qualibet die hebdomadæ mutãtur officia. In veteri enim Teſtamento tres habuerunt hebdomadarias feſtiuitates, ſcilicet Paſcha, & Pentecoſtes, quas etiam nos habemus, licet ad aliud, quàm illi habuerunt: & Σκηνοπήγιαν, quam non habemus,niſi quodammodò vt dicetur in proœmio ſeptimæ partis. Quidam verò ſcripſerunt, quod feſtum Pentecoſtes non fuit in veteri Teſtamento feſtum hebdomadale, & quod in nouo Teſtamento habet ſeptem officia propter ſeptem Spiritus ſancti dona: non quia ſit feſtum hebdomadę, quia tres vltimi dies
3 non habent omninò propria officia. Ad hoc notandum † eſt, quod cùm in vrbe Roma eſſet magna aëris peſtilentia, Beatus Gregorius in tempore paſchali ordinauit, vt imago beatæ Virginis, quæ in Eccleſia ſanctæ Mariæ in ara cœli ſeruatur, quam beatus Lucas pinxiſſe dicitur,& eidem Virgini ſimilis perhibetur proceſſionaliter portaretur, & dum ante proceſſionẽ reuerenter portaretur, ecce tota aëris infectio & turbulentia cedebat imagini fugiens, acſi eã ferre non poſſet, ſic quòd poſt imaginem mira ſanitas remanebat: tũc autem iuxta imaginem auditæ dicuntur tres voces angelorum canentium: Regina cœli lætare allelu-Ia: quia quem meruiſti portare, allelu-Ia: reſurrexit ſicut dixit allelu-Ia: ſtatimque beatus Gregor. adiunxit; Ora pro nobis Deum, allelu-Ia: quæ antiphona ideò hoc tempore frequentatur: & tunc Gregor. vidit

ſupra

Digitized by Google

ſupra caſtrum Creſcẽtij angelum Domini,qui gladium cruentatũ tergens in vaginã reponebat. Intellexit ergo Greg. quod peſtis illa ceſſaſſet: quod & factum eſt, vnde caſtrum illud exinde caſtrũ ſancti angeli vocatum eſt. Præmiſſa imago in Eccleſia beatæ Mariæ in ara cœli in vrbe ſuper limẽ baptiſterij ſeruatur, quam Romani Reginam vocant. Per hoc autem ſeptem dies tres tantum dicuntur pſalmi, ſicut in dominica reſurrectionis: in hoc tamen intereſt ſecundum aliquas Eccleſias, quia tunc dicuntur cum tribus antiphonis,in his verò diebus cum vna ſola.† Siquidem tamen ideò tres pſalmi per hos ſeptem dies baptiſmales dicuntur: quia qui purè baptizantur, ſeptem Spiritus ſancti dona ſuſcipiunt,quæ per hos ſeptem dies ſignificantur.Suſcipiunt etiam tres virtutes,ſcilicet fidem,ſpem,& charitatem,quæ per tres pſalmos intelliguntur,quæ nobiſcum vſque in fidem manere debent.Canimus ergo tres pſalmos,vt recolamus nos hæc tria habere:antiphona verò vna eſt, quia vnus eſt à quo hæc omnia ſunt. ¶ † Rurſus verò, quia vt præmiſſum eſt, hæc tota hebdomada eſt, quaſi vna dies dominica: inde eſt quod per omnes hos ſeptem dies canimus pſal. de nocturno dominicæ diei, vel eis adiacentes. Quædam tamen Eccleſiæ prætermittunt pſalmos maiores & laborioſos,ſcilicet:Confitebor.& Diligam te.quia neophytis omnia breuia debent proponi:& ſoror noſtra paruula eſt,& verba non habet.& Apoſtolus. Lac dedi vobis potum, non eſcam. xxxv.q. v.quod ſcripſi. extrà de pœnis. & remiſſ. his qui. ſed numerum ſupplemus per illos duos: Cùm inuocarem.Verba mea & ita xviij pſal.perfecimus vſque in ſextam feriã.In ſabbato autem ſumimus tres de adiacentibus,quos in die dominica ad primã cantare ſolumus,ſcilicet: Dominus regit me.Domini eſt terra.& Iudica me.ſed & illos duos, Deus, Deus meus re.& Ad te Domine leua. propter cauſam prædictã prætermittimus.In ſequenti verò tempore multiplicandi ſunt pſalmi,ſicut & boni mores qui per pſal.intelliguntur,per quos ad gloriam peruenitur, quã per totum tempus iſtud figuramus.In † quibuſdam tamẽ Eccleſiis non dicunt niſi tres pſalmos vſque ad pente. & hoc ex inſtitutione Alcuini,prout dicetur ſub dominica de Trinitate.Sed hoc nõ bene fit hodie.Primum quia cauſa quare illud inſtitutum fuit hodie ceſſat. Secũdò,quia contra canonẽ Greg.faciunt prout dictum eſt in quinta parte, ſub titulo de nocturnis.Tertiò,quia inter canonicos regulares,& alios clericos,qui vſurpato nomine ſeculares dicuntur, nulla debet eſſe quoad hoc differẽtia: nam & ipſi magna ex parte antiquitus regulares fuerunt.xxj.q.j.quia.& c.ſcimus,&c.ſequent.&c.certè extrà.de vj. & honeſt. quoniam.& certum eſt,quod canonici regulares in octaua reſurrectionis dicunt in nocturnis nouem lectiones cum nouem reſpõſoriis,& etiã Eccleſia Romana.Qui enim dicunt,quod omnia facilia debent eſſe eo tempore,propter neophytos,illã facilitatem nimis extendunt.Nam † duæ tantũ ſunt hebdomadæ neophytorum,ſcilicet in paſcha & pẽte. & propterea concluditur eis in aſcenſione vbi ſunt nouem reſponſoria & nouem

Cantic.3
1.Cor.8

& nonem pſalmi cum ſuis antiphonis. Nulla enim eſt ſufficiens ratio, quare in ſequenti die poſt aſcenſionem dicamus tãtum tres pſalmos cum vna antiphona: de hoc dictum eſt in titulo præcedenti. Nempe
8 † ſecundum Romanum ordinem in omnibus dominicis nouẽ lectiones dicuntur. de conſec. diſt. j. in die. licet Maguntiñ. conſilium. à Paſcha vſque ad Pente. tres tantùm inſtituerit eſſe legẽdas, vt ſeruitium matutinum in die cantetur, quia in futuro Trinitas comprehendetur, & à Sanctis in luce Domino ſeruietur. Ad primam autem dicunt quidam per totam hebdomadam totum pſalmũ, Confitemini, &c. in quo præcipuè de Chriſti reſurrectione agitur. Alij verò ſolũ verſum, Hæc dies, &c. quæ in prima & in alijs horis pro ea. dicunt. quia vitam illam figuramus: & in qua doctrina nulli neceſſaria erit, ſed omnes docti gratulabimur & exultabimus. Pſal. verò, Qui cunque vult ſaluus eſſe, &c. toto iſto tempore non dicitur, quoniã ad finem pertinet: hoc enim tempus ſignificat octauã ætatem, vbi non erit fides, quæ euacuabitur, ſed res quę cõprehenduntur: non erit figura, ſed veritas. In quibuſdam tamen Eccleſijs aliter obſeruatur: quia vbi fides nõ eſt, ſuperædificari non poteſt. xxiij. q. j. vbi ſana. j. q. j. cum Paulus. Minus tamen Symbolum, ſcilicet Credo in Deum ob eandẽ cauſam ſubiicetur ad primam. Nam cum venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Vnde in condenſ. id eſt, cõdenſitatibus populi, vſque ad cornu altaris, id eſt, ad communionem non dicitur c. nec preces, vt dictũ eſt in titu-
9 lo præcedenti. Veſpertinum † officium eſt huius feſtiuitatis claritate illuſtratum: non enim per, Deus in adiuto. quoniam in illa vita non ſicut hic adiutorio indigemus ſed per Κύριε ἐλέησον inchoatur: quia veſpertina hora ſabbati paſchalis baptiſmã fuit per Κύριε ἐλέησον inchoatum, & in Trinitatis nomine celebratum: & propterea à eadem hora, & in eiſdem verbis per totam hebdomadam hãc in feſtiuę regenerationis iucunditatem ſancta Trinitas adoratur: vel per Κύριε ἐλέησον incipitur: quaſi non exiſtens per ſe officium miſſæ officio continuetur. Nam vt in ti. præce. diximus: dies hæc veſperam non habet, quia decliuium æternitatis nõ agnouit: tres pſal. ſub vno allelu-Ia, id eſt gaudio cantatur in quibuſdam Eccleſijs, quia per fidẽ Trinitatis ad vnum æternitatis gaudiũ peruenitur: vel hi tres pſal. reſurrectioni, quæ tertia die facta eſt, conueniunt Ieſu Chriſto. Pro c. ſequitur. Hæc dies: ſicut in aliis horis, quia ibi nõ erit neceſſaria doctrina ſed exultatio. Vel vt notetur ſollicitudo baptizatorum adhuc peregrinantium, & laborantium: quia nondum habent gaudiũ, niſi ſpei quo peruenitur ad allelu-Ia rei. Pro hymno ſequitur allelu-Ia, quòd eſt proprius illorũ cibium hymnus, † Sanè deſcẽdimus proceſſionaliter ad fontes cũ cereo per totã hebdomadam cantantes canticũ exultationis, & populus ſequitur, ſcilicet viri per ſe, & mulieres per ſe. quod fit in memoriã eius quod Hebręi Pharaone & ſuis in mari rubro ſubmerſis fecerũt, cui in gratiarũ actiones de ſubmerſione hoſtiũ per totã hebdomadã redibãt *Exod. 14*

Digitized by Google

ad mare,viri per ſe,mulieres per ſe,cantãtes illud canticũMoyſi: Can
remus Domino. Si quidẽ hoſtes noſtri ſunt dæmones : mare rubrum,
eſt baptiſmus,in quo ſubmerguntur omnes hoſtes,id eſt,vitia & pec-
cata & dæmones,& inde etiã eſt quòd neophyta baptizati in ſabbato
ſancto præcedente ſuo lumi.e.ſ.Chriſto, redeunte ad fontẽ baptiſmi
his ſeptem diebus gratias agentes,quia inimici eorum ſubmerſi ſunt,
ſcilicet vitia & peccata:& tunc circa fontes cantantur pſalmi.Laudate
pueri.ſ.nouiter baptizati,&, In exitu Iſraël de Aegypto:quia per ba-
ptiſmum de tenebris peccati eximus . Duo ergo pſalmi circa fontes
Canti.12 cantantur. † quia per geminam dilectionem ad fontem vitæ perue-
gitur.qui baptizatis & baptiſmo conueniunt. Baptizatis , vt Laudate
pueri Dominum, &c. Eſt admonitio laudis ad neophytos : quia facti
ſunt pueri.i.à vitiis puri, pro quibus mater Eccleſia iubilat ad fontem
in laudem eius gratiæ per quam meruit eſſe, quòd in cantico amoris
audiuit:Fons hortorum putens aquarum viuentium. Poſteà tranſi-
ad aliquod oratorium cum pſal.In exitu Iſraël, qui cõuenit baptiſmo
cum dicitur:Quid eſt tibi mare quod fugiſti?& fit ſtatio ad crucifixi
& redduntur ei grates,quia ipſe eſt,qui baptizat. Vnde in Euangelio
Super quem videritis Spiritum deſcendentem,&c.Hic eſt. qui bapti-
zat.& ſalutatur, quia per crucem , & in cruce nacti ſumus animarum
noſtrarum redemptionem. Rurſus , per hos dies ſeptem baptiſmales
neophyti quotidie ad Eccleſiam ducuntur , ſicut enim filij Iſraël hic
tranſiſſent mare rubrum,in quo baptizati ſunt , non tamen peruene-
runt ad terram promiſſionis, niſi ſub ducibus:Domino illos paſcente
ex manna,& columna ignis eos præcedente:ſic & ipſi his ſeptem die-
Ioann.1 bus ſub ducibus.i.preſbyteris patrinis & matrinis ducuntur ad Eccle-
ſiam,& paſcuntur corpore Domini,& cerei præcedunt eos,ſic tandem
in ſabbato quaſi peruenerũt ad terrã promiſſionis. Cereos autẽ quos
in ſabbato ſancto dum baptizarentur habuerunt,per hanc hebdoma-
dam in quibuſdam locis ad miſſas & veſperas accendunt, & in ſabba-
to in albis, & in ſequenti dominica illos accenſos offerunt ſacerdoti.
Siquidem luminaria accenſa bona opera ſunt , quibus, toto tempore
præſentis vitæ quæ per ſeptenarium ducitur,lucere debent. Offertur
tur ſacerdoti,quia poſt hanc vitam ad ſummũ ſacerdotem.i. ad Chri-
ſtum cum luminaribus bonorum operum veniũt, iuxta illud:Venien-
Pſal. 125 tes autem veniunt cum exultatione portantes manipulos ſuos. ¶ Pa-
teſt etiam dici,quòd proceſſiones veſpertinales huius hebdomadæ re-
uerſionem ſignificant de captiuitate Babyloniæ. Hæc eſt enim hebdo-
domada reuertentium , qui in fine ſuæ captiuitatis reuertuntur ad
Deum:& veſperæ trina ſtatione complentur.ſicut & baptiſmus in Tri-
nitatis nomine celebratur Qui verò fontes non habent, non exor-
ſed quinque pſalmos quotidie dicant, & poſt collectam diei de cruce
collectam adiungant.Eædem veſperæ quotidie repetuntur , quia
vna,& eadem die,tota hæc hebdomada reputatur. ¶ † in quibuſdam
eccl

Digitized by Google

etiam Eccleſiis,in his ſeptem diebus , quando deſcenditur ad fontes antefertur quidam ſerpens imaginarius,ſuper virgã:& candela nouo lumine accenſa,ſuper caput ſerpentis retorta affigitur, ex qua cereus paſchalis,& omnes aliæ Eccleſiæ candelæ accenduntur. ¶ Circa quod ſciendum eſt,ſicut legitur Numeri xxj.c.quòd Moſes in deſerto erexit ſuper palum ſerpentem æneum,vt qui percuſſi erãt à ſerpentibus, per illius ſanarentur aſpectum,in quo Chriſti paſſio præfigurata fuit. Vnde & Dominus ait in Euãgelio Ioan.Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto,ita & exaltari oportet Filium hominis. Ideò ergo ſerpens imaginarius fertur & aſpicitur, vt Chriſti paſſio memoretur, & per hoc à vulneribus peccatorum ſanemur. Nam ſerpens in palo , eſt Chriſtus in patibulo.Item ideò in benedictione baptiſmi & cũ ad fontes deſcenditur,quia baptiſmus à Chriſti paſſione virtutem accepit, in quo etiam à peccatis ſanamur,& mundamur,fit hoc in veſperis,quoniam ipſe Chriſtus fuit ſacrificium veſpertinum : vnde Pſal. Eleuatio manuum mearum , ſacrificium veſpertinum ignis nouus ex ſilice excuſſus:Chriſt.paſſus eſt,qui eſt lumẽ de lumine, ex quo cæteræ candelę in Eccleſia illuminãtur,quia ipſe illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundũ.Candela in c.ſerpentis retorta, eſt ſpinea corona in capite Chriſti poſita. In completorio verò in quibuſdam locis prętermittitur Pſal.Qui habitat,ſicut in prima pſal.Quicunque. ¶ In his † autem ſex diebus , dicitur ad miſſam reſponſorium & allelu-Ia , vt infrà dicetur.Et dicitur primò reſponſorium , & poſt ſequitur allelu-Ia,& hoc triplici de cauſa. ¶ Primò, quia in laboribus vitæ præſentis exultandum eſt , iuxta illud : Hilarem datorem diligit Deus.xxiij.q. vj.§ ex his.ideò tunc poſt graduale , & verſum conuenienter ſequitur allelu-Ia,quod eſt vox lætitiæ.¶ Secundò,reſponſorium actiuam,Alallelu-Ia verò contemplatiuam vitam ſignificat.Reſponſorium enim ſignificat actionem quam ſancti exercebunt in reſurrectione corporum, quæ erit in omni lætitia, prout verba reſponſoriorũ huius temporis declarant,quę omnia ſiue verſus eorum,excepto,eo,qui cantatur in tertia feria,prout ibi dicetur,ſunt de pſalmo cxviij.Cõfitemini Domino.qui pſalmus ſonat confeſſionem laudis,& eſt de æterna lætitia : quia igitur omnis illa laus confeſſionis ſiue actionis ad gaudium & Dei glorificationem tendit,meritò ad allelu-Ia concludendum eſt, & quoniam eadem actio nihil aliud eſt,quàm laus Dei,ideo ad hoc oſtendendum poſt hos ſex dies continuè canitur ſine reſponſorijs,allelu-Ia.¶ Tertiò,ideò mihi ſex diebus hoc fit quia ſenarius numerus ad opera,ſicut ſeptenarius ad requiem refertur.Qui enim vult peruenire ad requiem,oportet eum primò toto tempore præſentis vitæ bene operari. ¶ Circa hoc ſciendum eſt , quod Eccleſia his diebus ſanctorum actus in corpore cum fine lætitiæ recolit, ſic incipiens actum , vt pertingat ad quietem:primus dies mandat,ſeptimus requiem geſtat, octauus glorificat. Nempè reſponſorium , illam actionem ſignificat,

Ioann.3

Pſal.140

Ioan.x

Digitized by Google

quam ſancti in reſurrectione corporũ exercebunt: animæ quippe ſanctorum ante reſurrectionem corporum in quiete ſunt, ſed dum illam recipient, in actione erunt, & tunc ſic erit actio, vt non deſignet quies: in quiete quidam erunt, quia non laborabunt, nec cogitationibus fluctuabũt, nec erit etiã in quiete illa ſegnities deſidioſa, ſed ſic ab huius vitæ operibus in fine quieſcent, vt in alterius vitæ actione gaudeant. Hæc autem actio ideo nobis per numerum ſenarium in memoriam reducitur: quia ſicut ſeptenarius numerus requiem, ita ſenarius opera reſponſoriorum ſignificat. ¶ Per reſpõſoria enim intelligimus ſanctorum actiones quę erunt cum omni lætitia vt iam dictum eſt. ¶ †Et nota, quod prędicti verſus, qui canuntur his ſeptem diebus, cũ reſponſorijs dicuntur, ex ordine quo poſiti ſunt in pſalmo, Confitemini. vnde ſumpti ſunt, exceptis duobus, in quibuſdã eccleſijs præpoſterè ponuntur; nam in quinta feria dicũt verſum Benedictus, qui venit in nomine, &c. qui ibi, ponitur vlti. & in feria ſexta ver. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, &c. Et hoc ideò, quia in illo plenius agitur de paſſione Saluatoris, quàm in aliis verſibus ibi poſitis, & ideò merito illa die cantatur, in qua paſſus fuit. Nec † omittendum, quòd in quibuſdam Eccleſijs in his ſeptem diebus duo in albis ſuperpellicij incipiunt reſponſorium: Hęc dies & in alijs quoſdam tropos retro altare, quòd repræſentat ſepulchrum pro eo quòd corpus Ieſu in eo ſacramentaliter collocatur, & conſecratur, & gerentes typum duorum angelorum, qui ſtantes in ſepulchro Chriſtum reſurrexiſſe retulerunt. Verba enim illa. Hæc dies quam, &c. ad reſurrectionis diem pertinere noſcuntur. ¶ Rurſus † cantando poſt altare repræſentat Apoſtolos & mulieres timentes, & Chriſtum reſurrexiſſe, dicere publicè formidantes. Fit autem hoc ad laudes, & ad tertiã & veſperas. ¶ Primò, eo quòd in his tribus ſpecialiter horis Chriſti paſſio eſt expleta. nam mane, captus & illuſus. in tertia flagellatus & lignis crucifixus. in veſperis, de cruce depoſitus, & ſepultus eſt. ¶ Secundò, in ſignum † quòd reſurrectio tribus vicibus nuntiata eſt. ¶ Primò, ſecundum Marcum & Matthæum vnum angelum qui ſecundum Auguſt. ſtabat in monumento non directè, ſed quaſi ad oſtium. ¶ Secundò, per duos angelos, qui ſecundum Ioan. ſtabant intus. ¶ Tertio per ipſum Chriſtum iuxta monumentum. ¶ Fit etiam hoc in quibuſdam eccleſiis ad miſſam, eo quòd illa in altari celebratur, ſuper quod Chriſti corpus conſecratur. Ideo autem à paſcha vſque ad octauam pentecoſt. canitur allelu-ia fere in omnibus antiphonis & reſponſoriis nocturnalibus, & in offerendis & poſtcommunionibus, vt celebratio temporis poſt reſurrectionem reducat nobis ad memoriam vitam contemplatiuam, ſicut tempus quod eſt ante paſcha, reducit ad actiuam. Tempus † enim ante paſcha, quod in ieiuniis & orationibus agimus ſignificat ærumnas huius vitæ & tribulationem captiuitatis, in qua dum ſumus cantica lætitiæ ſubticemus. Tempus verò poſt paſcha ſignificat beatitudinem

&

Digitized by Google

& perpetuam exultationem, in qua poſt reſurrectionem erimus,& ideò relaxatis ieiuniis canendo allelu-Ia,quòd interpretatur,Laudate Dominũ,frequẽtamus : de quo dictũ eſt in proœmio huius partis.
19 ¶Illud†tñ notandũ eſt,ꝙ in quibuſdã Eccleſiis in hac hebdomada allelu-Ia cantatur,in miſſa ſine finali melodia , & verſus & antiphonæ ſine neuma:ſed in ſequentibus cantatur cum illa,& hoc ideò, quia in hac cantamus pro Domino noſtro,qui in anima & corpore per reſurrectionem iam factus eſt glorioſus,ac illa finalis melodia expectationem noſtrã ſignificat,vel etiam ſanctorum ſtolæ expectationem.Taceamus ergo, quia habemus quod optamus. Paruuli nãque plorant, cùm panem non habẽt,ſed cùm habent,quod deſiderãt , tacent:ita & nos quaſi ploramus alio tempore,quia non habemus quod deſideramus, & ſancti quaſi in deſiderio ſunt expectationis. In † quibuſdam
10 Eccleſiis in magnis ſolẽnitatibus tacetur illa melodia in ſignũ , quòd ſancti pro quibus celebramus,certi ſunt,quod ſecundam ſtolã, quam expectant,amittere non poſſunt.Iubilus quidem diuerſa notat,vt di-
11 ctum eſt ſub natali.¶Porrò in iſtis† octo diebus cantatur prò memoria neophytorum , & ſingulis diebus ſingula denotata ſunt officia, quod non fit in toto tempore,vſque ad pentecoſt.& in primo die,ſcilicet in ſabbato ſancto,& in octaua duplices laudes ponũtur. In primo enim dicitur allelu-Ia,Confitemini.& tractus : Laudate Dominũ omnes Gentes.In octaua vero,dicitur duplex allelu-Ia,quod ideo fit: quia prima vita noſtra,quæ fuit ante peccatum , beata fuit , ſed non ſempiterna : ſed vita quæ erit in ſeptima quietis erit beata & ſempiterna:quia ergo prima vita fuit beata , ideirco cantatur primò allelu-Ia,quòd eſt vox angelica in lingua Hebraica,quia dignior eſt,ſed quia non fuit ſempiterna , ideo humiliori lingua Latina cãtatur tractus:Laudate.Quia vero vita,quæ erit in ſeptima ætate, erit beata & ſempiterna,ideo in ſabbato in albis,qui eſt dies ſeptimus,duplex allelu-Ia cantatur propter duplicem ſtolam,vt ibi dicetur. Nam vita illa,quæ in ſeptima quietis dabitur,non tolletur in octaua ætate , quæ per octauum officium intelligitur licet potius conſumabitur.¶Circa cantica lætitiæ notandũ†eſt quòd quatuor ſunt ſtatus Eccleſię.¶ Primus,eſt culpæ.¶Secundus,eſt culpæ & pœnæ.¶ Tertius,pœnæ & gratiæ.¶ Quartus,gratiæ & gloriæ. Primum repræſentat Eccleſia in ſeptuageſima,ideo ſubticet.Te Deum Laudamus,& allelu-Ia,quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.Et gloria in excelſis Deo,quia poſitus eſt inter Deũ & homines paries inimicitiarum. ¶ Secundũ repræſentat in aduentu,ideoq; & ſupradicta cãtica ſubticentur, prẽter allelu-Ia,quia lex data Deũ intelligere docuit,& laudare.¶Tertiũ,repræſentat in æſtiuo tẽpore , ideoq; propter gratiam acceptam in feſtiuis iſta cantãtur:ſed propter pœnam iſta in ferialibus ſubticentur, prẽter allelu-Ia,quod etiam quotidie frequẽtatur:quia ſpes de reſurrectiõe futura non infirmatur. ¶ Quartum repręſentat inter octauas paſchæ

Digitized by Google

& penteco.ideoq; ſupradicta cantica lætitiæ frequentantur, & multiplicantur quia tamen nondum habemus gloriam quam expectamus ideo Te Deum laudamus,& Gloria in excelſis, in ferialibus ſubticemus. & in dominicis , in quibus quaſi duplicem reſurrectionẽ repræſentamus,& etiam in feſtis ſanctorũ,in miſſa duo allelu-Ia cãtamus: ſed in ferialibus vnũ,vt iam dicetur.Nec te moueat quòd nõ rectum, ſed præpoſterum ordinem eccleſia repreſentat , eò quod erunt nouiſſimi primi , & primi nouiſſimi:ſic ergo varietas dierum & ſtatuũ humanorum,varietatem inducit officiorum. ¶ Quærendum†tamen eſt quare diuina officia ita diſtinguuntur , vt alia celebrentur cum ſolo reſponſorio,alia cũ ſolo allelu Ia , & hæc quãdoq; cum ſimplici allelu Ia:quandoque cum duplici alia ſimul cũ reſponſorio , & allelu-Ia, alia cũ reſponſorio,& tractu,& alia cũ allelu Ia & tractu. D ci poteſt quod dies ieiuniorum,quibus reſpõſorium ſine allelu-Ia cantur, recolunt actus eorum,qui presbyteris grauia confitentur vt ab illis cõſilium accipiant pœnitendi.Ipſi ergo dies aguntur cũ ſolo reſpõſorio per quod vita actiua intelligitur,quæ in labore ducitur, ſine allelu-Ia,quod eſt canticum lætitiæ,quia Eccleſia dolet,pro talibus tanquam pro membris vulneratis,& nondum ſanatis.ex eo enim,quod allelu-Ia dimittitur, robur eccleſiæ monſtratur,quod habet de ſuis vulneribus nondum ſanatis.Præterea ideo tunc nõ dicitur allelu-Ia:quia nõ eſt pulchra laus in ore peccatoris.In dieb.vero profeſtis,quæ ſunt ab octaua paſchæ , vſque ad octauam penteco. ſimplex allelu-Ia ſine reſponſorio canitur † Primò, quia dies illa vitam contemplatiuã ſignificant , quæ erit poſt reſurrectionem in qua reſponſorium non erit, quia pœnitentiæ actus ibi ſuperfluus erit:ſed tantũ allelu-Ia canitur de percepta immortalitate.Secundò quia tũc pro illis canimus, quia iam ſunt in patria,ad quos iã non pertinet actio laborioſa, quam reſponſorium notat:ſed ſunt in Dei contẽplatione, & exultatione,quę intelligitur per allelu-Ia. Tertiò , quia ante reſurrectionem corporum noſtrorum anima ſine corpore Deũ laudabit.Quartò quia ſancti ante diẽ generalis reſurrectionis ſimplicem tantũ recipiũt ſtolã, ſcilicet animæ. Rurſum in priuatis feriis , Gloria in excelſis , & duplex, allelu-Ia non dicitur,quia nondũ habemus perfectã iuſtitiã,nec gloriam quã expectamus.Sed quia Eccleſia iã primã habet reſurrectionẽ,ideo alio tẽpore ſemper allelu-Ia canitur prẽterquã in ſeptuageſima,vt dictum eſt in proœmio huis partis,& ſub tit.de tẽpore aduentus. In octauis verò paſchæ & ſabbato in albis,duplex allelu-Ia dicitur:quia tũc tempus reſurrectionis repreſentamus & in requie , quę erit in reſurrectione,duplicem ſtolã. ſcilicet , animę & corporis percipiemus, quia erimus in vtroq; hoĩe id eſt,in anima & corpore glorioſi,erimus enim incorruptionis gloria veſtiti.¶ In dominicis†quoq; quę ſunt ab octaua paſchæ vſque ad octauam pente. duplex allelu-Ia dicitur, tum quia in reſurrectione,quam ipſi dies ſignificabant, corpus ſimul

cum

cum anima laudabit Deũ,tum quia duo ſunt, vnde lætari debet anima in die ſempiterna:vnum de percepta lætitia,aliud de percipienda in reſurrectione:tũ quia reſurrectio Domini, quę facta eſt in die Dominica,eſt cauſa noſtræ reſurrectionis futurę,& ideò in omnibus dominicis,quaſi octauã dominicæ reſurrectionis repræſentamus. In ferialibus vnum, quoniã ante reſurrectionẽ anima vna duntaxat fruitur beatitudine.¶ Rurſus ideò vſq; ad octauã pentecen. quia in octaua ętate in qua erit corporum reſurrectio erimus vtroque homine glorioſi.In omnib.quoq; feſtiuitatibus illo tẽpore occurrentibus duplex allelu-Ia dicitur:& hoc primò propter requiem & fruitionem:ſecundò,quia illi iã de duobus gaudẽt,ſcilicet,de æterna quiete, & diuina viſione:tertiò,quia cum iã habeant gloriã animę, ſecutę ſunt de gloria corporis:quarto,quia tũc vnum allelu-Ia canitur, quia quieſcunt: aliud quia Deum vident.Sex verò dies paſchales, videlicet inter ſabbatum ſanctũ,& ſabbatum in albis,& dominici dies,atq; feſtiui,quos celebramus ab octauis pente. vſque ad ſeptuageſimam in quibus reſpõſorium, & allelu-Ia canitur, recolunt actus eorum, qui eleemoſynas largiendo,infirmos viſitando,& ſolum,quę bona ſunt, operãdo, perſeuerantiam habendo in ſanctitate, quam in baptiſmo receperũt, ſine dubio ad contemplationem Dei perueniunt. Inde eſt, quòd reſponſorium quòd vitam actiuam ſignificat, ſequitur allelu-Ia, quod ſignificat contemplatiuam:ſed tunc vnum tantũ, ſiue ſimplex allelu-Ia dicitur,propter cauſas ſupradictas:prius aũt dicitur reſponſorium & poſtea ſequitur allelu-Ia, prout ſupra dictum eſt. Dominici autem dies & æſtiui,à ſeptuageſima vſq; ad Paſcha,quorũ reſponſoriis non allelu-Ia,ſed tractus ſubditur,recolunt eos, qui ſunt in bonis operib. ſed videntes laborem viæ timent caſum:nam tentationibus tunduntur,ſine quibus hæc vita non ducitur.Inter reſponſoriũ enim & allelu-Ia tractus eſt medius,qui neque in tanta lætitia eſt,ſicut allelu Ia. neq; in tanto opere,vt reſponſorium.In ſabbato vero ſancto gaudẽtes pro neophytis noſtris, quia ab omni peccato liberati ſunt, canimus allelu-Ia:ſed quia eos trahẽdos variis videmus, laboribus, tactũ adiicimus per quẽ labores intelliguntur,de quo dictum eſt ſub tit.de ſeptuageſima.& in proœmi. huius partis. Quomodo officia iſtorum ſeptem dierum,& officia dominicarũ, quæ ſunt inter Paſcha & Penteco.adaptentur ſeptẽ donis Spiritus ſancti, ſub vigilia aſcenſionis & ſub ſabbato in albis dicetur.¶ Circa Euangelia,quæ hoc tempore leguntur,ſciendũ eſt,quòd omnia pertinent ad reſurrectionẽ & iuxta ordinẽ ſcriptorum ponuntur. Matth. enim primo ſcripſit.ij. Mar.iij. Luc.vlt.Ioan.Vnde primò ponitur Euangeliũm Matth. in vigil. Paſchæ,In ipſo vero die Paſchæ Euangelium Marci, in ſecunda & tertia feria Euang. Lucæ, in quarta & quinta feria, & in ſabbato Euangelium Ioan.in ſexta feria interponitur Euang. Matth. ¶ † Sanè in Euangeliis vigiliæ, & diei tantum agitur de annuntiatione reſurre-

26

Digitized by Google

ctiõis,facta per angelũ:in aliis de visione.Cõueniebat enim, vt prius annuntiaretur Domini resurrectio, vt postea ad maiorem fidem faciendam corporaliter ipse ab hominibus videretur.Tria verò à Ioanne Euangelista omnino præposterè posita sunt. Primum namque fuit quod legitur in sabbato:postea quod legitur in quinta feria,& aliquã to tempore,post quòd in quarta feria legitur. Nam Maria Magdale. cum veniſſet ad monumentum & non inueniſſet corpus Dñi,sublatũ credidit, & cucurrit & nuntiauit Petro & Ioanni qui cucurrerunt ad monumentum & Ioan.præcucurrit,sed non statim intrauit:sed Pet. tandem veniens intrauit,& postea Io.intrauit:& cum nõ inueniſſent redierunt ad propria:hoc legitur in sabbatho.Illis redeuntibus Maria remansit ad monumentum,& inclinans se in monumento, vidit vnũ angelum sedentem ad caput,alium ad pedes,qui dixerũt.Maria quid ploras?quæ dixit:Quia tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eũ:& tunc conuersa retrorsum vidit Iesum, qui dixit ei,mulier quid ploras?quẽ quæris?& illa respiciens & hortulanũ eũ credens dixit:Domine,si sustuliſti eũ,dicito mihi, & ego eũ tollã, hoc legitur in quinta feria.Aliquanto tempore post Petrus iuit piscatum cum sex aliis ad mare Tyberiadis, vbi Dominus apparuit eis in litore: & hoc legitur in quarta feria. Sed quare hæc omnia?Solutio.In quarta feria cantatur hoc,quod cãtabitur Sanctis in die iudicij: Venite benedicti Patris mei,&c.& in illo Euangelio, quod eadem die legitur dicitur, quòd Dominus apparuit Discipulis in litore maris.Et hoc bene conuenit. Nam per littus maris, vt dicit beatus Gregorius super illũ locum,finis intelligitur mundi:in quo Dominus apparebit suis gloriosus,& tunc Petrus † trahet ad litus rete plenum magis piscibus,centum quadraginta tribus,nec tamen scindetur rete.Per Petrum,intelligitur ordo sanctorum prælatorum,qui de fluctu huius seculi,ad littus stabilitatis æternæ ducent eos,qui per ipsos conuersi fuerint:sed hoc attribuitur soli Petro,propter Ecclesiæ vnitatẽ.Sed quare legitur in sabbato in albis Euangelium:quod tũc legitur?Respõdeo,quod officium illius sabbati cum officio præcedentis sabbati sancti in multis conuenit.Nam in præcedenti sabbato duplex laus cantatur,sicut & in hoc lectioni conuenit,quia in lectione præcedentis sabbati dicitur: Quæ sursum sunt,sapite:non quæ super terram & in lectione sequẽti dicitur, Deponentes omnem dolum, &c. & itaque tanquá lapides viui ædificamini quòd nihil aliud est,quàm quæ sursum sunt, sapere. Cõueniebat igitur,vt Euangelium correspondere Euangelio, quòd fit in eorum principiis. Nam in Euangelio præcedentis sabbati dicitur,Vespere autem sabbati,quæ lucescit in prima sabbati,id est, diluculo,venit Maria Magda.& in Euangelio sequen.dicitur: Vna sabba. Maria Magdal.venit ad monumentum,cùm adhuc tenebræ essent:q̃ idem est.In hoc tamẽ videtur differentia,quia dicitur ibi,quòd venit Maria Magda.& altera Maria.hic nõ fit Mentio,nisi de Maria Magd.

Sed

Digitized by Google

Sed vt ait Auguſt.in lib.de Cõcordant.Euangeliſtarum,ideò Ioannes ſolam Mariam Magda.nominat, quia fuit cæteris feruentior:nec tamen ideò cæteras excludit. Euangelium verò Matth. legitur in ſexta feria,quia Dominus per paſſionem meruit ſibi dari poteſtatem in cœlo,& in terra,vel potius datam notificari:& quia Dominus in ſexta feria paſſus eſt,idcirco legitur in Euãgelio Matth. in ſexta feria, in qua Dominus ait diſcipulis : Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.Vnde Apoſtolus : Chriſtus factus eſt pro nobis obediens Patri, vſq; ad mortẽ:mortẽ autẽ crucis:propter quod & Deus,&c.Vbi ergo poneretur Euangelium,in quo agitur à Ioan.de prima viſione Domini,quæ facta fuit Maria Magd. niſi in quinta feria?In prima enim die non poterat poni prædictis de cauſis,nec in ſecunda,nec in tertia,nec in quarta,nec in ſexta,nec in ſabbato.Vnde reſtat, quòd in quinta feria neceſſário poni debuerit,Aiunt quidam, quòd licet in ſecunda feria legatur Euangelium de apparitione Domini,facta Diſcipulis euntibus in Emaüs,non tamen illa facta fuit in ea die, ſed in præcedenti. Decem etenim apparitiones poſt Chriſti reſurrectionem in euangeliis inueniuntur,ad fidem noſtram confirmãndam : quinque in prima die,& quinq; poſteà.Sed in Apoſtolo dicitur,quòd in die reſurrectionis apparuit Ia.& quingentis fratribus ſimul.Et ſicut quidã dicunt in ipſa etiam die primò apparuit matri, vt dictũ eſt in quarta parte, ſub tit.de acceſſu pontificis ad altare,& etiam Ia.qui votum vouerat non comedere , ſed & Ioſeph , qui pro eo tenebatur in carcere. ¶ Verùm
28 † quia de viſione angelorum,& de Mar Magd.Euangeliſtæ diſcordare videntur,ideò aliqua ſuper hoc præter propoſitum dicamus. Nam Mat. dicit quod mulieres viderunt angelum ſedentem ſuper lapidem qui tamen erat extra monu. Marcus dicit , quod introëuntes ipſæ in monumentum,viderunt eum ſedentẽ à dextris.Ioan.dicit,quòd Mar. Magd.vidit duos angelos,vnum ad caput,& alium ad pedes ſedentes. Luc.dicit,quod duo angeli ſtantes dixerunt Mariæ Magd & aliis:Cur quæritis viuentem,&c. Ioan.dicit ſolam vnã veniſſe:ſcilicet Mariam Magd.Mat. duas, ſcilicet eam & aliam. Mar.tres,ſcilicet eam & Mariam matrem Iac.minoris. & Mariam filiam Salomæ , quæ fuit mater filiorum Zebedei,ſcilicet Iacobi minoris, & Ioan.Euangeliſtæ ſecundam Chryſo.tantum Salomæ filia fuit. Lucas plures dicit, dicit enim: Erat autem Maria Magda. & Ioanna & Maria Iaco. minoris ſubaudi mater,& cæteræ quę cum ipſis erant,& aliæ quas nõ numerant Euangeliſtæ.Eccleſia tamen tres Marias repræſentat. Rurſus Matth.dicit, quod mulieres certificatæ per angelum,inter quas erat præcipuè Maria Magda.denuntiauerũt Apoſtolis Dominum reſurrexiſſe:& Ioan. dicit quod Mar Magd.nunciauit Petro & Ioan. eum ſublatum fuiſſe. Vera quidem ſunt omnia, quæ dicunt Euangeliſtæ in his,& non ſunt
29 aduerſa,ſed quod vnus minus dicit,alius ſupplet.†Verum enim eſt ſicut narrat Matth. quòd primò viderunt angelum ſedentem ſuper lapidem,

Digitized by Google

pidem,quem reuoluerat ab oſtio monumenti:qui & dixit eis eum reſurrexiſſe.& adiecit.Venite,& videte locum vbi poſuerunt eũ:& tunc ipſe ſurgens præceſſit eas in monumentum , & ſedit in dextris : ſicut narrat Marc.poſt Mariam Magdalenam,vidit vnũ ad caput, & alium ad pedes ſedentes,ſicut dicit Ioan.Qui dixerunt ei:Mulier, quid ploras?& nuntiauerunt eum reſurrexiſſe & tunc ſurrexerunt ipſi vt apparerent ei ſtantes,ſicut dicit Luc.vt in hoc,quod ſurrexerunt,Dominũ ſurrexiſſe oſtenderent:& cùm ſtarent dixerunt ei & aliis:Cur quæritis viuentem,cum mortuis:id eſt,eum qui reſurrexit? Cur quæritis in ſepulchro,quod eſt locus mortuorũ.Ambroſius dicit duas fuiſſe Marias Magdalenas,vnam quæ ſecundum Matthæum , ſciuit Dominum reſurrexiſſe:aliam,quæ ſecundum Ioannẽ neſciuit,ſed corpus ſublatum credidit. Auguſtinus verò de † Concordan. Euangeliſtarum ſic ſoluit:dicit enim,quod cùm Maria Magd.cum aliis veniret dicendo: Quis reuoluet nobis lapidẽ ab oſtio monumenti?cum adhuc aliquantulum longè eſſet,vidit lapidem reuolutum,& ſtatim cucurrit ad Petrum & Ioan. & ſignificauit eis corpus Domini, fuiſſe ſublatum , qui venientes inuenerunt monumentum vacuum, & credentes quod fuiſſet ſublatum,redierunt.Maria autem iterum adiunxit ſe aliis, & propius accedens cum eis,vidit angelum ſedentem ſuper lapidem:& dixit eis,Cur quæritis in ſepulchro quod eſt locus mortuorum.Mat.&c.ſicut ſuperius dicta ſunt Zacha. qui compoſuit vnum Euangelium, ex quatuor aliter ſoluit.Dicit enim, quod Mar. Magd. & aliæ venerunt ad monumen. & viderunt angelum ſedẽtem ſuper lapidem,ſicut dicit Mat.& poſt in monumẽto ſicut dicit Mar. & inde duos ſtantes vnum ad caput,alium ad pedes , ſicut Luc. dicit, ſcilicet illum priorem cum alio,vel eo diſparente,alios duos,qui dixerunt:Cur quæritis viuentẽ cum mortuis , & ſignificauerunt eum reſurrexiſſe. Alij crediderunt verbis eorum:Maria remanſit incredula.vnde aliæ nunciauerunt Diſcipulis Dominum reſurrexiſſe:illa nuntiauit Pet. & Ioan. eum ſublatum fuiſſe qui poſt aduentum & receſſum eorum ſola remanſit, ad monumentum , & inclinans ſe in monumento vidit duos angelos ſedentes,vnum ad caput:& alium ad pedes,ſicut dicit Ioan. qui dixerũt ei:Mulier,quid ploras?& illa reſpondit:Quia tulerunt Dominũ meũ & neſcio,vbi poſuerunt eum:& cõuerſa vidit Dominum qui dixit ei Mulier:Quid ploras?Quem quæris?& illa putans eũ hortulanum eſſe dixit : Domine,ſi tu ſuſtuliſti eum,dicito mihi,& ego eum tollam. Et tunc Dominus eam ex nomine nominauit , & ipſa tunc eũ cognouit: & poſt plures locutiones angelorum,tunc primò credit,& voluit procidere ad pedes Domini,& Dominus dixit ei : Noli me tangere nondum enim aſcendi ad Patrem meum. ſubintelligitur , In corde tuo, quaſi dicat:Quem quæris tanquam mortuum , non credis Patri eſſe æqualem & adiecit Dominus:Vade,& dic fratribus meis:Aſcendo ad Patrem meum,& Patrem veſtrum,&c. id eſt,in proximo eſt, vt aſcendam.Et

Digitized by Google

dam.Et ipſa cœpit ire iam certificata:& inuentis aliis mulieribus iuit pariter cum eis,hoc nuntiare Apoſtolis & in illa via apparuit eis Dominus,dicens: Auerte,quæ acceſſerunt & tenuerunt pedes eius.Prędictum autem modum loquendi : in quo generaliter dictum eſt , quod mulieres iuerant nuntiare Dominum reſurrexiſſe:cùm tamen Maria, quæ erat vna de illis tunc incredula fuit ſæpè in Scripturis inuenimus ſicut & Dominus Diſcipulis:Et me ſcitis,& viam meam ſcitis cum tamen quidam eſſent inter eos,qui hæc neſcirẽt. Vnde Dominus:Tanto tempore vobiſcum ſum,& nõ cognouiſtis me,&c. ſed illud primò dictum eſt ſcientibus,iſtud ignorantibus. Ita etiam dicitur quod Dominus in aſcenſione apparuit diſcipulis & exprobrauit incredulitatem,& duritiam cordis eorum, quia his. qui viderant eum ſurrexiſſe, non crediderant,cum tamen aliqui inter eos fuerint qui iam crediderant ſicut Petrus,& alij plures:ſed illud primò dictum eſt de incredulis.Hæc opinio videtur probabilior,quàm ſecũda Et quod dixit Ambro.non eſt credendum:quod dixerit aſſerendo , ſed aliorum opinionem referendo , licet eam argumentis probare videatur quibus iuxta prædictam opin.leuiter reſpondetur,& ferè totum quod ipſe inducit per interpretationem ſoluitur.v.g.quod ipſe dicit,quod vna Maria fuit ſecundum Matt. quæ ſcivit eum ſurrexiſſe, hoc eſt falſum : quia aliis credentibus verbis angeli ipſa remanſit incredula. Auguſt. verò non ſic fuiſſe dicit, vt narrat,ſed narrat ita potuiſſe fuiſſe. vnde probabiliori ſententiæ non præiudicat. *Ioan.13* *Mat.vlt.*

SUMMARIUM.

1 *Feria ſecunda poſt Paſcha,officium.& nn.2.3.*

De ſecunda feria Poſt Paſcha. CAP. XC.

1 QVia † per gloriam reſurrectionis impleuit Dominus,quę promiſit in veteri Teſtamento, vt videlicet introduceret nos in terrã fluentem lac & mel , ideò dicit Eccleſia introitu huius ſecundæ feriæ: Introduxit Dominus in terram fluentem lac & mel. Exod. xiij. quia Chriſtus iam introductus eſt: & Eccleſia triumphãs in re, Eccleſia vero militans in ſpe. Epiſtola ſumitur de Actibus Apoſtolorum x. cap. Stans Petrus in medio,&c.& intendit probare paſſionem Chriſti & reſurrectionem:vnde dicit:Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhi-
2 bent.¶ † Euangelium.Duo ex Diſcipulis.Luc.xxiij.c.concor.epiſtolę de apparitione Domini Diſcipulis euntibus in Emaus:ibi enim habetur,quod cognouerũt eum in fractione panis.Quid eſt fractio panis, niſi expoſitio Scripturæ?ibi enim cognoſcitur Dominus.Reſponſoriũ vero concord. cum introitu:Dicat nunc Iſraël. Allelu-Ia. nónne cor noſtrum erat ardens,&c. Eſt de Scripturarum expoſitione In aliis Eccleſiis dicitur Allelu-Ia.Angelus Domini.Mat.vlt.cap. Offertorium: Angelus Domini,&c. eſt de teſtimonio Apoſtolorum. Poſtcõmunio:

Surrexit

Surrexit Dominus, &c. Luc.vlt. cap. eſt de apparitione quæ facta eſt Petro.Multiplicat igitur apparitiones, vt dictum eſt ad confirmandũ fidem. ¶ Sanè ex † hodierno Euangelio ſumitur allelu-Ia Nonne, & ℣ offerenda: Angelus Domini ex eo,quod ibi dicitur,mulieres viſiones angelorum vidiſſe,qui dicũt eum viuere.Similiter& communio:Surrexit Dominus ex eo, quod ibi dicitur.Surrexit Dominus verè. & apparuit Simoni.Ad pietatem ergo pertinet hoc officium.in quo continetur rememoratio Scripturarum, & per pietatem accedit ad manſuetudinem: manſuetis autem terra promittitur illa. de qua dicitur: Beati mites,quoniam ipſi poſſidebunt terram fluẽtem lac & mel. Vnde in introitu dicitur:Introduxit nos Dominus in terram fluẽtem lac & mel. Et ſunt hæc verba Moſi populum poſt eſum agni de Ægypto ducentis.Introduxit inquam ſpe.ſed in illa poſteà introducet re,quam Caleph dedit Axæ, filiæ ſuæ irrigatam irriguo ſuperiori & inferiori. Irriguum inferius,timor eſt,ſuperius,amor. Caleph etenim qui quaſi cor interpretatur,dat animæ deuotionẽ, cum timore pariter & amore,¶ In hac ij.feria fit in vrbe ſtatio, apud ſanctum Petrum, propter hoc,quod in Euangelio habetur: Et apparuit Simoni & quia ibidem dicitur:Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis? quia ipſe præ cæteris magis arſit,Dominum diligendo.Hac die piſces viuos inſpicimus recolentes cum gaudio,quod Dominus ad probationem reſurrectionis partem piſcis aſſi comedit:& in tertia feria ad fontes imus, vt ibi dicetur,& mulieres verberant viros,& iam in his tribus diebus eſt feriandum,prout ſub paſcha dictum eſt. S. 706

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia poſt Paſcha,officium.num.2.3.4.*

De tertia feria poſt Paſcha. CAP. XCI.

IN tertia feria † oſtẽditur,per quod habeatur hæreditas cœleſtis patriæ.Oſtenſio verò in ſecunda feria, quod in terram fluentem lac & mel iam introduxit nos Deus¶n ſpe,& poſteà introducet in re, modò oſtendit per quod habeatur, quia per diuinam ſcientiam ſiue cognitionem Domini noſtri:vnde hæc tota feria eſt de cognitione ſiue ſapientia Dei,& inde introitus eſt: Aqua ſapiẽtiæ,&c.Eccle.xv.ca. & eſt ſeptimi toni:quia in ſeptem donis Spiritus ſancti, eſt iſta ſapientia.In epiſtola:Surgens Paulus Act. xiij. cap. oſtenditur paſſio Chriſti & reſurrectio,per quam hic ſapientia habetur.Qui enim veram fidem habet de his,habet ſaporem Dei.Hæc autem cognitio,eſt dies,quã fecit Dominus.de graduali ergo patet.Et † nota quod cùm amnes graduales verſus huius hebdomadæ ſumãtur de pſalmo cvij. ſcilicet, Confitemini.qui eſt nouus poſt,Dixit Dominus hodiernus ſumitur de pſalmo cvj.ſcilicet Confitemini. qui eſt decimus in matutinali. Cantate. eò,quod iſte pſalmus exhortatur fideles ad lau.Dei, qui per ſapientiã ſuam

Digitized by Google

ſuam redemit & liberauit eos de quadruplici tentatione: quia liberauit eos de neceſſitatibus eorum, id eſt, ab infidelitate & quia liberauit eos de neceſſitatibus eorum, id eſt, à praua conſuetudine, & liberauit eos à tædio bonæ actionis, & eduxit eos à verſutiis hæreticæ impugnationis. Allelu-ia eſt: Surrexit Dominus, & apparuit mulieribus, vel ſecundum alias eccleſias. Opportuit: quod ſumitur de Euangelio: in aliis etiam dicitur: Surrexit Dominus verè. Luc. vlt. cap. In euangelio verò: Stetit Ie. &c. Lucæ xxiiij. c. oſtendit Dominus, & probat reſurrectionem ſuam Diſcipulis ſuis per quatuor. Primò, per conſuetum modum loquendi, cùm dixit. Pax vobis loquebatur enim eis ſæpe de pace, & amator pacis erat, vnde ipſe Dominus inquit. In me pacem habebitis: in mundo autem preſſuram. Pacem relinquo vobis. Pacem meam do vobis. Secundò per hoc, quod oſtendit ſe palpabilem. Tertio quia cum eis comedit. Quartò quia eis ſenſum aperuit Scripturarum: & quia hanc ſapientiam Dominus dedit per ſe, & per Apoſtolos, ideò dicitur in offertorio: Introiuit de cœlo Dominus, id eſt, de Apoſtolis, vt omnes crederent in illum. Hæc enim, inquit Ioan. ſcripta ſunt, vt credatis, &
3 credentes vitam æternam habeatis. ¶ † In poſt communione, quæ eſt ad Col. iij. cap. inuitamur ad hanc ſapientiam, Si conſurrexiſtis cum Chriſto quæ ſurſum ſunt ſapite. ecce de ſapientia. Et quia de ſapientia habetur in hac ij. feria, ideò fit ſtatio ad ſanctum Paulum qui fuit ſapientior omnibus Apoſtolis, ſeu cui Dominus ſingulariter aperuit intelligentiam Scripturarum, de quibus legitur in Euangel. & introitu. Vnde ipſe dicit. Non à me, nec ab homine accepi euangel. meum: ſed per reuelationem Domini mei Ieſu Chriſti: vel, quia per eum maximè adimpletum eſt, quod in Euangel. legitur, ſcilicet oportuit prædicare pœnitentiam in omnes Gentes, ideò, quod & eius prædicatio legitur
4 in hodierna lectione actuum Apoſtolorum. Hac die † viri verberant mulieres, prout ſub Paſcha dictum eſt hac etiam die ad fontes imus, pro eo quod hodie in introitu viri beati aqua ſapientiæ potati referuntur, & in offertorio fontes aquarum apparuiſſe memorantur.

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta officium à Paſchate. & num. 2. 3.*

De quarta feria poſt Paſcha.
CAP. XCII.

1 OStenſo † in iij. feria de cœleſti patria, & per quod habeatur, oſtẽſo etiam in ſecunda feria, quod in terram fluentem lac & mel introducimur, ideò nunc in hac quarta feria inuitamur ad illam. Vnde introitus eſt: Venite benedicti Patris mei, &c. Matth. xxv. quia vero dicit Dominus: Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum: & quia ibi non intrant, niſi purificati per pœnitentiam, ideò beatus Petrus in epiſtola: Aperiens. Act. iij. inuitat Iudæos ad pœnitentiam: ideò autem

Digitized by Google

autem ad pœnitentiam inuitatur homo, vt de filio diaboli fiat filius Dei:& hæc est mutatio dextræ excelsi:propter quòd in responsorio habetur:Dextera † Domini fecit virtutem. Sequitur allelu-Ia de resurrectione:Surrexit Dominus,&c.& in aliis Ecclesiis est,Christus resurgẽs, &c. Semper enim in his diebus aliqua de resurrectione dicuntur.In aliis enim dicitur: Cùm sederit. Matth.xxj.cap. Quia verò hæc mutatio fit etiam,quando † homines sunt filij Dei propter prędicationem,ideò in Euangelio:Manifestauit se Iesus Ioan.xxj.cap.dicit Dominus: Mittite in dexteram nauigij rete. hoc facit qui tantùm prædicat propter Deum, & tunc trahuntur magni pisces. Postea dedit eis piscem assum. Piscis assus, est Christus passus: hac erit refectio in patria, cùm comedemus panem angelorum, de quo in offertorio. Portas cœli, &c.Postcommunio est: Christus resurgens.Roman.vj.Et quia beatus Laurentius fuit vnus de magnis piscibus, & fuit assatus pro Christo, ideò fit statio ad beatum Laurentium.

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta à Paschate, officium.& num.4.3.*

De quinta feria post Pascha.

CAP. XCIII.

QVinta † feria est de conuersione Gentium propter passionem & resurrectionem: vnde introitus est: Victricem manum tuam laudauerunt pariter Christia.quia sapientia aperuit os mutorum Esa.xxv. Tunc claudus saliet, sicut seruus, & aperientur linguæ mutorum, quod factum est, quando Christus dæmones eiiciebat & faciebat homines mutos loqui,vnde in Euangelio:Erat Iesus eiiciens dæmonium,& illud erat mutum. In epistola verò: Angelus Domini. Act. viij. significatur conuersio ista Gentium:vnde dicitur ibi de eunucho,qui conuersus est à Philippo,qui interpretatur os lampadis,siue os illuminãs quia quandoque per Scripturarum inspectionem, vel prædicationem conuertitur homo,vt gentiles,qui significantur per monachum:quandoque verò per inspirationem conuertitur ad Dominum, vt habetur in Euangelio,quod apparuit Maria Magd.Quia verò per conuersionem Gentium factus est Christus lapis angularis, ideò in versu responsorij habetur. Lapidem quem reprob.edific.&c. Et quia vero † conuersio fit per pœnitentiam, ideò sequitur allelu-Ia. Matth. xxij. In die resurrectionis mex dicit Dominus,præcedam vos in Galilæam: id est,in transmigratione de vitiis ad virtutes. Euangelium Maria † stabat, Ioan. xx.est de apparitione Domini: Maria Magdalena in specie hortulani siue peregrini,quia peregrinus est Deus homini, quamdiu est in peccato.In offertorio: In die solennitatis. Exod. iiij.& xiij.cap.similiter promittitur conuertentibus vera beatitudo In post communione verò: Populus,c.j. Regum ij. ad laudandum inuitamur: & fit statio ad sanctos Apostolos

quia

quia in Philippo,qui interpretatur os lampadis,intelliguntur omnes Apoſtoli,per quorum prędicationem conuerſio Gentium facta eſt.Item, quia fratres Domini de quibus in Euangelio legitur, ſunt Apoſtoli,per quos os muti appertum eſt:& diſertæ linguę infantiũ,ideò ſtatio fit ibi.

S V M M A R I V M.

1 *Feria ſexta à Paſchate,quod & quale habeat officiũ, ibi.& nu.2.3.4.5.*

De ſexta feria poſt Paſcha.

CAP. XCIIII.

1 SExta feria † eſt de inſtructione baptiſmi,vnde introitus eſt:Introduxit eos Dominus, ſcilicet de Ægypto, id eſt, de tenebris peccati, & inimicos eorum operuit mare,id eſt,baptiſmus: & ſubiicitur ibi ter alleluIa,propter liberatio. ab hoſtibus, & donum gratiæ.¶ Poſtmodùm
2 ſequitur † epiſtola: Chriſtus ſemel.j. Pet.iij.cap.in qua beatus Pet.agit de baptiſmo,& de arcà Noë,ſicut in diluuio per arcam ſaluę factæ ſunt animæ licet paucæ ſcilicet viij.ſimiliter & in baptiſmo, quia ſicut in aquis diluuij quæ innundauerunt totum mundum, mundus à peccatis purgatus eſt,& per arcam, animæ ſaluæ factæ ſunt: ita in aquis baptiſmi in quo omnia peccata mundata ſunt per Eccleſiam ſaluati ſumus.
3 ¶ Sequitur graduale:Hæc dies quam † fecit Dominus verſus.Benedictus qui venit in nomine Domini : Eſt enim homo qui conſecrat baptiſma,ſed Deus eſt qui inuiſibiliter baptizat.Vnde ſequitur: Deus.Dominus &illuxit nobis,ſcilicet per illuminationem baptiſmi,& per illuminationem legis Domini.Allelu-Ia,eſt Angelus Domini:cum duplici verſu,ſicut in die Paſchæ in quibuſdam Eccleſiis:quia in hac die agitur de inſtitutione baptiſmi. Vnus verſus eſt propter Chriſti reſurrectionem, in corpore, alius propter ſtolam animæ, quam in baptiſmo
4 ſuſcipiunt baptizati.¶ † Euangelium verò.eſt de inſtitutione baptiſmi, ſecundum Matth.vltim.cap. Vndecim Diſcipuli abierunt in montem, quem conſtituit illis Ieſus & ſequitur ibi: Euntes,docete omnes Gentes,Baptizantes eos in nomine Patris &c.¶ Et quia in memoria debe-
5 mus habere iſtum diem propter inſtitutionem baptiſmi : ideo ſequitur in offertorio Erit nobis † memorialis dies iſta,&c.Exod.xij.& xiij.cap. memorialis quidem eſt dies, in qua de vitiis ad virtutes tranſimus: hæc enim dicit Moſes de die Paſchæ ¶ Poſtcommunio : Data eſt mihi omnis poteſtas Matth.vlti.cap.Quia vero beata Virgo creditur interfuiſſe in inſtitutione baptiſmi, quia vt Hieronymus ait: hoc apud Nazareth in domo eius actum eſt, ideo hac die fit ſtatio in Eccleſia eius.

S V M M A R I V M.

1 *Sabbatum in albis, quod habeat officium, & num.2.4.5.6.*

3 *Iudicij dies plenus gaudio propter Dominicã & noſtram reſurrectionem.*

De ſabba

De ſabbato in albis. CAP. XCV.

SEquitur † de ſabbato in albis in quo eſt introitus: Eduxit Dominus populum ſuum in exultatione:hoc maximè in extremo ſabbato fieri intelligimus,quando erit verum ſabbatum:ſed ne Iudęi credant hoc dictum eſſe de ſeq.ſequitur in epiſtola.j.Pet.ij.cap. Fratres, deponentes omnem malitiam,& dolum, &c.Sequitur duplex † allelu-Ia ſine graduali.Primò , quia nunc terminatur ſeptuageſima poſtquàm ſequitur octaua reſurrectionis:quando habebitur duplex ſtola animę,ſcilicet & corporis, & ceſſabit labor operis, de quo dictum eſt in proœmio huius partis & ſub tit.de vij.diebus poſt Paſcha.& in iiij.parte, ſub tit.de allelu-Ia.Secundò,quia in die iudicij † plenum erit gaudium pro dominica & noſtra reſurrectione.Tertiò,geminatur allelu-Ia:quia tunc erit lætitia ſempiterna,quia enim erit lætitia vnum allelu-Ia canitur:quia ſempiterna ſecundum concinitur allelu-Ia.Quartò quia in octaua reſurrectionis omnis ſollicitudo deponetur: quòd ſignificatur in hac viij.die, in qua veſtis candida ſiue chriſmale deponitur , ideò in albis non cantatur graduale , ſed duplex allelu-Ia : quia tunc erimus in albis. Item quantum ad reſurrectionem Domini, non debet graduale cantari neque quantùm ad baptizatos: & ideò cantatur vnum allelu-Ia,pro baptizatis,ſcilicet:Laudate pueri Dominum:& aliud de reſurrectione Domini:ſcilicet:Hæc dies.Præterea,ideò poſt allelu-Ia.Hæc dies ſequitur allelu-Ia.Laudate pueri:quia de lętitia animarum tranſient ad gloriam incorruptibilem corporum.† Euangelium verò: Vna ſabbati. Ioan.xx. cap.eſt de duobus Diſcipulis,qui currebant ad monumentum,Pet.ſcilicet.& Ioan.qui ſignificant duos populos,cucurrit tamen citius Ioan.id eſt, Iudaicus populus , qui habebat Prophetas, ſcilicet Hieremiam, Eſaiam,& alios, qui de paſſione Domini loquuntur,ſed Petrus citius intrauit,id eſt,gentilis populus,non tamen intrauerunt Iudæi in multitudine:qui enim credit,intrat ſicut dicit Ang.Et attende, quia epiſtola & Euangelium huius ſabbati concordant cum epiſtola & Euangelio ſabbati ſancti, prout dictum eſt ſub tit.de vij. diebus poſt Paſcha.in offertorio verò de illuminatione poſt baptiſmum aguntur grates: Benedictus, qui venit &c.† Poſt communio eſt: Omnes qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Gallat. iij. Die iſta fit ſtatio ad Eccleſiam beati Ioan. in Laterano: quia enim ibi in præcedenti ſabbato baptizati ſunt pueri,& in viij.die in lege circuncidebantur,ideò rectè hac die ibi conueniunt, vt hoc ſpiritualiter agatur in baptizatis : & hoc eſt , quod dicitur in epiſtola. Deponentes omnem malitiam & omnem dolum, &c.quaſi modò geniti infantes: ne per feneſtras quinque ſenſuũ intret mors.† Dicitur autem ad horas capitulum: Chriſtus reſurgens. Ro.vj. cap. & illud, Expurgate vetus, &c. ad Corint. v. cap. & illud, Chriſtus paſſus eſt.j.Petri ij Quia verò in tota ſeptuageſima,quæ vſque ad diem protẽditur,pœnitentiam egimus, ideo Eccleſia hodie celebrat in albis,

vt ma

Digitized by Google

vt magis ac magis albi ſimus, ſicut Dominus ait in euangelio Matthæi iij. Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlorum. Quare hoc Sabbatum dicitur in albis dictum eſt ſub Paſcha. Hac die dominus Papa diſtribuit, Agnus Dei. Alicubi etiam diſtribuitur cereus paſchalis, de quo dictum eſt ſub ſabbato ſancto.

S V M M A R I V M.

1 *Dierum ſeptem à Paſchate, ſecunda expoſitio, & intellectus. nume. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.*

2 *Reſurrectionis dominica officium pertinet ad timorem.*

Alia expoſitio dictorum ſeptem dierum.

C A P. X C V I.

POteſt etiam aliter dici, quòd † ideò in præmiſſis ſeptem diebus baptiſmalia celebrantur officia, vel quia baptizati ſapientia ſeptiformi docentur, vel quia ipſorum temporis vniuerſitas dierum ſeptenario voluit: quibus quia fides, ſpes & charitas præcipuè ſunt neceſſaria, ideò tribus pſalmis vtimur in nocturnis. Singulorum autem dierũ officia ſic poſſumus ſeptem ſpiritibus & beatitudinibus coaptare. ¶ Officium † quidem dominicę reſurrectionis, pertinet ad timorem, quo timemus terribilem ſententiam iudicis. Cum enim dicet Pater, Rex, & iũdex omnium, reſurrexit, & adhuc in ſuggilatione inimicorũ dicentium: Quando morietur & peribit nomen eius? tũc magnus erit timor & tremor vnde & in offertorio Tertia tremuit, &c. ſpiritus timoris, vt fundamentum ponitur: ſed quare à timore incipientes in ſapientia terminamus, cum Eſaias coęperit à ſapientia, & deſcenderit ad timorem? reſpondeo, Eſa. Saluatorem deſcripſit, qui carnem aſſumendo deſcendit, nos verò de terrenis ad cœleſtia tendere conamur: & ideò gradus aſcendendo cõnumerare debemus, vt à timore ad ſapientiam peruenire poſſimus. In ſecunda feria legitur euangelium de duobus diſcipulis euntibus in Emaiũs, quibus Dominus apparuit & Scripturas Moſi, & omnium Prophetarum aperuit. Et attende quòd licet † hodie legatur Euangeliũ de apparitione Domini, non tamen hodie ſed heri apparitio fuit. Ad pietatem ergo pertinet hoc officium, in quo continetur rememoratio Scripturarum, & accedit ad mãſuetudinem, prout ibi dictum eſt. In tertia feria legitur euãgelium: Stetit Ieſus. vbi multifariè ſuam reſurrectionem probat, ſ. per viſum & tactũ, per guſtum etiam & per auditum, cum Scripturas etiã exponit, quòd pertinet ad ſcientiam, vnde in introitu: Aquæ ſapientiæ, &c. beati viri potati referuntur. In offertorio: Intonuit fontes aquarum aperuiſſe memorãtur: in poſtcommunione: Si conſurrexiſtis, † quæ ſurſum ſunt, quærere & ſapere iubentur & in euangelio ſenſus ad intelligendum, Scripturas diſcipulis aperitur. Scripturarum quippe intelligentia & ſcientia lanenti, & luctus eſt cã effectiua. Qui enim legit in Scripturis Propheas, & eorum Dominum occiſos, quoquo magno dolore mordetur &

Digitized by Google

quanto magis quis peccata ſua intelligit, tãto citius in luctum & pœnitentiæ lamentum prorumpit. Licet igitur his diebus ſit gaudiis vacandum, tamẽ ineptam lætitiam remoueamus: ne carnes agni ſine lactucis agreſtibus comedamus, quia beati qui lugent. In iiij. feria legitur euangelium de diſcipulis piſcãtibus, quos inuitauit ad prandium, & dedit eis panem, & piſcem aſſum. i. Chriſtum cognoſcere Deum & hominem paſſum, quæ eſt illa quidem ſaturitas, de qua dicitur: Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabũtur. quod ergo dicitur ibi: Venite prandere, hoc eſt quod cantatur in introitu. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum. hoc enim regnũ eſt prandium æternum, vbi erunt piſces magni, ſed vnus ſuper prunas non paſſionis, ſed amoris: rationabiliter autẽ feria quarta nobis à Chriſto regnum promittitur: quia in quarta ætate regnauerunt Dauid & Salomon, in quorum manibus Chriſti regnum ſpecialius & plenius ſignificatur, & quia Petrus ſupradictum rete traxit in terram, ipſi enim commiſſa eſt Eccleſia, ipſique ſpecialiter dictũ eſt: Paſce oues meas. ideò pro epiſtola ſumitur eius prædicatio de Act. Apoſt. Ad † ſaturitatẽ enim quoque pertinet offerẽda; Portas cœli aperuit, prophetas qui prædixerũt, qui annuntiauerunt, Mariã quę genuit, Apoſtolos qui prædicauerunt, Doctores qui expoſuerunt, per hos omnes pluit dominus mãna in ore gentium animarũ. i. verbum, vel corporis ſacramentum, vt non deficerent in via tendentes ad patriam, vbi comedent panem angelorum. Verſus gradualis, dextera Domini fecit virtutem congruit illi verbo euãgelij: Mittite in dextera nauigij rete, & eſt ſenſus: Dextera Domini fecit virtutẽ: quia potentia Verbi, mihi vniti fecit me vincere mortem: ideoque dextera Domini exaltauit me. i. laudabilem me fecit, & repetit, Dextera domini fecit virtutẽ, vt oſtendat reſurrectionis qualitatem, ſ. æternam. Vnde ſequitur: Nõ moriar ſed viuam. iuxta quem ſenſum canimus cum Apoſt. in allelu-Ia & communione: Chriſtus reſurgens, & pertinet hoc ad fortitudinẽ. & quia bea. Lau fuit piſcis aſſus, fortis in eſurie & eſuriens in fortitudine, ideò fit ibi ſtatio. ¶ Officium † quintæ feriæ pertinet ad conſilium & miſericordiam. magnum enim fuit conſilium peccatricis pedes lauantis eum lacrymis, vt miſericordiam conſequeretur, prout in euangelio dicitur. ¶ Officiũ † vj. ferię pertinet ad mnuditiã cordis & corporis. In baptizato nãq;, de quo ibi agitur, lauantur corpus & anima. Et quia mũdis cordibus viſio Dei promittitur, vt ibi dictum eſt: Beati mũdo corde, quoniam ipſi Deum videbunt, & per munditiam ad intellectũ peruenitur, ideò recte in euangelio dicitur quòd trãſmigrantes Deũ videbunt. ¶ In ſabbato † legitur euangelium in quo dicitur quòd licet Ioan. præcurrerit, tamen Pet. ſequens, citiùs in monumẽtum intrauit, & poſteà Io. Hi, prout dictum eſt ibi, ſunt duo populi. Pet. ſignificat Gẽtes, qui poſterius venerunt ad notitiam paſſionis, ſed tamen primitus crediderũt Ioan. ſynagogam, qui in lege & Prophetis priùs audiuit Domini paſſionem, ſed

nondum

nondum credere in mortuum voluit: credet autem cùm Israël saluus
9 fiet. ¶ De † his duobus populis. s. credentibus & non credẽtibus, loquitur Petrus in epistola: Deponẽtes, &c. De credẽtibus dicitur in introitu: Eduxit Dominus populum. s. in ex. Eduxit enim Dominus Israël de Aegypto, cum auro & argento: sed illis in deserto murmurantibus, & ideo pereuntibus, eduxit eos qui non murmurauerũt in deserto in terram promissionis, & propter eosdem dimittimus graduale, & duplicatur allelu-ia, quia tunc neophyti laborant, tunc Deum voce, & opere laudant. Ad eosdem pertinet Psal. Laudate pueri domi. totus enim ille psal ad electionem dirigitur Gẽtium, quod ex illo fine probatur; Qui habitare facit sterilem in domo. Eisdem pueris cõuenit, quòd canitur in offertorio: Benedictus, qui venit in nomine Dom. Hunc enim versiculum cantauerunt pueri occurrentes Dom. ad passionem venienti. Quod sequitur: Benediximus vobis de Dom. di. adiecit mater Ecclesia, dicens pueris suis: Benediximus vobis. i. signauimus vos baptismo, nos qui sumus familia Domini, quia dominus Deus illuxit nobis. Se-
5 quens versus, Hæc † dies. ad gaudium spectat credentium. ille alius: Lapidem quẽ reprobauerunt ad suggillationem pertinet Iudæorum: ad eosdem credentes pertinet postcommunio: Omnes qui in Christo, &c. pertinet igitur officium istud ad pacificos, qui filij Dei vocabuntur, Dedit enim Dominus his, qui credunt in nomine eius filios Dei fieri, quibus datur sapientia perfrui.

SVMMARIVM.

1 *Dominica prima à Paschate, officium & num. 3. 4. & 6.*
2 *Apocalypsis. & Epistola canonica, leguntur à resurrectione: idque iure.*
5 *Missa dominica secunda à Paschate, expositio.*

De prima dominica post Pascha.

CAP. XCVII.

1 IN octaua Paschæ † incipit tempus regressionis seu reconciliationis, prout dictum est in proœmio huius partis. ¶ Sanè in hac die dominica in quibusdam Ecclesiis fiunt octauæ Paschæ, & dicuntur responsoria de die dominica, & introitus: Resurrexit, & graduale, quod derelictum erat, resumunt, habentes respectum ad generalem resurrectionem, ad cuius gloriam per gradus ascẽditur: Christi enim resurrectio in octaua ætate facta est. Sed cum Paschalis solẽnitas significet illam octauam, quæ sequitur † septenarium huius vitæ, quæritur quare habet octauas, cum etiam eius solemnitas protendatur, non tantùm per octo dies, sed etiam vsque ad diem Pente. Respõdeo, quia resurrectio futura significata est per circunciſionem, quæ octaua die mandata est, cuius veræ circunciſionis octo sunt beatitudines, quarum octaua redit ad primam: & ideò ad repræsentandũ has beatitudines solennibus octo dierum officiis celebramus octauas dominicę resurrectionis, quę est causa & signũ nostrę futurę resurrectionis. Has beatitudines coaptat Aug. in lib. de Doctrina Christiana, septem spiritibus omittẽs vlti-

Digitized by Google

mam, quia redit ad primam : gradatim enim à timore peruenitur ad ſapientiam. Vnde initium ſapientiæ timor Domini. de hoc dicetur in procœmio ſeptimæ partis. Quia ergo nouiter baptizati ſunt pueri, & quia multos nouellos in quadrageſima genuit Eccleſia, & quia in illo tempore fuerunt Apoſtoli pueri, propter quod Dominus fuit cũ in eis quadraginta diebus poſt Paſcha inſtruẽs eos in fide, vt poſsẽt omnino fieri ſpirituales, & vt vrerentur igne. Spiritus ſancti propter iſtas tres cauſas ſiue nouitates inſtruit nos Eccleſia in fide in noc tempore. Et ideo in prima quindena leguntur Apocalyp. & Apoſt. in quibus libris habetur de ſeptẽ ſignaculis, videlicet de incarnatione, natiuitate &c. quæ Chriſtus ſolus aperuit, quæ ſunt maxima principia fidei noſtræ. Poſtmodum in alia quindena cantatur in reſponſoriis de pſalmis, & in lectionibus leguntur Epiſtolæ canonicę vſque ad aſcenſionem Domini, vt ſupra fidem ædificentur bona opera. Pſalmi enim & epiſtolę bona opera deſignant. ¶ Et attende, quòd ante † reſurrectionem lex & prophetæ legebantur, poſt reſurrectionem verò Apocaly. & epiſtolæ canonicæ quæ ſunt Apoſtolorum ſcripta, leguntur, & cantibus iubilantur. Lex enim & prophetæ Chriſti paſſionem & reſurrectionẽ prædixerunt, ſed Apoſtoli iam facta annuntiauerunt, teſtificati ſunt, ideoque reſponſorium illud cantatur. Virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis. Rationabiliter quoque legitur Apoca. & cantatur, eò quòd in ea viſio Chriſti, & angelorum collocutio memoratur. In illa enim vita, quam paſchale ſignificat tẽpus, animæ viſione Trinitatis, & angelorum conſortio congratulabuntur. Legitur autem Apocaly. cum hiſtoria, Dignus es domine, alias incipit: Ego ſum vitis vera. Quod autem in quodam reſponſorio dicitur, decantabat populus Iſraël allelu-Ia, & vniuerſa multitudo Iacob canebat legitime, & Dauid cum cantoribus cytharam percutiebat in domo Domini, illud reſpicit, quod regno Saul deſtructo id eſt mortis imperio, arca, id eſt humanitas Saluatoris, in qua ſunt manna, id eſt, verbum, & tabulæ teſtamenti, id eſt theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei abſconditi in Hieruſalem dicitur, & in tabernacalo collocatur vt æterna pacis viſione fruatur, & ad Patris æquitatem glorioſus exhibeatur. Cùm autem ſuperius de temporibus infantiæ Saluatoris paululum dixerimus eſſe legendum: nunc vero ſcripta cæterorum Apoſtolorum, patet quod toto tempore ſiue ante paſſionem, ſiue poſtea quo Domini præſentia memoratur congruè præcones noui Teſtam. loquuntur, videturque quod quaſi ab vberibus ſponſi filij conſolationis lacte potentur. Hæ namque ſcripturæ ſunt vbera, de quibus dicitur, Meliora ſunt vbera tua vino: de quibus nos ſic reficiat Deus cuius miſericordia plena eſt terra, vt omnes de ipſius plenitudine accipiamus : Et † nota, quod ſecundum Romanum ordinem leguntur nouem lectiones in dominicis à Paſcha, vſque ad Pentecoſt. prout dictum eſt ſub titul. de ſeptem diebus poſt Paſcha propter nouitatem autem triplicem, quę dicta eſt

incipit

incipit introitus: Quasi modo geniti, &c. j. Pet ij. ca. In epistola verò in fide instruimur, quæ incipit: Omne quod natum est, ex Deo, vincit mundum, & c. j. Io. v. c. Ostendit fidē per testimoniū in cœlo & in terra, & in conscientia. In terra, cum dicit: Tres sunt qui testimonium perhibent in terra, spiritus, aqua, & sanguis: quia enim clamore magno Dominus emisit spiritum, & quòd ex eo iam mortuo exiuit sanguis & aqua iudicium fuit humanitatis: & hi tres, vnum sunt, id est, vnum significant. Tres perhibent testimonium in cœlo. Pater in voce, Verbum in carne, spiritus & columba, & hi tres, vnum sunt: de testimonio conscientię sequitur in epist. Qui credit in filiū Dei, iam in se testimonium Dei habet, id est hoc dictat ei conscientia, sequitur duplex allelu-Ia. In dominicis enim & festiuis diebus ab hac die vsque
† ad Pētecost. canitur duplex allelu-Ia, de quo dictum est sub titu. de septem diebus post Pascha, & sub sabbaro in albis, & sub septuagesima: primum allelu-Ia est: Post dies octo Ioan. xx. c. Euāgelium. Cum esset serò Ioan. xx. c. est de duabus apparitionibus. Prima omnibus Apostolis, in ipsa die Paschæ, excepto Thoma, alia octauo die prę̄sente Tho. qui vidit & credidit, & tetigit & dixit: Dominus meus; & Deus meus, aliud vidit, aliud credidit. Vidit humanitatem, & credidit deitatem, & congruit factum interpretationi nominis. Thom. enim interpretatur abyssus, nam profundè intellexit, qui ex eis, quæ exterius vidit, deitatis intima penetrauit. Postmodum inuitauit nos in euangelio beatus Ioan. ad credendum ab vtili & honesto, vtile est enim nobis credere, vnde dicitur: Multa signa fecit Iesus quæ non sunt scripta in libr. hoc. Postcommunio est Mitte manum, & Ioan. xx. cap.

S V M M A R I V M.

Dominica secunda à Paschate quid moneat, & eius officium.

De secunda dominica post Paschā.

C A P. X C V I I I.

SEquitur † de secunda dominica post Pascha: quia enim per Christi resurrectionem illuxit Deus nobis, non tantum paruulis, sed etiam perfectis, ideò hæc dominica de pastoribus est, qui debent plenè imitari Christum: vnde introitus est: Misericordia Domini plena est terra, ea enim non tantùm paruuli, sed & magni repleti sunt: & ideò sicut antecedēs dominica fuit de paruulis, sic ista est de perfectis, vnde sequitur: Verbo Domini cœli, id est, Apostoli firmati sunt: & quia Petrus loquitur ad pastores in epistola: Christus passus est pro nobis, & j. Petr. ij. cap. ideò nunc fiunt synodi, & fit statio apud sanctum Petrum. In fine enim dicitur: Conuersi enim estis ad pastorem, & Episcopum animarum vestrarum. Duo allelu-Ia dicuntur: primū, scilicet, Cognouerunt Discipuli, &c. est de resurrectione: in aliis tamen Ecclesiis dicitur: Surrexit Dominus. Matth. vlt. c. aliud scilicet: Ego sum pastor bonus. Ioan. x. cap. est de prælatis. Euangelium verò ego sum

Digitized by Google

paſtor bonus. Ioã. x. ca. eſt de bonis prælatis & mercenariis. Offertorium eſt: Deus meus ad te de luce vigilo, quia prælati debent ſemper vigilare: vnde in Canticis Canticorum dicitur: Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem: poſtcommunio ſimiliter eſt de prælatis: Ego ſum paſtor bonus.

SVMMARIVM.

1 *Dominica tertia à Paſchate, quid hortetur, aut quò vocet. & nu. 2. 3.*

De dominic tertia poſt Paſcha.

CAP. XCI.

IN præcedentibus duabus dominicis oſtenſum eſt, quòd parui vel magni, & per Chriſti reſurrectionem pleni ſunt miſericordia Domini. Parui, cùm dicitur in introitu præcedentis dominicæ: Miſericordia Domini plena eſt terra: magni, cum dicitur ibidem: Verbo Domini cœli firmati ſunt. In hac verò tertia & in ſequentibus duabus dominicis ante aſcẽſionem, hortatur nos Eccleſia ad iubilum & exultationem propter Chriſti reſurrectionem & aſcenſionem. Vnde introitus huius dominicæ incipit: Iubilate Domino omnis terra, &c. & ibi ſequitur allelu-Ia: quia iubilus eſt exultatio mentis, habita de æternis: ſoli autem Dei iubilandum eſt. ſequitur pſal. Dicite nomini eius, id eſt, hilari operatione ipſum laudate, & ſequitur ſimiliter in vnum allelu-Ia: quia ab vna radice ortum habent alia omnia, id eſt à charitate. ſequitur: Date gloriã laudi eius, & ibidem in fine ſequitur triplex allelu Ia: quia à potentia Patris, & ſapientia Filij, & à benignitate Spiritus ſancti proceſſit, quòd nos liberauit per paſſionem & reſurrectionẽ ſuam: & ideò laudandus eſt Deus, licet aũt ſit exultatio: tamen incutitur timor, ne ſpes ſine timore luxuriet in præſumptionem. Inde ſequitur verſus: Dicite Deo, quam terribilia ſunt opera tua Domine, debet enim timere nouus populus, quia Iudæi excæcati ſunt. qui erant populus peculiaris Domini, qui licet appoſuiſſent cuſtodes, tamen dixerunt: Venerunt diſcipuli eius, & furati ſunt eũ, & hoc eſt, quòd dicit Pſal. Mentietur tibi, id eſt, ad honorẽ tuum quia ex hoc magis cõfuſi ſunt inimici tui, id eſt, Iudæi, & ſequitur: In multitudine virtutis tuę, quaſi dicat, Licet vidiſſent multa miracula, videlicet ſolẽ obſcuratum, & petras ſciſſas, in hoc eſt etiam multitudo virtutis Dei, quòd mendacia inimicorũ vertit in ſuũ honorem. In epiſtola verò monet Petrus baptizatos, vt ambulent in nouitate vitæ, abſtinẽtes à carnalib. deſideriis, dicẽs: Obſecro vos fratres tanquam aduenas, & peregrinos, abſtinere vos à carnalibus deſideriis. 1. Pet. ij. c. & concordat cum introitu, quia guſtato ſpiritu deſipit omnis caro: quædam Eccleſiæ dicunt allelu-Ia: Chriſt. reſurgens. Ro. vj. Euangeliũ eſt de reſurrectione: Modicũ & iam non videbitis me, modicũ, id eſt, à morte vſq; ad reſurrectionẽ: & iterum modicum, & videbitis me poſt reſurrectionẽ: & modicũ, quia vado ad Patrem. Ioã. xv.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Dominica quarta à Paſchate, inuitat ad iubilum, & eius officium. num. 2.3.4.*

De dominica quarta poſt Paſcha.

CAP. C.

1 IN quarta etiam † dominica inuitamur ad iubilũ, & ſpecialiter inuitantur ad hoc Gentes: vnde introitus ſumptus eſt de pſalmo inuitante ad canticũ, qui incipit: Cantate Domino canticũ nouum, quia
2 mirabilia fecit. Bernar. inquit: Tria fecit † Dominus mirabilia in incarnatione ſua. Primũ, quòd mater eſſet virgo. Secundũ, quòd Deus fieret homo. Tertiũ, quòd prædicta poteſt credere carnalis homo. Sequitur ibi ante conſpectum Gentium reuelauit iuſtitiam ſuam, id eſt, filium ſuum. Sequitur verſus: Saluauit ſibi dexterã eius, &c. Et quia per fidem vniti ſunt duo populi, ſcilicet Gentilis & Iudaicus, ideo in oratione habetur: Deus, qui fidelium mentes vnius efficit voluntatis, &c. Rurſus, quia iſta dominica quarta appropinquat aſcenſioni, ideo
3 dicitur euangelium: Vado † ad eũ qui me miſit, & nemo ex vobis, &c. Io. xvj. & poſt: Expedit vobis vt ego vadã, &c. Oſtenditur enim cauſa iubili, ſcilicet aſcenſio, huic conſonat principium epiſtolæ beati Iac. j. ca. Omne datum optimum, & omne donũ perfectum, deſurſum eſt,
4 deſcendens à patre luminum. Sequitur in euangelio: Cum † venerit paracletus arguet mũdũ de peccato, id eſt de infidelitate: fides enim peccatum excludit, vnde arguere de hoc peccato, eſt arguere de omni peccato, & de iudicio, & de iuſtitia: dicit ergo de peccato, ſcilicet q̃ habent, de iuſtitia quã non habent, ſcilicet ſanctorum: quia vado ad patrem, id eſt, in cordibus ſanctorũ hominum, perducẽdo eos ad Patrem, per cognitionem Dei bonam, &, extollẽdo eos ad patris cõformitatẽ, & tamen volũt homines ſanctis aſſimulari. De iudicio, quod non timẽt, quia princeps mundi huius iam iudicatus eſt, & adhuc ſequuntur damnatum: & ſufficeret de duobus arguere, ſcilicet de fide, quam non habent, & habere poſſent, ſi vellẽt: & de iuſtitia, ſiue de bona vita, in qua nõ imitantur ſanctos, & ideò adiecit verbũ Timoris, ſcilicet de iudicio, quòd debẽt tales ſubire. Sequitur ibi: Et quæcũq; audiet, loquetur. & huic concordat finis epiſtolæ: Suſcipite cũ manſuetudine inſitum verbum, &c. Si enim Spiritus ſanctus audit, quę loquitur, multo fortiùs debet homo audire, & expectare, donec Deus ipſe loquatur, quia qui de ipſo loquitur, mendacium loquitur.

SVMMARIVM.

1 *Rogationum dominica, quid moneat. & nu. 2.3.*

De dominica rogationum. CAP. CI.

QVinto † loco ſequitur, de dominica rogationum, in qua inſtructos per quatuor dominicas, quaſi ornatos quatuor cardinalib.

Digitized by Google

virtutib.monet annũtiare aliis,vt qui audit,dicat:venit,&cortina cortinam trahat extrà de ſac.vnct.c.vnico.dicẽs in introitu, qui eſt Eſa. lxiij.c.ſecundum aliam tranſlationem: Vocem iucunditatis,id eſt noui Teſtamenti,in quo promiſſa redduntur non terroris, ſicut vetus lex fuit,annunciate,&c. ¶ Hæc autem Dominica dicitur † rogationũ propter propinquam aſcenſionem Domini:quam quia nos ſequi nõ poſſumus,ideo in oratione docemur petere duo, quæ petenda ſunt, ſcilicet vt cognoſcamus & faciamus.Dicit enim oratio:Largire quęſumus Domine ſupplicibus tuis ſpiritum cogitandi, quæ recta ſunt, propitius & agendi,&c.Vnde in epiſtola redarguit beatus Iaco. eos, qui volunt cognoſcere,& non facere.dicens.Eſtote factores verbi,& non auditores tantum,&c.Iac.j.c.quædam Eccleſiæ dicunt allelu-Ia: Nonne cor noſtrum ardens,&c.Luc.vlt.c.&, Vſque modo, &c.Ioan. xvj c.In †euangelio vero,Amen dico vobis,&c.Ioan.xvj.ca. oſtendit quid debeas petere,ſcilicet æterna,dicens:Vſque modò nõ petiiſtis, quicquam. qui enim petit temporalia, nil petit:quoniam in eis, quæ non quieſcunt,quies eſſe non poteſt,vnde ſequitur: Petite, & accipietis,quia dextra Domini ſemper aperta eſt.

SVMMARIVM.

1 *Rogationes quo tempore fiant.& cur cantentur litaniæ.*
2 *Litania maior,a quo,& quorſum inſtituta,& à quo minor.nu.4.*
3 *Litaniæ ſiue rogationes,habent,proceſſionem ſeptiformem. Et quæ id ſignificatione. Et vnde dicta minor litania nu.4.*
5 *Sanctos cur rogemus.*
6 *Litaniæ qualiter fiant quidque habeant.& nu.7.9.10.11.*
8 *Vexillæ cur ferantur in proceſſione.*
12 *Litaniarum Miſſa,& eius expoſitio.& nu.13.14.15.*

De Rogationibus. CAP. CII.

S. Barnardinus in ruby ad Martyrologiũ Flam

IN tribus diebus†ante feſtum aſcenſionis Domini fiunt rogationes, quæ dicuntur litaniæ: λιτανία autem Græcè,apud nos ſupplicatio ſeu rogatio eſt,in qua Eccleſia ſancta Deum rogat, vt qui deſtruit conſilium Achitofel,deſtruat conſilium eorũ, qui volunt viuere ſuper pacẽ eius:tũc etiã ſupplicamus Deo, vt nos à morte ſubitanea & ab omni infirmitate defendat:rogamus verò ſanctos,vt pro nobis apud Deũ intercedãt.Et denominatur Græco vocabulo λιτανία propter authoritatẽ linguæ Græcæ,prout dictũ eſt ſub Paſcha.Eſt†autem duplex litania ſcilicet maior & minor. Maior eſt in feſto beati Marci, quę inuẽta fuit à beato Greg.propter peſtẽ inguinariã, ſiue inflaturá inguinũ:cuius inſtitutionis Paul.Montiſcanſcini monachus Longobardorum Hiſtoriographus,ita deſcribit, dicens, quod tempore Pelagij Papæ tanta fuit inundatio aquarũ,per Italiã, quod aquæ aſcenderunt vſq; ad ſuperiores feneſtras tẽpli Neronis, quòd erat Romæ, nec

Digitized by Google

nec aquæ intrabant templum: tunc per Tyberim affluxit multitudo serpentum, inter quos fuit maximus draco, ex quorum flatibus aër est corruptus, & inde emersit pestis inguinaria, qua homines passim & subito moriebantur, & cùm penè totus Romanus populus deleretur. Pelagius Papa omnibus ieiunium & processionem indixit. Sed in ipsa processione ipse cũ septuaginta aliis expirauit, cui substitutus est Grego. primus, qui & magnus dictus est: & hãc litaniam vbique terrarum seruari præcepit. Litania ideoque hæc dicitur Gregoriana vel Romana. Vocantur etiam cruces nigræ, quoniam in signum mœroris extãta hominum strage, & in signum pœnitentiæ homines nigris vestibus induebantur, & cruces & altaria nigris velabantur. Tertio, etiam mo-
3 do † dicitur processio septiformis, cò quod beatus Grego. septeno ordine iri in ea in maioribus Ecclesiis ordinauit. In primo ordine sunt clerici. In secundo, religiosi. In tertio, sanctæ moniales. In quarto, pueri. In quinto, laici perfectæ ætatis. In sexto viduæ & continentes. In septimo coniugati. ¶ In aliis verò Ecclesiis, quod non possumus in numero personarum, supplemus in numero litaniarum. Nam septies litaniam dicere debemus, prius quàm in signa deponamus. Cõtigisse autem dicitur Romanis præmissa inguinaria pestis, pro eo quod cũ in quadragesima cõtinenter vixissent, & in Pascha corpus Domini recepissent, postmodum ludis, comessationibus, & luxuriæ riæna laxabant. Fuit quidem tam sæua hęc pestis: vt vbique homines subito perimeret, ita quod sicut dicitur, cum aliquis sternutabat, sæpe spiritum emittebat; vnde cùm aliquis sternutabat: audiens, statim accurrẽs, dicebat: Deus te adiuuet. Et abinde, vt dicunt: hæc adhuc consuetudo seruatur, vt audiens aliquem sternutantem, statim dicat: Deus te adiuuet: ¶ Rursus, vt fertur, cum tunc aliquis oscitabat, frequenter subito spiritum emittebat: vnde cum aliquis se velle oscitare sentiebat, continuo signum crucis sibi imprimere festinabat, quæ consuetudo simi-
4 liter vsque hodie obseruatur. Minor † verò litania, quæ etiam rogationes & processiones vocantur, fit tribus diebus ante ascensionẽ, quę sicut legitur in Bucardo lib. xiij. cap. exigentibus inuenta est apud Viennam à beato Mamerto Episcopo Vien. qui propter pestem luporum, & aliarum ferarum in Galliis acriter homines perimentium, & propter periculosos terræ motus, illic crebrò contingẽtes indixit populus ieiunium triduanum, & litanias instituit. Cessante verò illa persecutione, ieiunium illud in consuetudinem annuæ obseruationis deuenit, & sicut quidam referunt, fuit per Ecclesiam confirmatum, vt vniuersaliter obseruetur. Dicitur autem hæc litania minor, quia à minori, scilicet à simplici Episcopo & in minori loco, scilicet in Vienna inuẽta est. Illa verò dicitur maior, quia in maiori loco, scilicet Romæ: & à maiori, scilicet à magno Grego. & pro magno, & grauissimo morbo inuenta est: minor tamẽ antiquior est tempore: nam instituta fuit tempore Zenonis Imperatoris, maior verò tempore Mauricij Impe-

sternutamenti salutari ab aliquo. Plinius natur. Hist. lib. 28. c. 3.

ratoris. Fiunt etiam litaniæ propter plures alias cauſas: vnde Liberius Papa ſtatuit, vt pro guerra, pro fame, pro peſtilentia & huiuſmodi aduerſitatibus imminentibus ſemper litania fiat, vt ſic iſta per ſupplicationes, orationes, & ieiunia effugiamus. Quia ergo hoc tempore maxima bella emergere ſolent & fructus terræ, qui adhuc in teneritate vel flore ſunt, pluribus modis facilè corrumpi ſolēt, ideò hoc tempore fiunt litaniæ vt rogemus Deum, quod talia à nobis auertat, & ab aëris intemperie, & à bellis, & ab hoſtibus Chriſtianæ religionis nos eripiat & defendat, ſuper hoc patrocinia ſanctorum ſpecialiter & generaliter implorantes: & ideò rogationes vocantur. Dicuntur etiam proceſſiones quia tunc Eccleſia proceſſionem facit generalem. ¶ Et eſt † notandum, quod rogamus ſanctos propter noſtram inopiã, propter eorum gloriam, & propter Dei reuerentiam: quando autem litaniam pro imminentibus periculis in pœnitentiali & flebili habitu facimus, illam vltimam proceſſionem mulierum plangentium poſt Dominum, quando ducebatur ad crucem repræſentamus, plãgentes iuxta mandatum Domini ſuper nos, & ſuper filios noſtros fiũt etiam hoc tempore litaniæ, quia Chriſto aſcendente, qui dixit: Petite, & accipietis, confidentius Eccleſia petit. Ieiuna enim tunc, & orat vt parum habeat de carne, propter carnis macerationem, & acquirat ſibi alas per orationem, quæ eſt ala, qua anima volat in cœlum, vt ſic Chriſtum aſcendentem liberè ſequi valeat, qui aſcendit pandens iter ante nos, & volauit ſuper pennas ventorum. & hæc eſt cauſa quare vltimam litaniam ſiue vltimum ieiunium aſcenſioni continuamur, vt videlicet propter orationes, & ieiunia depoſita mole carnis Chriſtum aſcendentem ſequi poſſumus. ¶ In litaniis † ergo fit proceſſio, & cantatur in quibuſdã Eccleſiis in principio proceſſionis: Exurge Domine, &c. Frequentandum etiam eſſet, & à pueris dicendum illud cãticum euangelicum: Sãcte Deus, ſancte fortis, ſancte & immortalis, miſerere nobis. Nam Ioan. Damaſcenus refert in libro tertio cum apud Conſtantinopolim propter quandam tribulationem fierent litaniæ, quidam puer è medio populi raptus eſt in cœlum, & hoc canticum ibidem edoctus, demum ad populũ rediens, illud in cõſpectu omnis populi decantauit, & mox omnis tribulatio ceſſauit quod canticum Calcedon. ſynodus approbauit. Huius ergo cantici laus & authoritas colligitur. Primò, ex eo, quod angelus illud docuit. Secundo, ex eo, quòd ex eius prolatione illa tribulatio ceſſauit: Tertio, ex eo, quòd tantũ conſiliũ approbauit. Quarto, ex eo, quòd dæmones illud valde timent. ¶ † Cæterum in proceſſione ipſa præcedũt crux & capſa reliquiarum ſanctorũ, vt vexillo crucis & orationibus ſanctorũ dæmones repellãtur, vt dictum eſt in quarta parte, ſub tit. de acceſſione põtificis ad altare. Portantur etiam † vexilla, ad repreſentandum victoriam reſurrectionis, & aſcenſionis Chriſti, qui cũ magna præda cœlos aſcẽdit. Vnde vexillum per aëra incedens, eſt Chriſtus in cœlũ aſcendens. Et ſicut vexilliũ in proceſſione

nº in 2to. concil. f. 425 422. 431.

5

6

7

8

cessione ipsa multitudo fidelium sequitur: sic & Christũ ascendentem magna sanctorum collectio comitatur. Portantur etiã vexilla ad imitationẽ eius, quod dicitur in Esa. ij. cap. Et leuabit Dominus signũ in nationes, & congregabit profugos Israël & dispersos Iuda colliget à quatuor plagis terræ, Quod vero cruces & vexilla portantur, à Constantino sumpsit Ecclesia, qui cùm in somniis crucis signum vidisset, eiq; dictum fuisset: Vinces in hoc signo iussit crucẽ in vexillis bellicis insigniri. Quod in litaniis crux maior à crucis baiulo de altari sumitur recolit, quod de Christi humeris tulit eam Simon Cyreneus. ¶ In
9 quibusdam † locis fit litania per campos, vt etiã à segetibus dæmones expellantur, vel potius vt à Domino conseruentur. Cantus autem in processione, quid significet dictum est in præcedenti titulo de accessione põtificis ad altare: Consuevit quoque quidam draco cum cauda longa erecta, & inflata duobus primis diebus ante crucem, & vexilla præcedere: vltima verò die, quasi retrò aspiciens cauda vacua, atque depressa retrò sequitur. Nempe draco iste, significat diabolũ, qui per tria tempora, scilicet ante legem, & sub lege, & tempore gratiæ, quæ per hos tres dies significantur, homines fefellit, & nunc fallere cupit: in duobus primis temporibus regnauit, & quasi dominus orbis fuit, cauda longa, id est, potenter, & inflata, id est, superbè incedens: vnde Christus illũ mundi principẽ vocat. & Ioan. ait in Apo. Draco de cœlo cadens, traxit secum tertiã partem stellarum, id est, hominum. & Dominus in euangelio: Videbam Satanam tanquam fulgur cadentem de cœlo in cuius rei figuram, duobus diebus modo prædicto præcedit. In tempore verò gratiæ per Christũ victus est: & data est Apostolis eijciendi spiritus immũdos potestas propter quòd tertia die draco quasi potestate propter fidei dilationem amissa, post crucem sequitur cauda vacua & demissa, & non longa, quia non audet ita potẽter regnare, vt prius sed per suggestiones, & latẽter homines seducit, quos videt pigros in bonis operibus & remissos, nec viam vitæ sectantes, quasi fur retrò aspiciens, si quis oberret, & à rectitudine fidei cadat, quẽ ad se quasi caudam trahat, & sibi incorporet, sicut & in deserto filios Israël infirmos & debiles, & qui aberrantes remanebant vltimi hostes post
10 tergũ venientes necabãt. In litaniis † debemus secũdum Aurelianẽ. concilium ieiunare, vel saltem cibis quadragesimalibus, & cappis nigris, in signum pœnitẽtiæ vti, nec debet quis vti veste solẽni, propter quod vocantur processiones nigræ: non tamen debent cruces nigræ vocari. de consec dist iij. rogationes. ¶ In litaniis quoq; debẽt omnes
11 à seruilibus† operibus vacare, scilicet viri & mulieres, serui & ancillę. de consec. dist. iij. rogationes. & donec terminẽtur processioni adesse, vt sicut omnes peccauerunt, sic & omnes pro venia supplicent, omnes ad Deum corda cum manibus eleuent, id est studiũ orationis erigãt. Post processionem cantatur missa in aliqua Ecclesia, & est introitus: Exaudiuit, &c. Rememorat enim Ecclesia præterita Dei beneficia ad

maiorem

maiorem ſpem:& Dei largitas inuocatur,vt per hoc conijciat futura. Ex eo enim quod multoties exaudiuit,perpenditur quod adhuc exaudiet:exaudiuit inquam de templo ſancto ſuo, ſcilicet per gratiam. Et quia nō poteſt huiuſmodi eſſe exauditio ſine dilectione:ſequitur verſus:Diligā te,&c. iterum,quia nō exaudiūtur, niſi per confeſſionem: ideō dicit Iaco.in epiſtola.Cōfitemiñi ālterutrum peccata veſtra, quæ eſt Iaco.vlt.c. Et vt maior ſpes habeatur adhībet exēplū de Helia, qui petiit,vt non plueret, & nō pluit annis tribus,& menſibus ſex, etiam poſteà petiit,quòd plueret,&pluit.Si enim Helias ſolus exauditus eſt, multò fortiùs tota Eccleſia exaudietur. Manus enim Domini non eſt abbreuiata.Sequitur vnum allelu-Ia:Cōfitemini.¶ Sed † enim in diebus antecedētibus duplex allelu-Ia cantetur, quare in his diebus vnicum tantū dicitur:Item cū aliis ieiuniis, non dīcatur allelu-Ia, quare in hoc dicitur?Ad primū dicimus,quòd ſicūt ſæpe dictū eſt duplex allelu-Ia,cāntatur in antecedētibus diebus,propter duplicem ſtolam,quę habebitur in reſurrectione cōmuni,animæ videlicet & corporis.Officium autē paſchale,quod hoc ſignificat finitū eſt,& ideo remota cauſa,remouetur & effectus.j.q.vij. quod pro medio.extrà de app.cū ceſſante.& de iureiur.& ſi Chriſtus.Ad ſecundum dicimus, quòd ideò in aliis ieiuniis nō cantatur allelu-Ia,quod eſt canticū lætitiæ,quia fiunt pro peccatis,propter quod dicūtur ieiunia mœroris:hoc autem ieiunium,& ieiunium Pente.ſunt exultationis,quia nō fiunt pro peccatis, ſed vt poteſtas diaboli remoueatur & peſtis : & ideò in eis allelu Ia cantatur. Præterea,in hoc ieiunio dicitur allelu-Ia, propter gaudium Aſcenſio.quod imminet.In euangelio verò:Si quis veſtrum,&c. Luc. xxj.c.ottenditur, quòd debemus † petere perſeueranter per amicum, qui dicit amico: Amice,cōmoda mihi tres panes.&c. ſi perſeueraverit pulſans propter improbitatem eius ſurget, & dabit ei. per hoc habetur quòd etiā exiſtēs in peccato mortali,ſi perſeuerāter petierit,exaudietur propter improbitatem. Allegoricè amicus noſter, eſt Chriſtus, à quo intellectus theoricus petit tres panes,ſcilicet fidem,ſpē,& charitatē:quia amicus,id eſt,intellectus practicus, ſcilicet ratio inferior, venit de via,id eſt,de conſideratione tēporalium.Sequitur : Et nō habeo,quid ponā ante illum, quia nō inuenit in talibus ſpirituālē refectionem,& ſic petit ſuperior intellectus pro inferiori, vel pro tota anima:non enim poteſt habere anima, vel ratio inferior aliquam refectionem ſpiritualem,niſi ab intellectu ſuperiori , cuius eſt contēplari cœleſtia Sequitur poſteà ibidē:Nūquid ſi petierit panē,id eſt,charitatem,lapidē dabit ei.i.indurationē , quod eſt cōtrariū charitati, id eſt, nunquid dabit contrarium? q.d. Non Similiter:ſi petierit piſcē , id eſt fidē,quæ nutritur in aquis baptiſmi,nūquid pro piſce dabit ei ſerpentē,id eſt infidelitatem:à qua eſt omnis vis peccandi?quaſi dicat.Non. Aut ſi petierit ouum, id eſt ſpem, quia in ouo eſt ſpes pulli : nunquid porriget ei ſcorpionē,id eſt deſperationem,quæ retro & occultè pungit,ſicut

git, ſicut ſcorpio. Deſperantium enim eſt retrò abire. q.d. Non vel per panem intelliguntur omnia, quæ hominis victui ſunt neceſſaria, vt cibus & potus, per ouum omnia genera fœtuũ animalium, & fructuum, per piſcem, omnia genera natantium. ¶ † Poſtcommunio Petite & accip. ſumpta eſt de euangelio: ad horas dicitur capitulum: Confitemini, & illud: Helias homo erat. & illud: Si quis errauerit: qui ſunt Iacob. v. cap. ¶ In feſto autem beati Marci dicunt, quidam epiſtolam: Qui timet Deum: quæ eſt Eccleſ. xv cap. alij dicunt ſimilitudo vultus: quæ eſt Ezech cap. ¶ Euangelium, Ego ſum vitis: quòd eſt Ioan. xv. cap. alij verò dicunt: Deſignauit. Secunda quoque die rogationum, eſt idem officium, quod in prima, niſi quia in quibuſdam Eccleſiis euangelium de Matth. legitur, in quo eſt eadem ſententia, &c.

SVMMARIVM.

1 *Aſcenſionis vigilia, quod habeat officium, & num. 2. 3. 4.*

De vigilia aſcenſionis. CAP. CIII.

1 QVia verò ieiunium, de quo † præmiſſum eſt, non ſufficit ſine operibus miſericordiæ, ideo in vigilia Aſcenſionis, quæ eſt tertia dies rogationum, Eccleſia monet ad opera miſericordię: dicens in introitu, qui eſt in quibuſdam Eccleſiis: Miſericordia Domini, &c. Dicit enim Greg. Si vis orationem tuam ad cœlum volare fac ei duas alas ſcilicet ieiunium & eleemoſynam. Cum bonis enim deſideriis volamus ad cœſum. Vnde de Domino dicitur Eleuatis manib⁹ ferebatur in cœlum. In aliis tamen Eccleſiis dicitur: Omnes gentes. Epiſtola verò, quæ eſt in quibuſdã Eccleſiis Multitudinis: non videtur concordare, imò videtur præpoſteratio, quia poſt aſcenſionem Domini factum eſt, vt multitudinis credentiũ eſſet cor vnum, & vna anima. Sed hoc fit duabus de cauſis. Prima vt epiſtola conſonet euangelio: Subleuatis oculis, &c. Ioan. xvij. c. In quo dicit Domin⁹: Pater, clarifica, id eſt, manifeſta Filiũ tuum. Et poſteà rogat, dicẽs: Rogo, vt vnum ſint, ſicut ego & tu vnum ſumus: extrà de ſum. tri. c. ij. Hæc autem vnitas oſtenditur in epiſtola. Alia cauſa eſt: quia quando ex vero corde dantur eleemoſynæ, omnia reputantur communia, ſicut dicit Apoſtolus de manna, quòd qui plus collegit, non plus abundauit, & qui minus, non habuit minus: qui enim diues eſt, propter hoc non debet amplius comedere, ſed aliis diſtribuere: &
2 hoc dicitur in epiſtola. Et erant illis omnia cõmunia. Ideò † autem prædictum euangelium dicitur hodie, quia qui paſſurus orauit, hominibus innotuit, cum aſcendit, vel quia in fine concluditur: Ego ad te venio, in quo rogat pro his, quos dedit ei Pater, vt ſint in Patre vnum, cùm omnia ſint in fide, & charitate vnum, id eſt, concordia vniti viciſſim: vnde procedit epiſtola: Multitudinis credentium. Hilarius verò ſic exponit prædicta verba: Rogo, vt ſicut ego & tu vnum ſumus, ſcilicet non tántùm voluntate ſed etiam natura: ſic & ipſi vnum ſint, ſcilicet vnitate ſpiritus, & gratia Spiritus ſancti: in aliis tamẽ Eccleſiis dicitur epiſtola:

Vnicuique

Digitized by Google

Vnicuique veſtrum.ad Epheſ.iiij.c.Offertoriũ eſt, Viri Galilæi.Act.j.c. Poſtcommunio † eſt.Non vos Ioan.xiiij.cap.In aliis verò Eccleſiis dicitur:Petite.Matth.vij.c.Quia ergo in hoc officio de eleemoſyna & operibus miſericordiæ agitur:ideo in quibuſdam locis,vt præmiſſas ſibi alas acquirant, eleemoſynarum largitioni intendunt,quam tamen vſque in feſtum Aſcẽſionis differunt,quaſi tunc poſt Chriſtum in cœlum aduolent,& vt tunc liberiùs vacare poſſint.Quidam tamen non incongruè ſupradicta officia paſchalis hebdomadæ per vij.dona Spiritus ſancti ad eos referunt,qui ſunt in baptiſmo renati, vt renatus afflatus ſpiritu ſapientiæ dicat Reſurrexit.Per quid reſurrexit,euangelium declarat,ſcilicet per reſurrectionem Domini: quid inde acquiſierit, ſpiritus inſtruit intellectus,dicẽs: Introduxit nos in terram,ſcilicet Eccleſiam, & adhuc addit ſpiritus conſilij aqua ſapientiæ potauit eos. Quid inde quoque acquirere debeat ſpiritus indicat fortitudinis , dicens : Venite benedicti Patris mei quod ex his collatis beneficiis Deum laudare debeat ſpiritus ſcientiæ,docet dicens:Victricem,&c.Quid reſurrectio renatis attulerit, indicat ſpiritus pietatis, dicens: Eduxit eos dominus in ſpe.& adhuc ſpiritus timoris adiungit, dicens: Eduxit Dominus populum ſuum. Pro his omnibus beneficiis in baptiſmo collatis hominibus angeli gratulantur, homines Deo confitentur , & ad Chriſti præconia ſe inuicem exhortantur,gratias agunt,iubilant beneficia,& beneficiorum cauſas rememorant, & ad maiora cõfidenter aſpirant & circa hoc cæteræ partes officiorum ſubſcriptæ hebdomadę verſantur:& inde eſt, quod hic mutatur ordo bonorum. † Et attende quod per officia huius hebdomadæ ad quatuor introitus quater, & ad tres,ter ponitur allelu-Ia: quia ſancta Trinitas, à quatuor mundi partibus collaudatur de Chriſti reſurrectione,& de hominum redemptione.In prima Dominica , id eſt : Quaſi modò geniti baptizati monentur à matre , tanquàm infantes innocenter viuere , & lac ſanctæ Scripturæ concupiſcere , vt paſchale ſacramentum , per Chriſti reſurrectionem acquiſitum moribus, & vita teneant , mundum vincant, vt cum Chriſto triumphent & lætitiam in corpore, & in anima ſimul obtineant, propter quam lætitiam allelu-Ia duplicatur:quia mortem euaſerunt:& ſpem vitæ habere meruerunt : vel propter actionem & contemplationem , vel propter gaudium prædicatorum & conuerſorum. ¶ In ſecunda vero Dominica,ſcilicet: Miſericordiam Domini.Baptizati iam inſtructi Chriſti miſericordiam intonant , & trinitatem prædicant : nam in miſericordia Spiritum,in verbo Filium,in Deo Patrem annunciant.præponunt verò Spiritum,per quem ſunt ſanctificati, deinde Filium,per quẽ redempti, deinde Patrem,cui reconciliantur, & quia Trinitatem concinunt,ideò ter iubilant allelu-Ia.¶ In tertia dominica, ſcilicet Iubilare. baptizati ad laudem Dei totum mundum inuitãt, & Trinitatem perſonant: cum ibi in Deo, Patrem,in Filium, laudem, Spiritum ſanctum accipiunt.& quia per duo præcepta charitatis firmantur in fide Trinitatis, ideò

prius

priùs bis, deinde ter concinunt allelu-Ia. ¶ In quarta dominica, ſcilicet. Cantate rurſus baptizati ad Dei laudem Gentes conuerſas inuitant, & Trinitatem commemorant: dum ibi in Domino Patrem, per mirabilia Filium, per iuſtitiam intelligunt Spirit.ſanctũ: & quia fidem Trinitatis Gentes à quatuor mundi partibus acceperunt, ideò Trinitatem ſub quarto allelu-Ia concinunt. In quinta dominica, ſcilicet: vocem iucunditatis: rurſus baptizati liberatorem ſuum Gentibus ſuis annuntiauerunt qui Trinitatem per ter poſitum concinunt allelu-Ia. Et ſicut ibi continetur, inſtantia prædicantium, ſic in officio: Exaudiuit de templo ſancto ſuo ſollicitudo ſe ab errore conuertentiũ, & ideò in officio vigilia. Omnes Gentes, applauſu in cœlũ intelliguntur aſcẽſurum.

SVMMARIVM.

1 *Aſcenſio Dominica, habet proceſſionem, & cur idipſum.*
2 *Aſcenſionis Dominicæ Miſſa, eiuſque expoſitio. & num. 3. 4. 5.*

De feſto aſcenſionis Domini. CAP. CIIII.

1 IN feſto † aſcenſionis Domini, quod celebratur die quadrageſima poſt Paſcha, quia Chriſtus die quadrageſima poſt reſurrectionem cœlos aſcendit, fit proceſſio ſolennis: præcepit enim Dominus Diſcipulis ſuis, vt præcederent in montem Oliueti, vt viderent ipſum aſcendere, & fecerunt ei proceſſionem, & ipſe eleuatis manibus ferebatur in cœlum. De hoc dictum eſt in quarta parte ſub tit. de acceſ. pon. ad altare. Hæc proceſſio, ſignificat acceſſum de virtute in virtutem, & cantantur reſponſorium de aſcenſione, vt inuitemur ad aſcendendum poſt Dominum. De Bethania autem, quę interpretatur obedientia, de qua eduxit Apoſtolos, aſcendit Dominus: per quod ſignificatur quod ſine obedientia nullus poteſt aſcendere in cœlum. Vnde quidã cantant in proceſſione reſponſoria pertinentia ad ipſam eductionem: vt, Eduxit Dominus. Quod verò aſcendit de monte Oliueti, ſignificat quod per opera miſericordiæ oportet nos aſcendere. Cùm igitur hac die proceſſionem rationabiliter agamus nihilominùs & hoc rationabilius eſt quod non celebretur antequam tertia dicatur: ſed ea cantata licet in die paſchæ & cæteris dominicis aliter fiat: & in paſchali proceſſione & in dominicalibus aqua benedicitur in memoriam & venerationem baptiſmatis: ideò quæ præcedunt tertiam, in qua Spiritus ſanctus ſuper Diſcipulos aſcendit, vt ſicut prius baptizamur, & poſteà Spiritum ſanctum accipimus, ſic aqua benedicta priùs nos & loca noſtra aſpergimus, & poſtmodùm aduentus Spiritus ſancti memoriale, id eſt, tertiam decantamus. Cur autem in dominicis diebus baptiſmatis memoria renouetur, ſuperiùs enodatur. In hac verò die tertia cantata proceſſio celebratur, ſimiliter & omnes aliæ quæ ſine aquæ benedictione celebrantur: tum vt miſſæ coniungantur officia: tum quia nullus eam ſequitur, niſi ſanctificatus Spiritu ſancto. De hoc etiam ſub dominica in ramis palmarum dictum eſt. Facta proceſſione cantatur antiph. O rex gloriæ.

propter

Digitized by Google

propter illud:Non vos relinquam orphanos.Sequitur † introitus: Viri Galilæi, quid admiramini aſpicientes in cœlum? Immotis enim oculis aſpiciebant & diutius aſpexiſſent, niſi angeli eis intimaſſent, quòd recederent dicentes: Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum: ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cœlum, id eſt,ſic veniet ad iudicium in nube. Nubes ſignificat gratiam: quia ſine nube & ſine gratia nullus poteſt aſcendere, etiam Chriſtus ſecundum, quòd homo:& hoc ſignificat nubes in qua aſcendit: quia verò de aſcenſione Domini eſt ineffabile gaudium, ideò ſequitur verſus: Omnes gentes plaudite manibus.Sequitur epiſtola:Primum † quidem ſermonem,&c. Act. j.cap.in qua habetur de aſcenſione, poſteà ſequitur duplex allelu-Ia: quia Dominus aſcendit in duplici ſtola: & ita eadem ratione cantantur duo allelu-Ia in aſcenſione, quæ durant vſque ad Pentec. quia & in tempore Paſchali primum allelu-Ia eſt: Aſcendit Deus in iubilatione. i.in gaudio ineffabili antiquorũ Patrum, qui cum eo aſcẽdebant & Apoſtolorum & Angelorum dicentium. Quis eſt iſte rex gloriæ? Eſai.Quis eſt iſte qui venit de Edom?Sequitur:Et Dominus in voce tubæ ideſt in voce horribili: quia de voce loquitur Angelorum: vel Dominus per Angelos,cùm dicebat Apoſtolis: Sic veniet, &c.Vel quia invitabat ad nuptias æternas, ſicut & tuba ſolebat antiquitus inuitare ad nuptias temporales. Secundum allelu-Ia eſt: Aſcendens Chriſtus in altum:aliqui tamen dicunt.Non vos.Ioan.xiiij.cap.Sequitur euangelium Marci rugientis.vlti.cap. Recumbentibus vndecim Diſcipulis, &c.Vbi ſequitur:exprobauit:ecce rugitus.In fine habetur de aſcenſione:Dominus quidem Ieſus, poſtquàm locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum. Poteſt etiam dici quòd eorum quæ hac die cantatur,quædam ſunt: Aſcenſionis peractæ narratio, vt illud,quod nàrrat Ioan. poſt paſſionem &c.& illud, Aſcendit Deus,&c.Quædam ſunt cõſolatio ſponſi ad ſponſam,vt illud:Non turbetur cor veſtrum,neque formidet.& illud:Tempus eſt vt reuertar.& illud.Si non abiero, Paracletus non veniet: quædam ſunt congratulatio ſponſæ ad ſponſum, vt illud reſponſorium: Exaltare Domine:& illud: Ponis nubem.In narratione ſpes concipitur,in cõſolatione erigitur, in gratificatione certificatur, vel declaratur: ſimiliter in diurno officio narratur aſcenſio in epiſt. & in euangelio, ibi dicitur, quod Domin. † aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei, in æqualitate Patris. & in allelu-Ia: Dominus in Syna. conſolatur ſponſus.In alio allelu-Ia: Non vos relinquam congratulatur ſponſa.In offerenda, narratur perfecta eſſe aſcẽſio & in cõmunione dicens, Pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad orientem,hoc eſt vſque ad verbum ſibi perſonaliter vnitum: quod non dicitur ortum vel oriturum: ſed oriens, quia ſemper filius à Patre procedat: vel ſuper cœlum cœli ad orientem. Hoc eſt ad firmitatem cœli ad orientalem plagam. Quod autem † cantatur in introitu & offertorio viri Galilæ. ſumitur de epiſtola, in qua clauſula percutitur corũ ſuperbia qui transfixerunt

& corũ

Digitized by Google

& eorum mundana ſapientia qui non cognouerunt, & eorum pigritia qui talenta ſibi commiſſa cum lucro debito non reportauerunt: & ſollicitatur eorum deſiderium, qui aduentum Domini diutius expectauerunt. Hoc enim totum officium conſiſtit in ſollicitudine & gaudio. Hoc enim feſtum habet x. dies pro octauis vt dictum eſt ſub tit. de ſancto Paſcha. Hac die fiunt in quibuſdam partibus eleemoſynæ generales, vt dictum eſt in precedenti tit. & tit. de rogationibus. Dicitur autem in hac die ad horas cap. Primum quidem, & illud, Cumque intuerentur, & illud, Viri Galilæi, quæ ſunt act. j. cap.

SVMMARIVM.

1 *Dominica poſt Aſcenſionem eiuſque diei officium. & num. 2. 3. 4. 6.*
2 *Dauid triplex vnctio.*
7 *Ieiunandum an ſit à tempore Paſchali.*
8 *Aſcenſio octaua, quando terminetur.*

De Dominica poſt Aſcenſionem.

CAP. CV.

1 NVnc conſequenter † dicendũ eſt de dominica poſt aſcenſionem. Siquidem ablato à ſe ſpõſo, magis deuota eſt eccleſia: vnde erat in hac dominica in introitu: Exaudi Domine vocem meã, qua clamaui ad te. Et ſequitur ibi. Vultum tuum Domine requiram, q. d. deſide-
2 rio & cogitatione ſequar te: quia ſum filia aquilæ. ¶ † Sequitur epiſto. Eſtote &c. j. Pe. iiij. in qua habetur, Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam illam, in alterutrum adminiſtret, de commiſſione talenti, & quòd mutua charitate ſectemur nos, & ſimul hoſpitales inuicem ſine murmuratione, &c. Sic enim adaptat nobis pennas virtutum, quibus volare poſſumus ad cœlum poſt Chriſtum: quia bonis operibus, ſ. charitate, &
3 miſericordia, quaſi de monte Oliueti, aſcendimus. Sequitur duplex † allelu. Ia: vnum eſt in quibuſdam Eccleſiis Dominus in Syna in ſancto. Sed quid eſt. quòd dicit Dominus in Syna, cũ non aſcẽdit de monte Syna, ſed de monte Oliue. de Bethania, ſicut habetur Luc. vlt. Ad quod dicendum eſt, quòd de Syna in ſancto aſcendit enim, quantũ ad interpretationem. Syna enim interpretatur mandatum, aſcendit enim de ſancto mandato, quod eſt. Ite, & prædicate euangelium omni creaturæ. Vel mandatum factum eſt: Negotiamini, dũ venio, ipſe eſt enim homo peregrè proficiſcens, qui vocauit ſeruos ſuos, &c. Vel de ſancto mandato aſcendit, quia per impletionem mandatorum Dei aſcendit
4 Chriſtus, inquantum homo, & alij poſt ipſum. ¶ † Euangeliũ verò, eſt de promiſſione Spiritus ſancti: Cũ venerit paracletus, qui à patre procedit, ſpiritus veritatis, &c. Ioan. x. c. alia patent. Richardus epiſcopus Cremon. dixit in Mitrali, quòd Apoſtoli poſt primã vnctionẽ in Chriſti morte ſuſceperant, inſufflante illo dicente: Accipite Spiritũ ſanct. ſecundam expectabant quam promiſerat Dominus, dicens: Si abiero, mittã paracletũ, ad vos. Expectãtes ergo decãtant in introitu: Exaudi,

Digitized by Google

qui versus de psal.xvij.s.Dominus illuminatio.assumitur, cuius titulus est in fine psal.Dauid prius quàm liniretur agitur.enim ibi de †vnctione Dauid,quę fuit triplex.¶ Primò enim,vnctus est in signum regis futuri.¶ Secundo,in regem super tribum iuda.¶ Tertiò,super totum Israël.Nos quoque idem cantamus. quia vnctionem tertiam expectamus.¶ Prima enim vnctio est in baptismo.¶ Secunda,in confirmatione,aut in pœnitentiæ confessione. ¶ Tertia erit in resurrectione:Vel prima,erit in Apostolis,secunda in Iudæis,tertia,in Gentibus. ¶Et quoniam Apostoli,vt diximus,erant expectantes in templo,& orantes,laudantes,& benedicentes Deum idcirco in nostra expectatione in epistola:Estote prudẽtes,inuitamur in adoratione,&in offeréda: Lauda anima mea Dominum prouocamur ad laudes.¶ †Quis autem fuerit effectus illius apostolicæ vnctionis,euangelium declarat:Cùm venerit.vbi dicitur Vos testimoniũ perhibetis, quia ab initio mecum estis.In quibusdam tamen Ecclesiis est offert.Ascendit Deus. Et post communio:Pater cũ essem.¶ Et attende,quòd ob præmissam causam s.quoniam apostoli expectabant indui virtute ex alto, hæc hebdomada dicitur expectationis, in qua solent quidam ieiunare, & orationi vacare,vsque ad pent.eò quòd Apostoli ieiunasse leguntur per hoc tẽpus.Sed † magister Guilbertus probat ieiunandum non esse : quia de paschali tempore,& de quadragesima Pent.Hier.Ambr.Aug.lxxv.dc scire:& c.oportet. aiunt inter pascha & Pent. non esse necesse ieiunia indicenda.Voluntate enim omni tempore à cibis percipiendis,possumus abstinere:sed ex necessitate non oportet. Vnde Ambros.per hos quinquaginta dies ieiuniũ nescit. Ecclesia : sicut ipsa dominica,qua Dominus resurrexit.Sunt enim omnes hi dies, velut pascha & dominica celebrandi:in quibus sicut ait Beda,maioribus epulis,& hymnis cœlestibus est vacandum ob reuerentiam dominicæ resurrectionis & ob memoriam dominici conuictus cum discipulis ob spem gloriæ immortalitatis : veruntamen ab hac authoritate pœnitentes excluduntur.Sed & Greg.litanias excipit,& etiam concil. Aure.de consecr. dist.iij.rogationes,illud tamen voluntarium est.¶ Illud † etiam notabile est,quod octauam ascensionis,quę deberet in quinta feria terminari, vlterius oportet protogari. Licet enim officium dominicæ in feria repetatur,tamen in nocturnis officiis sextę feriæ & sabbati inuitatorium & responsoria de ascensione cantantur : verumtamen nocturnales psal.dicimus,cum tribus lectionibus,& Te Deum laudamus.¶ Prorogatur ergo octaua,cũ Apostoli essent laudantes Deum & de hoc dictum est sub pascha,nec vacat à mysterio,quoniam Apostoli expectantes per obseruationem decem pręceptorum paracletum mysterium denarij accipere meruerunt, & nos etiam expectantes ob eandem obseruationem denarium vitæ percipiemus æternæ. In his decem diebus legendi sunt Actus Apostolorum , quos qui sequitur Spiritum sanctum accipiet,& denarium promerebitur.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Pentecoſtes,vigilia,cur celebretur baptiſmus,ſicut & ſabbato ſancto.*
2 *Baptiſmus qua hora celebrandus.*
3 *Pentecoſtes Miſſa & eius expoſitio.& nu.4.5.6.7.8.9.10.*

De vigilia Pentecoſtes. CAP. CVI.

SEquitur† de vigilia Pentec.in qua ſicut in vigilia Paſchæ celebratur baptiſma,quia iſtæ duæ feſtiuitates ſunt maiores, & magis neceſſariæ inter omnes: In vigilia enim Paſchæ celebratur baptiſmus, quia in paſſione Chriſti omnes baptizamur:quia redimimur,& iuſtificamur.nihil enim naſci nobis profuit,niſi redimi profuiſſet. Itē redimi nihil profuiſſet,niſi paracletus mitteretur,& ideò in vigilia pent. celebratur baptiſmus,quia tunc per Spiritum ſanctum mundamur,& ſanctificamur:quoniam Dominus in cœlum aſcēdens Diſcipulis promiſit dicens?Io.quidem baptizauit aqua,vos autē baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos dies.i.poſt hos x.dies,quod & factum eſt propter hoc, ergo Eccleſia in decima die poſt aſcenſionem celebrat baptiſmum ad notandum quod noſtri neophyti baptizantur in Spiritu ſancto quemadmodum & illic baptizantur etiam hodie ſolenniter: tum ad hoc,vt poſt Paſcha nati, vel neceſſitatibus impediti baptizentur:tum quia Petrus hodie tria millia hominum baptizauit:tum quia Dei Filius in Dei digito fortem deuicit, ideoque idem opus per fidei myſterium repræſentatur digito venienti & Filio reſurgenti:tū quia baptiſmi regeneratio propria eſt Spiritus ſancti operatio:tum quia ſicut hodie deſcendit in Apoſtolos,quem deſcenſum Dominus baptiſmum appellauerat,dicens: Vos autem baptizabimini Spiritu ſancto, ſic in baptiſmate deſcendit,licet inuiſibiliter in baptizatos. Sed †Spirituſſ.die dominica & hora iij.miſſus fuerit in Diſcipulos,quare baptiſmus fit in ſabbato & hora nona: videtur enim quod deberet potius hora iij.celebrari.Reſpondeo, quamuis baptiſma fiat in ſabbato: tamen ad illud baptiſma pertinet,quòd Apoſtoli acceperunt in die Pentec.& quamuis illud eadem die,vel hora non celebretur, propter aliquas fluctuantes,mundi occaſiones:tum propter ſacramentum, quod in ſe continet, imitando Chriſti mortem, & eius reſurrectionem, & mēbra caput præcedant:debemus illud baptiſma eidem diei,& dationem Spirituſſancti eidē horæ deputare.In baptiſmo enim non tanquā tum repræſentatur ſepultura Saluatoris, ſed etiam mors Chriſti per quā baptiſmus plenā recipit efficaciā & ipſe hora nona emiſit ſpiritū. Centurio quoque,ſicut ex Act.Apoſt.habetur,eadem hora audiuit ab angelo Auditæ ſunt orationes tuæ,& eadem hora à beato Pet. baptizatus eſt,& hora nona angelus domini venit ad eum, nuntians ei, vt mitteret ad Pet.qui baptizaret,xvj.diſt.deinde ij.vij.non omnis. Inde ergo mos inoleuit, vt hora nona fiat baptiſmus ſolennis. Aliæ enim ſunt huius horæ prærogatiuæ,p: out dictum eſt in v. parte,ſub titul.de

Act.10

nona.Ideò autem Spiritus ſanctus datus eſt diſcipulis hora iij.quia fidem ſanctæ Trinitatis prædicaturi erant. Hoc ſabbatum intitulatur ſabbatum xij. lectionum : quia in primitiua Eccleſia xij. lectiones legebantur,vt dictum eſt ſub iiij.feria dominicæ aduentus. † Officium autem huius diei, fere idem eſt in pluribus Eccleſiis , cum officio ſabbati paſchalis,& lectiones legũtur ante baptiſmum,ad inſtructionem baptizandorum , & leguntur ſine titu. prout ibi dictum eſt. Verumtamen quædam lectiones ibi leguntur, quæ non hic: & quædam ibi quæ hic præpoſterè tamen.Ibi eſt enim prima lectio:In principio.hic vero eſt prima. Tentauit item ibi prius legitur:Apprehendent ſeptem mũlieres,&c.& poſtea;ſcripſit Moſes &c. hic vero ecõuerſo.Circa quòd notandum eſt,quòd duo fuerunt patres:vnus ſecundum carnem,ſcilicet Adam qui propter inobedientiam Deo diſplicuit, & in quo omnes peccauerunt,& mortui ſunt.Alter,ſecundum Spiritum,ſcilicet Abraham,propter obedientiam placuit Deo:& eius imitatores liberati ſunt,& viuunt. De primo agitur in vigilia Paſchæ : vnde tunc primo legitur : In principio &c. vbi deſcribitur dignitas hominis pro quo omnia facta ſunt,vt cauſa eius miſerabilior appareat:& inde eſt,quòd non ſequitur ibi canticum , quia non bene nobis cantauit : imò per eum naſcimur ad lucem , adiicitur tamen lectio : Factum eſt in vigilia,&c.in qua per figuram maris rubri agitur de baptiſmo in quo Aegyptiis ſpiritualibus ſubmerſis, viri filij Iſraël liberati ſunt. Vnde ſequitur ibi canticum victoriæ ſeu lætitiæ,ſcil. Cantemus domino. Sed quia imitatores Adæ ad hoc,vt liberentur primum inſtruendi ſunt in fide,& poſtea in moribus,idcirco,legitur ibi lectio illa: Apprehendet, in qua de fide agitur , & in qua Chriſtus à ſeptiformi gratia Spiritus ſancti apprehenſus oſtenditur : & poſteà illa ſcripſit Moſes, in qua agitur de moribus : in hac autem vigilia agitur de patre ſpirituali, ſcilicet Abraham.Vnde legitur tunc prima lectio, ſcilicet Tẽtauit Deus Abraham.& poſt eam dicitur canticum lætitiæ: quia nobis bene cantauit, & per eius fidem ad gaudium properamus : vnde dictum eſt ei, In ſemine tuo benedicentur omnes Gentes. Aiunt tamen † quidam nullum tractum ſequi debere : quia poſt promiſſionem ſibi factam nullum cecinit canticum Abraham,quia nullum ſocium cum quo cantaret,habebat,ſolus Dei cultor,& peregrinus in terra aliena.Hæc autem lectio bene congruit huic diei : quia in effuſione Spiritus ſancti data eſt Gentibus benedictio : de qua dixit Dominus ad Abraham, in ſemine tuo benedicentur, & huĩc etiam rectè congruit oratio:Deus, qui Abrahæ,&c. Secunda lectio eſt : Scripſit Moſes quæ datur, legem declarat , quæ hodie data eſt, & nouam ſignificat,quæ in cordibus fidelium diffuſa eſt : vnde canticum ſequitur,in quo æterna lætitia repromittitur. Sed quia veri Abrahæ filij bonos habuerunt mores antè,quam ſeptem mulieres apprehenderent virum vnum. i. antè quàm Chriſtus ſeptiformis gratia Spiritus ſancti repletus , naſceretur &

poſtea

poſtea in nouo Teſta. per baptiſmum Chriſto coniuncti ſunt, ideò poſteà legitur lectio: Apprehendent ſeptẽ mulieres virũ vnum. qui ſeptem dona Spiritus ſancti pronuntiant, quæ bonis moribus quemlibet eorum informant: vnde ſequitur canticũ, quia bonos mores gaudiũ cõmitatur. Quarta lectio, ſcilicet, Audi Iſraël. virtutes quæ dona comitantur, Inſinuat, vt ſapientiã, prudentiam, lumen & pacem: vnde canticum ſequitur, quia pro his, & in his æternaliter gratulabimur. Prima quidem, reſonat hiſtoriam, ſecunda, allegoriam: tertia, tropologiã. quarta verò anagogen. Prima † ergo lectio eſt. Tentauit Deus Abraham. Sed quid pertinet modò dicere de immolatione Iſaac? Magis enim pertinet ad vigiliam Paſchæ? Reſpondeo, Dicitur propter promiſſiones, quæ ſunt ibi, videlicet: Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, baptizati enim ſunt ſtellæ. Et iterum: In ſemine tuo benedicentur omnes Gentes. Hoc enim cõuenit baptizatis, qui ſunt verũ ſemen, id eſt, veri filij Abrahæ. In lectione verò: Apprehendẽt ſeptem mulieres, &c. Per ſeptem mulieres ſignificantur ſeptem dona Spiritus ſancti, quæ dantur in baptiſmo: alia patent. Poſteà fit † proceſſio ad fontes, ſicut & in vigilia paſchę: & cantatur miſſa ſine introitu: quia Eccleſia non habet adhuc Spiritum ſanctũ, ſaltẽ in tanta plenitudine, in quãta expectat eum in craſtino, qui eſt principiũ & finis omnis boni. ¶ In † vigiliis ergo Paſchæ & Pent. Incipit miſſa à κύριε ἐλέησον, ſine introitu, vt dictũ eſt ibi: & dicitur, Gloria in excel. Deo, & hoc more Apoſtolorum, qui etiam prius, quã Spiritũ ſanctum acciperent, erant iugiter in tẽplo laudãtes, & benedicẽtes Dominũ. ¶ Rurſus, quia angeli gaudent de renatis, ideò ſubiicitur. Gloria in excel. ¶ Poſteà ſequitur epiſtola de Actib. Apoſtolorum ¶ Cum Appollo, &c. In qua habetur, q̃ Paul. baptizabat baptizatos. Io. j. q. j. dedit. quoniam in Spiritum ſanctũ non credebãt: dixerunt enim: Sed neq; ſi ſpiritus ſanctus eſt, audiuimus. Poſtmodum ſequitur vnum allelu-Ia, ſcilicet, Confitemini in gratiarũ actione, pro baptizatis: quia ab omni peccato liberati ſũt. Dicitur ergo hodie allelu-Ia: nec dicitur flectamus genua: quia hoc eſt ieiuniũ exultationis & lætitiæ propter reſurrectionem & aſcẽſionẽ. ¶ Sequitur tractus. Sed † quare hoc cũ ſpiritus ſanctus omnia faciat leuia: Ad hoc dicendũ eſt, quòd hoc fit propter baptizatos, qui multos tractus miſeriarũ paſſuri ſunt, ſi vixarint. Poſtmodũ ſequitur euang. Io. xiij. ca. de promiſſione Spiritus ſancti. Si diligitis me, mandata mea ſeruate, &c. Credo in vnum Deũ. Non eſt etiam omittẽdum quia cum ſymbolũ hoc deriuatum ſit à ſymbolo Apoſtolorum fidem quam habebant, inſinuat offerenda. Emitte manifeſtè ad operationẽ ſpiritus ſancti pertinet: quia per eum renouatur facies terræ ex deliro. Ad maledicta per eum Dominus benedicitur. Per eũ cœlum pelis extẽditur, id eſt Scriptura, vt quaſi niſi lateat explanetur: ſimiliter communio. Vltimo, &c. Ioan. xij. c. eandem pertinet, Spiritus ſancti operationem, qui facit flumina velut aquæ viuæ de ventre credẽ-

Digitized by Google

tis exire id est affluentiam salutaris doctrinæ, & est vt quibusdam placet hæc missa per Benedicamus Domino, cõcludenda. ¶ In †vesperis hi psal. secundũ quarundã Ecclesiarũ consuetudinem cõcinuntur scilicet, Laudate pueri, Laudate Dominum omnes Gentes. Lauda anima mea, Dominum. Laudate Dominum, quoniã bonus est, Psal. Lauda Hierusalem Dominũ: eò q; in his psal. laudes Dei magis resonare videntur. Vbi enim Spiritus spirat, organum ad laudes inuitat.

SVMMARIVM.

1 *Pentecoste quid, & vnde dicatur.*
2 *Pentecostes festum, an habeat octauas.*
3 *Pentecostes nocturnum quod habeat lectiones, quotque psal. & nu 4.*
5 *Vita actiua & contemplatiua est in ecclesia.*
6 *Pentecostes lectiones tres, quid significent.*
7 *Pentecostes Missa, & eius expositio, & nu. 11.*
8 *Spiritus sanctus, cur dicatur paracletus.*
9 *Pentecostes cur 50. diebus à Paschate celebretur. & nu. 10.*

De die sancto Pentecoste. CAP. CVIII.

PEntecostes †sicut & Pascha apud Hebræos celebre festũ erat, quòd post quinque decades Paschæ celebratur. vnde & vocabulũ sumpsit. Nam πεντηκοστὴ, dicitur à πέντε quod est quinque & κόρις quod est decem. Vocatur enim pente. quinquagesimus dies à Pascha, prout iam dicetur. ¶ Inter quos festum & aduentum Domini cantatur allelu-Ia & Gloria in excel. Deo: prout dictũ in proœmio huius partis, & sub [illegible]de. vij. diebus post Pascha. Idcirco autem allelu-Ia frequentius cantatur per totam hebdomadam pent. quia per dies pent. Ecclesia per baptismum Deo populos cõgregat: & ideò saluti eorum congaudens quousque albis vtuntur vestibus hymnum laudis decantat. Tunc enim stantes oramus in signum liberationis eorundem, qui per dona Spiritus sancti de morte ad vitam resuscitari meruerunt. Hac enim die missus est in Apostolos in linguis igneis. Sane octaua †Pentecost. à quibusdam celebratur, quia sicut in septenario hebdomadarum qui præcedit, intelligitur perfectio bonorum operum septiformis Spiritus: ita in octaua intelligatur consummatio præmiorum, quorum vtrunque appropriauit Spiritui sancto, licet tota Trinitas vtrunq; operetur? quoniam inuisibilia sunt opera Trinitatis de consec. di. iiij. c. fi. Sed quia Spiritus sanctus, est amor Patris & filij. & ex solo amore, hoc dat & dabit nobis Dñs, idcirco Spiritui sancto adscribitur. ¶ Alij verò celebant octauam Pentec. Nam cùm solum septem sint Spiritus sancti dona, solum septem diebus fieri debet festũ Pent. Et ideò Clemens papa dicit in sua epistola decre. extrà defer. capellanis. quòd hoc festũ caret octauis. Sed pari ratione nec pascha deberet octauam habere, nisi solum vnum diem propter vnitatẽ. ¶ Rursus hoc festum, vij. diebus agitur propter præsentis vitæ septenarium, vel pro-

Digitized by Google

per animarum ſabbatiſmum,vel quia per ſeptem Spiritus ſancti dona corporibus & animabus plena gaudia conferuntur.Vnde ſeptē vltimi pſalmi à laudibus intitulãtur,quia per ſeptiformis gratiæ operationē gaudia conferuntur æterna. De hoc dicetur ſub dominica prima poſt Pente. Vtrũ Pente. ſit hebdomaria feſtiuitas dictũ eſt ſub tit. de vj.diebus poſt paſcha.¶ In nocte† Pente.leguntur tres lectiones,& dicuntur tres pſalmi cum tribus antiphonis, ſicut fit in nocte Paſchæ ad notandum vnũ eſſe opus totius ſanctæ Trinitatis in potentia miraculorum. Quidam tamen legunt nouem lectiones , ſicut fit in aliis dominicis:ſed tamen canonicum eſt tres duntaxat legere propter ſacramentum baptiſmi in trium Perſonarum nomine celebrati , vel ob triduanam Domini ſepulturam , cui ſumus in baptiſmo conſepulti.
¶ Kurſus† ideo tres pſalmi cum tribus antiphonis dicuntur,quia Spiritus ſanctus tria circa Apoſtolos operatus eſt.Nã veteres innouauit, innouatos cõfirmauit,& cõfirmatos ad alios conuertendos miſit : ad primum pertinet,quod dicitur in prima antiphona:Factus eſt repentè de cœlo ſonus.Ad ſecundũ,quod dicitur in ſecũda , Confirma hoc Deus.Ad tertiũ, quod dicitur in tertia : Emitte Spiritum tuũ.Eorum enim myſterio docti ſunt alij,& Spiritu ſancto interius renati:& quia in ipſis Apoſtolis duo operatur Spiritus ſanctus id eſt,remiſſionẽ peccatorum , & operationem miraculorum , &c.idcirco illæ antiphonæ terminantur per duplex allelu-ia. Verum ſi diligenter attẽdere volumus & conferre pſalmos & antiphonas,quas dicuntur in paſcha,cum his,quæ dicuntur in Pentec.alia ratio inuenitur,Nã ibi intra hebdomadã fit variatio pſalmorum,antiphonarum & tonorum. Hic autem nec in ipſa die,nec in aliis fit variatio : & omnes illæ antiphonę ſunt vnius toni,ſcilicet octaui , & eiuſdem differentiæ. Ratio autem eſt, quia quaſi duplex baptiſma legimus Apoſtolorum:primum quo perceperunt remiſſionẽ peccatorum , nã eos baptizatos eſſe Chriſti baptiſmo,ambigendum nõ eſt , vt dictum eſt ſub tit.de vigilia Paſchæ. Secundum receperunt ad robur virtutum & ad operationẽ miraculorum , & ad repulſionem illecebrarum omnium ſecularium. Primò baptizatus fuerat Pet.cùm ad vocẽ ancillæ Chriſtum negauit. Secũdo,baptizatus fuit in die pentecoſt . cùm totam regibus & principibus non timuit prædicare verbum Dei.In primo ergo multa inſtabilitas & varietas fuit circa diſcipulos.In ſecundo vniformitas & ſtabilitas.In hunc etiam modum in Eccleſia Dei duo ſunt †genera bonorum,ſcilicet actiuorum & contemplatiuorum.Actiua vita conſiſtit in bonis operibus,id eſt,in adminiſtratione exteriorum, in qua conſtituti ab amore temporalium nõ omnino ſeparãtur, licet amorem Dei amori temporalium præferant. Cõtemplatiua conſiſtit in dilectione & contemplatione.Hæ duæ vitæ per Mariam & Martham figuraſicatæ ſunt extrà de renũ.niſi.Mariæ pars dicta eſt optima , iuxta illud *Luc.10* Maria optimam partem elegit , &c. non tamen reprehenditur pars

Digitized by Google

Marthæ:quia & ipſa actiua vita bona eſt,quæ hic inchoatur & terminatur.Contemplatiua verò optima eſt,quæ inchoatur hîc, & in futuro conſummatur:in illa tamen eſt multa varietas & in iſta vniformitas prout in hac vita eſſe poteſt.Antiphonę ergo cũ Pſalm.qui cantãtur in Paſcha,pertinent ad vitam actiuã, & idcirco in eis eſt varietas. antiphonæ vero , & pſalmi qui cantantur in pentecoſt. pertinent ad contemplatiuam vitam,& ideò in eis eſt vniformitas,in prima enim antiphona quæ eſt in Paſcha , cantatur & dicitur : Conſilium meum non eſt cum impiis.Hic dicitur:Factus eſt repentè de cœlo ſonus,&c. Spiritus ſeu ventus veniens ſolet puluerẽ à facie terræ deiicere. Magna enim eſt differentia inter dona Spiritus ſancti , quo ſperantur fideles ab impiis, & donum , quo omnis puluis terrenarum cogitationum à pectore humano tollitur:illud ad actiuam vitam pertinet, hoc ad contemplatiuam.In ſecunda ibi dicitur:Poſtulaui Patrem meum, &c.Hoc verò dicitur:Cõfirma hoc Deus,&c.Ad omnes quidẽ fideles pertinet eſſe de hæreditate Domini.ſed ad paucos pertinet eſſe à terrenis cogitationibus ſeparatos,& in hoc confirmatos , ne ad terrena redeant,ſed per conſeruationem eſſe in Hieruſalem cœleſti & ibi allelu-Ia cantare non ceſſent,quod hic petitur.In tertia ibi dicitur:Ego dormiui, & ſonum cepi , &c. Hic dicitur : Emitte Spiritum tuum,& creabuntur,&c.Omnes fideles & boni à vitiis reſurgunt, vel reſurrexerunt,ſicut Chriſtus à mortuis reſurrexit , quòd ibi dicitur:hic vero in paucis renouatur facies terræ,id eſt,ratio animæ, quòd ſit ab omni puluere terrenorum deſideriorum immunis , ibi ergo, hoc eſt in vita actiua,quæ ibi oſtenditur,eſt inchoatio:hic autem, hoc eſt in cõtemplatiua,quæ hic oſtenditur,eſt perfectio & cõſummatio , ibi varietas hic vniformitas, & propterea ibi variantur antiphonæ & pſal. hic nõ propter hanc conſummationem & vniformitatem notandam. Antiphonæ ſunt octaui toni,& eiuſdem differentiæ,quia octo ſunt beatitudines , quarum octaua redit ad caput:nam in prima dicitur : Beati pauperes ſpiritu, &c. Et in octaua : Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam , quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Propter †hanc eãdem conſummationem notandum eſt quod in quibuſdam Eccleſiis celebratur octaua penteco.per hoc quoque ſeptem dies tres quotidie leguntur lectiones vt vij. fratres tres procurent ſortes id eſt,ſeptẽ dona Spiritus ſancti,per illos ſignificata tres virtutes, ſcilicet fidem,ſpem,& charitatẽ : prout Greg. proſequitur in Moralibus. Horum enim dierum officia ſeptem doni Spiritus ſancti adaptantur. Heſternum igitur & hodiernum pertinet ad ſapientiã,& intellectũ, vt ex operibus patet. Per totam etiam ſeptimam ſunt ſolennitates ſeruandæ.Dicitur enim Gloria in ex.Allelu-Ia.Credo.Ite miſſa eſt. & TeDeum lau. prout in ſeq.tit.dicetur.Dicitur etiam ad horas capitulum.Deũ complerẽtur.Act.ij.& illud:Spiritus Domini Sapi.j. cap. & illud:Charitas Dei.Ro.v.cap.Sequitur videre de officio miſſæ,& qui

dem

7 dem in † die pente.celebratur festum de aduentu Spiritus sancti. Visibiliter enim descēdit tunc in Discipulos & fuit hoc miraculum & argumentum quod non potuerunt calumniari Iudæi. Resurrectionem enim & ascensionem calumniabantur, sed hoc non potuerunt facere de aduētu Spiritus sancti,quia ex omni natione,quæ sub cœlo est,cōueuerant ad diem festum,& tunc descendit Spiritus sanctus visibiliter in discipulos,sicut Christus promiserat, & loquebantur omnibus linguis coram omnibus,& ideo incipit introitus, Sapiētiæ.j.ca. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum,id est,Ecclesiam,quæ dicitur orbis terrarum,sicut enim extra orbem terrarum nihil viuit ad literam , sic extra ecclesiam,nil viuit spiritualiter.Sequitur:Et hoc quod continet omnia,id est,Spiritus sanctus, cuius bonitati omnia subsistunt , habet scientiā vocis,id est, linguarum. & ita potuit dare & dedit Apostolis. Vnde confusi sunt inimici Christi , & ideò sequitur versus. Exurgat *Psal.67* Deus, & dissipentur inimici eius.Per Spiritum enim sanctum omnes dæmones compelluntur & eijciuntur:¶ Rursus impleuit orbem terrarum, dum Apostolos inebriauit , quorum sonus in omnem terram exiuit,de quo sono dicitur in epistola : Factus est repentè de cœlo sonus & quoniam orbis terræ per quatuor climata separatur, ideò quater in introitu allelu-Ia concinitur. Duplex verò allelu-Ia, quod post epistolam canitur,significat duplicandam lętitiam,vel sanctum Spiritum bis Apostolos fuisse datū scilicet de terra,& de cœlo,vel eos spiritu & mente psallētes,vel duorum populorum conuersionem. Et hoc quod continet omnia scientiam habet vocis, id est noui , qua mente quisque loquebatur vel habet scientiam hominum per quæ & de quibus potest vox humana variari,vel scientiam vocis,id est vocem sciētiæ,habet,id est facit nos habere,vt quæ ipso inspirante Apostoli proferrent cum intelligentia pronuntiarent.¶ Et nota,quod sanctus Spi-
g ritus † παράκλητος dicitur,quod verbum Græcè , Latinè sonat aduocatus,quòd nomē & filio,& spiritui sācto adscribitur.Vnde Dominus in euangelio:Rogabo Patrem meum,& alium paracletū dabit vobis. & Ioannes in euangelio : Aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum.Dicitur etiam paracletus cōsolator:nam παράκλησις dicitur Latine cōsolatio.Postmodum sequitur epistola de Actis Apo-
9 stolo.ij.ca.Dum † cōplerentur dies Penteco. dies scilicet quinquagesima à resurrectione : sicut enim quinquagesima die à Pascha fiebat Pente. Iudæorum,ita & nostrū fit:& sicut populus Israël quinquagesima die ab immolatione agni paschalis siue à Pascha,quod celebrauerunt in Ramatha,venerunt ad montē Dei Oreb, vel Coreb,vel Synai, quòd idem est?tunc legem acceperunt,ita & die quinquagesima à resurrectione Domini datus est Spiritus sanctus Discipulis in superiori cœnaculo,illius aduentum expectātibus Præcipitur enim Leuit xxiij. vt in die Pentecostes offerantur noui panes , scilicet propositionis de nouis frugib⁹,per quod significatur,quòd debem⁹ Deo gratias agere

ex eo,quod eadem die dedit nouam legem , per Spiritum ſanctum in qua die data eſt lex vetus,ſcilicet quinquageſima die à Paſcha,de quo dicetur in proœmio ſeptimæ partis de dono , propter quòd debemus laudare Deum:quòd eſt offerre panem nouum , quia etiam lex vetus ſpiritualiter intellecta,noua eſt.Et attende, quoniam agnus immolatus eſt xiiij.die Aprilis lex verò data eſt xiij.die mẽſis tertij. dicitur tamen eſſe data tertia die.Iam enim,vt inquit ſcriptura, aduenerat tertia dies:& mane inclauerat,& cœperunt audiri tonitrua:die namque tertia deſcendit Dominus ſuper montem ad dãdam legem , & Moſes aſcendit ad Deum,& deſcendens narrauit omnia plebi,manéq; rurſus aſcendens duas tabulas ſcriptas accepit,& caue,vt in ſecundo menſe, xxx.duntaxat computes dies ſecundum lunam,ergo.xvj.in menſe primo,xxx.in ſecundo & quatuor in tertio faciunt quinquaginta. ¶ Rurſus in quinquageſimo anno erat iubileus annus,qui interpretatur remiſſionis annus,quia ſeptenis annorũ hebdomadibus , id eſt quadraginta nouẽ an.texitur:in quo clangebant tubæ,omnia debita remittebantur,ſerui manumittebantur , & libertas conceſſa cõfirmabatur, atque poſſeſſiones alienatæ omnibus reſtituebãtur, vt dictum eſt ſub Dominica quinquageſimæ. Similiter in diebus Pentecoſtes hunc numerũ poſt Domini reſurrectionẽ obſeruamus ſuſcipientes aduenientem in nos Spiritus ſancti gratiã,per quẽ efficimur filij Dei.& virtutũ poſſeſſio nobis reſtituitur,& remiſſa culpa , & totius debiti chirographo euacuato ab omni ſeruitutis nexu liberi efficimur.lxxxv.diſt.hũc numerũ.Prætereà iſte numerus quinquageſimus reſultat ex ſeptenario numero,ducto in ſeipſo ſuperaddita vnitate. Septem † enim ſunt hebdomadæ à Paſcha : vſque ad Pentecoſten, & ita cõpetenter quinquageſima die à Paſcha eſt Pentecoſtes in quo datur Spiritus ſanctus, cuius dona ſunt ſeptẽ,quæ dantur ab vno.Iudæi enim ſeptenariũ numerum non ſine figura in omnibus obſeruant , prout dictum eſt ſub quinquageſima.Aſcẽſio autẽ facta fuit quadrageſima die, qui eſt numerus pœnitentiæ.& hoc competens fuit,quia per pœnitentiã homo fit ſimilis Deo,& hoc eſt aſcendere.Sed videtur , quod ſicut Iudæi ab immolatione agni typici quinquaginta dies cõputando, ibi faciebant ſuum Pentecoſten,ita & nos quinquaginta dies ab immolatione agni deberemus computare : & ſic debemus noſtrum Pẽtecoſten facere in die veneris antè, quàm modò facimus , quod ducet computatio. Ad hoc dicimus,quod non faciebãt computationẽ ab immolatione agni, ſed à ſequenti dominica.Vnde legitur Leuitic.xxij. Numerabitis ab vltima die ſabbati,id eſt à dominica,quæ eſt altera dies poſt ſabbatũ. Numerabitis dico ſeptẽ hebdomadas,vſque ad alteram diem completionis ſeptimæ hebdomadæ:hoc dicit Spiritus ſanctus per Moſem,innuens per hoc Pentecoſten Chriſtianorum quod ſemper eſt in die dominica.Dixit ergo Lucas de hac die:Dum complerentur dies Pentecoſtes,erant omnes Diſcipuli pariter in eodẽ loco,id eſt in cõſona, & concor

Digitized by Google

concordi vnitate,& factus est repentè de cœlo sonus.quia est existentibus in pœnitentia,qui est annus iubileus,& cõpleto Pentecoste, existentibus in vnitate datur Spiritus sanctus,sed repẽtè:quia nescit tarda habere rerum molimina Spiritus sancti gratia.In igne autem descendit,quia sicut ignis illuminat & inflammat,ita Spiritus sanctus illuminat ad cognitionem Dei,& inflammat ad amorem Dei. Apparuit ergo in linguis igneis., vt facundi essent in omni genere linguarum. Et quia ipse est lingua, quæ de occulto suæ bonitatis Verbum protulit,in vterum Virginis,& profert verbũ in corde hominis.Mat.x.Vos non estis qui loquimini sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vo-
11 bis,ipse enim quos replet,eloquẽtes facit.Sequitur:Quasi † aduenientis Spiritus vehementis.hoc autẽ dicit quia nullus potuit resistere Spiritui sancto,nec Apostolis.Vnde Dominus in euãgelio Matt. Ego dabo vobis eos,& sapientiam,cui non poterunt resistere,& cõtradicere omnes aduersarij vestri. Et de beato Stephano scriptum est in Act. quod non poterant resistere sapiẽtiæ & spiritui,qui loquebatur.Quia verò in epistola dicitur.Et factus est repentè de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis,&c. ideò ad hoc repræsentandum in nonnullis Ecclesiis clanguntur tubæ dũ sequentia dicitur:venit enim Spiritus sanctus in spiritu vehementi , quia sicut ventus vehemens proiicit puluerem à facie terræ : sic Spiritus sanctus eijcit à corde hominis omnem terrenitatem.Tubis quidem vtebantur Antiqui, vt legitur in Numeris ad multitudinem congregandam,ad dimicandum, & ad congratulandum in diebus festiuis,cum diuersitate tamen sonorum:quarum vsus fuit tantæ virtutis in iubilo,vt ad crepitum siue sonum earum corruerent muri Hierico. hæc siquidem sunt duo Testamenta,vel prædicatores : quibus ad procinctum fidei populus euocatur ad pœnitentiam & lachrymabilem compunctionem excitatur, ad laudes Domino exhibendas inuitatur, & ad montem Sion & ad ciuitatem sanctã Hierusalem , & multorum millium angelorum frequentiam:& ad futurum Dei iudicium prouocatur. Et vide,quia in aduersis & prosperis turbis clangitur : quia omne tempus conuenit verbo. Vnde: Benedicam Dominum in omni tempore , semper laus eius in ore meo.De organis dictum est in quarta parte sub tit.de sanctis.Tũc etiam ex alto ignis proijcitur,quia Spiritus sanctus descendit in Discipulos in igneis linguis , & etiam flores varij ad denotandum gaudium & diuersitatem linguarum & virtutum.Columbæ etiam per Ecclesiam dimittũtur,in quo ipsa Spiritus sancti missio designatur. Post epistolam dicitur graduale in quibusdã Ecclesiis:quia festum paschale terminatum est. Tamen in quibusdam aliis, dicitur duplex allelu-Ia: quia Spiritus sanctus datus est geminæ stolæ. ¶ Euangelium:Si quis diligit me.Ioan.xiiij cap. manifestè est de Spiritu sancto. ¶ Postcommunio est:Factus est, Act.ij.cap. Quare hoc festum celebratur à Iudæis,quare à Christianis,dicetur in proœmio septimæ partis.

SVMMARIVM.

1 *Missa feriæ secundæ post Pentecosten, & eius expositio. & nu. 2.*

De secunda feria. CAP. CVIII.

SEquitur secunda feria, in qua ostenditur, quod non tantummodo est data lex Iudæis, sed etiam Gentibus: vnde introitus est: Cibauit eos † ex adipe frumenti, id est de intelligentia spirituali, & petra melle, id est, melliflua doctrina Christi saturauit eos. & hoc habetur in epistola: Aperiens Petrus, quæ est Act. x. c. in qua habetur quòd adhuc loquente Petro descendit Spiritus sanctus. Vel frumentum Christus est, cuius adeps est Spiritus sanctus, quo fideles satiantur, cùm Spiritu sancto replentur? quia etiam satiantur melle, & de petra, id est, doctrina de Christo procedente, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Hic autem propter promissiones, quæ ibi continentur concinitur, quater allelu-Ia, sicut in feria tertia & sabbato exponetur, de hoc dictum est in tertia dominica post Pascha Allelu-Ia est: Spiritus Domini Sap. j. c. Aliud Allelu-Ia: Loquebantur. Act ij. cap. Euangelium verò Ioan. iij. c. non videtur conuenire Spiritui sancto, sed concordat epistolæ: ibi enim ostenditur, quod non tantùm Iudæis, sed etiam Gentibus data est lex, dicens: Sic Deus dilexit mundum, supple non tantùm Iudæos, vt Filium suum vnigenitum daret. & posteà sequitur: Vt omnis qui credit in illum non pereat. Et nota terribile verbum, quod qui non credit in eum. iam iudicatus est. Prętereà per hoc quod de dilectione mentio fit, Spiritus sanctus, qui amor est satis exprimitur. Postcommunio est: Spiritus † sanctus. Ioan. xiiij. capit. Est sciendum, quod per totam hanc septimanam in missa sunt solennitates seruandæ? vt Gloria in excelsis. Credo. Ite missa est. Te Deum. & allelu-Ia: vt baptizatorum saluti congaudeamus, & vt futuræ lætitiæ plenitudinem figuremus. Postremò, notandum est, quod Dominus non prædicauit Gentibus per se, sed per Apostolos. Vnde: Ite, baptizate omnes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti sicut Isaac Iunior filio suo nihil præcepit de offerendo sibi cibum, vt benedictionem acciperet, sed per operationem Rebeccæ primatum benedictionis accepit: & quia hæc facta sunt Dei occulto iudicio, ideò officium huius feriæ secundæ pertinet ad cónsilium, quod est donum Spiritus sancti.

SVMMARIVM.

1 *Missa feriæ tertiæ post Pentecosten, & eius expositio. & num. 2. 3.*

De tertia feria CAP. CIX.

SEquitur tertia feria: & quia Spiritus sanctus † nō datur nisi per mi- 1
nistros, ideò in tertia feria dicitur introitus in persona prælatorū:

Accipite

Accipite iucunditatem gloriæ veſtræ: in quo quia per geminam dilectionem ad fidem pertingimus Trinitatis,ideò quinquies concinimus allelu-Ia, & eſt ſenſus: Accipite iucunditatem gloriæ, id eſt, Spiritum ſanctum, quia vos glorificabit & clarificabit, vt quiſque de ſe dicere poſſit quod dicitur in communione: Spiritus qui à Patre procedit, ille
2 clarificabit. Sequitur † epiſtola: Cùm audiſſent Apoſtoli. Act. viij. c. vbi ſequitur: Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum: quia in impoſitione manus accipiebát Spiritum ſanctu. Euangelium Ioan. x. concordat epiſtolæ vbi dicitur: Qui non intrat per oſtium,&c. non enim intrat in Eccleſiam, qui non intrat per eos, qui ſunt oſtium, ſcilicet per Chriſtum & Apoſtolos: nam hæretici non dant Spiritum ſanctum, niſi in quantùm conueniunt cum Eccleſia: & quoniam Apoſtoli & eorum ſucceſſores hæreſiarchas in ſpiritu fortitudinis ſunt
3 aggreſſi, & aggrediũtur, ideò officium † hodiernum pertinet ad fortitudinem, quæ eſt Spiritus ſanctus, ſcilicet donum. Rurſus Spiritus ſanctus oſtiarius eſt qui per oſtium introducit ad Patrem, quod etiam in offertorio canitur: Portas cœli, id eſt, Apoſtolorum Scripturas aperiet. Poſtcommunio eſt: Spiritus, qui à patre. Ioan. ix.

S V M M A R I V M.

1 *Ieiunij formam Apoſtoli nobis tradiderunt.*
2 *Feria quarta poſt pentecoſten, habet quatuor tempora. & num. 3.*
4 *Miſſa feria quarta poſt Pentecoſten, & eius expoſitio. & num 5.*

De quarta feria. CAP. CX.

1 SEquitur quarta feria, in qua fiunt ieiunia quatuor temporum. Apoſtoli namque † nobis exemplum ieiunandi hoc tempore reliquerunt, qui poſt ſuſceptum Spiritum ſanctum, ſicut mentes auerterant à cæteris mundi illecebris, ſic & ab epularum appetitu, licet enim quamdiu cum illis fuit Chriſtus non ieiunarent, poſt oblationem tamen eius ſpontaneis ſe ſubdidere ieiuniis. Sponſo enim ablato, eis ieiunandum erat, ſicut Dominus prędixerat: Quando ſponſus auferetur ab eis, tunc ieiunabunt. Vnde repleti Spiritu ſancto, ſponte ieiunare cœperunt: quo circa in præcedenti ſecunda feria quidam æſtiualem inchoant quadra-
2 geſimam. Alij † verò laniùs hodiernum ieiunium autumant eſſe huius temporis quadrageſimæ initium cui quidam terminum ſtatuunt in feſtiuitate ſancti Ioannis baptiſtæ, ſiue ſex habeat hebdomadas, ſiue non. Tertij feſtiuitatem ſancti Ioannis includunt, & eò vſque ieiunantes, ſine termino præfixo proceduut, donec ſenarium compleant numerum. Hanc quadrageſimam probat Hier. non neceſſitatis, ſed voluntatis, dicens: Nos vnam facimus quadrageſimam, illi tres, quaſi tres paſſi fuerint Saluatores, non quòd per totum annum ieiunare non liceat excepto Pentecoſt. ſed quia aliud eſt neceſſitate, aliud voluntate

quadrageſ. Æſtiuali

munus

munus offerre. Sed hoc dicit Hieron. contra Montanum hæreticum, qui apud suos tribus quadragesimis statuit ieiunandum, & dicitur hoc † ieiunium æstatis quòd est ieiunium exultationis, in quo genua non flectimus: imò cantica lætitiæ dicimus, vt dictum est sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Hoc autem ieiunium statutum est ab Ecclesia in tali tempore: quia qui in se sentit gratiam sancti Spiritus, leuiter & cum gaudio ieiunat: & etiam quia super ieiunantes descendit Spiritus sanctus visibiliter, & ideo incipit introitus: Deus cùm egredieris in conspectu populi tui, &c. Egreditur autem Dominus quando aliquo signo visibili, Venit ad auxilium hominum. Egressus verò est, cùm dedit nobis Filium suum, qui venit pandens iter ante nos, vt dicitur Micheæ ij. Tunc egressus est etiam per Spiritus sancti missionem, quando visibiliter descendit super Apostolos: & quia per hoc dissipati sunt inimici, ideò sequitur versiculus: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, &c. Sequitur in quibusdam Ecclesiis lectio de principio sapientiæ, scilicet: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram: vbi ostenditur qualiter poterit haberi Spiritus sanctus: ibi Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum ij. quæstion. j. Saluator & in fine dicitur: Spiritus Domini repleuit † orbem terrarum, &c. Postmodùm sequitur epistola: Stans Petrus, &c. Act. ij. in qua ostenditur, quod super ieiunantes descendit Spiritus sanctus, & ibi sequitur: Non enim isti sunt ebrij, sicut vos dicitis, cùm sit hora diei tertia: sed hoc est quod dixit Dominus per prophetam Ioël. Effundam de Spiritu meo, super omnem carnem, & prophetabunt Filij vestri & filiæ vestræ, &c. In aliis verò Ecclesiis dicitur prima lectio: Stans Petrus: & postmodùm epistola: Per manus autem Act. v. cap. Duæ itaque lectiones leguntur: quia duo populi ad fidem conuertuntur, vel quia ordinandi in vtriusque Testamenti pagina imbuuntur. Sequitur allelu-Ia, quia est ieiunium exultationis, vt dictum est, & dicunt quidam Pater, cùm essem. Ioan. xviij. Sequitur euangelium Ioan. vj. capit. Nemo venit ad me nisi Pater, qui misit me traxerit eum, scilicet per Spiritum Sanctum. & pòst sequitur: Patres vestri manducauerunt manna, & mortui sunt: qui manducat ex hoc pane viuet in æternum: quia egressum est coram Christianis manna spiritale, sicut antè còram Iudæis, sed temporale manducantes & corporale, mortui sunt. Qui verò manducauerit spirituale, non morietur morte, scilicet incredulitatis siue gehennali: vnde patet quòd elegantius egressus est Dominus coram nouo populo, quàm coram veteri. Communio est: † Pacem, &c. Et est Ioan. xiiij. capit. Et attende, quod officium huius quartæ feriæ prædicat scientiam, quæ est donum Spiritus sancti, qui vsque adeò sanctos illuminat, quod de quinque libris Mosi pauciſque Prophetarum Scripturis librorum, copia creuit: quod mistice innuit nobis euangelium, de quinque panibus, & duobus piscibus, quod hodie in quibusdam Ecclesiis legitur.

SVMMA

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta post Pentecosten, non habet officium proprium, & vnde mutuetur.*

De quinta feria. CAP. CXI.

1 SEquitur quinta feria, quæ secundum aliquas Ecclesias † non habet introitum proprium, sed quia dominus descendit in die dominica per missionem Spiritus sancti. & quinta feria ascendit in cœlum, ideò diei dominicæ & quintæ feriæ communis est introitus. A dominica ergo mutuatur: nec habet proprium, vt à sabbato in sabbatum septem sunt duntaxat officia, septem donis spiritus sancti deputata: quidam tamen, & huic officio mutuato non incongruè donum adscribunt: huiusmodi adscriptiones non à sabbato, sed à dominica facere incipientes. In dominica etenim ponunt spiritum sapientiæ, in secunda feria intellectus, in tertia cõsiliũ, in quarta fortitudinis, & in hac quinta spiritum scientiæ, qui dat scrutari profunda: sicut cantatur in allelu-Ia: Spiritus omnia, &c. ¶ † In quibusdam verò Ecclesiis cantatur introitus, qui in sequenti dicitur feria scilicet. Repleatur os meum laude tua. Aliquæ verò Ecclesiæ habent proprium officium scilicet Deus Patrum nostrorum, da nobis spiritum gratiæ, &c. in quo Ecclesia orat filiis suis dari spiritum sanctum ad remissiones peccatorum, & ad facienda miracula: & quia per spiritum sanctum fiunt miracula, ideò habetur in epistola: Philippus, &c. quæ est Act. viij. cap. quòd Philippus multos claudos sanauit & spiritus immundos eiecit, & factum est gaudium magnum in illa ciuitate, scilicet Samariæ. Et quia per spiritum sanctum omnia ista fiunt, ideò sequitur euangelium Luc. ix. cap. Conuocatis Iesus duodecim Discipulis suis, dedit eis potestatem super omnia dæmonia: & post, Non feretis virgam neque peram, &c. quæ fieri non possunt, nisi spiritus sancti abundantia habeatur.

SVMMARIVM.

1 *Feria sexta post Pentecosten. Missa, eiúsque expositio. & num. 2.*

De feria sexta. CAP. CXII.

SExta † feria est introitus: Repleatur os meum laude, vt possim cantare allelu-Ia: quia qui gaudet ore, & corde, potest ieiunare ieiunio exultationis. Et quia est dies veneris in qua passus est Dominus, & spirit. sanct ideò dicit Pet. in epist. Aperiens. Act. ij. Quæ in quibusdam Ecclesiis legitur: quòd Christus suscitatus est à spiritu sanct. Vnde ibi habetur: Suscitauit Iesum solutis doloribus inferni, sicut scriptum est: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, in quo significata est illa spiritus sancti operatio: quia synagoga nunc mortua pietate resurget: postquàm plenitudo, Gẽtium eadem introierit pietate. Prædicatio ergo

Digitized by Google

ergo hoc officium pietatē. Posset etiam pertinere ad spiritum timoris, pro eo quòd dicitur in euangelio: Et repleti sunt timore,& ecstasi,&c. ¶ † In quibusdam Ecclesiis legitur lectio: Exultate filiæ Sion, quæ est [2] Ioëlis ij. cap. Et quia per spiritum sanctum fiunt miracula, sequitur euangelium,Factum est: Luc.v.cap.de paraclyto sanato: & quia propter hoc debet laudari Dominus, sequitur offertorium: Lauda anima mea Dominum.Communio: Spiritus vbi vult spirat.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum post Pentecosten, vnde missam auspicetur, & eius expositio num.4.etiam misticè num.5.6.7.*
3 *Ordines celebrantur & conferuntur sabbato post Pentecosten.*
8 *Quadragesima terminatur sabbato post Pentecosten.*

De Sabbato. CAP. CXIII.

IN † sabbato est introitus:Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. ad Roma.v.cap. Et competit spiritui sancto, qui est charitas,& etiam diei sabbati: qui in sabbato futuræ quietis maximè diffundetur, vt qui igniculus est in Sion, caminus sit in Hierusalem. Et sequitur versus domine Deus salutis meæ in die clamabo, & nocte coram te. Ille enim in quo diffusa est spiritus sancti gratia, laudat Deum in prosperis, & in aduersis.Sequitur epistola: Iustificati, &c.Ad Rom.v.cap.in qua habetur de huiusmodi diffusione. Quia enim charitas Dei diffusa est, non permittit eam Paulus intra fines terræ promissionis tantum coarctari, imò ostendit, quòd non tantum Iudæis, verum etiam Gentibus datus est, spiritus sanctus, dicens ipsis Iudæis. Vobis oportebat primum prædicari, sed quia repulistis verbum Dei: & vos indignos fecistis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad Gentes: extra de renun. nisi. §. propter: in aliis verò Ecclesiis dicitur epistola: Conuenit †. vniuersa ciuitas, si &c. Act. xiij.Quia ergo in Gentibus datus est spiritus sanct.ideò sequitur allelu.Ia: Laudate dominum omnes Gentes:in hoc enim ieiunio non tacentur cantica lætitiæ propter reuerentiam festi. Nec secundum Niceu.concilium. lxxvj.dist.de ieiunio, de consecr.distin.iij.quoniam genua flectimus, sed stantes oramus propter neophytos gaudentes, quod à peccatis surrexerunt: in aliis Ecclesiis dicitur: Repleti sunt omnes.Act.ij.cap.Et spiritus domini ornauit cœlos. Iob xxvij.cap. Postea sequitur euangelium: Surgens Iesus.Luc.iij.cap. De socru Petri sanata:quæ significat synagogam, quæ sanata est à Petro ab infidelitate, & perfectius per fidem ipsius sanabitur in futuro, & sic conuenit cum epistola. ¶ Fiunt autem † hac die ordines: quia super ordinandos descendit spiritus sanctus,& etiam super ieiunantes: & ideò dicuntur quatuor lectiones ante lectionem Danielis,prout dictum est sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus.Prima est,de principio libri sapientiæ, in qua ostenditur quibus datur spiritus,sanct.& quibus nō scilicet illis qui

qui ſentiunt de domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærunt
4 illum.¶† In aliis verò Eccleſiis prima eſt de Ioële iij.ca.Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem,quia ſicut ſpiritus ſanctus,ſuper Apoſtolos.deſcendit viſibiliter, ita ſuper ordinandos deſcendit inuiſibiliter:ſecunda eſt:Locutus eſt.quæ eſt Leuit.xxiij.cap.tertia eſt : Dixit Moſes.quæ eſt in Deuter. xxvj. cap.quarta eſt : Dixit dominus ad Moſem.quæ eſt Leuitic.xxvj.cap.Offert eſt : Intonuit dominus. Poſtcommunio verò:Non vos relinquam, &c. de effuſione ſpiritus ſancti
; loquitur,Poteſt etiam dici, quòd hoc † officium figurat duorum concordiam populorum:Iudæi videlicet & gentilis.Hi ſunt duo cæci , de quibus dicitur in euangelio, quod ſunt illuminati à Chriſto , de qua concordia loquitur Paulus in epiſtola ad Iudæos , & gentiles , dicens Iuſtificati ex fide,pacem habeamus ad Deum per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Sed quia pax & concordia vera non fit,niſi per charitatem ideò præcinitur in introitu : Charitas Dei diffuſa eſt.in qua ter ponitur allelu-Ia:quoniam ad fidem Trinitatis peruenitur per obſequia charitatis.Lectiones etiam ad ieiunium pertinentes, atteſtantur operationem & gratiam ſpiritus ſanctus , vt prima : Effundam de ſpiritu meo.& ſecunda:Locutus eſt.vbi dicitur : Numerabitis ſeptem hebdomadas vſque ad alteram diem expletionis. Hebdomadæ ſeptẽ præſentem innuunt feſtiuitatem , quæ olim dicebatur feſtiuitas hebdomadarum:& quia poſtquam Gentes intrauerint reliquiæ ſaluabuntur:ideò nunc flentibus & ſponſum expectantibus dicit dominus † in poſtcommunione:Non vos relinquam orphanos quia igitur hęc concordia fiet imminẽte die iudicij, qui etiam electis erit cauſa timoris: ideò hoc officium pertinet ad timorem,vel quia timor introducit charitatem, licet charitas foras mittat timorem. de pœnitent. diſtinctio. .ſicut cæca.¶ Et attende,quia ſecundùm Augu.in ordine officiorum lorum deſcendendo computamus,in ordine verò paſchalium aſcendendo:quia per hæc deſcenſus ſpiritus ſancti ad nos,per illa noſter ad ſum ſignificatur aſcenſus. ¶ Et † caue quia præter præmiſſa officia l ieiunium pertinentia,quæ in quarta,& in ſexta feria,in hoc ſabba- expoſuimus,aliæ quidem lectiones & euangelia in eiuſdem diebus ueniuntur, quæ fortè ſolennitati magis appropinquare videntur: d tamen hæc & illa gratiã ſpirituſſancti perſonant,& operationem. ıde quidam hodie non incongruè duas miſſas celebrant : vnam in ta,de feſto,cum Gloria in excelſis, & Credo. aliam in nona die ieiio,ſine Gloria in excelſis:in qua ſunt clerici ordinandi,qui merito hac hebdomada ordinantur , vt ſancti ſpiritus dona percipere meintur.† Et memento, quòd hac die terminatur quadrageſima:& iõ hodie frequẽtatur & cantatur pro graduali allelu-Ia,nec flectungenua:pertinet enim ad octauam.Generale quidem eſt,quòd quos de tempore in die gratiæ materia laudis aſſumitur,aut dies ad ouam refertur,genua non flectimus:ſed in orationibus ſtantes col-

Digitized by Google

latam nobis gratiam & conferendam gloriam profitemur, vt cùm olim essemus serui curui, tunc fracto iugo incedamus erecti, vt in dominicis diebus, & sanctorum natalitiis & paschalibus inclinare tamẽ capita possimus, & mulieres deuotas monumentũ veniẽtes imitemur.

SVMMARIVM.

1 *Trinitatis festiuitas, cur sequatur Paschatis & Pentecostes feriam.*
2 *Antiphonis cur addantur versus quarundam festiuitatum.*
3 *Tropus, quid.*
4 *Trinitatis missa, eiusque officium, & illius expositio. & nu. 5. 6.*
6 *Alchuinus, Caroli praceptor officium Ecclesiasticum ab Attila rege confossum restituit.*
7 *Trinitatis festiuitas, variè & diuersimodè celebratur.*

De die dominica sanctæ Trinitatis.

CAP. CXIIII.

Nº Bernõ Augiẽ. c. 3. Micrologũ. c59. et .60. Radul pfũ. pponit .16.

IN † plerisque locis in octaua Pent. fit festum sanctę Trinitatis. Postquam enim celebrata est festiuitas Patris, in natiuitate, quia natiuitas dicitur festiuitas Patris, & postquam celebratum est festum Filii in Pascha, & festum spiritus sancti in missione ipsius, meritò in octaua Pent. fit festum eorum s. Trinitatis, vt ostendatur, quòd tres personæ sunt vnus Deus, & hæc est prima causa, quare celebratur festũ trium personarum diuinarum simul. Secunda causa est, quia ad inuocationem sanctæ Trinita. datur in baptismo spiritus sanctus, vt præmissum est. Tertia causa est, vt ostendat Ecclesia filiis suis illum, à quo sunt omnia bona, cuius habet imaginẽ, & cuius debet habere similitudinem videlicet Dei & sanct. Trinitatis, quam semper laudare debemus. Et quia tota intentio est laudare ipsum: ideo in quibusdã ecclesiis in singulis antiph laudum præponitur versiculus, qui laborem significans ostendendum, quòd toto labore totoque nixu debemus nos vertere ad laudandum Deum & sanctam Trinitatẽ, & eodem modo fit in quibusdam Ecclesiis in festo beatæ Mariæ in antiph. laudum, pro eo, quia ipsa se totam vertit in laudem Dei. Vnde tunc in euangelio dicitur: Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo. & quia ipsa priuilegiata fuit in virginitate, ipsa enim est virgo virginum, in antipho. quoque de beato Laurentio & de beato Paulo, & de beato Stephano proponuntur quidam versus antiphonis ad maiorem laborem notandum quem in suis martyris sustinuerunt. Beatus enim Lauren. grauius cæteris passus est. Vnde beatus Sixtus dixit ei: Maiora tibi debentur pro Christi fide certamina. Beatus verò Paulus de cęteris laborauit prædicãdo, & beatus Stephanus pro Christi fide primus martyr extitit: sed in hoc est differẽtia, quia in nocturnalibus antiphonis tantum de beato Laurentio præmittuntur quia passio sua in nocte consummata est: vnde dixit: Mea nox obscurum non habet, & iterum: Non est inuẽta in me iniquitas, & ita apparet quòd totus fuit sanctus.

Digitized by Google

ſacrificium laudis. Vnde ſemper dicebat, Gratias tibi ago Domine. Mane vero corpus eius conditum fuit,& ideo tantum nocturnalibus
2 & non laudũ antiphonis verſiculi præponuntur.¶† Rurſus,quia verſus laborem & boni operis fructũ ſignificat prout tactũ eſt in proœm. quintæ partis,merito in dictorum ſanctorũ natalitiis ſpecialiter præmittuntur antiphonis ad notandum,quòd ipſi excellentius labores & bonorum operum fructus ſuis natalitiis & martyriis premiſerunt.¶ Item in quibuſdam eccleſiis antipho.de martyrio beati Petri prepoſterè ponuntur ver.ideò,quia ipſe petiit, vt in cruce caput ſuum ad terram verteretur. Hi autem verſus tropi vocantur quaſi laudes ad anti-
3 phonas conuertibiles.τρίπος enim † Græcè conuerſio dicitur Latinè: quia ergo ſemper ſanctam Trinitatem laudare debemus,ideò ad miſ-
4 ſam dicitur introitus:Benedicta † ſit ſancta Trinitas, quem Alcuinus ſumpſit de Tobia xij. poſt modum ſequitur epiſtola de Apoc. Vidi oſtium apertum in cœlo,& in circuitu ſedis,id eſt, Eccleſiæ quæ eſt ſedes Domini,mare vitreum,id eſt baptiſmum,in quo ſubmergunt omnes Aegyptij,id eſt omnia peccata.Et not.quia dicit mare vitreũ,propter corporis fragilitatem,& perſpicuitatem, quam recepit in baptiſmo:& eſt in circuitu,quia ad Eccleſiam venire non poſſumus,niſi per baptiſmum.ſequitur.Simile cryſtallo:quia qui prius erant aquæ fluxibiles,ſuntper gratiam in baptiſmo acceptam firmi ſicut cryſtallus,quę
5 fit ex aqua congelata,& diuturno gelu in naturam lapidis conſolidata.Et hæc eſt vna cauſa,quare in hac die legitur hæc epiſtola,† quia in ea dicitur de baptiſmo, in quo per inuocationem Trinitatis dantur ſeptem dona Spiritus ſancti. Secunda ratio eſt: quia in ea inuitamur ad laudes Trinitatis, cum ibi ſequatur, quòd animalia plena oculis ante & retrò,id eſt,prælati dabant gloriam.& honorem, benedictionem ſedenti ſuper thronum, viuenti in ſecula ſeculorum. Sedens autem ſuper thronum, eſt Deus Trinitatis. Vnde ſequitur: Et procidebant viginti quatuor ſeniores in facies ſuas mittentes coronas ante eum: hoc ſignificat quòd omnia bona noſtra debemus attribuere ei. itaque omne illud ex quo meremur coronam.ſequitur, & non habebant requiem dicentia:Sanctus,ſanctus, ſanctus: & ideò in introitu, & in aliis officiis toties reperitur, Benedicta ſit ſancta Trinit. & propter hoc reſponſorium ſiue etiam graduale, quod reſponder epiſtolæ eſt:Benedictus es domine,qui intueris abyſſos.Dani.iij.cap Verſus eſt:Benedicite Deum cœli. Tobiæ xij. cap. & allelu-la Benedictus es Domine &c.offert.Benedictus es Domine.Et poſt commune Benedicimus Deum cœli, &c. Tobiæ xij. capite Euange. eſt: Erat homo ex Phariſæis Nicodemus. in quo haberur de baptiſmo, qui in inuocatione ſanctæ Trinitatis ſanctificat baptizatos. In aliis verò Eccleſiis dicitur epiſtola: Gaudete perfecti. quæ eſt ad Corinth. vlt. capite.Et in aliis dicitur: Vidi oſtium quæ eſt Apocalyp. iiij. Et euangelium: Cum venerit paracletus.Ioannes. xiiij. capit. ¶ Sciendum † eſt quòd

Digitized by Google

hiſtorias de ſancta Trinitate, & de inuentione ſancti Stephani compoſuit ſanctus Stephanus Laudicen. ¶ Rurſum cum Attila rex, qui Chriſtianos perſecutus eſt, verè omnia volumina Chriſtianæ religionis deſtruxiſſet, Alchuinus magiſter Caroli & Ludouici filij eius, rogatu Bonifacij. archiepiſc. Maguntini, multa de eccleſiaſticis officiis conſcripſit. Vnde & Magunt. conſilio approbante, vt habetur de conſecr. diſtinctione quinta. inſtituit, quòd à feſto Paſchæ, vſque ad dominicã iſtam, tres tantum dicerentur lectiones, & hac die de Trinitate contrairi vſque ad dominicam ſequẽtem, & tunc incipere: Domine in tua miſericordia, &c. Et compoſuit officium de Trinitate, videlicet reſpõſorium, antiphona, miſſam & ſequentiã, quæ omnia obtulit Alexand. Papæ. Ille verò reſpondit, non eſſe celebrandum feſtum, de Trinitate, ſicut nec de vnitate. Nam ſingulis diebus fit feſtum Trinitatis, & vnitas: quia ſemper dicitur Gloria Patri & filio, & ſpiritui ſancto, & præmiſſas hiſtorias, & officium non admiſit. extrà de fer. cap. ij. Verum ſuperueniente hæreſi Arriana ferè fuit fides Trinitatis extincta: ſed Hillarius, Euſebius, & Ambroſius reſtituerunt. Conſenſit igitur eadem de cauſa Greg. Magnus, vt de Trinitate ſpecialia cantaremus Eccleſias in ipſius honorem ædificaremus. † Exinde ergo eſt, quòd in hiſtoria Trinitatis inuenitur varia conſuetudo. Alij namq; non vtuntur ea, ſequentes reprobationem Alexand. Pap. Sed in qualibet dominica ab octaua Pente. vſque ad aduentum cãtant in nocturnis nouum reſponſorium de Trinit. niſi feſtum aliquod impediat, vt eam conſiteantur, per quam ſaluantur: & in miſſa allelu-Ia, eam hilariter proſitentes: vt dictum eſt ſub quarta parte, ſed titulo de allelu-Ia. Alij verò vtuntur ea, cantantes eam in hac prima dominica, ſequentes primam inſtructionem Alcuini. Alij ponũt eam in fine temporis declinationis, ſcilicet in vltima dominica: videlicet ante dominicam de aduentu, ſequentes vltimam probationem Gregor. Romani: ergo nunquam de Trinitate celebrant feſtum, nec etiam has octauas faciunt ſed in prima dominica poſt Penteco. incipiunt hiſtoriam: Præparate, ſeu Deus omnium. Alij verò celebrant hodie octauã, ſ. de Spiritu ſancto, & ponunt eandem epiſtolam, & idem quod prædiximus euangelium, propter baptiſmatis ſacramentum cæteris obſeruatis, ſicut in die Pentecoſt. Celebrant autem octauam ad innuẽdum perfectionem, vel conſummationem operum ſancti Spiritus. Per ſeptem enim dies operatio gratię ſeptiformis in octauo vero conſũmatio declaratur. Et quoniam in octaua redit ad caput, ideò omnia ſicut in die feſto à veſperis in veſperam, in ipſis veſperis & tribus nocturnalibus pſalm: obſeruãt. De his octauis Auguſt. dicit: Celebrationem octauarum feriarum eorũ hominis celebramus. Baptiſmus neophytorum licet in ſabbato peragatur ad illum tamen baptiſmum pertinet, quem Apoſtoli ſuſceperunt in die Pentec cuius octaua dies eſt dominica ſequens. Qui verò ponunt hiſtoriam. Præparate, ſeu Deus omnium melius faciunt: quia

feſta Pentecoſt. octauis caret apud Romanos olim dixit Clemẽs 3. in. c. capellang. de feriis ſed v. ſcimus eos nunc hoc ordine Rom. in die Pent. et in die oct.

Roma

Romanam ſequuntur eccleſiam, noſtræ peregrinationis recolentes, & percurrentes hiſtoriam. Nam per ſeptuageſimam ſignificamus, expulſionem generis humani de patria paradiſi, per quadrageſimam ſeruitutem populi ſub Pharaone, per Paſcha immolationem agni, per quadraginta dies Paſchales, xl. annos in deſerto. per Rogationes terræ promiſionis ingreſſionem per ſeptem dies pentec. in quibus vij. dona diuiduntur terræ datæ diuiſionem, per tempus, quòd ab hoc die ſequitur, ſignificamus populi afflictionem & gubernationem factam per iudices & reges, ideoque ſequuntur iiij. libri Reg. prout in ſeq. tit. dicetur.

SVMMARIVM.

1 *Libri Regum leguntur poſt Pentecoſtes octauas, & cur ita, ibidem numero 2.*
3 *Dauid nobis in hac militia proponitur in exemplum & typum virtutis.*
4 *Saul nobis eſt exemplo.*
5 *Dauid funda quid ſignificet.*
6 *Euangelium dominica prima poſt Pentecoſt. & eius interpretatio.*

De prima dominica poſt Pentecoſt.

1 HIc † dicendum reſtat de prima dominica poſt Pentecoſt. quæ eſt vna de principalibus dominicis: & incipit hic quartum tempus peregrinationis, quia ſumus in via veniendi ad patriam. Sed quia hoſtes habemus prius quã illuc perueniamus, ſcilicet carnem, mundũ & diabolum, ideo legitur de lib. Reg. in quibus agitur de bellis & victoriis, vt inuitemur ad pugnandum fortiter contra hoſtes, vt victoriã habeamus: ſicut Iudęi de Philiſtæis: & tãdem gloriemur in cœlis, quia nõ eſt nobis tantum lucta aduerſus carnẽ, ſed etiã aduerſus aëreas poteſtates: vnde primo dicimus in veſperis. Benedictus Dominus Deus meus, &c. Hiſtoria eſt: Deus omniũ. Seu ſecundũ Ro. præparate. Sed quia bellũ ſine diſcretione nõ bene geritur, ideò ſequẽti tẽpore ſubiunguntur libri Salomonis. Item, quia inſurgunt vitia, contra quę neceſſaria eſt patiẽtia, ideò ſubſequenter ſubiũgitur hiſtoria de Iob, rectè ergo inuitamur ad pugnam quia poſtquàm digni ſumus in numero iuſtorum haberi, per librum Numeri iã perlectũ, & in ſtatu perfectionis per nouã legem, ſcilicet Deutero. in quo habetur: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. & ſumus ſub Ieſu per librum Ioſuę, & ſub iudicibus, id eſt, prælatis per librum iudicum, & ſumus ſine acceptatione perſonarum, per librum Ruth, quæ fuit Moabitis: reſtat tamẽ pugnare, quia tunc magis tẽtat
2 diabolus: & ſic ordinantur † libri Regũ, in quibus tractatur de bellis ipſorum ad alios libros. Adaptantur etiam aliter primę quatuor dominicæ quatuor libris regum, prout dicetur ſub iiij. & ſub vij & ſub xv. dominicis. Leguntur autem in tali tempore & poſt miſſionẽ ſpi-

Ephes. 6

Digitized by Google

ritus ſancti,& poſt feſtum Trinitatis:quia quando accipimus gratiã Spiritus ſancti,ex tũc ſumus ſimiles Deo,& filij ſumus ſummi Regis, & per cõſequens ſumus reges.Vnde in Apoc.Fecit nos reges & ſacerdotes Deo,& patri ſuo,&c Pe.in canonica,Vos eſtis genus electũ,regale ſacerdotium,&c.Extrà de ſac.vnct.ergo cùm ſimus reges,& habemus aduerſarios,non reſtat niſi vt regnum noſtrum defendamus: quia ex hoc nobis inuidet diabolus, quia ad illud regnũ ſumus aſsũpti,vnde fuit deiectus,& ideò nobis grauis imminet pugna. Nempè oſtenditur nobis† Dauid in exemplum , qui vicit per humilitatem,& per iucũditatẽ mentis.& vnctus fuit ter.¶ Primò à Samuele, in Bethleem in ſignum regni.¶ Secundò,ſuper domum Iuda,in regem ſuper tribu Iuda,à viris Iuda in Ebron.Tertiò,iterum in Ebrõ,& in confirmatione regni ſuper totum Iſraël. Similiter nos ſi bene pugnabimus ter inungemur.¶ Primò in baptiſmo in ſignum regni. ¶ Secundò in confirmatione.¶ Tertiò in paradiſo, quando regnum noſtrũ confirmabitur.Saul†nobis proponitur in exemplum, qui per inobedientiã amiſit regnum : vnde nõ ſimus inobedientes ſicut ipſe fuit,ne perdamus regnum æternũ.Dauid autem fuit humilis in omnibus operibus ſuis,quòd patet : quia cum luderet coràm arca Domini indutus Ephod lineo,depoſitis regalibus veſtibus deſipuit cũ Michol filia Saul,dicẽs ei,quòd nudatus fuerat ſicut vnus de ſcurris,& ille reſpondit,Ludã & vilior fiam ante Dominum,qui eligit me, &c. Item quando venit ad eum Natham Propheta & redarguit eũ de peccato ſuo publicè pœnituit.¶ Item iucũditatem mẽtis habuit,& omnia bona à ſe facta ad Deũ retulit,vnde de eo cãtat Eccleſia : Prævaluit Dauid in Philiſtæũ in funda & lapide in nomine Domini. Ecce exultatio in Deo. Non enim in ſe confidebat.Funda † Dauid,eſt prædicatio, perquã fundam prædicationis eiicitur diabolus de cordibus hominum,cùm per duri reprehenſionem incutitur timor,& concipitur pœnitentia,lapis vero dura reprehẽſio eſt,quia ergo huiuſmodi victoria habetur per humilitatem,ideò ad miſſam incipit introitus : Domine in tua miſericordia ſperaui. Ecce humilitas Dauid.Exultauit cor meũ:ecce mẽtis iucũditas:per hæc duo vincitur pugna:& quia ille ſolus vincit,qui nihil ſibi ſed omnia bona ſua Deo attribuit,& ſperat in eo,ideò bene ſequitur oratio:Deus in te ſperantiũ,&c.poſteà ſequitur epiſtola de charitate.Deus charitas eſt,&c.j.Ioan.iiij. cap. quia per charitatẽ reges ſumus,& per eam facimus bona opera meritoria regni , per quę regni noſtrum defendimus,& conſeruamus,vnde ſequitur.In hoc apparuit charitas Dei,& c.poſt:Deus,charitas eſt, &c.ibi etiã oſtenditur quòd diligere debemus Deum & proximum. In euangelio autem : Homo quidã erat diues.Luc.xvj.cap.oſtenditur, quod non debemus diligere † diuitias, per diuitẽ , qui induebatur purpura & byſſo,& per pœnam eius:vt enim dicitur Eccleſi.v.cap Qui amat diuitias,fructum nõ capiet ex eis : qui amat , ſcilicet amore libidinoſo,naturali vero charitatiuo.

1.Reg.6

tatiuo poteſt,quia diuites cum iuſtitia & bonis operibus non abiicimus.xxx.diſtinct. hoc ſcripſimus.habetur enim in euãgelio de mendico Lazaro in cuius perſona incipit graduale:Ego:dixi Domino,miſerere mei & ſequitur verſus de operibus miſericordię,Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem,id eſt intelligit & præcogitat illud,quod eſt in egeno & paupere, ſcilicet egeſtas & paupertas, vt ei ſubeniat. dicit enim Grego. quod debemus eos vocare patronos & amicos noſtros,quod etiã fratres noſtri ſunt:& ſic facere nobis amicos de mammona iniquitatis,& de malè acquiſitis,vt cùm defecerimus per mortem, recipiat nos in æterna tabernacula: hoc non fecit diues ille epulo, & quia in aliquo noluit pauperi ſubuenire:ideo cũ eo diſtinctiſſimè fecit dominus vt non poſſet habere gratiã aquæ ad refrigerium linguæ:& ideò ſequitur allelu-Ia:Deus in.for.&c.poſtea ſequitur offerr.in perſona mẽdici,ſcilicet,Intẽde voci orationis meæ & quia non obliuiſcitur Deus orationes pauperũ, ſequitur poſtcommunio.Narrabo omnia mirabilia tua,pſal.di.&c.in quibuſdã tamen Eccleſiis legitur hodie euãg.Eſtote miſericordes.quod eſt Luc. vj.c. & eſt ſciendũ quod Vrbanus Papa quartus,ſtatuit fieri feſtum de corpore Chriſti.v.feria poſt hanc dominicã, concedens magnam indulgentiam tam clericis officiantibus quàm populis conuenientibus ad diuina,prout in officio ſuper hoc otdinato habetur.

SVMMARIVM.

1 *Dominica ſecunda poſt Pentecoſten Miſſa, officiumque, & eius expoſitio. & nu.2.4.*

3 *Lingua doloſa palliatorum amicorum.*

De ſecunda dominica poſt Pentecoſt.

CAP. CXVI.

1 Dictum eſt, † quod prima cauſa qua defendimus regnum noſtrũ eſt charitas,quæ dilatatur per conſiderationem æternarum nuptiarum,de quibus in Apoc.Beatus, qui vocatus eſt ad cœnã nuptiarum agni.Vnde in hac ſecunda dominica habetur de huiuſmodi cœna in euãg.Luc.xix.cap.Homo quidã fecit cœnam magnam,& vocauit multos,& miſit ſeruos ſuos hora cœnę dicere inuitas, vt venirẽt, &c.hora cœnę eſt ex quo porta paradiſi aperta eſt per Chriſtũ.ſequitur,Et cœperũt ſe omnes ſimul excuſare.Nã primus dixit: Villã emi, & neceſſe habeo videre illã.Secundus dixit:Iuga boum emi quinq;, & deprobare illa.Tertius vero dixi:Vxorẽ duxit, & ideo non poſſum venire.Dominus vero dixit ad ſeruum:Vade, & compelle intrare,vt domus mea impleatur. Multos enim compellit intrare per tribulationes:illi vero,qui vocati fuerãt non venerunt, quia auari, qui primum ſe excuſant,ſupple,vel guloſi,qui per ſecundũ,& luxurioſi, qui per tertium intelliguntur,hac cœna ſe reddũt indignos: vnde verſus

Digitized by Google

Villa,boues,vxor,cœnã clauſere vocatis.Mundus , cura, caro,cœlũ, clauſere renatis.Et quia in hoc iſti ſe reddunt indignos : ideo Dominus alios vocat. Quia vero per conſiderationẽ huius cœnæ dilatatur charitas,& quia dominus protegit habentes charitatem:ideò incipit introitus,Factus eſt†Dominus protector meus,& eduxit me in latitudinem charitatis. Sequitur verſus de charitate : Diligam te domine fortitudo mea,&c.In oratione verò petit chariratem ſancti nominis tui,&c.in epiſtola:Nolite mirari.j.Ioan.iij.cap.habetur de vita æterna,per cuius intuitum amor concipitur,& ſequitur in fine de charitate:Filioli,non diligamus verbo , neque lingua , ſed opere & virtute: Hæc eſt lingua doloſa,qua†dicunt amatores mundi:Rogo te , habe me excuſatum.Dicunt etiã bonis & ſanctis viris : Rogate pro nobis, & tamen venire non curant.Et attende,quod duo primi excuſant ſe. Per primum enim ſuperbi intelliguntur.per ſecundum , omnes , qui delectantur in quinque ſenſibus corporis. Per tertiũ verò, luxuriosi, qui ſe nõ excuſauit,quia non habent cor,ſicut habetur in Oſeæ iiij.c. Fornicatio,vinum,& ebrietas,auferũt cor. Magis enim abſorbet hominem fornicatio,quàm ſuperbia,vel auaritia.Quia ergo,vt dictum eſt,lingua talium excuſantium ſe , dicitur lingua doloſa:ideo Eccleſia à lingua doloſa petit ſe liberari in reſponſorio:Ad Dominum cum tribularer clamaui,& exaudiuit me.In ver.domine libera me,&c.Et quia perfectus eſt qui,nõ peccat in lingua,ideo in ſecundo tono cantatur.Poſtmodũ ſequitur† allelu-Ia ſimiliter de charitate : Diligam te domine fortitudo mea,&c.Quia verò conſideratione vitæ æternæ concipiũtur charitas, viſa cœna petit cõuerti in offertorio:Cõuertere domine,& eripe.Et quia ibi cantabimus vocaliter,vt ait Caſſiodorus ſuper pſalmiſtam:Omnis ſpiritus laudet Dominum , non erit ibi tantum cœna,ſed maxima ſolennitas.Vnde in Threnis,primo c. Viæ Sion lugent,eò quod non ſint , qui veniant ad ſolennitatem. Ideò in poſtcõmunione promittit ſe cantaturum ibi domino,dicens,Cantabo Domino,qui bona tribuit mihi,& pſallam,&c.

SVMMARIVM.

1 *Euangelium Dominica tertia poſt Penteco.& expoſitio,etiam myſticata Miſſa.nu.2.3.4.*

De dominica tertia poſt Pentecoſt.

CAP CXVII.

TErtia cauſa,quare inflãmamur ad defendendum regnũ†noſtrũ eſt conſideratio beneuolentiæ Dei,quia nos cuſtodit & diligenter quærit,ideò in euangelio huius dominicę:Erãt appropinquantes Luc.xv.c.habetur,Quis ex vobis homo habens centũ oues, id eſt,angelos & homines,& ſi perdiderit vnam, ſcilicet hominem. nonne relinquit nonagintanouẽ in deſerto,id eſt,in cœlo,& vadit quęrere perditam

Digitized by Google

ditam,&c.aut,Qua mulier habẽs dragma x.ſcilicet angelos & homines,& perdit vnam,ſcilicet hominem,in quo imaginem ſuam depinxerat,nónne accendit lucernam,id eſt,naturam humanam,in qua lumen deitatis poſuit vniendo ſe ei, & quærit diligẽter donec inueniat, & cum inuenerit conuocat amicas,& vicinas,dicens eis:Congratulamini mihi:quia inueni dragmam, quã perdiderã. Ita dico vobis gaudium erit coram angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitẽtiam agente.Ecce quanta eſt beneuolentia Dei erga nos.Iſta enim beneuolẽtia
2 accendit in nobis charitatem. ¶ Quia † verò ad nuptias æternas non intrant ſuperbi, neq; luxurioſi,neq; auari,vt præmiſſum eſt , ideò introitus huius dominicæ:Reſpice in me.&c.& dicit:Vide humilitatem meam,cõtra ſuperbiam & laborem meum,contra luxuriã,quia inops & pauper ſum ego,contra auaritiam:& propter prædicta monet nos Pet.ad humilitatem dicens in epiſt.j.Pet. vlt. c. Humiliamini ſub potẽti manu Dei,vt vos exaltet,&c.Et poſt ſequitur ibi:Sobrij eſtote,& vigilate in orationibus , quoniam ad.ve.di. tan. le.ru.cir.q.quem de.
3 ¶ † Et quia tantam curam habet Dominus de nobis, ideo in graduali inuitat nos Eccleſia dicens:Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipſe te enutriet. verſus : dum clamarem ad Dominum,ex.vocem meam, &c.Allelu-Ia eſt:Domine refugium.Offer.eſt:Sperãt in te omnes,qui te nouerunt,&c.quia de ſperãtibus in ſe habet curam.Quia verò Dominus non inuenitur, niſi quis pœniteat:cum verò quis pœnitet , ad
4 Dominum clamat:ideò ſequitur poſtcommunio:Clamabo.¶ † Rurſus hoc officium eſt de pœnitente,ſicut apparet ex ipſa communione, & ex euang.vbi per Dauid intelligitur quilibet pœnitens:vbi dicitur: Gaudium eſt in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente , &c. & ex introitu,& aliis,& ideò cantatur circa feſtum beati Ioann. Bapt. qui legitur populum ad pœnitentiam prouocaſſe.

S V M M A R I V M.

1 *Dominica quarta poſt pent.quid moneat:& quod habeat officium.nu.2.*

3 *Dominica quatuor ſequentes Pente.quatuor libris Regum adaptantur.*

De dominica quarta poſt Pentecoſt.

C A P. C X V I I I.

1 QVarta † cauſa,qua defendimus regnũ noſtrum,ſunt opera miſericordiæ.Vnde in euang.Luc.vj.cap. quod legitur in hac quarta dominica,in quibuſdam Eccleſiis dicitur : Eſtote miſericordes , ſicut & Pater veſter miſericors eſt. Eſt pòſt ſequitur : Menſuram bonam & confertam , & coagitatam & ſuper effluentem dabunt in ſinum veſtrum. ¶ Quia verò non poteſt homo opera miſericordiæ facere , niſi priùs illuminetur à Deo, ideò incipit introitus:Dominus illuminatio *Can.6* mea.Et qui opera miſericordiæ , eſt Eccleſia terribilis , vt caſtrorum acies ordinata,ſicut dicitur in Canticis Canticorum, ſequitur verſus: Si exurgant aduerſum me caſtra,non timebit cor meum,& ſi exurgat *Pſal.26*

Digitized by Goo

ad me pretium, &c. Posteà petit in collecta misericordiam & gratiam dandi eleemosynas, cùm dicit: Protector in te sperantium Deus, &c. ¶ In † epistola verò: Existimo, quæ ad Rom. viij. cap. ostenditur præ- 2
mium. vbi dicit Apostolus: Non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Et pòst sequitur: Et omnis creatura ingemiscit, expectans reuelationem filiorum Dei. Et vt hanc gloriam Ecclesia possit adipisci. petit in respõsorio veniam
Psal. 90 de peccatis: Propitius esto peccatis nostris Domine, &c. ¶ Sequitur alleluia, In te Domine speraui: quia in te sperantibus propitius es. Vnde Psal. Quoniam in te sperauit liberabo eum. Adaptantur etiã † iste 1 quatuor præcedentes dominicæ quatuor libris Regum sic: In primo enim libro habetur quomodo Dauid inuictus fuit. Vnde in prima dominica incipit introitus: Domine in misericordia tua speraui. Et in responsorio habetur: Et vnxit me vnctione misericordiæ suæ, & oleo exultationis. Vnde sequitur in introitu: Exultauit cor meum in salutari tuo. & ita ostendit se vnctum oleo lætitiç per misericordiam Dei. In secundo libro habetur, quomodo liberatus fuit ab inimicis, & vnctus bis, vt haberet latitudinem regni. Vnde in secunda dominica incipit introitus: Factus est Dominus protector meus, & eduxit me in latitudinem, vt latè regnaret. In tertio habetur quomodo mortuus fuit. Vnde in tertia dominica vtitur Ecclesia voce decedentium, dicens: Respice in me, & miserere mei. & in versu: In te Domine speraui. In quarto libro habetur de Prophetis, qui illuminati sunt à Deo, vt viderent ventura, & ideo in quarta dominica dicitur in introitu: Dominus illuminatio mea. &c.

SVMMARIVM.

1 *Dominica quinta post Pente. adfert rete Petri, & quid illud significet.*
2 *Prædicatores pro terrenis prædicantes, nihil capiunt.*

De quinta Dominica post Pentecosten.
CAP. CXIX.

QVinta causa, qua defendimus & obtinebimus regnum nostrum est pax cum inimicis Ecclesiæ, & patientia in aduersis: ad quam inuitat nos beatus Petrus in epistola huius quintæ dominicæ: Omnes vnanimes. j. Pet. iij. cap. dicens, & non reddentes malum pro malo, &c. Vnde in euangelio habetur de rete beati Petri. Sed † multi sunt, qui rumpunt rete Beati Petri, id est concordiam & vnitatem fraternam: & ideò in persona tollerantium incipit introitus: Exaudi Domine vocem meam qua clamaui ad te, &c. versus est: Dominus illuminatio mea, &c. Illuminatus enim à Deo, saluatur ab hostibus, quia sperat in eo. Pro prædicta autem pace cum inimicis Ecclesiæ impetranda, orat Ecclesia, in collecta, dicens: Da nobis quæsumus Domine, vt & mundi cursus, &c. In aliquibus tamen Ecclesiis dicitur: Deus, qui diligentibus te, &c. ¶ Sequitur euangelium, Luc. v. capit. Dum plurimæ turbæ irruerent

Digitized by Google

3 irruerent in Ieſum,&c. vbi ſequitur. † Præceptor, per totam noctem laborantes,nihil cœpimus : Tales qui laborant in nocte, & nihil capiunt,ſunt qui pro terrenis prædicant. ſequitur : In verbo tuo autem laxabo rete.hoc facit,qui habet ſcientiam & vitam:talis enim concludit multitudinem piſcium copioſam.Vnde in principio tot capti ſunt boni & mali,quod rete rumpitur,per quod ſignificatur,quod Eccleſiæ vnitas in hac vita rumpitur à quibuſdam,ſed poſt reſurrectionem capti ſunt multi. & tamen non eſt ſciſſum rete, per quod ſignificantur boni,qui non ſcindunt vnitatem Eccleſiæ. Et ideò in offertorio dicit Eccleſia. ſe laudare Deum, qui quantùm ad bonos filios dedit eis intellectum, vt non rumpant rete,id eſt vnitatem Eccleſiæ. Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectum. in poſt communione verò dicit Eccleſia ſe operari vnitatem, & hanc petere à Domino, inquit: Vnum petiit à Domino.licet enim plura petat quotidie, tamen dicitur vnum petere,quia ad vnum finem,id eſt,ad habendum à Deo omnia petenda petit & hoc eſt quod ibi ſequitur.Hanc requiram,vt inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ,hoc ideò dicit, quia tunc legitur Paralipomenon,id eſt verba dierum,qui habet eandem materiam cum libro Regum, & ſignificat, quòd qui in diebus ſuis bene rexerit ſe,habebit dies æternitatis.Et attende,quod hoc officium cantatur circa feſtum beati Iacobi, ſicut dicitur in euangelio: Relictis retibus ſecutus eſt Dominũ, & factus eſt piſcator hominum, id eſt ſupplantator re & nomine vitiorum.

S V M M A R I V M.

1 *Dominica ſexta poſt Pentecoſt. Miſſa,& eius expoſitio. & nu.2.*

De ſexta Dominica poſt Pentecoſten.

C A P. C X X.

1 QVia verò non † valent omnia prædicta, niſi fiat etiam plena iuſtitia fidei, & in nouitate vitæ:ideò in hac ſexta dominica legitur ſecũdus liber Paralipomenon,vbi habetur, quod confortauit Dominus Salomonem. per quod ſignificatur, quod Dominus ſpiritualiter ſuos confortat,dando eis fortitudinẽ,ideo dicitur in officio huius dominicæ : Dominus fortitudo plebis ſuæ,protector,&c. verſus eſt: Ad te domine leuaui animam meã:quia ab ipſo eſt omnis fortitudo, & tunc bene regimus regnum noſtrum:quòd maximè fit, ſi tẽdat homo ad promiſſiones Dei:vnde dicitur in oratione.Deus qui diligentibus te,bona inuiſibilia pręparaſti,&c in epiſtola autem,† quicumque baptizati ſumus,&c.ad Roma.vj.cap. hortatur nos Paulus,vt in nouitate vitę ambulemus,aliter enim nihil valent alia:& vt hoc poſſimus, orat Eccleſia in reſponſorio:Conuertere Domine aliquantulum, &c. ille verò, qui ambulat in nouitate vitæ, præparat ſe ad laudandum Deũ in præſenti,& in futuro:vnde ſequitur allelu-Ia:Te decet hymnus Deus in Sion.Ad hanc orationem vel perfectionem hortamur in euangelio

Digitized by Google

euangelio Matth.v.c.Nisi abundauerit iustitia vestra,&c.Et sequitur ibi:Si offers munus tuum ante altare.Et quia nõ potest homo hoc facere sine auxilio Dei,ideò orat in offertorio. Perfice gressus meos in semitis tuis,&c.Et quia talis potest offerre:ideò sequitur in postcommunione:Tollite hostias,&c.

SVMMARIVM.

1 *Libri sapientiæ,cur potissimùm in Augusto legantur, & quid septimæ Dominicæ præterea adhibeat.num.3.*
2 *Sextilis ante iam Augustus.*
4 *Missa Dominicæ septimæ post Pentec.expositio.*

De septima dominica post Pentecosten.
CAP. CXXI.

SEquitur † septima dominica in qua leguntur libri Salomonis, vt Parabolæ,&c.Cantica,libri Sapientiæ, quem Philo. composuit,& Ecclesiasticus quem Iesus filius Sirach edidit: & tamen Salomoni attribuitur.Hi libri qui sunt de operibus sapientiæ Salomonis,leguntur à Calendis Aug.vsque ad Calendas Septembris:quia mensis iste calidus est,& æstũ significat vitiorũ, in quo nos oportet sapienter regere: sicut in medio nationis prauæ & peruersæ: vel quia mensis iste, scilicet Augustus sextus est † vnde Sextilis ante Augustũ Cæsarẽ vocabatur:& verus noster Salomon in sexta ætate venit, qui facit vtraque vnũ,qui fuit Dei virtus & Dei sapiẽtia, qui docuit nos sapiẽter viuere & docere.Hic est Christus Rex regum:qui septem panibus,& paucis piscibus,vt legitur in euangelio hodierno,satiauit eos,qui de longè venerant,& eum triduo sustinuerant. ¶ Rursus † in hac dominica incipit Ecclesia Parabolas Salo.post festum enim Trinitatis legitur liber Regum,quoniam homo quando Trinitatis similitudinem habet, fit rex & sacerdos:vnde præponuntur ei exempla de regibus & sacerdotibus sicut sub prima dominica dictum est. Posteà verò sequuntur libri doctrinales:præponũtur enim exempla doctrinis, quia plus monent facta,quàm dicta.Act.j. Cœpit Iesus facere & docere:& sic ordinantur libri ad se inuicem, vt præcedant libri exemplares Regum & Paralipomenon, & sequantur libri doctrinales Salomonis: quæ doctrina,est refectio spiritualis, de quo habetur in euangelio huius vij. dominicæ.de hoc dicetur sub dominica xj.& xij. Et quia huic doctrinæ bonis operibus respondere debemus, incipit introitus: Omnes † Gentes plaudite manibus. Et beatus Paulus inuitat nos in epistola ad Rom.vj. capitu. vt respondeamus illi doctrinæ seruiendo Deo, dicẽs:Humanum dico,propter infirmitatem carnis vestræ:vnde in quibusdam Ecclesiis sequitur responsorium:Beata Gens, cuius Dominus Deus eorũ,id est, quæ Deum habet pro Domino,ei soli seruiendo.& sequitur versus: Verbo Domini,id est,doctrina Domini,cœli firmati sunt,

Digitized by Google

ſunt, id eſt, maiores, ſicut Apoſtoli, & alij ſancti. Sequitur in quibuſdam Eccleſiis allelu-Ia: Attendite populo meus legem meam: lex eſt illa refectio, illa autem refectio oſtenditur in euangelio, Marc. viij. Cùm turba plurima, &c. & eſt notandum, quod ibi dicitur, quod quidam de longè venerunt, ſcilicet illi, qui de peccatis enormibus redierunt & pœnituerunt, qui enim in peccato mortali eſt, non habet quod manducet. Erant autem quatuor millia, ſcilicet habentes quatuor cardinales virtutes, & comederunt, & ſaturati ſunt: quia lex Domini ſatiat, & remanſerunt ſeptem ſportæ, ſcilicet prædicatores habentes ſeptem dona Spiritus ſancti, & reficientes alios. In aliis verò Eccleſiis legitur euangelium: Attendite à falſis prophetis: quia verò habens doctrinam videt, in quanto periculo ſit conſtitutus, videt enim ſe eſſe in fornace Babylonis, in offertorio, Sicut holocauſtum, &c. Dan. iij. cap. petit ſe liberari, & vtitur voce trium puerorum. In poſtcommunione verò: Inclina aurem tuam, &c. petit liberationem accelerari.

SVMMARIVM.

1 *Dominica octaua, poſt Pentecoſten quid moneat. & num. 2, 3.*

De octaua dominica poſt Pentecoſten.
CAP. CXXII.

1 SEquitur octaua dominica, in qua docet nos Eccleſia vitare † omnem vanitatem. Hic enim debet eſſe effectus doctrinę in nobis: quia in doctrina docet nos fieri ſpirituales, & remoueri à corporalibus deſideriis ad ſimilitudinem beatæ Virginis, cuius feſtum inſtat. Vnde introitus incipit. Suſcepimus Deus miſericordiam tuam, id eſt, Filium tuum Ieſum Chriſtum nobis ex miſericordia datum, in medio templi tui, id eſt, in communi Eccleſia tua: ſecundum nomen tuum Deus. Deus enim vbique nominatur: ſic & laus tua in fines terræ, id eſt, vbique. Templum etiam eſt beata Virgo, in qua verè ſuſcepimus Dei miſeri-
2 cordiam. Vnde circa eius † feſtum rationabiliter præſens cantamus officium, cùm ſit templum Domini & ſacrarium Spiritus ſancti. Sequitur epiſtola ad Rom. viij. debitores carni non ſimus, vt ſecundùm carnem viuamus, &c. in qua docemur conculcare omnem carnalitatem, & ad oſtendendum, quod hoc poſſumus: ſequitur: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum: quo guſtato deſipit omnis caro. Sed quia non poſſunt hæc fieri, niſi Dominus protegat. Ideo orat in graduali: Eſto mihi in Deum protectorem. ¶ Rurſus, quia non poteſt habere hęc omnia: niſi qui gaudet in Domino, ideò ſequitur allelu-Ia: Exultate Deo adiutori noſtro,
3 gaudium enim ſpirituale, excludit omnem carnalitatem. Quia † verò quidam ſunt vita caſti & humiles, ſed fictè: ab his docet cauere in euangelio Matth. vij. cap. Attendite à falſis propheris, qui prætendunt caſtitatem, & ſunt luxurioſi. Vel propter humanam laudem ſunt caſti,

ſeut

Digitized by Google

ſicut fatuæ virgines, quibus dicitur: Amen dico vobis, neſcio vos. Sed dominus verè humiles ſaluat. Vnde ſequitur offer. Populum humilem ſaluum facies domine, & oculos ſuperborum humiliabis. Quia verò per delitias ſpirituales omnia conculcamus, ideo dicitur in poſtcommunione: Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt dominus.

SVMMARIVM.

1 *Dominica nona poſt Pentecoſt. Miſſa eiúſque expoſitio. & num. 2. 3.*

De dominica nona poſt Pentecoſten.

CAP. CXXIII.

POſtmodum † ſequitur nona dominica, in qua legitur liber ſapientiæ. Sapientia autem eſt cogitare de cœleſtibus, & leuare cor ad illa. Vnde monet nos ad hoc maximè propter feſtum aſſumptionis beatæ Virginis, quod inſtat, quando ſcilicet aſſumpta eſt in cœlum: & quia homo ſe ſuper ſe leuare non poteſt, niſi dominus eum trahat, ideò dicitur in introitu: Ecce Deus adiuuat me, & dominus ſuſceptor eſt animæ meæ, id eſt, ſurſum capior. Sicut enim itur ad cœleſtia nô paſſibus corporis, ſed aſſimilatione mentis ad Deum, in quo vitantur omnia mala: & ſequitur in epiſtola. i. ad Corinth. x. cap. Non ſimus concupiſcentes malorum, &c. Poſteà ſequitur ibi. Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere, priùs tamen incutit dicendo: Stare qui ſe putat, videat ne cadat. In graduali verò quæ ſurſum rapitur, reddat gratias Deo, Dicens: Domine deus noſter, quam admi. eſt no.tu. in vniuerſa terra. Quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos, ſcilicet non tantum in Chriſto & beata Virgine, ideſt ſuper cœlos materiales, & ſpirituales, verũetiam in ſanctis ſuper cœlos materiales. In † euang. Luc. xvj. monet vt ſi nõ poſſumus per nos volare ad cœlum, facias nobis amicos de mammona iniquitatis, ideſt de diuitiis inæqualiter poſſeſſis, dicens: Homo quidam habebat villicum, &c. Homo iſte, ſciuit ſic per prudentiam carnis diſponere, quòd amotus à villicatione fuit receptus in domibus domini: & hoc per iniquitatem fraudis. Si ergo ille laudatur, qui per iniquitatem fraudis ſicut ſibi in futurum prouidere, multò magis laudabit dominus eos, qui dant eleemoſynas, quòd eſt prudentia ſpiritus, de quo dicit Apoſtolus: Eſt vita & pax, qua homo ſibi prouidet in futuro. Poſteà ſequitur Quia filij † huius ſeculi prudentiores ſunt filiis lucis in generatione ſua, id eſt in his, quæ pertinent ad generationem ſuam, id eſt, circa temporalia. Et ego dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis ſcilicet moriendo, recipiant vos in æterna tabernacula, quæ ſunt ſua. Vnde beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: & quia non tantùm per eleemoſynas, ſed etiam per orationes volamus ad cœleſtia, ideò eſt allelu Ia: Domine Deus ſalutis meæ, in die clamaui. & noc-

Digitized by Google

nocte coram te. Quia verò hæc tabernacula per opera iustitiæ habentur, sequitur offertorium: Iustitiæ domini rectæ lætificantes corda, &c. Quo autem ordine hæc fiant, ostenditur in postcommunione. Primum quærite regnum Dei. Matth. vj. cap.

SVMMARIVM.

1 *Dominica decima post Pentecosten quid moneat. & num. 2.*

De decima Dominica post Pentecosten.

1 IN dominica † decima legitur Ecclesiasticus, qui incipit: Omnis sapientia à domino Deo est: vbi ostenditur, quia non solum sapientia, sed etiam omnia bona sunt à Deo & ideò ab eo solummodò sunt petenda, & ad eum debemus clamare: & ideò incipit introitus: Dum clamarem ad dominum exaudiuit vocem meam. Et quia debemus ipsum solum orare, sequitur versus. Exaudi Deus orationem meam. Et oratio in quibusdam Ecclesiis: Pateant aures misericordiæ tuæ domine precibus supplicantium. In qua collecta patet quis rogans dignus sit exaudiri. Vnde sequitur: Et vt petentibus desiderata concedas: fac eos, quæ tibi sunt grata & placita postulare, & ostenditur in epistola Scitis quoniam, &c. j. ad Corinth. xij. cap. quòd omnia bona sunt à Deo: & ideo
2 ei sunt exhibendæ gratiarum actiones. Vnde † enim enumeratis omnibus donis, dicit: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis, prout vult. Sed quia bonum ideò amittitur, quod non à largiente custoditur, sicut dicit Gregor. ideò sequitur responsorium: Custodi me domine, vt pupillam oculi. Item quia ad illum confugere debemus, à quo omnia bona habemus, sequitur allelu-Ia: domine refugium factus es nobis. In aliis Ecclesiis dicitur allelu-Ia, Te decet. Euangelium verò, quod est in quibusdam Ecclesiis: Cùm appropinquaret † dominus Hierosolymam. Luc. xix. cap. est de simoniacis, qui iniuriantur spiritui sancto scilicet in hoc quòd vendunt ea, quæ ipse dat gratis, vel ad voluntatem suam tribuunt, ac si ab illis essent illa bona & non à spiritu sancto. Et nota, quòd hoc euangelium in quo Hierusalem destructio prædicatur, in Augusto legitur, quia prius à Nabuchodonosor postmodum à Romanis in quo mẽse destructa fuisse inuenitur, In aliis Ecclesiis legitur: Dixit Iesus ad quosdam: sequitur offertorium, Ad te domine leuaui animam meam, quasi diceret: Non ad simoniacos, nõ ad prælatos, prauos vel ad quosdam fatuos, & simulatos religiosos, qui faciunt se à simplicibus adorari, sed ad te à quo omnia bona sunt. Et quia tũc acceptat Deus omnia opera nostra quãdo speranimus in ipso Deo, ideò sequitur postcommu. Acceptabit, &c.

SVMMARIVM.

1 *Iob legitur dominica vndecima post Pentecost. & quid moneat, & eius diei officium. num. 2, 3.*

De vn

De vndecima dominica poſt Pentecoſten.

CAP. CXXVI.

VNdecima dominica,in qua incipit eccleſia legere † Iob qui ſimiliter eſt liber exemplaris,ſed eſt exemplum perfectionis deſt perfectæ ſapientiæ quæ non habetur niſi per prædictam refectionem doctrinæ ſpiritualis. Nam refectio facit ſpiritualiter fortes : & ideò poſt libros Salomonis legitur liber Iob. In ordine autem Bibliæ omnes exemplares, ſcilicet Rub, Iob, Thobias,Iudith,& Heſter præcedunt libros doctrinales Salomonis propter prædictam rationem , de quo etiam dicetur ſub dominica decimaquinta. Et quia vnanimitas facit fortes,& patientes: ſicut fuit Iob, & concordes, ſicut fuerunt filij Iob, qui faciebant conuiuia per domos vnuſquiſque in die ſuo , ideò incipit † introitus: Deus in loco ſancto ſuo ideſt in humilibus. Eſaias , ſuper quem requieſcet ſpiritus meus niſi ſuper humilem & quietum & trementem ſermones meos? & ſi Deus eſt cum eis , nullus poteſt eis prævalere.Deus enim habitare facit vnius moris in domo, ideſt, concordes & vnanimes,quales fuerunt filij Iob,qui dabant ſibi inuicē comedere: vnde verſus eſt.Exurgat Deus & diſſipentur inimici eius,quia fortitudo noſtra nihil valet , niſi dominus nobiſcum cooperetur , imò principaliter operetur. In epiſtol.Notum vobis facio euangelium,quæ eſt. j. Corinth. xv. oſtendit beatus Paulus humilitatem : vnde ſequitur ibi. Qui non ſum dignus vocari Apoſtolus : & propter hanc humilitatem raptus fuit vſque ad tertium cœlum.In reſponſorio quoque ſequitur vox humilium: In Deo ſperauit cor meum,& adiutus ſum,& in verſi. Ad te domine leuaui animam meam : & quia ex tali ſpe ſequitur exultatio,ideò quibuſdam Eccleſiis eſt allelu-Ia. Venite exultemus Domino.† Euangelium verò eſt de humilitate & eius effectu.Duo homines aſcendebant, &c. Lucæ xviij. vnde ſequitur : Phariſæus ; dicebat Domine non ſum ſicut cæteri hominum, &c. Ecce ſuperbia : ſequitur: Publicanus dicebat : Deus propitius eſto mihi peccatori : ecce humilitas, & ideò abiit iuſtificatus in domum ſuam ab illo : quia verò humilitatem ſequitur exaltatio (qui enim ſe humiliat , exaltabitur) ideò ſequitur offert. Exaltabo te domine , quoniam ſuſcepiſti me , id eſt, ſurſum cepiſti. Exaltabo te domine quoniam exaltaſti me. Poſtcomm. Honora dominum de tua ſubſtantia, &c. Proueib. iij. cap.hoc ad literam facit humilis,da eum libenter pauperibus,& hoc eſt honorare dominum:quia ipſe præcepit,vt detur pauperibus:vel honora dominum, &c. id eſt , omnia bona tua Deo attribue. & hoc eſt proprium humilium. Hæc poſtcommunio congruè hoc tempore canitur, quando frugibus horrea , & vino cellaria plenè redundant , quibus deuotè dominus honoratur.

SVMMA

SVMMARIVM.

1 *Missa dominica duodecima post Pent. & eius officium, & num. 3.*
2 *Sanctorum orationes nobis conferunt.*
4 *Septembris historia, bipartitur.*
5 *Catholicorum quidam perfecti, quidam imperfecti.*

De duodecima dominica post Pentecost.

CAP. CXXVI.

1 DVodecima dominica est de oratione & quasi exprimitur †Iob orans & sedens in sterquilinio, conquerendo de falsis amicis: legitur enim Iob in duabus dominicis. Iob quidem in sterquilinio, moraliter est anima, in mortali peccato, & fœtido: in quo dum residet, non restat nisi orare Deum, vt ipsam ab eo eripiat: vnde incipit introitus: Deus in adiut. meum intende, domine ad adiu. me festina: confun. & re. qui quæ. animam meam. In offert. autem ostenditur efficacia orationis, & totum officium est oratio Moisi sumpta de Exo. quando rogauit pro filiis †Israël, qui fecerunt sibi vitulum conflatilẽ: & incipit: Precatus est Moses in cõspectu domini Dei sui, &c. qui Moses seipsum exposuit pro salute populi, dicens domino: Aut dimitte eis hanc noxã, aut dele me, &c. xlv. di. disciplina. & reducit ad memoriam merita Patrum: Memento inquit, Abrahã, Isaac, & Iacob, &c. & placatus factus est dominus de malignitate, quam dixit facere populo suo: & ex hoc
2 probatur, quòd sanctorũ merita nobis prosunt. Et not. † quòd in hoc offerto. fit verborum geminatio: de quo dictum est sub secũda dominica post epiphaniam in epistola: Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum. ij. ad Corinth. iij. cap. ostendit Apostolus, quòd oratio sua, & aliorum bonorum prelatorum noui Testamen. maiorem habet efficaciam, quàm habuit in veteri Testamento, quod etiam Moses orauit cum fiducia, confisus demeritis Patrum: sed ne videatur hoc ex arrogantia facere, subdit: Nõ quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficiẽtia nostra ex Deo est, cuius ministri sumus. In euangelio vero ostenditur, quòd multum valet oratio prælatorum, quod legitur in quibusdam Ecclesiis, dum transiret Iesus per medios fines Decapoleos, adducunt ei surdum & mutum, & sanauit eum Dominus. Multi sunt surdi qui nolunt audire verbũ Dei, & multi muti, qui nolunt loqui, & possunt: similiter hos debent prælati per prædicationem adducere ad dominum, & in confessione & oratione saluabit eos. Vnde in persona surdi & muti cantatur in graduali: Benedicam Dominum in omni tempore: versus est: In Domino laudabitur anima mea. In allelu-Ia vero monet ad hanc laudem: Venite exultemus Domino: &c. de offertorio supra dictum est postcommunio verò est: De fructu operum tuorum satiabitur terra, i. prædicatores, quos Dominus replet, prius bonis, & ipsi repleti alios replent, in aliis verò Ecclesiis dicitur Euangelium: Exiẽs Iesus de finibus Tyri, quòd

Digitized by Google

est Mar.vij.Potest autem dici secũdum Richard. episcopum Cremoñ. in Mittali,quòd Salomone mortuo regnum diuiditur:& ideò mensis Septembris historia † bipartitur. Prima pars in vna historia consoli- 4
datur:alia variatur,quia regnum Iuda in Dauid familia stabilitur, sed regnum Israël à pluribus occupatur.Vnde & historia de his iustis,qui Gentibus intermisti fuerant compilatur: vt Iob,Tobia,Iudith , & Hester:cum in prima Septembris hebdomada legatur Iob,quẽ ipse scripsit cum responsorio:Si bona in secunda lib.Tobia,quem ipse composuit in tertia Iudith,quem Achior edidit:in quarta Hester,quem Mardochæus vel potius Esdra composuit:sed in liber Esdræ,post hæc opera recitatur,& cum his cantatur responsorium:Peto & adonay Domine,&c.His temporibus prophetizauit Helias , qui gessit typum Christi.Sic mortuo Constantino Ecclesia separatur.Vna pars est catholica, alia per multa chismata separatur , à quibus ecclesia catholica multa aduersa,pro Domino tolerauit:sicut illi, quorum opera hoc tempore leguntur.† Inter catholicos , quidam sunt perfecti,quidam imperfecti:perfecti sunt prædicatores idonei , ministri & cooperatores Dei, quod dicitur in epistola:Fiduciam. Hi adducunt imperfectos,& alienos,surdos,mutos ad gloriam Iesu Christi:sicut legitur in euangelio. Vox itaque perfectorum est in introitu : Deus in adiutorium meum intende:quia adiutorium Dei implorant,vt hæreticis valeant resistere, & eos ad Dei gratiam adducere. aut est vox imperfectorum proficientium:qui vt proficiant, Dei implorant auxilium in graduali : Benedicam & in allelu-Ia:Dominus refugium vox siquidẽ est perfectorum gratias agentium de illis se à perfectione aliquoties temperantibus,& istis proficientibus.Et quia Moses fuit vnus eorum, qui se obtulerunt pro peccatis subditorum, ideo in offertorio cantatur:Precatus est Moses.Hi perfecti sunt illa terra,quæ satiata fructu operũ Domini donis videlicet Spiritus sancti,producit fœnum iumentis,id est, doctrinam hominibus.Vnde communio est:de fructu,&c.Et attende, quòd rectè de Iob & Mose simul rectè cantatur : quoniam contemporanei reperiuntur , per quorum exemplum ad patientiam & mansuetudinem inuitamur.

SVMMARIVM.

8 *Tobias legitur decimatertiq dominicq post Pente. & eius diei missæ,eius q; expositio.num.2.3.4.*

De decimatertia dominica post Pentecostes.

CAP. CXXVII.

DOminica decimatertia legitur liber †Tobiæ,per quem figuratur genus humanum cæcũ festum per peccatum primi parẽtis,quod non potuit sanari, nisi amaritudine passionis : quæ per fel significata est.Christus verò,per piscem:quia piscis assus, est Christus passus.Cæcum quidem erat genus humanũ:quia habitatibus in regione vmbrę mortis

ed by Google

mortis lux orta est eis. Petite ergo vt veniat Dominus sicut promisit.
2 Dominica enim ista est de promissionibus. † Vnde dicit in introitu: Respice domine in testamentum tuũ,& in promissione tua;sicut promisisti veniat Filius tuus & hoc est,quod sequitur Et animas pauperũ tuorum ne obliuiscaris in finẽ:& hoc est,quod dixit Tobias filio suo, Memento fili quoniá pauperem vitá gerimus, habebis multa bona,si timueris Deum.Vnde sequitur oratio:Omnipotens sempiterne Deus, de cuius munere venit,&c.& rogat vt possit currere Ecclesia ad veras
3 promissiones.Epistola.† Abrahæ factæ sunt promissiones,& semini eius,&c.Ad Gal.iij.c.vbi agitur de promissionibus:& sequitur ibi,quid igitur lex,dixit Apost.si non potest sanare genus humanum cęcum,sicut Tobiam?& sequitur respõsio:Lex quidem propter transgressores posita est,sicut dicit pędagogus.Sequitur responsorium:Respice Domine in testamentum tuum.vbi ostenditur vehemẽs effectus orationis.In allelu-ia, Quoniam Deus magnus,&c.ostenditur,quis est qui
4 potest illuminare.In euangelio † ostenditur quòd lex nõ potest sanare & incipit in quibusdam Ecclesiis:Beati oculi,qui vidẽt,quæ vos videtis:multi prophetæ & multi reges,&c.Luc.x.cap.vbi habetur,quòd sacerdos & Leuita pertrãsierunt hominem,qui incidit in latrones:& sacerdos inquam & Leuita vete.Testa.sed solus Samaritanus.s. Christus,qui est custos noster,ipsum sanauit. Et quia lex non sanat,quoniã neminem ad Profectionem ducit,sed solus Deus in quo sperandũ est, ideo sequitur offertorium:In te Domine speraui. Quomodo autẽ sanauit illum cæcum,patet,quia per panem angelorũ,qui factus est panis hominum,id est, per Filium Dei incarnatum : & ideo sequitur in postcommunione panem angelorum manducauit homo. Aliæ Ecclesiæ dicunt Panem de cœlo,&c.Sapient.xvj.cap.

S V M M A R I V M.

1 *Iudith historia cur legatur dominica decimaquarta post Penteco.& eius diei officium quale.nu.2.*

De xiiij. dominica post Pentecost.

C A P. C X X V I I I.

1 DOminica † decimaquarta legitur liber Iudith,& cãtatur quomodo victoria data est in manu fœminæ, & monet nos Ecclesia ad sanctimoniam siue ad continentiam exẽplo Iudith : sicut enim interfecit Holofernem qui interpretatur eneruans vitulum saginatum:sic monet Ecclesia vt interficiamus Holofernem,i.diabolũ, qui eneruat, & interficit lasciuos mũdi, quod fiet per sanctimoniam abscindendo ei caput nam caput diaboli est luxuria:quia quasi primo de ea incipit homines tentare:& ideò Dominus dicit in Luc.Sint lumbi vestri præcincti, hoc est, præcingatis vos contra primum vitium. Exod.xij.in comestione agni renes vestros accingetis.Alio tamen modo superbia est initium omnis peccati. Quia vero fragiles sumus & effœminati,

Digitized by Google

vnde interficere non possumus Holofernem, nisi adiutorio Dei, ideò dicit in introitu. Protector noster aspice Deus, & respice in faciē Christi tui. Sequitur in quibusdā Ecclesijs epistola ad Gal. v. c. Spiritu ambulate & desideria carnis non perficietis: caro enim cōcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & sequitur: Manifesta autem sunt opera carnis, & nominat ea. Item alibi dicit: Si cōtenditis nonne carnales estis? hoc dicit quia contendimus de carnalibus. Et post. Fructus autem Spiritus sancti sunt longaminitas, pax, patientia, &c. Depuincere igitur Holofernem: in nobis, est facere ista duo. Per hoc quoque vitia interficimus in nobis, quòd gustamus Spiritū sanctum quo gustato desipit omnis caro. Sed quia non potest sanari in nobis carnalitas, nisi à Domino, quia est sicut lepra, ideo in quibusdā Ecclesiis sequitur euangelium: Dū iret Iesus. Luc. xvij. c. de leprosis, qui venerunt ad Dominū, & dixit eis: Ite, & ostendite vos sacerdotibus, ipsis tamen prius sanatis: per quòd significatur quod prius peccator à Domino sanatur, & postea iniūgitur ei pœnitētia à sacerdote, & absoluitur, quòd significatum est per hoc quod discipuli Domini instita Lazari soluerunt: & tamen prius ipse erat resuscitatus à Domino. Rediit autem vnus ad eum flexis genibus, gratias agens, per quod significatur, quod vnitas Ecclesiæ reddit gratias Deo: vnde vnus sanabatur in piscina Ioan. iiij. & ideo in responsorio in gratiarū actione dicit Ecclesia: Bonum est cōfiteri Domino & etiam in allelu-ia, quod est in quibusdam Ecclesijs, Confitemini domino, & inuocate nomen eius & quia hoc non sufficit, nisi & Dominus nos custodiat, ideò sequitur in offertorio: Immittit angelus domini in circuitu timentium eum: quia custodit nos Dominus per angelos. sequitur: Gustate & videte: quid autem gustare debemus, ostenditur in postcommunione, scilicet: panem, qui saginat animam, non corpus. Vnde est offertorium in quibusdam Ecclesijs: Panis, quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita.

SVMMARIVM.

1 *Dominica decimaquinta post Pentecostem in quo conueniat cum antecedenti Missa item eiusdem diei num. 2.*

De decimaquinta dominica post Pentecosten.

CAP CXXIX.

DOminica quinta habet eandem intentionem cum præcedenti & ideo in quibusdam Ecclesijs in his duabus dominicis legitur liber Iudith, & introitus est. Inclina aurem tuam Domine. versus est: Lætifica animam serui tui: quoniam ad te Domine leuaui animam meam, quasi dicat, non ad carnalia desideria. In epistola quæ est Gal. vj. capite monet nos, vt non simus vitulus saginatus, sed simus spirituales, vnde dicit ibi Paulus: Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus; quia qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam: qui vero in carne, de carne metet corruptionem. Sequitur

Digitized by Google

quitur responsoriũ:Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homi.qui dat victoriam in manu fœminæ:quãdo facit hominẽ vincere in carne:& quia hoc facit.qui præparat cor suũ ad seruiẽdum Deo:sequitur allelu-Ia.Paratũ cor meũ Deus,&c.In euangelio : Ne-
1 mo†potest duobus dominis seruire , quòd est Matt.vj.c.docemur ne seruiamus ventri:& post:Nolite solliciti esse dicẽtes , Quid mãducabimus aut quid bibemus,&c.sed primũ quærite regnũ Dei , &c.Nolite solliciti esse,scilicet sollicitudine suffocationis , sollicitudine autẽ prouidẽtiæ solliciti esse debemus.In offertorio verò monemus,vt seruiamus domino nõ ventri:Expectans expectaui dominũ,vt reficeret me.Quis autẽ sit istẽ cibus,quo anima debet refici, ostẽditur, in post communione , quæ est in quibusdam Ecclesiis,Qui manducat meam carnẽ,scilicet per fidem:nã vt dicit Augu.Credo , & manducaui, &c. Quæritur autẽ,quare Ecclesia post libros Sal. legat librũ Iob,& post eà librum Tobiæ & Iudith,cum alio modo ordinentur in Biblia?sicut enim dictum est sub septima dominica precedunt libri exẽplares:& posteà doctrinales:quia magis mouent facta, quã dicta : & ad vltimũ ponuntur libri Machabæorũ , qui sunt libri exẽplares. Ad quod dicitur , quod per doctrinam peruenitur ad perfectionem patientiæ quæ magis fuit in Iob.vnde posteà sequitur Tob.quia magnum etiam patientiæ signum fuit in Tobia,quia amisit multa, & filium ad tempus, & oculos,qui maximè ab homine diliguntur : ex eo, quod oculi sunt principium cognitionis,ad quam natus est homo , & quia etiam plus valet exemplum fœminæ , & magis erubescentiã incutit , ideò liber Iudith,in quo habetur de victoria in manu fœminę post prędictos ab Ecclesia ordinatur:vltimo vero liber Machabęorum legitur, quia ibi habetur exemplum de confirmatione iustitiæ. Machabæi enim passi sunt martyrium pro lege defendenda,& custodienda ab Antiocho fidei inimico.

SVMMARIVM.

1 *Dominica decima sexta post. Penteco-officium, ex Machabeis sumptum. & nu.2.3.4.*

De dominica decimasexta post Pentecost.

CAP. CXXX.

1 DEcimasexta dominica†legit & cantat Ecclesia de Machab.vt dicitur in sequenti titulo,qui multa passi sunt ab Antiocho, & septẽ populis: & ibi habetur,quod tẽplum , quod pollutũ fuerat ab illis populis,ab istis Machabæis purificatum fuit : & per hoc significatur quod anima quæ templum Dei est polluta à septẽ capitalibus vitiis, nõ potest mũdari,nisi purificetur à peccato, ꝙ est causa resuscitari de morte peccati.Vnde habetur in euãgelio de resurrectione filij viduæ & ideo incipit introitus:Miserere†mei Domine,scilicet vt resuscites me.versus est:Inclina Domine aurẽ, &c.In epistola vero, Apostolus

inuitat nos ad patientiã dicens: Obsecro vos ne deficiatis in tribulationibus,&c.quæ est ad Eph.iij.c.sic enim vincuntur inimici à Machabeis,id est,à sanctis.sequitur graduale:Timebũt Gẽtes quia sicut postquam illi vicerunt inimicos suos, & mundauerunt templum, & reædificauerunt, timuerunt Gentes in circuitu, sic & postquã homo vicerit diabolum & mũdauerit se per confessionem, & reædificauerit templum Dei in se timent dæmones. vnde sequitur versus,Quoniã ædificauit Dominus Syon.sed quia non potest fieri, nisi à Domino, quod homo liberetur à vitiis,ideo sequitur alleluia:Redemptionem misit,&c.Euangelium est in quibusdam Ecclesiis:Ibat Iesus in ciuitatem,&c.Luc.vij.cap.& post.Accessit Iesus & tetigit oculum, & dixit Adolescens,tibi dico:Surge.& surrexit.& dedit illũ matri suæ.Neque tangit Dominus loculum,vbi erat mortuus, quando infirmitate vel aliquo flagello tangit corpus hominis, in qua iacet mortuus spiritus hominis,id est,anima.& sic excitatur à somno mortis.vnde Eccl. xxj. Infirmitas grauis sobriã reddit animã.Sequitur offertorium: † qui in voce Machabæorum:domine in auxilium meum respice. sequitur postcommunio: domine memorabor iustitiæ tuæ solius:iustitiæ, inquã quia omnis qui venit ad te,non eiicietur foras.Potest & aliter dici quòd Iosia defuncto,Hierusalem destruitur,populus captiuatur & premitur:ideò in hoc mẽse Octobri Machabæorum† historia legitur & cantatur.Adaperiat, &c. quia à suis aduersariis admodum premebantur:quorum primam partem Simon pontifex edidit, aliam filius eius, Ioan. posteriorem quidam Iudæus agrestis, sed eruditus.hi captiui militantem designant Ecclesiam, in qua sunt duces & satellites, doctores & discipuli,perfecti & imperfecti,Doctores,viduam significant Ecclesiam quæ vidua est:quia militans cum sponso triumphanti non est,cuius filius moritur,cum discipuli pro quouis crimine ab Ecclesiæ corpore separantur.resuscitantur, cum illis gratia infunditur. Hæc igitur orat in euangelio,pro filij resurrectione,id est,gratiæ infusione &hortatur in epistola,ne deficiat in tribulationibus,& huius rei gratiã flectit genua sua;hæc eadem orat in introitu:Miserere & in offertorio domine graduale: Respice id, quod dicitur in euangelio Accepit autem omnes timor. Postcommunio: domine memorabor gratiarum est actio.vel hic mensis Octobris, vt quidam aiunt, designat octauam.sicut ergo Iudæi finitis præliis & templo restaurato, hymnis & confessionibus domino benedicebant,sic in octaua magnæ festiuitatis sancti festiuius exultabunt.

SVMMARIVM.

1 *Dominica xvij.post Pente.quid maneat.& nu.2.3.*

Dominica decimaseptima post Pent. CAP. CXXXI

IN dominica † xvij. agitur de nuptiis æternis, quia consideratis nuptiarum illarum libenter patimur tribulationes,sicut & Machabæi

Digitized by Google

bæi fecerunt.Sunt autem quatuor dominicæ in quibus agit Ecclesia de Machabæis,cõsideratio enim illa tribulationes leues facit:& propter illas nuptias pœna quælibet leuiter sustinetur.De his nuptiis dicitur in euangelio, quod in hac die in quibusdam Ecclesiis legitur, Cùm inuitatus fueris ad nuptias,recũbe in nouissimo loco,&c. Omnes inuitati sumus ad nuptias æternas:& si in nouissimo loco nos ponimus hic,vt simus humiles,exaltabimur in paradiso:& econtra. vnde statim subiungitur:Ego† autem dico vobis:quia omnis,qui se exaltat,humiliabitur , &c. Vnde incipit introitus:iustus es domine,scilicet :n hoc iudicio & rectum iudicium tuum. Huic enim iudicio cõcordat Ecclesia seu consentit quo Deus exaltat humiles & superbos deprimit,dicens,Iustus es domine,&c.in epistola, Obsecro vos, quæ est ad Ephes.iiij.c.inuitat nos ad humilitatem:vt dicatur nobis,Amice,ascende superius.vbi dicitur : Vt dignè id est,in humilitate ambuletis in vocatione,qua vocati estis, scilicet ad nuptias ; hoc enim est nouissimum locũ tenere. Ad hoc idem monet in graduali:Beata Gẽs, cuius est dominus Deus eorum,&c. superbi faciunt se dominos, humilium vero Deus est Dominus,vnde versus est,Verbo domini cœli, id est,humiles firmati,id est sanctificati sunt. debemus ergo esse humiles,quia nihil habemus , nisi à deo , & ideò sequitur in quibusdam Ecclesiis,Allelu-Ia.Qui timent Deum sperant in eum quasi dicat, nõ in se.Postea sequitur euangelium de nuptiis, sicut dictum est.In aliis verò Ecclesiis legitur: Cùm intraret Iesus in domum.Luc.xiiij.c. Notandum autem,quod antequam in ipso euangelio dicatur de nuptiis, habetur quomodo sanauit hydropicum,per quem intelligitur omnis amator mundi,prius enim oportet quòd sitis mundo satiati,quia qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum.Ioan. iiij. quandiu enim homo erit
3 hydropicus in illis nuptiis non poterit satiari.In offertorio† similiter inuitamur ad humilitatem. vnde ibi habetur oratio Danielis, Oraui ad deum meum,&c. Daniel.ix.c. Et propter hanc humilitatem meruit audire Archangelum , qui certificarit eum de incarnatione Christi. Satis autem congruè fit ibi mentiõ de angelo,quoniam hoc officium circa dedicationem beati Michaëli cantatur,in postcommunione habetur de humilibus & superbis.Vouete & reddite domino deo vestro omnes,qui in circuitu eius offertis munera,id est,humiles, qui attribuitis omnia bona deo terribili,& ei qui aufert spiritum principum: id est,superbiam eorum,ecce,quia superbos humiliat.

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta dominicæ decimæseptimæ post Pentec. quale habeat officiũ.*

De quarta feria quatuor temporum Septembris.

CAP. CXXXII.

1 IN quarta feria † legitur euangelium , Respondens vnus de turba. Matthæi ix. capit. de surdo & muto , quem Apostoli curare

Digitized by Google

non poterant eo,quod illud genus dæmonij non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio,quod bene huic diei conuenit. Hodie nãque ieiuniũ est quatuor temporum. Ideò namque duæ lectiones leguntur, vt ordinandi in duobus præceptis charitatis vel duabus legibus instruantur.Prima de calcatore vuæ,scilicet:Ecce dies : Amos in fine, tẽpore conuenit.Secunda videlicet,Congregatus.Neemiæ viij. cã. congruit ordinandis,quibus dicitur in introitu:Exultate Deo.qui præmeditari promittunt.in offertorio:Meditabor. Communio est:Comedite pinguia.& sumitur de lectione secunda.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentiam exprimit ordinandorum, feriæ sextæ quatuor temporum Septembris.*

De sexta feria quatuor temporum Septembris.

CAP. CXXXIII.

FEriæ † sextæ officium pœnitentiam exprimit ordinandorum, Vnde in euangelio:Factum est.peccata paralytico dimittuntur:& in lectione:Conuertere,Oseæ vlt.c.ad conuersionẽ instruuntur,& in introitu:Lætetur.ad quærẽdum Dominũ inuitantur. Graduale & postcommunio,sunt orationes electorum. Offerenda consolatio eorumdem : in aliis tamen Ecclesiis dicitur euangelium : Rogabat Iesum. Luc.vij.cap. 1

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum quatuor temporum Septembris,quid moneat. & nu. 2.*
3 *Ieiuniorum instituendorum vetus mos,& nu.3.diuersus hodie. num. 4. & eius ratio.nu.5.*

De sabbato quatuor temporum Septembris.

CAP. CXXXIIII.

SAbbati † quoque officium ad doctrinam ipsorum ordinandorum sit,ne sint steriles, vt fici arbor infructuosa de qua legitur euãgelium:Arborem fici,&c.Luc.iiij.cap.ne vita illorum sit terrenis implicita,sicut mulier incuruata. in epistola vero tabernaculũ factum est, &c.quæ est ad Hebr.ix.ca.vbi de primo & secundo agitur tabernaculo:monetur vt sic seruiant in tabernaculo Ecclesiæ militantis, vt domino prçsentatur in tabernaculo triumphantis. In lectionibus vero quare hoc † Septembris ieiunium indicitur, causa institutionis & eius vtilitas intimatur:quarum prima est decima die.Leuit.xxiij.cap. secunda est : Quintadecima die, quæ est ibidem. tertia est : domine dominus noster,Micheæ vltim. cap. quarta est : Factum est verbum. Zacha.cap.vij.quinta est Angelus domini.Danie.iij.cap. Cætera sunt ordinandorum exhortationes, orationes, & consolationes scilicet: 1 2

Com

Digitized by Google

Cõmunio,ſcilicet,Menſe ſeptimo,de Leuitici lectione ſumitur. Meritò autem in hoc menſe fit clericorum ordinatio:quoniam, & in hoc menſe fiebat tabernaculorum celebratio.Ordinati verò ſunt Eccleſię miniſtri,in die tabernaculorum per ſeptiformem gratiam in ſeptem gradibus conſtituti. Vnde & beatus Petrus legitur ordinationem feciſſe in Septembri ſex Epiſcoporum,decem preſbyterorum,& ſeptem diaconorum, Et celebratur ordinatio in tertia hebdomada: quia in tempore tertio,ſcilicet gratię fuit ab Apoſtolis inſtituta.Olim tamen
3 alia ratio fuit à ſapientibus aſſignata. Nam † olim inſtituta fuere ieiunia in prima hebdomada Martij,in ſecunda Iunij,in tertia Septembris,in quarta Decembris, vt committarentur initia teſſeræ decadis Ieſu Chriſti.Cùm enim quis ordinatur, quodammodo,vt Chriſto attineat, generatur,ergo perſona primæ teſſeræ decadis eſt Abraham, à quo ſumitur ordinatio primæ hebdomadæ Martij prima perſona, ſecundæ teſſeræ decadis eſt Dauid, à quo ſumitur ordinatio ſecundæ ſeptimanæ Iunij, initium tertiæ eſt Ieconiæ, à quo ſumitur ordinatio tertiæ ſeptimanæ Septembris: demum eſt Chriſtus in quarto loco, à quo ſumitur ordinatio quartæ ſeptimanæ Decembris. Sumitur autem potius ab his perſonis, quàm ab aliis ordinationes:vel quia fuerunt in genealogia maiores vel propter nominum interpretationes: dicitur enim Abraham pater multarum gentium.Dauid fortis. Ieconia,præparatio Domini. ſic & illi qui ordinantur debent eſſe fortes, pręparati ad euangelium Chriſti,vel ſicut à perſona in perſonam ſunt quatuordecim generationes, ſic ab ordinatione in ordinationem ſeptimanæ quatuordecim inueniuntur, vt ordinandi periti ſint in decalogi & in euangelij diſciplina.Nunc † autem ieiunia ex cauſis pręmiſſis aliter ordinantur,vt dictum eſt ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus.Et memento, quod apoſtolici, vſque ad Simplicium Papam in Decembri ſemper ordines celebrabãt, vt ordinandos coaptarent generationi Ieſu Chriſti. Simplicius verò addidit ordines in Februario tribuendos, vt ordinandos vicinius incorporaret corpori Ieſu Chriſti.vide de hoc in proœmio ſecundæ partis.Sed ſi,vt pręmiſſum eſt, ieiunia conſtituta ſunt in prædictis ſeptimanis pro his, qui ad ordinationem accedunt,nunquid commutari poſſunt,quando nullus tunc ordinatur?certè non,niſi neceſſitate vrgente:de qua in proœmio ſecundæ partis dictum eſt. Cùm enim ſit vna Eccleſia omninò, debet in actionibus eius eſſe concordia,quæ non eſſet ſi in tam generali ieiunio alij pranderent,alij ieiunarent. Prætereà,licet alicubi non fiat ordinatio ſit tamen alibi, pro quibus ieiunare & orare debemus: vt digni ad ordinationem perueniant. omnes enim fratres ſumus, & vnanimes in domo Domini ſumus. ℔.93.

S V M M A R I V M.

1 *Dominica decimaoctaua poſt Pentecoſten quid agat moneatque, & num.2.3.*

De dominica decimaoctaua poſt Pentecoſten.

CAP. CXXXV.

DIctum eſt in præcedenti † dominica, quòd debet homo ſe ponere in nouiſſimo loco: vt ponatur in primo, ſicut ſunt prælati: vnde in hac decimaſeptima dominica agitur de prælatis, qui ſunt in primo loco, vnde euangeliũ in eſt quibuſdam Eccleſiis: Super cathedrã Moſi, &c. Introitus verò, qui ſumitur Eccle. xxxviij cap. incipit Da pacem domine ſuſtinentibus te, vt prophetæ tui, id eſt, prælati fideles inueniantur ſupplẽdum eſt, in non infideles. ſicut Scribæ & Phariſæi. verſus eſt: Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, in domum domini ibimus, id eſt, ibimus ad nuptias, & de hoc lætatus ſum. quia inuitati ſumus ad nuptias, in quibus erit æterna pax. In aliis verò Eccleſiis verſus eſt, Bonum eſt. † Præterea, ſcripſerunt quidam, quod ideò dicitur introitus ipſe, quia tali die Zacharias Papa fecit pacem cum Longobardis. In epiſtola Apoſtolus agit gratias de Epheſiis, quia habent fidem veram de iſtis nuptiis, dicens: Gratias ago ſemper Deo meo, pro vobis, &c. j. ad Cor. cap. j. in reſponſorio verò: Lætatus ſum, &c. oſtendit gaudium de prædictis nuptiis, & ideò propter prædictas nuptias in allelu Ia: Laudate dominum omnes gentes: hortatur ad laudem. Euangelium in quibuſdam Eccleſiis: Acceſſerunt † ad Ieſum. quod eſt Matth. xxij. c. de Scribis & Phariſæis, qui infideles fuerunt: vnde tentauerunt dominum, dicentes: Quod eſt mãdatum magnum, &c. Dixit dominus: Diliges dominum Deum tuum, &c. & poſteà reprehendit eos, de infidelitate: quia non credebant ipſum eſſe Deum dicẽs: Quid vobis videtur de Chriſto cuius filius ſit? dicunt ei Dauid. & dixit eis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum dominum, dicens: Dixit dominus domino meo ſede à dextris meis, &c. Prælati verò non debent eſſe tales, id eſt, infideles: ſed ſicut Moſes, de quo habetur in offertorio. Sanctificauit Moſes ãltare Domino, &c. debent prælati ſe totos offerre in cenſum: & poſteà multas hoſtias: vnde ſequitur poſt communio: Tollite hoſtias. loquitur enim de prælatis.

SVMMARIVM.

1 *Dominica decima nona poſt Pentecoſten quid referat, aut moneat. Ibi num. 2.*

De decimanona dominica poſt Pentecoſten.

CAP. CXXXVI.

HÆc decimanona dominica reſpondet præcedenti, in qua dictum eſt: Da pacem domine ſuſtinentibus te, vt prophetæ tui, id eſt, prælati tui fideles inueniantur. Reſpondet inquã, ſi faciant, quod habetur in euangelio, quod legitur † in hac dominica, in quibuſdã Eccleſiis, ſcilicet: Aſcendens Ieſus, &c. quòd eſt Matth. ix. c. in quo habetur quod adduxerunt ad dominum paralyticum. Ieſus autem videns fidem

Digitized by Google

fidem illorum,qui offerebant,&c. Paralytici ſunt, qui in delitiis carnis ita diſſoluti ſunt,quod non poſſunt opera bona facere: & merito fide prælatorum ſanantur,& ideò bonum eſt habere bonos prælatos. Quidam autem de Scribis dixit intra ſe:Hic blaſphemat, qui peccata dimittit.Ieſus autem vidēs cogitationes eorum, dixit:Vt ſciatis quoniam Filius hominis habet poteſtatem in terra, dimittendi peccata, dixit paralitico:Tolle grabatum tuum,& ambula.Et quia ſolus Deus
2 eſt,qui ſanat paralyſim,ideò incipit introitus:Salus† populi ego ſum, &c.verſus eſt:At:ēdite populeus,legem meam, ſubaudi per quam ſanantur paralytici.In epiſtola monet Apoſtolus paraliticos,vt erigātur corporaliter à paralyſi ad bona opera, dicens:Reuocamini in ſpiritu mentis veſtrę & induite nouum hominem,&c.Ephe.iiij.c.Sequitur etiam graduale in voce paralytici:Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum,&c.verſus eſt:Eleuatio manuum mearum,&c. iam iſte leua-
4 tur ad bona opera.Alleluia verò dicitur in voce paralytici ſanati,ſcilicet dextera domini fecit virtutem ſubaudi,quia ſanauit me.Sed quia non ſufficit ſanare, niſi Dominus cuſtodiat, ſequitur offertorium: Si ambulauero in medio tribulationis: vbicumque enim ambulant ſanati à domino,cuſtodit eos,quantùm in ſe eſt.

SVMMARIVM.

1 *Dominica vigeſimā poſt Penteco.quid legat.*
2 *Dominica vigeſima poſt Pentecoſt.miſſa & nu.4.*
3 *Nuptiæ tres leguntur in euangelio.*

De dominica vigeſima poſt Pentecoſt.
CAP. CXXXVII.

1 IN dominica † vigeſima incipit Eccleſia legere duodecim Prophetas & Danielem,& cantant de Eſa. & Daniele & Hieremia:non tamen legit de Eſa. & Hier. quia in aliis temporibus pleniùs leguntur. De Eſa.enim legitur in aduentu:de Hier.in paſſione. ¶ Quæritur autem quare legit Eccleſia Prophetas, poſt librū Machabæorū cū in Biblia præponatur. ad quod dicimus, quod Biblia præponit omnes libros exēplares,eò quod magis mouēt exēpla quàm doctrina: præter librū Machabæorum,quem vltimò ponit, & propter perfectam iuſtitiam,& propter tempus,quia vltimo tempore fuerunt.Eccleſia etiam legit vltimum librū Ezechiel. quia in eo agitur de templo cœleſti, in quo eſt cōfirmatio,& finis omnium.Duodecim verò Prophetas legit, propter fundamentum fidei,quod ſemper neceſſarium eſt, quantumcūque homo ſit perfectus:& vide quod dictū eſt ſub dominica.xv. Incipi. autem Eccleſia legere Ezechielem, in principio Nouembris. In matutinali huius dominicæ officio primum reſponſorium eſt in quibuſdam Eccleſiis de Eſa.ſcilicet, Vidi Dominum ſedentem, ſuper ſolium excelſum.Vidit enim Eſa. quomodo thronū Dei Angeli ſunt, &

Sancti

Digitized by Google

Sancti in Ecclesia triumphante,& militante:in quibus per gratiam sedet ille, qui est primus & nouissimus. Quia ergo Ezechiel vidit templũ cœleste in quo fiũt nuptiæ æternæ,ideò in euangelio missæ, quòd in quibusdã Ecclesiis in hac dominica dicitur, & est Matt. xxij. habetur in illis nuptiis:Simile est regnum cœlorum, homini Regi,qui fecit nuptias , & misit seruos suos hora cœnæ dicere inuitatis : Omnia parata sunt, venite ad nuptias. Illi verò contempserunt venire ad nuptias. Hi sunt Iudæi, qui contempserunt venire. Et misit tunc seruos suos,dicens:Ite ad exitus viarũ,& conuocate omnes , & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.Et videns Rex quemdam non habentem vestẽ nuptialem,dixit ei:Amice,quomodo huc intrasti , non habens vestem nuptialem ? & tradidit eum ministris suis , vt proiicerent eum in tenebras exteriores.Huic autem iudicio,quo Dominus eos,qui contẽpserũt venire ad nuptias,amouit à nuptiis : & omnes alios vocauit, congaudet Ecclesia in † introitu,dicẽs:Omnia:quæ fecisti nobis Domine in vero iudicio fecisti. In epistola verò , monet nos Apostolus, vt cautè ambulem⁹ ad has nuptias,quia sine veste nuptiali proiicimur in tenebras exteriores,dicens : Videte autẽ quomodo cautè ambuletis,&c.quæ est Ephes.v ca.& dissuadet à contrario,dicens:Nolite inebriari vino,in quo est luxuria,ne sitis in nuptiis diaboli,sed impleamini Spiritu sancto. Sed quia cibum illarum nuptiarum non potest dare,nisi solus Deus:ideò sequitur in responsorio ? Oculi omnium in te sperãt Domine,& tu das escam illorum,id est cibum nuptiarum eternarum,in tempore opportuno. Et quia de nuptiis illis non potest cõmedere,qui est in peccato mortali:sequitur in quibusdã Ecclesiis alleluia:De profundis,id est de peccato, clamaui ad te Domine:vt me eruas à peccato,& ita peto nuptiis interesse. In offertorio verò ostenditur,quid sit interesse nuptiis,scilicet habere memoriam de æternis, dicens : Super flumina Babylonis,scilicet delitias seculi illic sedimus &. fleuimus , dum recordaremur tui Sion, id est, tui, ô Ecclesia triumphans.In postcommunione verò petit, vt detur ei interesse nuptiis illis dicens:Memento verbi tui seruo tuo,in quo mihi spem dedisti,&c. quasi dicat,Memor esto,quia promisisti qui enim promittit,& nõ dat, videtur esse oblitus. ¶ Et † nota,quòd tres nuptiæ leguntur in euangelio. De primis dicitur quòd simile est regnũ cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio suo. Hic filius est Christus,qui humanam naturam sibi copulauit:vbi fuit thalamus Virginis vterus : vnde tanquam sponsus procedens de thalamo suo , ad has nuptias homines sub lege per Propheras inuitauit.De secundis dicitur : Vos similes hominibus expectantibus dominum suum , quando reuertatur à nuptiis. hic dominus Christus est verus homo , qui ascendens , angelicam naturam sibi copulauit ad has nuptias Gentes per Apostolos conuocauit. De tertiis verò dicitur : Virgines, quæ præparatæ erant,intrauerunt cum eo ad nuptias:hic sponsus est Christus. qui Ecclesiã post iudicium sibi

compa

computabit, & in thalamo glorificabit. Ad has per prælatos Ecclesiæ quotidie inuitamur. De primis solennizat Ecclesia in Christi natiuitate. De secundis in ascensione. De tertiis in resurrectione, quoniam in nostra resurrectione Christus sponsam assumet,& de Babylonia mundi introducet in cellarium paradisi: de quibus nuptiis hic potest intelligi: cùm intrasset homo non habens vestem nuptialem, iectus est in tenebras exteriores: cæteri nuptialiter induti, sunt cum domino epulati.Hi sunt lapides viui,ex quibus ædificantur muri Hierusalem. Potest etiam aliter dici, quòd post reuersionem à captiuitate, Hierusalem reædificabitur, & templum restaurabitur per Zachariam, & Aggæum,& Esdram & Malachiam,per quos aduentus domini prænuntiatur ideoque in hoc mense Nouembris vsque ad aduentum do-
4 mini cantatur historia de Prophetis: † Vidi dominum: & leguntur libri Ezechielis: Danielis, & duodecim Prophetarum. Captiuitas illa corporalis nostram spiritualem significat. A captiuitate reuersio, est peccatorum remissio. Rex itaque Prophetarum volens supernam Hierusalem restaurare, filio nuptias celebrauit: & sicut legitur in euangelio,multos ad cœleste prandium inuitauit, hi qui intrauerunt, sunt lapides viui,de quibus præmissum est. Ne igitur ad captiuitatem similem reuertamur, & à nuptiis excludamur, monet nos Paulus, in epistola præcedenti: Videte quomodo cautè ambuletis: non quasi incipientes, sed vt sapientes.Introitus: Omnia quæ fecisti: vox est Danielis captiuitatem præteritam recolentis, & eam suis meritis Dei iudicio adscribentis. Similiter in offertorio: Super flumina Babylonis: captiuitatem illam ploramus: sed in graduali: Oculi omnium: gratias agimus. In postcommunione:Memento verbi,postulamus,vt nuptias promissas in spe, percipiamus in re.

SVMMARIVM.

1 *Dominica vigesimaprima post Pentecost. quid moneat, eiúsque diei officium. & num.2.3.*

De Dominica xvj. post Pentecost.

CAP. CXXXVIII.

1 IN † præcedenti dominica instructi sumus & admoniti, vt cautè eamus ad nuptias quæ celebrantur in templo, quod scripsit Ezechiel. Sed quia de his nuptiis maximè inuidet nobis diabolus, pro eo, quòd de illis eiectus fuit,ideo in hac vigesima prima dominica agit Ecclesia de bello contra diabolum, & de armatura nostra contra eum, si enim pugnauerimus, intererimus æternis nuptiis, si tamen habuerimus vestem nuptialem, quæ est charitas: aliter non. Vnde quia cinis & cilicium, sunt arma pœnitentiæ in introitu vtitur Ecclesia voce Mardochæi, in cilicio, & cinere existentis dicens Deo: In voluntate tua domine vniuersa sunt posita, & non est qui resistat voluntati tuæ. Hester iij.cap.

Digitized by Google

iij. cap. Sequitur: Quoniam dominus vniuerſorum tu es & ideo beati, qui tibi ſeruiunt: quia tu liberas eos de manu diaboli, & adiuuas eos in bello contra diabolum: ſicut in hac oratione liberaſti Mardochęum de manu Naamam & ſuſpenſus eſt in patibulo, quòd præparauerat Mardochæo. In epiſtola † monet Apoſtol. armari contra diabolum armatura Dei, dicens: Confortamini in domino, & in potentia virtutis eius, &c. quæ eſt ad Epheſ. vj. ca. & poſt: Quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus: in omnibus ſumentes ſcutum fidei, &c. Sed quia etiam bene armati non poſſunt per ſe reſiſtere, niſi Deus adiuuet: ſequitur reſpõſorium: Domine refugium factus es nobis, &c. Quia ſi laſſamur vel ſauciamur in hoc bello non eſt refugium, niſi ad ipſum: vnde ſequitur in quibuſdam Eccleſiis allelu Ia: Lauda anima mea Dominum: quia vero ſauciati in hoc bello, non ſanantur niſi à Domino, & multi ab eo ſanantur: ideo in quibuſdam Eccleſiis † ſequitur euangelium, de ſanatione filij Reguli. Erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur, &c. quod eſt Ioan. ij. cap. Per iſtum regulum intelliguntur reges, ſcilicet prælati qui reges ſunt, debẽt eſſe humiles, & ita ſunt reguli, vnde exaudiuntur licet habeant paruam fidem pro ſanatione filiorum Credebat enim iſte Regulus quòd Dominus poterat ſanare filium ſuum, ſed non credebat quòd eſſet Deus quia credebat quòd non poſſet ſanare, niſi præſens. Humilitas ergo valde neceſſaria eſt prælatis. Quia vero per patientiam maximè vincitur diabolus, præponitur in offertorio Iob in exemplum. Vnde in Sapientia, Melius eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium, & incipit: Vir erat in terra Hus, nomine Iob &c. In verſibus autem huius offertorij fit ſæpè repetitio: de qua dictum eſt ſub dominica ſecunda poſt octauam Epiphą ſed quia nihil valet patientia, niſi homo ſperet in domino, ſequitur poſtcommunio: In ſalutare tuum anima mea ſperauit, &c. quia ſpes patientiam operatur.

SVMMARIVM.

1 *Dominica vigeſima ſecunda poſt Pentecoſt. hortatur ad charitatem, & eius diei officium. num. 2. 3. 4. 5.*

De dominica xxij. poſt Pentecoſten.
CAP. CXXXIX.

DIctum eſt quòd nullus † poteſt intereſſe æternis nuptiis, niſi habeat veſtem nuptialem, quæ eſt charitas, ideò in hac vigeſima ſecunda dominica monemur & inuitamur ad habendam charitatem, vt non tantum bene faciamus proximo, ſed dimittamus iniurias nobis ab eo factas. Vnde in quibuſdam Eccleſiis euangelium eſt de ſeruo, qui debebat decem milia talenta, cum † quo dominus poſuit rationem, & ille dixit, Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi & miſertus dominus eius dimiſit eum, & debitum dimiſit ei: & incipit: Simile eſt regnum

Digitized by Google

gnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis quòd eſt Matth. xviij.cap. Siquidem in die iudicij ponet dominus rationem nobiſcum,& nullus poterit cõputare cum eo,quia de tempore, quomodo reddet hanc rationem, quòd tam bonum eſt quòd in quolibet momento eius poteſt homo fieri filius Dei: & ideò incipit in-
3 troitus:Si iniquitates † obſeru.Domine,Domine quis ſuſti.quaſi diceret,Nullus & hoc eſt: Patientiam habe in me,&c.& ſequitur verſus:De profundis clamaui ad te domine, &c. In epiſtola: Confidimus, &c.ad Philipp. cap.j inuitat nos Apoſtol.ad perfectam charitatem, vt dimittamus fratri,vt Deus dimittat nobis:ſicut habetur in fine euangelij:Sic & Pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris. Dicit igitur Apoſtolus in epiſtola. Fratres, confidimus, id eſt, confidentiam talem habemus, vt poſteà ſequitur:
4 † Obſecro autem vos,vt charitas veſtra magis ac magis abundet,vt ſitis ſynceri, & ſitis ſine offenſa, & tunc eſt vnitas in Eccleſia, quando non offendimus propter iniurias, ſed dimittimus: vnde ſequitur reſponſorium: Ecce quàm bonum,& quam iucundum,habitare fratres in vnum: ſed quoniam illos, qui iraſcuntur, ſanat Dominus per charitatem,dum pœnitent,ideò ſequitur allelu-la:Qui ſanat contritos corde, & al.con. eorum. In præmiſſo vero euangelio monemur ad perfectam
5 † charitatem, vt cautè ambulemus ad nuptias, cum veſte nuptiali: & quia perfecta charitas, non tantùm impedit beneficia, & dimittit iniurias, ſed etiam orat pro inimicis: ideò ſequitur in offerto. ratio Heſter ad Aſſuerum regem,quod interpretatur beatitudo,id eſt;ad Chriſtum: & incipit: Recordare Domine, &c.Heſter xiiij.cap.in quo offerto.rogat pro reconciliatione peccatorũ;& quia de hac re conciliatione gaudent angeli:ſequitur in quibuſdam Eccleſiis poſtcommunio: Dico vobis, &c.Luc.xv.cap.

SVMMARIVM.

1 *Dominica xxiij. officium.*

De xxiij. dominica poſt Pentecoſten.

CAP. CXL.

1 IN tribus dominicis vltimis ſcilicet xxiij.xxiiij.& xxv.eſt † idem officium, & in eis oſtẽdit Eccleſia ſe habere veſtem nuptialem ideſt charitatem,quia orat pro Iudæis,vt conuertantur:quod fiet in fine mundi, quando venient ad noſtram, quod ſignificatum eſt in Ioſeph, qui noluit longo tempore ſe manifeſtare fratribus ſuis: poſteà verò ad vltimum ſe manifeſtauit eis:& petierunt veniam ab eo,& dixit eis: Nolite timere,ego paſcam vos,& inebriatus eſt cum eis,quæ inebriatio ſignificat lætitiam omnium in illa conuerſione Iudæorum. Hoc autem erit in fine peregrinationis noſtræ, & ideò de huiuſmodi conuerſione agitur in fine temporis peregrinationis: in quatuor enim partes diuiſum eſt tempus anni, prout dictum eſt in proœm. huius partis: & per has

tres

Digitized by Google

tres dominicas agitur de hac conuerſione:quia ad fidem Trinit.cõuertuntur.In hac ergo xxiij.dominica introitus eſt de conuerſione Iudęorum,& de promiſſione Domini, ipſe namque dicit per Hiere.xxix.cap. Ego cogito cogitationes pacis,& non afflictionis:quia ad hoc tendunt mala,quæ vobis infero,vt reconciliem vos mihi, & not quòd tempore Henrici tertij Imperatoris Bruno Tulienſis epiſcopus, qui de multis ſanctis cantus compoſuit factus Papa per Henricum tertium Imperatorem,& vocatus Leo x.dum Romam pro partu veniret,audiuit voces angelorum canentium & dicentium:Dicit dominus,Ego cogito cogitationes pacis,&c.ipſe verò cogitans quòd non haberet canonicum ingreſſum, renuntiauit & iterum à Romanis Papa elegitur & vitam cum multis miraculis finiuit. In graduali verò agit Dauid gratias de ſua liberatione,à captiuitate ſpirituali & corporali,dicens: Liberaſti nos et affligentibus nos, &c. In verſu verò promittit laudem bonorum operum,dicens:In Deo laudabimur tota die,&c.& quia ſolus dominus eſt qui ſanat,ideò in quibuſdam Eccle.ſequitur allelu-Ia:Quia ſanat contritos corde.In offertorio vero petit veniã ſicut fratres Ioſeph, dicens: De profundis clamaui ad te domine, &c.& quia Ioſeph, id eſt Chriſtus reſpondit:Nolite timere,ego paſcam vos: ideo quia liberalis eſt dominus, & citò dimittit: ſequitur poſt communio; Amen dico vobis, quicquid orantes peritis,credite,quia accipietis,& fiet vobis.Matt.xviij.c. Qui vero intrabunt ad nuptias niſi habeant ſimilitudinem Dei, ideo eo in euang.Abeuntes,&c.Matth.xxij.cap.quòd legitur in quibuſdam Eccleſiis dicitur: Reddite ergo, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo, ſcilicet imaginem ſuam, ſimilitudine ſua inſignitam, quia omnia ad ſibi ſimilia conuertuntur.In epiſtola quoque:Fratres imitatores, &c. ad Philipp. iij. cap. monet nos Apoſtolus, vt reddamus Deo imaginem ſuam,& poſt ſequitur: Conuerſatio noſtra in cœlis eſt,quia In hoc debetis me imitari non illos, quorum venter Deus eſt: qui ſunt inimici crucis Chriſti. Imitemur autem Deum & Apoſt.in humilitate manſuetudine,charitate,& ſanctimonia, & poſt. Saluatorem expectamus Dominum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Si enim habuerimus ſimilitudinem Dei in animabus noſtris, in futuro non habebimus illam ſimilitudinem in animabus tantum,ſed etiam in corporibus: quia ait Apoſtolus: Similes erimus Chriſto.

SVMMARIVM.

1 *Dominica xxiiij. Miſſa,eiuſque expoſitio.& num.2.*

De dominica vigeſimaquarta poſt Pentecoſten.
CAP. CXLI.

IN † vigeſima quarta dominica ſimiliter agitur de vocatione & conuerſione Iudæorum. Vnde incipit in quibuſdã Eccleſiis euang.Matth. ix. cap. loquente Ieſu ad turbas: Ecce princeps ἀρχισυνάγωγος venit et ec-

Digitized by Google

eum,& dixit ei:Filia mea defuncta eſt:ſed veni,& impone manũ tuam ſuper eam,& viuet.Dum autem iret poſt eũ,ecce mulier hæmorhoiſſa,dicebat,Si tetigero fimbriam veſtimẽti eius,ſalua ero:& ſanata eſt à Domino:poſtea ſuſcitauit Dominus,filiã archiſynagogi. Allegoricè archiſynagogus iſte ſignificat Moſem, vel aliquem de Prophetis vel etiam Apoſtolis,qui rogauit dominum pro ſynagoga,& dominus vadit,vt ſanet eam,quia non ceſſat corrigere, vt ſauet ipſos Iudæos per varias tribu lationes,& ſeruitutes,ſed eorũ ſanitas fiet in fine mundi. mulier vero patiens fluxum ſanguinis eſt gentilitas,quæ dixit.Si tetigero fimbriam veſtimenti eius, id eſt,ſi minima præcepta ſeruauero,
2 ſalua ero.Per fluxum ſanguinis peccatũ intelligitur.Poſtea vero † ſaluabitur ſynagoga, quod ſignificatur per filiam Iairim poſtmodũ ſuſcitatam.Item, per Iairim,qui interpretatur illuminans ſiue illuminatus,intelliguntur prælati:prælatus enim illuminatus à Domino,alios illuminat:& talis debet orare pro ſubditis ſuis, ſicut iſte pro filia ſua, ſicut etiã orat Apoſtolus in epiſtola huius dominicæ: quæ eſt ad Coloſſ.j.cap.Non ceſſamus,inquit,fratres,orantes pro vobis. In quibuſdam tamen Eccleſiis dicitur hac die euangelium:Cùm videritis abominationem. Matth.xxiiij. cap.Et attende, quòd hæc dominica proprium cantuale non habet officium:quia enim vexabitur Eccleſia perſecutionibus antichriſti,ideò ſua continet organa vel ideò , quia præcedens officium huic euangelio rectiſſimè coaptatur: vel quia hæc dominica ſæpius ſuperabnndat,ideirco proprio vacat officio.

SVMMARIVM.

1 *Dominica vigeſimaquinta poſt Pente.expoſitio,& nu.2.*

De xxv. dominica poſt Pentecoſt.

CAP. CXLII.

1 IN vigeſima † quinta dominica agitur de illuminatione Iudæorum: vnde dicitur in quibuſdam Eccleſiis in epiſtola,quæ eſt de Hieron, xxiij.ca.Ecce dies veniunt dicit Dominus,& ſuſcitabo Dauid germen iuſtum,&c.&.poſt ſequitur:In diebus illis ſaluabitur Iuda.& poſt non dicemus amplius,Viuit Dominus,qui eduxit filios Iſraël de terra Aquilonis,& de cunctis terris, in quibus proieceram eos in quibus verbis præcedens cantuale officium concordat. Nã in introitu dicit:Dominus ego cogito,&c. dicitur : Et reducam captiuitatem veſtram de cunctis locis.Soluti ergo illi qui nunc tenentur in captiuitate,in graduali.Liberaſti nos.gratiarum referunt actionẽ in offerenda: De profundis.adhuc porrigunt orationem qui ſuę petitionis,in poſtcommu-
2 nione: Amen dico.recipiunt ſanctificationem. Euangelium † verò eſt de refectione,quam fecit Ioſeph fratribus ſuis,quando recepit eos ad conuiuium.Videns Ieſus,quia multitudo maxima venit ad eum , &c. quinque panes.ſunt ſpiritualis intelligentia quinque librorum Moſi quos modo habent,nec eis poſſent ſatiari:quia eos frangendo per ſpi-

Digitized by Google

ritualem intelligentiam non manducant:ſed tunc eos Dominus ſaturabit. Duo verò piſces, ſunt pſal . & euangelium. Tunc enim reficiet eos dominus intelligentia legis & pſalmorum & euangelij. In quibuſdam tamen Eccleſiis dicitur euangelium:Cum ſubleuaſſet Ieſus oculos,ſo.vj.¶ Rurſus in hac vltima dominica cætera concludente,rectè ponitur officiū quod ad vtrunque domini pertinere poſſit aduentum: vt dictum Hieremiæ propheticum:Ecce dies veniūt & ſuſcitabo,&c. ecce primus aduentus. In diebus illis ſaluabitur Iuda:ecce ſecundus. Sed in euāgelio rectè legitur de quinque panibus:quia poſt quinque milia annorum datus eſt nobis in primo aduentu panis angelorum. Ab hinc etiam quinque dominicæ computātur,vſque ad illum diem, in quo panis ortus in præſepio prędicabitur.Quidam tamen hanc epiſtolam,& hoc euangelium ponunt cum officio Trinitatis: infra hebdomadam verò,ſit ſicut in cæteris feriatis,& congruè circa feſtū beati Andrææ hoc euangelium legitur:quoniā de eo in ipſo mentio continetur. Quædam Eccleſiæ faciunt in hac dominica feſtum de Trinitate:aliæ verò in octaua Penteçoſtes,vbi de hoc dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Dominica vigeſimaſexta poſt Penteco. quid legendum in officio Eccleſiaſtico. & nu. 2. 4.*

3 *Menſes ſinguli ſingulis adaptantur temporibus.*

De vigeſimaſexta dominica poſt Pentecoſt.

CAP. CXLIII.

ILlud † poſtremo notandum eſt,quòd nocturnales lectiones à prima dominica poſt Penteco.vſque ad aduentum Domini,quidam nō inſubtiliter referunt ad illam temporis ſeriem , quæ fuit à Dauid vſque ad aduentum Domini, Sed & ad illam congruè referri poſſunt,quæ à primitiua cœpit Eccleſia: ſicut enim Sauli ſucceſſit Dauid,vndé primo legitur de primis libris Regum,ſic dęmonum cultui cultus vnius Dei: & ſicut regnum Dauid per Roboam , & Ieroboam in ſciſſuras diuiditur,vt legitur in libris ſequentibus,ſic Eccleſiam ſcindit hęreticorum inſania.Deinde ſequuntur † libri Salomonis,quia poſt pugna hæreticorum claruerūt in Eccleſia ſanctorum doctorū ingenia. Poſtmodum ſequitur liber Iob,vbi agitur de perſecutionibus & conſolationibus eius,quia quamtumuis in pace floreat Eccleſia,tentationes tamen non deſunt ſpiritualium aduerſariorum,quorū quanto eſt occultior pugna tanto difficilior eſt;ſed glorioſior erit acquiſita victoria. Rurſus illud †quoque adiiciendum eſt quòd ſingulos menſes, præteritis poſſumus adaptare temporibus.Nam per Ianuariū in quo nouus annus inchoatur,tempus à diluuio intelligitur:vbi mundus renouatur.Per Februarium,in quo allelu Ia deponitur,illud tempus innuitur,in quo vniuerſitas linguarum confunditur.Per Martium , in quo quadrageſima ſæpius celebratur,illud tēpus accipitur,in quo Dei populus in Aegypto affli gitur.

Digitized by Google

affligitur.Per Aprilem verò,vbi Pascha celebratur vel obseruatur, illud tempus ostenditur,in quo populus à Pharaone liberatur.Per Maium,in quo de Pentec.solennizatur,illud tempus recolitur,in quo populus in terra promissionis gratulabatur.Iunius & Iulius,in quibus historia Regum legitur,regnum Saulis & Dauid commemorant.Augu. in quo liber Sapientiæ recitatur,regnũ Sapientis Salomonis insinuat. Reliqui quatuor menses,regna principalia notãt Babylonicum, quod est in oriente,Persarum quod est in Meridie, Græcorũ,quod in Aquilone,Romanorum,quod est in Occidente.Igitur historia Iob,quæ legitur in Septembri,per duas hebdomadas,regnum exprimit Orientis. Vnde ibi dicitur:Erat vir ille magnus inter omnes Orientales,& legitur per duas hebdomadas,quia regnum illud durauit per duas annuales hebdomadas,id est,per bis septingentos annos. Tot enim anni inueniuntur à tempore Nini, à quo regnum Babyloniæ incœpit, vsque ad Cyrum regem Persarũ,in quo defecit.In reliqua parte Septembris, regnum Persarũ innuitur.Quocirca † duæ historiæ leguntur,eò quòd
4 nunc de Persis nunc de Medis reges assumebantur. Historia Machabæorum,quæ legitur in Octobri,Græcorum significat regnũ,sub quibus Machabæi fuerunt afflicti.Per Nouembrem & Decembrẽ in quibus Prophetæ leguntur,regnum Romanorum,in quo Christi religio viget,accipitur.Prophetiæ maximè de Christo loquuntur,cuius natiuitas est in fine anni,sicut regnum Romanorum in fine mundi.

Finis Libri Sexti.

LIBER SEPTIMVS.

SVMMARIVM.

1 *Sanctorum festa quibus de causis Ecclesia celebret.ibid.& nu.2.*
2 *Sancti,& eorum reliquiæ an debeant honorari,& venerari.& nu. 3.6.*
4 *Sanctorum noui Testamenti quadruplex differentia.*
5 *Sanctorum nullilatriam,vel sacrificium debemus.*
7 *Septimana dies qualiter nominetur ab Hebræis. Qualiter,à Christianis.nu.8.10.Item,qualiter à Gentilibus.nu 9.*
11 *Feria,quid & vnde dicta,& vnde hoc verbum natum inter Christianos num 12.*
13 *Dies tripliciter denominatur.Et diei Dominicæ excellentia.nu. 14.*
15 *Dies quidam priuilegiati,in quadragesima.*
16 *Dies variè incipit,iuxta variam regionis & loci consuetudinem.*
17 *Solennitas.quid,& vnde dicatur.*
18 *Festiuitatum diuersa nomina.& num.19.*
20 *Statio,quid & vnde orta.nu 21.*
22 *Stationum duæ species.*

Digitized by Google

23 *Stationum forma,& à quo in vrbe instituta.Et quorsum fiant nu.24.*
25 *Paschatis festum,est alijs superius.*
26 *Israëliticus populus,tres potissimum solennitates celebrat.*
27 *Encœnia ab Hebræis ortum habuerunt.Et quid.*
28 *Festa occurrunt plus quinque milia Sanctorum, quolibet die exceptis Calendarum diebus:vt respondit Eusebius Constantino imperatori.*
29 *Sanctorum catalogo nullus adscribẽdus nisi per Romanum Pontificem.*
30 *Festa quæ celebranda per totum annum.*
31 *Festa omnia,sunt aut in totum duplicia,aut simpliciter duplicia,aut semiduplicia vnum quodque percurrit.ibid.& nu 32.33.*
34 *Festorum varia & dissimiles solennitates, hierarchiam cœlestem sedibus & gratia distinctam,designant.& nu.35.36.37.*
38 *Pascha annotatinum,quid.*
39 *Festa omnis generis Sanctorum cur celebrentur tempore Paschali, sub nomine vnius personæ.*
40 *Festa sanctorum qui immediatè cœlum ascenderunt,celebrantur tempore Paschali,non autem cæterorum.*
41 *Festa sanctorum veteris testamenti,per Græcos & Venetos coluntur.*
42 *Sanctorum octauæ cur celebrentur.& nu.46.non tamen omniũ.n.43.*
44 *Sanctorum octauæ,varij sunt generis.*
45 *Octauæ significationis,quæ sit.Et quæ supplicatis.num.47.*
48 *Octauas institutionis,qui habeãt inter martyres,& qui inter cõfessores.*
49 *Sanctorum ferias quo ordine Author prosequatur.*

De sanctorum festiuitatibus.

CAPVT I.

POstquàm diuinis officiis in genere atque dominicis, & de festiuitatibus ad Dominum pertinentibus in specie præmisimus: vtile est, vt de officijs festiuitatum sanctorum aliqua in hac vij. parte subijcimus.† Sanè Ecclesia sanctorum festa multis de causis celebrat.Primo, vt eis vicem rependamus:quia ipsi iam celebrant festũ de nobis, quo-
1.Luc.5 niam gaudium est in cœlo angelis Dei,& animabus sanctis super vno peccatore pœnitentiam agente.j.disti.quia tua.Secundo,quia eos honorando rem nostram agimus.Nam eorum festiuitas nostra est.Vnde
1.Cor.3 Apostolus:Omnia nostra sunt:nos autẽ Christi.Charitas enim omnia cõmunia facit.Tertiò,vt habemus eos intercessores pro nobis: vnde legitur in iij Regum.j.ca.quod Bersabee,quæ interpretatur puteus saturitatis,id est,Ecclesia triũphans,impetrauit filio suo regnum. Quarto,vt eos imitemur.Per eorum enim exempla ad eorum imitationem prouocamur.Quinto,propter augmentum nostræ securitatis, & spei subleuationem.Si enim homines mortales nobis similes potuerũt in
Esai 59 per sua merita sublimari, & nos similiter poterimus:quoniam manus

domini

domini non est abbreuiata. Sextò, propter honorem diuinæ maiestatis, quam illos honorando in eis honoramus, & mirabilem prædicamus eum, qui ipsos sanctificauit. Septimo, vt visa eorum pulchritudine & munditia confundatur homo de peccatis suis, & terrena con-
2 temnat, sicut & ipsi fecerũt. Octaua & principalis† causa est, quia sanctorum dies & anniuersaria in eorum honore nobis ad memoriam reducitur propter nostram vtilitatẽ: quoniam in eis honoramus Deũ. Ipsi namque cùm sunt perfectè beati, orationibus nostris nõ indigẽt quia omnia eis ad votum succedunt: imò iniuriam facit martyri, qui pro martyre orat: extra de cele. miss. cum Matthæ. §. pen. Ioan. etiam
3 Dama. in lib. iiij. c. vij. ponit alias rationes quare sancti† & pariter eorum corpora, siue reliquiæ debeant honorari, quatũ quædam sumũtur quantum ad eorũ dignitatem, & quædam quantum ad corporum ipsorum pretiositatem. dignitas quadruplex est: quoniam sunt amici Dei, & filij dei, hæredes dei & duces nostri. De. j. Io. xiij. Iam non dicã vos seruos: &c. de secunda Ioan. j. dedit eis potestatem filios Dei fieri, de tertio Rom. viij. Si autem filij & hæredes. de quarto ita dicit: Si quis multum laborat ducem inuenire, qui eum alicui regi mortali adducat. & pro eo ad ipsum verbum faciat, quantò magis duces generis humani, qui pro nobis ad deum interpellationes faciunt, honorandi sunt templa illis erigendo, & eorum memoriam venerando. Quantũ vero ad corporum eorum pretiositatem manifestandam, ponit etiam idem quatuor orationes. Nam ipsa sanctorum corpora fuerũt promptiua dei, templum Christi, alabastrum spiritualis vnguenti, fontes viui. Augustinus addit quintum, scilicet organũ Spiritus sancti. ¶ Circa primum dicit: Hi enim sunt promptuaria Dei, cœnacula Spiritus sancti de secundo dicit, Quoniam per intellectum in corporibus eo- *1. Cor. 6*
rum habitauit deus, vnde Apostolus: Nescitis, quoniam corpora vestra, &c. Deus autem spiritus est. Honoranda ergo sunt animata Dei templa. Homo quidem delectatur in ædificatione murorũ: Deus ve- *Psal. 21*
ro in conuersione sanctorum. Vnde Psal. Domine dilexi decorem domus tuę, decorem, scilicet quem præstat diuersitas non marmorum sed gratiarum. Circa tertium dicit, si enim ex rupe aqua manauit in eremo, & ex maxilla asini Samsoni sitienti: nequaquam incredibile est, ex martyrum reliquiis vnguentum bene olens, emanare sitientibus dei, & sanctorum virtutem. Circa iiij. dicit: Isti enim viuentes in veritate, cum libera præsentia Deo adsistunt: & fontes nobis salutares dominator Christus sanctorum suorum præbuit: reliquias multiformia beneficia irrigantes. Circa quintum dicit Aug. in li. de ciui. Dei: Non sunt contemnenda, sed plurimum veneranda sanctorum corpora quibus dum adhuc viuerent, Spiritus sanctus quasi quibusdam or-
ganis ad omne bonum vsus est. Vnde Apostolus: An experimentum *2. Cor. 13*
quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Item Ambro. in Hexameron: Hoc est potissimum, quod homo diuinæ vocis fit organum, &

Digitized by Google

corporalibus labiis cœleſte expriimit oraculum.¶ Eſt† autem quadru- 4
plex differentia ſanctorum noui Teſtamenti, quos per anni circulũ colimus. Sunt enim Apoſtoli, martyres, confeſſores, & virgines: & hi ſecundum Rabanũ per quatuor mundi partes ſignificantur: per oriẽtem Apoſtoli, per meridiem martyres, per aquilonem confeſſores, per occidentem virginẽs. Licet autem feſtiuitates ſanctorum† celebrandæ ſint, & in eorum memoriam altaria conſtruenda: nulli tamẽ eorum vel etiam angelis, ſed ſoli deo ſacrificare debemus. Nemo enim antiſtitum in locis ſanctorum corporum adſiſtens altari aliquãdo dixit: Offerimus tibi Petre. & Paule, aut Cypriane: ſed quod offertur deo qui ſanctos coronauit offertur apud eorum memorias quos coronauit, vt ex ipſorum locorum amore maior effectus aſſurgat ad augendum charitatem in illis, quos imitari poſſumus: & in illud, quo adiuuari poſſumus. Nec enim ipſi ſancti, vel angeli exhiberi ſibi vo-
Act.14 lunt, quod vni deo per latriam deberi norunt. Vnde Paulus & Barnabas, cum quidam miraculis per eos factis commoti, ipſis tanquã diis immolare voluiſſent, conſciſſis veſtibus cõfitentes ſe homines mortales, & non deos eſſe hoc fieri vetuerũt. Et ſicut in Apoc. legitur angelus Ioannem ipſum in viſione adorare volentem prohibuit, dicens
Apoc.9 Vide, ne feceris: frater enim tuus, & conſeruus fratrum tuorum ſum, Deum adorare. Iã enim Chriſtus erat ſuper angelos exaltatus. Antea vero leguntur angeli adorari, vt dictum eſt in iiij. parte: ſub particula
Heſt.3 canonis, ſuper verbo, Seruitutis. Et Mardochæus Naamã noluit adorare: quoniã ille diuinam ſibi voluit adorationem impendi. Honorãdi† ſunt ergo ſancti propter imitationẽ: non adorãdi, propter religionẽ. honorandi ſunt charitate, nõ ſeruitute, vt dictum eſt ſuper dicto verbo, Seruitutis. Tribus ergo de cauſis ſanctos rogamus, prout dictum eſt in præcedenti parte, ſub tit. de rogationibus. ¶ Et nota, quòd ſtãdo ſanctos rogare debemus, vt dictum eſt in proœmio v. partis, vbi de reſponſorio agitur. Porrò dierum alij ſunt profeſti, alij feſtiui, ſiue ſolennes. Profeſti ſunt, qui nulla ſpeciali celebritate inſigniti ſunt, quasi procul à feſto. ¶ Et not. quod † Hebræi aliter denominant dies ſeptimanę, & aliter gentiles, & eorum presbyteri, & aliter Chriſtiani. Hebræi denominant omnes alios dies, à ſabbato, qui apud omnes præcipuus habetur: vnde diem ſequentem poſt ſabbatũ vocant prima ſabbati. Aliam, ij. ſabbati, & ſic de reliquis. Septimam verò diem vocant ſimpliciter ſabbatum, & quandoque ſabbatũ ſabbatorum. Sextam feriã, vocant† paraſceue, à παρά, quod eſt præ, & σκευὴ, quòd eſt ſtructio, quaſi præſtructio, ſeu præparatio: quia tunc Iudæi præparãt cibaria ad opus ſabbati iuxta quod eis præceptum fuerat de manna, ſcilicet ſexta die colligatis ex eo duplum. Quoniam in ſabbato non licebat eis cibos præparare, ſicut manna colligere. Nos verò hoc nomen quod est commune cuilibet ſextæ feriæ appropriamus illi ſextæ feriæ, quæ est proxima ante paſcha, pro eo, q̃ tunc præparatus eſt cibus ſiue manna
Exod.16

quo

quo eſt militãs Eccleſia modò,& triũphans in futura requie perfruetur.¶ Et nota,quod παρασκευὴ eſt nomen Græcum:ſed Iudæi propter varias captiuitates inter Græcos diſperti, quædam vocabula à Græ-
9 cis ſumpſerunt,vt παρασκευὴ & συναγωγὴ,& alia quædã. ¶ † Gentiles autẽ tam vulgus,quàm Philoſophi denominant dies à planetis.Vnde ſecundum eos,prima dies,dicitur dies Solis,ſecunda, dies Lunæ, &c. Quæ nomina ſacra Scriptura non recipit, licet hodie vulgari vſu teneantur. De hoc dicitur in parte viij.vbi agetur de ſeptimana. Nempe vulgus ideò ſic eos denominabat,quia Solem,Lunam, Martem, & alias planetas à quibus dies denominabant,deos eſſe credebant. Philoſophi verò ideò,quia hæc ſunt nomina planetarũ, ex quorum motibus, & naturis omnia ſui vegetationem ſecundum illos trahunt.
10 ¶ Chriſtiani † verò duos dies tanquàm propriis deſignãt nominibus. Nam ſabbatum ſimpliciter ſabbatum vocant, propter authoritatem Hebraici ſermonis,& frequentem diem dominicam vocant propter ſui primatum:de quo iam dicetur.Vel quia ſic in legenda ſancti Ioã. vocatur,vbi dicitur, Ioan. dominica die poſt miſſarum ſollennia,deſcendit in foſſum ſepulturæ ſuæ locum.Poſſet etiam dies dominica, prima feria appellari.Diem verò poſt dominicam ſequentem appellabant ſecundam feriam, aliam tertiam feriam, & ſic de aliis diebus
11 vſque in ſabbatum.Interpretatur † enim feria, quaſi dies ſolennis, à †feriando dicta.vnde prima dies ſeptimæ ſolennis eſt.Vocantur ergo feriæ,à feriando,quia toto tẽpore à vitiis feriare,id eſt,vacare debemus,non quod ſit à neceſſariis vitæ operibus feriandum. Vel dicitur à fando,id eſt loquẽdo:quoniã ſicut legitur in Gen.Dominus dixit & facta ſunt.Si quidẽ beatus Silueſter nolens imitari Iudęos,qui dicunt Prima ſabbati,Secunda ſabbati,nec gentiles qui dicũt dies Solis,dies
12 Lunæ,&c. adinueniat hoc nomẽ feria.In † fine tamen ſeptimanæ ſeruauit ſabbatum propter præmiſſam rationem, vel propter figuram, quia ſabbatum interpretatur requies,quia tũc Dominus requieuit ab omni opere, quod patrauerat:vnde & nos per totam hebdomadẽ, id eſt,per totum tempus vitę noſtræ,quod percurrit per ſpatium vij.dierum debemus laborare, & niti ſummo conamine, vt ad requiem &
13 beatitudinem perueniamus. ¶ Dies † ergo tripliciter denominatur. primo ſecundũ ſe,vt dies Lunæ,dies Martis,&c.Secundo,iuxta vſum Eccleſiæ vt prima feria,ſecunda feria,&c.Tertio, ſecundũ menſes & hoc tripliciter. Primo modo Cal. pridie Cal. iij. Cal. ſecundo modo, Idus.pridie Idus.iij.Idus.Tertio modo,Nonas,pridie Nonas. iij. No-
14 nas.Dominica verò dies primatum obtinet,& maior † eſt inter alios dies:quia Chriſtus annunciatus fuit & reſurrexit & in Apoſtolos Spiritũ ſanctum miſit,& Deus mundũ,id eſt, cœlum & terram in illa fecit,& in eodẽ quoque die,vt dicitur mundus diſſoluetur. Dicitur aũt dominica propter gaudiũ dominicæ reſurrectionis quod in eo celebramus.Licet autẽ quædam dominicæ omnibus aliis ſint ſuperiores:

Antiquior est hec denominatio quã vt S. Siluestro tribui possit vt Author divinarum Summarum asserunt? et Baron. in not. in Mart. anal

Christus natus in ? annunciatus dominica alij ?

Digitized by Google

videlicet Paſchæ & Pẽte.& hoc propter reſurrectionẽ,Spiritus ſancti miſſionem:tamen & quinque aliæ principales dicuntur, & ſolennes, in quibus officia mutantur,ſcilicet dominica prima de aduentu , dominica in octauis Paſchæ,dominica in octauis Pente. dominica qua cantatur Lætare Hieruſalem,& dominica in ramis palmarũ. Adeunt etiam quidam ſextam,ſcilicet qua cantatur:Inuocauit me , quædam etiam aliæ dominicæ dicuntur priuilegiatæ,quibus videlicet hiſtorię ſunt appropriatæ.¶ Et nota, quod ſunt quidam dies priuilegiati † in 15
tempore quadrageſimę,videlicet quatuor quartę feriæ,ſcilicet quarta feria in capite ieiuniorum , quarta feria ſequentis hebdomadæ, & quarta feria poſt Lætare Hieruſalem , & quarta feria ante cœnã Domini.Item,quatuor ſabbata,videlicet ſabbatum prioris hebdomadæ, quando ordines celebrantur , & ſabbatum quartæ & ſabbatum quintæ,& ſabbatum in vigilia Paſchæ.Itẽ tres dies dominicæ , ſcilicet Inuocauit me, & Lætare Hieruſalem , & Dominica in ramis Palmarũ. Item vna quinta feria,ſcilicet cœnæ Domini.Itẽ vna ſexta feria , ſcilicet paraſceue.Item, tota vna ſeptimana, ſcilicet vltima quæ maior dicitur,prout ſub dominica in ramis palmarum dictum eſt,de quibus priuilegiis in ſuis locis dictum eſt.Et nota. quòd Paſcha & Penteco. ſunt hebdomadariæ feſtiuitates,vt dictum eſt in ſexta parte,ſub ti.de ſeptem diebus poſt Paſcha,& ſub Pentecoſt.¶Incipit † autem dies naturalis ſecundũ Ægyptios ab occaſu Solis,ſiue in principio noctis,& 16
durat vſque ad veſperam ſequentis diei:iuxta illud:Et factum eſt veſpere, & mane , dies vnus , ſecundum Perſas & Græcos & ſecundum communem vulgi vſum incipit mane ab ortu Solis : ſecundũ Romanos à media nocte:ſecundùm Athenienſes & ſecundum Arabas & Aſtronomicos à ſexta diei hora:quos omnes variè imitamur:quoniam ad celebrationem diuinorum officiorũ incipit dies in veſperis , iuxta illud:A veſpere in veſperam celebretis ſabbata veſtra. extra de feriis. c.j.quo ad treugę obſeruationẽ in ortu Solis.extra de treuga & pace. ca.j.ff.de iudiciis.l more. quò ad contractus incipit dies,& finitur in media nocte:quò ad eſum carnium , poſt cœnam vſque ad diluculũ. de conſec.diſt.iij de eſu.quò ad iudicium incipit mane,& terminatur ſero in fine diei ante noctis tenebras.de offic.dele.cõſuluit. & in authentica,de iudiciis.§.ſedebunt. Computatio autem Ægyptiorũ vera videtur,cùm contineat ortum & occaſum ſignorum.Poteſt tamen dici,quod ſecundum Eccleſiã incipit media nocte:quia tunc verus Sol, ſcilicet Chriſtus,ortus eſt,iuxta illud : Dũ medium ſilentium, &c.vel veriùs in veſperis,vt præmiſſum eſt, quia nos præceſſit , dies autẽ appropinquauit.Licet autem naturaliter dies præcedant noctes,tamen in nocte paſchali fit ecõuersò,vt dictum eſt in vj.parte, ſub ti.de ſabbato ſancto. Solẽnes † verò ſeu feſtiui dies,in quib.à quolibet opere 17
ſeruili in honorem Dei & ſanctorum abſtinendum eſt,& diuinis laudibus inſiſtendum.Et notandum eſt,quod ſolennitas eſt communiter

inſtitu

inſtituta celebritas pro aliqua prærogatiua:& dicitur à ſolõ quod eſt commune vel à ſoluto,id eſt,firmo atque ſolido: quia ob religionem mutari non debet. vel dicitur ſolennitas ex eo, quòd fieri ſolet in anno.Celebritas verò vocatur, quia ibi non terrena,ſed ſolum cœleſtia aguntur. Solennitas autem alia eſt feſtiuitatum, alia ſtationum, alia litaniarum,alia ieiuniorum,de quarum ſingulis videamus.Solennitas feſtiuitatum, quæ eſt mors ſanctorum, pluribus nominibus deſignatur.Vocatur enim feſtiuitas. feſtum celebritatis, natiuitas natalis vel natale,ſiue natalitium.tranſitus ſeu exitus. obitus, paſſio, aſſumptio,
18 depoſitio,& obdormitio. ¶ Feſtiuitas † dicta eſt à feſtis diebus, quaſi feſtiuitas eò quod in eis ſola diuina res agitur, quibus contrarij ſunt feſti.in quibus ius fatur.Dicitur quoque feſtiuitas,quaſi ſancti natiuitas.Natiuitas propriè dicitur feſtum illius natiuitatis, quæ eſt in carne,& in mundo:& ſecundum hoc dicitur tantùm Chriſti natiuitas & beatæ Mariæ,& beati Ioannis Baptiſtæ, quorum tantùm natiuitates in Eccleſia celebrantur. Quare ſancti dicantur in morte naſci,iam ſequitur,& dicetur vbi de octaua agetur. De celebritate iam dictũ eſt: natalis verò vel natale vel natalitium dicitur,migratio ſanctorum ab hoc ſeculo:quia tunc naſcuntur Deo, & ſeculo ad gloriam ea natiuitate.quæ tendit ad vitam æternam.Indifferenter tamen iſta accipiuntur.Tranſitus,dicitur feſtum de morte ſanctorum:quoniam animę illorum à corporibus exeũtes,per ignota ſibi, & diuerſa loca tranſeũt. xiij.quæſt.ij tempus.vt per cœlum aëreum, & æthereum, & cryſtallinum,vt tandem perueniant ad empyreum. ¶ Et † nota quod maius
19 eſt feſtum tranſitus alicuius ſancti, quàm aliquod aliud.de illo dicetur ſub feſto aſſumptionis. Obitus dicitur: quia tunc angeli veniunt obuiam animæ:vt legitur de beato Martino. Paſſio dicitur:quia tunc maximè corpus patitur, & etiam in anima quando per violentiam ab inuicem ſeparantur: & obitus vniuſcuiuſque poteſt paſſio nominari, quia ſine amaritudine,& ſine violẽtia quadam nulla anima de corpore tollitur. Aſſumptio propriè, dicitur tranſitus beatæ Mariæ. Depoſitio propriè, dicitur depoſitio beati Ioannis euangeliſtæ:qui, vt præmiſſum eſt, locum ſepulturæ vinus intrauit, & ita ſeipſum depoſuit. Obdormitio verò,dicitur mors ſanctorum,quaſi quies:nam ſicut quis poſt ſomnum integer, & validior fit:ſic ſancti ſine difficultate reſurgunt in corporibus glorificatis, quaſi à ſomno euigilantes. Vnde dominus de Lazaro mortuo dixit Lazarus amicus noſter dormit. xiij.q. ij.tẽpus.vnde Apoſtolus Nolumus vos ignorare de dormiẽtibus,&c.
20 ¶ Sequitur de ſtationibus videre: ſtatio autem,ſecũdum † Iſidorum, eſt obſeruatio ſtatutorum dierũ vel temporum. Dierum,vt quartæ & ſextæ feriæ ieiunium ex veteri lege præceptũ,de qua ſtatione in euãgelio:ieiuno bis in ſabbato,id eſt in quarta & ſexta ſabbati.Temporum,ſcilicet quæ legalibus,& propheticis inſtitutionibus:determinatis temporibus,ſtatuta ſunt: vt ieiunium mẽſis quarti,quinti,ſeptimi.

Digitized by Google

& decimi:vel ſicut in euangelio dicitur:Dies ille in quibus oblatus eſt ſponſus.Statio,quoq; vocatur,proceſſio ad aliquam Eccleſiá ad exoluendum ibi gratias Deo facta:& dicitur ſtatio,quia tunc ſtantes orare,& Deo gratias perſoluere non flexis genibus debemus tunc,nec ieiunamus tunc,nec in eis ſupplicationis voces fiũt:quæ omnia cum veſtibus humilitatis in litaniis fiunt.Vidẽtur autem † ſtationes à veteri lege initium habuiſſe,quoniam tunc populus Iudæorũ,& etiã multi Gentiles conueniebant,in magnis ſolennitatibus,ſcilicet in Paſcha & Pentec.vt ibi orarent in templo,& Deo gratias perſoluerent,& offerrent:quod adhuc obſeruat Eccleſia,præſertim in Italia,vbi in hebdomadibus Paſchæ,& Penteco. populus de oppidis & villis adiacentibus ciuitatibus conuenit ad eccleſiam Epiſcopalem.Aliæ ſtationes à Romanis habuerunt initium: ui eas maximè frequentãt qui cum interceſſionibus Sanctorum quorum ſuffragia implorabant, pericula euaſiſſent, cum proceſſione veniebãt ad Eccleſiam illius Sancti, cuius patrocinio fuerant liberati,laudes Deo,cũ gratiarum actionibus perſoluentes.Iſidorus dicit in vj.Etymolo.quod ſtatio ex militari exemplo nomen accepit:pro eò, quod nulla lætitia caſtris obueniente, ſtationẽ contriſtatio militum reſcindit. Sunt autẽ duæ ſpecies † ſtationũ:aliæ namque ſunt generales,aliæ particulares.Generales ſunt,quæ in prædictis duabus ſeptimanis ad matricẽ Eccleſiã fiũt. Particulares ſunt,quæ in diuerſis Eccleſiis fiũt,pro prædicta cauſa.Fiunt etiã quandoque obſeruationis cauſa, nulla alia cauſa intercedente: vt cum in feſto alicuius Sancti ad eius Eccleſiam vadit proceſſio à maiori Eccleſia.Fiunt etiam cùm in diuerſis feſtis diebus, ad diuerſa altaria,cũ proceſſione ob Sanctorũ veneratione venimus.Inſtitutio ergo ſtationum ex prædictis liquet, hoc tamẽ addito quoniã ſicut Romani pro vitãdis ſuis periculis ſtatuerũt ſuas ſtationes in vrbe, ſic & alij in ſuis ciuitatibus ob cauſas ſimiles ſtationes inſtituerũt. In diebus autẽ ſtationũ,voces ſeu cãtica lætitiæ cãtantur,videlicet reſpõſoria vel antiphonæ,vel quid huiuſmodi. Quandoque etiã tũc miſſa celebratur in Eccleſia ad quam dabunt:& quandoque non: ſed poſt ſtationem oratione finita redeunt. ¶ † Et nota,quod populus primò cõuenit in aliqua Eccleſia vicina illi,in qua debet eſſe ſtatio, vt dictũ eſt in quarta parte ſub titulo de oratione. Nempe beatus Gregorius, qui ſtationes in vrbe ordinauit xx.homil. euangelij diuerſo tempore in illis dicendas declarauit alias verò ſtomacho laceſſante aliis pronũtiãdas commiſit.De ſolennitate litaniarum in ſexta parte,ſub titul.de rogationibus dictum eſt.¶ † Nota tamẽ,quòd ſtationes fiunt propter præterita pericula.Litaniæ verò, quæ rogationes vel ſupplicationes interpretãtur fiunt pro periculis euitandis,vt præmiſſum eſt. De ſolennitate ieiuniorum,& de vigiliis Sanctorum, dictũ eſt in ſexta parte ſub quarta feria quartæ dominicæ de aduentu. Hoc etiam nota, quod natale
Ioan 4 Domini feſtum eſt Patris,quia per eum Filius innotuit mũdo. In hoc enim

enim apparuit charitas Dei,quod nobis dedit Filium ſuum,ſicut dicit beatus Ioannes.Feſtum tamen Patris,feſtũ eſt Filij, & Spiritus ſancti. In hoc enim,quòd dicitur Verbum , intelligitur Pater verbi. & etiam alia ratione, quia ſcilicet Filius Patrem manifeſtauit mundo. Paſcha verò eſt feſtũ Filij : quia tunc Chriſtus à mortuis reſurrexit , & verus
25 Deus apparuit. ¶ Et nota † quòd ſolẽnitas Paſchę authonomaſticè dicitur ſolennitas ſolennitatum,ſicut dicitur ſancta ſanctorum, & cantica canticorum,eò quod alia ſancta,& alia cãtica excedunt.Inde eſt, quod omnes dies dominicos reciprocamus,id eſt omnes dies dominicæ ſunt octauæ huius feſti. Dicitur etiã feſtiuitas feſtiuitatũ:tũ quia prima eſt omniũ feſtiuitatum : tum quia omnes hac dominica cõmunicare debent.¶ In quibuſdã tamen locis quodlibet magnum feſtum paſcha vocatur,quaſi tranſitus,quia de vitiis ad virtutes trãſire debemus.Pentecoſt eſt feſtum Spiritus ſancti & quælibet iſtarum ſolennitatum eſt ſolẽnitas totius Trinitatis:quoniã indiuiſa ſunt opera Trinitatis.de conſec.diſt.iij.ca.fin.Licet,vt præmiſſum eſt,quęlibet iſtarum
26 magis,vni,quam alteri appropriętur.¶ Non eſt etiam † ignorandum quod populus Iſraëliticus tres principaliter celebrat ſolemnitates. Primum erat dies Paſchæ ſiue dies azymorum,quod eſt paſcha,quia tunc Deus eos liberauit à poteſtate Pharaonis de ſeruitute Ægypti,& à percuſſione angeli linitis poſtibus de ſanguine agni immolati.Non enim fuit domus alicuius Ægyptij, vbi mortui non iacerent : niſi domus Iudæorum,vbi nullus mortuus eſt ¶Secundum erat Pentec.quia tunc ſuſceperunt legem : vt dictum eſt in ſexta parte ſub ipſo feſto. ¶ Tertium ſcenopegia, in Septembri : quod ex Græco interpretatur, dedicatio ſiue fixio tabernaculorum. Populus enim Iſraëliticus quadraginta annis in tabernaculis habitauit , in cuius rei memoriam adhuc Iudæi hoc feſtum celebrant,quaſi in tabernaculis degentes. Σκῆνος enim Græcè,tabernaculũ dicitur Latinè. Hæc feſta quæ ſeptẽ diebus protelabantur , præcipuæ dicebantur & ſabbatum quod interueniebat dicebatur ſabbatum ſabbatorum,id eſt, ſabbatum ſanctorum.
27 Verum & ſuperaddiderunt & alia † feſta ob euentus varios : vt encœnia quod celebrabant Hebræi in hyeme, ſcilicet in Octobri : & vocabant encœcia nouam dedicationem templi. Νέον enim Græcè , dicitur nouum Latinè:vnde quandocumque aliqui nouum fuerit dedicatum,encœnia vocatur.Nam & ſi quis noua tunica induitur encœniare dicitur.Nos autem duo illorum ſeruamus,ſcilicet paſcha & pentecoſt.ſed alia ratione quam illi,ipſi enim celebrant paſcha,qui tunc ab Ægyptiaca ſeruitute liberati ſunt.nos vero,qui tunc per Chriſtum redempti ſumus.illi celebrabant pentecoſten,quia tunc ſuſceperunt legem:nos verò tunc Spiritum ſanctum accipimus.Item illi ſuſceperunt legem in tabulis lapideis, ad duritiam cordis notãdam extrinſecus ſcripram,quoniam vſque ad ſpiritualẽ literæ intellectũ non pertingebant.Sed Spiritus ſanctus : datus eſt lxxij.Diſcipulis in corde digito Dei,

Digitized by Google

gito Dei,ſpiritualem intelligentiam eis dictante.Scenopegiam etiam quodāmodo celebramus in Aſcenſione Domini,quia per tabernaculū intelligimus, corpus Domini in quo ſub humanitate diuinitas latuit,iuxta,illud pſal. In ſole poſuit tabernaculum ſuū. Hoc itaque tabernaculum Chriſtus in mortali carne figebat : quoniam exultauit, vt gigas ad currendam viam,diſcurrens de loco in locū,vt ſuſceptum myſterium adimpleret,ſed tunc fixit & ſtabiliuit tabernaculum,id eſt, corpus ſuum.quando aſſumptus eſt in cœlum,ſedens ibi,ad dexteram Dei patris,& requieſcens in patrimonialibus patris bonis, donec ponet inimicos ſuos ſcabellum pedum ſuorum.Hæc itaque tria feſta rectè in euangelio ſpiritualiter celebramus.Nam iuxta pſal.Chriſtus captiuam duxit captiuitatem:quando in Paſcha reſurgens, victos ſuos eduxit de lacu,in quo non erat aqua. Aſcendit in altum,cùm in aſcenſione exaltatus eſt ſuper cœlos cœlorum adorientem.Dedit dona hominibus,cùm in penteſt. effudit de Spiritu ſancto, ſuper omnem carnem.Quarta verò feria poſt dominicā de paſſione eſt encœnis, prout ibi dictum eſt in ſexta parte. Erant quoque & aliæ quatuor ſolemnitates,non tamen ita ſolennes ſicut præcedentes, videlicet ſabbatum, feſtum clangoris, feſtum propiciationis, & Νεομηνίαι. Siquidem apud Hebræos neomenia dicta eſt, quia ſecundum lunarem curſum mēſes ſupputabantur. Μήνη Græcè luna vocatur,illud νεομήνιαι, id eſt, noua luna.Apud nos verò neomeniæ, ſunt Calendæ.Erant apud Hebræos ipſi dies Calendarum ex legali inſtitutione ſolemnes. ¶ Sanè Conſtantinus † Imperator partes trāſmarinas petens,inuenit Euſebium Ceſarien̄.Epiſcopum virum ſanctiſſimum, cui dixit:Pete à me vnde Eccleſia tua ditetur.Ille verò reſpondit:Eccleſia mea ſatis abundat in diuitiis.ſed rogo te, vt mittas per partes mundi, & nomina ſanctorum, & tēpora paſſionū,& ſub quibus,& qualiter, & in quibus locis paſſi ſunt reſcribas:quod factum eſt. Et refert Euſebius quòd quolibet anni die plus quam quinque millium ſanctorum feſta concurrunt excepta die calendarum Ianuarij, quo intendebant Gentiles epulis. & ſolennitatibus non ad martyrizandum ſanctos Hiero.dicit idē in epiſtola,quæ ſuo Calendario præponitur, vnde Greg.dicit : Totus mundus plenus eſt ſanctis.& ſimiliter Haymo dixit de angelis,quòd ſi quis creaturas ſpirituales videre poſſet, videret eas ebulire in aëre ſicut minimos atomos in ſolis ſplendore.¶ †Et nota, quòd nullus adſcribendus, ſeu annumerandus eſt catalogo ſiue, numero ſanctorum, niſi per Romanum pontificē,& niſi facta prius clara fide de illius vita, & miraculis, extrà de reliq. & veneratio. ſancto.c.j.extrà de teſtamen. venerabili. Dicitur autem catalogus, ſermo,à κατὰ quod eſt circa, & λόγος, quod eſt ſermo.* Et Ktania ſiue calēdarium, in quibus enumerātur Sancti per Romanam Eccleſiam approbati, dicitur vniuerſalis ſermo. cæterum ſecūdum Decretum cōcilij Africani,de conſecratione diſtinctio. j.placet.nulla memoria martyrum probabiliter, ſiue ſolenniter accipiatis,

Pſal.18

Mar. vl.
Pſal. 109
Pſal. 67
Zac. 7

Digitized by Google

piatur,niſi aut vbi corpus martyris,aut certæ reliquiæ ſunt,aut vbi fuit origo habitationis, vel poſſeſſionis illius. Nam altaria, quæ per ſomnia, & inanes quaſi reuelationes quorumlibet hominum vbicunque ſtatuuntur,omnino reprobãtur.Item ſtatutum eſt in concilio Aurelia. de conſecratio diſtinctio. iij. epiſcopus. quod epiſcopus ſi infirmitate non fuerit impeditus, Eccleſiæ cui fuerit proximus, puta epiſcopali,
30 die dominica deeſſe non debet. ¶ Quæ autem feſtiuitates † celebrandæ ſint, patet ex concilio Lugduñ.de conſecratio.diſtinct.iij.ca.j.extrà de fert.cap.fin.in quo ſic ſtatutum eſt: Dies domini feriandi ſunt à veſpera in veſperam. Item feſtum natalis domini, ſancti Stephani, ſancti Ioannis euangeliſtæ, Innocẽtium, ſancti Silueſt. Circunciſionis, Theophaniæ, ſiue Epiphaniæ, Paſcha, cum tota præcedenti, & ſequentibus hebdomadibus, Rogationes cum tribus diebus, Aſcenſio domini, Pentecoſtes, cum duobus diebus ſequentibus, ſancti Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum, ſancti Laurentij Feſtiuitates Beatæ Mariæ, omnes dies dominici, dedicatio ſancti Michaelis, dedicatio cuiuſlibet oratorij, feſtum omnium Sanctorum, ſancti Martini. Illæ feſtiuitates ſcilicet ſanctorum Canonizatorum, quas ſinguli epiſcopi in ſuis Eccleſiis cum clero, & populo decreuerint celebrandas. Reliquis verò feſtiuitatibus, quæ per annum ſunt, non ſunt populi cogendi ad celebrandum ſiue feriandem, nec prohibendi. Quot pſalmos, quot reſponſoria, quot lectiones, & quare in feſtis dicantur, dictum eſt in quinta parte, ſub ti-
31 tulo de nocturnis. ¶ Quædam † autem feſta dicuntur in totum duplicia: quædam ſimpliciter duplicia, quædam ſemiduplicia. ¶ Dicuntur quædam duplicia in quibuſdam Eccleſiis, pro eo, quòd reſponſoria tam maiora quam breuia, & verſus à duobus cantãtur, & quia omnia incipienda à duobus incipiuntur, & quia antiphonæ in matutinis & veſperis duplicantur dicuntur enim completæ & ante Pſalmum, & poſt ſicut eſt feſtum natalis domini, Sancti Stephani protomartyris, ſancti Ioan. euangeliſtæ, Circunciſionis domini, Epiphaniæ, Purificationis, Annunciationis, Reſurrectionis, Aſcenſionis, Pentecoſtes, ſancti Ioan. Baptiſtæ. Apoſtolorum Petri & Pauli, ſancti Laurentij, Aſſumptionis beatę Mariæ virginis, natiuitatis eiuſdem, & dedicatio Baſilicæ. ¶ Præ-
32 miſſa † quidem ſunt maiora duplicia feſta. Minora autem duplicia feſta ſunt, ſecunda & tertia feria, infra octauas reſurrectionis. Item ſecunda & tertia feria infra octauas Pentecoſtes, commemoratio ſancti Pauli Apoſtoli, octauæ Apoſtolorum Petri & Pauli, & aſſumptionis, & quodlibet feſtum quòd vnaquæque Eccleſia duplex ordinauerit cele-
33 brari ¶ Semiduplicia † autem feſta ſunt, in quibus præmiſſa omnino non obſeruantur, ſed tantum tertium, ſextum, & vltimum. Reſponſoria cantãrur à duobus, nec incipitur à duobus, nec duplantur antiphonæ, licet verſus & breuia reſponſoria à duobus dicantur: & ſunt hæc ſemiduplicia feſta Sanctorum, Andreæ, Nicolai, Luciæ, Thomæ. Apoſtoli Innocentium octauæ epiphaniæ, Agnetis, conuerſio ſancti Pauli, Agathæ,

Bonifacij 3 in c. 1 de rel. et uener. Sa. lib. 6 Conſtitu. li 2 ob9 Apoſ. lis euangeli. ſtis, at 4. de. rib9 obſeruan

Agathæ, Mathiæ, Cathedra ſancti Petri, Gregorij, Auguſtini, Hieronymi, Ambroſij, Philipp. & Iacobi, Marci euangeliſtæ, Inuentionis ſanctæ Crucis Reuelationis ſancti Michaelis, octaua Aſcenſionis, Ioan. ante portam Latinam Barnabæ apoſtoli, octaua ſancti Ioan. Baptiſt. Mariæ Magdalenæ, Iacobi apoſtoli, ad vincula ſancti Petri, octaua S. Laurentij Bartholomæi apoſtoli, & decollatio ſancti Ioan. Baptiſtæ, octaua natiuitatis beatæ Mariæ, Exultatio ſanctæ Crucis, Matthæi apoſtoli, Lucæ euangeliſtæ, Simonis, & Iudæ apoſtolorum, Martini, Ceciliæ, Catharinæ, & alia ſecundum conſuetudinem cuiuſcunque Eccleſiæ. ¶ Sanè igitur hæc varietas circa feſta ſeruatur: quoniam ſicut per Apoſtolum ſtella differt in claritate à ſtella: ſic etiam erit reſurrectio mortuorum. Cùm ergo ſecundum beatum Dionyſium, Eccleſiaſtica hierarchia repræſentet aliqualiter in ſuis actionibus, ſeu ordinationibus cœleſtem hierarchiam, in qua ſancti ſecundum diuerſitatem meritorum ſuorum diſponuntur, ideò ad hoc repræſentandum varietas diuerſorum officiorum in noſtra Eccleſia reperitur. ¶ Quæritur † feſta in toto duplicia, & quæ ſemiduplicia dici debeant, liquido patet ſecundum myſticum intellectum. Nam ſecundum ſanctos viſio Dei erit præmium omnium beatorum, quæ quidem viſio erit maior vel minor in omnibus, ſecundum quod hic poſiti, magis, vel minus in charitate, quæ eſt radix omnium meritorum, profecerint. Verumtamen ſunt quædam ſpecialia merita, quæ ſecundum aliqua ſpecialia præmia habentibus alia merita in futura gloria conferentur. Vnde ſpeciale præmium ſupereſſentiale redditur Martyribus, Doctoribꝰ & Virginibus, quod præmium aureola dicitur, ita quod quantum ad hoc aliqui ſancti duplex habebunt præmium, ſcilicet eſſentiale, quod dicitur Dei viſio, & accidentale, aureola: & ſecundum hæc feſta ſanctorum poſſunt dici maiora, vel minora, ſcilicet in quibus præmiorum rationes magis vel minus reperiri poſſunt. Quia igitur beata Virgo inter omnes ſanctos ſublimiori præmio potitur, quantùm ad præmium eſſentiale, & rationes etiam accidentalium præmiorum ſibi competunt: ideò eius feſtum totum duplex dicitur eſſe: ſic eſt etiam in feſtiuitatibus ad honorem Chriſti ſtatutis. Quia verò poſt eos angeli ſecundum obtinent locum, & poſt illos Apoſtoli & martyres, & poſt ipſos alij: ideo ſecundum eorum plura vel pauciora eſſentialia, & accidentalia præmia ipſorum feſtum, vel totum duplex vel ſemiduplex vel ſimplex debet ab Eccleſia militante, quæ veſtigia triumphantis imitatur, conformiter celebrari. ¶ † Quandoque verò alia conſideratione dicuntur feſta duplicia, quando, ſcilicet eadem die duo feſta concurrunt: & tunc minus cedit maiori. Nam die illa de feſto excellentiori officium celebratur & de minori fit ſolummodo commemoratio & illis officium ad diem ſequentem reſeruatur: ſicut fit de beatis Petro & Paulo: Si ergo eadem die plura feſta concurrant, & omnes ſunt martyres illius qui inter eos maioris erit nominis, officium celebretur. Si verò alter confeſſor, &

alius

Digitized by Google

alius martyr,vel martyres: ſi cõfeſſor maioris ſit nominis,quam martyr,vel priuilegiatus, vt beatus Martius, & cuius generaliter officium inſtituit Eccleſia , dicendum eſt officium de confeſſore & commemoratio facienda eſt de martyre: ſin autem celebrandum eſt de martyre, Item ſi feſtum Andreæ veniret in prima dominica de aduentu , fiet in
36 ſecunda feria. ¶ Idem dicimus † de quolibet feſto Apoſtolorũ & martyrum ſi currerẽt in primis dominicis priuilegiatis.Item ſi feſtum habens vigiliam contingit in feria ſecunda , celebratur officium de vigilia,& ieiunatur in ſabbato præcedenti: extrà de obſer.ieiu.c.j.Si autem in quacunque alia dominica à priuilegiatis , id eſt, quibus hiſtoriæ appropriatæ inueniuntur euenerit feſtum Apoſtoli vel alicuius præcipui martyris, vel alterius ſancti qui proprium habeat officium, attendendum eſt, vtrum ſequens hebdomada ſiue ſingularis dies ipſius proprium habeant officium : quòd ſi habent, fiet officium de dominica, & feſtum ſancti fiet in ſecunda feria: ſi verò non habent,fiat officium de feſto in dominica,& officium dominicæ fiet in ſecunda feria,& ſic dominica quandoque cedit feſto,quandoque econuersò.¶ Circa vigilias .ſ.503.
37 †ſanctorum quare ſic vocantur , & vnde ortum habuerunt dictum eſt in ſexta parte,ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus.Porrò circa feſta , quæ in ſeptuageſima ſeu in tempore paſſionis ſiue ante illud occurrunt,ſicut eſt feſtum ſanctæ Agathæ, cathedra ſancti Petri, ſancti Matthię Annuntiationis Domini,feſtum ſancti Gregorii,feſtum etiam patroni cuiuſlibet Eccleſię,ſi acciderit:vel anniuerſarium illius vel paſcha alicuius annotatiuum generaliter dicimus quòd cãtica laudis,ſci. Te Deum laudamus. Gloria in excelſis Deo,& Ite miſſa eſt,in illis debent cantari , & omnia quæ cantarentur in illis , ſi in aliis temporibus contingerent prẽter allelu-Ia,quoniam feſta huiuſmodi ad tempus paſchæ pertinere noſcuntur.Sed quare non dicitur tunc ailelu Ia,ſicut alia cantica lætitiæ? Reſpondeo quia illud eſt magis canticum , lætitiæ quã alia,quæ ſunt magis obſeruationes, ſeu gratiarum actiones,quàm cantica lætitiæ. Licet & in illis ſit aliqua lætitia. præſertim in cantu. Si vero opponatur,quòd Gloria in excelſis, quod eſt propriũ natalis Domini, & Ite miſſa eſt, quod eſt canticum ſeu laus reſurrectionis, & Te Deum laudamus,quòd ſignificat lætitiam pro dragma inuenta,nõ debeat in feſto annuntiationis Domini cantari, pro eo,quòd præmiſſa in aduentu Domini nondum ſua tempora habebant, quia Dominus nondum ea in rebus humanis fuerat proſecutus. Reſpondent,qui ſolennizare contendunt, quòd hoc feſtum eſt omnium feſtorum Chriſti quaſi fons & origo ſeu initium: quoniam etſi natale Domini vel paſſio vel inuentio dragmæ nondum erant in re,vel in tempore, habebantur tamen in ſpe:quoniam in ſpe eorum prodigia præcedebãt. Annotatiuum
38 †paſcha vocatur,quando aliquis diem,quo baptizatus eſt,celebrat annuatim quod forte ſumitur à Gentibus , qui diem, in quo ad miſeriam naſcebantur , natalitium obſeuabant , in qua celebratione officium

Paſchæ

Digitized by Google

Paſchæ debet cãtari præter allèlu-Ia, ſi in tempore quadrageſimæ contingat ¶ Et nota, quod hæc tria ſcilicet, Te Deum laudamus: Gloria in excelſis Deo, & Ite miſſa eſt ſeſe concomitantur: & eſt ratio. Nam Gloria in excelſis ſignificat illud ineffabile gaudium, quod angelus paſtoribus nuntiauit, dicens: Annuntio vobis gaudium magnum, quia natus eſt vobis hodie Saluator. Ite miſſa eſt: quòd eſt dictum, Ite ad propria miſſa eſt conſummata, deſignat acceſſum paſtorum ad locum natiuitatis Chriſti dicentium adinuicem, poſt angelicã annuntiationem. Tranſeamus vſque ad Bethleem, & videamus hoc verbum: quod factum eſt, Quia ergo poſt annuntiationem angeli ſecutus eſt paſtorum acceſſus, ideò merito quando ſacerdos dicit. Gloria in excelſis Deo, in quo prædictum angelum repræſentat, debet etiam dici, Ite miſſa eſt. Similiter quando hæc duo dicuntur, vel omittuntur: Te Deum laudamus, ad nocturnos dicitur vel omittitur: quoniam ibi gaudium & laudes cœli & terræ, creatoris, & creaturæ, capitis & membrorum ſignificantur. ſicut in Gloria in excelſis Deo cœlum & terra, creator & creatura, caput & membra cum laude & gaudio nominantur, imò ferè omnia, quæ ibi implicitè continentur hic explicitè ponuntur, merito igitur quando illud dicitur hoc non debet omitti. Verumtamen non ſemper præmiſſa ſe concomitantur. Nam in feſto cathedræ beati Petri etiam ſi occurrat in quadrageſima, quædam Eccleſiæ dicunt, Te Deum laudamus: cæteris laudibus tacitis: quia hoc tacito vti ſolemus ad intronizandos epiſcopos in ſedes ſuas: & beatus Petrus eadem die fuit in cathedra Antiochena intronizatus. Item in cœna Domini dicitur Gloria in excelſis. & ite miſſa eſt. ſi epiſcopus adſit, & chriſmatis celebret officium. Et in ſabbato ſancto dicitur Gloria in excelſis, ſed non Ite miſſa eſt. In ipſis tamen diebus non dicitur, Te Deum laudamus. ita in die natiuitatis dicitur, Gloria in excelſis in prima miſſa, ſed Ite miſſa eſt non dicitur: ne populus licentiatum ſe credens, non audito matutino diſcedat: & propter hoc etiam quidam tunc reſeruant: finalem collectam primæ miſſæ donec matutinæ expleantur, concludentes poſtea miſſam ſub, Benedicamus Domino: ſed alia ratio ponitur in quarta parte, ſub titulo de oratione nouiſſima. Secundam etiam miſſam eodem modo finiunt. In quibuſdam tamen Eccleſiis dicitur tunc, ecce completa ſunt omnia nec datur populo licentia credendi, vt ſciat ſe debere tertiam miſſam audire in qua demum dicitur, Ite miſſa eſt. In aliis autem, in quibus fit officium Ambroſianum in tempore quadrageſimæ nullius ſancti feſtiuitas celebratur: ſed tantum commemoratio fit & idipſum antiqua decreta in aliis Eccleſiis ſeruari iubebant: & antiquitus communiter ſic fiebat. In aliis quoque Eccleſiis prius ſanctificatur, quam euangelium legatur, vel cantetur. xxxiiij. quæſtione iiij. non oportet. & capite ſequent. De officio feſtorum, quæ tempore aduentus occurrunt, dictum eſt in ſexta parte, in titulo de tempore aduentus. De feſtis † verò reſurrectionis, vſque ad octauam Pentecoſt. hæc regula generaliter in cu-

Digitized by Google

busdam Ecclesiis seruatur, quod in omnibus sanctorum festis cantatur historia, Beatus vir. hoc in Apostol. Martyribus, Confessoribus, & Virginibus, hoc in vno & in pluribus frequentatur. Vir enim iste beatus Christus est secundum regulam ciconij caput & membra. Hic est enim martyr, de quo dicitur in antiphona: Filiæ Hierusalem, quem secundum caput coronauit Dominus stola immortalitatis, in hoc tẽpore solennitatis & lætitiæ: & secundum membra postea coronabit in illo tempore, quod per istud significatur, quod erit æternitatis & gloriæ, hic enim est quæ loquitur in officio, quod hoc tempore frequentatur scilicet. Protexisti me Deus, Hic est vitis vera: & sancti sunt palmites sicut dicitur in euangelio. Ego sum vitis vera. Ioann. xv. capit. quod similiter hoc tempore frequentatur, & secundum præmissa patet quod etiam in festis duorum vel plurium sanctorum, debet dici in prædicta antiphona, Filiæ Hierusalem, venite & videte martyrem, scilicet Christum & non martyres, & alia in plurali, sicut faciunt quidam. Frequentamus autem hoc tempore in festiuitatibus Sanctorum identitatem officiorum, eò quod in suo significato, idem erit denarius omnium & quia tunc glorificati erimus, vnum cum Christo, hoc
40 tempore glorificato. Sed quæritur, † quare in tempore paschali non celebramus festa Sanctorum, qui cum Christo surrexerunt vel cum eo cœlos ascenderunt: debemus enim de illorum glorificatione gaudere & solennizare, sicut & de aliis Sanctis, cum certi sumus eos cœlos ascendisse? Respondeo quòd ideò non solennizamus quoniam ad inferos descenderunt, Solennizamus enim Sanctorum natalitia, quando videlicet cœlo nati sunt vt præmissum est, non quando inferno de quo dictum est in sexta parte sub paraſceue. Potest etiam dici, quod de glorificatione illorum in anima in Pascha, vel saltem in Ascensione festare deberemus: sed non possumus, propter autoritatem officiorum illorum dierum. Obumbraretur enim solennitas illorum autoritate maioris solennitatis, quoniam veniente principe, cessat magistratus: & ideò statutum fuit vt per alia tempora anni diebus, quibus ei dedicatę fuerint Ecclesiæ festa illorum celebrentur. Vel secundum Bedam, in dedicatione ecclesiæ in qua nouem lectiones dicuntur, fit festum de illis sicut & festum sancti Ioann. Baptistæ fit ad finem Augusti, qui tamen circa Pascha mortuus fuit, & festum beati Iacobi compostellæ in Iulio, qui tamen fuit tempore Paschali occisus. Beatus quoque Petrus Apostolus fuit incarceratus hoc tempore. Facta est enim prædictorum festorum mutatio: quia tanta erat festiuitas principis omnium, quod non poterant tunc celebrari solennitates satelli-
41 tum, iuxta illud: Cede maiori. ¶ Verumtamen † sanctorum veteris Testamenti, vt Abraham, Isaac, Dauid, Daniel & aliorum per Græciam & apud Venetias coli dicuntur & ibi habere Ecclesias de Machabęis dicitur, prout sub isto festo dicetur. Circa octauas notandum est quòd octauam diem Leuiticus liber insinuat, dicens: Dies octauus

erit celeberrimus, atque ſanctiſſimus. ¶ Sanæ † octauæ ſanctorum ideò celebrantur, quia ſicut primus dies ſignificat natiuitatem eorum, ſcilicet qualiter naſcuntur cœlo, & in ſocietatem angelorum, & ſanctorum patrum, quando animæ eorum à corporibus ſeparantur: ita in octauis recolentes reſurrectionem corporum congratulamur reſurrectioni eorum. ¶ Et attende, quod quorundam † ſanctorum celebrantur octauæ, ne hoc myſterium lateat: non autem omnium, ne vilescat. Si enim non valemus omnia facta celebrare ſanctorum, quanto minus octauas eorum? Si igitur aliorum ſanctorum octauæ ſolennes ſunt, quanto magis ſancti ſanctorum, ſcilicet Domini natiuitatis, octaua ſolennis erit? Videtur autem, quod natiuitas Domini non habeat octauam: quia illa tendebat ad mortem. Obitus enim Sãctorum ideo habent octauas, quia tunc ipſi naſcuntur ea natiuitate, quæ eſt ad vitam æternam. Poſt illam enim natiuitatem, quæ eſt in morte, ſperanda eſt gloria reſurrectionis, quæ datur in octaua, non poſt natiuitatem, quæ eſt ad mortem. Secundum hoc etiam videtur, quod natiuitas beatæ Mariæ, natiuitas beati Ioannis Baptiſtæ, non habeat octauam, nec etiam reſurrectio domini, in qua dominus recepit ſtolam corporis, quæ generaliter omnibus fidelibus dabitur in octaua. Iam enim ipſa reſurrectio domini facta erat in re. ¶ Quia † igitur diuerſæ Eccleſiæ in diuerſis feſtiuitatibus octauas celebrant, ideo in illas reprehendere videamur, dicimus, quod duplex eſt octaua: ſcilicet reuerentiæ ſiue veneration is, ſeu deuotionis & inſtitutionis ¶ Octaua reuerentiæ, eſt feſtiuitatum Paſchæ, Pentecoſtes, Natiuitatis beatæ virginis Mariæ, & beati Ioannis Baptiſtæ: celebrantur enim octauæ eorum pro ſola deuotione, non pro alio myſterio. ¶ Octaua etiam deuotionis eſt in ſanctis patronis Eccleſiarum, & de ſancto Nicolao, & de beata Maria Magdalena, & ſimilibus ui octauas non habent, ſed quædam Eccleſiæ ob deuotionem eas faciunt. ¶ Octaua vero inſtitutionis, quadripartita eſt: quia eſt octaua ſignificationis, ſuppletionis, alterius negotij ſignificationis, & futuræ glorificationis. ¶ Octaua † ſignificationis eſt, vt octauæ Sanctorum vigilias habentium & feſtum dedicationis Eccleſiæ: quod fit in ſignum, quod dedicabitur Eccleſia, id eſt, extrema & pleniſſima dedicatione, dedicabitur tunc, id eſt, copulabitur Chriſto, dedicari enim, eſt copulari & octaua martyrum, quia ipſi per ea quæ paſſi ſunt, & ex eo, quod hanc vitam pro nihilo habuerunt oſtenderunt, quod erat vita immortalis. ¶ Vel de octauæ Innocentium poſſunt dici octauæ ſignificationis quia per eas reſurrectio noſtra ſignificatur, prout feſto illo dicetur: & etiam octauas beatorum Petri & Pauli, & quorundam ſanctorum quæ ſignificant ſtolam ſecundum, ſcilicet glorificationem, quam in octaua ætate habituri ſunt. Sed quare ob ſimilem etiam cauſam non obſeruatur ſeu celebratur octaua paſſionis domini? Sicut enim Chriſtus qui eſt ſol iuſtitiæ natus eſt, non propter ſe, ſed vt lux noſtris mentibus

qui

Digitized by Google

qui eramus in tenebris apparent, ſicut etiam baptizatus eſt, non propter ſe, ſed vt noſtra peccata lauaret: ſic mortuus eſt, non propter ſe, ſed vt nos moreremur peccato, per quod nos liberaret à morte. ¶ Reſpondeo ideo quia ſuperueniens feſtum lætitiæ obumbrat, & abolet commemorationem triſtitiæ. ¶ Præterea, licet reddatur ratio, quare præmiſſæ octauæ fiant non tamen vſquequaque in ſimilibus exigitur, quod octauæ fiant Nam Chriſtus fuit circunciſus carnaliter, vt circuncidamur ſpiritualiter, ieiunauit, vt ieiunemus, pedes lauit, vt lauemus Nec tantum octauam iſtorum aut ſimilium celebramus, ſed & octauæ ſanctorum ob cauſam diſſimilem celebrantur, vt præmiſſum eſt. ¶ Rurſus diſſimilem habet cauſam octauæ paſchalis ſolennitas: cui non fit octauæ myſterium vel miniſterium. ¶ Octauà tamen additur propter octo beatitudines quæ in illa ſolenni octaua percipiuntur, prout dictum eſt ibi, & etiam octaua Pentecoſt. quæ & ideo celebratur, vt operum ſancti Spiritus conſummatio declaretur. Eſt e-
46 tiam omnium † octauarum ratio generalis, quia, ſcilicet, octaua reddit ad caput, quod eſt de beatitudinibus. In libro de doctrina Chriſtiana aſſerit Auguſtin. Idemque dies primus eſt, & octauus, ſcilicet dominicus: & ideò reſurrectio Domini dicitur facta in octaua, id eſt, in die dominica. Idcirco igitur obſeruatur celebritas octauarum vt reuertamur ad primum innocentiæ ſtatum, in cruce innocentiæ recordatione, in octauo die circunciſio agebatur, vt mens circunciſa
47 fieret ab omni carnali contagione. ¶ Octaua † ſuppletionis, eſt octaua natiuitatis domini: quia ea ſupplemus quod minus factum eſt, in feſto natiuitatis. Quia enim in natiuitate multum actum eſt de partu & parum de parturiente, ideò in octaua plenius agitur de parturiente, quòd apparet in reſponſorijs: & antiphonis laudum, & in diurno officio ipſius octauæ, & ob ſimilem etiam cauſam celebratur octaua Epiphaniæ. ¶ Octaua alterius rei ſignificationis eſt, ſimiliter octaua natiuitatis prout ibi dictum eſt, & octaua Agnetis. In illa enim repræſentatur, quòd beata Agnes octaua die viſa eſt glorioſa, à quibuſdam fidelibus, prout ſub illo feſto dicetur. ¶ Octaua futuræ glorificationis eſt, vt octaua obitus cuiuſlibet ſancti. ¶ Item nota, quod tan-
48 tum beatus † Stephanus & Laurentius habent inter martyres octauas inſtitutionis: ſolus verò beatus Martinus inter confeſſores. de Octauis Paſchæ & aſcenſionis & natalis domini, dictum eſt in ſexta parte, ſub titulo, de Paſcha. Licet autem regulariter in octauis feſtiuitatum fiat in miſſa officium ſicut in ipſis feſtiuitatibus, pro eo quod in octaua eadem die cum ipſo feſto cenſetur hoc tamen fallit in octauis Apoſtolorum Petri & Pauli in quibus dicitur officium de martyribus. Licet enim vna & eadem die ambo paſſi fuerint, non tamen eadem die de vtroque in Eccleſia ſolennizatur prout ſub eorum feſto dicetur. Ideoque vtriuſque officium nequit in octaua fieri, cùm vnam diem duntaxat ambo habeãt pro octaua. Oportuit ergo, quod in eo-

Digitized by Google

rum octaua aliquod commune officium inueniretur:& ideò quia eorum martyrium maximi fuit meriti, officium dicitur de martyribus, quamuis de vtriuſque præcipuis actibus mentio in ipſo officio habeatur.Fallit etiam hoc in octauis beati Laurentij, in quo tria præcipuè valde commendabilia fuerunt: videlicet pietas in eleemoſyn s firma ſtabilitas in fidei confeſſione, & martyrium ſpeciale. de primo agitur in vigilia,de ſecundo in feſto, & ideò de tertio agi oportuit in octaua.¶ Verum licet † eccleſiaſtica officia ab aduentu domini,quòd 4
eſt tempus renouationis, inchoari in proœmio ſextæ partis dixerimus, in hac tamen parte ſimplicius incedentes Calendarium proſequemur à menſe Ianuarij inchoando de aliquibus anni feſtiuitatibus,ſeriatim aliqua ſpecialia opponentes, videlicet de ſanctis Fabiano & Sebaſtiano,De ſancta Agnete, de conuerſione ſancti Pauli, de Sancto Iuliano,De ſancta Agatha, de purificatione beatæ Mariæ. De cathedra ſancti Petri. De Annuntiatione beatæ Mariæ. De ſanctis Philippo & Iacobo. De inuentione ſanctæ Crucis. De reuelatione ſancti Michaëlis.De ſanctis Geruaſio & Prothaſio. De ſancto Ioanne Baptiſta. De ſanctis Petro & Paulo. De feſto ſeptem fratrum. De ſancto Iacobo apoſtolo. De ſeptem dormientibus. De ad vincula ſancti Petri.De Machabæis.De inuentione ſancti Stephani. De transfiguratione Domini.De ſancto Laurentio.De aſſumptione beatæ Mariæ.De ſancto Bartholomæo. De decollatione ſancti Ioannis. De ſanctis Felice & Audacto. De natiuitate beatæ Mariæ. De exaltatione ſanctæ Crucis. De ſancto Matthæo Apoſtolo. De ſanctis Mauricio & ſociis ſuis.De beato Luca.De Simone & Iuda.De feſto omnium ſanctorum. De officio mortuorum.De ſanctis quatuor coronatis.De ſancto Martino.De ſancto Andræa. De ſancto Nicolao. De venerabili Beda preſbytero.De ſancto Thoma Apoſtolo. De feſtis ſanctorum Stephani & Ioannis euangeliſtæ.De Innocentibus.De Apoſtolis.De euangeliſtis. De Martyribus.De Confeſſoribus.De Virginibus.De officio feſti Dedicationis Eccleſiæ.

ANNOTATIO.

* Feriando Etymologia verbi num aliunde duci poſſit. ipſe videris.Feriæ enim ἑορτὴ, ſiue πανήγυρις Græco verbo, videntur potius dictæ à feriendis victimis: vel ab epulis ferendis: qui dies erant ceſſationum ab opere, quibus epulæ fiebant ex pecorum frugumque prouentibus.

ANNOTATIO.

* Sermo.Κατάλογος,natum à verbo, καταλέγω deligo,conſcribo,& centurio.Itẽ cenſeo,exiſtimo,num.& loco habeo,quòd Latinè dicitur

numero

Digitized by Google

numero siue mauis à verbo, καταλέγομαι, recenseo & numero. Erit igitur κατάλογος, legio, cohors, enumeratio, recētio, numerus. In qua postrema significatione accipitur prouerbiū illud, ὑπὲρ τὸν κατάλογον ζῇ vltra catalogum viuit: de eo, qui iustum & præscriptum annorum numerum præteriret. Dictionem autem κατὰ author inepte vertit, pace tanti viri. N. D.

SVMMARIVM.

1 *Fabiani & Sebastiani, quale officium.*

De sanctis Fabiano & Sebastiano. CAP. II.

1 IN festo beatorum Fabiani & Sebastiani duplex † collecta in quibusdam Ecclesiis dicitur, & insolito more vtraque sub vno, per Dominum nostrum terminatur: tū quia ab ipso vnico Dei Filio Iesu Christo mediante, ambo ad palmam martyrij peruenerunt, tum etiā quia licet diuersis passi fuerunt temporibus: Ecclesia tamen ptopter ingētia vtriusque merita vtrique pariter & principaliter solennizat: & vtranque collectam vno eodemque fine concludit.

SVMMARIVM.

1 *Agnetis festum, caret octauis institutionis, & eius diei officium.*

De sancta Agnete. CAP. III.

1 FEstum † beatæ agnetis, caret octauis, scilicet institutionis. habet tamen octauam alterius negotij significationis: vt iam dictum est in proœmio. Quod ergo dicitur in Calendario Agnetis ij. non dicitur propter hoc, quod illud sit festum octauarū eiusdem in Ecclesia pronuntiatur, nec in Calendario scribitur octaua. sed est alia solennitas de eadem repetita propter miraculum quoddam quod in octaua die post eius obitum contigit ad tumulum illius, parentibus suis plorantibus. Intelligitur ergo Agnetis secundo, scilicet festo. Vnde melius diceretur secundo Agnetis. de hoc etiam dictum est sub quarta sub
2 symbolo. Quia † vero Prefecti filius eā adamauit, ideò rectè in eius festo cantatur introitus: Me expectauerunt peccatores.

SVMMARIVM.

1 *Paulus conuersus est eodemmet anno, quo Christus passus.*
2 *Pauli conuersio cur potissimum celebretur, & eius diei officium nume. 5.*

De conuersione sancti Pauli. CAP. IIII.

1 CONuersio † sancti Pauli Apostoli facta est eodem anno, quo Christus passus est, & Stephanus lapidatus anno quidem non naturali, sed emergenti. Nam Christus passus est octauo Calendas Aprilis.

Martyrolo gio. Rom. 6el 2° ab assum. ni anno ut. Cæsar. Baronij

Stephanus eodem anno tertio die Auguſti lapidatus eſt. Paulus octauo Calendas Februarij conuerſus eſt. Eius autem conuerſio potius, quàm aliorum ſanctorum celebratur triplici ratione. ¶ Primò, † propter exemplum ne quiſquam quantumcunque peccator deſperet de venia quando totum in culpa conſpicit, poſtmodum talem fuiſſe in gratia. ¶ Secundò, propter gaudium. Sicut enim Eccleſia magnam habuit triſtitiã in eius perſecutione: ita maximam habuit lætitiã de eius conuerſione. ¶ Tertio, propter miraculum quod Dominus in eo oſtendit: dum de ſæuiſſimo perſecutore fecit fideliſſimum prædicatorem. In † hoc feſto dicitur epiſtola: Saulus adhuc. quæ eſt Act. ix. ca. Et euangelium, Dixit Simon Petrus ad Ieſum. quod eſt Matth. xix. c. dicitur etiam ad horas capitulum. Erat quidam diſcipulus. Act. ix. ca.

olim etiã celebrata fuiſſe conuerſionẽ sancti Augustini. 8. kl. Mai. ẽ verũ ſolã inter Ambroſium et Marcellinum. Ro. 5. mar. ut Baronij

SVMMARIVM.

1 *Iulianus, Cenomanenſis Epiſcopus. Et quot praterea Iuliani.*

De ſancto Iuliano. CAP. V.

IVlianus † iſte cuius feſtum fit quinto Calendas Februarij. fuit Epiſcopus Cenomañ. Qui Simon fuiſſe dicitur quem Dominus à lepra mundauit, & qui deum ad conuiuium inuitauit. Hic etiam dicitur eſſe ille Iulianus, qui ab intinerantibus pro inueniendo bono hoſpitio inuocatur eo quod in domo eius fuit dominus hoſpitatus. Alij dicunt quod eſt ille, qui patrem & matrẽ occidit, de quo ſequitur: Fuit quoq; & alius Iulianus de Almania, qui deſiderio martyrij ſe vltro perſequẽtibus offerebat. Vnde Criſpinus conſularis eum iuſſit occidi: quod ipſe Iulianus audiens ſtatim foras proſiliit: & quærenti ſponte intrepidus ſe opponens protinus ictum ferientis excepit. Fuit inſuper alius Iulianus frater beati Iuliani, qui templa idolorum permiſſu Theodoſij Imperatoris vnà cum fratre deſtruebat: ad cuius verbũ homo vnus ſuper plauſtrum mortuum ſe fingens mortuus eſt. Fuit etiã quartus Iulianus, qui vtrunque parentem necius occidit: ſed poſt multi pœnitentiam ſub ſpecie mendici leproſi recipit in domo ſua angelum à quo audire meruit, quod Dominus ſuam pœnitentiam acceptaſſet. Fuit etiam quintus Iulianus non ſanctus ſed apoſtata ſceleratiſſimus. Primò enim fuit monachus, deinde Imperator Romanus: vt dicetur ſub feſto inuentionis ſanctæ crucis.

SVMMARIVM.

1 *Agatha feſtum, & officium.*

De beata Agatha. CAP. VI.

BEata Agatha † poſt multa tormenta in carcere mortua eſt: ad cuius caput in tumulo poſita eſt viſibiliter tabula per angeli miniſterium

ſterium,in qua ſcriptum erat : Mentem ſanctam ſpontaneam,honorē Deo & patriæ liberationem.ideoque conſueto innoleuit,cum tabula eius imaginem continente fieri proceſſionem.

SVMMARIVM.

1 *Maria primatum obtinet inter ſanctos.*
2 *Maria quatuor principalia ſunt feſta.*
3 *Maria fuit in vtero ſanctificata.*
4 *Mariæ conceptio vtrum approbata,& ſolenniter celebranda.*
5 *Mariæ purificatio eſt duplex feſtum.& nu.6.*
7 *Maſculi corpus in quadraginta diebus, fœminæ autem, in ſeptuaginta diebus animatur.*
8 *Dominus cur præceperit puerum quadrageſima die offerri in templo.*
9 *Purificationis feſtum ſequitur feſta natalia, merito. Et quod Dominus fuerit in templo præſentatus duplici myſterio.& nu.10.*
11 *Purificationis Mariæ ſolennitas,vbi,& quo tempore,& cur fuerit primum inſtituta.*
12 *Purificationis proceſſio,quid ſignificet,& quo inſtituta.nu.15.& cur in ea ferantur cerei ardentes nu.14.16.*
13 *Candela accenſa,quid ſignificet.*
17 *Purificatio Mariæ caret octauis.*

De purificatione ſanctæ Mariæ.
CAP. VII.

1 INter cunctos ſanctos glorioſa Dei genitrix † virgo ſemper Maria primatum obtinet,vtpotè quæ eſt ſanctis dignior & excellentior vniuerſis: extra de pœnitent. & remiſſio noua in cuius honore in Ec-
2 cleſia in iiij.anni temporibus,quatuor† ſolennes celebrat feſtiuitates, videlicet annuntiationem,aſſumptionem,natiuitatem,& purificationē.Omni enim tēpore ipſam in memoria habere debemus,quę omni tempore ad Filium ſuum pro nobis peccatoribus intercedit:quarum duæ ſunt ſibi & Domino noſtro communes, ſcil:cet purificatio & annuntiatio.Hæ autem quatuor feſtiuitates,ſunt ſecundū quatuor benedictiones,quę in ipſius Virginis ſalutatione cōtinētur.¶ Prima eſt: Aue Maria gratia plena, quæ primæ feſtiuitati competit, ſcilicet annūtiationi,quādo videlicet eā angelus ſalutauit:de Spiritu ſancto cōcepit,facta,gratia plena.¶ Secunda eſt:Dominus tecū:quæ cōpetit aſſumptioni,quādo videlicet aſſumpta eſt in cœlū quia tūc fuit cū Dño ſuo,id eſt Filio,vt eſt Domin⁹.Ante enim nō viderat cū Dominū,ita manifeſtē in ſe.¶ Tertia benedictio eſt : Benedicta tu in mulieribus:
3 quæ cōpetit natiuitati,quia tūc† eſt nata mulier in vtero ſanctificata. Nulla enim mulier fuit in vtero ſanctificata:& ideò dicta eſt caſtrum propter ſingularitatē,quia nūquàm dæmones caſtrū illud fregerunt.

Digitized by Google

¶ Quarta benedictio est:Benedictus fructus ventris tui:quæ cõgruit quartæ festiuitati,scilicet purificationi,quia tunc obtulit illum benedictum fructum in templo.Quidam etiam faciunt quintum festum, scilicet de †cõceptione beatæ Mariæ, dicentes,quod sicut celebratur 4
de morte sanctorum nõ propter mortem,sed quia tũc recepti sunt in nuptiis æternis,similiter potest celebrari festum de conceptione:non quia sit concepta,quia in peccato est cõcepta:sed quia mater Domini est concepta , asserentes hoc fuisse releuatũ cuidam abbati in naufragio constituto,quod tamen non est authenticum , vnde nõ est approbandum,cùm concepta fuerit in peccato,scilicet per concubitum maris & fœminæ.de consecr. dist. iiij. firmissimè. Veruntamen licet fuerit concepta in peccato,dimissum est ei illud originale peccatum, cùm sanctificata fuerit in vtero,sicut & Hieremias & sanctus Ioã Baptista,quare meritò natiuitatis eius & beati Ioan. Baptistę celebrantur.Natiuitas dico Ex vtero , quando videlicet in lucem seu in mundum prodierunt.Sed natiuitas eorum in vtero scilicet,quando infusę sunt animæ in corporibus eorum non celebratur , vt præmissum est.
¶ Sextum etiam festum est festiuitas parientis,scilicet festum natalis: sed quoniam tunc est etiam simul festum Filij, quod plenũ exigit officium,ideo non solennizatur de illa,nisi vsque in octauas , tunc verò sic,vt iam dictum est in proœmio. ¶ Septimum quoque festũ est beatæ Mariæ ad martyres , de quo sub festo omnium sanctorum dicetur.
Quia verò festum purificationis:secundum huius vij. partis diuisionem in ordine tẽporis alia festa Virginis præcedit , idcirco hic de illo dicamus.Est autem hodie duplex festum.¶ Primò,quò †ad partum, quod dicitur festum Ὑπαπαντή,id est, obuiatio, quia in illa sollẽnitate Anna prophetissa & Symeõ obuiauerunt beatæ Mariæ venienti Filiũ suum,Christum in templum offerre.Ὑπαπαντή,enim Græcè dicitur obuiatio Latinè,ab ipso quod est ire & anti quod est contra.Aduentus Domini in templũ significat aduentũ eius in Ecclesiam,& in mentem cuiuslibet fidelis animæ : quæ est templum spirituale.Hunc aduentum prædixit dominus per Malachiam prophetam.iij.Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante faciem meam, & statim veniet ad templum sanctum suum,&c. Vel dicitur ὑπαπαντή,id est,præsentatio,eò,quòd Christus in templum est repræsentatus.¶ †Secundum quò ad parientem:& dicitur festum purificationis,quia beata Virgo licet purificatione nõ indigeret , nec legi purificatiõis,obnoxia teneretur,quia nullo modoimmũdata fuit,nec peperit concepto semine,tamen voluit facere prçceptum legis.Dicitur enim Leui.xij. cap. Mulier. si suscepto semine peperit masculum, immundata erit.vij.diebus,munda quidem erat à consortio hominũ, & ab ingressu templi : expletis verò vij. diebus munda efficiebatur, quo ad consortium hominum,adhuc tamẽ vsque ad diem xxxiij.quò ad templi ingressum immunda erat , donec purgaretur , iuxta ritum

mea

mẽſtrui fluxus:ſed completis xl.diebus,in die quadrageſimo templum intrabat & puerum cum muneribus offerebat. Si autem fœminam peperiſſet,tempus duplicabatur, & quò ad conſortium, & quò ad in-
7 greſſum ſicut,& duplicatur quò ad corporis formationem.† Nã in xl. diebus corpus maſculi organizatur,& perficitur, & in quadrageſimo infunditur anima vt ſæpiùs : corpus verò fœminæ octoginta diebus perficitur,& in octogeſimo anima inſpiratur,vt ſępius ſit.ergo ſi maſculũ pepererat xl. ſi fœminã octoginta diebus, à die natiuitatis partus à templi arcebatur ingreſſu:hodie tamen ſtatim ingredi non prohibetur,ne ſibi pœnam in culpam vertatur. v. diſt §. hæc ſi. & cap.ſe extrà de purifi.poſt par.c.vno. Veruntamẽ mulier dum ſentit ſibi imminere dolores partus, non intret Eccleſiã, vel ſaltem caueat, ne polluat illam.Sacerdos autem mulierem vicinã partui ſæpe moneat, vt confiteatur:ita cùm dolor partus vrgebit eam, ſit parata accipere euchariſtiã. Nam inhoneſtum eſt, quòd tempore partus preſbyter diu cum ea moretur. Eſt autem triplex † ratio quare præcepit Dominus die xl.puerum in templum offerri. ¶ Primò,ad notandum,quod ſicut die xl.in materiale templum ducitur,ſic in xl.à conceptione,vt ſæpiùs anima infunditur in corpus tamquàm in ſuum templum:prout in hiſtoria Scholaſtica dicitur,quamuis Phyſici dicant quod in xlvj corpus proficitur.¶ Secundò, vt anima, quæ in die xl. corpori infuſa ab ipſo corpore maculatur, in die xl. tẽplum ingrediens, per hoſtia expietur. ¶ Tertio,ad inſinuandũ, quod illi merentur cœleſte templum ingredi,qui decem præcepta decalogi cum fide quatuor euangeliorum obſeruauerunt. Tranſactis ergo purificationis diebus pariens ingrediebatur templum,offerẽs filium vel filiam, & munera pro ſe.ſcilicet pro peccato ,pullum columbæ ſiue turturem: pro filio verò vel filia offerebat agnum anniculum, in holocauſtum.Quę agnum.habere nequibat,offerebat duas turtures, aut duos pullos columbarum:& alterum in holocauſtum pro partu , alterum verò pro ſe ſcilicet pro peccato ſuo.Vnde in euangelio dicitur : Vt offerrent par turturum,&c. ſecundùm legis conſuetudinem ſcilicet ſicut lex exigere videbatur.Mulieres igitur in hoc beatam Virginem imitantur , cùm in quibuſdam locis poſt partum tranſactis xl. diebus Eccleſiam ingrediuntur, ſignificantes,quod ſi virginem ipſam fuerint imitatæ, poſt vitam præſentem ingredientur cum ea æternam. Celebratur ergo hoc feſtum die xl. à natiuitate domini, quia beata Virgo die xl. à natiuitate Chriſti ad templum veniens ipſum ſecundum legem præſentauit. ¶ Rurſus
9 † hoc feſtum ſequitur poſt feſtiuitates natalis domini circunciſionis & epiphaniæ ratione myſterij, ſicut & ratione myſterij voluit dominus in templum præſentari. Et hoc dupliciter, ¶ Primum myſterium eſt. Naſcitur enim primò Deus per fidem in homine, & ſequitur circunciſio:quia quando fides in homine eſt purificatur homo : vnde in Actibus.Fide purificans corda eorum.Qui verò habent bonam fidem

relinquunt omnia mala opera, & tunc apparet Deus: sed tunc facienda est pœnitentia, vt in nobis maneat, sicut in templo suo, & tunc fit ibi oblatio, & offertur ei par turturum id est, munditia mẽtis, & corporis; quod non potest fieri, nisi in iugi luctu, sicut turtur gemit pro cantu, & duos pullos columbarum, id est, geminã simplicitatẽ. ¶† Secundum mysterium, quia in templum venit in hac die, vt noterur aduentus eius in mentem cuiuslibet fidelis animæ, siue in Ecclesiam, in quã semper paratus est intrare. Vnde in introitu dicitur: Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui: quia Christus est lignum vitæ in medio paradisi. paratus æqualiter omnibus subuenire, & bona sua largiri: secundum nomen tuum Deus, ita & laus tua Deus &c. q.d. Sicut creasti omnes & recreasti, ita & laudandus es per totum mundum. Hoc etiam expositum est in vj. parte sub octaua dominica post Penteco. Vt autem veniat in mentem nostram, hortatur Ecclesia filios suos, vt occurrãt. Vnde dicit in principio matutinalis officij, scilicet in inuitatorio: Ecce venit ad tẽplum sanctum suum dominator Dominus gaude & lætare Sion, occurrens Deo tuo, scilicet per fidem & per bona opera: & propter hoc festum illud, dicitur ὑπαντὴ, id est, obuiatio, quia si volumus, quod ille veniat in mentem nostram, accipiamus in mentem nostram eius similitudinem: vnde dicit in responsorio primo. Adorna thalamum tuum Sion scilicet virtutibus purifica te, & suscipe, scilicet virtutes, & sic veniet in te. Epistola verò est: Ecce ego mitto angelum, quæ est Malachiæ vlt. capit. Et euangelium: Postquàm impleti sunt dies. Lucæ ij. cap. Et postcommunio: Responsum accepit Symeon. Lucæ ij. cap. ¶ Et not. quod tempore † Iustiniani Imperatoris fuit magna mortalitas apud Constantinopolim, & ideo tunc constituta est solemnitas purificationis Mariæ in reuerentiam eius, ob causas præmissas. Solet autem quæri. cùm adhuc pullulent infinitæ hæreses, quomodo sit verum, quod in nono responsorio dicitur, scilicet quod beata Virgo omnes hæreses interemit. Ad hoc dicimus, quod hoc fecit, quantùm in se fuit, quia ipsa ostẽdit eum visibilẽ, qui inuisibilis erat. Primò enim non poterat inueniri: quia quidam ipsum quærebant in delitiis carnis: quidam in diuitiis. quidam in libris Philosophorum, & non erat ibi. vnde in Canticis: Quæsiui, & non inueni eũ. Modo verò non potest aliquis errare in via, nisi velit. vnde manifestè habetur in Esa. Hęc erit recta via, vt etiã stultus non erret, per viam & quæ erit illa via? Ecce dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Dicitur hodie capitulum: Ecce ego mitto. Malach. iij capitul. & illud: Eradicaui. Ecclesiast. xxiiij. c. & illud: Quasi cedrus, quod est ibidẽ. ¶ Fiat autẽ hac die † processio generalis, quæ significat processionẽ illam, scilicet quam beata Virgo & Ioseph ad tẽplum fecerunt. Qui in processione ante cancellos cantant. Responsum accepit, &c. Significant Prophetas natiuitatem domini: & misericordiam annuntiãtes: melodia respondẽtium, est gaudiũ han-

Cantic. 4

Esa. 30

Esa. 46

Digitized b Goo

Dei miſericordiã ſuſcipientiũ. Tenentes cãdelas in manibus, dicamus igitur: Suſcepimus Deus miſericordiã tuam, &c. quod verò cantatur in proceſſione, & in euangelio: Accepit eum Symeon in vlnas ſuas oſtendit quod debemus eum non tantùm corde, ſed etiam in brachiis portare, vnde in cãticis: Pone me vt ſignaculum ſuper brachiũ tuum, & vt ſigillum ſuper cor tuũ. ad Corinth. Empti enim eſtis pretio magno, glorificate & portate Deũ in corpore veſtro. Debemus quidem portare, non tantùm deitatem: vel humanitatẽ, ſed vtrumque, ſicut fecit Symeon: quod ſignificatur per cãdelam, quam ferimus in proceſſione. Per ceram enim per apes opere virginali, cum melle producta, nulla enim libidine reſoluũtur, humanitas ſiue caro Chriſti ex Virgine ſumpta, per lumen deitas: quia Deus noſter ignis conſumens eſt. Deuteron. iiij. per lichinum in cera, anima candidiſſima, vel deitas in carne latens vel ſecundum alios mortalitas intelligitur. ¶ † Rurſus candela in manu accenſa, eſt fides cum bona operatione: nã ſicut cãdela ſine lumine, mortua dicitur: & lumen per ſe abſque candela non lucet, ſed mortuum eſſe videtur: ſic & operatio ſine fide, & fides ſine operatione mortua eſſe dicitur. Lichnus ſub cera occultatus recta intentio eſt vnde Greg. Sic fiat opus in publico, vt tamen intentio maneat in occulto. Candelæ, autem benedicunt: vt eas dignè ferant omnes. Sunt enim multi habentes intus tenebras, licet extra lucere videantur. Dignè ferentes ſunt qui ſicut extrà lucent per lumen, quod ipſi ferunt in manibus, ita lucẽt interiùs per verã fidem: & in hoc feſtiuitas & gaudium magnũ Portantur itaque in proceſſione cerei ardẽtes propter ſex cauſas. † Primò, vt vnuſquiſque ſe illuminet, & opera ſua lumine patefacta aliis inſiauet. Secundo, vt ritum Gentilium in meliùs commutet: eligio Chriſtiana: Romani namque de quinto in quintum annum in Calendis Februarij, ad honorem Februæ matris Martis, qui, vt putabant, erat Deus belli, illuſtrabant vrbem tota nocte cum cereis ac faſcibus accenſis, vt filius eius eis victoriam de hoſtibus concederet cuius matrẽ tam ſolenniter honorabant, quod Feſtũ à Burbale dicebatur. Ij ſi autẽ in menſe Februarij ſacrificabant Februo, id eſt Plutoni, cum cæteris diis infernalibus, pro animabus anteceſſorum ſuorum, vt propitiarentur ipſorum eis ſolẽnes hoſtias offerentes, & tota nocte eorũ laudibus cum cereis & faſcibus accenſis, vigilantes mulieres quoque Romanorum his diebus feſtũ luminum exercebant Gentiles namque pro eo, quod dicitur Pluto, Deus infernãlis concupiſcens Proſerpinam ſpecioſiſſimã eam in principio huius menſis rapuit, deamque fecit, quam Ceres eius mater, & parentes faſcibus accenſis per ſyluas de nocte in Aethna monte Siciliæ, multo tempore quæſierunt prout Poëtarum fabulæ finguut: idcirco & ipſe in principio menſis Februarij in memoriã huius rei de nocte vrbem luſtrabant abiiciendo ipſum cum facibus ardentibus. Idololatræ enim ſicut legitur in libro Sapientiæ, obſcura faciebant. Hos igitur luſtrãdi

Cantic. 8
1. Cor. 6.

13

14

mores

Sap.17 mores Sergius † Papa mutans in meliùs ſtatuit feſtum Purificationis ij
in honorem matris Domini in eodem menſe,& tũc proceſſiones fieri
vt plebs vniuerſa portans cereos ardentes in manibus per Eccleſias
procederet in memoriam cœleſtis regni,quando omnes electi lucen-
tibus bonorum actuum lampadibus obuiam ſponſo venientes mox
cum eo ad nuptias ſupernæ ciuitatis intrabunt.¶ † Tertiò,vt per hoc iij
prudentes virgines imitemur , quarum beata virgo eſt caput , vt ac-
céſa in nobis lampade caſtitatis,& bonorum operum cum eis in tem-
Matt.25 plum gloriæ, ad verum ſponſum ingredi mereamur. ¶ Quartò quia
lumen quod eſt ad reuelationem gentium,ſicut dixit Simeon,hac die
pro nobis eſt præſentatum. Hæc ergo proceſſio ſignificat illã Simeo-
nis. ¶ Quintò,ad notandum diuinitatem & humanitatem Chriſti, vt
præmiſſum eſt.¶ Sextò ad oſtendendum Virginis puritatem, ne quis
audiens eius purificationem , credere poſſet eam purificatione indi-
guiſſe.Portamus ergo candelas accenſas quaſi ipſo facto dicat Eccle-
ſia:Virgo beata purificatione non indiget,ſed tota rutilans,tota ſplen
dens:& propter cauſas prædictas candelaria nuncupantur. Hoc † fe- iij
ſtum caret octauis , quoniam licet Chriſtus legaliter fuerit præſenta-
tus in templo , nullus tamen doctor nos coarctat quòd infantes die
quadrageſima natiuitatis eorum præſentemus in templo. Vnde ſicut
præſentatio puerorum ad templum ſecundum veteremritum defecit,
quia hodie fit in baptiſmo:ita & octauaὐπαντης.In octauis enim ſicut
per primum diem recolimus , quod factum eſt, ita per octauam rem
pro qua factum eſt,De feſtis annuntiationis, aſſumptionis, & natiui-
tatis in ſuis locis dicetur.

S V M M A R I V M.

1 *Petrus Antiochiæ fuit incathedratus.*
2 *Petrus Apoſtolus fuit tripliciter exaltatus.*
3 *Petri feſtum triplex propter prarogatiuas tres.*
4 *Petri in cathedratio , antiquitus feſtum epularum Petri dicebatur : &*
eius diei officium. numero 5.

De cathedra ſancti Petri. CAP. VIII.

Nº. J. f. 1007. Nº Iuuenis carnoten. scr. morẽ de hac solemnitate

DE cathedra † ſancti Petri Eccleſia ſolennizat , quando videlicet i
apud Antiochiã cathedrali honore ſublimatus eſſe perhibetur,
quam ſublimationem dicunt quidam factam eſſe à Theophilo princi-
pe Anthiochẽ cuius filiũ defunctũ poſt annos quatuordecim , Petrus
ſuſcitauit,& ipſum populum ciuitatis conuertit, propter quod ibi Ec-
cleſiam conſtruxerunt,in cuius medio excelſam cathedrã collocaue-
runt & Petrũ vt ab omnibus audiri & videri poſſet , exaltauerunt , in
qua ſedit ſeptẽ annis. De hoc igitur honore ſolennizat Eccleſia : quia
tunc prælati Eccleſiæ cœperunt loco præſtare & honore ſublimari.
Pſal. 106 Tunc enim completum eſt illud pſalmiſtæ : Exaltent eum in Eccleſia
plebis,&c.& nota.quod exaltatus eſt tripliciter,& ideò triplex feſtum

Romana cathedra solemnizat. quã nũc. 18 die Ianuarij dicle celebra bant antiquitus ut celebrat celebrat Rom. eccla. Paulo v. q. in confirmatione inclytæ ac sacratiss. cherubic. pro Lab. sub dubium dominii tra-
slio exstare

2 celebratur ¶ Primo † exaltatus est in Ecclesia militantium, eidem præsidendo, & eam in fide & moribus laudabiliter regendo: ad quod pertinet hodierna festiuitas, vt præmissum est. ¶ Secundo, in Ecclesia malignantium ipsam, scilicet dissipando & ad fidem cõuertendo, ad quod pertinet secundum festum: quod dicitur, Ad vincula: tunc enim Ecclesiam malignantium dissipauit: & plures ad fidem conuertit. ¶ Tertiò, in Ecclesia triumphantium, in eam, scilicet introeundo feliciter, ad
3 quod pertinet tertium festum, scilicet passionis eius. ¶ Rursus † fit ei festum triplex, propter alias quinque rationes. ¶ Primo propter priuilegium fuit enim præ aliis priuilegiatus, & ideò magis honoratus in authoritate, Nam fuit princeps Apostolorum & claues regni cœlorum accepit. Fuit etiam feruenter in Christi amore, & efficacior in virtute. Nam ad eius vmbram sanabantur infirmi. ¶ Secundò propter officium. Ipse enim officium prælationis super vniuersam Ecclesiam habuit: Quæ in tres partes mundi, scilicet Asiam, Africam, Europam diffusa est: & ideo Ecclesia ter in anno pro eo solennizat. ¶ Tertium, propter beneficium, quia ipse qui potestatem ligandi atque soluendi habuit, liberat nos à tribus generibus peccatorum, scilicet cogitationis, locutionis, & operationis. Vel quia in Deum, in proximum, & in nos peccamus. Vel hoc beneficium potest esse triplex bonum, quod virtute clauium peccator in Ecclesia consequitur. Primum est, absolutionis à reatu ostensio. ¶ Secundum est, pœnæ purgatorij in temporalem commutatio. Tertium, pœnæ temporalis secundum partem relaxatio. ¶ Quartò propter debitum, quia scilicet tripliciter, pauit & pascit nos, scilicet verbo, exemplo, & temporali subsidio. ¶ Quinto, propter exemplum: vt quia, scilicet nullus desperet, etiam si tertiò Christum negauerit, sicut ille: si tamen velit cum eo Deum corde, ore,
4 & opere confiteri. ¶ Nec † est prætermittendum, quod hoc festum de incathedratione Sancti Petri olim festum beati Petri epularum dicebatur. Fuit enim mos gentilium secundum magistrum Ioannem Beleth, annis singulis in mense Februarij, hac die vinum & epulas offerre Deo supra sepulchra parentum: moti forte propter illud Tobiæ tertio, Panem tuum & vinum tuum super sepulturam constitue, quas de nocte dæmones consumebant. Ipsi tamen ab animabus circa sepulchra oberrantibus, quas vmbras vocabant, vastari putabant, quod sancti Patres extirpare volentes festum de incathedratione sancti Petri tam de illa quæ Romæ, quam etiam de illa, quæ Antiochiæ fuit facta, statuerunt fieri, illo die, quo talia à Gentibus fiebant. Vnde ab illis epulis festum consueuit appellari, festum beati Petri epularum. Hac tamen die non dicitur in quibusdam Ecclesiis, nisi vna collecta: & de illa in-
5 cathedratione quæ fuit Antiochiæ facta. † Dicitur autem epistola: Petrus Apostolus seruus: quæ est j. Pet. j. Et euangelium: Venit Iesus in partes. Matth. xvj. tractus est: Tu es Petrus. Matth. xvj. cap Ad horas dicitur cap. Petrus Apostolus. j. Pet. j. cap. ¶ In festo beati Matthiæ Apo-

S. Sermone 15. de Sanctis D. Augustini

stoli

ſtoli dicitur epiſtola : Exurgens Petrus in medio Act.j.cap. Et euangelium : Confitebor tibi pater.

SVMMARIVM.

1 *Annuntiatio Mariæ, & eius diei officium. ibid.*
2 *Annuntiatio Mariæ, iure accidit tempore Veris.*
3 *Deus multa operatus die xxv. Martij.*

De annuntiatione virginis Mariæ. CAP IX.

FEſtum annuntionis beatæ Mariæ eſt, quoniam angelus ei bonos † rumores nuntiauit : & ipſa Saluatorem concepit. Tunc autem impletæ ſunt prophetiæ. Vnde Eccleſia legit & cantat de Prophetis, quare introitus eſt: Rorate cœli deſuper, & nubes, id eſt, prædicatores
Eſai. 45 pluant, id eſt, annuntient iuſtum, id eſt, Chriſtum: quia antonomaſticè dicitur, iuſtus Chriſtus. aperiatur terra, id eſt, beata Virgo. Aperiatur inquam per conſenſum, & germinet, id eſt, concipiat Saluatorem, id eſt, Chriſtum. De hoc dictum eſt ſub prima dominica de aduentu. Epiſtola eſt. Egredietur virga. Eſai. xj. cap. Aliæ tamen Eccleſiæ dicunt: Locutus eſt dominus ad Achaz: quæ eſt Eſai. vij. cap. Euangelium eſt: Miſſus eſt Gabriel. Luc. j cap. & quod ibi dicitur: Et hic menſis, &c. ſic exponitur, hic menſis ſcilicet Martius: in quo beata Virgo concepit: et ſextus illi, id eſt, à conceptione illius ſcilicet Eliſabet, quæ vocatur ſterilis: quia illa concepit Ioannem Baptiſtam octauo Calend. Octobris. Dicitur etiam per horas ca. in diebus illis notum faciet Deus, Hierem. xxx. cap. ¶ Competit † autem hoc feſtum tempore veris: Nam tempore Veris Deus factus eſt homo, & omnia facta ſunt noua. Hoc autem feſtum eſt de Domino & de beata Maria : quare eadem præfatio dicitur in natali & in annuntiatione Domini, de annuntiatione Domini conſueuit apponi, quòd Gloria in excelſis, & Ite miſſa eſt, & Te Deum laudamus. in ea cantari non debeant : de quo dictum eſt in proœmio huius partis. Si hoc feſtum fuerit in dominica paſſionis, vel octauarum, ad ſecundam feriam tranſmutabit. Hoc enim generale eſt priuilegiatis dominicis. Si autem in triduo ante Paſcha occurrerit, in ſabbato ante palmas, ſecundum quoſdam anticipabitur. Quidam verò illud transferunt vſque ad octauas. Similiter ſi fuerit in die Paſchæ non congruè poterit intra hebdomadam celebrari: in quo hiſtoria de aduentu compilata cantatur: vnde melius eſt, quòd ad ſecundam feriam poſt octauas trãsferatur. In hac die † dicitur per diuerſa temporum curricula Deus multa operatus: quæ quidam ſic egregiis verſibus perſtrinxit.

Salue feſta dies, quæ vulnera noſtra coërces.
Angelus eſt miſſus, eſt paſſus, & in cruce Chriſtus.
Eſt Adam factus, & eodem tempore lapſus.

Digitized by Google

Ob meritum decimæ cadit Abel fratris ab enſe.
Offert Melchiſedec Iſaac ſupponitur aris.
Eſt decollatus Chriſti Baptiſta beatus.
Eſt Petrus erectus, Iacobus ſub Herode peremptus.
Corpora Sanctorum cum Chriſto multa reſurgunt.
Latro per Chriſtum tam dulce ſuſcipit amen.

SVMMARIVM.

1 *Paſchale tempus octauam ætatem, hoc eſt vitam æternam deſignat.*
2 *Philippi & Iacobi minoris feſtum, cur dicatum calendis Maiis: & eius diei officium num. 7.*
3 *Iacobus minor, cur dictus frater Domini.*
4 *Mariæ virginis genealogia.*
5 *Iacobi minoris vita dignitas, & ſanctitas, eius deinde interitus. num. 6.*

De ſanctis Apoſtolis Philippo & Iacobo. CAP. X. f. 1051.

1 PAſchale tempus, ſicut ſæpe dictum eſt, octauam † ſignificat ætatem, vbi bonum, quod erit ſingulorum in diſpari charitate erit eorum omnium, quia vnuſquiſque de bonis alterius gaudebit, vt de ſuis: & bonum omnium erit ſingulorum. Vt ergo tempus paſchale concordaret ſolennitatibus, quæ intra illud eueniunt præſertim cum Apoſtoli in Eccleſia primitiua non haberent particulares ſolennitates, ſtatutum f. 877.
2 fuit, vt in calendis Maij, celebrarentur † ſolennitates ad honorem omnium Apoſtolorum, vt dies varij non viderentur diuidere quos vna dignitas & Apoſtolatus in cœleſti gloria fecit eſſe ſublimes: quod feſtum Græci celebrare dicuntur in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli. Hac etiam die feſtum eſt Apoſtolorum Philippi & Iacobi: quia forte die iſta paſſi ſunt. Sane Iacobus iſte dictus eſt minor, ad differentiam Iacobi Compoſtellæ ſiue Zebedæi, qui dictus eſt maior, non ætate, ſed vocatione: ſicut contingit in Epiſcopis, qui loco Apoſtolorum ſunt, quoniam qui primò conſecratus eſt, alios quantumlibet maiores antecedit. xvij. diſtinct. § fin. Primò enim à Domino vocatus eſt: & primò ei adhæſit, & ſibi magis fuit familiaris. In ſecretis enim illum vocabat, ſcilicet quando transfiguratus eſt, & quando ſuſcitauit mortuum in
3 domo dictus etiam eſt iſte † Iacobus Alphæi: quia fuit filius Alphæi dictus eſt etiam frater Domini ſecundum carnem, de conſecr. diſtin. j. Iacobi: quia dicitur fuiſſe: cõſimilis ei facie, vel quia erat filius Alphæi, frater Ioſeph viri Beatæ Mariæ, & Mariæ ſororis eius, qui enim ex vtraque parte ſanguinis coniungebantur apud Iudæos fratres vocabantur. Ieſus enim putabatur filius Ioſeph, vel dicitur frater Domini, id eſt, conſobrinus, quia filius ſororis beatæ Mariæ, quem morem Tuſci ſeruant: ſed & Ioſeph dicitur cognatus Domini, vel quia pater putatiuus,

vel

Digitized by Google

vel quia cognatus Domini ex parte matris, ſcilicet beatæ Mariæ. Ad clariorem autem † præmiſſorum euidentiam, notandum eſt quòd Ioa- 4
chim pater beatæ Mariæ accepit vxorem nomine Annam, quæ habuit ſororem nomine Imeriam: hæc autem Imeria genuit Elizabeth & Eliud: Eliſabeth genuit Ioannem Baptiſtam, de Eliud natus eſt Emineud, de Emineud natus eſt ſanctus Seruatius, cuius corpus in oppido Traiecti ſuper flumẽ Moſæ, in epiſcopatu Leodienſi requieſcit. Anna autem tres viros dicitur habuiſſe: Ioachim, Cleopham fratrem Ioſeph, & Salomane. De primo habuit filiam, ſcilicet Mariam matrem domini, quam dedit Ioſeph nuptui, quæ genuit Chriſtum: Generatio ipſius Ioſeph & Mariæ poſita eſt in ſexta parte ſub feſto natalis domini. Primò autem viro defuncto: de ſecundo ſimiliter genuit aliam filiam nomine Mariam, quam Alphæo poſtmodum in coniugem dedit. Hæc autem Maria genuit ex Alphæo quatuor filios ſcilicet Iacobum minorem, Ioſeph iuſtum, qui & Barſabas dictus eſt: & Simeonem, & Iudam. Ex tertio viro, ſcilicet Salomane ſecundo mortuo, genuit aliam ſimiliter filiam nomine Mariam, & Zebedæo in coniugem tradidit, ex quo duos filios habuit, ſcilicet Iacobum maiorem & Ioannem euangeliſtam. ¶ Porrò † Iacobus iſte meritò ſuæ profeſſionis cognominatus eſt iuſtus. Ex vtero enim dicitur ſanctus fuiſſe, ipſe enim à Petro & Iacobo & Ioanne Apoſtolis ordinatus eſt primus Hieroſolymitanorum epiſcopus. lxvj. di. pono. Ipſe vnà etiam cum Baſilio epiſcopo Cæſariensi addidit nobis in ſcriptis miſſæ celebrationem. de conſecr. diſtinct. j Iacobus ipſe quoque traditur primam celebraſſe miſſam poſt Paſcha domini, in Hieruſalem, & Petrus primus in Antiochia. Iſte vinum vel ſiceram non bibit: nullam carnem comedit: nunquam tonſus, nunquam vnctus, nunquam balneo vſus eſt, & intantum genibus terræ defixis orabat, vt eius genua camelorum excedere duritiam crederentur. † Iſte præcipitatus eſt à Iudæis de pinaculo templi, cùm nomen Chriſti prædicaret, & cum perticis fullonum interfectus. Fullo enim eſt, qui lineos pannos candificat. Quidam autem dixerunt propter peccatum interfectionis eius. Iudæos deſtructos fuiſſe per Titum & Veſpaſianum, & ita non attribuunt deſtructionem illam morti Chriſti, In hoc feſto † dicunt quidam Eccleſiæ introitum: Exclamauerunt. Nehemiæ ix. capitulum: Stabunt iuſti. quæ eſt Sap. v. euangelium: Non turbetur cor veſtrum, quòd eſt Ioan. xiiij. cap. & poſtcommunionem. Tanto tempore Ioan. xiiij. c. dicitur autem ad horas capitulum: Stabunt iuſti. Sap. v. & illud. Nos inſenſati, quod eſt ibidem, & illud. Non eſurient. Apoc. vij. ca.

SVMMARIVM.

1 *Crucis priuilegium, & eius inuentionis officium Eccleſiaſticum. num. 2.*
3 *Crucis duplex feſtum.*
4 *Crucem inuenit Iudas.*
5 *Iulianus monachus, diabolo amicus, apoſtata, & Chriſtianorum perſecutor.*

Digitized by Google

tutor, cuius tumultus ad hunc diem fœtorem intollerabilem emittit. n. 6.

De inuentione ſanctæ Crucis.

CAP. XI.

J. 1051.

1 IN ſancta † Cruce Domini ſecunda ſpes habetur. Sicut enim beata Virgo portauit Dominum: ita & ſancta crux ſuo modo. Et ſicut Dominus dat aquis baptiſmalibus ſanctificare & aliis ſacramẽtis, ita per tactum dominicæ carnis ſanctificatum fuit lignum, vt nos ſuo modo ſanctificare poſſit: & quia ita crux ſaluat per talem effectum quem ha
2 bet, ideò de ea cantantur. O † crux ſplendidior aſtris, &c. quę ſola fuiſti digna, ſ. dignitate tibi data, portare talentum mundi, &c. Et quia finis crucis, eſt gloria, ideò in fine plurium antiphonarum de cruce dicitur allelu-Ia. Dicitur autem per horas canoni. Mihi autem abſit glo-
3 riari. Gal. vltimo. Fit autem duplex feſtũ † de cruce videlicet exaltationis, de quo ſuo loco dicetur, & inuentionis: quia inuenta fuit crux tempore Euſebij Papæ à beata Helena matre Conſtantini: mediante Iuda, quia tunc Iudæus erat. Vnde in canone ipſius Euſebij de conſecratione diſtinctione iij. crucis ita legitur: Crux Domini noſtri Ieſu Chriſti: quæ nuper nobis gubernacula ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, tenentibus quinto nonas Maij, inuenta eſt in prædicto Calenda. die inuentionis feſtum vobis ſolenniter celebrare mandamus: eſt autẽ maius hoc feſtum, quam feſtum exultationis, prout ibi dicetur. Legitur
4 autem † de prędicto Iuda, quòd conuerſus ad fidem, factus eſt poſtmodũ epiſcopus Hieroſolymitanus, & mutato nomine vocatus eſt Quiriacus. De quo dicitur Diabolus ſic prophetaſſe. Iudas Chriſtum morti tradidit, ſed iſte Iudas illum mortuum exaltauit & artes magicas
5 detexit: ſed Iulianus familiaris † & amicus meus, idcirco rex erit, qui me de iſto vindicabit, quod factũ eſt. xj. q. iij. Iulian. j. & ij. Nam Iulianus monachus ab ordine apoſtatans acquiſiuit per nefas conſulatum Romanum, & inde factus Imperator & Chriſtianorum perſecutor illum diuerſis pœnis afflixit & interfici iuſſit. Legitur quoq; quòd quidam miles nomine, Quiriacus, hunc Iulianũ poſteà interficit. De iſto Iuliano legitur quòd adhuc apud Cõſtantinopolim de tumba ſua fœ-
6 tor intolerabilis progreditur. Si quæratur: quare fit feſtum † de cruce, in qua Chriſtus fuit dehoneſtatus, & flagellatus, non de aſina, in qua fuit valde honoratus, nec etiam de aliis quæ ipſe tetigit? Reſponderi poteſt quòd laus & honor ſuper aſinã impenſus tranſitorius, & mundanus fuit, nec inde ſalus noſtra prodiit, de quo curandũ nõ eſt. Prętereà, per alia quæ ipſe tetigit non leguntur miracula, & ſanitates fieri nec per illa redempti ſumus: dehoneſtatio vero in cruce facta noſtra redemptio fuit dicitur hodie introitus. Nos autem Gal. vlt. c. & legitur epiſtola, Confido de vobis in domino. Gal. v. cap. pro eo. quòd ibi dicitur: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Aliæ Eccleſiæ dicunt. Hoc ſentit ad Phil. ij. euangelium eſt: Simile eſt

regnum cœlorum thesauro abscondito in agro,&c. quia crux Domini ad literam inuenta est in agro,vel moraliter in agro Ecclesiæ inuenitur crux domini,quæ dicitur thesaurus:quia emptũ est per eam nobis regnum cœlorum,qui videt hunc thesaurum in Ecclesia, vadit & vendit omnia,quę habet,id est omnes transitorias delectationes,& emit agrum istum, vt sit de ecclesia. Alij dicunt, Erat homo ex Pharisæis.Ioan.cap.iij.Et est notandum,quod festum crucis fit semper cum festo martyrum,quia crux significat martyrum.Et ideo in festiuitatibus sanctæ crucis leguntur in quibusdam Ecclesijs sex lectiones de martyribus, & officia commiscentur. De signo crucis dictum est in proœmio quinque partis.

SVMMARIVM.

1 *Angelorum festum agit Ecclesia,duplici de causa.*
2 *Michael,princeps est angelorum,qui mittuntur.*
3 *Michaelis festum cur institutum,& cur potius ei dicatum,quam cæteris angelis.nu 4.*
5 *Michaelis festum,quod habeat officium.*
6 *Angeli semper nobis adsunt, & parati sunt orationes nostras sursum ferre.nu.7.*

j.p.1054.

De reuelatione sancti Michaelis.

CAP. XII.

ECclesia facit † festum de angelis duplici ratione.Prima est, quia nobis ministrãt.Omnes enim sunt administratorij Spiritus sancti in ministerium missi propter eos,qui hæreditatem capiunt salutis: sicut habetur in epistola ad Heb.j.Secunda ratio est, quia pugnant pro nobis contra angelos malos,nec permittũt nos tentari supra id quod possumus,de hac pugna dicitur in Apoc. Factum est prælium in cœlo. *Apoc. 12* Hoc bellum erit maximè tempore Antichristi & in morte martyrum fuit,& etiam semper est,& eiectus est draco, id est,diabolus de cœlo id est,de cœlestibus hominibus,& deiectus in corda malorum hominum.Huius autem belli princeps est beatissimus Michael, & ideò ei festum,licet sit de vltima hierarchia, de inferiore, scilicet ordine. Sunt enim nouem ordines angelorum,prout dictum est in quarta parte sub tit.de præfatione:qui quamuis omnes mittantur, quoniam dictum est,sunt administratorij spiritus,& in Esa.vj.habetur quod missus est ad eum vnus de Seraphim,rarò tamen mittuntur,vnde Daniel: Millia millium ministrabant † ei,&c.Eorum verò qui mittuntur princeps est Michael,qui fuit princeps Ecclesiæ Iudęorum,vt habetur in Daniele.modo est princeps Ecclesię Christianorum.In Iudęis enim fuit aliquando Ecclesia:quæ nunc est in Christianis.¶ Hoc † autem festum,quod est commemoratio victoriæ sancti Michaelis, inde originem sumpsit,quia cùm barbari depopularentur Apuliam, Christiani triduano ieiunio in dicto sancti Michaelis auxilium implorauerunt

Digitized by Google

per cuius visibile patrocinium fugam ter barbari dederunt, & Christiani victoriam habuerunt. Vocatur etiam festum reuelationis, quia in monte Gargano reuelatus est, vt sequitur. Sanè Michaël, Gabriel, & Raphael, nomina personalia sunt angelorum, alia verò sunt ordinum: vt dictum est in iiij. parte, sub ti. de præfatione. ¶ Sed cùm † hoc festum 4
sit commune omnium angelorum, quare spiritualiter denominatur festum sancti Michaëlis, & nõ Gabriëlis vel Raphaëlis. ¶ Respondeo, Michaël est, qui est missus in Aegyptũ, fecit illas famosas plagas, qui diuisit mare rubrum, qui eduxit populum per desertum, & eduxit in terram promissionis. Ipse est prępositus paradisi, & custos & est susceptor animarum, & princeps Ecclesię, & ideò eum magis venerari debemus. ¶ Secunda ratio est, quia ipsemet fundauit Ecclesiam, & consecrauit altare, vnde dicitur: Stetit angelus iuxta aram templi, &c. hoc fuit in monte Gargano: posteà vero reuelauit hoc hominibus per episcopum illius regionis. ¶ Tertia ratio est, vt homines venerantes angelos, perueniant ad consortium angelorum & ea de causa in diebus dominicis & festiuis solennitatibus, nouem psalmi, nouem lectiones, & nouem responsoria cantantur, vt per cantum istorum ad consortium perueniamus nouem ordinum angelorum, quorum proprium 5
est Deo cantare. Congaudendo † autem angelis dicit Ecclesia in introitu, Benedicite dominum omnes angeli eius & quia angeli laudãt, & nos similiter Deum laudare debemus. Vnde sequitur versus: Benedic anima mea Dominum. Epistola vero Apoc. j. c. sumitur: Significauit deus, quæ oportet fieri cito &c. Sequitur ibi: Ioannes septem Ecclesijs. per septem Ecclesias vel per septem spiritus quantum ad intelligentiam, quæ ad hanc diem pertinet, vniuersitas angelorum intelligitur: per septem enim dies currit vita præsens. Sequitur responsorium: Benedicite. & versus: Bened. Ratione qua suprà. Allelu-Ia est: In conspectu angelorum psallam tib. hoc autem ideò dicit Ecclesia: quia pa- 6
rati † sunt angeli deferre deo orationes nostras. Sẽper enim nobis adstant, & aspiciunt nos & auscultant. Vnde in Canticis: Qui habitas in hortis amici, id est, angeli auscultant te. Per istos scilicet bonos: compassio, illos, scilicet malos: passio, scilicet inuidiæ cogit, vt in nos aspiciant. Sequitur euang. Accesserunt &c. Matth. viij. cap. in quo præcipitur vitari scandalum paruulorum, quia ibi fit mentio de angelis. Amen dico vobis: quia angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est. Quia verò parati sunt deferre † orationes 7
nostras. in offertorio ostenditur: Stetit angelus iuxta aram templi Apocal. viij. & data sunt ei incensa multa, id est orationes accensæ igne charitatis: & ascendit fumus aromatum, id est, oratio in conspectu Dei de manu angeli. in postcommunione verò placuit Ecclesiæ: sicut prius benedicere: vnde dicitur in quibusdam Ecclesijs: Benedicite angeli Dominum, &c. Sanè, quod Michaël legitur cum dracone pugnasse intelligitur allegoricè. Michaël, id est, Christus. historicè verò, quia

Nota

Michaëlis & aliorum angelorum eius ministerio diabolus describitur in Ecclesia propter laicos esse depulsus. In hoc festo dicitur capitulum, Significauit. Et illud: Beatus, qui legit: & illud Ioan. Septem. quæ sunt Apoc. j. cap.

SVMMARIVM.

1 *Geruasij & Prothasij festum, ex institutione Gregorij.*

De sanctis Geruasio & Prothasio.

CAP. XIII.

IN festo sanctorum † Geruasij & Prothasij cantatur ex institutione Gregorij introitus. Loquetur Dominus pacem in populo suo ex eo quod tali die pax inter Romanorum Imperatorem & Agisulphum regem Longobardorum extitit reformata: quem regem Theodesida eius vxor Christianissimus cui Grego. librum Dialog. scripsit ad fidem conuertit. Officia namque sanctorum partim conueniunt ipsis sanctis, partim his euntibus, qui in ipsorum euenere diebus.

SVMMARIVM.

1 *Ioannis Baptistæ festum duplex agit Ecclesia. & cur ita, & eius Missa num. 3. & 8.*
2 *Ioannes Baptista, cur dictus Lucifer.*
4 *Ioannis vigilia, habet ieiunium.*
5 *Ioannes Euangelista quo die obierit.*
6 *Ioannes Baptista, & beata etiam Maria, fuerunt in peccato originali concepti.*
7 *Ioanni Euangelistæ hymnum diaconus canit voce recuperata, quam prius amiserat.*
9 *Ioannis Baptistæ quadragesima.*
10 *Vigilia Ioannis Baptistæ cur ignes accendantur, & qua significatione. & nu. & cur ossa comburantur. nn. 12. & cur rota volvatur. nu. 14.*

f. 1060.

De sancto Ioanne Baptista.

CAP. XIII.

Matt. 11 QVia inter † natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista, merito Ecclesia celebrat festum de illo: & facit ei duplex festum, scilicet natiuitatis & decollationis. ¶ Natiuitatis propter quatuor. ¶ Primo, propter historiam: quoniam dicit dominus de eo, per angelum, sicut in euãgelio habetur Et multi in natiuitate eius gaudebunt quod etiam propter Saracenos dictum est qui hoc festũ celebrare dicuntur. ¶ Secundo, propter allegoriã & ministerium, quia per Ioannẽ figuratus est ortus gratiæ, quã nobis attulit Christus. Ipsũ enim Ioannes præcessit: in annũtiatione, in natiuitate, & prædicatione: in passione, & ad inferos descẽsione. ¶ Tertio, quia sicut beata Virgo sanctificata fuit in vtero matris, ita & ipse. ¶ Quarto, quia ipse primus annũtiauit

Digitized by Google

tiauit gaudia æterna: ideo dicitur Lucifer & turtur. Vnde in canticis: Vox turturis audita est in terra nostra. & Iob. xxxviij. c. nũquid duces Lucifer ũ in tẽpore suo. & eius natiuitas fuit per Gabrielem nuntiata. Cant. 2

1 Ideò autem Ioannes † dictus est Lucifer, quia obtulit nouum tempus. Et inde est, quod in quibusdam Ecclesiis habent missam in mane, quia natiuitas fuit quasi aurora: natiuitas vero Christi fuit quasi ortus Solis. vel ideo dicitur missa in ortu diei, quia legitur in euangelio Lucæ, quòd ipse fuit sanctificatus & Spiritus sancto repletus in vtero matris: quare meritò laudãdus est eius creator, in exordio diei qui illũ dignatus est honorare in vtero matris. Habet etiam aliã pro- Luc. 1

3 priam missam, sicut † & alij sancti, quæ dicitur circa tertiã. Vel prima missa est de vigilia euãgelistæ, vel alia dicitur quià ipse fuit martyr & præcursor. Vnde illa missa est vnius martyris, & est introitus: Iustus vt palma florebit in domo domini. De ipso nãque prophetauerunt Esaias quòd Hieremias. Hiere. ipso vitæ actu, quia fuit ei similis. Esaias: vt in epistola habetur hodierna: Audite insulæ & attendite populi de lõgè. Esa. xlix. ibi etiã sequitur. vnde sumitur introitus: De vẽtre, &c. Sequitur etiam ibi: Posuit os meum, vt gladium acutum. Gladius acutus, est lingua prædicatoris, quoniã abscindit superflua: Sequitur: Posuit me quasi saggitam electã. Sagitta electa, est prædicator, qui facit quod docet. Sagitta acuta, fuit Ioãnes, cum dixit. Genimina viperarum, quis docebit vos fugere ab ira ventura? responsoriũ est: Prius, quàm te formarem &c. Hiere. j. cap. & est de natiuitate eius, allelu-Ia est: Tu puer. Luc. j. ca. & illud, Inter natos &c. Matth. ix. c. Euãgeliũ est: Elizabeth impletũ. Luc. j. capit. dicitur autem hac die capitulum: Audite insulæ. Esa. xlix. cap. & illud: Prius, quàm te formarem. Hieri. j. cap. & illud: Reges videbunt. Esa. xlix. c. ¶ Porrò in vigilia beati † Ioannis Baptistæ ieiunamus, quasi compatientes ei: qui in deserto ieiunauit, & asperam vitam duxit, & vigilia ipsa plenum habet officium, quia post Ioannis decolationem Christus crucifixus fuit & agnum comedit, fuit enim Ioannes quasi lapis angularis, id est, vetus & nouum Testamentum coniungens. Vnde tunc magis solẽnisamus propter mysterium, quàm propter personam ipsam: & quoniam ipse fuit medius inter vtrũque Testamentũ: quia fuit finis veteris, & initium noui Testamenti, nam & lex & Prophetæ vsq; ad Ioannem videlicet inclusiuè: hinc est quod huius diei officium partim de veteri, & partim de nouo est Testamento. In † hac autẽ die Ioannes euangelista obiit, sed eius festum translatum est, prout sub eius festo dicetur. Festum autem decollationis non ita solẽnizat Ecclesia sicut istud prout ibi dicetur. Fuit ergo, vt præmissum est, in vtero sanctificatus, sicut & Hieremias. Vnde & de Hiere. legitur in hac die: q̃ probatur per illud, quod dicitur in euangelio: Et repleta est Spiritu sancto Elizaberh, & exultauit in gaudio infans in vtero meo: sed quod generè sanctificationis, non legimus. ¶ Dicunt † tamẽ quidam quod ab omni Matt. 11 j. 273. Luc. 1

Digitized by Google

peccato mũdatus eſt:ſed in gloſſa ſuper illo loco : Tu vis à me baptizari:ego à te debeo baptizari,id eſt , ab originali peccato mũdari:dicitur quod in perſona generalis hominis loquebatur , fuit tamen in peccato originali cõceptus ſimiliter, & beata Virgo:de quo & quare
§.823. eius natiuitas celebretur ſub Purificatione dictũ eſt. Paulus hiſtoriographus Romanę Eccleſię diaconus Caſſinẽſis monachus , quadã die cũ vellet paſchalẽ cereũ conſecrare,raucæ factæ ſunt† fauces eius,cũ prius vocales eſſent. Vt ergo vox ſibi reſtitueretur, compoſuit in honorem beati Ioannis hymnũ : vt queant laxis reſonare, in cuius principio petit vocis reſtitutionem quam obtinuit : ſicut & merito ſancti Ioannis reſtaurata eſt Zachariæ.† In hoc feſto nõ cantatur frequenter allelu-Ia,ſicut fit in feſtiuitatibus Petri & Pauli & aliorum in quorum vltimis nocturnis perſonatur. Ratio eſt:quia ipſe figurat legem, & quia natale huius fuit ante Chriſti reſurrectionẽ.& ante gaudium. Quidam tamen faciunt officiũ ſine allelu-Ia in initio noctis propter figuram legis, & poſtea iterant officium cum allelu-Ia in medio noctis terminantes illud in principio lucis in memoriam antiquæ obſeruationis:de qua & quare in hoc feſto nocturni cantantur in initio
§.428. noctis,dictũ eſt in quinta parte ſub titulo de nocturnis. ¶ † Nota , § antiquitus ſolebat vna quadrageſima celebrari ante hoc feſtum, & alia ante natale Domini , ſed poſtea propter fragilitatem hominum, redactum fuit ad tres ſeptimanas ante natale , & tres ante hoc feſtũ. Vnde prohibitum eſt in decretis xxxiij quæſt. iiij. non oportet.& conſequenti.in illis tribus ſeptimanis nuptiæ fiant,ſed & hoc abolitũ eſt,
§.79. prout dictũ eſt in prima parte,ſub titulo de ſacramentis¶ Fiant † autem tria ſpecialia in hoc feſto. In vigilia nãque in quibuſdam partibus ex antiqua obſeruatione colligunt homines & pueri oſſa,& quę-
§.1062 dam alia immunda & inſimul cremant , vt exinde fumus in aërem producatur.Ferunt etiam brandas ſiue faces , & cũ illis circuunt arua. Tertium eſt,quia rotam voluunt. Qui immunda cremant , & fumũ in altum prõduci faciunt,habent hoc à Gentibus. Antiquitus enim dracones hoc tempore ad libidinem propter calorem excitati, volando per aërem frequenter in puteos & fontes ſpermatizabant,ex quo inficiebant aquæ,& tunc erat annus lætalis ex aëris & aquarum corruptione:quia quicunque inde bibebant,moriebantur, aut grauẽ morbum patiebantur:quod attendentes philoſophi ignem iuſſerunt frequenter & paſſim circa puteos & fontes fieri:& immunda, & quæcunque immundum redderent fumum,ibi cremari. Namque perſtalem fumum ſciebant poſſe fugari dracones,& quia tali hoc tempore maximè fiebant,ideo hoc adhuc ab aliquibus obſeruatur. Sunt enim dracones animalia,vnde in pſalmo : Laudate dominum de terra dracones,non thracones, id eſt , meatus terræ, prout quidam dixerunt: quæ quidem animalia in aëre volant , in aquis natant, per terram ambulant,nil immundum ſuſtinent , & fugiunt propter fumum oli-

ferum

12 ferum,ſicut elephantes propter grunitum ſuum.Eſt† etiam alia ratio quare oſſa animalium comburuntur: videlicet in memoriam quod oſſa Ioannis baptiſtæ à Gentibus in ciuitate Sebaſtæ combuſta fuerunt,vel poteſt hoc referri ad nouum Teſtamentum. Abiiciunt enim pueri vetera,& comburunt,ad ſignificandum,quod aduenientе noua lege,vetus Teſtamentum debet ceſſare.Dictum eſt enim vetuſtiſſima veterum nõ comeditis, & nouis ſuperuenientibus vetera proiicietis. Feruntur quoque branda ſeu faces ardentes & fiunt ignes, qui ſignificant ſanctum Ioannem,qui fuit lumen & lucerna ardens, & præcedens & præcurſor veræ lucis, quæ illuminat omnem hominem veniẽtem in hunc mundum.Vnde dicitur Ioan.vj. Eſt lucerna ardens lucẽs
13 ante dominum,qui viam domino præparauit in eremo.Rota† in quibuſdam locis voluitur ad ſignificandum, quod ſicut ſol ad altiora ſui circuli peruenit, nec altius poteſt progredi,ſed tunc ſol deſcendit in circulo.Sic & fama Ioannis,qui putabatur Chriſtus deſcendit,ſecundum quod ipſe teſtimonium perhibet, dicens: Me oportet minui,illum autem creſcere,quod dicunt quidam dictum eſſe, eò quod tunc dies incipiunt minui,& in natiuitate Chriſti creſcere. Sed quia ante feſtum ſancti Ioannis decreſcunt:& ante natale Domini creſcunt intelligendum eſt de natiuitate in matre, quando ſcilicet conceptus eſt vterque:quoniam Ioannes conceptus fuit decreſcentibus diebus, vt in Septembris,& Chriſtus in creſcentibus,vt in Aprili,vel dic de morte vtriuſque:nam corpus Chriſti exaltatum eſt in cruce,corpus Ioannis capite minoratum.

SVMMARIVM.

1 *Petrus & Paulus eiſdem die & anno paſſi ſunt.*
2 *Petri & Pauli officia diſtinxit Gregorius.*
3 *Petri & Pauli octaua,quod habeant officium.*

De ſanctis Petro & Paulo. CAP. XV.

1 DE Petro† & Paulo quæſtio eſt,vtrum eadẽ die paſſi ſint.Nã Henricus Solitarius velle videtur, quod eadem die anno reuoluto Paulus paſſus ſit.Sed Pelagius & Nicolaus Papæ,& Ambroſius, & alij ſancti Patres volunt,quod eadem die & eadem etiam hora, ſub Nerone Imperatore,videlicet anno xiiij.Imperij eius:alioquin falſæ eſſent hiſtorię de illis Scriptæ.Sed tamẽ in diuerſis locis:licet in vrbe, & diuerſas pœnas paſſi ſint,quia Petrus in vrbe crucifixus eſt,Paulus verò, quia ſicut legitur in Actibus Apoſtolorũ, ciuis Romanus erat, quãuis natiõe Tharſenſis eſſet,extra muros vrbis decolatus,quæ pœna honeſtior videbatur:& de ipſo lac pro ſanguine legitur profluxiſſe. Verùm procedente tempore cùm Conſtantinus Imperator in honorẽ vtriuſq; Eccleſias conſtruxiſſet,& Romanus Pontifex vellet eorũ corpora ſeparare, & dubitaretur, quæ cuius oſſa forent,dĩuinitus *ſ.1063.*

Digitized by Google

responsum est: Maiora ossa sunt prædicatoris, minora piscatoris: & sic adinuicē separata sunt & in propriis Ecclesiis collocata. Postmodùm verò Siluester Papa, volens Ecclesias ipsas cōsecrare, tā parua, quàm magna ossa ex æqua lance, cum summa reuerentia ponderauit, & vnam medietatem in vna Ecclesia, & aliam in alia Ecclesia collocauit. Vnde quidam faciunt festum de hac diuisione, officium, in Nonis vel octauo Idus Iulij, quia tali die facta fuit: alij illud faciunt xv. vel xvj. die eiusdem mensis. Alij verò dicunt, quòd festum diuisionis Petri & Pauli, quòd celebratur die illa, fit propter illam diuisionem, quæ facta est in Hierusalem, post duodecim annos, quando separati sunt ad prædicandum Gentibus, in quo festo cantant illam magnam sequentiam: Cœli enarrant gloriam, & euangelium ascensionis: Recumbentibus, &c. incipientes ibi in fine: Dominus quidē Iesus postquàm, &c. ¶ Licet autem eorum festa eadem die celebranda concurrāt. Beatus tamen Gregorius instituit vt tantum officium beati Petri ipso die celebraretur: tum quia tali die Ecclesia beati Petri fuit dedicata: tum quia ipse prior fuit conuersione: tum quia maior fuit dignitate, quoniam Romanæ Ecclesiæ tenuerat primatum. Et dicitur in missa introitus, Nunc scio. Act. xij. Collecta communis vtrique, Deus, qui hodiernam diem. quare non fit commemoratio de sancto Paulo. Epistola: Misit Herodes, quæ est ibidem. Allelu-ia: Tu es Petrus. Matth. xvj. Euangelium: Venit Iesus in partes. quod est ibidē. vbi dicitur: Quem dicunt homines esse Filium hominis: sed secundum Hieremiā in Hebræo dicitur, Filius Adæ: per horas verò dicitur capitul. Misit Herodes rex magnus. Act. xij. capit. & illud: Angelus Domini. & illud. Et Petrus ad se reuersus, quæ sunt ibidem. Sequenti verò die fit festū de beato Paulo & dicitur in missa introitus: Scio cui. ij. ad Timot. ij. cap. & collecta: Deus, qui multitudinem. Graduale: Qui operatus est Pet. Galat. j. c. versus est: Gratia Dei. ad Corinth. xv. cap. Epistola: Notum vobis facio ad Galat. j. cap. Allelu-Ia. Tu es vas electionis. Act. ix. cap. Euangelium: Dixit Simon Petrus. Matth. xix. cap. in aliis Ecclesiis dicitur: Hoc est præceptum. Ioan. xv. ca. Communio: Amen dico vobis. Matth. xix. c. Item in nocturnali officio beati Pauli, quidam versiculi præmittuntur antiphonis laudū, vt dictum est in sexta parte, sub Trinitate, & dicitur capitulum: bonum certamen, ij. ad Timoth. iij. capit. In octauis verò Apostolorum dicitur illud: Confitebor tibi domine rex. Ecclesiast. vlt. verùm in vigilia dicitur introitus. Dicit dominus. Ioan. vlt. & epistola Petrus & Ioan. Act. iij. Euangelium: Dixit Iesus Simoni Petro. Ioan. vlt. c. Habet autem hoc festum tria, scilicet ieiuniū, solennitatem, & octauā. Ieiuniū, quia si volumus cōregnare, oportet nos & cōpati. In die festi, de eorū glorificatiōe gaudemus. In octaua, de eorum futura beatitudine in corpore, & anima iā certi lætamur, & æternæ glorificationis meritum expectamus. De hac octaua dictū est in proœmio huius partis. Et nota, quod Leo Papa secūdus orans pro

Neapoli

Neapolitanis ciuibus in mari cum Saracenis,pugnantibus fecit illam collectam: Deus cuius dextera beatum Petrum,&c. Perfectis verò per eum muris ciuitatis Leoninæ imponens ſeras portis,orans fecit illam collectá: Deus,qui beato Petro collatis clauibus,&c. ¶ In feſto Magdalenæ dicitur epiſtola : Mulierem fortem quis inueniet? quæ eſt in Parabolis vlt.cap.Euangelium:Rogabat Ieſum.Lucæ.vij.cap.

S V M M A R I V M.

1 *Fratres ſeptem.*

De ſeptem Fratribus. CAP. XVI.

1 CIrca feſtum ſeptem † Fratrum notandum eſt, tres fuiſſe matres quarum quælibet habuit ſeptem filios, & poſt paſſiones eorum paſſæ ſunt,videlicet mater Machabæorum, cuius nomen ignoratur, & Felicitas, mater iſtorum ſeptem fratrum, & Symphoriana ſapiens mulier,quæ ſancta fuit.

S V M M A R I V M.

1 *Iacobus maior, filius Zebedæi, euangelium docuit in Hiſpaniis, & eius diei officium nu.2. & quando fiat.nn.3.*

De ſancto Iacobo. CAP. XVII. ſ.1069.

1 IAcobus † maior filius Zebedæi, frater Ioannis euangeliſtæ miſſus eſt ad prædicandum Hiſpanis. Sed cùm non poſſet niſi vnum Principem ibi conuertere,redit Hieroſolymam, ſed tandem ab Herode decollatus,& in Hiſpaniam reportatus, quos viuus conuertere nequit, mortuus diuino miraculo conuertit. Fit autẽ eius feſtũ octauo Calẽd. Auguſti, pro eo. quod in rali die fuit apud Compoſtellam tranſlatus, non quod tunc obierit,quia occiſus eſt ab Herode in diebus azymorum, videlicet octauo Calen. Aprilis in annuntiatione Domini, ſcili-
2 cet circa Paſcha, vt legitur in epiſtola huius diei. Miſit † Herodes,&c. & ita tunc propter dies ipſos feſtum non habuit. in Calend. verò Ianuarij fuit ſepultus, quia ab Auguſto vſque nũc ſepulchri eius fabrica
3 fuit protelata: † vel ideo ſit octaua Calen. Auguſti hoc feſtum quoniã hac die dedicata eſt ſibi Eccleſia in Cõpoſtella: quare dictus ſit maior dictum eſt ſub feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi Hoc autem feſtum non habet vigiliam vel ieiunium, prout dictum eſt in ſexta parte, ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ Aduentus. Hac die, dicũt quædam Eccleſiæ epiſtolam: Iam non eſtis. Ephe.ij.cap. Aliæ : Benedictus Deus,& Pater Ephe.j. & euangelium : Acceſſit ad Ieſum. Matth.xx.c.

S V M M A R I V M.

1 *Fratrũ ſeptẽ dormientiũ fere trecentis annis, feſtũ ibidémque hiſtoria.*

De ſeptem dormientibus. CAP. XVIII.

1 NVnc de feſto † ſeptem dormientium dicẽdum eſt: ſex eorum potentes fuerunt in Epheſo tempore quo Decius Cæſar perſecutus

Digitized by Google

eſt Eccleſiã Dei, qui quàm citò audierunt perſecutionem, fugerunt in montem & latuerunt in ſpelunca quadam & ſecum magnam pecuniam portauerunt:ſed parũ cibi, quorum nomina ſunt: Maximianus, Marcus, Martinianus, Dionyſius, Ioannes, Serapion, & Conſtantinus. Hi cum eſſent in ſpelunca, prima die comederunt quicquid habuerũt comeſtioni aptũ, & dixerũt ſeruienti ſuo: Cras emes nobis cibos: quia parum hodie comedimus, & poſteà dormierunt. Tandẽ Decius quęſiuit eos: nã audiuit eos eſſe Chriſtianos, ſed dictũ eſt ei eos aufugiſſe in alias regiones, vel in monte latuiſſe: quod audiens fecit oſtia ſpeluncæ lapidibus obſtrui. Poſt multũ verò temporis, videlicet circiter trecentos annos, quidã voluit ſtabulũ cõtra ſpeluncã facere, & fecit magnũ ignem, in quo ſoluti ſunt lapides, qui erant in oſtio ſpeluncæ: & ſtatim in ſpelunca refulſit ſplẽdor ignis, euigilati ſunt ſeptem dormientes, & ſex qui potentes erant dixerunt ſeptimo qui erat ſeruus eorum: dies eſt, vade nobis emere cibos. Putabãt enim ſe per vnã noctẽ tantum dormiuiſſe. Iuit ergo ille ad ciuitatẽ & venit ad macellum miratus vltra modũ quia cruces videbat per vicos & in triuiis, & quadriuiis. Cũ uo carnes emẽs obtuliſſet monetã quã habebat, non cognouerunt eã carnifices, & dixerunt: Vnde habes iſtos nummos? Qui ait ex meo proprio labore. & illi: Vnde es tu? Qui ait: De patria iſta: tunc illi: Qui ſunt parentes tui? Ille ait: iſti, & nõ cognouerunt carnifices aliquos eorum, quos ipſe nominabat, à longo enim tẽpore eorũ nomina cũ illis erant ſepulta. Iterũ illi dixerunt: Sub quo imperatore fuit illa moneta, ait ille, Sub Decio. Tunc illi admirati ſunt, tum propter monetã, tũ propter ea quæ referebat, æſtimãtes eũ inſanum eſſe. Qui ligauerunt eum, & duxerunt ante pontificẽ ciuitatis, cui diligenter inquirenti quis iſte eſſet, & vnde & vbi hanc monetam inueniſſet, & de aliis, quæ ipſe retulerat carnificibus, omnia prout cõtigerant reuelauit. Tunc Epiſcopus veniẽs cũ vniuerſo populo ciuitatis ad ſpelũcam, inuenit eos ſex, qui ibi remãſerant iterum dormientes, & euigilatos ſecum in ciuitatẽ adduxit, & ſingula ſciſcitatus ab eis, inuẽtum eſt eos in ſpelunca fuiſſe per annos ferè trecentos. Prætereà, inuentæ ſunt Plumbeæ, tabulæ in ipſa ſpelunca, quas illi impoſuerant ibi qui mandato Decij obturauerant os ſpeluncę. Imperatores erãt tunc Honorius & Archadius: qui cum prius dubitarent de reſurrectione hoc viſo firmius crediderunt. Fuerunt autẽ cum Epiſcopo prædicti ſeptem iuuenes, per aliquos dies: & poſteà mortui ſunt, libera morte. Vnde dicti ſunt martyres, quia tam diu in ſpelunca manſerunt.

SVMMARIVM.

1. *Petri ad vincula feſtum, quomodo inſtitutum, & quare, ibid. & numero 2 5.4. eiúſque diei officium, nu. 5.*

An. 1066. De feſto ſancti Petri ad vincula. CAP. XIX.

FEſtum † beati Petri ad vincula taliter ſecundum Bedam inſtitutũ fuit: Theodoſia, vxor Theodoſij ſecundi Imperatoris Hieroſolymam

mam proficiſcens vidit in Alexandria feſtum celebrari in Calen. Auguſti, ad honorem Cæſaris Auguſti de triumpho habito de Cleopatra regina Ægypti & de Marco Antonio viro eius. Vnde vehementer doluit, quòd dãnato & gentili tantus honor exhiberetur. Veniens autem Hieroſolymã, catenas quibus Petrus ſub Herode fuit alligatus, acquiſiuit, & Romam rediens, eas apoſtolico præſentauit, qui alias catenas, quibus ſub Nerone fuerat alligatus, apportari præcepit: quæ ſe tangentes vſque adeò ſunt miraculosè coniunctæ, ac ſi ſemper fuiſſent eædẽ. Theodoſius igitur ad honorẽ beati Petri Eccleſiam ædificauit, & ibi catenas impoſuit, quæ dedicata eſt in Calend. Aug. vt ſolemnitas piſcatoris obfuſcaret ſolennitatem Imperatoris & catena Petri extingueret torquem Auguſti. ¶ Secunda cauſa † inſtitutionis huius feſti
2 eſt, propter memoriam liberationis beati Petri per angelum factæ à carcere, ſiue à vinculis, quibus per Herodẽ Agrippã tenebatur, prout in epiſtola legitur hodierna: & ſecundum hoc videtur, quòd deberet
3 vocari hoc feſtum à vinculis. ¶ Tertia † cauſa eſt, quia cùm Quirinus tribunus filiam haberet gutturoſam, illa ad mãdatum ſanct. Alexandri Papæ qui ſextus fuit à beato Petro, quæſiuit bogas ſiue vincula, quibus beatus Petrus fuit vinculatus Romæ ſub Nerone quibus oſculatis, liberata eſt, & Quirinus cum tota ſua familia baptizatus eſt: tunc dictus Alexand. Papa hoc feſtum in Calend. Auguſti celebrandũ inſtituit, & in honorem beati Petri Eccleſiam in vrbe fabricauit, vbi vincula ipſa repoſuit, & Ad vincula nominauit, & Calen. Aug. dedicauit: in qua feſtiuitate populus illic ipſa vincula hodie oſculatur.
4 ¶ † Quarta cauſa poteſt eſſe: quia dominus Petrum à vinculis miraculosè abſoluit, & eidem ligandi atque ſoluendi poteſtatem dedit. Nos autem vinculis peccatorũ ligati tenemur, & abſolui indigemus. Ideò igitur in ſolennitate ipſa, quæ dicitur. Ad vincula, ipſum honoratus vt ſicut ipſe à vinculis abſolui promeruit & abſoluendi poteſtatem accepit à Domino: ſic & ipſe nos à peccatorum nexibus abſolui obtineat. Hac † die dicitur epiſtola: Miſit Herodes. Act. xij. cap. Euangelium. Venit Ieſus in partes Matth. xvj. cap.

SVMMARIVM.

2 *Machabæorum feſtum cur agat Eccleſia. & num. 3. & infrà.*

1066. De Machabæis. CAP. XX.

1 MAchabæi iſti, ſunt illi de † quibus fuit Iudas Machabæus de quibus habetur in 1. Machabæorum. Et cùm Eccleſia Occiden alis nullius alterius ſancti veteris Teſtamẽti feſtũ celebret, prout dictũ eſt in proœmio huius partis, iſtorũ tamẽ & Innocentiũ feſtũ recolit: iſtorum quidẽ propter quatuor. Primò, quia † paſſi ſunt propter legis obſeruationem, quia, videlicet carnes porcinas contra legem comedere nolu. runt.

D. Bernar. epiſt. 313. ſolicet veteris Machã. qã nõ ſolẽ cãm. ſed et formã dicit. martyrij nouæ teſtãt. ecclia vãt

Digitized by Google

Ideo nouem sunt, fortasse in certa cū nouem aliis certis martyribus cū dam celebritatis gloriā adsecuti sunt. Hoc nouerentia exhibetur. tyrium facit cum sa, tempo genus dissentiū. Tempo gdam Machab. nouem martyrib⁹ distinguit cum antiqs Gen. nouis aggregat, ga liboro, et ipsi diis alienis ageban, et aggregat aute vigilidi euāl epla 2.

noluerunt. Secundò, propter martyrij prærogatiuam, prout legis in hiſtoria ſcholaſtica: qui enim inaudita ſupplicia, ſuper ſanctos veteris teſtamenti pertulerunt, ideò in hoc priuilegiati ſunt, vt eorum paſſio celebretur. Tertiò, quia ipſi fuerunt ſeptem fratres, & numerus ſeptenarius, eſt numerus vniuerſitatis. Vnde in eis ſignificátur omnes martyres veteris Teſtamenti, celebritate digni. & omnibus illis in iſtis retyribus noui Teſtamēti, vti ſicut illi pro legis Moſaicæ obſeruatione paſſi ſunt: ita & nos maximè ſi neceſſe fuit, parati ſimus pro euangelica: & ſecundum hoc magis celebratur hoc feſtum propter ſignificatum, quàm propter ſignificans. Quidam verò dixerunt quod illi Machabæi, ſunt illi ſeptem fratres qui fuerunt filij Feliciatis.

SVMMARIVM.

1 *Stephani protomartyris feſtum quo die agatur, & cur ſtatim à natali Dominico.*

De inuentione ſancti Stephani. CAP. XXI.

S Ancti † Stephani protomartyris inuētio facta fuit die illa qua cele- 1
bratur eius paſſio, & paſſus eſt die illa qua eius inuentio celebratur: ſcilicet in Auguſto, ſed feſta per Eccleſiā quatuor de cauſis tranſlata ſunt. Primò, quia cum beatus Stephanus fuerit protomartyr, & martyrum ſanctorum ſit eorū natale in cœlis, merito ſtatim poſt natale Domini, natale protomartyris Stephani celebratur. Secūdò, propter dignitatem: dignius namque eſt feſtum, quod eſt de morte, quam aliud, & ideo competenter tamquam dignius ſtatim poſt natiuitatem collocatum eſt. Tertiò, quia officium paſſionis eius concordat officio natalis Domini. Vnde illud: Heri natus eſt Chriſtus in terris, hodie Stephanus naſcetur in cœlis. Quartò quia in eius inuentione maxima multitudo hominum venit: qui videntes miracula plurima, quæ fecit Deus in illius inuentione, maiori cultu diem illum celebrauerunt annuatim, quam etiam diem mortis illius. Statuerūt ergo ſancti Patres, vt feſtum paſſionis eius trāsferretur ad hanc diem inuentionis, & ad feſtum inuentionis, feſtum paſſionis: quia feſtum paſſionis maiori cultu dignum eſt, vt populus hunc diem: qui natale Domini ſequitur, feruentiori cultu celebret, quàm diem eiuſdem feſti in Auguſto. Alia etiam ratio reddetur ſub iſto feſto. ℣. 372.

SVMMARIVM.

1 *Domini transfiguratio, cur die ſancti Sixti celebretur.*

2 *Dominica transfigurationis die conſecratur vinum nouum, & prima fruges, atque faba. num. 3.*

De transfiguratione Domini. CAP. XXII.

℣. 1067.

S Equitur † de feſto transfigurationis domini, quod eſt in die beati Sixti, non quia tali die transfiguratio facta ſit: ſed quia tunc 1

ab Apoſto

ab Apoſtolis,qui ſecum fuerunt in monte,fuit manifeſta,& publicata, & prædicata. Præceperat enim Dominus, ne alicui dicerent, donec à mortuis reſurrexiſſet. Illi autem vſque ad hanc diem ſuper hoc tacuerunt.Transfiguratjonem enim conſtat factam fuiſſe circa principium, eo ſcilicet die,quo dicitur euangelium de transfiguratione,ſcilicet ſe-
2 cunda hebdomada quadrageſimæ.¶ Et † nota quòd in quibuſdam locis hac die conficitur ſanguis Chriſti de nouo vino , ſi inueniri poſſit, aut ſaltem aliquantulum de matura vua in calice eliquatur. Benedicuntur etiam racemi ex quibus populus communicat, & eſt ratio hæc: In die enim cœnæ dicit Ieſus diſcipulis: Amen dico vobis: A modo non bibam de hoc genimine vitis,donec bibam illud nouum in regno Patris mei. Quia ergo hoc quod dixit nouum , & etiam tranſiguratio pertinet ad illam glorioſam innouationẽ, quam Chriſtus , habuit poſt reſurrectionem , & quam fideles poſt reſurrectionem ſunt habituri, ideò in hoc feſto ſanguis Chriſti ex nouo vino conficitur , & propter hoc etiam hac die nouæ vuæ benedicuntur. Euticianus Papa ſtatuit,
3 vt primæ † fruges & fabæ ſuper altare benedicantur.

SVMMARIVM.

2 *Laurentius poſt beatum Stephanum , primatum obtinet inter martyres, & eur honorificentius præ cæteris colatur & eius diei vigilia , officium.num.2.& diei.numer.4.*

3 *Leuitæ, quis.*

5 *Laurentius tria ſingularia habet priuilegia.*

De ſancto Laurentio. CAP. XXIII.

1 BEatus † Laurentius,quia poſt beatum Stephanum,inter alios martyres primatum obtinet,vigiliam habet,nõ quia maiorem pœnam ſuſtinuerit , quam alij : nam multi tantam pœnam ſuſtinuerunt , ſicut beatus Vincentius & beatus Gregorius,& alij quidam:ſed propter officium prædicationis & propter martyrij locum, quia Romæ , & propter bonam adminiſtrationem, theſaurorum Eccleſiæ. Vnde incipit in-
2 troitus † in vigilia ipſius: Diſperſit, dedit pauperibus. In die vero habet proprium officium videlicet: Confeſſio & pulchritudo, &c.& hoc ideò dicitur quia propter confeſſionem fidei fuit aſſatus & exaltatus & apparuit eius ſanctitas , cum non timuerit ſic tormentari pro Chriſto : quia verò ipſe in tormentis poſitus iubilabat , ac domino laudes cantabat, ideo ſequitur verſus: Cantate Domino canticum nouum. In collecta vero illa: Da nobis quæſumus Domine,&c.orat eccleſia ſe ſic liberari, per dominum ab igne vitiorum, & ipſa vitia in ſe extingui, ſicut beatus Laurentius fuit liberatus ab igne tormentorum. Vnde ipſe dicebat tyranno: Diſce miſer quanta eſt virtus domini:nam carbones iſti non dolorem ſed refrigerium mihi præſtant. In epiſtola verò , Qui

Pſal. 101

parce.

Digitized by Google

parce. ij. Corint. ix. cap. agitur de largitate eleemosynarum faciendapauperibus quod præceptum strenuè impleuit beatus Laurentius, qui thesauros Ecclesiæ dedit pauperibus, & vt etiam in hoc imitemur, dicitur, Iustitia eius manet in seculum seculi. Responsorium de passione eius est, eo quòd igne probatus fuit aurum in fornace probatur: & hoc est, quod dicit: Probasti cor meum, & vi.no.quia ad literam de nocte fuit assatus & à Domino visibiliter visitatus, & ideo dicebat: Mea nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt. Versus est: Igne me exal. & non est inuenta in me iniquitas, idest inæqualitas: quia semper & perfectè in fide constans fuit. Vel non fuit inuenta in eo iniquitas, scilicet peccati. Allelu Ia est de nobili ministerio eius. Et quia erat præcipuus minister, idcò in virtute Domini præcipuè operabatur. Leuita (inquit) Lau. bonum opus operatus est: qui per signum crucis cæcos illuminat. Leuita † idem est quòd assumptus vel offerens, quia ad literam assumptus fuit ad ministerium diuinum. Vnde legitur ipsum dixisse beato Sixto: Quò progredieris sine filio pater? nunquid degenerem me probasti: experire certè: vtrum idoneum ministerium elegeris, cui promisisti dominici sanguis consecrationem. Item fuit Leuita, id est seipsum offerens. Vnde ipse in tormentis positus dicebat: Ego me obtuli hostiam Deo, in odorem suauitatis, & ideò de eo in nocturnali officio cantat Ecclesia: Meruit esse hostia beatus Laur. qui dum assaretur, dominum non negauit: & ideò inuentus est sacrificium laudis. Et quia Deus laudandus est de tanta patientia concessa martyri, ideò prædicta sub allelu-Ia cantatur. In euãgelio † verò: Nisi granum frumenti cadens in terram bonam quod est Ioan. xij. agit. Dominus de ministris suis, & de præmio ipsorum, dicens primo de opere ipsorum: Qui mihi ministrat, me sequatur, & post de præmio adiungit, dicens: Et vbi sum ego, illic & minister meus erit: si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus, &c. Cum igitur inter ministros præcipuus fuerat beatus Laurent. ideò istud euangelium in eius festiuitate cantatur. Sed quia priuilegiatum ministerium est prædicatio & confessio nominis Domini coram regibus & principibus, ideò sequitur offertorium. Confessio & pulchritudo in conspectu, &c. in post communione quoque agitur de ministris & merito ipsorum. Qui ministrat, me sequatur, &c. Ad horas dicitur capitulum: Qui parcè. ij. Corinth. ix. cap.

¶ Et nota † quod iste sanctus propter prærogatiuas suprà in principio positas, in tribus priuilegiatus est. Primò, quoniam ipse solus inter martyres habet ieiunium institutionis. Secundò, in octauis, quoniam iste tantum, & beatus Stephanus octauas habent inter martyres: sicut beatus Martinus inter confessores. De hac octaua dictum est in fine proœmij huius partis. Tertiò, in regressibus antiphonarum: in hoc enim festo quidam versiculi præmittuntur antiphonis: vt dictum est in secunda parte, sub dominica de Trinitate. Beatus Laurentius fuit archidiaconus Romæ, post quem nullus dicitur ibi archidiaconus fuisse.

Psal. 16

SVMMA

SVMMARIVM.

1 *Maria virgo an fuerit assumpta, vnà cum corpore, & quoto ætatis anno. numer. 2.*
3 *Adsumptionis Mariæ officium. & num. 5.*
4 *Adsumptio Mariæ celebratur æstuo tempore, idque congruè.*
6 *Adsumptionis die cur euangelium legatur de Maria & Martha, & quid illæ duæ sorores designent. num. 7.*
8 *Euangelia sunt quatuor de beata Maria.*
9 *Adsumptio Mariæ, habet ieiunium, & octauas.*
10 *Adsumptionis die cur colligantur herbæ, & benedicantur.*

De adsumptione virginis glorioſæ Mariæ.

CAP. XXIIII.

1 HIeronymus dicit: Quomodo beata Maria † adsumpta fuerit siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit Augustſ. verò dicit, quòd in corpore, veritas tamẽ est, quod primò adsumpta est in anima, vtrum verò corpus in terra remanſit, incertum habetur, & melius est piè dubitare, quam aliquid circa hoc temerè diffinire, pie tamen credendum est eam totaliter fuisse adsumptam. Verum quædam religiosissima mulier Elizabet nomine de partibus Saxoniæ asseruit ibi reuelatum fuisse, quòd post quadraginta dies post adsumptionem animæ, adsumptum fuit corpus, & inde composuit quemdam tractatum, qui tamen non est authenticus. Refert Ephitius, quòd beata Virgo quando Christum concepit, erat annorum quatuordecim, & in decimoquinto anno ipsum peperit, & cum eo mansit annis xxxiij. & post mortem Christi superuixit annis vigintiquatuor: & secũdum hoc tempore oblitus sui erat annorum lxxij. Probabilius, vt videtur dicunt alij † quia
2 duodecim annis filio superuixit, & sic sexagenaria est adsumpta: cum Apostoli totidem annis prædicauerunt in Iudæa & circa partes illas.
3 ¶ In hoc festo quędam dicuntur, quæ in Ecclesiarum † dedicationibus dicuntur, quia ad eam pertinent. Cantatur etiam de libro Canticorum, scilicet: Osculetur me osculo, &c. Responsoria enim antiphonæ & lectiones eædem sumuntur, qui liber est de amoribus, quia in carne manens maiorem habuit dilectionem, quam aliqua creatura in carne viuens, excepto Christo: & ideò propter excellẽtem charitatem, quam habuit in terris, meruit ascendere super cœlos, in carne enim præter
4 carnem viuere, non terrena, sed cœlestis vita est. Et † competit hoc festum æstiuo tempori, quia per calorem ignis charitas ascendit. Rursus legitur & cantatur de Cantico amoris, eò quòd beata Virgo figuram tenet Ecclesiæ. Sicut enim ipsa mater est: virgo & sponsa, sic & Ecclesia, mater sanctorum nomen, tenet virginitatis & sponsæ virginitatis inquam mentis, & fidei, quæ præualet virginitati carnis & sponsæ: quia ipsa est sponsa Christi. Vnde Apostolus. Despondi vos vni viro virginem

Digitized by Google

virginem caſtam exhibere Chriſto. Eſt autem, vt dicunt quidam, cantici legenda medietas vſque ad octauas: alia verò medietas vſque ad natiuitatem eiuſdem Virginis reſeruetur. Huic ergo congruè accedit, quod circa feſtum iſtud libri Salomonis legantur, & præmittuntur antiphonis quidam verticuli, vt dictum eſt in ſexta parte, ſub dominica de trinitate. In Calcedonñ. conſilio, quod beatus Leo celebrauit, ſtatutum fuit, quod virgo Maria mater Dei appellaretur. Alij tamen dicunt quod in Epheſino iuſſu Cœleſtini Papæ primi celebrato. ¶ Item nota, quod ille ſermo Hieron. Cogitis me, ô † Paula & Euſtocium qui à quibuſdam in Eccleſia, in hoc feſto legitur: ſed non debet legi, niſi in refertorio vel capitulo, quia ad hoc factus fuit. Dicitur autem ad horas capitulum: In omnibus requiem quæſiui. Eccleſiaſt. xxiiij. cap. in vigilia aſſumptionis, dicitur epiſtola: Ab initio, & ante ſecula Eccleſia xxiiij. cap. Aliæ Eccleſiæ dicunt: Ego quaſi. quæ eſt ibidem: ¶ Euangelium eſt: Exurgens Maria. Luc. j. cap. Aliæ Eccleſiæ dicunt: Loquente Ieſu ad turbas. xj. cap. Offertorium: Oratio mea munda. Iob. xvj. ca. Cæterum in miſſa diei legitur epiſtola: in omnibus requiem quæſiui, &c. in omnibus enim quæſiuit vitam æternam, & ideò habuit illam. Sequitur: Et qui creauit mé, requieuit in tabernaculo, id eſt, in vtero meo. Et quia dominus in vtero beatæ Mariæ virginis requieuit, ideò ipſe dedit illi ſuum tabernaculum, id eſt, cœlum. Et ſicut ipſa, duo fecit thronum grandem, vnde ipſa dicit, Magnificat anima mea dominum. & iij Regum x. Thronum fecit rex Salomon de ebore grandem: & ita ei fecit dominus thronum grandem in cœlo, quando exaltauit eum ſuper angelos. ¶ Euangelium legitur † de Marth. & de Maria, ſcilicet intrauit Ieſus. Luc. x. quod prima facie pertinere non videtur: tamen bene pertinens eſt ſecundum allegoriam. Intrauit enim Ieſus, in quoddam caſtellum, id eſt in beatam Virginem, quæ dicitur caſtellum, quæ eſt terribilis dæmonibus, & bene ſe muniuit contra diabolum, & vitia. Diminutiuè autem dicitur caſtellum propter humilitatem. Et dicitur quoddam propter ſingularitatem; quia nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem, & Martha, id eſt actiua vita recipit eum. Diligentiſſimè enim nutriuit puerum ſuum, tulit in Ægyptum, & prius ſe probauit in actiua vita, eundo ad Elizabet, & ſeruiendo ei, & ſicut ipſa fuit Martha in actiua vita: ita & fuit Maria Magdalena in contemplatiua. Vnde in alio euangelio habetur: Maria conſeruabat verba omnia, hæ conferens in corde ſuo. † Hæ autem duæ ſorores ſignificant tam actiuam, & vitam contemplatiuam, quæ plenæ fuerunt in beata virgine Maria, per quas ipſa ſublimeret, honorabiliter atque delectabiliter in ſeipſa recipit Chriſtum. ¶ Illud autem notandum eſt quod quatuor ſunt euangelia de beata Maria virgine. † Vnum eſt: Miſſus eſt Angelus: quod non debet dici, niſi in aduentu Domini, & in Annuntiatione eius. Alia tria poſſunt cantari, quoties de ipſa peculiaris miſſa cantatur: tanquam communia: quæ ſunt ipſa, Extollens vocem mulier,

Digitized by Google

mulier,&c.aliud: Abijt Maria in montana,&c.aliud:Stabat iuxta crucem, &c. ¶ † Item nota quod hoc festum habet ieiunium & octauas, quod non habet aliud festum de illa. Hoc enim festum maius est omnibus alijs,quæ fiunt de illa. Similiter & de quolibet sancto maius festum est transitus illius,quàm aliud de illo, quia de miseria transit ad vitam:excepto de Ioanne Baptista. ¶ † Quare autem herbæ colligantur,& benedicantur,in hoc festo,ipsa legenda indicet: quia beata Maria comparatur rosæ & lilio. ¶ Vnde sicut spina rosam genuit Iudæa Mariam. Officium beatæ Mariç virginis debet quotidie,sed in sabbato solenniter dici,prout dictum est in sexta parte,sub titulo de tempore aduentus. In quibusdam tamen Ecclesiis non dicitur à quinta feria cœnæ Domini,vsque ad octauas Pentecostes, dicentes, quod tunc in Ecclesia omnia breuia debent esse. ¶ Legitur tamen, cùm quidam sacerdos aliam forte missam nesciens,omni die missam de beata Virgine celebraret,Episcopus eum ab officio suspendit,sed Virgo beata ipsi Episcopo ex hoc grauissimè comminata est:& ideo ipse suspensionem huiusmodi relaxauit.

SVMMARIVM.

1 *Bartolomæi festum uariè celebratur.*
2 *Bartholomæi statuta.*

De sancto Bartholomæo Apostolo.

CAP. XXV.

1 BEatus †Bartholomeus,primo prędicauit:vt dixit beatus Theodorus abbas in Lugdonia,postea in India, deinde in Albania in ciuitate Armeniæ,vbi primò excoriatus, & postea decollatus est: deinde translatus dicitur Beneuentum, quamuis hodie Romæ esse dicatur. Quidam autem celebrant festum excoriationis, & quidam decollationis, sicut dictum est in sexta parte sub quarta feria tertiæ hebdomadę aduentus. Er†nota,quod inquirentibus beatũ Bartholomæum, 2 Dæmon ipsum ita descripsit,dicens: Capilli eius nigri,& crisei: caro candida oculi grandes,nares coæquales,& directæ:barba prolixa,habens paucos canos:statuta æqualis, collobio albo eleuato, & purpura vestitur: induitur albo pallio: quod per singulos angulos habet gemmas purpureas.

SVMMARIVM.

1 *Ioannis decollatio.*
2 *Herodes,tres fuere.*
3 *Ioannis Baptistæ caput,vbi humatum, & vbi quando, & à quo inuentum.num.4.*
5 *Ioannis Baptistæ officium ecclesiasticum in decollatione.*

De decollatione sancti Ioannis Baptistæ. ſ.1071.

CAP. XXVI.

FEstum † decollationis beati Ioann. celebrat Ecclesia, quia pro veritate mortuus est: sed non fit solenniter sicut festum natiuitatis

Digitized by Google

eius,eò quod descendit ad inferos,sicut dicit Greg.super illud:Tu es, qui venturus es,an alium expectamus? Fuit autem decollatus in tempore paschali per Herodem regem anno trigesimosecundo à natiuitate Domini, scilicet anno præcedente passionem Domini, & ipse in anno xxv. cœpit prædicare: & ita hoc festum est de decollatione. Et no.quod tres fuerunt † Herodes, quos eorum infamis crudelitas fecit famosos ¶ Primus dictus est Herodes Aschalonita, sub quo natus est Dominus,à quo innocentes occisi sunt,¶ Secundus,Antippas, qui Ioann.decollauit.¶ Tertius Agrippa,qui Iacobum occidit. & Petrum incarcerauit.Vnde versus: Aschalonita necat pueros, Antippa Ioannem,Agrippa Iacobum, claudens incarcere Petrum. Sanè decollato Ioanne discipuli eius corpus sepelierunt in Sebasta vrbe Palestinæ & caput in Hierusalem humatum est iuxta † Herodis habitaculum, & vbi corpus sepultum iacebat,multa Deus miracula operabatur. Vnde multitudo Christianorum illuc confluebat. Quod videns Iulianus apostata iussu eius Gentiles ad dedecus sancti Ioannis confregerunt mausolum: & ossa eius per agros sparserunt. Sed cum Christiani illuc venirent,& miracula non cessarent,iterum Gentiles ossa collegerunt,& combusserunt: sed digitus ille, quo Dominum ad Iordanem venientem monstrauit,dicens: Ecce agnus Dei,&c. non potuit comburi.Multi tamen Christiani monachi àHierosolymis,qui intererant cum Gentilibus ossa colligentibus, quot occultare poterant reseruauerunt,tulerúntque ossa ad Philippum Hierosolymitanum episcopum qui misit ea per Iulianum diaconum Anastasio Alexandriæ episcopo, quæ post Theophylus vrbis eiusdem episcopus, in templo Serapis reposuit,& Basilicam in honorem eius consecrauit.Vnde hoc festum de decollatione & combustione ossium est, secundum magistrum Guibertum,quod celebrat Ecclesia,quasi pro iam mortuo, secundũ martyrium,quia in suis ossibus quodammodo passus est. Alij dicunt,quod beata Tecla digitum beati Ioannis,qui comburi non potuit, de vltra marinis partibus afferens in Morianam ibi ad honorem beati Ioannis fundauit Ecclesiam, & hac die dedicata est ei Ecclesia. ideoque statutum fuit à Domino Papa,vt hæc dies ad honorem beati Ioannis per totum mundum semper celebris haberetur, & secundum hoc videtur,quòd habet dici festum dedicationis.Rursus† beatus Ioannes caput suum quod in Hierusalem fuerat humatum, reuelauit duobus monachis Orientalibus,qui Hierusalem adorare venerant, qui iuxta Herodis habitaculum illud vij. Calend. Martij inuenerunt, sed post ab alijs perlatum est in Edissam ciuitatem, & in quodam specu ignobiliter reconditum, donec denuò Marcello presbytero fuit reuelatum,& per eiusdem vrbis episcopum,iiij.Cal. Septembris reuelatum: ex quo tempore cœpit in eadem vrbe decollatio celebrari, ea die, vt arbitror, quo caput est reuelatum, & ita hoc festum potest dici reuelationis. Hoc ergo festum potest esse de decollatione, vel de collectione.

Digitized by Google

ctione offium, vel dedicatione Ecclesiæ ad honorem illius, vel de reuelatione. Hac †die dicunt quidam epistolam: Expectatio. Prouer. x. cap. Et euangelium: Misit Herodes. Mar. cap. vj. & allelu-ia: Erat lucerna. Ioan. v. cap.

SVMMARIVM.

1 *Felix & Audactus, socij in passione. Et vnde nomen sortitus Audactus.*

De sanctis Felice & Audacto.
CAP. XXVII.

1 SCiendum est, quod cum beatus † Felix traheretur ad mortem pro nomine Christi quidam repentè se in medio protulit, dicens: ego sum Christianus. Dixerunt carnifices, ergo venies & tu. Cum autem nomen illius ignoraretur, vocatus est Audactus, quasi beato Felici audacter associatus: sicut & beatus Ioannes Alexandrinus episcopus ob eximiam in pauperes Christi pietatem Ioannes eleemosynarius dictus est. Cuius festum nono Cal. Februarij celebratur.

SVMMARIVM.

1 *Maria natiuitas cur celebretur ab Ecclesia.*
2 *Natiuitas Mariæ, antiquitus non celebratur.*
3 *Natiuitas Maria non habet ieiunium institutionis.*
4 *Ecclesia tres natiuitates celebrat, quæ designant tres natiuitates spirituales.*

De natiuitate beatæ Mariæ,
CAP. XXVIII.

1 FEstum † natiuitatis beatæ Mariæ virginis, quando videlicet in mundo nata est, ideò celebratur, quia fuit in vtero sanctificata, iuxta illud psalm. Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. In hoc festo legitur genealogia Saluatoris, imò ipsius beatæ Mariæ virginis, quia de eadem fuerat genealogia: vnde legitur euangelium Matt. j. c. Liber generationis Iesu Christi: de qua dictum est in sexta parte, sub natali & sub festo Apostolorũ Philippi & Iacobi. Et epistola: Ego quasi. Ecclesiastici xxiiij. cap. Aliæ Ecclesiæ dicunt, Dominus possedit me Prouer. viij. capit. Cantatur etiam hiſtoria de laudibus ipsius virginis Mariæ. In quibusdam tamen Ecclesijs leguntur Cantica Canticorum quæ magis perueniet ad festum assumptionis virginis Mariæ, prout ibi dictum est: dicitur etiam ad horas capitulum: Ego quasi vitis. Eccle. xxxiiij. c. Sanè hoc festum olim † non celebratur, sed quidam vir
2 religiosus pluribus annis audiuit angelos in hac nocte solennitates in cœlis, cui causam quærenti reuelatum est angelos gaudere: quoniam beata virgo nata fuit in illa nocte, quod Apostolus authenticauit, & festum celebrari præcepit, vt in solennizando cœlesti curiæ conformemur. † Non autem habet festum hoc ieiunium institutionis:
3 potest tamen habere deuotionis. Olim etiam non habuit octauam,

Digitized by Google

ſed Innocentius Papa quartus eam inſtituit. Vacate enim Romana Eccleſia per obitū Greg. Papa nouis cardinalibus concordare nequeuntibus, Romani poſt plures dies eis incluſis multiplices moleſtias inferebant, propter quod Cardinales reginæ cœli vouerunt, quod ſi eius meritis concordarent, & abire libere poſſent, octauam ſuæ natiuitatis diu, neglectam celebranda de cæterò ſtatuerūt. Sicque ad Cœleſtinum Papam conuenerunt, & liberati ſunt. Sed quia idem Cœleſtinus viuit ſolum xviij. diebus non potuit votum implere: quòd poſtmodum dictus Innocentius eius ſucceſſor impleuit. ¶ Et † nota quod Eccleſia tres natiuitates ſolennizat, ſcilicet Ioannis baptiſt. & beatæ Mariæ & Chriſti: ſiquidem Ioannes fuit lucifer, quia ſicut lucifer præcedit ſolem, ſic ipſe Chriſtum. Primus enim apertè prædicauit. Maria fuit aurora, natiuitas Chriſti ortus ſolis, quia in eo ſplendor patris apparuit. Prædictæ autem tres natiuitates deſignant tres ſpirituales natiuitates. Nam renaſcitur cum Ioan. in aqua, cum Maria, in pœnitentia, & cum Chriſto in gloria. Cùm igitur oporteat, quod contritio præcedat natiuitatem baptiſmi in adultis & natiuitatem gloriæ ſimiliter, ideò meritò illæ duæ vigilias habent. Sed cùm pœnitentia tota ſit pro vigilia, non oportuit, quod ipſa vigiliam, haberet: & ideò hoc beatus Fulbertus epiſcopus Cardinalis fecit illa tria reſponſoria: Stirps Ieſſe. ſolem iuſtitiæ. &, Chorus nouæ Hieruſalem.

SVMMARIVM.

1 *Crucis exaltatio, vnde ortum duxerit.*
2 *Cruris inuentio, ſuperior eſt exaltatione.*
3 *Crucis exaltatio, quod habeat officium.*

De Exaltatione ſanctæ Crucis.

CAP. XXIX.

EXaltatio † ſanctę crucis dicitur, quia Cóſdroës rex Perſarum Hieroſólymam venit, & lignum Domini cum inde ſecum tulit, & facta domo cœlo ſimili, & in ea eadem ſedem ſibi fecit, & lignum à dextris poſuit loco Filij: gallum verò à ſiniſtris, loco Spiritus ſancti: & ipſe ſtans in medio, ſe Deum vocari iuſſit. Quod audiens Eraclius Imperator Romanus, aciem mouit iuxta Danubium, qui fluuius eſt Perſarum, non hunc, qui in Suenia naſcitur: ſed alium eiuſdem nominis, inde victo filio Coſdroe ſingulari certamine crucem domini tulit: & cùm appropinquaret in magna pompa Hieruſalem, portæ ciuitatis per angelum clauſæ ſunt, ne intraret: qui cum vehementer admiraretur, audita eſt vox de cœlo dicens: Regem regum non ſic intraſſe Hieruſalem phaleratum, quando pro omnibus pati venit: ſed humilè & ſuper aſinam ſedentem. Et ſtatim recognoſcens elationem ſuam, de equo deſcendit, & humiliatus eſt valdè, & portæ ei ſponte apertę ſunt & nudis pedibus ciuitatem intrauit, & in eius introitu multi diuerſorum morborum generibus detenti, curati ſunt per crucem: & Imperator

Digitized by Google

tator ipſe in has deuotiſſimas crucis prorupit laudes, dicens: O crux ſplendidior cunctis aſtris, mundi celebrior hominibus, &c. Ille ergo crucem exaltauit, exaltationis diem in futurum epiſcopis ſibi conſentientibus in ſuo imperio ſtatuit eſſe ſolennem. Sergius verò Papa, longis poſt temporibus in ſacrario beati Petri inuenit capſam argenteam, & in ea crucem, ex ſalutiferi ligni magna portione compoſitam, lapidibus pretioſis adornatam, quæ poſita in baſilica Saluatoris,
2 adoratur à populo in die exaltationis. ¶ †Eſt autem maius feſtum inuentionis, quàm exaltationis, propter authoritatem inſtituentis. Nã illud à Papa, ſcilicet Euſebio, iſtud ab Imperatore ſtatutum eſt. ¶ In
3 †hoc feſto dicitur epiſtola, quæ dicitur in ramis palmarum: quia in ea agitur de exaltatione ſanctæ crucis. Alij legunt illam: Chriſtus factus eſt. ad Philip. ij. capit. ¶ Legitur etiam in quibuſdam Eccleſiis euangelium in quo fit mentio de aduentu Chriſti & fulgure. Sicut fulgur erit, &c. quod dici conſueuit tempore aduentus. In aliis verò dicitur euangelium de Nicodemo, quod quidam dicunt in feſto inuentionis ſanctæ crucis: ibi enim dicitur: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in eremo, ita exaltari oportet Filium hominis. Communiter tamen dicitur, quod melius eſt euangelium: Nunc judicium eſt mũdi. Ioan. xij. c. in quo dicitur: Cum exaltatus fuero à terra omnia trahã ad meipſum. ¶ Prefatio verò illa dicitur, quę ante Paſcha per quindecim dies ſeu in quibuſdã Eccleſiis per quinque dicitur, vel vt alij volunt, illa, quę dicitur in tempore Paſchali: Dicitur etiã ad horas capitulum, Chriſtus factus eſt pro nobis. ad Philip. ſecundo capitulo.

SVMMARIVM.

1 *Matthæus, Leuita fuit. & Hebræus.*
2 *Matthæus, item alij euangeliſtæ, quibus temporibus ſcripſerint euãgelia*

De feſto ſancti Matthæi Apoſtoli & Euangeliſtæ. CAP. XXX.

1 BEatus† Matthæus Leuita fuit. Erat autem Hebræus, & ideò Hebraicè ſcripſit Hebræis in Iudæa, ſed poſteà liber eius fuit tranſlatus in Græcum, deinde in Latinum. Et nota, quod euangelium quod ipſe propriis manibus anno Domini xl. ſcripſit, cum oſſibus beati Barnabæ repertũ eſt. Quod quidẽ euangelium beatus Barnabas ſecũ ferebat, & ſuper ægros illud ponens tã fide Barnabæ, quàm merito beati Matthæi continuò liberabat. Matth. verò edidit Aquileiæ euãgelium anno Domini xliiij. ¶ Dicitur hodie epiſtola Vnicuique veſtrum Ephe. iiij. c. Alij verò dicunt: Similitudo vultus. Ezechiel. j. cap. euangelium eſt: Dum tranſiret Ieſus. Mat. ix. c. in vigilia verò eſt euã-
2 gelium: Vidit Ieſus Publicanum. Luc. v. cap. ¶ Prædicauit† autem ſub Caio Caligula Imperatore, qui ſic dictus eſt, quoniam natus eſt in expeditione, & coopertus eſt caligis. Ioan. autem ſcripſit ſub Nerua,

Digitized by Google

Marcus ſub Nerone: de Luca incertum eſt, quidam tamen dicunt quod ſub Nerone.

SVMMARIVM.

1 *Mauricij & ſociorum vita, & finis.*
2 *Theba, plures.*

De ſancto Mauricio & ſociis. CAP. XXXI.

f.1073.

CVm Galli† exercuiſſent exercitum in Romanos, dux Ægypti colleg.t exercitum in quo fuit beatus Mauricius, qui ſub ſe habebat legionem, in qua erant. vj. Mccccccclxvj. Cùm ergo eſſent in exercitu, tyrannus voluit eos cogere adorare idola, qui noluerunt, & propterea decimam partem accepit tyrannus, & interfecit: quod videns beatus Mauricius conuertit ſermonem ad ſocios, orans vt viriliter ſtarent, & ſic ab eo confortati, paſſi ſunt martyrium. Fuerant autem baptizati antè quàm Romã venirent. ¶ Et nota, quod dicitur † de Mauricio & Thebæa legione, quod inueniuntur plures Thebæ: vna in Ægypto, vbi ſunt Mauri, altera in Græca, vbi ſunt Thebani: alia in India, vbi ſunt Thebytæ. Iſti ſocij Mauricij erant de Ægypto.

SVMMARIVM.

1 *Lucas, cuius fuerit, & quando ad fidem noſtram acceſſerit.*
2 *Lucas, à quo acceperit potiſſimum, quæ ſcripſit.*

De feſto ſancti, Lucæ euangeliſtæ. CAP. XXXII.

f.1075.

LVcas Syrus† fuit natiõe, & Antiochenus patriarcha: & prædicauit in Bithynia vbi ſua morte, non martyrio vitam finiuit. Fuit etiam pictor & medicus, & ſecundum Hiero. fuit diſcipulus Apoſtolorum. & non domini, venit enim ad fidem poſt domini reſurrectionem, vt legitur in glo. ſuper Exo. licet quidam dicant, quòd fuerat de lxx. diſcipulis domini, & ſcripſit euangelium in Achaia. Vixit autem octoginta quatuor annis. Ipſe Euangelium & Actus Apoſtolorum compoſuit. Fuit diſcipulus beati Pauli, à quo† dicitur, quod docuit, ſicut & beatus Marcus à beato Petro. In prologo tamen euãgelij ſui inuenitur, quod ipſe didicit multa à quibuſdam, qui in principio cum domino fuerũt. Sed beatus Paulus non fuit à principio cum Domino: ergo non didicit ab eo, quod docuit. Solutio: Quædam didicit ab eo, & quædam ab aliis, ſed maximè à beato Paulo. Creditur tamen quod ipſe ad beatã Virginem tanquàm ad arcam teſtamenti recurrens ab ea de multis certificatus fuit, præcipuè de his, quæ ſibi ſoli conſtabant, ſicut de angelica annuntiatione, & Chriſti natiuitate, & huiuſmodi, de quibus ſolus Luc. agit.

SVM

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Iacobus minor, & Simon, fratres Domini.*
2 *Iudas variè appellatus est.*
3 *Simon, vbi prædicarit.*

De festo Apostolorum Simonis & Iudæ. CAP. XXXIII.

1 IAcobus minor frater domini, & Simon & Iudas & Ioseph, qui & Barsabas, & etiam iustus cognominatus est, ne propter iniustitiam ab Apostolatu fuisse reprobatus credatur: fratres fuerunt filij Mariæ Cleophæ, quæ Alphæo nupta fuit. Simon autem iste dictus est Zelotes, dictus est & Simon Cananæus, à Cana vico Galileæ, quod idem est. cana enim zelus interpretatur. Habuit enim magnum zelum ani-
2 marum. Iudas † enim multipliciter cognominatus est. Dictus est enim Iudas Iacobi, supple frater, vt præmissum est. Dictus est etiam Thadæus, à tracha, quod est regia vestis, & Deus: vel Thadæus interpretatur, apprehendens principem. Ipse enim fuit vestis regia per ornamẽta virtutum, per quas apprehendit principem Christum. Dictus est etiã Lebbæus, quod sonat cor, vel corculus, id est, cordis cultor. Inter præmissũ Ioseph & Mathiã sortes iactæ sunt, & de Simone dicitur, quod crucifixus mortuus est. Alij tamen dicunt, quod non est iste: sed Si-
3 mon, qui fuit filius Cleophæ, crucifixus est. Iste † Simon prædicauit in Ægypto, postea verò venit in Hierusalem, & ibi fuit episcopus post beatum Iacobum minorem, qui dictus est frater domini, & ibi crucifixus est. Vixit autem cxx. annis, & suscitauit ante quàm moreretur xxx. mortuos. Vnde in eius legenda inuenitur, quod terdenos mortuos mersos fluctibus humanæ vitæ reddidit visibus. Filium enim hospitis sui mersum fluctibus suscitauit. Mortuus autem est in bothoro, non in postophorio. Postophorium, vt quidam volunt, est porticus templi, in quo iacebant custodes templi. Iudas autem prædicauit apud Persas & Mædos, & mortuus est apud Armenos.

SVMMARIVM.

1 *Pantheon à quo, quo tempore, & cur Romæ ædificatum.*
2 *Sanctorum omnium festum, vnde primum. & nu. 3. & quibus de causis institutum. nu. 4.*
3 *Sanctorum omnium festum ieiunium habet institutionis, & eius diei officium. nu. 6. 8.*
7 *Sanctorum omnium die, quo ordine legantur lectiones.*

De festo omnium Sanctorum. CAP. XXXIIII.

1 CVm singula idola Romanorum Romæ templum † habere non possent, Romani vnum templũ in honorem Cybeles matris deo-

rum,& omniũ Deorum ipſorum fecerunt,quod dictum eſt πάντων, à πᾶν, quòd eſt tutum : & θεὸς, Deus. Succeſſu verò temporum Bonifacius Papa petiit à Phoca Cæſare Imperatore Conſtantinopolitano, qui præerat Romanis,templum illud ſibi dari.Quo † obtento, abiectis inde idolis,dedicauit illud quarto Idus Maij,ad honorem beatæ Mariæ virginis,& omnium Martyrum : & dictũ eſt feſtum illud beatæ Mariæ ad martyres. Nondum enim fiebant feſta de Confeſſionibus,ſed ſolum de Martyribus.Vnde tunc inſtitutum fuit feſtum beati Ioannis ante portan Latinam, occaſione martyrij, quod quantum in ſe fuit,ſuſtinuit. Statuit ergo idem Papa, vt ſingulis annis illa die celebraretur feſtum de Martyribus, ſicut in calendis eiuſdem menſis celebrabatur feſtum Apoſtolorum : & in honorem beatę Mariæ,& omnium martyrum cãtauit ibi. Terribilis eſt locus iſte, in quo eſt ſalus, &c. Quod tantum in dedicatione Eccleſiæ ſolet dici: verum Gregor.quartus hoc feſtum martyrum tranſtulit ad Calendas † Nouembris, vt tunc collectis terræ frugibus conuenienter ad hoc feſtũ poſſent copioſiùs victualia inueniri, inſtituens tunc fieri feſtum non ſolum Apoſtolorum & martyrum,ſed etiam Trinitatis, & Angelorũ, & confeſſorum, generaliter omnium Sanctorum & Sanctarum, & etiam electorum, vt patet in hymno : & illius officium ordinauit. ¶ Inſtitutum † autem fuit hoc feſtum quatuor de cauſis.Primò propter præmiſſam templi dedicationem. Secundo,propter omiſſorum feſtorum ſuppletionem. Non enim ipſorum multitudinem de omnibus feſtare ſpecialiter valemus. Tertiò, propter negligentiam in feſtis,quæ celebramus,commiſſarum expiationem. Et hæc ratio tangitur in ſermone,qui hac die in Eccleſia recitatur,vbi ita dicitur:Decretum eſt, vt die iſta omnium Sanctorum memoria habeatur, vt quicquid humana fragilitas per ignorantiam, aut negligentiam, vel per occupationem rei ſecularis in ſolemnitatibus Sanctorum minus peregiſſet, in hac ſancta obſeruatione perſoluatur. Quarto propter faciliorem orationum noſtrarũ interpretationẽ. Facilius enim quod petimus,obtinebimus,ſi ſimul omnes intercedãt pro nobis,quia impoſſibile eſt multitudinem non exaudiri.Vnde in oratione hodierna dicitur:Multiplicatis interceſſionibus largiaris.¶ Quare autem feſta Sanctorum celebrentur,dictum eſt in proœmio huius partis.Hoc feſtum habet ieiunium inſtitutionis: nec debet quis comedere illa die vſque ad veſperas, nec ieiunium debet mutari,vt quidã faciunt propter ſanctum Quintinum. Quia verò hoc feſtum omnium Sanctorũ eſt generale, ideò variatur illius † officium, prout habetur varietas omnium Sanctorum.Prima enim antiphona,& prima lectio,& primũ reſponſorium de Trinitate cãtatur,quia feſtũ Trinitatis:ſecundo loco cantatur de beata Maria:tertio, de angelis. quarto, de prophetis: quinto, de apoſtolis : ſexto de martyribus : ſeptimo, de confeſſoribus:octauo,de virginibus : nono, de omnibus ſimul. ¶ † Authoritas autem

Digitized by Google

autem illius officij obſeruatur in lectionibus, nam in quibuſdã Eccleſiis in hoc feſto maior in Eccleſia, etiam Epiſcopus ſi præſens fuerit, lectionem legit de Trinitate, ſcilicet primã, vel Decanus, vel ſaltem Sacerdos & ſic fit deſcenſus per perſonas in legendo vſque ad pueros. Octauam namque lectionem de virginibus, legit vnus ex pueris: nam ſemper nonam lectionem maioris eſt legere. Octauum etiam reſpõſorium dicunt de virginibus, ſcilicet Audiui vocem. quòd cantatur à quinque pueris coram altare beatæ Mariæ virginis, ſi fuerint ibi candelas in manibus tenentes ad repræſentationem quinque prudentiũ
8 virginum lampades ornatas accenſas habentium.† Dicitur etiam capitulum. Vidi turbam. Apoc. viij. Ad miſſam verò dicitur epiſtola: Ecce ego Ioan. quæ eſt Apoc. v. c. Allelu-Ia: O quàm glorioſum. Apoca. vij. c. Euange. Videns Ieſus turbas Matth. v. In vigilia verò, dicitur Epiſt. Ecce ego Ioan. Apoc. v. c. Euang. Deſcendens Ieſus. Luc. vj. c.

SVMMARIVM.

1 *Mortuorum officium dicitur, agenda, vel exequiæ, & quare.*
2 *Mortuis cur officium inſtitutum, & à quibus primùm. nu. 3. & 4.*
5 *Mortuorum memoria, à variis variè fit, qua percurrit generatim per num. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & 13.*
14 *Mortuorum anniuerſarium, obſeruatur triplicitì de cauſa. & nu. 15. 16*
17 *Anniuerſarium an celebrari debeat, aut poſſit die feſtiuo.*
18 *Mortuorum officium quotidie vſurpare, an indecens. & nu. 19.*
20 *Mortuorum nomine ſuffragia facta, quid profint.*
21 *Eleemoſyna facta nomine, vnius ſpecialis defuncti, an plus proſit, quàm communis.*
22 *Mortuis an profint ſuffragia hominis, in peccato iacẽtis, vide & nu. 23.*
24 *Mortui an ſciant ſuffragia, quæ eorum nomine fiunt. & nu. 25.*
26 *Mortui an curent viuos.*
27 *Mortuorum officium, imitatur Chriſti ſepulturam. & nu. 28. 29.*
30 *Pax dari non debet in Miſſa defunctorum. & nu. 32.*
31 *Mortui corpus non debet eſſe in Eccleſia, quandiu de tempore concurrenti dicitur.*
33 *Mortuorum officium vnde incipiat & eius forma. & num. 34.*
35 *Sacerdos Miſſã defunctorũ celebrãs vt eius morte incurrat, deponatur.*
36 *Mortui cadauer lauare, quid referat.*
37 *Mortuus à quibus ſit portandus ad ſepulturam.*
38 *Mortui corpus qua forma & ſolennitate condatur in ſpelunca, & qualiter ſepeliatur. nu. 39. aut quo habitu. 40. 41.*
42 *Chriſtus an poſt reſurrectionem fuerit aliquibus veſtibus vſus.*
43 *Homines an erunt nudi poſt diem iudicij, an verò amicti.*
44 *Defuncti an loqui poſſint.*
45 *Miſſa defunctorum.*

Digitized by Google

De officio mortuorum. CAP. XXXV.

HOc loco de officio mortuorum dicendum eſt. Et † quandoque 1
vocatur Agenda, ab ago agis, quia inter cæteras ſui ſignificationes agere idem eſt quod celebrare. Inde ergo officium, ordinatum ad celebrem defunctorum memoriã, agenda vocatur: quandoque etiam vocantur exequiæ, ab exequor exequeris, quia inter alias ſui ſignificationes, exequi idem eſt quod extra alia ſequi. Officium ergo ſeu obſequium in ſepulturis mortuorum exequiæ vocantur, quia celebrantur dum mortui extra viuos ſepeliendi feruntur, vel quia extra horas canonicas ſpeciales, & ſingulares habent obſeruãtias. Sane hoc officium continuatur feſto omnium ſanctorum, & ſunt tres dies continui tribus myſteriis deputati. Nam vigilia omnium ſanctorum, dies eſt afflictionis ſolẽnitas, dies exultationis: hodie verò dies orationis. In primo nos ieiunando affligimus, præſentis vitæ miſeriam recolentes. In ſecundo beatitudini ſanctorum congaudemus, gratiarũ actiones Domino referentes. In tertio pro his, quæ in purgatorio detinentur oramus: eis modo à minorum, modò plenam abſolutionem orationibus impetrantes. Siquidem † commemoratio omnium fidelium 2
defunctorum inſtituta eſt fieri ab Eccleſia tali die, vt generalibus beneficiis adiuuentur quia ſpiritualia habere non valent. de conſec. diſt. j. viſum. ſicut & de feſto omnium ſanctorũ præmiſſum eſt. Sicut enim Petr. Damianus ait ſanctus Odilio comperiẽs, quòd apud Vulcanum Siciliæ crebræ voces & vlulatus dæmonum audiebantur plangẽtium, pro eo, quòd animæ defunctorum per eleemoſynas & rationes de eorum manibus eripiebantur, ordinauit in ſuis monaſteriis, vt poſt feſtum omnium ſanctorum fieret commemoratio defunctorum, quòd fuit poſtmodum à tota Eccleſia approbatum. Primò ergo videamus, à quibus inſtitutum fuit officium mortuorũ. Secundo, vbi habuit initium. Tertiò, de modo celebrandi illud. Quartò, de modo ſepeliendi. ¶ † Fuit ergo primo inſtitutum ab apoſtolis ſed ab Origene, vt teſtatur Iſid. in lib. de Eccleſiaſticis. Officiũ, fuit adauctum & ex maxima 3
parte ordinatum. Vnde ipſum commendat beatus Aug. in Enchirid. dicens eum fuiſſe ſecundum in Eccleſiaſticis officiis poſt apoſtolos. Hoc † officium initium habuit in veteri lege. Nam ſicut ait Amb. xij. 4
q. ij. quia mortuo Iacob Ioſeph, & alij fratres ſui cum multis Ægyptiis attulerunt eum in Ebron, ſed priùs fleuerunt xl. diebus in Ægypto, & poſteà fleuerunt eum vij. diebus in area Achad. Gen. l. c. Item legitur in Deut. vlt. c. quod mortuo Moſe fleuit populus Iſraël xxx. diebus: & ſimiliter fecerunt de Aaron & de Maria. Item, dicit Salomon: Luctus filij ſapientis mortui, ſeptẽ diebus. Luctus ſtulti filij, ſempiternus: ideo quia in æternum morietur. ¶ Nota autem, quòd † quidam faciũt 5
memoriam, pro defunctis die tertia, ſeu per tres dies repræſentantes triduanam domini ſepulturã: ſeu reſpectum habentes ad reſurrectionem

Digitized by Google

nem Christi, qui tertia die resurrexit, resurrectionem cum Christo mortuis peroptantes: seu ad trinitatem, vel vt quia viuentes tripliciter peccauerũt, videlicet cogitatione, verbo, & opere, remittãtur eiusdem. Alij verò faciũt missam celebrari septem diebus seu per septem dies, & vtrũque ostenditur in lib. Num. xix. c. vbi dicitur, quòd qui tetigerit cadauer mortui hominis, immundus erit septem diebus: vnde aspergatur aqua tribus diebus & septem, & sic mundabitur. de consecra. dist. j. aqua. ¶ Sanè immundus propter cadauer mortui hominis, significat pollutam animam propter mortua opera. Celebratur ergo
6 per septem dies. Primò vt † defunctus ad Sabbatum æternæ quietis citius valeat peruenire. Secundò, vt ei remittãtur omnia peccata quæ commisit in vita, quæ per septem dies ducitur. Tertiò, propter septenariũ animæ & corporis. Anima enim tres habet vires, scilicet rationabilitatem, cõcupiscibilitatem, & irascibilitatem. Corpus verò constari ex quatuor elemẽtis, vt ergo peccata, quæ homo per hoc septenarium siue in hac vita, quæ per septẽ dies ducitur, cõmisit, deleãtur, septenariũ mortuis celebratur. Quartò sicut filij Iacob defuncti fleuerunt per septem dies, vt præmissum est, ita & Ecclesia pro suis de-
7 functis celebrat officium septem diebus. ¶ Quidam † autem faciunt nouendinale, id est, officium nouem dierũ, vt per hoc officiũ mortuorum. animæ à pœnis liberatæ, nouem angelorum ordinibus associentur. Hoc autem à quibusdam non approbatur, ne Gentiles imitari videamur, à quibus hoc sumptum esse videtur, qui nouẽ diebus lugebãt mortuos suos: & in ix. die cineres eorum pyramidibus vel in bu-
8 stis recondebant. ¶ Alij verò celebrari faciunt † pro defunctis xxx. dies vel trigesimo die. Primo, quia filiis Israël tot diebus fleuerunt Moysem & Aaron, vt præmissum est: Secundò ideò quia ter decẽ faciunt xxx. per ter enim Trinitatẽ, per decem decalogum intelligimus. Ter denarium ergo mortuis facimus: vt quod in obseruatione decalogi seu præceptorum Christi, & contra Trinitatem peccauerunt, eis Dei misericordia condonetur. ¶ Tertiò, quia numerus lunę xxx. diebus perficitur, ideò trigesima die, vel xxx. diebus fit mortuis officiũ,
9 vt opera eorum corã Deo plena esse intelligãtur. ¶ † Quidã quoque quaterdecies celebrãt siue quadragenarium faciunt vt quod illi in doctrina quatuor euangeliorũ & in x. præceptis legis peccauerunt sibi condonetur. ¶ † Rursus, qui diem quadragesimum seruabit, repręsentant dominicam sepulturam, optantes mortuos gloriam habere cum Christo, qui quadraginta horis, iacuit in sepulchro computata hora, in qua emisit spiritũ: & vlti. hora noctis dominicæ, in qua resurrexit secundum Augusti. Repræsentant etiam quòd vt præmissum est mor-
10 tuo Iacob filij eius luxerunt quadraginta diebus. ¶ † Alij quinquagenarium faciunt, quoniam sicut Beda & Greg. dicunt in gl. super locum illũ, vbi habetur, quòd Abraham, quæsiuit à domino volente subuertere Sodomam: Si quinquaginta fuerint ibi, nunquid destrues eos: &

eos? & respondit Dominus. Non. Quinquagenarius numerus perfectus est,& significat annum iubileum,id est,octauam ætatem, in qua erit remissio, & plena libertas. Vt ergo animæ defunctorum plenariam libertatem, & peccatorum suorum remissionem adipiscãtur: quinquaginta diebus pro illis celebrant officium. Præterea dicitur in Marco: Vnum granum afferebat triginta, & vnum quinquaginta, & vnum centum: ¶ Alij † sexagenarium, pro eo,quia sexagesima signi- ij
ficat mœrorem Ecclesiæ propter absentiam sponsi: & ei in consolationem duæ alæ dantur, vt dictum est in vj. parte sub dominica quadragesimæ: sic & hic repræsentant mœrorem, propter absentiam defuncti sui,in quorum consolationem & animæ defuncti expiationem sacrificium Domino offertur, & pauperibus eleemosynæ largiuntur. ¶ Nonnulli etiam † celebrant centesimum diem, vt mortui transeant ij
à læua,in dexteram, à militia,in triumphum, à terra, in cœlum,à miseria,in gloriam,à morte,in vitam. Optant enim illis æternam beatitudinem,quæ per centenarium,vltrà quem non est numerus designatur. ¶ † Quidam vero anniuersarium obseruant triplici de causa. ij
¶ Primò vt defuncti de annis calamitatis perueniant ad annos æternitatis,siue ad vitam æternam, quæ sine fine est, & quasi annus in se reuoluitur,vel quia ibi est idẽtitas & nulla reperitur varietas. ¶ † Secundò,quia sicut sanctorum anniuersarium ad ipsorum honorem & nostram vtilitatẽ celebramus,prout dictum est in procem. huius partis,sic & anniuersarum defunctorum,ad ipsorum vtilitatẽ & nostram deuotionem. ¶ Tertiò, dies anniuersarij pro defunctis † ideo repeti- iij
tur quoniam secundũ Augustũ.qualiter sit eis in alia vita,nescimus & melius est,vt eis superfit beneficium nostrum,quam desit xiij. quæst. ij.non æstimamus.Anniuersarium autẽ si contigerit in die dominica vel in aliqua celebrari solennitate, non debet mutari ad sequentem diem,prout fit in festis sanctorum:sed fiat in die præcedenti, vt citius occurrantur pœnis defunctorum:quas in purgatorio sustinẽt:defuncti enim nostro indigent auxilio & beneficio, sed non sancti. ¶ Die
quidem festiuo † anniuersariũ celebrari non debet,nec missa pro de- iij
functis dici, nisi corpus præsens fuerit:tunc sic, quia omni tẽpore potest missa pro defunctis celebrari cadauere præsente, nisi in parasceue,tunc enim non debet corpus intumulari, nec missa pro eo cantari: quia tunc corpus Christi immolari non debet, sed vsque in crastinum reseruetur, & tunc scilicet in sabbatho potest missa pro illo cantari, & corpus sepeliri. Similiter siquis in die Paschæ moriatur, corpus eius vsque in chrastinum reseruetur super terram, & tunc cum celebratione missæ sepeliatur. Non enim debet corpus sepeliri absque missa quamuis contrarium fiat in plerisque locis. ¶ † Licet ij
autẽ secundum Gabilonen cõcilium.de consecra.distin.j.vilsum,quotidie sit pro defunctis orandũ, & sacrificandum, in præmissis tamen diebus specialiter agitur ab amicis. Siquidem aliqui omni tempo-

re festi

te, festiuis diebus duntaxat exceptis, generaliter orant pro defunctis, in officio vespertinali & matutinali, alij missam pro eis quotidie celebrant, alij in mensis initio nouem psalmos, nouem lectiones, & nouem responsoria cantant: & quidem sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. In quibusdam locis non dicitur in Ecclesia officium mortuorum, à quinta feria cœnæ Domini: vsque ad octauas Pentec. dicētes, quod omnia officia illius temporis debent esse breuia, nec in dominicis diebus. ¶ Legitur autem, quòd quidam Abbas prohibuit monachos suos celebrare dominicis diebus pro defunctis: sed mortui propter hoc purissimis verberibus eum afflixerunt,
19 & ideò prohibitionem huiusmodi reuocauit. ¶ Et nota † quòd suffragia quia fiunt in Ecclesiis pro defunctis valde bonis actiones sunt gratiarum: illæ enim animę quæ sunt perfectè bonæ statim cum egrediuntur à corporibus euolant ad cœlos, nec subsidiis nostris egent: extrà ad celebr. missæ cum Marthæ, ad fi. xiij. quæstio. j. tempus. Pro valdè malis fiunt qualescunque consolationes viuorum. Eis enim subsidia nostra non prosunt, quoniam animæ: illorum statim descendunt ad infernum. Pro mediocriter bonis, cui scilicet sunt in purgatorio, fiūt expiationes, pro mediocriter malis, qui scilicet sunt in inferno, fiunt propitiationes, siue pœnarum mitigationes. Nam secundum August. quibus prosunt, aut prosunt, vt sit plena remissio: aut certè, vt tolerabilior sit damnatio. xiiij. quæst. ij. tempus. in fin. quidam tamen pro eodē sumunt mediocriter bonos. & mediocriter malos, quos vocant non valde bonos, qui videlicet intrant purgatorium, qui viuentes iniunctam pœnitentiam non perfecerunt: quibus prosunt eleemosynæ, orationes, ieiunia, & sacrificia, quæ pro eis fiunt: nam vt dicunt, eis qui sunt in inferno nihil prosunt. ¶ Illud † etiam nota, quod secundum Hieron. de consec. distinct. v. mediocriter. cùm pro cunctis animabus psalmos vel missa dicetur, non minus, quàm si pro quolibet diceretur, accipitur. Circa hoc tamen dici potest, quòd si suffragia fiunt in speciali, magis prosunt illis pro quibus specialiter fiunt, quàm aliis. Si fiunt in genere seu in communi magis prosunt illis, qui plus meruerunt in hac vita vt sibi prodessent, vt in dicto cap. non æstimemus. & cap. tempus. si in æquali vel maiori necessitate existunt. Licet enim secundum Aug. xiij. q. ij. non æstimemus. non prosint omnibus pro quibus fiunt: qui tamen nescimus quibus prosint, vel non, pro omnibus facienda sunt, ne aliquis prætermittatur: melius namque supererunt eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quā desint eis, quibus prosunt, & ideò dies anniuersarij fit vt prę-
1 missum est. Sed †nunquid suffragia eius, qui propter mortale peccatum in charitate non est, prosint ei, qui in charitate decessit? Respondeo opera sacramentalia, vt missa. officium mortuorum, collectæ & similia per talem facta bene valent, sed & defuncto prosunt. extra de cleri. excommun. minist. cap. si tum. quia illa à Deo non operante efficaciam, habent tum: quia ille nō proprio nomine, sed quasi syndicus omnium

videlicet

videlicet totius Ecclesiæ nomine hoc agit secundum ea, quæ dicta sunt in proœmio quartæ partis. Si verò tanquam priuata persona: suff. agia facit aut hoc tacit agit alio nomine, aut suo proprio: si alieno, vt qua defuncti seu alterius in charitate existentis iussu: de illius bonis eleemosynam tanquá minister pro eo facit: tunc quidem ille prodest, quoniã is intelligitur facere, cuius mandato facit, extra de sentent. excommun. mulieres, & qui mandat solui, ipse soluere videtur ff. de solu. cui mandato. Hinc est, quòd peregrinationis votum ab vno emissum, alter eius iussu exequi potest: extra de voto: licet. Idem quoque est si duo quorum alter in charitate est, alter non, pro defuncto psalterium legunt. † Et si eleemosyna datur iusto, vt oret pro defuncto. His etenim talibus prodest defuncto ratione charitatis hominis iusti adiuncti. ff. quòd cum sal. tut. vel act. §. extra de elect. illa contra. extra de offi. dele cum nup. Si autem suo priuato nomine, & de proprio quis pro illo eleemosynam dat, vel orat, vel ieiunat, vel aliter se affligit, quasi communiter dicũt theologi, quod talia in nullo prosunt ei. Nam legitur Ioan. ix. Scimus, quia peccatores Deus non exaudit: sed illud cæci & non Euangel. fuit verbum & Esai. j. cum multiplicaueritis orationes, non exaudiam. Manus enim vestræ sanguine, id est, peccatis plenæ sunt: imò secundum August. iiij. quæst. vij. in granibus. Dum is, qui displicet ad intercedendum mittitur, irati iudicis animus ad deteriora prouocatur. Deus enim iniquorum dona non respicit, & iustorum solum orationes exaudit. Item Domin⁹ per Amos prophetã: vota pinguium terræ, id est peccatorum non recipiam. xxiiij. quæstio. j. odi. Verùm cum pauci sine crimine viuant. de pœnit. distin. ij. si enim in princip. ꝯo dist.: quia tua talis sententia, quæ misericordiam, & tot suffragia defunctis adimit & viuorum charitatem ad illos refrigescere facit, nimis dura: & idcò non sequenda videtur ꝯo dist. ponderet extra de renun. nisi §. j. Si enim hominum quos conscientia culpæ arguit, suffragia condemnamus illa paucorum suffragiis iuuabũtur. † Dicendum ergo videtur, quòd quamquam suffragia eius, qui etsi non in charitate, in fide: tamen illi qui in charitate decessit, non prosunt ex merito vitæ agentis: quia tamen illa fiunt: secundum doctrinam Ecclesia, & per eum, qui in fide est, & pro eo, qui talia recipere meruit beneficia, vbi deficit charitas agentis. supplet meritum fidei: & charitas Ecclesię talia dictantis, ac de. uncti capacis suspicientis, necnon & liberalitas Dei miserentis, qui secundum Ambr. de pœn. distinct j. quantumlibet beneficia non reuocat, imò cumulos liberalitatis amplificat, & sua liberalitate opus ab alio factum proinde reputat, ac si per illum pro quo fit, factũ esset. Nam secundum iura, aliquo alienum debitum exoluente, ipse debitor liberatur. ff. de pig. act. solutum. §. solutam & si seruo legata sit libertas: si Titio decem præstiterit, quomodocunque illa x. præstiterit, libertas est. ff. de sta ho. Arethusa. Sed & per eum, qui capax non est, alteri legatum & hæreditas acquiri potest. ff. ad Trebel. l. cogi. §. hi, qui. ff. si quis aliquem testan

prob.

Digitized by Google

proh.l.j.§.sed si legatum.Et is qui ob crimen pro aliis postulare prohibetur pro se,& pro his,quorum curam gerit admittitur,iij.quæst.vij.§. tria. Et secundum Aug.j.qu est.j.si fuerit.quanquam in lapideo canali nil generetur tamen aqua inde transiens,terram fœcundat.Et Hieron. de pœnit.dist.j.potest he. i.& dittin.iij.pium. Si quando videritis inter multa opera peccatorum quemquam aliqua facere,quę iusta sunt,non est tamen iniustus Deus vt propter multa mala paucorum honori o-
24 bliuiscatur. ¶ Sanè defuncti † sciunt suffragia, quæ pro eis fiunt tribus modis, secundum August. xij. quæst. ij fatendum. Primo per diuinam reuelationem,quando scilicet Deus eis reuelat.Secundo,per bonorum angelorum manifestationem. Angeli enim qui hic semper nobiscum adsunt, & omnes actus nostros considerant, quasi in instanti possunt ad eos descendere,& eis,protinus nuntiare.Tertio per animarum hinc exeuntium intimationem. Quarto, per experientiam, cum videlicet,
25 se à pœnis sentiunt reuelari.¶ Sciendum autem, quod defuncti † valde mali nescitũt,quid à viuis agitur, nisi quatenus eis scire permittitur. Similiter nec mediocriter noui adhuc in igne purgatorij cõstituti, qui nondum Dei visione fruuntur, nisi quatenus per aliquem de præmissis modis permittitur eis scire. Sed valde boni, quæ iam ea fruuntur, bene sciunt qui hîc agitur, Iuxta illud Gregor. Quid est, quod nesciunt, qui videntem omnia vident? Alij tamen dicunt, eos scire omnia quæ eis necessaria sunt,& non alia. Vnde Esa.ex persona populi afflicti, au:
26 Abraham pater noster, nescivit de hoc.xiij.quæst.j.de mortuis.Et † vtrum mortuis cura sit de viuis,August.latè prosequitur lib.de cura prõ mortuis habenda.Adhuc sicut August ait xiij.quęst.ij.fatendum Multi aliquos ex mortuis vel in somnis vel alio quocunque modo viuis apparere credunt. Et vbi eorum inhumata iacerent corpora, atque vt eis sepulchra fierent, & alia huiusmodi innumera sæpè admouisse, & illa vera, reperiun. in Dialo. Gregor.& in aliis pleriſque scriptis authenticis reperitur. Verumtamen, vt idem August. in præmisso libro ait, quamuis mortui talia in somnis indicare vel petere videãtur, non ideo putandum est eos ista sentire: nam & viuentes plerumque apparent in somnis dormientibus, dum ipsi se nesciunt apparere & ab eis, qui hoc somniauerunt audisse dicentibus, quod eos in somnis agentes aliquid vel loquentes,viderunt. Vnde, vt dicit,credendum est, quod hæc sunt angelicæ operationes,propter dispensationem prouidẽtiæ Dei ad qualecunque solatium viuorum.Concilium enim Anquiritan.xxvj.quæst. x Episcopi.in princ. ait, quod plerique dæmonum illusionibus & fan-
27 tasmatibus sæpe seducuntur. ¶ Officium mortuorum † imitatur omnino triduanam Christi sepulturam: sicut enim in illo triduo, ita & in hoc officio omnia laudis cantica subticemus, & solennitates quaslibet subtrahimus. nam in missa benedictiones ab Episcopo nõ petimus, nec in agenda dicimus: Domine labia mea, &c. nec Deus in adiutorium meum intende: nec Benedicamus: nec Inuitatoriũ,nisi corpus præsens sit:

Digitized by Google

sit: & etiam in vigiliis, nec Gloria Patri ad responsoria, vel in fine psal. nec ad lectiones benedictionem petimus, vel damus, nec dicimus: Tu autem vel Deo gratias nec in missa ailelu-Ia, nec Gloria in excelsis nec Ite missa est. Nam in veteri lege prohibitum fuit oleum lætitiæ & thus suauitatis pro peccato offerri: mors etenim est vindicta peccati, vnde vbi peccatum, ibi tenebræ, nec debet esse lætitia, nec canticorum lætitiæ decantatio, vbi est luctus & contristatio mentis, ac exequiæ pro mortuis celebrantur cum luctu. ¶ Rursus laudes † supprimimus, quia quò mortui transeunt ignorantes, nescimus vnde laudare Dominum debemus de iustitia, vel misericordia gaudium reprimimus, quia tristes in hunc mundum intramus, & tristiores eximus: non ergo sequentia debēt dici, quæ est canticum exultationis. ¶ Adhuc licet in missa pro viuis debeant omnes † thurificari ad significandum, quòd illorum orationes ad cœlestia diriguntur, in missa tamen pro defunctis non debet thus per chorum portari, nec offerri, id est altare thurificari, sed circa corpus tantum: quia hoc in lege prohibitum fuit, vt iam præmissum est. Nullus ergo in hoc officio thurificatur, ad notandum, quod mortui nil amodò valent orationibus suis promereri, vnde Psal. Non mortui laudabunt te Domine. Ipsa autem defunctorum corpora thurificantur, & aqua benedicta asperguntur non vt eorum peccata tollantur, quæ tunc per talia tolli nequeunt, sed vt omnis immundorum spirituum præsentia arceatur, & fiunt etiam in signum societatis, & communionis sacramentorum, quam nobiscum dum vixerunt habuerunt. Vnde & Dyonisius tradit, quòd antiquitus viui mortuos osculabantur, in signum vnitatis, quam cum ipsis habuerunt: prosunt etiam hæc & similia, inquantum per talia ipsi Deo reuerentia exhibetur. ¶ Quare autem duplex versus ponitur in introitu pro defunctis, scilicet: Te decet & exaudi orationem meam, &c. dictum est in sexta parte sub sabbato tertiæ hebdomadæ quadragesimæ: item in missa pro defunctis non debet intermisceri oratio pro viuis, prout dictum est in quarta parte, sub titulo de oratione. Pax † etiam, triplici ratione, non datur. ¶ Primo, quia hoc officium, vt iam dictum est triduanam Christi sepulturam vestigio sequitur: vbi pax non datur propter Iudæ osculum detestandum. ¶ Secundo, quia non communicamus mortuis: quia non nobis respondent, Nos enim sumus in sexta ætate, illi in septima: inde est, quod † corpus nusquam debet esse in Ecclesia, quamdiu missa de die celebratur, imo prius fr esset, ibi debet asportari, extra Ecclesiam, in vestibulo Ecclesiæ, quatcunque authoritate viuens fulgeret, & posteà ad missam de mortuis reportari. ¶ † Tertiò, quoniam sicut ex multis granis simul collectis vnus panis cõficitur, & ex multis racemis vinum eliquatur: sic ex multis fidelibus, quorum quidam boni, quidam mali sunt, vna Ecclesia constituitur & coadunatur. Quia ergo de mortuo homine nescimus adhuc, vtrum sit ipse de conformitate Ecclesiæ & pacem habeat cum suo creatore, & reconciliationem: ideò pacem ad missam non damus.

Digitized by Google

nec aliquas laudes pro mortuis referimus,quia nō est vnde agendum sit.Non enim adhuc apparet eorum requies.¶ Quarta ratio,posita est
33 in quarta parte,vbi agitur de osculo pacis.¶ Illud† quoque notandum est,quod officium mortuorum incipit à vesperis,postea sequuntur vigiliæ quarum tria sunt genera.¶ In quibusdam enim Ecclesijs leguntur nouem lectiones de Iob,& incipiunt.Parce mihi Domine,, &c. In alijs leguntur de lib.Sapien.&,incipiunt,Melius est ire ad, &c. In alijs vero de quodam sermone Augū. sed vndecunque sumantur absoluè sine:iube domine benedicere & sine, Tu autem Domine.vel alibi incipiuntur,& finiūtur,prout in exequijs,quas in dicto triduo pro Christo celebramus seruatur. Veruntamen in quibusdam Ecclesijs , loco, Tu autem Domine,terminatur,Beati mortui,qui in Domino moriuntur quę verba sunt Apocal.xiiij.cap.¶ Frequentatur autem in hoc of-
34 ficio psal.Te decet † Hymnus Deus quoniam ibi agitur de reditu filiorum Israël à captiuitate in terram promissionis , sic & defuncti de captiuitatis miseria ad vitam proficiscuntur æternam , dicitur etiam psal.Domine ne in furore tuo arguas me, qui cum sit sextus in ordine psalterij , tamen pro octaua intitulatur quasi in sex ætatibus per hunc psalmum Deum rogantes,vt septimę ætatis possimus ornamenta euadere,& ad octauam gloriæ peruenire. ¶ Officium mortuorum non habet secundas vesperas , vt dictum est in sexta parte , sub titulo de vesperis.¶ In † consilio Toletan. xxvj. quæst.v.quicunque.statutū
35 est , quod sacerdos missam defunctorum celebrans , vt eius inimicus mortem incurrat,deponatur , & tam ipse quam eum ad hoc incitans, exilio perpetuo puniatur. Nunc videndum est qualiter corpus sepeliendum sit,& quidem quando homo videtur agere in extremis,debet poni ad terram super cineres,vel ad minus supra paleas, per quod innuitur quod cinis est,& in cinerem reuertetur:& fit hoc exemplo beati Martini, qui vt in se aliis daret exemplum,in cinere iacens vitam finiuit.Et si moriens literatus sit,legi debet passio Domini , vel saltem pars illius ante eum,vt sic ad maiorem punctionem moueatur,& debet esse crux erecta ad pedes,vt moriens eam cernens magis conteratur,& conuertatur.debet etiam supinus iacere,vt semper erecta facie aspiciat cœlum,exemplo beati Martini,& prius,quàm expiret,eius anima Domino commendetur. † Postquàm vero expirauerit campanæ debēt pulsari,prout dictum est in prima parte, vbi agitur de campanis:deinde corpus nisi viuens nouiter inunctus fuerit,debet lauari ad significandum,quod si anima per confessionem & contritionem à culpa mundata sit,vtrunque,scilicet anima & corpus æternam glorificationem & claritatem in die iudicij consequetur , quodque illi secundum Iob,vere in Domino moriuntur,& beati sunt,qui nullam secum portant maculam , sed in hoc mundo per pœnitentiam derelinquunt.Sed cum de hac lotione , neque in veteri Testamento , scilicet, Leuit.x.ca.neque in nouo, scilicet Act.v.capit.nil agatur. si omittere

tur,non multum,vt aiunt quidam,curandum esset.Et Aug.dicit in libro de Cura pro mortuis agẽda.Corpori humano,quod post mortem impenditur,non est salutis præsidium, sed humanitatis officium.veruntamẽ cum Maria Magdalena vnxerit Dominum ante passionem. Matt.xxxvj.cap.fecit enim morituro quod non potuisset facere mortuo Marc.xiij.cap.præuenit,inquit , vngere corpus meum in sepulturam , ex hoc probari potest corpora defunctorum lauanda esse. Nam sicut Hierony.ait in Originali super illud Matt.vj.c,Vnge caput tuum In illis partibus vnguentis pro balneis vtebantur. Canon Toletañ. concilij.xiij.quæst.ij.qui diuina statuit quod qui diuina vocatione ab hac vita recedunt. cum psalmis tantummodo & psallentibus vocibus ad sepulchrum deferantur, debet † autem defunctus portari à consimilibus suę professionis,vt si fuerit diaconus à diaconibus,si sacerdos à sacerdotibus.si sint ibi , aliter non est vis:quia necessitas legi nõ subiacet de consec.distinct.j.sicut.extra de obseruatione ieiun.cap.ij.clericus à cleticis,catholicus à catholicis.Si vero fuerit de aliqua fraternitate,deportetur ab aliis,qui sunt eiusdem fraternitatis, mulieribus vero non licet corpora ferre , ne cogantur corpora sua lasciuia incitantia denudare,quod facilè contingere posset,dum autem de domo ad Ecclesiam seu sepulturam portantur,secundum quorundam locorum morem ter in via pausatur.¶ Primò,ad significandum,quod ipse in hac vita existens , vt posset dignè Domino præsentari, & cum aliis sanctis perpetua quiete perfrui,in tribus specialiter seipsum exercituit , videlicet , in Dei dilectione , in charitate proximi,& in custodia sui:siue quod in fide sanctæ Trinitatis vixit,atque vitam finiuit.¶ Secundò,ad repręsentandum,quod Dominus triduo in ventre terræ pausauit. ¶ Tertiò , tres pausæ fiunt in via , vt per tres dictas psalmodias quæ tunc dicitur trina fiat ei absolutio à delictis tribus modis,scilicet cogitatione,verbo,& opere commissis.Exod.iij. Viam trium dierum ibimus in solitudine.Deinde ponitur in spelunca in qua in quibusdam locis ponitur aqua benedicta † & prunæ cum thure. Aqua benedicta ne dęmones,qui multũ eam timent,ad corpus accendant.Solet namque desæuire in corpora mortuorum , vt quod nequiuerunt in vita saltem post mortem agant. Thus vero ibi ponitur propter fœtorem corporis remouendum , seu vt defunctus creatori suo acceptabilem bonorum operum odorem intelligatur obtulisse,seu ad ostendendum quod defunctis prosit auxilium orationis : carbones in testimonium, quòd terra illa ad cõmunes vsus amplius redigi non potest,plus enim durat carbo sub terra,quàm aliud.Hędera quoque vel laurus & huiusmodi,quę semper seruant viorem in sacrophago corpori substernuntur,ad significandum, quod qui moriuntur in Christo viuere non desinent.Nam licet mundo moriantur secundum corpus , tamen secundum animam viuunt , & reuiuiscunt Deo. Alia tamen consideratione habebant in funeribus antiqui cupressos , quia videlicet sicut cupressus ea

Digitized by Google

ſus cæſa non iterum ſurculeſcit ſed tota moritur : ita homo mortuus non reuiuiſcit. Fiunt etiam hęc, non quia cadaueribus inſit ſenſus, ſed in figuram, videlicet, vel ad reſurrectionem ſperádam, vel ad Dei miſericordiam, ſeu beneuolentiam prouocandam, cui talia pietatis offi-
39 cia placent. Debet autem † quis ſic ſepeliri, vt capite ad Occidentem poſito, pedes dirigat ad Orientem, in quo quaſi ipſa poſitione orat, & innuit quod promptus eſt, vt de occaſu feſtinet ad ortum, de mundo ad ſeculum. Et in quocunque loco extra cœmeterium Chriſtianus ſepeliatur, ſemper crux capiti illius apponi debet, ad notandum illum Chriſtianum fuiſſe, quia hoc ſignum diabolus valde veretur, & timet
40 accedere ad locum crucis ſignaculo inſignitum. ¶ Debent † quoque fideles Chriſtiani ſepeliri induti ſudarijs, prout prouinciales obſeruãt quod ſumunt ex euangelio in quo legitur de ſudario & ſindone Chriſti. Quidam vero cilicio inſuuntur, vt hac veſte inſignia pœnitentiæ repræſentent: nam cinis & cilicium, arma ſunt pœnitentium. Nec debent indui veſtibus communibus, prout in Italia fit: & vt quidam dicunt, debent habere caligas circa tibias, & ſotulares in pedibus, vt per
41 hoc ipſos eſſe paratos ad iudicium repręſentetur. Clerici † vero, ſi ſunt ordinati, illis inſtrumentis induti ſint quæ requirunt ordines quos habent. Si verò non habent ordines ſacros more laicorum ſepeliantur. Veruntamen licet in alijs ordinibus propter paupertatem hoc ſæpiùs omittatur, in ſacerdote tamen & Epiſcopo nullo modo prætermittendum eſt. Veſtes enim ſacerdotales virtutes ſignificant, cum quibus prę cæteris ſunt duo præſentandi. Euticianus Papa ſtatuit, vt nullus mar-
42 tyres ſepeliat ſine dalmatica, aut collobio purpurato. ¶ † Circa hoc autem conſiderandum eſt, vtrum Chriſtus veſtitus fuerit poſt reſurrectionem, & vtrum cœlum veſtitus aſcenderit, & vtrum duobus diſcipulis euntibus in Emaus, & cæteris mulieribus, & diſcipulis veſtitus apparuit. Si quidem angeli leguntur veſtiti apparuiſſe, iuxta illud Ioa. Vidit angelos ſedentes in albis. & ibi: Ecce duo viri adſtiterunt iuxta illud in veſtibus albis, qui &, dixerunt: Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Nempe Chriſtus veſtibus aſcendit in cœlum, iuxta illud: Quis eſt iſte qui venit de Edon, tinctis veſtibus de boſra? Item angeli dixe-
3 runt: Quare rubrum eſt indumentum tuum? ¶ Quæritur † etiã, vtrum homines erunt nudi poſt diem iudicij an veſtiti? & videtur quod veſtiti. Nam ſemper angeli apparere ſolent veſtiti, & Chriſtus etiam poſt reſurrectionem cum veſte apparuit, & in transfiguratione veſtitus fuit. Vnde & apparebant veſtimenta eius alba, ſicut nix. Econtrà videtur, quod nudi erant, quia habet authoritas quod in eadem forma erimus, in qua fuit Adam prius, quàm peccaret, & etiam in meliori : ſed tũc fuit nudus, ergo ſimiliter nudi erimus. Solutio: Nil diffinimus de veſte, ſed hoc ſolum dicimus, quod ibi non erit difformitas, nec vlla aduerſitas, vel infirmitas, & erimus veſtiti & ornati veſtimentis virtu-

Digitiz

tum.¶ Quis autem & in quo loco ſepeliri debet,& vtrum locus ſepulturæ aliquid conferat,dictum eſt in prima parte, vbi de cœmeterio agitur.¶ Illud autem nota,quòd quia ſcriptum eſt Leuit.xxj.ca. Pontifex ad omnem mortuum etiam patrem vel matrem non ingredietur, neque egredietur de ſanctis.hinc eſt,quod Romanus pontifex ad nullius defuncti domum accedit, item quia ibidem dicitur: Sacerdotes non radẽt caput,non barbam,nec in crinibus ſuis facient inciſſuram, ideò qui charorum morte triſtãtur,barbam nutriunt,nec crines præcindunt,& etiam nigris veſtibus ornantur, vt per nigredinem & dolorem conſepulti mortuo videantur.Hic etiam † quæri poteſt,vtrum voces mortuorum loquantur? & videtur quod ſi iuxta illud prophetæ:Exultationes Dei in gutture eorum.Hormiſda Papa I.diſtin.ſi quis diaconus.dicit,quod illi,quibus cum alſa miſericordia indulſerimus ante tribunal Chriſti contra nos facient quæſtionem. & Auguſt. xiij. quæſt.ij.fatendum.dicit quod defuncti, qui neſciunt, quæ hic fiunt, dum hic aguntur,poſtcà audiunt ab his,qui moriendo hinc recedunt. Sed Apoſtolus contradicere videtur, dicens, quod tunc linguæ ceſſabunt.& Pſal.Non mortui laudabunt te. Et nota ſecundum Aug. quod tempus, quod inter hominis mortem & vltimam reſurrectionem interpoſitum eſt,animas abditis,id eſt, nobis occultis receptaculis continet.¶ Poſtremò nota,ſecundùm magiſtrum Ioan Beleth.quod antiqui ſolebant dicere,quod quando animę in humanis ſunt corporibus vocantur animæ, in infernis manes: quando verò cœlos aſcendunt, ſpiritus:quando autem recens erat ſepultura, ſiue quãdo Spiritus circa ſepulturas errabat,vmbram vocabant. Vnde Pſal. Nam ſi ambulauero in medio vmbræ mortis,non timebo mala, quoniam tu mecum es: & ideò tunc panem & vinum ponebant ſupra ſepulchra mortuorum,vt dictum eſt ſub titulo de cathedra Petri.¶ In † miſſa pro mortuis dicitur quandoque epiſtola: Vir fortiſſimus Iudas.ij.Machab.xij.ca. quandoque: Nolumus vos ignorare de dormientibus, ſicut & cæteri qui ſpem non habent.j. Theſſal.iiij.ca. quandoque: Audiui vocem de cœlo Apoc.xiiij.cap.quandoque:Ecce myſterium vobis dico.j.Corin. xv. capi. Dicitur etiam quandoque euangelium: Amen dico vobis quia venit Ioannes.iv.cap.quandoque: Dicit Martha ad Ieſum.Ioannis. cap. quandoque: Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat,& Ioan.v.cap.quandoque:Omne,quod dat mihi Pater.Ioan.vj.c. quandoque.Ego ſum panis viuus,qui de cœlo deſcendi:quod eſt ibidem.

Sabet infra

SVMMARIVM.

1 *Sancti coronati.& eorum nomina.nu 2.*

De quatuor coronatis martyribus.

CAP. XXXVI.

j.1024

DE† quatuor coronatis hoc notabile reperitur quòd quinque fuerunt,qui venerant ad conſtruendum templũ.& Diocletiano co-

Digitized by Google

gnito,quod essent Christiani martyrio sunt coronati:quorum nomina quia nota fuerunt,idcirco in collecta ponũtur. Post duos verò annos alij quatuor martyrium susceperunt,quorũ corpora sepulta sunt, iuxta corpora prædictorum quinque, quorum nomina quia fuerunt ignota, ideo statuit Melchiades Papa, vt dies eorum sub nominibus prædictorum quinque celebris habeatur, & sic vocatum est festum quatuor coronatorum.postea verò fuerunt cuidam religioso eorum
2 nomina reuelata,scilicet† Seueri,Seuerini.Carpuphori, & Victorini: nomen tamen festi propteteà mutatum non est, nec etiam dies in Calendario.

SVMMARIVM.

1 *Martinus, dicitur par Apostolis, & qua id ratione.*
2 *Martinus, solus inter Confessores habet octauas institutionis.*

De beato Martino Episcopo & Confessore. CAP. XXXVII.

1 DE beato † Martino sciendum, quod dicitur par Apostolis, non propter suscitationem mortuorum quorũdam, vt quidã putant: cum idẽ multi alij fecerint martyres,& confessores, vel propter multitudinem miraculorum: sed specialiter propter vnum miraculum. Cùm enim esset Thuron Archiepiscopus,venit ad eum quidam pauper & inops tunicam ab eo petens,& ipse concessit. Iussit ergo procuratori suo vt emeret.Ille verò iuit ad forum & tardus rediit,tunicam vilem portans:quæ ferè penula quasi penè nulla poterat dici: quam vir sanctus sibi monstrare fecit.Erat autem breuis fortè,vsque ad genua:manicæ vsque ad cubitum, extraheus ergo suam,pauperi dedit, & ipse pauperis tunicam induit. Nec multò post præparauit se ad celebrandum missam, & stans ante altare, sicut mos est in præfatione, leuauit manus ad Dominum,Manicis laxis retrò labentibus,licet nec grossa eius brachia nec multum canosa esset:& cùm præfata penula, non nisi vsque ad cubitum protenderetur, remanserunt eadem brachia nuda.Tũc venerunt miraculosè aurei torques, ipsaq; decenter operuerunt,& globus igneus apparuit super caput eius, per quod demonstratũ est,Spiritũ sanctũ super eum descẽdisse ad robur, sicut super Apostolos in Pẽtecoste.Vnde propter hoc nõ immerito dictus est ar Apostolis:est etiã eis par in officio. ¶ † Considerandũ autem est, uod ipse solus inter Confessores institutionis habet octauas, sicut atus Laurentius inter martyres,ille enim dixit:Igne me examina- i, & non est inuenta in me iniquitas. & Martinus in agone mortis ixit dæmoni adstanti: Nil inuenies in me cruenta bestia, ecce quo- odo concordãt.ille præpollens martyr, quare præ omnibus aliis o- auas,& vigiã habet:iste cõfessor excellens,quare præ omnibus aliis tauã habet.Cappam eius reges Francorũ consueuerunt portare in æliis,vt dictũ est in secũda parte,vbi agitur de sacerdote.Fortuna-

Digitized by Google

tus Poëta vir vita egregius, & ingenio præclarus, de Italia Thronis veniens gesta beati Martini conscripsit tempore Ioannis Papæ tertij.

SVMMARIVM.

1 *Andreæ Apostoli statura, & vbi ille prædicarit. numer. 1. eiusque diei officium. nu. 3.*

De beato Andræa Apostolo. CAP. XXXVIII.

g. 1025.

SAnctus Andræas† niger fuit colore, barba prolixa, staturæ mediocris: hoc ideo dicitur vt sciatur qualis in Ecclesia debet depingi, & de vnoquoque Apostolorũ & aliorum multorũ sanctorum sciendum esset. Prædicauit autẽ in† Achaia & Athenis, & circa partes illas. Excellentis fuit valde meriti, nec sine causa beatus Gregorius fuit sibi adeò deuotus, quod, sibi fecit proprium officium, & monasterium condidit & ibi monachus extitit: vigiliam ex institutione non habet, quia est in tempore ieiuniorum, quare non fuit necesse instituí ei vigiliã, & idem est de beato Thoma Apostolo. Sanè ossa eius ac beati Lucæ euangelistę tempore Constantini secundi Imperatoris translata sunt apud Constantinopolim. Hac die dicitur epistola. Corde† creditur ad iustitiam Roma. x. c. & euangeliũ: Ambulans Iesus iuxta mare. Mat. iiij. c. ¶ Postcõmunio. Venite ad me quæ est ibidẽ. ¶ In vigilia verò est introitus: Dominus secus mare. Mat. iiij. c. Et euangeliũ: Stabat Io. & ex discipulis. Ioã. j. c. ¶ Postcõmunio: Dixit Andræas. Ioã. j.

SVMMARIVM.

1 *D. Nicolai historia vnde introductum, vt legatur in Ecclesia.*

De beato Nicolao. CAP. XXXIX.

LEgitur, quod cũ in quadã, Ecclesia, quæ dicitur Crux subiecta monasterio beatæ Mariæ de charitate† nondum historia beati Nicolai cantaretur, fratres eiusdem loci priorem suum, vt eam sibi cantare liceret, instanter rogauerunt: ille verò hoc præcisè negauit, dicens incongruum fore pristinum morem nouitatibus immutare. Illis vero instantibus indignatus respondit: Recedite à me, quia noua cantica imò ioculatoria quædam in mea Ecclesia non cantabuntur. Adueniente autem eiusdem Sancti festiuitate, fratres cum quadam animi tristitia matutinales vigilias peregerunt. Cúmq; omnes se in lectis recepissent, ecce beatus Nicolaus priori visibiliter terribilis apparuit, quem à lecto extrahens per capillos, dormitorij pauimento allisit, & incipiens antiphonam: O pastor æterne, per singulas vocum differentias virgis, quas in manu tenebat grauissimos ictus super dorsum illius ingeminans, per ordinem morosè cantando antiphonam ipsam ad finem vsque perduxit: omnibus ergo illis clamoribus excitatis, semiuiuus ad lectum deportatur, qui tandem ad se rediens, dixit: Ite & historiam nouam sancti Nicolai decantate. Tempore Henrici quarti Impe

Digitized by Google

Imperatoris ossa sancti Nicolai apud vrbem Beneuentum translata sunt.

SVMMARIVM.

1 Beda, cur dictus venerabilis. & nu. 2. & vbi sepultus. ibid. in fine.

De venerabili Beda Presbytero. CAP. XL.

BEda venerabilis presbyter, & monachus egregius, expositor, claruit in Anglia, circa annum domini ccccccclxvj. qui licet in Sanctorum catalogo computetur non tamen ab Ecclesia † sanctus, sed venerabilis appellatur, duplici ratione. ¶ Primò, quia cùm præ nimia senectute eius oculi caligarẽt, faciebat se duci per villas, & castra, vbiq; verbũ domini prædicando, cúmq; quadã vice per quãdã vallem magnis lapidibus plenã transiret, quidã ex ductoribus derisoriè dixit ei, quòd ibi erat magnus populus, cõgregatus, expectans eius prædicationem auidè & silenter, & tunc incepit ille prædicare feruenter, & cum in fine conclusisset. Per omnia secula seculorum: mox omnes lapides alta voce clamasse dicuntur: Amen † venerabilis pater, & ideò venerabilis pater appellatur. Alij vero asserunt, quod angeli respõderũt: Bene dixisti, venerabilis pater. ¶ Secunda causa est, quia post eius mortem clericus quidam sibi deuotus quendam versum edere cupiebat: quem in illius tumulo sculpi facere intendebat, incipiẽdo sic: Hac sunt in fossa: volens versum terminare, Bedæ sancti ossa: sed quia talẽ finem versus congruitas non patiebatur, & sedula mente reuolueret, nec congruum finem videret, dum quadam nocte multum super hoc cogitasset, mane ad tumulum properans manibus angelicis taliter versum scriptum, reperit finitum. Hac sunt in fossa Bedæ venerabilis ossa. Eius autem corpus apud Ianum deuotione congrua dicitur coli.

SVMMARIVM.

1 Thomæ Apostoli officium ecclesiasticum.

De sancto Thoma Apostolo. CAP. XLI.

HIstoria † seu legenda de sancto Thoma Apostolo, & si quid ex ea in responsoriis vel antiphonis sumptum reperitur inter apocrypha deputatur: in ipso autem festo legitur ad missam Euangelium. Thomas vnus ex duodecim. Ioan. xx. cap.

SVMMARIVM.

1 Stephani, & Ioannis Euangelistæ, & Innocentium festum cur comitentur natiuitatem Domini.
2 Martyrium est triplex.
3 Stephani officium. & nu 4. 15.

Digitized by Google

5 *Alchuinus composuit sancti Stephani historiam.*
6 *Ioannes Euangelista passus est martyrium: quod est voluntate, nõ opere.*
7 *Ioannis Euangelistæ officium.*
8 *Ioan. Euangelista: obiit in festo Ioannis Baptistæ. & nu. 6.*
10 *Innocentes tertium martyrium sustinuerunt, quod est opere, & nõ voluntate. Et cur illud festum celebret Ecclesia. nu. 14.*
11 *Innocentium festum cur non admittat cantica lætitiæ, & eorum officiũ. nume. 12, 13.*

De sanctis Stephano, & Ioanne Euangelista, & Innoc.

CAP. XLII.

POst domini natiuitatem sequenti die fit festũ de obitu beati Stephani protomartyris: & tamen ipse fuit passus in Augusto. Quare autem hoc festum sub festo inuentionis eius dictum est. ¶ Quæritur, quare † hac tria festa, videlicet Sanctorum Stephani, Ioannis, & Innocentium immediatè post festum natiuitatis domini ordinantur? Respondeo. Primò vt Christo capiti & sponso omnes sui comites adiungantur. Natus enim Christus spõsus Ecclesiæ in hunc mundum tres sibi comites adiunxit, de quibus dicitur in canticis: Dilectus meus candidus & rubicundus electus ex millibus: candidus quantùm ad Ioannem Euangelistam pretiosum virginem, & confessorem: rubicundus quantum ad Stephanum protomartyrem: electus ex millibus, quantum ad magnam turbam Innocentium. Secundò vt sic Ecclesia omnium martyrum genera: quorum quidem martirij Christi natiuitas causa fuit insimul adunare. Triplex † est enim martyrium. Primum voluntate, & opere: & tale fuit martyrium beati Stephani, & hoc est dignissimum in gene. Hoc autem dicimus: quia aliqua circũstantia facere posset, quod aliquis confessor aliquo martyre dignior esset, & ideo festum eius præcedit alia, & continuatur festo dominicæ natiuitatis. Vnde in ipso festo legitur: Mortem quam Saluator dignatus est pro omnibus pati: hanc ille primus præ omnibus reddit Saluatori. Et iterum Christus heri natus est in terris, vt hodie nasceretur Stephanus in cœlis. ¶ In † festo beati Steph. introitus est: Et enim sederunt Principes, & aduersum me loquebantur. in quo ostenduntur insidiæ principum Iudæorum beato Steph. insidiantium Epistola est. Actu. vj. c. Stepha. plenus gratia & fortitudine, quæ sicut dicit Augustin. in sermone huius diei cùm plurimum habeat admirationis in ipsa specie, non minùs continet in mysterio dignitatis, in qua narratur tam passio ipsius, quàm passionis causa, & meritum seu remuneratio: & hæc etiam insinuantur, & repræsentantur in responsorio, quod est: Sederunt principes, & aduersum me loquebantur, & in illo, quod est: Video cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris Dei. Actu. viij. c. Et in offertorio, & in postcommunione: Video cœlos apertos. Act. vij. ca. Et in nocturnali etiã officio idẽ repetitur, vt ostend atur

Digitized by Google

datur quòd ſæpiùs conſiliati ſunt principes Sacerdotum in mortem
4 eius Euãgeliũ eſt: Ecce † ego mitto ad vos. Matt. xxij. cap. Et ſequi-
tur. Hieruſalem, Hieruſalé, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, &c.
Stephanus enim fuit lapidatus: dicitur etiam ibi à ſanguine Abel iu-
ſti, ſicut enim ille fuit Protomartyr in veteri Teſtamento: ſic iſte in
in nouo. † Hiſtoriá ſancti Steph. cõpoſuit Alchuinus Caroli magiſter,
5 & Capellanus nocturnales antiphonas de pſalmis, quibus attitulan-
tur, Accepit, cætera de Actibus Apoſtolorum: antiphonis etiam lau-
dum quidam verſus præmittuntur, prout dictum eſt in ſexta parte,
ſub dominica de Trinitate. Frequentatur autem in verſiculis alleiu-
Ia, vel propter ſolennitatem dominicæ natiuitatis, vel propter gau-
dium de conſortio Stephani angelicæ concionis. Dicitur enim illud
capitulum Stephanus plenus gratia & fortitudine, & illud: Surrexe-
runt quidam. quæ ſunt: Actu. vj. capitu. & illud: Cum eſſet Stephanus
plenus Actu. vij. capitul. Secundum † martyrium eſt voluntate, & non
6 opere, quale fuit martyrium Ioannis euangeliſtæ, qui martyr fuit, ſi-
cut patet in illa antiphona: In feruentis olei dolium miſſus Ioannes
Apoſtolus diuina ſe protegente gratia illæſus exiuit vt ſicut conſcn-
ſerit carnis æſtum, quia virgo fuit mente & corpore. ſic nec æſtum
feruẽtis olei ſenſit. In natali autem eius canitur, in quibuſdam Eccle-
ſiis vna miſſa in exordio lucis, ad notandum, quod ipſo accepto lumi-
ne huius mundi ſacrificium virginitatis ſemper obtulit Deo: qui enim
non poterat habere vigiliam propter feſtum beati Stephani, ſtatutum
fuit, vt duas miſſas haberet. In miſſa de beato Ioanne epiſtol. Qui ti-
met † Deũ faciet bona. Eccl. quindecimo c. Euangelium eſt: Dixit Ie-
7 ſus Petro. Ioann. vltim. capit. & cantatur allelu Ia Valde honorandus
eſt, &c. quod ibi dicitur: Qui ſupra pectus domini in cœna recubuit:
ſumitur Io. vltim. ca. introitus eſt in medio Eccleſiæ aperuit. Eccl. xv.
c. & reſponſorium: Exiit ſermo inter fratres, & c. Io. vj. c. Itẽ allelu-Ia:
Hic eſt diſcipulus. Io. vlt. cap. communio: Exiit ſermo quæ eſt ibidem:
Dicitur etiam ad horas capitulum: Cibauit, Eccleſiaſti. xv. capit. & il-
lud Benedictus Deus, & Pater. Epheſ. primo capitul. & illud: Qui ti-
met Dominum Eccleſiaſt. quindecimo capitul. ¶ † Et nota, quod bea-
8 tus Ioan. euangeliſta in feſto beati Ioannis Baptiſtæ obiit: ſed quia
non poterat tunc eius feſtum fieri, tranſlatum eſt ad tertium diem na-
talis Domini, vt omnes comites ſuos haberet ſponſus, vt premiſſum
eſt. Et feſtum beati Ioannis Baptiſtæ, in ſuo die remanſit nec mirum
quia dies illa ab Angelo gaudio natiuitatis præcurſoris authentica
fuit. Nec eſt dogmatizandum, quod Euangeliſta Baptiſtæ tanquam
maior ceſſerit & pro eo quod legitur. Inter natos mulierum non ſur-
rexit maior Ioanne Baptiſta: nam quod non eſſet de ipſorum maio-
ritate diſputandum, diuinitus eſt oſtenſum. Cùm enim duo magiſtri,
quorum vnus Baptiſtam, alter præferebat euangeliſtam ſolennem ad
hoc indixiſſent diſputationẽ, & quilibet ſcilicet inueſtigaſſet autho-

Digitized by Google

ritates & rationes efficaces, quibus ſuum Ioannẽ prçferre poſſet tandem die diſputationis adueniente, quilibet Sanctorum æmulatori ſuo apparuit dicens : Bene concordes ſumus in cœlis : de nobis non diſputetis in terris. Tũc illi ſibi adinuicem, & omni populo viſionem publicauerunt, & Dominum benedixerunt : vel ideò fuit ad tertium diem poſt Domini natiuitatem tranſlatum quia forte illa die dedicata eſt ei Baſilica, vel quia fortè ea die rediit de Pathmos inſula, vel infulatus eſt: fuit enim patriarcha Epheſinus. ¶ Aiunt† quidam, quod beatus Ioan. cum poſt celebratam miſſam deſcendiſſet in tumulum, euanit ab oculis circunſtantium, & cum terra ibi ſcaturiat, de profundo addunt eum viuere, & terram eius anhelitu ſcaturire, alij cœlum tranſlatum : igitur partim ex euangelio partim ex eius tribulatione hodierna copulatur hiſtoria, in cuius vltimo reſponſorio, ſcilicet, In medio Eccleſiæ quod ſumitur de lib. Sap. in quo agitur de ſpiritu intellectus neuma iubilatur: quia per ſpiritum intellectus fuit de ineffabili verbo, ſcilicet de Deo vero locutus. ¶ † Tertium martyrium eſt opere & non voluntate, quale fuit martyrium Innocentum quod ſicut tertium locum obtinet in dignitate, ita & inter feſta martyrum. Sed quare feſtum Innocentium celebratur ante feſtũ ſtellæ, id eſt epiphaniæ cum mortui fuerint poſt apparitionem ſtellæ, quando ſcilicet Herodes vidit quod illuſus eſſet à Magis. Reſpondetur, quod Herodes auditis rumoribus de Chriſto nato, turbatus eſt valde timẽs amittere regnũ, vnde cogitauit facere interfici omnes pueros, & ſic Chriſtus non euaderet, ſed, fuit impeditus tunc: quoniam Aug. Cęſar mandauit ei, quod ad eũ veniret cum Ariſtobolo & Alexandro, filio ipſius Herodis reſponſuris coram eo, & quia non fuit auſus non ire, iuit: poſtmodum verò reuerſus reuoluto anno poſt natale domini fecit omnes pueros interfici à bimatu, id eſt, biennio & infra. *διετία* enim Græcè, dicitur Latinè biennium. ¶ Quæritur † quare in feſtiuitate Innocentium in miſſa Gloria in excelſis, & Allelu-Ia, & alia cantica lætitiæ non cantantur : Dicunt magiſtri ideò, quia mortui ſunt ante domini paſſionem, & ſic ad inferos deſcenderunt. Sed pari ratione & in feſto beati Io. Bap. ſubticeri deberent. Dicendũ eſt igitur, quod hoc ideò contingit: quia author officij, voluit nos coniungi in hac feſtiuitate animabus deuotarum mulierum de monte Innocẽtum plangentium, & dolentiũ. Vnde cauſa triſtitiæ earum illa dimittimus : & ideo legitur prophetia Hiere xxxj. ca. de innocentibus. Vox in rama audita eſt. quæ ad literam de Beniamitis exponitur: qui interfecti ſunt, propter vxorem Leui, quã oppreſſerant. & Rachel fuit mater Beniamin. Vel per Rachel quæ interpretatur ouis vel videns, intelligitur Eccleſia, quæ plorat filios ſuos, ſcilicet triplices. ¶ Primi ſunt martyres conſiderans eos eſſe ſibi ſubtractos, & non vult conſolari in præſenti, ſed omnem conſolationem transfert in futurum: quia non ſunt ſcilicet præſentes. ¶ Secundos filios luget Eccleſia: quia ferè ad partum veniunt,

Digitiz

veniunt,in quibus patitur abortum.¶ Tertij verò,ſunt qui iam renati in baptiſmo erant,ſed per peccata retrocedunt:hos & illos luget. Eccleſia,quia non ſunt,id eſt, damnati ſunt: & ideò quia luget Eccleſia cantica lætitiæ ſubticentur.Poteſt eſſe & alia ratio:nam cantica lætitiæ propriè poſt victoriam cantari debent:vnde Ezechieli dictum eſt. Diſpone domui tuæ quia morieris:quia poſt victoriam habitam non cecinit cantica lætitiæ:ſed innocentes non habuerunt victoriam:non enim eſt victoria,vbi pugna non eſt.Media ratio melior eſt. Quidam tamen pro alleluia cantant in miſſa : Laus tibi Chriſte. Alij: Cantemus eia. Et dicitur epiſtola : Vidi † ſupra montem Sion agnum ſtantem.Apoc.xiiij.c. & euãgelium: Angelus Domini apparuit in ſomnis. Mat.ij.c.Si autem feſtum illud in dominica contingit, nullum canticum lætitiæ ſubticetur , propter gaudium reſurrectionis. In octauis quoquè eorũ cãtica lætitię:cantãtur,pro ſignificatione gaudij,quòd accepturi ſunt in octaua , id eſt in reſurrectione. quia licet ad inferos deſcenderint,reſurgent tamen nobiſcum in gloria. Octauæ enim feſtiuitatum celebrãtur in memoriã generalis reſurrectionis, quam ſignificant.¶ Rurſus quia hac die triſtitiam mulierum repræſentamus. in multis Eccleſiis diaconi nõ vtũtur dalmaticis:nec ſubdiaconi ſubtilibus,id eſt,tunicellis,ad notandum , quòd innocẽtes ſtatim in morte primã ſtolam non receperunt,ſed ad infernum deſcenderũt:de hoc
13 in tertia parte dictum eſt,ſub tit.de coloribus ¶ In † hoc feſto dicitur c.illud : Vidi ſupra montẽ. Apoc.xiij c.illud:Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati & illud:Hi empti ſunt:ibidem.¶ Et aduerte quod antiphonæ nocturnales de pſalmis ſumũtur:cætera de epiſtola & euangelio. Quod autem dicũtur cxliiij.millia,finitum ponitur pro infinito:quia Deus omnes ſub certo numero cõprehendit. Quod etiã dicitur. Vidi ſub altare Dei animas interfectorũ , ſic eſt accipiendum quia Ioan.vidit animas interfectorum ſub altare , id eſt , humiliatos capiti ſuo,vel quia in abſconſo, quia nemo percipit hic,quomodo ibi
14 ſit.¶ Sed † quare ſolẽnizat Eccleſia pro morte Innocentium, qui non habuerunt voluntatẽ patiendi? Videtur enim quòd eadẽ ratione ſi aliquis tyrãnus interficeret tot pueros deberet Eccleſia ſimiliter ſolénizare pro illis,quòd verum nõ eſt Reſponderi poteſt quod hoc feſtum propter tria celebrandum eſt licet voluntatẽ non habuerunt patiendi. Primõ, quia Chriſtus in eis quærebatur, & occidebatur. Secundò quia Chriſtus in eis celebratur diabolo & Herodi.Tertiò,quianomea domini non loquendo , ſed moriendo confeſſi ſunt, quia pro Chriſto & vice Chriſti ſunt occi. Erant Innocentes autem , quia circunciſi: nam circunciſio erat tunc remedium contra originale peccatũ , licet non ita ſufficiens,ſicut nunc baptiſmus eſt.¶ Illud autem ſciẽdum eſt *v. f. 397.*
15 quod in quibuſdam eccleſiis † in die natalis Domini diaconi veſperis finitis in honorẽ beati Stephani,qui eximius diaconus fuit in tripudio conuenientes cantãt antiphonã de ſancto Stephano, & ſacerdos collectam.

Digitized by Google

lectam.Nocturnos autem officium in craſtinum celebrant & benedictiones ſuper lectiones dant quod tamen facere non debent. Et eodem modo faciunt ſacerdotes in feſto beati Stepha.in veſperis in honorem ſancti Ioannis, quia ipſe ſacerdos fuit: & pueri in feſto ſancti Io.ad honorem Innocentium.Subdiaconi verò faciunt feſtum in quibuſdam Eccl.in feſto circũciſionis: vt ibi dictum eſt in aliis in epiphania,& etiam in aliis in octaua epiphaniæ,quod vocant feſtum ſtultorum.Quia enim ordo ille antiquitus incertus erat: nam in canonibus antiquis extrà de æta.& quali.à multis quandoque vocatur ſacer, & quandoque non. ideò ſubdiaconi certum ad feſtandum non habent diem,& eorum feſtum officio celebratur confuſo.

SVMMARIVM.

1 *Apoſtolus, quis dicatur. Et qualiter officium Apoſtolorum exequatur Eccleſia.*
2 *Apoſtolorum officium.& nu.3.4.5.*
6 *Apoſtoli treis tantum Roma,& treis Euangeliſta.*

De Apoſtolis. CAP. XLIII.

Ἀπόστολος Græcè † interpretatur miſſus Latinè: inde Apoſtoli dicti ſunt, quia à Chriſto miſſi fuerunt euangelizare per vniuerſum orbem.Sanè Eccleſia in communi de Apoſtolis ſolennizat & canit in matutinis. Ecce ego mitto vos, &c. quia omnes electi ſunt ſimul à Domino, poſt ſermonem ad eos factum in monte: ſicut habetur in Mat.& Marco.qui,videlicet,electi ſunt xij.De quibuſdam tamẽ facit Eccleſia officium proprium,ſicut de beato Petro,propter priuilegium dignitatis. De beato Paulo, quamuis non ſit de xij. propter priuilegium prædicationis.De beato Ioãne,propter priuilegium amoris ſiue virginitatis. Et de beato Andræa, propter priuilegium crucis quam ita ardenter prædicauit,concupiſcit & habuit. ¶ Per horas capitulum illud.Iam non eſtis † hoſpites & aduenæ. Eph.ij.& illud. Non vos me elegiſtis,quod eſt ibidem, & illud:Beatus vir:qui ſuffert tẽtationem. Iac.j.c. & illud:Magnificauit eum in timore inimicorum. Eccle. xlv. Et illud: Statuit illi Dominus teſtamentum ſempiternum,ibidem. & illud:In fide & lenitate illius ſanctum fecit illum.ibidẽ: & illud:ibãt Apoſtoli gaudentes. Act.v.& illud Nam quos præſciuit,hos & prædeſtinauit conformes Ro.viij c.& illud. corpora ſanctorum in pace ſepulta ſunt.Eccl.xliiij.c. & illud: Non eſurient, neque ſitient amplius Apoc.vij.c.& illud.Nos inſenſati vitam illorum.Sapien.v & illud,Ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.Ephe.ij.c. habent † autem vigilias & octauas. quia ſi compatimur & cõregnabimus, de hoc dictũ eſt in iiij parte ſub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus.Inſtãtia tamen eſt de beato Ioanne euãgeliſta,quod ad ieiuniũ quòd contingit: tum quia vt dicunt quidam,non fuit martyr,niſi animo: tum propter

feſtum

Digitized by Google

4 festum Sancti Stephani quòd est in vigilia festi eius. ¶ In vigiliis † Apostol. dicitur epistola: Benedictio domini super caput eius. Prouerb. xv.cap.Et Eccles.xlv cap.Item illa:Per manus autem Apostolo.fiebant signa & prodigia.Acto.v.cap.Et euangelium: Ego sum vitis vera.Ioan.
5 xv. † In festis vero Apostolorum dicitur epistola: Iam non estis hospites & aduenæ.Ephes.v cap.Item illa: Hi sunt viri misericordiæ.Eccles. xliiij.Item illa:Scimus,quia diligentibus Deum.Rom.viij.item illa:Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi. Ephes. j.cap. item illa:Spectaculum facti sum⁹ ad Cor.iiij.c.item illa: Vnicuique vestrum data est.Ephes.iiij.ca.item Allelu-Ia:Ego vos elegi.Ioan.xv.Item illud: Venite ad me omnes,qui laborat.Mar.xj.cap.euang.vero.Hoc est præceptum meum:vt diligatis inuicem,&c.Ioan.xv.cap.& illud.Hoc mando vobis,quòd est ibidem.item illud,Ecce ego mitto vos.Matth.x.cap. item illud:facta est contentio inter discipulos Iesu,Luc.xxij.item illud: Designauit Dominus & alios.Lucæ v.cap.& illud: Ego sum vi.ve.Ioan. xv.cap.item illud:Dixit Simon Pet.Matth.xix.c.Post communio:Amen dico vobis,quòd vos qui re.Matth.xix.cap.item illa: Vos,qui secuti e-
6 stis me: quæ est ibid. ¶ † Et nota,quòd tres Apostoli leguntur tantum viui fuisse Romæ,scilicet Petrus,& Paulus,& Ioannes & tres euangelistæ,scilicet Ioan. Marcus & Lucas. ¶ Notandum est etiam Apostolos siue Christi discipulos non ideò tantum fuisse passos quia prædicabant de Christo: sed quia ipsum deificatum aiebant, sine Romanorum autoritate, quòd ipsi prohibuerant. Ecclesia olim statuit fieri communiter festum de omnibus Apostolis in Cal. Maij: vt dictum est in sexta parte sub festo Apostolorum Philippi & Iacobi. *3. f. 631.*

SVMMARIVM.

1 *Euangelistæ quatuor, designant fluuium Paradisi in quatuor capita deriuatum. Et recta est ea comparatio. num.5.2.*

3 *Euangelistas iiij & quatuor Doctores tantum cur admiserit Ecclesia.*

4 *Euangelistæ quatuor,per quatuor animalia figurantur. Item per quatuor annulos aureos rotundos arcæ.num.6.*

7 *Euangelistarum officium Ecclesiasticum communem eis,variè.& num. 9.Excepto Ioanne habente proprium. num.8.*

De euangelistis. CAP. XLIIII.

POst Apostolos Ecclesia veneratur etiam euangelistas qui non tantum prædicauerunt,sed etiam euangelia scripserunt. Legitur enim
1 in Gen.iiij.cap.quòd † fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum qui diuiditur in quatuor capita, scilicet Physon-gyum Tygrin & Euphratem.Sanè allegoricè fluuius ille euangelica prædicatio est, quæ à Christo procedit, à quo generaliter omnis voluptas emanat. Venite inquit ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animab⁹ vestris, Iugum enim meum

meum ſuaue eſt,& onus meum leue.Guſtare & videte,quoniam ſuauis eſt Dominus: beatus vir, qui ſperat in eo. ¶ Rectè autem hæc prædicatio fluuio † comparatur, tum quia reficit, abluit, & fœcundat: tum quia fluuius, dicitur aqua fluens, & vt Salomon ait: Aqua profunda verba ex ore viri,& torrens inundans,eſt fons ſapientiæ,qui tam longè lateque defluxit, vt mundum repleuerit vniuerſum, iuxta illud: Euntes in vniuerſum mundum, prædicate euangelium, &c. quapropter in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hoc irrigat paradiſum, id eſt, fœcundat Eccleſiam, iuxta illud, quod dicit Apoſtolus: Ego plantaui,Apollo rigauit,Deus autem incrementum dedit. Hic eſt enim fons hortorum, puteus aquarum viuentium,quæ fluunt impetu de Libano. Fluuius autem iſte,in quatuor capita diuiditur, quia prædicatio Ieſu Chriſti in quatuor euangelia deriuatur:nam licet ſcripſerint multi Euangelia,quia Luca teſtante multi conati ſunt ordinare narrationē rerum, quæ in nobis completa ſunt: tamen nonniſi quatuor recepta ſunt ab Eccleſia, videlicet: Matthæi, Marci,Lucæ & Ioannis,quod † vtique factum eſt quadruplici ratione. ¶ Primo ad oſtendēdum duorum Teſtamentorum concordiam: ſicut enim in veteri Teſtamento vnus fuit legiſlator,ſcilicet Moſes,& quatuor maiores prophetæ, ſcilicet Eſaias, Hieremias, Ezechias, & Daniel & duodecim minores prophetæ, & multi ſapientes, ſcilicet Iob, Dauid, Salomon, & Ieſus Syrach,ita & in nouo Teſtamento vnus fuit legiſlator,ſcilicet Chriſtus:& quatuor Euangeliſtæ,duodecim Apoſtoli, & multi alij Doctores, vt Hieronymus, Auguſtinus, Ambroſius, & Gregorius:vt per hoc oſtēdatur,quia rota cōtinetur in medio Rotę,& duo Cherubin ſeſe reſpiciunt verſis vultibus in propiciatorium. ¶ Secundò,pro miniſterio quadrigæ Aminadab de qua ſponſa in Canticis dicit: Anima mea turbata eſt propter quadrigas Aminadab. Aminadab enim interpretatur ſponteneus Domini: hic eſt Chriſtus qui factus homo, oblatus eſt quia ipſe voluit: huius quadriga eſt euangelica doctrina, per quam eius fama per mundum vehitur vniuerſum, cuius quatuor rotæ ſunt dicti quatuor euangeliſtæ,propter hanc quadrigam ſponſa,id eſt,Eccleſia ſalubri dolore turbatur ad pœnitentiam. ¶ Tertiò, ad deſignandum liberationem generis humani à morte quadrifica, id eſt, à tranſgreſſione quadruplici: prima tranſgreſſio, fuit mandati in paradiſo, ſecunda, legis naturalis, tertia legis ſcriptæ, quarta euangelij, vel potius peccatum fragilitatis per impotentiam, ſimplicitatis per ignorantiam, ſecuritatis per negligentiam, malignitatis per inuidiam.His enim quatuor modis peccandi anima moritur,& ſeparatur à Deo.¶ Quartò,pro miniſterio formæ quadrigæ,ſicut enim in cæteras formas quadratum, ſic inter cæteras doctrinas euangelium ſolidius & ſtabilius perſeuerat.nam illud vndique ſtat,& ideo legitur Apocal.xxj.cap.quod ciuitas in quadro poſita eſt, & iſtud propter ſtabilitatem appellatur æternum per cuius gratiā homo quadratur in moribus.

& in

& in virtutibus ſolidatur. Cæterum iſtorum potius, quàm aliorum euangelia recepta ſunt: tum quia ipſi diligentius & apertius hiſtoriam euangelicam deſcripſerunt: tum quia licet ali quando varia ſeu diuerſa, nunquàm tamen contraria ſeu aduerſa ſcripſerunt: tum quia iſti
4 quatuor † animalium figuris in viſione Ioan. & Ezec. præfigurati ſunt Ezech.j. Matthæus per hominem: eò, quod eius intentio præcipuè circa ſcribendam Chriſti humanitatem verſatur. Vnde eius liber ab humana Chriſti natiuitate ſumit exordium. Liber inquit, generationis Ieſu Chriſti, &c. Marcus per Leonem in deſerto rugientem, eò quod eius intentio præcipuè circa deſcribendam eius reſurrectionem conſiſtit. Vnde eius euangelium antonomaſticè in die reſurrectionis legitur. Dicitur autem quod leo rugitu maximo tertia die ſuos excitat catulos, ita & Deus Pater immenſa potentia ſua Filium ſuum tertia die ſuſcitauit: vnde & Marcus ab exclamatione incipit, ſcilicet à prædicatione Ioann. in deſerto clamantis & dicentis: Vox clamantis in deſerto. Et ſcias quod Marcus fuit lõgo naſo, ſubducto ſupercilio, pulcher oculis, caluus, barba prolixa, habitudinis optimæ, ætatis mediæ, canos aſperſus. Lucas per vitulum, eò quod præcipuè circa deſcribendam Chriſti paſſionem eius intentio verſatur, in qua Chriſtus ſe obtulit hoſtiam Deo Patri, idem, ſacerdos & hoſtia. Vitulus enim erat hoſtia ſacerdotalis: vnde à ſacerdotio incipit dicens: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ ſacerdos quidam, &c. Ioannes per aquilam, quia cæteris cum Domino gradientibus ipſe in cœlum ad deſcribendam Chriſti diuinitatem volauit, dicens. In principio erat: & de hoc dictum eſt in prima parte ſub titul. de picturis. Hæ liquidem quatuor principales intentiones deſignatæ ſunt per figuras illorum quatuor animalium: & quorum quodlibet ſecundum viſionem Ezechielis iiij. habet facies: quoniam omnes de ſingulis agunt, licet quidam principalius de quibuſdam, præſertim cum omnes agant de Chriſto cui quatuor illæ figuræ conueniunt: fuit namque homo naſcendo, vitulus moriendo, Leo reſurgendo, aquila aſcendendo. Quæ vt melius intelligas, imagina aliquod animal habens caput quadratum: & in qualibet ſuperficie imagina vnam faciem, videlicet à parte anteriori, faciem hominis, à dextris, faciem Leonis, à ſiniſtris, faciem vituli, à parte poſteriori, faciem aquilæ à ſuperiori. Quia vero facies aquilæ ſuper alia eminebat propter colli longi productionem, ideò dicitur quod erat deſuper. Quodlibet etiam horum habebat quatuor alas de pœn. diſt. ij. pennata. Finge quodlibet animal quaſi quadratum: in quadrato ſunt quatuor anguli, & in quolibet angulo erat vna ala. Porro hi quatuor ſignificati ſunt per ꝑdicta † quatuor flumina: per Phyſon Ioannes. per Gyon, Matthæus, per Tigrin Marcus, per Eufratem Lucas. Sic enim clare probat Innocent. iij. de euangeliſtis in ſermone. Sunt † etiam ſignificati à quatuor, annulos arcæ qui aurei & rotundi erant. In auro charitas in rotunditate, quæ initio caret & fine deſignatur æternitas, ipſi enim æternam Chriſti charitatem

tatem & claram æternitatem describunt per duos annulos à sinistris duo euangelistæ, scilicet, Matth. & Ioannes qui ab ipso Christo fuerunt edocti, significantur. Quidam tamen per duos annulos à sinistris Matth. & Ioannem: quia adhuc passibili & morali adhæserant: accipiunt: per duos à dextris Marcum & Lucam, qui post ascensionem ei iam facto immortali & impassibili adhæserunt accipiunt per sinistram enim mortalitas, per dextram immortalitas designatur, secundum illud: Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Et propter hanc causam in picturis ecclesiarum Paulus ad dexteram, & Petrus ad sinistram statuuntur Saluatoris: & in bulla papali caput Pauli à dextris, crucis, & caput Petri à sinistris. ¶ Sane in †quibusdam Ecclesiis antiphona ad Magnificat, in eorum officio est: Ecce ergo Ioannes vidi ostium apertum in cœlo, &c. Apocal.iij. ¶ Per horas autem dicitur capitulum: In medio Ecclesiæ aperuit os eius. Ecc.lxv.cap. & illud Cibauit illum Dominus pane vitæ, & intellectus, ibidem. & illud: Iucunditatem & exultationem thesaurizauit: quod est ibidem Omnia responsoria sumpta sunt de Ezech. Primum de visione Dei, scilicet. Vi coniunctos, & ¶ In laudibus vero habetur de ministerio prædicationis eorum. Dilecti Deo & hominibus, &c. Eccles. xlv. cap ¶ Introitus missæ propriæ est: Os iusti meditabitur sapientiam. Tamen † Ioannes euangelista habet introitum proprium, propter priuilegium amoris & dignitatis, videlicet, In medio Ecclesiæ aperuit os eius, &c. quia ipse non tantum fuit euangelista, sed etiam propheta, quod patet in principio libri Apocal. vbi dicitur; Beatus: qui legit, & qui audit verba prophetiæ huius, & seruat ea, quæ in ea scripta sunt. ¶ Notandum tamen est, quod iste introitus propter priuilegium prædicationis, secundario competit Augustin. Gregor. & aliis expositoribus. ¶ † Epistola in quibusdam Ecclesiis est de figura quatuor animalium: Ecce ego Ioan. vidi ostium apertum Apocal. iiij. cap. Aliæ Ecclesiæ dicunt illam: Ezech. j. cap Similitudo vultus, &c. ¶ Responsorium est: Beatus vir qui timet Dominum &c. versus est: Potens interea erit semen eius, &c. quod intelligitur de semine verbi Dei, & bonorum operibus. Sequitur: Generatio rectorum benedicetur, quam euangelistæ generant filios Dei, qui benedicuntur. ¶ Allelu-Ia in quibusdam Ecclesiis est: Primus ad Sion dicetur ecce. & Hierusalem. euangel. Dabo. Esa. xlj. cap. In aliis vero Ecclesiis dicitur allelu-Ia: Beatus vir Euangelium est: Designauit Dominus & alios septuaginta duos Discipulos. Luc x. cap. & sequitur, dicebat illis: Messis quidem multa, operarij vero pauci, xx. distinct. in nouo. Offertorium est: Posuisti Domine super caput &c. Postcommunio est, Magna est gloria eius in salutari, &c.

SVMMARIVM.

1 *Martyr, id est, testis & an habeat octauam & vigiliam.*

2 *Martyrum officium, variè per discursum num. 3. 4. 9.*

5 *Martyr-*

Digitized by Google

5 *Martyrum præmium, & eius expositio. & nu. 6.*
7 *Arundinetum, quid.*
8 *Melota, quid.*

De Martyribus. CAP. XLV.

1 Μάρτυρ Græcè, dicitur testis † Latinè: martyres enim testes sunt quod Christus passus est pro omnibus, & ipsi pro Christo. ¶ Sanè solus beatus Laurentius inter martyres vigiliã habet & octauam, prout sub eius festo dictum est: omnes enim martyres singulares habent communia officia exceptis Stephano, Laurentio, Ioanne Baptista, & aliis quibusdam, Et est † introitus ad missam, Gloria & honore
2 coronasti eum Domine vel, Sapientia sanctorum. Eccle. xliiij. capi. vel Iudicabunt sancti Sap. iij. cap. vel, Sacerdotes Dei. Dan. iij. vel. Lætabitur iustus. Hi tamen in paschali tempore habent aliud officium, eò quod in illo tempore oportet quod frequenter repetatur allelu-Ia propter gaudium resurrectionis, & tũc est introitus: Protexisti me à conuentu malignãtium, &c. & quia corona debetur eis tanquàm victoribus, ideo sæpè fit mentio de corona: vnde Stephanus, interpretatur coronatus. Epistola vero quandoque dicitur pro vno martyre, Iustus cor suum. Eccle. xxxix. c. quandoque illa: Beatus homo, qui inuenit sapientiam. Prouer. iij. c. quandoque Iustorum animæ. Sap. iij. ca. quandoque illa: Iustus in morte præoccu. quæ est ibidem. iiij. cap. quandoque illa: Beatus vir, qui in sapientia. Eccle. xxiiij. c. & xv. quandoque illa: Benedictus Deus, & Pater. 2. ad Corinth. j. ca. quandoque illa. Memor esto. ij. ad Ti. ij. c. quandoque illa: Nemo militãs, quæ est ibidem: quandoque illa Beatus vir, qui inuentus est. Eccle. xxxj. c. quandoque illa: Benedictio Domini super caput. Prouer. xxv c. quandoque illa, Stabunt iusti, Sap. v. c. Euangeliũ vero dicitur quandoque: Si quis vult post me venire: Matth. xvj. quandoque illud: Si quis venit ad me Lucæ xiiij. quandoque illud, Nisi granum. Ioan. xij. cap. quandoque illud: Nolite arbitrari, Matth. x. quandoque illud: Nihil operum. quod est ibidem, quandoque illud, Si quis veniat ad me, & non odit. Luc. xiiij. ca. ¶ Pro pluribus vero martyribus † dicitur quandoq; epistola: Lingua sapien-
3 tium. Prouer. xv. ca. quandoque illa: Benedictus Deus pater Domini nostri Iesu Christi. j. Pet. j. c. quandoque: Iustorum animę in manu Dei sunt. Sapien. iiij. quandoque Rememoramini pristinos dies. Hebræ x. quandoque sancti per fidem. Heb. xj. quandoque: Expectatio iustorum lætitia Prouer. xj. c. quandoque: Hi sunt viri. Eccle. xliij. c. quandoque: Absterget Deus Apoc. vij. ca. quandoque: Reddet Deus. Sapie. x. quandoque: Iusti autem in perpetuum viuent. Sapi. v. ca. quandoque: Quis separabit nos à charitate Christi. ad Roma. viij. ca. ¶ Allelu Ia est: Hi sunt duæ oliuæ. Apocal. xj. cap. euangelium verò quandoque dicitur. Cùm audieritis prælia Luc. xxj. quãdoque: Descendẽs Iesus de monte. Luc. vj. cap. quandoque: Videns Iesus turbas. Matth. v. ca quandoque:

Digitized by Google

Egrediente Iesu de templo. Mar. xiij. cap. quandoque: Attendite à fermento Pharisæorum. Luc. xij. ca quandoque illud: Sedente Iesu super montẽ oliueti. Matt. xxiiij. cap. quandoque illud: Væh vobis, qui, ædificatis. Lucæ xij quandoque illud. Qui vos audit. Luc. x. cap. quandoque illud: Confitebor tibi Pater. Matt. xxvj. ¶ Dicitur post communio: Amen dico vobis, quod vni. Matth. v. capit. quandoque: Et si coram hominibus. Sapien. iij. capit. quandoque. Quicunque fecerit. Matt. xij. quandoque Dico autem vobis. Matth. x. capit. quandoque: Signa autem Mar. vlt. cap. & quandoque: Multitudo. Luc. vj. ca. ¶ In nocturnali † verò officio primum responsorium est: Iste sanctus pro lege Dei sui certauit vsque ad mortem, &c. & est quinti toni, quia petulantiæ quinque sensuum fuit mactata in eis. In tempore verò paschali primum responsorium est: Beatus vir, qui meruit dominum, & est octaui toni propter octauam, quæ significat gloriam resurrectionis: quia verò sancti martyres in tollerandis tormentis se habuerunt constanter: & constantia à solo Deo est, ideò illud responsorium: O veneranda martyrum, &c. cantatur pro eis: & est quinti toni, quia martyres quinque sensus Deo immolauerunt. De martyribus etiam cantatur illud responsorium: Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabũtur populis, & regnabit dominus eorum in æternum, &c. Sap. iij. cap. & est sensus: Iusti † fulgebunt in futuro diuersis beatitudinibus: priùs tamen in hoc seculo discurrent, id est, per diuersas mundi partes curritando diuina verba alijs annuntiabunt, & hoc faciunt more scintillarum discurrentium per arundinetum: sicut enim scintillæ vel fauillę ignis arundinetum, id est materiam fragilem arundinum atterunt, & annihilant, sic & sancti suæ predicationis ignita, id est, diuino igne accensa, vita quę respectu fortium virtutum fragilia sunt, destruent. Iudicabunt, id est denominabunt nationes, id est, illos, qui in peccatis suis permanserunt: & regnabunt in æternum, id est, in æternitate cum Deo recipient immortalitatem & impassibilitatem, cæteraſque virtutes. ¶ Rursus in his † verbis exprimitur stola carnis, quam sancti recipient, quæ consistit in quatuor scilicet, in claritate, subtilitate, agilitate, & impassibilitate. Nam fulgebant clari & tanquàm scintillæ subtiles in arundineto discurrentes agiles, & regnabit dominus eorum in perpetuum: & ipsi cum domino impassibiles. Nam absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, &c. imò exultabunt in gloria, & de cubilibus suis: quod ad stolam spiritus refertur, quam etiam recipiunt sancti. & nota quod arundinetum est locus in quo sunt multæ arundines siue canæ, sicut in paludibus: fiante autem Austro ex alli lua contricatione arundinum ignis accenditur: scintillæ vndique aduolant & accendiſur arundinetum, quod allegoricè contingit in sanctis. De martyribus etiam cantatur: Circumierunt in melotis Hebr. xi. q.d. in petra: Melota est † vestis facta de pillis vel de pelle cuiusdam animalis, quod melota vocatur ſ

Digitized by Google

tur siue taxus. Est enim habitus necessarius ad exercitia operis. ¶ Per
9 horas etiam dicitur capitulum illud: Beatus vir † qui suffert. Iac. j. ca. & illud: Beatus vir qui inuentus est sine macula. Eccle. xxxj. c. & illud: Beatus vir, qui in sapientia morabitur. Eccle. xiiij. c. & illud: Iustorum animæ Sap. v. c. & illud: Iuiti autem in perpetuum viuent. ibidem. & illud: Sancti per fidem. Hebr. xj. & illud. Potuit enim transgredi, & non est transgressus. Eccle. xxxj. c. & illud: Corona aurea super caput eius. Eccle. xlv. & illud, Stolam iucunditatis induit. ibidem. ibi tamen dicitur: Stola gloriæ. & illud: Sancti ludibria. & verbera. Hebr. xj. & illud: Tanquàm aurum in fornace Sapi. iij. capit. & illud: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione. Sap. vij. c. & illud: Non esurient neque sitient. ibidem. & illud: Iusti tulerunt spolia impiorum. Sap. x. cap. & illud: In bonis iustorum exaltabitur ciuitas. Prouer. xj. ca. ¶ Illud etiam sciendum est, quod Ecclesia celebrat festum quorundam martyrum veteris Testamenti prout dictum est in festo Macchabeorum.

SVMMARIVM.

1 *Confessores, dicuntur laudatores quod verbum commune etiam est & martyribus, & virginibus, & veris sanctis.*

2 *Confessores distinguntur in Episcopos & Presbyteros, & vtrocunque aliquando idem officium sapè diuersum. vnde & 3. 4. 5.*

De confessoribus. CAP. XLVI.

1 CONfessores, dicuntur † laudatores: licet autem tã martyres, quam virgines, quàm etiam omnes sancti veri sunt Christi confessores, martyres tamen, quia in irascibili vincunt, trãscendũt & superlucrantur speciale vocabulum martyrum: & virgines quia vincunt in concupiscibili nomen virginum, & doctore, quia alios superant. in rationabili doctorum: hinc est, quod martyres, & virgines, & doctores, aureola decorabuntur. ¶ Sanè † confessores distinguuntur in episcopos
2 & presbyteros. De episcopis dicitur introitus: Statuit, Eccles. quadragesimoquinto cap. et epistola: Ecce sacerdos magnus. Eccle xliiij. Ipsi enim sunt magni sacerdotes. & illud de episcopis dicitur: Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo vnxi eum, quia non tantùm vncti fuerunt in baptismo, & in cõfirmatione, & inordinatione in presbyteros, sed étiam in consecratione in episcopos, vt habeant misericordiã superfluentem, & officia illa, quæ incipiunt sacerdotes, propriè competunt episcopis: cætera sunt communia: & plura sunt responsoria octaui toni, quia afflixerunt & crucifixerunt carnem suam cum vitijs,
3 & concupiscentijs, propter octauas resurrectionis. ¶ Rursus † de confessoribus dicitur quandoque epistola: Dilectus Deo, Eccle. xlv. capit. quandoque. Testificor coram Deo. ij. ad Timo. iiij. quandoque: Plures facti sunt sacerdotes ad Heb. vij. ca. quandoque: Dedit dominus confessionem. Eccle. xlv. c. quandoque: Instítutus cor suum. quæ est Eccle.

Digitized by Google

xxxix.ca.quandoque:Sapientia laudabit animam.Eccle. xxiiij.quandoque:Iustum deduxit dominus.Sap.x. cap.quandoque doctrinis variis.ad Hebræ.xxiij.ca.quandoque:Ego enim iam deliberor.ij.Timo. iiij.Allelu-ia:Iustus germinabit.Esa.xxxv.ca. Euangelium verò dicitur quandoque:Sint lumbi vestri præcincti.Luc.xij. quandoque: Vigilate Matth.xxiiij.quandoque:Homo quidam peregrè.Matth.ij. ca. quandoque:Videte & vigilate.Mar.xiij.c.quandoque Homo quidam nobilis.Luc.xix.ca.quandoque:Nemo accendit lucernam. Luc.xj.ca. quandoque;Vos estis sal terrę Matth v.cap.quandoque:Nolite timere pusillus grex.Luc.xij.c.Postcommunio est:Quinque talenta.Matt. xxv.& quandoque:Fidelis seruus.Matt.xxiiij.cap.& Luc.xij. ca.¶ Per † horas verò dicitur capitulum illud:Ecce sacerdos.Eccle.xliiij.cap.& illud:Benedictionem omnium gentium,&c. quod est ibidem.& illud: Cognouit eum.ibidem,& illud:Iustum deduxit.Sap.x.cap.& illud:Iustus cor suum.Eccle.xxxix.cap.& illud : Magnificauit eum in conspectu regum.Eccle.xxv.capit.sed quod hic dicitur:Magnificauit.dicitur ibi glorificauit.& illud:Labia sacerdotis custodiunt Malach.ij. capit. & illud:Non est inuentus similis illi.Eccle.xxiiij.capitu. & illud:Fungi sacerdotio & habere laudem.Eccle.xlv. capitul. & illud : Talis decebat,vt esset nobis pontifex.ibidem.& illud Collaudabunt multi sapientiam eius,& vsque in seculum non recedet memoria eius. Eccles. xxxix.capitul.& illud:Honestauit illum in laboribus.Sapient.x.capit. & illud:Custdiuit illum ab inimicis.quod est ibidem.¶ † Illud autem notandum est, quod si plura festa in eadem die concurrant, illius qui inter eos maioris erit nominis officium celebratur.De hoc dictum est in procœmio huius partis.

SVMMARIVM.

1 *Virginum officium.& num.2.3.5.*
4 *Virgines quenam habeant proprium officium.*

De virginibus. CAP. XLVII.

OFficium matutinale † virginum maximè ex parte sumitur de psalmo epithalamico,scilicet:Eructauit cor meum.in quo agitur de laudibus sponsi & sponsæ.Virgines enim.sunt sponsæ Christi, quæ sequuntur agnum quocunque ierit, in corpore & in anima, propter integritatem corporis & animæ. ¶ Notandum autem est, quod illud responsorium quod est de sponso,scilicet:Audiui vocem de cœlo.&c. quod in quibusdam Ecclesiis dicitur, est primi toni. quia vnicus est sponsus animarum Christi,& sumitur de Matth. xxv. cap. illud verò, quod est de contemptu mundi,scilicet:Regnum mundi & omnem ornatum seculi contempsi,&c.est quinti toni,quia ibi ostenditur conculcatio quinque sensuum.¶ De† virginibus enim cantatur illud:Fulcite me floribus.Cantic.ij. & quod expositura est in quinta parte,sub titulo de

Digitized by Google

lo de ſexta. In quibuſdam Eccleſiis dicunt verſiculum de virginibus, illum: Elegit eam Deus, & prælegit eam. ſed alij rectiùs conſiderantes, quod ſola beata virgo Maria præelecta eſt in honorem eius tantùm dicunt illum: præ aliis verò virginibus dicunt: Elegit eam Deus, & dilexit eam. ¶ Per horas etiam dicitur capitulum: Qui gloriatur. j. Corinth. ij. cap. & j. Corini. x. c. & illud: Æmulor enim. j. Corint. xj. c. & illud: Sapientia vincit. Sapien. viij. & illud: Memorati ſunt domine miſericordiæ tuæ. Eccle. lj. c. & illud: Liberaſti me à perditione. ibidē. & illud: Accinxit fortitudine lūbos ſuos. Prou. xxxj. c. In † officio miſſæ ſi ſit virgo & martyr proprium officium eſt: Loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu regum, &c. Alia communia ſunt, excepto, quod de beata Agatha dicitur introitus. Gaudeamus † omnes in domino pro eo, quod ipſa excellenter lætiſſima venit ad paſſionē, ſicut de ea ſcriptum eſt: Agatha lætiſſimè & glorianter ibat ad carcerem: ideò eius lætitiæ noſtram lætitiam ſociamus, & cum in ea domino congaudemus. ¶ De beata etiam Agnete, officium miſſæ eſt: Me expectauerūt: ratio quare, poteſt ex eius legenda haberi. Et nota quod de virginib. dicitur quandoque epiſtola: Confitebor † tibi domine. Eccle. lj. c. quādoq;: Qui gloriatur. ij. Cor. x. c. quandoq; : Domine Deus meus exaltaſti. Eccle. ij. c. quandoq;: Sapientia laudabit animā, ſcilicet Sap. xxiiij. quandoq;: Sapientia vincit malitiam. Sapien. vij. quandoq; : De virginibus. j. ad Corint. vij. quandoq; dominus poſſedit me. Prouerb. viij. c. Allelu-Ia & poſt communio: Quinque prudentes. Matth. xxv. cap. Euangelium quandoque dicitur: Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro Matth. xxiij. c. quandoque: Simile eſt regnum cœlorum decem virginibus. Matth. xxv. cap.

1 2 3 4 5 6

SVMMARIVM.

1 *Dedicationis Eccleſiæ feſtum. reſpondet feſto encæniorum.*
2 *Dedicatio Eccleſiæ vnde duxit initium.*
3 *Dedicatio Eccleſiæ, cur octo diebus celebretur.*
4 *Dedicationis Eccleſiæ officium, & eius expoſitio. & nu. 5. & 6.*
7 *Dedicationis Eccleſiæ feſtum, quando differatur.*

De feſto & officio dedicationis Eccleſiæ. CAP. XLVIII.

QVoniam in parte prima dictum eſt, qualiter Eccleſia dedicanda ſit, reſtat, vt hic aliqua de officio, quòd in feſto dedicationis Eccleſiarum dicitur ſubiiciamus. Feſtum ergo illud ſolēniter ab Eccleſia celebratur de quo in Ioāne habetur: Facta ſunt encænia, id eſt, feſta dedicationis in Hieroſolymis: & Ieſus ambulabat in tēplo in porticu Salomonis ad confirmationē illius feſtiuitatis. de conſecratione diſt. j. ſolēnitates. Et dicitur porticus Salomonis: quia Salomon ſolebat ibi orare, & ibi orauit in die dedicationis. Hoc † etiam feſtum in

Digitized by Google

veteri teſtamento fiebat: vnde legitur in primo libro Machab. iiij. ca. Elegit Iudas Machabæus ſacerdotes ſine macula,& mũdauerunt ſancta. Eccleſia enim militans poteſt mundari, ſed nõ triumphãs : & Augu. dicit in homilia ſuper prædicto verbo: Facta ſunt encænia. Illum diem quo templum dedicatum eſt, Iudæi ſolenniter celebrant. Celebrauerunt autem Iudęi encęnia † octo diebus, quare videtur quòd nos ; ſimiliter feſtum dedicationis debemus octo diebus ſolennizare: vt in prædicto cap. ſolennitates § j. Sed mirum eſt quare octo diebus celebrauerint encænia, cùm Paſcha & ſcenopegiam non celebrauerunt, niſi per ſeptẽ dies tantùm, vt de cõſecratione diſtinctio j. §. Ad hoc eſt reſponſio : quia hæc feſtiuitas ſpecialiter ſignificat æternam dedicationem, in qua Eccleſia illa, ſcilicet anima ſancta ita Deo dedicabitur, id eſt, copulabitur, vt non poſſit ad alios vſus transferri: quod erit in octaua reſurrectionis, & ideò in nouo Teſtamento habet hoc feſtũ octauas. ¶ Hæc Eccleſia cõſtruitur in baptiſmate & in doctrina & in pœnitẽtia. Hic enim auditur ſecuris & omnis generis ferramentum: id eſt, omnia genera flagellorum, & diſciplinarum, ſcilicet in Eccleſia militãte, quæ per tabernaculum Moſi ſignificatur. Tabernacula enim militãtium ſunt. Tẽplũ verò illud Salomonis, ſignis, ſignificat Eccleſiã triumphantẽ, in qua hæc nõ audiuntur. ¶ In † matutinali officio dicuntur illi pſalmi in quibus fit mentio de portis, quæ ſpecialiter ſunt timor & amor, ſicut habetur in pſalmo illo : Domini eſt terra. ibi. Attollite portas principes veſtras, &c. Itẽ illi, in quibus fit mẽtio de altari ſicut in pſalmo illo. Iudica me Deus, & diſcerne, &c. Itẽ illi in quibus fit mentio de ciuitate, vt ſunt illi: Deus noſter refugiũ, &c. &, Magnus Dominus noſter: Itẽ illi, in quibus fit mentio de atriis & de portis, vt ſunt illi: Quã dilecta tabernacula, &, Fundamenta eius in montibus ſanctis. Sed quæritur quare tunc dicitur pſalmus ille : Domine Deus ſaluris meæ ? ad quod quidam dixerunt quod ideò, quia ibi fit mentio de ſepulchris: ſed hæc ratio non valet, quia ibi fiet mentio talibus ſepulchris in quibus habitant, ſiue ſepeliuntur corpora fidelium, iuxta Eccleſiã, ſed de ſepulchris malorum. Vnde dicimus, quod dicitur ille pſalmus ſed quod eſt pſalmus pœnitentialis. & ſpecialiter ibi de oratione habetur, quæ in Eccleſia faciẽda eſt. Vnde ibi dicitur intret oratio mea in conſpectu tuo. Dicit autem Dominus de Eccleſia: Domus mea, domus orationis vocabitur. Octauus verò pſalmus eſt: Qui habitat in adiutorio altiſſimi, id eſt, in Eccleſia, quia ibi dicitur: Altiſſimum poſuiſti refugium tuum, quia ſuper omnes mõtes in vertice mõtium fundata eſt Eccleſia. Vltima verò antiphona, ſcilicet ad † Magnificat in veſperis eſt: Pax æterna: quia ad hoc celebratur dedicatio, vt dedicemur & habeamus illam pacem æternam. Per hos autem dicitur capitulum illud: Vidi ciuitatem. Apoc. xxj. cap. & illud: Ecce tabernaculum. quod eſt ibidem: & illud. Vnuſquiſque propriam mercedem. iij. Corinth. & illud: Fundamentũ aliud nemo poteſt ponere.

Digitized by Google

nere,ad Corint.iij. Sane huic festo cõpetit, quod Iacob vidit scalam & angelos ascendentes,& descẽdentes,id est,totam Ecclesiam vidit vna visione,& erexit lapidẽ,id est,Chr.stum, qui est lapis in summo: & est lapis angularis,& fundamentum qui omnia sustinet. Erexit inquam in titulum præconialem,memorialem,& triumphalem, fundẽs oleum desuper.Siquidem Iacob,id est,prælatus fundit oleũ super lapidem,id est,Christum,ad ostendendum eius chrismata.& idem prophetauit Iacob, dicens Terribilis est locus iste, non est hic alius nisi domus Dei,& porta cœli:vere Dominus est in loco isto,& ego nesciebam.Terribilis est enim Ecclesię dæmonibus propter Dei similitudinem,quam habet.& propter hoc ad missam est introitus: Terribilis
6 †est locus iste.Genes.xxviij.Sequitur,& vocabitur aula Dei hoc apposuit beatus Gregorius de suo,pro eo,quod ibi paratus est Deus exaudire sicut dixit Dominus Salomoni iij.Regũ. xiij. Exaudiui orationẽ tuam, &c. Quare autem terribilis sit ostenditur in versiculo: Dominus regnauit decorem induit scilicet in membris suis: & ideò terribilis est Ecclesia dęmonibus. In consecra tione verò altaris est introitus:Dicit dominus sermones mei Esa.xix.& xvj. Epistola sumitur de Apocal.xxj.Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem,&c.responsoriũ est: Locus iste,scilicet Ecclesia materialis.sanctus est,quia sanctificata est ad hoc,vt ibi Dominus exaudiat preces, & ideò pręstat orãtibus sanctitatem. Salomon enim orauit,vt Dominus orantes ibi exaudiret,& Dominus dixit ei, Exaudita est oratio tua.hoc enim significatum est iij.Regum.viij c.vbi Salomon dedicato templo ait:Quicumque orauerit in loco isto, exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cum exaudieris,propitius eris.Allelu-ia est in quibusdam Ecclesiis:O quã metuendus est.Genes xxviij.c.euangeliũ vero est:Egressus Iesus Luc. xix.c.eò quod ibi habetur: Hodie salus huic domui facta est.in quibusdam tamen Ecclesiis legitur euangelium de Matthæo : in quo habetur,Et non potuerunt subuertere domum illam.Fundata enim erat supra firmam petram sequitur offertorium de verbis Dauid in Paralipomenon j.vlt.c vel secundum alios, sunt verba Salomonis Domine Deus in simplicitate cordis mei lætus obtuli vniuersa hęc.Obtulerat enim sacrificia inæstimabilia, quæ significant bonas operationes, siue cogitationes,& bona desideria,quæ inæstimabilia sunt & numero & pretio.¶ Sequitur post communio:Domus mea, &c.Esaiæ lvj.&
7 Mat.vij.ca.¶ Nota,quod† si festũ dedicationis Ecclesiæ occurrerit in passione Domini, fit in sequẽti hebdomada:si verò in festo ascensionis,de ascensione fit officium & officium dedicationis differtur.Salomon enim dedicauit templum duodecima die mensis,& decima die mensis occurrebat scenopegia:celebrauit autem dedicationem templi per septem dies,& prorogauit scenopegiã vsque post dedicationẽ.

Gene.28

Finis libri septimi.

Digitized by Google

LIBER OCTAVVS.

SVMMARIVM.

1 *Computi rationem tenere debent ſacerdotes.*
2 *Computus,quid,& vnde dicatur.nu.3.*
3 *Tempus quid,& eius partes.*
5 *Annus,eſt triplex.*

De computo & Calendario,& pertinentibus ad illa.Pulcherrimus enim eſt liber iſte,& clericis & laicis neceſſarius valde.

CAP. I.

QVoniam ſicut † ait beatus Aug.xxxviij.diſtinct.quæ ipſis.Sacerdotes computum ſcire tenentur:alioquin vix eis nomen ſacerdotis conſtabit : ſub quo verbo notitiam curſus temporis, Lunæ ac Calendarij intelligimus, quoniam computus , eſt ſcientia certificandi† tempus ſecundum Solis & Lunæ progreſſum.Idcircò ad ſimpliciũ ſacerdotum inſtructionem , in hac octaua & finali parte de hoc aliqua claro compendio perſtringemus, prout ad vſum Eccleſiæ dignoſcitur pertinere. Dicitur † autem computus , à computo computas: quia in ipſo computando procedimus , non quia in ipſo computare doceamur:& eſt duplex computus ,ſcilicet aſtronomicus , ſeu philoſophicus & vulgaris ſeu eccleſiaſticus:ſed de aſtronomico nil ad præſens .Vulgaris computus eſt,ſcientia diſtinguẽdi tempus certa ratione,ſiue ſcientia temporis diſcretiua, ſecundum Eccleſiæ vſum. Tempus† vero,prout hic ſumitur,eſt ſecundum Tullium.quædam quantitas anni,menſis diei,ſeu alterius ſpacij.Vel tempus , eſt mora motu rerum variabilium,cuius partes decem eſſe dicuntur, ſcilicet annus, menſis,ſeptimana,dies,quadrans,hora punctum , momentum,vncia & atomus.Annus continet duodecim menſes, & quinquaginta duas ſeptimanas,& diem vnam,& trecentos ſexaginta quinque dies & ſex horas.Menſis continet quatuor ſeptimanas vel paulo plus.Septimana ſeptem dies.Dies,quatuor quadrantes.Quadrãs,ſex horas,Hora,quatuor puncta.Punctum,decem momenta.Momentum , duodecim vncias.Vnica quadraginta ſeptem atomos.Atomus inuiſibilis eſt.Nam ἄτομος,Grçcè,indiuiſio dicitur:vnde ἄτομος Grçcè,indiuiſio Latinè.Anni ergo ſolaris ferè duodecima pars menſis eſt. Septimana verò , eſt ferè quarta pars menſis.Dies naturalis,ſeptima pars ſeptimanç.Quadrans quarta pars diei naturalis.Hora,ſexta pars quadrãtis. Punctũ, quarta pars horæ. Momentum decima pars puncti. Vncia,duodecima pars momenti. Atomus,quadrageſimaſeptima pars vnciæ. Et eſt

alia

Digitized by Google

alia temporis diuiſio, ſcilicet per æuum, ætatem per ſeculum per luſtrum, per olympiadem, & per indictionem, de quibus infrà dicetur.
5 ¶ Cæterum † tria ſunt tempora annorum, ſiue triplex eſt annus, ſcilicet ſolaris, lunaris, & magnus, de quibus præuidimus in hac octaua parte tractare, quæ duas principaliter habet partes, in quarum prima agitur de anno ſolari, & de magno: in ſecunda verò de lunari.

SVMMARIVM.

1 *Huius octauæ partis quadruplex diuiſio, & quid qualibet tractet, & numero 3. 4.*

Prima pars de anno ſolari incipit. CAP. II.

1 IN hac † prima huius Operis parte de anno Solari tractatur, quæ in quatuor ſubdiuiditur particulas. In quarum prima agitur, quid ſit annus. De initio annij. De multiplici anno. De duodecim ſignis. De biſſexto De quatuor anni temporibus. De ieiuniis illorum. De ſolſtitiis. De æquinoctiis. De magno anno. De æra. De olympiade. De luſtro. De ætate. De ſeculo. De æuo. ¶ † In ſecunda parte agitur de mẽſe. De Calendis. De nonis. De Idibus. Vnde & qualiter dies denominentur. De diebus Ægyptiacis ac caniculatibus. ¶ † In tertia agitur de ſeptimana: & quæ ſit litera Calendarum cuiuſlibet menſis. In qua die ſeptimanæ quilibet menſis incipiat. ¶ Et de literis dominicalibus. De regularibus ſolaribus. De concurrentibus. Et de indictione. ¶ † In quarta agitur de die. De momento, & de hora. Occaſione horæ annectitur de quantitate lucentium horarum noctis.

SVMMARIVM.

1 *Annus ſolaris, quid & nu. 4. & vnde dicatur.*
2 *Anni initium, à variis variè cœptum.*
3 *Annorum varia nomina.*
5 *Zodiaci ſigna, & quid Zodiacus.*
6 *Zodiaci ſignorum explanatio. Primum de ariete, proximè de cæteris ordine per num. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17.*
18 *Biſſextus, quid, & vnde. & quando contingat. num. 19.*
20 *Biſſextus quomodo dignoſcatur.*
21 *Anni quatuor tempora, & eorum explicatio.*
22 *Ieiunia quatuor temporum, cur ſic dicta, & cur fiant. nume. 23.*
24 *Solſtitia duo ſunt in anno ſeculari & quid ſolſtitium, & vnde dictum*
25 *Aequinoctium. quid.*
26 *Annus magnus. Item mundanus. ibid.*
27 *Æra, quid.*
28 *Olympias, quid.*
29 *Luſtrum. quid.*

Digitized by Google

30 *Annus indictionalis. Romanis: Iubilæus, Hebræis Christianis, benignitatis & gratiæ est ibid & nu. 31. 32.*

33 *Ætas, quid. & quomodo accipiatur.*

ANNOTATIO.

* Annus, est) Imo annus (cui est triplex) Græco verbo ἐνιαυτὸς ἔτος, à temporis circuitu, dicitur ab am, quod veteres, circum dixerunt, & nare, fluere. Fluunt enim anni, sicut dies & menses quod annus conficiatur mensibus in se confluentibus. Aut, si mauis ab ἀνανέω renouo, quia semper renouatur. Varij tamen varia super hoc verbo. Cæterum, de annorum differentia apud varios, vide Plinium, Natural. Histo. lib. 7. c. 48. vbi etiam fuse de anni obseruatione rationeque. Item quot diebus constet, quinam intercalaris lib. 18. ca. 25. 26. Eius partes & initia. ibid. Annus porro Athenienſium, erat dierum 4. & 50. supra trecentos quoniam menses ipsi suos lunari curtu metiebantur. Et quot deerat dierum ad annum iustum solaremque rationem, id intercalatione supplebatur. N. D.

Quid sit annus Solaris. CAP. III.

ANnus, est * solis † anfractus, cum peractis trecentis sexaginta quinque diebus, ad eadem loca syderum redit. Dicitur ergo annus, quia mensibus in se recurrentibus voluitur ab am, quod est circum, & eo is, quasi circulariter rediens. Vnde & annus dicitur, quasi annulus, id est circulus, eò quod in se redit: vnde Virgilius:

Atque in se sua per vestigia voluitur annus.

& ob hoc ante inuentas literas. sic apud Ægyptios annus indicabatur: pingebant enim draconem, caudam suam mordentem, quia in se recurrit & sic adhuc à quibusdam figuratur. Alij annum ab innouatione dicũt, semper enim renouatur. ¶ Annus secundũ † diuersos diuersi: habet initia: quoniã Arabes & Ægyptij illum inchoãt post solstitium æstiuale, scilicet à septembri: pro eo, quòd legitur arbores in principio mundi fructum habuisse, & quia hoc in Septembri contingit, putant tunc mundum factũ fuisse: ideoq; ibi incipiunt annũ Numa verò Pompilius & Romani annum à Ianuario inceperũt: pro eo quod tunc vel paulo ante Sol nobis incipit appropinquare. Iudæi à Martio inceperunt, quia in eo, cõditus est mundus: & ideò dicitur quòd decimus octauus dies eius, est primus dies seculi, quos omnes quo ad aliqua compotistæ imitantur: ipsi namque à Septẽbri incipiunt regulares lunares, & emboliſmos & epatas, & omnes annos lunares: A Ianuario verò incipiunt aureum numerum, & quasdam literas dominicales. à Martio

Digitized by Google

Martio regulares ſolares concurrentes: & quaſdam literas dominicales, prout in ſecunda parte apparebit. Sane, quidam moderni ob reuerentiam Saluatoris computant annos à natiuitate eius. Alij vero ab eius incarnatione, id eſt, à conceptione beatæ Mariæ, & quando illa dixit: Ecce ancilla domini, &c. ſtatim enim fuit Chriſtus homo, & ple-
3 nus Spiritu ſancto. ¶ Annorum † alius eſt naturalis, alius vſualis, alius legitimus, alius emergens, alius ſolaris, alius magnus, alius olympias, alius luſtralis, alius indictionalis, alius iubileus, alius benignitatis, alius æternitatis & gloriæ. ¶ Annus naturalis eſt cum Luna Doli opponitur: vnde ſol eclipſim patitur. ¶ Vſualis ſiue temporalis eſt, qui ſecundum vſum hominum ſumit initium, videlicet à Ianuario vſque ad ſequentem Ianuarium. ¶ Legitimus ſiue cæremonialis eſt, qui computatur ſecũdum lunationes ab Aprili vſque in Aprilẽ, Aprilis enim eſt primus menſis apud Hebræos. ¶ Emergens eſt, in quo aliquod magnum Iudæis vel aliis contingit: à quo facto in illius memoriam annum incipiunt cõputare, ſcilicet à quouis die ¶ † Annus ſo-
4 laris eſt ſpatium, in quo circuit Sol duodecim ſigna Zodiaci, quẽ circulum facit vt præmiſſum eſt in cccLxv. diebus & ferè ſex horis: Ferè dixi, propter quædam momenta, quæ adiiciuntur, ſicut infra dicetur. Hæc autem ſex horæ de quarto in quartum annum, faciunt vnum diẽ naturalem biſſextilem, & annus iſte communis generibus, & incipit qualibet die, & qualibet die finitur tranſactis prædictis diebus, & iſte poteſt etiam dici naturalis. ¶ † Signa verò prædicta ſunt iſta: Aries,
5 Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus Aquarius, & Piſces, vnde verſus.

Hæc ſunt ſigna poli, quæ ſemper ſunt via Soli.

Eſt Aries. Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libráque. Scorpio, Chiron, Capricornus. Vrnuia. Piſces. Et nota, quod cœli habitatio ſtat circulorum diſtincta zonis. Zonæ autem ipſæ ſunt quinque quæ ideò zonæ vel circuli appellantur, quia in circunductione ſphæræ exiſtunt. Zodiacus autem circulus eſt, qui ex linearum quinque angulis & ex vna linea conſtat, Rurſus *ζωδιακὸς* Græce, dicitur animalis, ab effigie animalium, ſiue ſignum Latinè: inde zodiacus dicitur animal. ſeu ſigniſer circulus, ex eo, quod in medio firmamenti ſunt duodecim ſigna per tranſuerſum poſita æqualiter per circulum diſtincta, quę formis & nominibus animalium deſignãtur: quia ſol intrãs in illas, proprietates animalium quodammodo ſortitur, vel quia ſtellæ in ſignis diſpoſitæ ſunt animalium figuris. Signum autem dicitur duodecima pars Zodaici. Sol quidem intrat in aliquod de prædictis ſignis quolibet menſe in xv. Calend ſecundum Eccleſiam. vnde in Martio intrat in Arietẽ xv. Calen. Aprilis in Aprili intrat in Taurum xv. Calendar. Maij. & ſic per ordinem menſium & ſignorum. ¶ Primum igitur ſignũ eſt † Aries in quo ſol dicitur eſſe factus in quo ſigno eſt lex circa
6 principi

principia Veris, ſic dictum: qui ſicut Aries eſt animal retro debile habens aliquid ante roboris, ſic poſtrema Solis illo tempore debilia ſunt frigore eius fortitudinem minuente: anteriora verò quæ æſtatem reſpiciunt, aliquid fortitudinis, id eſt caloris habent, vel ſicut Aries in hyeme, cubat in latere ſiniſtro, in Vere autẽ incipit cubare in dextro: ſic Sol ante illud tempus moratur in ſiniſtro latere firmamenti ſcilicet in meridie: tunc vero intrat latus dextrum, ſcilicet verſus Aquilonem. Antiqui hoc ſignum propter amorẽ Iouem vocauerunt in cuius capite, qui ſimulachra faciunt Arietis cornua fingunt. ¶ † Secundum ſignum eſt Taurus: ſic dictum, quia ſicut Taurus fortior eſt Ariete, ſic fortioris eſt efficaciæ. Sol in illo tempore, quò ad nos, quam in precedenti, verumtamen ante eſt efficacior, quam poſt, ſicut Taurus ante fortior eſt, quam retro. Antiqui ideò Taurũ inter ſydera in honorem Iouis collocauerunt, quia ille fabulosè fingitur in bouem conuerſus, quando Europam trãſuexit. ¶ Tertium † Gemini ſic dictum quia illo tẽpore vis Solis geminatur, incipit enim eſſe calidus & ſiccus effectiuè. Vel quia tunc præcipuè res geminantur, id eſt, multiplicantur, aues enim & animalia fœtus producunt: vel propter geminos ſiue duos gradus, quibus ſub illo ſigno magis, quã ſub alio Sol eleuatur à terra. Antiqui autẽ hoc ſignum Gemini vocauerũt propter Caſtorem & Pollucem, quos per mortem inter notiſſima ſydera conſtituerunt. ¶ † Quartum, Cancer, ſic dictum, quia Cãcer eſt animal retrogradum & Sol tunc retrograditur, diſcedens à nobis, cum prius appropinquauerit nobis. ¶ Quintum Leo, ſic † dictum: quia Leo eſt animal crudele & ſemper febricitans, ſic & tempus illud crudele & generans febres. ¶ Rurſus quia Hercules Leonem fortiſſimum in Græcia occidit, ideò propter ſuam virtutem hunc inter duodecim ſigna ſtatuerunt. ¶ Sextum virgo, † quia ſicut virgo nil generat, ſic tẽpus illud ſterile nil nui generat: generata tamen matureſcere facit, eſt enim tẽpus canicularium dierũ. ¶ Septimum † libra ſic dictũ eſt ab æquatitate mẽſis ipſius quia Sole ibi exiſtẽte dies & nox æquipõderata eſt, quia tũc eſt æquinoctium autũnale. ¶ Octauum eſt Scorpius, ſicut † enim Scorpius venenoſus eſt & pungit, ſic & tempus illud morboſum eſt, propter inæqualitatem aëris: eſt enim mane frigus pungens, & in meridie calor vrens. ¶ Nonũ, Sagittarius, ſic dictum quia † venatio quæ per ſagittarios fit, plerumque tunc exercetur, vel propter fulgura, quę tunc ſæpe cadunt quæ Italici ſagittas vocant. ¶ Decimũ Capricornus: † ſicut enim Capricornus in abruptis montibus ſiue in excelſis præcipitiis paſcitur, ſic Sol tunc eſt in altiſſimo gradu verſus Meridiem vel ſicut Capricornus mõtes ſolet aſcendere, ſic Sol tunc ad nos aſcendere incipit. Rurſus Antiqui Capricorni figuram inter ſydera finxerunt propter capram Iouis nutricem cuius poſteriorem partem corporis in piſcis effigiẽ formauerunt, vt pluuias deſignarẽt, quas plerumque idem menſis in extremis ſolet habere. ¶ Vndecimum, eſt † Aquarius, ſic dictus,

Digitized by Google

ctus, quia tempus illud aquis & ventis abundat. ¶ Duodecimum eſt
17 Piſces: quia † ſicut piſcis eſt animal aquaticum; ſic & tempus illud propter multas pluuias aquaticum eſt, vel quia tunc aquis reſolutis eſt tempus piſcationis. Verum licet, ſicut patet ex præmiſſis, ſigna aqualia ſint ſecundum Aſtronomicos, Eccleſia tamen illa non ponit æqualia, nam quandoque plures dies ſunt in vno ſigno, quàm in alio, cùm vnus menſis plures dies habeat, quam alius: vnde plures erunt gradus vnius quam alterius ſigni. Gradus autem, dicitur ſpacium, quo ſol motu ſuo tranſit in Zodiaco die naturali. Ex iam dictis facilè ſciri poteſt
18 in quoto gradu alicuius ſigni ſit Sol quocunque die. Porro † dies biſſextilis, de qua dictum eſt, dicitur biſſextilis ſecundum Philoſophos, quaſi ex biſſe momentorum collecta: quod ſic poterit comprehendi. Sol enim in quolibet ſigno moratur triginta diebus, & xxx. trientibus horarum & xxx. biſſe momentorum: & triens eſt tertia pars alicuius rei conſtantis ex tribus partibus. Biſſe vero ſunt duæ partes, ſed multiplicatis duodecies xxx. diebus habemus cccIx. dies xxx. trientes horarum conſtituunt decem horas, quæ multiplicatis duodecies faciunt quinque dies xxx. biſſe momentorum continet viginti momenta, & ita duo puncta, ſed multiplicatis duodecies duobus punctis, habemus ſex horas ex biſſe momentorum collectas, quę de quarto in quartum annum conſtituantur vnam diem quæ dicitur biſſextilis. ¶ Rurſus ſecundum Iſidorum, per ſingulos annos creſcit pars quarta aſſis: ac vbi quarto an-
9 no aſſis completa † fuerit, biſſextum vnum facit & ideo per quatuor annos vnus biſſextilis adiectus eſt. Dictus autem eſt ſecundum eum Biſſextus: quia bis ſexies ductus aſſem facit quod eſt vnus dies. In quo loco Calendarij poni debeat illa dies his verſibus continetur.

Biſſextus ſextæ Martis tenuere Calendæ.
Poſteriore die, celebrantur feſta Mathiæ.

Hoc eſt dicere, quod in illa litera vbi dicitur in Calendario vj. Calen. Martij, debet poni dies biſſextilis, & tunc ſtamus ſiue ſedemus duobus diebus ſuper illa litera & feſtum ſancti Matthiæ quod deberet illa die celebrari, celebratur tantum in ſequenti, ita tamen quòd inter ipſum feſtum & vigiliam nullum ſit medium extra de verborum ſigni. quæſiuit. non intereſt tamen vtrum ipſum feſtum in prima vel in ſecunda die prædictarum duarum celebretur: ſed regionis in hoc conſuetudo ſeruetur Iſidorus dicit, quod à ſexto noñ. Martij vſque in diem Calen. Ianuarij Lunæ curſu biſſextus apponitur, atque inde detrahitur. Si autem † volumus ſcire, quando ſit annus biſſextilis, debemus diuidere annos Domini per quatuor, quoties poſſumus, & ſi nullus ſuperauerit, tunc erimus in anno biſſextili, ſi autem aliquis remanſerit, tunc non erit biſſextus. Vnde verſus.

Annis

Digitized by Google

Annis diuisi Domini, per quatuor æque.
Monstrant Bissextum, qua ratione scias.

Hoc autem verum est, secundum illos, qui diuidunt annos Domini incipiendo à natiuitate, vel à Ianuario, non secundum illos, qui incipiunt ab incarnatione. Alia etiam doctrina ad inueniendum bissextum ponitur infra, vbi de concurrentibus agetur. ¶ Tempora † siue partes anni solaris sunt quatuor, scilicet, Ver, Æstas, Autumnus, Hyems, vt dictum est in sexta parte, sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Dicta autem sunt tempora, à communionis temperamento, eò quod inuicem seu humore, siccitate, calore, & frigore contemperent: hæc & curricula dicuntur quia non stant, sed currunt. Ver dictum est, quia vireret, Æstas dicitur ab æstu, id est calore, inde æstas, quasi vsta & arida. Autumnus, à tempestate vocatur: quando & folia cadunt, & omnia matureſcunt. Hyems dicitur ratione hemisphærij, quia tunc Sol circulo voluitur breuiori. Vnde & hoc tempus Bruma dicitur, quasi βραχυ id est breuis, vel à cibo, quia tunc maior est vescendi appetitus: edacitas enim Græcè, bruma appellatur. † Principia autem partium anni secundum Ecclesiam his versibus continentur.

Festum Clementis, Hyems caput est Orientis.
Cedit Hyems retro, cathedrato Simone Petro.
Ver fugat Vrbanus, Aestatem Symphorianus.
Id tibi, quod restat Autumni tempora præstat.

Hoc est dicere festum Clementis, quod est octauo calend. Decembris est principium hyemis: & durat vsque ad festum cathedræ sancti Petri, tunc incipit Ver, & istud festum est octauo Calen. Martij, & Ver durat vsque ad festum sancti Vrbani, quod est octauo calend. Iunij, tunc incipit Æstas & durat vsque ad festum Symphoriani, quòd est octauo Calen. Septembris, tunc incipit Autumnus, & durat vsque ad festum Clementis, in quo incipit Hyems. In † his quatuor partibus anni triduana ieiunia celebramus: & ideo ieiunia quatuor temporum appellamus. Ieiunium Veris est in prima septimana quadragesimę, scilicet in quarta feria post cineres. Ieiunium Æstatis, est in prima die Mercurij post Pentecosten. Ieiunium Autumni, est in tertia die Mercurij Septembris scilicet in quarta feria post festum sanctæ Crucis. Ieiunium hyemis in quarta feria post festum beatæ Luciæ, prout ibi dictū est, vnde versus.

Vult Crux Lucia, cineres charismata dia,
Vt det vota pia, quarta sequens feria.

¶ Fiunt † autem hæc ieiunia in quarta feria, quia in quarta feria Christus à Iuda traditus est: & in sexta feria, quia in ea crucifixus est, & in sabba-

Digitized by Google

ſabbato, quia tunc apoſtolorum triſtitiam de nece Saluatoris repræſentamus, nam ſi cõpatimur, & conregnabimus. de conſecratio. diſtin. iij. ieiunia. & cap. ſabbato. ¶ Aduentus autem Domini quando celebretur, dictũ eſt in ſexta parte, ſub titulo de aduentu. ¶ Adhuc in † anno Solari contingunt duo Solſtitia. & duo Aequinoctia. Solſtitia in Aestate, & in Hyeme. Aequinoctia in Vere, & in Autumno. Et autem Solſtitium, maxima inæqualitas diei, & noctis, ſiue ingreſſus Solis in Capricornum, vel Cancrum: & dicitur Solſtitium, quaſi Solis ſtatio, eò quod tunc Sole ſtãte creſcunt dies, vel noctes. Aequinoctium eſt † maxima diei & noctis æqualitas: quia tunc æquali ſpatio horarum conſiſtunt, ſiue ingreſſus Solis in ariete, vel Libram. Vbi autem ſit locus Solſtitiorum, & Aequinoctiorum his verſibus continetur.

Solſtitium decimo Chriſtum præit, atque Ioannem.
Aequa Crucis feſtum dat tempora Martis & Idus.

Hoc eſt dicere, quod Solſtitium Hyemale, eſt ante natiuitatem Chriſti decem diebus, videlicet xviij calend. Ianuarij: quo tempore Sol incipit altiores circulos petere: & Solſtitium Aeſtiuale eſt ante natiuitatem Ioan. Bapt. totidem diebus, videlicet xviij. calend. Iulij, quo tempore incipit Sol ad inferiores circulos remeare. Vnde æſtiualis Solſtitij dies maximus, ſicut & hyemalis dies minimus inuenitur. Sed ſecundum Aegyptios Hyemale eſt xij. calen. Ianuarij: ſecundum Græcos ix calen. Aeſtiuale vero ſecundum Aegyptios xij. calen. Iulij, ſecundum Græcos ix. calen. item in feſto Crucis, vel ſecundum alios xii. calen. Octobris eſt Aequinoctium Autumnale: & vbi dicitur: in cal. Idus Martij, vel ſecundum alios xij. cal. Apri. eſt Aequinoctium Vernale. Olim enim annus in duas partes tantum diuidebatur, ſcilicet Aeſtiuale. & Hyemale.
6 Solſtitium. & in duo hemiſphæria. ¶ Magnus autem annus † completur reuerſis Planetis omnibus ad loca ſua creationis, quod fit annis non paucioribus ccccccxxx. Mundanus vero annus, erit omnibus ſtellis ad prima loca reuerſis, quod fit demum poſt quindecim milia annorum. Magiſter Sententiar. dicit in hiſtoria Geneſ. vbi agit de ebrietate Noë, quod magnus annus impletur per circulationem ſexcentorum annorum. 7 ¶ Aera, qua vtuntur † Hiſpani, ſingulorum annorum eſt conſtituta à Cæſare Auguſto, quando ad primum cenſum orbem deſcripſit. Dicta eſt autem æra, ab ære, ex eo, quod omnis orbis æs reddere profeſſus eſt Reipublicæ Romanorum. Prius autem fuerunt indictiones, 8 poſtea æræ. ¶ Olympias † conſtituta eſt apud Græcos: in Elide ciuitate: aliis à Gentibus agonem & quinquennale certamen, quatuor mediis annis vacantibus: & ob hoc tempus elidij certaminis olympiadem 9 vocauerunt, quadriennio in vna olympiade ſupputato. ¶ Luſtrum † eſt πεντετηρις, id eſt, quinquenniũ, quod quinto anno dicitur condi. propter olympiades à Romanis inſtitutas: nondum enim erant conſules

neque

Digitized by Google

neque æræ: quinquennale quidem tempus ideo sic vocatum est: quia census per quinquennium in republica peracto, vrbis Romana lustrabatur. ¶ Apud † Romanos est annus impictionalis, qui ter quinos continet annos, vt infra dicetur, & præmissum est. ¶ Apud † Hebræos est annus iubileus, id est, remissionis, qui septenis completus annorum hebdomadibus celebratur, de quo dictum est in vj. parte sub tit. quinquagesimæ. ¶ Apud † Christianos est annus benignitatis & gratiæ, in quo Christus venit, & nos sola benignitate redemit. ¶ Apud sanctos comprehensores, est annus æternitatis & gloriæ, in quo exultabunt sancti in gloria sine fine. ¶ Rursus sęcula generationibus constant: sic dicta, quia sequuntur, abeuntibus enim aliis alij succedunt. ¶ Hoc tempus quidam quinquagesimum annum dicunt, quem Hebræi iubileum vocant, vt iam dictum est. Et ob hanc causam Hebræus propter vxorem & liberos amans Dominum suum, aure pertusa seruitio subiugatus, seruire iubetur in seculum, id est: vsque ad annũ quinquagesimum. Aetas † autem plerumque dicitur pro vno anno, & pro septem: & pro centum, & pro quouis tempore. Vnde & ætas est, quod de multis seculis instruitur, & ideo dicta est ætas quasi æuitas, quia similitudo æui. Nam æuum est ætas perpetua, cuius neque initium neque finis noscitur. Deriuatum est autem æuum, ab ἀεὶ ὄν, quod apud Græcos aliquando pro seculo, & aliquando ponitur pro æterno. Propriè vero ætas duobus modis dicitur: videlicet hominis, sicut infantia, iuuentus, senectus: aut mundi. Cuius prima ætas est ab Adam, vsque ad Noë. Secunda: Noë, vsque ad Abraham. Tertia ab Abraham vsque ad Dauid, & quarta à Dauid vsque ad transmigrationem Iudæ in Babyloniam. Quinta de iuda vsque ad aduentum Saluatoris in carne. Sexta, quæ nunc agitur, vsquequo mundus iste finiatur. Quot autem sunt anni ab origine mundi, dictum est in sexta parte sub titul. de septuagesima.

ANNOTATIO.

Appellatur. Dicta certe Bruma, quasi βραχύμενον, id est breuis dies.

SVMMARIVM.

1 *Mensis, quid & vnde dicatur.*
2 *Menses habet duodecim annus.*
3 *Mensium enumeratio, & etymologia primam de Ianuario, vnde dicens*
Inde de sequentibus, per discursum num. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.
13 *Mensis quilibet habet tres dies celebres, Calendas, Nonas, & Idus.*
15 *Calendæ vnde dictæ, & cur institutæ.*
16 *Nonæ, & cur institutæ.*
17 *Idus, & cur sic dicantur. num. 18.*
20 *Ægyptiaci dies.*
21 *Dies felices & infelices.*

Inci-

Digitized by Google

Incipit secunda pars, & primò de mense.

CAP. IIII.

1 DIcto de anno, sequitur videre de mense. Est † autem mensis spatium temporis, quo à Phœbo Phœbe recedens, eidem completo suo circulo sociatur. Et dicitur mensis, à mensurando, eò quod annus per menses mẽsuratur: vel à μὴνις, quod est defectus, eò quòd luna singulis mensibus, visu deficit ab humano. Vel secundum Isidorũ à μὴν, † Græcè, quod est Luna Latinè. † Apud Græcos enim menses legitimi, non ex Solis circulo, sed ex lunæ cursu cõnumerantur, quod est de no-
2 na ad nonam. Diuiditur † autem annus per duodecim menses, quia sol peragrando Zodiacum duodecim circuit regiones signorum. Et in his duodecim mensibus commoratur. Romulus tamen voluit tantùm decem esse menses in anno, incipiens à Martio, quẽ Marti Deo belli quem patrem suum esse putabat, dedicauit. Vnde Ouidius in primo Fastorum: Tẽpora digereret, cùm conditor vrbis in annum, Instituit menses quinque bis esse suos. ¶ Sed Numa Pompilius videns, quod annus non bene decem mensibus cõplebatur, superaddidit duos prin-
3 cipio, scilicet † Ianuarium & Februarium. Ianuarius dicitur à ianua. lxxxvj.cli. ieiunium. quia sicut per ianuam intramus domum, ita per Ianuarium intramus annum, est enim limes anni, vel dicitur à Iano Deo, qui ab Antiquis dicebatur principium, & finis omnium rerum. Etenim fuit à gentibus mensis iste consecratus, vnde & idem Ianus bifrons pingitur, vt anni introitus & exitus demõstretur, de quo dictum est in sexta parte, sub tit. de circũcisione. ¶ Februarius, dicitur à febri-
4 bus † quæ tunc de facili contingunt, vel à februis, id est, purgationibus. Sunt autem februæ, oblationes factæ pro mortuis. Romani autem illo mense memoriam animarũ habebant, & eas purgabant celebrando exequias mortuorum, vnde secundam Isido. dicitur à febru, id est,
5 Platone, cui eo mense sacrificabatur. ¶ Martius dicitur à Marte † patre Romuli, vel quia eo tempore cuncta animantia aguntur ad marẽ, & ad concubandi voluptatem, appellantur etiam quandoque mensis nouorum, quia est anni initium, & quandoque nouum ver. quia in eo viridantibus fructibus nobis transactorum probatur occasus. ¶ Apri-
6 lis dicitur † quasi aperilis, quia tunc terra aperitur ad germinandum etiam flores aperiuntur, & arbores incipiunt pullulare vel Aprilis, pro Venere dicitur, quasi Aphrilis, ἀφροδίτη, Græcè, dicitur Latinè Venus. ¶ Maius à maioribus † natu dicitur, qui erant principes reipublicæ, vel à Maia matre Mercurij. ¶ Iunius à iunioribus dicitur, erãt † enim, olim maiores, scilicet seniores, qui appellabantur patres, & hi in ciuitate semper remanebant vrbis regimini consulentes: erant & minores, qui ibant ad pugnandum pro republica: & ideò Maius à maioribus. Iunius à Iunioribus nomen acceperunt: & in illorum honorem instituti sunt: vel dicitur à Iunone. Iulius † dicitur à Iulio Cęsare, quia

Digitized by Google

tunc natus fuit, vel quia tunc de hostibus triumphauit: vicit enim Cleopatram reginam Aegypti, cum Antonio viro suo bello nauali. Iulius tamen priùs quintilis dicebatur,eò quod est quintus à Martio: qui secundum Romulum principium erat anni. ¶ Augustus † est dictus ab Octauiano Augusto,qui tunc natus fuit, vel quia tunc hostes superauit: prius tamen dicebatur Sextilis, eò quod sextus est à Martio, ¶ September † nomen habet à numero & imbre, quia septimus est à Martio, & imbres habet:sic & October, Nouember: atque December ex numero † imbribus vocabula acceperunt:quem numerum decurrentem December finit, pro eò quod denarius numerus præcedentes numero clausit. Quot autem dies quodlibet mensis habeat,his versibus continetur.

Iunius, Aprilis, September, Nouemb.q; tricennos.
Plus vnum reliqui, sed habet Februs octo vicenos:
Cui si bissextus fuerit, superadditur vnus.

Hoc est dicere,quod Iunius, Aprilis, September,& Nouember,habent triginta dies reliqui autem menses habent xxxj. sed Februarius tantùm habet xxviij.& quanto bissextus.xxix.Sciendum autem est.quod † cuilibet mensi primo dati fuerunt triginta dies, qui multiplicati duodecies constituunt tricenos lx.dies, de quinque vero residuis datus est vnus Ianuario, eò, quod est principium anni,& etiam rationē ipsius numeri, quia impar numerus mundus est & numero Deus impari gaudet xxxij.q. j. nuptiæ. secundus datus est Martio propter eandem imparitatem,tertius Maio,quartus Iulio, quintus Octobri. Cæsar autem Augustus volens suum mensem esse æqualē mensi Iulij,abstulit Februario vnam diem:quia erat mensis tristitiæ atque luctus:& attribuit eam Augusto:& ita remanserunt Februario tantùm xxix.& Augu. xxxj. Demum Astrologi Romani abstulerunt aliam diem Februario,& addiderunt Decembri:ad hoc,vt finis principio responderet. & sic Februario remanserunt tantùm xxviij. & Decembri xxxj. Veruntamen quandam ad compēsationem vna dies videlicet bissextilis est de quarto in quartum annum Februario restituta. ¶ Qua verò die, vel qua feria quilibet mensis intrat,iam sub titulo de septimana dicetur.¶ Sanè in quolibet † mense sunt tres dies celebres,qui solē proprijs nominibus nominantur,&ab eis cæteri denominātur,scilicet Cal.Nonæ,Idus, quos Romani propter dies festos vel propter officia magistratuum instituerunt. His enim diebus in vrbibus conueniebant.de consec.dist.j.si quis.Calendæ sunt†primi dies mensis:dicitur, quasi colendæ,quia tunc semper erat festum Iunonis.Vnde Quid.

Vendicat Ausonias, Saturnio Iuno Calendas.

Vel quia tunc à Romano populo principia mensium celebrantur:sicut ab

fit ab Hebræis.xxvj.q.vlti.non licet.& c.ſeq.vnde Ouidius.

Salue feſta dies,meliórque reuertere ſemper,
A populo rerum,digna potente coli.

Vel dicuntur à Καλῶ quod eſt voco. Primo namque die menſis præco de more populum ad nundinas vocabat: clamans toties. Καλῶ, quot dies erant vſque ad Nonas,& ideo pluraliter Calendæ, à pluribus vocationibus vocabantur:vel à κάλον,quod eſt bonum omen per totum menſem habendum.xxvj.q.vlt. non obſeruetis:tunc enim ſibi mutuò
16 encænia tranſmittebant. † Nonæ verò ſunt quatuor, vel ſex dies in quolibet menſe,qui ſequuntur poſt Calendas,& dicuntur à nundinis, quaſi nundinæ.quia tunc Roma.nundinas colebant.Ideo autem in aliquo menſe erant Nonæ ſiue inchoatio nundinarum in die v. & in aliquo die vij. ne prædones certum tempus ad inſidiandum mercatoribus haberent: vel dicuntur Nonæ à Nonis. quia ille dies nonus erat ante Idus,vel à non,quia tunc nullum fiebat feſtum:vnde Ouid.

Nonarum tutela Deus erat.

17 Idus verò ſunt octo dies qui ſequũtur poſt Nonas:Eſt†autẽ Idus ſemper in xiij.vel xv.die ſecundum quod nonæ præcedunt.Si enim menſis habet quatuor Nonas,Idus eſt in xv. die. Si autem ſex nonas,Idus eſt in xiij.Quòd autem conciliũ Antiochen.xviij.diſt.propter.dicit,quod Idus eſt in die x.hæc alia conſideratione dicit,& dicuntur Idus, quaſi diuiſio,quia tunc fiebat diuiſio nundinarum: vel quia in Idibus fit diuiſio menſis.Dicitur autem Idus ab iduo,as,id eſt, ſeparo, ras,vnde vidua dicitur quaſi idua,id eſt,diuiſa. Plerique Latinorum putant Idus dici ab edendo, cò quod hi dies apud veteres epularum eſſent. Dies autem qui ſequuntur ſtatim poſt Calend.ita denominantur, Si enim eſt menſis qui habet quatuor Nonas debemus dicere, in Calendario ſtatim poſt Calendas.iiij.Nonas.In tertio iij.Nonas.In quarto pridie Nonas.In quinto verò Nonas dicimus vt patet in Ianuario & ſimilibus. Si verò eſt menſis, qui habet ſex Nonas, debemus dicere ſtatim poſt Calendas ſexto Nonas.In tertio die quinto Nonas.In quarto iiij. Nonas.In quinto iij.Nonas.In ſexto pridie Nonas.in ſeptimo Nonas,
8 vt patet in Martio & ſimilibus.† Dies autẽ,qui ſequuntur poſt Nonas ita denominantur:in quolibet mẽſe,viij.Idus.vij.Idus.vj.Idus.v.Idus. iij.Idus. iij.Idus pridie Idus,& Idibus:ſicut hæc apparent in Cale.manifeſtè.Dies verò,qui ſequuntur poſt Idus denominantur à Calend. menſis ſequentis hoc modo,Ianuarius habet xxxj.dies, de iſtis accipe vnum pro Calen.& viij.pro Idibus & iiij. pro Nonis, & ſic remanent tantùm xviij.adde ergo iſtis xviij.diebus Calen.ſiue diem Calend. ſequentis menſis,& ſic erunt .ix.Vnde in menſe Ianuario debemus,dicere ſtatim poſt Idus.xix.Calen.Februarij:in ſequẽti die xviij. Calen. & ſic per ordinem vſque ad finem menſis ſemper minuendo. ¶ Nota

Digitized by Google

tamen quod dicitur pridie Idus & pridie Nonas,& pridie Calen.& nõ ſecundo,quia ſecundus dicitur à ſequor:ſed illa dies nõ ſequitur, ſed præcedit.¶ Et exponitur hæc prępoſitio prę, id eſt,antè vel prius,vnde pridie quaſi priori die.ſiue præ,id eſt, ante diem:& cum dicitur iiij. Nonas intelligitur iiij.dies ante Nonas, & ſic de alijs.¶ Quot autem dies denominentur à Nonis , quot ab Idibus , & quot à Calendis omnium menſium,his verſibus continetur.

Sex Nonas Maius:October,Iulius,& Mars,
Quatuor at reliqui,tenet Idus quilibet octo.
Ianus & Auguſtus denas,mondſque December.
Iulius,October,Mars,Maius epta decemque.
Iunius,Aprilis,September,& ipſe Nouember,
Ter ſenas retinet.Februſque bis octo Calendas.

Hoc eſt dicere quòd Maius October , Iulius , & Martius habent dies ſex pro Nonis,ſed reliqui menſes habent tantùm quatuor, & quilibet menſis habet octo dies pro idibus.Item,quod Ianuarius,Auguſtus,& December habent xix dies pro Calen.Iulius verò. Martius October & Maius habent xvij.Iunius autem,Aprilis,Septrember & Nouember habet xviij. Februarius habet xvj. & ſi fuerit biſſextus ſuper additur ei vnus.¶ Illud autem † notandum,quòd in quolibet menſe ſunt duo dies Aegytiaci,id eſt,ab Aegyptiis deprehenſi:in Aegypto enim erant quidam Aſtrologi,qui quaſdam conſtellationes nociuas, humanis actibus in illis diebus inuenerunt , ideoque illas notas eſſe hominibus voluerunt,tamen illarum conſtellationum puncta ſcire propter errorem noſtri computi non valemus : vel fortè inuenerũt illos dies bene conſtellatos , & ideò eos in Calendario notauerunt : vt in illis diebus potius , quàm in alijs,actibus inſiſtatur : quorum errorem ne Eccleſia ſequi videatur, à talibus cauetur. Vel dicuntur Aegyptiaci ſecundum quoſdam , quia Dominus in illis diebus percuſſit Aegyptios , nouem plagis,Quotus autem ſit dies Aegyptiacus à principio , vel fine menſis,his verſibus continetur.

Angurior decies,audito lumine clangor,
Liquit olens abies,coluit colus,excute gallum.

In his verſibus ſunt xij.dictione xij. menſibus ſeruientes : prima primo,ſecunda ſecundo,& ſic per ordinem ſumpto initio à Ianuario in quòd quota die erit prima litera primæ ſyllabæ alicuius iſtarum dictionum in alphabeto , totus erit dies Aegyptiacus in illo menſe cui ſeruit illa dictio , computando à menſis principio verſus finem.Item, quota erit prima litera ſecundæ ſyllabæ in alphabeto,totus erit Aegyptiacus in illo menſe, cui ſeruit illa dictio , computando à fine verſus

Digitized by Google

principium, Verbi gratia: Augurior est prima dictio, & seruit primo mẽsi, scilicet: Ianuario. au, est prima syllaba, & a est prima litera ipsius syllabæ, & est prima in alphabeto: ergo dies prima Ianuarij est Ægyptiaca. Item gu. est secunda syllaba, & g, est prima littera ipsius syllabæ, & g, est septima in alphabeto, ergo septimus dies Ianuarij numerando à fine versus principium est Ægyptiacus, & sic in aliis: hoc obseruato, quod h, in hoc loco pro litera non ponatur. Quilibet autem præmissorum dierum propter vnicam horam sui denominatur Ægy-
12 ptiacus, de hoc dictum est in fine Operis. ¶ De diebus † verò felicibus vel infelicibus, quos quidam Astrologi notauerunt in præsenti Opusculo, non agitur quia Ecclesia prohibet fidem talibus adhiberi. xxxvj. q. vlt. non obseruetis. & c. qui æstimaret. & c. seq. In quibusdam quoque mensibus sunt quidam dies, qui caniculares dicuntur, à Cana. vel Cunicula stella. sita in fronte Leonis, & ante genua Tauri, quæ æstiuis mensibus est in medio centro cœli, & dum Sol ad eam ascenderit, coniuncta cum Sole, vel ei proxima duplicatur calor ipsius, ex quo dissoluuntur corpora & vaporantur: vnde vocatur Canis, quia corpora morbis afficit, & sunt septuagintaduo dies in quibus propter temporis crudelitatem, & calorem Solis & intemperiem, malum est minui sanguinem, & potionari. Quando autem illi dies incipiant, & finiantur, his versibus continetur.

Incipiunt Iulij pridie Idus Caniculares,
Et pridie Nonas Septembris fine resultant.

Secundum aliquos verò, incipiunt xiiij. Calend. Augu.

ADNOTATIO.

† LATINE. Doctorum est opinio, vt mensis Latinè, Græcè μήν, deducatur à Metior, metiris, quasi res numero dierum mensa. Quod confirmat Tullius lib. ij. de Natura Deorum, his verbis: Qui quia mensa spatia conficiunt, Menses nominantur. N. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Septimana, quid, & vnde dicatur.*
2 *Dies singuli à quo denominentur.*
3 *Dies cur ita non ordinentur in septimana sicut planetæ in cœlo.*
4 *Mensis quilibet, qua die septimanæ intret.*
5 *Solis regulares, & vnde dicantur.*
6 *Concurrens, qui, & qualiter demonstretur. nu. 7. & 8.*
9 *Indictio, quid.*

De septimana. CAP. V.

SEquitur de Septimana. † Nempè cõtinet Septimana septẽ dies naturales, quorũ repetitione & menses, & anni secula peraguntur: & hæc apud Græcos hebdomada sed apud Hebræos Sabbatum appellatur, & dicit septimana à septẽ, & manè, quasi septẽ & manè, pars pro

Digitized by Google

toto,ſcilicet,manè pro tota die:vel ſeptem,& manet : quia manet per ſeptem dies:vel dicitur ſeptimana,quaſi ſeptem luces,nam manè lux eſt ſecundum Iſidorum,idem etiam ſpatium vocatur hebdomada,ab ἑπτὰ Græcè,quod eſt ſeptẽ,& ἡμέρα , quod eſt dies,vel modus quod eſt menſura : & ſecundum hoc hebdomada eſt communius nomen, quam ſeptimana. Vnde Daniel:Poſt ſeptuaginta hebdomadas,&c. & ſumuntur ibi hebdomadæ annorum, id eſt , ſeptuagies ſeptem anni. Septimanæ autem nequeunt habere certa nomina,quia neque habẽt certa initia. Singulis náque annis variantur, propter vnum, vel propter duos dies,qui quãdoque ſunt ſuper integras ſeptimanas ¶ Omnes † autem dies ſeptimanarum inſcribuntur ſeptem primis literis alphabeti : Item dies ſecundum Gentiles denominantur à planetis. Primus à Sole,qui princeps eſt omnium ſyderum, ſic & idem dies caput eſt cæterorum dierum.Secundus à Luna quæ & ſplendore & magnitudine Soli proxima eſt , & ex eo mutuat lumen. Tertius à ſtella Martis,quæ veſper vocatur.Quartus à ſtella Mercurij,quam quidam candidum circulum dicunt.Quintus , à ſtella Iouis. quam Phaëtontẽ aiunt.Sextus à ſtella Veneris , quam Luciferum afferunt : quia inter cuncta ſydera plus lucis affert. Septimus , à ſtella Saturni , quæ ſexto cœlo locata triginta annis fertur explere curſum ſuum : de hoc dictũ eſt in procœmio octauæ partis.¶ Sed quæritur,quare† dies non ita ordinantur in ſeptimana ſicut planetæ in cœlo , quoniam in cœlo ordinantur ſecundum hunc verſum.

Sol,Ve.Mer.& Luna,Saturnus,Iupiter,& Mars. vel ſic:
Saturnus,Ioue,Mars,Sol,cum Vene.Mor.Luna.

Solutio:Dicimus, quòd dies in ſeptimana non ordinantur ſecundum ordinem Planetarum,ſed ſecundum regimen eorum, in ſingulis diebus.Vnde quia viderunt Philoſophi , quod Sol regnabat prima horæ diei Dominicæ,ideò illam diem denominauerunt à Sole. Item quia viderunt,quòd Luna regnabat prima hora ſecundæ feriæ, ideò diem illum denominauerunt à Luna : & ſic de cæteris , ſicut patet ex diſtinctione horarũ diei facta inter planetas per ordinem ſucceſſiuè. Rurſus à dictis planetis Philoſophi nomina ſumpſerunt eò quòd à ſingulis aliquid in homine eſſe voluerunt,vt à Saturno,candiditatem,à Ioue temperantiam à Marte,feruorem,à Sole,ſpiritum, à venere,voluptatem,à Mercurio,eloquentiam,à Luna , cor. Et quia ordo planetarum vltra numerum ſeptenarium non procedit,ſed ad primum reuertitur,ideò tantùm ſeptem dies in ſeptimana ſunt , à ſapientibus conſtituti. ¶Nunc †videndum eſt qua die ſeptimanæ quilibet menſis intret:de hoc duplex ratio habetur.Prima per hos verſus.

Alta domat Dominus,gratis beat,æqua gerentes.
Contemnit fictos,augebit dona fideli.

Digitized by Google

In iſtis verſibus ſunt duodecim dictiones,duodecim mẽſibus ſeruientes prima primo,ſecunda ſecundo:& ſic per ordinem ſumpto initio à Ianuario ita quòd quæcunque fuerit, initialis litera alicuius iſtarum dictionum,eadem erit litera Calẽdarum menſis,cui ſeruit illa dictio. Verbi gratia:Ita eſt prima dictio,& ſeruit primo menſi. id eſt, Ianuario,& a eſt prima litera illius dictionis alta:ergo a,eſt prima litera Ianuarij. Item domat,eſt ſecunda dictio, quæ ſeruit ſecundo menſi, ſcilicet Februario,& d,eſt prima litera iſtius dictionis : ergo d,eſt prima litera Februarij,& ſic de aliis. Item dicit ſequens verſus per ſyllabas, quod præcedentes per dictiones.

Adam degebat,ergo Κτιὸς ἀδ ἑίνος.

Habita autem litera Calẽdarum facile poſſumus ſcire, qua feria quilibet menſis intret. Per literam enim dominicalem illius anni procede computando dies per literas ſubſequentes vſque ad literã quæ eſt in Calend.menſis cuius diei,introitum ſcire optas, & in qua feria occurret,in tali feria intrabit ille menſis.Secũda ratio per quã ſcire potes qua feria quilibet menſis,intret, eſt per regulares & concurrentes.Nota ergo,quòd in anno ſolari ſunt quinquaginta duæ ſeptimanæ & vnus dies,vel duo, ſi ſit biſſextilis propter quam diem variantur ſingulis annis principia menſium. Si enim hoc anno incipiat Ianuarius à die Dominico,toto illo anno, quæ eſt prima litera, Ianuarij erit Dominicalis. Cum ergo ventum fuerit ad finem anni,illud a, finale Calendarij,quod inſcribitur illi diei, quæ eſt vltra integras ſeptimanas,repreſentabit diem dominicam:ergo ſequens a,quod iterũ eſt initiale Ianuarij, repræſentabit ſecundam feriam, & ſic toto illo anno erit illa variatio eodem mõ ſingulis annis variãtur initia menſiũ per diuerſas ferias. Et ſi ſit biſſextus duplex erit variatio prima in Calend.Ianuarij, ſecunda in feſto ſancti Mathiæ. Vt ergo cõpotiſtæ ſcire poſſent,qua feria quolibet anno,quilibet menſis inciperet inuenerũt duos numeros vnum inuariabilem,qui vocatur regularis,ſolaris,ferialis:aliũ variabilem,qui vocatur concurrens,de quibus breuiter eſt dicendum. ¶ † Videndum eſt autẽ primo, quid ſit regularis ſolaris,vnde dicatur,& vnde habeat ortum, & quot regulares quiſq; menſis habeat.Regularis.Solis, eſt numerus inuariabilis datus mẽſi, qui adiunctus cõcurrenti declarat,qua feria ſeptimanæ quilibet mẽſis intret,cuius fuerit regularis.Dicitur aũt regularis a regula:quia inuariabilis eſt,ſicut regula.ij.diſt.canon.Solaris dicitur, ad differentiã Lunaris,de quo infrà dicetur.Habẽt enim ortum regulares à Martio: nã in menſe Martij ſunt v.regulares ſeu v.pro regulari.Martius enim non habuit initium in primo anno mũdi,ſeu ſeculi, imo dicitur mũdus factus fuiſſe in illo menſe,in die in quo dicitur xv. Calend. April. vel vt alij dicunt. viij. Calend. Si enim cõputes ordine retrogrado, dies ſeptimanæ vſq; ad Calend. Martij, inuenies ꝙ quinta fere mun-

4

Digitized by Google

dus incepit,si tamen ante Martium fuit:& hæc est causa, quare Martius quinarium numerũ habuit pro regulari.Regulares verò aliorum mensium sic formantur:Iungas regulares menses cũ diebus eiusdem & ab illa summa subtrahe vij. quoties poteris & regularem sequentis mensis,quod remansit iudicabit. Verbi gratia Maritus habet quinq; regulares,& dies eius sunt xxxj.redige in summã,& sũt xxxvj. subtrahe vij. quoties poteris , & remanet vna dies , quæ datur mensi sequentis pro regulari.Item Aprilis habet xxx. dies & vnum regularem,qui constituunt xxxj.subtrahe vij.quoties poteris & remanebũt tres quæ dantur Maio pro regularibus,& ita de aliis vsque ad Martium.Possumus etiam scire mensium regulares per hos versus.

Est astris clara fulgentibus ara Deorum.
Grata bonis extat,gratissima cuique fideli.

In istis versibus sunt xij. distinctiones mensibus seruientes : prima primo,secunda secundo,& sic per ordinẽ sumpto initio à Martio:ita quòd quota fuerit litera prima alicuius istarum dictionũ in alphabeto,tot regulares habet ille mensis , cui seruit illa dictio. Verbi gratia Est,est prima dictio,& seruit primo mẽsi,scilicet Martio , & c.est prima litera istius dictionis est,& est quinta in alphabeto:ergo Martius habet v.regulares,itẽ astris est secunda dictio,& seruit secundo mẽsi scilicet Aprili.& a,est prima litera istius dictionis,quæ est etiã prima in alphabeto:ergo Aprilis habet vnum regularẽ,& sic de aliis.¶ Nũc dicamus de concurrentibus.Dicuntur autem†concurrentes,quia sibi inuicem concurrunt sicut videtur in formatione, vt ideò , quia currunt cum regularibus ad demonstrandam initialem feriam mensiũ singulis annis. Est autem concurrens, super excrescentia vnius diei, vel plurium super quinquaginta duas septimanas anni solaris : ideò dixi Vel pluriũ , quia in anno bissextili superexcrescunt duo dies , in aliis verò vnus tantum:& ab illis superexcrescentia habẽt originem concurrentes.Alij verò concurrentes,qui sequuntur,post primũ,formãtur vno addito singulis terminis siue annis:sic tamẽ , quod septenarium numerum non excedunt , quia non sunt nisi septem feriæ : & quandocunque est septimus concurrens,illo anno menses habẽt eadem principia,quæ in primo anno mũdi seu seculi habuerunt : quælibet enim feria distat , per septenarium à semetipsa. † Concurrentes etiã in hac linea demõstrantur. j.ij.iij.iiij. vj.vij.j.ij.iiij.v.vj.vij.ij.iij. iiij.v.vij.j. ij.iij.v.vj.vij.ij.iij.iiij.v.vj. Nam primus annus cycli solaris,habet vnũ concurrentem,secũdus duos,tertius,tres,quartus,quatuor,quintus,sex,propter bissextum, sextus, septem, septimus vnum quia vltra septenarium nõ proceditur,sed reuertitur ad vnum, & ita debemus procedere vsq; ad xxviij.annos, tunc reuertimur ad primũ annũ cycli,& procedimus sicut prius Vnde transcursus lxxviij. annorum vocatur Cyclus solaris,vel concurrentiũ;& dicitur Cyclus quasi

circu

Digitized by Google

circulus per ſimilitudinem. Si autem volumus ſcire,quotus ſit annus cycli ſolaris,debemus diuidere annos Domini per xxviij.quoties poſſumus & addere illis ix.antè, quàm diuidamus quia quãdo Chriſtus natus fuit,tantum iam proceſſerat ille cyclus,& quotus annus remanſerit ſupra diuiſionem:annorum totus erit cyclus, & ſi nullus remanſerit,tunc ſumus in vltimo anno cycli ſolaris,vnde verſus:

Annis adde nouem Domini partire per octo
Viginti,cyclus ſic tibi notus erit.

8 Poſſumus etiam ſcire concurrentes † cuiuſlibet anni,per,literam dominicalem illius anni,ſicut declarant verſiculi ſubſequentes : A ſex,B quinque C,quatuor,E,duo,tres.D,Primus concurrens,F,litera, ſeptimus:eſt G,& ſic de ſimilibus.Hoc eſt dicere quod quando A,eſt litera dominicalis,in illo anno ſunt ſex pro concurrente:quando B, quinq;, quando C,quatuor quando E, duo, quando D, tres,quando F, vnus, quando G,ſeptem. Intẽto autem concurrente debemus iungere cum regularibus menſis cuius feriam Calendarum, id eſt, introitum ſcire volumus. & quota fuerit illa ſumma , ſi non tranſcendet ſeptem tota ſiue tali feria ſeptimanæ ille menſis intrabit. Si verò tranſcendat ſeptem,quorum fuerit reſiduum tota feria ſeptimanæ ille mẽſis intrabit.Sicut autẽ concurrentes,ita & dominicales literæ variantur.Nam in primo anno cycli ſolaris eſt F , litera dominicalis in ſecundo E , in tertio,D, in quarto G, in quinto A,tunc enim propter biſſextum pertranſitur B,quod in his verſibus declaratur.

t

Fert ea,dux,cor,amet,gens,eum fautor coluit bis.
Ars genus eſt de corde bono,gignit ferus enſis.
Dicta beant aqua gens, frons dat cunctis bonus author.

In his verſibus ſunt viginti octo dictiones viginti octo annis cycli ſolaris ſeruiẽtes, prima primo,ſecunda ſecũdo,& ſic per ordinem ſumpto initio à primo anno cycli,ita quòd quæcumque fuerit initialis litera alicui iſtarum dictionum eadẽ erit litera dominicalis in illo anno,cui ſeruit illa dictio. Verbi gratia : Fert eſt prima dictio, & ſeruit primo anno cycli ſolaris,& f.eſt prima litera:ergo f.eſt litera dominicalis in j anno cycli ſolaris,& ſic de aliis. Et nota, quòd ille annus eſt biſſextilis, cui deſeruit dictio deſinens in t , & ita primus annus cycli ſemper eſt biſſextilis , cum ei deſeruiat dictio deſinens in t. f. fert & propter hoc prima litera dictionis deſinens in t. non erit litera dominicalis illo anno cui ſeruit illa dictio , niſi à loco biſſextili vltra,quia litera dominicalis cum biſſexto ſimul mutatur.A Calen.vero Ianuarij præcedentis ipſum biſſextum vſque ad locum biſſexti erit litera dominicalis illa,quæ immediatè ſequitur in Calendario poſt illam quæ deberet eſſe litera dominicalis, vnde in j anno cycli, f. eſt litera do-

Digitized by Google

minicalis à loco biſſextili vſque ad Calendas Ianuarij ſequẽtis à Calend.verò Ianuarij pręcedentis vſque ad locum biſſexti g,eſt litera dominicalis,& ita in aliis. Annus autem cui ſeruit illa dictio ſciri poteſt per rationem ſuperius dictam de cyclo ſolari:nam ratio literæ dominicalis tunc currentis ratione ſimili incipit & finitur. ¶ † Nũc aliqua de indictione dicamus.Eſt autem indictio , ſpatium tẽporis quo Romanus princeps tributum Gẽtibus indicebat.Si autem volumus ſcire quota ſit indictio,debemus addere tres annos annis Domini, & poſtmodũ diuidere annos Domini per quindecim , quoties poſſumus , & quotus annus remãſerit,facta diuiſione tota erit indictio , & ſi nullus ſuperauerit,in vltimo anno indictionis ſumus:& tunc ad primam indictionẽ reuertimus quia indictio non tranſcendit xv.vnde verſus.

Si tribus adiunctis Domini, diuiſeris annos,
Per te quinque datur indictio certificata.

De indictione plenius diximus in ſpeculo iudiciali,in Tractatu de inſtrumentorum edictione.§.j. verſi.poſt annos , & infra , vbi de cyclis agetur.De æra ſupra dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Dies,eſt duplex.*
2 *Diei partes.*
3 *Dierum alia differentia.*
4 *Momentum quid.*

De die. CAP. VI.

LIcet † iam ſuperius in pleriſque locis de die tantum eſt:nihilominus hîc ſpecialiter dicendũ eſt.Sciẽdum eſt igitur quod duplex eſt dies,ſcilicet naturalis & artificialis ſiue vſualis:naturalis,eſt ſpatium quo Sol ducitur circa totã terram ab Oriente vſque in Occidentem, ſcilicet ſpatium diei,& noctis, quod ſemper continet xxiiij.horas.Dicitur dies iſta à diis, quorum nomina Romani quibuſdam, ſyderibus ſacrauerunt:vnde quælibet dies ab aliquo Deo antiquitus vocata eſt, vt à Ioue,& aliis,prout ſub ſeptimana dictum eſt : vel à *δία* quod eſt duo , quia continet duo tempora,noctem , ſcilicet & diem vſualem. Quãdo autem incipiat,dictum eſt in proœmio ſeptimanæ partis.Artificialis eſt ſpatiũ , quo ſol moratur ſuper noſtrum hemiſphærium ab ortu Solis , vſque ad occaſum : & hic ſecundum ſolis aſcenſum & deſcenſum creſcit,pariter & decreſcit.Dicitur autem,dies & claritas. Et dicitur vſualis ſiue artificialis, quia ſolùm hoc tẽpus aptum eſt vsibus artificiis exercendi . Reliqua pars diei,dicitur nox à noceo, quia nocet viſui & vſui : & ideo vocata eſt dies à meliori parte ſine commemoratione noctis, iuxta illud : Et factum eſt veſpere & mane dies vnus. ¶ Rurſus partes † diei tres ſecundum Iſid ſcilicet mane, meridies & ſuprema.Mane eſt lux matura & plena , nec iam crepuſculum. Meridies dicitur quaſi medi dies,id eſt , medius dies : vel quia tunc

puri-

Digitized by Google

purior dies eſt. Suprema eſt poſtrema pars diei. Sero dicitur, à clauſis ſeris. Noctis verò partes ſunt ſeptem, ſcilicet veſperæ, crepuſculũ, cõticinium, intempeſtum, gallicinium, matutinum, & diluculũ. Veſperum dicitur à veſpere, occidentali ſtella, quæ tenebras ſequẽtes prçcedit, & dicuntur tenebræ quaſi tenentes vmbram. Crepuſculum dicitur dubia lux, ſcilicet inter lucem, & tenebras. Cõticinium, eſt quãdo iam omnes ſilent. Intempeſtum, eſt medium noctis tempus, quando nil agi poteſt & omnes ſilent, quaſi importunum Galliciniũ, dicitur propter gallos lucis prænuntios. Matutinum, eſt inter abſceſſum tenebrarum & auroræ aduentum. Diluculũ dicitur, quaſi incipiens parua diei lux & aurora, quæ ſolem præcedat. Eſt enim aurora diei clareſcentis
3 exordium. ¶ Et nota, quòd dies alij † ſunt ſyderales, in quibus ſydera mouentur, & homines à nauigationibus excludũtur, alij præliales de quibus in lib Regũ quibus reges ſolent ad bella procedere: alij interſcalares, quos ſcimus duodecim menſibus ſupereſſe: alij caniculares, alij ſolſtitiales, alij æquinoctiales, de quibus iam præmiſſum eſt, alij faſti, in quibus iura fantur, alij nefaſti eis contrarij, alij feſti, id eſt, feſtiui, vt die azymorum, alij profeſti, quaſi procul à feſtis, vt feriales, alij mali ſunt. quoniam in eis plus ſolito homines affliguntur: vnde Apoſtolus. Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt, & econtrario ſunt: boni, alij Ægyptiaci de quibus præmiſſum eſt, etiam dies ſalutis in quo dominus venit ad ſaluãdum: eſt etiam dies iudicij in quo Dominus veniet ad iudicandum. qui erit bonis dies lætitiæ, malis au-
4 tem calamitatis & miſeriæ. Momentum verò eſt † minimum atque anguſtum tempus à motu ſyderum dictum: eſt enim extremitas horæ in breuibus interuallis, cum aliquid ſibi cedit atque ſuccedit, ſecundum Iſidorum ὥρα Græcum nomen eſt, & tamen Latinum ſonat, eſt enim finis temporis, quot autem horas contineat dies naturalis dictum eſt in principio huius partis.

Rubricæ ſecundæ partis tractantis de anno lunari.

SEquitur ſecunda pars de anno lunari. In qua agitur primò quid ſit annus lunaris, & quot dies contineat. Secundo, de regularibus lunaribus. Tertiò de epacta. Quartò de embolismo. Quinto de aureo numero. Sexto, de termino paſchali, & aliarum mobilium feſtiuitatum. Septimò, de cyclis.

SVMMARIVM.

1 *Annus lunaris quid.*

Quid ſit annus lunaris, & quot dies continet. CAP. VII.

1 ANnus lunaris dicitur tribus modis. Primo modo, annus † lunaris eſt ſpatium, quo luna circuit totum Zodiacum, quod facit.

Digitized by Google

facit,in xxvij.diebus,& xij.horis.Secundo modo, dicitur annus lunaris,ſpatium,quo luna circuit Solem ab vna aſcēſione,vſque ad aliam: & hoc facit in xxix.diebus, & xij.horis. Nam cum Luna ſeparatur à Sole ad peragrandum Zodiacum, & poſtea reuertitur ad eundē punctum,in quo dimiſerat Solem,non inuenit illum ibi, quia Sol tantum proceſſit ſuo motu:quia luna laborat recurrere ad eum ſiue attingere ipſum duobus diebus,& tribus horis.Tertiò,dicitur annus lunaris ſpatium xij lunationum in anno cōmuni , & tredecim in emboliſmali de quibus infra dicetur.Cum ergo lunatio quælibet conſtet cxxxix.diebus,& xij. horis , quia non curat Eccleſia de minutis , & ex xij. horis præcedentis lunationis.& ex xij.ſequentis conſtituitur vna dies naturalis,quæ ſemper lunationi præcedenti attribuitur , ita quod lunatio pręcedētis menſis ſemper habeat xxx.dies,& ſequentis xxix.niſi aliud ſit,propter biſſextum ,vel emboliſmum, vel ſaltum lunæ,vnde verſus:

Luna paris menſis,numquàm trigeſima fiet
Impar triceno,numquàm niſi fine carebit.
Tempore Biſſexti Febri,triceſima Luna eſt:
Nam Iulij Luna, tunc eſt viceſimanona.

Par menſis dicitur , quia numerando à Ianuario per ordinem cadit in numerum parem , vt Februarius, Aprilis, Iunius, Auguſtus , October, December quorum lunatio ſemper eſt xxxix.dierum excepto Februario,cuius lunatio eſt xxx. quando eſt biſſextus. Impar verò eſt, quando cadit in numerum imparem,vt Ianuarius, Martius, Maius,Iulius, September, & Nouember. quorum lunatio ſemper eſt xxx. dierum: excepto Iulio , qui in vltimo anno cycli lunaris propter ſaltum lunæ habet tantum xxix. Ex his autem xij.lunationibus conſtituuntur trecenti quinquagintaquatuor dies in anno lunari , & ſic annus lunaris in xj.diebus exceditur à ſolari , ex quo exceſſu omnis varietas ætatis lunæ conſurgit , ita quod vbicumque fuerit luna prima in primo anno,fit in ſecundo xj. propter quam varietatem duorum numerorum genera ſunt inuenta,regulares videlicet & epactæ de quibus breuiter videamus.

SVMMARIVM.

1 *Regularis lunaris,quid.& nu.2.*

De regularibus Lunaribus. CAP. VIII.

NVnc videamus † de regularibus.Et quidem regularis lunaris,eſt 1 numerus inuariabilis , datus menſi ad inueniendum lunā in Calend.menſium ſingulorū. Habent autē ortū regulares ab illis quinq; diebus,qui ſuperſunt in anno ſolari ſupra ccclx. dies : Vnde quinque regulares dati ſunt Septembri , à quo annus lunaris ſumit initium.

Regula

Digitized by Google

Regulares verò aliorum menſium ſic formantur: Iunge regulares menſis cum diebus eius, & ab illa ſumma ſubtrahe lunationem eius, & reſiduum quod remanſerit erit regularis illius menſis. Verbi gratia: September habet quinque regulares, & dies eius ſunt triginta, qui coniuncti regularibus conſtituunt xxxv. & lunatio Septembris eſt triceſima, qua ſubtracta remanent quinque, quæ ſunt regulares ſequentis menſis ſcilicet Octobris, & ſic de aliis vſque ad Septembrem. Nam Aegyptij ſuum annum incipiunt à Septembri, & ideo nos annum lunarem incipimus à Septembri. De regularibus † traditur iſte verſus.

Dic e, g, bis i, k, bis, & poſt manet ordo.

Quaſi dicat: Dic, e bis, quæ eſt quinta in alphabeto, id eſt primis duobus menſibus annis lunaris dantur quinque pro regularibus. Item dic bis g. quæ eſt ſeptima in alphabeto, id eſt tertius & quartus menſis habent ſeptem pro regularibus. Item dic bis, i, quæ eſt nona in alphabeto, id eſt, quintus & ſeptimus menſis habent nouem pro regularibus. Item dic bis, K. quæ eſt decima in alphabeto, id eſt, ſextus & octauus menſis habent decem pro regularibus. Et nota, quòd hic tranſitus de quinto ad ſeptimum, & de ſexto ad octauum, vt patet in formando in ipſos regulares, quia Ianuarius, & Martius ix. & Februarius, & Aprilis x. habent: ſed poſt manet ordo, id eſt, Maius xj. Iunius xij. Iulius xiij. Auguſtus xiiij. habent.

SVMMARIVM.

1 *Epacta, quid & qualiter deſignatur & inuenitur. num. 2. & 3.*

De Epacta. CAP. IX.

1 SEquitur de epacta. † Eſt autem epacta numerus variabilis, datus anno ad inueniendum Lunam in Calend. cuiuſlibet menſis: & dicitur epacta ab ἐπὶ, quod eſt ſupra, & aucta, quia eſt ſuper excreſcentia anni lunaris à ſolari. Ideóque annus primus cycli lunaris nullam habet epactam, quia nullus annus præceſſit, à quo vndecim accepiſſet. Secundus verò habet vndecim pro epacta, quia epacta oritur ab illis vndecim diebus, quibus annus lunaris exceditur à ſolari. Tertius verò annus habet xxij. quia ſemper adduntur xj. ſi non tranſcendat xxx. ſi vero tranſcendat xxx. abiectis xxx. reſiduum erit epacta illius anni: & ideò in quarto anno, quia ſumma aſcendit ad xxxiij. abiectis triginta tres ſunt epactæ illius anni. Epactæ verò Græcè dicuntur, Latinè adiectiones annuæ lunares, quæ per numerum vndecima vſque ad tricenarium in ſe reuoluuntur, quas Aegyptij ideò adiiciunt, vt lunaris emerſio ratione Solis coæquetur. Luna enim iuxta curſum ſuum xxix. ſemis dies lucere dignoſcitur, & fiunt in annum lunarem dies trecenti liiij. remanent ad curſum anni ſolaris dies vndecim, quos Aegyptij adiiciunt.

Abſque

Digitized by Google

Abſque his inuenies lunam quota ſit in quolibet anno, menſe, & die. Epactæ omnium annorum cycli lunaris, per hanc tabulam denotatur, ita quod hoc verbum nulla reſpondet primo anno, & ſinguli ſequentes numeri reſpondent ſingulis annis cycli, vſque ad xxix. vt nulla xj. xxij. iij. xiiij. xxv. vj. xvij. ix. xxj. xij. xiij. v. xvj. xxviij. xxx. Sed hoc idem etiam oſtenditur per hos verſus.

*Annis * adde monos Domini partire per vnde.*
Viginti Lunæ cyclis, & inde patet.

Hoc vult dicere, quòd ſi volumus ſcire quotus ſit annus epactalis, ſiue cyclis debemus diuidere annos Domini per decemnouem quoties poſſumus, & addere vnum: quia quando Chriſtus natus fuit tantum proceſſerat ille cyclus, & quota fuerit ſumma, quæ remanſerit. totus erit annus cycli epactalis: verbi gratia: Hoc anno computamur annos Domini mille cclxxxvj. quorum mille ducenti ſeptuagintatres: ſunt rectè per decem & nouem diuiſi, ſuperſunt tredecim de prædicto numero: addito ergo vno fiunt quatuordecim, vnde hoc anno eſt decimusquartus annus cycli lunaris, in anno ſequenti erit xv. & ſic vſque ad decemnouem: poſteà reditur ad primum, & hoc verum eſt, ſecundum illos: qui incipiunt computare annos Domini à natiuitate Chriſti: vel in Calendis Ianuarij, non autem ſecundum eos qui illos immutant in Calendis Septembris, & faciunt ibi diuiſionem: nam tunc addendi ſunt duo anni. Poteſt etiam & † aliter inueniri epacta, vt ſi ſummam, quæ remanet de præmiſſa diuiſione annorum Domini per tres iuncturas pollicis numerus. Si enim numerus finitur in prima iunctura debemus demere vnum de ipſo numero, ſi in ſecunda debemus addere nouem, ſi in tertia, debemus addere x. & ix. & ſumma inde prouenies eſt epacta, & hoc ſi triginta non tranſeat. Si verò tranſiret abiectis triginta reliduum eſt epacta. Vnde verſus.

Deme vnum, poſt adde nouem, poſt dena nouemque.

¶ Inuenta igitur epacta debemus eam iungere cum regularibus menſis, cuius lunam volumus inuenire, & quota fuerit ſumma, inde prouenies tota erit luna in Calendis illius menſis, dummodo triginta non tranſeat: ſi vero triginta tranſiret abiectis xxx. reſiduum erit ætas Lunæ: & ſi ſumma illa fuerit xxx. in Calend. menſis: tunc luna erit triginta, ſi autem nulla fuerit, puta in primo anno cycli lunaris tunc ad inueniendum lunam ſufficit regularis. Sod quoniam epactarum ratio quandoque fallit, propter emboliſmum ſiue ſaltum Lunæ, ideo de ipſo breuiter videamus.

SVMMARIVM.

1 *Emboliſmus, quid.*
2 *Emboliſmalis annus.*
3 *Annus communis.*

4 *Epacta.*

Digitized by Google

4 *Epacta, vbi fallat.*
5 *Luna saltus. & num.6.*

De emboliſmo. CAP. X.

1 CIrca emboliſmum ſiue Lunæ ſaltum notandum eſt † quod ἐμβολίσμος Græcè, interpretatur Latinè ſuperaugmentum, ſeu ſuperexcreſcentia anni ſolaris ſuper lunarem: Quia ergo annus ſolaris excedit lunarem in xj. diebus ex illo exceſſu conſtituuntur ſeptem lunationes in xix. annis cycli lunaris multiplicatis illis vndecim diebus. Et dicuntur lunationes emboliſmales, quarum quælibet eſt xxx. dierum, & attribuuntur vij. annis amboliſmalibus: ita quod in quolibet cyclo lunari ſunt ſeptem anni amboliſmales, & xij. communes. ¶ Ap-
2 pellatur † autem annus emboliſmalis, quia quarta decima luna præcedentibus paſcha, vſque ad quartamdecimam ſequẽtis habet xiij. lunariones, ſiue xiiij. menſes lunares, id eſt, trecentos lxxxiiij. dies: & iſte eſt annus ſancti Moyſi diuinitus reuelatus. Communis verò habet tantùm xij. lunationes, id eſt, trecentos quinquaginta quatuor dies, quorum diſpoſitiones continet iſte verſus.

Cur fles has lacrymasi odioſum quare tyrannum.

¶ In iſto verſu ſunt ſeptem dictiones ſeptem annis emboliſmalibus ſeruientes: prima primo, ſecunda ſecundo, & ſic per ordinem, ita quod quota eſt prima litera alicuius iſtarum dictionum in alphabeto, totus annus cycli epactalis erit annus emboliſmalis. Verbi gratia: Cur eſt prima dictio, & ſeruit j. anno emboliſmali: & c, eſt prima litera illius dictionis, quæ eſt tertia in alphabeto: ergo tertius annus cycli lunaris eſt emboliſmalis, & ita de aliis hoc obſeruato: quod hæc dictio Has de-
3 bet ſcribi cum h. Et dicitur annus † cõmunis, quia ſæpè duo ita coniunctim incedunt, vt inuicem ſe in paſchali ſolennitate ſequantur: emboliſmalis enim ſemper ſolus eſt. Ordo autem iſtorum annorum communium & emboliſmalium, patet in linea ſubſequenti. Communis communis emboliſmalis: communis communis emboliſmalis: communis communis emboliſmalis: communis emboliſmalis: communis communis emboliſmalis. Habito autem anno emboliſmali: poſſumus ſcire, in quo menſe lunatio emboliſmalis contingat per hunc verſum.

Mobilis & Chriſtum modò liber habeto ceuum.

¶ In iſto verſu ſunt ſeptem dictiones ſeptem menſibus ſeruientes, in quibus contingunt lunationes emboliſmales in præfatis ſeptem annis: prima primo ſecunda ſecundo: & ſic per ordinem, ita quod quotacrit prima litera alicuius iſtarum dictionum in alphabeto, toto menſe illius anni, cui ſeruit, illa dictio contingit lunatio emboliſmalis. Item,

quota

Digitized by Google

quota erit prima litera ſecundæ ſyllabæ in alphabeto, tota die menſis incipit lunatio emboliſmalis, verbi gratia: Mobilis eſt prima dictio & ſeruit primæ lunationi, quæ contingit in tertio anno cycli lunaris & m, eſt prima litera huius dictionis, & eſt xij. in alphabeto, ergo in xij. menſe contingit lunatio emboliſmalis. Item b, eſt prima litera ſecundæ ſyllabæ, & eſt ſecunda in alphabeto ergo in ſecunda die illius menſis incipit illa lunatio, & ſic de aliis. Si autem velis plenius huius rei veritatem inquirere, recurre ad epactam, & regulares illius anni de quo vis ſcire, & ita inuenies. ¶ Nunc † videamus vbi fallit epacta iuncta regularibus propter emboliſmum ſeu ſaltum Lunæ. Circa quòd nota, quod licet in cyclo lunari ſint ſeptem anni emboliſmales, vt ſuperius dictum eſt: non tamen fallit epacta, niſi in tribus, ſcilicet in viij. xj. & xix. vnde verſus.

Octauo vndecimo, poſtremo fallit epacta.

¶ In quo autem loco vel menſe, vel quot locis fallit epacta, iuncta regularibus, his verſibus denotatur.

Iulius vndenis, ter Maius, octo vicenis,
Biſſextus niſi ſit, Mars peccat: in vnde tricenis.
In totidem Maius, Auguſtus vero duobus.

¶ Hoc eſt dicere, quod in viij. anno cycli lunaris fallit epacta cum regularibus in Maio & Iulio, quia in Calen. Maij cum luna deberet eſſe xxviij. ſecundum epactam. non reperitur niſi xxvij. propter emboliſmum Item fallit in Cal. Iulij eodem anno, quia tunc luna deberet eſſe xxx. ſecundùm epactam, tamen non reperitur, niſi xxix. propter emboliſmum, vbi credendum eſt emboliſmo, & non epactæ. Item in xj. anno fallit epacta, quia in Calend. Martij ſecundùm epactam deberet eſſe luna xxix. ſed propter emboliſmum reperitur tantùm xxviij. Verumtamen ſi in illo anno fuerit biſſextus, tunc corrigitur ille error, quoniam propter biſſextum additur vna dies. Item xix. anno fallit epacta in duobus locis, nam ſecundùm epacta luna deberet eſſe xxix. in Calend. Maij, ſed propter emboliſmum non reperitur niſi xxviij. & in eodem fallit in Calend. Auguſti: quia ſecundum epactam luna deberet ibi eſſe ij. ſed propter ſaltum Lunæ ibi tertia inuenitur, quia luna Iulij quæ deberet eſſe xxx. in illo anno eſt tantum xxix. & hoc contingit propter errorem noſtri computi, & tunc annus in ij. diebus excedit tur à ſolari. De ſaltu † Lunæ traditur iſte verſus.

Luna facit ſaltum, quintilis lude ſuprema.

¶ Retrocedit enim Luna vna die, ſicut diximus propter errorem noſtri computi vt in ſequenti anno in Calend. Septembris. Luna redeat ſicut debet: niſi enim ſaltus Lunæ colligeretur, contingeret error, vt

in xiij

in xiiij.cyclis deciretur Luna prima quando eſſet plenilunium. Colligitur autem ſiciſte dies:quælibet enim lunatio ad hoc, vt lunationes ſint æquales,haberet xxix.dies & dimidium minus iiij. momentis, & vna vncia,& vna atomo,ſunt autem in cyclo ducenti trigintaquinque lunationes:erunt ergo quater tot momenta,quæ ſunt in vniuerſo nongenta quadraginta,quę diuiſa per xl.conſtituunt xxiij.horas & dimidiam. Poſteà ccxxv. vnciis conſtituitur xix.momenta,& remanent vij.vnciæ:& ex cccxxxv.atomis conſtituuntur v.vnciæ,quæ vnciæ cũ vj. prioribus faciunt vnum momentum, quod iunctum ad xix. momenta præhabita,facit dimidiam horam, quæ iuncta cum aliis xxiij. & dimidiam facit vnam diem, quæ ſubtrahitur vltimo anno, à lunatione Iulij,& dicitur ſaltus Lunæ.poteſt etiam facilius hoc modo colligi. Annus lunaris conſtat ex ccclxiiij. diebus minus vna hora & iiij. parte vnius horæ,& lxxvj.parte quarta vnius horæ: ergo in xix.annis habetur xix.horæ, & xix. faciunt in xix. annis quartam partem vnius horæ:& ita erunt xx.quartæ horarum quæ faciũt v.horas quæ iunctæ
6 xxiij. horis præhabitis, faciunt vnum diem.eſt † igitur ſaltus Lunæ quidam dies collectus in xix. annis ex eo ſuperfluo quod datur lunationibus & dicitur ſaltus Lunæ, non quod Luna magis ſaliat illa die, quàm alias:ſed quia nos Lunam computãtes diem illam,ſuperfluam in aliis annis lunatio Iulij dicitur xxx. ſalimus ſiue prætermittimus, non computantes Lunam in vltimo anno cycli decem nouẽnalis,niſi xix.ideò autem ſubtrahitur dies illa à lunatione Iulij in vltimo anno cycli decennouennalis, quia Iulius eſt vltimus in anno epactali, inter menſes habentes xxx.dies in lunatione.vnde vltimo anno lunatio Iulij non computatur triceſima,ſed viceſimanona:& ideò aureus numerus illius anni,ſcilicet decennouẽnalis,quamuis creſcat, ſequitur ſine interuallo minorem,& per conſequens in aliis menſibus ſequentibus, vſque ad Ianuarium ſicut infrà dicetur: ſaltus ergo Lunæ facit duas lunationes pariter eſſe xxix.dierum:ad præfatos ergo errores facilius corrigendos inuẽtus eſt aureus numerus,de quo breuiter eſt dicendũ.

SVMMARIVM.

1 *Numerus aureus,quid,& cur ſic dictus,& à quo inuentus.*
2 *Numerus aureus,vnde formetur.& nu.3.*

De aureo numero. CAP. XI.

1 AVreus numerus † eſt ille,qui ponitur in Calendario,qui in quolibet menſe indicat lunam primam, ad priuatos errores facilius corrigendos,inuẽtus.Et dicitur Aureus numerus, per ſimilitudinem: quia ſicut aurum ſuperat omnia metalla: iſte numerus omnes alias rationes lunares excellit, quem Iulius Cæſar tanta diligentia dicitur inueniſſe, qui incipiens à quocunque anno cycli lunaris, vbicunque inuenit lunam primam in primo anno cycli poſuit j. in Calendario in

Digitized by Google

latere extrinseco, iuxta literas feriales, scilicet in quolibet mense, & in secundo anno vbicunque inuenit primam posuit ij. in quolibet mense, & in tertio iij. & sic de aliis: & ideò in Calen. Ianuarij ternarius est numerus, quia ibi luna inuenitur tertio anno prima, nec ibi debet poni alius numerus, quàm ternarius, quia in nullo anno Calen. Ianuarij luna est prima, nisi in tertio anno cycli decem noualis. ¶ In quibusdam tamen Calendarijs numeri ipsi designantur, per literas alphabeti: nam pro vno interponitur ibi, a, pro duobus, b, pro tribus, c, & sic de aliis numeris & literis, & seriatim vsque ad literam, t, quæ est decima nona in ordine alphabeti. Formatur autem Aureus numerus ab illo ternario, qui ponitur in Calend. Ianuarij: nam illis tribus adduntur octo, & constituunt vndecim, qui numerus debet poni in tertia litera Ianuarij. Item illis vndecim adduntur octo, quæ constituunt decem nouem, qui numerus debet poni cum interuallo in quinta litera Ianuarij. Item illis xix. adduntur octo, & sic sunt xxvij. Sed quia Aureus numerus non transit xix. ideò abiectis xix. residuum, scilicet octo, debet poni immediatè post xix. & sic per totum Calen. Patet ergo, quod quando maior numerus sequitur minorem, tunc debet inter vtrumque numerum dimitti vna litera, & quando minor sequitur maiorem, tunc nulla debet litera intermitti. vnde versus.

De tribus octo canens superet de dena nouẽmque.
Maior sit ternus. Minor aureus esto secundus.

Verumtamen formatio illa fallit in omni mẽse. cuius lunatio est xxix. dierum, scilicet in Februario, Aprili, Iunio, Augusto, Octobri, & Decembri: in quibus post minorem numerum maiori immediatè locatur sequitur † circa principium mensis, quod patet hoc versu:

Mense breuis Lunæ Februs est ars dat cito ganger.

In isto versu sunt sex dictiones sex mensibus deseruientes, quorũ lunatio est xxix. incipiendo in medio versu, vbi dicit Februs: ita quod quęcunque fuerit initialis litera alicuius istarum dictionum super eadem litera in Calendario maior numerus sequitur minorem sine spatio, id est nulla litera dimissa in illo mense, cui seruit illa dictio: verbi gratia: Februs est prima dictio, & seruit mensi cuius lunatio est xxix. scilicet Febru. & f, est prima litera: ergo super primum, f, mensis Februarij maior numerus sequitur minorem immediatè: similiter super primum, e, April. & sic de aliis: sed super primum, g, Decẽbris Maio, scilicet xxiij. sequitur immediatè minorem, scilicet ij. & super eadem litera, quia ibi est duplex aureus numerus quod designat geminatio huius literæ, g, in hac dictione ganger. Item fallit in Iulio, & reliquis mensibus vsque ad Ianuarium in quibus circa finem numerus xix. sequitur immediatè ad xij numerum, vnde versus:

Iulius

Digitized by Google

Iulius & reliqui, qui reſtant denam nouemque
Iungunt vndeno ſic eſt ratus aureus ordo.

Item ſciendum eſt, quod quando xix immediatè ſequitur xj. tunc octauus, qui ſequitur debet tertio loco poni, vnde verſus.

Quando continuas vndenis dena nouémque.
Maiori trinus, tunc octonarius eſto.

SVMMARIVM.

1 *Paſchatis terminus. & n. 4. 5. 6. 7. 8. & 11. & paſchatis claues & n. 2.*
3 *Clauium ſedes. vbi inueniatur.*
9 *Septuageſima inueniendæ terminus item Pentecoſtes. nu. 10.*

De termino Paſchali.

CAP. XII.

1 DE termino paſchali † triplex datur ratio. Prima per claues Moſaicas. Secunda per ætatem Lunæ. Tertia per tabulas manuales, de quarum qualibet videndum eſt. Sed primo de clauibus, & ideò dicendum eſt, quid ſit clauis & vnde dicatur, & vnde habeat ortum, & ad
2 quid inuenta fuerit. Clauis & numerus † variabilis datur amo ad inueniendum principia quinque mobilium feſtiuitatũ, ſ. ſeptuageſimæ, quadrageſimæ, paſchalis rogationum, & pẽtecoſtes, & ideò ſunt quinque claues, & quælibet prædictorum feſtorũ habet xxxv. dies in quibus ſemper celebrantur. A ſede autem cuiuſlibet clauis numerantur dies xj. vſque ad initium ipſorum x. xv. dierum prout hic infrà patebunt. Et dicitur clauis per ſimilitudinẽ, quia ſicut per claues oſtia reſeruantur: ita per talem numerum principia dictarum feſtiuitarum nobis denotantur. Habent enim ortum iſtę claues terminorum à xix. annis cycli lunaris, & vij. diebus ſeptimanæ: vnde prima clauis eſt xxvj. Claues autem aliorum annorum, ſic formãtur: Addamus enim ſemper claui præcedentis anni xix. & ſumma inde perueniens erit clauis ſequenti anni, ſi nõ ſuperat quadraginta: ſi verò ſumma ſuperat quadraginta abiectis xxx. reſiduum erit clauis ſequentis anni. Verbi gratia: Clauis primi anni eſt xxvj. cui ſi iungantur xix. erũt xlv. vnde abiectis xxx. remanent xv. qui numerus eſt clauis ſequentis anni, & ita formantur vſque ad xix. annos, per ordinẽ, quia non proceditur vltra xix. numerum, ſed reuertitur ad priorem: vnde cyclus clauiũ aurei numeri, & epactarum non differunt quantitate, differunt tamen principio: quia cyclus epactarum incipit à Septembri, cyclus autẽ aurei numeri & clauiũ à Ianuario: vnde ſi velimus ſcire, quotus ſit annus cycli aurei numeri & clauium, poſſumus ſcire per diuiſionem annorum domini factam ſuperiùs in titulo de epacta. Inuẽto quotus ſit annus clauiũ poſſumus ſcire, quę ſit clauis illius anni per aliã hanc rationem: numerus enim ille, qui remanet de diuiſione annorũ domini numeri debet per

Digitized by Google

ſumitates quinque digitorum, inchoando à police: & ſi numerus terminatur in pollice. debemus addere xxv. & ſumma inde proueniens erit clauis illius anni: ſi verò numerus finitur in indice, debemus addere xiij. ſi in medio xiij. ſi in annulari xix. ſi in auriculari vij. & ſi ſumma inde proueniens acceſſerit xl. adiectis xxx. quod remanſerit, erit clauis, quæ additio his verſibus continetur:

Vigintiquinque tredecim plus eſſe tricenos:
Vnde vicena epa, digitis pro clauibus apta.

¶ Sedes quidem † clauium nunquàm inueniuntur in Calendario, niſi ſuper hanc literam, g, prima ergo Ianuarij g, eſt clauis ſeptuageſimæ, vltima g. eiuſdem menſis eſt clauis quadrageſimæ, & ſecunda g, Martij eſt clauis paſchalis, tertia g, Aprilis eſt clauis rogationum: vltima g, Aprilis eſt clauis Pentecoſtes, vnde verſus.

Vltima, g prima Iani, Martíſque ſecunda,
Aprilis terna tibi ſignat, & vltima clauem.

¶ Habita ergo clauenoui incipe computare à ſede clauis, & comple illam & diebus Calendarij per ordinem procedendo: & vbi terminabitur ibi erit terminus ſolẽnitatis, ita quod in proximo die dominico ibi ſequenti erit initium ſolennitatis, cuius eſt clauis, ſed rogationes incipiunt in ſequenti die Lunæ, & ſi fuerit biſſextus cuilibet clauiũ vna dies addenda. † Poſſumus etiam ſcire paſcales terminos per ætatem Lunæ cuius rationem ſequimur iuxta cõſuetudinem Iudæorum de quo talis datur regula: Accipe Lunam quæcunque eſt in feſto epiphaniæ, & perfice illam procedendo per dies calendarij ordinatè vſque ad quadraginta dies, & ſi fuerit biſſextus, vſque ad quadraginta vnum in proxima die dominica ſequenti erit initium ſeptuageſimæ, vnde verſus:

A feſto ſtellæ numerando perfice lunam.
Quadraginta dies poſt Septuageſima fiet.
Biſſextus, quando fuerit ſuperadditur vnus.
Si cadit in lucem Domini tunc ſume ſequentem.
Si cadit in feriam ſeptenam, ſitque Biſſextus.
Linque diem Domini primum: ſumaſque ſecundum.

¶ Habita ergo ſeptuageſima terminos aliarum mobilium feſtiuitatum facile ſcire potes. Nam à ſeptuageſima vſque ad quadrageſimam ſunt tres integræ ſeptimanæ à quadrageſima vſque ad Paſcha ſunt ſex integræ ſeptimanæ: à Paſcha verò vſque ad diem lunæ rogationum ſunt quinque ſeptimæ, & vnus dies: à paſchate vero vſque ad Pentecoſtem computantur quinquies decem dies. † Terminum quoque Paſchalem his verſibus ſcire potes.

Digitized by Google

Post nonas Martis Vbi sic luna noua require.
Tertia lux Domini proxima Pascha tenet.

¶ Rursus vbicunq; post duodecim Cal. Aprilis luna decima quarta reperitur in dominica proxima, & Pascha celebratur. Itē qualiscunq; luna fuit in Cal. Ianua talem fac cū festo Sancti Benedicti, nue duodecimo Cal. April. & illam computes vsque ad vigesimam quartam:
6 & ibi erit Pascha Hebræorum. ¶ † Rursus ab viij. idus Martij, vsque ad Nonas April. sunt dies xxix. quocunque ergo illorum luna fuit prima, computetur vsque ad xiij & ibi erit Pascha Hebræorum. Est etiā & alia ratio inueniendi Pascha per ætatem Lunæ, quoniam quando Luna currit per vnum, erit. Pascha dominica prima post Nonas Aprilis, quando currit per duo, erit dominica prima post viij. Calen. Aprilis, quando currit per tres erit dominica prima post Idus Aprilis, quando per quatuor erit dominica prima post Nonas April. quando currit per quinque, erit dominica prima post xj. Cal. Apr. quādo currit per sex, erit dominica prima post iiij. idus Apri. quando currit, per septem, erit dominica post iij. Cal. April. quando currit per octo, erit dominica prima post quartum decimum Cal. Maij: quādo currit per nouem, erit dominica prima post septimam Idus Aprilis. quādo per decem erit dominica prima post. vj. Calend. Aprilis, quando per vndecim, erit dominica prima post xvij. Cal. Maij, quando per duodecim, erit dominica prima post pridiè Nonas April. quando per tredecim, erit dominica prima post ix. Cal. Aprilis, quando per quatuordecim, erit dominica prima post ij. Idus April. quando per quindecim, erit dominica prima post Calen. April. quando per sexdecim erit dominica prima post duodecim Calen. April. quando per decem septem, erit dominica prima post v. Idus Aprilis, quando per viij. erit dominica prima post iiij. Idus Aprilis, quando per xix. erit dominica post xv. Cal. Maij. ¶ Tabulas insuper manuales nonnulli ad inueniendos Paschales terminos confecēre sicut Dionysius, Isidorus, & quidam alij, quas ad præsens duximus dimittendas, ne difficultas sit nimium onerosa. Ad præsens igitur sufficient carmina nostra scripta.

Esse grauem nobis bello carmen caueamus.
Bellum sæpe gerens, etiam puto deiicit hostem
Mox animæ lucrum inuenies cum religiosis.

In his versibus sunt xix. dictiones, xix. annis cycli lunaris seruientes, prima primo, secūda secundo. & sic per ordinē, sumpto initio à primo anno cycli: & quora fuerit prima litera dictionis in ordine alphabeti, quæ non desinit in m tota die Aprilis, cōputando à mensis principio. versus finem, erit terminus Paschæ Hebræorum, id est, Luna xiiij. & in proxima dominica subiequenti erit Pascha nostrum, sicut in sexta parte sub tractatu de Pascha plenè dictū est. Ibi etiam patet quare su-

per v.Cal.Apr.ſcribitur in Calendario reſurrectio. Domini. Si verò dictio deſinit in m,quota eius erit prima litera in alphabeto tota die Martij computando à menſis fine, verſus principium erit terminus paſchalis Iudæorum:& in primo die dominico,qui poſteà occurrerit deſcendendo verſus finem erit Paſcha noſtrum:hoc cautiùs obſeruãdo,quia carmen & caueamus, in præfatis verſibus debent ſcribi per k,& hoſtem debet ſcribi per h, quæ in hoc loco pro litera reputatur: Poteſt & aliter Paſcha facilè inueniri: pone enim in Calendario tuo in margine aureum numerum ſequentem,videlicet iuxta xij.Cal.Apr. pone xvj.iuxta xj.Calen.pone v.iuxta ix.Calend.xiij.iuxta viij.Cal ij. iuxta vj.Cal.x.iuxta iiij.Cal.xviij.iuxta.iij.Cal.vij.item iuxta Calend. Apr.xv.iuxt.iiij. No.Ap.iiij. iuxta ij.Noñ. xij.iuxta. Noñ. j. iuxta vj. Idus xix. iuxta v.Idus xvij. iuxta iiij. Idus vj, iuxta ij. Idus xiiij. iuxta Idus iij.iuxta xvij.Calend.Ma.xj.iuxta xv.Cal.xix.iuxta xiiij.Ca.viij. Volens ergo terminum Paſchæ inuenire,adde † vnum annis Domini tunc currentibus,poſteà diuide ipſos quoties poteris per xix.& ſi diuiſio perficiatur in xix. ita quod nihil ſuperſit, curre ad Calendarium tuum,& in die illa,iuxta quam inuenies ſcriptum xix.erit Paſcha Hebræorum, quod ſemper celebrant in xiiij.luna, & in ſequenti dominica erit Paſcha noſtrum. Si verò aliquid ſuperſit ſuper vltima ponuta quinq; vel x.vel xv.dies tunc Paſcha Hebræorũ erit in die iuxta quam ſcriptum inuenies v.vel x.vel xv.& ſic de aliis præmiſſis numeris & diebus,& in ſequenti dominica erit Paſcha noſtrum, quod non poteſt eſſe antę xj.Cal.April.nec poſt vij.Cal.Maij.verbi gratia: Hoc anno computantur anni Domini mille cclxxvj. quorũ mille cclxxv ſunt rectè diuiſi per xix.ſuperſunt ergo xiij.de præmiſſo numero quibus additur vnus & fiunt xiiij. vbi ergo inueneris in tuo calendario hunc numerum,ibi erit hoc anno Paſcha Iudæorum,in ſequenti vero anno erit,vbi inuenies ſcriptum xv.& ſic vſque ad xix.poſteà verò reditur ad primum,& ſic perpetuo fiet.¶Per eundem†quoque modum poteris terminum ſeptuageſimæ inuenire.Pone enim in Calendario tuo in margine iuxta xvj. Cal. Februarij hunc numerum decimum octauum:item in eadem linea pone xix.iuxta xv. Ca.Feb.pone v.iuxta xiij.Cal.xiij.iuxta xij.Ca.ij.iuxta.Ca.x.iuxta vij.Ca.viij.iuxta.vi Cal.vij.iuxta v.Cal.xv.iuxta iiij.Calẽ. iiij. iuxta ij.Cal.xij. item iuxta Cal.Feb.xix.item iuxta iij.Noñ.Februarij vj.iuxta vj.Idus iij iuxta v Idus iij.iuxta iij. Idus xj. iuxta Idus xix. Diuerſis ergo annis Domini per xix.vt premiſſum eſt,vide qui numerus ſupereſt, ſuper xix. & vbi illũ in ipſo Cal inueneris ibi erit terminus ſeptuageſimæ,qui ſemper eſt in luna xj.& in ſequenti dominica ſeptuageſimã celebramus, quæ nõ poteſt eſſe ante xv.Cal.Febr.nec poſt ix.Cal.Mart.Sic nec quadrageſima poteſt eſſe ante vj.Idus Febr.nec poſt ij.Idus Martij.¶Eodem etiam modo†terminus Pẽtecoſtes inueniri poteſt. Pone enim in tuo Ca.in margine iuxta vij.Idus Maij xvj.Idus v.iuxta iiij.Idus xiij.iuxta

Digitized by Google

ta iij.Idus ij.iuxta Idus x.item iuxta xvij. Calēd. Iunij xviij.iuxta xv. Cal.vij.iuxta xiij.Cal.xv.iuxta x.Cal.iiij.iuxta xi.Calēd.xij.iuxta ix. Cal.j.iuxta vij.Cal.xix.iuxta quantum Ca.xij.iuxta in iij.Ca.vj. iuxta ij.Cal.xiiij.itē iuxta Ca. Iunij iij.iuxta iij.No. xj. Noñ.xi.iuxta viij. Idus viij. Diuisis ergo annis Domini per xix.numerum illum,qui supererit, super decē & nouem quære in prȩmissis locis Calendarij: & vbi illum inueneris,ibi erit Pentecost. Hebræorum, quod semper est in Luna quarta:& in sequenti die dominica erit Pentecoste nostrum, quod non potest esse ante vj.Idus Maij,nec post Idus Iunij, sicut nec rogationes esse possunt ante vij.Cal.Maij,nec post iij. Cal. Iunij. Po-
11 test etiam Pascha aliter inueniri per hanc tabulam† quinque,quindecim,tredecim, duo viginti duodecim, triginta decem, octo septem, xxij. quindecim quatuor xxiiij.xij. vnū xxj. nouem xxix. decem & septem.Isti numeri repręsentāt quosdam dies Aprilis & Martij. in quibus contingit Pascha Hebræorum,computando dies illos à principio ipsorum mensium, ita quod ipsi numeri à viginti infra respondeant Aprili à viginti supra Martio: hoc vult hæc dicere tabula, quòd in primo anno cycli lunaris est Pascha Hebræorum in quinto die intrātis Apr.in secundo anno eiusdem cycli est quintadecima die intrantis Martij.& sic de aliis,donec numeri ipsius tabulæ cōpleantur postea ceditur ad primum annum cycli. Qualiter autem inueniantur anni cycli,dictum est suprà, vbi agitur de epacta. Quare festa Saluatoris excepto festo natalis siue natiuitatis, sint mobilia, dictum est in sexta parte, sub festo natali. Vltimò secundum Isidorum. sciendum est,quod inter Latinos & Græcos est varietas super termino festiuitatis Paschalis:quòd prouenit,quia Latini à iij.Noñ.Martij,vsque ad tertium Noñ.Aprilis primi mensis,Lunam requirunt,& si quindecim Luna dies dominica peruenerit in aliam dominicam Pascha protrahunt,vt præmissum est,Græci verò obseruant primam Lunam ab viij. Idus Martij,vsque in diem nonam April.

SVMMARIVM.

1 *Cyclus,quid.*

2 *Cycli sex numero:solaris,decem noualis, lunaris, epactalis magnus, & indictionalis,quos percurrit ibidem,& nu.3.4.5.6.7.*

De Cyclo. CAP. XIII.

1 QVia in plerisque huius partis locis de Cyclo mentio facta est, ideò de Cyclo aliqua dicamus. ¶ Notandum est ergo, † quod Cyclus est spatium aliquorum annorum in se rediens secundum aliquos numeros, & dicitur quasi circulus, per duplicem syncopam. Est enim Cyclus vocatus eò quòd in orbem digestus sit, & quasi in circulum dispositum ordinem compleatur annorum sine varietate, & sine arte. Sunt autem sex† Cycli. Primus solaris incipiens in vj.Calend.Martij,in festo Matthię,& constans ex xxviij.

viij.annis continens concurrẽtes & regulares ſolares,& dominicales & annos biſſextiles & communes.¶ † Secundus Cyclus eſt x.nouẽnalis,conſtans ex xix. annis, & incipit à Ianuario continens in ſe aureũ numerum , & claues terminorum. ¶ Tertius eſt Cyclus lunaris incipiẽs ſimiliter à Ianuario , habens xix.annos.incipit autẽ quarto anno cycli decem nouennalis,hunc inuenerunt Romani, vt ſcirẽt qua hora Luna à Sole accederetur:ſed quia proceſſu temporis hæc inuentio falſificata eſt , nihil operamur ſecundum hunc Cyclum. Quartus eſt epactalis † incipiens v.Calend. Septembris habens ſimpliciter annos xix.continens in ſe regulares,& lunares & epactas,& annos communes,& amboliſmales.Quintus† eſt Cyclus magnus,conſtans ex quingentis xxxij. annis vel ſecundum alios , quingentis triginta annis ſecundùm quidem formatur tabula Dionyſij.¶ Sextus eſt Cyclus † indictionalis conſtans xv.ann.& continens indictiones.Romani enim, quia difficilè erat de remotis mundi partibus venire ſingulis annis Romam ad ſoluenda tributa , per eos prouinciis indiſtincta , ſtatuerũt quòd ſaltẽ ſingulisquinquẽniis ſoluẽtur,ita quòd primo quinquẽnio apportarent pro tributo ferrũ pro fabricandis armis. In ſecundo quinquẽnio argentũ,pro ſtipẽdiis militibus erogãdis. In tertio auri pro ſimulachris fabricãdis,& ſic ſemper poſt aurum,quod in ann. xv. ferebatur incipiebat quinquennium,quo ferrum iterum ſoluebatur, & ſic erat quaſi quidam circuitus temporis : quia ergo Romani , ſic fieri indixerunt,ideo illi anni indictio nuncupati ſunt,de quo dictum eſt ſupra. Præmiſſum autem ſpatium quinque annorum,vocatum eſt luſtum , quia venientibus nuntiis prouinciarum cum tributo , cum cereis,& aliis pretioſis ſumptibus vrbem luſtrabant.

Concluſio Operis. CAP. XIIII.

NEmo in hoc Opere diuina officia ſufficienter exiſtimet expoſita,ne forte opus extollendo humanum diuinum improuide extenuet ſacramentum : in diuinis namque officiis miſſæ , tot & tanta ſunt inuoluta myſteria,vt nemo niſi per vnctionem edoctus , ea ſufficiat explicare:quis enim nouit ordinẽ cœli , & ponit rationes eius in terra? Scrutator quippe maieſtatis,opprimetur à gloria. Ego verò nõ prçualens lippientibus oculis Solẽ in rota cõſpicere,tãti myſterij maieſtatẽ quaſi per ſpeculũ in ænigmate mihi viſus ſum intueri , nec penetrãs ad interiora cœnaculi , ſed prç foribus aſſidẽs in veſtibulo egi diligenter vt potui,nõ ſufficienter vt volui.lxix.diſt.ſi officia in principũ in humanis inuentionib.nil ſit ex omni parte perfectũ. vij. q.j. nihil. Nẽpe propter innumeras atq; ineuitabiles negotiorũ apoſtolicæ ſedis iniunctas neceſſitudines,quotidie more fluctuũ emergẽtes,quç ſtudentis & ad ſuperiora tẽdentis obtũdunt animum,quaſi perplexus, atque variis & ineuitabilibus irretitus nexibus , vacare ad plenum

nequi

Digitized by Google

nequiui vt vellem quinimo vix valui meditata dictare, nedum concipere meditanda: nam cuiusque animus ad plura diuisus, fit profecto ad singula minor. Quocirca non solum benignum sedulo imploro Lectorem, verumetiam liberum desidero correctorem. Enimuero negare nequeo, quin plura inserta sint in hoc opusculo, quæ possunt iusto iudicio, nulla temeritate culpari. ix di. negare. Verũ si quid fortè laude dignum reperietur in eo diuinæ gratiæ penitus adscribatur: nam omne datum optimum, & omne donum perfectũ, desursum est, descendens à patre luminum. j. q. ij. quam pio. Siquid verò indignum insufficientiæ deputetur humanæ, nam corpus quòd corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: aut siquidem propriè, aut eorum fortasse quorum dicta plerumque potius recitãdo, quã approbãdo hic introducta noscuntur. Hoc enim tam ex diuersis aliorum libellis & commentariis more mellificantis apis, quam ex his quæ mihi diuina gratia propinauit fructuosè collegi, & hanc doctrinam interno fluentem nectare, velut fauum mellis in diuinis officiis speculari volentibus, diuino suffultus præsidio propinaui, hanc solùm apud homines ex ingenti perpesso labore mercedem expectans, vt apud misericordissimum iudicem pro peccatis meis deuotas orationes effundant.

FINIS.

RATIONALE DIVINORVM OFFICIORVM

IOANNE BELETHO THEOLOGO Parisiensi authore: Opus annis ab hinc ferè quadringentis conscriptum, nunc demùm opera Cornelij Laurimani Vltraiectini, in lucem editum, ac diligenter à mendis compluribus repurgatum.

***

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC REVERENDISSIMO DOMINO D. GEORGIO AB AVSTRIA Episcopo Leodiensi, Duci Bullonensi, Comiti Lossensi, ac Marchioni Francimontano, &c. Cornelius Laurimanus Vltraiectinus, S. D.

SAMIVS *ille Pythagoras, quo viro in tota Grecia neque meliorem fuisse, neque doctiorẽ hau iniuria profecto putãdum est, Princeps Illustrissime, ita me domesticis alioqui negotiis distractum latis, iampridem vnica sententia occupatum detinuit, vt qua tandem ratione ab eam cederem, ipse mecum diu, multumque dubitauerim. Ea autem est huiusmodi. Nimirum tum maximè & pietatem & religionẽ veram in animis, cum rebus diuinis operam adhibuerimus. Nam quotiescunque hanc voluo ac reuoluo, accuratiúsque mecum examino, tantus illico rerum diuinarum passim apud omnes subit animos neglectus, vt iam non mirum mihi adeò videatur, si penè infinitos exulcerauerit*

Digitized by Google

tissimo hoc seculo habeamus, in quorum animis non solum pietas, sed & religio tam frigidis obducta est cineribus, atque ita penitus extincta, vt propemodum difficile sit ipsam, non dico rursum excitari sed in aliquam fauillam prouocari. Vnde profecto, qui non hinc temporis huius iniuriam, atque omne bellorum agmen proficisci arbitretur, na ille mētis parum compos est Quanquam enim plerique omnes soleamus, quicquid tandem aduersi nobis contigerit, in Homericam nescio quam Auem reijcere: nos tamen potius culpandi sumus & accusandi. Quorum quisque nostrum est, qui aliquem moueat lapidem, quo ipsa religio semel velut in integrum restituatur, cum tamen fieri non possit, vt sine religione ciuitates benè beatéque administrētur. Nā cum Deo opt. Max honorem & reuerentiam cum extrinsecus, cū intrinsecus exhibere debeamus, certè quod imperium quòd regnum quod oppidū ista duo cumulatè Deo non tribuerit, illud diutius constare nullo modo poterit Sunt enim hae duo, quibus sacer Dei cultus continetur. Vtrumque certè Deo ab hominibus summa cum cura praestandum est: verum id quòd in externis positum est: quas ceremonias vocamus, tanta religione obseruari debet quanta res alia fortassis nulla Nam per has ceremonias alij aliis exemplo sumus, inflamamur mutuo in Deum amore, & (quod praestantissimum est) per has ipsas ceremonias datur etiam nobis summum Dei beneficium quod Gratia nominatur. His de causis à primo totius orbis initio omnes omniū nationum homines leges instituerunt de interiore Dei cultu, atque etiā externo, quas alij ab aliis quasi per manus ad hunc vsque diem acceperunt. Possem hic à vetustissimis omnium nationum Chaldaeis exempla petere, quae ad hanc rem plurimum facerent: itemque ab Assyrijs, ab Aegyptijs, à Graecis, aliisque Gentibus, nil vererer hac in parte longior iusto esse Vnius populi Romani exemplo contētus ero. Numa Pompilius (hic enim mihi erit instar omnium) cum hoc ipsum de religione, tum per se, tum ex Pythagorae decretis intelligeret, sacra Diis instituit gratissima, perfecitque cuique Deorum suos sacerdotes, quos, tametsi & ipse plurima sacra obibat, religiosissime coluit. Ab hoc fasti dies nefastique orti sunt. Ab hoc flamines Iouis, Martis, & Quirini sunt instituti, quibus etiam, vt perpetuo templi forent antistites, stipendium de publico statuit Ab hoc in peculiarem eorum relatum est, quibus diebus, & cui Deo, quibus hostijs esset immolandū cui maioribus, cui lactentibus, cui maribus, cui maribus, cui foeminis. Ab hoc denique innumerabiles natae sunt ceremoniae, quas Romani non minus pie, quam religiosè semper obseruarunt. Quod quidem factum est, vt pace terra marique parta vniuersum orbem suo imperio subiectum tam diu tenuerint. Illi enim tanti Deorum, vt dixi, religionem semper fecerunt vt firmissimas de ea ac saluberrimas leges latas non acceperint modo, verum vnicè etiam prae caeteros custodierint, & praecipuos earum habuerint obseruatores, cuiusmodi τεμενικοὺς vocant Graeci. Quid enim mehercle sanius praecipi posset, quam cum aiunt: Ad Deos

casti

castè esse adeundum, pietatem adhibendam, atque opes esse admouendas quorum si qua secus fiant, non hominem sed Deum ipsum vindicem forè quid: quod & huiusmodi inter cæteras legem habuere. Nocturna mulierum sacrificia ne sunt præter ollas (sic enim veteres loquebantur) quæ populo ritè fiunt. Taceo nunc duo illa præclara sacerdotum genera, quorum vnum præest ceremoniis & sacris: alterum interpretatur fatidicorũ & vatum effata incognita. Taceo sempiternum ignem foci publici à Vestalibus diligenter obseruatum. Taceo demum, quod sanctè vota Deo reddenda esse voluerunt: quis enim hîc omnia complectatur? Certè illud diffiteri non possumus maiorem Ethnicos circa suas ceremonias religionem exercuisse, quam nos modo facimus Christiani: Nam si quid ad vtilitatem Ecclesiæ, aut diuinorum officiorum conferendum sit, non hic tantum manus contrahimus, verum etiam clamamus indignum esse, vt quicquam à misera plebe exigatur. Si quæ honestæ donationes postulentur, quibus Ecclesia ceremonias commode perficiamus, ex templo ad hoc itur: non velle nos dare. quibus ditentur sacerdotes, eos abundè satis habere, nec opus esse dari, quo illorum augeamus iniuriam. Sub huiusmodi prætextu interim perit Ecclesia, & cultus diuinus omnino extinguitur. Nec etiam si concedamus dari sacerdotibus, velut stupidi volumus intelligere, quod sacra inquit Scriptura, ac repetit Paulus ad Timotheum: Non obligabis os boui trituranti. Et dignus est operarius mercede sua. *Verum hæc omnia ideo dixerim, vt cognoscamus vnde frustrà tantas in Republ. Christiana in dies nasci rerum perturbationes, & omnis pietas & religio ita ex humanis mentibus sublata est, vt eius memoria vsquam ferè fiat. Nam quod attinet ad Dei cultum interiorem non opus est dicere, quantis dubitationum tenebris circunfusus sit, id enim nemo non videt, quod ad externum de cæremoniis cultum spectat, tot fuere opiniones quot referri nec facilè possunt, nec debent. Fuere quidam qui illas partim abrogandas, partim imminuendas, quidam prorsus inanes illas esse, & propterea tollendas putarent. Contra horum insanam opinionem multi cum nostræ ætatis tùm superiorum temporum memoria verè, sanctè præclaréque volumina aliquot conscripserunt. In his me hércules non omnino contemnendus est Ioannes Belethus Parisiensis schola Rector & Doctor, idque propter eius tractandi rationem, pietatem, ac venerabilem antiquitatem: Scripsit enim multis abhinc annis, vt statim ostendemus. Hic autem cum hominum incuria & negligentia in tenebris quasi in squalore sordibus lateret, beneficio cùm docti, tũ pij sacerdotis ad manus meas peruenit, qui cum à me esset diligenter perlectus, non incommodum fere putaui, si ipse in manus hominum ad communem vtilitatem peruenirem, quo misera ac insana plebecula ab istiusmodi cæremoniarum contemptu, quem nuper sub pernicioſissimo duce Luthero accepit, reuocaretur. Tametsi enim non tam præcise ac certo inuenire potuerim, (quod non exiguam mihi attulit molestiam) quibus potissimùm temporibus vixerit, coniecturam tamen sacro longe euidentissima*

Digitized by Google

mam librum hunc ſcriptum fuiſſe propè quadringentis ab hinc annis: velut ipſius noſtri Authoris verba, ſatis ſuperque declarant. Is etenim in capite de Aſſumptione virginis Mariæ, religioſiſſimam ait fœminam appellatam Elizabeth adhuc in viuis eſſe: agereque in finibus Saxoniæ, cui quid pie de Aſſumptione ſentiendum ſit, reuelatum fuit & ab ipſa conſcriptum. Hanc ergo comperio (ſi qua Chronicis fides habenda eſt) ætatis ſuæ anno trigeſimo tertio obiiſſe ſub Frederico Imperatore primo, videlicet anno 1565. Vnde quiuis facilè ſupputet, quo tempore noſter Author vixerit: ſi, quum hæc ſcriberet, illa etiam tum videbat. Poſſunt nihilominus & vetuſtatem huius arguere ea, quæ paſſim ſuo tempore in Eccleſia obſeruari ſcribit, quorum pars magna ita aboluta eſt, ita penitus extincta, vt eorum ne minimum quidem modo appareat veſtigium. Nec parum profectio ad noſtram coniecturam (ſi modò coniectura dicenda eſt, ac non potius argumentum) quod eum Trithemius inter illos ſcriptores collocauerit, qui ſub Henrico ſexto Imperatore claruerunt. Si enim hinc rectè calculum ad Fredericum ſubduxerimus, comperiemus annos fuiſſe interiectos circiter triginta. Quot annis hic poſt Elizabeth ſuperuixiſſe facilè potuit, ita vt non abſimilè vero mihi videatur eodem propemodum tempore, & eiſdem (vt ego quidem opinor) de cauſis ſex libros de ſacro altaris myſterio, Innocentium Papam eius nominis tertium ſcripſiſſe: Cum enim Eccleſia maxima pateretur detrimenta, atque id quidem circa eius præcipuè officia ac ceremonias, vterque huic malo quoad eius fieri potuit: ſuccurrit. Verum iſtud mihi noſter Author tantò verius præſtitiſſe videtur, quanto id agat copioſus. Nam præter officium Miſſæ, quod erudite ſane & pie Innocentius enodauit, vniuerſum hic totius anni officium ea breuitate complexus eſt, vt in eo tamen vix ſit, quod deſideres. Quocirca ad incudem ipſum reuocandum eſſe conſuimus, vt quod illi deeſſet, per nos quodammodo poſſideret. Nouit vero Deus, quantis hoc opus mihi conſtiterit laboribus, quod nemo rectius intellexerit, niſi qui noſtram hanc editionem cum vetuſto illo exemplari, quod in membrana tam ignotis ſæpè conſcriptum fuit characteribus, vt vel ipſa lectio non mediocre mihi fecerit negotium, fideliter contulerit. Nec profectò æquum mihi viſum fuit, ſi in poſterum ſupprimeretur, & non potius communi ære donaretur quando hoc præſertim tempore ab hæreticis & nouatoribus, quorum copia maior eſt, quam Reipu. Chriſtianæ expediat, quaſi in arenam prouocetur. Hi ſunt qui Eccleſiæ noſtræ ceremonijs innumeras depingunt ſannas & ciconias, quas noſter hic egregiè confutat ac refellit, dum, quid quoque tempore in Eccleſia cani, aut legi, aut etiam fieri oporteat, piè & aperte explicat. Ex quo ſane quanta hinc debeatur gratia ac quantopere ſit neceſſarium, vt in lucem emittantur, ſi ex ipſius laboribus ea ad Rempublic. peruenire poterit vtilitas, equidem neminem eſſe exiſtimo, qui non facile agnoſcat, niſi plane ex eorum numero ſit, qui nihil niſi, quod ipſi fecerint, & rectè factum, & dignum gratia eſſe putant. Hoc itaque Opus, Illuſtriſſime ac Reuerendiſſime Princeps, in tuo nomine, ob duas præcipue

cauſas

cauſas tandem in lucem emiſimus. Nam preter humanitatem tuam & beneuolentiam, quia non aliter omnes ad te rapis ſtudioſos, atque Cacias nubes, certe ob ſummam religionem, & Eccleſiæ obſeruationem, quam in te præ cæteris maximè admiramur, illud Opus tibi nuncupandum haud abſurde putauimus, quod tùm Eccleſiam, tùm eius ritus & ceremonias, quàm fideliſſimè conſeruat. Præterea non incommodè feciſſe videbor, ſi iſtius modi opus ſub eius fide & tutela depoſuero, quæ Deus vt reliquis Eccleſiæ miniſtris præeſſet, inſtituit. Nec vero tibi ignotum eſſe arbitror, quam hinc cæteris quoque primatibus proſpectum eſſe queat, ſi illorum officium exigat circa Eccleſiæ ritus ac ceremonias, obſcura apperire occulta reuelare, inuoluta euoluere & explicare, ac denique meminiſſe ſe omniũ agere veluti ſpeculatores, vt paſcua ſalubria ſuis tribuãt ouibus, vt ab agnis puri fontis exhibeãt vndas, vt ouibus lupos, & ab agnis noxias excludant beſtias, vt errantes reuocent, vt ignotos in Dei timore, quantum fieri poteſt, inſtruant. Quæ eſt enim vt inquit Cyprianus, maior aut melior cura præpoſitorum, quam diligenti ſollicitudine, & medela ſalubri fouendis & conſeruandis ouibus prouideret? Quum Dominus loquatur & dicat.

Quod infirmatum eſt, non confortaſtis, & quod malè habuit non corroboraſtis, & quod contribulatum eſt, non conſolidaſtis, quod erauit, non reuocaſtis, & quod periit, non inquiſiſtis, & diſperſæ ſunt oues meæ, eò quòd non ſint paſtores & factæ ſunt in comeſturam omnibus beſtiis agri, & non fuit qui inquireret, neque qui reuocaret, propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego ſuper paſtores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auerram eos, vt non paſcant oues meas, & iam non paſcent eas: & extraham eas de ore eorum, & paſcam eas cum iudicio.

Cùm ergo, vt idem pergit, paſtoribus talibus, per quos Dominica oues negliguntur & pereunt, ſic communiter, quid nos alios facere oportet, quam collegendis & refouendis Chriſti ouibus, exhibere diligentiam plenam, & curandis lapſorum vulneribus paternæ pietatis adhibere medicinam? Sic quoque Paulus breuius Epiſcopi deſcribit officium.

Oportet, *inquit*, Epiſcopum inculpatum eſſe, tanquam Dei diſpenſatorem, non præfractum, non iracundum, non debacchantem, non percuſſorem, non turpiter lucro deditum: ſed hoſpitalem, bonarum rerum ſtudioſum, ſobrium, iuſtum, ſanctum, temperantem, tenacem eius, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelis ſermonis, vt potens ſit etiam exhortari per doctrinam ſanam, & contradicentes conuincere. Non *equidem hæc eo à me dicta ſint, quaſi huiuſmodi te putem ignorare, aut quo te horum admonerem, cùm vtique per te ſatis ſapias, nec vllius indigeas monitu.*

Digitized by Google

monitis, nedum meis. Cùm igitur hæc ita ſeſe habeant, humiliter & obnixè te Princeps Illuſtriſſime, oro, vt hunc librum ab inuidis, quos non paucos fortaſſis habebit, diligenter defendas, vt qui non exigua aduerſus hæreticos, & ceremoniarum contemptores præbeas argumenta. Nos vicißim Chriſtum etiam atque etiam precabimur, vt tuam valetudinem cùm nobis tum ſponſæ ſuæ Eccleſiæ diu ſeruet incolumem. Bene vale Præſul Clariſſime. Ex Louanio, ipſo die Agnetis.

***

Digitized by Google

AD PIVM LECTOREM COR. LAVRIMANI VL-

TRAIECTIVI PRAEFATIO.

NON eram nescius, pie Lector, quum hunc de Ecclesiasticis officiis librum typis primo excudendum proposuissem, quin infinitos propè in me carbones excitarem. Nam tum velut apertis oculis fore satis præuidebam, vt noster hic qualiscunque labor in varias incurreret reprehensiones. Atque id quidem haud iniuria. Vt enim omittamus hoc, qui quantumuis piè satis de rebus istiusmodi ad Ecclesiam nimirùm pertinentibus, sentiunt, non possunt tamen se cohibere, quin & aliorum laboribus censoriam virgulam quodammodo subducant, certe ab eorum morsibus, qui innumera in dies nouorum dogmatum commenta excogitant, nullam mihi securitatem assim polliceri. Hi sunt, quos se Euangelicos & Paulinos appellari non pudet, cùm in iis nihil minus sit, quam quæ in Euangelio præcepta sunt exequi: quæque à Paulo, qui non sine causa dictus est vas electionis, sunt tradita recta ratione expendere. Quod adeò verum esse iam inde à multis annis per varios scriptores, eosque non minus pios quàm eruditos, abunde ostensum est. Eò enim humana rediit audacia, ne dicam stultitia, eò, inquam, inconsiderata illa ac præceps quorundam hominum libido lapsa est, vt non vereantur quadam peruicacia in se recipere, quod ab iis, quàm longissimè abest. Ab horum itaque virulentis impetitionibus, sat scio, tutus esse non potero: qui quod hac in parte fecimus nunquam sint probaturi. Nam qua ratione ea probent: quæ cum suis insulis & perniciosis videant pugnare institutionibus? Quæ nos huc sanis atque euidentibus probata rationibus adducimus: hæc illi plane reiiciunt. Et quid in vero reiiciant: si nouam sibi Ecclesiam inuenerint, & in ea nouas, si Diis placet, instituerint cæremonias. Sed per Deum immortalem, quod iudicij genus esse poterit apertius, quam velle magis sapere Apostolis, qui nostram hanc præsentem Ecclesiam à Christo acceperũt, acceptámque nobis quasi per manus tradiderunt. Hi ergo multa mihi dicturi sunt, multa in eo, quem proferimus cauillabuntur: nisi esset qui illorum ineptias manifestè conuincat. Eius enim rei potissimum gratia Autorem hunc in lucem emittimus: vt sem-

quam

quam rideant,quæ in noſtra fiunt Eccleſia.conſtare poſſit.Clamabunt imprimis veſtutum eſſe.&qui iam à tineis & blatis propemodum confeſſus,ſit itaque in tenebris obcæcatus, vt lucem intueri nequeat. Verum nos omnes adhibuimus operam, vt ab huiuſmodi tineis ipſum vendicaremus, & omnino id fecimus, vt iam lucem facilè agnoſcat. In ea,niſi quid mea me fallat opinio, tam fœliciter & proſperè verſaturus eſt, vt non leue vulnus inde hæritici ſint accepturi, quod nullum quamtumuis efficax medicamentum fideliter ſatis curare poterit.Non quaſi plures non ſint,qui idem aut maius etiam prçſtare queant,ſed omnino hoc nobis perſuademus,quod cum hic aliis etiam Eccleſiæ noſtræ propugnatoribus adiunctus ſit, & fortiorem & faciliorem multò in hæreticorum aciem,ſi quam inſtruxerint, faciamus impreſſionem,vſque adeò,vel haſtam abiicere, vel arenam nobis cedere cogentur.Enimuerò ſanè optarim & complures alios huiuſmodi hæreticorum antagoniſtas quotidiè exoriri,qui conſimilibus lacertis cum iis dimicata non ſubſterfugerunt,ſed validiſſimis rationibus, tãquam haſtis in manu collocatis, inanes eorum argutias perſtringere adorirentur. Nam ſi quid in me iudicij eſt, quod ſentio quam ſit exiguum, non arbitror alia ratione fieri poſſe, vt commodè horum nouatorum obſtinata pertinacia comprimatur,niſi ſemel communi Marte eos ita ſacrarum literarum teſtimoniis velut enſibus confodiamus,vt poſtquam terga dederint, deinceps nihil noui redintegrare audeant.Qua in re Deum Op. Max.facilè adiutorem habebimus,ſi modò prælium aggrediamur ac cum perniciоſiſſimis Chriſtianæ Reipu. ciuibus ceu publico certamine manus conſerere nõ defugiamus.Nũquam enim patietur Deus,vt quicquam detrimenti ferat Eccleſia,cuius ille caput eſt. Quanquam verò non ignorem quin ſemper ab Eccleſia condita vaſi᷑ ac multi extiterint Hæretici, ſed hoc ideò factum eſſe certò credimus,vt ita Chriſtus noſtrã excitaret ſocordiam. Nunc verò quid dicemus? An non inerti luxu perditi adeò dormitamus omnes, vt permittamus ſacroſanctam noſtram Eccleſiam, quàm vnicè defenſare deberemus,ẽ nautis,fabris, fullonibus, cerdonibus, palatronibus,tonſoribus,aucupibus,piſcatoribus,cetarijs,coquis, ſartoribus,eſſedarijs,baiulis, in foro,in compitis & huſtris,in compotationibus,in officinis,in tonſtrinis,publicè & priuatim,ita lacerari,ita capi, ita proſcindi & conculcari,vt iam mille,ſi dicere fas eſt, in ea naſcantur hæreſes. Nam nemo ferè eſt qui non nouam aliquam de ea excogitauerit opinionem. Sed quo feror? Certè hoc verè dicere poſſum, lector,nullum ſatis acerbum poſſe inueniri epiphonema, quod iſti rei conueniat.Quare,vt ad nos redeamus,haud dubiè,quicquid in huius Operis editione prçſtiterimus,certi ſumus,iſtiuſmodi hçreticis ac nouatoribus non probatum iri. Sed quid adeò ad nos, filijs non placeamus,quibus noſtra exoſa Eccleſia eſt, cui tanquam matri omnem, vt par eſt,honorem deferimus? Nihil equidem hos moror,ſi quod res eſt

Digitized by Google

ingenuè proferre liceat. Nihil, inquam, curo, si ab illis explodamur, modò à nostris hoc est, ab iis, qui verè ac piè de Ecclesia vnica sponsa Christi & matre nostra sentiunt, recipiamur. Non enim hic nobis, cornea vsque adeò fibra est. quin ab horum vno si fieri posset, magis laudari optemus, quàm ab illiusmodi improbis hęreticis, & Ecclesię corruptoribus decem. Fremant ergo illi, per me licet, quibus, vt diximus, nostra sordet Ecclesia, qua tamen an aliquid clarius, purius & sanctius esse debeat, nō ausim dicere. Quiduis enim potius fatēdum est, quàm si hic contemnamus, quod nobis totius nostræ salutis fons Christus, dum hinc ad Patrem emigraret, tanquam optimum quod habuit, pignus reliquit. Quid inquio contemnamus? Imò verò ne tamquam simus inconsiderati, vt quicquam ea de re sinistri suspicemur, quā Christus iam crucis ligno suffixus in sponsam & chariſſimam vxorem accepit. Hanc equidem esse arbitror, de qua delicatulus ille puer Salomō mysticè hoc modo cecinit: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te vlla. Formosa admodum sit oportet, in qua ne vnus quidem inueniatur nævus, quæque ita omnibus formæ dotibus prædita est, vt nihil quod ad eam rem faciat, deesse vnam deprehendas. Talis est Ecclesia, atque ita sponsi, sui virtutibus exornata, vt si qui eam contaminent, ac suis spurcitiis fœdè polluant, morte potius sint piandi quam vt vllam hic admittamus excusationem. Quamlibet profectò ignarus non sim, serpentem illum Leuiatham ita studiosè operam dare per suos administratores, tantosque vndique nimbos & procellas concitare, vt hanc velut vnicam salutis nostræ nauiculam ita semper tempestatibus queat inuoluere, quo tandem penitus immergeretur ac periret. Verum hæc omnia ille frustrà laborat, & quando pugnat hic in parte cum Deo non desinit, certè aduersus stimulum, quod aiunt, calcitrat. Ex his ergo quæ diximus, vel me deinceps tacente, quantopere fuerit necessarium, vt hoc Opus de officiis Ecclesiasticis in apertum produceretur facilè colligis. Si enim tam chara nobis ecclesia esse debeat, quam istud ipsum à nobis Christus exigit, si ea innumeris omnibus procul dubio Christianis præstet beneficia, si nos de via lapsos, & grauibus peccatorū sarcinis onustos, aduenientes vltrò excipiat, si in ea, post æstuantis animi pernicioſos ardores & desperata vitæ squalentis, solatia, blanda recipiamus refrigeria, ac delectabiles animi susurros sentiamus, si denique ad eam tanquam amœnissimum secessum lympidis fontibus ac ripis smaragdinis conspicuum nos conferamus, vbi onere peccatorum depositō tam dulci ac salubri cibo & potu refocillamur, vt quicquid molestum sit, facilè isthic excutiatur, profectò eius siue leges, siue ritus & cærimonias omnino negligere non possumus. Atqui hac quidem in re omnes facilè pastores ac sacerdotes habebo imprimis mihi beneuolos, quorum munus præcipuum est, in eiusmodi cæremonijs ita populum & gregem sibi commissum edocere, ne quid amplius in hisce addubitent. Nam, si non illud ignorare re

rare volumus. quod lippis & tonſoribus etiam notum eſt, certè hinc omnis proficiſcitur perturbationum in Repub. Chriſtiana colluuies. Et proh dolor, quam multi hoc tempore, cum Paſtores, tum Sacerdotes reperiuntur, qui horum non ſolum ignari ſunt, verùm etiam quos iſtiuſmodi addiſcere & piget & pudet. Sed hos quæſo, meminerint, quid illis loquatur Ezechiel: Et violabãt, inquit, me ad populũ meum, propter pugillum hordei, & fragmentum panis, vt interficerent animas, quæ non moriuntur, & viuificarent animas, quæ nõ viuunt, mentienti populo credenti mendacijs: propter hoc dicit dominus Deus: Væh paſtoribus Iſraël, qui quod infirmatum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis Quid iſtud obſecro ſit? Dicã compendio: Quum magis curant quibus ciborum cupedijs ventrẽ ſaginent, quàm qua ratione populi erroribus queant mederi. Nam tum demum hoc facere intelliguntur, ſi verbum Dei, & quæ ad animarum pertinent ſalutem, populo non interpretãtur, poſteaquam eos Deus animarum conſtituerit medicos, & paſtores eiuſmodi, qui dominicum gregem ex Dei ſententia, hoc eſt, vt voluit Hieronymus, ſcientia & intelligentia paſcant. Atqui profecto haudquaquam fieri poſſe exiſtimo, vt ea quis alterum doceat, quorum ipſe rudis ſit & ignarus. Benignè itaque hi noſtram qualemqualem accepturi ſunt induſtriam: ſi eam è re ſua eſſe apertè intellexerint. Violabant, inquit Propheta, me ad populum meum cum nimirum potius, quid fortunati: Coi aut Veneris iactus portendat, ſcire laborent. atque vtrum vinum meratius ſit dijudicare, quàm eas addiſcere diſciplinas, quas cum maxima animarum ſalute ad populum Dei fideliter trepunjsuent. Sed væ iſtiuſmodi. Quemadmodum enim Ioſephus dixit ſuis fratribus ſe ad conſpectum ſuum illos neutiquam admiſſurum, niſi & nimirum fratrem ſecum adduxerint: Ita quoque Chriſtus verus ille Ioſephus, & cuius hic vmbrã tantum expreſſit cum ſuis fratribus videlicet ſacerdotibus & ſacroſanctæ eccleſiæ paſtoribus expoſtulabit ſanguinem, hoc eſt, animam eorum fratris minimi, eumque de manu ipſorum requiret. Quem quidem ſi adducere non poterunt, bone Deus. quàm malè cum iis agetur. Non quidem quemquam iudico, nec ſpeciatim aliquem perſtringo, ſed quid, nequid, vt ait Comicus. Nam vt omittam cætera oppido quàm turpè eſt ea ignorare, in quibus iudices verſamur: Non poteſt igitur opus hoc non ad eos maximoperè pertinere, quorum fidei Eccleſiæ gubernacula commiſſa ſint. Hic enim præter rationem legitimè legendi cantandique officium diuinum, vtriuſque & eccleſiæ cæremonias luculentam ſanè ad obſcuriora quædam ſacrarum Literarum loca explicationem non vulgaribus veterum Orthodoxorum teſtimonijs confirmatam habebunt. Porrò autem pleroſque fore facilè crederim, qui noſcentiuſdam negligentiæ atque inconſtantiæ inſimulabunt quaſi parùm conſiderate, quæ nos deceant, perpendamus, vt qui iampridem Iuriſprudentiæ nomen dedimus, & in eius caſtris hactenus

Digitized by Google

ctenus militauimus,modo ijs nos intermiſceamus,quæ ſunt Theologorum. Fateor equidem me præter profeſſionem facere, quod ſi peccare eſt,fateor id quoque.Verum,mea quidem ſententia, omnis profeſſio in iis ſilet,quæ communem ſpectant vtilitatem. Et certè vniuſcuiuſque profeſſio eſt, vt proſit quamplurimis, & obſit nemini. Nec verò is ſum qui tantum meo tribuam iudicio, vt ſolus omne Operis huius in lucem proferendi conſilium eçperim.Cum enim primò illud ad manus meas peruenisſet, extemplò quibuſdam amicis communicaui,quorum iudicium & doctrina non vulgaris vſque adeò mihi perſpecta fuit, vt non dubitarim, quicquid tandem mihi perſuaſiſſent, vel perpetuo nominis periculo,aggredi. Hi me non ſolum ad editionem adhortati ſunt,verum etiam honeſtis monitis, ita me interdum oſcitantem & ſomniculoſum excitarũt, vt hinc quoque factũ ſit,quod Opus hoc magis excultum prodire non poterit.Dedimus itaque operam,vt author hic, qui iam propè quadringentis annis horridus, incultus, ieiunus & ſquallidus inter fœdiſſimas chartas à muribus pene totus corroſus delituit:iam tandem in manus eruditorum aliquanto terſior,ornatior ac politior veniret, iis ſublatis mendis, quæ lectori nauſeam parere potuiſſent.Quod ſanè,quantis mihi conſtiterit laboribus,tum verius,lector, dixeris, quum ſingula attenta lectione diligenter diſcuſſeris. Vetus enim ille codex manu ſcriptus ita arctis & preſſis,characteribus fuit exaratus,vt legi admodum mihi fuerit difficilè,vſque adeò, vt ſæpe numerò,ſi quam ſententiam elicere voluiſſem,debuerim profectò deuinare:tametſi quidẽ me non lateat,quam in huiuſmodi rebus diuinatis ſit odioſa, ne dicam periculoſa. Dabis interim veniam, ſi quæ interdum vocabula occurrant minus Latina, quæ eiuſmodi ſunt vt mutari non debuerunt.Hic namque illud cogites velim, quod alibi libens feceris, nempe omnes artes peculiares ſuos habere dicendi modos. Nemo eſt, vel mediocriter eruditus qui non facilè ſciat eccleſiam quoque non ſolùm ſua habere vocabula, ſed & quamplurimas dicendi phraſes Latinæ linguę authoribus prorſus inauditas. Verum hæ ſunt iſtiuſmodi, vt ea hic mutare ſi voluiſſem,non potuiſſem : & ſi potuiſſem,non voluiſſem, ne hic mihi accidat, quod pluribus vſu venire ſolet, qui dum rem illuſtrare conantur eam penitus peruertunt.Nec profectò quamquam offendere debet ſi hic interdum dilutas,ac vt videbitur, futiles inuenerit rationes, cum in nonnullis author hic non tam veras, quam pias ac vulgò familiares habere ſtuduerit, cuiuſmodi ſunt de diſſolutione ſtellæ à Magis viſæ & cur miſſa de defunctis celebretur feria ſecunda atque his ſimiles aliæ : qua in re te etiam admonitum volui. Quare ad poſtremum vnum hoc rogo, pie lector,vt noſtram operam,& induſtriam,ſi quam hic iudicaueris, æquo animo accipias, & cum ſolùm promptitudinem benignè amplectaris, qua non paſſi ſumus hoc Opere diutius aliquem defraudari. Certò enim ſperamus, ſi non vtile, ſal-

tem

tem minus moleſtum fore iis, qui ſacris literis & pietati maximè operam dare conſueuerunt, vt hinc ita deinceps eccleſiam ſtudioſius amare, colere atque obſeruare diſcant, quòd ad æternam illam eccleſiam, cuius noſtra hæc duntaxat adumbratio quædam eſt, queant ſuo tempore peruenire: Quod vt faciat Chriſtus, etiam atque etiam oramus, quem in hac editione maximè honoratum optamus.

VITA IOANNIS BELETH,

ex Ioanne Trithemio.

IOannes Beleth, nomẽ Gymnaſij Pariſienſis, olim inſignis Theologus, in diuinis Scripturis eruditus & in ſeculari philoſophia ſufficienter doctus, ingenio promptus, ſermone ſcholaſticus, inter Doctores ſui temporis nõ ignobilis. Scribendo & diſputando nomen ſuum ad poſteritatis notitiam cum gloria deduxit. Scripſit enim non inutile Opus de Diuinis Officiis, & ſermones quoque varios. Verum & alia non pauca ſcripſiſſe dicitur, ſed ad notitiam meam non venerunt.

Digitized by Google

DIVINORVM OFFICIORVM AC EORVNDEM RATIONVM BREVIS EXPLICATIO D. IOANNIS Beleth, à Cornelio Laurimano Vltraiectino castigata, & in lucem edita.

Proœmium ac breuis totius Operis partitio.

IN primitiua Ecclesia prohibitum erat, ne quis loqueretur nisi esset qui interpretaretur. Quid enim obesset prodesset loqui, sinon intelligeretur? Certè nihil. Hinc ila laudabilis inoleuit consuetudo in quibusdam Ecclesiæ partibus, vt pronunciato secundum literam Euangelio, statim vulgari illud populo exponeretur. Quid verò de nostris temporibus dicemus, si vix, ac ne vix quidem inueniatur qui, quæ legerit vel audierit intelligat, quisque satis animaduertat, quæ dixerit, aut egerit? Vnde profectò illud verè dicere possumus, quod olim propheta conquestus est: Perit sacerdos, quasi è populo vnus. Videtur ergo tacendum potius esse, quam psallendum, silendum omnino quam tripudiandum si in hanc temporum infœlicitatem incidimus. Verum enimuerò ne aliquando ora canentium ad te Domine Deus, turpiter claudantur, ad hoc damnum euitandum, triplex adhibebimus remedium, si primo de ecclesiasticis institutionibus, deinde de expositionibus diuinorum sermonum, ac tandem etiam de diuinis ratiocinationibus quam fieri potest breuissimè, dixerimus. Ac primum quidem ad eos pertinere poterit qui modo incipiunt, secundum vero ad eos, qui iam profectum aliquem sentiunt, tertium denique ad illos qui ad perfectionem quandam peruenerunt. De his igitur breuiter & compendiosè deinceps dicamus, vt per nos aliqua ex parte eorum consulatur ignorantiæ, qui quemadmodum de his rebus sentiendum, sit, verè nesciunt.

De rebus specialiter Deo consecratis. CAP. I.

QVametsi quidem rerum hanc vniuersitatem Deus, ad nostrum maximè cõmodum ex nihilo creauerit, vt hinc merito, & sic vocetur omnium dominus iuxta illud: Domini est terra & plenitudo eius: ab illa tamen vniuersita-

te quæ

te quędam ſibi ſpecialiter retinuit. Quemadmodum enim illa in iiij. partes ſecari poteſt,ita hic à qualibet parte aliquid ſibi propriè vendicauit. A locis,loca veneranda,à temporibus,dies feſtos,à rebus,decimas,primitias , oblationes , & ſi quæ ſunt alia quæ donari ſolent , à perſonis denique,quas velut ſibi dicatas habet , vt ſunt miniſtri altaris.monachi,& moniales. De quibus ſanè omnibus videlicet de locis, temporibus,perſonis ac earundem multifariis officiis , deinceps ordine dicemus. Et primò quidem de locis.

De loco. CAP. II.

LOcorum itaq; venerabilium alia ſunt orationi dicata , alia verò neceſſitati humanæ deputata. Loca humanæ neceſſitati deputata ſunt hæc,Xenodochium,noſco omnium,gerotocomium , orphanotrophium,protrophium,brephotrophium. Sic cum patres & religioſi Imp. loca quædam inſtituerunt,quò ſe reciperent peregrini,orphani, ſenes emeriti,infirmi, imbecilles & ſaucij. Loca autem quæ orationi dicata ſunt,quædam ſacra ſunt , quædam ſancta , quædam religioſa: Sacra loca ſunt,quæ per Pontificem Deo ritè ſunt conſecrata,& quaſi ſanctificata,quæ diuerſis appellantur nominibus,præcipuè tamẽ his: Eccleſia ſacrificium,ſanctuarium,ſacellum, tẽplum,oratoriũ, Dei tabernaculũ,monaſteriũ,cœnobiũ,κυριακὸν dominicalis , Domus orationis,baſilica,cappella. Sed ignorandũ non eſt , quin oratorium pro ipſa eccleſia interdũ accipiatur,atq; etiã quiuis locus alius ad orandũ conſtitutus,vocetur oratoriũ,cuiuſmodi in ſuis cœnobiis ſibi ſtatuerũt monachi. Sancta verò ſunt loca immunitatis monaſteria,ſub certæ pœnæ interminatione confirmata : quẽadmodũ apud noſtrã Lutetiam cernitur,velut clauſtrũ quoddã,in quo ſunt ædes canonicorum. Nã cuiuſcũque ſceleris reus ſit, ſi illuc tãquam ad aſylum perfugerit, maxima ei præſtatur ſecuritas. Sic muri etiam & portæ ciuitatis,ac theatra vt ſancta eſſent,ſancitum eſt legibus Poſtremò locus religioſus ille dicitur, in quo integrum hominis cadauer ſepultum eſt , vel tantum etiam caput. Corpus enim obtruncatum , niſi & caput adſit, locũ religioſum facere non poteſt. Quare, cum hactenùs de locis dictum ſit,illud vnũ adiici oportet,vt,quẽadmodũ eccleſia ſit ædificãda,paucis declaremus. Facto enim loco fundamẽti neceſſe eſt , vt Epiſcopus eum primò aqua luſtrali,quã benedictam vocant,aſpergat actum denique primũ fundamenti lapidem,qui crucem ſibi impreſſam habere debet,ipſe iaciat,vel iuſſu eius ſacerdos alius,ſi ipſe adeſſe nequeat. Et omnino quoque neceſſarium eſt,vt ædificetur verſus Oriẽtem,hoc eſt,verſus Solis ortum æquinoctialem:nec verò contra æſtiuale ſolſtitium,vt nonnulli & volunt & faciunt.

De temporibus. CAP. III.

HIs igitur de locis ita breuiter expoſitis, dicẽdũ eſt de tẽporibus. Accipimus aũt hic tẽpora,pro diebus,quorum alij ſunt feſti, alij

Digitized by Google

ſolemnes,alij verò profeſti.Ac profeſti quidē ſunt,quia nulla ſpeciali celebritate fulciunt : aliter Iudæi ſuos vocant dies aliter Ethnici, eorum quæ Philoſophi aliter demum Chriſtiani,Hebræi primum diē appellant ſabbatum,qui præcipuus apud eos habetur.Reliqui omnes ab hoc denominati ſunt.Vocant enim ſequentem diem poſt ſabbatū, primam ſiue alteram ſabbati , & qui deinde ſequitur ſecundam ſabbati,& ſic de aliis , vſque ad diem ſeptimum , qui ab illis vel ſeptima ſabbati,vel ſabbatum ſabbatorum dicitur. Apud Ethnicos verò, tam vulgus , quàm Philoſophi iiſdem vtebantur nominibus , niſi quod in iis diuerſam inter ſe habuerint rationem. Vtríq; enim primum diem Solis appellabant,ſecundum,Lunæ,tertium , Martis, quartū, Mercurij,quintum Iouis,ſextum,Veneris,ſeptimum , Saturni.Sed ideò hoc vulgus ita nominabat,quia Solem,Martem , Mercuriū & alios,deos eſſe arbitrabatur:Philoſophi verò ob hanc cauſam,quod planetarum horum motibus humanæ vitæ natura conſtituatur. Proinde nomina hæc ſacra Scriptura haud quaquam recipit , quanquam paſſim in vſu habeātur.Chriſtiani denique ab his longè aliter dies nominant, propriis nimirum appellationibus. Nam ſabbatum Iudæorum vſque adeò non obiecerunt quin cùm iis illud libenter habere velint, partim ob Hebraici ſermonis authoritatem,partim etiam ob interpretationis ſignificationem.Sequentem verò diem vocant diem dominicum, *Apoc.1* tum propter Chriſti reſurrectionem , tum propter Spiritus ſancti cœlis miſſionem,vel quia Ioannes Euangeliſta in ſua Apocalypſi ſic ipſum nominauit.Ait enim ibi hoc pacto:Fui in ſpiritu in die dominico.Sed diem qui proximè dominicam ſequitur , feriam vocant ſecundam,itémque & alios dies ad ſabbatum vſq;.Dicūtur autem feriæ à feriando,non quòd à neceſſariis vitæ operibus ſit feriandum & abſtinendum , ſed quoniam toto vitæ noſtræ tempore à vitiis ferias debeamus.Dies feſti porrò ſunt dies ſolemnes,qui,vt ſoli ſernarētur, quaſi præſcripto & quodā inſtituto recepti ſunt.A ſolo enim vel à ſolemne dictum eſt.Vnde ſolemnia feſta vocat eccleſia, quæ certa ſunt obſeruatione conſtituta.Atque hinc etiam venit ſolemnitas quę quadripartita eſſe poteſt,videlicet feſtiuitatum,ſtationum,litaniarum,& ieiuniorum.

De ſolemnitate feſtiuitatum. CAP. IIII.

PRimò igitur de feſtiuitatū ſolemnitate agēdum eſt, quę pluribus nominibus vulgò exprimi ſolet, nimirum his:feſtiuitas,feſtū, celebritas , exitus , tranſitus , aſſumptio , depoſitio , dormitio , paſſio,dedicatio,natiuitas,natalis,vel natale & natalitiū.Feſtiuitas dicitur,quaſi feſti ſancti alicuius natiuitas.Natiuitas verò vel proprie appellatur feſtum illius natiuitatis , quæ eſt in carne , & in mundo, ita vt hinc ſolum dicatur natiuitas Chriſti , beatæ Mariæ & Ioannis Baptiſtæ,quod horum natiuitates duntaxat ab Eccleſia celebrentur.

Nata

Digitized by Google

Natalis vel natale & natalitium vocatur ſanctorum ex hoc ſeculo commigratio. Quia vt ſeculo & mundo moriuntur, ita tunc cœlo naſcuntur. Indifferenter autem tria hæc vocabula vſurpantur. Dicitur porro trāſitus feſtum, quod eſt de morte beatorum, quum eorum animæ è corporibus exeuntes per varia loca ſibi incognita tranſire debeant, nempe, ſi dicere liceat, per cœlum aëreum, æthereum, criſtalinum, donec peruenerint ad cœlum empyreum. Obitus appellatur, quaſi tum animis angeli veniant obuiam, cuiuſmodi de beato Martino legitur. Paſſio autem nūcupatur, quaſi tum maximè corpus patiebatur, cum inde anima excederet. Qua propter fieri etiam poteſt vt vnuſcuiuſque obitus appelletur paſſio, cum ille diſceſſus animæ ac diſtractio à corpore, non ſine magno dolore fiat. Nec enim ſine cauſa eſt: quod diuus Hieronymus in vitis patrum de quodam viro ſancto narrat qui Dominum rogauerat, vt ſibi vellet oſtendere, quemadmodum è corpore excederet anima abſque dolore & anguſtia aliqua. Nam cum hic quodam die fortè fortuna à ſuo veniret tuguriolo, vidit iuxta viam pauperem quendam ante ſe miſerè proſtratum, ac iam animam agentem cui aliquot, vt perſpiſcuè videbat, aſtabant angeli, qui eius expectabant animam, vt eam ad ſuperos deportarent. Verum hi poſteaquam illic multum diúque expectaſſent vox miſſa è cœlis ad angelos illico audita eſt: Ad quid tandem moramini? Ad quam illi reſpouderunt Dominum præcepiſſe, vt animam illius ſine corporis anxietate educerent, quod certe facere non poterāt. Haud iniuria ergo cuiuſque obitus & paſſio dici poteſt. Aſſumptio verò propriè dicitur tranſitus beatæ Mariæ, & Depoſitio ſancti Ioan. Euangeliſtæ, qui viuus ſepulchrum ingreſſus eſt, & ſe quaſi in illud depoſuit. Tandem etiam dormitio, mors appellatur ſanctorum quæ illis eſt velut optatiſſima quies. Sicut enim à ſomno validiores atque integriores ſurgere omnes ſolemus, ita & ſancti ſine difficultate reſurgent in corporibus glorificatis quaſi è ſomno fuiſſent experrecti. Vnde illud eſt, quod dominus de Lazaro dixit. Lazarus amicus noſter dormit.

De feſtis. CAP. V.

FEſtorum quædam ſunt generalia, quædam particularia. Generalia, ſunt quæ generatim ab omnibus celebrantur, vt feſta Trinitatis, beatę Mariæ, natiuitatis Domini, paſchæ, pentecoſtes, ſanctæ Crucis, Apoſtolorum, Euangeliſtarum, ſancti Ioannis Baptiſtæ & Euangeliſtæ, Laurentij, Nicolai, Sylueſtri, Martini, &c. Feſta autem particularia ſunt, quę tantùm in vna coluntur prouincia, vt feſtum beati Hylarij, quod in Aquitania duntaxat obſeruatur. Vel etiam quæ in vno fiunt epiſcopatu, vel in vna villa aut parochia, dicuntur feſta particularia. Notandum interim obiter hîc eſt, in colendis feſtis diuitatem

Digitized by Google

quandam & ordinem esse attendendum. Festa etenim trinitatis digniori cultu sunt celebranda, deinde festa beatæ Mariæ, præcipuè tamen Assumptionis, ac tandem quoque festa sanctæ Crucis, quæ duo sunt. De aliis autem intelligenti facilè est iudicare. Quod sunt festa Trinitatis, tot beatæ Mariæ esse secundum est. Causæ verò festorum quæ sunt, & cur quædam non suo tempore, sed alieno celebrentur, sequentia commodiùs declarabunt.

De stationibus. CAP. VI.

DE litaniis quidem modò non incommodè dicendum foret, nisi de iis tum paulò opportunius essemus dicturi cum de festis iuxta temporum varietates tractabimus. Operępretium igitur est, vt hoc tempore his supersedeamus, ac modò de stationibus agamus, vbi ser sunt considerandа. Primò, quid sit statio, & quambrobrē sic appellata, secundò, vnde initiū sumpserit, tertiò, quot sint earum species, quartò quare huiusmodi solemnitas stationum sit instituta, quintò, cuiusmodi sint perficiendæ, vltimò denique quæ sit differētia inter stationes, processiones & litanias. Et quidem statio, prout hoc in loco accipitur, est processio, quæ fit ad aliā ecclesiam, vt Deo persoluantur gratiæ. Dicitur autem statio, quòd stantes Deo agimus gratias, nō flexis genibus sicut in litaniis, nec in eis supplicationis vtimur vocibus, sed laudem Deo cantamus. Videntur tamen stationes à veteri lege ad nos fluxisse. Tum enim populus Iudaicus, atque etiā complures Ethnici Hierosolymam conueniebant in maximis solennitatibus, veluti in Paschate & Pentecoste, vt in templo adorarent, ibique & munera offerrent, ac Deo tandem gratias pro innumeris beneficiis agerent. Ab hac ergo est consuetudine, quod etiam nunc nostra ecclesia obseruat, vt omnes pariter ab oppidis, villis, aliisque locis suburbiis in septimana Paschali & Pentecostes ad episcopalem ecclesiam cōueniant. Sunt item aliæ stationes, quæ à Romanis originem traxerunt, qui in eiusmodi frequenter admodum versabantur. Si quando enim diuersis temporibus se ab hostibus vndique obsessos animaduertebant, aut grauiora sibi imminere pericula, sanctorum intercessiones implorabant, vt quicquid esset periculi tandem cessaret. Quo quidem facto processionibus ad eius sancti ecclesiam conueniebant, cuius patrocinio fuerant liberati, vt pro tanto beneficio dignas gratias Deo agere possent. Atque ita sanè fiebat statio ad S. Paulum illo die, quo per eius subsidij inuocationem eos liberauerat Dominus. Et sic de aliis. Stationum autem duæ sunt species. Aliæ enim sunt generales aliæ particulares. Generales sunt, quæ in iis duobus septimanis, quas modo diximus, ad maiorem semper ecclesiam fieri solent. Particulares vero sunt, quæ in diuersis ecclesiis, ex causa quam statim attulimus fiūt. Quandoque etiam fiunt stationes causa venerationis, nulla alia causa

interue

interueniente,vt cum in alicuius ſancti feſto ad aliam eccleſiam itur à proceſſione maiori. Rurſus interdum ſtationes fieri dicuntur, cum ob eandem venerationis cauſam diebus feſtis ad diuerſa progredimur altaria Quare ex iis, quæ diximus, ſatis conſtare arbitror, quæ ſit ſtationum inſtitutio. Quibus illud tamen addendũ eſt,quòd quemadmodum Romani in ſua ciuitate ad pericula euitanda ſtationes annuatim fieri ſtatuerũt, ſic quoque in aliis ciuitatibus ob ſimilem cauſam ſuas inſtituerunt ſtationes. Non eſt profecto,quod multum anxij ſimus circa veſtes, quibus in ſtationibus vti oporteat, cum eiuſmodi eſſe debeant,quales in choro quotidie haberi licet,hoc ſemper obſeruato,vt illi tempori maximè conueniant,quo fiunt ſtationes. Non hic ieiunatur ſicut in litaniis. Non hic flectuntur,vt dictum eſt,genua,ſed lætitiæ voces cantantur,nimirum reſponſoria,vt diximus,& antiphonæ vel his quippiam ſimile. Fit nonnumquam,vt dum peraguntur ſtationes,in ea eccleſia,ad quam itur,miſſa celebretur,& interdum non. Vtut tamen hæc ſunt, abſoluta ſtationis oratione ſemper vnde exierãt,reditur. Inter ſtationes vero, litanias & proceſſiones hoc intereſt, quòd ſtationes ex cauſis ſupradictis,eo,quo expoſitum eſt,modo fiãt litaniæ quæ ſupplicationes ac rogationes ſignificant, ad vitanda quidem fiunt pericula, atque omne effugiendum infortunium, ſed non ſine ieiunio,& veſte humili, aut habitu lugubri, vocibus in modum ſupplicantis. Vnde profectò litaniæ dicũtur ſupplicationes. Sed euidentius hæc omnia patebunt cum eandem plenius paulò poſt ſimus tractaturi.

De proceſsionibus. CAP. VII.

PRoceſſiones denique duæ ſunt: vna eſt,quàm ſingulis annis obſeruamus in Ramis palmarum. Sic enim illam vocamus dominicam, quæ proximè præcedit Paſcham. Atque hæc quidem illam repræſentat proceſſionem, quæ Domino fuit exhibita à turbis Iudæorum, & pueris cum ramis palmarum, cum inſidens aſinæ Hieroſolymam veniret. Altera vero eſt,quam dominicis diebus celebramus in eius memoriam, quam diſcipuli Chriſto exhibuerunt ipſo die Aſcenſionis, poſtquam cum eo ſimul ad montem Oliueti congrediebantur vnde illis videntibus aſſumptus eſt. Non quòd illud die dominico factum ſit,ſed proceſſio & omnis iſtius diei celebratio in diem dominicum tranſlata eſt,vt à popu. tunc maximè ad eccl. confugiente & ſimul & ſolemnius coli poſſit.

De ieiunio. CAP. VIII.

NVnc vidẽdum eſt,quid ſit ieiunium,vnde dicatur. de authoritate & laude,ſiue cõmendatione ieiunij,atque eius multiplici diſtinctione. Primum ſane pertinet ad definitionem,alterum ad interpretationem ſiue originem, tertiũ ad confirmationem, quartum ad amorem,quintum denique ad cognitionem. Ieiunium eſt communis omnium

Digitized by Google

nium membrorum ſatisfactio,vt ſcilicet membra ſatisfaciát pro peccatis,quæ admiſerunt,vt ſingula peccauit,ieiunet ac ſufficit. Qui ſo-
Thren.3 lus eſt in culpa,ſolus ſit in pœna.Si oculus,ſimiliter.Vnde Hieremias,
Hiere.9 Oculus meus deprædatus eſt animam meam.Et, Per feneſtras oculorum eorum mors intrauit in animam meam. Sic Auguſtinus:Oculo nihil nequius.Poteſt autem dici ieiunium,à ieiunio,quod eſt inteſtinum quoddam, vt inquiunt anatomici, quod in homine, mortuo prorſus vacuum reperitur. Nam & nos itidem cùm ieiunamus à vitiis omnino vacui eſſe debemus,idque tam in animo,quam in corpore.Vnde plenius profecto Auguſtinus ſuper Ioannem ieiunium definit hoc modo: Magnum & generale eſt ieiunium ab iniquitatibus & à carnalibus voluptatibus abſtinere. Hoc enim ieiunium omnibus
Tit.2 numeris eſt perfectum & abſolutum.Cui non abſimile eſt,quod Paulus ait:Sobriè & piè & iuſtè viuamus in hoc ſeculo. Nam quod,vt ſobriè viuamus,inquit,ad nos planè pertinet, quod piè, ad Dominum, quod iuſtè,ad proximum. Hinc pietas eſt cultus Deo exhibitus, cum quo velut ex aduerſo pugnat impietas ſiue idololatria. Quare multi in hoc vocabulo pietatis errãt,dum in eo vulgo aſſentiunt, quod ille dicatur pius,qui è ſuis bonis libens pauperibus quippiam partiatur, contrà iſte impius,qui quæ pauperum ſunt,ad ſe rapit.Verùm ne diutiùs quadam ſimilitudine labamur,& vitia impietati confinia,& virtutes,quæ Pietatis nomini non obſcure videtur reſpondere, breuiter deſcribemus. Multum ſanè intereſt inter flagitium, facinus atque impietatem.Nam flagitium in nobiſmetipſis eſt. Facinus vero committitur in proximum & impietas in Deum. Sic quoq; magnum ſtatuitur diſcrimen inter miſericordiam, clementiam & pietatem. Vt enim miſericordia maximè verſatur circa naturam: ſic clementiam eſſe dicimus erga iuſtitiam,pietatem erga Deum. Verbi gratia:Miſericordia eſt,ſiquis ad ſupplicium aliquem iuſtè damnatũ duci videat, qui ita naturali inclinatione compatitur ac commouetur: vt ipſum à ſupplicio liberet,Quemadmodum etiã dicitur miſericordia, ſi quod pauperi eſt ſuffuratum,ipſi reſtituimus. At vero clementia eſt,ſi quem iniuſtè punitum viderimus, & nos periculis obiecerimus, vt per vim illum eripiamus.Pietas demum eſt colere Deum, idq; ex mero amore,quem Græci vocant λατρίαν,vel Θεοσέβιαν,nos autem Dei cultum rectè appellare poſſumus.

De ieiunij authoritate.
CAP. IX.

AVthoritas ieiunij triplex eſt. Habet enim authoritatẽ partim ab antiquitate temporis,partim à loci qualitate, partim denique à præceptorum inſtitutione,& maieſtate. Ab antiquitate tẽporis, quòd ſtatim poſt orbem conditum in ipſa hominis creatione eſſe cœpit
Gene.2 cum dicebatur:De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas.A loci vero qualitate,

Digitized by Google

qualitate, quia in paradiſo fuit inſtitutum. A præceptore: quod non ab homine, ſed à Deo ordinatum fuerit. Rurſus commendatur à temporibus & perſonis. Et à temporibus quidem, quod in tempore ante legem, in tempore ſub lege, & in tempore gratiæ ieiunium ſemper fuerit obſeruatum. Ante legem à Moyſe, ſub lege ab Helia, in tempore gratiæ à Chriſto. Eius autem commendatio plena eſt exemplis. Eua quamdiu abſtinuit virgo fuit incorrupta, mansítque in paradiſo. Sed quum præceptum ieiunij violaſſet, extemplò carnis ſenſit corruptionem, & ſub viro eſt conſtituta, ac paulò pòſt è paradiſo turpiter eiecta. Ad eundem ſane modum Adamus ſimul atque ieiunium fregiſſet, ex deliciis paradiſi in hanc mortalitatis miſeriam derruſus eſt. Moyſes poſt ieiunium cum Deo locutus eſt. Helias ſimiliter poſt ieiunium igneo curru in cœlum ſubuectus eſt. Hieroſolyma à Sennacherib tempore Ezechiæ Regis & Iſaiæ centum octuaginta quinque milibus cœlitus vnà nocte interfectis fuit liberata, & ne inter cineratos fœterent, ſolus Sennacherib cum decem tantum aufugit in Niniuem, vbi ſexageſimo die poſt à propriis ſuis filiis fuit interemptus. Item, Iona iram Dei concionante, Niniuitæ in ſacco & cinere ieiunium pœnitentiæ agentes conſecuti ſunt veniá. Sic quoque Ioſue filius Naue ieiunio, dum illud per integrum diem agebat ad Gabaon, Solis & Lunæ curſum cohabuit & hoſtes ſuos ſuperauit. Ab his itaque perſonis ieiunium commendatur. A loco vero, quod in Paradiſo natum ſit. Sequitur ieiunij diſtinct.

Geneſ. 3

4. Reg. 2

2. Para. 32

De diſtinctione ieiunij.
CAP. X.

IEiunium ſic primo diuidi poteſt, quod aliud ſit carnis, aliud mentis. Carnis eſt, cum quis abſtinet à cibis. Mentis vero quando quis ieiunat à vitiis. Vel etiam carnis ieiunium dici poteſt, ſi quando quiſpiam ob nimiam pinguedinem ieiunat, ne corpore ſupra modum pinguescat. Verum illud nullius virtutis eſt, ideóque dicendum eſt potius eſſe attenuationis. Qua ratione & mentis ieiunium eſſe volumus contra luxuriam, ne ſimiliter plus æquo pinguescat, ac in multis luxurietur. Secundò ieiunium & hoc modo diſtinguitur; aliud videlicet eſſe inſtitutionis, aliud deuotionis, aliud paritatis: & aliud diſpenſationis. Ieiunium inſtitutionis eſt, Quadrageſima à ſanctis patribus olim inſtituta. Quemadmodum enim in lege veteri, ſancti patres rerum ſuarum omnium decimas & primitias Deo reddere conſueuerunt: Ita nos quoque debemus ei decimas & primitias offerre, non ſolùm ex rebus noſtris, nempe ex frugibus, & aliis quæ poſſidemus, verumetiam ex nobiſmet ipſis, ſcilicet ieiunando, idque corpore quidem à cibis, mente vero à vitiis. Eſt enim, vt ſtatim diximus, carnis pariter & mentis ieiunium. Offerimus autem Deo ex nobis primitias & decimas, ſi quando bene operamur.

De

Digitized by Google

De institutione Quadragesimæ, & reliquis ieiunandi formis.

CAP. XI.

c 77. et 78. INstituta igitur fuit Quadragesima, pro dierum decima. Sed cur potius quadragenario numero quàm alio appelletur, euidens ratio est: cùm quadraginta dies in anno pro decima liquidò possimus inuenire. Sicut Leuitæ ex decimis, quæ eis offerebantur, summo sacerdoti partem reddebant decimam, ita & nos decimam damus Christo vero Pontifici ex triginta sex diebus, qui sunt in decima trecentorum & quadraginta dierum, & ex sex horis cum quadrante, quæ sunt vltra dies trecentos & quadraginta. Cùm ergo summatim sint dies quadraginta vnus & quadrans, ex quadraginta habemus pro decima quatuor, quibus cum alij triginta & sex computatis, exurgunt quadraginta. Restat adhuc vnus dies & quadràns, quæ sunt horæ triginta, quarum pars decima tres sunt horæ, pro quibus in sabbato Paschæ ieiunamus vsque ad noctem. Sunt autem in anno dies trecenti & quadraginta sex, quorum decima pars triginta sex dies sunt, excepta decima quadrantis, pro qua voluit Augustinus, vt in vigilia Paschæ, eius diei missa nocte celebraretur. Vnde est quod in oratione, quam Collectam dicimus, illo die legimus: Deus qui hanc sacratissimam noctem, &c. Dicitur ergo Quadragesima, quasi cum decima quatuor. Diebus enim triginta & sex adduntur quatuor, qui sunt ex decima. Primus est sanctificationis, hoc est, mundificationis, si sic dicere liceat. Quia tunc homo mundatur & lauatur tam anima, quam corpore. Reliqui tres sunt primitiarum. Primus dierum quadraginta, est quarta Quadragesimæ. Tres alij sunt, vt dictum est, primitiarum. Et certè ignorandum non est, tres dies ieiuniorum in vnoquóque tempore celebrari, qui appellantur primitiæ, quod ita de iis sit dispensatum. Proinde ieiunium dispensationis est, quod in magnarum solennitatum vigiliis fieri dicitur. Solebant enim Maiores nostri illa nocte quæ proxime festum præcedebat, vigilare: vnde & vigilias appellabant dies festa proximè præcedentes, ad quas conueniebant iuuenes & puellæ, cantores & lusores, sicut adhuc fit in plerisque regionibus, vt in Pictauia, præcipue in festis patronorum ecclesiarum. Sed quoniam multa inde nascebantur incommoda, institutum, fuit, vt in locum vigiliarum succederent ieiunia, vt eo demum modo comessationes superfluæ & ebrietates, quæ crebo contingebant, tollerentur è medio. Quod in ea forma ab ecclesia ita dispensatum accepimus. Si quis tamen ieiunaret & vigilaret, hic vtique haud male faceret. Nihil enim vetat bonum duplicare. Dicitur autem huiusmodi institutio, dispensatio, quasi in diuersis (vt sic loquatur) pensatio. Nam ieiunium hoc fuit introductum in compensationem vigiliarum, quæ idcirco fuerunt abrogatæ: ne crebræ illæ comessationes atque ebrietates posthac fierent. Aliquando tamen & canonici rigoris est dispensatio iusta de causa ab eo, cuius interest, facta relaxatio

§. 403. §. 1061.

quem

Digitized by Google

quemadmodum etiam in hoc loco. Viderunt enim quod melius erat ieiunare, quàm vigilare. Ieiunium porro deuotionis est, si quando quis sua sponte ieiunat, vt in vigilia beati Martini, & beati Nicolai. Ieiunium paritatis est quum in vigilia sancti Iacobi, Bartolomæi, & aliorum Apostolorum ieiunamus, quibus vt ieiunarent, statutum non est. Facimus tamen ex eo, quod omnes Apostoli in meritis ac præmiis pares sint. Quorum enim merita æqualia sunt, necessarium planè est vt eorum animæ in cœlis sint æquales. Ob quã sane causam ecclesia considerauit dignum esse, vt pariter omnes ieiunia haberent. Ex Apostolis autem sex tantum ieiunium habent institutionis: quorum item quatuor quum coniunctim ieiunamus, quatuor duntaxat in vniuersum existunt Apostolorum ieiunia. Nam Petrus & Paulus vnum communiter obtinent, quoniam eodem die passi sunt. Sic Simon & Iudas, qui ita simul duo ieiunia efficiunt tertium habet Matthæus, quartum Andræas. Cur vero his, & non etiam aliis ieiunamus, ratio in promptu est. Vt hoc enim fieret in eorum vigiliis, ideo sancta ecclesia statuit quod sicut illi pro Christi nomine passi sunt, & nos quoque aliquo saltem modo cum eis patiamur, si beate cum eis viuere optemus. Eadem ratione etiam de aliis Apostolis instituisset, nisi aliud quippiam impedimento fuisset. Impedimenta autem sunt hæc: Festum Philippi & Iacobi quod ipsis Calendis Maij habemus, quæ semper sunt inter Pascha & Pentecosten, quod sit tempus lætitiæ & gaudij ieiunandum non est. Nec obstant ieiunia, quæ in diebus litaniarum siue rogationum occurrunt, cùm ea ob aliam fiant necessitatem, vt patebit dilucidius in sequentibus. Nam & tum ieiunatur ab aliquibus propter Spiritus sancti expectationem. Iacobus Zebedæi ab Herode obtruncatus est in diebus azymorum, ita vt neque ieiunium habeat, neque illi festum celebrari possit. Festum namque eius, quod septimo Calendas Augusti obseruatur non fit respectu illius passionis aut mortis, sed translationis. Tunc enim illi primò dedicata est ecclesia in Hispania, vt plenius ostenditur eo in loco, quo eius festum attingemus. Quod autem non ieiunatur Bartholomæo, cuius festum est octauo Calendas Septembris, aliud est impedimentum. Fertur enim vno die fuisse excoriatus, & altero obiisse, quanquam in legenda seu vita eius illud minime habeatur. Quod si ergo ita sit, necessarium foret, vt eius vigilia secundo die ante festum coleretur, quod esset contra normam aliorum ieiuniorum festiuorum. Vt beato Thomæ ieiunetur, non oportet, quia festum eius est in Aduentu Domini, in quo quasi continuum ieiunium debemus obseruare. Barnabas propterea non habet ieiunium, quod non sit ex numero Apostolorum. Nec profectò dicitur Apostolus, nisi quod, cum erat Pauli socius, vt cæteri ad prædicandum missus sit. Vnde illud: Segregate Barnabam & Paulum. Matthæi ideo non est institutum ieiunium, quia festum eius in Quadragesima frequentius solet contingere, quando alioqui semper ieiunatur. Vel etiam ob eam

Act. 13

Act. 1

Psal. 105

eam rem, quod ex primitiuis Apoſtolis non fuerit, ſed poſt Chriſti paſſionem per aliorum electionem loco Iudæ ſubſtitutus. De quo dicitur: Et epiſcopatum eius accipiat alter. Feſtum denique beati Ioannis Euangeliſtæ ſemper celebratur tertio die poſt natiuitatem Chriſti, quo ieiunare non licet propter dies feſtos. Nihil interim vetat, quo minus omnium Apoſtolorum ieiunia poſſint celebrari. Optimè enim fecerit, qui ieiunauerit, ſicut in vigilia beati Iacobi ſeptimo Calendas Auguſti ieiunant hi, qui ipſum colunt. Sed iſtiuſmodi ieiunium vocatur paritaris, quod ſecundum merita ſuſcipitur: non inſtitutionis. Eſt rurſus ieiunium aliud inſpirationis, aliud circunſpectionis. Inſpirationis ieiunium eſt, quale fuit in beato Nicolao, qui etiamnum infans in cunabulis bis in hebdomada ab vberibus matris abſtinuit, ac tantùm ſemel papillas quarta & ſexta feria ſuxit. Ieiunium circunſpectionis eſt, quando præ imminente aliqua tempeſtate, vel hoſtium periculo, vel ſimili aliquo infortunio ieiunamus. Deinceps vero ieiunium aliud eſt rationabile, aliud irrationabile. Rationabile appellatur, quod ipſa ratio facilè admittit, quum moderatè cibum & potum ſumimus, ne inde corpus debilitetur. Vnde inquit Apoſtolus: Rationabile ſit obſequium veſtrum, non in comeſſationibus & ebrietatibus &c. Irrationabile eſt, ſi quis velit ieiunare duobus aut tribus diebus continuis aut etiam integra ſeptimana, cuiuſmodi Deus non approbat, qui vt vitia mori cogantur, non autem vt natura diſſoluatur vult eſſe ieiunandum. Hinc illud ieiunium poſſe prohiberi, quod nonnulli continuant à cœna Domini vſque ad Paſcha, ſatis manifeſtum eſt. Sunt item aliæ ieiuniorum formæ, quas eadem breuitate perſtringemus. Nam aliud reperitur qualitatis, aliud quantitatis, aliud numeri, aliud ſummæ exactionis, aliud alteritatis, vt ſic dicam, aliud xerophragiæ. Qualitatis ieiunium vocamus, quum carnis eſum nobis in poſterum indicimus. Quantitatis, quum quis ad certam menſuram ſibi victum ſubtrahit, & omnino, quantum quoque die comedat, quaſi ponderatum habet. Ieiunium numeri, eſt ſi quando quis ita ſecum ſtatuat, vt quolibet die non niſi ſemel poſthac cibum caperet, vel bis. idque ex eo, quod qui idem ſæpius faciunt, ſic ipſi ſe abiiciant ac proſternant, vt nihil inter eos atque inter bruta animantia planè intereſſit. Hæc enim vt ad paſtum nata ſunt potiſſimum, ita ſæpius vnoquoque die ventrem ſaturant. Bis ſeſe reficere humanum eſt, ſemel autem (vt fertur) Angelorum. Quare cùm ſint, quibus ſemel duntaxat cum Angelis quoque die veſci decretum eſt, huiuſmodi ieiunium habent putantur. Sed tolerabilius hoc eſt, illud verò ſtrictius, quod ſummæ dicitur exactionis, cuiuſmodi habent hi, qui radicibus & herbis vescuntur, vt in deſerto Ioannes Baptiſta & in eremo Maria Aegyptiaca, quæ cum duobus tantum panibus traiecit Iordanem, vitámque auſteram & ſolitariam egit annis quinque. Alternationis eſſe dicitur ieiunium, cum quis alternatim ieiunat, nimirũ ſi cum hoc die abſtinuerit,

Roman. 12.13

ſequenti

sequenti comedat. Xerophagiæ ideò ieiunium,est, si quando quis cibum comedit aridum. Dicitur enim xerophagia à ξηρὸς siccus,& φάγω, quod est comedo, quasi dicamus siccã comestionem, quale esse potest in pomis pyris,castaneis,prunis,& id genus alijs. Quidam tamen siccam comestionem esse arbitrantur legumina cruda siue cocta si modò absque iure comedantur. Postremò inuenitur quoddam ieiunium vanitatis seu simulationis,vt in hypocritis,qui ob fictã sanctimoniam ieiunant,vt omnibus suspiciantur: quoddam necessitatis, vt in mendicis,& quoddam virtutis,vt in ijs,qui veram corpori inducunt abstinentiam,quum à culpa animi abstinent, quum sese victu defraudantes,cibum egenis benignè partiuntur,quem suis ventribus detrahunt, quum denique sese esurientibus velint alios suis satiari epulis. De ieiunio igitur,eiusque multiplici distinctione hactenus.

Tertullianus de ieiunijs c. 6 etiam Xerophagias observemus siccum cibum absque ullo iure et oleo et vino et carnibus et omnibus pomis neque vino sitim sedamus vel potum

De personis. CAP. XII.

POstquàm de temporibus Deo spiritualiter dicatis hucusque à nobis dictum sit, res ipsa postulat vt eodem modo de personis diuinis officiis addictis,hoc est,ecclesiasticis,deinceps dicamus. Ad cuius rei maiorem declarationem sciendũ est imprimis tres esse sectas,quæ hominibus maximè probantur, quarum vna est Ethnicorum seu Paganorum,altera Hebrçorum,tertia Christianorum. Prima est erroris, secunda veritatis,tertia salutis. In prima naufragiũ patimur, in secunda à periculo quidem eripimur, sed in tertia saluamur. Prima rursum nos à Deo secat & separat,secũda illuminat, tertia autẽ penitùs saluat & liberat. Verum mos Paganorum cõuersus est in ritum Christianorum. Quę Dei Opt. Max. mutatio sanè pulcherrima est. Christianorum enim personæ tam sæculares, quã ecclesiasticæ ab alijs duabus sectis, nimirum ab Hebrça atque Ethnica,desumptæ sunt. Quemadmodum enim apud nos duo sunt personarum genera, laicales videlicet siue populares(λαὸς enim populus est,& ecclesiasticæ:sic apud Ethnicos & Hebræos,à quibus nostræ habuerant initium. Apud Ethnicos personę seculares erant hæ: Monarcha,scilicet Rom. Imperator patricij,qui & senatores dicebantur. quorum arbitrio vniuersa ordinabantur, Reges,duces,prælides,præfecti,tribuni plebis, tribuni militum, prætores,centuriones,decuriones,quaterniones,tribuni,quæstores, ædiles, aulæ ianitores. In ritu verò templorum erant Archiflamines,flamines sacerdotes in vtroque sexu. Namque apud illos non aliter,atque modò apud nos erant & mulierum & virorum religiosi conuentus. Inter Poëtas erant carminum iudices. comœdi,tragœdi, historiographi. Apud Hebræos porrò eadem fuit personarum diuersitas. Erant enim quædam seculares, quædam verò cultui diuino in templis perpetuò addictæ. Et personæ quidem in templis erant hæ: Summus sacerdos & minores sacerdotes,Leuitæ,Lachinæi,luminum emunctores, exorcistæ, ianitores vel editiui, & cantores. Inter seculares verò imprimis

Digitized by Google

dux populi erat ad regendum Moyſes, & ſub eo, quos ipſe ad conſilium ſoceri ſui Ietro continuerat, nempe erãt hi: Chiliarchi, hecatontarchi, pentecontarchi ſeu pentecoſiarchi & decarchi, hoc eſt: milenarij, centenarij, ſiue centuriones, quintagenarij, decani. χιλια enim milenarium numerum exprimit, ἀρχω, principem, vnde χιλιαρχος dicitur qui præeſt mille. Sic ἑκατὸν ſignificat centum, vnde hecaton tarchus eſt cui centum parent, & pentacontarchus cui quinquaginta. Nam πεντήκοντα quinquaginta ſonat. Qui autem decem in poteſtate habet recte appellantur decani, à δέκα decem quod ſint ſupra denos. Apud Chriſtianos quoque perſonæ ſunt partim populares, partim clericales. Populares nõ ſunt diuerſę ab iis quas apud Ethnicos eſſe dicimus, quamuis non vbique. Clericales ſunt, quæ adminiſtrant eccleſiam dicunturque ἀπὸ τῦ κλῆρου quòd ſors interpretatur, quaſi ſorte ſint electæ. In veteri namque Teſtamento ſacerdotes ſorte eligebantur. Quemadmodum etiam Ethnici ſortitione vnum ex liberis ſuis ad clericatum eligebant. Poſſunt nihilominus dici clericales, quia ipſi accipiunt hęreditatem Domini nimirum decimas & oblationes. Nam κλῆρος Gręcis non ſolum eſt, quod nobis ſors, ſed & hæreditas. Eſt enim iis æquiuocum, vnoquoque nomine duo hæc ſignificat. Perſonæ autem clericales diuiduntur in monachos, quaſi ſint ſoli viuentes à μόνος ſolus, & ἔχω habeo quod, ab aliis ſeorſim ſoli habitare debeant, & eccleſiaſticos. Quæ ſit porrò perſonarum diuerſitas inter monachos, equidem ſatis potum eſſe exiſtimo. Totum enim illud ab ordinum varietate petendum eſt, quam alij albi ſiue candidi, alij nigri appellantur.

De perſonis eccleſiaſticis.

CAP. XIII.

ECcleſiaſticarum perſonarum genera duo ſunt. Aliæ namque ſunt dignitatis, aliæ ordinis. Dignitatis ſunt, vt Papa, Patriarcha, Cardinalis, Primas, Archiepiſcopus ſiue Metropolitanus quod eiuſdẽ eſt ſignificationis, Epiſcopus archidiacon⁹, Archipreſbyter In choro ſunt decanus, hypodecanus, cantor, ſubcantor, thoſaurarius, ſchõlaſter. Ordinis perſonę ſunt ſacerdos, diaconus, hypodiaconus, acolythus, exorciſta, lector hoſtiarius. Sunt autem in ordine ſeptẽ gradus, ad deſignandam ſeptiformem gratiam ſpiritus ſancti, cuius munere illorum ordinum officia exequuntur. Sed quoniam de eccleſiaſticis perſonis iam noſtrum tempus tractare propoſuimus, videamus quemadmodum à veteri conſuetudine tam ethnicorum quàm Iudæorum ad præſentis eccleſiæ cultum facta ſit perſonarũ tranſlatio tum ſecũdum ordinem, tum ſecundum dignitatem. Ac primò quidem ſecundum ordinem, in veteri Teſtamento erant ſacerdotes, quales fuerũt filij Aaron, qui pro populo ſacrificia offerebant. Erant præterea aliqui in populo Magiſtri, vt

Digitized by Google

ſtri,vt fuit Nicodemus. In horum locum noſtri ſucceſſerunt ſacerdotes,qui ſacrificium altaris Deo pro nobis offerunt, quique ad hoc obligati ſunt,vt verbum Dei populum ſibi commiſſum doceãt. Vocantur autem ſacerdotes,quaſi ſacradantes,& preſbyteri,quaſi ſeniores, non quidem ætate,ſed eruditione & moribus. Ordo diaconorum, id eſt,miniſtrorum (tantum enim ſonat) vicem explent Leuitarum. Vt enim in veteri lege Leuitæ in ſacrificiis inſeruiebant ſacerdotibus Teſtamenti veteris:ita hi in ſacramento altaris miniſtrant ſacerdotibus noui Teſtamenti. Hypodiaconi in locum Nathinæorum ſunt ſubſtituti,qui ſic dicebantur,quod in humilitate ſeruiebant. Quemadmodum enim hi ſub Leuitis ſacra adminiſtrabant,ſic illi ſubdiaconis vnde & hypodiaconi ſunt appellati. In templo erant emunctores luminum, qui candelas & accẽdebant & extinguebant. Hi ſunt in noſtra eccleſia quos acolythos & ceroferarios dicimus, qui cereas candelas & thuribulum portant ac præparant. In tempore veteris legis exorciſtæ,id eſt,adiuratores,ex doctrina Salomonis dęmones ab hominibus abigebant: ſed & nos ſimiliter exorciſtas habemus qui illos exorciſtant,qui efficiendi ſunt catechumeni, nimirum cum ab iis adiuranda expellunt dæmones In templo erant cantores:apud nos ſunt lectores ſiue anagnoſtes. Oſtiarij in noſtra Eccleſia vicem ſupplent templi ianitorum. Officium enim ianitorum erat templum claudere & aperire,mundos recipere, immundos excludere. Oſtiariorum autem officium eſt catechumenos baptizandos, & pœnitentes per Epiſcopos iam reconciliatos in eccleſiam introducere.

Quomodo perſonę dignitatis à veteribus ad nos fluxerunt.

CAP. XIIII.

VIdendum modò eſt,quemadmodum dignitatum perſonę à veteribus ad noſtram eccleſiam peruenerint. Et dominus quidem Papa,id eſt,pater patrum vel cuſtos patrum,ſummi pontificis, qui in lege fuit perſonam gerit,veluti Romanus Imperator,Monarchæ,Senatoria poteſtas,& patriciorum dignitas,quæ forſitam apud Iudęos obſeruabatur,etiamnũ in noſtra eccleſia permanet in tribus patriarchis, ſcilicet Antiocheno,Alexandrino,& Conſtantinopolitano. Primates, qui tribus Archiepiſcopis præſunt,vel præeſſe poſſunt,Regem exprimunt, cuius poteſtas ad tres ſe extendit ducatus. Metropolitani ſiue Archiepiſcopi comparãtur Ducibus,qui pluribus præſunt Comitibus. Nam & Archiepiſcopi pluribus Epiſcopis præeſſe dicuntur. Epiſcopi habent ſimilitudinem Comitum. Coëpiſcopi,quorum iam abolita eſt dignitas, Præfectis adæquantur. Abbates imitantur tribunos militũ: cancellarij,prætores,Archidiaconi, centuriones, decani,decuriones archipreſbyteri loco ſunt aduocatorum,preſbyteri ædilium, diaconi, quaterniorum,hypodiaconi tribunorum, denique exorciſtæ quæſto-

Digitized by Google

res repręſentant,oſtiarij:aulæ ianitores,lectores,carminum recitatores,Acolythi,carminum ſcriptores.

De rebus quæ Deo potiſsimum debentur.

CAP. XV.

NVnc autem quod quartò à nobis fuit propoſitum aggrediamur, vt videlicet,quæ res Deo ſpiritualiter debeantur,breuiter exponamus,quod abundè ſatis pateant.Sunt etenim decimæ,primitiæ,vota,ſacrificia, oblationes & donationes. Primitiæ à primis hominibus initium habuerũt.Legitimus enim Caina & Abelum,è frugibus ſuorum laborum primitias Deo obtuliſſe,ſed Abelũ agnos, & Caina ſegetum manipulos.Horum tamen alter,quia & iuſtè & lęta fronte optimum quodque obtulit, Dei gratiam abundè demeritus eſt, eiuſque grex in futura maximæ fœcunditatis abundauit:ob quam rem innocens ſub Chriſti figura primus martyr extitit.Alter verò,quoniam iuſtè primitias non ſoluebat,cùm peſſima quæque daret,Deo diſplicuit, primuſque in peccatum parricidij aut homicidij incurrit, quod laboris ſui prouentum nõ habebat expectatum.Eodem modo & populum Iſraëliticum ex omni ſuo labore Deo primitias dediſſe ex Dei præcepto accepimus. Quare ipſa ratio exigit, vt & nos Chriſtiani ſimiliter faciamus.Quid autem & quomodo dandum ſit, ſatis cumulatè docent nos euentus Abeli & Cainos.Profectò non poſſumus eius non meminiſſe,quod à Deo omnia accepimus,& quicquid habemus, quòd ab ipſo ſit profectum, ita vt vel ob id æquum ſit, ei primitias offerre, & quodammodò de acceptis beneficiis referre gratias. Sed ſi quæratur cui dandæ ſint primitiæ & in qua etiam quantitate, facilè reſpondemus eas ſacerdotibus eſſe largiendas. Quod ita tamen accipiendum non eſt, quaſi neceſſe ſit eas his ſolis dandas eſſe, ac non etiam aliis. Nam Eremitis & iis, qui in terrarum abditis lateut & incluſi ſunt, aliiſque religioſis,ſi placuerit,dare poſſumus. Nec verò certa & determinata in his quantitas eſt,adeò vt quantum viſum fuerit,& nõ vltra largiri liceat,ſi modo ex affectu charitatis proficiſcatur.In veteri lege præceptũ eſt vt ex omnibus bonis darent decimas,quòd ex omnibus Deus ſibi decimam voluit, quam tribui Leui in celebratione ſui officij appropriauit.Sic nos vtique ſimiliter facere debemus.Quod ſi verò à laicis iniuſtè poſſideantur,nihilo tamen minùs eas tenemur ſoluere.Nec ſanè licitum eſt iis conniuere,aut de his diſpenſare,ſed illos tantiſper reddere, donec Deus iniuſtam eorum poſſeſſionem, in melius emendauerit.Proinde ſi quis decimã retinere præſumpſerit,certè ille tranſgreſſor & præuaricator præcepti diuini iam factus eſt & mortaliter peccat. Atque etiam qui hoc fecerit, ſciat ſe non ſolùm decimam retinere, ſed quod & nouem alias partes iniuſtè non dubitet poſſidere,tantùm eſt non reddere,quod ad Deum pertinet.

De

De votis & sacrificiis. CAP. XVI.

VOta nostra Deo debemus. Vnde illud: Vouete & reddite, &c. Sed votorum aliqua sunt necessitatis, aliqua spontaneæ voluntatis. Necessitatis sunt, quæ sunt fidei annexa, cuiusmodi in baptismo facimus, dum nos fidem Christi obseruaturos, & Satanæ operibus planè abrenunciaturos vouemus. Sic necessitatis voto adstringimur ad obseruationem decem præceptorum. Atque hæc quidem vota omninò mutari non possunt, sed perpetuò sunt obseruanda. Vota spontanea, nonnulla sunt discreta, nonnulla indiscreta, sunt vota puerorum, dum necdum suæ sint potestatis, sed parentum. Atque huiusmodi licitè omitti possunt, si videatur expedire, vel parentibus, in quorum potestate sunt constituti, placuerit contraire. Sic vita mulierum indiscreta appellatur, quum sunt in potestate virorum. Verbi causa: Si aliqua puella, quæ nondum esset nubilis, & ad annos suæ pubertatis adhuc non peruenisset, perpetuam vouisset castitatem, & paulò post parentes eam, vt matrimonium contraheret, cogere vellent, posset vtique nubere, nec teneretur voto satisfacere. Sic eodem modo, si alicuius vxor marito ignorante votum fecisset de Hierosolymitana profectione, posset maritus eam, si vellet reuocare, quòd sub eius manu sit constituta. Sed contrà, vxor in casu maritum non reuocaret, nisi ipse vouisset castitatem. Illud enim neutri illorum permissum est, nisi quatenùs in hoc vtrique consentiunt. Alter igitur sine altero castitatem vouere non potest, nec debet, cùm alter alteri debitum persoluere obligetur. Verùm non in huiusmodi solùm personis votorum indiscretio intelligitur, sed quandóque etiam in prouectioribus, & quæ omninò liberæ sunt, vota fiunt indiscreta, quæ pœna potiùs digna sunt, quàm vt ad effectum producerentur. Quale esse potest, si quis illud se facere voueat, quod perficere nullo pacto possit, vel ex quo ita debilem suam efficeret naturam, vt periculum sit, ne oneri succumbat, & suipsius occisor habeatur. Certè quumcunque vota cum consilio & animi ratione facimus ea perpetuò sunt obseruãda, nec vllo mutanda tempore. Cum autem in lege veteri multiplex ageretur sacrificium, vt in Leuitico habetur, in Christianorum seu fidelium ecclesia vnum duntaxat celebratur sacrificium, scilicet corporis & sanguinis Domini, de quo quoniam in sequentibus latiùs dicturi sumus, cùm officium missæ exequemur, modo supersedeamus.

De oblationibus & donationibus.

CAP. XVII.

NVnc de oblationibus. Sicut in lege veteri populus Hierosolymã ad magnas quasdã solemnitates conueniebat, nimirũ ad Pa-

Digitized by Google

ſchatis Pentecoſt. & Scenophegiarum feſta vt orarent in templo,vbi etiam ex debito vniuerſi offerre obligabantur: Ita omnes Chriſtiani ex inſtitutione ſanctorũ Patrũ tenentur offerre iuxta modũ ſuarum facultatũ in quatuor principalibus feſtiuitatibus, nempe natali Domini,Paſchate,Pentecoſte,& in feſto omniũ ſanctorũ,vt inde ſibi victum habeant ſacerdotes.Præterea offerre debent, quo Paſchalis illa candela cerea ematur, quóque cum oleum tum cera ad Eccleſiæ illuminationẽ comparetur. Aliàs autẽ nemo ad oblationes cõpellendus eſt.Si tamen fiant,ſpontaneæ ſunt,quemadmodum & illæ, quæ poſt confeſſiones dari conſueuerunt. Quod verò in quibuſdam eccleſiis vendantur ſepulturæ,& pro campanarum pulſatione donationes exigantur,perinde eſt,ac ſi eccleſiæ ſacramenta venderentur.

Quid officium & quotuplex. CAP. XVIII.

CVm ergo hactenus vt propoſitum erat,de locis,temporibus,perſonis & rebus Deo ſpiritualiter dedicatis expoſitum ſit,ſequitur vt de eo,quod quintum & vltimum in propoſitione,nimirũ de eccleſiaſticis officiis deinceps dicamus. Et primò quidem videndum eſt, quid ſit officium,ſecundò vnde dicatur, tertio quemadmodum de eo agendum ſit.Officium eſt,vt ab Iſidoro definitur, proprius vel conueniens vnuſcuiuſque actus, ſecundum leges & mores ciuitatis, vel inſtituta profeſſionis.Alias enim officia habent monachi,alia canonici, alia ſolitarij atque Eremitæ,& ſic de aliis.Dicitur autem officium, vt in libro Officiorum inquit Hieronymus,quaſi efficium.Conſentaneum enim eſt,vt ſuum officium vnuſquiſque efficiat. De officiis agendum hîc eſt partim generaliter,partim verò particulariter. Sũt enim quædam generalia officia & vniformia, quæ toto anno obſeruantur vt ſunt horarum preces,Veſperæ,completoria,ac nõnullæ miſſæ & matutinæ. Sunt autem quædam ſpecialia, quæ pro varietate temporum & ſolemnitatum diſtantia variantur.Pro varietate temporum quoniã alia Paſchali tẽpore celebrantur,alia in quadrageſima,alia in æſtate, alia denique in aduentu. Pro diaſtemate ſeu diſtantia ſolemnitatum quum aliter fiat in hac ſolemnitate,aliter in alia.Nam in ipſo Paſchate tres tantum lectiones recitantur,in Natali verò nouem.

De officio generali. CAP. XIX.

DE generali officio primò dicendum eſt, idq; hoc ordine, vt primo quid canendũ & pſallendum ſit videamus,deinde à quo fuerit inſtitutum officium eccleſiaſticum, tertio ad quid conducat, quá ob rem & quãdo ſit ordinatũ: quartò denique à quo fuerit canonizatum & confirmatum. Et imprimis quidem dicimus generaliter nihil eſſet cantandũ aut pſallendũ,aut etiam legendũ, quod à ſummo Põ-

tifi

tisce non fuerit approbatum. In primitiua ecclesia diuersi diuersa canabant, quibus pro suo libitu, ita tamen si illud, quod canebant ad diuinam laudem pertineret. Pleraque tamen officia obseruabant quæ ab initio erant constituta, vel à Christo, vt oratio Dominica, vel al Apostolis Symbolum. Posteà ecclesia velut scissa est per varias hæreis & schismata. Quod quidem cum vidisset Theodos. Imp. qui suo tempore omnes hæreses extirpauit. negotium dedit Damaso Pontifici, vt aliquem sapientem & catholicum ad se accerseret, qui ecclesiasticum officium ordinaret. Præcepit igitur Damas. Hiero. viro triū linguū peritissimo, vt qui ad eā rem erat idoneus vt quædam officia eccle astica in certum ordinem redigeret. Habitabat autē tum temporis Hieronymus Bethlemiæ cum Paula & Eustochio, atq; aliis virginibus religiosis, postea quàm iā anteà Romæ sub septē apostolicis viris abitauerant. Ordinauit ergo hic quantum ad psalmos attinet, qui qibus diebus canerentur. Sed & Euangelia & Epistolas atq; alia offici in ordinem quendam redegit, vt quid quoq; die cantandū esset, sciel constatet. Nā omnes ferè cantus cōposuit, his exceptis quos alij ecclesiæ doctores posteà adiecerūt. Hieronymus, itaque cū Opus istiuhodi absoluisset, misit Romam, vbi à Damaso Papa fuit approbatus, & in communi concilio canonizatum. Postremò Papa Damasus em dedit Operi authoritatem, vt posteà semper in omnibus ecclesi. obseruaretur, quemadmodum in eo erat ordinatum. Quare ostenim modo est à quo officia ecclesiastica fuerit instituta, qua de caus, quando, in quem finem, & quis ea canonizauerit.

De ipso officio. CAP. XX.

His ita cōsideratis, operę pretiū est, vt ipsum officiū persequamur ordiētes ab officio noctis. Hic enim ordo aptus & cōueniens est ne luce ad tenebras veniamus, sed potiùs à tenebris prodeamus ad lucem. Sciēdum igitur est olim tempore primitiuæ ecclesiæ vsu, receptum fuisse, vt nocte ter surgeretur ad diuinum officium celebrandum: primo, circa primum somnum habita ratione eius tēporis, quo vulgus se quieti dare cōsueuit: Secundò circiter mediam noctē. Tertiò paulo ante diem, hoc nimirum ordine, vt, cùm nocturni finiti essent, & lectiones cum suis responsoriis perlectæ, priusquam lucesceret aurora apparente, cum pulsu campanarum decantaret: Te Deum audamus, & sic deinceps laudes matutinas. Ad primam nocturnam surgebant tantùm ministri ecclesiæ, qui cum tempestiuiùs iuissent cubitum, iam dormierant. Sed quoniam frequenter hoc nocturnæ, vocabulo vtimur: non incommodè fecerimus, si quid per illud significetur, exposuerimus. Accipitur ergo nocturna nocturnæ, pro hora, & nocturna nocturnorum, pro ipsis officiis. Vel nocturna nocturnæ psalmi appellantur, qui dominicis diebus dicuntur, ante quā

Digitized by Google

recitantur lectiones. Similiter etiam illi, qui diebus profestis dicuntur, vt in secunda feria: Dominus illuminatio, &c. atque ita de reliquis. Nocturnæ nocturnarum, dicuntur tempora, quibus psalmi cantantur. Nocturni nocturnorum, vocatur nouem psalmi, & nouem lectiones cum suis responsoriis. Nunc igitur pergamus. In solennitatibus ad secundam nocturnam pariter surgebant ministri & coniugati tam viri quàm mulieres. Ad tertiam tandem nocturnam communiter surgebant omnes. Sed postea charitate erga Deum algescente cum feruor ille cultus diuini in hominibus tepesceret, ita vt iam pigriores essent, quam vt statis illis horis ad officium nocturnum surgerent tam ministri ecclesiæ, quàm cæteri, consultũ est, vt medi saltem nocte omnes surgerent, iuxta illud prophetæ: Media nocte surgebam, &c. atque ita tum continuò integrum noctis officium absoluerent. Quod quidem etiam nunc plerique religiosorum coetus obseruant. Verùm & hæc institutio breui abiit in dissuetudinem cum iam conuiuiis & luxui magis vacabant, quam Dei seruitio. Quapropter iterum aliter statutum fuit, vt vel tempore nocturnæ vltimæ vniuersi circa diei crepusculum surgerent. Nunc autem eò diuini cultus ratio demersa est, vt citius surgant pueri, quàm ministri ecclesiæ, & prius cantent passeres, quàm sacerdotes. Adeò amor ille Dei in hominibus penitus refrixit. In memoriam & recordationem primæ illius tam laudabilis consuetudinis, etiamnum ecclesia æstiuali tempore nocturnum officium celebrat, tempore nimirum primæ noctis, quod nos vigilias vocamus, rametsi vero aliquando tempestiuius. Fit autem illud duplici nomine, vel ad veterum commẽdationem, vel ad nostram ipsius exhortationẽ, vt videlicet sciamus quam illi essent sobrij in officiis nocturnis tempore hyemali, quos, cum ter quaque nocte surgerent breuitas noctis æstiualis, haud quaquã tardabat. Cotus autem quisque nostrum est, qui iam sole radiante ad illud officium alacriter surgere queat? Vsque adeò hic spõsi videmur Penopes, nati in medios dormire dies. Sed quid dico de officio nocturno? Quot sunt numero, qui diurnum rectè curent officium? Certè si quod res est, loqui liceat, admodum pauci. Verũ ne quis dubitet ciibus festis verus illa obseruetur consuetudo, sciendum est in tribus talis, vigiliis, scilicet Ioan. Baptistæ, Petri, & Pauli, & assumptionis beatæ Mariæ. Quoniam hæ sunt præcipuæ solemnitates, quas in æstate habemus.

Cùm ter nocte surgebant. CAP. XXI.

CAusa verò & ratio quare ter nocte surgerent huiusmodi adferri potest, quod quadam similitudine maiores nostri ad hoc moti fuerunt. Quemadmodum enim hi, quorũ ciuitas ab hostibus obsessa est, facile ab incursione interdiu, cum communes vires conferun

sese

sese defendere possunt, & non verò noctu, ob id noctem ternis dividere solent excubiis, vt in prima quiete vigilent omnes, quod illud tempus sit periculosissimum, ac paulo post tantum ij circa muros permanent, quorum primò si vigilare vsque ad conticinium, deinde verò vt illi surgant, quorum est secundo loco excubias agere, & pernoctare ad galli cantum vsque, atque ita demum & tertij vigiles surgant, donec iam dies sit. Sic sancti Patres similem excubandi vicissim consuetudinem sumpserunt ad tutandam sacrosanctam ecclesiam, quæ vna est omnium fidelium ciuitas, quam diabolus impugnat quotidiè, quamque vt semel subuertat conatur modis omnibus, idque præcipuè noctibus, quando nobis maximè insidiatur. Nox enim peccatis turpibus apta est, furtis, adulteriis, & compluribus aliis, quum homines sperant fore clam, & minus habent pudoris. Hinc est: Qui male agit, odit lucem. Nam sicut aperta est lux, ita nihil opertum relinquit, sed cõtrà nox vt est obscura, sic erubescere nescit. Quare profecto nocte accuratius excubare debemus contra inimici latentis insidias, ne iis ad turpia impellamur.

De repræsentatione trium temporum.

CAP. XXII.

ILlud quoque notãdum est, quod in his trium nocturnarum officiis, tria tempora repræsentamus, tempus scilicet ante legem tẽpus sub lege, & tempus gratiæ, quorum quodlibet tribus variatur distinctionibus. Temporis ante legem prima fuit distinctio ab Adã vsque ad Noë, secunda à Noë vsque ad Abraham, tertia ab Abraham vsque ad Moysem. Tempus verò sub lege habuit distinctiones: A Moyse vsque ad Dauidem, à Dauide vsque ad transmigrationem Babylonis, à trãsmigratione vsque ad Christum. Denique prima distinctio tẽporis gratiæ fuit tempus Apostolicæ & euãgelicæ prædicationis, secunda tempus impugnationis, quod omnes peperit hæreses, tertia tempus pacis, quando omnis est hæresis penitus extincta. Hic distinctionibus ita semel connumeratis, inuenietus nouem fuisse temporum diuersitates, quas non obscurè in numero Psalmorum, quos in officio nocturno cantamus innuimus. Diebus enim festis vsurpamus nouem Psalmos nouem lectiones, nouem responsiones, cum nouem versibus. In vnoquoque nocturno tres sunt psalmi, tres lectiones, tres responsiones, tres versus. Interim tamẽ sciendum est, nouenarium psalmorum, nouenarium lectionum, nouenarium responsorum cum totidem versibus, pro vno eodemque accipi, quantum ad mundi figuram attinet. In his tẽporum, diuersitatibus, quas modo enumerauimus, optimè vigilarunt sancti Patres bonis operibus sedulo incumbentes. Quod quidem nos, vt eorum meritis quadam ratione similes efficiamur, in officio nocturno sub nouenario numero psalmorum, lectionum, &c. in laudem Dei exprimimus, excitando nos mutuo ab insidiis diaboli.

Digitized by Google

Atque ideo ſane in tribus nocturuis nouem dicimus pſalmos & lectiones cum cæteris. vt Trinitati imprimis placeamus, ac nouem ordinibus Angelorum queamus aſſociari. Nec verò ab re eſt,quod hæc nocte potiſſimum facimus,quum præſens hæc noſtra ciuitas, eccleſia nimirum velut vmbra quędam ſit cœleſtis iſtius eccleſiæ,ad quam diuina gratia perueniemus. Celebratur autem officium hoc trium nocturnorum diebus maximè Dominicis,in ſolemnitatibus Trinitatis, & in feſtis ſanctorum:ideò quoniam certò credimus illos Dominicæ reſurrectionis, quam dies dominica ſignificat, gaudia iam eos eſſe conſecutos. Simili ratione in eorum feſtis nouem pſalmos cum totidem lectionibus ac reſponſoriis proferimus, quo eos nouem ordinibus Angelorum aſſociatos eſſe oſtendamus.In noctibus verò iſtorum dierum,qui ſolemnes non ſunt,pſalmi duodecim quos vulgus dietam vocat,cum ſex antiphonis canuntur, ac tres lectiones totidémque reſponſiones recitantur ea ratione, quod horæ duodecim diei adſcribantur,& totidem nocti. Quod quidem fit,vt pro vnaquaque noctis hora pſalmum Deo offeramus,quò à nocte erroris & à mentis noſtræ cæcitate,ad quam nos per peccatum primi parẽtis detruſit diabolus, per innumeram Dei miſericordiam liberemur. Sex antiphonæ deſignant ſex opera miſericordiæ, quæ ſi rectè obſeruauerimus, ad huius noctis tenebris ad veram lucem , id eſt Chriſtum haud dubiè perueniemus.Ob id autem hic duos pſalmos coniungimus,vt per eos oſtendantur laudes & opera noſtra ſine charitate nihil valere , quæ conſiſtit in dilectione Dei & proximi,inter quos nullum eſt medium. Verum duos pſalmos ita connexos propterea vno abſoluimus Gloria, quia laudes noſtræ tunc ſunt Deo acceptæ, quando in charitate perſiſtimus:Tres poſtremò lectiones tres connotãt ętates,videlicet,puritiam,iuuentutem , & ſenectutem. In his enim ne à diabolo ſeducamur,optimè vigilando Dominum laudare tenemur.

De ordinatione ſancti Benedicti.
CAP. XXIII.

BEatus Benedictus multò aliter noctis officium inſtituit. Non quod à ſuperiori eccleſiæ inſtitutione diſſentiat, ſed ob aliam cauſam , quemadmodum ſtatim dicemus. Nec ſane in quoquam id eſt contradictum, ſed quicquid feciſſet fuit approbatum & corroboratum à beato Gregorio. Cum enim hic vir ſanctiſſimus , & qui Spiritus ſancto illuminatus eſſet , verè habebatur , creditum fuit quod alio pacto officium non inſtituiſſet , niſi idem à Spiritu ſancto acceptiſſet. Beatus itaque, Benedictus ad perfectioris vitæ culmen aſpirans , ſex pſalmos in nocturno primo cantari & quatuor lectiones cum quatuor reſponſoriis inſtituit , totidemque in ſecundo , vt per hoc nobis duplicem vitam , contemplatiuam & actiuam apertè innueret. Nam ſenarius numerus pſalmus vitã nobis indicat actiuam,

in qua

Digitized by Google

in qua ſane conueniens eſt ſex opera miſericordiæ exercere, ſi ad perfectionem vitæ contemplatiuę fœliciter peruenire velimus, quæ itidem vt per quatuor Euangeliſtas, ita hic per quatuor exprimitur lectiones. In tertia porro nocturno tria cantica in laudem Trinitatis cantari inſtituit, à qua nobis omnem vitæ perfectionem dari certo credimus & ſperamus. Finiuntur autem illa cántica per Alleluia, quod eſt cœleſtis lætitiæ canticum vt per hoc euidenter notetur Trinitatem dignam eſſe cœleſti laude, nec ad eam plene perfecteque laudandam ſatis ſufficere laudem humanam. Quæ verò quatuor ſequuntur Euangelicæ lectiones, ſignificant laudatores Dei debere per doctrinã quatuor euangeliorum, quatuor inſigniri virtutibus, adeò vt hinc per quatuor reſponſiones deſignetur laudantium alacritas. Sed ne, dum hoc agunt, totum illud bonum ſibi aſcribant, verùm vt potius laudi diuinæ omne attribuant, & ſe ſeruos Dei in omnibus eſſe agnoſcant commode ſubiungitur. Te Deum laudamus. Poſteà legitur Euangelium, quod denarium connotat, id eſt, vitam æternam, quæ videlicet laudantibus digne reddetur. Per hymnum qui ſequitur, nimirum: Te decet laus, &c. gaudium quod poſt laborem in denarij remuneratione habebũt ſancti, denotatur. Sed quoniam officium monachorum nihil ad nos pertinere videtur, tantum de eo hactenus dixiſſe ſufficiat & noſtrum propoſitum perſequamur.

De pulſu campanarum & matutini temporis initio.

CAP. XXIIII.

CVm eccleſiæ miniſtri ad nocturnum officium ſurgunt, quemadmodũ in caſtris, vigiles ſeſe tubis excitant: ita hi primo pulſant campanas: in ſignum fidelibus vt pernoctẽt, & ſeſe aduerſus inſidiantem diabolum muniant, ac ſuum creatorem laudibus extollant, per quem à peccatorum tenebris & ab iniquitate dæmoniſi ſe fore liberandos certiſſimè ſperant. Quemadmodum vero pulſandũ ſit in magnis ſolẽnitatibus, diebus Dominicis, feſtis minoribus & aliis diebus priuatis, opportunius dicetur aliàs. Dum igitur pulſantur cãpanæ eccleſia aperta eſt, quam ſimulatque miniſtri eccleſiæ ingreſſi ſunt, debent ſe ante omnia ad ſanctorum altaria cõferre, ibiq́ue preſſa voce proſtrati eos implorare, quatenus & ſe & ſuum gregẽ eorum auxiliis bene vigilando à principe tenebrarum valeant cuſtodire & perpetuò in diuinis laudibus perſeuerare. Sed quoniã campanarum mentionem fecimus, facilè illud nobis concederetur, ſi quod myſterium hic lateat detracto velut cortice aperiamus. Campana enim ſignificat concionatores, qui perinde nos ad diuinas orationes adhortantur. Lignum vero quod vltra campanæ caput protenditur, crucẽ declarat Domini. & cauilla (ſic enim ferrum illud penſile vocant, quod Græci rectius *ῥοπαλον* nominant, cuius pulſu cãpana ſonũ reddit) mentem concionatoris. Nam vt cãpana pulſari nõ poteſt niſi mediante cauilla, ita

quoque

Digitized by Google

quoque inutilis ille eſt concionator, qui mente non ſit præditus. Cæterum chorda quæ campanæ appẽditur, ſacram exprimit Scripturam. Quia ſicut chorda ex tribus potiſſimum conficitur funiculis, ſic triplex omnino eſſe dicitur ſcriptura, nempe hiſtorica, allegorica atque ethica. Quod autẽ cãpana eleuetur ac deprimatur, indicio nobis eſt ſacram Scripturã loqui aliquando alte & aliquando ſumiſſe. Iam ergo redeamus vnde diuerti cœpimus. Pulſatis campanis hebdomadarius (ita eum appellamus. cuius eſt tota hebdomada in choro adminiſtrare officium) alta voce incipit, Domine labia mea aperies, id eſt, aperi, vt ſit enallage temporis. Domine, inquam, aperi, & os meũ annunciabit laudem tuam. At non & anteà apertũ os habuit, quum orabat? Habuit quidẽ, ſed is eſt loquendi modus. Non enim dicitur apertũ os habuiſſe, quandiu ſubmiſſa voce orabat, ſed tunc aperuiſſe, quãdo illius vox apertè incepit audiri. Vel necdum os aperierat ad laudandum Dominum licet aperuiſſet ad orandum. Vel etiam tangit religionem ſacerdotum primitiuæ eccleſiæ, qui quum irent cubitum ſignaculo crucis ſe muniebat vocem comprimentes ad tempus vſque matutinum, & tunc demum vocibus in laudem Dei prorumpebant. Sed quia hoc habet homo à Deo quod ipſum laudet, ideo ab ipſo petit, vt ſibi os aperiatur, in uiens: Domine labia mea aperies. Verum enimuerò quum diabolus ſemper odio habeat laudem Dei, & hominem tunc acerrime impugnet, quando ſe Dominum laudare promittit, ne laudator Dei à diabolo ſuperetur, cui haud facilè eſt reſiſtere, diuinum implorat auxilium, cùm ait: Deus in adiutorium meum intende. Vnde profectò etiam nunc moris eſt, vt tunc crucis fiat ſignaculum. Tum diuino fretus auxilio, quod ſemper præſto adeſt illud inuocantibus, feliciter auſpicatur promiſſam laudem nõ ſolùm Patri, vel Filio, vel Spiritui ſancto: ſed etiã Trinitati, cum inquit: Gloria patri & filio & Spiritui ſancto. Inchoata ad eum modum Dei laude, cantor, qui eſt quaſi præco eccleſiæ, vel eius vicarius, alios adhuc ante altare ſuis orationibus inſiſtentes ad laudandum Dominum hortatur, quum ait: Venite exultemus Domino, &c. In quo Pſalmo etiã quædam cauſæ quamobrem Domino exultandum ſit, continentur.

De hymno, & de iis, quę ad tertiam vſque nocturnam fiunt.

CAP. XXV.

FInita exhortatione, quæ ob id appellatur inuitatorium, quòd cæteros ad laudem Dei inuitet, ſequitur ipſa laus, videlicet hymnus, qui ideò ſtando canitur, vt in erectione corporum oſtẽdamus, quam in laudando Dominum corda ſurſum erigere debeamus. Quia niſi mens linguæ conſonet, certum eſt vocem quantumuis clamoſam Deo non placere. Antiphona, quæ ſequitur, quæque ſuauiter modulando canitur, mentis deuotionem: quam in laudando Dominum habemus deſignat. Verũ ideò illa primo incipitur, & finito pſalmo, qui ei mo-

detè

deſtè accinitur, tota cantatur, quia tunc recte laudem noſtram, modulamus, ſi ex bona mentis deuotione incepta, ſimili deuotione abſoluatur. Antiphonæ autem ſunt quaſi quædam cantilenæ ad animorum recreationem diuinis laudibus inſertæ. Verſiculus, qui poſtea cantatur ſignificat, quod tunc ab officio pſalmorum nos ad officium lectionum vertimus. A pueris hic canitur, vt tum demum intelligamus noſtrum Deo placere ſeruitium, ſi cum innocentia hoc agamus. Poſteà dicitur dominica oratio, quæ inter alias orationes habetur maxima authoritatis priuilegio. Atque hæc ideo dicitur, vt per eam tentationes diaboli reprimantur. Cùm enim diabolus ſentit nos velle legere lectiones, in quibus ſanctorum victoriæ ab iis contra ipſum obtentæ recitantur, vel quæ ad morum inſtructionem & virtutum informationem maximè leguntur, tunc acrius impugnat nos. Quare ne ab ipſius impugnatione deuincamur orationi magis, quam voci incumbimus. Vltima autē pars orationis aperta voce recitatur, ſcilicet, Et ne nos inducas in tentationem, vt pateat, ad quid illa dicatur oratio, ne videlicet qui lecturus eſt, id electionis gloria faciat, atque ita per diabolum ſeducatur: & auditorum mentes lectionis intellectu ac profectu per ipſius phantaſticas tentationes defraudentur. Tunc itaque lector ad librum accedit, ac priuſquam legere incipiat benedictionem tanquam legendi licentiam petit à ſacerdote inquiens: Iube Domne benedicere. Per quod innuitur neminem debere in eccleſia legere niſi petita venia, vt iuſſus ſit, vel ad hoc ante conceſſus. Sed animaduertendum eſt, eum, qui lecturus eſt, hìc Domne dicere, non Domine: quoniam ad hominem loquitur, qui vt eſt ſemiplenus & imperfectus reſpectu noſtri Domini, ita ſyncopato vtitur vocabulo. In fine vero lectionis plene inquit: Domine hoc modo: Tu autem Domine. Quod præter cæteros maxime obſeruant monachi, quum dicunt, Domnus Abbas, non Dominus Abbas. Hinc etiam eſt, quod famuli Dominis ſuis inſeruientes ſi quando illis pocula porrigunt, non debeant vtrunque genu flectere, ſed duntaxat alterum, nempe ſiniſtrum, per quam partem ſignificatur corporalis ſeruitus, quæ tantùm debetur hominibus & non ſpiritualis. Nec eſt acclinandum Principi ſeculari recta facie ſed ab aure ſiniſtra capite flexo. Finita igitur lectione adiungit lector, Tu autem Domine, nō Domne, vt qui perfectum allequitur Dominum, & omnino talem qui perfecto & pleno vocabulo dignus eſt. Nec illud ſane ad lectionem pertinet, aut præmiſſæ lectioni continuatur, ſed lector abſoluta lectione dirigens ſermonem ad Dominum & ſeſe excuſans inquit: Tu Domine miſerere noſtri. Quorum verborum ſententia hæc eſt: Domine forſitan ego peccaui in legendo modulatè, pronuncians humanæ laudis cupiditate, & fortaſſis etiam peccauerunt auditores, quod variis cogitationibus fuerint intenti, & lectioni debitum non tribuerint auditum: ſed ô tu Domine miſerere noſtri. Quod autem à cunctis generaliter reſpondetur: Deo gratias pertinet

ad

ad lectionem, & vox est ecclesiæ gratias Deo persoluentis. Ac si diceret. Deus pauit nos verbis salutis, quæ sunt animæ cibus, de quo beneficio vicissim nos Deo agimus gratias.

De tertia nocturna. CAP. XXVI.

IN tertia nocturna similiter recitantur lectiones, sed de homelia Euangelij. Quare autem hoc fiat, hæc est ratio: quod tertia nocturna declaret tempus gratiæ, vt prædictum est superius, quo tractabantur Euangelica. Notandum interim hîc est fuisse quoddam tempus, quo veritas Trinitatis ab hæreticis maxime impugnaretur, sed tandem hæresi confutata atque eiecta, ac populo ad veritatis cognitionem reducto ordinauerunt sancti patres vt nona lectio de Trinitate legeretur cum suo responsorio. Quod quidem aliquamdiu fuit obseruatum, sed postea tamen neglectum. Cum enim ecclesiæ lectionem de Trinitate legere non fuerat necesse, vniuersis iam Christianis sane credentibus, eam legere omisit, sed eius responsorium retinuit. Inde est quod in æstate Dominicis diebus nonum semper Responsorium de Trinitate cantamus. Quanquam tunc propriè responsorium non dicitur, quod præmissæ lectioni non respondeat. Nam responsoria lectionibus, quibus subiunguntur, semper debent respondere, ita vt inde sic sint nominata. Quemadmodum & versus appellantur, quasi iis finitis vertuntur responsoria, id est, reuertantur & iterum canentur, vel saltem eorum particula aliqua. Atque ita soluitur quæstio illa musicæ quæ fit de versibus secundi toni, qui terminantur in c, cùm secundus tonus semper in d, finiatur, Dicimus enim quod istic non est finis, sed in repetitione Responsorij: potest tamen dici quod commune appelletur responsorium, non quod præmissa respondeat lectioni sed illi, quæ de Trinitate legi solebat. Absolutis nocturnis ecclesiæ lumina accenduntur, & pulsantur campanæ, atque alta voce canitur: Te Deum laudamus, quo quidem significatur lætitia & gaudium eius mulieris, quæ incensa lucerna, dragmam quam perdiderit, inuenit. Quod autem istius cantici finis, videlicet: per singulos dies, & alij versus qui sequuntur, paulo altius canantur, designat vicinarum congratulationem, qua mulieri ob repertam dragmam congratulabantur. Nam & compulsatio earumdem repræsentat conuocationem.

De officio diurno. CAP. XXVII.

POst noctis officium, agendum est de diurno, quod in septem partibus distinctiones, videlicet in laudes matutinas: horam primam, tertiam, sextam, nonam, vesperas: & completorium. Missa etenim ad officium tertiæ vel nonæ spectat. Nam his duabus horis missa regulariter

riter celebratur. Quod autem diei officium ſeptem horis diſtinctum agimus: è propheta habemus qui ait: Septies in die laudem dixi tibi. Sed cur quæſo ſepties? Quia quum nocturnum officium miſericordiæ tempus exprimat, quo genus humanum à diabolo obſeſſum miſere ſeruabatur, optime ſequitur, vt diei officium tempus deſignet noſtræ redemptionis: aut noſtræ liberationis factæ per Chriſtum ſolem iuſtitiæ, qui claritate ſuæ diuinitatis tenebras noſtras illuminauit, atque ex diaboli ſeruitute nos extraxit, ita vt inde ſepties quóque die laudes Deo Cantemus, quoniam nos tantum boni munere ſeptiformis gratiæ ſancti Spiritus accepimus. Quando quidem vero à tenebris peccatorum per viam pœnitentiæ ad vitæ libertatem peruenitur, hinc natum eſt vt diebus profeſtis ſeu feriis ad laudes matutinas caneretur pſalmus ille pœnitentialis, nimirum: Miſerere mei Deus. Diebus autem feſtis excepto Quadrageſimæ tempore: Dominus regnauit decorem. De quo vt de pſalmis aliis dicetur poſteà.

Cur ſepties in die laudamus Dominum.

CAP. XXVIII.

ESt & alia ratio quamobrem ſepties in die laudemus Dominum, quòd quilibet dies vniuſcuiuſque repræſentet ætatem. Non quod eam omnis homo habeat, ſed quam haberet, niſi peccaret. Hæc autem ſeptem habet varietates infantis, pueri, adoleſcentis, iuuenis, viri, ſenis & decrepiti. Per matutinas laudes repræſentatur infantia, per primam pueritia, per tertiam adoleſcentia, per ſextam iuuentus, per nonam ætas virilis, per veſperas ſenectus, per completorium ætas decrepita ac finis humanæ vitæ. In his profecto omnibus ætatibus creatorem laudare tenemur. Quod autem infantiæ noſtræ tempore Dominum laudare poſſimus, euidens nobis facit argumentum beatus Nicolaus, qui quarta & ſexta feria matris vbera virtute abſtinentiæ nõ ſugebat. De aliis ætatibus ſatis eſt manifeſtum. Sunt item quàmplurimæ aliæ rationes, quare iſtarum horarum temporibus Dominum præcipuè laudamus. Rubeſcente diei aurora cantamus laudes matutinas, quæ matutinæ nuncupantur, à mane quod bonum eſt, ſi lumen eſt bonum, atque nihil eſſe melius luce videtur: bonũ igitur eſt mane, quum eo tempore nobis lumen redditur. Appellantur verò laudes, quod officium laudem potiſſimum ſonet diuinam, quam ei damus: quoniam à tenebris erroris nos ad lucem veritatis reduxit. Hoc igitur tempore laudes Deo canimus quia eiuſmodi hora mundum creauit, & Angelos qui ſtatim atque conditi ſunt, ſuaui cantu ac modulamine creatori ſuo laudes iubilarunt. Eodem quoque tempore populum Iſraëliticum per mare rubrum tranſduxit incolumen ac Ægyptios ſubmerſit: rurſus eadem hac hora Chriſtus victor à morte ſurrexit.

De

Digitized by Google

De aliis ſex horis. CAP. XXIX.

SEquitur de aliis ſex horis, ſub quibus item ſex aliæ comprehendun-
tur. Diei itaque duodecim horæ attribuuntur, & totidem nocti. Sub prima hora duas complectimur, ipſam videlicet primam & ſecundam: ſub tertia tres, ipſam tertiam, & quartam & quintam: ſub ſexta itidem tres, ipſam ſextam, ſeptimam & octauam: ſub nona duas ipſam nonam & decimam: veſperæ repreſentant vndecimam, completorium duodecimam. At roget aliquis, cur potius hiſce diei horis diurnum celebretur officium, ſcilicet prima, quam ſecunda tertia, quàm quarta vel quinta ſexta, quam ſeptima aut octaua, nona quàm decima? Quoniam iſtæ horæ quibuſdam inſigniuntur priuilegiis. Prima enim hora Chriſtus Pilato à Iudæis traditus fuit, & à morte reſurgens prima hora Mariæ Magdalenæ apparuit. Prima hora viſus eſt in ſutore ſeptem diſcipulis piſcantibus, quibus dixit: Pueri habetis aliquid pulmenti? Hora verò tertia crucifixus eſt linguis Iudæorum & flagellatus, eademque hora Spiritus ſanctus ipſo die Pentecoſtes diſcipulis fuit datus. Sexta hora Chriſtus pro nobis ligno crucis clauis affixus eſt, atque eadem quoque hora ipſo de Aſcenſionis cum diſcipulis diſcubuit. Nona hora exclamans ſpiritum emiſit, & lanceatus è latere corporis ſui duo eduxit Sacramenta, aquam videlicet baptiſmatis & ſanguinem redemptionis ac ſaluationis noſtræ. Veſpere de cruce depoſitus eſt, qua item hora in vltima cœna cum diſcipulis ſuis cœnauit, vbi illis Sacramentum corporis & ſanguinis ſui tradidit, quod nobis ſaluberrimum teſtamentum hinc diſcedens reliquit. Eadem rurſus hora duobus ſuis diſcipulis proficiſcentibus in Emaus in fractione panis fuit agnitus. Poſtremò in completorio Patrem pro ſuis diſcipulis orauit, qua etiam hora in ſepulchrum poſitus eſt.

De pſalmis qui hiſce horis cantantur. CAP. XXX.

QVi pſalmi hiſce horis & quæ cantica debeant vſurpari, equidem ſatis notum eſſe puto. Quia verò ad aliam ſpectent editionem ac nos de generali officio hoc tempore tractare propoſuerimus, paucis quæ hic ſunt præcipienda tradamus. Sciendum ergo eſt generaliter in matutinis laudibus ſex pſalmos ſemper cantari, atque in aliis horis ſimiliter, per quos ſex opera miſericordiæ deſignantur, quibus operarij in vinea domini laborantes intenti neceſſariò eſſe debēt, quaque ſi piè ac mundo corpore exerceamus, à ſeruitute diaboli liberati ad vitæ libertatē proculdubio perueniemus, & pro mercede fidelium laboris denarium diuinum, hoc eſt, ſempiternam vitam recipiemus. Sanè notandum hic venit quod in laudibus matutinis duos concinimus pſalmos, ſcilicet: Deus Deus meus ad te de luce vigilo. &, Deus miſereatur

Digitized by Google

reatur noſtri, quos vno tantum Gloria finimus. Sed quare hoc fiat huiuſmodi poteſt ratio adduci: Quoniam alter horum Dei ſignificat dilectionem, alter verò proximi, quæ duæ dilectiones vſque adeò inter ſe ſunt annexæ, vt vna ſine altera in Chriſtiana perfectione intelligi nequeat. Ad hymnum autem trium puerorum, ſcilicet benedicite omnia, &c. Gloria Patri. non adiungimus, quod propter eiuſmodi fidei confeſſionem in caminum ignis ſint coniecti. Quo quidem facto maximè derogatum eſt Trinitati. Vel quod eius hymni poſtremus verſiculus idem ſignificat cum Gloria patri, ne quid in ſacris ſcripturis ſuperuacaneum reperiatur. In matutinis vero laudibus non iubilamus niſi in vltima tantum antiphona. Nam cum per laudes, Domini intelligamus reſurrectionem, in qua nil penitus deſideranit beatitudine & immortalitate iam conſecuta, certè nullo hic opus eſt iubilo, qui rei alicuius ſignificat deſiderium. Nec etiam in completorio, quod octauam connotat reſurrectionem. Non quod poſt reſurrectionem iubilus eſſe deſinat, quando verius cum ipſis angelis creatori noſtro iubilum ſimus cantaturi, ſed quod tum ſuam amittet ſignificationem, qua alicuius rei dicitur eſſe deſiderium. Tum enim nihil deſiderabimus, vt inquit Dominus: In die illa non interrogabitis quicquam. Dictis itaque ad eum modũ pſalmis cum antiphona, legit ſacerdos lectionem, quam alio nomine appellamus capitulum: quoniam ex capite epiſtolę iſtius diei ſumitur. Legitur autem abſque Iube domine benedicere, & abſque ſacerdotali benedictione, quod Prælatis eccleſiæ ac ſacerdotibus proprium ſit eam ſemper legere, qui legendi veniam non petunt, quum eam aliis dare debeant. Nec eſt quod quis nobis obijciat, ſi in nocturnis (quod ferè fit) ſacerdos lectionem legerit, an etiam ſit neceſſarium veniã poſtulare ac dicere: Iube Domne benedicere, quod eius ſit benedictionem & licẽtiam dare? Dicimus enim, quod ſic hoc pacto lectionem legerit ſacerdos, eum præter officium ſuum facere, cùm ſit lectoris. Verùm ſi hic non adſit, tũ facilè permittitur, vt vel ſacerdos, vel clericus ſacerdotis, vel etiam quiſpiam alius ordinis minoris tanquam lecturus dicat: Iube Domne, atque ei benedictio à ſacerdote reddatur: Abſoluto capitulo non ſubiungit: Tu autem Domine, quia ratio poſtulat vt ſacerdos ſit perfectus, & qui ſuggeſtionibus diaboli haud facilè ſuccumbat. Sacerdos igitur in perſona Domini per capitulum nos ſenſu admonet atque hortatur ore, vt in fide perſeueremus, & operibus miſericordiæ perpetuo incumbamus. *Iob.16*

De Hymno & alijs ſequentibus.

CAP. XXXI.

DEinde canitur hymnus, per quem lætitia quam ob aſſecutam habemus libertatem, exprimitur. Sed quia Chriſtus nobis hanc lætitiam acquiſiuit, ne ingrati de beneficio accepto videamur, in laudẽ illis finito hymno prorumpimus, & quia nos liberauit, gratias ei refe-

Digitized by Google

rimus alta voce cantando:Benedictus Dominus Deus Israël.& quare, obsecro?Quia nos visitauit existentes in miseria, & fecit redemptionem plebi suæ.Hoc absoluto cantico cum antiphona,quæ notat dilectionem quam in laudando Dominum habemus, ait ad populum sacerdos: Dominus vobiscum.quod sanè sumptum est ex libro Ruth,Sic enim legitur Boos & Obed suos salutasse messores. Ac statim à populo respondetur : Et cum spiritu tuo. quod ex epistolis Pauli sumptum est.Ac si sacerdos diceret : Laus nostra sit acceptabilis Deo,& gratam sibi accipiat ac nos præmio vitæ remuneret. Cum autem populus respondet:Et cum spiritu tuo.idem est,ac si diceret:Tu pro nobis preces ad Dominum effundes,sed quia illas preces tantum approbat Deus & exaudit,quæ ex bono animo procedunt,ipse,sine quo nullum bonum est , sit & cum spiritu tuo. Tum sacerdos quasi suæ bonitati diffidens inquit ad populum: Oremus. quod humilitatis & euitandæ arrogantiæ gratia dicitur , quasi dicat : Orate simul mecum, vt quod postulamus,citius impetremus.Tunc dicit orationem,eaque dicta respondet chorus:Amen,quasi dicat:Ita nobis fiat , quemadmodum orasti. vel: Fœliciter tua sit oratio peracta.Sumptum autem est,Amen ex Apocalypsi Ioannis. Atque ad eundem modum rursus populum salutat sacerdos,reperitque quod antea dixerat;Dominus vobiscum. quasi dicat:Si gratiam Dei impetrastis,in ea perseuerate.Et iterum respondet populus:Et cum spiritu tuo.quasi polliceatur:Orasti pro nobis,& nos vicissim pro te oramus.Tũ pueri canunt:Benedicamus Domino.quod ex Psalmo tertio acceptum habemus.Quibus rursum chorus respondet:Deo gratias.quod Apostolo acceptum referimus.Eo autem significatur,quod vsque ad finem vitæ in innocentia Deo inseruire debeamus,ac illi benedicere pro beneficijs gratias persoluendo. Vltimò requuntur suffragia sanctorum. Nam quandiu uidem viuimus , tanquam in lubrico solo & fragili glacie sumus cõstituti.in diesque cum dæmonibus vehementissimè confligimus, ita vt sanctorum suffragijs non possimus non indigere.Post suffragia reperitur Benedicamus domino.non à pueris, sed à sacerdote , quemadmodum etiam in Completorio & magnis solẽnitatibus in quibusdam ecclesijs à maioribus: quo quidem significatur nos fore in æterna beatitudine cum domino perfectos laudatores.In hac enim vita perfecti esse non possumus

De officio altaris.

CAP. XXXII.

NVnc de officio altaris dicamus.Et primò quidem de sacerdotum indumentis,eorundemque significatione,ac deinde quid officij Missæ quid introitus , quidve tropi nominentur , occurrit exponendum.Cætera vero breuiter ordine veluti in summa quadam perstringemus.Res enim ardua est,& quæ ingenij nostri vires facilè excedit.

Sacerdo-

Digitized by Google

Sacerdos ergo tanquam aduocatus & pugil cum antiquo hoſte pugnaturus, veſtibus ſacris quaſi armis induitur. Sandalia enim pro ocreis aſſumit, ne quid maculæ vel pulueris affectioni etiam inhæreat. Sic amictu pro galea caput contegit: pro lorica totum corpus cooperit Alba, cingulum aſſumens pro arcu, & ſubcingulum pro pharetra. Vocatur autem ſubcingulum quidem in ſtola, quod ligatur cum cingulo. Quum ſtola collum circundat, quaſi haſtam contra retinentem vibrat. Manipulo pro claua vtitur, caſula quaſi clypeo protegitur, manus armatur libro pro gladio. Atque ita inſtructus, ad poſtremum per confeſſionem, diaboli renuntiat dominio.

De confeſsione ſacerdotis ante miſſam.

CAP. XXXIII.

SAcerdos enim priuſquam cantet miſſam confeſſionem pronunciet oportet. Nam, vt inquit Salomon, vir ſapiens in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Debet autem peccata confiteri generaliter, nec menſuram excedere. Sic itaque ad certamen munitus contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus, & pro ſedanda iudicis ira in ſubditos ad altare procedit, & populus quaſi pro ſuo pugile oraturus diebus profeſtis, terræ proſternitur. Quum verò cantat orationes, & reliqua recitat, tum quaſi totis viribus aduerſus diabolum pugnat. Nam cum & caſulam in humero plicat, velut gladium contra hoſtem præparat, ita vt, quum Euangelium legitur, diabolus, tanquam gladio percutiatur. Sub finem autem pax datur, quo quies populo hoſte deuicto ac proſtrato nuncietur. Exinde redeundi data licentia, populus Deo agit gratias, ac quiſque ad ſua reuertitur.

De officio miſſæ. CAP. XXXIIII.

OFficium miſſæ ſiue miſſa, appellatur totum illud, quod à principio vſque ad finem dicitur, nempe ab introitu vſque ad ite miſſa eſt, cuius mens & ſententia hæc eſt: Ite ad Chriſtum, & ipſum ſequimini, quia miſſa eſt pro vobis hoſtia ad Dominum placandum. Quandoquè tamen reſtrictiùs & quaſi ſpecialiùs pars, quæ prima canitur, nimirum introitus, officium miſſæ appellatur, quæ ſic dicta eſt, quòd iſthùc mittatur Angelus. Diſtribuitur autem miſſa in quatuor omninò partes, in obſecrationes, orationes poſtulationes, & gratiarum actiones. Eſt enim miſſa omnis obſecrationis, poſtulationis, & gratiarum actionis. Prima pars extenditur vſque ad offertoriũ, altera vſque ad finem Dominicæ orationis, cum Amen reſpondetur, tertia vſque ad communionem, quarta vſque ad finem. Ac prima quidem eſt catechumenorum vel neophytorum, quod fere idem eſt, cùm catechumenus appelletur nouiter inſtructus ſiue ſit baptizatus, ſine nondum etiã: & Neophytus quoque nouiter inſtructus ſiue baptizatus, ſiue non.

Digitized by Google

Amplius enim aut diutius eis interesse non licet, non aliter atque Iudæis aut Ethnicis, quod necdum sint membra ecclesiæ. Ob quam sane causam diaconus è pulpito alta voce dicere debet: Exeant catechumeni foras. Hinc est quod pars ista nominetur missa, à mittendo, quoniam tunc foras mittuntur. Cœpit autem illud originem ab eo, quod de Domino dicitur: Iesus autem non credebat eis, sciens quid esset in homine. Nam per catechumenos illi significantur, de quibus hoc dictum est. Vocatur itaque missa totum illud officium, quod est ab introitu, vsque ad Ite missa est, quanquam & interdum missam appellamus ea verba, quibus corpus Domini conficitur.

De introitu, tropis & linguis, quibus Missa celebrari potest

CAP. XXXV.

INtroitus verò dicitur, quod sacerdos missam auspicaturus primo ad altare debeat intrare, sicut Episcopus qui extra chorum quandoque diebus festis Dei armis induitur. Dum enim canitur introitus intrat ad altare. Quamobrem etiam diebus profestis bis cani solet, in solennitatibus vero ter. Quandoque intermiscentur tropi. Dicitur autē tropus à Græcis, quod nobis est conuersio, quoniam isthîc quædam fieri solent conuersiones. Animaduertendū hîc est, tribus linguis missam celebrari. Hebraica, Græca, & Latina, quod titulus Christi iam in cruce pendentis scriptus fuerit Græcè. Hebraicè, & Latinè. Vnde est quod in vnaquaque missa harum trium linguarū aliquid apponatur. Et ad Hebræa quidem, quod sit præstantissima: Allelu-Ia, Amen, Sabbaoth, Osanna. Allelu-Ia, quoniam à diuersis multis modis exponitur, quos & alibi sufficienter diximus, nunc præterire volumus. Iuxta interpretationem tamen Hieronymi, quę omnium est optima, interpretatur: Laudate inuisibilem. Quid Amen sit, satis constat, Sabaoth est exercituum siue militarium, virtutum & victoriarum. Osanna denique est, salua obsec. Et vbi quæso? In excelsis. Osi, id est, obsecro, anna, id est salua. Inde osanna, quasi osianna, ex corrupto & integro.

De Kyrie eleyson, &c.

CAP. XXXVI.

SEquitur Kyrie eleyson & Christe eleyson, &c. quod ideò Græcè canitur, vt ostendatur Ecclesiā primò in Græcia cœpisse, ac Inde Romam posteà delatam fuisse, vnde reliqua sunt Latina. Cantatur autem ter propter Patrem & filium & Spiritū sanctum continue, idque terno vicibus vt simul dicitur nouies, propter nouem ordines angelorum quibus associati petimus. In quibusdā ecclesiis additur. κύριε, quasi dicant: ô Domine miserere nostri. Solennibus diebus sequitur hymnus de Euangelio, siue Euangelicus: Gloria in excelsis Deo. quòd anteà solum ad missam dicebatur. Reliqua verò beatus Hilarius Pictauiensis Episcopus apposuit, scilicet Laudamus te, & cętera quæ sequūtur. quę etiam

Digitized by Google

etiam ad missam cantari instituit. Verum enimuerò tum illud cani consuetum est, quum festum agitur Apostolorum, martyrum confessorum & eorum, in quorum honorem ecclesia est dedicata, quæcunque etiam illa sit. Eo autem finito sacerdos salutat populum, inquiés: Dominus vobiscum. quæ salutatio ex veteri sumpta est Testamento, nimirum vt dictum est, ex libro Ruth. pertinetque ad minores sacerdotes. Est enim & alia videlicet: Pax nobis, quæ vt est sumpta ex Euangelio ita solum spectat ad Episcopos & qui iis sunt superiores. Quo sanè illud expressè innuitur, quod nouum Testamentum, dignius sit Testamento veteri. Respõsio verò populi. Et cum spiritu tuo. ex Apostolo in epistola ad Titum desumpta est. Cũ denique ait Oremus. vniuersalem ad se colligit Ecclesiam, quasi esset syndicus aliquis in persona multorum loquens. Hoc enim syndicus significat. Lõga vetustate comprobatum est, quòd Oremus dicimus. Antiqui enim prœmisso Oremus ex templò orationem communiter subiungebant, omissa ratione, illud tantùm, videlicet oremus, reseruauimus.

De oratione, & quoties se in missa vertat sacerdos.

CAP. XXXVII.

ORatio siue collecta statim subsequitur, quãtumuis collecta, propriè vocetur oratio illa quæ fit in processione quum populus & vniuersus clerus ab vna ecclesia procedit ad alterã. Tum enim sacerdos aut Episcopus collecta omni multitudine, istiusmodi oratione super populum vti solebat, quæ propriè dicebatur collecta. Nunc autem oratione illa prætermissa tãtum (vt dicimus) oremus retinemus. Notandum obiter hic est, sacerdotem in qualibet missa se quinquies conuertere & septies populum salutare. Primò in ipso exordio. Secũdò in Euangelio, quod nõ in altari, sed in assere vel aliquo lectorio versus Aquilonem legi oportet plicata in humero casula, quod diaconitũ fungatur officio. Tertiò cũ ad dextrum cornu altaris reuertitur, vnde venerat, dicto symbolo, si fuerit solẽnitas: tũ enim se cõuertit ad populum. Quartò post offertorium, cum inquit. Per omnia secula seculorum. & consequenter, Dominus vobiscum: sed non vertit se. Nam, vt dici solet, nemo qui ad aratrum manum applicuerit, retrorsum se spectare debet. Quintò cum ait: Pax Domini sit semper vobiscum, nec tum se conuertit. Sextò post communionem, & vltimò in fine. Quod autem ad orationem attinet, sciendum est nunc vnam legi oportere, nunc tres, nunc quinque, nunc septem, sed non vltrà. Et vnã quidem propterea quod vna sit Epistola atque vnum Euangelium, vel propter Dei vnitatẽ. Tres verò propter Trinitatem: nam & Deus numero gaudet impari, vel quia Dominus ter in passione orauit. Sic quinque legi possunt propter quinquepartitam Christi passionem, vel quinque eius vulnera. Verùm septem ideò, quòd septem in oratione nostra Dominica habeamus petitiones, vel etiam propter septẽ

dona Spiritus ſancti,quæ apud Iſaiam numerantur. Septenariũ enim numerum nullus excedere debet.

De epiſtola,graduali,allelu-Ia,& proſa.

CAP. XXXVIII.

DEinde legitur Epiſtola, quæ eſt ſermo abſentis miſſus ad abſentẽ,à Græco verbo ἐπιστέλλειν,quod mittere ſignificat, ſic appellata.Tales ſunt Petri,Pauli,Iacobi,& Ioannis ad varios,miſſæ,quæ hoc in loco vt plurimum leguntur.Sed ſi contingat(contingit autẽ ſæpè) vt vel ex Apocalypſi vel ex Prophetis aliquid hic legatur, nihilominus dicetur Epiſtola,idq; ob eam cauſam, quòd tũ ante Euangelium quoddammodo mittatur.Summoperè autem cauendum eſt, nequis Epiſtolam legere præſumat, niſi ſit hypodiaconus, aut diaconus aut etiam ſacerdos.Meliùs enim eſt vt ſacerdos legat etiam ſi cantet miſſam, quam catholicus. Poſt Epiſtolam verò cantatur reſponſorium cum ſuo verſu,ſine Graduale, vt vocant. Appellatum autem eſt Graduale quod à minoribus in gradibus ante altare vel à maioribus etiã diebus profeſtis cani ſoleat.In ſolemnitatibus verò in altioribus,hoc eſt,in pulpito etiam à pueris.Vel quia gradatim cantatur, vel quia de gradu ad gradum procedere debemus,hoc eſt,de virtute in virtutem aſcendere.Dictum eſt idem Reſponſorium, quòd verſui reſpondeat, qui item à vertendo nominatus eſt,quoniam nos ad Orientem vertimus,vel quoniam à verſu ad reſponſum ſit regreſſio, aut ad officium aliud,vt in matutinis. Poſtea ſequitur allelu-Ia, cuius interpretatio modò expoſita eſt ſecundum Hieronymum. In huius fine neumatizamus,hoc eſt,iubilamus, dum finẽ protraximus, & ei velut caudam accinimus. Eſt enim differẽtia inter neuma neumæ,& pneuma pneumatis.Neuma fœminei generis eſt iubilus ſicut in finẽ antiphonarũ, pneuma vero neutrius generis eſt Spiritus ſanctus.Poſteà verſus dicitur, vnde ſimiliter conuerſio fit ad Allelu Ia. Sequitur deinceps Sequentia,quam nos proſam appellamus.Fertur Notgerus Abbas apud ſanctum Gallum natione Teutonus primò ſequentias compoſuiſſe, atque eas poſtea in eccleſia cantari inſtitutum fuiſſe per Nicolaum ſummum pontificem.Poſt hunc autem dicitur Hermanus Contractus inuentor aſtrolabij feciſſe duas has: Rex omnipotens die hodierna &,Sancti Spiritus adſit nobis gratia,&c.

Hic Epiſcop' fuit Leodienſis.Circiter annũ 850.

De Euangelio. CAP. XXXIX.

FInita ſequentia Euangelium, quod triplicem habet inchoationem. Vel per, Initium ſancti Euangelij, ſicut in principio quatuor Euangeliorum. Vel per, In illo tempore Vel per aliam determinationem regis aut alterius alicuius magnę poteſtatis,vt,Fuit in diebus Herodis. &, Anno quintodecimo Imperij Tyberij Cæſaris. Dicit

Digitized by Google

citur autem Euangelium ab εὖ bene, & ἄγγελος nuncius, quasi dicatur bonum & lætum nuncium. Proinde verò Euangelium aliquando esse dicitur secundum historiam, quandoque secundum allegoriam, quandoque secundum personam, quandoque secundum partem & quandoque etiam secundum totum. Secundum historiã, vt illud: Maria Magdalena & Maria Iacobi & Salome, &c. atque illud etiã quòd cantatur in natali Domini ad secundam missam de pastoribus. Secundum allegoriam cuiusmodi illud quod in assumptione beatæ Mariæ legi consuetum est de Maria Magdalena & eius sorore Martha, nimirum: Intrauit Iesus in quoddam castellum, &c. Quia cum per Mariã Magdalenam vita significetur contemplatiua, per Martham vero, quæ administrabat, vita actiua: hoc Euangelio docetur in beata Maria virgine vtriusque vitæ fuisse consummationem, cõtemplatiuę scilicet & actiuæ. Secundum personam Euangelium canitur, vt in festo beati Thomæ Apostoli, vbi dicitur Thomas vnus de duodecim, &c. Secundum partem, quemadmodum est in festo sanctæ crucis, Tum enim illud recitatur Euangelium, quod est de Nicodemo propter eius extremam particulam, quæ eiusmodi est, Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis. In hoc autem verbo Christus suam indicauit passionem, & sui corporis in cruce exaltationem. Quocirca Euangelium hoc in quo hæc continetur particula, legitimo sanctæ crucis: Secundum totum denique, cuiusmodi est exiguum illud, quod in circunciſione Domini obseruatur: Postquam consummati sunt dies octo. Animaduertendum ergo hic est, quod diebus profestis vna duntaxat candela cerea præcedat diaconum, quum ad legendum Euangelium accedit. Nec id quidem, iniuria, cùm per illud primus Christi significetur aduentus, qui humilis fuit & occultus, vt quem præuenit vnus tantum præcursor, videlicet Ioannes Baptista, qui fuit Verbi lucerna. Festis verò diebus candelæ præcedunt cereæ, quod in secundo aduentu, qui solemnis erit & manifestus, duo sint præmittendi præcursores Helias scilicet & Enoch. Vel ideò etiam quoniam Dominus ante faciem suam binos coniunctim misit discipulos ad prædicandum. Illud quoque diligenter notandum est, quo simulatque Euangelium inchoatur, vniuersus populus, tam clerici quam laici, qui illud profert quam qui audit, crucis signum imprimere debeat in fronte, in ore, & in pectore. In fronte, quòd locus sit pudoris & verecundiæ: vnde impudicos homines effrontes dicimus, quasi sine fronte. Per hoc ergo quòd fronti, signum crucis imponimus, euidenter ostendimus nos non erubescere, quod credamus in Crucifixum, & eum habemus Deum & Dominum, qui à Iudæis atque Ethnicis nobis exprobratur. Vnde mehercle Apostolus: Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus vero stultitiam. In ore autem ideo, vt significemus nos audacter crucem Domini prædicare.

vide s. 248. et s. 1069

Denique in pectore ob eam causam, quo nos paratos esse pro Christi nomine pati ingenue ostendamus. Rursum in hoc, quod os & pectus crucè signamus, apertè innuimus, nos audacter ore fateri & corde credere Christum crucifixum, cuius liber legitur, Deum & Dominum nostrum esse. Sacerdos itaque vel diaconus Euangelium lecturus signat se in ore, fronte, & pectore, quasi dicat: Non erubesco crucem Domini, sed eam ore prædico & corde. Libro quoq; crucem imprimit, tanquam si diceret: Hic est liber Crucifixi. Posset autem hoc loco quæri, quemadmodum crucis signum fieri debeat à dextra ne in sinistram, an verò à sinistra in dextram? Ac nonnulli quidem sunt qui crucem à sinistra in dextram fieri velint, atque ex huiusmodi versu sumpserunt autoritatem. Egressus est à Patre, &c. A patre venit filius in mundum, & ideò crucem inchoamus à parte superiori per quam designatur Pater. Sed quòd à Patre absque vlla intercapedine in mundum venit, per quem sinistram partem intelligimus ideò postquàm à superiori parte descendimus, à sinistra in dextram pergimus: nam & posteà ad Patrem ascendit, quod designat dextera. Alij verò putant, quod à dextra in sinistram fieri debeat, quia Christus à dextera in sinistram, id est, à Patre veniens, diabolum per crucem repulit, qui per sinistram significatur. Dictio igitur Euangelij titulo, respondetur ab omnibus: Gloria tibi Domine Proposito namque Euangelio ad legẽdum, in quo agitur de gloria partim Dei, partim nostra, quatenùs videlicet Christus diabolum vicit, ac nos redemit, & victor ad Patris gloriam ascendit, auditores Euangelij lætantes ad laudem sui creatoris inquiunt atque exclamant: Gloria tibi Domine, quasi dicant: Gloria tua, quæ nobis in hoc Euangelio prædicatur, in æuum nobis sine fine permaneat, semperque crescat & augeatur. Lecto iam Euangelio, quisque dicere debet: Amen. Vel vt alij volunt, recitato Euangelio, statim dicamus oportet: Deo gratias. quemadmodũ post quælibet lectionem siue capitulum. Sed melius est vt dicatur: Amen, ac nos cruce contra diabolum muniamus, ne ipse sermones Domini ex pectore nostro rapiat. Necessarium etiã planè est, vt dum legitur Euangelium, velamina capitum deponantur. Euangelica enim prædicatio omnia legis velamina demouit, atque homines, qui prius Dominum in ænigmate quodammodo & quasi per transennam videbant, modo ipsam veritatem aperte legis cognitione videre & intelligere fecit. Viri itaque aperto capite Euangelium audire debent, vt quinq; sensus ad audiendum magis fiant idonei. Inde est quod clerici non nutriant longos capillos, sed altè tonsos, vt rectius ac perfectius possint audire. Verum enimuerò propterea coronam habent, vt demonstretur inter eos & Dominum nullum esse medium. Non ergo longos habeant capillos clerici, si per longitudinem capillorum significetur multitudo peccatorum. Mulieres vero debent audire Euangeliũ tecto ac velato capite, etiam si sit virgo, propter pomum vetitum. Et i

ec ut

Digitized by Googl

eueniat vt virgo capite ſit aperto , & velamen non habet, neceſſe eſt, vt mater aut quæuis alia mulier capiti eius pannum vel ſimile quippiam imponat. Itémque erecti ſtare debemus, donec Euágelium pronuntietur, aut capite inclinato, ſi modo non ſedeamus, niſi cogente neceſſitate. In lege quidem prȩcipiebatur, vt dum comederẽt agnum Paſchalem, baculos in manibus tenerent, nos verò diacono legente Euangelium baculos deponimus, quod Chriſto prædicante legales obſeruantiæ ſunt depoſitæ.

Quid Symbolum, quando canendum & quot ſint numero.

CAP. XL.

POſt Euangelium ſtatim debet ſubiungi Symbolum fidei ſcilicet Credo in vnum Deum Patrem, &c. ſi ſolemnitas fuerit. Nec tamen in omni ſolemnitate, ſed in eorum tantummodo feſtis, quorum in Symbolo fit mentio, vt in feſto Trinitatis in Natali, Circunciſione, Epiphania, Paſchate, Aſcenſione, in Pentecoſte, in feſto omnium ſanctorum, Transfigurationis Domini, beatæ Mariæ, & omnium Apoſtolorum, ſanctæ Crucis, & omnibus diebus Dominicis. In aliis autem ſolemnitatibus dici non debet. Nec verò in ſolemnitate Angelorum cantari ſolet, quia illi non credunt, imò iam ſciunt, cum plenam & perfectam habeant ſcientiam. Nec præterea cani conſuetum eſt in ſolemnitate duorum Euangeliſtarum, qui non fuerunt. Apoſtoli, ſcilicet Lucæ & Marci. Sunt qui dicunt Symbolum dici debere in feſto beati Ioannis Baptiſtæ, quia tum fuit commemorata Chriſti natiuitas. Sed eadem ratione qualibet die fit mentio beatæ Mariæ, adeoque omni die canendum foret. Nonnulli etiam putant, quod in eorum feſtiuitatibus cantari debeat, qui illud compoſuerunt, atque eius rei gratia huc illud adferunt, quod in Euangelio Ioannis inuenitur, quod nimirum in dies fides Apoſtolorum creſcebat propter miracula quæ fiebant, quamquam alibi authoritas habeat, fidem non habere meritum, cui humana ratio prȩbet experimentum. Pronunciato Symbolo ſub finem ipſius debet fieri ſignum crucis, quoniam verbum eſt Euangelicum, non ſecus atque ipſum Euangelium, niſi quod ſit verbum abbreuiatum. Vnde dictum eſt de eo. Verbum abbreuiatum faciet Dominus ſuper terram. Et hoc modo: Veniet verbum abbreuiatum ſuper filios Dei. Similiter quoque in omnibus verbis euangelicis ſignum crucis fieri oportet, quemadmodum ſub finem orationis Dominicæ, Gloria in excelſis, Benedictus, Magnificat, & Nunc dimittis, quæ omnia perinde atque Euangelium ſtando audiri debent. Notandum eſt quatuor eſſe Symbola, nimirum, quod à cunctis communiter in quotidiana oratione dicitur, & quod Apoſtoli ſimul compoſuerunt. Secundum eſt, quod in prima recitatur: Quicumque vult ſaluus eſſe, quod ab Athanaſio Patriarcha Alexandrino contra Arrianos hæreticos compoſitum eſt, licet plerique eum Anaſtaſium fuiſſe

Digitized by Google

falsò arbitrentur. Tertium eſt, quod Conſtantinopolitana ſynodus edidit, videlicet quod in miſſa hactenus cani conſuetum eſt. Quartum eſt, quod ex Niceno concilio prodiit. Scripſit verò beatus Hilarius Pictauienſ. Epiſcopus, librum de Synodis, in quo & illud compoſuit, ac legi oportet in omni ſynodo vel totum vel ſaltem eius aliqua particula. Ex quo ſanè, liquido apparet, quam illi errent, qui aliam ibi legunt lectionem.

De offertorio. CAP. XLI.

Dicto ſymbolo cantatur offertorium ſiue offerenda, vt aliqui dicunt. Appellatur autem offertorium ab offerendo, quia tunc offerimus. Sed neceſſario hic conſiderandum eſt, tria omnino eſſe quæ offerre debemus: primo: noſmetipſos, ac deinde ea, quæ ſacrificio ſunt neceſſaria: ſcilicet panem, vinum, & aquam, & ſi qua ſunt alia ſacrificio apta. Obiter tamen hìc dicere poſſumus panem hunc quaſi nominatum eſſe à Græco vocabulo *πᾶν πανὸς*, quod omne vel totum ſignificat. Quoniam cum hic, tum in futuro ſeculo panis iſte tota vita
Ioan. 15 noſtra eſt. Vinum autem à vite ſimili ferè modo deducere licebit, cui Dominus in Euangelio ſe comparat, hoc pacto inquiens, Ego ſum vitis vera. Nec denique ignotum eſſe puto aquam ab æqualitate dictam eſſe, quia per hoc ſacramentum non angelis æquales fore certo & credimus & ſperamus. Quamquam vero interdum aqua ſignificet populum. Vnde: Aquæ multæ, populi multi. Quia nec ſanguis ſine ſalute populi, nec ſalus populi potuit eſſe ſine ſanguine. Tum verò aqua benedicitur, quãdo admiſcetur vino, ſed haud quamquam vinum, quoniam peculiarem ſuam expectat benedictionem. In quibuſdam eccleſiis in magnis ſolemnitatibus pretioſa offeruntur eccleſiæ vtenſilia, & in altari ponuntur vel in locum competentibus. Tertio demum ſequuntur manuales laicorum oblationes. Clerici enim non offerunt, niſi in exequiis mortuorum & in noua celebratione ſacerdotis. Nam inhumanum videretur, hi offerre tenerentur: qui ex oblationibus viuunt aliorum. In offertorio nulla ratione permittitur ſacerdoti vt pixidem aut aliud huiuſmodi manu teneat, quo omnem auaritiæ effugiat ſuſpicionem.

De ſacrificio. CAP. XLII.

SAcrificium dicitur quaſi quo ſacrum efficitur, vbi cognoſcẽdũ eſt, quod olim ſacrificiũ ab Apoſtolis & viris Apoſtolicis in primitiua eccleſia vaſis ligneis ac vulgaribus veſtibus celebrabatur. Tum enim erant (vt dici ſolitum eſt) lignei calices & aurei ſacerdotes. Nunc vero eſt econtra. Paulò tamen poſt Seruerinus Papa inſtituit idem in vitreis fieri vaſis. Sed quia erant fragilia, Vrbanus Papa voluit, vt argenteis vel aureis ſacrificaretur, vel etiam ob paupertatem ſtamneis quæ tamen

tamen non facilè æruginantur. Hoſtia ſecundum Hebræos ab oſtio nuncupata eſt,quia ad oſtiũ tabernaculi offerebatur. Secundũ Ethnicos vero ab hoſte deriuata eſt.Nam hoſtibus edomitis (vt ille ait)hoſtia nomen habet. Dicta eſt etiam victima à vincendo,·& immolatio quod iſthic Chriſtus ſacramẽtaliter immoletur, qui in veritate ſemel pro peccatis noſtris in cruce eſt immolatus. Appellata autem eſt immolatio à mola,qua in ſacrificiis cõteri ſolebat genus quoddam frumenti,·uod far vel ador dicitur.Vnde:Et adora liba per herbas.Ponebatur enim inter cornua altaris vel animalis cultro iſthic facto foramine.Mola vero in altari dicitur pars media ſub qua reliquiæ ſigillantur,& cui in dedicatione eccleſiæ crux imprimitur, atque vbi corpus Chriſti conſecratur.

De ſecunda parte miſſæ. CAP. XLIII.

IAm vero ſecunda pars miſſæ quæ propriè miſſa appellata eſt,proximè ſequitur, nimirum quam orationis eſſe diximus. Nam prima pars,de qua hactenus dictũ eſt,vocatur obſeruationis. Hæc ergo pars miſſæ,vt miſſam appellemus totum officium ab introitu vſque ad Ite miſſa eſt, ſi ſtrictim accipiatur, proprio nomine miſſa appellata eſt. Habet autem ea quatuor diſtinctiones Prima dicitur ſecreta, altera præfatio, tertia canon, quarta oratio dominica cum ſua præfatione. Atque hæc quidem pars extenditur vſque ad dominicæ orationis finem : Sed libera nos à malo. Amen quod tacitè à ſacerdote proferri debet. Hic itaque conſiderandum eſt, tot debere dici collectas, eodémque ordine, ac de eiſdem in ſecreta poſt communionẽ, quot præceſſerunt in obſecratione ante Epiſtolam in exordio miſſæ, nec plures,nec etiam pauciores,hoc ſemper obſeruato, ne vltra ſeptenarium numerum progrediatur Summopere item cauendum eſt,quod ſi forte collecta pro defunctis intermiſceatur, ne finalis,ſed penultima vel antepenultima dicatur. Quoniam finis ad ſuũ debet retorqueri principium. Ad poſtremum generaliter cognoſcendum eſt, quod in miſſa pro defunctis nulla debeat pro viuis oratio intermiſceri, hac tamen communi excepta.Deus qui viuorũ dominaris ſimul & mortuorum.

De ſecreta. CAP. XLIIII.

SEcreta dicitur,quia ſecrete pronunciatur, cùm tamẽ olim alta voce diceretur,ita vt ab omnibus facile laicis teneretur.Cõtingit ergo vt quodam tempore Paſtores panem ſuper lapidem quendam ponerent,qui dum huius ſecretæ verba proferrent,in carnem conuerſus eſt & forſitam tranſubſtantiatus : vt ſic loquar, in corpus Chriſti. In quos diuinitùs facta eſt acerrima vindicta.Nam ad vnum omnes perculſi ſunt diuino iudicio cœlitus miſſo. Ex quo quidẽ facto ſtatutum fuit,

fuit,vt posthac tacite ac submisse diceretur.Aut ideo sane occulte & quasi sub silẽtio dicitur,ne videlicet vilescat, sicut & ob eãdẽ causam sacræ Literæ dicuntur esse obscuræ. Aut tãdẽ ne à laicis cognoscatur ita vt hinc triplex silentij sit ratio.Cùm autem ait sacerdos:Orate fratres statim incipit orare, & nos similiter hoc audientes secreto orare debemus,ac duos psalmos canere nempè:Exaudiat te Dominus & sequentẽ.Sed quando interim dicit:Orate fratres,perinde est,ac si diceret:Dominus vobiscum,tacite,quum sese vertat ad populum. Quare meminerimus sacerdotem , se quinquies ad populum conuertere dicendo Dominus vobiscum, propter quinque appãritiones,quæ fuẽre ipso die Paschatis. Et quia vna apparitio fuit non manifesta , quando apparuit beatæ Mariæ Magdalenæ,vt plerique sentiunt,ideo occulte & quasi sub silentio ait:Dominus vobiscum tunc , cùm apperte satis dicit:Orate fratres. Per omnia secula seculorum id est,per secula sibi mutuo succedentia.Vel dicunt secula per antonomasiam , sicut Cantica Canticorum. Quæsitum est,cur secreto dicantur orationes , quæ sequuntur post oblationes,Sed nos ideo hoc fieri respondemus, quòd
11.Ioã.11 Iudæi post suscitationẽ Lazari,statim Iesum voluerunt occidere, qui sese occultauit in ciuitate Ephrem in solitudine , & à prædicatione ac miraculorum operatione penitus quieuit & tacuit in sabbatum vsque,quod est ante Dominicam in Ramis palmarum,quo venit in domum Simonis leprosi, & apertè prædicauit. Atque hoc quidem expresse indicat sacerdotis illa vocis exultatio qua inquit per,omnia secula seculorum,cui subditur,Amen.propterea,vt quæ à sacerdote di-
Apoc.3 cta sint, liquido confirmemus , quia per Christum seculum creatum est.Amẽ namque nomen Dei est.Vnde in Apocalypsi, Ego sum Amen testis fidelis. Subiungitur porro Dominus vobiscum ac deinde. Sursùm corda quæ scilicet sursum habere debemus ad Dominum in cœlestibus,non in terrenis,vt non quæramus benedictionem Esau,quæ vt caduca ac debilis est,ita in terrenis plane sita est. Idem prorsus nobis manifeste significant Episcopi sandalia,quæ cũ superius sint operta,iis admonemur , vt semper corda habeamus erecta ad Dominum cúmque inferius sint solida, volunt vt habeamus in terrenis mentem omnino obtusam , quasi non debeamus quærere benedictionem quæ in terrenis est , sed benedictionem Iacob, quæ est in cœlis. Posteà sequitur:Gratias agamus Domino Deo nostro. Quia pro omnibus beneficiis,quæ ille in nos benigne contulit, gratias ei merito rependere debemus. Inuenitur autem ibi quædam figura ad similitudinem nostrum Delta, D scilicet,vndiquè clausum,quod in parte præcedenti V nostrum cõplectitur , quod in summitate apertum est,in quorum parte media tractulus per transuersum ducitur vtrámque in modum crucis partem copulans.Quod quidem non sine causa factum est.Per delta enim circulariter clausum diuina figuratur natura , quæ nec

Fortassis huiusmodi figura depicta fuit in libris veterum.

Digitized by Googl

principium nec finem habuit. Per V exprimitur humana Christi natura, quæ principium in Virgine habuit, sed fine carebit. At vero tractulus in medio vtrámque partem coniungens, crux est, per quam humana sociantur diuinis.

De præfatione. CAP. XLV.

PRæfatio dicitur, quasi prælocutio, quæ est ad ministerium præparatio. Notantur enim isthic nouem ordines Angelorum, quos ibi præsentes esse certo credimus. Maiestas quoque de qua hic fit mentio appellata est quasi maior stans, vel maior potestas. Sciendum verò est alteram de Natali, tertiam de Epiphania: quartam de Quadragesima siue ieiunio, quintam de Cruce Domini, sextam de Resurrectione, septimam de Ascensione, octauam de Aduentu Spiritus sancti, nonam de Apostolis, decimam & vltimam de beata Maria virgine. Pòst canitur ter: Sanctus, Sanctus, Sanctus, quod sumptum est ex veteri Testamento. Ait enim Isaias se vidisse Dominum super solium excelsum, & Seraphim clamantia: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sed quod sequitur: Benedictus qui venit in nomine Domini, osanna in excelsis acceptum est ex Euangelio, ita vt, quum illud cantatur, signum crucis fieri debeat. Postremo hic cantica Angelorum canimus, quia per hoc sacrificium terrena iungi cœlestibus non dubitamus, & ideo cum eis in excelsis salutari clamamus.

Vndecima esse potest cõmunis illa de sancta Trinitate.

De canone. CAP. XLVI.

DEinceps vero sequitur Canon, ita enim Græcis dicitur, nobis autem regula, quod per eam regulariter sacramenti huius fit confectio. Nuncupatur etiam actio, quia tunc cum Deo nostra agitur causa. Quamobrem & in festis stantes oramus, in profestis verò vel ieiunis prostrati. Sub silentio tribus de causis dicitur: Primo quoniam Deus non oris sed cordis clamorem intendit, vnde & Moysi dixit, Quid clamas ad me? cum tamen ipse taceret. Nihilominus tamen proferimus verba, ne quæ petimus, aut quæ petere debemus: penitus ignorare æstimemur. Secundo ob id submisse Canon dici oportet ne, si alta voce esset proferendus, longo clamore deficiamus. Vel tertio ob hanc rationem, ne tanti mysterij per vsum quotidianum, verba vilescant, & in locis non competentibus passim indiscrete pronuncietur, atque ita tandem extinguantur ac pereant, quemadmodum paulò ante de pastoribus narratum est. Prohibitum enim est per decretum, & sub anathemate datum, vt nullus nisi sacris vestibus, ex libro in altari consecrato, hæc verba proferat. Dicit ergo sacerdos: Te igitur clementissime Pater, &c. Alloquitur Dominum, tanquam præsentem. Incipit autem à litera Tau, T, quem in modum crucis effecta est. Quoniam per Christi

passionem

Digitized by Google

passionem hæc omnia in cruce sunt completa : habentque suam efficaciam. Vnde profectò est, quod isthic crucifixi imago adpingi debeat. Sequuntur posteà multa, vt sunt nomina Apostolorum, Martyrum, pontificum, Virginum, qui omnes pro Christo se sacrificio exposuerunt. Atque item alia quædam sequuntur, quæ nobis explicare non licet, nisi forte solis sacerdotibus & ideo de illis tacebimus. Vnum hoc tamen addemus nulli hic concessum esse aliquid vel detrahere vel addere, nisi quandoquè nomen illorum, pro quibus specialiter aut nominatim offertur sacrificium.

De oratione Dominica. CAP. XLVII.

NVnc dicendum est de oratione Dominica, in qua continentur septem petitiones. Quod autem præmittitur, est quasi benevolentiæ captatio. Tres priores ad futuram vitam pertinent. Quatuor posteriores quæ sequuntur, ad præsentem. Media autem, vt nonnulli volunt, à communi sumi potest, ita vt ad vtrámque referatur, qua videlicet dicimus, panem nostrum quotidianum quem ἐπιούσιον Græci, segola Hebræi, nos appellamus aut supersubstantialem, aut egregium aut etiam familiarem. Sed animaduertere oportet, quum sacerdos ait: Oremus, præceptis, &c. nos debere prostratos orare, vsque ad finem orationis Dominicæ, si dies fuerint profesti. Si vero festum sit, aut dies paschalis, certè non prostrati, sed stantes orare debemus : ac respondere : Sed libera nos à malo, amen. Quòd autem Dominicam hanc orationem non tacitè aut sub silentio dicat sacerdos, ratio est, quoniam ex Euangelio petitum est.

De pace. CAP. XLVIII.

POsteà inquit sacerdos: Pax Domini sit semper vobiscum, quod spectat ad tertiam partem missæ. Notandum tamen est, quod tacitè hic sacerdotem quandam orationem dicere oporteat, quæ in ambrosiana Ecclesia apertè pronuntiatur. Accepto itaque pacis osculo ab ipsa eucharistia, vt quibusdam placet, vel vt censent alij, ab ipso sepulchro & altari, impartit illud diacono aut subdiacono, vt per eos descendat ad alios. Sed cauendum est, ne ab ipsis viris tradatur mulieribus : ne forsitan lasciuiæ quippiam in animum aut carnalitatis clanculum subrepat, Agnus Dei ter canitur. Hic est ille verè Agnus declaratus & adumbratus in Paschali de quo sic habetur in Euangelio : Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Ter autem ideo canitur, vt eius corpus triforme intelligatur : illud videlicet quòd in cœlo est glorificatum, mysticum, quod etiamnum in terra ambulat, & quod in sepulchris vsque ad extremum iudicij examen quiescit. Bis dicitur cum miserere nobis tertiò cum dona nobis pacem. In cœna verò Domini ter

debet

Digitized by Google

debet dici,cum miſerere nobis. Sed horum neutrũ adiungitur,in miſſa pro defunctis , verum ter cum Dona eis requiem. Vbique obſeruandum eſt , vt non continuò , ſed interpollatè ac ſeiunctim cum oratione interpoſita dicatur , *ἀμνὸς*, verò Græcè dicitur purus & pius , quia ſola pietate, vt puta hoſtia nos redimit. Vel ab agnoſcendo , quod ſicut agnus ſolo balatu matrem cognoſcit , ita Chriſtus in paſſione matrem ſuam cognouerit , ac virginem virgini commendauerit. Atque hinc quoque eſſe poteſt , quod ter canatur Agnus Dei. Quoniam Chriſtus pendens in cruce Patrem ſuum cognouit , ei ad mortem vſque obediendo,& eadem cruce ſuffixus agnouit matrem ſuam, eámque virgini commendauit,ac tandem etiam ibidem humanum genus redimendo agnouit.Quod autem hic bis repetitur:Miſerere nobis:& tertio variatur per Dona nobis pacem , totum illud ex veteri Teſtamento depromptum eſt , vbi cùm clamarent ad dominum , dicere ſoliti erant: Parce domine,parce populo tuo: ac ſubiungere tertiò. Ne dederis hæreditatem tuam in opprobrium.Quum igitur dicimus, Agnus Dei qui tollit peccata, expreſsè Ioannem Baptiſtam imitamur, qui ait Ecce agnus Dei , ecce qui tollit peccata mundi. Illud certè ignorari non debet , olim in primitiua eccleſia ſingulis diebus , qui canoni miſſæ intererant ſolito : fuiſſe communicare. Sed poſteà creſcente multitudine fidelium , fuit inſtitutum vt tantum dominicis diebus communicaretur. Quod etiam paulò pòſt , quum obſeruari non potuit , abiit in deſuetudinem, ac tertia ſubſecuta eſt inſtitutio , vt ſaltem ter quóque anno , in Natali , Paſchate & Pentecoſte omnes Chriſtiani euchariſtiam ſumerent : Inuento tamen triplici remedio , vt ſingulis nimirum diebus oſculum pacis daretur , ac dominicis diebus eulogia , id eſt , panis benedictus & conſecratus , quod in quadrageſima & temporibus abſtinentiæ deputatis ſaluo ieiunio obſeruari non potuit. Quare tunc huiuſmodi fuit promulgata inſtitutio , vt collecta diceretur ſuper populum ſub finem miſſæ , dicendo : Inclinate capita veſtra Deo , quum videlicet minor aliquis ſacerdos celebrat. Sed ſi Epiſcopus , inquiet. Humilitate vos ad benedictionem.

De vltima parte miſſæ. CAP. XLIX.

VLtima pars miſſæ modò ſequitur , quæ dicitur gratiarum actio, atque incipit à communione. Vocatur autem communio , quaſi participatio, quam ideo canimus , vt per eam cum ſanctis diuinæ gratiæ participes efficiamus. Appellatur etiam completio , quoniam per illam miſſa , vt ſic dicam, completur. Tribus verò modis finitur miſſa, primò per Ite miſſa eſt.in ſolennitatibus, quod eſt quaſi abeundi licentia , ac ſumptum eſt ab Exodo. Non quidem ſecundum verba ſed iuxta mentem & rei intelligentiam , quando Iſraëliticus populus ex Ægypto permiſſu Pharaonis egreſſus eſt. Vel etiam quando è Babylonica captiuitate permittente Cyro ad proprias regreſſus eſt Deo referens gratias.

Digitized by Google

gratias. Sic & nos accepta benedictione vltima, ad cœleſtem patriam remeare debemus, vbi in gratiarum actione ſemper fœliciter viuemus. Dicitur autem Ite miſſa eſt, quoties cantatur, Te Deum laudamus, Gloria in excelſis, & Allelu-Ia. Pronuntiato ite miſſa eſt, oportet nos reſpondere: Deo gratias. quæ vox eſt gratulantis. Secundò verò diebus profeſtis, dicitur Benedicamus Domino, ac petitum eſt ab Apoſtolo. Tertiò denique in miſſa pro defunctis requieſcant in pace. quod ex ſola conſuetudine generali natum eſt. Cùm ergo dicitur, Ite miſſa eſt, debet ſacerdos vultum dirigere ad populum, quando autem Benedicamus Domino, vel requieſcant in pace, verſus orientem. Neceſſe tamen eſt, vt hæc tria à ſacerdote vel diacono tantum proferantur. Sed in prima miſſa natalis Domini, non debet dici: Ite miſſa eſt, ne videatur populus licentiam habere redeundi.

Quibus horis celebretur miſſa. CAP. L.

TRibus horis tantummodò regulariter miſſa poterit celebrari tertia nimirum, ſexta & nona. Et quidem tertia ideo quod tum linguis Iudæorum ſit crucifixus, dum inſtanter clamarent: Crucifige crucifige, eum, pertuleritque ludibria, maledicta, conuicia, alapas flagra, inſultantium ſputus, & coronam ſpineam. Sexta verò ob eam cauſam, quòd tum in crucem actus ſit, ac tolerare debuerit clauos rigidiſſimos & procula felle tincta, vt ſic tandem pro nobis immolaretur. Nona demum, quia tunc animum exhalauit ac ſpiritum Patri commendauit. Poterit tamen fieri, vt ante primam in Dominicæ reſurrectionis memoriam miſſa celebretur, quod vicarij faciunt, & poſt primam ante tertiam in eius rei commendationem, quod Chriſtus inter primam & tertiam traditus fuerit Pontio Pilato Iudæis vociferantibus. Crucifige eum ipſo tacente. Cantatur ergo miſſa diebus feſtis hora tertia, profeſtis ſexta, & nona in quadrageſima ac aliis diebus ieiuniorum. Nec tamen omnium, quia in ſabbatis ieiuniorum quatuor temporum valdè ſero celebrari & poteſt & debet propter ſacros ordines: quod etiam ad ſequentem ſpectet dominicam. In ſabbato Paſchæ & Pentecoſtes ſero canitur propter cereæ candelæ, quam cereum nominamus, conſecrationem, quod ex eo facilè perpendi aut colligi poteſt vbi dicitur: Hæc nox eſt, atque ex iſta oratione: Deus qui hãc ſacratiſſimam noctem, &c. Ipſo verò die natalis Domini prima miſſa cantatur nocte. Poteſt tamen licitè cantari ſummo mane, ſed tamen prima & tertia prius abſolui. Sic itaque ab illis horis excipitur dies qui Domini natiuitati ſacer eſt quum noctu prima canatur. Nec id quidem ſine cauſa, vt poſteà dicemus. Atque etiam ſabbatum Paſchæ & Pentecoſtes, quoniam tum tẽporis expreſſe dicimus: Hæc nox eſt. &, Deus qui hanc ſacratiſſimam noctem. Excipiuntur denique dies ieiuniorum propter ſacros ordines

1996.

Qui

Quæ missæ quibus diebus debeant celebrari.

CAP. LI.

NVnc dicendum est quæ missæ quibus diebus debeant celebrari. Fuit enim quoddam tempus, quo dominicum officium necdum erat ordinatum, ac variæ passim hæreses pullulabant. Quo quidem factum est, vt prima feria, ne diuinum officium periret de Trinitate. secunda de charitate, tertia de sapientia, quarta de Spiritu sancto, quinta de angelis, sexta de Cruce, septima de beata Maria vigine cantare tur. Sed posteà sancitum est vt cessante causa & illud cessaret, quod vrgente necessitate factum fuerat. Quapropter sanè dominico officio ordinato statutum est, vt prima feria suum peculiare haberet officium de Trinitate, & secunda de angelis, quod tum creati in bonis gratuitis fuerint, ac lux diuisa à tenebris, hoc est, boni angeli à malis. Nam eo tempore mali cecidere, & boni fuerunt confirmati. Sed prima feria fuerunt angeli creati & in bonis naturalibus constituti. Cantatur autem alia de causa pro defunctis, vt nimirum ijs adhibeamus suffragium angelorum, eodem quoque die missa pro defunctis celebratur quoniam, vt plerique aiunt: feria prima refrigerium habent ij, qui sunt in purgatorio, statimque altero die post ad pœnas solitas & ad laborem redeunt, ita vt eo die, quò eorum laboribus aliquomodo subueniatur, missa pro illis cantetur. Tertiâ autem feria oportet repeti introitum missæ diei dominici. Præteréà institutum quò fuit, vt quarta feria ieiunaretur, ideóque dominici diei missa tum caneretur. Sed & quinta feria similiter dicere conuenit officium diei dominicæ videlicet Introitum, Epistolam atque Euangelium, quod dies Iouis maximè cognata sit diei dominicæ. Eiusmodi enim die fieri solebat processio in memoriam Ascensionis Domini, quæ posteà in diem dominicam, vt suprà dictum est, fuit translatæ. Porrò autem sexta feria agitur de Cruce, & septima de beata Maria virgine, quod non temerè ita cõstitutum accepimus. Miraculosum enim habet initium. Nam quum olim Constantinopoli in quadam ecclesia imago beatæ Virginis habebatur ante quam velum quoddam dependebat, quo tota ea cooperiebatur, contigit vt sexta semper feria velum hoc à vesperis ab imagine, nullo mouente decideret, & diuino miraculo quasi deferretur in cœlum, ita vt iam plenè ac perfectè ab omnibus conspici posset, ac deinde rursus in sabbato vesperis absolutis ad eandem imaginem descenderet ibique permaneret vsque in proximum diem Veneris. Hoc ergo miraculo sæpius viso sancitum est, vt semper illo die de beata Maria in ecclesia caneretur. Potest tamen & aliam habere rationem, cur sabbato die officium cantetur de beata Maria. Nam cum ipsa nobis sit porta regni cœlorum, quod per diem dominicam cõmodissimè figuratur, certè ideò de illa solennizamus eo die, qui dominicam proximè, præcedit. Hactenus igitur officium missæ explicuisse

Digitized by Google

De eõſec. diſ.1.cap. tribus.

ſatis ſit, ſi intelligerimus neminem debere vno eodemque die duas celebrare miſſas cum vno ſacrificio, vel cum duobus, ſed vnam cum ſacrificio, & aliam ſiccam. Quare huic rei finem imponemus, ſi duas adhuc quęſtiones paucis enodauerimus, quarum vna eſt, an ſi ſacerdos ante veſperas comedat, nec poſteà poſſit dormire, die poſtremo debeat aut poſſit miſſam celebrare? Nam ipſum non debere aperte reſpondemus. Sic altera eſt, poſſit ne celebrare ſecundam miſſam in eo caſu, quo in præcedenti, dum manus abluerer, aliquantulum aquæ deguſtauit? Certè enim & illud vetitum eſſe ſciendum eſt. Nunc ego ad alia.

De veſperis. CAP. LII.

IN veſperis à nobis cantantur quinque Pſalmi, qui ſumus imperfecti, propter quinque ſenſus: vt videlicet quod per quinq; ſenſus corporeos commiſſum eſt, per quinque pſalmorum cantionem penitus demittatur. Hinc notandum eſt nos eadem ratione quinque digitis pectus tundere, quum quinque canimus pſalmos. Monachi vero, in quo ſe perfectiores eſſe oſtendunt, tantum quatuor dicunt. Quicquid enim quadratum eſt in quamcunque partem vertatur, manet ſemper idem, firmum ac ſolidum. Ad eundem ſanè modum perfectus, quocunque loco aut quocunque tempore, ſemper idem atque immobilis permanet. Finitis pſalmis parua ſequitur lectio ſine Iube Domne. & ſine Tu autem Domine. hoc eſt, capitulum, ac deinde Reſponſorium vel eius loco verſus, tum hymnus & antiphona, ac deinceps Magnificat. Plerumquè tamen hymnus beatæ Mariæ, videlicet Magnificat loco hymni ponitur, vt præterea nullus alius canatur. Sequitur tandem collecta, quam orationem diximus: volumus autem, vt huic vſque à nobis factum eſt, conſuetis & eccleſiaſticis, vt qui officia tradamus eccleſiaſtica, deinceps vti vocabulis. Sciendum ergo eſt, quod de eodemque die eodemque feſto parua debeat cantari lectio. Verbi gratia: Si de præcedenti dominica, vnum, & reliquum: ſi de ſequẽti vnum & reliquum. Animaduertendum præterea eſt, quod, quando fuerit ſolemnitas nouem lectionum, illius veſperæ totę debent celebrari, vt in feſto beati Stephani & beati Ioannis Euãgeliſtæ. Poſt veſperas neceſſario dicitur collecta de ſancto, cuius eſt feſtum ſequens vel antiphona cum Magnificat. Vnum tamen excipitur, feſtum videlicet ſancti Sylueſtri quod etiam ſi nouem habeat lectiones eius tamen veſperæ ſunt feſti ſequentis.

Quot pſalmi canantur in completorio. CAP. LIII.

QVatuor pſalmi cantantur in completorio, ad ſignificandam perfectionem. Cùm enim quodammodo offendimus peccata, quæ per quinq; ſenſus corporeos perniciosiſſimos ſatellites admiſerimus

iam

Digitized by Googl

iam esse quinque psalmis præcedentibus remissa. Alia ratio est quòd diabolus semper nostro insidietur calcaneo, ita vt posteà nec loqui cũ aliis debeamus, nec aliud dicere nisi orationes. Quod monachi diligẽter obseruant, qui posteà non bibunt. Putat enim diabolus se vicisse si nunc vicerit. Quare vt breuiter quæ hic restare videtur, percurramur. post psalmos sequitur capitulum & versus, & deinde Hymnus eoque finito, antiphona ac nunc dimittis. Posteà verò dominica legitur. oratio, ac fidei nostræ symbolum, quibus posteà quam nos collectam annexuimus, statim subiungi oportet Benedicamus. Atque hoc quidem in vesperis vt à puero çanatur omnino consentaneum est, vt per hoc demonstretur nos esse pueros, nimirùm ad laudes Deo referendas.

Quomodo finiendæ sint rationes.

CAP. LIIII.

VT autem euidens habeatur & plena cognitio quemadmodum orationes, quas collectas vocamus, sint terminandæ, prius nosse oportet, quod in eis sermo interdum ad Patrem dirigitur, interdum ad filium, interdum ad Spiritum sanctum & interdum etiam ad totam Trinitatem. Quando ad Patrem, rursus considerandum est, num ita ad eum sermo sit institutus, vt fiat mentio ad Patrem de filio, vel spiritu sancto, an vero nõ. Et quidem si in oratione, quæ dirigitur ad Patrem, fiat mentio filij multum interest scire, aliáne fiant ante partem finalem an in ipso fine. Quæ ideo diximus, quod secundum has diuersitates, diuersimodè orationis finis existat. Si ergo dirigatur sermo omnino ad Patrem absque mentione filij & Spiritus sancti finietur hoc modo: Per dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen. Si de Spiritu sancto mentio ibi fiat, dices: In vnitate eiusdẽ Spiritus sancti Deus cæteris remanentibus. Si vero fiat mentio filij, ante finalem partem, dicetur: Per eundem Dominum, &c. vt suprà. Si contra in ipso fine, dicemus tantùm. Qui tecum viuit & regnat, &c. Quemadmodum videri potest, in hac collecta beati Stephani: Omnipotens sempiterne Deus, qui primitias martyrum in beati Leuitæ & Stephani sanguine dedicasti, tribuè quæsumus, vt ipse pro nobis perpetuus intercessor existat, qui pro suis etiam persecutoribus exorauit Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen. Si ad Filium oratio instituatur, vt in hac excita: Domine potentiam tuam & veni, ac in aliis de aduentu Domini, finietur hoc pacto. Qui viuis & regnas cum Deo Patre, &c. Si autem ad Spiritum sanctum dicemus, sic: Qui cum Patre & filio viuis & regnas vnus Deus, &c. & ad Trinitatem ita: Qui in Trinitate perfecta viuis & regnas, &c. At verò in exorcismis, & quæ fiunt ad pueros efficiẽdos cathecumenos, ac fontes consecrandos, quandoque fit aqua benedicta, & in id genus multis aliis, dicetur

sanè hoc modo: Per eum qui vēturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Hoc autem ideò fit, quia nulla vox ita terret Diabolum, atque hæc qui venturus est &c. vsque adeò vt statim fugere cogatur: simul atque vocē hanc audierit. Maximè enim præter cætera iudicium ignis extimescit. quod certus sit se post diem iudicij æterno igne punitum iri. Quare ob eandem causam voluit D. Gilbertus, vt simili modo finirentur orationes in officio mortuorum. Verùm ei contradicit vulgare nostrum Collectarium, affirmans dici oportere. Per Dominum nostrum, &c.

De diuersitatibus officiorum.

CAP. LV.

IAm ergo dictum est hactenus de ecclesiasticis officiis generaliter ita reliquum modo sit, eorumdem explicationem latiùs per totius anni circulum aggredi. Nam pro temporum varietate ipsa variantur officia. Sed operæ pretium me facturum existimo, si priusquam ad ipsam expositionem veniam, distinctio quatuor temporum præmittatur. Vt ergo solaris noster annus quatuor temporum potissimum successione dilabitur, scilicet Hyemis, in qua semina iaciuntur, Veris, in quo semina prodeunt, Aestatis in qua ad messem albescunt, & falce succiduntur, Autumni, in quo per ventilationem grana à se mutuo separantur, & in horrea reponuntur, paleę autem comburuntur. Ita quoque magnus vitæ præsentis annus durans ab initio vsque ad finem seculi, quatuor temporum varietate mensurantur. Fuit enim tempus quoddam deuiationis in humano genere, ab Adamo videlicet vsque ad Moysem, quo declinauerunt homines à cultu diuino ad idololatriam. Tunc enim homo reliquit Dominum suum creatorem, ac lapidibus & manuum suarum operibus dixit: Tu es Deus meus. Hoc tempus haud male conuenit nocti & hyemi. Quia sicut nox aut hyems nihil lucis habet, nisi contingenter & ex accidenti, vt ex igne vel candela. Si tempus istud planè erat cæcitatis & ignorantiæ, alterum item tempus fuit reuocationis, nimirum à Moyse vsque ad natiuitatem Christi, quo edocti fuere homines per leges & Prophetas de aduentu Christi, de euitatione peccati, & vnus Dei dilectione. Tum dixit Deus Israëli: Audi Israël, Deus tuus Deus vnus est, illum solum adorabis, & illi soli seruies. Tertium verò tempus fuit regressionis, siue reconciliationis vel iustificationis, quod fuit à natiuitate Domini vsque ad ascensionem eiusdem, per quem facta est gratia hominibus, & prędicatio Euangelij. Quartum denique tempus est peregrinationis, quod ab Ascensione Domini fuit, & duraturum est vsque ad finem iudicij, vbi erit consummatio seculi. Hæc eadem tempora solent aliis nominibus appellari. Tēpus enim deuiationis dictum est tempus culpæ & pœnæ. Nam propter deuiationem homo subiectus est culpæ, & propter culpam pœnæ. Tēpus reuocationis nuncupatum est

Digitized by Google

est tempus doctrinæ & prophetiæ. Et quidē doctrinæ, propter decalogum, per quē Deus humanum genus docuit, inquiens, Audi Israël, Deus tuus Deus vnus est. Prophetiæ verò, quoniam tum huiusmodi salutare accipimus vaticinium: Ecce virgo concipiet. Tempus proinde reconciliationis appellatur gaudij & lætitiæ, ac denique peregrinationis, tempus luctus & pugnæ. Vnde profectò necessarium est, vt pugnemus aduersus carnem nostram, mundum atque aëreas potestates. Maximè verò contra carnem, vtpote quòd multa cum nobis sit familiaris, ac nulla sit pestis sæuior quā hostem habere domesticum. Præterea tempora hæc possunt considerari secundum principales partes diei, vt sunt nox, quæ ad tempus spectant deuiationis, manè ad tempus reuocationis, meridies ad tempus reconciliationis vel regressionis, vesperū ad tēpus peregrinationis. Atque horū quodque proprium modo perpende epitheton, vt Nox est obscura, & qui à veri Dei cultu aberrabant, erant cæci. Eleganter sanè quadripartita hæc temporum diuisio in homine notari potest. Ante siquidem baptismum nascitur homo & fit filius iræ in baptimo renascitur, ac filius fit gratiæ: dehinc bene operatur, & iustitiæ efficitur proles, cū feruore quodā charitatis Deū diligit imprimis, & proximum: tandem cum Christo simul regnabit per mortē transiens ad vitā æternā, factus mē hæres æternitatis & glorię. Atq; in qualibet prędictarū partiū expositione possunt intelligi Hyēs, Ver, Æstas & Autūnus. Eadē quoque tēpora designātur per quatuor principales Christi actiones, quę sunt huiusmodi: Natiuitas, passio, resurrectio, aduētus ad iudiciū, cum omniū horū appēdicibus: adeò hęc humano generi cōueniūt. Christi igitur vita, nostra est doctrina: Christi actio, nostra est lectio: vniuersa deniq; Christi cōuersatio, nostra est instructio. Dixi autē cū suis appēdi cibus quia ad natiuitatē pertinēt circūcisio, apparitio, baptismus purificatio: Ad passionem referuntur leiunīū, tentatio: Ad resurrectionem, in cœlum ascensio, & sancti Spiritus missio: Ad aduentum tandem iudicij spectant transfiguratio & miraculorū operatio. Efficacior enim fuit, ac plus potuit, post mortem, quàm ante trāsfiguratiōnem, quod tunc demum nobis ostendit quid simus futuri. Passio comparatur Hyemi, Natiuitas Veri, resurrectio Æstati, iudicium Autumno, quando sedebit vetustus ille dierū tenens ventillabrum in manu sua permundabit aream suam, &c. Itē rursus Christi natiuitas comparatur & concordat tempori reuocationis propter prophetas, qui eam multis modis prædixerunt: passio tēpori deuiationis: resurrectio tempori regressionis propter lætitiam: aduentus iudicij tempori peregrinationis: quia huiusmodi tempus durabit vsque ad extremum diem iudicij. Vnde propheta: Ego miser & peregrinus, sicut omnes patres mei Hęc ergo tēpora magni istius anni cōsiderans ecclesia in seruitium Dei transformauit, pro qualitate eorū & varietate singulis annis laudabili vtens officiorum diuersitate. Sed cum ita facit ecclesia,

maluit incipere à tempore reuocationis, quam à tẽpore deuiationis Quare incipit Ad te leuaui animam meã aſpiciens à longè,&c. Quãdoquidẽ nos etiamnũ quaſi per ſpeculum & cancellos aſpicimus. Et durat vſque ad natiuitatem Domini. Toto igitur tempore aduẽtuum vſque ad natale Domini eccleſia reminiſcitur temporis reuocationis quæ facta eſt per legem & prophetas malagma vulneri apponens. Atque ideò tunc legit Iſaiam, qui quũ incurabile vulnus vidiſſet dixit. Omne caput languidum eſt,& omne cor mœrens, &c. Et turſus non eſt malagma apponere,&c. Malagma autẽ eſt genus emplaſtri, quod epithema appellatum eſt. Tum ergo inchoatur graduale: Ad te leuaui. ac ſi diceret. Tempore deuiationis homines leuabant manus, & corda ad opus manum ſuarum, atque aiebant lapidi & ligno: Tu es Deus meus. Ego verò ad te leuaui animam meã Deus meus, &c. Atque ita ſanè à tempore reuocationis militiæ ſuæ auſpicatur officia, nõ à tẽpore deuiationis ne videatur incipere ab errore. Benè itaq; rẽ ipſam obſeruat, ſed ordinẽ non ſequitur, quod frequenter etiam faciunt Euangeliſtæ. Quare ſi bonam quærat valetudinem, optẽtque quã optimè curari, omninò fuit neceſſarium, vt à Medicis inciperet.

De cæteris temporibus. CAP. LVI.

TEmpore verò ſeptuageſimę, quę eſt à dominica, vulgò appellata, Circundederunt me. vſque ad octauã Paſchæ, recolit eccleſia tẽpus deuiationis. Vnde eſt, quod tum legitur liber Geneſeos, vſque ad Regum, vbi de exceſſu agitur primorum parentum, & multorũ aliorum, qui omnes catacliſmate aut diluuio ſunt ſubmerſi. Breuiter ergo tum temporis eccleſia orat, flectit genua, ac ieiunat. Tempore autem Paſchali, quod eſt Paſcha, vel potius ab octauis Paſchæ, vſque ad octauas Pentecoſtes, tempus gaudij meminit & reconciliationis, quippe in quo legatur Apocalypſis, vbi fit mentio de noua ciuitate Hieruſalem, & Epiſtolæ canonicæ cum Actibus Apoſtol. Hinc pauca ſibi eccleſia indicit. Non ieiunat, à genu flectione ceſſat, albis vtitur veſtibus ternario numero pſalmorum & lectionum contenta eſt, cum tribus reſponſoriis ac totidem verſiculis. Ab octauis demum Pentecoſtes vſque ad aduentum Domini recolit tẽpus peregrinationis. In hoc eſt nobis perpetua pugna & lucta aduerſus tres, vt dictum eſt infeſtiſſimos hoſtes, mundum videlicet, carnem & diabolum. Mũdus eſt hoſtis ſophiſticus, caro hoſtis domeſticus, diabolus hoſtis antiquus. Nullus tamen iſtorum hoſtis eſt efficacior ad nocendum, quam inimicus noſter familiaris, ſcilicet caro, quam fouemus indumentis, & reficimus alimentis, cui tanquam iumento tria debentur cibus ne deficiat, onus vt manſueſcat, virga vt non indirectè ſed directè incedat. Propter huiuſmodi pugnam ſignificandã, legit tũc eccleſia librum Regũ, in quo agitur de pugna. Et quia in pugna maximè opus

Digitized by Google

mè opus eſt ſapientia, ideò continuatur liber Salomonis. Sed quoniam cum pugna nihil tãtopere habere debeamus, atque patientiam appoſitè profecto Iobi liber ſubiungitur. Deinde porrò & Tobiæ liber ſequitur propter ſingularem miſericordiam, quã in hoc certamine requirimus. Cui deinceps quoque ſubiungimus librum Iudith, Ruth, Heſter, propter fortitudinem, iuſtitiam & temperantiam. Verumenimuero quum adhuc frequens ſit lucta, neceſſario annectitur liber Macchabæorum, in quo crebra eſt aduerſus ſuperbiã conflicta tio. Nam deuictis omnibus vitiis, reſtat etiam vincenda ſuperbia. Roget ergo modo aliquis ſub quo illorum temporum continuatur illud quod eſt à natali Domini, vſque ad ſeptuageſimam? Verum facile iſtiuſmodi quæſtioni occurremus. Nam & ei non ineleganter per quoſdam ſatisfactum eſſe accepimus. Eius itaque pars vna continetur ſub tempore regreſſionis, quod eſt tempus gaudij, vt dictum eſt à Natali vſque ad octauã Epiphaniæ. Vnde in quibuſdam eccleſiis albis tandiu vtuntur veſtimentis, ſicut tempore Paſchali, & neque tunc ieiunatur, neque flectuntur genua. Pars vero altera, quæ eſt ab octaua Epiphaniæ vſque ad Septuageſimam, complectitur ſub tempore peregrinationis, & leguntur duodecim epiſtolæ Pauli vbi agitur de labore eius, quem luctando ac pugnando pertulit. Nec vero quantumuis ipſo die natiuitatis domini Iſaias legi ſoleat, credas diem illum pertinere ad tempus reuocationis. Fit enim hoc alia conſideratione, & ante Euangelium in nocturnis & ante epiſtolam in miſſa, quod videlicet velut baſis columnæ ſupponatur, vt per vtrumque Teſtamentum natiuitas Chriſti perhibeatur.

Quis ordinauerit officia eccleſiaſtica, de quibuſdam diebus. CAP. LVII.

HÆc autẽ eccleſiaſtica officia, vt dictum eſt inſtituit beatus Hieronym. rogatu Damaſi Papę, & quęcunq; etiam alia ex veteri & nouo teſtamento leguntur in eccleſia. Gregorius tamẽ quoſdã cantus appoſuit, Gelaſius quoſdã Hymnos, & alij alia. Tempore ſiquidẽ Theodoſij Imperatoris inordinatè pſallebant, qui rogauit Damaſum Papam, vt curaret ſapienter ordinare officium eccleſiaſticum. Quod diligenter ille effecit, vt ſuprà diximus. Sunt autẽ in prædictis tẽporibus dies quidam duplices, vtpote ſi quando duo ſimul facta cõcurrant, in quibus illud obſeruandũ eſt quòd in morali Philoſophia dici ſolet. Cede maiori, & locũ da melioribus. Hoc eſt, vt excellentius celebretur officium, ac duntaxat de minori fiat commemoratio ipſo die, & ſuum officium reſeruetur in craſtinum, vt de Petro & Paulo in quibuſdam eccleſiis diebus dominicis. Nã primo quidem celebratur de Petro, quod princeps fuerit Apoſtolorũ, ſequenti verò die de Paulo. Sic de quibuſdã aliis in diebus dominicis ita vt dominica debeat quieſcere, ac poſteà in hebdomada peragi. Quemadmodũ ſanè

Digitized by Google

factum videmus in Testamento veteri. Cum enim Salomon templū dedicasset duodecimo die mensis, quo occurrebat scenophagia, celebrauit dedicationem templi septem diebus continuis, & post dedicationē distulit scenophegiā. Sunt præterea in suprà dictis temporibus quædam principales dominicæ, quibus cætera cedunt festa præter Pascha & Pentecosten, quæ præter resurrectionem & sancti Spiritus missionem sunt aliis longe superiores. Atque earum quidem aliquæ vt sunt præstantiores & solemniores. ita in iis mutātur officia, cuiusmodi sunt dominica in principio Aduentus, & septuagesima, ac illa quæ est in octaua Paschæ. Aliquæ vero non sunt ita præstantes, quales duæ hæ sunt, videlicet, quam vulgari nomine appellamus Lætare Hierusalem, & Dominica in Ramis Palmarum. Nam si cōtingat dies Annuntiationis in Ramis Palmarū, aut ipso die resurrectionis, de eo penitùs tacebitur, ac die sabbato, qui præcedit dominicam, quam in Ramis palmarum vocatam diximus, vniuersum Annuntiationis fiet mysterium. Ipsum etiam sabbatum ius suum maiori facile cedit. Ad eundem sane modum si eueniat, vt in ipsa Domini passione sit festum dedicationis, certe omni iure eius mysterium celebrabitur in hebdomada sequenti, vt in Ascensione, si idem festum fuerit. Necesse enim est, vt in aliud tempus differatur.

Quomodo officia ecclesiastica fieri debeant, & qui sint eorum libri. CAP. LVIII.

VT igitur ab aduentu incipiamus, atque ita de ecclesiasticis officiis per totius anni circulū tractare, pergamus, duo in vniuersum nobis sunt diligenter in eis præcauenda, ne videlicet coactè fiāt & indiscretè. Coacta esse non debent iuxta Prophetā qui ait: Voluntariè sacrificabo tibi, &c. Sic Obal qui & Berseleel appellatus est, dicitur spontaneè ædificasse templū Domino. Quanquā vero sint, qui putant duos fuisse Obal & Berseleel, & vtrūque spontaneū in tempore indiscrete prohibentur esse, quia immundum est pecus quod ruminat, & nō findit vngulam. Fissio autē vngulæ accipitur pro discretione. Qui ergo spontanea sacrificia facit & discreta, eum diligit Dominus. Hinc statutum est à sanctis maioribus, quemadmodum Deo seruiremus discretè. Statuerunt enim in vnaquaque hora lectionem. Verbi gratia: In matutinis & in Missa instituerunt Epistolas & Euangelia, in aliis horis paruas lectiones, quę dicuntur Capitula. Sed quoniam in lectione & cantu vniuersum fere versetur officium ecclesiasticum, operępretium est scire quinque esse libros lectionum in ecclesia, ac tres cantus, scilicet Graduarium, Antiphonarium, & Trophonarium, Antiphonarius à digniori nomen sumpsit, hoc est, ab antiphonis, cum & in eodem libro contineantur. Responsa & Versus. Legitur enim in Tripartita Historia Ignatius Patriarcha Antiochenus audiuisse Angelos cantantes Antiphonas in monte, qui exinde quas-

dam

Digitized by Google

dam Antiphonas in ecclesia cantari instituit, & psal. iuxta Antiphonas tonizari. Vnde etiam Antiphonæ sunt appellatæ respectu psalmodiæ sicut responsum, historiæ. Et cum anteà confusè & quasi in chorea cantarẽtur Psalmi & Antiphonæ, statutũ est à maioribus vt seorsum chorus sederet, & alternatim caneret, id est, vt vna pars chori vnũ psalmi versum caneret, atque alia alium. Incipit ergo Antiphonarius hoc modo: Aspiciens à longe. Tametsi vero non sit Gregorianum hoc est à Gregorio compositum, sed solummodò ab alio quodam monacho appositum. Quamobrem quidem non deberet merito procedere ea, quę Gregorius composuit. Vsu tamen receptum est, vt ab omni ecclesia diceretur. Nec facilè profecto est, quæ longo vsu inoleuerint emendare aut mutare. Cætera vero sunt sancti Gregorij.

De reliquis libris. CAP. LIX.

SEcundus liber est graduarius, ita à gradibus appellatus, eò quod diebus festis in gradus ascendi debeat atque isthic cantari in ambone. Dicitur autem ambonis ab ambio ambis, eò quod locus ille ambigitur gradibus: vel ab ambo ambæ ambo, quod nimirum duæ sint viæ isthic, hoc est, in pulpito, quod situm est, ante eum locum, vbi recitatur Euangelium Oportet itaque sint ibi duo paria graduũ, vnum à sinistris, quo fiat ascensus: alterum à dextris, quo descensus fiat, *Matth.* iuxta illud: per aliam viam regressi sunt in regionem suam. Diebus autem profestis canitur in medio chori ante gradus altaris. Eius libri principium est: Ad te leuaui. Tertius liber dicitur Trophonarius, à Græco nomine τροπος, quod est conuersio. Nam à fine regredimur ad principium cantus vnde & trophium zona nominatur, quod ab vno latere vertatur in aliud, circumeundo vsque ad vmbilicum. Est autem Trophonarius liber, in quo continentur hi cantus qui cum introitu missæ cantari solent, & maximè quidem à Monachis, cuiusmodi sunt tropi Sequentiæ, Kyrie eleyson, & Neumæ, Tropi dicuntur, quia prius canitur versus, ac postea eleyson: & iterum versus, & eleyson deinde. Hic etiam notandum, quod semel diximus, neumam fœminei generis absque p, accipi pro iubilo, pro Spiritu autem sancto dicitur Græcè hoc pneuma, pneumatis Hebraicè ruath, Latinè Spiritus. Vndé quidem in prosa: Descendet in te sanctum pneuma. Postremò trophonarius non habet certum principium, quod ad placitum canatur. Nemo enim tenetur potius hoc vel illud Kyrie eleyson in aliquo festo dicere, quam aliud. Contra vero Antiphonarius certum habet initium, nimirum hoc: Aspiciens à longe, quemadmodum Graduarij principium est: Ad te leuaui. Ab Aduentu enim incipit ecclesia.

Digitized by Google

De quinque libris lectionum.
CAP. XL.

NVnc de quinque libris lectionum videamus. Et primus quidem eſt bibliotheca à βίβλος, quod liber eſt, & θήκη poſitio. In eo enim totum continetur vtrumque Teſtamentum. Atque hinc propter excellentiam, tamquam ſi dignior & maior eſſet, ſolus omnium librorum materiæ nomen retinuit. Fiebant enim omnes libri ex biblo Vnde bibliopolæ venditores librorum appellantur. Vel rectius ideo liber hic dictus eſt bibliotheca, quod inſtar cuiuſdam bibliothecæ multos & varios libros cõplectatur. Secundus vero liber eſt paſſionarius, qui tamẽ plures ſunt. Tertius eſt legẽdarius. Quartus homeliarius. Quintus denique ſermologus, ſiue liber ſermonũ. Redeamus igitur ad primum, & ſingulos paulo accuratius examinemus. Bibliotheca vox eſt ambigua & homonyma, ſiue, vt nunc loquũtur, æquiuoca. Vno namque nomine & locum vbi libri reponuntur, nempe armariũ ſignificat, & volumen aliquod magnum compactum ex omnibus libris noui & veteris Teſtamenti. Sunt autem viginti duo volumina veteris teſtamenti, quæ ibi continentur, & octo noui, ſcilicet Euangeliſtę quatuor, Epiſtolæ pauli, Apocalypſis, Epiſtolę canonicæ, & Actus Apoſtolorum. Volumina veteris Teſtamẽti ſunt quinque libri Moyſis, videlicet pentateuchus, qui propriè apud Iudæos dicitur thoral, id eſt, lex vel libri legis, ſuper quos iurant illi, vt nos ſuper Euangelia tamquam ſanctiora in nouo teſtamento. Sunt præterea, qui hoc pacto enumerãt: Ioſue ſcilicet, Iudicum cuius extrema pericope pars eſt libri, Ruth, Samuel, Malachim quę duo volumina vnũ reputamus, videlicet Regum, quod tamẽ quatuor habeat partitiones vel diſtinctiones poſtea in vno volumine ſequuntur alij quatuor Iſaias, Hieremias, Ezechiel & Dauid. Sub vno volumine comprehenduntur duodecim prophetæ minores propter nimiam breuitatẽ. Nouem quę deinceps ſequuntur reputantur hagiographa, ita tamen vt ſint authentica, numerũ liber pſalmorum, liber Iobi, tres libri Salomonis ſcilicet parabolæ, ſiue mauis dicere prouerbia, Eccleſiaſtes, & cantica canticorum: liber Paralipomenon, Iudith & Heſter. Quatuor tandem enumerant apocripha, librum videlicet Tobiæ, Machabæorum, Philonis, cuius principium eſt, Diligite iuſtitiam, & Ieſu filij Sirach, qui ſic incipit: Omnis ſapientia à Domino, &c. appellatúrque etiã Eccleſiaſticus. Verum hos quatuor quidam non recipiunt, eccleſia tamen eos approbat, quod argumentum fere habeant librorum Salomonis, etiamſi eorum authores pro certo ac verè non ſciat. Alios duos credimus Eſdrã compoſuiſſe, qui totam bibliothecam veteris Teſtamenti reſtituit, cum à Babyloniis eſſet combuſta. Nos itaque bibliothecam noſtram, ſcilicet vetus & nouum teſtamentum diuerſis temporibus legimus iuxta varias hiſtorias ſingulis menſibus, vt ſic tandẽ cũ totius anni circulo vniuerſa abſolua

Digitized by Google

absoluatur. Vnde equidem non ignoro, quin illud in aduentu Domini primo sit assignandum & declarandum, sed facilius & dilucidius apparebit si ab alio tempore incipiat assignatio.

Quid legi debeat in Septuagesima. CAP. LXI.

IN septuagesima ergo legimus totum pentateuchem, quoad dies isti sint, videlicet quindecim ante pascha. Atque ita quatuor omnino cantantur historiæ, nimirum ex libris Geneseos, & quartus de Exodo. Primus liber Moysis est Genesis, in quo agitur de origine mundi secũdus Exodus in quo de exitu agitur populi Israëlitici ex Ægypto: tertius Leuiticus, quartus est Numeri, quintus Deuteronomius, hoc est, lex altera, cuius velut quandam tradit anacephaleosin siue recapitulationem. Per illos autem dies quindecim vsque ad pascha legitur Hieremias & liber Baruch notarij eius, vt quidam testantur, sub eodem volumine. Et quidem Hieremiæ Threni siue Lamentationes recitãtur per triduum illud ante pascha, quod appellamus tenebras. Dicuntur autem Threni, eo quòd tripliciter exponantur à paschasio, scilicet historice, allegoricè, & tropologicè. Vel à monte Trenari, vbi primo auditæ sunt animarum lamentationes. Vel ideo etiam Threni appellati sunt, quod in iis post tertium quemque versum litera sit alphabeti. Scriptũ enim est opus illud quadruplici alphabeto, hoc est in eo quater ipsum alphabetum de integro reperitur. Vel denique, quòd verius esse puto, hæ lectiones propterea dictæ sunt Threni, quod lamentationes contineant. Apud Græcos namque θρῆνος planctus est. Sic itaque historia, quæ quindecimillis diebus narratur, sumpta est partim ex libro Hieremiæ, partim ex passione Domini in Euangelio Nunc transeamus ad octauam pentecostes, vt ordinem veteris Testamenti simili ratione persequamur.

Quid legi debeat ab octaua Pentecostes vsque ad natale Domini. CAP. LXII.

TVnc ergo vsque ad Calendas Augusti legitur Samuel. Malachim, id est, liber Regum, & paralipp̃menon cum historia: Deus omnium. Solet tamen in octaua Pentecostes cantari & legi de Trinitate, quantumuis Alexander papa interrogatus an etiam fieri debeat, dixerit se nescire diem peculiarem de Trinitate, nec de vnitate. Sed officium eius præcipuè propter hæreticos institutum fuisse credimus. Quare hîc vsque ad Calendas Augusti meminerimus, quod paulo ante cauendum esse præcipimus. Si enim festum erit die dominica securè mutabimus historiam. Similiter si secunda feria, si tertia, si quarta Calendæ fuerint mensis Augusti, præcedenti dominica historiam liberè mutabimus. Si verò quinta, sexta aut septima, idem facere poterimus dominica sequenti. Atque hanc tanquàm generalem habemus regulam,

Digitized by Google

regulam. Quod ſi denique menſis Calendæ fuerint die profeſto, illa dominica mutabimus hiſtoriam, quæ Calendis ſit proximior, ſiue ea præcedat, ſiue ſubſequatur. A Calendis igitur Auguſti vſque ad Septembrem leguntur tres libri Salomonis, & duo ſapientiæ, qui ſunt apochryphi, ita vt media pars Cantici Canticorũ reſeruetur vſque ad natiiuitatem beatæ Mariæ in Septembri, atque altera legatur in eiuſdem Aſſumptione. Nam ſermones qui ibi ſunt, vt: Cogitis me ô Paula & Euſtochium, & Approbatæ conſuetudinis eſt, &c. potius in Triclinio, ſeu refectorio legi debent, Tunc cantatur hiſtoria: In principio Deus, antequam terra, &c. quod ad recreationẽ pertinet. Nã iſtud aliud in principio, quod eſt in ſexageſima, ſpectat ad creationem. Proinde à Calendis Septembris legitur Iobus per quindecim dies, & per quindecim alios dies Tobias, Eſdras, Iudith, & Heſter cum hiſtoria: Peto Domine. In Octobri legitur liber Machabæorum cum hiſtoria ô Adonay Domine Deus, &: Adaperiat Dominus. In nouembri Ezechiel, Daniel, duodecim prophetæ, cum hiſtoria: Vidi Dominum. Denique in Decembri Iſaias totus vſque ad natalem Domini, niſi quod tranſire debeat idem lector id quod ipſo natali legitur, vt populus gentium: Conſolamini, Conſurge, & quod recitatur in Epiphania, vt: Surge illuminare Hieruſalem. Hæc namque pertinent ad Chriſtum iam natum: Cæteta vero quę in Aduentu leguntur ad Chriſtum naſciturum. Atque hinc eſt, quod illa oporteat prætermitti vſque ad natale, quoniam tunc noua, audiri debent. In ieiuniis tamen quatuor temporum, quæ ſunt in aduentu, & in vigilia natiuitatis Domini nihil Iſaiæ legitur, quoniam proprias habent lectiones, & propria officia. Vnde & alia ieiunia ab his tamquam magis ſolemnibus officia petere ſoleant. Quare autem hæc habent & non illa, ratio eſt. quòd olim pontifex Romanus hiſce ieiuniis ordines cõferre conſueuit. Sed ſi feſtum Thomæ euenerit in ipſis ieiuniis, dicet eccleſia lectiones de ſancto & nõ de ieiunio. Ita enim vſus inoleuit. Hoc ipſum tamen Romana eccleſia non obſeruat, vt quæ ſex recitet lectiones de ieiunio, & tres vltimas de homelia Euangelij ipſius feſti. In aduentu aliquando tres ſunt hiſtoriæ, aliquãdo quatuor ſi ipſe fuerit quatuor hebdomadarum, quod rarò fit. Et tantum quidem habemus de veteri Teſtamento, modo videamus de nouo. Ab octaua Paſchæ vſque ad Pentecoſten legitur Ioannis Apocalypſis tribus ſeptimanis, & Epiſtolæ canonicæ diebus ſequentibus vſque ad Aſcenſionem, quæ numero ſunt ſeptem. Prima eſt Iacobi Alphæi, tres ſequentes Ioannis Euangeliſtæ, quinta & ſexta Petri principis apoſtolorum, ſeptima denique Thadæi, quia & Iudas appellatus eſt frater Simonis. Ab aſcenſione Domini vſque ad pentecoſten leguntur Actus Apoſtolorum: primum quidem, &c. Hiſtoria eſt: Dignus eſt Domine ad omnia præmiſſa. Ab octaua Epiphaniæ, vſque ad ſeptuageſimam leguntur quatuordecim Epiſtolæ Pauli tam quæ ſunt miſſæ ad perſonas quatuor, quam

quæ ad

quæ ad decem ecclesias, vt ad Titum, Corinthios: de euangeliis & psalmis dicetur suo loco. Ad hunc ergo modum de vtroque testamento dispositum ab ecclesia habemus. Notãdum interim obiter hîc est quatuor modis finiri lectiones, videlicet per: Tu autem Domine: Hæc dicit dominus, conuertimini ad me & salui eritis: & in threnis Hieremiæ per Hierusalem Hierusalem cõuertere ad dominum Deum tuum: atque vltimo in lectionibus mortuorum, per: Beati mortui qui in Domino moriuntur. Cuius tamen rei vsus in ecclesia admodum ratus est. Sed nos dicimus non quid fiat, sed quid fieri debeat. Cæterum homelarius quem quartum librum esse diximus, legitur in natali & in festis eorum, qui propria habent Euangelia, vt in festo beati Thomæ, in paschate, pentecoste cum suis feriis, ac tandem etiam recitatur diebus dominicis. Octo vero dies paschæ computantur cum Septuagesima, quod illa septimana sit septima à Quadragesima, per quam diem designatur, quod per Septuagesimam, in cuius septima decade filij Israël acceperunt redeundi licentiam, & iam quasi liberi erant, ideoque diebus illis cantica lætitiæ inclamantur. In sabbato autem in albis, geminatur Allelu-ia, quoniam finitur Septuagesima. Quo quidem significatur absoluto præsentis huius vitæ cursu nos duplicem accepturos stolam, quum ad nostram illam Hierosolymam peruenerimus, Vocatur autem sabbatum istud in albis, quòd in paschali sabbato Baptizati tunc albas vestes deponebant, quas octauò die sumpserant: proinde vero libri passionarj leguntur in ipsis diebus Martyrum. Sed horum aliqui teste Gelasioi, apocryphi sunt, vt de beato Gregorio, de Quirico & Iulita martyribus, ac qui omnino eiusmodi sunt vt eos composuisse ferantur hæretici, ob quorum infamiam ab ecclesia interdicuntur. Quod autem sint canonizati: suo loco dicetur. Nec quidem omnes homeliæ sunt approbatæ: vt quædam sunt Origenis: qui ad hæresin declinauit. Quædam tamen eius leguntur ab Hieronymo castigatæ, sed in iis subticetur nomen autoris propter infamiam hæresis. Quemadmodum etiam Salomonis nomen in lectionibus supprimitur, ob notam idololatriæ, & Moysis propter hæsitationem, quam habuit ad aquas contradictionis, quia dominum exacerbauit. Non enim dicitur: Lectio libri Geneseos Moysis legislatoris, sicut dicimus: Lectio libri Apocalypsis Ioannis Apostoli. Nonnulli tamen hoc pacto in principio Homeliarum dicendum esse existimant. Homelia Origenis ab Hieronymo castigata. Atque in sequentibus quasi hoc modo: Homeliam eiusdem. Sunt autem ferè hi qui Homelias posteris reliquerunt: Augustinus, Gregorius, Beda & Origenes. Breuiter ergo passiones legi debent in festis martyrum, legendæ in festis, qui propria habent Euangelia, vt in beati Thomæ, tres vltimæ lectiones ex homeliis sint oportet, atque aliæ ex passionibus. At verò legendarius appellatur liber, qui vitas & obitus tradit confessorum, cuiusmodi sunt Hilarij, Martini & aliorum, quos sacrosancta Ecclesia confirmauit, ita vt in eorum

festis

festis istiusmodi liber necessariò legatur. Vltimò tandem liber sermonum, qui & Sermologus nominatur legi conuenit à Natali vsque ad octauam Epiphaniæ, quos Leo Papa & complures alij composuerunt. Sed idem liber legitur in purificatione beatæ Mariæ v rginis, & præter festa alia, etiam ipso die omnium sanctorum. Proinde præcipuas homelias composuerunt Gregorius & Beda, qui tamen nullas, præterquam eas, quas antè Augustinus ediderat, composuit. Námque ille hoc vnum de suo addidit, quod eas suis verbis quodammodò vestiuit, vsque adeò, vt quum in Augustino verba duntaxat essent disputationis, in Beda sint verba sermonis & lectionis.

De libris Cantuum. CAP. LXIII.

NVnc redeamus ad libros Cantuum, idque iuxta dies Aduentuum. Primum itáque responsum sequitur tres versus, quod si per vniuersum annum vagemur, non amplius fieri liquido comperiemus. Fit enim illud propter tria tempora antiquorum Patrum, Aduentum Christi expectantium. Ac primum quidem tempus fuit ab Adamo vsque ad Noë nempè ad diluuium. Secundum verò vsque ad Moysem, & tertium vsque ad Christum. Et quòd terna fiat in eodem responso repetitio, prima videlicet ab altiori, secunda à minus remoto, & tertia rursum à minus remoto & minori, causam habet huiusmodi. Eo námque modo ostendimus Patres primi temporis remotiùs ab Aduentu Christi abfuisse, quàm Patres secundi vel tertij, atque iterùm longius fuisse Patres secundi, quàm tertij: Sic quoque tria sunt tempora Patrum nouitorum secundum Christi Aduentum expectantium. Nam horum primum fuit ecclesiæ primitiuæ de Iudæis ad fidem conuersis, & secundum modò præsto est, simul atque Gentium siue Ethnicorum facta est introductio. Sed tertium erit: quum omnis Israël saluabitur. Magis ergo remoti sunt, aut potius fuerunt primi quàm vltimi, vt hoc pacto, ad vtrumque aduentum allegoria hæc accommodari possit: Gloria Patri tribus versibus tandem subiungitur, quod omne nostrum desiderium & seruitium ad trinum dominum sit referendum. Non enim istic fit repetitio alicuius partis, sed totius responsorij, quoniam post hoc hanc præsentem vitam omnia tempora consummabuntur. Tunc Deus erit omnia in omnibus, hoc est, consummatio omnium & sufficientia. Verumenimuerò de qualitate officij videamus, déque temporis reuerentia, continentia & abstinentia. Ad qualitatem pertinet, quid tenendum sit vel omittendum. Et qu dem quid tenendum seu obseruandum sit iam aliqua ex parte docuimus, ad finémque sub finem Aduentuum cani debere septem antiphonas secundi toni, & vnamquamque iuxta ordinem suo die vsque ad Natale. Quæ quidem omnes vel ob id secundi toni sunt, quod geminam nobis significent dilectionem, Dei videlicet & proximi, vel etiam propter

duas

Digitized by Google

duas naturas in Christo. Sunt autem septem, propter spiritum septiformem, quo illuminati erant ij, qui Christum expectabant. Sciendum tamen est, his septem antiphonis quæ sunt de Sacramento, additas esse duas alias, vnam videlicet de beato Thoma, aliam verò de beata Maria virgine.

Quæ omittenda sunt in Aduentu.

CAP. XLIIII.

OMittenda sunt in Aduentu, vt in Septuagesima, quædam cantica lætitiæ, quemadmodum, Te Deum laudamus, Gloria in excelsis, Ite missa est. Verum enimuero quum tempus istud partim sit lætitiæ, non subticetur. Allelu-Ia, sicut in septuagesima, quod tempus totum mœroris est. Quare considerare poterimus, tria ista sese mutuo sequi quidem, sed non semper. Quædam enim ecclesiæ in cathedra beati Petri, etiam si sit in Quadragesima festum istud, dicunt: Te Deum Laudamus, cæteris verò laudibus tacitis. Quia hoc cantico solemus vti ad intronisandos aliquos in suas sedes. Nam & eodem die Petrus in cathedra Anthiochena fuit constitutus. Rursus Gloria in excelsis, & Ite missa est, dicitur ipso die solemni cœnæ si Episcopus præsens sit & celebret officium de tribus olei, sed Te Deum laudamus, non dicitur, quoniam surgitur ad tenebras. Ob quam etiam causam subticetur in Psalmis & in responsoriis hisce diebus Gloria patri, quia tunc multùm dehonesta est Trinitas, maximéque illo triduo. Item in prima missa natalis Domini, canitur Gloria in excelsis nec tamen dirimus, Ite missa est, donec & tertia missa sit absoluta. Alioquin enim recederet populus, & non audiret matutinas. Vnde nonnulli sacerdotes reseruant collectam siue orationem finalem primæ missæ donec cantentur matutinæ, ac postea dicunt & concludunt missam cum Benedicamus domino. Deinde verò incipitur missa secunda, & pari modo finitur, vel per Ecce completa sunt, in quibusdam ecclesiis ne populo licentia abeundi detur, sciátque se adhuc debere tertiam audire missam, sub cuius finem exprimitur, Ite missa est, quæ haus pertinet ad resurrectionem, sicut Gloria in excelsis ad natiuitatem. Atque hæc quidem est ratio, quamobrem vtrumque in Aduentu subticeatur, quod tunc vtrumque auidè expectetur: sed Te Deum laudamus ideò tacetur, vt cum maiori ardore resumatur ipso die festo, vel quia nondum præsens est quem expectamus, quum ad præsentes hoc cantico vti solemus. Sic & pro Dominus regnauit, dicitur Miserere mei Deus. & cantica illa, quæ sunt Annæ Moysis, Abacuch, atque alia quę isthic sunt vt, Ego dixi, & Audite cœli, quæ per singulas hebdomadas dicuntur. Horæ verò beatę Virginis, idcircò subticentur, quod totum illius temporis officium ad eius laudem sit. Hinc etiam animaduertendum est, quod in festis nouem lectionum, si quæ sunt, in Aduentu, ad tertiam debeat celebrari missa solemnis, cum Gloriá in excelsis, & Ite missa est.

Digitized by Google

est. Vnde etiam in plerisque ecclesiis nigras cappas deponunt ad missam illam tanquam in Paschali tempore, nec genua tunc flecti debent. Missa verò absoluta cappæ resumuntur, & sexta ac nona cantata, auspicatur missa de ieiunio, atque tum diaconus pronuntiare debet ad huiusmodi missam, & in omni tempore ieiuniorum: Flectamus genua, exceptis feriis iis, quæ pentecosten proximè sequuntur, in quibus propter reuerentiam festi canticalætitiæ non subticentur, scilicet Alleluia, Te Deum laudamus, atque, Ite missa est. Proinde vero neque hic vllius sancti commemoratio fieri oportet, siue Christi aduentum præcesserit (quum eius temporis omnes ad inferos descenderint, vnde & pro eis non solemnizat ecclesia) siue secutus fuerit Christi Aduentum quum eorum singulis diebus hic commemoratio fieri debeat. Ecce dominus veniet, &c. antiphona est, quæ canitur post Benedicamus domino, & sequitur oratio huiusmodi, Conscientias nostras quæsumus domine visitando purifica, vt veniens dominus noster Iesus Christus, cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inueniat mansionem, qui tecum &c. In Antiphona ponitur, omnes sancti eius cum eo, & in oratione, cum omnibus sanctis, ita vt hinc necessarium non sit fieri speciatim aliquorum sanctorum commemorationem. Sed oportet intelligamus, hanc orationem pertinere ad secundum aduentum, qui efficitur in mente hominis, quum videlicet legitur: Vt veniens dominus Iesus Christus paratam sibi in nobis mansionem inueniat. Verum tunc addi non debet cum omnibus sanctis. Nam si illud adiiciatur, iam ad tertium aduentum videbitur pertinere. Est enim Aduentus Christi triplex. In carne, in mente, qui singulis diebus in humanis animis contingit per Spiritum sanctum, & tertius in maiestate, qui aduentus erit in die iudicij. De secundo aduentu, qui fit in humana mente, inquit Salomon: Domine, mitte sapientiam tuam, vt mecum sit, & mecum laboret. Et rursus & alia ratio, quæ eiusmodi est, vt duos nobis significet Aduentus, nimirum: Excita domine potentiam tuam, & veni, vt ab imminentibus peccatorum nostrorum periculis &c. Ad primum aduentum pertinet, cùm dicitur: Te protegente mereamur eripi: ad secundum verò, quum legimus: te liberante saluari.

De temporibus quibus non debent nuptiæ celebrari.

CAP. LXV.

IN Aduentu non debent celebrari nuptiæ, sicut nec in Septuagesima, quòd huiusmodi tempora orationi potissimum sint deputata, ac tum potius ab vxorio lecto quilibet debeat abstinere, quàm eidem adiungi. Pari modo faciendum est in sacris solemnitatibus, cum earundem feriis, sicut in Pascha & Pentecoste. Ferè quidem diebus quoque dominicis, ac in festis Apostolorum præcipuè continẽdum est: Solemnitates námque institutæ sunt, vt liberius vacari possit orationi. Verum

Digitized by Google

rumenimuerò ruſtici contrà libentius illis diebus conueniunt, vt vacent potationi.Sed in omnibus his, cautum oportet eſſe ſacerdotem. Sæpenumerò enim accidit, vt mutum pecus doceat animal diuinum, hoc eſt,laicus clericum.Ac generatim quidem obſeruandum eſt,quod quocunque tempore abſtinetur à nuptiis,abſtinendum ſit ab amplexu coniugis,niſi ſi quando ob fragilitatem incontinẽtię poſcat debitum ab vxore,vel illa à viro.Illud enim exigenti perſoluendũ eſt,quia vir, vt inquit Apoſtolus,non habet poteſtatem ſuæ carnis, ſed mulier, & contrà.Secundum has ergo rationes,non debent nuptiæ celebrari, etiam tribus illis ſeptimanis,quæ feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ precedunt.Verum hoc in quibuldam eccleſiis iampridem in diſſuetudinem abiit. Fuit tamen ratio, qua eccleſia conſtituerat ieiunandum eſſe Quadrageſimam ante feſtum ſancti Ioannis, ſicut ante Natale. Sed propter fragilitatem humanã, duæ illæ Quadrageſimæ redactæ ſunt in vnam, atque illa tunc bipartita fuit in tres ſeptimanas præcedentes natalem, & tres præcedentes feſtum ſancti Ioannis. Quoniam igitur tempora hæc orationi ſint maximè dedicata,quam ideo inſtituimus, vt ad cœlos perueniamus.quod tamen efficere nõ poſſumus ſine duobus aliis,ſcilicet ieiunio & eleemoſyna,quæ ad cœlos hominem faciſlè deferunt, ideo ordinatum eſt ieiunium: vt quod nobis remanſerit propter ieiunium pauperibus erogetur, ideoque & ſponſus debet abſtinere à lecto vxoris:vt liberius ac commodius vacet orationi.Atque ita non fiunt nuptiæ à prima dominica Aduentus, vſque ad Epiphaniam,nec etiam fierent niſi ad octauam vſque Epiphaniæ, niſi Dominus nuptias tum ſui præſentia, tum miraculo decoraſſet. Præterea in Aduentu ſciendum eſt,quemlibet verſum dici poſſe, ſi ſit de Aduentu,vt: Egredietur Dominus de loco ſancto ſuo in maieſtate ſua, & veniet ad iudicandum.Et: Veni Domine ad liberãdum nos,quod poteſt dici de quolibet Aduentu.Aduentus enim qui fuit in carne, liberauit animas noſtras à ſeruitute diaboli, Aduentus verò in mente liberat animas à peccato. Aduentus denique in maieſtate, liberat corpora. Poſtremò obiter notandum eſt, feſtum beatæ Luciæ hic adiunctum habere Italicè *chatrhar*. Quia tunc maximè carnes ſolent deponi, quemadmodum ſecunda dominica Septuageſimæ dicitur vulgò carniſpriuium.

De feſtis & ieiunijs Aduentus.

CAP. LXVI.

DEinceps modò videamus de iis, quæ accidunt Aduentui,vt de eius feſtis & ieiuniis.Et in primis quidem hic cognoſcamus, ſi feſtum S.Andreæ contigerit prima dominica,id perſequendum eſſe ſecunda feria.Idem obſeruari volumus,de quolibet feſto tam apoſtolorum,quam martyrum,ſi contingat dominicis priuilegiatis,quos paulo poſt commemorabimus.Sic quoque ſi feſtum eiuſmodi ipſo dominico contigerit,quod vigiliam habeat, eius ſecũda feria celebrabitur

officium eritque ieiunium in ſabbato, ſi videlicet inofficiata ſit vigilia, id eſt, ſi proprium habeat officium. Item ſi qualibet alia dominica ex priuilegiatis, feſtum Apoſtoli, vel præcipuè alicuius martyris, vel alterius ſancti, qui proprium habeat officium euenerit, reſtat videre, ab ſeptimana ſi ſequens ſit inofficiata, hoc eſt, an proprium ſinguli eius ſeptimanæ dies habent officium. Quòd ſi non habeant, illius dominicæ officio ſuperſedimus, atque eius loco feſtum hoſpitis, id eſt, ſancti aduenientis ad dominicam celebrabimus: ſi verò habeat, manente officio dominicæ feſtum transferetur ad ſecundam feriam, atque hoc pacto dies dominica interdum cedit feſto, interdum vero non. Et quidem quare? Quoniam ibi officium renouatur. Proinde ieiunia quatuor temporum, in tertia ſeptima Aduentuum oportet celebrari. Aduentus autem debent viginti & vnum diem. i. tres ſeptimanas integras habere, præter vigiliam Natalis Domini. Cum ergo aduentus ſemper incipiant à die dominica, ſi etiam ſimili die videlicet, dominica Natalis Domini contigerit, neceſſariũ eſt, vt aduentus protrahantur quatuor hebdomadis. Alioqui vigilia Natalis Domini, & ieiunia quatuor temporum concurrent, quorum vtrunque peculiare habet officium, & ad diuerſa pertinent tempora. Nam vigilia ſpectat ad tempus gaudij, cum non ſit de aduentu, ſed de Natiuitate, quare ad eundem modum non haberet Aduentus viginti & vnum dies, excepta, vt dicimus, vigilia. Si autem contigerit Natalis Domini in ſecunda feria, vel deinceps vſque ad dominicã, tunc præter dies viginti & vnum facilè habebimus diem, quo faciamus vigiliam, quia ipſo die dominico, qui proprium officium non habet, celebrabitur vigilia & allelu-Ia canetur propter dominicam. Sed ieiunabitur ſabbato præcedenti, tam pro ieiunio quatuor tẽporum, quàm pro vigilia Natalis Domini. Quantum verò attinet generaliter ad ieiunia, cognoſcendum eſt, cum ieiunia vernalia primo inſtituta ſint prima ſeptimana Veris, æſtiualia in ſecunda Iunij, Autumnalia in tertia Septembris, Hyemalia in quarta Decembris, id omne propter multas confuſiones, quæ inde naſcebantur abrogatum eſſe & regulariter definitum, quod tempore eorum quodque fieri debeat. Et de hyemalibus quidem dictum eſt, quod ſemper in tertia ſeptimana aduentus fiant. Sed de aliis regulariter ſciendum eſt, quòd in prima ſeptimana Quadrageſimæ ſemper incipiant vernalia, in ſeptimana pentecoſtes ſemper æſtiualia, autumnalia veterem ſeruent inſtitutionem, cum ſemper in tertia ſeptimana Septembris fiant. Cauendum interim diligenter eſt ne in computatione illarum ſeptimanarum fallamus. Nã ſi calendæ illius menſis, hoc eſt, ipſe menſis incipiat prima feria, vel ſecunda vel tertia, vel etiam quarta tum illa eius menſis ſeptimana computabitur & in ea quæ eſt ab illa tertia, fient ieiunia. Si vero menſis inceperit quinta vel ſexta, vel ſeptima feria, tres illas ſeptimanas numerare ordiemur à ſequenti dominica, & eodem modo in tertia fient ieiunia. Atque ita ſane dies

ne dies præcedentes quoad computationem ſeptimanarũ plane euũt inutiles. Sic igitur huiuſmodi habemus regulam, vt ab illa dominica, quæ propinquior fuerit Calen. Septembris, id eſt pridie menſis ſemper numeranda ſit prima, ſeptimana, ſiue ſubſequatur, ſiue præceſſerit.

De anniuerſariis mortuorum, & vigiliis ſanctorum. CAP. LXVII.

DE anniuerſariis verò mortuorum dicimus, quòd ſi contigerit dominica die, vel alia quauis celebri ſolennitate, non debeant mutari & in ſequentem diem differri, quemadmodũ de feſtis ſanctorum diximus, ſed potius fiant die præcedenti, vt citius ſuccurratur eorum pœnis, quas igne purgatorio ſufferunt. Vt enim ſancti non indigent noſtro auxilio & beneficio, ita cæteris defunctis omnino eſt neceſſarium. Omni tempore poteſt celebrari miſſa pro defunctis præſente cadauere, niſi Paraſceue. Tunc enim non debet corpus Chriſti immolari, nec miſſa cantari, ſed die craſtino, id eſt ſabbato poterit miſſa pro eo cani, & corpus ſepeliri. Pari modo etiam faciẽdum eſt, ipſo die Paſchæ. Si enim quis tunc morietur, poſtero die miſſa eſt celebranda, ſeruato corpore tantiſper ſuper terram. Nam fieri non debet vt ſepeliatur abſque miſſa Porrò autem de vigiliis ſanctorum generaliter dicimus, quod ſi propriam habeant collectam in miſſa, eam debere dici ad veſperas. Et ſi dominica ſit in vigilia, dicemus veſperas de dominica, & poſt alias de ſancto, vel cum Magnificat legimus duntaxat collectam, vt Moguntina facit eccleſia, & monachi: vel cum ſola antiphona dicemus orationem ſiue collectam de feſto, ſi propriam & peculiarem non habeat vigiliam, cui ad poſtremum ſubiungemus: Benedicamus Domino.

De vigilia natalis domini. CAP. LXVIII.

SEquitur vigilia natalis Domini, quæ propriam habet miſſam, & propriam in ea collectam, quæ item in veſperis dici debet, quod idem obſeruatur in aliis vigiliis. in contrà fuerit, hoc eſt, ſi vigilia peculiare officium non habuerit, collecta in veſperis de ſequenti feſto dici oportet. Cantantur ergo Sin vigilia natalis Domini hi Pſalmi: Laudate pueri Dominum. Laudate Dominum omnes Gentes. Lauda anima mea Dominum. Laudate Dominum, quoniam bonus. Lauda Hieruſalem Dominum. ſed in completorio cani debet hymnus: Veni redemptor Gentium.

De Natiuitate Domini. CAP. LXIX.

NVnc de ipſo die Natiuitatis agamus, quo ante primos nocturnos, tres pannos ſuper altare poni conſuetum eſt, ad declarationem trium temporum, ſinguliſque nocturnis vnum auferri. Et primus quidem niger erat, pro tempore ante legem: Secundus ſubcandi-

dus,pro tempore reuelationis, & tertius ruber pro tempore gratiæ, propter dilectum sponsum candidum,& rubicundum.Poteris alibi facilè inuenire quemadmodum veteres interpollatè, & diuersis vicibus ad nocturnos surgere solebant,videlicet,in concinio, nocte media:& in antelucano.Post tertium nocturnum incenduntur lumina ecclesiæ, & recitato Euangelio:Liber generationis cantatur, Te Deum laudamus,ad consignandam cõgratulationem,quæ facta fuit ob inuentam dragmam, quam mulier perdiderat, in cuius inueniendæ gratiam ea lucernam incendit totamque domum euerrit, hoc est ecclesia triumphans ex inferno per Christum omninò extrahitur. Quatuor autem illo die leguntur Euangelia,vnum Matthæi,alterum & tertium Lucæ, quartum Ioannis, vt de Natiuitate Christi quatuor testes perhibeant testimonium.Quãquam sanè duo,vel ad summum tres sufficere possunt,cum in ore duorum vel trium testium stetomne verbum.Quam-
c.62. obrem verò Isaias legatur in primo nocturno,suprà à nobis ostensum est. Verum diligenter hic animaduetere debemus, trium præcipuè scripturas hoc tempore in ecclesia frequentari magis, quam aliorum. In primis nimirùm Dauidis prophetæ qui fuit homicida,proditor, & adulter.Deinde Matth. Apostoli, qui & publicanus dictus est, & hoc ipso nomine infamis. Postremò Pauli Apostoli, qui persecutus est ecclesiam.Quod quidem non absre ita institutum fuit,ne videlicet desperent alij, quantumlibet peccatores, propter facta præcedentia, eleemosynas vel orationes Deo displicere, quin si pœniteant certò sciant se veniam facilè consequi posse, quantumuis graui noxa perplexi sint.Post Te Deum laudamus,dici oportet à sacerdote iam è vestiaria egresso:Confiteor,atque inchoari primam missam vbi de æterna Christi generatione obscura, & ignota agitur. Quoquidem fit vt illa etiam nocte cani debeat. Absoluta vero illa dicuntur laudes,& finiuntur eadem oratione cum missa,vt hanc atque illas idem planè officium innuere exprimamus. Apparente aurora, statim incipitur secunda missa, in qua agitur de completione siue impletione promissorum de Christo nasciturο.Vnde profectò sic illam auspicamur. Lux fulgebit, quum illucente die ac matutino apparente inchoetur. At dixerit hic semicoctus aliquis grammaticus ergo deberet ibi esse lux fulgens, quod verum non est,quia tunc rubet. Sed intelligendum est, vt diximus, de impletione promissorum, quasi dicamus tum lux fulgebit, quum Christus aduenerit, qui vera & æterna lux est, cumque omnia quæ de eius aduentu iam multo tempore dicta sunt, complebuntur. Proinde hæc missa, vt & ante dictum est, finitur hoc modo: Ecce completa sunt, &c. Prima ergo pertinet ad generationem ex patre sine matre, videlicet æternam. Secunda ad eam, quæ fuit ex matre sine patre, vt temporalem. Tertia autem quasi compacta & coniuncta est, tradit enim vtranque. Nam quod in eius exordio dicitur:Puer natus est nobis,ad temporalem spectat generationem: ad

æternam

Digitized by Google

æternam verò euangelium Ioannis : In principio erat Verbum. Pars tamen illius Euangelij postrema, nimirum: Verbum caro factum est, &c. ad temporalem natiuitatem referenda est. Dicitur autem huiusmodi duplex natiuitas, vt nos haud obscurè intelligamus natiuitatẽ Christi terrestrem nobis: proculdubiò contuliſſe natiuitatem cœlestem. Vnde illud est, quod in festo beati Stephani dicitur : heri natus est Christus in terris, vt hodie Stephanus nasceretur in cœlis. Deniq; neumę quæ fiunt in missa, gaudium repræsentant quæ potius per e, vt Kyrie, vel per a, vt allelu-ia fieri solent, quam per alias vocales, vt per has significemus gaudium spirituale quòd restitutum est nobis in partu Virginis, cum facta est immutatio huius voculæ Eua salutante Angelo, & dicente: Aue Maria. Eius enim nominis, scilicet Euæ significatio manserat vsque ad salutationem Angeli. Hanc autem significationem, nempè luctus Adæ & Euæ, nascentes exprimunt pueri, si nimirum puella nascatur profert, vt vulgus quidem existimate, cum masculus, a. Illæ igitur neumæ repræsentant dolorem, quem nobis contulit transgressio Adami & Euæ. Sed gaudium planè restitutum est in beata Virgine, cui non dictum est Eua, sed Aue.

De festis Natiuitatem sequentibus.

CAP. LXX.

DEinceps sequitur ordine conuenienti, vt de iis festiuitatibus modo tractemus quæ Christi Natiuitatem proximè sequuntur. Debent ergo vesperæ Natalis primo integrè celebrari, ac posteà conueniunt diaconi quasi in tripudio, cantantque Magnificat cum Antiphona de Sancto Stephano. Sed sacerdos recitat collectam. Nocturnos & vniuersum officium crastinum celebrant Diaconi, quod Stephanus fuerit diaconus, & ad lectiones concedunt benedictiones, ita tamẽ, vt eius diei missam celebret hebdomadarius, hoc est, ille cuius tum vices fuerint eam exequi. Sic eodem modo omne officiũ perficient sacerdotes ipso die beati Ioannis, quòd hic sacerdos fuerit, & pueri in ipso festo Innocentiũ, quia Innocẽtes pro Christo occisi sũt. Sed ignorandũ non est, passionem beati Stephani factam fuisse in Augusto, illo die, quo eius celebratur inuentio, & contra inuentionem eiusdem fuisse postero die natiuitatis Domini. Verumenimuerò cũ dignius & præstantius sit festum Passionis Inuentione, idcirco translatum est ad tempus natalis Domini. Vel etiam ob hanc rem, quod ei eodem hoc die dedicata sit basilica. Poterit tamen & alia esse ratio. quoniam Stephanus post Domini passionem pro Christo primus martyrium perpessus est, quòd nasci dicitur in cælis, cuiusmodi natalem nobis Christi natiuitas in carne contulit. Consentaneum ergo fuit vt natiuitati Christi continuaretur natale sancti Stephani, quo per hoc notaretur, natiuitatem vnam sequi ex alia. Vnde etiam est, q̃ in ipsius vita legitur: Heri Christus natus est in terris, vt Stephanus

e. V in nation. lib. 7. c. 42. n°. 15.

Nota.

Digitized by Google

Joan 37. hodie naſceretur in cœlis eodem ferè modo de feſto S.Ioan. Euangeliſtæ cenſendum eſt, quòd quum ille dies quo ſe depoſuit in foueã poſt celebrationem ſacrorum natalis fuerit ſancto Ioan.Baptiſtæ,hic tamen eum illi ceſſit,de quo dictum erat à Domino: Inter natos mulierum non ſurrexit maior,&c. atque feſtum huius translatum eſt ad tertium diem Natalis Domini,vt omnes ſuos comites haberet ſponſus,qui rubicundus eſt,& candidus.Vel ob id etiam, quod eo die ipſi ipſi dedicata ſit baſilica, vel tandem quia eo die infulatus eſt.Fuit enim Patriarcha Epheſinus. Tunc autem ſcripſit Euangelium de quo Beda inquit: Quod ſi paulo altius intonaſſet, vniuerſus mundus vix capere potuiſſet,ita vt hinc quoque Hieronymus, cũ vocitet vocem Aquilę. Simili ratione Innocentes non ſtatim quidem quarto die poſt paſſi ſunt,ſed quarto die anno reuoluto.Quandoquidem cum Herodes à filiis ſuis accuſatus erat,debuit Romam proficiſci, ibique corã Auguſto Cæſare cauſam ſuam defendere, ita vt ſimulatque cauſam obtinuiſſet,ac iam rediiſſet,immane iſtud facinus perpetrauerit,omnes interimens pueros à bimatu & infra.Credebat enim puerum natum magnum fore,cui aſtra famulabantur, & timebat, ne per illum regnum ſuum amitteret,de quo plenius in Matthæo legitur. In feſto itaque Innocentium penitus ſubticentur cantica lætitiæ, quoniam ij ad inferos deſcenderunt. Si vero contingat eorũ feſtum die dominica,tunc nullum ſubticetur,propter diem reſurrectionis. Nec etiam in illorum octauis aliqua cantica lætitiæ ſupprimuntur, vt ſignificemus gaudium,quod accepturi ſunt in octaua,id eſt,in reſurrectione.

De circunciſione. CAP. LXXI.

IN circunciſione duo ſimul facta concurrunt,parturientis ſcilicet,& partus,propter octauas.Vnde ſane eſt, quòd eo die duas miſſas celebrare debeamus:primam de beata Virgine, ſcilicet: Vultum tuum, aliam de octauis,nimirum: Puer natus eſt nobis & dicitur illo die Euangelium Lucæ:Poſt quam impleti ſunt dies octo,&c.Sunt nonnulli alij,qui tria huc feſta concurrere arbitrentur.de beata Virgine, de octauis,& de Circũciſione. Nam etiam ſi tum circunciſus non fuiſſet, nihilominus tamen fierent octauæ. Sed quoniam modo de octauis menſionem fecimus non incommodum erit,ſi eas paulò plenius perſequamur.Sunt enim nonnullæ octauæ inſtitutionis,vt ſunt eorũ,qui habent vigilias,nonnullæ deuotionis, cuiuſmodi fieri poſſunt in honorem cuiuslibet ſancti. Nonnullę etiam venerationis,vt ſunt eæ quę ſolius Dei eſſe dicuntur.Nam octauæ Natiuitatis,Paſchæ & Pentecoſtes ſunt venerationis Chriſti.Sunt item octauæ ſignificationis,vt Innocentium.per quas noſtra ſignificatur reſurrectio quo quidem fit,vt tunc lætitiæ ſiue laudis cantantur cantica. Nam tametſi quidem ad inferos deſcenderit,reſurgent tamen nobiſcum in gloria. Quanquã nihilominus & de quibuſuis aliis ſanctis octauæ ſignificationis dici poſſunt.

Digitized by Google

possunt. Totum interim tempus, quòd est ad purificationem vsque, tractat infantiam Saluatoris, ita vt hinc aliorum sanctorum commemorationes fieri non debeant, & quidem maximè sanctæ Crucis iuxta illud vulgare dictum: Non coques hœdum in lacte matris.

De festo Hypodiaconorum. CAP. LXXII.

FEstum Hypodiaconorum, quod vocamus stultorum, à quibusdã perficitur in circunciſione, à quibusdam verò in Epiphania, vel in eius octauis. Fiunt autem quatuor tripudia post Natiuitatem Domini in ecclesia, Leuitarum scilicet, sacerdotum, puerorum, id est, minorũ ætate & ordine, & hypodiaconorum, qui ordo incertus est. Vnde fit, vt ille quandoque annumeretur inter sacros ordines, quandoque nõ, quod expresse ex eo intelligitur, quod certum tempus non habeat, & officio celebretur confuso. *Vide Innocentiũ 70 Papam III. cõst. 79. c. 12. de vit. et honest. cler.*

De Epiphania. CAP. LXXIII.

POst hæc sequitur dies apparitionum, siue Epiphaniarum, quæ plures leguntur fuisse eodem die, annis tamen diuersis. Quarũ quidem vna effecta est per stellam decimotertio die à Natiuitate Christi. Atque hæc propriè dicitur Epiphania, à Græco verbo ἐπιφαίνεσθαι, quod est appareo. Altera vero facta est per vocem Patris, eodem die anno trigesimo, & appellatur θεοφανία, à θεὸς, quòd nobis est Deus. Tertia denique nominata est Betphania, nomine conflato ab Hebræo & Græco, videlicet à Beth, quòd domus est, quę itẽ alio anno eodem die contigit. Apparuit enim in domo per transformationem aquæ in vinum. Atque hæ quidem tres Epiphaniæ leguntur in Euãgelio tanquam eodem die factæ. Quartam addidit Beda in Cõmentariis in Lucã, eodem die fuisse factam anno reuoluto, videlicet quæ fuit de refectione panum, diciturque phagiphania à φάγω, quod est comedo. His omnibus manifestatus est Christus esse Deus. Quatuor ergo festa sunt vno die. Si quæratur qua ratione tam cito reges venire potuerint, cum ipso die Natiuitatis primo eis stella visa sit, ita vt difficile fuerit ab exteris regionibus spatio dierum tredecim itinere terrestri venire Hierosolymam. Sed huic nos bifariam respondere possumus, quod nimirum vt plerique affirmant, eis ante Natiuitatem stella apparuerit, vel quod, vt alij putant, Dromedariis venerint. Est autem Dromedarius animal paulo minoris staturæ, quam Camelus, cum tamen cursu sit multo velocior. Potest enim vno die tantum itineris conficere, quantum equus diebus tribus. Si rursum roget quis, quoniã stella illa euanuerit, respondebimus iterum duóbus modis quod vel ceciderit, vt quibusdam placet in puteum, vbi

Digitized by Google

etiamnum facilè sit conspicua iis tantum,qui sunt virgines,vel quòd vt alij opinantur,in priorem materiam sit dissoluta.Cęterum ipso festo Epiphaniæ ad primum nocturnum nō dicimus : Venite,idque duplici de causa : tum quia Reges ad adorandum Christum non inuitati venerunt,tum ne videamur Herodem imitari.Ipse enim omnes regni sui sapientes ad consilium conuocauit,non vt Christum adoraret, quemadmodum falsò dicebat, sed magis vt ipsum perderet. Ab eadem profecto ratione & hoc profectum est , quod triduo ante Paschā osculum pacis non damus , vt proditori Iudæ nos dissimiles esse ostendamus. In secundo autem nocturno ad sextum antiphonam canimus.Venite exultemus,quia in sexta mundi ætate Gentes ad Christi fidem peruenerunt , quarum primi fuerunt tres illi Reges , qui ad Christum adorandum è regnis suis profecti sunt. In tertio denique nocturno cantamus antiphonam Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei , & Psalmum. Deus noster refrigerium , ordine Psalmorum retrogrado,quod amplius in toto anno non fit, nisi in festo omnium sanctorum. Sed quare tunc fiat dicetur alibi : Ideo tertio nocturno, quia tertio tempore,id est tempore gratiæ Fluminis (baptismatis scilicet) impetus,ciuitatem Dei , nempe sanctam militantem ecclesiam. lætificat,hanc mundando & ab omni labe purgando,vt ad septimam ætatem quiescentium fœliciter peruenire possit , vbi tum plenius ac cumulatius lætificabitur. Et quoniam quidem Dei ciuitas in ætate septima quiescentium quasi plenum recipiet statutum, cum ab omni pœnalitate eximetur & sui conditoris gratissimo fruetur aspectu, ideo istiusmodi Antiphona septimo loco cantatur.In tertio nocturno Allelu-ia propterea frequentamus,vt in tertio tempore per baptismū lætitiam aduenisse monstremus. Ad hunc ergo modum incipi debēt matutinę Domine labia mea aperies. Deinde sequitur hymnus si sit monachalis ecclesia, si vero nō extemplo subiungitur:Afferte domino filij,&,Deus noster refugium.Ad postremum igitur,vt progrediamur ad cætera,facilè suspicandum est reges nō veniſſe solos, sed eos secum magnum aduexisse principum comitatum.

De Euangeliis apparitionis. CAP. LXXIIII.

SVnt autē tria Euangelia huius festiuitatis, vnum de baptismo,scilicet,Factum est cùm baptizaretur,secundum de Magis,nēpe : Cū natus esset Iesus,tertium de nuptiis, atq; hoc quidem legitur dominica sequenti.Cæterum illud nos latere non debet,duo Euangelia de Christi generatione legi nocte,alterū videlicet in Natiuitate , alterū vero in Epiphania , quoniam vtraque Christi generatio erat nocte, hoc est,obscura & quæ primorum patrum sensibus percipi non potterat.Vna generatio fit descendēdo,altera ascendēdo,quod vna sit carnalis,altera spiritualis.In vna ponitur , Genuit , vt carnalis & tempo-

Cōcilio Lucæ & Matthæi circa genealogiam Christi.

Digitized by Google

ralis generationis exprimatur ſucceſſio: in altera ponitur, Qui fuit, vt donetur ſpiritalis generationis adoptio. prima terminata eſt in Virginis partu, ſecunda inchoata eſt per baptiſmum. Inter octauas Epiphaniæ & Septuageſimam, legũt quidam reſponſoria de pſalmis, quæ ſic dicuntur, quoniam lectionibus debent reſpondere & conuenire, cùm tamen pſalmi non debeant legi niſi illo triduo ante paſcham.

De feſtis ſanctorum. CAP. LXXV.

NVnc ergo ad feſta proximè ſequentia breuiter trãſcurramus. Ac de beata Agnete quidem, cuius vitam compoſuiſſe dicitur Ambroſius, hoc ſolùm ſcire ſufficiat, quod octauas nõ habet inſtitutionis. Cætero quin octauas habet alterius ſignificationis cauſa. Eius autem ſolemnitas celebrari cœpta eſt propter quoddam miraculum, quod octauo die ſuis contingit parẽtibus: ad eius tumulum lamẽtantibus. In feſto Beati Pauli cantantur quidam verſus cum antiphonis, quemadmodum etiam fit in feſto beati Laurentij & beati Stephani. Paulus enim plus omnibus laborauit in concionando & prædicando. Laurentius grauius cæteris paſſus eſt, & Stephanus pro fide Chriſti primus martyr extitit. Idem etiam fieri oportet de beata Maria, quod priuilegiata ſit in virginitate, quia Virgo virginum, & fuit & dicta eſt.

De dominica poſt octauas Epiphaniæ.

CAP. LXXVI.

DOminica poſt octauas Epiphaniæ canitur: Omnis terra adoret te. Quare autem hoc fiat, rationem tradunt huiuſmodi. Cũ enim Auguſtus vniuerſo orbi imperaret ad gloriam Romani imperij huiuſmodi edictum propoſuit & promulgauit, vt quóque anno è ſingulis mundi ciuitatibus Romam aliquis veniret tantum terræ ſecum adferens quantum complexu pugni comprehendere poſſet. Quod quidem ideo factum eſt, vt per hoc certò atque euidenter conſtaret omnes ſubiectos eſſe Romano imperio. Sed poſtea cum ex illa terra factus eſſet quaſi monticulus quidam, in hoc à Romanis ad fidem conuerſis, eccleſia in honorem Dei fundata eſt illa dominica. Ad cuius dedicationem Chriſtiani ex diuerſis regionibus conuenerunt. Quia ergo ex omni terra factus eſt monticulus ille in quo huiuſmodi eccleſia ſit collata, ideo in dedicationibus illius diei cantatur officium: Omnis terra adoret te, &c. *Not.*

De ſeptuageſima, ſexageſima, quinquageſima, & quadrageſima. CAP. LXXVII.

POſtquam dictum ſit de illo tempore, quod eſt inter natalem domini & Septuageſimam interiectum, ordo poſtulat, vt deinceps de ipſa Septuageſima & eius gratia de Sexageſima, Quinquageſima

Digitized by Google

& Quadrageſima dicamus, idque hoc potiſſimum ordine: primo quid ſignificent, ſecundo vbi incipiant & vbi finiantur, tertio de earum inſtitutione & quarto de officiis. Septuageſima igitur repreſentat tempus deuotionis ſiue pœnæ & culpæ. Vnde ſtatim ipſa prima dominica incipit legi hiſtoria libri Geneſeos, & legitur vſque ad dominicam, quæ præcedit eam dominicam, quæ in Ramis palmarũ appellata eſt, vbi agitur de deuiatione & errore primorum parentum, deponimus hic etiam Alleluia, in quo ſciendum eſt illud nonnullos facere ſabbato, eo quod præcedit ad horam ſextam, nonnullos ad nonam, nonnullos ad veſperas, nonnullos etiã nocte ad nocturnos, nonnullos denique ipſos die dominico ad primam, quæ quidem varietas nata eſt ex varia dierum inchoatione. Sunt enim quædam nationes, quæ diem auſpicantur à meridie, eumque finiunt meridie diei ſequentis. Alij vero ad nonam, & terminant in ſequentem nonam, alij rurſus à veſperis, & eum deducunt in alias veſperas, & rectius faciunt alij denique inchoant à media nocte, & ſequenti nocte media eundem finiunt, quod etiamnum obſeruatur, ſecundum decreta Romanorum. Si enim quis alteri pactum fecerit ad certum diem non videtur pactum fregiſſe ante mediam noctem ſequẽtem ſi ei tum ſatisfecerit. Sunt nõnullæ eccleſiæ, quæ cum magno tripudio deponunt Alleluia. Inchoatur autem Septuageſima à dominica qua cantatur: Circundederunt me, & finitur ſabbato in albis, quod eſt poſt Paſcha. Et vt nos ſimul de omnibus expediamus Sexageſima incipit ſequenti die dominica poſt Circundederunt me terminatur in quarta feria poſt paſcha Quinquageſima quoque inchoatur tertia dominica poſt Circundederunt me, & ipſo Paſchate finitur. Quadrageſima vero auſpicamur dominica qua canitur in eccleſia: Inuocauit me atque eandem finimus in cœna Domini. Septuageſima autem dicitur, quod ſepties decem habeat dies. Verum enimueto hæc Septuageſima dierum, quam præſens obſeruat eccleſia, indicat nobis ſeptuaginta illos annos, quibus Iſraël fuit in ſeruitute Babylonica. Nam quemadmodum illi depoſuerunt ſua organa, dicentes: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Ita & nos quoque deponimus cantica laudis. At vero poſteà ſibi data à Cyro ſexageſimo anno, redeundi facultate, cœperunt lætari, quemadmodum & nos in ſabbato Paſchæ reſumimus & cantamus Alleluia, eorum innuendo lætitiam quam ipſi habuerunt ob redeundi licentiam ſibi præſtitam. Sed quemadmodum illi in apparatu reditus, ſuas colligendo ſarcinulas multum laborauerunt: ſic nos quoque poſt Alleluia huiuſmodi ſtatim tractum ſubiungimus: Laudate Dominum quo laborem ſignificamus. Illi rurſus quemadmodum cum lætitia redeuntes, itineris tamen labore vexabantur: ita nos per totam paſchalem ſeptimanam Graduale cum Alleluia cantamus. Per Graduale enim laborem exprimimus per Alleluia lætitiam. præterea vt illi patriam ingredientes

plenam

plenam acceperunt lætitiam : ſic nos ſabbato quo Septuageſima terminatur , Domino canimus Alleluia. Et profecto tam noſtra dictum Septuageſima , quam illorum Septuageſima annorum quaſi quædam hiſtoria eſt,qua totum humani generis exilium ab Adamo vſque ad finem mundi quodammodo figuratur,quod reuolutione ſeptē dierum peragitur, & ſub ſeptem annorum milibus concluditur, vt per ſeptuaginta dies vel ſeptuaginta annos intelligamus ſeptuaginta annorum centenas. Ab initio enim vſque ad Aſcenſionem ſeptem milia annorum computamus.Exinde verò quicquid temporis ſequitur vſque ad finem mundi ſub ſepteno millenaria comprehendimus, cuius terminum ſolus Deus nouit. Quemadmodum ergo filij Iſraël ſeptuageſimo anno per Cyrum à captiuitate Babylonica fuerint liberati:ſic nos per Chriſtum in ſeptima mundi ætate vel in ſeptimo milenario à ſeruitute diaboli ſumus redempti , reſtituta nobis innocentiæ ſtola per remiſſionem baptiſmi. Atque hinc eſt,quod in ſabbato paſchæ vnum Alleluia cantamus iam ſpe æternæ quietis , & recuperatione patriæ gratulantes. Iſraël laborabat in apparando reditum, & in redeundo, nos quoque in eccleſia præſenti pro ſatisfactione decem præceptorum legis laborare debemus. Sed cùm finito tempore noſtri exilij ventum erit ad patriam,tum vtraque ſtola decorabimur, cùm videlicet corpus & anima ſimul glorificabuntur, quod ſignificatur per duo Alleluia quæ ſub finem Septuageſimæ decantantur. Obiter ergo nota,quod Septuageſima incipit à mœrore, & finitur cum gaudio, ſicut pſalmi pœnitẽtiales,vt vocant.Septuageſima vero ſonat ſexies decem & ſignificat tempus viduitatis eccleſiæ,ac mœrorem eius propter abſententiam ſponſi.Licet enim Chriſtus ſit nobis preſens ſecundũ diuinitatem , iuxta illud : Vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi,tamen ſecundum quod eſt homo, in cœlo eſt, & ſedet ad dexterã patris,id eſt,patri eſt coæqualis.Vnde ipſe ait : Nondum enim aſcendi ad patrem meum,hoc eſt, nondum ſum ei coæqualis:vt nos opinamini. Dantur hîc tamen ſponſæ in remedium & conſolationem ſex opera miſericordiæ : quæ ſunt , paſcere eſurientem , potum dare ſitienti, viſitare infirmum, veſtire nudum, hoſpitio pauperem excipere,& peregrinum:quibus ſeptimum ex Tobia additur, nimirum mortuos ſepelire. Hæc ſunt data ſponſæ,vt in eis ſe exerceat,vtque par eorum,& decalogi obſeruationem , ſibi mereatur ſui ſponſi ianuam aperiri , & illius ſuauiſſimo amplexu frui. Sic Quinquageſima dicta eſt quaſi quinquies decem,ſignificatque tempus remiſſionis , quemadmodum in lege veteri annus quinquageſimus dicebatur annus remiſſionis. Vnde hoc tempore maximè cantatur Pſalmus quinquageſimus,ſcilicet,Miſerere mei Deus, qui eſt pœnitentiæ & remiſſionis. Hoc igitur tempore ieiunamus,vt peccatorum remiſſionem obtineamus.Poſtremo Quadrageſima commendatur potiſſimum à loco inſtitutionis vt dictum eſt,à tribus temporibus,& à perſonis, quæ in illis ieiunarunt. *Tobiæ 1*

5. c. 11.

Ab ia

Ab institutione, quoniam in paradiso fuit instituta, quando Deus Adamo prohibuit ne comederet de fructu ligni scientiæ boni & mali. A temporibus vero & à personis, quoniam in tempore ante legem à Moyse fuit ieiunatum, in tempore legis ab Helia, in tempore gratiæ à Christo.

De institutione prędictorum.
CAP. LXXVIII.

c. 11. VIso quid prædicta significent, de eorũ institutionibus subsequenter agimus, & primo de Quadragesima. In primis ergo videndum est, quare vocetur Quadragesima, cum potius dici deberet decima, quod sit tertium decima. Verùm hoc ita factum est ex consuetudine Ethnicorum siue Gentilium. Quemadmodum enim Hebræi ex omnibus suis bonis decimam partem dabant. ita Gentiles quadragesimam, & tales reditus vocabant quadragesimam, vel decimam. Iuxta similitudinem igitur regij fisci vel relonei, aut Romanæ exactionis dierum decimam, quam Deo persoluimus, quadragesimam appellamus. Tametsi quidem non habeat nisi triginta & sex dies de decima, & incipiat quadragesima, vt dictum est. dominica cantantur: Inuocauit me. Sed quia Christus ieiunauit quadraginta diebus, & nos debemus esse illius imitatores, additi, sunt quatuor dies, vt similiter quadraginta dies ieiunemus. Atque etiam ideo quadraginta dies ieiunamus, vt diebus illis quadraginta à pascha vsque ad Ascensionem, quos in lætitia acturi sumus non excedamus, quin Christum caput nostrum ad cœlos consequi valeamus. Similiter sentiendum est de Quinquagesima. Cùm enim clerici considerabant se præcedere populum ordine, rati sunt æquum esse, vt & sanctitate præirent. Quare duos dies addiderunt, & à die dominica ante Inuocauit me, incipiũt ieiunare. Atque ita instituta est Quinquagesima. Vel ideo etiam quinquaginta dies in pœnitentiam ducimus, vt peractis quinquaginta diebus lætitiæ post Pascha, ipso die Pentecostes digni habeamur qui Spiritus sancti gratiam suscipiamus. Verum Septuagesimæ institutio huiusmodi sumpsit initium Melchiades Papa & sanctus Syluester statuerunt, vt bis quoque sabbato comederetur, ne propter abstinentiam & afflictionem carnis quam sustinuerant sexta feria, quæ omni tempore ieiunabatur, & adhuc debet ab omnibus ieiunari, natura debilitaretur. In redemptionem ergo sabbatorum illius temporis, addiderunt vnam septimanam & sic instituta est Sexagesima, quæ tantum protenditur vsque ad quartam feriam post Pascha. Sic quoque aliam habet originem Septuagesima. Nam quũ propter veneratione dici Ascensionis, in qua natura nostra cœlos ascendit exaltata vel vltra choros Angelorum, statutum est à sanctis Patribus, vt quinta feria semper celebris haberetur. Sed quum nos eadem die nostra melius procuramus, factum est vt illam diem secũdum antiquam consuetu-

Ioa. Cass. ll. 21. c 22. quadragessi ad vectigal ... i mensis est apud lb. 13 Inst. inual. v. Cassa f. 6 b. nov. c 22.

Digitized by Google

consuetudinem solenniter non obseruemus. Pro illis ergo rursus vnam septimanam Sexagesimæ addiderunt, incipientes ieiunare à Circundederunt me. Atque ita instituta est Septuagesima, quæ vt dictum est, vsque ad sabbatum post Pascha protenditur.

De officio istorum temporum. CAP. LXXIX.

His ita breuiter consideratis, videndum est de officiis istorum temporum generaliter. Sciendum igitur est, quod quædam hoc tempore omnino intermittuntur, quædam variantur, & quædam pro aliis mutantur. Intermittuntur tria cantica laudis, scilicet: Allelu-Ia, Gloria in excelsis, & Te Deum laudamus, excepto tamen quod in cathedra beati Petri canimus, Te Deum laudamus, quum hymnus ille introni-sandorum proprius sit, & ideò eum cantamus. Quemadmodum in die cœnæ (quod etiam excipitur) Gloria in excelsis dicimus, & Ite missa est, atque in ipso sabbato paschæ, similiter, Gloria in excelsis Deo, sed non Ite missa est, nec Te Deum laudamus. Allelu Ia à Septuagesima vsque ad Pascha non proferimus, sed voces quasdam loco eius vsurpamus. In principiis enim precum horariarum, laus tibi Domine rex æternæ gloriæ, & in antiphonis, ac responsoriis pro Allelu-Ia dicimus, In æternum. In missa loco Allelu-Ia cum suo versiculo, canimus tractum, vt nos dicimus. Quamquam verò vox hæc: Laus tibi domine, &c. videatur æquipollere voci huic Allelu Ia, magnum tamen inter vtrámque statuitur discrimen, quod vox hæc Allelu-Ia angelica sit illa humana: atque hæc maiorem habeat authoritatem propter Hæbraici sermonis dignitatem, illa verò minorem, ob Latinæ linguæ inopiam, & paupertatem. Atque in his quidem generatim obseruandum illud est, quod duo hæc. Flectamus genua, &, Inclinate capita, sese mutuò comitentur, neutrumque dici debeat die dominica.

De variatione officiorum. CAP. LXXX.

Variantur verò officia vt cum iste psalmus: Dominus regnauit, qui est psalmus lætitiæ, ac cani consuetus est primus in laudibus, hoc tempore non cantatur, sed loco eius: Miserere mei Deus, qui psalmus est pœnitentialis. Cantatur tamen diebus dominicis ad primam, vt per hoc significetur nihil debere in psalterio prætermitti, quin totum per septimanam saltem legatur, quod Antiqui vno die facere solebant. Ad primam quoque propter eandem causam canitur: Confitemini Domino, quo innuitur pueros debere instrui, vt in Ramis Palmarum sciant Domino laudes decantare, quoniam hic psalmus ad illum præcipuè diem pertinet, idque potissimũ ob hunc versiculum: O domine saluum me fac, &c. Hoc tempore splendidas & ornatas vestes debemus omnes deponere, atque assumere vestes humanitatis. Tempore quoque Quadragesimæ

drageſimæ carnes deponi debent & intermitti, tam ſolidæ quam liquidę. Sunt autem duo genera carnis liquidę. Alia enim eſt artificio liquida, vt eliquata per frixuram nempè ſagina, alia verò naturaliter, vt ſunt caſe: & qua. Ait enim Hieronymus contra Iouinianum: Ouum & caſeus nihil aliud eſt, quàm caro liquida. Sed quæritur cur hoc tempore piſces comedere liceat, ac non itidem carnes? cur non in quouis ieiunio perinde piſces, atque carnes nobis omnibusque religioſis ſint interdicti? Atque ratio quidem hæc eſſe poterit, quia Deus aquis non maledixit. Sciebat enim per aquas baptiſmatis ablutionem fore peccatorum, ita vt elementum hoc meritò ſit præſtantiſſimum, quod facilè eſt animaduertere quòd abluat ſordes, ac Spiritus domini ante mundi conſtitutionem ferri ſolitus ſit ſuper aquas, quemadmodum nobis ſcriptura recenſet. Sed terræ maledixit Deus in opere hominis: inde eſt, quod omne genus carnis, quod in terra verſatur, tam quadrupedia, quàm aues in ieiuniis comedere nõ liceat. Quamquam enim aues quædam verſantur in aëre, quædam in aquis, quæ vel in his, vel extra eas naſcantur, magis tamen dicuntur morari in terra, & ad naturam terræ pertinere. Vnde mehercle cùm quidam piſces ſint, qui ex vna parte habeant formam piſcis, & ex alia formam animalis quadrupedis, vt porcus piſcis, canis piſcis, lupus piſcis, qua parte piſcis videtur poteſt in ieiuniis comedi, qua verò non, haud quaquam.

De feſtis quæ ſunt in principio ſeptuageſimæ, & primo de Purificatione beatæ Mariæ. CAP. LXXXI.

NVnc dicendum eſt de duobus feſtis, quæ in principio Septuageſimæ quandoque contingunt celebrari de feſto videlicet beatæ Mariæ & ſancti Blaſij. Feſtum autem beatæ Mariæ tribus nuncupatur nominibus. Dicitur enim vel purificatione beatæ Mariæ, vel candelaria ver ὑπαπαντὴ domini. Purificatione beatæ Mariæ appellatur, quoniam illo die, qui eſt quadrageſimus à Natali domini, venit ad templum virgo Maria, ſecundum conſuetudinem legis, vt purificaretur. Non quod immunda eſſet, ſed propter partum more aliarum mulierum. Non enim erat obnoxia legi, quæ hoc pacto præcipit: Mulier ſi ſuſcepto ſemine maſculum pepererit ab ingreſſu templi immunda erit diebus triginta tribus, à conſortio hominum ſeptem. Beata autem virgo Maria non pepererat ex ſuſcepto ſemine, iuxta illud: Non ex viri ſemine, &c. volui: tamen legis conſuetudinem obſeruare, quoniam non venit Chriſtus legem ſoluere, ſed adimplere. Quare autem candelaria vocetur aliam authoritatem non habet, ſed potius fluxum eſt ab antiqua conſuetudine Ethnicorum ſiue Gentilium. Erat enim antiquitus Romæ conſuetudo, vt circa hoc tempus in principio Februarij vrbem luſtrarent, eam ambiendo cum ſuis proceſſionibus geſtantes ſingulj candelas ardentes, & vocabatur illud Amburbale. Atque ita ab

huiuſmodi

Digitized by Google

huiuſmodi conſuetudine illud quod fiebat ab Ethnicis in vſus indiſcretos circiter initium Februarij, à Chriſtianis modo fit in feſto beatæ Mariæ ad laudem & venerationem ipſius. Vel ideò candelas portamus, vt per hoc imitemur ſanctas virgines, quarum beata virgo Maria caput eſt, vt nimirum accenſa nobis lampade caſtitatis, cum ea templum gloriæ ad verum ſponſum ingredi mereamur. Vel etiam appellata eſt candelaria, propter multitudinem candelarum & ſignificationem, quæ in eis eſt. In candela enim eſt cera, ignis, & lignum. Cera connotat carnem Chriſti & virginitatem, ignis ſpiritum ſanctum, lignum deitatem in carne latentem. ὑπαντὴ domini, ideò dicitur hoc feſtum, quod Simeõ atque Anna prophetiſſa Chriſto venerint obuiam, cum à ſuis parentibus adferretur in templum vt præſentaretur: ὑπαντὴ enim obuiatio ſiue præſentatio dicta eſt.

De feſto ſancti Blaſij. CAP. LXXXII.

ALterum huius temporis feſtum eſt Blaſij. Fuit autem hic ſanctiſſimus medicus, qui multo tempore in rupe quadam latitans hominibus ad ſe venientibus medebatur, atque eos ſanabat. Simili ratione ſi quæ ſua animalia ad eum ducebant ægrota, ea illicò curabat. Tandem cum factus eſſet Epiſcopus vrbis Sebaſtæ captus fuit & in carcerem incluſus, in quem pia quædam mulier cibum ei multo tempore cum candela attulit. Cum autem ille mortis ſuæ diem iam imminere præſciret, dixit huic mulieri, vt ſi quamdiu viueret, ſingulis annis ipſo die obitus ſui candelam in eius memoriam offerret, Deus ab infirmitatibus, eam tutaretur, atque in magna proſperitate conſeruaret. Quod quidem ita factum eſt. Multi ergo ſimiliter ita fecerunt ſi fortè infirmarentur, & valetudinem receperunt. Inde apud omnes paſſim in conſuetudinem abiit, vt ſi fortè ex dentibus laborat vel ex aliqua alia ſui parte, vel etiam ſi ſua ægrotarent animalia, offerrent in eius honorem, candelas.

De Cathedra ſancti Petri. CAP. LXXXIII.

HOc item tempore celebrari ſolet cathedra ſancti Petri tam quæ Romæ fuit, quæque tempore poſterior eſt, quàm illa, quæ fuit Antiochiæ. Verum illa quæ fuit Antiochiæ, ſolemnior profecto eſt alia, vt vel huius diei collecta quæ eſt de incathedratione Antiochiæ facta, abundè teſtatur, diciturque feſtum beati Petri epularum. Fuit enim conſuetudo veterum Ethnicorum, vt ſingulis annis menſe Februarij certo quopiam die epulas ad parentum ſuorum tumulos apponerent, quas nocte dæmones conſumebant, quum inde non minus falsò quàm ridiculè animæ refici credebantur. Putabant enim huiuſmodi epulas ab animabus circa tumulos errantibus abſumi.

v. 1. 5. f. 312 feſta cathedræ Romæ Pauly q̃ poſtea inſtituit celebrari die 18. Januarij vt Baron. in martyrol.

Hæc

Digitized by Google

Hæc autem consuetudo atque huiusmodi falsæ opinionis error à Christianis vix extirpari potuit. Quod quidem quum viri sancti animaduertissent, ac penitus illam consuetudinem extinguere voluissent, instituerunt festũ de cathedra sancti Petri, tam de illa, quæ fuit Romæ, quàm quæ Antiochiæ, idque illo eodem die quo abominanda illa ab Ethnicis fiebant, vt solenni hoc festo prauæ illius consuetudinis festum omnino extingueretur. Vnde etiam ab illis epulis festum hoc appellatum est beati Petri epularum. Atque hoc obiter intelligamus, Veteres dicere solitos fuisse, animas esse quando etiamnum in humanis corporibus essent constitutæ, manes appellari, si quãdo forent apud inferos: spiritus verò cum ad cœlos ascendissent, atque vmbras quando adhuc recens erat sepultura, siue quando circa tumulos errabant.

De festis generaliter quæ tempore fiunt septuagesimæ.
CAP. LXXXIIII.

VT autem de omnibus magnis solennitatibus quæ infrà Septuagesimam celebrantur, siue ipso passionis tempore, siue ante, nos simul expediamus (vt sunt tria illa festa prædicta, beatæ Agathæ, sancti Matthiæ, Annuntiationis Domini, sancti Gregorij, & si fortè contingat festum ipsius patroni ecclesiæ vel eius anniuersarium vel Paschа alicuius annotinum) dicimus generaliter quod cantica laudis scilicet Te Deum laudamus, Gloria in excelsis, & Ite missa est, & alia, quæ si aliis temporibus contingerent, cantarentur, in iis cani debent, præter Alleluia. Nam huiusmodi festa ad Paschale tempus generatim videntur pertinere. Si verò hic obiiciatur, quod in Annuntiatione domini Gloria in excelsis, quod canticum est proprium natalis domini, & Ite missa est, quod proprium est resurrectionis, & Te Deum laudamus, quod gaudium dragmæ inuentæ designat, cantari non debeant, quoniam hæc in Annuntiatione domini illa tempora non habeant, dicimus breuiter, quod etiamsi natalis domini, vel passio, vel dragmæ inuentio necdum reuera erant, tamen iam certò fore sperabantur. Nam hoc festum est quasi fons & initium festorum Christi. Vocatur autem Paschа annotinum, quando aliquis diem, quo baptisma suscepit, annuatim celebrat, atque eo tum ipsius dici Paschæ officium integrè cantari debet, præter Alleluia, si accidat tempore Quadragesimæ. Sed certe interim si ecclesiam Lugdunensem & Mediolanensem vbi Ambrosius Archipræsulatum obtinuit: tempore passionis nullam celebrare solennitatem, verum duntaxat facere commemorationem.

De officio Quadragesimæ ac litera laicorum.
CAP. LXXXV.

QVoniam de officio Quadragesimæ hucúsque generaliter tractatum est, tunc deinceps de eiusdem officio pro tempore agendum est.

Digitized by Google

eſt, A dominica igitur, quam dicimus, iſti ſunt dies vſque ad paſcha, verſiculus ille videlicet, Gloria patri, qui ad laudē pertinet Trinitatis, in officiis planè ſubticetur. Quoniam ab illa dominica incipit Paſſio Chriſti celebrari, in qua tota Trinitas à Iudæis: quaſi dehoneſtata videtur. Quia etiam rationem fit, vt in cantico trium puerorum, ſcilicet Benedicite, verſiculus ille nunquam cantetur. Quia tunc Deo magna facta eſt dehoneſtatio, quando tres pueri, qui ipſum maximè colebant, idola plurimum execrantes, coniecti ſunt in caminum ignis. Maxime vero idem ille verſiculus triduo illo ante Paſcha ſubticetur, quod tũ demum Trinitas maximo affecta ſit dedecore. Nam præter quàm quòd in primis de nece Chriſti hic agitur, nunc verberatur, nunc fœde conſpuitur, alapis cæditur nunc etiam crucifigitur, vnde Iſaias: Vidimus, inquit, eum, non habentem ſpeciem neque decorem. Horarum quoque initia, & lectionum tituli tunc plane ſupprimuntur, nempe, Deus in adiutorium, & Lectio libri, &c. quia Chriſtus caput noſtrum à nobis ſuſtollitur, iuxta præſentiam carnis. Ad lectiones nõ petuntur benedictiones, neque dantur, quoniam paſtor Chriſtus, qui gregi ſuo benedicat, iam non adeſt. Vel ideò benedictio non petitur, nec Tu autem Domine, dicitur quod Apoſtoli his diebus nec ad prædicandum miſſi ſint, nec inde redierint. Vt ergo hoc ſignificemus, nec Iube Domne dicimus, nec Tu autem. Illud quoque conſiderandum eſt, quod in Quadrageſima duæ recitentur præfationes, vna ieiunij & altera paſſionis. Ea quę eſt ieiunij à primo ieiunio cantatur, vſque ad dominicũ in ramis Palmarum. Illa verò quæ eſt Paſſionis, ab eo die cani incipit vſq; ad Paſcha. Sed abſurde fortaſſè alicui factum videbitur, quod dominica die iſtiuſmodi cantetur præfatio, quũ non ſit dies Ieiunij. Verum dici poteſt, quod etiam ſi illo die non ieiunetur numero, qualitate tamen, hoc eſt, cibo carnali ieiunatur, quemadmodum etiam diebus aliis. Sed quoniã ea quæ à nobis dicta ſunt, ad clericos maxime pertinere videntur: nunc pauca dicēda ſunt de laicorum ſcriptura, quę in duobus potiſſimum conſiſtit, nempe in picturis & ornamentis. Nam vt ait Greg. quod clerico litera, id laico eſt pictura picturarum: igitur aliæ ſunt ſupra eccleſiam, vt gallus vel aquila, alię extrà eccleſiam vt in fronte forium, bos & leo: aliæ intra eccleſiam, vt ſunt icones, ſtatuæ, figuræ, & diuerſa alia picturarum genera, quæ in veſtibus, vel in parietibus vel etiam in vitris depinguntur. Verum de his omnibus poſteà ſuo loco dicetur, hoc vno tamen modo obſeruato, vt ſciamus Saluatoris noſtri imaginem tribus hiſce modis aptiùs & conuenientiùs in eccleſia depingi, vt videlicet, in throno ſedeat, aut in crucis patibulo pendeat, aut etiam in matris ſuæ gremio conquieſcat. Ornamenta verò in tribus conſiſtunt, in ornamento videlicet eccleſiæ chori, & altaris: & ornatus quidem eccleſię conſiſtit in cortinis, aulæis pallis, ſericis purpureis, & conſimilibus. Ornatus verò chori, in dorſalibus vt vocant tapetis & ſuſtratoriis. Ornatus denique altaris

5. 562.

versatur in velamentis,crucibus, textibus & philasterijs. Et etiam ornatus personarum quæ vel cantant in choro, vel altari inseruiunt. Sed de his & similibus dicimus,omnia illa quæ ad ornatum pertinẽt,tempore Quadragesimæ debere abscondi,vel remoueri,vel etiam contegi.Nec crux quoque illo tempore nisi cooperta in ecclesia portari debet. Duo tamen vela retinentur, quorum alterum ponitur per chori circuitum alterum suspenditur inter altare & chorũ,vt non appareant quæ sunt intra sancta sanctorum. Quo quidem significatur mentibus infidelium diuinarum scripturarum intelligentiam nõdum esse apertam. Hæc duo vela diebus dominicis complicantur, quod hi dies ad tempus Paschatis pertineant. Sic quoque ad primas tenebras quartæ videlicet feriæ ante Pascha vbi de morte Domini agitur, omninò renouentur,quoniam eo mortuo velũ templi scissum est:ita vt tunc quæ intra sancta sanctorum delituerãt, primo omnibus fuerint manifesta.

Quomodo sit pulsandum in Quadragesima.

CAP. LXXXVI.

NVnc quemadmodum in ecclesia pulsandum sit, paucis etiam exponamus.Quod vt meliùs pateat primò sciendum est sex esse instrumentorum genera,quibus pulsatur:tintinabulum,cymbalum,nola,nolula,campana, & signa. Tintinabulum pulsatur in triclinio & in refectorio,cymbalum in choro,nola in monasterio,nolula in horologio,campana in turribus, cuius diminutiuum Hieronymus ad Eustochium in cœnobium esse ait,Quousque campanula in claustro pulsabitur,signa autẽ pro quibusuis pulsandis instrumentis accipi possunt, vt quibus quippiam significetur.Generaliter ergo cognoscendum est, quod non debeamus in tota Quadragesima diebus profestis compulsare nec depulsare,(liceat enim hic vulgaribus & cõsuetis vti vocabulis)sed simpulsare,id est, simpliciter pulsare, ad horas vel matutinas. Atque in bene constitutis ecclesijs ad primam pulsatur duabus campanis vna ad inuocandum,altera ad inchoandum.In tertia autem pulsatur tribus iuxta horarum numerum,quæ sub illa cantantur, vna ad mutandum,altera ad congregandum,tertia ad inchoandum.Pari modo fit in sexta & nona, sed & eodem ordine eædem campanæ pulsantur simpliciter ad matutinas. Ad Missam verò & ad vesperas duabus pulsatur campanis. In minoribus autem ecclesijs solummodo pulsandum est simpliciter. Diebus vero dominicis & solennitatibus, prout in aliis temporibus compulsatur. Sed de his in sequentibus latiùs dicturi sumus.

Quare non ieiunemus eo tempore quo Christus ieiunauit.

CAP. LXXXVII.

SOlet autem quæri,quum in hac Quadragesima, Christi ieiunium imitemur,cur non eo tempore etiam ieiunamus, quo Christus dicitur ieiunasse:Tradit enim Scriptura, quòd ieiunare statim cœperit simul

Digitized by Google

simul atque esset baptizatus. Verùm quadruplex est ratio, quamobrem Paschæ ieiunium nostrum continuamus. Prima est, vt si volumus cum eo resurgere debeamus etiam nos pati cum eo, quòd pro nobis ipse passus sit. Secũda causa est, vt per hoc Israëliticos filios imitemur qui eo tempore primò ex Aegypto egressi sunt, & posteà eodem tempore exierunt è seruitute Babylonica. Quod inde profectè facilè probatur: quia tam illi, quàm hi statim celebrarunt Pascha, atque egressi sunt. Tertia est huiusmodi quòd quandoquidem feruor libidinis, tempore veris nos magis soleat incendere, tum temporis maximè ieiunamus, vt corporis æstus refrænemus. Quarta est, quoniam post ieiunium statim debemus Christi corpus accipere, vt mistice Paschalia capiamus sacramenta. Hoc est quemadmodum filij Israël priusquã comederent agnum sese affligebant, & agrestibus lactucis vescebantur: ita debemus nosmet prius per pœnitentiam affligere, vt digni habeamur comedere agnum vitæ. Animaduerte, interim quod si in quadragesima concurrant duo officia, quos dies duplices vocamus, necessarium esse, vt cantetur officium ad tertiam de curuatione festo, absque genu flexione, officium verò ieiunij ad nouam non sine curuatione genuum.

De diebus priuilegiatis.
CAP. LXXXVIII.

POst hæc vero tradendũ est, qui dies sint velut priuilegiati qui hoc potissimum tempore comprehenduntur. Sunt enim priuilegiati dies quatuor quartæ feriæ, quatuor sabbata, tres dies dominici, vna quinta feria, vnaque sexta feria atque vna integra septimana. Quartę feriæ sunt hæ: Prima est qua nos incipimus ieiunare in Quadragesima, secunda septimana, sequenti, tertia in hebdomada post Lætare Hierusalem, quarta in vltima septimana. Quatuor vero sabbata hæc sunt, Sabbatum primæ septimanæ, quando celebrantur ordines, sabbatum quartæ, sabbatum quintæ & sabbatum in vigilia Paschæ. Sic dominicæ dies sunt hæc tres, Inuocauit me. Lætare Hierusalem. & dominica in Ramis Palmarũ. Sed quinta feria est in parasceue. Septimò denique priuilegiata est vltima septimana Quadragesimæ, quæ vel ob id maior dicitur, quòd maius & prolixius habeat officium. Vel appellatur quoque pœnosa, quia tum maximè corpora & vitia nostra punire debemus. De priuilegiis ergo istorũ dierum ordine prosequamur.

De prima quarta feria.
CAP. LXXXIX.

PRima quarta feria quatuor insignitur priuilegiis. Primũ est, quòd tunc incipiamus ieiunare, idque ideò facimus, quia Christus quarta feria, vt legitur, suum auspicatus est ieiunium, quod diligenter perscrutanti verum esse satis apertè constabit. Natus enim est die dominico ita vt si quis diligenter exinde computet annos vsquè ad trigesi-

quãuis ea ſtirps ex aliis conſtet de nouiciorū baptismo.

mum, iuxtà rationes computi, facilè inueniet eum tertia feria fuiſſe baptizatum, ac ſequenti die deſertum intrans ieiunium inchoaſſe. Secundum priuilegium eiuſdem diei eſt, quod confeſſiones illo die in eccleſia audiantur, & iudicia confitentibus imponantur. Tertium autem, quia tunc cineres in ſignum humilitatis capitibus imprimuntur. Quartum denique eſt, quod illa die eiuſmodi fit proceſſio, qualem per vniuerſum annum ampliùs fieri non contingit. Pœnitentes enim tunc ab eccleſia cum proceſſione & cruce eiiciuntur, vt ipſo die cœnæ in eandem recipiantur. Nam tunc pœnitentes ab eccleſia ideò eiiciuntur & repelluntur, quo Adami & Euæ exulatus propter eſum pomi repræſentetur. *vt c. in capite 50 d.*

De ſecunda, quarta feria & tertia.

CAP. XC.

QVarta feria ſequens ob id priuilegiata eſt quod tum ij, qui ſabbato ſequenti ordinandi ſint ex ſacris Literis interrogentur atque examinentur, probenturque num idonei etiam ſatis ſint, ad ſuſcipiendos ordines. Inde profecto eſt, quòd duæ lectiones ad miſſam leguntur, vna voce naturali vel nocturnali hoc eſt, graui ac preſſa, altera vero communi. Prior vetus teſtamentum ſignificat, poſterior nouum, vt per hoc declaretur eos, qui ſuſcepturi ſunt ordines, vtriuſque Teſtamenti peritos eſſe habere. Atque illud quidem tanquàm generalem regulam habemus, quod quotieſcunque quarta feria duæ lectiones ad miſſam leguntur, ſequenti ſabbato poſſint ordines celebrari. Cæterùm tertia quarta feria, in eo habet priuilegium, quod illo die in eccleſia inſtructio & examen fiat eorum, qui in ſabbato ante Paſcha ſint baptizandi. Fit autem inſtructio illa in hunc modum: Qui baptizari volunt conueniunt ad portas eccleſiæ, fœminę à ſiniſtris mares à dextris: atque à diacono, vel ſacerdote interrogantur, an velint baptizari, aut idem perconctatur à ſuſceptoribus. Exorciſta tamen debet prius interrogare, num etiam abrenuntient Sathanæ, & omnibus eius pompis, ita vt puer, ſi ſit adultus, reſpondeat ſe abrenuntiare, ſi non ſit adultus, pro eo ſuſceptor. Verum nullus in ſuſceptorem admitti debet niſi orationem ſciat dominicam, & minus ſymbolum calleat, quod tenetur ſuos docere filios. Nec vero Chriſtianus cenſeri debet, nec ad teſtimonium aliquod admitti ſecundum decreta, qui horum ignarus eſt. Quare omnino neceſſe eſt, vt illud ex ſuſceptoribus ſacerdos in-

2.q.7. quirat. Alioqúe enim, ſi neſciant, recipi non debent, niſi fortè promit-
nõ poteſt. tant, quod quàm fieri poteſt citiſſimè illa addiſcent. Tunc demũ aco-
& 2.ſeq. lythus ſcribit eorum nomina, qui volunt baptizari: vnde etiam hic notarius eſt appellatus, quod baptizandorum ſcribat nomina. Poſtquam igitur à ſacerdote ſatis in fide ſint inſtructi, atque exorciſtę ſuper eos fecerint adiurationes, ab oſtiario in eccleſiam introducuntur & in

nani

naui ecclesiæ constituuntur, masculi quidem à dextris, fœminæ vero à sinistris. Duo tamen intra sancta sanctorū deducuntur, masculus videlicet & fœmina, quo significatur aliquos ex baptizandis fore saluos. Atque tum denique leguntur oratio dominica & minus symbolum Græcè & Latinè, propter earum linguarum dignitatem. Sunt enim cæteris digniores: Græca vtique propter sapientiam, Latina autem propter potentiam Romanorum. Posteà verò quatuor recitantur lectiones & quatuor Euangeliorum initia, tandemque inchoatur missa, cuius cantato offertorio archidiaconus vel diaconus pulpitū ascendit & clamat alta voce: Si quis inquiens, est hic cathecumenus, exeat foras. Isti enim connotant, vt supra expositum est, illos de quibus dictum est: Iesus autem non credebat se illis. Ipse enim sciebat quicquid esset in homine. Atque ita tū omnes catechumeni exeunt foras quod septies eodem modo de illis agitur antequā baptizētur.

De quarta feria. CAP. XCI.

ILla autem quarta feria, quæ est post dominicam Lætare Hierusalem, in eo est priuilegiata, quod tunc duæ legantur lectiones, quoniam sabbato sequenti celebrantur ordines. Sic quarta feria vltimæ septimanæ, nimirum ea, quæ est ante cœnam, priuilegium obtinet, quia duæ item lectiones tunc leguntur, idque ob eam causam, quod illo die Christus triginta denariis fuerat diuenditus. quemadmodum Ioseph triginta argenteis. Non enim seruus maior Domino est, nec discipulus suo magistro. Ab hac ergo quarta feria sumptum est, quod omni quarta feria ieiunare & abstinere à carnalibus semper debeamus. Ex quo quidem fit, vt post sextam, feriam, hic dies pœnitentibus in abstinentiam semper iniungatur.

De sabbati priuilegiatis. CAP. XCII.

SAbbatum primæ septimanæ & quartæ ideo gaudent priuilegio, quod in iis celebrentur ordines. Verum hic scias in omnibus festis Apostolorum dominicis diebus fieri posse ordinis, videlicet minores: maiores vero non vtique, nisi in sex tantummodo sabbati. Et quidem in illorum primo plures leguntur lectiones, inter quas vna est, quæ quandiu canitur nullus sedere debet. Hæc nimirum est hymnus ille triū puerorum, qui pro fide Trinitatis ab eis iam in fornace constituris cantabatur. Ad hunc ergo hymnum genua flectere non decet, quod isti sua flectere noluerunt coram Nabuchodonosoris statua, sicut multi fecerant principes alij. Similiter in Parasceue genua non flectimus ad orationē quæ fit pro Iudæis, ob derisionem eorum, qui dum Christum deridebant, inquiebāt: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit. In sabbato ante Lætare Hierusalem recitatur epistola Susannę. Nam tum fit statio Romæ in monasterio beatæ Susan-

næ virginis. Atque ita etiam ob similitudinem quandam Euangelium est de muliere deprehensa in adulterio, quam Dominus liberauit. Ecce quomodo concordant Euangelium & Epistola, vt conueniũt & multa alia. Sabbatum vero, quod est ante Ramos Palmarum, hinc suum accipit priuilegium, quod eo tempore dominus Papa eleemosynas largitur, hoc est, suum faciat mandatum, quod deberet facere ipso die cœnæ: Sed quia tunc non posset propter prolixum eius dici officium, ideo illud hoc sabbato commodè facit. Aut certè hinc maximè priuilegium habere videtur, quoniam eo die dominus in domo Simonis leprosi pransus est Martha ministrante, & quo Maria pedes eius lachymis suis lauit, ac propriis terſit capillis vnguentumque in caput eius fudit. Meminerimus tamen ex omnibus mandatis dei, hoc solùm antonomasicè dici mandatum: quod Christus maiori exhibitione illud obseruari atque obsequi præceperit, cum suis discipulis pedes lauaret inquiens: Si ego laui vobis pedes dominus &, magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Et cum quadam interminatione, qua Petro interminatur: Si non inquit, lauo tibi pedes nõ habebis partem mecum. Quare propter huiusmodi præceptum vacat sabbatum illud ab officio. Hinc nata est illa authoritas, quod si quis fuerit adeo negotiis intricatus atque oppressus, vt difficulter possit vacare orationi & eleemosynæ simul, saltem mutet cum oratione eleemosynam, & contra. Sabbatum denique ante Pascha inde priuilegiatum est quod tum celebrentur ordines, catechumeni baptizentur, & candela illa cærea Paschalis consecretur. Verum eadem missa communis esse oportet diei & ordinibus: pluresque tum recitantur lectiones.

De dominicis diebus priuilegiatis.

CAP. XCIII.

SEquitur de diebus dominicis: & quidem prima dominica Quadragesimæ in hoc est priuilegiata, quoniam inde inchoatur ipsa Quadragesima, quæ præsentat tempus illud, quod morati sint atque hæserint in deserto filij Israël. Sicut enim illi isthic morati sunt per quadraginta duas mansiones manna cibati: ita nos quoque ab hac dominica vsque ad Pascha per quadraginta duos dies à deliciis corporeis abstinentes verbo vitæ reficimur, & orationi vacamus vt per Christum in terram viuentium introducamur, quemadmodum illi introducti per Iesum Naue filium: siue per Iosue in terram promissionis. Tria notãda sunt in populo Israëlitico, scilicet: Peregrinatio, quę fuit in Ægypto. quando Iacob & filij eius profecti sunt in Ægyptũ. Captiuitas quæ in Babylone contingit, atque horum dierum nos meminimus. Tertium fuit dispersio, & adhuc est per vniuersum orbem cuius quidem nos mentionem non facimus, quia ab illa nunquam reuocabuntur, quę facta fuit Tito & Vespasiano. Vnde dictũ est: Tradam

eos

gitized by Google

eos in manu, de qua non poterunt ſurgere. Dominica vero Lætare Hieruſalem, quæ ſeptima eſt à prima dominica Septuageſimæ, ob id priuilegio inſignita eſt, quod libertatem nobis exprimat redeundi, quæ fuit cõceſſa filiis Iſraël in Babylonia anno ſexageſimo, quanquam plenè obtinuerunt anno ſeptuageſimo. Ex quo ſanè totus eius diei officium de lætitia eſt, vt partim illorum exprimamus lætitiam partim etiam noſtram, quam finitis ſeptem ætatibus, à mundi exilio liberati habebimus, cum cœleſte paradiſum, quæ vere patria noſtra eſt, intrabimus.

De dominica in ramis palmarum. CAP. XCIIII.

DOminica in ramis Palmarum ob triplicem rationem meruit priuilegium. Primò quod eodem die filij Iſraël terram promiſſionis ingreſſi ſunt, & ſiccis pedibus Iordanem tranſierint. Sic enim contingit, quòd eo anno tot fuerunt dies vſque ad Paſcha, quot ſunt ab hac die dominica. Secundo autem ideo, quoniam hoc die veniens Ieſus à Bethania in Hieroſolymam maximo honore exceptus ſit, quo etiam die vendentes è templo potentiſſimè eiecit, quod eius diei priuilegiis tertia eſt ratio. Hic dies tribus nuncupatur nominibus. Dicitur enim dominica in ramis Palmarum, quòd illo die rami Palmarum in proceſſionibus deportẽtur in ſignificationem illorum, quos filij Iſraël ſtatuerunt in via Chriſto iam veniente. Vel quos etiam deferimus in figurã ramorũ, & florum virtutũ, quos portare debemus, ſi quando ad Chriſtum ibimus. Cùm autem palmas non habemus, laurum vel buxum, quod perpetuo ſuo virore virtutes connotent deportamus. vel flores etiam, qui ſimili ratione virtutem ſignificant. Hoc ergo die, magnam & inſignem exhibemus proceſſionem, ad deſignandum, quòd Dominus veniet ad nos, & ducet nos ad æterna tabernacula. Poſt proceſſionem oportet veniamus ante crucifixum, ac dicamus, benedictus: nec ideo alia proceſſio ceſſare debet. ſed fieri ante tertiam. Obiter itaque hic conſidera vxorem Loth in ſalis effigiẽ fuiſſe mutatam & transformatam, quòd retro reſpexiſſet, vt ſcilicet nos conderet atque inſtrueret, ne retro eamus. Nam, quemadmodum ait Scriptura, nullus, qui ad aratrum manum adiecerit, retrò debet reſpectare.

De quinta feria. CAP. XCV.

FEria quinta, quæ cœna Domini appellata eſt, quatuor inſignitur priuilegiis, quorum primum eſt pœnitentium iam in eccleſiam redeuntiũ. Tunc enim eccleſia ad ſe recipit pœnitentes, quos ante primo die ieiuniorũ eiecerat. Recipiuntur autem pœnitẽtes in eccleſiam & ſeparantur à malis non pœnitentibus, quinta potiſſimum feria, quod Deus volucres fecerit quinta feria ex aquis. Qua ratione

Digitized by Google

etiam fit,vt quòd quaſdam in aquam remiſerit,ſignificemus malos in carnalibus rebus ſeſe oblectantes,& quòd quaſdam in aëra ſuſtulerit intelligamus bonos atque eos,quos delectant cœleſtia. Secundū priuilegium eſt quia nouum Teſtamentum incepit, & vetus fuit terminatum. Tertium autem priuilegium huius diei eſt olei conſecratio. Verumenim verò tres ſunt potiſſimùm in eccleſia Dei ſacræ vnctionis ſpecies,chriſma,oleum infirmorum,& oleum quo vngantur baptizati. Chriſma conficitur ex balſamo mundiſſimo, atq;,oleo puriſſimo. Namque oleum claritate alios liquores facilè ſuperat,ꝛ blaſmum odore.Quòd autem oleum alio liquore fit clarius, hoc pacto oſtendi poteſt:Nauta quandoque mittit anchoram in mare, & ſi fortè illa lapidi affigatur, ita vt extrahi non poſſit,tunc nauta illuc deſcēdit, habens os ſuum plenum oleo in eum vſum,vt ſi fortaſſis non poſſit lapidem illum videre,cui anchora adhæret, ob tumulentam & tenebroſam aquam,effundat oleum. Quo facto tanta iſthic naſcitur claritas, redditurque aqua perlucida propter oleum effuſum, vt lapidē nauta facilè videre queat. Chriſma initium traxit à veteri Teſtamento, quando Dominus præcepit Moyſi vt conficeret chriſma, quo vngeret tabernaculum in dedicatione,& arcatu teſtamenti. Atque Aaron & ſacerdotes illo ſimiliter vngebantur,& Reges.Moyſes tamē non legitur vnctus fuiſſe, niſi vnctione ſpirituali, quemadmodum & Chriſtus.Voluit nihilominus Chriſtus materiali nos inungi vnctione, vt per illam materialem conſequamur ſpiritualem.Inungitur enim quilibet chriſmate bis in vertice à communi ſacerdote, & in fronte ab Epiſcopo. Cæterùm ideo bis quia poſt reſurrectionem duobus vicibus datus fuit Spiritus ſanctus tum etiam quando Chriſtus inſufflauit Diſcipulis,inquiens:Accipite Spiritum ſanctum, tum etiam quādo miſſus eſt eis idem è cœlo in igneis videlicet linguis. Cùm igitur aliquis iſtiuſmodi oleo ſancto inūgitur,neceſſe eſt vt illud fiat in ſcapulis,& in pectore potiſſimùm. Ac in ſcapulis quidem ideo, ne laborem ſuū fruſtra expendat in vana,ſed ſit robuſtus ad legis onus fideliter portandum.In pectore verò, vt ſuſcipiat intelligentiam mandatorum Dei.Proinde oleo,quod vocatur infirmorū, inunguntur ægri atque infirmi.De qua ſane vnctione ait beatus Iacobus in ſua epiſtola:Si quis infirmatur adducat ſacerdotes & orent ſuper eum,& inungant eum oleo ſancto,& alleuiabitur eius infirmitas, ſi nimiū ei expediat & vtile ſit,& remittentur ei peccata, videlicet venialia, vel ſi non fuerit in mortali peccato. Poteſt tamē fieri huiuſmodi iniunctio per vnum ſacerdotem:ſed hoc fieri nō debet, ſi plures poſſint adeſſe. Quartum demum huius diei priuilegium eſt mandatum. Eſt autem differentia inter hoc mandatum & illud, quod fit ſabbato prȩcedēti. Illud enim fit à prælatis & eccleſiæ magnatibus, repræſentátq; illud, quod fecit Chriſtus:hoc verò quilibet ſacerdos facere debet,idq; hoc modo: Primo oportet vt reficiant pauperes, ac poſtea parum comedant,

Digitized by Google

dant,nec vltrà tamen quam consuetum est. Deinde debent surgere à mensa,ac pauperum pedes lauare.Quo facto possunt sese ad mensam recipere,atque iterum comedere,quod ieiunium non frangit,sed interrumpit.Non enim debet quispiam eo die bis comedere, ne ieiunium frangatur, tam respectu vnius horæ, quam totius septimanæ , quamuis tamen & in multis locis ita fiat. Est autem iste dies omni alia solennitate solennior,exceptis tamen solennitatibus Trinitatis, vsqueadeò,vt qui possint solennes vestes induere, debeant non secus atque in aliis solennitatibus.Quocirca etiam hoc die omnia lætitiæ cantica canuntur,quemadmodum in cæteris solennitatibus,præter Allelu-Ia. Nec dicitur verò:Dona nobis pacem ob eã rem,quod nocte sequenti osculo Iudas Christum tradiderit. Atque hic animaduerte tempus recreationis incepisse ab illa hora , qua Adamus è Paradiso eiectus fuit,& adhuc est duratque vsque ad vniuscuiusque obitũ. Quo quidem patet maius esse recreare,quam creare,ita vt hinc etiam dictum sit grauius esse ac maius est impio facere pium quam creare cœlum, & terram,ac maius fuisse Paulum suscitare in mente,quam Lazarum in corpore.Itemque & hoc animaduertas,Natale Domini festum esse Patris,quum per eum Pater innotuit mundo. Quamquam vero,quod festum patris est,festum etiam sit filij, & spiritus sancti. In hoc enim, quod dicitur Verbum intelligitur Pater Verbi. Aut etiam hac alia ratione,quod Filius Patrem omnibus manifestauerit. Pascha aũtem est festum Filij,quia tunc à mortuis resurrexit , & verus Deus apparuit. Pentecoste verò festum est Spiritus sancti.Istarum tamen solennitatũ quælibet , festum dicitur totius Trinitatis Indiuisa enim sunt opera Trinitatis,sed ita tamen, vt quædam magis videantur propria esse vni quàm alteri.

e mũlicat ole confec. Dis.

Nota

De sexta feria priuilegiata.
CAP. XCVI.

SExta deinceps feria quę &Parasceue appellata est,in eo gaudet priuilegio quod hoc die Christus passus sit. Quare etiam ab hac sexta feria omnes aliæ sextæ feriæ suum habent priuilegium , sicut à sequenti dominica omnes aliæ dominicæ.Parasceue autem interpretatur præparatio,quod tum Iudæi cibos suos soliti sint præparare, quibus vescebantur sabbato cum eis sabbato quicquam præparare interdictum sit. Porrò autẽ ipso die Parasceues vno duntaxat ferculo vescimur,quoniam Christus illo die vnum sibi solummodo comparauit, videlicet latronem.Vnde ipse dixit:Singulariter sum ego donec transeam.At quęritur,cur istum diẽ celebremus in mœrore,tristitia atque abstinentia, quum soleamus sanctorum passiones in gaudio celebrare. Verum hoc ideo fieri respõdemus,quod sancti statim, simulátque perpessi sint martyrium ad cœlos ascenderint , Christus vero descenderit ad inferos. Sed quum iam tartara fregit , & sanctorum animas

inde reduxit, dièque tertio resurrexit, ideò tum maximè lætamur. Hinc etiam est, quod sanctorum patrum passiones, qui ad inferos descenderunt, non celebramus. Solet hic etiam à nonnullis quæri, quum asinæ incidens Christus honorificè susceptus sit, & in cruce videatur dehonestatus, cur potius adoremus crucem quàm asinam. Verùm facilè illud discuti potest, quum honor iste, quem in asina accepit, terrenus fuerit, nec curandum sit de terrenis, ita vt nec hinc quicquam de asina curandum sit. Per crucem verò ruptus fuit ac destructus murus peccatorum, qui erat inter nos & Dominum interiectus, Christus enim satisfecit pro nobis. Vnde certè nullus recenter baptizatus, etiã adultus, si vel maxima commiserit peccata, vllo eorum tenebitur, neque secundum pœnam, neque secundum culpã, tenetur tamen habere contritionẽ. Quemadmodum ergo gladius Dauidis, quo Goliam obtrũcauit, multo tempore seruatus fuerit, & in honore habitus, ita etiã crux Domini, quæ per illum gladium quodammodo figuratur. Tandem quoque considerabimus huius diei officium carere capite, quod Christus caput nostrum, tum è nobis sublatus fuerit. Caret enim inuitatorio, vt non imitemur peruersam illam inuitationem, quam fecerunt Iudæi quando consilium inierunt, quomodo Iesum caperent in sermone, eumque morti traderent. Inde etiam est quod non damus osculum pacis alicui propter osculum Iudæ, nec aliquem salutamus quia cum quadam salutatione Iudas Crhistum tradidit, inquiẽs. Aue Rabi. Verum ideo signa dedit illis Iudas qui Christum ceperunt, ne Iacobum pro eo caperẽt, qui illi admodum erat similis, vt hinc etiam frater Domini dictus sit. Nota ergo Iudam dixisse: Tenete eum quem dixerit: Fortiter eum ligate, & tenete, quia alioqui poterit manus vestras facilè euadere. Credebat enim eum esse fortẽ propter illud quòd ipse viderat cum vendentes & ementes è templo eiecisset. Præterea viderat, quemadmodum illorum manus euasisset, qui ipsum volebant apprehendere. vnde dicitur, Et transiens per medium illorum ibat. Causa autem quamobrem Iudas vendidit Christum & tradidit fuit huiusmodi. Odium recens susceperat in Iesum propter vnguentum quòd Magdalene in caput eius fuderat. Ipse enim erat Domino à loculis quos portabat. Quum autẽ moris esset apud veteres, vt qui huiusmodi fungeretur officio, pro mercede sua decimam partem haberet eorum, quæ in Dominorum loculos ponebantur, æstimauit Iudas vnguentum quod Beata Maria Magdalena fuderat, trecentos valere denarios. Vnde est, quod ipse dixerit, Vt quid perditio hæc? potuit enim istud, &c. Cœpit ergo secum cogitare, quo pacto in Christo recuperaret quod amiserat in vnguento, ita vt, quum trecẽtorum denariorum decima sint triginta denarij, ea summa ipsum vendiderit, ac tradiderit. Non deberet quoque officium mortuorum habere inuitatorium, nisi corpore præsente, nec in missa dici, Dona nobis pacem, neque per vniuersum officium, Gloria patri, quia sequitur & imitatur

exequias

exequias ſui Saluatoris. Sex itaque huius diei ſunt priuilegia. Chriſti immolatio, inferni expoliatio, mortis conculcatio humani generis redemptio, Paradiſi apertio, & Scripturarũ manifeſtatio. Vbi animadñertendum eſt, quod Chriſtus ſua paſſione non tantum illos redemit quĩ tum erant in lymbo inferni, qui locus dicebatur ſinus Abrahæ, verùm etiam omnes homines futuros, qui ſancta morte vitam erant finituri. Nec ſanè omnes homines, qui in inferno erant extraxit. Vnde Oſee, propheta. O mors ero mors tua, morſus tuus ero inferne. Scripturarum hodie facta eſt manifeſtatio, quia Scripturæ veteris Teſtamenti, quæ prius erant obſcuræ, hodie ſunt declaratæ. Vnde Dominus: Conſummatum eſt, inquit. quaſi dicat. Omnia quæ de me hucuſque ſcripta ſunt, modo ſunt impleta, quod ſcandalum eſt Iudæis, ſtultitia Gentibus Crux igitur Domini multis modis in veteri Teſtamento fuit præfigurata. Dictum eſt enim angelo percutienti Ægyptum. Quacumque domum intraueris, in ea occide omnes primogenitos, tam paruulos quam ſenes, tam viros, quam mulieres. Sed ſicubi ſcriptum fuerit. Tau non intrabis. Tau verò ſignum eſt crucis, ita vt omnes damnantur, niſi per ſignum crucis ſaluantur. Sic Moyſes in deſerto ſerpentem æneum erexit & omnes qui eum intuebantur ſtatim à morſu ſerpentum ſanabantur. Serpens æneus ſimilitudinem habet ſerpentis nec eſt verus ſerpens. Similiter Chriſtus habuit ſimilitudinem carnis peccatricis, ſed non vere peccatricis, vtpote qui numquam peccauerit. Dictum eſt item Danieli ab angelo, Duæ erunt ſeptimanæ, & poſt ſeptuaginta ſeptem occidetur Chriſtus dux noſter. Ita aperte Moyſes: Die, inquit, ac nocte erit vita noſtra pendens & videbitis & non cognoſcetis. Verum profecto eſt quod nocte pependerit, quia tenebrę factę: ſunt à ſexta hora, &c. Quod autem die, certum eſt. Item Hieremias ait. Ponens filiam pharetræ in renibus meis. Filiam inquam, pharetræ, id eſt, lanceam. Itemque Congregabo omnes Gentes, & erit ſignum eis, Tau. T. quod crux eſt Domini. Sic rurſus, Ezechias conuertit faciem ſuam ad parietem. Et Dauid: Scribantur hęc in generatione altera, & populus qui creabitur laudabit Dominum: hoc eſt, nouus populus, nimirum Gentilis. Atque in alio loco alius: Piantaui, ait, vineam meam electam, & verſa eſt in amaritudinem. Et quare quæſo? Quia dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Quemadmodum etiam alibi inquit Dauid: Partiti ſunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Quam quam hoc de tunica Domini, incõſutili dictum videri poteſt Sed eodem in loco idem expreſſius: Dinumerauerunt omnia oſſa mea. Quoniam vſque adeo eum in cruce extenderunt, vt omnia eius oſſa facilè dinumerari potuiſſent. Sic poſtremo & Iſaias ait: Et erit principatus eius ſuper humerũ eius Nam Chriſtus portauit crucẽ, in qua triumphauit, ita vt vulgo dici conſuetum ſit: Cyrenæum quidem crucem portaſſe, ſed non ſicut homo & Deus.

Num.22

Deut.28

4.Reg. 20

Pſal. 19

Hier.2

Pſal.68

Pſal. 21

Ibidem

Pſal.9

Cur non

Cur non conficiatur corpus Christi in Paraſceue & de ordine eius officij. CAP. XCVII.

CORpus Chriſti non conficitur hoc die quatuor de cauſis. Prima eſt quia Chriſtus hoc die pro nobis reuera immolatus eſt, & veritate veniente, debet ceſſare figura, ac ei dare locum. Secunda, quòd iſtiuſmodi die re ipſa eccleſiæ ſponſus ſublatus ſit. Deſcendit enim ad inferos. Tertia eſt quoniam tum temporis velum templi diſruptũ eſt, & cornua altaris ſunt tranſuerſa, ita vt nobis non eſſet vbi corpus Chriſti conficeretur. Quarta, quia Moyſes dixit in Exodo: Alius pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Alius, id eſt, Chriſtus. Sequitur vt de ordine officij huius diei diſpiciamus. Nam primo leguntur duæ lectiones, ex veteri teſtamento, vna ex lege, altera ex Prophetis, ſcilicet ex Oſee, idque ſine titulis. Deinde verò tractus, quem vocant, canitur vnus quatuor verſuum, alius plurium, poſt quem legitur paſſio etiam ſine tit. Qua quadam abſoluta fiunt orationes pro omni gradu eccleſiæ, hoc eſt, pro Gẽtilibus ſiue Ethnicis, pro Iudæis, pro hæreticis, & pro ſchiſmaticis. Atque ita deinceps crux extrahitur, ac cum eâ ter in genua procedimus cantando ter Græce ἅγιος & Latine Sanctus Deus, &c. cum tribus verſibus. Poſtea vero Dominicum corpus quod reſeruatum fuit ipſo die cœnæ altari imponitur, & cantata dominica oratione cum præfatione præpoſita, ſcilicet: Oremus præceptis ſalutaribus moniti, &c. communicatur, ac deinde vero pſalmi veſperorum cantantur cum oratione: Reſpice Domine. Atque ita tandem officium terminatur.

Quare ita huius diei officium ſit inſtitutum. CAP. XCVIII.

HIs itaque hiſtorice proſecutis, quid ſignificent deinceps videamus. Quod enim duę lectiones legantur, declarat Chriſtum paſſum fuiſſe pro duobus potiſſimũ populis, Hæbræo nimirum, & Gentili. Sed earum vna ex lege ſumpta eſt, videlicet ex Leuitico, altera ex Prophetis, nempe Oſee, quia Chriſti paſſio & à lege fuit ante præfigurata, & à Prophetis prædicta, & à Patriarchis ſub velamine quodam nobis reuelata. Abraham enim carnẽ Chriſti tectini immolauit, cum arietẽ ſacrificaret. Sic Abel quoque quum agnum in hoſtiã offerret. Quæ ita fuerunt Chriſti figura tanquam velamine tecta, vt intelligi non potuiſſent, niſi explicarentur. Aſſimilatus eſt præterea in Propheris, vnde Dominus: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ita erit filius hominis in corde terræ. Recitantur autem lectiones cum paſſione ſine titulo, quod caput noſtrum videlicet Chriſtus nobis auferatur. Per tractum quatuor verſuum intelligimus hominem Chriſti paſſione fuiſſe redemptum, qui ex quatuor conflatus eſt elementis. Hinc eſt, quod Chriſtus non in cœlo, neque

Digitized by Googl

neque in terra ſit crucifixus, ſed in medio, hoc eſt, in aëre. Fecit enim pacem inter cœleſtia & terrena, atque etiam inter ipſa terreſtria pacem conciliauit poſteaquam erant ſimultates & inimicitiæ inter vnum hominem atque alterum, ſed maiores tamen erant inter angelum & hominem. Ipſe verò Chriſtus in omnibus per crucem pacem compoſuit, quòd quæ inter ſe diſiuncta ac diſcreta erant coniunxerit, & ex duobus vnum fecerit: Eſt enim lapis angularis. Aut etiam quatuor illi verſus tractus ſignificant quatuor partes crucis, quæ ſimilis eſt vltimæ literæ alphabeti Hebræorum, videlicet Tau, quæ ſonat, ſi interpretetur, ſignum. Omnia volumina veteris legis ſignificarunt crucem Domini. Hoc ergo die quatuor in vno tractu verſus dici debent, ad declarandas, quatuor partes crucis, & ſicut quinque dicuntur in quarta feria, quòd quinquies Chriſtus ſanguinem ſuum effuderit. Primo in circunciſione, ſecundo in oratione, tertio in flagellatione, quarto in crucifixione, quinto cum eſſet lanceatus. Tractus qui prolixior eſt, repræſentat magnum illud bellum Dauidis contra Goliam. Nam & Chriſtus noſter Dauid hodie magnum Goliam, id eſt, diabolum, debellauit. Quædam eccleſiæ tractum canunt, videlicet. Qui habitat, &c. quia Chriſtus à diabolo primum latenter fuit tentatus velut à dracone quopiam latitante ſub petra, ſed poſteà in paſſione tanquàm à forti leone acriter fuit vexatus, quod per hunc verſum facilè exprimitur: Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Paſſio legitur ideo quia tum Chriſtus re ipſa patiebatur. Cum autem ventum eſt ad illum locum: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem, tunc duo hypodiaconi duo mantilia vel duos alios pannos altari impoſitos, auferunt, quod quatuor illi milites qui Chriſtum crucifigebant ex duabus eius veſtibus ſibi indumenta confecerunt, hiſtoriam ipſam repræſentantes. Aut certè remotio pannorum fugam ſignificat Apoſtolorum qui erant quaſi veſtes Chriſti. Petrus enim ad vocem vnius ancillæ ipſum negauit, & Ioannes nudus aufugit tertia veſtis, quæ in altari relinquitur, deſignat veſtem Domini inconſutilem non fuiſſe ſciſſam, vel partitam, ſed ſortitione vni contigiſſe: vnitas enim eccleſiæ non poteſt, nec vnquam potuit ab hæreticis & ſchiſmaticis ſcindi, cum nulla ſit ſapientia aduerſus Dominum. Chriſtus cùm in cruce pateretur, & maxima animi anguſtia affligeretur, prolixè orauit decantans decem pſalmos, ſcilicet: Deus Deus meus reſpice in me: vſque ad: In te Domine ſperaui, donec peruenisſet ad iſtum verſum. In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum, quo emiſit ſpiritum. Quare & nos quoque poſtquam paſſionem recitauimus quæ Chriſti anxietatem & dolorem exprimit, oramus quantumuis ſanè mos iſte orandi infrequens & inſolitus ſit. Vſu enim iam pridem receptum eſt, vt diebus aliis ante Euangelium dicantur orationes. Verùm hoc die contra fit ordine permutato, quod & in initio à nobis dictum eſt, quo quædam officia in Quadrageſima tranſmutari oſtenſum

oſtenſum eſt. Orauit autem Chriſtus pro tribus, pro ſe, inquiens: Pater clarifica filium tuum: pro ſuis, aiebs: Pater pro eis, quos dediſti mihi rogo, & pro illis etiam qui credituri erant in eum, dicens: Pater non tantùm pro eis rogo, ſed pro omnibus illis, qui credituri ſunt in me. Ex quo ſequi videtur, quod non debeamus orare pro illis, quos ſcimus non eſſe ſaluandos, veluti pro eis, qui in inferno remanſerunt, & pro Iuda, qui deſperauit. Sed & nos ſimiliter oramus, partim pro nobis, partim pro omni gradu eccleſiæ, ſcilicet pro neophytis, Gentibus, Iudæis, hæreticis, & ſchiſmaticis, vt eis Deus gratiam ſuam infundat, & ad fidem catholicam conuertat, flectentes quidem genua pro aliis verùm non pro Iudæis, quoniam illi illudentes Chriſto genua flexerunt. Obiter ergo hîc animaduerte id, quod legitur ante genuflexionem non eſſe orationem, ſed adhortationem, quemadmodum eſt (oremus) & quaſi quandam oſtenſionem pro quibus ſimus oraturi. Quod vero poſteà dicitur, oratio eſt. Item rurſus animaduerte tres fuiſſe illuſiones, quas Iudæi genibus flexis Chriſto exhibuerunt. Et quidem prima fuit, velata eius facie in atrio pontificis. Altera vero in prætorio. Quoniam illo tradito Iudæis à Pilato: vt ipſum crucifigerent, milites ſpineam plectentes coronam, flexis genibus illudebant ei. Quod quamuis à Iudæis factum non fuerit, aſcribitur tamen illis, quod cauſam præſtiterint. Tertia deniqúe illuſio fuit, quum prætereuntes illi iam in cruce pendenti dicebant: Vah, qui deſtruis, &c. Contra illas tres illuſiones nos ante crucis reuelationem tres præmittimus adorationes cùm dicimus ter hagyos, &c. quaſi ter honorantes illuſum propter nos, idque duabus linguis, quia tertia adhuc ſilet. Hinc igitur & illud notandum venit, quod cum multa ſint genera linguarum tres tamen potiſſimum exiſtant principales. Prima, Latina, propter nobilitatem & Dominium Romani imperij, ſecunda Græca, propter ſapientiam, tertia Hebræa, vt pote quo cæterarum linguarum mater ſit. His autem tribus linguis deſcriptus fuit titulus Domini in cruce. Quare præter reliquas linguas hæ tres ſolum in miſſa vſurpantur, dum in ea canimus Græcè Kyrie eleyſon, Hebraicè Allelu-Ia, & cætera Latinè. Aduerſus tres Iudæorum accuſationes in Chriſtum, dicimus nos tres excuſationes in perſona Saluatoris, ſcilicet: Populo meus, vbi Chriſtus exprobrat illis ſua beneficia, liberationes videlicet ab Agypto, regimen in deſerto, introductionem in terram optimam. Quaſi dicat Chriſtus: Tu accuſas me, quod tributum dari negauerim, deberes potius gratias agere, quia te liberaui à ſeruitute Ægypti: Tu accuſas me quod regem me fecerim, verum ſatius foret, quòd gratias ageres de eo, quod ſplendidè & regulariter te in deſerto pauerim. Tu deniquè me accuſas quod dixerim me Filium eſſe Dei, ſed gratitudinis ſignum potius exhibe, quod tibi dederim terram lacte & melle manantem. His ergo ita dictis, crux aperta ac nuda profertur, ad ſignificandum omnia, quæ fuerant obſcura, tunc fuiſſe manifeſta, & ſalutatur crux hiſce verbis. Ecce

lignum,

lignum, &c. quoniam per crucem omnibus ſalus reformatur ac reſtituitur. Poſteà autem adoratur, id eſt, cum reuerentia oſculatur. Solus enim Deus adorandus eſt, & cætera illius cauſa veneranda. Crux ergo adoratur ideò, vt oſtendamus nos debere humiliter facere, quod illi fecerunt ſuperbè. Oſculata cruce, dominicum corpus altari opponitur, & tunc ſacerdos cum præfatione præpoſita, videlicet, Oremus præceptis, &c. quam addidit beatus Gregorius, cantat orationem dominicam. Quo quidem repræſentatur antiqua Apoſtolorum conſuetudo, qua in celebrandis miſſis vtebantur. Olim enim Apoſtoli hæc tantum verba proferebant, quæ dixit Dominus: Hoc eſt corpus meum, &c. Et, Hic eſt ſanguis noui Teſtamenti, &c. quibus ipſi Apoſtoli poſteà addiderunt orationem dominicam. Atque hæc conſuetudo Apoſtolorum hic repræſentatur, eò modo quo antiquitus celebrabatur, ſed Gelaſius Papa, Gregorius & Cœleſtinus multa tandem addiderunt, vt ſuprà dictum eſt. Facta autem communione, ſtatim cantantur veſperæ cum oratione, & tam miſſa, quàm veſperæ vna finiuntur collecta. Hoc ita peracto, crucifixus in ſuum locum reponi debet. Ante quem neceſſe eſt, vt chorus pſalmos pſallat, etiam epiſcopus vel loco ipſius vicarius eius, idque tantiſper vſque ad horam illam, qua Chriſtus reſurrexerit. Atque ita tum celebrare debet myſterium de reſurrectione. Primò namque prouenit labor, ſecundo clamor, tertio autem exauditio, vnde Pſaltes ille. Ad Dominum, inquit, cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Quare & nos oportet eius eſſe imitatores.

De duabus partibus ſacramenti. CAP. XCIX.

NVnc dicendum eſt, quare vna pars Sacramenti, ſcilicet corpus ſub ſpecie panis reſeruetur die cœnæ, & altera pars ſcilicet ſanguis ſub ſpecie vini non reſeruetur, ac duæ quidem ſunt cauſæ, quamobrem corpus reſeruetur. Prima eſt, ne fortaſsè quiſpiam ex hac vita ſine viatico diſcedat, quòd euenire poſſet niſi reſeruaretur, atque inſtitutum ita eſt ab Innocentio Papa. Secunda eſt, quod illis tribus diebus maximè omnes hi religioſi, quibus neceſſitas eſt, debeant communicare. Quare oportet vt ſacramentum illud reſeruaretur, quoniam eo die conſecrari non debet, vt ſuprà oſtenſum eſt. Cur autem ſacramentum vini non ſeruetur, triplex eſt ratio. Prima eſt, quia cum vinum liquidum ſit, non poſſet tam bene reſeruari, quin quadam negligentia facilè queat labi: Secunda eſt, quod duos ſacrificiorum ritus ſuis temporibus approbauerit Deus, veterem legis, videlicet ſuo tempore, & nouum hoc tempore. Hos duos ritus ſignificant panis & vinum, licet vtraque res ſit noui ſacramenti, panis nempè nouum, & vinum veterem. Nec mirum videri debet, ſi per rem noui ſacramenti vetus ſacrificium ſignificetur, cùm & cõtra inueniatur, rem videlicet veteris

Teſta

Testaméti declarare nouum. Nam quartis feriis septimanarum quando ordines celebrantur duæ lectiones ex veteri Testamento recitantur, quarum altera quæ sub nocturnali tono exprimitur, vetus significat Testamentum: altera verò quæ sub tono communi: nouum. Et eo itaque, quòd vinum non reseruetur, ostenditur vetus sacrificium cessare debere. Tertia ratio est, quòd idcircò non reseruetur, quia Christus dixit in cœna. Amen dico vobis, quòd amodò non bibam de hoc genimine vitis donec bibam illud vobiscum nouum in regno Patris mei. Si quis autem roget, num istud vinum, quod eo die in communione sumitur, ex dominici corporis contactu consecretur: quamuis complurium scripta illud asserere videantur, nos tamen veritatem magis sequentes, & ea quæ sancti Patres tradiderunt, dicimus vinum illud omnino non esse consecratum ex illo contactu, sed sanctificatum. Est enim differentia inter consecratum & sanctificatum. Consecratum dicitur quod in consecratione, vt ita dicam, transubstantiatur. Sanctificatum verò est, quod per verborum sanctificationem efficitur sanctum sine aliqua transubstantiatione, vt aqua lustralis, quam ideò benedictam dicimus. Rursus sanctificatum dicitur, quod à tacturi sanctitate magis efficitur, referendum. Si autem diceretur, quod solo contactu vinum vel aqua consecraretur, magna profecto inde sequeretur rerum perturbatio & confusio. Sic enim contingeret calicem non posse lauari, indéque efficeretur, vt iam sexcẽti panes vnius hostiæ contactu, sine verbo possint consecrari, & si vna aliqua gutta aquæ lustralis seu benedictæ in stagnum vel puteum, qui ex lacunis scaturit, infunderetur aqua illa perpetuò benedicta maneret, atq; eiusmodi infinita alia incommoda ex ea re nascerentur. Iam etiam prætereo si dominici corporis tactu vinum consecraretur, contra decretum fieri, quòd prohibet, nec hodie consecratio fiat, Quòd autem hic quæritur quamobrem Christus discipulis priùs corpus suum dederit mysticum, quàm in veritate illud offerret, discussum satis apud alios est. Aduertendum ergo hic est, & repetendum, quod paulò ante à nobis dictum est, vt potè secundum triplicem Christi crucifixionem quæ hoc die re ipsa facta est, tribus horis, tertia videlicet, sexta & nona per vniuersum annum missas celebrandas esse. Hora enim tertia crucifixus est linguis Iudæorum, aientium: Tolle tolle, crucifige eum. Hora sexta in cruce positus fuit, & nona expirauit, quapropter hæ horæ ad celebrandas missas canonicè sunt institutæ, quæ Christi immolationem mysticè repræsentat. Diebus enim festis quum à libidine est abstinendum, missa debet tertia hora celebrari profestis, sexta, & ieiuniis nona, sin aliter fiat certè canonicum & regulare non est. Exceptis interim iis temporibus, quibus nocte missa celebrari debeat vt in natali Domini, & in sabbato Paschæ. Missa enim quæ tunc celebratur, nõ ad sabbatum pertinet sed ad diem resurrectionis. Vnde etiam nunc Romæ & per vniuersum Rauennensium archiepiscopatum, sub quo & Bononiensis

eccle-

ecclesia continetur, nunc missam non celebrat vsque in nocte. Quòd autem sic fieri debeat, satis ipsa ostendit oratio, quæ tum dicitur, Deus qui hanc sacratissimam noctem, & illud quod in cærei, quem vocant, benedictione canitur: Hæc nox est. Sic itidem quotiescunque ordines conficiuntur, nocte missa celebrari debet, quoniam officium maiorum ordinum ad diem spectat dominicam. Sed quia à ieiunio incipere oporteat, ideo in sabbato post vesperas illud inchoamus & ad noctem vsque protelamus.

De officio tenebrarum. CAP. C.

NVnc verò considerandum est, quamobrem tribus noctibus continuis officium, quod tenebræ appellantur celebremus, quemadmodum ad illud officium pulsandum sit, quare, & quot candelæ accẽdantur, & quomodo eæ extinguantur & deinde etiam de officij qualitate: posito itaque Christo in cruce tribus horis fuerunt tenebræ, à sexta vsque ad nonam, ita vt complectamur sextam & nonam, dum sol patiebatur eclypsim, non quidem naturalem, sed miraculosam, quanquam eam fideles iuxta naturam ita accidisse mentiebantur. Quamobrem sanè propter tãti illius miraculi memoriam, per noctes illas horas repræsentamus. Ad officium tenebrarum non campanis pulsandum est, sed ligneis tabulis. Campanæ enim significant vt dictum est, concionatores. Atque ideò campanis non pulsatur, quia concionatores, hoc est, Discipuli Domini non solùm nomen eius non prædicarunt, sed & negauerunt, vt Petrus, & fugerunt. Scriptum est enim: Percotiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Vnde Dominus videns eos ad fugam paratos ait: Quem quæritis? quasi dicat: Si me quæritis, finite hos abire. Magnus tamen ex ligno editur sonus. Tabula lignea Christum significat, qui in ligno clamabat prędicabat, & orabat dicens: Pater dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt. Pulsatur igitur ligno, quòd tum solus Christus exitit concionator.

De numero candelarum. CAP. CI.

DIcendum modo est de candelis, atque hic quid in numero diuersitas est. Quidam enim septuaginta duas accendunt, quidam vigintiquatuor, quidam quindecim, quidam etiam duodecim, quidam nouem, & quidam septem. Sed hi tamen omnes non absque mystica significatione hoc faciunt. Nam septuaginta duæ candelæ septuaginta duos Discipulos significant, quorũ prædicatio siue concio in morte Christi extincta est. Vel ad designandum quòd Dominus septuaginta duabus oris in sepulchro quieuerit per synechdochen, quemadmodum dicitur tribus diebus & tribus noctibus, in corde terræ latitasse. Vel septuaginta duas nationes, & septuaginta duo genera linguarum. Viginti quatuor candelæ quæ prius accenduntur, & posteà extinguntur, hunc versiculum: Gloria patri & filio, & cætera. significant, qui vi-

ginquatuor vicibus in nocturnis festiuitatum cantari soleat & in hoc officio omnino tacetur, quoniam laus Trinitatis, ad quem pertinet versus ille, in morte Christi videtur extincta. Quindecim candelæ duodecim Apostolos & tres Marias significant, qui omnes laudem Dei tunc subticuerunt. Sed Apostolis tamen fugientibus, tres Mariæ, vt quæ minus metuebant, circa eum, quo ad poterant, versabantur. Vnde legitur; Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos, id est, mulieres: quæ sunt quasi pellicula quædam. Duodecim candelæ, duodecim exprimunt Apostolos. At verò nouem, humanum genus significant quod propter peccatum suum à consortio nouem ordinum angelorum semotum est, & à vera luce excluſum. Per septem candelas, septiformis Spiritus sancti declaratur gratia, quæ in cordibus Discipulorum penè fuit extincta. Vt autem de numero candelarum sit, omnes manu cæreæ debent extingui. Et quidem per manum cæream intelligitur manus illa, quam vidit Baltazar Rex assyriorum scribentem in pariete verba huiusmodi: Mane thetel phares, quæ sic exposuit Daniel: Mane, id est, enumerauit, thetel, appendit, & phares diuisit. Hic ergo sensus est: dicit Dominus: Numeraui tempus regni tui, & opera tua bona & mala, & appendi & inueni plus mali quam boni, atque ideo diuidetur regnum tuum in Persas & Medos, quod vtique factum est per Cyrum & Darium. Quemadmodum igitur regnum illud propter mala opera Regis extinctum fuit & diuisum in perpetuum: ita quoque regnum Iudæorum, propter peccatum in morte Christi commissum diuisum est, & in posterum penitus deletum. Vel quod melius est, manus cærea repræsentat manum Iudæ, quæ fuit cærea, id est, ad malum flexibilis, per quam Christus Rex noster, & lucerna vera, traditus fuit & extinctus, quantũ in ipso fuit: Atque ita per manum cæream significatur illius manus, de quo Christus ait: Qui mecum intingit manum, & cætera. Vt enim hæc extinguit lumen, ita illa verum lumen extinxit, quantum in se fuit. Aliquando vero plures candelæ sine certo numero incenduntur, nec obseruatur aliquis numerus, ita vt vel quælibet mulier aut vir suam istic sibi accendat. Per quas candelas significantur Prophetæ & alij sancti Patres, qui propter Christum lumen mundi venturum annuntiantes atque alijs verba salutis conçionantes, & prædicantes varijs vexari pœnis mortui sunt & extincti. Nec verò omnes candelæ simul extinguntur sed successiuè, nunc hæc, nunc illa: quoniam discipuli non simul ab eo recesserunt, sed paulatim quum vnus decessisset, abijt & alter. Vna tamen quæ in earum medio est collocata, non extinguitur, sed absconditur & occultatur, posteàque in apertum profertur, ac eius luce omnia ecclesiæ lumina rursus accenduntur. Hic est Christus, qui licet videretur secundum corpus extinctus, secundum diuinitatem tamen viuebat, quæ illis erat occulta. Hic enim paulo post resurgens cum luce clarissima se suis

Discipu

Digitized by Google

Discipulis manifestauit, quando in eorum mentibus charitatem iam propemodùm extinctam sua illustratione iterum inflammauit. Nunc de ipso officio prosequamur, quod vniuersam Christi sonat passionem. Primus ergo versus, à quo noctis officium alioqui incipit consueuit, nempè: Domine labia mea aperies, subticetur, quòd Christus caput nostrum à nobis auferatur. Sic nec Deus in adiutorium dicimus, quia nostro pastore percusso nos illius oues à quo petamus auxilium non habemus. Inuitatorium autem ideò non exprimitur ne per hoc paruum istud Iudæorum consilium contra Iesum factum quodammodò imitemur, sed potiùs vt ipsum per inuitatorij silẽtium detestemur. Ad lectiones quoquè benedictio neque petitur, neque datur, quod pastor qui gregi suo benedicat modo non adsit. Vel quia per Iube domne, significantur illi, qui eunt concionatum, & per Tu autem, illi qui concionandi munus obierunt, & inde reuersi sunt. Sed nec hi, nec illi tum aderant, siquidem aufugerant. Debent ergo dici lectiones etiam lamentando, & maximè illæ, quas Trenos appellamus Hieremiæ, qui defleuit sanctum illum regem Iosiam. Luget Ecclesia etiam tunc passionem, & mortem Domini. Sed quia propter peccata nostra ipsum amisimus, si eundem volumus recuperare, certè oportet vt ad pœnitentiam conuertamur, ideò sub finem lectionum per hunc versiculum, scilicet Hierusalem Hierusalem, conuertere ad Dominum Deum tuum, eò admonemur. Leguntur Treni Hieremiæ: hoc est, lamentationes, si verbum verbo interpretemur, quæ ita à Trenaro monte sunt appellatæ, vbi animarum lamentationes, quæ isthic puniuntur, sæpiùs audiuntur. Possunt tamen ideò vocari Treni, quod semper post tertium quemque versum sequatur litera ex Hebraico alphabeto, quòd vniuersum in illis Lamentationibus quater ordine ponitur: idcirco autem Hieremiæ Lamentationes legimus, quoniam sicut ille deplorauit mortem Iosiæ, & destructionem gentis suæ futuram, ita nos deploramus mortem Christi.

De expositione trium quæ præterea in eiusmodi officio obseruantur.

CAP. CII.

REstant deinceps tria inquirenda. Primo quamobrem in hoc officio noctis antiphona quæ ad Benedictus canitur, atque etiam totus Psalmus tã alta voce, & quasi terribili cantetur, deinde verò quare quidam tropi in huius officij fine lamentabiliter dicantur. Postremo cur tribus hisce noctibus ipsum officium noctis alta voce, quasi terribili & manifesta decantetur, diurnum autem tacitè ac voce omninò dimissa. Verum enim verò quòd antiphona ad Benedictus, & ipse etiam psalmus extinctis candelis voce eleuata, & velut horribili canatur, significat tumultum cohortis, quam cum gladijs & fustibus se

cum Iudas adduxit quando Christum traderet. Per nocturnum autem officium tenebrarum declaratur propheria prophetarum, & per diurnum, prædicatio siue concio Apostolorum. Quę propter officium noctis alta voce canitur, quia prophetæ apertè quę de Christo erant ventura prædixerunt, & quod illis Spiritus sanctus dictabat omni semota formidine nunciauerunt. Sed diurnum officium submissa voce cantatur, quod Apostoli aut omninò tacuerint, aut certè occultè prædicauerint, & concionati fuerint. Continet autem cohors quinquaginta milites qui ob id in tanto numero cum Iuda missi sunt ad Christum capiendum, quoniam Iudæi verebantur, ne populus, qui eum libenter audiebat, si hanc proditionem sciret, suas interponeret partes ad ipsum liberandum. Aut certè ideò, quia facilè opinabantur eum esse fortissimum, & omninò talem, ad quem capiendum pauci non sufficerent. Videbant namque dominica præcedenti ipsum solum flagello & funiculis confecto omnes vendentes & ementes potenter è templo eiecisse, ac numulariorum mensas fortiter euertisse. In quo quidem facto præterea viderant fulgorem quendam, quasi quosdam radios igneos, ex ipsius facie exire. Porrò autem tropi, id est, versus illi, qui tribus istis noctibus in fine officij cum Kyrie eleyson, & Domine miserere, velut lamentabiliter decantantur, significant lamentationes, & dolores mulierum, quæ propter cognationem Iesum à Galilea fuerant secutę. Inter quas erant Maria Magdalena Maria Iacobi, & Salome plorantes iuxta sepulchrum. Tropis cantatis in quibusdam ecclesijs ad terram procidentes dicunt, Miserere mei Deus, & Collectam, videlicet: Respice quæsumus Domine super hanc familiam, &c.

De purgatione pauimenti.

CAP. CIII.

POst hęc dicendum est, cur quinta feria ecclesię pauimentum mundetur & altaria denudentur, ac deinde quamobrem eadem feria ipsa altaria vino & aqua lauentur, atque asperis ramis præsertim taxi aut buxi quasi frixentur. Ad primum quidem promptè intelligẽdum, oportet cognoscamus ecclesiam esse corporalem, aliam spiritualem. Corporalis est domus, in qua diuinum officium perficitur. Spiritualis vero est, velut conuocatio quædam fidelium. Sicut enim ecclesia corporalis lapidibus ex diuersis locis congregatis constituitur: ita quoque spiritualis ecclesia ex diuersis conuocatur hominibus, ita vt hinc ecclesia ipsa appellata sit conuocatio. quamquam nomen illud proprius ac verius spirituali ecclesiæ conueniat, quàm corporali. Homines enim conuocantur, non lapides. Sæpenumero tamen fit vt nomen eius, quod significatum est, significanti attribuatur. In ecclesia igitur spirituali, sunt pauimentum Christi pauperes, hoc est, pauperes spiritu, qui in omnibus sese humiliant, vt hinc propter humilitatem pauimento maximè assimilẽtur. Quare obiter notemus tria esse genera pauperta

tis, quo

tis,quorum primum paupertas dicitur neceſſitatis,quæ eſt in egenis: Alterum ſimulationis,quæ in hypocritis eſt. Tertium autem vocatur paupertas ſpiritualis,quæ conſiſtit in bonis:Prima paupertas tollerabilis eſt,ſecunda deteſtabilis,tertia laudabilis, ita vt omnibus iis benefaciendum ſit propter Dominum.Nec ſanè vllus ſit fortunæ reſpectus quantum ad primam paupertatem , vel cauſæ quantum ad ſecũdam , ſed naturæ hominis. Pauimentum ergo eccleſiæ mundat ille, qui pauperibus propter dominum pedes lauat cæteraque miſericordiæ opera exhibet.

De nudatione altaris. CAP. CIIII.

SEquitur de nudatione altaris , quæ pars eſt in eccleſia dignior,vſque adeò,vt ſi altare remoueatur , ac rurſus ædificetur, tota eccleſia iterum ſit conſecranda.Verùm contrà , etiam ſi eccleſia remouetur,hoc eſt pars eius aliqua aut plures altari immotõ,eccleſia non cõſecratur ſed alia ſanctificatione mundatur. Altare enim Chriſtum ſignificat.Præcepit námq; Deus in lege : Altare de terra facietis mihi. Altare de terra eſt Chriſtus natus de virgine.Vnde dicitur:Veritas de terra orta eſt.Hæc eſt terra,quæ dedit fructum ſuum , fructum ſublimem. Chriſtum videlicet ſublimatum ſuper choros angelorum in cœlis. Nudatio ergo altaris declarat , quòd Chriſtus in paſſione ſua denudatus vſus ſit,& deſpoliatus illis ſignis,quibus antè in faciendis miraculis apparuerat glorioſus quum ſolus vendentes atque emẽtes è templo eiecerat facie eius ſplendoris radios emittente. Qui enim priùs tam potens , tam glorioſus apparuerat , modo in paſſione viſus eſt debilis & abiectus.Vnde Iſaias:Vidimus,inquit,eum non habentẽ ſpeciẽ neq; decorem.Et Hilarius:Ante,ait, paſſionem apparuit Deus & homo , in paſſione totus homo,poſt paſſionem totus Deus. Vel etiam altaris nudatio repræſentat ipſam ac veram Chriſti nudationem quando milites eũ ſpoliauerunt , & eius veſtimenta partim ſunt partiti,partim ſortitione abalienarunt.Aut certè veſtem Chriſti Apoſtolos eſſe dicimus, quibus Chriſtus tanquam veſtibus quibuſdã ornabatur,& per quos nomen illius erat magnificatũ.Altare igitur nudatur quoniã Chriſtus à ſuis diſcipulis fugientibus,& nomen eius tacentibus, relinquitur. Proinde vinum & aqua quibus altare lauatur ſignificant ſanguinem redemptionis noſtræ & aquã regenerationis, quæ ex latere Chriſti fluxerunt , quando latus eius lancea fuit apertum.Altare ergo abluitur , quia corpus Chriſti verum altare,ſanguine & aqua in cruce aſperſum fuiſſe creditur.Rami autẽ aſperi,quibus altare fricatur, ſignificant ſpineam coronã , qua coronatus eſt Chriſtus,aut flagella amara,& ictuum vibices,& graues dolores, quos in morte ſuſtinuit. Sunt ideo rami hiſpidi ſicut rami taxi , quibus pauimentũ mundatur,quod nos debeamus vitiis mundari, & in eleemoſynis pauperibus prouidere quatenus hi ſint,qui nos in æterna taber- *Iſa.53.*

Digitized by Google

nacula recipiant. Ipsorum enim est regnum cœlorum, quod intelligendum est de pauperibus bonæ voluntatis, siue spiritus.

De sabbato. CAP. CV.

His ita de sexta feria prosequutis, transeundum est ad Sabbatum in quo dicendum prius est de ipsius diei nomine, ac postea de eiusdem officio, seruato ordine. Hoc ergo sabbatum κατ' ἀντίφρασιν propriè sabbatum sanctum appellatur. Sabbatum autem interpretatur requies, quoniam tempore creationis mundi quam Deus sex diebus absoluit & septimo die ab opere requieuit. Quamobrem in lege Deus præcepit hunc diem ab omni seruili opere obseruari ita vt in veteri lege haberetur sanctus. Verum hoc sabbatum κατ' ἐξοχὴν seu per excellentiam ita est appellatum, quia significat requiē Christi ab opere recreationis in septima ætate. Quemadmodum enim Deus opere creationis mundi, sexto die completo, septimo conquieuit: ita quoque in sexta ætate, recreationis opere absoluto, scilicet natiuitate, passione & cæteris omnibus, quæ de illo prædicta fuerāt, septima ætate requieuit, quæ secundum quorundam opinionem ab ipsius passione fuit auspicata. Alij tamen dicunt eam incepisse à morte Abel. Quando enim anima Christi mortalitatem & omnem patibilem corporis qualitatem exuisset, quasi in requie conquieuit.

De officio sabbati. CAP. CVI.

NVnc de eiusdem diei officio videndum est: & in principio quidē officij omnis ignis in ecclesia extingui debet: posteáque è saxo calibe aut ferro alterum excuti, quod fieri debet ex sacramento, quoniam Christus de se dixit: Ego sum vitis vera, deinde debet benedici cum cruce & aqua lustrali. Quo quidem facto cereus Paschalis, vt vocant, benedicitur, atque incenditur, cum duobus paruis aliis cæreis, qui ab illo accenduntur. Vnus enim ab vna parte consistit, alter ab alia inter quos maximus statuitur cæreus. Duo igitur minores cærei declarat sanctos veteris & noui Testamenti, qui (tam videlicet hi, quam illi) omnes per Christum sunt illuminati. Vel duo cærei significant doctrinam Apostolorum & Prophetarum, qui cum Christo in doctrina concordant & conueniunt. Tandem vero viginti quatuor in quibusdam ecclesiis leguntur lectiones. Ac Romę quidem hoc pacto fieri solet, vt duodecim recitentur Græcè, & totidem Latinè. In nonnullis autem ecclesiis legunt tantùm duodecim, & in nonnullis duntaxat septem. Atqui vigintiquatuor legunt, duodecim ob id Græcè recitant propter authoritatem septuaginta interpretum, quorum authoritas quondam in Græcia maximè floruit, atque etiam in illa parte Italiæ, quæ magna olim dicebatur Græcia. Verum duodecim ideo dicuntur Latinè propter authoritatem translationis Hieronymi. In minimis tamen ecclesiis non habet nisi sex ob senarium numerum,

qui

qui quodammodo perfectus est. Qui vero duodecim seruant, illud faciunt propter numerum apostolorum. Lectis ergo lectionibus itur ad fontem cum litania, at ue aqua benedicitur, & consecratur. Sed peracto eorum baptismo qui fuerant baptizandi, reditur pari ratione cum litania. Qua quidem finita ipsam missam auspicamur à Kyrie eleyson. Nam in ea missa introitus, graduale, offertorium & communio præter solitum subticentur. Eodem modo & Agnus Dei à quibusdam quidem dicitur: à quibusdam vero non, Suscepta hostia, statim vesperæ cantantur, idque cum duobus tantum Psalmis, nimirum: Laudate Dominum omnes gẽtes, &c. cum Magnificat. Atque ad eum modum vna adiecta oratione totum eius diei officium absoluitur.

Quare hæc omnia fiant. CAP. CVII.

His itaque sic breuiter, & quasi historicè enarratis, rationes quare hæc omnia fiant prosequamur: & quid significent suo ordine videamus. Ignis, qui antequam nouus excuteretur erat in ecclesia, veterem connotat legem. Quod ergo vetus ignis extinguitur, significat omnia legalia veteris Testamenti in Christi passione fuisse completa & exinde debere illa cessare. Saxum, ex quo ignis excitatur. Christus est, super quem tanquam solidam ac firmam petram ecclesia est ædificata, à qua Spiritus sancti ignis procedit. Elicitur tamen aliquando ignis ex crystallo. Nam si crystallus supponatur otificio phialæ aqua plenæ ad Solẽ, sine mora ignis è crystallo illico excutietur, si igni fomentum, quod apponi solet, adiunctum fuerit. Crystallus significat puram & perlucidam Christi carnem, quæ sine labe fuit. Cæreus & renouatus & illuminatus significat, quod Christus resurgens à mortuis, in carne gloriosa verus Deus apparuit. Atque ita cæreus illuminatus exprimit Christum, diuinitatis splendore illuminatum. Quòd autem ex igne maximi cærei duo minores ac cæ:tera ecclesiæ lumina incenduntur, declarat non solum Prophetas & Apostolos, qui per minores duos cæreos, vt paulo anrè dictum est, intelliguntur, igne sancti Spiritus fuisse illuminatos, sed quod omnes etiam ecclesię fideles eodem igne illustrentur. Simili ratione declaratur diuinitatis plenitudinẽ in Christo fuisse, quod à quibusdam in principio benedictionis cæreus accendatur. Quanquam profecto melius & commodius tum primum accẽdi debere videatur, cum in benedictione agitur de igne Crux ex thure cæreo imprimitur, quod nimirum significat holocaustum, id est totum incensum, & totum combustum, siue igne assumptum. In veteri námque Testamento duo solebant facere sacrificia, matutinum, quod totum incendebatur, & dicebatur holocaustum. Crux de incenso designat sacrificium legis vespertinum, quod immolationem Christi in ara crucis factam, idque in ipso mundi vespere præfigurabat, quodque in eius passione completum fuit.

Digitized by Google

Quid per cæreum Paſchalem ſignificetur.
CAP. CVIII.

ANnotatur quidem in cæreo Paſchali annus ab incarnatione Domini. Chriſtus enim antiquus & magnus annus eſt ac dierũ plenus,ſi ſumamus computationis noſtræ initium à conceptione, quando beata Maria dixit: Ecce ancilla Domini.Eo namque dicto ſtatim Chriſtus fuit homo,atque ipſa Spiritu ſancto plena.Ideo ergo Chriſtus annus dicitur quod quemadmodum in dierum anno ſit fructuũ plenitudo,ita in Chriſto & fuit,& etiam nunc eſt omnium bonorum plenitudo & abundantia. Habet enim Chriſtus ſuos menſes, habet ſuos dies.Siquidem duodecim Apoſtoli duodecim menſes ſunt,& reliqui dies Chriſtiani omnes & fideles, quorum horæ ſunt neophyti. Inſcribuntur quoque cæreo paſchali indictio vel ætas atque epacta. Quoniam actiones omnium & ſucceſſiones temporum per Dei diſpoſitionem rectè diſponuntur.Vocabatur autem indictio antiquitus ſpacium quindecim annorum, quod ex tribus conſtat quinquennis in quibus orbe triumphato perſoluebatur Romanis tributum ex vniuerſo orbe.Primo autem quinquennio ſoluebatur aurum, ſecũdo argentum,tertio ferrum,ad conficienda arma & æs ad ornandum ciuitatem.Et ſic ſingula quinquennia illius ſpacij quindecim annorum ſimiliter appellabantur indictio.Finitis autem quindecim annis reuertebatur tributorum indictio,vt prius,quæ,quod ita tribus luſtris indicebatur, ſic dicta eſt. Appellatum item eſt tributum hoc æra ærę, quod eodem modo ſingulis annis omnis orbis reipublicæ Romanæ quodcunque genus æris perſoluere profeſſus fuerat.Prius ergo fuerunt indictiones,& poſtea æræ ob æs æris,ſic dictæ.Ad cuius tandem nomenclaturam acceſſit epacta.quod additionem ſignificat:à Græco verbo ἐπάγω.

De conſecrando ſiuebenedicendo cæreo.
CAP. CIX.

CÆreus à diacono benedici & conſecrari oportet, non autem à ſacerdote vel Epiſcopo,etiam ſi ſint præſentes, quantũuis maioris ſint ordinis & dignitatis.Per quod quidẽ intelligitur, quod Chriſtus reſurgens ex mortuis primo ſeſe obtulerit & oſtenderit mulieribus, per quas, vtpotè quæ erant ſexus debilioris:gloriam ſuæ reſurrectionis Diſcipulis ſuis nunciauit. Sed nec illud temere fecit Dominus Nam quemadmodum principium mortis per fœminam in mundum intrauit:ita quoque neceſſarium fuit, vt initium noſtræ reſtitutionis & ſalutis per mulierem mundo annunciaretur.Vnde profecto curioſe cõſiderandum eſt, mulieres tribus gaudere priuilegiis,quorum primum eſt,quod in paradiſo ſit condita ac creata: alterũ,quod ex muliere natus ſit Chriſtus:& tertium, quia reſurgẽs à mortuis primo apparuit mulieri.

Cur

Digitized by Google

Cur tituli hîc taceantur & de baptiſmo.

CAP. CX.

DVabus de cauſis tituli lectionum non præcinuntur, quarum prima eſt,quoniam Chriſtus caput noſtrum necdum nobis ſit reſtitutum. Secunda vero,quia qui ſunt baptizandi, ad quos totum illius diei officium pertinet,adhuc in ima ignorantiæ. Scripturarū profunditate immerſi detinentur. Quum ergo Scripturas non intelligant, non expedit earum nominare authores.Inde quoque eſt,quod tum lectiones recitentur ex veteri Teſtamento, cuius cognitio non niſi ſpiritu renatis perfecte manifeſtatur. Abſolutis lectionibus in magnis quibuſdam eccleſiis litania iuxta numerum religioſorum, qui iſthuc conueniunt decantatur. In quibuſdā vero eccleſiis ter dicitur, vt fides Trinitatis repræſentetur. Quod autem eundo ad fontem ac redeūdo litania cantetur,declarat ſanctos orare pro baptizādis, vt baptiſmi ſacramentum vera fide percipiant & iam baptizati deinceps in veritate fidei & ſacramento confirmentur.Sciamus ergo,quod in baptiſmo tēpore Apoſtolorum nihil aliud dicebatur, niſi hoc tantummodo. Ego baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Sed beatus Clemens ex doctrina beati Petri iunctionē chriſmatis & olei addidit.Poſt eà Leo & Damaſus ſummi pontifices, ac beatus Ambroſius reliqua adiecerūt,priuſque baptizabāt in fluuiis & ſtagnis. Quod vero ſacerdos in aquis ſuauiter anhelat, ſignificat fidelem facilè diabolū poſſe abigere. Anhelat igitur iſthic, vt diabolus inde expellatur: leui enim flatu poteſt repelli ab illo,qui in Domino confidit.Cæcus in aquis ponitur quòd contactus corporis Chriſti in baptiſmate aquas ſanctificauerit, & vim regenerandi illis contulerit. Repræſentat autē cæreus ſuper columnam poſitus & accenſus columnam ignis,quæ nocte præcedebat filios Iſraël, quando Ægypto exeuntes intrarunt mare rubrum,in quo præfigurabatur baptiſmus, vt per deſertum venirent in terram promiſſionis.Extinctus verò oſtēdit columnam nubis, quæ itē eoſdem præibat interdiu. Columna enim tria præſtabat, protegebat námque illos à ſole,ab hoſtibus & nocte eis lucem præbebat. Pari ratione Chriſtus præcedens baptizatos,obumbrat eos cōtra incitamenta vitiorum, & protegit ab hoſtibus,ſcilicet à dæmonibus,& à mundanis cupiditatibus,atque illuminat per charitatē. Vnde dicitur,Ignis conſumens in nobis vitia,Proinde quòd chriſma in aquas funditur,ſignificat cœleſtia terrenis per fidem baptiſmatis coniungi. Ob quam etiam cauſam fieri dicimus,quòd ſacerdos vocem mutet,& quandoque vtatur voce alta, quandoque demiſſa. Eo enim nobis innuitur, quòd ima id eſt terreſtria per baptiſmum iungantur cœleſtibus Conſecrata igitur aqua veniunt baptizandi, vèl à ſuſceptoribus adferuntur,& baptizantur:ſed prius tamen de fide interrogantur. Poſtea vero oleo inungūtur in pectore,& in ſcapulis. In pectore quidē, vt capaces

Baptiſmi ceremonię

zed by Google

sint intellectus mandatorum Dei. In humeris verò, vt sint robusti ad portandum iugum & onus legis. Deinde ter merguntur, quod in fide Trinitatis baptizentur. Primò recta facie versus aquam, & capite versus Orientem debent immergi, secundo ad Aquilonem capite verso, tertio capite verso ad meridiem. Ac primo quidem dicere debet: In nomine Patris, mergendo puerum in aquam facie versa ad Orientem postea paulum leuare & dicere. Et Filij, mergendo eum versus sinistram partem, & iterum paululum leuare, ac dicere: Et Spiritus sancti, eundem mergendo versus dextram partem. Atque ita tandem ipsum in altum subleuare, ac susceptoribus committere debet sacerdos à cuius manu puerum, vt hi suscipiant oportet, vnde & susceptores sunt appellati. Non enim debet sacerdos ipsum in aquis relinquere sed susceptoribus tradere. Tunc baptizatus in vertice capitis inungitur, in eius significationem, quòd Spiritus sanctus ei datur. Bis autem datus est Spiritus sanctus. Primo, Christo adhuc degente in terra, quádo discipulis discumbentibus inspirauit, inquiẽs: Accipite Spiritum sanctum quorum remiseritis peccata, &c. Secundo è cœlo, atque ideo bis quilibet homo inungitur charismate. Primo in baptismate, & in vertice, postea in confirmatione ab episcopo, in fronte: datur enim nobis Spiritus sanctus. In baptismate quidem datur, ad emundationem & collationem virtutum. In confirmatione vero ad corroborationẽ. Inuncto chrismate baptizato, imponitur capiti eius chrismale, rotunda quædam mitra quæ coronam vitę significat, vel candida induitur vestis, quæ ad similitudinem cuculi ex albissimo panno conficitur filo rubro supertexto. Candida illa vestis innocentiæ stolam designat, quę nobis redditur in baptismo. Et notandum est, quod huiusmodi albam vestem gestare debeant septem integris diebus, nec confirmari, nisi illis septem plene absolutis, propter septiformem Spiritum qui datur in baptismo. Sed rubra illa fimbria, quæ vesti isti assuitur & superexitur, significat passionem Christi, per quam baptismi sacramentum impletur. Aut sane rubra illa fimbria exprimit funem, quem Raab in Iericó per fenestram dimisit, propter hospitium quod ipsa præstiterat exploratoribus missis ab Iosue, ad cuius signum saluata est domus eius cum tota sua familia. Cæterum rursus hic animaduerte, quod supradictum est, neminem debere in susceptorem accipi, nisi orationem sciat dominicam & duodecim fuæ fidei articulos. Hęc enim duo omnes susceptores vt filios suos doceant obligantur, cum illorum fidei sint quasi fideiussores. Quocirca eos obseruare quam fieri potest studiosissimè debent, ne vnquam fide & iustitia excidant, vtpote responsuri in die iudicij de omnibus illis, quæ enormiter isti perpetrauerint. Sacerdos quoque pater & susceptor illorum est quos baptizat, ita vt eos instruere etiam teneatur. Sed quia propter multitudinẽ omnibus vacare non posset, totum illud curæ susceptorũ committitur. Itemque & spiritualis pater esse dicitur sacerdos illorũ, nempè quibus verbum

vitæ

vitæ concionatur, & quorum audit confessiones. Vnde sanè grauius ille peccare dicitur, qui ei mulieri concumbit, quæ suæ est parociæ, quàm mulieri quæ est alterius, cùm eiusmodi mulier spiritualis sua appelletur filia. Solet apud nonnullos quæstio exoriri de numero susceptorum, & quot debeant esse necessariò ad puerum è sacro fonte susciendum. Verùm nos dicimus, quòd vnus facilè posset sufficere. Sed quum in ore duorum vel trium testium consistat omne verbum, ideo ad minus tres necessario requiruntur, quorum vnus vir sit oportet, & duæ mulieres, nec etiam plures, ne carnalis copula per spiritualem coniunctionem impediatur. Quatuor autem sunt genera personarum, quas ecclesia in susceptores non recipit, vt sunt abbates, monachi, abbatissæ, cum suis monialibus, qui sunt vnum genus. Ad alterum referimus infideles, & ad tertium illos qui nec dum sunt confirmati. Hi enim fideles verè appellari non debent, ita vt nec hinc veri testes esse possint. Ad postremũ genus referendus est vir cum sua vxore nisi prius castitatis ambo fecerint votum. Nam si permitteretur vt ambo eundem puerum è fonte susciperent, iam eiusdem fierẽt patres spirituales, ita vt inde in posterum sese mutuo carnaliter cognoscere non liceret, quemadmodum in decretis prohibitum est. Sed & hoc egregiè admittendum est, vt aliqui eum puerum è fonte susciperent, qui cum illis ius est cognationis. Nam dilectio charitatis quantũ fieri potest, per baptismum extendi debet. Proinde vero quamquam Pagani siue Gentiles templa sua circa fontes conficere soliti sint, atque aquam istic semper in promptu habere, per cuius aspersionem se purificari credebant, ita vt illos fontes delubra nominauerint, à diluendo, atque sic naturaliter ad baptismum accesserint: nos tamen ab eorum consuetudine baptismum non sumpsimus. Habemus enim illud à tribus potissimum, quæ in veteri Testamento fuerunt, nimirum à cataclismo, id est, diluuio, à mari rubro, & ab Iordane, quæ nobis velut figuram baptismi præbuerunt. At roget aliquis, num etiam liceat in cocta aqua vt in ceruisia vel musto, vel in vino vel in oleo, vel in alio liquore aliquem baptizare? Verumenimuero nulla in alia re id fas esse permissum est, nisi tantummodo in pura aqua, siue illa ex niue & glacie sit resoluta, siue marina, siue fluuialis. Sed hoc animaduertendum est, quòd nõ debeat celebrari baptismus, nisi in sabbato Paschali & Pentecostes. Fieri tamen potest causa necessitatis, quæ triplex est. Prima est causa munitionis, vt si rex ciuitatem aliquam vellet obsidere, tunc loci eius pueri licitè baptizantur, ne contingat eos aliquo periculo mori nedum baptizatos. Altera est ægritudo. Accipitur autem hic latè ægritudo, pro quauis naturæ infirmitate, quę facile potest dissolui, ita vt nesciamus diem neque horam, & ideo frequenter fit baptismus, non solennis, nec tempestiuus, hoc est, non congruo & conuenienti tempore factus. Tertia est, quæ sit causa persecutionis Gentilium. Solebant tamen Græci baptismum celebrare in Epiphania, quod

Nota

30. quæ qui. 4. quod cõdetur. Extra de cõsecr. dist. 4.

tunc

tunc Dominus esset baptizatus, atque ita baptizabant tribus diebus continuis. Consideremus interim quatuor esse genera aquæ benedictæ.aqua videlicet,in qua fit iudicium purgationis illa quæ in ecclesiæ dedicatione sanctificatur,& qua diebus dominicis aspergimur,atque aqua baptismi, qua aspergi solebamus priusquã chrismate vngeremur,quòd in quibusdam locis etiamnum obseruatur.Sed postea interdictum est,ne stultus quispiam atque rerum imperitus huius aquæ aspersione se iterum à peccatis mundari putet, quum euidenter satis manifestum sit,neminem posse bis baptizari.His ergo duobus sabbatis ideo celebratur baptismus, quia in primo per Christi passionẽ redimimur,in altero, quoniam ipso die Pẽtecostes datur nobis Spiritus sanctus per quem facta est remissio peccatorum.

De reliquo officio in vigilia Paschatis.

CAP. CXI.

NVnc ad propositũ redeamus.Celebrato baptismo reditur ad chorum cum litania,eaque cantata,ipsum sacrum sine missa sine introitu inchoatur à Kyrie eleyson.Ad introitus propterea subticetur, quod caput nostrum, videlicet Christus necdum nobis sit restitutus. A Kyrie eleyson ideo incipitur, vt vetus inchoandarum missarum cõsuetudo, quæ fuit ante Cęlestinum summum pontificem,repræsentetur. Canitur autem ideo Gloria in excelsis, quia angeli ob renatos baptismate & neophytos in cœlis gloriantur, qui Domino iam nato hunc hymnum decantarunt. Epistola verò Pauli tono ac voce communi legi debet, quoniam doctrinam significat Apostolorum, quæ modo baptizatis est prædicanda & aperienda. Sed lectiones præcedentes nocturno tono pronunciantur, quòd Prophetas connotent. Graduale propterea non canitur, quia baptizati nulla adhuc opera, nullúmque gradum in virtutibus fecerunt. Alielu-la,quæ vox est planè angelica, vel ob id maximè cantatur, quòd angeli lætentur baptizatos ex seruitute diaboli ereptos,& ad fidẽ conuersos esse.Sed quoniam adhuc eis sit laborandum quandiu quidem in hac vita fuerint, idcirco tractus,scilicet. Laudate Dominum omnes Gentes,confestim subiungitur. Subticetur porrò offertorium, vt per hoc expresse indicemus mulieres tacite ad monumẽtum venisse.Tres enim Mariæ stabant iuxta sepulchrum cum silentio & voce compressa. Nec pacem ad hanc missam dare debemus, quòd Christus necdum resurrexerit, qui nostra pax est, sed Agnus Dei, ter dicitur cum Miserere nobis. Quod tamen tunc de resurrectione canitur, sciendum est hoc fieri in gratiam renatorum,hoc est,eorum qui sunt modò baptizati. Tacetur prætereà & communio, quoniam baptizati nondum communicauerunt Nam ipso die Paschatis debent communicare.Facta igitur communione statim ante collectam siue orationẽ cantantur vesperę cum vno psalmo duorum versuũ, scilicet Laudate Dominum omnes Gentes,&

tes,& cum hymno, videlicet Magnificat, dicunturque ambo ſine Gloria patri. Breuiores ideo ſunt veſperæ,ne neophyti qui diuinis nondum aſſueuerunt, aliquo officij tædio afficiantur. Gloria Patri ob eam cauſam non dicitur, quòd filius qui tertia in Trinitate perſona eſt, nondum nobis ſit redditus. Sed ideo quoque veſperæ ante orationem miſſæ decantantur, ne finita miſſa populus videatur habere redeundi facultatem, quaſi amplius nihil debeat expectare. Vel ſanè idcirco vna oratione totum abſoluitur officium, quoniam baptiſmi ſacramentum vniuerſum in Chriſti paſſione conſummatur.

De tempore regreſsionis. CAP. CXII.

DIctum eſt hactenus de duobus temporibus, reuocationis nimirum & deuiationis. Nunc vero ſequitur tempus ipſum regreſſionis non quidem ordine temporum,ſed ratione officiorum. Hoc itaque tempus vocatur Paſchale, ſignificatque tempus illud quod futurum, eſt poſt diem iudicij. Quoniam tum temporis ad vitæ patriam quam per Adamum amiſimus, propiciante Deo, regrediemur. Cognoſcendum tamen eſt, primam huius temporis ſeptimanam communem eſſe & huic tempori & præcedenti. Pertinet enim tota ad Septuageſimam vt ſupra dictum eſt. Vnde profecto illud eſt, quod tractus, qui in ipſo ſabbato Paſchæ canitur & graduale per totam illam ſeptimanam cantentur,quæ laborem nobis indicant. Duo etenim illa reſpectu cantantur. Quadrageſimæ : Allelu-Ia vero & cætera cantica lætitiæ, propter tempus regreſſionis. Dicitur autem hæc ſeptimana Paſchalis, quæ paſchate, primo huius temporis die, ſic denominata eſt.

De Officio huius temporis. CAP. CXIII.

VT ergo temporis huius officium commodè tradamus, & à primo die incipiamus, neceſſe eſt videamus primo de ipſo nomine eiuſque ratione & cauſa, ac deinde de ipſius diei officio. Vocatur dies hic Paſcha ſiue reſurrectio Domini. Eſt autem Paſcha Græca vox,dicitur-que nobis tranſitus, non paſſio vt plerique arbitrantur. Hebraicè vero dicitur phaſe. Sed ideo diem hunc Græco nomine, & non Hebraico appellamus,licet Hebraica lingua dignior ſit,vt non ſolum in aliis,verum etiam ne nomine quidem videamur iudaizare. Propter hanc eandem cauſam & Paſcha & Pentecoſtes, quas ipſi celebrant in noſtris calendariis certo die non annotantur: nec vnquam eas illo tempore celebramus, quando illi, ne eos in aliquo imitemur, neve hic rurſus quoſdam ſequamur hæreticos, qui dicebant. Euangelium non poſſe ſufficere ad ſalutem ſine cæremoniis legalibus. Vocamus autem diem hunc Græco potius vocabulo quam Latino, quod Græca lingua olim apud Romanos tantæ fuerit authoritatis, vt dies ſolemnes, ac dignitates

Digitized by Google

tates ſuas Græcis nominibus vocarent, vt Paſcha, Pentecoſte, ὑπαντὴ, Epiphania, Apoſtolus, Epiſcopus, archiepiſcopus, &c. Vel dici poteſt iuxta Auguſtinum nomen hoc Paſchæ diuina conſtitutione compoſitum fuiſſe à Græco verbo τοῦ πάσχειν, quòd pati interpretatur, & hoc nomine Hebraico Phaſe, quod ſi Latinè reddatur ſonat tranſitum. Rectè enim duo hæc nomina πάσχειν & Phaſe conueniunt in hoc nomine Paſchæ tam ſecundum ſignificationem, quam ſecundum voces. Secundum quidem ſignificationes, quoniam in paſſione Chriſti fuit tranſitus. Per paſſionem enim Chriſtus tranſiuit à morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in reſurrectione eius, vt tranſeamus & nos de morte ad vitam. Quare non immeritò nomen hoc vtriuſque nominis habet ſignificationem, atque ita artificiosè etiam in re complectitur ſignificationem eius vocabuli Latinam vt ex duabus linguis fiat tertia, nempe Latina. Appellatur enim Paſcha ipſa dies reſurrectionis. Verum tempus Paſchale dicitur à dominica in ramis palmarum vſque ad octauam Paſchæ, ita tamen, vt dominica in ramis palmarum appellatur minus Paſcha, quia tunc inducebatur agnus, qui ſexta feria debebat immolari. Propriè vero dicebatur Paſcha dies quo agnus immolabatur. Modo de cauſa nominis dicendum eſt. Vocatur autem tempus hoc Paſcha ſecundum hiſtoriam tropologiam, allegoriam, & anagogen. Et quidem ſecundum hiſtoriam quoniam populus Iſraëliticus quando primum celebratum eſt Paſcha, tranſiuit per mare rubrum, cum ex Ægypto egrederetur. Vel quando angelus ille exterminator per Ægyptum tranſiuit, interfecitque totius Ægypti primogenita ab homine vſque ad pecus, ad illas domos pertranſiens in quarum foribus non inueniebat ſanguinem agni, in formam literæ huiuſmodi T. Secundum allegoriam quandoquidem hoc tempore per baptiſmum eccleſia ab infidelitate tranſiuit ad fidelitatem. Dicitur enim allegoria alieniloquium vel potius inuerſio, quum aliud verbis, aliud ſenſu oſtendimus. Secundum vero tropologiam, quoniam hoc tempore per confeſſionem tranſimus à vitiis ad virtutes, diciturque tropologia, quaſi ſermonis ad mores conuerſio. Denique ſecundum anagogen, quia Chriſtus nunc à mortalitate ad immortalitatem tranſiuit fecitque vt quemadmodum iam reſurrexit, nos in vltima & vniuerſali reſurrectione ex hac mundi miſeria ad æternam beatitudinem tranſitemus. Nam & illi qui in inferno erant tunc tranſierunt, idque ab inferno ad portam paradiſi. Dicta eſt autem anagoge ab ἄνω ſurſum & ἀγωγὴ, ideſt inductio quaſi ſurſum ductio. Volente enim Deo à mortalitate tranſibimus ad immortalitatem, qui tranſitus ſubtilis & excelſus eſt. Sic enim in hoc nomine Hieroſolymæ quatuor iſta poſſunt inueniri: hiſtoria quemadmodum de ea ciuitate ad quam pergunt hoſpites & peregrini: allegoria, vt eſt eccleſia militans: tropologia, vt quælibet anima fidelis: anagoge denique, vt Hieroſolyma cœleſtis. Intelligetamen Chriſti tranſitum anagogicè non allegoricè in prædictis, ſcilicet

Pſal. 134

ſcilicet Paſcha & cæteris. De officio autem huius primæ ſeptimanæ generatim dicimus ad nocturnos nocte tres duntaxat pſalmos cum tribus antiphonis, tres item lectiones cum tribus reſponſoriis, idque ex homiliis tantum dici debere. Cæterùm in quibuſdam eccleſiis ad vnum quodque reſponſum annectunt Gloria Patri. Fit etiam in pleriſque eccleſiis, vt cantato vltimo reſponſo, cum candelis cæreis & ſolemni profeſſione eant ex choro ad locum quendam, vbi imaginarium ſepulchrum compoſitum eſt, in quod introducuntur alii uot in perſonis mulierum, & diſcipulorum Ioannis & Petri, quorum alter altero citiùs reuertitur, ſicut Ioannes velociùs cucurrit Petro: atque item alij quidam in perſonis angelorum qui Chriſtum reſurrexiſſe dixerunt, à mortuis. Quo quidem facto perſonæ, eædem redeunt ad chorum referuntque ea quæ viderint & audierint. Tunc chorus audita Chriſti reſurrectione prorumpit in altam vocem, inquiens: Te Deum laudamus. Ad primam verò nonnulli dicunt tota hac ſeptimana pſalmum hunc: Confitemini Domino quoniam bonus, quod præcipuè de Chriſti reſurrectione agit. Symbolum autem Athanaſij. Quicunque vult &c. toto illo tempore non cantatur, quoniam maximè pertinet ad fidem. Sed hoc tempus indicat octauam ætatem, vbi non fides erit, ſed res, vbi non figura erit ſed veritas. Paulò tamen aliter in quibuſdam eccleſiis ſolet fieri, vt in noſtra Pariſienſi. Sed animaduerte quòd cum Credo in vnum Deum perinde fidei ſit Symbolum, ad miſſam tamen legatur & quòd illud quidem fiat ad inſtructionem neophytorum in articulis fidei. Aliud verò ſymbolum quod minus appellatum eſt, ad primam planè ſubticetur ob ſuam ſignificationem. Nam cum venerit quod perfectum eſt, tum perimetur id, quod ex parte conſtat. Præterea animaduerte hanc ſolennitatem vſque adeò eſſe magnam, vt per antonomaſiam atque excellentiam vocetur ſolemnitas ſolemnitatum.

Quæ circa hoc tempus ſint obſeruanda,
CAP. CXIIII.

POſt hæc priuſquàm cætera proſequamur de quibuſdam quæ huc conſideranda veniunt, oportet paucis tractemus videlicet de ornatu templi, de reconciliatione proximi, de modo ſalutandi, de veneratione huius temporis, de menſa corporis, & poſtremò de quadam libertate Decembris. Ac templum quidem aliud, vt diximus, eſt materiale, aliud ſpirituale. Materiale eſt, quod ex lignis, cæmentis ſaxis, lapidibus & cæteris ædificandi materiis confectum eſt ſpirituale verò nos ſumus. Vtrumque circiter hoc tempus mandandum eſt, vtrumque ornandum & poliendum. Neceſſe enim eſt, vt hoc tempore ad balneas veniamus, non vtique ad voluptatem, ſed ad eius rei declarationem, vt per extrinſecam corporis ablutionem interiorem animæ purgationem fieri debere intelligamus. Exigit præterea tẽpus hoc vt barbas radamus ac ton

Digitized by Google

ac tonſuras & coronas, quas in vertice capitis geſtamus, capilloſque demamus. Abraſio enim capillorum & barbæ quæ ex ſuperfluis ſtomachi naſcuntur humoribus, vt vngues ex ſuperfluis humoribus cordis, ſignificat, quod debeamus vitia & peccata quæ nobis ſunt ſuperflua, reſecare. Capillos vltra aures demere debemus, vt quinque corporis ſenſus expeditos & promptos ad ſeruiendum Deo habeamus. Sed ideò ſummitatem capitis radimus, quo per hoc nihil inter nos & Dominum eſſe demõſtremus Oportet ergo hic mundas & ſolemnes induamus veſtes, maximeque candidas depoſitis nimirum nigris & pœnitentialibus. Indicat enim tempus hoc ſecũdam illam reſurrectionem, qua nos ſtolam ſalutis vel glorificationis corpore induemus & animo ſtolam iuſtitiæ. Vel etiam propter renatos, qui albis veſtibus tunc ſint induti. Vel denique ob angelos, qui in reſurrectione Domini albis veſtibus apparuerũt.

De ornatu templi materialis. CAP. CXV.

DE emundatione materialis templi ſuperius dictum eſt. Nunc vero de ipſius ornatu exponamus, qui triplex eſt, in ornandis parietibus in choro & in altari. Ad parietes quidem ſunt appendendæ cortinæ aulæa, & pallæ ſericæ. In choro habenda ſunt dorſalia tapeta, ſedilia clericorum. Sunt autem tapeta tegmina variis coloribus depicta, quę præcipue ſub epiſcoporum pedibus ſternuntur, quòd mundana pedibus penitus calcare debeant. Sic & velamen adeſſe debet, quòd ante crucifixum remouetur, retro quem ponitur pallium, quod quæ prius erant operta ante Chriſti paſſionem, modo manifeſtentur. In quibuſdam locis crux in altum erigitur cum vexillis, per quæ Chriſti victoria deſignatur. Altare quoque ſuis ornamentis decoratur, vt crucibus ordine collatis capſis textibus Euangelicis, philacteriis. Eſt tamen diſcrimen inter philacterium & philacteriam. Philacterium enim chartula eſt, in qua decem legis præcepta ſcribebantur, cuiuſmodi chartas ſolebant ante ſuos oculos circunferre Phariſæi in ſignum religionis. Vnde in Euangelio, Dilatant enim philacteria ſua, & magnificant fimbrias. Atque hoc quidem philacterium à φυλάττω, ideſt, cuſtodio, dictum eſt, & toral, quod eſt lex. Philacteria, autem philacteriæ, vaſculum eſt vel argenteum vel aureum, vel etiam cryſtalinum, in quod ſanctorum cineres & reliquiæ reponuntur. Porro autem tres ſunt cauſæ quamobrem eccleſiæ theſaurus in magnis ſolemnitatibus in apertum proferatur. Et primò ſane propter cautelæ conſiderationem vt appareat, quam cautus ille fuerit in ſeruando qui iſtum ſeruare debuerit. Tum vero propter ſolemnitatis veneration em, tandemque ob memoriam oblationis, quo videlicet in illorum offeratur memoriam qui iſtiuſmodi bona eccleſię prius obtulerunt. Ante altare dependi oportet pulchrum aliquod velamen, nimirum pallium vel ei ſimile quidpiam, ſeu tabula vel aurea ſi habeatur. Ante quod quidem ornamentum in nonnullis

magn

Digitized by Googl

magnis ecclesijs velamenta trium colorum poni solitum est, vnum rubrum, alterum, subalbum, tertium nigrum: quia tria significant tempora. Paschate enim quum prima lectio finita est cum suo respõsorio velamen nigrum, quòd tempus ante legem indicat, remouetur. Postquam vero secunda cum responsorio absoluta est, remouetur velamen candidum, per quòd tempus sub lege exprimitur. Ita demum & tertia lectione finita ac responsorio deponitur velamen rubrum, quo tempus gratiæ significatur, in quo per Christi passionem ad sancta sanctorum, id est, ad æternam gloriam nobis patet aditus.

De reconciliatione proximi. CAP. CXVI.

SEquitur de reconciliatione proximi. Cum enim illo die communicare omnes debeamus, si cum aliquo discordes fuerimus necessario oportet vt ipsum nobis reconciliemus. Alioqui certè iudicium nobis sumeremus, quòd eleganter à minori probari potest iuxta illud Euangelicum. Si offers munus tuum &c. Vade est, quod sacerdos diebus dominicis postquam concionem absoluerit, teneatur populo orationem dominicam, & fidei articulos vernacula lingua exponere. Ex qua etiam causa fit, quòd oratio dominica alta voce in missa cantetur, vt omnes eam addiscant, & huic ad conciliationem proximi admoneantur. Tota hac Paschali septimana æquum foret, vt nisi aliter modo vsus obtineret, hoc pacto vnumquemque saluaremus, videlicet: Resurrexit dominus, & qui ita salutatus esset, responderet, Deo gratias, datis sibi mutuò osculis in signum dilectionis & charitatis.

De veneratione huius temporis. CAP. CXVII.

NVnc verò quoque de veneratione huius temporis pauca dicamus. Vsque adeò tempus hoc venerandum, & colendum est, vt omnia ergastula, & operatoria, & officinas tam mulierum, quam virorum occludere debeamus, ac nulla venalia exponere, exceptis illis sine quibus cœnari non posset. Prætercà oportet nos latomias, & cætera genera carcerum relaxare, & captiuos communi aeri restituere integra hac septimana, vt gaudio nostro nobiscum communicet. Sunt autem latomiæ lapidicinæ, in quibus cæduntur lapides, & ad quas damnari solebant hi, qui in opus metalli damnabantur. Tametsi quidem & pro quouis carcere accipi possit, vel quòd Romæ huiusmodi latomia in carcere prope Tullianum fuerit. vel quòd lingua seculorum latomia Syracusis carcer appellabatur. Seruos autem & ancillas, ac omnes qui nostro seruitio sunt addicti, profectò ab omni seruitutis seueritate eos hoc tempore laxare debemus, quemadmodum etiam nostros pastores, siue sint equorum, siue porcorum siue armentorum, siue etiam ouium & caprarum, vt liberè & securè omnes possint ad

Digitized by Google

sint ad audiendum diuinum officium conuenire,& communicare.Inhumanum quoque est hoc tempore debita à debitoribus exigere, ita vt vel hinc tum temporis pascua communia esse dicantur.

De mensa corporis.

CAP. CXVIII.

NIhil quod non sit à sacerdote benedictum, hoc die Paschatis comedere debemus. Vnde etiam nunc in quibusdam regionibus pro more receptum est, vt in magno vase omnia quæ velint illo die comedere fercula ad ecclesiam deferant, in cuius atrio & vestibulo à sacerdote cum cruce & aqua lustrali, quam benedictam dicimus in sacris vestibus benedicuntur.Posteà verò sacerdos aliquid sibi de singulis ad suam necessitatẽ sumit.Et certè nullus quouis die quicquam vel edere vel bibere debet,quod non ante sit benedictum, vnde beatus Hieronymus de quadam moniali recenset in eo libro, cui Vitas Patrum titulum fecit: Cùm enim illa fortè fortuna in ortum suum iret,& lactucas absque benedictione comederet, simul etiam Diabolum qui sub eas sese abdiderat,imprudens deglutiit, qui multo tempore eam acerbè vexauit. Debet autem quiuis homo hoc die tria potissimum exercere,misericordiam,videlicet,liberalitatem, & sobrietatem.Misericordiam,vt egenos & vagabundos ad se suscipiat,eisque misericordiæ opera exhibeat, & illis aliquid iuxta quod in lege præceptum est,mittat,qui nihil sibi aut coxerunt,aut pararunt. Liberalitatem verò maximè hoc tempore quemque exercere oportet, vt si abundat,vicinis & amicis suis quippiam impartiatur. Sed & sobrietatem ideo, quòd debeamus illo die magis sobrie comedere, vt sibi quisque parcus sit, aliis verò largus. Obseruet ergo quilibet misericordiam quantum ad pauperes,liberalitatem quantùm ad amicos, & sobrietatem quantum ad seipsum.

De paruo prandiolo.

CAP. CXIX.

EXponendum modò est de paruo quodam prandiolo, quod fieri debet ante magnum prandium in Paschate quando communicatum est. Statutum enim est in quibusdam ecclesiis, & vbique terrarum sic debere fieri, vt illo die panis & vinum in ecclesia habeatur: cum homines communicauerint, det statim vnicuique panis buccea priusquàm recedant, & paululum vini, ne forte quippiam de sacramento in ore remanserit, quod expuendo facilè emitti queat. Posset enim facile contingere, si non statim comederet. Quæ sane laudata consuetudo omnibus probatur,sumpsitque originem ex institutione beati Benedicti.Instituit namque vir ille sanctissimus ob eandem causam vt illi, qui aliis fratribus debent in prandio post communionem ministrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium mixtum

Digitized by Google

mixtum appellari ſolet. Debent autem ſingulis diebus religioſi communicare,qui vel pomum vel aroma aliquod , vel tale quippiam ſaltem comedere debent,quod nauſeam compeſcat.Eadem etiam conſideratione ſtatuit eccleſia vt miſſę tribus certis horis pro dierum qualitatibus celebrarentur.Tertia videlicet hora diebus feſtis, ſexta profeſtis,& nona in ieiuniis , vt abſoluta miſſa,& peracta communione, ſtatim accedatur ad prandium,ne prædictam cauſam incurrant hi,qui communicauerunt.Dixi his tribus horis,quia his celebratis licet prãdere pro qualitate dierum,& non prius Si autem forte contingat , vt vel hoc die vel quocunque etiam alio , ſacramenti aliquid è calice excidat,ſciendum eſt,ſi de corpore fuerit , quod ſumi oporteat. Si verò de ſanguine ſuper pannum ceciderit, quod debeat illud omne lambi, quantum fieri poteſt , & ſi pannus iſte lauándus ſit,lauetur in piſcina. Sed ſi ſuper lapidem vel lignum ceciderit , debebit omnino eradi , & quod abraſum eſt comburi , ac cinis ille ſub altari recondi. Idem faciendum eſt ſi ſimile quippiam nauſea acciderit.Animaduertamus ergo hic,quòd ob duas præcipuè cauſas aliquid lauatur,nempe propter venerationem ſacramenti, ſicut ſacerdos lauat manus quando ſacramentum tetigit , & propter immundiciam , vt quod immundum eſt, mundum efficiatur.Itemque & illud animaduertamus,decretum fuiſſe in quodam concilio Pictauienſi , vt nullus vnquam ſine lumine aut communicaret aut miſſam celebraret. Proinde cum eo quod ſtatim diximus, obſeruemus neque laicum neque ſacerdotem debere poſt communionem in talem locum expuere,quo ſputum iſtud facile poſſit conculcari , videlicet ante comeſtionem. Vbi etiam diligenter cauendum eſt , ne in locum immundum & impurum expuatur. Quod autem hic quæritur quemadmodum canon dici debeat,citóne an tarde? Et cur reſpondemus verba debere citò pronuntiari, ſed tamen diſcretè. Et cur obſecro citò? ne videlicet muſcæ venientes auferant ſuauitatem vnguenti. Quod quidem conſtat etiam ex veteri Teſtamento in Exod.vbi hoc pacto dicitur:Comedetis feſtinanter.Dictum eſt enim illud de immolatione agni. *Exo.12.*

De quadam libertate Decembris.

CAP. CXX.

REſtat vt de eo nunc agamus , quod vltimo loco in partitione ſuperiori propoſitum fuit , nimirum de quadam libertate Decembris,quę hoc tempore in quibuſdam locis obſeruatur.Sunt enim nonnullæ eccleſię,in quibus vſitatum eſt,vt vel etiam epiſcopi vel Archiepiſcopi in cœnobiis cum ſuis ludant ſubditis,ita vt etiã ſeſe ad luſum pilæ demittant. Atque hæc quidem libertas ideò dicta eſt Decembrica quòd olim apud Ethnicos moris fuerit,vt hoc menſe ſerui & ancillæ & paſtores velut quadam libertate donarentur , fieretque cum dominis ſuis pari conditione, communia feſta agẽtes poſt collectionem

Puerilis lusus cum eboreo pilae

Digitized by Google

messium, Quamquam verò magnæ ecclesiæ vt est Ramensis, hanc ludendi consuetudinem obseruent, videtur tamen laudabilis esse non ludere. Notandum quoque est in plerisque regionibus secundo die post Pascha mulieres maritos suos verberare, ac vicissim viros eas tertio die, quemadmodum licebat serui in decẽbri dominos impunè accusare. Quod ob eam rem faciunt, vt ostendat sese mutuò debere corrigere ne tempore illo, alter ab altero thori debitum exigat. Vnde sciendum est in Concilio Elibertino sub Syluestro pontifice huiusmodi decretum fuisse, vt vir & vxor quando deberent communicare, tribus diebus antequam cõmunicarent ab amplexibus abstinere, & postea item tribus sequentibus ad minimum, vel quinque vel septẽ, propter septem dona Spiritus sancti. Quod sanè decretum sumptũ est ex libro Regum, idque ex eo loco vbi dicitur Dauid fugiens à facie Saul venisse Nobe, ad sacerdotem Abimelech, & petiisse ab eo cibum: Qui cum non haberet, quod ei daret, nisi panes propositionis, quos non licebat nisi sacerdotibus comedere, & illi etiam mundi, quum postularet tamen illos sibi dari Dauid: Sunt, inquit, pueri tui mundi? Cui Dauid respondit, si de mulieribus quæris, ab heri & nudiustertius abstinuimus. Alij autem codices sic legunt: Si pueri tui sunt mundi, maximè à mulieribus, manducent. Quasi diceret: Necessitas non habet legem. Si tamẽ ex coitu sunt immundi, ne in necessitate quidem eis dabo. Et inquit ad eũ: Dauid Ab heri & nudiustertius nos continuimus, & sunt vasa puerorum sancta, id est, corpora, in quibus continentur animæ vel ipsi pueri. Porrò via polluta est, sed hodie sanctificabitur in vasis. Quasi dicat, Fortè in via hac aliquid immunditiæ contraximus, sed munditia corporum sufficit ad eam mundandam, Nec verò dico, quòd si vir ab vxore thori debitum postulet, quod huic illa non reddet, sed debet ipsum placidè monere ne exigat. Si verò instet, nec vllis monitis acquiescet, persoluat, ne exigenti fortè hinc magis peccare accidat, quemadmodum non ita pridem quibusdam Germanis fertur euenisse. In Germania enim quum castè integra quadragesima viuentes vir & vxor seorsum cubuissent, fortè fortuna Paschali nocte cum ad matutinas surrexissent, mulier exegit debitum. Quam diligenter vir corrigens cùm nihil bonis admonitionibus proficeret, promisit se illud facturum, quod peteret simulatque rediret, & sic ad matutinas abiit. Illa verò quasi furibunda domi remãsit, & accessit iuuenem quendam sui mariti fratrẽ, in eadẽ domo dormientẽ, petens ab eo, vt se cognosceret. Qui nolens ei acquiescere, tũ propter temporis venerationem & sanctitatem, tum propter incestum, quod illa impudenter petebat, prorsus se facturum denegauit, atque iterum hic obdormiuit. Tum mulier ob repulsam, quam passa fuerat, vehementius ardens, dormientem iuuenem obtrũcat. Viro autem redeunti domum omnem rem narrat ordine, inquiens: Huius mali tu author es, qui hæc me facere coegisti. Proinde longuam multamque ambo egerũt pœnitentiam

Digitized by Google

tentiam, nec ideò ſunt ſeparati. Quare hac in parte intelligẽdum eſt, virum mulieri in omnibus præeſſe, & in mulierẽ omne habere imperiũ exceptis genitalibus, in quibus vtrique par eſt & dominium & imperium. Vnde dicitur: Vir non habet poteſtatem ſuæ carnis, ſed mulier, nec mulier ſui corporis, ſed vir, hoc eſt, genitalium, ſic enim exponit Auguſtinus. Hinc etiam, quod ſacerdotes non habeant mulieres. Si enim haberent, quotieſcunque ab iis debitum exigerent, iſtud ſoluere tenerentur, & ſic non poſſent infra tres dies ſequentes altari miniſtrare. Ac ſciendum præterea eſt, quod tribus diebus Paſcham ſequentibus planè ſit feriandum, ſed quarto die liceat viris ruſtica exercere opera. fœminæ autem debeant à nendo abſtinere. Magis enim ſunt neceſſaria ea, quæ ad agrorum culturam pertinent quam iſta alia. Vnde Gregorius: Melius eſt, inquit, fodere & arare die dominico, quam ducere choreas. Ex hoc ſane fieri dicimus quod ſinguli iſti dies propria, & peculiaria habeant officia, & propria reſponſoria, alia autem non item, ſed quaſi per quandam accommodationem. In hac porro ſeptimana nihil legendum eſt ex veteri Teſtamento, ſed quælibet dies ſua habet officia. Nec cantãdum etiam eſt. Quicunq; vult, quia hoc tẽpus ſignificat futurũ illud tempus, quod adfore poſt reſurrectionem credimus, quãdo omnis fides, omnis ſpes omnino deſtruetur. Poſt officium autem hic verſiculus dicitur, ſcilicet Domine probaſti me & cognouiſti me, & quidam tacent confeſſionem meam. Sed tamen vtrumq; dici poteſt, quo indicatur duplex in Chriſto natiuitas. Bifaria prima cãtari poteſt, aut breuiꝰ aut prolixius Prolixius quidem, cũ plena eſſe dicitur, fitque in litania, & cum precibus. Breuius autem, cum minus plena eſſe appellatur, ac ſit vel tantummodo cum precibus, & ſine litania, vel ſine litania, ac ſine precibus. Atque hæc eſt, quam hiſce diebus canimus ſine precibus & omnino breuius quam alio tempore. Mane item in communicandis cautione opus eſt: vt videlicet ſacerdos prius audiat confeſſiones eorum, qui ſunt communicaturi, & ſi quis aduerſus fratrem ſuum odiũ vel criminale aliquid habeat admonendus prius eſt, ne communicet antequam fratri ſuo reconcilietur. Sed ſi huiuſmodi aliquis ſecum aliis impudenter ingerat, non eſt ei negandum nec agendum vt quidam agunt, qui hoſtias habent & conſecratas & non conſecratas, ita vt ſi aliqui acceſſerint, qui fraternum odium exercuerint, vel aliquid criminale, communicent de non cõſecratis, verum eos grauiter peccare ſatis manifeſtum eſt. Fallunt enim eos, quanquam non minus; imò magis peccant alij, qui ſumunt, cum ſponte & voluntarie ſint. Nam putant ſe verum corpus ſumere, & non pertimeſcunt illud ſumere indigne. Debet ergo ſacerdos panem habere conſecratum vt ſi tales acceſſerint illo etiam pane communicent. Quatuor autem modis communicatur in eccleſia, vel ſumendo corpus domini, vel pacem dando, vel benedictionem accipiendo, vel etiam ſub fuẽ miſ- Nota.

ed by Google

ſæ cum dicitur: Humiliate vos ad benedictionem, Quod ideo inſtitutũ eſt, vt ſi quis hoc modo non communicet, ſaltem illo. In primitiua enim eccleſia præceptum erat, vt ſingulis diebus corpus domini ſumeretur: poſtea vero creſcente numero fidelium, vt ſingulis diebus dominicis. Vnde etiam nunc in Græcia ſub anathemate ponitur, qui à tribus diebus dominicis nõ communicauerit. Modò autem nos tenemur in tribus ſolennitatibus, nimirum paſchate, Pentecoſte & Natali. Appellatur autem prima illa ſolemnitas Paſchæ, agnus & tranſitus, ſalutandumque eo tempore eſt, hoc modo. Reſurrexit Dominus. Sic & eodem die in principio miſſæ populo eſt concionandum, vel poſt Euangelium, & admonendi ſunt diſcordes ad concordiam. Ob quam quidẽ cauſam fieri putatur, vt cùm dominica oratio in prima dicitur voce ſubmiſſa, alta & expreſſa eadem pronuncietur in miſſa, vt vel pacto adhortentur qui in fraterno ſunt odio, & ad concordiam diſcordes excitentur, antequam communicent. Nunquam etiam magis indigne corpus Chriſti ſumi poteſt, quàm ad eum modum.

Expoſitio quorundam, quæ cum circa hoc tempus, tum alibi etiam obſeruetur. CAP. CXXI.

QVamobrem autem Epiſcopi & alij Eccleſiaſtici feriis hiſce paſchalibus ludere poſſint, modo expoſitũ eſt. Sed deinceps vt & alia nonnulla, quæ cum hîc tum alibi fiunt explicemus, hinc ordiemur: videlicet apud quoſdam hoc tempore aquarum fieri dimenſiones ne quia tota Quadrageſima vigilauerunt, his ſanctis diebus velint dormire. Induimus autem hoc etiam tempore albas veſtes, tum quod pueri regenerati eas habeant, tum quod eo die angeli in albis viſi ſint. Ob cauſas ſupradictas tacetur, Quicunque vult & canitur, Credo in vnum Deum. Animaduerte hîc obiter, ſi forſitam vinum in calice congeletur, ſacerdotem debere tantiſper exhalare, donec glacies reſoluatur. Quod ſi vero non poſſit eo modo reſolui, neceſſariũ eſt, vt igni apponatur. Sed ſi quid caſu in calicem ceciderit, ſiue nimirum muſca ſiue aranea, certè quicquid illud eſt, omne iſtud ſacerdotẽ deglutire oportet. Proinde vero ſabbatum ſequens in albis appellarũ eſt, idque ex veteri conſuetudine, quum eo die nigras veſtes omnino deponebant atque induebant albas, ſed hoc nonnulli faciunt in ſabbato paſchæ. Statim autem dominico ſequente nouem lectiones cantandæ ſunt, vnde & hiſtoriam habent videlicet: Dignus es Domine. Sic enim fit Romæ, Nec his diebus flectenda ſunt genua, ſed rectè orandum eſt: quia, vt inquit Ambroſius ſub finem Lucæ, Mulieres venerunt ad monumentum, nec flexerunt genua, ſed rectè inſpexerunt ſepulchrum. Nota interim non debere in feſto beatæ Mariæ Annunciationis ſequentiam, quam etiam proſam appellatam eſſe diximus, cantari, etiam cauſa deuotionis, nec vnquam niſi canatur Allelu-ia.

Moris

Digitized by Google

Moris enim fuit, vt post Allelu-Ia cantaretur neuma. Nominabatur autem neuma cantus, qui sequebatur Allelu-Ia. Postea vero quidam papa instituit loco neumæ dici sequentiam, quæ quod Allelu-Ia sequatur, sic appellata videri potest. Conceditur nihilominus, vt hoc tempore aliquis genua flectat, modo id non aperte, sed secreto faciat & ieiunet etiam qui velit. Nam, vt ait Hieronymus, vtinam possemus omni tempore ieiunare. Sunt autē prohibitæ in ieiunio carnes, quēadmodum & oua, caseus, & lac, quòd, vt idē putat Hieronymus, hæc omnia sint carnes liquidæ, Beatus tamen Benedictus permisit oua, lac & caseos comedere, vt quamuis libidinis quædam sint incitamenta, ad maiorem tamen coronam & victoriam comedatur. Verum eis qui ieiunant, pisces permissi sunt: sed, vt ait Hieronymus, pisciculi pauci, quo facile intelligitur. quod & parui & pauci esse debeant. Dicitur autem tempus hoc Quinquagesima, quod per tempus istud significetur tempus iubilei, quo plena erit libertas, & nostra nobis redderur hæreditas. Vnde profecto & Allelu-Ia cantamus. Verùm genua non flectimus, imo stantes oramus, nisi in litaniis. Ad postremum autem animaduertamus Pascha Iudæorum fuisse figuram nostri Pascha tis, & nostram vicissim significare pascha futurum, quod erit in fine mundi: quod vt pateat sciendum est duo esse opera Dei, scilicet opus creationis, & opus recreationis. Opus creationis fuit in principio, cum Deus mundum & omnia quæ in ipso continentur, creauit. Opus vero recreationis fit quotidiè, sed Deus illud maximè exercebit in die iudicij, quando omnia inuocabuntur. Tempori vtriusque operis nostrum Pascha conuenit & concordat. Et quidem tempore creationis, quia tunc angeli Dominum laudauerunt, vnde dictū est Iob: Vbi eras cum astra matutina laudarent me, & omnes filij Dei iubilarent ante me. Sic & nos in nostro Paschate renati. Allelu-Ia laudando Dominum cantamus. Tempus vero recreationis pari ratione nostrum Pascha à vestigio repræsentat. Tres enim illi dies qui pascha præcedunt, indicāt tempus Antichristi, cui tres reges manus dabunt quique postea per eos septem sibi regna subiiciēt, & decē regna eius imperio inseruient. Nam apud nos quemadmodum illo tempore, videlicet ipso die cœnæ pœnitentes in ecclesiam recipiuntur, eodemq; die pedes, qui sunt corporis Christi extrema pars, lauantur: ita & Iudæi aqua baptismatis extremo tempore mūdabuntur. Vnde, Reliquiæ Israël saluæ fient. Die vero parasceue passio recitatur, sicut & tunc ecclesia maximè persequetur, Tum enim soluetur Sathanas, qui à passione Domini ligatus in inferno detentus fuit, vsque hoc die cymbala non pulsatur, sic tunc concionatores siue prædicatores conticebunt. Quare & in tenebris Benedictus alta voce canitur, quia tū temporis Antichristo interfecto multi gaudebunt, ita vt ignis qui in tenebris modo videbatur penitus extinctus & posteà elicitur, significet quod nimirum illo tēpore in iis in quibus Spiritus sancti ignis videbitur

Digitized by Google

bitur extinctus, rursum reluceſcet. Sic in ſabbato baptizantur pueri & tũc baptizabuntur Iudæi. Ipſo die Reſurrectionis in perſona Chriſti cantamus: Reſurrexi & adhuc tecum ſum: ſed tunc dicemus illud ipſum in perſona noſtra, quando reſurgenter tranſibimus ex hac mortalitate ad immortalitatem. Debent ergo in octauis paſchæ nouem dici lectiones ex Apocalypſi, quod oſtenditur per reſponſoriũ, Dignus es Domine. Ideo enim reſponſorium nominatur, qui vt iam ſæpè dictum eſt, lectioni quæ præceſſit, debet reſpondere. Nec eſt quod quis obiiciat in ætate qualibet dominica reſponſorium dici de Trinitate, quum tamen de ea nulla lectio recitetur. Fuit enim illud ita in primitiua eccleſia inſtitutum: vt videlicet diebus dominicis diceretur & lectio nona & reſponſorium de Trinitate. Sed quia lectio illa in diſſuetudinem abiit, tantummodo reſponſorium remanſit. Toto tempore paſchali non debemus flectere genua, nec ex neceſſitate ieiunare. Sed ex pietate & deuotione vtique, vt diximus, licitum eſt. Nam tempus hoc paſchale octauam ſignificat ætatem, in qua erit perfectum gaudium omnibus ſanctis. Vnde eſt, quod hic non ieiunamus, nec genua flectimus, ſed ſtantes oramus, ac delicatius & lautius comedimus, niſi in duabus litaniis, de quibus hic agendum eſt.

De litaniis. CAP. CXXII.

PRimo ergo videndum eſt quid ſit litania, ſecundo quum ſint duæ litaniæ. quare vna dicatur maior, altera minor: tertiò quamobrẽ fuerint inſtitutę: quarto quẽadmodum in his ieiunandũ ſit & veſtiẽdũ: quinto & vltimo quid populus in litania debeat cantare. Litania ĩterpretatur Latinè ſupplicatio ſiue rogatio. Supplicatio dicitur, quia tunc Deo ſupplicamus: vt à morte ſubitanea & ab omni aduerſitate nos defendat. Rogatio appellatur, quia tunc ſanctos rogamus, vt pro nobis ad Dominum intercedant. Duæ ſunt litaniæ, maior & minor. Maior fit in feſto beati Marci Euangeliſtæ. Dicitur autem maior, tum authoritate inſtitutionis, quod eam inſtituit Gregorius papa eius nominis primus, qui & magnus Gregorius dictus eſt: tum authoritate loci. Fuit enim inſtituta Romæ, & publico decreto ſancitũ vt vbique celebraretur. Alia litania nominatur minor, quia à minori inſtituta fuit, ſcilicet à beato Mamerto epiſcopo, idq; Viennæ. Atque hæc non celebratur niſi in eccleſia Ciſalpina. Quare autem fuerit inſtituta prior litania, hanc reddit cauſam Paulus Mõtiſcaſſinij monachus Longobardorum Hiſtoriographus: Nam, vt inquit ille, tẽpore Pelagij papæ tanta fuit aquarum inundatio in vniuerſa Italia, vt aqua aſcenderet ad ſuperiores vſque feneſtras templi beati Zenonis: quod erat Veronæ, nec tamen miraculoſe aqua templum influit. Ex qua inundatione per Tyberim affluxit in agros multitudo ſerpentum,

Digitized by Google

tum, inter quos extitit maximus draco, & omnes per duo ostia Tyberis intrarunt mare. Ex horum serpentum venenatu afflato & maximè illius draconis corruptus est aër,& infectus vsque adeò,vt inde grauissima pestis inguinaria nata sit, qua homines passim moriebantur. Tum Pelagius Papa indixerit ieiunium, & præcepit vt processionem instituerent,quod ita factum est.Sed in ipsa processione ipsemet cum septuaginta aliis expirauit. In eius autem locum institutus est Gregorius magnus,qui huiusmodi litaniam vbique terrarum obseruari præcepit. De secunda litania quæ per triduum celebratur, ait Gregorius episcopus Turonensis, quod tẽpore beati Mamerti Viennæ & circa Viennam fiebant crebro terræmotus & tanti etiam, vt vel maximæ domus & multæ ecclesiæ inde collapsæ sint & corruerint, quæ tẽpestas toto anno durauit. Sic etiam sabbato paschali dum ipse Mamertus diuinum celebraret officium, igne cœlitus demisso combustum est ciuitatis palatium. Præterea bestiæ, vt lupi & apti ex syluis in ciuitatem exibant,atque homines deuorabant.Pro his ergo incommodis beatus Mamertus triduanum indixit ieiunium, ad similitudinem Niniuitarum, præcepítque vt processionem facerent, vt quemadmodum illi per triduanum ieiunium vibis,euaserunt subuersionem,ita hi liberẽtur ab istiusmodi aduersitatibus, quod ita factum est.Gregorius autem ille,cuius paulo ante mentionem fecimus, legitur statura fuisse admodum exigua, vsque adeò vt quum forte Romam veniret,omnes ipsum paruipenderẽt,atque ipse etiam papa miratus fuerit,quod tam paruus homuncio factus esset Episcopus, ad quem ille honestè respondit:Ipse Deus fecit nos,& non ipsi nos.Simile quippiam dixit beatus Hilarius cuidam ipsum vocãti Gallum.Non sum,inquit,natus Gallus,sed ex Gallia: & tu es Leo, sed non ex tribu Iuda,sic enim vocabatur. *Turonen.*

De institutione & modo litaniarum.
CAP. CXXIII.

INstituit igitur beatus Mamertus,vt singulis annis hęc litania tribus diebus continuis in ecclesia Cisalpina celebraretur,quod ita Romæ fuit canonizatum. Papa etiam Liberius instituit vt pro fame,pro bello, pro peste,pro clade, & huiusmodi aduersitatibus imminentibus semper litanias faceremus, vt sic illa per supplicationes, orationes & ieiunia cuitaremus. Vocantur autem hæ processiones litaniæ Græco vocabulo, propter authoritatẽ Græci sermonis,sicut Pascha & Pentecoste.In his litaniis ieiunandum est cibo Quadragesimali, in vestibus pœnitentialibus.Nam & omnes illo die à mũdanis operibus prorsus abstinere debent,etiam serui & ancillæ,ac interesse tanti per processioni,donec ipsa celebretur. Vt, quemadmodum omnes peccauerunt,ita etiam omnes pro venia supplicent. In huiusmodi autem processionibus itur in magnis ecclesiis septeno ordine,vnde septiformes *c. Rogationes de consecr. dist. 3.*

Digitized by Google

dictæ sunt.In primo ordine sunt clerici,in secundo monachi & canonici,in tertio moniales,in quarto pueri, in quinto laici proiectæ ætatis in sexto viduæ & in septimo coniugati. Sed quod nos non possumus in numero personarum,id supplemus in numero litaniarum.Septies enim litaniam dicere debemus, Vbi obiter animaduertemus quod Rupertus Tuitiensis Abbas dixerit vltimam litaniam multis annis incepisse ante primam. Nos autem has litanias ideò maximè hoc tempore facimus , quoniam tum præcipuè bella exoriri soleant, & terræ fructus,qui adhuc sunt teneri, vel in flore , corrumpi iniuria nebularum,vel pluribus aliis modis possint, Vt ergo Deus hæc omnia auertat,instituimus litanias,continuantes vltimam Ascensioni,vt per ieiunium & orationes Christum sequi,& ad cœlos ascendere mereamur.Draco qui triduo illo deportatur inflata & longa causa duobus quidem diebus ante crucem & vexilla,postèà vltimo retro, significat diabolum,qui tribus temporibus ante legem,sub lege,& tẽpore gratiæ,quæ per hos tres dies indicantur , homines fefellit,aut fallere conatur. Primis duobus temporibus , quasi erat Dominus orbis , vnde Christus eum vocat principẽ mundi. Tempore verò gratiæ per Christum fuit deiectus,nec audet ita apertè regnare,vt prius,sed per suggestiones homines latenter seducit, quos pigros, & remissos videt in bonis operibus,nec viam vitæ sectantes,sicut in deserto debiles & infirmos,& eos,qui remanebant vltimi,hostes à tergo venientes, quasi aberrantes interficiebant.Inde profectò,est,quòd primis duobus diebus præcedit, & vltimo sequatur.Ipse est draco & leo. Draco modo est,quia homines non ita apertè,sed latenter decipit.Leo erit tempore Antichristi,quoniam tunc manifeste sæuit in nomen Christi. Draco fuit , quando Christum super pinnaculum templi, vbi multos ante per vanam gloriam seduxerat , latenter fallere voluit , & tentauit inquiens,Si filius Dei es,mitte te deorsum.Et quasi hoc facere posset secure addidit:Quoniam angelis suis mandauit &c. Bene enim intelligebat Scripturas , sed quod sibi malo erat subticuit,videlicet : Super aspidẽ & basiliscum ambulabis,&c.Leo autẽ fuit in passione Dom ni, ipsum crucifigere etiã curauit, de illo ait Ioannes in Apocalypsi:Ecce draco magnus rufus habens capita septem & cornua decem & in capitibus suis diademata septẽ & cauda eius trahebat secum tertiã partem stellarum. Per stellas hic significantur homines,qui tripartito diuiduntur in perfectos,imperfectos,& reprobos. Tertiã ergo partem stellarum trahit secum diabolus,nimirum reprobos,nã hi sunt cauda illius.Alibi vocat eum Christus,Sathanam : Videbam Sathanam tanquam fulgur de cœlo cadentem.Et ad Petrũ inquiens:Vade retro me Sathana.Non est autẽ intelligendum quod vocet eum diabolum , sed aduersarium,quod interpretatur Sathanas.Hæc enim eius loci mens & sententia est: Vade retro me Sathanas, id est, sequere me per imitationem passionis. Noli disturbare passionem meam.Vel certè hæc,

Nota

Apoc. 12

Luce 10

Videbat

Digitized by Google

Videbat enim Christus, vt ait beatus Hilarius, dæmonem in aurem Petri suggerentem, vt impediret suam passionem, & ait ei, Sathan, Sathan, Ac si diceret, nequicquam, & frustra laboras. Et conuersus ad Petrum dixit: Vade retro me, id est, sequere, imitando meam passionem.

De festo Apostolorum Philippi & Iacobi.
CAP. CXXIII.

NVnc dicendum est de quibusdam solennitatibus, quæ hoc tempore in ecclesiis celebrantur, videlicet de festo sancti Philip. & Iacobi, & omnium Apostolorum (sic enim est in magnis & plenis calendariis) de inuētione sanctæ crucis, de festo Ioan. ante Portā Latinam & beatæ Mariæ ad martyres, & de commemoratione sancti Michaël. Hoc ergo tempus, vt prædictum est significat octauam ętatem, vbi bonum quod erit in dispari claritate singulorum, futurū est omnium. Vnusquisque enim gaudebit perinde ob alterius bonum, ac propter suum, & bonum omnium, erit singulorum. Quare quum tempus hoc maxime solēnitatibus conueniat, cúmque in primitiua ecclesia Apostoli non haberēt particulares solennitates, statutum fuit vt ipsis Calendis Maij celebraretur solennitas in honorem omnium Apostolorum. Hoc etiam die festū est Philippi & Iacobi, idque ideo, quia fortè illo die passi sunt. Hic Iacobus minor appellatus est, nō vtique ætate, sed vocatione, sicut fit inter monachos, vt qui ante factus est monachus, etiam si vel puer sit, tamen præcedat eum, qui quantus quantus sit, posteà cœnobium ingressus est. Dictus est prætereà frater Domini, vel quia similis erat ei faciei, vt dicitur, vel ideò, quia erat filius Alphæi, fratris Ioseph viri beatæ Mariæ, & Mariæ sororis eius. Et qui ita ex vtraque parte sanguinis sese continebant, apud Iudæos fratres vocabantur. Iesus autem putabatur esse Iosephi filius, Hic Iacobus dictus est primus post passionem Christi Hierosolymæ missam celebrasse, & Petrus Antiochiæ. Idem hic Iacobus factus est episcopus Hierosolymitanus, qui quum nomen Christi prędicaret, & publicè fateretur, præcipitatus est à Iudæis è pinaculo templi, & pertica fullonis interfectus. Alter verò Iacobus maior appellatus est, & vocatione & dignitate, quia familiarior fuit Christo. Ad secreta enim sui operis eum vocabat, vt quādo transfiguratus est, & quando mortuum suscitauit in domo. 5. 831.

De inuentione sanctæ Crucis.
CAP. CXXV.

CRuce Domini inuenta ab Helena matre Constantini per Iudam, vt narrat historia, festum eius primò celebratum est, Hierosolymæ. Sed Eusebius Papa trigesimus à beato Petro illud posteà vbique terrarum celebrari præcepit. Iudas ille, per quem crux inuenta fuit legitur posteà ad fidem fuisse conuersus, & appellatus mutato nomine, 5. 833.

Quinta

Digitized by Google

Quiriacus,creatusque tandem episcopus Hierosolymitanus. De quo quidem diabolus cum alterum sibi amicum expectaret,sic dixisse fertur.Per Iudam Christus morti traditus est, & per hunc Iudã Christus mortuus exaltatus, sed breui Iulianus amicus meus rex erit, qui me de illo egregiè vindicabit.Quod sanè ita factum est,vt qui ipsum interfecit quemadmodum dicitur, Ferunt Iulianum hunc Monachum fuisse, & magnum religionis simulatorem, adeò vt quædam mulier tres ollas auro onustas, ita vt in earum orificis aurum cinere coopertiretur, ne facilè inueniretur, apud eum deposuerit eiusque fidei cõcrediderit. Quandoquidem virum illum sanctum esse credebat, nec tamen confessa est in iis aurum inesse. Sed eo inuento ab illo & furato ollas cinere impleuit, & mulieri requirenti depositum reddidit. Cum verò paulo pòst mulier aurum sibi quæreret,nec inueniret,non potuit,quod ipse haberet,conuincere, quod de auro nullos habeat testes. Nam alij monachi, ad quorum testimonium ollas tradiderat, nihil in eis prçter cineres viderant, atque ita aurum obtinuit. Quo quum Romam fugisset, & sequenti tempore consultum obtinuisset, factus est Imperator. Qui cum magicæ artis à puero peritus esset ac eam multum adamaret,plures sibi magistros asciuit. Cum ergo quodam die absente suo magistro solus domi mansisset, ac legere incipere dæmonum coniurationes, conuenit ante ipsum magna multitudo dæmonum,qui omnes erant nigri, vt Aethiopes. Tunc ille præ timore fecit signum crucis, & omnes illicõ euanuerunt. Quod quum Iulianus Magistro suo referret quærẽti quid ipse vidisset:dixit ei magister,signum illud dæmones maximè odio habere. Electus ergo hic in Imperatorem, & adhuc eius ei recordans, cum artem magicam exercere vellet factus est Apostata. Signa crucis vbique destruxit, & Christianos quantum potuit persecutus est credens aliter fieri non posse, vt sibi dæmones obtemperarẽt. Quare etiam tunc Iudã modò appellatum Quiriacum interfecit,per quem crux fuerat inuenta. Legimus præterea militem quendam similiter Quiriacum vocatum, hunc Iulianum interfeciisse. Nam quum hic per Epheson, suum duceret exercitum alios gentiles expugnaturus,qui aduersus eũ & Romanos insurrexerant, & videret ibi hic quandam abbatiam, mandauit eis vt sibi prandia paratẽt.Sed hi planè negauerunt, tum quia apostata esset,tum quia pauperes erant. Tunc ille ad hæc ita exandescens, eis rursus nũciauit, se priusquàm annus finiretur locũ istũ deleturum eósque interfecturum,& omninò effecturum, vt istic segetes succrescerent: Quo sanè audito timuerunt monachi, sed abbas eorum vir sanctissimus eos in Domino confortauit, & efficit vt sua confortatione iam ad martyrium essent parati. Quadam verò nocte, cum abbas in oratione persisteret, visa est ei beata Maria monasterium aperire, & ad tumulum cuiusdam militis,qui dicebatur Quiriacus,quique mortuus erat nondum septem diebus, & isthic sepultus, venire ac ei vt

Nota Historia de Iuliano Apostata.

ac ei vt inde ſurgeret & ſe armaret ac de Iuliano eam vindicaret præcepiſſe. Tum ille ſurgens, ſeyamis ſuis, quæ adhuc in templo affixa erant, induit, & equum ſuum, qui adhuc in ſtabulo erat, vidente Abbate aſcendit, & ad fines Iuliani ſe contulit. Sequenti die quæcunque viderat abbas, ſuis monachis narrat ordine. Qui militis tumulum aperientes, vt rem reprobarent, nec inuenerunt corpus, nec equum nec arma. Tertia verò die confligente Iuliano cum ſuis hoſtibus, interfectus eſt à prædicto milite, & ſequenti nocte miles vidente abbate ad ſepulchrum ſuum rediit, equumque & arma in locis ſuis repoſuit. Poſt hunc Iulianum fuit Cyprianus homo gulæ & luxui deditus, qui ad beatam Iuſtinam virginem, quum ad ſuam luxuriam concitare vellet, miſit quendam dæmonem, qui huiuſmodi immunditiæ præerat, ſed ſigno crucis repulſus eſt. Miſit rurſus alium fortiorem, qui eodem modo crucis ſigno ſe deuictum fatebatur, ita vt hinc Cyprianus ad fidem conuerſus ſit. Tantæ poteſtatis eſt crux Chriſti, per quam ille nos planè immeritos æternæ fœlicitati reſtituit.

De ſancto Ioanne Euangeliſta ante portam latinam.
CAP. CXXVI.

NEro interfecerat Petrum & Paulum, quo mortuo ſucceſſit ei Veſpaſianus, atque ei Titus, cui poſteà Domitianus. Sub hoc beatus Ioannes Euangeliſta profectus eſt Romam, vt iſthic verbum Dei concionaretur. Domitianus autem ipſum poni curauit in dolium feruentis olei plenum ante portam Latinam, ſic enim vocabatur. Sed beatus Ioannes nullam iſthic ſenſit læſionem, diuina gratia ipſum protegente. Quantum tamen ad illum attinet, martyr, fuit. Quapropter feſtum de illo agitur, non ſecus ac ſi martyrium ibi ſuſtinuiſſet. Tum à Domitiano in Pathmos inſulam deportatus eſt. Sed tandem à Nerua Imperatore reuocatus eſt. Notemus hic tres tantum Apoſtolos viuos fuiſſe Romæ: Petrum nempè, Paulum & Ioannem, ac tres item Euangeliſtas, Ioannem, Marcum, & Lucam. Præterea animaduertamus Chriſti Apoſtolos ſiue diſcipulos non ideo fuiſſe paſſos, quòd Chriſtum prædicabant, ſed quod ipſum deificabant, ac Deum eſſe aiebant ſine Romanorum authoritate, quod ipſi prohibuerant.

De feſto beatæ Mariæ ad martyres.
CAP. CXXVII.

CVm ſingula Romanorum idola non poſſent templum Romæ habere, fecerunt Romani vnum templum omnibus idolis, quod dictum eſt Panthæon. Illud templum impetrauit dari eccleſia Chriſti Bonifacius quartus Papa à Phoca Cæſare Conſtantinopolitano Imperatore, & illud reiectis idolis, omnique eorum ſpurcitiæ dedicauit in honorem beatæ Mariæ & omnium martyrum, (nondum enim fiebant feſta confeſſoribus) & ſtatuit vt ſingulis annis celebraretur illo die feſtum

5.355.

Not origi nē feſtiui tatis eius

Digitized by Google

festum Martyrum,sicut ipsis Calendis Maij festum Apostolorum. Sed quia in illo mense non est tanta copia victualium, vt in aliis (solet enim tunc annona deficere) & populus qui confluebat ad illa solemnia, propter inopiam ciborum quandoque non poterat bene celebrationi vacare,ideo Gregorius minor, qui eius nominis quartus fuit,duo hæc festa transtulit, & ea Calendis Nouembris quando maior est rerum copia fieri instituit. Nec solum Apostolorum & martyrum, sed etiam Trinitatis, omnium Angelorum & Archangelorum, Patriarcharum, Prophetarum, & aliorum sanctorum atque sanctarum, velut festum generale, cuius officium ordinauit.

Quare non celebremus festa sanctorum, qui cum Christo surrexerunt. CAP. CXXVIII.

QVæritur quare non celebremus hoc tempore festa sanctorum qui cum Christo surrexerunt, vel cùm illo in cœlos ascenderunt. Debemus enim de eorum glorificatione gaudere & solemnizare sicut de aliis sanctis, quum certi simus eos ascendisse. Verum eius rei ratio talis est: De morte eorum non solemnizamus, quia ad inferos descenderunt. De glorificatione autem in anima festum aut in Pascha aut saltem in ascensione Domini debemus celebrare,sed non possumus propter authoritatem & magnitudinem officiorum illorum dierum. Obumbraretur enim eorum festiuitas dignitate maioris solemnitatis. Quemadmodum si cum Rege veniret alicuius familiaris propter præsentiam Regis non tam diligenter ei obsequeretur, quàm si solus veniret. Ideò ergo statutum est, vt aliis anni temporibus, iis diebus quibus ecclesiæ sibi dedicatæ fuerunt,festa illorum celebrentur,vt festiuitas beati Ioannis Baptistæ sub finem Augusti, qui tamen circa Pascha mortuus est. Propter eandem sanè rationem festum beati Iacobi Compostellæ in Iulio obseruatur. De festo beati Petri ad Vincula alibi dicetur. Animaduerte ergo quòd festa sanctorum veteris Testamenti, vt Abrahami,Isaaci, Iacobi, Dauidis, Danielis & aliorum in Græcia & Venetiæ colantur, habeantque istic suas ecclesias.

De sancto Michaele. CAP. CXXIX.

5. p. 239

DE festo sancti Michaëlis dicimus, quod hoc tempore Earbar Apuliam ingressi sint,eamque miserè depopulati. Quare Christiani in dicto ieiunio triduano auxilium sancti Michaëlis imploranerunt. Et cùm essent congregati instructaque acie exercitum aduersus hostes producerent, apparuit eis sanctus Michaël, quasi illis auxilium præstans, tum hostes versi sunt in fugam. Quia ergo per beatum Michaëlem victoriam obtinuerunt, ideò statutum est, vt eo die semper festum eius celebraretur.

De

Digitized by Google

De varietatibus huius temporis. CAP. CXXX.

Dicto de festis, considerandæ sunt quædam huius temporis varietates. Sunt enim hæ tres septimanæ quasi propriis vocabulis nuncupatæ, prima est Paschalis, secunda in albis, tertia expectationis, illa videlicet quæ est post Ascensionem Domini. Prima dicitur sanctificata, quia homines per baptismum sanctificati tota illa septimana vestem gerunt in qua baptismum susceperunt, quę significat primam stolam. Secunda septimana appellatur in albis, quoniam tunc baptizati altero sabbato vestes baptismi deponentes, albas induunt vestes. Vel quoniam tunc solent illi qui baptizati sunt confirmari ab Episcopis, & alias albas vestes induere, vsque ad sequens sabbatum. Vel certe ideo nominatur in albis, quia significat vitam æternam in qua vtráque stola vestiemus. Tertia tandem nuncupata est, vt diximus, septimana expectationis: quod repræsentet tempus illud, quo Apostoli expectauerunt aduentum Spiritus sancti. Atque hinc animaduertamus quosdam solere ieiunare ab Ascensione vsque ad Pentecosten, quia Apostoli eo tempore dicuntur ieiunasse. Sed D. Gilberto videtur non esse ieiunandum, quod ad paschale tempus pertineat. Alia item varietas hiç est attendenda. Septimana enim paschalis non protenditur nisi vsque ad sabbatum in albis, atque ita pascha pro octauis sex duntaxat dies habet. Septimana in albis incipit à sabbato in albis, & finitur in altero sabbato, & sic durat octo diebus. Octauæ Ascensionis cùm deberent terminari quinta feria ante pentecosten, protrahuntur vsque ad pentecosten. Nam licet duos dies qui octauis supersunt, ad missam officium suum facilè possint è dominica accipere, tamen non habet ad nocturnos inuitatorium vel responsoria, nisi ab Ascensione Domini illa peterent. Vnde profectò decem illi dies pro vna octaua reputantur. Nec id quidem mirum quum totum Paschale velut vna habeatur octaua, quemadmodum etiam tempus illud à Natiuitate Domini vsque ad octauas Epiphaniæ.

De Pentecoste. CAP. CXXXI.

His breuiter de Paschali tempore expositis, de pentecoste Domini deinceps agendum est: populus Israëliticus quatuor præcipuè celebrat solemnitates, pascha scilicet, quia tunc eos Dominus liberauit ab Ægyptiorum seruitute, & à percussione Angeli aspersis immaculati agni sanguine postibus. Non enim fuit domus alicuius Ægyptij, in qua non mortuus aliquis conspiceretur. In domibus verò Hebræorum minimè. Celebrant præterea Pentecosten: quia tunc acceperunt legem, & scenophegiam in Septembri, quæ interpretatur fixio tabernaculorum. In hyeme deniquè celebrant Encenia, id est, dedica

Digitized by Google

dedicationem templi. Nos autem tantum duo istorum seruamus Pascha videlicet & Pentecosten, sed alia ratione atque illi: illi enim celebrant pascha quod tunc ab Ægyptia seruitute fuerint liberati, nos ideò Pascha celebramus, quia tunc per Christum redempti sumus. Illi celebrant Pentecosten, quod tum legem acceperunt, nos ideò, quia tunc accipimus Spiritum sanctum. Illi acceperunt legem in tabulis lapideis extrinsecus scriptam. In tabulis quidem lapideis, ad designandum eorum duritiem. Extrinsecus verò scriptam, quod literæ spiritualem intelligentiam non pertingebant. Sed Spiritus sanctus datus est septuaginta duobus Discipulis in corde digito Dei intus spiritualem intelligentiam eius dictante. Verùm animaduerte aliud esse Pentecosten, aliud quinquagesimam, itemque quinquagesimam multifariam accipi. Est enim quinquagesima dierum annorum, psalmorum, personarum denariorum. Rursus quinquagesima hæc dierum triplex est. Est enim vna à dominica, quæ vulgò appellatur, Esto mihi. vsque ad Pascham: alia à Paschate ad Pentecosten & tertia, à sabbato in albis, vsque ad sabbatum post Pentecosten. Prima est pœnitentiæ & afflictionis, secunda lætitiæ & exultationis tertia velut figuræ. Præfiguræ enim octauam ætatem, in qua vtraque stola induemur. Ex quo quidem fit, quod duo Allelu-ia illa quinquagesima cantamus, quorum primum significat corporis stolam, secundum animæ. Sic quoque tres sunt psalmorum quinquagesimæ, Prima est à Beatus vir, vsque ad Miserere mei. Secunda à Miserere mei vsque ad Domine exaudi: tertia denique à Domine exaudi: vsque ad Omnis spiritus laudet Dominum. Hæ quinquagesimæ, dies diluuij significant. Tot enim diebus aquarum fuit inundatio, scilicet centum & quinquaginta diebus: Ideò autem tres quinquagesimas psalmorum cantamus, vt Deus à tali nos diluuio & ab omni malo defendat. Quinquagesima porrò annorum erat iubilæus De quinquagesima personarum habetur in Genesi, vbi Abraham in hunc modum à Domino quærit: Si septuaginta, inquit, in populo inueniantur iusti, nunquid eis parces? Ita respondit Deus, & sic posteà de sexaginta, quinquaginta, vsque ad decem. De quinquagesima verò denariorum habetur in Euangelio, vbi de duobus agitur debitoribus, quorum vnus debebat centum denarios, alter quinquaginta. Sed hæc de illis dixisse satis sit. Nunc autem ad propositum redeamus. Dicitur ergo pentecoste à πεντηκοντα quinquaginta, quod dies hæc à resurrectione Domini distat quinquaginta diebus. Hinc πεντηκοστὸς, Latinè dicitur quinquagesimus. Sicut enim populus Israëliticus quinquagesimo die à pascha, quod celebrauerunt in Ramasse, venerunt ad montem Dei Oreb vel Sina, quod idem est & legem tunc acceperunt. Ita die quinquagesimo à passione Domini spiritus sanctus Discipulis, in superiori cœnaculo aduentum eius expectantibus, datus est in linguis igneis. Et in linguis vtique, vt in omni genere linguarum & sermonum facundi essent.

Digitized by Google

essent.In igneis verò ideò, vt inflammarentur amore charitatis. Datus est igitur Spiritus sanctus Discipulis, cuius gratia est septiformis, quoniam numerum scilicet septenarium, maximè obseruant Iudæi in omnibus, idque non sine specie figuræ. Ipsi enim celebrant septimum diem, videlicet sublatum, septimam, septimanam nempè Pētecosten, septimum mensem nimirum Septembrem, qui apud eos ferè habetur celebris & septimum annum, vt potè quum serui à Iudæis manumittebantur, si vellent. Si autem aliquis manumitti non vellet sed in domini seruitute remanere, id ad postes tabernaculi, vel templi ducebatur, atque eius aures subula perforabantur, quod erat signum seruitij non ampliùs manumitteretur, si forsitam posteà ex seruitute manumitti vellet. Sic quoque hoc anno quæcunque terra ex se gratis procreabat, erant communia. Non enim colebatur eo anno. Pari ratione nos septimo die videlicet in sabbato, baptismum celebramus. Sabbatum enim requiem significat, & nos per baptismum sabbatizamus, id-est requiescimus. Quoniam quando homo baptizatur, habet anima eius quietem quum per spiritum à vitiis emendata in fidei vnitate quiescit. Sciendum ergo est duobus tantum sabbatis regulariter baptismum celebrari. Sabbato videlicet Paschali, & Pentecostes. Paschali quidem sabbato, quoniam in passione Christi omnes baptizamur, hoc est redimimur. Sabbato verò Pentecostes, quia tunc per Spiritum sanctum mundamur, & sanctificamur. Atque huius quidem sabbati officium nunc tractandum est.

De Officio sabbati Pentecostes.

CAP. CXXXII.

OFficium huius diei nihil discrepat ab officio sabbati paschæ excepto quod in eo prima lectio sit de Adamo, id est de mundi creatione. Hic verò prima est de Abrahamo. Et huic quidem lectioni de Abrahamo canticum subiungitur, illi verò de Adamo, non vtique. Duæ hæ lectiones illos duos parentes significant, quorum vnus fuit pater erroris & deuiationis, scilicet Adamus, alter fuit pater fidei & reuocationis, videlicet Abrahamus. Lectioni de Adamo non subiungimus canticum: quod ille non bene nobis cecinerit, quoniam transgressus est Dei mandatū. Vnde non respondemus ei, quasi nobis male cantanti. Quod autem male cantauerit ex eo patet, quod ei dictum est, Maledicta terra in opere tuo. Lectioni de Abrahamo canticū subiungimus, vt quid bene nobis cecinerit, vnde ei dictum est: In semine tuo benedicentur omnes Gentes. Tacentur autem hac die tituli, propter paruulos qui nec dum cognoscunt authores noui & veteris Testamenti. Missa hoc sabbato ita incipit, quemadmodum sabbato paschæ videlicet per Kyrie eleyson. proinde Gloria in excelsis. tam hoc quam illo sabbato canitur, atque etiam die cœnæ, sed non nisi in illa ecclesia, in qua consecratur chrisma. Alibi enim cantari non debet. In

vesperis denique hi dicuntur psalmi Laudate pueri Dominum. Laudate Dominum omnes Gentes. Lauda anima mea Dominum. Laudate Dominum quoniam bonus, & Lauda Hierusalem Dominum.

De ieiuniis quatuor temporum.

CAP. CXXXIII.

DIcẽdum modo est de ieiuniis primitiarũ, quæ in septimana Pentecostes solent cõtingere. Et primò quidem de origine, secundò de institutione, tertiò de nomine & eius ratione, deinde de officio, & vltimò de ordinibus, quæ in eis celebrantur, oportet despiciamus. Origo istorum ieiuniorum sumpta est ex veteri Testamento. Sicut enim populus ille Deo ex omnibus rebus suis dabat primitias, sic nos ex temporibus primitias, & non solum ex temporibus, sed etiam ex omnibus quæ possidemus dare debemus. Nunc sequitur de institutione.

De institutione ieiuniorum quatuor temporum.

CAP. CXXXIIII.

Dist. 66. c. Ieiunia & cũ alijs 76 dist.

IN primitiua ecclesia fuit institutum vt ieiunia hæc quoque anno ter fierent. Sed Calixtus Papa instituit, vt quater fierent, sumens rationem ex veteri Testamento. Iudæi namque quater ieiunabant in anno ante Pascham, Pentecostem, Scenopegiam, id est, fictionem tabernaculorum in Septembri, & ante Encenia, id est, dedicationem in Decembri. Præterea si ter fierent & tres dies singulis vicibus ieiunarentur, anno diuiso in tres partes, remanerent semper aliquot dies, quorum primitias non redderemus. Sunt rursus & multæ aliç rationes quamobrem quater fiant in anno. Vnà est, quod in humanæ naturæ constitutione quatuor sunt qualitates, vt pote, quòd simus calidi, frigidi, humidi, sicci, ex quibus qualitatibus peccandi quilibet petit delectationes. Vt ergo quatuor has qualitates à peccandi libidine refrenemus, quater in anno ieiunamus. Vel talis etiam ratio reddi potest, Homo constat ex anima & corpore. Corpus autem consistit ex quatuor elementis. Sed anima tres potissimum habet proprietates, vti ratione, irasci, & concupiscere. Quare vt hæc nobis moderentur quater in anno tribus diebus ieiunamus, vt quaternarius numerus referatur ad corpus, ternarius ad animam. Rursum: Annus in quatuor tempora diuiditur, quorum vnumquodque tres habet menses. Quater igitur in anno ieiunamus tres dies, pro quolibet mense diem vnum. Est iterum alia ratio, cur quater ieiunamus, ob quatuor videlicet anni tempora. In Hyeme enim mandamus terræ semina, in Vere arbores floresc unt & vineæ pubescunt, in Aestate metimus non nullas fruges, & in Autumno colliguntur vuæ. Quater denuò ieiunamus, quia vt veteres quoque anno quater ieiunabant quadragesimam diem, & nos his tempo

Digitized by Google

temporibus tres dies ieiunamus. Dicuntur autem ieiunia quatuor temporum,vel ieiunia primitiarum,vel ieiunia duplicia,quia fiũt tribus diebus,quibus ſolemus ieiunare in vna ſeptimana.Sunt verò inſtituta,vt dictum eſt,à Calixto Papa,& prima huiuſmodi ieiunia fiunt in Martio, in prima videlicet ſeptimana Quadrageſimæ, vt in nobis marceant vitia.Non enim omninò poſſunt extingui. In Aeſtate fiunt ſecunda, nimirum in ſeptimana Pentecoſtes, vt quoniam tunc venit Spiritus ſanctus,&nos eſſe debeamus feruentes ſpiritu.Tertia ieiunia fiunt ante feſtum ſancti Michaëlis, in tertia ſeptimana Septembris, quod quemadmodum tunc arborum fructus colligantur & nos quoque deceat Deo reddere bonorum operum fructus.Quarta poſtremò fiunt in ſeptimana ante Natale Domini,ſcilicet in Decembri, quia ſicut tunc herbæ moriuntur:ita & nos oportet mori mundo, & renaſci Deo.In horum ieiuniorum quarta feria dici debent duæ lectiones tono ſiue voce nocturnali: vna ex veteri Teſtamento, altera ex nouo, tono & voce communi, ad ſignificationem eius,quòd qui ordinandi ſunt ſabbato ſequenti oporteat vt ſint vtriuſque Teſtamenti periti. Idem indicat Mitra Epiſcopalis per duo illa cornua. Debet enim hic vtriuſque Teſtamenti non eſſe ignarus, quo tanquam duplici cornu poſſit ferire fidei inimicos atque hæreticos. Sexta ieiuniorum feria, vna duntaxat dici debet lectio, quòd author veteris & noui Teſtamenti vnus & ſolus ſit Deus, atque ex veteri & nouo Teſtamento vnum factum ſit Euangelium. Sabbato autem quatuor recitantur lectiones,antequàm celebrentur ordines,quarum prima pertinet ad populum, ſecunda ad eccleſiæ primates, tertia ad miniſtros, quarta ad omnes religioſos. Lectio Danielis ideò ſequitur de tribus pueris, quòd qui ſunt ordinandi,in fide debeant eſſe probati ſicut illi fuerunt. Sunt autem hi circa tria potiſſimum inquirendi,circa naturam,vtrum videlicet ex legitimo matrimonio ſint procreati circa literas & circa vitam ac bonam conuerſationem. Notemus ergo hîc, quod Archipreſbyter ordinandos prius debeat offerre Archidiacono: vnde hic etiam dicitur vicarius quoniam in hoc vicem ſupplet ſacerdotum. Eorum enim eſſet hoc facere. Archidiaconi officium eſt eos exa-
minare & ſcrutati in vita, in natura & honeſta conuerſatione, atque ita eos tradere in manus ſcholaſteris cuius munus eſt periculum facere in literis. Sic itaque diligenter inquiſiti debent tradi in manus Epiſcopi.Poſt lectionem Danielis ſubiungitur cantus Benedicite. Sed quare ad lectionem Danielis non flectuntur genua, ſuprà dictum eſt. Epiſtola Pauli deinde legitur, ad quam genua nõ flectimus,quoniam ad nouum pertinet teſtamentum. Huic deinceps tractus ſubiungitur cum graui cantu,quod ordinati graues eſſe debeant,& conſtantes,ne facili ſuperbiæ flatu, efferantur. Obiter tamen animaduerte non permiſſum eſſe,vt eadem die bis aliquis ordinetur. Sed ſi neceſſe fuerit, poteſt ordinari ſabbato in diaconum, & dominica ſequenti in ſacer-

dotem,& poſtea in octauis Pentecoſtes poteſt conſecrari in Epiſcopũ.

De tempore peregrinationis ac feſtis in eo contentis.

CAP. CXXV.

AB hoc ergo ſabbato incipit tempus peregrinationis,quoniam ſumus quidem in itinere quo venitur ad patriam,ſed hoſtes & aduerſarios habemus antequam illic perueniamus,nimirum carnem noſtram, mundum & diabolum. Legimus hoc tempore librum Regum, vbi bella nobis proponuntur & victoriæ,& nos contra hoſtes fortiter pugnemus, & adepti victoriam in cœlis tandem coronemur. Et notemus obiter apud autores tribus potiſſimum nominibus appellari Iudæos.Primò,quia vocantur recutiti,vnde Iſaias:Recutita,inquit,ſabbata,id eſt,Iudaica,quoniam reciſam verendorum cutem habent.Appellantur etiam Paleſtini,vnde Ouidius:Terra Paleſtino ſeptima culta viro.Et communi nomine Iudæi ab Iuda filio Iacob, qui vnus fuit ex duodecim Patriarchis. Quantumuis enim duodecim fuerint tribus,quæ à duodecim filiis Iacob deſcenderunt, à Iuda tamen Iudæi ideò ſunt appellati , quòd de regno Iudæ hoc pacto prophetauerat Iacob:non deficiet princeps de Iuda,nec dux de fœmoribus eius,donec veniat qui promiſſus eſt. De tribu autem Iuda venit Dominus noſter Ieſus Chriſtus.Notemus præterea, quod aliquæ ſint octauæ deuotionis:vt ſancti Nicolai, & ſanctæ Mariæ Magdalenæ , qui octauas non habent , ſed quoniam ſunt quarundam eccleſiarum patroni , ideò eis fiunt octauæ.Sunt octauæ veneratiouis , vt in magnis ſolennitatibus: & ſignificationis , vt Petri & Pauli quæ ſecundam ſignificant ſtolam quam habituri ſunt,videlicet corporis glorificationem. Paulus hiſtoriographus diaconus Romæ curiæ monachus Caſſinienſis , cum die quodam Paſchalem cereum conſecraret, fauces eius raucæ factæ ſunt
v. 1336. quum prius eſſet ſatis vocalis.Vt ergo vox ei reſtitueretur , in honorẽ ſancti Ioannis hymnum compoſuit:Vt queant laxis,&c.vnde in principio petit vocis reſtitutionem , ſicut reſtituta eſt Zachariæ merito ſancti Ioannis.De quo quidem dicemus , ſi primo feſtum Geruaſij ac Prothaſij breuiter expoſuerimus. Et quidem hoc vnum hic dicimus, quod in eorum officio cantatur : Loquetur Dominus pacem in plebem ſuam Nec hoc ſane ſine cauſa tum temporis dicitur,quòd in horum feſto reformata fuerit concordia inter Longobardos & Romanum imperium.Cætera de illis hiſtoria plenè perſtringit.

Feſtum Geruaſij ac Protaſij.

De natiuitate ſancti Ioannis.

CAP. CXXXVI.

v. 1336. VIdeamus igitur modo de ipſius ſancti Ioannis Natiuitate, & primo quamobrem Natiuitas eius celebretur cũ in peccatis fuerit conceptus.Nullius enim cõceptio facta in amplexu maris & fœminę, poteſt eſſe ſine peccato.Quidã enim ſunt ſine patre & matre, vt Adamus:

Digitized by Google

mus: Alii ex patre sine matre, cuiusmodi fuit Eua. Alii vero ex patre & matre, quod est frequentius, vt Abelus. Alii tandem ex matre sunt sine patre: qualis est Christus. Vnde in persona illius dictum est: Ego sum vermis & non homo, hoc est, secundum legem vermium natus, non autem hominum. Sed animaduertatur hic hominem prius, vt ita dixero, seminari, ac postea in vulua concipi, idque carnem formari. Verũ post quadraginta & sex dies creari animam, & corpori infundi, secundum Theologos, quibus magis credendum est, quam physicis. Celebratur ergo huius natiuitatis secunda, quando nimirum primo exit in lucem. Nam prima est, quando ipsa anima corpori infunditur, Secunda verò quum prodit in lucem. Quare iuxta secundam, sine peccato fuit conceptus. Sanctificatus enim fuit in vtero, quemadmodum Hieremias, in cuius prophetia hoc ita continetur: Antequam exires de vulua sanctificaui te, &c. Quod quidem in huius figurã fortasse dictum fuit. Sed de quo genere sanctificationis hoc ibi hic dicatur Deus nouit. Sũt qui putẽt de sanctificatione originali dictũ fuisse, idq; hoc pacto probare conantur, quod videlicet Spiritus sanctus puerum repleuerit, atque adeo vt ex istiusmodi Spiritus sancti repletione & repleta fuerit mater. Atqui si esset in originali, foret vtique & in mortali. Ergo neque puer sancto Spiritu esset repletus, neque eius mater. Nec vero refert, quòd & mali quàm plurimi prophetarũt vt Cayphas & Balaam, & quod asina etiam locuta sit. Verum contra videtur, quod ei peccatum istud originale remissum non fuerit. Dixit enim Ioannes ad Christum: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me baptizari. Ex quo intelligitur ipsum voluisse ablui à peccato originali. Sed intelligẽdum plane est ipsum hoc dixisse in persona ecclesiæ, in qua etiam opinione glossa peruulgata. *Luc. 2* *Matt. 3*

De vigilia sancti Ioannis.

CAP. CXXXVII.

FEstum sancti Ioannis habet vigiliam, hoc est, eius festi dies præcedens, dicitur vigilia vel eius loco ieiunium, quod vice vigiliarũ est institutum. Fuit enim moris apud Veteres, vt in festiuitatibus viri cum vxoribus & filiabus suis ad ecclesiam conueniret, atque isthic cum lumine & candelis vigilarent. Sed quoniam in his vigiliis crebro contingebat vt puellæ vitiarentur, malitiosi oportunitatem haberent, quo flagitia sua commode perficerent, ideo factum est, vt vigiliæ mutarentur in ieiunia: Vnde etiam nunc antiquitatis nomen retinuit. Votatur enim vigilia. Celebratur autem natiuitas Ioannis, tum propter historiam (habet enim Euangelium: Et multi in Natiuitate eius gaudebunt, quod obseruant Christiani & pagani) tum propter allegoriam & mysterium, per Ioannem enim significatur ortus gratiæ, ex quo quidem fit vt tum magis solẽnizemus propter mysterium quam propter ipsam personam. Credimus autem, quod hic in

vtero ſanctificatus eſt, ſicut Hieremias, vnde eo die de Hieremia legitur. Sed quo genere ſanctificationis nec ſatis liquet, nec legimus. plerique tamen affirmant ipſum ab omni peccato fuiſſe mundatum. Saluator attulit nobis ortum gratiæ. Hunc Ioannes præceſſit annunciatione, natiuitate, prædicatione, paſſione, ad inferos deſcenſione. Officium eius partim conſtat ex veteri Teſtamento, partim ex nouo, quoniam ipſe fuit finis veteris & initium noui. Fuit namque quaſi lapis angularis, hoc eſt, nouum & vetus coniungens Teſtamentum, Quod autem hoc feſto ieiunamus, totum illud natum eſt ex ſympathia quadam & compaſſione, qua ei compatimur, quod ieiunauerit in deſerto, atque iſthic vitam egerit admodum acerbam. Solent porrò hoc tempore ex veteri cõſuetudine mortuorum animalium oſſa cõburi, quod huiuſmodi habet originem. Sunt enim animalia, quæ dracones appellamus, vnde in pſalmo, Laudate Dominum de terra dracones, nos thracones, vt quidam mendoſe legunt, ſcilicet terræ meatus. Hæc inquam: animalia in aëre volant, in aquis natant, in terra ambulant. Sed quando in aëre ad libidinem concitantur, (quòd ferè fit) ſæpe ipſum ſperma vel in puteos, vel in aquas fluuiales eiiciunt ex quo lethalis ſequitur annus. Aduerſus hæc ergo huiuſmodi inuentum eſt remedium, vt videlicet rogus ex oſſibus conſtrueretur, & ita fumus huiuſmodi animalia fugaret. Et quia iſtud maximè hoc tempore fiebat, idem etiam modo ab omnibus obſeruatur. Est & alia cauſa quamobrem oſſa animalium comburantur, quod oſſa ſancti Ioannis in ciuitate Sebaſtæ ab Ethnicis combuſta fuere. Conſuetum item eſt hac vigilia ardentes deferri faculas, quod Ioannes fuerit ardens lucerna & qui vias Domini præparauerit. Sed quod etiam rota vertatur hinc eſſe putant, quia in eum circulum tunc ſol deſcenderit vltra quem progredi nequit, à quo cogitur paulatim deſcendere, quemadmodum vulgi rumor de beato Ioanne Chriſto adueniente ad ſummum peruenit, quum Chriſtus putabatur, poſteáque deſcendit ac fuit diminutus, vt vel ipſe de ſe teſtis eſt. Me inquiens, oportet minui, illum autem creſcere. Quod quidem propterea dictum eſſe nonnulli arbitrantur, quod tum dies incipiant minui & decreſcere, & in Chriſti natiuitate creſcere. Verum enimuero quia aliquando dies ante feſtum ſancti Ioannis decreſcant, & ante natale Domini creſcant intelligendum eſt iſtud de natiuitate in matre, quando ſcilicet vterque cõceptus eſt. Conceptus enim eſt Ioannes diebus decreſcentibus, vt in Septembri, & Ieſus creſcentibus vt in Aprili. Proinde miſſa huius diei officium petit partim ex veteri, partim etiam ex nouo Teſtamento, cum in eo quædam ſint Teſtamenti noui, quædam veteris. Nam lex & prophetæ fuerunt vſque ad Ioannem, ita vt hic fuerit tanquam in medio conſtitutus veteris & noui Teſtamenti, poſtea tamen circunciſus eſt Chriſtus. Eodem vero die & Ioannes Euangeliſta in foſſam deſcendit, ſed quia propter natiuitatem beati Ioannis Baptiſtæ,

eius festiuitas plene venerari non posset, translata est ad natale Domini. Quare quum neque ibi propter festum sancti Stephani vigiliã habere potuerit, hinc esse dicimus, quod hoc die duplex missa canatur, altera quidem vigilia Euangelistæ, nimirum: Iustus vt palma florebit: altera vero de vigilia Baptistæ. Quanquam dicere possumus vigiliam Ioannis Baptistæ plenum habere & absolutum officiũ ex quo sane fieret, vt illo die non celebraretur vigilia sancti Ioannis Euangelistæ.

De festo apostolorum Petri & Pauli.
CAP. CXXXVIII.

HVc vsque de natiuitate sancti Ioannis eiúsque vigilia actum est sequitur deinceps festiuitas duorum Apostolorum, Petri videlicet & Pauli. De his magna est controuersia, vtrum eodẽ die passi sint. Henricus enim Sollitarius velle videtur eodẽ die eos, anno tamen reuoluto, passos esse. Sed Pelagius Papa, atq; alij sancti patres qui de illis scripserunt in Decretis, volunt illos eodem die eadémque hora sub pessimo illo Imperatore Nerone fuisse passos. Alioqui enim falsę essent historiæ de illis proditæ. Sed tamen in diuersis locis passi sunt, & diuersis pœnis Petrus enim cruci fuit affixus, Paulus vero obtruncatus: quæ pœna videbatur esse honestior. Nam ciuis erat Romanus, vt habetur in Actibus Apostolorum, postea vero eorum corpora fuere eodem loco eodemque sepulchro posita, vbi multo tempore simul permanserunt. Sed ad fidem Christianam conuerso Imperatore Romano, & Christiana religione magis ac magis crescente, vtrique Apostolo suam peculiarem ędificauerunt ecclesiam & cùm vellent corpora seperare, dubitarentque quænam ossa Petri, & quæ Pauli essent illis orantibus ieiunio peracto, responsum est cœlitus, maiora esse ossa prædicatoris, minora vero piscatoris: Atque ita sanè seorsin à se mutuo ossa fuëre separata, & in suis ecclesiis posita. Quamquàm vero horum festa eodem die celebranda occurrat, beatus tamẽ Gregorius instituit, vt festum Petri ipso die tantùm celebraretur. Maior enim fuerat sanctitate & Romæ primas tenuerat, sequenti vero die coleretur festum Pauli. Ipso tamen die Petri dicitur in Missa oratio, siue, vt vocãt, collecta, illis duobus communis. Potest ergo hic missa inchoari vel de sancto Petro, vel per huiusmodi introitum: Terribilis est locus iste. Quia eo die ecclesia petri fuit dedicata. Quæritur autem hic de Lino an papa fuerit, atque itidem de Cleto. Sed responsum est, & negatum, cóique fuisse discipulos Petri, ac eius vicem in his duntaxat suppleuisse, quę ad actiuam pertinebant vitam, vnum videlicet intra muros, alterum, vero extra. Sed Petrus vacabat orationi, vnde etiam nunc Romæ præter Papam & alius quispiam episcopus est. Cõsiderandum porro est interdum inueniri Paulum Petro esse minorem, & quandoque etiam maiorem vel inter sese eos esse æquales.

Digitized by Google

Sed istiusmodi controuersia hoc modo dissolui potest: Fuit enim Paulus minor Petro, videlicet dignitate, quod hic fuerit princeps Apostolorum. Verùm eodem maior fuit prædicatione, & æqualis & par vitæ sanctimonia. Horum itaque festum tria habet præcipua, ieiunium, octauas & solennitatem. Ieiunium quidem, quia si cum eis regnare optemus, oportet nos etiam cum iis compati. In solennitate vero propter eorum glorificationem gaudemus. In octauis denique ob illorum futuram beatitudinem in corpore & anima, cuius certi sumus, lætamur.

De diuisione Apostolorum. CAP. CXXXIX.

DE festo diuisionis Apostolorum, magnæ authoritatis Scriptores varij dissentiunt. Quidam enim volunt diuisionem hanc intelligendam esse quasi quæ Hierosolymæ post duodecim annos facta esse quum videlicet Apostoli partiti ac separati fuerint ad concionandum Ethnicis. Nonnulli vero putant festum hoc esse accipiendum de diui- 3. c. so. sione Petri & Pauli, illa videlicet, de qua superius mẽtio facta est. Il- & 490. lam enim tali die factam fuisse arbitrantur, quod vtique bene fieri potuit. Dicitur autem hoc die magna illa Apostolorum Sequentia, cuius initium est huiusmodi: Cœli enarrant & Euangelium Ascẽsionis, sed nõ integrũ, vt quod ibi incipit: Et Dominus quidẽ Iesus postquam loquutus est. Ad cuius extremæ partis probationem nonnulli hic mentionem faciunt de duobus Discipulis Petri, qui quum ad prædicandum missi essent, & circiter viginti dies iter ingressi, alter eorum mortuus est, & alter ad Petrum rediit. Hunc aiunt fuisse beatum Maternum. Sed Petrus ei tradidit baculum suum, ac ipsum remisit, præcipiens vt ad corpus socij sui adiret, & illud suo baculo tangeret. Quod quidem cum hic feciisset, è vestigio alter reuixit ad tactum baculi, qui iam mortuus fuerat quadraginta diebus. Et sic verum esse completum est, quod dixerat Dominus: Et maiora horum facietis. Dominus enim quatriduanum suscitauit Lazarum, quod sane oppido quam magnum fuit: sed magis quod ad tactum baculi Petri reuixit ille, qui iam mortuus fuerat quadraginta diebus.

De festo sancti Iacobi. CAP. CXL.

FEstum hoc Iacobi est maioris, fratris Ioannis Euangelistæ, & filij Zebedęi. Huius corpus quiescit in Compostella, quæ Hispaniæ pars est. Missus enim fuit vt Hispanis verbum Dei concionare- (Non est tur. Sed propter malitiam & duritatem principum, extra vnum ad fi- ergo negã dem Christi neminem conuertere potuit. Quod quum videret vir sanctus Hierosolymam rediit, vt conspiceret an illi, quos isthic, reliquerat, etiamnum satis essent in Christi fide confirmati, & inuenit multos

Digitized by Google

multos in ea errantes, imò qui iam ferè omnino eam deseruerant, propter Hermogenem & Philætum, qui magicis artibus quasi miracula faciebant, quibus homines miserè decipiebant. Verum hos Magos aggrediens Apostolus ad fidem conuertit, populúmque ad cultum Dei reduxit. Deinde vero quum ad Herodem duceretur, in via paraliticum quendam sanauit, & qui ipsum ducebat ad fidem conuertit, ac baptizauit. Tandem ab ipso Herode fuit obtruncatus. Tum Magi illi, qui iam eius facti erant discipuli, cum aliis tribus eiusdem discipulis cum corpore in nauim ascenderunt, & sese sine rectore mari commiserunt vt ei diuina prouidentia sepulturæ locum tribueret. Tandem nauis illa Hispaniæ applicuit, ad regnum Lupæ. Erat autem tum temporis regina quædam in Hispania illo nomine, cuius vita & mores nomini planè conueniebant. Ad hanc ergo reginam discipuli aliqui exierunt, & illi dixerunt hoc pacto Dominus Iesus Christus misit ad vos corpus sui discipuli, vt quod recusastis viuum, saltem mortuum recipiatis. Ac narrauit illi totum istud miraculum, quo pacto illuc appulissent. Quod quum audisset Lupa misit eos ad crudelissimum quendam virum qui eos in carcerem detrusit. Sed quum hic prandaret, angelus Domini eos è carcere eduxit qui ciuitatem exeuntes velut peregrini, populo vidente ac nemine impediente, ad suos redierunt socios. Absoluto prandio Tirannus ille ad se captiuos adduci iussit. Sed quum veniissent ad carcerem qui illuc missi erant, inuenerunt carcerem apertum, nec in eo captiuos, quod Domino suo retulerunt, qui ita percitus extemplò famulis præcepit, vt eos insequerentur. Verum quum hi à ciuibus passim duos tales viros sibi visos fuisse, & pontem ciuitatis transiisse intellexissent, & ad eos impetu quodam cucurrissent, pons fractus est, & in aqua submersi sunt. Quod quidem simul atque audiuisset princeps, & sibi & suis timens, motus pœnitentia, alios misit, qui sanctos illos viros rogarent, vt ad se securi redirent, promittens quodcumque eis placeret se facturum. Illi autem redierunt, & populum ciuitatis ad fidem Christi conuerterunt. Quod factum Lupa regina summopere doluit, & redeuntibus ad se discipulis nõ ausa apertè eis nocere, fraudem verbis dissimulans, ait, accipite boues quos habeo, & plaustro eos iungite, & quo placuerit corpus Domini vestri abducite. Dicebat autem istud animo planè maleuolo. Nouerat enim boues esse indomitos ac fieri non posse, vt vel iungerentur, vel currui applicarentur: aut certè si posset, vt currerent nunc horsum, nunc illorsum, atque eos ita dissiparent & occiderent, ac corpus ipsum caderet. Sed nulla est sapientia aduersus Dominum. Discipuli enim posteaquam crucis signum fecerunt statim boues mansueti velut agni facti sunt, nec hominis contrectationem veriti. Hi ergo Apostoli corpus in grandi saxo posuerunt quod ita se corpori aptum reddidit, quasi humana opera ad id fuisset confectum, sepulchrumque corpori præbuit. Quod quum ita simul cum

corpore currui impoſuiſſent, boues ſine aliquo rectore recta ad palatium Lupæ currum aduexerunt, nec quieuerunt, donec ad ipſius palatij medium peruenerunt. Qua re ſtupefacta regina, & tanto miraculo exterrita, ad fidem conuerſa eſt & ex ſuo palatio ſancto dedicauit eccleſiam, omniaque ornamenta, quæ poſſidebat iſthic ad cultum eccleſiæ conſecrauit, ac fœliciſſima tandem morte obiit. Colitur autem feſtum beati Iacobi octauo Calendas Auguſti, non quòd tunc obierit (paſſus enim eſt circa Paſcha, vt liquido in huius diei epiſtola conſtat: Miſit Herodes rex, &c.) ſed quod hoc die ei ſit dedicata eccleſia in Compoſtella. Nec verò habet ieiunium inſtitutionis feſtum hoc, ea ratione, qua ſupra oſtenſum eſt.

De feſto Petri ad vincula.
CAP. CXLI.

.5.242. THeoſebia vxor Theodoſij imperatoris, quum per Alexandriam proficiſceretur Hieroſolymã, incidit in eius regionis homines, qui tum temporis feſtum in honorem Auguſti Cæſaris colebant de triumpho habito aduerſus Cleopatram & Marcum Antonium. Quod quum animaduertiſſet Theoſebia ægerrimè tulit tantum honorem exhiberi Ethnico homini & damnato. Cum autem veniſſet Hieroſolymam datæ ſunt ei cuiuſdam beneficio cathenæ, quibus ſub Herode ligatus fuit Petrus. Tandem verò Romam rediens ſuper eo, quod in Alexandria viderat, ſummum conſuluit pontificem, eique oſtendit cathenas, quas Hieroſolymæ dono acceperat. Iuſſit item Papa illas adferri cathenas, quibus ſub Nerone ligatus fuerat Petrus, quæ ſimul atque tangerent alias, ita fuerunt coniunctæ atque implicatæ, ac ſi ſemper eadem fuiſſent. Quo quidem viſo, Theoſebia iuſſit conſilio pontificis ædificare eccleſiam in honorem beati Petri, & in ea cathenas illas collocauit. Dedicatio autem eiuſmodi facta eſt Calendis Auguſti ſtatuitque pontifex, vt quod indiſcreta & inepta hominum voluntas huc vſque feciſſet principi Romano, modò idem Chriſtianorum pietas in vniuerſo orbe ſemper faceret principi Apoſtolorum Petro. Atque ad eum ſanè modum ſolenniras Petri extinxit ſolennitatem Auguſti.

De feſto Machabæorum.
CAP. CXLII.

.5.243. HIc animaduertendum eſt Machabæos hos non illos eſſe ex quibus vnus fuit Iudas Machabæus, ſed qui fuerunt filij Fœlicitatis, vt quibuſdam placet. Alij affirmant Fœlicitatem matrem fuiſſe aliorum ſeptem fratrum, qui Chriſti nomine paſſi ſunt & quorum nomina ignorat eccleſia. Hanc Fœlicitatem vocat beatus Gregorius pluſquam martyrem, quod ſepties paſſa ſit in ſeptem filiis, & octauo tandem in proprio corpore. Certè illa Fœlicitas cuius hi ſunt liberi.

quorum

Digitized by Google

quorum festum hinc agitur duplex sustinuit martyrium, vidit enim filios diuersa pati tormenta,& deinde ipsa martyrium sustinuit. Erant enim eius septem filij,tametsi non hos fuisse quidam putent. Meminit autem eorum festum ecclesia tam Orientalis,quàm Occidentalis, quamquàm nullius sancti veteris Testamenti præter hos (si ita sunt) contrà multorũ habeat festa. Verum hos vtraque colit ecclesia, quod propter legis obseruationem passi sint, quum carnem porcinam comedere recusarent. Est rursus alia ratio quoniam numero septẽ fuerunt. Atqui septenarius numerus, vt est præter cæteros plenus & perfectus ita numerũ exprimit vniuersitatis. Quare in his septẽ significantur omnes martyres,tã veteris quàm noui Testamenti. Atque exhibentur martyribus noui Testamenti in exẽplum, vt quẽadmodum illi pro sua lege passi sunt, ita & nos vel mortis periculum pro nostra adire non horreamus, si necesse fuerit. Sanè ergo huiusmodi festum magis celebratur gratia eorum,qui significãtur,quàm qui significant.

De inuentione sancti Stephani.
CAP. CXLIII.

SEquitur dicendũ de festo beati Stephani,idque de ipsius inuentione. Verum enimuero considerandum est eius inuẽtionem fuisse factam eo die, quo eiusdẽ celebratur passio, & contrà. Mutatio tamen hæc facta fuit duabus de causis. Prior est,quia Christus natus est in terra,vt homines nascerentur in cœlo. Cum ergo beatus Stephanus fuerit protomartyr, & martyrium sanctorum sit eorundem natiuitas in cœlis, meritò post natalem Domini colitur natiuitas protomartyris Stephani. Vnde illud vulgò protritum: Heri natus est Christus in terris,hodie Stephanus nascetur in cœlis. Posterior ratio est,quia ad eius inuentionem cum maxima hominum multitudo conueniisset, qui miracula quæ quam plurima in inuentione Deus fecit videbant, maiori cultu annuatim illum diem celebrauerunt,quam vel diẽ ipsius passionis. Statuerunt ergo sancti patres,vt festum passionis transferretur ad hunc diem inuentionis, & contrà festum inuentionis ad festum passionis: quia hoc dignius est, vt ideo maiori cultu diem illum annuatim celebrarent, & populus diem illum qui Natale Domini sequitur, feruentiori cultu colebat in Augusto. Animaducamus hic obiter,si festum alicuius martyris & confessoris concurrãt si illustrior sit confessor & plenum habeat officium: collectam siue orationem eius esse præponendam, & in altera solummodò alterius faciendam mentionem siue commemorationem.

s. 344.

Festũ hoc iustituit Calistus tertius ita vt hic dicere sit necessariũ caput hoc nõ est huius authoris. sed à scriptore quopiã fuisse posteà additum.

De festo beati Sixti & Transfiguratione Domini.
CAP. CXLIIII.

s. 345

POst hæc ordine dicendum esset de festo beati Sixti, sed quia eius passio manifesta satis & nota omnibus est, ad alia transeamus.

Sed quũ in eo om-

Hoc

Digitized by Google

nia, quibus vſus ſum, exẽplaria cõſtãter cõueniant, temerè hic omittẽdũ eſſe non putamus.

Hoc ipſo die feſtum ſit de Transfiguratione Domini. Non quod tali die Transfiguratio facta ſit, ſed quod tunc temporis ab iis, qui ſecum fuerant in monte primò manifeſtata & publicata fuerit. Præceperat enim Dominus, ne cuiquam dicerent, donec à mortuis reſurrexiſſet. Illi autem vſque in hanc diem tacuerunt. Enimuerò ſanè transfigurationem hanc certò conſtat factam fuiſſe ſub finem Hyemis & circa principium Veris, quum videlicet de illa legitur Euangelium. Et notemus quidem Chriſti ſanguinem eadem hac die confici ex nouo vino, ſi inueniri poſſit, aut aliquantulum ex natura vna in calicem expreſſa, & quòd racemi benedicantur, indeque homines communicent. Quare autem hoc fiat, hæc eſt ratio. Quia ipſo die cœnæ dicit Dominus Ieſus Apoſtolis & aliis qui cum illo cœnabant: Amen dico vobis, poſthac nõ bibã de hoc genimine vitis, donec bibã illud nouum in regno Patris mei. Quoniam ergo tum dixerit Nouum, & Transfiguratio Domini pertineat ad illum habitum quem eſt nactus poſt reſurrectionem, ideo quæritur hoc feſto vinum nouum.

De ſancto Laurentio.

f. 845.

CAP. CXLV.

NVnc de feſto beati Laurentij breuiter eſt dicẽdum: Beatus Sixtus cuius paulò antè mentionem fecimus, in Hiſpaniam profectus, inde ſecum duos iuuenes, videlicet Laurentium & Vincẽtium eius cognatum adduxit Romam. Horum alter Laurentius nimirum cum eo manſit Romæ, ac grauiſſima perpeſſus eſt tormenta, quemadmodum ſatis copioſè tradit ipſius hiſtoria. Cognatus verò eius Vincentius reuerſus eſt in Hiſpaniam, vitámque ibi glorioſo finiit martyrio. Hoc autem feſtum tria habet præcipuè, cuiuſmodi habere ſolent magnæ ſolennitates nempè ieiunium ipſius diei, ſolennitatem & octauas. In tribus enim potiſſimũ ſanctus hic habet priuilegium. In ieiunio quidem primum quòd ſolus inter martyres habeat ieiunium, vt potè inſtitutionis alterum verò in octauis, quoniam hic duntaxat & beatus Stephanus octauas habent inter martyres: beatus vero Martinus inter confeſſores, vt dicetur poſteà vbi de ipſius feſto agemus. Poſtremum eius priuilegium quod habet, conſiſtit in regreſſibus antiphonarum, veluti, habet beatus Paulus. Sed ille habet propter ſupremam pœnam martyrij, hic ob excellentiam prædicationis. Tria autem ſunt in ſacroſancta eccleſia priuilegia: Baptiſmus videlicet prædicatio & martyrium, verùm Laurentius priuilegium obtinet martyrij. Nam quamuis multi alij æquè grauia ſubſtinuerunt tormenta, vt beatus Vincentius & Georgius & forſitan etiam maiora ac plura, non tamen iſta vniuerſa obſeruat eccleſia, quæ de illorum tormentis feruntur. Vel etiam propter loci dignitatem eo gaudet præ cæteris priuilegio, quòd Romæ paſſus ſit.

De aſ-

Digitized by Google

De assumptione beatæ Mariæ virginis.

CAP. CXLI.

AGendum deinceps est de assumptione beatæ Mariæ. In primis tamen scire oportet, quod sanctorum transitus multis appellatur modis? Dicitur enim exitus, transitus, obitus, natalæ, natiuitas, natilitium, dormitio, depositio, quemadmodum est Ioannis Euangelistæ passio, & assumptio. Sed hoc nomen quasi per antonomasiam solum modò de beata Maria dicitur. Verum est beatam Mariam, quod ad animam eius attinet, assumptam fuisse certò nouimus: an vero corpus illius posteà etiam assumptum fuerit profectò incertum est. Piè tamen credimus ipsam integrè fuisse assumptam, sed prius anima, ac deinde corpore. Nihilominus tamen mulier quædam religiosissima appellata Elizabeth, quæ etiam nunc in viuis est, habitátque in finibus Saxoniæ, ait sibi esse reuelatum, quod circiter dies quadraginta assumptum fuerit corpus post assumptionem animæ. De qua re opusculum quoddam composuit, sed non est in Romana ecclesia comprobatum. Quæritur autem quamobrem illo die cantetur Euangelium de beata Maria Magdalena & Martha? Ad cuius rei euidentiorem declarationem sciendum est, quandoque Euangelium legi in ecclesia tot rationibus quot à nobis ante satis expositum est. Fit námque vt interdum legatur Euangelium propter rem ipsam quam continet, cuiusmodi est de Trinitate: interdum verò propter rei partem aliquam, vt est Liber generationis, quod ob vltimum versiculum quo Christi fit mentio, recitatur. Legitur & aliquando propter totum, quale istud profectò, quod in circunciſione dici consuetum est: postquam consummati sunt dies octo &c. Sic nonnunquàm propter tempus, vt in prima die Quadragesimæ, ac propter ieiunium: nonum: nonnunquàm propter lætanias, cuiusmodi istud est Euangelium, quod oui, piscis, ac panis mentionem facit. Nonnunquam denique causa loci, veluti hoc quod in Septuagesima legitur. Exiit homo qui seminat, seminare semen suum, &c. Dicitur autem homo hîc fuisse beatus Paulus, qui seminauit semen, id est, verbum Dei. Atque ideò illo die recitatur collecta de sancto Paulo, sub cuius finem habetur: Doctoris Gentium, &c. Eo namque die D. Papa in beati Pauli ecclesia sacrum celebrat. Postremò Euangelium aliquando sanè iuxta historiam, vt in Circunciſione, aliquando verò iuxta suam allegoriam, quemadmodum hoc est, quod in assumptione Mariæ virginis de Maria Magdalena ac Martha legitur. Quod ergo hic istiusmodi legatur Euangelium, indicat vtramque vitam, & contemplatiuam & actiuam in vna Maria virgine fuisse. Ipsa enim fuit Magdalena, hoc est, quæ circa vitam contemplatiuam versabatur. Ipsa fuit Martha, id est quæ circa actiuam vitam tota etiam fuit occupata, quemadmodum ex multis locis liquido probari potest. Nam

& in

& in contemplatione ipsam sedulo versatam fuisse vel hæc verba satis declarant: Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo. Habet autem festum hoc ieiunium atque octauas præter cætera Mariæ festa, quum & nullum eius sit maius aut celebrius: quemadmodum de quolibet etiam alio sancto censendum est, vtpote cuius transitus solemnior sit, quàm eiusdem festum aliud. Ad hoc tamen excipitur festum Ioannis, Baptistæ, quippè quod eius natiuitas longè maior sit, quam passio, idque ob eiusdem significatum atque annunciationem. Notemus verò hîc quinque esse festa Mariæ virginis authentica ac comprobata, quorum primum est Natiuitas. Festum enim conceptionis aliqui interdum celebrarunt, & adhuc fortassis celebrant, sed authenticum atque approbatum non est: imò enimuerò prohibendum potiùs esse videtur. In peccato namque concepta fuit. Alterum verò est Parientis hoc est, in Natali Domini. Sed quoniam & filij festum agitur, quod plenum exigit officium, nullam eius seruamus solemnitatem vsque in octauas. Tum enim omnia responsoria de beata Maria cantantur cum prima eius dici missa, cuius introitus est: Vultum tuum: Missa autem secunda de puero est. Tertium festum Mariæ est Purificationis & quartum Mariæ ad Martyres, quod modò festum Omnium sanctorum appellatum est. Denique quintum est Assumptionis cuius gratia hæc omnia tradimus: præterea & illud hic animaduertere operæ pretium est nempè quatuor in vniuersum esse de beata Maria Euangelia: quorum vnum est: Missus est Gabriel, tametsi quidem non nisi in aduentu & in eius annunciatione vsurpetur alterum. Extollens vocem quædam mulier tertium: Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, &c. ac quartum tandem: Stabat iuxta crucem. Atque hæc quidem tria postrema eiusmodi sunt, vt quotiescunque peculiaris missa de ipsa celebratur, cani aut legi possint. Meminerimus interim festum Annunciationis non tam Mariæ esse, quam Domini, imo potius huius, quam illius, vt hic sint, quod eadem habeatur præfatio in Natali Domini, quæ in eiusdem Annunciatione. In hoc itaque assumptionis festo psalmi atque alia quæ generatim dici consueuerunt in dedicatione ecclesiæ, speciatim de beata Maria cantantur. Vt enim ecclesia mater est omnium sanctorum nomemque tenet virginitatis, videlicet mentis ac fidei, quæ corporis præfertur virginitati, sponsa Christi dicta: vnde illud: Despondi vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. Sic profecto beata Maria dicta & virgo est, & sanctissima sanctorum. Recitantur autem lectiones ex cantico amoris, nempè: Osculetur me osculo oris sui. Vnde & responsoria atque antiphonæ petuntur. Illud quoque diligenter obseruandum est, nimirum hoc tempore legi oportere libros Salomonis: primo quidem parabolas, idque ab initio Augusti, deinde Ecclesiasten, ac tandem etiam Canticum amoris cuius dimidium in hoc festo vsque ad octauas legitur reseruato altero dimidio

Vel ipsam Bernar. ad Lyden. Fide conc. B. Virg. &c. Firmissimè. de conc. dist. 4.

1. Cor. 6.

vsque

Digitized by Google

vsque in natiuitatem, beatæ Mariæ. Quartò verò recitatur Ecclesiasticus, quintò liber filij Sirach, sexto denique liber Philonis, scilicet Sapientiæ qui appellatus est Salomonis, quod sententias contineat Salomonis: Philonis autem quod ille eas in librum redegerit Nec verò conuenit vt ipso die Assumptionis sermo hic Hieronymi in Ecclesia legatur, sed in capitul. vtique ad quòd nimirùm propriè compositus videri potest. Ad postremum ergo hic animaduerte, quod paulò ante dictum est, virginitatem videlicet mentis præualere integritati corporis. Quod enim hoc verum sit facilè ex verbis beatæ Mariæ constare potest. Ait namque hoc modò, Respexit humilitatem ancillæ suæ. Non inquit, Virginitatem, sed humilitatem, hoc est, fidem & puritatem mentis: Atque hæc de festo Assumptionis dicta sufficiant.

De decollatione sancti Ioannis. CAP. CXLVII. 3 349.

VT modo decollationem Baptistæ aggrediamur, præcipuè illud cognoscendum est, ipsum tempore paschali fuisse decollatum & corpus quidem à discipulis suis Sebastæ sepultum, capit verò minimè. Quid autem de capite eius posteà actum sit, & quemadmodum in Aquitaniam venerit, dicetur alibi. Mouetur hic quæstio, quum truncus in alio loco: atque in alio caput fuerit sepultum, in vtro illorum, dicatur Ioannes sepultus? Sed huic controuersiæ ex supradictis dari potest solutio. Pergamus ergo. In eo loco vbi corpus erat situm multa in dies Deus & maxima operabatur miracula, ita vt isthûc magna Christianorum turba confluebat. Quod sanè cum Ethnici vidissent, molestè admodum tulerunt, & quoniam hoc tempore imperabat Iulianus Apostata maximus ecclesiæ persecutor, in dedecus Christianorum sancti Ioannis Mausoleum destruxerunt, & ossa eius per agros sparserunt. Sed quum & illuc Christiani venirent, nec miracula cessarent, rursus Ethnici ossa collegerunt & combusserunt. Verum digitus ille quo Dominum ad Iordanem venientem demonstrauerat, inquiens Ecce agnus Dei: comburi non potuit. Multi tamen Christiani qui Ethnici intererant, dum ossa colligerent, quæ potuerant, reseruarunt. Atque ob hanc quidem rationem placuit D. Gilberto, festum hoc potius collectionis dici debere quam decollationis. Non desunt qui putant beatam Theclam digitum sancti Ioannis, qui comburi non potuit ex oris transmarinis detulisse in Mauritaniam, ibique in honorem beati Ioannis ecclesiam construxisse, quæ hoc die fuit dedicata. Quare statutum fuit à Pontifice vt hic dies per vniuersum orbem Christianum beato Ioanni sacer haberetur, iuxta quod videtur festum hoc appellandum esse dedicationis. Festum Bartholomæi prætermittimus, quod quæ hic essent dicenda, satis cumulatè eius tradat historia. Concionatus tamen est verbum Dei in India, vbi primo die fuit excoriatus,

altero

altero obtruncatus & translatus Beneuentum.

De sancti Augustini festo. CAP. CXLVIII.

CIrca festum Augustini hoc tantum inquisitioni dignum esse videtur, vt cum eodem die plura concurrant festa, veluti Augustini, Hermetis, & Iuliani, cuiusnám potius officium celebrari illo die debeat consideremus. Nam in eam rem huiusmodi tradi potest responsio, & in alia his similia: Si omnes martyres essent, illius qui inter eos maioris esset nominis officium celebraretur. Si vero alius confessor, alius martyr, vel plures fuerint martyres, & si confessor maioris, sit nominis: quam martyr, aut priuilegium aliquod habeat, vt beatus Martinus, & eius officium generatim in ecclesia Dei sit institutum, dicendum profectò est officium de confessore & mentio siue memoria facienda est de martyre. Si autem non celebrandum est de martyre.

§. 451. De natiuitate Mariæ. CAP. CXLIX.

DEinceps sequitur Natiuitas beatæ Mariæ. Festum hoc olim fieri non consueuit, sed quodam tempore vir quispiam pius cum noctu oraret audiuit Angelos in cœlo canentes. Idem accidit pluribus annis eadémmet nocte. Quare petiit à Domino, vt quid hoc sibi rei vellet, ipsi reuelaretur. Et indicatum est ei angelos ita in cœlis gaudere ac velut solemnizare, quòd istiusmodi nocte nata esset beata Virgo. Ille igitur rem, quam audiuerat, ad Papam defert, qui quum intellexisset eum virum esse sanctum & magnæ authoritatis, credens ipsum vera loqui, instituit vt per totum mundum Christianum, festum hoc celebraretur. Nec verò habet ieiunium, vel octauas institutionis. Potest tamen nihilominus habere deuotionis. Legitur hoc festo Euangelium: Liber generationis, vbi agitur de genealogia Christi. Sed quæritur cur in generatione potiùs computetur Ioseph, quam beata Maria, quum Christus non sit filius Ioseph. Verùm enimuerò in veteri Testamento potiùs solet fieri computatio per viros, quam per fœminas, nec multum refert per quem hic fiat computatio, quum Ioseph & beata Maria eandem habuerint generationem. Et sanè Christus maluit fabri filius vocari, quàm vt mater sua lapidibus obrueretur. Reuera filius fabri, fuit, non illius Nazaræni, sed fabri eius, qui fabricatus est auroram & solem.

§. 451. De sanctis Sapientia, Fœlice, & Audacto. CAP. CL.

SApientia mulier fuit sancta quæ tres habuit filias Fidem, Spem, Charitatem, quę omnes martyrium cum matre susceperunt. Sed de beatis Fœlice & Audacto sciendum est, quòd cum beatus Fœlix pro Christi nomine ad martyrium duceretur, quidã subitò sese in medium

pro

Digitized by Google

protulit,inquiens:Et ego ſum Chriſtianus,ad quem reſpõderunt carnifices. Ergo & tu venies. Cùm igitur nomen illius ignoraretur, appellatus eſt Audactus,quaſi beato Fœlici audacter aſſociatus.

De exultatione ſanctæ crucis.

S. 352

CAP. CLI.

EXaltata fuit ſancta Crux, eiuſque feſtum inſtitutum eo tempore quo Heraclius vicit Coſdroën regem Perſarum. Hic autem Coſdroë quum deſtructa Hieroſolyma, crucem Domini inde abſtuliſſet facta domo ad ſimilitudinem cœli,fecit ſibi in ea ſedem, ac lignum à dextris poſuit loco filij, gallum à ſiniſtris loco Spiritus ſancti, atque ita ipſe in medio ſtans ſe Deum & Dominum appellari voluit. Quod audiens Heraclius Imperator Romanus aciem mouit iuxta Dannubium,illum qui apud Perſas eſt,non hunc qui in Sueuia oritur. Nam alterum illum fortè ex his partibus in illas veniſſe dicere poſſumus & nomine huius eſſe appellatum,ſicut Troiani feciſſe dicuntur. Hinc victo filio Coſdroës ſingulari certamine crucem,Domini tulit Heraclius,voluitque illam in ſuum locum reſtituere. Sed quum appropinquaret Hieroſolymam, portæ ciuitatis per ſe fuerunt clauſæ, vt non intrare potuerit. Quod cum vehementer admiraretur, audita vox eſt è cœlo, inquiens regem regum non ſic intraſſe Hieroſolymam phaleratum, ſed humilem & ſuper aſinam ſedentem. Atque hic ſtatim ſuam agnoſcens elationem, ex equo deſiliit, & valde eſt humiliatus, ac portę ſua ſponte ei apertæ ſunt,nudiſque pedibus ciuitatem intrauit. In huius ingreſſu multi diuerſorum genere morborum per crucem curati ſunt. Ferunt ab Adamo Seth filium eius miſſum fuiſſe in paradiſum, qui ramum inde ſibi datum ab Angelo retulit ad patrem, qui ſtatim illius ardoris myſterium cognoſcens, eam terræ inſeruit, in magnam arborem procreuit. Poſtea verò quum in templi ædificatione ex diuerſis mundi partibus arbores adferrentur,allata eſt illa & relicta tanquam inutilis. Vnde deinceps ad foueas quaſdam ciuitatis poſita eſt,per quam commode tranſire poſſit. Hanc cum vidiſſet Regina Sabba noluit tranſire, ſed adolauit. Poſtea autem reiecta eſt in probaticam piſcinam,quæ tempore paſſionis Chriſti deſiccata fuit, ac tum apparuit lignum,cui cùm aliud non inuenirent Dominum affixerunt. Maior verò eſt feſtiuitas inuentionis quam exaltationis, quod ab Euſebio fuerit inſtituta, qui eo die fecit populum conuenire ad adorandum crucem. Fuit enim hic Pontifex Romanus trigeſimus.

De beato Mauricio,eiuſque ſociis.

S. 352

CAP. CLII.

SEquitur videndũ de feſto beati Mauritij,& Thebæa legione. Multę ſunt Thebæ,in Aegypto à Buſiride rege Aegypti condita, dicta

Digitized by Google

alio nomine Heliopolis. Ex hac oriundus fuit Mauritius atque inde dicuntur Thebæi. Alia in Boetia à Cadmo Agenoris filio condita, à qua dicti sunt Thebani. Tertia est in Iudæa, vnde appellati sunt Thebites. Illi vero qui cum Mauritio mortui sunt erant ex Thebe Aegyptiorum. Cum ergo Galli exercitum suum in Romanos eduxissent, dux Aegypti collegit exercitum in quo fuit beatus Mauritius, qui sub se habuit legionem, virorum scilicet sex milium sexcentorum & sexaginta sex. Verum quum iam essent in exercitu, tyrannus voluit eos cogere ad adorandum idola, qui vt non voluerunt ita decimam accepit partem, atque interfecit. Quod animaduertens Mauritius, sermonem suum conuertit ad socios, orans vt viriliter agerent & starent: qui sic ab eo corroborati, martyrium perpessi sunt Sed illi priusquam Romam venissent sunt baptizati.

De sancto Matthæo. CAP. CLIII.

DE beato Matthæo hoc tãtum dicimus, quod Leuita fuit, ideoque in lege magis edoctus. Inde est quod profundæ significationis oppositiones aduersus hostes suos fecerit. Fuit autem Hebræus, quare & Hebræis Euangelium Hebraicè scripsit. Vbi obiter animaduerte nos Hebræos dicere, si quando de lingua loquimur: Iudæos cum de ritu vel Gente. Postea huius liber translatus est in Græcum, & deinde de Græco in latinum. Prædicauit autem sub Caio Caligula, qui sic nominatus est, quòd quum nasceretur in expeditione caligis fuerit coopertus. Scripsit verò Ioannes sub Nerua, Marcus sub Nerone, Sed quo tempore Lucas scripserit, incertum est. Nomen hoc Matthæus, vt inquit Beda in sua Orthographia per duplex tt scribitur.

De festo Angelorum siue Michaelis.

CAP. CLIIII.

FEstum Angelorum, quod hoc tempore colitur est dedicationis quando eis Basilicæ dedicatæ sunt, quoniam hoc festum omnium Angelorum dicitur. De Barbarorum autem fuga & tauro agitur inter Pascha & festum Ascensionis, quando de festo Angelorum agitur. Proindè verò de nominibus Angelorum dicimus, quòd nec sibi nomina imposuerunt, nec eis à Deo data sunt, sed ab hominibus: à quibus autem, nescimus. Cæterùm in festo sancti Michaëlis cum de Angelis omnibus agitur Michaël nominatur, quia ipse præest paradiso, & ad suscipiendas animas princeps est constitutus. Hinc quoniam in Gargano monte visus sit, ac ipse l[illegible] cum sibi in alto elegerit, ideo ei vbique ferè terrarum in erecto loco in Basilica constituitur. Sanctis verò quasi hominibus & terrenis in imo templa dedicantur. Dicunt autem nonnulli tot esse in quolibet Angelorum ordine legiones, quot sunt legionis vnitates, scilicet sex mille sexcentæ & sexaginta sex. Certum est ea

est tamen plures esse legiones, quam ordines, vnde Dominus inquit Petro, Nescis, quòd si rogauero Patrem meum mittet mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? Ait Haymo tertius Episcopus Halberstatensis, quòd si quis posset videre spirituales creaturas, ita eas videret ebulire in aëre, tanquam minimas atomos in splendore Solis. Constantinus etiam Imperator quum ad oras transmarinas proficisceretur, inuenit Eusebium virum sanctissimum, cui dixit. Vir sancte, pete à me quo tua ecclesia ditetur. Ille verò respondit, Ecclesiã suam satis diuitiis abundare, sed se rogare, vt in omnibus mũdi plagis scrutentur nomina sanctorum, & eorum passionum tempora, ac sub quibus & quemadmodum passi sunt, rescribat. Quo quidem facto refert Eusebius, quolibet anni die plusquam quinque milia sanctorum festa concurrere. Vnde fertur Gregorius dixisse: Totus mundus sanctis plenus est. Quòd autem Michaël dicitur pugnasse contra draconem allegoricè quidam intelligi volunt, videlicet, Michaël, id est, Christus. Dicunt tamen alij historice esse intelligendum, quoniam scilicet misterio Michaëlis & Angelorum eius depulsus est diabolus. Quamobrem ita etiam depingitur in ecclesia propter laicos. Quæritur præterea vtrum Michaël sit nomen vnius Angeli, an verò plurimum. Dicunt aliqui vnius esse. Sed putant alij, quòd quando vnus Angelorum mittitur ad aliquod magnum & mirabile faciendum, is Michaël nuncupetur. Certum est autem Michaëlem fuisse, qui missus est in Aegyptum & celebres illas ac famosas plagas fecerit, & mare rubrũm diuiserit.

De sancto Remigio.

CAP. CLV.

SAnctus Remigius Gallorum dicitur pontifex, quoniam primus Regem Gallorum inunxit, atque ideo in tanto honore & veneratione habetur in Francia, vt festum illud obfuscat festũ beati Michaëlis.

De sancto Luca. CAP. CLVI. f. 254.

LVcas natione fuit Syrus, patria Antiochenus, & prædicauit in Bithinia, atque isthic propria morte absque martyrio vitam feliciter finiuit. Vixit autem octuaginta annis, & duo volumina posteritati reliquit Euangelium videlicet, & Actus Apostolorum. Fuit discipulus Pauli, à quo quæ docuit, didicit, sicut Marcus à Petro. In prologo tamen Euangelij inuenitur, quòd ipse didicisset à quibusdam qui à principio fuerunt cum Domino. Ex quo sequi videretur, quòd non ex Paulo didicisset, cum hic à principio cum Domino non fuerit. Verum quædam ex Paulo didicit, quædam etiam ex aliis, sed maximè tamen à Paulo edoctus est.

Digitized by Google

De Symone & Iuda. CAP. CLVII.

&855.

IAcobus,Symon,Iudas,qui & Thaddæus,Ioseph,Bersabas qui & Iustus cognominatus est, ne propter iniustitiam ab Apostolatu fuisse repulsus credatur,fratres fuerunt,inter hos scilicet Ioseph, Barsabam & Matthiam facta est sortitio.Atque ille quidem Iacobus frater Domini dictus est,quoniam omnes cognati Hebręo idiomate fratres vocabantur, vel quia ipsi erat quam simillimus. Ioseph vero cognatus dicitur Domini, vel quia pater putatiuus erat, vel quia cognatus esset ex parte matris,nimirum beatæ Mariæ.De Symone,fertur,quod sit crucifixus. Sed prius tamen in Aegypto prædicauit ac postea venit Hierosolymam,atque isthic post beatum Iacobum minorem, qui dictus est frater Domini, creatus est Episcopus. Vixit autem centum & viginti annis, suscitauitque antequam moreretur triginta mortuos, filium nempe sui hospitis submersum fluctibus, & eius gratia cæteros.Obiicit vero annorum centum & viginti in Bosphoro,nõ in pastophorio,vt quidam censent.Est autem pastophorium, vt nonnulli volunt porticus templi,in qua iacebant custodes templi,Iudas vero prędicauit apud Persas & Medos, atque istîc mortuus apud Hermenios.

De festo omnium Sanctorum.

&855.

CAP. CLVIII.

POsteaquam hæc de sanctis hucusque prosecuti simus,necessarium plane est vt ad maximum illud & generale festum veniamus,videlicet omnium Sanctorum.Sed quamobrem istud fuerit institutum, & quare hoc præsertim tempore fiat,satis, vt ego quidem arbitror suprà ostensum est. Pauca tamen adhuc de eo dicenda restant, nimirum de ieiunio & ordine ipsius officij.Festum ergo hoc ieiunium habet institutionis,nec debet profecto aliquis comedere nisi à vesperis, nec ieiunium oportet mutari, vt quidã faciunt propter festum sancti Quintini.Ait enim ille:putas ne sancti gaudeant cibis,qui meruerũt vitam ieiuniis?Quoniam autem festum hoc omnium est sanctorum,ideo variatur illius officium,prout habetur varietas sanctorum. Prima enim antiphona,prima lectio,& primum responsum cantatur de Trinitate, quod festum est Trinitatis. Secundo loco canitur de beata Maria, tertio de angelis,quarto de prophetis, quinto de Apostolis, sexto de martyribus,septimo de confessoribus,octauo de virginibus,nono de omnibus sanctis.Atque in horum quidem officiorum lectionibus obseruatur authoritas.Nam præstantior in ecclesia.si Episcopus præsens fuerit,recitabit lectionem de Trinitate,vel decanus,vel saltem sacerdos, & sic fiet descensus in legendo personarum vsque ad pueros. Octauam namque lectionem leget vnus ex pueris. Nonam enim lectionem maioris est recitare.

De

Digitized by Google

De officio mortuorum ac ratione sepeliendi. S. 852

CAP. CLIX.

NVnc agendum est de officio mortuorum, & quidem primò de loco vbi debeãt sepeliri: secundò de iis qui sunt sepeliendi, & de modo ac ratione sepeliendi, tertio quis eam inuenerit, & quamobrẽ, ac tandem de ipso officio. Non puto esse operæpretium vt eam repetamus diuisionem quam in initio de locis fecimus, ad quã nos lectorem modo remittimus. Verùm illud duntaxat hic sciamus religiosum locum dici, eum, iuxta leges & instituta Romanorum in quo sepelitur corpus alicuius hominis seu caput tantum. Ac ideo caput dico, quoniã nullus duas habere potest sepulturas, sed vbi caput est, isthic alicuius esse dicitur sepultura. Siue ergo Christianus, siue paganus, siue infans, etiam non baptizatus, aliquo in loco sepeliatur, secundũ Romanorum instituta, locus ille religiosus appellatur: at vero Christiani non eum locum censent esse religiosum, vbi sepelitur Iudæus. vel pãganus, vel infans non baptizatus, sed tantum vbi Christianus vsque adeo, vt si excommunicatus aliquis sit ibi sepultus, inde extrahatur, atque extrà cœmeterium eiiciatur. Locus autẽ iste diuersis appellatur nominibus: vt cœmeterium & polyandrium. Atque ipsum sepulchrum huiusmodi: Mausoleum, dormitorium, monumentum, ergastulũ, sarcophagus, pyramis, tumulus. Dicitur autem Cœmeterium à Græco verbo *coimao*, quod est sopio, quasi quod isthic mortui dormiant, vnde etiam nominatum est dormitorium, Polyandriũ locus appellatur, vbi multa sunt sepulchra publica. Mausoleum dictũ est à Mausoli sepulchro, quod Artheminia eius vxor ædificauit, ita egregiis operibus, vt inter septem orbis miracula numeretur. Attollitur enim in altitudinẽ viginti quinque cubitorum, ac colũnis cingitur triginta sex. Quare ab hoc sepulchro omnia pretiosa sepulchra isto nomine Mausolea sunt appellata. Monumentum vero nominatur à monendo, quod nos prætereuntes qui in monumentis & sepulchris sunt admoneant, & se olim fuisse & perinde mortales, vt & nos meminerimus, quod cineres simus & cineres reuertemur, puluis & in puluerem redibimus. Tumulus appellatus est, quasi terra tumens id est, collis, quod ibi coaceruari terra consueuit. Ergastulum dictum est per antiphrasin ab ἐργάζομαι, operor, quasi quod in sepulchris corpora minimè laborent, sed requiescant, qui in Domino moriuntur. Sic item sarcophagus appellatus est à σὰρξ σάρκος, & φάγω comedo quasi isti hic caro consumatur & comedatur. Dicitur etiam Pyramis sepulchrum eiusmodi, quod flammę habet similitudinẽ, ita vt è lato in acutum tendat. Est enim altissimũ genus sepulturæ. Tale Romæ visitur, in quo positi sunt cineres Iulij Cæsaris, vocaturque acus sancti Petri atque etiam nunc in dubio est, an ex vno constet lapide, an vero ex pluribus. Similem pyramidem extruxit Cæsar Turõ

nis,iuxta ripam Liguris & in ea incluſit cuiuſdam ſui amici cineres qui fuit interfectus. Nunc ergo deinceps de iis qui ſunt ſepeliendi dicamus, & prius quidem quibus locis debent ſepeliri, & an locus eis etiam aliquid conferat, necne. Ac nonnulli ſanè arbitrantur locum mortuo non prodeſſe, quod hinc confirmare volunt, cùm lucifer è cœlo fuerit eiectus,& Adam à paradiſo expulſus, quæ tamẽ loca ſunt optima,nec quicquam bonitatis eis contulerunt. Item Ioab in tabernaculo fuit interfectus,& Iob in ſterquilinio triumphauit. Poteſt autem locus obeſſe,vt ſi quis ſepeliatur in eccleſia,quum nõ ſit dignus. Certè nullum corpus in eccleſia debet ſepeliri, niſi ſint corpora ſanctorum patrum,qui dicuntur patroni,id eſt,defenſores.Ipſi enim meritis ſuis totam patriam defendunt. Sed cæteri circa eccleſiã debent ſepeliri. Dicunt enim quidam, quod locus triginta pedũ circa eccleſiam in eum finem debeat conſecrari.Alij vero putant ſolam epiſcopi circuitionem,quãdo eccleſiã dedicat, ſufficere. Olim enim apud Veteres ſolebant homines in ſuis ædibus ſepeliri. Sed propter fœtorem cadauerum ſtatuerunt,vt extra ciuitatem ſepelirentur,& locum quẽdam communem ad hoc quaſi ſanctificarent. Nobiles vero ſepeliebantur in montibus,ſiue in eorum medio,ſiue in radicibus.Proinde ſi quis interficiatur in obſidione,vel aliquo tumultu,nec poſſet habere cœmeterium, ſepeliant ipſum vbi poſſunt. Si vero aliquis moriatur in mari,& terra fuerit vicina,nauigent illuc, ipſũmque ibi ſepeliant. Sed ſi procul à terra abfuerint,videantq; in medio mari inſulã,vertãt eo vela,& ſepeliatur in inſula. Verũ ſi terrã penitus non videãt,paretur ipſi domuncula quædam ex lignis ſi poſſit haberi, & proiiciatur in mare.Quo etiam modo fiat,ſi diues fuerit. Sed cum theſauro ſuo, ſi habet,eiiciatur:vt qui eum inuenerint, ex theſauro ipſum nobilem fuiſſe cognoſcant, aut certe amore theſauri ipſum terræ mandent. Verum enimuero animaduerte quandocũque ſepelitur Chriſtianus vel quocunque etiam loco crucem capiti eius apponi debere,ad deſignandum illum fuiſſe Chriſtianum.Vel ob id etiam,quod ſummoperè diabolus ſignum hoc pertimeſcat & ad eum locum horreat accedere,qui cruce eſt deſignatus. Videndum deinceps eſt vnde cœmeteriũ initium habuerit, videlicet ab Abrahamo. Hic enim emit agrum ab Ephron Hethæo,in quo duplex erat ſpelunca, vbi ipſe ſepultus eſt cũ Sara,Iſaac,Iacob, Adam & Eua. Ad hoc enim emit, vt ſibi & ſuis ſepultura eſſet.Duplex ſpelunca ideo dicebatur,quoniam ibi duo ſepeliebantur contigue maritus & vxor.Vel quia duæ aderant ſpeluncæ, & in vna ſepeliebantur viri,in altera mulieres:vel etiam,quia duplex fiebat vnicuique ſpelunca ſepeliendo,in modum cathedræ.Sepeliebãtur enim quaſi ſedentes,& pars ſpeluncæ ſuperior quæ à natibus trũcum capiebat:dicebatur vna ſpelunca.Pars vero quæ continebat pedes crura & fœmora,dicebatur ſpelunca alia. Oportunè hic conſidera,non legi in prima ætate niſi duo duntaxat ſacramenta fuiſſe inuẽta,obla

ta,oblationem nimirum & pœnitentiam,ſed in ſecunda cultum Dei fuiſſe ampliatũ. Fecit enim Noë arcam, atq; illic incluſit multa animalia ad ſacrificandum Deo. In quarta autem ætate diuinus cultus magis auctus eſt. Tũc enim lex data eſt, & multa genera ſacrificiorũ offerebantur Domino. Sic in quinta ætate magis adhuc auctus eſt. Tum namque factum eſt templum, & cultus diuinus optimè ſane habuit incrementum, In ſexta tandem ætate venit Chriſtus qui ſeipſum obtulit Deo hoſtiam placentem, & ſufficientem pro omnibus. Porrò autem in cœmeterio Chriſtianorum nonniſi Chriſtianus ſepeliri debet, nec tamen omnis. Nullus enim in ſuo maleficio interfectus ſepeliri debet in cœmeterio, vt latro, ſi in latrocinio interficiatur. Intellige autem hic maleficium, ſi ſit mortale peccatum, vt interfectus in adulterio: & in ludis Ethnicorum. Si vero moriatur ſubitò in ludis conſuetis, vt in ludo pilæ, poteſt ſepeliri in cœmeterio, ſed ſine pſalmis, & ſine exequiis. Si præter eà aliquis ex proſtibulo rediens, vel ex alio loco vbi fornicatus ſit, & in via occidatur, aut alio caſu non cõfeſſus moriatur, ſi legitimis teſtibus poteſt probari eum fuiſſe fornicatum, nec poſtea confeſſum, in cœmeterio ſepeliri non debet. Si non poteſt probari ſepeliri licebit. Latro in eo loco in quo ſuſpẽditur ſepeliatur, niſi prius ſatisfecerit, ſi autem ſatisfecerit in cœmeterio ſepeliatur. Mulier ſi in partu moriatur, vtique in eccleſia ſepultura tradi non debet, ſed extrà eam. Quare canantur ei exequiæ, & poſteà ſepeliatur in cœmeterio, ſed puer excidetur à ventre eius, ac ſepeliatur extra cœmeterium. Debent autem mortui, ad hunc modum ſepeliri, ſudariis videlicet induti, & vt caligas circa tibias habeant & ſoleas in pedibus, quo ſignificent ita ſe paratos eſſe ad iudicium. Ponatur præterea capite verſus Occidentem, & pedibus verſus Orientem. At verò clerici ſi ſint ordinati, illis indumentis ſepeliãtur, quibus fuerant ordinati. Si non habeãt ordines, more laicorum, & tondeantur ac radantur. Omnium autem corpora debent lauari, ad ſignificandum, quod ſi anima per confeſſionem à culpa fuerit mundata, vtrũq; hoc eſt, anima & corpus in die iudicij ſempiternam habebunt glorificationẽ. Si vero aliquis in haſtiludio moriatur abſque pœnitentia, quando videlicet ſacerdotem ipſe non quęrit, ſepeliatur inſtar aſini, atque ita quoque ſi in ripa. Sed ſi ludi gratia vel propter negotium ſuum conficiendum nauiget ac pereat, poteſt ſepeliri in cœmeterio. De iſtiuſmodi enim nõ iudicat eccleſia manifeſtè. Si quis ſubito moriatur nõ propter aliquam cauſam manifeſtam, ſed occulto Dei iudicio, honorifice ſepeliatur. Iuſtus enim quacunq; cauſa moriatur, ſaluabitur. Qui denique ſibi manũ inferunt: ac mortem propria voluntate depaciſcuntur, non debent in cœmeterio habere ſepulturam. Solet autem hic quæri vtrum poſt diem iudicij homines ſint futuri nudi, an vero veſtiti. Et videtur quidẽ quod veſtiti, quoniã angeli ſemper veſtiti ſolent apparere, & Chriſtus etiam poſt

Digitized by Google

resurrectionem cum veste visus est, ac in transfiguratione quoque fuit vestitus. Vnde illud, Apparebant vestimenta eius alba sicut nix. Contra vero videtur quod erũt nudi, idq; ex ea authoritate quod ea tum sumus futuri forma in qua fuit Adam ante peccatũ, atque etiam in meliori. Atqui tunc nudus fuit, ergo & nos similiter erimus nudi, Verum nihil nos dicendo præsumamus de veste vel de qualitate, nisi vnum hoc, videlicet isthic neque deformitatem fore, neque infirmitatem.

De institutione officij. CAP. CLX.

SEquitur de officio, & primo quidem à quibus fuit institutũ, secũdo à quibus fuit factum, tertio à quibus habuit initium, quartò de modo celebrandi. Officium ergo mortuorum primò ab Apostolis fuit institutum, sed ab Origene, vt testatur Isidorus in libro de Ecclesiasticis officiis, fuit auctum, & ex maxima parte ordinatum. Vnde ipsum commendat beatus Augustinus in quodam libro quem ille appellat Enchiridion, inquiens eum fuisse secundum in Ecclesiasticis officiis post Apostolos. Officium hoc initium habuit à veteri lege. *Deu. ca. vlt.* Legitur enim quod mortuo Iacob, Ioseph & alij fratres eius vt eis præceperat, cum multis Ægyptiis attulerunt eum in Hebron, sed prius fleuerunt ipsum in Ægypto triginta diebus, ac posteà septem in aria Athad. Præterea legitur quòd mortuo Moyse populus Israëliticus eũ deplorauit triginta diebus, quemadmodum etiã ferunt factũ fuisse de Aaron & Maria. Verum animaduerte, quod mortuo Iosue qui eos in terram promissionis introduxerat, non legatur ipsum populus fleuisse, quamuis tamen contrà credatur. Ideo de Iosue tacet historia, qua præfigurauit Christum, & mors eius mortem Christi, videlicet eius qui nos à morte redimens ad vitæ patriam reduxit, vbi neque luctus neque dolor est. Propter figuram igitur de morte illius historia tacet, sicut alibi de patre Melchisedech qui Christum figurauit: quoniam non legitur habuisse patrem, quemadmodum nec Christus patrem habuit hominem. De Moyse (licet melior credatur fuisse quã Iosue) & de aliis qui mortui sunt in deserto, populus dicitur fleuisse, quoniam desertum aliquando alienationem à Deo significat. Pro illis itaque flendum est, qui per peccata sua à Deo alienantur. Ex qua quidem re inquit Salomon: Luctus filij tui sapientis mortui septem diebus: Luctus filii tui stulti æternus, quandoquidem in æternum punietur. Sic: Filius sapiens lætificat patrẽ, stultus verò mœstitia est ma- *Eccl. 22.3* tris suæ. Septenarius igitur mortuorũ luctus & trigenarius à veteri Testamẽto sumpsit exordium: quemadmodum enim Iacob filii fleuerunt septem diebus, & Moysen triginta: Ita quoque ecclesia quandoque septẽ diebus, quandoq; triginta suorũ mortuorũ celebrat officium. Notemus interim quatuor modis subuenire mortuis, oratione videlicet, amicorũ eleemosyna, cognatorum ieiunio & missarũ cele

Digitized by Googl

celebratione. Septem ergo diebus noſtris mortuis officium facimus, vt ad ſabbatum animarum citius valeant peruenire. Aut certè propter ſeptenarium animæ & corporis. Habet enim anima tres potiſſimum proprietates, vti nimirum ratione, concupiſcere, & iraſci. Corpus verò ex quatuor conſtat elementis. vt itaque peccata quæ homo commiſit per hæc ſeptem deleantur, ſeptenarium mortuis celebramus. Ter decem triginta faciunt. Per ter intelligimus Trinitatem, per decem Decalogum. Quare trigenarium mortuis ideo facimus, vt quod in obſeruatione decem præceptorum deliquerunt, Dei miſericordia eis condonetur. Quidã tamen tribus diebus hoc faciunt, vt in eo triduana Chriſti ſepultura repræſentetur, & quod viuus peccauerit cogitatione, verbo & opere, mortuo remittatur. Quod autem plerique officium faciunt nouem dierum, licet ea conſideratione hoc faciant vt per huiuſmodi officium illorum mortui à pœnis liberentur, ac nouem ordinibus angelorum aſſocientur, non tamen approbatur, ſed omnino interdicitur, quoniam ab Ethnicis ſumptum eſſe videtur, qui nono die cineres & buſta ſuorum recondebant. Sicut enim non imitamur Iudæos in celebrando Paſcha: ita etiam in hoc officio. Ethnicos imitari planè prohibitum eſt. Sunt prætereà nonnulli qui quinquagenarium faciunt, & alij qui quadragenarium: ſed hi vtique ſatis cum ratione facere videntur. Qui enim quinquagenarium faciunt ab Abrahamo occaſionem ſumere videntur, qui ex Domino volente Sodomam ſubuertere, quęſiuit, num ſi quinquaginta in ea eſſent iuſti, illi parceret. Nam & quinquagenarius numerus perfectus eſt, & ſignificat annum iubilæum, id eſt, octauam ætatem, in qua erit remiſſio & plena libertas. Vt ergo animæ mortuorum plenam libertatem & ſuorum peccatorum remiſſionem adipiſcantur, quinquaginta diebus pro illis à quibuſdam celebratur officium. Quadragenarium verò ideo quidam faciunt, vt illis qui deceſſerunt & tranſgreſſi ſunt in decem præceptis, & in doctrina quatuor Euangeliſtarum, condonetur.

De celebratione Mortuorum Officij.

CAP. CLXI.

PRætereà modò videamus de ipſius officij celebratione. Ac primò quidem, vt ſciamus, quæ ſint tacenda, & ſecundò quę ſint dicenda, quoniam officium mortuorum imitatur triduanã Chriſti ſepulturam, & illius omnino veſtigia ſequitur. Sicut ergo tribus illis diebus: ita & in hoc officio omnia cantica lætitiæ ſubticemus. Inde etiam eſt quod Domine labia mea aperies, ad matutinas vel vigilias mortuorum & Deus in adiutorium, nõ dicatur in principiis horarum, neque Venite exultemus. neque Gloria Patri ad reſpõſorium, aut ſub finem pſalmorum Pari modo ad lectiones neque benedictiones petimus neque damus, nec Tu autem Domine. nec Deo gratias vnquam dicimus, vſque adeò vt ne ad miſſam quidẽ. Poſſet tamen & alia ratio reddi: quãobrẽ

Digitized by Google

in officio mortuorum hæc taceantur quum enim mortuorum exequias celebramus ad plangendum venimus , & lachrymandum , non ad ſolenniſandum. Ob quam rem ſanè lætitiæ cantica ſubticemus. Nam non bene conuenit huic officio. Venite exultemus. nec Domine labia mea , ſed potius cum eo videntur repugnare. Officium autem mortuorum à veſperis incipit, quas in hunc modum auſpicamur: Placebo Domino. Quibus abſolutis ſequitur completorium, ac poſteà vigiliæ quarum tria ſunt genera. In quibuſdam enim eccleſiis nouem leguntur lectiones ex Iob: in aliis verò totidem, ſed ex libro Sapiẽtię. Incipiunt autem hæ hoc pacto: Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij. Sunt rurſus aliæ eccleſiæ, in quibus itidem nouem recitãtur lectiones, verum ex ſermone quodam beati Auguſtini quem ille compoſuit de mortuis, & quem finiuit in hũc modum: Beati mortui qui in Domino moriuntur , quod à quibuſdam dicitur ſub finem lectionum, loco, Tu autẽ Domine. quemadmodum in aduentu Domini, in natiuitate, & in Epiphania lectiones Iſaiæ finiũtur hoc pacto Conuertimini ad me & ſalui eritis, & Lamẽtationes Hieremiæ ad tenebras hac ratione, Hieruſalem Hieruſalem, conuertere ad Dominum Deum tuũ. Verum aliis diebus hoc modo. Tu autẽ Domine, &c. Atque ita ſunt quatuor modi finiendi lectiones. Ad miſſam proinde thus offerri non debet, quamlibet hoc tempore ita vſu receptũ ſit. Nã in veteri lege prohibitũ fuit ne pro peccato offerretur oleum lætitiæ, nec thus ſuauitatis. vbi enim peccatum, ibi tenebræ, atque iſthic non debet eſſe lætitia, nec ſuauitas, ſed luctus & cõtritio cordis. Quocirca & exequię, quas nos facimus ob mortuorum cõmiſſa, celebrantur. Animaduertere interim in lege Moyſi prohibitum fuiſſe à Domino, ne thymiama boni odoris vel thus ſibi ſacrificium aliquis adoleret in vſus ſuos, vt odore eius frueretur, quod ſi quis faceret, periret è populo ſuo. Atque ideò moris eſt in eccleſia, vt ad altare benedictum ac conſecratum thus offeratur, quum verò deſcendit thuribulum vel ad clericos, vel ad laicos, vt tum aliud thus ſine benedictione vſurpetur, atque hominibus offeratur. Conſuetum eſt hic quæri, cur ad miſſam mortuorum pax non detur, & ſanè triplex aſſignatur ratio. Prima eſt, quia officium hoc, vti dictum eſt triduanam Chriſti ſignificat ſepulturam , quando pax non datur propter oſculum Iudæ. Secunda, quoniam non communicamus mortuis, quod nobis minimè reſpondeant. Vnde etiam profectò eſt, quòd corpus ſiue cadauer in eccleſia eſſe non debeat quandiu miſſa de die celebratur, atque adeo ſi abſit. quod iſthinc oporteat aſportari, dum de mortuis miſſa canatur. Tertia eſt, quia ſicut ex multis granis ſimul collectis, vnus efficitur panis, & ex multis racemis vinum exprimitur : ita quoque ex multis fidelibus quorum quidam ſunt boni , & quidam mali, vna conſtituitur Eccleſia. Quoniam ergo mortuo homine neſcitur vtrum ſit ex conformitate eccleſiæ , & pacem habeat cum ſuo creatore , ideo ad miſſam

pacem

patem non damus. Non autem dicimus Benedicamus Domino, nec Deo gratias,nec laudes aliquas referimus,quia nõ eſt vnde ſint agendæ,quum necdum appareat eorum requies. Illud prætereà animaduertendum eſt, officium mortuorum finiri nona hora, & non habere ſecundas veſperas,quo ſignificatur quod hoc officium finem habebit,quãdoquidem animæ ſaluandorum ab omni pœna liberatæ ſempiterna lætitia perfruentur, nimirum ſancti,de quorum glorificatione in anima certa eſt eccleſia. Primas & ſecundas veſperas habent, ſi in eorum officio nouem lectiones decanteutur. Et quidem primas, propter glorificationem animæ, ſecundas verò propter glorificationem corporis quam habebunt,quæque numquam finem ſit habitura. Si autem non niſi tres lectiones canantur,primas tantum veſperas habebunt. Nunc porro dicendum eſt, quemadmodum corpus ſit ſepeliendum,& quomodò tumulandum, & ad eccleſiam deportandum, à quibus,& quando. Quando ergo iam aliquis animam agere videtur, humi collocari oportet ſuper cineres, vel paleas, quo innuitur quod cinis eſt,& in cinerem reuertetur,quod vt aliis de ſe exemplum præberet,beatus Martinus feciſſe legitur.Debet prætereà recitari paſſio Domini, vel eius pars aliqua ante morientem ſi ſit literatus & doctus, vt moueatur ad maiorem compunctionem. Sic quoque & crux ante pedes eius eſſe oportet, vt iam moriens eam intueatur, quò vel inde magis conteratur. Debet recta iacere facie vt cœlum aſpiciat. Priuſquàm vero expirauerit, neceſſarium eſt vt campanæ pulſentur, idque ideo vt populus audiens oret pro eo. Pro mulieribus quidem bis quoniam mulier inuenit alienationem. Ipſa námque primò fecit quod homo alienaretur à Deo. Quare ſecundus dies non habuit benedictionem. Pro viro autem ter pulſatur, quòd ab ipſo Trinitatis quoddam in homine apparuerit exẽplum. Primò enim Adamus formatus eſt è terra,deinde mulier ex Adamo,ac poſteà ex vtroque creatus eſt homo, vt ad eum modum hinc nata ſit Trinitas quædam. Ad poſtremum pro eccleſiaſtico tot vicibus debet compulſari, quot habeat ordines,vt ſciat populus pro quo ſit orandum. Pari ratione pulſari oportet quando portatur ad eccleſiam, & quando rurſus ex ea ad tumulum. Priuſquam autem corpus ſepeliatur & pannus ſubleuetur,debet ſacerdos vel eius vicarius illuc venire cum aqua luſtrali ſeu benedicta ac orationes pro eo ad Dominum effundens, ſanctos inuocare,& rogare,vt eius animam ſuſcipiant,atque in locum gaudij differant.Sunt enim quædam animæ, quæ ſunt perfectæ, vt quàm citò exeunt è corporibus, ad cœlos euolent. Sunt & aliæ prorſus malæ, quæ illico ad inferos cadunt. Verum præter has ſunt & aliæ mediæ pro quibus huiuſmodi fit commendatio,idque tantum propter incertitudinem Proinde abluto corpore & velato oportet portari ad eccleſiam,ac tunc debet miſſa cantari, vbi profecto animaduertas in quibuſdam eccleſiis vnicuique dari candelam in choro in altera manu,

& in

& in altera quod offeratur,ac ſic lecto Euangelio ea offeruntur ſacerdoti pro mortuo, atque tum huiuſmodi cantari ſolet verſus. Hoſtias & preces.Miſſa celebrata,ante cadauer præcantat ſacerdos, & ſi plures ſunt ſacerdotes omnes debent habere ſtolas. ac cum eo orationes dicere.Peracto autem officio præcantationis,portatur ad ſepulchrum cum huiuſmodi Pſalmis : In exitu. Confitemini. & in aliis,qui ad hoc peculiariter ſunt inſtituti. Verum portari debet à ſimilibus , vt ſi diaconus fuerit,à diaconis ſi ſacerdos,à ſacerdotibus,ſi iſthic pręſto ſint. Sin verò non,minimè:cum neceſſitas legi non ſubiiciatur.Sic clericus à clericis , catholicus à catholicis : Si vero fuerit ex fraternitate (& quam ita vocant , & ſæpe faciunt inter ſe homines) ab eis debet portari. Sed mulieribus non eſt permiſſum aliquorum cadauera deportare,ne earum corpora nuda videãtur, quod fortaſſis aliquando contingeret quemadmodum nec licitum eſt eis pacem dare ad euitãdum laſciuiam.Deinde verò ponitur in ſepulchrum, & iſthic aqua aponitur benedicta, ac prunæ cum thure.Et profectò aqua benedicta,ideo, ne ad corpus dæmones accedant,quos huiuſmodi aqua abigit ac propellit. Solent enim diaboli ſæpenumero in mortuorum de ſeuire corpora & quod non potuerunt in vita, id faciunt. ſaltem poſt mortem.Thus autem apponitur propter corporis fœtorem remouẽdum, & prunæ ad deſignandum, quod terra illi in vſus communes amplius redigi nequeat. Diutius enim carbo ſub terra conſeruatur , quam aliud quippiam , quòd poſſit iſthic in teſtimonium relinqui. Hedera vel laurus quæ in perpetuum frondium ſeruant virorem in ſarcophago propè corpora ponuntur,ad declarandum,quòd illi qui moriũtur, in illo viuere non deſiſtunt:quia quantumuis corpore moriuntur,animatamen viuunt.Alia ſanè ratione in funeribus habebatur cupreſſus. Nam quemadmodum hæc cæſa non iterum reuireſcit,ſed tota moritur:ita homo ex eo,quòd moritur,nõ rurſum reuiuiſcit.Hæc de mortuis dicta ſufficiãt ac de feſtis quatuor Coronatorũ deinceps agamus.

De feſto quatuor Coronatorum.
CAP. CLXII.

5.362

FVerunt quidem nouem ſed ad quatuor eorum dicũtur Coronati, quod eorum nomina hominibus erant ignota. Hi fuerunt lapicidæ, qui venerant ad conſtruendum templum Diocletiani, quod erat Romæ.Sed cùm cognouiſſet eos eſſe Chriſtianos : martyrio coronati ſunt:& quum nomina illorum neſcirentur,dicti ſunt Coronati.

De ſolemnitate beati Martini.
CAP. CLXIII.

5.369

SCiendum verò eſt de beato Martino:quòd par & æqualis Apoſtolis ſit appellatus, pro ſuſcitatione quorundam mortuorum, vt plerique arbitrantur , cùm idem & multi alij martyres fecerunt & confeſſores.

Digitized by Google

feſſores. Verum potiùs ob quoddam miraculum, quod contigit, cùm Turoni eſſet Epiſcopus. Nam cùm hybernis menſibus pauper ei ſeminudus obuiam veniret, orans ſibi veſtimentum dari, accerſito archidiacono ſtatim algentem iuſſit veſtiri. Quod quum archidiaconus facere diſtuliſſet, irrupit pauper in ſacrarium, quod intrauerat Martinus, conquerens ſe à clerico diſſimulatum, atque algere deplorans. Eo audito, Martinus illico occultè ſuam eduxit tunicam, ac ſuo conceſſit precatori, petiitque ab. Archidiacono priuſquam celebraret tunicam, quam pauperi emere iuſſerat atque eam vilem, hiſpidam & breuem clanculum induit. Atque ita ſane parauit ſe ad celebrandarum miſſarum ſolemnia. Sed quum ante altare, vt moris eſt in præfatione, ſiſteret, manuſque ad Dominum ſubleuaret, ita vt brachia eius facile ob amplitudinem & breuitatem manicarum conſpicerentur, illicò aurei torques ipſa honeſte operuerunt, & ſupra caput eius igneus globus viſus eſt. Quo quidem declaratum fuit Spiritum ſanctum in eum deſcendiſſe, ad confirmationem & robur, ſicut in Apoſtolis ipſo die Pentecoſtes. Quapropter ergo non immeritò dictus eſt par Apoſtolis. Fuit autem oriundus ex Pannouia, quæ eſt prope Auſtriam, vnde etiam fuit beatus Hieronymus. Fecit prætereà multa ſigna & innumera miracula, quæ conſcripſerunt Sulpitius & Fortunatus, vt qui ipſum multum adamarunt: Quod autem ad officium attinet conſiderandum eſt, hunc ſolùm inter confeſſores inſtitutionis octauas habere ſicut & beatus Laurentius vigiliam, quod ipſe die paſſionis ſuæ dixerit, quod in eius feſto repetit eccleſia: Igne me examinaſti, &c. Sed Martinus in agone mortis dixit aſtanti dæmoni. Nihil in me inuenies cruenta beſtia. Ecce quàm optime conueniunt merita. Ergo ille tanquàm qui cæteros martyrio longe ſuperarit, vigiliam habet atque hoc confeſſor cæteris item præſtantior, ſolus habet octauas.

De feſto Andrææ & Thomæ Apoſtolorum. 3. 870

CAP. CLXIIII.

COgnoſcere operæ pretium eſt Andream colore fuiſſe nigro, barba prolixa, ac ſtatura mediocri. Hoc ideò à nobis dictum ſit, vt ſciatur qualis in eccleſia pingi debeat, quod ſimili ratione faciendum eſſet in omnibus Apoſtolis atque aliis ſanctis. Cæteroquin enim mentiremur in litera laicorum, nempe in picturis. Concionatus autem eſt in Achaia & Athenis, ac circa illas partes. Valde excellentis fuit meriti, nec id quidem ſine cauſa beatus Gregorius adeo ipſi fuit addictus, vt primum eius fecerit officium, & monaſterium ei condiderit, vbi item & monachus extitit. Quadraginta mortuos ſimul ſuſcitauit, quod de nullo alio legitur. Filius namque ſui hoſpitis, quum nauigaret cum triginta & nouem ſociis, naue fracta ſubmerſus eſt, cuius pater quum miſerè lamentaretur in littore, miſericordia motus Andræas fudit

preces

Digitized by Google

preces ad Dominum, & redditi ſunt vitæ vniuerſi. Tandem ad ſe proconſul Ægæas vocauit Andræam, vt idolis ſacrificaret, qui quemadmodū noluit & recuſauit, vt in ipſius vita legitur: ita eum cruci affixerunt, reclamante & inuito populo. Pependit itaque integro biduo in cruce per tranſuerſum, vt nonnullis placet, poſitus. Nihilominus tamen prædicauit, & verbum Dei concionatus eſt. Tandemque fœliciter ad ſuperos migrauit. Vigiliam inſtitutionis nō habet, quia in tempore eſt ieiuniorum, quare neceſſe non fuit, vt ei vigilia inſtitueretur. De beato autem Thoma nil equidem quod hic dicere neceſſe ſit, habeo, cum vita eius ex hiſtoria, quæ de ipſo conſcripta eſt ſatis abundè cognoſci queat. Hoc tamen adiiciendum putaui: ipſum ieiunium inſtitutionis non habere, ob eandem cauſam, qua neque Andræam habere diximus. Legitur vero hic Euangelium. Thomas vnus ex duodecim. Qua ratione id fiat ſatis ex iis patet, quæ ſupra à nobis dicta ſunt.

Totius Operis concluſio.

IAm ergo duplici hactenus ratione pro ingenij noſtri tenuitate Eccleſiaſtica Officia, & quæ ad ea pertinere videbantur expoſuimus: primo quidem generaliter, ac deinde etiam ſpecialiter, ſigillatim eo ordine explicando quem anni circulus nobis demonſtrauit. Feſta item ſanctorum in ſuo loco, hoc eſt, eo die quo celebrari conſueuerunt, commodè (vt nos quidem putauimus) reſeruauimus, vt quo die cuiuſque feſtum fieri dicimus, iſthic & eiuſdem feſti ratio haberetur. Nec vero eſt, quod quis æſtimet, ita hæc abſolutè à nobis tradi potuiſſe, vt in iis nihil planè deſideraretur, quum diuina Officia eiuſmodi ſint, vt plene ac ſufficienter in multis explicari non poſſint.

Diuinorum Officiorum
FINIS.

Soli Deo ſit gloria,
Cum matre noſtra Eccleſia.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITVM

QVÆ HOC IN OPERE

Diuinorum officiorum continentur.

Prœmium ac totius operis partitio. pag. 934
De rebus ſpecialiter Deo conſecratis. Cap. j. ibid.
De locis. Cap. ij. 935
De temporibus. Cap. iij. ibid.
De ſolemnitate feſtiuitatum. Cap. iiij. 936
De feſtis. Cap. v. 937
De ſtationibus. Cap. vj. 938
De proceſſionibus. Cap. vij. 939
De ieiunio. Cap. viij. ibid.
De ieiunij authoritate. Cap. ix. 940
De diſtinctione ieiunij. Cap. x. 941
De inſtitutione Quadrageſimæ & reliquis ieiunandi formis. Capitul. xj. 942
De perſonis. Cap. xij. 945
De perſonis eccleſiaſticis. Cap. xiij. 946
Quomodo perſonę dignitatis à veteribus ad nos fluxerint. C. xiiij. 947
De rebus quæ Deo potiſſimum debentur. Cap. xv. 948
De votis & ſacrificiis. Cap. xvj. 949
De oblationibus & donationibus. Cap. xvij. ibid.
Quid officium & quotuplex. Cap. xviij. 950
De officio generali. Cap. xix. ibid.
De ipſo officio. Cap. xx. 951
Cur ter nocte ſurgebant. Cap. xxj. 952
De repræſentatione trium temporum. Cap. xxij. 953
De ordinatione ſancti Benedicti. Cap. xxiij. 954
De pulſu campanarum & matutini temporis initio. Cap. xxiiij. 955

De hymno,

Digitized by Google

De hymno,& de iis,quæ ad tertium vſque nocturnũ fiunt.Cap.xxv. 956
De tertia nocturna.Cap.xxvj. 958
De officio diurno.Cap.xxvij. ibid.
Cur ſepties in die laudamus Dominum. Cap.xxviij. 959
De aliis ſex horis Cap.xxix. 960
De pſalmis qui hiſce horis cantantur.Cap.xxx. 960
De hymno & aliis ſequentibus.Cap.xxxj. 961
De officio altaris.Cap.xxxij. 962
De confeſſione ſacerdotis ante miſſam.Cap.xxxiij. 963
De officio miſſæ.Cap.xxxiiij. ibid.
De introitu, tropis & linguis, quibus miſſa celebrari poteſt. Cap. xxxv. 964
De Kyrie eleyſon,&c.Cap.xxxvj. ibid.
De oratione,& quoties ſe in miſſa vertat ſacerdos.Cap.xxxvj. 965
De Epiſtola,graduali,Allelu-Ia,& proſa.Cap.xxxviij. 966
De Euangelio.Cap.xxxix. ibid.
Quid ſymbolum, quando canendum, & quot ſint numero. Capit. xl. 969
De offertorio.Cap.xlj. 970
De ſacrificio. Cap.xlij. ibid.
De ſecunda parte miſſæ.Cap.xliij. 971
De ſecreta.Cap.xxxiiij. ibid.
De præfatione.Cap.xlv. 971
De Canone. Cap.xlvj. ibid.
De oratione dominica.Cap.xlvij. 974
De pace.Cap.xlviij. ibid.
De vltima parte miſſæ.Cap.xlix. 975
Quibus horis celebretur miſſa.Cap.l. 976
Quæ miſſæ,quibus diebus debeant celebrari.Cap.lj. 977
De veſperis. Cap.lij. 978
Quod pſalmi canantur in Completorio.Cap.liij. ibid.
Quomodò finiendæ ſint orationes. Cap.liiij. 979
De diuerſitatibus officiorum. Cap.lv. 980
De cæteris temporibus. Cap.lvj. 982
Quis ordinauerit officia eccleſiaſtica, & de quibuſdam diebus. Capit. lvij. 983
Quomodò officia eccleſiaſtica fieri debeant, & qui ſint eorum libri. Cap.lviij. 984
De reliquis libris.Cap.lix. 985
De quinque libris lectionum.Cap.lx. 986
Qui legi debeat in Septuageſima.Cap.lxj. 987
Quid legi debeat ab octaua Pentecoſtes vſque ad Natale Domini. Cap.lxij. ibid.
De libris cantuum. Cap.lxiij. 990

Digitized by Google

CAPITVM.

Quæ omittenda sint in Aduentu. Cap. lxiiij. 991
De temporibus quibus non debent nuptiæ celebrari. Cap. lxv. 992
De festis & ieiuniis Aduentus. Cap. lxvj. 993
De anniuersariis mortuorum, & vigiliis sanctorum. Cap. lxvij. 995
De vigilia Natalis Domini. Cap. lxviij. ibid.
De Natiuitate Domini. Cap. lxix. ibid.
De festis Natiuitatem sequentibus. Cap. lxx. 997
De Circuncisione. Cap. lxxj. 998
De festo Hypodiaconorum. Cap. lxxij. 999
De Epiphania. Cap. lxxiij. ibid.
De Euangeliis apparitionis. Cap. lxxiiij. 1000
De festis sanctorum post Epiphaniam. Cap. lxxv. 1001
De dominica post octauas Epiphaniæ. Cap. lxxvj. ibid.
De Septuagesima, Sexagesima, Quinquagesima & Quadragesima. Cap. lxxvij. ibid.
De institutione prædictorum. Cap. lxxviij. 1004
De officiis istorum temporum. Cap. lxxix. 1005
De variatione officiorum. Cap. lxxx. ibid.
De festis quæ sunt in principio Septuagesimæ, & primo de purificatione beatæ Mariæ. Cap. lxxxj. 1006
De festo sancti Blasij. Cap lxxxij. 1007
De Cathedra sancti Petri. Cap. lxxxiij. ibid.
De festis generaliter quæ tempore fiunt Septuagesimæ. Capit. lxxxiiij. 1008
De officio Quadragesimæ, ac litera laicorum. Cap. lxxxv. ibid.
Quomodo sit pulsandum in Quadragesima Cap. lxxxvj. 1010
Quare non ieiunemus eo tempore quo Christus ieiunauit. Capitul. lxxxvij. ibid.
De diebus priuilegiatis. Cap. lxxxviij. 1011
De prima quarta feria priuilegiata. Cap lxxxix. ibid.
De secunda quarta feria & tertia priuilegiata. Cap. xc. 1012
De quarta feria. Cap. xcj. 1013
De sabbatis priuilegiatis. Cap. xcij. ibid.
De dominicis diebus priuilegiatis. Cap. xciij. 1014
De dominica in Ramis palmarum. Cap. xciiij. 1015
De quinta feria siue Cœnæ Domini. Cap. xcv. ibid.
De sexta feria priuilegiata. Cap. xcvj. 1017
Cur non conficiatur Corpus Christi in Parasceue, & de ordine eius officij. Cap. xcvij. 1020
Quare ita huius diei officium sit institutum. Cap. xcviij. ibid.
De duabus partibus Sacramenti. Cap. xcix. 1023
De officio tenebrarum. Cap. c. 1025
De numero candelarum. Cap cj. ibid.
De expositione trium quæ præterea in huiusmodi officio obseruantur. 1028

by Google

tur.Cap.cij. 1017
De purgatione pauimenti.Cap.ciij. 1018
De nudatione altaris.Cap.ciiij. 1019
De Sabbato Paſchæ.Cap.cv. 1030
De officio Sabbati.Cap.cvj. ibid.
Quare hæc omnia fiant.Cap.cvij. 1031
Quid per cæreum Paſchalem ſignificetur.Cap.cviij. 1033
De conſecrando ſiue benedicendo cereo.Cap.cix. ibid.
Cur tituli hîc taceantur,& de Baptiſmo.Cap.cx. 1033
De reliquo officio in vigilia Paſchatis.Cap.cxj. 1036
De tempore regreſſionis.Cap.cxij. 1037
De officio huius temporis.Cap.cxiij. ibid.
Quæ circa hoc tempus ſint obſeruanda.Cap.cxiiij. 1039
De ornatu templi materialis.Cap.cxv. 1040
De reconciliatione proximi.Cap.cxvj. 1041
De veneratione huius temporis.Cap.cxvij. ibid.
De menſa corporis.Cap.cxviij. 1042
De paruo prandiolo.Cap.cxix. ibid.
De quadam libertate Decembris,Cap.cxx. 1043
Expoſitio quorundam, quæ cum circa hoc tempus, tùm alibi etiam obſeruantur.Cap.xxj. 1046
De litaniis.Cap.cxxij. 1048
De inſtitutione & modo lætaniarum.Cap.cxxiij. 1049
De feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi.Cap.cxxiiij. 1051
De inuentione ſanctæ Crucis.Cap.cxxv. ibid.
De ſancto Ioanne Euangeliſta ante portam Latinam.Cap.cxxvj. 1053
De feſto beatæ Mariæ ad martyres.Cap.cxxvij. ibid.
Quare nõ celebremus feſta ſanctorum qui cum Chriſto ſurrexerunt. Cap.cxxviij. 1054
De ſancto Michaële.Cap.cxxix. ibid.
De varietatibus huius temporis.Cap.cxxx. 1055
De Pentecoſte.Cap.cxxxj. ibid.
De officio ſabbati Pentecoſtes.Cap.cxxxij. 1057
De ieiuniis quatuor temporum.Cap.cxxxiij. 1058
De inſtitutione ieiuniorũ quatuor tẽporum, &c. Cap.cxxxiiij. ibid.
De tẽpore peregrinationis ac feſtis in eo contentis. Cap.cxxxv. 1060
De natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ.Cap.cxxxvj. ibid.
De vigilia ſancti Ioannis.Cap.cxxxvij. 1061
De feſto Apoſtolorum Petri & Pauli.Cap.cxxxviij. 1063
De diuiſione Apoſtolorum.Cap.cxxxix. 1064
De feſto ſancti Iacobi.Cap.cxl. ibid.
De feſto Petri ad vincula.Cap.cxlj. 1066
De feſto Machabeorum.Cap.cxlij. ibid.
De Inuentione ſancti Stephani.Cap.cxliij. 1067

De feſto

Digitized by Google

CAPITVM.

De festo beati Sixti & Transfiguratione Domini. Cap. cxliiij. ibid.
De sancto Laurentio. Cap. cxlv. 1068
De Assumptione beatæ Mariæ virginis. Cap. cxlvj. 1069
De decollatione sancti Ioannis. Cap. cxlvij. 1071
De sancti Augustini festo. Cap. cxlviij. 1072
De natiuitate beatæ Mariæ. Cap. cxlix. ibid.
De sanctis Sapientia Fœlice & Audacto. Cap. cl. ibid.
De exaltatione sanctæ crucis. Cap. clj. 1073
De beato Mauricio eiusque sociis. Cap. clij. ibid.
De sancto Matthæo. Cap. cliij. 1074
De festo Angelorum siue Michaëlis. Cap. cliiij. ibid.
De sancto Remigio. Cap. clv. 1075
De sancto Luca. Cap. clvj. ibid.
De Simone & Iuda. Cap. clvij. 1076
De festo omnium sanctorum. Cap. clviij. ibid.
De officio mortuorum ac ratione sepeliendi. Cap. clix. 1077
De institutione officij. Cap. clx. 1080
De celebratione mortuorum officij. cap. clxj. 1081
De festo quatuor Coronatorum. Cap. clxij. 1084
De solemnitate beati Martini. Cap. clxiij. ibid.
De festo Andreæ & Thomæ Apostolorum. Cap. clxiiij. 1085

FINIS.

Digitized by Google

BIBLIOTECA

Cuia Guillelmꝰ Durandꝰ in rationali diuinorꝫ
ff. 3. c. 4. nº. 20 tractat de diebꝰ Egiptiacis
et dicit quod inquolibet mense sunt duo dies
Egiptiaci et tradit duos versus ex quib⁹ labore
se colligit qui sint illi dies nec tamē signat
horam cuiuslibet diei. Visum fuit hic trāscribere
tabulam quā inueni apud Joan. Paduanē in to 4º
cribꝫ Viridarij Mathematicoꝝ ffo 2. c 34.

Meses	Dias	Horas	Dias.	Horas
Januarij	1	11	25	6
februarij	4	8	20	10
Martius	1	4	28	2
Aprilis	10	20	20	11
Maius	3	6	25	10
Junij	10	6	16	4
Julij	13	11	22	11
Augustꝰ	1	1	31	7
September	3	3	21	4
October	3	8	22	9
November	5	8	28	5
December	7	1	22	6

Idem autor ffo 1. c. 15. eiusdem Viridarij ait Egiptios reputasse illos dies infelicibꝰ principijs et saluti diuijs adeo vt si aliqs in illis infirmaret fere nūqꝫ sararet nec in illis aliquod opꝰ inchoarent ℔.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google